P

NICEPHORI CALLISTI Xanthopuli, ſcriptoris uerè Catholici, Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri decem & octo.

SACRATISS. ROM. REGIS FERDINANDI liberalitate, opera uerò ac ſtudio doctiſs. uiri IOANNIS LANGI, Conſiliarij Regij, è Græco in Latinum ſermonem tranſlati, nuncq́; denuò in lucem editi.

Quorum eximia utilitas, præ cæteris Eccleſiaſticorum ſcriptorum hiſtorijs hactenus editis, cùm in IOAN. LANGI ad S. R. Maieſt. tum ipſius Nicephori, lucubrationis huius ſuæ initio ſtatim adiecta Præfatione, ſatis luculenter exponitur.

Acceſsit locuples rerum & uerborum in his memorabilium INDEX.

Cum S. Rom. Regiæ Maieſt. gratia & priuilegio ad decennium: & Chriſtianiſs. Francorum Regis HENRICI II. ad annos ſex.

BASILEAE, PER IOANNES Oporinum & Heruagium.

EXEMPLVM PRIVILEGII S. ROM. Regis Ferdinandi.

FERDINANDVS, diuina fauente clementia, Romanorũ, Hungariæ, Bohemiæ, &c. Rex, Infans Hispaniarũ, Archidux Austriæ, Dux Burgũdiæ, etc. Marchio Morauiæ, &c. Comes Tyrolis, etc. nostro, et Imperij sacri fideli, nobis dilecto Ioanni Oporino typographo Basiliensi, gratiã nostrã Regiã, et omne bonũ. Ostẽdit nobis honorabilis, doctus, fidelis, nobis dilectus Uuolfgãgus Lazius, Artiũ ac Medicinæ Doctor, Cõsiliarius & Historiographus noster, te, qui Nicephorũ, Græcũ authorem, à Ioanne Lango Consiliario nostro in Latinam linguam traductũ, typis excudendũ, atq; adeò magni laboris, ingẽtiumq; sumptuũ opus suscepisses, metuere, ne authore illo abs te excuso, ac in lucẽ edito, alij quoq; editionẽ tuã æmulari, adeoq; fructũ, qui tibi ex istiusmodi labore deberetur, intercipere conẽtur: ideoq; te ꝑquàm humiliter à nobis petere, ut indẽnitati tuæ, publico edicto, seu Priuilegio nostro Regio cõsulere dignaremur. Nos igitur, quòd dicti operis publicationẽ uniuersæ Reipublicæ Christianæ, & præsertim cunctis sacrarũ & bonarũ literarum studiosis & doctorib. maximũ cõmodũ ac utilitatẽ allaturã esse, magno fide dignoq; testimonio edocti sumus, te eius imprimẽdi curã & onus suscepisse libẽter admodũ intelleximus: tuisq; postulatis, utpote ab æquitate minimè alienis, clemẽter etiã annuimus: et propterea per præsentes literas nostras tã sacræ Cæs. & catholicæ Regiæ Maiestatis, fratris & Domini nostri charissimi nomine, quàm etiã potestate et autoritate nostra firmiter et seriò inhibemus, ac interdicimus omnibus & singulis typographis, impressoribus, bibliopolis, institoribus, ac q̃buscũs tandẽ negociatorib. librarijs, quocũq; uocitẽtur nomine, tã per sacri Ro. Imperij, quàm Regnorũ Dominiorũq; nostrorũ hæreditariorũ fines, ditionẽ atq; districtus existentib. & uersantibus, ne quis eorũ præscriptũ autorẽ Nicephorũ, à prænominato Cõsiliario nostro Ioãne Lango in Latinũ sermonẽ trãslatũ, per totum decenniũ, à primæ editionis die numerandũ, quacũq; ditiones nostræ atq; sacri Ro. Imperij fines patẽt, suis typis sub eadẽ uel alia forma recudere, imprimere, siue alibi impressũ importare, uendere, distrahere publicè uel occultè, aut quouis alio quæsito colore uel ingenio audeat, seu præsumat. Si q̃s uerò eorũ, spreto uel neglecto hocce edicto et priuilegio nostro, id attẽtauerit, nos eidẽ uiolatori hãc pœnã statuimus, atq; etiã nũc irrogamus, ut grauẽ indignationẽ nostrã incurrat: et insuper præter librorũ omniũ, cõtra hoc nostrũ priuilegiũ impressorũ, uel importatorũ amissionem (quos tu Oporine, ꝑ te, uel tuos ad id deputatos homines, etiã ꝓpria autoritate tua, ubicũq; inuẽti fuerint, impunè arripere, & in tuã utilitatẽ cõuertere possis) pœna etiã decẽ marcharũ auri puri irremissibiliter ab eo auferẽda mulctetur: quarũ dimidia pars ad Fiscum nostrũ numeretur, residuũ uerò tibi Oporino, cui nimirũ uiolatoris temeritas damnũ dedit, persoluatur. Quibus omnibus ut maior etiã adiungatur firmitas & robur, mandamus denuò, atq; præcipimus seriò omnibus & singulis nostris, ac dicti Imperij subditis atq; fidelibus, præsertim magistratũ gerentibus, cuiuscunq; status, gradus, ordinis, cõditionis, dignitatis uel eminẽtiæ extiterint, sub eisdẽ grauis indignationis nostræ, ac decẽ marcharũ auri puri pœnis, cuius quidem pœnæ pecuniariæ medietatem Fisco nostro inferendã, residuũ uerò tibi sæpedicto Oporino numerãdum ad præsens decernimus, ut tibi in præmissis, quãdo & quoties ipsorum opem imploraueris, omni fauore assistãt: et contra eos qui huic edicto nostro nõ paruerint, superius à nobis in ipsos proposita pœna animaduertentes, illamq; exigentes, & executioni demãdantes, auxilium ferant, & secus minimè faciant. In cuius rei testimonium præsentes literas manu nostra propria subscripsimus, ac impressione sigilli nostri corroborari fecimus. Datum in nostra ciuitate Vienna, die decima & septima mensis Octobris: Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo primo: Regnorum nostrorum, Romani uigesimo primo, aliorum uerò uigesimo quinto.

FERDINANDVS.

Ad mandatum sacræ Regiæ Maiest. proprium.

Ionas D.
Vicecancellarius.

Iordanus subsc.

EXEMPLVM PRIVILEGII CHRISTIAnisſ. Francorum Regis HENRICI II.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, aux Preuoſt de Paris, Bailly de Rouē, Seneſchaulx de Lyon, Tholoſe, & Poictou, et à tous noz autres iuſticiers & officiers, ou leurs lieutenās, Salut. Iehan Oporin, marchāt libraire & bourgeois de la uille de Baſle, lun des cantons de noz alliez confederez & bons compe res les Suiſſes, nous a fait dire & remonſtrer, qu' il a recouuert entre autres liures, l' hiſtoire Eccleſiaſticque de Nicephorus Calliſtus, traduicte de Grec en Latin, laquelle à eſte ueüe par les docteurs de la faculté de Sorbonne, pour lequel liure recouurer & imprimer, lui a conuenu & conuiendra faire de grandz fraiz & deſpens, & doute que les libraires & imprimeurs de noſtre royaume ne facent, ſi toſt que ledit oppoſant aura publie ledit liure, icelui imprimer, qui ſeroit lui oſter tout moyen de ſe pouoir rēbourſer de ſes deniers, & receuoir quelque fruict de ſon labeur. A ceſte cauſe nous a humblemēt requis lui uouloir ſur ce pouruoir de remede cōuenable. Pource eſt il que nous deſirans bien & fauorablement traicter ledict ſuppliant, lui auons permis et permettons de grace ſpecialle, pleine puiſſance et auctorité royalle, de mettre & expoſer en uente en noſtre royaume, pais, terres, & ſeigneuries a nous obeiſſantes, ledict liure, ſans ce que nul libraire ou imprimeur de noſdictz royaume, pais, terres, & ſeigneuries, puiſſe ledict liure imprimer, ou faire imprimer, ſans le congé & permiſsion dudict ſuppliant, iuſques au temps & eſpace de ſix ans, a compter du iour & date que ledict liure ſera acheué d' imprimer en la premiere edition, & ce ſur peine de cōfiſcation dudict liure, & d' amende arbitraire, a nous a applicquer. Si uous mandons a un chacun de uous ſur ce requis, et ſi comme a lui appartiendra, que apres qu' il uous ſera apparu de lapprobation deſdictz docteurs, uous de la preſente conceſsion & priuilege faictes, permettez, & ſouffrez, ledict ſuppliāt iouir & uſer plainemēt et paiſiblemēt, ſans lui mettre ou donner, ne ſouffrir eſtre mis ou donné aucun deſtourbier ou empeſchement au cōtraire, lequel ſi mis ou dōne lui eſtoit, uous faictes incontināt & ſans delay mettre a plaine et entiere deliurance, & au premier eſtat & deu. Car tel eſt noſtre plaiſir, non obſtant quelconques lettres à ce contraires. Donnè à Paris, le x x. iour de Ianuier, lan de grace mille cinq cens cinquante deux, & de noſtre Regne le ſixieſme.

Par le Roy, le ſieur de Roiſſy maiſtre des Requeſtes de lhoſtel preſent.

Hurault.

Sacratissimo & lectissimo Principi,

DOMINO FERDINANDO, ROMAN. PANNON. BOEM. ET SLAVOR. REGI AVGVSTO, INFANTI HISPANIARVM, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRGVNDIAE, SILESIAE, ETC. COMITI TIROLIS, FLANDRIAE, ETC.

Principi & Domino suo benignissimo,

A *A DEO OPT. MAX. IOANNES LANGVS incolumitatem diuturnam, pacem tranquillam, & felicitatem sempiternam precatur.*

NICEPHORI Callisti, scriptoris catholici, Ecclesiasticæ historiæ decem & octo librorum è Græco translationem, Maiestatis tuæ, Rex inclyte, iussu mihi mandatam, & Dei tandem Opt. Max. ope ad finem suum perductã, apud Maiestatem tuam officiose exhibeo & repræsento. Quo in Opere non tam doctrinam, aut eloquentiã, quæ in me uel nulla, uel sanè quàm exigua est, ostentandam mihi, quàm curam & fidem, quæ in Ecclesiastico interprete summa requiritur, præstandam esse duxi. Quam laudem an assequutus sim, affirmare ipse non ausim: studio certè pietatis eam consectatus sum sedulò & diligenter. Eius rei penes Maiestatem tuam, & bonos piosq; uiros, qui ex animo & syncerè, non scriptis dictisq; modò, uerùm etiam rebus & factis ipsis, religionẽ Christianam profitentur, quibus nimirum solis liber hic ab autore ipso est editus,

B iudicium esto. Enimuerò, nisi me opinio mea fallit, Nicephorianum hunc priscarum Ecclesię rerum codicem, rebus temporibusq; nostris ualde utilem, commodum, necessariumq; adeò fore puto. Nam et censuram corruptorũ apud nos morum, ueluti antiquus disciplinæ Christianæ magister, aget: ordinum omnium hominibus omnibus, simul & uirtutum, quæ imitemur, & uitiorum, quæ uitemus, exempla illustria, & cùm pietatis sempiterna pręmia, tũ infidelitatis perpetua supplicia proponens: & ad ordinandam cõstituendamq; Rempub. Ecclesiasticam ciuilibus atq; intestinis dissidijs admodum conuulsam & labefactatam, uiam ostendet: quemadmodum antiquitùs dissensiones in Ecclesia multifariam exortę, legitimis quietisq; consilijs sopitę sint, & compositę, Synodorum aliquot œcumenicarũ acta exhibens. Quæ omnia summos orbis Christiani Principes non nosse tãtum, sed identidem secum in animo uoluere, continueq; ob oculos habere, communis omniũ nostrûm salutis, et totius Reipub. magnopere interest. Non quòd ista antehac in libris, monumentisq; literarum alijs, & in Eusebij

Pamphili Ecclesiastica, quam Rufinus uertit, & ea quæ uocatur Tri- A
partita historia, tradita atque exposita non sint: sed apud Nicephorum nostrum omnia ordine meliore, delectuque & iudicio acriore, dilucidius & copiosius, ab antiquis scriptoribus sumpta, oratione perpetua referuntur: ita ut si alius Operis huius usus non esset, illa saltem re plurimùm id prodesset, quòd editioni ueteris historiæ, quam dixi, Ecclesiasticæ nimis sæpe accisæ & obscurę, permultum affert lucis. Qua de re plura mihi facere uerba, opus non est: quandoquidem Nicephorus ipse, in initio statim lucubrationis huius suæ, utilitatem eius præ cæteris Ecclesiasticorum scriptorum historijs, luculenter satis stilo est prosequutus. Ipse quidem, singulari prouidentiæ diuinæ beneficio, hosce Nicephori libros, Græco sermone compositos, elegantißimeq; manu descriptos, temporibus nostris reseruatos, ad nos peruenisse arbitror. Declarat hoc satis rei euentus. Quum namque ante annos multos, ex Budēsi regia bibliotheca, quam Matthias Coruinus, Pannonum Rex, pulcherrimam, Græcis & Latinis libris lectißimis refertam, instituit, surreptus, diu in priuati hominis bonis fuisset: & postea per milites Turcicos, in miserabili casu & direptione Pannoniæ, inter reliquam prędam Constantinopolim deportatus, in foro ibi scrutario uænisset, perquàm commodè accidit, ut à Christiano, eodemque studioso homine emptus, postliminio in eandem Pannoniam sit reuersus. Vbi tandem in dominium præclari & eruditi uiri, Georgij Logi Iurisconsulti, Vratislauiensium sanctæ Crucis, & diui Ioannis, ecclesiarum Præ- B
positi & Canonici, Maiestatis tuæ Consiliarij, concesßit: unde nobis, Maiest. tua iubente, eius Latinè uertēdi potestas est facta. Accidit præterea paulo ante id tempus, ut Lutetię Parisiorum in Francia, regijs typis, Eusebij ipsius Pamphili, & reliquorum Ecclesiasticorum scriptorum historiæ, unde & Tripartitam suam Cassiodorus Senator decerpsit, & Nicephorus noster bona ex parte, pleraque loca & argumenta, arbitratu suo, in opus hoc suum congesßit, in publicum græcè ederentur: Deo hoc sic disponente, ut libris eiusmodi gręcè & latinè uulgatis, plurium testimonio editionum magis atque magis ueterum in Ecclesia Christiana rerum gestarum ueritas atque certitudo cōfirmetur: & ea utilitas, quā pij omnes speramus, uotisque omnibus expetimus, ad temporum nostrorū Ecclesiam, & populū Christianum uniuersum, ordinum in eo omniū moribus pariter castigandis, erroribus legitimè tollendis, & doctrinis piè conformandis, perueniat. Ita enim uiros religionis nostræ studiosos mecū arbitraturos esse opinor, quum à lectione Oraculariū ueteris & noui Testamēti literarū sacrosancta discesserint, uix extare opus aliud, quod cum ampliore certioreq; ad ueræ pietatis nostræ mysteria addiscenda, & uitā moresq; in melius mutādos, usu atque fructu omnis generis ordinis & ætatis homines poßint no-

A ꝺturna uerſare manu, uerſare diurna. Quatenus ueluti in anguſtiſsimo ſplendidiſsimoq; Eccleſiæ amphitheatro, ſic in hiſtoriarum ſacrarum hiſce monumentis præclariſsimis atque ſanctiſsimis, omne utriuſque ſexus genus, ordo omnis, ſtatus & ætas omnis, pulcherrima in Chriſtiani ſtadij curriculo, ſanctè & fortiter, pro immortalitatis & uitæ cœleſtis ampliſsimis præmijs, decertandi, atq; rectã ſinceramq; religionem aduerſis iuxtà & ſecundis rebus, per fidem non fucatã, charitatem operantẽ, & ſpem incõcuſſam, cum bona & pura cõſcientia, patienter atq; conſtanter exercẽdi documẽta propoſita habet. Quid eſt enim Hiſtorię Eccleſiaſticæ uolumen aliud, quàm prędictionũ, doctrinarumq;, & promiſsionũ Seruatoris & Domini noſtri IESV CHRISTI, ſanctorumq; eius Apoſtolorũ & Prophetarũ, ſancta & admirãda repręſentatio, exequutio, oblatio, cœleſtisq; pietatis uerìſsimũ gymnaſium? quod omnibus omniũ philoſophorũ porticibus, Lyceis & Academijs tantũ præſtat, quantum mors uitæ, cœlo terra, Deo homo cedit. In ſacro Actorũ apoſtolicorũ diui Lucæ Euangeliſtæ libro, Chriſtianũ pectus, gentis profeſsionisque ſuæ incunabula, cum ingenti animi uoluptate et admiratione contẽplatur. Auctus porrò & incrementa eius non alibi, quàm in ſacra Eccleſiæ hiſtoria perſpexerit. Perquàm autem pijs hominibus iucundũ: eis uerò qui magiſtratum, non Eccleſiaſticũ modò, uerùm profanũ etiam et ſecularem gerunt, à Deo ſibi B mandatum, quàm maximè opus eſt, poſteaquã quibus ſtudijs Eccleſia adoleuerit, et eò maieſtatis amplitudinisq;, diutinis incremẽtis, ut metuendum fortè ſit, ne magnitudine propemodũ ſua laborare incipiat, peruenerit, cognitũ habeant, ut eiſdem ſtudijs nõ ſolùm florentẽ conſeruandam, ſed etiam collabentẽ religionem inſtaurandã eſſe intelligant. Magnam ab humanitatis & bonarũ artium ſectatoribus ineunt gratiam, & multam conſequuntur gloriam, qui ex ueterum Gręcorũ & Latinorum ſcriptorum literis, antiquitatis cognoſcendæ gratia, reconditi quidquam de numiſmatibus, coronis, ueſtimentis, cõuiuijs, & moribus, rebusque priſcorũ Græcorum, Latinorum & Barbarorum etiam populorum, alijs in lucem proferunt, atque declarant: qui'ue de coloſſo, columna, ſtatua, arcu triũphali, aut inſcriptione uetuſta quapiam, aliquid indicant atque exponũt. Gratũ id eſſe ſolet doctis & ſtudioſis omnibus. itaque ſcripta eiuſcemodi in manibus ſedulò habẽt, legunt, admirantur, exoſculantur, in magno precio habent, antiquarios ipſos in cœlũ laudibus uehunt. Quod quum homines noſtri tanto animi ſtudio & affectione in rebus profanis & terrenis, eisq; non admodum neceſſarijs, quãdoque etiam parum utilibus, & planè inanibus, faciant: quanta pietate eos cõuenit excipere atque uerſare ſacræ hiſtorię codicem, in quo ſacroſanctæ antiquitates, primordia & augmenta Eccleſiæ Dei & Reipub. Chriſtianę oſtendũtur, theſauri cœleſtes & æter

ni, omnis generis martyriorum & certaminum coronæ, mysticæ mẽ A
ſæ epulationes, ſanctarũ animarum ſempiterna monumenta, uirtutũ diuinarum, captum humanum ſuperãtium, effigies & ſigna, cum immortalitatis ipſius certiſsimorum præmiorum ſpe indubitata proponuntur, frequentantur, celebrantur? Quæ cum eis, quas diximus, mundanis, fluxis & caducis rebus collata, nihili prorſus illas eſſe arguunt & conuincunt. Quo plus gratiæ ueris iſtis antiquarijs noſtris debemus, quòd uenerãdæ Eccleſiaſticę uetuſtatis memoriam, in literas relatam ad nos tranſmiſerunt. Eam uerò propè omnem Nicephoriani iſti libri complectuntur. Quod ſi Auguſto Cęſari, principi fortunatiſsimo, ſub cuius auſpicatiſsimo Imperio, aureo ſeculo, & optata pace atque tranquillitate orbi uniuerſo conciliata, autor & donator pacis æternę, Dei filius Dominus IESVS CHRISTVS, Saluator noſter, ex uirgine homo, ſalutis & immortalitatis noſtræ gratia naſci dignatus eſt: ſumma quoq; illa felicitatis pars diuino munere contigiſſet, & in ea is tẽpora incidiſſet, ut & ipſe Chriſto nomine dato, Chriſtianus princeps eſſet, & Chriſtianis populis imperaret, libẽtiſsimè mediusfidius in ſenatu Rom. ipſe bonã Eccleſiaſtici operis partẽ recitaſſet, & in prouincias ditionis ſuæ deſcriptã, ordinibus omnibus legendam atq; cognoſcendam miſiſſet. Nam in euoluendis utriuſq; linguæ autoribus (quod de eo Suetonius Tranquillus ſcriptum reliquit) nihil æquè ſectatus eſt, quàm exempla publicè uel priuatim ſalubria, eaq́; ad uerbũ excerpta, B
aut ad domeſticos, aut ad exercitũ, prouinciarumq́; rectores, aut ad urbis magiſtratus, prout quiq; monitione indigerẽt, miſit. Libros etiam totos & ſenatui recitauit, & populo notos per edictũ fecit. Quãto credibilius eſt, Eccleſiaſticis eum myſterijs initiatũ, Chriſtianumq́; Imperatorem factum, non pauca quædam ex ſacro hoc codice exempla petita: ſed uel integrum ipſum opus, cum ciuibus omnis ordinis ſuis, ad publicos eorum ſimul & priuatos uſus, ueritatis conteſtandæ, ſempiternæq́; incolumitatis cõſequendæ cauſa, quouis modo cõmunicaturum, uulgaturumq́; fuiſſe? Non cõtinuiſſet princeps optimus, intra domeſticos aulæ Imperialis parietes libros tales, qui ad uniuerſalẽ Eccleſiæ & Reipub. Chriſtianæ doctrinam & diſciplinã ſunt cõpoſiti, ſed communis publiciq́; omnino iuris eſſe uoluiſſet. Bonorum eos et piorum uirorũ calculo, quales à principio ſtatim laudauimus, comprobatum iri, dubiũ non eſt. Quin etiamſi extra aleam inuidiæ & obtrectationis ita ſint poſiti, ut ſibi à genuinis contentioſorum hominum, qui Chriſtianiſmi uirtutem & profeſsionem in cõtrouerſis diſputationibus, perpetuiſq́; rixis, altercationibus & iurgijs collocant, minimè timendum eſſe putent: ſub Regiæ tamen Maieſtatis tuæ auſpicio latinè uerſi publicantur. Conuenit enim, uolumen de uera ſinceraq́; pietate conſcriptum, ſub Principis eius nomine potiſsimùm edi, qui pietatem
ſtudio-

A studiosissimè colit, eandemq; saluam & auctam esse summoperè cupit. Cuius studij Maiestas tua Regia, immò orbis Christianus uniuersus, per Maiestatem tuam peramplos diuinitùs percepit fructus. Siquidem quòd Turcica immanitas ueluti diluuium quoddã in Germaniam omnem non exundauit: & quòd nobis à tyrannide ea, patria nostra salua est: idipsum, secundum diuinam benignitatem & clementiam, si sincerè recteq; iudicare uolumus, uirtuti Maiestatis tuæ ferimus acceptum. Libet namque, libet, Rex FERDINANDE, beneficia summi Dei, ope operaq; Maiestatis tuæ nobis præstita, gratis animis recognoscere: quod nisi faciamus, extremæ meritò impietatis crimen committamus. Regnum enim Maiestatis tuæ nisi in hæc tempora difficilima & periculosissima, cum molestia quidem, labore, & erumna Maiestatis tuæ infinita: commodo autem, emolumento, & utilitate nostra maxima, incidisset: quorsum non iam barbaries Scythica excurrisset? Asserenti Maiestati tuæ Pannoniæ regnum, optimo & apertissimo iure ad eam deuolutum, plurima se ab aduersarijs, tyrannidem ibi sæuam affectantibus, & crudelitatem exercentibus, obtulere impedimẽta, quibus iusto aliquoties bello obuiam est itum. Accessere à finitimis *principibus & populis, à quibus Maiestatem tuam* adiutã oportuit, parum fidæ societates. Superuenit tandem Rex Turcicus, qui non semel omnibus suis copijs & uiribus connixus, ex possesB sione Pannoniæ Maiestatem tuam deturbatam uoluit. Verùm ea fuit Maiestatis tuæ in tuendo iure suo fortitudo, & ea in arcendo à Germaniæ & Italiæ ceruicibus sæuissimo hoste constantia, & tam pręsens diuini numinis in Maiestate tua, populisq; tutelæ eius commissis, auxilio defensioneq; sua seruandis, præsidium, ut conatus propè Barbari tyranni omnis, præterquàm quòd ei perfidia regni affectatorum proditione commodauit, frustra fuerit. Quater, Maiestate tua regnante, Scythicus princeps ex Thracia per Maiestatis tuæ infideles subditos euocatus, perinde atq; olim Persarum reges in Græciam, omnibus undique contractis copijs, exercitibusq; suis in Pannoniam, & aduersus Germaniam, maximam suscepit belli expeditionem. Quater itidem non tam Maiestatis tuę marte, quàm potenti manu Dei, magnificè est repulsus. Atque ille ea spe aduersus nos bellum toties mouit, ut nihil se in Pannonia & Germania cuncta reliqui facturum putaret, quod sub iugum dominationis suę superbissimæ non mitteret, sibiq; parêre cogeret. O' immensum erga Maiestatem tuam, Dei amorem: ô tempestiuè cœlitùs missum præsidium: ô summam erga ciues subditosque Maiestatis tuæ, Diuini numinis pietatem & misericordiam: quod nos unà cum Maiestate tua, ope sua à monocerotis huius cornibus liberauit. Prodeat hic aliquis, & regem, principem´ue aliquem, toto eo tempore, quo non solùm Ottomanorum familia in Asia & Europa rerũ

potita

potita eſt,ſed etiam Turcicum nomen orbi innotuit, proferat, quem A
toties ad hunc modum præſens Deus præſidio ſuo ſit tutatus. Immò aliquem ſaltem ex Chriſtianis nominet regem,qui ſe ætate noſtra dominatori iſti Aſiæ opponere ſit auſus. Vſqueadeò tota Turcici belli moles in Maieſtatis tuæ caput,& ceruices noſtras,populis & principibus uicinis ceſſantibus,periculumque noſtrum inſpectantibus, incubuit.Proinde ſempiternas benignitati diuinæ,pro tanto illius in nos fauore & beneficio,agere debemus gratias:cuius propitium magis nobis,quàm ſeculis alijs fuit numẽ.Quum primùm in Europam ex Aſia gens Turcica ciuili Græcorum bello pertracta eſſet, & nondum ad tantam uel dimidia ex parte potẽtiam perueniſſet,bis cum ea primus ex Principibus Chriſtianis Sigiſmundus Boemus, Pannonum, mox etiam Boemorum Rex,& poſtea Romanorum quoq; Imperator,bello eſt congreſſus,ſed infœliciter.Poſt hunc Vladiſlaus Iagellonius,Panoniæ itidem,& prẹterea Poloniæ Rex,belli fortunam aduerſus Turcas prælijs aliquot tentauit.& fortiter ille primùm,nec minus proſperè rem geſsit: ſed tãdem denuò cum illis,remiſſo inducijs,ad quas eos petendas coegerat,nuncio,Martis aleam expertus,copijs hoſtium eorum longè maximis obrutus, cum ingenti ſuorum clade, pulchram ſubijt per uulnera mortem.Græcorum hic Imperatorum & Principum,Scanderbecchio Caſtriota excepto,clades potius quàm expeditiones,& Venetorum item Turcica prælia omitto.Ludouici uerò Ia- B
gellonij,Pannonum Boemorumq; regis,Maieſtatis tuæ ſororij,iuuenis fortiſsimi, meminiſſe ſine lacrymis nequeo,quem prima ſtatim Turcicæ expeditionis coitione hoſtis oppreſsit.Cæterùm in Maieſtate tua,eiuſdemq; populis conſeruandis,gratè & libenter,ſicuti dixi,diuinum agnoſcimus auxilium: cui tum demum locum eſſe maximè comperimus,quum humano præſidio deſtituimur. Id autem non in Maieſtatis tuẹ rebus geſtis tantùm,uerùm etiam in optimi & excellentiſsimi Principis,Caroli Quinti Imperatoris Romani, Maieſtatis tuæ fratris germani,expeditionibus,à pijs & prudentibus uiris animaduerſum eſt,& obſeruatum. Cuius tot & tanta,contra potentiſsimos & acerrimos hoſtes,neceſsitate quadam ſemper ſuſcepta bella,non tam uiribus & copijs,quæ Maieſtati ſuæ Imperatoriæ fuere non pœnitendẹ,quàm Dei Zebaoth opitulãtis præſidio, quo Princeps is nunquam non ſuccenturiatus fuit,proſperè ſunt confecta atque expedita. Illud ſiquidem ſatis de Maieſtate eius, hominibus prudentibus, & cœleſtis numinis iudicium & benignitatem piè obſeruantibus,conſtat: quum in ſtatum eum Maieſtatis ſuæ res rediguntur, ut pro comploratis & deſperatis habeantur,tum demum Maieſtatem diuinam, uim potentiamq; ſuam oſtendere: & ita momentorum uiciſsitudinem repentinam atq; inopinatam inſtituere in Imperatore ſuo ſolere, ut is de improuiſo,

A prouiso, præter hostium & hominum aliorum opinionem, expectationemq; omnem ex uicto & contempto, uictor & triumphator gloriosus euadat. Testatur hoc ad Ticinum bello Mediolanensi captus Gallorum rex Franciscus, qui quum sibi propter opes, copiasq; suas de uictoria aduersus Maiestatem Imperialem uideretur esse certus & securus, proindeq; Cæsaris res, quas accisas & afflictas esse arbitrabatur, contemneret, pro triumphis, quos de Carolo iam spirabat & meditabatur, breui temporis conuersione, captiuitatis iugum ex prælio commisso reportauit: Deo nimirum Cæsari suo suppetias ferente, & Cæsarianorũ ducum consilia gubernante. Idem declarat Gallici exercitus apud Neapolim admirandus profectò casus. Venerant in Neapolitanum regnum, quarto à Ticinensi clade anno, sexaginta millium ex equitibus & peditibus Gallorum conscriptæ copiæ. Arces, oppida, & loca pleraque omnia, deditione magis quàm ui in ea ditione receperant. Caietana arx, & urbs Neapolitana, tantùm deditionem facere recusabant. Itaque Neapolis obsidione graui premi cœpta est. Et satagebat rerum suarum quàm maximè præsidium ei impositum, nullaque iam propè salutis spes uidebatur esse reliqua: quum ita Gallicana castra morbi contagiosi uis affligere, & Cæsarianorum impresio urgere atque accidere cœpit, ut tandem ex tam numeroso & frequenti exercitu, ægrè quadringenti milites integri & salui euaserint. Sic Deus numi B ne suo citra omnem ferè humanarum uirium opem, Cæsari regnum Neapolitanum à Gallis recuperauit & restituit. In expeditione nauali Numidica, aduersa tempestate in mari interijsse Carolus existimatus est: sed eum tutelare nomen Dei, Hispanijs suis breui saluum reddidit. Post uaria rursus tentata consilia, & bella Cæsari eidem illata, populosque eius ad defectionem solicitatos, quid Francisco regi insuper profuit, copijs suis numerosissimis atq; instructissimis, quadripartitò diuisis, quatuor eodem tempore diuersis Maiestatis Imperatoriæ ditionibus arma, bello non indicto, eo molimine inferre, quasi diebus paucis Cæsarem regnis prouincijsq; suis omnibus eijciendi consilium cepisset? Quid ille tum effecit aliud, quàm quòd uindictam in se diuinam à Cæsaris partibus prouocauit? Proximo motu Germanico, principes & populi quidam ita arma aduersus Maiestatem suam sumpserant, ita opprimendi eius consilijs, uiribus, opibus, tormentisq; belli omnibus, Gigantæo more rationem inierant, ut ne fugæ quidem locum & tempus relinquere Maiestati suæ uelle uiderentur. At Deus bone, quanta, Deo Cæsarem bene adiuuante, conatus tam audaces & nefarios, rerum est consequuta mutatio? Quàm contra animi sententiam, temerariorum hominum, iusto iudicio Dei, cœpta cessere omnia? Cuiusmodi belli, seu rebellionis potius euentus, in rebus etiam nouis aduersus Maiestatem tuam, Rex generosissime, à perditis nonnullis teme-

lis temerè motis, Deo eodem procurante (ita enim, ſicuti res eſt, ſem- A
per dicendum) extitit. Licuiſſet tum utrique ueſtrûm, iure manifeſto, ſecundum Imperiales conſtitutiones, & ſacrarum literarum exempla, ſeueritatem in perduellionis reos exercere, & lege in eos agi iubere: ut intelligerent homines, quid ſibi illud Solomonis oraculare uelit uer-
» bum: Sicut rugitus leonis, ita & tremor regis: Qui prouocat eũ, pec-
» cat in animam ſuam. Et rurſus illud: Timeto regem, & cum ſeditioſis
» ne commiſcearis. Sed maluerunt Maieſtates ueſtræ, pro religione & pietate ſua excellenti, ad imitationem & exemplum diuinæ benignitatis, omiſsis Iulijs legibus, mitius in reos peractos conſulere, & per paucorum legitimam pœnam & caſtigationem, quęſtione grauiſsima paternè defungi: non aliud ea re ſpectantes, quàm ut eiuſmodi paucisſimorum capitum coercio, hominum eſſet metus & terror plurimorum. Et quando remunerationis diuinæ, qua cœleſte numen Maieſtatis tuæ pietatem compenſat, pauca ſaltem ex multis documenta attingere nobis uiſum eſt: non prætereundum illud quoque, à Deo Maieſtati tuæ inſigne conceſſum donum, quòd Maieſtas tua, ex unius nobiliſsimæ & pudiciſsimæ fœminæ, reginæ Annæ, Maieſtatis tuæ coniugis chariſsimæ (cuius principis æterna in Deo pace fruentis, uirtutis & ſanctitatis recordatione, etiamnum Maieſtatis tuæ ſubditi populi omnes recreantur) matrimonio, fœcundæ prolificationis, non modò apud reges, & magnates uiros, ſed etiam apud priuatos homines, exem- B
plo raro & mirifico, tot utriuſque ſexus liberos ſuauiſsimos ſuſceperit: de quibus dubium eſt, fœlicius'ne prognati, an melius edocti atque educati ſint. Præclariſsimum mehercules & hoc fœlicitatis ſpecimen, cuius prouentum à ſolo Deo eſſe manifeſtum eſt, ut ſcilicet illuſtriſsima domus Auſtriacæ familia, tum principes bonos & pios orbi Chriſtiano donet, tum reges atque dynaſtas alios coniugijs auſpicatis cohoneſtatos, ſibi conciliet: eosq́; ipſos arcta inter ſe ſanctioris affinitatis neceſsitudine, publicæ pacis atque quietis conſtituendæ, ſtabiliendæque gratia, coniungat. Eſt hoc quodammodo peculiare Auſtriacorum Archiducum, ut per liberos ſuos, in gentes & familias alias, quaſi colonijs è domo ſua deducendis, miſſos, pomeria ditionis ſuæ proferant, & regnum, Deo fortunante, propagent. Non hic quidquã Maieſtatis tuæ auribus datur, neque ad aſſentationem uerba componuntur: ſed reipſa & ueritate cogente, benignitatem æterni & clementis in Maieſtatem tuam, & ſubditos eidem populos omnes, Dei ſummam: qui Maieſtatem tuam, eiuſdemq́; germanum, Carolum Imperatorem, tantos uidelicet & tales Principes, ut temporibus noſtris rei Romanę prę-eſſent, dedit: eorundemq́; non diſsimiles hæredes atq; ſucceſſores filios, uiuas parentum ipſorum & abſolutas imagines, ſpectatæ iam uirtutis, induſtriæ & pietatis iuuenes, cum pari poteſtate & gratia eſt daturus,

A turus, cursim saltem perstringimus: ut ne ingratæ mentis horrendo uitio à maiestate diuina, bonorum omnium conciliatrice, cōdemnemur. Exigit id à nobis professionis nostræ & pietatis officiū, ut gratiam eius & munificētiam in nos tantam gratè agnoscamus. Veluti enim in importuoso & uasto pelago, undiq; sæua procella & tempestate Typhonica ingruente, fluitantibus, rectorem nauis peritum: sic in orbe nostro uniuerso, multis difficultatib. infesto, propter uarios grauesq; casus periclitātibus, principes prudentes, & omni genere heroicarū uirtutum florentes, diuina prouidentia nobis attribuit. Abhorret profectò ab illa recordatione animus, qui status Rerūpub. futurus fuerat, si in aliorum, quàm in uestram diuorum fratrū potestatem sceptra Romana incidissent: neque enim domi, neque foris illæ constitissent.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas:—

rectè Maro exclamat, & sentētiæ suæ pulchrè & grauiter explicat rationem. Nos uerò terq; quaterq; beatos (ut uerbis eiusdem poetæ utar) si nobiscum ipsi fœlicitatis nostræ cumulum gratis pijsq; animis consideremus, qua nobis sub Maiestatum uestrarum regimine & imperio æquo cum omni omnium utilitatum commoditatumq; copia plurifariam, si uelimus, perfrui datur. Romani hominis præclara illa B sunt uerba: Nō esse præstabilius aut pulchrius munus deorum, quàm castum & dijs simillimum principem. Ea uerba non rectius sanè in Traianum, de quo dicta sunt, quàm in maiestates uestras, quæ illum cùm uirtutibus omnibus alijs æquarunt, tum sanctitate & uero cultu Dei longissimè superarunt, quadrant. Et sentētiam istam ueram esse, experientia ipsa, & temporum omnium status apertè declarat. Nunquam certè res hominum florentiores, quàm sub bonis: nunquā deteriores, quàm sub malis principibus fuere. Et quo pręstantius est Dei donum, rex pius & prudens: hoc rarius seculis omnibus hominum generi contingit. Ex omni populi Dei regum numero (nam Mosen, Iosuem, Samuelem, & paucos quosdam duces & iudices, qui reges ipsos præcesserunt, recensere supersedeo) si Dauidem, quem Dominus uirum iuxta cor suum inuenit: si Solomonem sapientem, qui tamen à seipso stultè degenerauit: si Ezechiam pium, & religiosum Iosiā excipiamus, quod iudicium de alijs omnibus sanctorū uirorū erit? Idem si de Romanis Imperatoribus, ab Augusto Cæsare usq; ad Constantinum Magnum, fecerimus: atque quum Augusto ipsi, necnon Tito, orbis terrarū delicijs, & ei quem paulo antè nominauimus Traiano, Marco Philosopho, Alexandro Seuero, qui tot in aula & consilio suo habuit egregios Iuriscōsultos, et perpaucis alijs, uirtutis & bene gestæ Reip. laudem tribuerimus, num cæteros plerosque omnes tanquam

orbis terrarum faces,& generis humani portenta, non execrabimur? A
A'Constantini temporibus nõnulli extitere principes,religionis & beneficentiæ studijs insignes: quidã hæresibus nimis addicti, alij ignaui, aut crudeles. Fuere aliqui,inter Grecos precipuè,qui ne nominari quidem debeant.Germania Imperatores plurimùm laudatos protulit.In primis autem Maiestatis tuæ genti inclytæ, uel domi uel militiæ celebres,uel etiam pacis simul & belli studijs prestãtes,religionis certè laude preclaros, omnes debemus principes. Nihil ex ea prodijt Sardanapalicũ,nihil tyrannicum, nihil Iesabelicũ. Ita namq; Austriaci Duces & Imperatores regimine potestatis summe sunt usi,ut recti atq; honesti custodes se,& iustitie ministros atq; interpretes, administrationisq; sibi creditæ nõ dominos,sed fiduciarios,siue depositarios esse iudicantes,collocatũ depositumq; apud se regnũ,Regi regum & Domino dominantiũ reposcenti,bona fide restituendũ, rationéque de eo reddẽdam esse scirent. Neque illis ullo loco & tẽpore memoria, iuxta Agathonis præceptum,excidit,hominib.se, quum & ipsi homines essent, imperare, & secundum leges imperare,denique non perpetuò imperare.Et quia primam sibi curam de religione & cultu Dei propagando sumpserant,Academiam unam Viennæ Austriæ,alteram Friburgi Brisgoiæ instituerunt,ut ibi iuuentus unà cũ humanitate pietatem ueram addisceret. Ad hæc præmia bonis liberaliter tribuentes,& pœnas malis legitimè irrogãtes:ne dum hisce parcerent,illis nocerent,ueriti:atque imperium in seipsos maximè exercentes, tum autẽ cogitationes & actiones omnes suas ad laudem, honorem, & gloriã Dei, & ad bonum publicum referẽtes, perpulchrè faustis populorũ suorum acclamationibus,titulisque suis reipsa satisfaciẽtes,respõderunt. Conuenire etiam sibi optimi principes putauere,ut ne subditis suis uirtute inferiores aut deteriores essent: & quod per edicta proposita fieri à ciuibus uellent,id ipsi primùm factis exequerẽtur. ut rectè de quolibet eorum Sincerianum illud pronunciari posset: B

" *Publica nimirum tum res sibi constat, & æquum*
" *Imperium, quum rex quod iubet, ipse facit.*

Neq; alia magis appellatione sunt gauisi, quàm ut testificatione certa benignitatis pietatisq; eorũ à ciuib. patres appellarẽtur.Ea animis eorum nihil fuit gratius,acceptius,iucũdius.Talem honorẽ apud Homerũ Vlyssi comites Greci,& apud Virgiliũ Aenee socij Troiani habent. Ille namque à suis πατὴρ ἤπιος, hoc est, pater benignus, audit: iste uerò,

" *— Et tu pater optime Teucrûm.*

Didicerant pij reges,in Cyri regia institutione apud Xenophõtem reperiri,Nihil principem bonũ interesse bono patri. Patres quippe prouida de liberis sollicitudine,ut ne quid eis bonorum desit, procurare: & Cyrum in medium cõsulere,ut ciues sui quàm maximè beati sint, & felices.

A & fêlices. Inde adeò factum, ut Archistrategorum Austriæ familia, per tot secula à progenie in progeniẽ, & à generatione in generationem, Deo eam propter mandatorum suorum obseruationem, benedictione & gratia sua complectente & magnificãte, durarit: duraturaq; , eodem Deo adiuuante, sit,

In freta dum fluuij current, dum montibus umbræ
Lustrabunt, conuexa polus dum sidera pascet.

quum magnorum quandoque & potentium regum stirpes, seculum unum non excesserint: aut certè uix ad tertiam, uel quartam, ut in Mosaicis legitur oraculis, generationẽ, iusta Dei uindicta, peruenerint. Verùm enimuerò sicuti in terris nihil potest melius esse, atque expetibilius, principe bono: ita nihil è diuerso, prauo dominatore damnosius est, atq; deterius. Neq; inter cæteras ultionis diuinæ plagas, quibus uisitare & coercere ingratum, rebellem & impium populum Deus solet, minimam affert cladem imperijs princeps malus. Nõ est opus hoc in loco uel ueteribus, uel recentibus exemplis. Res apertior est, quàm ut negari posit. Et horrendæ de ea sunt in diuinis responsis sententiæ. „
Propter peccata populi, regnare facit hypocritã. Propter peccata ter- „
ræ, multi principes eius. Dabo pueros principes eorum, & effœminati „
dominabuntur eis. Sed cum gratiarum actione summa Deus Opt. „
B Max. meritò laudandus est, qui ætate nostra populũ suum, quantumuis graues commeritum erumnas, à principib. cõseruauerit (ut cum Esaia dicam) infidelibus, socijs furum, sequentibus munera, sequenti- „
bus retributionem, pupillo non iudicantibus, & causam uiduæ ad se „
non admittentibus: à principibus (quod apud Ezechielem est) quasi „
lupis rapientibus prædam, effundentibus sanguinem, perdentibus a- „
nimas, sectantibus lucra. Optimè sanè factum, quòd rei Romanæ sum- „
ma duobus diuis fratribus, Carolo & Ferdinando, diuinitùs commissa est, cum utriusq; liberorum, eorundemq; successorum spe optima. Patiatur benignè Maiestas tua, hoc sic nos repetere, & publicitùs sincero & grato animo profiteri. Virtutes uerò Maiestatis tuæ alias hic commemorare, consilium non est: cùm quòd parũ mihi ad opus tantum sit uirium, silereq; de re magna, quam pro dignitate persequi nequeas, præstet: tum quòd eas ipsas uirtutes plerasq; Nicephorus in Præfatione sua, qua lucubrationem historiæ istius Andronico maiori Palæologo Constantinopolitano Imperatori consecrat, luculenter ueluti in speculo expresit. Aut enim Andronicus Cæsar, sicuti eum historicus noster ornamentis suis depingit, uirtute pleraq; omni colenda, Maiestati tuæ quàm similimus fuit: aut in persona illius, talem eum esse, qualem ipse descripsit (qui philosophorum de magnis principib. orationes & libros cõponentium, & quorũdam etiam historicorum mos est) debere esse ostendens, Maiestatis tuæ tot & tanta decora con

formauit:ueluti animo iam tum præſagiens,ſub eius principis nomine Opus ſuum latinè uerſum,aliquando uulgatum iri,quem ipſe græcè laudibus ſuis uerißimè ornarit.Qua in re niſi in eandẽ mecum ſententiam pedibus ibunt æqui cenſores omnes, quibus uel per tranſennã domeſtica Maieſtatis tuæ cõſuetudo inſpecta eſt, nihil prorſus relu ctor,quin leuis,uanus,& futilis habear. Reliquũ porrò eſt, ut publico religionis noſtræ ſacroſanctæ nomine Maieſtatẽ tuam orem, quo ea,pro pietate ſua,liberalium artium,humanarumq́; literarum,atque linguarum potißimũ ſtudia,ſine quibus pietatem ipſam ſinceriorem frigeſcere oportet,præmijs honoribusq́; propoſitis, aucta & honeſta eſſe uelit.Perinde namque atque homines noſtri per ingluuiem ſeſe li teris eiuſmodi ingurgitaſſent,incraſſatique,impinguati,& dilatati (ut Moſaica locutione utar) eſſent, ita ab eis per nauſeam abhorrere incipiunt:aut fortaſſe quòd minus quęſtuoſa ſint,ea deſerunt,atque deſpi ciunt.quorum alterum,ingrati erga Deum, cuius munus literæ tales ſunt:alterum,puſilli per ſeipſum:utrunque autem improbi animi eſt, ne dicam impij. Cauſæ huius paucis mentionem apud Maieſtatẽ tuã feciſſe ſat eſt,quòd & ipſa ſe ęquitate ſua commendat,& Maieſtas tua ſua ſponte ad bonas piasq́; artes ornandas propenſa eſt:& procliuis,ut modò tempora nobis,ſicuti cœpere, pacata currere pergant.Sic Maie ſtatis tuæ pietatem,promißionem habentem præſentis uitæ & futuræ,in altero etiam ſeculo,& regno cœleſti,inter ſanctos principes, immortalitate diuina Deus remunerabitur.Et in hoc interim mũdo,ſupra eas,quas retulimus,à Maieſtate cœleſti,Maieſtati tuæ Regię tributas dotes,eidem concedet longæuitatẽ facilem,conſiliorum & actionum omnium ſucceſſum proſperũ, domi adminiſtrationem regnorum tranquillam,foris contra hoſtes omnes uictoriam optatam,& filijs Maieſtatis tuæ regiminis ſucceßionem certam & pacatam: ita ut unà cũ paternæ & auitæ uirtutis & pietatis hæreditate,Maieſtatis illi tuæ ſceptra obtineant, & nati natorum, & qui naſcentur ab illis.Id quod ita fore, benignitate diuina freti, ſperamus,uotisq́; cunctis optamus & comprecamur.

IOANNI OPORINO TYPOGRAPHO BASIliensi, IOANNES LANGVS in Saluatore salutem dicit.

RECTE à te factum est, Oporine noster, cùm Ecclesiasticā historiam Nicephori Callisti Latinè à me uersam recudere cōstituisses, quòd me eius rei fecisti certiorē: ut si quid in priore editione emendandū esset, limam adhiberē, quò tersius nitidiusq; nobis opus id posteriore publicatione in manus hominū studiosorum prodiret. Fortasse enim uel ipse, pro iudicio tuo singulari, deprehēdisti, uel ab alijs doctis uiris, pro candore illorum ingenuo, admonitus es, aliquid in eo requiri atque desiderari. Præterea uerò te non latet, δεύτερα ἀμείνονα, hoc est, altera meliora, posterioresq; cogitationes solere esse sapientiores. Et non rarò, in scriptis grauibus, cura quoq; & studio adhibito maiore, uel oculatissimi homines hallucinantur. Quod si nobis etiā accidit, minimè eis uidebitur esse mirū, qui dextrè & liberaliter aliorū ęstimant lucubrationes. Itaq; diligenter & accuratè totam historiam Nicephorianā relegi, & cum aliorū Ecclesiasticorū scriptorū, Eusebij dico, Socratis, Theodoriti, Sozomeni & Euagrij, qui eandē rem tractarunt, libris sedulò contuli: atq; ut non pauca passim loca, κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιχείρησιν, ut diui Basilij uerbo utar, hoc est, aggressione secunda & recognitione uel correctiora uel dilucidiora fierent, operam dedi. In Grȩco namq; Nicephori codice frequens reperitur notarij oscitatio. plures etiam uisuntur ἐκλείψεις & defectus, non minores certè, neq; pauciores, quàm in eis quos dixi ecclesiasticis scriptoribus Lutetię Græcè editis. vnde tamen lacunas quasdam apud Nicephorū repleui, sicut ediuersò apud illos uerba & sententiæ plurimæ ex Nicephoro emendari & restitui possunt. Et officinę typographicę operę cum bono quandoq; dormitant Homero. Tum autem trāsferēdis è Grȩco sermone in Latinum nō probè castigatis & mutilatis libris, acri iudicio & nonnunquā coniectura opus est. Sæpe uerò fit, ut & iudicium & coniectura fallatur. Id quod mihi statim ab initio in præfatione Nicephoriana, qua autor Imperatori Constantinopolitano, nec nomine nec cognomine eius adiecto, opus hoc Ecclesiasticū dicauit, coniecturam sequuto euenit: cùm Emanueli Palęologo, indicijs quibusdam obscurioribus ductus, historiam istā nuncupatam putabā. Deinde uerò in carmina quædā Nicephori eiusdem incidens, certius uidi, ad Andronicū Palæologum maiorē uolumen hoc scriptum esse, abauum Emanuelis: quemadmodum hoc annotatio declarat, quam nuncupatorię Nicephori prȩfationi prȩmisi. Cum literis hisce, castigationis huiusmodi nostrę exemplar accipies, ad quod editionem δευτέραν & ἀμείνονα institues & conformabis. Atq; ut eam nobis prȩstes ἀμείνονα, in fide & cura tua est situm, Oporine. Per equidem optarim ἀμύμονα etiam & ἀμώμητον, id est, extra reprehēsionis & uitiligationis aleam positū librum hunc à nobis emitti, si hoc per uirulentam ȩui nostri malignitatem dicere liceret: quȩ absq; pudore & timore omni, in antiquitatem sanctiorē nō dico inquirere, sed eam ridere & damnare temerè audet. Quid enim Nicephorus habet aliud, q̄ priscorū maximè Patrum, ex illorū libris decerpta monumēta? Sed nobis illud satis fuerit, si bonis atq; pijs grata nostra & utilis sit Ecclesiastica historia. Et orandus est Deus uotis ex animo cōceptis, ut uolumini huic gratiam & benedictionē cœlitus aspirare uelit, quȩ efficiat, ut lectiōe ipsius plurimi mortales ad ȩmulationē antiquitatis Ecclesiasticȩ, atq; ad studium pietatis, & ardorē ueritatis inquirendæ, cognoscendȩ & complectēdȩ excitentur, ad laudem & gloriā magni Dei & Saluatoris nostri Domini IESV CHRISTI, & salutem animarū suarum sempiternam. Datȩ Suidnicię Silesiorum, XX Octobr. Anno Domini M. D. LIX.

AD AETERNAM SAPIENTIAM, PRO NIcephori Callisti Xanthopuli Historiæ Ecclesiasticæ editione, G. Logi Silesij Votum.

Aurea in æterno Sapientia numen Olympo,
Aeterna æterni mens animusq; Dei:
Omnia quæ nutu una regis: quæq; una creasti,
Quæ mare, quæ tellus, quæ uagus æther alit:
Aerios montes, ridentia prata, solumq;
Frugiferum, fontes lenè sonantis aquæ,
Et fluuios latè irriguos, tum stagna, lacusq;,
Siue suprà tellus, siue ea subter habet:
Squamigerum omne pecus, salis horrida monstra profundi,
Et uolucres, pennis qui supera alta secant:
Sideraq;, ingentis mundi quæ machina torquet,
Cœlicolasq; domos, cœlicolumq; genus:
Et nemora arboribus densissima, lustra ferarum,
Seu iuga celsa illas, seu caua uallis habet.
Hinc homines, partem diuinæ mentis, opusq;
Ritè tuum, effigiem condis & ipsa tui.
Indiga nil nostri, tantum ex bonitate profunda,
O' bonitas nullis æquiparanda bonis.
Queis licet æthereas eadem ex bonitate uidere
Dijs similes, meritis, te tribuente domos,
Nicephorus cuius uirtute & numine plenus,
Namq; tuam huic præsens mentem animumq; dabas,
Sidereo ad templum quod sese æquabat Olympo,
Et Constantini nunc quoq; in urbe manet.
At nunc, indignum ô facinus, scelera impia, diris
Fœdatum à Turcis, impia sacra gemit.
Virgineo à partu repetens, & origine prima,
Ad sua perpetuum tempora duxit opus.
Grandiaq; arcani uerbi mysteria pandens,
Ad superos certa nos docet ire uia.
Atque à sinceris zizania frugibus arcens,
Nos alit æterno nectare & ambrosia.
Eloquio Graius: sed docti munere LANGI,
Ausonio didicit nunc simul ore loqui.
LANGI *diua potens, quem multo insignis honore,*
Siue soluta canat, siue ligata pede.
Ille diu ex oculis hominum sublatus, & aura;
In tenebris iacuit squallidus, atque situ.
Quem Logus à charo diuinum munus amico
Accipit, hæc cuius carmina nomen habent.
Qui pius antistes, Augusto ubi Vacia templo
Vicina heu nimium est regia Buda tibi.
Hæc ille Augustus, augusta in templa sacerdos
Ingrediens, supplex te Sophia alma colit.
Atq; ait: A' sacris procul hinc, procul este prophani:
Ite procul, superis non nisi casta placent.
Si dea, si nostro affueris ueneranda labori,
Alite quo dextro prodeat istud opus:
Magnanimi auspicio Fernandi regis, & ære,
Aurea cuius honos sidera laude ferit:
Regis Romani, qui nobis aurea fœlix
Secula nunc condit, aurea restituit.
Ille tuum ante alios nam sanctum numen adorat,
Et nihil huic casta est relligione prius:
Ritè tibi hic Pario statuet de marmore templum,
Sacraq; restituet prisca, decusq; tibi,
Pulchra Oderæ in ripa, multa qua flauus arena
Amne cito Breslæ mœnia amœna lauat.
Latiuijs nusquam quæ concessura Mycænis,
Ardua turrigerum tollit in astra caput:
Insula quà Vatis magni de nomine dicta,
Qui sacro æthereum tinxit in amne Deum.
In medio Pater almus erit, dehinc Filius, & qui
Spiritus æquali numine utrunq; refert.
Vnum sub triplici numen qui nomine regnant,
Quiq; tuum Sophiæ nomine nomen habent.
Montis Auentini princeps, Habsburgia proles
Maxima, & à magno ducta Leone domus.
Quos infra uetus Austriacæ quæ gentis origo,
Romani imperij te duce frena regit.
Cæsaris hinc magni, sed uestrum numen adorans,
Accedet post hunc Regis & effigies.
Quos circa sobolis magnæ generosa propago
Austriacæ Heroes qui decora alta domus.
Nomen aui Regis referent insigne: Philippus,
Qui natu est maior Carole magne tibi.
Magdalis hinc coniunx, Romani filia regis,
Augeat ut nymphas candide Bethi tuas.
Alterius dehinc nomine aui, cui regna Bohemi
Clara soli parent, Maximus Aemylius.
Hesperia in magna magni cui filia nupsit
Cæsaris, ut uestrum hinc augeat usque genus.
Pannoniæ hinc Princeps, frater Fernande, paternum
Nomen habens, sanctæ stabis in æde deæ.
Quales Tyndaridæ gemini, seu pectore fido
Quis certet pugnis, seu mage certet equis.
Carolus hinc minimus natu, uerùm indole magnus:
Nam cursu ad metam fertur & ipse suo.
Dij quantum est animi in puero, & uirtutis auitæ!
Ignis agit iam nunc pectora in alta decus,
Ante diem & raptus Ioannes filius infans,
Scilicet ut uobis præuius astra paret.
Hinc natæ innumeræ, magnis quæ Regibus ortæ,
Nupserunt magnis Regibus & Ducibus.
Inter quas diuis similis effulget Elysa,
Bethis quæ aurifero nomen ab amne tulit.
Sarmathiæ regi quæ nupta haud omine dextro,
Ante diem Elysias uidit Elysa domos.
Fœlices genijs, qualis Iesseia proles
Aeterno in solio regia sceptra gerit.
Vestibulo in medio, atque adytis, foribusq; superbis,
Cælabit docti dein manus artificis,
Res gestas foris atque domi, uestra inclyta facta,
Marmore cum Pario sectile stabit ebur.
Gallorum ut Cæsar domuit, Libyæq; tyrannum,
Tot populos domuit nobilis Italiæ.
Regnatorem Asiæ, nostris dum sæuit in oris,
Compulerit turpi mox dare terga fugæ:
Charo subueniens fratri, nostroq; labori,
Dum graue perpessa est Pannonis ora iugum.
Hinc ope iam fratris, ciuilia tractus in arma,
Cumq; suis domuit urbibus utq; duces:
Cum rapidum pedibus transmitteret impiger Albim
Insolitas fluuio tunc sibi dante uias.
Regis Romani mox his longo ordine pugnas
Adiunget, longum quas numerare foret.

Aerias

Aerias ut Pannoniæ disiecerit arces,
Deq́; feris sibi tot fixa trophæa Getis.
Iniustum ut toties sternit pellitq́; tyrannum,
Tradidit hic diris seq́; suosq́; Getis.
Impius & sæuo potuit seruire tyranno,
Fax patriæ, & regni sanguinolenta lues.
Bellaq́;, quæ longum mihi sit recitare, per orbem
Fœlici amborum gesta sub imperio.
His tamen adijciet, nostrum dum Carolus orbem,
Et regit hunc mundum, quòd dedit ipse nouum
Ignotum antè alijs mundum, sua sidera nouit,
Quiq́; suos coluit numina falsa deos.
Qui quòd te nouit iam, quòd ueneratur, adorat;
Omne tuum, atque pij est Cæsaris istud opus.
Hinc illi pleno fundis largißima cornu
Aurea inexhausta munera diua manu.
Hoc primum, socio mox Cæsare & auspice magno,
Iam tibi prædico Turca superbe malum.
Constantini urbem sacri, tuaq́; inclyta templa
Auferet è manibus, barbaricoq́; iugo.
Europæ uictor sternens, Asiæq́; tyrannum,
Quem terræ atque maris exuet imperio.
Tu modò diua faue cœptis tam fortibus, unà
Et facias: namque hoc munus opusq́; tuum.
Tunc tibi quot sacris fumabunt ignibus aræ,
Et cadet ante tuos uictima quanta pedes?
Quæq́; sacerdotes casti tibi carmina dicent?
Et tua tam misero turba soluta iugo?
Ipse ego dona feram, sacro uelatus amictu,
Et tua uoce pia numina magna canam:
Et manibus palma, ramoq́; insignis oliuæ,
Ingrediar templi limina sancta tui.
Adsis ô Dea magna, pioq́; aßiste labori,
Aeterna æterni mensq́; uigorq́; Dei.

FINIS.

CVINAM PRINCIPI NICEPHORVS HANC historiam Ecclesiasticam dedicauerit, Annotatio.

Nicephorus Callistus sub Andronico maiore, & Michaele filio eius, Andronicoque minore, Michaelis huius filio, Palæologis, Imppp. Constantinopolitanis, uixit ante annos plus minus trecentos. Et opus hoc historiæ Ecclesiasticæ Andronico maiori, Michaelis maioris qui Latinos ex imperio Constatinopolitano eiecit, filio dedicauit. Colligitur id ex ipsius Nicephori uersiculis, qui in Constantinopolitanorum imperatorum catalogo carmine composito ultimi reperiuntur:

Στεῤῥὸς Μιχαὴλ, Παλαιολόγος μέγας,
Ὃς Λατίνους ἔξωσε τῆς Κωνσταντίνου.
Τῆς εὐσεβείας Ἀνδρόνικος ὁ στῦλος,
Ἀσύγκριτος νοῦς, ἐξῃρημένη φύσις,
Λαμπρὸς Μιχαὴλ Παλαιολόγος τρίτος,
Οὗτος βασιλεὺς καὶ λόγοις καὶ πρακτέοις.
Ἀνδρόνικος παῖς συνδρομὴ τῶν χαρίτων·
Οὕσπερ φυλάττοις εἰς χρόνους ἀπειρίτους
Λόγος παλαιὲ παντάναξ παντοκράτωρ.

Hoc est:

Magnus Palæologus Michael, & potens,
Byzantis urbe qui Latinos expulit:
Pietatis Andronicus inclytum decus,
Natura lecta mens secunda nemini:
Clarus Palæologus Michael tertius,
Dictis & actis imperator optimus.
Flos Andronicus Gratiarum iunior.
Longissimis quos sospita temporibus
Omnipotens rex omnium uetus Loge.

DEDICATIO OPERIS,

LAVDES (ANDRONICI SENIORIS PALAEOlogi) pijssimi & sancti Imperatoris complectens.

A ECCLESIASTICA Historia composita, multorumq; & admirandorum uirorum rebus gestis à me scriptis, nemini profectò Opus id, quàm tibi, rectius consecrarim, Imperator, Principum omnium CHRISTI amantissimo atq; humanissimo: qui omnes prorsus uirtutes complexus, nihil rerũ pulcherrimarum & excellẽtissimarum prętermisisti. Et quum permulta atq; adeò innumerabilia tua sint pręclarè facta, orationem nostram longè superantia, manu diuina consilium omne tuum & factum dirigẽte: tum, ut mihi quidem uidetur, & rectè quispiam dixerit, omnium maxima & illustrissima est pietas, egregiumq; in Ecclesiam CHRISTI studium, & flagrans atq; incredibilis in eandẽ amor, & quas eius nomine reportasti, uictoriæ & tropæa. Quæ sanè pietas, immẽsis sæuientis impietatis fluctibus, immanibusq; conflictantium uentorum procellis huc atq; illuc quodammodo graui iactatione agitata, beneficiò tandẽ tuo, qui rebus omnibus alijs posthabitis, hoc unum curaris maximè, tutò ad tranquillum portum tuũ annauit atq; applicuit. Et nũc integra, ueluti recenti situ abiecto, & pristina ueteriq; uenustate recepta, seu potius salsugine, quam ex tempestate cõceperat, orationis tuæ suauissimo sonitu repurgata atq; reiecta, tibi diuino orbis rectori atq; gubernatori, sacroq; (sic enim dicendum) auspici & curatori, condignas refert gratias, claram ueluti & ingentem emittens uocem, omnes nos per te saluam

Imperator uirtutibus omnibus, & ornamentis plurimis clarus.

Idem potissimũ sinceram pietatem, opinionibus de ea prauis reiectis, restituit.

B atq; inuiolatã retinentes pietatẽ, constanter firmiterq; in sinceræ fidei sententia, opinione de diuino numine erronea, ita ut conueniebat, longissimè repudiata, consistere. Verùm enimuerò, si deliberatione habita, res tuas à primo initio singillatim prosequi, quasue radices actionum tuarum, quæ omnia sapienter cõstituit diuina prouidentia, egerit, exponere uellẽ, in immensum oratio excresceret: & historiã potius, quàm operis dedicationem instituere uiderer. Sed quũ aliud scribendi consilium mihi sit propositum, paucas quasdam res tuas in præsentia attingere, atq; oratione perstringere, est uisum: reliquis suo loco & tẽpori, pro eo atq; decet, rectè reseruatis, præsertim quum id quod nunc quoq; dicere institui, propter abundantem atq; exuberantem rerum copiam, me ad nouam quandam redigat inopiam: ita ut etiam ea quæ cupio, perficere, atque stylo exequi nequeam: eo quòd perinde atq; in prato uario, innumerisq; amœnitatibus scatenti, ad se quæq; res me pertrahant, eisq; tractandis retinere conentur. Cæterùm orationi meæ modum imponam: quæ non longior futura est, quàm ut qualemcunq; saltem mei erga te amoris & desiderij significationẽ exhibeat: & ego egregiam in te uolũtatem meam, quę ad hoc usq; tempus tecta occultaq; fuit, cum libertate propalàm declarem. Tuæ uerò mãsuetudinis atq; humanitatis fuerit, ut me placidè aspiciat, atq; fiduciã animo meo addat. In primis uerò, si quid minus rectè in hoc opere à me dictum fuerit, ut mihi ignoscat: historiamq; meam, pro iudicij sui acrimonia, addendo atq; adimẽdo repurget. Quicquid enim calculus tuus accuratius emendauerit, id & mihi & omnibus alijs gratũ certumq; habebitur: propterea quòd ex omnibus, quicunq; fuere, tibi maximè perspicere talia, & deprehendere, promptitudine & acrimonia naturæ, Dei dono contigerit: & quòd

Ex plurimis paucæ tantum præclaræ Imperatoris res in hac Præfatione attingẽdæ.

Beneuolentiæ captatio.

Opus hoc Imperatoris iudicio submittitur.

Quomodo de rebus diuinis disputandum. quòd differere atq; disputare, moderatiōe iusta, & timore multo adhibito, de re A bus diuinis explicatè noris. Præterea quòd mente concipere, & ore diserto eloqui, id quod uisum est, insuperq; idipsum probè dijudicare, ita ut alterū ab altero pernoscatur, optimè possis. Neq; quisquam reperitur esse tam audax & temerarius, qui post limam, iudiciumq; tuum, digitū adhibere scriptis sustineat. Itaque rebus multis omissis, inde tandem orationem de rebus tuis ordiar. Quum enim ueluti quispiam eorū, qui singulari Dei dono dati sunt, optimorum & nobilissimorum illorum uirorum, nasci, & imperiū in homines uniuersos suscipere deberes, magni consilij angelus, ac potius rerum uniuersarum pater atq; rector, consilium agitauit: & ad eos qui cū illo eiusdem sunt naturæ & honoris, Faciamus (inquit) rursum hominē ad imaginē nostrā, & similitudinē primi illius qui dudum diffluxit. Et editus es, diuina quadam ui & natura, spiritu uitæ tibi afflato, qui uitalis alijs uirtus, primitiæq;, & quasi quidam alius generis † princeps in orbe nostro futurus eras. Qua in re, illa, perinde atq; instrumento & autore usa est patre tuo, qui maiorum suorum splendore, nobilitate, amplitudine gloriæ, arte imperatoria, opibus, adhæc prudētia, fortitudine, & naturæ ui, antiquissimos quosq; suiq; & nostri tēporis principes obscurauit. Nec illi, quum antea res multas pro Romanis egisset, aliā ob causam Deus imperiale tradidit sceptrū, quàm ut tu facile & incruentum obtineres imperium, pietate & facinoribus omnibus bonis futurus longè clarissimus: eis quippe rebus uerissimè Imperator declaratur. Quādoquidem uerò tibi quoq;, qui imperium in uniuersos è manu Dei fueras suscepturus, seu potius ante natiuitatem receperas, Imperialem domum & aulam instrui oportuit, quæ sanè tam ingens & amplum deceret Imperium: ea quoq;, quemadmodum primo illi Adàm orbis uniuersus, & quicunque tandem B fuit paradisus ille, condigna præparata est. Ea uerò erat noua Edē, terrestre cœlum, paradisi ueluti primarium exemplar, patria quidem tua, commune autem Christianorum omnium domicilium, urbium uidelicet omnium regina. Simul atq; enim ipse ex materno prodijsti thalamo, prædonum examen, quòd eam longo tempore afflixerat, inde est expulsum, terrore quodammodo perculsum atq; accisum: germanumq; planè hæredem, Imperatorem, & conditorem eius, uerì tum: qui sanè prædones, exitum atq; fugam accelerantes, tanquā coruscanti ense tuo eiecti, alius aliò profugit. Ad eum modum illa per te nobis omnibus repurgata, & tibi nutricia atq; educatrix facta est, duabus his rebus in te atq; illa diuinitùs benignè præstitis. Neq; enim illa, quæ nuper admodum liberam lucem uidere cœperat, in alio quopiam, quàm in te uno, debitam gloriam consequi potuit: qui maximè quidem ad gloriam Dei propagandam processeris, & summa omnium dignitate honoris auctus sis: neq; etiam tibi præ illa condignius contingere potuit domicilium & habitatio. Quapropter, sicuti Deus solitus est longius etiam antea magnarum rerum iacere fundamēta, itidem meritò quoq; tum id est ab eo factum. Sedenim, ut quum etiamnum fascijs puerilibus inuolueris, & à nutrice curareris, futuram rerum gratiam exultans, atq; (ut sic quispiam dicat) subsiliens, graui atq; imperiali corporis habitu exhibueris: atq; inter quotidianam membrorum fingendorum compositionem, senilem quodāmodo præ te ferens prudentiam, excellentem in te pietatem, sicuti Ioānes, exultans, & eum qui tibi in undis lustralibus gratiam cōcessit adorans, ostenderis. Atq; alias res tuas, donec ex infantia ad puerilem peruenisti ætatem, quid dicere attinet? præterquàm quod (ut in prouerbio est) à prima linea, in primis pietas, amor Dei, & humanitas tibi studio fuit: quum quidem & alia omnia, quæ cura & laude digna sunt, concurrerent: & tu ætate simul, sapientia & gratia procederes, nō quidem quòd

Iudicium acre principis.

Imperator prouidentia certa Dei genitus.

† γενάρχης.

Quæ res Imperatorem maximè deceant.

Imperatoris huius patria Constantinopolis, paradisus alter.

Latinos Imperatores qui Cōstantinopoli sexaginta propè annis regnum obtinuere, designat.

Imperatoris Andronici infantia.

Pueritia.

Adolescentia.

A quòd incrementa hæc in te caperent, sed quòd simul sese proferrent, atq; exhiberent: firmitatemq; cum ætate, morum grauitate, & cultura augescente, assumerent. Atq; equidem ad pulchrum bonumq; fundamentum, pietatem ipsam, fortitudo primùm accessit: hanc cõsecuta est prudentia, deinde temperantia etiam effloruit. Aduenit ad has iusticia quoq;. aurea hæc prorsus, quam multi complicare & connectere nequeunt, catena. Eam uerò tu omnium pulcherrimè concinnans, nouam quandam & admirandã planè perfecisti uirtutum harmoniam & concentum. Nam quæ in ijs uel abundant, uel deficiunt, uitijs scilicet ipsis reiectis, media es complexus, & unam prorsus ex eis tanquã uniuersalem uirtutem confecisti. Atq;, ut quas medio tempore gessisti res tuas, in compendium redigam, postquam diuinæ sententiæ placitum est, unum te Imperij gubernaculis præsidere, fatali decreto, è uita communis omnium nostrûm propugnator atq; Imperator, tuus autem pater simul & institutor, emigrauit: quum quidem prius Romanorum Imperium, sicut à centro circulum, propagasset imperatorijs artibus, reportatis ab hostibus uictorijs, nec non alijs magnarum rerũ administrationibus, ingẽtem apud omnes qui sub sole sunt homines, gloriam cõsequutus.

Virtutum omnium fundamentum pietas.
Virtutum aliarum accessio.
Virtutum catena.
Michael Palæologus Imperator mortuus.

Tu autem, Princeps præstantissime, ubi solus Imperium es adeptus, confestim copias tuas, pro ipso Deo, primùm in aciem produxisti: opibus tuis omnibus, quas à Deo acceperas, à primis (quod dicitur) carceribus, pro eo qui te Imperatorem unxit, usus. Itaq;, sicuti dicere cœpi, quum ueram religionem nostrã, * nouis inductis rebus, per adulterinas & absurdas doctrinas, in discrimẽ adductam esse cerneres, studiosissimè eam & sapientissimè tutatus es. Quod namq; perspectum tibi optimè esset, ad Imperij præsidium solam pietatem, & rei diuinæ sedulum cultum sufficere, reliqua autem cum his comparata nihil esse, diuinam planè B & sapientissimam concepisti sententiam. Proinde per eiusmodi rerum administrationem, magnam à Deo inijsti gratiam: & à teipso illi satis præbuisti causæ, ut perfacilè precãti tibi aurem suam inclinaret, actionibus omnibus tuis præiret, Imperiumq; tibi firmaret atq; constitueret: uidelicet ut rectissimè, atq; ordine optimo administratio eius procederet, in rebus omnibus te aptissimè dirigens: atq; ut aliquis dicat, uiuam imaginem, & statuam Imperij pulchram omnino & Imperialem, ad incredibilem & excellentissimã uenustatem expoliens. Sic enim puto, Dei benignitatem hominibus non contingere, nisi seipsos factis suis ea dignos exhibuerint: quæ tu, quòd optima præstitisti, in primis ut gratiosus apud Deum sis, cõsequutus es. Quapropter cernere erat, quicquid esset mali, id è medio tolli: bona autem uniuersa ad manus esse, utilitatem publicam nõ morari, & tempora ipsa sub te nouo atq; commodo Imperatore renouari & repubescere. Atq; equidem rerum bonarum pleræq; sua sponte aderant, pleræq; mox affuturæ erant. Accessit spes rebus præsentibus lõgè melior. Nam sicuti iubar quoddam è sublimi relucens, ubiq; terrarum, affluentem tibi diuinitùs gratiam abundè demisisti, eamq; propter cœlestium donorum uarietatẽ perinde atq; flumen copiosum profudisti. Et quum gloria abundares, nequaquam ad desidiam & uitam molliorem te demisisti, sed rebus honestis dedidisti. Neq; purpura sumpta, Imperium in teipsum exercere omisisti: & ratione tanquam freno usus, Imperij administrationem philosophicis institutis temperasti, timore Dei illi tanquam custode & opitulatore imposito. Porrò quum probè tibi cognitum esset, principes uiros non facilè admoneri se pati, neq; doctrinam atq; institutionem admittere: eam tu in primis tibi in cõsilium adhibuisti, & Imperij tui, perinde atq; domus custodem, & magistrum optimum, constituisti. Quin potius tibi hac minimè opus fuit. Quid enim apud te est, quod aliunde didiceris, aut importatũ acceperis?

Successor eius in imperio Cõstantinopolitano Andronicus filius.
Huic pietas & religio ab initio Imperij in primis curæ fuit.
Imperij præsidium, pietatis cultus.
Diuini numinis erga Andronicum gratia & fauor.
Amplissima pietatis præmia diuinitùs concessa.
Qui homines gratiæ Dei sint capaces.
Bonus felixq; Imperij status.
Verus Imperator.
Timor Dei Imperij custos.
Tribuũtur Andronico præcipuæ Imperatoriæ uirtutes.

* *Quod hic per Nicephorum obscurius indicatur, id à Baptista Egnatio apertissimè paucis declaratur. Michael Palæologus (inquit) Lugdunum ad Concilium uenit, quod Gregorius x Pontifex indixerat, facileq; illi cum Romano Pontifice conuenit. Ex quo tantam inuidiam Græcanicæ gentis contraxit, ut nec mortuo iusta persoluerint, & locum sepulturæ negauerint.*

ceperis? qui ingenij naturæq; tuæ bonitate omnia producas, & quicquid boni A est, ueluti fructum quempiam generosum & maturum, in lucem proferas? Sed nec illud Imperio suscepto egisti, ut te ciues & subditi tui metuerent tantùm: uerùm timorem eum charitate temperatum esse uoluisti. Proinde quum te homines tui cũ admiratione dilexere, quòd minus esse terribilis, neq; arbitrio tuo uiuere, & pleraq; omnia statuere uiderere, tum ipse eos magis etiam dilexisti: quibus reuera extitisti,

" — *Veluti pater optimus:*

quemadmodum ille dixit, aut, quod magis in te competit,

" *Rex bonus, atq; idem fortis bellator, in armis.*

Hunc uersum Alexander Magnus omnium Homericorum carminum iudicauit esse optimum.

Nam quod sceptrum Imperiale, splendidi cuiusdam seruitij signum esse, & coronam preciosissimam, nihil à lapillis, quæ in littore maris sunt, differre putares: quamuis hæc, diuinæ quædam res, & immensorum arcanorumq; mysteriorum imagines sint, purpuram ipsam pro uilibus pannis habens, floremq́; eius molestum et tristem iudicans, moderatum nouo quodam modo in rebus secũdis animum obtinuisti: nequaquam eis, sicuti pleriq;, exultans atq; superbiẽs. Quæ tua moderatio maximè Deo grata fuit: eadem quoq; publicæ lætitię, & solennibus conuentibus causam præbuit, multam animis omnium uoluptatem immittens. Quum namq; optimus, & supra alios maximè generosus esses, haudquaquã ad res minus decentes declinasti: uerùm cõstanter in factis laudatis perstitisti, prudentiæ scilicet & iudicij rationibus adductus. Insuper uerò circa pulcherrimas quasq; res ambitiosus, ritè omnia atq; ordine peregisti. Formã siquidem atq; habitum præ te ferens tyrannide dignum, animo mitis admodũ atq; humanus es, conspectu ipso statim omnes, ut ita dicam, benignè excipiens: & nouo quodam more, orationisq́; tuæ gratia atq; illecebris, fluminis instar profluẽtibus, uniuer B sos, perinde atque magnes lapis ferrum, suspensos tenens. Decentissimum uerò quoq; tibi corpus, & excellentissimum, rerum uniuersarum architectrix natura conformauit: ut sanè quispiam existimet, non principum solùm, sed etiam hominum ferè omnium te absolutæ formę ideam atq; specimen, iuxta Platonẽ, & uenustatis omnis archetypũ atq; primarium exemplar esse. Robur insuper & fortitudo corporis, partiumq́; omnium & membrorum proportio, aptaq; & temperata constitutio, ætatis quoq; flos & uigor, omnia simul concurrentia, suprà quàm dici potest, optimam in te conficiunt temperaturam & harmoniam: haud aliter quàm si in parte qualibet natura tibi præsens insideat, mensurarũq; & magnitudinum rationibus artificiosissimè omnia, & perinde atq; lyram coagmẽtatione compositioneq; conuenientissimè conformet. adeò ut in te uno, propter tot & tanta, quæ in te scatentia protulisti bona, cõmunis natura iactare se & gloriari possit, tanquam in excellentissimo generis nostri, ut ita dicam, donario, in quo illa munificentiam suam ostentarit. Itaq; constanti exercitio rerum honestarum & pulcherrimarũ, cum generosa animi alacritate tibi proposito, ignis planè ardens, aut securis dissecans, † aut sphęra, quod dicitur, seu globus quidã per præcipitium, fuisti: omnibus cognoscendis incumbens, omnia etiam facilè mente concipiens. Et quæ semel audita uel lecta discis, tam tenaci memoria complecteris, ut in ferreis pugillaribus, quæ in cordis tui tabulis conscripsisti, incisa esse uideantur: tam solida firmaq; tibi est memoria. Porrò attentione, & mentis sagacitate, scientiam & eruditionẽ omnem breui superasti, naturæ magnitudine eas uirtutes cunctas re ipsa exhibens: idq́; melius multo, quàm qui lõgissimo etiam tempore operam illis nauarunt. Vnde illa tua est prouidentia, & usitata mentis consideratio, necnon singularis morum gratia & affabilitas. Vnde etiam uiolentorum

Bona corporis in Imperatore.

Adumbratur in hoc Imperatore, uirtutibus ornamentisq; plerisq; omnibus absolutum optimi principis exemplar.

† ὥς τις σφαῖρα κατὰ πρανοῦς.

A torum laborum contra naturæ leges & corporis necessitates, tyrannis quędam & dominatio, imperialisq; quæ tibi præstatur, obseruantiæ contemptus, atque aliæ insuper primariæ uirtutes, supra naturæ humanæ captum diuinitùs tibi insitæ. Quales sunt & nocturnæ & diurnæ stationes, cùm uel Deum orationibus placas, uel pro repub. defendenda excubas, uel etiam iura ciuibus reddis: ita ut qui te conspiciunt, non uiro te, sed potius uiri statuæ conferant, frigus ex æquo & æstum toleranti. Vsqueadeò te unum atque eundem in eis omnibus præbes, tanquam inuictum, & ad naturæ momenta immobilem: cum omnibus quidem familiarius uiuentem, omnibus autem te omnia, & omnigenũ suauemq; admodum & placidum exhibentẽ, multamq; atq; eam meram atq; sinceram, ut apud Platonem est, libertatem subditis, perinde, atq; uinum temperantem. Ac ueluti inter curas & labores natus, tanquam habitus eorum in naturam abierit, magis etiam illis delectaris, quàm alij socordia, delicijs, atq; alijs eiusmodi, quibus assueuerunt, minimè laudatis studijs. Quod si hæc quoq; dicenda sunt, persæpe ego te uidi nõ quotidie cibum sumentẽ, uerùm & binos & ternos transmittere dies, ita ut nonnunquam quidem solo pane & oleribus incoctis, aliquando uerò pomis quibusdã uescereris. Et tempore plurimo sola aqua tibi potus fuit. Quibus omnibus non ad sufficientiam aut satietatem es usus, sed celeriter omnino ea degustata mox remoueri iussisti, ut scilicet mens tibi absq; sordibus maximè pura permaneret, intellectualibus spiritualibusq; & diuinis redundans cogitationibus: simulq; ut facilius uigilantia constaret, rectiusq; negotia pleraq;, ex præscripto diuino, matutino simul & meridiano, nec minus nocturno etiam tempore perageres. In multam nãq; noctem, ac potius, ut plurimum, ad illucescentẽ usq;
B diem uigilans: & demum cubitum uadens, statim rursus excitus surrexisti, haud aliter quàm si tibi nocturna uestimenta grauia atque molesta essent. Sed enim ne tum quidem à laboribus tibi remissio fuit, per somnum nimirum & insomnia te exercenti, & nominis gloriæq; nostræ augmenta atque incrementa infatigabilibus momentis & imaginationibus animi, uisionibusq; nocturnis meditanti, &, quoad eius fieri potuit, complenti atq; perficienti: adeò ut admirationis causam hominibus præberes, diuiniorem quandam naturam te, somni atq; fatigationis expertem esse, suspicantibus. Et quum quàm longissimè, &, ut aliquis dicat, iuxta diametrum, à uoluptatibus & ignauia abfuisti: tum quotidianæ uitę disciplinam & seueritatem maximè es consectatus. Vnde tibi bona corporis habitudo, & ualetudo secunda maximè fuit. Et qui hac in re elaborant, nugatores meri uisi sunt, Asclepiadæ quidam de Hippocrate præceptore gloriãtes, nec minus qui Galeni lucubrationes euoluunt. Qui sanè quũ ualetudinis tuæ curatores essent, à suis ipsi morbis & ægritudinibus magis, ad te accedentes, liberi atq; integri discessere: quippe qui ad summã accuratissimamq; ualetudinis tuendæ rationem perueneris. Et neq; Medici tui, neq; illi ipsi qui eis artis suæ præcepta tanquam magistri & duces tradiderunt, prorsus quidquam habuerunt, quod aduersus præscriptum degendæ ad salubritatem uitæ tuum opponerent. Plutarchus quidem Chæroneus Romanum Imperium laudibus uehens, pulchrè dixit, eas quæ antehac dudum per graues motus & certamina inter se dissensissent, uirtutem & fortunam, uix aliquando tandem, propter urbem Romanam solam, pactis conuentis per fœdus initum, in gratiam redijsse, ut omnium humanarum rerum longè pulcherrimũ opus absoluerent atq; perficerent. Mihi uerò rectè quoque existimare in mentem uenit, in te etiam uno, Imperator optime, ueram pietatem cultumq; Dei, atq; opes felicitatemq; humanam, quæ inter se semper depugnarunt, semel ad concordiam redactas esse: eo quòd pietas felicitatem ueluti

Εὐσέβειαν τε καὶ εὐδαιμονίαν.

ui quadam ad ſe pertraxerit, eamq́; omnino peſſum ire non ſiuerit: ſiue potius, ut equidem puto, quòd DEVS tandem neceſsitatem eis impoſuerit, ut ſimul coniungerentur atq; contemperarentur: & ut ille ab utraque, eo quod utriuſq; eſſet proprium recepto, hominibus omnibus nouum & uerè admirandum perficeret emolumentum & auxilium, firmamentum nimirum quoddam ſtabile, & elementum, ut ita dicam, ſextum & ſempiternum, in diuinis rebus labaſcẽtibus, & per naufragium peſſumeuntibus, tam horrendæ fluctuationis & erroris, ingentem, ſupremam, uereq́; ſacram anchoram te, ſacris ſimul & prophanis exhibens, ut in te alijs quoque qui tecum ſunt, ſolidam ſtabilitatem repreſentaret. Et profectò ea quæ huc atq; illuc circũagebantur, & circumferebantur, maximam te tutiſsimamq́; perfugij ſedem, in mundum pacis unum, & rectioris fidei profeſsionis, ſeu rerum adminiſtrationis, minimè hallucinantem aut labantẽ orbem habuere. Quin illud etiam ſtuduiſti, ut non corpori modò, uerumetiam animo purpuram circumdares. Siquidem tu omnium propè qui te præceſſerunt, Imperatorum unus, ipſi tibi imperaſti: & reuera † ſummæ poteſtatis Imperator, quum * uitioſas tumultuantium atq; imperium ſibi uendicantium affectuũ perturbationes è domicilio animi tui eieciſti: tum rationi, ᵃ imperio eo quod penes paucos optimates eſt, tradito, uiuam teipſum uirtutis imaginem, ad certam ciues tuos imitationem inſtituens, propoſuiſti. Nam animi moderatione in acie contra ignauiam oppoſita, non ſolum hominum, uerumetiam perturbationum animi ſimul & corporis omnium Imperator meritò cenſeris. Quamobrẽ conſpicere licet, humanitatem tuam ad ſummum perueniſſe. Nam bella quoq; quæ geris, perhumana ſunt: & placabilitas uirilem præ ſe fert fortitudinem. Porrò benignitas & munificentia quam maximè ad utilitatem publicam ſpectant. Ira autem admodum eſt placabilis. Animus nanq; tuus ad iracũdiam, ut ita dicam, ſterilis: & ad ardorem eum qui ex flagranti uehementia prouenit, cœlebs & immobilis eſt, quamuis bonorum omnis generis ferax & fœcundus. Legibus uerò ferendis, moribusq́; corrigendis quàm recta apud te inſtituta eſt ratio? qui improborum impetum legitimis iuſticiæ præceptis cohibes: & ubiq; terrarum honeſtum bonumq́;, haud aliter quàm decantatus ille Triptolemus in terram ſemina cõiecit, ſeris. Quis igitur hominibus improbis te eſt formidabilior? aut ærumnoſis placabilior, atq; clementior? Quis ſupplicantibus benignior, & ad miſericordiam propenſior? qui etiam, niſi quæpiam obſtet neceſsitas, precantium optata præuenire ſolitus es. Neq; uerò à me iſta ad gratiã, aut per adulationem prorſus dicta ſunt. Quomodo enim id faciam, quum neque res ipſas, ut ſunt, uerè exponere queam, excellenti pulchritudinis earum præſtantia uictus? Verùm hæc ita ſe habere, tum diuina quæ tibi obtigere dona, tũ actiones, quas in Imperium tuum contuliſti, omnes comprobant. Nec minus id quoq; illa ſatis declarant. Quis etenim, quàm tu, religione pura & ſimulationis neſcia, uel DEVM magis glorificauit, uel flagrantiorem pro eo ardorem oſtendit? Quis ſinceriorem fidem in diſcrimen coniectam, tanta æmulatione & zelotypia affectatus eſt, aut ſacram menſam repurgauit? Quis etiam, ut eruditio omnis ſumma caperet incrementa, effecit? Quis ita uirtutem extulit, aut optimos quoſq; honoribus auxit? Quis DEI miniſtris, alijſq; item qui ei chari ſunt, & omnibus propè, pro cuiuſq; dignitate, debitum honorem tribuit? Quis porrò tanta attentione, inſigniq́; religione, & decenti moderatione, ut Imperialis aula nihil ab aſceterio, pietatiſq; exercendæ ſchola differret, procurauit? quis ſic æqua ſtateræ lance rempub. gubernauit? Quis ita uel iuri dicendo inſtitit, uel maleficia coercuit? uſqueadeò, ut multam ſe tibi debere gratiam illi etiam profiterentur, qui è iudi-

Margin notes: A — Verus Imperator. — † αὐτοκράτωρ τῷ ὄντι. — * τῶν παθῶν ὀχλοκράτειαν. — ᵃ ἀριστοκράτειαν. — τὸ τῆς εὐεργεσίας ὡς μάλιστα οἰκονομικόν. — B — Imperialis aula pietate monasterio perſimilis.

A è iudicio uicti,& calculo tuo damnati abiere. Cuius tanta fuit cũ peritia simplicitas,& cum clementia prudentia? quibus uirtutibus unà cũ humanitate maximè enites,ingentẽ quandam serenitatẽ in animo simul & uultu præferens, sensim quandoq;,ceu fluctibus quibusdam,horrescentẽ,nec tamẽ ullam tempestatis significationẽ præbentem. Cæterùm orationis opportunitatẽ,silentij cõmoditatem,linguæ lepôrẽ,familiariũ colloquiorũ instar olei prorsus & mellis profluentẽ suauitatẽ,aut uerborũ tuorũ Musicum planè concentum,quis rogo eloquatur? Sententiarum autẽ densitate, præterea uerborũ perspicuitate & copia,

(Hyberni uoces fluuij de more ruentes, «

Homerus dixisset) quis te diuinitùs locupletior fuit? Quapropter euenit, ut te uerba faciente,omnes prorsus quasi numine aliquo afflentur, moderataq; insania percellant̃,& bacchari incipiãt,simulq; uel inuiti exiliant:& uocibus tuis rapti, ita ducantur, ut retrocedere nolint, sed ueluti affixi tibi uideantur, perinde prorsus atq; à Sirenibus demulsi. Rectè sanè quispiã te mare dixerit, quod alios super alios uerborũ fluctus dẽ sẽ excitet, aut certè ingentẽ aliquam aquarũ uim: quę,si in eã alicunde lapillus incidat,ex obscuro cẽtro, seu potius circino, eoq;, si ita uis, liquido,alium super aliũ circulum,sensim admodũ intumescentẽ,ac deinde propter alium influentẽ,paulatim donec ad summũ perueniat,deficientem atq; euanescentẽ,mirabiliter circumscribat:potissimùm uerò,quum tibi de reb. diuinis est sermo. Quis nanq; alius habet uel mentẽ & sententiam oratione atq; lingua meliorẽ,uel orationẽ quæ illis ratione meliore subseruiat, uel linguam etiam quę bene admodum & acutè (rotundè & suauiter poeta dixisset) uerbis in orbẽ reductis cõceptã animo sententiã proferat:atq; utrunq; ijs,ita ut decet, ex-

B pediat,& id quod in animo lateat in apertum transmittat? Equidem unum illud de te dicã,quum cõcionantẽ audio,alius ex alio,& orationis tuæ illecebris DEO * plenus efficior,nec hominẽ me loquentẽ,sed mirificè aliquẽ è cœlo prospectantem,& noua quædam atq; diuina,quę cõmunia hęc quidẽ longè excedant,sublimia aũt & arcana mysteria cõtineant,renunciantẽ,audire puto. Adeò ut DEVM orandum duxerim,qui mihi aurẽ aliã addat, sicuti quidẽ Prophetæ uidetur, ut mihi cum lepòre urbano uerborum tuorum gratia abundè influat. Quod quidem omnib. etiam contingere arbitror,qui firma & cõsistenti sunt mẽte: neq; omnino tales,qui demulceri & flecti uerbis huiusmodi nequaq; possint. Quos sanè neq; Orpheus ille,decantata sua lyra,frequẽter eã plectro percurrens, ut puto,aliqua ex parte permulserit: quã quidẽ lyrã irrationales etiã naturas sono suo trahentem,ei affingunt Greci. Iam præter alia illud quale est? quod nullius sanguinẽ, qui * imperio ob maiestatẽ læsam obnoxius fuerit,effundere uolueris? Quod tu quidẽ te ita facturũ esse non iureiurãdo cõfirmasti, uerùm cœlesti prudentia optimũ esse,maximeq; Imperio conuenire iudicasti,qui nimirum & uitæ † & necis potestatẽ penes solum DEVM esse scias. Incruentam enim prorsus,cædisq; purã solam Imperij tui administrationẽ,uniuersum iactat æuum,quæ uitã felicẽ & bonorum omnium prouentum producit. Quod quidem cernere licet quum in alijs exundantib. cõmoditatibus,tum in eo quòd ætate tua magna rursus ingenia & artes nobilissimę reuixerunt,& per prosperum successum ad summum peruenerunt,nõ tua quidẽ,sed illarũ planè gratia, ut simul & testis earum esses,& spectator:qui quum iudicare de rectè factis,tum reponere ea atq; remunerari maximè possis. Neq; sanè affirmare dubitarim, tua gratia primarios qui apud nos sunt uiros,sub Imperio tuo editos esse. Si nanq; uberẽ fructuum prouentum,sicuti dicitur,temperata constitutio atq; tenuitas circumfusi aeris efficit:pręclararum profectò artium & prẽstãtium ingeniorum incrementum benignitas,

* ἔνθους.

* τῶν ὑποδίκων τῇ βασιλείᾳ.

† ζωῆς καὶ θανάτου ταμίαν μόνον θεόν.

ἀμείψασθαι.

gnitas, honorificentia & humanitas principis elicit. Qualis nunc eorũ est copia: A quam iudicio, liberalitate & munificẽtia tua tantopere proficere, adaugeri, & ad cœlum usq; tolli conspicimus. Quod quidẽ in eloquentia maximè uidere est, ut propè nostrorum tẽporum Græci, cum ipsis artis eius inuentorib. certent, proindeq; †primas ex secundis ferant, ita ut sententijs omnium uidetur: quamuis omnes isti te atq; actionib. tuis laudãdis occupati, inferiores hac in parte reperiantur. Longè enim orationis & eloquentię uim omnẽ superas. in tantum uirtutib. excellere studuisti. Demaratus ille Corinthius, quum Alexãdrum Susis uidisset, præ lætitia illachrymans, ingenti dixit uoluptate & gaudio, qui ante id tẽpus obijssent, orbatos, quòd Alexandrũ in Darij throno sedentẽ non uiderint: præterea, quòd pars aliqua adhuc terræ obscura & sole carens reliqua esset, quę eundem Alexandrum non conspexerit. Ego uerò dixerim, laudẽ istã, quã alius tempore occupauit, in te multo magis cõpetere. Atq; ille dicto eodem Alexandrum quidẽ ornauit: ad tuã autem pręstantissimã Imperij administrationẽ respiciens, laudem tantã retulit. Quòd si & hoc dicere oportet, q̃ insigni animi lætitia caruisse putas, septenarium diuinorũ religionis nostræ uirorum cõuentum, quòd te simul cum eis coruscantẽ, ueluti ingentẽ opum accessionẽ, nõ uiderint? Potissimùm uerò primum illum, qui trinitatis mysterio est cohonestatus, quòd te assessorẽ, seu potius throni simul & Imperij post se statim successorẽ germanũ non habuerit, professionis fidei nostræ ducẽ, & reuera patrẽ tuum Cõstantinum, magnum apud Christianos nomẽ? Nõ tanta siquidẽ inimicorum multitudo irruisset, uerborum peruersa uersutia sinceritatẽ fidei miscens atq; cõcutiens. Enimuerò singulari quadã prouidentia DEVS te, nulla re illis inferiorẽ, queadmodum quoddã pondus æqualis momenti in lance opponens, conuenientẽq; magnitudini Imperij mentem simul & morum dignitatẽ tribuẽs, eoq; experientię & bonitatis progressum, rerum administrationi temporib. nostris præfecit, ut eas q̃ B optimè gubernares, nec nos prorsus pessum iremus. Quis enim suffecisset alius, qui tot & tantis malis undequaq; circumfluentibus obuiã iret, quàm tu ipse, qui fortitudine & prudentia & DEI cultu iustus es iudicatus, temporibusq; nostris alter quidã Noe aut Moses existimatus, scapha & ligno, crucẽ adumbrantibus, ex ęrumnarum fluctib. subducens, & populum tuum à persequutorib. eripiens, & percutiens ijs atq; submergens persequentes, atq; per manum DEI tropæa ubiq; excitans, magnificamq; mundi nauem magnificè crucis uelo noui orbis semina conseruantẽ gubernans: aut ignis quoq; columna prorsus habitus, ueluti nouum Israelẽ, nos cœleste uidelicet semen, ad uerã pietatẽ producens: aut sanè liquor seu succus sacer, aut sal quidã diuinus, ut Euangelicè dicam, suo planè tempore nobis iam fatiscentib. atq; diffluentib. iniectus? Sed quid ago? Si enim quãplurima dicendo uel minimã partẽ rectè factorum tuorum attingere possem, nihil prorsus difficultatis aut molestiæ orationi adesset. Quandoquidem uerò uerba, etiamsi omnium longè optima in medium proferantur, cedere tamen plurimùm rebus ipsis necessariò oporteat, ne ea accumulando ultra modum progredi uidear: ubi pauca quædã addidero, ad argumentum historię propositum descendã. Quæ enim tibi DEVS exuberanti manu bona cõcessit, & quã munificentiæ gratiã prolixè præstitit, quis nam satis uel oratione prosequi, uel mente concipere queat? quãuis unà cum Gratijs & Musis omnibus, & plurib. quàm quas Homerus dixit, capillosq; nostros numero æquantib. linguis, insistens, res tuas exequẽdas sibi proponat. Adeò enim nihil sibi dixisse uidebitur, ut pœnitentia postea, qui semel dicendum sibi quidquam sumpserit, ducatur. Mihi uerò satis fuerit, ubi ea quæ pietatis erga DEVM tuæ sunt, dixero, quamprimum orationem

Marginalia: † τὸ πρωτεῖον ἐκ τῶν δευτέρων λαμβάνειν. — *Septem primaria œcumenica Concilia.* — *Constantinus Magnus.* — *Andronicus, alter Noe & Moses.* — *Arca Noe & uirga Mosæ Crucis fuere figura.*

A nem in summã redigere. Itaq; Ecclesiã catholicã & uniuersalẽ reb. nouis turbatã in ueterẽ statum restituisti, doctrinã illegitimã atq; impurã omnem ab ea repulisti: templum à diuinæ doctrinę cauponib. & deprauatoribus hæreticis, nõ quidem triplicato flagello, sed ueritatis uerbo, siue † cognatæ diuinitatis triplicitate repurgasti, pia æmulatione pro diuina mensa flagrasti: uehementius pro spiritu spirasti, quare ille quoq; tibi accuratã certamq; diuinitatis cognitionẽ inspirauit: doctrinã stabiliuisti, constitutiones de ea tulisti, ingentibus septis uerã pietatem uallasti, quod dirutum fuerat restituisti, atq; id apta mẽbrorum partiũq; omnium coagmentatione redintegrasti. Neq; deinceps apud nos noua illa nomina audiuntur, Paulus & Cephas & Apollos: sed unus est ubiq; & in omnib. CHRISTVS. Adhæc unctionẽ sacerdotalẽ adulterinum quiddã resonantem, flagrãti ardore sincriorẽ & puriorẽ auro reddidisti: atq; lege & literis propositis, continentiã morum & pecunię contẽptum docuisti. Quapropter nũc reipub. sacrum * est sacerdotale ministerium, quod superiorib. temporib. paulatim disciplinæ & morum corruptela adulteratum deprauatumq; fuerat. Ecclesiæ formã & habitum, semper amplius quiddã excogitans, & imaginẽ pulcherrimè ad primarium exẽplar expoliens, ornasti. Conuentus Ecclesiasticos lætiores effecisti, nõ solum ingenti lucernarum copia, quæ in orbẽ per catenas serpunt & emicãt, intellectualiumq; ordinum & numerum & splendorẽ referunt, & ueluti astriferum in multa nocte atq; cœlestẽ tractũ secundi, ut ita dicã, atq; intelligibilis firmamenti exhibent: in quorum medio ipse perinde atq;, quod auditu nouũ atq; mirum est, plenilunius sol reluces: uerumetiã reb. alijs, quibus numẽ diuinum lętari solet, & uasis quibusdã nouã speciẽ atq; formã horrore prorsus plenã pręse
B ferẽtibus. Quis porrò eloquatur, quã pręstantib. & uarijs sacris uestib. puro auro preciosisq; & resplendentib. lapillis & margaritis ornatis, nihil planè ad magnificentiã reliqui faciens, hierarchiã seu episcopatũ nostrum illustraueris? per quę omnia incredibilis, plurimumq; flagrans tuus in Ecclesiã CHRISTI amor & desiderium magnopere declaratur. Quid igitur est? Talis tu quidẽ in ornanda atq; defendẽda ea, quæ materię expers & intellectualis est Ecclesia, uerã pietatẽ dico, appares: erga eã uerò quæ ex materia ista cõstructa est, nõ eodẽ es affectus modò? Id uerò longè abest. Quemadmodum enim illam iam collabentẽ & pessum euntẽ, quãtum potuisti opum cõferens, nõ lapidib. & lateribus, sed spiritualib. suffultam columnis, patrum scilicet doctrinis & sanctionib. cõfirmasti: sic & hanc erexisti. Hoc inquam cogitationẽ mẽtis excellens & immẽsum opus, hanc incredibilẽ formam, sempiternę aulę imaginẽ, cõmune hominum, dicã etiam angelorum, delectamentum & spectaculum, † hoc diuinum DEI VERBI SAPIENTIAE inquã palatium: hanc quoq; basilicam temporum ui affectam, & imminentium cacuminũ mole ueluti in genua inclinatam & labefactatam, adhibita ei aurea dextra, ad stabilẽ & certũ restituisti statũ: ad eũ modũ ędificio omni firmato, ut in posterum nulla tẽporum iniuria detrimẽti quicquã ei afferre posit. Nã saxis iniecticijs & pulchrè politis ex parte utraq; eã restaurasti, structura solida & ferè adamantina ita longissimè in altũ excurrente, ut totũ opus propter summam conuenientiam & coagmentationẽ, saxũ unũ esse uideatur. Et totũ tu quidem hoc templum solida stabilitate cõfirmasti: maximè tamen eam ædificij partem, quę ad orientẽ solem spectans, sensim quodammodo à reliquis partib. abrupta est, & disiũcta. Nec manũ tantũ operi isti adhibuisti, sed ad reliqua etiam, diuinam & immortalẽ tuam curam & solicitudinẽ rebus his impendens, adiecisti. Siquidem ad has etiam artes sapientis animi intelligentia & magnitudine, admodum es appositus. Et opus hoc omnino, quod diximus, non ea solum quę

Laus pietatis restitutæ, et doctrinæ Christianæ ab hæreticis opinionib. repurgatæ.

Nam Andronicus patris sui Michaelis de religione acta rescidit.

† συμφυίας τριττῷ.

Reformatio cleri.

** ἱδρόμ τι τὸ ἱερᾶσθαι.*

Reformatio Ecclesiæ.

Ornamenta et donaria eiusdem.

πανσέληνος ἥλιος.

Instauratio sacri sanctæ Sophiæ tẽpli Constantinopoli.

† τὸ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας θεῖον ὄντως ἀνάκτορον.

Instauratio statuæ equestris Cõstantini Magni, altera manu globũ cum infixo crucis signo cõtinentis. Quod symbolum est, orbis terrarum per crucẽ deuicti.

à seculo cõdito extitere, uerũetiam decantatissimũ illum Semiramidis bitumine A cõpactum murũ longè superauit. Verùm enimuerò priscũ quoq; diuini huius delubri cõditorem, ex ære in statuã pulcherrimã arte fictorũ diffusum, atq; in columna aurigationẽ siue gubernationem exequentẽ, unà cum galea superba & habitu magnifico dextráq; graue quiddã & terribile minanti, equo etiã ingenti naribus & fremitu uim planè spirante, iuba quoq; per aurã ludente, & iuxta Homericum equũ, in sublimi campo lasciuiente: aut etiã, iuxta Pegasum illum, uolandi opinionem præbente, à temporũ inordinata circumuolutione & motu ratione parũ nitenti, longa & continua aeris iniuria ita perculsum, ut quę cõtinere uisus fuerat, crucem uidelicet & orbem, quib. statuarius terram omnẽ & mare ipsum per crucem ei subiectũ esse indicauerat, ea cessatione ignaua è manu eius exciderint: & hunc inquã artificio quodã incredibili, perinde atq; quodã stimulo & flagello, aureo sceptro excitans, ut fortiter cursum suũ urgeret, & unà cum sole, immobili motu, in sempiternũ perequitaret, procurasti. Sed si exactè oratiõe per-

Aliorum templorum & publicorum Cõstãtinopoli operum reparatio,

sequi pergam, quibus nam tẽplis temporũ iniuria ruinam minantib. alijsq; publicis operibus, atq; in primis urbis ipsius mœnibus, quę circumcirca eam, inuestigantium modo, cingũt, & ex senili situ ad pubescentẽ iuuentam reuocant, muris adamantinis robur firmũ adieceris, tempus me id memorantẽ destituet. Cæterùm ueritatem uerbis meis astruere possunt utraq; sacra Apostolorũ templa, & DEI genitricis ædes cum cœlesti pulchritudine certans, quam Byzantij Blachernas uocant, & propè urbis ipsius fana omnia, sub te & per te ad immensam magnitudinem & formam excitata, & tantũ nõ clara uoce sincerũ desiderium, fidem, & amorẽ erga DEVM tuũ, præconũ more, deprædicantia, temporibúsq; futuris deprędicatura. In quibus omnib. meritò admirationi sit animi tui magnitudo, tantǽq; pecuniæ impensa: præsertim quũ in tanta munificentia tua libera- B litas ipsa se non proferat & uenditet. Quũ nanq; tua ipse opera, ita ut quodlibet illorum excellentissimũ esset, extruere posses, maluisti tamen honestum factum tuũ, ei qui omnia cernit, intimósq; cordiũ recessus perspicit, cõsecrans, in aliorũ operibus restaurandis magnificam liberalitatẽ declarare: subnascentẽ inde paulatim fastũ & tumorem, ut equidem puto, sapientissimè supprimens. Etenim si quis per partes suas singillatim quæ in eiusmodi structuris perfecisti opera in unum cumulum cõgerat, omnes lõgè post te relinquas, qui munificentiam suam in eis ostenderũt. Quòd si specimen aliquod magnanimitatis tuæ sit indicandũ,

Palatium Imperiale ibidem ab Andronico constructum.

in conspectũ omnium proferatur (oratione enim præstantiam & impensam immensam explicare nõ est) regia ea, quam pro eo atq; fieri maximè potuit, ædificasti, ut scilicet illa & loci ipsius situ & solida firmitate, nec non exacta pulchritudine, ita ut cõuenit, conspicua sit, dignum mehercules mente & lingua, dicã quoq; manu & prudentia tua, opus. Adhęc & quod quatuor colũnis fundasti, & tanq;

ὕπαιθρον ὄροφον.

fulcris firmasti solarium, insigne prorsus spectaculum, ut ex superiore eo loco, tanquã sublimioris cuiusdam naturæ quispiam prospiciẽs, nos respicias: DEVM quoq; hac in parte imitatus, pro misericordia & bonitate sua hominib. se immiscentẽ. Nam quid magis cõueniebat, te, qui magnus principũ aliorũ Princeps es, quàm regiam hanc domũ extruere, quam tu quidem nõ tibi magis quàm nobis omnib. prorsus excitasti, opus minimè silẽtio dignũ: imò quod silentiũ potius propter admirationis excellentiã mandauerit, & pulchritudinis fulgore q̃ celerrimè loca omnia peruaserit: magnitudine quidem illud supra multa, formæ aũt & firmitate ferè supra omnia est, ingenti & multa luce abundantiáq; splẽdoris coruscans, portarumq; & propylæorũ seu uestibulorũ amœnitate & gratia, quandocũq; accedentibus, obuiãs simul, & eos benignè excipiẽs, & ambulatio-

nibus

A nibus intus atq; xystis, quos colūnæ quædā Gigantibus similes decenter & pulchrè inter se ordine distātes, distinguūt, longè lateq; spaciari, atq; oculos pascere permittēs. Porrò marmoris gratiā & fulgorē, quod etiā in uillos, ut ita dicā, conformatū est, & zonas seu cincturas, quas totū opus præ se fert, ei simul intextas, quomodo quispiā dicat? Pręterea uerò, quod solo instratū est, & quod pars murorū omnis quasi quoddā peplū uariè distinctū cōplectit. Quod derepentè uidens, mare quoddā esse dicas, lenib. ubiq; intumescēs fluctibus, & sensim quodāmodo horrescens: usqueadeò, ut cōfestim uestē subducas, ne fimbria eius humore inficiat. Eam porrò structuræ partē quę supra caput est, cœlo ipsi propter latè & copiosè diffusum aurū, nec nō æthereo alicui tractui, igne multo relucenti atq; coruscanti cōpares. Verùm quomodo tantū et tam lōgi tēporis & multi laboris opus uerbis tam breuiter explicet, quod neq; oratio ulla, neq; oculus, imò neq; mens aliqua, quæ quidē in eiusmodi reb. sit exercitata, satis cōplectat? Mihi certè unū illud dicere suffecerit: quāuis multæ & ferè innumerabiles regiæ aulæ superioribus temporib. sanè q̄ ambitiosè & magnificè sint cōstructę, hāc tamen ipsam inter oēs temporū omniū, calculis, ut ita dicā, omnib. primas ferre magnitudine, pulchritudine, firmitateq; ædificationis, & cōuenienti rationiq; respondenti modo: magnifica uerò atq; superba coagmētatione, lapillorumq; incrustatione, atq; eorundem uarijs formis, & reb. ferè omnibus quib. ædificiū tantū exornari æquū est, naturā quoq; ipsam superare. Sed de operib. tuis hactenus. Et quū tātus princeps sis, Imperator optime, atq; eò glorię perueneris, cui nā rectè cōferri possis? Ego quidē Plutarchū quoq; illū, qui uirorū clarorū collationib. magnus fuit, arbitror, si adhuc superstes esset, operæ preciū se facturū esse existimaturū fuisse, si studio suo, in quod per uitā omnē libēter incubuit, supersedisset,

B eo † q̄ idoneū, quē tecū cōponeret atq; cōferret, nō inueniret. Verùm Adamo illi & Noę & Abrahamo, pręterea Iosepho & Iob, Mosæ, Iosuæ, Sāsoni, Samueli, Dauidi, & Solomoni, & qui eius generis fuere alijs: insuper Cyro illi, Dario, Alexādro, aut alijs quibusdam, Iulijs etiam fortasse & Augustis & Cęsarib. cōparari posses. Sed satis cōstat, te huius quidē Imperiū in oēs, aliorū aūt bonā spem, atq; in Deū amorē, cæterorū uerò moderationē, & in reb. duris cōstantiam: alicuius porrò fortitudinē, æquanimitatē, mansuetudinē & modestiam: alicuius item sapiētiæ uim: prorsus uerò omniū, eam q̄ Imperatori, Principi, populiq; & reipub. administratori cōpetit, uirtutē habere: ita ut ueluti q̄dam noua, atq;, ut ita dicā, inimitabilis mixtura Imperiū tuū sit cōstitutū: q̄ uidelicet hos quidē lōgè pręterieris, cū his aūt certes: à quib. aūt nō multū absis, dicere nō habeo. Atq;, ut breuiter dicam, quidquid in quolibet istorū pręcipuū atq; præclarū, uel DEI munere datū, uel pręstantis naturę beneficio cōparatū fuit, id tu quasi quædam bona atq; sedula apis magno studio collectū atq; comportatū, admirando quodam modo miscuisti atq; temperasti: & propterea * imperatorio cubito oēs es supergressus, Imperio tuo perinde atq; nō imitabili archetypo, primarioq; quodam exemplari omnib. exhibito. Quapropter & illud facilè dicere ausim, te quicquid est rerū bonarū atq; honestarū, partim quidē imitatū per æmulationē esse, partim uerò ingenij & naturæ pręstantia superasse: quæ aūt hucusq; à quopiam inuētæ nō fuisset, eas & inuenisse, & in lucē produxisse: &, q̄ad eius fieri potuit, cernere uolentib. ostendisse: proindeq;, quòd per uirtutes & præclaras res oēs, ad summū quoq; peruaseris, oēs longè uicisse. Itaq; longiorē etiam tibi uitam, q̄ bona omnia, pro eo atq; decuit, omnino in unum collegeris, obtigisse existimo: ut ex temporis diuturnitate, ad incrementū glorię hoc tibi accederet: quòd, quū apud nos certiorē stabilioreq; sedē & stationē optimè fixeris, sedula imitatione

† μὴ τὸν σοὶ παράλληλον κατάλληλον ἔχων εὑρεῖν.

Sūma Imperatoris laus, qui singulas. optimorum quorumq; Principum ueterum uirtutes, ipse uniuersim omnes sit consequutus.

** βασιλικῷ πήχει πάντας παρῄνεγκας.*

Imperator longæuus. Septuagenario enim maior mortuus est.

laudum uirtutũq; tuarũ, quæ inimitabiles ferè sunt, assequi eas nõ potuerimus. A
Nam ueluti quidã arcanorũ † sacrorũ princeps es, & magister uirtutũ omnium optimus, perinde atq; eam ob causam DEVS, natura administra & duce, splendidè atq; magnificè te, ut nõ solum publica Imperij columna, uerumetiam omnium humanorũ bonorũ diuinitùs exhibita statua & imago esses, proposuerit. Sedenim omnib. eis, quos diximus, omissis: ubi te uni solũmodo cõparauero, orationis cursum sistã, qui me semper propter meũ erga te amorẽ & desiderium latenter transuersum agit, & sensim extra modũ producit: propterea quod animo semper id quod prætermissum est, præstantius esse eo quòd dicendũ elegimus, uidet. Adeò magnitudine sua æqualia sunt omnia, neq; pro se quodq; aliud alij de uictoria partibusq; primis cedere cõstituit. Itaq; ex ingenti copia ad dicendi inopiã recido, et mihi abundãs exuberantia in insignẽ indigentiã cedit. Plus etiã negocij mihi, quid omittendum sit, quàm eis qui laudes tuas mecũ persequendas statuerunt, quid dicendũ sit, facessit. Vnus sanè quidẽ, ut ita dicã, mihi pro omnib. sufficiet, cum quo etiã fortasse, pro ea quæ tibi cũ illo intercedit cognatione & similitudine, libenter te conferri patiere. An uerò is alius sit quàm Constantinus ille, magnũ apud omnes momentũ & nomen? Constantinus, cuius memoriã ueluti spiritum quendã inesse omnib. oportet, qui in necessitate summa tam magnificè & tam fortiter opẽ nobis tulit. Cõstantinus, artibus Imperatorijs magnus, prudentia incõparabilis: ardore aũt erga DEVM, magnisq; rebus gestis, & certaminib. pro uera pietate susceptis, supra omnes, quemadmodũ sol super astra alia relucens. An tu uerò, Princeps optime, nõ certa illius es imago? Non speculum mediusfidius ita primariũ imaginis exẽplar reddit, sicuti tu diuinũ animæ illius specimen exprimens, atq; illũ admodũ referens, refulges: nõ aliter quàm germanus B filius patrẽ suũ repræsentat. Atq; equidẽ, quamuis audaciã meã te improbaturũ sciã, qui maximè fugere & cauere talia soles, dicere illiud tamen audacter sanè nõ dubitem: (quod te rogo ut patiare, & rationem mecum cõsideres, qui te filium Dei per gratiã & Christum Domini, præter cæteros, maximè esse sciam) imaginem te illius per omnia similem esse, qui uerè piam illius formã & uim characteremq; animalis siue Imperatoriæ eius subsistentię apertè obtineas. Id uerò sic cõsideremus. Accepit ille, patrijs moribus relictis, à DEO Imperiale sceptrũ: & diuina potentia maximè fretus, scelestos & perniciosos tyrãnos, in coelo uictorię tropęo uiso, deuicit. Tu quoq; ad eundẽ modũ, summa rerũ suscepta, & uictrici armatura nõ semel, sed cõtinuè inspecta, atq; in manib. gestata, seu potius in corde tuo, ut per quã solã & uiuas & spires & moueare, circumlata, itidẽ ut ille, fortiter aduersarios superasti, quicũq; opponere se tibi sunt ausi, inuictoq; Marte de eis triumphũ egisti. Quis nãq; te aspicere saltẽ sustinuit, forti manu DEI & excelso brachio suffultum & cõfirmatum? Excitauit ille & extruxit DEO urbẽ Imperialẽ, eandẽq; ad formã & magnitudinẽ ingentẽ extulit, nõ solũ necessarijs reb. abũdè, uerumetiã superfluis magnificè exornãs, nec nõ tropæa de prædonibus, qui multo tẽpore ei incubauerãt eiectis, statuẽs. Liberasti hãc tu quoq; ab eis qui eã occupauerãt latronibus, nouamq; eã & iuuenescentẽ reddidisti, moenib. solidis circumcirca ea uallata, alijsq; eius ædificijs perpulchrè & ambitiosè extructis, quę ubiq; lætè sese oculis omniũ ingerunt & cõsurgunt: effecistiq; adeò, ut suo, ita ut appellat, respondeat nomini, qui alter scilicet cõditor eius es & deus * tutelaris. Ille fidei dogma cõfirmauit, & linguas malè sentientiũ cõfudit, iniustitiã in sublime loquẽtes: & perinde atq; alter quidã Abrahã, trecẽtis decẽ & octo uernaculis cõtractis, præ se egit Arianos furẽtes, persequẽs eos atq; cõfringẽs, germanumq; & natiuum ius filio, decreto suo & autoritate stabiliuit. Nõ creaturã, sicuti

† μυσταγωγός.

Cõparatur Imperator Constantino Magno, & cũ eodem cõfertur.

Constãtinopolis Deo à Constantino constructa.

* πολιοῦχος.

Cõcilio generali Nicæno trecenti et decem octo interfuere patres.

A sicuti homines desipientes opinati sunt, sed ὁμοούσιον, hoc est, consubstantialē patri eum esse: nec nō imaginē, sed eam illi per omnia similē, & characterē seu figurā subsistētiæ paternæ statuēs, & patrē reuera principij expertē patrē, id ipsum scilicet uerè existentē faciens, & congruentem, ita ut ęquū est, dignitatē ei tribuens. Tu uerò quid? An nō eundem cum illo cursum de cōnaturali spiritu tenuisti? Nanq; cōcilio coacto nō equidē uernaculorum quorundā, sed Ecclesiæ primogenitorum nostratium, ueluti quidam nouus Abrahā, beatā rursus hospitio excepisti TRINITATEM, & phalanges † eorum qui è lingua laborarunt, disturbans, processionem unde ea proueniat liquidò declarasti: ex solo uidelicet PATRE, unde etiā existentiā suā inexcogitabili modo, uerumtamen ut genitus habet FILIUS. Proinde & illud cum fiducia dicere ausim, quod illi antea de filio per gratiā datū est, id tibi postea de spiritu inspiratū esse: ita ut in hac quoq; parte, quantum permissum est, æquā laudem habeatis, in ęqualib. & eisdem reb. mirificè ęqualem atq; eundem cōsequuti honorem, insigni nimirū erga diuinū numen studio & desiderio, nec non rerum actarum magnitudine. Itaq; nihil me ab instituta ueritatis ratione discessurum puto, si illi quidem hoc tribuero, fundamentū quodāmodo eum rectorum Ecclesiæ dogmatum & esse & perhiberi: te uerò cuidam pulcherrimo fastigio & claui atq; sigillo integro comparem: & utrunq; ingens istud ueræ pietatis momentū ex patrum præscripto conseruare, atq; id nō in plerasq; terræ partes, sed loca ubiq; omnia propagare, & tanq; buccina promulgare dicam. Quandoquidem ille utramq; CHRISTI generationē, tu uerò postremū testamentū sigillo consignas tuo. Enimuerò an tu quidem in rebus quas diximus ex æquo cū illo certas: morum autem cōsuetudine, clementia, magnanimitate, misericordia, humanitate, præterea syncera & simulationis

Decretum eius Synodi, cui Cōstantinus præfuit.

† γλωσσαλγῶν.

Imperatoris istius ductu, in Concilio Episcopi Orientales spiritū sanctū ex solo patre, contra Occidentales, procedere statuerunt. Sed non lōgè pòst, abnepote eius Ioanne Palæologo Imperatore autore, in Florentina Synodo, anno Domini 1439, Græci in Latinorum sententiā pedibus discessere, ita ut spiritum sanctum ex patre & filio procedere profiterentur. Quum persuasum eis esset, Latinos Deum patrem unicam filij & spiritus sancti causā credere: duo uerò principia, duas ue causas in consubstantiali Trinitate execrari.

B ignara in DEUM religione, atq; DEI ministros pietate: insuper actionū magnificentia, operumq; ambitioso splendore: deniq;, quod maximū est, flagranti erga DEUM amore, adeò sanè, ut omnem, sicuti in prouerbio est, propterea moueris funem, orationibus, legib. & exemplis propositis, ut religionis cultus incrementa sua caperet, & res nostræ q̃ rectissimè ordinarentur, aliqua ex parte illo inferior secundas fers? Id uerò tantū abest, ut nisi quod medium intercessit tempus, interuallum quoddam fecisset, nihil prorsus impedimenti obstaret, quo minus alter in altero situs esset: & alter ab altero, atq; adeò per alterum, in publico obambulans, propter indiscretam similitudinem ita cognosceretur, ut per eam similitudinem, dum uterq; alter ipse uestrûm prorsus esse à quolibet iudicaretur, uter nā esset, nō satis cōstaret, quemadmodū aeris & aquæ inter se cōmistæ partes. Quin & illud, atq; audacter quidem, non tamē præter modum dicetur, eisdem te cum illo gloriæ & ornamentorum, item status simul & ordinis, apostolicæq; planè uocationis, unà cum diutino illo, & quod successionē nesciat, regno & Imperio, præmijs & honoribus sanè quàm splendidè DEUM dignatum esse. Sed enim num rectè & dignè satis oratio Imperatorē meum depinxit? An etiā, id quod diligentes & laudati pictores faciūt, colores insuper alios adijcere opus est? At quæ nam uerba tantā & animi & corporis pulchritudinem describent? Ego quidem fieri id posse nō puto, etiamsi simul omnes in locum eundem cōueniant, Plato ille cum magnifica & mente & lingua, & Demosthenes cum ea quæ orationi eius subsidet ui & grauitate: & Thucydides, & Aristides, quorum alter cum pondere uerba proferre, alter ea elocutione, quam imitari non sit, dicere nouit: utrique sanè, & propè soli, ad summum facta uerbis exæquare periti. Sed neq; Apelles & Lysippus, qui optima colorum temperatura artem pingendi magnoperè extulerunt, & propè animatas proposuerunt tabulas; nec sanè

Amplificantur rhetoricè Principis istius laudes.

Phidias

Phidias aut Myron,& ipsi artifices egregij,qui ære & saxis mores & ingenia ui- A
rorum indicare,& in sculpturis operibusq; suis,subsidentes ipsis imaginibus eo
rum quorum formas adumbrarunt,uirtutes simul satis bene exprimere potue-
rũt. Verùm & isti omnes,siquidem adessent,orationib. atq; imaginib. & statuis
suis pulchritudinẽ & magnificentiam eam rerum omnium, quæ extrà saltem in
Imperatore meo coruscant,describere aut adumbrare omnino,quamuis nouos
uerborum atq; artis & flores & colores adhiberẽt,non possent. Nisi quis in ma-
teriam immortalem & uiuam,radicesq; sempiternas & pondus stabile atq; im-
motum habentẽ,pulchrè effigiem corporis tui imprimere norit: & Thraciũ for
tè Atho,aut aliud quiddã,quod à cœlesti sublimitate secundum in terris sit, O-
lympum uidelicet,aut Caucasum,aut Parnassum,qui conuenientem ac congru-
am latitudinem & sublimitatem,accommodata quoq; membra & articulos arti
fici præbere posit,in euidentem speciem tuam cõformans,ita simulachrum ue-
rè tuum,quod tam pulchrum & magnificum est,exhibeat. Id quod hactenus fie
ri nullo modo potuit. Aurum porrò & argentum,adhæc æs & ebur,ligna præ-
terea,tincturæ & lapilli,ut exiguæ quædã & uenales effigies,quę furtis sunt ob-
noxiæ,& tempore intereunt & corrumpuntur,quo nam modo tibi,quod debe
tur & conuenit,præstent? Itaq; hoc ipsum,quòd à nemine diuinum & animę &
formæ specimen tuum dignè, & pro eo atq; decet, depingi aut delineari queat,
in summam tibi laudem & gloriam cedat: & sit perinde atq; in tabula inscriptio,
Laus urbis Cõstantinopolitanæ. effigies,colũna,atq; adeò Imperij tui statua inimitabilis. Ad omnia hæc unum
illud breuiter addã, quòd si tibi nihil rerum aliarum adesset, quas quidem beni-
gnitate & dono DEI habes innumerabiles,ipsum sanè ueræ pietatis ærariũ atq;
domicilium,quod,quæcunq; aliquis mente concipere posit,bona prorsus con B
tinet omnia,nouum hoc tabernaculum,alteram Siõ, nouum sanctuarium DEI,
alterã & eam duplicẽ arcam,pulcherrimum totius orbis oculum,seu potius cor
eius,rerum omnium opportunissimã, atq; (ut simpliciter dicã) quicquid est in
Eam per Andronicum Græci retinuerunt. Ecclesiæ reformatio commendatur. terris optimum omne, magnã hanc & Imperialem urbẽ Constantinopolim di-
co: quòd eam per te habemus, & quòd eò perueneris,ut certò Ecclesiæ decorẽ
suum nitoremq; restitueres,ijs omnibus quę ad errorem ferunt concisis: sola ea
satis tibi esse possent ad præclarum decus & ingentem gloriam unà cum ęuo ip-
so,& quàm quisquam uel excogitare uel eloqui posit longius duraturam, atq;
ad immensam quandam, quæ non pudefiat, spei erga DEVM simul & libertatis
fiduciã. Hæc ego de rebus hisce quæ philosopher & dicam,habeo: qui sub te
tanto principe & præside & curatore dego,beatam & felicẽ Imperatorio modo
meditante atq; exercente philosophiam, & res Christianas in prospero statu &
Pietas & religio Imperatoris,præcipuè inter uirtutes eius reliquas effertur laudibus. successu administrante,quemadmodum inquit Aristonus. Cæterùm,Impera
torum omnium humanissime,suscipe orationẽ hãc nostrã, unum quiddã ex eis
quæ apud te sunt rebus præclaris: atq; id quidem breuiter admodum & tenui-
ter,uerã scilicet pietatẽ prosequentem. Non enim instituti nostri est, singillatim
res omnes tuas cõmemorare,quę dudum à multis uel iam celebratę sunt,uel ad-
huc celebrabunt,& futuris seculis cõmemorabuntur. Et quidẽ quę ab alijs præ-
** πάντα δὲ καὶ παραλέλειπται τοῖς πᾶσι, καὶ λέλεκται.* termissa sunt,alij inuenere: * & omnia ab omnib. & præterita & dicta sunt. Po-
steaquã enim permulti se ad res tuas cõmemorãdas, perinde atq; in altum mare
demiserunt,hic quidẽ multa,ille autẽ plurima,quidã nonnulla,atq; alius alia ua-
riè recensuerunt. Nemini quidẽ omnium tanta incesit audacia,ut ad omnia de-
scribenda se conferret: quod id fieri omnino non posse, rectè ab omnibus iudica
tum sit. Quemadmodum & nos partẽ quandam perhumani Imperij tui, egre-
gium in Ecclesiã CHRISTI studiũ & pietatẽ tuam,nobis dicendã proposuimus:
quippe

A quippe qui Ecclesiasticę historiæ librum recẽs à nobis conscriptũ, dedicandum tibi statuerimus. Cui enim alij eum cõsecraremus? Quũ nãq; uisum nobis esset, historiã eam omnẽ in unũ cõferre codicẽ, prioremq́;, & eã simul quę omissa est, in ordinẽ unum disponere, à multis & uarijs scriptorib. in operib. pluribus sparsim quodãmodo tractatã, calculo & iudicio tuo optimo eam exhibendam duximus. Ac siquidẽ sentẽtia tua comprobata fuerit, rectè se res habebit. Sin minus, perinde atq; nunq; extiterit, meo ipsius & omniũ ferè iudicio cẽsebitur. Progreditur aũt mihi opus hoc, pro eo atq; fieri potuit, initio sumpto à descẽsu è coelis atq; † intransitiuo è paterno sinu, motu & trãsitu antesecularis & FILII & VERBI ęterni principioq; carẽtis DEI ET PATRIS DOMINI ET DEI ET SERVATORIS NOSTRI IESV CHRISTI, in plures diuisum tomos. Procedit uerò ad eum qui cõueniebat locũ, satis longè ante nostra tempora resistẽs atq; suspensum, facili atq; æquali maximè ductu, quali scilicet eloquutione dictione & compositione scripta eiusmodi potissimũ cõponi decet. Quapropter admitte quęso benignè ad te historiã hanc: quam, sicuti dictũ est, ad calculum tuũ producimus, ac potius uenerãdo & Imperiali uertici tuo, cũ timore, ueluti quandã coronã imponimus: nõ equidem in pratis aliquibus fluxis & q̃ celerimè deflorescentibus, neq; ex floribus marcescentibus decerptã, neq; etiã ex pellucidis lapidibus fulgore quodam & auri splendore suaue quiddam & gratũ relucentibus, consertam atq; cõpositam: quæ res celeriter hinc & inde uolutæ transferunt, & nunc quidẽ hunc, nũc uerò illũ perinde atq; in somnis ad breue tempus deliniũt atq; demulcent: sed ex æterno paradiso quodã & floribus immortalibus collectam, qui neq; tempore, neq; sanè senio ullo intereãt & euanescant, uerùm diuino quodã modo & spirituali odore picti atq; imbuti sint, & aliquid de stillante

B rore montis Hermon delibauerint. Hanc coronã, pro eo atq; fieri potuit, contextã, summæ sublimitati tuæ adaptamus: quam, ut puto, ingens etiam æuũ, maxima tua certamina & labores ueritũ, conseruabit immarcescibilem. Etiamsi aliquando lingua quæpiã impotens, atq; castigatio & mẽs cõtumeliosa, ut scriptura inquit, in cœlum gloriæ tuæ blasphemare, atq; tela in aerem mittere, & uerba umbra quadam, quod in Tragœdia est, tollere atq; erigere cœperit, quod quidem minus aliquẽ unquam ausurũ esse puto: sed ubi uiderit te ea esse coronatũ et exornatũ, os eius obturabitur, & in iusticiã in sublime loqui ipse statim redargutus supersedebit, captusq; oculis prodibit, ut qui intẽdere eos in eiusmodi ornamentum tuũ, et quę inde cum gratia prominet & lucẽ et uim nequeat. Varios illa sanè & omnigenos florũ coruscantes & aureos habet colores, quam aliquis aptissimè agri hortum herbarũ omniũ feracem dixerit. Potissimũ uerò illis mirificè abundat, qui pullulantes candescũt, & qui purpurea specie florẽt, quiq; nitore ad nigredinẽ magis uergentes, quàm maximè relucẽt. Sunt uerò ij ex quib. corona tibi q̃ pulcherrimè cõtexta atq; conserta est, Hierarcharũ stola, uitæ sanctitate supra solem ipsum coruscans: & Martyrũ uera & uenerãda purpura, sanguine eorum prolixè tincta atq; rigata: insuper lucis cõciliatrix nigrescens & diuinitùs contexta uestis, illis admodum congruens, qui ad uitam angelicã cõtendunt atq; aspirãt. Ex quibus CHRISTI Ecclesia, aureum prorsus uirtutibus circũamicta ornatũ, ueluti quædã sponsa, rem omnium pulcherrimã uniuersitatis huius exhibet atq; repręsentat Regi & Imperatori. Eorũ labores & certamina liber iste cõmemorat: per quẽ tibi ut illis honore & dignitate æquali, et hanc ex eis cõsertã coronã imponimus, qui reb. omnib. optimus es, et natura simul atq; anima regius et imperialis. Hũc tibi nũcupamus atq; dedicamus, quũ quidẽ antea corona glorię magnopere sis exornatus: quã hic etiãnũ quasi quendã futurę illius

Opus hoc Imperatori Eliju dicandũ offertur.

Quæ tempora complectatur hæc historia.

† ἀμεταβάτῳ κινήσεως.

Dedicatur Ecclesiastica historia Imperatori Andronico, & ueluti corona capiti eius imponitur.

Flores eius coronæ, & operis præsentis materia: Episcopi, Martyres, Monachi.

illius & sempiternæ arrabonem,& ueluti prooemium,hanc inquam preciosissimam Imperij coronam,mirificarum uirtutum, certaminum , atq; laborum tuorum,perinde atq; brabiũ, coronarũ largitor CHRISTVS tibi, qui pulcherrima trophæa, & splendidam , tuo ipsius respõdens † nomini,uictoriæ mercedem tu listi atque statuisti,donauit.Ergo age tu,qui solus natura,sicut ille dixit, omnia, quæq; diuinæ,quæq; externæ sunt doctrinæ,præcipuè uerò propter eximiũ & sedulum in res quasq; pulcherrimas studium tuum,quæ in disciplinis sunt arcana magis & sublimiora,nosti,utere ingenio tuo,& materiam adhibe igni incomparabilis tuæ eruditionis & iudicij:seu potius ad amussim tuam accommoda & explora lucubrationem istam.Quamuis sperem (nam quod antea rectè dixi , id nunc quoque à me dicetur) nullum fore tam præfractum & audacem, ut scilicet post censuram tuam,uel digitũ scripto huic adhibere audeat. Improbas uerò & inuidas linguas ueneno parricidæ serpentis consumi & interire permitte. Quis nanq;,rogo,in te rebus omnibus incomparabilem,quod male diceret, habuit? (O diuina uindicta,& tonitrua & fulmina coelitùs cadẽtia) De quo,propter diuinam & magnificam mentem,actionumq; magnitudinem & pondus, neq; encomium laudemq; condignam & decentem inuenire licet,quum quidem plurimi plurima dixerint,multumq; diu operæ & studij in rebus tuis posuerint : qui sanè omnes inferiores eis esse sunt deprehẽsi,coelum attingere conantes , aut suã ipsorum umbram comprehendere contendentes:quę quo magis ei impendeat, eo cedat magis,& diffugiat.Quid ais? Reprehenderé ne & carpere constituisti eum,qui ex seipso prorsus natiuam obtinet gloriam & dignitatem,& quem honor & amplitudo maximè satellitio quodam stipantes illustrant atq; exornant: ad quem neque ille qui apud Græcos pro deo cultus est conuiciorum inuentor atque autor Momus,nõ modò non propius accedere , sed ne respicere quidem prorsus audeat? Quin potius Momus deinceps nullus extat,ut qui interierit atque diffluxerit,in hoc solo ne tantillũ quidem quod perstringeret habens. Cæterùm ego quidem ista. Tuum autem fuerit Princeps optime,ut consideres atque perpendas seorsim omnia, & æquũ constantemq; iudicij tui calculum mihi adhibeas.Dei enim planè tua fuerit sententia. Qui uerò me ipsum in certamen maximum cõiecerim,nunc demum fugientia me persequi , & à tergo fluentium aquarum ire,comperio.Quæ res ueniam profectò meretur. In qua nimirum,ut equidem puto,quilibet fallatur,qui scilicet se in certamen tantum demittere conetur:unde tamen,propter res propè incomprehensibiles atque inexpugnabiles,euadere nõ possit.Ipse uerò Rex regnum & Dominus dominantiũ CHRISTVS,qui sanguine suo Ecclesiam suã sacrauit,& firmiter construxit,& te illi uirum iuxta cor suum auxiliatorem & defensorem germanũ purpura decoratum constituit,pium Imperium tuũ in infinitos æui annos custodiat : atque id in stabili & immota læticia, inter omnes qui circumcirca sunt , donec prorsus cuncti sub pedibus positi conterantur,inimicos, in maius excrescẽs ferueτ , maioremq; aliam super aliam gloriam subministrans confirmet:atque adeò te, liberos & genus omne,ipsamq; hanc urbem,cuius es tutor & conditor, in perpetuum florere faciat , ut tandem bonis omnibus abundè accumulati , in decantatas illas aureas † Ennas Romani conscendamus. Post longũ uerò tempus , prouectumq; demum & molle,quod ad infinitũ propè pertingat, senium, illo quoque , quod successionem nescit,sempiterno regno & imperio te dignetur : atque in illa primogenitorum Ecclesia in eundem thronũ,& numerum , cum fidei principe Imperatore referat , diutinorum pro Christi Ecclesia & grege susceptorum laborum,ita ut decet,honores & fructus condignos percepturum.

† Andronici uidelicet.

Precatio ad Deum pro Imperatore.

† Nouã & coelestem Hierusalem. Est apud Cicer. in actione Verrina 6. Enna oppidũ in umbilico Siciliæ situm, soli fertilissimi: & ob id Cereri sacrum. Christiani porrò ad aureas Ennas, coelestem patriam aspiramus.

A B

PRIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIA-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus I.

CAPUT I.

A NICEPHORVS Callisti filius Ecclesiasticam historiam composuit, initio ab ipsa statim Seruatoris nostri IESV CHRISTI apparitione in carne sumpto: opus id præclarum, & lectoribus gratum fore ratus. Quòd si enim non in paruis humilibusq; rebus habetur, quin potius summa laude & ueneratione dignum ducitur, si quis historiam prophanã pulchro ordine colligens proponat, fructumq; & utilitatem eius studij in medium proferat, eam cognoscere uolẽtibus: multo profectò laudabilius censeri debet, res gestas sacras in publica monumẽta, quæ omnibus cognoscere liceat, referre, doctrinamq; facilem & salubrẽ publicitùs profuturam constituere. Equidem maximã deberi gratiã eis existimo, qui historias & res cõmunes priuato suo labore sibi cõscribẽdas sumunt. Illi siquidem, quod in eis est utile & admirandum, non apud se tanquã priuatas opes retinent: sed publicæ utilitati, edendis eis, inseruire malunt: administros prorsus se diuinæ prouidentię exhibẽtes, qui in uno scilicet opere uarij generis res gestas, perinde atq; in publico ærario reponentes, perscribant. Facilè quippe cuiuis est, ex huiusmodi publico monumẽto exempla capere, atq; ex aliorũ erratis actiones suas probè cõstituere, & ad uariam rerum mutationem non uariare opinionibus: sed po-

Vtilitas cùm profanæ, tum sacræ historiæ.

B tius, quoad eius fieri queat, eorum qui rebus rectè sunt usi, facta imitari, & uirtutem. Porrò si in consultationibus seniorum consilia excellunt, & experientiæ usum propter temporis diuturnitatem prętare necesse est: quodq; dicitur, quicquid uetustate commendetur, uenerabile id esse oportet: historiam omnino, ut quæ & diuturnitate temporis, & plurimarum rerum usu ualet, plurimi faciendam esse constat: in primis uerò sacram, ingentem nimirum fructum atq; utilitatem omnib. simul & Ecclesijs & negocijs suppeditantem. Namq;, ita ut æquum est, omne genus uitiorum ea ipsa traducens & damnans, quàm longissimè reijcit, malosq; & impios iustis cõuicijs execratur: & magnos laudatosq; uiros, qui in rebus religionis nostræ maximis, excellenti uirtute & pietate plurimum studij posuerunt, uerbis amplissimis, laudumq; præconijs, quasi quibusdam coronis exornans, admirandos imitandosq; alijs efficit. Quibus quoq; rebus posteritatem ipsam pulcherimè excitat, & sanctissimis operibus & factis, decentique & recta de diuino numine opinione, eorum uirorum laudem æmulando consectari cohortatur. Quapropter & nos iudicio nostro eos qui sacra historia scribenda, ad publicam utilitatem tantum contulerunt studij, comprobantes, æmulatione ad eandem materiam tractandam prouecti sumus, nõ nos quidem egregia uirtutis nostræ facta ostentantes, neq; eloquentiam orationis ui & ubertate freti iactitantes: sed animum, quantum quidem fieri potuit, ad eos qui ante nos res Ecclesiasticas scripserunt conuertentes, institutum quidem & propositũ eorum in primis cõplectendum duximus: sed nõ itidem scripta eorundem omnia

Cõsilium, quo ad historiã Ecclesiasticã scribẽdam, author est adductus.

ad publicã utilitatem facere iudicauimus. Quidam enim ex eis sanę doctrinæ nõ A adhærentes, multis in rebus non satis idonei dictorũ suorũ testes esse uident. unde factum, ꝙ quamplurimi etiam ea quæ ab illis uerè sunt dicta, propter insanas eorum opiniones, in dubiũ uocãt. Nõnulli aũt, quũ semel à uerbo fidei discessissent, & ad aduersas ei partes defecissent, etiamsi postea eos æqua & decentia sapere cõtigerit, aduersandi tamẽ eis, à quib. aliquãdo dissenserant, studio, permulta in scriptis suis prætermittẽtes, non prorsus cõstantẽ & solidã obtinuere apud lectores fidem, quantũuis uiribus eloquentiæ & scribendi acumine excellentes, atq; egregio erga CHRISTVM desiderio & ardore, inter nostri nominis homines, primas ferre contendentes. Etenim Eusebius Pãphili statim à CHRISTI tẽporibus usq; ad Constantini Magni tẽpora, quæ in Ecclesijs acta sunt, prosequitur, ex Philone, Iosepho, Clemẽte στρωματεῖ, (hoc est, cõtextore) Egesippo, Hippolyto, Papia, & alijs ordine Ecclesiasticis scriptoribus, historiam mutuatus. In qua historia cacoethes hęreseos eius apparet: quãuis quibusdam rectè sentire uideatur, ex eo id asseuerãtibus, ꝙ & ipse primę Synodo interfuerit, & τῷ ὁμοουσίῳ (hoc est, consubstantiali) cõsenserit: quodq; cõuicijs reprehendẽs incesserit eos, qui FILIVM DEI creaturã esse opinãtur. Mercurius porrò Sozomenus, qui & Salaminius dicitur: item qui Cyri episcopus fuit sapiens Theodoritus, quiq; idẽ tertiam impugnauit Synodũ: item DEO inuisus Philostorgius: pręterea cognomine quidẽ, sed animo minus καθαρὸς, id est, purus Socrates, finẽ illius, initiũ suorum faciẽtes operũ, usq; ad tempora Theodosij iunioris historiã produxerunt: materia eadem, nescio quo consilio, oẽs sibi proposita. Qui quidem in rebus quibusdam uariè inter se dissentiũt: & Episcoporum inter ipsos cõtentiones, pro eo atq; cuiq; uisum est, cõmemorant. Omnes etiã isti uarias quasdam & nouas res, ab alijs minimè dictas, historijs suis inseruerunt. Deinceps uerò, Theodorus lector Byzantius, & Basilius Cilix, & qui † prętor prouinciã gessit Euagrius, superiorũ ante ipsos temporũ res prætergressi, & tempora sua stylo prosequuti, eorum quos modò diximus historijs, suas cõiunxerũt, operis difficultatẽ reformidantes: nonnulli etiam è uita inter scribendũ excedentes, institutũ opus minimè cõpleuerunt. Ipse quidẽ Euagrius illustri dignitate præditus, historiã usq; ad Iustini ætatẽ deducit, maxima ex parte res prophanas tractans: quarũ argumenta & materiã ex Eustathio Syro, Sozimo, Prisco, Ioanne, Procopio Cęsariẽsi, Agathia, qui illis tẽporib. ordine insignes fuere oratores, & præterea ex alijs nõ pœnitendis historicis, decerpsit. Cæterùm oẽs isti multa nõ satis idonea & cõmoda importunè recensent: non pauca uerò, quę necessariò scribenda erãt, prætermittunt: siue id cõsultò affectibus ducti fecerũt, seu quòd nõ omnia attingere potuerunt, timore quodã & indignitate rerũ perculsi: quodq; fortasse eis nõ perinde stylo indulgere de reb. rectè constitutis licuit, atq; nũc, quũ Ecclesia amplissimè dicẽdi & scribendi libertate utitur, quã sanè libertatẽ in nostro hoc opere in primis usurpabimus. Enimuerò Eusebius trecẽtos & aliquot pręterea annos est cõplexus. Socrates aũt & Theodoritus, nec minus Sozomenus, centũ ferè & quadraginta, à primo scilicet Constantini Magni anno, quũ is Cæsar est renũciatus, usq; ad decimũseptimũ Theodosij iunioris annũ. Deinceps porrò & ipse Euagrius tẽpus prosequit annorũ circiter centũ & quadraginta: ut historia à CHRISTO nato omnis, quã ij quos nominauimus historici cõscripserũt, simul & seorsim non minus tẽporis, q̃ sexingentorum annorũ complectatur. Eorum autem quę postea subsequuta sunt tẽporũ res Ecclesiasticas, ad hanc usq; ætatẽ, quum nec pauciores nec minores quàm illæ essent, nemini uni qui historiã scribere potuerunt, in mentẽ uenit, unius operis uolumine his cum illis cõiunctis, cõplecti atque B

Iudicium eiusdem de prioribus sacræ historiæ scriptoribus.

† ὁ ἀπ' ἐπάρχων εὐάγριος. *Fuit is patria Epiphaniẽsis.*

Libertas in historia scribenda.

A atq; comprehẽdere:nescio socordia'ne & imbecillitate ingenij rem tantam omittenti,an à magnitudine & difficultate argumenti abhorrenti. Quippe temporũ simul rerum'q; historijs carptim & obiter in multos uarios'q; scriptores & uolumina cõiectis,ardua & difficilis earũ est cognitio & memoria,alijs scilicet alio loco rebus multifariã & sparsim descriptis.Ego uerò labore & tempore multo,affectione & sententia cuiusq; inquisita,faciendum mihi putaui , ut argumentũ & materiam omnẽ,unã historiã Catholicæ Ecclesiæ mihi proponerẽ, &, DEO bene iuuante,eam in unũ opus redigerẽ.Et primùm ea quæ ab ijs scriptoribus,qui ante nos fuerũt,tradita sunt,stylo,quantũ fieri poterit,nostro persequi conabimur.at si quid superfluũ,& uetustate iam præsentibus temporibus & ipsi materiæ inutile uisum fuerit,id prætermittemus:quæ uerò sententiæ & doctrinæ necessariæ sunt,eas suo loco collocabimus.Præterea quæ deesse iudicabimus, scriptis illorum addemus:& quæcunq; cognitione digna eorũ quisq;,alijs omittẽtibus,annotauit,operi nostro intexemus.Dabimus etiam operam,ut dissentiẽtes illorũ opiniones ad cõsuetudinẽ Ecclesiæ, quæ temporũ præscriptiõe inualuit, dirigamus atq; accõmodemus.Quicquid insincerũ adulterinum'q; fuerit,repudiabimus,& sermone simplici & aperto rectã sanam'q; fidei doctrinã cum legitima libertate profitebimur.Deinceps & ea quæ consequentibus præterita omissa'q; sunt temporibus,adijcere studebimus,non ita longè ante ætatis nostræ tẽpus historiæ finẽ imposituri. Ea uerò,ut equidẽ puto , plurimũ lectoribus prodesse poterit:minimum certè molestiæ uersare eã uolentib. afferet. Cuius enim ex ea tanq; ex fonte uberiore,ingentẽ utilitatẽ haurire licebit. Satis enim cõstat, quũ plures sint Ecclesiasticorũ historicorũ sparsim scripti libri, nõ facile esse eos cõparare & consequi,ei qui sacrã historiam omnẽ perlegere & cognoscere uelit.

Quos authores sequatur, & quid tractet in libris hisce author.

Præscriptio cõsuetudinis Ecclesiæ Catholicæ.

Cõmoditas historiæ istius legendæ.

B Præterea uarietas styli & elocutionis,tum etiã librorũ multitudo, efficiũt, ut ardua admodũ & difficilis legentib. eueniat rerũ cognitio . Opus uerò perpetuũ, unoq; scripturæ contextu cõpositum,res certas undequaq; narrationib. dilucidis cõmemorãs,facilem omnib.& promptã exhibet lectionẽ : & propter eundẽ elocutionis tenorẽ,cõsequentem quoq; rerũ ipsarum cognitionẽ,tanquã quandam catenã omni ex parte ordine suo coaptatã,mirabiliter'q; inter se cõtextã , & ueluti procurrentẽ . Deniq; tantũ nostram hanc historiam alijs præstare puto, quantũ parti totũ præstat,& interpolato continuũ opus. Quicquid aũt est tam utilis libri,id non ita facilè , sed multo sanè cum labore , quum adhuc à pueris ad augustum † ipsius DEI VERBI SAPIENTIAE templũ essemus , & plurima ex eis quæ ibi sunt,uoluminibus & commentarijs peteremus,collegimus. Quam uerò aliam ipsi AETERNAE SAPIENTIAE referremus gratiã,quæ maxima in nos prolixè contulit beneficia,& nos amœnitate delicijs'q; suis perfrui est passa, domiciliũ ibi & mansionẽ multo tempore nobis præbens,& pietatẽ quasi cuiusdã obstetricis & nutricis præstans,atq; ad id nos ætatis & profectus deducens: quàm ut res eius,fortasse aũt dicendum Catholicæ Ecclesiæ,omnes,quantũ fieri possit,uno uolumine comprehenderemus,& id publicè omnibus in cõmunem usum utendum collocaremus: elocutionis pondus,uerborum'q; ornamenta minus consectantes:sed oratione pura,res apertas,ut ab initio in Ecclesijs sunt gestæ,cuiuis exponere conantes.Quod ut facere possemus , quantum eruditionis nostræ tenuitas permisit,cum cura & fide, quæ de rebus ueterũ temporũ in monumenta sunt relata , perquisiuimus . Verùm enimuerò quum ea nobis sit proposita scribendi materia,ut dilucidior res omnis fiat, de toto opere præmittendum aliquid duximus. Sciendum itaq; ,totum hoc uolumen nobis in decem & octo tomos esse diuisum.

Quantũ opus hoc alijs eiusdem generis historijs præstet.

† τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας.

Volumen istud Nicephorus Cõstantinopoli ad templum Sophiæ,ubi bibliotheca insignis, & Monachorum Asceterium fuit,cõposuit.

Argumentum & materia XVIII. librorum istorum.

I. Horũ primus res gestas SERVATORIS NOSTRI CHRISTI IESV cõple- A
† ἀμεταβά-τως. ctetur, ut scilicet ille à proprio throno † intransitiuè excitus, propter incompara
bilis bonitatis affectionem & misericordiam, assumpta ex Maria Virgine carne,
* περίγειον πολίτειαν. & * terreno uitæ cursu quàm optimè confecto, per salutarem passionem atq; na
turam omnem superantem resurrectionem, ad paternum rursus ascenderit soli-
um, reconciliatione nostra suo ipsius patri perfecta atq; absoluta.

II. Secundus ea quæ ad SPIRITVM SANCTVM pertinent, cõprehendet. Quas
ille scilicet res per sacros Apostolos peregerit: quibusq; illi rebus gestis, qualem
finem uitæ quisq; eorum ceperit, sacrosancta nobis scripta relinquentes. Quæ
a ἐνδιάθηκα. ea sint scripta, & quæ in eis uera, sincera, & a testamentaria.

III. Tertius primos Apostolorũ successores exponet, ubi & quomodo salutaris
doctrina per orbẽ uniuersum peragrarit, quas calamitates & clades Hierosoly-
ma propter cædem SERVATORIS CHRISTI IESV pertulerint: quos rursus
tanq; hæredes ministerij sui, quæ item literarũ monumenta Apostolorũ succes-
sores post se relinquẽtes, martyrio pro CHRISTI nomine sint coronati. Et quæ
iam tum primùm emerserint aduersus salutarem doctrinam hæreses.

IIII. Quarti tomi argumentũ erit: Qui'nam falsæ & adulterinæ doctrinæ extiterint
duces, quos'q; contra eos Ecclesiasticos scriptores & doctores, quæ omnia bene
disponit & dirigit diuina Prouidẽtia excitarit, Apostolicis donis excellentes ui
ros, simul'q; & uita & doctrina illorum euertẽtes insanas opiniones. Qui isti fue
rint, & quæ tum de quæstione celebrandi Paschatis sint dissidia exorta.

V. Quinti materia erit, sub Seuero & Decio Imperatoribus Ecclesiarũ persequu
tio. Præterea qui multum sapiẽtia ualuit ipse Origenes, quæ eius uita fuerit, quæ
scripta. Tum qui in Oriente & in Occidente sanctissimi martyres sacrosanctum B
pro CHRISTO certamen fortiter pertulerint. Item de Cypriano Africæ episco-
po. Item de Dionysio, qui Alexandrinæ præfuit ecclesiæ. Item de Christianis,
qui in persequutione sub Decio pietatem abiurarunt, historiam texet.

VI. Sextus commemorabit hæreses uarias, quarum autores fuere, impius Ma-
nes, impurus Nouatus, Apollinaris, & Samosatenus Paulus. Describet etiam
res Dionysij Alexandriæ episcopi. Et qui magnarũ urbium usq; ad Ecclesiarum
oppugnationem permanserint Episcopi. Ostendet quoque, qui tum temporis
Ecclesiastici scriptores, & aliter in diuina sapientia clari uiri floruerint.

VII. Septimus contentionem & rixas nostrorum expediet Episcoporũ, unde illi à
diuina ad tempus excidentes gratia, in magna inciderunt pericula. Deinde de
exitialibus tyrannis, Diocletiano & Maximiano, Maxentio & Maximino, &
Lycinio, quàm crudeliter illi in gregem Christianum sæuierint, tractabit. Po-
stremò, quomodo magnus & Apostolis ipsis par Constantinus, diuina ope ab
ijs uictoriam reportans, pacem Ecclesijs conciliarit: & primus Christianorum
Imperator creatus, magnificè cognominem sibi urbem construxerit.

VIII. Octauum tomũ sibi uendicabit idẽ ipse Apostolis nõ inferior Constantinus:
& res quæ eo imperãte Ecclesijs acciderunt. Res item impij Arij: & primam quæ
Nicææ est celebrata, Synodum. Et quemadmodum res Christianæ incrementũ
ceperint. Item de angelica Monachorum uita, unde initium sumpserit, & quos
habuerit authores. Item quæ Ariani contra ueræ pietatis sectatores, & maximè
aduersus magnum Athanasium moliti sint & fecerint. Præterea de beata Hele-
na, & pijs eiusdẽ DEO'q; gratis operibus: & ut finita uita, unà cum filio Cõstan-
tino, in cognomine ei urbe sit sepulta, idem narrabit.

IX. Nonus res filiorum sacrosancti Constantini, & in primis ea quæ Ecclesijs sub
Constantio euenerunt, persequetur. Item qui uiri tum & in recta & in peruersa
doctrina

doctrina florentes fuerint. Item qui eo tempore Monastica uita per Palæstinam & Aegyptum excelluerint. Item de diuersis Synodis, & uarijs professionis fidei expositionibus & formulis tractabit.

X. Decimus porrò complectetur res DEO inuisi Iuliani, ut ille à recta pietate desciscens, & ad Græcorũ idololatriam deficiens, uarijs subinde modis persequutionem contra nos cõcitarit: & ut bello Persis illato, malus malè perierit. Aliqua etiam is tomus ex parte res pijssimi Imperatoris Iouiniani comprehendet, quo modo scilicet magno animo rectam doctrinam propagans, uitam finierit.

XI. Porrò qui hunc consequetur undecimus tomus, copiosè testabitur, quæ Ecclesiæ sub Valentiniano & impio Valente pertulerint. Item de magnis Ecclesiæ orthodoxæ luminaribus, & qui ex aduerso eisdem extiterint oppugnatores, ostendet. Prçterea ut ordo Monasticus in immensum creuerit. Item quæ gentes Christianismum susceperint: postremò, ut Valens incendio perierit.

XII. Duodecimo tomo describentur Gratiani & Valentiniani iunioris, & ex Hispania oriundi Maximi Theodosij res. Item secundum uniuersale sanctum Concilium: & ut pietas Christiana in maius sit prouecta, tẽplis ubiq; quæ idolis consecrata fuerant euersis. Insuper de eius temporis grauibus hæresiarchis: & sanctis etiam pijsq; in ecclesia nostris hominibus.

XIII. Tredecimus tempora Arcadij & Honorij prolixè exponet. Prçtereaq; res aurea lingua præstantis uiri, Chrysostomi scilicet. Et quæ insuper ea ætate Ecclesiç contigerint, accuratè prosequetur.

XIIII. In quartodecimo tomo argumentũ nobis Theodosius iunior, & omniũ admiratione digna fœmina Pulcheria suppeditabit. Et acta concilij tertij Ephesi coacti cõmemorabit. Et præterea episcoporum successionem, qui maximis quibusq; ecclesijs p̃fuerũt. Cõmemorabit etiã Eutyches & Dioscorus hçretici. Itẽ Eudocia & Pulcheria, reginç seu Imperatrices. Deniq; q ea tẽpestate in Palçstina & alibi DEO placẽtẽ uitã, monasticẽ scilicet, optimè sunt professi & sequuti.

XV. Hunc qui sequetur decimusquintus, hæc complectetur. Celeberrimi Imperatoris Martiani & Leonis magni res, & quartæ Synodi acta, omnia ea abundè exponens: & insuper, quæ Antiochiæ & Alexandriæ in seditione euenere. Item quæ circa adiectionem tersancti hymni sunt facta.

XVI. In decimosexto erũt res Zenonis & Basilisci, huiusq; circulares literæ. Et quç tempore Anastasij Dicori Ecclesiæ euenerunt. Deinde res quoq; Seueri, Petri Gnaphei, Petri Mongi, Timothei Hæluri, & aliorũ insuper hçreticorũ. Et item quç denuò per seditionẽ de quarta sancta Synodo sunt acta, accuratè proponet.

XVII. Decimusseptimus ex reb. Iustini primi, & successoris eius maximi Iustiniani, & actis quintæ sanctç Synodi constabit. His adijcientur Bellisarij res gestç. item Iustini iunioris res. Et qui eodem tempore uita angelica clari fuere Monachi.

XVIII. Decimus & octauus tomus clarè explicabit, quç sub Tiberio & Mauritio Imperatoribus in ecclesijs sunt acta. item res Hormisdæ, Chosroç, & Chagani Persarum: & ut Mauritius pœnas DEO persoluens, gladio perierit. Deinde quçdã commemorabuntur de singularib. quibusdã dissidijs & hæresibus, scilicet Monophysitis, Tritheitis, Agnoetis, & Theopaschitis. item de Iacobitis, & Armenijs, & prçterea quæ in ijs ipsis hæresib. fuere dissidia. Postremò quàm turpiter Phocas, qui Mauritio succedens crudeliter tyrannidem gessit, sit iugulatus.

Et hæc quidẽ accuratius clariusq; toti operi prçmittere uoluimus, eo cõsilio, ut animis lectorũ propositũ argumentum eo perspectius esset. Ne cui aũt historiã nostrã deprauare facile esset (cõsueuerũt enim multi aliena scripta ex arbitrio suo, prout eis est uisum, digerere atq; disponere) primas siue capitales literas to-

Primæ decem & octo tomorum istorũ literæ, hoc est, ἀκροστιχίδες, cõpositæ, nomen authoris in Græco exemplari exprimunt, Νικηφόρος καλλίστου.

Scopus historico propositus est ueritas.

morũ, qui quidẽ tomi annorũ suorũ numerũ quisq; expressũ cõtinent, ita posui A mus, ut certioris fidei gratia nomẽ & cognomẽ nostrũ referant atq; cõplectant. Quãobrẽ peto, si quę à nobis per totũ hoc opus rectè sunt exposita, ut ea extra inuidiã sint collocata, q̃ optimis quibusq; reb. pręcipuè imminere cõsueuit. Sin uerò in aliquib. ignorãtia lapsi sumus, ea ut ab alijs, q & doctrinæ & eloquẽtiæ, atq; etiã experiẽtię uirtute pollẽt, corrigãtur. In iuuenili enim ętate opus hoc cõscribere aggressi sumus, ideq; nõdũ sextũ & trigesimũ annũ egressi perfecimus. Quãdo qdẽ aũt abũdè omnia ea q̃ opus esse putauimus, hucusq; præfati sumus, agedũ diuini numinis ductu rem ipsam, unde maximè cõuenit, ordiamur: in primis historię nobis firmamentũ, ipsam scilicet ueritatẽ, cõsectandã proponentes.

CAPUT II.

Christianismus à conditi mundi initijs extitit.

Res Christianorum à prima sua origine repetere, qui sint, unde, & quo modo tãta cęperint incremẽta, eoq; magnitudinis & glorię peruenerint, intẽpestiuũ, atq; adeò superuacuũ esse puto, ut in pręsentia de eis perquiratur. Quũ sacra oracula & acta, innumerabilesq; aliæ ex ordine res, apertè satis & accuratè declarent, longissimè antè, & ab initio, cumq; ipsis conditi mundi principijs, dogma nostrũ unà esse iactũ & fundatũ, seu potius ultra tẽpora & secula omnia id extitisse: siquidẽ ad autorẽ & ducẽ professionis & fidei nostræ DEVM VERBVM DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM respicere oporteat. Quandoquidẽ enim duplex cõsiderandũ uenit mysteriũ, et alterũ quidẽ tanquã quoddã caput cõtẽplamur, quod scilicet ad æternã, principio carentẽ, seculaq; omnia pręcedentẽ generationẽ refertur: alterũ aũt quasi posterius quiddã, ut ita dicã, & ultimũ spectamus, quod nimirũ ad inferiorẽ hãc & postremis tẽporib. ex uirgine incarnationẽ factã, terrenãq; cõuersationẽ & uitã B pertinet: prius illud exponere, & accuratius oratione persequi, minimè omniũ cõuenit. De eo enim si quis differere instituat, quũ oratio talis extra propositum opus sit, tũ plus operę & negocij, q̃ opus ipsum, & ea de quib. tractare decreuerimus, exhibeat. Siquidẽ, quũ neq; tẽpus, neq; seculũ ei mysterio intercesserit, & proinde neq; adesse illi, neq; contẽplari & eloqui id quod supra intelligentiã nostrã est, cõcessum sit: quicquid id est, tuto silentij pręmio permittemus: ac potius ingenijs nostris, ne in talib. reb. curiositatẽ nimiũ exerceant, imperabimus, utpote sensu, ratiõe, & acumine mẽtis nostrę lõgè superioribus. Nobis uerò satis fuerit, sola è diuinis scripturis adducere testimonia: ut, In principio erat VERBVM, & VERBVM erat apud DEVM, & DEVS erat VERBVM. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil, quod factũ est. Et insuper scire, q DEVS † semper existẽs, principioq; carens, & secula præcedens: ita ut ipsi soli cognitũ est, ante ipsa secula gignit suũ ipsius FILIVM, uerum DEVM VERBVM, supra omnis intelligentiæ & deprehẽsionis captũ, & supra mẽtis sensum & cogitationẽ, cognitioneq; omnẽ: simulq; sanctissimũ suũ profert SPIRITVM, nõ ut genitũ illũ, sed ut procedentẽ, DEVM & ipsum perfectũ atq; ὁμοούσιον, hoc est, cõsubstantialẽ illis, & * eiusdẽ planè uirtutis & potestatis. Et quòd tres isti unũ sunt, una natura & essentia & potestas, cum quibus & per quos simul & angelicas potestates & * mundũ hunc uniuersum produxit & condidit, quũ is antea nõ extiterit: & præterea id quod in uisum cadit cõspiciturq; omne, quodq; anima agitatur, & quod anima caret. Atq; hæc quidem de superno CHRISTI, persuasionis & fidei nostræ

Duplex Christi natiuitas, diuina & humana.

ὁ λόγος πάρεργον ὢν πλέον αὖ ἔργον, ἢ ὧν ἕνεκα λέγειν προὔθετο, παράσχοι.

Ineffabilis sanctissimæ Trinitatis Theologia.

† ὁ ὢν ἀεὶ θεὸς ἄναρχος, προαιώνιος.

** ταυτοδύναμον.*

* *Totus & lingua & mente & cogitatione horreo, quando de Deo uerba facio. De Deo autem cùm dico, unum uos circunfulgeat lumen, & tria. Tria quidem, iuxta proprietates siue subsistentias seu personas: unum uerò, secũdum rationem essentiæ siue deitatis. Distinguitur enim inseparabiliter, & coagmentatur separabiliter. Vnum nanque in tribus Deitas ipsa, & ipsa tria unum, in quibus Deitas, seu quæ Deitas sunt. Greg. Theologus.* *Vnus Deus, tres personæ, una essentia, potentia, sapientia, bonitas, una & indiuisa Trinitas. Deus, Dominus, Paracletus, Genitor, genitus, regenerans. Ab uno omnia. A' quo, per quem, in quo omnia. Vnus à se, unus ab uno, unus ab ambobus, ὢν à se, ὢν ab altero, ὢν ab utroque. Pater, Filius, Spiritus sanctus. Vna pater, λόγος, παράκλητός q́;, essentia, una uirtus, una beatitudo, à quo, per quem, & in quo beata sunt omnia, quæcunq; beata sunt. Augustinus.*

A ſtræ principis, genere, ipſiuſq; ſublimi dignitate & natura, nobis dicta ſufficiãt. Quæ enim reb. tãtis explicãdis idonea ſuppeditet oratio? pro eo atq; diuinũ id quoq; oſtẽdit oraculũ: Generationẽ uerò eius, inquiẽs, qs enarrabit? Neq; enim quiſq; PATREM, pro eo atq; decet, ſatis cognouerit, pręterquã Filius: neq; rurſum FILIVM, pręterquã qui illũ genuit PATER. Ad quem, ut eſt apud ueterem Moſen, † loquens Pater in creatione uniuerſi huius: Faciamus, inquit, hominem ad imaginẽ noſtrã, & ſimilitudinẽ. Hũc ipſum ſanè, quicũq; uirtute & in DEVM pietate alijs pręſtare primis tẽporib. dicti ſunt, ut Abrahã & Moſes, & inſuper quicũq; ante & poſt eos iuſti morũ mutatione fuerũt Prophetę, & alij DEO placiti & grati homines, mentis oculis ſincerè & clarè contẽplati, prolixè cognouerũt, & tanquã germano DEI FILIO pręſtantiſſimũ pietatis honorẽ tribuerunt. Ille porrò perſuaſionẽ fidemq; eiuſmodi remunerans, & patris & ſui cognitionem perfectiorẽ abſolutioremq; illis adauxit. Eſt quippe uetus oraculare uerbũ, neminẽ eorũ qui antiquitùs Deo placuerunt, ſine fide in CHRISTVM finem uitæ conſequutũ eſſe. Siquidem per coniecturam id colligere lìcet, ex multifariã uiſionibus, quas aliàs alijs accumulauit, pro eo atq; eas quiſq; ferre potuit. Atq; equidẽ in hominis ſpecie ipſi Abrahæ frequentius, progenitiſq; ex eo apparuiſſe credit, quandoq; per ſe ipſum, quandoq; per adminiſtros ſuos angelos, oraculis eos admonens, & docens de rebus optimis. Quod quidẽ cuiuis uel inde facile eſt exiſtimare & credere. Angelũ enim Dominũ, uel etiã DEVM appellare, cõſuetudo ſcripturæ non eſt: ſed ita ſimpliciter, nudo ſcilicet nomine, angelũ: illum uerò ſemper inſignibus & excellentib. extollit & celebrat nominibus, DEVMq; & Dominũ apertè & clarè uocat. Itaq; VERBVM, quod colimus, æternũ, & ſeculis temporibuſq; uniuerſis antiquius fuiſſe, & ueteribus olim, etſi non omnibus, B quibuſdam tamen, in myſterio apparuiſſe, paucis hiſce dictum eſſe ſatis ſit.

[margin: "" "" "" (quotation marks beside lines 3–5) — † λογολογοῦμεν. — Christus filius Dei omnib. ab orbe condito pijs hominibus cognitus. — "" "" (beside lines on the oracle) — Idẽ ſanctis patrib. apparuit. — Gen. 18. — Hoc exquiſitè & luculenter in Tryphone ſuo tractat S. Iuſtinus.]

CAPVT III.

Minimè uerò mirari oportet, nõ dudum antea, ita ut nũc, omnib. hominibus & gentib. CHRISTVM innotuiſſe. Doctrina enim CHRISTI omniũ conſummatiſſima atq; perfectiſſima, omniq; ſapientiæ & uirtutis genere abſolutiſſima, nõ apta, opportuna & cõgruens omnino ueterũ hominum uitę & moribus fuit. Quandoquidem à primis ſtatim initijs, qui incorruptibilem ſenijq; expertem & beatã uitã acceperat, primus uidelicet homo, & generis noſtri autor, minimùm dati pręcepti memor, immortalẽ fatali cõmutauit uita. Qui uerò ex eo ſunt progeniti, longè deteriores, uno atq; altero excepto, agreſtẽ quandam, ferã & propè beluinã omnes, appetitionũ ſuarum impetu ducti, egerunt uitã. Non itaq; illi urbes condidere, nõ artibus aut doctrinis ſcientijſq; ingenia excoluere, longè etiam à legib. diuiniſq; cultibus & iuſtificationibus abfuere. Virtus porrò & philoſophia ne de nomine quidem apud eos notæ fuere: ſed perinde atq; quidam Nomades, palantes in ſolis lucis uixere, & inſita ſibi à natura rationis ſemina corrumpentes, ac uitioſitatẽ malitiamq; omnem * ex liberi arbitrij ſententia refingẽtes, quicquid eſſet peſſimum, timore depoſito peregere: uſq; adeò, ut quandoq; quidẽ ad mutuas cędes & homicidia inter ſe armati cõſurgerent, aliquãdo uerò DEO bellũ inferre inciperẽt, ſuperq; terrã munitiones & muros cõſtruere aduerſus cœlum, & caput ad id illidere, ac in tantũ deniq; inexpugnabilẽ uim & potentiã in ſe prouocare atq; excitare auderent, ut ad coercendam eorũ ſimul & præfractam temeritatem, & inane inutileq; cœptum, tanq; pernicioſam nocentis herbæ ſyluã per uniuerſam terrã effu* ſam, DEVS nunc immenſis aquarum diluuijs uindicare, nunc horrẽdis ignis imbribus

*[margin: Quare primis hominib. filius Dei Chriſtus Ieſus, non ita clarè, ut nobis, innotuerit. — Parentum noſtrorũ primorum lapſus. — Primæ ætatis hominum rudi tas & malicia. — * ἐξ αὐτοπροαιρέτου γνώμης.]*

*—— Homo doctus abundè
Linguis diſſectis, undis atque imbribus igneis,
Et legis ſcriptæ tabulis, & carmine uatum,
Criminis haud potuit primi depellere uincla, &c.
Greg. Nazanz.

A

brib. & immanib. fulminū ictib. cōpescere, & uiolentū malignitatis eorū impetū opprimere aggrederetur: & prȩterea fame simul & peste, & uarijs bellorū generib. ad indecentē & importunā malorū molitionē tollendā uteretur: tātamq́ animorū (ut ita dicā) luem, impunè omnia depascentē, grauiterq́ inualescentē, efficaciorib. repurgaret remedijs & pœnis. Posteaq̄ igitur tanta malignitas, uitiorūq́ omniū grauedo, perinde atq́ dānosa q̄dam ebrietas, per oēs ferè est grassata, calignēq́ eorū animis offudit, ipsum omniū optimum DEI VERBVM magnitudine bonitatis propriȩ coactū, nunc per naturȩ legē, nunc per angelorum aduentū & prȩsentiā, quandoq́ etiam per se ipsum mysticis quibusdā & arcanis apparitionib. paucis quibusdā qui antiquitùs pietate & amore DEI clari extiterunt uiris, alicubi se exhibuit, hominis forma assumpta: quòd aliter id ipsis aspicere concessum nō esset. Quū porrò satis ad eum modum per diuinos illos uiros in multos homines pietatis cultusq́ DEI cōiecisset semina, & gens tali cultui dedita paulatim in dies magis magisq́ in unū coalesceret corpus, & quasi germen quoddā radice sua, Abrahamo niti cognosceret: ei gēti q̄ & antiquitùs, & nō ita pridē uita & morib. ritè exculta esset, legē per Mosen, perinde atq́ quendā ducē & manuductorē, ad prȩstātiorē pietatē, DEIq́ cultū, tradidit: symbola & signa, figurasq́ & imagines sabbati & circūcisionis, & alia q̄dam elemēta seu principia diuinorū consiliorū & contemplationū, mysticasq́ prȩterea cæremonias, nō apertas illas & claras, sed obscuras, tenues & umbratiles illis ostēdens, & prȩbēs. At ubi deinceps lege ubiq́ diuulgata, ex dura illa & agresti uita homines paulatim ad humanitatē sunt exculti, & ad philosophandū animū adiecerūt, inuicēq́ amicitias colere, & cōsuetudinē inter se habere cœperunt (pædagogo & doctore lege quasi regula utētes, seq́ erudiētes) atq́ in primis firmior stabiliorq́ DEI patris noticia apud eos radices egit, aptiq́ iam & idonei tanquā ad semina maiora DEI cognitionis suscipienda fuerunt: tum idē illud rursum, quod antea uirtutis semina seuerat, DEI VERBVM principij expers, seculaq́ prȩcedens, quandoquidē aliter fieri nō potuit, ut hominū genus tandē prorsus ab infusa ei liberaret execratione & pernicie, & ad immortalē illā atq́ beatā reduceretur uitā, postremis temporibus, Romanorū Imperio orbē obtinente, natura & conditione nostra accepta, nulla re à nostra (fatalib. † dūtaxat peccati inquinamētis exceptis) differente, ea & fecit & perpessum est, quȩ ȩquum erat DEVM facere corpore, in hac uita, peregrè uersantē. In qua ille natiuitatē mirificā, opinionēq́ omnē excellentē, cōuersationēq́ insolitā, & doctrinā nouā, omniq́ naturæ miraculo superiorē mortē & sepulturā & resurrectionē rediuiuā exhibuit. Quȩ omnia singillatim uaticinijs prophetarū prȩdicta fuerāt, & promulgata. Quemadmodū & regnū eius in fine seculi diuinus Daniel spiritu liberiore & puriore perspexit, & hisce uerbis humano more uisionē eam descripsit: Spectabā, inquiens, donec throni ponerent, & antiquus dierū consedit. Et cōmemorās res ipse suas, infert rursus: Iudiciū cōsedit, & libri aperti sunt. Et deinceps: Spectabā, inquit, & ecce cū nubib. cœli tanquā filius hominis ueniens, & usq́ ad antiquū dierū peruenit, & in cōspectū eius adductus est, & ipsi traditus est principatus & robur & regnū, & oēs populi trib. & linguȩ seruient ipsi. Potestas eius potestas sempiterna, quȩ nō prȩteribit, & regnū eius nō corrūpet. In quē uerò aliū hȩc quadrēt, q̄ prorsus in SERVATOREM nostrū CHRISTVM, hominis filiū, propter postremā ipsius per assumptam carnem [a] humanitatē, per oraculū propheticum nominatum?

B

Verbum & filius Dei subinde caliginosam hominum malitiam discussit.

Lex Iudæis, Abrahæ posteris, per Mosen data.

Verbum & filius Dei homo factus.

† πλὴν τῶν ἐπικήρων κηλίδων.

Oeconomia Christi in mundo.

Regnum Christi sempiternū.

Tanquam filius hominis.

Quare Christus dicatur Filius hominis.

[a] Et propter Adam, & propter uirginem, ex quibus extitit, ex illo quidē tanquā primo maiorū parente, ex hac autem tanquā matre, lege & non lege generationis. Theolog.

* —— *Numinis ergo*
Submittens decus, immutabilis, æthereusq́;
Aetherei effigies, hominum sub lege creatus:
Non hominum de more tamen, caro matris ab aluo
Virginis intactæ: sancta (mirabile dictu,
Credere quod nequeant infirmi) prodijt idem
Et Deus & mortalis homo, dum iungit in unum
Naturam geminam, hanc manifestam, illamq; latentem,
Qua Deus usque fuit, nobis aliam ille recepit,
Visceribus Deus humanis cùm conciperetur,
Vnus utrinque, Deus, rex Christus numine mixtus,
Atq; Deo mortalis homo sic substitit ipse.
Gregor. Theologus.

CAPUT IIII.

A Reliquum est ut demonstremus, ipsum æternũ principio'q; carentem DEVM VERBVM non solum antiquitùs pijs, DEO'q; charis hominibus cognitum, suo'q; tempore apud nos corporaliter, tanquam * peregrinum, uersatum fuisse: uerumetiam diuinas eius appellationes, IESV scilicet, & CHRISTI, non nobis solis, sed & ueteribus prophetis in maximo habitas esse honore. Primùm siquidem magnus ille DEI spectator Moses, quum imagines & symbola signa'q; quædam arcana & noua, iuxta typum & figuras quæ ei in monte diuinum ostenderat oraculum, institueret, Pontificem DEI fratrem suum Aaronem promulgauit: excellentem'q; ei honorem, præeminentiam, & gloriam tribuens, CHRISTVM & unctum Domini pronũciauit: & nomen id illi accommodauit, arcanè per mysterium celebrans & cohonestans appellationem eam, illud'q; diuinando adumbrans, diuinum quiddam & excellens esse, * ducem & principem. Porrò IESV quoq; cognominationẽ ipse primus diuino afflatus spiritu, quum nunquam antea hoc nomen auditum fuisset, filio Nauæ soli sapienter indidit: ueluti præcipuum, & regio diademate præstantiorem perfectiorem'que honorem illi habens, quem per symbola cognouerat, post obitum suum imperium in omnes suscepturum esse. Imaginem enim Iesus Nauæ filius, SERVATORIS nostri ferebat: qui unus post Mosen atq; consummationem symbolici umbratilis'q; cultus illius, regnum ueræ & illustris pietatis, manifestò suscepit. Moses itaq;, ut dixi, distinctis SERVAtoris nostri appellationibus, quas summo honore & gloria extulit & condecorauit, pontifici quidem, CHRISTI: successori uerò suo duci, IESV nomen magnificentissimè, nõ B sine arcano & ingenti mysterio, tribuit. Quin & alij post illum prophetæ, apertè & significanter admodum, Seruatorem CHRISTVM nominarunt. Spiritus enim, inquit Hieremias, ante faciem nostram: CHRISTVS Dominus comprehensus est in corruptionibus eorum. Et Dauid: Astiterunt, ait, reges terræ, & principes conuenerunt in unũ, aduersus Dominũ, & aduersus CHRISTVM eius. Quibus uerbis deinceps illa infert: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc ipsum porrò CHRISTI ueneratione dignum nomen, non solum eos qui sacerdotio cohonestati essent, facticio exornauit oleo, id'q; per symbolum: sed & reges ipsos. Diuino enim hosce inungentes spiritu, quibus id fuerat commissum, Christos per imaginem & faciebant, & ungebant. Quandoquidem & regibus omnino typi quidam & figuræ inerant, ueri regni & potestatis SERVATORIS NOSTRI IESV CHRISTI in omnes. Cæterũ & prophetas quosdam Christos esse, diuini spiritus instinctu percepimus. Etenim ij omnes, ad unicum Pontificem omnium, & creaturæ omnis regẽ, solum'q; prophetarum Prophetam, SERVATOREM CHRISTVM, respectum suum habuerunt. Id illud clarissimè ostendit, quòd nulli omnium Pontificum, Regum, & Prophetarũ, qui symbolicè huius nomine uncti honorati'q; sunt, tanta diuinæ uirtutis uis fuit & potestas, quantam scilicet Dominus noster IESVS, & re ipsa uerè † CHRISTVS, natiuã & propriam eam habens, ostendit atq; exhibuit. Sed nulli etiam ex omnibus hoc contigit, ut eos qui se illis ut subditos subiecerunt, imaginario & umbratili nomine Christianos cognominarent: quum illi tamen ad ingẽtem gloriam & honorẽ processissent. Iam nec alij cuipiam tantus etiam post obitũ attributus est cultus, & ueneratiõis honor, ut pro eius nomine ipsam quoq; uitã aliqui nõ grauatè uilem habuerint, amiserint'que. Insuper neq; circa quenq; à mundo cõdito, tantus motus & cõcussio habitabilis terræ, quantus circa eũ, fuit. Enimuerò fieri neutiq; posse, ut uis & uirtus typi atq; imaginis tantum

Marginal notes:

*ἐπι

Christi nomen ueteribus Hebræis cognitũ, & in magno habitum honore.

* ἡγούμενος.

Itidem nomen Iesu.

Iosue typũ Seruatoris nostri gessit.

Seruator noster apertè Christus à prophetis dictus.

Sacerdotes olim & reges, Christi.

Prophetæ etiã quidam.

Seruatoris nostri Christi Iesu supra reliquos omnes præstantia.

Soli nos à uero Christo Christiani dicti.

† Saluator noster Christus dicitur, propter Deitatem. Ea ipsa nanq; unctio est humanitatis, nõ efficacia, sicuti alios Christos, sanctificans, sed totius ungentis præsentia. Cuius opus est, ut homo audiat ungentem: & id quod ungitur, fiat Deus. Theol. sermone 2. de filio.

tantum perficiat, quantum nimirum ueritatis ipsius repræsentatio & exhibitio, ea quæ in SERVATORE nostro est perspecta potestas, manifestissimè comprobat & declarat. A

† τάχα.

Seruator noster uerißimus & ipsißimus est Christus, in quo nihil imaginarium aut fucatum reperitur.

Qui quidem quum nihil eorum quæ magnifica & præstabilia habentur, à quopiam accepisset: sed neq; genus † fortasse ex sacerdotum ordine duxisset, neq; opibus aliquibus ad regnum euectus esset: neq; pro propheta, ut ueteres illi, se gessisset, neq; dignitate aliqua à Iudæis auctus esset, quamuis per se ipsum reuera omnia à PATRE, & non per symbola aut figuras haberet: CHRISTVS tamen præ omnibus illis maximè est renunciatus, atq; declaratus: & cum orbe habitabili uniuerso cognomē simul suum, simul & ueneranda & sancta instituta moresq; suos communicauit: non umbras, typos, & imagines, ut antea factum fuerat, rerum pulcherrimarum, sed manifestas ipsas & ueras uirtutes exhibens, uitamq; quandam sublimem & cœlestem, unà cum ueritatis dogmatibus, eis ipsis qui sacris eius initiati essent, relinquens, ipsissimus scilicet & uerissimus CHRISTVS, perfectissimum DEI VERBVM, qui non facticio perinde atq; reliqui, sed diuino naturaliter unctus esset spiritu. Cuius rei certissimam fidem facit illud Esaiæ uerbum: Spiritus Domini super me, propterea quòd unxit me: & quæ sequuntur. Rursus illud diuini Dauidis: Propterea unxit te DEVS, DEVS tuus, oleo exultationis, præ consortibus tuis. Vbi id etiam quòd longissimè eis præstet, qui quondam imaginariè uncti fuerant, satis subindicat & describit. Idem Dauid alibi quoq;: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

Christus sacerdos secundum ritum Melchisedech.

Qui introducitur, non facticio oleo ad sacrorum ministerium unctus, neq; quicquam ad Hebræorum sacerdotium pertinēs: qui in Catologum & generis concatenatam continuationē solenniter perscribebantur. Quapropter secundum ipsius ordinem, non autem iuxta aliorum qui symbola, typos & figuras acceperant, ritum, CHRISTVS & Pontifex, recepto iureiurando, SERVATOR noster est promulgatus. B Vnde illum neq; corporaliter unctum, neque ex sacerdotali tribu natum, qui attentè & diligenter historias legendo obseruarit, inueniet: quippe qui ab ipso DEO & patre, ante secula condita, sempiternum ab æterno & inæternum sacerdotium, tanquam munus quoddam & honorem præcipuum obtineat.

Christi sacerdotium sempiternum.

Illud quoq; non minus est incorporeæ diuinitusq; aduenientis unctionis signum & indicium, quòd hunc ex omnibus unum, per omnē terram, Barbari simul & Græci, CHRISTVM nominant.

Christianorum in Christū fides uiuidißima.

† τόγε λόγε ἐπέκεινα.

Et qui iam inde à temporibus eius, ad hunc usque diem, in eum credunt, ut uerum DEVM & Regem unicumq; Pontificem DEI & Prophetā eū colunt & uenerantur: quiq; († quod orationem & rationem omnem excellit) nomine eius cēsentur, persuasum illud habent, ut non labijs tantum & uerborum strepitu illum, sed omni prorsus animi affectione & uirtute colant: usq; eò, ut de facili consilium capiant & statuāt, & ipsam propter eum ponere animam & uitam.

CAPVT V.

Ex hoc capite pij omnes discere poßūt, quid sibi uelit Pauli na illa conclusio: Arbitramur fide iustificari hominē, absque operibus legis. Ro. 3.

SVb hęc, doctrinam SERVATORIS nostri non nouam ac recentem, posterioribusue temporibus à quopiam, qui minimùm multis præstet, institutam: sed potius, quantum dicere possum, à prima hominum origine, lege naturæ, antiquitùs à pijs DEIq; amantib. & iustis uiris, rectissimè tractatam: disciplinæq; eius morem, unà cum pietatis & religionis dogmatibus, tempore, generi humano æqualem cognitum, & nō nuper admodum inuentum atq; excogitatum esse, æquū est uisum astruere. Et quòd nos quidem recentes omnino, nouo nomine, ut Christiani uocemur, heri quodammodo & nudius tertius aucti simus, satis cōstat. Cęterùm quòd in ipsa SERVATORIS

Christianorum nomen ab ipsa Christi apparitione extitit: sed professio eorum à mundo condito celebrata est.

A TORIS apparitione, quæ clara & illustris prorsus coaluit gens, nō exigua illa & infimum locum obtinens, neq; in uno aliquo orbis angulo collocata, sed quæ ferè uniuersam peruaserit terrā: ob eamq; causam quùm pietate in DEVM excellens, tum ope diuina inuicta futura est & incolumis, ad eius specimen, cuius nomine gloriatur, eiusdemq; mores & instituta, longè etiam antea conformata sit, quoad eius fieri poterit, ostendere conabor. Id quod prophetæ etiam cuidam, ut quod omnino futurum esset, diuino spiritu illustratus uideret, & quasi mente consternatus prædiceret, contigit: Quis audiuit talia, & quis sic uidit? Si parturijt terra die uno, & si gens progenita est nixu uno. Deinde futuram quoq; indicat appellationem: Seruientibus autem mihi, inquiens, indetur nomen nouum, quod benedicetur in terra.

Christianorum ortus.

Genus equidem Hebræorum ueneratione dignum est prorsus, uetustate nimirum insigne & præstans. In eo genere raros quidem illos, sed tamen in DEVM amore, iusticia, & cæteris uirtutibus excellentes uiros fuisse, publicis scriptorum monumentis est testatum, & ante & post uniuersale orbis diluuiū. Inter eos Seth, & Enos, & alij, ipse Noe cum liberis nepotibusq; & posteris suis: atq; horum unus etiam Abraham fuit, quem progenitorē suum Hebræi gloriabundi iactant: cumq; ijs unà, qui cognatione genus illius attingunt, & amplum iusticiæ, religionis & pietatis in DEVM testimonium reportarunt.

Veteres sine nomine quidem, sed reipsa Christiani.

Quod si quis ab ipso Abraham, & posterioribus ab eo temporibus, ratione inita ad primum usq; hominem recurrat, quamuis non nominis ipsius appellatione, sed tamen re omnes ipsa, de quibus testatum aliquid sit, Christianos inueniet. Quicquid enim cōplectitur Christiani nomen, ut scilicet obtineas fidei & doctrinæ CHRISTI cognitionē, ut sobrietate, temperantia & iusticia polleas, ut sanctiorem uitam uirtutemq; uirilis & magni animi perpetuo tenore cō-B stāter continues, interritusq; & impauidus in professione pietatis in DEVM per omnia persistas: id omne non minus atque nos, illi quoq; præstare studuerunt.

In quibus reb. consistat Christiani hominis professio & fides.

Sine operibus legis. Ro.3.

Non enim illis admodum curæ fuit uel circumcisio, uel sabbatorum festorumq; dierum cæremonia, uel etiam alimentorum & ciborum obseruatio & delectus, aliarumq; rerum discrimen, quæ Moses primus ut symbola & imagines instituens, posteris suis per manus tradidit: & ne nobis quidem obseruandi ea necessitas imposita est. Certò aūt & liquidò illis constitit, ipsum CHRISTVM DEVM uisum esse ab Abrahamo, eundem responsa dedisse Isaac, colloquutum esse cum Iacob: cum Mose autem, & qui post eum fuerunt Prophetis, sermonem contulisse: pro eo atq; id sacræ indicāt scripturæ. Quam ob causam & illos omnes obscura quadam & tenui nominis sui appellatione dignatus est. Iuxta illud oraculare uerbum: Noli tangere Christos meos. Et item aliud: Et in prophetis meis ne malignemini.

Ritus & cæremoniæ ueteris testamenti symbola & umbræ rerum aliarum fuere.

Veteres Christum cognouerunt.

Vt iam summatim dicere & colligere liceat, quam antiquitùs Abrahæ ostendimus fuisse erga DEVM pietatem & religionem, eam non aliam fuisse ab ea quam nuper per doctrinam ipse suam CHRISTVS in omnes ubique uulgauit gentes. Neq; huic rationi quidquam illud obest, quòd is longo pòst tempore circumcisionem acceperit. Ante hāc enim ipsam fide iustificatum eum fuisse, testimonio scripturæ comprobatum est. Quod per illud astruitur: Credidit autem Abraham DEO, & imputatum est ei ad iusticiam. Porrò eidem etiam-num incircūciso, * oraculo diuino (fuit aūt id ipsum DEI VERBVM CHRISTVS) de eis qui eodem quo ipse modo in futurū iustificari deberent, talibus est renunciatum uerbis: Et benedicentur in te omnes tribus terræ. Quod sanè ipsum in nobis consummatum esse, satis constat. Sicut enim ille fide, quam apparenti sibi VERBO DEO habuit, iustificatus, pristina uita patriaq; religione relicta, ac professione pietatis omni, in unicum rerum omnium gubernatorem & Dominum

Eadem fuit Abrahæ fides, cū ea quam Christus ipse docuit.

Iustificatio Abrahæ.

Sicuti Abrahā, ita & Christiani iustificantur.

Fides iustificans.

Iustificationis formula in Abraham.

c DEVM

* Hæc quæ est in præputio fides, finem coniungens principio, & prima & nouissima facta est. Etenim & ante circumcisionem erat in Abraam & in reliquis iustis, qui placuerunt Deo. Et rursus in nouissimis temporibus orta est in humano genere per Domini aduentum. Iren. lib. 4. cap. 42.

DEVM collata, nõ Mosaicæ illum legis cæremonijs, sed uirtutis factis coluit: itidem & in præsentia, eundem ipsum pietatis erga DEVM ritum, per habitabilem terram omnem, apud solos Christianos in usu esse, manifestò satis apparet. Vt iam nihil obstet, quin colligere inde & cõcludere possimus, unam eandemq́ꝫ & nunc esse, & olim fuisse uitam, & nobis Christianis, & qui antiquitus ex præscripto DEI uixerunt omnibus: neqꝫ nouum aut peregrinum esse institutum nostrum, sed (siquidem liberius dicendum est) primũ hunc esse & solum uerumq́ꝫ DEI cultũ, qui per CHRISTVM est: qui cultus olim quidem tenuiter & obscurè sit exhibitus, nunc uerò tanqꝫ quædam fax lucidior orbi uniuerso illuxerit.

Christiana pietas & religio omnium antiquissima.

CAPVT VI.

HAec quum ita se habeant, necessarioq́ꝫ sic sint præmissa, deinceps ab apparitione SERVATORIS secundum carnem, tanquam auspicata & felici uiæ duce, adiutorem atque autorem ipsum principio carens DEI VERBVM, initio eius quæ de eo suscepta est orationis proficientes, ne scilicet à ueritate aberremus, historiã ordiemur. Paulo uerò altius res ipsa repetenda. Gens Iudæorũ, ut dictum est, priusquam diuina prouidentia Moses dux ei præfectus esset, libera quodammodo & sui iuris fuit: & progenitorem iactans iustum Abrahã, tenui cognitione numinis alijs antecelluit populis. Hæc postquam in Aegyptũ uenit, per Iosephum, in seruitute ibi fuit annos quadringentos. Inde autem illam eduxit Moses: qui miraculis & prodigijs edendis, in tantum supra ipsius naturæ captum pollebat, ut etiam colloquio DEI frueretur, ab eoq́ꝫ rerũ agendarum consilia & rationes peteret. Præfuit ergo genti ille, ac rex ipse & idem sacrorum Antistes ius populo dixit. Rerum tamen sacrarumq́ꝫ curam Aaron sortitus est, communicata ei per Mosen tali functione, qui Aaronis frater fuit. Post hunc autem successor eius Iesus Nauæ filius, rerum administrationem suscepit. Deinde rem Iudaicam principes rexerunt, Iudices dicti: qui numero duodecim fuerũt, per successionem ordine in defunctorum locum surrogati. Postea talem rerum administrationem ægrè ferentes Iudæi, regẽ sibi creari depoposcerunt. Et Saul primus eis à propheta Samuele rex unctus est, idq́ꝫ DEO per oraculum iubente. Huic Dauid successit. Dauidi filius Solomon. Deinde ordine alij reges, uigintiquatuor numero: qui quidẽ rebus Iudaicis annos quadringentos quadraginta octo præfuerunt. Postea quum Babylonius Nabuchodonosor bellicam cõtra eos expeditionem sumpsisset, unà cum urbe templum est euersum, & populus Babylonem captiuus ductus ad annos septuaginta. Quum equidem Chaldæi siue Babylonij antea idem quod Iudæi perpessi fuissent à Medis, bello illis illato, qui ad trecẽtos usqꝫ annos ferè regnum eorum tenuerunt. Medorum uerò regem ultimũ, cui Astyagis nomen erat, Cyrus Persa bello oppresit, imperiumq́ꝫ à Medis ad Persas transtulit. Cæterùm & ij non minus quàm ducentis uiginti annis imperio potiti, usqꝫ ad Darium Arsanũ, ab Alexandro Macedone eo sunt exuti. Qui regno in Monarchiæ formam redacto, post duodecimum rerum suarum gestarũ annũ, uita excedens, amicis suis Macedonibus, quorum pars Ptolemæi cognominabantur, regnum reliquit. Ii per successionem tredecim numero, Persarum res obtinuerunt annos ducentos nonaginta tres. Arsaces porrò Parthus Ptolemæo ultimo, qui etiam Dionysius dicebatur, Cleopatræ patri, in qua postrema Macedonum apud Aegyptios defecit regnum, bellum intulit, Parthisq́ꝫ Persarum imperium tradidit. Nec ita multo pòst Macedonum ditio in Romanorum peruenit potestatẽ: & inde Parthorum reges nomen quoqꝫ Arsacidarum habuere. Porrò qui ab Arsace progeniti regnum

Iudaicarum rerum synopsis, & commemoratio breuis.

Captiuitas Iudæorum Babylonica.

Iustinus lib. 13. de Perdicca loquens: Inter principes, inquit, prouincias diuidit, simul ut remoueret æmulos, & munus imperij beneficij sui faceret. Primo Ptolemæo Aegyptus, & Africæ, Arabiæq́ꝫ pars sorte uenit, &c. Chronici scriptores Medorum

Regnum Assyriorũ, Medorum, Persarum.

Dariũ istũ Arsani filium alij dicũt. Iustin. lib. 10.

Macedonũ Chronographi, Ptolemæos in Aegypto regnasse tradũt an. 296

Parthorũ.

A regnum obtinuere, usq; ad Artabanum peruenerūt, rerum administratione annis ducentis septuaginta retenta. Post Artabanum uerò, Chosroæ genus Persis imperauit. Artaxerxes enim pater Chosroæ Magus, dolo Artabanum aggressus occidit: primusq; inter Persas cidarim sumpsit, unde & apud ipsos celebre Magorum nomen fuit. Alexander autem Mammææ filius Romanum admini strauit imperium, quum Parthus adhuc Persis rex præesset. Enimuerò Iudæi à Dario primo, seu (ut alij tradunt) à Cyro, post annos septuaginta, captiuitate soluta, libertate donati, urbem simul suam & templum, quæ Dauid & Solomon construxerant, restaurarunt: & patrijs sacris, ritibus, atque cæremonijs operati sunt, non regia (ut antehac) potestate & administratione, sed paucorū optimatium gubernatione utentes. Sacerdotes enim res eorum rexerūt. Et ad aliquod usq; tempus satis feliciter atq; ordinè res eorum gerebantur. Postea uerò inter potentiores Iudæorum seditio incidit. quo tempore Antiochus Epiphanes de cuncta Syria aduersus Ptolemæum sextum bello decertabat. Causa uerò seditionis erat, quòd nemo optimatium æquali & eiusdem sortis homini subijci aut parere uoluerit. Et Onias quidem Pontifex, Tobiæ liberis urbe expulsis, superior erat. Illi uerò Antiochum Epiphanem aduersus urbem duxere, iampridem sua sponte consilia eo animo agitantem, & tanquam cupiditatem parturientem, ut urbe eorum potiretur. Ducibusq; illis urbem cepit, prædam multam egit, templo quoque DEI spoliato: & religionem omnem cum uictimis & ceremonijs sustulit, ad annos tres cū dimidio. Præterierant tum anni trecenti quinquaginta quinque, ex quo populus Babylone redierat. Sedenim Onias ad Ptolemæum profugit, qui tum ab Antiocho dissidebat, & in Heliopolitarū agro ur-

Chosroæ genus. — *1. Esræ 6.* — *Notabilis seditionis causa, apud Iudæos.* — *1. Mach. 1.*

rum Imperium durasse notant annis 265. uel, ut alij uolunt, 292. Persarum, annis 231. — *Libertas Iudæorum ex captiuitate Babylonica.* — *Oligarchia & Aristocratia.* — *Fuit is Ptolemæus Euergetes secundus.* — *Bella ciuilia Iudæorum.* — *Idolum etiam templo imposuit. Ioseph. libro 12. cap. 6.*

B bem aliam & templum condit, structura omni ad eam quæ Hierosolymis erat, conformata. Antiochus porrò ex luxuria & intemperatia maiorem in modum arrogans, Iudæis persuadet, ut patrios ritus despiciant, sues ad aras pro uictimis immolent, infantes incircumcisos relinquāt, deniq; ut cultum legis omnem tanquam rem nihili despuant, mandat. Bacchides autem quidam, impietatis eius administer erat, uir qui ad summam insaniam nihil fecisset reliqui. Hunc Mattathias Assamonæi filius (fuit is ex sacerdotibus unus, ex uico cui nomen erat Modeim ortus) armatis secum quinq; filijs occidit: & per metum, loca superiora cepit. Vnde postea manu armatorum contracta descendit, prælioq; cōmisso Antiochum uincit, fœdissimeq; urbe expellit. Is popularibus suis, ut princeps, non inuitis præest: breuiq; moritur, Iudæ maximo natu filio rerum administratione relicta. Iudas porrò Antiochum timens (minimè enim illum quieturū putabat) militem ex popularibus cōscribit: & primus legatis Romam missis, cum Romanis ducibus pacem fœdusq; paciscitur. Idem pro insigni pietate sua templum simul repurgat, & uasa noua ad sacrificiorum usum procurat. Interea Antiochus moritur, & filius eius (Antiochi ei quoq; nomē fuit) cum maximo exercitu contra Iudæos progreditur, prælioq; commisso retrocedit, & partē copiarum ad obsidionem urbis relinquit. Ibi Iudæ in prælijs omnib. uirtus in primis enituit. qui quum fortiter dimicans, multos ex hostibus ferro cecidisset: tandem ipse quoque cæditur, cumq; eo frater Ioannes. Eius sedenim potestas ad Ionatham, fratrem quoq; eius, peruenit: qui magis etiam confirmata cum Romanis amicitia & societate, fœdus insuper cum Antiochi filio init: apud quem quum pro hospitij atq; amicitiæ iure uersaretur, à tutore eius Triphone necatur. Simon porrò frater in locū eius succedit: & rem strenuè gerens, Antiocho se belli societate coniungit, contra Triphonem, qui ei bellum intulerat, ducenti. Cęterùm quum Antiocho in Triphone opprimendo egregiam nauasset operā, po-

Antiochi fœdissima apud Iudæos tyrannis. — *Hic Matathias in libro Machab. dicitur.* — *1. Mach. 3.* — *Antiochus Eupator.*

Exemplum uiolati iuris hospitij Antiochus Sedetes. Item uiolatæ societatis belli. — *Antiochus Soter.* — *Triphō, interfecto Antiocho, regnū Syriæ inuaserat. Iustin. lib. 36.*

 stea

Ioseph. lib. 13. cap. 11.

stea illum minimè amicum sibi esse cognouit. Ille enim Cendebæo duce misso, & A terram Iudæam uastare, & Simonem captum ad se adducere iussit. Sedenim Simon Cendebæum cum exercitu plurimorũ milium aduenientẽ, prælio & conflictu omni fortissimè uincit, populares'q; suos à ui & impetu Macedonum liberat, post annos centũ septuaginta *: & pontifex creat. Sed breui postea & ipse Simon à genero Ptolemæo in côuiuio interimitur. Ptolemęus sanè uxorẽ quoq; eius, & duos filios, in uincula conijcit: & percussores, qui Ioannẽ tertium filium (erat huic quoq; Hyrcani nomen) necarent, disponit. Sed ille Hierosolyma profugiens, structas sibi cædis insidias effugit: & paterno per successionẽ pontificatu accepto, gratijs'q; per sacrificia DEO actis, quanta potest celeritate cõtra Ptolemæum progreditur, auxilium matri & fratribus laturus. At illos Ptolemæus, ut Hyrcano ægrè faceret, occidit. Porrò Antiochus iunior indignatione simul & recordatione earũ rerum quæ à Simone Hyrcani patre perpessus fuerat, commotus, aduersus Hierosolyma exercitũ iterum ducit. Hyrcanus aũt, Dauidis recluso sepulchro, obsidionem urbis trecentis redemit talentis. Post hęc, quum prosperis uteretur rebus, & longè latè'q; ditionem suam propagaret, Aristobulo & Antigono filijs eius cum eo rem militarẽ administrantibus, inuidia popularium quàm maxima contra eum est exorta: qui tamen apertè contra eum suscepto bello, occubuere. Sedenim Hyrcanus, qui & Ioannes dictus, satis feliciter peracta uita, quinq; relictis filijs, & optimè repub. annis triginta tribus gesta, uitam finit. Eius deinde maximus natu filius Aristobulus, administrationem rerum cõfestim in regni formam redigit, & primus sibi diadema imponit, post annos quadringentos septuaginta & unum, & menses tres, ab eo tempore, quum populus seruitute Babylonica liberatus, in patriam suã redijt. Atq; hic quidem matrem fame enecat: mox quoq; fratrem, quem maximè dilexerat, Antigonũ. B quomodo aũt ea cædes peracta sit, Iosepho eam cõmemorandam relinquimus. Sedenim quum non ultra unum annũ rebus præfuisset, moritur. Cuius uxor fratres eius ex custodia & uinculis emittit: & alterũ, qui ætate grandior uidebatur, Alexandrum nomine, regem constituit: qui mox alterũ, regnum affectantẽ, trucidat: tertium uerò, qui ociosam sibi delegerat uitam, priuatũ agere patitur. Alexander iste, cum Cleopatræ filio Ptolemæo, cognomento Lathuro, prælio congressus, fortiter uictoriam reportauit: & Ptolemæus à matre Cleopatra pulsus, in Aegyptum profugit. Alexãder aũt, quum populares grauibus affecisset iniurijs, adeò ut octingentos in crucẽ egerit, quartana febri confectus, uitã finiens, coniugi Salinæ, quæ etiã Alexandra dicta est, regnũ reliquit. Eodem tempore & Damasceni Aretam Parthum contra Ptolemæum ducunt, & Cœlesyriæ regem constituunt: qui uictoria contra Iudæos potitus, inde ex pactis conuentis retrocessit. Salinæ duo erant filij, quos Alexandro progenuerat. Ex ijs ætate prouectiorẽ, cui Hyrcani nomen inditũ erat, desidem, & ad res gerẽdas minimè idoneum, pontificatu cohonestat: alterum uerò Aristobulum, propter animi & corporis uigorem, priuatũ esse iubet. Qui deinde, quũ mater Alexandra grauiter ægrotaret, occasione ea arrepta: & eorũ manu, quorũ sibi studia conciliauerat, coacta: magna'q; pecuniæ ui parata, regem se ipsum renunciauit. Et Alexandra, priusquam rem pro arbitrio suo cõposuisset, è uita migrauit. Et cõflictu inter fratres cõmisso, ab Hyrcano ad Aristobulũ multitudo defecit. Ita Hyrcanus uel inuitus fratri regno cedit, & priuatã sibi uitam degendam sumit. His ita gestis, quùm multis alijs, tum maximè Antipatro, qui Herodis pater erat, metus incessit. Inimicitias enim contra Aristobulũ gerebat, Hyrcano q; maximè amicus. Et ex Idumæis genus trahens, opibus & splendore apud eam gentẽ facilè princeps

* Ex quo scilicet illi apud Aegyptios regnare cœperũt & Syros.

Exemplũ crudelißimum hospitij & affinitatis uiolatæ.

In festo tabernaculorũ Antiochus Hyrcano in holocaustũ taurum dono dedit. Ios.

Hyrcanus Idumæam subegit, & Iudaicis legibus ei uiuere permisit. Idem Ioseph.

Aristobulus parricida.

Hic etiam primus apud Hebræos peregrinum militẽ alere cœpit.

Lib. 13. cap. 18.

Alexander iste propter crudelitatem, Trucida cognominatus est. Ioseph.

Sub Alexãdra Pharisæi rempubl. Iudæorũ administrarũt. Idem.

Antipater Herodis pater.

A ceps erat. Is itaq; Hyrcano autor fuit, ut ad Aretã Syriæ regẽ se conferret, & auxilia ab eo ad regnũ recuperandũ peteret. Et Aretas quidem Hyrcano subsidiũ ferens, regnũ & ipsam urbem illi restituisset, nisi Pompeius aduersus Tigranẽ in Armenia bellũ gerẽs, id prohibuisset. Ad quẽ Antipater & Hyrcanus profecti, ei persuadent, ut Aristobulum contemnat, & se Hyrcano, qui iniuria esset affectus, cõiungat. Ita Aristobulus unà cum uxore & liberis uincitur, Hyrcanus aũt in regnũ restituitur: quũ quidẽ * Pompeius urbẽ ipsam deuastasset, & res sacras arcanasq; in templo omnes explorasset, uectigalq; Romanis pendendũ Iudæis imposuisset. Pompeius uerò Aristobolum, & Alexandrũ filium eius, Romã secum ducens, profectus est: Scauro administratione Cœlesyriæ permissa. Eidem Pompeio, idoneus & utilis uisus est Antipater Romanorũ exercitui, bellũ contra Arabes gerẽti, & inopia rerũ necessariarũ laborãti, quòd is per Hyrcanũ cõmeatũ in castra subueheret. Interea Aristobuli filius Alexãder à Pompeio profugit: & satis magna collecta manu, negociũ periculumq; facessit Hyrcano. Sed à Gabinio captus, postea quietus fuit. Enimuerò Gabinius Hyrcano cura tẽpli demandata, reliquã rerum administrationẽ ditioni optimatium cõmisit, & gentem uniuersam in quinq; conuentus distribuit: Iudæiq; unius tandẽ dominatione liberati, deinde optimatium gubernatione ritè regebãtur. nec multo postea intercedente tẽpore, & Aristobulus Roma profugus, exercitu ex eis qui nouandis rebus studerent collecto, graui pugna cum Hyrcano decertauit: sed Romanis Hyrcano opem ferentibus, à Gabinio, qui tum pro cõsule exercitui præerat, Aristobulus & uictus & captus, & unà cum filio Antigono Romã rursus abductus est. Hyrcanus aũt & Antipater, Gabinio, qui tum † ad Aegyptum quæ ad Euphratẽ est, castra habebat, pecunias, frumentũ, arma, & auxiliares copias summittere nõ intermittebant. Deinde Crassus quidem Gabinio, huic aũt successit

Ioseph. Arabũ regem dicit, de bell. Iudaic. libro 1. cap. 12.

Ioseph. lib. 14. cap. 9.

Paulo pòst, M. Crassus eundo ad bellum Parthicum, pecunias, quas Pompeius non tetigerat, è templo abstulit. Ioseph libro 14. cap. 14.

Sed is infeliciter aduersus Parthos pugnauit. Perijt in eo prælio filius eius, & ipse cũ uniuerso ferè exercitu. Plutarchus in Crasso, & Põpeio.

† πρὸς αἴγυπτον τὴν παρ' εὐφράτη.

Hanc nonnulli inferiorem Syriam uocant.

Romanorũ prim⁹ Gn. Põpeius Iudæos domuit, templũq; iure uictoriæ ingressus est. Inde uulgatum, nulla intus deum effigie, uacuã sedẽ, & inania arcana. Tacit. lib. 21.

B Cassius. Hic autore & suasore Antipatro, quicũq; essent factionis Aristobuli, atq; inter hos Pitholaum, interficit. Antipater uerò ex Arabia uxorẽ ducit, Cyprim nomine, ex qua quatuor filiorũ fuit pater, quorũ nomina erant: Phasaelus, Herodes rex, Iosephus, & Pheroras. Sedenim potentissimos quosq; muneribus sibi concilians, potissimũ per coniugem suã, Aretæ Arabum regi se familiariter insinuauit. Et Aristobulum timens, liberos suos illi, depositi instar, cõmisit. Cæsar porrò, quũ Pompeius Roma * ad Ionium profugeret, Aristobulum libertate donatũ, in Syriã dimisit. Sed effugere non potuit, quin ueneno necaret à Pompeianis: cuius cadauer in Melita repositũ, ab Antonio postea paterno illatũ est monumento. Filius quoq; eius Alexander à Scipione, Pompeij iussu, securi percussus est. Huius filiam, filiumq; Antigonum, Philippion Ptolemæi filius suscepit: & puellę amore captus, matrimonio sibi eam iunxit, eaq; illi mortis causa extitit. Pater namq; huius Ptolemæus, cõsuetudine cõiugali cum Alexandra congressus, propter illius amorẽ filium necauit. Et deinceps, propter coniugiũ eius, fratribus eiusdem curatoris affectionẽ & officium benignè exhibuit. Verùm enimuerò, quũ Cæsar Pompeio deuicto, bellũ in Syria & cõtra Mithridatis filiũ gereret, Antipater ei auxiliũ tulit: in quo bello ille utraq; re eximius, hoc est, & consilio & manu promptus uisus est. Itaq; & ipse, & Hyrcanus, à Cæsare Romana ciuitate est donatus. quin & Pontificatũ Cæsar Hyrcano cõfirmauit, & Antipatrum totius Iudææ procuratorem constituit: eo modo utrumq;, ob auxilium operamq; sibi nauatã, remunerans. Antipater sanè Herodem filiũ, quindecimũ agentẽ annum, ducẽ Galilęæ illicò declarat: Phasaelum aũt urbi Hierosolymitanæ † immittit. Herodes ergo, ab initio statim, indolis & naturæ suæ industriam ostendẽs, Ezechiam prædonũ ducẽ interficit. At Iulio Cęsare à Cassio & Bruto

Cassius Syriæ prætor, Parthos Syria expulit. Eutrop. lib. 6.

Suscepit præterea ex ea filiã Salomem.

** πρὸς τὸν Ἰόνιον.*

Egesipp. lib. 1.

Ptolemæi incestæ nuptiæ, & parricidium.

Antipater Iudææ procurator.

Muros urbis Hierosolymitanæ is refecit.

† Tanquã præfectum.

* *At Cn. Pompeius captis Hierosolymis uictor ex illo fano nihil attigit. In primis hoc, ut multa alia, sapienter, in tam suspiciosa & maledica ciuitate locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Non enim credo religionem & Iudæorum & hostium impedimento præstantissimo Imperatori, sed pudorem fuisse.* Cicer. pro L. Flacco.

interempto, in Syriã Cassius uenit, copias militares, quę tum ad Apamæã erant, A
recepturus. Cui tributũ in earum regionũ urbibus colligenti, non minima lucri
Antipatri mors. pars Herodes fuit. Et quum Malichus quidam Antipatrũ Herodis patrẽ ue-
neno sustulisset, ipse quoq; ab Herode filio occisus est. Vt uerò Cassius quoque
ab Antonio & Augusto Cæsare cæsus est, & Augustus quidem Italiã obtinuit,
Antonius aũt Asiam recepit, uenerunt Hierosolymis ad Antonium legati, He-
rodem & fratrẽ eius accusantes, q; scilicet nomine tãtum regis Hyrcano relicto,
Alij Mariamnem Alexãdri filiam fuisse dicunt. ipsi per uim, rerũ in Iudęa potirentur. Herodes porrò sibi metuens, pecunia An
tonium aggressus, expugnat, adiuuante Hyrcano: cuius ex filia neptẽ Mariam-
nem Aristobulo progenitam, post obitũ uxoris, quã ex Arabia duxerat, Hero-
Tetrarchiæ Iudææ. des matrimonio sibi iunctã habebat. Multis itaq; Herodẽ, fratresq; eius accu-
santibus, ita querelis eorũ animũ Antonius attendit, ut in quatuor ditiones uni-
Antigonus regnum Iudææ Parthorũ auxilio recuperat. uersum paternũ regnum diuisum, fratrib. traderet. Cæterùm Aristobuli filius
Antigonus, qui apud Philippionẽ Minæum fuit, postquã ille è uiuis excessit, &
Lysanias Ptolemæi Minæi, qui ad Libanũ habitauit, filius. Lysanias in patrium successit regnũ, persuadet Pacoro & Pharnabazo (Parthi
hi fuerunt) sub mille talentorũ sponsione, ut se in patriam reducant, Hyrcanum
aũt pessundent. Atq; hic quidem, nulla interposita mora, in Iudæã irruptionem
facit: illi uerò breui Hyrcano & Phasaelo captis, Antigono rerũ omnium admi-
nistrationem tradunt. Herodes autẽ fuga sibi consulens, & Romã ad Cæsarem
Herodes primus ex aduenis Iudææ rex. profugiens, seruatur: atq; ibi Antonij testimonio cõmendatus Senatui & Cæsa-
ri, rex Hierosolymorũ à Cæsare designatur. Itaq; ut Roma reuersus, exercitũ ab
Antonio (circa Syriam is erat) accepit, uarijs certaminibus cum Antigono con
gressus, sæpius repellitur. Postea aũt Sosio adducto, & multa cæde facta, ui ma-
gna Hierosolyma capit. Et sacri templi rebus à direptione conseruatis, Antigo-
Antonius hunc securi percussit: Ioseph. num uinctum Sosio tradit, illumq; hic statim ad Antoniũ ducit. Herodes por- B
rò rursum suspectam habens & metuens Antigoni generis nobilitatẽ, ne scilicet
ille Romã profectus, iura sua apud Senatũ exponeret, & Romani se quidem ut
Ioseph. lib. 14. cap. ult. priuatum & aduenã reijcerent: illi uerò, aut saltem filijs eius regnum redderent:
persuadet, corrumpitq; pecunia Antonium, ut Antigonũ occidat. Sic ille confe
stim securi percutitur. Hyrcanus uerò & ipse à Parthis redemptus, ad Herodem
confugit: & ille quidem eum in precio primùm habuit, suspectum autem postea
sibi interemit. Postquam uerò fratrem quoq; Mariamnæ coniugis suæ, quem
Pontificem arte quadam, per speciem tutelæ & curæ, creauerat, æstatis tempo-
re in solio lauantem & natantem suffocauit: unus ipse dominus & rex cunctæ Iu
Herodi ab Augusto Cæsare regnum Iudææ confirmatum. dææ factus est. Primùm equidem Antonius illi regnum autoritate sua con-
firmauit. Simulatq; uerò ille Cleopatræ desiderio & amore captus est, & Cæsar
Augustus ad Actium prælio commisso eum fortissimè deuicit, atq; is in Syriam
Herodes Mariamnem uxorem, & amicos necessarios suos occidit. Ioseph. lib. 15. capite 9. peruenit, ac paulo pòst Antonius & Cleopatra uiuere desierunt: ipse quoque
Augustus Herodi diadema imposuit, regemq; totius Iudææ promulgãs, quum
plures ei alias adiecit regiones, tum Arabiæ etiam procurationem commisit.
Sed enim ut serenas secundasq; eius res fortuna indignans acerbis domi casibus
uindicarit, utq; ab uxore aduersa pati cœperit, ciuiũ, familiarium, cognatorũq;
Quam ob causam hucusque res Iudaicæ sint expositæ. suorum sanguine pollutus, nunc dicendi locus non est. Atq; hæc sic exposui, ut
prophetiam dilucidam claramq; producerem, quæ dicit: Non deficiet princeps «
ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, donec ueniat is cui repositum est, & ipse est ex- «
Prophetia de Messiæ natiuitate & aduentu, impleta. pectatio gentium. Vt namq;, qui à Iuda generis coniunctionem traxere Princi- «
pes defecerint, & ut Herodes ex Idumæis aduena Hebræis rex præfuerit, satis
est declaratum, quum scilicet finem exitumq; suum prophetia est consequuta: si-
cuti paulo pòst longius progressi, apertioris cognitionis gratia exponemus.

Quum

A Quũ enim Auguſtus Romã reuerſus, Romanorũ imperium in unius redegiſſet poteſtatẽ, quadrageſimũ ſecundũ eo Imperij annũ agẽte, & quũ per uniuerſum Imperium edictum promulgatum eſſet, ut in ſua quiſq; urbe recenſeretur atque deſcriberetur: tum etiam SALVATOR NOSTER IESVS CHRISTVS natus eſt, idq; eo qui opinionem fidemq; omnem ſuperat modo. Quæ uerò genitrix, & qui partus ipſius fuerit modus, inde iam, quàm fieri poterit breuiſſimè, dicam. *Mariam uirginem matrẽ ante Chriſtum Ieſum filium eius natũ anno quindecimo genitã eſſe, Chronici ſcriptores memorant.*

CAPVT VII.

Poſteaquam enim perfici atq; exhiberi debuit ingẽs illud, naturamq; omnẽ longè ſuperans myſteriũ, opus fuit prorſus inſtruere & præparare uas, quod eũ qui incõprehenſibilis eſt cõprehenderet. Inuenta itaq; eſt beata uirgo Maria, dignũ Deumq; decẽs VERBI domiciliũ, etiã ante natiuitatẽ DEO cõſecrata, atq; ex mẽbris ſenilib. & longè à naturæ feruore alienis, tanquã quidã diuinitùs datus fructus producta. Ioachim & Anna parentũ erãt nomina. Ambo accuratiore, iuxta pſcriptũ legis, uita præſtantes & clari, nec nõ primis qbuſq; & ſplẽdidiſſimis nobiliſſimiſq; genere cõnumerati. Vitam aũt ad ſenectutẽ, ſine prole edita, produxerant. Erat enim ad liberorum procreationẽ Anna aluo infœcunda. Et quũ ob ſterilitatis cauſam non haberet cõmunes cũ matronis & matrib. à lege tributos honores, exẽplo matris Samuelis ipſa quoq; fit ſupplex DEO, & in templo ſedulò uerſatur: ne ſcilicet à benedictionib. legis excluderetur, ſed ut ei matri eſſe liceret, orans: ac quod paritura eſſet, ipſi DEO dicaturã ſe eſſe uouens. Sed enim diuino nutu, ad eam quam petierat gratiã, Anna cõfirmata atq; roborata, poſtq; puella è maternis prodijt locis, Mariã eam ſtatim nominauit, ænigmate latenter à DEO acceptã gratiã declarãs. Vt uerò infans à lacte materno iam abhorruit, & mammã attingere noluit, promiſſionẽ mater adimplet: & in templũ aſcendens, iuxta uotũ, eã DEO conſecrat, tertium iam tum ætatis agentẽ annũ. Et ſacerdotes quidẽ tum eã tanq; ſanctius quoddã donariũ ſuſcepere, & puellã in ſacrario fouendã eſſe duxere, ad antiqui illius Samuelis ſimilitudinẽ. Itaq; illa, ut res diuina, intacta, & ſacroſancta, in templi ſanctiore loco & adytis ipſis uiuebat. Poſtquã aũt adoleuit, cõſiliũ ſacerdotes agitarunt, quid de ea ſtatuerẽt, ne in ſacrũ eius corpus admittere quicq; uiderent. Sacrilegiũ namq; prorſus ſe cõmiſſuros putabant, ſi uiro eam cõiugerent: atq; in ſeruitutẽ coniugalis legis redigerent, quę ſemel DEO dicata eſſet. E diuerſo aũt puellã eo ætatis flore, in ſacratiore templo uerſari, nec permiſſum lege putabãt, nec rem ſatis honeſtã & decorã eſſe uidebant. Sæpe itaq; & multũ re deliberata, diuinitùs eis per inſpirationẽ oſtendit, ut eam alicui, qui ad tẽplũ ſedulò eſſet, ſponſæ nomine cõmitterent. Eũ uerò talem eſſe debere, cui rectè uirginitatis cuſtodia demandaret. Porrò nõ alius ipſo Ioſepho uiſus eſt eſſe magis idoneus, ad ſolorũ ſponſaliũ coniunctionẽ cõtrahendã: quippe qui propinquitate generis eam contingeret, (eiuſdem enim tribus erant) inſuper uerò & ſenio & ho- * neſtate morum iampridem bonæ fidei exiſtimationem conſecutus eſſet.

De ſanctificatione uirginis Deigenitricis ſentẽtia eſt Gregorij Theologi, in homilia Paſchali: Chriſtus ſecundũ omnia, præter peccatũ, fit homo, è uirgine prognatus, carne ſimul & anima prius per ſpiritũ purgata. Oportuit enim & natiuitatẽ honorari, & uirginitatẽ præhonorari.

Parentes Dei genitricis uirginis Mariæ.

Maria uirgo naſcitur.

In templũ præſentatur.

Sub ſpõſalium nomine, Ioſepho committitur.

CAPVT VIII.

Itaque in Nazareth cum Ioſepho domicilium illa habens, ab archangelo Gabriele lætum accipit nuncium: Aue, dicente, gratia plena, Dominus tecũ. & ſimul cum ea ipſa uoce † intranſibiliter ęternum & anteſeculare VERBVM DEI deſcendit, & conditionẽ naturãq; noſtram,

Maria uerbum Dei diuinitùs concipit.

† ἀμεταβάτως κάτεισι, ὁ προαιώνιος.

* *Homo iuſtus, & ad teſtimoniũ coniugalis ſemper manſuræ uirginitatis electus. Auguſtin. Non coniugij, ſed cuſtodiæ gratia: ad teſtimoniũ rei futuræ, non notham ſiue illegitimam uidelicet accidiſſe Chriſti in carne prouinciam obeundam: ſed ueritatis atteſtatione ſine uiri ſemine in Spiritu ſancto certò diſpenſatam fuiſſe. Epiphan. contra Antid. comarianitas. Hoc autem exemplo magnificè fidelibus inſinuatur coniugibus, etiam ſeruata pari conſenſu continentia, poſſe permanere uocariq; coniugium, non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu. Auguſtinus de conſenſu Euang. lib. 2. cap. 1. Ioſephus ſenex admodum fuit, octuaginta plus minus natus annos, & ſex ex priore coniuge habuit liberos. Epiphan.*

inenarrabili naturamq́ȝ superante modo subit, supra mentis intelligentiæq́ȝ nostræ captũ, massæ & fermento humano mixtũ atqȝ temperatũ. Et angelus quidem salutatione legationeq́ȝ functus, ab ea discessit. A

Elisabethã cognatam uisitat.

Ipsa uerò festinabũda ad oram montanã concessit, simul & fœtum pręter opinionem sibi ab angelo denunciatum considerans, & id quod de se accidisset cognoscere festinans: præterea, ut cognatam suam Elizabeth salutaret & alloqueretur, quæ & ipsa, præter ætatem, in sextum iam mensem, Ioannem in utero grauida gestabat. Putabat denique illam, quòd prouectioris esset ætatis, noui quicquam sibi dicturam, annunciaturamq́ȝ esse, de noua fœtus sui conceptione. Adit itaqȝ eam, & salutat.

Elisabeth eam excipit.

Infans aũt illius sextũ iam implens mensem, suauiter subsilit & exultat: famulusq́ȝ in utero conclusus Domino, qui & ipse in utero gestabatur, debitũ adorationis honorem sanctius dicat: & ore materno quasi mutuo sumpto, supra naturæ captũ uaticinatur, matrẽ eã Domini uocans, simulq́ȝ inter mulieres benedictã: nec minus uentris fructũ, qui ab ea gestabat̃, ad quẽ scilicet nihil uirilis seminis esset collatũ, benedictum.

Vaticinatio Mariæ.

Inde porrò & ipsa, id quod proposuerat quæsiuerat́qȝ consecuta, diuino subseruiens spiritui, inani gloria & arrogantia ꝗ̃ longissimè semota, quùm se ipsam beatam prædicat, tum id quod futurum esset, apertissimè prænunciat. Quum autem in moribus esset, ut uirgines, quum partus grauidæ mulieri & iam parturienti immineret, secederent: tertium cum ea uersata mensem, quod iam ex immensa illa consternationis atqȝ admirationis addubitatione magis magisq́ȝ aliquid remitteret, domum suam reuertitur.

Maria domum reuertitur.

Interim ei uenter tumescere, & Ioseph de ea, quod minus deceret, suspicari, mysteriũ ignorans: quin etiam occultam ab ea discessionem meditari, ꝗ uir iustus esset, & rem actam eliminare atqȝ uulgare nollet.

Iosephũ à Maria sponsa discedere meditantem, Angelus in officio retinet.

Sed confestim talia cogitanti, cum læto nuncio assistens Angelus, dubitationem eam seni soluit. Oportebat enim clarissimo gratiæ receptaculo & uasi, nihil reprehẽsionis, indignitatis & iniuriæ inferri: quod B nimirum uel ipsius solis radijs sit splendidius & illustrius.

Qur angelus Mariã Iosephi coniugem dixerit.

Porrò & filium Dauid illum Angelus uocat, per insinuationem declarans, unde exoptatus expectatusq́ȝ ille prodíturus esset. Ipsam quoqȝ sponsam coniugem nominat, quasi diceret: Caue, te cogitatio deliberatione ulla conturbet, ut uereare, ne DEVM offendas, tanquam adulteram uxorem domi cohabitantem habens. Tantum enim à piaculo & macula omni abest, ut etiam longè supra naturam sit ista in utero fœtus gestatio. Ne igitur dubites, aut timeas ipsam recipere, quam tu (quantum in te est) repudiasti & extrusisti. Quin gaudio exilire te magis decet, & animum lætitia & uoluptate, quæ naturam excellit, adimplere. Quod enim, inquit, in ea editum est, ex spiritu sancto est.

CAPVT IX.

Prophetia de aduẽtu Meßiæ in Christo adimpleta.

NVnc sanè necessariũ mihi esse uidetur, ita ut pollicitus sum, ut ostendam, ad finem exitumq́ȝ suum prophetiam illam peruenisse: Non de- " ficiet princeps ex Iuda, nec dux ex fœmore eius, donec ueniat cui re- " positum est, & ipsum esse expectationem gentium. " Quæ prophetia, de Saluatore nostro hoc liquidissimè profert. Tunc enim ille aduenit, quum Iudæorum duces in Romanorum potestatem redacti defecerunt, & sceptro imperioq́ȝ eorum paruerunt. Sub iugum enim seruitutis ab illis missi, tributum illis soluerunt, & unà cum aduentu CHRISTI prima illa descriptio & census est actus. Oportebat enim in descensu Regis cœlorum in terram, etiam terræ Principes suum ministerium & munus ei præstare. Verumenimuerò nihil obstat, quo minus denuò per compendium historiam percurramus: ut & ea quæ præmissa sunt, certius clariusq́ȝ intelligantur. A' temporibus Mosæ, & quæ illum

A illum præceſſere, ut antea dixi, à ſuis principibus, qui ex tribu Iudæ genus ducerent, gens Iudæorum olim regio more regebatur, donec Auguſtus unus ſoluſq; Imperator eſt renūciatus: ſub quo primus Herodes, aduena & alienigena, à Romanis demandatum ſibi Iudæorum regnum accepit. Fuit is paterno genere, ut Ioſephus opinatur, Idumæus: materno autē, Arabs. Antipater enim, huius pater, ex Arabia uxorem Cyprim duxit: quæ eum quatuor filiorum patrem fecit, quorum unus Herodes fuit. Vt autem Africano uidetur, qui & ipſe magnā eſt in ſcribendis hiſtorijs laudem conſequutus: Antipater (ſic ipſe ſcribit) Herodis pater, filius Herodis cuiuſdam Aſcalonitæ fuit, ſacerdotis cuiuſpiā ſerui, cui in templo Apollinis ſacrorum cura demandata fuerat. Huius filium Antipatrum adhuc tenerum, prædones Idumæi captum apud ſe retinuerūt. Redimere enim pater eum, propter pecuniæ inopiam, non potuit. Itaq; quòd apud eos eſt educatus, pro Idumæo habitus eſt. Poſtea uerò in Hyrcani Iudææ Pontificis amicitiam peruenit, & in certaminibus illius aduerſus fratrem Ariſtobulum cōmodus compertus eſt: regnumq; eius admodum à fratre acciſum, in libertatem aſſeruit. Deinde autem Romanis in rebus omnibus ſe utilem & induſtrium, quum aduerſus Aegyptios & Arabes bello occupati eſſent, prębuit. Et poſtquam Ariſtobulus quidem à Pompeio turpiter uinctus, Romam miſſus, & Iudæorum natio ſeruitute oppreſſa eſt: beneficio fortunæ huic contigit, ut procurator Palæſtinæ fieret. Et quum deinceps Hyrcanus quoq; à Parthis captus, in quo ultima dignitatis Pontificiæ conſtitit ſucceſſio: & Antipater Herodis pater, qui inde magis magiſq; creuerat, Malichi cuiuſdam dolo necatus eſſet: is ipſe Herodes, B magnam uim pecuniæ Romanis ducibus largitus, eorumq; ſe imperata facturū pollicitus, regnum ab eis traditum accepit. Quum enim Cæſar Auguſtus, cum ingenti exercitu, procellæ & fulminis inſtar, impetum in Aegyptum faceret, eo conſilio, ut Cleopatram, ad quam poſtremā Macedonica Ptolemæorū ab Alexandro poteſtas & ditio pertigit, & ipſum Antonium illecebris eius detentum debellaret & caperet: Herodes iſte ſe ei coniunxit, paratus quæcunq; illi placerent, præbere & ſuppeditare: frumentū, arma, & pecuniæ numerū ingentem, & quæcunq; præterea poſſet præſtare auxilia. Ibi Aegyptus & Cleopatra in poteſtatē Cęſaris & Romanorū uenit, duodecimo anno poſtquā Auguſtus Imperiū ſuſcepit. Huic ſanè Herodi, quum Romā ueniſſet, & Auguſtus referre ei aliquā pro pręſtitis ſibi officijs gratiā uellet, de Romani Senatus cōſilio & uolūtate, diadema impoſuit, & regē Iudęę creauit. qui Hieroſolymis potitus, q ſciret Iudęos generis obſcuritatem, quòd ſcilicet aduena eſſet, & præterea crudelitatē naturæ eius, ingeniūq; ferox q̄ maximè auerſari & odiſſe: quoſdā ex ciuib. urbe exegit, quoſdā per iniuriā malè tractauit, nōnullos etiā ferro necauit, templū deniq; ſpoliauit, & urbē uaſtauit ac diripuit. [a] Ad hęc tāta facinora illud quoq; flagitioſiſſimè addidit: Publicas enim tribuū deſcriptiones omnes, quę ab ipſo uſq; Eſdra durauerāt, furore percitus flāmis cōſumpſit. Illud peſſimū omnino ſecutus conſiliū, ut qui eo nomine arroganter ſuperbirēt, de cætero ignorarent, unde quiſq; genus traheret, qui indigenæ, qui'ue inquilini, (quos γειώρας, hoc eſt, aduenas etiam, & alienigenas uocāt) eſſent. Qui quùm ſtultè admodū & ſordidè de rebus huiuſmodi iudicauit, tū Pontificis quoq; magnificentiorē ueſtē ipſe primus arcæ incluſit, ſignoq; annuli muniuit: quibuſcūq; etiā uiliſſimis nūdinari uolentibus, hoc pacto Pontificatū uenalē, annuis redditibus & penſionibus, præteritis ſpretiſq; qui generis uetuſtate celebres eſſent, proponēs. Ideq; & de Pōtificia ueſte, et de ſacerdotijs ipſis, filiū quoq; eius Archelaū, quiq; poſt illū à Romanis Iudæorum obtinuerūt Imperium, feciſſe, Ioſephus tradit. Hæc porrò, ne quiſquā putet

Repetūtur breuiter Antipatri & Herodis res.

Crudelitas Herodis in ciues ſuos.

Idem, ut obſcuritatem nataliū ſuorū tegeret, deſcriptiones tribuū & genealogias Iudæorum cōbuſſit.

Pōtificatū item & ſacerdotia Iudæorum uenalia habuit.

[a] Herodes tēplum, poſt captiuitatem Babylonicā à Zorobabel & Eſra ædificatum, fūditus diruit. Et maximis ſūptibus, ſummaq; magnificentia, aliud ſecundū formam primi illius, quod Solomon extruxerat, de nuò condidit. Ioſeph. lib. 15. cap. 11. de Bell. Iudaic. libro 1. cap. 27. Idem Simonem ſocerum ſuum ſacerdotio priuauit, & Matthiā Theophili filium Pōtificem deſignauit. Idē lib. 17. cap. 5.

putet tanquam per digreſsionẽ, obiter & extra propoſitũ à me dicta eſſe. Sunt enim A etiam propter alterius Prophetiæ, quæ apparitione & aduentu Saluatoris impleta eſt, declarationem, & propter ueram temporum obſeruationem adducta. * Hebdomades enim, quæ apud Danielẽ ſunt, eo tempore CHRISTO Imperiũ obtinente, numerum ſuum compleuerunt: in quibus, ſimulatque finitæ eſſent, clariſsimè Iudæorum unctionem ſublatum iri, ſpectator DEI prædicit propheta: id quod aduentu CHRISTI in terram eſt factum, atque completum.

Christo nato Danielis Hebdomades impletæ ſunt.

Iudæorum unctio abolita.

CAPUT X.

AGebatur tum annus à mũdo condito quinquies milleſimus quingenteſimusquintus, ab Auguſti Imperio quadrageſimus ſecundus, & à Macedonicæ ditionis ſolutione uigeſimusoctauus: quũ Saluator noſter, ſub eo qui tum agebat cenſu, † Cyrenio Syriæ præſidente, in Bethlehem natus eſt, ita ut etiam per prophetiam eſt prædictum. Exijt itaque edictum cenſus & deſcriptionis: inuitosque etiam, in ſerena illa tranquillitate pacis, quæ * ex unius imperio obuenerat, patriã quemque ſuam petere, ibique cenſeri atque deſcribi coegit. Cum alijs porrò & Ioſeph, unà cũ Maria, admiratione inter mulieres omnes digniſſima, ad ciuitatem ſuam Bethlehem, intra Iudææ fines ſitam, (quippe qui ex Dauide genus traheret) eſt profectus: eam quam tum incolebat, Nazareth ſcilicet, relinquens. Erat ea illi aliena, ſed ibi tum domicilium habebat: quòd Iudææ regio, proximis continuis bellis, nunc in huius, nunc in illius poteſtatem tranſiſſet. Edictum autem Cæſaris, in ſuam ciuitatem ipſum Ioſephum coegerat, ne quid de uaticinãte prophetia illa intercideret: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in principib. Iuda. [a] Cenſus & deſcriptionis huius, quæ grauis admodũ Iudæorũ genti fuit, & ipſe ueritatis cõſectator Ioſephus in decimo octauo hiſtoriarũ ſuarũ libro meminit, hiſce uerbis: [b] Cyrenius, uir Senatorius, geſtis ordine alijs magiſtratib. quùm alia omnis generis dignitate clarus fuit, tum ad conſulatum etiam peruenit. Is cum paucis in Syria erat, à Cęſare eò miſſus, ut ius diceret, iuſticiamque populo adminiſtraret, & præterea cenſum ibi ageret. Et poſt pauca deinceps: Iudas Gaulanites, ex oppido Gamala oriundus, Saddoco Phariſæo partib. ſuis adiuncto, ad ſeditionẽ & defectionẽ plebẽ ſollicitabat, cenſumque nihil aliud quàm merã prorſus ſeruitutẽ afferre prædicabat, populumque ad libertatẽ aſſerendam cohortabatur. In ſecundo quoque belli Iudaici libro, ita inquit: Vir quidam Galilæus, Iudas nomine, populares ad defectionem ſollicitauit, maledictis probroſè illos inſectans, ſi Romanis tributum pendere perſeuerarent, & ſecũdum Deum mortales ferrent dominos. Cui Lucas in ſacris Actis conſona quoque ſcribit: Poſt hunc, inquiens, extitit Iudas Galilæus, in diebus deſcriptionis, & per defectionem auertit populum multum. Perijt autem ipſe, & omnes quicunque ab eo perſuaſi fuerant, diſperſi ſunt.

Variant in annotatione anni huius natiuitatis Chriſti Chronographi, & temporũ obſeruatores. Nam quidam etiã Chriſtum natũ eſſe aſſerunt, anno à mundo condito 3944. nonnulli 3962. Quidam etiam 3979.

** Monarchiæ cõmoditas.*

Ioſeph, cũ ſpõſa ſua Maria in ciuitatẽ Bethlehem, ut ibi cenſeatur et deſcribatur, contendit.

b Seditioſi quidam & rebelles contra hũc conſpirarũt, et malè perierunt.

† Cyreniũ alij Cyrinũ nominant. Fortaſſe autẽ Cenſorinus fuit. C. enim Martius Cẽſorinus cum C. Aſinio Gallo conſulatum geſsit, An. ab urb. cõdit. 746. Paulo antè uerò, anno 742. Coſs. fuere M. Valer. Meſſala & P. Sulpitius Quirinus, quem multi Cyreniũ hunc fuiſſe putant.

a. Cenſus uniuerſalis ſub Auguſto, in orbe actus.

CAPUT XI.

QVandoquidem autem diui euangeliſtæ Matthæus & Lucas, genealogiam CHRISTI uariè prodiderunt, & nõ pauci, qui talibus rebus perſequendis magni clarique habiti ſunt, de ea diſſonantia integros libros cõpoſuerũt: ego prætermiſſis alijs, Africano hiſtorico utar autore, qui aliorũ opiniones, utpote quę ad ueritatẽ nõ pertingant, reprehendens atque refellẽs, quã ipſe à uetuſtiorib. acceptã, in Epiſtolis de Euãgeliorũ diſſonantia ad Ariſtidẽ expoſuit, inde trãslatã uerbis ipſius in opus hoc inſerã ſententiã.

Concordantur Matthæus & Lucas Euangeliſtæ, de uariãte genealogia Chriſti.

Nomina

* Si hebdomades Danielis computentur à ſecundo anno Artaxerxis Lõgimani, aut circiter, uſq; ad mortem & reſurrectionem, & quod cã conſequutum eſt regnum Chriſti & iuſticiam ſempiternam, & perpaucos inſuper annos, completæ illæ certa ratione inueniantur. Reſultant enim ex 70 hebdomadibus anni 490. Aut certè de duobus ſaltem aut tribus annis ambiguitas reliqua eſt. Cæterùm certior adhuc computatio fuerit, ſi 70 iſtæ ſeptimanæ exordium ſumant à 32 anno Darij Hyſtaſpis filij, quo anno muri Hieruſalem ſunt abſoluti. 2. Eſdr. 5. & 6. Reperiuntur namque uſque ad Chriſtum natum anni 490.

A Nomina eiusdem gentis & familiæ in Israel numerabantur, censebāturq́ uel natura, uel lege. Et natura quidē, legitimis & naturalibus liberis patribus suis succedentibus: lege autem, alio sobolē, sub nomine fratris sine liberis defuncti, creante. Quoniam enim nondum satis manifesta data fuerat spes resurrectionis, futuram promissionem mortali quadā imitabantur resuscitatione, ne nomen mortui prorsus intercideret. Et quum ex eis qui in genealogiam eam relati sunt, quidam ut legitimi & naturales germaniq́ filij patribus successerint, quidam uerò ex alijs quidem procreati, aliorum autem nomine, quasi per adoptionem scilicet censi sint, utrorumq; facta est mētio: & eorū uidelicet qui genuissent, & eorum qui quasi genuissent. Sic neq; hoc, neque illud Euangelium, uel à naturæ, uel à legis necessitudine atq; coniunctione genus deducens & numerans, falsi quicquā habet. Implicata enim inter se sunt genera, & quod à Salomone, & quod à Nathan descendit, repræsentatione eorum qui liberos non creassent, secundisq́ nuptijs ac resuscitatione seminum: ut rectè ijdem quandoq; huius & illius filij fuisse existimati sint, quum quidem ij uiderentur esse, illi autem essent patres: & utraque generis commemoratio ueritate nixa, ad ipsum Iosephū, multipliciter quidem illa & uariè, sed tamen certò deducatur. Porrò ut clarius manifestiusq́ sit, quod modò dictum est, mutationem ipsam generis exponā. A' Dauide per Solomonem progeniem dinumerando, tertius à fine, iuxta Matthæum, reperitur Matthan, qui Iacob genuit, patrem Iosephi. A' Nathan autem Dauidis filio, iuxta Lucā, itidem tertius à fine est Melchi: cuius filius Eli, ipsius Iosephi pater est. Quum itaque quasi scopus nobis sit propositus Ioseph, ostendendū uenit, quomodo uterq; ipsius pater dicatur: ipse uidelicet Iacob à Solomone, & Eli à Nathan genus ducentes.
B Simulq́ quomodo primùm duo isti Iacob & Eli fratres, & ante hos, eorum patres Matthan & Melchi, seorsim alter post alterum, eandem ducendo uxorem, uterinos procreauerint fratres: lege uidelicet non prohibente, mulierem, uel per repudium, uel per prioris mariti obitum uiduam, alij nubere. Itaq; ex Estha (hoc enim nomen mulieris fuisse traditur) primus Matthan à Solomone originem trahens, Iacob generat: Matthan aūt mortuo, Melchi ad ipsum Nathan genus referens, uiduam relictam, ipse quidem eiusdem tribus, sed non eiusdem generis, sicuti antea dixi, uxorem duxit, & ex ea filium Heli suscepit. Hoc modo, diuersorum duorum generum Iacob & Heli extitisse, eosdemq; uterinos reperiemus fuisse fratres. Quorum fratrum alter, alterius, Heli scilicet, qui nulla creata prole decesserat, uxore ducta, tertium ex ea suscepit Iosephum filium: iuxta naturā quidem & rationem sibi ipsi (proptereaq́ scriptū est, Iacob autem genuit Ioseph) iuxta legem autem, ipsi Heli, ei enim frater Iacob semen suscitauit. Quapropter & ea quæ de eo texitur genealogia, irrita non est. Quam genealogiam Matthæus euangelista dinumerans, Iacob autem (inquit) genuit Ioseph: Lucas uerò, Qui erat, ut putabatur, (nā & hoc addit) Ioseph, qui fuit Heli, qui Melchi. De generatione enim ea quæ ex consuetudine & præscripto legis est, significantius quicquam dicere non potuit. Et uerbum, Genuit, in hac parandorū quasi per adoptionem liberorū ratione, per omnia ad finem usq; subticuit, relatione generis usq; ad ipsum Adā, qui fuit DEI, per recensionem facta. Posthæc Herodis genus ordine Africanus prosequutus, à propinquis & cognatis CHRISTI ea quæ sequunt̄ accepta, ad hunc modū exponit. Quum Hebraicarū familiarū genealogię in scripta relatæ, in archiuis & publico tabulario, atq; in his etiā eorū q ad proselytos et aduenas, usq; ad Achior Amanitē, & ipsam Rhut Moabitidē, quiq; ad eos † qui ex Aegypto promiscuè prognati prodierūt, referebant, asseruarent: Herodes, q nihil ad eū Israelitarū genus pertineret, &

Herodes Iudæorū, proselytorum, &c. genealogias Vulcano conscrauit.

† τῶν τ' ἀπ' αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων.

» ret,& quòd obſcuritatis ſuæ ſibi conſcius eſſet,ea ipſa genealogiarũ monimenta A
» combuſſit.tum demum ſe nobilem genere & illuſtrem uulgò fore putãs, ſi neq;
» alius quiſquam ex publico ſcripto genus ſuum ad ipſos Patriarchas aut proſely-
» tos,ipſosq́; etiam alienigenas promiſcuos, qui γειῶραι uocabantur, referre poſ-
» ſet. Pauci ſanè diligentes homines, priuatos ſibi ipſis genealogiarum commen-
» tarios,aut nomina ipſa memoria tenentes,aut ea ab exemplaribus petentes, ſtu-
» dio eo delectati,condiderunt: per quos nobilitatis memoria eſt conſeruata. In
» eos commentarios inciderunt, de quibus diximus, δεσπόσυνοι, ſeu δεσποτικοί,
» hoc eſt,Dominici ſeu Domicelli & heriles cognominati, propter eam quæ illis
» cum SERVATORE interceſſit generis coniunctionem: qui ex Nazaris & Cho-
» chaba Iudææ uicis,frequentius reliquam terrã uiſentes, eiuſmodi genealogiam
» etiam ex diurnarum rerum libris,quoad poterãt,uulgarunt. Cæterùm, ſiue ita,
» ſeu aliter ſe res habeat, dilucidiorem expoſitionem alius quiſquam non inuene-
» rit:ut mihi quidem,& unicuiq; qui æquo candidoq́; ingenio præditus ſit, uide-
» tur. Eam uerò ipſi quoq; probate, quamuis nullo certo teſtimonio ſit confirma
» ta: quòd ſcilicet certius aut uerius quicquam afferri nequeat.Ipſum ſanè quidem *Matthæi et*
» diuinum ſacrumq́; Euangelium,omni ex parte uerum eſt. Sed illa quoq; in fine *Lucæ de ge*
» eius,quam diximus, epiſtolæ, addit:Matthan à Solomone proueniens, genuit *nealogia*
» Iacob. Matthan mortuo,Melchi à Nathan ortum ducens, ex coniuge eius pro- *Chriſti con*
» creauit Heli. Vterini itaq; ſunt fratres Heli & Iacob. Heli,abſq; ſobole ſuſcepta, *cordantia.*
» defuncto,Iacob ei ſemen reſuſcitauit: & ipſum Ioſephum ſibi ipſi quidem iuxta
» naturam,ipſi autẽ Heli iuxta legem,genuit.Sic amborum Ioſeph filius fuit.Hæc
Maria & Io- quidem ſic Africanus. Certò autem colligere quoq; licet, Mariam ipſam ex ea-
ſeph eiuſdẽ tri- dem,quæ Ioſephi fuit,fuiſſe tribu.Quandoquidẽ ex præſcripto legis Moſaicæ,
bus fuere. tribum alia tribu commiſcere prohibitum eſt.Vt nanque hæreditates & ſucceſ- B
ſiones bonorum à tribu in tribum non transferrentur, ex eadem gẽte & familia
nuptiarum coniunctiones contrahi debere,legislator decreuit.

CAPUT XII.

VErumenimuerò, edicto cogente, quũ Ioſeph ſimul cum ſponſa Maria pondus uentris naturam ipſam ſupergreſſum, leuiter admodum ferente,in patriam ſuam,ut ibi cenſeretur, iret, neq; dum ad domum perueniſſent,in agrum quendam diuerterũt, qui ager Salomæ erat. Vigeſimus autem & quintus tum menſis Decembris erat dies,quum ibi ineffa-
Mirifica Salua bile pietatis & amoris erga genus humanum tuæ, VERBVM DEI, maximumq́;
toris noſtri na inenarrabilis partus perficitur myſterium. Tugurium humile,& præſepe ad iu-
tiuitas. menta excipienda conſtructum,cœli & terræ Regi genito hoſpitium prępara-
tum fuerat. Hunc ibi faſciæ circumuoluunt: & quòd honoratior in diuerſorio locus non eſſet,in præſepi omnium altor reponitur. Neceſſe enim erat, quamplurimis ad cenſum & deſcriptionẽ confluentibus,multam poſterius aduenientibus locorum relinqui penuriam.Itaq; hoſpitij inopia ad eum modum laborantem opificem rerum omnium DEVM VERBVM, inanimantium præſepe exce-
Ea paſtoribus pit.Ibi paſtores,greges ſuos noctu cuſtodientes, præſentia angelica circumful-
renunciatur. ſit:& quum in timorem eos ſpectaculum id conieciſſet, timorem eum rurſum ilicò poſuerunt,Angelo propius ad eos accedente, & futuram orbi lætitiam,per eum qui genitus eſſet, indicante. Cuius ſermonem fides ſtatim uera atq; diuina
Angelorum eſt cõſequuta. Namq; unà cum illo inumerabilis cœleſtium uirtutum ac pote-
hymnus. ſtatum multitudo,circum tuguriolum uolitans,laudem omnium ſummam Do
» mino cõcinebant:Gloria, dicẽtes, in excelſis DEO,& in terra pax,in hominibus

bona

A bona uoluntas. Hoc modo, quũ duplex esset, DEVS † idemq; homo VERBVM, humilimè simul & magnificentissimè primordia primi ipsius in terram per natiuitatem descensus exhibuit: atq; ut certò suam cum Iudæis cognationem cõfirmaret, hominis more Mosaicæ legi, ita ut decebat, debitum suum tribuit ritum. Et die octauo, Dominico scilicet, circumciditur in Bethlehem, in domo Iosephi; & ibi nomen IESV accipit (salutẽ porrò id significat) pro eo atq;, antequam conceptus esset, id nomen diuinus per oraculum præscripserat Gabriel. Deinde & purificationis expectat tempus. Postquã uerò status, decẽnario numero quater reuoluto, aderat dies, ut masculus, & qui primus omnino & solus uuluã adaperuisset, in Hierosolymitanũ à parentib. deportatẽ templũ: ut ibi, iuxta receptũ morẽ, sacrificiũ offerret, par turturũ, aut pullos duos columbarũ: sobrietatẽ scilicet, temperantiã, & simplicitatẽ in omnib. subindicãs: ibi sanè aderat, qui spiritu ferebat Simeon, & grandęua Anna: eumq;, qui in curru Cherubin uehitur, senilib. Simeon excipit manibus. Ambo uerò quũ infantẽ paruulũ uiderẽt in materno sinu subsilientẽ, magnũ Israelis in eo perspiciebãt DEVM. Et postq; de eo quæ debebant pdicassent, & id quod futurũ erat, quamuis sub inuolucro, apertissimè tamen, ostendissent, ut scilicet in multorũ põsitus esset ruinã simul & resurrectionẽ, & in signũ cui cõtradiceretur: deniq; ut uirginalem animã, propter eum, doloris gladius olim pertransiturus esset: carnis uinculis deinde sunt soluti. Hunc Simeonem, fama est, ex eis fuisse unũ, qui uirtute, dignitate, uitæq; sanctitate excelluerunt. qui quũ aliquando illi prophetæ Esaiæ oraculo legens incumberet, quod ait, Ecce uirgo uterum gestabit, & cõcipiet filium: & de diuini eius responsi fide ambigeret, Angelum ita fluctuanti ei astitisse ferunt, cum oraculo eiusmodi: Nõ illum prius uitæ huius uinculis solutum iri, quàm id, de quo credendo addubitasset, pro foribus primo quoq; tempore appropinquans, & oculis ipse suis conspectũ, testimonio suo confirmaret. Quam ob causam ad tantum senium prouectus, quum CHRISTVM DOMINI oculis suis conspexisset, eundemq; in ulnis gestasset, carnis mole protinus solutus atq; liberatus est.

† θεάνθρωπος. Cuius hic perstringitur primus, isq; humilis in terram aduentus. In similitudine enim hominum fact°, & habitu inuentus ut homo. Phil. 2. Et sic, qa forma Dei accepit formam serui, utrũq; Deus, utrumq; homo. Atq; hoc totum & Deus dicitur propter Deũ, & homo propter hominẽ. Ambr. de myster. incar. lib. 4. cap. 21.

Circumcisio Christi.

Oblatio eius in templo.

Oraculo diuino Simeon certioratus est, se Christum Domini uisurum esse.

CAPVT XIII.

DEinde parentes, puero IESV recepto, domũ in Nazareth sunt reuersi. Congruebat enim, quum per quadraginta dies Bethlehemitæ scilicet munus suum, in censu & descriptione, eo loco ritè obijssent, ut ad domicilium suũ in Nazareth redirent: propter eam, quæ tum ibi eis erat, substantiam & possessionẽ. Vtrobiq; enim habitabant, quòd utroq; loco prouentum aliquem, ut conijcere licet, haberent. Porrò duobus elapsis annis, post spontaneã illam seminisq; expertẽ cõceptionem, uteriq; gestationẽ, quum in domicilio * Bethlehemitico uirgo DEI mater esset, seu potius (ut alij tradũt) duobus ante diuinã natiuitatem annis, patria relicta se in uiã Magi Persici dedere: atq; itinere peracto, quũ etiamnũ in præsepi fascijsq; iaceret CHRISTVS, & simul in casa illa diuersorij uersaretur DEI genitrix, in Bethlehẽ aduenere: quod quidẽ certius est. Sapientes aũt ij, nobilitateq; generis & opibus insignes fuere. Stellam quippe in regione sua conspexerant, non ex illis unam, quę à primordio rerum firmamento cœli affixæ sunt: neq; ex eis, quæ prodigio & quasi ænigmate regum successiones prænunciant, & dolia, barbatæ, trabes, iacula, & cometæ seu crinitæ, pro formarũ uarietate nominantur: quarum sanè omnium ortus ab exhalationibus, quæ supra aerẽ, circum æthereã cœlestemq; amplitudinẽ effusę accenduntur, substantiam capit, (ut quidem illi, qui eiusmodi rebus inquirendis

f laudem

In Bethlehem simul & in Nazareth Iosephum & Mariam possessiũculam habuisse coniectura est.

** Hanc sententiam sequitur Epiphanius cõtra Alogos.*

Magi orientales Christũ munerantur.

Gentis Persarũ Magi sunt, in obseruatione rerum sublimiũ impostu- ris, incantationibus, naturalibusq; cõtrariorũ consensionibus uacantes.

Huiusmodi præstigijs quoque uidetur studuisse Balaam, qui à Balaac euocatus est, ut quibusdã uerbis malediceret Israeli. Ille uerò: Exorietur (inquit) stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, &c. Num. 24. Quapropter locum Iudææ quærentes, recordatione ueteris historiæ uenerunt, ut cognoscerent, ubi natus esset rex Iudæorum. Basilius in Serm. natalis Domini.

laudem sibi & gloriā cōpararunt, tradunt.) Nō itaq; stellā eius generis illi uide- A
rant, sed nouā planè & insolitā, ad terrā uergentē, & plurimū relucentem, persi-
milemq; adeò reliqs cœli astris: neq; alijs, q̃ qui siderib. cognoscendis operā de-
dissent, cōspicuam & apparentem. Et illa quidem nō breui, sed duos ante annos,
q̃ CHRISTVS natus esset, exorta apparuit, ne quis duobus post natiuitatem an-
nis editam putet. Sedenim Magi, cùm nouo isto apparentis stellæ spectaculo in
ambiguam cōsiderationem coniecti essent, & de ea diu multũq; inquirēdo deli-
berarent: haberentq; simul ueterem illū Balaam, qui de ea, quod futurū erat, nu-
mine afflatus cecinerat: & fortasse etiam ab eis quos in ueneratione atq; admira-
tione habuere, sacerdotibus, paulatim per doctrinā, ad mysteria eius quę ratio-
nē omnē excellit, DEI VERBI natiuitatis, deducti † essent: maximè uerò DEVS
ipse animos eorū ad hoc excitaret: proindeq; summi omniū regis CHRISTI na-
ti prouidentia stellam, perinde atq; animatā quandam intelligentiæq; participē
uim, ex Perside Iudęam uersus moueri intelligerent: tanquā uię duce usi p̄ceden
te ea, omnib. posthabitis rebus, ponè sunt sequuti. Et iam prope Iudęā, ipsamq;
adeò Hierusalē erant, quū uię dux stella, quò (ut equidē puto) natiuitas ea, quæ
opinionē fidemq; omnē superat, fama increbresceret, manifestaq; fieret, derepē-
tè disparet. Quū ergo ambigui illi de natiuitate recēs nati regis inquirerēt (Ab
Oriente enim, dicentes, uenimus, ut cōgruentem illi cultū & adorationē piè per
soluamus) cũcta urbs tumultu implet: maximè uerò, qui tum regnū ibi obtine-
bat, Herodes * conturbat. Metuebat enim regno: & plurimū, ne id ei abrogaret,
solicitus erat. Itaq; Iudæorū sacerdotes ad se cōuocat, accuratiusq; singula per-
cunctat: & potissimū, ubi nam CHRISTVM apud ipsos nasciturū, prophetę ua-
ticinati essent, inquirit. Hic illi Bethlehem Iudęę indicant, & prophetam Michæ
am testem laudant, ut uerbis suis fidem astruerent. Celebrat aūt, laudibusq; Be- B
thlehem ille effert, progressurū inde Israelis ducem diuino instinctu prædicens.
Tū Herodes secretis colloquijs solicitè & diligenter tēpus perquirit, ex quo no-
ua illa illuxisset stella: occulteq; & latēter cū Magis sermone cōmunicato, ire qui
dē illos, & eū qui natus esset inquirere: quūq; inuenissent, ad se reuerti iubet: ut
quùm magnifico illos uiatico adiutos domū suam remitteret, tū ipse quoq; pro-
fectus iustū recens genito regi honorem præstaret. Illi igitur insidiosis Herodis
uerbis decepti, Hierosolymis exeūt, & rursum in stellam uię ducem incidūt: quę
ab Oriente eis pręcedens, in Iudæa euntibus euanuerat. Admodū sanè læti, atq;
incredibili uoluptate repleti, rursum ductū illius sequunt. Postquā aūt stella su-
pra domunculā constitit, & quasi loco firmius affixa, immota permansit, ubi sci-
licet & mater ipsa & diuinissimus eius filius erant: ibi latêre quod quærebant, re
ctè existimantes, lōgius progredi supersedent. Vt aūt in domū sunt ingressi, ma-
trem & puerū conspexerūt, in obscura, humili, & paupere casa uiuentes, & in re
bus omnibus ad summam parsimoniam & frugalitatem nihil reliqui facientes.
At puer ipse, pręter ętatem quasi exultans, & intelligens exceptionem officiūq;,
quod per dextrarū porrectionem fiebat, adorationemq; Magorum, & munera
item eorū agnoscendo admittebat, quę munera DEVM ipsum & regē esse decla- *
rabant. hunc siquidem aurum, illum aūt thus indicabat: myrrha porrò mortem,
mea causa susceptam, adūbrabat. Sedenim quū eum, pro eo atq; æquū fuerat, a-
doratione prosequuti essent, dextreq; admodū & auspicatò salutassent, & ut fi-
liū DEI & rerū omniū regē honorassent: in ipso diuersorio sibi pernoctandum
esse statuerūt, tāq; familiarē cum eo cōsuetudinē studiosè ambientes, & eximiū
quiddā ipsis (sicuti decebat) conciliare studentes. Sedenim ea ipsa nocte Ange-
lus, qui dux uię eorū fuerat, illos oraculo admonuit, ut Herodis inuidi congres-
sum

Quomodo in cognitionē nati Christi, Magi peruenerint.

† Fortasse uerò, cùm apparitione Domini aduersaria potestas reddita esset infirmior, Magi etiā efficaciam suā abolitam esse sentientes, magnāq; potestatem nato regi attestātes, propterea muneratione sua puero adorationis honorem præstiterunt. Idem ibid.

** Trigesimo tertio anno regni Herodis natus est Iesus. Trigesimo quinto aduenerunt ad eum Magi, & trigesimo septimo mortuus est Herodes. Epiph. contr. Alogos.*

Quid Magorū munera in Christo Seruatore designauerint.

* *Regem Deumq; annunciant Thesaurus & fragrans odor Thuris Sabei, at myrrheus Puluis sepulchrum prædocet.* Prudentius.

A ſum fugerent. Ita factum, ut per aliam uiam in ſuam reuerterentur regionem, uidelicet, ut quàm celerimè in Perſarum regionem doctores & nuncij tantæ rei uenirent: & præterea, ut tyranni inhiberetur furor: ſimulq́ʒ ut ipſe conatū ſe eſſe, quæ perfici non poſſent, intelligeret.

CAPUT XIIII.

IN ipſa quoq́ʒ Magorū abitione, Ioſeph in ſomnis oraculo diuino admonitus eſt, ut citra moram & cunctationē, matre & puero receptis, quò tyranni cędem euitaret, celeriter in Aegyptum profugeret: ibiq́ʒ tam diu moraretᷓ, donec, qui pueri animæ inſidiaretᷓ, ipſe animā exhalaret. Et Ioſeph quidē id facit, † triennijq́ʒ apud Aegyptios exiliū tolerat. Nec multo pòſt, Herodes turpiter uitā finit. & Ioſeph rurſum diuino reſponſo cōmonitus, unà cū matre, & ſupra naturæ captū genito filio, in ſuam reuertitur * patriā. Enimuerò Herodes, quū uoto ſuo excidiſſet, cœptumq́ʒ ei cōſiliū minus ſucceſſiſſet, quùm uindictę in Magos cupiditate, à quib. ſibi illuſum eſſe putabat, incēſus, tum periculo regni amittendi cōcitatus, cōtra infantes, qui nihil ei iniurię intuliſſent, indignationē iramq́ʒ omnē euomit, & aduerſus naturā omnē inſurgit. Bethlehemiticos enim pueros uniuerſos, qui bimuli teneriores ue eſſent, edicto interficiendos ſancit: in cōmuni & uniuerſali innocentiū cæde, ſimul occiſurū ſe eſſe eum, cui per æmulationē inſidias ſtruebat, exiſtimās: & lugere eiulareq́ʒ omnes alios (proh hominē ab omni miſericordiæ humanitatiſq́ʒ ſenſu alienū) uolens, ut ipſe modò metu omni leuaretᷓ. Obſeruauerat is certò ſtellę exortū, quòd eam biennio antè à ſe in Perſide uiſam Magi dixiſſent: atq́ʒ inde coniectura acceptā, extra ſenſum affectionemq́ʒ omnē poſitus, infantes cōtrucidauit. Quod profectò quiſpiā ne aduerſus inanima quidē cōmiſerit. Quippe tenellos flores conſpiciens, per cōmiſerationē ab eis excidendis ſe abſtineret: neq́ʒ carpere (ut ita dixerim) pergeret, quę cōprehendi non poſſent. Porrò eam infantiū cædē, Hieremias etiā multis antea temporib. uidit & prædixit, Rachelem inducens deplorantem liberos ſuos, minimeq́ʒ cōſolationē ullā, propter immanitatē facinoris Tragici, admittentem. DEVS aūt, quum inhibere facile poſſet, ineffabili tamē ratione & conſilio, per bonitatē ſuam, id permiſit. Et SERVATOR quidem, ita ut dictum eſt, in Aegypto exulabat. Filius aūt Zachariæ Ioannes, in cuius natiuitate patris uox ſoluta eſt, quum prius ab illo Ioannis nomē in tabula fuiſſet exaratū, alterū cū dimidio annū agebat: & unà cum matre Elizabetha in ſpelunca quadam ad regionem mōtanā ſaluus cōſeruabatᷓ, fortaſſe Herodis ſanguinariā effugiens manū. Atq́ʒ inde in ſolis locis libenter uerſari ſolitus, angeloq́ʒ duce uſus, in remotiores ſyluarum receſſus ſeceſſit. † Ibi tenerioribus arborum frondiumq́ʒ ſummitatibus pro cibo, cameli pilis pro tegumento, pelliceaq́ʒ inſuper zona utebatur: quoad uſq́ʒ inde progreſſus, Iſraeli ſe exhibuit, clara efficaciq́ʒ uoce pœnitentiam prędicās, & per baptiſmū homines quaſi manu ducēs ad CHRISTVM. IESVS aūt creſcebat ſapiētia & gratia, atq́ʒ ita quidē, ut paulatim magis magiſq́ʒ uirtutes eæ eluceſcerent, nō tamen incrementū aliquod caperent. Quum autem duodecimū iam ageret annū, aſcēdit ſimul cum matre & Ioſepho Hieroſolyma, feſtū ibi Paſchæ celebraturus. Quod ubi peractū eſt, illi quidem reuerti, IESVS aūt latenter in templo manere: & quòd præceſſiſſe eum in comitatu putarent, domū ipſi ire. Sic eis ille totū triduū inuiſus fuit. Poſtea aūt ſe eis, admodum fatigatis & dolentibus, exhibuit in templo ſedens, & cum doctoribus legis diſputans. Quibus ille, quùm propter quæſtiones, quas nouas inueniebat, tum quòd obſcura & abdita loca ſcripturæ declararet, admirationi fuit. Ad eum porrò quū mater, ex affectu eo quo unicè eum proſequebatᷓ, diceret: Cur hoc ſic, fili, fe-

Exilium pueri Chriſti in Aegypto.

† *Biennij, Epiphan.*

* *Aetatis Chriſti anno ſexto ferè completo.*

Reditus eiuſdē ab exilio.

Herodis infanticidium.

Herodes Phariſæos, quia finem regni ſui adeſſe prædixerunt, neci dedit, omneq́; uxoris ſuæ cognationem ferro ſuſtulit. Ioſeph. lib. 17. capite 3. Vbi Innocentum quoq́; cædē perſtringere uidetur. Pheroram fratrem idē ueneno necauit.

Auguſtus Cæſar, quū audiſſet, inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſſit interfici, filium quoque eius occiſum, ait: Melius eſt Herodis eſſe porcum, quàm filiū. Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 4.

Ioannes baptiſta à primis ſtatim annis uitæ ſolitariæ in eremo aſſueuit. Sylueſtris eiuſdem uita.

† *ἄκροις δρυῶν, quæ in Euãgelio dicuntur ἀκρίδες, quo nomine etiam locuſtæ appellantur.*

Chriſtus XII annos natus, in templo Hieroſolymitano cū doctoribus legis diſputat.

cisti, ut tantum parentibus dolorem conciliares? sic enim illa simul eius qui putabatur esse, patris meminit: ille natiuum germanumq; patrem sensim demonstrans, Oportere se (respondit) uerbis operibusq; patris uacare & incumbere, atque in illis potius quàm aliis locis uersari. nihil quippe illius in terris templo esse præstantius. Sic ille tum abiit, perfectam expectans ætatem: parentibus, quę decebat, tribuens, & competentem illis subiectionem exhibens, uirtutibusq; diuinis omnibus, operibusq; mirificè pollens: nihil tamen quæ opinionem fidemq; superarent, edens miraculorum, donec trigesimum expleret annum. Et de his quidem satis. A

Parentibus debitum honorē exhibet.

CAPUT XV.

Herodis regis quatuor filii, eorumq; Tetrarchiæ.

Herodes iste etiam Antipas dictus.

Herodes præter uxores alias, Mariamnem ex fratre neptim, & alteram neptim filiam Simonis Pontificis Samaritē, in matrimonio habuit.

HErodes uerò furoris sui percipiens fructus, in toto corpore diuinitus prouenientibus plagis affligitur, & malus malè perit. Huius regnum postea in quatuor diuisum est tetrarchias. Quatuor enim reliquit filios. Et Archelaus quidē Iudææ princeps cōstitutus est, Herodi Galilæa attributa. Philippus porrò Ituræã & Trachonitidem regionē cōsequutus est: quarto uerò, Lysaniæ scilicet, Abilene obtigit. Quomodo aūt post iniustissimam illã cędem, diuina uindicta Herodem hunc, bellum DEO mouentē sit ulta, quasi prooemiū (quod dicit) futurorū malorū exhibēs, operæpreciū est cōmemorare. Atq; equidē domesticas eius calamitates, & qui ei ex uxore, liberis, eisq; qui genere ei propinqui fuerunt, accidêre casus sanguinarios, cædesq; nefarias, quæ omnes omniū Tragœdiarū actiones lōgè post se relinquant, quū eas luculenter ueritatis amator Iosephus in Iudaica temporū suorum historia cōmemorarit, in pręsentia exponere tempestiuū & commodum non est. Vt uerò impius ille suscepto aduersus DEVM bello, diuino mulctatus flagello, ex hominibus excesserit, B æquū omnino est ex eiusdem historici cognoscere uerbis: qui in decimo septimo Antiquitatū libro, ultimū uitæ eius actū ita prosequitur. « Herodi autē morbus etiã atq; etiam adaugebatur, uindictam atq; suppliciū pro flagitiis sceleribusq; eius ab eo sumente DEO. a Lētus ei inerat ignis, non tam magnã contrectantibus ostendens inflammationē, q intrinsecus sæuã efficiens uexationē. Ab hoc malo † grauis sumendi cibi proueniebat cupiditas, quē quidem non licebat illi nō subministrare. Accedebat intestinorū exulceratio, potissimūq; coli acres & acerbi dolores. Item inflammatio humida, & quasi pellucens in pedibus. Nec absimilis in imo uentre extabat excruciatio. Pręterea & pudendorum putredo, uermes procreans. Item spiritus ardua & difficilis intēsio, multū molestiæ acerbitatisq; afferens, grauitate & dolore respirationis, frequentiaq; anhelitus. Insuper rigor & distensio membrorum omnium, cum uehementia & ui intolerabili. Itaq;, qui numine afflantur, diuini, quiq; pdicere talia pro sapiētia habēt, DEVM poenam à rege, ob plurima eius impia facta, sumere renunciabant. Hæc quidem eo quo diximus loco annotat Iosephus. Sed enim in secundo quoq; libro belli Iudaici, persimilia ad hunc modum scribit. « Corpus eius omne morbus cōplexus, uariis admodum doloribus distinebat. Febris id affligebat nō admodum uehemens, pruritus extrinsecus obtinebat intolerabilis. Erãt coli cōtinui dolores, in pedibus tumores tanq; hydropis extabant: accedebat imi uentriculi incensio, & membri pudendi putredo uermes generans. Ad hæc & directa arduaq; & difficilis grauisq; spiratio: conuulsionesq; membrorū omnium. adeò ut diuini pœnam scelerū tot morbos esse dicerent. Ille porrò cum tot tantisq; conflictans malis, nihilominus uitam retinere conabatur: incolumitatemq; sperans, curationē ualetudinis meditabatur. Itaq; Iordane transmisso, aquis calidis ad Callirhoen, quæ in Asphaltiten lacum influunt, & propter dulcedinem potioni commodæ sunt,

Salome Herodis regis soror, Mariamnæ filios Alexandrum & Aristobulum, parricidii apud fratrē accusauit: quos ille primum in uincula coniectos, deinde innocētes laqueo necari iussit.

a Plagæ et morbi diuinitus Herodi immissi.

† ἐπιθυμία δεινὴ τοῦ δέξασθαί τι.

A sunt, utebat. Ibi quũ medicis uisum esset corpus eius calido oleo fouere, in labrũ demissum, oculos loco suo spõte motos atq; solutos amisit. Quũ aũt frustra soluto corpore inde reuerteret, tumultusq; à famulis moueretur, plagã huiusmodi agnouit: & deinceps salute desperata, militibus quinquagenas uiritim drachmas numerari, & ingentẽ pecuniã ducib. atq; amicis dari iussit. Ipse porrò in reditu Hierichontẽ peruenit, insania iam correptus, & tãtũ nõ morti ipsi quicq; minitãs. Hic prioribus suis sceleribus infandũ adijcit flagitiũ. Conuocatos enim ex quoq; totius Iudeæ uico insignes præcipuosq; uiros, in locũ qui Hippodromus dicitur, recludi iubet. Tũ Salome sorore & Alexa uiro eius accitis: Scio, inquit, Iudæos propter mortẽ meã festos per lętitiã acturos dies. Ego aũt per aliorũ luctũ cõplorari, & splendidas habere exequias possum, si uos iussis meis & dictis audiẽtes esse uoletis. Viros hosce qui in custodiã sunt coniecti, simulatq; expirauero, circũfusis militibus, celerrimè cõtrucidate, ut cuncta Iudæa cunctæq; familiæ in funere meo lachryment. Et post pauca uerba idem Historicus ait: Rursum uerò quũ † inedia tussiq; cõuulsiua distineretur, dolorũ impatiẽs, fatalem mortẽ præuenire statuit: acceptoq; malo, cultrũ quoq; poposcit. consueuerat enim eo per resectionem purgato, uesci. Deinde circumspiciens, ne quis, qui eum inhiberet, adesset, dextram sustulit, tanquam sibi ipsi eam allaturus. Insuper idem Iosephus memoriæ mandauit, quum paulo ante mortem natiuum germanumq; filium iam tertium, quòd antea duos per cædẽ sustulerat, necari iussisset, eum confestim uitam cum magno dolore & cruciatu finijsse.

Herodes moriturus, plurimos egregios eosq; innocẽtes uiros post mortẽ suam cædi iubet, quasi inferias.

† ἐνδείας τροφῆς.

Idẽ sibi manus afferre uoluit.

Herodis obitus.

Fuit is Antipater, quẽ ei adhuc priuato Dosis coniunx genuerat.

CAPUT XVI.

B HIc igitur Herodis obitus fuit, iustã pœnam ab eo sumentibus ijs, quas SERVATORI tetenderat, insidijs: per quas & in Bethlehẽ nouũ innocentiũ infantũ examen crudelissimè concîdit. Huic aũt Archelaus successit filius, quod ipse etiam Euãgelista dicit, quũ inquit: Audiens autem Ioseph, q̃ Archelaus pro Herode patre ipsius regnaret, &c. Quòd enim nuper admodum ille mortẽ obijsset, nondum in plures ditiones regnũ fuerat diuisum. Consentit uerò cum his etiam quẽ antea nominauimus scriptor, ex testamento Herodis patris, & iudicio Augusti Cęsaris, inquiens, Iudęorũ regnũ Archelaum cõsequutũ esse: fratres aũt eius † trientem quemq; reliqui paterni regni obtinuisse. Atq; illi suas quidẽ quisq; administrarunt tetrarchias. Archelaus autem nono exacto anno, regno pulsus, Pontium Pilatũ in tetrarchia sua successorẽ habuit, duodecimũ imperante Tiberio annũ: ut idipsum idem scriptor subindicat: Duodecimo Tiberij anno, inquiens, procurator Iudææ constitutus est Pilatus, Tiberio q̃ maximè amicus atq; familiaris: totosq; annos decem procuratione ẽã, ad ipsum propè Tiberij obitũ, obtinuit. Vt inde facile sit colligere, figmẽtũ esse, quæ de actis monumentisq; Pilati contra Seruatorem nostrum editis sunt iactata: utpote quum ea longo tempore posteriora reperiantur, tempusq; ipsum ante alia præcipuè mendaciũ redarguat. Siquidem ea ipsa acta & monumenta, salutarem passionem & necem, quæ temerario ausu CHRISTO est illata, in septimũ imperantis Tiberij annum referunt: quo tempore nondum Pilatus Iudææ præfuit, ut Iosephus ipse scribit: duodecimo scilicet demum anno eũ Iudææ præfectum esse, apertè astruens. Ac de his hæc sic dicta sint.

Archelaus Herodis filius, Iudææ rex, Glafiram Archelai Cappadocũ regis filiã, Alexandri fratris sui relictã uiduam, cõtra leges uxorem duxit.

† τριτημόριόν τε ἕκαστον τῆς πατρῴας ἀρχῆς.

Archelai exilium Viennæ Galliæ, ubi etiam mortuus est.

Pilatus Iudææ Præses.

Acta, quæ sub nomine Pilati aduersus Christum olim circũferebantur, ficticia.

CAPUT XVII.

CAesar autem Augustus quàm plurimis præclarè feliciterq; gestis rebus clarus, primusq; ipse Monarcha renunciatus, prouectiore iam ætate ad oraculum Pythij Apollinis uenit: & sacrificio omnium maximo quod Hecatombe dicitur, dæmoni oblato, quæsiuit, quis nam

Qur oraculũ Delphicum, Christo nato, prorsus conticuit.

post eum Romanum administraturus esset imperium? At quum nullum edere- A tur responsum, alterum quoq; adiecit sacrificium, denuoq; rogauit: Quid ita oraculum pluribus uerbis uti solitum, nunc tandem obticuisset? Tum illud, parua interposita mora, ad hunc modum respondit: * *

„ *Me puer Hebræus, diuos* DEVS *ipse gubernans,*
„ *Cedere sede iubet, tristemq; redire sub Orcum:*
„ *Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.*

Ara ab Augusto, Christo in Capitolio collocata.

Tali responso accepto, Cæsar Romam est reuersus, atque ibi in Capitolio aram maximam extruxit, cum eiusmodi latina inscriptione: ARA PRIMOGENITI DEI. Hoc imperante, Athenienses seditionẽ rebellionẽq; primùm sunt moliti. Cæterùm quum breui pœnas excitati tumultus dedissent, à cœpto destiterunt. Is quoq; Romanorum ciuium cẽsu acto, numerum iniit: inuenitq; myriades tredecim, bis mille & triginta septem. Sedenim quũ quadraginta tres, siue, ut alijs placet, †quadraginta septẽ unus ipse Imperator fuisset, & supra septuaginta quinque annos uitæ totius cursum produxisset, morbo tandem oppressus, inter homines esse desijt. Quo tempore solis traditur fuisse deliquium: & fames præterea maxima, ut scilicet denarijs multis unus frumenti compararetur medimus. Vbi porrò ille ita uitam finijt, Tiberius priuignus eius Romanum suscepit Imperium. Sub quo quatuordecim minoris Asiæ urbes terræmotu concidisse, memoriæ proditum est: quarum nomina sunt, Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Timus, Myrina, Cyme, Apollonia, Hyrcania, Dia, Cibyra. Tiberius porrò maximis copijs cõtra Persas progressus, legationibus eorum cessit, bellum soluit, & tributum eos pẽdere coegit. Ac illi quidem imperata fecere. Ipse autem ab expeditione ea reuertẽs, Antiochiam B diuertit: quam splendidius magnificentiusq; exornare constituens, muro firmo & inexpugnabili cinxit, porticus extruxit, columnis æreis, statuis, alijsq; ædificijs uarijs exornauit. Templa quoq; Ioui, Dionysio, Castoriq; & Polluci ædificauit. Plurimaq; præterea alia illum opera ibi perfecisse ferunt. Opus quoq; eius est Iudææ celebris urbs Tiberias, & quæ in Thracia est Tiberia. Expulsis autem qui Cæsaræ Cappadocum post Archelaum tyrannidem exercebant, uectigalem eam Romanis fecit. Porrò ad urbiũ rectores ac magistratus scripsit, si quid fortè eum contra leges mandare contingeret, eos id approbare & exequi, utpote per inscitiam commissum, non debere. Morem quoque illum habuit, ut non facilè aut celeriter magistratus & præfecturas mutaret, aut administrationẽ eis abrogaret, qui rerumpublicarum gubernationem sortiti essent. Eiusq; rei quibusdam causam inquirentibus, respondit: Natura esse omnes, qui rerum administrationi præsint, pecuniæ cupidos, plurimumq; studij ad rem magis magisq; augendam eos collocare. Cæterùm si diutius in magistratu uersentur, segniores ad quæstum faciendum fieri: itidem ut muscas, quæ si longius corporum ulceribus insideant, minus graues aut molestæ fiunt, quippe sanie ulcerum ad satietatem usq; refertæ: & eum qui ulceribus scateat, durius acceptum afflictumq; iri, si saturis iam repulsis, famelicas alias ad uulnera admittere uelit. Is quoq;, ut dixi, Pontium Pilatum, pro Archelao filio Herodis, ducem, nõ regem, in Iudæam misit, duodecimo Imperij sui anno.

Exemplum seditionis & rebellionis uindicatæ.

Augusti mors. Ecclipsis solis, & fames sub Augusto.

† Quinquaginta septẽ. Euseb. lib. 1. histor. ecclesi. cap. 9.

Terræmotus sub Tiberio. Existimatur is esse, qui in passione Christi accidit. Plin. lib. 2. cap. 84.

Cornel. Tacit. libro 2.

Tiberij Cæsaris res.

Notabile Tiberij & prudens consilium.

Consilium scitum, non temerè mutãdos esse publicorum munerum administratores.

* * Παῖς ἑβραῖος κέλεταί με, θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
τόνδε δόμον προλιπεῖν τε, καὶ αὖθις ἀΐδος ἱκέσθαι.
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων.
Suidas, in dictione Αὔγουστος.

Verùm

CAPUT XVIII.

A VErùm enimuerò, quintū decimū annum Tiberio imperante, tertium uerò Pilato Iudææ præsidente, tribusq; tetrarchis, uidelicet Herode iuniore, Philippo & Lysania, Archelai quidē fratribus, Herodis aūt filijs, ditiones suas regentibus: nec non Anna & Caipha pontificatū per uices suas administrantibus: iuxta diuinitùs afflatum Euāgelistam, uerbum Domini super Ioannē Zachariæ filium, qui trigesimū iam annum, & paulo longius in solitudine uixerat, factum, ut in Iudæa baptismum pœnitentiæ prædicaret, ei iniunxit. Et pręstò erat Ioannes: homo quidem ille aspectu primo uisus, cæterū mente ipsa & animo diuinus prorsus atq; magnificētissimus, & ut quispiam dicat, Angelus corpore assumpto, uni sincerè omninóq; uacans DEO, moribus puris, & ab omni mundana uanitate alienissimus. Non possessio illi, nō alimenta aliqua erant: cæterùm innocentia sanctitasq; uitæ, & mens nullis obnoxia affectionibus, animusq; simplicitate ornatissimus. Nec ille hominem quenquam aut comitatum secum ducendo trahebat: at circumcirca omni omniū uirtutum genere, perinde atq; satellitio plurimo conspicuus rex, circumdatus erat. Stabat itaq; ille ad omnes diuinum planè os aperiens, competentem unicuique, eamq; diuinitùs inspiratam doctrinam proponens,

Ioannis Baptistæ prædicatio.

Melleq; depromens dulcem magis ore loquelam.

Siquidem diuitibus & opulētis, eleemosynam & misericordiam commēdabat: Principibus uiris & magistratibus, æquas iusticiæ proponebat leges: publicanis, tributorumq; exactoribus, ne cuipiam graues essent & molesti, néue quidquā præter cōstitutū peterent, lenitatē subijciebat, & clementiā: stipendia aūt fa-
B cientes, militiamq; sectantes, ne proximos suos cōcuterent, artéue & dolo malo per sycophantiā circūuenirent, sed ut quisq; eorū stipēdio suo cōtentus esset, cohortabat. Iuuenes porrò moderationē affectionū, & continentiā perturbationū docebat: senib. omnibusq; alijs mēte acri ualētibus, prudentiā deprædicabat, & ad uberiorē eos DEI cognitionē adducebat. Postremò apertè, ne id quenquā latêret, declarās cōfirmabat, se pręmissū esse ei qui iā propè adesset, SERVATORI CHRISTO, ad occupādas quāprimū, expediēdasq; uias illius, pœnitētię disciplina, & aquæ baptismo. Illū aūt ipsum iamiā affuturū, qui igne & spiritu sancto baptizaturus, atq; triticū, & eos qui inutilē & infructuosam atq; adeò paleare uitā egissēt, discreturus esset. Ad hūc modū præuia VERBI uox, ad se accedētes, Iordanis fluuij undis, præcedente peccatorū cōfessione, immittebat, pręcidaneisq; expiationib. per aquā purgabat: & aduenięti illi reponebat, certoq; reseruabat. Quū & expectatus ipse IESVS ex Gallilęa progressus, tanq; unus è uulgo aduenit, baptismū subiturus: fortasse quidē, ut cōtactu suo undā sacraret & benediceret: reuera aūt, simul & baptistā ipsum diuinū attingentē uerticē sanctificaret, & aquā fide subituris spiritū suū cōmunicaret: fidēq; faceret, mādatū à DEO esse baptismi Ioānis ministeriū dudū ad iusticiā, id admittentib. & recipientib. datū. Itaq; quùm manu eius tingit & baptizat, q terra genitus esset: tū undis abluit ille, q natura inuiolatus, solusq; mūdus & purus est, nimirū me à peccato repurgās. Sed enim huius tantæ & tā sublimis, quæq; naturā ipsam superet, summissionis & humilitatis, maximū illū naturāq; itidē supergredientē retulit honorē, ꝙ ei ex undis prodeūti portę cœli aperiūt, & spiritus sanctus colūbę specie super ipsum descēdit, perpetuoq; in ipso corporaliter manet. Factū id, quū propter uolucris ipsius puritatē, tum ꝙ ea olim diluuij finē læto prædixit nūcio. Traxit quippe illa tum quoq; secū, in eū qui testimonio cōprobabat è cœlo fulminis sono patris uocē, clarè & disertè, filium hūc dilectū & unigenitū, uoluntatemq; suā in hoc u-

Doctrinæ diui Ioānis summa.

Paleæ sunt apostasia. Frumentū ij, qui ad Deum fide fructificāt. Iren.

Baptismus Ioannis.

Quare Christus à Ioanne baptisatus.

Peccata quæ nō detulit, nos abluendo sustulit.

Spiritus sanctus in specie colūbæ super Christum baptisatū descendit.

Exemplū exaltatæ humilitatis, & honoratæ submißionis

no, beneplacitumq́ꝫ omne & benedictionem esse, promulgantem. Hic igitur Ioannes, maior omnibus ipsissimæ ueritatis testimonio confirmatus, baptismi ministerio, ita uti decuerat, quàm optimè defunctus, sponso CHRISTO sponsam Ecclesiam decentissimè amplissimeq́ꝫ desponsauit, agnũ DEI CHRISTVM uoce clarissima mundi totius peccatum corpore suo, quod affectionibus deterioribus omnibus careret, tollentem: non tantùm Andreæ & Petro, omnibusq́ꝫ qui tum cum eo conuersabantur, sed & toti mundo, & omnibus deinde generationibus hominum designauit: filium illum DEI, & DEVM VERBVM, cœlitùs propter salutem omnium demissum, datoremq́ꝫ spiritus, & adoptionis filiorum DEI principium & fontem, omnibus illi credẽtibus, spectator ipse DEI annuncians. Et amicum quidem se eius, pro excellenti illius in genus humanum caritate est professus: sed ita tamen, ut œconomiæ & administrationis eius rationem ne infimam quidem & minimam, propter naturalem tenuitatem, disquisitionem inuenire posset. Id ille ore claro & diserto omnibus deprædicauit, & persuadere est conatus. A

Præclarè Ioannes munere suo functus.

CAPUT XIX.

QVandoquidem uerò decebat, quemadmodum ijs qui in corporibus uersantes uiuunt, corporalem CHRISTI præsentiam prædicauerat, quo eis opus munusq́ꝫ tale omni ex parte perfectũ constaret: ut ad inferos quoq́ꝫ mearet, & ibi etiam animab. conclusis, iamiam per fidem aduenientẽ salutem & liberationẽ annunciaret: ea ipsa de causa Herodem manifestè in faciem reprehendit, qui propria reiecta coniuge, (filia hæc erat Arabũ regis Aretæ) amoribusq́ꝫ eius nuncio remisso, uanam & effœtã erga Herodiadem affectionem rebus omnibus anteponebat. Hanc ille, quũ uxorem esse sciret fratris † Philippi, cõtra legis constitutionẽ (semen enim habebat ex fratre) & quidem eo adhuc superstite, ut Iosepho uidetur, duxerat. De illis enim hoc solis facere permittitur, qui nõ procreatis liberis excedunt è uita: idq́ꝫ prouidentia consilioq́ꝫ eo factum, ut fratribus semen resuscitaretur. Itaq́ꝫ Ioannes delictum id arguere nõ cessabat. Ille uerò quãuis antea eum libenter audiuisset, quòd admiratione simul & ueneratione dignum uirum esse, compertum haberet: tamẽ uehementioribus Herodiadis amoribus, quibus erat captus, sermones cohortationesq́ꝫ eius posthabens, in custodiã hominem demisit. Is porrò, quum se breui uita excessurũ uideret, duos ex discipulis suis ad IESVM mittit, opinionem eorũ quam de se habebãt aboliturus. Maiorem enim multò CHRISTO Ioannem esse putabant. CHRISTVS uerò nihil ad interrogata rẽspõdens: miracula eos, quæ uirtute ipse sua ederet, Ioanni renunciare iubet. Et quum iam illi in ueriore opinione confirmati essent, uolens CHRISTVS & alijs circumstantibus ueritatem indicare, Ioannẽ laudibus uehit, maximã illi tribuens dignitatẽ, & maiorem omnibus qui ex muliere geniti essent, præstantioremq́ꝫ propheta esse declarat. Deinde assentationis suspicionem auferens, minorẽ quidem se, iuxta eorum opinionem, maiorem uerò rursus illo in regno cœlorum uocat. Posthęc conuiuium Herodes natali suo die parat. In hoc, cùm largior compotatio, tum omnis generis deliciæ affuere: quibus & incestæ illius puella est superinducta, infractos & indecentes corporis motus & saltationes, quum quidem & uirgo esse existimaretur, & regis filia, in tot uirorum conspectu exhibens: rem modestis & pudicis oculis non tantum ingratam prorsus, sed effugio etiam dignam. Sed arbor ex fructu cognoscitur. Tantę aũt impudicę saltationis fuere illecebræ, ut, quamuis illa non posceret, Herodes tamen (proh regiã illam munificentiam) cum ea regnum diuisum cõmunicare uoluerit, irritandamq́ꝫ eam ad id duxerit. At illa, B

Ioannes incestum Herodis adulterium reprehendit. Herodes hic Antipas cognominatus regnauit annis 24.

† Defuncti Tertull. Habentis filiam ex illa, non alia. Id.

Testimonium Christi de Ioanne.

Conuiuium in natali die Herodis magnificum.

Saltatio puellæ meretricia.

uiperæ

A uiperæ ſoboles, à matre edocta, rem longè maiorem, regniſq; omnibus præſtan tiorem, Ioannis caput, precium omne ſuperans, petit. Ille autē, quaſi iuriſiurandi religione obſtrictus: re autem ipſa acri Herodiadis, cui ſatisfactum uolebat, amore diſtentus, eueſtigiò ferro caput Ioannis amputat: & id etiamnum cruore tabido & puluere reſperſum, & lanci impoſitum, in conuiuium omni luxuriȩ genere diffluens, inferri iubet: ſpectaculum conuiuis quidem ipſis inamœnum & triſte, matri uerò puellæ gratum & iucundum. Admodum enim optauerat, quȩſiueratq; caput id, quod ei, quas concupiuerat, rebus ex ſententia & libidine ſua uti inhibebat, ita reſectū ſpectare: & linguam zelo & æmulatione ſancta ueluti cote acutiorem redditam, poſtremò mutam deſpicere. Atq; ſic ille quidem eſt occiſus: caputq; eius longè prȩſtantiſſimum, mollioris ſaltationis prȩmium, Mænadi illi & furibundæ, tanq; munus honorificentius datum. At ipſa Ioannis reprehenſionem quodammodo etiam poſt capitis reſectionē uerita, coniungereq; id rurſus reliquo corpori timens, apud ſe, remotis arbitris, in abſtruſiore regiæ loco ſepeliendum duxit: truncum autem ipſum abijcere quópiam iuſſit. Eum porrò ſolum diſcipuli eius furtim ſublatū, cum ſolenni ueneratione in celebri quodam ſepeliere loco. Enimuerò IESVS quum ea quæ Ioanni accidiſſent, audiuiſſet, magnum de eo concepit mœrorem: & nauigio conſcenſo, in locis deſertis uerſatus eſt, ſolitariæ uitæ tranquillitate eum dolorem ſolans. Ioannes igitur prȩter res alias, quibus pulcherrimis pollebat, martyriò quoq; pro CHRISTI nomine cohoneſtatus, cœlorum, quibus dignus erat, conſequutus eſt domicilium: triginta & duobus annis, & menſibus inſuper ſex, munere in terris ſuo explendo peractis.

Indigniſſima Ioannis cædes.

En quomodo perijt iuſtus, quaſi non eſſet Deo dilectus.

Sepultura Ioannis.

Chriſtus in ſolitudinem ſeceſſit.

B

CAPVT XX.

FVribunda ſedenim, & adultera, inceſtaq; adeò illa, quæ quidem Herodis habebatur, reuera autem Philippi erat coniunx, uita longius acta, quum prius filiam & ſaltatricem acerbo fato ſublatā uidiſſet, deinde ipſa quoq; deceſſit: futuri ſeculi iudicio & ſupplicio reſeruata, meras ibi quàm citiſſimè diuinæ iræ feces, intolerabiliſq; indignationis DOMINI calicem hauſtura. Filiæ autem eius (dignus enim eſt, qui memoriæ cōmendetur) talis fuit obitus. Eundū ei quópiā brumali tempore erat, & fluuius traijciendus: qui quum glacie conſtrictus coagmentatuſq; eſſet, pedes eum trāſibat. Glacie autem rupta (idq; non ſine DEI numine) demergitur illa ſtatim capite tenus: & inferioribus corporis partibus laſciuiens, molliuſq; ſe mouens ſaltat, nō in terra, ſed in undis: caput uerò ſceleſtum frigore & glacie concretū, deinde etiā conuulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, ſed glaciei cruſtis reſectum, in glacie ipſa ſaltationem letalem exhibet: ſpectaculoq; eo omnibus præbito, in memoriam ea quæ fecerat, ſpectantibus reuocat. Herodem porrò ipſum non multo pòſt, uindicta diuina, quamuis tardior lentiorq; ut plurimū eſſe ſolita, itidem proſequitur: tam immanē, ut equidem puto, nefarij ſceleris impuritatē præcipuè ægrè ferens. Quòd enim Herodes alieno prorſus, propter uehementem acremq; adulteræ amorē, ab uxore erat animo, domo eam exegit. Hæc uerò tantā cōtumeliam nō ferens, ad patrē ſuū ſe cōtulit, (Aretā aūt Arabū regem hunc fuiſſe, ſuprà meminimus) & illi tam proteruū deſpectū, aliaq; omnia ad minimū uſq; recenſens, uindictā tam indignȩ mulieriq; nō ferendæ rei petijt. Ille uerò nō minus ſuā quàm filiȩ cōtumeliā eā eſſe iudicans, contractis copijs ſuis omnibus, bellūHerodi infert: exercitū eius cōcìdit, regionē omnē igni uaſtat, hominū uim magnā capit & abducit: omnibuſq; reb. ex ſententia cōfectis, in regnū ſuū redit.

Herodiadis mors.

Filiæ itidē eius ſaltatricis obitus perquàm acerbus.

Quibus rebus peccamus, eiſdem plerunq; pœnas damus.

Aretas Arabū rex cōtumeliā filiæ ſuæ ab Herode per repudium illatam, bello uindicat. Ioſeph. lib. 18.

Atque

Atq; hæc quidem nō solum sacrorū Euangeliorum liber, uerumetiam ueritatis amans Iosephus testimonio suo cōfirmat, Herodiadis mentionē faciens: ut scilicet Herodes uiuo adhuc fratre, cōiugem illius, opera sua ab eo abalienatam, sibi ipsi coniunxerit, in matrimoniumq́; & domū duxerit: eam aūt quæ ei legib. nupta fuerat, Aretæ regis Arabiæ Petrææ filiam repudiauerit. Et ut propter adulteram Ioanne cæso, bellū Aretæ, tanquā filia eius armorū causam prębuisset, intulerit: in quo bello uniuersas Herodis copias cōtrucidatas esse commemorat. Atq; id ita accidisse addit, propter Ioannis temerariam & nefandā cædem. Ioannem porrò iustissimū fuisse testatur, & baptismi mentionem facit: de rebus eius per omnia Euangelio cōsona scribens. Refert quoq;, propter Herodiadem regno Herodem excidisse: cum qua exilio quoq; sit mulctatus. Exulasse autem eos Viennæ: quę urbs Gallijs finitima, occidentem uersus est sita. In decimooctauo A

Herodes exilio mulctatus. Ioseph. lib. 19. cap. 7.

Iosephi de Ioanne baptista testimonium.

» Antiquitatū sanè libro, hisce uerbis de Ioanne memorat: Quibusdam Iudęis Herodis exercitus per iustam uindictam à DEO concisus esse uisus est, ut pœnas ispenderet Ioanni, qui Baptista cognominatus est. Occidit enim hūc Herodes ut uirum bonū, qui Iudæos uirtute exercenda, iusticia colenda, pietateq́; in DEVM pręstanda, ad baptismū conuenire iubebat. Tum demū enim gratū acceptumq́; DEO docebat eorum fore baptismū, si non tantum peccata quędam per confessionem deprecarent, uerumetiam mūdiciei & puritati corporis, anima simul iusticiæ cultu repurgata, alijsq́; uirtutibus omnibus studerēt. Valde enim oratione eius permouebantur. Herodes sedenim eloquentiam uiri, quòd hominibus persuadendis efficax esset, suspectam habens: & rem in defectionem euasuram timēs (omnia enim de cōsilio Ioannis Iudæi facturi esse uidebātur) multo melius esse duxit, antequam quicquam ab eo nouatum esset, hominem occupare, & è medio tollere, quàm ut rerum mutatione facta, tum primum in ipso tumultu & periculo pœnitentia duceretur. Itaq; ille, propter huiusmodi Herodis suspicionem, in custodiam Macheruntem conijcitur, atq; ibi cæditur. Hæc Iosephus. B

CAPVT XXI.

Apud inferos etiam Ioannes aduentum Saluatoris prædicauit.

ITaq; Ioannes etiā ijs qui apud inferos erant, præcursor aduenit, præsentiam ibi quoq; CHRISTI annuncians. IESVS aūt diuino spiritu solus in solitudinem agitur: atq; ibi ocio pietatis uacās, ieiunus prorsus dies noctesq́; quadraginta continuas persistit, oratione mentisq́; agitatione atq; contemplatione refocillatus atq; confirmatus. Quum autem naturæ cōgruenti affectione afficeretur, fameq́; percelleretur, sua sponte oppugnādum se tentatori permisit. Qui diuinam aggressus mentem & intelligentiam, mentis quoq; & intelligentiæ prętextum, experiri tentareq́; eam uolens, attulit. Atq; cum tribus, eisq́; potentissimis congressus affectibus, primùm quidem, Si filius (inquit) DEI es, ita ut suspicor, iube in panes uerti lapides istos. Deinde uerò in pinnaculum templi ductum, ut se deijciat præcipit, nihilq́; periculi ei rei subesse subijcit: confestim congruētem quoq; prophetiam adducens. Adhæc, inanis quoq; gloriæ cupiditate eum capere studet, & cuncta ei regna ostendit, daturumq́; se illi ea pollicetur, si procidens se adoraret: periculum scilicet faciens, exhibendæ declarandæq́; diuinitatis. Posteaquam autem in rebus omnibus tentatori oracula scripturæ obijciens restitit, Sathanam à se repulit: & non modò, quas modò diximus, concertationum, sed etiam omnium aliarum incursionum oppugnationumq́; illius uictor descendit, humana conditione superior omnium uirtutum perfectionūq́; diuini spiritus applausu cōprobatus: atq; Angelici satellitij, pro eo atque decebat, ministerio cohonestatus, solitudinem relinquit, & ad

Tentatio Christi in deserto.

Victoriā è tentatione reportanti, Angeli ministrant.

A & ad Iudææ atq; Galilææ ciuitates accedit, omnemq́; Israelis gentem uisitans, ad pœnitentiã & resipiscentiã omnes cohortatur: appropinquare iam, atq; adeò præstò esse regnum cœlorũ, læto prædicans nuncio. Atq; inde initio Euangelij facto, & quasi quibusdam communis naturæ sacris primitijs primordijsq́; iactis, DEVS VERBVM, non longè ab eius cõcionis tempore, duodecim sacros deligit discipulos: quos Apostolos etiã, præcipuo quodam honore prosequens, nominat. Horum Andreas primus, utpote à præcursore in disciplinam cooptatus, à quo etiam de rebus CHRISTI accuratè edoctus fuerat: & cũ hoc Petrus frater: patrem, nauigiũ, & quicquid preterea habuerant reliquũ, abijcientes, se ei coniungunt. Deinde Iacobus & Ioannes Zebedæo progeniti, quos etiã filios tonitrus cognominauit: itidem ut illi facientes, patremq́; & nauigium relinquentes, eum sequũtur. Philippus quoq; à Bethzaida, uicinã Andreæ & Petro domũ habens, hosce cõsequutus, discipulus esse iubetur. Deinceps Thomas, qui & Didymus dictus est: septimusq́; Bartholomæus eum comitantur. item Matthæus, ex publicanis: & Simon Cananeus. His accedit Alphei filius Iacobus: & Iudas † Iacobi germanus, qui frater Domini cognominatus est: uterq; autem sponsi, Iosephi scilicet, filij fuere. Vltimus porrò & duodecimus Iudas fuit, qui & Iscariotes dictus est. Insuper uerò alios quoq; legit septuaginta: quos & ipsos in ciuitatem & regionem omnem binos ante faciem suã, quò postea ipse iturus fuerat, dimittit. Hisce duodecim & septuaginta DOMINVS in societatem arctiorem accitis atq; delectis, fidelibus utebatur ministris, Euangelijq; cooperarijs: sensimq́; cum eis arcana, ineffabilia, deificaq; prorsus cõmunicabat sacra, magis magisq́; eos ad perfectionẽ producens, ac non aliter atq; proprijs filijs eis utens, omnem B ciuitatem atq; regionem perambulabat. Et primùm quidem ad eam quæ peculiaris ei esse uidebatur, Israelis accessit gentem. Aequum quippe erat, benè atq; benignè facere incipientẽ, primùm apud familiares suos benignitatis iacere fundamenta: ac sic deinceps eos quoq; qui remotiores essent, in effusam atq; superfluentem recipere gratiam.

Duodecim Apostolorũ electio.

† Iacobus iste alter est à Iacobo Alphæi, primus ab Apostolis Hierosolymorum episcopus creatus. Cuius extat epistola Canonica.

Septuaginta item discipulorum uocatio.

Prædicatio utrorumq;.

CAPVT XXII.

Beneficentia porrò eius in sermonibus & factis omnib. egregiè est spectata. Siquidem sapientissimũ VERBVM DEI sermonibus perfectæ sapientiæ & sanæ intelligentiæ, nec non naturã superantibus spiritus uitæ legib. discipulos suos certò & accuratè exercebat: ut eos ad contemplationem & cognitionẽ DEI, præterea ad actiones DEO placitas, imitationemq; diuinam adduceret, paulatim eis uirtutis colores adumbrans: factis uerò prodigiorũ & miraculorũ immensorũ magnitudinẽ cognitionis diuinæ confirmans, ut crederẽt, fideq; certa assentirentur à se prædicatę ueritati, persuadebat. Atq; per fidem & spẽ perfectionis conceptã eos producens, ac per utramq; conseruãs atq; protegens, ad pręcipuã & summã uirtutẽ, amorem scilicet DEI, prouehebat. Enimuerò ad eum modũ familiarib. auditorib. spectatoribusq; suis edoctis, factisq; & doctrinis per fidẽ, ut par erat, cõfirmatis, corroboratisq;, in orbẽ eos uniuersum mittit, animãq; rectã omnẽ per doctrinã eorũ erudit, sibi ipsi familiariter adiungit, &, quoad eius fieri potest, deificat, † iusticiaq; dignam efficit. Accuratiorẽ sanè exactioremq; Euangelicæ doctrinę orationẽ, & magnificã miraculorũ CHRISTI, & singillatim quæq; exponentem cõmemorationẽ, quaternio discipulorũ, eorũdemq; Euangelistarum CHRISTI, repręsentat. Aequũ uerò mihi uidet, hęc denuò persequi: & non illa quidem, quasi præsentis sint instituti aut propositi, ut fusius, sed summatim tãtũ perstringant, peropus esse duco: itidẽ ut in arte & disciplina omni necesse est, finẽ & utilitatẽ eius cognoscere, siqui-

Disciplina Christi, qua discipulos suos erudijt.

Doctrina fidei, spei, charitatis.

Hoc est, iusticiæ idoneam.

Synopsis doctrinæ Euangelicæ.

siquidem non ociose,& quasi aliud agens quispiã doctrinę ei incumbere uelit. Si A
cuti igitũ in alijs, ita in hoc quoq; studio, eos qui ex pręscripto Euangelij uitam si
bi agendã constituerunt, finem eius in primis, uidelicet quę nam utilitas eos qui
per id ad perfectionem consequendã aspirãt, cõsequatur, scire cõuenit. Itaq; quẽ
admodũ doctori omni ille finis propositus est, ut discipulũ, quoad eius fieri po-
test, disciplinę cõmunicatione sibi reddat persimilẽ: itidẽ pręceptori CHRISTO
IESV, qui reuera summè bonus est, cõstitutũ scilicet est, quantũ humana permit
tit cõditio & fragilitas, unũquemq; per Euangelium ad se accedentẽ sibi ipsi cõ-
formare, atq; ita cõformatos filios suo exhibere patri, & hęredes quidẽ DEI, co-
hæredes uerò per eam adoptionẽ quæ gratia obtigit, ipsius unigeniti & primo-
geniti IESV CHRISTI cõstituere. Quapropter ad hunc tam magnum & mirifi-
cum Euangelij finem, & tã insignis adoptionis honorem spectãtes, unũquodq;
seorsim pręceptũ eius ad animũ adducere, & penitius perspicere debemus. Ho-
rũ siquidem aliqua rationalem animę partem repurgãt, longéq; ignorantiã insci
tiãq; omnem exigentia, quicquid est in rationis nostræ cogitationib. uanitatis,
abijciũt atq; repellũt: & pro eis cognitionem DEI amantem, DEO'q; gratã, pru-
dentiãq; cũ ratiõe recta inducũt. Quędã uerò ferociores animi affectus ordinãt
atq; cõstituunt: incõpositos enim, inobediẽtes & rebelles, quasi catenis cõstrin-
gunt, irãq; & uociferationem uehementiorẽ atq; deformiorem omnem, præte-
rea blasphemiã & maledictionem uel diminuentia, uel prorsus eximentia tollũt:
morem uerò mitem & mansuetũ, animũq; æquũ & fortem, ritè atq; ordine om-
nia exequentem, substituunt. Nonnulla aũt, cũ cura & diligentia seruata, partem
animæ cupiditati obnoxiã erudientia, cõponunt: stuprũ, omnemq; aliã impuri-
tatẽ & immundiciem, & (ut uno uerbo simpliciter dicam) omnem cordis malã
affectionẽ atq; perturbationẽ abolent & extinguũt: puritatẽ uerò, sobrietatem, B
tẽperantiã, pudorẽ, omniq; appetitu malo carentẽ cõstantiã, deniq; innocentiã
& mũdiciẽ, atq; omni carnis simul & spiritus cõtaminatione & inquinamẽto ua
cuã castitatẽ introducunt. Omnia deniq;, aliud aliũ sensum, pædagogorũ more,
erudiunt atq; instruunt, & linguã rectè formant atq; frenant. Omnia etiã ea præ
cepta, per spiritũ efficaciã suã consequuta, ritéq; & cũ iudicio in animo cõcepta,
alacres & uiuidos exequutores eorũ efficiunt, bonos scilicet & iustos, placidos
simul & æquos, item misericordes & DEI amantes: &, ut summatim dicã, iniusti
ciam & iniquitatem quamq; nos omnino ex corde eijcere, atq; eas auersari: iusti
ciam uerò omnem & uirtutem, iuxta proportionẽ cõformationis & similitudi-
nis ad Doctorẽ ipsum, exercere & meditari docent: ut deinde quũ iam ad dispo-
sitionẽ affectionemq; cordis, atq; adeò ad boni habitũ pertigerint, & ea quantũ
fieri potest obseruarint, nõ amplius peccare possint: quippe ad perfectionẽ, quã
uis humana capit, cõpositi atq; deducti, perinde scilicet atq; ipse qui eis præijt re
rũ optimarũ magister & pręceptor. Cæterùm ad eum modũ per effectricẽ co-
gnitionem præceptorũ ad perfectionem perductis, procliuis facilisq; fit, per ef-
fectricem eam uim, ad contemplatricem sublimitatẽ transitus. Si quis enim præ
cepta rectè exequendo, per timorem Domini, implet, eũ ille simul diuina dulce-
dine & caritate dignatur. Ita is demum effectricis operum uirtutis, tanquã præ-
mium, iuxta profectus proportionem, reuelationis diuinorũ mysteriorum per-
cipit fructus. Et quas res ne audire quidẽ potest, quũ ab effectrice uirtute ocio-
sus abest: eas, per opera aditũ sibi faciens, clarè & euidenter contẽplatur. Et quæ
intelligendo non assequitur per interpretationẽ exposita, ab operum effectrice
remotus, ea effectricẽ persequens ipse quã optimè interpretatur, cõposq; fit re-
rum arcanarũ, & ineffabiliũ omnino per contemplationẽ: ac diuinarũ scientiarũ
altitu-

Finis & scopus doctrinæ Christi.

Vt nos scilicet filios & hæredes Dei, & cohæredes Christi efficiat.

Præcepta Euãgelica conformãt animæ nostræ partim τὸ λογικόν.

Partim τὸ θυμῶδες.

Partim τὸ ἐπιθυμητικόν.

Eadem præcepta, pro se quodq;, sensus & partes hominis omnes, spiritus efficacia, singillatim erudiunt.

Ad habitũ deducta efficiũt, ut homo non peccet.

Per uirtutem actiuã, ad contemplatiuã est transitus.

A altitudinem aggressus, eas inquirit, sapientiæque profundo liberè atque sine periculo innatat. Itaque is parabolas & ænigmata ad ędificationē discentium eodē proponit spiritu, & quasi gradus & ascēsus in corde sibi per mentis acumen cōstruit: res obscuras, abstrusas, & abditas sapientiæ DEI, sanctè simul & mysticè contemplans. Sed enim præcepta & parobolę Euangeliorum, quatenus ex breuiter dici possunt, in his quæ perstrinximus sunt sitę. Effectores namque operū atque contemplatores, ueros'que philosophos, qui Apostolicā planè uitam degendam eligant, imò fratres etiam & participes CHRISTI, eos qui iuxta ea præcepta ad perfectionem pertingunt, efficiunt. Porrò fieri efficique nō potest, ut hominis natura & tenuitas proprio cōcita motu & ui natiua, uel ad perfectionē effectricis uirtutis pertingat, uel ad altitudinem contemplationum aspiret: nisi quis in intimo corde suo Saluatorem Dominum, ut DEVM perfectum, atque eadem cū patre potentia & uirtute, eundemque hominem perfectum, tanquam quoddam firmissimum fundamentum iecerit: atque eo adiutore utens, sedulò oret, ut ei simul & operum effectio, & arcanorum contemplatio rectè succedat. Quod sanè tum quidem ipse per seipsum Dominus IESVS suis ostendit sectatoribus: deinceps uerò & omnes omnium hominum nationes, per sacra Euangelia docuit, uidelicet, DEVM se & simul hominem perfectum esse clarè & disertè astruens. Id nos quoque in primis considerantes, DEVM ipsum & Dominum, eūdem'que hominem perfectum profiteri oportet, & per præcepta eius probè instructos, ad diuinam illam contendere & anhelare perfectionem.

Fundamentum ueræ pietatis, actiuæque simul & contemplatiuæ uirtutis est, ut Christū Saluatorem uerum Deū, eundemque uerū hominem credas & profiteare.

CAPUT XXIII.

B VErùm enimuerò, quòd perfectus natura homo Dominus sit, citra tamen naturæ inquinationē & sordes, apertè astruit nouē illa mensiū, qua in utero gestatus est, foetura, natiuitas eius, educatio, baptismus, tentationes, fames, sitis, labores, fatigationes, lachrymę, angores, somnus, tædium, & quæcunque sunt hominū naturales & irreprehensibiles affectiones: adhæc alapæ, colaphi, flagra, cōtumeliæ, irrisiones, sputus, sannæ, ludibria, & reliqua eiusmodi: præterea crux, claui, acetum, fel, lancea: postrema denique mors, funus, & sepultura. Atque hæc quidem à discipulis tum, ad confirmandam carnis eius fidem, sunt spectata: posteris aūt ex ordine omnib. ea sacrorum Euāgeliorum scripta exhibent atque repræsentāt. Itaque hæc omnia, Seruatorem uerū esse hominem, satis indicant. Quòd uerò idem perfectus sit DEVS, extra confusionem & contaminationē omnem, (ut qui ad subsistentiam suam diuinā, humanam inseparabili modo naturam susceperit, peculiares'que eius naturæ conditiones sibi proprias reddiderit, neque dedecere se quicunque illi sunt naturales & irreprehensibiles affectus putauerit) manifestò declarat: primùm expers seminis è uirgine natiuitas: & qui circa eam auditi sunt, coelestis & angelicæ militiæ, Gloriam canentis, magnifici hymni: stella itineris Magorū dux, horum'que secretò res magnas insinuans muneratio & adoratio: præterea circa baptismū eximia Ioannis testificatio: eaque longè sublimior, quę coelis apertis prorupit, paterna uox: & qui inde in columbæ specie super ipsum descendit spiritus, uocem eam in eū qui baptizabatur peculiariter trahens, filium dilectum coelitùs intonans: & alia multa, quæ singillatim recensere præsentis operæ non est. Satis porrò ea quæ dicta sunt, diuinitatis eius fidem fecerint illis, qui perspicere eam & intelligere solidè possint. Cæterùm, ut crassus quoque iste & tenebris obsitus mundus illustraretur, & homines in caligine uersantes immensam incredibilis & plusquam infiniti diuini in genus humanum amoris lucem cōspicerent, diuitias'que bonitatis eius

Indicia certa humanitatis in Christo.

Impurato ore expuēt uenenatos sputus. Lact.

Indicia aperta diuinitatis in eodem.

Miraculis Christus fidem diuinitatis suæ confirmauit.

cognoscerent, prodigijs & miraculis longè maximis edendis, fidem hominum luculentius adaugens & confirmans, magis atq; magis per ea † DEVS IDEMQ; HOMO VERBVM diuinitatem suam comprobauit. A

† ὁ θεάνθρωπος λόγος.

CAPUT XXIIII.

Euãgelistæ nõ omnia Christi miracula scriptis suis sunt complexi.

ET singula quidẽ seorsim miracula, quib. diuinitas eius est declarata, in præsentia oratione cõplecti & explicare, tantũ abest ut nostræ, qui & temporib. & moribus longissimè ab eorũ absumus contemplatione, sit facultatis: ut ne ipsi quidem diuini Euangelistæ, quæq; singillatim, quæ uiderunt, referre potuerint: perinde atq; radiorũ solis, & fluctuũ sibi ipsis cõfertim ingruentiũ, rationẽ & numerũ inire omnino non est. Illis siquidem celeberrima quæq;, ut quæ fidem maximè apud auditores habitura essent, cõmemorare satis fuit: maximã eorũ partem, q̃ nõ facile in uulgus probabilia essent, mundo'ue, & qui huius studijs tenent̃, crassiori'q; mente sunt, ut crederentur, per
" suaderi possent, persequi supersedẽtibus. Huc enim referri illud arbitror: Si om-
" nia singillatim perscribant̃, ne ipsum quidẽ mundum recepturũ esse, qui scriben-
" di essent, libros. Proinde & nos eorũ quæ ad præsentem narrationẽ sunt accommodata, cõpendiosè exponendorũ delectu habito, ad reliqua instituti nostri ordine persequenda progrediemur.

Recẽsentur ex plurimis quædam miracula eius.

Quæ nam igitur sunt, quæ certã plenam'q; diuinitatis IESV faciunt fidẽ? Aqua in uinũ solo uerbo uersa: febris uerbo itidẽ propulsatæ, quâ apud Petri socrũ, quâ apud Regij hominis puerum, curatio: leprosorum uoluntate sola purgatio: claudorum item mandato solo sanatio: multorum etiam à natiuitate cæcorũ illuminatio: surdorũ, eorũdem'q; uel difficulter uel omnino nõ loquentiũ, linguæ simul & auditus articulata & clara expeditio: membra quæ longiore temporis spacio soluta fuerãt, ad officium suum reducta, quùm in eo qui à quatuor baiulis ex tecto per tegulas funibus demissus fuerat, tum in eo quoq; qui ad probaticã Solomonis triginta & octo annos æger decubuerat: aridarũ manuũ laxata uincula: eorum qui in terrã corporis inclinatione uergerent, directa restitutio: plurimorũ dæmonũ præsidia & castra uno impetu in fugam uersa: lunatici morbi expiatio: fluxus sanguinis occulto fimbriæ uestis contactu cõsistens: Centurionis puer expectato & iam imminente periculo liberatus: Iairi filia à morte reducta: multifariam uariorum'q; malorũ spirituum propulsatio & eiectio, atq; unà cũ grege porcorũ in undis submersio. Iam quinq; panibus, duobus'q; piscibus quinquies mille uiri ad satietatẽ usq; refecti, horũ'q; reliquiæ duodecim cophini: ac septẽ rursum panibus quater mille pasti alij, & sportæ septẽ, quæ insigni superfuerũt miraculo: in mari nõ alia q̃ in solido pauimento deambulatio, nec ipsius ea tantũ, uerumetiã Petri Apostolorum * principis, ipsius IESV cohortatione suscepta: uehementis increpatio procellæ, quæ mare pacauit, atq; ex tempestate sæua ad malaciã & tranquillitatẽ summã reduxit: hydropici uenter nutu contractus, atq; ad statũ suũ reductus: ciuitas quoq; Naim, quæ elatum uiduæ filium rediuiuum conspexit: atq;, ut semel dicam, uarij & omnis generis corporum languoris & imbecillitatis auxilium præsens & curatio. B

** κορυφαίου.*

CAPUT XXV.

Potissima Seruatoris nostri miracula.

SEd enim diuinorũ miraculorum omniũ ad fidẽ diuinitatis eius faciendam potissimũ, maximũ, & euidentissimũ est, in montẽ cum discipulis ascensus ille, & corporis ad diuinæ similem formã mutatio: cuius spectatores ut tenuibus admodum uestigijs fierẽt, præcipui ex discipulis, honore tanto digni reputati, obtinuerũt, Petrus, & Zebedæi filij. Orante enim eo, instar solis, multo'q; etiã clarius, facies eius reluxit, ac uestes perinde atque lux resplenduerunt. Ex imo aũt inferorũ recessu legis administer Moses apparens,

Metamorphosis & transfiguratio eius.

A parens,& simul Helias ex occultis latebris existens,præstò fuere. Vterq; porrò cum eo colloquuti sunt de migratione eius per crucē,quā breui peracturus fuerat in Hierusalē.Cæterùm, qui per tam sublimis miraculi cōspectū arcanis illius sacris initiati essent,magnitudine eius cōsternati,tum id quidē silentio texêre, supra naturæ captū id arbitrantes esse.Quum aūt postea eo maius uidissent prodigium,ipsam scilicet ex mortuis resurrectionē eius:tum demū & hoc unà cū alijs, manifestioris certiorisq; fidei faciendæ & cōfirmandę gratia,omnibus promulgarunt. Præcellit porrò & illud,quod in amico Lazaro, ex uico Bethania orto, Marthæ & Mariæ,quæ ei inseruiebāt, fratre pręstitit. Eo iamiam morituro,ad IESVM germanæ nunciū mittunt,qui ei id significet,opē'q; eius imploret. At ille,gloriæ id sibi fore sciens,cū discipulis familiarius colloquit̃, ac paulo pòst Lazarū obdormiuisse,lætari'q; se eis dixit eorū causa,quòd ibi tum nō affuerit. Vt uerò defunctus ille quartū iam diē in sepulchro clausus iacuit,præstò adest SERVATOR:& quū sorores multa miserabiliter cum lachrymis proloquutæ essent, ad monumentū tandem accedit,&lapidē auferre iubet.Ille aūt,neruis in cōpage & cōnexione corporis diffluentibus iā putrescebat,grauiter'q; olebat. SERVATOR porrò,quū oratiōi incubuisset,atq; acrius infremuisset, inuocato cœlitùs paterno auxilio,Lazare ueni foras,inclamat.Itaq; defunctus,perinde atq; uiuēs, & amico semper assistēs,cō sequitur:& sepulcralib.fascijs ligatus,celeberrimum omnib.spectaculū prodit,uinculis'q; eis solutus domum uadit.Multitudine aūt tumultuante,ac Pontificibus & ipsius & Lazari occidendi cōsiliū rationē'q; quęrētibus,Hierosolymis relictis,inde secedit:& finitimū,qui Ephrem dicitur,incolit locū.Ac noua quidem & supra naturam omnē posita miracula, sic se habent.

Resurrectio ipsius Christi à mortuis.

Lazari resuscitatio.

CAPUT XXVI.

B FOrtasse aūt non intempestiuū fuerit,oratione breui & ea quę ille per parabolas loquutus est,quoad eius fieri potest,clarioris intelligentię causa referre.Itaq; prima apud Matthæum parabola est,semē,pro eo atq; decebat,in terram cadens,partim trigecuplum, partim sexagecuplum,atq; etiā centuplum germinans.Secunda, ager zizania superinsita habēs: cui ob id,ut parceret,dignū uisum est.Sequitur sinapis granū,in altam arborem excrescens.Et farinæ fermentū,tribus satis exceptum. Item magno comparatus ager,propter defossum ibi auri thesaurū.Preciosa item illa margarita, quam lucri causa mercator emit.Præterea omne genus piscium,sagena piscatoris cōclusum.Postea centū ille ouium grex:& ouis una,quæ longius inde aberrans,bono pastori seruata est. † Decē milium debitor talentorum. Operarū mercede cōductio,in inæquali æqualitate ad æquitatem deducens quod uidebatur iniquum. Duo filij,qui à patre uocati,& in uineā suam missi, * ordine inuerso opus faciūt. His succedunt pessimi agricolæ,qui herili filio necem crearunt. Insuper rex magnificas filio nuptias struens,& cū conuiuis ex tempore cōquisitis cōuiuium celebrans.Item quinę & prudentium & fatuarum uirginum lampades, uel ardentes,uel extinctæ. Paterfamiliàs prudenter seruis suis talenta diuidens. Et pastor prudenter oues ad dextrā & sinistram segregans. Et has quidem Matthæus habet. Marco uerò quatuor tantū ex his referre,in mentē uenit. Inęqualem scilicet reditum duplicis seminis:& eos qui patremfamiliàs suadendo orant, ut zizania euellere permittat: Sinapis arborem, & uineæ hæredem pessimè à seruis cæsum. Lucas porrò plurimas congerit:& inter reliquas, has quoq; exponit. Primùm,de eo qui domum super petram firmiter construit,& non in arena fundamenta iacit. De eo qui à domino per grandioris debiti remissionem magno affectus est beneficio,unde eo plus atq; uehementius eum amare debuerit. De-

Parabolæ Saluatoris apud Matthæum.

† μυρίων.

* ἐναλλαγμένως

Apud Marcū.

Apud Lucam.

inde uiator, qui in prædones incidit, & à Samaritano curaturam obtinuit. Ad A hęc, is qui intẽpesta nocte accedit, & importunitate, quod petit, impetrat. Item pater puero cogenti, non res malas, ut lapidem, aut scorpionem, tribuens. Prętere a spiritus malignus domum scopis purgatam inueniens, & in eam cum aliis septem immigrãs, prioribusq́ deteriora faciens. Obserua mihi & seruũ, qui ex nuptiis dominum redeuntem expectat. Nec minus & ficum, quæ tertium iam annum stercorationẽ admiserat: quòd autem fructum non tulerit, ab agricola excisa sit. Alteram item ficum sterilitatis ergò exarescentem. Insuper mulierẽ scopis domum purgantem, & ob drachmæ inuentionem uicinas uocantem, maioremq́ in modum gaudentem. Est pręterea luxu perditus filius, commiserãtem patrem complexus, adoptionemq́ paternam præter spem & opinionem consequutus. Dispensator item bonæ laudatæq́ iniquitatis, qui singulari prouidaq́ solertia, aliam gratiam sibi ex debitis pecuniis parauit. Pauper quoq́ Lazarus, ulceribus scatens: immisericorsq́ rursus diues, in media camini flamma aquæ rorem petens. Insuper publicanus, pectus summisso atq́ humili animo plangens, & cœlum suspiciens: Phariseus ediuersò, uano tumore sublatus, humi decidens. Minarum distributio in decem seruos facta. Atq́ in his quidem parabolæ consistunt. Cum quibus ille & alia quædam per obscurã insinuationem implicuit, uetus & nouum testamentum significans, & simul futuri regni absolutam perfectionem, simul incrementum doctrinæ & prædicationis optimè per ea adumbrans: tantisper dum imperfecti etiamnum, nec dum absolutioribus sacris satis initiati essent discipuli.

CAPUT XXVII. B

Descẽsus Christi ad inferos.

DEinceps, quũ triennalis temporis filii DEI in terris, doctrina sua promulganda, conuersatio finem suum haberet, oporteretq́ ipsum pro eo atq́ à mundi constitutione pręfinitũ constitutumq́, atq́ oraculis sanctarum scripturarũ prædictum fuerat, uitam suam pro mundi uita & salute ponere, nec non per mortem ad inferos descendere, ut dignos idoneosq́, qui uidelicet constanter in fide perseuerassent, in uitam, ipsumq́ adeò paradisum, tanquam princeps & autor uitæ æternæ reduceret: quumq́ eius rei gratia summum DEI VERBUM iam perfecisset omnia, ac discipulis suis læto significasset nuncio, appropinquare regnum cœlorum: à Satana quoque captis libertatem, eisq́ quorũ animi tenebris obfuscati atq́ incredulitate deprauati essent, ingens lumen affuturum annunciasset, ad pędicandum annum Domini acceptum, & diem retributionis, consolationem uerò lugentibus in Sion: receptis secũ, quos sacris mysteriisq́ suis imbuerat, accedit ad Bethaniam uicum, qui Hierosolymis ad stadia maximè quindecim abest. Ibi eum Simon leprosus hospitio excipit, quem apocryphi libri patrem Lazari fuisse apertè tradunt. Apud hunc, quum cibum caperet, conuiuam simul, quem non ita pridem in uitam restituisset, Lazarũ habuit. Ibi quoq́ Lazari soror Maria humaniter excepto IESV, tanquam [illegible], propter rediuiuam restitutionem fratris, unguento precioso caput eius in[illegible]uit. Quemadmodũ scilicet & alia antehac circiter mediũ prædicationis tempus: atq́ iterum alia mulier quę uitam meretricio quęstu tolerauerat, paulo ante passionem extra Hierosolyma unguento ingentis ponderis & precii, pedes IESV lauit, sepulturæ adumbrans & repręsentans mysterium. Quę sanè mulier, quibus multos in perditionis attraxerat lubricitatem, capillis, tanquam spõgiis, pedes eius extersit: unguentumq́ lachrymis miscens, graui peccatorum est catena liberata. Deinde, ut competentem debitumq́ finem scripturę de eo proditę haberent,

Summa prædicationis Euangelicæ.

In domo Simonis Leprosi Christus à Maria unguẽto inungitur.

Simon is Lazari pater.

A' tribus mulieribus Christus unctus est. Vnde nonnulli doctores, tres Marias faciũt.

Triumphalis Christi in urbẽ Hierosolymitanam ingressus.

A haberent, pullo subiugalis iumenti, qui thronis Cherubin uehitur, insidens, patentibus portis Hierosolyma ingreditur. Ibi multitudo * honorem eum qui ex itinere aduenientibus debetur, deproperans, quasi cuidã præstanti, hominemq; superanti, reueraq; Domino & Regi, carmina publicitus canit. Puerorũ præterea tenerorũ cateruæ circa eum cõgregantur, diuinos pæanas & uictoriæ carmina accinentes: atq; ex his alij uestimenta humi sternũt, alij olearum & palmarum ramos frangentes, partim pedibus eius subijciunt, partim manibus quatientes, magnificis ei applaudunt apprecationibus, perinde atq; triumphatori & uictori cuiquã: Osanna, dicentes, filio Dauid: Benedictus qui uenit in nomine Domini, DEVS Dominus, & apparuit nobis. Atq; ita uociferabant longius eum producentes, donec cum laude & gloria in templũ est ingressus. Vnde ille * rerum sacrarũ nundinatores, sanctarumq; cæremoniarũ & mysteriorũ deprauatores, flagello, cum libertate plurima ac potestate maxima, ad inuidiã usq; & furibundam illam eorũ insaniã, expellens, sceleratos & impios euertit. Irę deinde cedẽs (iam enim in cædem eius ruebant, tanq; mundum ipsum post eum euntẽ conspicati) Hierosolymis SERVATOR precationis ergò egreditur. Postea uerò, interposita aliqua temporis mora, eò reuertens (manè tum erat) quum fames ei incessisset, quod scilicet propriũ humanæ conditionis erat, ad quandã diuertit ficum: cui quum nullus inesset fructus, ultima statim ei per execrationẽ imprecatur, utpote quæ autor primũ & dux trãsgressionis fuerit. a Atq; illa humore protinus omni prorsus exarescente, arida omnibus exhibetur. Quod sanè in eo spectatissimum omnib. modis diuinitatis opus fuit. Etenim, sicuti naturalis simul & hominis & idem DEI uoluntas, ita simul & hominis & DEI efficacia atq; actio, in ipso eodem conspiciebatur. Vtraq; namq; natura, quæ propria ei essent, simul & uo-

B lebat & efficiebat, cum alterius naturæ scilicet communicatione. Neq; enim seorsim & absq; cõmunicatione, utraq; natura natiua & propria munia faciebat: uerùm & diuinitas cum humanitate, & rursum humanitas cum ipsa diuinitate, quę cuiusq; essent officij, supra naturæ captũ efficiebant. Siquidem, quemadmodum propria diuinæ sublimitatis munera filio hominis † cõmunicata: itidem rursum naturales hominis imbecillitates DEO VERBO manifestè, per quandã quasi remunerationẽ redditæ * sunt, propter eam quæ per subsistentiã est, unionẽ. Fortasse aũt ficus ista exarescens, inuolucro quodam synagogæ Iudæorũ sterilitatẽ, ferendorumq; fructuũ inopiam expressit. Et profectò omnis anima rationalis incredulitati & diffidentiæ in CHRISTVM obnoxia, etiamsi legibus literæ tanq; folijs admodum florere existimetur: tamen si lege fidei in CHRISTVM, qua illa maximè nutritur et fouetur, excidat, longè à benedictione DEI dissita, exarescit.

εἰσόδιον τιμὴν σχεδιάζοντες.

“ “

θεοκαπηλοῦς.

Eijcit è tẽplo Hierosolymis ementes et uendẽtes Christus.

Ficus infructuosa ad uocem Christi arescens.

a De pomo fici primi parentes nostri gustarunt.

Idem Christus Deus et homo, utriusq; naturæ efficacia simul & coniunctim, & diuinitatis miracula edidit, & humanitatis imbecillitatem exhibuit.

† μεταδίδοται.

** ἀντιδίδοται.*

Ficus ista exarescens & infructuosa, Synagogæ florentis quidem, sed sterilis, typus est.

CAPVT XXVIII.

SVb hæc cœna paratur in domo, ut aiũt, Ioannis Euangelistæ: quam ille, possesione sua (non exigua aũt ea fuit) in Gallilæa Caiphæ, eius temporis Iudææ pontifici uendita, (cuius gratia etiam illi notus extitit, sicuti ipse alicubi sacro suo testimonio astruit) in locis circũ Sion montem sitis cõparauerat. Ibi igitur discipuli apud hominem certũ, priusquam Azymorum instaret dies, ita ut illis mandatum præscriptumq; fuerat, legis pascha instruunt. Verumenimuerò, quum peropus esset, parasceues die ad uesperam, ut lex pręcipit, agnũ immolari: nihilominus tamen eo uerũ agnum, qui iam iam pro nobis pascha immolãdus erat in cruce, præueniri, & typũ imaginemq; legalis paschatis cõplere, circiter quintæ diei uesperam oportebat. Opinio sanè obtinet, quùm multis alijs, tum Chrysostomo præcipuè cõprobata, irrationalẽ tum agnum primùm, ita ut par erat, CHRISTVM cũ discipulis omnino edisse:

Ioannis Euangelistæ domus Hierosolymis.

Extrema Paschalis Christi cœna.

Verus agnus Paschæ.

In ea cœna primùm legale pascha editur.

Pedes discipulorum lauantur.

Deinde quum ad mysticã arcanam'q; illam cœnam cõsedisset, parua interposita A mora cõsurrexisse, uestimenta (utpote quæ eum fortasse grauaret, & in ministerio obeundo impedirent) statim deposuisse, linteum sibi circumcinxisse, atq; ita prõptè & alacriter discipulorũ pedes lauisse: ut simul & nouã summissionis atq; humanitatis ostenderet sublimationẽ, & per symbolum atq; signũ ipsis propriè

Lotionis eius mysterium.

cõpetere mentis corporis'q; expiationẽ & purgationem declararet. Insuper uerò illud eis innuens, pedes eorũ ad profectionẽ in gentes, aptos atq; idoneos esse. Adhęc, obscurè etiam, diuinorũ pedum, pacem læta prędicatione annunciantium, pulchritudinem insinuans. Quum uerò rursum discubuisset, mysticum tradidisse sacrificium horrendorũ simul & uiuificorũ nostrorum mysteriorũ pane † fermentato, & uino ex uite expresso. Eaq; quum per gratiarum actionẽ & sanctificationem benedixisset, discipulis dedisse. & quum uerè corpus & sanguinẽ suum esse, quasi fide sua interposita, confirmasset: accipere & participare eos illa, quippe * nulla re à diuina carne sua discrepantia, iussisse: atq; id, ad eundẽ modum, in futurũ deinceps fidelibus faciendum, ad sincerã euidentem'q; sui memoriam, per manus tradidisse. Itaq; quum quibus oportuit cœlestibus mysticis'q; sermonibus conuiuas sodales'q; suos instituisset, nouas'q; & arcanas res proloquutus esset, aduẽtũ'q; Spiritus, qui à Patre (filio'q;) procedit, secretiore ac sanctiore modo eis spopondisset, nouũ deniq; postremò omniũ testamentũ exposuisset, in Getsemani agrũ oraturus unà cũ illis egreditur. Atq; ibi humanã imbecillitatẽ declarans, precatione, siquidẽ Patri ita uisum esset, ut ab eo mortis poculum abiret, deprecatur. Discipuli sanè grauedine somni pressi, segnes admodum esse, & quomodocunq;, ubi sors tulit, concidentes, quisq; obdormire, ipse uerò magister eos reprehendens obiurgare, & præcipuè Petrum, alijs feruentiorem B acriorem'q;, & qui constanter se in periculis perstiturum esse fuisset pollicitus.

Pascha uerum in Eucharistia exhibetur.

† ἐν ζύμῳ ἄρτῳ. hoc sic ut ab homine Græco dictum.

* κατὰ μηδὲν τῆς αὐτοῦ θείας σαρκὸς διαφέροντα.

Christus in horto ad Getsemani prædiũ orat.

CAPUT XXIX.

Intra quod tẽpus Saluator doctrinæ suæ cursum peregerit.

SCire autem conuenit, diuinã scripturam innuere, SERVATOREM ipsum omnẽ doctrinæ suæ cursum sub Anna & Caipha pontificibus absoluisse: quandoquidem intra istorũ Pontificatus rerum'q; administrationis annos, totum IESU doctrinę tempus ad finem suum peruenit. Initium enim docendi Annæ pontificatu fecit, & munus id usq; ad Caiphæ administrationem consummauit. Tempus aũt doctrinæ SERVATORIS omne non totum expleuit quadriennium. Quum enim constitutiones legis paulatim solutæ interirent, præter alia etiam is qui ex maiorum successione per sanctioris uitæ mores excellebat DEI cultus, sacrum'q; ministeriũ collapsum intercidit. A' ducibus enim & præsidibus, qui temporib. quisq; suis Roma mittebantur, aliàs alij ministerium sacrum pecunia comparantes, non uno longius anno in eo perseuerabant. a Quòd autem id uerum sit, teste Iosepho utar, qui post Annam quatuor per successionem pontifices usq; ad Caipham fuisse, in Antiquitatibus suis hisce uerbis prodit: Valerius Gratus Anano põtificatu abrogato, Ismaelum pontificem creat, † Phabi filium. Sed & huic quum paulo pòst dignitatem eam ademisset, Eleazarum Anani pontificis filium pontificem designat. Anno porrò exacto, & isto quoq; à pontificatu reiecto, Simoni Camithi filio sacram administrationem tradit. Verùm & huic honorem eum obtinenti, non anno longius tempus fuit: cui Iosephus, qui & Caiphas dictus est, successit. Ex his igitur consequitur, non prorsus quadriennij integri SERVATORIS nostri doctrinæ fuisse tempus, quum quatuor annis quatuor pontifices, ab Anna usq; ad Caiphæ ordinem & creationem, annuo functi sint ministerio. Caipham uerò ipsum

De quadriennij istius obseruatione Nicephorus Eusebium li. 1. cap. 10. est imitatus. Verùm ea cum 13. cap. huius libri, & cum Luc. 3. non cõuenit. Et Valerius Gratus ante annos ferè decẽ, priusquã Pilatus Roma in Iudæã præses missus est, prouinciæ eius præfectus fuit. Quid uerò eodem tempore Hierosolymis

a Cæsaris procuratores pro sua libidine & auaritia sacerdotium cõferebant. Eutrop. li. 1. cap. 12.

† Alij legũt Iabi fil.

Ioseph. libro 18. capite 7.

A ipsum Pontificem eius anni, in quē salutifera incidit passio, fuisse, scripta Euangelica attestantur. Vnde & hæc illi, de tempore CHRISTI doctrinæ, quæ modò proposita est, consona esse obseruatio, liquidò ostenditur.

Gratus faceret, quum ibi eorū obtineret administratio nem Pilatus? De alio itaque tempore, Iosephi uerba ista sunt accipienda. Et autori ipsi in cap. 10. atq; præcipuē Luc.ca. 3. hac in re fides habenda. Hoc etiam declarat cap. 4. libri 2. infrà.

CAPUT XXX.

AB hoc ipso Caipha, & improbo scribarū cōsilio corruptus Iudas Iscariotes, & quasi morbo auaritiæ correptus, qui dicendorum tacendorumq; ac rerum præterea omnium cum reliquis discipulis particeps à SERVATORE factus fuerat, quum alienū seipsum & expertē diuinæ gratiæ, per excellentē malignitatem suā reddidisset, post lotionē ipsam, atq; * arcanorū † sacrorum initiationē, uitalemq; ipsum panē, uiuus etiamdum in potestatem inimici captus peruenit, cui se antea quoq; uoluntatis animiq; destinatione dediderat. Itaq; ab apostolorum choro seiunctus, quæ cum scribis & pharisæis inierat pacta conuenta adimplet. Cohorte enim cum tribuno & multitudine ea quæ rapinis & latrociniis gaudet, adducta, quibus quidem laternæ & faces accensæ & fustes in manibus erant, osculo Dominum prodit, & abit. At ille captus, ut ouis innocens ad mortem fertur. Neq; enim contentionē ullam subindicans, neq; percussorū impetum ęgreferens, placido quietoq; animo trahentes sequebatur. Nec id ille tantū pręstitit, sed & feruidiorē discipulis aliis Petrum, qui gladium strinxerat, obiurgat, ferrum in loculos suos reponere iubet: tū aūt Pontificis serui, cui Malchi nomen erat, resectam aurem restituit: nō inopia aut imbecillitate hæc se pati, quippe cui legiones quamplurimæ auxiliares, si uellet, præstò essent, sed arbitrio alterius ea permittere: & superari in præsentia, ut quę in scripturis essent constituta, legitimū debitumq; caperent finem, testatus. Sic

† μετὰ τὴν μύησιν καὶ τὸν ζωτικὸν ἄρτον.

Iudas Iscariotes Christum prodit.

CHRISTVS capitur.

ἀναβάλλεσθαι.

B itaq; abductus ad Annam primùm: deinde & ad Caipham, qui eius anni Pontificatum sortitus fuerat, ducitur. Atq; ibi iureiurādo obstringitur, ut profiteretē an ipse sit expectatus ille CHRISTVS. Vt aūt quod uerum erat, Pontifex audiuit (non grauatè enim CHRISTVS se DEI filium esse profitebatur) confestim uestem discindit, impium atq; blasphemum uocat, dignumq; morte pręiudicat. His à Pontifice dictis, in caput ei plagæ impingunt, facies cōspuitur, atq; per noctem totam omni ludibrii genere per uinū & temulentiam importunorū hominum, probrisq; & contumeliis afficitur. Porrò aūt quum illuxit, manibus eum uinctis ad Pilatum ducunt. Et iam dies erat, præsesq; pro tribunali consederat. Ibi Iudæi tanq; rabie agitati, eum circumsistunt, cōuiciisq; proscindunt: ille contrà silentio & placabilitate eorum obturat & refellit accusationem. Pilatus uerò tam acerbum, ab omniq; humanitate alienum latratum eorum audiens, quænam eius causa esset, rogat. SERVATOR autem eum responso nō dignatur. Interim clamor, ad crucem eum condemnandum esse, minaci horribiliq; uoce deposcentium, exaudiebatur. Ille aūt, quùm à coniuge sua Procle per internunciū, ne quid aduersi cōtra hominē iustū decerneret, admonitus, tum sua ipse cōscientia perculsus, absoluere eum cōtendit: nihil enim capitalis afferebatur criminis. Sed enim ad Herodē, qui tum Hierosolymis diuersabat, eum mittit: ut ille anquireret, si quid capitali supplicio dignū cōmisisset. Vt uerò ne ille quidē quicq; inuenit, apud Pilatū rursus sistitur. Tum illi crimē ei † capitis intendūt, tanq; regē seipsum constituerit: & Pilatū ad absoluendū propensum, cōtra Cæsaris amicitiā facturū, si eum dimitteret, dicunt. Quod ubi Pilatus audiuit, metuēs ne malā à Tiberio iniret gratiā, proindeq; præfecturæ dignitate excideret: atq; honorē retinendi, hominibusq; placendi studio uictus, flagellū de collo eius suspēdit, & sanguinariis carnificibus flagellandū permittit. Et iam rursus in prætorio SALVATOR erat: multitudoq; & uilissimi quiq; ex plebe, impunitatē sibi quodcūq; uellent

A Caipha damnatur.

παροινοῦντες.

Apud Pilatum sistitur.

Ad Herodem mittitur.

† καθοσιώσεως ὑπῆγον ἐγκλήματι, Maiestatis læsæ.

Damnatur ad flagra.

* Augustinus apostolos reliquos in cœna Dominica panem Dominum, Iudam uerò panem Domini contra Dominum sumpsisse, scribit. In Ioan. tract. 59. Si Dominus hoc (Eucharistiam) quod isti canēdum putant, uellet intelligi, non ipse suo traditori dedißet quod in suā ille perniciem, sine culpa dantis, cum dignis indignus accepit. Id. libro. 1. de adult. coniug. ad Pollent. cap. 27.

uellent aduersus eũ faciendi, sumpserant. Ibi ex impuris illis quidã uestimenta ei detrahũt, atq; chlamydẽ coccineã in more purpuræ circumdant. Præterea corona spinea caput eius tanq; regis coronant, & arundinẽ sceptri loco in manib. reponũt: nõnulli genib. flexis adoratione gestu ei offerũt, Aue rex Iudæorũ, cũ risu cõtumelioso ingerẽtes. Aliqui arundine caput pulsantes, plausum addunt. Erant qui colaphis maxillas eius cædentes, irrisioneq; naso per sannas suspẽso iungentes, quærerẽt, Vaticinare CHRISTE, quis est qui te percussit? Postea suis ipsum uestib. rursum indutũ, crucẽ in humeros tollere iubent, & extra portã producũt. Posteaquã aũt ad Caluariæ locũ est uentũ, ibi crux cõpingitur, SERVATOR in eã sustollitur, clauis affigitur, & à prætereuntib. plurimis cõuicijs exagitatur. Vt uerò maleficus etiã existimarẽt esse, duos latrones ad partẽ utrãq; eodẽ supplicij genere torquẽt. Titulus porrò supra caput eius positus, cõdẽnationis causam triplici literarũ genere indicabat. Ex prædonib. uerò alter, ipsum q sic cõdẽnatus esset, DEVM professus, paradisum rapit, eumq; per uim ingredit: alter aũt, ut blasphemus despicitur. Cęterùm quũ omnia iam cõsummata essẽt, Sitio, inquit. illi porrò ad malitiã celeres, acetũ felle mixtũ cõfestim afferũt: quib. olim in locis aridis siti pressis, petra fontẽ prouoluens, aquã sumministrauerat. Et fel præbent, qui mel antiquitùs suxerãt. Postremò, quũ uoce magna conclamasset, & in manus Patri spiritũ cõmẽdans deposuisset, uitã finit. Et corpus mortuũ aliquãdiu ita pendebat: quũ ex militib. quidã, Iudæorũ gẽti gratificaturus, latus eius lancea perforat: ex quo uulnere sanguis & aqua, pręter opinionẽ omnẽ, profluxit. Quũ uerò metu homicidarũ omnes profugissent, sola ibi aderat mater, & quẽ diligebat discipulus, qui omnia quæ uel ante uel post mortẽ eius gesta essẽt, oculis ipsi suis spectarũt: sanguineq; & aquã è latere eius, quasi adhuc uiuẽtis, recẽs profluẽtẽ, religiosè simul & honorificè admodũ uasculo exceperũt. Deinde & DEIpara mater, discipuli mater dicit: cui à se multũ amato filius eam commendans, ut pietatem quã parentib. debent liberi, ei præstaret, iniunxerat.

Irridetur.

Ad supplicium crucis ducitur.

Crucifigitur.

Inter sceleratos reputatur.

Tertullian' in Apologetico, cap.21. de Passione & morte Christi: Postremò, inquit, oblatũ Pontio Pilato, Syriam tunc ex parte Romana procurãti, primores Iudæorum uiolẽtia suffragiorũ in crucẽ Iesum dedi sibi extorserunt. Prædixerat & ipse ità facturos. Parũ hoc, si non & prophetæ retrò etiã. Tamẽ suffixus, multa mortis illius propria ostendit insignia. Nã spiritũ cũ uerbo sponte dimisit, præuento carnificis officio. Eodèm momento dies, medium orbem signãte sole, subducta est. Deliquiũ utiq; putauerunt, qui id quoq; super Christo prædicatum non sciérunt. Et tamen eum mundi casum relatũ in archiuis uestris habetis, &c.

Iesus uerbũ Dei incarnatum suspensum est super lignũ. Iren.

Periculum uerò Deo status sui nullũ fuit. Tertull.

Felle & aceto potatur.

Moritur.

Latus eius perforatur.

CAPUT XXXI.

Nimuerò affectiones & perpessiones, quas diximus, CHRISTO nõ ut puro homini, sed ut DEO, eidemq; homini carne accidere. At quæcunq; supra humanæ naturæ conditionem, & ante mortem, & post depositionẽ de cruce, sepulturãq; ipsam magnificè, ut DEVM decet, in eo euenere, citra controuersiam, certò & euidenter ipsius declarant diuinitatem. Quæ'nam uerò ea sunt? Tenebræ densæ, & propè contrectabiles, à sexta usq; ad horam nonam. Sol † non ordine aut ratione naturæ, sed quòd creatori compateretur, per deliquium extinctus, & rursum relucens: terræmotus immanis, petræ ruptæ, templi uelum scissum, monumẽta aperta, & mortui è sepulcris exilientes: multisq; sibi notis, qui scilicet digni atque idonei uisi fuerant, manifestò apparentes: nec non resurrectionem eius, qui eos excitauerat, certissimè cõprobantes. Ipse enim iusticiæ sol CHRISTVS, anima sola per mortem à corpore * segregata, apud inferos iustorum animis præstò fuit: & dux itineris ad paradisum ferentis pręijt, lucis princeps uiæq; ductor eis perinde atque latroni factus. Eadem namque die, ac potius eadem hora ab inferis redijt: ut quidem quum alij nõnulli, tum is cui aurea lingua nomen indidit, in primis hæc accuratius certiusq; exposuere. Nec enim rationi consonum erat, animã eius apud inferos retineri, qui nihil prorsus à primi parentis maledictione & exitio secum attulisset.

Diuina prodigia in passione Christi exhibita.

† Defectus iste solis mirabilis erat & prodigiosus. Augustinus.

Descensus eius ad inferos.

Subitò

* *Quid fecit Christi paßio? quid fecit mors? nisi corpus ab anima separauit, animam uerò à uerbo non separauit. August. sup. Io. tract. 47. Christo Domino omnia tradita sunt, & potestas in cœlo & in terra, à Patre uidelicet. Tum uerò tradita & data, cùm Verbum caro factum est. Vt quemadmodum in cœlis primas (τὰ πρωτεῖα) habuit uerbum Dei, sic & in terris primas obtineret ut homo iustus, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: primas quoq; eorum quæ sub terra sunt ferret, Primogenitus ipse mortuorum factus, ut uiderent omnia regem suum, & in carnem Domini incurreret paterna lux, & à carne eius splendida ueniret in nos, ac sic demum ueniret homo in incorruptibilitatem lumine paterno circundatus. Iren. lib. 4. cap. 37. Hic uidere est causam descensus Christi ad inferos, & fructum primogenituræ eius ex mortuis.*

A Subitò uerò, &, ut ita dicã, fulgetri celeritate, dignos atq; idoneos, luce ſummè coruſcantis DEItatis illuſtrans, ac immenſa potentia ex caliginoſis illis, ſoleq; carentibus latebris reducens: & principibus ibi tenebrarum, ducibusq; malorũ, diuinæ poteſtatis ſplẽdore, & angelicarũ cohortium militia quaſi obtritis, † nullo tẽpore, & labore nullo, atq; (ut ſemel dicã) eo qui ſolũ DEVM decet modo, in momento uno, ad ſacra immenſaq; luce relucentia paradiſi * tabernacula traduxit: eaq; tabernacula, perinde atq; quoſdã arrabones & primitias earũ quę in cęlis aliquãdo, poſt cõmunẽ ſcilicet illã reſurrectionẽ omniũ, cõdignis atq; idoneis paratæ ſunt, manſionũ, ſempiternorũq; heredioriũ, ita ut par erat, eis donauit. Et quemadmodũ nuda anima nudis apud inferos animabus, eo quo dictum eſt modo, SALVATOR ueſpertina paraſceues diei hora præſens affuit, reſurrectionemq; quodammodo ſubindicauit: ſic rurſum tertia pòſt die, quum profundũ etiamnum una ſabbatorũ eſſet diluculum, ac ſol quidem tum circa paradiſum in Edem oriretur, altioraq; & ſublimiora montium iuga attingeret: circa noſtrum autem horizontem ſeptima, ut ſic dicam, aut etiã octaua obtineret hora nocturna, † cum uitæ principe, DEO ſimili, animato, & purè intellectuali corpore, ex ſepulchro prodiens, ita ut antea prænunciauerat, reſurrexit.

Piarum animarum in Paradiſum reductio.
† ἀχρόνως, ἀπόνως.
Paradiſus, ſanctarum animarum ante reſurrectionem cõmunem ſedes.
Reſurrectio Chriſti.
† μετὰ ζωαρχοῦ αὐτοῦ καὶ θεοειδοῦς ἐμψύχου τε καὶ νοεροῦ σώματος.

CAPVT XXXII.

ATq; equidem DEVS ipſe, idemq; homo, non in angulo aut occulto quopiam loco, non etiam obſcuro uel tempore uel modo, eſt defunctus: ſed in ligno ſublimè ſublatus, gentibus ſimul & Iudæis ſpectantibus, & quidem in loco atq; die celebri & inſigni feſti Paſchæ, † uitã finijt. Nec minus ſepulcrum magnificũ illi fuit: hominis quippe opulenti, & nouum, nuperq; adeò in lapide exciſum. Quale & funus, ipſaq; ſepultura fuit. Aloe ſiquidem & myrrha admodum commiſtæ, corpus mortuum ſindone & linteis exceptum complectebantur: atq; arctiſsimè continentes, uſq; adeò cõſtringebant, ut omnia ea corpus unum eſſe exiſtimarentur: quòd quouis glutine ea quæ diximus aromata, cuicunq; iungantur rei, arctius potentiusq; eam cõſtringere poſſint. Et quẽadmodum mors & ſepultura CHRISTI irrefragabilem in conſpicuo peractæ loco fidem ſunt conſequutæ: itidẽ ſanè conſequens erat, decebatq; reſurrectionem eius, ad fidem faciẽdam, certum quiddam abſolutumq; habere, ut omnibus modis firmã indubitatamq; dignis & idoneis perſuaſionẽ credulitatemq; aſtrueret. Itaq; qui ſubſtantiam noſtrã, excepto peccato, ſuſceperat, uiuificas & ſalutares perpeſsiones in cõſpectu omnium ſuſtinuit, ita ut recẽſuimus. Cæterùm uitalẽ triduanamq; ex mortuis reſurrectionem ſuam, non omnibus prophanis ſimul & ſacris eodem modo perſpiciẽdam permiſit: quòd nec æquum, nec ſublimis, diuini, & iuſti iudicij DEI eſſe creditum ſit, impuris ingratisq; oculis talia committere, & peruerſitati cordis a in periculum & experientiam rurſum ſanctum Iſraelis tradere, ut in ancipiti dubiaq; conſiſtentes opinione, quemadmodum etiam antea, & in cogitationibus uariantibus non rectum adhibentes iudicium, eum reprobarent atque repudiarent. Illis uerò qui mentem rectam & cor quam maximè purum obtinerent, claram, & ab omni ancipiti dubitatione alienam reſurrectionem ſuam exhibuit, fideq; certa comprobauit: primùm quidem à matre & reliquis conſpectus mulieribus, deinde à delectis diſcipulis, aliàs alijs, per dies quadraginta uiſus, ac uerbis nouis atque inſolitis, ſimulq; ſignis & prodigijs naturã ſuperantibus, omnẽ illis (quãtum fieri potuit) ſoluens atq; adimens reſurrectionis ambiguitatem. Nõ his autem ſolis, ſed alijs quoq; miraculis ſepulcrum conſequutis, fidem reſurrectionis ſuæ confirmauit.

Mors Chriſti illuſtris.
† τὴν τελευτὴν ἐπεράσατο.
B
Sepultura itẽ magnifica.
Certum reſurrectionis eius indicium.
Quur reſurrectio Saluatoris non perinde ut mors eius, aperta & manifeſta fuerit omnibus.
a εἰς πεῖραν.
Quibus poſt reſurrectionẽ apparuerit.

Quæ

* *Propheticum quoque (προφητεῖον) adeſt Abrææ. id eſt prophetarum domicilium, & dignam habitationem unaquæq; gens percipit, etiã ante iudicium. Iren. lib. 2. cap. 64. Cur non capiat (ἐνδέχεται) ſinum Abrææ dici temporale aliquod animarum receptaculum, in quo iam delinietur futuri imago ac candida quædam utriuſq; iudicij proſpiciatur. Tertull. aduer. Marc. lib. 4.*

Signa euidentißima Christi resurrectionis.

Quæ uerò ea ſint, agedũ dicamus. Primùm, ſigillũ ſepulcro impreſsũ, quod intactũ permãſit: & cuſtodia militaris illa, & genere alienigena, q̃ in propinquo ſigillũ id obſeruabat. Præterea ingens ille lapis ad os ſepulcri appoſitus, qui inde defluens, ac potius manu & robore angeli deuolutus, (quod ſanè in his omnib. opinionẽ omnẽ excellit) ne ipſe quidẽ uel minimũ ſignũ ſuũ corrupit. Traditũ enim nobis eſt ab antiquis, Iudæos lapidẽ eũ qui in ſalutiferũ illud ſepulcrũ pro operculo poſitus fuerat, ad ſummũ monumenti labrũ, petramq́; infernè illi ſe cõiungentẽ, ferramentis quibuſdã fabrili lapicidarum arte perforaſſe, ferrumq́; ingẽs à fabro ex propinquo acceptũ, per utrũq; foramen immiſiſſe, & in circi ſiue annuli formã circumegiſſe: atq; ita firmiter capitib. cõmiſſis, omni ex parte quaſi uinculum circumduxiſſe, ut lapis, qualicunq; modo, loco ſuo reuelli, aut ſaltem ratione aliqua moueri (niſi arte quapiam & ui adhibita, neceſſariò aut ferrũ cõfringeretur, aut petra perrumperetur) non potuerit. Atq; ad hunc modũ cum magna cura, atq; etiã ſigno appreſſo, quũ ſepulcrũ firmiſsimè cõmuniſſent, cuſtodia inſuper cõpetenti adhibita, eos abijſſe. Quapropter, quũ nihil prorſus de ſignis illis motũ mutatũ'ue eſſet, & lapis † abſq; fragore & ſonitu inde defluxiſſet, (qui quidẽ magnus fuiſſe perhibetur) ita ut unguẽta afferentib. mulieribus, & diſcipulis ipſis accedentibus, locũ is, ubi corpus depoſitũ fuerat, magnitudine ſua apertè indicarit: quis nõ euidentẽ hanc & irrefragabilẽ reſurrectionis * probationẽ atq; demõſtrationẽ agnoſcat? Et talia quidem ſunt hæc reſurrectionis SERVATORIS indicia apertiſſima. Sindonis uerò & linteorũ, ipſiusq́; adeò, ſi placet, in capite ſudarij, rurſum qualia? Hæc etenim myrrhæ, & aloæ, & item uiuifico corpori illi compacta, & quaſi unũ corpus, unguẽtorũ ui atq; efficacia, facta, haudquaq; corpus furtim auferri permiſere, iuxta Iudæorũ inſanã demẽtiã. B
Quomodo enim corpus ipſum nudantes, hæc fures ſic detraxiſſent? quũ ſepulcralia lintea intacta, & decenter, perinde atq; ei circundata fuerãt, ſuo quæq; loco reperta ſint? Et ſudarium non temerè, ſed in uno, capitis ſcilicet loco, ritè circumuolutum iacuerit? Certum itaq; eſt, ac perſuaſum omnibus, qui intelligere cognitionemq́; aſſequi & rectè ſapere uolunt, Dominum non ſolum die tertio cum corpore ſurrexiſſe, ſed etiã cum corpore tenui ac leui: nec amplius mortali & corruptibili & craſſo, ut antea, ſed prorſus incorruptibili & immortali, atq; (ut ſemel dicam) ſpirituali magis & diuiniore, quodq́; † ſimul DEVS eſſet, (nam * ſic dicere auſim) captum ſenſus omnis excellente, ueſtituq; & alimento, quo nõ indigeret, ſuperiore, ita ut & clauſas fores naturaliter pertranſiret: quãuis mirifica * ratione ſummiſsionis atq; conformationis, eis quos ſibi in arctiorem cõſuetudinem acciuerat, conſpectus ſit, & latus fiſſurasq; clauorum contrectari ſiuerit, cibumq́; cæperit, ac piſces & mel guſtauerit, non ille quidem quòd eſuriret, ſed ut fidem reſurrectionis nouæ faceret, & phãtaſmatis opinionẽ aboleret, ineffabili quodam modo præter naturam alimento à diuinitatis igne conſumpto.

Corpus Christi poſt reſurrectionem diuinum.

† ἀψοφητί. * ἐπίδειξιν. † ὁμοθέν. * συγκαταβάσεως λόγοις.

Vt reſurrectio crederetur, talẽ ſe exhibuit. Chryſoſti. Ex diſpenſatione non in debita corporis ſui gloria, ſed in prima figura cernebatur. Cypr. Sed neque eãdem gloriam, quam antea oſtendit Apoſtolis, illicò oſtendit. Sed quod uidere conſueuerant, hoc uiderunt: & dilata eſt claritatis plenitudo, quæ in ſe erat perfecta. Id.

CAPUT XXXIII.

Sanctarũ mulierũ de reſurrectione teſtimonia.

NEc uerò minus ad uerã certãq; reſurrectionẽ cõfirmãdã faciũt, mulierũ unguẽta ferentiũ teſtimonia. Nã & hæc fidẽ apud DEVM merent. In CHRISTO nãq; IESV neq; maſculus, neq; fœmina, neq; ſeruus, neque liber: ſed unus, in dignis atq; idoneis, atq; adeò in omnib. Dominus: una fides, unus ſanctus ſpiritus, qui efficit atq; operat pro arbitrio & uolũtate ſua, omnia. Itaq; queãdmodũ recti integriq; homines, per quos & mũdus uniuerſus euãgelica ſagena captus eſt: & ſecũdũ hos alij, ſecũdas in fide ueritatisq; cognitione ferẽtes, q prę cęteris propter fidẽ egregiã ſuſciperent digni uiſi ſunt: ſic &

* *Perfectus Christus eſt, non propter deitatẽ modò, qua nihil perfectius, ſed etiam propter carnem aſſumptam, quæ deitate uncta, & idem quod unctio facta eſt, adeoq; condeus (ὁμόθεος) facta. Greg. Theologus.*

A sic & mulieres plurimæ credẽtes, & necessaria ei ministrantes, à CHRISTO sunt admissæ. In quibus omnib. celeberrima est Maria Magdalis orta, quæ quidem antea septẽ spiritibus afflata atq; detenta, eisq; ab IESV liberata, de cætero conuersandum uiuendumq; sibi cũ curatore suo putauerat. Quapropter cum genitrice DEI, & Salome, & alia Maria sponsi Iosephi filia, ex Cleophæ fratris eius, qui sine liberis procreatis decesserat, coniuge procreata, atq; cum alijs familiarẽ consuetudinẽ habens, obsequi & ministrare CHRISTO & discipulis eius nõ intermiserat. Magdalenã porrò istam Chananææ illius filiã esse quidam prodiderũt. Cum eis aũt, quas diximus, alia rursum Maria erat, Iudæ Iosephi filij, unius ex duodecim † cõiunx: quã etiã minoris Iacobi & Iosæ matrẽ nõnulli memorãt. Item Ioanna filiorũ Zebedæi, Iacobi & Ioãnis mater. Has q; matri IESV, nec minus ipsimet SERVATORI omnib. officijs præstãdis fideles essent, aliæ plures ex Gallilæa sequebant̃, ad uestimentorũ usum reliquumq; ministeriũ percõmodæ. Hæ igitur desiderio magistri flagrantes, metu aũt persequutorum sese cohibentes, in sabbato quietæ esse, ut decebat, cogebant̃. Vespere aũt sabbatorũ, hoc est, post sabbata omnia, (cõsueuere aũt Iudæi ipsos dies septẽ sabbata uocare) post totius uidelicet hebdomadis peractũ circuitũ, & post medię noctis horas unius sabbatorũ, ipsa nimirum illucescente Dominica: Maria Magdalena, & alia Maria (DEI uerò genitricem hanc esse, sacri nobis prodidere libri) ut reliquis feruidiores, uehementioresq; affectæ dolore, unguenta quædã ritè præparata habentes adueniebant, de Iudæorum cõsuetudine IESVM uncturæ, atq; ex matutino tempore cõploraturæ, lachrymisq; adeò animorũ mœrorem exatiaturæ. Ecce aũt lapidem conspiciunt longè à foribus deuolutũ, angelumq; ei insidentẽ, lucis fulgore oculos perstringentẽ: bonoq; animo eas esse, atq; euestigiò redeuntes, mystis discipulisq; cum lætitia resurrectionẽ renunciare iubentem. Reuertentibus itaq; illis obuius fit CHRISTVS, saluere eos iubens: Petroq; & discipulis dicere, ut primo quoq; tempore in Gallilæam, desideratũ ipsum uisuri, irent. Atq; illæ quidem stupore multo perculsæ, ita abiere. Prima hæc post resurrectionem duabus Marijs apparitio atq; exhibitio facta, quã Matthæus & Marcus deprædicãt. Illæ igit̃, ut dicere cœpi, abiere, timore à seipsis diffidentes, neq; quidquam eorum quæ uidissent nunciantes. Magdalena certè quidem, sicuti Ioannes scribit, desiderio tabescens, ad monumentũ redijt, iterumq; lapidem sublatũ uidens (somnũ enim seu uisionẽ sibi uidisse uisa fuerat) cõfestim cucurrit, Petro & Ioanni, qui reliquis acriores calidioresq; erant Apostolis, sublatum quidem è monumento esse IESVM, se aũt ubi locorũ esset ignorare, annunciatura. Illi porrò solliciti atq; anxij cõfestim ad sepulcrũ accurrere, atq; intus ritè locoq; suo sepulcralia lintea cõposita cernere, & uerborũ quæ is qui resurrexerat proloquutus fuerat, meminisse, resurrectioniq; fidem habere, cæterùm propter metum rursum seipsos cohibere: Maria aũt stans ad monumentũ flere, & dubitans ambigere, ubi nam corpus esset. Tum ibi humana specie angeli duo, alter quidem ad capitis locum, alter aũt inferiore parte, sedẽtes, quæ nam luctus fletusq; eius causa esset eam rogant. Quibus illa respondet: non adesse eo loco Dominum, seq; ubi nam positus esset nescire. His dictis, à tergo ei præsto adest SERVATOR. Angeli aũt eo uiso, ilicò cõsurgunt. Illa porrò angelorũ assurgẽtium statu exterrita, cõuertitur, IESVMq; astantẽ uidet. cæterùm hortulanũ eum esse existimans, (in horto enim monumentum erat) ad interrogationẽ eius modicæ fidei profert uocem: Si tu, inquiens, illum inde sublatũ quòpiam deportasti, dic sodes ubi locorum sit, & ego illum tollã. Sedenim Dominus amentiam incredulitatemq; eius una appellatione corrigit & emẽdat. Ibi illa statim cõsuetã dulceq; agnoscẽs uocem, exlæ-

Hæc ex hagiographis decerpta.

† Malim legere, mater. Sedenim & Iudas Iacobi, ac proinde & Domini frater, infrà lib. 3. cap. 10. nepotes ex filio: itaq; & coniugem, ex qua illum suscepit, habuisse scribitur. Verum eã coniugẽ, si Maria nominata fuit, aliã à matre Iacobi & Iosæ, &c. fuisse necesse est.

Nomenclatura earum.

Maria Magdalena.

Eã Chananææ illius filia habita est.

Maria Iudæ Apostoli coniunx.

Discrepant ista à cap. [illegible] libri sequentis.

Vespere autem Sabbati, &c. quomodo accipiendum.

Duæ Mariæ Christum uncturæ ad monumentũ eunt.

Hæ angelum ibi conspiciunt.

Eisdem apparet Christus.

Maria Magdalena denuò ad sepulcrum currit.

Petrus item, & Ioannes.

Mariæ Magdalenæ angeli duo apparent.

Apparet & ipse Dominus.

ex læticiæ abundantia, magistrum eum uocat, & mysterio fidem adhibens, uitales pedes subitò contingere parat. Eamq; ille, quòd tam crassa etiamnũ mẽte esset, ne se tangeret, donec ad Patrem reuerteretur, inhibet. Tum enim eos, qui spiritu adhærere adiungiq; ei possent, potestate ea frui debere, dixit. Itaq; Magdalena ter ad sepulcrum uenit, & bis CHRISTVM uidit: primùm, cum ipsa DEI genitrice, ut diuus commemorat Matthęus: secundò aũt & tertiò, sola, ut quidem diuinus scribit Ioannes. Iam uerò & quartò aduenit. erãt autem cum ipsa, Maria Iacobi, Ioanna, Salome, & aliæ plures, quæ à Gallilæa uenerant, sole recens admodum orto. Quibus, iuxta diuum Lucam, coruscantibus stolis pręstantes humana specie angeli dicunt, Viuentem nihil habere cũ mortuis per curiositatem negocij. Resurrexisse enim, & non adesse eum in monumento, testificantur: uerbaq; eius in memoriam reuocare, atq; discipulis abeuntes eadem indicare iubẽt. Ita demum illæ cum feruidissima Magdalena reuersæ, undecim illis, prætereaq; alijs omnibus, quæ uiderant, renunciant. At illi muliercularum uerba pro nugis habentes, animum ad credendum inducere non potuerunt. Et iam fama uirib. magis magisq; sumptis, passim unà cum die IESVM ex mortuis resurrexisse, increbrescebat: quũ Pontifices, & qui in Concilio alicuius essent nominis & existimationis, consilium texunt: & argento dato milites corrumpunt, ut persuadere omnibus conarentur, quum ipsi somno profundiore cõsopiti essent, discipulos corpus defuncti magistri rapuisse. quod ad hunc usque diem, apud eos Euangelista falsò iactari dicit.

Quoties Maria Magdalena ad sepulcrum Christi uenerit.

Mulieres discipulis resurrectionem Christi renunciant.

Milites sepulchri custodes pecunia corrupti, corpus Christi furto sublatum esse mentiuntur.

A

CAPVT XXXIIII.

De apparitione Christi post resurrectionẽ, et miraculis eiusdem.

DEinceps, quoties discipulis apparuerit, quibusq; signis & miraculis, eis perculsis cognitus sit, ne ipsis quidẽ, qui suis ipsorum oculis ea spectarunt, in publica monumenta referri oportere uisum est, sublimi DEVMq; decente terrore simul & admiratione, facilis cõpendiariq; orationis occasionem illis præbente: quippe quib. illud studio fuerit, ut ea tantũ exponerent, quæ ad fidem nõ satis idoneis parumq; credulis hominibus faciendam sufficerẽt, plurima aũt securitati silentij cõmitterẽt. Diebus enim, diuinus inquit Lucas, quadraginta ex interuallis se illis exhibens, & quidem non sine miraculis & prodigijs, quæ regni DEI essent, læto recensuit nuncio. Primùm itaq;, sicuti antea dictum est, mulieribus, utpote fide feruentiorib. ac desiderio cordis magis flagrãtibus, cõspectus est. Deinde Simoni Petro, & ipsi singularem ardorem erga magistrũ obtinenti, in primisq; linguæ lubrico lapso, atq; maiorem in modum supra alios rerũ suarũ satagenti. Ac eadem ipsa, tertia quidem illa, sed prima resurrectionis die, à Luca & Cleopa, iter carpentibus, quũ uespere ad cœnam cum eis cõsedisset, per panis nimirũ fractionem, cognitus est: qui, quũ è cõspectu eorũ euanuisset, ipsi cœna relicta, nullaq; mora interposita, eo ipso tẽpore cũ festinatione Hierosolyma reuersi sunt: atq; in cœnaculũ, ubi & cœna peracta fuerat, & tum discipuli metu percussorũ confertim conuenerant, quàm primùm ascenderunt. Ibi eis apparitio CHRISTI Simoni Petro exhibita, aliaq; de ipsa Magdalena, de lapide, & de angelis, præstantissimis uestimentis coruscantibus, magna cũ uoluptate renũciata sunt. Et ipsi uicissim, quod illis in itinere euenisset, & ut eum panem frangentem cognouissent, cõmemorarunt. Sed enim nõ exigua quoq; tũ ibi excitata est turba ab eis, qui inter se ancipites adhuc erãt. Cæterum illis ita ambigentibus, propter earũ rerum quę dicebant nouitatem, circa eius ipsius diei serũ, uespera increbrescente, quũ fores firmiter clausæ manerent, (metuebãt enim, ne quis clàm ingrederet) derepentè in ipsorũ addubitantiũ medio cõsistẽs Dominus, serenã trãquillitatẽ animis eorũ immittit: ac turba sedata, pacem

B

Apparuit mulieribus.

Petro.

Lucæ & Cleopæ.

Non Lucam hunc, sed Nathanaelem fuisse, arbitratur Epiphani⁹.

Ipsis undecim discipulis.

A pacem eis more suo apprecatur, manus quoq; & pedes præterea & diuinum latus contrectandum permittens, fluctuantem eorum de resurrectione opinionẽ dissoluit, & plenam illis certamq; facit fidem, ut firmiter constanterq; crederẽt, se eum ipsum, qui clauis nuper admodum transfixus fuerat, non spiritum esse. Quomodo enim spiritus carne & ossibus uteretur? sicuti illi illum habere uiderẽt. aut quomodo attactum admitteret, qui prorsus incõtrectabilis esset? Itaq; ego, inquit, sum, non prorsus omniq; ex parte mutatus. Atq; equidem primus nunc primitias Paracleti uobis in faciem spirans, Accipite, dico, Spiritum sanctũ, per quem potestatem etiam tribuo soluendi ligandiq; quicunq; peccauerint homines. Conuenit autem uos scire, id quod sæpenumero uobis à me est dictum, sic omnia oportuisse fieri: CHRISTUMq; ex præscripto literæ pati, & ad gloriam suam reuerti. Vt autem non oculis modò ipsis, auditu q; & tactu, uerùm etiã gustatu, fidei confirmationem habeatis, quòd scilicet non spectrum, sed ego ipse sim, qui in ligno quidem mortuus, & in sepulchro clausus fuerim, inde autem diuina ui & potentia euaserim: si quid uobis in promptu est cibi, proferatur. Atq; illi partem piscis assi, & mel fauo suo mixtum, ei apponunt. Itaq; in conspectu omnium, manibus, quæ proposita erant, carpens, edit: & præterea potum degustat, ex mortuis corporis resurrectionem cõfirmans. Et talem quidem SERVATORIS apparitionem & exhibitionem apud discipulos, diui Lucas & Ioannes optimè in Euangelijs suis promulgarunt. Ea autem quæ porrò sequuntur, tonitrus filius intonuit. Thomas nanq;, cui & Didymi cognomen erat, uespertino spectaculo CHRISTI non aderat. Quapropter quum reliqui discipuli cum gaudio aduenienti ei apparitionẽ annunciarent, molestè eum sermonem ferebat: atque iniuria se affici putans, animo propter fluctuantem opinionis ambiguitatẽ

Eisdem spiritum sanctum afflat.

Potestas ligandi & soluendi.

Christus in cõspectu discipulorum suorum edit.

Thomas Didymus incredulus.

B in partes uarias diuidebatur: nõ modò ut annunciantibus non crederet, uerùm etiam illum resurrexisse negaret. Quî enim id, homo quũ esset, faceret? Quin & obnixè contra asseuerantes cõtendebat, se non crediturũ, nisi manibus ipse suis clauorum fissuras attingens, manumq; intra latus immittens, rem ipsam per contrectationem certò deprehenderet. Postquam autem deinceps octaua aduenit dies, foribus modo suo ritè occlusis, sectatoribus CHRISTI omnibus simul ibi metu congregatis, (aderat aũt cum eis & Thomas) rursum IESVS sine strepitu omni adest, taciteq; spirituali, & ut uno uerbo dicam, diuino corpore illo, nullo obstante impedimento, in medio eorum astans, consuetam sibi uocem profert. Deinde & Thomæ dubiam ambiguitatẽ adimens, & per illum apud alios omnes certa firmaq; iaciẽs resurrectionis fundamẽta, manus simul & pedes ipsumq; latus ostẽtat, accurateq; & diligenter pertractare iubet clauorũ uestigia, & quæ satis alta erat, lateris fissuram. Itaq; in tantum illius fides ea contrectatione est confirmata, ut uoce magna & Dominum & DEVM ipsum profiteretur.

Denuò Christus Apostolis cõgregatis apparuit.

Thomæ se contrectandũ præbuit.

CAPUT XXXV.

POstea rursum Petro, Thomę, & Nathanaeli, Zebedęi liberis, & duobus præterea alijs, in Tiberiadis mari capiendis piscibus occupatis, cernitur. Nox uerò tota illis abierat, quum admodum laborassent, nihil autem prorsus eius quod sperassent consequuti essent. Cæterùm unà cum diluculo IESV appetente, & uerriculũ ad dextram immittere laxareq; iubente, tanta uis piscium extrahitur, ut sagenam pertrahere non possent. Piscium igitur immensa opinionem que excedente captura, quis nam esset, qui in littore astabat, cognoscitur. Et Petrus cõtinuò natat. (circiter enim ducẽtos cubitos à terra aberant) Ardenti namq; desiderio cõcitus ille, quum linteolo quod

Apparuit item discipulis quibusdam piscantibus.

Plurimorum & maximorũ piscium captura per miraculum.

ei tum subitò tempus suppeditauerat, lumbos circumcirca cinxisset, undis innatans, suauissimeq; subinde aquã spiritu attrahens atq; remittẽs, ad CHRISTVM cõtendit. Reliqui uerò † naui piscatoria remigãtes, ad littus appellũt. E naui itaq; digressi, desideratum illum suauiter salutant, & amplectũtur. Et ecce, in solo prunas & piscem cum pane positum cernũt, sanctorũ scilicet angelorũ, ut puto, manibus ientaculũ præparatũ. Iubent præterea & ex recens captis piscib. aliquid afferre ad epulas. At illi cõscenso nauigio, rete pertrahũt piscib. cõfertũ, & numero & magnitudine præstãtibus. ad centũ enim quinquaginta & tres erant. Mirandũ aũt erat, quũ tot & tãti illi essent, uerriculũ ruptũ prorsus nõ esse: adeò ut eo ipso prodigio, certò illis Dominũ eũ esse, cõstaret. Quapropter magna inter se affecti sunt uoluptate atq; lætitia: & ille cũ eis ex eo quod propositũ fuerat, cõmunicauit cibum. Enimuerò, quũ admirandũ illud * ientaculũ finẽ suũ haberet, nõ semel, sed iterũ ac tertiò Dominus Simonẽ interrogauit, an se plus alijs diligeret? nõ ille quidẽ rescire hoc uolẽs, (quomodo enim id ei opus esset, qui manifesta cõpertaq;, etiã quæ nondũ facta essent, haberet?) sed ut per triplicẽ expressam professionẽ triplici mederet negatiõi. Vt aũt ille celerrimè amorẽ est professus, hactenus audiuit se * legitimũ uerũq; officiũ præstiturũ esse, quatenus re ipsa & opere rationales oues pasceret. Id uerò tũ demũ fore, si animã quoq;, sicuti ipse, pro illis ponere uellet. futurũ enim, ut ipse ouib. pfectus, itidẽ per crucẽ DEVM glorificaret. Id nãq; innuit uerbũ illud, iuniorẽ ipsum quidẽ, quòcũq; uoluisset, iuisse: senẽ aũt alij manus ad uinciendũ præbiturũ, uiamq; ad mortẽ ferentẽ, quã natura, uitã q̃ lõgissimè producere cupiens, abhorreret, iturũ. Intellexit ille q̃ dicta fuerãt, & discipulũ eũ † qui super pectus Domini recubuerat, ponè sequentẽ uidit. Itaq; & de fine obituq; eius quæsiuit. Cæterùm Dominus, eo quòd temerè & frustra arcana inscrutabilis iudicij DEI inquirere & inuestigare uellet, acrius obiurgato: Si eũ, inquit, uolo in præsenti uita cũ corpore manere, donec ueniã, (casum Hierosolymorũ, aut secũdũ aduentũ suũ scilicet innuens) quid id ad te? Tu, quemadmodũ tibi cõstitutũ est, itidẽ ut ego, ad crucis mortẽ te para. De Ioanne uerò, aut aliquo aliorũ, nõ tibi, sed mihi curæ erit. Atq; inde fama increbuit, discipulũ illũ mortẽ nõ uisurũ. Quã quidẽ multorũ opinionẽ tanq; importunã, minusq; uerã ipse corrigens, Nõ dixit ei, inquit, IESVS, quòd moriturus nõ sit: moriturus est enim eo, quo DEI genitrix, modo: cõfestim uerò reuiuiscet ac resurget, incorruptibili scilicet corpore alterũ magistri expectaturus aduentum.

Margin: † ἀκατίῳ. Cibus diuinitùs præparatus. — τὸ ἄριστον. Christus de amore erga se Petri certior fieri uult. Quid sibi uelit triplex interrogatio. — * τὸ γνήσιον. — Mors sua Petro prædicta. — ἐπιστήθιον. Petrus de Ioannis quoq; obitu curiosè inquirit. — Ioannis apostoli, & Mariæ Deigenitricis decessus. — A — B

CAPVT XXXVI.

DEinde iuxta sublimem Matthæũ, ab eis cõspicit in Gallilææ mõte, & ibi à patre pote statẽ summã cœli & terræ sibi, iuxta a humanitatẽ scilicet, traditã esse confirmat: eosq; cohortatus, proficisci ad gentes omnes iubet, arcanis sacris initiaturos: baptizaturosq; in nomẽ patris et filij & spiritus sancti, credentes, præceptaq; seruaturos omnia: se quoque futurum cum eis per dies omnes, ad cõsummationem usq; seculi præsentis, pollicet. Postea per Bethaniã eos in mõtem olearũ ducit, & promissionẽ spiritus promittit, in Hierusalem uidelicet sedentibus, expectãtibusq;, donec cœlitùs diuinorũ † omnis generis armorũ spirituali apparatu instruerent. Et quũ præcipua mãdata & munera functionis Apostolicæ cõcionãs exposuisset, benedictionemq; eis, pro eo atq; decebat, largitus esset, spectantibus eis, lucidissima nube circũdatus, in cœlos * sublatus est: & cũ ea, † quã receperat, accessione DEIficata, reuersus ad dextram

Margin: Postremùm se discipulis Christus exhibuit. — a Et exinanitionis formam. — † τῶν ἄνωθεν πανοπλιῶν. — Ascensio Christi in cœlum. — † οἷς μὴ παρελθὼν συναναφέρεται. Theol.

* Vt corpus non iam in terrenis, sed in cœlestibus, & in patris dextera collocaret. Rufinus. Hæc euangelici sacramenti & humanæ spei ueritas est, humanam naturam corruptibilemq; carnem, per huius gloriæ demutationem in æternam esse transformatam substantiam. Hilar. psal. 143. Vnigenitus filius si quæritur, in sinu Patris Euangelico spiritu reperitur. Ambr. de incarn. Dom. sacra. ca. 15. Reuera magnum & admirabile & stupore plenum est, carnem nostram sursum sedere, & adorari ab angelis & archangelis & Cherubin & Seraphin. hoc sæpe in mente mecum uersans, excessum patior, & maiora de genere humano imaginor. Maiora quippe uideo & clara exordia, multum Deo satagente pro natura nostra. Chrysostomus Hebr. 2.

A ad dextram patris consedit. Ne autem ea res mœrorem eis crearet, (quòd non iniquum esset, eos magistro orbatos, immenso corripi dolore) & hoc ipsum pastori bono curæ fuit. Angelos enim duos demisit, qui reditum eius in cœlos indicarent, admirandaque & ineffabili eos implerent lætitia, sic illum cum illustri magnificentia rediturum annunciantes. Itaque adoratione peracta, libentes domum redeunt, & in cœnaculo illo Paracleti expectant aduentum. Precatio autem eorum erat exercitium, ut diuus Lucas testatur. Catalogo namque undecim
» discipulorum recensito, deinceps addit: Et omnes isti unanimes constanter ora
» tioni & precationi incumbebant, unà cum mulieribus, & ipsa Maria matre IE-
» SV, cumque ipsius fratribus, tantisper dum paracletum decimo ab ascensione, quinquagesimo autem à triduana resurrectione die, substantialiter descendentem acciperent.

Vt quidē coniectura colligere licet, post dies duos Hierosolyma sunt reuersi in Sabbato. Huius enim gratia & Sabbati habebant uiā, ut diuus Lucas dixit. Est autem Sabbati iter, passus bis mille, quantum uidelicet castra à tabernaculo testimonij aberant: quemadmodū diuinus cōstituit Moses. Sancta porrò et diuina ascēsio die quinto est facta. Niceph.

CAPUT XXXVII.

VErùm enimuerò, fortasse quispiam eorum qui discendi studio nullū refugiunt laborem, & eiusmodi rebus inquirendis delectantur, dixerit, quam ob causam tertio quidem die Domini resurrectio, reditus aūt in cœlum quadragesimo peracta sit: decimo porrò deinde, à sancta autem resurrectione quinquagesimo, Spiritus diuinus, ita ut promissus fuerat, missus in Apostolos descenderit. Arbitror enim nihil temerè & casu aliquo, sine singulari quapiam consideratione, à SERVATORE VERBO, cum ratione & ordine decenti, ut par est, exequenti omnia, factum esse: nisi quòd propter cognitionis incōprehensibilis difficultatem, humanæ mentis ea superant captum. Mihi quidem nonnihil super intelligentiā ipsam & noticiam audenti, Vniuersi-
B tatis huius Dominus resurrectionē suam propterea in diem tertium contulisse uidetur: quum tres pręcipui ordines, siue ætates hominū uitæ, ex quo patria nostra eiecti sumus, numerentur, eorum nimirū qui ante legem datam, deinde qui sub lege ipsa, postremò qui post eos extitēre (qui etiā uitæ, quæ per gratiam est, participes sunt) quòd is qui pro salute omniū mortem obeundā susceperat, restituere triduanā mundo * uastitatem & direptionem debuerit, unicuique parti earum ætatum quasi signo impresso, libertate à corruptione & pernicie, accommodata conuenientique proportione descensus ad inferos, seu potius corporalis in sepulchro mãsionis mortificationisque suæ, cōfirmans. Quod si cui placeat, generis humani † in principia elemētaque sua resolutionē, eiusdemque * restitutionē, ad causam Dominicæ resurrectionis referre: & propterea quòd ea à perfectrice rerum cunctarum Trinitate effecta sit, tribus, à Domino omnium, diebus mortem esse abolitam, affirmare: ab eo quoque nostra non dissentiet contemplatrix consideratio. Lazarus siquidem, mundanæ corruptionis elementarisque resolutionis & regenerationis typus & exemplar, in fatalem ac morti etiamnum obnoxium restituitur ordinem, quem in elementaribus eodem numero principijs ipse Christus constituerat. Quadragesimo autem die ad cœlos paternumque reuertitur thronum Dominus: quòd & lex, rerum futurarum exemplar & figura, ijs qui ex corruptione progeniti essent, per hūc numerum, quasi sacrum ductorem, aditum & ingressum ad sacra adyta permittit. Eam scilicet ob causam etiam nūc * primogenitus ex mortuis factus CHRISTVS, immortalitatemque creaturæ suæ per restitutionem asserens, ad supercœleste nullaque manu factum, nec non † omnium sacrorum sacratissimum ipsius sanctum sanctorum splendidè ac magnificè contendens recipitur.

Θεωρία et contēplatio, quánā ratione tertio à morte die Christus resurrexerit.

** ἀνάστασιν.*

† ἀναστοιχέωσιν.

** ἀνάστασιν.*

Quatriduana Lazari mors quid designet.

Quo mysterio quadragesimo à resurrectione die Christus cœlos ascenderit.

** Primogenitus mortuorum & princeps uitæ Dei. Nam Deus transiuit in hominē, ut homo transeat in Deum. Iren. lib. 4. cap. 50.*

† πάντων ἱερῶν ἱερώτερον αὐτοῦ ἅγιον τῶν ἁγίων.

CAPUT XXXVIII.

Consideratio pia, quur quinquagesimo à resurrectione die, Spiritum sanctum Christus Apostolis miserit.

† ἐπιδημίᾳ.

** δημιουργίᾳ.*

CAeterùm quinquagesimam diem reperio, nō solum quòd ipsa sacra, è radice sacra ortum ducat, ex illa nimirū die, sua ipsius circulari in se ipsam reuolutione emergēs, qua die, ab omnibus quæcūq; uoluisset operibus, seu † in peregrinatione sua, seu in mūdi * cōstitutione effectis, creator ipse cōquieuit: uerumetiā, quòd typū & imaginem impleuit perpetuæ illius omnisq; uesperæ expertis remissionis diei. Quapropter etiam eis qui iuxta ueterem literam uiuebāt, tanquā per umbram exhibita, libertatem rerū omnium cōcedebat, circulari annorum cursu in numero isto cōsistente: eisq; rebus, quæ tum agebātur, indicantibus, post septimanū hunc fatis ac seruituti obnoxiæ uitæ nostræ circuitū, aduenturā esse diem illam, qua in antiquum nos statum recipi, pristinamq; & cœlestem libertatem restitui oporteret. Quum itaq; & nunc Spiritus sancti aduentus ita cōparatus sit, ut nouum nobis uitæ modū præscriberet, & ad illam ipsam diem, ex obscura & caliginosa præsentis uitæ nocte, nos excitaret: ideo in hac ipsa aduenit ille die. Decima aūt ea est post ascensionem dies, quòd, sicuti septenaria in seipsam per circuitū reuersa, quinquagesimam remissionis diem profert: itidē & tertia in seipsam reuoluta, hāc ipsam nobis sacrā substātialis Spiritus aduētus diem creat. Erat quippe hoc sic cōsequens & consentaneū, non tantùm † propter diuinā rerum omniū principis trinitatē, uerumetiā quòd ingens hoc resuscitationis & restitutionis mundi opus * quod tertiū in trinitate est VERBVM: arcana admodū, ut paulo antè memorauimus, ratione peregit. Dictum præterea à nonnullis est, decima ab ascensione die Spiritum, alium quippe paracletum, propterea uenisse, quòd reuertente cum DEIficata humanitatis accessione DEO VERBO, ex nouenaria principum angelorum classe, ordo quilibet seorsim accedens, accessioni ei DEIficatæ unà cum Diuino VERBO, debitam sacrarit atq; præstiterit adoratione: quippe quæ res reconciliationem generis nostri, sapientissimè optimèq; administrarit: & postea iuxta promissionē, diuinum missum esse Paracletum. Ad hunc quidē modū nobis hæc dicere in mentem uenit. nihil enim temerè, aut citra singularem insignis cōsiderationis cōtemplationem, VERBVM fecit atq; impleuit. Si quid uerò est alterius arcani mysterij, abditarum secretarumq; rerum IESV amplitudine dignum, id illi uiderint, quibus profundam altitudinem rerū ineffabilium diuinitusq; peractarum, acrioribus contemplationis oculis perspicere est concessum.

A

Quid ita decimo ab ascensione die Spiritus sanctus aduenerit.

† διὰ τὴν τῆς θεαρχίας τριττύν.

** τριττῶος λόγος.*

B

*

Oeconomia restitutionis generis humani.

CAPUT XXXIX.

Luculentissimum Iosephi historici de Saluatore nostro testimonium.

ATq; equidem quæ de CHRISTO, in sacrorum Euangeliorū librum relata sunt, ut ea quàm breuissimè exponi potuerūt, ad hunc sese habent modum. Reliquum nunc esse puto, Iosephum quoq; ueritatis amantem apud Hebræos historicum, in medium producere, & quæ is in decimooctauo Antiquitatū libro de Seruatore nostro IESV CHRISTO scripta reliquerit, primo huic historiarum libro, tanquam coronidem apponere. Quum enim de præcursore Ioanne, ea quæ paulo antè recensuimus, exposuisset, deinde de CHRISTO uerbis hisce ita scribit: Extitit eo tempore IESVS, uir sapiens, siquidem uirum eum dicere fas est. Erat enim operum, opinionem fidemq; omnē excedentiū, effector: & hominū eorum qui libenter ueritatē complecterentur, magister. Multos enim simul & ex Iudæis, & ex Græcorum superstitione, in disciplinā suam asciuit. CHRISTVS is fuit. Et quum eum principum apud nos uirorum delatione, Pilatus crucis supplicio affecisset, non tamen, qui ante

* ὡς ὁμόθεῳ τῷ προσλήμματι γεγενημένῳ, συνάμα τῷ θείῳ λόγῳ προσκύνησιν ἀφωσίῳ. Descripta sunt hæc ex ueteribus Græcis theologis. Quid uerò ad ea dicent nostræ ætatis theologi, qui carnem Christi glorificatam, &c. in ordinem creaturarum redigunt, & adorationem eius in dubiū uocant? Agunt in cœlestibus paschalia gaudia ipsi angelici spiritus, & resurgentis Domini gloriam admirantur: lætantur & delectantur in eo, quòd forma serui reuersa sit in formam Dei, & exinanitio humilitatis ad depositæ altitudinis redierit maiestatem. Cypr. Sermon. paschal. Inde Theologus, Pascha Domini dicit esse τιμὴν τῆς τριάδος: hoc est, honorem siue decus Trinitatis.

A ante eum erant complexi, consectari supersederũt. Apparuit quippe illis tertio «
pòst die superstes ac rediuiuus. Quandoquidem diuini prophetę & hoc & alia, «
de eo admiranda, uaticinati fuerant. Et ad hodiernum usq; diem, quæ ab eo est «
cognominata, Christianorum gens non defecit. Hæc Iosephus.

CAPUT XL.

Porrò effigies formæ Domini nostri IESV CHRISTI, sicuti à ueteribus accepimus, talis propemodum, quatenus eam crassius uerbis comprehendere licet, fuit. Egregio is uiuidoq; uultu fuit. Corporis statura ad palmos prorsus septem. Cæsariem habuit subflauam, ac non admodum densam, leniter quodammodo ad crispos declinantem: supercilia nigra, non perinde inflexa. Ex oculis subflauescentibus mirifica prominebat gratia. †Acres ij erant, & * nasus longior. Barbę capillus flauus, nec admodũ demissus. Capitis porrò capillos tulit prolixiores. Nouacula enim in caput eius non ascendit, neq; manus aliqua hominis, præterquàm matris, in tenera duntaxat ætate eius. Collum fuit sensim decliue, ita ut non arduo & extento nimium corporis statu esset. Porrò tritici † referens colorem, non rotundam aut acutam habuit faciem, sed qualis matris eius erat, paulum deorsum uersum uergentem, ac modicè rubicundam: grauitatem atq; prudentiam cum lenitate coniunctam, placabilitatemq; iracundiæ expertem, prę se ferentem. Persimilis denique per omnia fuit diuinæ & immaculatæ suæ genitrici. Ac hæc quidem hactenus. Complectitur autem primus hic historiarum Liber, annos triginta tres: initio sumpto à quadragesimo secundo Augusti Cæsaris iam senescentis Imperij anno, quo Dominus noster IESVS CHRISTVS cum carne, ex sancta processit
B uirgine: fine autem in decimum octauum Tiberij Cæsaris imperantis annũ desinente. Qui quidem à mundo condito, Quinquies millesimus quingentesimus trigesimus octauus, à natiuitate autem DOMINI trigesimus tertius fuit.

Effigies & statura Christi.

††
† εὐόφθαλμος.
* ἐπίῤῥιν.

σιτοχρόος.
De colore tritici maturescẽtis hoc intelligendum, qui cum modica fuscedine rubescit.

Primi huius libri anni.

Neoterici Chronologi admodum, à ueteribus discrepant. Quorum quidam hunc annum mundi conditi censent esse 3995. Theodorus Bibliãder ponit 4011

Nicephorus, atq; alij itidem authores, paßionem Christi Iesu Saluatoris nostri, in decimumoctauum imperantis Tiberij annum referunt: quo anno Consules fuere Fur. Camill. Aruntius Scribonianus, & Cn. Domitius Aenobarbus. At Lactantius Instit. diuinar. lib. 4. Tiberij, inquit, anno quindecimo, id est, duobus Geminis Consulibus, ante, diem septimum Cal. Aprilium, Iudæi Christum cruci affixerunt. Eorum consulum integra nomina fuerunt, C. Rubellius Geminus, & C. Fusius Geminus. Lactantius Tertulliani sententiam est secutus, cuius hæc uerba sunt in lib. aduersus Iudæos: Tiberij quintodecimo anno Imperij paßus est Christus, annos habens quasi 30, quum pateretur, &c. Quæ passio perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coß. Rubellio Gemino, & Rufino Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ, die octauo Cal. April. die prima Azymorum: quo agnum ut occiderent ad uesperam, à Mose fuerat præceptum.

†† Gen. 49. de Iuda dicitur, χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπ' οἴνου. Fului oculi eius à uino. Fuerunt & Domino Christo ocu-
li χαροποί. id est, fului, splendescentes, nigroris habentes aliquid. Theodorus Gaza fuluos uertit in Aristotele, qui leonem o-
culos habere scripsit χαροπός.

** Hic mihi ingenuè fatendum est, cùm ingentem esse uiderẽ inter ueteres &*
nouos Chronologos & temporum obseruatores dissonantiam, annis à condito mundo notandis, me in Nicephori nostri prio
ris editionis libris ubiq; mille annos detraxisse, ut notatio eius & computatio propius ad recentiorum quas è sacris Biblijs ac
ceperũt rationes, accederet. Sed in posteriore ista & accuratiore editione, millenos eos annos ubique restitui, ita ut in Græco
exemplari positos reperi. Feci id ea potißimùm adductus ratione, quòd & Lactantium & Augustinum uiderem scripsisse,
ætate eorum sextum mundi millenarium cucurriße. Lactantius lib. instit. 7. cap. 14. Sciant, inquit, philosophi, qui ab exor-
dio mundi seculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum, quo numero expleto consumma
tionem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius reformari. August. de ciuit. lib. 20. cap. 7. de mille annis Apo-
calypseos scribens: In ultimis, inquit, annis mille ista res agitur, id est, sexto annorum miliario, tanquam sexto die, cuius nunc
spacia posteriora uoluuntur, sequuturo deinde sabbato, quod non habet uesperam. A' qua ratione non multũ annotatio Ni-
cephori annorum mundi discrepat.

SECVNDI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus II.

CAPUT I.

περὶ θεολογίας.

Quæ primo libro sint dicta.

PRIMO libro, quæ opus fuit, de VERBI diuinitate, & doctrinæ Christianæ antiquissima origine, quòd uidelicet institutum ex præscripto Euangelij uiuendi, unà cum ipso mundo extitit: à ueteribus DEO dilectis hominibus, quasi per umbram frequentatũ: præterea quòd appellationes SERVATORIS nostri in magnum antiquitùs fuerint honorem, & quomodo Iudæorum regnum iam inde ab initio ad Herodem usq; sit deductum: tum autem de apparitione & præsentia SERVATORIS CHRISTI in terris, simul'que de uita & institutis eius: insuper de Apostolorum electione, de baptismo, diuina passione, resurrectione, & reditu eius in cœlos, denique de restitutione mundi exposuimus. Deinceps ea quæ post ascensionem SERVATORIS acta sint, breuiter percurremus, rebus Apostolorum gestis suauiter immorantes, ubi'nam & quomodo salutiferum VERBVM per habitabilem orbẽ increbuerit, quaslibet etiam uniuscuiusq; eorũ per spiritũ effectiones & opera, & quem quisq; uitæ finem habuerit, quás ue ex gentibus constituerit Ecclesias, postremò quibus functionis suæ illi reliquerint successiones. Eaq; partim ex diuinis literis colligemus, partim ex alijs historicis, ut sese quisq; locus dabit, afferemus. Itaq; sacri & diuini Apostoli, quũ ex mõte Oliueti in domum Ioannis Euangelistæ ad Sion sitam, (ubi quoq; DEI genitrix à uirgine eodem'q; discipulo seruata usq; ad uitalem obitum eius, ut antiquitùs fama obtinet, uixit) reuersi essent, orationi'q; & precationi uacarent, paulo pòst, quum eò centum & uiginti conuenissent homines, Petrus, concione habita, primus duodenarium Apostolicæ electionis numerum supplendum esse arbitratur: & ex septuaginta illis, qui & sermone & opere illustres essent, duos producit, ut ex eis alter pro Iuda, qui suum ipse prodiderat Magistrum, locum ministerij sortiretur. Iustus & Matthias delecti isti erant. Quum autem sortes missæ essent, adhibita congruenti oratione, ut, qui idoneus VERBI ministerio esset, cœlesti suffragio & indicio declararetur, sors in Matthiam peruenit, Ita sacratus ille numerus suppletur, Matthias'q; impositione manuũ duodecim Apostolis adscribitur.

A

B

Quæ hoc libro dicenda sint.

Matthias in locum Iudæ proditoris surrogatur.

CAPUT II.

Ipso die Pentecostes Apostolis spiritum sanctum accipiũt.

ETiam decima, ab ascensione, quinquagesima autem, ab resurrectione aderat dies, omnes'q; unà in cœnaculo congregati erant. Quum derepentè tertia diei hora sonitus ingens, tanquam uento subito & uehementi flante, exauditur, totam'q; is complet domum: & linguę igneæ pari cum discipulis numero dispertitæ, in uniuscuiusque uertice considere uidentur. Itaque illi sanctissimo Spiritu pleni, uarijs linguis gloriam DEI loquuntur, diuinitatem'q; IESV eis qui confluebant, deprædicant. Accurrebat enim

A nim,inquit,multitudo ad fulminis sonitum, & circum domũ eam currebat, uarietatem audiens linguarũ. Aderant quippe tum ibi propter diei celebritatem, ex omni propè orbe,Parthi,Medi,& Elamitę,Syri simul & Arabes,Romani & Iudæi,Phryges & Cappadoces,&c. Et illi usqueadeò miraculo eo sunt consternati, quòd quidam loquentes intelligerent, quidam uerò minus, ut ebrietatem quoque eis probrosè obijcerent, & uario multiplicíq; percunctantium colloquio cõuiciarentur. Ad quos diuus Petrus, diuino aperto ore, causam uarietatis linguarum indicans,non uinum id,sed Spiritũ sanctum esse dicebat,qui † per spectatorem DEI Iohel promissus esset: Extremis uidelicet diebus, eum à DEO super carnem omnem effusum iri. Oraculumq; id allegans,firmissimis sermonibus SERVATORIS res gestas confirmabat: omnesq; cohortabatur,ut per pœnitentiam resipiscerent, in salutifero IESV nomine baptizarentur, & spiritum acciperent.Ipsis enim,liberisq; eorum,& quos pręterea Dominus uocasset,pro missionem peculiarem esse, confirmabat. Et confestim ad tria millia hominum ad diuinum accedunt baptismum, qui etiam inde per communionem in doctrina simul & oratione,atq; etiam mensæ participatione cum Apostolis perseuerabant. Et quum multa miracula per diuos apostolos ederentur, timor animum omnem occupabat.Multi porrò facultates suas uẽdentes,ad Apostolorum pedes ponunt: & quæ ad necessarium usum essent, duntaxat capiunt. Communia quippe omnia erant omnium, & uno uiuebant in loco: neque cuiquam dicere licebat,se quicquam habere proprij. Quod sanè quum Ananias & Saphira audendũ sibi putarent,ut qui diuino mentiti essent Spiritui, repentina morte tolluntur. In templo quoque conueniebant, laudibus DEVM uehentes, & cibum cordis simplicitate communem habẽtes. Quamplurimi autem ad diuinum ad-

B mittebantur lauacrum, & diuina uis atque uirtus Apostolos cõsequebatur. nihil prorsus erat malorum,quod non præsentia & attactu illorum celerrimè diffugeret. Itaque pro foribus & sub dio in plateis deponebantur, qui diuturnis confecti erant morbis: ut saltem umbræ Petri participes facti, ab ea qua premebantur ægritudine liberarentur.In quibus ille quoque fuit, qui à natiuitate sua claudus, ad templum decumbebat. attactu enim Apostolicarũ manuum,artubus recuperatis exilire est uisus. Inde uerò contra eos inuidia exoritur, quæ nomen IESV profundo silentio premendum hortabatur. Illis autem id haudquaquam tolerandum fuit. Quum ergo multa cum libertate VERBVM publicitùs prędicarent, in publicam conijciuntur custodiam. Cæterùm per angelos inde educti,& templum ingressi,idem quod antea facere pergunt. Deinde ab Anna & Caipha concilium cogitur.& qui facilè apud eos princeps erat Gamaliel,non prohibendũ Apostolorum opus esse suadebat:hortabaturq;, coalescere & obtinere id necessariò oportere, si ita DEO uisum esset: etiamq; atque etiam uidendum eis esse dicens,* ne bellum contra DEVM susciperent. Theudam quoque quendam, & Iudam Gallilæum in medium afferebat, qui censui & descriptioni primæ, multitudinis manu coacta,restitisset: &, quòd contra uoluntatem DEI conatu suo uenisset,perijsset. Tum illi Apostolos plagis mulctandos curant: & absolutis, nequid posthac in nomine IESV uel dicerent, uel facerent,præcipiunt. Sedenim quum ingens magis magisq; ad fidem conflueret multitudo, indignatio in ea & murmur Græcorum exoritur,quòd uiduæ eorum despicerentur. Ita Stephanus, & cum eo sex uiri, diuini participes spiritus, precatione & manuum impositione ad ministerium publicum delecti ordinantur. Ipsi uerò Apostoli soli sibi uerbo uacandum esse statuunt.

Concio Petri ad multitudinem.

† Διὰ θεόπτου.

Ea concione tria millia hominũ ad Christum cõuersa.

Cœnobium Christianoum.

Ananiæ & Saphiræ horrendum fatum.

Miracula per Apostolos edita.

Christianorũ persequutio.

Gamaliel uerus & sincerus consiliarius.

* μὴ θεομαχεῖν.

Rebellio contra censum & descriptionem uindicata.

Septem diaconorum ordinatio.

CAPVT III.

Iacobus frater Domini, primus Hierosolymis Episcopus eligitur.

† Epiphanius aduersus Nazoræos scribit Iacobū hūc primogenitum filium Iosephi, non ex Maria uirgine matre, sed ex coniuge alia susceptum et sanctificatū fuisse: Eidemq; fratres addit Iosen, Iudam & Symeonem. itidem ut Hippolytus.

A

SAne quidem & † Iacobum, qui frater Domini dicebatur, quòd spōsi Iosephi filius is, & mater IESV sponsa Iosephi esset, propter excellentem eius uirtutē & pręcipua alia ornamēta, Iustū ab omnibus cognominatū, primum Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopū creant. Testatur hoc Clemens cōtextor in sexto Dispositionū libro, ad hunc modū scribens: Petrus & Iacobus & Ioannes, quos Dominus præcipuo dignatus fuerat honore, post ascensionem eius, gloriam non affectarunt: sed Iacobum Iustum episcopum Hierosolymorū legerūt. In septimo aūt eiusdem argumēti libro hęc quoque de eo commemorat: Iacobo Iusto, & Ioanni, & Petro post resurrectionem Dominus cognitionē & scientiā tradidit. Hāc illi reliquis Apostolis, atq; ij rursum alijs septuaginta, quorum unus quoq; Barnabas fuit, tradiderunt. Duo aūt fuere Iacobi: alter Iustus, qui ex templi pinnaculo deiectus, & à fullone fuste ad necem usq; cæsus est: alter autem, qui capite est ab Herode plexus. Iusti porrò istius & Paulus mentionem facit, scribens: Alium aūt ex Apostolis quenquam nō uidi, pręter Iacobū fratrē Domini. Porrò diuinus Euodius, qui & ipse Apostolorū successor fuit, in cōmentarijs suis, præcipuè aūt in Epistola quam * Lumen inscripsit, hæc quoq; posuit. CHRISTVS, inquiens, manibus ipse suis Petrum tantūmodo baptizauit. Petrus porrò Andreā, & filios Zebedæi. Ii deinceps reliquos Apostolos. Septuaginta aūt illos Petrus & Ioānes Theologus dictus, baptizarūt. Adijcit is præterea illa. A' baptismo usq; ad passionem CHRISTI intercessisse annos tres: à passione uerò, resurrectione, & ascensione eius in cœlos, usq; ad lapidationē Stephani, annos septē: à Stephani deinde martyrio, usq; dum Paulum lux circumfudit, menses sex. Inde usq; ad sanctæ DEI genitricis decessum, annos tres. Cęterùm tempus omne à natiuitate CHRISTI, usq; ad DEI genitricis migrationē, annos fuisse dicit quadragintaquatuor. Totius aūt uitę eius, annos quinquagintanouem. Siquidem trimula quū esset, in templū est pręsentata, et ibi in sanctis sanctorū traduxit annos undecim. Deinde uerò sacerdotū manibus Iosepho ad custodiā est tradita: apud quē quū menses peregisset quatuor, ab angelo Gabriele lætū illū accepit nunciū. Peperit aūt Mundi ipsius Lucē, annū agēs quindecimū, XXV die mēsis Decembris. Deinceps annos peregit triginta tres, quos etiā æternū & antesęculare VERBVM, & filius eius in terris exegit. Post crucis aūt suppliciū illud, in domo Ioānis annos impleuit undecim: ut ætatis eius anni simul collecti, sint quinquaginta & nouē. In ea ipsa Ioannis domo primū Pascha mysticum cōuiuium Dominus cū discipulis instituit. Inde hymno dicto in mōtem Oliuarum exierunt, ad uillam Getsemani. Ibidem propter metum Iudęorum discipuli claudebātur. Ibidem etiam foribus clausis, quum resurrexisset, ab ipsis est uisus: quum in faciem quoq; eorū inspirauit, & Spiritum eis sanctum dedit. Ibi octauo pòst die Thomæ fides est cōfirmata: eò Spiritus sanctus specie linguarum, ipsa Pentecoste aduenit. Ibidem Iacobū Iustum primum Hierosolymorū episcopum Apostoli suffragijs suis designarūt, & Stephanum cum reliquis sex Diaconis legerunt. Hanc porrò domum Ioannes fertur comparasse post mortem patris sui Zebedæi, qui quidem * propriæ nauis rector fuisse perhibetur, celebris inter Gallilææ incolas uir. Decedens aūt in Gallilæa, filijs ambobus Iacobo & Ioanni hæreditatem reliquit. Ioānes igitur partem suam, quę ex hęreditate ei cesserat, Caiphæ eius anni Pōtifici uēdiderat. Quapropter per uēditionis eius addictionem, notus quoq; ei erat: sicuti ipse in Euāgelio suo dicit. Alienata autem ad eum modum, quæ ei obuenerat in Gallilæa, possesione, aliam domū Hierosolymis ad sanctā (ita enim dicta erat) Sion, sibi

Iacobi duo.

** φῶς.*

Ex Euodio quædam, ad historiam Euangelicam illustrandam pertinentia.

B

Virginis matris ætas, & uitæ totius anni.

Hoc ipsum quoque Epiphani⁹ scribit aduersus Antidicomarianitas.

Domus Ioannis Euangelistæ Hierosolymis ad mōtem Sion sita.

** ἰδιοναύκληρος.*

A sibi cōparauit, in qua deinde purissima mater CHRISTI, ad extremū usq; diem suum uitam peregit. Cōsimiliter uerò & frater Iacobus fecit. nam & is bonis suis in Gallilæa alienatis, Hierosolymis fuit, atq; ibi salutare VERBVM duodecim tribubus Israel prædicauit. Non importunum equidem, ut puto, fuerit, præsenti inserere historię, quę diuinus Hippolytus † Portuensis episcopus, de Iacobo * fratre Domini memorię mandata reliquit: Ioseph, inquiēs, faber ex uxore sua Salome (quæ quidē filia fuit Aggæi, fratris Zachariæ prophetæ, eiusdem'q; Ioannis baptistæ patris: Zacharias uerò & Aggæus filij erant Barachiæ sacerdotis) quatuor suscepit filios, Iacobum, Simeonem, Iudam, & Iosen: & item filias duas, Esther & Thamar. ita ut Salome ipsa, & Ioannes baptista, duorum fratrum liberi fuerint. Etenim Aggæus filius quidem est Barachiæ, patruus autem Ioannis. Similiter & Zacharias frater quidem Aggæi, patruus autem Salomę Iosephi cōiugis. Salomen porrò dico, nō illam in Bethleem obstetricem (illa enim Bethleemitica, consobrina Elizabethæ erat, & item sanctæ uirginis Mariæ, ut hoc sacrū Lucæ Euangelium indicat) Siquidē tres fuere sorores Bethleemiticæ, filiæ Matthan sacerdotis, & Mariæ coniugis eius, sub Cleopatræ & Casoparis Persæ regno, ante Herodis Antipatri filij regnum. Primæ Mariæ, secundæ Sobæ, tertiæ Annæ nomen erat. Nupsit prima in Bethleem Maria, & peperit Salomē obstetricem. Nupsit quoque secunda itidem in Bethleem Sobe, & genuit Elizabetham. Nupsit postremò & tertia Anna in terra Gallilęa, & protulit Mariam DEI genitricem, ex qua nobis exortus est CHRISTVS, ipsa ueritas. Ita ut Salome ista obstetrix, & Elizabeth, & DEI mater, trium sororum reperiantur filiæ. Proinde Ioannes baptista, & IESVS uerus DEVS noster, cōsobrini esse dicūtur. Iosephi uerò filius CHRISTVS esse dicitur, quòd filiorum eius frater esset, propter conseruationem familiarem & cognationem Aggæi, fratris Zachariæ sacerdotis. Atq; hæc quidem Hippolytus.

[Margin: πρῶτος τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης ἐπίσκοπος. — Ex Hippolyto Portuensi episcopo, de Iosephi sponsi Mariæ ex priore coniuge sua Salome liberis. — Mariã & Salomen Epiph. — De cognatione beatæ Mariæ uirginis. — Maria uirgo diuæ Elizabethæ consobrina. — Christus item Saluator & Ioannes baptista consobrini sunt.]

CAPUT IIII.

Ego uerò etiam, qui Pontifices, ab ipso Aaron incipiens, ad Iacobum istum fratrem Domini, & ad captam usque urbem fuerint, historiæ huic attexam. Iacob ipsius tertius filius fuit Leui, huius autem Caath, huius rursum Abraham alter, ex quo Moses & Aaron geniti sunt. Et Moses quidem dux profectionis populi Israel ex Aegypto fuit. Aaron autem primus Pontifex à fratre Mose est unctus. Primus itaq; Aaron, secundus Eleazar, tertius Phineas, quartus Eliezer, quintus Bochchi, sextus Ozi, septimus Eli, octauus Achitob: sub quo uates Samuel, simul propheta & sacerdos et iudex populi fuit. Nonus Abimelech, quem unà cum sacerdotibus, Saul, propter Dauidem benignè ab eo acceptum, occidit. Decimus Abiathar, qui unus ex cæsis illis sacerdotib. saluus superfuit. Vndecimus Sadoc, sub quo templum à Solomone constructum est. huic successit Achimaas, illi rursum tredecimus Azarias. Hunc sequutus Iorã: illū Iodas, qui annos centū & triginta uixit, & Godoliã Dauidis genus extinguere uolentē interemit. Huic ordine successerūt Axioram, Phadæus, Sudęus, Iculus, & uigesimus Ioathamus: hūc sequutus Vrias, qui tēporibus Achaz & Ezechiæ sacris præfuit. illum Neri, Ioas, Selam, Chelcias, qui sub pio Iosia pontificatum administrauit. Post hunc fuit Sarcas: deinde Iosedec, sub quo populus à Nabuchodonosor captiuus est abductus. postea Iesus Iosedec filius, sub quo Iudæi è captiuitate à Cyro liberi dimissi sunt. is unà cum Zorobabel Iudæorū gēti præfuit. Huic successit Ioachim, sub quo Esdras leges recognouit. Hunc sequutus tricesimus Eliaseph. Illi † Ioachaz, in quē res ipsius Esther & Mardochæi inciderūt. Deinde fuerunt a Ioannes, Iadæus, quo tempore templū in Ga-

[Margin: Amram is dicitur Exod. 6. Num. 3. — Catalogus Pōtificū Iudaicorum, & Hierosolymitanorū, usq; ad Iacobū fratrem Domini, initio ab Aarone sumpto. — a Post Ioannē istū, alij Iudam summum sacerdotem ponunt. qui Iesum fratrem suum ger manū Hierosolymis in templo interfecerit. — † Hūc alij Iudam uocant.]

* Iacobus, qui appellatur frater Domini cognomento Iustus, ut nonnulli existimant. Iosephi ex alia uxore, ut autem mihi uidetur, Mariæ sororis matris Domini, cuius Ioannes in libro suo meminit, filius. Hieronymus.

** Apud alios Onias iste non recensetur, sed Manassæ Simon substituitur.*

Ioseph. lib. 11. cap. 8.

a Hic Iustus appellatus.

in Garizim ædificatũ eſt, Onias, [a] Simon, Eleazar: ſub quo ſacra Biblia de Ptolemæi ſecũdi conſilio à ſeptuaginta duobus interpretib. in Græcũ ſunt translata ſermonẽ. Manaſſes, * Onias, Simon. Quadrageſimus numero Onias, [b] Ieſus, & Onias alius: quo tempore populus ab Antiocho Epiphane grauiter eſt afflictus. Alcimus, quem quũ non eſſet ex tribu ſacerdotali genitus, Antiochus, Onia cæſo, põtificem cõſtituit. Poſt hunc fuit Onias, Oniæ filius, qui in Aegyptũ profugiens, templum ibi Hieroſolymitano ſimile in Heliopolitarũ agro extruxit. Poſt hunc quadrageſimuſquartus ex Aſamonæi filijs, Iudas Machabæus: cui ordine ſucceſſerunt, Ionathas frater, rurſus Simõ frater: Ioannes, qui & Hyrcanus dictus: Ariſtobulus, qui primus diadema ſibi impoſuit: Iannæas, cui etiã Alexandri nomẽ fuit. Quinquageſimus porrò fuit Hyrcanus, ſub quo Pompeius Romanus dux urbe uaſtata, ſacra quoq; tẽpli donaria inſpexit. Quinquageſimus primus Antigonus, [c] qui Parthos propter Hyrcani inimicitias aduerſus templum adduxit, & ab Herode pontificatu deiectus eſt. Quinquageſimus ſecundus Anaelus ab Herode, quũ nõ eſſet ſacerdotalis generis, pontifex creatus eſt. Quinquageſimus tertius Ariſtobulus, quẽ Herodes, Anaelo reiecto, ſubſtituit: ideq; rurſus Ariſtobulo dolo cæſo, Anaelũ reſtituit. Anaelo Ieſus [d] Phabi filius ſucceſſit. deinde Simon Herodis † ſocer Pontifex fit: poſt hunc Matthias, deinde Ioſephus, cui Iozarus ſucceſſit. Sexageſimus porrò fuit Eleazarus, ſub quo Herodes peſſimè perijt. Ei uerò ordine ſucceſſerũt, Ieſus Seę filius, Ananus Caiphę ſocer, [e] Iſmaelus filius Phabi, Eleazarus Anani filius, Simon Camythi filius. Sexageſimus ſeptimus fuit Caiphas, qui etiam Ioſephus dictus eſt, ſub quo pro nobis ſalutiferam mortem Dominus obijt. [f] Poſt hunc Ionathas Anani filius, Theophilus eius frater, Simon Boethi filius, deinde Ionathas Anani filius, poſt hunc frater eius Mathias, mox Elinæus: rurſum Ioſephus Camæ filius: quem inſequutus eſt Ananus Anani filius, qui Iacobum fratrẽ Domini, primũ Hieroſolymorũ epiſcopũ interemit. Huic quoq; magna dicendi libertate uſus Paulus: Percuſſurus eſt te DEVS, dixit, paries dealbate. Ei porrò ſucceſſit Gamalielis filius Ieſus, huic Mathias Theophili filius: ſub quo, octauo Claudij Cæſaris anno, bellum contra Romanos ſuſceptum, initium habuit. Poſtremus omnium Phinæus fuit, ſub quo urbs, templum, & gens cuncta à Tito capta, omnes que & templi & legis res prorſus extinctæ corruerunt. Atque hæc quidem ſic ſe habent. Nos uerò ad Apoſtolicarum rerum hiſtoriam ex diuerticulo redeamus.

Alchimus à Lysia summus sacerdos constitutus.

b Hic etiam Iason dictus. Huic Antiochus sacerdotium abstulit, & id Oniæ, qui & Menelaus dictus, cõcessit. Vnde seditio mota, propter Iasonem & Menelaum fratres.

c Pacorus Parthorum rex Iudæis bellum indixit: Antigonus à Parthis, uictis & captis Faselo & Hyrcano, rex constituitur. Faselus sibi mortẽ consciuit, Antigonus Hyrcano aures præscidit. Egesipp. lib. 1. Ioseph. lib. 14. cap. 24.

d Alij habent, Sabetis fil.

† ἐκδιεστής.

e Iſmaelẽ Iabi filiũ, Valerius Gratus Anano amoto pontificem creauit, ut suprà lib. 1. cap. 29.

Ananũ Cyrenius summũ Pontificem constituit. Ioseph. lib. 18. cap. 5.

f Sed nõ Pontificatus huius tempore. Nam hic in annum à Christi natiuitate 22. incidit. Anno porrò Christi 33. idem Caiphas pontifex fuit, quũ Christus pro nobis, etc.

pro Anano in Euang. legitur Annas, & in Act. apost. Ananias.

Initiũ belli Iudaici, & finis.

CAPUT V.

STephano plurima Spiritus gratia erat, multaq; is prodigia edebat. & quũ eloquẽtia multum ualeret, cõcionariq; non ceſſaret, omnibus SERVATORIS & Domini cultũ ſuadens, furore Iudæi accendũtur. A' quib. ingenti ui lapidũ obrutus, primus ipſe pro CHRISTO mortuus, ςέφανον, hoc eſt coronam accepit. Cæterùm quum adhuc ſpiraret, diuina illuſtratus gloria, cœlos apertos, & SERVATOREM ad dextram DEI ſtantem, ſeq; confirmantẽ uidit. Itaq; ipſe anima tota ad deſideratũ illum anhelans, pro percuſſoribus ſuis, ne eorum peccata DEVS in rationẽ aliquam computaret, orans, ita ad DEVM migrauit. Maxima uerò inde & prima à Iudæis Eccleſiæ Hieroſolymitanæ coorta eſt perſequutio. Porrò diſcipuli omnes, extra duodecim illos, per Iudæam & Samariam diſperſi ſunt. Quidam etiam eorum ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiã uſq; peruenere, nondũ illi gentibus ipſis fidei VERBVM cõmunicare auſi, ſoliſq; tantum Iudęis id annũciantes. Tum Paulus quoque Tarſo ciuitate ortus, quum in lege patria (phariſæus enim erat) accuratè

Stephani martyriũ.

Persecutio Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

A curate & diligenter à præceptore Gamaliele eruditus esset, æmulatione legis flagrans, eamque Apostolico marte admodum concuti uidens, multum detrimenti Ecclesijs afferebat. Ac primùm quidem cædis Stephani suasor fuerat, eorumque uestes, qui lapides in illum iecerāt, seruauerat. Deinde in domos fideliū impetū, tanquā agrestis quæpiam & immanis fera, faciens, uiros simul & fœminas uinctas trahebat, & in carcerem conijciebat. Sed is postea, serius aliquanto, ingentes admodum minas spirās, epistolasque à sacerdotibus, impunè ei fore quidquid aduersi, arbitrio suo, in Ecclesiā Damascenam cōtulisset, petens: Electionis uas, non ex hominibus, neque per homines, sed per reuelationem IESV CHRISTI & DEI patris, qui illum ex mortuis suscitauit, maximusque Apostolus designatur. Quum quidē cœlesti lumine oculi eius perstricti atque extincti, & uoce cœlitùs ab instituto suo retractus esset, Saul, Saul, dicēte, quid me persequeris? Hic, quū ei Ananias per arcanā reuelationē manus imposuisset, uisum recipit: & in animo suo longè etiam magis illustratus, confestim, quā antea cōtra nos férociter spirabat, tam acriter pro nobis stare incipit, ita ut celerrimè omnibus qui cum eo sermonem sererent, astrueret, atque ex scripturis probaret, CHRISTVM uerum esse DEVM. In tantam aūt apud populares suos, qui in perplexibili oratione summā & ineuitabilē defensionē collocabant, peruenit inuidiā, ut per dolū occultè cædem ei struerēt, eaque de causa ad portas ciuitatis Damasci in insidijs excubarent. Sed enim discipuli techna ea cognita, è muro eum in sporta demiserūt. Qui quū Hierosolyma peruenisset, periculumque, ut ei cū discipulis conuenire liceret, fecisset, fraudulenter eum illi agere credētes, auersabantur, neque persuaderi poterāt, eadem eū cum ipsis sentire. Certò quippe sciebāt, quàm aduersus illis fuerit, qui B ueluti ignem prorsus cōtra Ecclesias spirarit. Ac nisi Barnabas, clarus in septuaginta illorum ascripto ordine uir, oratione sua, uera esse, quæ ille præ se ferret, cōfirmasset, & quæ illum facientem uidisset, testificatus esset, re infecta abijsset. Itaque Barnabæ suasu admittitur: qui deinde, eadem quæ alij faciēs, Hierosolymis disputabat, argumentisque CHRISTVM uerum DEI filium esse cōfirmabat. Cæterùm quum Græci ei aduersarentur, cædemque homini molirentur, discipulorum prouidentia Cæsaream deducitur. Inde porrò Tarsum mittitur, CHRISTI Ecclesiam adaugens, & aliquos illi credentes semper adijciens. Sed de his postea.

Saulus Christianorum persequutor primarius.

Idem uas electionis.

Conuersio Pauli.

Insidiæ Iudæorum Damascenorum aduersus Paulum.

Eas Paulus è muro demissus effugit.

Idem ab Ecclesia Hierosolymitana suscipitur.

CAPUT VI.

PErsequutione in primis cōtra Stephanum excitata, Philippus ex his unus, qui cum Stephano ad diaconatū erāt electi, per dispersionem eam in Samaria erat, edendorum miraculorū ui oppidò quàm pollens. Siquidem tātū ab ea uirtute ualuit, ut & Simoni, arti suæ nūciū remittere persuaserit, qui magicis præstigijs longo tēpore populum seduxerat. Vsque adeò enim imposturis & incantamētis homines ceperat, & tam celebrem ea ætate magica arte famam consequutus fuerat, ut Simonem illi magnam uirtutem Dei esse arbitrarentur. Is igitur Simon talis quum esset, mirificis tamen Philippi rebus, quas supra opinionem fidemque hominum edebat consternatus, baptismum unà cum reliqua Samaria subit, & uerbotenus professionem & fidem in CHRISTVM egregiè simulat: id quod & alij, qui abominandam eius sectam †erant complexi, faciebant, fraude et dolo autoris sui uenenum pestiferum in ipsis occultatum, quoad possent, eis qui id suscipiebant, communicantes. qui tamen postea, quum malitia peruersitasque eorum deprehensa esset, meritò sunt reiecti. Quemadmodū & Simon iste à diuo Petro, qui impositione manuum Spiritum contribuebat, manifestò deprehensus est, gratiam eam uenalem esse arbitrari,

† Omnes qui quoquo modo adulterāt Veritatē, & præconium Ecclesiæ lædunt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt.

Philippus diaconus Simonē Magum cōuertit in Samaria.

Simon baptizatur, & fidem Christianā se colere egregiè fingit.

Simonis istius hæresis, quam hypocritæ omnes & simulatores consectātur.

Simonis hypocrisis à Petro deprehensa.

trari: eoq́ nomine, ut nulli rei homo reprobatus atq; repulsus est. Itaq; ille æmulatione percitus, contra Apostolos eorumq́ doctrinã se armauit. Porrò, quum diuina prædicatio instar incendij per omnem iam serperet terrã, Candaces Æthiopum reginæ (patrio quippe more gens ea à muliere regebatur) satrapa, diuina dispositione, primitiæ ex gentibus in CHRISTVM credentibus fit. Quum enim in Philippum iter ex uisione facientem incidisset, & per unicum Esaiæ prophetæ oraculum, arcanis sacrorum nostrorum mysterijs ab eo initiatus & baptizatus fuisset, in patriam ipse suã reuersus, primus in Æthiopia hominibus DEI SERVATORISq́ nostri cognitionem læto attulit nuncio. Per quem prophetia illa reipsa est adimpleta: Æthiopia prior porriget manus DEO. Atq; in ijs quidem res Pauli, quas paulò antè perstrinximus, consistebant. Petrus autem Lyddam & Assaronem ueniens, Æneam triginta octo annos lecto affixum, uerbo solo sanat ac restituit. Ioppæ autem quum esset, eumq́ inopes & uiduæ circumstantes, pro defuncta Tabitha, uestes aliasq́ res, quas eis Dorcas, pro eo atque debebat, dederat, ostendentes supplicarẽt: dicto citius illam quidem resuscitat, multitudinem autem eam omnem sacro initiat lauacro. Deinde Cæsareæ centurioni Cornelio officium suum præstat, quum linteum illud à quatuor partibus supernè demissum uidisset. Ita Cornelio, & qui cum eo erant, per doctrinam initiatis omnibus, gratia Spiritus sancti superuenit, & linguarum uarietate gratia ea manifestò apparet. quibus ad eum modum mirificè peractis, diuinũ deinde illi per aquam cõsequuntur lauacrũ. Enimuerò Petro reuertenti, qui Hierosolymis ex circumcisione erant, gratiam ipsam non satis intelligentes, maximopere succensebant, quòd salem diuinum arcanaq́ mysteria, uiris præputio obductis communicasset. Qui sanè rem eam edocti statim conquieuere, animis eorum admiratione consternatis, quòd DEVS etiam gentibus pœnitentiam concesserit ad uitam. Qui uerò passim dispersi erant in Phœnicia, & Cypro, & Antiochia, fidem solis Iudæis prædicabant. Cyprij tamen quidam, & Cyrenæi, Antiochiæ, diuina eis opitulante manu, multitudinem ingentem numeroq́ superiorem, ad fidem adduxerant. Quod quum Ecclesiæ Hierosolymitanæ innotuisset, Barnabam Antiochiã mittere properat. qui sanè diuina refertus gratia, Tarsensi conquisito Paulo, cum eo Antiochiam proficiscitur. Atq; ibi anno toto docentes, innumerabilem ad CHRISTVM pertrahunt multitudinem. Ibique primùm discipulos Christianos uocari debere sanciũt. Sedenim Agabus, unus ex his qui cum eis erant prophetis, famem futuram prædicit. Paulus porrò & Barnabas fratrum ministerio subseruituri, propter famem ingruentem, passim in loca omnia mittuntur.

A

B

Candaces Aethiopum reginæ Eunuchus à Philippo ad Christianismũ perducitur.

* *Aethiopia præueniet manus eius Deo. hoc est filij Aethiopiæ currẽt ad expandendum manus suas in oratione coram Deo. Psal. 67* Αἰθιωπία προφθήσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ.

Diui Petri res.

Gentes quoq; ad cõmunionẽ Euangelij & pœnitentiã receptæ.

Fideles primùm Antiochiæ Christiani nominari cœpti.

Prædictio famis futuræ.

CAPVT VII.

NEcessarium quoque, ut sciatur, illud est, quòd SERVATORIS nostri diuinitas, & operum supra fidem & opinionem omnium effectrix uirtus, per terram uniuersam decantata: multos quoq; ex longinquissimis regionibus, sanationis incurabilium morborum spe permouerit. Vnde toparcha Augarus ditionem suam ultra Euphratem cum laude administrans, eo quòd incurabili torqueretur morbo, quum nomen IESV celebre per terram increbrescens audisset (testificabatur nimirum famæ & res ipsa) supplex ei per epistolam fit, liberationem à morbo eo rogans. Ille uerò ad eum quidem uenire supersedit, per epistolam tamen manibus suis scriptam ei respondit: Oportere se, commemorans, quum quæ ei à Patre imperata essent perfecisset, ad eum reuerti. Profectione uerò ea confecta, ex sectatoribus suis unum

Agiographum hoc. Euseb. lib. 1. cap. 13.

Augarus Edessenorum princeps, morbo incurabili detẽtus, ad Christum scripsit.

Christi ad eũ responsum.

A unum Taddæum nomine, ad illum missurum, qui quum morbum illum sanaturus, tum uitæ sibi suisq; melioris administer futurus esset. Itaq; post resurrectionem à mortuis, & ascensionẽ in cœlos, Thomas ex duodecim unus, diuino quodam motu, Taddæum, qui ex septuaginta illis esse, cognitus est, ad Edessam, prçconem & Euangelistam mittit, ut per eum quæ CHRISTVS promiserat, omnia exitum suum consequerentur. Atq; ibi Taddæus quum esset, Tobiæ cuiusdam hospitio exceptus, omnem curabat ualetudinẽ. Quod ubi audiuisset Augarus, quæ ei à IESV per epistolam scripta fuerant, in memoriam reuocans, statim illũ accersit: cuius quum faciem conspexisset, & ad splendorem inde emicantis lucis obstupuisset, in cõspectu primariorum circa se uirorum procidens, adorationis reuerentiam Taddæo præstat: diligenterq;, an eius qui epistolam ad se misisset IESV, discipulus esset, inquirit. Tum ille, eius se esse dicit: proptereaq; uenire, ut † fidei fide digna præstaret. Quòd si in priore perseueraret sentẽtia & fide, maiora eum uisurum, & optata cordis eius ad debitũ finem suum peruentura. Augarus uerò: Ea est, inquit, fides & persuasio mea, ut etiam nõ dubitarem, exercitu coacto, contra eos qui illum in crucem egerunt, bellum suscipere: nisi à Romanis, * quibus colla ipsi submittimus, metus & periculũ immineret. Taddeus uerò: Dominus noster IESVS, inquit, manu et auxilio humano non indiget, qui uoluntate Patris sui cõpleta, ad ipsum est reuersus. Augarus rursum: Sed ego, ait, ipsi patriq; eius, quæ fidei sunt, rependerem. Si hoc ita est, infert Taddæus: En tibi in nomine IESV CHRISTI manum meam impono. Simulq; cum attactu, & morbus profugiens euanescit: & ipse breui momento, qualis ante morbum fuerat, agnoscitur. Ac non ipse modò, uerumetiam Audus filius eius pedum morbo laborans, multiq; prætereà alij ciuitatis eius, uarijs conflictantes morbis, ora-

Taddæus unus e septuaginta, iuxta Christi promissum, à Thoma Edessam mittitur, ibiq; Augarũ & filium eius Audũ sanat, et sacris Christianorum initiat.

† τῇ πίστει πιστὰ δοῦναι.

*ἐκείνοις τὴν ἀρχὴν κλινάντων. *Est hoc summissionis Orientalium populorum Græcorũ, & Ruthenorũ*

B tione simul & attactu, celeriter grauamine omni liberantur. Post hæc conuocata ad concionem ciuitate omni, Apostolus obitam salutis nostræ SERVATORI CHRISTO † functionem omnem exponit, perfectioribus eos sacris imbuit, ad sacrum admittit lauacrum, sacerdotes, quos opus erat, creat: alia omnia ritè & ordine constituit, urbemq; omnẽ DEO consecrat. Quum uerò ab Augaro ad Apostolum deinde pecuniæ mitterentur, accipere eas renuit. Si enim, inquiens, nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Porrò Augari epistola ad CHRISTVM, quam per Ananiam expeditum & celerem cursorem misit, * quoad crassiore modo concipi potuit, uerbis suis hanc complexa est sententiam. Quum de te curationibusq; tuis audirẽ, te sine remedijs & herbis, solo uerbo, cęcis uisum, claudis pedes suos, leprosis corpus mundum, & qui diuturnis premuntur morbis congruentem ualetudinem, & quidem gratuitò præbere, aliaq; multa uiribus nostris maiora efficere opera, in mentem mihi uenit, alterum te duorũ istorum esse arbitrari: uel DEVM, qui cœlis relictis ad nos secesseris: uel saltem DEI filiũ, res tantas supra fidem & opinionẽ omnẽ gerentẽ. Itaq; te hoc scripto oro, ut ne molestum tibi sit, ad me uenire, meq;, qui iam dudum affligit, inueterato morbo liberare. Persuasum porrò habeo, quum Iudęi iniquo erga te sint animo, non optima eos de te capere consilia. Mihi uerò oppidum est modicũ quidem illud, nec admodum celebre, utriq; tamen nostrûm percommodum. Postquàm autem Augarus scripto suo persuadere ei quod uoluisset non potuit, desperato IESV, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet consilij incertus, eo tamen quo in CHRISTVM tenebatur desiderio perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eiq; ut diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginemq; pro desiderato illo sibi afferret, imperauit. Et ille quidem uenit, atq; in loco sublimiore stãs, pingere CHRISTI uultum, ut decebat, conabatur. Quum

† οἰκονομίαν.

Ciuitas Edessenorũ per Taddæum Christianismũ suscipit.

* ὡς ἐν τύπῳ ἐκλαβεῖν.

Epistola Augari toparchæ ad Christum.

Augarus pictorem ad Christum, qui eius formam depingat, mittit.

Christus imaginem suam in lineum textum impressam, picturam scilicet αὐτόματον, ad illum remittit.

uerò cœptum opus nòn succederet (diuinis quippe splendor & gratia in uultu eius coruscans impedimento erat) re ea cognita SALVATOR textum lineum petit, in eóque prius loto faciem suam exprimit, & ad Augarum mittit. Dicitur quoque Persarum rex, manu ingenióque promptum pictorem misisse, & per hunc, feruenti fidei desiderio, simul & ipsius CHRISTI, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepisse. Atque hæc quidem ex tabularijs & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumēta relata. Et libri de Augari rebus conscripti, hæc quoque complectebātur, ex Syrorum lingua translata. Quæ à me etiam rectè hoc loco opinor esse exposita. A

Ad persarum quoque regē Christi & matris eius effigies perlata.

CAPUT VIII.

Tiam ubíque terrarum mirifico VERBO disseminato, sermonibus omnium resurrectio, ascensio, & alia diuinam potentiam testantia miracula publicè ferebantur. Consuetudo autem iam inde à plurimis annis obtinebat, ut qui præfecturas aut prouincias sortiti essent, res nouas, quæ sub eis accidissent singulas, summum Imperium habenti Cæsari significarent, ut illum nihil prorsus rerum omnium latêret. Itaque de resurrectione ex mortuis, alijsque prodigijs IESV CHRISTI, Tiberio Cæsari scribens Pilatus: quum res eius plerasque, tum, quòd ex mortuis rediuiuus, sibíque ipsi superstes, DEVS iam à multis, & quidem præcipuus inter alios DEVS esse crederetur, renunciauit. Quam rem Tiberius ad Senatum Romanum retulit. Senatus autem, nō esse deliberandum de ea censuit, sub illo quidem prætextu, quòd ille non prius, ueteri more, ipsius Senatus sententia, in Deos esset relatus: re autem ipsa, quòd diuinæ doctrinæ disciplina humano prorsus non indigeret auxilio. Sed enim etiamsi senatus ad eum modum uerbum de SERVATORE reiecisset, Cæsar tamen in sententia sua perstitit, salutaríque prædicationi impedimento non fuit. Scriptum hoc nobis reliquit Tertullianus, uir insignis, accuratæque legum & actorum Romanorum peritia clarus, in ea quæ ab ipso latina quidem lingua scripta, in græcam uerò translata est, pro Christianis Apologia. in qua hæc quoque commemorat, ita scribens: "Vt de origine aliquid retractemus eiusmodi legum, uetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu comprobaretur. Tiberius ergo, cuius tempore nomen Christianum in seculum introiuit, annunciatam sibi ex Palæstina ueritatem dogmatis istius (ibi enim prima initia sumpserat) ad Senatum retulit, cum prærogatiua suffragij sui. Senatus, quia ipse non probauerat, respuit. Cæsar in sententia mansit, comminatus mortem Christianorum accusatoribus." Cœlesti nimirum prouidentia, per ordinationem atque dispositionem competentem, hoc illi suppeditante, ut nullo obstante impedimento, Euangelij Verbum per terras passim omnes cursum suum teneret. Sic scilicet ui & efficacia cœlesti salutare VERBVM, quasi quoddam solis lumen, uniuersum habitabilem orbē prorsus illustrauit. Confestim namque, iuxta diuinarum scripturarum præscriptum, "in omnem terram exiuit sonus diuinorum Euangelistarum, & Apostolorum eius, & in fines orbis uerba eorū." Proinde per urbes & uicos omnes, copiosissimæ messis instar, frequentissimæ numerosissimæque passim Ecclesiæ sunt constitutæ: & qui maiorum suorum successione, ueterisque erroris & idolorum superstitionis contagione, animis suis erant infecti, diuina CHRISTI ui atque uirtute intercedente, per sectatorū discipulorúmque eius doctrinam, simul & miracula, tanquam à grauibus molestisque dominis liberati, uinculisque durissimis soluti, om- B

Tiberius Cæsar per Pont. Pilatum de rebus Iesu Christi certior factus, eum etiā contra Senatus Rom. sententiam, in deos retulit.

Tertulliani testimonium.

Promulgatio Euangelij libera per uniuersum orbem.

nem

A nem illam diabolicorum deorum multitudinem conspuerũt, unumq; & solum DEVM esse confitentes, qui omnia condidisset, eùm ipsum ueræ pietatis legibus, diuinóque & sobrio cultu, per SERVATOREM nostrum generi humano illato, coluerunt.

CAPUT XI.

C. Caligulæ Imperiũ.

Agrippam Caius Cæsar è uinculis liberatũ, regẽ tetrarchiæ Philippi & Lysaniæ fecit. Ioseph. lib. 18 cap. 15. de bell. Iud. li. 2. cap. 5.

a Lib. 9. cap. 7.

Tiberius autem annis uiginti duobus cum dimidio, Imperio administrato, Caio moriens id relinquit. Hic confestim Agrippæ diademate imposito, regem eum Iudææ creat. Philippi quoque & Lysaniæ tetrarchias eidem tum attribuit. neque ita multo pòst Herodis quoque regnum, qui Ioannem occiderat, addit: Herode ipsó unà cum Herodiade uxore, plurimis de causis, ut & Iosepho uidetur, perpetuo in occidente exilio mulctato. Ea ætate & Philo floruit, uir non tantum apud nostros, uerumetiam apud profanos philosophos celebris. Genere is Iudæus fuit, inter ciues & magistratus Alexandrinos clarus. Quantus ille quidem in patrijs disciplinis fuerit, quantóue in eas labore incubuerit, ipsa res declarat. Quantus uerò etiam in liberalibus externæ philosophiæ artibus, quid attinet dicere? Platonis nanque & Pythagoræ institutum summopere æmulatus, omnes sui temporis philosophos longè superasse dicitur. Hic res Iudaicas sub Caio quinque libris est complexus, in quibus etiam uæsanam eius dementiam, & quæ ille contumeliosissimè improbissiméque in Imperio suo egerit, & quas sub eo Iudæi pertulerint calamitates, persequitur. Illorum nimirum gratia orator quoque Romam uenit, ubi quum apud [b] Caium pro Iudæis patrijsq; eorum legibus & moribus orationem haberet, risum inde, & præterea nihil retulit. Parùm uerò abfuit etiam,

B quin de uita quoque ibi periclitaretur, quemadmodum eius in decimoctauo historiarum libro circa finem Iosephus meminit. Seditione, inquit, Alexandriæ inter Iudæos ibi incolentes & Græcos orta, terni ab utraq; factione oratores lecti, apud Caium aderant. Vnus horum Appion fuit. [c] Is quum multa acerbè in Iudæos dixisset, tum illud quoque adiecit, quòd Cæsaris negligerent atque despicerent honores. Quum enim alij populi omnes, qui sub Romano essent Imperio, aras & templa Caio construerent, rebusq; alijs omnibus, ut Deum, uenerarentur: solis Iudæis absurdum uideri, statuis eum honorare, aut per nomen eius iurare. Hæc aliaq; multa quum Appion dixisset, quibus Caiũ, pro ingenio eius ut par erat, elatũ iri sperabat, Philo princeps legationis Iudæorum, magna gloria uir, & philosophiæ nõ imperitus, Alexandri Alabarchi frater, per defensionẽ obiecta disertè refellit. Explosit autẽ eũ Caius, abire à se statim iubẽs. Atq; ille ira percitus, uidebatẽ graue quiddam in eos decreturus esse. Philo porrò contumeliose reiectus, exijt, & ad eos qui secum erant Iudæos, * Fidendum esse, inquit, animumq; sumendum. Caium enim iratum quidem eis esse, reipsa autem DEVM aduersus illum iam auditorem adesse, & liberatorem. Hæc quidem Iosephus. Sed & ipse Philo singillatim quæ in legatione illa acciderũt, cõmemorat: ex quibus equidem alia prætermittam, & illa tantum oratione persequar, per quæ perspicuum fiat, quæcunq; non multo pòst Iudæis accidere, [d] propter piacularem temeritatem, quam in CHRISTO necando exhibuerunt, accidisse. Itaq; ille primum refert, [e] Seianũ quendam, qui plurimùm apud Imperatorẽ Tiberiũ autoritate ualuit, illud in primis studuisse, ut funditùs tota gens Iudæorum deleretur. Deinde Iudææ præsidem Pilatum, sub quo piaculum illud in CHRISTVM est cõmissum, stante adhuc Hierosolymis templo, nouum quiddam atque insolẽs contra leges, sanctiones, morésque eorum fecisse, eosq; per id in magnam

Iosephi ea de re testimoniũ.

* χρὴ θαῤῥεῖν γαίου μὲν αὐτοῖς ὠργισμένου, ἔργῳ δ᾽ ἤδη τοῦ θεοῦ ἀντιπαρεξάγοντος.

Seianus Iudæis infensus.

b. Fuit is Romæ apud Caiũ pro Iudæis Alexãdrinis orator: sed parum ab eo est humaniter acceptus.

Initio Caligula se popularem ostendit, animosq; et studia hominum in se incendit. Deinde uerò luxu, incontinentia, atrocitate, auaritia, & uitijs omnibus, monstrũ exhibuit.

c. Iudæi iußi à C. Cæsare effigiem eius in tẽplo locare, arma potius sumpsere. quẽ motum, Cæsaris mors diremit. Tacit. lib. 21.

d Propter innocentißimam Christi cædem maximas quasque Iudæi pertulere clades.

e Perstringuntur calamitates Iudæorum quas sub Tiberio & Caio pertulerũt, extremi excidij urbis Hierosolimytanæ proœmia.

gnam conturbationem & motum conieciſſe. Poſt Tiberium autem idem me-
morat, Caium Imperio ſuſcepto, quum plurimis Iudæorum gentem contume-
lijs iniurijsq; affeciſſe, tum maximis etiam detrimentis atque cladibus afflixiſſe.
Quæ ut omnes ex ipſius oratione intelligerēt, commodius eſſe duxi, eam hic re-
ferre. Verba eius hæc ſunt: Tanta morum Caij erga omnes, præcipuè uerò in
Iudęorum gentem, quibus grauiſsimè erat infenſus, fuit peruerſitas, ut in pleriſ-
que urbibus, ab Alexandria exorſus, oratoria eorum ſignis & ſtatuis imaginis
formæq; ſuæ complens, ſibi ipſi arrogaret atque dicaret. Quæ enim ab alijs ſa-
crata erant, concupiſcens ipſe ui occupabat. Templum autem ſanctæ ciuitatis,
quod ſacroſanctūm, inuiolatū,† & à direptione omni liberum permanſerat, im
proprium mutaret & transformaret delubrum, Iouis id illuſtris, noui Dei, Caij
nominari iubens.

Tumultus Iudæorū ingens propter Cæſaris ſtatuas in templum à Pilato inductas. Ioſeph. de bell. Iud. lib. 2. cap. 3. Egeſip. li. 2. cap. 5. De hoc in cap. ſeq.

† ἄβλαυστον, ἀσυλίας ἠξιωμένον.

Caius templa Iudæorū ſtatuis ſuis impleuit.

CAPUT X.

Innumerabiles inſuper alias calamitates orationem omnem ſuperan-
tes Iudæis Alexandrinis accidiſſe, idem Philo, ſub eo quem diximus
Caio, in ſecūdo libro, cui titulus eſt De uirtutibus,* ſermone aſsimu-
lato commemorat, cui & Ioſephus conſentit: itidem à Pilati, & in
SERVATOREM commiſsi piaculi temporibus, calamitates Iudæorum initium
ſumpſiſſe memorans. Qualia igitur & is in ſecundo Iudaici belli libro ſcribat, au-
dire eſt operæprecium: Pilatus, inquit, à Tiberio procurator in Iudęam miſſus,
noctu uelatas tectasq; Hieroſolymam infert Cæſaris ſtatuas: ſigna eæ uocantur.
Qua rei nouitate interdiu maxima à Iudæis turba eſt excitata. Qui enim pro-
pius aſsiſtebant, ad conſpectum earum conſternati ſunt, tanquam apertè legi-
bus eorum proculcatis: quippe ſimulachrū aliquod in ciuitate habere, illis reli-
gio erat. Hæc ſi quis Euangelicis addat uerbis, ueritatem ipſam inueniet. celeri-
ter enim eos uindicta eſt conſequuta, propter eam, quam apud Pilatum inſo-
lenter edidere uocem: non alium ſe, clamantes, habere regem, præterquàm Cæ-
ſarem. Paulò pòſt alia quoque calamitate preſſos, idem Ioſephus ſcribit: Poſt
hæc, dicens, aliam quoque turbam conciuit Pilatus, ſacro theſauro (cui nomen
Corbona) in aquæductus conſtructionem conſumpto, qui quidem ad trecen-
ta dirigebantur ſtadia. Ægrè ferebat eam indignitatem multitudo, & præſen-
te Hieroſolymis Pilato, tribunal circumſiſtentes uociferabantur. Ille porrò,
quòd Iudæorum præuidiſſet tumultum, turbæ eorum milites armatos, qui mi-
litaribus operti eſſent ueſtibus, immiſcens, ferro quidem petere quenquam pro
hibuit, fuſtibus autem uociferantes pulſare præcepit: eiúsque rei cauſa ſignum,
uti conuenerat, eis pro tribunali dedit. Quapropter Iudæi ad eum modum uer-
beribus cæſi, multi plagis ſunt interempti, multi etiam à ſuis inter tumultum
protriti interierunt. Multitudo porrò ipſa ad cladem eam exanimata conquie-
uit. Alias item innumerabiles, nouandis rebus, excitatas calamitates, idem Hi-
ſtoricus perſequitur, per quas aſtruit atque probat, quod à perpetrato in SAL-
VATOREM piaculo, nunquam & in urbe ipſa, & in Iudæa omni, eſſe deſierint
ſeditiones, tumultus, pugnæ, aliorúmque intolerabilium cladium aliæ ſuper a-
lias incurſiones, donec poſtrema omnium urbis ſub Veſpaſiano obſidio eos in
uaſit, ac prorſus extinxit. Atque eorum quæ Iudæi in CHRISTVM commiſe-
runt, talem illi diuinitùs ſunt experti uindictam, ſenſim eos carpentem. Verùm
enimuerò & ipſe SERVATORIS iudex Pilatus, quum ſub Tiberio (quòd Ma-
ria Magdalena Romam adierat, & SERVATORIS res ibi retulerat) maximis
affectus eſſe dicitur contumelijs, tum Caij temporibus poſtea extrema calami-
tate op-

ἐν ἀρεταῖς λόγῳ.

Sacer templi theſaurus à Pilato in aquæductum ædificationem conſumptus.

Seditiones populares, diuinæ uindictæ ſunt.

L. Vitellius Syriæ præfectus, Pilatum propter Iudæorū accuſationem

Romã ire iussit, & Marcellum Iudæis præfecit. Ioseph. lib. 18. cap. 11.

Pilatus ultione diuina manus ipse sibi attulit.

A tate oppressus esse fertur: quemadmodum id tradunt, qui Græcorum Olympiadas, quæq; in eis acta sunt, composuere. Ad eas enim necessitatis angustias uarijs aduersisq; casibus est redactus, ut manus ipse sibi attulerit, & sui ipsius uindex ipse factus sit: ultione diuina (ita enim conijcere oportet) breui eum consequente. Id quod & de Anna, & de Caipha, alijsq; item scribis & Pharisæis dicitur: qui & ipsi dignas uariasq; dederunt pœnas, eius, quam CHRISTO intulerunt, iniquæ & iniustæ necis.

Reliqui etiam Christi Saluatoris persequutores malè disperierunt.

CAPUT XI.

Caij cædes.

ὅθεν ἐν βαλανείῳ ἀναιρεθεὶς.

De ea historici uariãt.

DEinde nondum quatuor prorsus exactis annis, Caius, qui tum Imperium tenebat, furore correptus, & usque adeò est effœminatus, ut uestimentis, plicaturis, alijsq; ornamentis muliebribus uteretur, † quapropter in balnæis cæsus, Claudio successori Imperium reliquit. sub quo ingens illa fames fuisse scribitur, quam etiam Agabus prophetiæ dono clarus futuram prædixerat. Eáque de causa Barnabas quoque & Paulus ex Antiochia fratribus per ministerium suum uictum summitebant. Quo tempore etiam Adiabenorum gentis regina, Helena nomine, Iosepho teste, ingenti pecunia frumento in Ægypto comparato, indigentibus id transmittebat. Huius sanè Helenæ, cuius, quem modò diximus, historicus meminit, statuæ illustres in suburbanis Æliæ locis longo post tempore sunt uisæ. Itidem Iosephus & Theudæ impostoris & malefici, de quo in Actis quoque Apostolorum mentio fit, meminit, hisce uerbis: Quum Fadus Iudææ præesset, impostor quidam Theudas nomine, persuadet ingenti hominum multitudini, ut facultatibus suis secum receptis, ad Iordanem fluuium se consequerentur: dicebatur enim propheta esse. Is, quòd se iussu suo fluuium eum diuisurum, faciléque eis transitum præbiturum esse polliceretur, multos seduxit. Ceterùm Fadus eos ea uesania non diu frui passus est. Turmam enim equitum in eos immisit, qui illos ex improuiso oppressos, partim trucidant, partim captiuos abducunt. Ipse quidem Theudas uiuus in eorum peruenit potestatem, eiusq; necati caput Hierosolyma perlatum est.

Fames in Iudæa, &c. sub Claudio.

Helena Adiabenorum regina inopiæ pauperum in Iudæa, subuenit.

De Theuda impostore seditioso, ex Iosepho.

Exemplũ uindicatæ seditionis & rebellionis.

CAPUT XII.

HVic deinceps historiæ idem Iosephus magnam illam famem addit, sicuti & Lucas in Actis, ea ipsa fame, Apostolorumq; ministerio exposito, illud deinde infert: Eo autem tempore, sub Claudio uidelicet, Herodes rex (quem Agrippam Iosephus nominat, Lucas autem Herodem uocat, quòd fortasse binominis fuerit) manus in nonnullos ex Ecclesia, ut eos affligeret, iniecit. Occidit autem Iacobum fratrem Ioãnis, gladio. De quo Clemens quoq; στρωματεὺς, seu contextor, memoria quiddam dignum in septimo Dispositionum libro, ex maiorum commemoratione acceptum scripsit: Quòd is, qui illum ad martyrium ducebat, quum eum generosè admodum, & magna cum constantia ad supplicium ire uideret, se quoque Christianum esse professus sit. Vterque igitur, inquit, simul abducti sunt. Atque inter eundum, noxam sibi ille à Iacobo remitti rogauit. Iacobum porrò paululum deliberasse: moxq; ad illum, Pax tibi, dixisse: osculúmque ad uocem eam addidisse, & sic utrunque capite truncatum esse. Herodes autem, ut sacra inquit Scriptura, quum gratam esse Iudæis Iacobi cædem uideret, Petrum itidem comprehensum,

Iacobi Apostoli martyrum.

Spiculator qui Iacobũ ad supplicium duxit, Christianus factus, et cum eodem decollatus est.

Claudius Agrippæ regnū cōfirmauit, omne Herodis imperiū et Lysaniæ addens.

Herodem Agrippæ fratrē Chalcidis regē constituit, Ioseph. lib. 19. cap. 4. de bell. Iudai. lib. 2. ca. 4. Idem Herodes sacerdotiū & templi administrationē à Claudio impetrauit. Ioseph. libro 20. cap. 4. Eodem mortuo, regnū eius Agrippæ iuniori Claudius tradidit. qui id usq; ad uastationē Hierosolymorum obtinuit.

Ibid. cap. 9

Petrus per angelum è carcere liberatus.

A

grauiq; catena uinctum, in custodiam coniecit, eidemq; supplicium itidem capitale molitus est. Et perfecisse ille impiam illam cædem, nisi angelus noctu adueniens, uinculis illum liberasset, & in pristinum prædicandi uerbi ministerium reduxisset. Atque equidem res diuinæ dispositionis de Petro, sic se tum habuere. Cæterùm uindicta conatum Herodis in Apostolos nefarium persequutura, minimè cessabat: sed quæ aliàs ut plurimum tardior esse consueuit, tum præstò statim affuit.

CAPUT XIII.

Qvum etenim post eum, qui dictus est, in Apostolos susceptum conatum, Cæsaream uenisset, celebri quodam die, splendida ornatus ueste, magna uocis contentione uehementius copiosiusq; pro tribunali ad populum uerba fecit. Ad cuius orationem quum plebs adclamasset, DEI uox, non hominis: confestim, ut sacræ literæ inquiunt, Angelus occulta plaga eum mulctauit: unde etiam à uermibus corrosus atq; cōsumptus, animam egit. Enimuerò præter alia, illud quoque mirari mihi in mentem uenit, quòd Hebræorum historicus Iosephus, in uniuersum diuinæ scripturæ consona scribere uidetur. Qualia nanque de Herodis obitu in decimonono Antiquitatum libro [a] memoret, uerbis ipsius referre libet. Tertius, inquit, annus, ex quo totam Iudæam regebat, peractus fuerat, quum is Cæsaræ, quæ antea Stratonis turris uocata fuerat, esset, edebat ibi in honorem Cæsaris, pro cuius salute, festos quosdam instituerat dies, spectacula. Confluebat tum ex ea prouincia, eorum qui magistratus & honores gerebant, ad eum multitudo. Porrò secundo spectaculorum die, uestem ex argento miro artificio contextam induit, & in theatrum cum prima luce uenit. Ibi primis solarium radiorum ictibus argentum illustratum, mirandum in modum coruscabat, metuēdū atq; horrendum quiddam inspicientium oculis splendore suo inferens. Itaque assentatores hinc & inde, uocibus ne ipsi quidem bono futuris, acclamabant: Deum enim appellabant, & ut beneuolus propitiusq; eis esset, rogabant: Si hucusq; eum ut hominem ueriti essent, de cœterò humana natura superiorem præstantioremq; professuros esse, pollicentes. Non increpuit eos rex, neque tam impiam assentationem est amolitus. Sed paulo pòst inflatum caput suum sustulit, & angelum funiculo cuidam insidentem conspexit. * Statim hunc ex malis illis esse, qui aliquando boni fuissent, cognouit. Itaque immensus illius pectus dolor, uentremq; cruciatus, cū uehementia summa inuasit. & ad amicos conuersus: En ego, inquit, Deus uester, uitam relinquere cogor, Parcis ipsis derepentè ementitas in me uoces uestras coarguentibus: & qui modò à uobis immortalis sum dictus, nunc ad mortem abducor. Sed accipiendum uenit, quod Deo est uisum, fatum. Non obscuram tamen nos, sed felicioris splendidiorisq; sortis exegimus uitam. Hæc ubi dixisset, dolores eum interiores cruciabant. Quapropter magna celeritate in regiam est deportatus. Et fama apud omnes passim increbuit, paulo pòst eum omnino moriturum esse. Tum multitudo omnis unà cum coniugibus & liberis, sumptis patrio more saccis, locisq; omnibus fletu & luctu repletis, DEO pro salute regis supplicarunt. Et quum in sublimiore cubiculo is decumberet, & inde homines supinos procumbentes prospiceret, ne ipse quidem lachrymas cōtinere potuit. ac quinq; continuos dies uentris doloribus confectus, uitam finiuit: ætatis quinquagesimū quartum, regni septimū agēs annū. Quatuor quidem ille sub [b] Caio regnauit annos, tetrarchia Philippi trib. annis administrata, Herodis autē quarto anno recepta. Tres porrò reliquos annos sub Claudij imperio consumpsit. Dignus

a Cap. 7. de bell. Iud. lib. 2. cap. 4.

Illustre exemplum perniciosæ impudentiū adulatorum assentationis.

Sub Herodis nomine Lucas Agrippæ senioris necem in Actis describere uidetur. Act. 12.

** Τοῦτον εὐθὺς ἐνόησε τῶν κακῶν εἶναι, τὸν καί ποτε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον.*

b. Claudius postea Agrippæ iuniori Philippi tetrarchiam Traconitidem concessit.

Horrenda miserādaq; Herodis mors.

Iosephi testimonium.

Herodes angelum uidet.

A Dignus certè quidem est Iosephus iste admiratione, qui sic diuinis consona literis scribat.

CAPUT XIIII.

Quum ad eum modum persuasio & fides in SERVATOREM per omnem propagaretur terram, antiquus ille generis salutisque nostræ hostis, arte quadam urbem eam, in qua tum summum esset imperium, præripere atque occupare contendens, Simonem uico Gitthon ortum, qui antea Orientem peragrans, incantamentis eum atque imposturis compleuerat, eò mittit, ibiq; ille breui ciues (paucis exceptis) magica sua arte seducit. Eò autem impietatis peruenit, ut quum Deus esse crederetur, tum statua magnifica in flumine Tiberi inter duos pontes honoraretur, cum inscriptione tali: Simoni Deo sancto. Atque inde Deus non tantùm apud Samaritanos, uerùm in alijs quoque nationibus † princeps Deus colitur. Quin & Helena quædam comes eius, quæ Tyri Phœnicum, ante hac in lupanari corpore prostituto quæstum fecerat, parem cum eo honorem consequuta, * principis intelligentiæ nomen obtinet. Hæc sic in defensione professionis nostræ ad Antoninum, philosophus idemq; martyr Iustinus commemorat. Quibus similia quoque scribit in primo suo contra hæreses libro, Irenæus Lugdunensis episcopus. Vterque autem non longè post Apostolorum tempora uixit: de quibu suo loco, quæ par est, exponemus. Hæresum porrò omnium dux & princeps Simon iste habetur. Vnde in hodiernum usque diem, qui eius sunt sectæ & opinionis, sobrium, & sincerum Christianæ philosophiæ institutum egregiè assimulantes, renunciasse quidem idolorum errori uidentur: nihilominus tamen eam retinere contendunt, simulachra & imagines Simonis & Helenæ istius erigentes, libationibúsque & ceremonijs eos colere studentes. Horum res turpissimæ, stuporem & cōsternationem mentis hominibus afferunt. Quippe quæ tales sint, ut tantum absit ut stylo scriptis rectè mandari possint, ut propter obscœnæ fœditatis exuberantiam, nullum eas modestum & pudicum os eloquatur. Quicquid enim extare aut cogitatione concipi potest, quod turpitudine quauis sit impurius, id omne hæresis ista omnium scelestissima atque nefandissima longè superauit, hominibus miseris, peccatisque oneratis mulierculis imponens. Tantum parentem, autorem, & ducem, aduersarium magnis CHRISTI discipulis, iam inde ab initio humanæ salutis insidiatrix uersuta illa uis obiecit. At diuina è diuerso gratia & inexpugnabilis uirtus, ministris ipsa suis sedulò assistens, tantorum malorum facem ubique incendium spargentem, quàm celerrimè extinxit, sublimitatem omnem quæ se aduersus cognitionem DEI efferret, disijciens atque pessundans. Qua propter nihil eorum quæ tum temporis succrescere cœperunt malorum, ad statum & uigorem suum peruenit. Veritatis enim ipsius lux, mirificè resplendens, coruscabat, & recens cœlitùs relucens ineluctabile uigebat uerbum, Apostolorum concionibus & institutis magis magisque inualescens. Proinde & magus iste, gratiam miser uenalem esse existimās, primùm in Iudæa à diuo Petro, tanquam luce clariore, mentis oculos perstrictus, maxima eáque maritima profectione suscepta, ex Oriente Occidentem uersus migrat, Romanamq; urbem præoccupat. Atque ibi quū cœptis suis maximè suprema inseruiret potestas, breui admodum tempore usq; adeò res ex sententia succedunt, ut quum sibi incantationibus & præstigijs totam conciliaret urbem: tum statua posita, ut dictum est, diuini ei tāquā Deo exhiberentur cultus & honores. Sed enim non diu illi fraude ea uti concessum est. nam sub eodem Claudij Imperio, quæ omnia sapienter propter summum

Simon Magus Romam uenit. Diuini honores ei ibi attributi.

† πρῶτος θεός.

Helena comes eius. Nonnulli hanc Selen uocant.

* πρώτη ἔννοια.

Simon iste hæresum omnium autor.

Heresis eius spurcißima, et fœdißima, quæ Christi nomine tanquā obtentu & prætextu quodam ad flagitia & probra omnia tegenda abutitur.

Deus Simoni isti magnos Apostolos opposuit, & Petrū præcipuè.

Petrus Apostolorū princeps.

τὸν ἀρετῆς ἀκμῇ καὶ θερμότητος τὰ πρωτεῖα κατὰ πάντων τῶν ἀποστόλων ἰσχηκότα θεῖον Πέτρον.

mum in genus humanum amorem dirigit Prouidentia, quasi antesignanum &
insuperabilem atque inuictū fidei propugnatorem,* qui uirtutis ardorisq; gra-
tia primas inter Apostolos diuinitùs est consequutus, Petrum, perinde atque
contra feram agrestem & perniciosam, excitauit. Is non secus atque fortis & ge-
nerosus DEI dux, diuinis instructus armis, occidentalibus ex Oriente supercœ-
leste perfert lumen, arcanum scilicet de CHRISTO mysterium, & regnum cœlo-
rum læto promulgat nūcio. Atque ad hunc modum quum in Occidente Euan-
gelica reluceret lucerna, ilicet Simon ipse unà cum fraude & seductione sua, con
festim extinctus euanuit.

A

que sicuti ueritatis argumentum habet, discipuli et ecclesia Dei uniuersa, Christiani dici cœperunt. Reperias eius rei argumentū si Philonis commentarios legeris in libro eius quē de Iessæis inscripsit. Qui horū uitæ cōsuetudinē & laudes exponēs, & monasteria quæ in regione circa Mariæ lacum habuē

CAPUT XV.

Rogatu auditorum Petri, Marcus sectator eius Euangeliū scripsit, à Petro deinde comprobatū.

TAntum autem in auditorū animis pietatis reliquit lumen Petrus, ut
auditis contenti esse, & in ijs quæ sine scripto, de diuino uerbo addi
cissent, permanere nō possent. Quam ob causam Marcum, qui tum
Apostolum consectabatur, magna animorum cōtentione obtestan
tur, ut monumentum aliquod traditæ sine scripto disciplinæ, in literas relatum,
eis relinqueret: neque prius inde discederet, quàm id quod rogatus esset, perfe-
cisset. Quo cognito Apostolus, diuini instinctu spiritus, perquàm est tam exi-
mia eorum uirorum delectatus uoluntate & cupiditate: proindeq; scriptum id
iudicio suo comprobauit, & ut in Ecclesijs legeretur constituit. Hanc quippe
causam scripti à Marco Euangelij extitisse, Clemens in sexto Dispositionum tra
dit. Atq; his consona Hierapolitanus commemorat Papias. Proptereaq; Petri,
quod secundum Marcū est dicitur Euangelium. Meminit porrò Marci in prio
re epistola sua Petrus, quam Romæ agens cōposuisse fertur, in qua etiam figura
tè Romā Babylonem nominat, ita inquiens: Salutat uos ea quę in Babylone est,
coëlecta, & Marcus filius meus. Quē Lucas quoq; in Actis Ioannem uocat. Di-
cunt præterea diuinum hunc Marcum, primùm in Ægyptum & Alexandriam
missum, Euāgelium quod conscripsit prædicasse, Ecclesias ordinasse, atq; ei quæ
ibi est Christianorum monachorum solitariæ uitæ leges dedisse. Tanta autem
uirorum et mulierum à primo statim initio confluxit multitudo, ut exercitij stu
dijq; eorum philosophiam, institutum, mores, uitam, rationemq; conuersatio-
nis omnem, in scriptum retulerit, in utroque philosophiæ genere celeberrimus
Philo: quem ad colloquium Petri, Romæ diuinum VERBUM concionantis, fa-
ma est peruenisse.

Roma figuratè à Petro Babylon dicta.

Marcus idē in Actis Ioannes.

Marcus, primus in Aegypto Euangeliū prædicauit, & Monasticē ibi instituit.

Philo cum Petro Romæ collocutus.

B

« recō- « memorans, non de alijs quàm Christianis primis, historiam texuit, locis eis peragratis. Epiph. 9. De Nazoræis.

CAPUT XVI.

Philo de Monachis Christianis in Aegypto scripsit.

† IESUS hebraico sermone Curator dicitur siue medicus & Saluator. & ab hoc fortasse nomine Iessæi prius dicti sunt, quàm Christianorum cognomen fideles obtinuerunt. Ab Antiochia nā-

NOn tantum uerò is quasi numine afflatus, prosequitur institutum e-
ius temporis Apostolicorum ex Iudæis, ut uidetur, progenitorum
uirorum: sed id quoque iudicio suo comprobat, quamuis etiam
tum plurimæ ueterum Iudæorum consuetudines obtinerent. Asse-
uerat quoque uerbis disertis, nihil se ueritate ducere prius aut antiquius, neque
quidquam ex se ipso rei ipsi addere constituisse. Quapropter scriptum id, cano-
nes & regulas, quæ etiam num in Ecclesia seruātur, liquidò continet. Inscriptio
autem libri est, & titulus * De uita cōtemplatrice, siue † de supplicibus. Eos au-
tem qui uitam eiuscemodi amplexi essent, † θεραπευτάς, hoc est, cultores seu curato
res uocat. uel quòd ita tum appellarentur, nondum Christianorū nomine latè
diffuso: uel propter purum sincerumq; DEI cultum: uel quòd tanquam medici,
exercerent, curarent, atq; colerēt eorum qui ad eos uenissent, animos, omni eos
uitiorum perturbatione liberantes: uel aliam quamcunq; ob causam. neq; enim
de eo contendere necessariū est. Hos à principio, quum Christiana philosophia
initia-

* περὶ βίου θεωρητικοῦ.
† περὶ ἱκετῶν.

A initiarentur, dicit, rem familiarem facultatesq; suas relinquere solitos esse: ac deinde nuncio omnibus uitæ huius curis & solicitudinibus remisso, extra muros in semotis aliquibus agris & hortis, aut etiam mõtibus, uersari atq; uiuere, dissimiliumq; omniũ consuetudinẽ tanquã perniciosam auersantes, uitam propheticam flagranti atq; feruenti fide meditari atq; æmulari. Non solum autem eo in loco, uerùm etiam alibi in orbe hoc genus fuisse scribit. Decebat quippe summi boni & Græciã & Barbariã participes fieri, in Ægypto tamen & maximè circa Alexandriã institutũ hoc frequentari. In unaquaq; autẽ solitaria, inquit, mansione sacrã domũ reperias, quã σεμνεῖον, hoc est honestatis grauitatisq; locũ, & monasteriũ uocãt: in quo scilicet ab alijs seiũcti & solitarij, † honestæ sanctæq; uitæ mysterijs imbuuntur. Eò nihil infert uel frumenti, uel potus, uel etiã alterius rei, ad necessariũ corporis usum pertinẽtis. Sermones tantũ & leges, dictaq; prophetarum atq; hymnos diuinitùs inspiratos ibi meditant, atq; etiã alia, quib. doctrina & pietas augescens, * summũ cõsequit bonũ. Interuallũ porrò temporis ab ipso diluculo ad uesperã usq;, in exercitio eos continet. Sacris enim incũbẽtes literis, in patria sedulò desudant philosophia. Ac quasi fundamẽtũ primũ iacientes ipsam cõtinentiã, reliquas ei superstruũt uirtutes, neque ante solis occasum, alicui ex eis panẽ aut potũ sumere licet. Virtutis enim studiũ luce dignũ, ita ut par est: cõtrà autẽ ad tenebras pertinere eas, quæ ad necessariũ corporis usum sumunt, curas iudicãt. Sunt autẽ qui post tres aut plures dies demũ cibi reminiscunt, qui bus uidelicet maior doctrinæ inest cupiditas. Nonnulli etiã ita lætant, delicijsq; affluũt circa sapientiæ epulas, plurimas suppeditantes doctrinas, ut duplicatũ etiam id tempus se abstineant, & sexto uix die de necessario alimento participare consueuerint. Expositiones porrò sacrorũ oraculorũ per allegorias arcanas oc-
B cultasq; sentẽtias, & anagogas siue cõtemplatrices & mysticas intelligẽtias instituũt. Studiũ siquidẽ, & quasi lex philosophorũ istorũ animanti persimile est, cuius corpus dictũ literæ, anima aũt sit abstrusa in ea atq; inuisibilis mens & intelligentia. Sunt quoq; apud eos & mulieres solitariæ, θεραπευτρίδες, hoc est cultrices dictæ, quæ sacrã hanc uitã & institutũ sectant: quarũ pleræq; modesta & sobria senectute ornatæ, puritatẽ & uirginitatẽ nõ necessitate, sed spontanea animi destinatione colunt, nullamq; corporis uoluptatũ curam aut rationẽ habentes, nõ mortaliũ, sed immortaliũ liberorũ gignendorũ cupiditatẽ obtinent, quales liberos sola ex seipsa DEI amans anima procreare potest. Verum enimuerò quùm duo sint hominũ uitæ instituti genera: unius nimirũ, eiusq; inferioris coniugalis consuetudinis: alterius aũt supermundanæ & angelicę, DEO uidelicet dilectę uirginitatis, ac solitariæ puriorisq; conuersationis: si quis legitimum ac impollutum sequatur matrimoniũ, longè ille quidem à reprehensione abest, sed pauciora ei contingunt charismata & dona. Sobriè enim pudiceq; & is uiuere dicitur, & trigecuplum uirtutis fert fructũ, difficulter certè quidem sexagecupulũ. Cui uerò sincerè Angelicam uitam degere sit datum, etiam si ea aspera sit & ardua, facile tamen ei fuerit sexagecuplũ, atq; etiam centuplũ ferre fructum, certò scilicet ad perfectionem & summũ bonum collimanti. Scripta aũt ijs esse dicit ueterũ, qui autores & duces professionis eorũ extitere, & multa monumenta ideæ & formæ eius quæ allegorijs delectãt post se reliquerunt, uirorũ: ijs illi quasi archetypis, primisq; exemplaribus utentes, morem modumq; eum imitantur. Ea porrò monumenta, diuina Apostolorũ Euangelia, & Pauli Epistolas esse puto, interpretationẽ antiquarũ scripturarũ rectam continentes. Non solum autem, inquit, contemplationi uacãt, sed nouos etiã hymnos, carmina, & laudes in DEVM omni genere grauiorum numerorũ atq; rhythmorum componunt. Videbitur fortasse

Christianorũ, non solum Monachorũ hominum, instituta & mores.

Σεμνεῖα non solum Monachorum, sed hominum Christianorum omniũ oratoria.

† τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια μυοῦνται.

** τέλος ἄριστον.*

Ieiunium.

Sacrarũ literarum studium.

Antiquus Ascetriarum status.

Collatio coniugalis & cœlibis uitæ.

Libri Christianorum & Monachorum sanctorum.

Nouum testamentum, ueteris est expositio.

Non de alijs quàm Christianis hominibus canones hos Philo scripsit.

fortasse cuipiam, Philonem nõ hæc de euangelicæ uitæ institutis dixisse, ut quæ alijs quoq; accommodari queant: sed is certum indubitatumq; esse sibi persuadeat, nostram illum depinxisse uiuendi consuetudinem. Quum ad hodiernum usq; diem, non apud alios quàm apud nostros homines, regulas tales uiuendiq; mores conseruari compertum sit: cõuentus scilicet in unum, & seorsim quidem mulierum, seorsim etiam uirorum, frequentatas conuersationes, solitaq; & stata exercitia, quæ etiam nũc nos soli, & maximè unà cum inedia cibiq; abstinẽtia, cum precibus, & cum diuinorum oraculorum meditatione, & peruigilijs & orationibus, salutiferæ Passionis ferijs, atq; etiam ante eas ferias celebrare consueuimus. Addit insuper Philo & illud: Solere apud nos ita cãtar, hymnos, ut quum unus certis conseruatis numeris, ritè atq; decẽter præeat, reliqui tacitè illum audientes, hymnorũ tandẽ extremas partes concinant. Præterea temporibus suis illos humi in herba stipadio iacere solitos, uinũ prorsus, ut ipsius uerbis utar, nõ attigisse, neq; quidquã sanguinei gustasse refert. Potũ quippe illis fuisse aquam tantũ, cibũ aũt cum pane salẽ & hysopũ. Adhæc morẽ quoq; Ecclesijs præsidentiũ magistratuũ describit: atq; in ijs, quũ cęterorũ ministrorũ munia, tũ summæ omniũ Episcopalis dignitatis sublimitatẽ. Quod uerò hæc Philo de primis pietatis præconib. & traditis ab eis antiquitùs morib. scripserit, satis ei persuasum fuerit, qui diligẽter & accuratè, quã diximus, historiã eius uiri legere uoluerit. A

Peruigilium Christianorũ in paßionis Christi, &c. ferijs.

CAPUT XVII.

θεωρίας.

Philonis lucubrationes.

PHilo porrò ipse & uerbis est copiosus, & sententijs diffusus: exponẽdis autem per arcanã & mysticam interpretationem diuinis scripturis altus & sublimis, plurifariàm sacrorum oraculorũ texens enarrationem. Ostendit id partim in cõmentarijs suis in Genesim, quibus titulum indidit, Sacrarũ legum allegoriæ: partim in distinctionibus, ambiguitatibus, & solutionibus earũ scripturarũ, quę in quęstionẽ trahũtur, summatim et per capita relatis. Sunt præterea aliæ quoq; eius seorsim editæ lucubrationes. De agricultura duæ. De ebrietate totidem. Alia item uariorum titulorũ scripta: quale est, Quas res mens sobria per orationẽ uel precetur, uel deprecetur. Itẽ de linguarũ cõfusione*. De rebus expetẽdis & fugiendis. De natura & inuẽtione. De his quę in disciplinis simul cõuenire debeãt, siue de Encyclopędia & disciplinarum orbe. Alius præterea liber, Quis sit rerũ diuinarũ hæres, uel de ea quę fit in æqualia aut inæqualia sectione. Item, de tribus uirtutibus. Item de ijs quorũ mutantur nomina, & quibus ex causis mutantur: in quo se quoq; scripsisse de testamento priore & posteriore testat̃. Composuit etiã librum de secessu & uita sapientis. Alium quoq; de Gigantibus, de rebus Mosæ: & quòd somnia diuinitùs accidãt, libros quinq;. Atq; hæc equidem sunt, quę in Genesim ab eo scripta, ad nos peruenerũt. In Exodũ uerò, quæstionũ solutionumq; quinq; libros eius esse cognouimus. Vnum de tabernaculo, unũ de Decalogo. De ijs quæ sub specie legum lata ad Decalogũ referũtur, libros quatuor. De sacrificijs animaliũ, & quæ sint sacrificiorũ genera, librũ unũ. Item de propositis in lege præmijs, honoribus scilicet & pœnis. Inueniũtur etiam singuli eius libri: ut de Prouidẽtia, Contra Iudæos, *de Republica: Alexãder, siue de animantib. irrationalib. rationẽ habentibus. Item, seruos esse malos omnes. Et qui hũc cõsequit̃, Omnibus modis bonos liberos esse. Secundũ hos,† de uita cõtemplatrice, seu de supplicib. est cõpositus: unde ea transtulimus, quæ de Apostolis & primis Christianorum institutis & morib. suprà diximus. Hebraicorũ quoq; nominũ in lege & prophetis interpretationes, eius esse perhibent. Itaq; Philo iste, Caio imperãte, quum Romam B

** περὶ συγχύσεως διαλέκτων*

** ὁ πολιτικός*

† Suida, Philonis recensens lucubrationes, huic libro titulum dat, περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν χριστιανῶν.

A mam uenisset, libros de Caij amētia & uæcordia composuit, quos per † urbanitatem & ironiam, De uirtutibus inscripsit. Eos deinde Claudij temporibus quum in Senatu ibidem recitasset, tanta fuerunt in admiratione, ut digni iudicati sint, qui in bibliothecam Palatinam referrentur.

† μετὰ ἤθους καὶ εἰρωνείας.

CAPUT XVIII.

EOdem porrò seculo, paulo pòst & Iosephus floruit, & ipse uir Iudæus genere, & ex sacerdotibus ortus. Tantum autē disciplinarū doctrina excelluit, ut summam & patriæ & Græcæ linguæ peritiā sit consequutus. Multa is quoq; uolumina reliquit. Machabæorum certè libros, eius esse ferunt: potissimumq; eum qui inscriptus est, † Animū rationemq; esse, quæ summū in homine obtineat imperiū. Antiquitates Iudaicas uiginti libris est complexus. Septem aūt de bello Iudaico Hierosolymorumq; euersione cōposuit, quos fama fert, Titum Cæsarem * manuū suarū descriptione comprobatos, publicari ubiq;, atq; etiam in Romana bibliotheca reponi iussisse. Edidit etiā alios duos de Antiquitate libros, in quibus Hebræos primos hominū omnium extitisse, scriptaq; eorū cęteris uetustiora esse ait. Præterea contra Appionem grammaticum, qui tum orationes aduersus Iudęos inuectiuas scripserat: et contra alios itidem, qui patria Iudæorū gentis instituta & mores calumniari ausi fuerāt, refutationes. In quarū refutationū oratione prima numerū testamentariorū seu canonicorū ueteris, quod dicitur, instrumēti librorū iniens, * qui apud Hebræos maiorū traditione recepti sint, & citra ambiguitatē atq; cōtrouersiam omnem pro legitimis uerisq; habeantur, hisce uerbis docet: [a] Non multa uoluminum nobis sunt millia, dissonantiū inter se atq; pugnantiū. Sed uiginti tantū & duo libri, acta temporū omniū cōplectētes, qui quidē iustis de causis, diuino afflatu scripti esse creduntur. Horum quinq; sunt Mosæ, legesq; ipsas atque humani generis propagationem atq; successionē ad illius obitum usque continēt, quod tēpus nō ita multū à ter mille annis abest. [b] Deinceps uerò à Mosæ morte usq; ad Artaxerxis, qui apud Persas Xerxi successit, regnum, qui pòst Mosen fuerūt, prophetæ, res tēporibus eis gestas, sunt persequuti libris tredecim. Qui uerò sunt reliqui quatuor, hymnos & laudes in DEUM cōpositas, & præcepta hominū uitæ habēt. Ab Artaxerxe aūt ad nostrā usq; ætatē perscriptæ quidem sunt res uniuersæ: sed nō eam libri tales, quā illorū qui eos pręcesserūt apud nos meruerūt fidē: propterea quòd nō tam certa atq; explorata prophetarum posteriorū sit successio. Satis porrò res ipsa declarat, qua religione nos libros nostros adire atq; uersare soleamus. [c] Quū enim tot iam secula præterierint, nemo unquā inuentus est, qui uel addere quidquā, uel detrahere, uel mutare deniq; in sacrosanctis oraculis ausus fuerit. Omnibus quippe, ab ipso ortu, Iudæis ingenitum est, diuinitus proditā eam esse doctrinā credere, in eaq; constanter perseuerare, atq; adeò, si opus sit, pro ea etiam non grauatē ipsam adire & perferre mortem.

Ad finē autē uigesimi Antiquitatū libri indicat, quatuor se cōpositurū libros de DEO: quæ Iudæorū de eo sint patriæ opiniones, De substātia eius, Et de legibus: Quapropter apud eos quędā permissū sit facere, quędā uerò sint prohibita. Alia insuper à se edita esse idē ipse in operib. suis asseuerat. Verùm in fine Antiquitatū, in Iustinū quendā ex Tiberiade, qui de eisdē, quibus ipse tēporib. et rebus, minus uera scripsit, stylo inuehēs, quū alia permulta ei uitio dat, tū hisce utitur uerbis: Non equidē, inquit, itidē atq; tu, de mea solicitus sum historia. [d] Sed imperatorib. ipsis scripta mea obtuli, quū res ipsæ gestę propemodū adhuc cernerent. Cōscius enim ipse sum mihi, me ueritatis cōsectandæ præcepta cōseruasse. Cuius quū me testimoniū consequuturū sperarē, non me fefellit opinio. Quum

Iosephi lucubrationes.

† τὸν περὶ τοῦ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.

* ἰδίαις γεγραφότα χερσί.

Infrà lib. 3. ca. 11.

Vespasianus, Iotapata oppido subacto, Iosephū cepit. cum Romam ad Neronem mittere statuit. At ille imperiū Rom. ipsi Vespasiano & Tito deberi post Neronē diuinās, eis persuasit, ut captiuū se in castris secū retinerent. Apud quos deinde Romæ in magno fuit honore. Statua etiam ei, propter historici styli nitorē, ibi publicitus est posita. Suid.

* εἶναι παρ' ἑβραίοις ἀναντίρρητα.

a Iosephus de Canonicis ueteris testamenti libris.

b Euseb. lib. 3. cap. 10.

Theodorus Bibliander à mūdo condito ad Mosæ obitum, numerat annos 2488.

c. Librorū eorū sinceritas.

d. Iosephus ueritatem in primis est in historia scribenda consectatus.

Nic Agrippa usq; ad Hierosolymorum excidium durauit, Herodis Agrippæ (de quo Luc. in Act. circa finē scribit) filius.
Iosephi stylus.
Collatio Philonis & Iosephi.

multis nanq; alijs historiã meã legendã exhibui, ex quib. nōnulli in bellū ipsum A
etiã inciderūt, quemadmodū Agrippa rex, & quidã cognati eius: tū Imperator Titus, adeò per scriptorū meorum monumēta tãtūmodo rerū gestarum cognitionē in homines uulgari uoluit, ut manus suæ annotatione historiã cōsignatã publicari præceperit. Rex prꝺterea Agrippa sexaginta et duas scripsit epistolas, quibus fidei atq; ueritatis historiæ meæ perhibet testimonium. Ex quibus duas quoq; apponit. Tantopere autē historico, rebus gestis ad imitationē Thucydidis scribendis, stilo enitet, ut neminē in ea laude primas ferre patiatur. Siquidem nouis subinde gaudēs argumētis, cū facilitate multa, nihil de artis uigore remittēs, suauis admodū & lætus incedit: & quum mirifica eius est eloquutio, tum in concionibus gloriã & laudē meruit singularē. Philo certè quidem philosophiæ plurimū operę nauasse, at Iosephus oratorū sacra magis coluisse uidetur. Et ille ad Platonē, hic ad Thucydidē respexit. Sed de Phylone et Iosepho satis. Ad ordinem enim & contextum actorum Apostolicorum redire nos conuenit, ut per compendium summatim ea percurramus.

CAPUT XIX.

Acta Pauli & Barnabæ.
Serg. Paulus Proconsul à Paulo ad Christum cōuersus.
Gentium ad fidem Euangelicam receptio.

POsteaquã Paulus & Barnabas ministeriū fratrū cōpleuēre, & Hierosolyma reuertēre, à Spiritu sancto ambo designant atq; diligūtur, ad quod uocati fuerãt opus. Ac per Seleuciã, in insulã Cyprum, ipsamq; Salaminē ueniūt, Iudæis Diuini VERBI Euangelium annunciantes: Ioanne, cui & Marci nomen fuit, eis inseruiente: qui deinde à Perga reuersus est Hierosolyma. Paphi autē Helymas magus, qui idē Bariesus est, increpatione acriore Pauli oculos ad cœcitatē usq; perstringit. Et procōsul Sergius concionib. Pauli credit. Iude porrò Antiochiã Pisidiæ peruenit, & in Synagoga salutiferū uerbū prædicat. Et iã ex gentib. ad fidei professionē accedūt nō pauci. Oppor- B
tuno autē tempore oblato, Paulus rursum cōcionat. Ad quē quū infinita cōflueret turba, æmulatione maligna Iudæi accedunt, & Paulo aduersantes resistunt. Ille uerò ardoris & zeli melioris plenus, auersari quidē ipsos, & se ad gentes conuertere dicit. Itaq; ingēs coorta est lætitia, quæ ita recipiebant, gētiū. Iudæi autē techna quadã, multitudinē eorū qui honores gerebãt, primariorū uirorū concitant, lapidibusq; Apostolos petere atq; persequi persuadēt. Quare Apostoli inde Iconiū, deinde Lystrã, mox Derben profugiūt. Postea reuertuntur Lystram, & Iconium, & Antiochiã. Peragrãt inde Pisidiã & Pamphiliã. & ex Perga deinceps Antiochiã maiorē perueniunt, atq; ibi fratribus gentium fidem exponunt. Postmodū Iudæi quidã exoriuntur, ex præscripto legis Mosaicæ, eos qui ex gētibus ad fidei professionē accederēt, primū circumcidi, atq; ita demum in CHRISTUM credere, totamq; Mosæ legem seruare debere, cōtendentes. Barnabas igitur & Paulus Hierosolyma petunt, quæstionē eã ad maiorum gentiū Apostolos relaturi. Atq; ibi in conuentu multorū, Petrus legis iugum deprecatur: & Iacobus cōcionans edicit, nō esse facessendã molestiã eis qui ex gentibus fidē susciperent: sed per epistolã illis significandū, ut se à cōtaminatione eorū quæ idolis essent sacrificata, à fornicatione, & à suffocatis abstineant. Ita cum Paulo & Barnaba, Iudas, qui etiam Barsabas dictus est, & Silas, ad fratres Antiochenos legãtur: eisdemq;, quæ Apostoli Hierosolymis decreuissent, per epistolã insinuant. Neq; ita multa pòst, Antiochia illi rursum discedunt. Porrò Paulus & Barnabas † offensa & exacerbatione intercedente seiunguntur. & Barnabas quidem Marco assumpto in Cyprū traijcit, Paulus autē Sila sibi adiuncto Syriã petit: Lystrãq; & Derben peragrãs, Timotheū quoq; suscipit, Græci quidē patris, fidelis autē Iudęæ matris filium. Quē sanè ꝑpter Iudæos, cōsiliū pro tēpore capiens, &

Disceptatio, an fideles ex gētibus obseruandæ legis onere grauãdi essent.
Decisio eius.
† παροξυσμοῦ γενομένου. Offensa inter Paulum & Barnabam.

A illorũ se ingenijs accõmodans, quũ ipse circumcisionẽ abrogaret, nihilominus tamen circumcidit. Omnes nanq; ex Iudæis fideles, patrem eius Græcum hominẽ esse sciebant. Itaque illi ciuitates pasim adeunt, & Apostolica decreta promulgãt. In Phrygia aũt & Galatia, atq; etiã in † Mysia, quũ uerbũ prædicassent, in animo habent prouinciã quoq; Bithyniã adire: sed quo minus id faciãt, Spiritus eis obsistit. Cœterùm Troade quũ essent, in somnis Paulo admonito, Macedoniã inde petũt. Et naui egresi, per Samothracẽ & Neapolim, & in primã Macedonicæ oræ ciuitatem Philippensiũ coloniã perueniũt. Inde porrò Thessalonicã, & finitimã ei Berrhœam, mox quoq; Athenas adeunt: ac deinceps occidentem uersus, Euangelium annunciantes, proficiscunt. Enimuerò epistola illa quę Hierosolymis ad eos qui Antiochiæ in Syria & Cilicia, locisq; alijs omnibus ad fidem se ex gentibus cõtulissent, per Silam missa est, in hæc uerba est concepta:

οἰκονομίᾳ χρώμενος.

Exemplum apostolicæ dispensationis.

† καὶ τὴν μυσίαν εἴσω τῶν λόγων θέμενοι.

» Quandoquidem audiuimus, quòd quidam uenie͂tes uos turbarint, dice͂tes,
» oportere uos circumcidi, legemq; seruare, quibus id nõ mandauimus: uisum est
» Spiritui sancto & nobis unanimiter congregatis, nihil uobis ultra imponere o-
» neris, prætercą̃ hęc necessaria, ut uos abstineatis ab immolaticijs simulacrorũ, et
» sanguine, & fornicatione, & suffocato. A quibus uos custodie͂tes, bene agetis:
» Valete. Misimus autem Iudã & Silam, primarios ex fratribus uiros, cum Barna-
» ba & Paulo, dilectis nobis fratribus, hominibus qui animas suas pro nomine
Domini nostri IESV CHRISTI deuouerunt, ut uerbis hisce uos cõsolarẽtur.

Epistola Apostolorũ & presbyterorũ Hierosolymis Antiochiam ad fideles ex gentibus data. Act. 15.

CAPUT XX.

B POrrò quũ Philippis essent, purpuræ uenditrix è ciuitate Thyatirorum fœmina ad diuinum accedit lauacrũ. Et spiritus Pythonis, iussu Pauli ex puella profugit. Cuius dominis, quum spes quæstus eius, quem ex ea capiebãt, esset præcisa, ilicet plagę & uincula Apostolos arripiũt, & catastæ pedes eorũ admodum constringunt. Sedenim intẽpesta nocte preces ab eis fiũt, quas qui in eodem carcere uincti erãt, exaudiũt. Ac DEVS quidem terram mouet et cõcutit: fores aũt, claustra, & uincula omnia soluuntur. Custos porrò carceris fores omnes apertas cõspiciens, ipse sibi attulisset manus, nisi eum uoce sua Paulus cohibuisset, omnes adhuc intus esse dicens. Ita custos lucerna arrepta, carcerem ingreditur, & quid sibi faciendũ sit, rogat. Tum illi ei VERBVM deprædicant, & ipse recentes eorũ uibices subcalida lauat aqua: pro qua ab illis diuinũ sumit lauacrũ. Itaq; is cum suis omnibus lætus CHRISTO sese dicat. Deinde illi bene manè magistratus primariorumq; uirorum iussu carcere emisi, per Amphipolim & Apolloniã, Thessalonicã perueniunt. Ibi Iudæi infideles tumultũ in urbe mouent, & Iasoni, qui eos benignè hospitio exceperat, negocium facessunt. Nec minus & Berrhœæ similia eis accidũt. Sed Paulus à fratribus ad mare deductus, Athenas uenit. Eam urbem simulacrorum cultui dedi tam cernens, sermones & cum eis qui ex synagoga erant Iudæis & cum philosophis Epicuræis simul & Stoicis cõfert. A quib. tãquã † nugigerulus, inaniumq; uerborũ sator, & peregrinorũ deorũ annunciator, cõuicijs grauiter exagitat: & cõprehensus, in supremũ ibi iudiciũ, Areopagum, seu Martis uicum nominant, producit, atq; ad iudicũ subsellia sistitur. Nouem ij erant, sapientia, uirtute, genere & opibus omnib. alijs pręstãtiores habiti, et ad iudiciũ munus obeundũ, pro ut quisq; eorum uisus est optimus, ad tribunal lecti. In medio horũ consistens, superstitionẽ eorum, araq; eius quæ apud eos IGNOTO DEO consecrata erat, annunciat: seq; eius apostolũ & legatũ esse asserit, quem & Dominũ & creatorem cœli & terræ, q; scilicet per eum cõsistãt omnia, ipseq; nullius rei indigẽs, & nulli omniũ materię similis sit, laudat. Illi insup addẽs, nulla eũ alia re quàm pijs bonorum

Pythonis spiritus à Paulo ex puella pellitur Philippis.

Paulus in carcerem conijcitur.

Custos carceris cum suis baptisatur, & in Christum credit.

Acta Pauli Athenis.

σπερμολόγος.

Areopagitæ.

Summa cõcionis Pauli apud Areopagitas Athenis.

norum operibus,& ueritatis cognitione coli:& peccata quidē, per ignorātiā huc A usque à nobis cōmissa eum dissimulare atque remittere,de cœtero autē resipiscēdū, & uerbis fidei cedendum esse. Ac iudicandi quoque eum potestatē propterea recepisse dicit,ipsum scilicet IESVM CHRISTVM, qui diuinis prorsus factis et operibus DEVS perfectus,& idem perfectus(citra tamē peccatum)homo declaratus, pro omnib. crucifixus sit,& à mortuis resurrexerit, omnibusque spectantibus ad suū in cœlū redierit patrē,rerū nimirū uniuersarū DEVM. Quibusdā itaque, quòd resurrectionē ab eo audirent, res tota ludibriū & fabula uidet. quidā aūt uerbis eius credentes,eum sectantur. In quibus et Dionysius Areopagita ille fuit,unus ex sapientibus illis & delectis uiris. Tāta autē fuit in CHRISTVM fides, ut non modò dignus diuino lauacro esset,sed etiā ipsius Pauli manibus Atheniensium designaret episcopus,mirificis prorsus atque diuinis charismatibus & donis pollens. Vixit is etiā familiarius cum diuino uiro Hierotheo:quorum utrique res summas Paulus,ut eis,in tertiū usque cœlum & paradisum ipsum raptus,initiatus fuerat,de Theologia,DEIque VERBI ratione scilicet, necnon cœlesti hierarchia,rerumque omnium absolutissima dispositione atque ordinatione, cōmunicans tradidit. quas res Dionysius postea etiam in scripta retulit. Qui porrò,uerbo pietatis uerique cultus magnificè prędicando,magna usus est libertate,multosque annos in partibus occidentalib. CHRISTVM glorificās,ad multā peruenit senectutem,& pro ipso martyrij corona est cohonestatus. Ferūt autem eum,caput suum,quod gladio resectū fuerat,in manibus gerentē,ad duo millia passuum tulisse:ibique id, in quā inciderat,mulieri tanquā depositū tradidisse. Quę aūt ille scripta,sublimi rerum diuinarū cōtēplatione,sententijs, & eloquutione, admirāda prorsus & excellentia,longeque ab ijs quæ pro hominū captu edita sunt, dissita cōposuerit,sic B se habet. Primū quidē opus de Diuinis nominibus conscripsit, tredecim capitibus:in quo ad centum quoque alia capita sunt adiecta diuinæ sapientiæ plena. Secundus ab eo liber scriptus est,cui titulū fecit,De cœlesti † hierarchia, capita habēs quindecim. Tertius de Ecclesiastica hierarchia,capitū septē. Quartus de arcana seu mystica Theologia,quinque capitū. Reliquit etiā epistolas decem,quarū postrema Euangelistę Ioanni,qui supra pectus Domini recubuit,est scripta. Atque hæc quidē eius scripta hodie quoque circumferunt. Ipse aūt aliarū quoque lucubrationū suarū mentionem facit,quales sunt,quæ ab eo Theologicæ dispositiones sunt nominatæ. Item symbolica Theologia,præterea de Angelicis proprietatibus & ordinibus. Cōmentarius de Anima. De iusto & diuino iudicio. De diuinis hymnis. Item de ijs quæ uel intelligentia uel sensu deprehenduntur. Commentarij autem isti omnino uisi non sunt,neque nobis,neque ijs qui ante nos fuerunt,cogniti. Sed de Dionysio operibusque eius hæc satis sint.

Dionysius Areopagita.

Hierotheus.

Dionysij martyrium. Et in eodē martyrio miraculū insigne.

Dionysij Areopagitæ scripta

† Qui Hierarchiam nominat,uno uerbo summatim rerum sacrarum omnium dispositionem ordinatam absolutamq; dicit. Et qui hierarchā uocat, numine afflatum, diuinumq; uirum, sacræ cognitionis peritum significat. Dionys. Areopag.

CAPVT XXI.

EO tempore,quum Claudius quintū imperaret annū, & immaculatā DEI VERBI matrem mortē obire oporteret(quandoquidē & filius eius,uerū se hominē esse probans atque cōfirmās, † ad grandiorem ex oletæ senectutis ętatem nō peruenit) undesexagesimū illa agens annum,nuncium à filio,per Angelum,de migratione & aduentu ad se eius, ita ut antea quum ipse ad eam uenturus fuerat,accipit. Itaque migratione sua ad * hūc modum cognita,immensa repletur lætitia,(quid enim dulcius ei,quàm ut cum filio & rege suo esset,contingeret?)lumen ad eam infertur,domus purgatur,genere propinqui, ut par erat,accersuntur, riteque & ordine quæ ad transitionem eam pertinent,præparantur:nuncium etiam illa,quem acceperat, ijs qui cum ea erant,

Agiographū.

ἐκ λελοίπως ἐν

Migratio & assūptio Dei genitricis in cœlum.

**Hier.9.ad Paulum & Eustochiū. Ne si uenerit uestris in manibus illud apocryphū de trāsitu Mariæ beatæ gloriosæ semperq; uirginis,dubia pro certis recipiatis. quod multi Latinorum pietatis amore studio legendi charius amplectuntur: præsertim cùm ex his nihil aliud exprimi potest pro certo, nisi quòd hodierna die mi grauitā corpore.*

A erant, exponit, & præterea uictoriæ mortis tropęum (erat autem palmæ ramus) mõstrat. Etiam tempus instabat, quum in Siõ super humiliore lecto reponitur. & aderat Ioãnes, qui eam domi suę fouerat: & pręterea quidquid Hierosolymis erat fœminarum celebriorum, quę uel amoris necessitudine, uel generis propinquitate ei coniunctæ essent. Tum uirgini discipulo & itidem alijs ipsa uirgo pręcipit, ut duas eius tunicas uicinis uiduis, quæ præter cęteras propensiore erga eã amore atq; pietate fuissent, donent. Sub hæc uis lachrymarũ ingẽs ex oculis omniũ profluit, orbitatẽ suã migratione illius cõplorantium. Deinde cœlitùs filius eius, cum innumerabili angelorũ exercitu descendit, animã illius sanctã prorsus & diuinam assumpturus: & tonitrus atq; nymbi sonitu confestim ex finibus omnibus suos cõgregat discipulos. Hæc quũ immaculata prorsus uirgo sciret, unicuiq; quę optaret, precatur, benedictione omnes dignatur,† et extremis illos uocibus cõpellat, Vale dicens: migrationemq; suam non luctu eos, sed gaudio potius prosequi iubet: & quæ ad exequias sepulturamq; eius pertinerent, suauiter & lętè exponit. Deinde Petrum ad se uenire iubet, mox reliquos etiam Apostolos uocat, ardentes habentes faces: & mirificè exultãs, labiaq; aperiens, gratias filio agit: atq; in lectũ rursum reposita, manus reuerẽter & grauiter, ita ut illã decebat, eleuat, & uenerãdum prorsus soleq; ipso purius corpus pulchrè cõponens atq; cõformans (uidebat enim illũ angelorũ gloria circumcirca tanquã satellitio stipatũ) cũ uoluptate et miraculo: Fiat mihi rursum secũdũ uerbum tuũ, inquit, atq; ita in charis illius manibus, perinde atq; obdormiẽs, beatã deponit animã.

dubitant. utrũ assumpta fuerit simul cum corpore, an abierit relicto corpore. Hierony.

Morti & funeri uirginis matris Apostoli Christi affuerunt.

† τὰ ἐξιτήρια τέλος αὐτοῖς προσεφθέγγετο.

CAPUT XXII.

B C Oeterùm ne temerè uidear conuentus Apostolorum in dormitione DEI genitricis meminisse, necessariũ esse duxi, proferre ea quę Dionysius Areopagita, in tertio capite ad Timotheũ Ephesium episcopum scribit, quod caput tales habet inscriptiones: Quę precationis sit uis, de beato Hierotheo, & de religione atq; Theologica historia. Verba eius hæc sunt de Hierotheo: Congressus etiam est cum hierarchis diuino numine afflatis, quũ & ego & ipse, alijq; multi ex sanctis fratribus nostris, ad spectaculũ † diuini illius et salutiferi corporis cõuenissemus. Aderat ibi Iacobus quoq; frater Domini, & itẽ Petrus theologorũ coryphæus & princeps. Deinde post id spectaculũ, uisum est, ut hierarchæ omnes, pro se quisq; ut posset, hymno cãtato, infinitipotentẽ diuinæ uirtutis bonitatẽ cõcelebraret. Meministi tu satis, ut ibi secundum theologos ipsos, omnes alios sacros mystas lõgè superarit, totus à seipso secedẽs, totus mente extra seipsum degẽs, & prorsus cõuenientia eis quę canebat patiẽs, ita ut à quib. audiebatᷣ et cõspiciebatᷣ, simul et cognosceretᷣ & nõ cognosceretᷣ: numine afflatus, & diuinus hymnorũ cantor iudicatus. Sed quid tibi de ijs, quæ tũ sancti illi uiri theologati sint, dicã? Quũ, nisi mei quoq; ipsius sim oblitus, meminerim, me multos hymnos & partes quasdã diuinitùs inspiratarũ illarũ laudũ, te canẽte audire? Hæc Dionysius. Apostoli autem, & qui præterea ibi aderant, uiri egregij, lectum corona circundantes, reuerenter illam exosculantur. Ad quam deinde quàm plurima fiunt miracula. cœci nanq;, pręter spem expectationemq; omnem, oculis suis solem cernunt, surdis auditus suus datur, claudi gressus recipiũt: & ut semel dicam, omne morbi genus attactu solo prorsus cedit & profugit. Deinde cereis ardentibus prælatis, & unguentis floribusq; sparsis, atq; Angelis cœlitùs * pheretrum uel præeuntibus, uel stipantibus, uel etiã consequentibus, diuinis patribus & Apostolis mirifica quædam carmina † cõcinentibus, intellectualis illa atque spiritualis arca, ex Sion in Getsemani, Apostolicis eam gestantibus

Testimonium Dionysij Areopagitæ.

† θεαρχικοῦ καὶ ζωαρχικοῦ σώματος.

καὶ πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης.

Exequiæ Dei genitricis.

** Monstratur sepulchrum eius cernentibus nobis usq; ad præsens in uallis Iosaphat medio. quæ uallis est inter montẽ Sion et montẽ Oliueti posita, in qua sepulta fuisse prædicatur. Sed nunc uacuum esse mausoleum cernentibus ostenditur. Hæc idcirco dixerim, quia multi nostrorum*

†Epiphan. aduersus Antidicomarianitas, non se posse affirmare & dicere scribit, de genitrice Dei, uel quòd immortalis permanserit, uel quòd uitã mortecõmutarit.

A

Ex Iudæis sacerdoti cuidam pheretrũ Dei genitricis impetuose inuadenti, manus decidunt, et ex pheretro dependent.

Manus eidem mox, per pœnitentiam resipiscenti, restituuntur.

Corpus diuæ uirginis diuinitùs in paradisum translatũ.

gestãtibus manibus fertur. Atenim in hanc tantam lætitiam, molestum & durũ quiddam incidit, quod silentio prætereundum non sit. Quum enim diuinum illud tabernaculum, ita ut dictum est, ad Getsemani portaretur, ubi DEI genitrix sepeliri se mandauerat: Iudæi inuidia tabescentes, quum occultare non possent, eum qui in mentibus eorum fouebatur, liuoris affectum produnt. Inter quos alijs quidam confidentior, furibundusq; magis, (erat autem ex sacerdotum ordine) quum sacrum tabernaculum portaretur, impetu quodam præter rationem percitus, in id ferebatur, humi prosternere sacramillam arcam, atque pessundare in animo habens. Sed enim uindicta nequaquã morat̃. Nanq; ab ulnis manus illius recisæ, ex pheretro dependẽt. At quę diuina natiuitate sua, lætitia habitabilem orbem omnẽ repleuerat, ne in obitu quidem cuipiam molestiæ aut ærumnæ alicuius causa futura erat. Porrò is cui hoc contigerat, quum malus quidem, sed tamen non prorsus desperatus & incurabilis esset, pœnitentiæ ritè prętendit remedium: & quoniam manus quas non habebat, protendere nequit, lachrymas profert, & simul cum ea resipiscentiæ disciplina, cura quoq; adest. Pheretrum enim cõsistit, & manus ad resectionẽ, unde deciderãt, accõmodatæ (Petri id iussu factũ) cõfestim pristinũ statũ suum recuperant. Vbi aũt ad Getsemani peruentũ est, sepulturæ quidẽ illa, filium imitata, traditur: per illum † autẽ ad diuina tabernacula, ad ipsum scilicet Paradisum, ubi & uitæ arbor consita est, ratione ea, quã qui hæc fecit, DEVS nouit, transfertur.

† Quod, quia Deo nihil est impoßibile, nec nos de beata Maria factũ abnuimus.

Quanquã propter cautelam salua fide, pio magis desiderio opinari oporteat, quàm inconsultè definire quod sine periculo nescitur.

Hierony. Quomodo Maria sancta unà cũ carne regnum cœlorum non cernat, quæ neque lasciuierit, neq; fornicata fuerit, neq; adulterium commiserit, sed neque aliquod infandum carnis opus patrauerit sed impolluta permanserit? Epiphanius aduersus Marcion.

CAPUT. XXIII.

B

Confirmatur id autoritate Iuuenalis episcopi Hierosolymitani.

Porrò uitalis & salutiferi tabernaculi huius translationem, quum multi alij disertis uerbis claré deprędicant, tum omnium maximè Iuuenalis Hierosolymorum episcopus: magnus sanè diuinoq; afflatus numine uir, ex uetusta traditione, rẽ hanc sic gestam, scriptis suis cũ fide cõfirmat. Dicit enim, totũ triduũ Apostolos ad monumẽtũ id, diuinorum hymnorũ carmina audiẽtes, perseuerasse. Accidit aũt rursum, ut Thomas ab eis abesset: uidelicet ut nota perspectaq; diuæ genitricis fieret assumptio, itidem ut antea filij eius, pro eo atq; decebat, post diem tertium resurrectio. ingenti afficiebatur dolore, neq; quieto animo esse poterat Thomas, quippe qui tanti boni non fuisset particeps. Sacer autẽ ille chorus, iniquũ esse iudicans, si ille quoq; diuinum uirginis matris corpus nõ spectaret atq; cõplecteretur, aperiri monumẽtum iubet. Quod quidem ubi ita est factum, desideratũ illud corpus nõ comparuit. Sepulcralia tantũ lintea ritè cõposita loco suo manebant: itidem ut filij quoque eius in sepulchro relicta. Quæ & ipse, & qui cum eo aderant, cum ueneratione exosculati, incredibiliq; uoluptate, odorisq; suauitate repleti, sepulchrũ quidem ad pristinum conformant modum: miraculum autem ipsum quasi per manus subinde posteris traditum, ad nos quoque transmiserunt. Quod uerò diuinum hoc DEI genitricis tabernaculum resurrecturum fuerat, propheta quoque Dauid prædixit: Exurget, inquiens, Domine, tu & arca sanctificationis tuæ. Inde fama est, non ita pridem sanctißimæ uirginis quoq; * sacra primùm celebrari cœpta esse. Mores autem, formæq; & staturę eius modus, talis, ut inquit Epiphanius, fuit. Erat in rebus omnibus honesta & grauis, pauca admodum eaq; necessaria loquens, ad audiendum facilis, & perquàm affabilis, honorem suum & uenerationem omnibus exhibens. statura mediocri: quamuis sint, qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excesisse dicant. Decenti dicendi libertate aduersus homines omnes usa est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè. Colore fuit triticũ referente, capillo flauo, oculis acribus, subflauas, &

** τελετήν. Potest hîc etiam legi τελευτὴν, id est, finem obitum, assumptionẽ.*

Diuæ Dei genitricis mores. Statura & forma.

A tanquam oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra: nasus longior, labia florida, & uerborum suauitate plena: facies nõ rotunda & acuta, sed aliquãto longior, manus simul & digiti longiores. Erat denique fastus omnis expers, simplex, minimeq; uultum fingens, nihil molliciei secum trahens, sed humilitatem præcellentem colens, uestimentis, quæ ipsa gestauit, coloris natiui cõtenta fuit: id quod etiamnum sanctũ * capitis eius uelamen ostendit. Et, ut paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia. Ætas autem eius sic se, ut antea dixi, habuit. Nunc ad Apostolica acta reuertamur. * μαφόριον.

CAPUT XXIIII.

PAulus Athenis discedens, Corinthũ uenit. Ibi in Aquilam aulæorũ textorẽ, & Priscillam cõiugem eius, qui nuper admodũ Roma uenerãt, incidit. Edicto enim Claudij, omnes ex Italia Iudæi eiecti erãt. Cũ ijs Paulus diphtheras faciebat. Iudæi aũt Pauli doctrina audita, ei resistũt. Quapropter is ira percitus: Sãguis, inquit, uester super uos: à quo ipse purus, ad gentes proficiscar. Ibi quoq; Synagogæ princeps Crispus, unà cum cõiuge et liberis, diuinũ suscipiunt baptismũ. Annum porrò integrum cum dimidio Corinthi Paulus fuit, & Gallio Achaiæ proconsul à tribunali Iudæos repellit. idemq;, quũ Sosthenes uerberaretur, ꝓ nihilo eã rem habuit. Paulus uerò inde ꝓfectus, in Syriam nauigat. Ephesum aũt quum uenisset, manere quidẽ ibi tempore aliquo cogebat: festũ aũt diem proximũ Hierosolymis peragere cupiens, inde abijt, & mari Cæsaream Palestinæ peruenit. Inde Hierosolyma profectus, Acta Pauli. Aquilla. Priscilla.

B mox Antiochiã Syriæ rursum tendit. Vnde deinde egressus, Galatiam & Phrygiam, ecclesias uisitans, peragrat. Apollos uerò quidã, patria Alexandrinus, eloquentiæ ui pollẽs, argumẽtis demõstrationibusq; certis atq; firmis omnibus demonstrabat, CHRISTVM eum esse qui ab ipsis expectaretur. Hic Epheso profectus, Corinthũ appulit, atq; ibi magna cum libertate fidei uerbũ deprædicauit. Interea Paulus ex terra Syria Ephesum uenit: & qui ibi adhuc Spiritũ sanctũ esse nesciebãt, eum manuũ illius impositione abũdè suscipiũt, peregrinisq; sermonibus & linguis loquunt. Bienniũ totũ in Asia Paulus peregit in cuiusdã schola, cui nomẽ Tyranno erat. Ibi omnes & Iudæos & Græcos ad VERBVM audiendum pertraxit. Fama porrò inauditorũ antea miraculorũ eius increbrescebat, adeò ut sudaria quædã & semicinctia (tenues uidelicet fasciæ) quę corpus eius attigissent, quum morbos curarẽt, tum dæmonib. formidolosæ essent. Erant præterea Sceuæ cuiusdam sacerdotis filij septẽ, qui nomine Pauli dæmones adiurare & expellere audebãt: qui ita fugati, Paulũ se quidem scire, illos autem minimè nosse, dicunt: atq; cum impetu in illos insilentes, eos cõuulnerant. Quapropter res ea audita, omnibus timorẽ incutit. Mox etiam qui * ex curiosis artibus uiuebant, libros suos uendentes, precium eorum ad quinq; † myriades denariorũ redigunt. His porrò ita actis, in animo habebat Paulus per Macedoniam petere Achaiam, & inde reuerti Hierosolyma, deinde Romam etiam uidere. Quum autem adhuc in Asia esset, Timotheum & Erastum in occidentem misit. Ibi tum Demetrius faber argentarius, quòd aurei, quos faciebat, dij, Paulo illos despicere persuadente, negligerentur, tumultum non paruum Ephesi excitat: Actum esse de Dijs, periclitariq; etiam templum, quæ apud ipsos colebatur, Dianę, quirirum Diana: & impetu beluino quosdã ex Pauli sectatoribus cõprehẽdit. Acnisi Alexander scriba cõsistens, sublata in altũ manu, suauibus multitudinẽ demul Apollos. Miracula Pauli. * ἐν περιεργίᾳ ὄντες. † quinquaginta millia argenti.

sisset uerbis, fortasse Paulum ipsum etiam interemissent. Qui Epheso discedens, A
in Macedoniam proficiscit, Ecclesias confirmans. Atq; inde in Græciã uenit. Ceterùm quum ibi à Iudæis ei struerent insidiæ, rursum per Macedoniam reuertitur. Sequebantur eum Sopater, Aristarchus, & Timotheus. Tychicus autem & Trophimus Asiani, qui præcesserant, Troade eos expectabãt. Paulus porrò unà cum Luca (erant tum Azymorum dies) Philippis Troadem & ipse uenit. Ibi die

Eutychũ mortuum Troade, Paulus in uitã restituit.

Sabbatorum una, quum Paulus cõcionem longam haberet, & oratio in mediã noctem produceret, adolescens quidam Eutychus, qui in fenestra quadam sedebat, uerborum suauitate delibutus, & in somnũ profundiorem delapsus, ex tertia cõtignatione decidit, & moritur. Ei uerò Paulus incumbens, bono animo esse, minimeq; eos tumultuari iubet, esse adhuc in homine animam dictitãs. Ita iuuenis incolumis & saluus, multum eis qui congregati fuerãt, præbuit lætitiæ & iucunditatis. Et colloquio ad aurorã usq; producto, inde abit, atq; Mitylenem, mox Samum uenit: & Trogyllij quum mansisset, inde Miletum adit, Hierosolymitanum iter urgens. Miletum porrò sacerdotes Ephesiorum ecclesiarumq; epi-

Concio Pauli, quã Mileti ad Episcopos Ephesios habuit.

scopos accersit, moremq; & uitam eis suam cõmemorat, ut uidelicet nihil eis earum rerum quæ profuturæ fuerant, indicare intermiserit, pœnitentiãq; & fidem in CHRISTVM priuatim & publicè testificatus docuerit. Proinde eis hortatur, ut & se & greges, in quibus eos Spiritus sanctus Episcopos cõstituissent, attentè curarent, ut uigilarent, seduloq; cohortationum præceptorumq; suorum, quæ eos triennio toto docuisset, meminissent, & ut lupos ecclesijs graues iamiam aduenturos cauerent. Multisq; præterea cõmodis atq; utilib. rebus expositis, cum multo planctu, uix tandẽ ab eis auellitur: & cum ingenti desiderio, ipse simul &

φιλῶν καὶ φιλούμενος.

† præbens & excipiens oscula, in nauem deducitur. Itaq; in insulam Co defertur. Deinde Rhodum, atq; inde per Patara in Phœnicem secundis uentis peruehitur. Relictaq; ad sinistram Cypro, rectà in Syriam nauigat. Tyrum porrò quum B
applicuisset, rursum naui Ptolemaidem, ac inde Cæsaream Palæstinæ uenit. Hic

Philippi Euangelistæ quatuor filiæ prophetissæ.

hospitio Euangelistæ Philippi, qui unus ex septem diaconis erat, excipit. ei quatuor filiæ fuêre, quas DEVS oraculari & prophetico dono dignatus erat. Apud hunc quum plures dies maneret Paulus, eò etiã Agabus propheta ex Iudæa ue-

Agabus propheta.

nit, corrigijsq; zonæ Pauli, manus pedesq; uinciens suos, numine afflatus: Hæc, inquit, Spiritus sanctus prædicit: Ad hũc modũ uirum hunc Iudæi in Hierusalẽ ligabũt, & in manus gẽtium tradent. Quapropter quũ Paulũ multi à profectione Hierosolymitana dehortantes distinerent, tantũ abfuit ut ille persuaderet, ut non modò uinciri uellet, uerùm etiam mortem obire pro nomine IESV CHRISTI paratum se esse cõtenderet. Eis autem qui cum eo erant, ut uoluntas Domini fieret, inferentibus, dimissus ille Hierosolymam uenit.

CAPVT XXV.

Paulus Ephesi in carcerem cõiectus.

VErum enimuerò qui profectiones Pauli descripserunt, quum quamplurima alia eum simul & fecisse, & passum esse, tũ hoc quoq; quum Ephesi esset, de eo memoriæ mandarũt. Quum enim ibi principẽ locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus est cõcionatus. Quare Hieronymus illũ bene quidẽ & disertè dicere, sed orationẽ eius non esse eorũ temporũ, testatus est. Plebs quidẽ certè, per insolentiã & furorẽ, Paulo cõpedibus iniectis, carceri eum includit, ut leonib. uorãdus obijceret. Ibi tũ Eu-

Eubulam ibidem & Artemillã cum miraculo baptizat.

bula & Artemilla, clarorũ Ephesi uirorũ cõiuges, fidẽ edoctæ à Paulo (noctu enim ad eum ueniebant) diuini lauacri gratiã ab eo petũt. Itaq; uirtute diuina atque angelici satellitij ministerio, caliginem noctis, exuberantia splendoris illustrante, Paulus ferreis compedibus liberatus, illas diuino baptismo ad littus maris

A maris initiat: & quum id nemo omnium, quibus custodiæ cura mandata fuerat, sensisset, ad uincula rursum sua, in quibus leonibus esca asseruabatur, redit. Sed enim ingenti magnitudine & robore intolerando, leo, cōtra ipsum immissus, in arenam quidem ille procurrit: sed mox ad pedes Pauli cōsedit. Et quum itidem aliæ immanes feræ immitterentur, ne tangere quidem ulla sacrum corpus ad orationem erectum atque compositum, sustinuit. His ita actis, derepente fragore multo uehemens quædam supra † naturæ ordinē grando decidens, multorum simul & uirorum & ferorum animalium cōminuit capita, ipsiusque etiam Hieronymi aurem amputat: qui deinde cum suis per Paulum DEO conciliatus, salutiferum suscipit lauacrum. Leo autem ille profugus, in montes proximos euadit: et Paulus inde in Macedoniam & Græciam transmittit. mox rursum per Macedoniam uadens, Troadem & Miletum contendit. Atque inde tandem Hierosolyma proficiscitur. Mirandum uerò non est, Lucam hāc Pauli cum beluis pugnam reliquis eius actis non inseruisse. Nam etiam si ex Euangelistis solus Ioannes Lazari resuscitationem commemorat, minus tamen de fide ueritateque eius ambigendum. Scimus enim, nō omnes omnia scribere, credere, et nosse. Sed uti unicuique largitus est Dominus, & ut cuilibet diuidit & dispēsat Spiritus, ita etiam intelligit, credit, & scribit spiritualiter ea quæ sunt Spiritus.

Θηριομαχία; hoc est pugnā cum feris, Pauli. de qua. 1. Cor. 15.

† ὑπερφυῶς

Lucas hāc Pauli cum bestijs pugnam reliquis actis eius nō inseruit.

CAPUT XXVI.

Clades & calamitates Iudæorum graues & uariæ sub Claudio.

a. Seditio inter Iudæos & Samaritas exorta: unde latrocinia prouenerunt. Quadratus seditionis principes in crucē egit. Ioseph. lib. 20. ca. 11 & 12. Tacit. lib. 12.

QVum ad eum modum Paulus ab Hierosolymis omnem circumcirca regionem ad Illyricum usque peragraret, Claudius Iudæos Roma exigit, Qui quū adhuc sceptra Romani imperij gereret, ipsis Paschæ ferijs Hierosolymis tāta seditio & tumultus in plebe extitit, ut eorū tantum Iudæorum, qui ui ex templo exire uolentes, circa fores eius se inuicē premebāt & collidebāt, myriades tres proculcatæ inter se & enectæ sint. [a] Quapropter festū id populo omni in ingentem est conuersum luctum, & ferè ad domos omnes doloris & planctus peruenit. Multa quoque præterea Iudęi eo tempore experti perpessique sunt mala. Hisce porrò de rebus Iosephus quoque scribens, ad hunc modū refert: Claudius autē Agrippā Agrippæ filiū, Iudæorū regē creat, & Felicē regioni omni Samariæ & Gallilææ, & eius insuper quæ extrema seu trans Iordanē dicitur, procuratorē cōstituit. Qui Claudius Imperio tredecim annis et mensibus octo administrato, decedit, & Neronem filiū successorē relinquit. Neronis porrò tēporibus, [b] Fœlice Iudææ pręsidēte, idem Iosephus in xx. Antiquitatū libro, de ciuili inter se sacerdotū factione atque seditione, propemodum hisce uerbis cōmemorat: [c] Exoritur aūt & Pontificū seditio cōtra sacerdotes et primores plebis Hierosolymitanę. Atque quilibet temerariorum nouandarumque rerum studiosorū hominū coacta manu, dux erat. Itaque cōgressi inter se, quum cōuicijs atque maledictis alij alios proscindebant, tum lapidibus quoque se inuicē petebant. Neque qui hæc prohiberet, quisquam aderat. sed hæc omnia quasi in urbe, tutore magistratuque omni carente, per uim impunè fiebant. Tanta porrò Pontificibus incessit impudētia & audacia, ut nō uererent seruos suos ex urbe in prędia & uillas, decimas eas quæ sacerdotibus debebantur, direptum mittere. Quapropter euenit, ut ex sacerdotibus nōnulli ad eam penuriā redigerentur, ut inedia in conspectu multorū morerentur: usque adeò factiosorū uis & iniuria iuri & æquitati omni præualuerat. Idem ipse historicus, rursum eisdem temporibus exortum prædonū quoddam genus refert, qui (ut ipse inquit) interdiu atque in media urbe obuios interimebant. Potissimum enim diebus festis se mediæ plebi immiscētes, & sicas sub uestibus tectas habētes, † aduersarios cōfodiebāt. Deinde eos quoque

Hoc sic itidem reperitur apud Euseb. lib. 2. cap. 19. Initiū tantū tumultus eius allegatur. Seditio autem ipsa sicuti à Iosepho cōmemoratur, non adducitur.

c. Seditio Hierosolymitana inter Pontifices et sacerdotes sub Nerone.

b Felix Iudææ præfectus, Drusillam Agrippæ sororē, Aziazi Amasorum regis cōiugē, uxorē duxit. Ioseph. eod. cap. 14.

Antonius Felix Claudij libertus, in Iudæa per omnē sæuitiam ac libidinem ius regium seruili ingenio exercuit: Drusillā Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta. Tacit. lib. 12.

Alius Hierosolymis sicariorum publicè et impunè grassantiū horrendus tumultus.

† διαφόρους, plurimos, uarios.

quoque qui ad cædem eam illos subornarant, per speciem ęgrè eam indignitatem ferentium, aggrediebantur. Itaque factum, ut eo prætextu bonæ fidei habiti, deprehendi non possent. Primùm equidem illi Ionathan pontificē trucidauere, & post eum quotidie complures: & periculo ipse periculi timor grauior erat, quū pro se quisque, sicuti in bello, in horas mortē expectaret. Deinde illa quoque infert: Maiore insuper calamitate Iudæos affecit propheta Ægyptius. Adueniēs enim in regionem eorum homo præstigiator, & qui prophetæ sibi fidem arrogaret, ad triginta millium, quos seduxerat, hominum multitudinem cogit. Eos ex solitudine in montem qui Oliuarum est dictus, ducit. Ex eo loco † in animo habeat Hierosolyma ui capere: superatoque Romanorum præsidio, tyrānidem sibi in populo, satellitio eo, quod secum impetum in urbem facturum esset, fretus uendicare. Sed enim conatum eius præuenit Felix. nam is Romanorum copias unà cum Hierosolymitanæ plebis auxilijs, cōtra eum ducit: & pugna cōmissa, Ægyptius statim in fugam uertitur, & quàm plurimi in exercitu eius uel cęduntur, uel capiuntur. Hæc Iosephus in secundo de captiuitate Iudaica historiarum libro refert. Huius autem Ægyptij & acta Apostolorū mentionē faciūt, ubi Iudæorum multitudo seditionem contra Paulum excitat. Dicit enim ad eum tribunus: Non tu Ægyptius ille es, qui paucis ante diebus tumultu per seditionem cōcitato, in solitudinem ad quatuor millia hominum sicariorum eduxit?

Ionathas pontifex cæsus.

Aegyptius pseudopropheta perduellis opprimitur.

† οἷος τε ἦν poterat.

CAPUT XXVII.

Nerone autem imperante, Simon magus Romæ miracula per imposturas & præstigia edebat. Canem autem maximū pro forib. catenis uinctū habebat, per quē ad se uenire uolētes, si ei minus placuissent, arcebat. Aduenit porrò magnus ille Petrus ad Simonē uisendum: qui canem eum efferatū & horrendū in se ferri uidens, quum autorē eundē ante aduentū suū, mortis permultis fuisse, qui ingredi uoluissent, intellexisset, uinculis eū soluit, atque humana uoce annunciare hero suo, Petrū CHRISTI seruū adesse, iubet. Canis porrò quo iussus fuerat modo, nunciū perfert. Ad eam rem, qui tum cum Simone erant, cōsternati obstupuerunt. Quibus ille: nihil id noui esse, se quoque eadem facere posse dixit. Itaque canē exire, & Apostolum ad se uocare iubet. Petrus accitus ingredit. Ibi in colloquio mutuo multa inter se uerba faciūt. Miraculis equidem et uarijs prodigiorum operibus Simon longè superat. Quapropter multi ex illis ad CHRISTVM accedunt, atque baptismum subeunt. Enimuerò & Simō ipse, dæmonum ei inseruientiū opera, multa admiranda faciebat. Nam ut statuæ mouerentur curabat, & in ædibus uasa atque instrumenta domestica se sponte propria hinc inde transferebant, & ipse flammis circundatus non urebatur. Ferebatur quoque uolans in aëre. Ex lapidibus, fuco hominibus obiecto, panes faciebat. Draconis quoque formam induebat, & in uarias animantium species mutabatur: duplici facie indutus cōspiciebatur, in aurum sese totū transformabat, fores uectibus & claustris probè cōmunitas & occlusas dicto aperiebat, uincula ferrea disrumpebat, in conuiuijs omnifariàm formularū simulacra exhibebat, ut plurimę ante eum præcederent umbræ efficiebat, quas defunctorum dudum esse animas nugabatur. Nec ipse modò, ad quam uellet, trāsformabatur speciē: uerùm etiam alios quos uoluisset, in uariarū animantiū formas mutabat. Quosdam autē, quum planū eum & scurrā esse coarguere & conuincere tentarent, amicitiæ prætextu simulato, bouem sacrificās, ad epulas inuitabat, & inde multiformibus eisque incurabilibus morbis & immanibus dæmonibus subijciebat. Hæc atque his similia, quum diuus quidem Petrus uerè ac reipsa, Simon

Simon Magus Romæ præstigijs homines seducit.

Canis pro foribus eius excubans, humana uoce loquitur.

Colloquiū Petri cū Simone. Iidem inter se miraculis edēdis certant.

Imposturæ & præstigiæ Simonis Magi, perinde atque Protei cuiusdam.

autem

A autē falso & imposturarum fuco facerent, Nero utrunq; euocat: & quum, quod melius esset dispicere nō posset, tum quidē, ut insolentiū prodigiorum effectores, ambos, tāquā errones & scurras, Roma expellit. Postea autē animum ad impostorē et impurum Simonē, quippe et ipse impurus et impius, maximè cōfert.

Nero utrunq; Roma exigit.

CAPUT XXVIII.

Isdem temporibus, Paulus unà cum discipulis suis, clitellis iumentis impositis, Cæsarea ascendit Hierosolyma: & die sequēti ad diuum Iacobum hierarchā & presbyteros ueniens, eos salutat, & quæ DEVS per ipsum apud Gentes effecisset, exponit. Illi porrò gloriā primùm DEO ferebāt: deinde Paulū admonebāt, q; plurima esse Iudæorū fideliū millia, qui legis zelo & æmulatione perciti, de eo certiores facti essent, quasi omnes doceret à lege deficere, circumcisionē abolere, & patrios mores negligere. pindeq; autores suasoresq; ei erāt. ut cōsilio † ad tempus accōmodato, purificaret, & ex legis præscripto caput raderet, ne scilicet legem abrogare uideret. Atq; ille quidem ita purificatus, tēplum ingredit: Iudæi autē Asiani eo cōspecto, ira uehemētiore ducti, manus ei inferunt. & alius aliū cohortati, tanq; eum qui templū prophanaret, inde extrahunt, & occidere moliunt. Ceterùm cohortis Tribunus, tumultu eo ciuitatis audito, magna cum celeritate accurrit, & Paulū ex percussorū manibus raptū, grauib. duabus catenis uinctū, in castra ducit: & quòd eum Ægyptiū illū esse, de quo paulò antè diximus, opinaret, idipsum inquirit. Ille autē Tarsensem se ex Cilicia esse dicit. Deinde quum eum in gradus statuisset, causam dicere iubet. Ibi Paulus stans, de rebus suis commemorat, quòd spectatū scilicet satis esset, zelo se & æmulatione patriæ legis flagrātem, apud Gamalielem cæremonias eius accuratè & diligenter didicisse: acceptisq; à seniorib. epistolis, Damascum, ut ibi in uincula, qui CHRISTVM prædicassent, conijceret, cōtendisse.

Paulus Hierosolyma uenit.

† οἰκονομίᾳ χρώμενος. Dispensatio apostolica.

A Iudæis Asianis ibi in tēplo per tumultum capitur.

Causam apud Iudæos dicit.

B Immensam uerò tum cœlitùs lucē circū se coruscasse, uocemq; inauditam antea ad se delatam esse: excœcatū inde circuisse, uisum postea rursus ab Anania recepisse, deniq; baptismo cōsignatū, IESV CHRISTO nomē dedisse. Hæc omnia quū referret, magis etiā magisq; tumultuari multitudo incipit: tollēdum eum esse, neq; talē hominē uiuere debere, clamitās. Tum tribunus Paulū flagris cædit. At ille, quū Romanū se ciuem esse diceret, plagis liberat. Deinde, cum prima luce Tribunus, rem omnē certius cognoscere uolens, Pōtifices & consiliū euocat: atq; ibi, quum Paulus rursus concionaretur, ab Anania in os uerberatur. Quem Paulus Pontificē esse nesciens, quum parietem eum dealbatū uocat, tum illegitimum iniquumq; ei iudicium obijcit. deinde † cōsilio quodā pro tempore capto, Pharisæū se nominat: & quòd mortuorum resurrectionem prædicet, propterea se in ius trahi dicit. Hoc modo, Pharisæorū sibi, nihil eum criminis admisisse credentiū, cōciliat studia: & Tribunus ueritus, ne quid multitudo, quod minus deceret, faceret, eum abducit. Noctu uerò CHRISTVS Paulo assistens, forti animo esse iubet: eumq; sicuti Hierosolymis, ita Romæ quoq; de se testificaturum esse dicit. Erant autem quidam qui iuramento confirmauerant, persuasuros se quidem sacerdotibus, ut Paulum è ciuitate producerent, ipsos uerò ad eum necandum paratos fore. Quod quum Paulus cognouisset, (nā id ad eum sororis eius filius detulerat) Tribuno significat. Ille porrò, Claudius scilicet Lysias (ita enim uocabatur) duobus cēturionibus, ducentisq; hastatis, & septuaginta equitibus, diuinum committit Apostolum, ut noctu iumentis uehentem, Cæsaream cum epistola ad Felicem ducerēt. Et ille, quum eos qui Hierosolymis uenissent, excepisset, expectaturumq; se, qui eum accusarent, dixisset, in Herodis prætorio asseruari illum iubet.

μεθόδῳ τινί.

Conspiratio quorundā Iudæorum in necem Pauli.

Paulus Cæsaream ad Felicem ducitur.

CAPUT

CAPUT XXIX.

A

Accusatur apud Felicem Paulus.

QVinq; dies intercessere, quum seniores Hierosolymis eò ueniūt, Ananias pontifex, & orator quidam Tertullus nomine: qui quū alia multa Paulo, accusans, nugis suis & loquentiæ conuenientia obijcit: tum ut pestiferū & seditiosum hominē cōuicijs proscindit, prophanātem sanctum sanctorū, & templum ipsum. Insuper etiam, magni & grauis criminis loco adijcit, antesignanū hunc esse Nazaræorū sectæ. Paulus uerò facilè criminibus alijs oratione suaui confutatis, colere se DEVM, iuxta eam quam illi dixissent sectā: neque se ijs quæ in lege aut prophetis sint, dictis refragari: neque aliter quàm accusatores conuiciatoresq; suos credere constituisse: annunciare etiā mortuorū qui uel piè, uel impiè uixissent, resurrectionem: qua de re potissimū in præsenti causa iudiciū fit, profitetur. Quibus auditis, Felix iudiciū ad Lysiæ tribuni aduentum cōperendinat. Qui tribunus quamprimùm uenisset, causam se iterum auditurū dicit. Paulū autem in custodiā mittit, neque quenquā ad eum adire, quæq; ei usui essent, subministrare uolentē, prohibet. Cęterùm paulo pòst Felix unà cū Drusilla uxore accersitū Paulum, de salutifero Verbo concionantem audit. Itaq; metu ex cōcione eius concepto, Felix paulatim eum absoluebat. Professionem uerò fidei suscipere nolens, pecunias se ab eo accepturū sperabat: eamq; ob causam freque̅ter cum eo accito, familiarius libentiusq; sermones conferebat. Enimuerò biennio exacto, Portius Festus à Nerone successor Felici mittit: qui quū Cęsarea Hierosolyma ascēderet, Ananias pōtifex, ut Paulū eò uocaret rogat, eo nimirū consilio, ut in itinere clam ferro ille à cōiuratis trucidaret. Festus petitionē eam rejciens, eos Cæsareā, ubi cōtrouersia decideret, uenire iubet. Eò quū Festus & presbyteri uenissent, Paulus pro tribunali crimina sibi ab eis obiecta, tanquā aranearū telā soluit; nihil se uel in legē, uel in tēplū admisisse pulcherrimè demonstrans. Ac Festus quidē, ut Iudęis gratificaret, Hierosolyma Paulū uenturū esse dicit. Id uerò ille deprecat, ad Cęsaris tribunal se staturū attestans. Nemini quippe fas esse, hominē ad Cæsarē prouocantē, Iudæis per gratiā donare. Ad hūc modū quū Paulus techna quadā Festū cōstrinxisset, ille re in cōsilium relata atq; deliberata, tandem: Cæsarem, inquit, appellasti, ad Cęsarē ibis.

Paulus se defendit.

Felix pecuniā apud Paulum captat.

Portius Festus causam Pauli audit.

B

Paulus suspectū Festi iudicium habens, Cæsarem appellat.

CAPUT XXX.

Agrippa rex cū uxore Bernice Cæsaream ad Festū uenit.

INterea Agrippa rex, unà cum Bernice cōiuge Cæsareā ad Festū uenit. Atq; ibi quū plures dies moraret, Festus causam Pauli regi exponit, ut scilicet is uinctus à Felice relictus fuerit, & ut presbyteri & pōtifices, officiū iudicis aduersus eum implorarint: ut deniq; pro tribunali hominē accusatorib. præsentib. statuerit, atq; ibi nihil criminis in reo, quātū suspicari licuerit, cōpertū sit, prætereà q quæstiones quędā de religione ipsorū, et de quodā IESV defuncto, quē Paulus uiuere assereret, ab accusatorib. ei obijcerent. Et quū ipse dubius ancepsq; de iudicio hoc fuerit, Paulū ad cognitionē Cęsaris prouocasse. Hic Agrippa: Peruelim, inquit, & ipse uirum audire. & Festus: Cras audies, ait. Itaq; maximo cū† apparatu prima luce Agrippa cum Bernice freq̄uēs cōuocat auditoriū. Et aderāt ibi etiā Festi iussu, quicūq; in ea urbe fuere uiri clari. Itaq; Paulus uinctus adducit. Tū ibi Festus sermonē exorsus: Agrippa rex, et quicunq; in cōuentu hoc adestis, inquit, hic ille est, quē Iudęorū multitudo, tumultu ingēti cōcitato, ad me ueniēs è uiuis tollendū esse omnib. modis cōtēdit. Ego uerò, quū nihil eū morte dignū cōmisisse animaduerterim, & ipse iudicium Augusti appellauerit, eò mittēdū esse duxi. Quū uerò nihil certi, qđ de eo scribā, habeā, ad iudiciū tuū eū produxi, rex Agrippa: ut causa cognita, tandē habeā, qđ de eo

† φαντασία

A de eo Cæsari significem. Admodũ enim absurdum mihi uidetur, uinctũ quencꝗ mittere, & non simul causam uinculorum indicare uelle. Tum Agrippa ad Paulum: Permittitur tibi, inquit, de teipso quod uisum est, dicere. Ibi Paulus consuetudine fortasse quadam, manu extenta, uerba fecit. Et primùm arte quadam prudenter Agrippam, ut uirum iustum, consuetudinumꝗ & quæstionum Iudaicarum egregiè peritum, laudare nõ omisit. Deinde felicem se eo nomine, quòd in talem auditorem causæ suæ incidisset, iudicauit. atꝗ huiusmodi præfatione præmissa, res suas exponẽs: Ab ineunte ætate, inquit, accuratè & diligenter in patria Pharisæorum secta educatus & doctus sum. Ac ne nũc quidem alia de causa ad tribunal sto, quàm quòd mortuorũ resurrectionem futuram esse doceo, quam DEVS olim patribus promisit. Quod quidem ad nomen IESV Nazareni pertinet, zelum & defensionem patriarum legum spirans, multa quæ non decuerunt admisi, eaꝗ omnia apertè facere sum uisus. Testatur id uniuersa Hierusalem: per multi enim à me, qui potestatem eam à sacerdotibus acceperã, in custodias sunt coniecti. Tantum autem in me furor is exuberauerat, ut etiam in longinquiores urbes sim profectus, persequens, omniꝗ (quod dicitur) fune moto, euertere sectam hanc contendens. Itaꝗ Damascum quum iter facerem, meridiè ipso lux sole illustrior cœlitùs me circumfulsit. Cuius splendoris magnitudine oculos perstrictus, & proinde caligine obsitus, in terram decidi. Ad hæc uox de cœlo audita, quæ CHRISTVM persequi uetabat, & mox ut exurgerẽ iubebat: eam ob causam uisionem mihi talem oblatam esse indicans, ut me testem produceret, earũ, quas sciret, quasꝗ paulò pòst indicaturus esset, rerum: ut scilicet cœcorũ aperirem oculos, & homines à tenebris ad lucem, & à potestate atque imperio Sathanæ ad CHRISTVM conuerterem, remissionem peccatorum, hæreditatemꝗ inter sanctificatos, per eam quæ in ipsum est, fidem & persuasionem recepturos.

Paulus apud Agrippam de rebus suis uerba facit.

Nero Agrippæ, Galileæ partem donauit. Ciuitatem quoque Iuliadem cum uicis XIIII. concessit. Aristobulo Herodis Chalcidis regis filio Armeniam minorem permisit. Ioseph. lib. 20. cap. 15.

B Visioni porrò tali, quæ naturam omnem longè supergrederetur, nõ morem gerere, religio erat. Itaque Iudæi simul & Gentibus, ut per resipiscentiam & pœnitentiam ad DEVM conuertantur, dignaꝗ pœnitentiæ opera perficiant, annuncio, nihil prorsus extra prophetas & ipsum Mosen docens, nimirũ quòd CHRISTVS, qui passus sit, & primus ex mortuis resurrexerit, lucem gentibus, uitamꝗ & salutem æternam proprio suo denunciet populo. Hæc quũ Paulus cum diserta facilitate diceret, Festus, utpote animalis quidam homo, qui non satis ea quæ spiritus sunt assequeretur, stultitiamꝗ adeò & insaniam esse suspicaretur, tanquam per multas literas mente captum, neque satis quæ diceret intelligentem, cum conuicio Paulum ridebat. Cui ille, non insanire se, sed ueritatis & sobrietatis uerba loqui asseuerat. Quemadmodum id regi ipsi, ad quem hæc liberè diceret, probè cognitum esset: quem nihil earum rerum latêret, omnibus quæ prophetæ annunciarunt credentem. Ibi ad eum Agrippa perhumaniter: Modica ex parte, inquit, mihi, ut Christianus fiam, persuades. At ille: Mihi uerò in primis apud DEVM in optatis est, non solùm modica, uerumetiam maxima ex parte, non te solùm, uerumetiam qui orationem meam hodie audierunt omnes, tales fieri, qualis ego sum: extra uincula duntaxat ista, quibus obstrictus sum, catenarum.

Summa prædicationis Paulinæ.

CAPUT XXXI.

AGrippa autem, & qui cum eo erant, ex consessu statim consurgentes, & seorsim cõsistentes, Nihil (inquiũt) homo iste, quod uinculis aut morte dignũ sit, facit. Ad quod Agrippa adijcit, absoluendum eum fuisse, nisi Cæsaream appellasset. Ea porrò de causa in Italiam ei naui-

gādum eſſe, decernitur. Ita Iulio cuidam ex cohorte Auguſta cōmittitur. Nacti A autē nauem adramyttinam, in eam conſcēdunt. Porrò cum Paulo erat Lucas, & Ariſtarchus ex Macedonia Theſſalonicenſis. Inde Sidonem ſunt delati. mox progredientes, iuxta Cyprū nauigāt: & deinceps Ciliciæ & Pamphiliæ mari trāſmiſſo, ad Myra Lyciæ appellunt. Ibi Alexandrina naui in Italiam tendente, inuēta, Iulius uinctos in eam imponit. Et ad Gnidum quum propius acceſsiſſet, præter Cretam, iuxta Salmonam uehitur. Dehinc ad oram, cui Boni portus nomen eſt, deferuntur: à quo non longè oppidum erat, Laſæa dictum. Et quum periculoſa eſſet nauigatio, Paulus nauem tempeſtate ad iacturam uſque, uectoresq; de uita ipſa ſummè periclitaturos præmonens, non tranſmittendum inde ſuadet. Sed centurio in eo gubernatorem nauis, magis quàm Paulum audiebat. Quapropter inde, quòd portus ad hyemandum nō ſatis idoneus eſſet, diſcedunt: & Noto ſpirante, Aſſo ſuperata, Cretam præteruehuntur. Mox uētus exoritur typhonicus & turbulentus, quem procelloſum Eurum, ſeu Euroaquilonem uocant. Itaq; naui ab eo rapta, quum contrà niti non poſſent, tempeſtati aliquantum cedentes, feruntur. Et ad inſulam quandam paruam, quæ Clauda dicitur, curſu directo, uix ſcapham conſequuntur. Eaq; in nauim ſublata, nauim ipſam quàm poſſunt firmiſsimè, contra incurſiones & procellas fluctuum cingētes, inſtruunt & communiunt. Deinde ne in Syrtes, quæ dicuntur, inciderent ueriti, uelo laxato uehuntur. Et turbulentiſsima coorta hyeme & tempeſtate, tertio demùm die iacturam faciunt, & manibus ipſi ſuis omnia nauis armamenta in pelagus proijciunt. Quum autem diebus pluribus neq; ſol neq; aſtra in cœlo conſpicerentur, immaniſq; præterea immineret tēpeſtas, omnis ſpes ſalutis præcidi tur. Eaq; de cauſa uectores cibi abſtinentia & inedia longiore macerantur.

Paulus Romā nauigat.

Atq; ibi Paulus: Decebat, inquit, uos mihi morem gerere, & è Creta nō ſolue B re. Sic enim tempeſtatis huius iniuria & iactura careretis. Sed nūc quoq; quieto uos bonoq; eſſe iubeo animo. Prēter nauim enim nulla uectorum intercidet anima. Hac enim ipſa nocte Angelus DEI, quem colo, mihi aſsiſtēs, timorem me abijcere iuſsit. Oportet enim, dicens, apud Cæſarem te ſiſti. Et quòd † gratioſus apud Deum es, uectores ſimul omnes tibi ille donat. in inſulam autem uos quandam eijci neceſſe eſt. Quartadecima deinde ſuperuenit nox, & illi in Adriatico affligantur mari: atq; altitudinem inquirentes undæ, ad uiginti paſſus inueniūt. Et ne in aſpera inciderēt loca metuentes, quatuor è puppi anchoris proiectis, diem * à DEO precibus optant. Tum demum nautę ſcapham è naui in mare proijciunt, & fugæ conſilium capiunt. Centurio autem Pauli ſuaſu, funes ſcaphę incidi iubet, eamq; uentis auferendam committit. Et priuſquàm illuceſceret, Paulus omnes, ut cibum capiant, hortatur, ne capillum quidem unicum è capite eorum omnium deciſurum pollicens. Ipſeq; primus DEO quas decebat gratijs ſacratis, cibum ſumit: quòd itidem uectores reliqui, qui ducēti & ſeptuaginta ſex erant, faciunt. Vt autem dies illuxit, terram quidem dinoſcere nequeunt: ſinum uerò conſpiciunt littus habentem. Subductis itaq; ancoris, gubernaculorumq; remiſsis iuncturis, & artemone aliquantulum ſublato, ſpirātis uenti ui ad littus tendunt. Et prora quidem integra permanet, puppis autem fluctuum uiolentia ſoluitur. Milites porrò illud conſilij capiunt, ut uinctos omnes interimant, ne ex eis quiſquam natando euadat. Centurio autem, propter Paulum, cædem eam inhibet: & pro ſe quenq;, ut poſſet, conſulere ſibi iubet.

† χάρισέ σοι πλο- ων ἰδίοις.

[illegible] ἐθεοκλύτουν.

Naufragium.

CAPUT

A

CAPVT XXII.

πρύμναν κρούσασθαι, hoc est, puppim impellere, est sensim retrocedere, nauigio nõ inuerso. Qui enim se ita cedens recipit, puppim remigando impellit. id quod propterea facit, ne propalam fugere, dum se paulatim subducit, uideatur, & ne tergum hostibus obuertat. Prouerbialiter autem est, sententiam pristinam sensim mutare. Suid.

ET confestim omnes in littus euadunt. Insulæ nomen Melita erat: cuius incolæ barbari quidem illi, non parum tamen curæ & benignitatis naufragis exhibent. Itaque propter imbrẽ copiosiorem, & frigus uehementius, pyram illi ingentem accendunt, & circumcirca consident. Ibi quum Paulus multa sarmenta congesta pyræ imponeret, & uipera, quæ in dumis eis latebat, calore eo excitata proreperet, manum eius illa mordicus arripit. Quod ubi Barbari, ita scilicet feram eam ex manu illius dependere, conspiciunt, non bonũ eum esse uirum, sed homicidam, & immanem quempiã, qui etiam si sæuæ tempestatis uim euasisset, præsentem tamen à uenenoso serpente ictus, ne diutius uiueret, uindictam sentiret, suspicantur. Sed enim nihil inde periculi Paulo accidit. nam serpentem excussum in flammam conijcit. Illi uerò existimantes eum e uestigiò uel ex incensione arsurum, uel exanimatum pessum iturum, improba uenenati morsus contagione: ut aliter rem euenire uiderunt, * puppi, quod dicitur, ad inhibendum citatiorem cursum impulsa, longè diuersa de eo loqui incipiunt, diuinisq; eum prosequuntur honoribus. Agri & prædia insulæ eius, Publij, primum ibi tenentis locum, erant: qui per triduum ad summam hospitalitatem nihil faciens reliqui, benignè eis facit. Cæterùm copiosam is humanitatis eiusmodi reportat gratiam. uehementes enim febres, & dysenteria, quæ mala Publij patrem dudum uexauerant, attactu Pauli pelluntur. Alij præterea quàm plurimis afflicti morbis, dolore & cruciatu statim omni, pristinæ restituti ualetudini, leuantur. Vnde magnus Paulo honor prouenit, uectoribusq; quæ ad nauigandi usum pertinerent, abundè subministrantur.

Paulus cum reliquis uectoribus in Melitem insulã enatat.

Vipera uenenosa ictu suo Paulo non nocet.

† πρύμναν κρουσάμενοι ἐναντία λέγοντες ἦσαν.

Miracula à Paulo in Melita edita.

CAPVT XXIII.

IBi uerò etiam aliud nauigium Alexãdrinum, Castoribus, dijs falsis, quorũ imagines præ se ferebat, consecratũ hyemabat. Quemadmodum enim Christianam pietatem colentes nauium gubernatores, naues suas sanctis quibusdam dedicant, inscriptioneq; id testantur: itidem olim, pro eo atq; uolebant, falsò creditis dijs, picturis eas inscribebant. Hac igitur naui, tertio pòst mense, diuus Paulus conscensa, Syracusas, deinde Rhegium, atq; inde perendino die Puteolos perfertur. Ac postremò saluus Romam peruenit. Verumenimuerò fratres quidam, Pauli aduentu cognito, usq; ad Appij forum & Tres tabernas (quæ loca extra urbem Romam sunt sita) obuiam ei processerant. Romæ porrò Centurio cæteros quidem uinctos, quibus oportuit, tradit: Paulum uerò secum ipse retinet. Triduo pòst Paulus primoribus Iudæorum ad se uocatis, oratione confirmat, nulla in re patriam legem se præuaricatum esse: cæterùm quum uinctus in Romanorum manus esset traditus, illiq; causa cognita, se absoluendum iudicassent, populares autem sui uehemẽtius eũ persequuti essent, necessariò se eò descendisse, ut Cæsarem appellaret: Non equidem, inquit, quòd gẽtem meam in quopiam accusem: sed potius, ut uos uiderẽ atq; alloquerer. Quam enim circumdatam mihi cernitis, propter ipsam Israëlis spem gero catenam. Qui ipsi quoq; suspicionem amouentes, nihil se quidq; mali uel sermonibus uel literis de eo accepisse: paratosq; esse, res, de quibus dicturus esset, audire, testantur: scire se, ubiq; sectæ Christianæ contradici, allegantes. Designatur ergo dies, & illi omnes adsunt. Tũ ibi die integro Paulus de CHRISTO, atque eius regno orationem habet: atque ex lege & prophetis, ad lo-

Paulus Romã peruenit.

Idem ibi apud Iudæos de doctrina Euangelica disserit.

cum quenque congruentem afferens testificationem, probationes adducit. Illi A porrò partim quidem obsequuntur, paulatimque sermones eius complectuntur: partim uerò, ut dictis eius fidem haberent, non adducuntur, & sic in diuersas opiniones scissi discedunt. Deinde Festi literis Neroni redditis, Paulus ad tribunal eius sistitur: & defensionibus disertis, admodumque prudenter ad persuadendum accommodatis, uariam illam & uersutam feram, non ille quidem populares suos perstringens, sed crimina tantum sibi obiecta refellens, effugit. Ex eo tempore biennium Paulus Romæ permansit, mercede operis sui uiuēs: omnesque, ad se uenientes perhumaniter exceptos, duplici, in primis tamen diuina & cœlesti alimonia fouens. Atque ad hunc modum cum magna simul & animi & linguæ libertate regnū DEI, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, nullo interueniente impedimento, prædicans, Euangelium omnibus annunciauit.

Idem priore Neronis iudicio absolutus.

Euāgelium toto biennio Romæ prædicat.

CAPUT XXXIIII.

HActenus sacer & diuinus Apostolus & Euāgelista Lucas historiam actorum Apostolicorum scripsit. Deinceps porrò ecclesiasticorum historicorum aperta uestigia sequētes, reliquas historiæ nostræ res, DEO cōfisi, exponemus: & Spiritus sancti instinctu, quæ supersunt, adijciemus. Ac tum quidem absolutus à Nerone Apostolus, ad concionum ministerium rursum est profectus. Quum autem iterum in urbem Romanam uenisset, martyrio ibi uitam finijsse creditur. Non mirum quippe erat, Neronem, quòd ab initio humanitate quadam præditus esset, facilè Pauli pro doctrina institutæ defensioni acquiescere: postquam autem idem in impia atque nefaria flagitia tanquam in scopulos impegisset, ad alias aliorum cædes quoque Apostolorum adijcere. Itaque tum primùm, sicuti dictum est, dimissus,[a] priorem ad Timotheum scripsit epistolam,[b] quem episcopum antea Ephesi constituerat. In hac tanquam[†] in forma adumbrata, rationem & uitam Hierarchicam copiosè exprimit, qualibus moribus esse conueniat eos, qui Christianis sacris præesse uolunt, spiritus afflatu scribens. Non solum autem Timotheo, & per illum Ecclesijs CHRISTI omnibus,[c] sed etiam sacro Tito aliam epistolam scripsit: quem ante hac insulæ Cretæ episcopum ordinatum, ibi reliquerat, ut si quid in Euangelica prædicatione sua adhuc deesset, ille adimpleret. Ad Corinthios etiā, Ephesios, Galatas, Colossenses, Philippenses, Thessalonicenses, præterea ad Iudæos, & Romanos, & plerosque alios quos eum adire Spiritus sancti uis et gratia iusserat, quosque per fidem in CHRISTVM Euangelicam magnificè regenuerat, quæ præsens oratione sua dilucidè docuerat, eadem per compendium absens in memoriam reuocās, epistolas dedit. Ita uerò ea quoque quæ secretioris mysterij, magisque abstrusa antea silentio prætererat, postea per sacra scripta sua, aut grandioris sapientiæ uerbis accuratè & dilucidè declarauit: aut saltem (ut ita dicam) parabolarum more & specie, tanquam per ænigmata adumbrauit: neque propter eos qui ad res diuinas audiendas idonei futuri erant, ea occultans: neque propter ineptos atque indignos, dilucidè prorsus & apertè, ad contemptum euitandum, exponens. Quum autem denuò, ut dictum est, post longam uariamque profectionem & cursum, Romam uenit, morte ibi pro CHRISTO est mulctatus: quo tempore quum adhuc uinctus esset, posteriorem ad Timotheum composuit Epistolam: in qua, quum priorem defensionem suam ostendit, tum eam quæ iam sibi imminebat martyrij consummationem declarat. In prima enim, inquit, defensione mea nemo mihi affuit, sed omnes me destituerunt, ne id illis imputetur. Dominus autem mihi præstò fuit, & confortauit me, ut per me

Secundo imperantis Neronis anno primùm Paulus Romā uenit. A quo etiam tum est absolutus, intra quinquenniū illud, quo tolerabilis Tyrannus is fuisse dicitur.

Romam Paulus iterum uenit, & martyriū ibi subijt.

a. Epistola prior ad Timotheum.

c. Aliæ eiusdem epistolæ.

Consilium Pauli in Epistolis scribendis.

Epistola ad Timotheū posterior.

† Tredecimo Imperij Neronis anno.

b. E Laodicæa Phrygiæ Pacatianæ metropoli.

† ἐν τύπῳ.

A me prædicatio impleta perficeretur, eamq́ omnes gentes audirent: & liberatus sum ex ore leonis. Neronem ita, propter sæuum & ferocem eius animum, designans. Et quum in spiritu sciret, iamiam ipsius pro CHRISTO adesse mortem, simile quiddam infert: Et liberabit me Dominus ab omni opere malo, & conseruabit in regnum suum cœleste: martyrium impendens significãs. Id quod significantius in eadem ipsa, diuino instinctu, prædicit Epistola. Ego enim iam, inquiens, delibor & offeror, tẽpusq́ resolutionis meæ instat. Indicat porrò in hac posteriore ultimaq́ ad Timotheum epistola, Lucam sibi affuisse: in priore autem defensione, ne eum quidem ipsum. Vnde colligi rectè potest, Apostolorũ acta diuum Lucam usque ad id ipsum tempus perscripsisse, historiamq́ omnem & acta eorum magnificè, tãtisper dum Paulo prius adfuit, prosequutum esse. Atq; hæc quidem recensui, illud ostendere uolens, Paulum testimonium suum, quod Lucæ perhibet, non ad id quod ille de aduentu Pauli Romam in actis suis scripsit, sed in posterius * tempus referre. Toto enim ferè orbe peragrato atque triginta & quinque annis Euangelico pro CHRISTO certamine peracto, quum postremò iterum Romæ esset, & in coryphæum præcipuumq́ Apostolorũ Petrũ incideret, unà cum illo ibi immortalitatis coronam accepit.

Lucas acta sua Apostolica ad priorem Pauli in urbẽ Rom. aduentũ continuauit.

**Quo scilicet tempore posteriorem ad Timotheum dedit epistolam, & uinculis à Nerone cõstrictus fuit.*

CAPUT XXXV.

NOn minus etenim Petrus quoq; orbe peragrato, & ijs qui ex circumcisione erant, omnibus, in Palæstina & Syria & ubiq; ferè terrarum prædicatione promulgata, quum sub Neronis imperio Romã, propter detestãdum illum Simonẽ, qui publicis inscriptionibus DEVM se uocare, prædicationemq́ CHRISTI euertere est ausus, uenisset, factisq́ illum simul & sermonum ui coarguisset: atq; Romanorũ Ecclesię, primùm quidem Lino, deinde Anacleto, & post hos tertiò, ad mortẽ uadens, sapientissimo Clementi claues commisisset, ad DEVM migrauit. Is porrò unà cum Simone, tãquã prodigiorũ effector, à Nerone Roma pulsus, Hierosolyma rursum & Orientales ciuitates petijt: & orbem miraculis illustrans, in Faustinum & Faustinianum, siue Nicetam & Aquilam incidit, qui filij quidem clarissimi uiri Fausti Romani, Cæsarem genere attingentes, fratres autem Clementis erant. Hos quum ab Simonis præstigijs prodigiosis abduxisset, ciuitates uisebat, Simonis semina ubique radicitùs euellens. Deinde uerò etiam sacrum Clementem ad se pertraxit, eumq́ sibi ad arcanas obscurasq́ illius de anima & restitutione hominis, alijsq́ rebus ingentibus quæstiones, per appositas solutiones ritè & præsenti animo respondens, atq; insuper miraculis multis, & secretioris sapientiæ ui familiarius coniunxit. Multis uerò deinceps annis & Matthidiam, nobilem matrem eorũ, quam in insula quadam ex naufragio ærumnosè uiuentem reperit: quippe quæ Roma Athenas liberorum suorum doctrinæ gratia unà cum illis nauigãs, naufragium passa fuerit: quum illi quidem alius aliò diuina prouidentia incolumes euasere, ipsa uerò in insulã eiecta, in seruitute uitã egit. Hanc diuus Petrus ibi inuentã, quũ ad spectandas uitiferas columnas diuertisset, eumq́ (quos diximus) liberi illius tres sequerentũ, matremq́ suam prẽter spem & expectationem omnẽ cognoscerent, diuino regenerauit baptismo. Vt autem & pater eorum Faustus Roma ad uxorẽ & liberos quærendos profectus, Ægyptumq́, Syriã & Phœnicen peragrans, diuino quoq; nutu in Petrum suosq́ incidit, & itidem ut illi, sacrum suscepit lauacrũ, unà cum illis Apostolum per orbem comitatus est. Ita illi longo tempore ueri certiq́ rerum eius gestarum præcones fuere, simulq́ cum

Petrus & Paulus Romæ martyrio coronati.

Primi Ro. Ecclesiæ Episcopi.

Diui Petri acta.

Clemẽs Rom. episcopus. Pater eius, & fratres.

Mater eiusdẽ.

Diuus Clemẽs cũ duobus fratribus, & deinde parente utroq; comes et socius Petri, prædicandi in orbe Euãgelij fuit.

eo CHRISTVM prædicarunt. Petrus porrò ad eum modum per orbem habitabilem paſsim uadens, eccleſias ubiq; conſtituit. Et Romanam, quos ſuprà diximus, ſucceſſoribus commiſit: Lino uidelicet, Anacleto, & tertio ſacro Clementi. Ipſe quidem Clemens ſe à Petro in obitu eius lectum dicere, & à Petro ſecundum numerare uidetur. Alij autem quartum eum à Petro eſſe referũt, in quibus etiam eſt Euſebius Pamphili. Alexandrinæ autem Marcum præfecit: in cuius ſacro miniſterio, Nerone octauum imperante annum, Anianus ſucceſsit. Porrò Antiochenam primùm Euodio, deinde reuera * numine afflato DEVMq; ferente Ignatio regendam tradidit: quem Ignatium tenellum etiamnum, tãquam ſimplicẽ & integrum, manibus ſuis ſublatũ CHRISTVS exhibuit: atq; ſimplicitatẽ integritatemq; diſcipulis oſtẽdere & cõmendare uolẽs, Niſi ei ipſi ſimiles fierẽt, nequaquam illos in regnum, quod tum prædicabatur, peruẽturos eſſe dixit. Siculorum uerò eccleſiæ Pancratium: alijsq; regionibus, inſulis, & urbibus Epiſcopos alios, qui ab eo ſacram CHRISTI diſciplinam accepiſſent, præpoſuit. Ad hunc modum ipſe in Palæſtina, Syria, Phœnice, Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia, breuiter in totius Aſiæ & Europæ oris, omnibusq; adeò qui in diſperſione erant Iudæis & Græcis Euangelio CHRISTI uirtute & ui uerbi (ſignis & miraculis accedentibus) promulgato, extremis Neronis temporibus Romam, urbium omnium reginam, quum ibi quoque Paulus eſſet, peruenit.

CAPVT XXXVI.

SEd enim quum ibi mirificis amborum miraculis tãta ad Chriſtianiſmum conflueret multitudo, ut numerus eius iniri non poſſet: Nero penes quem ſumma rerum erat, ad improba impiaq; delapſus flagitia, ea re cognita, cõtra ipſam diuini cultus armatur pietatem: & percuſſoribus diſpoſitis, tot fideles ferro necat Romanos, ut etiã Senatus admodũ iam propter paucitatem ſui ordinis hominum imbecillis, alias ſuper alias accumulatas cædes ægrè ferret. Inde Simoni admodum Apoſtolos perſequenti, aditus liber ad Senatũ & Neronem datus. Atq; is omnem (ut in prouerbio eſt) mouet funẽ, ut illorum etiam nomina è medio tolleret, tanquã qui cædis tantæ multitudinis autores fuiſſent. Itaq; Nero Apoſtolis infenſus, planum Simonem ipſe quoque planus eſt complexus. Quum igitur Petrus Simoni reſiſtens, cum eo ſepe conflictatus eſſet, tumorq; impietatis in malefico illo ſupra modum excreuiſſet, poſtremò quàm licẽtioſiſsimè in conſpectu omnium Romæ ad Petrum, Tu uerò quid ais? inquit: proptereàne CHRISTVS tuus magnus eſt, quod à terra cœlos conſcendit? quin & mihi id facere procliue eſt. Et confeſtim manibus extenſis, ſurſum uerſum, dæmonibus eum, quibus ſe permiſerat, ducentibus, ferebatur. Petrus autem admodum anxius eſſe, & cum DEO in corde per precationem colloqui: & tandem ſpiritu plenus, poteſtates illas quæ nefarium hominem in ſublime attollebant, increpare, & ut ab eo diſcederent iubere. At ille ſtatim præceps deorſum uerſum fertur, & humi alliſus, mortuúſque rumpitur. Ibi ex populo qui antea Simonem diuinos uſurpantem honores laudibus celebrauerant, ſubito ita proſtratum uidentes, laudéſque priſtinas per palinodiam recantantes, ingenti claraq; uoce, Vnus eſt magnus DEVS, acclamant, quem Petrus & Paulus apertè & clarè prædicant. Locus ſanè ipſe, in quem luctuoſum hoc ſpectaculum incidit, ad hodiernum uſque diem, Simonium uocatur, etiamnum Simonis Antichriſti perniciem & interitum declarans. *

Et erant ibi nonnulli, qui eum reuicturum eſſe opinarentur, & ob id diutius in

Primi Epiſcopi eccleſiæ Rom.

Alexandrinæ.

Antiochenæ.

[illegible]

Siculæ.

Poſtremis Neronis temporibus Petrus Romã peruenit.

Perſequutio Chriſtianorum ſub Nerone.

Simon magus Romæ modis omnibus agit, ut Apoſtoli è medio tollantur.

Petri oratione Simon dæmonum ope in cœlos euolans, humi ſternitur et moritur.

* Dicat Simon qui ſe magnam uirtutem Dei, & meretriculam ſuam ſpiritum ſanctũ appellauit, quomodo tempore certo Romæ debitum naturæ per ſucceſsionẽ ad ſe delatum perſoluerit, quando in media ipſa urbe concidens extinctus eſt? Epiphani. aduerſus Simonian. hæreſim. Cùm Simon ſe Chriſtũ diceret, & tã quam filiũ ad patrem ſe uolando aſſereret poſſe conſcendere, atque elatus ſubitò magicis artibus uolare cœpiſſet, tunc Petrus fixis genibus precatus eſt Dominum, & precatione ſancta uicit magicam leuitatẽ, & ueluti uinctum illum de ſublimi aëre depoſuit, et præcipitio in ſaxo elidens crura eius confregit, &c. Auguſtinus in ſermonibus de ſanctis. Idem Aug. epiſt. 86. de ieiunio diei Sabbati agẽs. Eſt quidem, inquit, et hæc opinio plurimorum, quamuis eã pleriq; falſam perhibeãt, quòd apoſtolus Petrus Romæ cum Simone mago die Dominico certaturus, propter ipſum magnæ tentationis periculũ pridie cum eiuſdem urbis eccleſia ieiunauerit, & conſequuto tam proſpero glorioſoq; ſucceſſu, eundem morem tenuerit, eumq; imitatæ ſint nonnullæ occidentales Eccleſiæ.

A in publico iacuit. Cœterùm ubi iam cadauer diffluere, maleq́ olere cœpit, re desperata, in occultis illũ sepeliere locis. Nero autem certior factus à Petro & Paulo Simonem peremptum esse, Petrum quidem pedibus * sursum uersum sublatis (nam id ita petierat: simul quòd se indignum reputaret, qui itidem ut Magister suus, recto corporis statu pateret: simul ut leuior expeditiorq́ ei in cœlum esset cursus) in crucem egit. Paulum uerò gladio feriens occidit, eodem tempore, eodemq́ die. Sepulti autem sunt in Ostiensi, quæ dicitur, uia, trigesimo & septimo post salutiferam CHRISTI passionem anno. Ferunt autem Paulum Neroni antea testatum esse, se illi tertio à cæde sua die uiuum repræsentaturum. Quod ubi est factum, in cõsternationem illum coniecit. Et quum post mortem Paulus, ita ut prædixerat, certò & uerè illi assistens, liberè CHRISTVM uerum esse DEVM profiteretur, neque ueram salutem in alio quàm IESV nomine esse ostenderet: illum quidem dicunt conatum esse, minimè autem (quòd uisio ea repentè euanuerit) comprehendere Paulum potuisse.

* κάτω κάρα. Martyriũ Petri & Pauli. Paulus tertio à morte sua die Neroni apparuit.

CAPUT XXXVII.

ET diui quidem Apostoli ita martyrij cursum perfecere. Nero autem quo magis Imperij eius creuere uires, eo deterior factus, ad nefandissima quæq́ scelera est prolapsus, armis etiam contra eam quæ DEO præstatur pietatem sumptis. Illius uerò improbitatem, morumq́ importunitatem percurrere, nequaquam præsentis uidetur esse operæ. Quicunque autem hominis peruersitatem, apertumq́ furorem perspicere uelit, is monumenta historiarum, quæ multa à multis de rebus eius cum fide & cura sunt composita, consulere poterit. Quum enim permultorum interitus autor extitisset, adeò se cædium piaculis contaminauit, nihil rerum omnium cum ratione & modo faciẽs, ut postremò ne charissimis quidem capitibus parceret: & citharæ musicisq́ carminibus operam nauans, atque indecẽtibus prorsus, infamibus & meretricijs motibus ludens, ridiculeq́ prorsus in theatro publicè saltans, neque quidquam omnium quæ DEO ingratæ inuisæq́ sunt rerum intentatum relinquens, primus ipse acerbissimus VERBI ueræ pietatis hostis extaret: & denunciatis ei quæ contra illum structæ erant insidijs, matrem ipse suam, fratrem & coniugem ferro sustulerit: & innumerabiles præterea ex clarissimis Romanæ urbis ciuibus, qui etiã genere sibi propinqui essent, uarijs suppliciorũ generibus perquàm crudeliter interemerit. Ad quæ omnia illud etiam addidit, ut primus ipse Imperatorum omnium, impietatis eius quæ aduersus DEVM suscepta est, primitias tulerit. Itaque ad summam eius insaniam hoc fuit reliquum, ut mente per intemperias captus, manus tandem ipse sibi afferret: quatuordecim annis, prẹter paucos admodum menses, Imperio cum ignominia et probro summo administrato. Cuius etiam Tertullianus, Romanus scriptor, mentionem facit hisce uerbis: "Consulite commentarios uestros: illic reperietis primum Neronem in hanc sectam tum maximè Romæ orientem, Cæsariano gladio ferocijsse. Sed tali dedicatore damnationis nostræ etiam gloriamur. Qui enim illum scit, intelligere potest, non nisi aliquod bonum à Nerone damnatum. Ad hunc modũ primus iste DEI oppugnator renũciatus, ad cædem Apostolorũ est actus. Et Paulus quidem Romæ capite plexus, Petrus autẽ crucifixus esse, eodem tempore traduntur. Rem hanc confirmat Petri & Pauli hucusq́ etiam obtinens in eodẽ ibi cœmiterio monumẽtũ." Atq́ hæc quidem, quem paulo antè allegauimus, Tertullianus. Sed non minus & alius scriptor Ecclesiasticus, Caius nomine, qui Zephyrini Romani episcopi tempore uiuens, contra Proclum Cataphrygas hæ-

Perstringitur paucis flagitiosissima & probrosissima Neronis uita. Obitus Neronis. Primus is inter Rom. Imperatores Christianorum fuit persequutor. Eodem tempore Romæ Petrus & Paulus martyriũ consummarunt.

resis ducem scripsit, de locis ubi sacra tabernacula eorũ Apostolorum reposita A sunt, hæc refert. Ego uerò Apostolorũ tropæa demonstrare possum. Si enim in Vaticanum aut Ostiensem uiam ire uelis, Apostolorum qui ecclesiam hanc fundarunt, tropæa inuenies. Quod autem eodem tempore ambo martyrium subiere, dudum Dionysius Corinthiorum episcopus ad Romanos scribẽs, ita astruit: Sed & uos per talem doctrinam & cohortationem, plantationem Romanæ & Corinthiæ Ecclesiæ à Petro & Paulo consitam, contemperastis. Ambo enim & Corinthi apud nos uerbum serentes, eadem docuerunt: & isthic in Italia apud uos, quum eadem simul promulgassent, † eodẽ tẽpore martyrio sunt perfuncti. Cæterùm hæc propterea sunt adducta, ut certiore fide res Apostolicæ historiæ confirmarentur. Nõ enim ignoro, esse quosdam qui dicũt, uno exacto anno, die eodem, martyrio Paulum quoq; finem uitæ cepisse. Staturam autem & corporis formam diui Apostoli, quantum per descriptionem simpliciorem assequi licet, talem habuere. Petrus equidem non crassa corporis statura fuit, sed quæ aliquanto esset erectior, facie subpallida & alba admodum: capilli & capitis & barbæ crispi & densi, sed non admodum prominentes fuere: oculi quasi sanguine respersi & nigri, supercilia ꝓpe euulsa: nasus autẽ longior ille quidem, nõ tamẽ in acumen desinens, sed pressus, simusq; magis. Paulus autem corpore erat paruo & contracto, & quasi incuruo, atq; paululum inflexo, facie candida, annosq; plures præ se ferẽte, & capite modico: oculis multa inerat gratia, supercilia deorsum uersum uergebant: nasus pulchrè inflexus, idemq; longior: barba densior, & satis promissa: eaq; non minus quàm capitis coma, canis etiam respersa erat. Ambo autem CHRISTI discipuli, quum inspicerentur, diuinum quiddam præ se ferebant: Spiritu sancto & diuina gratia ita referti, ut qui eos uiderent fideles, ex aspectu solo arcanam quandam & latentem conciperent gratiam, moresq; & B uitam unà cum fide ritè conformarent, & in melius conuerterent.

Festus apostolici nobis reddit hic dies triumphi. Pauli atq; Petri nobilis cruore. Vnus utrunq; dies, pleno tamen innouatus anno Vidit superba morte laureatum. Prudentius.

† *ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρόν.*

Statura & forma diui Petri.

Itẽ diui Pauli.

CAPUT XXXVIII.

SEd hæc, de primoribus CHRISTI discipulis sint satis, quorũ martyrijs expositis, quũ ad hunc locum peruenerimus, cõsequẽs esse uidetur, & reliquorum decem, uitæ finẽ in secundo hoc Tomo perstringere: non quòd eodem tẽpore beatũ felicemq; exitũ omnes sint consequuti, sed id fieri oportere duximus, ut & * cõpendiosa & dilucida nobis constet historia. Deinde qui eorum coniugium sint complexi, quiq; sincera ecclesiæ scripta reliquerint, memoraturi, finemq; ita secundo huic sacræ Historiæ uolumini imposituri: ut scilicet post primum, qui Christi res omnes continet, secundum hunc de duodecim Apostolorum actis absoluamus librũ: quãuis longius nobis instituta excrescat historia. Sed enim post Petri & Pauli obitum, Iacobi, qui frater Domini est nominatus, & Ecclesiam Hierosolymitanam primus ab ipso SERVATORE CHRISTO, seu (ut quidam uolunt) ab ipsis postea Apostolis sibi cõmissam administrandam suscepit, Obliasq;, † hoc est Iustus appellatus est, mortem exponam. Quod enim diuus Paulus Iudæorum dolum, per Festum, & prouocationem ad Cæsarem, effugisset: illi quæ in Paulum structæ non processerant, eas in Iacobum conuertunt insidias. Qualem autem is habuerit finem, Hegesippus, qui primæ successionis Apostolorum temporibus uixit, in quinto Commentariorum suorum libro ad hunc modum recenset. Suscipit autem ecclesiam unà cum Apostolis administrandam, frater Domini Iacobus, qui ab omnibus Iustus cognominatus est, ab ipsius Domini ad nostra usque tempora. Plures equidem hoc nomine fuere Iacobi: sed iste ex ipso matris suæ utero sanctus

Propositio dicendorum.

* *συνοπτικὸν σύγγραμμα.*

Martyriũ Iacobi fratris Domini.

† *Dictus etiam Oblias, hoc est munimentũ populi & iustitia.*

sanctus fuit, uinum & siceram non bibit, neque de animante quopiam comedit, nouacula super caput eius non ascendit, oleo unctus nõ est, balneo quoq; minimè usus. Huic uni in sancta sanctorum ingredi fas erat: neq; uestem laneã ullam, sed lineam tantum gestabat. Solus quandoque in templum ibat, ibiq; in genua procumbere, & pro remissione peccatorũ populi orare comperiebatur. Genua quidem eius cameli instar per callum induruerãt, propterea quòd semper ea inflecteret, orans ad DEVM. Quum itaque multi etiam ex principibus fidem amplecterent, tumultus concitatus est à Iudæis, scribis & pharisæis: qui eò periculi rem deuenisse dicebãt, ut populus omnis IESVM pro expectato illo CHRISTO haberet. Quare ad Iacobum cõuenientes, inquiũt: Cohortamur te, ut cohibeas populum, qui de IESV ipso seductus est. CHRISTVM eum esse existimãs. Dissuade, quæsumus, ijs qui ad diem Paschæ huc uenêre, opinionem & fidem de IESV. Tibi enim paremus omnes, & cum populo uniuerso testificamur te iustum esse, neq; personarum rationẽ habere. Persuade ergo multitudini, ne de IESV erret. Cunctus enim populus & omnes nos tibi obtemperamus. Consiste in tẽpli pinnaculo, ut quum ex superiore loco omnibus sis conspicuus, tũ uerba tua ab omni exaudiãtur multitudine. Propter festum enim Paschæ cõuenerũt tribus omnes, unà cũ gentibus. Statuerũt igitur, qui dicti sunt scribæ & pharisæi, Iacobũ in pinnaculũ templi, & uociferati sunt dicentes: O Iuste, tibi omnes obtẽperare debemus: & quandoquidem populus fide sua de IESV crucifixo seductus errat, annuncia nobis,* quod sit IESV ostiũ. Ille uerò uoce magna respõdit: Quid me de IESV filio hominis interrogatis? Ipse sedet in cœlis, ad dextrã magnæ uirtutis & potestatis, uenturusq; est in nubibus cœli. Ibi, quum multis de certa indubitataq; fide satisfactũ esset, gloriabãtur læti de Iacobi testimonio, & dicebãt, Osanna filio Dauid. Scribæ autẽ ipsi & Pharisæi inter se dicebant: Malè fecimus, qui tantũ IESV procurauimus testimoniũ. Verũ age ascendamus, & deijciamus eũ, ut populus conterritus, non credat ei. Et simul exclamarũt dicentes: O, ò, & Iustus ipse per errorem seductus est. Itaq; pinnaculum ascendentes, Iustum ipsum pessum dederunt, & alius ad alium dixit, Obruamus eum lapidibus: & inceperunt eum lapidare. Quum autẽ lapidibus ictus nondum mortuus esset, sed conuersus genua posuisset, dicens: Obsecro te Domine DEVS pater, remitte ipsis, ne sciunt enim quid faciunt: sic, inquam, quũ lapides in eum iacere pergerent, unus ex sacerdotibus, filijs Rechab, de quibus testificatus est propheta Hieremias, exclamans: Desistite (inquit) quid facitis? Iustus ipse pro uobis orat. Et fullonum quidam, ligno quo uestes complanabat arrepto, caput Iusti comminuit, atq; ille ita martyrio est defunctus, anno septimo Imperij Neronis: & sepultus est in loco quodam iuxta templum, monumentumq; eius adhuc ibi manet. Verus is testis Iudæis simul & Græcis fuit, IESVM esse CHRISTVM. Posteà statim Iudæorum oppugnatio, urbisq; Hierosolymitanæ obsidio cœpit. Tam mirificus autem iustitiaq; clarus fuit Iacobus, ut etiam prudentiores apud Iudæos uiri, in piaculum aduersus eum perpetratum, causam Iudaici belli ex professo referant. Quemadmodum id ipse quoque Iosephus scriptis suis testatur, alicubi ita dicens: Iudæis autem hæc acciderunt, propter Iacobum Iustum, qui frater erat IESV, qui dictus fuit CHRISTVS, ultione diuina uindicandum. Eum, quum iustissimus esset, Iudæi interemerunt. Sed in uigesimo Antiquitatũ, mortem eius hisce uerbis exponit: Cæsar Festi morte audita, Albinum in Iudæam præfectum mittit. Ananus autem iunior, quem Pontificatum inijsse diximus, moribus confidens, & audax admodum, ex secta Saducæorum erat, qui in iudicijs supra omnes alios Iudæos sæui sunt, & crudeles. Talis itaque quum esset Ananus, oportunum

*τίς ἡ θύρα τοῦ ἰησοῦ.

Quidam cædẽ Iacobi in tertium Neronis Imperij annum referunt: secundum scilicet, postquam Paulus uinctus Romam est abductus.

Fuere, qui cædem eã causam Hierosolymitanæ expugnationis fuisse dixerint.

Albinus Iudææ præfectus.

Ananus, siue Ananias, mortis Iacobi author.

opportunū idoneumq́ tēpus se, Festo defuncto, quū adhuc Albinus in itinere A esset, nactū esse existimās, Iudicum consilium cogit: & fratre IESV, qui dicebatur CHRISTVS, Iacobo ei nomen erat, quibusdamq́ alijs in iudicium productis, & actione legum præuaricatarum instituta, ut lapidarentur effecit. Quicunq́ autem in urbe æquiores legumq́ peritiores uidebantur esse, grauiter id tulere. Et ad Imperatorē clàm legatos misere oratum, ut ille ad Ananum, ne talia faceret, scriberet: eum quippe nec antea rectè fecisse asseuerātes. Nōnulli etiam Albino obuiam processere, Alexādria iter facienti: eumq́ docuere, non licuisse Anano, citra eius sententiam & uoluntatem, consilium iudicij faciendi gratia cogere. Albinus porrò uerbis eius persuasus, ad Ananum animo cōmoto scripsit, pœnasq́ se ab eo sumpturum minatus est. Quin & Agrippa rex, eam ob causam pontificatum ei, quem tres administrauerat menses, ademisse, eumq́ Iesu Damnęi filio dedisse uidetur. Et Iacobi quidē res sic se habuere. Huius esse creditur prima inter Catholicas epistola, ad omnes Ecclesias: ut ipsius quoque Iudæ, magnificè cum libertate multa scripta. quamuis utriusque uetustiores mentionem nullam faciant.

Anano Pontificatus abrogatus. Iesum hūc filiū Gamalielis fuisse, dixit suprà eodem cap. 4.

CAPVT XXXIX.

Andreæ Apostoli acta, & martyrium.

POst hunc & Andreas, coryphęi Petri frater, qui primùm Dominum Ioannis indicio cognouit, germanumq́ suum ad eūdem adduxit: ritè uerò, & ut decebat prorsus, à prima uocatione usq́ ad CHRISTI in cœlum ascensionem, uestigijs eius insistēs, officio suo functus est. Et cœlitùs in specie ignearum linguarum Spiritus sancti gratia accepta, sorte quoque ei prouincia ea obtigit, ut ad Gentes mitteretur: in Cappadociam scilicet, Galatiam & Bithyniam. Quibus ille peragratis, ad eam quoque accessit quę B Anthropophagorum dicitur, & ad Scytharum solitudines, ad utrunq́ Pontum Euxinum, orasq́ septentrionales & australes, ad ipsum quoque Byzantis solum. Vbi ecclesiæ à se primùm institutæ, primum episcopum diuum Stachyn præfecit. Deinceps Thraciam, Macedoniam, Thessaliam, & Achaiam peragrauit. In quibus prouincijs omnibus, longo tempore, sermonibus diuinis, signisq́, & prodigijs mirificis CHRISTVM glorificans, tandem à proconsule Ægæato in crucem quoq́ est actus: illo ei crimine obiecto, quòd coniugem eius Maximillam, fratremq́ Stratoclem, impietatem eius detestari docuisset, & ad CHRISTI fidem adduxisset. Philippus autem, & Bartholomæus, Syriam & Asiam superiorem sortiti sunt. Atq́ in eorum locorum ciuitatibus omnibus, fidei fundamentis iactis, templa construxerunt, sacerdotesq́ & episcopos eis præfecerunt. Philippus etiam Asiæ urbibus peragratis, Hierapolim Phrygiæ peruenit, ciuitatem opulentam atque celebrem,† nominiq́ ipsa suo respondentem. Adeò autem idolis addicta erat, ut etiam uiperam, impuram uenenosamq́ feram, sacrario inclusam, tanquam Deum magnifico præcipuoq́ cultu ueneraretur, sacrificijsq́ quibusdam foueret, & tota illi mirificè addicta esset. Sedenim quum eò Apostolus peruenisset, unà cum sorore sua Mariamna, quę eum, quum dudum uitam per uirginitatem sibi exigēdam statuisset, comitabatur: statim idolorum cultus in ea regione extinctus, & insolentia incolentium ibi dæmonum est labefacta. Siquidem uiperinus ille Deus, quem diximus, ex domicilio suo erupit, & quasi ab ardente igne profugit. Ilicet, qui illum tanto studio coluerant, pudore affecti sese occultant. Ceterùm quum quamplurima à Philippo & Mariamna miracula ederentur, seditio in multitudine exoritur. Partim enim Bartholomæi & Philippi DEO adhærebant (ex propinquo enim Bartholomæus Philippo

Philippi & Bartholomæi.

† τὴν ἀμυγδάλων ὀνόματος. Solēne hoc ætate nostra etiam fuit in Liuonia & Samogitia.

Mariāna Philippi.

A Philippo à Domino auxilio missus fuerat) partim uerò dæmoniacæ, per anticipationem conceptæ præsumptioni intenti permanebant: qui etiã coniuratione et coitione facta, cũ impetu prorsus in Apostolos irruũt, eisq; arreptis, Philippũ quidem tanq; uictimã quandam incolumna capite suspendunt, Bartholomæũ aũt directum in lignum sub crucis forma agũt. Atq; illi talibus affecti supplicijs, ad preces conuertuntur. Cedebat autem statim locus, in multam altitudinẽ subsidens, simulq; multitudo demergebatur, atq; ita in summum tota urbs decidit periculum. Ibi, qui reliqui erant, sentientes perniciem & cladem, eam uindictam esse eius, quæ in sacros CHRISTI ministros contumeliosè patrata fuerat iniuria, confestim omnes fidem CHRISTI suspiciunt: & Bartholomæus ab eis uinculis soluitur, qui Philippo sanctè fortiterq; tũ martyrio defuncto, sepulturæ honore præstito, & urbe tota illustrata, CHRISTOq; dicata, aliquanto pòst tempore Vrbanopoli prouinciæ Ciliciæ in crucem rursus actus, ad unicè desideratum CHRISTVM migrauit. *Martyrium eorum Apostolorum.*

CAPUT XL.

QVomodo autem Thomæ, qui & Didymus dictus est, uehementissimũ in CHRISTVM amorem prætereamus? qui Æthiopes & Indos sortitus, à profectione ea abhorrẽs, sese subducebat: nigrosq; & deformes earũ gentiũ uultus, prætereaq; caliginosas atq; intractabiles earum mentes auersans, iter ad eos suum differebat. Apertè igitur & clarè ei, is qui pulchritudine & forma præstat, assistit, eumq; ad ministeriũ suum capessendum cohortatur. Et ut certum securumq; redderet, cùm eo se per uitam omnem futurum, auxiliumq; in certaminibus laturum pollicetur. Quin etiam cuidam B ex Æthiopibus, quibus ex mercatura lucris inseruiens est uita, ut uendat effecit, atq; ita ei aditum ad Æthiopes facit. Inde in noticiã Smindæi, regionis eius principis, regnum illi cœlorum studiosissimè parans, peruenit: & miraculis prodigijsq; maximis Parthos, Medos, Indos, ipsosq; Æthiopes in admirationem adducit. Adhæc, quicunq; in extrema Orientis ora, & ad ultimum Oceanum colunt: insulam quoq; quam Taprobanẽ uocãt, gentemq; Brachmanum, prædicatione uerbi illustrat. Templisq; ubiq; maximis, alijsq; pro eo atque decebat rebus omnibus sanctè ordinatis, postremò lanceis latus cõfossus, ad eũ cuius ipse pertrectauerat latus, peruenit. Porrò Iacobus etiam Alphei filius, & ipse ex duodecim illis unus, iuxta eius, qui eum regebat spiritus sancti uoluntatẽ & ductũ, ab Apostolorũ corpore seiunctus, Gazæ primùm, deinde Eleutheropoli, & in uicinis ibi eorundem populorum ciuitatibus uersans, maxima quæque miracula edit: & cœlestibus spiritus sancti sermonibus ab eo pacata quadam et inermi ui ad gentes delatis, testimonium regni CHRISTI maxima incrementa capit. Posthæc ad Ægyptios extremamq; eorum regionẽ perueniens, & CHRISTVM Seruatorem & DEVM esse annuncians, ad urbem tandem cui Ostracinæ nomẽ est, adit. Atq; ibi quũ satis longo tempore uixisset, periculisq; & certaminibus plurimis conflictatus esset, tandem ad confirmandam eorum quos docuerat salutem, cruci ipse quoque à quibusdam, qui VERBO fidei aduersabantur, affigitur: ut & in ipso non ita multum imitatio mortis Magistri sui abesset. Operæ precium etiam fuerit, Simonem Cana Gallilææ ortum, qui propter flagrantem in Magistrum suum ardorem, summamq; Euangelicæ rei per omnia curã, Zelotes cognominatus est, hic referre. Accepto enim is cœlitùs aduenienite sancto spiritu. Ægyptum, Cyrenem, & Aphricam, deinde Mauritaniam, & Libyam omnem, Euangelium deprædicans percurrit: eandemq; doctrinam etiam

Diui Thomæ acta.

Martyriũ eius.

Iacobi Alphæi res.

Cædes eiusdẽ.

Simonis Zelotæ res.

ad occidentalem Oceanum, insulasque Britanicas perfert. Permultis uerò signorum & prodigiorum miraculis, diuinaque doctrina CHRISTVM, ita ut debuit, celebrando, innumerabilibusque insuper erũnis & afflictionibus obuiã eundo, postremò & ipse incredibili quadã lætitia mortem per crucẽ subiens, ad Magistrũ suum transijt. Non minus & diuus Iudas, non Iscariotes ille, sed alter, cui duplex cognomen fuit, Thaddæi scilicet & Lebbæi, filius quidẽ Iosephi, frater autem Iacobi, qui è pinnaculo templi deiectus fuerat, Iudæam primũ & Galilæam, Samariam & Idumæam, deinde Arabiæ ciuitates, nec non Syriæ & Mesopotamiæ regiones, sagena Euangelij cepit. Postremò Edessam peruenit, Augari ciuitatem, ubi antea alter quoque Thaddæus ex septuaginta illis unus CHRISTVM docuerat. Atque quũ ibi, si quid adhuc ex alterius illius ministerio deesset, pulcherrimè expleuisset, CHRISTVMque, simul & diuinis concionibus & operibus admirandis glorificasset, morte pacifica & quieta ad illum cõmigrauit. Mathias porrò, qui iacturã duodenarij Apostolorũ numeri sarserat, primam Æthiopiam adijt, atque ibi à feris, infestis, immanibusque gentibus multa pertulit. Quum uerò, quæ oportuit, & uerbis & factis diuino Euãgelio annunciando præstitisset, & CHRISTO magnam hominum multitudinem accumulasset, animo intrepido & forti martyrij coronam † suscepit.

Martyrium eiusdem. *Iudæ Thaddæi acta.* *Mors eiusdem non uiolenta.* *Matthiæ res.* *Martyrium eiusdem.* *† Lapidibus penè obrutus, ad postremum securi percussus.*

CAPUT XLI.

MAtthæus autem, ex publicanis assumptus, ignea lingua nõ minorem quàm primarij Apostoli gratiã cõsequutus, sacrorum Euãgeliorum historiam primus Hebræis scripsit. Is quoque sanctus Apostolus, profectionibus multis ex alia regione atque gente in aliã subinde migrans, Euangelio predicãdo perfectis, ad postremum Spiritus sancti ductu ad Anthropophagorũ terrã, in ciuitatem cui nomen est Myrmenæ, peruenit: in qua Platone, sectatore suo, Episcopo declarato, ipse in quendam ciuitati proximũ collem conscendens, ut sibi gentis eius salus reuelaretur, orat. Hoc ita agenti Apostolo, Dominus IESVS formosi pueri specie assistẽs, quum pacem illi precatur, tum uirgam in manus ei dat. Eam, quum descendisset, in urbe ad ecclesiæ, quam ipse & Andreas construxisset, portam plantare iubet, in arborem magnam & excelsam ilico euasuram, fructumque plurimum magnitudine simul & sapore alijs longè superiorem laturam: fontem præterea copiosum & pellucidum, cum leni susurro, ex radice eius erupturum esse pollicitus. in quo quicunque Anthropophagi lauissent, eorum simul & uultus ad formam decentiorem compositum, et corda agresti feritate posita, ad placabilitatem & lenitatem conuersum, prorsusque eos in melius mutatum iri. Descendenti igitur, ciuitatis eius Princeps unà cum coniuge & Filio (Fuluianorum patri & filio, Fuluianæ autem matri nomina erant) obuius fit. Malignis autem illi excruciabantur spiritibus. Quibus quum manus statim imposuisset, dæmones illi turbatores profugerunt. Pangit uerò & uirgam illam, & confestim ea in arborem excrescit: simulque à radice undam, quum aspectu amœnam, tum potioni commodam, scatentem profert. Hoc tam insigni miraculo multitudo consternata, quum eò conflueret: ille è superiore loco, patria eius gentis lingua, salutiferum eis annunciat Euangelium. Et statim ex intimo animi affectu, in eo ipso fonte, sacro lauantur baptismo: fructuque itidem arboris illius gustato, omnium pulcherrima illa mutatione perfruuntur. Fuluianus uerò statim pœnitentia ductus, & quòd multitudinem ad Apostolum confluere uideret, æmulatione sinistra accensus, grauiter id ferre, manumque militarem ad eum comprehendendum mittere. Quæ quum

Mathæi acta. *Antropophagi.*

A re infecta rediret, ipsemet quamplurimis secum ductis, cōtra Apostolum it: atq; inter eundum plaga inuisibili ictus, uisum amittit. Ibi multis precibus Apostolo exorato, oculorum quidem uim pristinam recipit, cor autem eius induratum cæcumq; permanet. Nulla enim interposita mora, Apostolum clauis longis ter ræ affigi iubet, pici que & bitumini ministri eius multa superaccumulantes sarmenta, materiamq; aliam facile ignem corripientem iniјciētes, ab inferiore parte eam accendunt. Verùm ea res præter spem & expectationem in roris euadit refrigeriũ. Quod ubi multitudo uidit, Matthæi DEO aggregatur. *Martyrium Matthæi.* Princeps autem ediuersò præstigias esse, quæ Apostolo accidebãt, credens, & ira exardescens, quos ex argento & auro habebat facticios Deos (duodecim autem erant) efferri iubet: eisq; circum Matthæi pyrã dispositis, ut uidelicet eorum ope ignis officium suum faceret, incendere illam præcipit. Ita sarmenta quidē flammã corripiunt, incendiũ aũt aduersus Deos conuertitur, eosq; comminuit diffluentes. Vnde simulacrum tanquam serpentis ardentis prosilit: & à tergo Principis pro repens, cũ ingenti sibilo eum persequitur, ita ut non facile illi esset in regiã suam confugere. Quapropter desperatis rebus omnibus, ille denuò ad Apostolum conuertitur, eumq;, ut ab impetu consequētis eum serpentis liberetur, obsecrat. Apostolus autem, quòd hora iam instaret qua ad desideratũ sibi CHRISTVM trãsiret, rebus omnibus postpositis, ignem increpat, atq; is repentè extinguitur, & serpens ille euanescit. Principi autem extremis, quæ oportuit, mandatis expositis, omnibusq; precatione confirmatis, in pace emittit spiritum, & ad CHRISTVM transit. Cuius quidem sacrum tabernaculum in aureo repositum lecto, splendidisq; inuolutũ uestibus, palatio Fuluianus infert. Idq; arcæ ferreæ, plumbo insuper probè communitæ inclusum, demittere in mare iubet, hoc sic cogitans: *Miraculum in corpore eius defuncto.*
B Si is, qui illud ab igne conseruatum tutatus esset, ab undis quoque ut in ferrea urna positum supernataret, uindicaret, se dijs suis omnibus repudiatis, uni quem ille prædicasset DEO, per pietatis cultum seruiturum. Quum ergo ita in mare proijceretur, statimq; diuina id cœlitùs gubernante manu in littore rursum exponeretur: populus uniuersus urbe effusus, Platone episcopo præeunte, hymnis laudibusq; à Matthæo prædicatum concelebrat DEVM. Fuluianus uerò rebus omnibus posthabitis, sacrum suscipit baptismum, & Matthæi sibi nomen arrogat, occulto quodam arcanoq; Apostoli ductu. Simulq;, qui eius imperio subditi erant, omnes patriam superstitionem reijcientes, diuinũ complectuntur lauacrum. Deinde post annos tres, episcopus quoq; Plato ad sempiterna conscendit tabernacula. Porrò Fuluianus adhuc uiuente episcopo, alij regnum cōcessit: & ipse summissę humilitatis habitu assumpto, quùm secretioribus Christianorum initiatus est sacris, tum presbyteri dignitatem à diuo suscepit Platone. Post cuius ex hac uita decessum, ab sancto Apostolo per nocturnam uisionē admonitus atq; consecratus, Episcopalem quoq; assumpsit honorem. Et quum ritè sacro ministrasset Euangelio, multosq; per fidem lucrifecisset DEO, uitam quoq; hanc meliore alia commutauit.

CAPVT XLII.

SVperest nobis Ioãnes dilectus ille, quiq; supra * pectus Magistri recubuit, discipulus: cuius profectiōes, in eisq; miracula diuinaq; opera edita, mirificosq; & arcanos de DEO sermones, sicuti & aliorum discipulorũ & Apostolorũ res gestas, singillatim exponere, præterquam quòd uirium nostrarum non est, ab instituto quod in manibus habemus opere alienũ etiam esse arbitror. Sedenim historiarũ monumenta produnt, diui ** ἐπιστήθιος. Acta Diui Ioannis Apostoli & Euangelistæ.*

nissimum hunc Euangelistam, post IESV in cœlum ascensum, cum matre DEI A
in ea quam ad Sion fuisse scripsimus, domo sua uixisse, usq; ad illius ad Dominum migrationem. Postea autem in Asia CHRISTVM per Euangelium promulgasse, ibiq́; templum Dianæ solo æquasse. Cæterùm persequutionis sub Domitiano tempore exilio damnatum, & in insulam Patmum relegatum: decimoquarto Imperij illius anno, Spiritu sancto plenum, Euangeliũ ibi suum sublimẽ in modum intonuisse, sacramq́; & diuinitùs inspiratã Apocalypsim protulisse.

Quindecim is imperauit annis.

Qui deinde post Domitiani obitum Ephesum in Asiam reuersus, quæ ibi fuẽre ecclesias rexit, templa construens, clerum omnem docens, ecclesiarũq; sacros ministros instinctu Spiritus sancti ad perfectionem instituens. Et quum aliquãdo in ciuitate quadam esset, adolescẽtemq́; uultu quidem liberali & honesto, animo tamen & ingenio feruido conspexisset, Episcopum loci eius intuitus, Hunc (inquit) tanq; depositũ tibi cura & diligentia summa, sub CHRISTO atq; Ecclesia eius teste, commendo. Atq; ille quidem illum, nihil se in eo excolendo rerum omnium prætermissurũ pollicitus, suscepit. Ioannes aũt Ephesum redijt. Episcopus porrò ille adolescentem domi suæ fouebat, & ad cognitionis & doctrinæ lucem ducebat. Procedente autem deinceps tempore, attentiorem illam diligentiam & curam remittit, perinde atq; supremũ & perfectũ CHRISTI signaculum ei iam impressisset. Ille autem quum ante tempus potestati suæ permissus esset, atq; insuper ab æqualibus suis ocio corruptis, præfractis, malisq́; artibus imbutis, & disciplinæ omnis impatientibus corrũperetur, primùm propter illicita intempestiuaq; conuiuia prædatum ab eis ducitur, ac mox iterum ac tertiò ad perpetranda maleficia inuitatur. Deinde uerò quo longius, eò quoq; magis sceleribus atq; flagitijs assuefactus, perinde atq; equus robustus frenis ruptis in barathrũ fertur. Et quum iam spe omni meliore excidisset, salutemq́; ipse suam B
comploras set, latronum prędonũq; complectitur uitã, ipseq́; adeò maleficorũ manipulo tanq; dux præest: & alios feritate, cędiũq; immanitate longè superãs, impetum subinde in uiatores ex improuiso factitat. Intercedunt anni aliquot, & Apostolus rursum ibi adest. Qui ad Episcopũ: Age, inquit, quod tibi, CHRISTO teste aduocato, credidi, mihi depositum redde. Ibi ille obstupescit, pecuniamq́; à se, quam non accepisset, per sycophantiam exigi putat. Fidem certè quidem Ioanni dicenti non habere, prorsus nõ licebat: neq; rursus ad ea credenda, quorum sibi cõscius non esset, induci poterat. Vt aũt adolescentem ille, animamq́; eius flagitabat, altè admodum suspirio ducto illacrymans: Iamdudum, inquit, ille mortuus est. perditus enim, & modis omnibus perniciosus homo erat: & ut caput tibi malorum eius indicem, prædo. nam Ecclesia relicta, & monte quodam occupato, prædonum ducit manum. Tum Apostolus ueste scissa, & capite suo cum eiulatu & planctu multo pulsato: Egregium sanè custodem, inquit, animæ fratris constitui. Sed equus mihi detur, & dux itineris aliquis adsit. Cõfestim itaq; ex eo loco ab ecclesia ire pergit: & quũ ad regionẽ designatam peruenisset, ab exploratorib. illius comprehenditur: neq; fugere cupiens, neq; quicq; deprecans. Quinimò ea de causa uenisse se dicit, seq; ad ducẽ eorũ deduci petit. Ille porrò tum ita fortè, ut armatus erat, in uia stabat. Vt aũt Ioannẽ paulatim ad se uenientẽ cognouit, quàm celerrimè potest retrocedit. Ioannes aũt senectæ suæ, rerumq́; aliarũ omniũ oblitus, illũ cõsequitur, ingenti uoce clarè inclamãs: Quid me fugis, iuuenis senẽ, patrẽ tuũ fili, nudũ atq; inermẽ armatus? fac cessat metus: adhuc tibi uitę spes est reliqua. Ego pro te CHRISTO rationẽ reddam: ac si opus fuerit, ipse pro tua animã meã statim projciam. Consiste, meq; à CHRISTO missum tibi crede. Tũ ille, his auditis, primùm cõsistit, oculis in terram

Exemplum notabile, quantũ uel ad impietatẽ intermissa, uel ad religionem sinceram obseruata disciplina ecclesiæ ualeat.

Ioãnes Episcopo certo iuuenẽ liberalis ingenij instituendum commendauit.

Iuuenis is à se ipso per Episcopi negligentiam degenerat, & dux tãdem prædonũ fit.

Reuocatur atque reducitur ad frugem bonã iuuenis perditus.

Eximium resipiscentiæ exẽplum.

A ram demissis: deinde arma deponit, ac tremore multo correptus acerbissimè lamentat̃: accedentemq́ꝫ cõplectitur Apostolũ, & lacrymis, quod potuit, noxam deprecatur, genibusq́ꝫ flexis dextram ad sinũ Apostoli extendit. Tũ Ioannes, iureiurãdo addito, salutem, noxæq́ꝫ remissionẽ illi à SERVATORE pollicet̃: dextrã eius per pœnitẽtiã iam expiatã deosculat̃, eumq́ꝫ in Ecclesiã reducit. Ibi frequentib. orationibus, ieiunĳsq́ꝫ continuis cum eo uacans, suauiq́ꝫ uerborũ Syrene tumorem animę illius tanq̃ incantatione curãs, nõ prius ex eo loco abĳt, q̃ ualentẽ illũ & firmũ prorsus Ecclesiæ restituit. Magnũ mediusfidius ille hoc Ecclesĳs pœnitentię specimẽ, pulcherrimumq́ꝫ regenerationis exemplũ, atq́ꝫ adeò tropęũ resuscitationis atq́ꝫ restitutionis ante cõmunem illã resurrectionẽ cõstituit. Quod sic Clemens ὁ στρωματεὺς, seu cõtextor, in commentario eo qui inscriptus est, Qui diues saluus fiat, ad memoriã posteritatis scriptũ reliquit. Verũenimuerò, quũ ad hũc locũ perueuerimus, necessariũ esse duxi, sacrã quoq́ꝫ trãslationẽ diui istius Apostoli persequi. Quũ enim dudum trãsitionẽ suã ad DEVM, diemq́ꝫ & horã eius præuidisset, presbyteris ministrisq́ꝫ ecclesiæ, & præterea quicunq́ꝫ flagranti essent fide fratrib. assumptis, extra Ephesiorũ urbem progredit̃: & cum eis in uicinũ quendã tumulũ, quò frequenter ire precationi operã daturus solebat, cõscendit: ibi uehemẽtius orans, Ecclesias DEO cõmẽdat. mox sarculis quibusdã & ligonib. celeriter sepulchrũ sibi fodi p̃cipit: deinde eos qui tum aderant, arcanis de DEO uerbis & præceptis optimis de fide, spe, & potissimũ dilectione (quippe dilectus ipse) erudit. Et corda eorũ cõfirmans, SERVATORI Verbo commendat. Postremoq́ꝫ illis in Domino saluere & ualere iussis, ubi se crucis signo cõmunisset, in monumentũ descendit: operculumq́ꝫ ei imponere, & id firmius cõmunire, deniq́ꝫ reuerti eos postea, sepulchrũ aperire, diligẽ-

Pœnitentiæ uerę formula.

De migratione Ioannis Euangelistæ ex hac uita.

B terq́ꝫ perspicere mandat. Hoc modo quũ ille, ut uestib. sepulchralibus amictus erat, in fossam descendisset, seq́ꝫ ad obitũ cõposuisset, statim eo qui iustis debet̃, sopitur somno: quũ quidẽ ad multã senectutem post passionem SERVATORIS CHRISTI sexagesimooctauo anno peruenisset. Oportet enim nos ipsi, ac potius CHRISTO, & sapienti credere Chrysostomo, ad testificandã mortẽ eius illud adducenti: Et non dixit ei IESVS, illum moriturũ non esse: sed, Si illum uolo manere donec ueniam (Hierosolyma uidelicet euersurus: uixit enim ad id usq́ꝫ tempus, atq́ꝫ etiã aliquanto, ad Traiani scilicet ętatẽ, longius) quid ad te? Et Ioannes quidẽ ita diẽ suũ obĳt. DEI autem ineffabilis atq́ꝫ inuestigabilis gloria, ea quam ipse solus nouit, hora illucescens, corpus eius terrenũ & corruptile in immortale & incorruptibile (ô miraculum ingens) transmutauit, & in diuinũ paradisum, itidẽ ut omnib. laudib. celebrandã DEI genitricem, quę per gratiã mater eius fuit, recepit. Decebat quippe & ipsum, qui matris loco incorruptã, semperq́ꝫ uirginẽ habuisset, & dilectus in primis mirificè CHRISTO fuisset, fraterq́ꝫ adeò immortalitatis p̃rõptuarĳ extitisset, paulatim quodammodo immortalitatis participem fieri. Porrò die sequenti, quibus id commissum fuerat, ita ut præceptum acceperant, ad monumentum uenerunt: operculoq́ꝫ eius auulso, nihil ibi aliud quàm sepulcralia lintea repererunt. Atq́ꝫ hæc quidem de Ioanne.

Exponitur locus ille, Si uolo eum manere donec ueniam: Ioan. ult.

De diuorum Apostolorum Petri, Pauli, Ioannis martyrĳs, Tertull. de Præscriptionibus hæreticorum: Felix, inquit, ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Ioannis exitu coronatur: ubi apostolus Ioannes, posteaquam in oleum igneum demersus, nihilq́; ibi passus, in insulam relegatur. Loquitur autem de ecclesia Romana.

Nonnulli astruere uolunt, Virginem Mariam iam resuscitatam beata cum Christo immortalitate in cœlestibus uestiri. Quod & de beato Ioanne euangelista eius ministro, cui uirgini à Christo uirgo commissa est, plurimi asseuerãt, quia in sepulchro eius (ut fertur) non nisi manna inuenitur, quod & scaturire cernitur. Verumtamen quid horum uerius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totum, cui nihil impossibile est, committimus, quàm aliquid temerè definire uelimus autoritate nostra, quod non probamus. Hieronymus.

CAPUT XLIII.

Acta sancti Marci euangelistæ.

CEterùm Marcum quoq; & Lucam, etiamsi inter Septuaginta illos A numerentur, adiungere tamẽ istis uisum est, quòd alter quidẽ Petri, alter autem Pauli fuerit discipulus. eosq́; ut Euangelistas, maximis duobus Euangelistis connumerare conuenit. Sed enim de Marco, eiusq́; in Aegypto prædicatione, in hoc ipso libro antea à nobis satis est dictũ. Is enim Petri * ex sorore nepos, imperãte Tiberio, Aegypto & Libyæ Barbariæq́; uniuersæ, CHRISTI uerbum euangelizans annunciauit, Euangelium suum dictante atq; cõprobante Petro scripsit, apud Cyrenæos & Pentapolitanos quàm plurima admiranda fecit, ecclesias construxit: clerum & episcopos, atq; alia insuper quæ opus erant, ritè & ordine constituit. Et tandem Alexandriam est reuersus: ubi cum quibusdam fratribus, in loco cui Buceli nomen erat, habitauit, liberè CHRISTUM deprædicans. Atque tum ibi cultores idolorum repentè impetum in eum faciunt, funibus pedes constringunt, atq; ita crudelem in modum per urbem raptant. Itaque corpus eius saxis allisum, admodum conscinditur, & sanguis ex eo abundè profluit. Deinde carceri uirum sanctum includunt. Ibi ei apparet Dominus, futuram illi gloriam renunciãs. Denuò autem ex carcere extractum, per plateas immanissimè trahunt. Atq; ad hunc modum raptatus, tandem spiritum DEO commendat: corporis ingentibus gratijs, animæ uirtutibus mirificè collucentibus atq; correspondentibus. Fuit autẽ is staturæ & * ætatis statæ, atq; semicanus. Lucas autẽ Antiochiæ, quæ in Cœlesyria est, ortus, medicus simul & pictor egregius, Thebis, quæ urbs septẽ habuit portas, ad Paulum uenit: atq; ibi nũcio errori patrio remisso, ad CHRISTUM accessit, pro corporum curatore animarum medicus factus. Euangelium is suum Paulo præeunte scripsit, atq; itidem Apostolorum acta. Cum Paulo autem Romæ quum fuisset, in Græciam est reuersus, plurimosq́; ibi diuinæ doctrinæ & cognitionis luce illustrauit: & tandem à diuini uerbi contemptoribus * ex fructifera oleæ arbore suspensus, quòd aridi ligni unde crux fieret copia non esset, Deo spiritum commendauit: quum octuaginta, ut dicitur, annos natus esset. Vbi autem corpus eius inter alia complura monumẽta sepultum esset, fidelium oratione est indicatũ. Salubria enim DEUS collyria cœlitùs in monumẽtum eius demisit: ad indicium, ut opinor, curæ sanationisq́; eius. Vnde etiam sepulchrum eius à fidelibus omnibus est cognitũ. Fertur is quoq; primus, CHRISTI, & quæ cum ita ut DEUM decebat genuit, matris, atq; item principũ Apostolorũ effigiẽ pingendi arte adũbrasse. unde in omnem deinde habitabilẽ orbẽ tam uenerandum & preciosum opus est illatum. Reliquias quidẽ certè eius, honore quouis dignas, Constantius, Constantini magni filius, per Artemium, maximum illum martyrem, Thebis, sicuti etiam qui primus ad Apostolatum est uocatus, Andreæ, Patris ex Achaia, & itidem Timothei apostoli ex Asiæ Epheso, in cognominem patri suo urbem translatas, templo sanctis Apostolis sacro intulit. Verùm de diuinis CHRISTI discipulis hæc dicta sufficiant. In tertio enim deinde libro, de reliquis Apostolis, eorumq́; successoribus, & quæ quisq; eorum reliquerit scripta, historiã texemus. In præsentia illa persequenda ueniunt, qui nam fuerint CHRISTI Apostoli: qui ex ijs coniuges fuerint, qui rerum à CHRISTO gestarum monumenta ediderint, qui etiam epistolas: quæ item scripta, ut irrefragabilia & testamentaria, Ecclesia receperit: quæ etiam ut spuria & adulterina reiecerit.

ἀδελφιδοῦς.

Martyrium eiusdem.

μεσῆλιξ ἢ μεσαιπόλιος.

Diui euangelistæ Lucæ res. B

Martyrium eiusdem.

* ἐπὶ ἐλαίας καρποφόρου ἀνάρτηθείς.

Lucas Christi, & matris eius, Petri quoq; & Pauli Apostolorum effigies depinxit.

Diuorum Lucæ, Andreæ & Timothei corpora, Constantinopolim perlata.

CAPUT

CAPUT XLIIII.

A Atque equidem duodecim fuerunt Apostoli: septuaginta aūt discipuli. Et prꝫter hos, innumerabiles alij. Quādoquidem uerò multi, qui fuerint Apostoli ignorant, faciendum putaui, ut sacra eorū nomina scripto huic insererem. Coryphæus itaq; & princeps chori eius, est Petrus. Secūdus, frater eius Andreas. Tertius, Iacobus, qui Zebedꝫi est dictus. Quartus, Ioannes frater eius, dilectus ille, & uirgo, qui supra pectus Magistri recubuit. Quintus, Philippus. Sextus, Bartholomæus. Thomas, septimus. deinde euangelista Matthæus, octauus. Nonus post hos, Iacobus Alphæi filius: non alter ille frater Domini. Decimus, Iudas, qui item Taddæus, atq; etiam Lebbæus est dictus: is filius quidem fuit Iosephi sponsi, frater aūt Iacobi quē fratrem DEI dixere. Vndecimus horum, Simon Zelotes. Duodecimus, proditor Iudas: qui quū inexplebili auariciæ cupiditate crepuisset, Matthias duodenarium expleuit numerum. Et ij quidem sunt reuera CHRISTI discipuli. Paulus uerò, electionis uas, neq; inter duodecim, neq; inter septuaginta recēsetur: sed in omnibus is est, & ante omnes, & cū omnib. quippe qui cœlitùs uocatus sit, & supra omnes præcipuè diuino Euangelio propagando laborauerit. Ex his coniugium sunt amplexi, ut quidem Clemens contextor, in tertio libro eorū commentariorum quos στρωματεῖς inscripsit, tradit: in oppugnatores namq; coniugij acrius inue-
" hens, sic uerbis hisce utitur: An isti tandem Apostolos quoq; reijcient? Petrus
" siquidem & Philippus liberis creandis operam dederūt. Philippus porrò filias
" etiam suas uiris in matrimonium locauit. Paulus quoq; non ueretur in epistola
" quadam * comparē suam salutatione compellare: quam quidem ille propterea
" secum non circumduxit, ut facilius ei expeditiusq; esset VERBI ministerium.
B De diuo sanè Petro, in septimo quoq; eorum quos diximus, libro: Beatus Pe-
" trus, inquit, quum uxorem suam ad mortem abduci uideret, simul & ingenti est
" uoluptate affectus, * propter uocationem eam, reditumq; in patriā eius. & pul-
" chrè admodū eam alloquutus atq; cohortatus est, ac de nomine quoq; ita com-
" pellauit: Memineris, ô mea, Domini obsecro. Et talis quidem beatorū hominū coniugij fuit status: tam perfecta eorum qui sibi essent charissimi inter se, animorum affectio. Sed & Polycrates, ecclesiæ Ephesiorum episcopus, ad Victorē Romanum episcopum scribens, Philippi, filiarumq; eius, atq; Ioannis Euange-
" listæ meminit, hisce quodāmodo uerbis: Etenim in Asia magna professionis no-
" stræ conquiescunt & dormiunt * initia, quæ restituētur atq; resuscitabuntur die
" extremo aduentus CHRISTI, in quo cum gloria è cœlo ueniet, & sanctos om-
" nes resuscitabit: Philippus uidelicet, ex duodecim Apostolis unus, qui Hierapo
" li dormit: & duæ item filiæ eius, quæ uirgines cōsenuerant. Et alia præterea filia
" eius, quꝫ in spiritu sancto uitꝫ cursum peregit, Ephesi quiescit. itidemq; Ioannes
" qui supra pectus Domini recubuit: quiq;, quòd sacrorū antistes esset, * insigne
" Episcopale gestauit, testis & doctor egregius, Ephesi † dormit. Quin & Caius, cuius pauloantè meminimus, his similia ad Proclum quendam ita scribit: Post
" hunc, prophetissæ quatuor, Philippi filiꝫ, Hieropoli in Asia fuere: ubi earum, pa
" trisq; etiam est sepulchrū. Mentionē itidem in actis Apostolicis diuus Lucas facit alterius Philippi, non Apostoli, filiarū, ut prophetici illæ spiritus gratia fuerint condecoratæ, quum Cæsareæ Palæstinæ adhuc cum patre suo essent, in hꝫc
" uerba scribens: Venimus Cæsareā, & ingressi in domum Philippi euangelistæ,
" unius ex septē, apud eum mansimus. ei erant filiæ quatuor prophetantes. Multis aūt, eisq; magnis apud nos uiris, non uidetur Paulus coniugē habuisse: idq;

Marginalia: Apostoli xii. — Qui'nam ex Apostolis coniuges fuerint. — τὴν αὐτοῦ σύζυγον. — τῆς κλήσεως χάριν, καὶ τῆς ἐπ' οἴκου ἀνακομιδῆς. — στοιχεῖα. — πέταλον. — † Suprà dictū est, translatum eum esse in cœlestia. — An diuus Paulus coniux fuerit.

ex uerbis eius, quibus uirginitatem & cœlibatum commendat, colligunt, quum A
» dicit: Peruellem equidem omnes esse, ut ego sum. Illud uerò, Salue mihi & tu compar: non mulieri, sed uiro cuipiam, ita fortasse nominato, dictum putant.

CAPUT XLV.

De legitimis & Canonicis Apostolorum scriptis.

HVcusque de duodecim Apostolorũ nominibus, & qui inter eos mariti fuere, diximus. De ijs uerò quæ scripta post se reliquerunt, quæ legitima & testamentaria habentur, & de sacris quatuor Euangelijs, ac diuinis Apostolorũ actis, tum aũt de epistolis catholicis, simul & alijs, insuper & de ordine earum, atque etiam quæ Ecclesia ut notha & illegitima repudiauerit, reliquum est ut scribamus. Ac primùm quidem de diuinis Euangelijs est dicendum. Itaque de rebus SERVATORIS & Domini nostri, duos ex duodecim Apostolis tantum, historiam scripsisse scimus, Matthæum & Ioannem. Et ex septuaginta illis itidem duos, Marcum & Lucam. Omnes autẽ isti necessitate quadam ad scribendum adducti esse uidentur. Statim enim primus Matthæus publicanus, Hebræis salutifero VERBO prædicato, quãdoquidẽ aliò ad gentes ire maturabat, sermone patrio euangelium suum, quindecimo post CHRISTI ascensionẽ anno scripsit: atque id eis relinquẽs, absentiam suam profectus scripto præsenti compensauit. Longo deinde intercedente tempore, Marcus & Lucas euangelia sua, iussu Petri & Pauli composuerunt. Ioannes aũt, qui prius sine scripto uerbũ depredicasset, post triginta sex à CHRISTI ascensione annos, postremus omniũ creditur ad scribendum descendisse, tali ei præbita causa & occasione. Trium priorum Euangelistarum libri passim iam publicati erãt. Qui quũ in Ioannis quoque manus peruenissent, recipiendos eos esse censuit, fidem illis ueritatis attestatus: desiderari tamen in eis quædam dixit, quæ SERVATOR initio B prædicationis gessisset. Etenim tres illi, res tantummodo CHRISTI unius anni, à uinculis Ioannis exorsi, prosequuntur: id quod in principijs scriptorum suorum indicant. Siquidem Matthæus post expositum quadragesimale ieiunium, & quæ id consequuta est tentationem, ab eo tempore scriptum suum texit. Audiens enim, inquit, IESVS, quòd Ioannes traditus esset, reuersus est ex Iudæa in Gallilæam. Consimiliter & Marcus scripsit: Postquàm autem traditus esset Ioannes, uenit IESVS in Gallilæam. Itidem porrò & Lucas, priusquam res CHRISTI narrare incipit, de Ioanne & Herode, quomodo is illum in carcerem coniecerit, cõmemorat: ac deinceps CHRISTI acta exponit. Proinde apostolus Ioannes, rogatus, tempus quod Ioannis uincula præcessit, & res in eo à SERVATORE actas, in euangelium suum retulit. Atque id ipse disertè & uariè ostendit, aliquando quidem dicens: Hoc initium miraculorum suorum fecit IESVS. Nonnunquam autem inter medias IESV res, Baptistæ tantum faciens mentionem, pluribusque eas persequens, ut ibi, Quum ille adhuc baptizaret in Aenon ciuitate prope Salim: & alibi item, quum illud infert, Nondum enim Ioannes coniectus erat in carcerem: hoc apertè confirmat. Satis igitur constat, Ioannem quidem res CHRISTI ante Baptistæ uincula ut plurimùm prosequutum esse: reliquos autem tres, quæ post id tempus ab eo sunt actæ, scripsisse. Quapropter qui bus ista accurata ratione obseruabuntur, minimè dissidere inter se Euangelistæ uidebuntur: si hic quidem priores CHRISTI res, quas illi prætererant, complectitur, illi autem posteriores commemorant. Ostendit id satis, quòd Ioannes quidem SERVATORIS genealogiam carnalem præterijt, à Matthæo & Luca antehac expressam. Theologiam autem & diuinam generationem eius, tanquam illa longè præstantiorem, & sibi à Spiritu sancto reseruatam, ab initio Euangelij

Euangelium Matthæi hebraicè scriptũ.

Qua ratione Ioãnes ad euãgeliũ suũ scribendum sit adductus.

Epiphanius cõtra Ebionitas scripsit, Euangelium Ioãnis etiam ex Græco in Hebræũ sermonẽ trãslatum in Gazophylacijs Iudæorũ asseruatum esse apud Tiberiadem.

A Euangelij sui explicat. Fortasse autem & alias quasdam causas afferre quis possit, quare Ioannes Euangelium suum scribendi consilium cæperit. Quòd enim illi præcipuum illud resuscitati Lazari miraculum, maximum futuræ resurrectionis specimen omiserunt, neq; ueram illam Theologiam principióq; carẽtem generationem, tum autem neq; suprema morituri SALVATORIS mandata, testamenti instar obtinentia attigerunt, satis causæ habuisse uidetur, quur ad illa tria euangelium suum adderet. Marcus aũt, qua adductus causa suum quoque scripserit, paulo antè in quindecimo libri huius capite retulimus. Quũ enim Petrus aduersus Simonẽ fortiter rem gereret, uastitatiq; illius obuiam iret, ac simul occidentali oræ lucem inferret, tantum concionum suarum in animos auditorum immisit desideriũ, ut uiua uoce contenti esse non possent. Quamobrem illi Marcũ, qui tum Apostolum comitabatur, rogarunt, ut conciones à Petro habitas, in monumentum scriptis relatas, ipsis relinqueret. Delectatus est Apostolus tam propenso illorum desiderio, & Marco euangelium dictauit, atq; ut id in Ecclesijs deinceps legeretur sanxit. Talem causam euangelij secundum Marcum recenset Clemens, in sexto Dispositionum libro: atq; itidẽ Hierapolitanus episcopus Papias. Lucas porrò in initio statim scripti sui consiliũ, quo ad scribendum peruenerit, exponit. Dicit enim: Plures quidẽ, de quibus ipse certò edoctus esset rebus, temerè scribere ausos fuisse: se autẽ dubijs ancipitibusq; libris reiectis, & sermonũ ueritatis certitudine percepta, quippe qui cum Paulo & cæteris Apostolis uixerit, illorumq; hisce de rebus colloquijs, conuictu, & familiari cõsuetudine sit adiutus, necessariò ad conscribendũ euangeliũ adductũ esse. Hæc germana sunt & natiua Apostolorũ euãgelia, iam inde ab initio promulgata, & quę indubitatæ certæq; fidei in Ecclesia habentur. Lucas uerò & actorum Apostolorum composuit librũ, Pauli (ut aiunt) iussu. Atq; equidem duo ex duodecim,
B & duo item ex septuaginta discipulis & Apostolis, quatuor euangeliorũ scripturam absoluerũt. Porrò diuus Iacobus, frater Domini, duodecim tribubus unã Catholicã conscripsit epistolã: duas itidẽ Petrus, & tres diuinus Ioannes: unam aũt Iudas, Iacobi, fortasse aũt & Domini dicẽdus, frater. quas numero septẽ uniuersas, ut germanas atq; natiuas, dudũ Ecclesia recepit, & in numerum Noui testamenti uernaculorũ librorum quàm maximè retulit: sicuti etiam quatuordecim diui Pauli epistolas, qui simul & uerborum & sententiarũ apparatu instructissimus, nihil sibi præterea scribẽdum esse duxit, quum quidem innumeros de rebus arcanis & ineffabilibus potuisset cõponere libros, quippe qui in tertium usq; coelum raptus, & in paradisum diuinis uoluptatibus affluentem sublatus, maximas ibi, quæ dicere non est, res audiuerit. Deinde & Ioannis Apocalypsim nouimus Ecclesiæ postremùm traditam. Alia autem, pręter hæc, omnia illegitima sunt, & adulterina. Ordo autem librorum simul, quum causam editionis autoresq; eorum exponerem, à me recensitus est.

Qua occasione Marcus Euangelium suũ scripserit.

Quo consilio suum quoque Lucas ediderit.

Acta Apostolorum à Luca etiã composita.

De epistolis Catholicis.

Item Paulinis.

Apocalypsis Ioannis.

CAPUT XLVI.

Quandoquidem uerò apud antiquos quidam, ex eis libris quos retulimus, Ecclesiæ certò traditos, obelisco quosdam confoderunt: de ea quoque re ubi pauca dixerimus, & quę Eusebius Pamphili tradiderit adduxerimus, secundo huic tomo finem imponemus. Ac de quatuor quidem quæ dicta sunt Euangelijs, nemo adhuc ad hunc usque diem controuersiam mouit, omnesque ea germana & natiua esse sunt professi. Idem quoque de Actorum libro dicendum. De quibus autem addubitatum sit, hæc sunt. Prima inter Catholicas Iacobi, fratris Domini: & septima Iudæ, fratris

De scriptis Canonicis noui testamenti, quorũ authoritas in dubiũ est uocata.

eius: item posterior Petri epistola. De his enim anceps apud antiquos fuit opinio. Præterea ex tribus quæ dicuntur esse Ioannis, extra primam, reliquis duabus aliquandiu non integra data est autoritas. nam alterius Ioannis presbyteri esse creditæ sunt, qui Ephesi post Ioannem Ecclesiæ præfuerit: ut Papias Hierapolita dicit, duo monumẽta Ephesi esse memorans, unius atq; alterius Ioannis: quorum unius, Presbyteri dicti, discipulum seipsum nominat. Recensens enim Apostolorum seniores, & duorum istorum meminit, ita inquiẽs: Quod si quando quispiã, qui seniorum Apostolorũ sectator fuisset, aduenisset, illorũ requirebam uerba & sentẽtias, quid scilicet Andreas dixisset, aut Petrus, aut Philippus, aut Iacobus: aut quid Ioannes, Matthæus, aut alius quisq; Domini discipulorũ: quæ item Aristion, aut Ioannes presbyter. Non enim libris tantũ me, quantũ uiua uoce adiuuari credebam. Eius igitur presbyteri ecclesiæ Ephesiorum secundam & tertiam epistolam, & Apocalypsim insuper, nonnulli esse * somniarunt. Pauli aũt epistolarum, præterq; quæ ad Hebræos est, omnes indubiæ, certæq; permansere autoritatis. Et Clemens Romanus, quùm mentionẽ eius ipsius epistolæ facit, tum autoritatibus etiam locorum quorundã qui in ea sunt, decenter utitur. Vnde satis apparet, nõ nouã eius esse editionẽ, rectéq; inter reliqua Pauli scripta censeri. Causa quidẽ, quod de eius autoritate sit addubitatum, illa esse uidetur: quòd non itidem, ut in aliĳs suis epistolis fecit, diuus Paulus nomen ei suũ præfixerit. Id uerò factum, ne in ipso statim procemio, tanquam ab eis desciuisset, eos perturbaret. Quapropter rectè nomẽ suum omisit, præsertim quũ sermone patrio ad Hebræos eam Apostolus scriberet. Quam deinde aliĳ quidẽ à Luca Euangelista, aliĳ uero à Clemente, quod uerisimilius est, uersam esse asserũt. Persimilis enim est epistolæ ad Hebræos stylus, per omnia, Clementis epistolę. Sententiæ præterea utriusq; non admodũ inter se differũt. Sed enim libri ĳ, tametsi controuersi ab antiquis sint habiti, postea tamen in omnibus quę sub cœlo sunt Ecclesĳs, autoritatẽ sacrosanctã & irrefragabilẽ obtinuerũt, & tanquã principia atq; elementa pietatis nostræ sempiterna permanserunt. Cæterùm illegitima & adulterina omnino scripta esse, scire debemus: Prædicationẽ, quæ dicitur, Petri, & quod secundũ eum est Euangeliũ: Actorũ item eius librũ, & quę sub nomine eius circũfertur Apocalypsim. Accepimus uerò inter ambiguæ quoq; autoritatis scripta esse, actorũ Pauli librũ: & eum qui Pastoris habet titulũ, quẽ Hermę quidã ascribũt ei, cui in epistola ad Romanos Paulus salutẽ nũciari iubet. Nonnullis aũt is admodũ uidetur esse necessarius, eis præcipuè qui prima pietatis discunt rudimenta, multũ afferens maturi fructus & utilitatis. Non pauci quidem certè apud antiquos eo sunt usi. Inter adscititia etiã est Barnabæ, quæ circumfertur, epistola: & quæ dicuntur Apostolorum doctrinę. Eodem quoq; loco habendum, secundum Hebræos Euangeliũ: quo in primis, qui in CHRISTVM ex Hebræis crediderũt, sunt delectati. Verùm enimuerò necessitas q̃dã nobis imposita erat, ut mentionem inferremus librorum eorum, qui uel ex professo peruerам constantemq; traditionem ab Ecclesia accepti, uel cõtrouersæ quidẽ fuere autoritatis: plurimorũ tamen temporũ usu & præscriptione cõprobati, in testamẽtariorũ atq; canonicorũ scriptorũ numerũ relati sunt: ut scilicet norimus, quæ legitimæ & propriæ sint Ecclesię scripturæ, & quę item ab ea quæ falso nominatur scientia, in primariorũ referuntur Apostolorum nomina, Petri puta, & Thomæ, & Matthiæ, & fortasse aliorum etiam quempiam, Euangelia & acta Apostolorum cõplectentes. quales sunt, quæ Andreæ & Ioannis præferunt nomina: quarum nullus Apostolicorum successorum, aut Ecclesiasticorum deinceps scriptorum mentionem facit. Stylus quoq; earum longè ab eloquutione & more

Marginalia: A — Duo Ioannes. — * ἱεραντάζησαν. — De epistola ad Hebræos. — Hebraicè ea scripta. — B — Illegitima & adulterina scripta.

A more Apostolico abest. Et institutum etiam atque sententia earum, expectationi ei quam titulus promittit, minimè respondet, & à recta ipsius ueritatis doctrina longissimè excidit. Vnde astruere licet, scripta talia à uiris dæmonum malorum intemperijs agitatis esse cōficta. Quam ob causam ea ut adscititia & adulterina, attingenda non sunt, sed omnino potius detestāda, & modis omnibus quàm maximè fugienda: atque alijs illis tantùm, ut diuinitùs inspiratis incumbendum, atque simpliciter ita ut etiam scripta sunt credendum. Diuini siquidem Apostoli, sanctitate uitæ supra naturę captū conspicui, & omni genere uirtutis in animis suis exornati, quamuis alioqui ore rudi sermoneque incompto, fiduciam tamē ex concessa eis cœlitùs ui & gratia spirātes, Magistri sui doctrinam oratione ad persuadendum composita promulgare neque sciuerunt, neque adeò tentarunt. Sed Spiritus sancti res longè maximas efficiente uirtute, & miraculorū operibus demonstrationum & probationum loco utentes, & artificiosæ uel loquutionis uel scriptionis rationem nullam habentes, cœlestem disciplinam annunciarunt. Id'que ita fecerunt, quòd se maiori cuidam, quàm quod hominū assequeretur captus, ministerio inseruire scirent. Cæterū de Clemente & DEIfero Ignatio, Polycarpo, & Iustino, alijsque Apostolorum successoribus, & quæ scripta ij Ecclesię reliquerint, in sequenti commemorabimus historia. Atque equidē acta Apostolorum & obitus, quo ex duodecim illis quisque ad DEVM trāsierit, scriptaque eorū germana & canonica, sic se, ut diximus, habent. Finem uerò iam secundo quoque tomo huic, qui necessariò in tantam à decimonono Tiberij, usque ad quartumdecimum Neronis annū, quo Apostolorū principes Petrus & Paulus martyrij receperūt coronā, euasit magnitudinē, impono. Cōtinet aūt annos triginta septē: quū quidem à mundo condito quinquies millesimus quingentesimus septuagesimus *quintus, à CHRISTI autem natiuitate LXX omnino peractus esset annus.

Simplici & rudi sermone atque stylo in doctrinis & scriptis suis usi sunt Apostoli.

B

Quot annos liber hic complectatur.

** Secundū recentiores Chronicos 4048.*

Annus à natiuitate Christi Saluatoris 70, incidit in tempus Imperij Cæsarum Ser. Sulpit. Galbæ mensiū 7. M. Syluij Othonis mens. 3. dier. 5. & A. Vitellij mens. 8. dier. 10.

TERTII TOMI CAPITA.

Ut Si-

ECCLE-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus III.

CAPUT I.

A RECTE equidẽ, ut puto, nobis secũdus tomus est absolutus, qui Apostolica acta & scripta, ita ut decuit, complexus, * secũdo loco primas præ reliquis tulit. In tertio aũt, qui nunc nobis in manibus est, primã illorum successionem exponemus: quomodo scilicet diuini VERBI prædicatio per uniuersum orbẽ increbuerit, & qui uiri maximis quibusq; ecclesijs præfuerint. Cõtinebit is quoque eam, quæ totam ubique Iudæorum gentem, metropolimq; eorum Hierosolyma sustulit, internecionẽ: nec nõ ecclesiasticos scriptores atq; doctores, qui post occidionẽ eam floruerunt, & qui ex illis certamine fortiter & generosè peracto martyrij tulerunt coronam, qui'ue rursus falso nominatæ scientiæ præierunt duces. Itaq; diui Apostoli, sicuti diximus, per omnem dispersi terram, prouincias orbis ad Euangelium prædicandum sorte partiti sunt. Petrus quidem Hierosolymis primùm, deinde Galatiæ & Bithyniæ, nec nõ Asiæ superiori, Cappadociæ & Italiæ cunctæ uerbum prædicauit. Ioannes autem in Asia annis pluribus quum docuisset, diem tandem suum obijt. Andreæ porrò, quæ sunt ad Euxinum oræ, Scythia uniuersa, Byzantium, Macedonia, & Græciæ continens, prouinciæ fuere. Thomas uerò Parthis, Indis, & insulæ Taprobanæ Euangelium promulgauit. Aegyptum & Libyam alius, alius item extremas Oceani regiones & insu-

B las Britanicas sortitus est. Quas prouincias propè omnes tanquam cœlestis quędam uolucris, Paulus orbem habitabilem circũcirca peragrans, peruolauit: & ab Hierosolymis exorsus, usq; ad Illyricũ summa cura & fide ueræ pietatis doctrinam disseminauit, firmissimaq; ecclesiæ fundamenta iecit. Horum autem * æmulatores adeò multi fuere, ut eos numerare facile nõ sit, qui nimirum abundè satis & de VERBO & de Spiritu quum percepissent, ut fundatas ab illis ipsi construerent ecclesias, idonei iudicati sunt, qui Domini pascerẽt gregem, atq; in Apostolorum succederẽt locũ, accuratè probéq; ab illis ipsis Apostolis eruditi. Quapropter ij quoq; magno animo salutifera regni cœlorũ semina passim seuerunt. Acri enim uehementiq; ueræ philosophię amore perciti, primùm iuxta salutare præceptũ egenis substantiam facultatesq; suas distribuêre: ac deinde pia quadam ambitione ducti, alijs quoque inobedientibus adhuc fidei uerbo gentibus, diuinorũ oraculorũ prodidere doctrinã. Atq; ubi in recens iactis fundamẽtis, ecclesijsq; institutis, pastores ordinassent, aliò ipsi se cõtulere. Et gratia DEI miraculis uberrimè diffusa, † nationes simul totas ad fidẽ pertrahebat. Lõgũ aũt esset omnes, quicũq; primæ Apostolorũ successionis tẽpore, per habitabilẽ orbem pastores ecclesiarũ Apostolicã & Euangelicã suscepêre functionẽ, singillatim recẽsere. Satis aũt fuerit ex multis paucos referre, quos etiam monumẽta Apostolicæ ecclesiæ indicauere. Primus equidẽ diuus Paulus, complurĩu in Epistolis suis meminit, quos & cooperarios & cõmilitones uocat. Sed & Lucas nõ paucos

* ἐν δευτέροις τὸ τῶν ἄλλων πρωτεῖον ἠνεγκάμενος.

Dicendorum propositio.

In quibus orbis terrarum partibus ex Apostolis quisq; Euãgeliũ prædicauerit.

Successores Apostolorum.

* ζηλωταί.

† αὔτανδρα πλήθη.

paucos nominatim laudat: qualis Timotheus ille est, qui primus Ephesi sortitus A est ecclesiam, sicuti & Titus Cretæ. qualis etiam Barnabas, & Lucas ipse, Marcus & Crescens, qui in Gallijs ecclesiã rexit. Præterea ex Areopagitis sapientissimus Dionysius, qui etiã Athenis metropolitanæ præfuit ecclesię. Linus item, & sacer Clemens, diuinus Ignatius, admirandus Apollos. Item septuaginta illi omnes, atq; etiam alij, quos oratione recensere facile non est.

CAPVT II.

Petri successores in Ecclesia Romana.

QVi uerò magnarum ecclesiarum pręsides fuêre, ij sunt. Post Petrum Romę primus episcopatum suscepit Linus: cuius Paulus in ea quam Roma ad Timotheum scripsit epistola, mentionem facit. Hic quum annis duodecim Episcopale administrasset ministeriũ, Vespasiano filioq; eius Tito imperantibus, Anacleto id relinquens, uita excessit. Secũdo porrò imperij Titi anno, Anacleto, qui totidem annis magnificè Ecclesiam ibi gubernauerat, successit sapiens ille Clemens, illustri genere clarus, & ad Cæsarum gentem ortum suum referens: de quo paulò pòst plura. Hunc cooperariũ suum fuisse, ad Philippenses scribens testatur Paulus: Cum Clemẽte, inquiens, & reliquis cooperarijs meis, quorum nomina in libro uitæ conscripta sunt. In Alexandrina autem ecclesia, post diuum Marcum euangelistã, Episcopatum primus obtinuit Anianus. Quarto autem Imperij Domitiani anno, quum uiginti duos annos ecclesiæ præfuisset, uita est defunctus. Post hunc Abilius sedẽ eam recepit: qui quum eam tredecim ritè gubernãs annis obtinuisset, Cerdoni eam successori reliquit. Antiochenam aũt, post Petrum & Lucam, primus Euodius gubernauit. Ab hoc secundus fuit Ignatius. is quum annos nouem Episcopatũ decẽter omnino ibi administrasset, Romæ tertio Traiani anno bestiarum denti B bus est commolitus. Huius successoris, numero ab Apostolis tertij, nomen erat Heros. In Hierosolymitano uerò episcopatu, quem frater Domini Iacob triginta annos tenuerat, post Hierosolymorum euersionem, Simeon Cleopæ filius, qui * patruelis SERVATORIS fuisse dicitur, illi successit. Tertius ibi ex ordine Iustus, eorũ qui ex Iudæis tum crediderãt unus, episcopus fuit. qui quidẽ Episcopi ad Traiani usq; tẽpora functionẽ suam perduxerunt, quũ adhuc in uiuis esset dilectus ille discipulus. Quo tẽpore & Polycarpus Smyrnæ in Asia floruit, ab eo ipso Ioanne episcopus creatus. Papias quoq; tum Hierapolita, in sua ipse patria Episcopatus magistratu est functus: uir quùm eloquẽtia clarus, tum sacrarum literarum quàm maximè peritus. Sed & Quadratus ea ætate prophetico dono, unà cum Philippi filiabus enituit: & alij præterea plures, Apostolica gratia illustres atq; conspicui, Apostolorumq; successionem sortiti. Verùm de Clemente, Ignatio, Polycarpo & Papia, quæ par erit, deinceps in hoc ipso libro narrabimus. In præsentia enim ea tantum, quæ ad primam Apostolorum successionem pertinent, ostendere instituimus.

Successores Marci in Ecclesia Alexandrina.

Petri & Lucæ in Antiochena.

Iacobi fratris Domini in Hierosolymitana.

ἀνέψιος.

Cleopam fratrem fuisse Iosephi spõsi uirginis matris, Egesippus contestatus est.

Infr. cap. 9.

Polycarpus Smyrnæ episcopus.

Papias Hierapolitanus.

Quadratus propheta.

CAPVT III.

Clades Iudæorum sub Nerone, impendentis eorum excidij quasi procemia.

NVnc uerò operæpreciũ est referre, quomodo Iudæorum aduersus Romanos motum sit bellum: quæ causæ simul & prodigia Hierosolymorum præcesserint euersionem: & quomodo tandem ea urbs perpetratę in CHRISTVM impietatis, insanæq; uecordię pœnas luens, sit euersa. Atq; equidẽ quæ sub imperio Neronis, & ante id Felice post Pilatum Iudæã prouinciam obtinente, Iudæis acciderint clades, quum Pontifices ciuilibus armis contra se inuicem & aduersus primores ciuitatis armarentur, &

unusquisq;

A unusquisq; eorum ad res nouas spectans, ducẽ se ipsum constitueret, nemine id prorsus prohibente: quumq; summa esset & Antistitum impudentia, & rebellium sicariorum licentia: tum autem quum Pontifex Ionathas & multi insuper alij praeclari uiri clàm occiderentur, deniq; quum pseudopropheta Aegyptius quamplurimis seductis triginta millia hominum perderet, & reliqua in perturbato ciuitatis statu, nemine uel imperandi uel parendi officium praestante, committerentur, in proximo exposuimns libro. Decimo sanè imperij Neronis anno maximum exortum esse bellum, magnamq; uniuersae Iudaeorum genti accidisse calamitatem, Iosephus commemorat[a]: & praeter plurima alia detrimenta, circiter decem millia eorum qui honores magistratusq; apud Iudęos gesserunt, flagris concisos Hierosolymis, & tandem in crucem actos à Floro: grauem praeterea tumultum contra Iudaeos per omnem Syriam motum esse tradit, quum ex uniuersa gente pleriq; à ciuitatum incolis non aliter atq; ab hostibus tam crudeliter caederentur, ut passim in ciuitatibus loca omnia conspicerentur iacentium insepultorum cadauerum plena, puerorum simul & senum, mulierum quoque, quarum ne pudendae quidem partes contectae fuissent. Et quamuis tota ea prouincia innumeris esset referta cladibus, omnem tamen casum atq; calamitatem longè superabat, quę propter perpetrata cuiq; scelera, per minas dènunciata fuerat euersio. Haec quidem bellum praecessisse, Iosephus scribit. Sedenim quum Iudaei apertè Romanis rebellarent, Nero contra eos ira exarsit: & Vespasianum filiumq; eius Titum ex Achaia & Italia cum exercitu ualido & insolenti aduersus Hierosolyma, urbis eius obsidione illis mandata, misit. Vespasianus porrò ex plerisq;, quas à Iudaeis retulit uictorijs, gloria parta, bellum id magis magisq; prosequutus est. & Iudaei non tantum contra Romanos, uerumetiam contra CHRISTVM ipsum arma sumpserant. Et quùm innumeras Romanis tetenderunt insidias, tum Christianorũ caedibus sunt laetati. Id quod satis indicauit Stephanus ipse, Zebedaei filius Iacobus, eiq; cognominis ipsius Domini frater, atq; alij quamplurimi. Si qui uerò adhuc erant reliqui, persequutione eorum Iudaea sunt expulsi. † Quinimò plebs Hierosolymitanae ecclesiae uniuersa, arcanis quibusdam & diuinis responsis, quae probatis quibusdam ibi uiris per secretam reuelationem reddita sunt, admonita, ante ipsum bellum ciuitate excessit: & in oppidum quoddam cui Pella nomen erat, ita ut iussa fuerat, commigrauit: ut scilicet à pijs diuinisq; uiris omnibus derelicta ipsa Hierosolymorũ ciuitas, tanquã cathedra & primaria metropolis, finitimaq; ei Iudęa, quòd contra CHRISTVM diuinosq; eius Apostolos mala quamplurima perpetrassent, diuinam exciperent uindictam, uniuersaq; eorum natio ex hominũ numero tolleretur. * Annis sedenim quadraginta post ascẽsionẽ SERVATORIS in coelos, Iudęi aperto bello oppugnati non sunt: q; DEVS illis poenitentiae tempus praeberet, eosq; ad resipiscendum uita, doctrina, admirandisq; operibus diuorum Apostolorũ inuitaret. Quum aũt minimè ut conuerterentur curarent, tanq; claustro quopiam & obijce sublato, diuinitùs ingruẽtem sibi internecionem, iusto iudicio DEI, in seipsos pertraxerunt. Enimuerò annos centum sub aduenis fuerũt regibus. Herodes enim primus annis triginta septem eorũ regnum tenuit, post hũc Archelaus filius eius annos nouem: cui frater eius † Herodes succedens, is qui Baptistã gladio sustulerat, uiginti quatuor annos regnauit. Deinde Agrippa, qui & Herodes * nominatus est, & Iacobũ interemit, annos septẽ: atq; huius successor filius eius fuit Agrippa & ipse, iunior scilicet, appellatus: apud quem liberè pro se Paulus causam dixit. Viginti aũt & tres annos is regnum administrauit, quoad usq; occidione Hierosolyma prorsus interiere.

[a] Li.20.ca.ult. de Bel. Iudaic. lib.2. cap.13.

Seditio & intestinum bellum obortum in singulis ciuitatibus, loca omnia in Iudaea sanguine & cadaueribus impleuit. Ioseph. de Bell. Iud. libro 4. cap.9. Egesip. lib.4. cap.6.

Tacit. li. 21. de auaritia & crudelitate Cestij Flori Iudaeae procuratoris.

μείζονα δ' τῶν ἑκάστῳ τετολμημένων τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπειλημένοις ἀναστάτωσιν.

Vespasiano Iudaeae cura à Nerone commissa.

Rebellio Iudaeorũ aduersus Romanos, & Deũ ipsum.

† Christiani diuinitùs admoniti Hierosolymis, ante eius excidiũ Pellam cõmigrarunt.

Diuina ultio in Iudaeos.

Longaminitas Dei frustra Iudaeos ad poenitentiam inuitauit.

Quandiu sub aduenis regibus Iudaea fuerit.

* Regnũ ab Antonio Herodi datum, uictor Augustus auxit: & gentem Iudaeorum coercitam, liberi Herodis quadripartitò rexere. Sub Tiberio quies, C. Caesaris mors motum Iudaicum diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudaeã prouinciam equitibus Rom. aut libertis permisit. Durauit tamen patientia Iudaeis, usq; ad Cestium Florũ procuratorẽ: sub eo bellũ ortum. Tacit. libro 21.

Regum eorum catalogus.

† Antipas.

* Priscus.

CAPUT IIII.

De bello Iuda.

COeterùm signa mirifica apertis quibusdam indicijs cladem iamiam aduenientem prædicebant, ut etiam Iosephus ipse in VI Historiarum libro ostendit. Miserandam igitur plebem, inquit, seductores illi à DEO longè aberrantes, tum suadendo decipiebant, certisq; & claris indicijs desolationem & uastitiem futuram apertè indicantibus, nec animum adhibebant, nec fidem habebant: sed tanquam fulmine afflati atque consternati, qui neque oculos, neq; mentem haberent, prædictiones DEI contemnebant. Sed quæ'nam tandem ea fuere signa? Stella equidem crinita gladio persimilis, anno toto supra urbem lucere uisa est. Die Azymorum quodam, Aprilis mensis nono, hora quoque noctis nona, lucis splendor aram & templum ipsum ita illustrauit, ut dies clara esse uideretur: atque is splendor ad dimidiam durauit horam. Porta urbis ad Orientem spectans, ex solido ære facta, quæ propter ponderis magnitudinem uix circa crepusculum à uiginti clausa erat uiris, ferreis suffulta uectibus, altissimis'que in solo firmata palis, circiter horã noctis sextam sua sponte uisa est aperiri. Ante solis quoque occasum in nubibus sublimes currus & acies emicantes, urbesq; obsidentes apparuere. Die etiam quodã apud illos festo, Scenopegia uocant, quũ sacerdotes noctu more suo ad sacrum ministerium suum obeundum irent, fragorem & motum quendam sensisse, ac deinceps uocem ingentem audisse traduntur, quæ migrandum inde esse denunciaret. Quarto ante bellum anno uir quidam nomine Iesus, agrestis admodum, & infimæ sortis homine (cui Anani nomen erat) prognatus, quum ingens pax & tranquillitas in urbe esset, derepentè in templum ingressus: Vox, inquit, ab Oriente, uox ab Occidente, uox à quatuor uentis, uox super Hierosolyma & ipsum templum, uox super sponsos & sponsas, uox super populum omnem. Die autem noctuq; hæc uociferans circuibat. Quapropter nõnulli tam ingrato sermone eius commoti, comprehensum eum plagis mactarunt. Ille uerò minimè mouebatur, neque quicquam de seipso uerebatur, & uerba ea iam sibi consueta inclamare pergebat. Quinetiam ad Romanum præsidem adductus, quum itidem ibi uerberaretur, non aliud proloquutus est uerbum, neque etiam lachrymas emisit: sed miserandum tantum in modum lamentans, ad plagam unamquamque, Væ uæ Hierosolymis, exclamauit. Bos quoque Azymorum die festo ad sacrificium in medium adducta templum, spectantibus omnibus agnum edidit. Idem ipse Iosephus aliud quiddam magis admirandum refert: Oraculum uidelicet quoddam in sacris templi monumentis inuẽtum esse, eo ipso tempore * ex popularibus eorum quendam uniuerso orbi imperaturum. Et Iosephus quidem responsum id ad Vespasianum Imperatorem retulit. Sed ille Romanæ tantum urbis, non uniuersi terrarum omnium orbis imperium obtinuit. Rectius itaque oraculum tale SERVATORI & Domino nostro accommodetur, ad quem & illud Psalmi responsum à Patre refertur: Postula à me, dicente, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cuius etiam discipulorum uox in omnem exiuit terram, & ad terminos orbis uerba eorum. Atque his ita præmissis, ad historiam ipsam deueniamus.

Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore ut ualesceret Oriens, profectiq; Iudæa rerum potirentur. Quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Tacitus.

Percrebuerat Orietè toto uetus & cõstans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de imperatore Romano, quantum euentu postea patuit, prædictum, Iudæi ad se trahentes, rebellarunt: cæsoq; præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem rapta aquila fugauerunt. Sueton. in Vespas.

Nero

Portenta & prodigia excidium Hierosolymitanũ designantia.

Euenerant prodigia, quæ neque hostijs neque uotis piare fas habet, gens superstitioni obnoxia, religionib. aduersa. Visæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templũ. Expassæ repentè delubri fores. Et audita maior humana uox: Excedere deos. Simul ingẽs motus excedentium, quæ pauci in metũ trahebant. Tacit. ut suprà.

Oraculum in templo Hierosolymitano de Christi imperio repertum.

A *Hierosolymitanum excidiũ Petrus quoq; & Paulus apostoli in sermonib. suis prædixerunt. Lact. libro 4. cap. 21.*

B

* ἐγχώριος.

CAPUT V.

A NEro quũ quatuordecim annos imperaſſet, Galbæ, Ottoni & Vitellio turpiter Imperio relicto, uitã finiuit. atq; ij etiã unius anni & menſiũ ſex tempore, cæſi diſperierunt: & Veſpaſiano, qui tum cõtra Hieroſolyma magna gloria uictor bellũ gerebat, imperiũ reliquere. Vbi à militarib. copijs Imperator renunciatus, filio Tito bellũ Iudaicũ mandauit: ipſe aũt, quanta potuit celeritate, Romã contendit. Porrò quãta in omnes Iudææ partes mala peruenerint, quibus'ue cladib. ubiq; gens Iudæorum ſit cõflictata, quàm uaria etiã mortis ſpecie, in primis uerò fame & ferro, multa millia omnis ætatis hominũ interierint, & quæ ſeorſim oppida obſeſſa fuerint: poſtremóq;, quum undequaq; omnes ipſa Hieroſolyma tanquam in propugnaculũ inexpugnabile cõfugiſſent, a quæ auditu quoq; tolerabilia nõ ſunt, pertulerint. Itẽ, qui belli totius fuerit apparatus, aut quæ ſeorſim cuiq; tum dura atq; acerba acciderint: deniq; ut deſolationis abominatio, pro eo atq; dudũ à prophetis prædictũ fuerat, in celeberrimo illo templo, quod quidẽ incendio fœdè uaſtatũ eſt, ſteterit: ea omnia ex Ioſephi hiſtoria peti poſſunt. Illud certè quidẽ modis omnib. indicare cõuenit, eundem ipſum hiſtoricũ alicubi referre, † ad ter cẽtenas myriades hominũ multitudinis ex uniuerſa Iudæa, ipſis Paſchæ ferijs Hieroſolyma cõfluxiſſe, atq; eam ibi perinde atq; in cuſtodia & carcere circumcluſam & obſeſſam eſſe. b Aequũ enim erat, eis ipſis diebus, quibus tanto ſtudio ad CHRISTI SERVATORIS benefactoriſq; omniũ cædem furibundè acti fuerant, uirumq; ſanguinariũ & homicidã ſummis illius beneficijs prępoſuerant, regnum quoq; eius (Cęſari addicti) proteruè reiecerant, propter eum quem in SERVATOREM euomuerant rabidum furorem, diuinam experiri uindictam, extremumq; ſubire exitium, atque ita condignam factis ſuis reportare gratiam & compenſationem. Atque equidem prætereundum etiam eſſe duxi, quas illi uel à ferro, uel ab alijs belli tormentis acceperint clades: & eas tantum perſequar calamitates, quas rerum omnium inopia & fame ſunt perpeſſi. Sic enim abundè ſatis, qui hiſtoriam hanc aliquando legent, omnib. oſtendam, non ita diu * patratę † in SERVATOREM ueſanæ & proteruæ procacitatis, condignam cunctatam eſſe uindictam. Porrò calamitatem eam planè Tragicam, nobis in quinto libro Hiſtoriarum ſuarum Ioſephus clarè exponit, hiſce propemodum uerbis.

Galbæ, Ottonis, et Vitellij Imperium.

Veſpaſiani Imperium.

† Obſeſſorũ Iudæorũ Hieroſolymis numerus.

ἀμφὶ τριακοσίας μυριάδας, hoc eſt, tricies cẽtena millia hominum.

b Multitudinẽ obſeſſorũ omnis ætatis, uirilis ac muliebris ſexus, ſexcentena millia fuiſſe accepimus. Tacitus, ut ſuprà.

** τῆς εἰς σωτῆρα παροινίας.*

† Eo quòd exultauerint ſuper amãtiſſimũ & probatiſſimũ Dei filiũ. Lact.

a Hieroſolymorum urbẽ munitiſſimã fuiſſe, teſtatur Tacitus libro 21. Sed urbem arduam ſitu opera moleſq; firmauerant, etc. Alia intus mœnia regiæ circumiecta. conſpicuoq; faſtigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Tẽplum in modũ arcis, proprijque muri, labore & opere ante alios. Ipſe porticus, queis templũ ambiebatur, egregiũ propugnaculũ. Fons perennis aquæ, &c. Prouiderãt cõditores ex diuerſitate morũ crebra bella: inde cuncta, quãuis aduerſus longius obſidiũ. Et à Põpeio expugnatis metus atque uſus pleraque monſtrauerat. Atq; per auaritiam Claudianorum temporum, empto iure muniendi, ſtruxere muros in pace tãquã ad bellum magna colluuie & cæterarum urbiũ clade aucti. Hæc Tac. ut ſuprà.

CAPUT VI.

OPulentioribus ſanè quidem, quòd in urbe manſerãt, exitio fuit. Non pauci enim ſub prætextu initi de fuga conſilij, propter opes ſuas trucidabantur: & unà cum fame ſeditioſorum creſcebat uæcordia. Et indies utriſque adaugebantur calamitates. In publico equidem nullum erat frumentum. Quare impetu in domos facto, eas ſcrutati, farra inquirebant. Quæ, ſiue inueniſſent, poſſeſſores tanquam ea pernegaſſent, uerberabant: ſeu non inueniſſent, nihilominus tamen ueluti ea maiore cura & diligentia occultaſſent, torquebant. Indicium autem uel habere, uel non habere eos frumenta, corpora ipſa miſerorum faciebant: quæ quicunque adhuc robuſtiora haberent, abundare alimentis uidebantur: qui autem iam contabuiſſent, præteribantur. Ac præter rationem eſſe prædones iudicabant, ſi eos ferro necarent, qui primo quoquo tempore penuria eſſent interituri. Multi clàm poſſeſſiones ſuas mo

Fames ſumma Hieroſolymis in obſidione.

Simon, Ioannes, & Eleazarus, inteſtini belli duces, templum arcem & ciuitatem ſanguine & cæde ciuium replerunt. Ioſeph. lib. 6. Bell. Iudaic. cap. 5. Tacit. lib. 21. Peruicaciſſimus quiſque illuc perfugerat, eoq; ſeditioſius agebant. Idem.

Multi tempore captiuitatis Iudaicæ principes extitere, qui Chriſtos ſe eſſe dicerent, in tantum, ut obſidentibus Romanis Hieroſolyma tres intus fuerint factiones. Hieronymus.

dio uno, siquidem ditiores essent, tritici: sin indigentiores, hordei permutabãt. A
Deinde in abditissima quæque ædium conclauia sese abdentes, quidam propter famen summam, frumentum ipsum inelaboratum edebant. Quidam uerò, prout necessitas extrema timorque cohortabantur, id in panis formam redigebant: neque uspiam mensa proponebatur, sed ex igne ipso extracta, adhuc incocta et cruda frumenta rapiebant. Miserandæ profectò tales fuere epulæ, & dignum lachrymis prorsus spectaculum. Potentiores namque abundabant, superioraque omnia habebant: imbecilles autem & inopes lugebant, & lamentabantur. Fames porrò quùm reliquas omnes antecellit ęrumnas, tum pudorẽ etiam tollit. Nam quæ in rebus alijs obtinet uerecundia, ea in famis & inedię miseria proculcatur. Siquidem mulieres ex uirorum, liberi ex patrum, & quod omnium luctuosissimum est, matres ex infantum ore cibum rapientes, extrahebant. Et quum dulcissima in manibus earum pignora marcescerent, extremas tamen illis uitæ sustinendę reliquias auferebant. Ac ne sic quidem cibum furtim capientes latêre potuerunt. Passim enim ipsis, raptisque eorum cibis, seditiosi prædones imminebãt. Vbicunque enim illi ædes clausas conspexissent, sumpto inde indicio, cibum intus capi existimantes, statim foribus perfractis, cum impetu in eas insiliebant: & tantum non ex ipsis faucibus miserorum minutissima frusta excutientes, reddere cogebant. Verberibus afficiebantur senes, epulas suas propugnantes: capillis raptabantur mulieres, cibos quos habebant occultantes. Nulla caniciei, nulla teneræ ætatis erat commiseratio: sed puellos unà cum ciborum frustis, quos in ore habebant, in sublime sublatos, solo allidebant. Si qui autem impressionẽ atque impetum eorum præuenissent, & id quod illi rapturi fuerãt deglutijssent, tum illi tanquam iniuria affecti, ferociores crudelioresque fiebant, & grauissima ad cibum inquirendum tormentorũ cruciatuumque genera excogitabãt. *Meatus namque pudendorum calamitosis hominibus eruo immisso obturabant. Quibusdam in arcana sedium loca (id quod auditu horrendum est) perticas acutas per uim immittebant, ut uel panem unum, uel occultatę farinæ pugillum indicarent. Carnifices aũt illi non omnes egebant: & iniuria uiolentiaque eorũ, propter necessitatem, iuris æquitatisque locum obtinuissent, sed uæcordiam suam palàm præ se ferentes, alimentum tanquam uiaticum sibi rapinis in futurum tempus parabant. Ac si qui noctu ex urbe clàm in Romanorum castra & munitiones, ad olera herbasque agrestes colligendas prorepsissent, quum miseri illi se hostium custodias fallendo euasisse crederent, in latrones eos incidebant, qui eis quod attulissent diripiebant: & quum sæpe miserrimi illi mortales, horrendo DEI inuocato nomine, prædonibus ad pedes eorum prouoluti supplicarent, ut minimam saltem partem pabuli, quod extremo adito periculo attulissent, eis redderent, nihil prorsus recipiebant. Quin bene etiam secum agi putabant, si ad eum modum dispoliati, non contrucidarentur. His deinceps alia subiungit, dicens: Iudæis porrò & exitus ad fugam omnis præclusus, & spes salutis prorsus præcisa erat. Fames autem inualescens, passimque per domos & familias populum depascens crescebat. Domus mulierum & infantum cadaueribus plenæ erant. In angiportubus passim senes mortui iacebant. Pueri autem & adolescentes intumescentibus corporibus, tanquam idola & simulacra in foro circumeuntes, ubicunque quemque casus occupasset, concidebant. Sepelire uerò genere sibi aut necessitudine alia coniunctos, imbecilli non poterant: ualentiores autẽ horrebant, quùm propter cadauerum multitudinem, tum quòd ipsimet de uita sua incerti essent. Multi uerò etiam eis quos sepeliebant, immoriebantur. Multi in loculos suos & sepulchra prius descendebant, quàm extrema adesset necessitas.

Neque

πλεονεκτούντων.

ὀρόβοις ἐμφράττοντες τῶν αἰδοίων πόρους.

ἆθλον ἄνομον ἦν τὸ μετ᾽ ἀνάγκης.

B

A Neq; planctus ullus, neq; eiulatus in eiusmodi cladibus erat: sed fames affectiones tales præpediens † redarguebat, siccis oculis & ore hianti, * qui ægrè moriebantur, alios se in morte præuenientes inspiciebant. In urbe altum erat silentiũ, & noctu plurima mortis imago: uerumtamen tantis erumnis & cladibus prædones longè erant grauiores. Sepulchra enim effodientes, cadauera spoliabãt: et detractis illorum uestibus, cum risu etiam progrediebãtur. Gladiorum acies in cadaueribus experiebantur: quosdam etiam qui humi strati iacebant, atq; etiam tum paululum spirabant, enses periclitaturi cõfodiebant. Si qui uerò supplices, illos, ut sibi præ famis intolerantia mortem inferrent, obsecrarent, eos contumeliosè relictos præteribant. Et qui tam miserè expirabant, ad templum ipsum continuè cum dolore, uiuos relinquentes seditiosos, respectabãt. Ac primùm quidem publico sumptu cadauera, propter intolerandum fœtorem, sepeliebantur: quum uerò iam tumulandis eis libitinarij non sufficerent, è muro in fossas proijciebant. Quas Titus aliquando circumiens, quũ corporibus repletas, & redundantem ex diffluentibus illis mixtum tabo & sanie cruorem cerneret, suspirauit: & manibus sublatis, DEVM est testatus, non se tantæ cladis autorem esse. Sub hæc quædam alia in medio commemorans, illa deinde infert: Committere omnino nequeo, quin quod animus iubet, proferam. Ita enim iudico: si Romani bello uindicare nefarios homines cunctati essent, urbẽ ipsam aut hiatu terræ, aut inundatione interituram, aut certè Sodomæ fulmina experturam fuisse. Multo enim, quàm qui talia olim sunt perpessi, tulit gentem deteriorem, & impiam magis, propter cuius uæcordiam populus simul uniuersus interijt. Rursus in VI libro ad hunc modum scribit: Innumerabilis prorsus eorum multitudo fuit, qui fame in urbe perierant, quibus incredibiles dictu acciderunt erumnæ. In qualibet enim domo, ubi umbra saltem aliqua ciborũ appareret, bellum gerebatur:

B & qui arctissima inter se amoris necessitudine erant coniuncti, manus conserebant, sibi inuicem calamitosas miseræ uitæ reliquias eripientes. Cæterùm ne morientibus quidem, quòd nihil escarum haberent, fides habebatur. Nam prædones, animas quoq; iam agentes excutiebant, ne quis eorum, cibi quicquam in sinu habens, mortem assimularet. Illi porrò † præ inopia insanientes, sicuti rabidi hiantesq; canes, in ædes insiliebant, & huc atq; illuc currentes ferebantur. Et fores, ebriorum hominum more, identidem impellentes, * propter impotentiam animi, una eademq; hora bis, quandoq; ter, in easdem irrumpebant ædes. Atq; quum iam necessitas eos fruges omnes consumere coegisset, collectis etiam reb. eis quæ impurissimis quibusq; animantibus ad cibum accommodę non sunt, uesci sustinuerunt. Siquidem ad postremum ne à cingulis quidem, & calciamentis abstinuere, & pelles scutis detractas macerarunt & comederunt. Nonnullis etiam ueteris fœni reiectamenta escę fuere. Et fuere qui collectas quisquilias parui ponderis quatuor Atticis uendiderint.

† ἤλεγχε.
** δυσθανατήσαντες.*
Titus Imperator cladem Iudæorũ ex animo miseratus est.
Extrema Iudæorum impietas à Deo uindicata.
Iosephi iudicium de Iudæorum exitio.
ὑπ' ἐνδείας λυσσῶντες.
ὑπ' ἀμηχανίας.
Fames sæuißima impurißimis rebus Iudæos uesci coegit.

CAPUT VII.

SEd quid ego famis inuerecũdam impotentiam in reb. inanimis persequor: ac non potius factum tale commemoro, quale neq; apud Græcos, neq; apud barbaros unquã est animaduersum, horrendum quidem dictu, horrendum uerò & auditu? Atq; equidem, ne prodigia quædam hominib. alijs recensere uiderer, libens profectò tam calamitosum facinus præterijssem, nisi innumeros eius apud populares quoq; meos haberem testes. Et tenuem sanè frigidamq; à patria mea inirem gratiam, si uerbis non prosequerer, quod illa reipsa perpessa est, malũ. Mulier quædam erat, quæ trans

Historia horrẽda de muliere Iudæa, quæ suum ipsa filiũ in ea famis angustia aßũ comedens consumpsit.

Iordanē habitauerat, Maria nomine, Eleazaro patre nata, in uico cui nomen Bathechzor (significat id hysopi domū) & genere & opibus clara. Hæc, quū Hierosolyma cum reliqua multitudine confugisset, ibidē est obsessa. Facultates eius alias tyranni rapuerant, quas * uasis collectis patria excedens, secum in urbem tulerat. Si quid aūt ex rebus repositis preciosioribus ei fuerat reliqui, & si quā præterea habuerat annonā, id omne sanguinarij illi satellites, qui quotidie in domicilium eius impetum faciebant, abstulerant. Itaq; grauis indignatio mulierculæ incessit: & quum persæpe raptores conuicijs proscidisset, dirisq; deuouisset, postremò in seipsam acerbius est commota. Quumq; non esset qui eam uel per iracundiam, uel per commiserationem interimeret, difficiliorq; ei aliquid frumenti alijs conquirendi labor fieret, (ægrè enim id iam ex omni parte inueniebatur) & fames per uiscera & medullas omnes magis grassaretur, fameq; ipsa grauius etiam ira excandesceret, animi indignatione unà cum urgente necessitate in consilium assumpta, † contra ipsam naturam infesta fertur. Nam filio, qui adhuc lactens erat, arrepto, O te infantem, inquit, bello, fame & seditione intestina miserum, ad quam te spē reseruabo? Siquidem apud Romanos, si sub eis sit uiuendum, seruitus te manet: seruitutem autē ipsam præuenit fames. Quibus calamitatibus duriores etiā sunt seditiosi isti prædones. Itaq; age, mihi matri tuæ esca, prædonibus uindex Erinnys, & * uitæ mortalium fabularum sermonumq; materia esto: quę una adhuc Iudęis restat calamitas. Vix hęc fuerat eloquuta, & filium necat, eiusque ad ignem assi partem dimidiam edit, partem alteram occultatam seruat. Nulla intercedit mora, & latrones illi adsunt, & nidorē infandū sentiunt. Quapropter ei, nisi quamprimùm quod parasset cibi proferret, cædem minantur. Illa autem partem se eis bonam reseruasse dicit: & reliquias simul filij affert. Illi porrò * horrore confestim & mentis consternatione occupati, ad conspectum talem obstupescunt. Atq; illa: Meus hic est, inquit, natiuus germanusq; filius: meum hoc opus: manducate. nam & ipsa iam manducaui: neq; uel molliores fœmina, uel * misericordes magis matre ipsa sitis. Quod si uobis pietas obstat, meamq; propterea auersamini uictimam, maneāt apud me cibi eius, quo iam pasta sum, reliquiæ. Sic illi trementes abeunt, ad hoc unum facinus timidi: & ægrè de epulis eiusmodi matri ipsi cedunt. Repleta ilico tota eo piaculo urbs: & ob oculos quisq; eo scelere sibi posito, tanquam à seipso patratum esset, exhorrescebat. Proinde ad mortem eo procliuius, qui fame premebantur, properabant: beatosq; eos uocabant, qui prius decessissent, quàm tantum audiuissent & uidissent malum. Deinde Iosephus numerum multitudinis eius quæ uel fame uel ferro occubuit, colligens, a centū myriadas hominū interijsse: factiosos aūt & prædones, qui ex clade fuerunt reliqui, à seipsis inter se post urbē euersam interemptos: quicunq; aūt ex iuuentute proceritate & forma corporis præstitissent, ad triumphū reseruatos: reliquam turbam eorū qui decimumseptimū excessissent annū, uinctam ad Aegypti opera missam: plurimos quoq; in prouincias, ut in theatris & spectaculis uel ferro necarent, uel bestijs obijcerent, distributos: qui uerò intra decimūseptimū annū fuissent, captos, & sub corona uenditos esse. Istorumq; tantū numerū, præter eos quos diximus, * ad nouē myriadas peruenisse dicit. Atq; hæc ita acta sunt, secundo Imperatoris Vespasiani anno.

Margin notes: A; ἀνασκευασαμένη. ἐπὶ τὴν φύσιν χωρεῖ. De pertinacia obsessorū Hierosolymis Iudæorum, Tacitus: Arma, inquit, cuncti qui ferre poßēt, & plus quàm pro numero audebant. Obstinatio uiris fœminisq; par. Ac si trāsferre sedes cogerētur, maior uitæ metus quàm mortis. τῷ βίῳ μῦθος. B; φρικῇ φρενῶν ἐκπαγεῖσι ἦρει. συμπαθέστεροι. a Euseb. lib. 3. cap. 7. μυριάδας ἑκατὸν μὲν ἀλλὰ, hoc est, undecies centena millia. alij tantū centum myriades, hoc est, decies centena millia habent, ut Ioseph. ipse li. 7. cap. 26. & hic Nicephorus, qui Iosephum ex primario exemplari allegat. Hoc est, ad nonaginta millia.

CAPUT VIII.

HAec iniuriarum atq; contumeliarum SERVATORI illatarum præmia fuere, & autoramenta. Quod si quis historici eius narrationi, oracula SERVATORIS nostri IESV CHRISTI adiecerit, admiranda ei res uidebitur. Veram enim claramq; fuisse prædictionē, diuinamq; præco-

A præcognitionem, eorum quæ uirtute diuina prænunciata fuerãt, reperiet. Quæ enim futura erant, ea tanquam præsentia præuidit atque prædixit. siquidem illachrymans aliquando, sicuti sacrorum Euangeliorum scripta testantur, ad Hierosolyma conuersus, hæc dixit: Si cognouisses & tu, in die hac, ea quæ ad pacem tuam sunt: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quoniam uenient dies in te, & circumducent tibi inimici tui uallum, & circumdabunt te, & compriment te undiquaque, & solo æquabunt te, & liberos tuos. Et alibi rursus, de populo: Erit enim, inquit, necessitas ingens in terra, & ira aduersus populum hunc: & cadent in ore gladij, & captiui ducentur ad gentes omnes, & Hierusalem conculcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. Et rursum: Quum uideritis circumdatam ab exercitu Hierusalem, tum scitote quòd appropinquauerit uastities & desolatio eius. Et iterum: Væ autem gestantibus uterum, & lactantibus, in diebus illis. Orate uerò, ne fuga uestra incidat in hyemẽ, neque in Sabbatum. Erit enim tum afflictio magna, qualis antea à mũdo cõdito hucusque nõ fuit, neq; postea futura est. Verùm enimuerò, quamuis hæc SERVATOR noster ita prædixerit, plurifariamq; medio tẽpore amoris erga genus humanũ sui bonitatẽ exhibuerit, & nõ breue pœnitentiæ tẽpus cõcesserit, ut meliora cõsilia & rationẽ rectiorẽ sequuti, per resipiscentiã uindictã procacis, quã illũ affecere, contumeliæ effugerent: atq; insuper Apostolicã uiuendi rationẽ & doctrinam magnificam cum admirandorum prodigiorũ signis dederit, eamq; bonitatem ad quadraginta extẽderit annos: internecionem deniq; eam populo antè, eis quæ diximus ostentis, portenderit: illi tamen longè etiam peiores facti, nõ

Clades & excidium urbis Hierosolymitanæ à Seruatore Christo certò prædicta.

Longanimitas Dei Iudæos plurimis annis uariè ad resipiscentiam alliciens, nihil apud eos egit.

B tantũ SERVATOREM cognoscere per contemptum noluerunt, uerumetiam de prima lege ipsa minus rectè senserunt, nihil prorsus ex iniquitate & peccato omni relinquentes, quin id nudo (quod dicitur) capite patrarẽt. Quapropter longanimitate DEI repudiata, † internecione omnes in profundum maliciæ & perditionis demissi sunt barathrum. Hæc omnia qui uolet, facilè cognoscere poterit, si diligenter animum ad res quasque à Iosepho historico cum multa gratia & uenustate scriptas attenderit. Ego uerò in primis, omnia rectè disponentis atq; administrantis DEI magnitudinem admiror, qui hominem ex infidelibus Iudæum ita excitauerit, eidemq; disertam suauemq; linguã concesserit, ut ille, ita ut oportuit, Iudaicam historiam quàm rectissimè memoriæ mandaret: uidelicet, ut ne quis contra testimonium eius uenire posset: & præterea, quod quidem est maximum, ut ex hostibus etiam extaret aliquis, qui consona CHRISTI prædictionibus attestarẽt. Quis autem Iosephus iste fuerit, quos libros scripserit, quo genere, qua ue institutione fuerit, in proximo satis exposuimus libro. Et Iudæorum quidem res hunc habuere exitum. Nobis autem, ut ad reliquas quæ super sunt propositæ historiæ res reuertamur, tempus esse uidetur.

Iudæorum internecio & panolethria.

† πανώλεϑ τῷ ἀφανεῖ τῆς κακίας βυθῷ παρεπέμφθησαν.

Deus ipse Iosephũ historicũ, Iudæum infidelem, tanquam locupletẽ classicumq; testẽ ad ueritatẽ Euangelicã confirmandam produxit.

CAPUT IX.

Iacobus frater Dñi, ita ut antea est dictum, martyrio pro ipso est functus.[a] Quũ uerò Hierosolyma sunt euersa, à mũdo cõdito quinquies millesimus qngẽtesimus septuagesimusnonus, ab ascẽsione Dñi aũt quadragesimus agebat annus. Tũ discipuli & Apostoli, qui adhuc in uita erant, idẽ sequuti consiliũ, ex locis omnib. unà cũ ijs qui genere iuxta carnẽ, CHRISTI propinqui essent (multi aũt adhuc supererãt) cõuenerunt, & quemnam Iacobo successorẽ apertè surrogarent, cũ cura deliberarũt. Atq; equidẽ oẽs in [b] Simeonẽ filiũ Cleopæ, cuius etiã sacrũ meminit Euãgeliũ, oculos conijciũt, eiq;

a Capta, exusta, & solo æquata est Hierosolymorum urbs, anno Domini 73. Septẽbris mensis die 8. Iosep. lib. 7. cap. 26. Titus, ad perdomandam Iudæam relictus, nouißima Hierosolymorum oppugnatione septem propugnatores totidem sagittariis cõfecit ictibus, cæpitq; eã natali filiæ suæ, &c. Trãquill. in Tito. Secundũ neotericos Chronographos, Hierosolyma capta est anno mundi 4050. à natali Saluatoris 72.

b Simeon Cleopæ filius Hierosolymorum Episcopus eligitur.

Vespasianus ad cædem posteros Dauidis requiri iubet.

† Hic supra libro 1. cap. 33. Cleophas dictus. Et alius hic Simeon fuerit ab eo, qui suprà est nominatus Iosephi filius, Iacobi Iudæ & Iosæ frater.

Primus Domitianus, Dominum se & Deū appellari iussit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet. Trāquil. Vxorem item suā, Augustā. Eutrop.

Etiam Ethnici autores de hac persequutione scripserunt.

Flauia Domicilla propter Christū in insulam sub Domitiano deportata. Eutrop. lib. 9. in fin.

A

eiq; episcopalem sedem cōmittunt, quem Simeonem Egesippus * patruelem IESV fuisse memorat: † Cleopas enim sponsi Iosephi frater fuit. Enimuerò Vespasianus Hierosolymis captis, ne quis ex tribu regia clàm profugeret, quicunque à Dauide genus deducerent, diligenter inquiri iussit. Vnde rursum non exigua persequutio aduersus Iudæos est coorta. Et ea calamitas lōgius processit. Nam & Domitianus Vespasiani filius, qui post Titū Romanis imperauit, multos ex illustribus summoq; loco natis Romanis ciuibus, præter rationem omnem occidere, & bonis omnib. mulctare, & exilio dānare est aggressus. Atq; is post Neronem secundus DEO bellum mouit, persequutionemq; grauem aduersus CHRISTI fideles, quū quidem Vespasianus pater eius nihil acerbius in nos statuisset, excitauit. Quo tempore & apostolus Ioannes adhuc in terris uersans, propter pietatem cultumq; CHRISTI, ab eo in insulam Patmum circumscriptus esse memoratur, ubi ille sacram illam Euangelij sui detonuit uocem, & simul ipsam scripsit Apocalypsim. De qua Apocalypsi Irenæus Lugdunēsis episcopus in V aduersus hæreses libro, eo loco ubi de calculo nominis Antichristi, qui ibi fertur, tractat, hæc scribit: Si temporibus ijs palàm nomen illius promulgari deberet, per hunc profectò qui Apocalypsim ipsam & reuelationem uidit, dictum esset. Non enim ante multa tempora, sed nostra propè ætate, circiter Domitiani imperij finem, reuelata est. Non modò autem professionis fideiq; nostræ homines, sed multo etiam magis, qui alieno à nobis sunt animo, acerrimam illam sub Domitiano persequutionem, & eos qui tum maximè floruerunt homines, testificationemq; et martyrium eorum conscripserunt, satisq; certò & tempus ipsum indicarūt. Nam post plures alios, * quintodecimo Imperatoris eius anno, Flauiam etiam Domicillam, † Flauij Clementis Romanorum consulum unius ex sorore neptim, propter eius de CHRISTO testificationem, in insulam quandam Pontiam relegatam esse commemorarunt.

** ἀνέψιον.*

Persequutio Christianorum sub Domitiano.

Ioannes euāgelista ab eo in insulā Patmū relegatus.

Irenæus de Apocalypsi Ioannis, & calculo nominis Antichristi.

** Qui & ultimus fuit*

B

† Flauij Clementis, qui patruelis Domitiani fuit, Tranquillus in Domitiano meminit: sicuti & persequutionis Christianorum, sub Iudaici fisci nomine: Præter cæteros, inquit, Iudaicus fiscus acerbißimè actus est, ad quem deferebantur, qui uelut profeßi Iudaicam intra urbem uiuerent uitam: uel dißimulata origine, imposita genti tributa non pependissent, &c.

CAPVT X.

** Domitianus agnatos Seruatoris repertos, propter inopiam contempsit & absoluit.*

Inter Iudæos quoq; acerbitate tormentorū & cruentißimæ quæstionis exquiri genus Dauid, atq; interfici præceptum est: quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid, dū Prophetis sanctis & inuidetur & creditur, qui regnū posset adipisci. Eutrop.

ET autem eos quoque qui ex Dauidis genere ortum habebant, interficere decreuit: traditum memoriæ est, ex hæreticis quosdam nepotes Iudæ, eo nomine quòd genus ex Dauide ducerent, in ius traxisse. Fuerat autem Iudas frater Domini, secundum carnem: Iosephi quippe filius. Qua de re Egesippus ita scribit: Supererant adhuc generis & familiæ Domini † nepotes ex filio Iudæ, qui frater Domini iuxta carnem dictus est. Eos, quòd gentis Dauidis esse delati fuissent, Euocatus ad Domitiauū adduxit. Metuebat enim, ita ut antehac Herodes, aduentū CHRISTI. Itaq; eos ille, essent'ne familiæ Dauidis, * rogat. Quod quum essent professi, rursus ab eis, quæ eorum essent opes & diuitiæ, quærit. Atq; ei illi respondent, non amplius eis esse quàm nouem millium denariorum patrimonium commune, quod diuisum ex parte dimidia ad quemq; eorum pertineret: neque id in pecunia numerata, sed in æstimatione & precio undequadraginta agri iugerum cōsistere. Vnde quùm tributum penderent, tum ipsi † manib. suis opus facientes, sumptus tolerarent. Deinde manus suas ostendunt, ut corporis duritia & callis cōtinuò labore ductis, operas * suas comprobarent. De regno aūt CHRISTI, quale id esset, ubi & quando habiturum esset initium, interrogati: Non mundanū id, neq; terrenū, sed cœleste & angelicum fore testantur, in seculi consummatione: quum aduenienṡ ille

Posteri Dauidis ut interficiātur, à Domitiano inquirū tur.

† υἱωνοὶ Ἰούδα.

† αὐτουργοῦντες.

** αὐτουργίαν.*

cum

A cum gloria uiuos & mortuos iudicaturus, & cuiq; iuxta studia & facta sua præmium redditurus esset. Sedenim re ita cōperta, Domitianus ipse illos non condemnat: sed tenuitate illorum contempta, simul & liberos eos dimittit, & edicto proposito persequutionem ecclesiarū inhibet. Ita illi absoluti, ecclesijs, ut testes simul & agnati Domini, præfuerunt: & pace reddita, usque ad Traiani tempora peruenerunt. Hæc Egesippus. Sed & Tertullianus Domitiani mētionem facit: Tentauerat, inquiēs, & Domitianus, portio Neronis de crudelitate, eadem que ille facere. Sed, ut opinor, aliquid habens rationis & prudentiæ, maturè destitit, reuocatis etiam ijs quos in exilium egerat.

CAPUT XI.

Pestilentia sæuißima sub Vespasiano.

IMperante aūt Vespasiano, ingentem pestilentiam Romæ grassatam esse dicunt, ita ut diebus plurimis quotidie supra decē hominum millia extinguerentur. Quo tēpore fama etiā fert, Rhodios colossum æreum centum & uiginti septem pedum Ioui in urbe sua dedicasse. Romæ Capitolium, quod conflagrauerat, Vespasianus restituit: qui Imperio annis decem administrato, moriens filio Tito id reliquit. Sub hoc mons Vesuuius ruptus, tantum euomuit incendij, ut regionem proximam ciuitatesq; uicinas prorsus sustulerit. Maximopere is contendebat Romam breui tempore beatam reddere, & felicem. studiū enim sapientię, liberaliumq; artium disciplinā plurimùm amauit. Iosephum, ut uirū egregiū & præclarū, in summum habuit honorē. Cuius etiam libros † manibus suis descriptos, in Romanā bibliothecā reposuit. Sed enim quum annos duos imperium tenuisset, & æstiuo tempore interdiu iter faciens, plurimum è naribus sanguinē emisisset, atque inde animo defectus fuisset, Domitianus frater eius imperandi cupiditate uictus, ueneno eum sustulit, atq; adhuc spirantē in loculos funeri paratos imposuit. Hic porrò impiè, &, ut paucis dicā, improbè prorsus imperium administrans, & seipsum secundū à Nerone ueræ pietatis studiosorum hominū persequutorē constituens, nō paucos necauit: ut paulo antè diximus. Sub huius enim imperio & Timotheus, & Onesimus, & Dionysius Areopagita, cursum suum pro CHRISTO in martyrij stadio absoluerunt. Eius ætate * Apollonius quoq; Tyaneus uixit, quē historiæ produnt Roma Byzantium uenisse, atq; ibi dæmoniacis quibusdā præstigijs atque incantationib. magnā uim serpentū & scorpionū fugasse, & præterea ferocissimos quosq; equos frenasse, aliaq; multa prodigiosa fecisse. Hunc, quòd Neruæ charus esset, Domitianus, quum prius totondisset, mox coniecit in custodiam. Sed quum Domitianus per quindecim annos imperiū gessisset, à coniuratis occisus, Neruæ id inuitus reliquit. Itaq; Senatus actis eius abolitis, exules reuocauit, eisq; bona sua restituit. Tum quoq; Ioannē apostolū ex Patmo, quò relegatus fuerat, Ephesum redijsse, atq; ibi ecclesias rexisse ferunt. Sedenim & Nerua, quum anno uno & paulo diutius imperasset, defunctus Traianum habuit successorem: sub quo adhuc discipulus ille, qui supra pectus Domini recubuit, in Asia uixit. Testantur hoc Irenæus Lugdunensis episcopus, & Alexandrinus Clemens contextor, qui ambo fidei uerbum admodum promulgarunt. Horum alter in II. aduersus hæreses libro, hæc uerba facit: Et omnes presbyteri, qui cum Ioanne discipulo Domini in Asia sermones contulerunt, testes sunt, hæc à Ioanne tradita esse. Mansit enim cum eis usque ad Traiani tempora, & uerus est certus que testis earum quæ ab Apostolis traditæ sunt rerum. Clemens uerò, in capite eo cuius titulus est, Qui diues saluus fiat, tempore hoc disertè indica-

Montis Vesuuij in Campania conflagratio, sub Tito.

ἰδίαις γράψαι ταῖς χερσίν.

Tranquillus scribit, Titum uelocißimè notis excipere solitum, cum amanuensibus suis per iocum ludumq; certantē, imitari chirographa quæcunq; uidisset: ac profiteri sæpe, se maximū falsarium esse potuisse. Non mirum itaque fuerit, si libros ipse septem Iosephi de Bello Iudaico manu sua descripserit.

Titi Vespasiani mors.

Crudele Domitiani imperium.

B

Cædes Christianorum.

Apollonius Tyaneus impostor.

Neruæ imperium.

Ioannes Apostolus ab exilio reuocatus.

Imperium Traiani.

*** Nerua pueros & puellas egenis parentibus natos, sumptu publico per Italiam ali iussit. Eutrop.*

* *Hunc cùm Domitianus punire uellet, repentè is in iudicio disparuit. Lact. lib. 5. cap. 3.* ** *Nerua omnes qui impietatis in Deos rei fuerant, Christianos scilicet, absolui uoluit. Et edicto uetuit, ne serui deinde dominos criminarentur, ne'ue liceret aut impietatis (Christianismi) aut Iudaicæ sectæ quempiam dehinc insimulari. Dion.*

indicato, & historia, quam antea narrauimus de prædone per resipiscentiam ser- A
uato, exposita, hæc quoque infert ita scribens: Audi fabulam, non fabulam, sed ora- "
tionem ueram de Ioanne apostolo nobis proditam, & memoria conseruatam. "
Posteaquam enim tyranno (Domitianum autem prorsus dicit) defuncto, ex in- "
sula Patmo Ephesum rediit: & quæ sequuntur. "

CAPUT XII.

Menander Simonis Magi, hæresisque eius discipulus, & successor.

SVb eodem Imperio, post Simonem illum Magum, insignem diabolicæ operationis & efficaciæ armaturam exhibuit Menander, discipulus eius, Samaritanus itidem ut ille, imposturis certè & carminum præstigiis longè magistrum post se relinquens. Sibi ipsi enim SERVATORIS nostri uendicabat honorem, séque è coelo salutis hominum ergò demissum esse nugabatur. Illud etiam docens: neminem unquam aliter ex certamine cum mundi architectis angelis congressum, uictorem abiturum, quàm si disciplinam magicarum præstigiarum suam omnem probè teneret, & quem ipse tradidisset baptismum subiret. Quo baptismo si quem dignatus esset, eum expertem senectutis, sempiternam & immortalem uitam uicturum esse dicebat. Meminit huius, quem modò nominauimus Irenæus, & item ex philosophis martyr & testis optimus Iustinus, Simonis illius atque Menandri huius mentionem faciens, atque ita dicens: Menander quidam, & ipse Samaritanus, in uico Caparatensi ortus, Simonis discipulus, non minus quàm ille dæmoniorum furore afflatus, permultos Antiochiæ uiuens magica arte seduxit, qui etiam sectatoribus suis nunquam eos morituros esse persuasit. Extant etiamnum illius discipuli nonnulli, qui hoc idem profitentur. Verùm enimuerò diabolicæ planè hoc erat solertiæ, per tales Magos, qui Christianorum sibi, prætextus gratia, nomen sumpsissent, ingenti diuinæ pietatis mysterio magicarum præstigiarum inurere calumniam, atque Ecclesiastica de animarum immortalitate & mortuorum resurrectione dogmata traducere atque euertere.

Baptismus Menandri.

Diabolus per Simonis & Menandri hæresim uehementissimè Christianismum oppugnauit.

B

CAPUT XIII.

Ebionis hæresis.

ATque illi quidem ita homines seducebant. Alii porrò, quum homines à professione & fide in CHRISTVM filium DEI omnino abstrahere non possent, tenuiorem de eo opinionem induxerunt. Hebionæos hos, maiores nominarunt: dignos prorsus qui appellationem eam obtinerent, directè & certò mentis eorum inopiam & mendicitatem declarantem. ita enim apud Hebræos mendicus uocatur. Siquidem purum tantum hominem CHRISTVM esse docuerunt, morum proficiente accessione iustificatum: qui ex Maria genitus primùm extiterit, & ex cõgressu Iosephi initium sumpserit: & præterea, quòd non facile quisquam per solam fidem in CHRISTVM saluus fieret, nisi etiam legis cæremonias seruaret, & eam uiuendi rationem sequeretur. Hæresi hac & secta in duas partes dissecta, alteri quidem, quæ modò diximus, senserunt: alteri autẽ admiserunt quidem illi, ex Spiritu sancto & Maria uirgine CHRISTVM natum esse: eundem autem quòd antea ab æterno fuerit, VERBVM & sapientiam principio carentis & æterni DEI esse pernegarunt. Proindéque & ii in eadem cum alteris illis uersati sunt impietate. Itidem enim ut illi, legis cultũ & obseruationẽ plurimùm cõplectebãtur. Ilicet & Apostoli epistolas omnes, apostatam & desertorem Paulum appellantes, reiiciebant: & soli quod secundum Hebræos erat, Euangelio adhærere perseuerabant. Et quum Sabbatum aliamque eorum obseruationem omnem ex æquo cum illis seruarent, nihilo-

Per solã fidem, hoc est, sine cæremoniis legis iustificatio est, per contrariã rationem.

Duplex Ebionitarum secta.

A nihilominus & nobiscum Dominicos dies ad CHRISTI resurrectionis memoriam colebant.

CAPUT XIIII.

EAdem ætate & Cerinthũ quendã alterius hæresis ducem fuisse, scriptor ecclesiasticus Caius commemorat, ita dicens: Sed & Cerinthus per reuelationes uelut à magno Apostolo scriptas, uerborũ portenta nobis tanquã per angelos ei tradita mentitus inducit, post resurrectionẽ astruens terrenũ futurũ CHRISTI regnũ: & carnẽ tum primas obtinentem, denuò cupiditatib. & uoluptatib. in Hierusalẽ inseruiturã. Atq; quũ sacrarũ DEI scripturarũ sit hostis, seducere homines uolens, mille tamen annorũ nuptiarũ celebritatib. destinatũ refert. Eius etiã Dionysius Alexandrinus in II. Promissionũ de Ioannis Apocalypsi libro, meminit: Cerinthũ, dicens, qui & à se nominatã Cerinthianã hæresim instituit, condignum idoneumq; figmento suo nomen sibi uulgo arrogare uoluisse. Disciplinæ quippe eius illam fuisse doctrinam: Terrenũ DEI regnum fore: & quarũ rerum ipse, qui corporis sui amans & admodum carnalis esset, cupiditate teneretur, uentris uidelicet, & earum quæ sub uentre sunt partium uoluptatis & exuberantiæ, in eis tanquam in somnis uitam peractum iri: hoc est, in epulis, compotationibus, coniugijs, & quibus hæc plausibiliora gratiosioraq; fore largiusq; prouentura putauit, diebus festis, sacrificijs, & uictimarum mactationibus. Hæc Dionysius. Irenæus autem, quùm alia etiam plura uertiginis plena deliramenta eius in primo contra hęreses libro proposuit, tum in tertio eiusdem operis de eo memoria dignam historiam recẽset, quam per traditionem Polycarpi Smyrnæi episcopi se accepisse dicit. Quum namque aliquando Ioannem apostolum balneo uti oporteret, atq; is futurũ cognosceret eò quoq; Cerinthum ingressurum, quanta potuit celeritate inde refugit, ne sub eodem quidem tecto unà cum illo manere iustũ esse opinatus. quod etiam ijs qui cum eo erant persuasit: Fugiamus, inquiens, ne balneum concidat, in quo ueritatis inimicus Cerinthus lauat.

Hæresis Cerinthi.

Regnum Christi in terris, mille annorum post resurrectionem. Chiliastarũ siue Millenariorum origo.

B

Ioannes apostolus præsentiam & cõspectum Cerinthi maximè fugit.

CAPUT XV.

PRæter has, quarta quoque à Simone breui tempore, quæ Nicolaitarum dicitur hæresis, uiguit: cuius & Ioannes in Apocalypsi meminit. Autor eius fuit Nicolaus, eorum unus qui unà cũ Stephano ad pauperum curam & ministerium in Actis Apostolicis sunt delecti. Is, ut Alexandrinus Clemens in tertio Contextionum libro ait, quum formosam haberet uxorem, eiq; post SERVATORIS assumptionem, ab Apostolis zelotypiæ crimen obiectum esset, in medium productam, quicunq; uellet, ducere eam iussit: ei'que facto congruens quoque adiecit dictum, ** * Abutendum esse carne, inquiens. Quo quidem ille uerbo, ut ego puto, non aliud, quàm carne ad illegitimas uoluptates non utendum, neque appetitui libidinum eius indulgendum esse insinuauit. Qui autem hæresim eius complexi sunt, factum simul dictumq; eius † sine iudicio sequuti, impudenter fornicatione utuntur. Sedenim Nicolaus, cum nulla alia muliere quàm coniuge sua consueuit: & ex liberis quos genuit, fœminę quidem in uirginitate consenuerunt, filium autem in * incorrupto cœlibatu quoq; permansisse scimus. Quę quũ citra controuersiam ita se habeat, satis apparet, quòd ille uxorem, propter quam zelotypus uisus esset, in medium Apostolorũ produxit, id uelut * repudiationẽ affectionis carnalis fuisse: eumq; per

Nicolaitarum hæresis.

ὅτι παραχρᾶσθαι δεῖ τῇ σαρκί.

De uero abusu carnis egregia doctrina & exemplum.

χωρὶς τινὸς βασάνου.

ἐν ἀφθορίᾳ.

ἀποβολὴν πάθους.

** De carnis huiusmodi abusu illustris est etiam sententia apud Cicer. lib. 1. de Legib. Quum animus cognitis perceptisq; uirtutibus à corporis obsequio indulgentiaq; discesserit, uoluptatemq; sicut labem aliquam dedecoris oppresserit, omnemq; mortis dolorisq; timorem effugerit, societatemq; carnis eiecerit, tum omnibus se natura coniunctum duxerit, cultumq; Dei & purã religionem susceperit, & exacuerit illam ut oculorum sic ingenij aciem ad bona deligenda, & reijcienda contraria, quæ uirtus ex prouidendo est appellata prudentia, quid eo dici aut cogitari poterit beatius?

τῷ παραχρᾶσθαι, &c.

* per abuſum carnis, continentiam, & accuratam uoluptatũ compreſſionem do- A
cuiſſe. Quippe qui iuxta SERVATORIS præceptum, duobus heris, uoluptati ſcilicet & Domino, inſeruire noluerit. Ferunt autem & Matthiam docentem ita tradidiſſe: Expugnandam quidem eſſe carnẽ, aliterq́; ea quàm ipſa fert utendum, neq; ei quicquam ad uoluptatem indulgendum: animam autem per fidem & cognitionem ueram alendam atq; augendam. Hæc de illis, qui à principio ueram & ſinceram fidei doctrinam adulterare quum conati eſſent, ſtatim tamen diffluxerunt, compendioſè diximus: ſuo loco etiam de reliquis dicturi.

Matthiæ Apoſtoli præceptũ optimum.

CAPUT XVI.

Perſequutio Christianorum ſub Traiano.

NEro quidem primus perſequi CHRISTVM eſt exorſus, Domitianus ſecũdus, tertius Traianus: ſub quo & priuatim & publicè, per urbes uniuerſis inſurgentibus populis, antiquitùs traditum eſt, ingentem contra nos concitatã fuiſſe perſequutionem. Quo tempore Simeonem quoq;, patruo IESV Cleopa, & Maria coniuge eius, quam & ſororẽ (quippe ueluti * conſponſam, atq; adeò filiam) DEI genitricis fuiſſe dicunt, nõ ex Anna & Ioachimo, ſed ex Salome & Ioſepho editam, ut dictum eſt, progenitũ, martyrij curſum abſoluiſſe conſtat: cui etiam poſt Iacobum Hieroſolymitanæ eccleſiæ ſedes commiſſa fuerat. Simeon iſte à quibuſdam hæreticis, uelut unus poſterorum Dauidis (nam ad id uſq; tempus inquirebantur) & regalis tribus Iudæ, ipſiusq́; adeò CHRISTI agnatus, delatus eſt: & propter eum, q̃ liberè pulchram profeſſionem profiteretur, grauis æmulatio & inuidia Principibus inceſſit. Hic quum diebus pluribus dura uerbera, quæ ei Atticus per tormenta inferebat, fortiter pertuliſſet, pari cum CHRISTO ſupplicio eſt affectus. Namque in crucem ſublatus, ad illum moriens tranſijt: quum quidem centum & uiginti peregiſſet B
annos. Scribit ſanè Egeſippus, quum eo tempore Iudæi regiæ ſtirpis & tribus inquirerentur, ipſius quoq; Simeonis accuſatores, quòd uidelicet ex eis eſſent, captos eſſe. Quòd ſi quis ueræ rationi atq; obſeruationi inſiſtat, rectè profectò Simeonem hunc ex illis fuiſſe dicat, qui Dominum ſuis ipſorum oculis uiderint, & auribus audierint. Apertum nimirũ indicium eſt, longæuitas ipſius: & quod diuinorum Euangeliorum ſcriptura, Mariæ Cleopæ, ex quo hunc prognatum eſſe ſuprà diximus, mentionẽ facit. Idem hiſtoricus & aliorum quorundã, qui ab agnato SERVATORIS fratre uno, cui Iudæ nomen fuerit, progeniti ſunt, meminit, quos ad eam quoque ætatem uixiſſe dicit: poſt id, quod antè expoſuit, quorundam ſub Domitiano pro fide in CHRISTVM peractum martyriũ. Scribit autem ad hunc modum: Venerunt igitur & præfuerunt eccleſiæ omni, uelut martyres & teſtes, † gentiles quoque Domini: & pace eccleſijs reddita, uſq; ad Traianum Cæſarem manſerunt: donec etiam, quem diximus, Simeon Cleopæ filius, Domini patruelis frater, per calumniam ab hæreticis eodem modo apud Atticum conſularem delatus eſt. Qui dies multos tortus, ita martyrium obijt, ut omnes, atque ipſe etiam Atticus, mirarentur, hominem centum & uiginti annos natum, tantũ perferre tormenti. Et is tandem in crucem agi eſt iuſſus. Paululùm autem hiſtoricus digreſſus, ubi ea quæ commemorata ſunt dixit, deinde & illa addit: quòd ad ea uſq; tempora, Eccleſia pura & incorupta permanſerit uirgo, in locis obſcuris & caliginoſis adhuc, ſi qui tum extiterunt qui ſanam doctrinam ſalutiferæ prędicationis corrumpere ſunt conati, deliteſcentibus. Poſtquam autem ſacer Apoſtolorum chorus diuerſo mortis genere uitam finijt, generatioq́; eorum prętcrijt, qui auribus ipſi ſuis diuinam ſapientiam audiuerant: tum primùm impiorum ſeductorum, per * peregrinorum doctorum deceptionem,

συνύνυμφον.

Martyrium Simeonis Epiſcopi Hieroſolymitani.

Simeõ iſte annos 120. uixit.

οἱ ἀπὸ γένους κυρίου.

Eccleſia uſque ad tẽpora Traiani, perinde atq; uirgo, ab hæreticis incorrupta fuit.

ἑτεροδιδασκάλων.

A nem, coitio & conspiratio initium cepit. Qui deinde nullo iam ex Apostolis re„ liquo, nudo (ut dicitur) capite contra ueritatis prędicationem, falsò nominatam „ cognitionem promulgare sunt ausi. Et hæc quidem Egesippus. Nos porrò reliquum Traiani imperium historiæ huic subiungamus.

Hæreticorum origo.

CAPUT XVII.

Persequutio igitur tum ad summum peruenerat: adeò ut etiã Plinius Secundus, inter prouinciæ rectores præcipuus, quòd tantã martyrũ esse uideret multitudinẽ, ad Imperatorẽ scribendũ, & turbam tãtam eorum qui pro fide cęsi essent, ei significandam duxerit. Illo etiam addito, non quicquam sceleris contra leges Christianos committere, præterquam quòd cum primo diluculo consurgentes, CHRISTUM tanquam DEUM laudibus celebrent, à sceleratis omnibus flagitijs alienissimi. Quibus uerbis Traianus flexus, ei rescripsit: Christianorum quidem gentem non inquirendam esse, oblatos uerò puniri debere. Proinde uis & persequutio ea aliquatenus quidem cohibita est: non tamen res Christianorum, ab insidijs eorum qui illos affligere cõstituissent, tutæ prorsus fuere. Alicubi enim populus ipse, alicubi uerò & præsides locorum contra nos insurgebant. Et quamuis * publicè in uniuersum persequutio mandata & promulgata non esset, seorsim tamen per prouincias ea exercebatur, ut sic quoque quamplurimi fierent martyres. Hæc Tertullianus in defensione sua, quam Romana conscripsit lingua, commemorat hisce propè uerbis: Atqui inuenimus, inquisitionẽ quoq; in nos prohibitam. Plinius enim „ Secundus, quum prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibus„ dam gradu pulsis, ipsa tandem multitudine perturbatus, & quid de cætero age„ ret nescius, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans, præter obstinatio„
B nem non sacrificãdi, nihil se scelerati de eis comperisse. Insinuans quoq; & illud: „ Surgere atq; conuenire summo mane Christianos, & CHRISTUM tanquã DEUM carminibus laudare: & ad conseruandam eorum disciplinam, homicidium, „ adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibere. Ad quæ Traianus „ rescripsit, Christianos inquirendos non esse, oblatos autem puniendos. „

Plinius Iunior de Christianorum persequutione.

Rescriptũ Traiani de eisdem.

** προφανῶς καθολικῶς.*

CAPUT XVIII.

Eo tempore adhuc Romæ Clemens enituit, & Ignatius ecclesiam Antiochenam rexit. Papias autem Hierapoli scriptis edendis operam dedit. Vixit etiam Pancratius, & Smyrnensium antistes Polycarpus. quorum illi quidem Petri discipuli: Polycarpus autem, eius qui supra pectus Domini recubuit, sectator fuit. Clemens porrò Romæ illustri loco natus, genusq; suum ad Imperatores Romanos referens, † Fausti cuiusdam & Matthidiæ filius, uarijs Græcorũ disciplinis eruditus, atque in omni genere scientiarum summè exercitatus, Apostolorum principis familiaris fuit, sicuti antea à me dictum est: à quo arcana CHRISTI sacra edoctus, Euangelium promulgauit. Quum autem imperata Traiani non faceret, in ciuitatem quandam obscuram & desolatam ** * Chersoni uicinam est relegatus. Multisq; casibus propter CHRISTI confessionem conflictatus, tandem ancora ferrea è collo eius suspensa, in altum mare proijcitur. De quo, supra opinionem pręsentis memorię quiddam accidit. Siquidem mari diebus septem ad tria millia passuum diuiso, multi eò eunt, & martyris corpus exosculantur, templo diuina uirtute excitato. Et quum aliquãdo mare, ut assolet, diuisum esset, populusq; stata ibi sacra peregisset,

Clementis Romani martyrium.

† Alij habent, Faustini.

** τῇ Χερσῶνι παρακειμένην. Chersonẽsam alij uocãt.*

Miraculũ ingens de corpore Clementis defuncti.

o

** Clemens iussu Traiani in insulam est deportatus: in qua duo millia Christianorum ad secanda marmora damnatorum inuenit.

ſet,atq; inde rurſus reuerteretur: euenit, ut per parentum obliuionem illic puer A quidã relinqueretur. Atq; ubi mare in ſeſe rediijt, puer tenellus etiamnum undis eſt obrutus. Deinde quum rurſum fluctus receſſiſſent, parentes eò acceſſere, & puellum ſaluum & ualidum loculis ſancti martyris aſſidentem repererunt. Qua re cognita, intellexerunt, eum per inhabitantem ibi gratiam fotum, & citra nocumentum à feris marinis cõſeruatum eſſe. Quapropter Apoſtolo, quem decuit atque oportuit, honore habito, cum puero ſuo domum ſunt reuerſi. De Clemente hoc antea quoq; diximus. Epiſtolam huius nomine editam, magnam & admirandam, Euſebius Pamphili attingit: quam Romanæ eccleſiæ nomine, Corinthijs, quum apud eos tum ſeditio eſſet, ſcripſit. eam & antiquitùs & ſuo tempore publicè in eccleſia lectam dicit, in qua multis ſententijs epiſtolæ Pauli ad Hebræos utitur. Fuit & alia ſub huius nomine epiſtola, priori illi longè impar: quam ueteres ignoraſſe, idem Euſebius ſcribit. qui porrò & exigua eius ſcripta, quæ Petri & Appionis eſſe ait dialogum, reprobat: quæ nimirum ſinceram certamq; Apoſtolicæ orthodoxiæ formam retinere negat. Ego uerò illi, ſi de eis quæ nunc apud nos Clementina dicuntur, ſentit, non aſſentior: ea enim Eccleſiæ recepta ſunt. Si uerò præterea aliqua ſint alia, nihil refragor. Hunc autem & Apoſtolicarum conſtitutionum, & ſacrorum quoque canonum, autorem eſſe credimus. Cæterùm de epiſtola ad Hebræos anceps eſt opinio, hiccine an Lucas Euangeliſta eam tranſtulerit à Paulo, cuius natiua & propria eſt, primùm dictatam.

Clementis Romani ſcripta.

Canones Apoſtolici Clementis.

De Epiſtola ad Hebræos.

CAPUT XIX.

Ignatij Antiocheni Epiſcopi rés.

Qui Clementis res ſic ſe habuere. Ab omnibus autem celebratus Ignatius, ſecundus in Antiochena eccleſia Petri ſucceſſor, quum Traiani, qui tum Antiochiæ erat, non deſineret reprehendere ſuperſtitionem, uinctus Romam ut ibi leonibus eſca obijceretur, ſi fidem CHRISTI non abiuraret, miſſus eſt: & Aſiam cum firma militum cuſtodia uinctus peragrans, eccleſias que oppidatim adiens, ſermonibus familiaribus & cohortationibus confirmabat. Et quoniam tum primũ hæreſes paulatim liberius ſe proferre auderent, ut ſibi ab eis cauerent, doctrinæq; Apoſtolicarum traditionum conſtanter inſiſterent, admonebat. Quod ut illis certius perſuaderet, in literas cohortationes ſuas referendas eſſe duxit. Itaque Smyrnæ quum eſſet, ubi Polycarpus eccleſiam regebat, epiſtolam unam ad Epheſiorum eccleſiam dedit, Oneſimi paſtoris mentionem faciens. Aliam autem Magneſiæ ad Mæandrum ſitæ ſcripſit, in qua Epiſcopi cuiuſdam Damę meminit. Aliam item ad eccleſiam quæ Trallis fuit, miſit, cui tum Polybius pręfuit. Quartam porrò ad Romanam ſcripſit eccleſiam, cum ampla exhortatione, ne quod martyrio eius obijcerent impedimentum: néue propter animorum imbecillitatem quicquam agerent, ut ipſe concepta optataq; ſpe ſua excideret. Operæprecium uerò eſt, uerba aliqua linguæ illius, ad fortitudinis & fidei eius magnitudinem declarandã, » hiſtoriæ huic apponere. Scribit enim ad hunc modum: Ab ipſa Syria Romam » uſq;, terra mariq;, diu noctuq; cum beſtijs mihi depugnandum eſt. cum decem » uidelicet leopardis: hoc eſt, militari manipulo, qui beneficijs affecti longè etiam » deteriores fiunt. Verùm iniurijs eorum magis etiam magis que erudior. Ve» runtamen ea de cauſa iuſtificatus non ſum. Quàm uelim mihi iam adeſſe, quæ » in me deſtinatæ paratæq; ſunt beſtiæ, quas etiam ut quamprimum reperiam o» pto. Eas per aſſentationem & palpationem demulcebo, ut me quàm celerrimè » deuorent. Atq; etiam ſi id facere nolent, ego eas uim illis inferens incitabo. Date mihi

Epiſtolæ eius.

Pectus martyrij cupidiſſimum.

B

A mihi quæso hanc ueniam. Quid mihi expediat, noui. Nunc enim demùm disce-
» re incipio, nihil optare aut desiderare rerũ omniũ & inuisibilium & uisibilium,
» nisi ut ad IESVM CHRISTVM ueniam. Ignes, cruces, bestiarum cohortes, dissi-
» pationes ossium, membrorum concisiones, totius corporis commolitiones, &
» diaboli tormenta & supplicia in me progrediantur, ut modò ad IESVM CHRI-
» STVM perueniam. Atq; hæc Smyrnæ scripsit. Quum autem Troade esset,
per literas cum Philadelphiæ ecclesia colloquutus est. Epistolã quoq; ad Smyr-
næos dedit, & aliam item seorsim ad episcopum eorum Polycarpum, simul & ut
uirum diuinum honorans, & uelut Apostolico pastori (quippe & ipse pastor
bonus) gregem commendans: additis quoque precibus, ut curam illius habere,
& quæ optima essent, eum docere uellet. In epistola ad Smyrnæos, uerbis qui-
busdam insignibus de CHRISTO utitur: quæ unde desumpserit, non satis scio.
» Ego uerò etiam post resurrectionem in carne, inquit, eum uidi, credoq; eum es-
» se. Et quum ad Petrum & eos qui cum eo erant uenit, eisq; dixit, Accipite, con-
» trectate, & uidete me non esse dæmonium incorporeum: statim eum tetigerunt,
» & crediderunt. Sed & ipse Irenæus martyrium eius nouit, & epistolarum e-
ius Polycarpus mentionem facit. Irenæus de eo sic scribit: Quemadmodum no-
» strorum quidam dixit, propter professionem atque testificationem de DEO ad
» bestias condemnatus: Frumentum sum DEI, & per bestiarum dentes commo-
» lor, ut purus sincerusq; inueniar panis. Polycarpus autem in epistola sua ad
» Philippenses, hisce uerbis, eius meminit: Obsecro igitur uos omnes, ut magistra- Præclarum exemplum τῆς πειθαρχίας, hoc est, obedientiæ quæ magistratibus debetur.
» tibus obediatis, & omnem patientiam exerceatis, quam ad oculum uidistis, non
» solum in beatis uiris Ignatio & Rufo & Zosimo, sed etiam in alijs nostræ pro-
» fessionis hominibus, atque adeò in ipso Paulo, & reliquis Apostolis: illud per-
» suasum habentes, quòd illi omnes non in uanum cucurrerint, sed in fide & iusti-
» cia: & quòd in debito destinatoq; eis loco sint apud Dominum, cui etiam com- Locus sanctorum post obitum.
» passi sunt. Non enim præsens complexi amauerunt seculum, sed eum qui pro
» nobis mortuus est, & qui propter nos à DEO est resuscitatus. De epistolis e-
» ius ita scribit: Scripsistis mihi & uos, & Ignatius, ut quũ quis in Syriã ierit, literas
» ad uos perferat. quod quidem curabo, opportunum nactus tempus. Et rur-
» sum: Epistolas Ignatij ab eo ad nos missas, & alias item, quas nobiscum habui-
» mus, ita ut iussistis, ad uos misimus. Quæ quidem literis hisce nostris sunt adiun
» ctæ, quibus multum adiuuari poteritis. Complectuntur enim fidem, & patien-
» tiam, & ædificationem omnem, quæ ad CHRISTVM nostrum refertur. Ro-
mæ porrò quum prius uaria tormenta pertulisset, neque quicquam de constãti
decentiq; sua sententia remisisset, postremò in medio theatro duobus leonibus
obiectus, martyrio est defunctus. & carnes quidem eius atque ossa teneriora be- Ignatij martyrium.
stiæ deuorarunt: quæcunque autem firmiora reliqua fuere, multo deinceps tem
pore Roma Antiochiam ab sodalibus sectatoribusq; eius sunt perlata. Hæc de
ipso diuino Ignatio.

CAPUT XX.

Papias uerò Hierapolitanus, & ipse uita Apostolica clarus fuit, mul-
taq; Ecclesiæ scripta reliquit: quorum quinque tantum, quæ Domi- Papiæ Hierapolitani antistitis res.
nicorum sermonum expositionem inscripsit, circumferũtur. Eorum
» Irenæus quoque mentionem facit, ita inquiens: De ijs Papias, Ioan- De uerbis Domini libri eius.
» nis quidem auditor, Polycarpi autẽ sodalis, uir priscus, scripto testatur, in quar-
» to uoluminis sui libro. Quinque enim composuit. Papias porrò ipse, in procœ-
mio scriptorum suorum, se oculis suis Apostolos nõ uidisse, sed fidei professio-

nem ab eis qui illis noti atq; familiares fuerint, addidicisse, hisce uerbis innuit: A Non grauabor enim, inquit, quęcunq; à presbyteris rectè didici, ac rectè memini, " ueritatē eorū interpretatione cōfirmans, tibi exponere. Minimè enim ijs sum, ut " multi, delectatus, qui multa diceret, sed qui uera doceret: neq; qui aliena, sed qui " à Domino, & ab eis quibus cum ipsa ueritate cōsuetudo fuit, de fide tradita præ " cepta cōmemorarent. Quod si quando aliquis presbyterorum sectator adueni- " ret, eorū ipsorū requirebā sermones: quid scilicet Andreas, quid Petrus dixisset: " quid Thomas, aut Philippus, aut Simon, aut Iacobus: aut quid Ioānes, aut Mat- " thæus, aut quid alius quisquam Domini discipulorū: aut quid etiā Aristion, & " Ioannes presbyter, & ipsi discipuli Domini dicant. Nō enim tantū me libris ad- " iuuari, quantum uiua & præsenti uoce, arbitratus sum. Notandum porrò est, " bis eum in scripto hoc Ioannis nomine uti: primò quidem, ubi Apostolorū nomenclaturam instituit, ut dilectum illum intelligere liceat: secundò autem loco, Aristionem & Ioannem adijcit, & presbyterū uocat. Cuius quidam ignorantes † commune cum Apostolo nomen, posteriores duas Ioannis epistolas, & Apocalypsim, Apostolo ipsi adscripserunt. Ephesi namq; presbyter quoq; iste uixit, ubi etiam nunc duo extare dicuntur monumenta, quæ eodem nomine Ioannis feruntur. Quandoquidem autem idem Papias alia quoque admiranda quædam in libris suis refert, à decessoribus suis per manus sibi tradita, agedum de eis quoq; pauca dicamus. Statim enim Philippum, eum qui Hierapoli fuit, & filias prophetissas, ut antea dictum est, habuit, unum ex duodecim Apostolis, non ex septem illis diaconis, quos in Actis recenset Lucas, fuisse memorat: & se cum filiabus eius colloquutum esse ait, unde intellexerit ætate ea mortuum quendam resurrexisse. De Barsaba sanè quidem, qui Iustus cognominatus in Actis dicitur, illud refert: quòd ueneno pestifero hausto, nihil senserit per Domini gratiā detrimenti. B Sed & alia plurima ex maiorum sine scripto traditione accepta, ut parabolas & doctrinas SERVATORIS quasdam, & item alia fabulosè quodam modo commemorat. Mille quoq; annorum post mortuorum resurrectionem fore dicit CHRISTI regnum, corporaliter in hac terra producendum. quod illum ignorantem promissiones arcano quodam mysterio esse editas, ita crassius accepisse credo: quippe qui mente acri non fuerit, id quod ex oratione eius conijcere licet. multos tamen in eandem æmulationem, uetustatem uiri admiratos, pertraxit: sicuti Irenæus, & si quis præterea alius eiusdem cum illo est sententiæ & opinionis, ostendit. Quin alias etiam se, ab eis qui dicti sunt, Aristione & presbytero Ioanne, traditiones habere dicit: ad quas studiosos reijciens, quæ de Marco & Matthæo euangelistis tradit, necessariò hic persequenda esse putaui. Ita enim scribit: Hoc quoq; Ioannes presbyter dixit: Marcus, quòd Petri es- " set interpres, quæ memoriæ commendauerat, certò & diligenter conscripsit, nō " tamen seruato dictorum factorumq; CHRISTI ordine. Non enim audiuit, ne- " que consectatus est Dominum: sed posterius, ut dixi, Petri discipulus fuit: qui " quidem ex usu auditorum doctrinam suam promulgauit, non ordine sermones " & oracula Domini commemorauit. Quapropter minimè hallucinatus est Mar " cus, sic pleraq; scribens, ut ea memoria fuerat consequutus. Vnum enim hoc sibi " in scribendo proposuerat, ne quid eorū quæ audisset, omitteret, ne'ue à ueritate " aberraret. Matthæus uerò sermone Hebraico librum suum composuit: quem " deinde, ut quisq; potuit, est interpretatus. Vtitur idem Papias testimonijs & " autoritatibus ex priore Ioannis, & itidem ex priore Petri epistolis. Addit præterea * historiam aliam, de muliere, quæ multis criminibus apud Dominū per calumniam sit delata. Et Papiæ quidem scripta ad hunc se habent modum.

τὴν ὁμωνυμίαν.

Philippus Apostolus filias prophetantes quoq; habuit.

Mille annorū Christi in terris post resurrectionem regnum.

Qui opinionis & hæresis eius sunt, χιλιασταὶ, hoc est, millenarij dicūtur.

Eam Euangelium secundum Hebræos continet. Euseb. li. 3. cap. ult.

Floruit

A

CAPUT XXI.

Quadratus & Aristides, uiri Ecclesiastici.

FLoruit autem eo tempore diuinus quoque Quadratus: cui nihil eorũ donorum, quæ Apostolicos decent successores, defuit. Itidem uerò & Aristides, uir ætate ea ingenti fidei nostri æmulatione & ardore flagrans. Ambo doctrina, feruore, & uitæ Christianæ moribus pares: ambo etiam orationes ad Aelium Hadrianum, qui Traiano in imperio successit, quibus Christianum dogma defendunt, cõposuerunt, quum improbi quidam homines ecclesias urgere atque persequi aggrederentur. In quibus orationibus uidere est, nõ exigua eorum uirorum splendidæ mentis Apostolicæque & rectæ doctrinæ indicia. Quadratus quidem certè priscam sinceritatem & fidẽ suã satis declarat ijs ipsis quæ sequuntur uerbis: „ SERVATORIS autem nostri opera semper præstò fuere. Ingens est enim eorum qui ab eo sanati sunt, multitudo. „ Multi qui à mortuis resuscitati sunt, non solum quum curarentur & exuscitarentur, sed postea etiam uiuentes continuè apparuerunt: & non tantùm quũ SALVATOR in terris uersaretur, uerùm post discessum quoque eius longo uixerunt tempore, adeò ut nonnulli etiam ad nostram durauerint ætatem.

CAPUT XXII.

Christianismus florens.

AC res quidem nostrę ita florebant, quotidianumque incrementum capiebant, radicibus Apostolicorum uirorum, qui tum multi in uita erant, doctrinæ altè actis, & sanctorum martyrum sanguine ubertim rigatis. Iudęorum autem natio frequentibus, alijsque super alias accumulatis cladibus admodum accidebatur. Decimus octauus imperij Traiani

Nouæ Iudæorum clades sub Traiano apud Alexandriam & Cyrenen, atque in Aegypto.

B agebatur annus, quum Iudæorum rursus excitatus est motus: qui quod reliquũ eius populi fuit, sustulit. Quum etenim grauis & seditiosus eos afflasset spiritus, qui iram uindictamque uehementius commouit, tumultum aduersus ciues suos Græcos in ciuitate Alexandrina, in Aegypto, & uicina ei Cyrene conciuerunt. Quo deinde paulatim gliscente, qui proximè consequutus est, anno, maximum cõflarunt bellum.* Tenebat tum cum imperio prouinciam Aegyptum Lupus. Et primùm quidem Iudæi superiores esse: Græci autem ex turpi & fœda fuga congregati, ex improuiso Iudæos Alexandriæ adoriri, & partim ferro cædere, partim captiuos abducere. Itaque qui Cyrenæ erant, subsidio tali amisso, cunctam percurrunt Aegyptum, quam Lupus adhuc administrabat: & quam possunt, impunè inferunt cladem. Ea re permotus Traianus, Martium Turbonem eò cum ualido mittit exercitu, qui cum Iudæis cominus congrederetur: & classem maritimã, peditum equitumque consequuntur auxilia. Martius porrò breui multis uariisque certaminibus commissis, belloque fortiter confecto, plurimas myriadas Iudæorum, non Cyrenaicorum solùm, uerùm Aegyptiorum quoque, qui regi suo Lucæ (ita enim dicebatur) auxiliaria tulerant arma, cõtrucidat. Veritus autem Traianus, ne illi quoque qui in Mesopotamia erant, pari modo popularibus suis bellum inferrent: Lucio Quinto mandat, ut prouinciam suam Iudæis oppressis repurget. Quapropter ille occultè copijs militaribus cõparatis, illos aggressus, tantam eorum ferro concidit multitudinem, quanta nõ facile sub numerum cadere possit. Eamque ob causam Lucium prouinciæ Iudææ præfecit Imperator: sicuti id quoque profani Annalium scriptores memoriæ prodidere.

Iudæi hic ducẽ habuerunt Andream.

Lupus Aegypti præfectus.

Martius Turbo.

Item in Mesopotamia.

Lucius Quintus Iudææ præfectus.

* *In motu isto Iudæi cædibus contenti non fuerunt, sed humanis carnibus uesci cœperunt. Cyprij etiam ab eis ingenti clade, duce Iudæorum Artemione, sunt affecti. Iudæi conspiratione facta, passim ducenta & quadraginta millia hominum contrucidarunt.* Dion. Oros.

CAPUT XXIII.

A

a Ego quidē in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam præfecti manū armaui. Traianus apud Plin. iuniorē in Panegyrico. Traianus quoq; ad amicos dixit: Talem se eße Imperatorem priuatis & ciuibus, qualem sibi ipse imperatorem priuatus optaßet. Idem fiscū lienem uocauit: quòd eo crescēte, reliqui artus tabescerēt.

Traiani principis æquitas.

b Decebalo eorum duci pacem dedit.

ἐν ἀποῤῥήτοις ἐμηνύσε.

Traianus Antiochiā à Persis captam recuperauit.

Martyriū quinq; uirginum Antiochiæ.

Miraculū de carū cineribus.

TAm studiosus autem fuisse fertur Traianus iuris & iustitiæ, & tam ab improbitate alienus, ut aliquando ensem strictum præfecto urbi in conspectu omnium dederit, atque dixerit: a Cape ferrum hoc, & siquidem rectè imperium gessero, pro me: sin aliter, contra me hoc utere. Idem Dacos uicit, & de eis triumphauit. b Sub eo quoque Persæ ad Antiochiam usq; excurrerant: eiq; urbi per pacis conditiones captæ, tributum simul & præsidium imposuerāt. Continuò suis auxilium fert Imperator: & quum ad fines eorum uenisset, † per notas illis scribens, clàm significat, ut præsidiū quod ibi Persarum rex reliquisset, necarent: se ad auxilium eis ferendum, Persicumq; metum tollendum, præstò adesse. Illi, quod iussi fuerant, faciunt. Et ipse cū Persis prælio congressus, rege eorum cæso, clarissimaq; reportata uictoria, quē uoluit eis regem dat. Et inde in eam urbem uictor ingressus, multis eam ædificijs exornat, multos etiam Christianos interimit. In quibus, & quinque uirgines fidem palàm profitentes comburit, & ossibus earum ad summum combustis, cineribusq; æri commistis, ahena quædam & alia uasa fieri curat, eaq; publico lauacro, quod ipse magnificentissimè construxerat, dicat. Verùm enimuerò quicunque eò lauatum ingrediebantur, quamprimùm calidas attigissent aquas, caligine simul & uertigine correpti, cum impetu inde procurrebant & concidebant. Causa uerò eius mali cognita, Traianus ut alia ex ære puro uasa balneo parentur mandat: priora autem illa in fornacibus conflata, in quinq; transformat statuas, easq; uirginum combustarum forma & habitu pro balneo collocat.

CAPUT XXIIII.

B

Aelij Hadriani imperium.

** neptis ex sorore sua. Dion.*

Extremū Hierosolymorū excidium, & gentis Iudæorum internecio sub Hadriano.

b Iul. Seuerus in Iudæā missus ab Hadriano, arces 50 diruit, & uicos 980 ferro & igni uastauit: Dion. Oros. libro 7 cap. 13.

Ariston Pellæus historiarum scriptor.

** Hoc est, quinquies centena & octuaginta millia.*

Recidiua Hierosolyma Aelia dicta.

Hadriano solis concedita.

VNdeuiginti annis, & mensibus sex, Traianus imperium administrauit: & moriens, id Hadriano * sororis suę uiro reliquit. Publica is statim ciuitatibus remittit debita, & uectigalia multa Romanis donat, unde ei in urbe diuini decreti sunt honores. Nicæam & Nicomediā, quæ motu terræ multum detrimenti cæperant, firmo circundat muro. Leges quoque ad Draconis & Solonis Atheniensium legislatorum imitationem promulgat. Rebellasse etiam sub ipso Iudæos, & templum Hierosolymis restituere uoluisse, dicunt. Qua de causa Hadrianus * quinquaginta & octo myriadas eorum uno die interfecit: & quæcunq; ex uetustis ædificijs reliqua adhuc fuerant, diruit prorsus, b & solo ita ęquauit, ut ne lapis quidem super lapide permaneret, & oraculum SERVATORIS ad exitum suum perductum, uerborum eius certitudinem corroboraret. ciuitatisq; totius pomærijs plurimùm cōtractis, denuò eam suo sub nomine excitauit: & appellatione sua ei imposita, Aeliam uocauit, atque in ipso templi adyto statuam ipse suam collocauit. Quam si quis non ineptè abominationē desolationis nominet, in loco sancto, iuxta SERVATORIS dictum, stantem, minimè is iudicio meo errarit. Solis autem Gręcis incolendam eam dedit. Idem Hadrianus templum etiam Cyzici extruxit, maximum & celeberrimum: & item urbem, eam quæ hodie quoq; nomen eius obtinet, Hadrianopolim. Quæ uerò & Ariston Pellęus de postrema Iudæorum obsidione literis prodiderit, commodum fuerit ex uerbis eius cognoscere. Porrò rebellione atque defectione Iudæorum longius rursum progressa, Rufus Iudææ pręfe- «
ctus, acceptis ab Imperatore militaribus copijs, & uecordia eorum, pro occasio- «
ne bene gerendæ rei, subinde usus, infestis cōtra eos signis est progressus: & plu- «
rima passim millia uirorum simul & fœminarum, atque etiam puerorum conci- «
dit,

A dit, bellicꝙ iure loca eorũ direpta in potestatem suam redegit. Dux Iudæorum
» tum Barchochebas erat, quod nomen stellam significat: cætera uir sanguinarius
» & prædator: ex nomine autem suo perditis mancipijs prodigiose persuaserat,
» coelitus se lucem demissum esse, quæ afflictos atque oppressos illustraret. Quam
» maxime autem bello flagrante, decimo octauo imperij Hadriani anno, ad Bit-
» theram ciuitatem munitissimam, nec ita longe à Hierosolymis sitam, quum diu-
» turnior obsidio instituta, rebellesꝙ & rerum nouarum studiosi, fame ac siti ad
» extremum exitium redacti essent, & qui eis tantę uecordiæ autor fuisset, dignas
» per uindictam dedisset pœnas, gens tota ex eo tempore, uicinam in circuitu Hie
» rosolymis regionem prorsus attingere prohibita est. id'que sic constitutione &
» sanctione Hadriani factum: qui hoc sic iussit, ut illi ne aspicere quidem ex loco
» quopiam editiore patrium solum possent. Ad hunc modum urbs Hierosolymorum Iudaicum populum, antiquissimos suos colonos, internecione summa amisit, & postea ab aduenis culta atque inhabitata, ut Romana plane ciuitas, in Imperatoris Aelij Hadriani honorem Aelia est appellata. Ac sic quidem etiam sub hoc Iudæi extremum contra CHRISTVM per furorem perpetrati piaculi luere supplicium. Nos autem rursum ad diuinorum uirorum descendamus successionem.

Barchochebas perduellis iste, Iustino philosopho & martyre teste, apud Euseb. libro 4. cap. 8. Christianos solos, nisi Christũ abnegassent, atque blasphemijs incessirent, ad grauissima supplicia trahi iussit. Habuit ætas quoq; nostra in Germania suum Barchochebã, stellæ insignibus superbum.

CAPUT XXV.

Romani Pontifices.

DVodecimo imperantis Traiani anno, quum Euarestus pontificatum Romæ octo annos gessisset, Alexander quintus à Paulo & Petro successor ecclesiam regendam suscepit. Qui tertio Hadriani imperij anno, decennio in Episcopali functione expleto, Xysto eam cõcessit. Duodecimo porro Hadriani anno, quum Xystus decennium itidem ecclesiæ præfuisset, Telesphorus ei successit. B Verum & hoc undecimo pontificalis ministerij sui anno, uita per martyrium defuncto, ut Irenęus inquit, Hyginus prouinciam eius est sortitus: primo imperij Antonini, qui Pius est dictus, anno. Hygino porro post quartum annum mortuo, Pius successit. Atque huic rursum Anicetus, uigesimo imperantis Pij anno. Anicetus autem undecim annis ecclesia Romana administrata, Soteri eam reliquit. Cui post annos octo Eleutherus est suffectus, duodecimus à Petro successor, quum decimumseptimum annum M. Antoninus cum filio Romanum regeret imperium. In Alexandrina ecclesia Primus, quartus ab Apostolis episcopus fuit. Ei, quum duodecim annos pontificale obijsset munus, Hadriano tertium imperante annum, Iustus est surrogatus. Circiter duodecimum autem eiusdem imperij annum, anno præterea uno & mensibus aliquot intercedentibus, ecclesiæ eius administrationem Eumenes est sortitus, quum quidem Iustus undecim ei præfuisset annis. Eumenes uero tredecim annis episcopatum tenuit. Cui Marcus succedens, decem annis curam pastoralem gessit. Marco Celadion suffectus, qui quatuordecim annis episcopatu functus, successorem habuit Agrippinum, nonum ecclesiæ eius ab Apostolis episcopum. Apud Antiochenos post Heronem, ecclesiam rexit Cornelius. Huic quinto Apostolicę successionis gradu Eros successit: deinde sextus Theophilus, & post hunc septimus Maximinus. Hierosolymitanorum autem episcoporum tempora literis mandata non sunt, quos breuis admodum æui fuisse constat, quindecim ex ordine, ut quidem memoria sine scripto est proditum, Hebraici generis omnes, recteꝙ officio suo functos, quod CHRISTI doctrinam & professionem probe tenuerint. Quæ res effecit, ut ad episcopatum eum ab ecclesia Hierosolymitana, quæ ab Apostolorum tem-

Pius annis 15. cathedram obtinuit.

M. Aelius Antoninus Philosophus, & L. Aelius Cõmodus Verus, Diui fratres, æquo iure imperiũ administrarunt annis 11. M. Antoninus solus annis 4. cũ Cõmodo filio itidẽ ãnis 4.

Alexandrinæ ecclesiæ episcopi.

Antiocheni episcopi.

Hierosolymitani.

pore ex fidelibus Iudæis ferè tota constabat, & usque ad extremam obsidionem perdurabat, sint delecti. Eorum itaque episcoporum qui ex circũcisione Christianam professionem ritè sunt complexi, & mutuis Iudæorum seditionibus atque uesaniæ fuerunt reliqui, catalogum à primordio exponere conuenit. Primus itaque fuit Iacobus, frater Domini dictus: secũdus, Simeon: tertius, Iustus: quartus, † Zachæus: quintus, Tobias: sextus, Beniamin: septimus, Ioannes: octauus, Matthias: nonus, Philippus: decimus, Seneca: undecimus, Iustus: * Lebes, duodecimus: Ephrem, tredecimus: quartusdecimus, Ioseph: & quindecimus, Iudas. Quibus post euersionem urbis, ex gentibus successit Marcus. Tot Hierosolymis ab ipsis usqꝫ Apostolis, ad eum quem diximus Iudam, ex circumcisione fuerunt episcopi. Totidem, ut exposuimus, aliarum maximarum ecclesiarum gubernatores. A

† Alij Zachariam nominãt.

* Alij Leui uocant.

CAPUT XXVI.

Hac ipsa ætate Hadriani, Iustinus etiam ex philosophis martyr, inter præcipuos est habitus, germanus & sincerus ueræ philosophiæ amator, & in Græcorũ disciplinis egregiè exercitatus. Sedenim quis qualis'ue fuerit, & quemadmodum à Græcorum erroribus ad germanã philosophiam transierit, commodissimum fuerit ex ipsius uerbis recognoscere. Quùm enim aduersus Grecos & gentiles pro Christianis orationes scripsit, qui bus repugnare atque refragari illi non potuerunt: tum Romæ, ubi uitam degebat, Antonino Pio Imperatori & Senatui Romano pro nobis Apologiam exhibuit, ita eam inscribens: Imperatori Tito Aelio Hadriano Antonino Pio Augusto, & Verissimo filio Philosopho Cæsari, & Lucio Philosophi Cæsaris, & Pij adoptione filio, amatoribus doctrinæ, sacroqꝫ Senatui & populo Romano uniuerso, pro eis qui ex omni hominum genere iniquissimè inuidia laborant & affliguntur: Iustinus † Priscus Bacchij filius, Flauia noua ciuitate Syriæ Palestinæ oriundus, orationem atqꝫ deprecationem hanc obtuli. Et in eadem oratione se non temerè, sed iudicio ad Christianam professionem peruenisse, ita refert: Ego quidem, qui Platonicis delectarer disciplinis, quum Christianos calumniose deferri audirem, uideremqꝫ eos impauidos interritosqꝫ esse ad mortem, & quæcunque horrenda mortalibus uidentur: consideraui ipse mecum, fieri omnino non posse, ut illi in flagitijs delicijsqꝫ uiuerent. Quotus enim quisqꝫ uoluptatis consectator & libidinosus, quiqꝫ humanarum carnium dapibus delectetur, bono sibi mortem esse putet? ut per eam cupiditatibus delicijsqꝫ suis priuetur: & non potius illud agat, ut semper hanc uitam uiuat, magistratusqꝫ & leges fallat, nedum seipsum ad cædem offerat? In Apologia ea illud quoqꝫ scribit: Non absurdum uerò fuerit, Antinoi quoque hic meminisse, qui non ita pridem decessit, quem omnes ueluti Deum per timorẽ colere sustinuerunt: quũ quidem omnes probè sciuerint, & quis fuerit, & unde prouenerit. Antinoi eius & Egesippus mentionẽ infert, qui & ipse eisdem temporibus florens, permultas Apostolicas traditiones in historijs suis, quarũ quinqꝫ reliquit libros, recenset, simplici dicendi genere clarè doctrinã Apostolicam exponens. In quibus, quùm tempora quib. enituit ostendit, tum de ijs qui primùm idola & simulacra statuerint memorat. ac deinceps ad hũc modum infert: Quibus cenotaphia, sepulchrorumqꝫ simulacra, & templa, ad hoc usque tempus construxerunt. Quorum unus etiam est Antinous, Hadriani Cesaris seruus. Huius sunt ludi agonales, Antinoij dicti, & ætate nostra acti. Vrbem quippe cognominem ei Hadrianus condidit. Temporibus quoqꝫ eis, pari cum ijs quos diximus uitæ instituto, pariqꝫ in ecclesiam B

Iustini Philosophi & martyris res.

Apologiæ eius pro Christianis titulus.

Alij legũt, Prisci Bacchij filius.

Martyrũ constantia & fortitudine ad Christianismũ adductus est Iustinus.

Antinous eximiæ formæ puer Hadriano in delicijs fuit. Ei in Aegypto mortuo, princeps is urbem Antinoiã condidit. Templũ quoqꝫ, statuas, & sacerdotes instituit, stellam se eius uidisse asseuerãs: Dion.

Agones Antinoij.

Antinoũ istũ, secundũ quosdam autores, Hadrianus in magicis sacris Dijs suis sacrauit.

A siam ardore, Sardianus episcopus Meliton fuit: quem satis patet, ea quoque ætate floruisse. Indicat id defensio eius, quam pro Christiano dogmate ad Verũ scripsit, luculentam admodum & utilem, orationis urbanitate & persuadendi uirtute auditorem maximè mouens atque afficiens. *Melito episcopus Sardianus, Apologiã quoque pro Christianismo scripsit.*

CAPUT XXVII.

Memoriæ mandauit sapiẽtissimus Iustinus, Hadrianum pro Christianis literas à Graniano Serenio ad se scriptas accepisse: periniquũ esse, quòd illi uociferationi populi donarẽtur, nulloque iusto prætextu indicta causa necarentur. Quapropter rescriptum is ad Minutium Fundanum Asiæ proconsulem miserit, neminem de cætero occidi iubens, nisi legitima iustaque præcessisset accusatio. Rescriptumque id in librum suum de uerbo ad uerbum retulit, hæc præfatus: Possumus hoc à uobis ex rescripto maximi & illustrissimi Cęsaris Hadriani patris uestri, qui ita ut per supplicem libellũ rogauimus, iudicia exerceri iussit, petere: idque non tam quòd ab Hadriano mandatum sit, quàm quòd iustam esse petitionem nostram sciamus. Subiecimus autem epistolæ Hadriani exemplũ, ut hac quoque parte, ueritate nos niti cognoscatis. Quæ epistola ex Romana in Græcam linguam translata, hanc complectitur sententiam. Hadrianus Cæsar Minutio Fundano: Literas à Serenio Graniano, uiro clarissimo, cui tu in prouincia successisti, accepimus. Inquirenda nobis res prorsus esse uidetur, ne homines innocentes opprimantur, néue calumniatoribus occasio grassandi præbeatur. Quòd si prouinciales tui, persequutiones aduersus Christianos suas, processu legitimo pro tribunali probare possunt, unam eam sequantur uiam, neque solis petitionibus atque uociferationibus utantur. In primis enim conuenit, si qui ad accusandum accedere uelint, te causam legitimè cognoscere. Itaque si quis eos detulerit, atque probauerit contra leges quicquam commisisse, tu pro delicti qualitate ita sententiã aduersus eos feres, ut mehercules, qui calumniæ causa crimen cuiquam intendisse compertus fuerit, pro maleficij grauitate, in eum modis omnibus animaduertas. Rescriptum Hadriani pro nobis editum, tale fuit. *Rescriptũ Hadriani Imperatoris pro Christianis.*

CAPUT XXVIII.

Postquam uerò is uno & uiginti annis imperio administrato, naturæ debitum persoluit, Antoninus Pius ei successit: ad quem, & ad Senatum Romanum Iustinus apologiam suam Christianos defendens cõscripsit. A quo ille, & simul ab alijs quamplurimis fratribus, qui à prouincialibus in Asia conuicijs & iniurijs grauibus contumeliosissimè exagitabantur, permotus, literas publicè ad Asiæ populos dedit, quas itidem inserere historiæ nostræ est uisum. Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus Augustus, Armenicus, Pontifex maximus, Trib. potest. XV. Cos. III. Asiæ populis salutem. Equidem scio, dijs quoque ipsis curæ esse, ne tales homines lateãt. Multo enim magis illi uindicauerint eos qui sacrificare illis nolint, quàm uos, qui contra eos tumultũ cõmouetis: opinionem quoque eorũ quam de uobis conceperunt, ut atheos uos, nullorumque prorsus deorum criminentur, confirmãtes. Quibus præstabilius etiam est, dum accusari arguique uidentur, pro DEO suo mori potius, quàm in uita manere. Proindeque uictores euadunt, animas ipsi suas citius projicientes, quàm ut à uobis persuasi, quod uos uultis, faciant. De terræmotib. autem, qui uel fuere, uel adhuc fiunt, non importunũ fuerit, uos, qui ea de causa animos despondistis, admonere, ut scilicet res uestras cum rebus illorũ conferatis. Atque *Rescriptũ Antonini Pij Imperat. pro eisdem.*

Infideles, casus mundi fatales Christianis adscribere solebant.

illi quidem liberioribus maioribusq; ergo DEVM sunt animis: uos autem toto A
hoc tempore, quo causas eorum ignorare uidemini, Deos & res alias negligitis, "
& Christianos à cultu immortalis DEI quem illi uenerantur arcetis, & ad mor- "
tem usq; persequimini. Cæterùm de ijs antea quoq; multi prouinciarum recto "
res diuo Patri nostro scripserunt. Quibus ille rescripsit, nihil molestiæ facessen "
dum esse illis, præterquam si quid contra Imperium Romanũ moliti esse depre- "
henderentur. Quin & ad me multi de eis literas dederũt: quibus de Patris mei, "
quem mihi imitandum esse duxi, sententia rescripsi. Si uerò quispiam perseuera- "
uerit cuiquam Christianorum, quòd talis sit, negocium exhibere, delatus quidẽ "
crimine absoluetur, quamuis talis esse compertus sit: delator autem ipse pœnas "
dabit. Proposita est hæc epistola Ephesi, in conuentu publico Asiæ. Hæc sic & "
Antoninus pro Christianis rescripsit.

CAPUT XXIX.

Diui Eustathij martyrium.

ANtequam autẽ eiusmodi ederentur literæ, permulti dicuntur egregiè certamen pro CHRISTO pertulisse: quorum unus etiam fuit uictoria clarus martyr Eustathius. Is sub Traiano prętoriam gerens dignitatem, Placidas dicebatur, & genere & opibus illustris. Quum uerò plurimis eniteret ornamentis, postremò cœlesti quoque uocatione est cohonestatus. Etenim in solitudine quadam uenãti CHRISTVS cerui cornibus insidens apparuit, eumq; arcanæ sapientiæ consilio ad se pertraxit, & simul quæ ei euentura essent prędixit. Itaq; baptizatus cum tota domo sua, CHRISTO se dedidit. Verùm enimuerò occulta & arcana exploratione atque excussione, rebus omnibus statim est nudatus. Nam opibus honoribusq; omnibus proiectis, uxore etiam & liberis longo tempore caruit. Atq; ita erumnis ferendis, ueluti alter quidam Iob factus: postea, quemadmodum & ille, SERVATORIS dispositio- B
ne, unà cum uxore & filijs Agapio & Theopisto, ad pristinam restitutus est felicitatem & gloriam. Multis deinde uictorijs ab hostibus reportatis, quibus magno terrori erat, quum Romæ esset apud Hadrianum, qui de rebus multis eum est perconctatus, quòd dæmonibus sacrificare recusaret, in æreum taurum igne candentem unà cum coniuge & liberis coniectus, uitam ibi morte commutauit: quum quidem illis sic martyrio defunctis, ne pilum quidem ignis consumpserit, nec detrimentum aliud attulerit.

Sãcti Eleutherij martyrium.

Is ante iustã ætatem clericus, diaconus, presbyter, & episcopus propter insignem uirtutẽ & pietatem creatus.

Ea ipsa ætate præstanti uirtute iuuenis Eleutherius, in Illyrico erat. Romæ is quoq; ortus, matre Anthia, quam magnus ille Paulus ad professionem Christianam perduxisse fertur. Illa uerò filium quoque religionis eius hæredem fecit, & Aniceto Romano episcopo tradidit: à quo sacras literas edoctus, sacro cleri numero inseritur, & quintodecimo ætatis anno diaconi gradum consequitur: mox triennio pòst presbyter creatur, & deinde uiginti natus annos Illyrici episcopus deligitur, uita priore signis miraculisq; ingẽtibus edendis transacta. Vbi uerò quamplurimis ad CHRISTVM perductis, ab Hadriano accersitus, fidem CHRISTI constantissimè defendit, primùm in lectum ferreum ignitum reponitur, deinde in ahenum oleo & aruina feruenti plenum conijcitur, atq; mox in foco igne conferto collocatur. Quum autẽ his tormentis omnib. superior esset, in fornacẽ igne ad summũ calefactũ, qui † primum Ceraborem opificem eius, q̃ CHRISTI cõplexus esset fidem, exceperat, protruditur. Porrò Eleutherius ex custodia deinceps extractus, indomitisq; equis alligatus, huc atq; illuc trahitur: & ui diuina uinculis eius solutis, montẽ quendam conscendit, atq; ibi aliquandiu uersatur, cũ feris quas cicures reddebat habitans. Atq; quum DEI præcepta promulgasset, & quingentos ad diuinũ perduxisset lauacrum,

πρῶτον κεράβορα τὸν κατασκευάσαντα ὑποδεξάμενον

Alij Coreborum uocant.

A lauacrum, rursum in cõspectum Imperatoris pertractus, bestijs obijcitur: & quũ ab ijs quoque saluus conseruaretur, ex militibus duo impetum in eum faciũt, atque occidunt. Mater etiam filio uitam finiẽti circumfusa, itidem ut ille, martyrij coronam excipit.

Matris eius Anthiæ martyrium.

CAPUT XXX.

ADhuc Anicetus Romę ecclesiam gubernabat, quum Polycarpus, Irenæo referente, propter quandam quæ de Paschate inciderat quęstionem, Romam uenit, atque ibi cum Aniceto familiariter est colloquutus. Sed & alia Irenæus de Polycarpo commemorat: quę præsenti operi adiungere pium esse iudico. In tertio enim contra hæreses libro, hæc ita de eo refert: Polycarpus uerò non modò ab Apostolis institutus, cum multis eorum uixit, qui Dominum ipsi uiderunt: sed etiam per Apostolos, Smyrnensi ecclesiæ in Asia episcopus ordinatus est. Quem & nos in prima nostra ætate uidimus. diutius enim uixit, & in multa senectute cum magna gloria magnificentissimè martyrio obito, è uita excessit, ea semper docens quę ab Apostolis didicerat, & quæ Ecclesia tradit, quæ uidelicet sola sunt uera. Testantur hoc ecclesię Asianæ omnes, & qui ad hunc usque diem in Polycarpi successere locum, quod fidei maioris certiorísque ueritatis testis fuerit, quàm Valentinus & Marcion, & item alij insanarum opinionum autores. qui quum Romam sub Aniceto peruenisset, multis ex eis qui dicti sunt hæreticis persuasit, ut ad ecclesiam DEI redirent, unã & solam hanc ueritatem, quam ecclesia tradiderit, se ab Apostolis accepisse pręædicans. Extant adhuc qui ex eo audiuerint, Ioannem Domini discipulum Ephesi lauatum aliquando iuisse. Cæterùm quum in balneis Cerinthum uidisset, illotũ inde profugisse, atque dixisse: Fugiamus obsecro, ne balneum, in quo Cerinthus ueritatis inimicus est, concidat. Ipse quoque Polycarpus, quum ei Marcion in conspectum ueniret, & diceret, Nosce nos: respondit, Nosco, inquiens, nosco primogenitum Sathanæ. Tanta apostoli & discipuli eorum religione fuerunt, ut ne uerba quidem communicarent cum quopiam eorum, qui ueritatem adulterant atque deprauant. ut Paulus etiam dixit: Hæreticum hominem post unã atque alteram admonitionem deuita, sciens quòd subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, proprio iudicio suo condemnatus. Est autem & epistola Polycarpi longissima ad Philippẽses scripta, ex qua, qui uoluerint, quíque salutis suæ curã gesserint, simul & specimen fidei illius, & doctrinam ueritatis discere poterunt. Hęc de eo Irenæus. Multis autẽ testimonijs prioris epistolæ Petri Polycarpus, in ea ipsa quam modò diximus, epistola sua utitur.

Polycarpus Romæ apud Anicetum fuit.

Egregium de Polycarpo Irenæi testimonium.

Pijs Christianis cum hæreticis nihil est cõmercij.

CAPUT XXXI.

ANtoninus Pius uiginti tres imperauit annos: & imperium Romanũ decedens Marco Aelio filio, & ipsi Antonino dicto, & Lucio fratri eius reliquit. Pius porrò iste Alexandrię, Antiochię, & in multis alijs celebribus urbibus lauacra, aliáque plurima publicitùs ædificia, Romæ quoque magnum aquæductum construxit. Atque abrogata ueteri C. Iulij Cæsaris lege, qua Senatorio uiro de bonis suis testari non permiserat, nisi dimidiam eorum partem, qui pro tempore futurus esset, Principi relinqueret: omnibus, per constitutionem, liberã dedit potestatẽ de facultatib. suis, ita ut uellent, disponendi. Marcus aũt filius eius iustam illam legem tulit, qua parentibus liberi ab intestato succedunt. Idémque sanxit, ut filio, qui in testamento præteritus, à parentibus * debitã gratiam nõ retulisset, quadrans paternæ † hereditatis detur.

Antonini Pij acta quædam.

T. Aurel. Antoninus Pius, Hadriani gener, ab eodem in filiũ adoptatus fuit: sicuti et ab hoc M. Antoninus gener. L. aũt Annius Antoninus, nepos Antonini Pij fuit. M. Anto-

Lex de Senatoriorũ testamẽtis.

*ἀχαριστούμενος.

† Hodie legitima dicitur.

Non

A

ninus, qui & philosophus dictus, L. Anniũ Antoninũ Verum imperij socium sibi adsciuit. Et tum primum Rom. respub. duobus æquo iure imperantibus paruit, quũ antea singulos semper habuisset Augustos. Vtrũq; Hadriani iussu Antoninus Pius adoptauit.

L. Verus apoplexia interijt inter Altinũ & Concordiam, cum fratre in uehiculo sedens.

Non diutius autem quàm undecim annis Lucius in imperio uixit, Antoninoq; philosopho id reliquit, qui & ipse octo propè annis imperauit: & quum unum & sexaginta circiter ætatis annos expleuisset, ad Vendobonam decessit. Iis imperantibus, multi & apud Græcos præclari extiterunt poetæ: oratores quoque & Medici, omnis denique Philosophiæ periti uiri. in quibus Hermogenes rhetor, & Aristides orator nobilis, Galenus, Oppianus poeta, Alexãdrinus Apollonius, eiusq; filius Herodianus, Grammaticæ artis autores, atque item alij fuere, quos longum esset in præsentia enumerare. Illud scire cõuenit, a Marcum Antoninũ filio suo institutionis Imperialis librum à se compositum reliquisse, omnis generis profanorum exemplorum & disciplinæ plenum. Non apud Græcos uerò tantum insignes tum, uerumetiã in professione nostra plurimi maximiq;, de quibus in sequenti agemus historia, floruere uiri.

M. Philosophus in Pãnonijs obijt ad Vẽdobonam, quam nonnulli Viennam esse uolunt.

CAPUT XXXII.

a Magna hunc diligentia curaq; educauit, accitis undiq; uiris doctrina claris, maximaq; proposita mercede, uti mores pro se quisq; filij ingeniumq; excolerent. Herodianus.

EO tempore adhuc Iustinus, cuius paulo antè fecimus mẽtionem, enituit. & quũ, quos diximus, Principibus aliã etiã pro dogmate nostro defensionẽ obtulisset, & contra oppugnatores Græcos & Iudæos, in faciẽ eorũ Christianæ professioni patrocinatus esset, atq; etiam hæreticorum uanam linguæ loquacitatem, nocẽtemq; mentis insaniam luculentis orationibus retudisset, fidem nostram firmis adamantinisq; propugnans rationibus, abundeq; ueritatem certitudinemq; eius demonstrans, corona martyrij seipsum exornauit. Cui Crescens quidam philosophus, uita morumq; æmulatione Cynicus, insidias struxit. Quum enim in multis sæpe colloquijs & disputationibus Crescẽtem, quòd pleraq; perperam faceret, falsoq; in professionem nostram criminans inueheretur, Iustinus cõuicisset, cum improbis quibusdam qui magistratus gerebant, atq; itidem cum alijs, ille conspiratione contra Iustinum facta, tormentis quamplurimis eum affecit, & postremò gladijs etiam confecit, ueræ prorsus sapientiæ sectatorem. Ita ille ad desideratũ sibi CHRISTUM transijt. Quæ aũt passurus fuerat, ea antea quoq; in ea, quã diximus, posteriore defensione diuinans prædixit, ad hunc modũ scribens: Ego quidẽ insidias & † fustuarium expecto à quopiã, qui alicuius sit nominis, uel ab ipso etiam Crescente insipiente, * arrogantiæ quippe magis quàm sapientiæ amante. Indignus namq; est, qui philosophus & sapientiæ amator dicatur: propterea quòd publicè de rebus quas ignorat, uidelicet quòd Christiani athei prorsusq; sine DEO & impij sint, asseuerat, ad gratiam & libidinem eorum qui ab eo sunt in errorem seducti, id faciens. Si enim doctrinam CHRISTI, quam non attigit, reprehẽdendo proscindit, improbissimus est: idiotis atq; indoctis hominibus multo deterior, qui sæpe de rebus quas ignorant, loqui, & falso testificari supersedent. Sin Christianam professionem didicit, aut amplitudinem eius non intellexit: aut certè intellexit, & ne Christianus esse suspectus fiat, nos criminatur. itaq; lõgè adhuc est importunior, nihil ingenui & liberalis ingenij habens, utpote inepta & absurda opinione uir, timoriq; sordido obnoxius. Hæc Iustinus. Quod autem iuxta suam ipsius prædictionem à Crescente, qui autor initæ contra eum cõiurationis fuit, sublatus sit, Tatianus satis testatur, uir egregius, qui primam ætatem Græcorum disciplinis docendis consumpsit, magnamq; in eis laudem est cõsequutus, quiq; non pauca memoria digna nobis etiam scripta reliquit. Is itaq; in oratione sua ad Græcos ita scribit: Et Iustinus admiratione omnium dignissimus, rectè eos de quibus diximus, persimiles esse prædonibus exclamauit. Deinde alijs quibusdam, de philosophis, reb. expositis, infert: Itaque Crescens ab ineunte ætate in ma-

Iustini Philosophi martyriũ.

B

Idem martyrium suũ præuidit, et prædixit.

† ξύλῳ συναντηθῆναι.

** ἀφιλοσόφου καὶ φιλοκόμπου.*

Vtinã hoc de idiotis seculi nostri dicere liceret.

Crescens philosophus Cynicus Iustino mortis causa fuit.

A in magna uersatus urbe,† lasciuia quidẽ in pueros, omnes exuperabat. Auaritiæ παιδεραστίας.
» autem ualde deditus erat. Qui uerò alijs mortis contemptum suadebat, ita eam
» ipse metuebat. ut Iustino mortem, ueluti magnum aliquod malum, concinnaue-
» rit: propterea quòd ille ueritatem prædicans, philosophos helluones atq; impo
» stores esse coarguit. Atq; hæc quidem Iustino martyrij causa fuit.

CAPUT XXXIII.

IDem uerò in Apologia sua, aliorum quoq; ante se martyrum meminit. & argumento proposito percommodè subseruiens, illud etiam addit: Mulierculam rerum malarum usu temerariam, uiro itidem luxurioso iunctam fuisse. Vt autem ea mysticam CHRISTI professionem alicunde perdidicit, quùm ipsam moderatam cõtinentemq; uitam complexam esse, tum idem quoque marito suasisse: propterea quòd illi æternum illum ignem, quæ impudicis & uoluptuarijs paratus sit, indicaret, & subinde promissiones quoque æternorum bonorum proponeret. Sed enim quum multa sæpe dicendo, nihil apud eum efficeret, & ille in procaci petulantia sua permaneret, mulierem improbis moribus suis à se alienauit. Illa enim impium esse iudicans, cum tali deinceps uiro consueuisse, qui prĕter naturæ leges modis omnibus per libidines uarias uoluptatem consectaretur, secedere ab eo constituit. Vt uerò eam propinqui, pro autoritate sua, ab eo consilio sunt dehortati, spemq; ei fecerunt, uirum in melius mutatum aliquando iri, manere cum eo est coacta. Postquam uerò maritus Alexandriam profectus, longè etiam deterior factus esse dictus est: mulier uerita, si de cæterò eodem cum illo lecto eademq; mensa uteretur, ne impietatis quoque eius fieret particeps, misso illi repudij libello, ab eo se-
B iuncta est. Ille porrò quum coniugis suæ causa lĕtari debuisset, quĕ scilicet priori suæ uitæ nuncium remisisset, simulq; ebrietatem, lasciuiam, & (ut uno uerbo dicam) improbitatem omnem, ut amplius cum seruis alijsq; turpis quĕstus gratia impudicis nõ congrederetur, nec in libidinum cœno uolutaretur, ualere iussisset, ipsi quoq; ut meliora sequeretur suasisset: tantum abest ut id fecerit, ut ab ipsa statim discessione, accusationis libellum, Christianam eam esse, Imperatori obtulerit. Mulier porrò citata, supplici quoq; libello Principi dato, petijt sibi permitti, ut rem familiarem suam primùm constituere, ac deinde accusationi ei respondere posset. Quod quum illa impetrasset, maritus accusatione abolita, illam quidem dimisit: ad Ptolemæum autem quendam, qui illam pietatis professionem docuisset, est conuersus. Eum dolo aggressus, ut in uincula conijceretur effecit. Centurioni enim cuidam sibi amico persuasit, ut Ptolemæum arreptum, hoc tantum interrogaret, an Christianus esset. Illum quippe ueritatis amantem, minimeq; fraudulentum aut mendacem, statim se Christianum esse professurum. Itaque in uincula ille coniectus, longo tempore à centurione est tortus. Postremò, ubi ad Vrbicium præfectum adductus, & ab eo interrogatus est, propterea quòd CHRISTI doctrinam consectatus, bene sibi esset conscius, diuinæ uirtutis doctrinam est professus. Qui enim neget, uel quia professionem damnet, id faciat: uel quia indignum se & alienum à re tanta esse sciat, non profiteatur. Neutrum autem ueri Christiani est. Vrbicius igitur propter eam professionem duci Ptolemæum iussit. Lucius autem quidam, & ipse Christianus, tum ibi astabat: qui improbato atque damnato iniquo Vrbicij iudicio, Quæ malùm ratio hæc est? inquit. Num quid infamis maleficij uir hic admisisse conuictus est? An, quòd Christiani nomine tantum is gaudet & gloriatur, propterea ad puniendum eum commotus es? Non hoc decet Imperatorem Pium,

Mulier impudica marito nequam coniuncta, simulatq; Christiana est facta, & maritus ad frugem bonam perduci non potuit, improbitati iuxta & marito ipsi nunciũ remisit.

Ptolemæus mulieris eius catechistes, deferẽte marito, martyrio afficitur.

Christianus homo ueritatẽ loquitur, & Christianismũ non tegit.

Ptolemæo martyri Lucius martyr adiungitur.

Spectatum ingenuæ et Christianæ libertatis dicendi exẽplum.

non Imperatoris filium Philosophum. Nō ita, ut sacro Senatui cōuenit, iudicas A
Vrbici. Et ille non aliud ad Lucium dixit, quàm eum quoq; talem sibi, qui ha-
ctenus latuisset, uideri. Id'q; ille quum maximè asseuerasset, abduci eū simul præ-
cepit. Cui se gratiam quoq; ille debere professus est: à malis quippe dominis se li-
Tertius quoq; superioribus duobus additur martyr. berari, & ad DEVM patrem & regem optimum trāsire. Ad quos tertius alius iti-
dem accessit, in quem supplicio quoq; est animaduersum. His ita commemo-
ratis, Iustinus ea quæ suprà exposuimus, subijcit uerba: ego quidē insidias & fu-
stuarium expecto, &c. Multa uerò is quoq; diuina probè instructus doctrina, e-
didit scripta, cœlesti sapientia supremaq́; scientia referta. De quibus in eo qui se-
quitur Tomo, commodè dicemus.

CAPVT XXXIIII.

MVltos uerò & alios martyres in Asia fuisse constat, priusquā M. Au-
relius Antoninus Iustini aliorumq́; Christianorum libellis permo-
tus, epistola, quā paulo antè retulimus, ad Asiæ populos missa, perse-
quutionem cohibuit: quo tempore in maximis Asiæ motibus & in-
Martyriū sancti Polycarpi. genti tumultu, Apostolorum sectator Polycarpus martyrio est defunctus: qui
post Bucolum admirandorum operū effectorem, Smyrnæorū ecclesiæ præfuit.
Martyrium uerò eius, in scripto hodie quoque circumfertur, quod in persona
eius quam in Asia rexit ecclesiæ, ad ecclesias Ponti editum, extremum eius uitæ
Scriptum ecclesiæ Smyrnæorum ad ecclesias Ponti. actum clarè exponit. Vnde aliqua nostro quoque operi inserere placuit. Ver-
ba eius hæc sunt: Ecclesia DEI quæ Smyrnæ est, ecclesiæ DEI apud Philome- «
lium, omnibus'que ubique sanctæ Catholicæ ecclesiæ parœcijs, misericordia, «
pax, & charitas DEI patris, & Domini nostri IESV CHRISTI multiplicetur. «
Scripsimus uobis fratres de martyribus, & beato Polycarpo: qui ueluti signo «
suo fidei professioni impresso, per martyrium suum persequutionem cohibuit. «
Et initium scribendi faciunt ante Polycarpum, de martyribus alijs, quorum e- B
gregia admirantur certamina, quibus illi spectatores ad admirationem extitere.
Supplicia aliorum martyrū. Quidam eorum ita flagris ad interiores usq; uenas & arterias sunt cæsi, ut in ab-
ditis sinubus secreta corporis membra & ipsa uiscera conspicerentur. Quidam
humi testis marinis alijsq́; acutis spiculis cōstratis, super ea collocati, atq; hinc
& inde raptati sunt. Et mox plurimis omnis generis pœnis, tormentis & crucia-
tibus afflicti, postremò bestijs sunt obiecti. In primis uerò martyrio enituisse di-
Germanicus iuuenis & martyr generosissimus. cunt Germanicum, qui diuina adiutus gratia, insitum corpori mortis metum su-
perauit. Quum enim proconsul subducere eum ex reliquorum martyrum nume-
ro uellet, parcendum esse ætati florenti & formæ excellenti prę se ferens, nihil id
moratus est adolescens, sed magna animi cupiditate bestiam in seipsum pertra-
xit, eam tantum nō per uim irritans atq; concitans, ut scilicet q̃ celerrimè ab im-
probis impiorum hominum liberaretur moribus. Tam fortiter certè & pul-
chrè per mortem propter CHRISTVM martyrium suum absoluit, ut eum multi-
tudo demiraretur, & ad uirtutem totius Christianorū gentis cum stupore con-
sternaretur. Requirebatur autem Polycarpus.

CAPVT XXXV.

QVod quum ille cognouisset, constantiam roburq́; animi retinēs, ma-
nere in ciuitate sua, & expectare eos qui illum abducturi erant, con-
stituit. Sed enim presbyterorum ecclesiæ, quas multas prætendebāt,
precibus uictus, in agrum quendam nō longè ab urbe situm conces-
sit: atq; in eo cū paucis habitans, continuè ieiunijs & orationibus incumbebat,
pacem

A pacem omnibus per orbem ecclesijs optans: id quod ei aliàs quoq; semper diu
noctúq; facere in more erat. Ibi triduo antè quàm comprehenderet, noctu som
nium, seu potius uisionem uidit: orante scilicet eo, culcitram, quam capiti suppo
nere solebat, ignem derepentè concipere, omnemq; conflagrare. Quo uiso con-
sternatus, è lecto surrexit, & rem eis qui secum erant exposuit: debere se certò
per ignem, uita posita, ad CHRISTVM migrare, dicens. Magno autem studio
inquirebatur: & qui cum eo erant, intima animi amorisq; erga eum affectione
expugnati, in alium eum abducunt agrum. Confestim uerò etiam qui eum perse
quebantur, ad mansionis eius locum adsunt. Et iam uespera erat, & ipsum supe-
rior ædium locus habebat: unde facile in domum aliam transire, & insidias perse
quutorum effugere poterat. Sed id facere noluit, uerbum illud usurpans: FIAT
VOLVNTAS DOMINI. Itaque læto hilariq; prorsus uultu descendit, suauiq; ser
mone, ac composito blandoq; more & gestu, liberaliter illos ad cœnam inuitat.
Illi porrò haud aliter quàm si amici essent, cibo copioso, somno deinde & quiete
laxiore, ex itineris labore fessi, se recreant. Ipse autem sine timore omni, CHRI
STI gratia plenus, orationi intentus erat: ita ut multi ex illis qui eum audiebant,
stupentes mirarentur, pœnitentiaq; afficerentur, si autores ipsi fieret, ut tam ue-
nerandus & pius senex occideretur. De quo, id quod diximus scriptum hæc sic
infert. Postquam tandem precationem finijt, in qua omnium qui aliquando
secum uixissent, humilium & magnorum, clarorum & obscurorum hominum,
omniumq; adeò in orbe toto Catholicarum ecclesiarum fecit mentionem: quũ
iam proficiscendi adesset hora, asino eum impositum, in ciuitatem duxerunt,
quum quidem magnum esset Sabbatum. Processerunt autem ei statim obuiam,
† Irenarcha Herodes, & pater huius Nicetes, qui in uehiculum suum ei translato
assidentes, ita suadebant: Quid rogo mali est, si dicas, Domine Cæsar: & si sacri-
B fices, saluusq; ita maneas? Ille autem primùm eis non respondit. Insistentibus
autem amplius: Non sum, inquit, facturus quod suadetis. Tum illi, quòd ei quę
uellent non persuasissent, grauibus uirum increparunt uerbis, & cum impetu ex
uehiculo deturbarunt. quo casu, in crure est grauiter læsus. Nihil autem re-
bus omnibus commotus, aut commutatus, in stadium suum est progressus. &
progredienti è cœlo uox intonuisse fertur: Fortis esto, & uiriliter age Polycar-
pe. Atque qui hanc edidit uocem, inuisibilis quidem ille fuit: sed plures ex ho-
minibus nostris, qui tum ibi aderant, eam exaudierunt. Vt autem eò peruenit,
an ipse Polycarpus esset, primùm à Proconsule est interrogatus. Qui eum etiã,
quasi cum eo paciscens, cohortatus est, ut ætatis suæ haberet rationem, per Cæ
saris fortunas iuraret: ea quæ antea fecisset, per pœnitentiam aboleret: ac ingen
ti uoce exclamaret, Tolle atheos Deorumque contemptores. Quum autem
ad ea uerba non permoueret, necessitatem ei imponere Proconsul perrexit, ut
fortunam & honorem Cæsaris, quem diminuisset, restitueret, & CHRISTVM
conuicijs incesseret. Quod si fecisset, statim eum liberatum iri promisit. Tum
ad ea Polycarpus dixit: Octuaginta & sex annos ei inseruio, neq; ulla ab eo sum
affectus iniuria. Quomodo ergo animum inducere possim, ut per blasphemiã
ei maledicam, qui me saluum fecit, Regem meum? Quod si dissimulas, me quis
sim, nosse, Christianum me esse scito: atq; si studio habes professionem nostram
cognoscere, da locum & tempus opportunum, eamq; addisce. Hic Procon-
μόλις. sul: Plebi hoc, inquit, persuade. Et rursus Polycarpus: Te equidem, ait, * ægrè
ueneratione aliqua dignor. Præceptum enim habemus, magistratui & potesta
tibus debitum exhibendi honorem, siquidem diuinæ pietatis cultui non aduer-
setur. Cum plebe autem, quæ nulla ratione ducitur, quæ mihi est communio?

Polycarpus in somnis uidet, quo supplicij genere martyrium sit obiturus.

εἰρηνάρχης, Irenarcha. huius officiũ est, trãquillitatem publicam seruare, & uiatoribus securitatem præstare. L. munerũ. ff. de muner. & honor. Hi etiã delicta notoria, quæ ubiq; fierent, præsidibus denũciabant. Tales in Principum curijs Curiosi dicũtur. C. de curios. & stationar.

Præceptũ πειθαρχίας & obedientiæ magistratibus debitæ.

Deinde Proconsul: nisi resipiscere uellet, bestiarum ei furentem impetum mina- A
tus est. Ad quem ille: Accerse, inquit, eas: nunquam enim resipiscentiam esse, mi
Vera pœnitentia.
hi satis probabitur, à melioribus ad deteriora transitum: sed eam quæ à pernicio
sis ad iusta & sancta opera fit, mutationem. Ibi rursum iudex igne eum terruit.
Et ille: Qui mihi (inquit) ignem, qui hora una extinguitur, minabundus infers,
prorsus ignorare uideris, eum qui in gehenna impietatis sectatoribus præpara-
tus est ignem sempiternum. His atq; alĳs quamplurimis hinc atq; inde prolatis
dictis, fiducia statim uir sanctus repletur, usqueadeò ut iudex ipse stupescens, læ
tum illius uultum atq; impauidum animum admiraretur. Atq; ille præconem
ter ad populum proclamare iussit, Polycarpum magna cum libertate se Christia
num profiteri. Tum cuncta multitudo Græcorum, & Iudæorum maximè, qui
Smyrnam incolentes, in eiusmodi turbis admodum tumultuantibus subseruire
consueuerant, uociferationibus confusis & obscuris acclamarunt: Pater Chri-
stianorum, qui Deos nostros abolet, quicq; nec sacrificia nec adorandi atq; colen
di honorem eis præstare iubet, ad ignem condemnetur. Eamq; sententiam Phi-
τὴν ἀσιαρχίαν Rufinus uertit munerarium.
lippum † Asiæ rectorem, ut ferre maturaret, rogarunt. Oportebat namq; uirum
prophetici spiritus, uisione sua non excidere. Ac quum id ille annuens permi-
sisset, dicto citius res ad exitum suum est perducta. E uestigiò enim ex populo o-
ciosa & inutilis turba, tumultuarĳs actionibus gaudens, & præterea Iudæorum
Smyrnẽsium gens, Christianorum inimicis quàm promptissimè extrema etiam
quæq; subministrãs, ex propinquis officinis & balneis, ligna, sarmenta, aliamq;
omnem quæ incendio idonea atq; accommoda est materiam, rapientes, conge-
runt atq; accendunt. Postquam flamma multum iam excreuisset, uestibus posi-
tis Polycarpus, calceamenta quoq; detrahere sibi tentat: quod quidem antea nõ
Exemplum domesticæ disciplinæ & honoris eius, qui senioribus debetur, &c.
fecerat, præpeditus scilicet atq; præuentus semper à suis. Optimo enim uiuendi B
instituto atq; disciplina, etiam ante caniciem à familiaribus cohonestatus atquẽ
cultus fuerat. Ne uerò corpus eius tum attingerẽt, quicunq; superfuere fideliũ,
corporis ea parte quam oportuit à seipso uelata ac tecta, in ignẽ est progressus:
insignis alicuius arietis instar, sicuti uictima & holocaustum quoddam è magno
Oratio Polycarpi extrema, rogum cõscensuri.
grege DEO productus, talia ferè ad uerbũ prius precatus: O DEVS & Domine
omnipotens, dilecti & benedicti filĳ tui IESV CHRISTI pater, per quem cogni-
tionem tui accepimus: DEVS angelorum atq; potestatum, uniuersæq; creaturę,
ac totius generis iustorum, qui in conspectu tuo uiuunt: Benedico te, qui digna-
tus me sis die hac & hora, ut reciperem partem in numero martyrum, de calice
CHRISTI, in resurrectionem uitæ æternæ cum anima & corpore, in immorta-
litate & incorruptione Spiritus sancti. In quibus martyribus suscipi me opta-
rim in conspectu tuo hodie, uelut hostiam pinguem & acceptam: quemadmo-
dum prǽmanifestans atq; adimplens præparasti, DEVS uerax, & fallere nescius.
Quapropter te de omnibus laudo & benedico, & glorifico per sempiternũ pon
tificem IESVM CHRISTVM, dilectum filium tuũ, per quem tibi sit cum ipso in
Spiritu sancto gloria, honor & laus in secula: Amen. Deinceps ea quæ sequun-
tur, epistola illa, quam diximus, infert: Vt ignem homines accenderunt, & in-
gens illuxit flamma, miraculum uisum est ab eis quibus id quidem uidere datum
est: ex quibus aliqui seruati sunt, qui ea quæ accidissent, reliquis annunciarent.
etenim ignis fornicis seu cameræ speciem præbuit, qui quasi uelum nauigĳ uen-
to inflatum corpus omne circumdedit martyris. Præterea uerò & odor sua-
uis, ceu thuris, alteriusúe preciosi aromatis fragrantis ad nos est perlatus. Ad
extremum, quum homines uiderent ignem nullam habere uim in martyris car-
nem, præceperunt cuidam, ut ab exteriore parte cuspide uirum sanctum confo-
deret,

A deret. quo facto, tanta uis ſanguinis effluxit, ut ignis uiolentiam omnem extingueret. Permultos ſanè ſtupor admirantes inuaſit, tantũ intereſſe inter prophanos & ſanctos uiros: quorũ unus hic fuerit, admiratione dignus, Apoſtolicus planè & propheticus uir. Ille porrò qui bonis ſemper inſidiatur, quum tam celebre martyrium eſſe, & uirum eum ab ineunte ætate irreprehenſibili uiuendi ratione uitam tranſegiſſe, & poſtremò uictoriæ coronam & brabium retuliſſe cerneret, quàm potuit maximo ſtudio laborauit, ut ſacro illius corpore nos excideremus. Quidam enim Niceten Herodis patrem, fratrem autẽ * Darcæ ſubornarunt, ut præſidi perſuaderet, ne ita martyris cadauer integrum relinqueret: periculum eſſe dicentes, ne crucifixo illo relicto, iſti hunc tandem colere inciperẽt. Ita ſuggeſtione Iudæorum corpus igni traditur. Sectatores autẽ illius, collectis oſsium reliquijs, auro quouis precioſioribus, ſibi eas, quo decuit atq; oportuit loco, uelut theſaurum conſeruarunt. Et ab eo tempore, cum exultatione memoria eius eſt celebrata. Et res quidem celeberrimi Polycarpi talem habuere finem, unà cum duodecim illis ex urbe Philadelphia martyribus, qui ſacrum itidem ſtrenuè compleuere certamen.

al. Dalcæ.

XII. Martyres Philadelpheni.

CAPUT XXXVI.

EAdem hac ætate apud Smyrnæos & alia diuerſa martyria fuiſſe, epiſtola ſæpius allegata declarat: in quibus & Metrodorus quidã Marcionis errorem ſequutus, presbyter autem eſſe iudicatus, uiuus combuſtus eſt. Præterea inſignis ille martyr Pionius, cuius quidem uel priuatam profeſsionem, uel publicam in medijs populis dicendi libertatem, & fidei defenſionem, præterea tempore perſequutionum hoſpitalem benignamq́;
B eorum qui ad ſe confugerent exceptionem, & quum in carcere eſſet, pauidorum plenas conſolationis cohortationes, tormẽta etiam, clauorum fixuras, ignis cruciatus, omniſq́; generis pœnas & excarnificationes, denique ſempiterna memoria dignam mortem, qui cognoſcere uelint, eos ad eam quæ ſæpe dicta eſt teſtificationem remittimus. Non enim nobis uacat, cyatho uno certaminũ ſanctorũ martyrum mare metiri. Eodem ipſo anno & Pergami Carpum epiſcopum, & Papylum diaconum, & mulierem Agathonicen, morte pulchra cum alijs quàm plurimis martyrio perfunctos eſſe, memoriæ proditum eſt.

Metrodorus Marcionis ſectæ martyr.

Pionius celeberrimus martyr.

Martyres Carpus, Papylus, Agathonice.

CAPUT XXXVII.

ADhuc autem M. Aurelio Antonino imperium adminiſtrante, quod tum accidit, non prætereundum eſt ſilentio. Iudæus enim quidam in ſolis aridiſq́; locis iter faciens, communiter cum uiatoribus Chriſtianis pſalmos canebat. Quum uerò morbo repentino ita affligeretur, ut crederetur moriturus, atq; ibi in locis illis permanſurus eſſe, magna contentione uiatoribus ſuis obſecrando inſtitit, ne eum ita præſidio omni deſtitutũ relinquerent, ſed ut diuini lauacri participem facerent, ac deinde abirent. Vt autem illi, neq; qui præſtare hoc poſſet, (ſacerdote enim opus erat) neq; aquæ copiam adeſſe, quæ in baptiſmo perficiendo, & conſuetudine antiqua, & lege certa & inuiolata requirerentur, cauſati ſunt, & propterea in tantarum rerum penuria petitioni eius non annuerunt: Iudæus porrò in ſententia ſua permanſit, & iureiurando eos, ut ſibi ſatisfacerẽt, adegit. Illi itaq; detractis homini ueſtibus, arena quæ ibi erat, pro aqua uſi, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, tertiùm arena in eum coniecta, baptizarunt. Per hanc tam inſolitã & admirandam ſacrorum myſteriorum initiationem, imbecillitate omni tanquam uinculo quodam

Iudæus in locis aridis cũ Chriſtianis iter faciens, propter extremam ualetudinis neceſſitatem, harena pro aqua baptiſatus.

Idem post talē baptismū conualuit. is solutus, longè melius quàm illi ualidus iam prorsus iter fecit. Postquā autem A domum sunt reuersi, rem eam ad Dionysium Alexandriæ episcopū retulerunt. *In Iudæo eo aquæ baptismus additus.* Ille uerò admiratione stupens, ecclesiam de ea consuluit. Cui uisum est, aqua insuper ad eum modū initiatum, iuxta ecclesiæ traditionem abluendum esse: ut ita, quod sacro ei deesset, sarciretur. Simile quiddam accidisse etiam sub Athanasio Magno, historiæ tradunt. *Nicephori ipsius ætate puer Iudæus per ludum à pueris Christianis cū cæremoniarū omnium obseruatione baptizatus.* Verùm æuo etiam nostro idem factum esse nouimus. Christianorum pueris Hebræus puer familiaris erat: & quùm eis ad mare colentibus natandi incessisset cupiditas, cōsequutus est eos Iudæus. Hunc per ludum pueri nudum ad mare stantē baptizarunt, principiò statim nō inuitum: posteaquam uerò & tertiam diuini numinis appellationē nominarunt, & simul tertiam mersionem peregerunt, extrema lineæ uestis textura discissa, & qui circa hæc frequentatur, imaginario amictu facto, in capite eius arcanam mysticāq; galeam adumbrarunt: *Ceremoniæ circa baptismum obseruari solitæ.* deinde pro cereo dextrā ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt, mysteria omnia absoluerunt: postremò & circum uicinum templum psallentes obambularunt. Vt uerò etiam templum ingressi sunt, diuinam *ἀντίδωρον.* receperunt † remunerationem. Idem porrò ex æquo, qui ita baptismo initiatus erat, fecit. Quam rem per diligentem inquisitionem cognitam, qui ibi sacris præfuit, ad ecclesiam Cōstantinopolitanam renunciauit. Eò puer etiam est accitus: quum quidem Iudęi, ne id fieret, multa molirentur. Atq; ibi quoq; decretum, ut *Puer is denuò baptisatus.* etiam in illo quod deesset, iuxta mysterij exequutionem compleretur. atq; id ita est factum. Qui puer, ubi ad iustam ętatem peruenit, in sacerdotij ordinem est al*νεωκόρος.* lectus: & * ędituus seu custos maximi templi factus, etiamnum ibi uiuit. Hoc loco finem quoq; tertio huic historiarum libro impono, qui annos continet centū & duos: initium quippe sumpsit à Galbæ & Otthonis & Vitellij imperio: exitum autem ad Marci Veri, filij Antonini primi, imperij finem habet: quum à B mundo condito, quinquies mille † sexingenti & septuaginta septem: à diuina autem Domini incarnatione & natiuitate, centum & septuaginta duo anni præterijssent.

† Iuxta recentiores Chronicos 4149.

QVARTI TOMI CAPITA.

Vt Ire-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus IIII.

CAPUT I.

PRIMA quidem Apostolorum successio in diuino Polycarpo, usq; ad Antonini posterioris tempora, qui & Philosophus nominatus est, & Lucij Veri frater & in Imperio consors fuit, durauit. Ac diui Apostoli simplici in docendo oratione usi, stupescendis miraculorũ factis orbẽ terræ, ita ut decuit, sibi subdidere, cœlisti ui atq; uirtute, & spiritus demonstrationibus omnia efficientes. Qui uerò eis successere, aliquanto illis inferiores, uirtutẽ eorum assequuti non sunt: prope tamen uitæ splendore ad eos accessere, non ita simplicem, ut magistri eorũ, orationẽ consectantes. Et primus sanè Historiæ huius liber, sicuti par fuit, CHRISTI res omnes exposuit. Secundus, Apostolorum & discipulorum eius, quantum licuit, gesta prosequutus est. Tertius, primam illorum successionem compendiosè recensuit. In quarto hoc, qui nobis est in manibus, commemorabimus, qui post illos improbi & impostores, nostra abusi doctrina, gregi Christiano plurimùm attulere detrimenti. Eis nimirum ueluti perniciosis animarum instrumentis & perditionis administris, honesti pietatisq; inimicus ille, quum se contra ecclesiam, aliud eius impugnandæ stratagema aggressus, armaret, est usus. Et quos ediuersò DEI prouidentia illis opposuerit uiros, qui contra impias illorum hæreses fortiter rem gerentes, uerbisq; ueritatis pugnantes, facilè cœpta eorum compressere: nominaq; eorum doctorum, & scripta, & cum quaquisq; hæresi sit congressus, quæúe præterea memoratu digna Ecclesiæ reliquerint monumenta, apponam. Deinde illustria sanctorum Martyrum certamina exequar. Et quem finem, quæstio antiquitùs de festo Paschæ orta acceperit: præterea de alijs quibusdam uiris, Apostolicis dotibus claris, cõmemorabo. Et sic, DEO adiuuante, extremam quoq; huic libro imponam manum. Initium porrò inde sumendum.

A

Verus & Antoninus hi, & præterea Diui fratres in Iure ciuili dicũtur.

Antea dictorũ breuis repetitio.

Dicendorũ in hoc libro propositio.

B

CAPUT II.

IAm uerbum salutis per omnem peragrabat terram, orbemq; ipsum, quoad eius fieri potuit, occupabat. Et fidei doctrina altius in piorũ hominum cordibus radicibus actis, firmum habebat fundamentum, ex Apostolica uidelicet doctrina & uita, & quæ inde profluxerunt miraculis: tum aũt ex Apostolorũ successorũ sermonibus & libris, qui propter ueritatem eorũ inexpugnabilem refelli non potuere: insuper uerò ex generosorum etiã martyrũ certaminib. & luctis. † Persequutiones enim lætiorẽ quoq; & florentiorẽ reddidere ecclesiã. Cõmunis aũt pietatis & religionis nostræ aduersarius & hostis, quietus esse nõ potuit. Quũ enim cerneret, per oẽs passim regiones Ecclesias luminariũ instar clarè atq; splendidè, per eam quæ est in Seruatorẽ & Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM fidem, relucentes admodũ florere atq; uigere,

Quibus rebus in orbe propagata sit Euangelica doctrina.

οἱ γὰρ διωγμοὶ καὶ φαιδροτέραν μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν ἀπειργάσαντο.

A uigere, saluti hominum inimicissimus, quum iamdudum omnes expertus artes, externis persequutionibus funditùs eas esset extirpare conatus, ubi cœptum suum fortiter repulsus & martyrum sanguine propè suffocatus, frustra esse uidit, alia rem uia tentandam esse existimans, dolum talem excogitauit, ut uiri seducto res & impostores, Christianum sibi usurpantes nomen, simul & quos cepissent fideles in foueam perditionis impellerent: & qui technas illorum ignorarent, eis sani & salutaris VERBI discendi studium & desiderium corrumperent & deprauarent. Primùm igitur contra nos excitauit Simonem: deinde Menandrum, Cerinthum, & Nicolaum, de quibus in superioribus diximus libris. Paruo deinde interuallo, temporibus eis quæ iam commemorauimus, monstra alia exhibuit. A' Menandro namq; ambiguæ bicipitisq; contagionis uiperina uis exorta, duarum hæresum progenuit duces, Saturninum & Basilidem. quorum hunc Alexandria, illum Antiochia produxit: & alter in Aegypto, alter autem in Syria exosas DEO aperuere scholas. Irenæus Saturninum, eadem quę Menandrum, ementitum esse dicit: Basilidem autem portentosas confinxisse fabulas, & arcanarum ineffabiliumq; rerum præ se ferentem scientiam, latentem earum sensum & inuentionem in infinitum extendisse. Et quum eo tempore quamplurimi Ecclesiastici uiri obuiam illis, à recta ratione petitis argumẽtis, euntes, Apostolica obtinerent decreta: fuere quoq; inter eos, qui in libris suis contra insidias talium hęresum † præseruatiua præcepta reliquerint. In quibus & Castor Agrippa, reprehensionem Basilidis importunitatis edidit: præstigiasq; eius & arcana proferẽs, in Euangelium uiginti & quatuor libros eum composuisse ait: Barcabãq; & Barcoph prophetas, * qui in rerum natura nunquam fuerint, ad barbarorum hominum terrorem sibi constituisse, Pythagoricũ silentium induxisse, & res † nullo in discrimine ponere docuisse: perinde atque tempore exigente, absq; exceptione omni præcisè fidem abiurare, & gustare quæ idolis sint mactata, liceret. Atq; equidem de Basilide Irenæus itidem agens, a pudendum errorem eius pulchrè in apertum produxit. Aequalem cuius idem fuisse refert Carpocratem, eorũ qui Gnostici appellantur b, autorem & ducem: quem non puduit propalàm artem magicam exercere, quã pater eius Simon clàm & subdolè professus fuerat. c Gloriam is aucupabatur, & sese efferebat artibus curiosis, per eos quos ipse conficiebat amores, per somniorum uisiones, & per assessores dæmones. Docebat quoque, omnem eos oportere perpetrare turpitudinem, qui ad perfectionem arcanorum sacrorum suorum peruenire uellent: neq; fieri posse, ut quispiam eos effugeret, qui mũdi principes apud eos appellarentur, nisi infandis fœditatibus omnibus satisfecisset.

Diabolus, quũ tyrannorũ crudelium persequutione Euãgelium opprimere non posset, fraude & uersutia hæreticorum euertere id est aggressus.

Primi in ecclesia hæretici, crassi, ac potius Epicuri et impostores manifesti.

Saturninus & Basilides hæretici.

Saturninus etiam Christum phantasmate passum esse docuit, & resurrectionem negauit. Tertull. de hæret.

a Basilides, inter cætera deliramenta, Christũ non à Deo, qui creauit omnia, sed ab Abraxas, in phantasmate, non in substantia carnis missum: nec à Iudæis crucifixum, sed Simonem eius uicem passum, et proinde crucifixum nõ adorandũ esse, blaterauit. Tertullianus.

b De Gnosticis Irenæus libro 1. cap. 24. aduersus hæreses. Alij ex ipsis signãt cauteriantes suos discipulos in superioribus partibus extantiæ dextræ auris, &c. Gnosticos se autem uocant, &c.

προφυλακτικὰς ἐφόδους.

Castor Agrippa aduersus Basilidem scripsit.

** ἀνυπάρκτους.*

† ἀδιαφόρων.

Carpocrates hæreticus, impurus, impudens, & uoluptuarius.

c Idem Carpocrates, unam dixit esse in superioribus uirtutem principalem, ex hac prolatos angelos: Christum non ex uirgine, sed ex semine Ioseph hominem genitum, uirtute & iusticia alijs præstantiorem: & solam eius animam in cœlum receptam. Tertullianus.

CAPUT III.

Valentinus hæreticus.

ATq; ij sub Hadriani imperio extitere. Sub Pio autem Antonino, ecclesiæ Romanæ Hygino præsidente, idem Irenæus Valentinũ & Cerdonem hæresum suarum autores fuisse scribit: qui Marcionis quoq; erroris duces extiterint, & Romæ uterq; domicilium inuisi Deo dogmatis cõstituerint. Scribit aũt ad hunc modum: " Valentinus enim uenit Romam sub Hygino, inualuit autem temporibus Pij, durauitq; usq; ad Anicetum. Cerdon

Valentinus, usq; ad triginta æonum fœtus, tanquam Aeoniæ scrofæ examen diuinitatis effudit: & Christum in substantia corporis nostri fuisse negauit. Tertull. Cerdon duo introduxit initia, id est, duos deos: unum bonum, & alterum sæuũ, &c. Christum item uerum hominem, & uerè passum esse negauit. Idem.

Item Cerdon.

Cerdon uerò, qui ante Marcionem fuit, & ipse sub Hygino, qui in urbe Roma nouus erat episcopus, in ecclesiam uenit, & pietatem profitens atque resipiscens, ita ibi mansit, ut aliquando * occultè doceret, aliquando autem rursus se pœnitere confiteretur: nonnunquam etiam coargueretur de his quæ perperam docet, atque etiam à fratrum cœtu excluderetur. Hæc in tertio aduersus hæreses libro. In primo autem, de Cerdone etiam ita refert: Cerdon uerò quidam, à sectatoribus Simonis impietatis suæ occasionibus sumptis, Romam uenit sub Hygino, nonum locum episcopalis successionis ab Apostolis sortito: ibique docuit, eum qui à lege & prophetis prędicatus est DEVM, non esse patrem Domini nostri IESV CHRISTI, hunc quippe nosci, illum esse ignotum: & alterum quidem iustũ, alterum autem bonum esse. Cui Marcion succedens, doctrinam eam adauxit, sine pudore & uerecundia omni blasphemans. Valentini autem immensum & profundum pelagus Irenæus facile emensus, intimis obscuræ & erroneæ populique seductricis syluę speluncis incubantem imposturarum serpentem, ubi dudum abstrusus latuerat, extraxit, & nudum in apricum produxit locum. Quo tempore Marcum etiam fuisse dicit, nequitię magicę peritissimum. Quorum detestanda sacra talibus ostendit uerbis: Etenim quidam eorum thalamum nuptialem construunt, & arcanum quoddam initiandi genus celebrant, adiectis nonnullis super eis qui initiãtur uotis & precationibus: & spirituales nuptias, quas faciunt, esse dicunt, ad similitudinem supernorum coniugiorum. Alij ad aquam eos ducunt, & baptizantes hæc uerba addunt: In nomine ignoti patris omniũ, in ueritate matre omnium, & in eo qui descendit IESV. Sunt etiam qui Hebraica insuper afferunt nomina, ad eorum qui initiantur terrorem, & consternationem maiorem.

λαθροδιδασκαλῶν. — *Item Marcion Cerdonis discipulus.* — *Item Marcus.* — *Spirituales eius nuptiæ.* — *Eiusdem baptismus.*

A ... B

CAPUT IIII.

Tatianus, Encratitarum hæresis autor. Encratitæ aũt dicuntur, quasi continentes. Exemplũ scientiæ inflantis.

Post Saturnini & Marcionis, Encratitarũ hæresim conflatam esse tradũt: cuius princeps fuisse fertur Tatianus, qui discipulus Iustini martyris fuisse perhibetur. Sed tantisper dum cum illo erat, nihil rerũ huiusmodi protulit. Postquam uerò ille martyrio est defunctus, tumore disciplinæ inflatus, tanquam alijs scientia superior, peculiarem cœpit promulgare doctrinam: itidem ut Valentinus, secula inuisibilia producens: & eadem quæ Saturninus & Marcion de nuptijs, corruptione, & fornicatione, nugando effutiens: à se ipso quoque causam nouam salutis Adæ est commentus. Cuius successor Seuerus, hæresim illius magis etiam adaugens, causam arripuit, quur sectatoribus illius ad se pertractis, à suo ipse nomine Seuerianos eos uocaret. Legem quidem, prophetas, & ipsa Euangelia ij quoque recipiunt: proprijs quibusdam interpretationibus, prout eis est uisum, sacras scripturas accommodantes. Apostolum autem Paulum maledictis & conuicijs proscindentes, Epistolarum eius librum, & item Apostolorum acta prorsus reijciunt. Tatianus porrò iste quatuor Euangeliorũ conciliationem & concordantiam fecit, eique libro nomen διὰ τεσσάρων imposuit, qui longo etiam durauit tempore. Ferunt eum quoque quædam Apostoli transtulisse atque immutasse loca, ut scilicet inelaboratam eloquutionis expoliret simplicitatem. Magnam præterea librorum uim is reliquit: in quibus maximè celebratur, quæ ad Græcos siue gentes scripta ab eo est oratio. In ea, ueterum temporum memoriam ac priscos persequens, omnium antiquissimum fuisse Mosen ostendit: sicuti & me legere memini. Hæc de secta Tatiani, seu mauis Seueri, dicta sufficiant.

αἰῶνες Valentini. — *Primi hominis salus.* — *Ii postea à Seuero Seueriani dicti.* — *Concordantia quatuor Euangeliorum Tatiani. Quaternionem dicere Latinè posses.* — *Alia eiusdẽ scripta.* — *Veterum omnium antiquissimus Moses.*

Ad hunc

CAPUT V.

A AD hunc modum temporibus illis hæreses suppullularunt: & per eas uetus generis nostri hostis, hæreticos quidē miserabiliter in ius suū & perditionem pertraxit. Apud gentes autem, suis ipse portentosis turpibusq; fœditatibus, maximam contra Christianum nomē, & salutiferi VERBI doctrinam, grauissimæ infamiæ calumniam induxit: ut qui nondum ad fidei nostræ professionem essent pertracti, impiam admodum de nobis conciperent suspicionem, quasi nefandis libidinibus, matribus sororibusq; nostris commisceremur, impuroq; prorsus sceleratę uitæ genere cōtaminaremur.

Diabolus per impuras, impudentes & impias hæreses, Christianismū admodū apud infideles tradu xit.

Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostrę curam gerit DEUS. Nam adulterina ecclesiæ dogmata, quę paulatim emicuerāt, breui sunt extincta, & à seipsis inter se abolita, quum alij super alios nouis rebus studerent, atq; inter se cōflictarentur: non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde, atq; decidentes, in uarias multiplicesq; abeunt formas, & postremò ut nihil eorum appareat euanescunt. Contrà, ueritatis ipsius causa tum incrementa sua capiebat, magisq; indies augebatur, accessionem quandam & robur certum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status: & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus uitæ morumq; disciplinæ ordo, doctrinæq; sinceritas, apud Gręcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur. Atq; illis ut † inobsequentibus tempore diffluentibus, simul etiam coorta in doctrinam nostram inuidiosa calumnia diffluxit: solaq; quam nos profitemur fides & doctrina, sincerorumq; dogmatū philosophia, in graui simul & moderato statu suo pulchrè atq; decēter perstitit, ut deinceps nemo facile per calumniā contra eam infame quicquam & indecorum proferre auderet. Quam rem ueteres, si qui aliquando aduersus ecclesiæ Catholicæ doctrinam insurgerent, in primis studio habuerunt, propter impurorum & prophanorum hominum * uaniloquentiā. Et hoc quidem sic ipsa gratia & prouidētia DEI multis, ita ut decuit, modis efficiebat: nihilominus tamen illa alios quoq;, qui eiusmodi deliramenta

Prouidentia diuina hæreses per seipsas, unà cū infamia Christiano nomini inusta, extinctæ.

Ecclesia florens.

Optima abolendarum hæresum ratio, quā nostra etiam ætas utinam seruaret.

ἀνυποτάκτων.

Veteres eam sedulò retinuerunt.

ληρολογιῶν.

B oppugnarent, in medium produxit, cum perniciosis illis & consceleratis pedem collaturos, & non tantum editis libris, uerumetiam sine scripto firmissimis demonstrationum atq; rationum probationibus, impiarum hæresum mēdacia debellaturos. In quibus post Clementem, Ignatium & Polycarpum, primus Iustinus ex philosophis martyr fuit, de quo in proximo, qui hunc pręcessit, libro diximus. Post eū Egesippus laudem multā obtinuit. Ab hoc tertius Dionysius, Corinthiorū episcopus. Quartus, Antiochenus Theophilus. Deinde Philippus, & Modestus, Meliton, Apollinaris, & Musanus. Secundum hos duodecimum locum cōsequutus est Bardesanes Syrus. Qui sanè omnes plurima uariaq; reliquerunt scriptorum monumenta: de quibus, quantum poterimus, in præsenti dicemus tomo. Sicuti in reliquis quoq; faciemus: nec memoriam illorum qui hosce sunt subsequuti, intercidere patiemur. Faciemus etiā deinceps mentionem Pantæni, & Alexādrini Clementis, q à uolumine suo cognominatus est στρωματεύς, seu contextor: præterea Rhodonis & Miltiadæ, Apollonij & Serapionis, Irenęi & Hippolyti, & cæterorum usq; ad ipsum doctissimum Origenem: qui orationis uirtute, doctrina, monumētisq; librorum plurimùm professioni Christianæ contulerunt momenti. De Papia quidem, Quadrato, Aristide & Castore antea diximus. Nunc de Iustini libris agamus.

Deus etiam hæresum oppugnatores excitauit.

Catalogus primorum Ecclesiasticorum uirorum, qui monumenta scriptorū post se reliquerunt.

Permulta

CAPVT VI.

A

Iustini Philosophi & martyris scripta.

PErmulta is quidem edidit scripta: quæ autem ad nos peruenerunt, hæc sunt: Ad Antoninum Pium & liberos eius, Romanumq́ue Senatum, pro fide nostra, oratio. Altera quoque eiusdem argumenti, ad Marcum Verum Antonini successorem defensio. Oratio item alia ad Græcos scripta, in qua multa de natura dæmonum facit uerba: quæ sanè diu multumq́, & apud Græcos sapientes, & apud nostros agitata est quæstio. Liber rursus alius ad Græcos editus, cuius titulus est, * Confutatio. Item liber de monarchia DEI, cuius argumenta & locos nō solum ex nostrorum, uerumetiam profanorum autorum libris decerpsit. Præterea liber qui inscribitur, Psaltes. Scholium de anima, in quo quæstionibus uarijs Philosophorum Græcorum expositis, opiniones quasdam apponit, aduersus quas rationes suas se aliquando producturum, sententiamq́ suam alio commentario expositurum pollicetur. Liber contra Marcionem Ponticum compositus, in quo, sicuti & in oratione ad Antoninum Imperatorem, hęc quoq; scribit: "Marcion Ponticus hodie quoq; sectatores suos docet, alium quendam maiorem eo qui creauit omnia, esse DEVM, qui etiam per omne genus hominum, dęmonum fretus auxilio, permultis persuasit, ut blasphema dicerent, & pernegarent factorē totius huius uniuersi patrem esse CHRISTI, sed alium quendam isto maiorem hūc creasse profiterentur. Atq; omnes qui ab ijs prouenerūt, quemadmodum diximus, Christiani uocantur: haud aliter quàm, quum philosophis non sint communia dogmata, quod tamen Philosophiæ dicitur, commune omnibus est nomen. Quibus uerbis postea illud addit: Est autem nobis contra omnes hæreses uolumen compositum, quod uobis, si uoletis, legendū dabimus." Edidit quoq; ad Iudæos dialogum, quem Ephesi quum esset, Tryphoni, celebri apud Hebræos uiro, quem etiam in eo secum differentem introducit, dicauit. In eo clarè profitetur, diuina gratia se ad fidei nostræ professionem esse pertractum: proindeq; quū multum studij in philosophorum disciplinis consumpsisset, animo se percupido ad ueritatis inquisitionem decurrisse. Dicit quoq; multa Iudæos contra CHRISTI doctrinam insidiose molitos esse, huiusmodi ad Tryphonem uerbis utens: "Non modò autem non egistis, super eis quæ malè fecistis, pœnitentiam: sed uiros eximios delectos Hierosolymis in omnes orbis partes misistis, qui Christianam sectam ut atheam & deos abolentem, impietatisq; manifestæ compertam esse dicerent: eaq; omnia de nobis, quæ qui nos ignorant, loquūtur, recenserent. Quapropter non uobis tantum ipsis, uerùm alijs etiam prorsus omnibus hominib. iniquitatis estis authores." Scribit præterea, ætate sua dona prophetica in ecclesia DEI enituisse. Asserit etiam, Apocalypsim ex professo Ioannis esse. Redarguit denique Tryphonem acriter, quòd Iudæi multa prophetarum dicta, manifestè de CHRISTO uaticinantia, sustulerint. Aliæ quoq; plures eius extiterunt lucubrationes. Adeò autem scripta eius ueteribus in precio fuere, ut Irenæus in quarto aduersus hæreses libro, dicta quædam eius referat, dicens: "Rectè uerò Iustinus in libro aduersus Marcionem inquit: Quin Domino ipsi fidem non haberem, si alium quàm rerum conditorem DEVM promulgaret. Rursus in quinto eiusdem operis: Rectè Iustinus dixit, Quòd ante Domini aduentum non ausus fuerit Satanas blasphemare Deum, quippe qui nondū condemnationem suam sciret." Iustini scripta sic se habent.

ἔλεγχος

Iustinus de Marcione hæretico.

Marcionis hæresis.

B

Per diuinam gratiam Iustinus à Philosophia ad Christianismū perductus.

Teste Iustino, Iudæi plurima cōtra Christianos sunt machinati.

Prophetica dona in ecclesia, Iustini tempore.

Apocalypsis Ioannis Apostoli est.

Iudæi è Biblijs dicta de Christo quædam sustulerunt.

Præclarè dicta Iustini.

Eadem

CAPUT VII.

A EAdem ætate & Egesippus uiguit. Quinque is libris integram & simplicem Euangelicæ professionis reliquit doctrinam: in quibus satis indicat, multos se conuenisse, quum Romam proficisceretur, episcopos, à quibus unam eandemque doctrinam acceperit. Mentionem etiā facit Clementis ad Corinthios epistolæ, cuius loca quædam recenset. Commemorat quoque, ut in episcopi eorum Primi colloquium peruenerit: atque inde Romam traiecerit, quum episcopatum ibi Anicetus teneret. Cuius diaconum Eleutherum memorat, qui Soteri successit, sicuti is Aniceto. In urbibus porrò omnibus sanam se testatur inuenisse prædicationē, quemadmodum scilicet lex, prophetæ, & Dominus ipse docuerit. Meminit itidem initiorum hæresum quarundam, ita inquiens: Posteaquam Iacobus Iustus martyrio est defunctus, sicuti & Dominus, idem ob uerbum: in locum eius, patrui eius Cleopæ filius Simeon est suffectus, quem omnes Domini fratrem † patruelem secundum esse retulerunt. Propterea autem Ecclesiam uocauerunt uirginem, quòd nondum esset inanibus & uanis corrupta doctrinis. Primus eam deprauare cœpit, quòd in petitione episcopatus repulsam tulisset, * Thebutes, unus è septem hæreticis, & † plebeius: à quibus & Simon est, unde Simoniani dicti: & Cleobius, unde Cleobiani: & Dositheus, unde Dositheani: & Gortheus, unde Gorthæani: & Masbotheus, unde Masbotheni. Ab ijs autem & Menādriani, & Marcionistę, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidiani, & Saturniniani. Hi pro se quisque, proprias seorsim induxerunt opiniones. Ab ijs Pseudochristi, pseudopro-
B phetæ, pseudapostoli, qui unitatem Ecclesiæ diuiserunt, perniciosis sermonibus aduersus DEUM & aduersus CHRISTUM eius. Scribit uerò de Iudæorum quoque hæresibus, dicens: Fuerunt autem uariæ quoque in circumcisione inter filios Israel aduersus tribum Iuda & CHRISTUM ipsum, sententiæ & sectæ: uidelicet Hessæorum, Gallilæorum, Hemerobaptistarum, Masbothecorum, Samaritanorum, Saducæorum, Pharisæorum. Scribit insuper alia plurima, quorum partem antea suo quæque loco adducentes retulimus. Atque in ijs quædam ex Hebræo & Syriaco Euangelio, & de Hebraica lingua affert. Tum autem satis indicat, à Iudæis se ad Christianismum peruenisse. Mentionē quoque aliarum rerū facit, ex Iudaica sine scripto traditione. Et uirtute omni refertam sapientiam Prouerbia Solomonis uocat: non ipse uerò tantum, sed & Irenæus, & plerique omnes qui uetustate sunt insignes. De ijs autem libris qui Apocryphi dicuntur, dicit, ætate sua ab hæreticis quibusdam, ea quæ sunt conficta, illis esse clàm inserta.

Egesippi scripta.

Egesippus de quibusdā primis hæresibus.

† ἀνεψιὸν δεύτερον.

Ecclesia adhuc incorrupta & uirgo.

** al. Thebulis.*

† ἐν τῷ λαῷ ὤν

Septem primæ hæreses.

Hæreses Iudaicæ.

Euangeliū Hebræum.

Egesipi & antiquorum de Prouerbijs Solomonis iudicium. Item de libris Apocryphis.

CAPUT VIII.

AB hoc ad Dionysium Corinthium oratio conuertenda, qui ecclesiæ eius loci præfuit: & non solum pio & sancto labore eis qui curæ eius fuerant commissi, sed etiam qui in longinquis essent regionibus, plurimùm profuit, omnibus seipsum facilem præbens, & epistolas Catholicas ad eos scribens: quarum una ad Lacedæmonios est, catechesim & institutionem orthodoxiæ rectiorisque doctrinæ continens: cuius titulus est, De pace & unitate. Secundam ad Athenienses dedit, qua eos ad sinceram fidem cōplectendam excitat, cum legitima obiurgatione: quòd parum essent ad accuratū Euangelicæ doctrinæ & uitę institutum intenti, quippe qui prorsus ferè à professione Christiana desciuerint, ex quo in eorū temporum persequutione Publius

Dionysij Corinthij scripta.

A

episcopus eorum è uita martyrio consignata excessit. cui Quadratũ successisse, ecclesia gubernanda, commemorans, studio diligentiaq; eius conuentus fidelium denuò agi cœpisse, & fidei igniculos rursus excitatos esse, dicit. In ea epistola quoq; indicat, Pauli cohortatione Dionysium Areopagitam episcopatum ecclesiæ Atheniensium suscepisse. Scripsit aliam quoque ad Nicomediȩ ecclesiam, in qua Marcionis hæresim uehementer impugnans, ecclesiastico canoni insistit atque innititur. Ad Gortynios etiam, & reliquas per Cretam ecclesias alia circumfertur, in qua, quùm episcopum eorum Philippum, quòd ecclesiam suã fortitudinis & uirtutis omnis laude florentem ritè gubernauit, commendat: tum in fine eos hortatur, ut sibi à fraude & peruersitate hæreticorum caueant. Amastridi porrò & Ponticis ecclesijs scribens, Bacchilidæ, & Elpisti, qui eum ad scribendum sint cohortati, & Palmæ episcopi mentionem infert. In ea epistola, multas scripturarum solutiones & declarationes exponit: multa de castitate & coniugio refert. Iubet etiam omnes qui à quacunque hæresi, delicto, & peccato, per pœnitentiam conuertantur, ad ecclesiam benignè recipi. Has consequitur, quȩ ad Gnosios est data epistola: in qua episcopum Pinytum admonet, † ne cœlibatus onus tanquam necessarium fratribus imponat, sed infirmitatis multorum rationem habeat. Ad quam illȩ rescribens, quùm uirum eum admiratur, laudat, & complectitur: tum ab eo maturiores firmioresq; petit literas, quibus illis meliorem solidioremq; cibum impertiat, ne puerilibus innutriti alimentis, in lactis nutricatione consenescant. Per quam epistolam, non modò Pinytus orthodoxam rectamq; fidem, sed & eloquentiam, diuinamq; prudentiam & curã suam, quam de gregis sui profectu & utilitate gessit, satis declarat. Sed ad Soterem quoque Romanæ urbis episcopum epistolam dedit, ex qua perpauca hic inserere placuit, de consuetudine ecclesiarum, quȩ usque ad persequutionem durauit. Eam quum ipse quoque approbet, ita refert: Iam inde ab initio hȩc uobis est cõsuetudo, ut fratres omnes uario beneficiorum genere afficiatis: & ecclesijs multis, quæ passim sunt in urbibus, subsidium mittatis: per quod iamdudum & egenorum penuriam recreatis, & fratres in metallis opus facientes alleuatis, moremq; Romanum à maioribus acceptum Romani retinetis. Quem non modò conseruauit, sed adauxit etiam, beatus episcopus uester Soter, quùm liberaliter munera sanctis summittendo, tum fratres ad nos redeuntes, ut filios suos pater amantissimus, sermonibus beatis cohortando. In ea ipsa epistola, & Clementis ad Corinthios epistolæ meminit, superioribus temporibus more antiquo in Ecclesia eam legi solitam significans. inquit enim: Hodiernum transegimus Dominicum diem, quo epistolam uestram legimus, quam etiã deinceps semper cohortationis institutionisq; nostræ gratia legemus: itidem ut alteram illam à Clemente ad nos scriptam. Insuper & de epistolis ipse suis, tanquam callidè deprauatis, ita scripsit: Epistolas enim fratrum rogatu scripsi, sed eas diaboli apostoli zizanijs compleuerunt, quædam quidem expungentes, quædam autem inserentes. Quibus Væ illud est repositum. Non mirandum certè, si etiam Dominica scripta nonnulli corrumpere sunt ausi: quando nostris, etiam illis longè dissimilibus, insidias struxerunt. Est etiam epistola eius ad Chrysophoram, fidelem sororem: cui ille conuenientia scribens, rationali eam exsatiauit alimento. Hæc de Dionysio.

B

Peccatores omnes pœnitentiam agentes in ecclesiam recipiendi.

De cœlibatu locus notandus.

Pinytus Episcopus Cnosius.

Vetus Romanæ Ecclesiæ cõsuetudo, Ecclesijs & afflictis Christianis eleemosynam mittendi.

Epistola Clementis Romani Corinthi in ecclesia lecta.

Epistolæ Dionysij Corinthij adhuc uiuẽtis, ab æmulis deprauatæ.

CAPUT

† Μὴ τὸ βαρὺ φορτίον τῆς ἀγνείας, ὡς ἐπαναγκες, ἐπιτιθέναι τοῖς ἀδελφοῖς, τῆς δὲ τῶν πολλῶν ἀσθενείας καταστοχάζεσθαι.

De onere cœlibatus Diui Ignatij extant sententiæ. Si quis potest in castitate manere, ob carnis Dominicæ honorem, citra gloriationem maneat. Decet autem & nubentes & nuptas de sententia Episcopi coniugium instituere, ut nuptiæ iuxta Deum contrahantur, non secundum fœdam libidinem. Cœlibatus iugum nemini imposueris. Est enim res periculosa, & custoditu, cùm obtinetur, difficilis, quando ex necessitate seruatur. Iuuenibus nuptias permitte, priusquam meretricijs amoribus corrumpantur. In Gnomologico Græco, lib.1. cap.14.

CAPUT, IX.

A THeophili autem Antiochiæ episcopi ad † Autolycum tres feruntur Institutionum libri. Et aduersus Hermogenis hæresim liber, in quo multis utitur testimonijs ex Ioannis Apocalypsi. Extant eius quoque scripta alia, diuinis referta doctrinis. Cæterùm ea tempestate, quum hæretici zizaniorum more, in sincera & pura semente Ecclesiæ, ualde succrescerent, ecclesiarum per orbem Episcopi illos perinde atque syluestres feras propellendo arcebant, aliquando quidem scriptis ad fratres exhortationibus & præceptis, nonnunquam uerò etiam sola uerborum ui in faciem hostib. ad eos euertendos congressi: quandoque libris editis, densis atque certis confutationibus eos persequentes. Ex quibus etiam unus est, de quo nunc agimus, Theophilus, fortis sanè propugnator: quem contra Marcionem strenuè rem gessisse, erroremque eius & fraudem in publicum produxisse, ex libris eius qui adhuc circumferuntur, satis apparet. Sed non is modò contra Ponticum Marcionẽ depugnauit: sed & Philippus, quem paulo antè ex Dionysij uerbis, episcopum Gortynæ fuisse didicimus, luculentum aduersus eundem edidit librum. sicuti & Irenæus: & Modestus, qui præ cæteris maximè imposturas eius & deprehendit, & redarguit. Quin & plures alij certamen contra eum susceperunt: quorum monumenta ad hoc usque tempus à studiosis sunt conseruata.

Theophili Antiocheni scripta.
† Alij habent Anatolium.
Libri eius aduersus Marcionem.
Item Philippi Gortynæ episcopi.
Irenæi.
Modesti.

CAPUT X.

IIsdem temporibus Melito quoque Sardensis, & Apollinaris Hierapolitanæ ecclesiarum episcopi, eloquentia simul Apostolicaque doctrina
B in primis floruere: qui ambo seorsim apud Marcum Antoninum iuniorem, Christianam defendentes religionem, orationem habuere.

Melito sanè duos de Paschate composuit libros, in quorum principio, quo tempore eos conscripserit, ostendit hisce uerbis: Sub Seruilio Paulo Asiæ Proconsule, quo tempore Sangaris martyrium obijt, quæstio magna Laodiceæ, de Paschate, quod tempestiuè in eos incidit dies, est exorta, hæc quoque à me sunt perscripta. Istorum librorum Clemens quoque Alexandrinus meminit, in suo de Paschate opere, quod se propter Melitonem composuisse testatur. Præterea Melitonis liber circumfertur, de Politia & prophetis, item de Ecclesia, alius de die Dominico, alius de Natura & figmento hominis inscriptus. Item de Obedientia fidei: de Sensibus, eorumque sedibus. Alius præterea, de Anima & corpore. Rursus, de Lauacro & ueritate. De fide, & de natiuitate CHRISTI. Insuper de Prophetia, & de Hospitalitate. Itẽ is qui dicitur Clauis. de Diabolo. de Apocalypsi Ioannis. de Incorporato DEO. Ad hos accedit liber Antonino oblatus, in quo de rebus nostris talia quædam memorat: Quod antea nunquam est factum, id nunc tandem fit, ut cultores DEI affligantur, & edictis propositis per Asiam proscribantur. Impudentissimi enim sycophantæ, & qui alienis bonis animum per cupiditatem & auariciam adiecere, occasione ex principum constitutionibus arrepta, diu noctuque propalàm excutiunt & rapiũt eos qui nihil admisere mali. Ac siquidem hæc iussu tuo fierent, probarentur sanè. Iustus enim princeps nihil iniusti statuerit unquam: & nos æquo libentique animo cædium eiusmodi ferremus honorem. Et te illud modò rogaremus, ut ipse prius rem dispiceres, autores'que tantæ pertinaciæ inquireres, atque ex æquo & bono decerneres, supplicio'ne & morte, an salute & quiete sint digni. Sin autem te quoque sciente constitutio & sanctio hæc est promulgata, ut nouo prorsus mo-

Scripta Melitonis & Apolinaris.
Defensio Melitonis pro Christianis ad Antoninũ Imperatorem.

re, igne & laceratione in corpora ciuium sæuiatur, quod antea ne aduersus barbaros quidem hostes facere decuit: multo magis obsecrandus nobis es, ne nos in tam aperta & publica uiolentia & direptione despicias. Posthæc etiam illa refert: Philosophia nostra antea quidem inter barbaros uiguit. Et quum in Romani imperij prouincijs, ex maioribus tuis, Augusto Cæsare rerum potiente, effloresceret, admodum Imperio tuo commodauit. Ex eo namque tempore in immensum res Romana creuit: cuius tu successor optatus factus, diutissimè imperium administrabis, si unà cum filio tuo, philosophiam istam, quæ cum Imperio quasi simul nutrita, & cum Augusto incrementa sua cepit, conseruaueris. Ea quippe & à maioribus tuis, præ cæteris religionibus, est habita in precio. Professionem porrò nostram Reipublicæ bono esse, illud in primis indicat, quòd uigorem suum habere cœperit uigente maximè Imperio: & quòd in Augusti rerum administrationem nihil aduersi inciderit, sed ediuersò prospera omnia & præclara ex arbitrio & uoto omnium successerint. Soli reperti sunt Nero & Domitianus, qui ab inuidis & malè conciliatis quibusdam hominibus persuasi, professionem nostram calumniæ expositam esse uoluerunt. A quibus, more iniquissimo, per illos impudentis sycophantiæ profluxit mendacium. Sed enim pij parẽtes tui, imperitiam illorum correxerunt, multis sæpe rescriptis eos obiurgantes, qui de nobis præter leges & æquitatem, quicquam statuere aut tentare fuissent ausi. Inter quos auus tuus Hadrianus, quùm ad alios plures, tum ad Fundanum Asiæ proconsulem, ea de re scripsit. Pater quoque tuus, tecum Imperij res administrans, in edicto eo quod ad ciuitates, nominatim uerò ad Larissæos, & Thessalonicenses, & Græcos omnes, ne quid rerum nouarum fieret, dedit, de nobis scripsit. Te uerò amplius etiam, qui de religione nostra eandem quam illi, immò uerò humanitati & philosophiæ accommodatiorem obtines sententiam, facturum esse persuasum habemus, quæ petimus, omnia. Hæc ille in oratione ad Antoninum. In eis autem, quas scripsit, Eclogis & scripturarum compendijs, statim à principio, Onesiphoro cuidam eo opere inscripto, ueteris instrumenti extra controuersiam positos libros recenset. Eum autem uirum laudibus uehit, quòd & fide probata fuerit, & multum studij in scripturis addiscendis posuerit. Hierosolyma autem se ea gratia profectum esse asserit, ut certa ibi de libris eis comperiret. Itaque numerum & nomenclaturam eorum proferens: Quinque, inquit, sunt Mosæ libri, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: Iesus Nauæ, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Psalmorum Dauidis liber: Solomonis prouerbia, siue Sapientia: Ecclesiastes, Canticum canticorum, Iob: Prophetarum, Esaiæ, Hieremiæ, & duodecim prophetarum liber: Daniel, Ezechiel, Esras. Deinde infert: Ex quibus Eclogas selectasq; sententias & doctrinas collegi, in sex libros digestas. Hæc de Melitone.

Christiana religiõe promulgata, Romanũ imperium ad summum florẽ sub Augusto principe peruenit.

Nero & Domitianus Christianorum persequutores.

Melito de Canonicis ueteris testamenti libris.

CAPUT XI.

APollinaris autem, quùm multa alia, tum hæc quoque feruntur. Ad Antoninum pro fide oratio. Quinque libelli, in quibus cum Græcis seu Gentilibus agit. De ueritate liber unus & alter. Ad Iudæos item libri duo, & quæ præterea contra Phrygum hæresim composuit: quæ non longè pòst res nouas in ecclesiam induxit, tum primùm autem pullulare cœpit, ex quo Montanus cum pseudoprophetissis suis à uera fidei uia declinauit. De Apollinari Hierapolitano tantum. Musani autem, cuius antea meminimus, pulcherrimus extat Dehortatorius liber, ad quosdam fratres

Apollinaris libri.

Hæresis Cataphrygas.

Montanus hæreticus.

Musani Ecclesiastici doctoris scripta.

A tres ab eo compositus, qui præter rationem ad sectam Encratitarum deflexerant: quæ eis quoque temporibus exorta, nouam perniciosam'que hæresim & opinionem in orbem intulit. Ducem eius & autorem fuisse, historia nostra antea Tatianum, Iustini Martyris auditorem, propagatorem autem Seuerum, indicauit. De Encratitis Irenæus quoque ita scribit: „ A' Saturnino & Marcione „ Encratitæ nominati, cœlibatum docuerunt, simul & primam DEI creationem „ reijcientes, & tacitè eum qui ad hominum propagationem masculum & fœminam „ creasset, accusantes. Iidem quoque abstinendum esse ab eis quæ ipsi animata „ dicunt, instituerunt: † malam referentes gratiam, qui cuncta creauit, DEO. Pernegant etiam primi hominis salutem. Hæc quoque de Musano. Ea ipsa tempestate, quum Phrygum aliorumq́ etiam hæreses in Mesopotamia exundarent, Bardesanes Syrus, quùm linguarum aliarum, tum Syri sermonis peritissimus, præterea uerò hæreticis refellendis exercitatissimus, aduersus Marcionem & alios quosdam, quinque uariantium inter se dogmatum autores, strenuè cũ eis congressus, Dialogos, & insuper alia plurima scripta, sermone suo uernaculo edidit: quæ, quòd fortiter fidei uerbum propugnarent, plures eius auditores in Græcam transtulere linguam. In ijs liber est, quem ad Antoninum de fato conscripsit, satis in eo Patrem VERBI exprimens. Sed & alia opuscula eum occasione ex persequutione accepta, edidisse ferunt. Atque hic quidem Valentini primùm sectator fuit: quem quum improbasset, fabulosasq́ eius doctrinas & opiniones satis refellisset, ipse quidem sibi ad perfectionem & finem rectæ fidei peruenisse est uisus: non omnino tamen ueteris opinionis suæ, quæ in habitum abierat, sordes abstersit.

Encratitarum, hoc est, continentium hæresis, prohibentium nubere, iubentium abstinere à cibis, etc. 1. Timo. 4.

ἀχαριστοῦντες θεῷ.

Primi hominis salus.

Bardesanis Syri scripta Ecclesiastica.

Hic ex Valentini, cuius discipulus fuit, errore, per contagionem non nihil ægritunis contraxit.

CAPUT XII.

B SEd & alij plures Christiano planè animo pro fide nostra decertarũt, & aduersus hæreses depugnarunt: ecclesiæq́ statu & moribus receptis, alijsq́ quæ uel scriptis, uel sine scriptis à maiorib. accepissent, in literas relatis, libros plurimos posteritati reliquerũt. Quibus [a] Caius & Tertullianus meritò sunt annumerãdi, qui plurima certè & pulcherrima ediderunt scripta: quæ singillatim recensere, præsentis instituti non est. [b] Tertullianus porrò iste presbyter fuit, patre centurione natus: cuius lectione Cyprianus plurimùm est delectatus[c]. Et, quòd eloquentia admodum polleret, multos sub Seuero Imperatore composuit libros. Sed postea propter cleri Romani inuidiam, ad Montani est delapsus dogma. Et libros aliquot aduersus ecclesiam, Montani opinionem defendens, edidit. Scripsit etiam de continentia, de persequutione, de ieiunio, de monogamia, de ectasi libros sex: contra Apollonium septem, & plures alios. Quibus Apologiam pro fide ad Senatum Romanum addidit, in qua commemorat: [d] Quum Marcus Antoninus bellum cõtra Germanos & Sarmatas gereret, aciem'que aduersus hostes strueret, exercitum eius omnem, propter sitim grauem & diuturnam, ad rerum omnium inopiam & desperationem peruenisse, ac legionem nostram in genua more nostro procubuisse, precantem, atq́ DEI opem implorantem: eamq́ rem ut nouam & insolitam, hostibus terrorem ingentem incussisse. Atque illis ad eum modum orantibus, aliud insuper maius, præter opinionem & expectationem, accidisse. Quùm enim frequentibus fulminum ictibus hostes pulsos: tum qui ea sunt subsequuti, multa densorum imbrium ui, exercitum iamiam siti & aquæ penuria interiturum, recreatum & restitutum esse. Tam efficaces scilicet nostrorum fuisse preces. Hanc rem † profani etiam historici tradidere, qui de Romanis impe-

a Caius scriptor Ecclesiasticus.

b Tertullianus.

c Magistrum eum appellare solitus.

d Milites Christiani sub M. Antonino merentes, pluuiã in summa siccitate, & uictoriam in ultima propè desperatione, à Deo precatione sua impetrarũt. ea uictoria Antoninus Marcomannicũ bellũ cõfecit. et Pannonias Marcomannis, Sarmatis, Vandalis, simul & Quadis extinctis, liberauit. Oros. lib. 7. ca. 15. Iul. Capitolinus, Eutropius.

† Fulmen de cœlo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluuia impetrata, cùm siti laborarent. Iul. Capitolinus in Marco philos.

A

imperatoribus scripserunt: non illi quidem precibus nostrorum miracula tanta adscribentes, (quomodo enim id facerent, qui alienis prorsus à nobis sunt animis?) sed qui partium nostrarum sunt, aut nobis fauent, nulla deprauati affectione, † simpliciter & uerè hominibus id factum nostris tribuunt. Ex quibus Apollinaris memoriæ mandauit, Imperatorē statuisse, ut legio ea quæ ex Christianis constaret militibus, * prærogatiua quadam principem in exercitu obtineret locum, alijsq; semper præiret copijs. cui idem etiam Imperator nomen † Ceraunoboli, hoc est, fulminatricis imposuit. Sed & Tertullianus satis idoneus & locuples eius rei fuerit testis, qui scribit: Marci prudentissimi Imperatoris etiam tum literas extitisse, quibus illam Germanicam sitim, quum iamiam aquarum penuria exercitus periturus esset, Christianorū militum precationibus impetrato imbri discussam contestatur. Eundemq; Imperatorem capitis quoque pœnam, & quidem tetriorem constituisse dicit Christianorum accusatoribus. Ac deinceps subiungit: Quàm igitur sunt iniqui iudices isti, qui in nos solos inquirunt, impij, iniusti, crudeles? quos Vespasianus † seruari non iusserit, quamuis Iudæorum uictor? Ob quos Traianus ex parte leges frustratus sit, uetando inquiri Christianos? Quos neq; Hadrianus, quanquam curiositatum omnium explorator, neq; qui appellatus est Pius, prosequendos sanxerit? Caius aūt sub Zephyrino, aduersus Proclum Montani studiosum, dialogo composito, in quo temerariam eius audaciam taxat, quòd nouam induxerit prophetiā, maximam est consequutus laudem & gloriam.

ἁπλῷ καὶ ἀκακοήθει τρόπῳ.

Vnam legionē Christiani nominis id impetrasse, Dion author est. Suidas rē omnem in Iulianum quendam mysten coniecisse uidetur.

κεραυνοβόλον.

οὐκ ἐφύλαξε. Seruari hic dictum, sicut apud Terentiū, Me infensus seruat.

Caij scriptum.

CAPUT XIII.

B

Coeterùm Irenæus Lugdunensis ciuitatis, quam Rhodanus præterfluit, episcopus, Pothini, qui nonaginta annos natus cum reliquis in Gallia martyribus, de quibus paulo pòst agemus, uitam finijt, successor: in tenera sua ætate Polycarpi auditor fuit, & multa uaria'que memoria digna reliquit monumenta. Sed quinque eius extant libri, quibus titulum fecit, Confutatio & euersio falso nominatæ † scientiæ. In secundo porrò libro disertè astruit, adhuc suo tempore in ecclesijs plurima extisse diuinæ & admirandæ uirtutis indicia. Ita enim inquit: Tantum abest ut exuscitandorum mortuorum dono, per orationem, quemadmodum ipse Dominus & Apostoli fecerunt, careant, ut persæpe, necessitate interueniente, inter fratres, ecclesia eius loci omni orante, & ieiunio accedente uberiore, spiritus in corpus defuncti reuersus, homo'que precibus sanctorum donatus sit. Et rursum: Quod si per phantasiam tantum, & quasi fuco obiecto, hæc Dominum fecisse dicent, ad prophetica illis scripta deductis, ostendemus, omnia ista ita de eo prædicta, proindeq; etiam certò facta esse, ipsumq; solum FILIVM esse DEI. Quapropter in eius quoque nomine ueri germaniq; eius discipuli, accepta ab eo gratia, alijs hominibus benignè facere, sicuti ab eo quisque donum est consequutus, perseuerant. Nam quidam dæmones profligant: aliqui futura prænunciant, uisionesq; & responsa habent prophetica. Nonnulli ęgrotis subueniunt, & manuum impositione eos restituunt. Iam uerò, sicuti diximus, mortui etiam resuscitati sunt, qui satis diu inter nos fuerunt superstites. Quid enim dicam? quum

Irenæus Polycarpi discipulus.

Eiusdem libri.

Tempore Irenæi in ecclesia adhuc uirtutes diuinæ & miracula uiguere.

† Gnosticorum hæreticorum uidelicet.

numerum

* *Diui fratres tanti Christianæ legionis beneficij memores, per rescriptum etiam Christianam religionem confirmarunt, Christianos accusari uetuerunt, & eiusdem conditionis cum cæteris esse in honoribus adipiscendis constituerunt. Constitutio eorum perstringitur l. generaliter. §. fin. ff. de decuri. Eis, qui Iudaicam superstitionem (Christianam professionem intellige) sequuntur, Diui Verus & Antoninus, honores adipisci permiserunt: sed & necessitatem eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non læderent. Vlp.*

A numerum donorum DEI inire non sit, quæ per orbem terrarum omnem eccle- „ sia à DEO accepta, in nomine IESV CHRISTI, sub Pontio Pilato crucifixi, quo- „ tidie populis benefaciendo exhibet & præstat: neq; quempiam defraudans, ne- „ que argentum emungens. Sicuti enim gratuitò à DEO accepit, ita etiam gratui- „ tò ea dispensat. Similia quoq; alio loco profert: Sicuti multos audimus fra- „ tres in ecclesia prophetica dona habentes, uarijs per Spiritum linguis loqui, ho- „ minumq; occulta in lucem, utilitatis eorũ gratia, proferre, & mysteria arcanaq; „ DEI consilia declarare. Hæc hactenus.

CAPUT XIIII.

Facit is etiam sacræ scripturæ mentionem, & testamentariorum eius librorum, primo loco quatuor Euangelia recẽsens, ita ferè sicuti nos in fine secundi Tomi exposuimus. In quinto autem argumenti eius quod dictum est libro, Ioannis quoque Apocalypsis, epistolæque eius, & item Petri epistolæ meminit. De Apocalypsi uerò & hæc scribit: Hæc „ sic habent, atque in omnibus emendatis & antiquis exemplaribus numerus iste „ inuenitur. Testificantur hoc etiam illi qui Ioannem de facie uiderunt: uerbaque „ insuper ipsa declarant numerum nominis bestiæ, iuxta Græcorum calculum, * „ per eas quæ in ea sunt literas esse expressum. Et rursum: Nos equidem non pe- „ riclitabimur de nomine Antichristi quicquam certò asseuerare & confirmare. „ Quod si enim hac ætate nomen eius propalàm prædicatum oporteret, per eum „ id indicatum fuisset, qui Apocalypsim & reuelationem ipsam uidit. Non ita du- „ dum namque is uisus est, nostra propè ætate, circiter Domitiani imperij finem.

Canonici noui testamenti libri.

De Apocalypsi Ioannis.

De reuelatione Antichristi.

B Mentionem etiam Irenæus facit Sapientiæ Solomonis. Recipit quoque eum qui dicitur Pastoris librum, cuius illo utitur testimonio & autoritate: Rectè i- „ gitur scriptura dicit: Crede in primis unum esse DEVM, qui omnia creauit & perfecit. Meminit item Presbyteri cuiusdam Apostolicæ uitæ uiri, cuius nomen non exprimit. Ego autem Ioannem alterum esse puto, qui Ephesi fuit, Presbyter ita cognominatus: cuius etiam enarrationes & dicta memorabilia multa scriptis suis inserit. Meminit præterea Clementis, & Iustini, eorumq; loca quædam allegat. Quæ is autem de Septuaginta interpretum translatione diuinitùs inspiratarum scripturarum scribat, æquum uisum est ipsius uerbis re- „ ferre. Itaque DEVS homo factus est, & ipse DOMINVS saluauit nos, uirginis „ signo exhibito. & non sicuti quidam dicunt, perperam transferre scripturam Alma. „ ausi: a Ecce adolescentula uterum gestabit, & pariet filium: ita ut Theodotion „ Ephesius, & Aquilas Ponticus, Iudæi proselyti ambo uerterunt: quos conse- „ ctati Ebionitæ, ex Iosepho eum prognatum esse dicunt. Et paulo pòst inquit: „ Priusquam Romani imperium in Iudæos haberent, & Macedones adhuc A- „ siam obtinerent, b Ptolemæus Lagi bibliothecam, quam Alexandriæ magnificè „ instruxerat, ingenti studio omnis generis bonorum librorum copia exornare „ contendens, à Hierosolymitanis petijt, ut sibi habere liceret in Græcam linguam „ eorum scripturas translatas. Tum illi, quòd Macedonib. adhuc subiecti essent, „ ex senioribus suis, scripturarum sacrarum & utriusque sermonis peritissimos se- „ ptuaginta uiros ad eum miserunt, DEO hoc sic disponente. Ptolemæus autem, „ de quolibet eorum c seorsim periculum facere uolens: simulq; timens ne ex con- „ uentione, per uersionem suam, scripturarum ueritatem celarent & supprime- rent,

Sapientia Solomonis.

Autoritas ex Pastore.

a De loco illo Esaiæ; Ecce uirgo concipiet, & pariet filiũ. Esa. 7.

b De Septuaginta interpretibus historia.

c Hieron. in præfatione in Pentateuchũ, Vna Basilica interpretes LXX congregatos cõtulisse scribit, nõ prophetasse: Aristeæ & Iosephi sequutus autoritatem.

* *In Irenæo, de inquisitione numeri & nominis Antichristi timidè simul & solicitè agente, circa finem libri quinti, illud maximè obseruandum, quòd fatidico spiritu exempli gratia tria ista nomina numerum 666 repræsentantia lectori proponit, λατεῖνος, τειτάν, ἀρνοῦμαι. Non enim hæc insigni carent mysterio.*

rent, seiunctos eos, eundem librum omnes uertere iussit. Id'que in omnibus uoluminibus fecit. Deinde quum illi apud Ptolemæum conuenirent, & uersiones suas inter se conferrent, simul & DEVS est glorificatus, & scripturæ eo modo ad noticiam & cognitionem hominum peruenerunt. Euenit enim, ut omnes omnium translationes à principio ad finem usque, eisdem loquutionibus & uerbis sint conceptæ: adeò, ut hodie quoque gentes omnes persuasum habeant, de consilio DEI ipsius uersas esse scripturas. Neque mirandum est, DEVM hoc ita ordinasse, qui etiam scripturis in populi captiuitate sub Nabuchodonosor amissis, quum post annos septuaginta Iudæi in terram suam, Artaxerxis Persarum regis temporibus, reuersi essent, Esdræ sacerdoti è tribu Leui inspirauit, ut omnes qui interciderant prophetarum libros denuò componeret, & leges Mosaicas populo restitueret. Atque hæc quidem de diuinis scripturis dixit, CAP. XV. In tertio autem aduersus Hæreses libro, per catalogum episcopos Romanos recenset, usque ad Eleutherum, qui Soteri successit. Eleutherum porrò duodecimum per successionem ab Apostolis facit. Enumerat autem eos, sicuti nos quoque prius in nomenclatura eorum recensuimus. A

Esdras Mosæ & aliorum libros sacros restituit.

Vbi uerò de Clemente pluribus agit, seditionis etiam Corinthiæ, & epistolæ Clementis meminit. Perlongam enim, inquit, ecclesiæ Corinthi epistolam ecclesia Romana scripsit, ad pacem & concordiam dissidentes reducẽs, fidem'que eorum, & quam ab initio ab Apostolis accepisset traditionem renouans. Vnum porrò, post Clementem, ex Romanis episcopis Telesphorum, magna gloria martyrium subijsse inquit. & postremò infert: Nunc autem duodecimo loco ab Apostolis episcopatus sortem ordine & doctrina sua obtinet Eleutherus, & Apostolorum in ecclesia traditio & ueritatis prædicatio ad nos quoque peruenit.

Clemens & Telesphorus Ro. episcopi martyres.

Quo autem ardore erga fidem diuinam'que professionem fuerit Irenæus, abundè testatur epistola, quam Viennenses & Lugdunenses martyres, quum adhuc in carcere inclusi affligerentur, ad Eleutherum Romę episcopũ, & Irenęum, qui tum presbyteri dignitate fulgebat, commendantes dederunt. Commendatio ea sic habet: Saluere te, rebus'que omnibus semper lætari optamus, pater Eleuthere. Literas hasce nostras ut ad te perferret, fratri & participi nostro Irenæo persuasimus. Quem rogamus, ut tibi commendatum habeas, egregiũ scilicet testamenti CHRISTI æmulatorem. Quod si sciremus, ex loco & honore aliquo iusticiæ laudem cuiquam parari, ut presbyterum ecclesiæ, qui ipse est, eum in primis tibi commendaremus. Fit & aliorum Irenæi pulchrorum operum mentio, ut sunt quædam ad Blastum, & Florinum, & Marcianum scripta: & disputationum liber. Et item qui ab eo inscriptus est De scientia, ad Græcos, admodum necessarius liber. Et ea quæ de Paschate ab eo sunt dicta: de quibus postea loco suo dicemus. Hæc de diuino Irenæo. B

Commendatoriæ literæ Viennensium martyrum ad Ro. episcopũ pro Irenæo.

a De martyribus sanctis, qui in Gallia fortissimè pro Christo mortẽ cruciatibus magnis obiere.

CAPVT XVI.

QVandoquidem autem Irenæi & Viennensium a Gallicanorum'que martyrum fecimus mentionem, æquum uisum est, de constantia fortitudine'que eorum pauca referre. Decimus septimus agebatur Imperij Antonini Pij annus, quum in omnibus terræ partibus turbulento persequutionis Christianæ spirante uento, populis'que per uniuersum orbem præcipiti audacia aduersus nos insurgentibus, plurima martyrum millia propter CHRISTVM mortem obiere: sicuti hoc facile est ex ijs quæ apud certas gentes sunt facta, coniectura assequi. Testantur id quoque scripta ea, in quę tam egregia illorum æternaque memoria digna certamina sunt relata. Verumenimuerò

Alij hæc martyria in tempora diuorum fratrum Veri & Antonini, oriẽte bello Marcomannico, ad quod se ambo imperatores parabant, referunt.

A enimuerò alius quisquam, historia scribenda, ad memoriam posteritatis, stylo indulgens, transmittat uictorias & triumphos ab hostibus deuictis reportatos, Imperatorias ducum artes, consilio'que simul & manu res prudenter & fortiter gestas, ac strenuorum militum pro coniugibus liberis & patria ipsa certamina obita, sanguinem'que pro salute eorum multis prælijs abundè profusum. Oratio autem nostra de moribus & institutis uitæ & religionis Christianæ suscepta, impressiones aduersus ueritatem factas, & pacatissima egregiarum animarū prælia, admirandam'que & omnem naturæ captum superantem fortitudinem & uirtutem eorum qui magis pro pietate uero'que DEI cultu, quàm pro charissimis sibi capitibus rem strenuè gesserunt, tropæa'que & uictorias aduersus inuisibiles hostes partas, coronas'que triumphales persequetur: atque ea omnia ueluti in columna, non ærea illa, aut marmorea, sed adamantina prorsus insculpet, ad memoriam posteritatis omnis sempiternam. Eximium porrò ea tempestate martyrij tanquam stadium Gallia prouincia erat: in qua præter cæteras duæ sunt metropolitanæ urbes, Lugdunum & Vienna, quas reliqua eorum locorum regione emensa, fluuius Rhodanus perstringit. Martyriorum autem eorum commentarium, urbium earum ecclesiæ illustres, ecclesijs quæ in Asia » & Phrygia fuere, misere, tali præfatione usæ. Qui Viennæ & Lugduni in » Gallijs habitant, serui CHRISTI, in Asia & Phrygia eandem nobiscum re- » demptionis fidem & spem habentibus fratribus, Pax, & gratia, & gloria à DEO » PATRE & DOMINO IESV CHRISTO, DOMINO NOSTRO. Deinde præfationi eiusmodi, alijs quibusdam uerbis additis, tale scribendi ini- » tium faciunt. Afflictionum erumnarum'que nostrarum magnitudinem, & » tantam gentium aduersus sanctos iram, atque eas quas beati martyres sustinue- B runt calamitates, ad plenum perscribere, neque nostræ est facultatis, neque id » à quoquam fieri posse putamus. Omnibus enim suis copijs in nos irruit aduer- » sarius: & in initio statim ipso apparuit, nihil fore terrori nobis † præsentiam e- » ius. Expertus est genus omne persequutionis & afflictionis, assuefaciens atque » exercens suos aduersus DEI ministros. siquidem non ædibus tantum, bal- » neis, & foro nobis, sed publico quoque prorsus, necubi nostrûm quisquā ap- » pareat, interdixerunt. Verùm contra eos pro nobis gratia DEI depugnans, » infirmos quidem confirmauit, stabiles autem eis opposuit columnas: eos uide- » licet homines, qui per tolerantiam omnem, mali illius impetum in seipsos per- » traherent: qui'que conferre pedem, omne contumeliæ & supplicij genus su- » stinere, & quæ plurima essent, perpauca & exigua esse ducere possent, & ita » ad CHRISTVM uenire festinarent: rebus ipsis ostendentes, indignas es- » se passiones temporis huius, ad futuram gloriam. Primùm quippe confertim » uniuersi, quæ eis à multitudine inferrentur, pertulere, contumeliosas inclama- » tiones, uerbera, uolutationes, rapinas, lapidationes, & carceres: omnia deni- » que alia, quæ ferocienti multitudini contra inimicos & hostes facere in mentem » uenire solent.

Scriptum ecclesiarum Gallicanarum ad ecclesias Asiæ et Phrygiæ, de earum martyrijs.

Diabolus persequutionis piorum hominum author.

† παρουσίαν.

CAPUT XVII.

» DEinde scriptum id exequitur, sanctos ad tribunum abductos, atque » ibi interrogatos, in carcerem coniectos esse. Atque inter eos Vetium » quendam Epagathum, quùm ætatis flore uigentē, tum fide omnique » bonorum operum genere pollentem, tantam multitudinē abduci æ- » grè tulisse, & se ad defensionē eorum obtulisse, atque ob tam pulchram professio- » nem cum alijs simul abreptum esse. Decem uerò periculi magnitudine uictos,

Vetius Epagathus egregius iuuenis.

martyrio

Decem Christiani à martyrio abhorruerunt. *Eorum uicem sancti martyres doluerunt.* *Serui infideles, ut de Christianis fœdißima quæq; flagitia confiterentur, torti.* *Eo modo Christiani in infamiam & odium publicum coniecti.*

martyrio renunciasse: & sanctis timorem ingentem reliquisse, admodũ metuentibus propter dubium futuri casus exitum, ne scilicet de eo quoq; periclitarentur, ut CHRISTO exciderent. Eorum tamen numerum alios paulatim expleuisse. Optimos quosque ex utraque ecclesia delectos, & cum martyribus ipsis ex gentibus seruos unà comprehensos, eosq; flagrorum ui & necessitate coactos, contra nos ementitos esse Thyestis cœnas & Oedipi concubitus, aliáque item plurima uulgasse, quæ neque auditu neque dictu credibilia essent: neque etiam unquam post homines natos, quòd facta essent, fidem obtinuissent. Quarum rerum infamia uulgò iactata, omnes (inquit) contra nos sunt efferati. Et qui hactenus propter familiarem consuetudinem & humanitatẽ moderatiores fuerant, grauem in nos fremebundi acceperunt animum. Quapropter cruciatus orationis uim omnem superantes sancti martyres pertulerunt, satana summo studio contendente, ut ab eis quoque blasphemiæ quicquam proferretur. A

Primarij martyres: Sanctus diaconus, Maturus, Attalus, Blandilla.

Præcipuè autem multitudinis ipsius & militum & Præsidis furor incubuit in Sanctum, ecclesiæ Viennensis diaconum: in Maturum, recens quidem illum illuminatum, sed generosum & fortem decertatorem: in Attalum Pergamenum genere, columen & firmamentum Gallicorum CHRISTI fidelium: & in Blandillam, quæ statu quidem serua fuerat, ingenium autem & animum habuit perquàm liberalem. In ea nimirum exhibuit atque repræsentauit CHRISTUS, quæ apud homines uilia, ingrata, nulliusq; adeò precij habeantur, ea apud se in maximum esse honorem, propter egregiam in se piorum animorum affectionem & amorem. Quum enim omnes metuerent, heráque etiam eius carnalis * maximopere de ea esset anxia & solicita, (aderat namque & ipsa, fortiter certamini pro CHRISTO incumbens) ne illa naturæ imbecillitate, uel solam liberiorem professionem non perferret, tanto eam animi robore confortatam esse tradunt, ut tortores, qui sibi inter se succedentes à matutino tempore ad uesperam usque uirgis & fustibus eam ceciderant, animos desponderent, uictosq; se profiterentur, quid rerum deinceps de ea agerent dubij. Obstupescentes etenim, mirabantur spiritum prorsus in ea remanere, cuius corpus circunquaque conscissum & apertum esset. At illa, perinde atque ab ineunte ætate certaminibus esset exercitata, perdurabat: laxamentumq; ei, & (ut ita dicam) † indolentia plagarum & cruciatuum erat, quòd subinde a Christianam se esse proclamaret. b Sanctus uerò & ipse tanta animi præsentia, & tam generose & fortiter se carnificibus opposuit, plurimamq; eorum sæuitiam & pœnis incutiendis feritatem adeò superauit, ut ab illis interrogatus, non gentem suam, non patriam, non nomen, non aliud quicquam, sed unicum hoc in certamine & lucta tormentorum omni, Christianum se esse diceret: quum quidem illi se ex eo, propter tam graues ac intolerabiles cruciatus, degenerem aliquem nobisque infaustam atque ominosam uocem audituros sperarent. Itaque contentione illa cruciatuum summorum inferendorum fracta, ad postremum æreas squamas candentes mollissimis & tenerrimis quibusque martyris membris aspersserunt, & agglutinarunt. Atque ita ex illis quidem sic adustis, nidor & aruina profluebat: ipse uerò constans & immotus permanebat, fidéque stabilis, & aqua uitæ ex cœlesti fonte promananti conspersus atq; recreatus, magis magisq; confortabatur. c Ac corpus totum inter se mẽbris congruens, martyr erat: unum totum uulnus, una totum cruenta uibex, contractum prorsus, & ab humana specie, exteriore sua parte, alienissimũ. In quo ipsemet CHRISTVS patiens, gloriam & laudem ingentem perficiebat, & aduersarium proculcabat. Apertum quippe reliquis omnibus exhibuit exemplum, nihil ibi esse terribile & me- B

** ἀγωνιώσης.* *Admirãda Blãdillæ in perferendis omnis generis tormẽtis tolerantia.* *a Maximopere pij sanctiq; homines Christiani nomine sunt gloriati, & delectati.* *b Mirifica etiã ipsius Sancti patientia.* *c τὸ δὲ σωμάτιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων. quod etiam sic uerti potest: Ac corpusculum ipsum crudelitatem tantã testabatur: uel, Earum rerũ quæ acciderant, testis erat.* *Christus ipse in sanctis martyribus, ut mẽbris suis, patitur.*

† ἀναλγησία.

A &metuendum, ubi adsit DEI PATRIS dilectio: nihil erumnosum atq; dolen-
,, dum, ubi CHRISTI gloria. Aduersarij sanè quidem incredibili animorum tu-
,, more & incensione laborantes, ita demum se superiores fore sunt opinati, si ex
,, interuallo deinceps eadem inferrent tormenta. Martyres enim ipsos uel crucia-
,, tibus tantis uictos in impietatem eorum concessuros: uel supplicijs immanibus
,, immortuos, grauem reliquis allaturos esse timorem & terrorem existimarunt.
,, Quod ubi facere sunt aggressi, adeò sunt spe sua frustrati, ut ille corpore tormẽ-
,, tis doloribus'que omnibus releuato, confestim restitutus, usum membrorum
,, formamq; integram ita receperit, ut quæ ei iterum sunt illatæ pœnæ, non excru-
,, ciatio, sed sanatio atq; restitutio esse uiderentur, cœlitùs uidelicet ei allato auxi-
,, lio. Cæterùm Bibliadem etiam quandam produxerunt, eam'que flagris cru-
,, delem in modum conscindentes, persuadere illi conabantur, ut sacra nostra de-
,, testandum piaculum esse diceret. Illa autem ueluti è somno excitata, longè ali-
,, ud, diuersumq; magis quàm ipsi expectantes uolebant, professa est, illud insu-
,, per adijciens: Quomodo uerò homines isti infantes uorent, qui etiam ab ani-
,, mantium ratione carentium sanguine abstineant? Ac talia quum & pateretur
,, & diceret generoso admodum animo, ordini martyrum est allecta. Enimuerò
,, postquam quæsitores isti & carnifices, uirtute CHRISTI ad hunc modum
,, infirmiores esse comperti, atque martyrum impressione & tolerantia prostrati
,, sunt, ut in carcere eos affligerent, consilium ceperunt. Ita illi tetra horrentium
,, tenebrarum caligine & pedore excruciantur, & pedum distractio ad quintum
,, usque fidicularum foramen extenditur. Quapropter multi in uinculis sunt suf
,, focati: multi ægrè uiuentes, spiritum cum dolore traxerunt, omni prorsus hu-
B mano destituti auxilio. Fuerunt etiam, qui simulatque in carcerem sunt con-
,, iecti, quòd grauem eius squalorem non ferrent, decessere, CHRISTO IESV
,, uarijs Martyres modis glorificante. Pothinus autem † Lugdunensis ecclesiæ
,, episcopus, uir imbecillus, ut qui nonaginta supergressus esset annos, & natu-
,, rali quidem infirmitate ægrè corpori uitalem auram suppeditaret, spiritu au-
,, tem propter obeundi martyrij desiderium esset ualidissimus, ad tribunal est per-
,, tractus, corpore tenui & soluto, perinde atque uasculo quopiam animam uix
,, retinens. Atque ibi consistens, quum pulchram professus esset professionem,
,, à tribuno, quis'nam esset Christianorum DEVS, interrogatus: Quum Chri-
,, stianus, inquit, fueris, scies. Quapropter uiolentius quoque statim acceptus,
,, plagas tulit. Qui enim propius ei astabant, manibus pedibus'que in eum insi-
,, lientes, summa contumelia canos eius affecerunt: qui uerò longius remoti fue-
,, rant, quæcunq; locus subministrabat tela, in eum coniecerunt. Omnes quidem
,, certè flagitium se & piaculum committere existimarunt, si quid insolentiæ perui
,, cacis & petulantiæ proteruæ in eum intermitterent: eoq; modo se deos suos uin
,, dicare putauerunt. Deinde, quum ægrè iam spiraret, in carcerem est demissus.
,, ubi biduo pòst, spiritum Deo decedens commendauit. † Porrò qui CHRI-
,, STVM abnegauerant, ut malefici in martyrum custodiam coniecti, quòd uide-
,, rent illos quidem iucundius relucere ac lætius florere, hilaresq; gloria & gratia
,, abundantes, nec nõ suauitatem odoris CHRISTI redolentes, unguento scilicet
,, quodam, sicuti nonnullis uisum est, ita delibutos, ut uincula eorum quasi com-
,, ptorum sponsorum ornatum decentem præ se ferrent: seipsos autem deformes
,, ac malè olentes probrisq; obsitos, uindicem'que intra se & carnificem conscien
,, tiam in animis gerentes. qui uidelicet ut illiberales parum'que uiriles, homicidij
,, sibi ipsis crimen impingentes, omnium præstantissimum nomen reiecissent: ex
,, martyrum conspectu confirmabantur, se'que ab eis recipi rogabant. Atque illi
eos

Corpus Sancti à tortoribus fœdißimè excarnificatum, formæ suæ diuinitùs restitutum. Bibliadis *generositas.*

Martyres in carcere squalore & pedore excruciati.

Pothini *episcopi martyrium.*

† ὁ τὴν διακονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐν λουγδούνῳ πεπιστευμένος. Euseb. lib. 5. cap. 1. Nonagenarius *martyr.*

† *Christi negatores fide Christiana abiurarata, tanquam malefici in carcerem cõiecti, quùm martyrum optatam sortem admirãtur, tum uicem ipsi suam miserantur.* *Conscientia carnifex.*

Non grauatè isti à Martyribus in gratiam & consortium recepti.

eos non grauatè, nullam prorsus suspicionem reliquam facientes, susceperunt. A Ex eo tempore martyria uariè sunt diuisa, atque distincta. Ex multiformibus " namq; & uersicoloribus floribus coronam illi texentes, CHRISTO eam obtule " runt, & maximum illud immortalitatis præmium receperunt. Maturus qui- " dem, & Sanctus, Blandilla & Attalus, in publicũ producti, & in amphitheatro " bestijs obiecti, eosdem sunt angores experti: plurimisq; tormẽtis superatis, tan- " dem in sedili ferreo, cui ignis esset suppositus, sunt collocati, ubi ex corporibus " eorum adustis nidor ingens redditus, carnifices compleuit. Qui tantum ex cõ- " stantia martyrum concepere dolorem, ut patientiam illorum tanquam furijs a- " gitati exuperare contenderent. Ac Sanctus quidem & Maturus certamine tan- " to obito, eo die cursum suum absoluerunt, & gladio cæsi, ueluti uictimæ DEO " sunt oblati. Blandilla autem in stipite distenta, bestijs esca est proposita: facieq; " supplicij eius qui pro ea est crucifixus referens, magnum concertatorib. suis præ " buit desiderium, in sorore sua habitũ & formam exoptati illius inspicientibus. " Quare illud quoque exhibebat, ac ueluti persuadebat, qui pro CHRISTI gloria " patiatur, eum passionibus participem esse uiuentis DEI. Sedenim quum bestię " eam non attingerent, ad alium reseruata est agonem, ut simul & multis uarijsq; " colluctationibus deuicto perplexo illo serpente, certum constantis fortitudinis " exemplum fratribus fieret, uilis ipsa & imbecillis, & inuictum habens propugna " torem CHRISTVM, diuersisq; aduersarium certaminibus debellans, immorta- " litatis coronam reportaret. Secundum hanc, Attalus in theatrum ducebatur, " cui tabella præferebatur, cum inscriptione huiusmodi: Hic est Attalus Christia- " nus. Erat aũt is ex clarorum uirorum ordine, firmã sanamq; obtinens conscien- " tiam, atq; in certaminibus pro CHRISTO susceptis probè exercitatus, & con- " stans ueritatis testis. Quo producto, quum petulantius plebs tumultuaretur, B Præses eum, ut ciuem Romanum, in custodia asseruari iussit, donec Cæsaris de " eo atq; alijs explorasset sententiam. Interea qui antea negatione mortui fuerant, " spiritum uitæ resipiscentia receperunt: & quos extinctos eiecerat, eos reuiuiscẽ- " tes mater est complexa. Ii dulciore doctrina accepta, ab eo qui non uult mortem " peccatoris, uirtutem & robur ad perpetiendum assumpserunt. Nam allato à " Cæsare rescripto, quicunq; ex Christianis Romani essent, gladio sunt cæsi: cæ- " teri bestijs sunt obiecti, aut alijs grauibus supplicijs affecti. Primi autem omniũ, " qui antea pœnitentia usi fuerant, inquirebantur. Spes quippe quæsitoribus e- " rat, eos denuò captum iri. Verùm illi partim martyrum aggregati sunt ordini, " partim perditionem sequuti: illi nimirum, qui indigni parumq; firmi fuerant, & " de religione nostra minus rectè senserant. Martyrum catalogo ascriptus etiam " est Alexander, artis medicæ peritus, & in Gallijs omnibus notus. erat enim mul " ta dicendi libertate præditus, & Apostolicæ gratiæ non expers. Et tribunali as- " sistens, ac nutu martyres cohortans, deprehensus & ipse est ueluti certamina par " turire. Itaq; iudici delatus, & capitis damnatus, unà cum Attalo bestiarum feri- " tati est obiectus. Sed quum nihil aduersi ab eis sensissent, pluribus defuncti cer- " taminibus, postremò & ipsi ut uictimæ sunt cæsi: Alexander quidem, nihil pro " loquutus: Attalus autem, quum in ferreo sedili ureretur, nidorq; ab eo prodi- " ret, illud tantum Romana lingua præfatus, En hoc ipsum est humana uesci car- " ne, quod uos facitis: nos uerò neq; homines uoramus, neq; præterea mali quid " quam facimus. Interrogatus etiam, quod DEI esset nomen? respondit, DEVS " nomen non habet, ut homo. Post hos omnes, ultimo † gladiatorũ die, cum Pon " tico puero quindecim propè annos nato, generosa Blandilla est producta. Ii per " simulachra deorum iurare iussi, non paruêre. Quapropter multitudinis animis " aduersus

Sanctus & Maturus in Domino obdormiunt.

Blandillæ agon.

Attali certamen.

Negatores Christi ab Ecclesia matre resipiscentes suscipiuntur.

Ex Martyribus Ro. ciues gladio ingulati, alij bestijs obiecti.

Nonnulli denuò Christum abiurarunt.

Alexander medicus Martyr.

Attali cædes.

† τῶν μονομαχιῶν.

A aduersus eos efferatis, permultis sunt excruciati tormentis. Et puer quidem supplicijs tantis cedens, reddidit spiritum. Blandilla uerò postrema, ueluti mater generosa, excita, quæ liberos uictores ad regẽ suũ præmisisset, festinabat & ipsa per mortem exultans, ueluti ad nuptiale conuiuium: & non ad bestiarũ, quibus obijcienda erat, lacerationem. Itaq; post flagra, post bestias, post ahenum, ad ultimũ reticulo inclusa, tauro agresti & feroci est obiecta: & quum diu multumq; à belua ea esset iactata, tandem & ipsa est magnificentissimè iugulata. Cuius tantam demirati fortitudinẽ immanissimi illi persequutores, haud unquam apud eos uisam esse mulierem tot & tanta supplicia perpeti, testati sunt. His ita peractis, denuò contumeliosa iniquissimorum hominum iniuria sæuire in martyrum corpora cœpit. Quòd namque ab illis essent superati, id in maiorem euasit iram. Proinde & eos qui in carcere mortem obierant, & eos qui uarijs & exquisitis supplicijs excruciati fuerant, ne quis eorum sepulturæ honorem sortiretur, canum nocturnis simul & diurnis tradiderunt custodijs. Præterea quæ à bestiarum feritate & ignis uiolentia superfuerant reliquias, comminutas illas & in carbones redactas, capita quoque & resectamenta eorum per dies plures asseruanda diligentius militaris manus excubijs mandarunt. Ac impij milites partim dentibus in eos stridebant, ut per furorem defunctorum quoq; reliquijs insultarent: partim in ludibrium cadauera uertebãt. Si qui uerò uiderentur esse alijs æquiores, probrosè, ubi DEVS eorum esset, quidúe illis religio eorum, cui animas ipsi suas posthabuissent, prodesset, requirebãt. Grex autem fideliũ in magno fuit mœrore & luctu, quòd humare martyrum cadauera non liceret. Neq; enim ad hoc eis nox profuit, neq; auro ea redimere potuerunt: nedum precibus ullus locus esset apud eos, quibus id maximum lucrum est uisum, si illa sepultura carerent. Sub hæc scriptum, quod diximus, infert: Itaq; corpora sancto-

Item Pontici pueri.

Item Blãdilla.

Tortores ipsi à Martyribus uicti.

Cadauera sanctorum martyrũ inhumaniter tractata.

Sepulturæ honor martyribus denegatur.

B rum illorum omni genere ludibrij & probri traducta, et sex diebus sub dio iactata, postea autem combusta atq; in cineres redacta, ab iniquis hominibus in Rhodanum fluuium ibi præterlabentem sunt sparsa, ut nihil prorsus eorum in terris amplius esset reliquum. Et hoc sic fecerunt, perinde atque DEVM deuincere, aut regenerationem eorum præpedire possent: ut ne quam (sic illi dicebant) resurrectionis spem habeant, qua ipsi adducti, peregrinam nobis & nouam inducunt religionem, & dura acerbaq; omnia despiciunt, prompti prorsus & parati cum gaudio adire mortem. Videamus nunc, an sint resurrecturi, & si potest eis opem ferre Deus eorum, & è manibus nostris eos eripere? Atque hæc quidem commentarius ille refert. Facili autem coniectura & ratione conuenienti colligere licet, quæ in reliquis etiam prouincijs sint acta, quantáue tum martyrum extiterit ubique multitudo.

Corpora corũ in cineres redacta, et in amnem Rhodanũ disiecta.

Ea crudelitate tyranni Christianos à spe resurrectionis absterrere sunt conati.

CAPUT XVIII.

IN commentario eo aliud quiddã memoratu dignum traditur, quod ad multorum utilitatem, si historiæ huic inseruissem, minimè id inuidiosum mihi fore duxi. Alcibiades quidam martyrum choro adscriptus, squalidam planè & duram agebat uitam, & solo pane & aqua uictitans, à cæteris cibis omnibus abstinebat. Quem morem quum in carcere quoq; seruare pergeret, Attalo, qui & ipse post primum obitum certamen eò coniectus fuerat, res ea est reuelata. Is porrò illum admonuit, non rectè facere, qui creaturis DEI non uteretur, & multis exemplum scandali atque offendiculi fieret. Proinde Alcibiades posthac nullo discrimine, omne genus cibi, citra satietatẽ tamen, cæpit: & gratias DEO egit, qui quod ei defuisset, ita expleuisset. Mi-

Alcibiades martyr duriorem consectãs uitam, ab Attalo martyre in carcere admonitus, de seueritate ea remittens, ciborũ delectum reiecit.

Exemplũ memorabile.

nimè namq; ab eis aberat gratia DEI, sed Spiritus sanctus erat cũ eis, omnia con- A
sulens atq; dirigens in melius. De eorundẽ martyrũ æquitate atq; humanitate, scriptura ea quã diximus, talia memorat: In tantũ uidelicet æmulatores fuisse IESV CHRISTI, ut quũ in tanta essent gloria, sœpiusq; martyrij agonem obirent, CHRISTIq; adeò stigmata circumferrent, neq; seipsi martyres uocarẽt, neq; nobis permitterẽt ut eos nomine eo compellaremus. Quòd si quis nostrûm uel in epistolis, uel in sermonibus martyres eos nominasset, acrius id reprehendebãt: perlibenter martyrij appellationem cedentes CHRISTO, uero & fideli martyri atq; testi, eidemq; primogenito ex mortuis, & duci autoriq; uitæ DEO. Addit præterea illud, quòd etiam defunctorũ memoriam celebrarint: illos scilicet esse martyres, quos CHRISTVS ad se traxisset: se autem uiles esse, & nullius rei homines, dicẽtes. Orationes quoq; pro se fieri petierunt, ut & ipsis certamine cum laude defungi liceret. Qui quum libertate multa freti, rebus ipsis martyrij uirtutem præstarent, nomen tamen sunt deprecati: timore DEI sub potenti manu eius humiliati, à qua satis deinde sunt exaltati. Et ipsi quidem defenderunt omnes, accusarunt autem neminem. Soluerunt itidem omnes, ligarunt neminem: atq; pro eis qui se summis affecissent malis, sunt precati, ita ut id antea fecerat Stephanus. Deinceps scriptum id hisce de eis utitur uerbis: Maximum illis bellum contra aduersarium fuit, per charitatis sinceritatem, ut belua illa strangulata, quos prius sibi deuorasse uidebatur, uiuos redderet. Non enim gloriati sunt super delinquẽtium casu: sed quibus ipsi abundarunt gratijs & donis, de eisdem indigentibus communicarũt. Et materna prorsus habentes uiscera, multas pro eis ad patrem profuderunt lachrymas. Vitam petierunt, & dedit eis, quam proximis suis impertierunt. Et omnes uictores ad DEVM transierunt. Pacem semper complectentes, & pacem nobis commendantes, in pace ad DEVM peruenerunt. Non laborem aut dolorem matri, neque seditionem aut bellum fratribus: B
sed gaudium, pacem, concordiam & charitatem relinquentes. Hæc addidi, tum propter sinceram piamq; sanctorũ illorum uirorũ erga lapsos affectionem: tum propter inhumanũ immisericordemq; eorũ animũ, qui postea superbè et crudeliter mẽbris CHRISTI insultarũt, nullamq; eorũ per cõpassionis uirtutẽ habuerunt rationẽ. Qui sanè etiamsi tum quidquam aut officiosè fecerunt, aut rectè steterunt, nõ cõtinuò tamẽ sibi placeãt, uel supercilia erigãt. Cœterùm quum iam tũ primùm apud Phryges Montanus, & Alcibiades, & Theodotus, propheta rum opinionẽ passim fama obtinuissent (quòd enim ea quoq; tempestate uaria dona DEI in multis florerẽt Ecclesijs, multis illi uisi sunt charismatũ eorũ participes esse, proindeq; prophetiæ fidẽ meruere) & sentẽtię plurimorũ de eis uariarẽt, qui in Gallia fuere fratres, piũ rectumq; de eis iudiciũ suum, in scriptũ, quod sæpe diximus, retulerũt, eidemq; quasdã eorũ qui cõmemorati sunt martyrũ epistolas inseruerunt, quas illi ex uinculis & carcere ad fratres in Asia & Phrygia de nonnullis Ecclesiasticis quæstionibus dederunt. Atq; hęc quidem hactenus.

Admirãda sanctorum martyrum summißio & humilitas, nomẽ martyrũ repudiãtium. Christus uerus & fidelis martyr.

Memoria defunctorum Martyrum.

1. Petri 5.

Absolutæ & perfectæ Christianæ professionis exosculanda exẽpla: quæ utinã præstarent nostri æui Euangelici homines.

O sanctißima & Christianißima præstantißimarũ animarum pectora.

Aduersus eos qui sanctitatis sibi gloriã arrogãtes, superbè lapsos auersantur, & ab Ecclesia arcẽt.

Gallicani martyres ex ipso carcere iudicium de Montano & prophetia eius suum, in Asiam & Phrygiam perscripserũt.

CAPVT XIX.

ANtoninus autem Veri frater, septẽ annis & quatuor mensibus Romano administrato imperio, Commodo id reliquit. Cuius decimo anno, Eleutherus Soteris successor Romæ episcopatum tenuit. Cui deinde, quũ tredecim præfuisset annos, Victor est surrogatus. Hic ecclesiam ibi decem gubernauit annis: & successorem Zephyrinum habuit, nono imperij Seueri anno. Zephyrino, qui decẽ & octo annis ecclesiã Romanam rexit, Callistus est suffectus: qui eam quinq; annis administratam, Vrbano successori reliquit. In Alexandrina ecclesia Agrippinus duodecim annos episcopatum gessit.

M. Antoninum 19. annis imperasse, scribit Euseb. lib. 5. cap. 9.

Episcopi Romani. Euseb. lib. 5. cap. ult.

Alexandrini.

A tum gessit. Ei Iulianus successit: qui decem annis munere sacro obeundo expletis, Demetrium successorem recepit. Apud Antiochenos post Maximinũ, qui undecim annis ecclesiæ gubernator fuit, Serapiõ episcopus creatus est, octauus ab Apostolis successor. Qui satis diu cũ laude ecclesiæ præfuit, & eam Asclepiadi regendã reliquit. Eisdem temporibus Hierosolymis, in sancta Sion, adhuc admirandus ille Narcissus sacrosancto fungebatur munere, quindecimum obtinens successionis locum, à secunda, quæ sub Hadriano facta est, eius urbis euersione: ex quo, post eos qui ex circumcisione ibi fuerunt, episcopos, Marcum primum ex gentibus regendæ ecclesiæ præfectum esse, antea diximus. Cui Cassianus, sicuti successiones eius ecclesiæ tradunt, est suffectus. Huic autem Publius, Publio Maximus, Maximo † Iulianus. cui ordine successerunt: Caius, Symmachus, Caius alter, Iulianus item alter, Capito, Valens, Dolichianus, & ab Apostolorum successione trigesimus Narcissus. Cæsareæ porrò Palestinæ episcopale munus tum habuit Theophilus. In Græcia autem, Corinthi Bacchylus episcopus fuit, Ephesi uerò Polycrates, & alibi alij, ut par erat, quamplurimi, Commodo, ac deinde Seuero Ro. imperium administrantibus. De ijs nunc satis.

Antiocheni.

Hierosolymitani ab urbe iterũ euersa ex gentibus lecti. Euseb. lib. 5. cap. 12.

† Alij Iuliũ habent.

Episcopus Corinth. item Ephesius.

Anno Commo di 1. Euseb. lib. 5. cap. 9.

In persequutione sub Seuero, Narcissus episcopus Hierosolymitanus annos aliquot in solis locis latuit. Quo tempore interim ei ordine substituti sunt, Dius, Germaniõ, Gordius, ut infr. libro quinto cap. 10. scribitur, ubi alia huius secessus affertur causa. Alij autores in hoc catalogo Symmachum & Caium alterũ non recensent. Eaq; ratione Narcissus, quũ è solitudine reuersus Episcopatũ recepit, à Marco quindecimus ab Apostolis trigesimus fuerit Hierosolymis episcopus.

CAPUT XX.

HÆresibus aũt, quas diximus, diuinorũ, quos retulimus, uirorum uirtute & doctrina prorsus euulsis, zizaniorum sator alias insuper seminare nõ cessauit. Sed & priorũ illarũ multi adhuc restabãt surculi, puræ agrorũ CHRISTI sationi officiẽtes, multæ etiã derepente tum pri-
B mum initiũ sumẽtes producebant. Omnes tamẽ à Simone & Saturnino, atque ab absurda & importuna scientia Cerinthi ortũ traxerũt. Artemon & Montanus tum primũ pullulabãt, & tanquã serpentes rubetæ interitũ spirantes, uenenatorum reptilium more, per Phrygiã in Asia prouoluebantur. Marcionis autẽ secta dissecta atque diuisa erat. Quidam etiam Romæ uigebant, ut Florinus & Blastus, qui & ipsi nouas opiniones de uero ueritatis Verbo induxerunt. Et Florinus quidem, quòd in petitione presbyterij repulsam tulerat: Blastus autem, non ob dissimilem quoque causam. Quilibet uerò eorum officina seorsim contra ueram pietatem instituta, permultos ex ecclesia in errorem suum pertraxit. Sed enim contra Artemonem, eius'que successorem Theodotum Byzantium coriarium, qui illius errorem multum prouexit, beatus Victor depugnauit. Redarguit quoque importunitatem eorũ liber, qui paruus Labyrinthus dicitur, quem nonnulli ab Origene compositum esse autumant: sed eos stylus & eloquutionis forma refellit. Montano porrò tanquã inexpugnabile propugnaculum DEVS obiecit Hierapolitanæ ecclesię antistitem Apollinarem, uirum eximium, qui ad diuinæ doctrinæ cognitionem profanas etiam disciplinas adiecerat. Aduersus hunc quoque scripserunt Miltiades, Apollonius, Serapion Antiochenæ ecclesiæ episcopus, & alij complures: sicuti & contra Proclum, eiusdem hæreseos antesignanum, Caius, quem antea quoque nominauimus. Marcionis autem opinioni, eius'que diuisioni, sapientissimus restitit Rhodon. Ad Florinum autem, & Blastum, qui Romæ schismatis & dissidij duces fuere, sæpe nobis nominatus Irenæus cohortationes scripsit: ut nuncio uanis atque inanibus sermonibus & concertationibus remisso, Apostolicis inhærerent traditionibus. Enimuerò rectè me facturum esse puto, si perniciosorum eorum hominum illegitima & adulterina dogmata exposuero, & quantum licebit eis pręclaros illos uiros opposuero, qui ualidis atque inuictis diuinorum oraculorum argumentis, superfluas & inutiles illorum nugas & deliramenta fortiter confutarunt.

Primi hæresum autores. Artemon & Montanus hæretici in Phrygia. Marcion. Florinus, & Blastus. Victor, Ro. Episcopus, Artemonem & Theodotũ refutauit. Paruus Labyrinthus.

Montanum Apollinaris impugnauit, & alij.

Proclum Caius.

Marcionis sectã Rhodon.

Florinum & Blastum Irenæus.

r 2 Artemon

CAPUT XXI.

A

Hæresis & deliramentũ Artemonis.

Artemon igitur, qui & Artemas dictus est, eadẽ quę nos, de DEO uniuersitatis huius sensit, cõditorem eum esse rerum omniũ dicens. Dominũ autẽ nostrũ IESUM CHRISTUM asseruit merũ esse hominem, ex uirgine natũ, & uirtute prophetis præstantiorẽ. Atq; eadem hæc Apostolos quoq; prædicasse asseuerauit, perperàm exponens atq; deprauãs diuinarũ literarũ sensum. Successores aũt eorũ diuinitatem tribuisse CHRISTO, quum antea DEUS nõ fuerit, dixit. Coriarius uerò quidã Byzantius Theodotus nomine, discipulus eius, alterius sectæ princeps extitit, & multo adhuc peiora est cõmentus. Præclarã aũt rem se facere existimauit, quòd autoritatem diuinitùs inspiratis literis abrogauit, & eas quas ipsemet recepit, corrupit. His Victor episcopus Romanus, ueluti doctrinã fidei adulterantib. generosè restitit, coriariumq; ab ecclesia proscripsit. Qui paruũ Labyrinthũ cõposuit scriptor, hos redarguit, asserẽtes se eiusmodi doctrinã ab Apostolis & successorib. eorũ accepisse, ueritatemq; usq; ad Victoris tempora, qui decimus tertius à Petro Romanæ urbis episcopus fuit, obtinuisse, & à successore eius Zephyrino corruptã fuisse.

Theodoti Byzantij sutoris.

Aduersus hos ex paruo Labyrintho refutatio.

Hæretici isti successores Apostolorũ primùm Christo diuinitatẽ tribuisse, & scripturas Apostolicas deprauasse, nugati sunt.

Verba eius sic habẽt: "Et fortasse id quod illi docebãt, uerisimile fuisset, nisi eis refragarenẽ primùm diuinæ scripturæ, deinde fratrũ quorundã Victoris tempore presbyterorũ libri, quos illi & ad gentes & aduersus hęreses pro ueritate scripserũt: Iustini inq; & Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorũ cõpluriũ, in quib. omnib. diuinitas CHRISTO tribuitur. nã Irenæi, Melitonis, & reliquorũ, quis ignorat scripta CHRISTUM Deũ eũdemq; hominẽ deprędicare? Psalmi etiã & carmina quæcunq; iã inde à principio à fidelib. sunt cõposita, Verbũ Dei CHRISTUM laudib. celebrãtia, deitatem ei tribuũt. Quomodo igitur ecclesiastico dogmate à tot annis deprędicato defendi potest, usq; ad Victoris tẽpora doctrinã hanc, ut ipsi dicũt, in ecclesijs obtinuisse? Quomodo etiã nõ erubescũt, hæc contra Victorẽ emẽtiẽtes? quũ certò sciãt, Theodotũ coriariũ, qui post Artemonẽ, pater & princeps huius diuinitatẽ negantis defectionis fuit, & CHRISTUM primus purũ hominẽ esse dixit, à Victore esse à cõmunione repulsum? Si enim Victor eadẽ quæ illi sensisset, (sicuti illorũ docet blasphemia) quomodo is Theodotum hæresis eius inuẽtorẽ reiecisset? Ad hęc, illa adijcit: Scripturas quidẽ sacras absq; timore & pudore omni adulterarũt, antiquos fidei canones abrogarunt, CHRISTUM ignorarũt. Nec illi qd diuinæ literę dicãt quęrũt, sed Euclidẽ fortasse & Galenũ adorãt. Et paulo pòst: Propter eam causam scilicet diuinis literis manus iniecerunt, emendare se & castigare eas dicẽtes: & subdola improbitate simplicẽ sacrarũ scripturarum uim & sentẽtiã deprauarunt, sapiẽtiores se ipso spiritu sancto iactantes. Memoriæ etiã prodidit, nõ uno cõsensu hoc eos fecisse." B Aliter enim Theodotũ, aliter Asclepiodotũ, aliter quoq; Hermophilũ, Apollonidẽ rursum aliter scripsisse. Quemlibet etiã illorũ castigationẽ propriorũ scriptorũ edidisse: idq; uariantiũ & dissidentiũ inter se exẽplarium discordantiã indicare. Quosdã etiã istorũ refert, nõ deprauasse scripturas: sed lege & prophetis prorsus abnegatis & abolitis, per iniquã & impiã planè doctrinã, sub† gratiæ obtẽtu, ad extremũ perditionis delapsos. Idẽ scriptor, qui librum eũ aduersus illos edidit, de eis quiddã etiã cõmemorat, quod huic operi inserere est uisum. Natalem enim quendã, ex generosis et intrepidis cõfessoribus unũ, dicit ab Asclepiodoto, & Theodoto alio quodã argentario, qui Theodoti illius, post Artemonẽ sectæ eius ducis, discipuli fuere, deceptũ persuasumq; esse, ut mercede condicta, (factũ id ꝓpter confessionis eius laudẽ & celebritatem) sodalitati eorũ preesset, eosq;

† προφάσει χάριτος

Theodotiani isti Natali, egregio Christi confessori, pecunia expugnato persuaserunt, ut eorum hæresi præesset.

A eosq; illi centū & quinquaginta † denarios diurnos daturos pollicitos esse. Itaq; quū in eorū hæresi esset, in somnis ei aliquoties CHRISTVS, uerus animarū medicus assistens, ut se à tali errore & seductione alienaret, hominem est cohortatus. Minimè enim illum, q; passionum suarum testis & martyr fuisset, ab ecclesia segregatum perire uoluit. Illo quoq; adiecto, non illum pro istorum opinionibus, sed pro Euangelicis dogmatibus, strenuè decertasse. Minus tamē ille uisioni obsequutus est, honore eo, quē se, quòd deceptis atq; seductis hominibus præiret, habere credidit, captus: & fortasse lucri quoq; splēdore, ut homo, inescatus. Itaq; noctu rursus ei SALVATOR insistēs, graues per Angelos flagris intulit plagas. Tum demum ille experiētia edoctus, quantum malum sit, † se DEO opponere: sacco sumpto, & cinere cōspersus, quàm celerrimè cum ipso diluculo ad ecclesiam confugit, & ad Zephyrini ecclesiæ Romanæ præsidis pedes prouolutus, orationem atq; deprecationem pro se ad DEVM generis humani amatorem fieri rogauit: publicè in media plebe uibices, quas acceperat, plagarum ostentās. Eum uerò ita eiulantem & quiritantem miseratus ille, manu porrecta ad pœnitentiam facile quidem recepit, ægrè tamen ad communionem admisit.

καθ' ἑκάστην, Niceph. μηνιαῖα δηνάρια, hoc est, menstruos, Euseb. lib. 5. cap. ult.

Natalis in somnis ea de causa uapulat, & à Christo semel atq; iterum ad pœnitentiam inuitatur.

† τὸ ἀντιτείνειν θεῷ. Insigne resipiscentiæ eius exemplum.

θριαμβεύων.

CAPUT XXII.

MOntanus aūt, uico quodā cui nomē est Ardaba ortus, hæresim quæ dicit̃ Cataphrygas inuenit: & ambitione honoris atq; dignitatis percitus, & arrogantia cupiditateq; primatus transuersim actus (ô absurdā & importunā blasphemiā) Paracletū se & diuinū spiritū nominauit. Mulierculas duas, coniuges suas, Priscillā & Maximillā, prophetissas suas uocauit, earūq; scripta propheticos libros esse dixit. Maligno aūt spiritu plenus, sicuti et duæ illæ mulieres, noua quædā & insolentia dicere cœpit: insania apertè, & dæmonū intemperijs actus. Cæterùm ut adulterinus ille spiritus fidē sibi pararet, quędā per illos, * cōiecturis ductus, prędicebat et diuinabat, seducēs plerosque, et à recta uia auertēs, promissionūq; tumenti magnitudine inflās: beatosq; eos pronunciās, qui de se quāuis absurdè, magnificè tamē sentirēt. Nō admodū tamē multi ex Phrygibus fuere, qui ab eo erāt seducti. Vniuersalē porrò & quę sub cœlo est ecclesiā omnē, omni pudore abiecto, impudētissimus ille dęmon calumnijs proscindere nō cessauit. Ea hæresi passim uulgata, qui in Asia fuere fideles, sæpe multis in locis regionis eius cōuentus egere, recēs exortā peregrinamq; inquirētes doctrinā: & tandē sectā eam, ut impiā et execrandā damnatā, è Catholica ecclesia eiecerūt, atq; à cōmunione propulerunt. Idē Montanus nouorū quoq; ieiuniorū, præter ecclesiæ cōsuetudinem, autor fuit: & de soluendis dirimēdisq; cōiugijs legē tulit. De diuina aūt Trinitate, & mundi creatione eadē nobiscū docuit. Nonnulli tamē ex sectatorib. eius postea, tres diuinitatis subsistentias unū esse sunt opinati: eundē esse patrē, & filiū, & spiritū-sanctū, dicentes. unde etiā Sabellium ex Libya, principia hęresis suæ sumpsisse ferunt. Porrò qui Montani disciplinā secuti sunt, Montanistæ ab eo dicunt̃. Vocatur quoq; Cataphrygas, seu secundū Phryges hæresis, ab ipsa gente scilicet. Appellātur etiā Pepuziani, à uico quodā, quem ille Hierusalem uocare solitus erat. Priscillæ uerò & Maximillæ prophetiā, fide & ueneratione sacrosancto præferūt Euangelio. De quibusdam sanè eorum mysterijs nonnulli non pauca uulgarunt, quæ illi non agnoscunt, sycophanticè ea aduersus se excogitata esse affirmantes.

B

Hæresis Montani Cataphrygas.

Priscilla & Maximilla prophetissæ.

* στοχαστικῶς. Montani diuinatio.

Hæresis eius excommunicata.

Montani noua ieiunia. Coniugiorum solutio.

Sabellij Libyci hæresis ortus.

CAPUT XXIII.

PVculenter sanè, id quod antea retulimus, contra hanc sectam scripsit Apollinaris Hierapolita, qui statim in principio scripturæ suæ, se aduersus eam argumentis quoq; & confutationibus sine scripto depugnasse ostendit. Librum autem eum ad Abericum quendam

Apollinaris Montanistarum refutator.

 scripsit,

ſcripſit, talem exorſus præfationem: Chariſsime Aberci Marcelle, Mandato à te, A ut aliquid aduerſus Alcibiadis, fortaſſe autem dicendum, Montani hæreſim, componerem, aliquandiu deliberabundus & hæſitans me continui: non equidem, quòd minus mendacium redarguere, ueritatiq́ꝫ patrocinari poſſem: ſed quòd ueritus ſim & cauerim, ne cui uiderer ſcripto & lucubratione mea aliquid ad Euangelij & noui Teſtamenti libros addere: quibus certè, qui ſibi ex præſcripto Euangelij uitam degendam conſtituit, neque adijcit, neque adimit quicquã. Quum autẽ nuper Ancyram Galatiæ, & in eccleſiam eius loci, quæ nouæ iſtius, non ut ipſi dicunt, Prophetiæ, ſed potius, uti oſtendetur, pſeudoprophetiæ nomine eſt decantata, ueniſſem, pro uirili mea, Domini gratia ſuppeditante, de eis ipſis, & quæ ab eis obijcebantur omnibus, diebus pluribus eccleſiæ, omnia diſputans diſſerui. Quod quidem, aduerſarijs repugnantibus, eccleſiæ pergratum accidit. Oſtendit præterea, quod rogatu quorundam, dialogum & diſputationem tum ibi habitam in ſcriptum retulerit, Zotici cuiuſdam Oſtreni presbyteri mentionem faciens. Deinde poſt breuem digreſsionem, res Montani, qui fuerit, unde prodierit, & quæ delirans nugatus ſit, exponit: ad eũ ferè modum, ſicuti nos de eo paulo antè ſcripſimus. Atque hæc quidem, fraudem ſeductionemq́ꝫ eius arguens, in primo libro diſſerit. In ſecundo autem, de obitu eius ita refert. Quandoquidem uerò † propheticidas nos uocant, quòd immenſas prophetiarum eorum ambages non recipimus (eos ſe namque iactant eſſe, quos populo miſſurum ſe Dominus promiſit) reſpondeant nobis, per immortalem DEVM: Eſt' ne quiſpiam, ô uiri boni, ex omnibus ijs qui à Montano, eius' que uxoribus prouenientes docere cœperunt, qui perſequutionem à Iudæis paſſus, & à legis tranſgreſſoribus occiſus ſit? Sed necꝫ quiſquam eorum comprehenſus, B aut pro lege ipſa crucifixus, necꝫ in Iudæorum ſynagogis flagellis cæſus eſt. Aliam autem mortem obijſſe Montanus & Maximilla dicuntur. À ſpiritu namq́ꝫ ueſano uterque agitatus, ſeipſum ſeorſim ſuſpendit, eoq́ꝫ modo ad inſtar Iudæ proditoris uitam finijt. Sicuti etiam primus prophetiarum eorum defenſor, admirãdus ille Theodotus, quum ſe ſeductionis ſpiritui cõmendaſſet, poteſtatiq́ꝫ eius permiſiſſet, iactatus atq́ꝫ ſublatus in cœlum, ac rurſum delapſus peſsimè perijt. In eodem libro aſtruit, diuinos quoſdam uiros periculum feciſſe, ut Maximillæ ſpiritum malignum redarguerent, uanitatisq́ꝫ conuincerent: ſed ab alijs impeditos eſſe, qui dæmoni ei ſub ſeruierunt. Progrediens deinceps, ex ipſo tempore prophetias eiuſdem falſas fuiſſe oſtendit. Tredecimum, dicens, præterijſſe annum, nihilq́ꝫ earũ rerum quæ ipſa diuinauerat, accidiſſe. Necꝫ enim uel in uniuerſo orbe, uel in regione aliqua bellum fuit: ſed & Chriſtianis ex miſericordia & gratia DEI, pax & tranquillitas data. In tertio porrò libro, gloriantes eos, quòd plures apud ſe ſint martyres, id'q́ꝫ certum eſſe indicium prophetici, ſicuti ab eis dicitur, ſpiritus refellit. Hoc uerò ipſum longè omniũ, inquit, eſt falſiſsimũ. Siquidẽ & aliarũ hæreſum nõnullę quamplurimos habẽt martyres, nõ ideo tamẽ pedibus in illorũ imus ſententiã. Ac primi ſtatim à Marcionis ſecta Marcioniſtæ dicti, plurimos habere martyres ferũtur: uerumtamẽ CHRISTVM ipſum, iuxta ueritatẽ nõ profitentur. Et paulo pòſt: Proinde quũ Chriſtiani ex eccleſia, ad martyriũ & profeſsionẽ uerę fidei & pietatis, unà cũ eis martyribus qui Phrygũ hereſis dicti ſunt, uocantur, ſeorſim, nec aſſentientes eis, necꝫ cũ eis cõmunicantes, moriuntur, propterea quòd nolint in Montani mulierculamq́ꝫ eius ſpiritus ſententiã cõcedere. Id aũt uerũ eſſe, quod noſtro quocꝫ æuo Apamęæ, quæ ad Mæandrũ fluuiũ ſita eſt, accidit, exemplũ declarat, in Caio & Alexandro * ab Eumenia martyribus, qui de recta fidei ſententia & opinione decertarunt.

Idem

Veteres timidè, uerecundè, & piè de rebus diuinis ſcripſerunt.

Zoticus Oſtrenus presbyter, & Iulianus Apamenus, ſpiritum Maximillæ cohibere ſunt aggreſſi, Euſeb. lib. 5. cap. 16.

προφητοφόντας.

Interitus Montani, Maximillæ, & Theodoti.

Maximillæ prophetiæ falſæ.

Montaniſtæ plures ſe martyres habere iactitarunt.

Catholici martyres coniungi cum hæreticis martyribus noluere.

** περὶ συμεταίας μαρτυρήσασι. Niceph. ἀπὸ Εὐμενείας, Euſeb. lib. 5. ca. 16.*

Pſeudopropheta, qui neque timore neque tremore ducitur in conſternatione animi ſiniſtra, à non uoluntaria incipit inſcitia, & in uoluntariam deſinit animæ inſaniam. Euſeb. lib. 5. cap. 17.

CAPUT XXIIII.

A IDem ſcriptum Miltiadis ſcriptoris quoq; meminit, qui & ipſe cõtra eandem hæreſim docte ſcripſerit, dicta quædam eius ad hunc propè modum citans. Hæc, quum in cõmentario quodã Miltiadis fratris, in quo aſſerit & probat, prophetas nõ in ecſtaſi & cõſternatione loqui oportere, inueniſſem, in epitomen & cõpendiũ redegi. Progrediẽs deinde oratione ſua, noui Teſtamẽti prophetas enumerat, in quib. etiã Ammiam quandã, & Quadratũ recenſet. Talem aũt prophetã ex omnib. eis qui uel in ueteri, uel in nouo Teſtamẽto, † ſpiritu ſunt acti, nullũ indicare poterũt: neq; uel Agabũ, uel Iudã, uel Silam, neq; etiã Philippi filias, aut * Philadelphenſem Ammiã, aut Quadratũ, aut quoſdam alios quicq; ad ſe pertinere gloriabunt. Paulo pòſt deinde: Ac ſiquidẽ poſt Quadratũ & Ammiã, ſicuti iactitãt, Montani mulieres donum propheticũ acceperũt, q ui'nam alij poſt Montanũ et eius uxores p ſucceſsionẽ id acceperint oſtendant. Oportere enim chariſma propheticũ in omni eccleſia eſſe, uſq; ad ſupremũ CHRISTI aduẽtum, Apoſtolus arbitratus eſt. Sed quem nobis indicẽt, nõ habent. Decimus quartus namq; iam agit annus, ex quo Maximilla mortua eſt. Hęc quidẽ is ſcriptor. Miltiades aũt iſte, alia etiam nobis ſtudij diligentiæq; ſuæ de rebus ſacris reliquit monumenta. Vnum ſiquidẽ librum ad Græcos, alterum uerò ad Iudæos perquàm erudite cõpoſuit: ſed & tertiũ ſcripſit ad principes, defenſionẽ pro ea quam complexus eſt philoſophia inſtituẽs.

Euſeb. lib. 5. cap. 17.

Prophetæ in ecſtaſi non diuinant, iuxta Miltiadem.

Prophetæ noui Teſtamenti.

† τῶν πνευματοφορηθέντων.

** τὴν ἐν Φιλαδελφίᾳ Ἀμμίαν.*

Miltiadis ſcripta.

Apologia eiuſdem pro Chriſtianis.

CAPUT XXV.

VErùm enimuerò & Apollonius, ſcriptor eccleſiaſticus, orationib. editis hęreſim Cataphrygas tum uigentẽ oppugnauit, quũ falſas eorum
B prophetias ad uerbũ refellens, tum uitam & mores autorũ eius erroris traducens his, q̃ ſequunt, uerbis. Hic ille eſt, qui matrimonia dirimere docuit: hic, q ieiunia legibus latis ſanxit: hic, qui Pepuzã & Tymiũ, parua Phrygiæ oppida, ubi quos undequaq; ad ſe ptraxiſſet homines cõtrahere & congregare uoluit, Hieruſalẽ nominauit: hic, q æruſcatores & pecuniarũ exactores inſtituit: qui ſub prætextu & nomine oblationis, auariciæ ſordes & munerũ emũctiones, arte quadã inuenit: qui ſalaria uerbũ eius prędicantib. numerauit, ut per uentris curã doctrina eius inualeſceret atq; cõfirmaret. Atq; hæc de Montano. deinceps, quæ etiã de prophetiſsis eius dicat, audi. Oſtẽdimus igit has ipſas primarias prophetiſſas, ex quo ſpiritu ſunt replete, à uiris ſuis profugiſſe. qui ergo fit, ut tam impudenter Priſcam uirginem appellantes, mentiantur? Deinde hæc quoque addit. Non tibi uidetur ſcriptura omnis prohibere, ne Prophetæ munera & pecunias accipiant? Quum itaque egregiam iſtam prophetiſſam aurum, argentũ, & ueſtem precioſam accipere uiderim, quomodo eam non deteſter & abominer? Et paulo pòſt, de quibuſdam cõfeſſoribus eorum hæc dicit. Præterea Theomiſon inexplebilis auaricię uir, qui quòd * profeſsionis ſigillum perferre nõ potuit, magna pecunię ui uincula ſua redemit: quo ille nomine, quũ ſummiſsius ſe gerere deberet, glorioſius pro martyre uẽditauit. Auſus is etiam eſt ad imitationem Apoſtoli, Catholicam ad uniuerſos conſcribere epiſtolã: in qua, ſi dijs placet, eos docet, qui melius quàm ipſe de fide ſunt perſuaſi: & uaniloquentiæ uerba defendit, ſimul'q; blaſphema & impia in Dominũ & Apoſtolos ſanctamq; eccleſiã uerba effundit. Sub hæc quendam apud eos martyrem Alexandrũ redarguit, qui ut prędo captus, & * domini appellatione ſolutus atq; dimiſſus, familiariter eiſdẽ in ædibus cùm ꝓphetiſſa uixit, eiq; pecuniam ingentem quęſiuit. Cuius, inquit, prędas & latrocinia, aliaq; audacia facinora, propter quæ eſt excruciatus, non opus eſt nos cõmemorare, quũ ea in acta publica relata, * Curia habeat. Itaq; iſtorũ quis cui noxam remittet? utrũ prophetiſſa martyri

Apollonius cõtra Mõtanum.

Ornãtur uirtutib. ſuis prophetiſſæ Montani.

Theomiſon Montaniſta falsò ſe cõfeſſorem Chriſti iactitauit.

** ὁμολογίας σημεῖον, hoc eſt, martyriũ.*

Similiter & Alexander.

** τοῦ κυρίου ἐπικλήσει.*

** ὁ ὀπισθόδομος.*

tyri latrocinia, an martyr prophetissæ auariciæ lucra? Rursum de prophetis, A quorum nomine ipsi sibi gloriantes placent, hæc infert: Quòd si negant prophetas suos munera capere, illud cõfiteantur, si cõuicti fuerint eos dona recepisse, non esse prophetas: & innumerabilibus id exemplis probabimus. Pernecessariũ aũt est, oẽs prophetæ fructus explorare & excutere. Dic rogo mihi, num propheta cerussa fucatur? propheta stibio linitur? propheta formã excolit? propheta tabulis & talis ludit? propheta fœnerat, & lucro studet? Ad hæc idem Apollonius in opere suo illud indicat, quòd quadragesimo pòst anno scriptum id condiderit, ex quo Montanus assimulatã & dæmoniacã prophetiam instituit. Memoriæ

Zoticus Ostrenus exorcista.

quoꝗ tradidit, Zoticũ Ostrenum, cuius antea quoꝗ mentionẽ fecimus, quum iam Maximilla prophetare apud Pepuzam cœpisset, dæmoniũ id cõuincere instituisse: prohibitũ tamẽ ab eis esse, qui sectæ illius addicti fuere. Meminit quo-

Thrasea martyr.

Apostoli post Ascensionem Christi, 12. annis Hierosolymis mansere.

Ioannes apostolus mortuum resuscitauit.

que Thraseæ cuiusdã martyris. Preterea ex ueterum traditione se accepisse scripsit, CHRISTVM Apostolis præcepisse, ut ne ante duodecimũ annum Hierosolymis discederent. Vtitur quoꝗ in multis locis testimonijs ex Apocalypsi Ioannis petitis, quem etiã mortuum exuscitasse Ephesi dicit. Scribit insuper alia quędam, fraudem & errorem eiusmodi hæresis explanans.

CAPUT XXVI.

Apollonius Romæ martyrio defunctus sub Commodo.

IDem hic Apollonius, in omni genere doctrinæ & sapientiæ clarus, Romæ martyrij perfecit cursum. Nam sub Cõmodo per uniuersum orbem pax & tranquillitas religioni nostræ data est, & salutiferum uerbũ omnem animã ex omni genere hominũ ad uerum DEI cultũ perduxit: & Romæ totæ domus & familiæ simul ad fidem sincerã peruenerũt. B Quomodo aũt id ferret is, ꝗ pulchris sanctisꝗ rebus semper insidiatur? Quapro-

a. Secundi huic nomen fuit: Hieron. de uiris illust. qui Apolloniũ Senatorem urbis Ro. fuisse scribit.

b. Supplicium delatorũ: quod utinam apud nostros etiam principes seruaretur.

Perennius præfectus multos nobilium interfecit. Lã prid. Herodian.

pter quũ multa alia cõtra nos fraudulenter excogitauit, tum scelestũ quendam, [a] ad suã ipsius fraudem propensum instigauit, ut Apolloniũ ad tribunal protraheret, accusationemꝗ cõtra eum institueret. Is porrò delator, quòd nõ legitimè actionẽ intendisset, Perennio sententiã ferente, cruribus eius fractis, debitas luit pœnas: ex cõsuetudine quadã, quæ cõtra eos Romæ inualuit, qui res tales ad iudices deferrent. [b] Ipse aũt martyr, quũ in Senatu Romano, iudice ita statuente, rationẽ professionis fidei suę oratione luculenta reddidisset, de sentẽtia Senatus * capitali affectus supplicio, è uita migrauit. Qui uerò certius accuratiusꝗ res eius cognoscere uelit, eum ad martyriũ eius, quod in literas relatũ est, rejicimus.

CAPUT XXVII.

Serapion Antiochenus.

† Euseb. Caricũ habet, lib. 5. cap. 19. Item Ponticum. Alij etiam Carinum habent.

Sotas exorcista.

SCriptorum uerò quæ Apollinaris cõtra hæresim Cataphrygas composuit, etiam Serapion, quem Antiochiæ ad Orontem Maximini in episcopatu successorem fuisse indicauimus, meminit in epistola quadam † ad Cariconẽ & Pontium ita scribẽs: Vt uerò intelligatis, quæ in toto orbe est fraternitatem, detestari efficaciã ordinis & sectæ eius, quæ nouæ prophetiæ dicitur, literas beatissimi Claudij Apollinaris Hierapolitani in Asia episcopi ad uos misi. In eadem Serapionis epistola & annotationes, siue subscriptiones pluriũ episcoporum recensentur, quorum quidam ita ferè manu sua ei subscripsit: Aurelius Cyrenius martyr, opto uos ualere. Quidam hoc modo: Ælius Publius Iulius, Debelti coloniæ Thraciæ episcopus: Viuit DEVS, qui in cœlis est, quòd beatus Sotas, qui est Anchiali, dæmonium Priscillæ ejcere uoluit: sed hypocritæ id non permisere. Et alij complures Episcopi calculo & sententia sua literas eas comprobantes, suis ipsorum manibus eis subscripserunt. Et Montani quidem atꝗ Cataphrygas hæresis, sic se habuit.

Marcion

* Eo quòd lex Romæ esset, non debere absolui hominem Christianum, qui pro tribunali causam dixisset, nisi propositum mutaret. Eusebius lib. 5. cap. 21.

CAPUT XXVIII.

A MArcion autem Ponticus, cuius antea quoq; meminimus, Cerdonis impietatem adauxit, & quatuor substãtias ingenitas uerborum portentis cõfinxit. Ex quib. unum quidem bonũ, eũdem'q; incognitũ appellat, & Patrem CHRISTI dicit: secundum uerò iustum & conditorem, prauum tamen nominat. Præterea materiã malam dicit: & ab alio malo perfectam atq; absolutã. Et cõditorem malo superiorem, materiã accepisse, & cõdidisse omnia: & quidem ex purissimo quoq; cœlũ & alia excolãtem fecisse refert, ex crassiore autem parte paradisum, atq; ex gleba eius Adam: cui ex propria substantia animam indiderit, unde † perpetua illa pugna inter corpus & animam extet. Meliorem uerò etiam serpentem creatore ipso fingit, ipsum'q; adeò serpentē honore etiã prosequitur. Blasphemijs & impijs uerbis inuehit in Patriarchas & Prophetas. Ex Euangelijs solum id quod secundum Lucã est, reiecta tamen Genealogia, recipit. Nouē tantum Apostoli epistolas probat, atq; in ijs resecat loca ꝙ plurima. Vetus Testamentũ & Prophetas abijcit omnino, ueluti ab alieno editos DEO. CHRISTVM phantasia tantũ & specie hominē fuisse nugatur. Tollit etiã è uita resurrectionem. Idem, Caim & Sodomitas salutem cõsequutos esse scribit, quòd ad CHRISTVM apud inferos accesserint. Abel autē, Enoch, Noē, Patriarchas, Prophetas, & reliquos iustos, quòd ad illũ nõ uenerint, apud inferos manere. Sed & alia quãplurima, cõtra DEVM, per insaniam mentis elatrauit: quæ silentio commendanda duximus. Sectatores autem eius in multas diuisi sunt sectas. * Apelles enim quidã, illius quatuor ingenitis, aliũ addidit igneũ: & libro à se cõposito, Philumenæ prophetia, nomē indidit. CHRISTO autem corpus tribuit non humanum, sed † ex eius qui apud ipsos est mundi substantia. B

Marcionis hæresis.

† διαμάχη.

** Igitur de calcaria, quod dici solet, in carbonariam, à Marcione ad Apellē: hoc est, à malo præceptore ad eius discipulum. Tertullianus.*

Apelles Marcionista.

ἐκ τῆς τοῦ παρ' αὐτοῖς κόσμου οὐσίας.

CAPUT XXIX.

COntra hos, eorum'q; uarias sectas, Rhodõ Asianus genere, Tatiani, de quo antea dictũ est, auditor, librũ cõposuit: quùm impietatē eorũ refellēs, tũ autores eorũ dissectionis accuratè recensens. Propterea, inquit, discordes inter se sunt, ꝙ sententiã † quæ cõsistere atq; extare nequaq; potest, tuētur atq; defendũt. Ex cohorte enim eorũ progressus Apelles uita ipsa & senio uenerationē quandã cõsecutus, unũ principiũ profitet: Prophetias aũt ab aduersario prouenire spiritu dicit, dictis atq; respõsis uirginis à demonio agitatę, cui nomen Philumena fuit, persuasus. Alij aũt, sicut & ipse Marcion, duo principia inducũt: ex quib. sunt Potimus & Basiliscus: Ponticũ illũ Lupum secuti, qui nudis uerbis, ac sine omni demõstratione atq; probatione, duo principia cõstituit: Synerus uerò tria posuit. Scribit itidē Rhodon, se cũ Apelle congressum atq; colloquutũ esse. Apellē namq; prouecta iam ætate, quũ se Catholicis Christianis immiscuisset, multà perperã dixisse. Atq; etiam asseruisse, omnes homines in crucifixũ † credētes saluos fieri, si modò bonis operib. explorati probati'q; sint. Deinde omnē eius opinionē recēsens: ita infert: Quum aũt ei dicerē, Vnde hãc habes demõstrationē seu finitionē? aut quomodo unũ principiũ esse asserere potes? Dic nobis. Tum ille: Prohetiæ, inquit, quæ nihil prorsus uerè dicãt, seipsas refellũt: quippe dissidentes inter se, falsæ, & sibi ipsis aduersæ. Quo modo aũt unum sit principiũ, nescire se, ac tantũmodo sic moueri & adduci, dixit. Deinceps iuramēto eum, ut uerum diceret, adegi. Et ille iuratus, uera se dicere, inquit: ignorare aũt, quomodo sit unus ingenitus DEVS: sed tamē se ita credere. Itaq; eum risi, & reieci, ꝙ pro doctore se gereret, & doctrinã suã cõfirmare et defendere nõ posset. Rhodon iste, in libro quem ad Callistionem scripsit, Romę

Rhodon aduersus Marcionistas.

† ἀσύστατον γνώμης ἀντιποιούμενοι.

Philumena Pythonissa Apellis.

Apellis secta & opinio.

† Euseb. lib. 5. cap. 13. ἠλπικότας, hoc est, sperantes.

Idem Apelles dixit, Prorsus opus non esse rationem fidei inquirere, sed in sua quemq; persuasione perseuerare debere. Id. ibidem.

Tatiani

Tatiani se discipulum fuisse significat. A' quo opus editum esse commemorat, in A quo tectos & obscuros diuinarũ literarum locos se illustraturũ expositurumq́ pollicitus sit. Ipseq́ Rhodon, proprio quodam scripto, se problematum & propositionum illius solutiones explanaturum promittit. Feruntur etiam uarij eius libri in Hexaemeron. Apelles autem, quem diximus, multa etiam contra Mosaicam legem composuit, plurimum studij ad eam euertendam collocans. Hæc Rhodon aduersus diuisionem Marcionis opinionis conscripsit.

CAPUT XXX.

Irenæi ad Florinum & Blastum scripta.

Cautio Irenæi ne scripta eius à notarijs deprauarentur.

Irenæus auditor Polycarpi.

αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις, συναύξουσαι τῇ ψυχῇ, ἑνοῦνται αὐτῇ.

Antiquitus sancti uiri hæreticorum impias uoces audire non sustinuerunt.

Coeterũ aduersus Florinũ & Blastum, Romæ rei ecclesiasticę hostes iudicatos, qui casu quodã à petitione presbyterij excidentes, zelotypia quadã & ęmulandi studio, Marcionis errori inuoluti, & ecclesiasticas sanctiones deprauare conati sunt, Irenæus adhuc superstes duas scripsit epistolas: & alterã ad Blastum, de schismate & dissidio: alterã ad Florinũ, de Monarchia, siue DEUM nõ esse autorẽ malorũ, inscripsit, quòd is propugnator eius erroris fuisse sit uisus. Qui deinde propter uariantẽ sententię instabilitatem, etiã in Valentini hæresim protractus, causam Irenęo præbuit, ut is aliud componeret opus, cuius titulus est, de Ogdoade seu octonario: in quo opere se primã apostolorũ successionẽ attigisse ostẽdit. Ad finẽ uerò eius libri, annotatio nem sanè q́ scitã adiecit, quã hoc loco referre nõ intẽpestiuũ esse iudicaui. Verba eius hęc sunt: Adiuro te, qui hunc librũ descripsisti, per Dominũ nostrum IESUM CHRISTUM, & per gloriosum aduentũ eius, quo uenturus est iudicare uiuos & mortuos, ut cõferas q́ transcripsisti, & castiges ad exemplar unde descripsisti, accuratè: & iuramẽtũ hoc, ut itidẽ describas, & exẽplo tuo apponas. Non ociose sanè hoc sic adiecimus, ut scilicet exẽplum propositũ habeamus, qua cura B & prouidẽtia sacri illi & boni uiri cauerint, ne ueterũ scripta deprauarent. In epistola uerò ad Florinũ cõuersationis suę cũ Polycarpo meminit, ad hunc scribens modũ: Hæc dogmata, Florine, ut parcè & modestè dicã, nõ sunt sanæ sententiæ. Hęc dogmata dissona et diuersa sunt ab ecclesia, quę eis obsequentes in maximã conijciũt impietatẽ. Hæc dogmata, ne illi quidẽ, qui ab ecclesia sunt exclusi hæretici, unq́ promulgare sunt ausi. Hæc dogmata, qui ante nos fuere, quiq́ cũ Apostolis cõuersati sunt presbyteri, tibi nõ tradidere. Vidi enim te, quũ puer adhuc in inferiore Asia apud Polycarpũ essem, splendidũ habere locũ in Imperiali aula, & famã laudemq́ apud eũ aucupantẽ. Melius namq́ eas res, q́ quę proximè acciderũt, memoria teneo: † q́ res quas à pueris didicimus, cũ anima coalescentes, eidẽ prorsus uniunt. Itaq́ dicere possum locum in quo considẽs beatus Polycarpus disseruit: progressus quoq́ & ingressus eius, uitæ modũ, & corporis formã: orationes etiã quas ad multitudinẽ habuit: præterea familiarẽ cõsuetudinẽ, sicuti ipse narrauit, quę ei cũ Ioãne & reliquis qui Dominũ oculis suis uidere, intercessit: quomodo etiã dicta eorũ, & itẽ Domini ipsius, quę illi ex eo audierãt, recitarit: itẽ, quę de uirtutib. & doctrinis eius dixerit: ut deniq́ Polycarpus omnia à spectatorib. ipsis uitę VERBI accepta, & scripturis consonãtia memoriter referre solitus sit. Hęc tũ per eã quę mihi cõcessa est DEI misericordiã, diligẽter & studiose audiui, memoriæ mandãs, nõ in charta, sed in corde meo: quę etiãnum semper per gratiã DEI sincerè in intimo uerso atq́ reuoluo animo. Et profectò affirmare et testari possum in cõspectu DEI, q́ si quid tale audiuisset beatus ille et Apostolicus presbyter, exclamãs, et aures obturãs, frequẽtiusq́ usurpatũ illud sibi uerbũ uociferãs, dixisset: O' bone DEUS, in quę tẽpora me cõseruasti, ut hæc sustineã? ex eo etiã ꝓfugisset loco, ubi uel sedens, uel stans huiusmodi audiuisset sermonem.

A ſermonem. Sed & ex epiſtolis eius quas uel ad uicinas eccleſias, eas confirmans, uel ad fratres quoſdam, eos inſtruens & docẽs, dedit, puritas doctrinæ eius colligi poteſt. Hæc de ijs qui Romæ eccleſiam oppugnarunt, ab ea ſegregati.

CAPUT XXXI.

† ὁ πόρτου τῆς ῥώμης ἐπίσκοπος.

TEmporibus Seueri Hippolytus etiã † Portuenſis epiſcopus, floruit, qui quùm alia plurima ſcripta prudenter & doctè edidit, tum de Paſchate librum compoſuit, in quo deſcriptione temporũ & ueluti Faſtorum inita, & Canone annorũ ſedecim de Paſchate propoſito, rationem temporum uſq; ad primum annum Alexandri deducit. Catalogus librorum eius ſic habet. Liber in Hexaemeron: & alter poſt Hexaemeron, refutatorius contra Marcionem: in Canticum canticorũ, in partes Ezechielis, de Paſchate, Opus contra hæreſes omnes longè utiliſsimum, de aduentu Antichriſti, de reſurrectione, & alia plurima: in Zachariam, de Pſalmis, in Eſaiam, in Danielẽ; de Apocalypſi, de Prouerbijs, de Saul & Pythone: de laudibus Domini noſtri IESV CHRISTI, in quibus cum Origene colloquitur. Quædam porrò ſcripta eius quum † reprehenſione non careant, martyrio poſtea pro CHRISTI nomine abſoluto, ignorantiæ eius maculam detriuit atq; deterſit. Vnde Origenem aiunt initium commẽtariorum in ſacras ſcripturas ſcribendorũ ſumpſiſſe. Hæc de * Hippolyto.

Hippolyti Portuenſis epiſcopi ſcripta.

Hippolytus in uiſiones Danielis Commẽtarium ſcripſit, & in Prouerbia Solomonis. Suid.

† ἐπιλήψιμα.

** Huius paſsionẽ hymno prolixiore proſequutus eſt Prudentius.*

CAPUT XXXII.

PAntænus etiam ſapientia clarus, ſub Cõmodo, diuinæ apud Alexandriam præfuit ſcholæ, iam inde ab antiquo ſacrarũ ibi literarũ ſtudio florenti: quod ſanè ad multa etiam durauit tempora, multis inter ſe in omni genere diſciplinarũ æmulatione cõcertantibus. Inter ueteres il-
B los Pantęnũ hunc in primis celebrem fuiſſe ferunt, qui ſcilicet ex Stoicorũ philoſophorũ familia ad noſtrã tranſierit profeſsionẽ. Tam ſtudioſus aũt propagandi diuini uerbi fuit, ut CHRISTVM etiã Orientalib. populis prædicauerit, & ad Indos uſq; peruenerit. Permulti ſanè eo tẽpore extiterũt uiri generoſis prorſus animis, qui cũ magna laude diuino & Euangelico ſemini ubiq; terrarũ ſerẽdo & amplificãdo incubuerũt. In quib. & hic noſter fuit, qui tam longã atq; difficilem profectionem nõ detrectauit. Refert is, apud quoſdã fideles Matthęi Euangeliũ ibi inuentũ eſſe, à Bartholomæo Hebraico ſermone expoſitũ: quod in multa tẽpora formas literarũ eius, qui id primùm ſcripſit, illæſas cõſeruarit. Hic multis præclarè ad finẽ uſq; uitę actis illuſtris, ſacrę Alexandrinę ſcholę præijt, ſimulq́; & uiua uoce & doctis commentarijs diuinorum dogmatũ ſcripturas explicuit.

Pantænus Theologicæ ſcholæ Alexãdrinæ præfectus.

CAPUT XXXIII.

EOdem temporum curriculo & Clemens presbyter, qui στρωματεὺς ſeu Cõtextor cognominatus eſt, Alexandriæ eidem ſtudio cum Pantæno incubuit, eundemq́; curſum & uiuendi inſtituto & docendi conſuetudine tenuit. Patrem certè librorum ſuorum, in Diſpoſitionibus quas uocat, ſuis, Pantænum memorat. Et in primo libro στρωματέων, ſeu contextorum, obſcurè hunc mihi deſignare uidetur, quum præclaros Apoſto-
» lorum ſucceſſores enumerat, ſic ſcribens: Libri porrò qui à me ſcribuntur, non
» ſunt ad oſtentationem inſtituti, ſed monumenta memoriæ gratia ad ſenectu
» tem compoſita, ut ſint obliuionis remedium, ſimulacrum'que euidens, & a-
» dumbratio dilucidæ & uiuidæ illius doctrinæ, quam dignatione DEI audi-
» ui & didici à beatis illis & præſtantibus uiris: quorum quidem alius in Græcia
» Ionicus fuit, alius autem in magna Grȩcia, alius rurſum in Cœleſyria, tu uerò in

Clemens Alexãdrinus preſbyter, eiuſdem ſtudij conſectator.

Præceptores Clementis.

Aegypto,

A

Aegypto, alius alij porrò in Oriente. Ibíq; alius in Assyria, alius in Palæstina Iudæus à maioribus suis. In ultimum deinde incidi, qui reliquorũ omnium ui atq; uirtute princeps fuit in Aegypto: atq; ibi, quæ antea latuerant repertis, alia inquirere desii. Illi siquidem ueritatem diuinæ doctrinæ conseruarunt, & traditionem statim à Petro & Iacobo & Ioãne & Paulo, sanctis illis Apostolis, * uelut filij à patribus successione per manus acceperunt. eandemq; † DEO ducente, ad nos quoq; transmiserunt, apud nos itidem maiorum suorũ ipsorumq; Apostolorum semina deponentes.

*παράδοσιν παῖς παρὰ πατρός ἐκδεξάμενος.

†σὺν θεῷ.

Clemens Pantæni in schola Alexandrina successor.

Scripta eius.

Pantæno Clemens succedens scholam rexit, quam etiam eo tempore Origenes adhuc puer frequentauit. In uolumine Contextorum, primum librum usq; ad Commodi obitum deducit, tanquam annales conscribens. Contextorum uerò octo sunt libri: totidem, quos Dispositionum, seu informationum uocat, ubi magistri sui, sicuti dictum est, Pantæni mentionẽ facit, dictata quædam eius & traditiones recensens. Scripsit quoq; ad Græcos siue gentes librum exhortatorium, & tres alios libros, quos Pædagogos nominat. Alium item lectu dignũ, & doctè compositũ, cuius titulus est: Qui diues saluus fiat. Præterea scriptum aliud, in quo de Paschate disserit. Item homilias de ieiunio, de obtrectatione. Rursum cohortationem ad patientiam. Alium quoq; ad recens illuminatos. Insuper eum qui Ecclesiasticus canon ab eo est inscriptus: & quem contra iudaizantes ad Alexandrum episcopum edidit. In Contextorũ libris non solum pleraq; ex diuinis literis sternit atq; cõtexit, uerumetiam si quid apud Græcos est scitu dignum, affert. Et simul Græcorum atque barbarorum dogmata, nec non falso nominatæ scientiæ hæresiarcharum & philosophorum opiniones explicans, multiiugam omnis generis doctrinæ exhibet institutionẽ.

Libri στρωματεῖς, hoc est ualriè contexti. aciniosa & uaria diuersitate compositi.

Moses antiquorũ omnium antiquißimus.

Quapropter ex uarietate materiæ, meritò illi talem sortiti sunt inscriptionem. Vtitur in eis testimonijs Ecclesiastici Sirach, nec non Barnabæ, & Clementis epistolæ. Mentionẽ etiam facit libri Tatiani ad Græcos, & Cassiani, qui & ipse annales temporumq; rationes scripsit: sicuti etiam Philonis, & Aristobuli, & Iosephi, & Demetrij, & Eupolemi, Iudaicorum scriptorum. Ex quibus astruit & probat, Mosen antiquissimis quibusq; Græcorum uetustiorem esse. Omnes certè libri uiri eius, eruditione & doctrina utili sunt referti. Indicat quoq; in libro primo, se proximè ad Apostolorum successionem accessisse, & simul commentarios se in Genesim relicturũ pollicetur. In libro de Paschate, coactũ se esse à quibusdã dicit, ut quas à senioribus presbyteris acceperat historias & traditiones, ibi exponeret: Melitonẽ nominans, Irenæũ, & alios quosdã, quibus etiã quædã dicta sua adscribit.

B

Canonici libri noui testamenti iuxta Clementem.

Euseb. addit Iudæ & Catholicas epistolas.

De epistola ad Hebræos.

In libris uerò Dispositionũ, totius scripturæ testamẽtariorũ siue Canonicorũ librorũ, ut breuiter dicã, cõpẽdiosam instituit enumerationẽ: nõ prætermittẽs etiã, quibus cõtradicitur, scripturas: ut Petri Apocalypsim, & Barnabæ epistolã. Epistolã sanè ad Hebræos Pauli esse censet, Hebræis Hebraico sermone scriptam: à Luca aũt ambitiosa splendidè uersam lingua, Græcis esse expositã. Ac rectè quidẽ illum dicit, qui mos ei in alijs fuerat, Pauli nomẽ epistolæ ei non præfixisse. Quòd enim Iudæi tum præsumptione quadã suspectũ eum haberẽt, ne statim in ipsa præfatione illorũ à lectione absterreret animos, prudẽter fecisse, qui nomẽ suũ pretermiserit. Quapropter eundẽ esse inquit orationis ductũ in epistola ad Hebræos, & in Apostolorũ actis. Alibi quoq; scribit: “Porrò sicuti beatus dixit presbyter, quãdoquidẽ dominus apostolus Omnipotẽtis, ad Hebræos est missus, humilioris summissionis gratia Paulus, ut qui ad gentes legatus esset, nõ scribit se Hebræorũ apostolũ, honore eo Domino cedẽs: superfluũ præterea esse ducẽs, quũ gentiũ præco & apostolus esset, etiã ad Hebræos epistolam dare.”

Ordo quatuor Euangeliorum.

De Euangeliorum ordine aũt, sicuti à uetustioribus accepit, primum ea

mum ea

A mum ea edita esse dicit, quæ genealogias persequuntur. Marci aũt Euangelium, eiusmodi † dispositione atque occasione scriptum. Quum Petrus Euangeliũ uiua uoce prædicasset, sectatores eius & familiares, qui plures fuere, Marcum, comitem eius sedulum, dictorumque eius uim & uirtutem tenentem, hortatos esse, ut conciones illius in scriptum referret: id eum ita fecisse, librumque eum illis dedisse. Petrũ porrò quum id resciuisset, neque impediisse ut is uulgaretur, neque admodum præcepisse. Ioannem autem postremum, quum animaduertisset, quòd ab aliis quibusdam in Euangeliis corporalia satis essent exposita, diuino spiritu uehemẽtius agitatũ, ut spiritualia, & quæ Theologię atque diuinitatis propria sunt, accuratè proferret, suum composuisse Euangelium. Hæc de Clemente. οἰκονομίας

CAPUT XXXIIII.

EAdem tẽpestate & Tertullianus, quẽ antea diximus, presbyter post Victorẽ & Apolloniũ Romanis accẽsetur: Carthagine in Africa ortus, patre centurione Proconsulari. Hic acris & ingeniosus admodũ, sub Seuero maximè floruit, & multos cõdidit libros. De quo & Paulus à Concordia, Italus, memoriæ mãdauit, uidisse se etiam nũ iuuenẽ, Romę beatissimi Cypriani notariũ superstitẽ, iam grandęuũ: atque ex eo audiuisse, nullam ferè diem præterire passum esse Cyprianum, sine Tertulliani lectione: identidem uerba ista usurpantem, Cedo magistrum, Tertullianum uidelicet designando. Is ad statã mediamque ætatem, in ecclesia catholica presbyter, plura aduersus Mõtani dogma cõscripsit. Postea uerò in illius delapsus errorem, plures rursum libros pro illo composuit. In quibus nouæ etiam prophetiæ mẽtionẽ facit, eamque ob causam & peculiarẽ contra ecclesiã Catholicã librũ edidit. Scripsit alium quoque † de pudicitia. alium de Monogamia. Item de persequutione. alium de ieiunio. præterea de Ecstasi seu consternatione libros sex: septimum aduersus Apol-
B lonium, & plures alios. Vixit autem ad ętatem decrepitam. Floruit quoque sub Zephyrino Romæ episcopo Caius, Antonino Seueri filio imperante. Is aduersus Proclum, Montani studiosum, dissertationem copiosissimam composuit, temerariæ audaciæ & nouæ prophetiæ nomine eũ arguens: in quo uolumine tredecim tantum diui Pauli epistolas numerat. Quæ enim ad Hebræos est, decimã quartam, negat esse Pauli germanam: illud addens, eam etiam à Romanis usque ad præsens non esse pro Paulina habitam. Hæc quoque de his dicta sufficiant.

Tertullianus, & eius scripta. *Huius lectione Cyprianus est delectatus.* *Montanista factus Tertullianus.* *† De exhortatione castitatis.* *Caii scripta.* *Epistolam ad Hebræos non esse Pauli.*

CAPUT XXXV.

MVltorũ præterea Ecclesiasticorũ uirorum cõmentarii, qui uetustate facile primas obtinuerũt, egregiũ de fide & uita Christiana specimen & studiũ cõplectentes, sunt celebrati, quùm aliorũ quorundam, tum eius qui eo tẽpore cum reliquis enituit, Iudæ historici, qui in hebdomadas Danielis plurimum operæ collocauit, & optimum de eis opus à se cõpositũ reliquit. Siquidem ueluti historiã instituens, scripturã eam usque ad decimũ Seueri annũ producit. In eo libro apertè præ se fert, in ea se fuisse sentẽtia, ut decantatũ Antichristi aduentũ, temporibus eis in expectatione esse, & appropinquare crederet. Auxit uerò eam opinionem, multorumque mentes ut rem tantam expectarent conturbauit, acerrima quæ tum mota est persequutio. Non pauca etiam Heraclitus uir diuinus composuit, qui primus enarrationes sibi in Apostolum scribendas duxit. Maximus autem, super quæstione illa, quæ hæreticis in ore est, Vnde sit malicia & uiciositas: & item de eo quòd materia creata sit, solutiones atque decisiones irrefragabiles edidit. Sed & Candidus, quùm plurima

Iudæ historici in hebdomadas Danielis lucubratio. *Aduentus Antichristi sub Seuero expectatus.* *Ecclesiastici scriptores, Heraclitus, Maximus, Candidus.*

alia elaborauit, tum in Hexaemeron commentarios scripsit: in quo argumento A
Appion. itidem Appion magno studio est uersatus. Sextus quoque resurrectionem scri-
Sextus. ptis suis cum magna laude comprobauit: & Arabianus insuper in aliis quibus-
Arabianus. dam sacris argumentis multum laboris & operæ posuit. Multorum præterea aliorum scriptorum plurima & maxima literarũ monumenta sunt uulgata, quorum neque tempora, neque argumenta singillatim (nam id instituto præsenti, historiæque nostræ non admodum conuenit) commemoranda duximus. Atque ij quidem ante Origenem scriptores ecclesiastici, quùm sacram historiam doctrinãque ordine per successionem continuarunt, tum in eos qui nugis ac deliramentis deprauare rectam fidei doctrinam in animum induxerant, cominus atque in faciem illis congressi, quasi diuina tela coniecerunt: ita rerum omnium DEO id prouidentia sua disponente, ut post Apostolos eorundemque successores, rursum martyrum sanguine & doctrina, nec non sanctioris uitæ splendore, res Christianæ confirmarentur: & ad summum, ut immotæ & inexpugnabiles essent, stabilirentur. De ijs satis.

CAPUT XXXVI.

Quæstio de tempore celebrandi Paschatis, inter Asiaticas & Occidentales ecclesias.

ENimuerò circa finem Imperij Cõmodi, inter Orientales & Occidentales ecclesias nõ parua incidit quæstio. Ecclesiæ nanque Asianæ ex traditione uetusta, quæ ad eas usque ad id tempus transmissa erat, quartũ decimũ diem lunæ obseruandũ esse necessariò duxerũt: quando & Iudæi ex præscripto legis agnũ mactare, & Pascha suũ mãducare soliti sunt. Perinde atque necessitas prorsus quædã imposita eis esset, in quencunque diem hebdomadis incidisset, eo ipso die stata consuetaque soluerentur ieiunia, & (ut semel dicã) unà cum Iudæis, apud ipsas quoque, sacrum nostri Paschatis mysterium celebraretur. Reliquæ uerò per Orientem, & item per Occidentem ecclesiæ, non licere B id ita facere asseuerabant: sed potius obtinente tum, quam antiquitùs ex Apostolorum traditionib. continuatam accepissent, consuetudine standum esse. Nõ enim decere alio, quàm resurrectionis Dominico die, † ieiunio reiecto, Pascha celebrare. Hoc uerò modo controuersia & dissidio multò maximo in ecclesijs usque adeò exorto, ut inter se sibi, aduersariorum partes, utrinque antiquitùs traditam consuetudinẽ obtinere debere contendentibus, sumerent, cõuentus Episcoporum uarijs in locis sunt acti. Vbi quum in eandem concessissent sententiam, postea omnib. ubique ecclesijs decretũ siue edictũ scriptum promulgarunt et proposuerunt, ut de cætero, non alio quàm Dominico die, tremendũ resurrectionis & Paschatis mysteriũ, ieiunio tum soluẽdo, celebraretur. Circũferũtur etiãnum celebratarũ eo tẽpore Synodorũ literæ, quæ uariarũ hinc & inde ecclesiarũ episcopos designant: Romanæ scilicet Victorem, Hierosolymitanæ Narcissum, Cæsareæ Palęstinæ Theophilum, Tyriæ Cassium, Ptolemaidis Clarum. Eędem literæ, Ponti ecclesijs tum præfuisse indicant antiquissimum Palmam: Galliæ autem & regionum quæ ad Rhenum flumen sunt, Irenęum: Corinthi autem, Bacchylum: & prouinciarum aliarum alios, qui uno suffragio & sententia omnes, Dominico die Pascha celebrandum sanxerunt, Narcissus sanè, & Cassius, Palæstini: & Clarus à Ptolemaide, & qui præterea in eandem conuenere Synodum, quũ primùm quamplurima de traditione, quam initiò ab Apostolis sumptam usque ad tempora sua conseruarant, exposuissent, circa finem Synodalis decreti, hæc quoque addidere: » Epistolæ huius nostræ, facite ut ad ecclesias omnes exempla mittantur: » ne scilicet rei atque participes simus eorum, qui facile animas suas decipi» unt atque seducunt. Certiores autem uos facimus, eodem prorsus die Alexãdriæ, » quo apud uos, Pascha celebrari. literas namque ea de re ad illos dedimus, atque illi itidem

τὴν νηστείαν ἀπολυομένους. Tum enim ieiunare Christiani desinũt.

Decisio eius quæstionis, ut ipso resurrectionis Christi die, Pascha Christiani celebrent.

A itidem ad nos ſcripſere, ita ut uno conſenſu ſimul ſanctũ hunc peragamus diem.
» Ad omnes igitur unum hoc præſcriptum & regula eſt diuulgata.

CAPUT XXXVII.

ASiani autem ſententiã adhuc ſuam retinebãt, & ſe ad finem uſq; traditiones Apoſtolicas defendere oportere opinabãtur. Sententiæ eorũ primarius potiſſimum propugnator erat Polycrates, eccleſiæ Epheſiorum antiſtes. Hic magnus & apoſtolicus uir habitus, traditionem & autoritatem Apoſtolicam ad tempora ſua durantem, Victori epiſcopo & eccleſiæ urbis Romanæ declarans, ad hunc modum ſcripſit: Nos profectò diẽ hũc
» intemeratum atq; inuiolatum, neq; addentes neq; auferentes quicquã, peragi-
» mus. In Aſia namq; † ingentia primordia dormiunt ac conquieſcunt, quæ quidẽ
» reſurgent in aduentus Domini noſtri die: quo die cum gloria è cœlis ueniet, &
» exuſcitabit omnes ſanctos: Philippus uidelicet ex duodecim Apoſtolis unus,
» qui Hierapoli obdormiuit: duæq; filiæ eius, ad decrepitam uſq; ætatẽ uirgines:
» & alia preterea filia eius, in Spiritu ſancto curſu uitę abſoluto, Epheſi quieſcit. Iti-
» dem & Ioannes, qui ſupra pectus Domini recubuit, quiq; ſacerdos creatus Pon-
» tificium inſigne, petalum ſcilicet, ſiue auream in fronte laminam, martyr ſimul &
» doctor geſtauit, Epheſi obijt. Præterea Polycarpus Smyrnenſis epiſcopus &
» martyr, item Thraſæas Eumeniæ epiſcopus, idemq; martyr, Smyrnæ morte ſo-
» piti ſunt. Quid Sangarim epiſcopũ & martyrem dicam, qui Laodiceæ mortuus
» eſt? Præterea beatus Papyrius, & Meliton eunuchus, qui per Spiritum ſanctũ
» uita peracta Sardis humatus eſt, uiſitationem è cœlis expectãs, in qua à mortuis
» reſurget. Iſti omnes retinuerũt & ſeruarunt decimũquartũ diem Paſchatis, iuxta
» Euangelium, nihil tranſgredientes, ſed præſcripto canonum fidei inſiſtentes.
B Ego quidem ueſtrûm atque adeò omnium minimus Polycrates, iuxta *cognato-
» rum meorum, ex quibus quoſdam ſum conſectatus (ſeptem namq; cognati mei
» Epiſcopi fuere, ego octauus ſum) traditionem ambulo. Et cognati mei ſemper
» diem hunc † quando Iudæorum populus azyma condijt, celebrarunt. Ego, in-
» quam, fratres, ſexaginta & quinq; annos natus in Domino, qui cum totius orbis
» fratribus hac de re contuli, & ſcripturam ſanctam omnem perlegi, nihil moueor
» aut perturbor minacibus denunciationibus & terroribus. Nam qui me longè
» maiores fuere, plus obediendum eſſe DEO quàm hominibus edixere. In fine porrò, epiſcoporum omnium qui ſententiæ ſuæ conſentientes affuerunt, memi-
» nit, ſic ſcribẽs: Poſſem quidem epiſcoporũ, qui mihi affuere, edere nomina, quos
» ita ut uoluiſtis, accerſens euocaui: ſed eorum nomina ſi aſſcriberem, multitudo
» eorum in immenſum excreſceret. Illi autem tenuitatis meæ probè conſcij, epiſto-
» lam ſententia ſua comprobarunt: non ignorantes me non fruſtra canos circum-
» ferre: tum autem uitam me ſemper in IESV CHRISTO egiſſe ſciunt.

Aſiani recepto more Paſcha 14. Martij mẽſis ſibi celebrãdũ eſſe putant.

μεγάλα στοιχεῖα.

Polycratis Epheſij antiſtitis uerba ad Victorem Ro. epiſcopum.

Sancti homines in Aſia ſepulti.

** συγγενῶν.*

† Euſeb. li. 5. c. 24. ὅταν ὁ λαὸς ἤρτυε τὴν ζύμην. Niceph. addit, ὁ λαὸς τῶν ἰουδαίων. Legendum tamen ἄζυμα, pro τὴν ζύμην puto. Et apud utrunq; autorem notarios τὴν ζύμην pro ἄζυμα ſcripſiſſe credo, ad Græcorum ſententiam aſtruendam, qui in euchariſtia pane fermentato utuntur.

CAPUT XXXVIII.

VIctor uerò literis eiuſcemodi acceptis, extemplò Aſiæ, eiq; finitimas eccleſias, ueluti alienum atq; diuerſum dogma propugnantes, reijcere, & ab unitate Catholica arcere, in animo habebat. Quam ob cauſam & ſubitò literas conſcripſit, quibus illos publicè notabat, omneſq; ſimul à communione prohibebat. Atq; ille quidem eiuſcemodi ſumpſerat conſilium. Verùm id alijs, qui cum eo erant, Epiſcopis minus placuit. Itaque illum ſunt adhortati, ut benignius per conſilia pacata de eis qui idem fidei prædicarent dogma, ſtatueret: neque tam facile, * re intentata, proximorum abijceret & poſthaberet utilitatem. Senſim id & doctrina & tempore aliquando corrigi ac perfici poſſe. Et acrius ſeueriuſq; cum illo, qui gloria eos anteiret, egerunt:

Victor Ro. epiſcopus Aſianos excommunicare ſtatuit.

Victorẽ ab ea ſententia, epiſcopi alij Occidentales abduxerunt, inter quos fuit Irenæus.

** ἀπραγματεύτως.*

inter quos & Irenęus erat, ut quidem ex eo scripto, quod Gallicarũ ecclesiarum, quas regebat, nomine ad Victorem dedit, apparet. Astruit quippe & ipse, debere quidem omnino Dominico die Pascha peragi: nequaquã tamen Victori permittit, ut tãtam ecclesiarum multitudinem ab ecclesiastica unitate segreget: idq́; quum uetustæ & Apostolicæ consuetudinis obseruent traditionem. Multa sanè præclarè, & ut par fuit, Irenæus de pace & unitate ad Victorem scribens, hęc quoq; refert. Operæprecium enim est, sicuti modò de Polycrate fecimus, uerba eius perutilia & necessaria ecclesiæ futura, adducere. A

Locus animaduertendus.

Præclara Irenæi ad Victorẽ uerba.

CAPUT XXXIX.

Varietas in obseruatione ieiunij.

IRenæus ita scribit: Non modò enim de die, uerumetiã de ieiunij specie controuersia & quæstio est. Quidam namq; existimant, unum ipsos oportere diem ieiunare, quidam duos, alij etiam plures. Nonnulli aũt quadraginta horis diurnis & nocturnis diem metiuntur. Atqui uarietas hęc obseruationũ nõ ętate nostra exorta est, sed lõgè antea apud maiores nostros extitit: qui ita ut decuit, accuratè conseruatã per simplicẽ sinceritatẽ consuetudinẽ, ad posteros trãsmisere. Nihilominus tamẽ isti omnes pacẽ tenuere, atq; etiamnũ pacẽ inter nos retinemus, * & ieiunij dissensio fidei cõsensum cõfirmat. His uerbis historiã annectit, dignam profectò quæ hic quoq; inseratur. Enimuerò qui Soterẽ præcesserũt presbyteri, & ecclesiã quã tu nunc gubernas administrarunt, Anicetũ dico, Piũ, Hyginũ, Telesphorũ, & Xystum: neq; ipsi ita Pascha & ieiuniũ obseruarũt, neq; eos q̧ cũ illis fuere, obseruare permiserũt. Sed nihilominus ipsi nõ obseruãtes, pacem tenuerũt aduersus eos qui ad se ex ecclesijs, quæ ita obseruarent, uenerũt. Atq; equidẽ maximopere inter se ista, obseruare scilicet, & nõ obseruare, dissidebãt. Nunq; tamen eam ob rẽ aliqui sunt reiecti. Quin ipsi nõ obseruãtes, qui ante te fuerũt presbyteri, aduenietib. ex ecclesijs obseruantib. Eucharistiã miserũt. Ac quum beatus Polycarpus peregrè Romã sub Aniceto uenisset, & aliquãtulũ illi inter se de reb. nõ magnis dissideret, eis statim cõpositis, deinceps nihil quicq; cõtrouersiæ inter se de hoc capite mouerũt. Neque enim Anicetus Polycarpo persuadere potuit, ut non ita obseruaret, quippe qui id post Ioannẽ Domini nostri discipulũ, & reliquos Apostolos cũ quib. uixerat, semper obseruasset: neq; Polycarpus Anicetũ, ut obseruaret, induxit, consuetudinẽ eorũ qui nos præcesserunt presbyterorũ retinẽdã esse allegantẽ. Quæ quũ ita se haberent, cõmunionẽ inter se celebrarunt. Et in ipsa ecclesia Anicetus Eucharistiæ ministeriũ Polycarpo honoris ergò permisit. Atq; ita in pace per discessum sunt seiuncti: pacẽ quoq; ecclesijs, siue obseruarent, siue nõ obseruarent, retinentibus. Quapropter egregius, ut aptissimo nomini suo respõderet, pacificator Irenæus fuit, qui sic intercessione sua pacẽ ecclesiæ cõciliarit, & non modò cũ Victore, sed etiã cũ alijs permultis ecclesiarũ antistitibus, cõgruentia conuenientiaq; eis quæ diximus, de proposita quæstione afferẽdo, egerit. * Quod uerò ratio nõ persuasit, id dies postea perfecit. Nam hac in re Asia uix tandẽ cessit: & ubiq; terrarũ in orbe decretum est, ut nõ cum Iudæis, sed ipso Dominico die mysteriũ Paschæ peragatur. Quamuis adhuc in Asia reliquiæ quædã maneant, consuetudinem eam in paucis prorsus inuiolatam retinentes. Vnde etiam Quatuordecimani cognominati sunt, consuetudinem eam, & alia quædam ex illegitimis & ab ecclesia reiectis libris decerpta seruantes, & nominibus quorundã magnorum Apostolorum ea in re abutentes. Porrò de Paschate quæstio ita est decisa, cum qua & nos finem quarto huic libro afferimus: ex quo Commodus quidem post tredecimum imperij annum uitam finijt, Seuerus uerò post Pertinacem

ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι.

B

Eucharistiæ cõmunis participatio, communionis charitatis & unitatis Ecclesiæ certissimum symbolum.

**

ὃ λόγος οὐκ ἔπεισε, τοῦτο χρόνος ὕστερον ἔδρασε.

Quatuordecimanorũ in Asia hæresis.

** Concedere Roma Debuit, aiebat, potius quàm rumpere pacem, Humani quæ iuris erant, modò salua maneret Lex diuina, fides Christi, doctrina, Senatus Quam primus tulit ore suo, quia tradita ab ipso Christo erat humanæ doctore & lumine uitæ. Nec curandus erat morem consensus in unum Vsque adeò, dixit, &c. Baptista Mantuan. lib. 1. Fastor. de S. Hilario. Et hæc certissima est de Adiaphoris omnib. regula. Ob quæ ætatè nostra multi mortales cœlum terræ miscere intendunt.

A tinacem nondum prorsus menses sex in administratione eius transegit. Continet uerò hic liber annorum nõ integrorum uiginti quatuor tempus: initiumq; habuit * ab Antonino Veri fratre, finem autem cum ipso Commodi & Pertinacis imperio: quũ à mũdo cõdito qnquies millesimus septingẽtesimus et primus, à diuina autem natiuitate cẽtesimus nonagesimus † sextus expletus esset annus.

Libri huius anni.

** Hoc est, ab eo tẽpore, quo defuncto L. Vero, M. Antoninus Philosophus solus imperare cœpit.*

Secundum neotericos Chronologos 4173.

† quintus potius.

Isti autem Diui fratres æqua simul potestate imperium administrarunt annis 11. L. Vero mortuo, M. Antoninus solus 4. cũ filio Commodo 5. Ita ut imperij M. Antonini tempus 19 propè annos complectatur. Nicephorus autem in ea fuit sententia, ut crediderit, L. Verum tantum 6 annis cum Marco imperasse, & postea Marcum annis 10, & aliquot insuper mensibus. Sed nos aliorum scriptorum autoritatem uersione nostra sequuti sumus. Sed enim post cædem Commodi, Pertinax imperij mense 2, die 25. Didius autem Iulianus mense 2, die 5 sunt interempti. Et L. Septimius Seuerus aduersus Pescennium Nigrũ, ab exercitu Syriaco Antiochiæ Imperatorem creatum, copias suas duxit. Hoc sic propterea annotatum est, ut Nicephoro numerus & ratio annorum constet.

QVINTI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus V.

CAPUT I.

Dictorum breuis repetitio.

AGEDVM quæ reliqua sunt, his adiungere pergamus, ut serie sua oratio nostra progrediatur, integrū'que sacræ historiæ corpus contextatur. Ac primū quidem librū uoluminis huius rectè sanè, & ut par fuit, capiti omnium CHRISTO dedicauimus. Secundū sectatoribus eius, sacris autoribus, ducibus'que nostris, itidem meritò consecrauimus. Tertium primi eorum successores sortiti sunt. In quarto aūt eos commemorauimus, qui uel certaminibus egregijs martyres, uel eruditis scriptis doctores, erroris munitiones atque falso nominatā scientiā expugnarunt: qui etiam ecclesiastici fuerint scriptores, quibus'ue illi post se relictis commentarijs decesserint: tum aūt, quæ'nam de quæstione Paschatis acta atque decreta sint. Quintus porrò liber iste, res eruditissimi Origenis, qui & Adamantius dictus est, plenissimè expediet: quos ille pro uera pietate adierit labores: unde, & qui fuerit: & ut quàm plurimū studij ad res diuinas conferens, permultos ad certamen pro CHRISTO obeundum excitauerit: quàm item multos amatores atque sectatores studiosos duplicis philosophiæ suæ habuerit: quę in seipso ausus sit, cœlibatum atque uirginitatem cōseruare uolens, ut denique ad postremum seductori dæmoni obsequutus, & à recta uia aberrarit, & à sana doctrina exciderit. Complectetur præterea alia quoque: grauem uidelicet illam sub Decio persequutionem, ecclesiarum'que sacrarum antistites, & quæ in eis acciderint res inopinatæ & admirandæ. Initium autem inde sumendum. B

Dicendorum propositio.

CAPUT II.

† Propter Diuorum scilicet fratrum rescriptum.

Ecclesia Christiana florens.

COmmodo imperiū administrāte, res Christianæ pacatæ † tranquillę'que fuere. Postque autem ille ex insidijs cæsus est, & Pertinax breui admodū tempore imperauit, atque huic (sicuti diximus) Seuerus successit: tum quoque satis bono loco res nostrę fuêre, indies'que fidei professio augmēta sua cæpit, eorū quos recēsuimus ecclesiasticorū doctorum scriptis atque doctrinis illā prouehentibus, id'que in maximis quibusque potissimū urbibus, nimirū Alexandriæ,

A xandriæ, Antiochiæ, Aeliæ, & per Palæstinã omnẽ, Ephesi, Cæsareæ, & occidentẽ uersus Thessalonicæ, Athenis, Corinthi, in Gallijs, & Romæ maximè.* Vniuersæ enim multitudines & domus totæ ad finem accedebãt, quiduis facere & pati paratæ, quàm ut quidq; contra religionẽ nostram agerent, aut nouarent. Quod ubi Seuero minimè tolerandum est uisum, insignem statim contra ecclesiam omnem mouit persequutionẽ. Et subitò per omnẽ terrarũ orbem eximia instituta sunt martyria, maximè uerò in Aegypto & Libya atq; Thebaide. Alexãdriæ porrò ueluti stadium ueræ pietatis constitutũ, ubi fortissimi quiq; & optimi delecti martyres, uarijs atq; exquisitis tormentorũ generibus mirificisq; impressionib. exceptis, à DEO, cui chari fuere, præmia & coronas acceperũt. Quo tempore & Leonidem, Origenis patrem, obito pro CHRISTI nomine martyrio è uita excessisse tradunt, gladio uidelicet cæsum, quum filiũ admodũ adhuc puerũ relinqueret. Quãtus aũt Origenes fuerit, & quo studio animiq; destinatione in sacras literas incubuerit, citra inuidiam exponi posse puto: non solum quòd celebris is uir apud nos sit, uerumetiam quòd ingentẽ, uita sua, quamuis ad finem non integra prorsus, famã & gloriam post se reliquerit. Verumenimuero singulari ocio opus esset, ad uitam eius omnem literis memoriæ mandandam. Sed nos è multis quæ de eo sunt tradita, plurima resecantes, aliqua tantũ historiæ huic inseremus, ut res tanti uiri studiosis incognitæ non sint: quæ sanè iudicio multorum dignæ uisæ sunt, ut uel ab ipsis incunabilis repetitæ, memoriæ traderentur.

αὐτανδρα πλήθη

Persequutio sub Seuero imperatore.

In Aegypto potissimum.

Leonides Origenis pater martyr.

Origenis res.

CAPUT III.

STatim namq; ab initio, tenera exacta ætate à patre diuinis imbutus est literis. Cui illa prima cura fuit, ut filius * non succisiua, sed iusta opera, unà cum Cyclicis disciplinis eas addisceret. Quapropter ante earum disciplinarum exercitium, quotidie ab eo, ex sacris scripturis promissiones & certa loca, quæ memoriter didicerat, requirebat: quæ res minimè præter iudicium & uoluntatem pueri fuit. Mirifica enim cupiditate magis in hæc studia, quàm in Græcorum artes ferebatur: usq; adeò, ut non contentus esset ex sacris oraculis, quæ simplicia & non ita difficilia sunt, discere: * sed curiositate uteretur, & abditos eorum sensus scrutari conaretur, subindeq; quid'nã arcani sensus in litera lateret, percunctando patri negocium facesseret. Is porrò apud seipsum ea de causa cum admiratione stupebat, & ualde gaudebat, quòd DEVS se patrem tali dignatus esset filio. Et quandoq; priuatim simulabat se eum acrius obiurgare, ne quid supra ætatem suã & simplicem sensum scrutaretur admonens. Tantopere uerò admiratione eius est consternatus, maximas se datori bonorũ DEO gratias debere professus, ut sæpenumero dormienti assisteret puero, pectusq; eius nudatũ * cum ueneratione multa deoscularetur, perinde atq; in eo diuinus Spiritus domiciliũ suum haberet. Beatũq; prorsus se tam † felici prolificatione iudicabat. Quæ res magnam præbuit causam & occasionem, ut puer fidem sacrasq; literas ab ineunte ætate assequeretur, & rectè admodum educaretur, eundem & patrem & præceptorem habens, magnamq; de se præbens expectationẽ. Hæc atq; item alia his similia de puerili ætate Origenis sunt prodita.

B Postq; uerò decimo Seueri imperãtis anno, Lætus Aegypto præfectus est, & Demetrius Alexãdriæ Iuliano in Episcopatu successit, ecclesiarũq; persequutio admodũ inualuit, ac multi certaminibus magno animo obuiam eũtes, coronas reportarunt: tantam dicũt martyrij cupiditatem Origeni incessisse, quum in iuuenili admodum adhuc ætate esset, ut exultans iam ardore quodam incredibili, pericula pro CHRISTO toleranda adiret. Et finiuisset ille iam tum martyrio uitam, nisi alia diuinæ prouidentiæ ratione, utilitatis multorum gratia, mater

οὐ παρέργως.

Exemplũ puerilis institutionis pulcherrimum.

πολυπραγμονεῖν αἱρεῖσθαι.

σεβασμίως.

εὐτεκνίᾳ.

Eundem habuit puer Origenes & educatorẽ & præceptorem, patrem.

Lætus Aegypti Proconsul.

Origenes adolescẽtulus martyrium affectans.

Cursum ad martyriū eius mater inhibuit.

eius intercessisset. Illa enim in cubiculum eius ingressa, supplex ei fuit, ut ne, materno suo erga eum animo & amori parcens, ægram se ita relinqueret, & intolerabili luctui & mœrori obijcere perseueraret. Vbi uerò pater eius captus & in uincula cōiectus est, maior eum etiam amor, acriusq́ martyrij desideriū inuasit, indies id (ut ita dicam) ardore & igne nouo excitante atq; accēdente. Quapropter quum ita animatum Origenem esse mater uideret, omnem eius uestem recondidit, necessitatemq́ ei domi manendi imposuit. Hic quùm aliud facere nō posset, alipten & unctorem certaminis se patri præbuit, & frequenter cohortatorias ad illum literas scripsit, inter alia uerba ista usurpans: Sustine, & ne quid alterius sententiæ aut cōsilij nostra causa capias uide. Atq; hoc primum sit euidentissimum, à primis (quod dicitur) carceribus, germanæ fidei, sincerıq́ eius erga DEVM animi, specimen atq; indicium. A

Patrē in carcere Origenes ad Martyrium animauit.

CAPUT IIII.

Patrimonium eius fisco illatum.

PAtre eius, sicuti diximus, uita per martyriū pro CHRISTO defuncto, nondū prorsus sedecim annos natus, quum apud matrē cum alijs sex natu minorib. liberis esset, & quod patrimonium eius omne imperiali fisco illatum fuerat, unà cum suis erumnose in magna rerum necessariarum angustia & penuria uiueret, Diuino ei succurrente numine, incredibile consequutus est auxilium. Siquidem mulier quædam ingentibus diuitijs & copijs clara, & aliter quoq; Alexandriæ celebris, magni nominis uirum Antiochenum genere, & inter hæreticos Alexandrinos primarium, consectans atq; complectens, adoptato sibi filij loco Origene, quùm maximi eum fecit, tum ei suisq́ omnibus ad quotidianum usum liberaliter & copiosè omnia suppeditauit. Familiariter ergo cum *Paulo (hoc enim nomen mariti eius mulieris erat) uiuens, nunquam à consueta sibi deflexit precatione, communicare preces cum Paulo hæretico nolens, ecclesiasticasq́ sanctiones accurratissimè seruans: quum quidem ad Paulum permulti frequentarent, non solum qui ex Græcorum essent superstitione, sed etiam nostri homines. Grecorum porrò disciplinis iampridem à patre imbutus, magis etiā in Pauli schola proficiebat. Proinde postea ex earū doctrinarum disciplina, cui preibat, abundè res familiaris ei suppetebat. Posteaquam aūt persequutionis timore omnibus expulsis, nullus Alexandriæ sacrorū oraculorum enarrator fuit, multi ex gentibus ad Origenem accedētes, Verbum DEI sunt professi: multiq́ illorū patria sacra detestati, partim ut familiariter cū eo uiuerent, partim ut semper ei adessent, præ rebus omnibus studio sibi habuerunt. Ex ijs primus esse perhibetur Plutarchus, quùm uitæ sanctitate, tum martyrij corona clarus. Alter ab hoc Heraclas recensetur, Plutarchi ipsius frater: qui tantum de se uerioris philosophiæ studij specimen præbuit, ut postea in ecclesia Alexandrina Demetrio successor sit surrogatus. Porrò decimumoctauū agens annum Origenes, scholæ Catechistes in urbe Alexandrina est præfectus. Et quum ibidem sub Aquila præfecto persequutio maximè exundans incrudesceret, magnum consequutus est nomen apud eos qui CHRISTI nomine cēsentur: quòd & notos sibi & ignotos familiariter excipiens complecteretur: & qui in uinculis erant, sedulò uisitaret, alacritatem eorum excitans & adaugens: tum autem, eos qui ad mortem raperentur, cum multa fiducia & libertate produceret atq; exoscularetur. Quapropter sæpe est factum, ut ex gentibus plebes furore correpta, lapidibus eum obruere contenderit. Sed illum præter expectationem, cœlitùs dextra DEI præsenti ope est tutata. quemadmodum etiam sæpe aliàs, propter summā alacritatē libertateq́ diuini uerbi docēdi, insidijs expetitū cōseruauit. Tātus porrò aduersus hominē extitit motus, ut plebe ethnica procurante, B

Paupertati eius diuinitùs subsidiū uenit.

Origenes à fœmina locuplete Alexandriæ adoptatus.

Idem cum hæretico habitās, ecclesiastica instituta seruat.

Idem mercede doctrinæ sumptus tolerat.

Familiares & discipuli eius.

Plutarchus martyr.

Heraclas frater eius.

Origenes scholæ Christianæ catechistes, 18. agens annum.

Persequutionē grauem Alexādriæ sustinet Origenes.

** Apud Eusebium lib. 6. cap. 3. est, Paulū istū à fœmina adoptatū, & Origenem cum eo apud illam uersatum fuisse.*

Aquila Aegypti præfectus.

A rante, non cōtemnenda militum manus, in ea ubi habitabat domo uersaretur, & turbam eorū qui ab illo in sacris disciplinis instituerentur, seruaret. Deniq; usq; eò persequutio aduersus eum inualuit, ut per urbem omnem, domū domo mutans, clàm circuiret, multitudinis eius gratia, quæ doctrina eius adducta ad diuinam accesserat professionem. * Siquidem non uerba solum, sed facta etiam eius certisimum germanissimę philosophię eius fuere indicium. Prorsus namq;, orationi uita congruens respondebat. Quam ob causam etiam ui & ope diuina auxiliante, multos ad se pertraxit, innumerosq; habuit imitatores.

** οἷον γοῦν τὸν λόγον, τοιόνδε φασὶ τὸν τρόπον: καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε καὶ τὸν λόγον ἐπιδεδείκνυτο. Itaque ille qualē orationē, talē quoque uitam: & qualē uitam, talem etiā orationem exhibuisse dicitur. Euseb. lib. 6. cap. 3.*

Vita doctrinæ in Origene respōdens.

CAPUT V.

ENimuerò ubi quamplurimos ad se discipulos cōfluere, munere Catechistæ unà cum schola ea à Demetrio sibi commissa, uidit, absurdum (ita ut par erat) arbitratus, prophanarū literarum eruditionem sacrę commiscere doctrinę, illicò externarum artium studium posthabuit: quippe quæ tantopere utiles esse non possent, & diuersa à sacris oraculis afferre solerent. Deinde generoso & uirili, planeq; (ut amplius quiddam dicam) philosopho animo, ne externo quopiā subsidio indigere uideretur, quæcunq; ei erāt, Græcorum librorum summa elegantia & uenustate concinnata uolumina, uenalia proposuit, & quatuor obolorum in diem quemuis precium sibi ab emptore pendendorum est stipulatus. Vnde plurimo tempore ad eum modum philosophari perseuerabat: causam & materiam omnem, quæ allicere eum ad res nouas & illicitas posset, atq; concupiscentiam indecentem longe à se propellens. Et die sudoribus utplurimū peracto, noctu etiam multo incumbebat labori, maximā eius temporis partem meditatione diuinarum scripturarum consumens. Si quādo etiam somnus obiter degustandus esset, non in strato aliquo, sed in nuda humo iacens, eo parcissimè utebatur, ieiunijs plurimùm alijsq; philosophicis exercitijs cōstantissimè semper intentus. Ex SERVATORIS præceptis illa maximè seruanda esse iudicabat, quæ prohiberent duas habere tunicas, aut calceamentis uti, aut animum futurarum rerum cura & sollicitudine macerare uetarent. Eaq; ipsa seruauit accuratè, in frigore & nuditate, etiam præter ætatem, uitam exigēs. Illis quoq; rebus animi sui promptitudinem & ardorem satis declarauit, quòd regiones multas temporibus multis peragrās, nullis usus sit calceis: uinoq; prorsus, alijsq; rebus, extra necessarium alimentum, abstinuerit: usq; adeò, ut periculum & perniciē corpori suo conciliarit. Atq; hoc modo uiuens, exemploq; suo optimum uiuendi institutum ostendens, in admirationem quidem sui extulit omnes. Eos autem qui dare aut communicare quicquam cum eo uolebant, familiares suos, auersatus est.

B

Idem profanas literas repudiat.

Et libros Græcarum artium uendit.

Christiani philosophi uita.

Præceptorum Christi simplex iuxta literā obseruatio.

CAPUT VI.

COmplures sanè ex sectatoribus suis, atq; etiā ex eis qui adulterinæ erant doctrinæ, ad eundē philosophandi amorem excitauit. In quorū intimis animis ita diuinum fidei uerbū inseuit, ut maturum uberemq; deinceps caperet fructum: in tantum, ut ex eis quidam, persequutionum temporibus martyrij coronis sint illustrati. Primus quidem, quem diximus, Plutarchus fuit: qui quum ad suppliciū duceretur, parū abfuit quin Origenes quoq; ab illius occideretur ciuib. ut qui autor necis illius dictus esset. Id que factū profectò esset, nisi eum rursum (quæ res eius omnes dirigebat) diuina Prouidentia custodiuisset. Secundus ab hoc martyr fuit Serenus, qui ex schola illius profectus, spectatam fidei constantiam in igne apertè exhibuit. Heraclides porrò tertiū obtinuit locum, quū adhuc in sacra institueretur doctrina, utpote catechumenus. Quartus Herō, *symbola adhuc & signa diuinę lucis ª circūferēs, utriq;

Ex sectatoribus Origenis martyres.

Plutarchus.

Serenus.

Heraclides.

Heron.

** in sacro baptismo suscepta.*

ª Neophytus uidelicet.

utrique ij gladio sunt percussi. Quintus ordine, scholæ illius alumnus, priori illi cognominis, Serenus alter, post quamplurima tormentorum discrimina, per capitis resectionem, pro ueræ pietatis præmio, diuinam gloriæ suscepit coronam. Sextus deinde Basilides, qui decantatam illam Potamiænam, ex commiseratione ab impudicorum multorum petulanti iniuria uindicauit. A

Serenus alter.

Basilides.

CAPUT VII.

Rais catechumena. *Baptismus per ignem.* *Potamiæna.*

EX fœminis autem septima est Rais, quæ adhuc de fide & sacris nostris instituebatur, & baptismo (sicuti alicubi ipse dicit) per ignem suscepto, martyrium compleuit. Octaua porrò Potamiæna, cuius adhuc celebris est apud populares suos fama: ut scilicet plurima, contra amatores, pro pudicitia & uirginitate sua tuēda, subierit certamina, (accedebat enim in ea ad florentis animæ pulchritudinem, etiam forma, & uigor uultus ingenui & liberalis summus) & constanti generositate sua, post intolerabilia tormenta satis ostensa, ad postremum unà cum matre Marcella, in ignem coniecta mortem obierit. Fertur equidem, Aquilam iudicem, quum corpus eius primùm grauiter flagris fustibusque cecidisset, minatum ei esse, iuuenibus petulantibus se eam ad contumeliam daturum: eamque, quid'nam ex propositis conditionibus per optionem eligeret, interrogatam, paululū secum tacitam deliberasse, & perquàm generosum animo præsenti responsum dedisse: * per quod, moribus eorum, impium quiddam proloquuta uisa est. Itaque, quum illico sententia damnationis contra eam lata, à Basilide ad locum supplicij abduceretur, & multitudo conuicia atque impudica uerba per iniuriam in eam conijceret, Basilides per commiseratione humanius erga eam affectus, turbam iniuriosorum hominū arcens, ab ea remouit ac propulit. Ibi illa curam officiumque tale gratum habens, Basilidē confidere, & bono animo esse iussit: breui se ad Dominum suum euntem, condignam ei relaturam gratiam. Hæc quum ita dixisset, pix ignita per totum eius corpus diffusa, uitam ei ademit. Non multum deinde intercessit temporis, & à Basilide iuramentum non uili de causa inter commilitones suos exigebatur. Ille uerò, non licere sibi prorsus iurare, asseuerauit. Christianum enim esse, & id se palàm omnibus profiteri. Commilitones porrò primùm eum ludere, & ad contumeliam nostram ea uerba proferre sunt opinati. Vt autem id perseueranter confirmauit, ad Aquilam est productus: apud quem ubi idem disertis uerbis est professus, ilicet in uincula est coniectus. Ad quem quum fratres quidam uisendum irent, & cum stupore tam repentinam eius mirarētur mutationem: ille eis retulit, ut Potamiæna, tertio antè die, læto planè & liberali animi corporisque statu sibi insistens, & capiti suo coronam imponens, dixerit: deprecatam se esse pro eo DEVM, neque preces eas frustra fore, breuique se eum secum habiturā. Itaque fratres * sigillum ei CHRISTI circumfuderunt: postridieque eius diei gladio percussus, martyrium pro CHRISTO absoluit. Non ipse uerò tantum, sed & multi alij confertim Alexandriæ, in ea quæ dicta est persequutione, ad CHRISTVM transijsse, memoriæ sunt proditi: quum quidem eodem quo Basilidi modo, Potamięna eis in somnis apparens, ad meliora eos esset cohortata. Et ij quidem ab Origene catechista eo tempore de fide instituti, diuinum sic consecuti sunt immortalitatis præmium. B

Marcella mater eius.

ὡς καὶ νενομισμένην δόξαι τῷ δικαστῇ, Niceph.

δι' ἧς ἐδόκει νενομισμένον τι αὐτοῖς ἀσεβὲς ἐπιφθέγξασθαι. Euseb. lib. 6. cap. 5.

Basilidi carnifici suo martyrium prædicit moritura Potamiæna.

Christiani olim non iurarunt.

Eiusdem Basilidis martyriū.

Potamiæna ei apparuit.

τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα. Signaculū crucis, aut baptismum potius intellige.

Græci Christiani baptismum σφραγῖδα, signaculum dixere.

Alijs itidē martyribus.

CAPUT VIII.

QVum ad hunc modū Origenes Adamantius Alexandrinæ fidelium scholæ pręiret, rem quandam aggredi ausus est, imperfectæ quidē illam & iuuenilis mentis, sed fidei castitatisque firmitatem & stabilitatem satis declarātem. Quoniam enim adhuc iuuenis, non solum uiris,

sed

A sed & mulieribus docendo salutare prædicabat uerbũ, uolens calumniã omnem fœdæ suspicionis præcidere, & simplicius dicto illo SALVATORIS intellecto, Sunt eunuchi quidam, qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum, adimplere id re ipsa in animo habens, seipsum castrauit: summa cura & diligentia familiares suos id factũ celare studens, quod tamen difficile factu erat. Permultis enim ea res innotuit. Quam ubi etiam loci eius episcopus Demetrius resciuit, quùm facinus tale est admiratus, tum feruorem tantæ fidei non improbandum esse ducens, bono eum esse animo, nihilq́ue eam ob rem metuere iussit. Atque tum quidem tali erga eum animo fuit episcopus. Procedente uerò deinceps tempore, quum hominem ubique celebrari laudariq́ue uideret, humano quodam affectu seductus, ad episcopos scribẽs, premere atque obscurare famam eius est conatus, cœptũque huiusmodi absurdum in literis suis exposuit. Cæterùm quum in Palæstina, Hierosolymorum & Cæsareæ episcopi, gloria & dignitate cæteris præstabiliores, Origenem maiore dignum duxissent honore, eaque de causa per manuũ impositionem in presbyterorum ordinem cooptassent, ex eo tempore gloria eius crescente, nomineq́ue & laude uirtutis atque sapientiæ apud omnes ferè homines maximè inualescente: Demetrius, quia non haberet quod in tanto uiro reprehenderet, id quod ille aliquãdo per iuuenilem imperitiam fecerat, ad grauem traxit calumniam: & aliquantum etiam eos qui illum dignitate presbyteri ornauerant, notauit. Verùm serius hæc Demetrius est exorsus. ille enim impigrè cũ omnibus qui ad se uenirent, doctrinam cõmunicabat, tempus omne & studium discipulis suis impertiens. Interea Seuerus decem & octo annis imperio flagitiose administrato, Antoninum Caracallam filium suum successorem habuit.

Origenes seipsum propter regnũ Dei castrauit.

Id factum Demetrius Alexandrinus episcopus primũ nõ ægrè tulit.

Postea aũt gloriæ Origenis inuidens, quũ is in Palæstina presbyter creatus esset, scriptis traduxit.

Antoninus Caracalla Seueri in imperio successor.

CAPUT IX.

B EA tempestate Alexander, ex illis unus qui plurima in persequutione sub Seuero pro uera pietate sustinuerant, à DEO seruatus, administrationem ecclesiæ Hierosolymitanæ suscepit: Narcisso, qui ibi munus id gesserat, adhuc superstite. De quo Narcisso eius loci homines quùm multa alia admiranda opera memorãt, tum hoc etiã in literas relatum tradunt. Dicũt enim, ad uesperã Paschæ oleum ad usum lucernarum defecisse: quod quũ populus ægrè ferret, Narcissum mãdasse, ut eius rei ministri ex propinquo puteo aquam haurirẽt, atque ad se afferrent. Hoc sic facto, illũ precatum esse, aquæ benedixisse, & germana certaq́ue fide, ut in lucernas infunderetur, iussisse. Quare ut iusserat peracta, diuina ui & efficacia aqua derepentè in olei naturam colore & qualitate uersa, igni nouam quandam clarioremq́ue lucem præbuit. Ex quo tempore id oleum à multis miraculi gratia diutissimè est seruatum. Plura præterea de uitæ eius instituto memoratu digna referunt, in quibus & illud præclarum est. Homines quidam mali, qui per flagitia omnia & scelera innumera uitam exegerant, constantiam & seueritatem uiri nouerant. Itaque iudicium eius timentes, ne in fœdo deprehensi facinore, quas meriti essent, luerent pœnas, falla ciam quandam anteuertentes comminiscuntur, & grauem ei impingunt calumniam. Atque ut opinionẽ se uera dicere apud homines consequerentur, sycophantiã periurio cõfirmãt: diris quoque sese, si fallerent, deuouẽtes: primus quidem, ut igni cõflagraret: secũdus, ut sontico detestabiliq́ue morbo periret: tertius uerò, ut oculis priuaret. Et quãuis illi calũniam iuramẽti & execrationis obtẽtu cõtexissent, nemo tamen eis fidẽ habebat: quippe omnib. Narcissi castitas & uirtus spectata erat. Ille aũt, quũ improbitatẽ tantã hominũ eorũ ferre nequiret, aliterq́ue à negocijs semotã, quietam, philosophicãq́ue uitam persequeretur, multitudine, arte quadam decepta, profugit, atque annis multis non comparuit. Et ille quidẽ ita uitam, ac deinde discessionẽ instituerat. Cæterũ magnus ille uindictæ oculus nequaquam

Alexãder Hierosolymis Narcisso in episcopatu coadiutor datur.

Narcissus episcopus aquam in oleũ uertit.

Eidẽ flagitiosi quidam homines calumniam intendunt, eamq́ue certo suo malo, iuramento confirmant.

Narcissus Hierosolymis profugiens, annis pluribus latitat.

quaquam cunctabatur, sed quàm celerrimè pestiferos & perniciosos illos homines comprehensos, malis eis quibus seipsos iuramento interposito obstrinxerant, maximè deuinxit. Primus igitur nulla propè de causa, scintilla unica à lucerna prosiliente domo succensa, unà cum omnibus genere sibi propinquis, atque etiam cum substantia omni, miserabiliter præter opinionem omnem comburitur. Secundus morbo grauissimo, qui totum eius corpus inuasit, corripitur. Tertius porrò, quum tam grauem & durum in illis exitum rei uideret, & celeritatem omnia speculantis diuinæ uindictæ consideraret, quæ communiter inter se, per dolum & maliciam, contra uirum optimum confinxissent, statim est professus: neque luctus lachrymarumque prius modum fecit, quàm unà cum illis oculorum uim & aciem diffluere sensit. Sic illi dignum periurij tulere precium. A

Exemplũ periurij diuinitus uindicati, in Narcissi calũniatoribus.

CAPUT X.

QVum uerò Narcissus profugus lõgo tempore nõ appareret, ecclesiarum antistitibus uisum est, alium suffragijs creare episcopum. Ita illi Dium quendã Hierosolymorũ præficiunt ecclesiæ: cui, quòd nõ multo pòst decessit, Germanion successor sufficit. Atque huic rursum tertius succedit Gordius. Sub quo Hierosolymis subitò, ueluti ex quadam reuiuiscẽtia prẽstò adest Narcissus, episcopatumque ecclesiæ ibi, fratribus plurimùm cogẽtibus, recipit. Multũ porrò uenerationis ei accesserat, ex philosophico illo secessu: & pter alia plurima bona, etiã ex uindicta illa nefariorũ hominũ, qua eũ etiã absentẽ DEVS fuerat dignatus. Quãdoquidẽ aũt propter ætatẽ decrepitã (iam enim centũ & sex annos uixerat) ministeriũ suũ obire nequibat: Alexandrũ, quẽ diximus, alterius ecclesiæ episcopũ, unà cũ Narcisso, prouidẽtia & dispositio diuina Hierosolymitanæ ecclesiæ præficit, noctu per uisionem ei designans omnia. Qua etiã ille, ueluti diuinũ aliquod oraculum perficiẽs, ex ipsa Cappadocia, ubi episcopatum gerebat, excitus, Hierosolymitanam profectionem † precationis ergò, atque ut res ibi peractas cognosceret, suscepit. Itaque fratres Hierosolymis, affectione amica & pia, Alexandrũ domũ redire passi nõ sunt: ex alia uidelicet, quæ eis noctu fuerat oblata, & idẽ bonis ibi omnib. denunciauerat, reuelatione. Acceperant etiã, quum extra portas obuiã ei honoris ergò progressi fuissent, cœlitùs uocem, dicentem: Quem uobis gratia diuina misit, eum ultro suscipite episcopũ. Hoc ubi sic factũ est, finitimis episcopis etiã, qui circumcirca ecclesias regebant, designationi ei acquiescendũ esse uisum est. Quamobrem cogentes, ut ibi maneret, ei necessitatẽ imposuerũt, annuente etiã ipso Narcisso. Eiusmodi cõmunis cũ Narcisso episcopatus administrationis, Alexander quoque ipse in epistola ad Antinoitas ab ipso scripta, circa finem hisce uerbis meminit: " Salutat uos Narcissus, qui ante me locum episcopatus huius tenuit: & nunc ad centum & sex annos uita extracta, orationibus mecum incumbit, cohortans uos mecũ, ut consentientes idem sapiatis. " Mentionem etiam Alexander Asclepiadæ facit, qui Antiochiæ Serapioni successit, cuius paulo antè quoque in hæresi secundũ Phryges meminimus. Verba eius sic habent: Alexander seruus & uinctus IESV CHRISTI, beatæ Antiochenorum ecclesiæ in Domino salutem. Facilia mihi & leuia Dominus, custodiæ meæ tempore, uincula effecit, quum intellexissem, sanctæ uestræ Antiochenæ ecclesiæ Episcopatum, diuina prouidentia, Asclepiadæ propter eximiã fidem maximè idoneo, demandatũ esse. Eam epistolã per Clemẽtem, quẽ etiã cõmendat, se ad eos mittere, hisce uerbis indicat: Literas hasce, domini fratresque mei, ad uos misi, cũ Clemente presbytero beatissimo, insigni spectataque uirtute prædito uiro, quem uos nouistis, atque etiã amplius cognoscetis. Is quũ hic esset, per prouidẽtiã & * uisitationẽ Domini, cõfirmauit atque auxit ecclesiam B

Absente Narcisso Episcopi Hierosolymis creati. Dius, Germanion, Gordius.

Narcissus rursum episcopatum suũ reuersus accipit.

Idem 106 annos natus.

Alexander ei coepiscopus et collega adiungitur.

Profectio Hierosolymitana precationis ergò suscepta ab Alexãdro Cappadocum Antistite.

Is Hierosolymis inuitus retinetur, & episcopus diuina ordinatione creatur.

Antinous, ἀντίνοος, Aegypti urbs, in honorẽ Antinoi, ut suprà dictũ est, ab Hadriano Imper. condita. Vocatur etiã Antinoia, & Hadrianopolis.

Asclepiades episcopus Antiochia.

Clemens presbyter Alexandrinus.

† *εὐχῆς χάριν καὶ ἱστορίας τῶν ἐκεῖσε ἱερῶν περιηγμένων.*

* *ἐπισκοπῇ.*

A clesiam DEI. Idem Clementis quoq; & Panteni, ut familiarium sibi uirorum in epistola ad Origenē meminit, ita scribens: Hęc enim uoluntas DEI, ut scis, fuit, ut quæ à maioribus nostris ad nos peruenit amicitia, sarta † tecta, seu potius feruentior firmior'q; esset. Patres siquidē agnoscimus beatos illos, qui nos præcesserunt, uiros: cum quibus nos breui fore peruelim, Pantænū dico, illum uerè beatum & dominū: & sacrum Clementem dominū meum, & benè de me meritum: & si quis præterea fuit eiuscemodi, per quos omnib. modis optimū Dominum & fratrem meū cognoui. Scripsit quoq; aliā ad Antiochenos epistolā, aliam itidem ad Origenem, & rursum aliam contra Demetriū pro Origene: quòd uidelicet Origenē, Demetrio bonū ei perhibēte testimoniū, presbyterū crearit. Sed & aliæ eius ad alios circūferuntur epistolæ. In persecutione aūt sub Decio, Alexander rursum ad Præfecti productus tribunal, causam dicendo iudicij periculum subijt, graui & propè decrepita senectute uenerandus: Cæsaream'q; ductus, atq; ibi aliquandiu in carcere seruatus, coronam martyrij reportauit.

Pantænus.

† ἄσυλος.

Alexandri Hierosolymitani episcopi epistolæ.

Eiusdem martyrium.

CAPUT XI.

ORigeni aūt Romanę urbis uisendæ, quū ibi Zephyrinus ecclesiā regeret, cupido incesit. Vbi quum non ita diu mansisset, & inde Alexandriam redijsset, doctrinæ atq; institutioni, ut catechistes, ibi præfuit: Demetrij rogatu adductus, ut eo maiore studio operi ei incūberet. Quū uerò animaduerteret, abstrusiori se scripturæ sensui scrutando atq; eruendo, ita ut uolebat, uacare nō posse, quòd ne respirare quidem liberius ei liceret, per eos qui quotidie à sole orto ad uesperā usq; scholā eius frequentabant: faciendum sibi putauit, ut tantam multitudinē diuideret: & Heraclam, ex sectatori-
B bus suis præcipuū, uirum doctisimū, qui in disciplinis philosophicis & sacrarū literarum eruditione plurimū collocauerat studij, sibi in instituendo socium & adiutorem asciscerer. Ita factū, ut primū laborem eorū docendorū, qui fidei elementa nuper assequuti essent, illi demandaret: sibi ipsi uerò prouinciā eos instituendi qui perfectiores essent, diuinam'q; doctrinā ueluti in habitū deduxissent, reseruaret. Vsq; eò aūt accuratā sacrorum oraculorū inquisitionem & studium produxit, ut Hebraicā etiā addisceret linguā, et Hebraicos libros ad prima exemplaria descriptos conquireret: insuper etiā omnes translationes eorū qui sacras scripturas uerterūt, & à uulgata interpretatione discesserūt, inuestigaret: Aquilæ deniq;, Symmachi, & Theodotionis editiones, ex occultis abstrusis'q; terræ recessibus, ubi lōgisimo latuerāt tēpore, in lucē proferret. Ex quibus omnib. opus q ab eo Hexaplū siue Sextuplū inscriptū est, cōposuit: Cuius operis quę uis & ratio sit, ex sequentib. intelliget uerbis. Trāslationes sacræ scripturę, quęcunque extarēt, collegit. Primā quidē septuaginta interpretū, deinde eorū qui post CHRISTVM natū fuere, Aquilę Iudęi cuiusdā, qui eā Gręcè uertit, post hūc Symmachi, aliā rursus Theodotionis, & aliā deinceps innominati atq; incerti cuiuspiam autoris: q sanè oēs Hebraici & Græci sermonis egregiè periti fuere. Quarum trāslationū quandā se * Nicopoli, q septentrionē uersus sita est, atq; aliā alio loco inuenisse scribit. In Psalmorū aūt Hexaplis, post quatuor celebriores editiones nō quintā solū, sed & sextā, atq; adeò septimā translationē se apposuisse ostēdit, Hierichūte in dolio, tēporib. Antonini Seueri filij, repertas. Hasce igitur interpretationes atq; editiones ueterum inter se compositas, atque in unaquaq; pagina unà cum Hebraici exemplaris annotatione digestas, proposuit. Vnde certus scripturæ sensus, translationum'q; consensus uel dissensus certò intelligi queat. Et sic ille nobis hexapla, siue sextupla reliquit exemplaria: quū quidē antea seorsim Aquilę, Symmachi, Theodotionis, & Septuaginta interpretū trāslatione in uolumine * quod Tetrassum, siue quadruplū nominauit, composuisset.

Origenes Romæ etiam fuit.

Idem socium sibi & cooperarium doctrinæ in schola Alexandrina assumit Heraclam.

Origenes Hebraicè addiscit.

Translationes sacræ scripturæ inquisiuit.

Opus Bibliorū Hexaplum.

** τῇ προσαρκτίῳ νικοπόλει, Nice. τῇ πρὸς ἀκτίῳ νικοπόλει, Euseb. lib. 6. cap. 17. Est enim ad Actiū promōtorium ab Augusto Cæsare extructa Nicopolis. Est item non longè ab Euxino sita eiusdem nominis ciuitas.*

** ἐν τοῖς τετρασσοῖς.*

CAPUT XII.

Symmachus interpres Ebionita fuit.

A

SCiendum porrò, Symmachū interpretem Ebionitarum sectæ fuisse, quæ (sicuti in superioribus exposuimus) inopes quasdā & mendicas opiniones de CHRISTO induxit: illum scilicet purum esse hominem, & ex Ioseph & Maria principium & ortum sumpsisse, legemq; Iudaicò more obseruari oportere confirmans. Edidit quoq; Symmachus in sacrum Matthæi Euangeliū commentaria, ex quo hæresim suam astruere & stabilire uidetur. Ea uerò commentaria Symmachi unà cum eiusdem scripturarū uersione, Origenes scripsit se à quadam fœmina Iuliana recepisse: quæ quidē fœmina eos libros ab ipso autore acceptos, apud se reseruauerit.

Ambrosium quendam à Valentini errore Origenes ad orthodoxiam perduxit.

Interea & Ambrosius quidam hæresi Valentini admodū infectus, ab Origene conuictus, ueritatisq; luce mentem illustratus, ad sincerā fidei doctrinā transijt.

Plurimi eius sectatores & discipuli.

Et alij uerò permulti, quorum aures oratione doctrinaq; sua Origenes permulserat, undiquaq; ad eū conueniebant, periculū dę perfecta eius doctrina facturi. Atq; in ijs nō pauci quoq; ex hæreticis, pleriq; uerò etiam ex uiris præclaris & illustribus, qui utramq; philosophiā purè addidicissent, magno studio ad eum confluebāt.

Eos pro captu cuiusq; in liberalibus etiam artibus exercuit.

Et quos ille idoneos esse ad mathematicas disciplinas percipiendas uidebat, eos ad Geometriā, Arithmeticam, aliasq; liberales artes producebat. Insuper aūt & ad philosophorum sectas cognoscendas instruebat, dogmata eorū illis exponens, & cōmentarios in res quasuis edens: ita ut apud philosophos quoque magnus haberetur.

Artes eiusmodi ad Theologicam doctrinam utiles.

Quod si qui essent paulo rudiores, eos artes Cyclicas docebat, magnam inde utilitatem comparari ad sacrarum disciplinarum doctrinam perhibens. Proindeq; & seipsum necessitate quadam ad prophanas literas discendas descendisse testatus est.

Origenes apud Philosophos etiam magnus habitus.

Confirmant hoc qui eo tempore cum eo enituere philosophi, in quorum libris multa eius inuenitur mentio. Quandoq; etiam illi libros ei suos dedicarunt, nonnunquam autem eos iudicio eius summiserunt. B

CAPUT XIII.

Porphyrius Christianorū insectator.

** ἐν σικελίᾳ καταςάς. Euseb. lib. 6. cap. 19.*

ET quid opus est alijs? quādo & Porphyrius * Siculus, q plurimū studij ad id cōtulit, ut in Christianos inueheret, & literas diuinas perinde atq; nihil essent, reprehēderet & aboleret, mentionē inferens eorū qui in eis elaborarūt, earūq; secretiorē sensum exposuerūt, quū nihil argumenti & uerborū inopia haberet, quod contra nostra dogmata criminando afferret, ad conuicia se cōuertens, & enarratores eorū carpens, inter eos Origenem, quē in tenera ætate uiderat, proscindere conatur. Qua tamen in re commendationē illius legitimā uel ingratis affert, nunc quidē uera memorando, quū scilicet aliud quidquā dicere non posset: nunc uerò mendacia cōfingendo, ubi se latère & fallere posse speraret. Siquidē eum ut Christianū criminatur: rursum uerò, quū philosophicè uiuentem describit, admiratur. Verùm quę de eo cōmemoret, rectius ex ipsius uerbis intelligentur.

Verba eius de Origene.

Flagitiosæ improbitatis Iudaicarū literarum nō abrogationem, sed solutionē quidam se inuenturos sperantes, magna animorū alacritate ad expositiones & enarrationes se cōtulerunt, absurdas illas, ineptas, & scripturis ipsis minimè cōgruentes, & non tam defensionem peregrinæ disciplinæ, quàm quæstū & laudem autoribus ipsis afferentes. Magno enim fastu, apud Mosen, pleraq; obscurè dicta, atq; ænigmata prorsus esse, præ se ferentes: & diuinorum oraculorū, quæ arcanorū sensuum & mysteriorum sint plena, autoritatem eis tribuentes, iudicio eorum arrogantiæ præstigijs fascinato, enarrationes eiuscemodi instituunt. Et paulo pòst: Huius uerò absurditatis autor est Origenes, in quem ego adolescentulus admodum incidi, magna tum gloria uirum: sicuti etiamnum magnū eius est, propter ea quę post se reliquit librorum

A rum monumenta, apud eos præcipuè qui talia docent homines, nomen. Quum enim Ammonij, qui ętate nostra in maximo fuit precio, auditor esset, plurimùm in eloquētia & disciplinis omnibus apud eum magistrum est progressus: uiuendi aūt instituto, contrariā illi sequutus est uiam. Ammonius namq; Christianus, & à Christianis parentibus educatus, postquam sapere cœpit, philosophiamq; attigit, illico ad legitimā uiuendi rationem se contulit. Origenes aūt Græcus, & Græcis eruditus disciplinis, animum ad barbarā appulit temeritatem, in qua seipsum * doctrinamq; suam ad quęstū exposuit: Christianè quidem ille & legitimè ex instituto professionis eius uiuens, in persuasione autem religionis atq; in studijs lucubrationibusq; suis Græcos consectās, & Græcorū dogmata peregrinis subijciēs fabulis. Semper enim uersatus est in Platone, Numenio, Cronio, Apollophane, Longino, Moderato, Nicomacho. Plurimū etiam operę in eorū libris posuit, qui inter Pythagoricos excellunt. Vsus quoq; est Chæremonis Stoici & Cornuti libris, ex quibus allegoricum eorum quæ apud Græcos sunt mysteriorum enarrandi morem didicit, & scripturis Iudaicis accommodauit. Hæc Porphyrius, in tertio eorum quos contra Christianos scripsit librorū, refert. In quibus ea quidem quæ de multiiuga uiri eruditione cōmemorauit, uera sunt: alia uerò apertissimè mentitur. Quid enim ille, more sycophantæ, non comminisceretur, qui contra Christianos ita est debacchatus? Ausus quippe est, Origenē affirmare à Græcorum superstitione transfugisse: Ammoniū uerò contrà à ueræ pietatis instituto ad peregrinā religionem transijsse: quum Origeni Christiana professio patria prorsus fuerit, sicut de eo statim à principio retulimus: Ammonius aūt ad extremū usq; spiritū constanter persuasionē fidei in CHRISTVM retinuerit. Quemadmodū id lucubrationes eius, quibus magnā laudē & gloriā est consequutus, manifestò testantur: præcipuè uerò commentarius eius, qui de Mosæ & Iesu consonātia inscriptus est: ac deinde alij, qui eiusdem generis apud studiosos asseruantur. Atq; hæc propterea adduxi, ut simul & sycophantiam calumniatoris refellerē, & quātus in externis disciplinis Origenes fuerit ostenderē. Quo nomine, quòd scilicet nimiū in eas operæ & studij collocaret, quū à nonnullis reprehensus esset, talibus ad eos in quadam epistola usus est uerbis: Posteaq; totus diuinarū literarum doctrinæ incubui, famaq; de iudicio ac studio meo increbuit, proindeq; frequenter ad me aduenerunt, nunc quidem hæretici, nunc autē Græcarum literarū studiosi, & philosophi in primis, uisum mihi est, & hæreticorum dogmata, & philosophorum, quæ se de ueritate afferre pollicentur, placita perscrutari. Qua in re imitati sumus, qui nos præcedens multis plurimū attulit utilitatis, Pantænū, non parum artibus profanis instructū: & qui nunc in ordine est Alexandrinorū presbyterorū, Heraclam, quem ego operā talibus literis nauantem apud philosophiæ magistrum reperi: quum quidem quinq; annis ille prius sectator philosophi eius fuisset, quàm ego disciplinis talibus uacare inciperem. Quam ob causam quum antea cōmuni uestitu usus fuisset, eo deposito, postea philosophi habitum sumpsit, quem etiam ad hunc usq; diem gerit. Hæc de studio Græcarum artium suo Origenes refert.

Ammonius Origenis præceptor.

** τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐκαπήλευσε.*

Exiguntur ad ueritatis examen uerba impij Porphyrij.

B

Ammonij scripta.

Quo consilio Origenes philosophicas & prophanas literas magno studio sit consectatus.

Heraclus presbyter philosophicum habitum gessit

CAPUT XIIII.

Porrò quū ex Arabia literæ uenirēt, ut uerbi doctrinā cū principe regionis eius cōmunicaret, profectus est eò, ea ipsa de causa. Sed nō diu ibi moratus, Alexandriā redijt. Atq; inde rursus propter motus bellicos secedens, Aegyptūq; itidē propter armorū discrimē suspectam habens, in Palæstinam se recepit. Ibi quum Cæsareæ degeret, episcopi Palæstini legatione quoq; ad eum missa, ei permisere, ut de sacris literis dissereret, & publice eas in ecclesia interpretaretur, quamuis nondū presbyteri honorem esset

Origenes in Arabia uersatur.

Item in Palæstina.

consequutus. Id quod comprobatur ex scriptis eis, quæ Demetrius malè erga Origenem affectus, ut paulo antè meminimus, episcopis Palæstinis misit. in quibus scriptis, præter alia, illud erat: Nunquam antè auditum, nunquam factum esse, ut præsentibus Episcopis laici concionarentur. Quapropter illi, & potissimum Alexander Hierosolymitanus & Theoctistus Cæsarienses antistites, defensionem eius rei ad eum scripserunt, nõ uera illum dicere asseuerantes. Vbi enim, inquiunt, reperiuntur idonei homines, qui doctrina sua prodesse fratribus possint, si illi sanctorum episcoporum iussu & permissione per cohortationes ad populum uerba faciant, id offendiculo non est: sicuti apud Larandos Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celso, Synadæ Theodorus ab Attico, omnibus illis beatis fratribus inuitati fecerunt. Verisimile autem est in alijs quoq; locis, quod nos ignoramus, itidem esse factum. Tanto in honore Origenes non solum apud ciues & prouinciales suos, sed etiam apud externos episcopos fuit. Cæterùm quum ei aliquando Demetrius scripsisset, Alexandriam reuersus, docendi ibi munus laborem'q; solitum obiuit. Sed enim ad ea usq; tempora quamplurimi alij eloquentia & doctrina clari uiri floruere, quorum scripta & epistolas in bibliotheca apud Aeliam, ad ætatem suam conseruatas esse, Eusebius Pamphili memoriæ prodidit: unde sibi argumentum & materiam ecclesiasticæ historiæ componendæ suppeditatam esse ait. Eam bibliothecam idem refert instructam esse ab Alexandro, qui ibi unà cum Narcisso, ex diuino responso, episcopalem administrauit prouinciam.

A

Ibi ab episcopis rogatus nõdum presbyter sacras literas in ecclesia docuit.

Defensio eius rei.

Origenes Alexandriã ad munus suum obeundum reuersus.

Multi eò tempore docti & eloquentes uiri.

Bibliotheca insignis Hierosolymis ab Alexandro instituta.

CAPUT XV.

Verum enimuerò quum permulti libris edendis eniterent, plurima'q; ecclesiæ componerent monumenta, in quibus contra hæreses maximè decertarunt: inter quos etiam Beryllus Bostrensis Arabs, qui elegantia utilia'q; scripta post se reliquit, & * Hippolytus Portuensis episcopus, & Caius, scriptores ecclesiastici fuere, quorum antea quoque nobis facta est mentio: Origenes etiam ipse ad enarrationes scripturæ componendas animum cõtulit, Ambrosio quodam eum ad id studij & laboris excitante. qui sanè non admonitionibus uerborum & cohortationibus tantum est usus, sed liberaliter etiam sumptus congruentes'q; impensas ei suppeditauit. Septem etenim ei attribuit * celeres notarios, qui certis designatis horis, in scribendi opera sibi inuicem succedebant. Ad hos totidem addidit alios, qui dictata illius * formis pulchrioribus in libris accuratè describerent. Aderant etiam puellæ in scribendo probè exercitatæ, quibus omnib. Ambrosius ex facultatibus suis quotidie abundè sumptus præbuit. Quinetiam alijs pluribus modis ille alacritatem uiri, in tali diuinarum literarum studio, sedulò auxit, ut libentius prolixius'q;, sic inuitatus, in editionem commentariorum suorum incumberet. Aequum autem esse puto, quæ studiorum suorum monumenta reliquerit, in præsentia recensere. Alexandriæ quidem conscripsisse dicitur in Euangelium Ioannis libros sex. † In totum Euangelium, libros uiginti duos. In nono autem eorum quos in Genesim scripsit libro (duodecim autem edidit) eos qui nonum præcesserunt, Alexandriæ etiam commentatum se esse dicit, sicuti & expositiones in uigintiquinq; primos Psalmos. Præterea in Threnos tomos nouem: in quibus duorum librorum de resurrectione mentionem facit. Libros itidem de principijs, & quos inscripsit στρωματεῖς, seu contexta (sunt autem decem) Alexandriæ quoque composuit. In enarratione autem primi Psalmi, numerum sacrorum librorum ueteris Testamenti hisce uerbis recenset:

B

Beryllus Bostrẽsis scriptor ecclesiasticus.

Origenes cõmẽtarios in Sacram scripturam edit, Ambrosio ei notarios & sumptus suppeditante.

Eiusdem scripta.

* ἱππόλυτος ἑτέρας πε καὶ αὐτὸς ἐπίσκοπος πορτείνας. Euseb. lib. 6. cap. 21.

* ταχύγραφοι, καλλίγραφοι.

† εἰς ὅλον τὸ εὐαγγέλιον, Niceph. εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον, Suid. εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ τοῦτο, Euse. lib. 6. cap. 24. Vbi in sexto in Ioannem cõmentario, quinque Alexandriæ eum edidisse, qui sextum præcesserunt, & in totum Ioannis Euangelium tantummodo 22 tomos in manus hominum peruenisse dicitur.

Scire

CAPUT XVI.

A SCire peropus est, testamentarios libros, ut Hebræi tradiderunt, esse uiginti duos, ita ut is numerus cũ elementis literarum eorum conueniat. Deinde infert· Sunt autem apud Hebræos uiginti duo libri isti. Qui apud nos inscriptus est Genesis, apud eos à principio titulum habet, Beresith, quod est, in principio. Exodus, Velle semoth: hoc est, Hęc nomina. Leuiticus, Vaicra: hoc est, Vocauit aũt. Numeri, Vaiedaber: hoc est, Locutus est. Deuteronomiũ, Ellehaddebarim: hoc est, Hęc sunt uerba. Iesus filius Naue, Iehosua Ben Nun: hoc est, Iesus filius Nun. Iudicũ, Sophtim. Ruth, apud ipsos Iosaphatim. Regũ, Melachim primus & secũdus, siue Samuel: hoc est, à DEO uocatus. Regũ, Melachim tertius & quartus, seu regnũ Dauid. Paralipoménων primus & secundus, Dibræ haiamin: hoc est, sermones dierum. Esdræ primus & secũdus, Esdras: hoc est, auxiliator. Liber Psalmorũ, Spharthelim. Prouerbia Salomonis, Misle. Ecclesiastes, Coheleth. Canticũ canticorum, non aũt (ut quidam putant) Cantica canticorum, Sirhasirim. Esaias, Hieremias cum Threnis & epistola, Daniel, Ezechiel. Duodecim prophetarũ liber, Thereasar, Iob, Esther. Præter hos sunt libri Macchabæorũ, qui apud eos inscribuntur, Sarbeth Sabanaiel. Atq; hæc in eo quem diximus commẽtario exponit. In primo aũt in Euangeliũ secundum Matthæũ libro, ecclesiasticũ seruãs canonem, quatuor tantũmodò Euangelia se nosse, sic quodãmodo testatur: Vt quidem ex traditione didici de quatuor Euangelijs, sola ea sunt certæ autoritatis, & irrefragabilia in ecclesia DEI quæ est sub cœlo. Primum scriptũ est ab olim publicano, postea uerò Apostolo IESV CHRISTI, Matthæo, & fidelibus Iudęis sermone Iudaico traditũ. Secundũ à Marco, sicuti à Petro illi est dictatũ, quẽ is in Catholica epistola sua, eam ob causam filium agnoscit, inquiens: Salutat uos in Babylone electa, & Marcus filius meus. Tertium secundum Lucam, à Paulo laudatum est Euangelium, quod is gentib. scribi curauit. His accessit, id quod secundum Ioannem est. B In quinto porrò in Euangelium Ioannis Enarrationũ libro hæc etiam de epistolis Apostolicis refert: Qui uerò dignus iudicatus est minister fieri noui Testamenti, non literæ, sed spiritus, Paulus, qui cursum Euãgelij ab Hierusalem & circũcirca usq; ad Illyricũ absoluit, nõ ad omnes quas docuit, etiã scripsit ecclesias. Ad quas aũt scripsit, perpaucis usus est uersibus. At Petrus, † super quo ędificatur CHRISTI ecclesia, aduersus quã neq; inferorũ portæ præualent, unã citra controuersiã reliquit epistolã. Verùm sit eius etiam altera, quæ tamen in dubium uocatur. Quid uerò de eo dicendũ, qui supra pectus IESV recubuit, Ioanne? qui Euangelium unum ad posteros transmisit, tot se edere posse professus, quot uniuersus non caperet mũdus, Scripsit quoq; Apocalypsim, iussus tacere & nõ scribere septem tonitruũ uoces. Reliquit idem admodũ paucorũ uersuum epistolã: sed sit eius & secũda, atq; etiã tertia, quas nõ omnes germanas esse putãt, & utraq; centũ uersus nõ excedit. Ad hæc de epistola ad Hebræos, in eiusdẽ homilijs hæc refert: Stylus & eloquutio epistolę ad Hebręos inscriptę, nõ redolet genuinũ & rudiorẽ Apostoli ductũ: qui seipsum rudẽ esse professus est sermone, hoc est, eloquutione. At epistola ea uerborũ compositione maiorẽ habet Græci sermonis uenustatẽ. Id sanè, quicũq; de eloquutionũ differentijs iudicare potest, profitebitur. Rursum, quòd sententiæ eiusdẽ epistolæ admirandæ prorsus sint, & à scriptis eis quæ ex professo Apostolica habẽtur, minimè secũdæ, & id qui attentè in Apostolica lectione est uersatus, nõ negabit. Deinde illa subiungit· Ego quidẽ iudiciũ meũ declarãs dixerim, sentẽtias prorsus Apostoli esse: eloquutionẽ aũt & cõtextum alicuius qui Apostolica dicta memoriæ gratia in scriptũ retulerit, & uerba magistri in cõmentarium annotans redegerit. Itaq; si quę

Origenes de Canonicis Bibliorũ libris.

Noui Testamenti libri.

† *ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ χριστοῦ ἐκκλησία.* Euseb. lib. 6. cap. 25.

De epistola ad Hebræos.

ecclesia epistolã eã pro Paulina habet, meritò ea isto nomine benè audiat. Non A
frustrà enim ueteres eam Paulo adscripsere. Qui uerò autor eius scripti sit, solus "
id certò nouit DEVS. At enim quæ ad nos peruenit memoria rerũ, partim à Cle "
mente Romano episcopo, partim à Luca qui Euangelium & Apostolorũ acta "
scripsit, editã esse tradit. Atq; hæc quidẽ Origenes Alexandriæ composuit. Quę "
uerò in Palæstina, aut alibi uersatus, lucubrãs ediderit, paulo pòst recẽsebimus.

CAPUT XVII.

POst Antoninum, * qui annos sex & menses sex Romanæ rei præfuit, Macrinus [a] eam administrauit: qui nondũ integro exacto anno extinctus, alteri Antonino imperij summam, quatuor tantùm annos retinendam reliquit. Cuius successor Imperator Alexander fuit. Huius Alexandri mater Mammęa nomine, celebritate famæ Origenis permota, explorare atq; cognoscere in diuinis rebus ab omnib. laudatam cognitionem & prudentiã eius (piè enim diuina colebat, moribusq́; si quæ alia, & ipsa maximè castis & modestis erat) cupiens, quũ Antiochiæ esset, uirum eò ad se honesto militaris manus satellitio & comitatu accersiuit. Ibi ille satis diu mansit. b Quumq́; eam doctrina sua, ita ut par erat, ad diuini uerbi Christianæq; disciplinæ amorẽ excitasset, eidemq́; DEI in rebus omnibus sibi concessam gratiam exhibuisset, ad consuetum sibi inde scholæ suæ laborem est reuersus.

CAPUT XVIII.

HVius Imperatoris tẽporibus, ecclesiasticis quibusdã laborib. flagitãtibus, c in Gręciã trãsmissurus Origenes Palęstinã adijt: ecclesiasticoq́; ibi presbyterij honore, per impositionẽ manuũ eius loci episcoporũ, Alexandro autore, Cæsareæ Philippi ornatur. d Verùm quæ simultas ea de causa inter ecclesiarum antistites sit exorta, & quantũ operæ atq; laboris ipse uiuida adhuc ætate in sacras literas collocauerit, quòd alterius sint historiæ atq; lucubrationis, ex alijs ea scriptoribus cognoscere uolẽtibus petere permittimus. Quum autem Alexandria discedens, in Palæstinam se conferret Origenes, duodecimo imperij e Alexandri anno, f Heraclam scholæ suę, in qua diuinum docuerat uerbũ, successorem reliquit. Qui non diu sacræ ibi doctrinæ præfuit. Breui enim Demetrius episcopus Alexandrinus, quum quadraginta tribus annis munus ecclesiasticũ ritè administrasset, decessit: cuius locũ in episcopatu eo Heraclas recepit. Dionysius aũt, qui postea Heraclæ in Episcopali dignitate successit, tũ quoq; pro eo scholę sacrę Catechistes est creatus, quinto ab ipso Pãtæno successionis ordine, loco. Pantænus enim primus fuerat: post eũ Clemens presbyter, contextor ille, secundus: Origenes, tertius: Heraclas, quartus: quintus, Dionysius: & post eum sextus Athenodorus. de quo paulo pòst dicemus. B

CAPUT XIX.

POrrò in Palæstina quũ Origenes esset, lucubrationes in Esaiã & Ezechielẽ cõposuit. Quas in partẽ tertiam Esaiæ, usq; ad uisionẽ quadrupedum in solitudine, scripsit, triginta tomis absoluit. In Ezechielẽ aũt, quinq; & uiginti. Porrò in Canticum canticorũ ad quintum usq; tum progressus est commẽtariũ: qui quidẽ omnes decẽ sunt numero. Professione autẽ fidei nostræ magis ac magis, ita ut cõueniebat, incremẽta sua capiente, quum iam sexagesimũ Origenes egressus esset annum, maximãq; sibi & expeditissimã ex diutina meditatione & assuetudine cõparasset eruditionẽ, docendi atq; disserendi uirtute ad summũ progressa, quę in mediũ proferebat præcepta & documenta, quod antea non permiserat, celeribus notarijs excipienda dictauit. Quo tempore etiam contra Celsum Epicureum, qui maximo studio in diuinã doctrinam inuectus fuerat, præclaros illos conscripsit libros. Quinque uerò alios in Euan-

a. Opilius Macrinus, Antoninus Heliogabalus, Aurel. Alexander Seuerus, Imperatores Romani.

b. Origenes Antiochiæ cũ Mãmæa fuit.

c. Conuincendorum hæreticorum gratia: Rufin.

d. Idem Cæsareæ Palæstinæ, cũ magna quorundam inuidia presbyter ordinatus.

e. Imperator iste Aurelius Alexander Seuerus doctißimos integerrimosq; uiros: Papiniani uiri sanctißimi discipulos, à consilijs habuit, eosq; plurimos. Lamprid. Eorum responsis libri Pandectarum iuris ciuilis referti sunt. Tutorem habuit Domitium Vlpianũ iuriscõsultum. Bello aũt Germanico in tumultu militari unà cum matre Mammæa, non lõgè à Moguntia, ad oppidum Viceliam, siue Vesauiam (Vesalia hodie dicitur) cæsus est: ubi quoq; mater eius iacet sepulta.

f. Heraclas Alexandriæ in schola Theologica Origenis successor.

** Antoninus Caracalla à ueste talari Gallica, quã militi & populo dedit, sic dictus, fratrẽ Gotam Cæsarem in sinu matris occidit, & nouercam Iuliam uxorem duxit.*

Heraclas episcopus Alexãdrinus.

Dionysius Heraclæ in schola administranda successor.

Opera Origenis in Palæstina edita.

Idẽ dictare primum tachygraphis cœpit sexagesimum egressus annum. Suprà cap. 15. eod.

A Euãgelium secundum Mattheũ, alios item plures in duodecim Prophetas. Est etiã in manibus hominũ, ad imperatorem Philippũ epistola: & præterea ad Seueram cõiugem eius data altera: & ad alios quosdã aliæ. Scripsit etiã ad Fabianũ ecclesiæ Romanæ episcopum, & ad multos alios aliarum ecclesiarum Antistites: quæ omnia rectam fidei professionẽ docent. In persequutione autem sub Maximino Cæsare: maximum enim is, odio eius qui eum præcesserat, Alexandri imperatoris, qui magna fuit in Christianos beneuolentia, omnesq; ferè in aula sua nostræ professionis familiares & ministros habuit, contra nos excitauit tumultum: potissimumq; in ecclesiarũ rectores, ueluti doctrinæ Euãgelicæ autores, in quos solos capitalibus supplicijs sæuire iussit, est debacchatus. Eo itaque tẽpore præclaram illam orationem, qua ad martyrium cohortatur, composuit, eamq; Ambrosio & Protocteto Cęsariensibus presbyteris inscripsit. magna enim eis solicitudo & anxietas propter persequutionis eius uehementiã incesserat. In qua oratione ambo illi rationes explicatas habuerunt, ut fortiter in martyrij stadio certamen pro CHRISTO sustinerent atque perferrent. Sed quid opus est certum scriptorũ eius uiri numerum inire, quum ea res peculiari indigeat ocio & labore? Atqui Eusebius Pamphili, Pamphilum ipsum martyrem dignis prosequens laudibus, summumq; eius in rebus diuinis studium celebrans, nomenclaturam & tabellas eum Origenis aliorumq; ecclesiasticorum scriptorum monumentorum in bibliotheca sua repositorum, sex libellis explicuisse scribit, in quo scripto de epistolis quoq; eius Eusebius hæc refert: Quarum, inquit, quascunq; apud plures uarijs in locis sparsim seruatas conquirere potui, singillatim in tomos suos digestas, ut ne interciderent, supra centum collegi. Reperias quoq; librorũ eius catalogum in sexto libro eius, quã pro uiro eo scripsimus, Apologiæ. B

Persequutiõ Christianorũ sub Iulio Maximino.

** Alexander in larario, hoc est domestico sacello, Abrahami & Christi Seruatoris statuas habuit.*

Ambrosius & Protoctetus, Cæsarienses presbyteri, martyres.

Pamphilus martyr.

Apud Suid. scriptũ est, Origenem propterea quòd tã multos composuerit libros, συντακτικὸν uocatum esse, quasi dicas cõpositorẽ: quæ ei res causa hallucinandi, ut magnoperè erraret, fuit.

CAPUT XX.

Discipuli Origenis in Palæstina: Theodorus Palæstinus, Athenodorus, et frater eius Gregorius Mirificus. Theodorus Palæstinus apud Euseb. non recensetur.

MVltos uerò etiam Cæsareæ Palæstinæ docens Origenes habuit discipulos, non incolarum modò, sed aduenarum quoque, qui patriæ dulcedinem, doctrinæ consuetudiniq; eius uiri posthabuere. Inter quos prçclariores fuere: Theodorus, qui in Palæstina cũ magna gloria sacerdotio est functus: et Athenodorus: atq; huius frater Theodorus, qui etiã Gregorius, atq; insuper † mirificus est cognominatus. De quo, loco suo dicemus: nã postea episcopatũ Neocæsareæ in Ponto gessit. His Græcarũ & Latinarũ disciplinarũ maximè studiosis, omnẽq; in eis operã ponentibus, quũ Origenes uerioris philosophiæ uenustatẽ ac pulchritudinem ostendisset, facilè persuasit, ut cum ingẽti desiderio priora studia sua meliore doctrina cõmutarent. ij quinquennio solo opera in sacris literis apud eum nauata, tantum profecerunt, ut eis ambobus adhuc iuuenibus regendarum in Ponto ecclesiarũ cura rectè demãdaretur. Vnà cum his etiam Dionysius fuit, qui Alexandriæ non solum diuinam scholam Catechistes, sed etiam ecclesiam Episcopus rexit. Tanta scilicet Origeni disciplinis tradendis inerat facilitas & elegantia, tantumq; celebris eius fama plerosq; ad spectandam doctrinam & sapientiam eius pertrahebat. Nec tantum qui studiosi essent dicendi, aliarumq; artium, uerumetiam qui præclarum iam in eis nomẽ erant consequuti, ad eum ueniebant. Firmilianus quoq; Cæsareæ Cappadocum episcopus, tanti hominem fecit, ut aliquando internuncium ad eum miserit, per quẽ eum ad se, ecclesiarum suarum emolumenti causa inuitaret. Cæterùm quum ille morarum subinde causas necteret, ipse in Iudæam profectus, atq; ibi aliquan-

† θαυματουργὸς Euseb. lib. 6. cap. 30.

Dionysius Alexandrinus.

Firmilianus Cappadox.

* *Alexander Seuerus Christianos esse passus est. Christo templum facere uoluit, eumq; inter Deos recipere. Quod & Adrianus cogitasse fertur, qui tẽpla in omnib. ciuitatibus sine simulachris iusserat fieri: quæ hodie idcirco, quia nõ habẽt numina, dicũtur Adriani, quæ ille ad hoc parasse dicebatur. Sed prohibitus est ab his, qui cõsulentes sacra, repererãt omnes Christianos futuros, si id optato euenisset, & templa reliqua deserenda. Alex. Seuerus sententiã illam Christianam, Quod tibi non uis, alteri ne feceris: usq; adeò dilexit, ut & in palatio, & in publicis perscribi iuberet. Nomina eorũ quos publicis præficiebat munijs, proponebat, hortans populũ: ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis uerbis: si nõ probasset, pœnã capitis subiret. Dicebatq; graue esse, cùm id Christiani facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarũ rectoribus, quibus & fortunæ hominum cõmitterentur, & capita. Ael. Lampridius.*

diu cum illo uersatus: tandem multo q̃ antea fuerat, sacrarũ literarũ peritior ad A suos rediјt. Sed & Alexander Hierosolymorũ & Theoctistus Cæsareæ Palestinæ episcopi, semper ferè ibi cũ eo ut magistro, q̃ in sacris doctrinis maior q̃ humana natura fert, esset, fuere, operã ei nauãtes: & propalã, quæ uel ad ecclesiasticam doctrinã, uel ad sacrarũ literarũ interpretationẽ pertinerent, ei cõcedentes.

Alexãder Hierosolymitan°. Theoctistus Cæsariensis.

CAPUT XXI.

Iulius Aphricanus.

EOdem tẽpore cum Origene etiam Iuliũ Aphricanũ uixisse, historiæ tradũt: qui & illius fuerit sectator, & diligens annaliũ scriptor, quos libris quinq; est cõplexus. In eis porrò scribit, se præclara fama * Heraclæ excitũ: profectionem Alexandrinã suscepisse. Aphricanus iste, librorũ eorum qui inscribũtur Cesti, autor perhibetur. Dedit is quoq; ad Originem epistolã, in qua historiã Susannæ, ueluti adulterinũ scriptum, ex Daniele reјcit. Ad quẽ rescribens Origenes, eam non illegitimã, sed germanã potius esse scripturã, quæ scilicet plurimùm afferat utilitatis, ostendit. Circũfertur & alia Aphricani ad Aristidem epistola, de ea quæ uidetur esse, quũ non sit, dissonantia genealogiæ CHRISTI apud Matthæũ & Lucam: in qua, ex historia quadã, quã à ueteribus acceperat, Euãgelistas magis inter se consentire, quàm dissonantiam aliquã apud eos esse, probat. Eam uolumini huic nostro, loco suo, in primo Tomo inseruimus. Atq; hæc quidẽ Origenis gloria apud oẽs fuit, hoc ipsius in sacris disciplinis studiũ: in hac quoq; Episcoporum fuit admiratione, quibus eisdem etiam usus est discipulis. Quantus aũt eidem fuerit ardor, cõtra eos qui peruersa & peregrina induxerunt dogmata, deinceps ostendere pergemus.

**Forte hic pro Heraclæ, legendum Origenis.*
De Cestorũ libris Suidas in dictione Ἀφρικανός.
Scripta Aphricani.
De historia Susannæ.
Concordantia genealogiæ Christi apud Matthæum & Lucam.
Origenes egregius hæreticorũ confutator.

CAPUT XXII.

Erroneum Berylli Bostrensis episcopi de subsistẽtia et diuinitate Christi dogma.
† ὑπόστασιν ἰδίαν οὐσίας ἰδίαν.

BEryllus, quem paulo antè Bostrensem in Arabia diximus fuisse episcopũ, nouas quasdã, & ab ecclesiastico Canone alienas protulit opiniones. Asseruit namq; Dñm nostrũ IESVM CHRISTVM nõ prius B † propriã essentiæ subsistentiam habuisse, q̃ ad nos uenerit: neq; propriam obtinuisse diuinitatem, solam aũt paternã subsistentiam & Deitatẽ in eo apud nos uersante extitisse. De nouo hoc & maligno dogmate, multi cũ homine ecclesiarũ antistites per disputationes cõgressi, auertere ab eo tam impiã sententiã sunt conati. Verùm ille quã semel cõcepisset, pertinaciter retinuit opinionem. Posteaq; aũt à multis excitatus, ad eũ clarissimus peruenit Origenes, primùm sermone cũ eo collato, quæ'nam haberet, quæ'ue doceret dogmata, ab eo quæsiuit. Vt uerò rem omnem satis cognouit, firmis atq; irrefragabilibus argumentis eum nõ rectè sentire cõuicit: & uix tandem demõstrationibus certis persuasum, sensim & humaniter cũ eo agens, ad sincerã ueritatis reduxit doctrinã, pristinum'q; ei sanæ sententiæ restituit habitum. Monumẽta Synodi episcoporum propter Beryllũ coactæ, longo tempore sunt asseruata, q̃ ipsius atq; Origenis quæstiones simul & solutiones ordine cõtinent. Hæc de Berylli resipiscẽtia.

Per Origenem is ad uerã doctrinam reductus.

CAPUT XXIII.

Arabum hæresis de animarũ mortalitate. Eam quoq; Origenes redarguit.

QVa tẽpestate aliј quoq; in Arabia extiterũt, q̃ adulterinis opinionib. ecclesiã turbarũt: animã hominis ipsam unà cum corpore in præsentia mori atq; interire, & aliquãdo tandẽ in resurrectione futura, unà cum corpore suo reuicturã esse, ac de cætero ad immortalitatẽ cõseruatum iri arbitrantes. Hæc quũ illi sic per inaniloquentiã iactarẽt, cõuentus Episcoporũ sunt acti: in quibus, quũ efficere nihil possent, Origenes est euocatus. Atq; ille nulla interposita mora affuit. Et uerbis hinc & inde factis, quæstione'q; in mediũ proposita, ita ibi uir ille disseruit, ea'q; ex scripturis in cõsessu illo attulit argumenta, ut aduersariј deinde quod cõtrà proferrent, nõ haberent. Itaq; statim ita sunt cõuersi, ut se ipsos erroris cõdemnarent, pœnas'q; à se ipsi exigerent.

CAPUT XXIIII.

A POst has alia illis longè perniciosior, Helcesæ quodam autore, exorta est hęresis: quæ prius est extincta, Origene aquis eam repentè ex scripturarum torrentibus haustis obruente, quàm in apertum maligni spiritus auris exuscitata prodiret. Helcesaitæ namq; isti undecunq; fabulis collectis, portentosum sibi quendam cõposuêre errorem. Et quidẽ de rerum omnium principio nobiscũ consentiunt. unum siquidem & ipsi rerum omniũ conditorẽ asserũt: non unũ aũt CHRISTVM, sed plures & diuersos. Ac unũ quidem sursum esse, aliũ aũt deorsum: quem in multis antea inhabitasse, deinde uerò etiã in Mariæ filio IESV incoluisse dicunt. IESVM uerò aliquando ex DEO esse, aliquãdo matrem habuisse uirginẽ referunt: nonnunq; aũt ne hoc quidem aiunt. Spiritũ porrò ipsum quoq; transcorporari, atq; in diuersa ingredi corpora, & unoquoq; tẽpore uariè exhiberi sentiunt. Vtunt inuocationibus atq; incãtamentis dęmonũ, atq; itẽ baptismis * in elementorũ professione. Astrologiã & Mathematicũ errorem cõplectuntur, prognosticos & ariolos se nominãtes. Diuũ Apostolũ, eiusq; scripta, inducunt prorsus & abolent. [a] Librũ quendam, quem ipsi cõposuere, de cœlo delapsum esse prodigiosè iactitant. Quod si quis dignus inuentus sit ut eum audiat, eũ aliam quàm CHRISTVS dederit, peccatorum cõsequi remissionẽ. Aduersus hanc & [b] Alcibiades Apamænus Syrus plurimũ depugnauit: Origenes uerò ea conuincenda primas tulit. Eius hæresis, ad populũ pro cõcione uerba faciens, in octuagesimo secũdo Psalmo hisce uerbis meminit: Aduenit quidã hoc tempore uir arrogans & elatus, qui sententiã flagitiosam prorsus & impiã, quę dicit Helcesaitarũ, promulgat, nuper admodũ in ecclesias inductã. Ea quæ perniciosa profiteatur, exponendũ uobis putaui, ne quos ad quædam fidei nostræ dogmata abroganda, transuersos abripiat. Vtit uniuersæ

B scripturæ ueteris & Euangelicæ autoritatibus. Apostolum in ordinem redigit, atq; adeò prorsus abolet. Docet quoq; * liberum permissumq; esse, fidem abnegare: quod qui fidem stabilẽ in animo cõceptam habeat, ore quidem necessitate adductus abiuret, corde uerò minimè. Et librũ circumferunt, quẽ è cœlo decidisse aiunt: audientemq; & credentẽ ei, noxarum remissionẽ, aliam ab ea quã CHRISTVS IESVS instituerit, accipere affirmant. Hæc hactenus. Innumera præterea alia memoria digna de Origene cõmemorant, quę perinde atq; nõ essent pręsentis operis, breuitatis etiã causa prætermittere est uisum. Ac quę necessaria esse ut huic historię insererent putaui, rectè (opinor) & ordine collegi atq; cõtexui. Superest unũ de Origine dicendũ, inuidia eius qui malorũ omniũ est autor, uirum tantũ, qui simul & uerbis & factis eò magnitudinis, cõtinuis studijs suis, in certiore atq; absolutiore philosophia processit, à recta quoq; uia per errorem esse digressum, peruersisq; inuolutum dogmatibus, præsentem simul & futuram contaminasse gloriam. Sed non in præsentia. Vbi enim, tum eorum qui imperio, tum eorum quoq; qui maximis quibusq; ecclesijs præfuerunt, catalogum prius texuero: deinde insana quoq; dogmata, & mortem eius impiam persequar: & sic finem quoq; Quinto huic libro, ut potero, faciã. Nunc ergo de imperijs dicam.

Helcesaitarũ hæresis.

* ἐπὶ στοιχείων ὁμολογίᾳ.

Mathematicus error, qui tanquam maleficus prohibitus est. C. de malefic. & mathemat.

a. Fraudẽ hanc deinde imitatus est Mahometes.

b. Eam hæresim refellit Alcibiades Apamænus, & Origenes.

* ἀδιάφορον.

Horrẽdus Origenis, tanta doctrina & sanctitate uiri, lapsus.

CAPUT XXV.

SEuero, qui decẽ & octo imperauit annis, Antoninus filius successit. Huic, septẽ annis & mẽsib. sex rerũ potito, Macrinus. Macrino aũt, ante integrũ annũ in Imperio exactũ, defuncto, Antoninus id alter, Heliogabalus cognominatus, obtinuit: quod is quatuor annis administratũ, ad Alexãdrũ Mãmeę filiũ trãsmisit. quã fœminã religionis diuinęq; pietatis perquàm studiosam fuisse, antea diximus. Alexander autẽ tredecim annos in imperio exegit, atq; in eius locũ Maximinus Cęsar successit. Quem Alexandri odio, quod in eius domo plurimi fuerint fideles, ecclesiarum antistites solos cedere iussisse

Imperatorum Rom. successiones.

Persequutio sub Maximino.

Maximinus cũ filio apud Aquileiam occisus. Mox quoque Maximus Papienus & Balbin⁹ Impp. lecti, militari tumultu iugulati. & Gordianus iunior solus imperauit.

iussisse scripsimus. Post Maximinum, qui tribus annis imperium gessit, Gordianus imperator factus: cui non totis sex annis repub. ab eo administrata, Philippus unà cum Philippo filio est surrogatus. Hunc primum aiunt ex Imperatoribus ad CHRISTI fidem accessisse: eũq; ultimo Paschatis peruigilio, de reliquijs orationum in ecclesia participare uoluisse. non prius tamen in conuentum fidelium accedere, intercessione & impedimento eius qui tum ecclesiæ præfuit episcopi, permissum esse, a quàm confiteretur, & pœnitentium numero, qui ordine & loco suo segregati, disciplina certa explorabantur, aggregaretur: quòd nõ aliter licere ille diceret, nisi hoc fecisset, propter multas eius noxas, cũ ecclesiæ multitudine, conuentus eius festi participem fieri. Eum uerò, rebus ipsis timorem diuini numinis religionemq; debitam ritè atq; sincerè declarantem, b obsequutum illi esse ferunt. Philippi, qui * septem imperauit annis, Decius CHRISTI persequutor, successor fuit. Atq; is biennio in imperij culmine transacto, Gallo rerum summam, annum unum & menses octo obtinendam reliquit. A

Philippus primus ex Imperatorib. Rom. Christianus.

a. Episcopalis libertatis exemplum, Fabianus Rom. Antistes.

b. Exemplum Principis, ecclesiasticæ disciplinæ sese submittentis, Philippus imperator.

** Eutropius quinque annos habet.*

CAPUT XXVI.

Pontifices Romani.

QVi uerò sub his Imperatoribus ecclesijs præfuerũt, hi sunt. Romæ Alexandro imperante, Vrbano, qui octo annis ecclesiæ ministerium ibi gessit, Pontianus successit. Hic annis sex sub Gordiano episcopatu ritè functus, Anterotẽ successorẽ habuit. Quo post mensem unum in episcopali munere mortuo, diuinitùs sacra administratio ad Fabianum est delata. quem dicũt post Anterotis mortẽ ex agro Romã uenisse, atq; ibi cũ alijs uersatum esse. Quũ uerò Romæ episcopi & fratres omnes in ecclesia ad episcopum creandum conuenissent, atq; suffragia deligentium, de multis præclaris & illustribus uiris, quibus eam dignitatem collatum iri hominũ opinio erat, uariaret, affuit etiã Fabianus: & quãuis de eo nulli episcoporũ in mentẽ ueniret, derepentè tamen alicunde aduolãs colũba, ac capiti eius insidens, eum designauit, & spiritũ in eo acquiescere significauit, in colũbæ specie apparere solitũ: quemadmodum olim certum SERVATORI perhibuit testimoniũ, uocem cœlestem super ipsum VERBVM pertrahens. Qua re tam admirãda uniuersus populus delectatus, eadem alacritate, atq; eodẽ simul ore omnes dignũ eum esse & idoneũ acclamauerunt, & cõtinuò in episcopali throno collocarunt. Atq; is in persequutione sub Decio spiritualẽ uerticẽ martyrij corona exornatus, episcopatũ ad Cornelium successorẽ transmisit. Alexandriæ aũt, Alexãdro Mammeæ filio imperante, post Iulianũ Demetrius, q quadraginta tribus annis sacrarũ ecclesiarũ regendarum munus obierat, Heraclam philosophũ, primariumq; Origenis discipulum, successorem habuit. Sed & huic, quũ post annum tredecimũ episcopatus sui decessisset, magnus Dionysius successit, Gordiano tum imperante. Rursum Antiochiæ sub Alexandri imperio, in episcopali functione Asclepiadæ suffectus est Philetus. cuius deinde Zebenus successor fuit. Cæterùm eo quoq; sub Gordiano defuncto, Babylas sacer martyr ecclesiæ gubernacula ibi suscepit: qui sub Decio post cõfessionem fortiter obitã, in uinculis decessit, ecclesiamq; * Fabio regendã reliquit. Porrò Hierosolymis post decantatũ illum Narcissum, seu potius cũ Narcisso (Dio, Germanione, & Gordio interuenientibus) pastorali munere in ecclesia functus est Alexander: de quo in superioribus multa fecimus uerba. Is Origenem per impositionem manuũ in presbyterorũ ordinẽ legit. Et quũ antea in prioribus persequutionibus confessionẽ pro CHRISTO cũ laude fortiter pertulisset, post episcopalem dignitatem, qua Hierosolymis est functus, multa iam & propè decrepita senectute uenerãdus, rursus Cæsareæ Decio plurimum aduersus fideles sæuiẽte, ad iudicũ subsellia pro CHRISTO tractus, egregiè martyrium obijt, atq; in carcere decessit. Quo tempore & * Babylas apud Nico- B

Canonica episcopi Rom. electio.

Fabianus columbæ auspicio Antistes creatur. Eusebius libro 6. cap. 29.

Fabianus martyr annis 12. cathedrã Ro. tenuit, Cornelius annis 3. Episcopi Alexandrini.

Antiocheni.

Babylas martyr Antiochenus.

** Alij hunc Fabianũ uocant.*

Hierosolymitani. Alexander martyr.

** Babylas martyr apud Nicomedienses.*

A Nicomediā pro CHRISTO fortiter decertauit. Alius hic Babylas est ab eo, qui Antiochiæ sub Numeriano pulchram professus est professionem. Hierosolymis post Alexandrum episcopus fuit Mazabenes, cui postea Hymenæus grandæuus admodum successit. Hæc de eorum temporum profanæ simul & sacræ ditionis successionibus. Nunc denuò ad historiam nostram reuertendum.

CAPUT XXVII.

DEcius ad Imperialē euectus dignitatem, propter Philippi odium, qui Christianismū fuerat complexus, grauissimā contra Christianos persequutionē excitauit. In qua multi quidem sacrū pro CHRISTO obiere certamen: in primis tamē ecclesiarū pręsides, & quicunq; alios apud nos eloquentia & sapientia antecellerent, infanda crudeliaq; tormenta tolerantes uitā reliquerunt. Sicuti Romæ Fabianus, in Palæstina Hierosolymis Alexander, Antiochiæ aūt Babylas (cuius in episcopatu Fabius successor fuit) bonū certamen decertantes, episcopalem stolam sanguine multo imbuerunt. Accessit ad hos Carthagine in sapientia clarus Cyprianus, qui olim magicis libris incubuerat. Quum uerò animū per amorem ad Iustinā, eximia formę pulchritudine pręstantem puellā adiecisset, cupidinemq; suam dęmoni cuidā * carnali & libidinoso & ad amores illicitos conciliandos industrio credidisset, neq; tamen optatis amoribus perfrui posset, quòd puella uirginitatē suam antè DEO consecrasset, et tum (ita ut par erat) ieiunijs, precationib. atq; alijs fidei armis castitatē tueretur: errorē suum agnouit & propalauit, fraudemq; & seductionē diutinā, libris magicis in ignem cōiectis, Vulcano dicauit: & per eam uirginē CHRISTO pulcherrimè desponsatus, sacraq; Christianorū complexus, mox in presbyterorū ordi-

B nem templi custos cooptatus, ac tandem toti Aphricæ sacrorū Antistes præfectus est. In qua functione sermonibus scriptisq; suis cohortatorijs permultos ad certamē pro CHRISTO fortiter perferendū confirmauit: atq; ad postremū ipse quoq;, unà cum admiranda illa Iustina, in Deciana persequutione, multis prius exploratus cruciatibus, dignitatē episcopalem capitali supplicio cohonestauit. Quo tempore etiam Christophorus martyr, & Ephesij pueri, & alij propè innumerabiles, certaminibus pro CHRISTO peractis, cū magna laude innotuere.

Sub Philippo, Millesim⁹ Ro. urbis annus, ingenti ludorum apparatu celebratus est.

Persecutio Deciana.

** Cyprianus martyr.*

** φιλοσάρκῳ.*

Exemplū uirginitatis & castitatis conseruandæ.

Fidei arma.

Christophorus martyr.

Ephesij pueri.

CAPUT XXVIII.

EIusdem persecutionis tempestate, quum Alexandriæ etiam in Christianos maximè sæuiretur, martyrium ibi quoq; obibat ecclesiæ Antistes Dionysius, quem post Heraclam ad munus Episcopale prouectum esse diximus. Verùm illum, diuino nutu & prouidentia, multorū utilitatis & ædificationis gratia, cœptis conatibusq; persequutorū superiorem ostendit DEVS. Primùm namq;, qui ad eum inquirendum missi fuerant, cæcitate afflicti, quamuis domi is esset, aduentumq; eorum expectaret, studio tamen & conatu suo potiti non sunt. Deinde aūt, quum sua sponte se illis, rebus omnibus domi suæ per eos direptis, ut se abducerent obtulisset, & quidam id factum fratribus * in nuptijs noctu peruigilantibus renunciasset, illico confertim uno impetu omnes consurgentes, celeri cursu cum iubilo & uociferatione continua ad locum eum contenderūt. Atq; ibi custodibus in fugā uersis, Dionysiū crassiore linea ueste indutū, & in lecto non strato repositū, exurgere, & se quamprimū sequi coegerūt. At ille ad pedes eorū prouolutus, obsecrat, ut uel abirent, seq; ibi relinquerent: uel caput eius milites, qui eum captum abduxissent, auferre paterentur. Quem illi quāuis multa orantē atq; obtestantē, ne audire quidē sustinuerunt: sed manibus pedibusq; protractū, et clitellarū instar asino nudo impositū, in epi-

Dionysiū Alexandrinum à martyrio conseruauit Deus.

** γάμῳ διαπαννυχίζουσιν.*

Exemplum insignis ouiū in pastorem suū amoris.

* Sæpe etiam magicum cantamen inire per sepulchra, Quo geniale tori ius solueret æstuante nupta. Luxuriæ rabiem tantæ cohibet repentè Christus. Discutit & tenebras de pectore, pellit & furorem, Implet amore sui, dat credere, dat pudere facti. Prudentius in hymno de S. Cypriano, quem ipse sub Valeriano & Galieno passum scribit.

in episcopalē domunculā reduxerunt. Ac de Dionysio quidē hæc sic sunt acta. A postea aūt impij milites in domos, qui rem eam denunciauerant, Christianorū propalàm audacissimè magno impetu irruentes, † res eorū preciosas atq; sepositas diripuerūt: eis uerò quæ uiliores essent, nec facile comprendi aut ferri possent, fractis, abierunt. Quæ sanè militum licentia & impunitas, faciem urbis ab hostibus captæ præbuit. Vbiq; luctus erat, ubiq; direptiones, militibus de spoliorum & rapinarum immanitate inter se concertātibus. Non iter, non uia, non angiportus exitum & fugam admittebat: diu noctuq; clades ea durabat. Præcones per urbem totam ibant, & magnis clamoribus uociferabantur: ut si quis CHRISTVM infaustissimis impurissimisq; quibusq; uerbis non proscinderet, is passim raptaretur: atq; ita fœdissimè raptatus, tandem igni combureretur.

† κειμήλια. Tumultus Alexādrinus aduersus Christianos immanissimus.

CAPUT XXIX.

Itaq; permultos tū uidere erat pallidos, timoreq; perculsos, & prorsus cōsternatos, neq; sui cōpotes, ad impura sacra & impia sacrificia accedere, nō illos tanq; sacrificaturos, sed ueluti idolis ipsis sacrificandos: adeò ut impij illi homines, sannis & ludibrijs, eos qui ita animos depōdissent, prosequerētur. Quidā prōptius citiusq; quàm iuberent, ad aras accurrebāt, & magnis animis, se ignorare, quid'nā Christianus esset, asseuerabant. Atq; ij quidē raptores sequebātur, alij fugiebāt, alij capiebātur. nonnulli etiā usque ad carcerē & uincula progressi, prius fidē abiurarūt, quàm ad tribunalia pro traherētur: nōnulli aūt aliquantū cruciatib. & tormētis toleratis, supplicijs, quæ subsequutura erāt, renunciabāt. Qui uerò firmi stabilesq; erāt, totumq; CHRISTVM in pectorib. suis gerebāt, ab eo cōfirmati, & condignū inexpugnabilis fidei & cōstantiæ suæ robur consequuti, præclaros atq; illustres se regni eius exhibuerunt testes & martyres. Sed enim in præsentia omnes eos qui tū pro CHRISTO martyrio uitam finierunt, recensere, ac tempus, locum, & modum tam in- B signium certaminum exponere, tam id fieri non potest, quàm arenam maris numerare nō est. Itaq; perpaucas tantum, memoriæ gratia, quas à maiorib. nobis traditas accepimus, martyrū luctas hoc loco rectè exequemur: quæ fortasse non eam fidem & opinionē in ecclesia, quam traditio tulit, sunt consequuturæ. Et faciemus id breuiter, & compendiosè. Quæ autem memoriam nostram subterfugêre, eas secreto diuinæ scientiæ & opinionis relinquemus. Et sic agonibus huiuscemodi paucis commemoratis, ad ea quæ supersunt progrediemur.

Miseranda facies Alexandriæ Christianorū quorundam martyrij metu Christū abiurantium.

Egregia martyrum constantia.

CAPUT XXX.

Sed primus omniū admirādus ille senex deprędicetur Metras, quem beluæ illæ crudelissimè raptum, ea dicere cogebant, quę ad summam iniuriam, contumeliam, & blasphemiā in CHRISTVM nihil facerent reliqui. Vt autem ille minus eis est obsequutus, totum corpus eius sęuissimè fustibus diuerberarunt, faciem arundine acuta consciderunt, oculos cōfoderunt, interiora quoq; & latentia corporis loca laniarunt: atq; ad ultimum, immanitati suæ quasi renunciantes, ingenti ui lapidum eum obruerunt. Quintam uerò, fœminam quandam, ad simulacrū adductam, adorare illud iusserunt. Quod quia illa facere detrectabat, alligatis atq; suspēsis ex pedibus eius funibus, per mediam eam distraxere Alexandriam. Deinde durioribus atq; accliuibus locis raptatam, tandem in eundem, quo paulo antè Metram, locum perductam, itidem ut illum, lapidum corona oppresserunt. Post hanc admiranda adducitur Apollonia, uirgo senectute iam uenerabilis, esca bestijs asseruata: quæ quum lapidum ictibus simul & maxillas & dentes omnes amisisset, quòd ad aram sacrificare prorsus nollet, in pyram, quæ idolis parata fuerat maxima, accensam ingenti alacritate prosiluit: longè præstantissimum esse ducens, ut sic ipsa DEO uicti-

Metræ. Alij hunc martyrem Metranum nomināt.

Quintæ.

Apolloniæ.

A ma offerretur. His accessit Serapion, patria Ephesius: cuius quum membra omnia magna flagrorum ui cõcidissent, articulosq́; corporis locis sedibusq́; suis dimouissent, postea præcipitem eum ex superiore loco deiectum enecarunt. Tum quoq; Iulianus, ita pedib. æger, ut neq; ambulare neq; mouere se posset, cũ duobus alijs, qui eum sublimem sustinebant adducitur. Quorum alter statim ad tantam malorum immanitatẽ animum despondit, fidẽ abiurauit, & liber dimissus est: alter autem, cui Ischyrionis nomen, * Euni autem cognomen fuit, reipsa satis eas appellationes comprobans, & persequutoribus fortiter repugnans: quippe * sexcẽties potius mori, quàm quicquam de bona professione remittere paratus: ipseq́; Iulianus, qui in eadẽ causa erat: camelis sublimes impositi, atq; ita per mediam urbem uecti, flagris cęsi sunt, donec à plebe ferocius insultante in ignem cõiecti conflagrarunt. Sed & Besas ibi hoplomachus, seu armatus miles, & * uictor ope CHRISTI egregius, quòd se in ueræ pietatis professione optimatem spectatum præbuerit, capitis resectionẽ sustinuit. Macarius quoque, † uerũ hoc obtinens nomẽ, in Libya ortus, quum plurimis esset ad negationẽ allectus modis, ipse aũt immotus permaneret, uiuus est cõbustus. Præterea Epimachus & Alexander, posteaquam carcerẽ, uincula, & super alia nouaculas ferro acuminatas pertulissent, postremò in calcem ardentem proiecti, grauissimè sunt exusti.

Serapionis. Iuliani podagrici. εὔνου Ischyrionis Euni. μυριάκις Besæ. καλλίνικος Macarij. φερώνυμος Epimachi. Alexandri.

CAPUT XXXI.

MVlieres quoq; à tam pulchro certamine non aberant, quę uirilem habentes animũ, sanè q; fortiter depugnarunt. Quarũ prima fuit Ammonaria. abducta enim est, promissionem suam cõstanter conseruãs: qua se nihil facturã receperat, quod iudex uarijs tormẽtorũ generib. cum ea contendens, eamq́; expugnare studens, iussisset. B Post hanc & admiranda illa Mercuria: nec nõ multorũ liberorum mater, & quod maius est, DEI amans Dionysia, quum quidem quęsitorẽ ipsum iam puderet, quòd in immensis carnificinis suis à mulierum cõstantia uinceretur, ferro sunt necatæ. Deinde Heron, & Aster, & Isidorus, & Dioscorus, qui nondũ decimũ quintum expleuerat annum, Aegyptij omnes, producti: & cęteri quidem igni sunt combusti, adolescentulũ autem iudex dimisit, absurda quadam de eo concepta opinione, quòd illum nondum satis firmum, necdum uirum, fraudi & seductioni idoneum esse putaret: moramq́; & tempus in eo completurũ diceret, quòd ætati deesset. Hos consequutus est Nemesion, Ægyptius & ipse, atque inter prædones educatus, quo nomine in iudicium fuerat pertractus. postquàm autem, causa dicta, crimen id à se est amolitus, deinceps ut Christianus in uinculis est detentus. Quæsitor porrò iniquissimus, magis etiam in hunc quàm in illos sæuiens, martyrem inter prędones medium igni exussit. Turma deinde succedit militum: Amon uidelicet, Zeno, Ptolemæus, Ingenuus, & quidã affecta ætate Theophilus, pro tribunali apparentes: qui agonẽ decertantium martyrum spectantes, si quem uideret ad abnegationẽ propensum, indignationẽ præ se ferentes, ringebãtur, & aliquãdo quidem illis innuebãt: quandoq; uerò manus suas extendentes, corpora illorum ad decentem habitum pulchrè componebant. Quod cum ita facere in flagranti facto deprehensi essent, ilicet ad quæsitoris tribunal sunt abrepti: ubi tanta fiducia Christianismum sunt professi, ut Pręfectus ipse & assessores eius uehementer cõturbarẽtur, & incredibili timore corriperentur: quum illi cõtrà fortitudine animi magis implerentur, maioreq́; quàm quæ uerbis explicari possit, exultarẽt lætícia, & tã magnifico triũpho uictoriæ susciperẽt coronas. Nec minus interea in pagis & uillis plurimi ab infidelibus sunt malè accepti. In quibus & Ischyrion ille fuit, cui à claro quodam eius loci uiro, uillæ procuratio mandata fuerat. Eum dominus sacrificare ad aram deorum iussit. Et quum id ille recusaret,

Ammonariæ. Mercuriæ. Dionysiæ. Heronis. Asteris, Isidori, Dioscori pueri. Nemesionis. Amonis, Zenonis, Ptolemæi, Ingenui, Theophili, militum. Ischyrionis, quem herus suus necauit.

Eusebius, Dioscorum à tyranno primũ uerbis ad Christum abiurandũ illectum, deinde uerberibus coercitum, illi minimè cessisse, lib.6.ca.41.scribit.

saret, contumeliјs primùm, deinde etiam conuicijs in eum est inuectus. Sed enim A quum adhuc in sententia Ischyrion persisteret, scipione maximo comprehenso, per interiora eum ille uiscera transfossum occidit. Sed quid opus est turbam eorum recensere, qui in solis locis & mōtibus oberrantes, partim fame, partim siti, quidam acriore frigore aut morbo, nonnulli etiam à prædonibus oppressi, aut à bestijs discerpti interiere? Quorum omnium, qui ex eis superstites fuere, idonei extitere testes. De ijs, ex pluribus unum saltem exemplum referre necessarium esse duxi. Chęremon erat, eius quæ Nilopolis dicitur, episcopus, uir multa senectute admodum uenerandus, is unà cum * cōiuge sua, quum in mōtem, qui Arabicus dicitur, profugisset, nunquam inde est reuersus, neq; cuiquam eorū postea apparuit: sed neq; quo'nam corpora eorum peruenerint, cuiquam est deinceps cognitū. Quin multi quoq; alij in Arabico eo mōte, ab eis qui illum incolūt barbaris capti, uel pecunia ab eis sunt redempti, uel propter æris inopiam miserè ibi perierunt. Atque hæc quidem Alexandrię & in Aegypto acciderunt aduersa. Cœterùm non minores luctę & certamina in Palęstina fuere. Sic passim plurimi martyres cohortatorijs Origenis orationibus, uiriliter agones pertulerunt.

Fuga & dispersio Christianorū in solitudine.

Chæremon episcopus Nilopolitanus.

* συμβίῳ.

Episcopus coniunx.

CAPUT XXXII.

ET ille quidem permultos fecit martyres. sed quum omnibus suis copijs hostiliter Satanas bellum ei moueret, omnióq; ui & conatu aduersus eum duceret, & acrius ei tum quàm aliorū alicui, infestiusq; immineret, perfecta & absoluta uirtute est destitutus: nimirum qui uirtutum omnium parente summissione & humilitate, & quæ per illam prouenit immobili & recta animi cōstitutione atq; * indolentia excidisset. Aiunt enim, Deciana persequutione & ipsum comprehensum esse, & uinculis constrictum. Primùm itaq; tormentis grauibus corpore toto afflictus, mox deinde in acerbissimum demissus est carcerem. Ibi ingentis ponderis ferramentum eum distringebat, & insuper supplicium ignis ei intendebatur: aliaq; mala partim iam tum inferebantur, partim paulo pòst imminebant, ac diebus pluribus * quatuor uinculorū catasta pedes eius distinebātur. Quæ omnia generoso & forti animo pertulit. Et ille quidem mortem obire paratus erat. Quæsitori aūt contentiosa quadā crudelitate aliter uisum est, hominē à sententia desiderioq; suo abducere. Ac gladio quidem in ipsum animaduertere noluit, alijs uerò ærumnis paulatim uita eum priuare constituit. Ad postremum, quum se tormentis uictum ab illo intelligeret, ad diabolicum prorsus consilium animum adiecit. Quòd enim philosophicum planè animū castitatemq; uiri nosset, ea parte oppugnare eum decreuit. Itaq; è uinculis quidē eum dimisit, sed ad aram, apud quam obscœnum impudicumq; Aethiopem collocarat, sacrificare, & thura adolere iussit: quod nisi, ut faceret, animū induceret, fore minatus est, ut * re detestanda dirisq; omnibus execranda, corpus eius ab impudico illo contaminaretur. Et ille quidem hæc ei intentauit. Origenes uerò optione atque electione rei deterioris, abiurare fidem maluit, † animo pręter utilitatem omnem conspurcato, quàm sordes aliquas corpore excipere. Atque inde à diuina sententia & gratia delapsus, alienas opiniones, Satana instigante, induxit: per quas multis à saniore sententia seductis longo pòst tempore ab Ecclesia CHRISTI per excommunicationem est proscriptus. Quales autem (Eusebius inquit) postea reliquerit uoces, easq; plures, ad " eos qui auxilio & utilitate indigerent receptionis in gratiā, quàm plurimæ eius " testantur epistolæ, ueritatem ipsam certò satis complectentes. Ego uerò non " grauatè faciam, & uerba eius apponā, per quæ manifestè arguitur, eum finib. & cōstitutionib. apostolicis nō perstitisse. Atq; ut alias eius absurdas opiniones & blasphemias omittam, harum tantum uerbis ipsius meminero. Sic enim scribit *

Origenes martyrium nō pertulit.

Virtutum omnium parens Humilitas, ταπεινοφροσύνη.

* ἀπαθείας.

B

* ὑπὸ τέσσαρσι ξύλα δεσμοῖς τοὺς πόδας συντεινόμενος.

Euseb. li. 6. ca. 29.

Quæsitor Origeni stuprum per impurū & impudicū Aethiopem comminatus est.

Eadem de Origene Suid.

* μυσαραῖς ὁμιλίαις

† τὸν νοῦν ἀχρείως λελωβηθείς.

Origenes fidē abiurat.

Errores abominandos inducit.

Excommunicatur.

**

Eusebius Pamphili, sicuti & alij multi patres, benignius de Origene sentiunt.

** Origenis nonnulla opuscula, quæ uir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum autore suo dicimus esse renuenda. Dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.

CAP.

CAPUT XXXIII.

Absurdæ et impiæ Origenis opiniones.

A MEntes, inquit, à principio erant, absque omni numero & nomine, ex unitate principium ducentibus, & rationalibus existentibus omnibus, substantia, efficacia & uirtute eadem. Vt autem eas satietas cœpit diuinæ charitatis & contemplationis, iuxta proportionẽ cuiusq; propensionis in deterius, uel tenuiora uel crassiora sumpsere corpora & nomina. Vnde cœlestes etiam & * ministrantes substitere uirtutes: ipse quoq; Sol & Luna & stellæ omnes ab unitate illa rationaliũ, ex propensione in deterius, sunt factæ. Ea uerò rationalia, quæ magis à diuina charitate refrixerant, animæ sunt appellatæ, & in crassiora corpora nostra coniectæ. Quę uerò ad summã maliciæ & uitiositatis fuerant progressa, frigidis & caliginosis inclusa corporibus, dæmones & facti & nominati sunt. Ad hæc illa quoque nugatur: Quòd ex angelica quidem constitutione animata facta est constitutio, ex animata autem, dęmoniaca & humana. Vnam porrò mentem ex uniuersa rationalium unitate, inconcussam & immotam à charitate & contemplatione diuina permanere, quæ mens & CHRISTVS & rex & homo sit facta. Item, quòd † perfectus futurus sit corporũ interitus: quum ipse Dominus, primùm proprium deposuerit corpus, & reliqui item omnes. Præterea, quòd uniuersi reuersuri ad eandem illam unitatem, mẽtesq; futuri sint, quales antea in a pręexistentia fuerint: ipso uidelicet diabolo quoq; & reliquis dæmonibus, atq; etiã nefarijs & impijs hominib. ad eandem unitatem restituendis, cum diuinis pijsq; uiris, & cum cœlestibus uirtutibus eandẽ unionem ad DEVM habituris, quam & CHRISTVS habet, quemadmodũ & antea eam habẽtes extiterint: ut CHRISTVS nihil prorsus sit habiturus prę rationalibus præcipuum, neq; substantia neq; intelligẽtia neq; uirtute. Hæc

** λειτουργικάς*

† παντελὴς ἀναίρεσις.

a προϋπάρξει

Non semel in hoc opere Nicephorus Gothos pro Scythis habet, sicuti & hoc loco.

B ille. Decius autem post duos imperij sui annos, aduersus b Scythas, qui Istrum transierant, & ditionem Romanam uastabant, progressus, supra triginta millia ex eis primùm uictor concidit. Secunda autẽ pugna cum illis congressus, uictus unà cum filio, ab eis est interfectus. Sic imperium ad Gallum & Volusianũ peruenit. Gallus porrò, quòd non animaduerteret qua de causa Decius in tantam cladem inciderit, ad eundem impegit lapidem. Quum enim imperium pulchrè staret, & res omnes ei ex sentẽtia succederẽt, uiros sanctos, qui preces ad DEVM pro pacata tranquillitate & ualetudine eius secunda fundebãt, afflixit. Quapropter in eis uiris simul etiã uota, & quæ pro eo fiebant orationes est persequutus. Sic duo isti statim, anno uno & mensibus quatuor imperio administrato, decesserunt. Quibus succedens Aemylianus, quatuor imperauit menses, & rerũ summam ad Valerianum & Gallienum moriens transmisit. Gallo sed enim post Decium imperante, Origenes undeseptuaginta annis peractis, miserabiliter infelix obijt. In quo & nos conuenit finem suum libro huic imponere: cui quidem bonũ initium Origenes præbuit, quamuis finis eius principio non responderit.

Decius bello aduersus Gothos in Thraciæ palude submersus, & filius eius occisus est. Eutrop.

Virius Gallus Christianos quoq; affligit.

Christiani pro principibus et repub. orant.

Successiones Ro. imperatorum.

Origenis mors.

Origeni industria & curiositas causa ut fœdè laberetur, & multis præterea offendiculũ exitijq; occasio fuit. Quũ enim nihil non in sacris literis exponere uellet, seipsum in errorem coniecit. Vnde multa nefanda & exitiosa protulit uerba. Ex quibus Arius, sectatoresq; eius inæqualem patri filium esse aßerentes: & reliqui impij hæretici dogmatum suorum materiam sumpserunt. Profiteri enim est ausus, unigenitum filium cernere patrem non poße, neq; spiritum sanctum ipsum filiũ: sicuti neq; angelos spiritum, neq; homines angelos. Et filium non eße ex substantia patris, sed creaturam: eumq; gratia tantum filium dici, et animas hominum præexistere. Atq; alia item absurda, blasphema, & impia. Non ille Salomonem audijt dicentem: Fili, caue multos componas libros, & ore tuo properes. Cor tuum non sit uelox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus namq; in cœlo sursum, & tu in terra deorsum. Proinde uerba tua pauca sint. Multa enim uerba multiplicant uanitatem. Noli eße iustus multum, nec plus sapias quàm necesse est. Iustus enim disperit in iustificatione sua. Ab ecclesia porrò proscriptus, contumeliam eam non ferens, Alexandria relicta in Iudæam est profectus. Et Hierosolyma quum uenisset, ab ordine sacerdotali, ut uerba in Ecclesia faceret (erat enim presbyter) rogatus primùm, deinde etiam coactus, surrexit, & uerba illa tantũ recitauit: Peccatori uerò dixit Deus, Quid nam tu annuncias iustificationes meas, & usurpas testamentum meum in ore tuo? Libroq; complicato, cum lachrymis & eiulatu multo consedit, omnibus unà cum eo plorantibus. Sepultus est autem Tyri. Suid.

Anni libri istius. Secundũ Chronicos nostros 4236. Habet aũt hic tomus annos sexaginta & duos, cuius exordium à primo Seueri anno incœpit, finis autem in Valeriani & Galieni imperiũ incidit: anno à mundo condito quinquies millesimo septingentesimo sexagesimotertio, à natiuitate uerò CHRISTI ducentesimo quinquagesimooctauo. A

SEXTI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus VI.

CAPUT I.

A QVINTVS liber res Origenis, & alias præterea quę ętate eius accidere, cōplexus, unà cum morte eius, finem quocꝫ suum accepit. Sextus aūt, qui nobis est in manibus, argumentum habebit, magnū Alexandriæ episcopum Dionysium: scriptis eius quę post se reliquit, per proprias eius uoces, materiæ satis suppeditantibus. Exponemus quocꝫ in eo, quæ post Seueri, Maximini & Decij persequutiones, in Ecclesia sint acta. Vnde etiam Nouatus progressus, seipsum nouæ hæresis* Catharorū siue purorū ducē promulgarit. Preterea quomodo is reiectus sit: & illi qui in persequutione lapsi fuerāt, in ecclesiā recepti. Item de diuino lauacro, quod nonnulli post persequutionē inducebāt: & de alijs hæresibus. Itē de tyrannorū Aegypti & Palæstinæ actis. Mentionem quocꝫ faciemus quorundā prodigiorū: item Dionysij epistolarū: adhæc, Nepotis, Pauli Samosateni, & peruersæ Manichæorū opinionis. Postremò diuinos recēsebimus uiros, qui ea tēpestate usꝫ ad Diocletianū & Maximianū, qui quidē acerbissimè ecclesias oppugnarunt, enituere. Initium autem inde sumendum.

Dicendorum propositio.

καθαρῶν.

CAPUT II.

B IN persequutionibus, quas recensuimus, multi Christianorum fortiter per martyria cum hostibus congressi, debitum uictoriæ præmiū reportarunt. Plurimi etiam propter animorum imbecillitatem, obuiam quidem illi periculis sunt progressi: sed quum ea perferre non possent, simul & idolis sacrificarunt, & ueræ pietatis cultum abiurarunt. Ii uerò, persequutionis motu & ærumna conquiescente, quum in animis secum ipsi suis quónam miseriæ calamitatis peruenissent, perpenderent, grauiter afflictis uehemens incessit dolor & pœnitentia. Itacꝫ ad ecclesiarum eius temporis Antistites se contulerunt, pœnitere se atcꝫ resipiscere, paratosꝙ esse quidquid illis imperatum esset facere, profitentes. Porrò diuini illi uiri, humanitatem & clementiam DEI imitati, non grauatè eos susceperunt, & complexi sunt: & quùm legitima atcꝫ competenti pœnitentia inuitatos in ecclesiam produxerunt, tum tempore * quocꝫ suo stationem & locū eis inter fideles, interueniente solūmodo oratione, unà cum manuum impositione, dederunt: id quod ita ex cōsuetudine longa in Ecclesia obseruabatur. Quam consuetudinem primus Cyprianus Carthaginensis pastor mutandam esse ** censuit: non aliter & lapsos, quàm per lauacrū expiandos, & quoscuncꝫ ex qualicuncꝫ hæresi resipiscentes, admittendos esse arbitratus. Atcꝫ ecclesiarum quidem episcopi ita se gerebant, & quotidie propalàm perlibenter quoscuncꝫ reuertentes suscipiebant.

Christiani, qui fidem in persequutionib. abiurauerant, ad pœnitentiā cōfugiunt.

Pœnitentes in ecclesiam recepti.

** Exomologesi peracta scilicet.*

Pœnitētiæ formula.

Cyprianus lapsos & ab hæresi reuersos denuò esse baptisandos censuit.

** Placuit hoc etiam plerisꝗ omnibus Africæ, Numidiæ, Mauritaniæꝗ episcopis. Ipsum etiam beatum Hilarium aliquando huius sententiæ fuisse, ut ab Arianis baptizatos non reciperet, nisi rursus ab orthodoxis baptizarentur, palàm scribit Hieronymus. Ab hoc dogmate hodie dissentit Ecclesia, & iterationem baptismi prohibent Imperiales constitutiones. Nec satis esset tutum eam aperire de sacris cæremonijs fenestram, ut sacerdos impius nihil agere credatur. Quam opinionem obtinuere Donatistæ. Sed enim in Polonia nunc quoq; Episcopi, homines ab Orientalibus sacerdotibus, quales sunt in Moscouia & Rußia omni, baptizatos denuò tingunt, illis adiectis uerbis, Si non es baptizatus. Affui ipse ablutioni huiusmodi susceptor.

CAPUT III.

A

De Nouato, et eius hæresi.

ROmæ autem eis temporibus presbyter erat Nouatus nomine. Is fastu & iactantia inani sublatus, omnem (ut in prouerbio est) mouerat lapidem, ut Romanæ ecclesiæ gubernationem cōsequeretur. Vbi aūt omnia expertus, nihil egit (erat enim tumore, ambitione, & gloriæ cupiditate immensa correptus) in desperationem incidit: & tandem aliud quod faceret non habens, ab ecclesia seipsum segregans, proprios cœtus cogere, & nouam quandam hæresim per defectionem instituere cœpit: secessionis suæ obtentum illū prætexens, quòd episcopi eos qui Deciana persequutione dijs sacrificassent, per condignam pœnitentiam in gratiam recepissent. Breui sanè tempore permultis seductis, suum sibi constituit conuenticulum: & eorum qui propter sordes † Cathari siue puri nominantur, ducem se fecit. Quū autem eum Episcopali dignitate, quam tantopere dudū adamauerat, potiri oporteret, per duos quosdam sectæ suæ homines, qui salutem suā prorsus iam desperarāt, tres ad se Romam obscuri nominis ex Italia episcopos, eosq́ simplicibus atque adeò rusticis moribus, ad simulandum & dissimulandum scilicet minimè idoneos, pertrahit: illo splendido prætextu usus, ut ipsi partibus suis interpositis, mediatores inter se & episcopos, ueteres simultates & inimicitias cōponerent. Illi porrò, propter animorum simplicitatem nihil tale ueriti, ad eum uenere. Ibi eis in conclaui conclusis, quidam ex eius sodalitate, per animorum crapulæ & ebrietatis grauedinē, uim afferunt, & * imaginaria manuum impositione episcopalem dignitatem homini conferre cogunt. Quod sanè illi, uel inuiti, ui atq; necessitate adducti, fecere. Et Nouatus honorem eum, quem tam sceleratè, ut uidebatur, consequutus fuerat, usurpabat, eundemq́ contra obtrectatores defendere parabat: homo, in quo Satanas domicilium habens, * CHRISTI nomen & fidem ad prætextum salutem uteretur. Quum enim ab exorcistis de fide institueretur, morbo est correptus graui: quumq́ iam in expectatione mortis esset a, quam petijt, qua in ipso lecto, ita ut decūbebat, perfusus, baptizatus scilicet est: si quidem tinctionem huiusmodi baptismum uocare licet. Sed enim ille postea reliquis ecclesiæ symbolis atq; cæremonijs, quibus ad eum modū tincti iuxta ecclesiæ sanctiones uti solent, minimè dignus est habitus: † neq; quum cōualuisset, signaculū ab episcopo deinde recepit. * Porrò quum mystica huiusmodi symbola nō sit sortitus, quomodo spiritum sanctū est assequutus? Sed & persequutionis temporibus, per timiditatem presbyteri honorem abiurauit. Postquā enim à diaconis rogatus est, ut periclitantibus fratribus, in tormentorum discrimine maximè auxilio indigentibus, ita ut sacerdotem deceret, præstò adesset: tantum abest ut illis sit obsequutus, ut cum indignatione magna se subduxerit, & de cœtero presbyter esse noluerit, aliud scilicet philosophiæ genus sequutus. Aliam quoque absurdam admodum rem in se admisit. Quum enim * oblationes offerret, qui mos sacerdotibus est, & iam ad distributionem panis peruenisset, data cuilibet parte sua, pro eo quòd cum gratiarum eam actione percipere debebant, iurare miseros coegit, utramq; enim percipientium manum comprimens, non prius eas remisit, quàm iuratum ab eis esset: (utar autem uerbis eius conceptis) Adiura mihi per sanguinem & corpus Domini nostri IESV CHRISTI, nunq; te à me discessurum, & ad Corneliū (Romanus hic fuit episcopus) reditur ū esse. Miseri aūt illi non prius q̄ acceperāt, degustarūt, q̄ se illi deuouerūt: & pro eo quod Amen, reuersuros scilicet se ad Corneliū profitētes, dicere debebāt, minimè se redituros dixerūt. Huius fraudē, malignitatē, & cacoethes hæresis, Maximus presbyter, & Vrbanus, qui bis liberrimè pro CHRISTO decertarūt, & ingētē ex cōfessione fructū tulerunt,

B

† Per antiphrasin uidelicet.

Nouatus fraudulenter episcopus creatus.

εἰκονικῇ ἐπιθέσει.

Nouatus dæmoniacus.

τὸ εἰς χριστὸν πιστεῦσαι πρόφασις ἦν.

Tales olim Clinici dicti.

Symbola & ceremoniæ baptismi. Euseb. lib. 6. cap. 43.

τούτων δὲ τῶν μυστικῶν μὴ τυχὼν πῶς ἂν ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν; Nice. τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχεν; Eusebius.

ποιῶν προσφοράς.

Nouatus factionis suæ populares iuramento, ut sibi adhærerent, in perceptione Eucharistiæ obstrinxit.

Nouatus æger in lecto baptisatus.

† οὔτε ὑπ' ἐπισκόπου ἐσφραγίσθη εἰσύστερον.

Confirmationem hoc nunc uocamus.

Ea tempestate laicis etiam Eucharistia in manus dabatur: quod postea in Ecclesia est mutatum.

A runt, preterea Sidonius & Celerinus, qui in eodem stadio decurrerũt, primi deprehenderunt: primiq; cũ eo congresſi, de eo triumphum in ecclesia egerunt. Ex eis autem qui suffragio & consecratione sua Nouatum episcopum ordinarant, unus non longè pòst ad ecclesiam reuersus, crimine per pœnitentiam & luctum abolito, receptus quidem, sed laici tantum ei concessa sors est, ac in episcoporũ eorum locum alij sunt suffecti.

Episcopis, qui Nouatum episcopum creant, dignitas adempta. Eorum autem unus, ubi pœnitentiã egit, ab ecclesia in ordinem laicorũ est receptus.

CAPUT IIII.

Haeresi ea longè lateq; uulgata, ingens erat tumultus: & multi orationibus scriptis, multi etiam alijs modis aggressi sunt fundamenta eius erroris euertere. Quæ uerò in epistola quadam Alexãdrinus Dionysius scripserit, audiamus. » Diui ipsi apud nos martyres, CHRISTI » nunc assessores, regniq; eius participes, participes etiam iudicij, & pro tribunali » cum eo sedentes, lapsos quosdam fratres sacrificiorumq; crimen sustinentes rece» perunt: conuersionemq; & pœnitentiam eorum uidentes, atque acceptam gra» tamq; fore ei existimantes, qui non uult mortem peccatoris, explorata ea atque » cõprobata in ecclesiam admiserunt, & ad eum modum receptis locum suum de» derunt, orationemq; simul & cibum cũ eis communicarunt. Quod nam igi» tur, fratres, nobis de eis consilium datis? quid faciendum putatis? suffragatores» ne & subscriptores illorum sententiæ erimus, iudiciumq; & gratiam eorum ser» uantes, benignos nos erga eos, quorum illi miserti sunt, exhibebimus? an iudi» cium eorum ueluti iniquum reprobabimus, atq; in sententiam eorum inquire» mus, benignitatemq; contristabimus, & quod bene est constitutum & ordina» tũ retractabimus, DEUMq; ipsum exacerbabimus? Hæc Dionysius, de eis qui per infirmitatem persequutionum temporibus lapsi fuerant, scripsit. Qualia ue- B rò & ad ipsum Nouatum ecclesiam Romæ perturbantem scripserit, æquum est ut hic proferatur. Quũ enim ille sub obtentu quodã, in nonnullos fratres schismatis & dissidij causam, perinde atque ab illis ad consilia cœptaq; eiusmodi, per uim descendere coactus esset, conferret, uide quæso quibus ad eum utatur uer» bis. Dionysius Nouato fratri salutem. Si inuitus, ut inquis, hoc consilij cepisti, » idipsum, si uoluntate & sponte tua in uiam redieris, declarabis. Et non minoris » martyrij laudis & gloriæ fuerat, imò meo iudicio etiam maioris, Ecclesiam non » scindere, quàm idolis non sacrificare. Hac enim parte alicui de una, eaq; sua ip» sius anima, suscipitur certamen: in illa autem, de ecclesia uniuersa martyrij subeũ» dus est agon. Proinde si uel persuaseris, uel coegeris fratres ad cõcordiam redi» re, * illustrior tibi ipso lapsu fuerit resipiscentia: & quùm erratum tibi uitio mini» mè uertetur, tum castigatio maximè laudi erit. Quod si illos parùm tibi obsequẽ» tes, in potestate tua nõ habes, tuam saltem ipsius animam seruans seruato. Vale» re te, quatenus pacem consectaris, in Domino, opto.

De lapsis, si pœnitentiã agant, in ecclesiam recipiendis.

Pœnitentes in ecclesia ad communionem cibi & precationis sunt loco suo admiſsi: ad Eucharistiæ autẽ perceptionem non statim, etc.

Dionysius Alexãdrinus fraternè Nouatũ ab errore in uiã reuocat, & ad resipiscentiam inuitat.

μεῖζον ἔγαι τὸ σφάλματος τὸ κατόρθωμα.

CAPUT V.

Nouatus aũt animi arrogantia transuersim actus, propalàm & impudenter magna libertate prædicãs docebat, nullam esse salutis spẽ reliquam eis qui persequutionũ temporibus lapsi essent, quãuis omnia quæ ad legitimam & ueram pertinent conuersionem & confessionẽ perfecerint. Nec contemnendã ad se pertraxerat atq; collegerat multitudinẽ, & plures ex uiris celebribus eius sequebantur errorem: qui per inflatas eorũ mentes, Catharos & puros seipsos uocabãt, à duce & imperatore diabolici examinis Nouato * turpiter & impurè ducti. Talẽ aũt ecclesiæ cladẽ latius serpentẽ, quũ ecclesiarum antistites, in primis uerò Romanæ Cornelius, & Carthaginensis † Cyprianus, (nõdum enim sacro martyrio coronatus fuerat) episcopi uiderent,

ῥυπαρῶς στρατηγούμενοι.

u 4 ille

† Rectè ergo Prudentius Cyprianum sub Valeriano & Galieno passum scripsit.

** Hoc tantū de Rom. concilio refert Euseb. lib. 6. cap. 43.*

re: in quibus * sexaginta fuere episcopi, presbyteri autē & diaconi longè plures. A
Nouati hæresis in pluribus prouincialibus Synodis dānata.
Celebrata quoq; alia seorsim in multis locis & regionibus concilia: quorum omnium calculo uno decretum est, Nouatū quidem, adhærentesq; ei episcopos, & quicūq; præterea inhumaniore sententia opinionē illorū cōprobarent, ab Ecclesia proscribēdos prorsus: lapsos aūt fratres admittēdos, humaniterq; tractādos esse, condignos pœnitentia exhibentes fructus. Satis hoc ostendunt Romanæ Synodi, atq; etiam eorum qui ante eam in Italia & Aphrica (in qua sacrorum antistes, ut diximus, Cyprianus fuit) coacti sunt conuentuū acta & decreta: nec nō Cornelij Romani episcopi, atq; etiam Cypriani, aliorumq; qui cū eo fuere episcoporum latinè composita scripta: certò confirmātia, omnibus tum uisum esse, ut & lapsis in persequutione subueniretur, debitumq; auxiliū impertiretur: & autor hæresis, ita ut par erat, unà cum omnibus sectatoribus suis per excommunicationem proscriberetur. Extat aliud quoq; scriptum Cornelij, in quo copiosè conuentus consulta exponuntur. Aliud item, quod ad Fabianū Antiochenū episcopum est datum, in quo res Nouati unà cum ipso describuntur. Vnde etiam pleraq; de ineptijs & detestationibus eius in nostrā hanc transtulimus historiā.

**** (margin)

Nouatiani excommunicati.

Pars epistolæ eius est apud Euseb. ut sup.

CAPUT VI.

** Alij Fabianū nominant.*

AD * Fabium eum, in Nouati sectā aliquantulū inclinantē, quem modò diximus, diuinus uir Dionysius scribens, plurima de pœnitentia disserit: & martyrū certamina iam inde ab initio discernēs, sicuti & nos exposuimus, atq; alia multa afferēs, admiratione quiddā dignum memorat, quod hoc quoq; loco tempestiuè referendū duxi. Vnum tibi, inquit, exemplum quod apud nos euenit, exponā. B
Serapion, qui in persequutione dijs sacrificauerat, pœnitentiam egit: et quum in Ecclesiam plenè receptus non esset, mori sine eucharistiæ cōmunione non potuit.
Serapion quidam nobiscū fuit senex fidelis, & qui sine crimine ad multū uixisset tempus, persequutionis aūt tempestate lapsus esset. Is sæpe quidem ut reciperetur obtestatus fuerat, sed nemo illi aduertit animū. Idolis enim sacrificauerat. Morbo uerò deinde oppressus, tres continuos dies sine uoce & sensu iacuit: paululū uerò uirib. recuperatis, quarto die nepotē ex filia ad se uocauit: &, Quādiu me tandē, inquit, ô fili, distinetis? accelerate quęso, & me q̄primùm absoluite, presbyterorūq; aliquē tu ad me uoca. His dictis, rursum obmutuit. Puer cursu ad presbyterū contendit: erat aūt nox, & ille æger decumbebat. Quapropter quū ad senem uenire nō posset, mandatumq; à me haberet, ut è uita decessuri, si opus esset, & maximè si antehac suppliciter precibus id flagitassent, ut scilicet eo meliore spe fatis cōcederent, a absoluerentur: paululū puero † Eucharistiæ dedit, infundere atq; instillare id in os seni iubens. Puer redit: quū non longe abesset, priusq; ad illū ingrederetur, erigēs se rursum Serapion, Venisti, inquit, fili? Presbyter quidē uenire ad me non potuit: at tu celeriter, quod iussus es perfice, & me dimitte. Instilauit ei puer Eucharistiā, & simulatq; ori eius infudit, atq; ille paululū id glutiendo demisit, cōfestim reddidit spiritum. An nō apertè conseruatus eò usq; in uita permansit, donec absolueretur, * peccatisq; per multa quæ egit bona opera extinctis, confiteri posset? Hæc de Serapione. Idem porrò Dionysius epistolā aliā de pœnitentia ad Ægyptios scripsit, in qua iudiciū suū de lapsis, ordines eorū & discrimina persequēs, exponit. Aliā rursum, eandē inscriptionē de pœnitētia habentē, ad Cononē episcopū Hermopolitā. Aliā preterea cohortatoriā ad ecclesiā Alexādrinā. Est item eius alia epistola ad Origenē, de martyrio. alia ad Laodicenses, quorū episcopus fuit Thelymidris: sicuti alia etiam de pœnitentia, ad Armenios, quorum ecclesię prefuit Meruazanes. Scripsit quoq; ad Corneliū Romæ episcopū, quum ab eo aduersus

a ἀφιέσθαι.

Olim morituris quoque Eucharistiæ communio permissa.

καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐξαλειφθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς.

Dionysij Alexandrini scripta.

** *Hippolytus Portuensis episcopus & martyr cum ad supplicium raperetur, ut est apud Prudentium, Respondit, fugite ô miseri execranda Nouati Schismata, Catholicis reddite uos populis. Vna fides uigeat, prisco quæ condita templo est, Quā Paulus retinet, quamq; cathedra Petri. Quæ docui, docuisse piget. uenerabile Martyr Cerno quòd à cultu rebar abesse Dei. Insigne retractationis seu reuocationis exemplum.*

† *Audio quòd dicant, mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neq; sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis uirtus & uiuifica gratia perpetua manet in illo. Cyrillus ad Calosyrium Episcopum.*

A uersus Nouatũ accepisset epistolam. Cui etiam significat, rogatum se esse ab Heleno Tarsi Ciliciæ, & à Firmiliano Cappadocum, nec non à Theoctisto Palæstinorum episcopis, ut Antiochenã Synodum adiret, ubi nonnulli obtinere atque confirmare Nouati hæresim conabantur. Indicat eidem illud quoque, Fabiũ quidem obdormiuisse, Demetrianum uerò pro eo ecclesiæ Antiochenę prefectum esse. De Hierosolymitano autem episcopo, ad eum hisce uerbis scribit: Admirandus ille Alexander in carcere feliciter est defunctus. Deinde & alias duas ad Romanos scripsit epistolas, alteram de pace, alteram de pœnitentia. Aliam item ad eos qui ibi fidem sunt confessi, Nouati opinioni adhuc adhærentes: & ad eosdẽ rursum, quum ad ecclesiam essent reuersi, alias duas. Ad alios quoque plures literis datis, plurimùm omnibus attulit utilitatis.

CAPVT VII.

Porrò quum Cornelius Romæ post tertium annũ Episcopatus sui decessisset, Lucius ei est suffectus: qui non integris septẽ mensibus ecclesia administrata, Stephanũ habuit successorẽ: ad quem Dionysius primam de baptismo scripsit epistolã. Cyprianus quippe Apher primus opinatus est, oportere eos qui ab hęresi cõuerterentur, lauacro expiari & recipi. Stephanus contrà, † nihil ea in re præter receptam consuetudinem nouandũ esse duxit: sufficere scilicet in eis ueteri more orationem solam, cum manuum impositione. Itaque ad eum ægrè dissensionem eam ferentem, Dionysius plurib. scripsit: & postremò certiorem eum facit, persequutione sopita, ecclesias omnes nouis rebus Nouati repudiatis, pacem inter se habere. Verba eius hæc sunt: Scito nunc, frater, Orientales, atque etiam ulteriores ecclesias, quæ antea dissidebant, ad unitatem esse redactas, omnesque ubique earum Antistites unanimes & consen-
B tientes supra modum de pace & concordia, quæ præter expectationem accidit, lætari. Demetrianum in primis Antiochenum, Theoctistum Cæsariensem, Mazabanem Aeliensem Alexandri defuncti successorem, Marinum Tyrium, Heliodorum Laodicensem, qui in locum Thelymidris surrogatus est, Helenũ Tarsensem, & ecclesias Ciliciæ omnes, Firmilianum, & Cappadociam omnem: præcipuos enim Episcoporum nominaui, ne epistola longior fiat, né ue multis uerbis sim molestior. Sed & uniuersæ Syriæ & Arabiæ: quibus semper aliquid suppeditatis doctrinæ, & nunc etiam scripsistis. Mesopotamia ipsa, Pontus, Bithynia, & (ut semel dicam) exultant ubique omnes, concordia & fraterna charitate glorificantes DEVM. Hæc Dionysius ad Stephanum. Ad Xystum autem, qui illi successit, secundam de baptismo epistolam idem dedit, Stephani & reliquorum iudicium in ea ostendens. Scripserat namque Stephanus prius de Heleno & Firmiliano, omnibusque finitimis populis, se cum illis nõ communicaturum, eam ipsam ob causam, quòd hæreticos rebaptisarent. Et considera, inquit, magnitudinem rei. Certum enim est, de ea in maximis Episcoporum conuentibus, ut audio, decreta esse facta: uidelicet, ut qui ex hæreticis per pœnitentiam conuertuntur, primùm de recta fide per catechesin instituantur, deinde abluantur, ueteris & impuri fermenti deponentes sordes. Et paulo pòst: Quin & dilectis nostris cõpresbyteris Dionysio & Philemoni, qui antehac suffragatores Stephani fuere, quum ad me de hisce rebus scripsissent, prius quidem paucis, nunc autem pluribus respondi. Et de baptismo nunc hactenus. De hæresi autem Sabellij, quæ tum emergebat, mentionem faciens: De dogmate, inquit, quod Ptolemaide, quæ una ex quinque ciuitatibus est, recens orto, impio prorsus, quippe quòd multam blasphemiam in omnipotentem DEVM, patrem Domini nostri IESV CHRISTI, multam infidelitatem in unigenitum eius filium, primogenitum omnis creaturæ, inhumanatum VERBVM, insensibilitatem autem Spiritus sancti continet,

Cyprianus ab hæresi resipiscentes, rebaptisandos censuit.

† μὴ παρὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος νεωτερίζειν.

Huic restitit Stephanus Ro. Pontifex.

Dionysius Alexandrinus ad Stephanũ episcopum Rom. de concordia Ecclesiarum.

Idem ad Xystũ Ro. Episcopũ, de hæreticorũ resipiscentium baptismo.

Idem de Sabellij hæresi.

Negauit is, Christũ filium Dei, & primogenitũ omnis creaturæ esse: simulque spiritus sancti intellectum ademit.

continet, quũ * utrinq; ad me peruenissent, & decreta, & fratres disputaturi, quæ A dam scripsi pro uirili mea, Deo suppeditante, explanatius exponens omnia.

** ἐλθόντων ἑκατέρωθεν πρὸς ἐμὲ καὶ προγραμμάτων καὶ τῶν διαλεξομένων ἀδελφῶν.*

CAPUT VIII.

IN tertia epistola de baptismo, quam ad Philemonem presbyterum Romanum scripsit, hæc refert: Ego uerò etiam in scriptis & traditionibus hæreticorum lectione uersatus sum, opinionibus eorum impurissimis aliquantum animum meum polluens: utilitatem aũt illam ab eis capiens, ut facilius eos apud me ipsum refellã atq; repudiem, magisq; etiã execrer ac detester. Atq; equidem frater quidam presbyter, ab eis legendis me arcebat, quòd uereretur, ne in cœno maliciæ unà cum illis inuoluerer, neue anima mea noxam & perniciem contraheret. Eumq; quum uera dicere sentirem, uisio quædam diuinitùs exhibita, & uox me confirmauit. Disertè namq; & clarè mandauit, dicens: Omnes uersato, quos in manus acceperis, libros. disquirere enim, castigare, & explorare omnia potes, quæ tibi etiam ab initio fidei complectendæ causa fuit. Visionem eam accepi Apostolicæ uoci congruentem, quæ firmioribus dicit: † Estote spectati atq; probati trapezitæ. Deinde quum quædam de hæresibus omnibus dixisset, talia infert:

Dionysius etiã in hæreticorũ libris uersatus.

Ea in re uisione est cõfirmatus.

† γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται. Euseb. lib. 7. cap. 7. Omnia legite, quæ bona sunt tenete. Rufin.

Vtile est hæreticorum nosse opiniones.

CAPUT IX.

HAnc ego regulam & formam, à beato nostro Papa Heracla accepi. Ille siquidem quosdã ab hæresibus reuertentes, quòd ab Ecclesia defecissent, seu potius nõ defecissent, sed quòd conuenire & cõmunicare quidem nobiscum uideretur, indicati autem fuerant * quendam aliena docentem consectari, qua de causa ab ecclesia erãt repudiati, obtestantes eos nõ prius admisit, quàm publicè quæ ab aduersarijs audiuissent, omnia exposuissent.ᵃ Et tum primùm ad ecclesiã eos perduxit, nihil prorsus in eis opus esse baptismo alio iudicans: sacrum enim id lauacrum antehac ab eo obtinuerant. ᵇ Ac quæstione hac pluribus tractata, ita infert: Didici illud quoq;, non solum nunc Aphricanos hoc perperàm induxisse, sed & ab eis qui dudum ante nos episcopi in frequentissimis ecclesijs fuere, in conuentibus fratrũ Iconij & Synadæ, & præterea apud multos ita decretum fuisse. Quorum consilium rejciens, in contentionem & rixandi studium eos conijcere supersedeo. Non enim mouebis, inquit, terminos proximi tui, quos constituerũt patres tui. Quartam autem quam ad Dionysium Romanum de baptismo dedit epistolam, quum adhuc is in presbyterorum ordine esset, scripsit: quem Dionysium Romanum eximium & admirandum quoq; fuisse, satis ex nostri istius Dionysij scriptis colligitur. Porrò in epistola quam ad eum dedit, sic etiam Nouati meminit: Nouatum iustis profectò de causis odimus, qui Ecclesiam discidit, fratresq; quosdam ad impietatem & blasphemias pertraxit, & impurissimas de DEO doctrinas inuexit. Nam benignissimum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, ut immisericordem, more sycophantæ traducit. Ad hæc, sacrum abolet lauacrum, fidem Christianam & confessionem euertit: & Spiritum sanctum ex hominum cordibus, si qua spes esset ut uel in eis maneret, uel ad eos reuerteretur, prorsus propellit. In quinta uerò epistola ad Xystum Romanum data, dum multa contra hæreticos scribit, eiuscemodi quiddam sibi accidisse, hisce uerbis refert: Sed enim, frater, consilio indigeo, & sententiam iudiciumq; tuum requiro, posteaq; huiusmodi quædam apud nos res accidit: uereor enim, ne halluciner. Fratribus quippe cõgregatis, fidelis quidã iamdudũ ante meam etiã, imò quoq; (ut opinor) ante beati Heraclæ electionem habitus, quum in cœtum nostrũ uenisset, & eos qui tum baptizarentur

** ἑτεροδιδασκαλούντων.*

a Inde est, quòd hucusque resipiscentes ab hæresi propalàm in ecclesia per recantationem, siue reuocationem, errorem suum cõfitentes exponunt.

b Improbat Dionysius resipiscentiũ hæreticorum anabaptismum.

Nouatus Christum Iesum immisericordẽ facit.

Frater quidam non ritè ab hæreticis baptisatus, ut rebaptisaretur, à Dionysio petijt: sed id non obtinuit.

A zarentur uideret, interrogationesq; & responsiones eorũ audiret, accessit ad me flens, seipsumq; complorãs, atq; ad pedes meos prouolutus: confitens quidẽ & abiurans baptismum, quem ab hæreticis susceperat, nõ talem eum esse prorsus, neq; quidq; cum hoc habere cõmunionis dixit, quin etiam blasphemijs illũ refertum esse asseuerauit. Animam uerò suam admodum compunctã esse, seq; non audere oculos suos ad DEVM, propter nefariam impuritatem scilicet dictorum factorũq; illorũ quib. initiatus esset, tollere dicens, obtestabatur ut reciperetur, & ad purissimum baptissimi nostri lauacrũ gratiamq; admitteretur. Quod sanè ego facere non ausus, dixi sufficere ei tam diuturnam nobiscum communionem, qui gratiarum actione exaudita, simul nobiscum Amen accinuerit: quiq; mensæ assistens manus ad exceptionem sancti alimenti porrexerit, & id susceperit, corporisq; & sanguinis Domini nostri IESV satis longo tempore particeps fuerit. Proindeq; minimè faciendum putaui, ut hæc denuò à principio retexerem atq; renouarem. Bono autem animo eum esse iussi, & confidere, firmaq; fide & conscientia bona ad communionem sanctorum mysteriorum accedere. Ille autem neq; luctui modum fecit, neq; præ timore & tremore ad mensam accessit. Atq; ægrè tandem eò est cohortationibus perductus, ut orationibus assistere sustineat. Alia quoq; extat ad Xystum epistola, in qua multa de hac quæstione uerba facit. Itidem & alia de Luciano, & de quęstione eadem ad Dionysium Romanum episcopum data. De Dionysij epistolis in causa baptismi, satis.

In manus olim communicantibus Euchari stia data.

CAPUT X.

Valerianus post Gallum imperio suscepto, primùm clemẽs & bonus uisus est, atq; erga homines DEI beneuolus atq; benignus. Neque enim alius quisquã, qui ante eum fuerant Imperatorũ, in illos propen-
B sior humaniorq; fuit, ne illi quidẽ qui manifestò Christianismũ erãt complexi. Adeò se ab initio mitem & placidum nobis præbuit. Tota namq; domus eius, diuini numinis cultorib. plena erat: eaq; prorsus nihil aliud quàm DEI ecclesia esse uidebatur. Sedenim magorum Aegyptiorum sectæ princeps & doctor, imposturas & præstigias magicas docens, ei persuadet, ut sanctos uiros nõ tantũ domo sua exigat, & quàm lõgissimè repellat, sed ferro quoq; tollat, ut qui artibus incantationibusq; illorũ obstarent & resisterent. Restabãt enim adhuc, qui perniciosorum pestiferorumq; dæmonũ actiones uisas tantum aut auditas reprimerent. Talibus igitur consultorib. usus, CHRISTVM confitẽtes crudelissimè persequutus est: & ad sceleratissima sacra animũ adijciens, impias obtulit uictimas, pueros miseros occidens, infelicium parentum liberos inhumanissimè sacrificans, recens edita uiscera diuidens, & creaturas DEI in minutissimas partes concîdens. Atq; his rebus felicẽ se & beatum fore est opinatus. Quapropter & Ecclesiæ hostis factus est, & indignum se benignitate DEI effecit. Ita scilicet magnam is quoq; cõcitauit persequutionem. Et qui temporibus eis, certaminibus obeundis sunt conflictati, si ad plenum omnes referri deberent, peculiari illi indigerent historia. Tũ sanè & Dionysius, quem diximus, malo eo inualescente, quum Aemylianus præfectus Aegyptum prouinciam teneret, pro tribunali causam dixit: & cum eo Maximus presbyter: præterea duo diaconi, Faustus & Eusebius: & cum Chæremone alter * quidam. Et quum ij unà cum Hierarcha suo sacrificare iussi essent, renuerunt id primùm, deinde Christianos se esse, fieriq; omnino non posse ut DEVM alium uel timerent uel colerent, professi sunt. Hunc namq; esse qui cœlum & terrã cõdiderit: & qui Principibus, designatis certisq; temporibus, in terris potestatem & imperium concedat. Hæc atq; alia quum ab eis afferrentur plurima, Aemylianus in sententia perstitit: & quum se hoc illis persuadere non posse uideret, nulla interposita mora, Dionysium, quantumuis morbo

Licin. Valerianus Galli Hostiliani succeßor, Christianorum primùm fautor eximius.

Seductus deinde à magis Aegyptijs, ad nefanda est delapsus sacra.

Humanæ uictimæ.

Idẽ acerrimus Christianismi hostis & persequutor.

Aemylianus Aegypti præfectus.

** Fuit is ex urbe Ro. frater. Euseb. li. 7. ca. 11.*

Omnis potestas à Deo est.

Dionysius cum quibusdam fratribus apud eũ præfectum causam dicit.

Idem semel atque iterum relegatur.

morbo correptũ, in solos quosdã & à frequentia hominũ longè dissitos locos in A Libyã relegauit. Ad quẽ permulti ex urbe, non paucissimi uerò etiã ex Aegypto conuenerũt, atq; ibi cũ eo doctrinã fidei eius addiscẽtes mãserunt. Deinde uerò ad longè duriorẽ grauioreq; erumnã, in regionẽ cui nomẽ est Cephro, & locum Colythiũ dictũ, exul est deportatus. Porrò beatus Dionysius aduersa omnia magno fortiq; pertulit animo. Nec minus & fratres quidã cõtinua cõsuetudine sua loci asperitatẽ lenierunt, consolationisq; pietatẽ ei præstiterunt. Qui uerò accuratius cognoscere uolunt, quæ ea persequutionis tempestate, nõ ipse tantum Dionysius, sed alij etiã innumeri fratres aduersa pertulerint, ij legere poterunt, quæ ipse ad temporis sui episcopũ quẽdã, nomine Germanũ, obtrectatorẽ eius, scripsit, ita exorsus: Stultus sanè atq; insanus fuerim, si necessitatẽ eã mihi imponã, ut admirandã de me DEI curã atq; dispositionẽ scriptis persequar. Sedenim quũ (sicuti scriptura ait) arcanũ regis celare pulchrũ sit, opera aũt DEI deprædicare gloriosum, ad narrationem rerum propius accedam: & cætera.

Fratres, exilij eius comites, & socij.

Reperitur hoc scriptum apud Euseb. lib. 7. cap. 11.

CAPUT XI.

Martyrium Prisci, Malchi, Alexandri.

VAleriana autem persequutione plurimi quidem alij martyrij coronã tulerunt. Cæsareæ aũt Palæstinæ, tres fortiter cum laude magna confessionem CHRISTI perferentes, in diuino decurrẽre stadio, ad bestias damnati. nomina eorum sunt: Priscus, Malchus, & Alexander. Ii dicuntur in agro habitantes, seipsos ut segnes & ignauos, in re omniũ pulcherrima accusasse: quòd scilicet diuinis propositis præmijs, per socordiam ea arripere negligerent: martyrij coronam designantes. Itaq; re sic pulchrè deliberata, confestim festinabundi Cęsareã contenderunt, & apud iudicem de professione CHRISTI, quæ opus erant, dixerunt: ac mox bestijs obiecti, felicem sunt consequuti finem. In eadem urbe fœmina etiam quædam Marcionis sequuta hæresim, ut fertur, eodem est certamine defuncta. B

Fœminæ item Marcionis hæresim sequutæ.

CAPUT XII.

Valerianus in Rhetia à militibus, Galienus eius filius Romæ à Senatu, Augusti creati, æqua potestate imperiũ obtinuerunt.

Galieni pro Christianis rescriptum.

VAlerianus autem ad eum modum transuersim raptus, non diu persequutionem cõtinuauit. A' barbaris enim captus, & in seruitutem redactus, * imperium ad filium Galienum transmisit. Qui pro humanitate sua statim edictis promulgatis, Christianorum persequutionem inhibuit, liberiusq; Verbi antistitibus stata solitaq; officia sua peragere permisit. Literæ eius in hæc ferè uerba sunt conceptæ: Imperator Cæsar, Publius Licinius Galienus, Felix, Pius, Augustus: Dionysio, Pinnæ, & Demetrio episcopis: Officium & benignitatem liberalitatis meæ per terrarum orbem omnem produci imperaui, ut ex locis omnibus, in quib. piè diuina colũtur, decedatur. Quapropter & uos rescripti mei exemplo uti potestis, ut ne quisquam uobis sit grauis & molestus: & id quoad eius fieri potest, à uobis adimpleatur, quod à me dudum est permissum. Itaq; Aurelius Cyrenius summi † ordinis præfectus, constitutionem à me promulgatã seruabit. Circumfertur etiam alia eius constitutio ad Episcopos alios data, per quam, ut Christiani loca cœmiteriorum suorũ reciperent, permisit. Talis quidẽ Galienus fuit. De quo Dionysius hęc quoq; refert: † Atq; ille a eorum qui ante se fuerunt Imperatorum, b hũc quidem deserens atq; destituens, c illum uerò cum impetu inuadens, cum omni genere suo funditùs statim

τάγματος, Niceph. πράγματος, Euseb. lib. 7. cap. 13.

Cœmiteria Christianorũ.

a Macrinum siue Macrianum designat.

b Galienum.

c Aureolum.

* *Valerianus in Mesopotamia à Persarũ rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos in seruitute consenuit. Et quàm diu uixit, rex eius prouinciæ, ceruici eius insistens, equum conscendere solitus est. Eutrop. Idem Tammerlanes Scytha in Baiazethe Turca fecit.*

Galienus imperauit annos sex cum patre Valeriano, nouem solus. Eo tempore multi in diuersis prouincijs per seditionem creati imperatores. in quibus Macrinus fuit, qui in Illyrico unà cum filio est interfectus. Odenatum autem ipse Galienus consortem imperij fecit, &c.

† *Macrianus, Galieno negligentius rempub. administrante, imperium in Oriente arripuit: deinde in Illyrico cum Aureolo, qui & ipse contra Galienum imperium sumpserat, duce Domitiano manum conseruit. Sed uictus cum filio Macriano est, & exercitus omnis Aureolo deditus. Vterq; etiam & pater & filius cæsus, sicuti & alter filiorum eius ab Odenato in Oriente est interemptus. Iul. Capitol. in Galieno.*

A statim dispeɼijt. Declaratus autem, cõmunibusq́ suffragijs ab omnibus renunciatus est Galienus, uetus simul & nouus Imperator. Quũ enim ante eos fuisset,
,, post eos quoq; existit. Iuxta id quod ad prophetam Esaiam est dictum : Quæ à
,, principio fuere, ecce ueniunt, & noua sunt quæ nunc exoriuntur. Quemadmo-
,, dum enim nubes radios solis subiẽs, & ad breue tempus eum umbra obiecta ob
,, scurat, & præ eo prominet: deinde uel prætereunte uel euanescente nube, sol si-
,, ue subortus seu præortus resplendet : ita Macrinus imperiũ Galieni, cui præfe-
,, ctus fuerat, per tyrannidẽ inuasit. Atq; ille quidẽ nunc non extat, quandoquidẽ
,, nihil erat: hic aũt itidem, ut antea fuit, constat: & imperiũ eius, perinde atq; seniũ
,, deposuisset, & adhærens sibi uitium repurgasset, floridius etiam nunc uiget, lon
,, giusq́ multo ubiq; spectatur, auditur, frequentatur. Hæc de illo Dionysius.

CAPUT XIII.

Martyriũ Marini militis.

κλῆμα τοῦτο ἐκάλουν: Nic. τιμή τις ἐστὶ παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους γίνεσθαι, τόπου σχολάζοντος. Eusebius lib. 7. capite 19.

Spartianus in Hadriano, uitẽ pro Cẽturionatu accipit.

EO tempore, quum pax ubiq; esset, Cæsareæ Palæstinæ Marinus quidam opibus, genere & dignitate clarus, pro CHRISTO capite plexus est, per talem causam. Vocabat eum disciplinæ militaris ordo ad honorem, Romanorum more, maiorẽ, gradumq́ dignitatis altiorẽ. †(ui tem uocabãt: & eam qui cõsequebantur, Centuriones fiebant) Et iam honorẽ talẽ recepturus erat, quũ alius æmulationis studio ad tribunal procedit, minimeq́ cõuenire criminando asserit, ut is Romanã dignitatẽ consequatur, qui Christianus sit, & Imperatoribus nõ sacrificet: proindeq́ ordinẽ eum sibi potius deberi contendit. Ibi Achæus iudex id iniquè tulit, Marinumq́ an in sententia perseuerare pergeret, interrogauit. Atq; ubi constantẽ eius in CHRISTVM animum, firmamq́ affectionẽ uidit, tres ei ad deliberandum extra iudicium concesit horas. Atq; eum sic exeuntẽ, Theotecnus eius loci episcopus manu apprehensum, in ec

B clesiam deducit, sermonesq́ cum eo, quos opus erat, confert. mox etiam in sacratiorem templi locũ admittit, tunicaq́ eius diducta, ensem quo accinctus erat, ei demõstrat, simulq́ sacrũ Euangelij librũ productum in medio proponit: optionemq́ ei, ut utrũ uellet, acciperet, permittit. Porrò, postquã ille statim dextram ad librum ipsum accipiẽdum extendit, precatione martyrẽ armatum producit, eumq́ ut magis DEO obtemperando quàm hominibus adhæreret, cohortatur. Facile enim eum ab illo cõfortatũ, quæ maximè desideraret, consequuturũ esse. Illumq́ sic cum pace dimittit. Atq; ubi constitutum uocaret tempus, & præco martyrem rursum citaret, asistẽs ille, maioremq́ quàm antea pro CHRISTO alacritatem ostendens, extemplò inde ad mortem est abductus, & truncatus.

Theotecnus episcopus Marinum ad martyriũ pulcherrimè, sine oratione, libro Euangelico exhibito, cohortatur.

CAPUT XIIII.

Asterius Senator Rom. corpus Marini magnificè sepelit.

VErumenimuerò Asterius, uir apprimè DEI amans, Senator Romanus, claro loco natus, copiosus, & magno ab Imperatoribus in precio habitus, proindeq́ propter nobilitatẽ & opes nemini ignotus, morti martyris affuit: & mox preciosis allatis uestibus, sacrum illud tabernaculum in humeros sublatũ, & (sicuti decebat) inuolutũ, sanè quàm splendida & magnifica dignatus est sepultura. Huius uiri alia quoque plura sunt memoratu digna facinora. Quod uerò is Cæsareæ Philippi, quam Phœnices Paneadem uocãt, fecit, referre in historiam nostrã non intempestiuũ est uisum. Propinquũ ei urbi montẽ esse ferunt, qui Panius dicitur. ad radices eius fontes sunt uberiores, unde etiam Iordanẽ profluere dicunt. In eos fontes, patrio quodã more acco læ celebri festoq́ die congregati, uictimã dæmoni nescio cui proijcere solebant. quæ quòd mirificè derepẽtè ui & opera efficacis illius dæmonis disparebat, pro miraculo ingẽti ubiq; ea res est celebrata. Et quũ aliquando ibi adesset Asterius,

Idem Asterius Cæsareæ portentosum dæmonis miraculum cohibet & abolet.

Iordanis fontes.

ſimulq́ id quod fiebat uideret, hominesq́ eo conſternari animaduerteret, miſeratus primùm errorē eorum: deinde ſublatis in cœlum manibus, rerum omniū DEVM inuocat, ut quùm ſeductorem populi dęmonem illum aquis innatantem diſpelleret, tum fraude & errore tanto miſeros illos liberaret. Et ille quidem ſic orabat: cōfeſtim uerò hoſtia illa ſubnatans emerſit. Ita miraculum id, hominūq́ de eo portentoſa opinio, adeò eſt ſublata, ut deinceps nihil quicquam eiuſmodi in eo loco ſit factum. A

CAPUT XV.

Mulier ſanguinis profluuio laborans in Euangelio, Cæſarienſis fuit. Ea monumentum & ſtatuā Chriſto Cæſareæ pro ædium ſuarum foribus crexi.

QVandoquidē aūt Paneadis meminimus, nec aliam quandam hiſtoriam prætermittendam eſſe duximus, dignā illam quæ ſit in ore omnibus. Ex hac enim urbe fama fert ortā fuiſſe mulierem illam, quā ſanguinis profluuio laborantem, fimbriæ CHRISTI ad tactu ſanationem rapuiſſe, diuinorū Euangeliorum teſtatur ſcriptura. Ibi domus quoq́ eius magnifica adhuc uiſa eſt, ſimulq́ admirandum tropęum & monumentū collati in eam beneficij SERVATORIS permanſit. Pro foribus namq́ domus eius in columna quadam æreæ duę ſtatuæ ſtabant ſublimes: quarum altera, genibus flexis, manibusq́ protenſis, fœminæ habitu, ſupplicantis faciē præ ſe tulit: altera aūt ex aduerſo collocata, directo uiri ſtatu, diploide cum decenti quadam grauitate amicti, manū inclinatæ fœminæ porrigere uiſa eſt. Ad huius pedes in ſtatuæ ipſius baſi herba excreſcere, quæ quum ad fimbriā æreæ diploidis pertigiſſet, nō altius progrediebatur: eamq́ ueluti ſacram fimbriam tangens illa, præſens aduerſus omne genus morborū auxilium habuiſſe dicta eſt. Statuā porrò iſtam à muliere illa ſanguinis profluuio laborante, ad CHRISTI formā & habitū conflatam eſſe, uera certaq́, quę ad nos peruenit, hiſtoria tradidit. Atq́ ea ad Iuliani uſq́ tempora perdurauit. Neq́ adeò mirū uideri debet, qui aliqd beneficij olim à SERVATORE noſtro accepere, eos per eiuſmodi monumenta grati erga eum animi memoriam reliquiſſe. B

Sub ea ſtatua herba ἀλεξιφάρμακος excreuit. Euſeb. lib. 7. cap. 14.

CAPUT XVI.

Vſus ſacrarum imaginum.

Lucas eas primus pinxit.

QVum etiam ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ipſiusq́ adeò CHRISTI, & quæ eum ſupra naturæ captū mirificè genuit Virginis matris, coloribus adumbratas imagines, plurimas ad hūc uſq́ diem conſeruatas eſſe norimus. Ac Lucas quidē Apoſtolus primus ipſas accuratè, opus id exorſus, manib. ſuis depinxit: deinde uerò ex ueterib. alij quoq́ uiri, pro eo atq́ par erat ueluti ſeruatores ſuos in ſignis & picturis ſeruantes, idem fecere: ethnica quidem illi fortaſſe conſuetudine ducti, & morem eum colere ſoliti, abſq́ tamen neceſſaria * obſeruatione obtinere id tradiderūt. Sed eccleſia inde acceptū magis ac magis adauxit, (prouidentia DEI curante atq́ diſponente) nō modò effigies & ſtatuas, uerumetiā ueſtes, baculos, & lectos ſanctorū illorum uirorum conſeruans, ad memoriā eorum ſempiternam. Sicuti & Iacobi thronū ad multa tempora ſeruatum eſſe ſcimus, quem fratrem ipſum Domini, primū Hieroſolymorū epiſcopū, ab ipſo CHRISTO & Apoſtolis creatū eſſe, ſacra monumenta tradidere. Venerati ſunt enim hunc ſucceſſores eius, aſſeruatū: ſatis apertè declarantes, quo cultu & ſtudio Deo dilectos uiros ſint proſequuti. Quemadmodum id ad nos quoq́ eſt tranſmiſſum, apud quos multa etiam memoriæ gratia aſſeruantur. Verùm de his hæc dicta ſufficiant.

ἀπαραφυλάκτως οἷα σωτῆρες. Nicep. ἀπαραλλάκτως, Euſebius, ut ſuprà.

Vſus defunctorum ſanctorū monumentorum.

Thronus Iacobi fratris Domini.

CAPUT XVII.

Gregorius epiſcopus Neocæſarienſis Mirificus.

GAlieni temporibus ſimul & doctrina & miraculis ingentibus floruit Gregorius, cum fratre Athenodoro eccleſias in Ponto gubernās. Ipſi aūt Neocæſarienſis obtigerat epiſcopatus, & ab efficacia miraculorū

edendo-

A edendorum cognomen * Mirifici. Græco autem patre genitus, in fide maximè profecit: & Alexandriæ Origeni operã dans, sacras atq; profanas literas summè addidicit. Vbi meretricula, quę calumniæ causa ad eum uenerat, à dæmone correpta, per oratione eius sanatione est consequuta. ** ecclesiæ aũt pręfectus, quũ Phædimus ei Amasænus episcopus manus imposuisset, rupem ingentẽ collis instar, quũ ad eam esset perductus, oratione sola mouit, & in alium transtulit locũ. Deinde sacerdotẽ profanũ templi custodem, † eiecto atq; recepto dæmone, ad CHRISTI fidẽ pertraxit. Et lacũ quendam, de quo fratres duo ingenti cõtẽtione decertabãt, siccũ aridumq; reddidit. Præterea Lyci fluminis undas perniciosas repressit, scipione suo defixo, qui hucusq; in ingentẽ excreuit arborẽ, & à uiatoribus ibi cernitur. Iudæũ quendã, qui mortuũ se esse simulauerat, reuera mortuum effecit. Et quũ eum aliquando quidã persequerent, in arborẽ transformatus, ita orationi intendens cõstitit, ut à nemine uideret. Pestilentiam infidelibus cõciliauit: & fœminã quandam, quæ ad fidem accesserat, à morte liberauit. Huic DEI mater apparẽs, per Ioannẽ Euangelistam, professionẽ fidei nostræ, quantũ ad Theologiã & diuinitatis rationẽ pertinet, scriptã exhibuit. Ad multam autem peruenit senectutẽ, & ad Diocletiani usq; [a] tẽpora durauit, gratiarũ actionis uoces edere solitus, q urbẽ frequentissimã, & infidelitatis plenissimã, ad contrariũ professionis fidei redegisset statũ. Quantũ enim ibi eorum adueniens repererat, qui ante se fidẽ receperant, tantũ eorum qui in infidelitate perseuerarẽt, moriens numerũ reliquit. Hæc breuiter & cõpendiosè de admirãdo Gregorio sint dicta.

* θαυματουργοῦ. Mirifica eiusdem facta.

** ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας τεθεὶς, Φαιδίμου αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπιβαλόντος, &c. ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν ἤγετο λίθον, &c. Nice.

† τῇ τῶν δαιμονίων ἐκβολῇ τε καὶ εἰσβολῇ. Euseb. li. 7. cap. 25. Rufi. interprete.

Quum ecclesia in quodam loco arctissimo inter montẽ et fluuium posito construi deberet, & spaciũ sufficiens non esset, ipso sancto in orationibus pernoctante, mane facto, inuenta est rupes tãto spacio loco cessisse, quantum erat cõpetens pro ipsa Ecclesia fabricanda. Hier. de Viris illustr.

Theologia hæc reperitur apud Rufinũ, Ecclesi. hist. Eusebij lib. 7. cap. 25.

CAPUT XVIII.

Dionysius autem Alexandrinus, nondum pace ecclesijs à Galieno reddita, ad eas quas diximus de pœnitentia & baptismo, alias quoq; de Paschate † festas cõposuit epistolas. Quarũ unã quidẽ ad * Flauianum dedit: aliam ad Didymũ & Domitium, in qua etiã octo annorũ canonẽ exponit, nõ aliàs quàm ęquinoctio uerno Pascha celebrari oportere astruens. Aliam rursus ad presbyteros Alexandrinos, atq; diuersas alias ad alios scripsit. Pace porrò exorta, ab exilio Alexandriã redijt. Ibi seditione & tumultu ciuili excitato, quoniam Episcopali munere suo fungi non potuit, fratribus scilicet in alterutram partem factionis inclinatis, ipsis Paschæ ferijs ex ipsa Alexandria uelut exul per literas cum eis est collocutus. Dedit quoq; ad Hieracem Aegyptiũ episcopum festas siue Paschales literas, in quibus seditionis Alexandrinæ mentionem faciens, ad hunc modum scribit:

Dionysij Paschales epistolæ.

† ἑορταστικάς.

* Euseb. Flauium habet, libro 7. cap. 20. Idem, post æquinoctiũ uernum, μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. Ibid.

Idẽ ab exilio Alexandriã reuersus.

CAPUT XIX.

» Qvid ego admirer difficile esse, cũ eis qui magna locorũ intercapedinę
» à nobis sunt dissiti, per epistolas agere? quũ in dubiũ uenerim, quomo-
» do ipse mecũ colloquar, & ipse animę meę consulã? Ad ipsa enim ui-
» scera mea, hoc est, ad fratres qui eiusdem sunt contubernij, eiusdem a-
» nimi, eiusdem uitæ instituti, & eiusdẽ ecclesiæ, epistolis opus est: easq; quomo-
» do perferri curẽ, durum & propè impossibile est. Facilius namq; aliquis non di-
» co in longinquũ exilij locũ, sed ab Oriẽte ad Occidentẽ trãsierit, quàm Alexãdriã
» ex ipsa Alexandria peragret. Longè quippe solitudine illa deserta atq; inuia, quã
» duabus ætatibus seu generationibus filij Israel pertransierunt, periculosior & im-
» peditior est mediæ ciuitatis uia: & mari item illo, quod illi diuisum, & in parietũ
» formam redactũ, latè habuerũt peruium, in quorum etiam quasi publica uia Ae-
» gyptij sunt submersi, quieti & tranquilli portus nostri facti sunt procellosiores:
» ita ut frequenter propter eas quæ in illis fiunt cædes, rubri maris speciem præ-
» beant. Qui uerò per urbem ipsam profluit amnis, aliquando quidem solis illis

Paschalis Dionysij ad Hieracem episcopũ Aegyptiũ epistola, de calamitatibus Alexandrinæ urbis, propter seditionem ciuilem.

Cædes in urbe & portubus.

a Imò alia etiam eius miracula sub Constantino Magno referuntur infrà lib. 8. cap. 35.

Nilus exiccatus. *Idem diluuio exundans.* *Idem sanguinolentus.* *Aeris infectio.* *Pestilentiæ.*

A

& inaquosis locis, per quos Israel incedens usq; adeò siti est pressus, ut ad clamorem & uociferationē Mosæ, ab eo qui solus admirāda facit, ex altissima & durissima rupe unda profluerct, uisus est multo aridior sicciorq;. Aliquādo autem in tantū exundauit, ut uicinā regionem uniuersam, uiasq; & agros omnes diluuio obruerit, eamq; quæ sub Noe fuit, se aquæ inundationē adductur ū esse minatus sit. Semper equidem cruore, cædibus, ciuiumq; submersorū suffocationibus infectus fluit, & cōtaminatus: qualis ille Pharaonis per Mosen in sanguinē conuersus, & sanguinem olens fuit. Quæ uerò fluminis eius quod repurgat omnia, reperiet expiatrix unda? Quomodo etiam immēsus & hominibus impermeabilis Oceanus, huic superfusus, amarum hoc deteret atq; abolebit pelagus? Aut quomodo ingens ille fluuius ex Edem, in quatuor ad quæ est designatus regna profluens, si in unam terrā Geon traducatur, cruentā abluet saniem? Quomodo denicp aer, à cladium ubiq; tantarū impurissimis exhalationibus infectus atq; pollutus, purgabitur? Tanti à terra uapores, à mari uenti, à fluuijs auræ, à portubus crassiores nebulæ feruntur, ut tabescentibus ac diffluentibus, in omnibus subiectis elementis, cadaueribus, cruore roret. Et admirantur adhuc & dubitant, unde continuæ proueniant pestilentiæ, unde graues morbi, unde omnis generis calamitates, unde tot & tam uarij hominum interitus? Quid ita tam ampla ciuitas, nō tam frequentes iam habeat incolas, si eos ab infantibus ipsis usq; ad senes decrepitos recēseas omnes: q̄ antea eorū tantū, quos a crudæ senectutis uocabat, fouit? Aliorū porrò à quadragenarijs usq; ad septuagenarios tanta antehac fuit multitudo, ut illorum numerū nunc non suppleant, quū eis accenseantur & attribuantur, ad publicā percipiendam annonam, qui quatuordecim annorū sunt, usq; ad octogenarios. Sic qui olim erant decrepiti, eorum nunc quasi b æquales sunt facti, qui c uultu maximè sunt iuuenili. d Et quū in terris semper diminui atque cōsumi genus hominum conspiciant, internecione omnium indies gliscente atq; grassante non contremiscunt.

B

Hominum Alexandriæ mira paucitas.

c οἱ ὄψ ἑ νεώτατοι.

d καὶ οὕτω μειούμενον ἀεὶ καὶ δαπανώμενον ὁρῶντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος, οὐ τρέμουσιν, αὐξομένης καὶ προκόπτουσης τῆς παντελοῦς αὐτῶν ἀφανισμοῦ.

a ὠμογέροντας.

b ἡλικιῶται.

CAPUT XX.

Post seditionē aūt pestilētia admodū in urbe sæuijt. Et quum Paschalis dies pro forib. esset, ad fratres scripto uerba faciens, cōtagiosi morbi erumnas huiusmodi ornauit uerbis: Alijs equidem hominibus, ut nunc se res habent, non uideatur esse festi diei celebrandi tēpus. Neq; adeò illis est uel tale, uel aliud quodpiam, nō † luctuosum dico, sed quod & sit & uideatur maximè lætum. Nunc sanè lugent omnia, mœrent omnes, & resonant per urbem eiulatus, propter tantam mortuorum & quotidie morientium multitudinem. Sicuti enim de primogenitis Aegyptiorū scriptum est, sic nunc quoq; ingens est clamor. Non enim est domus, in qua non reperiatur mortuus. Atque utinam nō repcriretur. nam & eis quæ hæc præcesserunt temporibus, permultas & graues perpessi sumus calamitates. Et quum soli nos ab omnibus affligeremur & necaremur, nihilominus tamen tum quoq; festos egimus dies: & omnis cuiuslibet cladis locus, conuētus agendi nobis præbuit cōmoditatem: ager, solitudo, nauigium, publicū diuersoriū, carcer. Omnium aūt lætissimum Pascha egerunt, perfecti, qui in cœlo cōuiuantur, martyres. Post eas clades bellum & pestilentia irruit, quæ unà cum gentibus pertulimus mala. Et soli nos quidem, quæ nobis sunt illata detrimenta sustinuimus: unà cum illis aūt, quæ inuicem ipsi inter se uel fecerunt, uel perpessi sunt, per tumultū scilicet, tolerauimus dispendia. Sed CHRISTI rursum exhilarati sumus pace, quam solis nobis concessit. Quum uerò paululū admodū & nobis & ipsis datum esset, ut respiraremus, contagiosa hæc lues urbē inuasit: res metu omni illis horribilior, & erumna quauis calamitosior:

Infidelib. nullū est dierum festorū celebrādorū tempus.

† ἐπίλυπον.

Christiani in persequutionibus & erūnis suis quouis etiam loco statos dies festos celebrarunt.

Iidem cladium quas sibi infideles ipsi crearunt, per seditionem, participes.

Perfecti martyres.

pax Christi.

A tosior:&, ut quidam eorum dixit historicus,[a] clades una opinione & spe omniũ ** maior:nobis uerò haudquaq̃ talis, sed nõ minus atq̃ alia,exercitiũ atq̃ exploratio. Nõ illa quidẽ à nobis abstinuit,uerùm multo maximè in gentes est grassata. Deinceps hęc infert: Plurimi itaq̃ fratres, pro excellẽti suo amore & fraterna charitate,sibi ipsis nõ parcẽtes,& alius ab alio inuicẽ animis dependẽtes,sine metu omni ægrotos uisitarũt:& magno studio & cura illis in CHRISTO inseruientes,unà cum illis mortui sunt,perquàm libenter aliorũ dolore seipsos implentes, morbumq̃ proximorũ in se pertrahẽtes, ac non grauatè cruciatus deuorantes. Multi curantes atq̃ cõfirmantes alios, ipsi decesserunt,mortẽ illorum in seipsos transferentes. Ita uulgatum illud uerbũ,quod † comitatis solius & beneuolentię semper uisum est,factis tum adimplerũt, dum ad eũ modũ decedentes, se * peripsema omniũ esse declararent. Hoc pacto optimi apud nos fratres,presbyteri etiam quidã,& diaconi,& ex plebe laudatissimi quiq̃,ex hac uita emigrarũt: ut iam id genus mortis pietate multa & fide roboratũ,non multũ uideretur abesse à martyrio. Et sanctorũ cadauera illi supinis manib. & sinu excipere,oculos repurgare,ora claudere,in humeros tollere,cõponere,ad se applicare, cõplecti,lauare,uestibus funeralibus exornare,& paulo pòst æquali sorte potiri, superstitesq̃ eos qui præcesserant statim subsequi. Gentes porrò contrà omnia fecerũt, eos qui ægrotare cœpissent propellentes,& charissimos quosq̃ refugientes,semimortuos in uias sternentes,mortuos insepultos proijcientes,successionemq̃ & cõmunionẽ mortis auersantes,quã tamen quantumuis multa molientibus euitare facile non erat. Deinde quum iam ea in urbe pacatiores essent res, Dionysius ad fratres in Ægypto Paschalem epistolã,& rursus alijs alias scripsit. Circumfertur etiam eius de Sabbato scriptũ,& aliud de exercitio:& ad Hermanionẽ fratresq̃ Aegyptios literas scribens,inter alia de Decio & Gallo,prauisq̃ eorũ moribus pleraq̃ cõmemorat:& trãquillitatis quæ sub Galieno fuit,mentionẽ facit.

α πρᾶγμα μόνον δὴ τῆς πάντων ἐλπίδος κρεῖττον γενόμενον. Thucyd.

φιλοφροσύνης

** ἀπιόντες αὐτῶν πάντων περίψημα.*

Pestilentiæ & erumnæ aliæ, infidelib. pro extremis malis sunt: Christianis autem, patientiæ exercitium,& pietatis probatio.

Quales se olim Christiani pestilentiæ tẽpore inter se inuicem gesserint.

Quales quoq̃ infideles.

Dionysij scripta.

B

** Veteres urbiũ expiationes anniuersarias facientes, homines sacros,hoc est, qui peste alió ue morbo expiando dijs immolabantur, & Catharmi atq; Pharmaci uocabantur,in uictimarũ morem redimitos, è loco præcipiti in mare deijciebant, Neptuno immolantes,cum solennibus hisce uerbis, περίψημα ἡμῶν γενοῦ,ἤτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις: Sis pro nobis peripsema,hoc est,piaculum, luitio,redemptio nostra, & seruatrix urbis uictima. Suidas, & Nicolaus Leonicus de Varia historia lib.3.cap.ult. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus,omnium peripsema: hoc est,Nos tanquam piacula mundi facti sumus,& succidaneæ pro populo uictimæ.1.Cor.4.*

CAPUT XXI.

AD hæc duos libros de promissionibus cõposuit,quibus argumentum præbuit Nepos:qui Aegypti episcopus, Iudaica opinione,quæ in scripturis sanctis CHRISTI promissa sunt,sensu corporali crassius intelligens,ea ad præsens seculum, & designatam quandam mille annorum uitam referebat. Et quòd is ex Apocalypsi Ioannis opinionẽ suam se confirmaturum esse opinaret̃,librũ cõposuit,cui titulum Cõfutationis indidit. Cui Dionysius,in eis quos diximus libris respõdens,in priore quidem sententiã suam de illius dogmate exponit,in posteriore autẽ de Apocalypsi Ioannis agit pluribus. » Quandoquidem,inquit,scriptũ quoddam proferũt Nepotis,quo ualde nitunt̃, » ueluti certò & irrefragabiliter ostẽdente atq̃ probante,regnũ CHRISTI in terris futurũ:in alijs quidẽ multis Nepotẽ recipio & cõplector, propter fidem, tolerantiam laboris,scripturarũ lectionem,& frequentes psalmodias, quibus huc usq̃ multi delectantur fratres,hominemq̃ ipsum obseruo. Deinde progressus infert: Sed enim si quid rectè dictũ sit, laudare id conuenit. Rursum uerò si quid secundũ sanam doctrinam non sit scriptũ,id castigare oportet. Ac si quidem ipse adesset,satis esset rationũ in colloquio,per interrogationẽ & respõsionẽ, ad persuasionẽ & conciliationẽ eorum quæ inter se opponuntur. Quum aũt scriptum

Dionysius de hæresi Nepotis.

Error & Iudaica fabula Chiliastarum.

 eius

*** Pestis ista & lues, quæ horribilis & feralis uidetur, explorat iusticias singulorum, & mentes humani generis examinat,an infirmis seruiant sani, an propinqui cognatos piè diligant,an misereantur seruorum languentium Domini,an deprecantes ægros non deserant medici:an feroces uiolẽtiam suam comprimant,an rapaces auariciæ furentis insatiabilem semper ardorem uel metu mortis extinguant, an ceruicem flectant superbi, an audaciam leniant improbi, an pereuntibus charis uel sic aliquid diuites largiantur & donent sine hærede morituri? Exercitia sunt nobis ista, nõ funera, dant animo fortitudinis gloriam,contemptu mortis præparant ad coronam. Cypri.in Serm.de mortalit.*

eius satis ad persuadendum compositũ, in hominũ sit manibus, quo scripto legi A
& prophetis cõuiciat, Euãgelia nihil esse ducit, & Apostolicos libros tanq̃ nul- "
lius precij eleuat: ipsum aũt perinde atq; occultũ & arcanũ mysteriũ celebratur, "
simpliciorũ fratrum animos nihil permittens magnũ & sublime de certa, uera & "
gloriosa apparitione CHRISTI, aut de nostra à mortuis resurrectione, atq; ad i- "
psum aggregatione & assimilatione, sed humilia quędã & caduca, qualia pręsen "
tis uitæ sunt, sapere & sentire: perquam est necessariũ, ut ueluti cum præsente fra "
tre nostro Nepote differentes agamus. Deinde cõmemorat, se † in Arsenoite "
fuisse, ubi huiusmodi emersit hæresis: ibiq; omnib. Ecclesiasticis atq; alijs item ui
ris præsentibus, tribus cõtinuis diebus de Nepotis doctrina, libro eius proposi-
to, disseruisse.* Fratrumq; stabilem ac decentẽ morẽ admiratur, qui ritè atq; or-
dine responsionibus assensiones approbationesq; suas accommodarint: neque
contentiosè defendere perseuerarint, quæ semel apud se cõstituissent: neq; obie-
ctiones legitimas intermiserint, ueritatẽ illi cognitã (quod pudore quodam ali-
qui, quũ conuincunt, non faciunt) profitentes: bonaq; cõscientia, quæ autorita-
te diuinarũ literarũ probata essent, citra simulationem & dissimulationẽ, cordi-
bus ad DEVM simpliciter cõpositis, suscipientes. Addit præterea, ut etiam eius
loci doctor Coracion dictus, uocibus eis quę contra illius opinionẽ prolatę fue
rant persuasus, præsentibus omnib. receperit, ueritate iam abundè satis perspe-
cta, sibi de coetero nihil futurum cum Nepote negotij, neq; mentionem se eius fa
cturum, neq; doctrinam promulgaturum. Alios quoq; fratres dicit lætatos de-
lectatosq; esse dissertationibus eis, atque cõmuni omniũ cõciliatione & cõsensu.

ἐν ἀρσενοίτῃ

Dionysius apud Arsinoen oppidũ de Nepotis dogmate disseruit, hæresimq; eam refellit.

Optimus de rebus sacris, in conuentu publico disputandi processus.

Euseb. lib. 7. cap. 14.

** ἔνθα καὶ τὸ εὐσταθὲς καὶ φιλαληθὲς καὶ τὸ εὐπαρακολούθητον καὶ συνετὸν ὑποδρηγάδην τῶν ἀδελφῶν.*

† *Authore Plin. lib. 5. cap. 9. inter reliquas multas Aegypti præfecturas, quas nomos uocant, Arsenoites numeratur: ab Arsinoe oppido sic dictus, quod Ptolemæus Philadelphus sub nomine sororis suæ, quæ ita nominabatur, condidit. Idem, amnem qui Arsinoen præterfluit, Ptolemæum appellauit. Plin. lib. 6. cap. 29.*

CAPUT XXII.

DEinde de Apocalypsi Ioannis sententiã suã profert, quę omnia quam- B
uis sint lõgiora, tamẽ necessariò uerbis ipsius cõmemoranda putaui.
Nonnulli eorũ, inquit, qui eos præcesserũt, aboleuerũt, & restituerũt "
rursum librũ ipsum, atq; eum per capita omnia corrigẽtes, in eam for "
mam redegerũt, ut cognosci nõ posset, & nulla ratione cõpositus esse uideretur. "
Falsam quoq; inscriptionẽ habere dixerũt: neq; enim Ioannis esse, neq; reuelatio "
nem ullam habere, qui tam magno & crasso obscuritatis uelo coopertus esset: & "
nõ modò nõ ab Apostolo quopiam, sed ne à sancto quidẽ aut Ecclesiastico uiro "
editũ esse. Cerinthũ aũt, qui eius quæ ab eo Cerinthiana dicitur hæresis autor "
est, uoluisse celebri nomine fide dignam autoritatem figmẽto suo parare. Hoc e- "
nim esse professionis suæ dogma, regnũ CHRISTI terrenũ futurũ: & quas ipse "
corporalis admodũ & carnalis concupiuerat res, in eis spẽ esse, uitã ueluti in som "
nis traductũ iri, in uentris scilicet & eorũ quæ sub uentre sunt libidine & uberta "
te: hoc est, cibo, potu, cõnubio, & (ut absurditatẽ tantã speciosis ornaret uerbis) "
diebus festis, sacrificijs, & uictimarũ mactationibus. Ego uerò abrogare librum "
eum, quẽ fratres multi studiosè legunt, nõ ausim: maiorẽ aũt quàm pro tenuitate "
mea decet, de eo cõcepi opinionẽ. Nam etsi nõ intelligo, suspicor tamẽ altiorẽ se- "
cretioremq; in uerbis eius latẽre sensum, eumq; longè sublimiorẽ, q̃ ut à me per "
cipi queat. Id quod non arbitrio meo iudico, sed fidei magis tribuo. Non rejcio "
quidẽ quæ nõ perspicio, magis aũt admiror quod nõ intelligo. Posthæc scriptu "
ra reuelationis omni diligentius & exquisitus perpẽsa, fieri nõ posse demõstrat,
ut facile quis sententiã eius assequat̃ ac deinde refert: Absoluta uerò, ut ita dicã, "
prophetia uniuersa, beatos propheta renunciat, qui eam seruauerint, seq; adeò "
ipsum.

Dionysius de Apocalypsi Ioannis.

Cerinthus φιλοσώματος & φιλόσαρκος.

Cerinthi hæresis.

Verum sinceri Theologi iudicium.

Hoc ætate nostra etiam Laici non faciunt.

A ipsum. Beatus enim, inquit, qui seruat uerba prophetiæ libri huius: & ego Ioannes, qui hæc & uidi & audiui. Vocari quidẽ Ioannem eum, & Ioannis esse scriptũ id, nõ repugno. Et sancti alicuius ac diuinitùs afflati uiri esse assentior: non facile tamẽ Apostoli esse cõcesserim, filij Zebedæi, fratris Iacobi, cuius Euangeliũ est quod secundũ Ioannẽ inscriptũ est, & epistola Catholica. Coniecturã aũt facio, ex utrorũq; scriptorũ more & indole, ex uerborũ forma, & ex ipsius libri ductu, illius nõ esse. Ac Euangelista quidẽ nusq; nomen suum ascribit: neq; seipsum uel in Euãgelio, uel in epistola deprędicat. Et paululũ progressus, rursum inquit: Ioãnes quidẽ nusquã, neq; tanquã de alio, neq; tanquã de seipso. qui uerò Apocalypsim scripsit, statim à principio seipsum præponit: Apocalypsis IESV CHRISTI, quã dedit illi Deus, palàm facere seruis suis celeriter, & significauit mittens per angelũ suũ seruo suo Ioãni, q̃ testimoniũ perhibuit VERBO DEI, & testimoniũ eius quęcunq; uidit. Deinde etiã epistolã scribit: Ioãnes septẽ ecclesijs in Asia, Gratia uobis & pax. Euangelista aũt, neq; in Catholica epistola nomẽ suũ pręmisit, uerùm † ineffabili quodã modo ab ipso statim arcano mysterio diuinę reuelationis est exorsus: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris. Cuius reuelationis nomine etiam Dominus beatũ deprædicauit Petrũ, inquiẽs: Beatus es tu Simõ Bariona, quoniam caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus cœlestis. Quin neq; in secunda, quæ fert, neq; in tertia Ioãnis, quan tumuis breuibus epistolis, Ioãnes nominatim præponit: sed sine adiectione nominis, presbyter scribit. Iste porrò nõ satis habuit, ut semel nomine suo edito, cõsequentia exponeret: sed id repetit identidẽ, Ego Ioannes qui uidi & audiui ista. Deinceps indicat, Ioannis quidẽ esse scripturã eam, illi cognominis, sed nõ dilecti illius: & per coniecturã esse arbitratur Asiatici Ioannis, qui cognominatus est

B Presbyter, de quo prius diximus, uidelicet quòd duo monumenta, idem Ioannis nomen habentia, Ephesi monstrentur. Multi enim, inquit, propter suam in Apostolos † propensionem & affectionem, nomina eorũ libris suis imponebant.

ἀπορρήτως.

χέσιν.

CAPVT XXIII.

Ostendit quoq; ex compositione dictionis, sententijs, & uerbis ipsis, alium esse, q̃ Ioannẽ Euangelistã, eius libri autorem, ita scribens. Cõsona enim sibijpsis sunt Euangelium & Epistola, & simile habent initium. Illud enim dicit, In principio erat VERBVM. hæc autem eadem † pauxillũ mutata: Quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, & manus nostræ cõtrectarunt de VERBO uitæ, & uita manifestata est. Hæc enim uerba ueluti * pręludens præmittit, contra eos cõtendens, sicuti in sequentibus ostendit, qui dicebant, Dominum in carne non uenisse. Quapropter accuratè & appositè connexuit, Et quod uidimus & annunciamus uobis: ex seipso nimirum cõtinuè dependens, & à proposito nõ digrediens. Et sic, per eadẽ rerum capita & nomina, omnia persequitur. quorũ aliqua nos cõpendiosè cõmemorabimus. Qui uerò attentè ea leget, in utrisq; inueniet, multã uitam, multã lucem, detestationem tenebrarũ, perpetuam ueritatẽ, gratiam, gaudiũ, carnem & sanguinem Domini, iudicium, remissionem peccatorũ, DEI in nos dilectionẽ, fraternæ inter nos charitatis mandatũ, præceptorum omniũ obseruationem, redargutionem mundi, diaboli, Antichristi, promissionẽ spiritus sancti, adoptionem filiorum DEI, fidem quæ per omnia à nobis exigitur. Et quòd pater & filius ubique designentur, quodq; omnino per omnia eos unum atque eundem spectandum cognoscendumq; literis suis proponunt & adumbrant. Euangelij quidem & epistolę formæ & ideæ propositæ sunt. Peregrina autem & aliena prorsus ab his est Apocalypsis, neq; illis cohærens, neque proximè ad ea accedens, ex aliqua parte.

Apocalypsim Ioannis Euagelistæ non esse.

παρηλλαγμένα.

προανακρούεται

Consonantia Euangelij & epistolæ catholicæ Ioannis.

Eorundem materia & argumentum.

Apocalypsi nihil cum eis cõmune.

quippe quæ, ut ita dicam, ne syllabã quidem communem cum eis habeat. Sed A neqꝫ mentionem ullam, neqꝫ sententiam, uel epistola Apocalypsis (omitto enim Euangelium) uel Apocalypsis epistolæ habet: quum quidem Paulus, aliquid etiam in epistolis suis de reuelationibus suis ostendat, quas tamen ipsas in scriptũ peculiare nõ retulit. Præterea discrimen eloqutionis Euangelij & epistolæ ad ipsius Apocalypsis ductum colligere & notare licet. Hæc enim non solum non uiciosis, iuxta Græcorũ sermonem, sed etiam exquisitis & egregijs uerbis, syllogismis, cõpositionibus, & interpretationib. scripta sunt. Tantũ scilicet abest, ut barbarã in eis uocẽ aliquam, aut solœcismum, aut omnino rusticitatem reperias. utrũqꝫ enim, ut uidetur, habuit donũ, & sermonis & intelligẽtiæ: utraqꝫ ei à Domino & sapientiæ & cognitionis concessa gratia. Hũc aũt reuelationes quidem uidisse, scientiámqꝫ & prophetiam accepisse, nõ eo inficias: cœterùm in oratione sua eum sermonem Græcũ accuratè seruare nõ uideo. Nam & rusticis barbarismis, & solœcismis alicubi utitur. Quæ quidẽ ego, ne quis id existimet, nõ conuiciandi & reprehẽdendi animo, neqꝫ adeò necessariò, sed ut dissimilitudinẽ tantũ scripturarũ istarũ indicarẽ atqꝫ expedirem, dixi. Atqꝫ hæc in posteriore libro Promissionũ, cum Nepote congressus, de Ioãnis Apocalypsi, Dionysius scripsit.

CAPUT XXIIII.

Alia Dionysij scripta.

SVnt & aliæ plurimæ diuini eius uiri epistolæ: ut cõtra Sabellium, ad Ammonẽ Beronicensem episcopũ, item quæ ad Telesphorum & ad Euphranorẽ, & rursum quæ ad Ammonẽ & Euporũ est scripta. Cõposuit præterea in eodem argumento libros quatuor, ad cognominem sibi Romanum episcopum. Insuper aliæ plures sunt epistolæ, & orationes prolixæ inter epistolas cõnumeratæ: sicuti quas Timotheo puero cõscripsit, inscriptionẽ habentes, De natura. Sicuti etiam est ea quam ad Euphranorẽ composuit, De tentationibus. Ad Basilidem aũt ecclesiarum Pentapolitanarum episcopum B scribens, ab initio cõmentarios se composuisse indicat, in Ecclesiastem. Diuersæ etiam ad ipsum datæ epistolæ. Scripsit itidem contra Paulum Samosateanum, & Manetem, qui eo tempore extiterũt. De eis autem postea dicemus. Quũ autem ad multã peruenisset senectutem, duodecimo imperij Galieni anno mortuus est, quo tempore contra Paulum Samosatenũ Antiochiæ Synodus est coacta. Quæ uerò de Dionysij libris Basilius Magnus ad Maximum philosophum scribat, addendum hisce putaui.

CAPUT XXV.

Iudicium Basilij Magni de Dionysij Alexandrini scriptis.

QVę inquiris, inquit, Dionysij scripta, plurima ad nos peruenere. Quòd autem librorum eorum copia nobis non est, propterea ad te nõ misimus. De quibus sic nostra est sententia. Non omnia eius uiri admiramur opera. Sunt etiam nõnulla quæ prorsus abrogamus. Ferè enim impietatis istius, quæ tantopere nunc celebrat, eam dico quæ τῷ τὸ ἀνόμοιον, siue de inæqualitate est, quantũ ego scio, ipse primus seminarium præbuit: non ille quidem improbitate mentis & sententiæ, sed quòd uehementius acriusqꝫ oppugnare Sabelliũ uoluerit. Quem ego cõparare solitus sum insitori, qui quũ incuruum tenellæ arboris statũ sedulò corrigere studeat, deinde immodica attractione peccet, & modò excidat, plantãqꝫ ipsam in contrariã diuersámqꝫ deducat formã. Simile quiddã enim & in hoc uiro factũ esse deprehẽdimus. Ille enim acrius impietati Libyci hæretici cõgressus, nõ sensit, nimio cõtentionis studio se in contrarium ferri malum. Cui satis fuerat ostendere, non idem esse † subiecto ipso patrem & filium, & per hoc * uictoriæ laudẽ à blasphemo illo reportare. Ipse autẽ ut apertè

† τῷ ὑποκειμένῳ.
** τὸ νικητήριον.*

A ut apertè admodum & prolixè illum cõuinceret, non tantũ diuersitatẽ subsisten-
„ tiarum, uerũetiam substantiæ differentiã, & potestatis ueluti † remissionẽ, & glo-
„ riæ * mutationẽ affert. Ita ut eum per hoc contigerit malum ipsum malo alio con-
„ mutare, & à recta doctrina aberrare. Itaq; in scriptis suis uarius est. Nonnunquã
„ enim τὸ ὁμοούσιον siue consubstantiale tollit, per eum, quo ad substantias abrogã-
„ das malè utitur, librum. Aliquando autem id admittit, in eis scilicet, quæ pro de-
„ fensione eius ad sibi cognominem composuit scriptis. Tum autem de spiritu etiã
„ sanctouoces emisit, spirituali uiro minimè congruentes, ab ea quę adoratur, eum
„ diuinitate proscribens, & ueluti in infimum ordinem creatæ & ministræ naturę
„ redigens. Ac talis hic quidem uir fuit.

Errores Dionysij.
† ὕφεσιν
* παραλλαγήν.

CAPUT XXVI.

SAbellij autem paulo antè meminimus. Nunc uerò & quis fuerit, & quæ eius fuerint blasphemię, clarè exponam. Et ille quidem Libycus genere fuit, Pentapoli eius regionis ortus. Docuit autem, unam subsistentiam esse patrem & filium & spiritum sanctum, unamq; trinominem personam. Et in ueteri quidem Testamento, ueluti patrem legem dedisse: in nouo autem, quasi filium hominem factum esse: ut Spiritum sanctũ uerò, ad Apostolos aduenisse. Huic Dionysius, sicuti à magno illo patre Basilio dictum est, resistens, in contrarium delapsus est malum. Hæc de Sabellio paucis.

Sabellij hæretica opinio.

Suprà cap. 7. Eodem.

CAPUT XXVII.

EO tempore, Demetriano episcopo Antiochiæ defuncto, Paulus Samosatenus thronum eius accepit, quũ Zenobia * eius loci regnũ obtineret. Persæ enim Romanis uictis, administrationẽ ei Syriæ & Phœniciæ tradiderant. Paulus porrò iste, curare eam in religione Iudaisantẽ uolens, plurimumq; operæ & curæ in ea rectè instituenda atq; conuertenda ponẽs, in Artemonis hęresim impegit. Nimis enim humilia atq; humi serpentia de CHRISTO docuit. Cõmunem quippe hominẽ natura fuisse, neq; quicq; præcipuũ præ nobis habuisse, & diuinæ substantię expertem extitisse, atq; in eo perinde atq; in propheta filium DEI inhabitasse, & rursum ab eo discessisse, nõnullaq; hisce similia cõtra Ecclesiasticam doctrinã censuit. Quod ubi tum ecclesiarum pastores cognouerũt, non despiciendam serpentẽ iam tantã contagionẽ iudicarunt: præcipuè quũ piaculum id domicilium & tanq; adiutricẽ, tam magnam nactum esset urbẽ. Atq; Dionysius quidẽ Alexandrinus, uir celebris, propter ætatẽ affectam, & grauẽ imbecillitatem, proficisci eò distulit. Literis autẽ & ipsum ad officium est cohortatus, & eos qui ad eum cõfluebant, ad ardorẽ & æmulationem ueræ pietatis exacuit, iudiciumq; suum & sententiam de proposita quæstione ad eos misit. Reliqui uerò ecclesiarum antistites, ueluti ad uastantem & perniciosam feram conficiendam, Antiochiam undiquaque alius post alium congregabantur, resplendentes enses & cuspides, uera ecclesiæ dogmata, præ se ferentes. Eorum primi nominis & maximè celebres, sicuti stellæ radiantes præfulgebant: Gregorius magnus ille, miraculis edendis decantatus: & Athenodorus, sententijs, uerbis & factis, fraternè illi coniunctus: Ponticarum ecclesiarum episcopi, Firmilianus Cæsareæ Cappadocum antistes, uir præclarus, & utriusque generis literarum summè doctus: Helenus metropolis Tarsi Cilicum episcopus: præterea Nicomas Iconij, Hymenæus Hierosolymorum, & Cæsareæ Palæstinæ Theotecnus, episcopi. Maximus insuper, qui fratrib. Bostræ pręfuit: Theophilus, Proclus, Helianus, Paulus, * Babylianus, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, Malchion, & Lucius, diuersarũ ecclesiarũ præfecti. Hi omnes,

τοπαρχού-σης

B

In Oriente Odenatus Persas uicit, Syriã defendit, Mesopotamiã recepit, usq; ad Ctesiphontem peruenit. Deinde uerò cum filio Herode, Sapore uicto (fuit autem Palmirænorum princeps Odenatus, & à Galieno in societatẽ imperij adscitus) insidijs consobrini sui occisus est. Cuius uxor Zenobia cum Herenniano et Timolao filijs regnũ obtinuit. Eam Aurelianus non longè ab Antiochia, magis prælij terrore, quàm prælio, cæpit: quæ currũ eius triumphantis Rom. præcessit. Eutrop.

Pauli Samosateni hæresis.

Dionysius eam oppugnauit.

Episcopi Antiochiæ aduersus Paulum Samosatenum cõgregati.

* Alij, Bolanus.

oẽs,& alij quamplurimi,unà cum presbyteris & diaconis,in eam quã diximus ciuitatẽ conuenerunt. Quũ igitur in unũ congregati essent, sæpe multũq; sermones cõferebant,& in quolibet cõcessu quæstiones plures proponebant. Ibi Paulus obumbrare,& quantũ posset, hæresim suã tegere & occultare laborabat. Illis aũt illud maximè studio fuit,ut illa proferret,& tanta in CHRISTVM blasphemia omnib. propalã nota fieret. Quapropter suadendo primùm & consulendo, conati sunt Paulum à concepta opinione abducere,& in contrariam sententiam pertrahere. At quum ille,iuramento interposito, apertè errori ei renunciaret,neque se quid'nam eiusmodi sentire, sed Apostolicis finibus & doctrinis adhærere,eisq; insistere confirmaret:tum quidem illi,cõmunẽ SERVATOREM DEVM de ecclesiarum consensu & concordia quum laudibus concelebrassent, Synodum soluerunt,& pro se quisq; ad greges suos redierunt.

Samosatenus orthodoxũ se esse iurat.

Conuentus Episcoporũ soluitur.

CAPVT XXVIII.

SEdenim tẽporis processu, quũ rursum ubiq; fama spargeret de Paulo,qui ita à uerę fidei professione degenerans desciuisset,celeberrimi illi uiri ne tũ quidẽ statim ad illũ deturbandũ sunt progressi, sed literis scriptis,uulnus eius curare sunt conati, lethalẽ se eo modo doctrinã oppressuros esse opinati. Dionysius equidem epistolam dedit, autorem erroris eius ne alloquutione quidẽ dignans,sed populũ ecclesiæ Antiochenæ instruens tantũ & confirmans. Firmilianus aũt Cappadox Antiochiã uenit:sed statim dolo ab eo repulsus,resipiscentiã & conuersionẽ denuò pollicẽte, inde decessit. Postea uerò quũ rursus cum eo congredi deberet,ut qui toties DEVM negantis audaciæ eius periculum fecisset,è uita excessit. quo tempore etiã Dionysius Alexãdrinus est mortuus,duodecimo,ut dictũ est, Galieni imperantis anno, quum quidẽ decem & septẽ annis rem Ecclesiasticã administrasset. Atq; huius successor Alexandriæ Maximinus fuit. Cæterùm quũ Galienus quindecim iam annis rerũ potitus esset,Claudius ei successit,qui bienniũ tantum imperio administrato,Aureliano id reliquit: sub quo ultimus est cõtra Samosatenũ, quamplurimis episcopis cõfluentibus, cõuentus peractus. Postquã enim illi multa admonendo,cohortationes adhibendo,& priorũ promissionũ atq; conuentorũ pacta in memoriã reuocando, in inficiatione eum persistere uiderũt, & accusatores eum cõfutaturi instituerunt, conciliũ est coactũ. Hic Malchion quidã,qui prius Antiochiæ Sophisticæ scholæ grecarũ disciplinarũ præerat,& postea propter egregiam eius in CHRISTVM fidẽ, singularemq; uirtutẽ, ad dignitatem presbyterij euectus fuerat,cum eo in publico colloquio cõgressus,celerib. notarijs, qui uerba omnia chartis exciperent,dispositis, illum conuicit: & tectum latentemq; eius sensum fraudulẽta seductione plenum,ita in lucẽ protulit, ut eum alij quoq; manifestò deprehenderent. Itaq; aliena opinari atq; docere conuictus,& ut hæresis dux & autor, à catholica & uniuersali,quæ sub cœlo est, Ecclesia proscriptus,non solum fideli cleri ordine motus,sed etiam ecclesia est eiectus: & Domnus pro eo ecclesiæ Antiochenæ gubernacula suscepit.

Samosatenus in errorem relapsus.

Processus contra hæreticum legitimus.

Aliquoties Episcopi propter Samosateni hæresim cõuenere.

Fl. Claudius Galieni in imperio successor.

Claudij, Valerius Aurelianus.

Vltimus episcoporũ aduersus Paulum Samosatenum cõuentus.

Malchion presbyter Paulum redarguit.

Paulus excommunicatus.

Domnus episcopus Antiochenus.

CAPVT XXIX.

SEdenim, quum Paulus contrà niteretur, ecclesiæq; administrationem retinere conaretur,& in Synodi decreto acquiescere nollet, audacia eius ad Aurelianum tum imperantem est delata. Is sanctissimè de ea re constituit,eis scilicet Episcopatum mãdari iubens, quos Itali ci & Romani episcopi literis suis comprobassent. Etiamsi enim dæmonum cultui deditus esset,tum tamen quod iustum esset iudicauit,ut qui in fidei professione consentientibus responsaret, decretumq; eorum contemneret, ab illorum

Romani episcopi prærogatiua, Euseb. libro 7. cap. 30.

Pauli proscriptionem Aurelianus Imper. idololatra, sententia sua comprobat.

A ſodalitate & collegio reſecaret. Ita Paulus ab eccleſia, non tantum à ſacra & eccleſiaſtica, uerùm etiam à profana & mundana poteſtate turpiter eſt pulſus. Aurelianus aũt, tum quidem tam æquũ ſe erga nos præbuit. Procedente uerò, unà cum tempore, imperio eius, ut alio in nos eſſet animo, à quibuſdã perſuadebatur: paulatimq́ue ut & ipſe perſequutionẽ aduerſus Chriſtianos moueret, incitabatur. Etiam non minimus rumor de ea paſſim increbreſcebat. Quũq́ue uix tandẽ ſuadentibus cederet, & ſubſcribere literis eis, quæ cõtra ueram pietatẽ editæ fuerant, deberet, derepentè diuina affuit uindicta, quæ unà cum ipſo cubito improbi ſcribę manus inhibuit: † omnibus ſatis declarans, non ſemper eis qui in nos cõmouentur, facile eſſe aduerſus eccleſias eius quod cõſtituerint perficere: niſi illa arcano occultoq́ue iudicio, quo ei uiſum eſt tempore, explorationis, caſtigationis, & conuerſionis noſtræ gratia, id permiſerit. Porrò Samoſateno ad eum modum reiecto, Eccleſiarum paſtores conuenientes, ad Dionyſium Romanum & Maximinum Alexandrinum epiſcopos, communem conſcripſerũt epiſtolam, eamq́ue ad omnia terræ loca miſerunt: in qua pleniſsimè Synodi acta, uidelicet eximiũ ſtudium ſuum, & Pauli morum improbitatem, diſputationesq́ue & cõfutationes publicas, atque impuram impudicamq́ue hominis uitam expoſuerunt. Vnde pauca quædam huc afferre placuit.

Aurelianus & ipſe perſequutionem contra Chriſtianos molitur. Primus hic apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq́ue & omni aurata ueſte, quod ad id tempus Romanis moribus incognitum fuit, uſus eſt. Eutro. Aureliani cœptũ Deus inhibuit, qui tẽpore ſuo caſtigari ſuos permittit.

† *Aurelianus quum perſequutionem aduerſus Chriſtianos, nonus à Nerone decerneret, fulmen ante eum magno circunſtantium pauore ruit. Ac non multo pòſt inter Conſtantinopolim & Heracleam, Mneſtei notarij ſui fraude, qui ad quoſdam militares amicos eius, nomina eorum annotata pertulit, falſo manum illius imitatus, perinde atque Aurelianus eos interficere conſtituiſſet, occiſus eſt. Eutrop. Fl. Vopiſcus.*

CAPUT XXX.

B ET alia quidem prętermittã: quę uerò mores eius, ueluti in columnam inciſa, declarant, percurrã. Ea ſic habent. Poſtquã à canone & regula ſinceræ doctrinæ digreſſus, ad illegitima & adulterina dogmata deſciuit, nihil opus eſt actiones eius extra Eccleſiam recenſere: neq́ue, quũ prius pauper fuerit & mendicus, quippe qui neq́ue à parentibus patrimonium aliquod creuiſſet, neq́ue arte aut ſtudio quopiam quicquã paraſſet, quod ad immenſas opes, per fraudes iniquiſsimas & ſacrilegia peruenerit: neq́ue etiã quæ fratres excutiens exegerit, præmia ab eis quos iniuria affecit capiens, & mercede ſe eis opem laturũ pollicens, quos tamen ipſos fefellit: fruſtraq́ue uberes fructus percipiens, ex propenſione & promptitudine eorũ qui negocijs impliciti eo nomine illi dederunt, ut moleſtia litium defungerentur, † prouentum atque uectigal DEI cultum eſſe ducens: neq́ue ut ille ſuperbierit, ſublatusq́ue fuerit mundanis dignitatibus, * ducenarius potius quàm epiſcopus uocari uolens: neq́ue ut per forum ſuperbè inceſſerit, ſimul'que & epiſtolas legerit & dictauerit, cum ſatellitio publicitùs ingrediens, magno numero his præcedentibus, illis ſequentibus: uel ut propter faſtum & arrogantiam cordis eius, fidem odio habuerit & execratus ſit. Non etiam in Eccleſiaſticis conuentibus monſtroſam eius ſuperbiam, quam aucupatione famæ & gloriæ, & oculorum præſtigijs, fucorum'que meditatione eſt molitus, quibus rebus ſimpliciorum animas conterruit, & conſternatione impleuit, gradum quidem & thronum altiorem ſibi conſtruens, non ut CHRISTI diſcipulus, [a] ſecretum uerò ſicuti mundi Principes & habens & nominans: ſubindé que femur manu pulſans, & ſuggeſtum pedibus quatiens. Quod

De improbis Pauli Samoſateni moribus.

Epiſcopus æruſcator.

† πορισμὸν ἡγούμενος τὴν θεοσέβειαν.

Vtinã hoc probè perpendant Antiſtites noſtri.

Senſibus hæc imis, res eſt non parua, repone. Deſcribitur epiſcopus ſuperbus, auarus, uanus, et planè ſecularis.

a σέκρητον. Vnde ſecretarij, & à ſecretis dicuntur.

* *Ducenarius princeps officij fuit, uel apud Præfectum Auguſtalem, uel apud Comitem Orientis, uel etiam apud alios prouinciarum præfectos, adſcitus ex Schola agentium in rebus, qui adorata clementia Principali cum inſignibus exibat. Is ſub ſe habebat Cornicularium, Adiutorẽ, Commentarienſem, Ab actis, Numerarios, Exceptores, &c. Scotus de inſignibus magiſtratuum. Ducenariorum mentio fit in L. Matriculam, de agent. in reb. 12. lib. Cod. Temporibus noſtris, Ducenarijs pares eſſe uidentur apud Reges & principes, Cancellarij.*

Quòd si qui hæc nõ laudarent,& quod in theatris fieri solet,fasciarũ tenuium ia- A
ctatione & cõcussione nõ applauderẽt,qui'ue nõ acclamarẽt , atq; itidem ut qui «
circa ipsum stabãt factionis eius exilirẽt,ab eis sibi iniuriã fieri putabat. Sic enim «
& uiri & mulieres cõcionãtem indecorè admodũ audiebant. Atq; in eos qui , ut «
in domo DEI,statu corporis ad grauẽ decentẽq; habitũ cõposito sederẽt , acer- «
bius cum cõtumelia inuehebatur.Doctores etiã & enarratores uerbi,qui ex hac «
uita migrassent,petulanter proscindebat.Grauis & molestus in publico, & ma- «
gnifica de seipso prædicans, non ut episcopus,sed sophista & impostor.Psalmis «
porrò de Domino nostro IESV abrogatis,tanq; recẽtibus, & à recentiorib. cõ- «
positis,in media ecclesia , magno die Paschæ de seipso mulierculas laudes cãtare «
instituebat,quas nemo sine horrore audiuerit.Quẽadmodũ etiã , ut de se pro cõ «
cione ad populũ dicerent,ex finitimis agris & oppidis,per assentationẽ sibi adu- «
lãtes episcopos & presbyteros summisit atq; disposuit. Filiũ quidẽ DEI , nõ uult «
nobiscũ profiteri, è cœlo descendisse : ut aliquid earũ rerũ quæ postea scribent, «
præoccupantes afferamus: idq; nõ nudis à nobis dicet uerbis, sed ex commenta «
rijs,quos ad uos misimus,omnino probabitur.Nõ minus uerò etiã alicubi dicit, «
IESVM CHRISTVM è terra ortũ habuisse.Qui aũt in populo psalmis & laudib. «
impiũ hunc hominẽ celebrant,angelũ eũ & magistrũ ad se è cœlo descendisse ca- «
nũt.Et hæc ille superbissimus nõ prohibet,sed ea canẽtib.adest.Quid aũt mulie- «
res eius * subintroductas? ut Antiocheni nominant: quid eius presbyteros & dia «
conos? quib. & hoc delictũ,& alia immedicabilia peccata permittit , eaq; cũ illis «
celat,cõscius sibi eorũ,& simul illos de eis arguens,ut sibi obnoxios habeat,dica «
mus? Quib. in rebus,uerbis simul & factis eis est iniurius,q accusare eum,sibi i- «
psis timẽtes,nõ audeant.Sed eos ille quoq; collocupletauit. Quapropter ab eis «
qui talia cõsectantur,amatur,& in admiratione habetur.Quid hęc inquã scriba- B
mus? scimus aũt,dilecti,episcopũ & sacerdotalẽ ordinẽ omnẽ,multitudini exem «
plo esse debere bonorũ operũ omniũ. Ne illud quidẽ ignoramus,perq; multos, «
qui sibi mulieres subintroduxissent,grauiter lapsos esse.Multos in fœdã suspici- «
cionẽ peruenisse.Atq; ut cõcedamus,unũ aliquẽ in tali re nihil turpe atq; impu- «
dicũ cõmittere: suspicionẽ tamẽ,quæ ex eiusmodi cõuictu nascitur, uitare opor- «
tet,ne quẽ offendat,aut ad imitationẽ malæ cõsuetudinis incitet. Quomodo nã- «
que aliũ obiurgabit,uel instituet,ut uideat ne frequenter cũ muliere conueniens «
labat,sicuti scriptũ est: qui unã quidẽ iam repudiarit,duas aũt ætate florentes & «
forma præstantes apud se foueat,atq; etiã , si quòpiam eat,secũ ducat,lasciuiens, «
atq; delicijs diffluẽs? Cuius rei gratia pij omnes secũ grauiter suspirant,& lugẽt. «
Adeò aũt impotentẽ eius tyrannidẽ reformidarũt,ut nullus accusare eum aude- «
ret. Atq; hęc quidem, sicuti diximus,quisquã emendauerit in uiro qui catholicæ «
esset sentẽtiæ,& ordini nostro cõnumeraretur. In eo uerò qui tacenda enuncia- «
uerit,mysteriumq; prodiderit , & detestandam hæresim Artemonis (cur enim «
tandem parentem eius nõ ostendimus ?) producendo iactarit , non oportet ra- «
tionem talium delictorum requirere . Deinde in fine epistolæ , epilogi loco hæc «
adijciunt. Quapropter quũ is tantopere DEO repugnaret, nec cedere uellet : ea «
nobis est imposita necessitas,ut homine isto excõmunicato,alium pro eo, non si «
ne DEI,sicuti persuasum habemus,prouidẽtia,ecclesiæ Catholicę pręficeremus: «
beati Demetriani , qui ecclesiam eam ante hunc præclarè administrauit , filium , «
Domnum,

Hæresis Samosateni impia.

** Cap. 3. Nicę. concilij: Interdixit per omnia sancta synodus,non episcopo,nõ presbytero,non diacono,non subdiacono,nõ alicui omnino qui in clero est,licere subintroductam habere mulierem: nisi fortè aut matrẽ,aut sororẽ, aut amitã , aut etiã eas idoneas personas quæ fugiãt suspiciones. Distin. 32. Nullus missam audiat presbyteri , quem scit concubinã indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Ibid.*

Artemonis, qui ab Euseb. Artemas dicitur, lib. 7. capite 30, hæresim Samosatenus renouauit.

Domnus episcopus Antiochenus, episcopi filius.

συνεισάκτους.

* *συνείσακτοι, hoc est, subintroductæ, neque uxores, neque concubinæ, sed tertij cuiusdam generis mulieres sunt, quas secũ presbyteri, &c. non creandæ sobolis, neq; libidinis gratia, sed pietatis studio, aut certè pietatis prætextu fouebant. De quibus præclara extat Chrysostomi homilia. Rufinus in Canonibus Nicænæ Synodi in Eccles. histor. lib. 10. cap. 6. extraneas mulieres uertit. Sicuti etiam extraneæ dicuntur in L. eum qui. C. de episc. & cler.* Gregorius theologus ad uirgines Deo dicatas, contra subintroductos: ζωὴ καὶ θάνατος οὐδὲν ἔχουσι μέσον· τοὺς δὲ συνεισάκτους, ὡς δὴ φάσκουσιν ἅπαντες, οὐκ οἶδ' εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμους θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν, &c. ἄρσενα παντ' ἀλέεινε, συνείσακτόν τε μάλιστα, μεῤῥᾶς πικρὸν ὕδωρ, παρθένε πείθεό μοι. Item. παρθένε παρθένος ἴσθι καὶ ὄμμασι καὶ κρυφίοισι, μηδὲ συνεισαγάγῃς ἄρσενα κυδέμονα, Χριστὸν ἔχεις ἀγαπητόν, &c. Hoc est: * †

A Domnum, omnibus episcopalib. donis ornatum. Hoc ideò uobis scripsimus, ut ad eum cõmunionis literas detis, & rursum ab eo accipiatis. Samosatenus autem ad Artemonem epistolas scribat: & cum eo etiam, qui Artemonis sententiam probant, communicent. Res Samosateni sic se habuerunt.

Episcopus coniunx.

CAPUT XXXI.

NOndũ ea procella satis sedata fuerat, quũ rursus alia, priore multo sæuior, coorta irruit, ingentes fluctus secũ trahẽs, atq; acrius insultãs. Is ** Manes erat, mente prorsus captus, & insaniẽs: q pro deprauatę mentis peruersitate, lingua etiam armata, uerbis diabolicæ hęresis uenenatis, se in multorũ animos ad eorum perniciẽ insinuauit. Fuit aũt Persa genere, iugumq; seruitutis lõgo traxit tẽpore. Ac quũ derepẽtè herę suę ex testamẽto hęreditatẽ adiisset, nõ cõtentus fuit molliore & affluentiore, quę ei præter spẽ obtigerat, uita: & gratiã eã largitori taliũ se debere sciens, instrumentũ se, quãtus quantus esset, ueritatis inimico præbẽs, ad impias fabulas diuertit. Et duo ingenita esse dixit, Deũ & Materiã: quorũ illũ Lucẽ, hãc Tenebras appellauit. & Lucẽ quidem bonã, Tenebras malas: utrũq; aũt arbores nominauit, cõgruentes ferentes fructus. Deũ longè abesse à Materia, & Materiã rursus longius à Deo. Deũ etiã orientalẽ, septentrionalẽ, & occidentalem obtinere plagã: Materiam, australem. Et multis postea seculis Materiã seditionẽ mouisse aduersus fructus suos: commissoq; prælio, hos quidem fugasse, illos aũt fugisse: eamq; cõtentionẽ & persequutionẽ usq; ad Lucẽ peruenisse. Et Materiã cum dæmonibus & igne & aqua impetũ fecisse in Lucẽ dicit: Deum aũt tam repentina exercitus eius impressione conterritũ, non habuisse quo tantã uim uindicaret. Itaq; illũ partem Lucis ar-

Manetis, eiusq; sectatorum Manichæorum hæresis.

Manetem hunc quidã etiã Manichen dixere, unde Manichei dicti, quod uerbũ Græcis quodãmodo significat insaniã fundentes. Id uerò ipsi Manichæi nomẽ fugiẽtes, Mannichæos se se uocitarunt, quasi mãna fundentes, ut uerbi lenocinio rudiores ad se homines pertraherent.

B reptam, ueluti quandam inescationẽ, contra Materiã misisse. Hanc uerò uulneratam, parteq; ea lucis absorpta grauidam esse factã. Qua re adactũ Deum, mundum cõdidisse, ut cõcertationẽ talem solueret, & ad pacẽ, ea quæ inter se pugnarent, reduceret, Lucẽq; Materiæ mixtã paulatim in libertatẽ redigeret. Hominẽ porrò nõ à DEO, sed à † principe materia Seucla fictum esse: & Euã similiter, sed inanimatã creatã, & immobilem. Adam uerò † forma feræ, aliaq; hisce similia nugatus est. Solem & Lunã diuinũ quiddam esse putauit, ac de eis multa silentio digna portentosè cõfinxit. Diabolũ nunc materiã, nunc materię principẽ uocauit. Coniugiũ diaboli legẽ & constitutionẽ esse dixit. Dominũ aũt neq; animã neq; corpus recepisse, sed hominem tantum uisum esse, nihil humani habentẽ, asseuerauit: perpessiones uerò ei † per speciem tantũ et fucum accidisse. Resurrectionẽ corporum ueluti fabulam repudiauit: nullam enim materię particulam dignam salute iudicauit. Animarum aũt † transitiones è corpore in corpus, & quidem etiam in uolucrũ & pecorum & ferarũ corpora, docuit. Cuius sectatores etiã elementa omnia animata esse arbitrantũ. Vtuntũ uariis imposturis, * nefariaq; & execranda peragunt mysteria. Quapropter doctrina eorũ ineluibilis habetur: dæmonũ incantationibus animas hominũ, qui ea sunt initiati, obstrictas tenẽtibus.

ὑπὸ τοῦ ὑλάρχου σοῦ κλα.

θηριόμορφον.

φαντασίᾳ.

μετουσωματώσεις.

Sic & Basilides ab Abraxa Christũ in phãtasmate carnis missum esse blaterauit. Tertull. Ita enim sibi hæretici mõstrosa confingunt uocabula.

** ἐναγεῖς καὶ νυκτερινὰς καὶ παρανόμους μίξεις, καὶ ἀρρητοποιίας. hoc est, execrãdos, nocturnos, & illegitimos cõcubitus, & flagitia infanda. Suidas.*

** *Manes, qui & Scythianus dictus est, Brachman fuit genere, et præceptorẽ habuit Buddã, antea Terebinthum nominatum. Buddas in Græcis disciplinis Empedoclis hæresim est sequutus, qui duo principia inter se contraria esse dixit, Contentionẽ & Amicitiã. In Perside Buddas è uirgine se genitũ, & in montibus educatũ, mentitus est. Quatuorq; cõposuit libros, quibus nomina indidit, Mysteriorũ, Euangelii, Thesauri, Capitulorũ. A' dæmone aũt tortus interiit. Eius libros cũ reliqua hæreditate Vrbicus, qui se Manetẽ postea nominauit, ab ea fœmina cõsequutus est, & pro suis uenditauit: quæ fœmina Buddam fouerat, & Vrbicum septem annos natum ære & libra emit, libertateq; deinde donatum hæredem instituerat. Suidas.*

CAPUT XXXII.

MAnes aũt quũ tres haberet sectatores, Addã, Thomã, & Hermã: ex iis Addam ad Syros, ad Indos aũt Thomã misit, pręcones. Qui reuersi, quũ se dicerent multa dura passos esse, neq; quenq; doctrinã eius reci-

y pere

*† *Num medii quidquam uitaq; morsq; ferat? An medium quiddam ponemus, &c. Nempe subinductos, quos dicũt, an'ne maritis Quisq; uir, in primisq; subinductus, fugiendus. Iungemus lectis cœlibibúsue magis? Marræ, crede mihi, potus amarus aquæ. Item: Pectore sis uirgo, non tantum lumine, uirgo: Marem conducas sub tua tecta caue, Est tibi dilectus Christus, tibi Christus amator, &c.*

pere uoluisse,ausus est omniū hominū importunissimus,seipsum Christū nominare,& Spiritū sanctū, aliumq́ Paracletū missum esse dicere. Et duodecim secū ducēs discipulos,in Mesopotamiā peruenit,Persarumq́ regnū peragrauit, ac temerario impotētiq́ animo regis ibi filiū se curaturū est pollicitus: qua re maioribus se obiecit malis. Posteaquā enim inde est, ut manifestus DEI cōtemptor, repulsus,quū eò rediisset,à rege cōprehēsus [a] Persicū sustinuit suppliciū. Detracta enim cute,ita nudus canibus esca est obiectus. Atq́ talē impius ille cōsequutus est finē. Quod si quis nugamenta eius persequi uelit, cōpluribus is opus habeat libris. Et falsa hæc & impia dogmata, ex innumeris iamdudū extinctis hæresib. cōgessit atq́ accumulauit, eaq́ ex Perside in orbem nostrū ueluti quoddā mortiferum uenenū euomuit. Tales doctrinas hominū animis uersutissimus inspirauit serpens,talibusq́ antesignanis ordinumq́ ductoribus aciem contra ueritatē struēs usus est. Verum enimuerò facile Dominus mendaciū coarguit, & cohortem patronorū eius,sicuti araneæ telam,soluit. Aduersus hanc hæresim strenuè libris cōpositis depugnarunt, Titus Bostræ, & Diodorus metropolis Ciliciæ, episcopi. Scripsit etiam cōtra eam Gregorius Laodicensis, uir qui hæresim quidem Arianam defenderit, sed philosophicis disciplinis ab ineunte ætate apprimè eruditus fuerit. Præterea Phœnix Eusebius. Hęc de hęresi [b] Manentis, à quo multis adhuc nomen Manichæorum adhæret. Ego porrò ad reliqua istius historiæ descendam. Imperatorum enim,magnarumq́ ecclesiarum antistitum successionibus recensitis, mox etiam quæ monumenta tum ecclesiastici scriptores ediderint,& qui ex eis usq́ ad impiorum tyrannorū persequutionem ecclesiarumq́ oppugnationem uitam produxerint,exponam.

A

Manetis interitus.

Qui cōtra hæresim eā scripserint ecclesiastici uiri.

τῦ μανέν-τος.

a. Persarū rex eum uiuū excoriari iussit, ut filii sui necis authorē. Aegrum nāq; illū, citra omnē omnium medicorū opē & operā se sanaturū curaturūq; esse pollicitus est. Quū itaq; medici, in quorū cura regius puer erat, dimissi fuissent, breui ille mortuus est. Vetus testamentū, perinde atq; nō boni Dei esset, Manes quoque reiecit: & nouū, tanquā boni approbauit. Christū autē opinione tātum & phātasia apparuisse, omniaq́; per fucū gessisse, asseruit. Idem. Suidas.

b. μαύης, Manes, genitiuū facit Manetis. Sed quia is prorsus insaniit, affinitate uocis Nicephorus lusit. μανεὶς enim insaniēs, μανέντος genitiuū habet: & μανέντα, Manētem, hoc est, insaniētem, dixit.

CAPUT XXXIII.

B

POst Deciū Gallus duobus imperauit annis. Ab hoc ad Valerianū & Galienū imperiū peruenit. Valerianus aūt bello contra Persas moto, quū ad Edessam exercitus eius fame magis q̃ ferro occideret, Persæ aciem cōtra eum struxerūt. Cuius ille gentis impetū quòd se sustinere nō posse uereret,conflicturū se cum hostibus assimulans,ad eos transfugit,pacem cū eis pacturus,exercitumq́ suū proditurus. Quod Romani quia animaduerterūt,fuga sibi,nō paucis amissis,cōsuluerunt. Ibi ergo apud barbaros & Saporem regem seruitutē seruiit, & tandem iugulatus imperiū ad Galienū filium trāsmisit. Ii quindecim annos Imperatores fuere, & Claudium successorē habuere. [c] Et hic annū unum & menses decē rerū summa administrata, potestatē eam Aureliano reliquit. Quum aūt is per insidias in nouo quodam * castello fraudulenter cæsus fuisset,imperiumq́ annos sex tenuisset, Tacitus ei successit: qui sex tantū menses in imperiali sublimitate trāsegit. Sub eo magnū illum Charitonē, confessionē suam peregisse ferūt. Post Tacitū Florianus Imperator factus, menses tres rem Romanā administrauit. [d] Vtriq́ ii ferro trucidati sunt, & cæde eorū imperiū ad Probum translatū est. Hic annis sex & mēsibus quatuor eo potitus, atq́ in Sirmio occisus: Caro, eiusdemq́ filiis Carino & Numeriano, potestatem summā reliquit. Sed & ii, nō totis tribus annis imperiū tenuerunt,& ab eis rerū summa ad Diocletianū peruenit. Enimuerò quū Cari filius Numerianus Antiochiam, quæ ad Orontē est,uenisset, in ecclesiam Christianorū ingressus esse dicitur:& quum ibi liberè quasi per transennā inspicere arcana eorū mysteria uellet, Babylas episcopus magno animo in faciē ei consistens,id prohibuit: nō licere dicens,eum cruore ex idolorū sacrificiis pollutū, in domū DEI tam præcipitanter ingredi,& diuina mysteria cōtaminatis oculis spectare. Qua re Numerianus offensus,excruciatū illum necauit. Et Carus quidem, quū tentorium eius fulmine ictum

Successiones in Romano imperio.

Alii historici non cæsū esse, sed in fœda seruitute consenuisse Valerianū scribunt.

** Castelli nomen est Cænophrurium.*

Charito cōfessor.

Martyriū Babylæ apud Antiochiam.

Exemplū Episcopalis libertatis.

c. Post Fl. Claudii mortē, Quintilius frater eius à militib. Imperator lectus, & 17. Imperii die iugulatus est: Eutr.

d. Sic Vopisc. Oros. Sed Eutr. Tacitum intra ducentesimum Imperii diē, apud Tarsum febre interiisse: Florianū incisis à semetipso uenis obiisse, dicit.

A ictum esset, unà cum eo cõflagrauit: Numerianus aũt à socero ipse suo † interemptus est. Carinus etiam, quòd turpiter se in imperio gereret, à populo est * cęsus. His ita sublatis, Diocletianus genere Dalmata, iamdudum Senator, & consulatu gesto clarus, quiq; plurima manu egregia fecerat facinora, & bello strenuus, & consilio promptus, ab exercitu Imperator Romanorum est renunciatus.

† *Apro scilicet*
* *Tribuni eius dextra, cuius coniugem polluerat. Eutrop.*

CAPUT XXXIIII.

HAec de mũdano Imperio. Nũc etiã nomina eorũ qui maximas quasq; ecclesias sacra administratione gubernarunt, recenseamus. Et Romæ quidẽ post Corneliũ, qui Nouatũ suis satis ornauit laudibus, & tribus annis ecclesiã rexit, Lucius episcopus creatus est. Lucius nõ integris octo mẽsibus ministerio ecclesiastico obito, sortẽ locumq; suũ Stephano reliquit. Et hic duob. annis episcopatu gesto, Xystũ habuit successorẽ. Atq; ij sub Valeriano fuere. Galieno autẽ imperante, Xystus episcopale munus undecim annis tenuit: eiq; Dionysius successit: qui episcopatu annis octo est functus. Felix aũt successor eius, annis quinqu e ecclesiæ Romanæ præfuit, eam'que Eutychieno gubernandam reliquit. Is uix octo mensibus episcopali munere functus, Caium successorẽ habuit. Et hic annis quindecim sacrã potestatẽ tenuit, & Marcellino eam reliquit, in quem ecclesiarũ persequutio incidit. Alexandriæ porrò, Dionysio illi magno, qui post Heraclam decẽ & septẽ annis ecclesiam gubernauit, duodecimo Galieni anno, † Maximinus successit. Post hunc, quũ decem & octo annos ecclesiæ præfuisset, Theonas eam regendam suscepit. Hic decẽ & nouẽ annis episcopus fuit, & Petrum successorẽ habuit. Qui quidem duodecim annis optimè munere suo est functus. Nam tribus, ante persequutionẽ, faciliorem,
B reliquis aũt duriorẽ uitam per grauia certamina exegit, cõmunem ecclesiarum utilitatẽ quàm maximè procurans. Et nono tandem persequutionis anno capite plexus, magnificè martyrij coronam est consequutus. Verùm in ecclesia Antiochena, episcopatu gerendo, Fabio Demetrianus, atq; huic Paulus Samosatenus succesit. Post eum loco suo pulsum, Domnus Demetriani filius ministerio eo est functus. Hic Timæũ, atq; is rursum Cyrillum, Cyrillus Tyrannũ successorẽ habuit. quo tempore maximus ille aduersus ecclesias exortus est motus, Hierosolymis autẽ in ecclesia sacram functionẽ post Hymenęum † Zabdas obijt: qui quidem post annos plures, somno eo qui iustos decet obdormiuit, & ecclesiæ clauũ gubernandum ad † Hermonem transmisit: atq; hic ecclesiã eam, uita in annos multos producta, egregiè Apostolicã sedem tutatus, usq; ad persequutionẽ administrauit. Ii sunt, qui usq; ad maximã illã Diocletiani & Maximiani persequutionẽ, primi nominis ecclesias, ordine per succesiones gubernarũt.

Episcopi Romani.

Alexandrini.

Alij Maximũ uocãt.

Antiocheni.

Alij, Labdas.

Hierosolymitani.

Alij Thermonem legunt.

CAPUT XXXV.

CVum uerò in alijs quoq; parœcijs sapientes & magnamini uiri fuerint, de eis etiam quàm fieri potest breuissimè dicamus. Ac de Gregorio illo miraculis claro, & de Athenodoro eius fratre, præterea de Firmiliano qui Cappadocũ ecclesijs præfuit, atq; etiam de Theotecno Cæsareę Palæstinæ episcopo, quæ opus fuit, antea retulimus. Dorotheus aũt eo tẽpore Antiochiæ, † Tyranno ibi episcopatũ gerente, presbyter, in omni genere artium liberalium apprimè eruditus, floruit. Qui adeò studiosus pietatis fuit, ut diuinarum literarũ gratia Hebraicam linguã egregiè perdidicerit. Fuit is natura ex ipsa natiuitate eunuchus. Quam ob rem illum etiã Imperator, ut nouũ & insolitum quiddam habentẽ, familiarius cõplexus, honorem ei detulit, ut Tyri tingendæ purpuræ præesset. Docuit aũt populum res sacras pro concione, eiusq;

Aliarum quoq; ecclesiarũ illustres episcopi.

Dorotheus presbyter Antiochenus.

† *Euseb. Cyrillo. lib. 7. cap. 32.*

Idem eunuchus natus.

Idem purpuræ tingendæ Tyri præfectus.

Pierius & Achillas presbyteri Alexandrini.

Profanæ literæ Theologis utiles.

Melitius Ponticus.

Mel Atticæ.

Vir abſolutiſsimæ in omni diſciplinæ genere eruditionis, & uirtutis ſummæ.

auditorem ſe fuiſſe dicit Euſebius Pamphili. Alexandriæ uerò clarus fuit & celebris Pierius presbyter dignitate, & quùm diuitiarũ cõtemptu, philoſophiæq́; & Græcarum diſciplinarũ ſcientia, tum ſacrarum literarum ſtudio & peritia, publicisq́; ſcripturę enarrationibus & diſputationibus admirationẽ omnium meritus. Epiſcopatũ ibi tum adminiſtrauit Theonas. Et unà cum Pierio, Achillas quoq; in presbyterorũ cathedra laudem magnam eſt conſequutus, ſacrarũ ſcripturarum doctrinæ præpoſitus: qua prouincia rectè obeunda multũ ei profuit philoſophiæ ſtudium, quæ ſincera Euangelij dogmata & inſtituta clariſsimè in apertum protulit. In Ponti aũt regionibus Melitius magni nominis fuit: quẽ, qui Græcam conſectantur ſapientiam, mel Atticæ cognominarunt. De eo illud nobis neceſſariò dicendum eſt, ut ſi quis in omnibus pręclaris ſtudijs perfectiſsimum aliquem hominẽ deſcribere uelit, ei tanquã abſolutum exemplar Melitius ſufficiat. Ars enim oratoria natiua in eo eſt uiſa. Ac ſi eum eo tantum nomine admiraremur, minus ei quàm meritus ſit, tribueremus. In alijs autẽ omnis generis ſtudijs atq; doctrinis amplius quicquã, quàm ille aſſequutus ſit, nemini in mentem uenire poteſt. Quod ſi enim in diſciplina quaq; abſolutiſsimus quiſquã cum illo de ea uerba contuliſſet, in ea ſola eum eruditum atq; exercitatum fuiſſe dixiſſes. Et rurſus de alia arte ſi quis cũ eo egiſſet, in ea quoq; eum longius excellere, præ eo ſtudio in quo prius primas habere uiſus eſſet, iudicaſſes. Virtutes porrò nõ ſolum cum tam uaria eruditione in eo certabant, uerumetiam ſi nihil prorſus doctrinarum habuiſſet, hæ ſatis illi fuiſſent. Adeò in eis ad ſummam laudem & gloriam nihil fecerat reliqui. Hic in ipſa graui perſequutione, ſeptem annos in Palæſtinæ partibus manſiſſe dicitur.

CAPUT XXXVI.

Euſebius Alexãdrinus Laodiceæ epiſcopus.

Huius ibi ſucceſſor Anatolius, Alexãdrinus itidem.

Anatolius uir doctiſsimus, & de repub. Alexandrina optimè meritus.

* ἐν τῇ τοῦ βρουχίου πολιορκίᾳ, Niceph. ἐν τῇ κατ᾽ ἀλεξάνδρειαν τοῦ πυρουχείου πολιορκίᾳ, Euſeb. ut ſuprà.

† ἀγαθὸς ἀρίστου διάδοχος.

* πυρουχεῖον, publicæ annonæ & tritici, quod πυρὸς græcè dicitur, receptaculum atque granariũ.

Refertur hoc ab Euſeb. lib. 7. capite 32.

LAodicenſis eccleſię ſacrum munus geſsit poſt Socratem Euſebius. Is Alexãdria profectus, propter Paulum Samoſatenũ, in quem tum inquirebatur, in Syriam uenit. Vnde ab ijs qui ibi diuinarũ rerum ſtudioſi erãt, in patriam redire eſt impeditus: quòd fides eius in DEVM temporibus illis ſumma, ſatis perſpecta fuiſſet. Eius deinde locũ Anatolius obtinuit, † optimi deceſſoris bonus ſucceſſor. Huic Alexãdria patria fuit. Pręcipua certè laus ei in profana ſimul & ſacra philoſophia, omnib. omnium præclarorũ uirorum calculis eſt tributa: ut ei, qui ad ſummam peritiam Geometriæ, proportionis numerorũ, Aſtronomię, Dialecticæ, Phyſicæ, ipſiusq́; adeò Theologicæ ſapientiæ, artiumq́; dicendi omnium peruenerit, neminemq́; ſibi parem eſſe paſſus ſit. Quem fama etiam eſt dignũ eſſe iudicatũ, qui primus Ariſtotelicam inſtitueret ſcholã. Multaq́; is Alexandrię * Pyruchij obſidionis tempore in ciuili diſſenſione & famis diſcrimine, propter annonæ anguſtiã, optimè feciſſe, ciuibusq́; conſuluiſſe traditur. Et rationes finesq́; certos, Paſcha æquinoctiali tempore celebrandum eſſe, oſtẽdit: Arithmeticas inſtitutiones decẽ libellis cõpoſuit, aliaq́; plurima literarũ monumenta, quæ eximij eius in honeſtis & liberalibus artibus ſtudij ſatis magno ſunt documento. Primus ei Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus Theotecnus manus impoſuit, epiſcopumq́; creauit, eccleſiæ ſuæ ſucceſſorẽ eum deſignans atq; deſtinãs. Sed ambo nõ ita diu eccleſiæ ei præfuerũt. Nam quum & huc Synodus cõtra Paulum coacta euocaſſet, & ipſe per Laodiceam iter faceret, nuperq́; admodum ibi pietatis nomẽ referens epiſcopus Euſebius è uita migraſſet, à fratribus detentus, eccleſiæ ei eſt præfectus. Anatolio huic, quũ poſt annos cõplures deceſsiſſet, poſtremus ibi fidelium epiſcopus, ante perſequutionis tẽpora, ſuffectus eſt * Stephanus: ſatis ille quidẽ profanis artibus inſtructus, ſed nõ itidẽ ut deceſſores eius, in diuinis literis inſtitutus. Declarauit id perſequutionis

* Stephanus Laodicenſis epiſcopus profanarum artium quàm ſacrarũ literarum doctior.

A quutionis tempus, quòd uirum hunc † meticulosum, ad simulationemq; & dissi-
mulationem compositum, alienum esse etiam à philosophia indicauit. Quod si
talis ille fuit, quid mirum est ecclesiam quoq; eius postea à recta fidei professione
decessisse? Sed enim, DEO opitulante, se illa erexit atq; confirmauit. Theodotus
namq; post illum episcopale munus sortitus, nomini suo factis ipsis respondit:
& operibus, qualem esse oporteat episcopum ostendit, animabus simul & cor-
poribus rectè curandis nemini secundus, humanitateq; singulari, si quisquam a-
lius, & ipse preditus. Sic ille affectionum accõmodatione & † condolentia, stu-
dium officiumq; pastorale temperauit: atq; utilitatem eorum qui se consuluere,
in hac uel in illa medicatione diligenter & fideliter procurauit.

† δειλίας καὶ εἰρωνείας ἀνάπλεων.
Successor eius Theodotus, corporũ simul & animarum Medicus.
† συμπαθείᾳ.

CAPUT XXXVII.

IN ecclesia Cæsariensi Palestinę post Theotecnũ, Agapius magnope-
re est laudatus: quem bonũ fidelemq; episcopũ fuisse, doctrina simul
& uita ipsa declarauit. Rectè enim pieq; populo suo præijt, & muni-
fica liberaliq; manu benignè egẽtibus facultates suas impertijt. Eodẽ
tempore, eruditione iuxtà & uitę instituto philosophum Christianum, & pres-
byteri dignitate auctum, diuinum Pamphilum floruisse scimus. Cuius uitam &
actiones omnes, celebrẽ etiam quam ibi instituit profanæ diuinęq; philosophiæ
scholã, præterea constantẽ in uarijs persequutionibus confessionẽ, & certamina
egregiũq; pro CHRISTI nomine martyriũ, Eusebius sororis eius filius, eidemq;
adeò charus ut nomen illi suum imposuerit, copiosè peculiari scripto est prose-
quutus: ad quem eos qui accuratius hęc cognoscere uoluerint, reijcio. Eusebius
iste disciplinis omnib. perceptis, sacrarũ maximè literarũ, in quibus conquieuit,
scientia enituit: & ad Constantij usq; tempora uixit. Et quũ Christianæ profes-
B sionis studiosissimus esset, egregiamq; pro CHRISTI honore æmulationẽ spira-
ret, undecim tomis Euangelicam præparationẽ, & decẽ alijs Euangelicã demon
strationem est cõplexus. Et primus ipse manũ pręsenti argumento admouit, pri
musq; libros eos Ecclesiasticã historiã appellauit, decemq; eam tomis absoluit.
Est & aliud eius uolumen, in quo temporũ certam accuratamq; rationẽ digessit,
Chronicorum seu Annalium. Scripsit quoq; de Constantini uita libros quinq;.
Edidit & aliũ ad eundem, quẽ † Tricennalem inscripsit. Ad Stephanũ item aliũ
de ijs quæ in Euangelijs in dubium seu disputationẽ uocantur. Sed & alia uaria
reliquit scripta, quæ multum ecclesiæ afferũt utilitatis. Verumenimuerò etiamsi
talis fuerit, in multis tamen eum apparet Arij sententiã comprobasse, ut qui filiũ
(sicuti id ex eius scriptis colligere licet) creaturam uocet. Quamuis Socrates,
qui & ipse ex Nouatianis res ecclesiasticas scripsit, in secũdo tomo maximopere
persuadere cõtendit, rectè eum uirũ sentire, eundemq; sycophanticè eo nomine
à nonnullis impeti. Atq; ut id magno animo certius comprobet, in defensione
sua, dicta illius quædam, ambiguitatem tamen complectentia, contexit: eundẽq;
primæ Synodo affuisse, atq; unà cum alijs suffragio suo & calculo εἰς τὸ ὁμοούσιον,
siue in consubstantiale consensisse refert. Ego uerò, si ille quidem sine scripto re-
ctam complexus est opinionem, Socrati non refragor: sin autẽ ex scriptis illius,
quæ legi, res sit dijudicanda, multum abest ut sanam sinceramq; eius de fide sen-
tentiam fuisse putem. Verùm de hoc etiam hæc satis sint. Et continet hic quo
que huius historię liber annorum triginta duorum tempus: qui initium sumpsit
à primo Valeriani anno, finem autem accipit ineunte Diocletiani imperio: à Mũ
do condito quinquies millesimo † septingentesimo nonagesimoquinto, à di-
uina autem Domini nostri IESV CHRISTI natiuitate * du-
centesimo nonagesimo anno.

Agapius Cæsariensis Episcopus.
Pamphilus presbyter martyr.
Scholæ Cæsariensis institutio.
Eusebius Pamphili, & eius scripta.
† τριακονταετηρικόν.
Eusebius iste Nicephoro Arianismum redolere uidetur.
† Secundũ neotericos Chronologos 4265.
** Al. 287.*

SEPTIMI TOMI CAPITA.

De

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus VII.

CAPUT I.

A FACILIS hucusq; nobis fuit labor, leuisq; & plana uia sacra decurrit historia. Quãuis enim antea quoq; grauiter aduersus nos malignus spirauerit spiritus, simplex tñ & uniformis ea fuit calamitas. Deinceps uerò horret progredi stylus. Interrũpitur nãq;, et quodãmodo ingẽti & uiolẽto uariarũ cladiũ impetu inhibet: atq; ei inundatione sanguinis martyrũ, pelagi prorsus instar fluentis, cursum tenere nõ permittit. Sed enim qui semel operi huic manus admouerimus, procedendum nobis est necessariò. Itaq; qui, ut potuimus, priora exposuimus, in hoc libro etiã res sub Diocletiano, eisq; quos ille sibi in Imperio adoptione adsciuit gestas persequemur. *Dicendorum propositio.* Sub ijs enim maxima omnium persequutio est excitata. Et nõ ita multis, quę certis in locis accidêre calamitates, attingemus. Quasdam etiam singillatim memorabimus. Tum aũt, quomodo tyranni sæuissimi, qui supra modum crudelitatem in nos exercuerunt, ad palinodiam & tyrannidis suæ recantationẽ sint redacti, postremoq; internecione interierint. Pręterea, ut maximus ille Constantinus, DEO annuente, salutari instructus armatura, inuictæq; Crucis signo armatus, regiones & terras omnes à prædonibus repurgarit tyrannis, superstitionemq; Græcorũ nefandã extirparit, & res nostras oppidò quàm inclinatas, ruinamq; iam minantes, auxiliari adhibita manu restituerit, atq; in perpetuum diuini numinis nutu permansuras confirmarit, referemus. Et res sic habet.

CAPUT II.

ERat aliquando tempus, quũ Christiana professio pulchrè staret, gloriaq; sua & libertate clara haberet: Gręcis iuxtà & barbaris, q̃ diuini uerbi prædicatio ubiq; terrarum uigeret, grata & accepta. *Florens rei Christianæ status.* Huius rei certa documenta sunt, quùm magnorum Principum erga homines nostros egregia beneuolentia & humanitas, ac gentes quædam, quarum prouinciæ Christianis administrandæ datæ sunt: tum Imperatores ipsi Romani, & maximi quique magistratus, qui res aulicas & domesticas suas nostris curandas

Dorotheus & Gorgonius aulici, & iidem Christiani, ecclesiæ multum profuerunt.

cõmiserunt. Eos quippe propter egregiam spectatamq; fidem præesse alijs, atq; honore dignitateq; præcellere oportere iudicarunt. Satis id declarauit Dorotheus ille, qui neminẽ honore ex magistratibus & præfectis omnibus, propter bonæ mentis integritatẽ & fidem, habuit parẽ: & preclarus Gorgonius, atq; alij eis pares: qui etiã ad supremũ cœlestis regni honorẽ sunt assumpti, propter fidei sinceritatẽ. Ac per eiuscemodi uiros in locis passim quibusq; ecclesiarũ Antistitibus non parũ accidit opis & cõsolationis. Ostendũt id quoq; plurimorũ milliũ hominũ in oratorijs domibus cœtus & cõuentus habiti, quæ oratoria, quũ propter angustiam, confluentẽ tantam multitudinẽ nõ caperẽt, cernere erat, ex paruis initijs & fundamentis, in augusta, amplitudine & magnitudine admiranda, in locis omnibus, excitari atq; cõstrui tẽpla. Quæ ipsa temporis processu deinde incremẽta quoq; ampliora cepere, quũ qui ea ædificari atq; augeri prohiberet, aut per fascinantem inuidiam aboleret, nemo esset. Sic ea cœlestis manus custodiuit, atq; extra insidiarum omnium aleam posita esse uoluit. Posteaquã aũt per multã libertatem nostrã, in molliciem & languorẽ professionẽ fidei cõuertimus: atq; inuidia stimulati, armari ipsi contra nos cœpimus: orationibusq; & scriptis pro hastis & spiculis usi, turpiter fœdas seditiones excitauimus, proindeq; * simulatio quædã & dissimulatio q̃ potuit maximè in ecclesiã inuolauit, & malitia uires maiores accepit, oculus DEI more suo benignè nos castigando uisitauit, & paternè coercuit. Ac primùm quidẽ ærumnæ à fratribus castra & militiã sectantibus incœpere. A quarũ sensu quũ adhuc longius abessemus, tantũ abest ut de placanda iusta DEI in nos ira cogitaremus, ut etiã insuper omne genus malitiæ & peccatorũ aliorũ, ad pristina delicta accumularemus: perinde atq; non esset qui hæc cõsideraret atq; specularet, qui'ue rationẽ istorũ omniũ flagitaret. Cæterùm qui sibi religionis nostræ columnæ esse uidebanẽ, & munus pastorale gerebant, diuinis sanctionibus & legibus abiectis, ad cõtentionis studiũ prolapsi, & uehementius inter se ardore quodã concitati, dissidium ex dissidio seuêre, ac mutua odia magis ac magis adauxere, ambitionẽ & cupiditatẽ dominandi uindicantes, & tyrannorũ more contentiosè ad se pertrahentes. Tum scilicet euenire ea, quæ scriptura refert, uidimus: Obscurauit in ira sua Dominus filiam Sion, & disiecit è cœlo in terrã gloriam Israel. Destruxit omnes macerias eius, & euertit testamentũ serui sui. Et profanãdo prostrauit in terram, per ecclesiarum uastationem, sanctificationẽ eius: & quæ sequuntur. Templa namq; ex ipsis reuulsa fundamẽtis, solo æquata sunt. Et sacrosancta scripta in medio foro conflagrarũt. Qui uerò honore inter nos excellebant, hinc & inde cursitantes, fuga saluti suæ consuluerũt. Alij porrò in fuga excepti, ludibrium fuere eorum qui nobis insultant. Quum etiam, iuxta alium Prophetam, effusus est contemptus in principes: & errare fecit eos in inuio, & non uia. Verùm hæc persequi oratione, nostrum non est: præterquam ut diuinum iudicium indicemus, eiq; iusticiæ laudem tribuamus, quòd uidelicet certa & æqua ratione procedit in omnes. Sed his nunc omissis, ad sacra martyrum certamina, breuiter ea expositurí, procedemus. Primùm autem, quomodo se Romani imperij res habuerint, dicemus.

σύνηθεια parua in templa ingentia mutata.

Rebus secũdis se Christiani ad ignauiam dedere.

Dißidia eorũdem intestina.

Afflictio & coercio Christianorum diuina.

* ὑπόκρισις καὶ εἰρωνεία

CAPUT III.

Diocletianus consortem sibi Imperij legit Maximianum Herculium.

Diocletianus, uti dictum est, imperio accepto, quũ cõtra CHRISTUM quantũ antea nunq; fuisset, bellũ mouere cõstituisset, martyrũ CHRISTI magnitudinẽ animi, robur et fortitudinẽ satis perspectã habẽs, q; cũ tã eximijs bellatoribus sibi certamẽ fore uideret, in primis curandũ sibi putauit, ut seipsum cõfirmaret, atq; ita demũ confidentius præliũ iniret: homine pari secũ ingenio & crudelitate † Maximiano Herculio reperto, eũ sibi ut æqua

† Al. Maximinianum uocat

A ut æqua potestate imperiũ administraret, adsciuit. Quo tã eximio tyrannorum pari, accõmodato sibi prorsus & proprio, maximè usus fidei nostræ hostis, tanquam uolucris supra eam quæ sub cœlo est terrã uolitauit, omnes in potestatẽ suam redigere, & CHRISTI nomen ex ipsis quod dicitur fundamentis eruere satagens. Atque equidem primùm nõ uno statim impetu persequutionẽ cõtra nos, sed insidiosè, atque ut ita dicã, clandestinè est aggressus. A' principio igitur Christianis affligendis, cõsilij sui in exercitu & castris periculũ fecit. Facile enim ex sententia cœptum sibi successurũ putauit, si illos sensim quodãmodo & arte circumuentos uicisset. Et multi sanè ex ordine militari, propter insignẽ erga diuinũ numen pietatem, uitã priuatã honoribus quibuscunque prætulerũt. Postquã enim lustrator & repurgator exercitus, idemque persequutionis autor, optionẽ militibus Christianis illã obtulit, ut uel ipsi obsequentes ordinibus ducendis honoribusque gerendis cũ alijs participes fierent, uel cõstitutionũ Imperialium autoritate cõtempta miliciam relinquerent: quãplurimi tum CHRISTI milites eam quę uidebatur esse felicitatem abiecerunt, parati non dignitatẽ & honorẽ tantũ deponere, sed etiam mortem, si aduersarius illis acrius instaret, obire. Id quod à principio in uno atque in altero est perspectũ. Rarius enim id insidiosi cœpti autor est ausus. Certamen namque cœptũ usque ad sanguinis fideliũ effusionẽ producere, simulque bellũ cõtra omnes excitare, adhuc quadam quasi desidia distulit. Vt aũt seipsum nudauit, totusque in persequutionẽ incubuit, oratione nulla explicari potest, quãta ubique per omnia ferè loca & oppida fortissimorũ CHRISTI martyrũ multitudo sit exhibita. Primùm quidem ubique circumferebantur et proponebantur Imperialia edicta, ut templa solo æquarentur, diuinæ scripturæ cõburerentur, magistratus & honores gerentes cũ ignominia in ordinem redigerentur, serui Christianismũ abiurantes libertate donarentur. Deinde uerò paruo interuallo alia sunt edicta proposita, quibus imperabatur, ut ecclesiarum præsides, ubicunque locorũ essent, uincirentur: utque eisdẽ, quibuscunque fieri posset modis, necessitas dijs sacrificãdi imponeretur.

Christianorũ persequutio à castris Imperatorijs grassari incipit.

Edicta Imperialia aduersus Christianos. Vt hoc eodem tempore ferijs Paschalibus ubique fieret, institutũ mandatumque fuerat.

B

CAPUT IIII.

Ibi tum uidere erat, multos ex eo numero incredibiles tormentorum cruciatus cõstantissimè perferre. Erant etiam qui animorũ torpedine infirmiores, ad primum cederent terrorem. Et uaria sanè pœnarum proponebantur genera. Hic enim flagella corpore toto perferebat, ille aũt constrictus torquebatur, & ungulas altè penetrantes tolerabat. Cui supplicio quidam etiam immoriebantur, & alij aliter cum cruciatibus luctabantur. Quidam etiam per uiolentiam protracti, & ad impura sacrificia adducti, quum non sacrificassent, sed tamen ueluti sacrificassent, liberi dimittebantur. Inueniebãtur quoque, qui execranda sacra ne cõspexissent quidem: sed quod ab alijs sacrificasse iam dicerentur, silentio fraudem eam & sycophantiam tegentes abibant. Aliquis adhuc spirãs & decedẽs, tanquam iam mortuus omnino proijciebatur. atque eum ipsum alij pedibus tractũ, perinde atque cum alijs sacrificaturũ corripiebant. Aliquis rursum ingenti clamore uociferãs, dolumque & sycophantiã à se amoliẽs, minimè se sacrificasse, affirmare perseuerabat. Nonnulli ornamento erat, quod Christianũ se esse, acclamare pergebat. Alius se neque sacrificasse, neque unquã sacrificaturũ esse, cõstanter contendebat. Verùm ne illi quidẽ malorũ expertes erãt. milites enim pugnis os, maxillas & facies eorũ diuerberantes pulsabãt, atque eos silere iussos repellebãt. Adeò non solũ si quod uolebãt perfecissent, sed etiã si id perfecisse uiderent, † pestes illę plurimi ducebãt. Sed hæc aduersus ueros & germanos pietatis propugnatores atque decertatores locũ nõ habebãt: quorũ cõstantię & fortitudinis accuratã plenãque cõmemorationẽ, nulla profectò potest exequi oratio.

Varij eorundẽ cruciatus.

Pulcherrimus sanctorũ martyrum sacrificare dijs nolentium agon.

ἀλάστορες.

Ex cele-

CAPUT V.

Martyrium uiri præclarißimi, qui edictū Imperiale contra Christianos propositū conscidit.

A

EX celebriorib. uiris quidam, magnis defunctus honoribus, ubi Nicomediæ edictū contra pietatē legi audisset, ardore diuino confirmatus, atq; æmulatione uehementi in animo suo incensus, scriptū id ut dirū & execrandum, sicuti publicè propositū erat, arripuit, atq; in minutissimas partes conscidit, quū quidē ea in urbe uterq; Imperator adesset. Quo cōmisso facinore, perinde atq; in audacissimo atq; maximo crimine, grauissimas * ut par erat, pœnas pendēs, ad extremū usq; spiritum, propalàm in summis exquisitissimisq; cruciatuū tormentis, liberū illum quem prius habuerat, generosumq; & cōstantem animū magnificè ostendit. Secundū hunc, Imperatorū domestici & familiares, Petrus, Dorotheus, Mygdonius, & Gorgonius, omnium qui unquā apud Græcos & barbaros celebrati sunt, fortitudinis laude maximè præstantes, quū abundè gratia & existimatione apud heros suos ita polleret, ut illis nō minus quā † germani filij chari essent, pro nihilo tamē ea omnia reliquāq; uitæ huius umbrā duxere, præ eo ut pro CHRISTO paterent, & ad nouos carnificum cruciatus nouā etiā animorum afferrent promptitudinē & alacritatē. Petrus namq; cōprehensus, per mediam Nicomediam est tractus: atq; ubi simulacris sacra offerre renuit, denudatus, atq; in sublime suspensus, crudelissimè est diuerberatus, ut uel inuitus & tantis tormentis adactus, quod recusauerat, facere cogeret. Sedenim quū etiā tum fortiter in sentētia persisteret, & iam ossa flagrorum fustiumq; ictibus nudata apparerent, salē aceto mistū tortores in membra diffluentia infuderunt atq; intriuerunt. Sed & hoc tormentū quum ille superasset, ignis est constratus, & craticula posita: super hāc ille collocatus. sic carnes ipsius, aliarum eduliū carniū instar, paulatim igni tostæ atq; frixæ sunt. Et carnifices non prius se remissuros quicquā de tantis supplicijs, quàm ille imperata fecisset, confirmabant. Ille autē quum totus in eo esset, ut fortiter illis resisteret, in ipsis tantis cruciatibus * uictoriæ corona ornatus decessit. Ac ille quidem martyrio ita est defunctus. Reliqui autem non minus fortasse tormentorum pertulere, quæ breuitatis causa prætermittimus: & illud duntaxat adijcimus, eos post multos insustentabilesq; cruciatus postremò laqueo uitam finijsse. Qui omnes exequiarum quidem & sepulturæ iusta consequuti, deinde uerò effossi, in mare sunt coniecti: ut ne, sicuti dicebatur, in sepulcris positi, dij esse iudicarentur.

Martyres Imperatorum domestici: Petrus, Dorotheus, Mygdonius, Gorgonius.

Illustrißimum Petri martyrium.

B

στεφανίτην ἀνέδησαμ.

Martyrium reliquorum.

* οἷα ἦν εἰκὸς παθὼν, Nic.

τοιαῦτα οἷα καὶ εἰκὸς ἦν ὑπομείνας. Euseb. lib. 8. cap. 5.

† βασιλικοὶ παῖδες. Id.

CAPUT VI.

POst hoc Domna uirgo, & Indes eunuchorū fidelissimus, in iudicium sunt producti. Postquā enim Anthimi Nicomediæ episcopi institutione & opera diuinā consequuti fuerant gratiā, quicquid habuerant in Imperiali aula fauoris, id omne fouendis curādisq; pauperibus insumpserant. Et quum Diocletianus expeditionē bellicam aduersus † Aethiopes suscepisset, * præfectus eunuchorum, cui ciuitatis cura mandata fuerat, cognita in Christum fidei professione Indę, & Domnę, quæ in aula Principum sacerdos idolorū fuerat, in carcerē eos demisit. Ibi Domna uultu in speciē distorto, à dæmonio se correptā esse assimulauit: & ob eam causam Anthimo episcopo, cuius eximia erat ingentis aduersus dæmones potestatis fama, tradita est. Reuersus eò Imperator, ubi eā rem cognouit, eunuchū statim securi percuti iussit: furorēque suū omnē cōtra asceteria emisit, & persequutionē ab omni humanitate alienissimam in nos cōcitauit. Quo tempore puellæ multæ, quæ ibi pijs studijs * uirginitatē cōseruare studebāt, in martyrij stadio constantissimè decurrerūt. Cum quibus & Glycerius, inter presbyteros primas tenens, quū uaria tormenta egregiè uicisset, totoq; corpore neruis bubulis concisus fuisset, igni tandem est exustus. Per-

Martyrium Domnæ uirginis, & Indæ eunuchi.

ἀρχιεύνουχος.

Anthimus Nicomediensis episcopus, egregius exorcista.

Persequutio Ascetriarū puellarum, earundemq; martyria.

† For. legēdum Aegyptios. Aegyptium enim inuasit Diocletianus, & Achilleum incubatorem imperij Alexandriæ uicit.

* παρθενίαν ἠσκημένων ἀσκεῖν

A Permulti quoq; Senatores, & qui ordines in exercitu duxerāt præclari uiri, sunt iugulati: quibus omnib. nō aliud q̄ ueræ pietatis crimen est obiectū. Verumenimuerò quū natalis CHRISTI festus adesset dies, & multitudo ætatis omnis, quæ CHRISTI nomine censet, in templo natalē eum celebratura cōuenisset, tyrannus ueluti opportunū tempus & lucrosam occasionē nactus, per quam uæsaniam & furorem suū adimpleret, misit eò qui templū clauderent, & ignem circūcirca accenderent. Aderat ibi præco, qui uoce clariore promulgabat, ut qui uiuere uellet, ex templo exiret, & in proxima Iouis ara thura adoleret: alioqui nisi hoc fecisset, unà cum domo ipsa conflagraturus. Tum uerò in templo ipso quidam pro multitudine ea omni, cum libertate insigni propalàm respondit, & pulcherrimā illā edidit uocem: » Omnes nos Christiani sumus, unū eumq; solū DEUM & re» gem credimus esse CHRISTUM: & ipsi, Patriq; eius, & Spiritui sancto sacrifica» re, atq; nos omnes unà offerre facile parati sumus. Vix hæc ille dixerat, & ignis est accensus, qui in temporis ueluti momento ecclesiam omnem complexus, illos omnes uiginti millium numerum explentes, in cinerem redegit. Deinde etiam beatæ Domnę, post supplicia multa fortiter tolerata, gladio caput resecatur. Diuinus autē Anthimus primùm quidem crudelissimè cæditur, subulis igne candētibus talos perforatur, super fractis testis reponitur, baculis conuerberatur, crepidas æreas ignitas induitur, fidiculis alijsq; tormentorum instrumentis excruciatur, facibus aduritur, & ad postremum securi percutitur.

Itē Senatoriorum uirorum.

Viginti millia martyrū in ecclesia Natalem Christi celebrātium holocaustum Deo offeruntur.

Domna capite plectitur.

Anthimi episcopi martyrium.

CAPUT VII.

HAec sic apud Nicomediā in initio persequutionis gerebant̄. Non minus aūt in Melitina † urbe tyrānis grassabat̄. Idem in Syria fiebat. Circumferebantur enim Imperialia scripta, quæ ecclesiarū pastores carcere includi iubebāt. Et erat ubiq; miseranda & grauis rerum facies, B quòd plurima millia passim traherentur atq; raptarent̄. Et quæ antea percussoribus, homicidis, & sepulcrorū uiolatoribus erant præparatæ custodiæ, hæ presbyterorū, diaconorū, aliorumq; eius ordinis sanctorū uirorū choro replebant̄: ut iam maleficis, prædonibus, alijsq; cōdemnatis hominibus locus in carcere nō esset. Nec longè pòst, aliæ superueniunt literæ: ut qui in custodijs dijs sacrificarent, liberi abirent: qui id facere recusarēt, omni malorū genere affligerent̄. Sedenim quis tandem, qui talia legat, tantā martyrum turbā dinumeret? qui per prouincias omnes strenuè decertarūt: maximè aūt in Aphrica, & Mauritania: item Thebaide, & in Aegypto. unde nōnulli etiā in alias diuertentes urbes, ibi fortitudinem suā pro CHRISTO, & cōstantiā exhibuerūt. Quorum quis non, si uideat, cum stupore admiretur alacritatē, suppliciaq; numero longè superiora? potissimum aūt, post hæc omnia, cum agrestib. feris colluctationē? Pardi namq;, ursi, apri, & tauri syluestres, ferro & igni ad feritatem excitati, grauissimè in eos immittebantur. In quibus omnibus, admirandū spectaculū erat, tanta generosorū & nobilium martyrū cōstantia & fortitudo. Verùm & illud maximo fuerit miraculo, q̄ feræ illæ carnibus humanis uesci solitæ, & longa fame efferatæ, ab illis abstinuerunt, neq; martyrū corpora attingere ausæ fuerūt: sed in alios, eos uidelicet qui extra arenā stātes, illas cōtra pios DEOq; charos homines prouocabant & cōcitabant, stridore & impetu multo irruerunt, sacrosanctos athletas, nudis cōsistentes corporibus, easq; manibus in se adtrahētes, minimè lędentes. Quod si aliquæ etiam incurrere in eos cœperāt, quū quàm proximè ad eos accessissent, derepentè ibi tāquā ui quadam repulsæ, retrocedebant. Quod sanè factū, consternatione homines impleuit. Quippe quum in unum martyrem sæpius multæ immitterentur beluæ, infectis tamen ab eis rebus ferarum ductores abirent.

χώρα, regio ne. Euseb.

Generalis martyriorum plurimorum multis in locis exhibitorum descriptio.

Quædam istorum martyriorum in Palæstina & Tyri in Phœnice uidit ipse Euseb. lib. 8. cap. 7.

Feræ martyres qui eis obiecti erant, non laniarunt.

Non

Non minorē admirationē mouit strenuorū illorum martyrū animus infractus, & quorundam in imperfecta adhuc ætate senilis cōstantia. Vidisses enim ibi iuuenem nōdum uiginti totis expletis annis, uinculis liberū, manibus recto statu in crucis speciē extētis, intrepido immotoq́; corde tacitè precibus ad DEVM uacantem, neq; uel se mouentē, uel genua inclinantē: quum quidem circa eum feræ crudelitatē spirarent, grauiterq́; rugirent, & iam penè diuinas illius carnes inuaderent & laniarēt: cœlestibus aūt frænis ora earū obturarentur, & ueluti catenis in eos qui post illos stabāt retraherent. Vidisses aliū tauro obiectū, qui alijs quidē, ex spectatorib. infidelib. cornib. in sublime iactatis, quū plurimā uitæ partem ictib. disiecisset, minacius aūt & ferocius martyri appropinquās, ne stringere quidem eū posset, sed sensim tantūmodo cornu peteret, linguaq́; pedes lamberet, & religiosè quodāmodo discederet. Et quū ad eū modū multæ bestiæ in martyres immissæ essent, idēq; omnib. accidisset, postremò carnifices ipsi animos despondentes, post plurima supplicia, aliamq́; grauiū tormentorū uim illis illatā, ferro crudeliter omnes iugulabāt, & in profundum mare deijciebāt. Atq; hęc quidem sunt nobilissimorum Aegyptiorū athletarum, quæ Tyri decertarunt, certamina. A

CAPUT VIII.

Martyria Aegyptiaca.

QVi uerò in patria sua martyriū obiere, quis uel eorum numerū inire, uel tot & tam uaria tormentorū genera explicare queat? Quandoquidem quāplurimi unà cum cōiugibus & liberis propter CHRISTVM uitā ipsam prodidere, uariasq́; mortis species adiere. Quorum aliqui post ungulas, flagella, & fidiculas, aliosq́; cruciatus, ad quorū mentionem solam animus exhorrescit, fortiter præsenti robore toleratos, tandem igni sunt cōsumpti. Alij, & quidē innumerabiles, scaphis impositi, in alto submersi pelago. Nonnulli etiā resecare uolētib. caput magno animo, iugulum præbuerūt. Multi fame enecti sunt, plures in crucē acti: & alij quidem eodem quo malefici modo, supplicio affecti: alij aūt † inuersi, pedibus uidelicet in sublime sublatis, uitam diu grauiterq́; traxerunt, donec in cruce ipsa ita suffixi fame perierunt. Thebaide porrò quæ sancti martyres pertulerint, oratione persequi facile non est. Corpora enim eorum testis ungularum uice tantisper dum uita illis superesset, tortores dilaniabant. Et machinis quibusdam mulierculas in sublime pede uno, capite dependente tractas, uictimarum more suspendebant, * neq; ea quæ natiuus pudor occulta esse uoluit cōtegentes, & omnib. summæ inhumanitatis & crudelitatis præbentes spectacula. Quidam arborū frondibus alligati, miserabiliter excarnificabantur. Rami enim robustiores ui & arte quadā contracti, martyrum crura diducta uinculis distringebāt: ac deinde illis in naturalem statum suum redire permissis, subitò membra, ut cuiq; erant alligata, sæuissimè discerpebant. Atque hæc omnia non breui tempore sunt patrata, sed annis pluribus malum hoc durauit. Ad decem namq;, & triginta, & bis totidem, atq; etiā quandoq; ad centum quotidie uiri, iuuenesq́; admodū & mulieres supplicijs uarijs occidebantur, confertim ueluti una plaga internecionē sustinentes: ita ut ferri quoq; acies continua sanguinis tinctura hebetior fieret, & scindere amplius non ualeret: carnificesq́; defatigati, infirmioresq́; facti, successores alios acciperēt. Animaduertere uerò erat in hominibus nostris alacritatē, & fidei in CHRISTVM ardorē uiuidū: quum enim uix contra priores sententia cōdemnationis à iudice prolata esset, alij aliunde cōfluētes, Christianos se esse cōfitebantur, pro tribunali ipso exultantes, neq; tormētorū acerbitatē respiciētes. Sed interrita prorsus libertate pro CHRISTO decertantes, cū magna animorū lætitia libētissimè supremā excipiebāt sententiā: usq; adeò, ut cū gratiarū actiōe ad finē usq; perq; † decēter hymnos laudesq́; DEO canerēt.

B

τοὔμπαλιν κύμβαχοι προσηλωθέντες.

Martyria Thebaidis crudelißima.

μήτε τῆς ἐπ' αἰδῶ σκέπης μεταλαγχάνοντα.

Diuina martyrum alacritas.

εὐρύθμως.

Et om-

CAPUT IX.

A AT omnes quidem eximĳ uerę pietatis propugnatores digni sunt ad-
miratione: multo tamen excellentiores, qui diuitĳs, genere, gloria, &
sapientiæ studĳs, præclaram consequuti famam, omnia ea CHRISTI
desiderio posthabuere. Qualis Philoromus ille fuit, qui primariam *Martyriū Philoromi & Philææ.*
dignitatem ab Imperatore apud Alexandrinos consequutus, cum splendido mi-
litum satellitio, pro dignitate sua, Romano more quotidie tribunali, causam di-
cens, astabat. Et Philæas Thmuitarum ecclesiæ Episcopus, qui quùm munери-
bus ciuilibus ritè & decenter obeundis clarus fuit, tum maximè philosophicis ar
tibus excelluit. Quum igitur propinqui, amici, & familiares, & alĳ magnas ge-
rentes dignitates, ipse quocꝫ iudex eos obtestarentur, ut sibi ipsis parcerēt, con-
iugum'cꝫ & liberorum per misericordiam rationem haberent, nullo modo addu
ci potuēre, ut uitæ suæ consulerent, & cultum CHRISTI abiurarent. Itacꝫ illi, cō-
stanti sapientiæ, seu potius DEI amantis animæ robore iniurias tormenta'cꝫ à iu
dice eis illata, & postremò generosè admodū & fortiter etiam capitale supplici-
um sustinuere. Quandoquidē aūt Philæā paulo antè diximus eloquentiæ ui lon-
gè alios antecelluisse, ipsemet prodeat, simul'cꝫ & Alexādrina martyria exponat,
& ipse sibi uerbis suis certū præbeat testimoniū, quæ uerba ipse ex uinculis prius
ad ecclesiæ suæ plebē scripsit, cꝫ extrema in eum est & capitalis lata sentētia. Quū
enim prolixè martyres, de egregia eorū in DEVM æmulatione & CHRISTI imi- *Philææ Thmuitæ episcopi de Alexandrinis martyrib. scriptum.*
» tatione laudasset, hæc deinceps infert: Itacꝫ æmulantes maiora illa dona Christi-
» ani martyres, labores omnes & omnigenas pœnarum species non semel, sed ali-
» qui etiam bis pertulerunt. Et omne genus minarum, quum quidem militares sa-
» tellites cū illis ambitiosa ferocitate contendentes, eas non uerbis modò, sed etiā
B factis intentarēt, de cōcepta eos sententia minimè deterruit, propterea quòd cha
» ritas perfecta timorem eĳceret. Quorum uirtutem, & in cruciatibus omnibus
» constantiam, quæ'nam ualeat commemorare oratio? Siquidem omnib. qui eos
» conuicĳs iniurĳs'cꝫ afficere uellent, potestate permissa, quidam fustibus uerbe-
» rabantur, aliqui uirgis, nōnulli flagellis, alĳ loris, alĳ rursum funibus. Et tormen-
» torum uarium spectaculum plurimum laboris & erumnæ habuit. Hi namcꝫ ma-
» nibus post terga ligatis è ligno suspendebant, & machinis quibusdā membra eo-
» rū omnia distrahebant: deinde in corpora ad hunc modū distenta carnifices ex
» iudicis præscripto atcꝫ mandato, nō quemadmodū aduersus homicidas fieri so-
» let, in latera solū, sed etiam in uentrē ipsum, in suras, & maxillas tormenta uariè
» & crudeliter ingerebant. Illi uerò ex fornice manu una alligati pendebāt, quibus
» cruciatu omni grauior erat articulorū membrorum'cꝫ omniū distensio. Alĳ por
» rò ad columnas, uultu ad eas uerso, ita alligati erāt, ut pedibus non insisterent.
» Vnde fiebat, ut corporū mole deorsum uergente, uincula quocꝫ ipsa magis con
» stringerent, grauiorem'cꝫ illis afferrēt dolorem. Atcꝫ hæc non tantū, quū uerba
» cum eis cōferrentur, aut præses ipsis instaret, sed tantū nō diebus integris susti-
» nebāt. Quū enim ille ad alios progrederetur, apud priores cum potestate sua a-
» lios relinquebat, qui eis uicē suā adessent, sicubi aliquis tormentis uictus de sen-
» tentia decedere uideretur. Iubebat ille quocꝫ uinculis eos acriter cōstringere, ac
» deinde anima defectos, atcꝫ in terram repositos, hinc & inde trahere. Ita aūt erāt
» in nobis discruciandis in partem omnem solliciti, ea'cꝫ tormenta excogitarūt &
» adhibuerunt, ut nequacꝫ hæc secundas ferrēt partes, præ eis quæ aliquando qui-
» dā crudelissima aduersus hostes inuenissent. Fuerūt qui post cruciatus in catasta
» supra quatuor foramina pedibus utriscꝫ distenderent, & necessariò supini iacere
» in catastæ ligno cogerentur: quū toto corpore à tot plagis recētia adhuc haberēt

& intima uulnera, nec substratas sibi testas ferre posset. Alij uero in solū ab omnis generis tormentorū ui proiecti, iacebāt, grauioremq́ etiā cruciatib. ipsis spectantibus speciē præbebāt: uaria quippe & multiplicia pœnarū genera corporibus præ se ferentes. Et quū crudelitas ipsa ad hūc modū sæuiret, quidā inter ipsa tormēta decedebant, constantia sua aduersarijs pudorem incutientes: quidam femineces in carcere inclusi, post dies paucos doloribus constricti emoriebant. Nonnulli uero à tormētis medicorū cura restituti, diutiusq́ in custodijs detenti, animosiores etiā fiebant. Itaq; quū imperatum esset, optione proposita, ut uel cōtactis diris illis sacrificijs molestia omni carerēt, libertatemq́ quā à seipsis habebāt, ab illis consequerent: uel si nō sacrificarent, capitalem sententiā exciperēt: illi nihil morati, perlibentes ad suppliciū ibant. Sciebāt etenim, quę nobis in diuinis literis sunt proposita atq; præscripta oracula: Nam qui, inquit, dijs alijs sacrificat, exterminabitur. Et rursum: Non erunt tibi dij alij, præter me. Hæc Philæas, † non minus DEI q̄ sapientiæ amator, sic recenset: ecclesiam suam, ut ueram pietatem * tenacissimè retineret, cohortans.

Contra idololatriam.

† οὐχ ἧττον φιλόθεος ἢ φιλόσοφος.

* ἀπρὶξ ἔχεσθαι.

CAPUT X.

SEd quid opus est singillatim DEO dilectorū martyrū fortiter facta, & noua certamina, quæ per orbē omnē obiere, referre? Quū alia afferre liceat, per quæ facilius quū ipsorum tyrannorū efferatam crudelitatem, tum egregiorū uictorū incredibilem erga CHRISTVM affectionem & pietatē probare possimus. Non enim unū & alterū, aut etiam plures cateruatim, sed oppidum † totū Phrygię quoddam, ciues scilicet unà cum coniugibus & liberis uniuersos, milites armati circūuallantes, igne iniecto exusserunt. Crimen erat, quod & præfectus magistratusq́ & populus eius omnis CHRISTVM inuocarēt, eisq́ qui idola colere eos iussissent, minus obsequentes essent. Vir etiā quidā Adauctus nomine, omnibus honoribus functus, illustriq́ apud Italos loco natus, quiq́ per magistratus & dignitates, quas plurimas gesserat, ad sublimitatem Magistri officiorum peruenerat, pietate autem & cōfessione DEI facile omnes antecellebat, in eo ipso munere martyrij coronam accepit.

Oppidū quoddam Phrygiæ totum propter Seruatoris Christi confessionē incendio consumptum.

† αὔτανδρον.

Adauctus martyr.

Magister officiorum Catholicus.

CAPUT XI.

SEd quid attinet singillatim martyres ipsos recensere, aut etiā numerū eorū inquirere, suppliciorū deniq; tam uarias species stilo persequi? Quum eorū pleriq; securi percussi, quod eis in Arabia accidit: nōnullis crura fracta, sicuti in Cappadocia factū: aliqui pede altero ad caput alligato, in sublime sublati, molliore igne supposito, fumo ex materia uiridiore prouenïēte sint suffocati, quod in Mesopotamia euenisse legimus. Quibusdā nares, labia, aures, manus etiā & pedes amputati, & ipsi ueluti quædam uictimæ in carnes dissecti: quod Alexandria uidit. Quis uero Antiochena supplicia memoret? ubi ignes & craticulæ fiebāt, non cōfestim mortē accelerantes, sed sensim martyrū corpora torrentes, suppliciaq́ & pœnas in longū extrahentes. Fuerūt ibi etiā, qui dextras citius igni ardenti cōburendas immitterēt, q̄ execranda sacra & sacrificia attingerēt. Reperti quoq; sunt, qui prius se ex locis superioribus præcipites darent, q̄ periculum tormentorū adirent: mortē potius citā obire, q̄ ut impiorū laqueis caperent, properantes. Horrenda uero prorsus sunt, & auditu intolerabilia, quæ in Ponto martyres sunt passi. Quibusdā enim in summis digitis præacutis calamis ungues perfodiebant. Alij uero plumbū igne liquefactum, picemq́ bulliente scapulis & dorso excipiebāt. Nonnulli partibus eis quę honestè nō nominant, cruciatus fœdos silentioq́ tegendos perferebāt: quos nobiles illi & fortes uiri philosopho planè animo & pia quadā ambitione sibi contra recēs inuenta tormenta, exuberantē abundantiā constantiæ esse ostenderūt, generosam

Varia martyrum supplicia.

Martyria Antiochena.

Pontica.

A plicia instituentes. Postquã uerò uicti immaniũ tormentorũ noui artifices, cædibusq́ꝫ fatigati sunt, adimpleti iam ad satietatẽ usqꝫ torrentiũ instar profluente martyrũ sanguine, tandẽ ad adumbratã et fucatã bonitatẽ sunt cõuersi, ut scilicet amplius tam inhumaniter atqꝫ crudeliter nobiscũ agere nõ uiderent. Non enim populariũ cruore ciuitates cõtaminari, neqꝫ inhumanitate Imperatorũ benignitatẽ calumnĳs obĳci debere, sed potius Imperialis potestatis beneuolentiã atqꝫ clementiã in uniuersos extendendã esse dicebant. Quapropter edicto cautum est, ne Christiani neci dederent: quòd perinde id esset, atqꝫ si pœnis supplicĳsq́ꝫ modus finisq́ꝫ imponeretur. Imperatum uerò, ut oculi hominibus nostris effoderentur, & pedũ alter abscinderetur. Ita enim fore, ut inhumanitas ipsa humanior, & ad uindictam lenior esse uideretur. Factum sanè per eiuscemodi † humanam inhumanitatem impiorum hominum, ut iam uerbis complecti nõ sit, quanta multitudo eorũ quibus dextri primùm oculi ferro excisi sunt, deinde ignis in uulnus ipsum iniectus, ueluti errabunda hinc inde circumierit: aut quanta uis fuerit eorum qui sinistros pedes ignito ferro uiolentius adusti, eos post se trahebant, quasi telluris inutile pondus facti: præterea eorũ, qui inhumanissimè per prouincias ad metalla, nõ illi quidẽ necessitatis aut usus alicuius gratia, sed ut ibi summis ærũnis uexarent, sunt dãnati. Alĳ porrò aliter afflicti perdurarũt: quos referre, quia luctæ certationesq́ꝫ eorũ oẽm superant orationẽ, perqꝫ est difficile.

Virtute & constantia martyrum carnifices uicti.

Cædes Christianorum prohibetur, mutilatio membrorũ in eisdem præcipitur.

† ἀπανθρώπων τὸ φιλάνθρωπον.

CAPUT XII.

NEc uiri tantũ, sed multo etiã magis mulieres uirilibus animis præclarè se gesserũt. Qualis Antiochena illa fuit, propter uirtutẽ aliaq́ꝫ eximia ornamẽta apud oẽs admodũ celebris. Quę filias duas forma et ętatis
B flore excellẽtes habẽs, quũ ad euitandã inuidiã clàm in longinqua terra latẽs aliquandiu mãsisset, & in patriã reuocata esset, à militũ manu, unà cum illis capta est. Atqꝫ ut de seipsa & puellis itidẽ spem omnẽ abiecit, quęq́ꝫ expectandę essent ærumnæ atqꝫ calamitates secũ ipsa in animo cõsiderauit, & ab improbis illis uiolẽtisq́ꝫ hominibus, de fornicationis periculo ea quæ nec summis auribus ferẽda esse uiderent audiuit, quũ filias ad uirgintatem usqꝫ ad uitæ finẽ inuiolatã cõseruandam est adhortata, tum uerò idolorũ cultũ quauis pernicie, ipsaq́ꝫ adeò morte deteriorẽ esse illis persuasit: unũ esse utriusqꝫ mali effugiũ sapiẽter asserens, si ad Dominũ perfugerẽt. Puellæ porrò quũ ambæ in matris sententiam discederẽt, corporibus suis ritè atqꝫ decẽter eo habitu quẽ tum tempus suppeditabat amictis, quia in medio erãt itinere, paululũ à uia digressæ, custodibus deceptis, in fluuium qui ibi præterfluebat se coniecere. Aliud quoqꝫ in eadẽ urbe sororum par, nõ minus quàm illæ uirginitatis dote, unanimi cõsensu, pluchritudine uultus, animorum generositate claræ, diuitĳs quoqꝫ & præclari nominis fama illis non inferiores, studio etiam & æmulatione pares, eodẽ decurrentes stadio, ut tamen nõ sola terra eiuscemodi obtineret ornamẽta, in sinũ maris seipsas præcipitarunt. Hoc enim ita eas facere, quorũ incomparabilis esset improbitas, persequutores simul & impudici homines cogebant. Addã quoqꝫ aliud grauis & pudicæ uirginis, sanctũ quidem illud, sed festiuum etiam atqꝫ facetum factum.

Honestæ Antiochenæ uiduæ filiæ, ne se stupro & idololatria contaminarent, matris suasu, se in amnem præcipitant.

Euseb. lib. 8. cap. 12.

Aliæ quoque duæ Antiochenæ uirgines sorores eadẽ de causa in mare se coniecere.

CAPUT XIII.

ALia quędã puella, perpulchrũ et inuiolatũ testimonio omniũ uirginitatis ornamentũ, quia cõprehensa deorũ cultum ut summũ malum auersata fuerat, impotẽtibus & impudicis uiris ad ludibriũ & turpem libidinẽ tradita est. Et illa iam ita abducebat: quũ ei casu quodã, inter eundũ Antistes ecclesiæ Nicomediẽsis Anthimus obuius fit. Ibiq́ꝫ ab illa interrogatus, utrũ sibi è duobus æqualibus malis magis eligendũ uideret? respondẽs

Puella Nicomediensis, quod dijs sacrificare nollet, ad prostibulũ damnata, arte quadã pudicitiã conseruat, & martyrium subit.

Z 2 ille:

ille: Filia, inquit, Euphrasia, pulcherrimū quidem est castæ uirginitatis donum, A sed maius prςstantiusq́; fidei præceptū. Quandoquidē enim, si casus aliquis aut necessitas ita ferret, multo magis pallam ipsam præstaret q̄ corpus diripiētibus dare: in præsentibus quoq; malis & tentationibus eodem modo rem dispicere cōuenit. Et si permissum nō est ut utrumq; retineas, ut saltem animā incontaminatam cōserues, faciendū tibi esse duco: ut scilicet mente ipsa per fidem cōfirmata, carnem iniurijs & cōtumelijs improborū permittas. Consilio uiri eius cognito, animo etiamnum in utranq; partē fluctuante, tandemq́; se ut utrunq; saluū retinere tcōfirmante, quò abducebat sequitur. Atq; ubi iam in eodē est cōclaui cū improbo iuuene clausa, techna quadā illum circūuenit. ueneficā se esse profitet, mercedemq́; ingentem cōseruatæ pudicitiæ pollicet, quæ eum à morte cōseruet: pharmacū scilicet, quo ille perunctus, in bellorū certaminibus & prælijs nullo prorsus telo aut ferro uiolari aut cōfici posset. Quod si de tali remedio, inquit, periculum facere uis, illico id tibi manifestò exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tum illa uerè sapiens, ceram oleo liquefactā, manibusq́; subactā collo suo circumcirca inungens illinit: quod ubi perfecit, petere eum iugulū suum ense quib. posset uiribus adacto, remedijq́; eius uim & efficaciā experiri iubet. Atq; ille, q̄ potuit ualidissimè ensem in eam demisit, caputq́; eius ictu uno resecuit. Consimiliter huic uirgo alia libidinosis ad turpē concubitū data, ad eam uenientibus, putridum cōtagiosumq́; ulcus se in tectis mēbris occultisq́; locis habere dixit: eosdemq́;, ut sibi ipsis parcerent, ne scilicet consuetudine Venerea se quoq; eo malo cōtaminarent, rogauit: dilato fœdi congressus tempore, q̄ primum integrā ualetudinē recuperasset, se in potestate eorū futuram pollicita. Ad hunc modū insanis amatorib. deceptis, DEVS pudicitiā eius tali arte conseruauit, & se illa ab illis absoluit. Alius enim iuuenis quidā, sub libidinis & petulantiæ prætextu meretriculari curatorem lenonē accedens, noctē puellæ eius quinq; numis aureis mercatus, & ad eam ingressus, tunicā quidē ipse suā ei iniecit, eamq́; ut agnosci nō posset, probè contectā exire iussit: ipse aūt uestibus illius amictus, & deprehensus, capitis pœnā dedit. Eodē tempore Ascetes quidā, castitatē & uirtutes alias pijs studijs sedulò meditans, æquali decertauit agone. Is quū expugnari omnino nō potuisset, nullamq́; aduersarijs uincendi spem reliquisset, post innumera tormenta in lecto uinculis ligatus reponit: & mulier impudica ad eum immittitur, q̄ illum cōplectens, exosculās, manusq́; petulāter ad membra secreta adhibens, procacissimè ad rem illicitā, nihil prorsus lasciuiæ & illecebrarū prætermittēs, cōcitat. Ille aliud quod faceret nō habēs, linguā ipse suā morsu cōcisam, dentibusq́; cōminutā, in faciē meretricis expuit. Qua re sibi ipse quidē pro uoluptate acres dolores, impudicę aūt illi probrū atq; stuporē cū acerbitate, tam uehementibus illis illecebrarū insultationibus superior, cōciliauit. Et sicuti in certamine pudicitiæ aduersus eā uictor fuit, ita paulo pòst uitā martyrij sigillo cōfirmauit.

Nam & proximè ad lenonē damnando Christianā potius q̄ ad Leonē, confeßi estis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna et omni morte reputari: nec quiquā tamen profuit. Tertull.9.

Puella alia castitatem quoq; suam pia techna, quū impudicis hominib. ad contumeliā data esset, conseruauit.

Iuuenis pius puellæ eius pudicitiam morte sua redimit.

Monachus inter impudicæ mulieris illecebras, linguam suā mordicus conscindit.

B

CAPUT XIIII.

EAdē tēpestate & Pantaleō, qui & Panteleemō dictus est, enituit, uerbisq́; & factis miraculorumq́; prodigijs CHRISTVM exaltās magnificauit. Factis quidē, quib. ille insustentabilibus cruciatibus fortiter restitit: depugnauit em̄ cū ferro secante, plūbo feruente, & rota membra cōminuente: atq; in æquore maris innatās, lapidē molarē perinde atq; leuē uolucrē secū traxit, in medijs undis nō aliter atq; in sicco pauimēto subsiliens: bestijs quoq; & gladijs, unà cum Hermolao episcopo, Hermippo & Hermocrate superior fuit: & ita corpore solutus, spiritu cōiunctus cōpactus atq; unitus est. Verbis aūt, quibus DEI mysteria & uirtutē deprædicans, aduersariū ipsum pu-

Martyriū Panteleemonis.

Hermolai episcopi, Hermippi, Hermocratis.

defecit.

A defecit. Hoc ipso anno & clemẽs Ancyranus episcopus, cũ Agathangelo excellentisſimũ martyrium ſuũ eſt exorſus. Viginti octo namq; annis pro CHRISTO ſplendidiſsimũ abſoluit curſum. Siquidem poſt mundũ conditũ quicunq; pro CHRISTO certamẽ igne, ferro, lapidibus, lignis obierũt, qui'ue cũ beſtijs depugnarũt, & diuturnis uinculis afflicti ſunt: prçterea qui diuerſis modis in terra, in aere, in aquis, cũ ſupplicijs ſunt colluctati: tũ aũt qui uel frigore, uel calore nimio ſunt cõſumpti, aut qui alijs quibuſcũq; pœnis & tormẽtis uitã amiſerũt, eos oẽs meo quidẽ iudicio ſanctus ille Clemẽs, & cũ ipſo Agathangelus lõgè ſuperauit: primùm quidẽ Romæ, deinde Nicomediæ, quũ feritate & crudelitate alijs præſtantes tortores, eis excruciandis, uices per ſucceſsionẽ mutãtes, ab omni iã tormentorũ ſpecie deſtituerent: ad poſtremũ aũt gladio percuſsi, uitã hanc immortali illa cõmutarunt. Quomodo uerò Euſtratiũ, † comitesq; eius prætereã? qui ex Arabracis regione Armenijs finitima ortus, in Græcarum quidẽ diſciplinarũ ſcientia nemini erat ſecundus, profeſsionẽ autẽ noſtrã occultè diſcẽs, propalàm Lyſiæ Orientis prçfecto inſeruiuit: qui ibi impiorũ Imperatorũ iuſſu, cædes piorum hominũ patrabat. Enimuerò Euſtratius ſcriniarius, ſiue Ducalis ordinis ſcriba factus, quũ mirificã nobiliũ martyrum conſtantiã uidiſſet, æmulationẽq; eorũ in animo cõcepiſſet, nõ alios expectat accuſatores, ſed ſeipſum ipſe defert. Nam impiorũ amentiã & uanitatẽ coarguens, in ſublime extenſus, acriter uerberarẽ, igne uiſcera eius adurunẽ, ſale & aceto perfundiẽ: ad hæc fragmentis teſtarũ ita obteriẽ, ut totus ipſe unũ uidereẽ eſſe uulnus. Vt aũt diuino nutu, corpus fortiſsimi martyris ueluti ſquamis ab eo delapſis, ad priſtinũ formæ ſtatũ eſt reuerſum: idem ſtadium eiuſdẽ cum eo animi Eugenius ingreditur, & itẽ Auxentius. Lyſia autem Nicopolim proficiſcente, martyres crudelem in modum tracti atq; raptati ſunt. Ibi etiam Mardarius eſt productus. Et Auxẽtius quidem capite eſt B plexus: Mardarius autem per talos in ſublime ſuſpenſus, ſubulisq; ignitis perforatus atq; diſpũctus, et facibus inſuper exuſtus, uitam finijt. Cçterum Eugenius, quòd in impietatem inuectus eſſet, lingua abſciſſa, deinde manibus atq; pedibus eius fractis, deceſsit. Sapiens uerò Euſtratius, cum Oreſte, ad Agricolaum Sebaſtiam abductus, per ignem uterq; holocauſtum Domino ſunt oblati. Multiplices quoq; & uariæ torturæ Eulãpij & Eulampiæ in urbe Nicomedienſi: Anaſtaſiæ etiam, quæ Romæ membris eſt mutilata: alteriusq; ei cognominis, quam poſt ſupplicia alia tolerata ignis tandem conſumpſit. Inſuper Agapæ, Irenæ, & Chioniæ, nobiliſsima martyria ſilentio ꝑtereunda non ſunt. Sicuti neq; Sergij & Bacchij, egregiorum ſanè uictorum, ad finem uſq; conſeruata fortitudo: quorum alter fuſtiũ lethalibus uerberibus, alter gladio interemptus eſt. Aliorũ uerò innumerabiliũ, quis uel ſaltẽ ipſa nomina, uel martyriorũ genera receſere queat?

Item Clementis Ancyrani episcopi, et Agathangeli.

Euſtratij.

† *συνοδίαν.*

Eugenij, Auxentij, Mardarij.

Oreſtis.

Eulampij.

Eulampiæ.

Anaſtaſiæ.

Anaſtaſiæ alterius.

Agapæ.

Irenæ.

Chioniæ.

Sergij.

Bacchij.

CAPUT XV.

Iſdem quoq; temporibus, Georgius ille, magni inter certatores iſtos nominis & agminis martyrũ coryphæus, laborũ pro CHRISTO toleratorũ ueros percepit fructus. Hic in Cappadocia adhuc adoleſcẽs forma præſtanti, et qui nondum primã produxiſſet lanuginẽ, fortiſsimè certaminibus pro CHRISTO perferendis martyriũ obijt. Captus enim, ꝙ in dæmones acriter inuectus eſſet, Imperatorumq; impietatẽ deriſiſſet, ſupra naturæ captũ perquàm acerbos ſuſtinuit cruciatus. Nãq; poſt carcerẽ & uincula, ungulæ acutæ eũ excepere: mox calce ardenti eſt aduſtus, fidiculisq; rurſum diſtractus, mucronibus mẽbratim diſſectus, plurimisq; alijs pœnarũ tormentorumq; machinis attritus, generoſam animi ſui cõſtantiã, firmũq; mentis ſuæ robur ſatis declarauit. Ad hçc Glycerij impoſtoris † bouẽ euertit ac ſuſtulit, & Alexandrãq; reginã iamdudũ defunctã oratione ſola ab inferis reuocauit: tandemq; ut uirum

Georgij.

† *βοῦν ἤγειρε.*

Procopij. decet, gladio percussus, ex hac uita migrauit. Nobilis quoq; ille Procopius Cæsareæ Palæstinæ natus, inter martyres eodem tempore illustris maximè fuit, cui Diocletianus Ducalem quidem in Oriente sublimitatẽ dedit, CHRISTVS autẽ eum è cœlo ad se ueluti Paulũ uocauit. Et is quidẽ illa accepta, inexpugnabili uerò crucis armatura perinde atq; generosus & fortis miles armatus, primùm aduersus eos qui sensu percipiunt, deinde etiã in eos qui mente sola perspiciunt hostes depugnauit. Aureis nãq; & argenteis, quos sibi fieri curauerat, dijs cõminutis, eorũq; precio in pauperes expenso, mox etiam cum eis qui friuolos adulterinos'q; deos propugnabãt, bello cõgressus, illorũq; infirmitate per infamiã notata, ipsius uerò IESV CHRISTI immẽsa naturãq; supergressa potentia magnificè laudata, quas nõ ille pœnas fortiter tolerauit? quæ illũ fidiculæ & torturę prętereire? quib. ungulis cutis eius cõcisa nõ est? quos ignes quas'ue faces mẽbra eius experta non sunt? quorũ ferramentorũ mucronum'q; corpori eius intentatorũ acies hebetatæ nõ sunt? Per quæ atq; his similia tormẽta, quãplurimis ex primis intimis'q; Imperatorũ consiliarijs ad DEVM præmissis, postremò & ipse gladio percussus, cũ incredibili lætitia ad dudum sibi desideratũ CHRISTVM cõcessit. A

Demetrij. Herculius aũt, quum Thessalonicã uenisset, Demetrium quidẽ CHRISTI martyrem, primarium eius loci uirũ, ciuitatis'q; adeò ipsius præfectum, q; ei CHRISTVM profiteri delatus esset, custodiri iubet. Ciuitati autẽ certamina & ludos equestres exhibet. Atq; in ijs luctatorem & pugilem nobilem atq; inuictum, robore'q; & uiribus corporis insustentabilem, artis militaris & bellicæ peritũ, cuius fortitudine Maximianus gloriari etiam solitus fuerat, nomen illi erat Lyæo, in harenã producit. Quum itaq; is in medium processisset, neq; quisquã esset qui cum illo cõgredi auderet: iuuenis quidã Thessalonicensis ciuis, aspectu pulcher, moribus autẽ humanus & gratiosus, ac martyri Demetrio maximè charus, Nestor nomine, celeriter ad Demetrium currit, ab eo'q; petit, ut quùm ei cum pugile illo congredi permittat, tum oratione sua robur uires'q; augeat. Demetrius ei benedicit, &, Lyæum (inquit) uinces, simul'q; pro CHRISTO martyriũ sustinebis. Ille in certamẽ progressus, Lyæũ, in mucrones, qui in terra sursum uersum defixi fuerant, prostratũ occidit. Sed & ipse illico Imperatoris iussu, qui ira contra eum exarserat, occidit. Deinde quoq; Demetrius, q; illũ precatione confirmasset, hastis per latera pluribus cõfossus, è uita excessit: & in proximũ coniectus puteũ, ad hũc usq; diẽ iugẽ unguẽtorũ profert fontẽ. Hęc de celebrib. illustribus'q; martyribus. Qui uerò reliquorũ multitudinẽ cognoscere uult, is diligenter Eusebij Pamphili uolumen legat, quod de cœtu martyrũ cõposuit, in quo ineffabilis CHRISTI uirtutis et potestatis clarissima indicia atq; testimonia ostendũtur.

Lyæus pugil.

Nestoris. B

Eusebij Pamphili de martyribus liber.

CAPUT XVI.

NAm unumquenq; eorum nominatim recensere, non modò difficile mihi esse, sed neq; omnino fieri posse uidetur. Vt autem simplicius pręclarissimos quosque referamus, primus ueluti in publica uerę pietatis columna illustri'q; loco proponatur Nicomediæ episcopus Anthimus, capitis supplicio defunctus. Secũdus sit, qui uitã oẽm sanctissimè peregit Antiochenus Lucianus, ecclesię urbis eius presbyter: qui uerbis iuxtà & factis Nicomedię in pręsentia Imperatoris bonã professionẽ cõsummauit. Tulit quoq; Phœnicia spectatos martyres, rationalis'q; gregis CHRISTI pręclaros pastores, ecclesię Tyri episcopũ Tyrãnionẽ, & Sydonis presbyterũ Zenobiũ. Syluanus aũt, Emesenę ecclesię antistes optimus, cũ quibusdã alijs, bestijs obiectus, inter martyres cœlestib. perfruitur gaudijs. Antiochię porrò duo pręcipui, fortissimè mortẽ pferẽtes, DEO uictimã seipsos obtulerũt, alter in undas maris proiectus, alter (erat is Zenobius, medicorũ optimus) laterũ tormẽtis immortuus.

Anthimus episcopus.

Lucianus presbyter.

Tyrannio martyr.

Zenobius.

Syluanus.

Martyr ἀνώνυμος.

Zenobius.

In

Syluanus cum XXXIX. socijs. ** ἐν φαινοῖ, Euseb.* *Peleus.* *Nilus.* *Pamphilus.* *Petrus Alexandrinus episcopus.* *Episcopi Aegyptij.*

A In Palæstina apud Gazam Syluanus episcopus, cum alijs undequadraginta, ad * Phænæ æris metalla gladio est cõfectus. Peleus aũt & Nilus, Aegyptij episcopi, cum quibusdã alijs non paucis, igne sunt combusti. His accenseatur magnus ille & admirandus Cæsariensis Pãphilus, cuius filius (sicuti fertur: ut aũt alij putant, sororis eius filius) fuit Eusebius, ecclesiasticus historicus. Alexandriæ uerò & in Ægypto omni, atq; etiam Thebaide, primas fert episcopus Alexandrinus Petrus, certissimus Episcopalis functionis canon & regula. Cum quo eodẽ stadio decurrerunt, Faustus, Didymus, & Ammonius. Præterea aũt Phileas, Hesychius, Pachomius, & Theodorus, Ægyptij episcopi: & innumerabiles insuper alij satis celebres, qui in literarũ monumenta non relati, ab eis apud quos martyrio sunt defuncti hominib. magnis ornantur laudibus. Eorum uerò labores & certamina historiæ huic inserere, quod præter institutum nostrum sit, uisum nõ est. Restat nunc, ut palinodiam & recantationem perpetratæ in nos crudelitatis adtexamus. Fuere quidem antea nobis à Romanis Imperatoribus res quietæ & tranquillæ, quo tempore professio Christiana omnib. modis quàm maximè floruit: ita ut totis decem atq; etiam uiginti annis splendida pacatáq; serenitate plurimum fulgente, frequentissimos ageremus conuentus, iucunditatibúsq; ac delicijs frueremur, & pace secura quasi diffflueremus, libertate nostra magis ac magis gliscente, atq; incrementa sua indies capiente. Ecce aũt de improuiso Imperatores sententia mutata, citra clarigationem atrox illud & irreconciliabile contra nos bellum mouent, quod propè perpetuum durauit biennium. Quũ uerò nouum insolitúmq; quiddã autori & duci importunitatis eius & malitiæ accidisset, rursum id mutauit omnia, & ad statũ inopinatũ adduxit, rebus imperij in duas partes diuisis: quod ante id tempus ad eum modum factum esse nõ legitur. Ego uerò mutationem eam altius ab ipso initio repetens, quantũ potero exponam.

Pax ecclesiarũ ante Diocletianum.

Repentina sub Diocletiano Christianorum persequutio.

Diocletianus & Herculius biẽnio toto cõtinenter Christianos afflixerũt. Persequutionem autem reliquã annis octo tyrãni successores sunt exequuti. Infrà cap. 22.

B

CAPUT XVII.

De Diocletiano & Maximiano, eorumq; liberis & generis.

** Nonnulli Maximianũ uocant.*

† Per filiã nepoti. Eutrop.

Constãtem alij Constantiũ uocant.

Diocletianus ipse uiginti duob. omnino annis imperiũ tenuit: & quarto imperij sui anno, cum æqua potestate, Maximianũ Herculiũ sibi adsciuit. Horũ Diocletianus generũ sibi in filia Galleria legit * Maximinũ, q etiã Gallerius est cognominatus. Maximianus Herculius aũt Theodorã priuignam Constanti, cui etiã Proceri & Chlori cognomen fuit, Claudij, qui ante Aurelianũ imperauit, † amitino tribuniciã tum obtinenti dignitatẽ, in matrimoniũ locauit. Generi porrò isti, ambo uxores antea habebãt, sed eas in Imperatorum gratiã repudiarunt. Theodoræ porrò frater erat Maxentius, qui, sicuti deinceps dicemus, in Miluio ponte interijt. Ex ea Constans duos suscepit filios: Constantium, qui impij Iuliani & Galli pater fuit: & Anibalinum, qui Dalmatius quoq; dictus est, iunioris Dalmatij patrem: & filiam Constantiã, quæ Licinio postea Cæsari renũciato nupsit. Gallerius Maximinus Diocletiani gener, duos quoq; habuit filios: Maximinum, qui Orientale tenuit imperium, sub quo Basilij magni paterni parentes, propter eius sæuissimã persequutionem, in solis habitarunt mõtibus: & Seuerũ, Romæ Cæsarem declaratum. cuius in locum deinde Romani suffecerunt Licinium, Constãtino gratificati, coniugis illius fratri, qui tum in Gallijs & Britãnia cum imperio fuit. Constãs enim Chlorus, aliũ quoque ex beata Helena sustulit filium Constãtinum: cui etiã imperium, q Christianam ritè suscepisset fidem, reliquit: reliquis, quos ei Theodora genuit, filijs (propter segnitiem) abdicatis. Constantini eius ortus sic habet.

Diocletiani / *Maximiani* } *gener* { *Maximinus Gallerius* / *Constans Chlorus* } *ex* { *Galleria* / *Theodora. huius frater fuit Maxentius.* } *suscepit* { *Maximinum* / *Seuerum.* } { *Constantium patrem* { *Galli* / *Iuliani* } / *Dalmatium, patrem Dalmatij iunioris,* / *Constantiam, Licinij uxorem.* }

Idem Constans ex Helena, uxore priore, sustulit Constantinum.

CAPUT XVIII.

Constans ad Persas legatur.

Ab alijs Drepana nominatur.

Drepani Constans filiū Constantinū creat.

* παιμήλιον.

† φωσφόρον.

Cōstās Chlorus, Maximinus Gallerius, Cæsares. Iidem AA.

De Helenæ Constantini matre historiæ uariant. Græci eam nationi suæ arrogant. Latini Britonum regis filiam fuisse scribunt. Pater quippe Constantini Cōstās Galliæ et Britāniæ imperauit.

TYranni, quos diximus, quū irreconciliabilē prorsus furorē in CHRISTVM suum satis ostendissent, continuò uariæ grauesq; diuina uindicta plagę imperiū Romanū obruerunt. Nam Persæ, Parthi, Sarmatę, quoq;, & pleriq; alij finitimi populi, Varacho duce, Romanā ditionem uastarunt. Ad quē per fœdera pacta placandum, qui tum rerū potiebantur Imperatores, Constantē Roma legatū misere, ut quùm pacē cum eo cōponeret, tum annua ei dona, redimendi scilicet belli gratia polliceret̃. Is ab Occidente Orientē uersus nauigās, ad locū qui † Drepanū dicit̃, applicat. Situm aūt est Drepanum ad Nicomedię sinū, in altū mare longius prominēs. Ibi Constanti desiderium cōcubitus incessit. Quod ubi cognouit hospes eius, magnificentia & splendore cohortis eius regio permotus, filiā ei suā, uenusta forma ætatisq; flore iam nubilē puellā cōciliat. Ille cum ea rem habet, cōcubitusq; mercedē peplū ei purpura intextū donat. Nocte ea Cōstanti mirifica uisio est oblata, quæ eū timore quodā perculit. Quapropter & puellæ patrē est cohortatus, ut filiā, quę insigne quoddā * donarium gereret, impollutā diligētius asseruaret: & quod ex ea natū esset, accuratius educaret. Vidisse quippe se ea qua dictum est nocte aiebat, in tabernaculo suo, præter naturā ab occidētali Oceano orientem † solem. Cæterùm legatione rectè obita, Constans alio itinere Romā reuersus, unà cū Gallerio Maximino Cæsar est creatus: nec ita longè pòst, uterq; Augustus factus. Et Diocletianus Herculio Imperatore Romæ relicto, ipse Nicomediā se recepit. Accidit deinceps, ut Oratores alij ad Parthos mitterent̃, qui & ipsi Drepanū diuerterūt. Et qui Cōstanti ex hospitis filia Helena progenitus erat infantulus, puerilem ludens ludum, à quodā ex Oratorū comitum numero offensus, admodū ei succensuit, et obiurgationes illius indignissimè tulit. Ibi tum mater, Cōstantis eū puerū esse indicauit: eamq; rem, peplū illud purpura exornatū proferēs, cōfirmauit, & facies ipsa indolesq; generosa filiū illius esse satis testabat̃. Ea re Constās ex legatorū sermone cognita, postea comitatu regio puerū unà cum matre Romā adduci curauit. Veritus aūt, ne illis absurdi quidq; à Theodora † legitima uxore sua per zelotypiā & coniugalē ęmulationem accideret, Constantinū filium Nicomediā ad Diocletianū, qui ibi cū Gallerio Maximino genero erat, misit. Atq; ibi ille benignè susceptus, in palatio apud Imperatorē uixit: & inter domesticos scholarū adscitus, Græcas disciplinas addidicit, simulq; Christianismū est cōplexus.

† posteriore potius.

Constantinus in aula Diocletiani educatus.

Domestici scholarū, quales etiamnum in Principū aulis aluntur regij pueri.

CAPUT XIX.

CVum autem uideret illos Christiano gaudere sanguine, abhorrere ab eorū cōsuetudine & cōtubernio cœpit. Illi porrò Deorū superstitioni, ut nulli alij, quāmaximè dediti, auguribus auspicibusq; consultis, occultè cognouerūt, Constantinū nō modò toto Romanorū imperio potiturū, uerùm etiā Græcorū idololatriæ euersorē, ac CHRISTI & Christianorum eximium amatorē futurum. Itaq; Diocletianus illum Alexandriæ in Aegyptia Achillis rebellione, quāuis egregia manu edentē facinora, interficere est conatus: & Gallerius in Palæstina ei insidias struxit. Quibus ille cōpertis, nutu DEI, qui omnia rectè et sapienter dirigit, Nicomedia soluens, ad patrē in Gallias traiecit: qui illum etiā, Christianorū sacra piè colens, & propediem testamento iam cōdito moriturus, ad se commodùm euocauerat: quo maiore etiam animi uoluptate & lætìcia aduenientem eum excepit. Assurgens igitur in lecto, alijs abdicatis, quum ei ipsi liberi, Senatus, populusq; uniuersus, & aduenæ quoque permulti adessent, insignia Imperatoria & coronā aureā Constātino imposuit, prēconis munus ipse pater in filio adimplēs. Hæc enim ad Senatū & filiū ipsum est lo-

Achilles incubator imperij Alexādriæ per menses aliquot obsessus, & in potestatem redactus, feris à Diocletiano obiectus. Achilleum alij hunc uocant.

Insidias sibi structas Cōstantinus deuitat.

Constantinus parta ex Sarmatis egregia uictoria, ueritus ex ea laude gliscentem inuidiam, ad patrem transfugit. Bapt. Egnatius.

A est loquutus: Nunc mihi mors uita ipsa dulcior est futura: nunc optatus adest » obitus. Teneo siquidem maximũ Epitaphiũ, sepulchraleq́ monumentũ, meum » filiũ. Et ꝙ in terris Imperatorẽ relinquo, qui DEO bene iuuante, Christianorum » lacrymas abstersurus, & patratã ab impijs tyrannis crudelitatẽ uindicaturus est: » id ego summę mihi felicitatis loco esse duco. Deinde ad multitudinẽ cõuersus, bono animo esse omnes iussit, qui à uera in CHRISTVM pietate nõ desciuissent, quẽ deinceps cũ Cõstantino in armis fore dicebat. Cõstans namq; in crapula illa impietatis sobrietatẽ cõseruauerat, & CHRISTI religionẽ obtinere plurimùm studuerat, atq; in ingenti illa iniquitatis eluuione igniculus inextinctus permãserat. Quũ etenim plurimũ esset ubiq; piaculorũ, & cędes ciuiles per orbẽ uniuersum grassarentur, quæcũq; sub eius ditione erãt urbes, immunes ab ea cõtaminatione et clade erãt. Et imperiũ eius ueluti tutissimus portus erat pietatis Christianæ, in quẽ, quicunque propter CHRISTVM affligerent, rectissimè perfugiebant, ibiq; cõseruabant. ** Constans, Constantino Imperatore facto, primo anno ducẽtesimæ primæ Olympiadis feliciter decessit, ætatis quinquagesimo sexto, Imperij aũt uigesimotertio: quod ita cũ magna gloria administrauit, ut à Romanis quodammodo in Deorũ numerũ referretur. Natura namq; fuit maximè leni & clementi, nec unquã quidquã contra nos egit: imò nos ille semper fouit & seruauit, sicuti est dictũ. Quapropter dignam etiã tali uita est cõsequutus mortem, tã moderato & pio filio successore & imitatore absolutissimo sibi cõstituto, defunctus. Hæc de Constantino, qui ita diuini numinis prouidentia ad Imperatoriam sublimitatẽ est euectus, satis sint. Nam hac de re deinceps quoq; dicemus.

Constãtinus à patre Constante successor Imperij instituitur.

Constans Christianis semper fauit.

Constans natura mitissimus, Italiæ & Africæ imperiũ suscipere recusauit, Britania et Gallia contentus. Pomp. Lætus.

Apud alios reperitur Olympias 272. & hoc rectius.

Constantis obitus.

Eutrop. Eroci Almanorũ regis præcipuè ope & opera Constantinus imperium arripuit.

CAPVT XX.

Non multũ intercessit tẽporis, & Diocletianus unà cũ imperij sui consorte Herculio Maximiano, ex cõstituto Salonæ conuenẽre: ibiq; B inter se constituẽre, ut die uno ambo Imperiali potestate deposita, priuatorum uestẽ sumerent: ut quidẽ Eusebius Palęstinus ait, ꝙ mente capti, desipere cœperint: ut reliqui uerò scriptores referunt, ꝙ Grecorũ philosophorum uitã sibi degendã legerint. Quũ etenim satis diu imperio gerendo summa potestate usi, & delicijs affluxissent, & gloriam magnam sibi cõparasse uisi essent, generos etiam suos in locũ suum surrogassent, ad philosophãdum se etiam per excellentẽ & superbam ambitionẽ contulerunt: ut scilicet, ꝙ se imperium optimè administrasse existimarent, ex philosophica quoq; uita gloriam aliquam apud posteros consequerentur. Atq; Herculius quidem fune suffocatus, uitã finijt. Diocletianus cùm ad extremã propè peruenisset senectã: miserè quoq; perijt. Galler. Maximinus aũt diuinis expetitus plagis, toto primùm corpore tumorẽ ingentem concepit: quo deinde uariè disrupto, lentè ita emarcuit, ut blasphema eius & impia lingua, quæ iniquitatẽ in altũ euomuerat, intra fauces ipsas uermium uim proferret, qui ex ore illius prorepẽtes fœtore pessimo locũ habitationis omnẽ replebãt. Postremò aũt, more † canis ꝗ maximè latrans, sceleratã & nefariam cum quadam uiolentia exhalauit animã. Gelasius porrò Cæsareæ Cappadocum episcopus, literis memoriæ mandauit, eos imperio deposito postea pœnitentia ductos, id recuperare uoluisse: sed senatusconsulto necatos esse. Sunt qui dicunt, per furorem & insaniam aduersus CHRISTVM eos imperium abiecisse:

Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram eodem die posuere. Eius rei causa excutitur.

Diocletianus post triumphũ de Persis actũ, adorari uoluit. Et fratrem se solis et lunæ uocari, pedesq; sibi osculari, auro & gẽmis calceamẽta exornans, præcepit. Pomp.

Mors Maximiani & Diocletiani. De morte Diocletiani Egnatius scribit: Obijt duodeoctoginta natus annos uel alienatione mentis, uel ueneno hausto, ueritus Licinium ac Constantinum, qui illum tanquam Maxentij fautorem grauiter increpuerant.

† Genitalibus putrescẽtibus, uitæ tædio uim sibi gladio intulit. Egnat.

*** De Constante isto Eusebius lib. 1. de uita Constantini memorat, percharum eum ciuibus & subditis suis fuisse, quos nullis exactionibus grauarit. Et cùm aliquando siue Diocletianus siue Maximianus per legatos pecuniæ ei penuriam obijceret, illum opulentissimos quosque, ut se pecunia ad necessarios usus præbenda adiuuarent, euocasse: Hi uerò magna animi alacritate ingentem uim auri & argenti, de occasione principi suo gratificandi, sibi gratulantes, ad illum eis qui dicti sunt legatis præsentibus attulerunt. Tum Constans ad legatos conuersus, nunc demum sibi dixit repræsentatum thesaurum esse, qui dudum apud ciues suos seruatus fuisset. legati renunciare hoc Augusto iussi, cum admiratione discessere, Et Constans ciuibus suis pecuniam eam omnem restituit.*

abiecisse:que propter uiriles nobilium & generosorũ martyrum & constantes animos, illius nomen extirpare, & tollere non potuissent. Verùm enimuerò illis ad eum modum extinctis, & Constante Constantini patre in Domino defuncto, in Orientalibus partibus Nicomediæ Gallerius Maximinus imperium tenuit, in Occidente autem in Gallijs Constantinus summã rerum administrauit. Apud Persas tum * Saborius regnauit, & Romę post Miltiadem Syluester ecclesię pręfuit. Eo tẽpore Romæ à militibus Maxentius Herculij filius, Augustus renunciatus est. Gallerius autẽ duos filios suos, Maximinum & Seuerum, Cæsares dixerat: atque illi Orientis, huic Italiæ imperiũ destinauerat. Vterque uerò eodem perijt tẽpore: Seuerus morbo † extinctus: Maximinus in Cilicia, quũ paternam ad se ditionẽ pertrahere conatus esset, turpiter [a] uita defunctus. Quare Licinius Cõstantiæ sororis Constantini maritus, à Maxentio & sacro diuinoque Constantino Cæsar est factus. Id uerò pessimè Herculiũ Maximianũ habuit, qui tũ adhuc tantũ Cęsar dicebatur. Quòd namque natura tyrannicus esset, dignitate Imperatoria arrepta, seipsum postea Augustum creauit: & potestatẽ, quã antea deposuerat, uendicare sibi rursum uolens, insidias quas filio Maxentio struxerat, perficere, militibus qui Romæ erant impedientibus, nõ potuit. Qua re desperata, ad Constantinũ generum insidijs & ipsum circumueniendũ atque tollendũ se cõuertit. Sed consilio eius à filia Fausta Constantini coniuge deprehenso, ex Romani Senatus decreto est interemptus. Mortem eius [b] fœdam mox ignominia alia est subsequuta. Imagines enim eius & statuæ in locis omnibus omnes, tanquã impię & piaculares, euersæ atque abolitæ sunt. Atque ut eò unde digressus sum redeam, tyrannis illis sublatis, Constantinus ditionem paternam in Gallia & Britania tenuit. Gallerio Maximino Nicomedia & Oriens paruit. Maxentius Herculij filius Romã atque Italiam ipsam cũ Imperio habuit: & cũ eo Cæsar Licinius.

Saborius rex Persarum. Maxentius Augustus. Seuerus à Maxentio fusus, Rauennæ captus & cæsus est. Oros. Ad tres tabernas extinctus est. Eutrop. † A factione Maxentij Romæ intra Tabernas oppressus. Egnat. a. Maximin⁹ à Licinio superatus, Tarsi uiscerum internorum morbo perijt. Euseb. b. In Illyrico ulcere inguinibus innato, & uermibus undique erumpentibus. Egnat. Maximiani Herculij coniunx Eutropia fuit, unde Maxentiũ & Faustum suscepit. Eutrop.

A *Gallerius Maximin⁹ in Oriente imperat. Constantinus in Gallia. * al. Sapores. Maximini & Seueri obitus. Licini⁹ Cæsar. Herculius Imperiũ repetit, sed frustra. Memoria eiusdẽ abolita.*

CAPUT XXI.

MAxentius ut se primùm populo Romano arte quadã per assentationem insinuaret, pietatẽ adsimulauit: & apud eos qui eius imperio erant subiecti, Christianorũ persequutionẽ edictis propositis inhibuit: fidemque & religionẽ pręse ideo tulit, ut sub eo obtẽtu decessores suos multis modis flagitijs superaret. Nequaquam enim talẽ se rebus ipsis exhibuit, qualem esse finxit. Et ad impura atque impia scelera delapsus, ad summã turpitudinẽ & fœditatẽ nihil reliqui fecit. Nam potestate sua abutens, uxores à maritis suis per diuortiũ segregatas corrupit, & corruptas illis remisit: talibusque iniurijs uiros primæ dignitatis, qui in cõsilio eius erant, affecit. Quã ob causam omnium bonorũ uniuersique populi, unà cũ metu, ingẽs in eum est concitatũ odiũ. Grauissimè enim crudelissima tyrãnide uexabantur, neque spes quæpiã, ut finem aliquãdo sęuitia tanta caperet, reliqua erat. Per quamuis siquidẽ occasionem satellites suos immittẽs, maximã uim hominũ iugulabat. Et iã cæsorum ea erat multitudo, ut numerus eorũ iniri nõ posset. In ijs nõ pauci fuere Senatorij, quorũ bonis insidiæ struebãtur. Malorũ uerò taliũ coronis tandẽ in magicas imposturas & incantationes euasit. Aliquando namque mulieres grauidæ sunt discissæ. Nõnunque tenellorũ infantiũ uiscera perquisita. Leones insuper mactati. In bellis quædam euocationes & expiationes dæmonũ peractæ, quibus ille uictoriã sibi cõciliari est arbitratus. Et Maxentius quidẽ talis fuit, tyrannorũ crudelitatẽ longè supergressus. Sub quo Romæ tanta rerũ necessariarũ fuit penuria, quanta nunquã antea fuisse memoriæ proditũ est. Maximinus aũt tyrannus Orientis, eadẽ faciens, cõtentione quadã illius fœdissima scelera uincere, primasque in flagitijs ferre studuit. apud quẽ magi, & id genus pręstigiatores, præcipuos tulere honores. Et quũ superstitionis esset quàm maximè studiosus, atque in idolorum cultu & errore

B *Maxentius sub prætextu Christiani nominis summã fœdissimamque exercet tyrannidem.*

Oderũt, quem metuunt.

Maximini in Oriente tyrannis.

A quin uates & auspices consuleret. Ita scilicet est factũ, ut persequutionem aduersus nos susceperit multo acerrimã, ac templa Deorũ paßim construxerit, sacerdotesq; per oppida & loca omnia constituerit, & per prouinciã quamlibet Pontificem eis præposuerit, celebrem quempiam & præclarũ uirum, qui se satellitio militari uenditaret atq; circũferret. Præstigiatoribus alijsq; nominibus impijs hominibus, ueluti Deorũ amicis, idem maximas quasq; cõcesit dignitates. Exactiones pecuniarũ innumerabilium instituit. Populos subiectos grauißimis oppreßit et antea inauditis oneribus. Locupletũ domos uel minima de causa et prętextu undecunq; petito cõpilauit, bonaq; eorum adulatoribus & mimis suis est largitus. Vino aũt multo deditus, ad summã contumeliam, petulantiam & crudelitatem, quę ex ebrietate proueniũt, nihil fecit reliqui. Quapropter per sobrietatis tempus, graui de flagitijs per uinolentiã admißis, sæpe pœnitẽtia est actus: & quòd prolixißimè crapula se ingurgitaret, nihil sceleris intentatum reliquit, familiaribusq; suis omnibus turpitudinis magister fuit. Disciplina militari soluta, autor fuit, ut exercitus ad deliciarum & rapinarum studia delaberetur. Ordinum militarium duces, & prouinciarũ rectores, perinde atq; tyrannidis eius socij, auaritiæ artibus se collocupletarũt. Fœditates porrò quas libidine incitatus perpetrauit, stupraq; & adulteria eius, quis quæso exponere poßit? Ciuitatem præterire potuit nullam, quin pleræq; mulieres uitiarent atq; raperentur. Nec in nos solos, sed in omnes etiã subditos suos res tam graues exercuit. Apud nos quidem in Oriente iuxtà & Occidente, nõ uiri tantũ propter uerã in DEVM pietatem, aduersus ignem, ferrũ, gladios, maris undas, famem, æstũ & algorẽ, & contra bestias, membrorũq; cõcisiones depugnarũt: sed & mulierculæ diuino confortatæ uerbo, eadẽ hæc perferre sustinuerũt. quæ, quũ * ad corruptionem, stuprum, & pudicitiæ contaminationẽ ducerentur, uitã citius ꝙ corpus prodiderunt. Id quod egregiè ostendit Alexandrina illa mulier, opibus, uitæ instituto, uirtute, & in primis castitatis gloria celebris, quæ libidinosum eius animũ fortißimè superauit. Quũ namq; eum illa obtestaret, ut uitam sibi potius ꝙ pudicitiam adimeret, quòd cupiditate magis, quæ eum in magnã spem uoto suo potiendi sustulerat, ꝙ ira grassaretur: precibus eius non acquieuit, sed eius in perpetuum actæ exiliũ substantiam omnẽ inuolauit, sibiq; uendicauit. Multæ prætereà aliæ in plerisq; locis, ne summis quidẽ auribus de stupro se cõpellari patientes, durißima quæq; ad mortem usq; pertulere mala. Quæ quidẽ admirãdæ sunt omnes, illa tamen præclara maximè nobilißima in urbe Romana anima. Maxentius namq;, qui libidine Maximinũ æmulari in animũ induxerat, eadem in rebus omnibus quæ ille, ueluti propinquus atque frater, & sentiens & faciens, in ædes eius fœminæ administros stupri miserat: maritusq; eius præfecturam urbis gerens, * timore perculsus, abduci eam iusserat. Ipsa aũt domo egressa, quum paulũlum admodũ processisset, dolosis blanditijs à productoribus suis impetrauit, ut sibi in ædes ad habitũ uestitumq; cultiorem sumendum redire liceret. Atq; ibi quum sola esset, cultro seipsam confodit. Sic illa cadauer eis suum reliquit: facto aũt tali satis declarauit, * rerum omnium maximè inuictã atq; inexpugnabilem Christianorũ uirtutem, nihilq; esse animo firmo & constanti uiolentius. Tantus uitiorũ flagitiorumq; omniũ uno eodemq; tẽpore per Orientem Occidẽtemq; simul, sub duobus hisce tyrannis, fraternos in sceleribus omnib. animos obtinentibus, prouentus fuit. Affirmare mediusfidius certè poßum, ꝙ illi breui postea in tantũ sunt coniecti discrimen, nihil aliud in causa fuisse, quàm eam quæ contra nos excitata est persequutionẽ. Ea uerò uigorem statumq; suum firmiorem est consequuta, quũ nos consuetam libertatem & cõstantiam nostram recepimus. Quum

Margin notes: Idololatria eiusdem, & Christianorũ persecutio. — * εἰς φθοράν. — B — Fœminæ egregiè de pudicitia conseruanda decertãtes. — Alexandrina mulier, bona omnia amittere & exulare, quam castitatẽ perdere, maluit. Rufinus eam Dorotheã nominat. — Mulier Romana eandem ob causam sibi ipsi manus attulit. — Sophroniam Rufinus uocat. — Μόνον χρημάτων ἁπάντων ἀνώλεθρον καὶ ἀήττητον ἡ παρὰ Χριστιανοῖς πέφυκεν ἀρετή. Καὶ οὐδὲν ἐρρωμένου λογισμοῦ βιαιότερον. — Propter Christianorum persequutionem in maximas clades tyranni inciderunt.

* De Sophroniæ huius casu Prudentius scripsisse uidetur: *Aut si nupta torum regis conscendere iussa, Cœperat impurum domini oblectare furorem, Morte maritalis dabat indignatio pœnas.*

CAPVT XIII.

QVum iã decimus persequutionis ageret annus, nihil illi quocp quod uel ad occultas insidias, uel ad apertũ inter se bellũ pertineret, omiserũt. Bellũ enim inter duos istos tyrannos gestũ est, & mare infestũ atcp innauigabile fuit. Quod si id à quopiã nauigaretur, eũ quòd utrincp alios alĳ captos abducerent, fidiculæ, flagra, tormenta uaria, cruces, & postremò ignis suppliciũ manebant. Apparabant ubicp thoraces, cuspides & hastæ: præterea triremes, classes, & instrumenta belli omnia in promptu erãt, temporecp eo toto in locis & prouincĳs omnibus nihil aliud uel audiebatur uel expectabatur, quàm hostiles incursiones, cædes, rapinæ. Quibus cum malis fames quocp irrupit & pestilentia, de qua suo loco dicemus. Hæ tot & tantæ clades circiter decimũ persequutionis annum, Deo opitulante, prorsus cõquieuerunt, finemcp suũ habuerunt, quũ quidem post octauũ cessare cœpissent. Quod namcp diuina uisitatio pro clementia & benignitate sua nos uiseret atcp respiceret, seu potius respicere inciperet, qui tum rerum summã obtinebant, sententia sua mutata, palinodiam & recantationẽ cecinerunt, & perquàm humanis literis excitatum quàm maximè contra nos incendium persequutionis extinxerũt. Quæ res profectò sic non humano consilio euenit. Qui enim ab hominibus prouenire potuit? quî, quũ quotidie crudeli quadam ambitione ducti, noua aduersus nos tormenta inuenirent, sibi ipsis tamen non satisfaciebant? Manifestũ porrò est, opẽ eam à diuina bonitate nobis accidisse, quę populum ipsa suũ clementer respexit, autoremcp malorum perculit, ac uehementiorem, &, ut ita dicam, meraciorem iram suam duci persequutionis grauissimæ exhibuit. Quòd si hoc etiam ut tantopere in nos sæuiretur, iudicio & dispositione atcp adeò permissione diuina factum esse concedamus, diuinum tamen oraculum: Væ, inquit, ei per quem scandalum & offendiculum uenit. Confestim siquidem in eum DEI irruit uindicta, à carne quidem illa incipiens, sed quę dæmonum intemperĳs agitatam animam eius quocp pertingeret. Qualis autem ea uindicta fuerit, Eusebium cõmemorantem audiamus: Circa media enim tectorum occultorumcp membrorũ loca, corporis abscessus, & suppuratio repentè extitit, quæ mox deinde in fistulosum altè radicibus actis hulcus euasit. Id incurabili & proserpente contagione, interiora etiã uiscera depascebatur. Inde incredibilis uermium uis scaturiẽs, lethalem fœtorem à tota corporis mole excitauit: quæ moles ex nimia edacitate illius, etiam ante ipsum morbum, ad summũ uscp multa aruina obducta fuerat: eacp tum marcescendo diffluens, horrendum maximè & intolerãdum accedentibus præbuit spectaculũ. Et medici partim ne sustinere quidem summã tam fœdi odoris grauitatem potuerunt: partim quòd tam corpulenta moles magis etiam intumesceret, spe salutis omni abiecta, nihil auxilĳ, exploratis reb. omnibus, tulerunt. Itacp crudelem in modum sunt interfecti. Ille porrò cum tantis conflictans malis, aliquando tandem nefariam suam erga pios homines temeritatem atque sæuitiam agnoscit, ac re secum ipse deliberata, primùm rerum omnium DEO flagitia sua confitetur: mox præfectos familiarescp suos ad se uocat. quibus celeriter aduenientibus suadet, ut Christianorum persequutione tandem supersedeatur, constitutionecp & edicto Imperiali nobis permittatur, ecclesias construere. Addit præterea mandatum, ut statas solitascp pro Imperatore preces ad DEVM funderemus. Talibus iussis illico ad rem collatis, per urbes passim omnes Imperialia mandata proposita sunt, quæ palinodiam patratæ in nos persequutionis eiuscemodi uerbis continebant.

A

B

Bellũ ciuile inter duos istos tyrannos.

Calamitates publicæ.

Persequutio conquiescit.

Palinodia tyrannorum.

Diuinitus finis persecutioni impositus.

Permissione diuina Christiani afflicti.

Vindicta diuina in grauissimum morbum Maximinus incidit.

Eusebij de eo morbo uerba.

Agnoscit & confitetur impietatem suam sera pœnitentia Maximinus.

Persequutionẽ Christianorũ inhibet.

Christianorũ semper olim fuit, sedulò pro principum salute orare.

Impera-

CAPUT XXIII.

A Imperator Cæsar Gallerius Maximinus, Inuictus, Augustus, Pōtifex Maximus, Thebaicus Maximus, Sarmaticus Maximus, Germanicus Maximus, Aegyptiacus Maximus, † quinquies Persarū Maximus, bis Carporum Maximus, sexies Armeniorū Maximus, Medorum Maximus, Adiabenorū Maximus, Trib. pot. XX. Imperat. XIX. Cos. VIII. Pater patriæ, Proconsul: & Imperator. Cæs. Flauius Valerius Constātinus, Pius, Felix, Trib. pot. V. & * Imperator Cæs. Valerius Licinius Trib. pot. IIII. Imper. III. Cos. Pater patriæ, Proconsul, Prouincialibus suis salutē. Inter alia q̄ ex usu & utilitate reipub. promulgauimus, consiliū quoq; illud antea cæpimus, ut secundum ueteres leges & publicā Romanorū disciplinam ritè omnes uiuerent. Prouidere præterea & efficere uoluimus, ut Christiani qui à maiorū suorum institutis desciuissent, mentem meliorem reciperent. Tanta namq; consilio nescio quo eos cupiditas inuaserat, & tanta dementia cæperat, ut ea quæ dudū à maioribus promulgata, & fortasse prius etiā à patribus eorū instituta sunt, reijcerent: & ex sententia sua, prout cuiq; uisum esset, leges ipsi sibi conderent, easdem seruarent, & uarijs in locis uarios cogerent cōuentus. Et quū edictum eiusmodi à nobis esset propositū, ut ad instituta maiorū colenda se accōmodarent, q̄plurimi eorum extremo adito periculo, erumnisq; & cruciatib. toleratis, omnis generis supplicia pertulere. Nos uerò, q̄ multos uideamus in concepta dementia persistentes, neq; cœlestibus dijs debitū prestare honorem, neq; etiā ipsa Christianorū sacra colere, humanitatē nobis perpetuamq; consuetudinē nostram cōseruandam esse duximus, per quā ignoscere, ueniamq; cōcedere omnib. hominibus libentissimè solemus. Itaq; gratiā eam nostram ad id genus hominū quoq; extendere est
B uisum, ut scilicet rursum Christiani sint, & in domibus suis conuentus solitos ita agant, ut nihil contra disciplinam publicam cōmittant. Per alias aūt literas iudicibus, quid eos obseruare oporteat, indicabimus. Quapropter quum hoc illis permittamus, meritò illi DEO suo supplicare debent, pro nostra, reipublicæ, & sua ipsorū salute, ut modis omnibus & publicæ res incolumes sint, & ipsi in domibus suis citra solicitam curam & anxietatem uiuere posſint.

† πεντάκις περσῶν μέγιστος.

* Aliter hæc reperiuntur apud Euseb. lib. 8. cap 17. ubi Licinius non additur.

Edicto hoc promulgato, Galler. Maximinus miserè diem clausit extremum. Eutr. Oros. Pomp.

CAPUT XXIIII.

ET palinodia quidē sic se habuit, literæq; Imperatoriæ per Asiam uulgabant, & passim in prouincijs & urbibus legebant. Maximinus uerò Orientis tyrānus, q̄ præ alijs superstitioni deorūq; cultui deditus, bellū cum rerū omnium DEO perpetuū gerere cōstituerat, scriptum eiusmodi non approbauit. Itaq; præfectos familiaresq; suos uerbis tantummodò reprimere iusſit susceptū contra nos bellum. Et q̄ sententiæ eorū, qui potestate & opibus eum antecellerent, repugnare nō posset, in ditione sua literas eas ne lectione quidem & recitatione dignatus, edicto sine scripto promulgato, dolosè persecutionem inhibuit. Sabinus uerò summū apud eum præfecturæ magistratum gerens, populorum præfectis Principis sui uolūtatem publicè per literas insinuauit: Iamdudū constitutum decretumq; esse, ut qui peregrinas consuetudines consectari uiderentur, dijs cultum suum præstarent: & pertinaciā quorundā multū excitasse discriminis. Quamobrem Principibus uisum esse, si quis Christianorū gentis suæ sacra colere comperiret, ut is extra periculū esset, eamq; ob causam tormentis non subijceret. Longo iam eos tempore ea de se documenta præbuisse, ut à destinata sua cōstantia non declinent. Scriptum id Sabini alijs quoq; magistratibus demandabat significari, non debere amplius eos de Christianis esse solicitos: qui sanè iussa ea ueritate niti arbitrati, per epistolas publicè

Maximinus scriptū hoc in ditione sua publicè non proponit. Sed sine scripto per edictum persequutionē Christianorum inhibet.

Sabinus P.P. nomine eius literis suis, magistratibus reliquis eam rem insinuat. Euseb. lib. 9. cap. 1.

Edictum executioni mandatur. Principis ſententiã omnib. declararũt. Et non uerbis tantũ literisq́ hæc ita acta, uerumetiã ipſi ſtatim quos in cuſtodijs propter diuinum uerbum clauſos habebant, in publicũ productos liberos dimiſerunt, & ad metalla damnatos abſoluerunt. A

Chriſtiani reddita ſibi quiete exultant. Quod quum ita facerent, gratificari ſe Imperatori ſuo exiſtimarunt. Sed ea in re admodum ſunt falſi. Hæc rerũ facies quum ſic exhibita eſſet, ſtatim ex altiſſimis tenebris ingentẽ lucem exortã eſſe homines uiderunt. Eccleſiæ frequentabantur, cõuentus numeroſiſsimi cogebantur, & ex gentibus hæc quiſq; cernens obſtupeſcebat, mirificamq́ rerum mutationem admirabatur, ſolum Chriſtianorum DEVM magnum eſſe acclamãs. Noſtrorum aũt hominum quicunq; generoſè & fortiter agonẽ pertuliſſent, publicè cum ingenti libertate in ueneratione erãt. *Pœnitentia lapſorum Chriſtianorum.* At qui per animorũ imbecillitatem infirmiores in malorũ colluctatione fuiſſent, lapſus ſuos per pœnitentiã ſarcire & curare feſtinabãt, dextras eorum qui fidem ſaluam conſeruaſſent prenſantes, eoſdemq́ ſummiſſo & ſordidato habitu & ſpiritu cõtrito, ut DEVM precibus ſuis propitiũ ſibi redderẽt, orãtes. Ad metallum damnati liberabant: lætiq́ atq; hilares cũ libertate multa, incredibili atq; *Chriſtianorum Pæanes.* ineffabili gaudio pleni, in patriã ſuam redibant. Itinera publicæq́ uiæ triumphalibus hymnis & carminibus, uiatorib. DEVM de inopinata libertate glorificantibus, reſonabãt. Et qui paulo antè uiolenter patria ſua exacti erãt, eos uultu iucundo ad focos penateſq́ ſuos reuerti uidiſſes: & qui antehac contra nos rugierant, inſperatã rerum mutationẽ cernentes, nobiſcũ congratulantes exultabant.

CAPUT XXV.

Poſt patrem ſuum Maximinus perſequutionem Chriſtianorum renouat. IN hac porrò ſententia Maximinus Orientis tyrannus non bene ſex menſes perdurauit. Quomodo enim ille qui honeſtatis omnis inimicus, ſæuus, & aduerſarius CHRISTI eſſet, tantopere augeri lætariq́ CHRISTI gregẽ pateretur? Ilicet quæ tũ eſſe uidebatur pacẽ diſſoluturus, primùm quidẽ conuentus noſtros in cœmiterijs prohibuit: deinde ue- B rò techna quadam, ipſe ad ſeipſum Antiochenorum nomine per ciues eorum legationem miſit, id agens, ut ne cui Chriſtianorũ eam urbem incolere permitteretur: *Technam per aſsimulatam legationem inſtituit, ut Chriſtiani Antiochia exigãtur.* maximamq́ illos à ſe gratiam inituros illis ſignificauit, ſi hoc ipſi aduerſus Chriſtianos † per aſſimulationẽ facere uiderentur. Sed alijs quoq; idem ut facerent, ſuggeſsit. *Theotecnus Logiſta Antiochenus idolomaniæ & perſequutiõis Maximini adminiſter.* Quorum præcipuus Theotecnus erat, uir impoſtor, & ingenio deprauatiſsimo præditus, nomineq́ ſuo indigniſsimus, Logiſtæ ſiue curatoris et rationalis munus ea in regione gerens. Multa aũt ueluti dux quidã contra nos molitus, ſycophantijſq́ plurimũ uſus, id ſtudio habuit, ut nos tanq; fures & prædones abigeret. Quapropter quũ multis autor & miniſter cædis fuiſſet, poſtremò ſimulacrũ quoddam * Iouis amici incantationũ & impoſturarum ergò erexit, & ſacrificia, initiationes, aliaq́ deteſtanda, & impuras impiaſq́ expiationes & purificationes inſtituit. *Simulacrũ & oraculum Iouis Amici erigitur.* Quæ res unà cum eius idoli reſponſis ad Principem etiam ipſum peruenit. Theotecnus porrò per illiberalem fœdamq́ aſſentationẽ ueluti ſpeculatorẽ Imperatoris conſtituere uolens, ſimulacrum ipſum aduerſus Chriſtianos concitauit. *Iupiter amicus, Chriſtianorũ inimicus, Antiochia eos eijci iubet.* Dixit enim, eum Deum iratũ, Chriſtianos perinde atq; perpetuos & irreconciliabiles hoſtes ex urbe & agris circumiacentibus q̃ longiſsimè expelli iubere. Poſteaquam hæc Imperatori perplacuẽre, aliarũ quoq; urbium duces & præfecti gratificari illi ſtudentes, eadem contra nos conſtituerunt, populiſq́ & ciuibus ſuis denunciarũt. Nec ita multũ temporis interceſsit, & tyrannus ipſe calculum & ſententiam quoq; ſuam ad decretũ huiuſmodi adiecit. Itaq; acris aduerſus nos excitata eſt perſequutio. Et ſacerdotes alijs hominibus celebriores per urbes paſsim, Pontifices præterea, qui exiſtimationẽ & gloriam ſummam conſequuti fuerant, deorumq́ cultui maximè ſtudebant, Maximinus

† σφᾶς ταῦτ' οἴεσθαι δρᾶσαντας.

L. curator. C. de mod. mulct.

* Ζεὺς φίλιος.

A minus constituit: atq; insuper summa ipsius superstitio subditos suos populos omnes, qui gratificari illi contendebant, ita cõtra nos commouit, ut sæuitiam eorum quam in nos exercuerunt, uerbis persequi non liceat. Maximas quippe se ab eo utilitates consequuturos arbitrabantur, si nouarũ contra nos rerum insolentiumq; iniuriarum inuentores extitissent & administri. Quo maiore diligentia in id studium, ut nobis incommodarent, incubuere.

CAPUT XXVI.

Libellus actorum Christi & Pilati commenticiorum.

COmpositis sanè quidẽ & confictis, qui rerũ talium architecto & autori non displicerent, blasphemiam & maledicentiam omnem exsuperantibus cõmentarijs, interrogationes scilicet Pilati & Seruatoris nostri continentibus, in ditiones eos suas miserũt: epistola quadam, ut scriptũ id omnib. publicaretur, prefixa. mandatũ etiã additũ, ut literatores librũ talem pueris omnibus, in quo primis rudimentis se exercerent, teneraq; memoriã ueneno tali imbuerent, legendũ proponerẽt. Hæc quũ ita fierẽt, alius quidã quẽ Romani ducem uocare solẽt, circa Damascũ Phœniciæ, mulierculis quibusdam circũforaneis & flagitiosis cõprehensis uim afferens, plagas minitatus est, nisi testimonio scripto confiterent, se aliquãdo Christianorũ sacris initiatas, consuetudinẽ stupri cũ eis qui primæ apud nos fuissent dignitatis habuisse, nefariaq; † flagitia in sacris ædibus nostris fieri solita. Atq; itẽ alia plura hisce similia, quib. doctrinã professionemq; nostram calumniarentur, excogitarunt. Voces etiam eiuscemodi in scriptum relatas ille ad Principem misit, quæ deinde de consilio eius in ciuitatibus & locis omnibus publicè sunt propositę. At non multo interueniente tempore, calumniarum talium artifex dux ille, digna iniuriarũ CHRISTO cõtumeliosè illatarum, sibi ipsi manus afferendo, præmia tulit. Nobis uerò sub eo paratæ persequutiones, fugæ, populorumq; insultationes, & alia prioribus illis consentanea, adeò ut nonnulli claro loco geniti magni uiri capti, citra
B recusationem non grauatè ultima mortis pertulerint supplicia.

Pueri in hoc prima in scholis rudimenta addidicerunt.

Mulierculæ quædam ui adactæ, summas Christianis fœditates falsò impingunt.

† ἀθέμιτα ἐν τοῖς κυριακοῖς ἐνεργεῖν.

Noua Maximini aduersus Christianos persequutio.

CAPUT XXVII.

Celebria sanctorum multorum martyria. Supra cap. 16. eodem.

TVm quidẽ Emesæ, quæ Phœniciæ ciuitas est, tres CHRISTVM profitentes bestijs sunt obiecti: quorum unus Syluanus episcopus fuit, iam decrepitus, ut qui quadraginta annos pastorale munus obijsset. Eodem tempore & Petrus Alexandrinus antistes, diuinum prorsus episcopalis functionis exemplar, uirtutis causa, & quòd ab ineunte ætate in diuinorum oraculorum literis exercitatus fuerat, correptus, nulla ei iusta obiecta causa (nam id Maximinus ita statuerat) capitis supplicium subijt: & cum eo alij prętere a Aegyptij episcopi multi. Lucianus quoq; presbyter, qui propter uitæ continentiam, & sacrarũ literarũ peritiam, Nicomediã ductus fuerat. Ibi ille, quòd in præsentia Imperatoris fidem, pro qua decertabat, mira cum libertate defendit, in carcerem cõiectus, atq; necatus est. Tam grauia in nos impius Maximinus facinora edidit. Visus certè quidẽ est maiorẽ etiam priore persequutione contra nos cõcitasse motũ. Cuius etiã tanta fuit mentis uæcordia, quanta nunq; antea extitisse memoriæ prodita est. Decreta enim urbiũ, & Imperialium constitutionum rescripta æreis insculpta columnis, terrendorũ Christianorũ causa in medijs urbibus publicata: & pueris in ludum literariũ ad magistros euntibus, nihil aliud toto die in ore erat, quàm Pilatus & IESVS, aliaq; eius generis ad contumeliam nostram tum primùm conficta & excogitata: per quæ omnia summũ Maximini in Deũ odium, arrogantissimumq; scelerosæ eius animæ supercilium perspicere licuit. Quam ob causam † diuina etiã uindicta est obstupefacta, quæ excubare cõtinua quadam uigilia super impiorũ malitia, eosdemq; in uestigio cõsequi solet.

Vindicta diuina Maximinum persequitur.

† τὴν ἱερὰν ἐκπλαγῆναι δίκην, ἄγρυπνον οὖσαν ταῖς τῶν ἀσεβῶν πονηρίαις, καὶ κατὰ πόδας ἐπεξιοῦσαν.

Ab hac ille perculsus, non multo pòst lege scripta, priori pacificationi contrariū A prorsus de nobis statuit. Vt aūt impietas eius manifestò probetur, partem quandam constitutionis eius quam in columnā incîdi curauit, historiæ huic inserere est uisum. Res sic se habet. Iam tandem imbecilla humanæ mentis audacia seductionis errorisq́; obscuritatem atq; caliginē depulit & discussit: qui quidem antehac perniciosis ignorantiæ tenebris, ita nō tam impiorum quàm miserandorū

Edictum Maximini contra Christianos.

hominum sensus inuoluit, ut rem ueritatemq́; ipsam cognoscere non potuerint. Sed singulari benignaq́; Deorum immortalium prouidentia, infidum atq; iniquum (ut ita dicam) libræ momentū, ad iustam rectamq́; stateram est reductum, ut res omnes uobis gratæ suaues & iucundæ eueniāt, & ut iam maximū certissimumq́; nostræ de Dijs ipsis opinionis ac pietatis extet indicium. Sed neq; antehac cuiquam ignotum fuit, quibus ceremonijs & sacris dij immortales à uobis sint culti, quos non nudis atque inanibus fidei uerbis, uerùm admirandis præclarisq́; operibus perpetuò uenerari & magnificare conuenit. Rectè profectò ciuitas uestra deorum immortalium, propter cultum timorem'que eorum, sacrarium & domicilium uocari queat: & multis indicijs satis constat, eam cœlestium Deorum præsentia florere. Itaq; urbs uestra quùm rebus omnibus illi peculiariter cōducibilibus posthabitis, tum etiam prioribus quæ cepit detrimentis contemptis, quamprimùm rursus homines execrandæ uanitati deditos latè serpere & propagari, ac ueluti neglectā atq; sopitam aurā facibus uim ignemq́; suum per eam recipientibus, uastum incendium differre ac dilatare sensit, nulla

Idololatræ casuum fatalium clades Christianis adscribere soliti. Eusebius lib. 9. cap. 7: qui scriptum hoc Tyri propositum uidit. Persequutionē istam plurimæ publicæ consequuntur calamitates.

interposita mora confestim ad pietatem nostram perinde atq; ad sacrorum cultusq́; Deorum omnis metropolim urbemq́; principem confugit, opem & auxilium implorans. Et cœtera quæ sequuntur, consimilis impietatis plena, professionemq́; nostram perstringentia: tanquam diuinum numen propter nos iratum, quidquid est in aere, in terra & in aquis mali, hominibus immittat. B

CAPUT XXVIII.

Eiuscemodi literis contra nos publicatis, spes rerum meliorum omnis quantum in nobis situm est, præcludebatur: & electi quoq; inter nos, ut est in sacro oraculo, nō in mediocre delabebantur scandalum & offendiculum. Verumenimuerò omnibus tam inexpectata rerum mutatione consternatis, quum adhuc passim in itinerib. decreta ea essent, & ad multas urbes nondum perlata fuissent, qui omnia solo nutu & uoluntate sua facit & mutat Dominus, gloriosam tyranni superbiam ueluti strangulās, derepentè auxilium cœlitùs tulit. Statim enim solitæ pluuiæ hyberno etiam tempore in nubibus ipsis uinctæ sunt & retentæ: fames mox cōsequuta, & deinde pestilentia. Accessit ad eas clades, qui propter colorem igneum carbunculus uocatur, hulcus odoris pessimi, membra corporis admodum contrahens, & quod latius serpens ingens crearet periculū, occupatisq́; oculorum angulis uiros simul & mulieres quas occupasset luminibus orbaret. Bellum insuper Maximino ab Armenijs illatum, qui antea socij Romanorum fuerant. Belli causa erat, Christiana fides & religio. Quòd enim homines inducere atq; persuadere illis uoluit, ut quē CHRISTO præstabāt, idolis offerrent cultū, ex amicis hostes eos habuit. Quæ mala omnia eodem tempore coaceruata, tyranni audaciam furoremq́; contra diuinum numen conceptum, satis coarguerunt. Et quum per iactantiam gloriosè eo quòd Christianos persequeretr, atq; idolorū cultum propagare studeret, sibi polliceretur, non famem, non pestem, non bellum imperij sui ditionem inuasurum esse: clades eæ confertim cumulatæ, quùm ineptam iactantiam & audaciam eius represserūt, tum * euersionem interitumq́; eius iamiam affuturum, certò satis in-

Siccitas. Fames. Pestilentia. Carbunculus.

Bellum Armenium.

** ἢ καταστροφήν.*

A tis indicarunt. Et ipse quidem expeditione bellica cum copiis suis contra hostes suscepta, quotidie uiribus amissis inferior abibat. In urbibus autem & locis Imperij sui reliquis, pestis fami implicata sæuissimè grassabatur. Tanta porrò annonæ erat & rerum necessariarum penuria, ut medimnus unus tritici bis mille & quingentis Atticis compararetur. Permulti sanè etiam in urbibus cadebant. Rusticorum autem qui in agris mortui sunt, multitudo numerari nō poterat. Et ferè eos omnes sæua cōsumpserat pestis. Nonnulli res sibi charissimas locupletioribus paruo panis frusto diuendebant. Alij possessionibus suis apud creditores depositis, ad summā inopiam redigebantur. Erant qui fœni reiectamenta ruminantes, & perniciosas herbas adijcientes, emoriebantur. Mulieres honesto loco natæ, inopia rerū omnium ad inuerecundam redactæ necessitatem, in foro obābulantes stipem mendicabant, pudore quodam & uestitu mundiore pristinam deliciarū affluentiam & libertatē tacitè quodammodo præ se ferentes. Quidam pallidi & summè macilēti, perinde atq; simulacra quædam, rerū omnium egeni, hinc & inde oberrantes atq; lapsantes, proni in triuijs ipsis concidebant, subsidij omnis expertes: & ad hoc unū ægrè firmi, ut fame se premi testarentur, miserandaq; uoce à prætereuntibus cibi frustum sibi præberi suppliciter peterēt. Locupletiores porrò propter mendicantium multitudinē desperantes, quum multa eis largiti essent, tandem & ipsi in sæuā famis indigentiam perueniebāt: & quum eadem quæ indigentes paterent, non satis humaniter eam sortē ferebant. Plurimis ergo diebus nuda cadauera passim iacētia, miserrimū adhuc uiuentibus præbuere spectaculū. Iam nonnulli etiam canibus esca erant: cuius rei gratia frequēs canum cædes fiebat, quòd metus esset ne illi in rabiem acti, humanæ carnis cibo assuefierēt. Pestilentia uerò domos ipsas peragrans, omnes carpebat, atq; in primis ditiores cōficiebat. B Et quos fames nō enecauerat, eos contagiosa pestis lues tollebat. Itaq; suspirijs omnia plena esse, domus, plateæ, fora, luctus ubique, & uæh, cum solitis doloris uociferationibus & planctibus, exaudiebāt. Et duabus hisce quasi armaturis, fame & peste, mors ipsa depugnans, generationē & populum eius temporis ferè omnē sustulit. Eademq; die quāplurima efferebant cadauera, & innumera quotidie fiebāt sepulchra. Hæc autoramenta & præmia, edicta cōtra nos proposita gloriosi & arrogantis Maximini sunt consequuta. Qua tempestate multi nostrorū hominū egregia ueræ pietatis suæ edidere documenta. Humanitatē enim suam declarantes, cadauera quæ passim insepulta iacebant (erant ea quamplurima) cum cura sepeliebāt: quos uerò fames uexasset, eis congregatis panes alimentaq; alia præbebant, pro faculatum scilicet copia. Vnde longè lateq; fama celebris de nobis uulgata, quæ ex omnibus alijs hominibus ueræ pietatis cultusq; diuini laudem nobis tribuit, & Christianorum inspectorem curatoremq; CHRISTVM magnificè laudauit. Cladibus istis peractis, salutis DEVS, tutor & propugnator noster, ostensa satis & exhibita ira & indignatiōe sua, per eas quas cumulatè immiserat calamitates, propter petulantem temerariamq; ei illatam iniuriam, susceptasq; aduersus nos inimicitias, prouidentia sua lætiora nobis affulgere tempora fecit, & post densas tenebras lucem ineffabilem pacatæ tranquillitatis præbuit. Eo profectò tempore certò declaratū est, DEVM ipsum spectatorem & moderatorem esse rerum nostrarum, qui quidem flagello in afflictionibus, conuersionis castigationisq; suorum gratia, utitur: coercione autem & quasi disciplina, pro eo atque decet & expedit, peracta, perhumaniter & paternè eos respicit, qui spem salutis firmam in eo collocatam habent.

Quemadmodum autem id sapienter prorsus disposuerit & fecerit, dicere constitui.

Fames sæua.

Miserrima famis erumna.

Pestilentiæ lues.

Omnes propè homines cladibus hisce extincti.

Christiani pestis & famis tempore mortuos piè sepeliunt, & ejurientibus cibum præbent. Eam ob causam apud gētes Christiani bene audiunt.

Post iteratam afflictionem, Christianis læta diuinitus aduenit consolatio.

Diuina prouidentia paternè simul castigamur, & erigimur.

CAPUT XXIX.

Constantinus iniurias Christianorum in Maxentio tyranno persequitur & ulciscitur.

ROmæ ciues suos fœdissimis, quæ diximus, facinoribus atterebat Maxentius, Herculij filius. Quod ubi Constantinus (frequentes nãq; ad eum Roma ueniebãt oratores, ne urbem eam Imperatorũ matrẽ despiceret, néue ita à sæuissima fera uastari pateret̃, orantes) cognouit, admodum est ira cõmotus, grauiterq; tantæ indignitatis famã tulit. Nam qui ex pręscripto & uoluntate DEI uiuunt, alijs illatã, suam esse reputant iniuriam. Ac primùm per literas admonere & persuadere Maxentio, ut à tam nefarijs sceleribus se abstineret, cœpit. Vt autẽ ea re nihil egit, arma sibi sumenda esse, & iniuriam afflictorũ quoad posset uindicandam iudicauit. Itaq; exercitu parato, in Italiam contendit: non tam apparatu belli quàm omnigena DEI armatura instructus. Id ubi Maxẽtius intellexit, nefandis magicarũ artium imposturis magis q̃ ciuium beneuolentia cõfisus, ne extra urbẽ quidem progredi primùm est ausus. Insidijs aũt collocatis, locisq; Imperij sui plerisq; circumcirca armatorũ hominũ præsidio imposito, copias alias aduersus Constantinũ misit. Ille porrò uno atq; altero prælio cõtra tyranni exercitũ uictor, in Italiam longissimè progressus, ad urbem Romã propius accedit. Ne aũt unius Maxentij causa cum Romanis omnibus bellũ gerere necesse haberet, inenarrabili quadã potẽtia DEVS tyrannum longius extra urbis portas produxit. Ille namq; põte ex nauibus super eo flumine quod urbẽ pręterfluit, in quo etiam alius pons qui Miluius dicitur constructus est, arte quadã & fallacia cõfecto, exercitum eduxit, & cum magno impetu aduersus Constantinũ est progressus. Constantinus porrò de euentu belli solicitè cogitabat, & quem nam sibi adiutorẽ aduocaret cõsiderabat. Hæc illi meditanti, in mentẽ uenit, Diocletianũ quidem, qui Græcorũ superstitione dijs plurimis fretus fuerit, nihil adiutũ esse: patrẽ uerò suum Constantem longè felicius uitam egisse, qui maturè Græcorũ religioni nunciũ remiserit. Quapropter paternum DEVM, ut se respiceret, dextramq; sibi in periculis imminentibus porrigeret, ex intimo animi affectu humilimè inuocauit: id q̃d ad rem statim est collatũ.

Bellum inter Maxentiũ & Constantinũ.

Pons Miluius.

A

B

Crucem uictricem medio die in cœlo Constãtinus uidet.

Meridiano enim tempore iter ei cum exercitu suo facienti, sole iam occidentem uersus uergente, miraculum maius quàm dici possit, oblatũ est: ignea scilicet columna, & lucis fulgor in aere crucis formã referens, quæ stellis æqualibus in Latinarũ literarũ figurã expressis, Constantino clarè † IN HOC VINCE, ostendebat. Qua re consternatus, quòd de uisione ea secum ipse ambigeret, amicos qui secũ erant, an ipsi quoq; idẽ uiderent, percõctatus est. q̃d illi quũ affirmassent, nocte proxima CHRISTVS ei unà cum horrẽdo illo signo apparens, tale quiddã eum facere, atq; in bellis præferre iussit: fore enim, ut per id oẽs uinceret hostes. Et quamprimũ dies est exorta, uisioni ei obsequens, ex auro signũ tale fieri curauit: quod ad hũc usq; diem in Imperatorio & aulico instrumẽto à tot seculis asseruatur. Id paucis describere, nõ fuerit intempestiuũ. Hasta longa ex auro elaborata, cornu obliquũ habet, in crucis formam compacta: in cuius summitate corona mediã Gręcam literã P * decussatam cõtrahens, primarijs literis CHRISTI nomẽ obscurè refert. Ex obliquo autẽ cornu, quod per hastã est impactum, uelum aureum sublime dependet, in quo imago aurea pectore tenus pij Imperatoris liberorumq; eius pulchrè est expressa. Huiuscemodi quiddã pro tẽpore tum repentè factũ sanxit ut in bello pręferret̃. Quo etiã fretus, alacriter ad cõflictum processit. Cæterùm prælio commisso, Maxentius magna ui est deuictus, & ex hostibus quãplurimi per crucis armaturã ferro cæsi. Maxentius uerò, quem Constantinus Imperator fugientem persequebat̃, suo ipsius (quod dicitur) laqueo est captus. Ponte enim diuina uirtute rupto, nauibusq; quib. flumẽ constratũ fuerat solutis,

† ἐν τούτῳ νίκα.

Labarum, seu uexillum crucis exercitum Constantini præijt. Euseb. lib. 1. de uita Const.

** χιαζομένην.*

Victoria Constantini.

A ſolutis, tranſitus ipſe peſſum ijt, & ſcaphæ ſubitò cum hominibus omnib. in undis ſubſedere. Ipſeq; miſer primus cum propugnatoribus ſuis in flumine merſus & ſuffocatus eſt, ſicuti olim cum uniuerſo exercitu Pharao: ita ut fluuius ille, ad eum qui Miluius dicitur pontem, equis & aſcenſoribus refertus uiſus ſit. Tum uerò ea quæ olim cantata fuerant, ad oculum repræſentata uidere licuit: Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare: electos aſcenſores ſatellitesq; ſubmerſit in mari rubro. Deſcenderunt in profundum quaſi plumbum, cum aquis uehementibus. Aequum ſanè fuerit, ad exemplum magni illius ſerui DEI Moſæ, qui uictoriam DEO acceptam tulit, itidem ut ille fecit, nos quoque lætos contra impium iſtum tyrannum hymnum concinere: Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt. Equum & aſcenſorem coniecit in mare: auxiliator & protector factus eſt mihi in ſalutem. Iſte DEVS meus, & glorificabo eum: DEVS patris mei, & exaltabo eum. Quis ſimilis tibi in dijs Domine? quis ſimilis tibi? Glorificatus in ſanctis, admirandus in gloria, faciens mirabilia?

Maxẽtij tyrãni, Pharaonis alterius, interitus.

ἐπινίκιον, carmen in uictoria Conſtantini.

Prudẽtius: Teſtis Chriſticolæ ducis aduẽtantis ad urbẽ Miluius, exceptũ Tiberina in ſtagna tyrannũ Præcipitãs, quánam uictricia uiderit arma Maieſtate regi, quod ſignum dextera uindex Prætulerit, quali radiarint ſtẽmate pila. Chriſtus purpureum gẽmanti textus in auro Signabat labarum, clypeorum inſignia Chriſtus Scripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis.

CAPUT XXX.

HÆc porrò, atq; his ſimilia, Cõſtantinus tã mirificã cõſequutus uictoriã, DEVM celebrãdo canẽs, et uoce clariore triũphando iubilãs, urbẽ Romanã eſt ingreſſus: ciuibus omnib. hilaritate & lætitia ſumma animis eorũ exultantibus, cum plauſu felicíq; omine & acclamatione eũ tanq; ſeruatorẽ & liberatorẽ ſuũ, uictoriæ tropęũ ferentẽ, quũ quidẽ * prius urbẽ totã coronis obſediſſent, producentibus atq; excipientibus. Cõſtantinus aũt uerã erga DEVM pietatẽ à natura ſibi quodammodo inſitam habens, nequaquã applauſu tali cõmotus, ut qui à DEO ſecundũ rerum ſuarũ ſucceſſum prouenifſe

Conſtantinus uictor urbem Romam ingreditur.

** στεφάνοις πρότερον τὴν πόλιν πᾶσαν διειλημμένων.*

B ſciret, ſtatim crucis ſignũ in ſublimi loco ſtatui iuſsit. Nec mora ulla interpoſita eſt, & ſtatua ad formã ſimilitudinemq; eius ex ære fabrefacta eſt, quæ dextra manu ex eadẽ materia crucis ſignũ elaboratũ teneret. Eam ſtatuã, crucẽ ita magnifico lætoq; habitu tenentẽ, Romæ in loco maximè celebri firmis innixã fundamentis collocari præcepit, cũ huiuſmodi Latina inſcriptione: Hoc ſalutifero ſigno, & uero fortitudinis documento, urbẽ ueſtrã iugo tyranni ſolutã liberaui, Senatũq; & populum Romanũ antiquo ſplendori & amplitudini reſtitui. Romana urbe in poteſtatem ſuam redacta primùm omniũ ut ſanctorũ reliquiæ collectæ, iuſtæ ſepulturæ mandarent, cõſtituit. Deinde illud curauit, ut ab exilio proſcripti reuocarentur. Edictum deniq; propoſuit, ut ne quis Chriſtianos perſequeretur, ut captiui & uincti ſoluerentur, ut bona publicata legitimis poſſeſſoribus ſuis reſtituerentur. Ad hæc in primis maturauit eccleſias DEI reſtaurare, easq; donarijs exornare: ſimulacrorum uerò aras ex ipſis prorſus eruere fundamentis, atq; igni comburere: ac ſi quos illæ habuiſſent prouentus, eos diuinis cõſecrare templis. Quæ omnia mira celeritate ſunt confecta. Totis aũt ſeptem diebus ciuitas Romana celebrem ob uictoriam eam egit cõuentum: ſimul & autorẽ illius DEVM, triumphalemq; crucis armaturam, & uictorem ipſum Conſtantinum laudans, honoribusq; dignis proſequens. Septimus tum à morte patris Imperij Conſtantini agebatur annus. Et quum ille unà cum Licinio, qui nondum inſanire atque furere contra DEVM cœperat, debitum DEO præſtitiſſet cultum, ambo conſentientibus ſententijs conſtitutionem optimam pro Chriſtianis edidere. Præterea quæ à DEO eis præter ſpem & opinionem omnium accidiſſent res mirificas, & ut Maxentius deuictus eſſet, tum autem & conſtitutionem eam ad Maximinum Orientis tyrannum, amicitiam adhuc erga eos præ ſe ferentem,

Statua Conſtantini Imperatoris cũ uexillo crucis Romæ collocata.

Statuæ eius inſcriptio.

Pia Conſtantini in urbe Ro. opera.

Supplicationes propter uictoriam Romæ peraguntur.

Edictum Conſtantini & Licinij pro Chriſtianis.

uerbis amplißimis perscripserunt. Ille porrò factum id grauiter ferens, ut arte A quapiam, ne illis obnoxius esse uideretur, effugeret, (nam edictum ad se missum reijcere, quòd illos ut potentiores & maiores metueret, nō facile ei erat) quidnam excogitauit? Simulauit scilicet & finxit, se cōsilio proprio motum, de Christianis benignius statuisse, & ad populos sibi subditos pro eis literas, res nonnullas commemorans quas nunquam fecerat, dedit. Itaq; consultò seipsum fallens atque decipiens, mentitus est. Quæ autem scripsit, erant huiusmodi.

CAPVT XXXI.

Edictum Maximini pro Christianis per hypocrisim ementitū, & ui ab eo extortum.

IOuius Maximinus Augustus Sabino. Et fortitudini tuæ, & hominibus omnib. notū esse, persuasum habeo, Dominos nostros & parentes Diocletianū & Maximinū, quum uiderent mortales penè omnes Deorū relicto cultu, se Christianorum genti adiungere, rectè constituisse, ut omnes qui à Deorum immortalium religione desciuissent, coercione & uindicta publica ad eorundē Deorū cęremonias redire cogerentur. Posteaquā uerò ego primū feliciter & auspicatò in Orientem perueni, atq; cognoui, in quæ loca quamplurimi homines, qui reipub. cōmodi & utiles esse potuissent, à iudicibus & præfectis, ob eam quā dixi causam, in exiliū acti fuissent: iudicibus eis omnibus mādaui, ne quisq; eorum posthac crudelius quicquā de prouincialibus statueret, sed potius blādiore cohortatione eos ad Deorū sacra reuocaret. Quapropter quum ita iudices, ut par erat, iussis meis obsequerentur, euenit, ut nemo prorsus in Orientalibus partibus uel † in exilium mitteret, uel iniuria atq; contumelia afficeret. Et pleriq;, quod nihil grauius duriusq; in eos constitueretur, ad Deorū religionem rediere. Postea uerò quū anno proximo Nicomediam feliciter ingressus essem, ibiq; manerem, uenerūt ad me eius urbis ciues cum Deorū simulacris: & me magnoperè rogarunt, ut modis omnib. curarē, ne genti ei in patria eorū domicilium habere permitterē. Quibus respondi, me quidem eorū pe B titioni perlibenter gratificari uelle, sed nō ab omnibus ex æquo preces eas apud me fieri. Quod si qui in superstitione eorū perseuerarēt, liberū id eis, pro uniuscuiusq; arbitrio & uoluntate esse: neq; tamen eos, si ad Deorū religionem agnoscendam redire uellent, prohiberi. Sedenim & Nicomediensibus & aliarum urbium ciuibus, quæ & ipsę eandem petitionem, uidelicet ut ne quis Christianorū ciuitates incoleret, magno studio & contentione apud me interposuēre, necessitate quadam benignè respōdi: me quoq;, quoniam idipsum etiam antiqui Imperatores omnes seruassent, & dijs ipsis, per quos omnes homines cum ipsa rerum publicarum gubernatione cōsistunt, placuisset, petitionem eiusmodi, quæ de diuinorū numinum cultu causam ad me referret, confirmare. Proinde etiamsi antehac deuotioni tuæ potißimū per literas significatū, & per iußiones itidem mandatum est, ut ne quid cum prouincialibus præfecti, quibus tot tantorūq; populorum cura est iniuncta, durius seuerius'ue agant, sed clementer, moderatè & patienter eos ferant: nunc tamen uisum quoq; est scripto isto fortitudinem tuā admonere, ut illi neq; à beneficialibus, neq; ab alijs quibuscūq; iniurijs afficiantur, uexentur, excutiantur: sed potius ut humanis benignisq; exhortationibus Deorum curam & cultum agnoscere persuadeātur. Itaq; si quis iudicio ipse suo Deorum religionem suscipiendam duxerit, eum complecti decet: si qui uerò cęremonias suas seiunctim sequi malunt, arbitrio potestatiq; suæ relinquendi sunt. Dabit ergo deuotio tua operam, ut quod mandatum ei est, seruetur: & ut nemini posthac prouincialium nostrorum à religione sua reuocandorum facultas permittatur. Porrò ut iussa hæc nostra ad noticiam subditorum nostrorum perueniant, constitutione à te publicitùs proposita curare debebis.

† μήτε ἐξόριστον μήτε ἐξύβριστον γενέσθαι.

Hæc

CAPUT XXXII.

A HAec quum ita nõ ex sententia, sed necessitate adductus mãdasset, minimè uisus est uera dicere, eis qui in animis suis considerabant, paulo eum antè per iudicij sui inconstantiã, longè alia ac diuersa cõstituisse. Quapropter nemo publicè conuentus cogere, nemo liberè quæ legitimi cultus nostri sunt peragere audebat. Neq; id rescriptũ ipsum uolebat, q̃d securitatẽ tantũ nobis ab iniurijs & contumelijs concedebat: minimè aũt conuentus agere, diuinas domos extruere, & alia quæ solita consuetaq; nobis sunt facere permittebat: quũ quidẽ ea omnia ueræ pietatis pacisq; nostræ dux & autor Imperator Cõstantinus, unà cum Licinio, literis suis ad eum omnesq; ditioni & imperio eorum subiectos populos datis, permisisset. Cæterum impio illi hæc displicuere: quãuis postea diuina uindicta coactus, uel ingratis eadem quæ illi constituerãt, sancire necesse habuerit. Præcipua aũt eius uæcordiæ causa erat, q̃ magnitudinẽ Imperij q̃d ei obtigerat, ferre atq; sustinere nõ posset: quamobrem cogitationibus & consilijs stultis actus, ineptè & perperã res gerebat. Iam & inani in animo suo inflatus arrogantia, per temeritatẽ & confidentiã opponere se ausus est Imperatoribus, qui eũ multis atq; incõparabilibus modis longè antecellebant, genere, educatione, institutione, prudentia, dignitate, uera erga DEVM pietate, atq; in rebus omnib. officiosa, decẽti & moderata animi constitutione: quæ uirtutes in eis ut præcipuæ & maximè illustres, præ alijs mirificè elucebant. Ac primùm quidem in solitis quæ publicè fiebant acclamationibus & uotis, primo loco se renunciari curauit: deinde autem amentiam in insaniã uertens, fœdera cũ Licinio antea pacta rupit. Et quum in animo secum ipse reputaret, quæ per uim & efficaciam crucis Maxẽtio acciderant, non solum contra Imperatores, uerumetiam aduersus crucifixũ CHRISTVM arma sumpsit. Et terrore correptus, paulatim rursus persequutionem in Christianos permisit. Quo tempore multi sanè B admirandi & fortes uiri in martyrij stadio strenuè cursum peregere.

Parũ edictum hoc Christianismo profuit.

Maximinus ad imperandũ parum cõmodus.

Constantini & Licinij laus.

Maximinus aduersus Licinium res nouas molitur.

Christianos denuò persequitur.

CAPUT XXXIII.

HAec quum diuus Imperator Cõstantinus audiuisset, atq; in primis cognouisset, ut ille apertã aduersus Christianos persequutionẽ renouarit, q̃ à puero malitiam & flagitia omnia odisset, animũ despõdit, seq; ipsum curis macerauit, sedulò cogitans quomodo hũc quoq; è medio tollere posset. Atq; eum talia meditantẽ, quum nondũ sacro tinctus fuisset lauacro, ex improuiso grauissimè ægritudo quædam occupat, plaga certè ingens & prodigiosa, quæ per corpus totũ serpens, atq; idipsum exulcerans, ac ueluti unũ uulnus efficiens, anhelitũ eius quem acerbè & grauiter ducebat, frequenter atq; adeò continuè rumpebat, & paulo pòst in leprã radicibus altè actis corpore toto euadit. Ad quam curandam multi magi & incantatores, multi etiam ex Perside aderant impostores. Hi tantũ abest ut quicquam ei profuerint, ut morbum etiam ipsum adauxerint. His etiã superueniunt Græci, qui Imperatoris in religione mutationẽ ægreferentes, per morbum eum, tanquam opportunũ quoddam auxiliũ oblatum, illum imposturis suis ad partes suas pertrahere conant̃: & monstrosè ostendũt, in Capitolio lacũ siue piscinã fieri oportere, in qua innocentium puerorũ sanguine, eoq; recenti adhuc & uaporante repleta, si Imperator lauaret, facile eum curatum, corpusq; eius purgatũ iri. Aliter uerò, ut à tali lepra mundetur, fieri nõ posse. Ea re tam noua quũ illi homines decepissent, derepentè infantes plurimi cõgregant̃. Et iã tẽpus adest, carnificesq; se ad illorum cædem expediũt. Adest iã & imperator ipse. Ecce aũt matres puerorũ adueniũt, capillis passis, mãmillas decẽter quodãmodo subostendẽtes, lactis copia angustiã & dolorẽ illis

Constantinus de bello Maximino inferendo cogitat.

In lepram incidit.

Sanguinarium remediũ Græci contra lepram Imperatoris instituunt.

Actus beati Syluestri apostolicæ sedis præsulis, licet eius qui scripsit nomen ignoremus, à multis tamen in urbe Ro. Catholicis legi cognouimus, et pro antiquo usu multæ hoc imitantur Ecclesiæ. Sed cũ huiusmodi scripta ad Catholicorum manus peruenerint, beati Pauli apostoli sententia præcedat: Omnia probate, quod bonum est tenete. Gelasius Papa dist. 15. Sancta Rom. ecclesia.

Id propter pietatem Constantinus reijcit.

illis parientes. Hæ ululatu & planctu cœlū cōplent. Porrò Imperator causa tanti luctus cognita, misericordia commotus, mulierculis condolet, & pro humanitate sua summa sententiam mutat: potiusq́ æger esse uult, quam per tam abominandum scelus cōualescere. Itaq́ prolixè illacrymās: Romani, inquit, Imperij dignitas & amplitudo fontem atq́ radicē uerā habet pietatem. Vt igit ex ea me prouenisse omnib. liquidò ostendā, ualetudinē meam innocentiū puerorū uitæ posthabeo. His uerbis dictis, solida prorsus beneficētia acerbissimū matrum dolorem solatur & aufert: simulq́ domū reuertitur. Enimuero nocte proxima bonitatis eius fructū percipit amplissimū. Petrus enim & Paulus Apostolorū principes, ei apparēt & dicunt: Constantine, nos sumus Petrus & Paulus à Domino DEO ad te missi, ut signū tibi & indiciū salutis exhibeamus. Deinde eū hortant, ut Antistitē sacrorum eius urbis Syluestrē inquirat, apud quē piscina sit, in qua si lauaret, celeriter morbum omnem cessurum: idq́ ea gratia, ꝙ innocentibus & incorruptis infantibus uitam donasset. Porrò ut eum somnus reliquit, medicum adstantem longissimè à se repellit, nō iam arte aut ope humana se indigere dicēs, auxilium deinceps & salutem ab altissimi manu aduenturā. Itaq́ medicus ab eo discedit. Vt autē Syluester accitus affuit, & ea qua decuit obseruantia & ueneratione considere iussus est, haberet ne deos Petri & Pauli appellatione, diligenter eum Constantinus est percunctatus. Ibi Syluester: Nobis, inquit, ò Imperator, dij multi non sunt, sed unus, cuius opus est uniuersum hoc. Petrus uerò & Paulus, quos dixisti, dij prorsus nō sunt, uerùm serui & Apostoli DEI: qui quòd præcipuè propter egregiā fidem, charitatisq́ ardorem et desiderium DEO chari gratiq́ fuere, sanctitatis arcem occuparunt, primū inter sanctos locum obtinentes. Primi quip ipsi gentibus omnibus diuinitatē Domini nostri IESV CHRISTI annunciaru..it, atq́ ab ipsis ecclesiæ omnes initia sua sumpserūt. Atq́ illi opere & cursu suo completo, per martyrium ex hac uita migrarunt, & nūc amici sunt Omnipotentis. Vbi uerò sacras quoq́ illorum effigies requisiuit, & Hierarcha eas illi exhibuit: tum re certius cognita, eos ipsos esse quos uidisset, confirmauit. Itaq́ pro purpura saccum sumit, & diebus septem ieiunio & orationi uacat, idolorum templa claudit, carceres aperit, per misericordiam multam liberaliter omnes muneratur, & tandem ad sacras undas procedit. Vehemens autem & intensa ab ecclesia omni, ita ut Syluester iusserat, oratio fiebat. Antistes porrò ad aquam baptismi respiciens: Hæc (inquit) Imperator, aqua diuina uirtute per inuocationē † uiuificæ Trinitatis cōcepta, sicuti extrà corpus hominis abluit, ita etiam animā intrà à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorē radijs solaribus efficit. Et iam oleo unctus lauacrum ille ingreditur, atq́ more recepto sanctissimæ Trinitatis fit inuocatio. Et ecce lucis inenarrabilis splēdor alicunde emicans, locū eum illustrat, & sonus quidā admirādus ueluti psalterij & lyræ absoluta harmonia & concentu redditus exauditur. Egreditur deinde Imperator optimus è lauacro, totus saluus & incolumis, perinde atq́ carne recenti indutus, quibusdam quasi piscium squamis in unda relictis. Atq́ ibi beato quoq́ Syluestri dixit, se quum adhuc in sacris esset undis, manus cuiusdam ueluti è cœlo missæ attactum sensisse. Vnà cum ipso autem Crispus etiam filius eius diuinum participauit lauacrum, & ambo candidam uestem induerunt.

Imperatoria eiusdem uox. *Constantinus à Deo pietatis mercedem capit.* *Petrus & Paulus ei apparēt, & remedium morbi indicāt.* *Colloquium Constantini & Syluestris Ro. Pontificis.* *Pia Constantini ante baptismum opera.* *Ecclesiæ oratio pro eo.* *† ζωαρχικῆς.* *Vis aquæ baptismi.* *Baptismi cæremoniæ.* *Constantinus in baptismo lepram abijcit.*

CAPUT XXXIIII.

Constantini leges et actiones pro Christianis. Templum Seruatoris in Lateranensi palatio à Constantino conditum.

VOx deinceps lēgē primùm fert, ut qui posthac per blasphemiā CHRISTO maledicere, aut quenquā qui eius censentur nomine, iniuria afficere auderet, dimidiā bonorum suorū partē amitteret. Et manibus ipse suis ligone accepta, in palatio suo quod Lateranense dicitur, primus terrā fodere, & ecclesiæ formā in nomē Domini nostri IESV CHRISTI describere

A scribere cœpit. Deinde promulgauit, quicunq; egerent, & Christianorū sacra colenda susciperent, eis sumptus & uestitum ex Imperiali ærario præbitum iri. Et multi, quibus hoc pij & religiosi uiri testarent, gratiam eā & munus cōsequebantur. Anno eo supra duodecim millia, qui baptizati sunt, uirorum, extra mulieres et pueros, in rationem regenerationis sunt relata. Et grex quidē CHRISTI quotidie incrementa sua capiebat, simulacrorū autem cultus paulatim diffluxit ac disparuit. Porrò Senatu in basilicā quæ Vlpia dicitur cōuocato, sincera mente sanxit, ne decætero dij esse uel dicerentur, uel crederentur: non deos hominū esse, sed potius homines deos illorū esse dictitās. Et quum se ipsum ea in re apertum manifestumq; haberent exemplum, ut Dominum nostrum IESVM CHRISTVM ut DEVM uerum certumq; in cœlis regnantem adorarent & colerēt. Et ne quis aliquid ueteris erroris apud se hærere suspicari posset, sinceritatis suæ indicium, templum in Palatio suum ostendit. Populus porrò huiusmodi Imperatoris dictis applaudens, quadragesies Christianorum DEVM uerum DEVM esse exclamauit. Constituit præterea, uoluntarium & non coactum baptismū esse: neq; metu humano ad Christianorū cultum quenquam accedere, uerùm uolentem casto maturoq; consilio, sacro illorū numero aggregari debere. Itaq; incredibilis in populo fuit lætitia, lege ea publicata: quòd nemo cōtra animi sui sententiam, ad aliam religionem pertraheretur. Cum ecclesijs ipsis monumenta sanctorum exornabantur, grataq; & accepta in exilium actis præmia constituebant: & quicūq; CHRISTVM profiteretur, is amicus Imperatoris esse promulgabatur.

Idem seipsum Christi fidelibus exemplar, quod imitentur, uiuum proponit.

Voluntaria Christianorū religio.

Monumenta sanctorum.

CAPUT XXXV.

QVòd aūt Romæ à Syluestre sacratus & diuus Constantinus baptizatus sit, post Maxentij oppresionē, qui fortissimè sub signo crucis est deuictus, satis ostendit baptisteriū, quod ad hoc usq; tempus, eius rei B gratia in testimonium certissimū Romæ asseruatur: sicuti hoc de uiris natu grandioribus, qui ueritatē maximi faciunt, auditur. Nemini uerò mirū uideri debet, quòd ante baptismum laudatissimus Princeps tanta gratia dignus iudicatus sit, ut diuinam uocem ad se delatā audiret, ut uenerandam crucis formā in cœlo uideret, utq; honorandas diuorū & sacrorū apostolorum Petri & Pauli imagines spectaret. Dudum enim antea moribus Christianus fuerat, et nomen eius in cœlis scriptum erat. Et nō infidelibus tantū, sed & credentibus signa exhibentur. Qui in Oriente olim Arianæ sectæ fuere, Constantinum Nicomediæ ab Eusebio eius urbis episcopo iam moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt: propterea eum sacrum lauacrum distulisse dicentes, q; id in Iordane fluuio perficere uoluerit. Id uerò ex eo facile refellitur, q; Ecclesia à Syluestre eum Romæ baptizatum esse certò prædicat. Quapropter testatū omnibus esse uolo, ut hoc sic etiā ipsi tutò & opinētur & credāt. Ariani enim malè sentientes, animo & cōsilio diabolico hoc cōfinxerūt, nō Romæ baptizatū eum esse asserētes, aut fortasse eadē cū illis sensisse astruentes, perinde atq; ab ipsis propterea baptismi gratiā susceperit: quod absurditatis & mēdacij plenū est. Quòd si enim nondū sacri lauacri particeps fuit, cōsequit eum neq; in Nicæna Synodo cū patribus cōgressum esse, & cū eis diuina mysteria nō participasse. Quomodo uerò aliter benedictione eorū dignus reputatus esset, & communis mēsæ particeps fuisset? sicuti historia tradit. Verùm Ariani quidem hæc sic ludant, nos uerò ad historiā reuertamur. Neq; sanè ignoro, quæ etiā Græci per sycophantiam & calumniā crimina Constantino impingant. Dicunt enim illi, Constantinum, quòd quosdam sibi propinquitate & sanguine iunctos interemisset, & Crispum filium suum manu sua occidisset, quem Fausta nouerca, quasi illam de incesto stupro compellasset, apud

Constantinus Romæ baptizatus.

De eius baptismate uti uariant autores, sic constanti fide, quæ de imperij donatione circumferuntur, uti minus similia ueri, non probant. Egnat.

Refutatio calumniæ qua Græci idololatræ Cōstantinum expetiere.

Sopater philosophus. Plotini schola.

apud patrem detulerit, pœnitentia ductum, cum Sopatro philosopho, qui tum Plotini scholæ præerat, de lustralibus purgationibus cōtulisse, illūq; respondisse, neminē prorsus tantarū inquinationum reliquisse expiationē. Quum'q; ea de causa in maxima esset solicitudine & anxietate, in Christianorū episcopos eū incidisse, qui illi polliciti sint, per baptismū se non ea tantū, sed multo etiā grandiora piacula purgare posse. Itaq; quòd uoti sui cōpos factus esset, uehementer eum lætatum, Christianorum'q; sacra admiratū esse: dato'q; Christo nomine, subditis suis eam necessitatē imposuisse, ut Græcorum religionē abiurarent. Verùm hęc manifesta sunt figmenta, quibus Christianorū fidem & pietatē ueluti per comœdiam traducere studuerunt. Crispus enim uigesimo imperij eius anno decessit, propter quē illi expiatione eum opus habuisse dicunt. Is quoq; multas pro Christianis superstes adhuc cum patre leges tulit, ut qui secundū in imperio locū haberet, & Cæsar esset: sicuti hoc hodie quoq; tempora legibus ipsis subiecta satis indicāt. Vbi uerò Sopater in Cōstantini colloquium uenit? qui soli ei oræ quæ ad Oceanū & ad Rhenū est, pręfuit. Quum aūt aduersus Maxentium bellum gereret, & in Italia ageret, rebus Romanorū tū dissidentibus, nō facile erat se Gallis & Britanis immiscere, apud quos constat Constantinū Christianorū religionem suscepisse, prius etiā q̄ cōtra Maxentiū pugnauerit, & Romā atq; in ipsam Italiā uenerit: id quod etiā & tēpora & leges quas pro nobis sanxit, certò testificant. Et ut cōcedamus, Sopatrū facile cum illo colloqui, aut per epistolam agere potuisse: nō tamen credibile uideatur, philosophum tantū ignorasse, quod Hercules post liberorum suorum necem, & Iphiti amici & hospitis cædem, Athenis mysterijs Cereris expiatus atq; purgatus sit. Satis porrò fuerit ostēdisse, Gręcos etiam ipsos fœdorum flagitiorum lustrales expiationes promittere solitos: eosq; qui ista confinxere, Sopatri magis accusatores esse. Non enim persuaderi possum, tam clarum in sapientia uirum talia ignorasse. De his satis.

Crispus Constantini filius, & Licinius iunior Constantini ex Cōstantia sorore nepos, Licinij senioris filius, plurimiq; nobiles & præclari uiri, 20. Constantini imperij anno, Faustæ Constantini coniugis dolo interfecti sunt. Pōp. Oros. Constantinus imperij sui 22 anno Faustam interfecit in balneas ardentes coniectam. Eutrop.

Herculis post parricidia patrata lustratio. Mysteria Cereris.

A

CAPUT XXXVI.

Imperatoris mater Helena in prouincia tū Bithynia agebat. Ibi Iudęi Imperatoris mutationē secum ipsi reputātes, matri eius suadēt, ut ad filiū scribat, eum'q; admoneat: Rectè quidē fecisse, q̄ ab idolorū cultu discesserit: non rectè aūt, q̄ nouā Nazarenorū religionē sit cōplexus. Quod illa ita fecit. Constātinus uerò acceptis à matre literis, ei id quod decebat rescripsit: & ex Iudæis quosdā Romā euocauit, ut cū presbyteris Christianorum sermones per colloquiū conferrent, & quæ pars meliora afferre reputaret, ut ea necessariò pars altera sequeret. Et iam quartùm, curāte ac pręeunte Cōstantino, cōuentus in Romana urbe cogebat, in quo Romanorū quidem episcoporum uiginti quatuor erant: Iudæorū uerò sacerdotes centū & uiginti, in quibus duodecim reliquis præibant. In cōuentu & colloquio eo, Syluester princeps erat. Aderat in eo & Imperator ipse, & mater eius Helena, attentè & diligēter utrosq; audientes. Quum aūt sacratissimus Syluester eloquentiæ ui multis modis illos ita superaret, ut eum magna cum admiratione delecti illi Iudæi hianti ore stupentes audirent, efficaci responsionum eius persuasione cōsternati: quum'q; postremò taurum ille ueneno enecatum, inuocato CHRISTI nomine restitueret, omnes ad pedes eius sunt prouoluti: cultu'q; suo proiecto, idem de religione cum Syluestre senserunt, ita ut qui eo animo uenerant ut alios caperēt, ipsimet sint capti. Hoc factum etiam beatæ Helenæ, ut de filio melius iam sentiret, persuasit. Quin & ipsa patriæ religionis cultu relicto, ad Syluestris procidit pedes: ab eoq; sacra fidei nostræ mysteria edocta, uera tandem tot tantis'q; uirtutibus præditi filij mater esse apparuit, eodem cum illo ardore & fide in CHRISTVM concepto.

B

Iudæorum & Christianorū episcoporum de religione in urbe Rom. colloquium.

Iudæi per Syluestrē ad Christianismum adducuntur. Helena Constantini mater Christiana fit.

Hæc

CAPUT XXXVII.

A HÆc quũ cognouiſſet Maximinus Orientis tyrannus, non potuit non impatienter ferre. Quamobrem bellũ irreconciliabili odio * maximũ mouit, breuiq́ res omnes miſcuit & turbauit, exercitũ collegit, ingentes innumerę multitudinis copias cõtraxit, & ad pugnã ſe q̃ maximè potuit inſtruxit, ſpe & fiducia dæmonũ, nec non armatorũ plurima turba ſeductus. Itaq; etiã Imperator celeberrimus, unà cũ Licinio Cæſare, Roma terra mariq́ Orientẽ uerſus eſt profectus, cũ exercitu forti & robuſto: quo tamen ille nõ tantum, quantũ ipſius crucis armatura, confidebat. Et poſteaquã in Bithyniã ad locũ qui Aſtacus dicitur, uentum eſt, cõtra ſceleratum hoſtem ſigna infeſta iam inferentẽ, maxima cũ fiducia acie inſtructa progredit. Iuſſerat autem Conſtantinus magnus crucis ſignũ præferri, quod à Romanis antea Labarũ dicebatur, ſignis militaribus alijs longè præſtantius, q; id à militibus † præferri & adorari lege cautum fuerit. Quam ob cauſam etiam Conſtantinũ puto, celeberrimũ Romani imperij uexillum in CHRISTI ſignum mutaſſe, ut frequenti eius ſpectaculo & cultu ſubditi in deſuetudinẽ priſtinæ ſuperſtitionis uenirent, eumq́ ſolum DEVM eſſe arbitrarentur, quẽ Imperator & duces eius colentes, propugnatore aduerſus hoſtes uterentur. Hoc igitur ſignum præferri, & laborantibus periclitantibusq́ cohortibus adeſſe, atq; à ſatellitib. per uices in humeris geſtari, ordinesq́ cũ eo circuire iuſſerat. Salutifera hæc armatura quũ ſic Conſtantini aciem præiret, Maximinus ſuis præcepit, ut quicunq; collimare certoq́ iaculari poſſent, in ſignũ id tela conijcerent, atq; in ipſum confertim cum impetu ferrentur.

B Quapropter is qui id ferebat (dicitur aũt Græcæ ſuperſtitionis fuiſſe) metu perculſus, alij portandũ tradere feſtinauit. Atq; ibi alter quidã patre martyre prognatus, alacriter admodum proſiluit, thoracẽ & galeam longè à ſe abiecit, ſolaq́ tunica tectus ſignũ Crucis arripuit. Porrò ille qui ſibi à telorũ ictibus cauerat, lethali uulnere accepto cõcidit. Qui uerò ſacratum crucis ſignum ferebat, quãuis denſę niuis inſtar tela in eum conijcerent, à nullo tamẽ eſt uulneratus. Nam præter opinionẽ omnem diuina quadã uirtute tela ab hoſtibus emiſſa, haſtæ ſigni illiſa atq; impacta, ab eo qui id ferebat in medio armorũ diſcrimine uerſante auolabant. Dicitur præterea, atq; à DEI amantibus uiris creditur, nec alio unq; tempore qui ſignũ id tulerit, in ſiniſtrum aliquẽ decidiſſe caſum, aut uulneratum captumue eſſe. Sed enim prælio cõmiſſo, tyrannus, qui deteſtandis magorũ impoſturis fretus fuerat, interiore quoq; tunica abiecta, militariq́ habitu ſumpto, cũ paucis admodum qui ei bene uolebãt euadens, quàm celerrimè quò eum pedes ferebant profugit, & uicum alium alio mutans, uix ſe ex hoſtium manibus ſubduxit: reipſa uerum eſſe oſtendens diuinũ illud oraculum, quod dicit: Non ſaluatur rex per multas copias ſuas, & Gigas nõ ſaluabitur in multitudine fortitudinis ſuæ. & quæ in Pſalmo ſequuntur. Poſtquam uerò ex turpi fuga in ditionẽ ſuam peruenit, irã furoremq́ omnẽ in ſacerdotes & uates ſuos emiſit, quorũ magicis incantationibus & impoſturis adductus, tantum ſuſceperat bellum: collectosq́ ex ijs clariſsimos quoſque, ueluti præſtigiatores ac ſeductores iugulauit. Chriſtianorum autem tutelari DEO, non qualem antea, ſed perfectam iam integramq́ pro eis conſtitutionem propoſuit: nec ita longo pòſt tempore, prę ter fatum fœda morte uitam finijt. Conſtitutionem eam his annectendam cenſui.

Margin notes: Bellum aduerſus Maximinũ geſtum. — * pactis uiolatis quæ cum Licinio inierat: Euſeb. — Labarum, præcipuum Rom. ſignorũ uexillum, in crucis formam mutatum. — † καθηγεῖσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι. — Panopliæ ſiue armaturæ uictricis Crucis efficacia. — Maximinus uictus profugit. — Idem magos, qui eum ſeduxerant, iugulat. — Maximini mors.

CAPUT XXXVIII.

IMperator Cæſar Caius † Valerius Maximinus, Germanicus, Sarmaticus, Felix, Pius, Inuictus, Auguſtus. Omnibus nos modis cõtinuæ prouincialium noſtrorũ cõmoditati prouidere, eaq́ eis præſtare uelle, quę

Margin note: † Rufinus habet Gallerius. Idẽ ſuprà Iouius nominatus.

omnium maximè fructuosa sint, & quæ ad usum utilitatemq; omniũ cõmunem A faciant, reiq; publicę cõueniant, atq; animis omniũ chara grataq; accidant, nemi nem ignorare: sed unũquemq; hominũ, ad rem ipsam recurrentẽ, nosse, persuasumq; habere credimus. Quandoquidem aũt manifestum antea uobis est, propterea q̃ à diuis parentibus nostris Diocletiano & Maximino præceptũ fuerat, cõuentus Christianorũ tollendos esse, permultos à beneficialib. excussos spoliatosq; esse bonis suis, id quod in futurũ quoq; sic contra subditos nostros, quorũ nos, q̃ ita facultates eorũ & possesiones diriperent, curã maximè gerere decuit, procedere debuerat: datis proximo anno ad cuiusq; prouinciæ præfectos literis constituimus, si quis cõsuetudini tali aut obseruationi cultus eiuscemodi adhærere uellet, ut is nullo interposito impedimẽto propositũ suum teneret: neq; à quopiam, quo minus facile absq; timore & superstitione omni, quod cuiq; placuisset faceret, prohiberet. Cæterùm ne nunc quidem latère uos potest, iudices quosdam iussiones nostras nõ rectè † accepisse: quapropter factũ, ut de eis homines nostri * dissentire cœperint, lentiusq; ad religiones eas quas ipsi probassent, accesserint. Sedenim ut deinceps omnis metus suspicio & dubitatio pręcidatur, constitutionẽ præsentem proponere uoluimus, ut omnibus sit notũ ac manifestum, quicunq; sectã religionemq; istam cõplecti uolunt, licere id eis, ut ad numinis cultũ hunc quem sibi moribus sequendum sumpserũt, se cõferant, ex liberalitate & gratia legis huius facere. Quin & κυριακὰ atq; tẽpla sua eis exstruere conceditur. Vt aũt maior sit liberalitas hæc nostra, illud quoq; sanciendum esse duximus: Si quæ sunt domus & prædia, quæ antea iuris Christianorum fuerint, & parentũ nostrorũ iussionibus in ius fisci cesserint, aut à ciuitate aliqua teneãtur, siue uenditio seu donatio aliqua intercesserit, ut ea omnia in antiquũ Christianorum ius reuertantũ, ut in eo quoq; pietatis & prouidentiæ nostræ percipiant fructum. Hæc ille postea scripsit, fortasse etiam ut Constantinum mitiorem sibi red- B deret. Edictũ porrò istud propositũ est nondum integro exacto anno, ex quo iussiones eius aduersus nos columnis incisæ fuerant. Et quib. antehac apud eum non dico regionem aliquã, sed ne solitudinẽ quidem incolere permissum fuerat, uerùm ut impij Deoq; prorsus carentes, ex locis omnibus eiecti, omnibusq; malis expositi, atq; ferro, igni, bestijs, & innumeris suppliciorum, mortisq; generibus obiecti, tormẽta & cruciatus omnes sustinuerant: ij tandem religionẽ suam habere, & ædes sacras cõstruere iubẽtur, iuribusq; suis illis uti frui permittitur.

Maximini serum pro Christianis edictũ.

† παρενεθυμοῦντο.

** διστάζειν, ambigere.*

Hinc credibile certumq; adeò est, Germanos ecclesias kyrchen appellare.

Diuersum hoc prorsus ab priore est edictũ.

CAPUT XXXIX.

ATq; hæc post fugam, quasi insigni quopiam beneficio in ea affectus, & aliquid nostra causa, quamuis non ita ut cõmeruerat, passus, perinde atq; id propalàm cõfiteretur, scripsit. Quum aũt secundo nobiscum cõflictu congrederetur, uitã amisit: sed non ita ut decuerat decertans, neq; cum laude & gloria fortiter cadẽs. Namq; acies quidem eius in loco plano structa cõstitit. Ipse aũt domi se cõtinens, & tela effugiens, ueluti qui manus aduersus DEVM sustolleret, diuino in toto corpore suo affligitur flagello. Confestim siquidem dolore ex anxietate summa correptus, in lecto uoluebaĩ, & inedia tabescebat. Incensio aũt intra uiscera exorta, habitũ & formã omnem corrumpebat: extrinsecus etiã specimen eius deformabat, ita ut breui nihil in eo esset reliqui, q̃ os aridũ, simulacro persimile, quod horrorẽ timoremq; spectantibus incuteret, & ut corpus eius tanq̃ animæ sepulchrũ, aut culeus quidã altius eam in se defossam continens, esse uideret. Et quum cerebrũ omne exustum esset, oculorũ orbes loco suo moti exciderunt, eumq; excœcarunt. Ipse porrò doloribus maximis excruciatus, DEOq; confessus, mortem sibi accelerari orauit: postremoq; omnium

Euseb. lib. 9. cap. 10.

Maximini morbus horrendus.

Mors eiusdem.

A omnium cōdignas se pœnas, pro flagitijs ac contumelijs, quibus proteruè & petulanter CHRISTVM esset persequutus, dare testatus, execrandam tandem illam egit animam. Verùm enim uerò hoc quoque ad hunc modum, qui tyrannorum omnium acerbissimus fuerat, è medio sublato, ecclesiæ statim ex ipsis fundamentis excitantur, fidei uerbum liberius quàm antea prædicatur, idolorum furor potius quàm cultus ignominiosè intercidit. Et ipse Maximinus primùm ut DEO inuisus & tyrannus, literis ubiq; propositis, publicisq; inuectiuis declarat. Statuæ eius & imagines, quęcunq; in urbibus in illius honorem erectæ fuerant, illæ quidem ex locis editioribus deiectæ cōminuuntur: hæ autem in facie fuligine coloréq; atro oblinunt, ludusq; & ludicrū illudere ei uolentibus proponuntur. Et honores alij ueritatis inimicorum abolentur. Deinde etiā qui eadem cum illo senserant, partesq; eius sequuti fuerant, & superbius sacris nostris illuserant, amici & familiares eius, iustas ferunt pœnas. Qualis Peucentius ille fuit, in magna apud illū ueneratione habitus, et amicorum omnium intimus, tertiùm ab eo cōsul creatus, alijsq; etiam † honoribus gestis clarus. Lucianus quoq;, omni itidem dignitate ac pòtestate præcipuè ab eo exornatus, qui sanguine Aegyptiorum, Christianorū honores sibi & magistratus parauerat. Plurimi præterea alij, per quos potestatē Maximinus summā, ut omnib. terribilis uideretur, consequutus fuerat. Comprehendit quoq; Theotecnū uindicta non diu morata, pròpter scelera ea quæ aduersus Christianos cōmentus fuerat. Quòd enim propter nouum illud simulacrū & figmenta cōtra nos excitata, honore auctus fuerat, ad dignitates quoq; primarias est euectus. Et postquā Licinius Antiochiam peruenit, & magorū atq; impostorum turbam ad interitum adegit, affuere ibi recentis illius simulacri sacerdotes, tormentisq; affecti causam imposturæ suæ edere sunt

B coacti. Atq; illi ubi Theotecni fraudem prodidere, primùm Licinius Theotecnum occidit, deinde impostoribus illis dignam inflixit pœnam. Ad hoc Maximini liberi, & qui uel genere uel amicitia ei cōiuncti erant, adiecti, pariq; contumelia & pœna affecti, cæsi sunt. „ Quoniam non susceperunt disciplinam, neq; in„tellexerunt ut non confiderent in Principibus, in filijs hominum in quibus non „est salus: In die ergo illa perierunt omnes cogitationes illorum.

Hic Cæsar quadriennio, Augustus triennio per Orientem fuit. Diac.

Tyranno hoc sublato, Christianismus in Oriente reflorescit.

Statuæ Maximini deijciuntur, & memoria eius damnatur.

Amici eiusdem malè accipiuntur.

Peucentius.

Catholicus rationū omniū præfectus ab eo cōstitutus.

Lucianus: Eusebius Culchianum, Rufin. Quintianū habet.

Theotecnus rationalis.

Sacerdotes Iouis Amici.

Liberi Maximini.

CAPUT XL.

TYrannis Deo inuisis ita sublatis, res Imperij totius firmæ atq; inconcussæ ad Constantinum & Licinium peruenēre: qui pessimis illis oppressis, satis certò uim diuini auxilij experti, fidei suę generositatem, & ad uirtutem omnem propensionē, pro Christianis omnia mouendo atq; agendo, & leges pro eorum salute & securitate promulgando, abundè ostenderunt. Itaq; læta admodum & serena prorsus, nulla interueniente nube, ubiq; illuxit dies, & diuinus quidam mirificusq; ecclesias per orbē omnes splendor illuminauit, & res nostræ tutæ atq; extra inuidiam omnem positæ fuerunt. Abundè quilibet eius quæ à DEO immissa factaq; fuerat, pacis particeps factus est: & dominatione iniusta depulsa, liberalem unusquisq; cōspexit solem, solum uerum DEVM piorum propugnatorem laudibus uehens. Omnibusq; ingens incessit læticia, res omnes quasi reuiuiscentes cernentibus, quæ dudum pestifera clade & calamitate interierāt. Itaq; magnifica templa amplitudine & sublimitate ingenti, & longè q̄ antea uenustate & splendore maiore constructa: & quod omnium nobis est optatissimum, festi dies encæniorum nouarumq; dedicationum splendidè acti, sacræ ædes recens fundatæ, Episcoporū undiq; conuenientium cōuentus celebrati: & CHRISTI membra amanter aliud aliunde confluentia, rursus ad unam harmoniam corporisq; constitutionem decenter compacta:

Ecclesia Christiana florens.

Pulcherrimus ecclesiæ Christianæ tranquillis secundisq; rebus status.

atque, ut cum Propheta dicam, os ad os, & harmonia ad harmoniam contracta: & A quæ præterea per oraculum diuinũ prędixit uerbũ, impleta ea sunt. Vna diuini spiritus uis per omnes peragrare cognita est, omniũ una anima, & idem studiũ: omnibus in ore fuit, & ab omnibus exauditus est hymnus unus, diuinitatẽ uerbi DEI concentu pulcherrimo celebrans, cultusque numinis purus, & sincerũ sacrificiũ, sanctiones & constitutiones ecclesiarum, psalmorũ cantus, frequentati. Ad hæc, diuini uerbi prædicatio, atque arcana mysticaque ministeria piè sanctèque peracta, & salutiferæ passionis † inenarrabilia symbola & signa sumpta. Aetas quoque omnis, & omnis generis homines, orationi & gratiarum actioni incumbentes, conciliatorem & autorem tam subitorum bonorum laudarunt. Conciones orationesque ad populũ, pro eo atque tempus derepentè argumentum suppeditabat, in conuẽtibus habitæ. Atque aliquis in tã frequenti ecclesię concione humanus atque modestus piusque uir, in plurimorum hominũ & aliquorum episcoporũ pręsentia, decenter & placidè aures præbentium, orationem domi compositam in mediũ produxit. Qualis illa fuit, quã ad Paulinum Tyri episcopũ quidam optimè cõscripsit & recitauit. Paulinus porrò iste apud Phœnices clarus, multa magnificè Tyri templa cõstruxit. Atque hæc quidem sic tum agebantur. Mihi uerò minus molestum erit, constitutiones eas quas DEO charus Imperator pro nobis publicauit, in opus hoc referre. Primo autem loco eam ponam, quã is communiter cum Licinio, qui nondum in rabiem actus fuerat, pro rebus Christianorum conscripsit: quæ sic habet.

† σωτηρίου πάθους ἀπόρρητα σύμβολα.

Extat hæc oratio apud Eusebium lib. 10. cap. 4.

CAPUT XLI.

Constantini & Licinij pro Christianis edictum.

CVum re probè deliberata, libertatem religionis non denegandam, B sed uniuscuiusque arbitrio & uoluntati, ut pro suo quisque iudicio sacra coleret, permittendã esse existimaremus: Christianos quoque professionis suæ sectã, cultumque diuinũ seruare iussimus. Quandoquidem aũt multæ ac diuersæ † opiniões, in eo ipso rescripto, in quo eis talis est permissa potestas, uerbis disertis additæ esse uidebant̃, factũ fortasse est, ut quidã paulo post ab huiuscemodi obseruatione religionis complectenda resiliret. Quũ igitur ego Constantinus, & ego Licinius, Augusti ambo, feliciter Mediolanũ uenissemus, atque ibi in consilio quæ ad usum & utilitatẽ reipub. præcipuè pertinerent, inquireremus: inter alia plura, quæ cõmoda esse omnibus, seu prima potius uisa sunt, constituenda atque ordinanda esse duximus, ea uidelicet, quibus honor & cultus diuini numinis continetur: hoc est, ut etiam Christianis liberũ prorsus concedamus arbitrium, religionẽ quã uelint consectandi. Vt quidquid tandem est diuini & cœlestis numinis, id nobis & qui sub potestate & ditione nostra degũt, omnibus propitium benignumque esse posset. Itaque sententiã hanc nostrã sana atque recta deliberatione in edictũ retulimus, ut nemini prorsus potestas præcideretur, quouis tempore Christianorũ obseruationem & religionem complectendi: & quem animo suo cõmodum congruentemque esse crederet cultum, sequendi, ut diuinũ numen in rebus omnib. propensum atque benignũ nobis esset. Aequum sanè est, ut hoc sic nobis placere, rescripto isto nostro nũc significemus: ut hæresibus omnino sublatis, quæ in prioribus ad * deuotionẽ tuã datis literis nostris de Christianis continebantur, si quæ sunt insuper sinistra prorsus & à clementia nostra aliena, ea inducant̃. Proinde quilibet liberè & apertè, qui Christianas cæremonias obseruandas sibi esse duxerit, eas sine perturbatione & periculo omni tutò obseruet. Quod ita solertiæ tuæ plenissimè indicatũ uoluimus, ut scias nos liberã absolutamque potestatẽ Christianis religionis suæ colendæ decreuisse. Et quum deuotio tua animaduertat, tam absolutã ipsis esse datam facultatem, alijs quoque ad sacra ea & cæremonias transire uolentibus id facere sciat esse permissum.

† αἱρέσεις, Sectæ.

* καθοσίωσιν.

A sum. Id quod tranquillitati temporũ nostrorum cõuenire manifestũ est, ut potestas unicuiq; sit, pro eo atq; uelit, diuinũ colendi numen. Factum id à nobis, ne cui diuino honori aut cultui quidquam per nos diminutũ esse uideatur. Itaq; & hoc in personã Christianorũ decernẽtes statuimus, ut loca eorũ in quibus antea cõuenire soliti fuerant, (de quibus, prioribus etiã literis nostris alio tempore ad deuotionẽ tuam datis, formam & modũ alium constitueramus) si ea aliqui uel à fisco nostro, uel à quopiã alio, emptione interueniente cõparauerint, ipsis Christianis absq; pecunia & absq; repetitione ulla precij dati, citra omnem cunctationem & deliberationem restituant. Quod si qui talia loca dono à quopiam acceperint, aut etiã ex liberalitate & munificentia nostra cõsequuti fuerint, ij ad præfectum cuiusq; loci iudicis locũ obtinentẽ adeant, ut ipsorũ per benignitatẽ nostram ratio habeatur. Atq; ea loca omnia, nulla interposita mora, corpori Christianorum omnino reddi curabis. Et quoniam Christianos ipsos nõ solum ea in quibus cõuentus agere soliti sunt, sed & alia loca habuisse cõstat, nõ priuatim ad quenquam illorum, sed ad ius corporis eorũ, hoc est, Christianorũ pertinẽtia, ea quoq; omnia qua diximus lege citra ambiguitatẽ omnem Christianis ipsis, hoc est, corpori ipsorũ, & cuilibet eorũ conuentui restituenda iubebis: eo quẽ diximus seruato modo, ut uidelicet qui ea absq; restitutione precij, sicuti dictum est, reddiderint, indemnitati eorũ à benignitate nostra prouideatur. Quibus in rebus omnibus Christianorũ, quod diximus, corpori operã studiumq; tuũ, quoad poteris, præstare debebis, ut iussa nostra primo quoq; tempore impleantur: & ut per bonitatẽ liberalitatemq; nostram, cõmuni & publicæ quieti cõsulatur. Ita enim futurũ est, quemadmodũ prędiximus, ut diuina erga nos gratia & benignitas, quam multis iam in rebus sumus experti, perpetua nobis firmaq; maneat.

B Cœterùm ut eiuscemodi liberalitatis & constitutionis nostræ sententia ad notitiam omnium perferri queat, cõsequens est, ut literis tuis præfixis, decretum hoc nostrũ pasim in locis omnibus proponas, & in noticiam omnium deducas, ne quempiam munificentiæ nostræ lex latêre possit.

Restitui iubentur loca & bona sua Christianis.

CAPUT XLII.

SEcundam uerò hanc quæ sequitur constitutionẽ promulgarũt, in solam catholicã Ecclesiam liberalitatẽ talem collatam esse significantes: Salue Anyline, plurimùm nobis honorande. Liberalitatis benignitatisq; nostræ modus hic est, ut quæ alieni iuris sunt, nõ solum non uiolenter inuolari, uerumetiam restitui uelimus, Anyline reuerendissime. Quapropter præcipimus, quamprimùm literæ hæ nostræ ad te perlatæ fuerint, ut quæcunq; bona ad ecclesiam catholicam Christianorũ, uel in urbibus uel in locis alijs pertinentia, siue à ciuibus, seu à quopiam alio occupata detineant, confestim ecclesijs ipsis restituantur. Prorsus enim constitutũ nobis est, ut quas antea ecclesiæ habuerũt possessiones, in ius earũ redeant. Quum itaq; deuotio tua mandati huius nostri iussionem clariorem perspiciat, operã dare debes, siue horti siue ædes, seu quidlibet aliud ad ius ecclesiarũ pertinuit, ut hæc omnia eis quamprimũ reddantur, ut uidelicet te iussionibus hisce nostris cũ cura & fide paruisse intelligamus. Vale Anyline, nobis admodum honorande. Aliam quoq; cõstitutionem ad eundẽ scripserunt, in qua ecclesiarum ministros & præsides, à ciuilibus muneribus liberos & immunes esse iubent, in hunc modum: Salue Anyline reuerendissime. Posteaquam rebus multis constat, neglectam contemptamque religionem, per quam summa sanctissimi cœlestis numinis obseruantia & reuerentia cõseruatur, ingentia rebus publicis intulisse pericula: eandemq; ipsam legitimè atq; sanctè receptã & cultã, maximam Romano nomini felicitatem, pluri-

Eorundẽ constitutio de bonis Ecclesiæ Catholicæ Christianorum restituendis.

Hæretici non gaudẽt Catholicorum priuilegijs Constantini. L. Priuilegia. C. de hæret. & Man.

Constitutio de immunitate clericorum. L. Iuxta sanctionem. C. de episcop. & cler.

maq́ꝫ omnib. hominibus beneficia, diuina benignitate suppeditante, conciliasse: A placitũ nobis est, uiros eos qui debita sanctitate & præcipua talium sacrorũ cura ministerijs suis per egregiũ sacræ religionis cultũ fungũtur, laborum suorum digna referre præmia. Quam ob causam qui intra prouinciã tibi creditam in ecclesia catholica sunt, cui Cecilianus præest, functionemq́ꝫ & operã suam sanctissimæ religioni præstant, quos Clericos nominare solent, eos ab omnib. prorsus muneribus immunes conseruari uolumus, ut ne errore aliquo aut lapsu sacrilego, à cultu qui summo numini debetur, abstrahãtur: sed potius citra omnem perturbationem, religioni sacrisq́ꝫ suis inseruiant. Qui sanè si cultum suum, qui longè maximus est, DEO ritè exhibeãt, plurimũ rebus publicis uidentͣ afferre cõmodi & emolumenti. Vale Anyline, plurimũ nobis & honorate & desiderate. Edidit præterea Constantinus quartã quoq́ꝫ constitutionẽ, in qua ecclesijs pecunias donat, ad Cecilianũ episcopum Carthaginensem ita scribens: Constantinus Augustus Ceciliano episcopo Carthaginis. Quandoquidem uisum nobis est, per prouincias omnes Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, certis quibusdã ministris legitimæ & sacrosanctæ catholicæ religionis, aliquid ad sumptus tolerandos largiri, literas ad Vrsum Catholicũ Africæ dedi, eiq́ꝫ significaui, ut ter mille pholles dinumerandos tibi curaret. Quapropter ubi quam diximus pecuniæ summam recipiendam mãdaueris, omnibus eis qui in breui ad te ab Hosio misso designati sunt, distribui eam iubeto. Ac siquidem deesse quidquam compereris ei summæ, quo minus liberalitas quam erga omnes eos præstandam statuimus, impleatur: ab Heraclide possesionum nostrarũ curatore, nulla interueniente dubitatione, quod opus esse uideris, petere debebis. Ei enim, quũ mecum esset, iniunxi, si quid pecuniæ ab eo exigeres, ut id absq́ꝫ ambiguitate omni tibi expensum ferret. Et quoniam audiui, quosdam non satis compositæ aut sanæ mentis homines popu- B lum sanctissimæ catholicæ Ecclesiæ, praua quadã & subadulterina fraude peruertere uelle: scito me Anylino proconsuli, atq́ꝫ etiã Patricio Vicario præfectorum, quũ uterq́ꝫ præsens adesset, eiuscemodi mãdata dedisse, ut inter alia omnia, ad hãc quoq́ꝫ rem, quam par est maximè, conferant curã: neq́ꝫ si tale quidquã acciadat, negligendum sibi putent. Itaq́ꝫ si aliquos eiuscemodi homines in ea ipsa uesania perseuerare uideris, sine omni procrastinatione ad eos qui dicti sunt iudices accedes, & rem ipsam eis propones, ut illos quemadmodum præsentibus eis præcepi, castigẽt & coerceãt. Diuinitas magni DEI te in multos cõseruet annos.

Constitutio de donatione Constantini.

Catholicus Africæ.

De pholli Alciat. de prætorib. & honor. prætur. lib. C.12.

Imperatoris possessionum curator.

Coercio hæreticorum.

Vicarius præfectorum.

CAPUT XLIII.

INsuper quintam etiam composuit constitutionem, conuentũ episcoporum agi præcipiens, ut concordia fieret, consensusq́ꝫ unus ecclesiarum, ad hunc modum scribens. Constantinus Augustus Miltiadi episcopo Romanorũ, & Marco, &c. Quandoquidẽ plures libelli à clarissimo uiro Anylino proconsule Africæ ad me sunt missi, in quib. refertur, Cecilianũ Carthaginensis urbis episcopum à quibusdam eius collegis, qui in Africa sunt, de rebus multis argui & accusari: mihiq́ꝫ id graue & molestum accidit, in prouincijs scilicet istis, quas deuotioni meæ diuina prouidentia suo ipsius arbitrio suaq́ꝫ sponte mandauit, & in quibus frequens est populi multitudo, turbam aliquam & motum deteriorem ad seditionem concitandam reliquum esse, dissidiumq́ꝫ inter episcopos extare: placuit mihi, ipsum Cecilianum unà cum decem episcopis, qui eum reum agere uidentur, & alios præterea decem, quos ipse sibi ad causam suam necessarios esse arbitratur, Romam in nauim impositos mittere, ut ibi uobis, & item Reticio, Materno, & Marino, collegis uestris præsentibus, quos eius rei gratia Romã properare iussi, audiantur. Vt uerò causam totam

Constantinus causam Ceciliani episcopi Carthaginens. antistiti Rom. & alijs quibusdam episcopis decidendam committit.

A tam ad augustissimam legem accommodare, atque plenissimè de re hac omni cer-
» tiores fieri possitis, exempla scriptorũ Anylini ad me datorum literis meis adiun
» cta, ad eos quos dixi collegas uestros misi: quibus firmitas uestra perlectis co-
» gnoscet, quomodo ea quæ dicta est causa ritè atque ordine sit decidenda, atque ex
» æquo & bono finienda. Neque enim sedulitatem diligentiamque uestram latet, ea
» me ueneratione sanctam catholicam Ecclesiam prosequi, ut nullum prorsus dis-
» sidium aut seditionem in loco aliquo relictam uelim. Diuinitas magni DEI uos
» plures annos conseruet, reuerendissimi. Aliam itidem constitutionem uulga-
uit, ut alter quoque conuentus cogeretur, in quo dissidium omne ex sacro presby
» terorum ordine tolleretur. Eius uerba hæc sunt: Constantinus Augustus Chre-
» sto episcopo Syracusano. Iampridem antea quum nonnulli prauè & peruersè à
» sancta religione uirtuteque cœlesti & catholica secta secessionem facerent, præci-
» dere uolentes eiuscemodi eorum contentionem & rixandi studium, cõstituera-
» mus, ut accitis quibusdam ex Gallia episcopis, euocatisque ex Africa ijs qui inter
» se hostilem in modum peruicaciter & obstinatè contenderent atque certarent,
» præsente quoque Romano episcopo, id quod in controuersiam & concertationẽ
» uenisset, in præsentia eorum diligenti cura & iudicio decidi componique posset.
» Quandoquidem uerò, sicuti fieri solet, quidam salutis suæ cultusque & obseruan-
» tiæ, quæ sanctissimę sectæ debetur, obliti, odia atque inimicitias amplius exercere
» non desinunt, neque rei iudicatæ acquiescere uolunt, per exceptionẽ obijcientes,
» perpaucos quosdam sententiam tulisse, qui etiam prius ad decisionem celeriter
» & cupidè ferendam accelerarint, quàm omnia quæ inquiri opus fuit, diligenter
» & accuratè excussissent. Quibus ex rebus omnibus illud euenit, ut simul & illi
» quos fraternam concordiam & unanimitatem obtinere decuit, turpi quodam,
B seu potius detestando more, per secessionem inter se dissideant: & hominibus
» qui à sanctissima religione alieno sunt animo, occasio ridendi atque obtrectan-
» di sit præbita. Itaque prouidendum mihi est, quod dudum post sententiam latam
» spontanea transactione compositum oportuit, ut id nunc tandem multis præsen
» tibus finem debitum consequatur. Posteaquam igitur ex diuersis plurimisque lo-
» cis episcopos in Arelatensem ciuitatem intra Calendas Augusti conuenire iussi-
» mus, tibi quoque scribendũ esse censuimus, ut accepta à uiro clarissimo, Latronia-
» no † Agitatore Siciliæ, publicæ uecturæ tessera: duobusque alijs ex secundo ordi-
» ne, quos ipse eligẽdos putaueris, tibi adiunctis, & pueris tribus qui in itinere uo
» bis inseruiãt assumptis, intra eam diem in eum quem diximus locum peruenias.
» Vt per firmitatem tuam, reliquorumque qui ibi conuenient, unanimem & cõsen-
» tientem prudentiam, controuersia quæ hucusque non rectè per fœdam intestini
» dissidij contentionem durauit, omnibus quæ hinc & inde ab ijs dicentur, qui in-
» ter se dissident, quos adesse ibi etiam præcepimus, auditis, uel nũc tandem ad de-
» bitum cultum, professionem, cõcordiamque fraternam reduci queat. Incolumem
» te DEVS omnipotens multos conseruet in annos.

Non uult Imperator pius, aliquod esse inter episcopos catholicos dissidium.

Commißio Imperialis de cõponendis inter dißidentes episcopos contentionibus.

Propter dißidia Christianorum apud infideles professio nostra malè audit.

† κεντίνσεπος.

Publica uectura Principe permittente olim episcopi in profectionibus ecclesiæ causa susceptis usi sunt. Tantæ illorum scilicet fuere opes & copiæ.

CAPUT XLIIII.

Huiuscemodi ille tũ leges constitutionesque ferebat, quũ uberrimè nobis DEVS pacem, cœlestisque gratia libertatem prolixissimè dedisset. Cœterùm id ferre nõ potuit antiquus ille generis nostri hostis. Continuò enim Licinium occupauit, eumque à recta sententia abductũ, ad inimicitias aduersus Constantinũ suscipiendas permouit: quem ille, quod magnam in bello contra Maximinũ gesto gloriam cõsequutus fuerat, quùm Imperatoris nomine decorauit, tum ei Nicomediæ, * Heracleæ quæ ad Thraciam est, atque Orientis ditionem permisit. Licinius autem, quum ea quæ prioribus tyrannis

Licinij contra Constantinum res nouæ.

** Hæc antea Perinthus dicta.*

 accciderant,

accíderant, nosset, (quæ quidem eum ut saniora sequeretur consilia, abundè satis admonere poterant) & quum sororis Constantini maritus esset, dignitateq; & gloria ab illo secundas obtineret, imitatione eius abiecta, tyrannos, quorum euersionem atq; interitum, si quis alius, & ipse maximè uiderat, æmulari maluit. Quapropter quùm alia omnia paruipendit, tum affinitatem etiam & fœdera iureiurando confirmata contempsit, uarios aduersus Constantinũ dolos struens, & benefacta mala gratia compensare studens. Ac primùm quidem insidias occultans, & amicitiam simulans, sæpe fraudibus illum aggressus, nihil tamen egit. Inexpugnabili enim ui, utpote DEO charus, munitus erat: & quæ hostis ipse in cordis latebris alia super alia struebat, facilimè ipse in lucem producta coarguebat atq; opprimebat. Tam præsens illi diuini cultus & pietatis armatura auxiliũ ad salutem attulit. Atque ipse quidem, qui in tanta apud DEVM esset gratia, occultos illius conatus ad hunc modum effugit. Ille autem quòd insidiæ clandestinæ ei minus ex sentẽtia succederent, DEO illas in apertum pertrahente, citra dissimulationem propalàm se aduersus Constantinum, fortasse autem dicere licet, etiam aduersus rerum omnium DEVM, quem ab eo coli sciebat, armauit. Primùm igitur paulatim Christianos, qui sub ditione eius erãt, premere atq; oppugnare est aggressus. deinde mente ab insita sibi insania captus, manifestam contra ecclesias commouit persequutionem: futurum ratus, ut Constantinus, religione periclitante, summo afficeretur mœrore. Neq; cum latebat, ecclesias pro illo orare, atque studere ut sub illius essent imperio. In primis uerò delectu instituto, † Christianos omnes è domo familiaq; sua exegit: militesq; qui dæmonibus sacrificare nollent, honore dignitateq; spoliatos exautorauit. Mox leges illegitimas & iniquas tulit, in custodijs cõclusis misericordiam omnem claudens: & Christianis deprehensis, easdem quas maleficis pœnas decernens. Quid ego nunc dicam, quæ ille prius inaudita de coniugijs statuerit? quæ nouo quodam modo in defunctos admiserit? quantam auri & argenti uim à ciuibus exegerit? ut nouas agrorum mensiones instituerit? aliasq; adinuentiones excogitarit? & delationes illustri loco natorum & magna gloria uirorum receperit? quorum uxores per repudium ab eis separatas, impotentibus atque impudicis ad ludibrium dedit. Quid etiam dicam, quibus ipsemet in extrema etiam senecta uel uirginibus uel coniugibus quotidie libidinosissimè illudens, exsatiare tamen impotentem suam petulantiam non potuerit? Sed enim quæ sequuntur flagitia eius, parua hæc & nihili quæ diximus esse coarguũt. Postremò namq; furori suo longè maximo quasi uictus cedens, uim omnem in episcopos conuertit, quos ministros DEI esse sciebat. Horum præclarissimos quosque clàm fraudulenter enecauit, cædisque nouus planè & insolitus modus fuit. Ac quæ in Ponto & in urbibus circum Amaseam is peregit, sæuitiam atque crudelitatem omnem longè superant. Ecclesiæ namq; partim à radicibus ipsis euulsæ & solo æquatæ, partim clausæ prorsum sunt. Sacerdotes autem magno cum contemptu perinde atque malefici quidam, grauiora etiam quàm homicidæ, propter innumeros eis illatos cruciatus passi, tandem ferro in minutas partes dissecti, in mare ut piscibus esca fierent,

Licinius Christianos persequitur.

Fœda eiusdem tyrannis.

Licinij in episcopos sæuitia.

† *Confeßio Aux[e]ntij ex Suida. Erat hic in palatio Licinij inter subscribas, quos Latini notarios uocant, illustri loco. In Imperiali autem quadam domo fons aquæ fuit, & super eo fonte Bacchi simulacrum: tum autem uitis ampla, quæ locum eum omnem tegens, multa cum amœnitate obumbrabat. Huc quum Licinius ueluti deambulans, Auxentio, & multis prætereà alijs eum officij gratia comitantibus, uenißet, & botrum ingentem & maturum è palmite pendentem conspexisset, Auxentio ut eum decerperet mandauit. Auxentius nihil prorsus subesse doli suspicatus, pugione quem ex femore suspensum gestabat stricto, botrum resecuit. Tum Licinius ad eum, Ad pedes Dionysij uuas depone, dixit. Auxentius uerò: Minimè gentium, inquit, Imperator. Christianus enim sum. Licinius rursum: Itaque ex aula, ait, confestim abibis, dignitate posita. Alterum tibi duorum istorum necessariò faciendum. Enimuerò Auxentius, nulla interposita mora, cingulum perquàm libenter solutum posuit, & aulæ discedens ualedixit. Hunc aliquanto pòst, episcopi Mopsuestiæ antistitem legerunt.*

A fieret, proiecti sunt. Nam aliorũ piorum cædes quis enumerare queat? Solitudines etiam tum & montes inculti pro urbibus frequentabantur. Atq; ad eum modum quum animatus esset, quocunq; se conferret, diripiebat omnia, & uastabat. Quo tempore etiam exercitus dux Theodorus martyrio est defunctus, spectata fortitudine uir, qui Heracleæ in Ponto habitans, Mariandynorum genti præerat: & q; euocatus ad Licinium nõ uenisset, hospitem ipsum habuit, eiusq; Deos cõminutos egentibus dedit. Hunc Licinius etiamsi egregiè charũ habuerit, multis tamẽ affecit cruciatibus. Nam & in crucẽ eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremoq; capite truncauit. Cuius corpus postea in patriam eius Euchaitem magnificè deportatum, & ibi insigni templo cohonestatum est. Alius hic est à tyrone illo, qui in Amasea ciuitate sub Bringe Maximiani præfecto holocaustum factus, suppliciũ ignis fortiter pertulit. Sicuti & ille, qui Pergæ in Pamphilia crucifixus, uitã hanc finijt. Quamuis omnes ij corpus unum et spiritus unus in CHRISTO fuerint. Post Theodorũ & Basileus Amasenus episcopus, quum prius intolerabilia tormenta esset perpessus, capitale subijt supplicium. Sebastia quoq; urbs in stagno suo quadraginta illos egregios & diuinos uiros per frigus & undam mirificè DEO totos holocausti instar oblatos uidit, quum Lysias adhuc & Agricolaus satellites propugnatoresq; eius superstites essent, inueniendisq; aduersus martyres nouis cruciatibus apprimè pollerent. Illorum porrò coniuges, quæ & ipsæ quadraginta numero fuere, Heracleã Thraciæ abductæ esse feruntur: atque ibi cum Amone quodam diacono tormentis, quæ quisquam exprimere possit maximis, generosè & fortiter toleratis, cum pulchra professione, per gladium uictimæ DEO sunt oblatæ.

Theodori ducis martyriũ.

Theodorus tyro martyr.

Item Theodorus Pergensis.

Basileus Amasenus episc.

Sebastienses 40 martyres.

Coniuges eorundem itidem 40 martyres.

Amon martyr.

CAPUT XLV.

B AD extremam ergo dementiã ruens, ita ut cœperat, defectionem suam à fide in apertũ proferre perrexit: & ad manifestã idololatriã conuersus, sacrificijs & uictimis mactatis, se facilius rectiusq; bellũ eo modo expediturum arbitratus, dæmones euocauit. Dicunt quoque seductum eum à quibusdam qui uictoriam ei pollicebantur, Mileti oraculum Apollinis Didymæi siue gemelli consuluisse: eiq; de belli euentu percunctanti, à dæmonio responsum esse uersibus hisce: *

Te grandæue pater iuuenilis pugna fatigat,
Et tua fracta iacet senio grauiore potestas.

Licinius Apostata oracula de belli euentu consulit.

Constantinus porrò Imperator DEO charissimus, uerecundia quadã singulariq; humanitate & modestia præditus, talia quũ de eo audiret, seipsum primùm cõtinuit, uicemq; eius qui indignus erat cui quispiã condoleret, admodũ est miseratus. Postquã uerò ad conatus illius hostiles nihil superesset, rabiesq; contra CHRISTVM suscepta magis magisq; procederet, moderatam pro cõsuetudine sua aliquantũ contrahens mentẽ, & humanitatem iusticia temperans, subueniendum eis esse qui ab illo tam crudeliter uexarent, statuit: illud certũ compertumq; habẽs, fructum pietati suæ, uictoriã, cœlitùs contra hostes suos propositum esse. Quã ob causam honestatis uirtutisq; amori malitiæ uitiorumq; odio misto, unà cum pio filio Crispo, contrà Licinium salutari armatura duce & auxiliatrice processit. Et tandem ambo acie structa, ad Chrysopolim Bithyniæ urbem cum illo prælium cõmisere: omnibusq; rebus eis ritè atq; feliciter cedentibus, uictoriã ab hoste fortissimè retulere, peditatu illius omni naualiq; subsidio in fugam uerso. Ille porrò quum quid faceret nõ uideret, seipsum uictoribus dedidit: ille inquã, qui paulo antè minas ferociter spirauerat, atq; omnia potestati suæ subijcere contenderat. Imperator sanè more suo solito usus, uitam quidem illi donauit, eumq; sub

Pius planè Constantini animus.

Victoria Constantini aduersus Licinium.

Licinius se Cõstantino dedit.

* ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί, σὴ τε βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

sub custodia esse Thessalonicæ mandauit. Vbi uerò ille à moribus suis consuetis A non discessit, & fraudulenter insidiosa consilia captans, barbarorumq́ multitudinem mercede cōducens, ut bello restaurato cladem acceptam sarciret, ad res nouas rursum spectare deprehensus est: Imperatoris iussu uitā ferro cæsus amisit, idem scilicet quod priores tyranni passus. Quandoquidem enim illorum malis & aduersis rebus edoctus ad frugem & officium non rediīt, eandemq́ quam illi impietatē sequutus est, nō immeritò in easdem quoq; fœdas calamitates decidit. Statuæ quoq;, & quæcunq; imagines eius in muris positæ atque insertæ fuerant, euersæ, erutæ atq; abolitæ sunt. Atque ille quidem ita uictus occubuit.

Licinij cædes.

Memoria eiusdem damnata.

Licinius literis adeò infestus fuit, ut uirus ac pestem publicam eas appellaret, illarum tam expers ut ne decretis quidem subscribere posset. Illud in eo non reprehendendum, quod spadonum aulicorumq; insolentiam mirè compescuit. Egnat.

CAPUT XLVI.

Tyrannorum internecione, summa tranquillitas & felicitas ad Christianos peruenit.

TOtus aūt Oriēs simul & Occidens sub Constātini imperiū peruenit: quas ille regiones, omnesq́ circūcirca prouincias, nec nō septentrionales atq; australes oras, tranquilla pace, metu omni depulso, repleuit. Itaq; magnifici ubiq; cōuentus celebrari, lætis alius alium oculis respicere, feruētiusq́ subridere, mœrore pristino tristitiaq́ eiecta, noua luce loca omnia relucere: in urbibus & uicis omnib. pæanes & hymni, primùm quidem in rerū omnium DEVM, deinde etiā in tantæ prosperitatis subministratorē cani, memoria malorū aboleri, obliuio impietatis induci, oēs præsentibus bonis ubertim uti frui, maior etiā meliorq́ rerū futurarū spes esse, legū uidelicet & constitutionum humanitatis plenissimarū, bonorumq́ aliorū quæ tum liberè & propalàm iactabanē, donationū quoq; amplitudinē pietatis declarantiū: quarum multitudinem quænam oratio enumerare queat? Siquidem publicitùs omnes Imperator ipse cohortatus est, ut in primis diuinū numen piè colerent. Ita enim fore, ut omnia eis abundè prorsus suppetāt, omniaq́ cœpta cum spe optima feliciter cedant: sin à pietate tali & ueri DEI religione aberrarent, nihil eos & pace & bello q̄ res aduersas expectare debere confirmās. Atq; hæc quidē nō per iactantiam gloriabundus, sed gratiā DEI agnoscēs & profitens protulit. Ita ille commodum se DEO ministrū prębens, terras oēs ditioni suæ subiecit, ut Christianorū religio q̄ maximè augeretē: & qui in ea colenda cōstanter perseuerarēt, illustres maximè dignitatibus & honoribus fierēt. Talibus igitur cōsilijs fretus, quæcūq; iam inde ab initio cōtra nos decreta fuerant, abrogauit, exules reuocauit, honores illis & bona sua, siue militaris dignitas, seu possessio fortè cuiquā adempta fuerat, restituēs. Ecclesias ampliores publica pecunia cōstruxit, immunitatē ministris DEI cōcessit, cōuentus fieri permisit, aliaq́ peragere iussit, quęcūq; ad Christianum pertinent cultū. Postquā ad hunc modū omnes in pristinā reuocauit libertatem, eisq́ honores solitos bonaq́ sua restituit, si qui sententia capitali damnati uitā finiuissent, genere proximos, si qui essent, adire illorū hæreditates iussit: si nō essent, loci eius ecclesiam in bona eorū siue priuata seu publica essent, succedere lege lata præcepit. Atque hæc quidem sic imperator rectè constituit, legitimeq́ confirmauit: præterea uerò Christianis omnes profanos magistratus gerere permisit. Festos aūt Græcorū dies, simulacrorū uictimas, & orgia, incantationes, & sacra dæmonū prorsus prohibuit & interdixit. Multa etiā ex prisca cōsuetudine in melius ab eo mutata. Apud Aegyptios em̄ cubitus nō amplius in Græcorum delubra, sed in sacras nostras ædes deportatus, atq; ibi dedicatus est, quo incrementum exundantis Nili mensum dignoscebaē. Spectaculū singulari certamine cōcertantiū gladiatorū Romæ frequētari solitū, ex eo tempore prohibitū. Phœnices, qui Libanū montem ad Heliopolim incolebant, uirgines suas ante legitimas B

Per pietatem ueram res secundæ consistunt.

Christianismi mirifica propagatio.

Idolomaniæ abolitio.

πῆχυς, cubitus Nili. Plin. lib. 5. cap. 9.

L. unic. C. de glad. lib. 11.

A gitimas nuptias ad stupru͂ prostituere desierunt, quod lege antea apud eos fieri receptu͂ erat. Templa altitudine & latitudine ampla extructa. Quæ uerò antehac iam ædificata fuerãt, instrumento Ecclesiastico & donarijs exornata. Nonnulla etiã ex ipsis fundamentis excitata sunt. Ad quæ omnia Imperator liberaliter impensas cõtulit, Episcopis eam rem curantibus, magistratibusq; iussu illius pecuniam ex publico præbentibus. Sauromatæ quoq; & nationes Istru͂ accolentes, imperio eius subditæ, quæ gentium aliaru͂ uictrices, solos Romanos qui eis resisterent, habuerunt. Eas Constãtinus miraculoru͂ nocturnorumq; insomniorum denu͂ciationibus deuicit. Quoscunq; au͂t populos bello superauit, perinde atque cum CHRISTO de gloria contenderet, gratiã in se collatã, propagandæ religionis studio repẽdit. Omnes nãq; homines ad hanc solã colendam excitauit, & in omnibus prouincijs partẽ aliquã publicoru͂ uectigalium ecclesijs tribuit, donationemq; eam ratã esse temporibus seculisq; omnibus sanxit. Atque ut memoria cõtinua milites CHRISTVM colere assuefacerẽt, arma eoru͂ signo crucis exornauit. Et quùm, sicuti dictu͂ est, in Imperiali palatio suo tẽplum cõstruxit: tum † portatilem ecclesiam aliam fieri sibi curauit, quæ ubicunq; locoru͂ esset, & maximè in bello circu͂ferri posset, ut ne in solitudine quidẽ agens, ubi opus esset, DEVMq; colere & diuina mysteria participare deberet, ædibus sacris careret: ad quam ueluti ad tabernaculum semper prẽstò fuere sacerdotes & diaconi, sine intermissione ministeria diuina, iuxta statas ecclesiæ cæremonias, obeuntes. Diem eum quẽ Iudæi primum numerarũt, & Græci soli dicarũt, * Dominicu͂ appellauit, eumq; festum & feriatu͂ esse omnib. lege lata statuit: similiter & eum qui Sabbatu͂ præcedit, ut in ijs precationibus uacaremus, supplicationibusq; DEVM exoraremus: alteru͂ quidem, quòd in eo CHRISTVS resurrexit: alterum au͂t propter crucẽ, à qua plurimu͂ sibi bonoru͂ prouenisse uarijs modis expertus fuerat. Quam etiam ob causam eam summopere in ueneratione habens, in numis suis & imaginibus omnib. insculpi inscribiq; fecit. Testantur hoc imagines eius, habitu eo & forma propositæ. Supplicium crucis quod Romanis ex lege frequẽs maximè & usitatu͂ fuit, ex iudicijs sustulit. Et quùm diuini cultus augendi studiosus fuit, tum ferè dis etiã legibus laudem & gloriã est cõsequutus. Nam impudicos illicitosq; concubitus, quos ante eum nemo inhibuerat, ipse coercuit: sicuti hoc ex constitutionibus eius legibusq; latis patet. Absurdas etiã illas apud Romanos leges, ne cœlibes in adeunda hæreditate coniugibus æquarent, ne'ue præterquã genere propinqui quicquã ex testamẽto lucrarent; præterea ut qui liberos non procreassent, dimidia bonoru͂ parte mulctarent, abrogauit: ne scilicet qui cœlibatu͂ complecterent, quòd deteriore maritis essent cõditione, minus eã sectarentur uitam, quæ se in studijs DEO placitis sedulò exercet. Quin ut ij qui per continẽtiam in cœlibatu uitã degunt, præcipuu͂ quiddam præ illis haberẽt, sanxit: ut cœlibes scilicet oẽs, etiã impuberes, pro eo atq; eis uisum esset, testari possent: contra cõsuetudinem quę olim apud Romanos obtinuerat, qui leges tales tulerant, ut urbem seditionib. bellisq; ciuilib. ante eiusmodi sanctionẽ exhaustã, ciuibusq; orbatam, matrimonijs liberoru͂q; procreatione frequentiorem redderẽt. Qua uerò Imperator Cõstantinus obseruantia erga professionẽ fidei nostræ fuerit, abundè illud quoq; testat, quòd clericos oẽs cõstitutione lata immunes liberosq; esse permisit: iudiciumq; & iurisdictionẽ in eos episcopis, siquidẽ ciuiliu͂ iudicu͂ cognitionẽ declinare uellẽt, mandauit: & quod episcopi iudicassent, id robur & autoritatẽ sententiæ omnẽ habere debere decreuit. Firma quoq; & immutabilia esse uoluit quæ in Synodis cõstituta essent. Et quæ ab episcopis iudicata forẽt, ut ea à magistratibus respub. administrantib. militariq; quæ sub eis esset manu exequutioni manda-

Prostitutio uirginu͂ apud Heliopolim sublata.

Sarmatæ à Cõstantino uicti.

Donatio Constantini.

† *μεταφορητὸν.* *Portatilis ecclesia.*

L. Omnes iudices. C. de feri.

* *κυριακὴν.*

Nec illud omiserim, mutata dierum istoru͂ nomina in quæ nunc à Christianis usurpãtur, autore Cõstantino principe, sicut in illius Græca laudatione meminit Nicephorus. Angel. Politian. Miscel. cap. 8.

B

Crux in numis Cõstantini impressa.

Crucis supplicíu͂ abolitum.

Illiciti concubitus prohibiti.

Cœlibatus honoratus.

Veteres leges de contrahendis matrimonijs.

Immunitas Ecclesiastica.

Forum cleri.

Decreta Synodorum.

Libertas ecclesiæ. L. 1 & 2. C. de his qui in eccles. manum. mandarentur, atq; ad rem collata perficerent, constituit. Libertatē quoq; ecclesiæ lege lata cōcesit, & ut libertate sacerdotibus testibus donati ciuium Romanorum numero ascriberent. Quæ omnia tempus quoq; ipsum ad hunc usq; diē, cōsuetudine probata plurimorū annorum præualente, cōfirmat. Atq; ille quidē magno studio leges eiusmodi cōdidit, rebus aūt ipsis cultū diuinum sedulò propagauit. Sed & ipsa religio per seipsam admodum uiguit, propter eorū qui eam colebant uirtutē: quòd multi adhuc persequutione sopita superessent confessores. Confessores Christiani. Et prǽter eos alij quoq; tum extitere magna gloria boni Apostolicíq; uiri, operibus simul & doctrinis fidem maximè exornantes, de quib. loco suo dicetur. A

CAPUT XLVII.

POstquam uerò & belli & religionis res ei feliciter successerunt, Orientis simul & Occidentis regiones in ditionē eius peruenerūt, & ipse solus Romanorū Imperator factus est, Christianismus indies magis ac magis propagatus est, & pax trāquilla per omne Romanū imperium fuit. Crispi mors. Et tum quidem Crispus maximus natu filius eius, diē suū obijt. Ipse uerò reliquis filijs Cæsaribus dictis, & Constantino natu tum maiore Romam misso, contra Byzantios est profectus. Oppidum Byzantium liberæ cōditionis, antea Lygos dictum. Plin. lib. 4. cap. 11. Byzas namq; quidam genere Græcus, temporibus Manassæ Iudæorū regis urbem paruā sub nomine suo cōstruxit, quam antiquitùs homines barbari incolentes, propterea quòd suis liberè uterenī legibus, & agrestiores essent, Romanorum imperio subijcere se prorsus renuerunt. Itaq; post bellum in Bithynia cōtra Licinium gestum, Nicomedia soluens Constantinus, bellum eis intulit. Bellum Constantini contra Byzantios. Byzantij porrò quum ceruicē ei submittere, & tributum pendere nollent, pertinaciterq; Romanæ seruitutis iugum excuterēt, res ad manus peruenit: ac prǽlio cōmisso, sex millia primò in Constantini exercitu, deinde conflictu altero tria rursum millia hominū sunt cæsa. Quo fortunæ successu Byzantij sublati, ut copias Romanorū omnes cōciderent, dispiciebant. Pauci nāq; eo tempore cum Imperatore milites erant, omnibus ferè, exiguo excepto numero, ad præsidium Romanæ ditionis, quòd de Persarū expeditione & incursione renunciatū esset, missis. Vespera diei erat, & Imperator lāguidus & mœstus inopia cōsilij continuè oculos in cœlum intendit: atq; ibi rursum, itidem ut Romæ, quum contra Maxentium bellum gereret, scripturā stellarum ordine atq; distinctione conformatā uidit, hoc sic significantē: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & liberabo te, & glorificabis me. Videt iterum signum crucis in cœlo Constantinus. Stupore igitur percitus, rursum oculos in cœlum sustulit, atq; iterū Crucem stellis sicuti antea effigiatā in cœlo, & inscriptionem circum eam conspexit, cuius hæc uerba erant: In hoc ipso signo hostes omnes uinces. Et confestim in memoriam ei quǽ antea acciderant, uenēre. Postridie ergo classicum canere iussit, præliumq; rursus cum Byzantijs commisit: & quòd tropæum & signū Crucis præferri in acie mandasset, fortiter illos uicit, simulq; urbem ipsam cæpit. Constantini uictoria. Victoriæ autem eius tropǽum et signum eo loco statuit, ubi nunc Porphyretica eius columna in magnam altitudinem ampliter excurrit. B

CAPUT XLVIII.

AD tantam sublimitatem quum imperium eius maximum pertigisset, urbem aliam Romanæ honore & magnitudine æqualem cōstruere, suūq; ei nomen imponere statuit. Erat tum iuxta Hellespontū, planicies sub Ilio, ad Aiacis sepulcrū, ubi olim Achæi bellū cū Troianis gerentes, stationē naualem habuisse dicunī: Constantinus urbem Cōstantinopolitanam condit. ibi urbis forma quæ ei uidebatur descripta, quibus locis portas extrueret, circumspiciebat. Hoc sic eum in animo agitantē, noctu apparens DEVS oraculo admonuit, exaduersum Chalcedoni circū

Byzantium

A Byzantium quod cõstituisset opus eum perficere debere. Ille porrò iussis obsecundans, locum eum omnem circumiens occupat, syluã repurgat, ciuibus benignitatem gratiáq; solitã atq; decentem exhibet: naturáq; regionis & cœli temperata clementia & situ loci sublimioris maximoperè delectatus, maximis eum mœnibus circumdat, & de nomine suo Constantinopolim uocat: Regiam magnificè ad mare, uarijs omnigenísq; ornamentis ex Oriente omni decoratã, construit. Iuxta hanc ἱππικὸν seu circum equestrem instituit: & † porticus duas coctili latere in usum uiatorum, ut sub eis ambularent, proijcit: aliáq; insuper multa ædificia animo simul & manu liberali ambitiosè circumcirca excitat. Addit lauacra, & fontes copiosarum & pellucidarum aquarum. Et quum † originarios loci eius, magnitudini tantæ urbis minus sufficere uideret, ædes maximas per plateas passim extruit, uirisq; et opibus & fama celebribus incolẽdas attribuit, quos uel ex ueteri Roma, uel alijs ex gentibus eò pertraxerat. Tributa'que & ad structuram ciuibus, & in alimenta colonis, ut copijs omnibus urbs ea abundaret atque cresceret, designat. Amplam quoque curiam Senatui ædificat, urbem'que ipsam nouam Romam, & † Imperialem, nulla re ab altera illa differentem, nominat. Et maxima profectò illa cepit incrementa, tum conditoris pietate atque insigni erga DEVM amore, tum ciuium ipsorum religione, singularíq; ad benignitatem et commiseratione propensione. Tanta certè quidem ei inest ad persuadendum, & ad CHRISTI fidem pertrahendum, uis & illecebra, ut omnes ferè & Iudæos & Græcos ad cõplectendũ Christianæ uitæ institutũ alliciat. Et ex quo ueram pietatem semel colere cœpit, nunquam aras, sacrificia & cultum simulacrorum est experta, præterquam sub impio Iuliano: quæ tamen
B macula pauxillulum progressa, statim restincta diffluxit.

*[Margin: ** / † δύο ἐμβόλους εἰς σκηνὴν εἶναι τῶν ὁδοιπόρων. / † αὐτόχθονας / † βασιλεύουσαν. / Laus urbis Cõstãtinopolitanæ, propter sincerum ueræ religionis cultum. Sed eam, proh dolor, à Turcis anno Dom. 1453. capta amisit.]*

** *Ad reliquam felicitatẽ accedit, quòd mare Constantinopolim pulchriorem situ reddit, circa eam se insinuans quàm maximè, & in pelagus uastum exundans, admodum eam exornat, & tranquillos portus nautis præstat. Duo nanque maria, Acgæum & Euxinum, ea parte qua ad Orientem urbs spectat, confluunt, fluctuumq; mutua collisione commoditatem & amœnitatem plurimam ex parte omni illi afferunt. Procop.*

CAPUT XLIX.

VRbem porrò recens conditam, quum multis alijs decorauit ornamentis, tum præcipuè uarij generis simulacris & statuis: quas ex Græcorum templis, ideo solo æquatis, ut obliuionem erroris illis induceret, huc transtulit. His adiecit lapides luculentos, tectorum fastigia, porticus, columnas, alia'que quæcunque spectaculo digna essent. Multa præterea opera arte naturam ipsam æmulantia, ad ea quæ ibi fiebant, aliunde eò misit. Multæ etiam urbes religione mutata, templis'que deorum direptis, simulacra, ut Imperatori gratificarentur, Constantinopolim perferenda curarunt. In foro autem, quod nunc quoque Constantini dicitur, Porphyreticam & maximam illam columnam Roma aduectam statuit, in qua statuam suam ex ære factam collocauit, quæ dextra manu ingens a aureum malum continet: atque ipsi malo ueneranda crux ab eo infixa, cum tali inscriptione: TIBI CHRISTE DEVS VERBVM HANC COMMENDO. Quatuor autem solidis firmisq; absidis pulchrè circumcirca basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos & septem sportas, nec non reliquias septem panum, quibus benedictione consecratis CHRISTVS multitudinem pauit: præterea dolabram Noæ, qua ille arcam construxit, manibus ipse suis Imperator, sigillo suo ea omnia obsi-

[Margin: Ornamenta urbis Constãtinopolitanæ. / a Sunt autores, qui propter malum istud aureum à Turcis Cõstantinopolitanam urbem Aureũ malum dici putant. / Statua Constantini. / In futuro Christi iudicio nec absidæ gradatæ, nec cathedræ uelatæ adhibebuntur, Augustin.]

gnata, reposuit. Quæ ad nostra usque tempora etiamnum urbi ipsi intactus inuiolatusq; thesaurus permanent. Istrum fluuium, qui Danubius quoque dicitur, ponte saxeo iunxit: eóque transito, Scythicam gentem, quæ ultra id flumen coluit, sibi subiugauit. Quo tempore ei denuò in cœlo salutifera illa armatura apparuit, uictoriam'que eam, sicuti & antea conciliauit. Templa porrò, quæ ubique terrarum ædificauit, quid attinet enumerare? Primum quidem manibus ipse suis, quemadmodum diximus, Romæ in Lateranensi palatio describendo conformauit. Quod sanè palatium ipse quoque ingentibus impensis magnificè construxit, & CHRISTO sacrauit. In urbe Nicomediensi, loco illustri, cui Brachię nomen fuit, templum uiginti millium martyrum splendidum excitauit. Sicuti etiam Antiochiæ κυριακὸν seu Dominicum octogonum. Drepani item, ubi genitus est, in honorem Luciani martyris delubrum aliud extruxit: eamq; urbem, matri honorem deferens, Helenopolim cognominauit. Tria quoque Constantinopoli maxima templa SERVATORI CHRISTO constructa dedicauit: sanctæ Sophiæ siue Sapientiæ, sanctæ Pacis, & sanctæ Virtutis. Insuper celeberrimis Apostolis templum quoque suum condidit. Eaq; omnia deinceps etiam à successoribus imperatoribus magnificè sunt instructa atq; ornata. Diuo itidem Mocio, & Acacio, & Agathonico, & Menæ, martyribus, splendida martyria seu delubra ædificauit.

Pons saxeus in flumine Istro.

Tertio crucem in cœlo Constantinus uidet.

Lateranense palatium Romæ.

Drepanũ, seu Drepana, Helenopolis dicta.

Ecclesiæ ἁγίας σοφίας, εἰρήνης, δυνάμεως.

A

Scythæ Parisirij subacti.

Templa à Constantino cõdita.

CAPUT L.

SEd & † traiectu, & in loco eo qui Sosthenium uocatur, ecclesias duas archangelo Michaeli extruxit: ** in quibus splendidè exornandis, ad Imperialem magnificentiam nihil omisit. Mihi uerò molestum nõ fuerit, historiæ huic inserere earum structurarum causam, & unde loco ei Sosthenij nomen sit impositum. Memoriæ namque proditum est, Argonautas Græcorum quum ad eum quoque locum peruenissent, prædari atque diripere regionem eam cœpisse: & ab Amyco, qui ibi rerum tum potiebatur, in fugam uersos, palantes in quendam nemorosum & incultum, propter densitatem arborum, locum profugisse: ibi'que eis latitantibus, uirtutem cœlitùs aduenisse, uiri specie, alas ueluti aquilæ in humeris habentis, uictoriam'que aduersus Amycum oraculo denunciasse. Illos porrò id sequutos, cum illo conflixisse, uictoriam reportasse, ipsum unà cum copijs suis concidisse. Atque ut gratiam uisioni ei referrent, fanum eos & statuam, ea quæ eis apparuerat forma, in loco eo excitasse: nomen'que regioni Sosthenium indidisse, quòd scilicet robore ibi accepto salui euasissent. Eam statuam laudatissimus princeps Constantinus, quum in eam oram necessaria de causa diuertens uidisset, familiaribus comitibus'que suis rem talem exposuit: regionem'que eam cum stupore admiratus, ibi mansit. Somni porrò capiendi tempore assistens illi uisio statuæ eius similitudine: Ego, inquit, sic † sum Michael archidux Domini Sabaoth uirtutum, Christianorum fidei tutor: qui tibi contra impios tyrannos belligeranti, fideli

† ἐν τῷ ἀνάπλῳ.

B

Sosthenium locus traiectui Constantinopolitano, qui dicitur, eregione oppositus.

Diuus archangelus Michael Argonautis apparuit.

Diuus Michael Constantino quoque apparet.

† οὕτως

** De duobus hisce sancti Michaelis templis, Procopius Cæsariensis sic scribit: Littus utrunque ad Constantinopolim singulari pulchritudine exornauit Iustinianus. Templa duo archangelo Michaeli, alterũ ex aduerso alteri ad fretum constructa fuere. Alterum in regione quæ dicitur ἀνάπλους, hoc est transitus, siue traiectus, in parte dextra Euxinum pontum nauigare incipienti. Alterum autem in littore huic opposito, quem locum ueteres προοχθος, hoc est pron[o]ntorium, propterea opinor quòd longius à littore in fretum procurrit, appellarunt. Hæc ipsa templa Imperator Iustinianus ui temporis deformata denuò ex ipsis fundamentis restituit, structura admiranda.

A fideli & germano illius ministro, auxiliaria arma contuli. Itaque è somno excitatus, regionem eam pulcherrimè excoluit, & ara Imperiali, magnificaq; manu & liberalitate in parte Orientali constructa, celeberrimum id templum ciuibus simul & aduenis reddidit. Maximè tamen sacram eam ædem apparitionibus suis illustrauit Archangelus. Nullus enim graui quopiam casu, aut ineluctabili periculo, aut ægritudine incognita, morbo denique incurabili circumuentus, † qui ibi DEVM orans implorauerit, non facile opem & auxilium inuenit. Et certò satis creditur, diuum Michaelem archãgelum apparere ibi solitum, salutiferum eum efficere locum: cuius rei gratia, ab antiquis etiam Michaelium est uocatus.

Apparitiones sancti Archangeli.

† ἐνταῦθα εὐξάμενος θεῷ.

Sosthenium etiam Michaelium dictum.

Sedenim quod antiquitùs eo loco Probiano accidisse, qui medicus in Imperatoria cohorte militauit, audiui, dicam. Graui is correptus erat morbo, ex pedibus admodum laborans, iuncturis connexionibusq; eorum longo tempore distortis. Cæterùm ęgritudine tali, uisione diuina in eo templo prorsus est liberatus. Hic porrò, quod Græca superstitione imbutus, ad Christianam pietatẽ trãsierat, alia quidem religionis nostræ quodammodo credibilia atq; probabilia esse dicebat: Crucem autem diuinam salutis causam esse, omnino non admittebat. Atq; in hac illi sententia periculose satis perseueranti, Archangeli uisio assistens, Crucis signum, quod in sacro ecclesiæ eius altari collocatum fuerat, exhibuit: disertisq; uerbis ostendit, ex quo tempore CHRISTVS sit crucifixus, nullam esse rem quæ opitulari generi humano priuatim & publicè, finemq; debitum & effectum cõsequi, absq; augusti huius ligni uirtute possit, neq; apud Angelos, neq; apud pios sanctosq;, quicunque ueri in DEVM amoris testimonium obtinerent, homines. Qua persuasione saniorem ille mentem recepit. Hæc hactenus. Ora autem hæc, ad dextram partem, ex Ponto Cõstantinopolim nauiganti, consistit,

Probianus medicus Imperialis podagricus, ibi sanatus.

Signi sanctæ crucis uirtus, seu crucifixi Christi potius.

B circiter stadia triginta quinque ab ea, maritimo itinere: septuaginta uerò insuper pedibus fretum, quod in medio, est circumeunti distans. Eandem uim & gratiam quoque habet Archangeli delubrum, quod in ipso, quem diximus, traiectu est. Verumenimuerò Argonautæ, ut in Pontum Euxinum peruenere, Aeetẽ propter † uellus aureum direptum fugientes, non eadem qua prius usi erant nauigatione, in Græciam rediêre: sed mari quod supra Scythas est transmisso, per flumina quæ ibi sunt, ad Italiæ fines appulere: atque ibi hybernantes, * Emum oppidum condiderunt. Aestate deinde proxima, adiuuantib. eius regionis incolis, machinis quibusdam Argo nauem ad quadringenta stadia terra trahentes, ad fluuium cui Acylis nomen erat, Eridanum influentem, perduxerunt. Eridanus uerò ipse in mare, quod Italiam alluit, prouoluitur. De his autem satis. Quamplurima sanè alia quoq; templa ubique Constantinus construxit, alia'que omnis generis ueræ pietatis opera perfecit: illud maximè studio habens, ut Christianæ religionis professio per terras omnes quas sol illustrat, propagaretur. Id quod ei ex sententia succedere perspectũ est. Pax certè optata Christianorum rebus, scandalis impedimentisq; omnibus celerrimè sublatis, affulsit.

† χρυσόμαλλον δέρας.

Ἠμον.

Argonautarũ in Græciam reditus.

Optimus Christianorum status sub Constãtino.

** Sed iam tempus est, ut suus quoque septimo huic libro historiarum imponatur finis, uiginti & sex complectenti annos: quorum sanè [a] uiginti Diocletianus & Maximianus Herculius in imperio peregerunt, reliquis sex Gallerius Maxi-

Anni huius libri.

a Secundum alios uiginti duos.

* Plinius libro tertio, cap. 18. Argo nauis flumine in mare Adriaticum descendit, nec procul Tergeste. Nec iam constat quo flumine. Humeris traiectam Alpes, diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam Alpesq; exorienti.

** Vtcunque Constantinus optimus princeps & Christianissimus fuerit, de eo tamen à quibusdam sic memoriæ proditum, ut decem primos annos præstantissimus diceretur, duodecim sequentibus latro, decem nouissimis pupillus, ob immodicas largitiones. Egnat.

Maximinus, Maxentius, & Licinius tyrānidem exercuerunt. Quibus etiam magnus Constantinus in Gallijs nondum Augustus salutatus, & in urbe Roma rerum summæ præfuit. Quos annos nonnulli Diocletiano tyranno contribuunt: alij uerò potius diuo Constantino, sicuti & nos, adscribunt. Atque ijs subtractis, reliqui fiunt uiginti sex anni eius, quibus post tyrannorum euersionem solus ipse & unus Princeps sincerè ac ritè imperium administrauit. Et Occidente relicto, in Orientis, quod Nicomediæ fuit, Imperiale palatium est profectus, & deinceps magno etiam studio urbem sibi cognominem condidit. Quo tempore à condito orbe fuit annus quinquies millesimus [a] octingentesimus, uigesimusprimus: à CHRISTI natiuitate trecentesimus, sedecimus. A

Anni imperij Constantini Magni.

[a] *Secundum neotericos 4294.*

Licinio postremùm oppresso, Constantinus solus imperauit annis 26. Cum Licinio & Maximino (Maxentium omitto) circiter annos 6. Ante hos Constans Chlorus, Constantini pater, & Gallerius Maximinus, postquam Diocletianus & Maximianus purpuram posuere, annos ferè 4. Duo isti simul 6. Diocletianus solus 4 annos.

OCTAVI TOMI CAPITA.

ECCLE-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus VIII.

CAPUT I.

A RES gestæ † Apostolis ipsis comparandi Constantini, ἰσαποστόλȣ
postquàm hostiliter cum impio Licinio bello est con
gressus, usque ad conditum atque in ampliorem ur-
bem redactum Byzantium, sic se habent. Quandoqui
dem uerò admodum absurdũ mihi esse uidetur, tam
illustrem Imperij administrationem, ueręq; in Deum
pietatis, ut ita dicam, fundamentum simul & fastigi-
um, impijssimorum tyrannorum catalogo & histo-
riæ ita insertam (quod quidem necessariò prorsus
factum est) relinquere: facere non possum, quin eam, quoad eius fieri potest,
ab illis sciunctam, proprio persequar libro: quum scilicet tam ampla sit, & rebus
omnibus excellens. Quapropter quæ antea Tyrannorum temporibus coniun-
cta exposui, quàm potero breuissimè oratione perstringam, de patre nimirum Dicendorum propositio.
eius, de natiuitate, de educatione, quomodo ad rerum administrationem perue
nerit: mox etiam ueteris Romæ imperium consequutus sit, ut triumphale uicto
riæ signum in cœlo conspexerit, per quod etiam exitiales & execrandos illos ty-
rannos deuicit: deinde quomodo diuino Romæ lauacro sit ablutus, quæ pro
Christianis & Ecclesijs ipsis peregerit: quibus cõstitutionibus pro religione no
stra promulgatis effecerit, ut res nostræ breui magna acceperint incrementa: ut
postremùm, Licinium attriuerit: denique Byzantio capto, prædonibusq; inde
pulsis, cognominem sibi urbem magnificè excitarit, eandemq; sacris & profanis
ędibus, porticibus, † proiectis, statuis, aquis, alijs que publicis intra & extra mœ ἐμβόλοις.
B nia ædificijs exornarit. Hisce omnibus, quæ antehac latius sunt explicata, breui-
ter repetitis, quæ sequuntur fusius commemorabimus: res scilicet impijssimi A-
rij, primamq; Oecumenicam & uniuersalem Nicænam Synodum: & uberem,
qui tum floruerunt, diuinorum uirorum prouentum, quæ gentes, & quomodo
professionem fidei nostræ susceperint, Arianorum post Synodum improbita-
te reiecta: quæ Antiochiæ, Tyri, Aeliæ, Alexandriæ, & Constantinopoli con-
tra Eustathium & Athanasium ueræ pietatis illustratorem acta sint. Dein-
ceps de rebus beatæ Helenæ, quomodo ea Hierosolymis preciosam ueneran-
dam que Domini crucem inuenerit, quibus rebus ibi pulcherrimè sacrosancta
excoluerit loca, & quomodo tandem diem suum obierit. Multa præterea alicu-
bi inserentur, uidelicet de Asterio & Marcello Melitianis, de Nouatianis: &
quomodo Arius crepuerit, libello prius uerioris pietatis exhibito. Post hæc
omnia felicissimam Constantini mortem, magnificasq; & tali principe di-
gnas exequias, qui innumera deinde miracula & prodigia edide-
rit, referemus. Sed enim manum operi admouentes, com-
modè id tali initio ordiemur.

CAPVT II.

A

πανύπερτος. Parentes et ortus Constātini. Alij ex filia Crispi, qui fuit frater Claudij, patre Eutropio genitum tradunt.

Diuo Constantino pater fuit Cōstans, cui * Proceri, ab aliquibus etiam Chlori seu uirentis cognomen impositum. Illustri is admodum loco natus, genus ad Imperatorum familiam retulit. Claudij enim, qui ante Diocletianum & Aurelianum ipsum Romæ imperauit, † ex filia nepotem fuisse constat. Posteaquàm autem Persæ, Sarmatæ, & insuper Parthi, Varacho concitante, aduersus Romanos bellum mouere: Diocletianus, qui tum imperiū obtinebat, Cōstantem oratorē ad barbaros cōponendæ pacis gratia misit. Hic ex Hesperijs in Orientem profectus, ad locum cui Drepani nomen erat, appulit. Ibi hospes, comitatus eius & cohortis regiæ splendore captus, filiā ei suam uiuida & nubili iam ętate puellā subijcit. Constās amoris concubitusq; mercedem, pallium mulieri, regia purpura intextum atq; exornatum, donat: & puellæ patrem, quod illa procreatura esset, tollere atq; educare iubet: nouum id & admirandum quiddā fore arbitratus, ex eo quòd cum puella dormiens, in Occidente, circum ipsum lectum, solem illucescentem se uidisse in cubiculo, dixit. θυγατριδοῦ

Constans dicere solitus fuit, Opes publicas melius à priuatis pluribus haberi, quàm intra unum Principis claustrū reseruari. Eutrop.

Cæterùm legatione sua ritè defunctus, domum redijt: ibiq; egit. Interea Diocletianus, postquā ad imperium peruenerat, quarto administrationis eius anno, Maximianum Herculium socium sibi imperij adsciuerat. Constans uerò & Maximinus Gallerius, Cæsarum † insignibus decorati sunt. Quorum hic Galleriam Diocletiani, ille uerò Theodoram Herculij filiam uxorem duxit: quum quidem uterq; quam antea habuerat coniugem, propter eam quā erga Imperatores gerebant animi affectionē & propensionē repudiasset. Constanti Britannia, Alpes & Gallia superior prouincia obuenit, † inaccessæ & non ita multorū uectigalium regiones. Annis aliquot intercedentibus, quò ipse antea legatus missus fuerat, oratores quoq; ire iubet, uiros genere claros. Cæterùm & illi, quum Drepanum delati essent, hospitio matris Constantini excipiuntur. Vbi puer ludens, ab uno oratorum ad animi acerbitatem per obiurgationem est commotus. Cuius uerba ille ægrè impatienterq; ferens, lachrymis profusis ad matrem querelam defert. Tum illa rem omnem de puero in medium producit, Regij asseuerans sanguinis esse. Et uerba ea facile confirmabant, quùm pueri facies, quæ Constantis uultum apprimè referebat, tum purpura illa infecta uestis, quam ex arca mulier protulit. Atque ij quoque legatione ex Constantis sententia confecta, in patriam reuersi, quùm alias muneris sui res illi exposuere, tum de puero etiam Constantino retulere, formosum eum ingeniosumq; adolescentulum gestus edere regios, & uultum constitutionemq; eius ferè omnem egregiè referre. Quam ob causam Constans filium statim unà cum matre ad se adducendum curauit. Quum uerò metueret, ne quid uel puero uel matri ab uxore sua, per zelotypiam & cōiugalem ęmulationem accideret, Helenę ipsi, sicuti decebat, prospexit, puerum autem aliquanto pòst Nicomediam ad Diocletianum misit. Ibi ille in Imperatorio palatio, perinde atque pignus quoddam degebat, inter domesticos scholarum cooptatus. Et fortia manu peragens facinora, Christianorū sacra sensim & occultè est complexus: & Imperatores, qui tantopere uanæ superstitioni dediti essent, & plurima martyrum cæde oblectarentur, detestatus. Porrò ut incātationibus diuinationibusq; quibusdā Diocletianus cognouit, ipsum Constantinum solum summa rerum & imperio potiturum, idolorumq; cultum sublaturum, odio erga eum est accensus, consiliumq; occidendi eius cepit. Quare cōperta, Constantinus ad patrē se contulit: quem iam supremum propè trahentem spiritum, & circa testamentū condendum occupatum reperit: in quo illi

ταινίας

Δυσέμβολα, καὶ δυσπρόσοδα χωρία.

B

Constantinus in aula Diocletiani educatus.

Christia-

A Christianorum religionem consectanti, imperium potestatemque suam reliquit: reliquis, quos ex Theodora susceperat liberis, præteritis: ipse quoque manibus suis, in Britania coronam Imperialem ei imposuit, quinquaginta & sex ætatis, tribus *a* uerò & uiginti imperij, exactis annis: quum quidẽ omnibus, qui ueram pietatem colendam statuissent, tutus & tranquillus fuisset portus & perfugium. Eo modo Constantinus paternum est consecutus imperium, ducentesima septuagesima quinta ineunte Olympiade: qui annus est à mundo condito, quinquies millesimus octingentesimus quintusdecimus.

Constantinus Constantis successor.

a 19, ut Cæsar. 4, ut Augustus. Apud alios Chronicos scriptores inuenio Olympiadem 272. Annum mundi conditi 4271. Annum Domini 310. Bibliander ponit annum mundi cõditi 4289. Et annũ Dom. 314.

CAPUT III.

Diocletianus autem & Maximianus, uiginti annis in Imperio administrãdo completis, propter certas causas, & quòd dura quædam perpessi essent, potestatem eam sua sponte sibi ipsis abrogarunt. Qualia autem uel cõtra nos, uel etiã pro nobis proposuerint edicta, & quot martyrum millibus strenuè pro Christi nomine decertantibus, ipsi simul & Maximinus successor eorũ necis causa extiterint, plenißimè à nobis paulo antè est explicatum. Maxentius porrò Romæ, & Maximinus Nicomediæ, hic in Oriente, ille in Occidente, tyrannidem exercentes, eisdem detinebantur studijs, ciuium subditorum bona diripientes, matrimonia aliena uiolantes, & cædes innumeras quolibet propè die subornantes. Aduersus hos, oppressorum legationibus pluribus excitus è Gallijs Constantinus, primùm Maxẽtio ad urbem Romam bellum intulit. Quo tempore aleam Martis prælio aduersus eum experturus, paternum inuocauit Deum. Et derepentè in cœlo salutiferum Crucis signum longius distentum, Orientem uersus, meridiano tempore, splendore solem ipsum superante, apparuit: circum quod, in orbem, stellis itidem, ut in cru-
B ce, literarum latinarum formam referentibus, inscriptio hisce uerbis est uisa, IN HOC VINCE. quod signum confestim ex auro & lapillis preciosis, ad militaris uexilli instar fieri curauit: & simul Maxentiũ fortißimè deuicit, in ponte submersum, & Romam in potestatẽ suam recepit. Deinde deorũ simulacra comminuens, in cinerẽ redegit, eorundemque delubra solo æquauit. Mox, manibus ipse suis, Seruatori in Palatio Romæ templum sarculo descripsit & excitauit. Leges pro Christianis tulit, aliaque magno studio pro eisdem egit, quæ paulo antè recensuimus. Et quum eum morbus inuasisset, & medici infantum sanguine id malum discuti purgarique posse renunciarent, abhorruit resiluitque ab eo facinore Deo charißimus Imperator, luctu & eiulatu matrũ permotus. Intercedit nox, & principes Apostolorum se ei spectandos exhibent, Romanæque urbis Antistitem accersere iubent, piscinam apud eum esse ostendentes, cuius lauacro ablutum illum saluum subitò & incolumem fore dicunt. Aduenit ille, quæ opus sunt refert, Imperatorem baptizat: & morbus ipse aquis innatat, squamarum in morem, non ab oculis, uerùm à carne ipsa decidentium. Itaque ille melius habet, usque adeò ut miraretur ipse, is'ne esset, qui antea fuerat Constantinus. Postea Iudæorum turba existit, qui Imperatoris matrẽ adeuntes, Constantini quidem ab idolorum cultu defectionem laudant & admirantur, sed transitionem eius ad Christum ualde arguunt & criminantur. Et literæ ea de re ab Helena ad filium datæ. At ille firmis nixus fundamentis efficit, ut illi ipsi Iudæi cum Syluestre Romanæ urbis Episcopo congrediantur, sermones'que conferant. Atque is magna eloquentiæ ui cum illis agens, facilè eos conuincit. Mox cum Maximino prælio congressus, tropæum Crucis inferri in hostem iubet. aduersus quod quum ille iacula emittere iuberet, uictus succumbit. Quo è medio sublato,

Bellum Constantini aduersus Maxentiũ.

Signum crucis ei in cœlo apparet.

Constantinus Romæ baptisatur.

Maximinum opprimit.

ſublato, magis etiam res Chriſtianorum ſunt auctæ. Itaque encænia, innouatarumq́ rerum feriæ, tranquillitate ubique à Deo conceſſa, celebratæ: alia'que omnia peracta, quæ in eiuſcemodi mutationibus & Dei diſpoſitionibus, moribus fieri receptum eſt. Sub hæc conſtitutiones in ſcripto & ſine ſcripto, quæ pro eo atque deceret, res Chriſtianorum ordinarent, editæ. Templa quædam de integro conſtructa, quædam in ampliorem decentioremq́ formam mutata. Leges latæ, immunitatem miniſtris Dei conferentes, libertatem'que & magnificas donationes templis ſacriſq́ ædibus largientes. Aliæ præterea, ſynodos & conuentus fidelium in unum cogentes: atque item aliæ concordiam eccleſiarum conciliantes. Atque hæc quidem tum ad eum modum ſe habebant. Licinius autem, qui Conſtantiam Conſtantini ſororem in matrimonio habebat, Orientemq́ ad Nicomediam cum imperio adminiſtrare iuſſus erat, quòd magnitudinem Imperij moderatè perferre non poſſet, rebellionem exitium'que aduerſus eum, à quo ſumma acceperat beneficia, molitur: conatumq́ ſuum, occultè Chriſtianos, quorum ille magnus amator erat, occidens, ac multos ex eis in rationem martyriorū referens, declarat. Apud quem quum Conſtantinus neq́ cohortando, neq́ ſuadendo, neque adeò territando, ut à cœpto deſiſteret, aliquid efficeret, poſtremò bello eum aggreſſus, ad Chryſopolim Bithyniæ prælium cum eo committit. In quo ſuperatus ille, in poteſtatem quidem Conſtantini peruenit: uitam, uictore donante, recipit, & Theſſalonicæ ſub cuſtodia ſeruatur: ubi uerò tum quoq́ ad nouas res reſpectare deprehenſus eſt, ipſe in ſeipſum ferrum pertraxit. Quam ob rem ſecuri percuſſus, ſibi ipſi quidem uitæ finem, tyrannidi uerò & idololatriæ bellicum motum creauit.

Chriſtiani Encænia ubiq; celebrant.

Licinium Imperij ſocium Conſtantinus primùm in Pannonia, deinde in Macedōia, rurſum in Thracia, poſtremò in Aſia uicit, fugauit, & per deditionē cæpit: literarū acerrimū hoſtem, Dacia oriundū, parētibus armentarijs. Vnde ei etiam Armentarij cognomen inditum.

Cauit Conſtātinus Licinio cædēdo, ne idē is tentaret, quod Maximianus Herculius imperio, quod depoſuerat, repetendo fecerat.

CAPUT IIII.

Rebus contra Licinium proſperè geſtis, urbem quoque ut ſub nomine ſuo condat, circumſpicit. Byzantij quidam erant ſæui admodum, armis'que ſibi barbaro more plurimùm arrogantes. Hos armis adortus, belli iure uincit: eorumq́ uetuſto caſtello diruto, ingentibus'que & magnificis tributis comportatis, magnam conſtruit urbem, nihil prorſus rerum omnium, quæ ad eam illuſtrandam ſpectarent, omittens, ædes præclaras ſtruens, ex ipſa Roma alijſq́ populis incolas eò alliciens: † circum equeſtrem, porticus, proiecta, aquæductus, fontes, ſtatuas, imagines, & quæcunque eſſent præcipuæ artis opera, fieri, eo'que comportari, ut ſplendida ornata'que redderet omnia, curans. Ad hæc, templa Deo, Apoſtolis & martyribus, & maximam illam * Porphyretici marmoris columnam conſtruens, in qua ſtatuam quoque ſuam collocauit, in polo ſeu uertice mundi crucem infixam manu tenentem. Quo ille ſymbolo indicauit, uirtute inuicti eius tropæi & ſigni, terram omnem & mare ipſum à ſe eſſe ſubactum. In regione etiam ea quæ Soſthenium dicitur, & * in traiectu, ex apparitione archangeli Michaelis, templa condidit, alia'que plura opera perfecit, quæ illius diuina mente & prudentia, atque etiam in rebus omnibus magnificentia digna erant. De cognomine ei urbe dicitur, non longè ab Ilio, circa Græcorum naualem ſtationem, eam illum excitare cœpiſſe. quòd autem noctu oraculo diuino admonitus, circum Byzantium, eregionè Chalcedoni extruere iuſſus eſſet, reſponſo ei morē gerentem, amplis ita mœnibus ibi circumdediſſe: rebus'que omnibus & ornamentis atque honoribus præcipuis Romę parem extruxiſſe, curiam atq́ Senatum, ſumptus, * teſſeras frumentarias, dignitatis'que genus omne, Imperatoria prorſus munificentia ciuibus largitum eſſe. Atque ita omnibus rebus ritè atque ordine diſpoſitis, Conſtan-

Conſtātinopolis conſtruitur & exornatur.

ἱππόδρομόν τε καὶ ἐμβόλους.

πορφυροῦν κίονα.

Conſtātini ſtatua equeſtris.

ἐν τῷ ἀνάπλῳ.

Apparitio ſancti Michaelis.

σιτηρέσια.

A Cõstãtinopolim & nouam Romam appellasse, eademq; cum illa potestate, eisdem moribus atq; institutis, eisdemq; legibus esse iussisse, & insuper † Imperatricem urbem declarasse, populorum omnium qui Romanum imperium agnoscentes, Septentrionem, Austrum, & solem Orientem uersus, & quod in medio est mare colunt, ab eis quæ ad Istrum extructæ sunt urbibus, & ab Epidamno, quæ non longè ab Ionio sinu est sita, usque ad Cyrenem & proximam Libyam, per totum, quod dicitur, Boreale clima & regionem Arctoam. Et urbem eam condi cœpisse, à mundo creato quinquies millesimo octingentesimo uigesimoquinto, Imperij eius decimo: absolutam autem prorsus esse, eiusdem Imperij uigesimo octauo anno, qui incidit in conditi Mundi annũ quinquies millesimũ octingentesimum quadragesimum tertium, siue, ut alij tradunt, trigesimumoctauum. a De ea illud quoque memoriæ est proditum: ut Imperator ipse pedibus, hastam manu tenens, ambitum mœniaq; eius definiens circumijt: quòd comitibus eius ulterius quàm cõueniret, pomeria urbis proferre uideretur, quendam ex eis ad eum accessisse atque rogasse, Quò usque tandem here? illumq; disertè respondisse: Eò usque, dum qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis constabat, cœlestem quampiam ei præijsse uirtutem, quæ eum, quod fieri deberet, instrueret. Eam tam magnificè fundatam, almam quoque Romam uocauit, quod uerbum Romanis † gloria præclaram significat. Constantinus sanè nunquam non pro Christiana pietate aliquid agens, non Byzantij tantum, sed & ubique terrarum, pulcherrima ædificauit templa, potissimumq; in metropolitanis sedibus, sicuti Nicomediæ in Bithynia prouincia, Antiochiæ ad Orontem, in ueteri Roma, & Hierosolymis ipsis. De quibus, quæ ibi opera perfecerit, postea dicemus. Quum B uerò res omnes ei ex sententia cederent, etiam apud exteras nationes, finitimas simul & longinquiores, uel iure belli, uel fœderibus pactis pacatas: altissima annis pluribus pax & tranquillitas in orbe Romano floruit, & professio fidei Christianæ ubique terrarum est propagata. Multæ quoque feræ nationes sacra nostra sunt complexæ: & mirificum uitæ institutum in ecclesijs, & apud multitudinem ipsam, denique in montibus etiam & solis locis resplenduit, quòd nuper admodum Monachi pullulare cœpissent, & quòd martyres adhuc & confessores superstites essent, sacerdotesq; insuper Apostolicis donis & miraculis, uitæq; simplicitate uigerent. Per quos cœlestem prorsus uitam in terris cernere erat, religione ipsa indies semper & in rebus omnibus augmenta sua capiente: & Cõstantino studio omni in hoc incumbente, ut apud omnes ea ubique confirmata stabiliretur, & ad ampliorem magnitudinem excresceret: utq; per ipsum, adiuuante Deo, Christianismus in serena certaq; tranquillitate & altissima pace consisteret. Atque ut simpliciter dicam, ea tempestate res nostræ lætissimæ, iucundissimæ, & florentissimæ fuere: aduersarij autem contrà, in tristicia, summissione, & mœrore summo uixere.

[Left margin: βασιλίδα. — Alma Roma. — ἔνδοξον — Christianismus ubiq; florentißimus.]

[Right margin: Noua Roma et urbs Imperatrix. — Terminus Orientalis & Constantinopolitani imperij. — Tempus conditæ urbis Cõstantinopolitanæ. — a. Si scilicet aut intra tredecimum annum perfecta, aut quinto imperij eius anno ædificari cœpta esset. — Augurium auspicatißimum conditæ urbis Constantinopolitanæ. — Iustinian. Constantinopolim nouam Romã Deo propitio, melioribus quàm ueterem conditam esse auguriis censet, l. Deo authore. C. de ueter. iure enucl.]

CAPVT V.

Religio nostra quum in tanta esset gloria & flore, pacem & quietem tantam intestinum turbauit bellum. † Nugæ namq; & disputationes contentiosæ, ueram pietatem perfectamq; diuini numinis cognitionem prætexentes, de quibus antea inquisitum non fuerat, ea in quæstionem deduxerunt, eaq; re ingentes turbas in ecclesijs concitarunt. Siquidem generis nostri * pestis, improbusque prorsus & exitiosus hostis, nauim ecclesiasticam tam placidè secundis uentis ferri, & ab uniuersitatis huius Deo gubernari uidens, ferre id non potuit: & graue molestumq; sibi esse putauit, nisi submer-

[Left margin: λέσχαι.]

[Right margin: Tranquillum florẽtemq; rei ecclesiasticæ statum importunitate sua hæretici perturbarunt. — * ἀλάστωρ παμπόνηρος, καὶ παλαμναῖος.]

si submergendam eam curaret, quæ tam securum citra prauorum dogmatum flu-

A

Diabolus idololatriæ autor & propagator.

ctus & procellas teneret cursum. Vt enim Græcæ superstitionis prestigias proculcari, dolososque laqueos eius in apertum protrahi, & manifestò argui atque conuinci, & creaturam quidem (ut antehac) amplius non coli, creatorem uerò eius, sicuti conuenit, laudibus uehi & adorari animaduertit: apertum rursum cõtra Deum mouere bellum posthabuit, & dolo rem clandestinè admodũ & fraudulenter aggressus est. Repertis namque quibusdam, qui Christianã quidem profiterentur fidem, arrogantia autem inaniq; uanæ gloriæ ambitione & dominandi cupiditate quasi intemperijs quibusdam agerentur, eis ipsis ueluti instrumentis adinuentionis fraudisq; suæ utens, alio quodam modo rem in priorem reduxit errorem & seductionem, ut conditor scilicet rerum omnium Deus, creaturis ipsis exæquatus & cõnumeratus, creatura rursus quemadmodum antea adoraretur, cultusq; diuinus adorationi † illius similis fieret. Verùm unde,

† ὡς ἴσον εἶναι τῇ ἐκείνου προσκυνήσει.

Tumultus Ecclesiastici initium.

quoue modo, & per quem zizania hæc sata sint, re altius repetita, ut potero, exponam. Alexandriæ, quæ primaria & præcipua inter Aegypti, Thebaidis & Libyæ urbes, ciuitas est, amplißima sanè & populosißima, post Theonem, ut antea diximus, Petrus eximius ueræ pietatis propugnator, ecclesiam gubernauit:

Alexandrini Episcopi.

qui certaminis sacri cursu splendidè sub impijs tyrannis peracto, Achillam breui habuit successorem. Atque huic, ecclesiæ clauo dirigendo Alexander suffectus est, Apostolicæ doctrinæ generosus defensor: qui in ea, quam diximus, tranquillitate & pace, diuinis institutionibus quotidie ecclesiam exhilarauit. Ea tem-

Arius Melitij sectator.

pestate Arius quidam erat, in rationem quidem ille sacri ordinis relatus, sed qui iam inde ab initio studium suum super dogmate suo satis declarauerat. Melitio

Melitius hæresiarcha à Petro antistite Alexandrino excommunicatus, & cum eo Arius.

namque nouas res molienti primùm adhæsit: atque eo relicto, se postea ad diuinum, quem diximus, Petrum cõtulit, à quo etiam Diaconus est factus. sed ab eodem rursum ecclesia exactus, eo quòd Petrus Melitium sectatoresq; eius excommunicauit, & baptismum eius nõ * recepit, propter nõnullas quidem causas, potissimũ autem quòd ille persequutionis periculo non perlato, cultũ diuinum abiurarit, & dæmonibus sacrificarit. Eius quippe rei gratia in ordinem redactus,

B

** μὴ προσιέμενος, non admisit: hoc est, non passus est eum sacramentum baptismi administrare.*

a Melitius sibi ipsi Episcopalem dignitatẽ sumpsit.

† Deinde Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris oppidum iterum: & in Libyco Lycõ, ubi montes finiunt Thebaidem. Plin. lib. 5. cap. 9.

neq; aliam quampiã ob causam, quæ probari aut defendi posset, ab ecclesia proscriptus Melitius, iniuria se affectũ esse dictitans, conuicijs & maledictis Petrum proscidit. Et quum sectatores multos haberet, hęresiarcham se & ducem eorum cõstituit: & a Episcopali dignitate sibi arrogata, in oppido † Lyco, quod ad Aegyptum est, quæcunq; sunt Episcopalis muneris, citra pudorem timoremq; omnem peregit, Petro prorsus præ se contempto. Itaque unà cum alijs Melitio fauentibus, Arius quoque quiescere nolens, in Petrum est inuectus. Vbi uerò Petrus accepta martyrij corona, uitę cursum finijt, ab Achilla successore eius Arius ueniam impetrauit: & rursum Diaconi ministerio fungi permissus, postea in Presbyterorum quoque ordinem est allectus. Apud Alexandrum quoque, proximum ab Achilla episcopum, honesto loco fuit: & quòd cauillationum dialecticarum nõ imperitus, atque in eiusmodi disciplinis probè exercitatus esset, scripturarum interpretatio credita ei fuerat. Enimuerò quum non benè ferret Alexandrum Episcopi dignitatem obtinere, † quòd non ritè is quoq;, neque ordine lectus esset, dissidia aduersus eum latenter & cõtentiones mouit. Quumq; nõ haberet quod in uita moribusq; Alexandri carperet, neq; per sycophantiam facile quicquã confingere posset, ea quidem in parte quietus fuit: quæ uerò ille in ecclesia pro concione rectè pieq; doceret, in eis repugnare illi instituit. Episcopus namq;, filium cum patre ὁμότιμον, hoc est, eiusdem honoris, atque eiusdem substantiæ, æqualemq; per omnia eidem qui eum genuit, esse, ex diuinarum scri-

Arius ab Achilla Episcopo Alexandrino in Ecclesiã erroris gratia impetrata receptus.

Arius presbyter & sacrarũ literarum doctor Alexandriæ ordinatus.

† ὑπόψηφος γὰρ καὶ οὗτος ἐτύγχανεν.

Contentio Alexandri episcopi, & Arij presbyteri, de doctrina Christianæ professionis.

pturarum

A pturarum sententia & traditione docuit. Arius autem inter presbyteros primas tenens, uerboq́ue ueritatis prorsus repugnans, creaturam facturamq́ue patris filium uocauit, in absurdas opiniones prouolutus. Ex non existentibus siquidem genitum esse: & fuisse aliquando tempus quum non fuerit, meraq́ue sententiæ & † arbitrij libertate uitij & uirtutis capacem esse: aliaq́ue eiuscemodi censuit, quæ opinari eum par erat, qui sibi de huius generis rebus disserendum atque inquirendum esse constituisset. Et quum existimaret episcopum Libyci Sabellij dogma asserere, contendendi & aduersandi studio in errorem ex diametro illi contrarium decidit. Sanè quidem permultos ad nouas eius dogmatis res pertraxit, & ex parui igniculi scintilla ingens est & altum exortum incendium. Ab Alexandria enim doctrina hæc progressa, Aegyptum, Libyam, & superiorē Thebaidem percurrit, mox etiam ad alias prouincias & urbes peruenit. Quæstione tali iam in controuersiam uocata, Alexander dissuadere eam est conatus. Sed iam non pauci Episcopi, & plurimi ex clero rectè dicere Ariū affirmabant, sententiamq́ue eius complectentes comprobabant. Postquam autem inter se non consenserunt, seu potius Arius † furijs correptus propalam impietatem docuit: Alexander illum, & cum eo qui partes eius sequerentur, clericos omnes excommunicauit, & sacro ordine mouit. Sentiebant porrò cum eo in Alexandrina parœcia, Aithalas, Achillas, Carponas, Sarmates, & alter Arius, presbyteri: & Euzoius, Macarius, Iulius, Menas, & Helladius diaconi, multam etiam populi partem secum trahentes. In quo, alij idem sibi de Deo sentiendum atq́ue credendum esse quod Episcopus arbitraretur, putabant: alij uerò, sicuti multis euenire consueuit, istos miserabantur, ueluti iniuria affectos, & indicta causa ab ecclesia proscriptos. Sunt qui dicunt, contentionis huius alium, ante Arium, autorem fuisse: Alexandrum, secūdo ab Ario loco presbyterum, Baucalim cognomine, qui B nomen id adeptus fuerat, ex supercrescentis carnis pondere in dorso eius collecto, testacei uasis forma, quod Alexandrini uernaculo sermone baucalam nominare solent: hunc inquam, secundas in ministerio sacro ferentem, dissensionis causam extitisse putant. unde postea inter Alexandrum & Arium contētio commota, & τοῦ ὁμοουσίου, hoc est, consubstantialis promulgatio exorta sit. Quod namq́ue Baucalis prælatum sibi honore Arium ægreferret, nouationem dogmatis istius illi adscripsit. Alexander uerò episcopus, utrumq́ue à contentione abducere uolens, ad disputationes sermonumq́ue collationes eos inuitauit: persuasione potius quàm uiolenta iussione controuersiam sopire, conducibilius esse ducens. Et quum multoties disputando congressi essent, sicuti fieri assueuit, contentione inter quospiam mota: Episcopus nunc huic, nunc illi beneuolè & commodè adhæsit: postremò uerò tandem & ipse coæternum & consubstantialem patri filium, ita uti antea semper senserat, disertis uerbis pronunciauit, Ariumq́ue idem sentire iussit. Quod ubi ille, ut faceret, in animum inducere non potuit, sacris ædibus est ab eo eiectus.

Arij hæresis.

† αὐθεξουσιότητι γνώμης.

Ea longè latéq́ue grassata.

† κορυβαντιῶν.

Alexander episcopus Arium cum popularibus suis ab ecclesia proscribit.

Scinditur incertum studia in contraria uulgus.

Alexāder Baucalis, presbyter et ipse Alexādrinus, dissensionis huius autor à quibusdam habitus.

CAPUT VI.

Eo tempore Romanæ ecclesiæ Syluester præfuit, Miltiadis successor, qui post Marcellinum egregiè in persequutione ipsa certamine defunctum, sacri muneris suscepit administrationem. Alexandriæ autem post Theonem et Petrum, Achillas, ac deinde quem dixi Alexander, ecclesiasticam tenuit præfecturam. Antiochiæ, Tyranno in ecclesiastico ministerio Vitalis suffectus, pace primùm ecclesijs reddita. Is à tyrannis ecclesiam dirutam denuò excitauit: cuius structuram reliquam Philogonius

Primariarum in orbe Christiano ecclesiarum Episcopi.

perfecit, qui ex causidico episcopus factus illi successit, Liciniique temporibus, A uti uirum fortem decet, ardorem æmulationemque suam pro uera pietate ostendit. Porrò Hierosolymis post Hermonem Macario sacrum munus creditum, digno tali nomine uiro, ut qui omnibus bonis & ornamentis floruerit. Constantinopoli uerò, post Metrophanem, Probi Imperatoris ex fratre nepotem, Alexandro sacrorum cura sorte cesserat. Verùm enimuerò hoc loco faciendum mihi omnino uidetur, ut altius ab ipsis Apostolis repetitos Byzantios episcopos recenseam, & ueluti sacram quandam inscriptionem historiæ huic adijciam.

Catalogus Episcoporũ Byzantiorum ab ipso apostolo Andrea usque ad Alexandrũ, cuius precibus Arius est pessundatus.

Andreas Domini apostolus, Thraciam, Macedoniam, & Euxinum, prouincias sortitus, Byzantij Christum prædicauit. Et quum à Zeuxippo, tyrannidem tum ibidem tenente, ad cædem quæreretur, Argyropolim transijt, atque ibi biennium cõuentus agens, permultos ad Christi fidem pertraxit. Cæterùm sacra eo loco fundata æde, & Stachy apostolo episcopo creato, Sinopen concessit. Stachys sacro eo munere annis sedecim administrato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem. Onesimus quatuordecim annos ecclesiam eam gubernauit, eique Polycarpus surrogatus: qui decem & octo annis munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit. Hic sedecim annis ecclesiæ præfuit, eamque moriens Sedecioni concessit: quo post annos nouem defuncto, Diogenes quindecim annis eam rexit. Illi Eleutherius suffectus: qui septem annis episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix quinque annis sedem Episcopalem tenuit, eamque ad Polycarpum transmisit. Qui sanè omnes, propter infidelium incursiones, in eo quod memorauimus Apostoli oratorio synaxes & conuentus celebrarunt. Deinceps Athenodorus functione ecclesiastica suscepta, quatuor eam annis obtinuit: ecclesiam'que aliam, in loco cui nomen erat † Olea cõstruxit, ibique synaxim peregit. B

Olea Constantinopolis regio. — † ἐλαία.

Eam ædem postea Constantinus Magnus splendidissimè auxit & ornauit. Athenodori successor Euzoius, sex annis Episcopatũ gessit: cui Laurentius succedens, undecim annis ecclesiæ præfuit. Post hunc Alypius tredecim annis sacrũ magistratũ administrauit. Istius successor Pertinax, uir Consularis, nouem annis Episcopalem dignitatem obtinuit: qui quum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco quem * ficos nominabant, excitauit, eamque Pacem appellauit.

Item, Fici. Pacis templum. — * συκαῖ

Christiani ad hoc templum oppidum construxerunt.

Eum locum Christiani perpulchris & cõtinuis ædificijs in oppidi formam redegerunt. Quapropter eum etiam mœnibus eximijs, magna uirtutis gloria pollens Constantinus est dignatus, quòd in eo scilicet Pacis esset templum. Post Pertinacem, Olympianus undecim annis sacrorum antistes fuit: rursum post hunc Marcus, annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus, sedecim: Post Cyrillianum Constantinus, septem. Hic primo episcopatus sui anno, intra Byzantium in parte septentrionali templum ædificauit, atque id Euphemiæ martyri, quæ tum sacrum peregerat certamen, consecrauit. Ad quod templum reliquo uitæ tempore transacto, episcopale munus Tito reliquit: qui id supra triginta & quinque annos administratum, ad Dometium Probi imperatoris fratrem transmisit.

Probi Imperatoris frater, & ex fratre nepotes duo, Byzantij episcopi.

Atque huic Probus filius successit. Et Dometius antistitis honorem uiginti quatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. Hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministerium cohonestauit. Sub quo etiam Constantinus semper Augustus, cognominem sibi urbem magnificè condidit. Metrophanis porrò successor fuit Alexander, Apostolicis donis præclarus. Hæc de Episcopis. Sed enim Alexandriæ episcopus Alexander, quum Arium uideret † dominandi furore flagratem, priuatim illegitimos conuentus agere, & turbam motum'que ingentem concitare; non modò ad sacros ecclesiarum

† φιλαρχίας οἴστρῳ πυρούμενον.

A clesiarum præfectos, uerùm etiam ad fideles passim in urbibus omnes, de blasphemia eius publicitùs literas dedit. Ex quibus partes certas operi huic intexã, ut mihi uerior narratio rerum constet, & nemini confingere quidquam uidear. Adijciam præterea alia, quæ ueritati sunt consona, historiamq́ue omnem dilucidiorem reddere possunt.

CAPUT VII.

Alexandri Alexãdrini episcopi ad Alexandrum Constantinopolitanum episcopũ, de rebus in doctrina ecclesiæ nouis Arij, scriptum.

ALexander itaque iste Alexandrinus, ad cognominem sibi Alexandrum Constantinopolitanum hæc scripsit. Reuerendissimo & unanimi fratri Alexandro, Alexander in Domino salutem. Prauorum hominum, qui dominandi libidine & pecuniæ cupiditate ducuntur, institutum, semper quæ ampliores eis esse uidentur, insidiatur ecclesijs: qui uario sanè prætextu pietatem ecclesiasticã inuadere solent. Siquidem tanquam stimulis quibusdam, ab eo qui in illis efficax est, diabolo, ad propositam sibi uoluptatem incitati, religione omni proiecta, iudicij Dei timorem proculcant. De quibus necessitas mihi imposita est, multa ab eis passo, ut ad pietatem uestram scribam, ut eiusmodi homines caueatis, & ne quis eorum se in parœcias & ecclesias uestras subinsinuare audeat, prouideatis. Instructi enim sunt per simulationem & dissimulationem, ad fraudem & seductionem, impostores isti, ut siue per seipsos, seu per literas, per assentationem & uenditationem falsam arte quadam compositas, transuersos agant simplicem atque sinceram fidem consectantes homines. Quandoquidem Arius & Achillas, coniuratione nuper facta, Colluthi † dominandi cupiditatem, longè etiam deterius quàm ipse ille, sunt æmulati. Ille namque accusatione aduersus hos ipsos instituta, ma-
B ligni consilij sui aliquem reperit prætextum. Isti uerò, * ærus cationem illius sub Christi nomine susceptam uidentes, ecclesiæ amplius subiecti esse non sustinuerunt: sed extructis sibi ipsis latronum speluncis, continuos ibi peragentes conuentus, diu noctuq́ue se in calumnijs aduersum Christum & nos excogitatis, meditando exercent, atque omnes pias & Apostolicas sententias reprehendentes, Iudaico prorsus more, Christi persequutricem instituunt officinam, diuinitatem Saluatoris nostri pernegantes, omnibusq́ue eum parem esse docentes, & uoces salutiferæ eius œconomiæ & administrationis nostraq́ue causa summissionis colligentes, congerere ex illis impietatis suæ dogma contendunt, uerba'que diuinitatis initio'que simul & fine carentis Paternæ gloriæ eius auersantur. Quapropter impiam Græcorum & Iudæorum de Christo opinionem corroborantes, laudem ab illis, quam maximè possunt, uenantur: omnia ea quibus illis ludibrio sumus, subornantes atque procurantes, seditiones'que & persequutiones quotidie contra nos excitantes: & quùm iudicia aduersus nos, impudicis mulierculis, quas ipsi dolosè seduxerunt, interuenientibus instituentes: tum Christianismum ad obtrectationem traducentes, ex eo quòd per plateas & uicos omnes, nouæ eorum, adulterata pietate, res temerè uulgantur. Quinetiam indissolubilem CHRISTI tunicam, quam ne carnifices quidem illi diuidere uoluerunt, scindere ipsi ausi sunt. Itaque nos ea quæ moribus improbis'que & apertis conatibus illorum congruunt, adhibentes remedia, communibus suffragijs nostris, illos ab ea quæ diuinitatem CHRISTI adorat ecclesia proscripsimus. Consilium illi quoque cæperunt, ut nos fraudulenter circumueniant, ad consentientes nobis collegas furtim transire, sub obtentu pacis atque unionis, deprecationem quidem præ se ferentes, re ipsa uerò aliquos ex illis in contagionem morbi sui pertrahere per † blandiloquentiam satagentes,

Collu-thus.

† φιλαρχίαν.

** χριστεμπορίαν.*

Et Colluthus quædam peruersa docebat, sed non durauit eius hæresis: nam statim disparuit. Epiphan. contra Ariomanitas.

Ariana hæresis.

Hæreticorum ferè cœpta apud plebem et infideles homines plausibilia.

Indissolubilis Christi tunica.

Arianorũ proscriptio & excõmunicatio.

† χρηστολογίαν.

Hæreticorum consilia et cœpta fraudulenta.

A

& ut captiosis argutisq́ ab eis acceptis literis, habeant, quas a se in fraudem abductis perperam legant: eosq́ impietati iam assuefactos, prorsus à pœnitentia & fuga errorum, quibus sunt seducti, abstrahant, perinde atque suffragantes sibi & consentientes haberent Episcopos. Non illi sanè, quæ apud nos malè & docuerunt & egerunt, (quam ob rem etiam excommunicati sunt) confitentur, sed aut silentio ea committunt, aut confictis atque compositis uerbis & scriptis adumbrantes tegunt, hominesq́ decipiunt, atque † ad persuadendum comparatis insidiosisq́ sermonibus pestiferam suam occultantes doctrinam, seductioni & fraudi expositos abripiunt. Sed & pietatem quoque nostram, passim apud omnes sycophanticè carpere non omittunt. Quapropter illud euenit, quum nonnulli literis eorum subscribant, ut in ecclesiam illi recipiantur: & * collegæ, qui id permittere audent, ut equidem puto, graui calumniæ crimine non careant: qui scilicet non solum id faciunt, quod Apostolicus canon eis non permittit, uerùm etiam diabolicam, quæ in illis est, contra CHRISTVM efficaciam succendunt & augent. Eam ob causam nihil cunctatus, dilecti, meipsum excitaui, ut talium hominum uobis ostenderem infidelitatem.

† πιθανωτέραις καὶ βωμολοχικαῖς ὁμιλίαις.

* συλλειτουργοί.

Deinde blasphemias illorum singillatim exponit, eisq́ copiose ex diuinis scripturis refutationes obijcit, impietatem ipsorum redarguens: & longius stilo progressus, infert. Multa, dilecti, quum dicere possem, prætereo: molestæ arrogantiæ esse ducens, eadem sentientes doctores, pluribus admonere. Nam uos ipsi † à Deo docti estis, minimè ignorantes, doctrinam hanc Ebionis ipsius, & Artemæ, & Pauli Samosateni esse, quorum isti impietatis fecibus haustis, nobis nunc, ex non existentibus, illorum clam * uiuiradices producunt: Arius nimirum ipse, & Achillas, & quod cum eis est malignantium conciliabulum: & tres præterea illi in Syria nescio quo modo creati episcopi, de quibus iudicium arbitrio uestro permittimus. Deinceps declaratis summissioribus scripturæ uocibus, quas Saluator † adsciticias nostra causa per exinanitionem salutaremq́ passionem suscepit, itidemq́ eis locis relatis atque expositis, quibus extra initium omne principium ac Deitas, naturalisq́ gloria & diuinitas eius exprimitur, hæc prosequitur. Quis uerò quod scripturus sum mirabitur, dilecti? si contra me, & pijssimam plebem nostram, ementitas eorum calumnias exposuero? Qui etenim aduersus diuinitatem filij Dei aciem struere ausi sunt, contra nos quoque † cum nulla prorsus gratia, probra & conuicia dicere non uerentur. Qui etiam ex ueteribus nullos esse dignos putant, qui cum eis conferantur: neque eis æquari se patiuntur, quibus nos à pueris præceptoribus usi sumus: sed ne ex omnibus quidem qui passim sunt, collegis & presbyteris, quenquam ipsis comparari uolunt, solos se sapientes, possessionum contemptores, & dogmatum repertores esse iactantes: ut quibus unis reuelatum sit, quod nemini omnium qui sub sole sunt hominum in mentem uenerit. O tumorem impium, & furorem immensum: ó opinionem insanam, & Satanicum planè sensum. Sub hæc alijs quibusdam memoratis, & dogmate fidei eorum fusius exposito, circa finem epistolæ hæc adijcit. Hosce igitur anathematis fulmine, de fidelium fratrum consensu, ictos, nemo uestrûm recipiat, neque uel dicta uel scripta eorum sustineat. Qui enim mentiri omnia consueuere, impostores, ueritatem certè non proloquentur. Vrbes illi circumeunt, nihil aliud agentes quàm ut amicitiæ obtentu, per hypocrisim & adulationem, literas dent & accipiant, quibus seducant, ab ipsis iam deceptas paucas mulierculas peccatis oneratas: Et quæ sequuntur. Hosce itaque talia contra CHRISTVM ausos, & qui Christianismum quùm publicè ad populum traducunt, tum in iudicijs

B

† θεοδίδακτοι.

Hic etiam Artemon suprà dictus.

* μοσχεύματα.

† ἐπικτήτους.

Hæreticorum arrogantia.

† ἀχαρίστους παροινίας

A ciis magno studio & contentione probris manifestis exagitant: qui persequu-
» tionem temporibus pacatis, quantum in eis situm est, aduersus nos concitant:
» qui ineffabile CHRISTI natiuitatis mysterium eneruant: hosce, dilecti, auer-
» santes, unanimi nobiscum consensu & suffragio, calculis quoque uestris furi-
» bundam eorum audaciam iugulate: exemplo collegarum nostrorum, qui in il-
» lorum excommunicatione acquiescunt, literis contra eos ad me datis, libelloq;
» damnationis subscripto, quem per filium meũ Appionem Archidiaconum mi-
» si per Ægyptum omnem, Thebaidem, Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam,
» Pamphyliam, Asiam, Cappadociam, & alias circumcirca regiones. Ad horum
» sanè exemplum, à uobis etiam eum confirmatum iri, persuasum habeo. Mul-
» tum quidem certè opis à me in eos qui ab illis sunt detrimento affecti, est colla-
» tum: sed illud maximum fuerit depellendorum à seducta plebe malorum auxi-
» lium, si collegarum nostrorum concordi consensu illa persuasa, ad pœniten-
» tiam decurrere studuerit. Salutate uos inuicem, eius quæ apud nos est cõsenti-
» entis fraternitatis nomine. Valere uos in Domino opto, dilecti. Vtinam fru-
» ctum aliquem uestrorum tantopere CHRISTI amantium animorum perci-
piam. Deinde anathemate excommunicatos, in epistola recenset, quos & nos supràretulimus. In eandem sententiam, Philogonio Antiochiæ, Eustathio Berrœę in Syria, atque aliis etiam aliarum ecclesiarum antistitibus scripsit, quos Apostolicam doctrinam comprobare sciebat. Arius porrò neque ipse sibi cessandum esse putauit. Quapropter necessitate quadam ductus, occupare Episcoporum beneuolentiam uoluit: & culpam deprecans, de fide sua ad eos scripsit: simulq; petiit, si rectè quidem crederet, ut & ipsi autoritate sua id confirmarent: & Alexandro, ne sibi suisq; molestiam exhiberet, significarent: Sin minus, ut quemadmodum credendum esset, ritè doceretur. Nec parum ea res Arii partibus profuit. Opinione namque tali ubique ferè apud Episcopos uulgata, communis omnium de ea quæstio fuit. Itaque alii ad Alexandrum scripserunt, nequaquam prius Arium recipiendum esse, quàm solenniter blasphemiæ suæ nuncium remisisset: alii contrà, illum ut pium, & nihil in fidei doctrina nouantem potius, defenderunt. Alexander porrò, quum cerneret multos tum, per speciem sanctimoniæ & grauitatis, Arianos ad se admittere: multos etiam instigare, ut ipse ad recipiendum in gratiam Arium persuaderetur: maximè uerò Eusebium Nicomediensem, uirum præclarum, atque in utraque disciplina summè uersatum, & in Imperiali palatio plurimùm honoratum (Diocletianus enim Nicomediæ, & qui ante eum fuere principes, Imperatorum domicilium constituerant) seipsum excitat, atque illis rescribit, Arianos se ad communionem nõ recepturum. Admodum autem literis suis Nicomediensem Eusebium perstrinxit, quæ sic habent.

Scriptum hoc integrum reperitur apud Theodoritum Eccles. suæ historiæ lib. 1. cap. 4.

Cap. 5. eod.

Arius quoq; causam suam per literas apud Episcopos agit.

B

Episcoporum uariantes de Ario sententiæ.

Eusebius Nicomediensis episcopus, Arii fautor.

CAPUT VIII.

» CHarissimis & reuerendissimis, qui ubique sunt, per catholicam Ec-
» clesiam, collegis, Alexander in Domino salutem. Quum corpus u-
» num sit ipsa catholica ecclesia, præceptum'que extet in diuinis lite-
» ris, ut uinculum concordiæ & pacis retineamus: peræquum est, ut
» alii aliis inuicem, quæ apud quosque accidunt, perscribamus: ut siue doleat seu
» lætetur membrum unum, ipsi inter nos uel condoleamus, uel congratulemur.
» In ecclesia sanè nostra exurrexerunt nunc uiri iniqui & † CHRISTI inimici,
» defectionem docentes, quam rectè quisquam præcursorem Antichristi existi-
» mauerit atque dixerit. Constitueram equidem id silentio committere, ut fortè

Socrates Eccles. histor. lib. 1. cap. 6.

Eiusdem Alexandri Alexandrini antistitis ad omnes Episcopos Catholicos de Arianis epistola.

† χριστομάχοι.

inter solos desertores malum hoc consumeretur: neque in loca alia progressum, A simplicium quorundam aures contaminaret. Quandoquidem uerò Eusebius, qui nunc Nicomediæ est, in se ecclesiæ res sitas esse existimans, (quoniam in eum, quòd Beryto relicta, oculis cupiditatis in Nicomediensem ecclesiam adiectis, eam affectatus est, legitimè uindicatum non est) præire desertoribus istis, & ad loca quæuis scribere, eos commendans, cœpit, ne fortè ignorantes aliquos in extremam & Christinimicam hæresim pertrahat, necesse habeo, id quod in lege scriptum est memoria tenens, amplius non silere, sed uobis rem eam omnibus annunciare, ut & defectores ipsos atque inauspicata eorum uerba cognoscatis: & quum Eusebius scripserit, animum ad literas eius non attendatis.

Eusebius Arianus.

Dudum namque maleuolentiam suam tempore occultatam, nunc tandem per hos renouare uolens, præ se fert ille quidem tanquam pro his scribat, reuera autem pro seipso id se studiosè facere declarat. Et desertores quidem sunt, Arius, Achillas, Aithales, Carponas, alter Arius, Sarmates, Euzoius, Lucius, † Iulius, Menas, Helladius, Caius, & cum eis Secundus, & Theonas, aliquando Episcopi dicti.

M. Iulianus.

Arianorũ impium dogma.

** οὐκ ἀεὶ ὁ θεὸς πατὴρ ἦν, ἀλλ᾽ ἦν ὅτε ὁ θεὸς πατὴρ οὐκ ἦν, οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, &c.*

† καταχρηστικῶς.

** ἐν τῷ ἰδίῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ.*

quæ uerò contra scripturas adinuenta docent, hæc sunt. * Non semper Deus pater erat, sed erat quum Deus pater non erat: non semper igitur Dei uerbum erat, sed ex non existentibus factum est. Qui enim erat Deus, eum qui non erat, ex non existente fecit. Itaque aliquando erat, quum non erat: siquidem creatura & factura est filius. Neque uerò æqualis substantia est patri, neque uerum & naturale uerbum patris est, neque etiam uera sapientia eius: sed unus quidem ex creatis & genitis est, † abusiuè autem uerbum & sapientia factus. Et ipse * in proprio seu natiuo Dei uerbo, et in Dei sapiētia est, in qua et omnia, et ipsum quoque fecit Deus. Propterea etiam mutationi & alterationi natura obnoxius est, sicuti omnia quoque rationalia. Peregrinum quoque & alienum segrega- B tumq́ue est uerbum à substantia Dei. Et inenarrabilis est pater filio: neque enim perfectè cernere potest uerbum patrem, neque perfectè & certò eum cognoscere. Etenim suam ipsius quoque substantiam, uti est, filius non nouit: propter nos namque factus est, ut nos per eum, ueluti instrumentum, crearet Deus: neque is substitisset, nisi nos Deus creare uoluisset. Rogauit igitur eos quidam, posset'ne uerbum Dei mutari, sicuti diabolus mutatus est? atque illi respondere non reformidarunt, posse. mutabilis enim naturæ esse, generationi & mutationi obnoxium. Hæc dicentes, atque his impudenter sese uenditantes Arianos, sectatores'que eorum, nos quidem cum Aegyptijs & uicinis Libycis centum numero episcopis, conuentu acto, anathemate iugulauimus. Eusebius uerò receptos cõplexus est, qui mendacium ueritati & impietatem pietati commiscere studet.

Ariani in conuentu prouinciali centũ Episcoporũ excommunicati.

Sed nihil aget. uincit enim ueritas. Nulla enim est communio luci cum tenebris, nulla concordia CHRISTO cum Belial. Quis enim unquam audiuit talia? quis ad rem tam peregrinam & insolentem, eam audiens, non obstupescit? aures'que obturat, ne uerborum istorum sordes auditum pertingant? Quis Ioannem audiens dicentem, IN PRINCIPIO ERAT VERBVM: non damnat hosce asserentes, Erat aliquando quum non erat? Aut quis audiens in Euangelio, VNIGENITVS FILIVS: &, PER IPSVM FACTA SVNT OMNIA: non auersabitur sonantes, unum esse creaturarum filium? Quomodo uerò par esse eis potest, quæ per ipsum facta sunt? aut quomodo unigenitus, qui, iuxta eorum sententiam, omnibus connumeratur? Quomodo porrò ex non existentibus sit, quum pater dicat, Eructauit cor meum uerbum bonum: &, Ex uentre ante luciferum genui te? Quomodo inæqualis sit substantiæ patris, qui est imago perfecta, & splendor patris: qui'que dicit, Qui me uidet, uidet patrem?

Erroris Ariani confutatio.

Quomodo,

A Quomodo, si uerbum & sapientia est, filius Dei, erat aliquando quum non erat? Perinde enim est, atque si dicant, irrationalem & insipientem aliquando Deum. Quomodo mutationi aut alterationi subiectus est, qui de seipso dicit, Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater unum sumus? Per Prophetam uerò: Videte me, quòd ego sum, & non mutor. Etiamsi enim in patrem dictum hoc referri queat, commodius tamen rectiusq; in præsentia de Verbo dicatur: quòd etiamsi homo factum, non tamen est mutatum: sed sicuti Apostolus inquit, IESVS CHRISTVS heri & hodie, idem & in secula. Quid uerò eis, ut dicerent, suasit, propter nos factum esse, quum Paulus scribat: Per quem omnia, & propter quem omnia? De blasphemia quidem eorum illa, quòd filius non nouerit patrem, non est quod miremur. Quum enim semel CHRISTVM oppugnare hostiliter constituerint, fraudulenter & calumniosè etiam uoces eius deprauant, dicentis: Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem. Si igitur ex parte Pater cognoscit filium, uidelicet & filius ex parte cognoscit patrem. Sin hoc dicere nefas est, & pater perfectè nouit filium: certum est & manifestum, quemadmodum pater nouit uerbum suum, ita etiam uerbum nouit patrem suum, cuius etiam est uerbum. Atque equidem nos hæc disserentes, & diuinas scripturas explicantes, sæpenumero eos conuicimus: sed rursus ueluti chamæleontes mutati sunt, certamine quodam in se pertrahere contendentes illud quod scriptum est: Impius quum uenerit in profundum malorum, contemnit. Verumenimuerò, multæ ante eos extitere hæreses, quæ longè plura quàm deceret aut oporteret tentare ausæ, in stulticiam decidere. Isti uerò omnibus uerbis suis abolere uerbi diuinitatem aggressi, * iusticiæ illas laude, prout ipsi sunt, ornauere, quippe Antichristo propinquiores. Quapropter etiam ab ecclesia

Hæretici sunt ueluti chamæleontes.

Ariani reliquis hæresibus improbiores.

* ἐδικαίωσαν ἐξ ἑαυτῶν ἐκείνας.

B proscripti, & anathemati subiecti sunt. Dolemus quidem nos perditionem & interitum eorum: & maximè, quòd & ipsi aliquando sacra mysteria ecclesiæ didicerint, & nunc ab eis desciuerint. Non miramur tamen, qui nihil noui accidere eis scimus. Idem enim etiam Hymenæo & Phileto euenit, & ante eos Iudæ Seruatoris primùm sectatori, postea uerò proditori & desertori. Et de ijs nobis non desunt documenta & præcepta, sed ipsemet Dominus prædixit: Videte ne quis uos seducat. multi enim uenient in nomine meo, dicentes, Ego sum, & tempus propè est, & multos seducent, ne sequamini eos. Et Paulus eadem à Seruatore edoctus scripsit, quòd in extremis temporibus deficient quidam à fide saniore, intendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, auersantium ueritatem. Itaque quum & Seruator atq; Dominus noster IESVS CHRISTVS per se nobis præceperit, & per Apostolū de istis significauerit, ritè sanè & ordine nos, qui auribus ipsi nostris impietatem illorū audiuimus, eos, sicuti antea diximus, anathemati subiecimus, & alienos prorsus ab ecclesia & fide Catholica declarauimus. Idq; propterea pietati uestræ, charissimi atque reuerendissimi collegæ, significauimus, ut neque ex eis quenquam, si per temeritatem ad uos accedere ausi fuerint, suscipiatis: neque Eusebio, aut alij cuipiam de eis scribenti, credatis. Conuenit enim uobis, ut Christianis, omnes qui contra CHRISTVM uel dicunt uel sentiunt, ueluti Dei hostes, & animarū pestes, auersari, & ne salutatione quidem dignari, ne quādo scilicet participes peccatorum eorum fiamus: sicuti beatus annunciauit Ioannes. Salutem dicite, qui apud uos sunt fratribus. Vos, qui mecum sunt, saluere iubent. Hæ literæ ad loca omnia perlatæ, maiorem etiam contentionem peperêre, malumq; propter dissidendi studium adauxêre. Qui enim Alexandro sunt suffragati, eis subscripsere: alij autem, contra eas uenêre, in primis uerò Eusebius Nicomediensis in contrariam sententiam est

Hæretici cauendi.

Dissidium ecclesiarum per Alexandri literas auctum.

D 4 raptus,

raptus, quòd admodum se in eis perstrictum esse intellexerat. Permulti autem partes eius sequebantur. Atque is crebras ad Alexandrum dedit literas, ut Arianos, quæstione posthabita, reciperet: quem ad hoc maximè literis suis excitans, induxit Arius. Ex quibus aliqua adducam, ut simul & participes eius impietatis manifesti fiant: & Alexandri fides, qui nihil perperàm contra eos statuerit, ostendatur. Scribit igitur ad Eusebium Nicomediensem Arius in hæc uerba. A

CAPUT IX.

Arij ad Eusebium Nicomediensem episcopum literæ.

Queritur se iniustè ab Alexãdro oppugnari.

DEsideratissimo domino, uiro Dei, fideli, orthodoxo, Eusebio: Arius, qui iniustè persequutionem ab Alexandro Papa, propter omnia uincentem ueritatem, quam & tu propugnas, patitur, in Domino salutem. Proficiscente Nicomediam patre meo Ammonio, rectè me facturum esse putaui, si per ipsum te compellarem, simul' que insitam tibi charitatem, & quam erga fratres propter Deum & CHRISTVM eius geris affectionem admonerem, magnopere persequi me & oppugnare, omnemq; aduersum nos funem mouere Episcopum: ut nos perinde atque sine Deo homines urbe eijciat, propterea quòd non cõprobamus uoces eius, publicitùs dicentis: Semper Deus, semper filius: simul pater, simul filius: coexistit * ingenito Dei filius, † semper genitus est, * ab ingenito genitus est, neq; nutu neq; momento aliquo præcedit Deus filium, semper Deus, semper filius, semper CHRISTVS, ex ipso Deo est filius. Et propterea q; Eusebius frater tuus Cæsariẽsis, & Theodotus, & Paulinus & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & Orientales omnes dicunt, † Deũ qui sine principio est, præexistere filio, anathema facti sunt: excepto solo Philogonio & Hellanico & Macario hæreticis, nulliusq; doctrinæ hominibus. Ex quibus, filium quidã eructationem, aliqui germen, nonnulli coingenitũ dicunt. Quorum impietatem ne audire quidem possimus, etiamsi decies mille mortis cruciatus nobis minentur atq; intentent hæretici. Nos uerò quid dicimus & sentimus? docuimus & docemus? Quòd filius non est ingenitus, neque pars ingeniti ullo prorsus modo, neq; † ex subiecto quopiam: sed quòd uoluntate & consilio substiterit ante tempora & sęcula, plenus Deus, unigenitus, immutabilis: & priusquam gigneretur, aut crearetur, aut designaretur, aut fundaretur, non fuerit: ingenitus enim non erat. Affligimur autem, quòd diximus, principium habere filium, Deum autẽ esse absq; principio: propterea inquam persequutionem patimur. & quòd diximus, ex non existentibus eum esse. Idq; ita diximus, quòd neque pars Dei, neque ex subiecto quopiam est: hanc ob causam affligimur. Reliquum ipse nosti. Valere te in Domino, memoremq; tribulationum nostrarum esse opto, * Collucianista, uerè pie Eusebie. Porrò qui hic enumerantur, sunt: Eusebius Pamphili dictus, Cæsareæ Palæstinæ episcopus: Theodotus Laodiceæ, Paulinus Tyri, Athanasius Anazarbi, Gregorius Beryti, Aetius Lydæ, quæ nunc Diospolis uocatur. hi Arianarum partium fuere. Aduersarum autem nominat Philogonium Antiochenum, Hellanicum Tripolitanum, & Macarium Hierosolymitanũ, quos sycophanticè hæreticos uocat, quòd coæternum & antesæcularem, † eiusdemq; honoris & eiusdem substantiæ cum patre filium esse docuerunt. Hoc scripto permotus Eusebius, quùm plures alios uenenum hæresis euomens incitauit, tum ad Paulinum Tyriæ ecclesiæ antistitem literas dedit, quas audire conuenit. B

Margin notes:
* Ingenito filius Deo.
† ἀειγεννής.
* ἀγεννητογενής.
Arianorũ quorundam nomina.
† ὅτι προϋπάρχει ὁ θεὸς τοῦ υἱοῦ ἀνάρχως, Deũ præexistere filio sine principio.
† ἐξ ὑποκειμένου τινός.
* συλλουκιανιστά.
† ὁμότιμον, ὁμοούσιον.

Domino

* Collucianistam Eusebium uocat, quasi condiscipulum, qui secum Lucianum presbyterum Antiochenum martyrem, sacras literas Antiochiæ docentem, audierit.

CAPUT X.

Eusebij Nicomediensis ad Paulinum Tyri episcopum epistola.

A Domino meo Paulino Eusebius in Domino salutem. Neq; egregium Domini mei ^a Eusebij pro uerbo ueritatis, de quo ad nos est renunciatum, studium: neque tuum eadem de re silentium, Domine, tacitum apud nos est. Itaque pro eo atque conuenit, de domino quidem meo Eusebio lætamur: de te autem dolemus, tanti uiri silentio causam nostram damnari existimantes. Quapropter te, qui nosti prudenti uiro minimè omnium conuenire, ut aliena & absurda sentiat, ueritatem'q; obticeat, hortor, ut spiritu mentem tuam ad scribendum redintegrante, scribere tandem de rebus ijs incipias, quæ & tibi & auditoribus futuræ sunt utiles: præcipuè, si cōsentanea scripturæ, uestigijs uerborum & sententiarum eius insistens, scribere animum induxeris. Neque enim duo ingenita audiuimus, neque unum in duo diuisum, sed neque † corporeum quid perpesioni obnoxium didicimus aut credidimus, domine: uerùm unum quidem ingenitum unum uerò ab ipso uerè, non autem ex substantia eius * factum, prorsus naturæ ingeniti non particeps: neque quod ex substantia eius sit, sed factum planè sit, aliud natura atque uirtute, ad perfectam similitudinem dispositionis & uirtutis factoris ipsius factum. Cuius principium non uerbo tantum inenarrabile, sed neque mente, non dico hominum, sed eorum quæ supra homines sunt, omnium, comprehensibile esse credimus. Proinde'q; non nostris ipsorum rationibus freti, sed sacræ scripturæ autoritatibus edocti, dicimus, conditum esse & fundatum & genitum substantia, & immutabili atque inenarrabili natura & similitudine ad factorem ipsum, sicuti ipse
B dicit Dominus: Deus creauit me in initio uiarum eius, ante omnes colles genuit me. Si uerò ex ipso, hoc est, ab ipso erat, ceu pars eius, aut ex defluxu substantiæ, non iam creatus, neque fundatus esse diceretur: id quod ipse quoque, domine, profectò non ignoras. Quòd enim ex ingenito existat, conditum iam ab alio, uel à se ipso, fundatúmue non sit, utpote ab initio ingenitum existens. Si uerò genitum id esse dicatur, † indicium quoddam de se præbeat, ueluti ex paterna substātia genitum, & ex natura eius * æqualitatem habens. Scimus autem, quòd non de eo solo genitum esse, scriptura, uerum etiam de alijs, illi per omnia natura dissimilibus, loquitur. Nam & de hominibus dicit: Filios genui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Et, Deum qui genuit te, dereliquisti. Et in alijs quid dicit? Qui genuit guttas roris: non naturam ex natura, sed cuiuslibet rei quæ generatur, ex uoluntate eius, generationem deducens. Nihil enim est ex substantia eius: uerùm omnia uoluntate eius, pro se quodque, genita sunt, sicuti genita sunt. Atque ille quidem Deus, hæc uerò ad similitudinem eius † ratione sua similia futura, & tamen omnia ex Deo. Quæ tu accepta & elaborata, pro ea quæ tibi diuinitùs adest gratia, ad dominum meum Alexandrum perscribe. Persuasum enim habeo, si ad hominem scripseris, te eum permoturum esse. Saluta omnes in Domino. Valentem te, & pro nobis orantem, diuina gratia conseruet, domine.

a. Eusebium Pamphili Cæsariensem antistitem intelligit.

† σῶμά τι πεπονθὸς, Niceph. Al. σωματικόν τι πέπονθός.

** γεγονός.*

Sententia Eusebij de persona filij Dei Arianisans.

† ὑπόφασίν τινα παρέχει. Alij habent ὑπόβασιν, hoc est, diminutionē, decremētum.

** αὐτότητα, identitatem.*

† λόγῳ.

CAPUT XI.

Talia & isti scripserunt, aduersus ueritatem bellum instituentes. Postquam aūt diu multum'q; scribentes, persuadere Alexandro q̄d uolebant nō potuere, perinde atq; iniuria affecti essent, ægrè id ferentes, magno studio in hoc incubuere, ut Arij dogma obtineret. Et in Bithyniæ primaria urbe, impietatis instituta officina, Eusebius ad plerosq; orbis Christiani Episcopos literas dedit, ut Arium sectatores'q; eius ad communionem

Alexander Alexandrinus ut Arium ad communionem admittat, persuaderi non potest.

nem admitterent. Sic enim futurum, ut ingentem de dogmate consequerentur gloriam: & Alexandro, ut idem faceret, autores fierent. Vt uerò nihilo magis cœptum eorum ex sententia processit, quòd Alexander in eis quæ semel decreuisset, constanter perseueraret: desperata ea re Arius, internuncios ad Paulinum, & Eusebium Pamphili, & Patrophilum Scythopolitanum, & ad illorum collegium misit, ut sibi sectatoribusq; suis populi sui in ecclesia cogendi, sicuti antea fecissent, potestas fieret, petens: quippe qui longo ipse iam tempore ordinem locum'que suum inter presbyteros haberet, & ex consuetudine antiqua unus quidem omnibus præesset episcopus: presbyteri autem suas ipsi regerent ecclesias, atque in eis populum congregatum pro concione docerent. Illi legationem hominis suscipiunt, & cum aliis in Palæstina conuenientes, petitionem'que eius adimplentes, decretum in scriptum referunt: Arium quidem, ut antea, conuentus cogere posse: Alexandro autem subditum esse, deprecari'que & supplicare ei, quo in gratiam unionem'que eius peruenire posset, debere. Sed & alia quoque in Aegypto Synodus hac de re acta. Ario Melitius etiam, sectatores'que eiusdem fauerunt, eum'que maximè iuuerunt: qui & ipsi non ita pridem ab ecclesia desciuerant, & malè erga Alexandrum animati erant. Quis autem Melitius iste fuerit, iam antea diximus. Cæterùm hæresi hac per Aegyptum, & alibi passim in ecclesiis uulgata, dissidium ubique implacabile excitatum est. Et uulgus iudicium earum rerum sibi sumebat. Agebatur de his publicè in foro, aliis ad hanc, aliis ad illam partem animi affectione inclinantibus. Ea'que rerum facies risum prorsus, tragicum'que præbebat spectaculum. Siquidem non peregrini & aduenæ ecclesias oppugnabant, sed ciues ac tribules quotidiana consuetudine inter se coniuncti, bellum intestinum gerebant, linguis pro hastis utentes, et seipsos inuicem mordentes. In eam sanè indignitatem res euasit, ut publicè Christianismus, ad iocum & ludibrium omnibus expositus esset. Iuueniliter namque inter se decertantes, legationes circummittebant, utra pars maiorem ad se pertraheret hominum frequẽtiam. Et quamplurimæ epistolæ, inter se contrariæ, passim mittebantur ab eis qui uel Alexandrum uel Arium opinionibus suis assentiri cupiebant. Vnde deinceps, quæ sequutę sunt hæreses Arianorum, Eunomianorum, & si quæ sunt aliæ, dissidii & conflictationis occasionem sumpsere.

A

B

Arius ut presbyter, conuentus in ecclesia sua cogendi potestatem petit. Permissum id Ario, quatenus Alexãdro episcopo morigerus esset, Palæstinis episcopis statuentibus.

Melitiani Arii fautores.

Vulgus etiam sibi iudiciũ ecclesiasticarum controuersiarum sumit. Id quoque ætate nostra usitatum est.

Hæresum plurium ex contentione eiusmodi ortus.

CAPUT XII.

QVæ cõtentio quũ ad Imperatoris quoq; aulã peruenisset, nõ mediocriter, ea audita, laudatissimus permotus est atq; indoluit Princeps. Et graui in animo concepto mœrore, propriam eam reputauit esse calamitatem. Confestim ergo flammã accensam extinguere, & quam celerrimè malorum fontem obturare studuit. Verebatur enim, quòd nuper admodum religio uigere cœpisset, multos eiusmodi opinionum dissensione adductos, fidem auersaturos esse. Itaq; literis scriptis, & Arium & Alexandrum obiurgans, uicio eis uertit, quòd quæ latêre potuerit, quæstionem in medium attulerint: & nimia ad contendendũ inclinatione, ea perperàm uulgarint, quæ neq; mouere, neq; prorsus in animũ admittere, aut certè, si admisissent, silentio tegere, neq; ita inter sese dissidere, quamuis illis tum de dogmate non cõueniret, debuissent. Omniũ quippe maximè necessariũ unũ esse putauit, ut de diuina prouidentia cõsentiamus, & omnes eandẽ fidẽ seruemus. Exquisitè uerò de eiusmodi rebus inquirere, † secundariũ esse partiũ. Quod si ambiguæ emergerẽt sententię, rectius eas in recessibus mentis, tanquã in umbra, tegi. Quapropter ut à talibus conten-

Constantinus per literas Alexandrum & Arium ad concordiam est cohortatus.

In fidei professione omnes consentire debemus.

† ἐν δευτέρῳ τίθεσθαι.

A contentionis nugis alienissimi, idem sentirent, eos est cohortatus. Aegrè sibi esse quàm maximè testatus, homines tales & urbes Orientales, quamuis usu publico id flagitante, ipsamq; adeò Alexandriam, tanto sibi eius dissidij impedimēto obiecto, uisere. Talia quædam obiurgatione & suasione temperata, Alexandro & Ario sapientissimus scripsit Imperator. Grauiter etiam admodum tulit, quòd audisset, quosdam in Oriente festum Paschæ diem non eodem tempore, quo reliquos omnes Christianos, celebrare: eosq; quùm singulare quiddam sibi usurpare, atque à destinato receptæ ab alijs consuetudinis instituto recedere, tum ferias eas Iudaico quodam more peragere. Quapropter fieret, ut tam lætus & festus Christianorum conuentus obscuraretur, & dissensione deprauaretur. Itaq; consentientem statum ecclesijs conciliare uolens, utraq; in re inhibere mali currentem impetum, priusquam latius ad plures perueniret, & seditionem ad concordiam reducere studuit. Eius rei gratia, uirum & uita & doctrina insigni præditum, qui quùm alijs in rebus præclarus esset, tum in tuenda fidei professione paulò antea magnam sibi gloriam comparasset, quiq; in maxima apud Imperatorem ueneratione & honore præcipuo esset, nomine Hosium, ciuitatis Cordubæ in Hispania episcopum, ex omnibus familiaribus suis delectum, cum literis ad eos qui in Aegypto inter se dissidebāt conciliandos, & ad cōcordiam reducendos: & item ad eos qui in Oriente, ecclesijs alijs se Paschali die celebrando non accommodabāt, ad consentientes nobiscum ceremonias pertrahendos, misit. Literarum earum partem aliquam non incommodum fuerit hoc loco inserere. Epistolam enim totam, Eusebius libro secundo eorum quos de Constantino scripsit, de uerbo ad uerbum retulit. Cuius capita quædam sic habent.

Quæstiones ecclesiasticæ non temerè promulgandæ.

Controuersia de tempore Paschatis celebrandi.

Ad dissensiones eiusmodi componendas Constantinus Hosiū Cordubensem episcopum in Aegyptum & Asiā misit.

Euseb. lib. 2.

B

CAPUT XIII.

VIctor Constantinus, Maximus, Augustus, Alexādro & Ario. Quæstionis præsentis exordium à uobis isthinc extitisse intelligo. Quum enim tu Alexander à presbyteris requireres, quid quisq; eorum sentiret de quodam loco scripturæ, seu potius de cuiusdam partis inani quæstione interrogares: & tu Ari, quod uel prorsus in animum non admissum, uel certè admissum silentio mandatum oportuit, improuidè respondendo exponeres, excitata inter uos dissensione, conuentus quidem solennis quibusdam denegatus, sanctissimus autem populus in partes scissus, communis corporis apta & consentiente unione excidit. Itaque uterque uestrûm ex æquo sententiam animumq; animaduertens, ad quod uos conseruus & collega uester legitimè ac iustè cohortatus fuerit, id suscipiat. Quid uerò hoc ipsum est? Neq; interrogare de eiusmodi rebus à principio, neq; interrogatum respōdere, æquum erat. Eiuscemodi enim quæstiones, quas non aliqua legis & religionis nostræ necessitas iniungit, sed inanes inutilis * ocij nugæ proferūt, etiamsi naturalis alicuius exercitationis gratia proponantur, tamen intra abdita mentis nostræ continere, neq; uel facilè in publicos conuentus producere, uel incautè omniū auribus credere debemus. Quotus enim quisq; est, qui res ita magnas & difficiles admodū, aut certò perspicere, aut ritè exponere queat? Quod si quis id sibi facere procliue esse ducat, cui parti plebis id persuadebit? aut quis tandem erit, qui cōtra tales tantarum rerum argutias & subtilitates, sine periculoso lapsu cōsistet? Quam ob rem inhibenda est in talibus † disputatio longior, ne quo modo, si uel naturæ nostræ imbecillitas, quod propositū sit, exponere nō ualeat: uel discentium auditorū hebetius ingenium, id quod exquisitè dictum sit, assequi non possit: in alterius istorum, blasphemiæ scilicet, aut schismatis atq; dissidij necessitatē populus incidat.

Epistolæ Constantini ad Alexandrum & Arium particula.

Dolet Ecclesiasticā unionem diuisam esse.

** ἐρεσχελία.*

Quæstiones de religione non necessariæ nō facilè proferendæ.

† πολυλογία.

A Itaq; & interrogatio incauta, & responsio improuida, æquam sibi inuicem in utroq; ueniam concedant. Neq; enim de præcipuo aliquo legis nostræ præcepto occasionem concertandi sumpsistis, neque nouum aliquod à uobis de cultu Dei institutum est inductum, sed unam eandemq; habetis propositam rationem, sicuti communionis etiam tesseram. Et quum de rebus minimis inter uos contentiosè decertetis, minimè omnium decet, per dissensionē, uos tantam populi Dei multitudinem pro arbitrio uestro ducere. Quod neq; decorum, neque prorsus fas esse creditur. Sed enim, ut prudentiam uestram paruo exemplo commonefaciam, non ignoratis sanè, philosophis etiam ipsis de uno omnibus conuenire dogmate, & persæpe eosdem de parte aliqua sententiarum aut breuium dictorum dissentire: sed enim etiā si scientiæ uirtute discordent, corporis tamē unione inter se cōspirāt. Quod si hoc sic habet, quomodo nō multo iustius fuerit, uos, qui magni Dei ministri, in tantæ religionis instituto collocati estis, unanimes inter uos esse? Verùm age, deliberatione maiore consideremus, & cogitatione prolixiore quod dictum est animaduertamus, an rectè propter paucas & uanas uerborum inter uos rixas, fratres fratribus aduersentur, & solennes conuentus impia dissensione per uos segregentur, qui de paruis admodum & minimè necessarijs rebus mutua cōtentione decertatis. Vulgaria hęc sunt, & puerilibus mentibus magis conuenientia, quàm sacrorum & prudentium uirorum sapientiæ congruentia. Decedamus nostra sponte à diabolicis tentationibus. Magnus ipse Deus & Saluator omnium nostrûm, commune omnibus protulit lumen: per cuius prouidentiam, cœptum hoc mihi, illius longè † potentioris famulo, ad finem debitū perducere permittite, ut * per uos, illius populos, mea admonitione, ministerio, et cohortationis cōtentione, ad cōuentus cōmunionem reducā. Est enim, quemadmodum dixi, una quędam in uobis fides, una instituti uestri sententia, & legis B ipsius præceptum, omnibus suis partibus in unum animæ propositum & uoluntatem omnia concludit. Hoc ipsum quod uobis inter uos cōtentionem peperit, quandoquidem non ad totius legis uim refertur, nequaquam apud uos seditionem aliquam & secessionem faciat. Atq; hæc dico, non ut omnino necessitatem uobis istam ualde puerilem atq; incautam, aut qualemcumq; tandem quæstionē sopiendi imponam. Potest enim à uobis sincerè solennitas conuentus retineri, et communio omniū seruari, quamuis maximè in parte quapiam inter uos aliqua sit de re minima dissensio. Siquidem non omnibus nobis, in rebus quibusuis, eadem uoluntas est, neque una apud nos natura aut sententia obtinet. Itaque de prouidentia Diuina, una in uobis sit fides, una sententia, unus de Deo consensus. Ea uerò quæ de minimis istis quæstionibus inter uos exquisitè inquiritis, tametsi ad eandem sententiam non deducantur, conuenit intra cogitationem retinere, atque in animi penetralibus conseruare. Itaque facite, ut ineffabile illud & præcipuum communis amicitiæ & charitatis sacramentum, & ueritatis fides, Deiq; cultus, & religionis atque legis nostræ honor & reuerentia, constans & firma apud uos permaneant. Redite ad mutuam charitatem & gratiam, reddite uniuerso populo suos amplexus: & uos ipsi ueluti animas uestras expiantes, rursus alter alterum agnoscite. Iucundior namq; persępe, post depositas inimicitias, reconciliatione interueniente, fit amicitia. Reddite mihi quoq; serenos dies, & noctes securas, ut mihi suauitas aliqua puræ lucis, & tranquilla uitæ lætitia deinceps seruetur. Quod si non fit, illa mihi necessitas incūbit, ut suspirijs & lachrymis totus extenuer, & neq; uitæ huius tempus placidè sustineā. Si enim tot Dei populi, hoc est cōserui mei, tam iniqua & detrimentosa inter se decertatione dissideant, quomodo fieri potest, ut ipse deinceps animo consistam? Cœterùm ut summum

Exhortatio ad concordiam.

Petit Constantinus, ut sibi permittatur, excommunicatione Arianorum abolita, Christianū populum ad unanimes in ecclesia conuentus reducere.

Propter quæstiones non ita magni momenti unio & communio ecclesiastica nō scindenda.

Constantinus insuauem sibi uitam fore putat, nisi res ecclesiastica ad pacem & tranquillitatem reducatur.

† τοῦ κρείττονος, Dei scil.

* id est, uestra pace.

A summum meum hac de re mœrorē amplius intelligatis, illud sic habete: Nuper adeò, quum Nicomediæ essem, derepentè nescio quo urgente, in Orientē cogitaui. Et properantem me ad uos, quum maiore iam ex parte uobiscum essem, nuncius huius rei perculit, & consilium cœptumq; meum disturbauit, meq; retrocedere coegit, ut ne oculis conspicere cogerer, quæ auribus quoq; intoleranda esse iudicaui. Aperite mihi deinceps, per cōcordiam uestram, Orientale iter, quod mutuis uestris contentionibus clausistis. Date mihi hoc, ut celeriter uos, omnesq; alios populos lætus uidere, & pro communi omnium concordia & libertate, orationibus auspicatissimis faustissimisq; uerbis, debitam gratiam Deo agere possim.

In Orientē Nicomedia proficiscens Constātinus, in itinere de dissidio ecclesiarū certior factus, recessit.

CAPUT XIIII.

ET Imperator quidem prudenter hæc ita scripsit. Dissidium autem magis inualescebat: res omnis præter spem in deterius uergebat, & contentio impotens reconciliationi locum non relinquebat. Neque enim tam pium Imperatoris studium, neque excellens oratoris uirtus, quidquam effecit. Et tantum abest, ut ad gratiam redintegrandam homines persuaderentur, ut amplius etiam ad uindictam sint excitati. Quapropter infectis rebus ad Imperatorem redijt, qui ad pacem componendam missus fuerat, Hosius. Itaq; Imperator, malū id ad summū excrescere cernens, decantatissimā illam in Bithynia Nicænam Synodū promulgat: & literis locorū omnium Episcopos ad constitutam diem eò euocat. Illos publica uehebant uehicula & iumenta, publici equi & muli: nec ipsos tantum, sed etiam qui eos ministerij gratia comitabantur. Conuenere eò ferè ex omnibus prouincijs & urbibus patres: B quorum nomina unà cum urbibus, quibus Episcopali administratione præfuerunt, magnus Athanasius in Synodali suo libro recensuit. Episcopi fuere circiter trecenti decem & octo: nec pauciores sacerdotes & diaconi, eorum comites. Apostolicas sedes tum tenuere Alexandriæ ad lacum Maræoticum sitæ, Alexander: Antiochiæ ad Orontem, ecclesia iam tum Eustathio commissa fuerat, Philogonio non ita pridem ad Deum recepto, & ad meliorem uitam translato. Hunc Eustathium inuitum admodum & reluctantem, ui plurima allata prouinciales episcopi, sacerdotes, communisq; Domini populus, ex Berrhœa ad eum thronum pertraxerunt. Hierosolymis episcopatum gessit, suo respondens nomini, Macarius: Romæ Iulius, Constantinopoli Alexander. Et Romanus antistes, propter ætatem decrepitam: Constantinopolitanus uerò, propter multam imbecillitatem, in sedibus suis remansere: sed eorum nomine bini presbyteri missi sunt, à Iulio quidem Vitus & Vincentius, ab Alexandro autem duo alij, & uita & eruditione plurimùm excellentes. Habebant ij ab illis mandatum & cautionem, ut in conuentu locum illorum obtinerent, & quod ibi ritè atq; ordine actum decretumq; esset, comprobarent. In Synodo ea, multi Apostolicis donis pollebant: non pauci etiam, propter Christianam constanter obitam confessionem, stigmata & notas in carne circumferebant: præsertim ex episcopis, Paphnutius superioris Thebaidis, & Spyridon Cyprius Trimythuntis, & Hosius Cordubæ, & Iacobus Nisibis, (sic enim Antiochia Mygdoniæ antea uocata est) qui etiam mortuos resuscitans in uitam reduxit, & innumera alia miracula edidit: Meletius Sebastiæ, Basileus Amasææ, Nicolaus Myrorum, Gregorius maioris Armeniæ, Paulus Neocæsareæ in Euphratis ripa conditæ: qui ambarum manuum usu, Licinij improbitate, ignito ferro uenis atque neruis, quibus uis mouendi inest, perustis, orbatus fuerat. Et alij, quibus partim alter ocu-

Hosius orator infectis rebus ad Constantinū redijt.

Constantinus Nicænam indicit Synodum.

Paupertas Episcoporum ueterum.

Numerus Episcoporū qui ad Synodum eam conuenerunt.

Primariarū ecclesiarum antistites.

Legitima antiquitus Episcopi electio seu postulatio.

Mādatarij Romani & Constantinopolitani episcoporū.

Episcopi sanctitate uitæ, miraculis, & cōfessione Christi spectati.

E lustri-

lus stridenti ferro ademptus erat, partim poplites dextri cauterio mutilati, pedes ad gradiendum inutiles reddiderant. Inter quos & Paphnutius Ægyptius fuit: de quo, sicut & de Spyridone, postea dicemus. Atq;, ut simpliciter dicam, martyrum plane populus in unum conuenit locum. Affuere ibi etiam plurimi alij, ex præstantibus & laicis, docti & eloquentes, in primisq; sacrarum literarum, nec non prophanarum quoque disciplinarum peritia præclari uiri, alterutri parti momentum afferre alacriter parati. De eis porro qui ibi conuenere, Eusebius Palæstinus in tertio ad Constantinum libro hæc refert: Ex ecclesijs omnibus, quæ per Europam, Libyam, & Asiam omnem sunt, ministrorum Dei columnæ conuenerunt in una oratoria æde, perinde atque à Deo amplificata: Syri & Cilices, Phœnices & Arabes, Palæstini, eisq; uicini Ægyptij, Thebæi, Libyes, & qui à Mesopotamia uenerant: quin & ex Perside Episcopus aderat. Neque Scytha in eo choro desiderabatur. Pontus quoque, Asia, Phrygia, & Pamphylia, delectos suos & præcipuos uiros eò miserant. Aderant quoque Thraces, Macedones, Achæi, & Epirotæ. Quin & qui ijs longinquores remotiores'que sunt, aduenerant. Ab ipsis quoque Hispanis,† celeberrimus ille una cum alijs, ibi considebat. Imperatoriæ sanè urbis Antistes propter ætatem senilem aberat, sed presbyteri eius præsentes uicem eius implebant. Solus profectò & unus Imperator Constantinus post sæcula condita, CHRISTO seruatori suo, corona pacis uinculo contexta, de uictoria contra hostes parta, eiusce modi diuinum † gratiarum actionis consecrauit donarium, & præclarum hoc Apostolici chori apud nos exhibuit specimen. Quandoquidem ad exemplum illius, conuentus coactus est ex gentis omnis quæ sub cœlo est, uiris religiosis: in quibus erant Parthi, & Medi, & Elamitæ, & Mesopotamiam incolentes, Iudæam quoque, & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum, & partes Libyæ quæ est ad Cyrenē, aduenæ Romani, Iudæi & proselyti, Cretes & Arabes. Præterquàm quòd illic non omnes ex Dei ministris conuenerant: in præsenti uerò choro, Episcoporum turba trecentorũ numerum excessit. Qui uerò eos comitati sunt, presbyterorũ, diaconorum, acoluthorũ, aliorumq; plurimorum, neq; numerum inire erat. Inter eos autem Dei ministros, alij quidem sapientiæ sermone, alij autem uitæ morumq; firmitate, & patientiæ constantia enitebant: alij rursum mediocribus dotibus ornati erant. Nonnulli porrò ætate prouectiore uenerationem merebantur, nonnulli iuuenilibus annis animorumq; uigore florebant. Quidam etiam non ita dudum functionis suæ susceperant munus. Atq; his omnibus quotidie Imperator sumptus liberaliter præberi curauerat. Hæc Eusebius.

Laici etiã docti & pij ad cõuentum Nicænum uenere. *Eusebius Pamphili de Nicæno Episcoporum cõuentu.* *Hosius uidelicet.* *Apostolicus Episcoporum chorus.* †χαριστήριον. *Liberalitas Imperatoris in Episcopis alendis.* *Episcoporum sanctorum paupertas.*

CAPUT XV.

Plurimi sanè Arij partibus addicti erant, maximeq; opinionem eius cõprobabant: Eusebius olim Beryti, postea uerò Nicomediæ antistes: Theognis Nicææ ipsius, & Maris Chalcedonis Bithyniæ, episcopi. Quibus cum fortiter cõgrediebatur Athanasius, inter diaconos Alexandriæ primarius, ipsiq; episcopo Alexandro percharus: quippe præclara doctrina & uirtute præditus, & disputator grauis & acutus, non minima sanè consilij Synodi eius pars, Imperatori ipsi & familiaribus eius egregiè notus. Quamobrem, magnum contra se Arianorum concitauit odium: sicuti historia procedente postea indicabimus. Prius autem quàm omnes episcopi in publicum coirent conuentum, pro eo atque fieri consueuit, qui artium disserendi periti erant homines, quasi præludentes certamina, de sententijs quas sequebantur,

Episcopi Arianisantes. *Athanasius archidiaconus Alexandrinus.* *Præludium disputationis Nicænæ.*

A quebantur, & contentiones inibant. Et quum quidam disputationis uoluptate longius producerentur, ex confessoribus Laicis aliquis, simplici prudẽtia ornatus, qui ibi aderat: Doctrinam, inquit, nostram non uerborum fraude, aut disserendi aliqua arte, † primi eius autores atq; adeò spectatores prodidere, sententia & fide nuda bonisq; operibus simpliciter & apertè fundatam. Arianis idem suasit, ne quid de fide ab initio tradita nouarent, sed inexploratò sententiam de numinis diuini cultu complecterentur. At illi non oportere, dixerunt, antiquorum, nisi inquisita re, recipere sententias. Verùm nonnulli quidem consilium confessoris minimè contemnendum esse iudicarũt: nonnulli autem, quòd uera eum dicere scirent, sermones cum eo tum non conseruerũt. Sed & multi ex Græcorum philosophis, disputationibus se immiscuerunt: alij quidem, ut quæ'nam esset religio nostra discerent: alij uerò, quòd indignarẽtur, per Christianismum nuper admodum ortum, Græcæ superstitionis imposturas supprimi & perire. Atq; ij professionem nostram in contentiosam controuersiam trahebãt, ut propter intestina dissidia pessum iret, minusq; multis grata esset. Horum quidam, arte dicendi sese ambitiosè uenditans, sacerdotibus nostris insultabat, & nugas ac deliramenta dicta eorum esse, cum reprehensione obijciebat. Eius tam arrogantem superbiam, simplex quidam senex non ferens (creditur autem celebris ille & magnus Spiridon fuisse) cum eo disputatione est congressus. Et temerarijs quidem ea res risui fuit: qui uerò æquiores humanioresq; erant, uerebantur, ne ab homine arte multa instructo, uir Græcarum disciplinarũ prorsus expers, ludus fieret, & tamen dignitate tanta spectatum inhibere reformidabant. Itaq; quum id ei permissum esset: In nomine IESV CHRISTI, Philosophe, inquit, au-
B di. Vnus est Deus cœli & terræ, uisibiliumq; & inuisibilium omnium conditor, qui uniuersa hęc uirtute Verbi produxit & sustinet, & sanctitate spiritus eius stabilit & cõfirmat. Id Verbum, quod à nobis filius Dei nominatur, errorem & seductionem humani generis miseratum, natum est ex muliere, & humanum substantialiter recepit corpus: mortuum etiam est pro nobis, & resurrexit. Et ueniet primo quoq; tempore, factorum cuiusq; quęsitor & iudex. Hæc sic se habere, citra curiosam inquisitionem credimus. Nec tu, quomodo hęc sint, quære: neq; rationem eorum arguere aut explorare aude. Superant enim hæc rationem, & cognitionem omnem longè præcellunt. Et paululum conticescens: Credis'ne, inquit, hæc? responde. Ad hæc primùm hianti ore consternatus Philosophus: deinde, Credere se, dixit: uictumq; esse statim professus, eadem quæ diuinus ille senex sentiret, se quoque sentire constituit: atq; ut & alij eundem reciperent animum, operam dedit, iureiurando confirmans omnibus, non sine diuino numine religionẽ complexum, sed arcana quadam ui ad sacra Christianorum se traductum esse. Idem postea Alexandro episcopo Constantinopolitano accidisse dicunt. Vixdum post Synodum Constantinus Byzantium uenerat, quũ quidam Græcorum philosophi accedentes, eum reprehenderunt, quòd se illegitimo religionis cultui dedidisset, ac res diuinas nouasset, sacra alia quàm maiores eius coluissent, & tot seculorum tempora tulissent, sectatus. Et ut periculum eis de noua opinione facere, atque cum Episcopo sermones conferre liceret, rogarunt. Atq; ille, tametsi inexercitatus & artium differendi imperitus, uitæq; tantum integritate fretus, (erat enim, ut uix alius quisquam, honestus & bonus) tamen Imperatore iubente, colloquij congressum non detrectauit. Et quum permulti Philosophorum conuenissent, ut ex omnibus alijs præstantissimus unus ad disputandum deligeretur, alijq; taciti & quieti sedentes auscultarent, petijt.

Christiana doctrina non est dialectica arte suffulta.

† Christus uidelicet, & Apostoli eius.

Laici confessoris scitum dictũ, eiusdemq; cõsilium pium Arianis datũ.

Philosophi etiam infideles de professione Christiana disputant, sed cõsilio improbo.

Spiridon simplex & grandæuus Episcopus Philosophum argutũ paucissimis uerbis ad religionem Christianam adducit.

Idem in alio philosopho Alexander Cõstantinopolitanus antistes fecit.

Ita uiri ad certamen progresso: In nomine IESV CHRISTI, Alexander inquit, A
tibi, ut ne loquare, impero. Atq; ille unà cum hoc uerbo lingua eius impedita
obmutuit, eo, quod sibi acciderat, facto, reliquos per nutum admonens atque
exterrens. Et quum signis manuumq; gestu, credere se significasset, cum lingua
soluta simul uocem recuperauit. Sic scilicet ille experientia ipsa uim & documen
tum mysterij cepit. Atq; hæc sic gesta.

CAPUT XVI.

Sanctorũ in sacro Nicæno cõcilio Patrum sessio.

IMperator ipse quoque, ubi festo die propter uictoriam à Licinio reportatam peracto, Nicæam uenit, maximũ in Imperiali palatio ædificium exornauit, & subsellia sediliaq; satis multa, qui conuenerât sacris uiris, parietibus quoque productis, fieri curauit: & unicuique congruenti habito honore, ordine eos omnes ingredi iussit. Quum uerò ei uideretur, ut & ipse in consilium prodiret, postremus omnium cum paucis ingressus est, digna prorsus admiratione corporis proceritate, uultuq; læto conspicuus, & nouam quandam gratam atque decentem, quæ in facie eius insidebat, præferens uenerationem. Et summissiore, quàm Amplitudo eius ferret, throno, qui ei paratus fuerat, posito: non prius sibi cõsidendum putauit, quàm id ei ab Episcopis permitteretur. Tanta in Imperatore humanitas cum reuerentia, qua uiros illos prosequebatur, coniuncta inerat. Et tandem primus ipse in conuentu admonitus consedit, & cum eo simul sacer ille chorus. Ibi, quum altum esset silentium, primus Antiochenæ ecclesiæ episcopus Eustathius, orationis laudibus, perinde atque recens decerptis floribus, Imperiale illius caput exornauit, spectatum'que diuinis rebus curãdis studium eius legitimo honore & faustis omnibus compensauit. Itidem & Pamphili Eusebius assurgens egit. uer- B
ba enim ad eum, quibus uirtutes eius laudibus uehebat, fecit, & per eum gratiarum actiones & hymnos Deo sacrauit. His finitis, silentio rursus facto, Imperator ex ipsa cathedra exhortatione usus est, qua illos ad concordiam excitauit: & quem quisque priuatim haberet dolorem, eum in præsentia postponere iussit. Permulti nanque alius alium accusauerant: ac tempus datum esse putantes, quo, quod cuique ægrè esset, auerti curari'que posset, de quibus rebus inter se conflictabantur, de eis libellos Imperatori obtulerant. Quos quum non grauatè recepisset, ad certum diem postea de eis se deliberaturum dixit: atque in præsens, ad id quod de fide propositum esset, agendũ, procedere iussit. Multi siquidem, qui libenter diutinas & acres etiam inimicitias gererent, Episcopos quosdam criminabantur, & querelas suas scriptas Imperatori dabant. Quibus ille omnibus colligatis, sigillũ annuli sui impresit, eosq; diligẽter seruari præcepit. Post conuentionem eam, dies constitutus quum uenisset, libellos eos omnes in manibus tenens: Hæ, inquit, querelæ & accusationes magno illi Iudici decidendæ remittuntur, statumq; tempus extremi iudicij sit dies: cui iudici occulta etiam manifesta sunt. Mihi quidem homini, errori obnoxio, nefas esse uidetur, ecclesiasticorum uirorum accusationes recipere & audire. Neque etiam omnino cõuenire puto, Dei ministros tales se præstare debere, ut uel à me uel ab alio iudicentur. Si nanque sacerdotum delicta plurimis innotescant, maxima præbetur eis offendiculi occasio, qui impunè nullo timore peccare cõstituêre. Quapropter agite, CHRISTVM æmulati, per mutuam ueniam alius alij commissa remittamus. Oportere siquidem remitti ab eo debita, ille dicit, qui ipse gratiam delicti petat. His uerbis dictis, libellos in conspectu eorum combusit:

Sanctis Patribus Constantinus assidet.

Constantinum meritis ornant laudibus Eustathius Antiochenus, & Eusebius Cæsariensis episcopi.

Cõstantinus episcopis cõcordiam suadet.

Supplices criminationem libelli à multis Episcopis Imperatori offeruntur.

Eos Constantinus recipit, & criminationibus ad iudiciũ Christi relatis, in cõspectu Episcoporũ cõburit.

Episcopos ut alius alij noxã remittat, fraternè admonet.

iuratus,

A iuratus, nihil se prorsus, quæ in eis scripta essent, legisse. Addidit & illud: Si in Episcopum incideret, alienum coniugium uiolantem, se purpura sua piaculum id obtecturum esse, ne tam fœdum facinus spectatoribus occasionem mali crearet. Atque hæc quidem sic ante communem conuentum acta. In consessu autem patrum, oratione ad concordiam eos cohortans, de dogmatibus fidei consultare, & sententias per suffragia dicere iussit. Quæ uerò tum ad eos dixit, in summa hæc sunt: Gratias quidem, inquit, rerum omnium causa, sed huius potissimum conuentus nomine, ago Deo, Patres & fratres charissimi. Rectè enim sic uos appello, quando hanc mihi communis Seruator omnium nostrûm concessit gratiam, ut felicius etiam mihi, quàm uotis optare sim ausus, res ceciderit. Tantam nanque sacerdotum Dei, in consilio & conuentu uno frequentiam, illo cōcedente intueri, an non ingentis felicitatis loco habendum? Sed peruelim uos omnes, eadem cogitantes, & animorum consensu in eadem sententia consistentes, uidere. Rebus enim malisque adeò, quæ quis eloqui possit omnibus, longè deterius mihi esse duco, quòd ecclesiam Dei seditionibus inter se dissidentem, & contrarijs hostiliter sententijs conflictantem cerno. Quando quidem autem (quod sanè factum nollem) quæ ad me relata sunt, omnibus iam innotuere: quo dolore animum meum perculsum esse putatis, quum seditionibus inuolutos esse uos audirem? Quod minimè omnium à uobis factum oportuit, qui Dei ministri & pacis præcones designati estis. Quis iam alijs quieta cō-

Episcoporum delicta propter offendiculum sedulò tegenda.

Summa oratio nis Constantini, quã in primo patrum cōsessu ad eos habuit.

Exhortatio ad concordiam et unionem.

B silia sequi persuadebit, quando uos tam hostiliter arma sumitis, & inter uos depugnatis? Quam ob causam, hanc sacram coēgi Synodum, qui Imperator & cōseruus uester sum. Et hanc à uobis unam peto gratiam, quam quum me à uobis recipere, tum uos mihi dare est æquum, ut rebus quæ seditionem hanc pepererere in medium prolatis, controuersijsque quietis consilijs decisis, ad pacem, pro ea quæ uobis inest gratia, cunctos redigatis, & doctrinæ concordiam reducatis. Sic enim futurum est, ut ego cum tam frequenti & sacro cœtu uestro, contra inuidum dæmonem, commune statuam tropæum. Qui pestiferis illis tyrannis, quorum opera in rebus omnibus est ex sententia usus, quàm celerrimè è medio sublatis, rerum suarum satagens, intestinum hoc commouit bellum, inuidens semper, & rebus nostris prosperis imminens. Quod ego uos, tanquam Deo præsente, oro, ut pro se quisque, ea quæ animum eius angit molestia abiecta, se ad communis concordiæ commodum adiungat. Neque enim quisquam uestrûm putet rempublicā ritè administrari posse, si uos ita seditionibus & dissidijs digladiabimini. Et profectò graue admodum & absurdum fuerit, hostibus iam uictis, quum nemo contrà niti audeat, uos armis inter uos contendere, causamque inimicis ea re præbere uoluptatis, & ironici subdolique risus: idque de rebus diuinis differentes. Quos doctrina spiritus apertè, quid sit faciendum, docet: Sacrorum nanque Euangeliorū scriptura, & Apostolorū diuinitùs inspirata uerba, adhæc prisca quoque Prophetarum oracula, manifestè nos, quæ de Deo & dicere & sentire oporteat, erudiunt. Itaque, quæ sacrum hoc bellum excitauit, contentione quàm longissimè missa facta, diuinis doctrinis controuersiarum inquiramus decisionem. Quod sanè commodum nobis, & inuentu facile erit, si uoluerimus.

Intestinis Ecclesiarum dissidijs hostes Euāgelij delectantur.

CAPUT XVII. A

Processus Concilij Niceni.

HAec ille, aut certè hisce similia, ueluti pius filius, ad Episcopos, tanquam patres, dixit. Alia quoque addidit, quibus disputationem de doctrina moueri permisit, Apostolicam concordiam inducere studens. Et productus est in medium Arius, atque de eis quæ ab ipso in quæstionē deducta fuerant, diligens & accurata disquisitio facta. In primis uerò cauebatur, ne temerè atque præcipitanter in alterutram partem sententiæ proferrentur. Quæ porrò hisce de rebus in tertio ad Constantinum libro Eusebius memoret, referenda censui. Plurimis sanè argumentis à parte altera prolatis, ac multa primùm disputatione hinc & inde instituta, patienter admodum omnia audiuit Imperator, & intenta diligentia propositas quæstiones sustinuit: seorsim'que deinde quæ ab utraque afferebantur parte excipiens, paulatim eos qui ardore contentionis acrius ferebantur, conciliauit, & placidè cum unoquoque agens, atque græco sermone utens, quòd & huius imperitus non esset, suauem & iucundum se exhibuit. Et his quidem persuadens, illis uerò sermone silentium imponens, nec non recta dicētes laudans, omnes autem ad concordiam excitans, in eandem opinionem & sententiam de rebus in controuersiam deductis omnibus omnes perduxit, ita ut in professione eadem fidei consentirent, & eodem tempore omnes se salutiferum festum celebraturos profiterentur. Decreta quoque cōmunia in scriptum relata: & uniuscuiusque subscriptione roborata. Hæc propterea hic inserui, ut professionis fidei testimonium etiam ab hostium confessione momentum & pondus aliquod habeat. Ne quis ob ijcere aut cauillari queat, idiotas & indoctos prorsus fuisse: qui eam in scriptum retulere. Eorum enim, inquit Eusebius, qui Nicææ cōuenerunt, seruorum Dei, alij quidem præcelluerunt sapientiæ sermone, alij uitæ grauitate. Et imperator ipse præsens, omnes ita ad concordiam producens, consentientes effecit. Sed enim professio fidei à trecentis & decem & octo Episcopis in scriptum relata, atque ab eisdem, & simul à sapientissimo Cōstantino annotationibus cōfirmata, quæ etiam nunc ecclesiis olim tradita obtinet, de uerbo ad uerbum sic habebat:

Imperator Synodo præsidens.

Eusebius quoque Cæsariēsis subarianisans, ut Nicephoro uidetur, decretum Synodi Nicenæ laudat. B

Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, uisibilium & inuisibilium omnium factorem. Et in unum Dominum IESVM CHRSTVM, filium Dei, genitum ex patre, unigentium: hoc est, ex substantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine: Deum uerum de Deo uero: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit, & incarnatus est, homo factus & passus. Et resurrexit tertia die. Ascendit in cœlos, & uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Qui autem dicunt, fuisse aliquando quum non esset, aut non fuisse priusquam genitus sit, aut ex non existentibus factū esse, aut ex alia subsistentia uel substantia fuisse, aut creatum, aut munitioni alterationi'ue obnoxium: eos anathemate ferit catholica & apostolica ecclesia Dei. Ad hunc modum omnibus inter se conuenit, ut consubstantialem patri filium esse decernerent, & sanam fidem complecterentur.

Decretum seu symbolum fidei Christianæ Nicænum.

Arianorum cōdemnatio.

CAPUT XVIII.

Episcopi Ariani, qui uocem & sententiam τοῦ ὁμοουσίου reprehenderunt.

AT pauci admodum Arij laudarunt opinionem. Paulò pòst tamen & ipsi fidem eam approbarunt: (excepto Secundo & Theona) qui etiam ὁμοουσίου & consubstantialis uocem reprehenderunt. Erant autem hi, Eusebius Nicomediæ, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis

A donis, Theonas Marmaricæ, Secundus Ptolemaidis, Menophantus Ephesi, Patrophilus Scythopolis, Narcissus Neroniadis (quæ secundæ Ciliciæ ciuitas est, nunc Irenopolis uocata) Episcopi. Dicebant namque ὁμοούσιον consubstantiale esse, quod ex aliquo sit per † partitionem, aut per germinationem, aut per fluxum. Ac per fluxum quidem, ut paterni liberi: per germinationem, ut ex radicibus surculus: per partitionem autem, ut ex massa aurea ramenta duo uel tria. Ac quia iuxta nullam talium modorum rationem ex patre filius esset, propterea editam fidei professionem reijcere instituerunt. Et quum ὁμοούσιον consubstantialis uocem prorsus non receperunt, tum subscribere decreto ei, quo dignitas sacerdotalis Ario est abrogata, noluerunt. Quæ res Synodo causam præbuit, ut Arium, atque unà omnes qui eius adhærerent sententiæ, excommunicatos anathemati subijceret, ac ne quis eorum Alexandriam ingredi auderet, sanciret. Eadem anathema in uoces quoque hæresis eius, & librum quem ille contra pietatem compositum † Thaleiam inscripserat, quasi floridum & uiridantem, cuius stylus & eloquutio, sicuti ex scripto ipso cognoui, simplex & dissoluta, Sotadis'que poëtæ cantilenis persimilis fuit. Ac præterea, si quod aliud eius aut sectatorum eius inueniretur scriptum, ut id igni mandaretur. Quin capite quoque Constantinus sanxit, si quis quidquam eorum pressum occultasse, nec statim exussisse compertus esset. Multas insuper epistolas per urbes passim contra Arium, & qui sectæ eius erant, misit. Eusebium & Theognidem sedibus suis exegit. Et Nicomedienses ad complectendam à trecentis proditam rectam fidem, alios'que Episcopos qui rectè sentirent legendos, * Eusebium'que B obliuioni mandandum, est hortatus. Qui uerò cum Ario sensuri, aut opinionem eius laudaturi essent, in eos se grauiter animaduersurum esse, est minitatus. Quibus literis etiam significauit, aliam ob causam inuisum sibi Eusebium esse, ut qui antea Licinij partes secutus fuerit. Itaque non solum illi sunt proscripti, sed alij quoque in eorum locum lecti. Pro Eusebio enim Nicomediæ Amphion, pro Theognide autem Nicææ Chrestus, episcopi facti, ambo sincerioris pietatis quàm maximè studiosi. Illud scire oportet, Eusebium & Theognidem, quiq; præterea factionis eius erant alios, fidei suæ doctrinam in scriptum relatam seorsim Synodo obtulisse, eam'que ut adulterinam & impietatis plenam discerptam esse. Quam ob causam, quòd ingens turba excitata, atque omnes propter manifestam impietatem aduersus eos commoti essent, ipsi quoque, præter Secundum & Theonam, Arium quidē * anathemati subijcere: exautorationi'que illius subscribere nolentes, fidei professioni subscripserunt: quod tamen † simulanter & insincerè fecerunt, ab exilio reuersi, sicut postea ostendemus. Testificabuntur id quoque res eorum aduersus pietatis defensores actæ, & quæ ipsi de rebus his reliquerunt scripta, quæ itidem recensebo. Eusebius sanè alter, cui Pamphili cognomen inditum, affuit & ipse concilio, dubius'que etiam atque etiam secum considerauit, an promulgatæ fidei professioni assentiri deberet: atque aliquantulum assensione retenta, eam tandem approbauit, & subscriptione sua confirmauit. ecclesiæ quoque suæ quærenti, professionem & definitionem eam misit, in qua uocem quoque τὸ

E 4

Marginalia: μερισμὸν, προβολὴν, ῥεῦσιν. — Ariani isti formulā fidei Nicænam reijciunt, & Arij exauthorationem improbant. — Arius & sectatores eius unà cum libris suis anathemate iugulati. — θάλειαν — Hæreticorum libri ad ignem damnantur. — Eusebio Nicomediensi & Theognidi Nicæno episcopatus adempti. — Exequutio synodalium decretorum. — Alij Nicomediæ & Nicææ episcopi. — Arianorū professio fidei in Concilio publicè discerpta. — Eusebius Nicomediensis, Theognis Nicænus, et quidam alij Ariani, Nicænis decretis, extra Arij abrogatiōnem dignitatis, subscribūt, metu adacti, &c. — ὑπούλως — καθαιρέσει, abrogationi, abdicationi, degradationi. — Eusebius Pamphili tardiusculè eadem approbauit.

* Eusebius Nicomediensis ad Constantinum Imperatorem, manu uestem suam quam gestabat demonstrans, dicere est ausus: Etiamsi hæc me inspiciente rupta diuidatur, non tamen eiusdem substantiæ esse dixerim utrunque. εἰ ποτε τὸ ἱμάτιον ἐμοῦ θεωμένου διαιρεθείη, οὔποτ' ἂν φαίην τῆς αὐτῆς οὐσίας ἑκάτερον. Qua blasphemia permotus Constantinus, eo procliuius in proscriptionem eius consensit. Sozom. lib. 2. cap. 21.

τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis declarat: ne cui suspectus fieret, tanquam tardius aut neglectim, nulla adhibita cura, illi subscripsisset. A

CAPUT XIX.

Dissensio Paschatis celebrādi ad consensionem reducta.

FIdei dogmate ritè atq; ordine confirmato, rursum conuenere, ac de sacris Paschæ ferijs disceptarunt. Placuitq; omnibus, ut eodem tempore ab omnibus festus is dies celebraretur. Tertio porrò congressu, de eo quem antea diximus, Melitio hæresiarcha, eiusq; sectatoribus, atque rebus per eum in Ægypto nouatis, inquisitum atq; decretū, ut omnes illi Lyci essent, nudum Episcopatus nomē retinentes, & ne cui eorum postea imponendæ manus potestas esset. Quos autem antea manuum impositione dignati essent, ut illi in ministerio suo, quod sortiti fuerant, permanerēt quidem, & absque metu omni communicarent, dignitate autem & honore ab alijs cuiuscunque ecclesiæ episcopis secundas ferrent: atque ut in defunctorum locum deinceps recens apud eos cooptati surrogarentur, siquidem suffragio digni uiderentur, episcopo Alexandrino legente: ipsi uerò legendi arbitrio suo potestatem non haberent. Ac rectè sanè & commodè hoc sic Synodus constituit, ut Melitij sectatorumq; eius temeritas atq; celeritas manuum imponendarum compesceretur. Tam præfracta nanque audacia fuit Melitius, ut persequutionis temporibus, quum fugeret atq; latitaret, manus imponendę potestatem, ad celeberrimum illum Petrum Martyrem pertinentem, sibi raperet atq; uendicaret. Quare illud euenit, ut tantopere schisma & factio eius per Ægyptum inualesceret. His ita peractis, moribus conformandis Concilium leges postremò tulit uiginti: Canones nominare solent. De quibus quum consultaretur, † reliquis quidem constituendum esse uisum est, ut quicunque sacrum aliquod sortiti essent ministerium, præterquam Lectores, de cœterò cum uxoribus suis non concumberent, quas ante initum sacrum magistratum duxissent. Solus autem Paphnutius, superiorum Thebarum episcopus, de quo antea nobis facta est mentio, intercessione sua rem eam impediuit: ueneratione dignum esse matrimonium, neq; castitate & pudicitia sua id carere dicens. legitimumq; insuper ius eius subijciens, Synodum rogauit, ut legem eam non perferret: grauem enim utrisq;, sacerdotibus scilicet & coniugibus eorum, atq; etiam fortasse uitæ parum pudicæ causam fore. Quapropter, inquit, pro eo atq; antiquitùs seruari solitum est, deinceps quoque obtinere oportet, ut qui sacerdotalem susceperint dignitatem cœlibes, postea quoq; à coniugio abstineāt: qui uerò uxore ducta in ordinem sacrum cooptati sint, ut à coniugibus suis non separentur. Hæc Paphnutio, qui uxorem nunquam duxisset, suadente, Synodus comprobauit: atq; de hac re, quam arbitrio cuiuslibet reliquit, nihil sanxit. De alijs autem, ut ei est uisum, ritè atque ordine leges tulit, ad quarum præscriptum conuenit res ecclesiasticas geri. Quæ sanè leges propositæ omnibus sunt, & à quouis, si uelit, facilè legi possunt.

Decretum synodale de Melitio & popularibus eius, satis benignum.

Melitius propagandæ hæresis suæ causa, temerè & illegitimè sibi manus imponendæ authoritatem rapuit.

Canones Nicænæ Synodi de conformatione morum cleri.

† 21. reperiuntur apud Ruffinum Ecclesiast. historiæ lib. 10. cap. 6.

Paphnutij Thebæi episcopi de cœlibatu sacerdotum in concilio Nicæno sententia.

Socrat. lib. 1. cap. 11. hist. Eccl.

In sententiam Paphnutij istā Honorij & Theodosij AA. lex est scripta. l. Eum qui. C. de episc. & cler. quæ hodie quoq; in Orientalibus ecclesijs seruatur.

CAPUT XX.

De Synodi Nicænæ decretis Constantinus Acesij quoque Nouatiani episcopi sententiam audit.

COeterûm Imperator Dei amantissimus, de communi concordia solicitè cogitans, Acesium quoq; Nouatianorum episcopum ad concilium euocauit, eiq; & de fidei dogmate, & de die festo decretum Synodi ostendit: interrogauit'que adeò eum, an ea rectè sic ab Episcopis essent constituta. Qui quum ea laudasset, neque noui quidquam definitum esse dixisset, se enim & idem dogma fidei à maioribus accepisse, & nunquam aliter Paschæ festum celebrasse: Imperator, Quî igitur, inquit, quum in eadem sis nobiscum

sis nobiscum sententia, à communione nostra tantopere abhorres? Ibi ille dissidij, quod inter Nouatum & Cornelium Romanæ urbis episcopum sub Decio Imperatore fuit, meminit: Nouatum uidelicet, eos qui post baptismum peccatum ad mortem patrassent, ac dijs sacrificassent, à communione diuinorum mysteriorum reiecisse: solius Dei, & non sacerdotum potestatem eam esse dictitās, talibus hominibus remissionem delicti concedere. Ad quem ex tempore Imperator: Scalas, inquit, admoue Acesi, & solus in cœlos ascende. Quo dicto, non Acesium ille laudauit, sed potius, quòd immunem à peccatis se fortè existimauit esse, perstrinxit. Ac res quidem Concilij, sicuti breuissimè exposuimus, sunt gestæ. Mihi uerò graue aut molestum non fuerit, ad fidem dictorum certius confirmandam, quæ de dolo furentium Arianorū Eustathius & Athanasius ueræ pietatis propugnacula scripserunt, allegare: quæ item Eusebius Pamphili, de Synodi constitutionibus suæ significauit ecclesiæ: præterea quæ à patribus uniuersis sunt communiter decreta: denique quæ Deo charus Constantinus ad quoscunque absentes Episcopos, de fidei dogmate, de Paschate, de Ario eiusq; sectatioribus, & de ipso Eusebio Nicomediensi scripsit. Ex ijs enim maximè Synodi acta cognoscentur. Et primùm Eustathij Antiocheni episcopi uerba exponam, quibus Arianorum blasphemiam redarguit, & rem gestam docet: atq; insuper dictum illud, Dominus creauit me ab initio uiarū suarum, interpretatur. Qui sic scribit:

Dissidium inter Cornelium Ro. episcopū & Nouatum presbyterum, de pœnitentibus in ecclesiā recipiendis.

Dicendorum propositio.

CAPUT XXI.

AD rem ipsam, ut gesta est, progredior. Quid igitur est? Postquàm eas ob causas Nicææ Synodus coacta est maxima (conuenerunt enim eò ducenti, & septuaginta ferè præterea Episcopi: certum enim numerū, propter tantam multitudinis turbam, referre nequeo, neq; id adeò magno studio sum scrutatus) ubi de fidei ratione est quæsitum, perinde atq; manifestum argumentum atque indicium blasphemiæ, Eusebij scriptum est productum, quod in præsentia omnium lectum, quum uarium auditoribus motum, propter peruersam deprauationem, tum authori ipsi probrum attulit maximū. Posteaquam autem conatus fraudulentus Eusebij manifestò est deprehensus, & scriptum iniquissimum in conspectu omniū discerptum, ex composito nonnulli pacificationis nomen præse ferentes, effecerunt, ut qui optimè sententias dicere soliti fuerant, silerent. Ariani uerò metuentes, ne tam frequentis Concilij decreto damnati relegarentur, priores ipsi sententia sua abrogatū dogma anathemate iugularunt, & consentiētibus annotationibus professioni fidei manibus ipsi suis subscripserunt: & episcopatibus suis, per ambitionē & circumcursationem maximam manus plerorūq; prensantes, quòd excidere dignitatibus debuerint, retentis: postea, nūc quidem clandestinè, nunc autē propalàm damnatas docuere opiniones, & uarijs ea in re usi sunt argumentis & insidijs. Et quum pangere uellent zizaniorum plantas, ab hominibus peritis sibi metuentes, Episcopos ipsos deuitarunt, & alios ueræ pietatis præcones atque professores fraudulenter expugnarūt. Non credimus autem, impios atque sine Deo homines diuino numine unquam fore superiores. Etiamsi enim rursus inualescant, rursum tamen uincentur, iuxta grandiloquum & grauem prophetam Esaiā, &c. Hęc magnus ille Eustathius. Qui uerò eo uel uirtute uel pietatis æmulatione inferior non est, celebratissimus Athanasius, ad Aphros scribēs, hęc infert: Episcopi qui cōuenerant, quū abolere ab Arianis excogitatas impietatis

Eustathius Antiochenus de Synodi Nicænæ actis.

Eusebius Nicomediensis cum formula fidei sua non pulchrè in Synodo stetit.

Fraus Arianorum in suo ipsorum dogmate damnando.

Athanasius de eorundem improbitate.

uoces

A uoces illas (ex non existentibus creaturam esse, & facturam filiũ, & erat aliquando quum non erat, & quòd mutabilis sit naturæ) atque eas quæ ex professo in scripturis sunt promulgare uellent, quòd scilicet ex Deo filius natura unigenitus est uerbum, uirtus, sapientia sola patris, Deus uerus, ut Ioannes dixit: & ut Paulus scripsit, resplendescentia gloriæ, & expressa imago subsistentiæ patris: Eusebiani à propria insanæ opinionis persuasione transuersim acti, inter se sunt colloquuti: † Pactum feriamus, nam & nos ex Deo sumus. Vnus enim est Deus, ex quo omnia: & uetera præterierunt, ecce noua facta sunt omnia, ex Deo autem omnia. In mentem quoque eis uenit, quod in pastore scriptum est: Primùm omnium crede, unum esse Deum, qui omnia creauerit & perfecerit, atque è nihilo in substantiam deduxerit. At episcopi, ubi uersutiam illorum atque impietatis malignam fraudem animaduerterunt, dilucidandum esse, quod ex Deo dicitur, rati, † ex substantia Dei esse filium scripserunt: ut creaturæ quidem, quod à seipsis absque autore substantiam non capiant, sed principium creationis suæ ex Deo habeant, sic ex Deo esse perhibeantur: filius autem solus æternus, substantiæ patris esse dicatur. Hoc etenim peculiare & proprium unigeniti & ueri uerbi patris. Ac scriptionis quidem eius quæ est, ex substãtia patris, occasio & causa hæc fuit. Episcopis porrò rursus paucos, ut tum uidebantur, illos interrogantibus, an filium dicerent non creaturam, sed uirtutem sapientiamque solam patris, atque imaginem sempiternam, non uariantem, neque differentem per omnia à patre, & Deum uerum: deprehensi sunt Eusebiani sibi inuicem innuere atque dicere, hæc in nos quoque cadere, quòd & nos imago & gloria Dei dicamur. Ac de nobis illud dictum esse, Semper enim nos qui uiuimus: &, Virtutes multę sunt: B &, Exiuit omnis uirtus Dei ex Ægypto: &, Erucam atque locustam dici uirtutem magnam: &, Dominus uirtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Sed & peculiares nos Dei esse, non simpliciter dici, uerùm fratres etiã uocari. Quod si uerum quoque Deum filium nos dicamus, nihil eos id perturbare: qui quum factus sit, uerus sit. Hæc sanè est Arianorum peruersa sententia. Quapropter episcopi etiam, dolo eo perspecto, ex scripturis collegerunt, præter subsistentiam, resplendescentiam, fontem, fluuium, expressam imaginem, &, In lumine tuo uidebimus lumen: &, Ego & pater unum sumus. luculentiusque deinceps & compendiosius scripserunt, ὁμοούσιον consubstantialẽ patri. Quæ uerba † scripturę non esse, Eusebius Cæsariensis episcopus nouit: sed ab eis stultè reprehenduntur. * Præter scripturam enim & ipsi impietatis autores erant. Minimè namque scripturæ uerba sunt, Ex non existentibus: &, Fuit aliquando quum non esset. Itaque illi uerbis non ex scriptura quidem petitis, sed piè tamen inuentis, conuicti sunt & damnati. Ipsi siquidem ueluti è stercore erutis uocibus, planè è terra loquuti sunt. Episcopi autem non ipsi sibi uerba confingentes, sed patrum de eis testimonium habẽtes, ea in scripto suo usurparunt. Veteres enim Episcopi ante annos propè centum & triginta, & in magna Roma, & in nostra urbe, eos reprehenderunt, qui filium creaturam, & non consubstantialem patri esse dixerunt. Id quod cognitum est Eusebio Cæsareæ episcopo, qui prius * quidem Arianæ fuit sectator hæresis: postea uerò ipsi Nicænæ subscribens Synodo, ad suos literas dedit, & comprobauit, ex priscis quoque doctos quosdam & præclaros Episcopos & scriptores in patris & filij diuinitate nomine τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis

tialis

συνθήματα.

Fraudulentis cauillationibus Arianorũ pulchrè obuiãeunt Patres.

Filius ex substantia patris.

† οὐσία. substantia siue essentia dicitur. & hoc illo significantius est uerbum.

Ego uerò in uertendo pro essentiæ, substantiæ uerbo usi malui. propter cõsubstantialis uerbum, Ecclesiæ etiãnum usitatißimum.

ὁμοούσιος, hoc est, consubstantialis patri.

† ἄγραφοι λέξεις.

Eusebij mẽtio, hic nõ fit apud Theodoritum, cap. 8. lib. 1. historiæ suæ Eccles.

Etiam ueteribus Theologis uox τοῦ ὁμοουσίου quantumuis ἄγραφος usurpata.

* πρότερον μὲν συνιστῶν τῇ ἀρειανῇ αἱρέσει.

* Stultè Ariani uerba Catholicorum, Ex substantia patris, & Consubstantialis, quòd in scripturis non inueniantur, reprehendunt: quum Arianarum præstigiarum nec uoces, nec sententiæ, in eisdem reperiantur.

A tialis esse usos. Isti igitur morbo suo suppresso, quòd tantam Episcoporum multitudinem metuerent, in ea quæ decreta sunt, pedibus ierunt, propheticam in se reprehensionem pertrahentes. Nam & ad eos huius uniuersi Deus exclamat: Populus iste labijs me honorat, corde autem longè abest à me. Theonas porrò & Secundus, quòd idem facere nollent, ab omnibus, suffragijs consentientibus, sunt excommunicati, ut qui Arij blasphemiam ueritati Euangelicæ anteferrent. Hæc Athanasius.

Aßimulata plerorumq; Arianorum in decretum Nicænum assensio.

Theonas et Secundus excommunicati.

CAPUT XXII.

SEd enim quæ etiā Eusebius Pamphili, ex ipsa Nicæa ad quosdā Arianos, qui proditionem non iniuria ei obiecerant, scripserit, audire conuenit. Ea sanè rabiem quoque eorum manifestò arguunt. Rectius autem consilium intentionemq; eius epistola ipsa indicabit, quæ sic habet: Quæ de ecclesiastica fidei professione, in frequenti Synodo Nicææ celebrata, sint acta, aliunde etiam credibile est uos cognouisse: quòd fama plerunq; certam accuratamq; rerum gestarum commemorationem præcurrere solita sit. Cæterùm ne rumoribus huiusmodi rei ueritas aliter ad uos quàm est acta, perferatur, necessariò uobis misimus, primùm à nobis propositam de fide scripturam: deinde etiam alteram, quam ad uoces nostras accessionibus quibusdam adiectis ediderunt. Scriptum sanè nostrum in præsentia Deo dilecti Imperatoris nostri recitatum, ac rectè probeq; conceptum esse iudicatum, ad hunc se habet modum: Professio fidei à nobis exposita, sicuti eam à decessoribus nostris Episcopis, atq; in prima * rerum sacrarum institutione, & quum sacrum subijmus lauacrum, accepimus, & sicuti ex diuinis dicimus scripturis, atq; simul & in presbyterio & in ipso Episcopatu professi sumus & docuimus, ea est talis. Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, rerum omnium uisibilium & inuisibi-
B lium factorem. Et in unū Dominum IESVM CHRISTVM, Dei uerbum, Deum de Deo, lumen de lumine, uitam de uita, filium unigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex patre genitum, per quem & omnia facta sunt: qui propter nostram salutem incarnatus, & inter homines uersatus, & passus est: & resurrexit tertia die, & ascendit ad patrem, uenturus rursum in gloria ad iudicandum uiuos & mortuos. Credimus etiam in spiritum Sanctum: horum quemque esse & subsistere credentes, patrem uerè patrem, & filium uerè filium, & spiritum sanctum uerè spiritum sanctum: quemadmodum & Dominus noster discipulos suos ad prædicandi munus mittens, inquit: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Quæ sic se habere, & nos sic sentire, sic etiam olim obtinuisse, nos'que adeò de tali fidei professione usque ad mortem decertaturos esse, etiam atque etiam confirmamus: anathemate ferientes omnem impiam, † Deo'que carentem hæresim. Hæc nos sic ex corde & animo, iam inde ab eo tempore, quo nos ipsos nouimus, sensisse, atque etiam nunc sentire & profiteri uerè, omnipotentem Deum & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM testamur. Declarare quoque certa & fideli probatione, & persuadere uobis possumus, prioribus etiam temporibus nos sic & credidisse, & prædicasse. Hac à nobis exposita fidei professione, nullus erat contradicendi locus. Et ipse Dei amantissimus Imperator, noster Princeps, quum rectissimè eam conceptam esse testatus, tum ita seipsum sentire professus est: atque ut omnes ei assentirentur, subscriberent, & uoce una suffragarentur, admonuit: uno duntaxat adiecto τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis uerbo, quod uerbum etiam interpretatus est

Theodorit. lib. 1. cap. 11 & 12.

Eusebius Pamphili de Synodi Nicænæ actis.

Professionis fidei Christianæ formula ab Eusebio Pamphili Synodo oblata.

** ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει.*

† ἄθεον.

Formula hæc à Constantino laudata.

Ei uerbũ ὁμοούσιος adiectum. Expoſitio eius uocis per Conſtantinũ, &c.

tatus eſt dicens, non iuxta corporum perpeſsiones ὁμοούσιον conſubſtantialem dici, neque iuxta diuiſionẽ, neque iuxta reſectionem ex parte ſubſiſtere, quòd materię prorſus expers intellectualis & incorporea natura corporalem quampiam perpeſsionem ſuſtinere nequeat: diuina uerò & ineffabili ratione debere talia in animo conſiderari. Atque ſapientiſsimus quidem & pijſsimus noſter Imperator ad hunc modum eſt philoſophatus. Illi uerò per occaſionem & prætextum adiectionis τοῦ ὁμοουσίου conſubſtantialis, aliam fidei profeſsionem compoſuerunt (quam paulo antea hiſtorię adieci.) Ea porrò recitata, quomodo ab eis, & Ex ſubſtantia patris, & Conſubſtantialis patri, eſſet dictum, minimè indiſcuſſum atque inexploratum reliquimus. Interrogationes nanque & reſponſiones interpoſitæ, ratioq; & ſententia dictorum inquiſita. Atque equidem illud, Ex ſubſtantia, illi profeſsi ſunt ſignificare, ex patre quidem eſſe, ſed non ut partem exiſtere patris. Cui ſententiæ, quum recta eſſe uideretur, aſſenſimus: pia quippe doctrina dictante, ex patre eſſe filium, non patrem ſubſtantiæ eius eſſe. Quapropter quum ſententiam eam approbauimus, tum uocem quoque ipſam non repudiauimus, quòd † pacis ſignum nobis ob oculos poſitum haberemus: & præterea, ne à recta ſententia excideremus. Eadem ratione &, Genitum, non factum, admiſimus. Quandoquidem uerbum Factum, communem appellationem eſſe dixerunt reliquarum creaturarum, quæ per filium ſunt cõditæ. Earum quippe nihil habere ſimile filium: proptereaq; non eſſe eum facturam, eis quæ per ipſum factæ ſunt, ſimilem: præſtantiorem autem quàm creaturam omnem obtinere ſubſtantiam, quam ex patre genitam eſſe diuina docent oracula: quum quidem modus ipſe generationis omni genitæ naturæ ineffabilis ſit, & inconſiderabilis. Similiter uerò ratio probè diſquiſita, Conſubſtantialem patris eſſe filium aſtruit, non quidem corporum more, neq; ad animantium morti obnoxiorum inſtar: neq; etiam iuxta diuiſionem ſubſtantiæ, neq; iuxta reſectionem: ſed neq; iuxta perpeſsionem quampiam, aut uerſionem, aut mutationem patris uirtutis: quòd aliena prorſus ab his omnibus ſit ingenita patris natura. Sed quòd conſubſtantialis patri dicatur, illud ſignificat atq; infert, nullam omnino ſimilitudinem ad creaturas conditas filiũ Dei ferre: ſed qui eum genuit, patri tantum modis omnibus eſſe ſimilem, & non eſſe ex alia quapiam ſubſiſtẽtia uel ſubſtantia quàm patris. Cui uerbo, eo pacto per interpretationẽ expoſito, rectè nobis uiſum eſt aſſentiri: pręcipuè quum ſciremus, ex ueteribus eruditos quoſdam & ſpectatos epiſcopos & ſcriptores, in exponẽda patris & filij diuinitatis ratione, τοῦ ὁμοουσίου conſubſtantialis nomine uſos eſſe. Hæc de profeſsione fidei publicitùs edita, ſunt dicta. Cui uniuerſi aſſenſimus, & quidẽ nõ citra diſquiſitionẽ, ſed iuxta ſentẽtias in præſentia Deo dilecti Imperatoris inueſtigatas, nobiſq; expoſitas, & rationibus quas diximus ex profeſſo conſentaneas. Porrò anathema quod profeſsioni fidei ab eis eſt adiectum, comprobandum eſſe duximus, ut homines uocibus quæ in ſcripturis non inueniantur, uti prohiberentur, quæ ferè cauſam omnem confuſioni & ſeditioni eccleſiæ præbuerunt. Nullus ſanè diuinitùs inſpiratæ, & quæ ritè ordineq; dictis utitur ſcripturæ, ſunt illa, Ex non exiſtentibus:

Cap. 17. eod. — *Expoſitio uerbi, Ex ſubſtantia patris.* — *ἀρῥῶνος σημεῖον.* — *Item, Genitũ, non factum.* — *Item, Conſubſtantialem patri.* — *In his eſt Iuſtinus martyr.* — *Cur Euſebius Pamphili etiã in anathema Arianorũ decreto Synodali adiectum, conſenſerit.*

A — B

Ambroſius de fide, contra Arianos: Quomodo dicis Ariane, in ſcripturis diuinis non inueniri ὁμοούσιον: Quaſi ὁμοούσιον aliud ſit, quàm quod dicit Dominus: Ego & pater unum ſumus: Ego de patre exiui, & ueni in mundum: Ego in patre, & pater in me: Qui quum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt ut eſſet æqualis Deo. Hæc eſt tamen nominis ratio, ut in patre & in filio unitatem ſubſtantiæ credas: licet rem ipſam, quæ eſt inenarrabilis, definire non poſsis. Vt, ſiue lumen de lumine dicas, ſiue uerbum de uerbo, ſiue ſpiritum de ſpiritu, ſiue dominum de domino, quodcunq; de eo dixeris, unius tamen eſſentiæ patrem & filium credas, ὁμοούσιον enim Græci dicunt, quod nos cum uno aliud ipſum. Cap. 5.

A stentibus: &, Fuit aliquando quum non esset. Quare rationi minus consentaneum uisum est, ea & dicere & docere. quo facilius calculo etiam nostro ritè decretum anathema comprobauimus: quandoquidem neque ante actis temporibus eiuscemodi uerbis uti soliti sumus. Quin & illud, Eum antequàm gigneretur non fuisse, anathemate iugulare non absurdum putauimus: propterea quòd omnes profiteantur, eum esse filium Dei, etiam ante natiuitatem secũdum carnem. Iam uerò & Dei amantißimus Imperator profeßioni inseri curauit, Iuxta diuinam illius natiuitatẽ, ante omnia illum existere secula. Quum etiã priusquàm † actu gigneretur, potentia fuerit in patre ingenito, patre semper existente patre, sicuti quoq; rege semper, & saluatore, potẽtia omnia existente, semperq; * secũdum eadem & similiter se habente. Hæc uobis, charißimi, necessariò perscribenda putauimus, ut quæ disquisitionem & assensionem nostrã subsequuta sint decreta declararem, & pulchrè primùm quidem ad ultimam usq; horam stetisse nos intelligeretis, quum nos ab alijs aliter scripta offenderent: deinde uerò contentionis studio abiecto, ea quæ nos nihil perturbarent cõplexos esse, quum nobis benignè uerborum sententiam inquirentibus, manifestum habere cõsensum uiderentur cum eis, quæ in fide à nobis prius proposita profeßi fueramus. Verum enimuerò Cõsubstantialis uocem non nouam, aut ab Episcopis Nicęę tum congregatis primùm proditam, sed à multis antea annis à sapiẽtibus inuẽtam, usurpatamq; patribus esse, apertè ostendit Eusebius. Tum autem τὸ ὁμοούσιον Consubstantiale, communi consensu concordiq; calculo ab omnibus comprobatum, paulò antè ipse exposui: id quod Eusebius quoque in uita Constantini luculenter astruit.

De rebus sacris & diuinis, uerbis uti, quæ in scripturis non reperiuntur, religio est.

Expositio uerbi, Natum ante omnia secula.

† ἐνεργείᾳ, δυνάμει.

* κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως.

Verbum, Consubstantialem, non nouũ, aut tum primùm inuentum.

CAPUT XXIII.

B Ceterùm quod in subscriptione sancti symboli insigne accidit miraculum, id non intempestiuum fuerit cõmemorare. Priusquam acta Synodi perficerẽtur, euenit, ut duo Episcopi è uita antè discesserint, quàm profeßionis fidei scripto annotationẽ subscriptionemq; suã apposuissent. At reliqua patrum turba ad communem sepulturæ & dormitionis locum uenere, & monumento illorum aßistentes, scriptumq; in manibus habentes, tanquam ad uiuentes & audientes: Bonum certamen, dixerunt, diui patres nobiscum decertastis, cursum peregistis, fidem seruastis. Si igitur obtinere debere id cẽsetis, quod à nobis est actũ: quoniã nunc, nullo interposito obstaculo, Trinitatis splendore illustrati, clarius id perspicitis, peropus est uos nobiscũ libello subscribere. Hæc illi dixêre, & libellũ obsignatũ ad tumulum deposuere, noctemq; totã insomnem egere. Postridie uerò ad locũ eum rediere, signa inuiolata inuenere, & libello explicato subscriptiones illorũ reliquis insertas cognouere, recentes adhuc in hæc uerba conceptas: Chrysanthus & Musonius, qui cũ patribus omnibus, in sancta prima œcumenica Nicæna Synodo consensimus, quãuis corpore trãslati, manu tamen propria nos quoq; libello subscripsimus.

Synodi Nicænæ decreto, miraculo ingenti, duo etiam defuncti episcopi subscripsere.

ἀμέσως.

CAPUT XXIIII.

Synodus autem acta sua Alexandriæ, Ægypto, Libyæ, & Pentapoli, literis ad hunc modũ perscripsit: Sanctæ & magnæ Dei gratia Alexãdrinorum ecclesiæ & qui in Ægypto, Libya, & Pentapoli sunt, dilectis fratribus, qui Nicææ congregati, magnã & sanctam celebrarunt Synodum, in Domino salutem. Quandoquidem diuina gratia & Deo dilectißimo Imperatore Constantino suffragante, omnino necessarium uisum est, sa-

Synodalis Cõcilij Nicæni ad Alexandrinos Ægyptios epistola.

F cram

cram Synodum ad uos dare literas, ut intelligere poſsitis, quum quæ ibi in quæſtionem & diſquiſitionem uenere, tum quæ decreta ſancitaꝗ ſunt. Itaque ſcitote, primò omnium inquiſitum eſſe in impietatem & præuaricationem Arij, ſectatorumꝗ eius: & in præſentia Dei amantiſsimi Imperatoris Conſtantini, conſentientibus omnium ſententijs placitum, ut anathemate impia eius opinio & uoces atque uerba blaſphema condemnarentur, quibus ille filium Dei blaſphemans uſus eſt, ex non exiſtentibus illum eſſe dicens, & fuiſſe aliquando quum non fuerit, & arbitrij libertate uicij uirtutisꝗ capacem eſſe filiū Dei, creaturam eundem & facturam nominans. Quæ omnia ſancta Synodus anathemati ſubiecit, ne audire quidem impiam opinionem, mentis ucordiam, blaſphemaꝗ eius uerba ſuſtinens. Atque equidem res eius quem conſequutæ ſint exitum, aut iam audiuiſtis, aut certè audietis: ne inſultare nos homini uideamur, qui peccati ſui condigna tulit præmia. Tantoperè autem inualuit eius impietas, ut ſimul cum eo peſſum ierint Theonas Marmaricæ, & Secundus Ptolemaidis, epiſcopi. nam & hi factionis eius ſunt. Sed enim quum per gratiam Dei peruerſa illa opinione, impietate, & blaſphemia, nec non hominibus eis qui ſeditionem atꝗ diſceſsionem auſi ſunt concitare in populo antea pacato, Ægyptus ſit liberata: & temeritas Melitij, atꝗ eorum qui ab eo ſunt in ſacrum ordinem cooptati, ad huc reliqua fuerit: quæ etiam ſuper hac re Synodus decreuerit, uobis, fratres dilecti, ſignificamus. Conſtituit nanque, ut Melitius (in quem illa quidem humanius affecta fuit, † ſummo enim iure nullam prorſus merebatur ueniam) in ciuitate ſua maneat, poteſtatem autem nullam habeat uel eligendi, uel manus imponendi: & ut neque in regione, neque in urbe alia, huius ſaltem rei gratia appareat, nudumꝗ dignitatis nomen retineat: & qui ab eo in ſacrum ordinem lecti fuerant, ut arcanioribus ſacratioribusꝗ ſuffragijs confirmati, ad communionē admittātur. B Præterea ut liceat eis quidem honorem ſimul & functionem miniſterij obtinere: ſecundum autem prorſus locum, ab omnibus cuiuſcunque parœciæ & eccleſiæ exploratis, ac per reuerendiſsimum fratrem & collegam noſtrum Alexandrum lectis atque deſignatis epiſcopis, ferant. Cœterùm ut nulla eis ſit facultas, quos uiſum ſit deſignādi, aut nomina eorum ſubijciendi, aut omnino faciendi quidquam, præter Catholicæ eccleſiæ Epiſcoporum, qui ſub Alexandro ſunt, ſententiam. Qui uerò per gratiam Dei & precationes ueſtras, in nulla diſsidij factione reperiantur, ſed integri atꝗ impolluti in Catholica eccleſia conſiſtant, eis poteſtas permiſſa eſt & deſignandi, & nomina dictandi, eorū ſaltem qui clero digni ſint: & omnia prorſus faciendi legibus cōſtitutionibusꝗ eccleſiaſticis. Quod ſi quem eorum qui eccleſiæ præſunt, decedere contingat, tum in defuncti locum & honorem prouehi quiſquam ex recens coöptatis debet, ut modò idoneus ſit, & à populo eligatur: ita tamen, ut ad electionem eiuſmodi calculus, ſuffragium, & confirmatio epiſcopi Alexandrini accedat.

Acta Synodi. — *Arius cum doctrina ſua damnatus.* — *Veterū patrū pia modeſtia.* — *Itidē Theonas & Secundus damnatus.* — *Melitius coërcitus.* — † *κατ' ἀκριβῆ λόγον.* — *Epiſcopalis electio.*

Atque hoc quidem omnibus alijs conceſſum eſt: in perſona autem Melitij non idem conſtitutum, propter priorem inordinatum eius morem, celeritatemꝗ & præcipitantiam ſententiæ & conſilij, ut ne qua ſit ipſi uel poteſtas uel autoritas, homini ſcilicet, qui rurſum temeritatem ordinis negligentem inducere poſsit. Hæc ſunt quæ præcipuè ad Ægyptum & eccleſiam Alexandrinam pertinent. Si quid uerò præterea uel canonibus uel decretis eſt conſtitutum, reuerendiſsimus dominus, frater, & collega noſter Alexander, certius ad uos reuerſus perferet, quippe & autor & particeps actorū omniū. Lætum inſuper uobis afferimus nuncium, de ſanctiſsimi Paſchatis celebrandi conſenſu. Nam & hæc res, precibus ueſtris rectè conſtituta atque ordinata eſt: fratresꝗ Orientales

ἀταξία & ordinis confuſio cauēda. — *Decretum, ut ubique eodem tempore Paſcha agatur.*

tales

A tales omnes, qui antea cum Iudæis fecerunt, ex hoc ipso tempore cum Romanis & nobiscum, omnibusq; adeò alijs, qui antiquitus nobiscum Pascha celebrarũt, id se concorditer acturos consenserunt. Gaudete igitur de rebus ecclesiasticis ordinatis, de pacis consensu & cõcordia restituta, & de hæresibus omnibus excisis: atque maiore cum honore prolixioreq; charitate suscipite, collegam quidem nostrum, Episcopum autem uestrum Alexandrum, qui nos profectò præsentia sua exhilarauit, plurimumq; in hac ætate sua, ut pax quoque apud uos esset, laboris sustinuit. Orate pro omnibus nobis, ut quæ à nobis rectè sunt constituta, firma stabiliaq; maneant, per Deum omnipotentem, & Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, cum sancto Spiritu: cui sit gloria in sæcula, Amen. Non ipsa uerò Synodus tantum, sed & celeberrimus Constantinus, ad populum Alexandrinum eius generis dedit literas: quibus ostendit, non simpliciter, temerè, aut neglectim finitionem professionis fidei editam, sed exploratione multa atque disquisitione accurata adhibita, quæcunque dogmati consentanea essent, in medium producta: primumq; inuestigatione diligenti obseruata, quæcunq; occasionem dissidij & seditionis creare possent: ea ita reiecta, ut contrà dici quidquam non posset: & sic deinde † finitionem ipsam promulgatam esse. & postremò, Dei sententiam concordem Episcoporum Synodi sententiam uocat, atque Spiritui sancto tot patrum consensum acceptum refert, per quem illi à uera & certa sententia non exciderint.

Commendatio Episcopi Alexandrini.

Constantinus quoq; ipse ad Alexandrinos de eisdẽ rebus scripsit.

† ὅρον.

CAPVT XXV.

B IDem & ad Episcopos qui ad conuentum uenire non potuerunt, & ad omnes ubiq; ecclesias, quæ acta ibi essent declarans, ad hunc modum scripsit: Experientia edoctus, per rerum publicarum prosperitatem, quanta sit diuinæ potestatis gratia, illum mihi propositum esse debere finem iudicaui, ut à beatissimis catholicæ ecclesiæ populis fides una, & sincera charitas, consentiensq; in Deum pietas seruetur. Sedenim quum aliter omnino fieri non posset, ut † ordo stabilis & firmus constitueretur, nisi simul omnes, aut certè plures Episcopi conuenirent, & de re qualibet ad sanctissimam religionem pertinente dijudicarent: eius rei gratia, quàm fieri potuit plurimis coactis, me quoq; perinde atq; uno aliquo ex uobis (non enim negauerim, quo maximè lætor, conseruum uestrum me esse) præsente, usque adeò omnia in debitam sunt disquisitionem uocata, quousque † rerum omnium inspectori Deo placita sententia, ad consentientis unitatis concordiam stabiliendã, in lucem est protracta, ita ut nihil iam quod ad dissensionem aut professionis fidei ambiguitatem facere posset, sit relictum. Vbi quum de sanctissimo etiam Paschæ die quæstio esset exorta, sententijs omnium decretum est, conuenire, ut id eodem tempore ab omnibus ubique peragatur. Quid enim nobis esse potest uel pulchrius, uel grauius, quàm si is dies festus, unde spẽ immortalitatis percepimus, uno ordine & celebri ritu ab omnibus certò & inuiolabiliter peragatur? Ac primùm quidem indigna res fuit, sanctissimum eum diem imitatione atq; cõsuetudine Iudæorum celebrare, qui manibus suis nefario flagitio contaminatis, nõ iniuria quoq; animis sunt excæcati, homines scelerati. Quid ni enim liceat, gente ea reiecta, rectiore uerioreq; ordine, quem à primo passionis die hucusque seruauimus, ad futura quoq; sæcula obseruationis huius ritum transmittere? Itaq; nihil uobis commune sit cum infestissima Iudæorum turba. Aliam siquidem à Seruatore accepimus uiã. Propositus est sacratissimæ religioni nostræ suus cur-

Constantini Imperatoris de rebus Synodi Nicænæ ad Ecclesias quasq; literæ.

† τάξις.

Sacrarũ Synodorũ utilitas.

Imperialis humilitas & summißio.

† τῷ πάντων ἐφόρῳ.

Hæreses sublatæ.

Celebrãdi Paschatis consensus.

Infensus Iudæis Constantini animus.

sus,& legitima quæ illam deceat regula:quam unanimi consensu complectentes,nos ipsos à fœda illa conscientia & societate retrahamus,fratres reuerendissimi. Et profectò omnium absurdissimum est,illos gloriando iactare,hisce obseruandis nos sufficere non posse,absque illorum doctrina & præscripto. Quid nam uerò illi rectè sentire & sapere possunt,qui post illam Domini cædem mentibus capti,non ratione aliqua,sed impotenti impetu,quocũque eos insitus impellit furor,ducuntur? Quam ob causam,quum in hac quoque parte uerum non perspiciant,sed,uti semper,affectu uicioso transuersi rapiãtur,potius quàm errorem corrigant,eodem anno bis Pascha peragunt. Qua igitur de causa eos sequemur,qui graui errore se implicatos esse confitentur? Bis equidem eodem anno Pascha celebrare haud unquam sustinuerimus. Atque etiamsi hæc uobis non exponerentur,conueniret tamen,uos,pro mentis uestræ sagacitate,semper & studere & optare, ne cuiuspiam similitudine & exemplo, puritatem animarum uestrarum pollueretis,ne'ue hominum modis omnibus malorum consuetudinem imitari uideremini. Ad hæc illud quoque considerandum uenit, in re tanta, & tam solennibus religionis nostræ ferijs, dissensionem extare aliquam,longè esse impijssimum. Vnum nanque nobis libertatis atque redemptionis nostræ diem,sanctissimæ scilicet passionis suæ, SALVATOR noster dedit. Vnam esse catholicam suam Ecclesiam uoluit:cuius tametsi partes in multis uarijs'que sunt dispersæ locis,uno tamen spiritu,hoc est,diuino arbitrio fouetur. Consideret porrò sanctitatis uestræ solertia,quàm graue sit & indecorum,per eosdem dies,alios quidem ieiunijs intentos esse,alios uerò cõuiuijs uacare:& post Paschæ dies,hos quidem feriari & conquiescere,illos autem statis ieiunijs macerari. Quapropter hanc rem,pro eo atque decet corrigi,atque ad unum institutum formam'que perduci, diuina uult Prouidentia:quantum B equidem † extra omnem affectum positus perspicio. Itaque quum hoc sic corrigere conueniat,ne quid nobis cum Domini percussoribus sit commune,& decens extet ordo, quem omnes Occidentalium, & Meridionalium, Septentrionalium'que habitabilis orbis partium Ecclesiæ, & quibusdam quoque in locis Orientales obseruant, ea de causa in præsentia omnibus conuenire uisum est, ipseq́ adeo id solertiæ uestræ placiturum esse recepi, ut quod per urbem Romanam, Italiam, Aphricam omnem, Ægyptum, Hispanias, Gallias, Britanias, Libyam, cunctam Græciam, Asianam atque Ponticam ditionem,& Ciliciam,uno atque consentienti seruatur consilio,id libenter quoque prudentia uestra suscipiat:secum ipsa perpendens, non modò ampliorem esse ecclesiarum in eis quæ diximus locis numerum,uerùm etiam idem communiter omnes sentire & uelle,esse quàm sanctissimum. Quin & strictior ipsa atque exactior ratio flagitare uidetur,ne qua nobis sit cum Iudæorum periurio, communio. Et ut tandem summam rei breuiter dicem:Communi omnium iudicio placuit,sanctissimas Paschæ ferias,uno eodemq́ die peragi. Minimè nanque decet in re tam sancta aliquam extare dissensionem. Et pulchrius est eam sequi sententiam, in qua nulla sit alieni erroris & peccati contagio. Ac quum ita se res habeat,libentibus animis cœleste hoc & uerè diuinum suscipite præceptum. * Quidquid enim in sanctis Episcoporum agitur conuentibus,id ad diuinam refertur uoluntatem. Itaque eis quæ scripsimus omnibus dilectis fratribus nostris significatis,iam rationem hanc & obseruationem sanctissimi diei suscipere atque instituere debetis,ut quum in pietatis uestræ(quod dudũ mihi fuit in uotis)conspectum uenero, uno eodemq́ die sanctas uobiscum ferias celebrare ualeam,

& rebus

De Iudæorum cæcitate.

Paschæ ferias minimè cum Iudæis celebrandas esse suadet.

Idem uiuificæ paßionis & resurrectionis Seruatoris nostri dies.

Vna in toto orbe Catholica Ecclesia.

† ἀπαθῶς συνορῶ.

* πᾶν γὰρ ὅ,τι ἂν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδρίοις πράττηται, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν βούλησιν ἔχει τὴν ἀναφοράν.

A & rebus omnibus unà uobiſcum ex animo delecter, feritatem diabolicam per
» uim diuinam operibus noſtris ſublatam, ueſtramq; ubique fidem, pacem & con
» cordiam uigentem cernens. Deus uos ſeruet, fratres dilecti. Æquum etiam eſt,
» quæ contra Arium & ſectatores eius, omnibus paſsim Epiſcopis & populis ſcri
» pſit, cognoſcere. Quum malignos & impios Arius ſibi imitandos duxerit, par
» eſt, ut eandem cum illis ferat ignominiam. Quemadmodum igitur Porphyrius
» diuinę pietatis hoſtis, iniquis de religione compoſitis libris, condignam reperit
» mercedem, per quam omnium futuris ſæculis probris obnoxius erit, plurimaq;
» obruetur infamia, atq; inſuper impia eius abolita ſunt ſcripta: ita & nunc placitū
» nobis eſt, Arium & Arij ſuffragatores, Porphyrianos quidē nominari, ut quo-
» rum imitati ſunt mores, eorum quoq; obtineant appellationes. ſi quod autem
» ſcriptum ab Ario compoſitū reperiatur, ut igni id tradatur uolumus, ut non mo
» dò improba eius doctrina abrogetur, uerùm etiam ne monumentū quidem ali-
» quod eius relinquatur. Illud equidem prędictum uolo, ſi quis libellum aliquem
» ab Ario conſcriptum celare, nec continuò igni comburere, deprehenſus fuerit,
» ſupplicium ei mortis eſſe cōſtitutum. Illico nanq; in crimine tali comprehenſus
» pœnā ſuſtinebit capitalem. Plures etiam alias aduerſus eoſdem ad loca omnia
miſit epiſtolas,† uerbis per ironiam ad ſimulationem cōpoſitis, eis illudens. Ni
comedienſibus itidem, contra Euſebium & Theognidē ſcripſit: Euſebium per-
ſtringens, ueluti Licinio aliquando fauentem, ſibiq; inſidiantem, atq; alium Epi
ſcopum legere iubens: quod & factum eſt. Eas epiſtolas hoc loco apponere, ne
longior eſſe uidear, minus conuenire putaui. Ac de his quidem hactenus.

Conſtantini de Ario, ſectæq; eius popularibus, et libris eorundem, conſtitutio.

Arianos uult Porphyrianos uocari.

Arianos libros comburendos eſſe, capitali ſupplicio conſtituto, ſancit.

† εἴρωνι τῷ λόγῳ.

Socrat. lib. 1. hiſtoriæ Eccleſ.

Scripſit alias quoq; contra Arianos literas.

CAPUT XXVI.

B Ceterùm rebus ad hunc modum euntibus, commodum euenit, ut uiceſimus Conſtantini imperij annus tum compleretur. Et Romani more recepto, decimo quoq; Principis ſui imperij anno, communē & publicum agebant conuentum diemq; feſtum. Itaq; & ipſe decere id arbitratus, ad epulas Synodum inuitat: & toris plurimis ordine ſuo collocatis, eodem in loco excipit: multiſq; & ſermonibus & donis honorificētiam & liberalitatem erga illos declarans, præclariſsimos quoſq; eorum menſæ ſuæ adhibet. Quorum quidem, quum ille mutilata propter CHRSTVM cerneret membra, atq; fidei eorum cōſtantiam inde colligeret, labijs ipſe ſuis cicatrices eorum exoſculari & uenerari dedignatus non eſt, gratiam ſe oſculo eiuſmodi & benedictione eorum percipere confiſus. Poſteaquam autem finem ſuum conuiuium id habuit, loco ſuo exurgens, ſupplicis more conuentum rogauit, ut qui tantum pertuliſſent laboris, perpaucos ſibi dies dare, & recens fundatā urbem, iam tum perfectam, adire non grauarentur, ut precationibus ſuis munitiones & muros eius firmarent. Atq; illi ſtatim, quod petierat, faciunt. Conſtantinopolim ueniunt, Encænia & conſecrationis feſtum diem celebrant,† incruento ſacrificio operantur, precibus uotiſq; urbem abundè proſequuntur & firmant, eandemq; Dei * genitrici dedicant, nouam Romam, imperantemq; Conſtantinopolim cognominantes, Alexandro tum Byzantij eccleſiam regente. Hic denuò illis epulo exceptis, alia dona obtulit: & literas ad prouinciarum præfectos dedit, ut in urbe quaque diuino cultui addictis atque ſacratis uiduis uirginibuſq;, ad ſanctiora

Vicennalia ſua Conſtātinus agit, & Synodū conuiuio excipit.

Stigmata Epiſcoporū martyrū exoſculatur

Inuitat Patres Byzātiū, ad Encænia ibi celebrāda, & ciuitatem nouam conſecrādam.

† τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες.

Cōſtātinopolis Virgini matri dedicatur.

Viduis uirginibuſq; ſacris ſūptus annuos Cōſtantinus ex publico abundè conſtituit.

*θεοτόκος Græcis Dei genitrix dicitur, quod uerbum in ſolam uirginē matrem Mariam cadit: θεότοκος aut accentu mutato, Deo genitus, qui unus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cui urbem Conſtantinopolitanam recens extructam Conſtantinus dicauit atq; commendauit. Supr. lib. 7. cap. 49. Vtrunq; nomen eiſdem compoſitum literis, ſed accētu diuerſo prolatum & ſcriptum. datiuum caſum habet θεοτόκῳ. Quapropter hic pro Dei genitrici etiā uerti poſſet. Dei nato Chriſto, ut hic locus cum ſuperiore illo concordet. Sed librarius in Græco exemplari τῇ θεοτόκῳ ſcripſit, cùm fortaſſe τῷ θεοτόκῳ ſcribere debuerit. Poteſt etiam eſſe autoris memoriæ lapſus. Qui tamen infra Chriſto ſimul & matrius eius urbem eam dedicatam memorat.

ctiora diuinorum templorum sacraria excubantibus, annonæ annuæ tribuerentur, quæ ad liberalitatem splẽdidam magis quàm ad usum necessarium pertinerent. Has Iulianus quidem postea † accidit, successor autem eius * ex triente præberi curauit. Vbi uerò iam pro se quisque domum redire pararet, cohortatus eos est, ut eandem omnes colerent fidem, mutuamq; pacem & charitatem maximè consectarentur: atque ut absque seditione omni, pacati atque tranquilli, rerum uniuersarum placerent Deo. Et quum multa, oratione longius producta, de communi concordia fecit uerba: tum postremò uehementer eos admonuit, ut & pro se, pro liberis suis, & pro imperio Romano orarent, perpetuoq; propitium sibi diuinum numen facerent, Synodiq; decretis stabilem firmitatem conciliarent. Absentibus porrò ea quæ commemorauimus scribens, ut professionem fidei, diligenti atque accurata exploratione tot uirorum disquisitã, & de sententia totius uniuersi Dei constitutam, suffragijsq; tantæ Synodi patrum comprobatam, susciperent atque complecterentur, mandauit. Et illorum quisque tanto affectus honore, domum ad gregem suum redijt. Imperator autem supra modum lætatus, quòd unam per uniuersum orbem Ecclesiam, eamq; in dogmate consentientem cerneret, Deo, de omnium ubique Episcoporum unanimi concordia † solenniter gratiarum obtulit actiones. E re studiosiorum esset, Episcoporum ipsorum nomina præfecturas urbium, earumq; appellationes nosse: eaq; omnia in Synodali Athanasij libro reperta apposuissem, nisi tædium prolixioris orationis uitarem. proinde ea inquirere uolentibus, permitto. Tẽpus porrò Synodi, sicuti inuenimus, in mensis Maij undecimam diem, † indictionẽ uigesimã tertiam, & consulatum Paulini & Iuliani incidit: qui annus sexcentesimus trigesimussextus ab Alexandri Macedonis regno fuit, uigesimus uerò imperij Constantini, ex quo rerum in Britania potiri cœpit: tertiusdecimus porrò, ex quo ad Byzantium uenit. Synodus uerò ipsa Nicææ annis tribus & paulo longius est acta. Et res Nicænæ talem habuere finẽ. Constantinus autem ex eo tempore prolixius etiã quàm antea religionis accensus ardore, ad urbes & populos Romani imperij omnes, epistolas dedit, ut priori quidem errori nuncium remitterent, Christianam autem doctrinam & religionem amplecterentur. Episcopis porrò sanè quàm liberaliter pecunias mittens, eos ad ecclesiarum ædificationes excitauit, sumptusq; ad id abundè præbuit. Libros itidem ecclesiasticos manibus proprijs describere & cõcinnare iussit. Sed consilium animumq; scribentis certius indicabit epistola eius, ad Eusebium data, quæ sic habet:

[Marginalia, left: τριτιαῖον. — Patres dimittit cum pijs mandatis. — Absentibus Episcopis scribit. — Deo solẽnibus sacris gratias agit. — αἰνέσεις τὰς χαριστηρίους. — Tempus Nicæni Concilij celebrati. — Anitius Paulinus, Ceionius Iulian. Camœnius Coss. — 17. imperij eius anno Synodus celebrari cœpit 20. autem finita est. Initium eius in annum Domini 326 finis in 329. incidit.]

[Marginalia, right: A — Τὸ τριτημόριον. — Τρίτης ἰνδικτιῶνος λ. — B — Constantinus amplificandæ religioni Christianæ totus incumbit, ecclesijs cõstruendis, & libris sacris parandis.]

CAPVT XXVII.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. Tantisper dum ad hoc usq; tempus impietas & tyrannis, pro arbitrio suo, ministros Seruatoris Dei persequuta est, credo atq; adeò certò persuasum habeo, ecclesiarum omnium opera uel per incuriam pessum ijsse, uel imminentis persequutionis metu minus esse quàm dignitas earum postularet perfecta, frater charissime. Nunc uerò libertate reddita, & serpente illo, Dei optimi maximi prouidentia: atq; opera nostra, à rerum publicarum administratione depulso, satis in apertum productam esse arbitror apud omnes diuinam potentiam, eosq; qui uel metu uel incredulitate uel etiam peccato oppressi fuerãt, eo qui † uerissimè constat cognito Deo, ad uerum rectumq; uitæ statum tandem peruenisse. Itaque quibuscunque uel ipse præes ecclesijs, uel alios passim episcopos, presbyteros, aut diaconos præesse nosti, eos admone, ut diligenter

[Marginalia, left: Literæ Constãtini ad Eusebiũ Pamphili de structura ecclesiarum. — Τὸν ὄντως ὄντα.]

A genter incumbant in opera ecclesiarum quę supersunt, uel restaurandarum, uel amplificandarum, uel ubi hoc necessitas postulauerit, recens extruẽdarum. Petes autem & ipse, & alij per te sumptus necessarios à præfectis & prouincialibus magistratibus. Diligenter nanq; eis per literas est mandatum, ut quæ à sanctitate tua dicta fuerint, ipsi exequãtur. Deus te seruet, frater dilecte. Hæc de ecclesiarum structuris, non ad hunc modò, sed & ad reliquos Episcopos scripsit. Quæ aũt Eusebio Pamphili de librorũ cõparatione significarit, hisce subiungã.

In eãdem sententiam ad alios quoq; episcopos scripsit.

Victor Constantinus Maximus Augustus, Eusebio. In cognomine nobis urbe, Seruatoris Dei opitulante prouidentia, maxima hominũ multitudo sanctissimæ Ecclesiæ nomẽ dedit, seq; ipsam illi dicauit: ut omnibus illis plurimùm capientibus incrementi, faciendum omnino uideatur, ut plures quoq; ibi construantur ecclesiæ. Quapropter, quod iudicio nostro placuit (prudentiæ enim tuæ significandum duximus) id libẽtissimè accipe, ut comparatis quinquaginta membranarum codicibus, qui & ad euoluendum, & ad portandum cõmodi sint, à notarijs pulchrè scribẽdi peritis, qui scilicet probè eam artem didicerint, describi cures diuinarum scripturarũ libros, quorũ * instaurationẽ & usum ecclesijs maximè necessarium esse iudicaueris. Datę enim sunt à mansuetudine nostra † ad Catholicum & dispensatorem generalem prouinciæ literæ, ut omnia quæ ad eam rem portandam cõmoda sunt, præbenda curet. Porrò ut quàm celerrimè codices describãtur & concinnẽtur, procurationis tuæ id fuerit opus.

Constãtini ad eundem Eusebium de libris Ecclesiasticis comparandis epistola.

* τὴν ἐπισκευὴν.

† πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως καθολικόν.

Duorum autem publicorum uehiculorum accipiendorum potestatem, ad librorum deportationem, autoritas harum nostrarum literarum tibi meritò præbebit. Ita enim pulchrè descripti codices, quàm facillimè ad nos perferri poterunt, ex Diaconis ecclesiæ uno ministerium id adimplente: qui quum in conspectum peruenerit nostrum, benignitatem nostram experietur. Deus te seruet,
B frater dilecte.

CAPUT XXVIII.

SEd enim quũ facile quis ex ijs liquidò cognoscere Imperatoris erga res sacras studium posit, tum id non minus ea etiã quæ de uiuifico CHRISTI sepulchro Hierosolymis egit indicabũt. Quum nanq; cognouisset eos olim, † qui idolorum errore tanquã furoris intemperijs acti fuerãt, salutiferum monumentũ defodisse, aggere multo molẽ altissimam excitasse, Caluariæ & resurrectionis uicinum circumcirca locũ occupasse, & lapidibus ingentibus solum eius constrauisse, (ut obliuioni monumenta memoriæ sempiternæ mandarent) & templum præterea impudicæ deæ Veneris, statuamq; eiusdẽ ibi collocasse, uirgineo partui illudentes: ut qui eo loco debitum CHRISTO honorem sibi præstandum statuissent, simulacro ei exhibere uiderentur, processuq; temporis obliuio ueram præmeret atq; occultaret causam: quòd nemini liberè eò cõmeare, aut alijs rem indicare fas futurũ esset, funditùs templum ipsum erue re, aggeremq; egestum quàm longissimè à ciuitate proijcere, ut qui sceleratis sacrificijs cõtaminatus esset, iussit: ac templũ aliud pulchritudine præcipua amplissimum magnificentissimumq; extruere præcepit. Quod templũ luculenter epistola ostendet, Macario Hierosolymitano episcopo, qui & ipse cum reliquis patribus Arij opinionẽ labefactauit, hisce propè uerbis scripta: Victor Constantinus Maximus Augustus, Macario. Tanta est Seruatoris nostri gratia, ut nulla orationis uis præsenti miraculo digna suppetere cuiquã possit. Quod etenim monumentũ sanctissimæ illius passionis terra iamdudũ opertum, tot annorum curriculis latuerit, donec per communis & publici omnium nostrûm hostis oppressionem, ministris eius in libertatem uindicatis, erutum reluceret, omnem

† τῶν τῶν εἰδώλων πλάνῃ βεβακχευμένων.

Infideles in Caluariæ loco, sepulchro Christi obruto, Veneris tẽplum extruxere.

Eo templo diruto, ecclesiã sacrã Constantinus condidit, & sepulchrũ Christi restitutum ibi collocauit.

Socrat. lib. 1. cap. 17.

Constantini ea de re ad Macarium Hierosolymitanũ episcopũ literæ.

Miraculo magno monumentum Seruatoris in lucẽ prolatum.

profectò stuporem & admirationem excellit. Nam etiamsi qui ubique terrarum esse uidentur sapientes homines, in unum eundemque conuenientes locum, dignum aliquid re tanta dicere uelint, ne minimam quidem partem tamen eius eloquentiæ concertatione attigerint. Tantum enim miraculi huius fids naturam, quam humana ratio & cogitatio consequitur, omnem excellit, quanto rebus hominum cœlestia sunt efficaciora & potentiora. Eam ob causam ille mihi semper unicus & præcipuus consiliorum actorum'que omnium propositus est finis, ut quemadmodum seipsam nouis miraculis ueritatis fides exhibet, sic etiam animi omnium nostrûm castitate & consentienti promptitudine *alacriores reddantur. Quod quum omnibus manifestum puto, tum hoc maximè tibi persuasum esse uolo, rerum omnium illud mihi summopere esse curæ, ut sacratum locum, quem iussu Dei, accessione fœdissimorum simulacrorum, uelu ti quodam imminenti grauique pondere leuaui, sanctum quidem iam tum ab initio illum iudicio Dei factum: sed sanctiorem etiam declaratum, ex quo salutiferæ passionis fidem in lucem protulit, ædificiorum pulchris structuris exornem. Conuenit igitur solertiæ tuæ, omnia sic disponere, & res quasque necessarias procurare, ut non modò basilica alijs quæ ubique sunt præstantior, sed & reliqua omnia ita construantur atque parentur, ut quæcunque in quibuscunque urbibus pulchritudine sunt † excellentia opera, à structura ista longè superentur. Atque equidem de parietum opere atque artificio, Dracilliano amico nostro, clarissimorum præfectorum munere fungenti, & prouinciæ rectori, à nobis mandatam esse curam scito. Præceptum enim à pietate nostra est, ut artifices, operæ, & quæcunque præterea sunt ad ædificationem necessaria, quum id ex solertia tua cognouerint, confestim per prouidentiam illorum mittantur. De columnis autem & marmore, quæ præstantissima & commodissima operis ipsius † forma summatim perspecta, existimaueris esse, ad nos fac scribas, ut quot & qualibus opus fuerit, quum ex literis tuis intellexerimus, ea undequaque comportari possint. Æquum enim est, locum totius mundi maximè admirandum, pro dignitate sua exornari. Basilicæ porrò camera, lacunaribus'ne an alio quopiam opere tibi fieri debere uideatur, cognoscere ex te cupio. Si enim lacunaribus extruenda erit, auro quoque illustrari poterit. Quod superest, sanctitas tua quibus diximus magistratibus primo quoque tempore significet, quot operarijs artificibusque, & quantis impensis sit opus. Quin & ad nos quoque ut celeriter referatur, da operam, non modò de marmore & columnis, uerùm etiam de lacunaribus, siquidem hæc pulchriora commodioraque esse iudicaueris. Deus te conseruet, frater dilecte.

Erga sanctã legem.

Institutionem ædificationis eius tẽpli Macario antistiti committit.

ἀκαλλιστεύοντα.

αὐτῆς συνόψεως γενομένης.

CAPUT XXIX.

Literis porrò eis conficiendis, mater ipsa Imperatoris beata Helena, quæ illum talem genuit, administra fuit. ipso nanque Synodi coactæ anno, in somnis oraculo admonita, precationis ergò, locorum'que sacrorum cognoscendorum gratia, Hierosolyma petierat: neque se ea in re uel itineris laborem, uel senectutis molestiam remorari est passa. Ad extremum enim iam uitæ peruenerat, & de rebus atque religione Christianorum piè admodum sentiebat. Plurimi porrò faciebat, ut crucis lignum & uiuificum CHRISTI monumentum inueniret. Et quantumuis difficulter, attamen ea tandem inuenit, ut quidem nonnulli dixere: Iudæo homine ex paterna quadam annotatione regionem indicante: re uera autem, ut equidem puto, Deo signis quibusdam

Helena mater Constantino filio literis in causa pietatis Christianæ edendis à Secretis fuit.

Eadẽ religionis ergò Hierosolyma profecta.

A quibusdam & uisionibus nocturnis ostendente. Quum enim Deo uisum esset, res diuinas & occultas in lucem proferre, minimè opus fuit humanis indicijs,

Enimuerò Imperatoris iussu, contaminato illo templo diruto, aggereq́ exportato, ex eo loco sacrum illud resurrectionis antrũ extitit, & tres sparsim disiectæ cruces: & tabula præterea alba inuenta, in qua diuersis literis Pilatus regem Iudæorum scripserat, eaq́ supra caput CHRISTI collocata † in morem columnę, crucifixum illum Iudæorum regẽ esse promulgarat. Cœterùm quòd literæ diffluxerãt, & tabula temerè iacta iacebat, difficilis adhuc diuini ligni inuentio erat, quòd ordine confuso cruces disiectæ fuerant. Quid nanque curarent, qui ita illas temerè disiecerant, ut loco suo quanque relinquerent? præcipuè quum milites mortem propter sabbatum deproperarent: ijdemq́ præterea inauspicatum esse crederent, ad cruces morari uirorum, qui per uim illatam mortui essent, quapropter alia aliò proiecta. Quũ ergo incerta inquisitio esset, dubia animi Imperatoris mater Deum obsecrauit, ut ei indicium fieret. Atque ille ambiguitatem quodam dissoluit modo, lignum demonstrans, ad quod Dominicum affixum corpus fuerat, & quod diuini sanguinis stillam defluentem exceperat. Mulier quædam honesto loco nata, graui oppressa morbo, extremo laborabat periculo. ad hanc Macarius unà cum Helena comitibusq́ eius uenit: & signum ille dedit, quæ ex crucibus istis fœminæ ægrotæ imposita periculum omnino discuteret, eam CHRISTI crucem esse. Atque precatione facta, crucem quamlibet seorsim ille adhibuit. Et duabus admotis, in eodem nihilominus mulier discrimine mansit, uitæ iam desperatæ. Vt autem uerum ei imposuit lignum, subitò illa respexit: uiribusq́ firmiter collectis, lecto statim exiluit.

Inuentio sepulchri & crucis Domini.

ἐν εἴδει στήλης.

Miraculum, quod ueram Christi Crucẽ indicauit.

Rufinus in Eccles. sua historia cap. 7. & 8.

B Dicunt quoque, postea mortuo prorsus crucem impositam, in uitam illum derepentè reuocasse. Hoc sanè modo memoriæ proditum est, sacrum in apertum productum esse lignum. Cuius partem maximam diuina Helena argenteæ cistæ inclusam, Episcopo ad memoriam posterarum generationum reliquit: ubi etiam sacram Exaltationem quotannis peragendam sanxit. Partem uerò ad filium Imperatorem transmisit. Quam illum quo animo quis suscepisse dicat? quum fide secum ipse reputauerit, urbem eam seruatum iri, in qua tam sacrum conseruaretur † donarium. Quapropter eam partem statuæ suæ inclusit, quam in urbe à se magnificè condita, super Porphyretica collocauit columna, in eo quod dicitur Constantini foro. Misit illa etiam ad eum ex sacris clauis quosdam, quos tum ad monumentum repererat: illis porrò corpus CHRISTI transfixum fuerat. Quorum altero ille sibi fertur galeam instruxisse, alterum equi frenis inseruisse, ut in certaminibus tutus à uulneribus illæsusq́ maneret, & sic tempore suo prophetia Zachariæ impleretur: Erit, dicentis, in freno equi
" sanctum Domino omnipotenti. Quæ prophetæ quidem sancti olim cognouerunt, postea uerò temporibus suis, quum Deo uisum est, euentum certum sunt consequuta. Atque id non admodum est mirandum, quandoquidem & Græci diuinarum rerum quædam prænunciarunt. Quemadmodum quidem certè & illud Sibyllæ uel ex aduersarijs quisque confitebitur, de sancta cruce antiquitùs dictum:

Sacer Exaltationis sanctæ crucis dies.

κειμήλιον.

Hæc se Socrates historicus, ex aliorum relatione audita scribere, ait. lib. 1. cap. 17.

Claui, quibus Saluator cruci est affixus.

Sibyllæ oraculum de sancta cruce.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

ὦ ξύλον μακαριστόν, ἐν ᾧ θεὸς ἐξετανύσθη.

Plurimi nanque apud Græcos, qui cœteris præstare sunt uisi, multas nouerant prophetias, quas uersibus grauioribusq́ ad populum uerbis ueluti quædam oracula incluserunt. Et erat potestatis diuinæ, ut equidem iudico, ad futurarum rerum certiorem consensum, non solum per peculiares ministros futura prædicere,

Apud Ethnicos quoq; nõnullis futura de rebus sacris manifestata.

cere, uerùm sensim quoque aduenis & alienis ad id uti: perinde atque musicus A quispiam, gratum & iucundum decantãs carmen, superuacaneas quoque percurrit plectro chordas: aut ornatus gratia, supra eas quæ ex usu sunt, alias etiam adijcit. Hæc etiamsi per digressionem, commodè tamen dicta esse puto: quod à doctrina nostra alieni, † præstantiore quadam Dei ordinatione, futura de CHRISTO prædicarunt.

οἰκονομίᾳ ὑπηρετοῦντι.

CAPUT XXX.

Templum in Caluariæ loco conditum, noua Hierusalem dictum.

IMperatoris mater Helena, amplissimo templo in resurrectionis & Caluariæ monumento ita constructo, ut nulli prorsus, quæcunque uel pulchritudine uel magnitudine eximia sunt, cederet, nouæ Hierusalem nomen indidit, † exemplari scilicet ueteris illius & iam soluti tabernaculi. Ipsa uerò domesticis proprijsq; impensis alias duas magnificè sacras construxit ædes. alterã in Bethlehem, ad eam in qua CHRISTVS natus est speluncam, sexies mille passibus ab urbe distantem: in cuius sanctiore sacrario humi, & præsepe, & speluncam sacram est complexa. alteram uerò in oliuarum mon te, ad uerticem ipsum, ubi relictis discipulis CHRISTVS in cœlos est assumptus. Excitauit quoque mirificũ aliud templum in Gethsemani prædio genitrici Dei, atque in sacrario ipso uiuificum eius sepulchrum firmiter inclusit. Quum uerò decliuis is sit locus, gradus marmoreos fieri curauit, uiatores ex sancta urbe Orientalem plagam uersus ferentes. Multorum quoque sermonibus circumfertur, decliuiorem eum locum, Vallem fletus, & torrentem Cedron, atque etiam uallem Iosaphat dici. In propinquo etiam esse hortum illum, in quo proditus est CHRISTVS, & in quo orare solitus fuerat. Sanctis itidem infantibus, & ubi Angelus pastoribus lætum attulit nuncium, in B eis ipsis locis † sacras extruxit ædes: infantibus uidelicet ipsis, & † VERBI puerperæ, nec non aliam quoque sponso Iosepho ædem. Inde Bethaniam progressa Lazaro CHRISTI amico insigne ædificauit delubrum: abest id Hierosolymis passuum millibus duobus. Deinde ad sacrum Iordanem conuersa, circa speluncam, ubi olim domicilium Baptista habuit, perpulchram ædem illi erexit. Aliamq; † ad accliuitatem montis, Heliæ Thesbitæ. Atque inde quatuor dierum itinere emenso, Tiberiadem uenit, ubi τὸ δωδεκάθρονον, hoc est, duodecim thronorum templum statuit, quo loco CHRISTVS quinque hominum millia pauit. In ea regione est Capernaum, ubi miraculum illud in Centurione editum, & in paralytico, qui per tectum demissus, statim salutem inuenit: deinde ubi mulier sanguinis fluxu laborans restituta est. Sistitur etiam in loco qui dicitur ἑπτάπηγον, hoc est, ad septem fontes: ubi ingens illud miraculum de septem panibus & paucis piscibus, Dominus fecit. Accessit quoque ad Tiberiadis piscatum, & in locum ubi Magdalena sanata est. Et quouis loco diuersa Apostolis construxit templa. Intra urbem Tiberiadem, socrus Petri domo reperta, diuo Petro pulchrum constituit delubrum. Itidem porrò in monte Thabor fecit: in quo Melchisedech Abrahamum dicitur benedictione prosequutus esse. In ipso autem transformationis loco, qui splendorem illum mirificum conspexere, Apostolis tribus pulcherrimam extruxit ecclesiam. Quo loco multam etiam reliquit pecuniam, in subsidium eis qui ibi manerent, locum que ipsum excolerent. Inde Orientem uersus descendens, Nazareth peruenit: & * salutationis Angelicæ domo reperta, Dei genitrici peramœnum excitauit templum. Et in Cana Galilææ, ubi

ἀντιτύπων.

Templa plura Hierosolymis à diua Helena extructa. Plura in alijs quoq; Iudææ regionibus.

Vallis Iosaphat.

ἱερὰ φροντιστήρια.

τῷ λόγῳ μαιευθείσῃ.

πρὸς τὸ ἀνάντες.

Ecclesia δωδεκάθρονος.

ἑπτάπηγος reo.

Mõs Thabor.

** χαιρετισμοῦ.*

Simonis

A Simonis Cananæi nuptiæ celebratæ,& † ex occultis incertisq́ botris uinum factum,aliam quoque sacram ædem ædificauit. Cœterùm in urbem sanctam reuersa, in Sion amplissimum longè lateq́ construxit templum,in cuius postico domum circumclusit,in qua,foribus clausis,propter metum Iudæorum, discipuli fuerant congregati: in qua etiam sacra cœna peracta, sacraq́ pedum lotio, nec non Spiritus sancti in cœnaculo aduentus, in qua primus quoque Hierarcha & episcopus Iacobus renunciatus est. In eo templo marmorea quoq́ fuit columna,ad quam quum flagellis cæderetur, alligatus est SERVATOR. In cuius parte sinistra, diui prophetæ Dauidis sepulchrum magnificè in sublimi collocatum. Sion ipsa ad Australem urbis est sita partem, † superiorem eius sortita regionem,passibusq́ mille à CHRISTI resurrectionis loco distat.Et in palatio Caiphæ, Petro apostolorum principi templum aliud constituit. Atq́ in fouea Hieremiæ,& ad fontem qui Siloe dicitur,mirifica construxit opera. Postremò & agrum figuli apparari curauit, in aduenarū scilicet & peregrinorum sepultúram. Sed & filij Constantini instinctu,ad arborem Mambre, quæ nūc terebinthus dicitur, quindecim stadijs meridiem uersus uicinam habens Hebron, Hierosolymis autem circiter ducenta & quinquaginta stadia abest: ubi uera certaq́ fama est,unà cum Angelis contra Sodomam euntibus,& filiū Dei hospitaliter acceptum esse ab Abraham, ab eoq́ Isaaci procreationem annunciatam,maximum ornatissimumq́ templum erexit.Intellexerat enim Constantinus sub ea arbore,ueteres Græcæ superstitionis aras construxisse, Græcis sacrificijs istic operatos esse, uinum libasse, thura adoleuisse, bouem,hircum, & gallum sacrificasse, lucernas accensas oleo infuso apposuisse, placētas obtulisse: quosdam etiam numos & uarij generis unguenta,in uicinum puteum coniecisse,ita ut rerum coniectarum ingenti copia, aqua inutilis sit reddita. Quod sanè Constantini uxoris mater,quum fortè istàc transiret, uisum, genero ipsi renunciauit. Animaduerterat enim æstiuo tempore,loci incolas,longinquiores etiam Palæstinos,Phœnices,& Arabes, annuas ferias in ea regione peragere. Et conuentus celebritasq́ ea grata fuerat omnibus: Iudæis quidem, quòd Patriarcham generisq́ sui principem iactarēt Abrahamum: Græcis uerò,propter Angelorum in eum locum aduentum:Christianis porrò,quòd Deo dilecto illi,id prædictum fuerat,quod multis postea sæculis de Virgine futurum fuerat. Qua re Constantinus cognita,episcopis Palæstinis uitio uertebat, in primisq́ Eusebium Pamphili perstringebat,quòd sic tam sanctum locum despexissent. Itaque episcopis Phœniciæ mandauit, ut ex ipsis fundamentis aræ euerterentur,simulachra igne comburerentur,ac templum ibi tantæ antiquitatis nomini conueniens extrueretur, in quo diuinum numen ecclesiæ recepto ritu coleretur,locusq́ de cœtero à contaminatione omni liber esset. Quòd si quis deinceps eiusmodi quidquam facere deprehensus esset, eum graui mulctatū iri pœna,constituit. Atque imperata hæc ad rem collata, legitimum consequuta sunt exitum. Nec minus Heliopoli in Phœnicia aliam sacram ædem Constantinus ædificari præcepit, eiq́ Episcopum suum, & sacrum clerum dedit: ueteri sublata lege, quę communes esse uxores,& aduenientibus hospitibus uirgines suas prostituere iubebat, ut dubia & anceps apud eos soboles, nullum'que eius discrimen esset. Hoc tam abominandum scelus abolēs, ut gentes familiæq́ dignoscerentur,effecit. Simile quiddam etiam in * Aphacis fecit. Templum nanque Veneris isthic ad Libanum montem demolitus, unà quoq́ fœdos & indecentes,qui mixtim fiebant,concubitus prorsus sustulit. In Cilicia porrò Pythonicum euertit fanum,atq́ incubantem ibi dęmonem eiecit.Non tantum

B

aut em

Simonis Cananæi nuptiæ

† ἐξ ἀδήλων.

Sepulchrum Dauidis.

ἵδρυται τῇ προνομίδι τῆς ἀναφορᾶς.

Quercus Mābre.

In locis plerisque idolorum sacra & cultum tollēdum, et sacras Christianorum templis magnificè extruendis cæremonias instituendas Constantinus curat.

Sicuti in ualle Mambre.

Sozomenus Ecclesi. histor. lib.2.cap.4. & 5.

Item Heliopoli Phœniciæ, ubi uxores cōmunes erant, & uirgines nupturæ prostituebantur.

Item in Aphacis ad montem Libanum.

Aesculapij ad Agas oppidum.

*Tripart. lib. 2.cap.20. Niceph. ἐν φαινοις.

autem ecclesias è fundamentis terræ extruxit, uerumetiam pro sua erga CHRISTVM flagranti desiderio & amore, ut in solitudine quoq; sancta haberet symbola, ædem sacram è uarijs linteis fieri curauit, eamq; ueluti priscus Moses, sicuti à me antea est dictum, secum circumtulit. Quin & plures ecclesias alias, in sanctis illis locis, supra triginta, amantissima Dei fœmina Imperatoris mater condidit: & ad charissimum sibi filium, in Occidentalibus post Synodum agentem partibus, est reuersa. A

Portatilis Constantini ecclesia.

CAPUT XXX.

Diuæ Helenæ pietatis opera.

PErmulta quidem sunt, quæ illius in Deum amorem & pietatem testantur: non minus tamen eam uirtutem, quod nunc dicturus sum, declarabit. Dicitur siquidem Hierosolymis, sacris uirginibus ad epulas uocatis, famulæ præstitisse officium. Manibus enim ipsa suis escas illis apposuit, malluuium & aquam præbuit, aliaq; omnia ministeria obiuit, quæ conuiuis inuitatis exhibere moris est. Munera uerò plurima & preciosa donaria, Orientalibus attribuit ecclesijs. Indigentibus res necessarias affatim largita est. Et multos in priorem reduxit statum, qui temporum difficultate euersi fuerant. Sic illa captiuorum uincula diuturniora soluit, ad metallum damnatos liberauit, & exules reuocauit. Quam ob causam condigna etiã à Deo accepit præmia. Etenim in præsenti hac uita, ea est consequuta, ut præstantius quidquam nemo ei accidere potuisse putarit. Nam Augusta renunciata est, & numos aureos sub effigie sua procudit, imperialibusq; thesauris in potestatem suam redactis, pro arbitrio suo est usa. Quum autẽ ei finis uitæ instaret, cum celeberrima memoria Romæ decessit, undeoctuagesimum agens annum: quum quidem in extrema illa alloquutione & ualedictione, moritura, de piæ Christianæq; uitæ instituto, permulta mandata filio dedisset. Ingentes quoq; ei post obitum tribuit honores: quales scilicet eam decebant, quæ tam piè sanctèq; uixisset. Extra urbem Romanam sepulta, in templo rotundo marmorea urna deposita, atq; biennio pòst unà cum urna Constantinopolim deportata est: princeps ipse, in Imperialia monumenta ædis sanctorum Apostolorũ illata, lætisq; posthac atq; etiam † nocturnis memorijs, ut par erat, est celebrata. Hierosolymis autem uenerandæ illæ uirgines, quibus ueluti quædam ancilla inseruierat, præcipuis eam sunt memorijs solenniter prosequutæ. Quod si quis mundana hæc in aliquam bonarũ utiliumq; rerum rationem referre uelit, in eo quoq; omnem longè superat obliuionem. Perinde enim atq; pignus quoddam futura secula habent, ad memoriam eius sempiternam, in Bithynia unam, * & in Palæstina alteram urbem: quibus Imperator filius conditis, memoriam illi tribuit immortalem. Admodum uerò beatam Helenam regione & situ alterius delectatam esse ferunt, quę antehac Drepanum nominata fuerat: quum quòd ibi orta esset, tum quòd ✻ Lucianum martyrem post martyrium obitũ eò à delphine deportari contigerit. De quo martyre illud est decãtatum: moriturum eum, quum uis tyrannica neq; templi neq; sacrarij copiam faceret, & uincula quoq; atq; plagæ motum prorsus denegarent, † in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumq; modum & ipsum participasse de immaculato sacrificio, & alijs ut itidem communicarent, suasorem fuisse. B

Exemplũ hoc imitantur magni Principes ipsis Eucharisterijs.

Præmia pietatis eius in præsenti & futura uita.

τοῖς ἐξιτηρίοις.

Helenæ mors.

Memoriæ defunctorum.

μνήμαις παννυχίσιν.

** Constãtinus duabus ciuitatibus matris suæ Helenæ nomen imposuit.*

** Idem Ponto quoq; nomen, ut Helenopontus diceretur, imposuit. Iustinian. de moderat. Helenoponti. Nouell. 28.*

✻ Luciani martyris corpus à delphine Helenopolim Bithyniæ est delatum.

† ἐν τῷ οἰκείῳ στέρνῳ ἀνακείμενον, τὴν φρικτὴν ἐπιτελέσαι μυσταγωγίαν, καὶ τοὺς μετασχεῖν τῆς ἀχράντου θυσίας.

Exemplũ imaginariæ perceptionis Eucharistiæ.

Sacrum

* Socrates lib. 1. cap. 18. scribit, Constantinum uicos multos amplificatos in formam urbium extulisse, atq; in primis Drepanam, seu Drepanum, à matris suæ nomine Helenopolim uocasse: & ciuitati cuidam ab eo auctæ in Palæstina, à sororis suæ appellatione nomen Constantiæ indidisse.

A Sacrum id in carcere perficiebatur, & eccleſiæ ſpecimẽ ſacer ille chorus, qui eum iam † morientem ſtipabat, repræſentabat. Aliam quoq; ob cauſam ita ſacris operabantur, ut ſcilicet quæ à pijs peragebantur, ab ijs qui alterius eſſent opinionis, non conſpicerentur. Huius diſcipulos eſſe dicunt, Euſebium Nicomedienſem, Marin Chalcedonenſem, Theognidem Nicænum, Leontiũ, qui deinde Antiochiæ epiſcopus fuit, Antonium Tarſi Ciliciæ antiſtitem, Numenium, Eudoxium, item Alexandrum, & Aſterium Cappadocem, quos ad Græcorũ ſuperſtitionem deflexiſſe fama eſt, tyrannorum crudelitati cedẽtes: poſtea autem lapſui atq; errori, opem ferente eis ad pœnitentiam præceptore, renunciaſſe. quamuis iterum non idem ſibi cum magiſtro ſentiendum eſſe delegerint, Arij opinionem ex profeſſo complexi. De beata Helena hactenus.

ἀποβιοῦντα

Luciani martyris Catholici plures diſcipuli Arianti.

CAPUT XXXII.

VErum enimuerò Conſtantinus, quùm ubique terrarum in illuſtrib. urbibus delubra, tũ maximè in cognomine ſibi ciuitate, ea extruxit: quam ſtatuis & alijs admirãdis operibus exornauit, ſicuti in fine proximi expoſuimus tomi. Quòd uerò re ipſa ſanctę crucis uim & efficaciam expertus fuerat, ſummopere eam ſemper uenerabat̃ atq; admirabatur. Ac poſt Helenæ reditũ tres immẽſa magnitudine cruces fabrefieri fecit, ad exemplũ earum quas ter in cœlo uiderat: primùm Romæ, contra Maxentiũ depugnãs: ſecundò, quum cõmiſſo cum Byzantijs prælio tropæũ de eis ſtatuit: tertiò autem, quum Iſtro ponte iuncto, Scythas ultra id flumen ſubegit. Ad imitationẽ igitur triplicis iſtius uiſionis, tres ex ære fieri curauit cruces, eiſq; ſacra hęc impoſuit nomina, ΙΗΣΟΥΣ, ΧΡΙΣΤΟΣ, ΝΙΚΑ: IESVS, CHRISTVS, VINCIT. Ex his, cui nomen IESVS inditum, auro per omnes partes diffuſo ornata B collocata eſt ſuper fornicem ſeu arcum triumphalem in foro, ut obſcuriore ſignificatione ardorem pietatis ipſius indicaret. Potentia namq; roboris eius Græcã ſuperſtitionem debellauit. Alteram uerò uenerandam ſacramq; crucem, CHRISTI nomẽ præferentẽ, in Porphyretica Romana ſtatuit columna, in loco qui φιλαδέλφιον, hoc eſt fraternus amor dicitur. Tertiã, quam Conſtantinus quidem νίκη, id eſt uictoriam uocauit, Heraclius aũt ἀνίκητον, hoc eſt inuictam nominauit, in alta marmorea columna poſuit, in loco cui nomen eſt ἀρτοπώλιον, id eſt forum panariũ ad quam multæ etiam ſupra opinionẽ hominũ uirtutes ſunt editæ: atq; in primis, ſi qui † rigore inflãmationis uexarentur, & oculorũ doloribus & ſuffuſionibus premerentur, ſanati ſunt. De qua factũ quoddã, quod admodũ in admiratione fuit, exponã. Ne uerò quiſquã narrãti mihi fidẽ nõ habeat: nihil enim tam præter opinionẽ & præter fidem eſt, quod Deus nõ perficiat: neq; etiã quidquã quod Deus uelit, impoſsibile eſt. Dicitur namque, & uerè dicitur, quum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altiſsimũ intempeſtæ noctis ſilentiũ, perinde atq; emicãs quoddã cœlitùs fulgur, cum ſplendore inſuſtentabili uenit, crucẽ eum circumire ſuffitũ facientẽ: ſuauiq; uoce quaſi cuiuſdã tenuis indicis, præſentiam ſuã illis qui puritate uitæ à uitijs abhorrẽtes, talia & uidere & audire idonei ſunt, inſinuare: atq; ubi cantu ineffabili diuinum carmẽ terſancti hymni pſallens cõcinuerit, rurſum illum ueluti ſtellã magnificè emicantẽ † ad munia redire ſua. Hanc ſanè uenerandã Domini crucem, longo pòſt tempore, decimũ octauũ annum Mauricio imperante, quòd immẽſo terræ motu corruerat, ferreis quibuſdã operibus Heraclius firmauit, & in baſi eius huiuſmodi incidit inſcriptionẽ: † Opus Deo acceptum Imperatoris magni Heraclius firmauit. Quæ inſcriptio ad mea uſq; tempora durauit. Hæc de tribus crucibus à Conſtantino conſtructis.

Ter ſignũ crucis in cœlo Cõſtantino apparuit.

Tria crucis tropæa Conſtantinopoli à Conſtantino locis celebribus ſtatuta.

ῥίγει φλογώσεως

Sanationes ad crucis ſignum mirificæ.

Miraculũ ad eandem crucem deſcendentis è cœlo Angeli.

πρὸς τὰ οἰκεῖα ἤθη

ἔργον θεάρεστον βασιλέως μεγάλου ἡρακλειος ἤδραξεν.

CAPUT XXXIII.

QVi rerum omnium illud quàm maximè studuit, ut religio ampliora caperet incrementa. Neque se continere ea in re potuit. Vniuersos namque homines, quantum in manu eius id fuit, ad CHRISTVM adductos atque pertractos uoluit, Apostolicam prorsus declarans mentem & studium. Quandoquidem autem homines Romano subditi imperio, præter rationem omnem, metum atque superstitionem, propter conceptam de simulacris opinionem retinebant, ritus patrios complectebantur, & ex antiquitatis autoritate pendebant, inducendam esse cultus eius apud ipsos obliuionem putauit. Id uerò nec aliter nec prius fieri potuit, quàm illi templa, & quæ in eis sunt statuas negligerent atque cõtemnerent. Consiliumque id ad exitum perduxit. Edictis enim Imperatorijs passim publicatis, populi metuentes ne de rebus sibi charissimis in periculũ uenirent, in officio fuere. Et templorũ custodes sacerdotesque, quum quod agerent non haberent, res quę antea apud eos in honorem fuerant, despexere: & quæ dudum in abstruso latentia à nemine conspecta fuerant, ex adytis arcanisque locis pertraxere: quęque solis ipsis cognita erant, omnium oculis exposuere. Simulacrorum materia, quæ quidem ingentis esset precij, igni adiudicata, & in minuta frusta concisa: quæ uerò ex ære artificioso opere fabrefacta esset, propter pulchritudinem & præstantiã, in nouam Imperatoris urbem cõportata est: atque ibi per regiones certas, atque in Hippodromo seu circo equestri, & alibi passim collocata. Abductus igitur est ex Pythij oraculi sede Apollo, ex Helicone Musæ, & Delphis sacer tripos: atque celebris ille Pan, quem Pausanias post Medicum bellum dicauerat. Templa porrò neglecta, prorsus ad ruinas sunt redacta. Omnino etiã tum & apud Aegas Aesculapij * in Syria, & apud † Aphacos ad Libanũ montem Veneris delubrum sublatum. Vtrumque autem ueteribus & celebre & uenerandum habitũ. Quæ quum ita fierent, ex sententia Imperatoris res procedebat. Et qui templa deorum, quæ prius coluerant, iacere, stipulaque & storea complexa esse uidebant, in contemptum eorum ueniebant; maiorumque errorem reprehendebant. Quidam nos sunt æmulati. Alij Imperatoris ipsius gratia, oportere se Principis mores & instituta colere existimabant. Nonnulli porrò ab Episcopis & Monachis, in quos diuinis quibusdam indicijs inciderant, edocti, satius esse Christianam suscipere religionem censuerunt. Proinde populi multi & urbes totæ ad Christianismum se conferebant. Quemadmodum Gazæorũ † nauale, quod Maiuma dictum erat, maximèque antehac dæmonum cultui addictum fuerat, totum se ad nos contulit. Cuius ut communem & uniuersam transitionem remuneraretur, magnum illi habuit honorem. Vrbem enim esse promulgauit, Constantiamque cognominauit, propter religionem, locũ eum unius ex filijs nomine cohonestans. Idem consequuta est quæ apud Phœnices Constantina est uocata: nam eandem ob causam Imperatoris ipsius ei inditum est nomen. Multæ quoque & aliæ urbes sua sponte ad sacra nostra colenda sunt adductæ, quæ & simulacra sua libentes euerterunt, & templa in ecclesias Dei commutarunt. Talibus incrementis quum Ecclesia augeretur, professio fidei etiam per barbaras nationes peragrans, omnem occupauit

Propagandi Christianismi gratia edictis propositis, idolorum templa negligũtur, & statuæ diruuntur, comminuuntur, conflantur, profanantur.

Sacerdotes simulacrorum, superstitione eorum cõtempta, sua ipsi sacra prodidere. Quod utinam in impari et diuersa prorsus causa, ætate nostra factũ etiam nõ esset.

A

Dij Ethnici turpiter stant.

B

Idololatria in contemptum uenit.

C. lib. 11. tit. 45.

Tota oppida idolorum cultu proculcato, ad Christianismum se contulere.

Gazæorum nauale. id Constantiæ nomen accepit.

Constantina Phœniciæ.

Barbaræ quoque nationes Christianã passim suscipiunt religionem.

† ἐπίνειον ὃ μαϊουμᾶ κέκληται

* *Rectius suprà cap. 30. eod. in Cilicia. Sicuti etiam apud Sozomen. lib. 2. cap. 5. legitur.* Lucan. *Et extremæ resonant naualibus Aegæ.*

† *Hic die certo ad inuocationem & preces quasdam ex summo Libani montis iugo emicans ignis, perinde atque stella in uicino flumine, qui Adonis uocatur, submergebatur: Venerem cœlestem ciues esse dixere. Sozom. lib. 2. cap. 5.*

A pauit orbem. Non tantum enim qui ad amnem Rhenum sunt populi, Christianam religionem susceperunt, sed etiam Galli & Celtæ, qui ultimi ad Oceanum habitant: Gotthi quoque & finitimæ eis nationes, ad Istrum colentes, non ita pridem fidem in CHRISTVM cõplexę, ex uita agresti ad humanitatem & mansuetudinem se composuerunt. Atq; ut uerum dicam, barbaris omnibus, ut Christianismum complecterentur, una occasio fuit: inter Romanos & exteros populos bellum subinde gestum, sub Galieni imperio, & deinceps. Multitudo siquidem uaria permista in Orientem transiens, eam orbis partem prædabunda peragrauit: atq; alij aliunde barbari idem facientes, in finitimos excurrerunt Romanos: atque ibi plurimam prædam agentes, multos quoque ex sacerdotibus captiuos abduxerunt. Qui apud eas nationes, quum morbos curarent, dæmonesq; sola CHRISTI inuocatione exigerent, & integros prorsus atque irreprehensibiles uitæ mores exhiberent, barbari passim uiros eos propter uirtutem & admiranda opera ueneratione prosequentes, quid eos facere deceret, ab eis cognouerunt: Deoq; per illos conciliato, cultum numinis meliorem sequuti, sinceramq; doctrinam complexi sunt, ac postremò ecclesias quoque construxerunt.

Religio nostra secum humanitatem & mansuetudinẽ affert.

Bella à Romanis cum Barbaris gesta, causam propagandæ apud illos religionis nostræ præbuere.

Socrat. lib. 1. cap. 20.

CAPUT XXXIIII.

SIcuti & Iberi, gens barbara & bellicosa, Christiani facti sunt, Constantino Romanum imperium administrante. Habitat autẽ hęc natio in interiore Armeniæ parte, ad Septentrionẽ & Euxinum uersus. Sunt autem Iberorum in Hispania coloni. Præfuit eis in religione colẽda captiua quædam mulier: quæ quùm aliàs semper pudicè casteq; uixerat, tum captiua quoq; nihil de pietate sanctioreq; instituto remisit. Nam diu noctuq; pietatis
B exercitia exhibebat, ieiunijs plurimùm uacabat, continueq; precationibus insistebat. Itaq; barbari nouo uitæ instituto uiso, eam admirari, & quánam de causa hoc sic faceret, percontari. Illa porrò candidè & simpliciter, sic CHRISTVM filium Dei coli oportere, dicebat. Tum barbari & nomine & religione eius qui sic coleretur audito, obstupuerũt. Interea accidit, ut regis filius etiamnũ infans, grauiter ægrotaret, & mater patrio quodam more ad alias eum mitteret mulieres, quo facilius remedium mali reperiri posset. Vt autem puer à nutrice circumlatus est, neq; meliusculè habuit, tandem etiam ad captiuam illam est deportatus. Quę in multorum pręsentia, nihil sanè ex materia aliqua compositi remedij admouit, neq; enim se quidquam eiusmodi scire affirmauit: sed puero in linteolo, quod ei è pilis contextum erat, iam lacerum, reposito, simplicem ei fecit medicinam, nomine CHRISTI super eo inuocato. Et ecce qui in ea erat expectatione ut protinus moreretur, quamprimùm precatio est facta, liber à periculo fuit. Ex eo tempore præclara eius mulieris fuit fama, matriq; pueri & alijs fœminis innotuit. Nec ita multo pòst, & eam ipsam pueri matrem incurabili oppressam morbo, eodem restituit modo: eamque est hortata, ut deinceps ei diuinum præstaret cultum, gratiamq; haberet, qui bonorum conciliator, ueræq; salutis, uitæ, & regni sit dator. Eum esse CHRISTVM, uerum VERBVM. Et postea quotidie ad eam frequentans, salutaria ei ueræ pietatis exhibuit medicamenta. Quapropter regina re ipsa dictorum ueritate in se ipsa cognita, hominem in magno habuit honore. Sed enim rex quum è coniuge & celeritatem & rationem remedij intellexisset, donis mulierem munerari uoluit. At illa nihil sibi opus pecunijs esse dixit, cui abundè in CHRISTO suppeterent opes omnes: sibiq; ingentis muneris loco fore, si & ipsi eundem numinis cultum complecterentur. His illa dictis, munus satis grande ad regem remisit. Quem deinde sensim quodammodo

Iberes Armeniæ populi, per mulierem captiuam ad Christianismũ perducti.

De Iberibus. Pli. lib. 6. cap. 4. & 10.

Sozom. lib. 2. cap. 6. & sequent.

Fœmina ea regis Iberorũ filium iam comploratũ, restituit, per inuocationẽ nominis Iesu Christi.

Reginã quoq; ipsam ægram sanat.

Hanc ad Christianã religionem complectendã exhortatur.

Donum sibi à rege oblatum non recipit.

Vbi Christus, ibi opes.

Regina regem suum ad Christianismum inuitat.

uxor persuadebat, pulchrũ errorem ei suadens, diuerso prorsus quàm olim Eua A
fuerit, animata modo. Colendum enim esse admonebat eum, quem mulier illa annunciaret Deum: magnum quippe illum, qui facilimè quæ uellet facere, regna in placido atque quieto statu conseruare, obscuros illustrare ac locupletare, humiles subitò magnificare, & quosuis in rebus aduersis saluare posset. Hæc quum sic uxor commemoraret, Iberiæ Princeps flectebatur ille quidem uerbis, ambignus tamen erat. Suspectas enim habebat res nouas, & præterea immutare uerebatur patria instituta.

Rex ea de re ambigit. Ambigenti in uenatione tenebrarum densarum plaga offertur.

Porrò uenatum aliquando cum familiaribus suis est profectus, & ecce nebulæ densæ è montibus diffusæ, tenebras ingentes adduxere: opacitatem'que syluæ condensantes, diem cõuertêre in noctem. Per angusta uenatio erat, & iter impeditum & imperuium. Metuebant sibi omnes, & quò quemque sors tulit, sunt dispersi. Nec minus & rex ipse solus pererrans, patrios inuocabat Deos.

Ibi ad Christianismum animũ appellit.

Vt autem nihil de ea calamitate est remissum, pro eo atque fieri solet, quum homines inopinatis opprimuntur casibus, captiuæ illius Dei in mentem ei uenit: constituitq; adeò ipse secum, culturum se eum decœterò, si malum tam subitum sibiq; præter expectationem oblatum discussisset. Hoc sic decreto, caligo statim soluitur, & serenitas ampla radijs in syluam coniectis succedit. Itaque lætus domum redit: uxori, quod acciderat, suauiter recenset: mulierculam illam acciri statim iubet, seq; ab ea de cultus eius ratione doceri ardentius petit.

Mox ciues suos ad eundem complectendũ cohortatur.

Atque illa, quum quæ par opusq; fuerat dixisset, confestim ipse suos conuocat: & orationem pro concione ad eos habens, beneficia quæ captiua illa in domum eius contulisset, commemorat: & quamuis † nondum dogmate nostro initiatus, populis tamen suis uoluntatem suam exponit. Et illi uniuersi simul cultum CHRISTI ambitiosa alacritate complectuntur.

† μήπω μυηθεὶς τὰ τοῦ δόγματος.

Ciues Principis sui consilium sequũtur. Ecclesiam cõstruunt.

* Ac primo quoque tempore descriptione à muliere facta, ecclesiam sanè quàm celebrem erigunt. B
Atque ipse quidem uiros, coniunx uerò unà cum captiua mulieres magno studio ad religionem adducebant. Et iam parietes circumcircà exstruxerant. Postquam autem columnas quoque funibus quibusdam sursum trahentes, locis suis collocabant, una quidem & altera columna facile sedem suam obtinuere.

Fides eorũ inchoata per miraculũ ingens in structura ecclesiæ diuinitùs exhibitũ perficitur atq; confirmatur.

In tertia uerò difficilis admodũ & laboriosa fuit collocatio. neq; enim ars conatui sufficiebat, neq; robur trahentium quidquã proficiebat: & permulti erãt, qui illam machinis adtraherent. Superuenit nox, & alij omnes domũ quisq; petiere. sola aũt captiua mulier in eo loco permansit, precibus Deum implorans, ut facilis columnæ in basi sua redderetur repositio. Nam illa ad mediũ usq; erecta, obliqua cõsistebat, parte altera sublata, immobili prorsus permanẽte altera.

ἐγκεχόσθω

Factum id, ut Iberibus priora incepta firmiora, & quæ deinceps de numinis cultu statuerent, certiora essent. Diluculo namq; proximo ad ecclesiam uenientes, ueluti miraculum & somnio prorsus simile quiddam uiderunt. Quæ etenim prius immobilis fuit columna, directa paruo interuallo supra basim suam suspensa persistebat. Et illa consternatis omnibus, & CHRISTVM solum uerum Deum profitentibus, in conspectu omnium paulatim sua sponte se demittens, melius quàm ars ulla efficere queat, loco suo est adaptata. Postea uerò & reliquæ columnæ facilè collocatæ atq; firmatę sunt.

Iidem societate belli & pacis cum Constantino per legatos inita, presbyteros & fidei doctores ab eo impetrant.

Atq; Iberes deinde studio omni opus id absoluerunt: cohortante etiã ea ipsa captiua, legatos ad Cõstantinum misere, qui fœdus cum eo paciscerentur, societatemq; belli cum Romanis facerent,

* Regis ad exemplum totus componitur orbis. Claudian. Vita Principis censura est, eaq; perpetua. Ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur. Plin. iun.

A rent, ac pro eis rebus genti ei sacerdotes atque Dei ministros dari orarent. Qui quum publicè quæ apud eos acta fuerant, & quàm paratus esset populus is uniuersus ad CHRISTVM colendum exponerent, mirandum in modum ea legatione delectatus est Imperator. Et quàm potuit celerrimè, rebus quas petierant omnibus ex eorum uoluntate confectis, oratores ipsos domum remisit. Hoc modo Iberes prędicationem CHRISTI susceperunt, & tot annorum lapsu nunc etiam magis in religionis cultu acquiescunt.

CAPUT XXXV.

Indi quoq; interiores inopinato modo ad Christianam fidem sunt conuersi.

SVb eiusdem imperio, & interiorum quàm qui ad nos uergunt, Indorum gens, quæ Bartholomæi doctrinæ expers permanserat, à sacro quodam Frumentio instituta, sacri dogmatis particeps est facta. Ne quis autem putet, Christianismum ab hominibus prouenire: id uel ex eis qui apud Indos fuere Christianis, facile est cognoscere. Indi autem Sabæi primùm, deinde etiam Homeritæ sunt appellati. Nationem eam ex Abraham & Cetura prognatam, regionem'que eam quam Græci magnam & felicem Arabiam nominant, esse, extremum'que Oceanum fines eius pertingere dicunt: cuius metropolis & primaria urbs est Saba. unde ad Solomonem, fama obtinet, aduenisse reginam illam Austri. Gens ipsa circumciditur, ac Soli, Lunæ, alijsq; eius regionis incolis dæmonibus sacrificat. Immixta ei quoq; est non exigua Iudæorum multitudo. Hanc regionem philosophus quidam Meropius Tyrius, cognoscere & perspicere uolens, ueteres sapientes Platonem, Empedoclē, & Democritum, qui uisendornm locorum gratia, longinqua usi sunt nauigatione, maximeq; propinquiorem Metrodorū, qui Indos perlustrauit, imitatus, assumptis adolescentibus duobus genere sibi propinquis, & Grææ linguæ non imperitis, (liberalibus enim artibus eos erudierat) eò est profectus. Atq; ibi quibus opus erat rebus perspectis, iam in reditu erat, Aegyptia uectus naue. Propter penuriā autem siue aquæ, seu alterius necessariæ rei, ad portum quendam appulere. Euenerat tum, ut fœdus & pax inter Romanos & Indos pacta, solueretur. Atq; Indi alicunde incursione in eos facta, quùm alios plerosque, tum ipsum philosophum interemêre: adolescentulos autem captos regi suo dono abduxere. Et ille iuniorem quidem, Aedesij ei nomen erat, ministerio uini miscendi, Frumentium autem arcano regiarum literarum & pecuniarum curandarum muneri (ingeniosum namq;, & ad huiusmodi munia obeunda idoneum esse cognouerat) præfecit. Et quum annis pluribus egregiam ei fidem præstitissent, moriens rex, uxore & tenero filio relicto, diuturnam illorum beneuolentiam libertate data compensauit, & quocunque loco esse uellent, migrandi eis potestatem permisit. Itaq; illi Tyrum, quæ patria eis erat, redire properabant. At Indorum regina, quòd tener admodum filius eius esset, eos, ut aliquod adhuc ad tempus, pueri regni'que curatores constituti, donec ille maior fieret, ibi manerent, rogauit. Obsequuntur illi. uerebantur enim heræ optata reijcere: & Indorum regnum, quoad potuere, administrant. Et magis penes Frumentium summa rerum erat: qui, ut equidem puto, instigante Deo, si qui apud Indos Christiani, aut qui nauibus eò frequentarent Romani essent, diligenter perscrutabatur.

Christianismus nō ab hominibus, sed à Deo uenit.

Indi, Sabæi, Homeritæ.

Magna & felix Arabia.

Plin. lib. 6. cap. 23.

Idololatria Indorum.

Meropius Tyrius philosophus ad Indiā uisendam profectus cū duobus adolescentibus.

B

Socrat. lib. 1. cap. 19.

Meropius in reditu captus interficitur.

Adolescentes Aedesius & Frumentius in regis Indorum ministerium assumuntur.

Ii libertate donantur.

Mox pupilli Regis curatores constituuntur.

Per Frumentium interior India Christiana sacra colere primùm didicit.

Eos inuentos perhumaniter accepit, locis'que, Christianorum more, suis cum eis orauit. Atque ea progressus uia, orationis domum construxit: & quosdam ex Indis sacris nostris instituens, precationibus operari docuit, & religionem profiteri hortatus est. Et filius regis iam ephebus erat. Atque illi quamuis, ut manerent, plurimùm cogerentur, attamen & cum regis & cum ma-

A

Aedesius & Frumentius in patriã ex India reuertuntur.

matris eius bona uenia in patriam suam rediere. Et Aedesius quidem Tyri, propter propinquos suos, postea presbyterij assumpsit dignitatẽ. Frumentius uerò Phœnicia relicta, Alexandriã se contulit: atq; ad Athanasiũ quũ uenisset, qui nuper admodũ ad sacra ecclesiæ gubernacula peruenerat, res Indorum ei exposuit, & ut procliues paratiq; ad Christianismum suscipiendum essent ostendit. Et insuper, non despiciendã esse tam opportunè oblatã uenationem, sed episcopũ eò & clerum illis quamprimũ mittendum esse supplicauit. Athanasius porrò uerbis eis in animo suo perpensis, Episcopis, qui tum Alexandriæ aderant, aduocatis, nõ alium aptiorẽ magisq; idoneũ ad cultum diuinũ ibi adaugendũ iudicauit esse, quàm eum ipsum, qui primus semina Christianorum cõmunionis apud eos iecisset. Atq; ille persuasus, episcopatũ suscepit: & in regionem Indorum reuersus, præco Euangelij istic omnibus factus est. Tantopere uerò eum laudatum esse ferunt, ut parem cum Apostolis laudem & honorem tulerit. Clarissimum enim eum Deus reddidit, prodigijs & miraculis insignibus exornans. Et locupletem nactus gratiam, plurima Deo constituit templa. Medicusq; animarum iuxtà & corporum incurabilium diuturna sanauit uulnera. Hæc Rufinus memoriæ prodidit, qui se Aedesium Tyri conuenisse refert. Et ad hunc quidem modũ † sacerdotalis dignitas & administratio apud Indos est instituta: unde deinceps diuinum dogma finitimas quoque regiones peruasit. Eisdem ferè temporibus, Armenios itidem Christianam religionem complexos esse audiui. Quum enim Gregorius ille, qui miraculis edendis clarus fuit, multa à Teridate propter CHRISTVM passus, & post multas uariasque malorum species ad quatuordecim annos foueæ cœnosæ & caliginosæ inclusus esset, Teridates ipse eius gentis princeps, cum domo sua tota, & cum optimatibus, diuinæ iræ uindictam est expertus. Ad uitam enim simul & formam porcorum redacti, seipsos deuorabant. Sed enim ex fouea illa extractus diuus Gregorius, uno signo omnibus CHRISTVM colere persuasit: & suilla forma atq; uita liberatos, institutum nostrum complecti coegit, delubra eis construxit, sacra arcani & mystici sacrificij celebrauit, & nouis miraculis incolas dæmones ex ea regione exturbauit. Sunt qui Gregorium unà cum Teridate ad Imperatorem magnum Constantinum uenisse tradunt, eumq; tam miranda & inopinata audientem magnopere lætatum esse, & Gregorium ipsum totius eius regionis episcopum ordinatum, eò misisse. Gregorius igitur Teridatis suffragio comprobatus, quùm idolorum fana ibi euertit, tum CHRISTO sacra templa erexit, & miraculis præcipuis uniuersam gentem ad fidem nostram redactam baptizauit, atq; ad Seruatorem CHRISTVM adduxit.

Aedesius presbyter Tyri fit.

Frumentius, suasore Athanasio episcopo Alexandrino, episcopus ab eodem factus, in Indiam propagandæ fidei Christianæ causa redit.

Episcopus corporum simul & animarum medicus.

ἱερωσύνη.

Armenij etiam Christum cognoscunt, per magnum & mirificũ Gregorium.

B

** Homines in sues uindicta diuina conuersi.*

Iidem per Gregorium pristinum statum recipiũt, & Christiani fiunt.

** Alium hunc Gregorium Mirificum fuisse aliquis putet, ab eo quem suprà Origenis discipulum, & episcopum Neocæsariensem in Ponto extitisse legimus. Sed unus & idem est. Sicuti colligere est infra ex lib. 11. cap. 19.*

CAPUT XXXVI.

Origo & propagatio Christianismi apud Persas.

NOn longè pòst, per finitimos populos ad plurimos dogma nostrum peruenit: à quibus & ad Persas doctrinam tum pertigisse existimo. Nonnulli etenim ex Persis, cum Osroenis & Armenijs familiarius agentes, & cum sanctis quibusdam uiris uerba conferentes, paulatim uirtutem illorum experti, ad uitæ eorum æmulationem tacitè ferri, & Christianismum amplecti cœpere. Vbi autem cum tempore numerus eorum est auctus, ecclesiæ constructæ, sacerdotum ordo institutus, aliaq; quæ nostrorum sunt sacrorum peracta, non mediocrem ea res Magis attulit plagam.

Magis ibi & Iudæis, Christũ coli, dolet.

Ii Symeonem episcopũ Persidis calumniose apud Saporem regẽ deferunt.

Grauis persequutio Christianorum in Perside.

A Ii enim antiquitus, ueluti familia quædam ad quam sacerdotium pertineat, rem diuinam apud eos procurant. Quin & Iudæis qui ibi sunt, ægrè fuit, iamdudum odio atque inuidia aduersus religionem nostram, nobis infensis. Ii Saporem, qui tum regnum in ea regione obtinebat, adeunt: & Symeonem Seleuciæ Ctesiphontis, primariarum in Perside urbium, episcopum, per calumniam deferunt, ueluti Romanorum Imperatori amicum, rebusq́ Persarum infestum. Et rex fide illis habita, primùm Christianos uehementer uexauit, præfectos illis uiros sæuos constituens, & tributa grauia imponens, ut scilicet egestate & exactorum crudelitate expugnati, religionem repudiarent: id quod ei magnopere studio fuit. Deinde sacerdotes atque episcopos, tanquam eorum præfectos iugulare, ecclesias demoliri, sacra donaria publicare, & Symeonem perinde atque religioni simul & regno Persarum insidiantem corripi iussit. Itaque magi Iudæis adiuuantibus, ecclesias statim solo æquant: & Symeones ferreis compedibus uinctus, apud regem sistitur. Vbi sanè uirum se honestum & bonum præstitit. Post multa namque uerbera introductus, non amplius, uti consuetudo eius fuerat, adorare illum sustinuit. Quapropter ira percitus tyrannus, quid id tandem esset, quod nunc demum præter morem faceret, interrogat. Atque ille: Quòd nunquam antea, inquit, sicuti nunc, productus sum, ui mihi illata, ut uerum Deum prodam. Quum quidem nulla inter nos esset dissensio, quæ moris Persici sunt feci: nunc autem nefas id esse duco. De ueritate namque & fide nobis est certamen. Porrò Sapores illi, ut Solem adoraret, necessitatem imponit: quod nisi faceret, non ipsum modò, uerùm etiam omnem quæ ibi esset Christianorum gentem, interituram esse minatur. Sed enim quum neque minis illum territans, neque promissis demulcens, quidquam proficeret, ac nulla spes esset reliqua, illum uel sacra sua proditurum, uel Solem adoraturum, uinctum remittit in custodiam. Quem, dum abducitur, Vsthazanes uetulus eunuchus, Saporis olim pædagogus, primam in aula regia obtinens dignitatem, assurgens, ut martyrem adorat: tum enim fortè pro aulæ palatio considebat. Symeones uerò ne uerbo quidem eum dignatus, quasi iniuria affectus præterijt: illud in eo detestans, quod non ita pridem † coactus Solem adorandum duxerit. Tum eunuchus oculos lachrymis suffusus ingemiscit, uestem splendidam ponit, pullam sumit, atq; pro ædibus considens luctum gemitu & lachrymis mistum continuat, talia subinde uerba referens: O' me miserum, qualem erga me futurum sperem, qui à me † nulla adhibita ui pernegatus est CHRISTVM? quando Symeones iste ueteri consuetudine mihi coniunctus, ea de causa ne aspectu quidem me dignatus, præterijt? Hæc Saporem latêre non potuerũt. Itaq; accito eunucho, num quid domi suę ei aduersi acciderit, rogat. Ille, nihil infortunij domi esse dicit: felicitatis quippe id esset, si quid domi esset mali. facilius namq; id futurũ fuerat, quàm tãta opprimi calamitate. Lugeo autem, inquit, quòd & uiuo, & solem aspicio, iamdudũ qui morerer meritus: propterea quòd non ex animi sententia, tua gratia, diuinum Soli exhibui honorẽ. Itaq; utroq; nomine me mori debere iudico, tum quòd tantopere desideratũ, rerum longè pulcherrimarum proditor factus, negauerim CHRISTVM: tum quòd te quoque ipsum decepi. Atque his dictis, adiurat, haudquaquam se posthac mutaturum sententiam. Sapores ad tantam eunuchi mutationẽ consternatus, Christianis quàm maximè succenset, imposturis atque incantationibus talia ab eis agi existimans. Et propter familiarem consuetudinem gratiamq́; qua nutritium suum prosequebatur, modis omnibus à proposito illum deducere tentat, crudelitatem mansuetudine temperans. Vt autem perficere, quod uoluit, non potuit, Vsthazane nõ

Symeones cõprehenditur.

Ad regem uinctus adducitur.

Regem legitima de causa nõ adorat, solita reuerentiæ obseruãtia omissa, Symeones.

Idem Soli sacrificare iubetur.

Reducitur in carcerem.

Vsthazanes eunuchus, qui fidem abiurarat, ab eo despicitur.

† βιασθείς

Adorare est, summißionis gratia se inclinare, aut incuruare.

Vsthazanis pœnitẽtis luctus.

† ἀβιάστως

Vsthazanis publica apud regem Saporem peccati confeßio.

Resipiscentia constans.

Vſthazanes à rege condemnatus, ad ſupplicium capitale ducitur.

Extremæ Vſthazenis ad regem ſuum preces.

Non uult is ut maleficus, ſed ut Chriſtianus mori. Quod ſatis ad ſupplicium capitis fuit cauſæ. impetrat hoc à rege, cui contra Chriſtianos id commodum uiſum eſt. Cõmodius uerò Vſthazani ad Chriſtianos, quos negatione ſua offenderat, cõfirmandos fuit.

tam ſe eſſe ſimplicem aut ſtupidum dicente, ut pro factore & creatore creaturam colendam eſſe ſtatuat: ira uictus Sapores, caput ei amputari iubet. Enimuerò quum iam ille abduceretur, fideliſsimum quendam ex eunuchis ad regem mittens, hæc renunciari ei iubet. Qua ab ineunte ætate, ô rex, beneuolentia in te, patrem tuum, & familiam omnem fuerim, alacriter uobis inſeruiens, nihil mihi teſtibus opus eſſe credo: ſcire enim te omnia noui. Sedenim pro eo quòd ſemper gratificari uobis ſtudui, unam hanc peto gratiam: quam te quidem, qui multas acceperis, reddere eſt æquum. Grauiter enim moriturus fero, quòd perinde atque infidus, malé que de familia ueſtra meritus, pœnas pendam. Quapropter præconem publicè omnibus promulgare iubeto, Vſthazanem morte mulctari, non qui in regiam aut regnum quidquam admiſerit, ſed qui ſacra Chriſtianorum profeſſus, minimè regi parêre uoluerit, ut quem ardenter coluerit Deo negato, pro illo Soli diuinum ferret honorem, propterea ſupplicium ſuſtinere. Atque internuncius hæc ita ſignificat. Sapores autem petitionem implet. Rectè namque promulgationem eiuſcemodi caſuram putabat. Etenim ſi Chriſtiani cum animis ſuis reputarent, nulli decœterò parſum iri, quando nutricius & tam charus regi uir necaretur, celerrimè eos CHRISTVM colere deſituros. Præterea uerò factum id Vſthazani quoque commodum accidit. Quemadmodum enim, quum timore adductus Solem adorauit, multos ex Chriſtianis tranſuerſos egit: ita imitatores eius rurſum futuri fuerant illi, quum pro ueritate religionis cæſum eſſe cognoſcerent. Atque Vſthazanes quidem ita præclarè uitam ſuam finijt. Poſtera autem die Symeonem quoque rex trucidari præcepit. Erat autem ea dies, quæ uenerandam Dominicam reſurrectionem CHRISTI præcedit. Quin & alios itidem centum uinctos, qui ex epiſcopis & alio ſacro ordine erant, tum iugulari iuſsit. Symeones igitur productus, neque ipſi regi, neque Soli adorationis cultum exhibere uolens, perquàm liberè & fortiter de dogmate ſuo decertauit. Maximus porrò Archimagus, ſiue magorum princeps, quum illos abductos, an uiuere, & rem diuinam de regis ſui more facere uellent, interrogaſſet, atque id illi cuncti detrectaſsent, ad ſupplicium omnes condemnati ſunt. Symeones uerò præſenti animo eſſe, & confidere, eos iuſsit: atque in memoriam eis reuocauit mortem ſimul & uitam ſempiternam, reſurrectionem quoque, & ueram pietatem. Et teſtimonia quædam ſacrarum literarum adducens, facile fidem faciebat orationi ſuæ: Mortem ſcilicet affirmans eſſe uitam. At ſi quis per timiditatem cultum Dei deſerat, id demum ueram eſſe mortem. Neque ita multum abeſse tempus, etiamſi nemo occidat, quin ſua ipſa ſponte mors præſtò ſit: quippe quam nemini, qui genitus ſit, effugere liceat. Quæ autem futura ſint æterna, & æuum ipſum teſtem habentia, non omnes ex æquo prorſus conſequutura: ſed unicuique certam quandam & exactam adhibitum iri, quæ uitam hic actam examinet, amuſsim: accepturum'que quemlibet pro operibus ſuis bonis præmia immortalia, atque itidem rurſum ſupplicia pro malis perpetratis ſempiterna. Maximum eſſe, prorſus uitam pro nomine Dei proijcere, atque apud nos bonorum omnium ſummum & feliciſsimum. Eiuſmodi uerbis Symeones, ueluti quidam bonus pædotriba, ad certamina diſcipulos ſuos inungens, ingenti fiducia illos ad cædem progredi eſt cohortatus. Cœterùm poſtquam centum illi iugulati ſunt, poſtremò & ipſe Symeones gladio eſt percuſſus. Inter hos etiam fuere Abdechalas & Aninas, ſenes iam, & † ſeniores ſeu presbyteri eccleſiæ eius. Trementi uerò Aninæ, dum ad cædem præparatur, Puſices regiorum artificum præfectus: Conniue, inquit, paulùlum ô ſenex, & oculos claude, & fidenti animo enſem excipe:

Vſthazanis martyrium.

Symeonis & centum Eccleſiaſticorum uirorum ſplendidiſsimum pridie Reſurrectionis Dominicæ martyrium.

Quibus uerbis Symeones commartyres ſuos in extremo ſupplicio capitis ad conſtantiam et fortitudinem ſit exhortatus.

Martyres Abdechalas & Aninas.

Al. Ananias.

† πρεσβύται δὴ καὶ πρεσβύτεροι.

A sem excipe: statim enim uidebis magnum lumen Dei. Hæcquum dixisset, correptus, & ad regem tractus est. Vbi quum Christianum se professus esset, quòd liberioribus uerbis doctrinam defendisset, & pro martyribus contra regem stetisset, quasi non opportunè aut decenter dicendi libertate usus esset;, nouo quodā modo ad mortem est condemnatus. Ceruice namque perfossa, lingua inde eius est extracta. Præterea uerò ex calumnia quorundam, filia quoque eius sacra uirgo interfecta est.

Martyres Pusices.

Aulicus ad animositatem cohortans, martyrio quoq; ipse coronatur. Filia item eius uirgo sacra.

CAPUT XXXVII.

ANno proximo, ipso * luculēto Resurrectionis die, edictum Saporis Christianos morte mulctans, passim est propositum. Ibi tum innumerabilis eorum multitudo dicitur martyrio esse sublata, quod multi etiam ex regia aula sustinuere. Inter quos & Azades, apud Saporem maximè gratiosus, certamen pertulit: propter quem in magnum coniectus mœrorem rex, multitudinem ipsam postea iugulari non sustinuit, solos autem religionis antesignanos gladio feriendos censuit. Simul quoque tum comprehensa est sacra quædam uirgo cum famula, eiusdem uitæ instituti sectatrice. Cui soror etiam fuit, quæ post mariti obitum nuptijs secundis renunciauerat. Tarbula porrò ea, quam comprehensam esse diximus, erat episcopi Symeonæ soror. Erat autem per calumniam in uincula coniecta, quòd Iudæi eam detulerant, propter fratrem Symeonem iratam cædis eius gratia ueneficio insidiatam esse reginæ. Aegrotabat enim ea cum extremo periculo, & calumniam perinde atque uera esset, approbabat. Facilimè siquidem fidem habuit rebus detestandis, quæ sic erumna oppressa iaceret: præcipuè quū † ex genere Iudæorum esset, institutis'que eorum uiueret, eos'que sibi sincerè & ex animo bene uelle putaret. Quæ res illis satis præbuit occasionis, ad odium explendum. Itaque sacras illas uirgines, in partes duas serra discissas, in crucem egerunt: reginamq; ægrotam, ut per medias illas iret, † permouerunt, ut scilicet piaculū abominandum in ipsas immitteret. Tarbulam hanc forma atque uultu ualde uenustam, quidam ex magis, amore eius ex conspectu antea captus, clàm ad se accitam, de concubitu compellauit: atque si se potestati eius committeret, mercedem ei calumniæ eius abolitionem est pollicitus. Tantum uerò abest ut illius cupiditati puella assentiretur, ut contumelia impudicam eius petitionem prosequuta sit, moriq; potius decreuerit quàm uirginitatis pudicitiam prodere. Saporis edicto passim promulgato ut cæteris quidem, sicuti supra dictum est, parceretur, in duces autem religionis solos capitaliter animaduerteretur: magi, eorumq; principes ea re exultātes, incredibile dictu est, quanta cum improbitate Persidem peragrantes, episcopos & sacerdotes occiderint. Potissimum autem in regione Adiabenorū crudelitatem omnem exhibuere. Est porrò ea Persica regio, CHRISTVM tota profitens. Eadem tempestate & Acepsimas episcopus ductus est, & cum eo ex eius clero permulti. Atq; alios quidē facultatibus eorū direptis dimiserunt: Acepsimam autem magi flagris multis uerberatū, ingenti ui ad Solem adorandum

Martyrium Azadis eunuchi.

Multitudine martyrū permotus rex, in antesignanos tantum & primarios Christianorum animaduertendū esse statuit.

Martyriū Tarbulæ uirginis, Symeonæ martyris et episcopi sororis. Item puellæ, & uiduæ sacræ.

Veneficiū his obiectum.

παρὰ ἰουδαίων γεγεννημένη.

† τὸν ἀποτρόπαιον νόσου.

Iudæi maleficium piaculo nō absimili amoliri instituunt.

Tarbula quum stupro uitam redimere posset, mori cœlebs maluit.

Magi per Persidem omnē edicto regis adducti, in episcopos & clerum sæuiunt.

Acepsimæ martyriū.

κατὰ τὴν ἐπιλύχνιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως, Nic. κατὰ τὴν ἡμέραν ᾗ τοῦ μὲν πάθους τοῦ χριστοῦ ἡ ἀνάστασις ἐπετελεῖτο, τῆς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοκᾶτο. Sozom. Quibus uerbis eleganter Parasceues & passionis Christi dies significatur.

Ante constitutionem istam, alio Saporis edicto, innumeri Christiani in Perside gladio sunt cæsi, qui seipsos Magis quæstiones oppidatim agentibus obtulerunt, ne silentio Christum negarent, ueriti. Sozom. libro 2. cap. 11. Vno passionis Christi die ibi sedecim millia martyrum uarijs supplicijs sublata esse, passim in locis multis scribit Hieronymus.

adorandum adigere ſunt conati. Verùm ubi nihil egere, carceri eum incluſe- A
runt. Quem Iacobus quidam dignitate presbyter, ſua ſponte ſequutus, magos
orauit, ut in eundem cum illo carcerem protruderetur. Ibi epiſcopo grandæuo
ſubſeruijt, ærumnasq; eius ſedulitate miniſterij ſui alleuauit. In eiſdem uinculis
fuere, Aithalas presbyter, † Ioſeph, Azadanes, & Abdieſus, diaconi, plurima fla-
gella propter doctrinam perpeſsi. Poſtea uerò ubi Archimagus, re cum Sapo-
re communicata, poteſtatem ab eo in illos, pro arbitrio ſuo, niſi Soli diuinos of-
ferrent honores, animaduertẽdi obtinuit, regisq; ſententiam uinctis declarauit,
atq; illi in continenti CHRISTVM abnegare, multoq; magis Soli diuinam rem
facere reclamarunt, multos crudeliter eis intulit cruciatus. Et tum quidem Ace
pſimas conſtantis fortitudinis ſpecimine edito, in flagrãti certamine uitam finijt.
cuius cadauer Armenij quidam, clàm ſublatũ, ſepeliere. Reliqui uerò, & quidẽ
plures, loris corpora conſciſsi, pietate tamen nihilominus integri & ſalui, denuò
in uincula ſunt cõiecti. In ijs, Aithalæ, dum tortus neruis extenditur, adeò ſunt
brachia luxata, humerisq; diuulſa, ut deinceps emortua, uſu nullo dependerent,
neq; ei ad cibum ori admouendũ ſufficerent. Quapropter aliorũ ea in re eum mi
niſterio uti oportuit. Sed & complures alios ſacerdotes, diaconos, monachos, ſa
cras uirgines, aliosq; præterea ſingulari in doctrinam Chriſtianã ardore prædi-
tos, magnoq; labore in ſacris eccleſiaſticis uerſatos, excruciauit. Horũ numerum
inire non fuit. In quibus fuere epiſcopi, Barbaſymes, Paulus, Gadiabes, Sabinus,
Mareas, Mocius, Ioannes, Hormiſdas, Papas, Iacobus, Romas, Maares, Agas, †
Bocchoris, Abdas, Abdieſus, Ioannes alter, Abramius, Abdelas, Sapores, Iſaac,
& Dauſas, in regione Zabdæa (hoc enim illi nomẽ erat) à Perſis bello captus.
Ea tempeſtate, unà cum * loci eius epiſcopo Mareade, etiam mortuorum excita- B
tor Milas, cum clericis ducentis quinquaginta numero, qui à Perſis itidem capti
ui abducti fuerant, innotuit. Milas ſanè Perſicus miles fuerat, mutatoq; uiuendi
more, Apoſtolicum ſequutus eſt inſtitutũ. Et oppidi cuiuſdam in Perſide epiſco
pus factus, quum ſæpe multas grauesq; ſuſtinuiſſet plagas, ubi neminẽ Chriſtia-
nam religionẽ amplecti uelle animaduertit, † dira incolis imprecatus, inde diſceſ-
ſit. Non longè uerò poſt, quum primarium ibi magiſtratum gerentes † maie-
ſtatẽ regiam læſiſſent, adducto eò exercitu longè maximo Perſa oppidum diruit,
locũq; eius bobus aratro iunctis proſcidit, & tanquã agrũ cõſeuit. Milas aũt ex
eo oppido, ſicuti dixi, diſcedẽs, ſola pera in qua ſacrũ Euãgeliorũ librũ ſeruabat,
accepta, Hieroſolyma precationis ergò uenit. Deinde Ægyptum, ad uiſendos
ibi Monachos, petijt. Quantus autem uir is immenſis miraculis edendis, mor-
tuisq; adeò reſtituendis fuerit, Syri ipſi, qui uitam & res eius geſtas in literarum
memoriam retulerunt, libris ſuis teſtabuntur. Mihi ſatis fuerit, hęc tantum de eo
dixiſſe, eorumq; duntaxat meminiſſe, qui apud Perſas ſub Sapore diuinum ſuſti-
nuere agonem. Ægrè enim quiſquam numerum inierit, & quinam, & unde fue-
rint, aut quomodo, quæue ſubierint ſupplicia. Varij namq;, multorumq; gene-
rum cruciatuũ apud Perſas ſunt modi: qui in eis etiam cum ambitione quadam,
laudem & gloriam maximè oſtentant. Quantum autem ratione complecti licet,
eorum qui tum ibi martyrium abſoluerunt, & alicuius fuere nominis, uiri & mu
lieres, extra multitudinem eam quæ numerum excedit, ad millia ſedecim fuiſſe di
cuntur. Quorum nomina recenſere operoſum iudicantes, qui Edeſſæ
ſunt, Perſę & Syri Chriſtiani, hoc tantummodo me-
moriæ commendarunt.

Poſteaquam

Iacobus preſbyter cum Acepſima epiſcopo in eundem carcerem includi rogat.

† Pro Ioſepho Sozomen. habet Iacobum.

Aithalas, Ioſeph, Azadanes, Abdieſus, martyres.

Aithalæ brachia in tormentis loco ſuo mota, & inutilia reddita.

Epiſcoporum martyrum in Perſide catalogus.

† Sozom. habet Bochras.

* χωρεπισκόπῳ.

Mareades epiſcopus.

Milas, alij Mileſium uocant.

Et 250. clerici martyres.

† ἐπηρεάσατο τῇ πόλει.

Inſultauit oppido. Sozomenus.

† ἐξαμαρτόντων εἰς βασιλέα.

Oppidũ quoddam apud Perſas contempto uerbo Dei in crimẽ læſæ maieſtatis apud regem ſuum, & deinde in perniciem eſt collapſum.

Profectio Hieroſolymitana religionis ergò.

De numero martyrum Perſarum.

CAPUT XXXVIII.

A Posteaquam autem laudatissimus Imperator, Christicolas ibi ita affligi intellexit, ægrè id ferens, magnopere est perturbatus. Et paratus quidem ad opem illis ferendam erat: sed quod faceret ut illi eo quoque loco quietam ducerent uitam, non habebat. Sedenim accidit ut legati tum ex Perside ei adessent: quorum optatis quum satisfecisset, rectè se facturũ putauit, si Sapori de Christianis qui sub eius regno essent, quidquam etiam significaret. Itaque epistolam ad eum, dignam profectò illam quæ maximè celebretur, dedit: maximam se illi debiturum esse gratiam ostendens, si quietem eis qui sacra CHRISTI colerent, permitteret. Neque esse quòd religionis eius cæremonias criminaretur: quippe illos non uictimis mactatis, quemadmodum ipsos, sed incruentis gaudere sacrificijs: & preces ad Deum fundere, cui non effusus sanguis gratus esset, sed anima uirtutem sincerè exhibens, & dogmata ueræ pietati maximè conuenientia. Proinde laudandos eos esse magis, qui sibi ita credendum, Deumq; colendum statuerent. Ad hæc Deum illum propitium habiturum esse recepit, si Christianorum pietati consulendum putaret. Atque ad id indicandum, Galienum illum & Valerianum, præterea uerò ea quæ sub ipso accidissent, produxit. Illos enim, tantisper dum Christianos quiescere pasi essent, facilè imperij cursum tenuisse: eosdem autem, potissimùm uerò Valerianum, posteaquam, sicuti reliqui Imperatores Romani, persequutionem aduersus Christianos excitasset, ab ipsis Persis uictum, in discrimen diuinæ uindictæ incidisse, & apud eos captiuum miserè uitam finijsse. Sedenim sibi ipsi, propter fidem in CHRISTVM, Deum opitulatorem fuisse, omnemq; inde Romani

Cōstantini ad Saporem Persarum regem pro Christianis epistola.

Exēpla, Christi persequutoribus principibus res esse aduersas; defensoribus aūt Christianorū secundas.

B imperij ditionem ab ipso usque occidentali Oceano, cum bona Orientis parte, in potestatem suam peruenisse: multa à se bella confecta, & de grauibus tyrannis diuino nutu tropæa esse statuta. Ad quas res nihil sibi opus fuisse uel hostiarum mactatione, uel uatum ariolorumq; prædictione: sed ad uictoriam omnẽ satis fuisse, solam Crucis, quæ copijs suis præierit, armaturam, & orationem præterea sanguinis prorsus expertem. Ad finem porrò epistolæ hæc etiam uerba affert. „Hoc hominum genere, Christianorum dico (de his enim mihi est sermo omnis) quomodo me elatum iri lætitia putes, si audiam, Persarum quoque res florentissimas, pro eo atque cupio, plurimùm exornari: ut res simul & tibi pulcherrimè, & illis itidem optimè, atque ita utrisq; ex æquo feliciter eant. Sic namque uniuersitatis huius Deum clementem habiturus esses, & benignum. Hos igitur, quando ea amplitudine es, tibi commendo. Hos ipsos, quoniam pietate quoque præclarus es, tibi trado. Hos congruenti tibi humanitate & beneuolentia complectere, à te ipso simul, & à nobis, per fidem, immensam initurus gratiam. Tanta diuino huic uiro, de omnibus qui ubiuis locorum in cognitionem CHRISTI uenissent, inerat solicitudo. Quapropter talis quum fuerit, abunde quoq; diuina cura fretus, Europa, Libya, & plurimis Asię prouincijs ditioni suę subiectis, subditis suis, qui perlibenter ei paruere, beneuolis usus est. Iam uerò & ex barbaris plurimi, partim sua sponte, partim bello subacti, non grauatè eum coluere. Vbique deniq; tropæa excitata, uictorem Imperatorem eum promulgarunt.

Amplißimus pietatis Constantini fructus.

Subditorum beneuolentia.

Victoriæ insignes.

Barbararum nationũ obseruantia.

CAPUT XXXIX.

Atque ipse quidem eiuscemodi actionibus suis efflictim religionem nostram auctam honestatamq; uoluit. Sed & ipsa per se ipsam in magna fuit gloria, per eos qui tum ad uirtutem aspirabant, homines. Multi enim adhuc ex Confessoribus superstites erant, in ecclesijs enitentes.

Religio Christiana sub Constantino per seipsam quoq; florens.

Propter Confeßores adhuc superstites, & propter Monachos.

Describitur uera uita Monastica, qualis omnino etiam eße debet Christiana.

enitentes. Quinetiam celebrem eam reddidere, fidemq́; ampliore gloria auxere, morum splendore, qui eo tempore monasticam solitariamq́; consectabantur uitam. Nam ueluti arcana & diuina quædam res, cœlitùs ad homines delapsa est hæc Philosophia: quippe quæ & disciplinarum artes, & disputationum nugas, ut quæ superuacaneæ sint, ocium'que quod in studijs melioribus poni queat, sibi uendicent, impedimentoq́; adeò ad puritatem uitæ sint, prorsus negligat: solaq́; natiua utens uirtute, ea quæ ad illam perficiendam, & ad uitia tollenda faciunt, doceat & excolat: quæ uerò inter hæc habentur media, eorum nullam ducat rationem, prorsus autem circa res uersetur honestas: atque eos qui à uitijs longè absint, uirtutem autem minus consectentur, prauos atque improbos censeat. Non enim ostentationem, sed actionem uirtutis admittit: nihili prorsus eam, quæ ab hominibus prouenit, gloriam faciens. Et quùm generosè fortiterq́; animæ perturbationes expugnat, tum necessarias naturæ res parum admodum curat, uilipendens etiam quascunque corporis imbecillitates. Viribus autem à diuina mente acceptis, ad immortalem illam mentem sublimis tollitur, nocte dieq́; illam cogitans atque intuens: mirificis etiam modis colens, continuisq́; precibus concilians. Puritate uerò animi, bonorumq́; operum factis, ad sinceritatem religionis grassans: externas expiationes, & quæcunque eius generis sunt lustrationes despuit, & unum piaculum esse peccatum ipsum putat. Atque ita rebus externis superior facta, imperiumq́; (ut ita dicam) in eas obtinens, neque ab inordinata uita, neque ab ulla necessitate, ab honesto debitoq́; proposito suo transuersa agitur, neque contumelijs affecta perturbatur. Sed neque indignum quidquam patiens, uindictam meditatur. Tantum etiam abest, ut uel morbus, uel rerum necessariarum inopia, eam adurgens, de statu suo deturbet, ut talibus quoque erumnis magis lætetur, generositatem & mansuetudinem suam declarans. Per uitam itidem omnem illud studet, ut quàm minimo indigeat, atque quantum humanæ naturæ captus permittit, proximè ad Deum accedere nititur. † Transitum autem, siue diuerticulum præsentem existimans esse uitam, neque occupationibus negotiorum irretitur, neque prouidentia rerum præsentium tenetur. Et habitum hominis * succinctum expeditumq́;, qui nullis sit superfluis rebus oneratus, laudans, ad futuram respicit beatitudinem, felicemq́; illam quietem expectat: omni quoque erga Deum pietate, in animo suo, ueluti in domicilio excepta, uerborum fœditatem, ut rem ingratam, repudiat. Quas enim illa actiones à moribus suis longè proscripsit, earum neque mentionem uerbis facere sustinet. Naturæ uerò necessitates paulatim constringens, & carnem moderatione domans, lasciuiam castitate comprimit, iniustitiam æquitatis amussi propellit, mendacium exigit ueritate, composito uiuendi more omnem accidit inæqualitatem. † Familiarius etiam pro societate humana se hominum moribus accommodando: & proximorum animis conformando, bene uiuendi institutum confirmat: extraneorum simul & amicorum, ut eis prouideat, curam habet: egentium res suas, & opes ducit esse communes, & quæ cuique debentur tribuit. Gaudet illa cum gaudentibus, mœrentibus nihil non adhibet consolationis. In summa, ad id † quod reuera summum bonum est, studium omne conuertens, sermonibus castis & cogitationibus spiritualibus se ipsam erudit, cultum formæ superfluum prorsus negligit, maledicta magnopere auersatur: colloquia cum ueneratione & honoris præfatione ingreditur, auditorem prius ueluti medicamento curans. Longè ab ea abest iracundia, conuicium, iurgium. Quòd enim uera ratione prædita est, irrationalem omnem declinat motum: & ut semel dicam, perturbationum, quæ uel in anima, uel in

οὐ γὰρ ἐπίδειξιν ἐθέλει ποιεῖν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ πράττειν μάλλα αὐτήν.

πάροδον

τὸ εὔζωνον καὶ ἀπέριττον

τῷ κοινωνικῷ τοῦ ἤθους καὶ τῷ τοῖς πέλας ὁμονοεῖν.

τὸ ὄντως ὂν ἀγαθόν.

A

B

A uel in corpore sunt, omnium domina existit. Verum enimuerò autorem diuinæ istius Philosophiæ quidam laudant Heliam illum † æmulatorem, quidam uerò Ioannem Baptistam. Philon autem ille, genere Hebræus, secta autẽ Pythagoreus, temporibus suis Iudæos quosdam, uiros graues & uenerandos, dicit in regione quadam frequentes habente tumulos, circa lacum Maræoticum ad Alexandriam pertinentem, nouũ philosophandi morem complexos esse: quorum domicilia, uitæ consuetudinem, aliaq; instituta omnia, talia aliquis esse ex descriptione eius colligat, qualia prisci apud Ægyptios Monachi sunt cõsectati. Nam uitæ id genus ingresi, possesiones suas propinquis relinquebãt: ac rebus omnibus nuncio remisso, extra oppida uiuebant, atq; in hortis quibusdam & agris solis habitabant. Erant autem eis & mansiones, quæ monasteria rectè dicantur, ubi solitarij cum grauitate & sanctitate sacris initiabãtur, carminibusq; diuinis, hymnis & psalmis Deum laudabant atq; colebant. Nullus horum prius cibum, quàm sol occidisset, capiebat. Fuere etiam, qui tribus aut pluribus quoque diebus sine alimẽto perseuerarẽt: uino autem & sanguinolẽtis prorsus abstinerent, certisq; diebus consultò humi decumberent. Cibus eis erat panis, sal, & hysopum: potus, aqua. Prope eos mulieres etiam uetulas fuisse scribit, quæ philosophiæ eius amore, eundem uitæ cursum delegerint. Quapropter & † consiliò uoluntario cœlibatum consectatæ, uitam ita transigebant. Philon sanè in libro quem de Vita cõtemplatiua, siue supplicũ, inscripsit, memoriæ hæc mandauit. Videtur autem eos significare, qui ex Hebræis tum nuper admodum Christianismum susceperint, Iudaicis adhuc opinionibus præditos, moresq; eorum ser-
B uantes. In nulla enim gente alia, præterquam apud nos, tale uitæ institutum inueniatur. Equidem ab illis Ægyptijs tantopere hoc uiuendi genus inualuisse conijcio. Sunt uerò qui dicunt, persequutionum tempora huic instituto derepentè primùm causam præbuisse. Quum enim à tyrãnis religio exagitaretur: qui sibi fuga consulebant, in montibus intonsis & saltibus quibusdam uersabãtur, in quibus ne deprehensi caperentur, de industria errabundi sedes mutabant. Et quum ei uitæ assueuissent, paulatim deinceps institutũ id ad mortem usq; producebant: & ad magna incrementa, multis per æmulationem, cõuersationem talem & uitam subeuntibus, transmittebant.

ζηλωτὴν.

Philo Iudæus sub Iudæorum quorundã nomine, primorũ ad Alexãdriã, et in Ægypto, Christianorum monachorum institutum descripsit.

Diæta monastica.

Ascetriæ.

γνώμῃ ἑκουσίῳ τὴν ἀγαμίαν ἀσκοῦσαι.

Persequutionũ tempora pluri mos Monachos fecerunt.

CAPUT XL.

SEdenim siue Ægyptij, seu priores illi, quos diximus, aut etiam alij quicunq; instituti huius autores fuere, & eiusmodi philosophia alijs præiere, illud quidem certè nemo non confitetur, ad summũ, & moribus ipsis, & accurata uiuendi ratione, institutum hoc, ita ut opinio obtinet, exercuisse celebrem illum & magnum Antoniũ: quem tum in Ægypti montibus uiuentem, propter uirtutis præstãtiam, germanum sibi amicum fecit clarissimus Imperator Constantinus, frequentibus ad eum datis literis hominem honorans, & ut † de institutis suis se certiorem faceret, rogans. Fuit autem is genere Ægyptius, [a] primas in patria sua partes ferens, in uico cui nomen erat Conia ortus, qui [b] finitimus est Arcadum, quæ apud Ægyptios est Heracleæ. In iuuenili autem ætate, relictus à parentibus orphanus, quidquid ei fuit agri, loci eius incolis donauit, reliquam substantiam egentibus distribuit. Ita enim decere existimauit, ut qui philosophari constituisset, non solum pecunias relinqueret, sed etiam pro eo atque deceret, inopibus eas expenderet. Sanè quidem qui tum rebus pulchris uacarent, eis se coniungens, quæ in unoquoque eorum præstantissima essent, eã est æmulatus. Quòd nanque sciret optimam

Antonius magnus Monachus.

a. τὰ πρῶτα τῆς πατρίδος φερόμενος. Nicephor. τῷ γένει τῶν εὐπατριδῶν, Sozo. lib. 1. cap. 13. hoc est, claro loco natus.

† περὶ ὧν αἱρεῖται, Niceph. καὶ ὧν ἐδεῖτο. Sozo: hoc est, de rebus quibus indigeret.

b. ὅμορος δὲ αὕτη ἡρακλείᾳ τῇ παρ᾽ αἰγυπτίοις ἀρκάδων. Niceph. τοῖς παρ᾽ ... ἄκρασι. Sozo. hoc est, Ægyptiorum montibus.

Monastica Antonij politia.

Hesiod. sententia.

H quanq;

quanque uitam consuetudine dulcem gratāq; fieri, quamuis grauis primùm sit A & molesta, in † compendiosis perfectisq; se magis exercuit uirtutibus. Et quotidie quasi principio iacto, magis ac magis in uniuersa animi moderatione proficiebat, nouam quandam & uigentem indies præ se ferens alacritatem. Et corporis quidē uoluptates erumnis eius iugibus suppresſit, animæ autem inordinatos impetus pertinacia propositi sui constrinxit. Semel autem interdiu post occasum solem cibum sumpsit. Persæpe uerò biduum totum, quandoq; etiam triduum, escas non attigit. Cibus ei erat panis, obsonium simplex sal, potum præterfluens torrens præbuit. Per totam autem semper, ut sic dicam, uigilans noctem, aliquam etiam diei partem precationibus dabat. Quod sicubi somnus ei obrepsisset, breuis is admodum fuit: humi uerò in nudo solo plurimùm cubabat. Et omnino olei simul unguini, & lauationis usui renūciauerat: quòd illum non latêret, robustum quoque & firmum corporis habitum humidis sensim ad mollitiem & luxum cōuerti. Haud unquam eum à quopiam nudum esse uisum tradunt. Et quum literas ipse non didicit, tum neque earum peritos admiratus est. Mentem uerò bonam ut literis ipsis antiquiorem, taliumq; adeò artium inuentricem, ualde laudauit. Quin neq; ijs quidquam opus esse dixit, si mens per seipsam ualida sit. Mitis porrò atque humanus, ut non magis alius quisquam, et in colloquijs gratiosus maximè, atq; item acutus † inuictusq; fuit. In disputationibus præcipuè, etiam si qui interdum contentiosè cum eo conflictarentur, ne perturbaretur, seruabat. Præstantiori siquidem sapientia quadam, & nouo more, unà cum diuina prudentia, temerè illatum contentionis studium facilè con trahere, & ad moderationem conformare nouerat. Vehementiam autem colloquutorum temperans, mores eorum simul reddebat meliores. Diuinam inde cognitionem, atque etiam præcognitionem consequutus, nihil admodum B esse iudicabat futura præuidere: uanumq; etiam, quod in ea re collocaretur, studium esse dicebat. Neque uirtutem ullam esse docuit diuinare: quòd è diuerso, neque in uitio, cuius gratia pœnam quis metuat, sit, futurum non nosse. Cœterum unum illud beatitudinis esse existimabat, ritè Deum colere, legesq; eius & mandata inuiolata seruare. Si cui autem amor futura cognoscendi incessat, puram modò, inquit, habeat animam, & futuri perspectio eum consequetur, Deo ueluti per speculum aliquod cognitionem futuri exhibente. Socordiam autem detestans, omnes qui rectè uiuere uellent, admonuit, ut opus facerent: & ut se ipsum quisque in iudicium & rationem diu noctuq; factorum adduceret, atque si quid contra decorum fecisset, ut id literis annotaret. Sic enim fore, ut seipsum uereatur homo, & deinceps ab absurdis animi motibus, ne multa annotata reperiat, abhorreat: fore etiam ut metuat, ne scriptura tali à quopiam deprehensa, improbus ipse manifestò inueniatur. Acriter quoque, si qui iniuriam accepissent, defendebat, eaq; causa frequenter urbes adibat. Multi namque cum accedentes, calamitatesq; suas deplorantes, cogebant ut urbes ingrederetur, & pro eis precator atq; intercessor apud magistratus fieret. Illi porrò plurimi faciebant, si ipsum uiderent, & Sirenem uerborum eius audirent, quum populum principibus magistratibusq; obedire iuberet. Ipsi enim studio in primis fuit, latêre, & in solis locis uersari. Et quod eo esset animo, si quando in publicum prodiret, cōfecto quanta potuit celeritate, cuius gratia in urbem uenerat, negocio, rursum se in solitudinē recipiebat. Siquidem dicere solitus erat, lethalem esse piscibus extra undas conuersationem: neq; minus Monachum in periculum cœlestis uitæ & professionis sanctioris amittendæ uenire, si moras in urbibus trahat. Et quum iucundum se omnibus præbuit, tum ne summissus nimium & adulator

Marginalia: † συντόμοις. — Fomenta mollitiei. — Mēti bonæ nil opus est literis. — † ἀκαταγώνιστος. — Antonius non magnū esse putauit, futura præuidere & prædicere. — Vera beatitudo. — Optimū Christianæ, atq; etiam honestæ uitæ preceptū, Virgiliano uiro bono consonum. — Oppressorum defensio. — † παιδαρχία. — Quod piscis in arido, hoc Monachus in oppido.

A lator esse uideretur: præterea ne ex eo quòd ab omnibus honore afficeretur, quodq́ue ei quos iussisset, morem gererent, fastu & arrogantia efferretur, curauit: Scribenti aliquando Constantino ad se ut ueniret, mirificè enim hominem amabat, detrectauit id primùm, dicens: Siquidem ad Imperatorem uenero, Antonius ero: sin minus, abbas Antonius. atque eo tandem modo ad illum adire sustinuit. Verùm hæc tanquam gustus quidam & exigua imago Antonij uitæ & instituti, sint exposita: ut ex his uniuersam eius, qualis fuerit philosophiam colligamus. Quam rebus omnibus optimus Athanasius, cui etiam fuit charissimus, copiosè memoriæ posteritatis literis mandauit: certaminibus eius contra dæmones, & artibus quas aduersus illos adinuenit, alijsq́ue uitæ prodigijs & rebus quibusuis conscriptis, ut liber is monastici instituti ceu † finis quidam esset. Itidem ut idem Athanasius * in uita Syncletices fecit, ut, sicuti in hoc mulieres, ita in illo scripto uiri, quod sequerentur institutum, tanquam in commentario expressum, haberent. Habuit autem discipulos multos, probatos admodum, & qui magistrum uitæ institutione, sapientiæ studio, & uirtute reliqua satis feliciter retulerunt. Qui partim in Ægypto & Libya, partim in Palæstina, Syria & Arabia sunt philosophati. Præstantissimi sanè ij sunt, atque itidem successores eorum. Et profectò ingentis esset laboris, uel omnes qui Deo uitam suam dicarint inquirere, uel facienda ab eis addiscere: præsertim quum illi magna cura, ut & ipsi & eorum facta laterent, studuerint: non perinde scilicet, atque nostrorum temporum Monachi, facientes, qui † fastu & ambitione inani insolenter per forum sese inferentes uenditant. Multi sanè spectati fuere sectatores eius: & in primis Paulus ille, qui ex uirtute Simplex est cognominatus. Quem ferunt rusticam uitam agentem, & cum formosa coniuge habitantem, & posteaquam eam † in flagranti crimine cum mœcho concumbentem uidisset, grauiter subridentem, adhibito iureiurando, coniunctioni eius renunciasse: eaque statim dimissa, ad Antonium peruenisse. Mitis uerò admodum fuisse, & obedientiam præcipuè coluisse dicitur. Monasticis quoque studijs & certaminibus cum magistro contendit, omnem adhibente curam atque diligentiam, ne quid quod ab illo degeneraret, in imitatione eius deprehenderetur. Qui sanè testimonium ei perfectionis in optimo instituto, monasticaq́ue philosophia perhibens, nihil ei deinceps præceptore opus esse dixit. Ipsum quippe per seipsum philosophari egregiè admodum, iam senem: qui scilicet studium id non à puero esset meditatus, sed non ita pridem ad certamen tale descendisset. Sed & Deus cœlitùs, quæ de eo Antonius pronunciauerat, autoritate sua confirmauit: breuique ita clarum reddidit uirum, ut melior etiam præceptore, ad dæmones lucta supplantandos atque propellendos, esset.

Moderatio animi.

Scitè Antonij dictum.

Athanasius uitã Antonij Monachi conscripsit.

† ὅρος

In uitis patrum, Syncletice inter sacras Abbatissas allegatur.

** ἐν τῷ βίῳ συγκλητικῆς.*

Hieron. Athanasiũ librũ de Virginitate cõscripsisse testatur.

Discipuli & sectatores Antonij.

τύφῳ καὶ διακένῳ φιλοτιμίᾳ σοβοῦντες, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐμπομπεύουσι.

Paulus Simplex.

B

ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένην.

CAPUT XLI.

Eodem tempore & Amon ille Ægyptius itidem uiguit, qui à propinquis & familiaribus coactus, uxorem quidem duxit: cum ea tamen coniugij more, uti uiri consueuere, congressus non est. Quum nanq́ue nuptiarum dies aduenisset, & sponsa, sicuti fieri assolet, in thalamum eius deducta esset, solus cum sola colloquutus, finem iam suum nuptias habere dixit: & magnum quiddam fore, si uirgines uitam exigerent, docuit: præmiaq́ue cœlibatus commemorans, persuadere ei conatus est, ut solitariam pro se uterque sectaretur uitam. Et puella quidem uerba eius laudibus extulit, segregari tamen ab eo prorsus noluit. Itaque Amon decem & octo annos cum ea uixit,

Amon Ægyptius.

Sponsus & sponsa 18. annos cœlibes unà uiuunt.

A

Seiunguntur tãdem ij, ut rectius monasticam philosophiam colere poßint.

† τηλικοῦτον ὄντα οἴκοι ἐγκρύπτεσθαι δι' αὐτήν.

seorsim cubans, & quod secundum Deum est uitæ institutum colens. Muliercula uerò æmulatione illius, & ipsa spe animoq; erecta, iniquum esse existimauit, sua causa tantum † uirum in obscuro latêre: & utrunque potius ab altero segregatum, pietatem exercere debere censens, separari à uiro petijt. Atque ille relicta mulieri domo, ipse meridiem uersus ad lacum Maream, in solitudine, circum Scetin & Netriæ montem, duos & uiginti annos Monasticam est philosophatus, bis quotannis adire & uisere mulierem solitus. Multos & hic ueluti dux habuit sectatores, & multa diuina edidit opera. Multa dicta eius memorantur, quæ ab Ægyptijs monachis, accuratè talia & studiosè inquirere, ueterumq; monachorum facinoribus, siue in scriptum sint relata, siue minus, delectari solitis, per temporum succeßionem percepta, hodie quoque feruntur, auditoribus perquàm iucunda. Quorum ut gustum aliquem proponamus, hæc subiungere libet.

Verecũdiæ cõseruatæ exemplum.

Amon diuina uirtute ultra Lycum fossam transfertur.

Petebat magnus iste uir solitudinem quandam, cum discipulo suo Theodoro: quum'que fossam quandam undis scilicet repletam traijcere opus haberent, ne uestes altius attollentes, alter alterius nuditatem conspiceret, retrocedere paululum Theodorum iubet. Quum uerò seipsum quoque nudum uidere uereretur, diuino momento in sublime sublatus, in ulteriorem peruenit ripam. Vt autem Theodorus quoque satis madens transgressus, ultra Lycum (sic enim incolæ fossam eam nominabant) uenit, uestemq; & pedes Amon siccos uidit, precibus senem fatigans, causam eius rei ut sibi diceret petijt. Ille tectum id, quidquid esset, tacitumq; esse uoluit. Vt uerò magis magisq; Theodorus contendit, nihil se de petitione ea remissurum professus: Amon tandem pacto prius interposito, se uiuo nemini id prolaturum, rem actam exponit. Quapropter is postea præstantioris cuiusdam naturæ uirum eum esse credidit. B

Aliud Amonis miraculum.

Porrò quòd etiam præcognitionis diuinæ plenus fuerit, id quod nunc dicemus, satis indicabit. Puer quidam parentum iniustorum à rabido cane morsus, in ea expectatione, ut quamprimùm moreretur, erat. Ille: Non ego, inquit, sed uos, siquidem uoletis, eum curabitis. si enim, quem surripuistis bouem, dominis suis restituere uolueritis, statim malo omni puer liberabitur. Bos redditus est, & periculum omne confestim profugiens, uacuum ærumnæ omnis puerum reliquit.

Antonius Amonis morientis longè ab eo distitus animam in cœlum ferri uidit.

Quum autem aliquo pòst tempore Amon decederet, animam eius Antonius dicitur in cœlum deduci uidisse, diuinis uirtutibus eam comitantibus, uenerationeq; & stipatione multa, atque etiam ineffabili quodam hymnorum carmine prosequẽtibus. Et quum, qui tum cum Antonio erant, per consternationem in aerem suspiciente, & rei tantæ faciem admirante, causam ab eo requirerent: ille uisum id haudquaquam occultum habuit. Et uerba eius re ipsa sunt confirmata. Postquam enim à Sceti multi uenere, & tempus obitus Amon indicauere, illud ipsum tempus esse cognitum est, quum Antonius stupore correptus in cœlos suspexit. Vterque sanè meritò beatus habendus: Amon quidem, quòd sic è uita præsenti sit subductus: Antonius uerò, quòd eum Deus uisione ea sit dignatus: quum quidem inter utriusque habitationis locum, magnum interuallum atque dierum aliquot intercederet iter. Atque hæc quidem de Antonio & Amon, memoriæ sunt prodita.

Eutychianus monachus.

Socr. lib. 1. cap. 13.

Eodem uerò tempore, & in Olympo Bithyniæ Eutychianus ille uersatus, monasticæ philosophiæ nauauit. Tantopere siquidem per uirtutem diuinæ gratiæ particeps est factus, ut miracula & prodigia plurima ediderit, morbosq; incurabiles sanauerit. Quapropter Constantinus quoq; Imperator magno studio amicitiam consuetudinemq; eius ambiuit. Accidit tum, ut ex Imperatoris satellitio quidam, tyrannidis affectatæ suspectus, & circa Olym-

pum

A pum occultatus, captusque in uincula sit coniectus. Et quum perquàm acerbè in carcere cruciaretur, propinqui & cognati eius Eutychianum conuenientes, ut legationem precationemque pro eo apud Imperatorem susciperet, atque aliquo modo prouideret, ut interea uinculis liberaretur, ne scilicet ante legationem obitam acerbitate tormentorum interiret, rogarunt. Atque ille ad carceris custodes, ut hominem uinculis leuarent, oratum misit. Vt uerò illi petitioni eius non acquieuere, ipsemet ad carcerem uenit. Et ecce custodiæ portæ sua sponte claustris fractis, ad uiri præsentiam statim patuere, & compedes ferreæ, numellæ, uinculaque ceruicis uinctum relinquentia, cum strepitu delapsa sunt, & huc atque illuc dispersa. Deinde ad Imperatorem, qui tum Byzantij erat, profectus, illicò reum condemnatum supplicio liberauit. Nihil enim Constantino difficile aut molestum fuit, quod uir ille peteret, quem uehementer amabat, & magno in honore habebat. Fama autem fert, Eutychianum postea † ad Nouati hæresim desciuisse, & ea quæ ei inerat gratia excidisse. Et hæc quidem, aliqua ex parte, nobis de Monachorum instituto & philosophia sint dicta. Qui autem talia scrutari uolet, multos inueniet libros, in quibus plurimi, qui ea ætate atque deinceps integritate uitæ enituere, commemorantur. Potissimùm uerò, quæ de ijs Lausus Præpositus conscripsit. Multam quoque & utilem de eis historiam Sophronius Hierosolymitanus nobis reliquit, Prati & noui Paradisi titulo, scripto ei indito.

Is uinctum & ad mortem cōdemnatum liberat.

Lausus præpositus, & Sophronius Hierosolymitanus, de Monachis sanctis scripserunt.

αἵρεσιν δὲ τῶν Ναυατιανῶν πρεσβεύων θείας χάριτος μετέσχε, &c. Sozom. lib. 1. cap. 14. hoc est, Nouatianorum hæresis quum esset, gratiæ diuinæ particeps fuit.

Hæc uerba apud Sozom. in principio narrationis de Eutychiano posita sunt. Nicephorus autē in toto hoc opore Nouatianis est iniquior

CAPUT XLII.

B QVandoquidem uerò & Spiridonis, & Nicolai mentionem me facturum esse recepi, hoc loco fidem mihi liberandam esse duxi. De alijs nanque Confessoribus & Hierarchis, qui innumerabilia & mirifica passi sunt & fecerunt, & quorum multi, quæ in eis fuit, gratiæ robore mortuos quoque excitarunt, suprà exposuimus. Ipsi quidem diuo Spiridoni tanta diuini spiritus incessit gratia, ut quæ de eo celebratur fama hoc quoque tempore, uirtutem eius astruere possit. Rusticus enim cum esset, coniugemque in matrimonio, & liberos ex ea susceptos haberet, nō propterea in rebus diuinis deterior aliquo fuit. Tanta nanque is sanctitate erat, ut & à pastorali uita non abhorreret (Trimmythus autem, quæ una in Cypro insula urbium * est, sorte ei obuenerat) à fastu tam alienus, ut eodem in loco & oues pabulo, et homines doctrina atque uitæ exemplo pasceret optimè. Quum autem multa sint, quæ de eo liber in ipsius uitam compositus recenset, ne socordiæ sustineam crimen, neue rursus extra propositum lōgius digredi uidear, duorum aut trium egregiorum eius factorum meminero. Fures aliquando noctu irruisse dicuntur in sancti uiri ouile, insidias gregi eius tendentes, & clàm oues aliquot rapere conantes. Et quum nemo eis compedes inijceret, derepentè diuinitùs uincti sunt. Aurora illucescente, magnus ille uir adest, manus eorū post terga redactas inuenit, subridet: uincula illa, quæ sub oculos non caderent, soluit: docens eos admonet, licuisse illis si quid petijssent, accipere: neque opus fuisse, cur noctu se erumnosè fatigarent: mores eorum ad meliorem uitam, ut iusto quæstu uitam tolerarent, transformat: & postremò erumnæ eorum misertus, Abite, inquit, & arietem hunc accipite, ne noctem hanc frustra peruigilasse uidea-

De Spiridone ouium simul et hominum pare, rustico uidelicet, & Trimmythuntis in Cypro episcopo, eiusque miraculis.

Fures diuinitus per miraculum uincti, ad meliorem frugem redacti.

* *Spiridonem istum, cùm episcopus esset, oues pascere non puduisse, per summam humilitatem & simplicitatem, Suid. scribit. Quod in ueterum episcoporum paupertate, non adeò mirum fuit.*
Eidem Deus ante tempus, promissam mortuorum resurrectionem, per filiam eius rediuiuam, exhibuit. Socrat. lib. 1. cap. 12.

mini: reprehensionemq́ mihi, propter toleratos domi meæ labores, ueluti qui uacui abieritis, impingatis. Vnum hoc est quod à Spiridone, non sine admiratione facetè est factum. Nec illud quidem non admiratione dignum. Erat beato illi filia Irene, germana tanti patris puella. Apud hanc ex notis quidam magni precij gestamen atque † ornamentum deposuit. Illa ut rem certam tutamq́ sequeretur, domi quidquid id erat defossum, terræ seruandum credidit: nec ita multo pòst, nullo eius rei indicio post se relicto, è uita migrauit. Venit breui qui id deposuerat, & nunc incusando, nunc orando, molestus erat Spiridoni. Vt uerò gestamine tali diu multumq́ domi quæsito, id non inuenit, suam ipsius senex putauit esse calamitatem: hospitis, qui tantopere lugeret, capillum conscinderet, ac sese prorsus conficeret, iacturam. Itaque, Agedum (inquit) ad filiæ sepulchrum eamus, eamq́ interrogemus. Vbi eò uentum, nominatim filiam uocans Spiridon interrogat, quónam loco gestamen deposuerit? Ibi illa subitò apparens, beato illi rem omnem exactè exponit, & rursum sepulchrum subit. Spiridon porrò ornamentum, quo illa loco indicauerat, inuentum, homini reddit, eumq́ dimittit. Alteri quoque indigenti homini, & inopia magna circumuento, serpentem ad sepem & maceriam sese uoluentem, in aurum conuertit, eumq́ illi dedit, ut eo mutuam pecuniam sumens uteretur, penuriamq́ suam solaretur. Cæterùm, quum se ille inopia depulsa aliquantum locupletasset, Spiridon serpentem ita ut tum erat, ad locum suum circa sepem reposuit. Qui uiri sancti precatione, pristina recepta natura, rursum repens, ac sese circumuoluens, latebras suas intrauit. Verum enimuerò illud quoq́ factum eius ut memorem, conuenire mihi uisum est. Mos beato illi erat, sementem & fructus qui ei prouenissent, uendenti, partim pauperibus largiri, partim sine fœnore utẽdos dare. Siue igitur daret, seu acciperet quidquam, non id per manus eius gerebatur: sed quæ ei erat repositoria cella, ad se uenientibus commonstrata, uel accipere eos, uel usui acceptum reponere iubebat. Quidam sanè qui mutuum ab eo acceperat, ut debitum redderet, ad eum uenit. quum autem is more solito, cellæ rursus inferre quod acceperat, iussus esset, reponens id, sustulit potius. Non enim tantùm debitũ non reddidit, sed insuper aliquid quoque harpagatum secum ferens abijt: ita tamen, quasi mutuum dissoluisset. Sedenim celare factum non potuit. Aliquanto nanque tempore pòst rursus illum, mutuum accipere uolens, conuenit. Et ille ex consuetudine sua hominem ad loculos granarios mittens, metiri quantum uellet, iussit. Vt autem is nihil ibi frumenti inuenit, id patri significauit. Ibi ille: Mirum profectò, inquit, si uni tibi cella uacua uidetur. Quapropter considerare conuenit, an quum prius nihil reposueris, recipere nunc quidquam conere. Sciens enim esto, nisi fallaciæ quidquam subsit, uoti te compotem fore. Vade ergo denuò cum certa, te inuenturum esse, fiducia. Atque ita ille demum deprehensus, ueniam fraudis petiuit. Talle quiddam alij quoque, qui oues à uiro sancto mercabatur, euenit. Centum erant, quas emerat. At ille capram unam insuper annumerauerat: quæ quum ab illo ui traheretur, ipsa minimè sequebatur. quodammodo enim resistens, balatu hominis iniquitatem traducebat. Et ille, quum nihil non ageret, in humeros tandem eam sustulit. capella autem & calcibus & cornibus ceruicem eius acrius petens, delapsa est, & in stabulum suum recurrit. Quod ubi Spiridon cognouit, illi ut ritè metiretur & numeraret, suasit. Atque ubi ille factum statim confessus est, hic noxam remisit, capramq́ sequi illum iussit: quod alacriter sanè illa faciens, sua sponte emptorem est sequuta, interdũ etiam eundem properans præcessit. Pulchra quidem sunt hæc. Constantiam uerò eius

Margin notes:

κόσμιον

Filia Spiridonis Irene è sepulchro iam mortua patri, quo loco ornamentũ apud se ab hospite depositum reconditerit, ostendit.

Miraculũ huic propè simile de diuo Stanislao Cracouiẽsi apud Polonos episcopo fertur.

Serpens in aurum uersus.

Infidus commiodatarius miraculo in officio esse docetur.

Infidus itidem emptor.

A eius uiri, ecclesiastico ritu seruando, simplicitatem'que diuinis traditionibus colendis, quomodo silentio prætercam? Conuentus aliquando agebatur, in quo Triphyllius ille quoque erat, † Ledrensis episcopus, literarum artibus probè eruditus, & legibus discendis diu Beryti uersatus. Hic episcoporum iussu populum docens, Spiridone præsente, quum dictum quoddam referre deberet: quo CHRISTVS ad paralyticum est usus, illud scilicet, Tolle grabatum tuum, & ambula: † pro grabato, lectum dixit. Quod molestè ferens Spiridon: Non tu * quidem, inquit, præstantior es eo qui grabatum dixit: qui igitur, malùm, pudor iste est, uerbis illius cum decoro non uelle uti? Atque his dictis, in conspectu omnium episcopali sede exurgens, fastum & supercilium eorum qui oratione affectata sese efferrent, contrahere est conatus. Rectè enim id facere potuit, quamuis apertus omnino & simplex esset. Magna quippe dignitate gloriaq; uenerandus, propter mirifica quæ edebat opera, atque ætate prouectiore, sincere & grauiter episcopali munere gerendo clarus erat. Sed & quàm fuerit in amicis accipiendis dexter & humanus, ostendam. Magnum quadragesimæ ieiunium agebatur, & ex amicis quidam ad eum ex itinere longinquo uenit, & quidem eo quo ipse ieiunaret tempore. Certis enim quibusdam diebus à cibo omni abstinens, postea uescebatur. Illum igitur sacratis eis diebus uenientem, quum de itinere fessum uideret, filiæ suę ut pedes illius lauaret, mensamq; proponeret, præcepit. Atque illa ubi neque panem neque farinam domi esse, propter præsentem abstinentiam & ieiunium, dixit: precatione ipse facta, † succidiam ad focum pendentem recipere eam, & quamprimùm ad ignem torrere iussit. Et ut assa satis fuit, hospiti & ipse assidens, cibo'que manus admouens, comedit, & amicum ut itidem faceret est hortatus. Atque ille quum detrectaret, Christianum B se esse dicens, neque tali tempore eiuscemodi esca indigere confirmãs: Spiridon illum, ne, quidquid id esset cibi, pro ea rerum inopia aspernaretur, admonuit. † diuinum enim oraculũ extare, quod mundis omnia munda esse declaret. Multa porrò alia hisce similia ab illo acta, institutum nostrum cõmemorare non permittit, quæ Rufinus primùm Romano exposuit sermone, alia'que præterea plurima ad rem Ecclesiasticam pertinentia. Et de Spiridone hactenus. Floruit etiam tum Nicolaus, apud Myra Lyciæ episcopus, Spiridoni, uita, morum simplicitate, naturæ'que conuenientia par: nec non miraculis, & accurata certaq; doctrinæ obseruãtia perquàm celebris. Huic ea fuisse dicitur gratia, ut qui eum complecteretur, familiariusq; secum ex animo colloqueretur, diuini quiddam doni hauriret, momentumq; inde aliquod reciperet, uitæ ad optima quæque opera conformandæ. Eius actiones ueluti omnibus notas, prætermitto. Par istis etiam fuit Parthenius, urbis unius in Hellesponto episcopus, uitæ splendore, humanitate, & prodigijs ingentibus clarus, adeo ut accepta à Deo potestate, mortuos excitarit, dæmonibus imperarit, & uariorum morborum curator gratuitus ac promptus fuerit. Ac de his hactenus. Ad hunc scilicet modum, doctrina fidei in nationibus, solitudinibus, & urbibus omnibus, magno consensu frequentata est: atque in ecclesia Dei indies incrementis suis eluxit, in cœlũ usq; sublata. Cœterùm hisce dimissis, orationem ad ea quæ in ecclesia gesta sunt, rursum conuertam.

τὸν Λιδρῶν ἐπίσκοπον.

Beryti olim præclara docendarum legũ schola fuit.

σκίμποδι ἀντὶ κραβάτου ἐχρήσατο.

Spiridon in accipiendo hospite benignus & officiosus.

Magnum quadragesimæ ieiunium.

Officia hospitalia.

τῶν ἀπῃωρημένων ταρίχων κρεῶν τῇ ἑστίᾳ ὑείων.

Succidiam ei hospiti edendam proponit.

Nicolaus Myrorum in Lycia episcopus, alterius Nicolai Mirifici auunculus & decessor.

Parthenius Hellespontiacus episcopus.

*Non tulit Spiridion, in conuentu publico episcopum Triphyllium uerba Euangelica per affectationem mutata allegantem. Quid hic Deus bone, hodie nostris faceret Theologis?

†Penuria, charitas, & bona conscientia, de ciborum delectu dispensat.

CAPUT XLIII.

A

LAudatissimus quidem ipse imperator, omnem mouebat funem, ut religio nostra magis ac magis augeretur, & incrementa sua caperet: quippe qui Apostolico cœlestiq; prorsus esset animo. Inter ecclesiarum præsides, rerum'que sacrarum magistratus tum erant, qui non solum cum illo ædificandum, uerùm etiam destruendum sibi, & ecclesiæ fundamenta fundituùs euertendum statuerant: sicuti stilo progressi ostendemus. Arius enim Synodi ipsius atque Imperatoris calculo condemnatus, & exilio mactatus fuerat: atque itidem Eusebius Nicomediensis, sectatoresq; eius, qui professioni quidem fidei subscripserant, Arij autem exautorationem sententijs suis comprobare noluerant. Et Arius non longè post Nicænam Synodum ab exilio quidem est reuocatus, Alexandriam autẽ ire prohibitus. Cœterùm postea quoque ei ab Eusebio, post palinodiam & recantationem, reditus in eam urbem impetratus est: id quod suo loco dicetur. Breui quoque & Eusebius & Theognis ecclesias suas receperunt: eis qui in eorum locum surrogati fuerant, Amphione Nicomedia, & Chresto Nicæa eiectis. Quum nanque pœnitentiæ libellum primarijs episcopis misissent, Imperatoris iussu sunt reuocati. Libellus autem is de uerbo ad uerbum talis fuit: Quum quidem calculis * uestris ante iudicium factum, à pietate uestra damnati simus, silere debuissemus de pietatis uestræ decretis. Quandoquidem uerò absurdum fuerit, silentio ipso sycophantiæ opinionẽ & indiciũ contra nos ipsos præbere: eam ipsam ob causam ad uos referimus, nos professioni fidei consensisse, sententiaq; τοῦ ὁμοουσίου & consubstantialis explorata, pacatos prorsus fuisse, neque ulla ex parte hæresi adhæsisse. Certitudinis autem ecclesiarum causa, quæ nobis in mentem uenerant, in medium protulimus. Atque ipsi tandem certò † persuasi, alijsq; etiam quos oportebat itidem à nobis persuasis, fidei subscripsimus. Anathemati uerò subscribendum non duximus, non quidem quòd fidem ipsam carperemus: uerùm quòd eum qui accusatus fuerat, talem esse non crederemus. Ex epistolis enim eius ad nos datis, sermonibus'que in faciem collatis, certiores facti sumus, talem non esse. Quod si sancta uestra Synodus de eo sic persuasa est, nos nihil repugnamus. Cœterùm suffragium nostrum ad decreta uestra accommodantes, per hasce literas, † plena fide consensum nostrum confirmamus: non nos quidẽ grauiter exilium ferentes, sed suspicionem hæresis amolientes. Quod si dignabimini nos in conspectum uestrum admittere, unanimes in omnibus habebitis, rebusq; uestris iudicatis stantes. Et quum pietati uestræ placuerit, eum qui * criminis huius nomine est delatus, humaniter reuocare: absurdum esse duximus, ✲ posteaquam reus ipse reuocatus, de intenta sibi calumnia causam dixit, ut nos prorsus taceremus, contra nos ipsos reprehensionis occasionẽ exhibentes. Facite igitur, sicuti pietati uestræ Christianæ conuenit: ut Dei amantissimum Imperatorem admoneatis, preces nostras eidem offeratis, & quamprimum quæ uos facere decet, de nobis statuatis. Post hanc palinodiã & recantationẽ, reuocati Eusebius & Theognis, ecclesias suas receperunt, eis qui illis suffecti fuerant repulsis: sicuti dictum est. Sic illi sub prætextu ouium pellibus amicti, lupos egerunt. Nam Imperatoris humanitate ad seductionis commoditatem abusi, & continuo Imperatoriæ aulæ aditu pristinam dominationem consequuti, quemadmodum deinceps dicemus, res pessimas admiserunt.

B

Tum tempo-

Acta Synodi Nicænæ in cõtrouersiam retracta.

Arius ab exilio reuocatus.

Eusebius & Thegonis ecclesias suas recipiunt.

Pœnitentiæ eorũ libellus.

* καταψηφισθέντες πρὸ κρίσεως.

Fidei formulæ Nicænæ ij subscripserunt.

† πληροφορηθέντες

Arij condemnationi non itidem.

† πληροφοροῦμεν τὴν συγκατάθεσιν.

* αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀγομένον.

✲ τοῦ δοκοῦντος εἶναι ὑπευθύνου ἀπολογισαμένου ἐφ᾽ οἷς διεβάλλετο.

Eusebius & Theognis Imperatoris Constantini bonitate abusi sunt: quem Synodo peracta, Socrates in Occidentales partes profectum esse scribit, lib. 1. cap. 13.

A

CAPUT XLIIII.

Vm temporis post quintũ Synodi mensem, Alexander Alexandriæ antistes moriturus, sedis suæ successorem, diuini iudicij (sicuti conijcere licet) calculo, celebrem reliquit Athanasium. Quum nanq; Athanasius refugeret atque reluctaretur, Alexandrum ferunt uim illi inferentem, uix tandem ut thronum susciperet, persuadere potuisse: sicuti id quoq; Apollinaris Syrus ad hũc modum scriptum reliquit: Non desijt uerò postea quoque belligerari impietas. Sed primùm quidem aduersus beatum uiri huius magistrum, cui hic perinde atq; patri filius, patronus affuit, arma sumpsit. deinde uerò in hũc quoq; ipsum, postquam ad episcopatus peruenit successionem, multa quidem ille usus tergiuersatione, sed tamen consilio Dei productus. Sicuti beato quoque illi uiro, qui ei episcopatum quasi in manus tradidit, diuinis indicijs, non alium uidelicet quàm hunc successorem fore, est significatum. Euocabatur nanque è uita, iamq; adeo prope obitum erat Alexander, quum nominatim Athanasium uocauit absentem: atque ibi, quum qui tum aderat eiusdem nominis, uocationi audiens esset, ad eum, ueluti quem non uocasset, conticuit, denuoq; uocatione est usus. Et quum id ab eo sæpius fieret, cõsiluit tandem Athanasius præsens, declaratus est autem alter absens. Et prophetico demum spiritu beatus Alexander: Athanasi, inquit, effugiturum te credis, sed non effugies. Quo uerbo ad certamen eum euocari ostendit. Hæc Apollinaris. † Arij autem tribules iactant, post Alexandri mortem communicasse consilia inter se, qui Melitium, quiq; Alexandrum sequuti fuerant: conuenisseq; in eundem locum, ab utraq; parte, ex Thebaide & reliqua Ægypto episcopos quinquaginta qua-
B tuor, & decretum ab eis esse, ut communibus suffragijs ab eis legeretur, qui Alexandrinæ præesset ecclesiæ antistes. Septem uerò episcopos quosdam, iureiurando proculcato, præter sententiam & uoluntatem omnium reliquorum, electionem Athanasij, ad id ab eo coactos, in ea quæ nominatur Dionysij ecclesia, furtim peregisse. Mihi uerò magnus iste uir, non absque diuino numine ad episcopatum peruenisse uidetur: qui sanè talis fuit, qualem ea flagitarunt tempora, ad intelligendum, dicendum, atque etiam scribendum idoneus maximè: & qui quod telo peteret, tangere atque assequi posset, quiq; ad resistendum insidijs structis esset firmissimus. Erat præterea uir admodum ecclesiasticus, & ad sacra peragenda aptissimus, atq; (ut sic dicam) in rebus eiusmodi αὐτοδίδακτος, & à seipso doctus. Ferunt nanque, † quum necdum ad ephebos accessisset, à Deo eiusmodi quiddam in eo adumbratum & simulacro quodam repræsentatum esse. Alexandrini in urbe sua festum quendam diem insignem agunt, quo die Petrus, qui apud eos ecclesiam rexit, martyrio est defunctus. Hasce ferias, ut moris erat, Alexander quoque, præfectus tum ecclesiæ, celebrabat, & sacris mysticis'que cæremonijs operatus sedebat, eos qui cum eo assurrecturi fuerant, præstolans. Quum uerò sederet sublimior, oculos ad mare coniecit, & pueros quosdam in arena ludentes uidit. Ludus erat, rerum quæ in ecclesia peraguntur imitatio, & episcopi tandem electio. Atque aliquatenus quidem id nihil habebat periculi. Vt autem arcaniora mysteria, sacra'que non tangenda, pueri attigere, grauiter factum id tulit: accitisq; cleri primoribus, pueros ostendit, eosq; ad se adduci iussit. Illi ubi sunt adducti, de ludicro eos interrogauit: mox etiam quæ egerint, dixit. Pueri pudore simul & timore correpti, primùm quidem rem negarunt: deinde uero, ut uerbera eis Alexander minatus est, actum omnem exposuerunt, ut scilicet Athanasius episcopi munus sortitus, multos

baptizarit,

Athanasius Alexandri episcopi Alexandrini in episcopatu successor.

Apollinaris de Athanasij in Alexandrina ecclesia successione.

Vel inuitus ab Alexandro Athanasius episcopus substituitur.

οἱ τῆς ἀρείου συμμορίας.

Ariani illegitimè electũ esse cauillati sunt.

Diuino nutu Athanasius episcopus est lectus. Sozomeni iudicio & Nicephori.

Athanasius episcopus αὐτοδίδακτος.

οὔπω πρεσβύτῳ γενομένῳ.

Athanasius per ludũ, nondum ephebus, à pueris episcopus lectus, episcopalia munera obijt. Sozom. lib. 2. cap. 17.

baptizarit, & impositione manuum in ordinem ecclesiasticum sacerdotes & diaconos cooptauerit. Inquisiuit etiam rem quanq; Episcopus, quum quid umbratilis † episcopus per ludum ritus sacros peragẽs dixerit, tum quid responderint, qui sacris ab eo initiati essent. Atq; ubi rem quamlibet iuxta ecclesiasticã traditionem seruatã reperit, cum episcopis qui ei tum aderant, re deliberata, non denuò baptizandos esse censuit, qui semel per simplicitatem diuina gratia digni effecti essent. Et tantummodo ea quæ sacerdotibus facere fas est, in mysterio adimplere iussit. Pueros autem eo quem in ludo cœperant ordine, ipsum Deum testem faciens, in ecclesiam induxit: & propinquis suis traditos, ut ab eis custodirentur, atq; in imitatione ad progressus faciendos instruerentur, qui sic abundè institutionem puerilem assequuti essent, rogauit. Maximè uerò id de Athanasio egit: quo deinde notario & familiari usus, non ita longo pòst tempore eum in diaconorum ordinem euexit. Atq; hic in grammaticis literis exercitatus, & apud Rhetores uersatus, præterea uerò etiam in sapientiæ studijs institutus, quum ex eis artibus tantum percepisset, quãtum ad hoc satis esset, ne ab eis qui in illis eximij sunt & clari perculleretur, Nicæam est perductus, ubi maximè decertauit: quippe qui propter firmitatem sermonum ueritatis non minima ibi actionum omnium pars fuerit. Specimen uerò ille quoq; in ætate iuuenili, sapientis, spectati, & † senilis uiri præbuit. Postquam autem Alexander mortuus, & ipse successor eius factus est, tum magis gloria eius enituit, uirtute ipsius in rebus omnibus seipsam confirmante atq; laudãte. Quam ingentem quoq; reddidit magnus Antonius, quum optima quæq; de eo testificans, tum etiam iussis eius morem gerens. Nam & eius causa ex montibus in urbes frequentius uenit, & in ecclesia cum eo est uersatus. Tum autem, sententiæ eius quam de Deo habuit, calculum suum addidit: eis qui inimicitias contra eum suscepissent aduersus, ipsius autem Athanasij amicus intimus & summus. Quin & Ariani Athanasium illustriorem reddidere, qui unà cum Melitio Ægyptum motibus compleuerãt. Insidias enim sine intermissione ei molientes, capere eum legitimè non potuerũt. Et nuper admodũ Eusebius ab Imperatore ab exilio reductus, non mediocrem sibi usurpabat libertatem, ab illo in magno honore habitus, perinde atq; à praua opinione ad rectæ pietatis sententiam transijsset. Quocirca libertate ea abusus, maiorem etiam in ecclesia turbam excitauit, per eam quæ ei inerat falsam opinionem, easq; quas aduersus Athanasium susceperat inimicitias, ex quo in Synodo in illũ, ueluti ueræ pietatis propugnaculũ impegit. Et primùm quidẽ electionem eius Eusebiani reprehendebant, tanquã neq; legitimè, neq; ab idoneis, quæ fidem mererentur, personis factam. Vbi uerò insimulationẽ eam refellit, magno animo pro fide Nicæna decertans, aliam illi texuere telam, eo consilio, ut Athanasio exilium struerent, atq; Ario reditum in urbem Alexandrinam pararẽt. Ita enim facillimum ipsis fore putabãt, ut ὁμοούσιον consubstantialis fidem eijcerent, & pedetentim impietatẽ suam pro ea inducerent. Tentauitq; adeò, ad Athanasium scribens Eusebius, ut ab illo susciperetur Arius. Sin minus, sine scripto per internuncium, magnum illi minatus est malum. Postquam autem omnem mouens lapidem, persuadere id illi non potuit: eos qui in doctrina res nouas induxissent, nouamq; hæresim instituissent, & eam ob causam à tam frequenti Synodo proscripti essent, minimè recipiendos esse contendenti: alio modo conatus est, ut Arius reciperetur, Alexandriamq; reduceretur, Imperatori persuadere. Id quod tandem, sicuti suo loco dicam, ægre effecit.

Tum uerò

ὁ τῷ παιδιᾶς ἱερεύς

Etiam per ludum baptisati, denuò baptisandi non sunt, sed cæremoniæ tantũ solennes in eis implendæ.

Athanasius Alexandri notarius. Idem diaconus ordinatus.

Magnus eius in Nicæna Synodo usus fuit.

διαβεβηκότος

Præclara Athanasij gloria.

Ariani Athanasium illustrarunt.

Eusebius Nicomediẽsis Athanasij aduersarius.

Eusebius modis omnibus apud Athanasium, ut Arius Alexandriã reducatur, agit.

Sed id ei persuadere nequit.

A

B

† *διαβεβηκότες dicuntur apprimè spectati, probati, perfecti, sublimes, & extra iudicij aleam constituti, qualem Gregor. Theologus esse dixit Basiliũ Magnũ. Homo Dei, inquit, & fidelis serue, & uir desideriorũ: sed spiritualium. Ita enim uocat scriptura τοὺς διαβεβηκότας: hoc est, eos qui ad summum euasere locum, & sublimes uisibiliaq; hæc supergressos.*

A

CAPUT XLV.

ἀκριβολογουμένων.

ὡς μηδὲν τοῦ νυκτομαχεῖν διαφέρειν.

TVm uerò alia etiam turba inter coniunctos episcopos exorta, ecclesiam excepit, qui de uerbo ὁμοούσιον consubstãtialis † nimirũ subtiliter inquirentes, eoq́ sese exercentes, intestinũ inter se ita cõmouere bellum, † ut cõcertatio eorum nihil à nocturna pugna differret. Neq́ enim alius alium intelligebat in eis uerbis, unde sese inuicẽ blasphemijs expeti putabant. Siquidem qui consubstantiale non probabant, opinabantur eos qui id reciperent, Montani & Sabellij sentẽtiam sequi: blasphemosq́ uocabant, uelut qui filij Dei existentiam euerterent. Qui uerò consubstantiale complectebantur, illos auersabantur, ac si Græcismum pluresq́ deos assererent. Potissimum uerò de ijs Eustathius Antiochenus, & Eusebius Pamphili, congressi decertarunt: atq́ uterque in subsistentia filium Dei, atq́ unum Deũ in tribus subsistentijs profitebatur. Et Eustathius Eusebium * incusabat, quòd professionem fidei Nicænam nouaret. Atque hic rursum, acquiescere se in decretis Nicænis dicebat, illi autem Sabellij errorem criminando obijciebat. Enimuerò ea de re Synodo Antiochiæ coacta, episcopatus Eustathio abrogatur, re quidem uera, quòd Nicænam fidem propugnans, Eusebium, Patrophilum Scythopolitanum, & Paulinum Tyrium, quorum sententiæ Orientales episcopi astipulabantur, ut Arianos auersaretur: sicuti autem illi ipsi Ariani præ se ferebant, tanquam is qui cum Sabellio faceret, aliasq́ item non optimas ob causas: quemadmodũ de omnibus episcopis, qui exautorantur, multa dici, moribus est receptum. At res tota sycophantia erat, cum calumnia coniuncta. Veluti enim Episcopalem dignitatem impudicæ mulierculæ concubitu, fœdaq́ uoluptatis usu turpiter contaminasset, sancto uiro eam ademerunt. Nam meretriculam uultu uenusto, formæ ætatisq́ florem cuiuis mercede prostituentem, conductam, ut linguam illis

B

daret, uerbisq́ subseruiret, permouere. Et conuentu coacto, in quo ducenti & quinquaginta erant, alios quidem omnes exire, mulierculam autem illam rerum usu proteruam ingredi iussere. Progreditur illa, lactentem infantem in ulnis gerens, eumq́ impudenter ex Eustathij consuetudine se concepisse & peperisse clamat. Eustathius, si quem alium facinoris eius testem conscium, aut qui tale quidquam nosset, haberet, rogat. Quæ quum id negaret, iusiurandum ab ea iudices acerbi postulãt, quum quidem disertis uerbis lex uociferetur, quæ de quopiam sinistrè uulgentur, ea duobus aut tribus testibus firmitatem obtinere: & Apostolus rursum, aduersus presbyterum actionem recipi absque duobus aut tribus testibus, prohibeat. At illi nulla legis ratione habita, & nullis testibus, aduersus tantum uirum iudicium instituere. Posteaquam enim illa, uerba sua iuramento cõfirmauit, infantẽ uidelicet Eustathij improbæ libidinis opus esse, ilicet illi ueluti contra mœchum calculos produxerũt: Episcopis alijs, qui insidias structas ignorabant, frustra contrà nitentibus, & non legitimè uirum damnatum esse contendentibus. Porrò qui fabulam hanc concinnauerant, nulla interposita mora Imperatorem adeuntes, eiq́ legitimè per sententiam Eustathium damnatum esse persuadentes, Episcopatu hominem mouere atque exigere sunt conati: tantum nimirum ueræ pietatis & castitatis defensorem, & quasi margaritum. Grauis autem, propter illius abrogationem, Antiochiæ coorta est seditio: ut parum admodum abfuerit, quin eam prorsus euerti atq́ aboleri contigerit: quippe quæ in duas discesserit partes, alteriq́ factioni manus militaris opem ferret. quæ res plurimũ Eustathio nocuit. Vbi enim Imperator cognouit ecclesiæ seditionẽ, uehementer indignatus, Eustathium tanquam hominem factiosum,

eo nomine

Contentio noua inter episcopos cõiunctos de consubstantialis uerbo.

Ardor altercãdi facit, ut contendentes se nõ intelligant.

* *Nicomediensem.*

Cogitur ea de causa Antiochiæ Synodus. Sozom. lib. 2. cap. 19.

Eustathius Anthiochenus episcopus ibi exautoratur iniquißimè.

Idem per calũniã stupri insimulatur, & cõdemnatur.

Meretriculæ subornatæ periurium.

Iniquus iudicij corrupti processus.

Obtinet id nunc quoq; in quibusdam cõsistorijs, ut puellis uitiatis iuramentum à iudicibus deferatur.

Seditio propter Eustathium Antiochiæ orta.

τῶν ἐν περιφανεία στρατευομένων.

A

eo nomine suspectũ habuit: & quendam † honoraria militiæ illustris dignitate præditum eò misit, qui quum tumultum ibi sedaret, tum Eustathiũ occultè inde abduceret. Itaq; ille per Thraciam in Illyricum est deportatus, perplacidè calumniam ferens, quòd hoc sic *præstare iudicaret, uir rebus omnibus honestus, bonusq;, & orationibus componendis facundia iucunda & copiosa, sicuti id opera eius testantur: eloquutionisq; priscæ pondere, sententiarum castitate, uerborum eleganti gratia, & pronunciationis uehementia præcipuè pollens. Deinceps uerò infelix illa muliercula graui circumuenta morbo, sycophantiæ eius actum confessa, tragœdiam omnem, ut edita fuerat, exposuit. Dixit etenim, sacerdotes plurimos, qui eam pecunia corrupissent, flagitium id facere ausos: seipsam autem non omnino mendacem esse, quod scilicet ex Eustathio quodam † illiberalis artis opifice, puerum concœpisset. Quum Arianorum phalanx Antiochiæ contra sanctum uirũ hæc admittere ausa fuisset, ita insuper ipsi secum rationem duxerunt & constituerunt, si Imperatori notum quempiam atq; eloquentia præclarum uirum in Antiocheno throno collocarent, facilimè eos uniuersos in opinionem suam pertracturos. Proindeq; Eusebium Pamphili, alijs prælatum, traducere in eum locum studuere. Quo decreto Imperatori significato, illud prærerea addidere, uirum eum plurimi à populo Antiocheno fieri, gratiosumq; ibi esse. Hoc sic præcipuè scripserunt, qui hostili erga Eustathium animo erant. Ipse uerò Eusebius decreto ei reluctatus, literas ad Imperatorem, quibus Antiochenam sedem deprecabatur, dedit. Imperator uerò consilium eius, qui sic Ecclesiasticum canonem seruaret, ab ecclesiaq; quæ semel ei administranda credita esset, ad episcopatum alium transferri renueret, admiratus: & populo, & ipsi Eusebio rescripsit, sententiam eius gratam habens, beatumq; eo nomine uocans: quippe qui non tantum Antiochiæ, sed uniuersi etiam orbis episcopatum recipere dignus esset. Ad eundem modum Synodo quoque scripsit. Et quòd sincera fide esse opinaretur presbyterum Cappadociæ Euphronium, & Arethusæ Georgium, alterum istorum, aut alium certè quenquam, quem magis idoneum iudicarent, designare, & sedi Antiochenæ præficere præcepit. Atque illi ante Eusebij electionem, Eulalium episcopum creauerant: qui quum paulo pòst uitam finisset, tum demum Eusebium transferre properauerant. Quod quia ille refugit, Imperatorq; translationem eam inhibuit, uacuam sedem eam fuisse annis ordine octo ferunt: deinde Euphronium electum. Quo post annum & menses aliquot defuncto, Phlacito eius ecclesiæ præfecturam commissam. Omnes autem Ariana contagione magnopere erant infecti: quamuis clandestinè eam fouere uiderentur. Cuius sanè rei gratia multi ex clero & sacerdotum ordine, alij prætetea qui nihilominus rectè sibi pietatem colendam statuissent, conuentibus in ecclesijs relictis, ipsi seorsum congregabantur. Habebant ij Eustathianorum nomen, quòd ei post illius etiam discessum maximè fauerent. Ac quæ Antiochiæ de Eustathio accidere, hæc sunt.

Eam ob causam Eustathius iussu Imperatoris in exilium abducitur.

** ἄμεινον εἶναι.*

Eustathij egregia laus.

Meretricula ea tandē fraudem iudicij detegit.

Ex opifice quodã ea puerum conceperat.

† βάναυσον μετιόντος τέχνην.

Arianisantes episcopi Eusebium Pamphili Cæsarea Antiochiam traductum uolũt.

Eusebius id detrectat, Imperatore consilium eius approbante.

B

Nicænæ Synodi canon est de non transferendis ex una ecclesia in aliam episcopis. Socrat. lib. 1. cap. 24.

Arethusa Syriæ oppidum.

Sedes Antiochena octo annis uacat.

Euphronius, Phlacitus, episcopi Antiocheni Ariani.

Eustathiani suos sibi conuẽtus cogentes, Antiochiæ ab Ecclesia secessionem faciũt.

CAPUT XLVI.

SYluestri autem in ecclesia Romana, ante quem prius eam Marcellinus, deinde Miltiades, non ita diu gubernauerant, Iulius successit. Post Macarium uerò, sedem Hierosolymitanam obtinuit Maximus, qui antea in Diospolitana ecclesia, à Macario episcopatu accepto, tandem à Hierosolymitanis est retentus. Quòd etenim superioribus temporibus confessor extitisset, aliterq; uir bonus esset, populi suffragijs designatus fuerat, qui Macario uita functo, episcopatum eius reciperet. Vbi uerò

Episcopi Romani.

Hierosolymitani.

Diospolitani

A Diospolitani uiro eo orbati, id ferre non possent, & certamen propterea moueretur, alium antistitem Diospolitanis legendum: Maximum autem apud Macarium, cum quo unà episcopalem gereret curam & functionem, retinendum: atque ubi ille decessisset, ut hic in locũ illius surrogaretur censuerunt. Illud porrò scire oportet, quòd qui hæc diligentius inquisiuere, de sententia Macarij multitudinem, quod de Maximo ingenti studio egerat, fecisse confirmant. Macarium namq; post illam Maximi electionem, haudquaquam pœnitentia ductum esse: atq; cũ animo suo cõsiderantẽ, & quòd uir is rectè de Deo sentiret, & quòd multitudini propter strenuè obitum confessionis certamen, ualde charus esset, necessariò eum qui sibi succederet, retinendũ esse censuisse. Non paruus enim ille animũ eius subijt metus, ne ipso morte sublato, Eusebius & Patrophilus opportunitate temporis arrepta, alicui ex Arianis episcopatum suum concederent: quandoquidem, se adhuc superstite, nouas res moliri cœpissent: & à se * excommunicati, nugas tandem suas repudiassent. Nõdum uerò, qui in Aegypto quoque coortus fuerat motus, sopitus erat. Arij namq; hæresis à Nicæna Synodo proscripta. Melitius uerò eis quas suprà exposuimus conditionibus receptus erat. Et Alexandro in Aegyptũ reuerso, Melitius quas extra ordinem non rectè tenuerat ecclesias, restituerat. Ipse Lyci agebat. Et priusquam Melitius decessit, Ioannem quendam, † qui eadem cum eo de Synodi Nicænæ dogmate sentiebat, in locum suum substituit: qui noui rursus motus in ecclesijs autor fuit. Quod ubi Ariani uidere, neque ipsi rerum suarum negligentes fuere. Et quod apud factiosos eiusmodi homines fieri assolet, hi quidem Arij opinionem laudibus
B ferebant: illis uerò magis conuenire uidebatur, ut ecclesijs Melitiani præessent, quibus etiam pleriq; magis erant addicti. Atque antea quidem utrique ab alteris dissidebant. Vbi uerò animaduertêre, multitudinem episcopos Catholicæ ecclesiæ sequi, conuentu coacto, fœdus inter se pepigere, communeq; aduersus pium Alexandrinæ urbis clerum suscepere bellum. Et adeò criminationes simul & defensiones ex æquo communiter decertantes protulere, ut tempore procedente, Ariani uocarentur Melitiani, & Melitiani Ariani. Atqui Melitiani de ecclesiarum præfecturis tantum decertabant, Ariani autem malè sentiebant de Deo. Veruntamen quòd sibi communiter inimicitias contra nos sumpserant, consensum atque concordiam assimulabant, utrique arbitrati facilius sibi eo modo res ex sententia successuras. Cæterùm temporis processu propter perpetuos de rebus eiusmodi sermones & colloquia, ad eum peruenere habitum, ut idem utriq; de Deo sentirẽt. Sedenim deinde Melitiani, iuxta pristinam secessionem, ab Arianis sunt disiuncti. Simul namq; utrorumq; clerus & populus alij ab aliorum abhorrebãt communione. Multasq; urbeis id peruasit malum, maximè uerò Arianismus uiguit in Bithynia & Hellesponto, nec nõ in ipsa Constantinopoli. Inde adeò, quòd Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicænus, arte quadam eum cui decretum Nicænæ Synodi asseruandum commissum fuerat, dicuntur circumuenisse, subscriptionesq; suas deleuisse: atque liberè & propalàm docuisse, nõ oportere filium patri consubstantialem dicere. Ii quoque primi Athanasio autores fuere, earum quas pertulit ærumnarũ. Multam namque ab Imperatore consequuti potestatem & libertatem, Arium quidem, qui consentiens & amicus illis esset, Alexandriam reducere: illum uerò ueluti ex diametro eis repugnantem, abigere inde contenderunt. Et sanè uix tandem consilium id ad exitum suum pexduxere. Quomodo autem id conficere potuerint, & quo pacto Imperator ut Arium reciperet, adductus sit, quàm potero breuissimè dicam.

Duo eodem tempore Hierosolymis consentientes episcopi, sicuti apud nos quoq; Coadiutores assumi solent. Sozom. lib. 2. cap. 20.

ἀφορισθέντες

Pia Macarij de successore & posteritate solicitudo.

Melitius noui motus moriẽs in Aegypto causa est.

τῶν ὁμοδόξων περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν νικαίᾳ συνόδου. Niceph. τῶν αὐτῷ συνήθων παρὰ τὸ δόγμα τῆς, etc. Sozom. libro 2. cap. 21. hoc est, familiarem suũ cõtra Nicænæ Synodi decretũ. Et rectius.

Melitiani & Ariani inter se dissidentes, cõtra Catholicos coniungũtur: & cõmunes inuicem actiones & defensiones, ipsaq; etiam nomina faciunt.

Iidem rursus disiunguntur.

Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus, subscriptiones suas in Nicæno decreto fraudulenter inducunt atq; delẽt.

I Presbyter

CAPUT XLVII.

Quæ fraude Ariani effecerint, ut Cõstantinus Ariũ Alexandriã reducẽdum censuerit.

A

PResbyter quidã ægritudine Ariana, quãuis ea occultior esset, occupatus, Constantiæ Imperatoris sorori, quam Licinius in matrimonio habuerat, familiaris erat, & amicus. Is ex familiaribus colloquijs, quum multa apud eam uteretur sermonum libertate, illata aliquando Eusebij mentione, de Ario quoque uerba aspersit, minus rectè de eo statutum esse dicens: per inuidiam quippe & æmulationem Alexandri damnatum, simul & à patria exulem, & ab ecclesia extorrem, in miseria uiuere, seq; indigna pati: neque ea esse, qua plerique credant, opinione. Hæc uera esse Constantia arbitrata, apud seipsam celauit. Nihil enim nouare audebat, confirmatum esse sciens, stabilemq; in Synodi decretis Imperatorem. Et quamdiu superstes fuit, tectam tacitamq; opinionem eam habuit. At ubi graui est oppressa morbo, à fratre frequenter eam uisente, supremam hanc petijt gratiam, ut presbyterum, de cuius eximia pietate testificabatur, familiarem haberet: rectè eum sentire, sinceramq; ei beneuolentiam conseruaturum esse. Se quidem iam decedere. Ei uerò, ne quid pateretur, admodum metuere affirmans, quòd à nonnullis persuasus, uiros graues perpetuo mulctasset exilio. Atque illa his dictis, fatis concessit. Presbyter uerò libertate inde sumpta, paulatim eosdem apud Imperatorem mouebat de Ario sermones, quos ad sororem quoque eius dudum retulerat: nihil scilicet contra Synodi decreta Arium sentire, uenientem eum, si ipse iubeat, uera hæc esse: & quòd præter rationem sycophantia circumuentus sit, in faciem ostensurum. Imperator, siue sorori gratificans, seu presbyteri dictis credens: Si Arius, inquit, † recipit, fidemq; facit, se cum Synodo sentire, accipio hominem, cum honore omni Alexandriam eum remissurus. Ad hæc uerba, literas quoque eiusmodi ad illum addidit. Victor Constantinus Maximus Augustus, Ario. Iampridem firmitati tuæ, ut in † aulam nostram uenires, & conspectu nostro frueréris, significatum est. Quod te illico non fecisse, ualde miramur. Itaque publico uehiculo conscenso, ad nos uenire propera, ut beneuolentia curaq; nostra adiutus, in patriam redire queas. Deus te seruet, dilecte. Datæ ante Quint. Cal. Decemb. Hæc Imperatoris est epistola. Mihi autem admirari in mentem uenit, ipsius de uera pietate ardorem & æmulationem. Apparet enim ex ijs quæ scribit, sæpius illum ab eo ad pœnitentiam excitatum esse. Quapropter eum reprehendit, qui multoties literis admonitus, ad ueritatem non redierit. Ille igitur literis eis acceptis, cum Euzoio Constantinopolim uenit. Erat autem Euzoius diaconus, & ipse ab Alexandro exautoratus, quum Ario presbyteri dignitas adempta est. Imperator in conspectum suum admissos, an fidei promulgatæ assentirentur, rogauit. atque illis id asseuerantibus, libellum eos offerre iussit, qui eorum de Deo sententiã complecteretur. Tum illi declinata priore uia, quam sententijs quibusdam inueniendis inierant, simplicibus alijs notisq; diuinitùs inspiratæ scripturæ uerbis, nouam formulam & expositionem texuere: iureiurãdo cõfirmantes, ita se ex animo credere & sentire, neq; aliter unquã sensisse. Scriptum id hisce uerbis conceptum fuerat. Pijssimo Deiq; amantissimo domino nostro Imperatori Constantino, Arius & Euzoius. Sicuti Deo grata pietas tua Imperator domine præcepit, ita in scripto exponimus fidei nostræ professionẽ. Et coram Deo testamur, sic nos, omnesq; qui nobiscum sunt, quemadmodum subiecimus, credere. Credimus in unum Deum patrem omnipotentem. Et in Dominum IESVM CHRISTVM filium eius, ex eo ante omnia secula genitum, Deum uerbum, per quem omnia facta sunt, quæ uel in

Presbyter Arianus Cõstantiæ Constantini sorori, iniuriã Ario factã esse persuadet.

Idem Constantino quoque à Constantia moritura ei commendatus persuadet.

συντίθεται.

Euocatur in aulam Imperialẽ Constantini literis Arius.

B

ςρατό πεδον.

Socrat. lib. 1. cap. 25.

Benigna literarum earum interpretatio.

Arius & Euzoius ad Imperatorẽ ueniũt.

Libellus professionis fidei Arij & Euzoij Cõstantino oblatus.

A uel in cœlo, uel in terra sunt, qui uenit, & carnem assumpsit: qui passus est, & resurrexit: qui reuersus est in cœlos, & rursum ueniet iudicaturus uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & uitam uenturi seculi, & regnum cœlorum: & unam ecclesiam Catholicam Dei, quæ à finibus ad fines mundi est. Hanc uerò fidei persuasionem ex sanctis Euangelijs accepimus, dicente Domino discipulis suis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Quod si nõ ita credimus, & uerè recipimus patrem, & filium, & spiritum sanctum, sicuti cuncta Catholica ecclesia, & sanctæ scripturæ docent, pro eo atque omnino persuasum habemus, iudex noster erit Deus, & nunc & in uenturo illo die. Itaque pietatem tuam, Deo dilectissime Imperator noster, cohortamur, ut nos, qui ecclesiastici sumus, fidemq́ue & sententiam ecclesiæ & sacrarum scripturarum obtinemus, per pacificam & diuinã pietatem tuam, matri, uidelicet Ecclesiæ, unias atque coniungas, quæstionibus, & quæ ex quæstionibus oriuntur superfluis, & ad rem nõ pertinentibus uerbis accisis: ut & nos & Ecclesia per pacificationem inter nos conciliati, solitas preces pro pacifico & pio imperio, totaq́ue familia tua communiter omnes peragamus.

Imperator Cõstãtinus per credulitatis errorẽ formulam hãc fidei ecclesiasticæ concordiæ causa laudat: eamq́ue conuentui episcoporũ Hierosolymitano perpendendam mittit.

Hoc scriptum nonnulli insidiosè compositum dicebant. Illos namque uerbis quidem ecclesiæ conciliari, nihilominus tamen prioribus opinionibus suis inhærere, uerborum ipsorum significatione id satis declarante, ambiguè in utramque partem inclinantium, & ad ancipitem sensum uergentium. Imperator autem existimans eos Nicænis decretis assentire, supra modum lætitia efferebatur. Verumtamen ante legitimam, pro recepto more, explorationem atque inquisitionem eorum qui summam † rei ecclesiasticæ tenebant, sibi hoc nõ sumpsit, ut illos ad communionem admitteret: sed ipsos ad eos qui tum Hierosolymis conuenerant, episcopos misit, quibus significauit, ut nouam illorum formulam expenderent: humaniter perspicere iubens, siue illi rectè sentientes per inuidiam circumuenti insidias pertulerint, seu malè opinantes per pœnitentiam in rebus iudicatis tandem acquiescerent. Eusebiani porrò † commodum nacti tempus, imperialium literarum prætextu, † Synodo nondum acta, ad communionem eos admisere. Atque hoc quum fecissent, Imperatori rem eam insinuarunt: & ecclesiæ Alexandrinæ, Aegypto, & Libyæ omni, episcopisq́ue & cleris earum scripserunt, ut non grauatè eos reciperent: quorum & Imperator ipse piam fidem esse testaretur, cuius etiam fidei formulam epistolæ suæ adiunxerunt, Imperiali iudicio Synodi calculum addentes.

† τῶν κυρίων τῆς ἐκκλησίας.

B

† ἕρμαιον καιρόν.

† μήπω τῆς συνόδου γεγενημένης

Eusebiani ibi Arium & Euzoiũ recipiunt, & alijs recipiendos commendant.

CAPUT XLVIII.

Arius Alexandriam uenit.

Ab Athanasio non suscipitur.

HOc modo Arius Alexandriam uenit. At enim † mendacij molitio ueritati succubuit. Tantum namq́ue abest ut eum sacer admiserit Athanasius, ut etiam perinde atq́ue piaculum aliquod sit auersatus. Arius ibi manens, hæresim rursus commouebat. Et Eusebiani Athanasio scripserunt, & Imperatori quoq́ue ut scriberet persuaserunt, ut ita ille rem, quo Arius reciperetur, moderans administraret. Id uerò Athanasius facere omnino recusauit, & ad ipsum Imperatorem literas dedit, fieri nullis modis posse, ut ij ad communionem admitterentur, quos tam frequens Synodus, propter ueræ pietatis fidem proculcatam, anathemate notasset: præcipuè quum non legitimè, pœnitentia ac conuersione interueniente, resipuissent. Id Imperator grauiter tulit: maximo enim studio ad sarciendam ecclesiæ concordiam incumbebat. Itaq́ue Athanasio rescripsit, ne quem ab ecclesia arceret. Ac si contemptim iussa sua acciperet, missurum se eò qui illum inde exigerent, est minatus. Qua de re particulã epistolæ Con-

† ἀλλ' ἡ τοῦ ψεύδους κατασκευὴ ἥττων τῆς ἀληθείας ἦν: Niceph. οὐ μέντοι γε κρείσσων ἡ κατασκευὴ τῆς σιωπωμένης ἀληθείας ἐγένετο: Socrates lib. 1. cap. 27.

Imperator indignatur.

Exilium Athanasio minatur.

Benigna uerborum Constantini interpretatio.

Arius ab Athanasio Alexādria exigitur.

læ Constantini annectere scripturę huic libet, quæ sic habet. Quum igitur uoluntatem meam perspectā habeas, omnibus quicunq; intrare in ecclesiā uolent, liberum prębe ingressum. Si enim cognouero quenquā à te ab ecclesia repulsum, aut ab introitu eius prohibitū esse, præsto ibi cōfestim erit, qui à me missus, iussione mea exautoratū te ex eis locis deportandū curet. In hanc sententiam Constantinus scripsit, utilitatē publicā in cōsilio habens, & ecclesiam scissam uidere nolens. Athanasius autem quum Imperatori denuò scripsisset, nō esse participandā cum Arianis cōmunionem: rursum Ario imminens, Alexandria eum expulit. Tum demum Eusebiani animaduertētes, se uoti sui impotes fore, nisi episcopatu Athanasius detrusus esset: exacerbatum Imperatoris aduersus illum animum, in occasionem consilij desiderijq; sui perficiendi arripuerūt. Erant autem qui contra sanctum uirum cōspirauerant: Eusebius Nicomedię, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Vrsicius Singidonis, & Valens Mursorum, Pannoniæ episcopi. Quū uerò non satis occasionis haberent ad tantam calumniam, ex Melitianis quosdā accusatores eius pecunia clàm cōductos subornarunt. Ac primam apud Imperatorem,[a] Essione, Eudæmone, & Callinico, Melitianis episcopis calumniantibus, illam accusationem sustinuit, quòd Aegypto lineam uestem Alexandrinæ ecclesiæ pendendam imperasset, & tributum exegisset. Quam sanè calumniam apud Imperatorem, quum eum † fortè fortuna aliam ob causam Nicomedię conuenissent, Alypius & Macarius presbyteri falsam esse coarguerunt. Imperator ergo delatores literis perstrinxit, Athanasium autem ad se euocauit. Nondum autem ad Constantinum uenerat, quum ei Eusebiani aliud crimen intendêre: insidias eum clàm Principi tēdentem, Philumeno cuidam arcam auro refertam misisse. Quam rem ubi Imperator meram itidem esse sycophantiam manifestò deprehēdit, in Psamathia, quod ex suburbijs Nicomediæ unum est, tum agens, cum ingēti honore Athanasium Alexandriam remisit: literis datis, quibus omnia quæ in hominem dicta fuerant, ementita esse ostendebat: & insuper testificabatur, perhumanum eum ac rectè credentem planeq; diuinum esse uirum, qui propter inuidiam crimen sustinuerit, & superior tamen accusatoribus euaserit. Cohortabatur quoque multitudinem, ne dissideret, sed modis omnibus concordiam consectaretur, & Deum suspiceret. Atque ille quidem talia scribendo, pacem conciliare studebat. Melitiani autem & Ariani crimina alia aduersus Athanasiū instituerunt. Quorum unum erat, mysticum eum comminuisse poculum, sacram mensam euertisse, & diuinos quosdam libros combussisse. Alterum uerò, Arsenij cuiusdam Melitianorum hæresis episcopi, quam ei amputauerit, manum secum habere, † per quam prodigia ederet. Arsenium porrò apud presbyterum quendam Patrinem nomine in monasterio quodām cum cura & diligentia occultantes, humanitate benignitateq; omni fouebant, ut tectus ibi maneret, & neutiquam in publicum prodiret. * Res ** Arsenij huius Ioannes etiam monachus criminator adornauit. Et autores rei istius technis insidijsq; talibus structis, ubiq; obambulabant, sermones serentes, & Athanasium traducentes. Vehementius uerò in eum inimici eius inuehebantur: & Ischyras ille maximè, qui in Mareote colebat, quæ regio Alexandriæ est, plures frequentesq; habens uicos, in quibus multæ & magnæ sunt ecclesiæ episcopo Alexandriæ subiectæ, cuius urbis censentur esse parœciæ seu uiciniæ. Ibi agens Ischyras, † sua sponte & ex sese natus domo prodierat sacerdos: quod quidem facinus pœnam omnē longè

Eusebiani consilium, ut Athanasio episcopatus abrogetur, capiunt.

Calumniatores aduersus eum apud Imperatorem subornant.

Prima calumnia non processit.

Neq; item secūda, crimen maiestatis læsæ Athanasio intentans.

Imperator honestè cum prolixa cōmendatione Athanasium à se Alexādriam remittit.

Nouæ aduersus Athanasiū Arianorum & Melitianorum criminationes, sacrorum prophanatorū, cædis & magicarum artium.

Ischyras sibi ipsi sacerdotalem arrogans dignitatem, Athanasij accusator.

οἴκοθεν αὐτόματος ἱερεὺς ἀνεδείκνυτο.

Tales multos nostra tulere tempora.

a Al. Eusionē habent.

ἐκ τοῦ παρήκοντος. Niceph. τότε τυχηρῶς ἐν Νικομηδείᾳ τυγχάνοντες. Socra. ut suprà.

πρὸς μαγείας τινάς. Socrat. hoc est, Magiæ gratia.

A B

supergre

* *παρεσκεύαστο δὲ πρὸς τοιαύτην κατηγορίαν καὶ Ἰωάννης μοναχός τις ὁ γραφόμενος.* Sozom. lib. 2. cap. 23. *hoc est, Institutus uerò ad eiuscemodi quoq; criminationem est Ioannes monachus quidam accusator.* ** *Arsenium hunc Eusebius lib. 10, dicit aliquando Athanasij lectorem fuisse, & ob noxam quandam castigationem ueritum profugisse, & latuisse.* cap. 17

A supergreditur. Qua in re ab Athanasio deprehensus, quũ in eum inquireretur, fuga sibi consulens, Eusebianis Nicomediæ est iunctus. Atq; illi, pro eo quo aduersus Athanasiũ ardebant odio, ueluti presbyterum susceperunt, episcopali se eum dignitate ornaturos polliciti, si accusationẽ Athanasio intenderet. Ille sanè † ea quæ dicta erant, facile instituit. Imperator porrò his uerbis auditis, * Censori Dalmatio fratris filio res Antiochenas in Syria administranti scribit, ut de eis rebus iudicet, iustasq; exigat pœnas. Mittit quoq; ad eum Eusebium & Theognidem, ut eis assessoribus iudiciũ de Athanasio perageret. Quod ubi Athanasius ex Censore, qui eum euocauerat, cognouit, secum ipse perpendẽs quàm arduum sit causam dicere apud minus beneuolos & æquos iudices: illorũ artibus aduersus eos cõcertat, & modis omnibus ueritatẽ minimè oppressum iri sperat. Et quia difficile ei uidebatur, rem omnibus probare, Arsenio non cõparente: & ipse secum reputabat, non aliter se innocentiã suam declaraturũ esse, nisi uiuere eum ostenderet, quem ipsi mortuũ esse asserebant, ex familiaribus quendam diaconum in Ægyptum mittit, qui Arseniũ quærat. Ille postquã Thebaidem peruenit, ubi ageret cognouit: apud Patrinem scilicet, qui eum occultabat. Atq; ipsum quidẽ ibi non inuenit: aduentu enim diaconi cognito, in inferiorẽ transierat Aegyptum: Patrinem autẽ, & simul Eliam, qui illum aliò traduxerat, assumptum, Alexandriam adduxit. Qui ambo apud præsidẽ, uiuere Arsenium cõfessi sunt, qui ab ipsis antea occultatus, eo tempore in Aegypto esset. Hæc ad Imperatorem quoq; sunt relata. Is Athanasio scribit, suadẽs, ut cum cura episcopatũ retineret atq; administraret, Meletianorũ delationes nõ metueret. Et præterea dignas pœnas legibus persoluturos esse recepit, qui tam grauia auderent, & quiescere quidem nollent, tumultus uerò in ecclesia concitarẽt: eos scilicet homines, qui non modò bonis atque innocentibus per inuidiam insidias struerẽt, uerùm etiam † ordini ueræq; pietati detrimento essent. Hæc quum ad Athanasium scripsisset, publicè is epistolam recitari iussit. Melitiani in metum coniecti, † deinceps minas Imperatoris uerentes, conquieuerunt. Et ecclesia in Aegypto pacata est, quæ à tanto Pontifice administraretur. In dies quoq; ea augebatur, frequentiorq; fiebat: quòd multi ex superstitione etiam Græcorum ad fidem accederent, & populi toti ad Christianismum aggregarentur.

B

Margin (left): τὰ ἀρημένα σὺχερῶς ἐσπεικώρυσε. — Constantinus nouarum aduersus Athanasium institutarũ calumniarũ Dalmatiũ iudicẽ delegat, eideq; Eusebium & Theognidẽ assessores attribuit. — Constantinus literis suis Athanasium absoluit. — † συντάξεως, συσεβείας. — † τοῦ λοιποῦ, Niceph. τέως, Sozom. ut suprà: hoc est, tum.

Margin (right): * Legendũ puto Cæsari, ex Eutropio; qui de Constantino scribit: Tricẽnalibus suis Dalmatiũ fratris sui filium Cæsarẽ legit. In Catalogo Consulum Romanorum, 25. Imperij Constantini consul reperitur Dalmatius Cæsar. — Athanasius aduersariorum suorum assessorum forum declinat: & se prudenter ad dicendam in legitimo iudicio causam parat, & probationes quærit.

CAPUT XLIX.

Non longè deinde pòst, aduersariorum technæ rursum Athanasio negotium exhibuere, odiumq; apud Imperatorem creauere. Nam accusatorum turba coijt. A quibus uix tandem Imperator permotus, Synodum Cæsareæ Palæstinæ cogi iussit. Quò euocatus Athanasius, ad menses triginta aduentum suum distulit, eius qui ibi sacris præsidebat Eusebij Pamphili, & cognominis ei Nicomediensis, factionisq; eorum dolum suspectum habens. Atque eò quidem uenire supersedit: postea uerò acriore ei adhibita ui, Tyrum uenit. Imperator namq; ad dedicandum Hierosolymis templum, quod ipse construxerat, Synodum congregari iusserat: quò, ut † spectaculo essent, Eusebius, & qui factionis eius erant, cum multo & regio apparatu ibant. Eam Synodum Imperator ex itinere Tyrum diuertentem, prius Athanasij causam discutere iussit, ut iurgijs nugisq; omnibus è medio sublatis, pacatioribus animis templo Deo consecrando, † mystica sacra perficerent. Tum autem trigesimus Imperij Constantini agebatur annus. Et aderant ex episcopis Orientalibus sexaginta numero, quos Dionysius Cõsularis coegerat. Eò * ferreis catenis uinctus ex Alexandria Macarius presbyter, militari eum ducente

Margin (left): θέας χάριν — Is Tyrum iussu Imperatoris, ut ibi Athanasij causam discutiat, diuertit.

Margin (right): Cogitur Cæsareæ Palæstinæ episcoporum conuentus, Athanasij causa: sed is eò non uenit. — Conuentus eorum alius dedicandi templi Hierosolymitani gratia. — ἐπιβατήρια. Ita etiam Cereris Eleusinæ sacra mystica dicta sunt. — * σιδηροδέσμιος.

Macarius Alexandrinus presbyter uinctus Tyrũ adducitur. manu, uenit. Athanasius autem citatus, primùm quidem moras nectebat, non A tam criminationes timens, quàm ne quid de fide aliter quàm in Nicæna Synodo decretum fuerat, nouaretur cauens. Veritus tamen Imperatoris literas, quæ, ni si sua sponte ueniret, inuitum eum ui eò abductum iri minabantur, Tyrum ue- *Venit eò Athanasius.* nit. Dei autem prouidentia quædam, qui mortuus dicebatur, uiuum Arsenium *Item Arsenius.* eò quoque ire impulit. Non enim rationem habuit uel acceptæ à sycophantis pecuniæ, uel eorundem de occultatione mandati, quin Tyrum ipse quoq; clàm ueniret, quem nam tandem finem res habituræ essent, cogniturus. Porrò Archelai consularis ministri in caupona quadam uino & ebrietati uacantes, quum ex quodam, eum qui interfectus esse dictus fuerat, Arsenium adesse, & in quadam domo latitare audissent, rem hero renunciarunt: qui eam statim inquisi- *Athanasius Arsenii Tyri adesse, certior fit.* tam atque compertam pressit, certamq; reddidit: & Athanasium secretò per internuncium fidelem, bono animo esse iussit, quòd uiuens scilicet Arsenius adesset. Atq; ille præsens, † quum iam in potestate eorum esset, eum se esse pernegabat. Paulinus autem Tyri episcopus, qui hominem iamdudum nouerat, ipsissimum eum esse profitebatur. Et prouidentia quidem rem eam disponens, sic est moderata. Athanasius uerò postquam citatus apud Synodum constitit, crimina sibi obiecta partim diluit: partim ut de eis amplius dispiceret, dilationem petiit, (ualde namque difficilis & impedita ei res erat, qui accusatores apud iudices gratiosos esse, testes multos ex Arianis & Melitianis, sententias illorum comprobantes, dispositos: & delatores in eis criminibus, de quibus ipse eos conuicerat, uenia dignos iudicatos esse uideret:) potissimum uerò in accusatione de Arsenio: & rursum de muliercula quadam, quam muneribus datis inuitam noctu uitiasse arguebatur. Quas sanè ambas deinde ridiculas esse osten- B

ἐν χερσὶ γενόμενος συλληφθείς. Socrat. lib. 1. cap. 28. hoc est, captus.

Accusationum capita plura, quæ Athanasio sunt intentatæ, apud Sozomenum inueniuntur, lib. 2. cap. 25.

Suspectum omni ex parte Athanasij iudicium.

Calumniã stupri pulchrè & sapiēter Athanasius à se amolitur. dit. Siquidem deinde, quum mulier in medio consilio assistens Athanasium incusaret, presbyter quidã Alexandrinus Timotheus, qui ibi aderat, sicuti ei cum Athnasio clàm cõuenerat, causam scilicet perinde atq; propriã in se recipiens: Itane tandem, inquit, mulier à me tibi oblatum esse uitium dicis? atque illa, An uerò non à te? (ipsum digito demonstrans) dixit: tempore quoque & modo, ut uis ei illata esset, adiecto. Et hoc quidem crimen, ut ridiculum, sic facilè est refutatum. Deinde manus Arsenii producta: & accusatio non iam uerbis, sed factis instituebatur. Ille uerò dextrè admodum & prudenter criminationi ob- *Arsenium quoq; uiuum exhibens, cædis crimen refellit.* uiam iit. Interrogauit namque, an ex præsentibus quisquam Arsenium nosset? Atque nonnullis, nosse se eum dicentibus: Arsenium in concilium adduxit, sub ueste manum utramque tegentem. Et tandem: En uobis, inquit, mortuus præstò adest. atque una illius, mox quoque altera producta manu: En, ait, Arsenium habetis, manus duas habentem: tertiæ autem locum ubi quis inueniat, accusatores mihi ostendant. Deus siquidem conditor in principio hominem *τρίχειρ.* prorsus † trimanum non creauit. Calumniis his apertè ad eum modum confutatis, doli architecti rerum suarum satagentes, turbæ se immiscuere, & fuga sibi consuluere. Et crimen quidem hoc à se Athanasius, Arsenii uita remouit. Deinde Ischyram † exceptione repulit, in primis quòd presbyter non esset. Insu- * *παρεγράφετο.* per etiam, non debere quenquã ab inimicis iudicari, allegans, Eusebianos sub- *Iudicium Ischyræ & Athanasij.* mouit.

* *Ischyræ, seu Ischyrionis (ita enim eum Sozomenus nominat) causa in eo statu fuit. Arrogabat is sibi & usurpabat sacerdotis dignitatem, & quæ presbyteri sunt munia obibat. Eum uerò quum Athanasius in facto flagranti mysticis sacris operantem deprehendisset, mensam sacram euertit, calicem confregit, & impiam temerarij hominis audaciam inhibuit. Qua de re accusante Ischyra, Athanasius causam apud iniquos iudices dixit. Aetas nostra multos uidit Ischyras, Athanasium nullum. Porrò Athanasius ea quæ modò dicta sunt, per Macarium presbyterum Ischyra exautorando egit, qui & ipse è uinculis causam dixit.*

A mouit. Et quum alia quoque accusationis capita in medium proferrentur, uisum concilio est, Mareoten ire: ut † in re præsenti, quæ in controuersiam erant deducta, inquirerentur. Vt uerò ad rem inuestigandam electi sunt, quos Athanasius per exceptionem iudices reiecerat (mittebantur enim eò, Theognis, Maris, Theodorus, Macedonius, Valens, & Vrsicius) ipse reluctabatur, & apud uniuersum concilium, rem eam † insidiosam esse in molitionem, uociferabatur: ac si accusator unà cum suspectis & inimicis iudicibus adesset, iniquum id † uniusq́ tantum partis iudicium esse protestabatur. Hæc quum ille diceret, neque quisquam, ac ne Dionysius quidem consularis rationem eius haberet, atq́ insuper metueret, ne manus sibi per uim & cædē afferrent, ex consessu eo ad Imperatorem profugit. Postquam qui Mareoten missi fuerant, rediere, atq́ † ad testationes uniformes, sub una scilicet persona, uera esse quæ aduersus Athanasium accusator dixisset, confecere: Synodus primùm eum nullo defendēte, † uelu ti contumacem cōdemnauit: deinde etiam sententiam, qua ei dignitas Episcopalis abrogata est, tulit, in qua sententia uirum conuicijs multis ut seditiosum, & Aegyptum motibus turbulentis implentem prosciderunt: simul & de muliercula illa, & de Arsenij cæde probrum prætermittentes. Ad omnes quoque locorum omnium episcopos literas dedere, ne uel sermone uel usu & commercio aliquo cum eo communicarent, néue ei Alexandriæ esse permitteretur. Verum quoq́ esse asseruerunt, mystici poculi comminuti crimen: & accusationum capita quæque attingentes, singulari quadam arte calumniam pertexuerunt, sycophantas conuictos silentio tegentes, & accusatores eius omnes laudantes. Ioanni quoq́ illi qui Melitio successerat, sectatoribus'que eius, aut quicunque ex clero eius erant, honorem dignitatem'que tribuêre.

τοπικῶς

ἐπισυνωξίαν

ἐκ μονομεροῦς ἡ δίκη.

ὑπομνήματα μονοπροσώπως.

ἐρήμην τοῦτον κατεδικάσαν.

Mittuntur ab episcopis Mareoten quidā, qui in re præsenti causæ statum inquirāt.

Athanasius omnia in iudicio sinistrè agi cernens, ad imperatorē confugit.

Testificatio suspecta.

Athanasius ut cōtumax damnatur.

Dignitas eidē abrogatur.

Iudicum corruptorū fraus & peruersitas.

B Ipsum etiam Arsenium, qui cæsus esse dictus fuerat, receperunt: qui tum quoque Melitianorum sectator, & tanquam Hypselopolitarum episcopus, iniquæ illi Athanasij abrogationi subscripsit. Qua in re illud nouum mirum'que uisum est, quòd qui ab Athanasio iugulatus esse dicebatur, is uiuens, quantum in eo situm erat, Athanasium exautorando iugulauit. Hoc tam iniustum insanum'que iudicium, multi etiam qui ibi affuere episcoporum deprehendere. Nam Paphnutium confessorem tum præsentem, dicunt, apprehensa Maximi Hierosolymitanæ ecclesiæ antistitis manu consurrexisse, atque utrique minus conuenire arbitratum esse, qui confessores extitissent, oculos'que propter sermonem ueritatis effossos, & articulorum iuncturas mutilatas circumferrent, ut commune quicquam cum prauis improbis'que hominibus haberent, & aduersus ueræ pietatis propugnatores sententiam ferrent.

Arsenius quoque ipse Athanasium sententia sua iugulat.

Paphnutius Thebæus & Maximus Hierosolymitanus episcopi, peruersum hoc iudicium damnant.

CAPUT L.

EO tempore, quo & trigesimus Imperij Constantini annus complebatur, & templum Hierosolymis in Caluariæ loco magnificentissimè absolutum fuerat, quod magnum martyrium dicitur: Marianus quidam ampla dignitate uir, ab Imperatore cum literis ad Synodum uenit, quibus quàm celerrimè Hierosolymam adire, propter sacri eius templi dedicationē iubebant. Atq́ illi protinus ut potuere, Hierosolyma cōtenderunt, dissidio atq́ discordia omni seposita, templumq́ ipsum dedicarunt, donaria simul & ornamēta ab Imperatore missa maximi prorsus precij consecrantes: quæ longo sanè pòst

Episcopi Tyro Hierosolyma ire iubentur, ad templum nouæ Hierusalem dedicandum.

tempore ibi fuere, stuporem & consternationē planè spectantibus conciliantes: A

Anniuersarius Exaltationis sanctæ Crucis dies.

tanta illorum erat magnitudo, tantum precium. Erat is decimusquartus mensis Septembris dies, qui ab eo tempore in ecclesia Hierosolymitana quotannis publicè ab omnibus festus & celebris agitatus est, octo ex ordine diebus conuentibus celebrandis. Quibus diebus ex omni terrarū orbe homines eò cōueniunt, et ad festos conuentus concurrunt, arcana sacra peracturi, et loca sancta cognituri.

Profectio Hierosolymitana religionis ergò.

Suprà cap. 47. eod.

Deinceps uerò & decantatā illam ibi egere Synodū, in qua Arium & Euzoiū suscepere: Imperatoris uidelicet literis adducti, quibus ille rectè eos de fide sentire significabat. Scripserunt illi quoq; ad ecclesiā Alexandrinā: multam esse, odijs discussis, ecclesijs pacem conciliatam: Arium resipuisse: eumq;, accepto ab homine pœnitentiæ libello, ritè susceptū, prorsus in ecclesiæ potestate esse. Acta ea ad Imperatorē etiam retulere. Atq; illi quidē hæc sic † egere. Athanasius autem Constantinopolim contendens, de iniurijs quas acceperat, apud Imperatorē est quiritatus. Et quum ibi nonnulli qui eum sentētijs suis damnauerant adessent, illud ab Imperatore supplex petijt, ut rerum Tyri de se actarū in eius præsentia inquisitio & iudicium fieret. Porrò Imperator Athanasium æquum petere censens, ad episcopos qui Tyri conuenerant, eos ad se uenire iubens, in hæc uerba scripsit.

Athanasij ad Imperatorem Constantinum preces.

† Proscriptū esse Arium obscu thanarè significātes. Socr. lib. 1. cap. 33.

Constantinus conuentum Tyrium episcoporum Constantinopolim ad se euocat.

Mens rixandi cupida, res diuinas perspicere nequit.

" Ego quidē quę sint res à Synodo uestra per tumultū, & quasi procellā quandā iudicatæ, ignoro. Videtur tamē quodammodo tumultuanter per inordinatā consultationem ueritas esse deprauata, quòd scilicet uos propter nugandi aduersus proximos studium, quod quidē inuictū esse uultis, ea quæ Deo placita sint, perui dere non possitis. Enimuerò diuinæ prouidentiæ fuerit, ut quum contentiosi ardoris uitium manifestò deprehēsum discutiat: tum apertè nobis declaretur, num in conuentu isthic uestro curę uobis ueritas fuerit, & res absq; odio & gratia sint iudicatæ. Quam ob causam ut properè ad pietatem nostram ueniatis uolo, ut & rerum à uobis actarum exactā rationem nobis exhibeatis, & de uobis ipsis satisfaciatis. Qua re autem ut hæc ad uos scriberem, & uos per literas ad me euocarem, adductus fuerim, ex uerbis sequētibus intelligetis. Ingrediēti mihi iam cognominem nobis & modis omnibus felicem urbem Constantinopolim, (accidit autem ut equo tum ueherer) derepentè Athanasius episcopus, cum alijs quibusdā quos secū habebat, in media publica uia, ita pręter expectationem obuius est factus, ut cōsternationis etiam præberet causam. Testem autem facio † inspectorem rerū omnium Deum, me illū primùm qui fuerit nō nouisse: donec nostrorum quidā quis esset indicarunt. Atq; quibusdā de iniurijs quas sustinuit eum percunctantibus, quæ æquum erat renunciauit. Ego quidē eo tempore cum eo uerba nō feci, neq; colloquutus sum. Vbi uerò ille id postulauit, ego autem denegaui, parū admodum abfuit quin eum reijci iuberem: ille tamē cum multa libertate nihil peteret à nobis aliud, quàm ut uos præstò essetis, quò necessitate urgēte, in præsentia uestra, quæ passus esset, satis deplorare posset, & ego id rationi & tempori conuenire duxi, perlibenter hæc ad uos scribi præcepi, ut omnes quicunq; conuentui Tyrio interfuistis, citra procrastinationem, in * aulam mansuetudinis nostræ uenire acceleretis, & rebus ipsis iudicationis uestræ sinceritatem & ueritatem, me cognoscente, declaretis: quem sanè germanum Dei famulum esse non negaueritis. Per meam certè quidē erga Deum religionē, pacata sunt ubiq; omnia. Quin ipsi etiam barbari nomini Dei ritè laudib. benedicūt, qui hactenus ueritatē ignorarūt. Manifestum autē est, † qui ueritatem nō norit, eum neq; Deum nosse. Verumtamen, quemadmodū modò dixi, & barbari per me germanū Dei ministrū, Deum cognouerunt, & metuere didicerunt. Ipsumq; me ubiq; tutari, & rebus ipsis mihi prospicere senserunt. Vnde maximè Deum norunt, quem illi quidem B

ἔφορον.

** στρατόπεδον.*

Grauis & Imperatoria contentiosorum Episcoporū obiurgatio.

† ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν, οὐδὲ τὸν θεὸν ἐπιγινώσκει.

Deum sibi in rebus omnibus affuisse gloriatur Constantinus.

propterea

A propterea quòd nos metuunt, colunt: uos autem, qui arcana sacra benignitatis eius * præferre (quid enim dicam † seruare?) uidemini, uos inquam nihil agitis aliud, quàm quod ad discordiam & odium facit, & quod (ut simpliciter dicam) ad generis humani exitium refertur. Verùm properate, sicuti dictum est, & ad nos quamprimùm omnes uenire maturate: illud persuasum habentes, omnibus neruis conaturos nos esse, ut ijs quæ corrigenda sunt, emendatis, in lege Dei omnia ritè seruentur, ut'que eis neque probrum neque praua aliqua opinio & suspicio inhærere posit: dissipatis nimirum, prorsumq; attritis, atque adeò sublatis omnino legis inimicis, qui quidem sub prætextu speciosi nominis, uarias atque omnigenas præbent blasphemias, & obtrectandi occasiones. Talia Imperator quum scripsisset, alij quidem episcopi maximo territi metu, pro se quisque domum redibant. Eusebiani autem se in oculos Imperatoris ingerentes, iustam esse Synodi sententiam asseuerarunt. Et multis in Athanasium conuicijs coniectis, non iam de poculo fracto, aut mensa, aut uiui hominis brachio, quòd uera ea essent, instabant: sed ad nouam aliam confugêre calumniam. Minatum enim esse Athanasium dixerunt, inhibituros sua suasione Aegyptios esse, ne frumentum pro eo atq; Constantinus sanxisset, quotannis Alexandria Constantinopolim subueheretur: eaq; uerba audiuisse Adamantium, Annubionem, Arbathionem, & Petrum, episcopos. Hæc allegantes, causam calumnijs obtinuere. † Sæpenumero namque mendacium uincit, quum is qui calumniam struit, bonæ fidei opinionem consequitur. Confestim igitur Imperator iracundia correptus, in Galliam ad Treuiros uirum proscribit. Id'q; ita fecisse Constantinum opinio est, non tam quòd uera esse quæ in eum dicta fuerant, crediderit, quàm ut ecclesiam ad unitatem & episcopos ad cōcordiam perduceret. Quod quidem aliter fieri non potuit, nisi Athanasius relegaretur. Communionem enim Arianorum omnino auersabatur. Atque ille ad eum quidem modum ad Treuiros in Galliam est abductus.

B

* προβάλλεσθαι
† φυλάττειν.

Eusebiani tantum Episcopi Constantinopolim ueniunt.

† ἰσχύει γὰρ πολλάκις τὸ ψεῦδος ὅταν ὁ διαβάλλων τὸ ἀξιόπιστον ἔχῃ.

Athanasius calumnijs nouis Eusebianorũ circumuentus, Constantino censente, ad Treuiros relegatur.

CAPUT LI.

ARius autem Hierosolymis Alexandriam redijt. Quum uerò ecclesia Aegypti nihil sibi communionis cum eo esse uellet, ille cum sectatoribus suis denuò turbas ciere, & hæresim suam fraudulenter serere cœpit. Plebs quùm ipsius reditum, tum pastoris sui exilium grauiter tulit. Ac Imperator ubi Arij sententiam prauam esse cognouit, Constantinopolim hominem uocauit, peruersæ opinionis cœptorumq; suorum rationem redditurum. Constantinopoli populus in duas partes discesserat. Atque ij quidem nihil prorsus de Nicænis decretis mutandum esse dicebant, alij autem Arium rectè profiteri contendebant. Et maximo in urbe motu excitato, homines pleriq; ut conuentus cogeretur, conabantur. Alexander porrò Constantinopolitanæ ecclesiæ antistes, qui dudum Metrophani successerat, uir præter cæteros Dei maximè amans, ut motum eum sedaret, nihil non experiebatur. Quod ubi ei minus succeßit, in maximum se demisit certamen. Et quum quod faceret aliud non haberet, pacem & communionem cum Ario tum deprecatus est. Nefas enim esse, minimeq; consuetudini ecclesiasticæ conuenire dixit, quæ ab ipsis atq; eis etiam qui ex terris omnibus quæ sub sole sunt, Nicæam concurrerant, decreta essent, abrogare. Eusebius autem post conuicia multa apertè minabundus grauia ei denunciauit, nisi ad certum diem Arium in communionem admitteret. Absque eo enim si esset, ipsum quidem extorrem ab ecclesia futurum, successorem autem eius cum Ario communicaturum. Hæc ubi sunt dicta,

Arius Alexandriam reuersus contemnitur.

Idem Constantinopolim ab Imperatore euocatur.

Constantinopoli quoq; in religione dißidetur.

Contentio Alexandri Constantinopolitani episcopi & Eusebij Nicomediensis, de Ario.

Constituitur Alexandro dies, quo Arium in cōmunionē admittat.

tum quidem colloquio soluto discessere: Eusebius quidem etiam atque etiam, ut A
quę minatus fuerat, ad exitum perducerentur moliens: Alexander uerò, ne ad
rem conferrentur, quæ fremens ille denunciauerat, precationibus incumbens.
Quem, non tantum ut ipse exautoraretur mouebat, quantum ne quid de do-
Alexander ad preces confugit.
ctrina mutaretur solicitabat. Pertimidum eum maximè Imperator faciebat, qui
quodammodo in aduersariorum uerbis acquiescere uidebatur. Itaque in ea solici
tudine & anxietate trepidans diuinus senex, rebus omnibus posthabitis, & arti
τῷ θυσιαστηρίῳ προσφεύγει.
differendi nuncio remisso, festinabundus † ad sanctius confugit sacrariũ, ieiunio
& orationi sese dedens: neque quidquam rerum earum remittens, quæ ad placan
dum exorandumque Deum facerent. Et in ea ecclesia quæ Pacis cognomen obti-
net, se clausit: & ore in sacrã sanctioris sacrarij mensam procũbens & lachrymãs,
Alexandri precatio contra Arium.
continuè dies noctesque orauit. Cuius illa fuit oratio, ut siquidem opinio Arij ue
ra esset, ne ipse constitutum conuentui & cõmunioni uideret diẽ: sin quã ipse co-
leret, sententia maximè ueritate niteretur, ut Arius dignas lueret pœnas, ueluti
Precatus est Deum, ut uel animam suam susciperet, ne communione Arij contaminaretur: uel inopinatũ quidquam faceret, quod et factum est. Epiph.
Arius Nicænis decretis apud Constantinopolim subscribit.
malorum in professione fidei omniũ autor. Sic episcopus Alexãder precabatur.
Sed & Imperator periculũ de Ario facere uolens, in regiã suã eum accitũ, num &
ipse Nicænis decretis assentiret, rogauit. Atque ille, citra moram & deliberationẽ
omnẽ, in conspectu Principis, decreto Synodi callida simulatione subscripsit. Fa
ctum id admiratus Constantinus, iurerãdo quæ scripserat cõfirmare eum iussit.
σοφιστικῶς.
Subscriptionẽ dolo malo per iusiurandum confirmat.
Quod & ipsum confestim † dolosa adhibita fallacia, sicuti eos qui de hac re me-
morant, dicere audiuimus, fecit. Quòd namque suam de diuino numine opinio-
nem Arius in charta descriptã sub axillis in sinu ferebat, ita se uerè sentire, quem-
Socrat. lib. 1. cap. 38.
admodũ scripsisset, iurauit. Quare Imperator persuasus, Alexandro, ut Arium B
reciperet, seuerius mandauit. Sabbathũ erat, & postridie ut ad cõmunionem
Vindicta diuina eum consequitur.
admitteretur Arius, expectabat. Verùm uindicta nequaquã morata est, quæ ue
stigia eius qui tam † absurdis cauillationibus usus esset, in pedibus ipsis est inse-
τοῖς σοφιστικοῖς ἀτοπήμασι
cuta. Ex Imperatoris palatio à quibusdam Eusebij satellitibus Arius deductus,
per forum insolenter gradiebat, & per mediam urbem uenditans sese inferebat.
Constantini forum.
Postquam ad Constantini forum uentum est, ubi ingens illa Porphyretica Con
stantini ipsius columna magnificè in altum excurrit (serũ aũt diei erat) timor de-
repentè ex cõscientiæ uulnere Ario incessit, eumque alui laxitas consequit. Et ur-
gebatur eo casu maximè: proindeque secessum publicũ, qui in propinquo erat, pe
φύσεως σφιγκτῆρος
tit. Ibi animo ei defecto, sua sponte incrementa effluunt: & † ui naturæ constrin-
gente soluta, sedes ipsa procidit, & multus sanguis effunditur, constitutio quo-
Repentina & horrenda Arij mors.
que interna corporis omnis unà cum intestinis epate & splene diffluit. Atque ita
ille perit. Quum autem inde nõ exiret, ingressi quidam propter diuturniorem
eius moram, mortuũ in fœdo subsellio reclinatum inuenere. Secessus is longo
In loco eo ubi Arius interijt, ad abolendam mortis eius infamiã, magnificæ ædes ab Arianis constructæ.
pòst tempore est ostensus retro forum & macelli porticum: perpetuaque loci eius
& mortis Arij est memoria, quippe quem prætereũtes omnes digito semper de
signare soliti fuerint. Diu uerò postea, fama est neminẽ subsellio eo usum esse.
Omnes enim locum eum fugerũt, pro detestando habentes, in quo uidelicet A-
rius impietatis pœnas persoluisset. Postea autem Arianus quidam, uir perque
opulentus, locum emit: & forma eius priore abolita, domum magnificam in eo
construxit, ut obliuioni res ibi acta mandaret, neque amplius mors Arij sempiter
na memoriæ successione, † ueluti per Comicũ ludum posteritati exhiberetur. *κωμῳδοῖτο*
Variæ de morte Arij opiniones.
Obitu uerò eius publicato, uarię de eo hominũ fuere opiniones. Quibusdam
enim uidebat repentina ægritudine correptus, & per animi liberiorẽ relaxatio-
nem, ut cui res ex sententia cecidisset, ex immẽsa, quæ cor eius affatim offuderit,
lætitia, subitò extinctus esse. Alij, impietatis dignũ luisse supplicium putabant.

A Familiares eius, ab obtrectatoribus ex insidijs per incantationem & ueneficium necatū dicebant. Non mediocris uerò animi solicitudo Nicomediensem cepit Eusebium. Factum namque istud non urbem modò, sed uniuersum propè orbem percurrit, fama de eo uelociore passim increbrescente. Imperator sanè re ea maiorem in modum est delectatus, & propterea professionē fidei Nicænam perinde atque à Deo ipso dictatam, magis etiam defendit, Christianæ religioni mirificum in modum addictus. Locus ipse postulare uidetur, ut quæ magnus Athanasius de Arij rebus scripta reliquit, referamus. Quæ sic se habent. Nam & ipse Arius hæresis quidem princeps & antesignanus, Eusebij uerò particeps & socius, studio & opera Eusebij & amicorum eius, uocatus à beato Constantino Augusto, & ab eodem ut in scripto persuasionē fidei suæ exponeret flagitatus, in libellum eam dolo malo, impudētibus de impietate sua dictis suppressis, retulit: uerbaque scripturarum simplicia, sicuti in eis expressa reperiunt, itidem ut diabolus assimulauit. Deinde quum beatus Constantinus dixisset, Siquidē nihil præterea tectum in mente habes, ueritatem testimonio iurisiurandi cōfirma. Vlciscet enim te, si falsò iuraueris, Dominus ipse. Iurauit miser, neque habere se, neque aliud quàm tum scripserit, quamuis dictum aliquando ab eo sit, sentire. sed ilicò egressus, tanquā pœnas pendens cōcidit, & suspensus crepuit medius. Atque omnibus quidem hominibus communis uitæ finis constitutus est mors ipsa: neque cuipiam, etiam si is inimicus fuerit, qui uita defunctus sit, † insultare conuenit: quòd incertum sit, an non idem sibi ante uesperam accidat. Sed Arij obitus quandoquidem non simplex fuit, dignus propterea est qui commemoretur. Quum enim Eusebius se eum in ecclesiam introducturum minaretur, episcopus quidem

B Constantinopolitanus Alexander id futurum negauit: Arius autem ui & minis Eusebij confisus est. Sabbathum quippe erat, & postridie sperabat se ecclesiæ cōuentui aggregatum iri. Certamen erat acre: his quidem minitantibus, Alexādro autem orante. Sed enim Dominus, iudicio suo interposito, aduersus homines iniquos iudicauit. Nondum enim sol occiderat, & necessitate eum in locum suum pertrahente, ibi pessum ijt, utroque simul, & communione & uita confestim orbatus. Beatus certè quidem Constantinus re audita, admiratus eam est, periuriū eius uindicatum esse perspectū habens. Omnibus autem tum manifestum fuit, quùm Eusebij minacem denunciationem, tum Arij spem & expectationem frustra fuisse. Declaratum quoque rursum, Arianum furorem ab ipso Seruatore exclusum esse à communione, & hic, & in primogenitorum ecclesia. Quis igitur nō miretur, homines istos magno contentionis studio uidens iusticię laudem ei tribuere, quem condemnauit Dominus? eosdemque cernens hæresim defendere eorum, quos excommunicatos esse conuicit Dominus, ducem eius ecclesiam ingredi non passus? Hæc de Ario Athanasius.

Athanasius de Arij periurio & obitu.

οὐ δεῖ τινὸς ἐπεμβαίνειν. Nullius calamitati insultandum.

Nescis quid serus uesper uehat.

CAPUT LII.

EO tam fœda morte sublato, finem tamen nugamenta eius non habuere. Neque qui factionis eius erant, uel ad breue tempus desierunt insidias eis struere, qui in diuersa erant sententia. Populus sanè Alexandrinus frequenter ad Imperatorem, qui ei de restitutione Athanasij miserabiliter supplicarunt, misit. Et ad eundem scripsit multa uirtute pollens Antonius, ne omnino Melitianis fidem haberet, sed potius ut sycophantiam omnino esse, intentatam Athanasio accusationem, crederet, orans. Imperator autem nequaquam persuaderi potuit: sed populo Alexandrino rescribens, dementiam atque † inordinatam confusionem obiecit. Sacerdotibus autem, & cœlibatum colentibus Monachis scilicet, ut quieti essent, mandauit,

Non persuadetur Constantinus, ut Athanasium ab exilio reuocet.

ἀταξίαν.

dauit. Neq; enim unquã se mutaturum de Athanasio sententiam, neq; eum re- A
uocaturum esse asseruit: tanquam uirum seditiosum, & malorum patratorẽ, præ

Plurimum Constantinus iudicio conuentus Ecclesiastici, qui Athanasiũ damnauerat, tribuit.

sertim quum ecclesiastico iudicio condemnatus esset. Clàm quoq; Antonio significauit, se Synodi decreta non facilè irrita facere posse. Nam etiamsi pauci, inquit, fuerint, qui hostili animo sententia sua illum iugularint, tamen reliquam cõuentus eius multitudinem bonorum & probatorum uirorum, non ita simpliciter & temerè prorsus illorum calculos fuisse sequuturam. Addidit insuper, effreni esse lingua, & contumeliosum uirum Athanasium, atq; ad seditiones & discordias concitandas idoneum. Ita namq; qui hostili in eum erant animo, apud Imperatorem de talibus criminibus eum detulerant: quum Imperatorem scirent uicia eiusmodi supra modum grauiter ferre.

Eidem persuasum erat, Athanasium seditiosum uirũ esse.

Porrò quum multitudinem in duas esse sciret factiones diuisam, & aliam Athanasio, aliam autem Ioanni fauere, qui Melitij successor, in Synodo Tyria cõmunione uti, honoremq; suũ in clero suo, sicuti & sectatores eius, habere iussus fuerat: ualde ea re commotus, ipsum quoq; ab ecclesia proscripsit. Quod quidem præter opinionem Athanasij inimicorum accidit: accidit tamen. Neq; Ioanni profuere quicquã, quæ Tyri à Synodo acta decretaq; fuerant. Imperator namq; nulla supplicatione aut deprecatione flecti ** potuit, si quando suspicionem in quenquam, ad seditionem eum & discessionem Christianum clerum concitare, concepisset.

Ioannem quoque Melitianũ episcopum Cõstantinus exauctorat.

Seditiosorum hominum inimicus Constantinus.

Scire autem oportet, Arij dogma, quamuis à multis magno studio in sermonibus & disputationibus frequentaretur, sine nomine tamen etiam tum fuisse, neq; in corpus proprium coaluisse. Nã præter Nouatianos, Phryges, Valẽtinianos, Marcionistas, & Paulianos, omnes alij simul communicabant, & in una cõueniebant ecclesia.

Ariani nondũ collegium & ecclesiam suam habuere.

Quippe contra quos lege lata, Imperator precatoria eorum aboleri, eosq; in Catholicis ecclesijs cum B
alijs congregari iusserat. Alibi uerò illis neque priuatim neq; publicè conuentus agere licere, sed in uno communiter omnes loco conuenire uoluit. Per quam legem, quantum ego colligo, multæ hæreses, memoria earum sublata, diffluxere. Superioribus enim temporibus, quicunq; CHRISTI appellatione censerentur, quamuis diuersarum essent opinionum, eodem tamen loco apud eos qui Græcã susceperant superstitionem, erant: & quum ab illis affligerentur, de discrimine si quod inter eos esset, curiosè ipsi inquirere supersederunt, cõmunib. quippe calamitatib. expositi. Quapropter facilimè per partes cõueniẽtes cõciones habebãt: frequentiorisq; cõsuetudine, quũ pauci essent, in factiones multas nõ discedebãt. Constitutione autem ista promulgata, difficile eis fuit publicè seorsim conuenire, multo uerò minus clandestinos cœtus cogere, episcopis loci cuiusque id obseruantibus.

Lex Constantini, ut certis exceptis hæresibus, cuiuscunq; opinionis Christiani in una cõuenirent ecclesia, neq; suos sibi cogerent cœtus.

Proinde metu eo coerciti, Catholicæ ecclesiæ sunt uniti. Quod si fortè aliqui in sua sententia perstitere, decedentes nullos reliquere successores, quum neque conuentus eis agere permitteretur, neq; liberè hæresim docere possent. At hæreses aliæ uel propter autorum improbitatem, uel propter dogmatum † ineptias, non ita multis sunt frequentatæ. τὸ σκαιόν.

Nouatianorũ ecclesia.

Nouatiani autem, ut qui eadem cum uniuersali ecclesia de CHRISTO sentirent, diutissimè statum suum retinuere, neq; illis constitutio ea obfuit. Videtur uerò & Imperator ipse non illibenter aliquid de rigore & seueritate remisisse, & terrere potius quàm perdere subditos maluisse. Et Acesius, qui tum Nouatianorum episcopus fuit, maximè ecclesię suę profuit, apud Imperatorem propter sanctiorẽ uitam gratiosus.

Phrygum conuenticula.

Phryges uerò, præterquàm in Phrygia & locis finitimis, eadem in alijs Imperij partibus, quæ aliæ hæreses, sunt passi. In locis autem suis, ex quo Montanus extitit, sectæ

** ὁ γὰρ βασιλεὺς κρείττων ἱκεσίας ἦν καὶ παντοδαπῆς παραιτήσεως, ὁπηνίκα ἐν ὑπονοίαις ἔχοι τινὰ εἰς στάσιν καὶ μερισμὸν τὸν χριστώνυμον κλῆρον διερεθίζοντα. *Imperator preces & deprecationes omnes eorum repudiabat, qui suspecti ei erant, quòd ad dissidiũ & factiones Christi nomen usurpantem Clerum concitarent. Eusebius de uita Constantini.*

A ſectæ ſuæ exordio ſumpto, longo permanſerunt tempore. Eo autem anno Euſebius & Theognis, nouas res de dogmate Nicænæ ſynodi, ſcriptis moliri cœperunt: & nudo quidem capite, quod dicitur, τὸ ὁμοούσιον conſubſtantiale reijcere auſi non ſunt. ſatis enim ſciebant, Imperatorem ipſum ita ſentire, & mirificè formulam eam complecti. Aliam autem componentes ſcripturam, ſeu formulam fidei, interpretationibus quibuſdam complecti eam, ea quæ Nicææ decreta eſſent, Orientalibus epiſcopis ſignificarunt. Atq; ex eius uerbis, eorumq; ſenſu, in diſputationem prior quæſtio eſt deducta. Quæ tametſi finem ſuum conſequuta eſſe uidebatur, tamen eo pacto in controuerſiam eſt reuocata. Et res quidem de Ario ſic ſunt actæ.

Euſebius & Theognis noua fidei formula compoſita, Nicæna decreta retexuere.

CAPUT LIII.

SVb idem tempus epiſcopi Conſtantinopoli congregati, Marcello quoq; Ancyræ minoris Galliæ epiſcopo dignitatem, ueluti qui noua inuexiſſet dogmata, abrogarunt. Aſterius namq; quidam ex Cappadocia ſophiſta, qui oſtentationis & quæſtus cauſa philoſopharetur & doceret, eo ſtudio poſthabito, Chriſtianam religionem ſe culturum profeſſus fuerat. Et libris aliquot compoſitis, Arij opinionem aſtruere contenderat. Cum quo itidem Chriſtū Dei uirtutem eſſe ſcripſerat, uti Moſes erucam & locuſtam magnam uirtutem Dei eſſe dixit. Aliaq; hiſce ſimilia cauillans, Arianis adhęrebat: atq; in ſynodis eis aſsiſtens, plurimùm eos adiuuabat. Illud autem in conſilio habebat, ut præclaræ alicuius urbis epiſcopatum conſequeretur. Verùm id quod conſtituerat, parum ei ſucceſsit. Perſequutione enim non tolerata, B dijs ſacrificauerat: eamq; ob rem, ſacrorum adminiſtratio ei eſt denegata. Porro quos compoſuerat libros, in Syria uulgauit. Aduerſus quos Marcellus ſcribens, ſiue ſciens, ſeu imprudens, in errorem ex diametro illi contrarium eſt delapſus, & cum Paulo Samoſateno Chriſtum merum eſſe hominem dixit *. Quod ubi intellexerunt qui Tyri & Aeliæ coacti fuerant epiſcopi, Aſterio quidem ipſi nihil obiecerunt, quòd ſcilicet ſacris eccleſiaſtici miniſterij initiatus non eſſet: Marcello autem epiſcopali dignitate prædito, quùm plurima uitio uerterunt, tum quòd perperam ſcripſiſſet, dicam impegerunt: abolereq; eum libros, qui nihil à Samoſateni ſcriptis differrent, iuſſerunt. Atque ille facturum ſe id pollicitus, minimè tamen fecit. Cœterùm ubi Euſebius inde literis Conſtantini uocatus Byzantium uenit, rurſum Marcelli cauſa in diſceptationem eſt deducta. Poſtquam autem minimè illi uiſum eſt, ut impietatis libros, ſicuti receperat, igni conſumeret: epiſcopatum ei Euſebiani ademere, & Baſilio cuidam eloquentia & uaria doctrina præclaro uiro, Galatiæ eccleſiam regendam tradidere. Scripſerunt ij quoque, ut Marcelli ſcriptum, ubicūq; reperiretur, prorſus aboleretur: capitibus quibuſdam ex eo ſcripto, ut diſſonantibus, epiſtolæ inſertis. Quod ſanè ſcriptum libris tribus, quemadmodum audiui, pulcherrimè refutauit Euſebius Pamphili: Marcellus autem in Synodo Sardicenſi poſtea epiſcopatum ſuum recuperauit, quòd non ita ſentire exiſtimatus eſſet. Non enim ſatis perpenſa & intellecta à multis eius ſcripta: ob eamq; cauſam, in Pauli eum opinionem incidiſſe, calumniam homini obiectam eſſe, ſicuti ſuo loco à me refertur, creditum eſt. Simulq; dictum, * per modum quæſtionum à Marcello ſcripta ea eſſe inſtituta. Et Imperator ipſe, manifeſtam eſſe Euſebianorum contra eum calumniam deprehendit. Admodum enim infeſti illi erant, quòd neque in Phœnicia quæ aduerſus Athanaſium ipſi conſtituerant, neq; rurſus Hieroſolymis quæ pro Ario decreuerant, comprobaſſet. Sed neq; in dedicando Caluariæ

Marcello Ancyrano epiſcopo in conuentu epiſcoporum Conſtantinopolitano dignitas adempta.

Aſterius Cappadox ex Sophiſta Chriſtianus factus, ſed Arianus.

Is martyrio repudiato, dijs ſacrificauit.

Itaq; in preſbyterorum ordinem non eſt receptus.

** Filiū enim Dei ex Maria initium ſumpſiſſe, & regnum eius finem habiturum eſſe, dixit. Sozom. li. 2. c4. 33.*

Marcelli Ancyrani hæreſis.

Libros is ſuos abolere ab epiſcopis iuſſus, dicto audiens nō fuit.

Baſilius epiſcopus Ancyranus.

Marcellus poſtea epiſcopatum ſuum recuperauit. Scripta eius non ſatis à pleriſq; intellecta.

** ὡς ἐν ζητήσει.*

Euſebiani Marcello infenſi.

K templo,

templo, quod magnum martyrium est cognominatum, à communione eorum A se subducens, eis affuisset. Quapropter ad Imperatorem scribentes, præter alia uiro obiecerāt * in Imperatorem ipsum contumeliam, eo quòd ecclesiam splendidissimè conditam, cum reliquis episcopis consecrare supersedisset. Hæc de Marcello.

ἐς βασιλέα ὑβρίσαι.

CAPUT LIIII.

Constantinus Imperij ditiones inter filios diuidit.

† sexaginta sex, Eutrop.

Thermæ ad Helenopolim.

Idem ad Nicomediam baptisatus ab Eusebio Nicomediensi episcopo. In eadem sententia est Rufin. Oros. Cassiod. & Pomp. Lætus.

IMperator imperio filijs iam diuiso, Constantino quidem & Constāti partem occidentalem designauerat, Constantio autem Orientem dederat. Quorum primo imperij sui decennio Constantinum, secundo Constantium, tertio minimū natu Constantem Cæsarem dixit. Deinde anno uno & mēsibus aliquot peractis, † sexaginta & quinq; annos natus, corpore male affecto, Helenopolim Bithyniæ transijt, ut ibi quæ in propinquo sunt, sua sponte profluentibus & naturalibus lauacris uteretur. Quum uerò grauiorem sentiret imbecillitatem, lauatione posthabita Nicomediam uenit: atq; ibi in suburbano agens, quemadmodum Hermes, Socrates, & Theodoritus ecclesiastici scriptores dicunt, diuinum percepit baptismum. Quorum uerba hic apponere uisum est. Hermes enim Sozomenus sic inquit: Ibi sanè quum « in suburbano ageret, sacro initiatus est baptismo: qua de re uehementer lætatus, « Deo egit gratias. Socrates autē: Helenopoli Nicomediam est profectus, « ibiq; in suburbano agens, Christianum suscepit baptismum. Itidem & Theo- « doritus: Trigesimus imperij eius præteri erat annus, atq; anno insuper & mensi « bus paucis exactis, Nicomediæ in Bithynia agens, ægrotare cœpit. Quum uerò « quàm incerta sit hominis uita cognitum haberet, diuinum baptismi donum su- « scepit: quem ad id usq; tempus ideo distulerat, quòd in flumine Iordane perci- « pere concupiuisset. Hæc illi quidem nescio quo modo dicunt: nos uerò Ecclesiæ uniuersali consentientes, Romæ eum sacro lauacro tinctum esse, Syluestre administram ei imponente manum, diximus. Ac de his quidem satis. Porro B testamento condito, Imperium tribus filijs, sicuti antea distribuerat, reliquit. Et multis ueteri Romæ, & cognomini ei urbi honoribus & præmijs concessis, uita est defunctus, sexagesimoquinto ætatis anno: quum quidem imperasset annis triginta duobus, mensibus aliquot decollantibus, uigesimoprimo mensis Maij die, Feliciani & Tatiani Consulatu, qui * ducētesimę octuagesimę septimę Olympiadis secundus annus fuit. Moriturus reuocari Alexandriam Athanasium iussit, Eusebio alijsq; qui ei aduersabātur, præsentibus. Nemo uerò miretur, quòd tantos uiros deceptus exilio mulctauerit. Nam qui id ei persuasere, Antistites sacrorum fuere, intra se quidem fraudem illi & dolum occultantes, extrà uerò splendorem magnificum præ se ferentes: quando etiam diuinum & magnum illum prophetam Dauidem nō pontifex aliquis, sed domesticus uerbero seruus decepit. Sibam enim illum, satis scio quòd legeritis: qui confictis mendacijs regem contra Miphiboset, ut agros illi auferret, concitauit. Quod quidem non ideo, ut Prophetam accusem, dixi: sed ut Imperatorem defendam, & naturæ humanæ imbecillitatem declarem: simulq; illud admoneā, ne statim prorsus accusatoribus, etiā si sint uel pręclari, uel * exacta ętate uiri, fides habeatur, sed ut auris altera semper aduersario reseruetur. Testamētū apud presbyterū deposuit, quē Arij laudatorem Constantia soror eius, eademq; Licinij coniunx, moriens ei ut uirum bonum commendauerat. Id iuramento interposito, Constantio, quum ex Oriente ueniret, dandum præcepit. Ex filijs enim decedenti nullus affuit.

Constantini mors. Ea bienmo antè per insitatæ magnitudinis cometā denunciata est.

Hæc temporis obseruatio cum aliorum Chronographorū ratione non prorsus cōcordat.

** Quidam ponunt Olympiadem 279.*

Constantinus moriturus, ab exilio reuocari Athanasiū iussit, quē ab Episcopis deceptus proscripserat.

Theodori li.1.ca.33.

**ἀναβεβηκότες*

Testamentum Constantini.

CAPUT

Constantinus spadonum & aulicorum omnium uehemens domitor fuit, quos tineas & sorices Palatij appellare solitus erat.

CAPVT LV.

A ET ille quidem sic ad meliorem regni felicitatẽ migrauit. Duces autem & præfecti, satellitiumq; eius omne, arcæ aureæ corpus eius impositum, in cognominem ei urbem duxere: & in suggestu quodam ei collocato, quicunque uiuo honor præstitus, idem quoq; defuncto tum à comitatu aulico est exhibitus. Vniuersi etiam perinde atq; patre, cuius benignitatem omnes experti fuerant, orbati, perquàm amarè luxere. Sed quid dicere attinet, qua eum sint illi prosequuti honorificentia & cultu, donec aliquis liberorũ eum humaturus adueniret? Atq; ubi Constantius certior de morte eius factus ex Oriente affuit, magnificentissimè patrem funere elatum, in ecclesia quæ Apostolorum dicitur sepeliuit, ubi superstes adhuc ille sepulchrum sibi ipsi extruendum curauerat, quod Græcorum † ara antea sub duodecim deorum nomine fuerat, admirandum sanè spectaculum. Ibi in urna marmorea, unà cum matre Helena repositus est. Vnde mos postea sequutus, ut deinceps ibi quoq; Christiani Imperatores sepelirentur. Quin & Cõstãtinopolitani, alijq; item uirtute insignes episcopi in Apostolorum delubro sunt tumulati, perinde atq; Imperatoriæ dignitati par honore esset sincerè obitus Episcopatus. Idq; factum, ut nõ longè ab Apostolorum reliquijs abesset. Magna enim gloria postea bonorũ conciliator Deus uirum eum, ueluti fidelem ministrum accumulauit, sanationum & miraculorum gratia & urnæ & statuæ ipsius, quæ in Porphyretici marmoris columna posita est, immissa, ut deinceps nulla ægritudo contrectatis eis non cederet, & fi-
» des uerbi illius Christi adimpleretur, dicentis: Ego glorificantes me, glorifica-
B bo. Maximus aũt hic uir Christianæ religionis laudator fuit. Et quùm primus Imperatorum omnium curam ecclesiasticarum rerum suscepit, tum ita eas auxit, ut ad summam amplitudinem nihil esset reliqui. Et nescio an quisquam alius, ut ipse, quascunq; aggressus est res perfecerit. Nam & sine Dei numine nihil prorsus egit. Foris in bello fortissimus extitit uictor: domi autem tam facilè rempublicam administrauit, atq; ut ei uisum fuit composuit, ut celeriter consiliũ aliud & senatum & urbem imperantem constituerit. Græcorũ religionem quæ diutissimè magno studio frequentata, ad summam superstitionem peruenerat, plurimũq; uigebat, facilimè, quamprimum est aggressus, sustulit. Moribus bonus, mitis, & mansuetus admodum, animi fortitudine magnificentiam exhibuit. Mentis acumine, bonarum artium disciplina, recto iusticiæ cultu, & munificentiæ alacritate, omnes superauit. In prælijs uir, formæ decore nemini secundus: & quùm gratiosus maximè fuit, tum decentiæ ipsi magnificentiam coniunxit. Statura quoq; corporis spectandus. nam neq; nimium procerus esse habitus, & exiguam breuitatem longè supergressus est. Humeris latis, sensim ceruicem crassiorẽ prætulit. Colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillum, eumq; flauescentem. Barba mediocriter tenuis & rara, neq; admodum demissa erat, ita ut in pleraq; faciei parte succrescere nõ uideret. Oculi, quales uirum decent, & placidi: ex quibus mirifica quędã eminebat gratia, acutioresq; illi & grãdiores. Nasus subaduncus, cui carnosum quiddam insidebat. Facies ipsa latior, & magnanima admodũ. Deniq; supra alios Dei maximè amans fuit. Totius eius uitæ tẽpus sexaginta & quinq; anni fuere, quorũ triginta & duos in Imperio egit, mẽsib. aliquot deficientib. sicuti suprà diximus. Imperiũ cũ summa potestate solus uiginti sex annis obtinuit. Complectit porrò octauus iste historiarũ liber, à primo Constãtini imperij anno, ad obitũ usq; eius, annos triginta duos. Quũ cõditi mundi annus fuit, a quinquies millesimus octingentesimus quadragesimusseptimus. A natiuitate aũt Domini tum agebat annus trecẽtesimus b quadragesimussecundus.

Corpus eius Cõstantinopolim perlatum.

Luctus publicus.

Sepultura Constantini.

† Δωδεκάθεος βωμός.

Commune Imperatorum sepulchrum Constantinopoli. Ibidem quoque episcopi sepulti.

Ingentia miracula ad monumentum Constantini edita.

Constantini laus.

Statura & forma eius.

a Secundum recentiores circiter 4318.
b Al. 340.

NONI TOMI CAPITA.

XLVIII. *Ut Eudoxio Constantinopolim traducto, Meletius ex Sebastia Antiochiam sit translatus: et ut eo eiecto, Euzoius locum ibi obtinuerit.* A

XLIX. *Ut Acacius Antiochenus etiam uerbum æquale ex Ariminensium fide eximere contenderit: & ut idem, quum præstare id non posset, conquieuerit. & de Alexandrino Georgio, ut is Alexandrinis grauis molestusq; fuerit.*

L. *De Imperatoris Constantij obitu, & quæ Gregorius Theologus de eo scripta reliquerit.*

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus IX.

CAPUT I.

Dicendorum propositio.

QVAE catholicę ecclesię superstite adhuc Constantino acciderint, abundè à nobis dicta esse uident. Superest, ut quę consequuta, & à sacro episcoporum ordine sub filijs eius acta sunt, persequamur. Atq; equidē in hoc libro cōmemorabo, queadmodū Athanasius ex Gallijs reuersus, Eusebio restiterit. Et ut imperiū ad Constantē simul & Cōstantiū, deinde aūt ad solū Constantium peruenerit. Dicam præterea de Paulo, Eusebio, & Macedonio, Constantinopolitanis antistitibus, & quę sub his acta. Et quas res Antiochiæ & Alexādriæ gesserint, qui ibi minus dignè sacro sunt magistratu functi. Et ut Roma cū Constantis & Iulij literis reuertentes Paulus & Athanasius, sedes suas receperint, & mox ex eis rursum sint expulsi. Item de uarijs & in Occidente & in Oriente concilijs: in Sardica, Sirmio, Mediolano, Palæstina, & Seleucia coactis. Dicemus quoq; de Gallo Cæsare, & de quibusdam hæresiarchis, Photino, Aetio, Macedonio, Eudoxio, & duobus Apollinaribus. Faciemus etiam mentionem clarorum quorundam propter uirtutem uirorum. Præterea Eustathij & Meletij, Antiochiæ & Sebastiæ episcoporum. In fine, quomodo minus laudabili morte uitam finierit Constantius, exponemus. Initium autem inde sumemus. B

CAPUT II.

Ariani Constātino defuncto animos sumūt.

VIuente adhuc Constātino, nemo apertè cōtra Nicænā fidei professionem niti audebat: quāuis nonnulli clàm eam non receperint. Postquā autem is decessit, qui in cordis recessu hæresis uenenum occultū antea habuerant, & ob id tum quoque suspecti fuerant, confestim alicunde progressi, clandestinis colloquijs posthabitis, nudo (ut dicit) capite cum omnib. congrediebant, ut Arij maximè opinio obtineret laborātes. Quorū duces erant episcopi Bithyni, Eusebius & Theognis. Facilius aūt consilium suum ad optatū exitum peruenturū putabant, si Athanasij in urbē Alexandrinā reditū impedirent. Et quū eis sic esset instituta ratio, tum ueluti manu quadā in rebus omnibus usi sunt administro presbytero, qui autor etiam ut Arius reuocaretur extitit, nō apud Constantinū tantū, sed etiā apud Constantiū maximè gratiosus, quòd per eum res plerasq; ex uolūtate sua peragebat. Dudum enim Orientis imperio poti ri uoluerat: quod ei tū ex testamēto patris, à presbytero eo illi in manus tradito, per-

Presbyter Arianus effecit, ut Arius ab exilio reuocaretur.

A permiſſum erat. Quã ob rem hominẽ in honore habuit: & libertatẽ ei multam, ſi mulq́; apertũ ad Imperialem aulam aditum dedit. Quæ res noticiã ei apud omnes conciliarunt, & gratũ uereq́; charũ Imperatoris coniugi, & qui Imperatorio cubiculo præerãt eunuchis effecerũt: quorũ princeps tũ fuit Euſebius nomine, maximã quoq; in tota Imperatoris domo poteſtatem obtinens. Hic ex presbyteri eius de rebus ſacris inſtitutione, Arij rabie imbutus, acerrimus ſectatorũ eius laudator fuit, pluresq́; in aula Imperiali celeriter in ſentẽtiam ipſe ſuam adduxit. Quin ipſam quoq; Imperatoris coniugẽ, per mulierculas quæ in Gynæceo erãt, & per presbyterũ ipſum in impiã opinionẽ pertraxit. Et malũ hoc paulatim per omnem ſerpẽs aulam, ad ipſum quoq; tranſijt Imperatorẽ. Et breui per aulæ interiora uagatũ, extra quoq; aulam apertè progreſſum, omnẽ ubiq; percurrit urbem. Ibi tum † bellum quoddam dialecticũ atq; diſputatorium eſt exortum. Et in uicis, congregationib. cauponis, conuentibusq́; adeò omnib. mulieres quoq; & pueri non aliud ſtudio habuere, quàm de dogmatibus blaterare: his uidelicet Arij opinioni ueluti honeſtæ & bonę addictis, his aũt decreta magis Nicęna cõplectentibus, unde rixæ, æmulationes, & inimicitiæ excitatæ.

Presbyteris in aula Imperiali gratioſus.

Euſebius Archieunuchus Arianus.

Arianiſmi propagatio in urbe Conſtantinopolitana.

διαλεκτικός τις πόλεμος.

Diſputationes de religione populares.

CAPUT III.

HIc rerum ſtatus in urbibus Orientis erat. Occidentales enim Nicænũ decretũ inuiolatũ retinuere. Porro Euſebio & Theognidi res, quæ incrementa ſua in deterius capiebãt, & quotidie, ut ita dicã, magis magisq́; excitabantur, ex ſententia procedebãt. Qui in primis ſtudebãt, id quod conſtituiſſent, ad exitum perducere. Id uerò erat, ut unum aliquem qui opinionis eorũ eſſet, Alexandrinæ eccleſiæ Hierarchã præficerent. Sed conſiliũ eorum ab Occidẽte reuerſus impediuit Athanaſius, unius Auguſtorũ, iunioris B uidelicet Conſtantini, qui Occidentalib. Gallis imperabat, literis fretus. Is nanq; ubi cognouit, patrẽ cognominẽq; ſuum, Athanaſij exiliũ teſtamento abrogaſſe: reditu conceſſo, ut Alexandriam is reuerteretur, curauit. Literæ quas ſecũ attu-
» lit, hiſce uerbis ſcriptæ erant. Conſtantinus Cæſar populo catholicæ eccleſiæ A-
» lexandrinorum. Non puto ſacris animis ueſtris excidiſſe, quã ob cauſam Atha-
» naſius adorandæ legis ſacerdos, ad tempus in Gallias miſſus fuerit. Quum enim
» ſanguinariorũ infeſtorumq́; inimicorum feritas capiti eius ad periculũ creandũ
» immineret, ne per improborũ peruerſitatem extremum diſcrimen adiret, ſed ut
» immanitas ea eluderet, è faucibus ingruentiũ ei uirorum ereptus, in ditione mea
» uiuere iuſſus eſt, ita ut in ea qua uerſatus eſt urbe, res ei neceſſarię omnes abundè
» ſuppeditarent. Quamuis præclara eius uirtus, diuino confiſa auxilio, durioris
» fortunę graues erumnas maximè ſubleuet, atq; adeò contẽnat. Sedenim tametſi
» dominus noſter beatæ memorię Conſtantinus Auguſtus, pater meus, epiſcopũ
» hunc in locum ſuum apud grauiſsimam pietatẽ ueſtram reſtituere conſtituerit:
» tamen poſteaquã humana ſorte præuentus prius obdormiuit, quàm uotũ ſuum
» impleuerit: cõuenire mihi uiſum eſt, conſiliũ diuinæ recordationis Imperatoris,
» per ſucceſsionẽ ad me tranſmiſſum, perficere. Qui uir ubi in conſpectũ ueſtrum
» uenerit, qua apud me acceptus fuerit ueneratione, cognoſcetis. Neq; adeò mi-
» randum eſt, ſi quid à me pro eo eſt factum. Animum namq; meum ad id, quùm
» deſiderij ueſtri facies, tum tanti uiri ſpecies mouit & excitauit. Diuina prouiden
» tia uos conſeruet, fratres dilecti. Secundum haſce literas, ſuauiter ab Alexandrinis ſuſceptus Athanaſius, Aegypti eccleſias adminiſtrauit. Euſebius uerò tanquam telo quopiam, ſic reditu illius ictus, ſycophantijs oppugnare eum rurſus, & rem ad ſeditionem perducere eſt aggreſſus, negociumq́; adeò ei nouis calumnijs exhibuit. Citra moram enim omnẽ Imperatore adito, illum ut uirũ ſedi-

Euſebius & Theognis Arianorum anteſignani.

Athanaſius ex Gallia Alexandriã reuerſus.

Conſtantini iunioris ad Alexandrinos pro Athanaſio epiſtola.

Nouæ aduerſus Athanaſiũ Euſebij calumniæ.

 tioſum,

tiosum, & qui ecclesiasticas cõstitutiones ordineq́ turbarit, ac citra episcoporũ A sententiã sibi ipsi ingresũ in ecclesiã usurparit, detulit. Tãtopere certè Imperatorẽ permouit, ut illũ rursus sede episcopali deturbarit, sicuti postea dicemus. Eo tẽpore Eusebius quoq́, qui Pãphili cognomẽ sortitus fuerat, simul & episcopali functione Cæsareę Palestinę, & uita ipsa relicta, † Acaciũ habuit successorẽ. Qui quũ magistro illo sacras leges didicisset, ardoreq́ & ęmulationẽ illius referret, facundia uenusta & faceta celebris admodum fuit. Et cùm libros multos non pœnitendos reliquit, tum præceptoris sui uitam pulchrè descripsit. Nec multo post Constantinus Cæsar fratri Constanti aduersus (nam in ditionem illius impetum fecerat, unde graue bellum inter eos motum) à ducibus illius non longè ab Aquileia cæsus est. Sic Romanum imperium quod in Occidẽtem uergit, Constanti: Orientale autem, Constantio cessit.

Eusebij Pamphili mors. *Acacius eius successor.* *Hic Agapius dicitur, Trip. part. lib. 3. cap. 3.* *Constantini iunioris cædes. Corpus eius in flu. Alsam est proiectum.*

CAPUT IIII.

Constãtinopoli uerò tumultus alius ecclesiam inuasit. Alexãdro enim episcopo, qui precationib. Ariũ expugnauerat, episcopatus quidem sui uigesimotertio, ętatis aũt nonagesimooctauo anno, uita defuncto, Paulus in locum eius est surrogatus: ut quidem Ariani calumniantur, sibi ipsi dignitate ea præter Eusebij Nicomediæ & Theodori Perinthi, quæ nũc Heraclea dicitur, episcoporũ sentẽtiam (ad quos dudũ, utpote uicinos maximè, Byzantij episcopi electio pertinuerit) uendicata: ut autem ueritas ipsa fert, Alexandri iudicio & designatione, episcoporumq́ qui tum ibi aderãt, suffragio accepta. Siquidem in extrema senectute Alexander iam moriturus, familiaribus eius eum rogantibus, cui nam sedes ea committenda esset: è duobus alterum eligendum suasit. Ac siquidẽ episcopus creandus est rebus diuinis probatus, & ad docendum idoneus, Paulum habetis, inquit, presbyterum, qui ætate quidẽ iuuenis est, animum uerò senilem obtinet. Sin deligendus, qui rebus agendis aptus B sit, & ad consuetudinem magnorũ uirorum, qui cum potestate rempub. gerunt, accõmodatus: ea re, & præterea religionis specioso obtẽtu multis modis pręstãtior fuerit Macedonius. Et ambos, Macedonij laudatores testimoniũ ab Alexãdro tulisse dixerũt: Paulum quidem ut doctrina & eloquentia clarum, Macedonium autem ueluti uita meliorem. Iidem Paulum ob delicias & uitam liberiorẽ reprehendêre. Videtur sanè Paulus eruditione singulari fuisse, & ad docendum in ecclesia ualde commodus. Tractandis autem profanis negocijs, & in hominum conuictu, posteriores partes tulit. Sicuti pericula, quæ ei accidêre, ostendunt: quorum ille nullum, sicuti harum rerum periti faciunt, discussit. Et quamuis multitudini uehementer charus esset, malè tamen ab eis est acceptus, qui Nicæna decreta oppugnarunt. Ac prima statim accusatione, quasi non secundum leges uiueret, sede deiectus, & exilio damnatus est. In quo etiam, inimicis eius id procurantibus, strangulatus, mortẽ oppetijt. Sed hæc postea accidere. Tũ uerò de episcopi electione ingens motus est exortus. Superstite namque Alexandro, non multa Ariani usi sunt libertate, superioresq́ eis fuere qui ὁμοούσιον consubstantiale profiteri docuere: quòd scilicet Arium fœdissima morte, per diuinam prorsus uindictam, absumptũ uidissent. Vt uerò Alexander mortuus est, plebs in duas partes scissa, ad apertas progressa est inimicitias, & cõtentio dubia multitudinẽ occupauit. Nicænę enim fidei sectatores Paulũ episcopum designabant: Ariani aũt Macedonio sacrã administrationẽ cõmittere cõtendebãt. In ea sanè ecclesia quę Pacis nomẽ obtinet, quæq́ Dei Sapiẽtię tẽplo uicina est, cum prærogatiua defuncti episcopi sententiæ, Paulus episcopus est renũciatus. Quã electionẽ Imperator grauiter tulit: peregrè enim tũ aduenerat, & consilio ueterũ Pauli

Alexandri episcopi Constantinop. mors. *Successor eius Paulus.* *Alexãder moriturus, duos per optionem sibi designat successores: Paulũ, uel Macedonium.* *Pauli exilium & cædes.* *Dissensio Constãtinopoli inter Catholicos & Arianos de electione episcopali.*

A li inimicorum coacto, illum quidē ut sacro munere indignum deiecit, thronūq́ Eusebio Nicomediensi concessit: quum quidem id Canon ecclesiasticus interdiceret, episcopos ex una urbe in aliam transire uetans. Nihil autem mirandum est, qui sic contra Vnigeniti diuinitatem rabie furentes ferant, si absq́ timore omni leges quoq́ eius transgrediantur. Sed hoc ille non tum primùm ausus est. Antea namq́ quum Beryti episcopatum gereret, Nicomediam quoque inde transiluit. His actis, Constantius Antiochiam uenit.

Cōstantius Eusebiū Nicomediēsem, episcopum Constantinopolis facit.

Translationes Eusebij ex uno episcopatu in alium.

CAPUT V.

EVsebius autem, ampliore eo modo auctus potestate, nō moderatè se gessit: sed omnē, ut in prouerbio est, mouit funē, ut quod semel statuisset, efficeret. Et commodū ecclesia Antiochena decimo tū pòst iacta eius fundamēta anno absoluta erat: quam, Cōstantio filio administro usus magnificè ex ipsis fundamentis magnitudine simul & pulchritudine nulli secundā Cōstātinus extruxit. Itaq́ prætextu & occasione encæniorū, & dedicationis tēpli eius, peropportunū Eusebio uisum est, cōciliū cogere, ad professionem τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis apertè abolendā, & decreta Nicæna immutanda. Et cōuenere undequaq́ Antiochiā episcopi nonagintaseptem numero: ubi tū post Euphroniū, ecclesiæ Phlacitus præfuit: Hierosolymis aūt, post Macariū, Maximus: qui consultò ad Synodū eam uenire renuit, secum ipse † cōsiderans, ne quid rursus præter animi sententiā faceret: sicuti antea, quum inuitus etiam Athanasij exautorationi subscripsit. Sed neq́ Romanus episcopus Iulius, Syluestris successor, uel per seipsum, uel per quempiā qui locum eius obtineret, Synodo ei interfuit: quū quidē ecclesiastico Canone sancitū sit, † nō oportere ecclesias citra Romani episcopi sententiam in Synodis quidquam statuere. Ex Italia quoq́ ipsa & prouincijs ulterioribus nemo eò uenit. Quintus tum à Constantini obitu annus erat, & Synodus Imperatore præsente agebatur. Eusebiani Athanasium ac-
B cusarunt, quòd sanctiones ecclesiasticas trāsgressus esset, prius scilicet thronum eum recepisse, quàm ei à Synodali episcoporū cōuentu id permissum esset, asseuerantes. Et quòd multis præterea mortis causa extitisset, seditione in ingressu eius coorta: in qua nonnulli cæsi, nonnulli iudicū quæstioni traditi, pecunia mulctati essent. Multis insuper alijs calūnijs in Athanasium textis, primùm Eusebiū, qui Emesenus cognominatus est, Alexandriæ antistitē designarunt, de quo postea dicemus. Eo uerò Alexandriā adire metuente, Gregorium suffragijs suis delegere. Deinde quæstione de doctrina mota, nihil illi quidē, quod in Nicænis actis reprehēderent, habuere: opportunitatem tamē crebras Synodos cogēdi, aliasq́ fidei formulas promulgandi præbuere, ut alia atq́ alia subinde mutatione pedetentim in gurgitem Arianorū homines delaberentur. Hæc quemadmodū processerint, apertius historia ipsa indicabit. Quæ aūt ad urbium episcopos passim scripsere, hæc fuere. Nos neq́ Arij sectatores fuimus: quomodo enim episcopi presbyterū consectaremur? neq́ aliam quampiā fidem, præterquàm quæ ab initio promulgata est, recepimus. Sed excussa explorataq́ eius fide, illū potius recepimus, quàm sequuti sumus. Id quod ex uerbis nostris cognoscetis. Didicimus namq́ ab initio, credere in unū rerū uniuersarū Deum, omniū intelligibilium simul & sensibiliū conditorē & * prouisorē. Et in unū filiū Dei unigenitū, qui ante omnia sæcula extat, & simul existit cū eo qui eum genuit patre: per quē omnia facta sunt, uisibilia iuxtà & inuisibilia. Qui extremis diebus, iuxta beneplacitū patris descendit, & carnem ex uirgine sancta recepit, & omnem paternam eius uoluntatē simul expleuit. Qui & passus est, & resuscitatus: & reuersus in cœlos, sedet in dextra patris. Qui uenturus est ad iudicandum uiuos & mortuos, & mansurus

Per causam Antiocheni tēpli encæniorū, Eusebius conciliū episcoporum cogit.

† ἐπιλογισάμενος ὡς εἴη ἁρπαγείς, καὶ τῇ καθαιρέσει ἀθανασίου ὑπογράψας.

Socrat. lib. 2. cap. 8.

Prærogatiua Rom. Ecclesiæ in Concilijs.

† μὴ δεῖν εἶναι γνώμης αὐτοῦ τοῦ ῥωμαίων ἡγουμένου, τὰς ἐκκλησίας συνοδικῶς κανονίζεσθαι.

Actiones Synodi cōtra Athanasium.

Eusebius Emesenus.

Gregorius Athanasio successor à conciliabulo Antiocheno designatur.

Crebræ Synodi Ecclesijs obsunt.

Formula fidei Antiochenæ.

* προνοητήν.

surus rex & Deus in sæcula. Credimus etiam in Spiritum sanctum. Si uerò adde- A re oportet, Credimus quoq; de carnis resurrectione, & uita æterna. Hæc pri- mùm scripta ad episcopos miserunt, silentio, utrum coæternus sit, aut consub- stantialis patri filius, an contrà, prætereuntes. Porrò Antiochiæ morati, pe- rinde atque priorem formulam damnassent, professionem aliam fidei edidere, in omnibus Nicænæ consonam: nescio tamen an non occulta uerbis eius senten- tia quæpiam insit. Ea sic habet. Credimus, pro eo atq; Euangelica & Apostoli- ca traditio docet, in unum DEVM patrem omnipotentem, rerum uniuersarum conditorem atq; factorem. Et in unum Dominū IESVM CHRISTVM, filiū eius unigenitū Deum, per quem omnia facta sunt, genitum ante omnia sæcula ex pa- tre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectū ex perfecto, regem ex rege, Dominum à Domino, VERBVM uiuens, sapientiam, uitam, lumē uerum, uiam ueritatis, resurrectionem, pastorem, ostium, immutabilem atq; inalterabi- lem * diuinitatis ipsius, substantiæ, & potestatis, & cōsilij, & gloriæ patris ipsissi- mam atq; per omnia similem imaginem, primogenitum omnis creaturæ, in prin- cipio existentem apud DEVM, VERBVM DEVM: pro eo atq; in Euāgelio est di- ctum, ET DEVS ERAT VERBVM: per quem omnia facta sunt, & in quo omnia consistunt. Qui diebus extremis descendit de cœlo, & natus ex Maria uirgi- ne, secundū scripturas: & homo factus, mediator Dei & hominum, & Aposto- lus fidei nostræ, & dux uitæ (quemadmodū dixit, DESCENDI DE COELO NON VT FACIAM VOLVNTATEM MEAM, SED VOLVNTATEM EIVS QVI MI- SIT ME.) Qui passus est pro nobis, & resurrexit pro nobis tertia die: & ascendit in cœlos, & cōsedit in dextra patris. Et iterum uenturus est cum gloria & uirtu- te, ad iudicandos uiuos & mortuos. Et in Spiritū sanctum, qui consolationis & B sanctificationis & perfectionis gratia credentibus datus est. Sicuti & Dominus noster IESVS CHRISTVS discipulis mandauit dicens: EVNTES DOCETE OM- NES GENTES, BAPTIZANTES EOS IN NOMEN PATRIS ET FILII ET SPI- RITVS SANCTI. Manifestum porrò est, Patrem uerè esse patrem, & filiū uerè esse filiū, & spiritū sanctū uerè esse spiritum sanctū: nominibus hisce non simpli- citer neque ociosè positis, sed cuiusq; eorum qui nominantur propriam certò significantibus subsistentiā, ordinem & claritatem. Ita ut subsistentia quidē tria sint, † cōsensione autē unum. Ad finē porrò hæc adiecere. Hāc igitur obtinētes fidei persuasionē, coram DEO & CHRISTO ipso, omnem hæreticā prauāq; ana- themate iugulamus * opinionē. Et si quis cōtra sanā rectāq; scripturarum fidē do- cet, dicēs aut tēpus aut sæculum esse, uel fuisse, anteq; filius DEI fuerit, anathema sit. Et si quis dicit filiū creaturā, perinde atq; unā aliquā creaturarū: aut genimē, perinde atq; unū aliquod geniminū, & nō sicuti diuinæ scripturæ de prædictis o- mnib. prodidere sentit: aut si quis aliud docet uel annūciat, præterquam quod accepimus, anathema sit. Nos enim omnia quæ ex sacris literis à Prophetis & A- postolis tradita sunt, uerè atq; apertè & credimus & sequimur. In hac formula quū immutabilē et inalterabilē filij diuinitatē, imaginēq; non differentē à diuina substātia & cōsilio & potestate & gloria, atq; primogenitū omnis creaturæ clarè dixerint: nescio quomodo etiā cōsubstantialē ipsum patri dicere detrectauerint. Vulgarūt sanè quidā, fidē talē sic se inuenisse scriptā, & à Luciano conceptā, qui Nicomediæ martyrio decertauit, uiro diuino, & in sacris literis supra cæteros ap- primè erudito: amplitudine, ut equidē puto, martyris, celebritatē potius scripto suo uendicātes, quàm uera dicētes. Interfuit aūt concilio huic, Eusebius, qui ex Nicomediēsi ad Cōstantinopolitanā sedē est trāslatus: Acacius Eusebij Pāphi- li throni iuxtà & eruditionis successor: Patrophilus Scythopolitanus: Theodo-

rus

Formula eiusdem conciliabuli prolixior.

* τῆς θεότητος

† συμφωνίᾳ.

Anathemata.

* κακοδοξίαν.

Cōsultò in hac formula nomē τὸ ὁμοούσιον omissum.

Formula hæc Luciano martyri callidè adscripta.

A rus Heracleotes seu Perinthius, uir praeclarus, qui Euangeliorũ expositiones edidit: Eudoxius Germaniciensis, qui post Macedonium Constantinopolitanam ecclesiam gubernauit: Gregorius, quem ecclesiae Alexandrinae episcopum designauerant, qui omnes eadem sentiebant: sed & Dianius Caesareę Cappadocum, & Georgius Laodiceae Syrorum episcopi, aliiq́ꝫ plures insigniũ thronorum Metropolitana dignitate praediti Antistites: praeter Iulium Romae & Maximum Aeliae episcopos, qui ob eas quas paulo antè recensuimus causas non affuere. Ad illos etiam Eusebius Emesenus accessit. De eo, qui fuerit, nunc dicam. Hic Edessae Osroenorum claris parentibus genitus, sacras primùm literas, postea etiã Graecas disciplinas, ab eius loci magistris didicit. Deinde cũ Eusebio Pãphili familiarius agens, atq; etiam cum Patrophilo Scythopolita, accuratius in sacris est eruditus literis. Antiochiã uenit, quum ibi † Eustathius propter crimẽ ei intentatum ex autoritate Synodi condemnatus est: atque cum successore eius Euphronio eisdem in aedibus egit. Sacerdotalem aũt dignitatem deprecatus, scholas Alexandrinas frequentauit. Ibiq́ꝫ quantũ opus erat exercitatus, Antiochiã rediit: & cũ Phlacito, qui in episcopatu Euphronio successit, fuit. Hic, Eusebius Constantinopolitanus quũ Synodũ celebraret, Alexandrinae sedi hunc destinauit. Quòd enim & eloquentia polleret, & bene honesteq́ꝫ uiueret, breui is Aegyptios ab amore & desiderio, quo in Athanasium ferebantur, abducturus esse existimabatur. Eam functionem ubi repudiauit, id quod res erat secum reputans, iustam nimirum erga se odii causam facilè Alexandrinos reperturos, qui alium neminem pro Athanasio cernere sustinerent episcopũ, Emesam est missus: Gregorius autẽ Alexandriam deductus. Ille calumnia Emesę expetitus, quasi eius partis Astronomiae quae Apotelesmatica dicit, responsis scilicet dandis occupata, studiosus esset, Laodiceam ad Georgium episcopi isthic munere fungentem, ueterẽ amicũ profugit: & cũ eodẽ Antiochiã ad Phlacitum & Narcissum profectus, inde apud Emesenos in episcopatũ suum restitutus est. Fuit aũt & Constantio Imperatori pergratus, qui eum secũ aduersus * Persas bellum gesturus duxit. Multa namq; diuinum numen prodigia per ipsum edidisse, Laodicensis refert Georgius, qui uitam eius cõscripsit. Et quãuis tantus uir fuerit, nõ tamen inuidorũ, qui honestis imminere soliti sunt, laqueos effugit. Obiectũ enim ei est, quòd in eadẽ esset cũ Sabellio sententia. Tum sanè quidẽ, uti dixi, Antiochiae decretis faciendis cũ aliis suffragator interfuit. Haec de Eusebio. Et Synodus Antiochena rebus ita gestis, soluta est.

Primarii episcopi, qui Concilio Antiocheno interfuere.

De Eusebio Emeseno.

† Apud Socratẽ est lib. 2. cap. 9. συνέβη εὐςάθιον ὑπὸ κύρου κατηγορηθέντα τοῦ βεροιέως καθαιρεθῆναι ὡς σαβελλίζοντα. Euenit ut Eustathius à Cyro Berrhœo accusatus tanquam Sabellizans, in ordinem dãnatus redigeretur.

Olim episcopis Mathematicam & Astronomiã Apotelesmaticã tractare religio erat.

** Socrat. habet, aduersus Barbaros. Ex Eutropio uidetur esse legendum Parthos.*

B

CAPUT VI.

EA uerò tẽpestate res etiã publicę infeliciter administratae. Franci enim, gens bellicosa, Galliam occidentalẽ percurrentes, maximè uastarunt. In Oriente aũt loca pleraq; sęuis terraemotibus sunt concussa: Antiochia uerò maximè. integro namq; anno id pertulit malũ. Quo tempore cũ magna militũ manu (quinq; hominũ millia erãt, quos Syrianus ducebat) Gregorius Antiochia Alexandriã est profectus. Milites propterea eũ sequuti, ut tutò & absq; seditione omni ingredi eam urbẽ posset. Incredibili enim erga Athanasium desiderio multitudo tenebatur. Non parum tamẽ Ariani quoq;, qui Alexandriae erãt, quomodo Athanasius exigeretur dispiciẽtes, hac in parte profuerũt. Metuebant enim illi, ne tumultu in plebe excitato, malè ab ea acciperentur. Quod & ipsum Athanasius ueritus, sensim fugiebat. Serum iam diei erat, & ipse in ecclesia, quòd Synaxis & conuentus in expectatione esset, rebus sacris intendebat. Et manus iam militaris ecclesiam per manipulos ordine suo occupauerat: quum ille precatione peracta, psalmodiam continuare iubet. Milites quieti tum erant, quòd intempestiuum, impetum in eum facere, existimarent, quum concentu uno car-

Clades reipub.

Franci Galliam uastant.

Terrae motus diuturnus.

Gregorius militari manu in possessionẽ Ecclesiae Alexandrinae perducitur.

Athanasius Romam refugit.
Plebs tumultuãs ecclesiam Dionysij incendit.

mina resonarẽt. Atq; interea, quòd omnes una porta egrederẽtur, Athanasius in A
media psalmos canentiũ turba tectus, incolumis euadit, atq; Romã recurrit. Gregorius porrò, illo profugiẽte, thronũ recipit. Propter quod factũ multitudo malè animata, ecclesiã quæ apud ipsos sub Dionysij episcopi nomine erat, igni combusit. Eusebius cum suis ea re ad uoluntatẽ suã peracta, magnoq; studio episcopis in Oriente catholicis reiectis, & alijs qui eadem secum sentirent, insigniorib. sedibus, Alexandriæ, Antiochię ad Orontem, pręfectis, & in ipsa ad Hellespontũ imperante urbe per seipsum sede occupata, admodum morigeros omnium eorum locorum habuit episcopos. Iulius autem Romanus Pontifex, & totius Occidentis episcopi, constãtes Nicænæ Synodi suffragatores & laudatores, rebus quæ in Oriente præter spem acciderant, grauiter affligebantur. Ipsum quoque Athanasiũ ad se uenientem perbenignè susceperũt: & uirum tantum, eademque cum eis sentientem, honore sunt prosequuti, causamq; eius ad iudicium cognitionemq; suam transferendam duxerunt, & scriptis eam ob rem literis Synodũ ad se euocarũt. Quibus literis Eusebius exacerbatus, missis ad Iulium legatis, iudicium ei rerum in Tyria Synodo aduersus Athanasium decretarum permisit.

Eusebius Arianus regnat.
Occidentales Episcopi dissidijs Orientalibus perturbantur.
Iidem Synodum Antiochenam & Tyriam in occidentem euocant.

CAPUT VII.

Eusebij mors.
Noua Byzantij de electione episcopi seditio.
Paulus in Ecclesiam Constantinopolitanam reductus.
Macedonius iterum eius competitor.

PRiusquam autem responsum Roma accepisset, Eusebius diem suum obijt, nõ diu à Synodo Antiochena superstes. Porrò belua ea sublata, Constantinopoli cœtus piorum studio & ardore, quo erga Nicæna decreta ferebantur, Paulum in ecclesiã reduxere. Tum quoq; Arianorum factio, & Theognidis atq; Theodori Perinthij (Heracleotem eum nominant) sectatores, in ea quæ Pauli dicitur ecclesia, conuentu acto, Macedonium B
Constantinopolitanum elegerunt episcopũ. In quibus quùm alij multi, tum Vrsicius & Valens, alter quidem Singidonis superioris Mysiæ, alter autem Mursorum superioris Pannoniæ episcopi fuere. qui postea resipuere, & libello pœnitẽtiæ Iulio Romæ episcopo oblato, ὁμοουσίῳ consubstantiali assensere, & ad communionem admissi sunt. Tum temporis autem acres Arianæ opinionis æmulatores, non paruos ecclesiæ motus excitarunt. quorum unus etiam Macedonius fuit. Ciuili namque ex ea causa bello exorto, plebs quotidie ferè seditionem concitabat: & multitudine utrinque concurrente, plurimi atterebantur atque peribant. Qua re Imperator cognita, quũ adhuc Antiochiæ moraretur, ira percitus, Hermogeni duci, qui tum in Thraciã missus fuerat, mandauit, ut ex itinere cum equestri manu in urbem imperatricem diuerteret, & Paulum ecclesia eijceret. Qui ubi affuit, & Imperata facturus militarem manum adhibuit, plebs ei restitit. Eam uerò, ad uim uindicandam paratam uidens Hermogenes, amplius etiam militari robore institit. Ibi multitudo ad seditionem & tumultũ paulatim concitata, præter rationem ad impetum prosiliuit: & deinde unà simul omnes ruentes, Hermogenis domũ incendêre, ipsumq; occidêre: fune quoq; ad pedes eius alligato, per urbis uias traxere. Hæc ubi ad Constantium sunt relata, equo uehens Constantinopolim uenit. Et quum grauiter in multitudinem animaduertere statuisset, noxam eis, quòd lachrymantes ei obuiam ierant, remisit. Dimidiã tamen circiter frumenti partem ademit, quod Constantinus quotannis ex Alexandriæ & Aegypti tributis, ciuibus suis largitus fuerat. Melius fortasse Constantius esse ratus, sic seditionum, quàm aliter, accidere causas, quæ ex luxu plurimùm & secundarũ rerũ licentia emergere solent. Octo enim myriades medimnorũ frumenti quotannis à Constantino plebi datæ fuerãt, cuius dimidiã partem tum Cõstantius diminuit: ira omni in Paulum conuersa, quem nõ solum throno, sed urbe etiã eiecit. Macedonio

Constantius ad eijciendum ecclesia Paulum, Hermogenem ducem Constantinopolim mittit.
Hermogenes à plebe furente interficitur.
Constantius dimidiã partẽ annonæ publicæ plebi, mulctæ loco adimit.
Paulum proscribit.

Acta sunt hæc Constantio III. & Constante II. Coss. quo tẽpore Constans Francorũ gentẽ bello uictã fœdere sibi coniunxit. Socr. lib. 2. cap. 18.

A donio quoq; succensens, ut seditionum, tumultuum, atq; adeò cædis Hermogenis autori: qui iniussu suo episcopatum recepisset, atq; electione eius neq; comprobata neq; abrogata, in eâ qua conuentus agebat ecclesia, eum sic manere passus Antiochiam reuertit. Interea Ariani Gregorium perinde atq; in religione segnem, & Alexandrinis minus gratum, & propter ecclesiæ, quæ Alexandriæ Dionysij episcopi fuerat, in introitu eius conflagrationem, episcopatu mouent: & Georgium quendam Cappadocem genere, qui circa panem uiliorem & furfur ætatem egerat, succidiæq; adeò suillæ promus cōdus fuerat, quòd in religione tuenda industrius esset, pro eo in Alexandrina sede collocarunt.

Alexādriæ Ariani Gregorio repudiato, Georgiū ei substituunt.

CAPUT VIII.

Athanasius autem Romæ agebat, Constante Constātini minimo natu filio toti Occidenti imperante. Venit eò Constantinopolitanus quoque Paulus, & Marcellus Ancyranus, propter eam quā diximus causam, Asclepas etiā Gazæorum episcopus, qui & ipse quòd fortiter Arianis resisteret, accusationem iudiciumq;, quasi sacrificij arā euertisset, sustinuit: & ob id episcopatū deponere coactus fuit, quē episcopatū Quintianus est consequutus. Lucius præterea Adrianopolitanus eodem crimine delatus, & dignitate itidē spoliatus, Romam confugit. Horum causa Iulius antistes Romanus cognita, quòd consentientes sibi de Nicænis decretis inuenit, communione eos est dignatus. Pro amplitudine autem sedis suæ, ex ueteri priuilegio & prærogatiua, persuasum habens, omnium ubiq; episcoporum curam & iudicium ad se pertinere, datis cuiq; liberrimè scriptis literis, suas eis ecclesias reddidit, eosq; in Orientem remisit: eos qui temerè illos exautorassent, perstringens, ut qui non recta sequerentur consilia, motusq; & turbas ecclesijs crearent, neq; semel Nicææ factis fidei decretis starent.

Catholici episcopi ex Oriente Romam profugiunt.

Episcopus Ro. profugos episcopos ad communionem admittit.

Ecclesiæ Rom. ueteris priuilegium. Socr. lib. 2. cap. 15. Sozom. lib. 3. cap. 8.

Profugi episcopi in integrū restituuntur.

B Ad hæc præcepit, ut quidam ex eis ad diem constitutum Romæ præstò essent, qui rectè sententiam in condemnatos latam esse probarent. Sin minus, minas addidit: nisi à rebus nouandis desisterent, se ab eis sacras exacturum pœnas. Athanasius, & qui cum eo erant, missis ad Orientales episcopos literis, ecclesias suas receperunt. Illi contumeliā esse rati Iulij obiurgationem, Antiochiæ congregati, de sententia omnium epistolam ad eum misere, luculenter quidem illam scriptam, ironijs autem aculeatisq; uerbis refertam, forensemq; & iudicialem in modum compositam, & quæ styli ui & grauitate minarum expers non esset. Scripserunt enim, Romanæ quidem urbi ab omnibus obseruantiam exhiberi & honorem: quippe quæ antiquitus Apostolorum domicilium & schola, ueræq; pietatis, ut aliquis dicat, Metropolis & primaria urbs fuerit: quamuis ex Oriente præcones eius eò uenerint, se tamen non ideo secundas ferre debere, quòd Ecclesiæ magnitudine superiores nō essent, quum uirtute & rebus alijs priores se esse existimarent. Illud etiam criminis loco obiecere, communicare eum cum Athanasio animum induxisse: idq; indignè tulere, uelut contumelia Synodi eorum sententiæ irrogata esset. Et factum ipsum, ut quod contra sanctiones Ecclesiæ processisset, iniquū esse, sunt calūniati. Atq; ægrè id eis esse, rectéq; se eum reprehendere, quum dixissent: postremò, siquidem quùm sententiam ipsorum qua illos condemnassent, tum electionem eorum quos pro illis ecclesijs præfecissent, comprobaret, pacatos etiam se fore, & secum communicaturos. Sin aduersari eis pergeret, & ipsos coniunctos aduersus eum ituros esse, intulere: quum neq; maiores eorum contra Cornelium Romæ episcopum conati aliquid fuerint, quum ille Nouatum presbyterum ecclesia summouisset. De rebus uerò Nicænis nihil rescripsere, superfluum id esse arbitrati, etiamsi plurima quæ scriberent haberent: quæ tamen ut omitterent, res præsentes necessariò efflagitarent. In eam sententiam Orientales episcopi ad Iulium literas dedere.

Orientalium episcoporum ad Iulium Ro. antistitem acres literæ.

Sententia eius scripti.

CAPUT IX.

A

COnstãtio uerò Imperatori Antiochiæ agenti ſcribẽtes, illos ut ſeditioſos homines à ſe expulſos eſſe, ſunt calũniati. Ille ubi Paulũ recuperaſſe locũ ſuũ audiuit, admodũ ferociꝭ: & ad Philippũ urbis * præfectũ, ſecundã ab imperiali poteſtate dignitatẽ tum obtinentem, ſcripſit, ut Paulo urbe eiecto, Macedonio eccleſiã traderet. Philippus ex Hermogenis caſu cautior factus, quòd multitudinis furorẽ metueret, arte quadã rẽ eſt aggreſſus. Priuſq; enim ea uulgaretur, perinde quaſi de publicis quibuſdam rebus conſilium habiturus, Paulũ ad ſe in Zeuxippum (quod publicum & celebre ampliſſimumq; eſt lauacrũ, poſtea † Numerorũ cognominatũ) uocauit, eiq; decenti cũ honore aduenienti, Imperatoris literas exhibuit. Ac hominẽ per palatiũ Imperiale, lauacro q diximus uicinũ, ad mare deductũ, nauigioq; impoſitũ, Theſſalonicã miſit: quã etiã patriam habere, & à maioribus ſuis inde oriundus eſſe dicebatur. Eidemq; Oriente toto interdicẽs, in Illyrico & ulterioribus terris uiuendi liberam permiſit poteſtatẽ. Præfectus ex eo loco, unà cũ impio Macedonio, incitato curſu in eccleſiã ire contendit: & multitudo ex omni hominũ ordine miſta, ea re audita, pro ſe quiſq; locum antecapere feſtinans, ad eam eccleſiam cucurrit. Innumeri prorſus, qui eò confluebant, erant. Et militaris manus armata ad terrorẽ plebis conſequebatur. Atq; ea ubi proximè ad eccleſiam uenit, nec ei acceſſus propter undiq; concurrentẽ turbã patẽret, milites ui homines reijcere per audaciã cœperunt. Quũ uerò illi propter multitudinem oppidò in anguſtũ redactam, cedere & * conſidere nõ poſſent, reſiſtere eos, milites, neq; ſponte tranſitum dare uelle opinati, ſtrictis uſi gladijs, ueluti reluctantes cecidêre, multoſq; (ut fieri ſolet) neci dedere. Non pauci etiã inter ſe conculcati atq; attriti interijſſe dicuntur, ita ut occiſorum turba trium millium centum & quinquaginta numerum ſuperauerit. Porro Macedonius, perinde atq; noui nihil factum eſſet, tanq; innocens & purus, in † Epibateriorum introituſq; arcaniorib. ſacris, quaſi ex aliqua preſtigiarum ſcena aliquis, aut Deus (quod dicitur) ex machina, de improuiſo Hierarcha apparẽs, à prefecto magis, quàm ex eccleſiæ conſuetudine, ab epiſcoporum ordine in thronum eſt deductus. Ad hunc modũ, & per has cædes Macedonius & Ariani eccleſiam occupauere. Ita etiam Paulus ſolum iniqui exilij gratia uertere eſt coactus. Athanaſius aũt Conſtantij minas ueritus, fuga ſibi conſulens diſparuit. Nam ille capite in eum ſe animaduerſurum denũciauerat, quòd obtrectatores eius & inſidiatores eum ut ſeditioſum detulerant, reditu eius ex urbe Romana in eccleſiã, multitudinem ingentem cõculcatam interijſſe allegãtes. Maximè uerò Conſtantiũ in eum incitauerat calũnia ab Arianis ei intẽtata, ueluti annonã pauperũ, quã Imperatoris pater Conſtãtinus Alexãdriæ in egenorũ alimẽta diſtribuendã ſanxerat, Athanaſius uendidiſſet, atq; in pecuniã redegiſſet. Obſeruandũ illud, eo tẽpore quo Macedonius epiſcopatum recepit, Conſtantiũ magnã eccleſiam abſoluiſſe, quæ σοφία, Sapientia nominata eſt: proximè ad cognominẽ Paci eccleſiã, quã Conſtantinus Conſtantij pater, quum prius exigua fuiſſet, ad eam etiam quæ nunc cernĩt amplitudinem perduxit: ita ut duorũ iſtorũ templorũ oræ cõtiguæ, unuſq; ambitus & muri eſſe uideantur.

Marginal notes: * ὕπαρχον. *Conſtantij iuſſu Paulus epiſcopus Cõſtantinopolitanus in exilium mittitur.* † νουμέρων. *Macedonius in poſſeſſionẽ epiſcopatus deducitur.* *Cædes hominum multa in ingreſſu Macedonij in eccleſiam.* * συνιζά-νειν. B † *Inueſtituram nũc uocant.* *Macedonius uir ſanguinarius ſubitò epiſcopus apparet.* *Athanaſij fuga.* *Per grauem calumniã in inuidiã Athanaſius apud Conſtantium adducitur.* *Sapientiæ Dei templũ, quod Conſtantinus non perfecit. Supr. li. 7. cap. 49.*

CAPUT X.

IVlius Romanę urbis epiſcopus literis, quas Euſebius ante obitũ ſuũ cõtra Athanaſiũ ſcripſerat, alijſq; quas ij qui Antiochiæ cõuenerant dedere, atq; alijs rurſus quorũdã Ægyptiorũ epiſcoporũ, emẽtita eſſe aduerſus Athanaſiũ omnia declarãtibus, eiſq; ſic inter ſe pugnãtibus, acceptis, Antiochenis illis reſcribens, epiſtolæ eorum arrogantẽ & pręfractã ſententiã coarguit: & quòd latenter aggreſsi eſſent, contra decreta Nicæna, fidẽ nouare

Marginal note: *Iulij ad Antiochenum conciliabulum reſponſum.*

A uare & adulterare. Præterea, quod præter ecclesiasticam consuetudinẽ, se quoq; in Synodum uocare intermisissent. Extare enim ecclesiasticum Canonem, authoritatem omnem eis abrogans, quæ præter Romani antistitis sententiam peracta essent. Rursum, quod in rebus quas in Tyro urbe & Mareote decreuissent, non legitimè processissent, inquisitione uidelicet una tantum præsente parte facta. Arsenij autem manum liquidò apparentem, apertam sycophantiam esse, eis obiecit. Et secundum ea omnia, æquum esse ut Athanasio & Paulo subueniretur, intulit. Breui namq; post, Paulus quoq; Corinthum se ire assimulans, in Italiam uenit, & casum suum miserandum in modum deplorauit. Verumenimuerò ubi Iulius scriptis suis apud Orientales episcopos nihil effecit, Occidentis Imperatorem Constantem, de rebus Athanasij & Pauli certiorem fecit. Qui ei etiam adito, Arianæ factionis subdolas fraudes exposuere: patris mentione illata, ut ille œcumenicam & uniuersalem Synodum coegerit, constitutioneq; decreta illius stabilierit, referentes, & eum ad paternam æmulationem consectandam cohortantes. Constans rebus eis cognitis, casum eorum uirorum calamitatem suam prorsus esse putauit: & ad fratrem scribẽs, eum admonuit, ut paternæ religionis incorruptam integramq; seruaret normam. Ille enim, inquit, uera pietate imperio stabilito, tum tyrannos Romanos omnino sustulit, tum barbaros hostes circumcircà deuicit. Significauit eidẽ etiã, ut tres ex Oriente in Occidentem mitterentur episcopi, qui rationem de Athanasij & Pauli exautoratione exponerent. Ad id delecti sunt, Narcissus Irenopolis Ciliciæ, Theodorus Perinthi, & Marcus Arethusæ Syriæ episcopi. Qui in Italiam quum uenissent, Imperatori Constanti iustam esse, quæ contra illos lata fuerat, sententiam persuadere uoluerunt. In Athanasij uerò colloquium uenire non sustinuerunt.

Autoritas Rō. episcopi. μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. Socr. lib. 2. ca. 17.

Athanasius & Paulus apud Constantem Imp. quiritantur.

Constantis ad Constantium pro orthodoxia literæ.

Tres Orientales episcopi in Occidentem legati.

B Porrò ubi de fidei eorum ratione quæsitum est, aliam eius, quàm quæ Antiochiæ composita erat Constanti formulam obtulere, hisce uerbis expressam. Credimus in unum Deũ patrem omnipotentem, creatorem & factorem uniuersorum: ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et in unigenitum eius filium Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM, ante omnia secula ex patre genitũ, Deum de Deo, lumen de lumine, per quẽ facta sunt omnia in cœlis & in terra, uisibilia simul & inuisibilia: Verbum existentẽ, & sapientiã, & uirtutẽ, & uitã, & lumẽ uerũ. Qui in extremo dierũ propter nos homo factus, & genitus est ex uirgine sancta. Qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: & resurrexit ex mortuis tertia die, & ascendit in cœlos, & consedit in dextra patris, uenturus in consummatione seculorũ ad iudicandum ui..os & mortuos, & reddendũ unicuique secundum opera sua. Cuius regnum interminatum in infinita permanet secula. Sedet namq; in dextra patris, non solum in seculo præsenti, sed etiam in futuro. Et in spiritũ sanctũ, hoc est paracletũ: quẽ quũ Apostolis promisisset, post ascẽsionẽ suam in cœlos, misit, ut doceret & suggereret eis omnia. Per quem etiã sanctificabuntur, quæ sincerè in eum credidere, animæ. Eos aũt qui ex nõ existentibus dicunt esse filium, aut ex alia substantia, & non ex Deo, & fuisse quãdoq; tẽpus quũ nõ fuerit, alienos esse nouit Ecclesia catholica. Hãc exhibuere formulã.

Formula fidei, quã legati isti Imp. Constanti obtulere.

Constãs aũt perspectũ habẽs, eos iniquè contra diuinos uiros cõspirasse, neq; criminũ aliquorũ gratia, neq; propter uitæ prauitatẽ, sicuti attestationes declarabant, communionẽ illorũ auersatos, sed dogmatis dissonantiã prorsus causam dissidij esse: infecta cuius causa uenerãt re, eos dimisit. Et Orientalibus atq; Occidentalib. ueluti chasma seu hiatus fuit, quę eis intercesserat, dissensio. Qua tempestate & in Sirmio, quæ Illyrici urbs est, Photini hæresis emersit: qui in minore Gallia ortus, & à Marcello, de quo diximus, loci eius episcopo eruditus, ecclesijs ibi præfuit, merũ esse hominẽ Dominũ docens. De quo, suo tempore dicemus.

Constãs Arianorũ fraudem & calumniam cognoscit.

Dissidium inter Orientales & Occidentales.

Photini hæresis.

CAPUT XI.

Orie͂tales per episcopos alios μακρόστιχον, hoc est, longiorem fidei formulam ad Occidentales miserunt.

TRiennio deinde elapso, Orientales episcopi scripto alio cõposito, ad Occidentales id misere: quod μακρόστιχον, hoc est, longiorē uocarunt formulā, seu expositionē, quòd scilicet uerba & sentētias plures complecteret. Verùm ne in eo quidē substantiæ Dei nominatim mentionē fecere. Eos uerò qui filiũ ex non existentibus, aut ex alia subsistentia quàm ex Deo esse: & fuisse quandoque tēpus aut seculũ, quũ ille nõ fuerit, diceret, proscripsere. Scriptũ id pertulit Eudoxius Germaniciæ antistes, qui etiā post Macedonium Constantinopolitanæ præfuit ecclesiæ: & Martyrius, & Macedonius Mopsuestiæ Ciliciæ episcopus. Occidentales episcopi scriptum non receperunt: sufficere sibi Nicænam fidei professionem, neque se ulterius anxiè nimis & curiose inquirere de ea uelle, dicentes: atque illud etiam prætexentes, aliena lingua libellum scriptum esse, & se uerborum sententiam non intelligere. Longior aũt illa expositio ad uerbum hæc est cõplexa.

Episcopi legati.

Occidentales eam non recipiunt.

Μακρόστιχος, hoc est, prolixior fidei formula.

" Credimus in unum Deum, patrem omnipotentem, creatorem & factorē uniuersorũ: ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominat. Et in unigenitũ filium eius IESVM CHRISTVM, Dominũ nostrum, ante omnia genitũ ex patre, Deũ de Deo, lumē de lumine, per quē facta sunt omnia in cœlis & in terra, uisibilia & inuisibilia: Verbũ existentē, & sapientiam, & uirtutem, & uitam, & lumen uerum. Qui extremis diebus propter nos homo factus, & ex uirgine sancta natus, crucifixus & mortuus & sepultus, tertia die resurrexit: & receptus in cœlos, sedet ad dextrā patris, uenturus in cõsummatione seculorũ ad iudicandũ uiuos & mortuos, & reddendum cuique secundũ opera eius. Cuius regnũ interminatum, & in infinita secula permanet. Sedet enim in dextra patris nõ tantũ in seculo isto, sed & in futuro. Credimus uerò & in Spiritũ sanctum, hoc est, in Paracletũ, quem Apostolis promissum, post ascensionem suam in cœlos, misit, ut doceret & suggereret eis omnia: per quē etiā sanctificant, quæ sincerè in ipsum credunt animæ. Qui uerò dicunt, ex nõ existentibus esse filium, aut ex alia subsistentia, & non ex Deo: & quòd fuerit aliquando tempus, quum non fuerit: eos alienos nouit esse sancta Catholica Ecclesia. Non minus & eos, qui dicunt tres esse Deos, aut Christum non esse Deum ante secula: neque Christum, neque filium Dei ipsum esse: aut eundē esse & patrē & filiũ & spiritũ sanctũ, aut ingenitũ filiũ: aut quòd nõ ex proposito neque uoluntate pater filiũ genuerit: anathemate ferit sancta & catholica Ecclesia. Non enim, ex non existentibus esse filiũ, dicere tutum est: quandoquidē nullibi hoc in diuinitùs inspiratis scripturis de eo fertur. Neque sanè * ex alia subsistētia, præter patrē, prægredięte: sed ex solo Deo germanè seu natiuè ipsum genitũ esse, docemus. Vnũ nanque ingenitũ et principij expertē CHRISTI patrē, diuinũ docet uerbũ. Sed neque illud, fuit aliquando quũ non fuit, quod præter autoritatē scripturæ periculosè dicunt, tanquam temporale interuallũ præconsiderandũ: sed solus, qui eum sine tempore genuit, Deus contēplandus. Nam & tēpora & secula per ipsum facta sunt. Neque uerò † simul principij expers, neque * simul ingenitus cũ patre filius esse putādus est. Etenim simul principij expertis et simul ingeniti, nullus propriè pater aut filius dicet. Sed patrē quidē solum principij expertē existentē & incomprehensibilē genuisse incomprehensibili & quē omnes consequi nõ possint modo scimus, filium aũt genitũ esse ante secula. Et neque itidē ut patrē ipsum quoque ingenitũ esse: sed principiũ habere, qui eũ genuit, patrē ipsum. Caput nanque Christi Deus. Enimuerò tres confitentes res, et tres personas patris & filij & spiritus sancti, secundum scripturas, nõ tres propterea facimus deos. Quandoquidē * per seipsum perfectũ & ingenitũ, principioque carentem, & inuisibilē Deum, unũ tantum nouimus, Deum & patrē unigeniti, solum ex seipso essentiam habentē, solum alijs omnibus abundè

** ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν πατέρα προϋποκειμένης.*

† συνάναρχος.

** συναγέννητος.*

** αὐτοτελῆ.*

A dē † existentiā largientē. Necꝗ ſanè dum unum Deum eſſe dicimus, domini IESV CHRISTI patrē ſolum ingenitū, propterea Chriſtū Deum eſſe anteſecularē negamus: quales ſunt Pauli Samoſateni ſectatores, poſt inhumanationē eum * ex profectu deificatū eſſe dicētes, eo ꝙ natura merus homo factus ſit. Scimus enim ipſum, etiāſi ſubiectus eſt patri & Deo, tamē genitū ex Deo, Deū natura eſſe perfectum & uerū, & nō ex homine poſtea Deum, ſed ex Deo hominem factū propter nos eſſe, necꝗ uncꝗ deſiſſe eſſe Deū. Execramur uerò inſuper, & anathemati ſubijcimus, eos qui uerbū quidem ipſum Dei, ſed tantū nudū & * ſine ſubſiſtētia ficticiè uocant: in alio uerò eſſentiā habens, aliquādo ſanè ut uocale ſeu † enūciatiuum, aliquādo uerò ut * internū ſeu mētale à quibuſdā dictum. Chriſtū autem ipſum & Dominum & Deum, & mediatorem, & imaginem Dei eſſe ante ſecula nolunt: ſed eum ex eo tempore Chriſtum eſſe factum & filiū Dei dicunt, ex quo noſtram ex uirgine carnem aſſumpſit, ante trecētos quinquaginta annos. Ex eo enim tempore initiū regni Chriſtū habuiſſe, & finem id habiturū eſſe poſt conſummationē & iudiciū, uolunt. Tales aūt ſunt Marcellus & Photinus Ancyrani in Galatia, qui anteſecularē ſubſiſtentiā & diuinitatē Chriſti, & ſimiliter interminatum eius regnū abolent, eo modo, ut ipſis uidet̄, monarchiā ſeu unius imperium conſtituentes. Nos enim ſcimus, eſſe non ſimpliciter uerbum enunciatiuū, aut internum: ſed uiuentem Deum uerbum, per ſeipſum ſubſiſtentem, & filium Dei & Chriſtum, & ita * præſcienter ſimul exiſtentem & ſimul agentē ante ſecula cum ſuo patre, & ad omnē eius adminiſtrantem creationē, ſiue inuiſibiliū ſeu uiſibiliū, ut qui † ſubſiſtentiale uerbū ſit patris, & Deus ex Deo. Hic enim eſt ad quem pater dixit, Faciamus hominem ſecundū imaginē noſtrā & ſimilitudinē, qui & à patribus uiſus eſt quū legē ferret, & loquutus eſt per Prophetas: & qui

B poſtremò homo factus eſt, & patrē ſuum omnibus hominib. manifeſtauit, quiꝗ regnat in ſecula ſeculorū. Siquidē nihil nouæ dignitatis Chriſtus aſſumpſit, ſed eum antea perfectū, & patri per omnia ſimilē eſſe credimus. Atꝗ itidē, eundem eſſe patrem & filiū & ſpiritum ſanctū, & unius eiuſdēꝗ rei & perſonæ tria hæc nomina impiè accipientes, meritò ab Eccleſia proſcribimus: quoniā patrem qui comprehendi nequeat, atꝗ perpeſsioni obnoxius non ſit, & comprehēſibilem, & perpeſsioni obſtrictū per inhumanationē conſtituunt. Tales ſunt, qui Patropaſsiani apud Romanos, Sabelliani apud nos dicunt̄. Siquidē nouimus patrem quidem, qui miſerit, in ſuo immutabilis diuinitatis ſtatu permāſiſſe: qui uerò miſſus eſt Chriſtū, inhumanationis œconomiā & munus obijſſe. Conſimiliter aūt eos qui impiè, non conſultò necꝗ uolūtate genitū eſſe Chriſtū dicunt, neceſsitatem uidelicet quandā imponētes, & ſubſtantiā uolūtate & delectu carentē Deo tribuentes, ita ut inuitus filiū genuerit, impijſsimos & à ueritate alieniſsimos cognoſcimus. Quoniā aduerſus cōmunes de Deo * noticias, atque etiam aduerſus diuinitùs inſpiratæ ſcripturæ ſententiam, talia de eo ſtatuere audent. Nos etenim † abſolutiſsimæ poteſtatis eū eſſe, perfectiſsimiꝗ * iuris ſui Deum ſcientes, ſponte & uoluntate ſua filiū genuiſſe, piè exiſtimamus. Et cū timore illud de eo dictū eſſe credentes, Dominus creauit me in initio uiarū ſuarū ad opera ſua: non itidem eum ut creaturas facturasꝗ eius genitū eſſe arbitramur. Impiū enim eſt, & ab eccleſiaſtica fide alienū, conditorem cū creaturis per eum conditis cōparare, eundemꝗ etiā eum generationis modū cum eis quæ ab eo ſunt aliena habere putare. Solum namꝗ, & ſolo ſeu unico modo unigenitum filium germanè ſeu natiuè atꝗ uerè genitum eſſe, nos diuinæ literę docent. Quin neꝗ dum filiū per ſeipſum eſſe, uiuere, & exiſtere conſimiliter patri dicimus, propterea eū à patre ſegregamus, loca & interualla quædā inter eorum coniunctionem corporaliter imaginātes. Credimus em̄ * ſine medio, & † ſine ſpacio ullo, ipſos cōiunctos eſſe, & in-

† τὸ εἶναι.
Pauliani hæretici.
* ἐκ προκοπῆς θεοποιεῖσθαι.
* ἀνύπαρκτον.
† προφορικόν.
* ἐνδιάθετον.
Marcellus, Photinus, hæretici.
* προγνωστικῶς.
† συνυπόστατος λόγος.
Patropaßiani. Sabelliani.
* ἐννοίας.
† αὐτοκράτορα.
* κύριον αὐτὸν ἑαυτοῦ.
* ἀμεσιτεύτως.
† ἀδιαστάτως.

* συνεσφιγμένου. † ἐξηρτημένου. * προσπεφυκότος.

& inseparabiliter à seipsis existere: patre quidē cōplectente, et * pectori applicā- A
te filiū totū: filio uero toto prorsus † deuincto & * applicato patri, eoq; solo per
petuo in sinu paterno cōquiescente. Itaq; in modis omnib. perfectā & sanctissi-
mam trinitatē credentes, patrēq; Deum dicentes, & filium, nō ipsos duos deos,
sed unum confitemur, iuxta diuinitatis amplitudinem, & unam certam absolu-
tamq; regni coniunctionem. * Vniuersarum quidem rerum per omnia cum sum-
ma potestate † imperiū obtinēte Patre omniū, & ipsius filij: filio autē patri qui-
dem subiecto, extra uerò eum uniuersa post eū quę per ipsum facta sunt regente,
& spiritus sancti prolixè ex uoluntate patris gratiam sanctis donante. Ad hunc
enim modum, ordinem & rationem monarchiæ uniusq; imperij in Christo con
stare, nobis sacra prodidere oracula. Hæc ut post breuiorem fidei formulam fu-
sius exponeremus, necessitas nobis imposita est, non per superfluā ambitionē,
siue uenditationem: sed ut omnem alienam suspicionem cōtra sententiam nostrā
conceptā, apud eos qui res nostras ignorant, abstergeremus: & ut Occidentales
omnes quùm calumniæ aduersariorū impudentiam, tum ecclesiasticam Orien-
talium opinionem cognoscant, cui opinioni diuinitùs inspiratæ scripturæ, quæ
apud eos inuiolatæ conseruantur, per nullam coactam aut uiolentam interpreta
tionem, perhibent testimonium. Hoc quidem modo prolixior illa expositio fue
rat instituta.

* Παντάρχοντος μὲν καθόλου τοῦ πατρὸς πάντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ, &c. Quod etiam aliter, & fortasse rectius ita uerti potest: Patre quidem rerum uniuersarū per omnia cū summa potestate imperiū etiam in filium obtinente, &c.

† παντάρχοντος.

Socrat. lib. 2. capite 19.

CAPUT XII.

ET autem ab Occidentalibus est repudiata, Constans Cęsar unū illud
à fratre sibi dari postulauit, ut Paulus & Athanasius sedes suas recipe
rent. At quum literis suis nihil effecisset, propterea quòd aduersarij
contrà niterentur: & quum populus ea de causa seditionem moue- B
ret, Paulus & Athanasius rursum Constantem adiere, & ut uniuersalis Syno-
dus cogeretur petiere, ut de professione fidei, & de eorum causis accuratius res
explorari posset. Exautorationis enim ignominiam se propter fidei sincerita-
tem sustinere affirmarunt. Quapropter de duorum Imperatorum istorum sen-
tentia statutum, ut utriusq; Imperij episcopi ad diem certum Sardicam, quæ Il-
lyrica ciuitas est, conuenirent. Id quod Constans sic petierat, Constantius aūt
assenserat, ut uidelicet seditio solueretur. Atque ex Occidentis partibus circi-
ter trecenti conuenere episcopi, sicuti alicubi sacer dicit Athanasius: ex Oriente
uerò, Sabino Macedoniano referente, sex & septuaginta. Quibus accensus est
& Ischyras ille, ex sese ortus presbyter. Ob quam causam, quum negocium ei cū
Athanasio esset, in aduersariorum partes concessit, apud quos propter menda-
cia conficta episcopus apud Mareoten est creatus. Reliqui autem angustias con
stituti temporis prætexentes, atq; alius aliam causam allegantes, non comparue
re. Potissimùm uerò in Iuliū culpam eius rei conferebant, quum quidem mensi-
bus uiginti ante episcoporum aduentum dies esset cōstituta. Decimus is erat
annus, ex quo Constantinus, Imperatoris utriusq; pater, ad meliorē migrauerat
uitam. Et Orientales, qui † Philippopolim in Thracia uenerant, Occidētalibus,
qui Sardicæ iam præstò erant, scripsere, ut Athanasium, eiusq; studiosos, ut qui
bus sacris ministerijs interdictū esset, à concilio remouerent: aliter enim fieri nō
posse, ut in unum cōuenirent. Quod quidem postea quoq;, quū Sardicæ essent,
obtinere contendebāt. Occidētales aūt, atq; in primis Hosius Cordubēsis Hispa
nus, & Protogenes Sardicēsis, respondēre, nunq; se cōmunionē illorū deuitasse,
neq; porrò etiā uitaturos esse: quum Iulius episcopus Romanus, causa eorū per
specta, iniquè eos insidijs circumuentos esse iudicarit. Adesse ipsos quoq;, & re-
darguere iniquū illud iudiciū uelle. Plura quoq; alia ultro citroq; & scripsere,
& per internuncios alteri alteris significauere. unde maior etiā inter cos est exci-
tata

Instituitur Cōciliū Sardicense de Constantij & Constantis uoluntate.

300 episcopi Occidentales, Orientales episcopi 76.

Sabinus Heracleæ Thraciæ Macedonianorū episcopus.

Ischyras αὐτόματος presbyter.

Orientales Athanasium & Paulum à concilio exclusos esse uolunt.

Occidentales iniquum id esse censent.

† ἐν τῇ Φιλιππουπόλει.

A tata simultas, maius odiũ, dies quoq; cõstituta præterijt. Et cõfestim discessione facta, seorsimq; utrisq; consilia agitantibus, contrarias alteri aduersus alteros sententias tulere. Oriẽtales nãq; Philippopoli conuentũ egere, atq; ibi decretis suis in Athanasiũ, Paulum, Asclepam, & Marcellũ magis etiã confirmatis, Iulio insuper Romæ antistiti magistratũ ecclesiasticũ abrogauere, q̃ primus ipse cũ illis cõmunicasset. Confessorẽ etiam Hosium ea de causa, & præterea quòd amicus Eustathij & Paulini Antiochenæ ecclesiæ episcoporũ fuerit, exautorarunt. Deinde & Maximinũ Treuirorum antistitem, qui primus ad cõmunionem Paulum admiserat, reditũq; eius in urbẽ Constantinopolitanã procurauerat: insuper quòd Orientales episcopos in Occidentẽ uenientes proscripserat. Nec ijs tantũ sacram ademêre dignitatẽ, sed & Protogeni Sardicensi: quoniã Marcellũ Ancyranum quẽ antea calculo suo damnauerat, ope sua subleuaret: atq; itẽ Gaudentium, quia quos illi per abrogationẽ ignominia affecerant, multo prosequeretur honore: & q̃ aliter de rebus diuinis quàm Cyriacus sentiret, cuius ipse successor erat. Porrò in causa fidei ὁμοούσιον consubstantiale quidẽ repudiarunt, τὸ ἀνομοίου inæqualitatis uerò opinionẽ literis in partes omnes scriptis diuulgarunt. in quibus locorum plerorũq; episcopis quoq; significarunt, ne eos quos proximè sententia sua notassent, uel in cõmunionem reciperẽt, uel literis etiã dignarentur. Alij autẽ dicunt, eos de fide, iuxta prolixiorẽ quam præmisimus formulã, credere iussisse: in qua τοῦ ὁμοουσίου cõsubstantialis, uerbo nullo meminere: sed eorũ tãtum qui tres Deos esse, aut CHRISTVM nõ esse Deum, aut eundem esse patrẽ & filium & spiritũ sanctũ, aut filium ingenitum, aut fuisse aliquando tẽpus aut seculũ quũ ipse nõ fuerit, dicunt. Hæc quidem episcopi Orientales Philippopoli in Thracia agebant. Hosius autem, & qui cum eo Sardicæ erant, primùm quidem illos indicta

Dißidiũ inter Orientales & Occidentales.

Mutuæ inter eos exautorationes.

Maximinus Treuerensis episcopus.

Oriẽtales Philippopoli coacti, ἀνόμοιον, hoc est, inæqualitatem in Trinitate inducũt.

Occidentaliũ episcoporum Sardicæ acta.

B & deserta causa, propter contumaciam damnarunt: Athanasium receperunt, & quæ aduersus eum Tyri acta fuerant, anathemate sunt persequuti. Marcello episcopatum suum reddiderunt, quòd se diceret nunquã ea sensisse, de quibus per calumniam accusatus esset. Asclepæ episcopatũ Gazæorum autoritate sua confirmarũt, qui antea etiam multorũ antistitũ, & maximè Eusebij Pamphili suffragio Episcopalem susceperat dignitatẽ, cuius rei certitudinẽ acta iudicij declarabant. Lucium etiam Adrianopolitam, quòd accusatores eius profugerant, restituerunt. Horumq; parœcijs & ecclesijs scripserunt, ne alios quàm hos ipsos haberent episcopos, eorumq; quamprimũ expectarent aduentũ. Abrogarunt quoq; episcopatũ * Gregorio Alexandrino, Basilio Ancyrano, & Quintiano Gazæo: & ut non modò episcoporum, sed ne Christianorum quidem appellatione honorarentur, statuêre. Idem fecerunt Theodoro Perinthio, Narcisso Irenopolitano, Acacio Cæsariensi Eusebij Pamphili successori, Menophanto Ephesio, Vrsicio † Singidonis, & Valenti Mursiæ Pannoniorum episcopis, & Laodicensi Georgio, quamuis Synodo Orientalium is nõ interesset. His omnibus dignitate adempta, cõmunione interdixerunt, quòd filium Dei à paterna substãtia separarent: & quòd, qui dudum propter Arianam hæresim reiecti fuerant, eos recepissent, & ad ampliorem ministerij Dei euexissent dignitatem. Eis damnatis, ad omnes ubiq; episcopos miserunt, ut decreta ea rata haberent & confirmarent, nec non Nicænis placitis consentirent. Quibus roboratis, τὸ ἀνόμοιον, inæqualitatem repudiarunt, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale apertè promulgarunt. Et scripto quodam cõposito, quod diffusius quidem quàm Nicænũ esset, finitionem autem eius seruaret, uerbisq; non admodum ab illo differret, id paßim ad loca omnia miserunt. Ne uerò nouare quidquã contra Nicæna decreta uiderentur, Hosius & Protogenes, qui tum Synodo præerant, cũ certa attestatione ad Iulium literas dederunt, autoritatẽ suam se Nicænæ fidei professioni integram relinquere:

** Legendum fortè Georgio. suprà cap. 7. eod.*

† Singidon hodie Segedinum dicitur.

Occidentales τὸ ἀνόμοιον in Trinitate damnant.

Magno cũ metu et religione ueteres de fide noui aliquid edidere.

perſpicuitatis autem gratia, quæ Nicææ conſtituta eſſent, non ita multis latius A extendiſſe, ne ſcilicet Ariani cõpendio profeſsionis fidei ad abſurdas opiniones eos abducerent, qui dialecticæ ſunt imperiti. His ita peractis, domũ reuertere. Et utriq; in ea erant opinione, rectè ab eis quæ ſententijs proſcriptionis ferendis egiſſent, eſſe facta. Orientales quidem, quòd Occidentales, quos ipſi ſacro ordine mouiſſent & reieciſſent, eos ad cõmunionem admiſiſſent. Occidentales autem, quòd illi qui Athanaſium & alios damnationis ſententia notaſſent, ante publicam cognitionẽ profugiſſent. Et quòd ij Nicæna decreta cõplectebant, illi uerò ea deprauare & adulterare audebãt. In Sardicenſi cõcilio Marcello quoq;, de quo ſuprà diximus, Ancyrę Galatię epiſcopatũ, ſicuti cõmemorauimus, rurſum mandarunt. Nam is Synodo expoſuit, à multis libri ſui ſcripta intellecta nõ eſſe. unde illi ſuſpicionẽ cõceperint, eadẽ ſe cũ Samoſateno Paulo & Sabellio ſentire.

Marcellus in Ancyranũ epiſcopatũ ab Occidentalibus reſtitutus. Eius ſcripta à multis non ſatis intellecta, et proinde pro hæreticis habita. Euſebius Pamphili contra Marcellũ ſcripſit. Socr. lib. 2. cap. 20.

CAPUT XIII.

SCiendum ſanè, Euſebiũ Pamphili tribus libris ſuſpectum illum Marcelli cõmentariũ refelliſſe. Scripto nãq; eo in partes ſuas diuiſo, deinde confutationẽ infert: id'q; in toto opere facit. Ex quibus libris Socrates ſcriptor eccleſiaſticus plurima allegat, quapropter Euſebius quaſi Arianus taxatus ſit. Ac deinceps refert, primæ Synodo eum interfuiſſe, alijs'q; epiſcopis decretis faciendis conſenſiſſe: ſicuti Euſebius ipſe in tertio ad Conſtantinũ libro memoret. Profert uerò idẽ & piam eius in illud, Dominus creauit me in initio uiarũ ſuarum, interpretationem, in qua hæc ſic ſcribit: Quòd Dominus ſeipſum creatũ eſſe ait, nõ hoc ſanè ita dicit, tanquam qui antea non fuerit, ac tum primũ eſſe cœperit: ut quemadmodũ reliquæ creaturæ, itidem & ipſe ex nõ exiſtente extiterit, quod nonnulli non rectè acceperunt: ſed ut conſtans quidem & uiuens & præexiſtens atq; ſubſiſtẽs ante totius mundi conſtitutionẽ, ad * regendum aũt & adminiſtrandũ uniuerſa à Domino ſuo, ipſius patre, ordinatus: ut eo B loco hoc uerbũ Creauit, pro uerbo ordinauit ſeu conſtituit, ſit dictum. Apertè certè quidem hominũ principes & duces creaturã nominauit Apoſtolus dicẽs, Subiecti igitur eſtote omni humanæ creaturæ, propter Dominum, ſiue regi qua ſi pręcellẽti, ſiue ducibus tanquã ab eo miſsis. Et propheta ex perſona Dei dicẽs, Ecce ego firmans tonitrũ, & creans ſpiritum, & annunciãs ad homines CHRISTUM eius: hoc uerbum Creans, nõ ea ſententia, quòd antea nõ fuerit, accepit. nõ enim tum Deus creauit Spiritum, quum CHRISTUM ſuum per eum omnibus hominibus annunciauit: neq; recens ſub ſole fuit. Sed fuerat quidem ille, & præextiterat: miſſus aũt tum eſt, quo tempore Apoſtoli cõgregati erant, quum inſtar tonitrus è cœlo ſonitus prouenit, tanquam aduenientis flatus uehemẽtis: hoc uerbo Creans, pro eo quod eſt demittens, aut ordinans ſeu ſtatuens, poſito: tonitru uerò ipſo, alio quodam modo Euangelicam prædicationem ſignificante. Tale eſt & illud, Cor mundum crea in me Deus: ubi nõ ille quidem tanquam cor non habens, ſed ut tandem habenti & purificaretur & perficeretur, precatus eſt. Et illud, Vt crearet duos in unum nouum hominẽ: pro † cogeret ſeu cõgregaret. Vide porrò an non tale ſit & illud, Induite nouum hominem, ſecundum Deum creatum. Item illud, Si quis in CHRISTO noua creatura: & quæcunque ſunt eiuſmodi. Vt ne mireris, ſi metaphoricè & per tranſlationem in uerbis iſtis, Dominus creauit me in initio uiarum ſuarum: Creauit, pro conſtituit, aut ordinauit dictum ſit. Hæc in tertio ad Marcellum libro Euſebius. Socrates autem hæc quoq; hiſce uerbis pro Euſebio refert: Quum itaq; Euſebius Nicænæ Synodi mentionem faciẽs, ſoluta eſſe & conſtituta, quæ tum in controuerſiam deducta fuerant, atq; omnes conſenſu uno eadẽ ſenſiſſe atq; dixiſſe referat, quomodo quidã illum Arianiſare ſuſpicantur? Falluntur uerò Ariani etiam, qui

Euſebij Pamphili uerborũ, Dominus creauit me, &c. expoſitio.

** ἄρχειν.*

Verbum creare in ſcripturis quomodo accipiatur.

† ἀσαγάγῃ.

Socratis pro Euſebio Pamphili Apologia, cum Arianis eum nõ ſenſiſſe.

A qui illum cum eis sensisse existimant. Sed dicet aliquis, in scriptis eius Arianũ " esse eum uideri, propterea quod freque͂ter dicat, † per CHRISTVM. Cui respon- " demus, hac loquutione sæpenumero ecclesiasticos uiros usos esse, aliisq́ue, quibus " œconomia seu munus humanitatis Seruatoris nostri significat. Et ante omnes " istos Apostolus ipse uerba hæc usurpauit: & nunq̃ tamen ueluti prauæ opinio " nis habitus est doctor. Ac rursum hæc infert: Non enim ostendere habebũt, " Eusebium principiũ existe͂tiæ tribuere filio Dei, quãuis in libris eius œconomiæ " siue dispensationis humanæ uerbis abuti eum inueniãt. Maximè uerò, quòd ad- " mirator & æmulator Origenis librorũ fuit, in quibus ubiq; filiũ ex patre genitũ " esse reperiunt, qui Origenis librorũ acumen assequi possunt. Hæc & alia Socrates afferens, sinceritatem doctrinæ Eusebio adscribere contendit. Ego quide͂ talem potius uirum eum fuisse uelim: Ecclesia autem Catholica nõ talem fortasse iudicat, quam potius sequi par est. An uerò ille certò in pietatis sinceritate sit, sicuti iste qui quide͂ Nouatianus est, dicit, id accuratè certòq; occulta omnia perspicienti Deo relinquendum. Et de his quidem satis. Sardicensi uerò conuentu ita peracto, domũ se quisq; recepit. Ac deinceps Occidens ab Oriente per secessione͂ diuisus est. Non amplius enim Occidentales cum Orientalibus, haud eadem secum sentientibus, negotii sibi quidquã & coniunctionis esse uoluere. Et communionis finis Occidentalibus fuit inter Illyricum & Thraciam, circa montem qui Susacis dictus est. Vltra eum autem locum propter uariãtem fidem, minimè inter se inuicem cõmunicare uoluerunt. Vt uerò fieri solet, in ecclesiis, calumniæ & dissensiones erant. Et ingens turba & confusio Ecclesiam catholicam inuasit. Antea siquidem, etiamsi dissiderent, consuetudine tamen inter se iungebantur, nec adeò graue͂ eam rem putabant. & consuetudine͂ eiusmodi, eundem de CHRISTO sensum esse existimabant. Et ut paucis dicam, ecclesia Occidenta-

B lis omnis patriæ insistens religioni, contentionis expers, & à studio de dogmatibus nugandi aliena fuit, sincerè professionem fidei Nicænã sonãs atq; profitens. Quamuis etiam tum Vrsicius Pannonius & Auxentius Mediolanensis conati sunt ecclesias distrahere, & ad Arianã opinione͂ traducere: efficere tamen id nequiuere, sede Romana & aliis Occidentalibus episcopis uigilantibus, & hæresis eius surculos illico exstirpantibus. Oriens aũt post Antiochenum conciliũ seditiones cõcitauit, & propalàm aduersus Nicænã fidem disceptans iudicio contendit: reuera tamen, sicuti colligere est, plures sententiã Nicæni dogmatis comprobabant, filium ex substantia patris esse cõfitentes: contentionis uerò cupiditate deuincti, aduersus uerbum τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis, impotentibus animis pugnabant. Nonnulli quidem, sicuti quidã tradidere, quòd iam inde ab initio cõtra id uerbum stetissent: & quemadmodum eiusmodi homines facere solent, ne uicti esse, si cedere͂t, uiderentur, in sententia propterea persistebant, & uocabulũ id abolere studebant: probro sibi fore, si opinione͂ mutare͂t, arbitrati. Nonnulli aũt, quòd frequenter de his nugati essent, ita opinari ex animi sententia malebãt. Et quum semel ab eo quod decebat excidissent, opinionem suam firmiter retinebant. Erant qui indecorũ contendendi studium secũ ipsi perpendentes, ad gratiosiore͂ declinarent sententiã, uel propter gloriã aut timorem, uel propter uim aut familiaritate͂, plerunq; etiam propter amicitiã, & fortasse alias ob causas, quibus homines adducti, ut sese res tulit, etiã in his quæ parum decent, gratificantes aliis obsequuntur: deniq; quòd nonnulli liberè & palàm, quæ ab aduersariis obiiceretur, redarguere atq; refellere nõ possent. Non pauci uerò eius temporis homines, ineptias prorsus & superfluas nugas esse existimantes de rebus eiusmodi conflictari, ab illorum consuetudine seiuncti, taciti secum Nicæna decreta complectebantur & colebant.

† διὰ χριστοῦ. Offendiculo olim fuit piis, si Christus simpliciter sine præfatione honoris, & illatione diuinitatis nominaretur.

Socrates Nouatianus.

Dissidiũ apertum inter Occidentales & Orientales.

Susacis mons.

Dissidii eius magnitudo.

Occidentales constantissimè Nicænum Symbolũ retinuerunt.

Vrsicius & Auxentius Ariani.

Orie͂tales uerbum ὁμοούσιος exagitarunt.

Hominum peruicacis contentionis πάθος.

Hominum à cõtentione alienorũ ἦθος.

CAPUT XIIII.

Catholici in Oriēte. A

SVpra omnes autem qui in Oriente magna cum libertate saniorē doctrinam defenderunt, tenacissimè Nicæna decreta retinuere, Paulus Constantinopolitanus, & Athanasius Alexandrinus, episcopi, atq; cum ijs uniuersus Aegyptiorum monachorum coetus: quibus præijt Antonius adhuc superstes, quiq; cum eo erāt (plurimi aūt erant) in Aegypto & alijs Romani imperij locis ascetæ: quorum multi usq; ad Cōstantij imperiū & posteriora etiā tempora durauere: quales fuere (Amonem enim, & Thebæū Paulū omitto) eodē uero'q; nomine dicti Macarij, hoc est beati: Aegyptius scilicet ille, & cui † Vrbani cognomē inditū fuit. quales etiā circa Illyricum et Thraciā Martinus Sabariæ ortus Pannonius, & Hilarius Pictauiensis, homines admirandi: de quib. paulo pòst suo loco referemus. Multi deniq; alij aliter spectati uiri, eisdem annis uiguere, atq; in ecclesijs Dei enituere: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emesenus episcopus, Titus Bostrensis, Serapion Thmuæus, Basilius Ancyranus, Eudoxius Germaniciensis, Acacius Cæsariensis Eusebij successor, Cyrillus, qui post Maximū Hierosolymitanam administrabat ecclesiā, & Theodorus Perinthius: qui omnes doctrinæ suæ foetus haud poenitēdos ecclesijs reliquere. Videtur aūt omnes hac in parte gloria pcellere, atq; ecclesiam uniuersalē exornare Ephraim Syrus. Tū quoq; extitere, Lucifer, Didymus, & Aetius, admodū quidē illi eximij uiri, sed aduersus ueritatē plurimū etiam pugnarūt. Atq; ut summatim dicā, præfecti ea tēpestate ecclesiarū exactissimis uitę institutis deditì erāt, à quibus plebes ritè gubernata, CHRISTI religionē cōstanter coluit, & indies fides est adaucta, atq; ecclesia sensim pro insita ei uirtute atq; bonorū operū splēdore, & q à sacris alijsq; ecclesiasticis uiris prodigia diuinaq; miracula fiebāt, ad ingentē gloriā peruenit: Græcorum aūt superstitio pessum ijt, et ab improbis nugis ad uerā fidē transijt. Et quoniā sanctorū istorū uirorū facta est mētio, faciendū esse duxi, ut breuiter eos, & si qui insuper eo tēpore illustres homines cum laude floruere, oratione persequar. Ac primo loco percelebres illi cōmemorentū uiri, qui Scetis montiumq; eius duces fuere. Vtriq; nomē erat Macario: quorū alter in Aegypto ortus erat, alter Alexandriā patriā habuit, & cognomē Vrbani: ambo certè diuini prsus uiri, atq; in Monastica philosophia admirādi, diuinarū prædictionū nō expertes, dęmonū industrij expulsores, & prodigiorū sanationūq; prōpti & expediti autores. Horū alter, Aegyptius scilicet, mortuū quoq; excitauit: ut quendā alieni dogmatis sectatorē, ad credendū mortuos resurgere, persuasione ea adduceret. Hic ultra nonaginta annos uixisse perhibetū, quorū plus quàm dimidiam partē in uita solitaria transegit. Et adolescens admodum sapientiæ studijs excelluit: & ob id παιδαριογέρων, quasi puerum senilem dicas, cognomen obtinuit. Presbyteri dignitatem quadragenarius suscepit. Vrbanus uerò breuiore tēpore ad eandē peruenit dignitatē. Exercitia pietatis omnia ad summū excoluit, quæ partim ipse inuenit, partim ex alijs audita modis omnib. absoluere est conatus. Adeò aūt extenuatus & macie cōfectus fuit, ut nō esset unde pili barbæ excrescerēt. Et Aegyptius, cū reuerētia quadā austerus: Alexandrinus aūt quum in alijs omnibus par Aegyptio esset, in hoc tantum ab illo uariauit, q in colloquijs hilaris & iucūdus, urbanis salibus utens, iuuenes ad studium & exercitationē pietatis adduceret. Horum discipulus fuit Euagrius, apud quos Philosophiæ sanctioris * præcepta factis exprimere didicit, quū antea uerbis solis sapiētiæ studiū professus fuisset. Eodē uerò tēpore, & eisdē in locis, cum illis philosophati sunt, decātatus ille ** Pābo: atq; qui angelicam prorsus, si quis alius,

Præclari eius temporis & orthodoxi uiri.

† πολιτικοῦ.

Christianismus summè floret. B

Idolomania interit.

De sanctis eius ætatis Monachis.

Duo Macarij: Aegyptius, & Politicus, seu ciuilis.

Mortuus ad fidem resurrectionis confirmādam excitatus.

Euagrius Macariorum discipulus.

Catalogus sanctorum Monachorum.

** Pambo quū illiteratus esset, doctorem Psalmos exponentem adijt. & quū primū uersum Psal. 38. (Dixi, custodiā uias meas, ut nō delinquā in lingua mea) audisset, discessit, sufficere sibi inquiēs uersum istū, ut illū factis exprimere addisceret. Doctor cū eo expostulauit, quòd eū ab eo tempore totis sex mēsib. nō uidisset. At Pābo respōdens, Quòd nōdum re ipsa uersum primū assequutus esset, se excusauit. Multi intercessere anni. & amico cuidā roganti, nū uersum eū addidicisset? Vix tandē, ait, decem & nouē annis, factis ipsis eū addidici. Eidē auri certum numerum quidam in pauperum alimēta dedit, &, Numera quod datum est, inquit. Tū ille: Numero hac in re opus non est, sed animi affectione pia & benigna. Socr. lib. 4. cap. 23. Idem Pābo ab Athanasio episcopo euocatus, ex eremo Alexandriam uenit. Ibi scenica gesticulatrice uisa, prolixè illacrymauit. & amicis fletus causam inquirentibus, duplicem esse respondit: alteram, mulierculæ ipsius exitium: alteram, quòd ipse non tantum studij in hoc impenderet ut Deo placeret, quantum illa ut hominibus foedis placeret. Idem ibid.

* τὴν δι᾽ ἔργων φιλοσοφίαν ἐπῄσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλοσοφῶν.

A alius,& ipse exercuit uitã * Paesius: item Heraclides Cronius, Paphnutius, Putubastes, Arsesius, & magnus Serapion. Præterea Pityrion ille, qui tamen alibi, apud Athenas uidelicet, asceterium, seu exercendæ pietatis domicilium habuit. Insuper ingens quocp ille Pachomius, qui dux & autor uitæ Tabennesiotarum fuisse dicitur. Noua aũt quædã illis est uitæ ratio, in quibusdam rebus à reliquis Monachis euarians. Animũ enim assuefacit ad uirtutem aspirare, & terrena proculcare, & sursum respicere semper: ut facilè deinceps sit puluerem hunc deponentibus, in cœlestem peruenire regionẽ. Siquidem indumentum illis erat melota seu pellis ouilla: symbolum atcp monumentum, ut opinor, generosæ & fortis illius Heliæ Thesbitæ, rei Venereæ & concupiscentię macerationis atcp mortificationis, ut æmulatione & ardore eiusdem cum illo spei, ad continentiã & castitatem strenuè grassarentur. Cæterùm reliquorum quoque Aegyptiorum monachorum amictus, ut opinio fert, ad exemplum aliquod & specimen arcanioris philosophię spectat. Non enim illi temerè à communi habitu uestitum suum mutauere. Amiculum namcp manicis carens, indicium atque institutionem esse arbitror, ne manus ad iniuriam inferendam faciles sint & promptæ. Capitis uerò tegmen acuminatum, ut simplices sint, & iniurias non uindicent, purè que & innocenter uiuant: lactentium puerorum instar, quorum capita eiusmodi lineis mitris operiri solent, quę partem rationis principatum imperiumcp obtinentem tegunt atcp fouent. Zona porrò, & quæ humeros & brachia comprimit cinctura, promptam alacritatẽ in ministerio Dei subobscurè indicat: ut quæ adimplere iussi sunt, succincti perficiãt. Fortasse aũt alij alias reddiderint rationes monasticæ philosophię appositas: mihi hęc dixisse sat est. De Pachomio uerò dicitur, quũ primùm in antro quodam constanter philosophiæ huic incumberet, ei an-

B gelum cœlitùs assistentem mãdasse, ut nouũ Monachorũ cœtũ cogeret. Oportere nãcp eum qui ritè ueriorẽ irreprehensibili uita repręsentaret philosophiam, ducẽ multorum, quibus prodesse posset, fieri, eoscp certis instituere legibus. His ille dictis, tabulã ei dedit, & seipsum ut stola indutus fuerat, exhibuit. Quę sanè tabula ad hodierum uscp diem seruatur. In eo scripto, leges præscribentis more, expositũ erat, permitti debere unicuique, ut quantum posset & uellet, ederet, biberet, operaretur: atque itidem ut pro arbitrio suo ieiunaret, aut non ieiunaret. Et ut ualidius cibum capientibus, duriores labores: qui uerò parcius alimentis uterentur, & ad pietatis exercitium incitatiores essent, leues atque faciles operæ mandarentur. Domicilia autem religiosa circumcirca eis extrui iussit, in quorum unoquocp tres manerent. Cibum porrò in unis amplioribus ædibus ut caperent constituit, idcp cum alto silentio considentes: facie ita operta, ut neque alius alium, neque præterea aliud quidquam, quàm mensam & cibum propositum cernere posset. Cum ijs ne alius quisquam habitu alio in eadem mensa cibum sumeret, præterquam si hospes eò diuertens acciperetur. Signis autem quibusdam, manuum impulsione, uel nutibus rem necessariam ab eis quibus forte, ut mensæ præessent, obuenisset, insinuando peterent. Quod si quis cum illis uiuere uellet, ut tribus prius annis mutato paulùm habitu, duriores perferret labores: atque ita tandem arcanis eorum sacris institutus, eodem cum illis loco esset. Vestimentum autem ut esset sagum pelliceum, & capitis tegmen mitra lanea: quæ mitra quibusdam purpureis distincta filis, puncta sua haberet, crucis formam referentia. Tunicæ autem & zonæ itidem ut lineæ essent: in quibus simul & in sagis considentes, super extructis toris mediocrem caperent somnũ. Domiciliũ porrò ut ita sepimento circumuallaret, ut id lectũ cuiuscp cõcluderet. Primaria autem & Dominica die ut ad communionem & perceptionem diuinorũ mysteriorum accedentes, solutas zonas & sagula pellicea deponerent.

** Hæc Sozom. non habet lib. 3. cap. 14.*

Institutum uitæ Monachorum Tabennesiorũ, quorum dux Pachomius fuit.

Non temerè Monachi peculiarem sibi sumpsere habitum.

Quid sibi uelit mysticè Monachorũ habitus.

Monachorum Tabennesiorum leges.

Ascetæ cuiusdam scitè dictũ est, Monachũ, nisi opus faciat, auaro homini esse persimilem.

Anni δοκιμασίας, hoc est, probationis.

Perceptio sacrosanctæ Eucharistiæ.

Atq; ut duodecies interdiu semper orarent: itidem uerò ad uesperam, noctu si- A
militer, & item hora nona tertiò. Et quum cibus esset capiendus, ut orationem
quamq; psalmus præcederet. Præterea ut ad numerum Græcarum literarũ cœ-
tum monachorum cohabitantiũ in uiginti quatuor ordines diuideret, & cuique
ordini congruentem, sicuti animus, uita & mores cuiusq; ferrent, imponeret ap-
pellationem: scilicet ut simpliciores, ι & ο: qui uerò praui essent, & minus recti,
ζ & ξ uocarentur: atq; aliter alij, iuxta cuiusq; institutum, & literæ ipsius habitũ,
aptum accommodando cognomen. Eiusmodi sanè legibus Pachomius mona-
chos suos rexit. Qui quidem humanus maximè & DEI amans fuit, eò amplitu-
dinis progressus, ut res quoq; futuras non ignoraret: quippe quas præcipuè ex
continuo angelorum colloquio cognoscebat. In Thebaide autem philosophiæ
Tabenna insula. suæ officinam habuit, in quadam insula quæ Tabenna nominata est: à qua huc-
usq; Tabennesiotæ dicuntur. Qui cum tẽpore magna cæpere incrementa, adeò
Septies mille eiusdem instituti monachi. ut septies mille, & quidem admodum celebres, uitam eis quas diximus legibus
ad exactam prorsus rationem agentes extiterint. Intra Tabennam namq;, cum
quibus etiam Pachomius erat, circiter mille & trecenti fuisse dicũtur. alij autem
per Thebaidem, & reliquam Aegyptum coluere. Eorum omnium unum erat
institutum, unus uiuendi modus, communia omnia inter se habentium. Insulam
ipsam quasi metropolim quandam esse putabant: & qui ibi rebus præerant, pa-
tres. Ex quibus quoq;, qui instituti eius æmulatores erant, cœtui cuiq; & domi-
cilio præfectos suos accersentes accipiebant. Hæc de Pachomio. Eadem uerò
Apollonius monachus. ætate & Apollonius ingenti erga diuinam philosophiam amore flagrans polle-
bat: q quindecimo ætatis anno solitariæ philosophiæ initiatus sacris, quadrage-
narius diuinæ obsequẽs uisioni in publicũ ad loca hominib. habitata rursus pro-
dijt, atq; in Thebaide tuguriolũ sibi cõdidit. Et quũ in primis DEI esset amãtis- B
simus, admiranda edidit opera: nihilq; rerum omisit omnium, quin in eis præci-
puè excelleret, quęcunq; ad id genus philosophiæ pertinent. Moribus fuit opti-
mis, & in pietate prolixè docenda magna gratia. In precationib. adeò habuit be-
nignum & propitium Deum, ut ab eo orans nihil non exoraret. Et pro sapien
tia sua ea prorsus petebat, quæ facile Deus tribuere solet. Floruit tum quoque
Anub. Anub ille, quem post confessionem pro CHRISTO in persequutione obitam,
ferunt nunquam postea mendacium dixisse, neq; quidquam terrenæ rei concu-
piuisse: quæ uerò à Deo orasset, omnia obtinuisse: angeloq; adeò institutore u-
sum, pietatis uirtute exercenda ad summum usq; peruenisse.

CAPUT XV.

SEd enim de Ægyptijs monachis hæc satis est dixisse. Inde uerò etiã Pa-
** ὁ διανυθεῖσα. Hilarion Palæstinus monachus.* læstina * peragrata, eandẽ philosophãdi rationẽ cõplecti cœpit. In qua
primus floruit Hilarion: cui patria fuit uicus nomine † Thebasa, quæ *† Thabatha, Sozo.*
nõ minus q̃ quindecim stadijs à Gaza abest, austrũ uersus ad torrentẽ
sita, qui mare influens uernaculũ à uico ipso accepit nomen. Quum aũt Alexan-
drinas frequentaret scholas, Antonij fama quæ tum increbuerat audita, uidendi
eius gratia solitudinẽ petijt: & aliquantulũ cum eo moratus, idem uitæ institutũ
sequi cõstituit. Quòd uerò ad Antoniũ quotidie multi uentitarẽt, uoti compos
fieri non potuit. Itaq; in patriã reuersus, quũ parentes eius è uita hac migrassent,
substãtia sua omni fratrib. & egenis distributa, nihil sibi ex ea reliquum fecit. Et
mox deinde in loco quodã maritimo, uiginti stadijs à uico distãte, tuguriũ è late-
re sibi extruxit, cõgerie fractarũ testarũ tectũ. Cuius tanta fuit latitudo, lõgitudo
& altitudo, ut stantẽ eũ caput inclinare, recũbere aũt uolentẽ pedes ad seipsum
† συνιζάνειν. † cõtrahere necessariò oporteret. Hic reb. omnib. per assuetudinẽ, promptã sibi
& facilẽ faciebat erumnã. Atq; in moderatione & temperãtia egregiè elaborãs,
nullum

A nullum prorsus ex factis suis concepit fastum, quum quidem ea in re superiorē haberet neminem. Corporis autem uoluptates & animæ blanditias edomans, cum inedia, siti, frigore, & æstu strenuè conflictabatur. Moribus integris prædítus fuit, sermone humanus & placidus: & quæcunq; sacrorum oraculorū didicisset, accuratè memoria tenebat. Tantopere porrò pietatis uirtute charus DEO factus est, ut hodie quoq; pro data sibi gratia, multi à morbis incurabilibus liberentur: & demones ab eis profugiant, qui ad monumentum eius accedunt, non tantum apud quos prius sepultus fuerat Cyprios, uerumetiā apud Palæstinos, ad quos postea peruenit. Quum nanq; in Cypro degens uitam finijsset, traditus sepulturæ, magno ibi cultus est honore. Postea Hesychas, ex discipulis eius celeberrimus, corpus eius arte quadam sublatum, ad domicilium eius in Palæstinam detulit. Ab eo tempore, more eius regionis sic obtinēte, publicitùs memoria eius celebratur. Ita nanque Palæstini præclaros apud se uiros cohonestare solent. Sicuti etiam in Abrillo Anthedonio faciunt, & in Alexione Bethagathonio, & in Alaphio Asaliensi: qui eadem ipsa ætate piè uitā exegere, & uirtutum abundantia maximopere ueræ pietatis religionem adauxere, in urbibus maximè quæ Græcæ essent superstitionis, sub Cōstantij imperio decertantes. Tum etiam apud Edessam accuratiore & angelico uiuēdi more, magnus ille Iulianus est philosophatus: cuius tanta fuit cōtinentia, ut ossa carnibus carentia cuti constricta habere uideretur. Vitam eius Ephraim etiam Syrus conscribendam sibi esse duxit. Porrò DEVS ipse hominum opinionem de eo cœlitùs autoritate sua confirmauit. nam & uariarum ægritudinum sanationes homini præbuit, & pellendorū dæmonum potestatē exhibuit: in quibus omnib. unum erat promptum & expeditum remedium, precatio. Multi uerò & alij per eam Edessenimo mi regionem, & apud Amidam, & ad montem Gaugalium, qui dicitur, Christia
B nam philosophiam sunt complexi: quorum præfecti erant Daniel & Symeon. De monachis Syris, hæc in præsentia sint dicta. DEO autē uolente, fusius etiam postea & de eis, & de eorum successoribus dicemus.

Miracula ingētia ad diui Hilarionis monumentum.

Memoria diui eiusdem.

Item Abrilli, Alexionis, Alaphij.

Iulianus monachus ad Edessam.

Daniel. Symeon.

CAPUT XVI.

APud Armenios uerò & Paphlagones, atq; in Ponti montibus, Monasticam philosophiā colere primùm cœpisse Eustathius fertur, qui Sebastiæ Armeniorum sacris Ecclesiæ rebus præfuit. Tanto autem studio consectatus esse dicitur institutum, uitam, uestitum (quo scilicet utendum esset, & quo non) morumq; exactum modum, ut etiam qui Basilio magno adscribitur liber, & Asceticus dicitur, opus istius esse, à multis feratur. Vulgatum porrò de eo est, nimis eum exacta cura & diligentia in absurdas quoque impegisse obseruationes, Ecclesiastico canoni minimè accōmodatas. Sunt tamen qui eum reprehensioni eximūt, & quosdam ex sectatoribus eius eo nomine incusant. Nam illi precationibus, in domibus uirorum qui in matrimonio uiuerent, etiamsi presbyteri essent, operari recusarunt, eosq; nec alloquio dignati sunt. Diebus quoq; Dominicis ieiunia seruarunt, & conuentus ecclesiasticos plurimùm domi egerunt. Locupletes extorres prorsus regno cœlorum esse duxerunt. Qui uel semel carnes edissent, eos repudiarunt. Vestitum monachorum aliorum consuetum reijcientes, nouo atque insolito amictu sunt usi. Sed & alia multa nouarunt. Ab ijs multæ non obscuro loco natæ fœminæ seductę, sub continentiæ prætextu, maritos suos quibus adolescentulæ nupserāt, reliquere. Postea autē quum cōtinere se non possent, in libidinis lubricū sunt cōiectæ. Fuere ex eis quę capillo cęso, quod mulieribus fas non est, uirilem habitū sumpsere. Horum gratia ab episcopis finitimis, Gangrensis apud Paphlagones Synodus

Eustathius Sebastiensis Armeniæ episcopus, antea monachus.

Absurdæ sectatorū eius obseruationes.

Fœminæ capite raso.

Gangrensis Synodus horum institutū damnauit.

coacta est: in qua decretũ, ut ab ecclesia catholica illi excluderetur, nisi ea quæ di A
ximus omnia anathemate confodere animũ induxissent. Quapropter Eustathius, ut ostenderet, non importuni aut præfracti moris causa, sed pietatis erga DEVM exercendæ gratia, se eiusmodi leges tulisse, uestem insolitã mutauit, & habitu eodẽ quo reliqui sacerdotes deinceps usus, itidem ut illi in publicũ est progressus. Et quum uita talis esset, sermonẽ quoq; congruentem ei habuit, non ille quidem eloquentia pollens, quã exactiore cura & diligentia nõ didicerat, moribus aũt admirandis utẽs, facile multos persuasione sua quò uolebat duxit: adeò ut uiros quosdã & mulieres in fornicatione degentes, castiorẽ exactioremq; uiuendi rationẽ sequi persuaserit. Ferũt sanè, uirũ quendam & mulierem per prætextum Ecclesiastico more cœlibatũ colere assimulasse, eosdemq; in clandestinæ consuetudinis infamiã decidisse. Eustathium porrò magnopere persuadere eis annisum esse, ut cõgressu eiusmodi supersederẽt. Quum aũt nihil efficeret, altius suspirio ducto, dixisse, plerasq; mulieres quæ cum uiris suis secundum matrimonij leges, ut fas est, uixissent, ab eorũ uirorũ conuictu oratione sua adductas desciuisse, castitatemq; cõplexas esse. apud hos autem qui inter se contra leges con suessent, inefficacẽ orationis suæ suadelam esse. Atq; hic quidem in eis orbis partibus summi instituti absolutæq; philosophiæ dux & autor fuit. In Europa autem per Thraciam & Illyricũ, etiamsi homines monasticam consuetudinẽ ad id usq; tempus ignorarent, nõ omnino tamen uiris Christianæ philosophiæ peritis regiones istæ caruere. Floruit apud hos Martinus ille, qui Sabariam Pannoniæ patriam habens, quum generis tum militiæ splendore adeò clarus fuit, ut honores etiam sit meritus, & ordines duxerit. Sed illæ Cæsarianã diuinæ militiæ posthabuit. In Illyrico primum philosophatus: atq; inde uarijs persequutionibus & insidijs expetitus, secedere est coactus. Multos nanq; ex episcopis, qui Arij con B
tagionem conceperant, manifestò deprehensos coarguit. Ac deinde Mediolani secum ipse uixit. Vnde Auxentij, eius urbis episcopi nõ rectè de Nicænis decretis sententientis, insidias ueritus, discessit: & se in insulam quandam, quæ uernaculo nomine *Gallinaria dicebatur, abdidit. In hac alimento radicũ herbarũ uixit. Insula aũt ipsa exigua admodum est, & ædificijs carens, Tyrrhenũ respiciens mare. Atq; inde abductus, administrationẽ ecclesiæ Turonensis suscepit. In tantum uerò diuinis resplenduit donis, ut & mortuos in uitam restituerit, prodigiaq; & miracula plurima, quæ non multũ ab Apostolicis abessent signis, ediderit. Eodem & tempore & loco simul quoq; Hilarius ille uiguit, uir diuinus, qui quum Martinus profugeret, eandem sustinuit fortunã: quippe qui eodem cum illo ardore in fidem ferretur. Hic †Pictauiensẽ gubernauit ecclesiã, atq; de fide, & aduersus quosdam qui alienas à sana doctrina afferrẽt opiniones, libros ad persuadendum ualde appositos cõdidit. Apud Italos sanè & in locis ulterioribus enituere Eusebius & Lucifer, patriæ eloquentiæ ui alios omnes antecellentes. Eusebius etiam ecclesiæ Vercellensi præfuit: Lucifer uerò, sicuti mox dicemus, nominis sui *hæresi præijt. Præterea Flauianus & Paulinus clari tum fuere, qui postea Antiochenæ ecclesiæ res administrauere: quibus etiam Leontius, quòd sententijs ab eo discordarẽt, episcopatũ abrogauit. Ii sunt, qui Eustathio in exiliũ deportato comites fuere: qui sanè nihil prorsus tẽporibus illis, de sacris Antiochenæ ecclesiæ curis, ac potius de tota sinceriore pietate *uitiari sustinuit. Eadem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidẽ longo interuallo omnes precessit. Hic Nisibin patriã habuit, & in monachorũ philosophia exercitatus, breui tantum in lingua Syrorum, quum quidem eam prius ab alijs non didicisset, neq; specimẽ aliquod aut spẽ, talem eum fore, præbuisset, profecit, ut quum

pietatis

Par fornicatorum cœlibatũ & monachatũ præseferens.

Diuus Martinus Pãnonius.

** In Mari Thusco cõtra montes Lygusticos sita.*

Mortuorum resuscitatio, & alia eius miracula.

Hilarius Pictauiensis.

Eusebius Vercellensis episcopus.

** Quæ et Homonymianorũ dicta.*

Lucifer Sardous.

Flauianus. Paulinus. Eustathius Antiochenus. Ephraim Syrus.

† Diuus Hilarius coniunx fuit. Nõ nocuit tibi progenies, nõ obstitit uxor, Legitimo contũcta toro, non horruit illa Tẽpestate Deus thalamos, cunabula, tædas. Sola erat in precio, quæ nũc incognita uirtus Sordet, & attrito uiuit cum plebe cucullo. Bapt. Mãtuanus.

** δυνηκαι... (Greek gloss, illegible)*

A pietatis exercitio ad summū cōtemplationis peruenerit, tum splendore, facilitate & suauitate uerborū, necnon dēsitate & grauitate sententiarū, etiā præclarissimos quosq; Grecorū, qui eloquētia antiquitus excelluissent, superauerit. Etenim si quis illorū Græca scripta in Syrorū forte aut aliorū peregrinā linguā transferret, & florentē illā Græcorū ornamentorū gratia, decentemq; nitorē & fucū uerborū detraheret, illico quoq; adscititijs colorib. deficiētibus, sententiarū obscuritas sese prodebat. At Ephraim lōge alia erat oratio. Nā quū eo adhuc superstite, atq; etiā defuncto, postea libri eius in Grecā linguā cōuerterentur, nō lōge ad modū à propria & natiua decedebāt uirtute. Mirū quidem auditu est, eundē & Græce & Syriace legi. Quam ob causam magnus ille & oratione & uirtute Basilius, q Cappadocū metropolim episcopatu suo exornauit, summopere uirū est admiratus, eundēq; eruditionis nomine beatū censuit. Vt tanti uiri tam certò testimonio manifestū sit, cōmuniter quoq; à Græcis, qui tum clarū in eloquentia obtinuere nomē, præstantissimū omnium Ephraim iudicatū esse. Vox sane Basilij talis, nō temere prolata esse existimāda est. Dicitur aūt diuinus Ephraim trecentas uersuum myriades cōscripsisse. Multi quoq; ei fuere discipuli, qui institutionē & philosophiā eius sunt æmulati: in quib. celebriores sunt, Abbas, Zenobius, Abrahā, Maran, & Simeō, apud Syros ingenti gloria uiri: & alij quib. cum præterea hunc uitæ modū illi cōmunicauere. In locis uerò eisdem, facundia maximè præstantes, Paulonas & Anarad extitere: qui deinde lapsi, sana excidere fidei doctrina. Alij insuper apud Osroenos fuere, eodē præclari modo, Bardesanes, & filius eius Harmonius. Et pater quidē nominis sui hæresim instituit: filius autem Græcis disciplinis satis eruditus, patrijs uocib. legitimis modis musicisq; numeris inclusis, †ordine circulari eas cani instituit, quos ex eo tēpore hucusque

Ephraimū Basilius magnus admiratus est.

Ephraim πολύγραφος.

Discipuli eiusdem.

Paulonas. Anarad. Bardesanes. Harmonius.

Syrorum Musica.

B Syri psallentes usurpāt: nō illi quidē carminibus ipsis sicuti ab illo sunt prodita, sed sonis tantū eorū utentes. Nam ille ad paternā delapsus hæresim, eadēq; cum Græcis de animę generatione & corporis interitu, necnō de futura regeneratione opinatus, lyricis modulis doctrinas eiusmodi aspersit. Quibus multi ex Syris propter uerborū uenustatē & sonorū numeros demulsi, paulatim opinionibus talibus recipiendis sunt assuefacti. Cœterùm diuus Ephraim ea re cognita, quāuis Græcarū artium expers, Harmonij numeros moderatus est: atq; eiusdē modulis, carminibus Ecclesiasticæ sentētiæ cōsonis, adiectis, Syris ad hoc usq; tempus ea canēda dedit. Nam diuinos hymnos plurimos, quibus DEVM in primis celebrat, & laudes præterea uirorum qui instituto DEO placuere canit, ad Harmonij carminū leges cōposuit: à quibus, ut equidē puto, per æmulationis ardorem, posteriores ecclesiæ cantores modulorū formulas mutuati, magis etiā atq; magis augere atq; propagare eas sunt aggressi. Qualis igitur is sermone fuerit, uel ex hoc ipso conijcere licet. Vita uerò ei ualde exacta, & bonis operibus spectata fuit. Quietē etiam multo studio est sectatus. Et propter morum castitatem tantopere calumnias deuitauit, ut ferè à cōspectu mulieris prorsus abhorruerit. Fertur sanè, quum mulier quædā nulla prorsus uitę disciplina, & pudore nullo, in angusto admodū loco ei obuia facta, siue cōsultò ueluti uirū tentatura, seu ab alijs ut hoc faceret mercede cōducta, oculos sine intermissione in eum cōijceret, increpans in terrā eam prospicere iussisse, illamq; respōdisse: Sed quomodo tandem terrā ego intuear? quum æquius sit te eam respicere, qui ex ea cōditus sis, q̄ me ortum ex te habentē, proindeq; rectè te respectantem. Quod mulieris uerbū ille admiratus, deinde scripto mādauit. Atq; id Syri in primis memoratu dignū ex illius rebus esse censent. Et primùm quidē is sæpe ira uictus est: posteaquam autem monasticæ philosophiæ incūbere cœpit, nūquam cōmotus esse uisus est.

κατὰ κύκλον ἄδειν χορῷ παραδίδωσι.

Bardesanæ hæresis.

Acutè meretriculæ cuiusdam ad Ephraimum dictum, quod ipse uersib. Syris inclusit.

Ephraim iram in potestate sua habere didicit.

Atq; aliquando, quum dies multos pro consuetudine sua ieiunio transegisset, & A minister tempore cibum ei afferret, accidit ut is ollam frangeret. Ephraim uerò pudore iuxtà & timore correptū illum uidens: Bono, inquit, esto animo. Quandoquidem enim obsonium ad nos uenire renuit, nos age ad id accedamus. & ad ollæ fragmenta cōsedens comedit. Enimuerò ut uana etiam gloria superior fuerit, inde liquidò patebit. Designabatur urbi cuidam episcopus, & iam qui se ad electionem abducturi erāt, adueniebant. Ac ipse statim eo cognito, in forū progressus, ueluti mente captus indecorè gradiebatur, nō satis honestè uestē post se trahens, & quæ uenalia erant surripiens, propalamq; comedens. Sic ille mentis impos existimatus, electionē effugit. Et tantisper dum alius episcopatū reciperet, occultās sese latuit. Plurima sanè & alia memoratu digna, & qui de eo conscriptus est liber, & prouinciales eius, Romani simul & Syri de eo referunt, quæ cuiuis cognoscere est procliue. Vnū illud sanè q̄ memorabile, historiæ huic inserere uisum est, quod ab eo ante obitum est gestū. Fames ingēs Edessenorum urbem premebat: atq; ipse, qui multos annos non fuerat domo progressus, tum philosophandi studio aliquātum intermisso, prodijt: & in homines locupletes, qui sic turpiter rerum necessariarū inopia ciues suos pereūtes despicerent, acriter est inuectus, arguens eos, q̄ animarum cura neglecta, studium omne in corpore fouendo collocarent. Illi autē integritatem & paupertatē uiri obseruāter ueriti, minimè id sic esse affirmarunt: facile enim & prōptum eis esse, indigentibus facultates distribuere: deesse saltē, qui in eo ministerio, pro eo atq; deceret, fidelem se præberet, omnesq; lucro inhiare, & talia fœdè in quæstū suum uertere, dixere. Tum Ephraim: Ego uerò, inquit, qualis uobis esse uideor? & illi, Honestus atq; bonus, respondere: & talis prorsus, qui opinioni quæ de eo fertur, uita ipsa respōdeat. Itaq;, ille ait, paratus sum omnib. hac in re inseruire. Et multo ab eis B sumpto argento, trecentas parauit mensas: & † in publicis porticibus eos qui fame affecti erant, acceptos, diligenter & benignè fouit: aduenas quoque, & alios qui inopia affligerentur, humaniter curauit. Idq; tātisper fecit, dum fames ibi est grassata. Ea uerò depulsa, ipse ad philosophiæ suæ officinā reuersus, ibi paucos post dies uita est defunctus. In Ecclesia, clerici ministeriū sumpsit. Vita autē monastica percelebris, ex æquo cum ijs qui episcopatu, doctrina, & uitæ sanctitate clari sunt, laudatur. Hęc pauca ex multis, quę ab Ephraim rectè pieq; facta sūt, diximus. Res nāq; eius omnes si pro dignitate earum exponere nos oporteret, aut etiā aliorum qui tum in eodē philosophādi genere elaborarunt, quomodo scilicet eorum quisq; uixerit, & quali morum instituto usus sit, qualis ipse fuit, scriptore esset opus. A nobis certè quidem id præstari omnino nō potest, cùm propter orationis & styli tenuitatem, tum quòd res eorum rectissimè gestas ignoramus. Nā illorum multi in solis degentes locis, ut plurimùm latuere. Quòd si nōnulli in urbibus domicilia sua habuere, quòd uiles esse apparerent, & nihil ab alijs differre uiderentur, consultò actiones suas celarunt. Nam humana laude repudiata, soloq; DEO actorum suorum teste aduocato, minimè ab hominibus gloriā sunt aucupati. Atq; equidem de uiris qui imperij eius tempore monasticā philosophiā sunt sectati, & secundum ecclesię leges perfectè & exactè in plerisq; Romani Imperij locis tum uitam exegere, hæc mihi comperta sunt.

Eiusdem facetè dictum & factum.

Simulatione insaniæ, quo minus episcopus consecratus sit, Ephraim effugit.

Ephraim famis tempore pauperibus eleemosyni, quā à locupletibus acceperat, distribuenda inseruijt.

† ἐν τοῖς δημοσίοις ἐμβόλοις.

Sancti monachi τὸ λάθε βιώσας consectati sunt.

CAPUT XVII.

Didymus Alexandrinus doctor, & Ecclesiasticus scriptor cæcus, naturæ miraculū.

TEmporibus autē eis clarus etiā fuit ecclesiasticus scriptor Didymus, scholæ sacrarum disciplinarum Alexādriæ præfectus. Neq; uerò laudem in ea eruditione tātū meritus fuerat, uerumetiā omne genus alterius sapientiæ summo excoluerat studio. Poeticā nāq; & Oratoriā

perfectis-

A perfectissimè didicerat, de astronomia aūt & geometria, numerorumq́ proportionib. & cōuenientijs nihil eū latebat. In diuersas philosophorū opiniones tāta incubuerat, ut eas exactè perdisceret, cura, ut præterea aliud nihil scire uideret. quę sanè omnia acumine mētis & auditionis perceperat. In pueritia nāq́ uisum prorsus amisit, quū elementa prima discēda ei essent. Ephebus uerò artiū liberaliū eruditionē adamauit, atq́ in scholis præceptores audiebat tātum. Eò uerò sapientiæ breui peruenit, amplitudine & celeritate ingenij, ut mathematicarū artium obscura, & theorematū speculationūq́ arcana exactissimè addidicerit. Et quū cœcus esset, literarū noticiā manuū cōtrectatione assequutus esse dicitur: nā earū formas in tabula altius exsculptas, sępius tāgendo cognouit. Alia porrò, ut syllabas, literarumq́ cōnexiones, & quæ ordine consequuntur cœtera, propter naturę acumē, animo & auditu peruestigata percepit. Pręcipuūq́ ipse miraculū fuit, quū audiret & conspiceret. Multi quidē uel ut uirū eum tantū uiderent, uel ut suauē gratamq́ eius orationē audirēt, Alexandriā uenere. Pro Nicænis uerò decretis pugnans, Arianis restitit, eosq́ orationis suæ suadela, quā ui nulla adhibere uidebāt, pressit. Et ad eos qui secū disputabāt, uerba faciens, rerū cōtrouersarum iudiciū detulit. Et quum ad morē gerendū & cedendū facilis, tum orthodoxis eo nomine charus maximè fuit. Nec ab his tantū, sed etiam à monachis Ægyptijs magno honore cultus est. Præcipuè uerò eū clarissimus ille pietatis exercitio Antonius admiratus est. Quem dicūt, quum Alexandriā uenisset, ut Athanasio firmæ certęq́ fidei perhiberet testimoniū, hæc ad Didymum proloquutū esse uerba: Non est Didyme, quod teipsum mœrore cōficias, propterea q́ oculis careas, quos mures, lacertæ, & uilia animalcula habēt. Voluptate potius & lætitia efferri te cōuenit, qui itidē ut angeli internis maximè uigeas oculis: quib. clare immortalē & diuinā cognitionē percipis, ueritatemq́ ipsam exactè perspicis. *Præclarū Antonij Abbatis ad Didymum dictum.*

B Hic hosce reliquit libros: In totū Psalmorū librū uarios cōmentarios, in Oseam & Zachariā libros quinq́, in Esaiam libros duodeuiginti, in Euangelium secundum Matthæum & secundum Ioānem nō paruos cōmentarios scripsit. Insuper cōtra Arianos, & de Spiritu sācto, aliaq́ scripta plurima cōposuit. *Didymi libri.* Floruit eadem ætate Syrus quoq́ Ætius, qui ab eis disputator admirādus habitus est, qui diuersa à nobis docent. *Ætius.* In altercationibus quippe, uerborumq́ cōtentionibus, ratiocinationibus, & fallacijs ludificantibus, ualde cōmodus, ut qui ex professo in rebus eiusmodi studiū omne cōsumpsisset. *ἐριστικός.* Et proinde quòd talis esset, quodq́ facilè quidquid sors tulisset, malè feriatus de DEO theologaretur seu blateraret potius, ἄθεος & contemptor deûm appellatus est. *ἄθεος is dictus.* Patria ei fuit Cœlesyria. Cuius pater quū in militia aduersis rebus cōflictatus tandem interijsset, bona eius qui tū rerum potiebatur Princeps publicauit. Qua re unà cum matre Ætius ad extremā redactus pauperiem, ad aurificum artē discendā se contulit, ut quocunq́ posset modo uictū sibi pararet. *Idem, propter penuriam auri fex factus.* Ea arte ubi satis est usus, propter ingenij uim ad dicendi disciplinā est conuersus: Paulinumq́ audiuit, qui ex ecclesia Tyria Antiochiā fuerat translatus. Porrò mortua matre, cuius gratia aurum conformanti arti operā nauauerat, totus statim in dicendi studiū incubuit. *Idem in matrē pius.* Breuiq́ certamen subiēs, multos disputando cōuicit. Postquā autē Eulalius post Paulinum in Antiochena sedem est collocatus, multitudo ingens motu aduersus Ætium concitato, urbe eum expulit. *Ætius Antiochia expulsus.* Quo tempore Anabarzum Cilicię cōcessit, atq́ ibi artē rursus suā ita parandi uictus gratia exercuit, ut nō prorsus dicendi certamē omitteret. Accidit tum, ut Sophista quidā Ætij ingeniū admiratus, artē suam cum eo cōmunicādā duceret. Atq́ ille in Sophistæ domū receptus, homini inseruiens, omne (ut fieri solet) famuli ministeriū præstitit. *Anabarzi Sophistæ operam dat.* Sophista grāmaticen & logicen

 ei tra-

Sophista eũ domo exigit.
ei tradidit. Ipſe ũerò quũ herũ ob minus rectã de diuinis oraculis opinionem ar A
gueret, mercedẽ bene de ſe meritę domus † abdicationẽ tulit. Atq; inde eiectus,
† ἀποκήρυξιν.
cũ Athanaſio Anabarzi antiſtite uixit, apud quẽ Euangeliſtas exactè excutiens
legit. Deinde Tarſũ ad Antoniũ, Luciano martyri notũ, uenit. A quo Apoſto-
Sacras literas Tarſi diſcit.
lũ diſcẽs, ſatis diu cũ eo, quũ adhuc in presbyterorũ ordine eſſet, mãſit. Vbi ue-
rò Antonius epiſcopi functionẽ ſuſcepit, neq; iam doctrinæ, qua Ætium erudie
bat, uacare poſſet, ille Antiochiã eſt reuerſus. Et ibi quũ à Leõtio adhuc presby
Antiochia rurſum exigitur.
tero (Luciani martyris & hic habitus ſectator) prophetas, atque in primis Eze-
chielẽ doceret, propter linguæ intemperãtiã, & ſententiæ impietatẽ, inde rurſus
eſt expulſus. Itaq; Sophiſticã exercẽs, & certamine cũ eis qui clari eo ſtudio erãt
cõgrediens, loca multa circumijt. Poſtea uerò & medicã artem accuratè didicit.
Idem medicus factus.
Sopolis in tali diſciplina doctor eis fuit, uir in eo ſtudio nemini ſecundus. Ipſe
etiã Ætius optimus in eo habitus, gratuitò pauperes curauit. Quod ſi aliquãdo
Gratuitò egenos curauit.
egeret, noctu ad quempiã artis ſuę peritũ, ne interdiu à ſtudijs potioribus abdu
ceretur, adibat: & aurũ, quod accuratiore arte elaborãdũ eſſet, petebat: atq; ope-
re celeriter perfecto, & à cõductore operæ ſuæ mercede accepta, uitã tolerauit.
Sozom. lib. 3 cap. 15. Ætium primùm medicũ fuiſſe dicit.
Leõtio uerò ad epiſcopatũ Antiochenũ euecto, Ætius ab eo diaconus deſigna-
tus, & ad munus in eccleſia docendi delectus eſt. At ipſe diaconatũ ſuſcipere ue
ritus, docendi functionem nõ reiecit. Atq; ibi ſatis diu uerſatus, Alexãdriã uenit,
Athanaſiũ oppugnaturus. Vehementer nãq; de conſubſtantiali propugnando
Ætius Antiochenus doctor.
Athanaſius egit. Et quum à quibuſdã ad epiſcopatũ Ætius recipiendũ delectus
eſſet, dignitatem eam contempſit. Sanè antequã Ætius ad Arianos defeciſſet, ta
Idẽ epiſcopatũ contempſit.
metſi illi ab ὁμοουσίου cõſubſtantiale profitentibus diſsidebãt, nihilominus tamen
preces, hymnos, cõſilia & res propè oẽs cum eis cõmunicabãt, myſtico duntaxat
ſacrificio excepto. Ex quo aũt ille primus ſeceſsionẽ facere cœpit, omnib. cõſen- B
Ætio ſuaſore prorſus ſe Ariani à catholicis ſeiunxere.
tientis cõuentus, amicitiæ, & cõſuetudinis uinculis ruptis, in aduerſas eis qui in
alia eſſent opinione maximè partes per factionem trãſiere. Tum uerò & Euno-
mius Ætij ſapientiæ fama adductus, ex Cappadocia Antiochiã profectus eſt, &
τῆς δὲ μυστικῆς θυσίας.
Secundo ſe ibi cõiunxit: qui illum Ætio Alexãdrię adhuc degenti, cõmendauit.
Atq; hic alter alteri obſtrictus, ille quidẽ docens, hic autẽ diſcens, in ſacris uterq;
deſudabat doctrinis. Ætius Gallo quoq; Cæſari notus fuit: cui quum religio
Eunomius Ætij ſectator.
magnopere curæ, tum uiri q̃ ſacris literis & eccleſijs nauarent, chari fuere. Qua-
propter talium diſſertationũ cauſa, in hoc quoq; genere diſputationũ, ut illi gra-
Ætius Galli familiaris.
tior eſſet, ſe exercuit. Dictus enim eſt Ariſtotelica quoq; opera perlegiſſe, & ad
eos qui talia Alexãdrię docerẽt frequẽtaſſe. Cœterùm quod in Galli odium, pro
Galli in eundẽ odium.
pter peruerſam ſuã opinionẽ inciderat, iuſſu illius alterum ei crus perfractũ fuiſ-
ſet, niſi Leõtius Antiochenus diſſuaſione ſua condẽnationis calculũ amouiſſet.
Verùm enimuerò Gallus in cõſpectum ſuũ eum primũ admiſſum, charũ maxi-
Gallus Iulianũ fratrem ab idololatria auertere per Ætium ſtuduit.
mè habuit: & ad Iulianũ crebrò miſit, quũ illum ad Gręciſmũ & idolorũ cultum
deficere intellexiſſet, ut ſcilicet hominẽ ex impietatis barathro extraheret. Quin
& diuinarũ literarum doctorẽ illum Gallus inſtituit. Hæc de Ætio. Quomodo
aũt ad epiſcopatũ euectus, nõ exigua pars eorum fuerit, qui τὸ ἀνόμοιον καὶ ἑτεροούσιον,
hoc eſt, inęquale & alteroſubſtãtiale docuerunt, atq; etiã exautoratus ſolũ exilij
cauſa uerterit: Eunomius autem multo eo deterior, factione eius ſycophantia
circumuenta. in locum eius ſuffectus ſit, & de ipſo etiam Eunomio, poſtea dice-
Duo Apollinares.
mus. Eodem tempore Laodiceæ in Syria uiri etiã duo floruere cognomines, pa
ter uidelicet & filius: utriq; enim Apollinaris nomẽ erat. Et pater presbyteri, fi-
lius lectoris ordinẽ obtinebat. Ambo Græcarum diſciplinarum, Grammaticæ
pater, Rhetoricæ filius, magiſtri erãt. Senex Alexandriæ ortus, Beryti docuit: &
ducta

A ducta Laodiceæ cõiuge, Apollinarim filium progenuit. Et cum Epiphanio Sophisticã profitente, illi simul florentes, eum ut ueri amici sunt cõplexi. At Theodotus Laodicensis tum episcopus, quod metueret ne cõtinua illius cõsuetudine ad Græcã impietatẽ declinarẽt, familiaritate illius eis interdixit. Sed illis Epiphanij amicitia, episcopi edictis potior fuit. Proinde & Theodoti successor Georgius, quum multa tentasset, ut illorum dirimeret cõiunctionẽ, postquam operã suam frustra esse uidit, Ecclesiastica eos prohibuit cõmunione. Quo facto pro insigni cõtumelia accepto, filius Sophisticis fretus * capturis & argutijs, nouã quãdam hæresim instituit, nomen autoris ipsius referentẽ. Est & alia opinio, non ob eam quã scilicet diximus causam, illum à Georgio desciuisse: sed quod Georgius aliena prorsus & absurda opinione nunc Arij defendens sententiã, nunc æqualẽ patri filiũ profitens, cõuentui Seleuciæ acto assensisset: ea illum arrepta occasione, discessionem ab eo fecisse: & quũ id nemo curaret, opinionẽ nouã inducere conatum fuisse. Docuere autem Apollinares, Dominũ carnis œconomiã & functionem factis ipsis obeuntem, animã non recepisse. Ac rursum ueluti absurditate ea per pœnitentiam correcta, animã quidem recepisse addidere, eam autem humanam non habere mentem. Satis nanque ei pro anima diuinitatem fuisse, quæ hominẽ assumpserit. Atque ea re una ab Orthodoxis dissidẽtes, in alijs eadẽ quę Nicęnorũ decretorũ studiosi, sentiebãt. Verùm de his postea quoque loco suo dicet.

Epiphanius sophista Laodicensis, Apollinarij amicus.

Apollinares propter cõsuetudinẽ quæ illis cũ Epiphanio fuit, excommunicati.

Hæresis Apollinaristarum.

** πλοκάναις.*

Socrat. lib. 2. cap. ult.

CAPUT XVIII.

Fuit tum etiã propter uirtutẽ & doctrinã magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est Indus: non ille quidem hæresis alicuius autor, sed Arianismo plurimum addictus. Qui sub Cõstantino ab Adiabenis admodũ adhuc iuuenis, † obses, in Romanorũ ditionẽ B fuerat missus. Adiabene uerò regio est Indica, ampla & celebris. Ac Theophilus consuetudine diuturna adeò mores ad Romanorum instituta cõformauit, ut & monasticã delegerit uitã, & diaconi susceperit dignitatẽ, Eusebio Nicomediensi manus ei imponente. Quum aũt legatio à Constantio propagandæ ueræ pietatis & cõfirmandæ fidei gratia, ad Orientales nationes mittẽda esset, ambitiosa munificentia eam instituit: & princeps eius, quem modò dixi, Theophilus designatus est. Cõstantius sanè perquam magnificè, ut quam maximè posset gratiosum eum redderet, ad ducẽtos generosos è Cappadocia equos nauib. impositos, aliaque insuper dona ad illos perferenda Theophilo dedit, ut scilicet illi simul & liberalitatis eius amplitudinẽ & animi magnitudinẽ admirarẽtur. Et Theophilus legationem obijt, eamque ad finẽ debitũ perduxit. Nam qui in regionib. eis regnum obtinebat, à Græca superstitione ad ueræ pietatis religionẽ deflexit, Et ecclesias tres in diuersis locis erexit, non tãtum quæ ab Imperatore missa acceperat donis, sed maximè etiam quos ipse addiderat sumptibus, per animi alacritatẽ cum illo concertans. Ecclesiarum istarum una in metropoli & principe urbe totius gẽtis, Tapharum eam nominãt: secũda in loco ubi Romanum emporium erat, extorsum ad Oceanum uersum, regio Adane uocatur: tertia in alia terræ eius parte, ubi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore constructa. Theophilus porrò rebus apud Homeritas ampliter dispositis, templisque eis consecratis, atque etiã pro rerum copia exornatis, in Adiabenen, quam patriam eius esse diximus, traiecit: ac deinceps in reliquam quoque Indiam transijt, multa'que quę apud eos non ritè agebantur, correxit. Etenim considentes Euangelicum audiebant oraculum, alia'que multa faciebant, quæ sanctiones Ecclesiasticæ non iubebant.

Theophilus Indus.

ὑπὲρ ὁμηρείαν.

Adiabene.

Apud Plin. Adiabene Assyriorum est initium, lib. 6. capite 13.

Theophilus ad Orientales populos legatus à Cõstantio missus, Christianismi propagãdi gratia.

Tapharum.

Adane regio.

Homeritæ Arabici populi sunt. Plin. lib. 6. cap. 28.

Res Ecclesiasticas in Oriente Theophilus ordinat.

M 4 Ea om-

Apud Suid. est, Theophilum hunc ueluti quandam Apostolicam imaginem fuisse, qui etiam Iudææ cuiusdam mortuum resuscitasse dictus sit. Testatumque id de eo esse Thalassium familiarem eius, uirum in quem mendacij suspicio non caderet: multosque præterea alios, qui ætate ea uixere.

Ea omnia pulchrè immutãs, ad Ecclesiæ placitũ morẽ cõposuit. Vna saltẽ, & quidem maxima re incõmodans, quod τὸ ἑτεροούσιον alterosubstantiale colere docuit. A

Auxumitæ populi.
Rubri maris duo sinus.

Porrò ex India & Arabia magna, ad Auxumitas Æthiopes est progressus, q in primis rubri maris littoribus habitabãt, quod Oceanus sese illi insinuans efficit. quod sanè rubrũ mare, in maximã lõgitudinẽ protensum, in duos diuidit sinus. Horũ alter quidẽ ad Ægyptũ exundãs procedit, ubi etiã nomẽ sibi suũ ferre desinit: quẽ antiquitùs filij Israel Ægyptios fugientes, siccis pedib. transiere. alter ad Palæstinam excurrit, prope urbẽ cui uetus nomen est Æla.

Æla urbs.
Auxumis.
Assyrij.

In rubri istius maris partibus exterioribus, ad sinistrã Auxumitæ sunt, quorũ metropolis est Auxumis. Ante hos uerò ad extimũ pertingentes Oceanũ, Orientẽ uersus, Assyrij: apud quos etiã hanc appellationẽ habent, quos Alexãder Macedo ex Syria pulsos, colonos eò deduxit. Ii ad hoc usq; tẽpus patria utunt̃ lingua. Omnes autem nigerrimi sunt, acutis solis radijs eos aduretibus. Apud quos maximè prouenit xylocasia, & casia, & casamum, & cinamomũ: necnõ innumerabilis elephãtorum multitudo. Et Theophilus rectè cõstitutis Auxumitarũ rebus, in Romanorum reuersus est ditionẽ. Atq; post reditũ in magno habitus honore, suam quidẽ ille urbẽ, aut ecclesiã, cui episcopus præesset, sortitus nõ est. Vbiq; tamẽ locorũ propter hominis reuerentiã, in eũ ut miraculũ quoddã, omniũ cõiecti oculi erãt: donec Ætio & Eudoxio in exiliũ, quod cõsilia cũ Gallo cõmunicassent, eiusq; reb. fauissent, actis, & ipse Heracleã in Põtũ est deportatus, Gallo in intimis habitus.

Exilium Ætij, Eudoxij, Theophili.

CAPVT XIX.

Ex Philostorgio, de amne Tigride.

SEd enim, quæ DEO inuisus Philostorgius de sentẽtia Theophili, quẽ diximus, memoriæ literis mãdauit, ea nũc paucis perstringemus. Dicit enim, in sinum Persici maris, quòd ea in parte Oceanus sese effundens, uastum & circumcirca multas gentes cõplectens efficit, quum B alios maximos fluuios, tum Tigrim se undis suis inferre. Qui cum Apeliotẽ uersus sub Hyrcano mari in Cordyæis manifestò sibi ipsi redditus emersit, iuxta Syriam profluens, simulatq; Susidem terrã pertingit, Euphratẽ ibi se ei cõmiscẽte, magnus iam & aquarũ ui rapidus, ingenti & fragoso sonitu prouoluitur. Vnde illum Tigridis feræ cognomẽ accepisse ferunt. Priusq; autẽ in mare delabitur, in duo ingentia flumina scissus, ostijs duob. lõgè inter se dissitis, in Persicum se mare cõijcit, multũ terræ in medio concludẽs: eamq; fluuialẽ simul & maritimã insulam efficiẽs, quã gens Mesenorũ incolit.

Mesene regio.
Mons Ararat in Armenia.

Euphrates autẽ fluuius ex Armenijs manifestò apparẽs exoritur, ubi mõs est Ararat, ab incolis ita appellatus: ad quẽ arcã Noæ constitisse, sacræ produnt literæ, cuius etiã nunc ibi lignorũ & clauorum nõ paucæ seruãtur reliquiæ.

Reliquiæ arcæ Noæ.
De Euphrate:
Euphratesia.
Syria.
** ἕλικα διασπῶν ὧν διέσου ποικιλωτάτην.*

Inde primũ exiguus profluens Euphrates, quo lõgius fertur, eo maior existit, plurima alia flumina in alueũ simul & nomẽ suum excipiens. Maiore autem & minore Armenia emensa, ultrà progreditur, eam quæ peculiari nomine Euphratesia dicta est, deinde etiã reliquã secans Syriam. Hac porrò & illa post se relicta, omnisq; * generis qua fluxit, helice diuulsa, ubi Arabiæ propinquaturus est, refringitur: ac obliquè in circulum contra mare rubrũ prolabens, & regionem nõ paruã sinuosè claudens, ad Cæciã uentũ cursum conuertit. Inde ubi inter Boreã & Apelioten medius constitit, & ad Tigridẽ flumen pcurrit, non totũ se ei immiscet, sed portionib. tantum quibusdã medio interuallo amissis, parte reliqua, eaq; maxima & nauigabili, in Tigrim eundem apud Susas omnis incidit, ac nomine suo amisso, cũ illo in Persicũ deuoluitur sinũ.

Mesopotamia.

Id porrò quod intra duo ista flumina ꝓtenditur terræ, Mesopotamiæ nomẽ obtinet. Enimuerò Tigris & Euphrates, quib. in locis emergentes appareãt, dictũ est; sacræ aũt literæ nostræ è Paradiso eos profluere, uerissimè cõmemorant.

Ex eo

A Ex eo nanq; fontes & primordia lympharum suarum recipientes, fortasse ad certum usq; locum super terrā profluunt. Deinceps uerò à uasta & harenosa solitudine excepti, atq; ibi in profundū per cuniculos absorpti, nō prius deorsum uersum currere desinunt, q̃ ad angusta & lapidosa eius terræ loca pertigerint, progressumq; eorū ad inferiora precipitē solum durius & solidius prepedierit. Vbi undæ eorū cōtinuè & confertim confluentes, ui & magnitudine sua directū eos deinde cursum tenere cogūt. Qui deinde subterraneo meatu fluētes, partem aquarū eorum nō minimā quæ in medio est terra carpente, minores & tenuiores iam ad ea loca perueniūt, ubi ex cuniculis in apertū erumpunt. Quòd illi autem occulti subterraneo cursu longissimè uoluantur, id nō debet uideri incredibile. Sunt enim & alia passim flumina & maxima & rapidissima, quæ sub terra feruntur. Apparet id ex eo sonitu, qui ad aures nostras ab eis cum strepitu & fragore ruētib. perfertur. Et nōnulli, quod quū supra eos fluuios puteos effodissent, & quod se eis infernè obtulit solum lapidosum paululū rupissent, unda perstrepēs cursum sursum uersum cū ui quadā moliretur, uix ab eis qui ad summū putei os constiterāt, sunt retracti & recepti, Atq; illa subsequuta in riuū euasit, quē nulla cœli siccitas propter uim & fluxum perpetuum turbarit. Ineffabilis nanq; DEI sapientia, tanq; uenas quæ opus essent suppeditātes, sic aquarū procursus tum occultos tum manifestos perfecit. Vnde quoq; propheta Dauid illud cecinit: Ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit eā. Maria scilicet q̃ maximis terræ sinubus thesauri instar accumulās, solo eorum robustius cōsolidato, ad tantā uim & molē, que in ea inferuntur, aquarum sustinendā. Flumina autem, cōmoda & mirifica constitutione transitum eis liberum præbēs, regionib. semper ex alto se summittētibus atq; recedentibus, & ex sublimiorib. ad humiliores oras aquarum ruentium momētis locum cōcedentibus. Idem ipse cōiectura du-

B ctus, Paradisum ad Orientem sub equinoctiali situm esse ait circulo. Primùm ex eo, q̃ ad meridiē manifestum est loca ferè omnia esse habitabilia, ad extremum usq; duntaxat mare, quod * iam sol adurit, anno toto radios suos in id emittens. Hæc quippe est illa quæ media zona dicitur. Deinde quòd is qui nunc Hyphasis dicitur fluuius, in scripturis sacris Phison nominatus, & ipse è Paradiso ortū ducēs, ex Arctois magis Oriētis partibus meridiē uersus profluere uidetur, & in eius ipsius orę Oceanū aquas suas cōijcere ex aduerso Taprobanę insulę. Ad cuius fluminis ripas inuenitur quod caryophyllū uocatur, siue id fructus, seu flos est. Et persuasum habēt qui ibi habitāt homines, arborē eius, ex eis quæ in Paradiso sunt, unā esse. Etenim ea quæ supra eos est terra, admodū deserta est tota & sterilis. Quod aūt is fluuius florē eum adfert, satis constat illū super terrā totū ferri, neq; uspiā sub terrā in cuniculos demitti. aliter enim, quod ibi natū esset, perferre nō posset. Habet & aliā flumē hoc notam terrenæ cum Paradiso cōmistionis. Fertur enim, si quis febri laboret ardenti, & in flumine eo mergatur, de repētè eum morbo liberari. Tigris uerò & Euphrates, quod terrā subeāt, & rursus emergant, nō aliquid inde, ut Hyphasis, efferre possunt. Sed ne Nilus quidē. nam & hūcipsum inde profluere, inspiratæ Mosæ literæ testātur. Gæō ab ipso, à Grecis aūt Ægyptius appellatus. His nanq;, quātū cōijcere licet, è Paradiso proruēs, priusq; habitabilē orbis partē attigit, sub terrā cuniculis immissus, inde Indicum mare subit, sub quo in orbē circumuolutus (ut cōiectura est, quis enim hominū hæc certò asseueret & demōstret?) & præterea sub omni ea q̃ in medio protēditur terra, ad mare rubrū procurrēs, ac sub eo quoq; plapsus, in alterū eius desertur littus, sub id quod dicitur Lunæ promōtoriū, (ubi duos fertur efficere fontes, nō parū inter se distātes, & sursum uersum magna ui & fragore prorūpētes) & inde

Hæc quidem ueterū prope omniū fuit opinio. Sed patrū nostrorum memoria incepto re Columbo Liguri, noua Hispanorum nauigatio magnam Africæ partem priscis hominib. ignotam: & plurimas in Oceano meridionali. &c. insulas habitabiles inuenit. Vt satis iam cōstet Oceanū non esse inertis magnitudinis. Sed insulis atq; terris immensæ etiā magnitudinis (nouum orbem uocant) abundare: quas homines colant. Et uniuersum orbem quiubiq; sit uitalis auræ particeps, non esse inhabitabilē. id quod antiquitùs etiam primum Posidoniū philosophū Panetij discipulum, deinde quoq; Auicēnam Arabē medicū obseruasse, quorundam est opinio.

Tigris & Euphrates è Paradiso profluūt.

Fluuij isti sub terra aliquandiu fluunt.

Sciūt & experiūtur hoc homines metallarij.

Paradisus ubi sit.

Apud Plin. Hypasis est, lib. 2. cap. 73.

Hyphasis, seu Phison flu. itidem è paradiso profluit.

Caryophyllū.

Hyphasis unda febribus medetur.

Gæon quoq;, siue Nilus è Paradiso fluit.

Lunæ promontorium.

In Oriente & meridie terra simul & mari magna creantur omnia. *Cete.* *Elephantes.* *τραγελέφαντες.* *Dracones.* *Monoceros.* *Camelopardalis.* *Diuersum con fusa genus pan thera, camelo. Horat. Angel. Politianus, capite 3. Miscell.* *Simiarum uariæ species.* *Pan.* *Quomodo Græci Panem simiam deum fecerunt.* *Item Satyrum.* *Sphinx.* *Fabula de Sphinge & Oedipo unde originem ceperit.*

& inde per Æthiopiã prouolutus, in Ægyptum procurrit, per altissimas rupes A strepitu immenso præcipitãs. Addit insuper & illud, tractũ illum orbis ad Oriẽtem & meridiẽ omnẽ, quãtumuis in immenso ardore, maxima tamen & robustissima ferre omnia, quæ uel terra uel aqua gignuntur. In eo enim mari admirandæ magnitudinis immania cete reperiuntur, quæ sœpenumero Oceanũ eum nauigantib. pelago innatãtia & emergẽtia apparuerunt, & terra ipsa elephantos habet longè maximos & uastissimos: præterea eos qui † spurij elephãti dicuntur, quorũ genus cœterà quidẽ boues sunt maximi, pelle autẽ & colore, ipsaq; adeò magnitudine elephãti. Sunt ibi quoq; dracones siue serpentes crassitudine trabibus nõ minores, lõgitudine ad quindecim protẽsi orgyas seu passus, quarum exuuiæ etiam Romã uisę sunt perferri. Et apud eas gentes Monoceros, seu unicornis animãs, caput draconis habens: & cornu non magnum quidem illud, sed tortuosum. Mentum illi omne barba obsitũ, collum lõgum in altum protẽsum, & serpentis tractui q̃ simillimum. Reliquũ corpus ceruo similius: pedes autem sunt leonis, cuius effigiẽ colorib. expressam à pictorib. cõspicere licet. Camelopardalis etiã regionis eius est soboles, quæ quidẽ alijs partibus cerui magnitudinem refert, proceritate autẽ cameli corpus imitatur. Collum longissimũ, & reliquæ corporis proportioni & cõuenientiæ minimè respondens, in altũ erectum gestat: ac pelle tota à summo capite ad imos pedes uersicolore, quàm proximè ad pardalim accedit, pedesq; priores posterioribus altiores habet. Est itẽ apud eos qui dicitur Ægopithecus, simia quędam. Plurima enim sunt simiarum genera: arctopitheci scilicet, leontopitheci, & cynocephali, & aliæ alijs multarum animantium speciebus simiarũ forma permista. Quarũ permultæ etiã ad nos perlatæ, hoc manifestò declarãt. Ex quibus etiã est is qui dicitur Pan, capite, uultu & cornibus caprã referens, & ab ilibus item deorsum uersum caprinis pedibus insistens, uẽtre aũt pectore & manibus mera simia: quem tum quoq; Indorum rex B Cõstantio misit. Quod sanè animal ad tẽpus aliquod, quũ ferretur in cauea propter ferocitatẽ inclusum, uixit. Vbi uerò mortuũ est, aromatib. cõdierũt exenteratum, qui ferebãt, & insolitæ formæ ostentandæ gratia Constantinopolim seruatum pertulerũt. Videntur aũt mihi animal hoc olim uidisse Græci, eosq; insolẽtia aspectus exterritos, deũ sibi cõstituisse: quũ solenne hoc illis esset, ut quæ fidem excellerent, ea in deos referrẽt. Id quod in Satyro quoq; ab eis est factum, qui & ipse simia est, facie rubra, ad mõtũ facilis, & caudã habẽs. Quin & Sphinx ex genere simiarum est: cuius reliquũ corpus, ut aliarũ simiarum, hirsutũ est, pectus autẽ ad collum usq; glabrũ. Mãmas porrò mulieris habet: totumq; corpus, quà nudum est, rubra quædã & tenuis, milij specie, eminẽtia in orbẽ circundat, & multum decoris atq; gratiæ colori, qui in medio humanus est, cõciliat: facies plusculum rotunda & acuta est, & ad muliebrẽ inclinãs formã. Vox itidẽ prorsus humana, sed nõ articulata, celeriter cum quadã quasi indignatione & dolore obscurũ quiddã uociferãti similis: grauior aũt est & molestior, si ea acuet. Ipsum porrò animal ferũ admodũ est, astutũ & maleuolum, neq; adeò facilè domatur. Hoc antiquitùs mihi uidet Thebas Bœotię esse apportatũ: & quũ fortè in quosdã, qui ad spectaculũ eius confluxerãt, insiluisset, & uultus eorũ unguibus deformasset, nõ ferentẽ Oedipum ciuium suorũ contumeliã, feram interemisse, & nomen inde illustre retulisse. Cœterùm fabulæ Oedipo fortitudinis laudẽ adornãtes, alas belue isti affingunt, quod celeriter in obuios inuolaret. Eædẽ illi pectus mulieris et corpus leonis accõmodãt: illud, ꝑpter nuditatis cõmoditatẽ & muliebris formę similitudinẽ, hoc ꝑpter ferocitatẽ, & quod plurimũ q̃tuor insistat pedibus. Sermonẽ quoq; ei figmẽtũ tribuit, q; uox eius humanæ cõformis esset: tri

buit

A buit & ænigmata, quòd obscura & non intellecta uociferaretur. Neq; hoc mirum est, nã & multa alia Græci fabulis fingendis mutare cõsueuerunt. Hæc eadẽ regio & asinos feros magnitudine ingentes fert, pelle mirificè præter morẽ uersicolores: albo scilicet & nigro colore admodum inter se uariatis, & zonæ quædam à summa dorsi spina ad latera & uentrẽ demissæ, atq; ibi diuisæ, & conuersionibus quibusdam inter se implicatæ, mirificam & nouã efficiunt plicaturã & uarietatem. Sedenim & phœnix, decantatissima illa uolucris, apud eos est: & psitacum inde ad nos apportari scimus, auiũ loquacissimã, & ad æmulationẽ humanæ uocis accõmodatissimã. Et item uarias punctisq; distinctas aues, quas quidam Garamãtidas uocãt: nomine à gẽte, unde plurimæ afferuntur, eis imposito. Plurima porrò alia aperte eximia & præstantia ibi gignuntur, quorum multitudinem præsens cõmemoratio reformidat. Nam & aurũ hic nascitur purissimũ, quasi quibusdã aureis capillamentis sponte sua è terra existentibus, quę sibi inuicem imposita iacent, & manifestum prouentum præbent. Sunt etiam ibi fructus tum pulcherrimi, tum maximi: ex quibus nota sunt carya. Verum enimuerò & tractus earum gentium, quę supra Homeritas sunt, usq; ad mare rubrum, bis anno fructus edit: unde & regionem eam Arabiã felicem cognominarunt. Et omnino cuncta quæ ad orientem solem est ora, longè reliquam terram rebus omnibus excellit. Paradisum autẽ, quem extremum mare Orientale alluit, quum totius Orientis pulcherrimus & purissimus sit, cœlum lætissimũ amœnissimumq; habens, & aquis pellucidissimis rigetur, satis constat incomparabili præstantia, quàm terram quæ sub sole est omnẽ, omnia gignere & ferre meliora. Atq; hæc tametsi per digressionẽ sunt extra institutum argumentum dicta, tamen necessaria, ut puto, esse uidebuntur doctrinæ piæ & liberalis studiosis. Præter hosce

Onagri.

Phœnix.
Psitaci.

Garamantides aues.

Aurum purissimum.

Bis pomis utilis arbor.

Arabia felix.

Paradisi felicitas.

B uerò & alij plures extitere uiri, qui sacras literas probè intellexerunt, & de eis copiosè disseruerunt. Eos autem omnes recensere, præterquàm quod pręsentis operæ nõ est, difficile fuerit. Sedenim nemo me rectè reprehẽderit, quòd nõnullos hæreticarũ sectarum autores aut sectatores, inter eos uiros qui optimè de sacris religionis professionisq; nostræ senserunt atq; scripserunt, cõmemorarim. Non enim nunc de fide nobis & opinionibus eorum, iudicium sumpsimus: sed propterea tantum mentionem talium uirorum, quod ab eloquentia graui & festiua multum ualuerint, intulimus. Minimè nanq;, sicuti diximus, constitutum nobis est, de dogmatibus sententiam ferre: sed simpliciter ita, ut quæque res suo tempore sese dedere, exponere decreuimus, nihil ex arbitrio nostro temerè adijcientes. De opinionibus sanè quidem alijsq; eiusmodi rebus, manifesta propalàm extat ueritas. Atq; de eis, quibus hoc per leges concessum est, iudicium facere possunt. Porrò qui tempestate ea uirtute insigni & eruditione præclara excelluere, ij sunt. Deinceps uerò posteros quoq; loco suo recensebimus.

Hæretici etiã quidam inter orthodoxos uiros non temerè recensiti.

CAPUT XX.

NVnc autem historiã institutam prosequamur. Non solum quos diximus DEI amantes uiri, uita & sapientiæ studio pollentes, religionem nouis exercitijs adaugẽtes cohonestarũt: sed etiam Imperatores ipsi æmulatione paternas res Ecclesiasticas & diuinũ cultũ in delicijs habuere. Clerũ enim DEI eiusq; liberos et propinquos insignib. honorib. & immunitatibus decorarunt, bonisq; & honestis patrijs legibus alios & ipsi pro suo in DEVM amore, ad religionẽ adduxerũt. Qui sanè oẽs idolorũ cultũ simulacrorũq; curam sustulerunt: & ubiq; locorũ claustra Grecorũ templis imposita sunt, quædã etiã in materię * rationẽ à nostris reuocata, & funditùs statim diruta. Nec paruo illis studio fuit, sacra ecclesiarũ delubra temporis diuturnitate penè collapsa restituere,

Propagatio Christianismi sub Constantini magni liberis.

** ὕλης λόγῳ ἐπιτάχιν τοῖς ἐμπυροις.*

Templũ apud Emesam à Cõstantio conditum.

Constantini L. unica est. C. ne Christian. mancip. L. Deo nobis. §. bis ita dispositis. C. de episc. & cler.

A restituere, quædam etiam ex ipsis fundamentis construere. Quorum unũ est & pulchritudine & magnitudine alijs multis præstãtius, quod apud Emesam Constantius condidit. Ad hæc lege sanxerunt, ne quis Iudæus mancipium Christianum, cuiuscunque tandem sectæ, ære & libra emptum haberet. Si qui aliter fecisse cõpertus esset, seruũ eum publicum fore. Quod si eum circumcidisse deprehensus esset, capitis suppliciũ eum subiturum, bonis eius publicandis. Quum enim constitutũ in animis suis haberent, Christianũ cultum propagare, hoc etiam maximè prouiderunt, ut ne temerè à Iudęis aliqui in religionẽ suam pertraherẽtur: sed potius ueræ Ecclesię omnes, de quib. aliqua spes esset, conseruarẽtur, & Christiani fierent. Christiana enim pietas ex Græcis & gentilibus magis incrementa sua capiebat.

Constans constanter professionem fidei cõsubstantialis retinuit.

Cõstantius episcoporum quorundam suasu à uerbo eo recessit.

Verum enimuerò primùm Cõstantini filij paternam opinionẽ integram certamque seruarunt: & uterque acer Nicænæ fidei laudator fuit. Constans quidem ad finem usque in ea perstitit: Cõstantius uerò aliquandiu eam sequutus, postea τῷ ὁμοουσίου consubstantialis uerbo passim iactato, aliquantulũ de sententia sua cessit: non ille quidem ita prorsus ab ea desciscens, ut non filiũ æqualem substantia patri apertè profiteretur. Sed Eusebius Nicomediẽsis, & alij eius temporis Orientales episcopi, uirtute & doctrina magnã gloriam consequuti, differre loquutiones has asseuerabant, τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & † substantia æquale, id quod etiam ὁμοιούσιον æquisubstantiale dicebãt.

† κατ' οὐσίαν ὅμοιον.

Differẽtia inter ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον.

Subijciebant nanque, ὁμοούσιον cõsubstantiale propriè de corporibus dici, utputa de hominibus & alijs animantibus, item de arboribus & plantis, quibus omnib. cõmunicatio & generatio ex æquali est. ὁμοιούσιον æquisubstantiale aũt, de rebus materia carentibus usurpari debere dicebant, ueluti de DEO & angelis: horũ enim quodlibet, si per seipsum mente & intelligentia quis contempletur, * pro se seorsim subsistat.

** ἰδιαιτέρως νοουμένου κατ' ἰδίαν οὐσίαν.*

Sozom. utroque; iuxta propriã essentiam cogitatione inspecto.

Quibus uerbis, ut uidetur, Cõstantius seductus, & aliter quàm antea persuasus, aliquãtum B transuersim est actus. Atque equidẽ, quantũ coniicio, animo & sententia idem is cum patre & fratre sensit: uerbo aũt mutato, minimè se in pietatis cultu labi putauit, uidelicet si pro ὁμοουσίου consubstantiali, ὁμοιούσιον æquisubstantiale diceret. Quod sanè eis qui id afferebãt, rectius certiusque esse uisum est. Affirmabãt nanque, nisi quis hoc sic diceret, periculũ deinde esse, ne corpus esse quod incorporeum est & diceret & sentiret. Id sanè ut stupiditatis plenum, multis ridiculum uisum est. Cœterùm illud eos scire oportebat, quod rerũ, quas mente & intelligentia contemplamur, nomina, à rebus apparẽtibus † per transumptionẽ necessariò accipiuntur. Quod uerò potest esse in nominib. periculũ, quũ in ipsa intelligẽtia & mente nullus sit lapsus & error?

† κατὰ μετάληψιν.

Gregorius Nazanzenus prolixè Constantium laudauit.

Defenditur Constantij lapsus.

Inde etiam coniicere est, magnũ illũ in Theologia Gregorium, in suis in Iulianũ inuectiuis orationibus, dum in laudãdo Constantio totus est, non iniuria mirificis eum ornare præconijs, pietatemque eius ita deprædicare, ut illum, à morte scilicet, productũ angelicæ etiã uirtutes stipantes, nouisque & admirandis honorantes carminibus, sint prosequutæ: sicuti in fine Tomi huius exponemus. Neque mirum uideri debet, Imperatorẽ rerũ administratione occupatũ, magnorum hominum suasu uerbum hoc approbasse: quando multi tum ex sacris uiris animo & sententia Nicæno dogmati assentientes, citra contentionẽ omnem simpliciter id quoque recepere. Aliqui autẽ nihil prorsus de utraque dictione suspicantes sinistri, uno eodemque sensu piæ sententiæ alterutrum usurparunt.

Arianorum figmentum cõtra Nicæna decreta.

Vnde illud satis cõstat, tumorem merum & factum esse, quod Ariani suo uidelicet cõmodo confinxere. Aiunt enim, post trecentorũ decem & octo sanctorũ patrũ conuentum, episcopos multos, in quib. etiam Eusebius & Theognis Bithyni fuerint, noluisse filium ὁμοούσιον consubstantialem patri dicere, quum quidem formulę fidei subscripsissent. Qua etiam re commotus Constantinus,

tinus,

A tinus, exilio eos mactarit, In somnis autē Imperatoris sorori diuinitùs oraculo ostensum esse, iniquè illos in exilium actos, qui rectè de DEO opinarent. Atq; deinde reuocatos eos Imperatorē interrogasse, cur'nam ita aliter quàm Synodus statuissent, sentirent, qui suffragatores & participes scripturæ rerumq; aliarū in ea fuissent, Atq; illos respondisse, non ex animi sententia se decretis eis assensisse, Timorem enim eos inuasisse, ne contentione ea de re orta, Imperator ipse à Christiano dogmate uelut inutili & controuerso deficeret, & ad pristinā relaberet superstitionem: qui heri & nudiustertius, ut dicitur, Christianus esse cœpisset, † & non ita pridem baptismo initiatus fuisset, proindeq; consilio mutato persequutor Christianorū fieret. Quibus uerbis auditis, Constantinū exilium quidem illis remisisse, rationemq; consilij & facti eorū comprobasse: meditatū uerò esse, ut Synodū aliam cogeret. Atq; id facere uolentē, mortē impedijsse. Cōstantio aūt, ut filiorū natu maximo *, ut consilium id exequeretur, mandasse: † q; regni administrationē sibi nihil profuturā esse, nisi oēs cōcordes essēt, dixerit. Proinde hūc patris iussa trāsgredi nolentem, Ariminense indixisse cōciliū. Sed figmenti istius mendaciū, prudenti facile est deprehēdere.[a] Vigesimus primus imperij Cōstantij annus erat, quum Synodus Arimini coacta est: multis alijs cōuentibus ante id tempus celebratis, in quibus maximè quæstio τῆ ὁμοουσίου cōsubstantialis, & τῆ ὁμοιουσίου æquisubstantialis, est disputata. Substantia aūt [b] æqualem patri filium docere, omnes omnino renuerunt, donec Ætius Syrus hac de re perperam sensit: propter quem, quod malè opinans, non melius doceret, eodem tempore Arimini & Seleuciæ Constantius omnes undequaq; episcopos cōuenire iussit, opinionem eiusmodi abolituros. Vt iam omnibus liquidò pateat, Constantiū non ob eam quā Ariani ementiti sunt causam, Ariminensem instituisse Synodū: sed propter opinionē, quā Ætius perperā uulgauerat. Atq; hæc uera esse, historia procedēs declarabit. Porrò ista quāuis per digressionē, argumento tamē instituto B consentanea, necessariò à me sunt exposita. Sed eò, unde diuertimus, redeamus.

Apud Sozom. est, καὶ ἔτι ἀβάπτιστος ὤν, hoc est, & nōdum baptizatus esset. lib. 3. ca. 19.

Ariminēsis Synodus.

* Si quis illum cum Constante conferat. nam Constantium Constantinus ætate præcessit.

Commenti Arianorum refutatio.

a. Sozom. uigesimus secundus.

† ὡς οὐδὲν ὄφελος ἂν αὐτῷ βασιλείας, εἰ μὴ συμφώνως πρὸς πάντων τὸ θεῖον θρησκεύοιτο.

b. Videtur esse legendū, inæqualem: infrà cap. 36. eod.

Armeniense et Seleucenū Concilium.

CAPUT XXI.

Constans Occidentis Imperator, actis Sardicensibus cognitis, duobus episcopis & Saliano duce quodam, pietate & iustitia claro uiro, ad fratrem missis, per literas etiam quæ Sardicæ gesta essent, ei declarauit. Et Paulo atq; Athanasio, qui iniuria affecti fuerāt, ecclesias suas reddere iussit. Quū aūt Constantius frustra tempus extraheret, alia epistola ei Constans institit, ut aut Paulum & Athanasium reciperet, eisq; thronos suos reddendos curaret: aut nisi hoc faceret, ad bellum se pararet. Atq; ille re cum quibusdam episcopis deliberata, de eorū sententia, satius esse statuit, Athanasio de ecclesia decedere, quàm ciuili decertare bello. Constantis literę Laconicè his uerbis scriptæ erant: Venit ad nos Athanasius, & ad se episcopatū Alexandriæ pertinere probauit. Quapropter illum ope tua fac consequar. Alioqui nanque armis eum meis recuperabit. Hisce literis adactus Constantius, Athanasium publica disposita uectura ad se uocauit. Atq; illo, quod aduersariorū dolos suspectos haberet, reditū differente, iterum sœpiusq; Cōstantius literis eum ad se inuitauit: quas ad fidem dictis faciendam, historiæ inserere libet. Constantius uictor Augustus Athanasio episcopo. Diutius tanq; sæuis pelagi fluctibus te differri & affligi, non patitur mansuetudinis nostræ humanitas: neq; patrijs expulsum laribus, bonisq; spoliatum, atq; in inaccessis ferarū locis oberrantem, despicit indefessa pietas nostra. Equidem diutius ad te animi mei sententiam perscribere distuli, sponte tua te ad nos uenturum, atq; laborum remedium petiturum esse opinatus. Verùm quum fortasse cōsilium propositumq; tuum timor impedierit, literas hasce mu-

Constās Athanasium & Paulū in integrum uult restitui.

Literæ Cōstantis ea de re ad Constantium.

Constantius literis suis Athanasiū reuocat.

N nificentiæ

nificentiæ plenas, ad firmitatem tuã dandas exiſtimauimus: quo citra metũ omnem in cõſpectum noſtrũ quàm celerrimè uenire properes, ut quum integrum ſtatũ tuũ recipias, tum humanitatem noſtram expertus, in ea quæ iuris tui ſunt reſtituaris. Hac enim de cauſa & dominũ atq; fratrem meum Conſtantẽ Victorem Auguſtum pro te rogauimus, ut redeundi tibi facultatem permitteret, quo ad eum modum, utriſq; nobis annuentibus, in patriam reducaris, & hoc noſtræ in te gratiæ pignus habeas. Conſtantinus Victor Auguſtus Athanaſio epiſcopo. Etiamſi prioribus literis noſtris tibi ſignificauimus, ut abſq; ſolicitudine omni in comitatum noſtrum uenires, quòd te maximè in ius tuum reſtituere cupiamus: tamen nunc quoq; haſce ad firmitatem tuam dedimus. Quapropter te hortamur, ut diffidentia metuq; omni ſepoſito, publica conſcendas uehicula, & ad nos uenire contendas, ut quarũ rerum recuperandarũ deſiderio teneris, eiſdem potiri queas. Conſtãtius Victor Auguſtus Athanaſio presbytero: Quum Edeſſæ ageremus, & presbyteri tui ibi præſto eſſent, placuit nobis, ut miſſo ad te presbytero, in comitatũ noſtrum uenire properares: quo in conſpectũ noſtrum admiſſus, cõfeſtim Alexandriam proficiſcerere. Quandoquidem uerò plurimũ iam præterijt temporis, ex quo literis noſtris acceptis non ueniſti: nunc quoque commonere te uoluimus, ut aduentum ad nos tuum matures, & ſic patriæ tuæ reſtitui, & uoto tuo potiri poſsis. Miſimus aũt ad te Achetam diaconum, ut plenius hæc ad te referret: ex quo animi noſtri uoluntatẽ, te ſcilicet quod optas conſequuturum eſſe, cognoſcere poteris. Athanaſius epiſtolis Aquileiæ (ibi enim degebat) acceptis, Romam ad Iulium, ut de rebus ſuis cum eo conſtitueret, profectus eſt. Cui quidem Iulio & Romanæ eccleſiæ, ille plurimum attulit lætitiæ, quum literas eis exhibuiſſet. Credebant enim Orientis quoq; Imperatorem cum eis profeſsioni fidei aſſentire, qui tam humaniter ad ſe Athanaſium inuitaret. Et Iulius rebus quibus oportuit illũ inſtruxit, uiaticoq; donauit: & literas inſuper ei ad clerum & populum Alexandrinum dedit, quibus ſe lætari & gratulari eis indicat de tanti præſulis reſtitutione. Ad uerbũ epiſtola hoc modo ſcripta erat:

Literæ aliæ Cõſtantij eiuſdem ſententiæ.

Aliæ item eiuſdem literæ.

A

B

CAPUT XXII.

Iulij Romani epiſcopi ad Alexandrinos pro Athanaſio epiſtola.

IVlius epiſcopis & presbyteris & diaconis & populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus, in Domino ſalutẽ: Congratulor & ego uobis, fratres dilecti, uos fidei ueſtræ fructũ oculis ueſtris percipere. Id enim uerè quiſpiã fieri dicat, in fratre & coepiſcopo noſtro Athanaſio: quem & propter uitæ eius puritatẽ, & propter ueſtras preces, DEVS uobis reſtituit. Ex hoc ſanè perſpicere eſt, puras ueſtras charitatiſq; plenas orationes ſemper ad DEVM eſſe delatas. Cœleſtium enim promiſsionum charitatiſq; in DEVM memores, quam ex doctrina eiuſdem fratris quem diximus noſtri addidiciſtis, illud certò cognouiſtis, & pro inſita uobis recta fide percepiſtis, nõ ad finem uſq; à uobis ſegregatum eum iri, quem in pijs ueſtris animis ueluti præſentem ſemper habuiſtis. Itaq; nõ multis mihi opus eſt uerbis, ad uos ſcribẽti. Quæcunq; enim à me dici uobis poſſunt, ea fides prius ueſtra anticipauit. Et profecto impletæ ſunt per gratiam CHRISTI communes omnium ueſtrûm precationes. Gratulor igitur uobis, iterum enim id dico, inuictas uos in fide animas ueſtras conſeruaſſe. Nec minus fratri meo Athanaſio gratulor, q; tametſi luctuoſa multa eſt perpeſſus, nulla tamen hora charitatis ueſtræ & deſiderij in obliuionẽ uenit. Quamuis nanq; corpore ad tempus à uobis diſtractus eſſe uiſus eſt, ſpiritu tamen continuè ueluti præſens uobiſcũ fuit. Atq; equidem, dilecti, tentationem & ærumnam eius omnẽ, nõ puto gloria ſua carere. Nam ſimul & ueſtra & illius fides multis eſt perſpecta & explorata. Niſi enim hæc interceſsiſſent, quis

Precum eccleſiæ concordis uis.

Fides in tentationibus perſpicitur.

tandem

A tandem credidiſſet, aut uos tantū iudicium, tantumq́ erga talē epiſcopum obtinere amorē? aut illum tantis eſſe accumulatū uirtutibus? per quas cœleſti etiam ſpe non excidet. Conſequutus nanq́ eſt uarijs modis, & in præſentia, & in futuro glorioſum cōfeſsionis martyriū teſtimoniumq́: quòd multis terra ſimul & mari uariè procellis iactatus, inſidias & fraudes Arianæ hæreſis omnes cōculcauit, & ſæpius per inuidiam in periculum inſidioſè cōiectus, mortem cōtempſit: præſidio ſcilicet omnipotentis DEI & Domini noſtri IESV CHRISTI tectus, ille ſperauit ſimul & inſidias aduerſariorum ſe euaſurū, & ad uos cōſolationis ueſtræ gratia rediturum. Et ſimul uobis ex cōſcientia ueſtra, præclara tulit tropęa, per quæ ad orbis uſq́ terminos explorata uitæ ſanctitate præclarus cognitus eſt: multa ille quidem libertate propalàm animi inſtituto & cœleſti doctrina uſus, abundè autem perpetuo & cōſtāti ſe à uobis iudicio eſſe amatum teſtatus. Redit igitur ad uos multo etiā ſplēdidior, q̃ à uobis diſceſsit. Si etenim precioſiorē materiā, aurū dico & argentū ad puritatē ignis explorat: quid nam quiſq́ pro rei dignitate de uiro iſto dixerit? qui tot & tantis erumnarum incendijs & periculis deuictis, uobis redditur purus & inſons, non à uobis tantū, ſed à cuncta etiā Synodo receptus. Suſcipite ergo, dilecti fratres, cum omni quæ DEO accepta eſt gloria & lętitia, epiſcopū ueſtrū Athanaſium, unà cum eis qui aduerſarum rerum eius participes fuere. Et gaudete, q́ optatis ueſtris fruimini: & quod paſtorē ueſtrū, ut ita dicam, deſiderātem & ſitientē pietatem ueſtrā, ſalutaribus ſcriptis aluiſtis & potaſtis. Siquidē ei peregrè quoq́ uerſāti, uos ſolatio fuiſtis, eumq́ in medijs perſequutionibus, procellis, atq́ inimicorū inſidijs, fideliſsimis animis & mētibus ueſtris fouiſtis. Me uerò iā exhilarat, quod mecum in animo cōſidero & pręuideo uniuſcuiuſq́ ueſtrûm in reditu illius gaudiū, & multitudinis ſanctiſsimæ occur-

B ſationes, nec nō præclaros & feſtos concurrentium hominū conuentus. Et quæ tandem & qualis ea futura eſt dies? quū frater quidē meus reſtituetur: qui uerò ante eum fuere, deſtituentur, & honoratiſsimus optatiſsimusq́ reditus in lætitiam gaudio pleniſsimā uos efferet omnes? Quod ſanè gaudium maxima ex parte ad nos etiam pertingit, quib. à DEO & hoc cōceſſum eſt, ut in tanti uiri notitiam peruenire potuerimus. Sedenim pulchrum fuerit, epiſtolā precatione claudere. Omnipotens DEVS, atq́ huius filius Dominus & Saluator noſter IESVS CHRISTVS, gratiam hanc uobis perpetuā eſſe uelit, qui præmium admirandæ fidei ueſtræ dedit, quā in epiſcopo ueſtro pręclaro teſtimonio exhibuiſtis: & ut uobis & poſteris ueſtris, & hic & in futuro, bona ea maneāt, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis cōſcēdêre, quæ ſcilicet pręparauit DEVS diligentibus ſe, per Dominū noſtrū IESVM CHRISTVM, per quem omnipotenti DEO gloria ſit in ſecula ſeculorum: Amen. Valere uos opto, fratres dilecti.

Explorant aduerſa uiros.

CAPVT XXIII.

HIſce inſtructus literis Athanaſius, in Orientē Antiochiam Syriæ, ubi tum Conſtantius agebat, profectus eſt. Eccleſiam aūt ibi regebat eo tempore Leontius. Ex quo enim Euſtathius exulare iuſſus fuerat, ſicuti ſuprà diximus, primus ſedem eam obtinuit Euphronius, cui ſucceſsit Phlacitus: atq́ huic rurſum Stephanus. Hic uerò propter dolū & inſidias, quas per propinquū quendam ſuum animo ſimul & moribus ferociſsimū, Onagrum nomine, Roma uenientibus Cōſtantis, qui eaſdē quas Conſtantius malorum hominū dirimebat * calumnias & cœpta ſiniſtra, legatis, Euphratæ & Vincentio epiſcopis pro Athanaſio miſsis, tetenderat: à Conſtantio iudice, ut ea dignitate indignus, reiectus eſt. Veritati enim aduerſus, omnis generis erumnis eos qui pro uera doctrina ſtabant, afflixit. Et forum perambulans, domosq́ ingrediens,

Epiſcopi Antiocheni.

Stephanus epiſcopus Antiochenus legatis Romanis inſidiatus, & propterea epiſcopatu priuatus eſt.

Euphrates & Vincentius episcopi.

grediens, nō uiros tātum, sed & mulieres pudore & sanctitate uitæ spectatas pulsauit, conuicijsq; proscidit. Vel ex eo solo quod in legatis admisit, qualis uir fuerit, satis conijcere licet. Metuens nanq; ne Athanasius, cuius gratia maximè legatio ista missa fuerat, ecclesias reciperet, ancillam per Onagrum suum è prostibulo mercede conductam, in episcoporum hospitio collocat: deinde nòn longè ab eo loco improbissimè insidias per homines seditiosos disponit, ut cū impetu in sanctorū uirorum irruerent ædes. Quorū alter quum impudicæ illius aduenientis strepitum sensit, dæmonem esse ratus, psalmū† succinuit. Huius fabulæ & sycophantiæ, unde & quomodo instituta esset, quæsitore ipso Imperatore, autor repertus Stephanus, ut nefarij sceleris artifex exautoratus est, & Leontius Antiochiæ episcopus delectus. Quem Athanasius propter dogma deprauatū deuitans, cum Eustathianis, qui in priuatis ædibus ecclesias & cōuentus agebant, communicauit. A

**Theodor. lib. 2. cap. 9.*

** Seruatoris Christi opē implorauit. Theodorus.*

Athanasius Antiochiæ cū Eustathianis communicat.

CAPUT XXIIII.

ET Cōstantius quidem non illibenter eum suscepit, nihilominus tamen beneuolentiam humanitatemq; eius tentauit. Captioso enim sermone eum, aduersariorū suggestione, fallere uolens, sic ad eum loquutus est: Ego quidem de communi Synodi sententia, fratrisq; & mea, tibi quod optas perficio, & thronum tibi tuum trado. Æquū uerò est, te quoq; mihi hanc reddere gratiā, ut unā Alexādriæ ecclesiā eis permittas, qui à te dissidentes, à cōmunione tua abhorrent. Atq; Athanasius: Æquissimū sanè est, ô Imperator, inquit, ut mos tibi geratur. Sed eandem rursum te gratiā peto, quandoquidē & Antiochiæ quidā sunt, qui eorū cōmunionē, qui aliter quàm nos sentiūt hic auersant, iube eos quoq; ecclesiā suam habere, in qua liberè placitas sibi & statas peragāt cæremonias. Ad hæc quū Imperator quod diceret nō haberet, satius esse duxit, aduersarios quietos esse, petitioneq; sua ut parū cōmoda supersedere. itaq; nihil amplius mouere. Atq; illi rectè profectò eam rem putarunt, nihilo scilicet minus Alexandriæ res catholicorū incrementū suum habituras, quum Athanasius nō solū suos à periculo tueri, sed alienos etiā ad se allicere, pro industria sua posset. Si uerò Antiochiæ, quod ille petebat, fieret, non exigua augmenta Eustathianis, qui nō pauci essent, accessura. Et fortasse eos ad res nouas aspiraturos esse, quū sine periculo quæ cōsueuissēt, agere possent. Ille quoq; nō minor metus animos eorū subijt, quod etiamsi penes eos ecclesiarū eius loci potestas summa esset, nō omnē tamen clerum & populum obedientē haberēt. Sententiā enim quā quisq; de DEO obtineret, in choro stantes, ad finē psalmodiæ declarabant. Quidam enim patrē & filium eodē honore celebrantes, nonnulli patrem in filio (præpositione interiecta obscurius secundas partes filio tribuentes) alij, gloria patri per filium in spiritu sancto: quidam etiam, gloria patri & filio in spiritu sancto, canebant. Primum omniū ferunt Antiochenū Flauianū, monachorū coacta caterua clarè accinuisse, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Quod quidem, ut nihil habens suspicionis, in ecclesijs DEI obtinuit. Id uerò Leontius uidens, inhibere eos, qui iuxta Nicænæ fidei traditionē DEUM laudibus prosequebātur, non audebat, seditionē timēs. Atq; aliquando caput canis florescens manu demulcens, dixisse fertur, niuem eam solutā lutū multum subsequuturū esse: ænigmate obscurius subindicans, dissonantiā celebrandi DEI apud populum aliquando in seditionem euasurā, neq; eos qui factionis suæ essent, cū reliqua multitudine cōsensuros. Constantius Athanasio & alijs, scripto quoque edito, ecclesias suas reddendas curauit: cum quo scripto (iubebat enim eos non grauatè recipere) illi in uacuā sediū suarum possessionem redière. Et Asclepam Gazæi facile admisere. B

Cōstantius ecclesiam unam Alexādriæ Arianis petit, ab Athanasio.

Athanasius itidem Constantium, ut Antiochiæ Catholicis ecclesia una detur, rogat.

Cōstantius petitioni nō annuit

Quur hoc sic ab eo Arianis suadentibus factum.

Antiochiæ uariantes de fide, opiniones se in hymnodijs exhibuere.

Hymnus, Gloria patri, &c.

Leontij episcopi Antiocheni diuinantis pulchrè dictum.

Athanasius & alij catholici episcopi in integrum restituuntur.

A Itidem & Adrianopolitæ Lucium. Ancyræ uerò, Marcello reuertente, propter Basilium pulsum non paruus cõcitatus est motus: qui motus aduersarijs ad conuiciandum præbuit occasionẽ. Non inuitus quoq; Paulo Macedonius thronũ concessit, & nõ ita diu seorsim in delubro quodam intra urbem Synaxim & conuentus egit. Ne ipsi quidem Athanasio difficilis in Ægyptũ reditus fuit. Constantius enim per epistolam Georgium acciuerat: qui in patriam indignabũdus profectus, ibi uitam egit, suas sibi res gerens. Athanasio uerò alias etiam literas Cõstantius dedit, quibus ei reditum permisit: & ea quæ uarijs modis in iudicijs contra eum gesta fuerant, aboleri atq; obliuioni tradi iussit. Literas eas, atq; itidem alteras, hic subijciendas esse duxi, quæ sic habent:

CAPUT XXV.

Constãtij ad ecclesiam Alexandrinam, pro Athanasio literæ.

Victor Cõstantinus Maximus Augustus, Episcopis & presbyteris catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ. Non destitutus est diuina benignitate reuerendissimus episcopus uester Athanasius. Sed quãuis ad breue tempus humanæ obiectus est explorationi, tamen debitum ab ea quę omnia respicit Prouidentia tulit calculum, uoluntate DEI & iudicio nostro patria simul & ecclesia, cuius præfectura diuino ei nutu contigit, recepta. Quem æquũ fuit, ut sentẽtia cõsentanea, nostra quoq; imitaretur mãsuetudo: uidelicet ut omnia quæ antehac cõtra eos qui cum ipso cõmunione usi essent, decreta sũt, nunc obliuione obliterentur, suspicioq; aduersus eum omnis deinceps intercidat: & immunitas, quam dudum qui cum eo fuere clerici habuere, pro eo atque decet, literis hisce cõfirmetur. Quin & illud nostrę erga eum benignitati meritò adijciendum esse iudicauimus, ut uniuersi, qui in sacri ordinis albo sunt, cognoscant securitatẽ adauctam esse omnibus, qui ei fuere cõiuncti, episcopis simul &

τοῦ κρείττονος.

Christi gratia. Socr.

ἀμνηστία iniuriarum.

Immunitas ecclesiastica.

B clericis. Certũ uerò uniuscuiusq; rectæ sententiæ indiciũ erit, si cum hoc unitus cõiunctusq; fuerit. Quicunq; enim prestantiore sorte & iudicio communionem ipsius sequendam sibi delegerint, eos omnes ad similitudinẽ, quæ nos preuenit, prouidentiæ, hac nostra, DEI uoluntate exhibita gratia & benignitate perfrui iussimus. Victor Constantius Maximus, populo catholicæ ecclesiæ Alexandrinæ. Quum in rebus omnib. proposita nobis sit uestra, quæ ex recta iuris legumq; cõstitutione prouenit, felicitas: & non ignoremus, satis diu episcopi uos caruisse prouidentia: Athanasium antistitẽ, uirũ propter insitam sibi fidei sinceritatẽ morumq; natiuã probitatẽ hominibus omnibus spectatũ, æquum esse duximus, ut ad uos remitteremus. Eum ita ut cõsuetudo fert & decet, suscipiẽtes, precumq; ad DEUM uestrarum adiutorẽ constituentes, quæ & uobis cõgruit, & nobis accepta est, cõcordiam & pacem, iuxta ecclesiæ sanctionẽ, prolixè seruare studete. Minimè enim omniũ cõuenit, discordiam aliquã aut seditionem inter uos cõcitari, in ista temporũ nostrorũ tranquillitate. Atq; eam quidem incõmoditatem abesse à uobis omnino uolumus. In precationibus uerò, ut eo quẽ diximus autore & adiutore sedulò utẽtes, diuinis rebus more recepto insistatis, uos admonemus: ut tali animorũ uestrorũ proposito ad uniuersorum uota trãseunte, ex gentibus etiam qui adhuc idolorũ errori sunt implicati, ad † sacrosancti sacrificij cognitionẽ peruenire, Alexandrini charissimi, maturent. Quare uos iterũ admonemus, ut in ijs quę diximus persistatis. Episcopũ uerò DEI ipsius nutu & sententia nostra ad uos missum, libenter recipiatis, atq; eum ex animo cõplectendũ uobis esse existimetis. Id quod & uos decet, & mansuetudini nostræ conuenit. Vt enim tumultus & seditionis occasionẽ omnẽ eorũ † qui cõsultò deteriora cœpta cõsectant, præcideremus, iudicibus qui apud uos sunt, literis nostris mãdauimus, ut oẽs quos seditiosos esse cognoscerẽt, legũ subijciãt uindictæ. Itaq; quũ

Inuitat rectẽ sentientes ad Athanasij communionem.

Constãtius ad populum Alexandrinum.

ἱερᾶς θυσίας. Niceph. ἱερᾶς θρησκείας. Socrat. lib. 2. ca. 23. Sacræ religionis.

τῶν ἐθελοκακίᾳ χρωμένων.

utrunque perspiciatis, simul scilicet & diuinã nostramque sententiam, curam etiam A
quã de uobis atque cõcordia uestra gerimus, & legitimã aduersus improbos pœnam, ea quæ sacræ religionis sanctionibus cõueniunt, ritè seruantes, & quẽ diximus episcopũ omni honore & reuerentia prosequentes, preces quũ pro uobis ipsis, tum pro uitæ totius & reipub. prosperitate, ad rerũ uniuersarũ Deum patrem fundere sedulò studete. Eodem exemplo præfectis Augustonicæ, Thebaidis, & Libyæ scripsit, in quib. & illa fuere: Quod si quãdo antehac cũ ignominia & detrimẽto eorũ qui cũ Athanasio episcopo cõmunicarũt, quidquã actũ re perit, abolitũ id nũc uolumus. Immunitatẽ nanque quã clerici prius habuerũt, eandẽ eos recipere statuimus, et cõstitutionẽ hanc nostrã seruari præcipimus ut reddito ecclesiæ Athanasio episcopo, participes quoque eius quã antea habuere, immunitatẽ retineãt: eam scilicet, quã reliqui habẽt clerici, ut & ipsi ea utẽtes gaudeãt.

Constantius ad Augustonicæ, Thebaidis, & Libyæ præfectos.

Immunitas Ecclesiastica.

CAPUT XXVI.

Huiuscemodi literis munitus Athanasius, per Syriã in Ægyptũ cõtendit, & inde per Pelusium Alexandriã profectus est. Peragrãs autẽ urbes in Ægypto, quos ibi Ariano dogmati addictos reperit, illis exautoratis, quorum doctrinam exploratã probasset, ecclesiarum eis administrationẽ cõmittebat. Idque itidem, quum per nationes alias iret, fecisse dicitur: siquidem ibi quoque ecclesiæ Arianus gubernãdæ mandatæ fuissent. Quæ res postea ei aliarum criminationum initium & causa fuit, quod nimirũ in parœcijs, quæ ad iurisdictionẽ eius nõ pertinerent, electionem Ecclesiasticã usurpare ausus esset. Et quum reditu suo nõ ex aduersariorũ sententia instituto, propter Constantis amicitiã, maiore esset animo: eo minus contemnendus uisus est, quo in maiorẽ illustrioremque honorem & gloriam ita euectus fuerat, ut ex aduersarijs multi animos desponderint: & quod in eum gerebant odio deposito, cõmunioni eius se aggregarint. B
Quemadmodũ quidã Palæstini fecere, & Maximus Hierosolymorũ episcopus, qui in Licinij persequutione egregium se ostendit martyrẽ, quum ei ex oculis alter propter uerã pietatẽ effossus est. Expositis nanque apud hos Sardicensibus actis, & literis Imperatoris quæ idem decernebant exhibitis, in sententiã eos suã Athanasius pertraxit. Atque illi, Synodo ex Syria, Palæstina & regione finitima coacta, ad cõmunionem eum receperunt, debitumque dignitati eius honorẽ exhibuerunt. Vnde nõ minima ab eis qui Athanasio malè uolebant, Maximo prouenit inuidia & reprehensio, quod qui antea Tyri suffragator Athanasium cõdemnantium fuisset, nunc seorsim sententiã pro eo talem tulisset, autoritate sua dignitatẽ illius cõfirmasset, & alacritate summa cum eo cõmunicasset. Quæ uerò pro eo Synodus Hierosolymitana in Ægyptum, Libyã, & ipsam Alexandriã ad presbyteros & diaconos & plebẽ reliquã scripsit, talia fuere. Sancta Synodus Hierosolymis cõgregata, eis qui in Ægypto, & Libya, & in ipsa Alexandria sunt, presbyteris, diaconis, & populo, dilectis desideratisque fratribus in CHRISTO salutẽ. Vniuersarũ rerũ DEO, dilecti, pro rei dignitate debitas agere gratias, propter ea quæ semper fecit admiranda, non possumus. Fecit autẽ nũc quoque cum ecclesia uestra, pastore uestro & domino† collegaque nostro Athanasio, uobis reddito. Quis etenim se oculis suis uisurũ sperauit, quæ nũc uos reb. ipsis percipitis? Sed enim uerè profectò orationes uestræ exauditæ sunt ab uniuersitatis huius DEO, qui ecclesiæ suæ curã gerit: quique lacrymas uestras & luctũ respexit, & propterea preces uestras exaudiuit. Eratis nanque sicuti oues iactatæ & dispersæ, non habentes pastorem. Et uerus in cœlo pastor, oues suas curans, reddidit uobis quem desiderastis. Ecce enim & nos, qui nihil pro Ecclesiastica pace nõ agimus, & cum uestra conspiramus charitate, illum prius receptũ cõplexi sumus,

**Pelusium unũ ex ostijs Nilij & ciuitas in Augustonica Ægypti parte.*

Athanasius Alexandriam reuertens, Arianos ecclesijs exigit, eisque orthodoxos substituit.

Vnde nouæ aduersus eum criminationes sũt exortæ.

Maximus confessor.

Athanasius Maximũ Hierosolymitanũ & alios episcopos in sententiam suam adducit.

Synodus prouincialis Hierosolymitana, ad communionem Athanasium recipit.

Synodi eius ad Alexandrinos pro Athanasio scriptum.

† συλλειτουργῷ

Communes ecclesiæ preces uacißimæ.

A mus. Et per eum in cõmunionẽ uos recipiẽtes, hoc scriptũ & gratiarũ actionem nostrã ad uos dedimus, ut dilectionis uinculo nos & illi & uobis unitos atq; cõiunctos esse intelligatis. Debetis uerò etiã pro pietate DEI amantissimorũ Imperatorũ orare. Qui tanè & ipsi, tum desiderio in illum uestro, tum sinceritate eius cognita, restituere eum uobis cum omni honore sunt dignati. Itaq; obuijs eum excipite ulnis, & debitas pro eo gratiarum actiones, à quo hanc tantam recepistis gratiam DEO reddere studete, ut perpetuò cum DEO lætari, & Dominũ celebrare ualeatis, in CHRISTO IESV Domino nostro: per quem patri sit gloria, in secula seculorum. Hæc Maximus & Palæstina Synodus pro Athanasio scripsit.

Pro principibus orandum.

CAPUT XXVII.

COeterùm alij quoq;, tametsi ingenti erga Arianã religionẽ ardore essent, in illius tamẽ concessere sententiã. id quod & Vrsicius & Valẽs fecere, qui cũ Theognide & alijs apud Marcoten fuere, ea quæ Ischyras dixerat, de confracto mystico poculo, & alijs rebus inquirentes. Ii priore opinione mutata, Romam profecti sunt: atq; ibi Iulio episcopo libello pœnitentiæ oblato, uictos se ab Athanasio esse sunt cõfessi, simulq; in posterum se τῷ ὁμοουσίῳ consubstãtiali assensuros esse receperunt. Ad ipsum etiã Athanasium scribentes, benignè se cum eo cõmunicaturos esse significarũt. Quæ sanè res publicitùs in maximum euasit ueluti triumphũ & documẽtum certum, iniquas esse Tyri dictas latasq; in Athanasium sentẽtias. Ad Iulium episcopũ Romanum quæ scripserãt, hæc fuere: Beatissimo dño Papæ Iulio, Vrsicius & Valẽs. Quandoquidẽ antehac multa & grauia de Athanasio episcopo scriptis nostris suggessimus, bonitatis tuæ literis in sententiã aliam traducti, negotio eo de quo ad te scripsimus impediti, rationẽ eorum reddere non potuimus. Sedenim præsenti-

B bus nũc fratribus nostris presbyteris omnib. apud humanitatẽ tuã profitemur, omnia quęcunq; antea de nomine, quẽ diximus, Athanasij ad aures nostras peruenere, falsa & conficta, modisq; omnib. aliena ab eo esse. Quapropter cõmunionem eius cupidè affectamus, præcipuè quum pietas tua, pro insita sibi integritate, gratiam nobis erroris facere est dignata. Profitemur & illud, si quãdo Orientales malignè, aut ipse etiã Athanasius, nos de rebus his in ius uocare uoluerint, nos præter animi tui sententiã eò non ituros. Ariũ autẽ hæreticum, eiusq; defensores, qui dicunt, fuit aliquãdo quũ non fuit filius: &, Christũ ex nõ existente esse: &, qui Christum Deum esse & filiũ Dei ante secula negãt, sicuti & in priore libello nostro Mediolani oblato, ita nunc quoque anathemate mactamus. Hæc aũt manuum nostrarũ subscriptione annotãtes, iterum iterumq; ꝓfitemur, nos, quẽadmodum modò diximus, Arianã hæresim & autores eius dãnare in seculũ. Ego Vrsicius ꝓfessioni huic meę pręsens subscripsi. itidẽ uerò & Valẽs. Hę quidem ad Iulium. Quę uerò ad Athanasium scripsere, sic habebãt. Dño fratri Athanasio episcopo, Vrsicius & Valens episcopi. Occasionẽ per fratrẽ & compresbyterum nostrũ Musæũ, qui ad dilectionẽ tuã proficiscitur, frater dilecte, nacti, compellandum te ex ipsa Aquileia duximus: optãtes, ut saluus literas nostras legas. Addes autẽ nobis fiduciã, si tu quoq; scribẽdo nobis respõderis. Scito nãq; pacatos nos esse, & ecclesiasticã tecũ cõmunicare cõiunctionẽ. Indiciũ earũ rerũ est, literarũ nostrarũ isthæc cõpellatio. Res Athanasij ita se habuere. Et sic ille ex Occidẽte in Orientales partes reuersus, ecclesias in Ægypto rursus gubernauit. Itidẽ uerò & Paulus, & Marcellus, & Asclepas, & Lucius, sedes suas recepere.

Vrsicius et Valens Ariani Athanasio se cõiungunt.

Vrsicium alij Vrsacium uocant, cõuenienti Hungarorũ linguæ nomine, quasi Orsa cum dicerent: Orsacus autem apud eos nobilis & generosus dicitur, siue nobilitas ipsa.

Vrsicij & Valentis pœnitentiæ libellus Iulio episcopo Rom. oblatus.

Pro Athanasij innocentia testimonium.

Vrsicij & Valentis ad Athanasiũ scriptũ.

CAPUT XXVIII.

Constantini iunioris cedes.

EA tempestate & respub. laborarũt. Ex trib. eñ Cõstãtini filijs, qui natu maximus, patri cognominis erat, à ducib. Constãtis fratris *trucidatus fuerat, nõ iubẽte illo quidẽ, sed nec prohibẽte etiã: sicuti à nobis suprà

** Ad Aquileiam.*

De Constantini tribus filijs, ita scribit Eutrop. lib. 21.

A

Constantinum primum filium decennali suo trãsalpinis gentibus præfecit. Constantiũ secundũ, uicennali in Orientem misit. Constanti natu minimo tricennalibus Illyricum Italiam & Africam prouincias dedit.

Dalmatij iunioris cædes.

est dictum. Illud quoq; nõ omittendũ uidetur, unà cum Constantini, post mortem eius, filijs, imperasse patri suo cognominẽ Dalmatium Cæsarem, prosperrima indole patris persimilẽ iuuenem, Sed eum breui iugulatum esse à militibus, Constantio sinente potius quàm iubente. Deinde minus quoq; feliciter Cõstantio res in Oriẽte successere. * maxima nanq; à Persis expeditione suscepta, perinde atq; nox quædam cõfertim Romanis offusa esset, uictoria uerè ad Persas inclinauit. quũ Athanasius etiã uarijs casibus iactatus, & de cõsubstantiali aduersus eum bellũ est excitatũ. Nisibim, quæ etiã Antiochia Mygdoniæ à quibusdã dicitur, Sapores ad dies septuaginta oppugnauit, tormentis per circuitũ dispositis, uallo in magnã altitudinẽ excitato, omni genere armorũ bellicarumq; ad expugnandas urbes comparatarũ machinarũ emisso, fossisq; & aggeribus ductis. Vt autem res omnes expertus nihil egit, fluuiũ Mygdoniũ (ita enim dicitur, qui mediam secat urbẽ) longius à muro aggeribus ex utraq; parte præaltis, qui undas cohiberent, cõstructis inhibuit, & derepentè quasi tormentũ quoddam mœnibus immisit. Atq; illa quòd uim & impetum undarũ non sustinerẽt, in parte utraq; meatum illi præbẽtia, cessere atq; cõcidere. Persa aũt in spem urbis potiundæ erectus, postridie lutosis aquosisq; locis exiccatis, ad muri qui cõciderat, partes cũ copijs omnib. accedens, mœnia ipsa ita ut antea fuerant, restaurata uidit. Vrbis nanq; episcopus Iacobus, diuinæ sortis minimè expers, oratione celeriter ea restituit. Et accedentes præterea ad ea Persas, quæ in conspectum nõ caderent, depulit telis. Quod Sapores cernens, consternatus obstupuit. Et quod circa murum uirum splendido regioq; cultu ornatũ uidisset, Cõstantium eum esse arbitratus, cædem eis minatus est, qui eum nõ adesse renunciauerant. Vbi uerò illi uera esse quę dixissent, Constantiũ scilicet Antiochiæ esse, confirmarunt, agnouit uisionis eius prodigiũ, DEVMq; res Romanas propugnare dixit. Eaq; de re ad iram prolapsus, in aẽrem tela, uulneraturum se esse eum qui corpore caret, ratus, miser coniecit. Ephraim autẽ, qui apud Syros optimus fuit scriptor, muro conscenso, ubi innumerabilem illã hostium multitudinẽ uidit, Iacobum qui tum ibi, ut dictum est, episcopũ agebat, rogauit, ut muliones & culices Persis immitteret: quibus illi, etiam per minima animalia DEVM eis abundè auxiliũ ferre, cognoscerẽt. Et ecce, simul cum ipsa precatione, animalculorũ aẽreus exercitus nubis instar confertim in illos inuolat, & in elephantorũ proboscides, quæ ueluti tibiæ directæ eminebant, equorumq; & aliorũ iumentorum aures & nares irruit. Illi uerò animalculorum eorum non ferentes congressum, nullo seruato ordine, cum impetu discurrẽtes miscẽtur, fugientesq; turpiter cõcidunt. At Sapores ex rebus minimis maximo DEI subsidio cognito, quum multa per eam expeditionẽ tentasset, cũ probro tamen & ignominia inde discesſit, clade sibi ipsi potius quàm uictoria parta. Constantio autẽ bello Persico in Oriẽte occupato, Magnẽtius in Occidente tyrannidem arripuit, qui imperatorẽ Constantẽ apud Gallias per insidias interemit, imperiumq; illius sibi subdidit. Vnde ciuilis belli causa extitit. Huius * nanq; impotentẽ animũ uerita Imperatoris soror Constantia, Britanioni Imperiale imposuit diadema, eumq; aduersus tyrãnũ ducere iussit. Quod ubi Constantius cognouit, & ipse Imperatoris † insignia eidem misit. Sed & hic imperandi libidine corruptus, in tyrannidẽ apud Sirmiũ erupit. Romæ quoq; nõ mediocris tumultus fuit, quòd Nepotianus Cõstãtij ex sorore Eutropia nepos, imperium sibi in urbe uendicans, fortẽ ex gladiatoribus satellitibus exercitũ cõtraxerat.

Sapores Persarum rex Nisibim oppugnat.

** Nocturna siquidẽ pugna inter Romanos & Persas in collimitio commissa. firmiores ad breue tempus res Persarum sunt uisæ. Socr. lib. 2. c. 25.*

Mœnia Nisibis fluminis inhibiti subito impetu sternũtur.

Iacobi episcopi eius urbis precibus ea reficiuntur.

Deus Nisibim defendit.

B

Ephraim.

Culices & muliones diuinitùs Persis immissi, uictoriã ab eis reportent.

Constantis cædes.

Magnentij in Occidente tyrannis.

Item Britanionis.

Item Nepotiani.

** Ad Illyricum autem Sirmij à militib. alius tyrannus lectus, nomen illi erat Britanionis. Socr. ubi suprà.*

† Veniam petenti facile dedit. Egnat.

Constans ad delicias delapsus, Magnentij, qui comes ordinum Augustæ, Germaniæ urbis, erat, insidijs, haud longè ab Hispanijs, in oppido Helene, occisus est. Eutrop. qui Augustam, Augustodunum nominat. Nepotianũ die uigesimo octauo Magnentius oppreßit: & caput eius hastæ infixum, in urbe circumlatum est. Idem.

A traxerat. Eum tamen non diu rerum potitũ, Magnẽtius necauit: qui loca omnia in ipso Occidente uastare non intermisit, Tantum breui tempore malorũ est accumulatũ. Erat is quartus à Sardicensi Synodo annus. Constantius porrò, qui Orientis Imperator declaratus fuerat, Occidentẽ quoq; potestati suæ subijcere contendit, bellumq; aduersus tyrannũ, qui ibi grassabatur, adornauit. Eo tẽpore Athanasius episcoporũ Ægyptiorũ Synodũ Alexandriæ coegit: in qua quæ de eo uel Sardicæ uel in Palæstina decreta essent, cõprobarent atq; cõfirmarentur.

Cædes eiusdẽ.

Alexandrina pro Athanasio coacta Synodus.

† Hic suprà cap. 8. Eod. Adrionopolis episcopus fuisse dictus est. Sicuti et apud Socr. lib. 2. c. 26. Orestiã aũt siue Orestiadẽ urbẽ esse dicunt supra Macedoniã in eminẽti mõte sitam in Orestis. Orestas enim populos nominat Plin. lib. 4. cap. 10. Patria hæc fuit Ptolemæi Lagi. Eadẽ uidetur dicta esse Adria colonia Romana Adriani patria, quam is postea amplificauit, & Adrianopolim uocauit.

CAPUT XXIX.

Imperator autem aduersantis sectæ importuna solicitatione transuersim actus, priorem mutauit sententiã. Suggesserant enim ei, Athanasium rursum Ægyptum & Libyam turbare. Addiderant etiam, in parœcijs quæ iurisdictionis eius non essent, episcopos & presbyteros designasse. Et quod omnium maximum foret, ipsum quoque fratrem Constantem ad inimicitias aduersus eum concitasse. Quibus criminibus apud Constantium, ut qui Euripus esset, effecere, ut quæ Sardicæ constituta fuerant prorsus aboleret, & eos qui per eam Synodum restituti fuerant episcopi, exigi iuberet. Ita factum, ut Marcello deiecto, Basilius Ancyram Galatiæ sit reductus, & Orestiadis episcopus † Lucius uinctus in carcere interierit: Paulus uerò Cõstantinopolitanus perpetuo exilio mulctatus, in oppidum quoddam Armeniæ in solitudine situm, Cucusum nomine, deportatus sit: ubi laqueo strãgulatus, Macedonianorum opera periit. Tantum autem calumnia Athanasio apud Imperatorem intentata ualuit, ut is quendam summiserit, qui caput illi ubicunq; reperto amputaret: & cum eo Theodulo itidem, & Olympio, ecclesiarum quarundã in Thracia episcopis.
B Quam rem ubi Athanasius præsensit, minis illius cedens, fuga uitæ suæ consuluit. Quã deinde fugã Ariani sunt calumniati, & maximè Narcissus Neroniadis Ciliciæ episcopus, & Leontius Laodicensis, tum autẽ Antiochenus episcopus. De quo Athanasius dicit, presbyterũ eum ministerio, quod seipsum castrarit, motum esse. Nam is ancillæ cuidam Eustoliæ uenustæ mulierculæ cohabitãs, quũ inualescentẽ eam ob causam fœdam suspicionẽ abolere studeret, seipsum castrauit, ut liberè deinde cum ea esse posset. Cæterùm ne eo quidẽ facinore suspicionẽ sustulit. Nam eam ob rem tum illi dignitas adempta: postea autem Constantij opera, Laodicensi primùm, deinde etiam post Deo inuisum Stephanum, qui Phlacito post Euphroniũ successerat, Antiochenæ præfectus est ecclesiæ. Verùm enimuerò post Athanasij quæ dicta est fugam. Georgius in locum eius surrogatus, ecclesias Ægyptias malè tractauit. Quæ autem is commiserit, ea ex Athanasij uerbis, qui eis rebus interfuit, easq; pertulit, rectius intelligentur. Nã in Apostolico libro, quẽ de Fuga inscripsit, defensionẽ aduersus eos qui eũ carpserant instituens, mentionem quoq; eorum quæ tum ibi acta essent facit, & hisce utitur uerbis: In Alexandriam rursus irruerunt, qui nos ut occiderent inquirebant. Et facta sunt posteriora, deteriora prioribus. Subitò enim milites ecclesiam circumuallarũt, & pro precatione bellum institutum. Deinde quadragesima ipsa, qui ab eis è Cappadocia missus fuerat Georgius ingressus, clades quas ab illis cognouerat, adauxit etiam. Post Paschæ hebdomadã uirgines in uincula conijciebantur, episcopi à militibus uincti ducebantur: pupillorum & uiduarum domus & panes diripiebantur, impetus in ædes fiebant. Noctu Christiani submergebantur, domus resignabantur: clericorum fratres pro fratribus periclitabantur. Et dura quidẽ ista: quę uerò subsequuta sunt, duriora. Hebdomada enim post sanctã Pentecostẽ, ieiunio absoluto, populus ad cœmiteriũ oratũ, propterea quod cõmunionem cũ Georgio omnes auersarent, egressus erat. Atq;

Criminantur aduersarij Athanasiũ apud Constantium.

Cõstantius mutata sententia restitutos paulo antè catholicos episcopos denuò extrudit.

Cucusum Cappadociæ Socr.

Athanasio & alijs quibusdã episcopis percussor subornatur.

Athanasij fuga.

Leontius Antiochenus episcopus, adhuc presbyter, seipsum castrauit.

Georgius Athanasio fugato, ecclesiã Alexandrinam regit.

Athanasius de calamitatibus ecclesiæ Alexãdrinæ, quas illa in fuga eius pertulit.

Ieiunium post Pentecosten.

A

Horrenda Ariani in Catholicos admittunt.

Atque eo cognito, improbissimus ille ducem Sebastianum Manichæum excitauit. Et ipse adeò cum ingenti militum arma, strictos enses, arcus & sagittas ferentium manu, ipsò die Dominico contra populum processit, & paucis qui pre cabantur (plurimi nanq; iam propter diei horam domum se receperant) repertis, talia ibi fecere, qualia ab eis fieri decebat. Rogo enim accenso, & uirginib. ad ignē admotis, ut se Arianē fidei esse diceret, cogebat. Atq; ubi eas superiores esse, ignemq; nihil curare uidit, denudatis eis ita facē uerberib. contudit, ut ad tempus aliquod uix cognoscerentur. Et uiris quadraginta comprehensis, nouo eos diuerberauit modo. Virgis nanq; è palmarum arboribus repentè desectis, quibus adhuc acumina sua inessent, terga eorum tam crudeliter cōscidit, ut quidam ex eis sœpius à chirurgis propter acumina infixa curati: quidā uerò quòd curam eam ferre nequirent, mortui sint. Reliquos uerò simul omnes, atq; unà uirgines in magnam Oasim in exiliū egit. Mortuorū porrò corpora primùm reddi suis non permiserunt, sed ea insepulta ut uoluere celarunt: quòd existimarent crudelitatem tantam se occultaturos esse. Et fecerunt illi hoc, opinione sua seducti, homines dementes. Dum enim defunctorum familiares lætarentur quidem propter confessionem obitam, lugerent autem propter corpora denegata, magis ac magis impietatis simul & crudelitatis contra eos increbuit crimen. Confestim etiam ex Ægypto & Lybia exilio mulctarunt episcopos, Ammonium, Thmuim, Caium, Philonē, Hermē, Plinium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium alterum, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem & Dioscorum. Eosq; tam acerbè exegere, ut nonnulli quidē in itinere ipsò, quidam aūt in exilio decesserint. * Expulere uerò episcopos plures quàm triginta. Studio enim eis erat, iuxta Achab, si fieri posset, tollere ueritatem. Et quæ Alexandriæ à Georgio sint acta, talia fuere.

Episcopi Catholici ab Arianis in exilium acti.

**ἐφυγάδευσαν. Hic Theodor. ἐφόνευσαν, iugularunt.*

CAPVT XXX.

B

Macedonij Cōstantinopolitani sæuitia tyrānica in Orthodoxos.

NOn secius uerò & Macedonius Constantinopoli post Paulum ecclesia ibi occupata sæuiebat. Accepta enim plurima ab Imperatore potestate, bellū contra ecclesiam suscepit, nihilq; ad tyrannicam crudelitatem reliqui fecit. Et Imperatore arte circumuento, cōstitutione eius, rapinas & direptiones suas, quas in ecclesijs peragere decreuerat, confirmauit. Circumferebantur per urbes Imperatoris literæ, Militaris manus sanctionibus subseruiebat: & non solùm ecclesijs, uerumetiam urbibus ipsis pellebantur, qui Paulo fauebant, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitebantur. Ac primùm quidem persequutionē tantum urgebant: deinde uerò necessitatem quoq; eiuscemodi, ut cum illis communicarent, eis imponebant, cui ad sæuitiam eam nihil deesset, quæ olim eis qui ad idolorū sacrificia adacti sunt, illata fuerat. Non enim proscriptione tantum res agebatur, sed & publicatione atque direptione bonorum, præterea flagris, uerberibus, uarijsq; generis cruciatibus, & exilijs. Multi plagis confecti interiere. Alijs ius ciuitatis ademptum. Quidam in fronte notis compuncti, ut dignosci tanquam stigmatici possent. Clades ea ad cædes etiam processit. Nanq; cum multis alijs, & Marcianus & Martyrius, cum magna fortitudinis laude sunt mortui, qui familiares & scribæ Pauli fuerant. Eos Macedonius præfecto tradidit, crimen illud obiectans, quòd seditiosi essent, & plurimum opis ad Hermogenis cædem contulissent. Horum Marcianus subdiaconus fuit: Martyrius autem psaltes seu cantor, diuinarumq; scripturarum lector. Sepulchrum eorum extra urbis murū est celebri fano clausum, quod fanum martyrum monumentum esset. Id Ioannes Chrysostomus primus construere cœpit, Sisinius deinde absoluit: qui postea ambo ecclesiæ Constantinopolitanæ

Marciani & Martyrij martyrium.

præfue-

A præfuere. Rectè enim putarūt, dignos esse honore martyrū, qui gloriam à DEO consequuti essent, quum dæmonum ejiciendorum, tum uariorum aliorum morborum contactu monumenti sanandorum. Itaq; locus is damnatus antea, apparitionibusq; simulacrorum horrendus, expiatus ab eis est, & purgatus. Et Macedonius quidem hæc sic in Orientis urbibus gerebat. Vrbes uerò Occidentis & Græciæ ad Illyricum usq;, nihil eiusmodi pertulere: q̃ concordes essent, & iam inde ab initio Nicænæ Synodi decreta constanter retinerent. Cœterùm Paulus, sicuti antea quoq; dictum est, Cucusi exulans, impiorum hominum crudelitate » * per strāgulationem uitā finijt. Obitus eius Athanasius quoq; in defensione fu» gæ suæ meminit, hisce uerbis: Constantinopolis enim episcopum Paulū, quum » prosequuti essent & inuenissent, propalàm suffocandum curarunt in oppido » Cucuso, carnifice ad cædē eam usi Philippo præfecto: erat nanq; hæresis eorum antesignanus, & prauorum consiliorum administer. Hæc sic ferebantur.

* De cæde Pauli lib. 4. cap. 2. Sozom. Paulus ad exilium perpetuum condemnatus & Cucusum Armeniæ deportatus est. ubi etiam uitam finijt, morbóne dicam, an ui ei adhibita, non satis scio. Fama certè hodie quoque obtinet, à Macedonianis laqueo strangulatum esse.

CAPUT XXXI.

Constantius autē ex Oriente in Illyricū aduersus tyrānos exercitū ducebat. Et quæ contra eos gesserit, paulo pòst referam. Quum autem Sirmij esset, Photini dogma in disquisitionē adduxit. Qui eloquēs quidem, & ad persuadendū idoneus, ecclesiæq; Sirmiensis Antistes fuit: noua autem hæresi instituta, multos in sententiam suam pertraxerat. quam etiam in Imperatoris præsentia propalàm & liberè promulgabat. Dogma eius erat, unum esse Deum omnipotentē, qui uerbo suo uniuersitatē hanc constituerit. Antesecularem uerò uerbi generationē & existentiam prorsus negabat. Ex B Maria aūt CHRISTVM initiū sumpsisse docebat. Eo dogmate ubiq; locorum diuulgato, uniuersi tam in Oriente quàm in Occidente episcopi, siue Nicænam sequerentur fidem, seu Arianam complecteretur sententiam, grauiter id tulere: q̃ ex æquo contra omnes, nouas res inducere existimaretur. Ne ipse quidem Imperator mediocriter dissidio eo est commotus. Quapropter etiam cōcilium ibi coegit. Conuenere eò ex Oriente episcopi, Marcus Arethusius, Georgius Alexandrinus, quem Ariani miserant: Basilius Ancyranus, Pancratius Pelusius, & Hypatianus Heracleotes. Ex Occidente, Valens Mursorū, & propter uirtutem magnus Hosius Cordubæ Hispaniæ urbis episcopus, confessor & Nicænæ Synodi particeps, qui quidem per inuitus tum Sirmij affuit. Arianorum enim dolo non dudum antea in exilium pulsus, annitentibus eis qui Sirmium conuenerant, Imperiali edicto reductus fuerat. Sperauerāt enim illi, si is suffragator eorū siue persuasione seu ui fieret, multū eum ad constituendum stabiliēdumq; dogma eorum momenti allaturū esse: ut qui spectata fide testis, & ueluti miraculum quoddam eius ætatis hominibus haberetur. Verùm ubi assentiri eis renuit, uarios rursum contracto iam extenuatoq; grauiore ætate corpore sustinuit cruciatus, adeò ut ad fidiculas & uerbera peruenerit. Quibus ille coactus, tribus eorū formulis assensit & subscripsit. Sed enim Synodus, quū Photinū cum Sabellio Libyco & Paulo Samosateno facere, eadēq; docere manifestò deprehēdisset, statim ei episcopalē abrogauit dignitatem. Quod sanè ut ritè atq; ordine factū, & tum & postea omnes cōplexi sunt, & cōprobatione debita dignū iudicarūt. Cœterùm

Sirmiensem conuentum coactum tradunt post Sergij & Nigriani consulatum: quo anno, neque ex Oriente, neq; ex Occidente quisquam Consul creatus fuerit, propter tyrannorum motus, & reipub. perturbationē. Socr. lib. 2. cap. 29. Sozom. lib. 4. cap. 6. Chronici tamen obseruatores, Coss. annotant, Constantium Aug. V. Constantium Gallum Cæsarem.

Miracula ad monumentum eorum edita.

Sozom. addit, Capite damnatos ibi morte mulctari solitos.

Occidentales in orthodoxia colenda constantes.

Paulus Cōstantinopolitanus episcopus Cucusi strangulatus.

Photini Sirmiensis episcopi hæresis.

Concilium Sirmiēse propter Photini hæresim coactum.

Hosius confessor.

Hosius tormentis coactus, tribus Arianorū fidei formulis subscripsit.

Photinus, Sabellius, Samosatenus, Sirmij damnati.

Sozom. lib. 4. cap. 6. Socr. l. 2. cap. 30.

Triplex fidei formula Sirmij ab Arianiſantibus cōpoſita.

Cœterùm illi diutius ibi manentes, perinde atq; priores fidei formulas damnarent, tres alias promulgarūt. Atq; unam quidem Græca lingua Marcus Arethuſius compoſuit, reliquæ Latino ſermone fuerant conſcriptæ: quæ ſimul & uerbis & eorum ſtructura atq; compoſitione ab Arethuſij expoſitione prorſus diſſidebant. Quin neq; eadem quæ priores formulæ, cōplectebantur. Græca nanq; neq; ὁμοούσιον conſubſtantialem, neq; ὁμοιούσιον æquiſubſtantialem patri filium dicebat. Et eos qui doceret filium principij expertem eſſe, aut qui filium † dilatatam DEI ſubſtantiam facerent, aut qui etiam coniunctum, non autem ſubiectum patri dicerent, excommunicabat. Itidem uerò & altera Latina de ſubſtantia agens, ὁμοούσιον conſubſtantialem iuxta & ὁμοιούσιον æquiſubſtantialem omnino dicēdum eſſe inhibebat: ut quæ uerba neq; in ſcripturis ſacris uſpiam inuenirentur, neque †notitijs primis aut cognitione hominum perciperentur. Cōſtituit ſanè, patrem maiorem dicendum eſſe quum honore & dignitate & diuinitate, tum ipſo paternitatis nomine. Decernit etiam cum omnibus filium ſubiectū eſſe patri. Et principij quidem expertem eſſe patrem, omnibus uerò (patre excepto) filij generationem eſſe incognitam. Quam formulam ut minus rectè compoſitam, poſteaquam multis promulgata traditaq; fuerat, epiſcopi retractare contenderunt. Et Imperator ipſe id ſeriò, coërcionem eis & pœnam qui eam in lucem prolatā non reddidiſſent minatus, mandauit. Verùm ea quòd in multorum manus peruenerat, non prorſus eſt abolita. Alteram quidam ex Latinis, ei quæ ab Arethuſio Marco edita eſt † connexam, in præſentia referam. Alteram aūt quæ poſtea lecta eſt, loco ſuo reponā, quum res Arimini actas cōmemorabo. Quam Marcus dictauit, ſic ſe habet: Credimus in unum DEVM patrem omnipotentem, creatorem & factorem uniuerſorum: ex quo omnis paternitas & in cœlo & in terra nominatur. Et in unigenitū eius filium Dominum noſtrū IESVM CHRISTVM, ante omnia ſecula ex patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine: per quem facta ſunt omnia, in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia. Qui eſt uerbum, & lumen uerū, & uita. Qui extremis diebus, propter nos homo factus, & natus è uirgine ſancta, & crucifixus & mortuus & ſepultus eſt. Et reſurrexit à mortuis tertia die, & receptus eſt in cœlum, & conſedit ad dexteram patris: uenturus in conſummatione ſeculi, iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; ſecundum opera ſua. Cuius regnum interminatum in infinita ſecula permanet. Sedet nanq; in dextra patris nō ſolum in ſeculo iſto, ſed & in futuro. Et in ſpiritum ſanctum, hoc eſt, paracletum, quem quum ſe Apoſtolis poſt aſcenſionem in cœlos miſſurum promiſiſſet, ut eos doceret & admoneret omnia, miſit: per quem etiam ſanctificantur, quæ in eum ſincerè credunt, animæ omnium. Eos uerò qui dicunt, ex non exiſtentibus eſſe filiū, aut ex alia ſubſiſtentia quàm ex Deo: & quòd fuerit tempus aut ſeculū, quū non fuerit, alienos eſſe ſcit ſancta Catholica Eccleſia. Ac rurſum dicimus, ſi quis patrem & filiū duos profiteatur deos, anathema ſit. Et ſi quis Deum dicens Chriſtum anteſecularem filium Dei adminiſtraſſe patri in rerum uniuerſarū creatione non profiteatur, anathema ſit. Si quis * ingenitū, aut partē eius ex Maria progenitā eſſe dicere audeat, anathema ſit. Si quis iuxta præſcientiam, eum qui ex Maria genitus eſt, filium eſſe dicat, & nō ante ſecula ex patre natum apud Deum eſſe, & per eum facta eſſe omnia, anathema ſit. Si quis dilatatam ſubſtantiam Dei filiū facere dicat, aut dilatationem ſubſtantiæ eius filium nominet, anathema ſit. Si quis ſubſtantiam Dei uel dilatari uel contrahi dicat, anathema ſit. Si quis uel † mente conceptum, uel ore * prolatum uerbum dicat filium Dei, anathema ſit. Si quis hominē ſolum dicat filiū, ex Maria prognatum, anathema ſit. Si quis deum & hominem ex Maria genitū profitens, Deum ingenitum

Primæ formulæ ſumma.
† πλατυνόμενον.
Secundæ.
† ἐννοίαις.
† συντιθεῖσαν.
Formula fidei Sirmij à Marco Arethuſio compoſita.
** τὸν ἀγέννητον, patrē ſcilicet.*
† ἐνδιάθετον.
** προφορικόν.*

A ingenitum ipsum intelligat, anathema sit. Si quis illud, EGO DEVS primùm, & ego * postea, & præter me nõ est Deus: quod de abolitione idolorum, & eorum qui dij non sunt, dictũ est: ad abrogationem unigeniti antesecularis filij Dei Iudaicè accipiat, anathema sit. Si quis illud, VERBVM CARO FACTVM EST, audiens, Verbum in carnem mutatũ, aut conuersionẽ subijsse, & sic carnem assumpsisse existimet, anathema sit. Si quis unigenitũ filium Dei crucifixum audiens, corruptionẽ, uel perpessionẽ, uel mutationẽ, uel diminutionem, uel * abolitionem secundũ diuinitatẽ sustinuisse dicat, anathema sit. Si quis illud, FACIAMVS HOMINEM, nõ patrem ad filiũ, sed ipsum ad se ipsum Deum dixisse profiteatur, anathema sit. Si quis cum Iacob, non filiũ ut hominem, sed ingenitum Deum aut partẽ eius colluctatã esse dicat, anathema sit. Si quis illud, † PLVIT DOMINVS A DOMINO, nõ de patre & filio accipiat, sed * seipsum à seipso pluisse dicat, anathema sit. pluit enim Dominus filius à Domino patre. Si quis audiens Dominũ patrem, Dominũ filium, Dominũ & Dominum patrem & filiũ dicat, & Dominus ex Domino dicens duos statuat Deos, anathema sit. non enim componimus filium patri, sed patri subiectũ esse dicimus. neq; descendit in corpus absq; consilio patris: neq; pluit à seipso, sed à Domino, autore patre. neque sedet à dextris à seipso: sed audit patrem, Sede à dextris meis. Si quis patrem & filiũ & spiritum sanctũ unam personã dicat, anathema sit. Si quis spiritum sanctũ paracletum profitens, ingenitum Deum intelligat, anathema sit. Si quis, sicuti Scriptura nos docuit, nõ alium à filio dicat paracletum: dixit enim, ET ALIVM PARACLETVM mittet uobis pater, quem ego rogabo, anathema sit. Si quis spiritum partem dicat patris, † aut filij, anathema sit. Si quis patrem & filium & spiritum sanctũ tres dicat deos, anathema sit. Si quis * proposito Dei filium Dei ut unam creaturarũ
B factum esse dicat, anathema sit. Si quis nõ uolente patre genitũ filium dicat, anathema sit. nõ etenim inuito patre, naturali necessitate coactus ille, nolens genuit filium: uerùm unà cum ipsa uoluntate, & absq; tempore, & absque perpessione, ex se genitũ ipsum exhibuit. Si quis ingenitũ & principij expertem dicat filium, tanq; duo ingenita & duo principio carentia dicens, & duos deos statuens, anathema sit. caput nãq; est & principiũ omnium filius, caput aũt CHRISTI Deus. Ita enim ad unum initio carens rerũ omnium principium, per filium piè omnia referimus. Ac denuò Christianismi certius accuratiusq; sententiam inquirentes, dicimus: Si quis CHRISTVM IESVM filiũ Dei antesecularẽ administrasse patri in rerum uniuersarũ creatione non dicat, sed ex quo Maria genitus est, tum filium & Christum uocatũ esse, & principiũ * ut Deus esset cœpisse asserat, eum anathema esse: sicuti Samosatenũ Paulum. Fidei formula aliter apud Sirmium Latinè edita, & Græcè uersa· Quandoquidem placitũ est, ut de fide consideraretur, omnia certò exquisita & exposita sunt Sirmij in præsentia Valentis, Vrsacij, Germinij, & reliquorum: cõstitit itaq; unũ esse Deum patrẽ omnipotentem, quemadmodum & in uniuerso orbe annũciatur. Et unum unigenitũ eius filium IESVM CHRISTVM, Dominũ & Deum & Seruatorem nostrũ, ex eo ante secula genitum. Non autẽ duos oportere dicere deos: siquidem & ipse Seruator dixit, Vado ad patrẽ meum & patrẽ uestrum, & Deum meum et Deum uestrum. Propter quod & omnium Deus est, sicuti Apostolus quoq; docuit: An Iudæorum Deus tantùm? non autẽ & gentium? profectò gentium quoq;. Siquidem unus Deus, qui iustificabit circumcisionẽ ex fide. Et reliqua quidem omnia consona sunt, & nihil habent dubij. Quoniã uerò permultos mouet substantiæ uerbum, hoc est (ut certius intelligat) τὸ ὁμοιούσιον æquisubstãtiale, siue τὸ ὁμοούσιον, consubstantiale, neminẽ prorsus mentionẽ dictionum earum facere, neq; eas in

Hæc paulo aliter referuntur apud Socratẽ lib.2. capite 30.

* μετὰ ταῦτα.

* ἀναίρεσιν.

† ἔβρεξε.

* Hodie quoq; Rabini Iudæorũ, quibus cum mihi hac de re res fuit, & Iudaizãtes Christiani, hoc dictum ita accipiunt, & exponunt.

† al. &

* βουλήσει, uoluntate.

* τοῦ θεὸν εἶναι, ut Deus esset.

Socrat. Secunda fidei formula Sirmij scripta, quã autores eius magnopere suppressam uoluere.

Repudiantur omnino uerba hæc: ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον.

Ecclesia docere oportet, propter hãc causam & ratione͂, ꝙ illę in diuinis scripturis non reperiantur, & captum humanæ mentis & cognitionis excedãt: quodqꝫ nemo generatione͂ filij explicare possit, quemadmodũ scriptum est, Generationem eius quis enarrabit? Soli aũt patri manifestum est, quomodo filium genuit: & item filio, quomodo ipse genitus sit à patre. Nemini etiam dubiũ est, maiorem esse patre͂ honore, dignitate & diuinitate, & ipso adeò nomine paterno maiorem esse: ipso etiam testificante filio, Qui me misit pater * maior me est. Illud quoqꝫ catholicum esse nemo ignorat, duas esse personas patris & filij: & patrem quidem maiore͂, filium aũt subiectum cum omnibus quæ ei pater subiecit. Et patre͂ principium nõ habere, & esse inuisibile͂ & immortalem, & passionis expertem: filium uerò genitum ex patre, Deum de Deo, lume͂ de lumine: eiusqꝫ generationem nemine͂ nosse, sicuti dictum est, nisi solum patre͂. Ipsum porrò filium Dominum & Deum nostrũ, carne͂ siue corpus, hoc est hominem assumpsisse, quemadmodum & Angelus renunciauerat, & scripturæ omnes docet: atqꝫ in primis Apostolus ipse gentium doctor, Homine͂ CHRISTVS ex Maria uirgine assumpsit, per que͂ & passus est. Caput aũt fidei totius & firmamentũ est, ut Trinitas semper seruetur, ita ut in Euangelio legimus, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti. Integer autem & perfectus est trinitatis numerus. Paracletus aũt spiritus sanctus per filium missus, iuxta promissionem uenit, ut Apostolos & credentes omnes sanctificet & * designet. Hæc ea formula est, cui ut Photinus etiam post episcopatus abrogatione͂ assentiretur, & subscriberet, homine͂ sunt hortati: dignitatem se ei episcopalem unà cum throno reddituros polliciti, siquidem per pœnitentiam quæcunqꝫ perperam docuisset, anathemate iugularet. Ille ne audire quide͂ hoc sustinuit, sed eos ad disputatione͂ prouocauit. Et iussu Imperatoris die dicta in locũ unũ, quicũqꝫ doctrina, eloquentia & honore antecellere alios uidebantur, conuenientibus, conditione͂ disputandi accepit Basilius, qui tum Ancyranam curabat ecclesiam. Concertatio ea longius producta, & notarij celeres utriusqꝫ dictata exceperunt: quibus longè superior fuisse existimatus est Basilius. Porrò Photinus ad exilium est damnatus. In quo ille degens, opinione͂ suam Græcè & Latinè (multa enim ei in utroqꝫ sermone erat gratia) scriptis mandauit. Quod uerò in eis maximè elaborabat, illud erat, quòd præter opinione͂ suam, alias aliorum omnes nihil esse, parum decorè probare est conatus. Photini quide͂, eiusqꝫ sententiæ res, ad hunc se habuere modũ.

** Verbum hoc est temporaneæ submißionis & exinanitionis, iuxta illud: Minuisti eum, & inferiorem fecisti paulisper angelis. Psalm. 8. Hebr. 2.*

** ἀναδείξῃ. Nam qui spiritum Christi nõ habet, non est eius. Rom. 8.*

Hæretica pertinacia in Photino.

Disputatio Photini cum Basilio Ancyrano. Huic disputationi multos adhibuisse Cõstantium Senatorios uiros, dicit Socrates lib. 2. cap. 30.

Photinus exulat.

CAPUT XXXII.

IMperator aũt aduersus tyrannos exercitum duxit, & conditionibus pactisqꝫ certis bellum cum Britanione decidit, militibus illius ut animos mutarent, & se unũ Imperatore͂ acclamationibus renunciarent, persuasis. Nam insidijs eis cognitis, Britanio ad pedes Imperatoris supplicis habitu miserabiliter est prouolutus. Et Constantius ei Imperij insignia purpurã & coronã detraxit, quietumqꝫ & priuatum esse iussit: Seni magis conuenire dice͂s, ut in ocio uiueret, quàm nomen tumultuũ plenum obtineret. Sumptus aũt ex publicis uectigalibus ei, ut seni, ad Prusam circa Olympum amplos attribuit: ubi ille degens, postea ad Imperatorem scripsit, gratiasqꝫ ei egit, qui se tantis & tam multis curis & erũnis, quæ in Imperio essent, liberasset. Rebus de Britanione prosperè confectis, maximã copiarum suarum, quas secum habebat, partem, in Italiam aduersus Magnentium misit. Patruelem aũt fratrem suũ Gallum,

Britanio à Cõstantio in gratiam receptus.

Imperium curarum & erumnarum nomen est.

Britanionem magistrum militum in Pannonia ad Mursam milites Imperatorem renunciauerant, grandæuum iam, & omnibus charũ uirum: quippe probum, & priscorũ morum, iucundæqꝫ ciuilitatis: sed omnium liberalium artium expertem, adeò ut ne primarum quidem literarum elementa, nisi in extrema ætate, addidicerit. Eutrop.

A lum, Constantij (frater autem hic Constantini magni patris fuerat) filium, in Orientem & Syriam ire iussit, ut prouincijs isthic aduersus Persarum excursiones præsidio esset: eundemq́ꝫ cum nominis sui adiectione Cæsarem fecit, Cæsarem Constantium renuncians. Quo sane tempore, illo Antiochiam proficiscente, rursum crucis signum in cœlo ad Hierosolyma apparuit, solem radijs suis præcellens, arcu quem irim uocant ingenti adinstar coronæ circumfusum, hora diei tertia, Pentecostes ferijs ineuntibus: Cyrillo tum Hierosolymis post Maximum res Ecclesiasticas gubernante. Cæterùm crucis illa lux sparsim non diffluebat, quod in cometa fieri solet: sed multo magno'que fulgore densa & perspicua cõsistebat. Occupauerat autem cœlo incumbens circiter quindecim stadia. Longitudo eius, quantum colligere licuit, à Caluariæ monte ad eum qui dicitur Oliueti pertingebat: latitudo autem, quæ longitudini ei proportione conueniret. Ad miraculum timor etiam, in re tam insolita & inexpectata, omnibus incessit. Itaqꝫ omnes cum coniugibus & liberis ad templum maius Deum laudibus ferentes, relicto à quoqꝫ quod tum forte faceret, opere confugerũt. Et ea res in terras omnes promulgata, homines consternauit, quòd eam ex prouincijs cunctis, qui pe-
B regrè precationis ergò Hierosolyma uenerant, ubiqꝫ uulgarent. Multos sanę & ex Iudæis, & ex Græcis, ad Christianismum perduxit. Factus etiam de ea certior est Imperator, familiarium suorum & ipsius Cyrilli literis. Et diuinitùs ea quasi prodigium exhibita esse dicebatur à peritis, ut quæ antiquitùs in sacris expressa esset literis. Splendidum hoc & uenerãdum spectaculum, ipsi quoque exercitui non fuit inuisum. Apparuit namqꝫ signum id, quum Imperator ad Occidentem Britanionem & Magnentium tyrannos deuinceret: ubi exercitus uario labore fatigatus, miraculo tanto uiso, immensa eius luce afflatus & lustratus est. Nam Magnentius ueteri Roma capta, grauiter ibi sæuiebat, & multos ex Senatu atqꝫ ipsa etiam plebe crudeliter necabat. Vbi autem Constantij exercitum adesse cognouit, cedens istinc, Galliam per Alpes Iulias petijt. Ita enim perangustus transitus dicitur, altissimis ex utraqꝫ parte montibus in locum unum, ut propè complicentur, coeuntibus, angustijs quæ in Thermopylis sunt perquàm similes. Et Alpes quidem Iuliæ Gallias ab Italia diuidunt. Quæ uerò uocantur Susacenses Alpes, inter Daciam & Thraciam sunt. Porrò ubi aliquoties acies inter se concurrêre, & nunc hi nunc illi prępio superiores fuere, postremò uictus Magnentius ad † Mursam Gallię castellum profugit. Quo loco copias suas casu eo perculsas animare, & ad fortitudinem atque fiduciam excitare conatus est. Quum autem & ipsæ militari more acclamatione sua illi ut Imperatori fausta ominari deberent, uel inuitæ pro Magnentio Constantium Augustum promulgarunt. Vnde ille imperium sibi non esse à DEO delatum intellexit: & castello eo derelicto, ulterius est profectus. Verùm quum eum Constantij exercitus magna celeritate persequeretur, solus profugiens in urbem Lugdunensem peruenit. Atque ibi fratrem Desiderium, per beneuolentię causam scilicet, ut eum hostium manibus & iniurijs eriperet, deinde matrem, postea etiam si quis ex propinquis suis alius adesset, iugulauit. Et tandem in gladium sibi ipsi intentatum incumbens, dorso etiam ipso perfosso, uitam finijt, quum non totos quatuor annos tyrannide potitus esset. Paulo deinde pòst, qui ei alter erat frater, Decennius Cæsar ab ipso dictus, laqueo etiam seipsum interemit. Sed enim ne sic quidem respub. pacatæ fuere. Statim enim tyrannus alius, nomine Syluanus, apud Occidentales Gallos extitit: quem non ita diu res turbantem, Constantij duces interemere. Enimuerò Iudæi quoqꝫ Diocæsareæ Romanis rebellantes, & seruitutis iugum excutientes arma sumpsere, & Palæstinã uicinasq́ꝫ in circuitu regiones percurren-

Constantius Gallus Cæsar in Oriente.

Gallus crucem relucentem ferè medio die in cœlo Hierosolymis cernit.

Hierosolymitana precationis ergò profectio.

Signũ hoc crucis itidem Constantij exercitui in Occidente apparuit.

Alpes Iuliæ.

Magnentij tyrannis & exitus.

Alpes Susacenses.

Augustiæ Thermopylarum.

Suprà cap. 13. eod. facta mentio montis Susacis.

† Ad Murtium, Egnat.

Prælijs istis uires Romanæ ferè consumptæ sunt. Bellatorũ enim quinquaginta quatuor millia periere. Oros. Eutrop.

Magnentius charissimos sibi quosq; primùm, deinde etiam se ipsum necat.

Decennius frater Magnentij αὐτόχειρ. Alij Decentium uocant.

Syluani tyranni interitus.

Iudæi Diocæsareæ rebellantes à Gallo coerciti.

tes uastarunt. Contra quos ex Antiochia, ubi agebat, profectus est Constantius Gallus, eisque superatis torpæum ingens statuit, & urbem eorum ex ipsis fundamentis diruit. Sed enim rebus feliciter gestis, fortunam blandientem prosperitatemque eam non bene tulit: nam & ipse ad res nouas aspirare, & tyrannidem meditari cœpit. Sed breui conatus eius manifestò comperit Constātius. Siquidem ille per effrenē audaciam Orientis præfectum Domitianū, & quæstorē † Montium suapte potestate necauit, cædis eius causa Imperatori non significata. Quæ res aliæque insuper ad eam accedentes effecere, ut Imperator eum, ut sibi iniurium, sublatum uellet. Et ira incitatus, ad se eum euocauit. Atque ille in deteriorem partem eam uocationē fieri suspicatus, sibique propterea metuens, etiam inuitus profectus est, uxore sua Constantia, quæ pro eo precaretur, præmissa. Ea in itinere mortua est. In comitatu Galli Theophilus etiam Indus fuit, de quo suprà diximus. Nam is medium se inter Gallum & Constantium gerebat, coniunctionem eorum & concordiam confirmans, quū Cæsar Gallus designaretur, & pacta fierent. At Gallus, adempta ei primùm purpura, circa * Phlanonem insulam in Occidentalibus partibus, ex insidijs Eusebij eunuchi trucidatus est. Quod quidem ita tum fieri iussit Constantius: postea autē eum facti pœnituit. Breui pòst fratrem eius Iulianum ex Ionia accitum, quòd Imperij grauitatem secum perpenderet, Cæsarem creauit: & aduersus barbaros in Galliam misit, qui res ibi turbulentas pacaret & constitueret. Sed de Iuliani rebus in historia sequenti accuratius omnia exponemus. A

Gallus res nouas molitur.

Est hoc crimen læsæ Maiestatis.

† Magnū, Socrat. & Sozom.

** περὶ φλανώνα τὴν νῆσον. Socrat. lib. 2. cap. 34. Plin. in Illyrici descriptione meminit urbis Flanonæ, & Absyrtij insulæ libro 3. cap. 21.*

Galli cædes.

Iulian⁹ Cæsar dicitur. Iulianus in Galliā missus.

CAPUT XXXIII.

Constantius cura & periculo tyrānorum liberatus, uenit Romam: ubi de tyrannis triumphum sibi agendum esse duxit. Eodem tempore ad concordiam dogmatis Orientales simul & Occidentales episcopos, sicuti putabat, adducturus, Synodum cogi in Italia præcepit. Iulius tum, uiginti quinque annis Romana ecclesia administrata, decessit, prouinciamque eius Liberius sortitus est. Tum uerò opportunitatem sibi oblatam esse existimantes, qui professionem fidei Nicænam abrogauerant, calumnias rursum contexuerunt, ut τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis professores, quos antea ut sententiæ alterius sectatores exautorauerant, ecclesijs prorsus exigerent. Constante namque adhuc superstite, non ausi fuerant fraudulenta temeritate imperia inter se cōmittere. Quippe bellum fratri Cònstans denunciauerat, nisi Athanasium, sicuti dictum est, reciperet. Potissimùm uerò Athanasium illi expellere studio omni contendebant: qui sanè etiam Constante nondum cæso, Constantio autem propter illum, Athanasium se complecti assimulante, (tantum illorum erat odium) conquiescere non potuerunt. Sed enim triginta ex maligna eorum multitudine Antiochiæ congregatis, Narcisso uidelicet Cilice, Theodoro Thrace, Eugenio Nicæno, Patrophilo Scythopolitano, Menophanto Ephesio, atque alijs, reditum Athanasij illi tanquam illegitimum culpabant: & omnibus ubique episcopis scribebant, ne cum illo communicarent, ne'ue ad illum scriberent: sed Georgium honore prosequerentur, quem ipsi episcopum constituerant. Athanasius autem nihil prorsus hæc curabat. Id ita factum, donec Constantius tyrannis sublatis, unus ipse Orientis simul & Occidentis imperio est potitus. Et Constantius quum in Occidente esset, cum episcopis τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis fidei assentientibus se coniunctum esse, & cum eis sibi conuenire simulauit: & fortasse in partibus eorum esse omnino cōstituit. Arte certè usus est, quum uim nullam eis primùm adhiberet, sed tantum persuaderet, ut eandem contra Athanasium, quam Orientales episcopi tulissent, ipsi etiam sententiam ferrent. Sic etenim quodammodo putauit, B

Constantius Romæ triumphat.

Liberius Iulij Romæ successor.

Ineunt rursum Ariani fraudulenta aduersus Athanasiū & orthodoxos consilia.

Conciliabulum 30 Arianorum episcoporū Antiochiæ aduersus Athanasiū congregatum.

Constātius per unanimē Athanasij condemnationē inter Orientales & Occidentales unionem fidei conciliare contendit.

A putauit, si omnium Orientalium iuxtà & Occidentalium calculis Athanasius damnaretur, facilimum sibi fore, ut religionem pro arbitrio suo cōstitueret atque ordinaret. Itaque in Italia Mediolani cōuentus coactus est. Et ex Oriente quidem pauci admodum ibi præstò fuere. Itineris enim magnitudo, & morbus, & ætas grandior, multorum impediit aduentum. Occidentales autem plures quàm trecenti conuenêre. Enimuerò Orientalium consilium fuit, ut Athanasius damnaretur, eique Alexandrina urbe interdiceretur. Et reliqua Synodus siue errore aut metu, seu etiam ignorantia pedibus in eam ibat. Soli uerò ex omnibus Dionysius Albæ, quæ una ex metropolitanis in Italia urbs est, & Eusebius Vercellarū Liguriæ, & Paulinus Treuirorum in Gallia, episcopi, & præterea Rhodanus & Lucifer, dolo deprehenso, Orientales euertendi Nicæni dogmatis gratia condemnationem Athanasij urgere, assurgentes, uociferati sunt: Fraude Christianismum circumueniri, neque uerbis eiusmodi de Athanasio agi: sed insidias decretis ritè atque ordine de Deo olim factis, Imperatorem & Arianos tendere. Hæc ubi dicta, conuentus rebus infectis solutus est. Qui autem liberius sententiam dixerant, condemnati, solum exilij causa uerterunt. Inter quos Hilarius etiam Pictauiensium episcopus fuit. Porrò uerum fuisse, quòd sub obtentu nominis Athanasij aduersum fidem Nicænam Mediolanensis Synodus sit congregata, ea quæ sequuntur confirmabunt. Nam quæ paulo pòst eodem tempore & Arimini in Italia, & Seleuciæ in Isauria, acta sunt concilia, res nouas contra Nicænas constitutiones molita sunt: quemadmodum mox declarabimus. Imperator stomachabundus uniuersale concilium cogere, & episcopos Orientales omnes in Occidentem pertrahere uolebat, omnem mouens funē, si quo modo facere posset, ut ad concordiam omnes adduceret. At ubi re deliberata, difficile id uisum est, quod ei itineris longinquitas obstaret, unam quidem, sed duobus in locis congregandam esse Synodum statuit. Et Occidentales Arimini, Orientales uerò Nicomediæ conuenire, literis suis iussit. Imperator sanè quidem hoc sic concordiam omnium spectans instituit: sed consilium eius aliter cessit. utrinque enim dissensio inter eos intercessit. Neque enim Arimini qui conuenerant, concordes erant: maius autem inter eos qui Nicomediæ quidem per terræmotū coire impediti, Seleuciæ uerò deinde congregati fuerant, dissidium est ortum. Cæterùm quæ utrobique sint acta, historia ipsa deinceps ostendet. In præsentia autem, quæ Athanasio per omne Constantij Imperium acciderint, breuiter referemus, ut ordine suo nobis procedat oratio.

Synodus Mediolanensis.

Oriētales per damnationem Athanasij callidè Nicæna decreta supprassa uolunt.

Lucifer Sardiniæ insulæ metropolitanus dicitur apud Theodor. lib. 2. cap. 15: ubi ista fusius refferūtur.

Dolum orthodoxi pauci sentiunt.

Mediolani nihil agitur.

Hilarius Pictauiensis & quidam alij catholici in exilium aguntur.

Constantius Ecclesiasticæ concordiæ gratia Occidentales Arimini, Orientales Seleuciæ in Isauria conuentum eodem tempore agere iubet. Consilium eius frustrà fuit.

B

CAPUT XXXIIII.

Ille siquidem auditis quę aduersus eum in Imperatoria aula factæ fuerāt cōminationibus, ad tempus profugit. Deinde quinque qui sub eo erant episcopis delectis, in quibus Serapion etiam † Thmuæus, uir DEI in primis amans, atque in dicendo & scribēdo grauis, fuit, ad Imperatorem in Occidente degentē eos misit, tribus ex ecclesia sua presbyteris additis: qui, si id Imperator iussisset, aduersariorū calumnias confutarent. Dum illi proficiscūtur, Imperatoris interea literæ, quibus ad eum euocabatur, afferunt. Itaque ipse cum suis in graui erat cura & solicitudine. Neque enim tutū satis esse putabat, dicto Imperatoris audientem esse, qui in professione fidei hallucinaretur. Neque uerò illi morem nō gerere, periculo carebat. Mansit sanè. Et qui literas attulerat, uacuus ad Imperatorē rediit. Porrò æstate ineunte, alter uenit, cum quodam Alexandrinæ urbis illustri ciue: atque is Athanasium urbe expellere, & clerum malè accipere incœpit. Sed enim quum plebs rebellans uim pararet, & ipse nihil efficeret, retrocessit. Postea intempesta nocte ordinum ibi militarium dux,

Res & erumnæ Athanasij sub Constātio. Sozom. habet Thebæus lib. 4. cap. 9 et 10.

Athanasius è manibus militum euadit.

& qui ab Imperatore missus fuerat, atq; hæc curabat, Hilarius, ubi Athanasium in ecclesia occultari intellexit, quæ Theonæ dicitur, cum delecta Ægyptiorũ fortiq; manu ei institit: & postibus effractis in templũ quidem irruit, sed Athanasium quæsitum non cõprehendit. Diuinitùs enim ei irruptionis huiusmodi consilio manifestato, paulo antè inde exiuerat. Milites autem tardius ad comprehendendum eum uenerant. Dicitur sanè hic uir multa & diuersa diuino iudicio euasisse pericula. Quod namq; DEO esset perquàm charus, quę futura erant, itidem ut præsentia, per gratiam DEI prouidebat. Multa certè admiranda futurorum cognitionem uiro ei contestantur. Primum namq; Constante adhuc uiuente, & Constantio insidias ei struente, quum fuga sibi consuluisset, apud notum quendam hominem in subterraneo & caliginoso specu, aquæ olim cisterna, latuit, nemine præter ancillam conscio: quæ quòd fidelis esse uideretur, ad usus necessarios ei inseruiebat. Postquam autem in hoc magno studio aduersarij incubuère, ut uirum uiuum caperent: & ancilla ea, pecunia ab illis corrupta, mercede eum proditura erat: præueniens DEVS, insidias ei indicauit. Ita ipse aliò concesit. at illa, ut quæ cõtra heros suos falsa dixisset, plagas reportauit. Grauis siquidem eis constituta fuerat pœna, qui Athanasium celare comperti fuissent, ut qui contra Imperatoria iussa niterentur, & rectam reipub. administrationem tollerent. Multi sanè eo nomine res duras sunt experti. Persimile quiddam alio quoq; ei tempore euenit. Eandem namq; ob causam in Ægyptum profugiens, aduerso nauigabat Nilo. Quum aũt fuga eius indicata, quidam eum persequerentur, cœlitùs id cognouit, & nautas atq; uectores Alexandriam redire secundo flumine iussit: & in descensu persequutoribus suis præteritis, populi deinde turbæ in urbe frequentissima mixtus, latuit, incolumisq; permansit. Quapropter non solùm Ariani, sed & Græci atque gentiles eum ut magum & præstigiatorem, tales ob res criminati sunt. Aliquando namq; urbem eo ingrediente, cornix in aere uolans crocitabat: & Græcorum quæ illic stabat turba, scõmmate eum ueluti impostorem persequens, quid'nam cornix diceret, interrogauit. Et ille perquàm urbanè & suauiter ridens: Cras, inquit. Portendit namq;, crastinum diem uobis non benè cessurum. Mandatum enim ab Imperatore ueniẽs, festum diem uestrum inhibebit, & magnificentia uestra iniucunda uobis erit. Porrò id Athanasij dictum exitum suum habuit. Ab Imperatore enim literæ uenère, quibus magistratus iubebantur, de cætero Græcos prohibere, ne ad templa accederent, & more superstitionis suæ dies festos peragerent. Et celebritas ea quæ iam aderat, & ab illis plurimi fiebat, uenerationeq; maxima colebatur, tum soluta est, neq; postea peracta. Declarare hæc satis possunt, diuinum eum uirum, & prophetici doni non expertem fuisse. Ipso autem, ut dictum est, profugo, clerus eius ecclesias tenuit: donec aduenìens dux cum armatis, Georgium expectãtibus eas tradidit, & ipse postea Georgius aduenìens occupauit. Is quòd non apparatu aut more episcopi administrationem suam institueret, terribilem se exhibuit. In Athanasij autẽ laudatores ferus admodum fuit: ac uiros simul & mulieres arripiens, tanquam sæuus tyrannus, in uincula coniecit. Quamobrem publicum populi odium in se concitauit. Perijsset certè quidem, nisi periculo uitato ad Imperatorem procurrisset. Ibi tum sectatores Athanasij ecclesijs præfuère, quamuis ad breue tempus. Præfectus namq; Ægypti illis eiectis, eas factioni Georgij restituit. Nec longè pòst & ipse redijt, terribilior quidem quàm antea, nõ minus autem omnibus inuisus: quippe qui Imperatorem ad iram contra eos commouisset. Infidelis uerò, & fastu plenus à plerisq; increpitus est: & ab Ægyptijs monachis maximè, quos hominum multitudo in primis, quùm quòd uera dicere existimati sunt,

Sæpenumerò Athanasius diuinitùs pericula præsentia effugit.

Idem in specu latitauit sex, ut quidam scribunt, annis.

Ancilla infida perfidiæ mercedem recipit.

In Nilo nauigans, persequutionem inimicorum eludit.

Athanasius ab Arianis & Græcis Magiæ insimulatus. Abolitionẽ idolomaniæ Alexãdriæ is Græcis prædixit. Eiusdem scitè dictum.

Georgij Ariani episcopi Alexandriæ in Catholicos crudelitas.

Plebs fidem monachorum orthodoxorũ est æmulata.

A

B

tum

A tum quòd philosophicè planè uirtutem & pietatem exercere perseuerarunt, sequebatur. Res Athanasij, sicuti sub Constantio uario euentu fuere, breuiter & ordine expositæ, sic se habuere.

CAPUT XXXV.

Imperator uerò priusquam Romã iret, & solitũ ob uictoriam triumphum ageret, accito Liberio Romanorum episcopo, Iulij successore, persuadere ei conatus est, ut in sententiam quos secum habebat episcoporũ iret: quorum unus Eudoxius erat. Quod ubi ille ei resistens se facturum negauit, ad exilium est damnatus. Berrœa autem Thraciæ, quò deportaretur, designata fuerat. Sed & alia condemnationis eius causa fuisse dicta est: uidelicet quòd renunciare Athanasij cõmunioni noluerit, eundemq́ apud Imperatorem defenderit, qui Athanasium accusabat, quòd & ecclesias iniuria affecisset, & causa necis duobus fratribus suis fuisset. Idem comprobanda esse quæ Tyri aduersus Athanasium, per inuidiam alienæ sententiæ sectatorum acta constitutaq́ fuerant, dicebat. At Liberius pœnitentiæ libellum Vrsicij & Valentis Iulio decessori suo oblatum, Imperatori exhibuit: in quo falsa esse & ementita, quæ apud Mareoten acta erant, significantes, noxæ gratiam petierunt. Rogauit insuper, ne ita indicta causa Athanasium dãnaret, ne' ue quę perperàm decreta & manifestæ calumniæ essent, comprobaret. De fratribus autem ne prorsus episcopali manu uindicatam iniuriam uellet, dixit: quam manum Deus non ad eiusmodi facta, sed ad sanctificationem & omne aliud bonum opus constituerit. Sed enim Constantius nihil omnino illum de sententia sua decedentẽ uidens, biduò ad deliberandum ei permisso, nisi animum mutaret, in Thraciam deportari iussit. Atq́ ibi Liberius: Mihi uerò, inquit, dudum hæc deliberata atq́ constituta sunt, & paratus adeò sum in exilium ire. Porrò quum iam abduceretur, B Constantius ei quingentos aureos misit, quos ille reiecit, & ei qui illos attulerat, Imperatori renunciare iussit: Non indigere se eis: daret eos quos secum in aula haberet adulatoribus, & ad simulandum dissimulandum' que compositis hominibus, quorũ insatiabilis cupiditatis inopia animis eorum semper insidens, eosq́ excrucians, nunquam expleri posset. Mihi namq́ CHRISTVS, inquit, patri æqualis, largitor semper alimentorum atque conciliator, & promus condus bonorum omnium erit. Hæ Liberio causæ, ut in Thracia exularet, extitere. Felix autem Romanæ ecclesiæ diaconus, administrationem eius sortitus est. Qui Nicænam quidem fidei professionẽ retinebat, & in religione reprehensione carebat: unum tamen illud uicio ei uertebatur, quòd priusquam episcopus creatus esset, cum diuersæ opinionis studiosis communicare sustinuerit. Vbi uerò Constantius Romam uenit, populi & nobilitatis illustriores fœminæ, pro Liberio deprecantes, ut illũ restitueret, ei institêre. Et Imperator cum episcopis suis re communicata redditurum se eis hominem pollicitus est, si in eandem cum episcopis suis concederet sententiam.

Liberius exulare iubetur.

Causæ exilij eius.

Colloquium Constantij & Liberij.

Ne per episcoporum manus inimicitias exercueris aut uindicaris, Imperator. Ecclesiasticorũ nãq; hominum manus sanctificatione operari debent. Theodor. li. 2. c. 16.

Liberius exulaturus donum quingentorum aureorũ à Constãtio sibi missum reijcit.

Felix Romæ Liberio substituitur.

Romani restitui sibi Liberium à Constantio petunt.

CAPUT XXXVI.

Per idem tempus, quem suprà diximus, Aetius Syrus manifestò & liberè suam de DEO opinionẽ diuulgabat. Diaconus tum adhuc erat, sicuti à Leontio Antiochiæ episcopo castrato illo creatus fuerat. Opinabatur aũt itidem ut Arius, conditũ, & ex nõ existentibus, atq́ inæqualẽ patri filiũ esse. At q̃d ingenti contentione acriusq́ de Deo disserere auderet, uarijsq́ uteret ratiocinationibus, factionis suæ popularib. diuersus esse, atq́ ab eis dissidere uisus est. Quam ob causam ecclesia eorũ pulsus, arte quadam per dissimulationẽ eos uitabat, communionẽq́ eorum detestabat, ueluti qui se Ario

Aetij hæresis.

Idem ab Arianis reiectus.

post periurium coniunxissent, quum ille pœnitentia ductus, Constantino Imperatori consentanea se cũ Nicæna fide sentire adiurauit. Sed de his satis. A Quum Imperator adhuc in Occidente esset, nuncij uenêre, Leontium Antiochenũ episcopum diem suum obijsse. Et Eudoxius Germaniciæ antistes, qui in Imperatoris comitatu erat, per cubicularios eunuchos uacantem eã sedem ambit & uendicat. Asimulans enim locum eum cõsolatione & custodia indigere, ut sibi in Syriam ire liceret, ab Imperatore petijt. Quod ubi ei est permissum, ingenti celeritate eò uenit: ac throno recepto, repentè perinde atq; * ex se ipso ortus episcopus Antiochiæ extitit, re cum celebrioribus Syriæ episcopis, utpote cum Marco Arethusio, Georgio Laodicensi, qui eandem sententiam sequebantur, atq; alijs ad quos more quodam patrio electio pertinebat, non communicata. Dictum etiam est, de uoluntate Imperatoris, & eorum qui in aula † rerum potiebantur, id factum esse: qui unà cum Eudoxio Aetij sententiã sequebantur, inæqualem patri filium esse docentis. Postquam uerò Antiochiam ita obtinuit, ampliorem'q; adeptus est potestatem, propalàm iam Aetij opinionem propugnabat, & adiuuare illum maximè conabatur. Et cõtendebat ille quidem episcoporum cogere conciliũ, atq; illi diaconatus honorem restituere: sed id efficere minimè potuit, quòd apud omnes Eudoxij dignitas & studiũ post Aetij odium esset.

Eudoxius Germaniciensis arte aulica episcopatum Antiochenum inuadit.

** αὐτόματος.*

† Eunuchorũ præcipuè.

Eudoxius Aetianus.

Congregauit tamen tum consentientiũ ei episcoporum conuentũ Antiochiæ: in quibus erant, Acacius Cæsareæ Palæstinæ Eusebij successor, & Vranius Tyri episcopus: qui unà cum æquisubstantiali & cõsubstantiale reijcebat, sub obtentu Occidentalium episcoporũ autoritatis, qui hoc sic Sirmij statuerint. Admirãdus namq; ille Hosius, atq; unà cum eo qui ibi conuenerant, quũ propter cõtentionem qua aduersus Vrsicium, Valentem, & Germinium usi fuerant, uim multam, ut diximus, passi fuissent, ut neq; consubstantialis neq; æquisubstantialis filius diceretur, concesserant, tanquam ea uerba tam expressè in diuinis scriptis non apparerent: B præterea'q; supra humanæ mentis captũ esset, de essentia Dei subtiliter nimium & anxiè inquirere. Et quòd eis tum uisum esset, cœptis suis Hosij literas multũ allaturas esse momenti, epistolam tum Hosij aliorum'q; Occidentaliũ nomine, Sirmio ad Orientales dederant, ingentes Vrsicio, Valenti & Germinio agentes gratias: & q; Occidentales rectè tandem sentirent, eius beneficij causam illis asscribentes.

Eudoxius populariũ sectæ suæ conciliabulũ Antiochiæ cogit.

Vranius Tyrius ὁμοιούσιον simul & ὁμοούσιον reijcit, Sirmiensis Synodi prætextu.

Ariani, Hosij et aliorũ catholicorum nomine emẽtitas literas Sirmio ad Orientales dederunt.

Sed enim Eudoxio ita res nouante, multi Antiochia qui rectũ dogma defendebant, & ei aduersabant, ab illo pulsi, Georgiũ Laodicensem adiere, eiq; quæ Antiochiæ agerentur exposuêre. Atq; ab eo literis acceptis, Ancyrã Galatiæ sunt profecti. Basilius enim, qui ibi post Marcellum episcopatum gerebat: plures ex uicinis episcopis ad se dedicandæ quam recens construxerat ecclesiæ gratia conuocauerat. Ibi illi per querelam re omni exposita, literas reddidere, hisce uerbis conscriptas: Reuerendissimis dominis, Macedonio, Basilio, Cecropio, Eugenio, Georgius in Domino salutem. Aetij naufragiũ penè omnem occupauit Antiochiã. Quos enim uos ignominia notastis, execrandi Arij discipulos, eos omnes Eudoxius receptos in clericorum ordinem cooptat, & Aetium hæreticum maximo honore prosequitur. Subuenite igitur tãtæ urbi, ne in illius naufragium orbis totus pertrahatur. Et concilio eorũ coacto, quicunq; adesse possunt, ab reliquis episcopis subscriptione decretorũ uestrorum accepta, postulate: ut quùm Aetium Eudoxius ex Antiochia eijciat, tum sectatores eius ex sacro clericorum albo tollat. Aut certè si perrexerit cum Aetio inæqualem dicere, atque eos qui hoc dicere audent, illis qui id non faciunt, honore præferre, sicuti modò dixi, Antiochia uobis perierit. Hæc Georgius. At qui Ancyræ congregati erant, quum compertum haberent, eò quòd sibi ipsi Antiochenæ sedis

Orthodoxi episcopi Antiochia ab Eudoxio pulsi.

Pro his Georgius Laodicensis ad conuentum episcoporum Ancyram scribit.

Sacrum clericorum album.

A sedis dignitatē arrogasset, Eudoxiū res nouas inceptare, Imperatori statim rem eam significarūt, eundemq́; obsecrarūt, ut ope sua interposita uideret, ne ea quę Sardicæ, Sirmij, & in alijs cōuentibus constituta essent, cōuellerentꝰ: in quibus omnib. filium patri substantia æqualem esse decretū sit. Legationē etiam ad Imperatorem misere, ipsum Basilium Ancyranū, Eustathium Sebastiensem, Eleusium Cyzicenū, & Leontium ex Imperialibus cubicularijs presbyterū. Hi ubi ad Constantinum uenere, presbyterū quendam Antiochenū Asphalium, qui Aetij studiosus maximè quascunq; uoluisset res ex sententia confecerat, compererunt iamiam cum literis Imperatorijs abiturū esse. Imperator autē Ancyranorū oratorum postulatis cognitis, epistolam quam Asphalius profecturus secum laturus fuerat, retractauit, alioq́; scripto Eudoxiū condemnauit. Cuius scripti hæc

Legatio ab eo cōuentu ad Imperatorem ea de re mittitur.

Ariani iam res suas in aula cō fecerūt. sed hæ à Constātio retractantur.

„ fuere uerba. Victor Constantius Maximus Augustus, sanctæ ecclesiæ Antio
„ chenæ. Eudoxius non à nobis ad uos missus uenit: ne quis hoc putet. Longè alia
„ nobis mēs est, quàm ut eiusmodi hominibus faueamus. Quod si quùm alia, tum
„ hoc sic astutè mentiuntur, satis manifesti sunt, erga * Deum eos arrogantes & uer
„ sutos esse. A quibus enim rebus illi se libenter abstineantꝰ qui potentiam aucu
„ pantes, urbes ingressi, ex una in aliam transiliunt: & perinde atq; coloni quidam
„ solum subinde mutantes, angulos omnes rerū ampliorū cupiditate curiosè per
„ scrutantur, circulatores meri & fraudatores, quos ne nominare quidē fas sit. Of
„ ficinę prauæ & impiæ prorsus factionē eos esse, uos quoq; intelligitis. Et satis ex
„ uerbis suis autorē ipsum, sectatoresq́; hæresis huius cognoscitis. Quorum hoc
„ unum est studium, ut populum deprauēt. At uersuti isti, & ad omnē audaciam
„ prompti, temerè iam apud quosdam uulgare nō dubitarūt, nos electione quam
B sibi ipsis subornarunt, lætari. Quæ quidē ita ab eis dicuntur, qui talia in uulgus
„ efferre consueuerunt, prorsus uerò facta non sunt. Atq; ipsi mihi in animum re
„ uocate doctrinā illam primam, quum de fidei sententia deliberantes inquisiui
„ mus, in qua Saluator noster & filius DEI substātia patri æqualis declaratus est.
„ Verùm boni isti uiri, qui facile quæcunq; eis in mentē uenere, de DEO dicūt, eò
„ processere impietatis, ut etiam alia quædam quàm res ferat arbitrentur, aliosq́;
„ ea docere contendant. Atq; ea in capita ipsorum redundatura esse, ualde persua
„ sum habemus. Sed nunc satis erit, à Synodis eos & conuentibus arcere. Nam fe
„ rè eò productus scribendo fuerā, ut in præsentia dicerem, quæ illi breui passuri
„ sunt, nisi à rabie ista discesserint. Isti uerò (quid enim nō inferant maliꝰ) impro
„ bissimos quosq; perinde atq; mandatū haberent, aggregantes: hos inquā hære
„ sium antesignanos in cleri album referunt, ordinē uenerandum tam turpiter de
„ honestantes, non aliter atque eis concessum sit * agere & ferre omnia. Enimuerò
„ quis † mortalium omnium istos perferatꝰ qui urbes quidem impietate implent,
„ exiliū aūt piaculis obtegunt? Vnum illud studio habentes, ut omnib. bonis per
„ petuò sint infesti. Facessat importuna factio, & sanctis insidere thronis desinat.
„ Nunc tempus est, ut ueritatis alumni in lucē prodeāt, quiq; * medij tales hominū
„ mores fugientes dudum metu sese continuere. Istorū namq; sapienter instituta
„ consilia in medium producta iam apparent. Sed nihil non quod aggressus fuerit
„ perficiet, qui hosce ab impietate eximet. † Bonorum uirorū fuerit, maiorū fide ui
„ uere, eamq́; unā, ut dictum est, asserere, neq; ulterius quidquā anxiè nimis & cu
„ riosè inuestigare. Quin & illos admonuerim, ut aliquando tandem ex barathro
„ prorumpentes, animis mutatis, ad sententiam istam accedant, quam diuina præ
„ diti sapientia de Deo ritè atque ordine episcopi tulere. Tantum scilicet paruo momento periculum fuit, ut inæqualitatem asserentium opinio obtineret, nisi Imperator ipse episcoporum opera & diligentia intercesisset.

Constantij ad Antiochenos literæ contra Eudoxium.

Describuntur ambitiosi et rerum nouarum studiosi episcopi.

* εἰς τὸ κρεῖττον καινοψονόμενοι.

* ἄγειν καὶ φέρειν.

† εἰς ζῶντας τελῶν.

* μέσοι ὅσοι τῶν ἠθῶν ἐκφυγόντες φόβῳ κατείχοντο πάλαι.

† Ανδρῶν ἀγαθῶν ἔργον τῇ πίστει τῶν προέλων συζῆν.

Breui

CAPUT XXXVII.

Constantius & Arianisantes episcopi Liberium à professione τὸ ὁμοουσίου abducere conantur.

BReui deinde quum Roma in Sirmiũ Constantius rediisset, Occidentalibus episcopis precatibus, Liberius ex Berrœa reductus est. Atq; ibi in præsentia eorum quos diximus, aliorumq; plurimorum Orientalium episcoporũ, Imperator suadere Liberio, ut filium non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoq; Basilius, & qui cum eo erant: eamq; rem illi Imperatori, apud quem in magno erant precio, suggessere. Et afferentes, quæ uel de Paulo Samosateno, uel de Photino apud Sirmium constituta fuerant omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ Encæniis in ecclesiæ consecratione, ob ὁμοουσίου consubstantialis causam editam allegantes, ueluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextum & occasionem consubstantialis instituere, in sententiam suam adducere studuêre Liberium, & Athanasium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescentem, Africanos episcopos. Non minus id quoq; conabantur Vrsicius & Valens, & Germinius Sirmiensis episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quoq; seorsim fidei conscripsit professionem, quæ omnes ab ecclesiæ cõmunione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam & per omnia æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere, non ita pridem Antiochiæ propter Aetii hæresim congregati, quum Hosii epistolam in manibus haberent, plurimùm uerborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant: perinde atq; τὸ ὁμοούσιον consubstantiale repudiasset, & patri filiũ omnino inæqualẽ dixisset. Occidentales legati reb. ita bene gestis, assumpto secum Liberio Romam reuerterunt, literas ab episcopis Sirmii congregatis ad Felicem Romanæ tum ecclesiæ præfectum, & ad clerũ populumq; ecclesiæ eiusdem afferentes: quibus, ut pastorem suum libenter susciperet, admonebantur. Ambobus porrò & Felici & Liberio permissum est communiter sacra curare, & munus Apostolicum administrare. Qui quidem concordes fuere, & quidquid medio tempore acciderat rerum aduersarum & tristium, per amnestiam & obliuionem aboleuere. Quòd namque admodum bonus uir esset Liberius, quodq; pro recta ecclesiæ doctrina Imperatori constanter restitisset, multa pietate & benignitate populus Romanus in eum fuit: usq; adeò certè, ut in eius eiectione per seditionem eius causa motã res ad cædem processerit. Sed paulo pòst Felix mortuus est, & solus Liberius episcopatũ administrauit. Quod sic DEVS rectè prouidit, ecclesiæ, ita ut decebat, rebus consulens: ne primaria Apostolorum sedes fœdam illam & incommodam à duobus gubernata ducibus cõtraheret notam: quæ res ab ecclesiæ constitutionibus perquàm est aliena, discordiamq; ut plurimum conciliare solet. Hæc in Sirmio acta.

Formula professionis fidei Liberii.

Liberius Romam redit.

Duo eodẽ tempore Romæ episcopi cõcordes.

Felix moritur.

Liberius solus ecclesiã regit.

A

B

CAPUT XXXVIII.

Constantius Synodum aliã indicit.

ET pulchrè cõuenire tum Orientalibus cum Occidẽtalibus est uisum. Res uerò aliter se habebat. Imperatoris enim metus id faciebat: cui ꝑpter Aetii & Eudoxii in urbe Antiochena excitatas res nouas, rursum Nicææ Synodũ cogere placuit. Quũ aũt Basilius Ancyranus cõtrà niteret, ꝙ primùm ibi de fide disquisitũ esset, magis cõuenire, ut id Nicomediæ fieret, est uisum. Et ex nationib. iam omnibus, qui uel à prudẽtia, uel ab eloquẽtia aliquid ualerent, episcopi eò cõtendebant. Quũ terræmotus ingens exortus urbẽ, & simul templũ nuper admodũ constructum, ex fundamentis ipsis cõcussit atq; deiecit, multosq; pro eo atq; hoc uel illo quemq; loco deprehẽdit, uel seruauit, uel interemit. Cecropius quidem Nicomediẽsis, & † alius quidam episcopus, paruo momento periculũ euasere. Quæ res fama ubiq; uulgata, episcoporum

Terræmotus Nicomediæ.

† Bosporanũ hunc Antistitẽ fuisse, Sozom. ait.

A porum aduentum prohibuit. Atq; illa Nicæam quoq;, & Cõstantinopolim, & Perinthum, alias'que Thraciæ ciuitates tali casu euersas esse promulgauerat. Dictum tum est, Arsacio cuidam, qui sub Licinio confessionẽ fidei obierat, milesq; antea & leonum ferarum'q; aliarũ domitor & custos in Imperiali comitatu fuerat, tum aũt Nicomediæ in turri præalta pietati studens philosophabatur, cladẽ eam diuina uisione reuelatam: eamq; ab eo, ex turri digresso, clero populo'q; prędictam esse. Sed tantũ abest ut fides ei habita sit, ut derisus etiã fuerit, qui casum tam inexpectatum promulgaret. Illum autẽ rursum in locum suum conscendisse, supinumq; in solo iacentem, DEVM deprecatum fuisse. Vbi etiam in ipso cladis eius impetu, turri ipsa immota & stabili permanẽte, orantis habitu martyr mortuus est repertus à multis, qui eò concurrerant, ut terræmotum ex loco superiore spectarent. Orasse aũt eum, precatumq; DEO esse ferunt, ut uitam prius finiret, quàm eam urbis calamitatẽ uideret, in qua CHRISTVM cognouisset, & ecclesiastica philosophia initiatus esset. Multa is etiam supra uim & captum hominũ fecit. dæmones namq; eiecit, alijs quoq; casibus afflictos homines restituit, & ad saniorem mentẽ multos reduxit. Et draconem siue alterius reptilium generis uenenosam feram uiæ publicæ incubantem, & afflatu solo uiatores necantem, oratione, ex latibulo ut sponte sua prodiret, & per seipsam caput semel atq; iterum terræ illideret, & sic tandem rumperetur, protraxit. Multi sanè mortales Nicomediæ ruinis ædificiorum interierunt, multi sibi fuga in solitudinẽ & agros consuluerunt. Etenim incendij flãma è furnis & balneis officinisq; artificum qui ad ignem opus faciunt coorta, & ruderibus decidentium culminum circumclusa, materiaq; proxima & sarmentis, ut fieri solet, ei admistis, tabulatis'q; resinam exsudantibus, & ad concipiendum propagandumq; ignẽ cõmodis aucta, tanta

B alimenti copia in partes omnes proserpens, & ad seipsam reuertẽs, ueluti unum (ut ita dicam) ardentem rogum urbem ipsam effecerat. Quo incendio, quòd ex ædibus transitus non pateret, multi sunt consumpti. Et quoniam Nicomediensis casus episcoporum conuentum interturbauit, primùm quidem Imperatori, ut Nicęæ rursum congregarentur, placuit. Basilius aũt de eo loco diu multumq; deliberauit. Et sic in urbe Nicæna, populo ibi omni terræmotu conturbato, deliberatio hærebat. Porrò Marco Arethusio, Georgio Alexandrino, & Basilio Ancyrano, qui tum Sirmij cum Imperatore in negotio quisq; suo agebant, Tarsus Ciliciæ commoda uisa. Vt uerò & hæc alijs minus conuenire existimata est, tandem ut Seleuciæ in Isauria Synodus ageretur, cõstitutum. Atq; hoc sic decreto, quia ibi aderant Valens, Vrsicius, & Eudoxius, qui potissimum inæqualitatis opinioni præibant, effecerunt illi, ut episcopi eo loco congregati, formulæ fidei ex tempore compositæ subscriberent. In qua formula substantiæ nomen insertum non erat. Adhæc in animis ipsi secum perpendêre, episcopos Seleuciæ coactos partim Nicænam fidem, partim Antiochiæ in templi dedicatione professionem editam complexuros, & per æmulationẽ ardentius defensuros. Vtranque uerò formulam substantiæ nomen habere, & filium patri per omnia similem disertè promulgare. Ac si in locum unum episcopi cõuenirent, omnino eos Aetij opinionem, quam ipsi laudãtes studio omni stabilire conabantur, repudiaturos esse, illis minimè dubium fuit. Quid ergo faciunt? Dolum instituũt, ut Occidentales quidẽ Arimini, Orientales uerò Seleuciæ cõgregarent, ut eo facilius quod agebãt perficeret. Procliuius namq; putabant, paucis quàm multis, quod uellet, persuadere. Et patribus ita segregatis, siquidẽ possent, utrãq; etiã Synodum, dissidio in utraq; instituto: sin minus, alterã saltem in sententiam suam se pertracturos esse cõfidebant, illo prouiso, ut ne calculis omniũ hæresis eorũ damnaret.

Hæc

Arsacius cladẽ hanc Nicomediensem præuidit.

Mors Arsacij istius.

Ad hũc itẽ modum ante excidiũ Hipponis regij. orasse diuus Augustin⁹ fertur.

Precatio eiusdem ante mortem.

Miracula eiusdem.

Dæmoniacus quidã ense stricto Nicomediæ per forum currebat, et homines omnes ad conspectum eius diffugiebant. Ibi ei Arsacius occurrit, & Iesum Christum nominauit. Ita confestim dæmoniũ pulsum est, atq; miser ille purgatus, & ad frugem bonã reductus. Sozom. lib. 4. cap. 16.

Terræmotum incendium fœdũ Nicomediæ consequutum.

Deliberatio de loco Synodi celebrandæ.

Concilium Seleuciæ Isaurorum coactum.

Formula fidei composita.

Dolosum Arianisantium consilium, ut Orientales episcopi Seleuciæ, Occidentales Arimini cõgregentur.

Eius doli causa.

Eusebius eunuchus aulæ Imperatoriæ præfectus.

Hæc agebant per eunuchum Eusebium, Imperatoriæ tum aulæ præfectum, Eudoxio quàm maximè assentientem: & alios quosdam, qui magistratus & honores gerentes, & gratia pollentes, ex sententia omnia perficiebant. A quibus persuasus Constantius, perinde atq; incōmodum simul & reipubl. propter graues impensas, & ipsis episcopis propter itineris magnitudinē esset, si in eodem loco conuenirent, Synodum diuisit, eamq; Arimini & Seleuciæ celebrare iussit. Atq; in literis suis constituit, ut primùm controuersia de fidei professione decideret, deinde de aliis ecclesiasticis sanctionibus deliberatio fieret. Tum autē de eis qui per iniuriam exautorati, & in exilium acti uisi essent, in quibus etiam Cyrillus Hierosolymorum episcopus fuit, consultaretur: postea de eis quoque episcopis, qui rei agerent, inquireretur. Permulti enim accusabantur, & ab Aegyptiis maximè Georgius: quòd scilicet alienorum bonorum rapinis gauderet, & contumeliosis quibusdam hominibus delectaretur. Postremò, ut per decem delectos legatos se de actis suis certiorem facerent.

Constātius processum Synodis præscribit.

Crimina Georgii Alexandrini episcopi.

CAPUT XXXIX.

Ariminensis Synodus.

EPiscopi, sicuti Imperator iusserat, cōuenēre: & primùm quidem Arimini Occidētales quadringenti, & aliquot præterea numero. Et qui grauiter in Athanasium animati erant, minimè omnium de eo quidquam mouendum esse duxere, quòd hoc sic cōmodius esse putarent. Cæterùm postquā de fide, quomodo eam profiteri cōueniret, quæstio proposita est, ibi Valens & Ursicius, qui primùm Arii opinionē defenderant, medio autem tempore libello supplici Iulio Romano antistiti dato, τῷ ὁμοουσίῳ cōsubstantiali assenserant, quemadmodum diximus, temporibus sese & rebus obtinentibus semper accōmodantes, aliis alia sicuti fieri solet censentibus, dixere, priores fidei formulas abolendas esse: unamq; eam obtinere oportere, quæ nō ita pridē Sirmii lingua Romana composita, ab ipso etiam Imperatore plurimi fieret. Debere quippe Synodum quoq; de sententia illius professionem eam approbare, neq; ulterius quidquā curiosius indagare: ut eo modo omnis discordiæ occasio, uerbis nihil ambigui habentibus, quæ subtili & accurata exploratione perpensa essent, in formula insertis, præcideret. * Longè præstantius esse asserentes, cum rusticitate quadam rectā de DEO tenere opinionē, quàm ex Græcorū nugamentis nouis petitis uerbis, quę nō intelligerētur inducere uocabula. Quibus illi dictis obscurè innuebāt, seu potius propalàm τοῦ ὁμοουσίου cōsubstantialis uerbū per calumniam reprehenderunt, ueluti in sacris literis nō expressum. Sub hæc uerba charta prolata, legi eam postularunt, in qua æqualem patri filium secundum scripturas dicebant: mentionē uerò substantiæ in Deo omnino fieri interdicebant, & pro eo æqualē per omnia filium patri reponi uolebant. Hæc porrò formula illa erat, quā antea quidem pressam seruauerant, tum uerò in lucē proferebant. Eam maximè probabant Germinius & Auxentius, & Caius, & Demophilus. Ea lecta, plurimi nihil opus esse noua fidei formula eo tempore affirmabāt, cōtentos se esse professione Nicæna. In præsentia propterea in locū unum conuenisse, si quid nouatū esset, ut id inhiberetur. Et utcunq; ea quæ tū lecta essent, nihil haberent nouarū rerū: ut dicerent tamē eos qui scriptū id composuissent, atq; ut illi ipsi Arii dogma, quippe quod turbas ubiq; in ecclesiis concitarit, anathemati primùm subiicerent, petebant. Ubi Valens & Germinius petitionem eam repudiarunt, illi formulas hæreticorū & item Nicænā in medium proferre iussere, ut illæ quidem damnatæ reiicerent, hæc uerò autoritate denuò & suffragiis Synodi confirmaretur. Et ut de cætero neq; disputatio de fide moueretur, neque Synodus peteretur, sanxerunt. Sufficere enim quæ à maioribus dudum con-

Ursicius et Valens ueri Protei.

Latinam ii fidei formulam Sirmii compositā defendunt.

** Κρεῖττον εἶναι ἐτίθεντο, μετὰ τῆς ἀγροικίας ὀρθὴν ἔχειν δόξαν περὶ θεοῦ, ἢ ξενίζουσι λόγοις ἐξ ἑλληνικῆς τερθρείας ἀνεπινοήτους ἐπεισάγειν λέξεις.*

Sanior & maior pars episcoporum in Nicæno Symbolo acquiescit.

Patrum decretorū defensio.

A constituta essent: ea complecti posteros debere: & perquàm absurdum esse, nũc demum fidem conscribere eos, qui nuper admodũ credere cœpissent: & ueterũ traditionem abolere, per quam & ipsi & patres eorum ecclesias gubernassent, ex quibus plures martyrijs & obitæ confessionis coronis condecorati fuissent. Et ij quidem sic dicta sentẽtia, antiquitùs decretis stare, nihil'que nouũ inducere cõstituerunt. illi aũt, Valens scilicet, & reliqui, quos paulo antè nominauimus, contrà nisi sunt. Summoperè namq; contenderunt, ut Synodus recens compositam Syrmij fidei formulam comprobaret. Tantum autem abest, ut patres id facerent, ut etiam Vrsicium, Valentem, eorumq; cõplices damnationis sententia exautorarint. Et Synodus professionem Nicænam amplius etiam confirmauit. Illi aũt damnationem ægrè ferentes, ad Imperatorẽ confugêre. Porrò Synodus ea non solum formulæ illorum præfationẽ, sed ipsam quoq; formulam reprehendit. cuius uerba erant. Composita est fides catholica in præsentia Domini nostri Cõstantij perpetui Augusti, consulatu clarissimorũ uirorũ, Flauij Eusebij & Hypatij, Syrmij, ante XI. calen. Iun. Ac deinde. Credimus in unum solũ & uerũ Deum, patrẽ omnipotentem, creatorem et conditiorem omniũ. Et in unũ unigenitum filiũ DEI ante omnia secula, & ante principiũ omne, & ante omne quod mente cõcipi intelligiq; potest tempus, & ante considerationem & cogitationẽ omnem, † sine perpessione siue affectione genitum ex Deo: per quem secula condita, & omnia facta sunt. Genitum uerò unigenitum, solum ex solo patre, Deum ex Deo, æqualem qui ipsum genuit patri, secundum scripturas: cuius generationem nemo nouit, præterquam solus qui eũ genuit pater. Hunc ipsum unigenitũ filium eius scimus nutu paterno aduenisse cœlitùs, ad abolitionem peccati. Et natum ex Maria uirgine, & conuersatum cum discipulis, & omnẽ œconomiã siue administrationem exequutum, secundum paternam uoluntatem: crucifixũ, &
B passum, & mortuũ. Qui descendit ad inferos, atq; res ibi constituit: ad cuius cõspectum infernalium portarũ ianitores exhorruerunt. Qui etiam resurrexit tertia die, & cum discipulis conuersatus est. Et diebus quadraginta expletis, receptus est in cœlum, & cõsedit ad dextrã patris: uenturus extrema die cum paterna gloria, & redditurus unicuiq; secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse unigenitus filius Dei IESVS CHRISTVS se missurum pollicitus est generi hominum, paracletum siue consolatorẽ, pro eo atq; scriptũ est: VADO AD PATREM MEVM, & Rogabo patrem meum, & alium paracletum mittet uobis, spiritum ueritatis: ille de meo accipiet, & docebit atq; admonebit uos omnia. Et circa finem hoc etiam addidêre. Nomen essentiæ per simplicitatem à patribus positum, non intellectum uerò à populis, scandalo & offendiculo est. Et quoniã scripturæ id quoq; non habent, placitum est id tollere, & deinceps nullam omnino essentiæ in Deo facere mentionẽ, propterea quod diuinæ scripturæ patris & filij substantiæ prorsus non meminere. Aequalem aũt filium patri per omnia dicimus, sicuti sacræ scripturæ & dicunt & docent. Ridiculum porrò episcopis uisum est, Imperatorem quidem perpetuum seu æternum nominare, filium aũt Dei sempiternum uocare nolle: certumq; tempus editæ fidei formulæ præfigere, manifesta quoq; calumnia ea iudicata est aduersus maiorum fidem. Maximè uerò eam Athanasius criminatus est, ut alicubi ad suos scribens ostendit. Et inseruissem hic cõfutatoriam † eius epistolam, nisi orationis prolixitatem fugiens, studiosis eam inquirendam, atque ex ea rem omnem cognoscendam, relinquerem. Damnati illi, sicuti dixi, formulam secum ferentes, ad Imperatorem confugêre. Concilium uerò decem ad eum legatis episcopis, literis quoq; rem actam declarauit, quæ in hanc formam scriptæ fuerant.

Nicænam formulam propugnantes, Arianisantes exautorant.

Condemnationis eius causam præcipuã fuisse Socrat. scribit, quòd Arianũ dogma Arianisantes dãnare noluerint. libro 2. cap. 37.

† ἀπαθῶς.

Latina Sirmiensis cõuentus fidei formula.

τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα

οὐσία Substantia & essentia dicitur.

Arianisantes uerbũ substantiæ ex Symbolo tollunt.

Quomodo formulam istã Sirmiẽsem Patres catholici acceperint.

†Epistolæ istius pars ad finem Tomi huius est adiecta.

CAPUT XL.

Literæ Synodi Ariminẽsis catholicæ ad Imperatorẽ Constantium.

ET DEI iussu, & pietatis tuę mandato, quę antiquitùs constituta sunt, credimus. Ariminũ namq; ex omnibus Occidentis urbibus episcopi omnes in locũ eundẽ cõuenimus, ut simul & fides Ecclesiæ catholicæ cognosceret, & qui aliter sentiũt manifesti fierẽt. Atq; ubi rem omnẽ diu multumq; considerauimus, faciendũ esse cõperimus, ut quę fides antiquitùs obtinet, & quam Prophetæ & Euangelia & Apostoli per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM imperij tui custodem, ualetudinisq; etiã tutorẽ, promulgarunt, eam à maioribus acceptam seruemus, & seruatã ad finem usq; custodiamus. Et absurdum nefariumq; esse putauimus, quæ rectè & legitimè à patribus constituta, & Nicęæ cõmuniter unà cum gloriosissimo parente tuo Imperatore Constantino deliberata sunt, ex eis mutare quidquam: quorum doctrina & sententia ad omnes omnium hominum aures & animos uulgata peruenit, quæ unà Arij hæresim expugnauit atq; extinxit: per quam non solum ea ipsa, sed & reliquæ hæreses sunt euersæ: cui omnino uel addere quidquã non tutũ, uel adimere etiam periculosum est. Atq; si alterutrum in ea fiat, licentia aduersarijs detur, ut quod libeat, facere eis liceat. Proinde Vrsicius atq; Valens, quòd iamdudum suffragatores & participes Ariani dogmatis fuerint, à cõmunione nostra exclusi sunt. Ad quam tamen admissi sunt, posteaquàm se errasse cognouerunt: atque ut ad pœnitentiam admitterentur, & noxæ gratiam consequerentur, orauerũt: id quod scriptum eorum attestatur. Quapropter ut in gratiam reciperentur, & uenia eis delictorum daretur, obtinuerunt. Factum id eo tempore, quũ Mediolani Synodus est coacta, presbyteris quoq; Romanæ ecclesiæ præsentibus. Norunt illi, eum qui etiam post obitum memoria dignus est, Constantinum, omni adhibita exquisitiore cura & diligentiore inuestigatione, fidei professionẽ, quæ edita est, publicasse. Posteaquam autẽ baptizatus ille, inter homines esse desijt, & ad debitam sibi quietem translatus est, ineptum esse sciunt, nouæ quidquam rei inuehere, & tot sanctos patres cõfessores & martyres dogmatis ipsius autores atque inuentores despicere: qui quidem patres, iuxta ueterem Ecclesiæ catholicæ sanctionem, omnes in eadem sententia perseuerarunt: eorumq; etiam fidem DEVS ad Imperij tui tempora transmisit, per Dominum nostrũ IESVM CHRISTVM: cuius beneficio imperiũ obtines, rerumq; in orbe etiam nostro potiris. At rursus miserandi & erumnosi illi impia mente nefarioq; ausu, præcones seipsos impiæ opinionis renunciarunt, & ueritatis constitutionem euertere conati sunt. Postquam enim iuxta mandatum tuum, Synodi concilium coactum est, seductionis fraudisq; suæ illi consilium detexerunt. Contenderunt nãque uersutia quadam tumultuosè sese ingerentes, nouare quiddam, ubi sodalitatis impietatisq; eiusdem suæ compertos homines inuenissent, Germinium, Auxentium, & Caium, dissidij & seditionis autores: quorum inconstans doctrina blasphemiarum omnium aceruum impietate sua longè excedit. Vbi uerò animaduertere nos non eiusdem hæresis esse, neq; prauis opinionibus eorum assentiri, in consilium se nostrum insinuarunt, perinde atq; aliud quidquam decreturi. Perbreue autem intercessit tempus, quod eorum sententias in lucem coarguens protulit. Verùm enimuerò ne res ecclesiæ semper eodem affligeretur casu, turbaq; & tumultus prouolutus omnes comprehenderet, tutissimum uisum est, ut quę antiquitus decreta sunt, integra atq; inuiolata seruarentur: atq; illi quos diximus, à cõmercio communioneq; nostra segregarentur. Quam ob causam Oratores nostros ad humanitatẽ tuam misimus, qui eidem consilij nostri sententiam per scriptum quoq; indicẽt atq; declarent. Quibus illud quoq; præcipuè mandauimus, ut ex

Fides Nicæna prophetica, euangelica, & apostolica est.

Excommunicatio Vrsicij et Valentis.

Vrsicius et Valens post pœnitentiam ab Orthodoxia ad Arianismũ relapsi.

Commendatio legatorum Synodi, ut eis fides habeatur.

A

B

A ut ex antiquis legitimisq; decretis, ueritatis fidem faciant, eamq; confirmēt. De-
„ clarabunt illi etiam ſanctitati tuæ, minimè futuram, ſicuti Vrſicius & Valens di-
„ xere, pacem, ſi quid in legitimis cōſtitutionibus immutatum fuerit. Quomodo
„ namq; pacem ſeruent, qui pacem ipſam tollunt? Quin contentio potius & tur-
„ ba per cœpta eiuſmodi quùm alibi, tum in Romana eccleſia exorietur. Itaq; hu-
„ manitati tuæ ſupplicamus, ut ſereno uultu reſpicias, benignisq; auribus orato-
„ res noſtros audias, neque cum defunctorū iniuria nouare quidquam & mutare
„ permittas: ſed nos in ijs quæ à maioribus noſtris definita legitimeq; conſtituta
„ ſunt, conquieſcere ſinas: quos profectò ſolerter & prudenter omnia ſpiritus ſan-
„ cti afflatu egiſſe dixerimus. Quæ uerò nunc ab iſtis nouantur, fidelibus quidem
„ incredulitatem, infidelibus autem ferocitatem afferunt. Supplicamus pręterea, *Supplicatio pro epiſcopis exulibus reſtituendis.*
„ ut epiſcopos qui in longinquis alienisq; regionibus degunt, & uel ætatis gran-
„ dioris imbecillitate, uel paupertatis grauioris difficultate premuntur, cum bona
„ uenia redire ad ſuos iubeas, ne eccleſię, epiſcopis eorum ab eis diſiunctis, diutius
„ in tali ſolitudine permaneant. Ad hæc inſuper omnia, illud quoq; te oramus, ut
„ ne quid adimatur, neue addatur ad ea quæ prius extant, quidquam: ſed ut om-
„ nia intacta integraq; permaneant, ſicuti à patris tui pietate ad hoc uſque tempus
„ ſunt cōſeruata. Ac ne deinceps nos itineris labore affligi, atq; alienos longè que
„ diſsitos à parœcijs noſtris eſſe permittas: ſed ut epiſcopi potius cum populo ſuo
„ in pace ſacris epulis & rebus diuinis uacare poſsint, pro tua ſalute, imperio, &
„ pace orantes, quam tibi diuinum numen largiri dignetur prolixam. Legati ue-
„ rò noſtri, & ſubſcriptiones & nomina epiſcoporum ſecum ferunt: qui quidem
„ etiam ex ipſis ſacris literis, de ſententia noſtra certiorem facient tuam pietatem.
„ Hæc epiſcopi Arimini congregati, ad Imperatorem ſcripſere.

CAPUT XLI.

B SEd Valens & Vrſicius legatos præuenerunt, & Imperatori rem omnem arbitratu ſuo expoſuerunt: ſcriptoq; quod legerant oſtenſo, Synodum apud eum calumnioſè proſciderunt, ut quæ formulam non receperit, cui conſcribendæ ipſe affuiſſet. *Oratores Synodi Vrſicius & Valens præuenerunt.* Atq; ille Synodo ſuccenſens, oratores, quibus diuturna mora in aula moleſta erat, diem de die diffundens, diſferebat: contrà autem, quos illi damnauerant, in precio habebat. *Conſtantius erga oratores eos parum benignus.* Et uix tandem excuſans ſe, ſcripſit, quòd neceſsitate urgente, ut contra hoſtes iret, per expeditionem eam legatos facile uidere non potuerit: Adrianopoli autem redeuntem ſe expectare illos iuſſerit, ut ibi ab extremis tumultibus liber, per ocium et legationem audiret, & quæ opus eſſent conſtitueret. *Summa reſponſi Cōſtantij ad Synodum ſcripti.* Addidit & illud, de rebus diuinis deliberare uolentē, negotijs alijs uacuum, animumq; ſincerum atq; quietū obtinere debere. Ad quæ Synodus reſcripſit, nihil ſe aliud omnino quàm decretum eſſet, etiamſi quidquam præterea ſtatueretur, facturam. *Aliarum literarum Synodi ad Cōſtantinū ſententia.* Et non modò ſcripſit, ſed id quoq; dicere legatos iuſsit. Inſuper eidem ſupplicauit, ut placidè oratoribus receptis, & quæ dicturi eſſent benignè acciperet, & quæ ipſi ſcripſiſſent diligenter cognoſceret. Durum etiam quodammodo eſſe ſignificarunt, ipſo imperante tot eccleſias tanto tempore uiuis adhuc epiſcopis orbari. Opusq; eſſe, ſi ipſi quoq; uideretur, prius eos ad eccleſiam quēq; ſuam redire, quàm hyems eos opprimeret. Hæc atq; alia hiſce ſimilia, ita uti ſupplices epiſcopos decebat, quū oratione ad perſuadendum appoſita per epiſtolam grauem & terſam ad eū ſcripſiſſent, atq; ipſe celeriter eis nihil reſpondiſſet, ſatis diu adhuc ibi morati, deinde ad ſedes ſuas ſunt reuerſi. Atq; quòd epiſcopi quidem Arimini congregati Nicænam confirmauerint fidem, ſatis iam conſtat. *Ariminēſis Synodus ſoluitur.* Quòd uero poſtea multi formulæ ab Vrſicio & Valente ex Sirmio allatæ ſubſcripſerint, id quoq; declara-

P 2 bimus.

Quomodo deinde plures Occidentales episcopi ui eis illata, symbolo Sirmiensi subscripserint, opinio duplex. bimus. Qua de re duplex fertur opinio. Harum altera est: Imperatorem occasione arrepta à Synodo, quasi non sua uoluntate soluta, Valenti eiusq; sectatoribus facultatē permisisse, ut quas uellent in Occidente ecclesias administrarent, omnibusq; lectam ab eis fidem traderent: & quicunq; subscribere illi nollent, sedibus suis deijcerent, atq; alios factionis suæ illis surrogarent. Qua potestate accepta, illos ui omnes, ut quam diximus formulam comprobarēt, adortos esse: & qui id facere noluissent, quamprimum ecclesijs expulisse. Primumq; Liberium, q dicto audiens non fuisset, ui exactum esse. Quidam sanè secundam hanc proscriptionem eius fuisse dicunt: alij aūt primam, quum ea etiam quæ suprà de Felice diximus, acta sunt. Atq; illos rebus ita per Italiam gestis, eadem per Orientē quoque facere constituisse. Et per Thraciam euntes, ubi in oppidum quoddam regionis eius nomine Nica peruenissent, conuentū coegisse: fidemq; Arimini à se lectam, ex Latina in Græcam linguam conuersam stabilire conatos esse: atq; publicè sermonibus sparsisse, formulam eam Nicæ à Synodo uniuersali ritè atq; ordine editam confirmatamq; esse: ut uidelicet nominum uicinitate per fraudem simpliciores scriptum id, perinde atq; Nicææ in Bithynia cōpositum esset, accipientes, decipere possent. Verùm calliditatē * cauillationemq; eam deprehēsam, in risum atq; ludibrium abijsse. Atq; hoc sic nonnulli tradidere. Altera autē opinio fuit. Quum episcopi Arimini cōgregati, q Imperator responsum differret, quodq; illis redire ad sua non liceret, macerarent: qui alteri sententiæ addicti erant, subornarunt quosdam qui dicerent, non conuenire, quòd quidam unum substantiæ uerbum tantopere propugnarent, ut propterea omnes ubiq; episcopi per seditionem dissideant. Licere æqualem patri filium dicere, & uniuersalem orbis contentionem sopire. Episcopos Orientales, nisi substantiæ nomen tolleretur, conquieturos non esse. Hæc quum ab eius sententiæ studiosis cum uersuta quadam grauitate & ui dicta essent, ægrè tandem Synodum adductam esse, ut Vrsicij & Valentis formulæ subscribendū putaret. Veritos quippe artifices doli istius esse, ne legati apud Imperatorem Occidentalium episcoporū constantē quā inde ab initio præstitissent alacritatem, & τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis tollendi causam exponerent. Quare illud eos inuenisse consilium, ut Oratores in oppido Thraciæ quod dictū est Nica distinerentur, per causæ eiusmodi obtentū, propter hyemis asperitatē & itinerum difficultatem, iumēta progredi & uiæ laborē ferre nō posse. Atq; in ea interim mora constituisse, fidem ab ipsis compositam ex Latino in Græcum sermonem trāslatam, ad Orientales mittere episcopos. Sic namq; fore, quum illi ad sententiam eorum inclinati essent, ut quod ageretur perficerent. Fallaciā uerò talem non deprehensum iri ab eis, qui rem hanc consideraturi essent, conuentum uidelicet Ariminensem inuitum ab ὁμοουσίου consubstantialis uerbo recessisse: utpote ab Orientalibus episcopis, qui dictionem eam prorsus reiecissent, coactū. Quod quidē reipsa falsum erat. Ferè enim omnes in Oriente, paucis exceptis, substantia patri æqualem filiū sunt opinati. Et controuersia in eo tantū erat, q partim quidem ὁμοούσιον cōsubstantialem, partim autem ὁμοιοούσιον æquisubstantialem filium dicerent. Et hæc quidem in Occidentis partibus acta.

Synodus Nicæ in Thracia ab Arianis coacta.

* σόφισμα

CAPUT XLII.

Turbæ ecclesiarum Orientalium.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus.

IN Oriente uerò, priusquam Synodus Seleuciæ coiret, non minores erant turbæ. Arianæ enim hæresis propugnatores ingenti confidentia ex Imperiali inclinatione concepta, effrenato atq; impotenti erant animo, semperq; nouis studebant rebus. Proinde Acacius Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, Maximo exautorato, Cyrillo Hierosolymitanæ ecclesiæ curam cōmisere. Et Macedonius Constantinopolim, uicinasq; ei præ-

A ei præfecturas & urbes miscens turbabat: episcopos eis quos rebus suis idoneos esse sciebat, designans, nam Eleusio Cyzicenam attribuit ecclesiam, qui antehac loco splendido in Imperiali aula stipendia fecerat. Marathonium autē Nicomediæ sacrorum antistitem creauit, qui ecclesię ipsius diaconus quum fuisset, egregium se præstitisse uirum dicitur, indigentium hominum domicilijs, uirorumq; & mulierum scholis extruendis atq; curandis. Et quum amborū istorū uita probaretur, affligendis tamen eis qui ὁμοούσιον cōsubstantialem patri filium profiterentur, nimium erant industrij: ueruntamen ea in re Macedonio dissimiles. Is etenim nō modò crudeliter eos persequebatur, qui communionem eius uitarēt: sed in uincula quoq; conijcebat inuitos, & iudicibus tradebat. A communione eius abhorrentes, ad eam ui intentata cogebat, multosq; religione pręclaros pulsabat, & fuste ora eorum diducens, uel inuitis sacra mysteria ingerebat. Qui quidem ingens uisus est esse cruciatus, tormenta alia longè superans. Ad eundē modum & mulieres atq; pueros, qui de rebus sacris nondum instituti essent aut baptisati, arripiēs, ad percipiendas sanctiores epulas adigebat. Quod si quis renueret, aut responsaret, eum plagæ, flagra, uincula, carcer, & quæ ijs conuenientia sunt, consequebantur. Cœterùm unius atq; alterius exempli eius mentione facta, satis omnino erit, quanta Macedonij feritas, eorumq; qui cū eo uiguere crudelitas fuerit & inhumanitas, ostendere. Quarundam enim fœminarum quæ eius auersabantur communionem, mammas arcis & cistis cōpressas auulsit. Erāt quibus easdem corporis partes nunc ouis ad summum igne tostis, nunc ferro cādenti adureret. Insolitum sanè id, exoticumq; suppliciū, ab eis qui CHRISTVM professi sunt inuentum, quod ea quæ olim Græcorum tyranni magno studio & ambitione excogitarunt, longè post se relinquit. Quin multas quoq; ecclesias so

B lo æquauit, Imperatoris literas præferens, quæ domos precatorias τὸ ὁμοούσιον cōsubstantiale profitentium statim euertere iubebant. Ex qua causa etiam Nouatianorum ecclesiam, quæ in uico τῶ πελαργῶ, hoc est ciconiæ erat, est demolitus, quòd eos quoq; τῷ ὁμοουσίῳ cōsubstantiali assentiri sciret. Quo tempore illi egregium strenuæ manus opus edidere, forsitan eos ut eiusdem sententię assertores adiuuantibus τῶ ὁμοουσίου consubstantialis professoribus. Ecclesia enim illa ab eis quibus hoc commissum fuerat, euersa: illi coacta manu uniuersi cum cōiugibus & liberis, quod opus erat & conueniebat, pro se quisq; afferentes, supra modum laborarunt: & breui temporis momento, in loco cui nomen est συκῶν, hoc est fici, e regione urbi e uestigiò aliam condidere ecclesiā, eamq; ἀναστασίαν, id est uastitiem siue resurrectionem uocauere, ex euentu ipso nomen id ei imponentes. Quam deinceps rursum Iuliano imperante atq; permittente, in priorem locum materia ex ficis deportata transtulerunt, opere utroq; incredibili celeritate perfecto. Hæc quum à Macedonio ita gererentur, Nouatiani ferè & catholicæ Ecclesiæ τὸ ὁμοούσιον consubstantiale profitentes, coniuncti atq; uniti sunt, eandem obtinentes sententiam, atq; eisdem exagitati malis. Pacem namq; inter se agebant, conueniebant, orationesq; & alia communicabant nullo ab Arianis qui ecclesias omnes occupauerant, catholicis relicto templo. Ita consuetudinis assiduitate, & rerū aduersarū æquabilitate, frustra illi esse, si inter se dissiderēt, existimantes, ad mutuā communionem erāt propensi. Et perfecta res fuisset, nisi multitudinis alacritatem parua quædam inuidia intercedēs impediuisset: multis morem rursum uetustum retinendum, atq; communionem imperfectā auersandam esse dicentibus. Eisdem porrò modis Cyzici Eleusius Nouatianos affligebat: templum enim eorum ibi prorsus sustulit. Idem qui Mantinij habitabant, & alij quoq; in Paphlagonia Nouatiani patiebātur. Quos eijcere Macedoniani

Eleusius Cyzicenus.

Marathonius Nicomediēsis.

Macedonius Cōstantinopolitanus orthodoxorum acer persequutor.

Horrenda sæuitiæ eius exempla in orthodoxos edita.

Nouatiani cū orthodoxis τὸ ὁμοούσιον pariter profitētur.

Horum etiam tēpla, sicuti & catholicorum, Macedonius est demolitus.

ἀνάστασις & ἀναστασία uastitatem, et per contrariam significationem restitutionē atque resurrectionē designat. in utrāque sanè partem templo ei appellatio ista conuenit.

Socrates Ficos tredecimam urbis Constantinopolitanæ regionem esse scribit.

Catholicorum & Nouatianorum temporanea cōiunctio.

Nouatianorū persequutio.

quum non possent, Imperatoris opē implorarunt, qui eis † quatuor millia armatorum attribui iussit: fore ratus, ut illi in solito armorum metu cederent atq; uincerentur. Verùm res aliter cecidit. Populus enim falcibus & clauis & securibus, alijsq; armis, ut sors ferebat, correptis, cum militari manu pro se quisq; congressi sunt. Et prælio utrinq; commisso, multi quidem etiam ex Paphlagonibus, milites autem ferè omnes conciderunt. Quamobrem à multis, popularibus etiam suis, Macedonius est reprehensus. Alienauit quoq; ab eo beneuolentię ardorem Imperator, neq; adeò bene posthac erga eum animatus fuit: utpote qui tot fuisset cædium autor. Et quum aliud etiam quiddam accidisset, Imperatoris erga eum odium magis est auctum. Templum in quo urna & corpus Constantini situm erat, ruinā minabatur. Atq; ubi custodibus eius & sacerdotibus ea de causa non minimus incessisset metus, Macedonius Imperatoris ossa in alium transferre locum uolebat. Ea re cognita, multitudo tumultuari cœpit, nefas esse uociferans, magnum Imperatorem ita transferre: quòd ea res nihil à sepulchri uiolatione differret. Cum quibus uerbis etiam concordabant dogmatis Nicæni professores, contumeliam Imperatoris translationem eam esse putantes. Ad id accessit, quòd de industria Macedonio aduersarentur. Ille autem uerbis eiusmodi contemptis, corpus in templum transfert, ubi etiam cadauer Acacij martyris est sepultum. Quod quum fieret, ingens est populi inter se dissidentis facta concursatio. Atq; his factum laudantibus, illis autem reprehendentibus, primùm quidem iniuriam arcentes se tuebantur: deinde uerò alteri in alteros conuersi, eò ue cordiæ processerunt, ut & eam ipsam ædem sacram, & proximum in circuitu locum, sanguine & cædibus compleuerint. Imperator autem in Occidente adhuc degens, ubi quid de paterno sepulchro actū esset intellexit, graui id tulit animo. & Macedonio, iniuria ab eo affectū esse patrē, qui illū præter uoluntatē suā transferre ausus fuerit: ipsum quoq; cædis tātæ multitudinis causam esse, denunciauit. Et postea ex Occidente ad partes Orientales trāsijt. Et Iulianū patruelē fratrem tum Cęsarē factū, ut prouincijs Occidētalibus præsidio esset, in Gallā misit.

† τετρακισχιλίοις ξιφήρεις, Nicephorus. τέσσαρας ἀριθμούς, Socrat. τέσσαρα τάγματα, Sozo. τετρακισχιλίους στρατιώτας, Suidas.

In ea persecutione Nouatiani Paphlagones uim ut repellētes, Macedonianā manum malè accipiunt.

** Macedonius multorum bonorū uirorū, atq; etiam Imperatoris Constātij odiū erga se conci tauit.*

Idem è loco suo diui Constantini ossa in templū aliud transfert.

Acacius martyr.

Populi tumultus in translatione ea exortus.

Iulianus Cæsar in Galliam missus.

A B

CAPUT XLIII.

Ceterùm ut Macedonius throno suo sit deturbatus, multorūq; malorum exiguam eam luerit pœnā, paulo pòst dicam. Nunc ad Synodum Seleuciæ celebratā transeo, quam Constantius propter uiæ difficultatem Ariminensis æmulam in Oriente agi præcepit. Seleuciæ apud Isauros centum & sexaginta episcopi conuenere. Cum quibus Leonas fuit, qui dudum apud Imperatorem pręclarum in aula obtinebat locum. Sub eo fidei disquisitionem literis Constantius fieri iusserat. Affuit ibi quoq; Lauricius, gentis eius dux, mandato ab Imperatore accepto, ut si qua in re opus esset, & illi & episcopis adesset. Vbi in unum locum conuenere, celeresq; notarij affuere, quæ cunq; ibi dicerent scriptis excepturi: in primo consessu multi abesse cōperti sunt: in primis Cōstantinopolitanus Macedonius, Basilius Ancyranus, & Scythopolitanus Patrophilus. Hic quidē ægrū se esse, ille aūt ex oculis laborare, atq; alius aliud quidquā prætexens: reipsa uerò, q̄ accusatorum metuerent ora, conuentū uitantes. Postquā autē propter istorum absentiam, Synodus rerū controuersarum dispositionem instituere detrectauit; Leonas sic quoq; unumquemq;, q̄d sibi uisum esset, in quęstionē producere iussit. Ita alij primùm doctrinā constituendam, alij in eorū uitā qui inter ipsos rei agebantur inquirendum esse censuerunt: atq; id propter Cyrillū Hierosolymitanū, & Eustathiū Sebastiensem, atq; alios protulerunt. Cui rei causam etiam Imperatoris literæ, nūc de fide primùm, nunc de moribus inquirere iubentes, præbuere. Proinde in uerborum contentionem delapsi,

Acta Synodi Seleuciæ celebratæ.

Leonas Synodi præsidens.

Lauricius Isauriæ dux.

Primus cōsessus.

Disceptatio de processu Synodi.

A delapsi, alteri alteros malè accepere: & rixandi studio in duas discessere partes. quarum alteri Acacius Cæsariensis præijt, & Georgius Alexandrinus, & Vranius Tyrius, & Eudoxius Antiochenus, habentes secum alios triginta & duos: alteri aūt Georgius Laodiceę in Syria, Sophronius Pompeiopolis in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici episcopus, quos reliquus Synodi cœtus sequutus est. Vicit tamen eorū sententia, qui primùm de fide disputādum censuerunt. Huc ubi uentum, Acacius formulam fidei Nicæę editam abrogandam, aliamq́ꝫ nouā promulgandam esse censuit. Altera aūt factio, quæ etiam numero superior erat, Nicenam formulam complectendam comprobandamq́ꝫ esse dixit, ut modò unum τ͂ ὁμοουσίου consubstantialis uerbum induceretur. Contentio hæc ad uesperam usqꝫ extracta est, donec Syluanus Tarsensis ecclesiæ antistes, uoce magna, Non opus esse exclamauit, aliam fidei scripturam componere: sufficere enim quæ Antiochię prius accuratè & subtiliter dictata esset. eam ipsam retinendam esse. Quibus uerbis commotus Acacius, cum factionis suę popularibus ex cōuentu abijt. Qui uerò ibi remansere, Antiochenam fidei professionem tum in consilio recitari iusserunt. Et sic consessus solutus est. Postridie autem templum diuæ Theclæ ingressi, foribus clausis, sententijs suis quæ lecta fuerant comprobarunt, seorsimq́ꝫ subscriptionibus confirmarunt. Quidam etiam mandatum ab alijs absentibus habētes, lectores & diaconi, autorum suorum nomine eis subscripserunt. Quod factū Acacius reprehēdit: * quę occultò gererētur, minus laudanda esse, atqꝫ à sinistra suspicione nō abesse, dicens. Conabatur aūt nouam inferre fidem: quam etiam, sicuti ipsi uisum fuerat, à se cōpositam, priuatim principibus uiris Leonæ & Lauricio legit, & obtinere maximè contendit. Hæc in secundo congressu acta. Tertio porrò die, iam etiam qui abfuerant præstò erāt, Macedonius

Duæ Synodi factiones.

Contentio de fidei formula.

Antiochenum fidei Symbolum.

Secundus consessus

** τὰ ἐν ἀποκρύφῳ λέγων γινόμενα πόῤῥω μὲν εἰσὶ τοῦ καλοῦ, κακῆς δὲ ὑποψίας οὐδὲν ἐλλείπει.*

Tertius consessus.

B Constantinopolitanus, & Basilius Ancyranus. Cœterùm Acacius cum factione sua in conuentum se uenturū negauit, nisi qui ab ipsis & antea exautorati, & tum accusati essent, consessu exigerentur. Et multa inde coorta rixa, placitum est tandem, ut illi secederent. quod etiam est factū. Illi enim cessere. Statuerunt hoc sic patres, Acacium causam Synodi soluendæ fingere rati, ut simul & Aetij hæresis præsenti disquisitioni eximeretur, & qui rei agebātur iudicium effugerēt: ipsiq́ꝫ adeò Acaciani, de quibus arguebantur criminibus, causam non dicerent. Atque ubi illis digresis, Acacius cum suis introijt, Leonas libellum quem sibi ab Acacio & popularibus eius datum, nō fidei † formulam cōtinere dicebat, exhibuit. Simul enim is & clàm & palàm eos qui in Synodo aderant oppugnabat, nec minus libellus apertè & clandestinè lectores infestabat. Illis igitur tacentibus, & considētibus, quod minimè fidei formulā esse in scripto eo putarēt: Acacij tū fidei professio est publicata, cū prefatione ad hūc concepta modū.
» Nos qui Seleucię Isaurorum Imperatoris iussu hesterno die (qui dies erat ante v. Cal. Octobr.)
» cōuenimus, omni studio, in hoc incubuimus, debitā moderationē omnē adhibē
» tes, ut pacē Ecclesię cōseruaremus, & de fide grauiter & cōstanter, sicuti DEI a-
» mātissimus Imperator noster Constātius pręcepit, iuxta propheticas & Euāge-
» licas uoces tractaremus, & nihil præter scripturā in Ecclesiasticā fidei professio-
» nē insereremus. Quoniā uerò in Synodo nōnulli quosdā ex nostris iniuria affece
» re, quibusdā ora, nō permittētes eos sententiā dicere, obstruxere, alios exclusere
» inuitos: atqꝫ eos, quib. dignitas adēpta est ex uarijs prouincijs, uel qui contra ca
» nones in ordinē ecclesiasticū cooptati sunt, secū adduxere, ita ut ex omni parte
» conuētus turbis repletus sit: quemadmodū id clarissimi uiri, Leonas Comes, &
» Lauricius, puincię huius prefectus, oculis ipsi suis cōspexere. propterea profite
» mur, nos non defugere autoritatē fidei, quæ Antiochiæ encænijs ipsis publicata est,

† Cōsul.o enim id cælabat, Acacij partibus fouens. Sozom. lib. 4. cap. xi.

Surreptitiè in Concilio noua fidei formula Acacij Cæsariensis recitatur.

est, quam etiam proferimus. Et quamuis patres nostri tum quæstionis in præsentia propositæ gratia conuenerint, quandoquidem multos τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale præteritis temporibus, atque adeò nunc quoque perturbauit, & nuper admodum quidam per res nouas inæqualem esse patri filium promulgarunt: ea ipsa de causa & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale, & τὸ ὁμοιούσιον æquisubstātiale, ut uoces à scripturis alienas, reijcimus. ἀνόμοιον, hoc est, inæquale aūt anathemati subijcimus: & omnes qui hoc opinantur, alienos ab ecclesia esse censemus. Aequalitatem uerò filij ad patrem diserte profitemur, de Apostoli sentētia, qui de filio dicit: QVI EST IMAGO DEI INVISIBILIS. Profitemur porrò, & credimus in unum Deum patrem omnipotentem, factorem coeli & terræ, uisibilium & inuisibilium. Credimus uerò etiam in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, filium eius, ex eo genitum citra perpessionē omnem ante omnia secula, Deum uerbum ex Deo, unigenitum, lumen, uitam, ueritatem, sapientiam: per quem omnia facta sunt, quæque in coelis, quæque in terra, siue uisibilia seu inuisibilia. Hunc credimus in consummatione seculorum, ad abolitionem peccati carnem sumpsisse ex sancta uirgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris. Qui et resurrexit, et receptus est in coelos, ut sedeat in dextra patris, uenturus rursum in gloria ad iudicandum uiuos & mortuos. Credimus autē & in spiritū sanctum, quem Paracletū nominauit, & missurū se post abitionē suam Apostolis promisit, sicuti & misit Saluator & Dominus noster: per quem & sanctificat in Ecclesia credentes, & baptisatos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui uerò præter hanc fidem aliud quidquā prædicant, eos ab Ecclesia catholica esse alienos. Hæc est Acacij formula. Cui etiam populares eius triginta duo illi subscripsere. Ad quam Sophronius Paphlago Pompeiopolitanus episcopus apertè hæc uerba dixisse fertur: † Si quotidie uoluntatem suam exponere, fidei formulam edere est, destituet nos ueritatis ipsius certitudo. Sophronius quidem hoc tum sic uoce magna dixit. Egò uerò censuerim, si & qui ante eos fuere, & qui eos sunt sequuti, itidem de Nicæna fidei professione cogitassent atque egissent, sincerum Ecclesiæ dogma cōseruaturos, & deliramenta omnia longè à sacris moenibus abfutura fuisse. Ac tum quidem quū alteri alteros accusantes, plurima & dixissent & audissent, consessus est solutus. Quarto congressu multa futiliter nugati sunt. Et Acacius nihil obstare, quin alia fides ederetur, contendebat, quandoquidem semel Nicæna formula mutata esset. Semel autem? imò sæpius etiam. Ad quæ Eleusius Cyzicenus: Hæc Synodus, dixit, coacta est, non ut addiscat quæ prius nouit, neque ut probatiorem inueniat fidem, quàm ea est quæ à patribus Antiochiæ est promulgata. Nam in eius finibus assensu conquiescens, quamuis aliud quidquam ab ea edatur, non tamen unquā illam relinquet. Cui ego obuians dixerim: Quomodo tandem, Eleusi pessime, qui Antiochiæ congregati fuere, patres uocas? Multo enim magis patres te nominare eos conueniebat, qui Nicææ conuenientes, una uoce τὸ ὁμοούσιον consubstantiale promulgarunt: quùm quòd tempore sunt uetustiores, tum quòd qui Antiochiæ coacti sunt, ab illis sacrorū munerū functionē acceperūt. Quod si isti patres suos reprobarunt, parricidas potius quàm patres eos dicas. Quis itaque tales uiros sequatur? Et illorū fides si reproba est, nec electio siue ordinatio eorum prorsus non potest in dubiū uocari. Namque si ante istos illi spiritū sanctum nō habuere, qui per impositionē manuum maximè uenit, neque isti omnino inter episcopos & sacerdotes cēsendi. † Quomodo enim dignitatē talē ab eis accipere potuerūt, qui illam nunquam habuerint? Hisce uerbis quisquā contra Eleusium uenire potuisset. Porrò disputatione progrediente, ad quæstionē aliam peruenere. Et quoniam in formula

A

B

τὸ ὁμοούσιον & τὸ ὁμοιούσιον repudiantur. ἀνόμοιον condemnatur.

Sophronij Pōpeiopolitani pulchrè dictū.

Socrat. lib. 2. cap. 40.

Quarta sessio.

Refutatio eorum acuta, qui cornicum oculos configunt, & patrum decreta abolent.

Impositio manuum.

† πῶς γὰρ αὐτὴν καὶ λαβεῖν εἶχον παρὰ τῶν καθάπαξ μὴ λαβοῦσιν.

εἰ τὸ ἰδίαν ἑκάστης ἡμέρας ἐκτίθεσθαι βούλησιν πίστεώς ἐστιν ἔκθεσις, ἐκλείψει ἡμᾶς ἡ τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια.

A formula ęqualem dixerant patri filium, Acacij factio interrogata est, quánam re æqualẽ patri filium profiterentur? Atq; illa, uoluntate sola, non aũt substantia æqualem dicente: alij omnes, etiam substãtia æqualem dicendum esse confirmabant. Qua de re toto eo die maxima fuit contentio. Conuicerunt quoque ipsum Acacium, q̃ sibi ipsi propter uariam scriptionem in libris suis quos edidisset, nõ constaret, in quibus prius æqualem per omnia patri filium dixerit, idem'q; cum ipsis senserit: nunc uerò tandem substantia æqualem esse negaret. Ad quæ ille, neq; ex recentioribus, neq; ex antiquis quenq; ad scriptorum suorũ rationẽ reddendam obstrictum esse, respondit. Contentione inde maximè gliscente, postremò Eleusius Cyzicenus: Siquidẽ Basilius, inquit, aut Acacius, aut Marcus, per se aliquid agant, uel ipsi mutuò sese de quopiã criminentur, nihil id ad Synodum pertineat. Sed neq; quæ ipsi de fide siue rectè seu perperàm perscripsere, necesse habemus curiosius de eis inquirere. Peropus aũt esse iudico, in professione Antiochena à nonaginta et septẽ patribus prodita acquiescere. Si quis aũt aliam subijcere uelit fidei formulam, eum æquũ esse ut omnes à uera pietate & ecclesia alienum esse censeant. Hisce uerbis conuentus rursum solutus. Postero autẽ die Acacius & Georgius cum sectatoribus suis in cõuentum uenire noluerunt. Atq; ipse Leonas, uocatus quoque nõ uenit. Apertè namq; cum illis sentiebat, illam prę se ferens causam, ab Imperatore se ad Synodi cõcordiam conciliandam missum esse. Quandoquidem uerò ita nullo seruato ordine inter se dissiderent, non facile ei esse ad eos accedere. Si uerò ipsi uellent, abirẽt, atq; in ecclesia sedentes nugas agerent. Ita tempus extrahebatur. Et uocabatur quidem cũ suis in conuentum Acacius. Illi autem certos episcopos in Leonæ domum, ubi frequentes

Inepta Acacij Cæsariensis uox.

Quinta sessio.

Acaciani in cõsessum uenire nolunt. Leonas itidẽ.

B ipsi esse solebant, uenire uoluerunt: atq; insuper asseuerarunt, mandatum se ab Imperatore habere, ut alios iudicarent. Sed neq; eandem cum alijs fidem profiteri, neq; ad obiecta crimina respondere sustinuere. Quin etiam ad Cyrilli Hierosolymitani causam audiendam inuitati, quem ipsi episcopatu abire iusserant, non affuere. Neq; enim qui eos cogeret, aderat quisquam. At alteri illi non modò liberè hæc egerunt, sed Acacium etiam, & quicunq; ad eum cõfugissent, quippe qui intentata eis crimina diluere timuissent, dignitate priuarunt: Georgium scilicet Alexandrinum, Vranium Tyrium, Patrophilum Scythopolitanum, & Eudoxium Antiochenum: alios autem excõmunicationis canoni subiecere, donec de criminibus eis obiectis per causę dictionem satisfacerẽt. Atq; id quod de eis actum esset, parœciæ cuilibet perscripsere. Et in Eudoxij locum Antiochiæ † Hadrianũ surrogauere, ecclesiæ Antiochenæ presbyterum: quem confestim Acacius comprehensum, Leonæ & Lauricio tradidit, qui sub militari custodia eum tenuere, & postea exilio condemnauere. Et res quidem Seleuciæ in Synodo actæ, sicuti eas compendiosè exponere potui, hunc habuere finem. Qui uerò accuratè omnia cognoscere uelint, ex monumentis ea petant, quę dispositi notarij diligentia summa confecere. Rebus ita gestis, Acacius celeriter ad Imperatorem est profectus. Alij uerò domum quisq; suam se receperunt.

Cyrillus à Synodo ad Imperatorem prouocauit, et Imperator prouocatione approbauit. Factum hoc contra Ecclesiastici canonis consuetudinem. Socrat.

Acaciani partim exautorãtur, partim excommunicantur.

Hadrianus designatus episcopus Antiochenus. Idem in exiliũ pulsus.

Socrat. habet Anianum.

CAPUT XLIIII.

IMperator tũ ex Occidẽtis partibus Cõstãtinopolim uenit, quũ procõsulari abolita dignitate, Honoratũ primũ urbi præfectũ cõstituit. Synodus de cõmuni sentẽtia, decẽ ad Imperatorẽ miserat episcopos. qui Cõstantinopolim ueniẽtes, decẽ quoq; alios ex Arimino legatos ibi repererunt, atq; etiã Acaciũ cũ suis quæ uellet conficientẽ, beneuolentia principis sibi per aulæ purpuratos conciliata. erant enim nonnulli eiusdem cũ eo sententiæ: quidam sacris ecclesiæ * donis corrupti, alij illecebris Acacij blanditiarũ deliniti.

Decem legati Synodi Seleucenæ ad Imperatorẽ missi. Acacius hos præuenit.

* ὀνοίαις

deliniti. Non enim uel in consultando, uel in dicendo contēnendus uir fuit Acacius, & ad res quas instituisset conficiendas non incommodus. Ecclesiam quoque celebrem administrabat, & Eusebiū Pamphili præceptorem habuerat, cuius etiam episcopatum sortitus fuerat: & quum plurima addiscere contendisset, existimatione simul & librorū copia quos à Pamphilo relictos habebat, alios antecellere iudicatus est. Et quòd talis erat, nō difficile ei fuit, ex sententia res plerasque cōficere. Sedenim quum ab utraque Synodo isthic adessent uiginti episcopi legati, & alij itē qui eò ob negotiū fortè uenerant, de Aetio ij primùm consilium habere atque iudicare sunt iussi, multis etiam maiorum gentiū senatoribus præsentibus, quibus Honoratus quē dixi præijt. Postea uerò in præsentia quoque Imperatoris, quum disquisitio denuò fieret, deprehensus est Aetius admodum in fide hallucinari. Proinde & Imperator, & honores apud eum gerentes, malè in eum fuere animati, propter manifestam blasphemiam. Acacius autem cum popularibus suis per pœnitentiam resipuit, simulans se heresim eam primùm ignorasse. At ille in primis contendens operam dederat, ut princeps obiter & extra ordinem, causam eius iudicandam præciperet, inexpugnabilem esse argumentis Aetium putans, satisque idoneum ad eos qui secum disputando congrederētur, uel uerborum persuasione, uel rationum ui conuincendos, atque ad opinionem suam inuitis omnibus confirmandam. Vbi uerò cœptum ei non successit, scriptum Arimino allatum in medium produxit, atque id decem illos qui Seleucia uenerant episcopos recipere iussit. Eisque, quòd uehementer resisterent, fierique omnino non posse dicerent, ut substantiæ nomen prętermitterent, iuramenti per DEI nomen sacramento interposito, se filium substantia inæqualem non profiteri, paratūque esse, qui aliter sentirent, eos ab Ecclesia proscribere, ut Ariminensi formulæ subscriberent, suasit. Quum uerò præter omnem opinionem Occidentales ex Arimino præstò essent episcopi, & substantiæ uerbum omitterēt, quàm plurimi apud eos esse eiusmodi fidei professionem Acaciani dixere. Existimabant namque, si ea formula reciperet̄, substantiæ nomine prorsus tacito, τὸ ὁμοούσιον cōsubstantiale quoque in alto futurū silentio: quod sanè episcopi Occidentales ob Nicænæ Synodi reuerentiam magnifaciebant. Sedenim ipse etiam Imperator eam formulam apprimè laudauit. Reputabat namque secum, quum tot Antistites uiri Arimini fuerint, non tantopere lapsuros eos fuisse, ut temerè ὅμοιον, hoc est, ęqualem profiterentur, antea ὁμοούσιον consubstantialem professi. Nihil quidem apud se, quo ad sensum, referre, si uerbis quæ sacræ scripturæ ignota essent, non usus, nomine eiusdem efficaciæ, & quod nihil haberet controuersię τῷ ὁμοίῳ æquali scilicet, sententiam suam profiteretur. Hęc quum eius esset ratio, suadere episcopis Seleucia missis non desijt, donec & ipsi Ariminensem formulam comprobarent. Acacius uerò, atque eius studiosi, Constantinopoli diutius morantes, Bithynos etiam acciuere episcopos: in quibus erant, Maris Chalcedonis, atque Vlphilas Gotthorum episcopus, qui prius Nicænam comprobauerat fidem, decessorem suum sequutus Theophilum, qui Synodo Nicęnę interfuerat, & calculo suo sententiam confirmauerat. Et quum quinquaginta Antistites conuenissent, Arimini lectam fidei professionem autoritate sua stabilierūt: illo insuper addito, se deinceps in DEO nequaquam substantiam aut subsistētiam nominaturos: & pręter eā ipsam, aliā fidei formulam uel antea editā, uel postea edendam, non recepturos. Et quāuis hanc prius retulimus, faciēdum tamen esse duxi, quū id locus poscere uideat, ut hic quoque, quantū fieri posset, insererem. Ea cū appēdice sua de uerbo ad uerbū sic se habet. Credimus in unū solum DEVM, patrē omnipotentē. Et in unigenitū filiū DEI, ante omnia secula, & ante principiū omne genitū ex DEO, per

Constantinopoli de Aetij hæresi agitur.

Error eius deprehenditur.

Acacius resipiscit, & Aetij opinionem reijcit.

Efficit idem, ut Orientales & Ariminenses legati formulæ fidei Sirmiensi Arimini lectæ subscribant.

Eandem formulam laudat Imperator.

Theophilus Gotthorū episcopus, qui Nicænæ Synodo interfuit.

Formula fidei Sirmiensis Arimini lectæ.

c Supr. lib. 9. ca. 39

A per quem omnia facta sunt, uisibilia & inuisibilia: genitum autẽ unigenitum solum ex solo parte, DEVM ex DEO, æqualem qui eum genuit patri, secũdum scripturas: cuius generationem nemo nouit, nisi solus qui eum genuit pater. Hunc scimus unigenitum DEI filium, mittente patre, è cœlis aduenisse, sicut scriptum est, ad abolendum peccatum & mortem: & natũ esse de spiritu sancto, ex Maria uirgine, secundum carnem, sicut scriptum est. Et uersatum cum discipulis: & œconomia seu functione omni secundum paternam uoluntatem completa, crucifixum esse, & mortuum, & sepultum. Et descendisse ad inferos, ipsumq; Orcũ eum exhorruisse. Qui & resurrexit à mortuis tertia die, & uersatus est cum discipulis. Et diebus quadraginta expletis, receptus est in cœlos, & sedet in dextra patris, uenturus die extremo resurrectionis in gloria paterna, ut reddat unicuique secundum opera sua. Et in spiritum sanctum, quem ipse unigenitus DEI filius Dominus & DEVS noster se missurum promisit generi hominum paracletum seu consolatorem, quemadmodum scriptum est, Spiritum ueritatis, quem eis misit quum receptus est in cœlos. Substantiæ autem nomen, quod simplicius à patribus positum est, & populis non intellectum, scandalum seu offendiculum attulit: propterea quòd & scripturæ id nõ habent, placitum est tollere, & eius decœterò nullam omnino fieri mentionem: quandoquidem diuinæ quoq; scripturæ, neutiquam substantiæ patris & filij meminere. Neq; enim subsistentia de patre & filio & spiritu sancto nominari debet. Aequalem autẽ profitemur filium patri, sicuti diuinæ scripturæ dicunt & docent. Omnes autem hæreses, & quæ iam antea sunt damnatæ, & si quæ nouæ sunt ortæ, scripto huic promulgato aduersæ, anathema sint. Hæc est fidei formula primùm quidem Arimini, *Socrat. lib. 2. cap. 41.*
B tum uerò etiam Constantinopoli lecta. Quandoquidem uerò nos uix tandem ex formularum fidei labyrintho expediuimus, breuiter iam numerum etiam earum inire uisum est. Ac primùm quidem professio fidei Nicææ rectè est dictata. Secunda formula Antiochiæ in dedicatione templi dupliciter est prolata. Tertia à Narcisso sectatoribus'que eius Imperatori Constantino iuniori in Gallijs est exhibita. Ad has quarta Eudoxij accessit, quæ in Italiam est missa. Sirmij tres aliæ editæ, quarum una Arimini quoq; est recitata. Octauam Seleuciæ Acacius cõposuit. Nona & ultima Constantinopolitana est, cui etiam Ariminẽsis appendix addita, ne in DEO uel subsistentia uel substantia nominaretur. De his satis. *Numerus symbolorũ, seu formularum fidei Christianæ.*

CAPUT XLV.

VErùm enimuerò Acacius & Eudoxius cum factionis suæ popularib. studio quoq; habuere, quum Byzantij essent, aduersæ partis episcopis dignitatẽ adimere: non religionis quidem, sed aliarum rerum causa. Communiter quidem, q; ecclesias perturbassent, & sanctiones earum cõmisissent: seorsim autẽ, unicuiq; alij alia crimina intentabant. Atq; illi de fidei professione inter se dissentientes, in sententijs exautorationis fidei crimen non inserebant, Et primùm Aetium diaconatu priuant, ut qui turbæ & seditionis in ecclesia autor extiterit, disputationibusq; contentiosè Sophistarum more ad ostentationẽ cum mala fama, contra Ecclesiæ consuetudinẽ & institutũ, abusus fuerit, & eundem in scribendo modum seruauerit. Hũc quidem ita, nõ ex animi sententia, sed ut opinionẽ multorum abolerent, quòd ferè omnib. eadem quæ ille sentire uiderẽtur, exautorarunt. Imperatoris aũt ira quasi quodam subsidio usi, qua ille quùm aduersus alios plerosq;, tum maximè in Macedoniũ commotus fuerat, propter eas quas diximus seditiones & cędes, nec nõ ob urnę cinerum Constãtini patris translationẽ: & quòd insuper diaconum in fornicatione

Acacius et Eudoxius Cõstantinopoli aduersarios episcopos non propter fidem, sed alias uarias ob causas exautorant.

Aetio diaconatus adimitur.

Exautoratio Macedonij.

depre-

Eleusij Cyziceni. deprehensum ad cõmunionem admisisset, ei quoq; dignitatem abrogãt. Eleusio A præterea Cyziceno, crimine illo abiecto, quòd Heraclium quendam Tyrium, sacerdotẽ Herculis Græci dei in urbe Tyro, manifestum impostorem, inconsideratè ad baptismum admissum, in diaconorum quoq; ordinem legisset, quum quidem is Christianismum tantũ simularet, & propter imposturas Tyro profugisset: tum autem, ꝙ quum postea talem eum esse cognouisset, nihilo tamen magis sacro ordine mouisset. Præterea quòd uiros quosdam à Mari, qui tum Constantinopoli conuentui isti affuit, Chalcedone damnatos atq; proscriptos, contra canones sacerdotali dignitate ornasset. *Basilij Ancyrani.* Basilium quoq;, qui & Basilas, ut binominis, dictus est, & pro Marcello Ancyranã ecclesiam obtinuit, exautorant, quòd hominem quendam præter rationem omnem ad tormẽta tradidisset, & catenis uinctos lõgo tempore in custodia habuisset. Et ꝙ graues calumnias clericis quibusdam Antiochenis, Cilicibus, Galatis & Asianis texuisset, quibus indicta caussa prouinciarũ rectoribus traditis mulctæ exilijq; causa extitit. Item ꝙ Diogeni presbytero Alexandria Ancyram eunti, chartas quas secum ferebat abstulisset, eundemq; uerberibus affecisset. Aliam quoq; ei impegere dicã, ꝙ Imperialibus scilicet mandatis resistere ausus fuisset, quibus præcipiebat, ut Aetius & alij quidam, ad Cecropium, causam de criminibus quæ eis obijciebantur apud eum dicturi, duceretur. Et ꝙ Hermogeni duci atq; etiam Syriæ rectori scripsisset, quos & quónam locorum deportandos curaret: pro quibus quum Imperator, in patriam eos reducere iubens, scripsisset, ipse tamen arte quadam ut aliud fieret effecisset, magistratibus simul & episcopis aduersus. Insuper ꝙ Sirmij, Germinij clerum, ne cum eo cõmunicaret ad rebellionem concitasset: quódq; in periurio deprehensus fuisset: quod Illyricis, Romanis & Aphris per literas discordiæ & seditionis causam præbuisset: ꝙ ad Africanos scribẽs episcopos, Vrsicium & Valentem calumniosè criminatus esset: ꝙ ancillam uinctam falsum contra heram suam testimonium dicere cõpulisset: ꝙ uirum cum muliere fœda consuetudine uiuentem baptisasset, eidemq; diaconi dignitatem contulisset: ꝙ exploratorem quendam itinerũ, qui multis necis causam attulerat, ecclesia nõ exclusisset: ꝙ ad mysticam mensam coniurationes fecisset, clerumq; ibi iurisiurandi sacramento, ne alius alium accusaret, obstrinxisset, id quod dolo ab eo factum, ut scilicet ipse primam in clero dignitatem obtinens, iudicia eo modo effugeret. atq; ut Basilio Ancyrano episcopatus adimeretur, causæ hæ fuere. B *Eustathij Sebastiensis.* Eustathio autem Sebastiæ Armeniorum antistiti, primùm quidem quũ presbyter crearetur, quòd eum pater eius † Eulalius præiudicio suo dãnauerit, & ecclesia eiecerit, propterea quòd habitu qui sacerdotem non deceret, uteretur. Fuit autẽ Eulalius Cæsareę Cappadocum episcopus. Deinde ꝙ Neocæsareæ in Ponto à Synodo isthic coacta excõmunicatus fuerit, propterea ꝙ minus fideliter res quasdam sibi commissas gessisset: quam notã ei intulit Eusebius primùm Beryti, deinde Nicomediæ, postea uerò etiam Constantinopolis, post Paulum, episcopus. Adhæc, ꝙ ei in Synodo Gangrensi, propterea ꝙ aliter quàm cõuenit, & sensisset, & in ecclesia docuisset, episcopalis dignitas sit abrogata. Et ꝙ in Antiochena Synodo periurij fuerit cõuictus: quodq; conatus sit ea quæ rectè in Melitinensi conuentu constituta fuerant, abolere. Et quũ tot criminibus reus ageretur, iudicis sibi tamen partes sumpserit, alienos à fide alios uocãs. *Eortasij Sardiani.* Eortasium uerò Sardis episcopatum gerentem damnarunt, ꝙ episcopi Lydij electionem eius non approbassent. *Dracontij Pergameni.* Dracontiũ autem Pergamenũ, ꝙ in Galatia prius ecclesiæ episcopus præfuisset: & adempto illi episcopatu posteriore, ad priorẽ quoq; eum redire non permisere. *Sophronij Põpeiopolitani.* Sophroniũ porrò Paphlagonem, ꝙ auariciæ studio in ecclesię pecunia quæstum fecerit: & quòd

Socra. habet † Eulabium. lib. 2. cap. 43.

A & quòd semel atq; iterũ citatus, uix tandem uenerit: & quòd responso Synodũ dignatus non sit, profanũ iudicem per prouocationẽ appellans. Præter hos Satalenorũ episcopũ Elpidiũ, ut Basilij sociũ, & ordine sublato confusionis & turbæ autorem, qui etiam Eusebium quẽdam, cui Melitinensis Synodus sacerdotalem ademerat dignitatẽ, temerè citra inquisitionẽ in presbyterorũ ordinem restituerit: & Nectariæ cuidam, cui propter iusiurandũ uiolatum, cõmunione interdictum fuerat, diaconatũ contulerit: & ad honorẽ ecclesiasticum eam, cùm nondum iuxta ecclesiasticę disciplinæ morem pœnitẽtiã egisset, admiserit. Neon aũt Seleuciæ pontifex propterea ad episcopatũ deponendũ est damnatus, q; ex cõposito in ecclesia sua Hadrianũ Antiochiæ episcopũ creari permiserit: præterea q; nonnullos sacrarum literarum imperitos, & ecclesiasticarũ constitutionum ignaros, maleq; insuper uiuentes, re non deliberata, episcopos fecerit: qui deinde pecunias Episcopali dignitati præferentes, literis suis attestati sunt, † malle se opes habentes res sacras curare, quàm sine illis episcopatum gerere. Syluanus aũt, quòd alijs & Seleuciæ & Constantinopoli uecordiæ causa fuerit. Porrò Theophilus Castabalenorum ecclesiæ antistes, quòd antea ab episcopis Palæstinæ Eleutheropolis episcopus lectus, non ex animi sententia iurauerit, se aliam ecclesiã non esse suscepturum. Obseruandum autem illud, quòd Gangrensis Synodus Eustathio Sebastiensi, antea quoq; in Cæsariensi cõuentu exautorato, propterea episcopatum ademerit, q; multa præter ecclesiæ consuetudinem fecerit atq; statuerit. Coniugium enim prohibuit, & à carnium cibo abstinendum esse docuit. unde factum, ut multi coniugalem coniunctionem dissoluerent. Et qui communionem in ecclesia uitarent, eis in priuatis ædibus ut communicarent suasit. Seruos, qui Deum colere cum prætextu pietatis constituissent, etiã præter dominorum uoluntatem libertate donauit. Et quùm ipse singularem sibi & insolitum

B philosophorum more habitum sumpsit, tum nouas quoq; sectatoribus suis uestes dedit. Mulieres ne comã haberent, constituit. Stata ieiunia auersatus, Dominicis diebus potius ieiunandum esse docuit. In coniugum domibus precationes fieri prohibuit. Ac si laicus quisquam coniugem in matrimonio legitimo habẽs, presbyter lectus esset, eius benedictionem & communionem perinde atq; piaculum abominandum, deuitare iussit. Hæc ille, atq; alia hisce similia & docuit & egit: quapropter Gangrensis in Paphlagonia Synodus eum exautoratum, cum institutis suis, anathemate quoq; iugulauit.

Elpidij Sataleni.
Satala urbs Armeniæ.
Neonis Seleuceni.
† ἐγγράφως εἵλοντο τὰς οὐσίας ἔχοντες λειτουργεῖν ἢ δίχα τούτων ἐπισκοπεῖν.
Syluani Tarsensis.
Theophili Castabaleni.
Castabala Ciliciæ oppidum.
Causæ quur Eusthatius Sebastiẽsis in Synodo Gangrẽsi sit damnatus.

CAPUT XLVI.

POst hos tredecimum damnarunt Cyrillum Hierosolymitanũ, ingenti uirtute, & ad populum docendum egregium uirum: cuius scripta sunt, quæ ecclesia Cyrillia nominat. Vt autem damnaretur, causæ illæ fuere: primùm quòd cum Eustathio & Elpidio communicauerit, qui Melitinẽsi Synodo, cuius & ipse potissima pars fuerat, aduersati sunt. Et quòd itidem Basilium & Georgium Laodicensem, posteaquã in Palæstina episcoporum ordine moti fuerant, in cõmunionem receperit. Insuper quũ Hierosolymorum episcopus creatus Apostolicũ thronum conscendisset, q; de iurisdictionis ecclesiasticæ finibus & iure Metropolitano cum Acacio Palæstino disceptarit. Qua ex causa in mutuum adducti odium, alter alterum, q; non rectè de Deo sentiret, est criminatus. Acacius enim Arianæ erat sententiæ, Cyrillus aũt τὸ ὁμοούσιον consubstantiale laudantes probabat. Eam ob rem malè in eum animatus Acacius, episcopis Palæstinis qui secum faciebant congregatis, administratione sacrorum ei interdixit: talem insuper maximè præferens causam. Fames Palæstinam affligebat, & plebs in rerum necessariarum inopia ad episcopum respecta-

Condemnatio Cyrilli Hierosolymitani.
Cyrillia.
Cyrillus in summa plebis propter famem penuria ecclesiæ aulæis uestimẽtis & donarijs uenditis, egenis subuenit.

Q bat.

bat. Et quum ille neq; pecunias neq; frumentũ haberet, donaria templi & sacra A aulæa uendidit, & quoad potuit penuriam populi est solatus. Et quidam uir honestus donariũ suũ agnouisse dicitur, †* uestẽ uidelicet, qua fœmina ex scenicis atq; thymelicis quædam amicta erat. Vbi res inquisita est, à mercatore quodam comparatã esse, qui ab episcopo eam prius emerit, compertum est. Huius prætextu rei Acacius Cyrillum episcopatu abire coegit. Talem quidem condemnationis eius causam fuisse audiui, sed nõ satis certè tum, ut mihi uidetur, cõuenientem: quoniam fames & penuria uenditionis causa fuere.

Acaciani per uim episcopos, qui Constantinopoli fuere, sententiæ suæ assentiri coegerunt.

Quibuscunq; autẽ Acacius factionisq; eius populares dignitatẽ abrogauerãt, eos etiam omnes Constantinopoli expulerunt. Erant aũt in ea factione decẽ, qui sententias talium abrogationum calculis suis cõprobare noluerunt. Eos in loco certo asseruari iussere, ut ibi priuati agerent, neq; rem diuinam attingentes, neq; eorum quidquam quæ Episcopalis muneris sunt agẽtes, donec condemnationũ sententijs subscriberent. Et nisi intra menses sex per pœnitentiam resipiscerẽt, & rebus omnibus quæ Synodus constituerat assentirentur, ipsis quoq; ademptũ ecclesias, alijsq; cõmissum iri, qui cũ eis consentirent, sicuti fieri solet, minabantur.

Sententiã suam episcopis absentibus insinuant.

Hoc ubi constituerunt, consiliumq; suum ad exitum perduxerũt, ad episcopos ubiq; omnes literas dederunt, ut Ariminensem fidei professionẽ unà cum adiectione sua seruarent, eamq; subscriptionibus suis confirmarent. Aliter si facerent, solum exilij causa uerterent.

Eam Constantius confirmat.

Ad quæ Imperatoris quoq; cœpta eorum comprobans, accessit sanctio. Certiorem quoq; de his Patrophilum Scythopolitam fecere, qui se statim Seleucia ad suam cõtulerat ecclesiam.

Successores dãnatorum episcoporum.

Et paulo pòst, Eudoxius cum sectatoribus suis, alios alijs in sedibus episcopalibus substituit. Ipse quidem Eudoxius primus Macedonio surrogatus est: Basilio aũt Ancyrano Athanasius. Por- B rò Eleusio successit Eunomius, qui etiã hæresis nominis sui princeps extitit. Et pro Eustathio Sebastiæ, diuus Meletius ecclesiæ præfectus.

Macedonius in Claustris priuatus habitans.

πύλαι.

Macedonius Constantinopolitano episcopatu priuatus, eregionè urbi Orientem uersus in loco cui nomen † Claustra, diutius degens, ibi aduersus Spiritũ sanctum blasphemiã ore minimè clauso euomuit, & malè uitam transegit. Porrò Acacius, & sectatores eius, Eudoxium in possessionem uacuam ecclesiæ Constantinopolitanæ deduxerunt, longè ab eis quæ paulo antè iudicauerant diuersa statuentes.

Iniquum iudicium.

Qui enim non ita pridem Dracontio episcopatum, quod ex Galatia Pergamum transisset, ademerant, non animaduerterũt, se, dum Eudoxium nõ in unam, sed iam in alteram ecclesiam transferrent, contraria sibi ipsis decernere & facere.

Inepta & impia Eudoxij Constantinopolitani uox, in ingressu ecclesiæ primo, acumen & salem affectantis.

Porrò quùm is ecclesiam recepit, tum & magna ecclesia quæ Σοφία, hoc est, Sapientia dicitur, Encænia celebrauit, quindecimo Februarij mensis die. Hic ille in throno suo considens, primùm diuulgatam illam in ecclesia edidit uocem: Pater, inquiens, ἀσεβής, hoc est, si simpliciter accipiat, impius: aliter, non colens. Filius aũt εὐσεβής, hoc est, uerè pius, & rectè colens. Et tumultu ad talia uerba, sicuti par erat, à populo & seditione mota, ne turbam cierent, hortatus est. Pater enim, inquit, neminem colit, & sic ἀσεβής est: Filius uerò εὐσεβής, meritò enim & rectè patrem colit. His dictis tumultus sopitus est, & magnus subsequutus risus. Atque hodie quoq; dictum id ridiculum habetur.

Eudoxius & Acacius Nicænum symbolũ abolere cõtendunt.

Talibus impij illi rebus occupati, & cauillationibus eiuscemodi usi, ecclesiam ad absurdas opiniones distraxerunt. Omniq; prorsus cura & studio & ipse Eudoxius & Acacius summopere in hoc incubuere, ut in obliuionẽ Nicæna decreta adducerent. Proinde Ariminensem formu-

†* *Apud Theodoritum lib. 2. cap. 27. scriptum est: Vestem istam auro contextam, à laudatißimo Imperatore Constantino magno Macario, episcopo Hierosolymitano, ut ea indutus episcopus sacrosancti baptismi perageret cæremonias, donatam esse. Eam quum Cyrillus uendidisset, & deinceps à mercatore Thymelicus saltator emisset atq; induisset, in ipsa saltatione eum exanimatum concidisse.*

A formulam cum appendice ſua ad loca omnia miſerunt: & qui eam non reciperent, ſicut dictũ eſt, exilio eos perpetuo mulctarunt. Quod † ſanè quũ facile rem præter rationem ſuſceptam perfecturum eſſe uideretur, aliarum calamitatũ initium præbuit: & non modò eccleſijs, ſed & urbibus omnibus magnum conciuit motum. Perſequutio namq;, quæ nulla in re Græcorum tyrannidi & crudelitati cederet, Romanum peruaſit imperium. Quamuis enim, quantum ad corporum ſupplicia pertinet, minor fuerit: probrum tamen ipſum, maiorem grauioremq; eam apud eos qui rem rectè putarunt, fecit. Nam & qui perſequerentur, & qui perſequutionem exciperent, eiuſdem erant eccleſiæ & religionis. Tanto uerò id malum propter fœditatẽ maius fuit, quanto turpius ciuibus quàm alijs infertur bellum: quum quidem id etiam erga exteros facere, epiſcopalis functionis prohiberent ſanctiones. Et res nouæ tum laudabantur, paulatimq; incrementa ſua capiebant, atq; ad mutationem inſolitam ſpectabant: eoq; demum præfractæ temeritatis peruenerunt, ut homines ueteres & patrias leges contemnerent, & nouas ſibi pro ſe quiſq; cõderet. Atq; equidem eadẽ de DEO pleriq; cum turbulentis illis ſentire nolebant, ſed noua identidem quædam dogmata comminiſcebantur, neque ſe ab alijs ſuper alias nouis rebus inueniendis continere poterant. Talis tum fuit rerum ſtatus.

† ὁ δὴ δόξαν τὴν παράλογον ἀπόνως διανύσαι σπουδὴν.

Eam rem perſequutio grauis catholicorum eſt ſubſequuta.

Ἦθος hominum rebus in eccleſia nouis per licentiã ſtudentium.

CAPUT XLVII.

Macedonius namque, etiamſi antè idem cum Eudoxio & Acacio ſenſiſſet, nihilominus tamen ex eccleſia ſua deturbatus, non eandem porrò quam illi ſequebatur opinionem: ſed fidei profeſsionem Antio-
B chiæ primùm, poſtea etiam Seleuciæ confirmatam, quam ipſe ſeu potius Marathonius, quem Nicomediæ epiſcopum fecerat, ut quidam putant, ὁμοιούσιον, hoc eſt, æquiſubſtantialem appellabat, obtinere debere cenſuit. Verùm non id modò egit, ſed etiam in Theologia ſeu diuinitatis ratione exponenda, Spiritum ſanctum perſonam unam Trinitatis dicendam eſſe negauit. Ac filiũ quidem DEVM perfectum, & ſubſtantia patri æqualem eſſe dixit: Spiritum ſanctum autem expertem honoris & dignitatis eiuſmodi ſtatuebat, famulum eum & adminiſtrũ, Angelicisq; ordinibus paulo præſtantiorẽ eſſe docens. Et in eadem cum eo ſententia erant Eleuſius Cyzicenus, & Sophronius Paphlago, & Euſtathius Sebaſtienſis. qui tamen alijs æquior, neque DEVM neque creaturam Spiritum ſanctũ dicere maluit. Suffragabantur eis & alij multi, & ferè omnes quibus à parte aduerſa dignitas abrogata fuerat. Nec minimam ſecum partẽ populi in urbe Conſtantinopolitana, atq; in Bithynia, Thracia, Helleſpõto, & alijs uicinis in circuitu populis trahebant. Vita namq; & moribus (quos potiſsimũ multitudo ſpectare ſolet) probatis erant. In publicum cum grauitate quadam ueneranda prodibãt. Inſtituta eorum non multum à monaſticis aberant. Et ſermo affectata quadam ſanctimonia miſtus, uim ad perſuadendum ſatis accõmodatam præferebat. Qualis ſanè & Marathonius fuit. qui publicorũ uectigalium inter milites ſub ducibus ſtipendia facientes † rationalis, loculis probè refertis, poſtquam eum quæſtum poſthabuit, egenorũ publicis domibus curator præfuit, & ægrotis inſeruijt. Deinde aſceticam ſiue monaſticam quoq; uitam, Euſtathio Sebaſtienſi authore, ſequutus eſt. Inſigne is etiam monaſterium Conſtantinopoli conſtruxit, quod ad longum durauit tempus. Tam ſtudioſus uerò Macedonij hæreſis fuit, ut pecunia ſua expenſa, propagandam eam curauerit: Marathonianosq; populares eius appellandos eſſe, illis perſuaſerit. Et unus ipſe, ne prorſus ſecta ea Cõſtãtinopoli interiret, obſtitiſſe uiſus eſt. Macedoniani nanq;,

Macedonij hæreſis.

Eiuſdem adſtipulatores.

Euſtathij Sebaſtiẽſis de ſpiritu ſancto opinio.

Euſtathij Sebaſtienſis uerbũ: Ego, inquit, neque Deum ſpiritum ſanctum nominare cenſuerim, neque creaturam uocare auſus fuerim. Socrat. li. 2. cap. 45.

Hæreticorũ uitæ ſanctitas.

† ψηφιστής.

Marathonius Nicomediẽſis.

Macedoniani quoq; Marathonij dicti.

ex quo tempore episcopatu Macedonius est deiectus, neq; ecclesiã neq; episcopũ postea, eis quos exautoratos paulo antè nominauimus exceptis, donec Arcadius ad imperium peruenit, habuere. Siquidem Ariani, omnes qui alterius essent quàm suæ sectæ, ecclesijs exactos, plurimis etiam alijs malis afflixere. Cæterùm A

Item πνευματομάχοι.

isti non tantũ Macedoniani & Marathoniani, uerumetiam πνευματομάχοι, hoc est, oppugnatores spiritus, sunt nominati. Ac qui eo tempore episcopi sedibus suis sint eiecti, operosum esset omnes recẽsere: ut aũt breuiter dicã, nulla ferè fuit in Romano imperio gens, quæ calamitatem eam experta non sit.

CAPVT XLVIII.

QVum Eudoxius ad Constantinopolitani episcopatus opes respiceret, & iam possessionẽ eius obtineret, nõ parua per ambitionẽ de Antiochena sede orta est contentio. Quod namq;, ut ita dicã, unusquisq; episcopatũ eũ ad se pertinere putaret, seditiones in clero simul & populo, ut fieri solet, sunt motæ. Et cuiusq; opinionis sectatores, in ea episcopatus consequendi expectatione, ex popularibus suis quenquã deligi studuerunt. Ingens namq; adhuc in multitudine de dogmate erat dissidium. Vnde in psalmodijs quoq; nõ concordabant: sed unusquisq; pro ea quã obtinebat opinione, carmina cõformabat.

Meletius episcopus Antiochenus designatur, antea quidẽ Arianisans, deinde autem orthodoxus.

Et quũ talis esset Antiochiæ status, Eudoxio sectatoribusq; eius placitũ est, in eam urbem transferre, qui dicẽdo atq; persuadẽdo egregius, simulq; uitæ consuetudine laudatus maximè, eiusdemq; antea cum eis sententiæ suffragator fuisset, Meletium. Magnam enim cõceperant spẽ, fore ut multis eius uiri primarijs dotibus non solum Antiochenos in sententiam suã pertraherent, sed etiã uicinas circũcirca urbes, & eos maximè qui à diuo Eustathio Eustathiani uocabantur, & fidem Nicænã integram seruabant, suas ipsi sibi synaxes & cõuentus seorsim agẽtes. At enim magnopere opinione sua sunt falsi. B Et ad Meletium, ubi Antiochiam peruenit, permulti Ariani, permulti etiam alterius partis, quę Paulinũ sequuta fuerat, accessere. Et alij quidem propter tanti uiri gloriã (celebris enim aduentum eius præcesserat fama) alij autem uidendi eius gratia. Quibus quoq; studio fuit, ad quam partẽ inclinaturus esset, rescíscere. Vulgatũ quippe rumoribus erat, plurimi eum Nicæna decreta facere: sicuti etiam exitus comprobauit.

ἠθικὴν διδασκαλίαν.

Ac primùm ille quidẽ ut de dogmate uerba faceret, secundo loco habuit, † doctrinã autem morũ publicè coluit. Deinde uerò progressus, Nicænam etiam fidem intulit, & τὸ ὁμοούσιον consubstantiale prædicauit. Fertur sanè quidem, clericum Archidiaconum ad illum quum doceret accessisse, cauamq; ei

Meletius simul & manus indicio & uoce libera trinitatẽ ὁμοούσιον publicè deprædicat.

manum iniecisse, atq; os obstruxisse. Illum autem manu magis quàm uoce fidei sententiam indicasse, tres apertè digitos extendentẽ, eisq; rursum leniter cõtractis, unum tantũ directè erigentẽ. Qua ille re omnibus per imaginẽ quandã exhibuit, quæ sentiens dicere non potuit. Vbi uerò diaconus ore relicto, manum eius cõpressit: tum illum ore libero & uoce graui disertè sententiam de Deo suã promulgasse, & omnibus Nicænam fidem commendasse: apertè, qui aliter sentirent, eos à recta opinione aberrare testatum. Quum autem nõ cessaret uel uerba faciens, uel manu gesticulãs, animi sui sententiam uicissim, ut se res dabat, aduersus Archidiaconi inhibitionẽ atq; contentionẽ astruere, & concertatio ea inter

παγκράτιον ἀγωνιζόμενοι.

episcopos, perinde atq; pancratio, hoc est, omni certaminum genere & uiribus opibusq; omnib. decertantes, diutius duraret, Eustathianos lætícia plenos exultasse & uociferatos esse, Arianos uerò pudore atque ignominia affectos cessisse.

Meletius ab Eudoxio proscriptus. Mox idem restitutus.

Et eam ob causam Eudoxium cum suis indignabundum, ab ecclesia Meletium proscripsisse: eundemq; deinde ut sentẽtiæ suæ suffragaturũ, (ita enim existimabat) & priora dicta correcturum, restituisse. Nam Meletius Arianorum suffra-

gijs

A giis Sebastiæ episcopus creatus, atque inde rursum per eosdem Berrhoeam Syriæ translatus fuerat, & Seleuciæ in concilio Acacij fidei formulæ subscripserat. In Constantinopolitana præterea Synodo affuerat: & cum illis quæ eis placita erant, egerat & sanxerat, atque ab eisdem ad Antiochenã sedem euectus fuerat. Sed illi, ut diximus, eum restituêre. Vt aũt à recta sententia deduci minimè potuit, Imperator ea re intellecta, exilio eum mulctauit: & Euzoio Arij familiari, cum quo etiam antea damnatus fuerat, ecclesiam Antiochenã cõmisit. Porrò qui Meletiũ consectati, doctrinam eius laudabãt, ab Arianis seiuncti, suas ipsi sibi ecclesias & conuentus agebãt. Paulini siquidem sectatores, & τοῦ ὁμοουσίου consubstantialis assertores, qui Eustathiani uocabantur, Meletium eiusque studiosos auersati sunt, neque cõmunionẽ sibi cum eis esse uoluerunt: propterea quòd Meletius Arianorũ electione episcopus factus, sectatoresque eius eorundẽ baptismo initiati essent. Atque ij sanè quamuis sententijs essent coniuncti, tamẽ propter solam electionis causam à seipsis sunt disiuncti. Ita factum, ut in ecclesia Antiochena dissidiũ, duabus quæ idem sentirent partibus, intercederet. Eodem tempore Cõstantius Persas res nouas moliri cognouit, & se Antiochiam contulit.

Idem à Cõstantio in exilium actus.

Euzoius Antiochenus episcopus.

Pauliniani orthodoxi cum Meletianis Catholicis Antiochiæ propter Arianam Meletij electionẽ, nõ comunicarunt.

Cõstantius Antiochiã uenit.

CAPUT XLIX.

Acacius, & populares sui, quiescere rursum non potuerunt: & quum eos rerum suarum pœniteret, priora decreta sua mutare sunt aggressi. Quam ob rem cum paucis Antiochiã uenere, atque ibi Euzoio ecclesias gubernante, & Imperatore præsente, in fidei formula primùm Arimini, deinde Constantinopoli edita, τοῦ ὁμοίου, hoc est, æqualitatis nomen inducere atque abolere constituerunt. Iam enim nõ occultè, sed propalàm, citra pudorem, per omnia substantia simul & uoluntate inæqualem patri filium, & ex non existentibus genitum esse docebant & prædicabant: sicuti & Arius à principio B opinatus est. His aũt maximè suffragabantur, quicunque Aetij sententiam cõprobarunt: qui primus post Arium eiuscemodi nomina in publicum produxit, & liberè cum magna confidentia promulgauit. Vnde ipse quidem ἄθεος, hoc est, contemptor deûm: sectatores aũt eius ἀνόμοιοι, hoc est, inæquales & † nõ existentiales, Antiochiæ ab Homousianis seu consubstantialis professoribus cognominati sunt. Qui quidem tum propter Meletium segregati erant, ut à me paulo antè dictum est. Sed enim Ariani à nostris interrogati, cur nam, quum antea in professione fidei suæ, filium Deum ex Deo dixerint, inæqualem nunc, atque ex nõ existentibus, profiteri auderent? Propterea, responderũt, quod & Apostolus Paulus: OMNIA AVTEM EX DEO, inquit. Proindeque unum etiam esse rerum omnium filium: & ob eam causam in fidei formulis addi illud Secundum scripturas. Huiusmodi illi cauillationibus responsiones & refutationes suas instituêre. Quarũ autor Georgius Laodicensis fuit, qui nõ bene loquutiones eiuscemodi assequutus, superioribus temporibus hęc Origenẽ inuestigasse, & Apostolicas uerborũ proprietates fusius interpretatum esse ignorauit. Cæterùm tametsi arroganter ista in responsionibus suis iactarent, conuicia tamen multorum tum perferre, & per interrogationes eos urgentibus satisfacere non potuerunt. Et quum quod in aduersarios crimen regererent, non haberent, confirmata denuò quam Constantinopoli ediderant formula, conciliabulum suum soluerunt, & se domum receperunt. Eadem hac tempestate Athanasio adhuc latente, Georgius Alexandriæ non eos modò qui diuersum ab opinione sua sentirent, malè accipiebat, sed Gręcis quoque ipsis grauis erat. Nam eos etiam, sicuti ipsi uisum esset, opinari atque sentire uolebat, & facere id nolentes persequebatur: quin uniuersæ quoque urbis

Acaciani apertè τὸ ἀνόμοιον, hoc est, inæqualẽ, in formulã fidei inserere conantur, in conciliabulo Antiocheno.

Aetij sententia & Arij eadem.

† ἐξουκόντιοι.

Quomodo Ariani τὸ ἀνόμοιον autore Georgio Laodicensi defenderint.

Ariani hac in parte ab Origene refutati.

Georgius Alexandriæ hominib. omnibus, præterquã Arianis suis, grauis et molestus.

eius plebi molestum se exhibebat: principũ maximè uirorum obiurgator, & doctis atq; claris, quòd eos cõtemnebat, nec nõ multitudini ipsi inuisus, ueluti tyrãnicus, & qui dominationem sibi quasi iure suo uendicaret. In primis uerò Græcę superstitionis cultores exacerbauit, quòd eos patrijs suis sacris operari, diesq; festos peragere prohibuit. Et militari ex Aegypto adducta manu, deorum imagines atq; alia donaria, & quicquid præterea in templis eorũ esset ornamenti, diripiens abstulit. Quæ sanè omnia, ut necaretur, causam præbuere: sicuti libro proximo ostendemus. Cyrillo ecclesia Hierosolymitana, eo quo suprà dictũ est modo, adempta est, & Herennio mãdata. Cui Heraclius, atq; huic rursum successit Hilarius. isti nanq; usq; ad Theodosij imperium ecclesiam eam administrasse traditi sunt, post quos Cyrillus ipse sedem suam recuperauit. A

Hierosolymitani episcopi.

CAPUT L.

Iuliani præclaræ uictoriæ.

† Prope Argẽtoratũ, Eutr. Apud Parisios, Ammian.

IVlianus sanè Cæsar bello barbaros † ad Rhenũ uicit, plerisq; cæsis, quibusdam etiã captis. Et quòd militibus tum propter moderationis animi & æquitatis obtentũ præclarus esse uideretur, Imperator Romanorũ ab eis est declaratus. Quæ res ubi Constantio est renunciata, anxia eum cępit solicitudo. Et Antiochię ab Euzoio sacro tinctus lauacro, exercitum inde aduersus Iulianũ duxit. Atq; ubi ad Mopsocrenas, hoc est, Mopsi fontes, qui inter Cappadociã & Ciliciam sunt, uenit, curis confectus, per apoplexiam uitam finijt. Qualis aũt & moribus & religione Constantius fuerit, in præsentia cõmemorarẽ, nisi uehementissimus orator Gregorius theologus uirtutes eius pulcherrimè ostendisset. Et quũ uerbis illius qualis is fuerit declarare liceat, superuacaneũ esse duxi, aliter res eius referre uelle. In prima igitur in Iulianum Inuectiua, ueluti reprehendens Cæsarem eum creatum esse, hæc ad uerbum pro Constantio refert. Quid hoc fuit Imperatorum sanctissime, & CHRISTI amantissime (prouehor enim oratione, ut te ueluti præsentẽ & hæc audientem incusem: quãuis te longè superiorẽ reprehensione nostra esse sciam, qui ad Deũ translatus sis gloriæ cœlestis hæres: & tanto à nobis longius secesseris, quanto imperium illud quod cum hoc cõmutasti, est augustius) quód nam hoc cepisti consilium? qui prudentia & animi solertia omnes, non modò qui ætate tua, sed antea quoq; fuere principes, longè superasti: qui foris finitimas circumcirca regiones à barbaris repurgasti, & domi tyrannos compescuisti: atq; alios quidem uerbis flexisti, alios aũt armis uicisti: & eo sanè utrũq; modo peregisti, ut alterum in altero nihil tibi afferret difficultatis. Et quum multa sint bello & armis parta, maiora tamen & illustriora, quæ nullo effuso sanguine constituisti tropæa. Ad quem undequaq; legati & supplices ex gentibus uarijs ueniebãt, quarum nonnullæ iam imperata faciebant, nonnullæ aũt facturæ erant. Qui quicquid sperasses, confectum tibi iam propè fuit. Adeò manu DEI ad consilia & actiones omnes es productus. Cuius prudentia quidem magis quàm fortitudo, magis uerò etiam fortitudo quàm prudentia admirationi fuit: amplius autem, quàm utræq; istæ, laudata pietas. Et paulò pòst: Quis enim eorum etiam qui aliqua saltem ex parte eum nouere, nescit, illũ propter ueram pietatẽ, summumq; in nos amorem, & quòd nobis omnia uoluerit conciliare bona, non tantũ contempturum uel omnem generis sui honorem, uel imperij partem, uerumetiam incolumitatẽ salutemq; nostrã imperio ipso rebusq; suis omnibus, atq; adeò anima ipsa, qua nihil est omnibus hominibus charius & præstabilius, cõmutaturum fuisse? Nemini siquidem unquam tantus rei alicuius, quantus illi, ardor & amor incessit, ut Christiani aucti honesti'que essent, & ad summã gloriam & potentiam peruenirent.

Constantij mors.

De Constantio Imperatore ex Gregorio Nazanzeno. B

Non satis prudenter Cõstantius Iulianum Cæsarẽ creauit.

Constantius princeps Christianissimus.

A rent. Non enim tot gentes imperio eius subactæ, non respub. ab eo ritè gubernata, non ingens pecuniæ uis, non gloriæ amplitudo, non quòd regũ princeps atq; Imperator & esset & nominaretur: non aliæ denique res, quæcunq; ad hominum felicitatem facere uidentur, tantùm eum exhilararunt, quantùm ut nos quidem per ipsum, per nos autem ipse, & apud Deum, & apud homines laudem consequeretur, & constans nobis perpetua'que permaneret potestas. Etenim quùm alia multa, tum illud præcipuè sublimius, Imperatorieq; magis quàm alij multi considerans, optimè nouerat, cum Christianorum rebus unà Romanum auctum esse imperium: atque adueniente CHRISTO, rerum administrationem ad unius principis, quod antea ex omni parte factum nunquam fuerat, summam potestatem peruenisse. Quam ob causam meritò ille mihi uisus est res Christianorum tantopere ornare, & fouere. Qui etiamsi dolorem aliquem nobis attulit, non id tamen uel per contemptum, uel cum contumelia, uel ut alijs præ nobis gratificaretur: sed ut omnes unum essemus, & idem sentiremus, nec ita sectis atque dissidijs dissecti atque disiuncti essemus, fecit. Deinde eum aduersus obtrectatores, qui illi † ignauiam rerumq; imperitiam defuncto criminãdo obijciebant, defendens, hæc addit: Pudendum profectò esset, si tanto ab eo honore aucti, & tantum uera pietate excelluisse eum certò persuasi, merito suo eum non defenderemus: quod præstare etiam de nobis nihil meritis debemus, qui uerbi & ueritatis ministri sumus: post obitum præcipuè eius, quum iam assentationis probrum effugimus, & oratio omni suspicione superior est. Quis enim non sperauit, Iulianum, si aliud nihil, honore saltem accepto, mãsuetiorem? B Quis uerò non ex fide earum rerum quæ ei creditæ sunt, etiam, præterquã quòd consentaneum esset, æquiorem fore? Et simul maiorem Constantius Iuliani arrogatione obtinuit animum, non tam quòd fidem illius magni fecerit, quàm quòd potentiæ suæ confisus sit. Sed cur hoc sic urgeo? quum cedens atque uictus uincere, & argumentis superior esse possim? Si namque qui alij credidit malus est, quis tandem is fuerit cui creditum est? Et si mores prauos non præuidisse, culpa non uacat, quo loco prauitatem ipsam ponemus? Verùm enimuerò ea res est malicia, ut ratione nulla regi & flecti queat: neque fieri potest, ut homines improbos meliores quisquam efficiat. Quando & ille, ex quibus rebus meritò beneuolentior esse, & si quam malignitatis habuisset scintillam, eam extinguere debuisset, ex eis rebus ad maius excitatus est odium: & quo pacto egregia merita atque beneficia, per malam gratiam, in autore suo ulcisceretur, circumspexit. Hæc quidem in priore Inuectiua ille refert. In posteriore autem hæc scribit: Quandoquidem uerò etiam nobis funus eius est, qui ante Iulianum è uita excessit, inspiciamus hic quãtum duo isti Imperatores inter se differant. Siquidem hoc quoque aliquid in defunctis uel ad felicitatem, uel ad infelicitatem confert. Ac nostri quidem funus producitur publicò apparatu, auspicatisq; ominibus & acclamationibus: nostris dico, & sanctioribus istis carminibus, item nocturnis hymnis & lucernarum ignibus, quibus Christiani obitum pium cohonestandum censemus. Et corpus ipsum celebri lugentium conuentu effertur. Quod si uerba ista fidem merentur, ad multorũ certè hoc quibusdam referentibus peruenit aures: quum defuncti cadauer Taurum montem superaret, ut ad patriam urbẽ, cognominem eis istam & præclaram dico, duceretur, auditam esse à quibusdam ex superioribus locis uocem ueluti psallentium ac producentium, Angelicarum opinor potestatum, ut honor iste pietati illius & quasi funebre munus datum sit. Si etenim rectam fidei opinionem loco suo mouere uisus est, importunitatis erroris'que purpuratorum eius id fuerit crimen, qui acceptum in potestatem suam,

In Christi Seruatoris aduentu Romanum auctum imperium.

Perfecta Rom. Monarchia.

Excusatur Cõstantius, quòd Arianisare sit uisus.

† ῥᾳθυμίαν.

De eo, quòd Constantius Iulianum Cæsarẽ fecerit.

Confertur funus Constantij cum funere Iuliani.

Lucernæ & carmina funeralia.

Q 4 simpli-

Quòd in professiõe fidei hallucinatus sit Constantius, cõsiliariorum eius culpa id factum.

simplicem eius, facilem & procliuem ad pietatem, & minus barathrum & perniciem prouidentem animum, quò uellent, duxere: & certioris inquisitionis prætextu, zelum & ardorem in prauitatem conuertêre. Sed enim nos communem magis, pietatis scilicet & fidei opinionem, & patrem ob oculos & animum, qui fundamenta Christianitati imperialis potestatis & fidei iecit, sortemq́ue quæ in illum dogmatis nostri constituendi incidit, ponentes, ita ut decuit, tabernaculum corpusq́ue eius, qui iustè imperasset, & uitam sancta morte finijsset, nobisq́ue summam potestatem reliquisset, honore iusto prosequuti sumus. Vbi aũt ad magnam & Imperatricẽ urbem appropinquauit, quid dicere attinet, uniuersi exercitus satellitium, & armatorũ ordines, qui tanquam uiuo adhuc Imperatore affuere: aut splendidæ urbis effusionem, & omnium qui uel fuere uel futuri sunt, celeberrimum occursum? At strenuus ille & generosus noua purpura sese uenditãs, atq́ue eo nomine, ut consentaneum est, superbiens, fuit & ipse pars aliqua honorificæ istius pompæ, eandem & dans & recipiens gratiam: & illam quidem inuitus, hanc autem libens, sicuti dicunt. Copiæ namq́ue militares omnes, tametsi præsentis eius potentia uincerentur, plus tamen honoris defuncto habentes, (quandoquidem natura beneuolentiæ affectu recentes erumnas prosequimur) & amoris misericordiæq́ue inclinatione mortuo condolentes, eamq́ue ob causam minimè se continentes, quin illum uelut Imperatorem honorificè exciperent, apostatæ & desertori persuadent, atq́ue eum simul ferè cogunt, ut defuncto habitu conuenienti obuiam procederet. Erat autem habitus is, ut diadema de capite deponeret, & demisso uultu Imperatori extremum præstaret officium, eumq́ue ad sepulchrum, cum reliquo comitatu in preclarum diuorum Apostolorum templũ, qui sacrum hoc genus & suscepere, & conseruant, eosdem propè cum illis honores percipiens, deduceret. Theologus quidem hæc, & alia plura, in Inuectiuis pro Constantio dicit: ne in alijs quidem orationibus suis prauitatem illi, sed simplicitatem potius quàm leuitatem tribuens. Alij uerò historici eum non recta in religione sententia fuisse produnt: in quibus est & Theodoritus Cyri episcopus. Ego uerò potius propugnatoris ueræ pietatis Gregorij magni autoritatẽ sequor. Nam quidam tradunt, minimè mirandum esse, si in reliquis orationibus illum leuiter perstringens, in Inuectiuis magnificis prorsus exornet laudibus. Ardorem enim, quo aduersus religionis desertorem incitatus fuit, ita immutasse uirum magnum dicunt, ut amicus illi beneuolusq́ue prorsus factus sit, qui non malicia, sed simplicitate res nostras aliquantum perturbarit. Qui & illum sancti eius patris morem fuisse uolunt, ut grauissimas etiam eis noxas condonaret, qui eas ignorantia & lapsu aliquo admisissent. Quod ego quidem rationi consonum esse dixerim: in rebus autem pietatis nostrę gratificari cuiquam uoluisse tantum ecclesiæ doctorem, negauerim. Res Constantij sic se habuere. Mortuus enim est, sicut diximus, ad Mopsi fontes, tertio Nouembris mẽsis die, uixit annos quadraginta quinque: imperauit autem triginta & octo, cum patre quidem tredecim, reliquos uigintiquinque solus. Quos quidem annos nonus iste historiarum complectitur liber: quum à mundo condito a quinquies millesimus octingentesimus septuagesimussecundus, à CHRISTO autem nato trecentesimus sexagesimusseptimus ageretur annus.

Iulianus quoq; Constantij ad Cõstantinopolim exequijs interfuit, sed cogentibus militibus inuitus.

Sepultura Constantij.

Cur tantopere Gregorius in inuectiuis aduersus Iulianũ orationib. Constantium laudarit, quẽ in scriptis alijs aliquantum perstrinxit.

Christiani animi in cõdonãdis noxis pietas.

Libri huius anni.

a Secundum neotericos 4342.

EPISTO-

EPISTOLAE ATHANASII AD AMICOS, DE formula fidei in Sirmio composita datæ, pars: sicuti apud Socratem Ecclesiasticæ historiæ lib. 2. cap. 27. reperitur.

A QVid enim in doctrina ueræ pietatis ecclesiæ catholicæ defuit, ut isti nunc de fide disquirant, & Consulatum præsentium temporum uerbis suis, quæ de fide promulgarunt scilicet, adijciant? Fecerunt sanè Vrsicius, Valens & Germinius, quod neque factum, neque auditum unquam est apud Christianos. Quum namque scripsissent, quemadmodum ipsi uoluerunt, credendum esse: Consulatum & mensem & diem adiecerunt, ut declararent cordatis omnibus, non antea extitisse, sed nunc primùm sub Constantio initium cepisse eorum fidem. Omnes etenim illi hæresim suam spectãtes, scripserunt. Adhæc, de Domino sese scripturos assimulantes, alium sibi nominatim designant dominum, Constantium. Is enim fuit, qui potestatem illis impietatis præstitit. Et dixerũt illi Imperatorem suum perpetuũ, quum filium DEI æternũ negent. Adeò per impietatem CHRISTVM oppugnant. Fortasse aũt annotandi Consulatus causam & occasionẽ à sanctorũ prophetarum temporis adscriptione acceperunt. At si hoc ipsum dicere ausi fuerint, inscitiam suam admodũ prodent. Sanctorũ namque hominum prophetiæ temporũ continent memoriam. Sic Esaias quidem, & Oseas, in diebus Oziæ & Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ: Hieremias autẽ temporibus Iosiæ, Ezeciel porrò & Daniel sub Cyro & Dario fuere. Atque item alij alijs annis sunt prophetati, non iacientes ueræ pietatis initium. Ante illorum enim tempora, & perpetua ea fuit: quippe quàm ante mundi constitutionẽ DEVS in CHRISTO nobis præparauit. Neque fidei suæ illi tempora indicarunt: nam & ante ea ipsa tempora fideles ipsi fuerant. Sed tempora promissionũ per eos factarum ostenderũt.
B Promissiones uerò de aduentu Saluatoris nostri præcipuè factæ: quibus tanquam accessio quædã & sequela, res in Israel & apud gentes futuræ sunt annexæ. Et tempora annotata non sunt, sicuti dixi, q̃d tum cepisset initium fides: sed ut ipsorũ prophetarũ ætas, qua illi qui talia uaticinati essent, uixere, ostenderetur. At nostri isti sapientes nõ historiam commemorantes, neque futura prædicentes, sed scribẽtes, PROMVLGATA EST FIDES CATHOLICA, statim Consulatũ adiecerũt, & mẽsem & diẽ. Et sicuti sancti uiri historiarũ & ministerij sui tẽpora declararũt: ita isti fidei suæ tẽpus annotarũt. Atque utinã de sua ipsorũ fide expresse scripsissent. Illi uerò in initio fidẽ allegant, quã consectati nõ sunt. Nõ enim scripserunt, Ita credimus: sed, PROMVLGATA est fides catholica. Itaque quùm cõsilij eorũ temeritas summã declarat impietatẽ, tum nouũ insolẽsque scripturę inuentũ Arianũ æquat institutũ. Atque hoc ita scribentes, satis docuerunt, tum eos primùm credere cœpisse, atque ab eo tẽpore fidem eorũ in mediũ annunciari uoluisse. Et quẽadmodũ secũdum Euangelistã Lucã, propositũ publicè est decretũ descriptionis siue census agendi, atque idipsum decretũ prius quidem nõ extitit, uerùm ab eis ipsis diebus esse cœpit à promulgãte uulgatũ: itidem & isti scribentes, PROMVLGATA nunc est fides, ostenderunt recentẽ esse hæresis suæ sententiã, nec antehac eã extitisse. Quod si addũt, Catholica: nõ animaduerterũt, se in Phrygũ incidere præuaricationẽ. Ita ut & ipsi perinde atque illi dicãt, Nobis primùm reuelata est, & à nobis initiũ cepit Christianorũ fides. Et sicut illi Maximillam & Montanũ, sic isti pro CHRISTO Dominũ Constantium professioni suæ inscribunt. Quod si iuxta eorum uerba, ab annotato Consulatu fides initiũ habet: quid patres facient? quid beati martyres? quid ipsi quoque de eis facient,

qui ab ipsis de fide sunt instituti, & ante consulatum eum obdormierunt? quo modo eos resuscitabũt, ut quæ prius docuerunt, in illis abstergant: & quæ nunc inuenta scripserũt, eis inserant? Adeò sunt imperiti, nihil aliud quàm prætextus confingere scientes, eosq́ absurdos et incredibiles, ut qui secum ipsi statim suam afferant redargutionem.

DECIMI TOMI CAPITA.

Qua

ECCLESIASTICAE Hiſtoriæ Nicephori Calliſti Xanthopuli, Tomus X.

CAPUT I.

Conſtantius ab epiſcopis ſeductus.

** εὐλαβείας δειλίᾳ τι.*

HVNC finem uitæ Conſtantius habuit: quem quidem A
non parum, quòd aliquid de paterna fidei profeſſione mutauerit, pœnituit. Sed enim quamuis facilitate ingenij & * illecebris religionis ab epiſcopis, in quorũ poteſtate fuit, ſeductus ſit, & τ͂ ὁμοουσίου conſubſtantialis uerbum ex fidei ſymbolo, ſub unionis cõiunctionisq́ꝫ omnium prætextu ſuſtulerit, ſinceram tamen dictionis eius ſententiam eſt profeſſus. Quùm etenim DEVM VERBVM germanum filium & ante ſecula ex patre genitum dixit, tum certus manifeſtusq́ꝫ eorũ qui creaturam illum uocare auſi fuiſſent, hoſtis extitit.

Idem patris ſui imitator egregius.

Et abſq́ꝫ eo quod diximus, uerum is fuit patris ſui exemplar in rebus omnibus, maximè uerò in pietate & DEI cultu, atq́ꝫ in ſimulacrorum erroris & ſuperſtitionis abolitione. Iulianus autem, repugnante nemine, imperium accepit. Poſtquam uerò nos in hũc locum hiſtoria ipſa deduxit, paucis de eo, qui fuerit, unde ortus, & quibus ſtudijs atq́ꝫ inſtitutis ad Imperium peruenerit, eſt exponendum. Sed paulo altius res repetenda, non ut uerborum atq́ꝫ orationis uenuſtatem & elegantiam oſtentemus, ſed tenui ſimpliciq́ꝫ ſtylo, quẽ etiam ſacra hiſtoria flagitat, ſicuti ab initio propoſitum nobis eſt, res geſtas perſequamur.

Res Iuliani Imperatoris.

Conſtantinus magnus duos habuit fratres, ex uno quidem ſecum patre Conſtante, alia autem matre genitos: Dalmatium, qui alterius Dalmatij pa- B
ter fuit: & Conſtantium, cuius filij fuere Gallus & Iulianus. Vbi Conſtantinus deceſſit, atq́ꝫ imperium ad filium Conſtantium peruenit, tyrannidem metuens, & genere ſibi propinquos ſuſpectos habens, non bene eos tractauit.

Dalmatij iunioris cædes.

Proinde iunior Dalmatius, quum iam Cæſar eſſet, à militibus cæſus eſt. Et parum abfuit, quin & duo iſti perierint. Sed Gallum conſilio cędis morbus exemit, ex quo pro pediem moriturus eſſe exiſtimatus eſt.

Galli & Iuliani educatio & inſtitutio.

Iuliano autem ætas tenerior profuit, quòd uixdum octauum attigiſſet annum. Vbi uerò ira Imperatoris aduerſus eos deferbuit, primùm eis ut in Cappadocia agerent, permiſſum eſt, in loco quodam qui Macellum dictus eſt, non longè à Cæſarea ad Argæum montem ſito, regiam domum, lauacra, hortos & fontes perennes habente. Ibi pro eo atque decebat, curati ſunt, diſciplinisq́ꝫ & exercitijs ætati ei conuenientibus exculti, ſacris quoq́ꝫ literis à magiſtris & præceptoribus eò uſq́ꝫ docti, ut in album poſtea cleri relati ſint, & ſacros libros populo legerint.

Iidem ſancto Mamæ martyri templum cõſtruunt.

Socrat. lib. 3. cap. 1. & item Eutrop. Gallum in Ionia.

Atq́ꝫ illi non uerbis modò, ſed & factis ſtudium ardoremq́ꝫ in religione ſuum oſtenderunt. Nam qui ſacris dignitatibus exornati, atq́ꝫ aliter etiam boni uiri, & propter pietatem uirtutemq́ꝫ clari erant, eos ampliter honorarunt: in ſacris illi etiam ædibus frequentes fuerunt, & martyrum urnas honoribus & donarijs ornarunt & conſecrarunt. Atque ut alacritatẽ ſuam martyribus colendis ueluti ſpectaculo aliquo exhiberent, honorem ſepulchri Mamę martyris inter ſe, ut id magnifico circũdarẽt templo, diuiſe-

diuiserunt. Et quum inter se ut par erat, decertarent, & ambitiosè splendore & magnificentia structuræ alter alterum superare niteretur, res præter opinionem admiranda accidit. Quæ profectò incredibilis propè esset, nisi qui ibi præsentes eam uiderunt, per traditionis successionem eam usque ad hæc tempora cõseruassent. Ædificium nanque Galli pulchrè & ex arbitrio eius processit, & quotidie sua incrementa habuit. In ea uerò parte quam Iulianus construebat, partim parietes ipsi iam excitati conciderunt, partim ex ipsis fundamentis sursum uersum, ueluti uis quæpiam aduersa contrà niteretur, cementa & materia alia eiecta, atque in terram tanquam uento ualido prostrata sunt. Quidam etiam lapides coniungi glutinarique non potuerunt. Admiranda sanè spectantibus res uisa, quæ posterius certius est cognita.

Ephesi, ubi possessiões paternas habuit, Iulianum autem Cõstantinopoli, sub magistris & præceptoribus utrunque doctum atque educatum esse scribunt. Iulianum in lectorũ ordinem cooptatũ esse, & in publicis ecclesiæ conuentib. sacros libros populo legisse, Theodoritus dicit lib. 3. cap. 2.

Galli structura rectè procedit: Iuliani minimè.

Fl. Cl. Iulianus Christianismum simulauit.

Fuere tamen, qui tum quoque intellexere, non ex animo illum religionem colere, sed metu Imperatoris Christianismũ simulare: & proinde minus gratum acceptumque martyribus cultum accessumque ad se eius esse. Pietatem Christianam Iulianus primùm ariolorum consuetudine adductus abiecit. Remissa autem amplius etiam ab Imperatore ira, Gallus deinde Ephesi degebat, in scholis studiis operam nauans: ubi etiam paternæ erant possessiones. Iulianus uerò Constantinopoli in basilica docẽtes præceptores audiuit: tenuique in publico usus est uestitu, Mardonii eunuchi ductu. Grammaticen eum docuit Nicocles Lacon: Rhetoricen autem Hecebolius, qui tum Christianam complexus fuerat religionem. Prouiderat hoc sic Constantius, ueritus ne ad superstitionem, si Græco uteretur magistro, declinaret.

Præceptores eius.

Et quum disciplinis discendis præclaro esset ingenio, & cum multis familiarius uiueret, celebrem est famam, ad res quoque administrandas idoneum eum esse, consequutus. Quin & ad imperium ipsum gerendum optimus est iudicatus. Qua de re quum sermones inualescerent, Constantius est perturbatus. Itaque ex urbe maxima Nicomediam translatus est: ubi ne ad Libanium Syrum Sophistam iret, ei est interdictum.

ἐκ τῆς μεγίστης τῶν πόλεων. Nicep. ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως. Socr. lib. 3 cap. 1.

Eo enim tempore à pædagogis urbe Constantinopolitana expulsus ille, Nicomediæ ludum aperuerat, ubi aduersus pædagogos stomachum ostendens, oratione contra eos præclaram conscripsit.

Libanius Sophista.

Oratio eius cõtra Pædagogos.

Iulianus quum propter religionem Libanii consuetudinem fugere iussus fuisset, quòd tamen summè ei animi beneuolentia coniunctus esset, clàm libros eius comparauit, eosque diligenter imitari studuit. Interea Maximus philosophus, non Byzantius ille, sed qui Ephesum patriã habuit, & postea à Valentiniano magicarum imposturarum cõuictus, cæsus est, Iuliani fama permotus Nicomediã uenit: cuius quum in Philosophia auditor, tum etiã in superstitione imitator atque amator acerrimus fuit.

Maximus Ephesius philosophus.

Hic illũ dicitur non mediocriter ad imperandi libidinem excitasse: quum, sicuti fama uulgatum est, ariolorum sacris initiatum instituisset, & ad Christianismi odium produxisset. Quod quia Constantium latère non potuit, in grauium rerum suspicionem incidit. Et spe simul ea, in quam faustis auguriis erectus erat, adductus, capite tonso monachus factus est. Ita ille, quem antea reuera receperat, eum tum falsò præ se tulit Christianismum. Et occultè philosophiæ operam dedit: apertè autem in lectorum Nicomediæ ordinẽ lectus, sacras legit literas. Qua re, eam quam de illo Imperator cõceperat, suspicionẽ aboleuit.

Iulianus monachus factus, propter suspicionẽ Constãtii de se conceptã.

Idem diuinationibus studet addiscendis.

Deindè uerò eò est prouectus, ut si quæ ars esset rerum futurarum diuinatrix, scrutaretur, necessarioque eam sibi discendam esse putaret. Propterea si quẽ eius rei studiosum cognouit, statim eum sibi amicum fecit. Et paulatim cum plerisque suorum sodalium consilium suum communicauit. Et tum demum urbes gloria florentes fore, quasi diuinans prædixit, quum ipse ad rerum summam perueniret. Ob quam causam etiam Nicomedia relicta, Asiam petiit: & cum eiusmodi hominum genere quum ibi familiarius

Imperium sibi ipse ariolans pollicetur.

R uiueret,

uiueret, magis atq; magis rerũ talium ſtudium in eo eſt cõfirmatum. Porrò ubi A frater eius Gallus Cæſar factus, & res eum nouas moliri nunciatũ eſt, & hic affectati imperij ſuſpectus fuit, & propterea ſub cuſtodia habitus eſt. Cæterùm quũ pro eo Euſebia Conſtantij uxor precata eſſet, Athenas ad philoſophos eſt miſſus. Et hunc quidem profectionis eius obtendit prætextum, uelut Gręcis ibi diſciplinis operam nauaturus eſſet. Res autem ipſa erat, ut de rebus, quas ſibi perſequendas ſtatuerat, cum impoſtoribus ageret magis. Atq; Athenis agens, unà cum Baſilio & Gregorio ſcholas frequentauit, qui ex indicijs quibuſdã abditam hominis improbitatem, mentis oculis deprehenderunt. Et Conſtantius, ut paucis rem explicem, illum inde accitum Cæſarem creauit: & in matrimonium ei ſorore Conſtantia tradita, in Occidentalem Galliam miſit. Stipendiarij enim milites, quos aduerſus tyrannos Magnentium & Britanionem in Occidente Conſtãtius ductos alebat, nulli ei erãt uſui. Quin potius barbaro corrupti inſtituto, Gallias uaſtabãt: & cum detrimento ipſius, imperio Romano ſubditas urbes diripiebant. At quòd iuuenis adhuc eſſet, nihil ei, quod ſine ducũ qui in eius comitatu erant, conſilio ageret, permiſit. Vbi uerò illi non rectè rem militarem adminiſtrarent, ipſe ut potuit per ſe bellum geſſit, militibus ardorem quendam indidit, animoſioresq; ad prælia committẽda & pericula adeunda cohortationibus præmijsq; ob barbaros cæſos propoſitis reddidit. Quæ ſanè res initiũ præbuit, ut barbari ſubinde uictori inferiores eſſẽt, ipſe autẽ & gratia & egregia fama polleret. Atq; ubi Cõſtantio ducum languorem & ignauiam indicauit, alios ab eo pro illis accepit: quorum conſilio & opera, cum hoſtibus prælio ſæpe cõmiſſo, uictoriam fortiter reportauit, eosq; ad legationem mittendam coegit. Ceterùm illis Conſtantij prætendentibus literas, quibus eos rurſum ad fœdus & ſocietatem belli cum Romanis ineũdam inuitabat, ipſe tẽpus ex induſtia extraxit, & oratorem eorum ubi aliquandiu diſtulit, & ſpem eidẽ fecit, fœdus acceptũ à Cõſtantio iri, præter expectationem omniũ copijs ſuis barbaros adortus, maxima B uictos clade afflixit, regemq; eorum uinctum ad Conſtantium miſit. Ea uictoria ex ſententia potitus, à militibus Romanorum Imperator eſt renunciatus. Atq; ubi tum Imperatoriæ coronæ copia non fuit, ex ſatellitibus quidam, torquem quam in collo geſtabat, capiti illius impoſuit. Obtinet fama, antea quoq;, quum oppidum quoddã ingrederetur, coronã inter duas columnas ſuſpenſam, ſicuti mos eſt urbes exornare, quàm aptiſsimè in caput prætereuntis decidiſſe. Quæ res permultis pro omine & indicio accepta eſt, Imperij quoq; ſummam ad eum peruenturam eſſe. Illud quoq; ſermonibus uulgatũ fuit, ab inſidiante uitæ eius Conſtantio bellũ id aduerſus barbaros ei mandatũ eſſe, ut cum illis manu conſerta interiret. Sed fama ea apud me parum admodũ habet fidei. Cur enim Cæſaris illi primùm dignitatem tribuiſſet, ſororemq; ei nuptui dediſſet? Cur optatis eius, ut ſocordibus alij ſurrogarentur duces, morem geſsiſſet: & qui ad prælia committenda ſtrenui eſſent, bellumq; rectè gererẽt, miſiſſet, niſi amico & beneuolo in eum fuiſſet animo? Itaq; colligere ſatis licet, bene ei ab initio Imperatorem uoluiſſe, & ob id Cæſarem eum declaraſſe. At ubi ille ſe non permittente, Auguſtus eſt renunciatus, uel metuentem eum ſibi, propter iniurias, quas illi tenero adhuc fratriq; eius intulerat, uel parem illius cum ſuo honorem moleſtè ferentem, per eos qui dicti ſunt barbaros, poſtea fortè inſidias ei ſtruxiſſe. Sed hoc, iudicio cuiuſq; relinquimus.

Euſebia Conſtantij cõiunx.

Iulianus Athenis apud philoſophos, Baſiliũ & Gregorium Nazãzenũ cõdiſcipulos habet. Idẽ Cæſar creatus, in Gallias miſſus eſt.

Conſtantia ſoror Conſtantij, Iuliani coniunx.

Iulianus in Gallia rectè rẽ gerit.

Socr. Helenam habet.

Socrat. & Eutrop. legatos in uincula coniectos eſſe addunt.

Apud Argẽtoratũ ingentes hoſtiũ copias deleuit. Stabãt aceruí cadauerũ montiũ inſtar: fluebat cruor fluminũ modo, captus rex nobilis Chonodomarus, &c. Eutrop.

† Iulianus imperator à militibus lectus.

Imperiũ eius prodigio deſignatum.

An Cõſtantius Iulianũ, quod perditum eum uellet, contra Barbaros miſerit.

Ad hunc

† *Iulianus hoſtes ex Gallia ultra Rhenum fugauit. Ad undecim millia Rom. qui iure belli capti ſeruiebant, ab Almanis recepit, Agrippina occupata. Idem cum Almanis eiſdem bellũ geſſit, & per Hariobaudẽ tribunũ caſtra Herculis, Quadriburgiũ, Stricenſium, Niueſium, Bonam, Antenacum, & Bingium, ciuitates cepit. Sarmatas item & Quados uicit. Oroſ. Ammiã.*

A

CAPUT II.

AD hunc certè quidem modum Iulianus imperium arripuit. An uerò philoſophici inſtituti ſint, quæ mox deinde geſsit, & idipſum in medio cuiq; diſpiciendum relinquo. Nam (quod alioqui fieri ſolet) nulla ad Conſtantiũ adhuc ſuperſtitẽ, à quo beneficia multa ſe accepiſſe, ſeruatumq; adeò eſſe ſciebat, legatione, quę illum excuſaret & defenderet, miſſa, ſtatim eos magiſtratu abire exautoratos, quos ille euexerat, coegit, & alios in eorum locum ſuffecit, omniaq; ad uoluntatẽ tantum ſuam egit. Et Cõſtantium ridens, plerisq; in locis epiſtolas eius recitauit, quibus ille barbaros contra Magnentium euocans, in Romanorũ ditionem adduxit. Multitudinem quoq; arte circumuentam, & ab illo alienatam, in partes ſuas pertraxit. Ac derepentè ſimulationi quoq; illi, qua Chriſtianũ ſe eſſe finxit, nuncio remiſſo, dæmonũ templa frequentauit: & ſacrificans, ſimulacrisq; ſeſe dedens, Pontificem ſeipſum uocauit, feſtos Græcorũ dies peragere permiſit, & qui ſub poteſtate eius erant ciues ad eundem cultum ſuaſionibus perducere intendit. Et profectò ciuile ille conciţaſſet bellum, & quantum in ipſo ſitum erat, ſanguine fuſo de exuberanti philoſophia eius iudicium factum fuiſſet, niſi DEVS, qui omnia, ignota & occulta ratione in melius dirigit, alterũ ad ſe cum nullo aduerſarij ipſius detrimẽto tranſtuliſſet. Quum enim Conſtantius in Syria excurſiones atq; expeditiones Perſicas compeſceret, illi interea uiſum eſt, Illyricum ſine prælio imperio ſuo ſubijcere. Atq; aſsimulans ſe ad Cõſtantium tendere, ueluti culpam, perinde atq; inuitus imperij inſignia recepiſſet, deprecaturus, ulterius inde Thraciam uerſus proceſſit: & ubi in eius regionis montes peruenit, quum poſt uindemiã † Vergilię occi-

Minimè Philoſophica Iuliani inſtituta.

Conſtantij uiuentis ſuggillatio.

A Chriſtianiſmo aperta defectio.

Diuina prouidentia Conſtãtius ante bellũ ciuile mortuus.

† ὁ πάντα σὺν ἀγνώστῳ λόγῳ ποιῶν συμφερόντως.

Profectio Iuliani in Thraciã.

Prodigioſè uites poſt uindemiã germinãt.

B derent, uites gemmis & uuis recẽtibus germinarunt, & ros ex aere in ipſum comitesq; eius ita diffuſus eſt, ut gutta quælibet in ſagis illorũ crucis formã repræſentaret. Et alij quidem aliter prodigia atq; indicia hæc acceperunt. Verùm per uuas immaturas, intempeſtiuũ eius minimeq; diuturnum imperium eſt deſignatum. Crux autem Chriſtianorum doctrinam cœleſtem eſſe, omnesq; ea conſignari oportere portendit. Vtrunq; ſanè poſterioribus temporibus uerum eſſe confirmatum eſt. Iulianus ubi in Thraciæ montanis fuit, Conſtantius extinctus eſſe ad Mopſi fontes dictus eſt. Et ipſe Conſtantinopolim ingreſſus, Imperator eſt ſalutatus. Ibi Cõſtantij funus magnificè curauit, atq; id dempto è capite ſuo diademate producens ſequutus eſt, mortuũ eum honore afficiens, cuius uitam infeſtis ſignis petierat. Græci ſanè ſermonibus tum iactarunt, Iulianum uaticinandi quadam arte eam rerum mutationem pręuidiſſe, & ob id in Thraciã properaſſe. Quod hercle certum haberi poſſet, ſi ſuum ipſe quoq; obitũ iamiam ei imminentẽ, qui quaſi in ſomnis imperiũ tantũ deguſtauit, uidiſſet. Eſſet nanq; à ſtultitia non alienũ, ſi ipſe & Conſtantij mortem, & ſuam in Perſarum finibus cædem proſpectam habens, ſua ſpõte ad interitum proſiluiſſet. Hoc quidem nõ aliud eſt, quàm ipſi inconſultam temeritatẽ & Imperatoriæ artis imperitiam accommodare; Imperiũ autem Romanorũ in tantum conijcere periculũ, ut id ferè totum, aut maxima certè ex parte Perſis ſit ſubditum. Hæc quidem hactenus.

** Pleiades. Sozom. lib. 5. cap. 1.*

Ros, crucis forma in Iulianũ decidit.

Quid prodigia ea portenderint.

Iulianus Conſtantinopoli funus Conſtantij curat.

CAPUT III.

IVlianus porrò imperio potitus, tã impudẽter & apertè dicitur religionẽ abiuraſſe, ut ipſum etiã pernegauerit CHRISTVM, & ſacrificijs quibuſdã dęmonũq; deteſtãdis inuocationib. & uictimarũ ſanguine ſacrũ ablueris lauacrum, atq; ſeipſum à myſterijs eccleſiæ exautoratum excluſerit: & deinceps nõ modò priuatim, ſed publicè etiam, quæcunq; Græcis

Iuliani apoſtaſia.

Crux coronata se in extis uictimæ sacrificanti apostatæ exhibet.

permittuntur sacra & sacrificia, eis uteretur. Enimuero solennem ei hostiam mactanti, in extis eius crucis signū corona circundatū apparuisse dicitur. Quod eis qui illi operā dabāt, nō paruū incussit timorē, CHRISTI potentiam doctrinamq; nostrā perpetuò duraturā, suspectam habentibus: quòd corona uictoriæ signū esset, & circularis forma omni ex parte initium capiens, atque seipsam desinens, finem nullū portenderet. At sacerdos qui sacro præfuit, ne ea re perturbaretur, illum admonuit: uictimam enim nouū quiddam ostēdere, Christianum scilicet dogma iam cōprimi, & ad seipsum reuerti, circulo: ne sicuti prius, finibus nullis constitutis, quocunq; uellet loco longè lateq; propagaretur, in angustum redactum. Alio item tēpore, quum celebre quoddā adytū diuinationis gratia subiret, & subitò sese horrenda quædā spectra ingererent, eius rei propter quam ingressus fuerat oblitus (ætate enim prouectiore ad idolorum sacra se cōtulerat) quòd in reb. dubijs & periculosis crucis signaculo tanq; præsenti auxilio uti cō sueuisset, ueluti discrimine circumuentus, ad consuetū præsidium confugit. Per timorē enim se CHRISTI signo cōsignauit, & confestim omnia euanuere. Ita res quæ tentata fuerat, infecta tum permāsit. Sacri uerò eius antistes, quòd quid ageret, nesciret: causam aūt cur dæmones disparuissent, nō ignoraret: Aufugerunt illi, inquit, quod signum hoc perinde atq; execrandū piaculū odere. Et admonitum illū, ut forti esset animo, neq; quicq; Christianæ rei exhiberet aut cogitaret, rursum ad sacrū id duxit. Christiani ubi hæc audiere, non mediocriter sunt perculsi, metuerunt enim sibi: & Imperatorē sacris eiuscemodi addictū uidentes, in persequutionis timorem inciderūt. Et expectatio periculorū periculis ipsis maior fuit. Quū enim aliquandiu iam erumnas & calamitates dedidicissent, uel sola ueterū malorum recordatio eos terrens, metu contrahebat. Omnes certè animis consternati erant, quòd tantum Imperatoris eius in religionē odium cernerent, qui antea Christianus fuisset, parentibus pijs & dogmatis ipsius studiosis progenitus, iuxta ecclesiæ mores & constitutiones productus, sacris literis edoctus, & à sacerdotibus & episcopis educatus. Quapropter tantam illius immutationem insustentabilem fore putabant.

Sinistra eius portenti expositio.

In ipsa idolomania Iulianus spectris diabolicis conterritus, signaculo crucis ea fugat.

Propter Iuliani defectionem Christiani maximopere sibi metuunt.

A

B

CAPUT IIII.

Idololatriā Iulianus, quoad potest, in integrū restituit.

PORRÒ quum solus rerū potiretur, statim quæcunq; in Oriente idolorum tēpla reliqua fuere, aperuit: & quæ negligētius curata fuissent, instaurari iussit. Si quæ autē prorsus diruta essent, denuò ea extrui præcepit, aras repurgauit: & ueteres reditus nobis auferēs, illis rursum sacrauit. Antiquos urbium ritus, prisca sacrificia, & uæsanas ineptias renouauit. Neq; eum puduit publicè dijs sacrificare. Et identidem libans, qui cum eo eiusmodi sacris uacabant, eos maximis est prosequutus honoribus. Rerum sacrarum præfectis, sacerdotibus, & canephoris, quæ consuetudo prisca tulerat, dedit. Et autoritate sua eos confirmauit: id quod ante Constantinum Imperatores quoq; alij fecerant. Rebus eiusmodi uacantibus, immunitatem tributorum sanctione dedit, annonā templorū sacrorumq; ministris donauit: & ut cathari, hoc est, puri siue sacrosancti essent, lege lata cauit, & ab alijs hominibus eos secreuit. Nili cubitum Serapidi deo restituit: & uetusta præterea patriaq; iura, quæ Constantinus ciues suos ad ueram pietatem cohortans, ecclesiæ CHRISTI tribuerat. Vrbibus, quas sacra Græcorū sequi cognouisset, quas uoluere donationes affatim dedit: quas autem in CHRISTI religione ardentiores esse sciret, infestus eis fuit, neq; ad eas diuertere uoluit. Et persæpe quum legationes ad eum propter casum aliquem qui incidisset prouinciales mitterent, preces eorum reiecit. Quod sanè ciuitati Nisibenę accidit. Quum enim expeditionē aduersus eos Persæ

Philochorus dicit, Erichthonio regnante, Athenis primū constitutū esse, ut uirgines dignitate præstātes canistra Iunoni deæ ferrēt. In quib. ea erāt, quæ ad sacrificia Panathenaicis, alijsque conuentib. peragēda, pertinebāt. Suid. Dicūtur hæ κανήφοροι. hoc est Canistri feræ. Cicer. Habe Canephoras, Deorum simulacra uestitue.

καθαροί.

Iulianus idololatris benignissimus, Christianis autē infensissimus.

Persæ susceperunt, & ipsi ea de causa Oratores suos ad eum miserunt, nō modò auxilium eis ferre noluit, sed etiā minatus est, se urbem eam oculis suis non uisurum: neq; eò uenturū, ut quæ sacra & detestanda esset, neq; templa deorum aperire, aut Græcorum religionem suscipere uellet. Et Constantienses in Palæstina eodem nomine arguens, ciuitatem eorū Gazæis subiecit. Constantiam nanque, sicuti suprà diximus, quum Gazæorū nauale esset, & Maiuma uocaretur, Constantinus propter egregiū eius in fide Christiana ardorem, iure ciuitatis exornauerat, & filio Constantio dicatam, legibus suis uti per cōstitutionē iusserat: minus conuenire arbitratus, ut ea Gazæ ciuitati Græcis ritibus admodū addictæ, subiecta esset. At ubi Iulianus imperiū est consequutus, Gazæi aduersus Constantienses iure egerunt. Quorū ipse iudex, sicuti antea fuerat, ita Constantiam iuri Gazæorū ad uiginti stadia ab ipsis distantem, adiudicauit. Cōstantij quoq; appellationē ei ademit, & portum Gazę uocauit. Et un[illegible] utraq; loca præfectum, eosdemq; magistratus habuere: ecclesiæ solæ duas esse ciuitates ostēdêre. utraq; enim sub suo uixit Episcopo & clero, & fines ambarum templa cuiusq; designarunt. Cæterum Gazæorum quidam episcopus postea, quum suus apud Maiumitas antistes decessisset, hoc egit, ut utræq; in unam ecclesiā redigerentur: non æquum esse dicens, ut duo essent in una ciuitate episcopi. Cui quum Maiumitæ resisterent, Synodus prouincialis rectè rem decîdit, & suū Maiumæ episcopum legit: conuenire arbitrata, ut qui semel à pio Imperatore, propter ueram religionem primario ciuitatis iure honorati essent, non aliud per impij principis iudicium sequerenē & facerēt. Proinde ille merito honore, qui semel eis datus esset, ecclesiæ fruerentur, & res ea loco suo immota maneret. Atq; hoc quidē sic non

Constantiā Palæstinæ Gazæis subijcit.

Gazæ portus.

B longe pòst est actum. Eodem anno Cappadocum quoq; Cæsaream urbem magnam & locupletem, Iulianus è ciuitatū albo expunxit, & Cæsaris ei cognomen abstulit. Primùm enim Mazacam eam uocatam, Claudius Cæsar appellatione mutata, nomine suo cohonestauit. Summo aūt ciuitatem eam odio persequebatur tyrannus, quòd propter eximium in CHRISTVM amorē & desideriū maximè celebris esset, & uetusta simulacrorū delubra euertisset: Iouis scilicet πολιούχου, hoc est tutelaris, & Apollinis πατρῴου, id est patrij. Vbi uerò postea Fortunę templum sunt demoliti, plurimū toti urbi succensuit, & Græcos non adeò multos eam incolentes incusauit: ac si quid durius perferendum sit, tum ferendum pro fortuna fuisse, eis obiecit. Trecētas sanè auri libras ab eis qui fines urbis eius coluere, ui exegit. Clerum autē omnem muneribus & ministerijs militaribus in ea regione attribuit: quod quum sumptibus onerosum, tum ignominia contumeliosum existimatū est. Et Christianis omnib. tributo imposito, urbe ea perinde atq; uico aliquo est usus. Iure quoq; iurando interposito, minatus eis est, nisi q̄primùm templa deorum restituerēt, quicquid posset calamitatis ciuitati se illaturum, & postremò capita etiam ablaturum esse Gallilęis: sic enim per contumeliam Christianos nominauit. Atq; ille minas eiusmodi ad rem cōtulisset, nisi fatalis necessitas morte eum præuenisset. Neq; ab initio per misericordiā humaniorem se erga Christianos exhibuit, minusq; grauiorē ueterib. persecutoribus: sed quòd nihil momēti Græcorum superstitioni constituendæ, Christianorū intolerabilia etiā supplicia afferre, quinetiā dogma nostrum maiora per ea capere incrementa sciret. Ingens enim ex eo Christianis accessit gloria, quòd ex eis multi fortiter mortē sibi obeundā duxerint. Præterea uerò laudē eam nobis inuidit. Et à tormentis quidē & igne, & ferro, & pelagi undis abstinuit: neq; uiuos uel in barathrū coniecit, uel in terra defodit, quæ alij ante eum persecutores fecerāt, quod hæc necessariò animi sententiā non mutarent: cohortationib. uerò & per-

Sub monte Argeo Mazacā, quæ nunc Cæsarea nominatur. Pli. lib. 6. ca. 3.

Cæsaream Cappadocum in ordinem Iulianus redigit.

Tyrānicè eam urbem tractat.

Gallilæi à Iuliano Christiāni nominati.

Quo consilio idem humaniorē se primum erga Christianos esse asimularit.

suasionibus multitudinem ad impietatem pertrahendam esse censuit. Eo modo facile se superiorem fore, & quod uellet effecturum esse, ratus est: aut fortasse, ut admirandus esse, & præter expectationẽ perhumanus in eis uideretur, non statim uim eis adhibendam esse putauit. A

CAPUT V.

Clero Iulianus annonam suam ademit.

Viduis & uirginibus sacris ægrè eam concedit.

Donatio Cõstantini.

Sacras Christianorũ ædes Iulianus diripit.

Qua re mitior, qua item sæuior prioribus ecclesiæ persequutoribus is fuerit.

Qur episcopos idẽ ab exilio reuocauerit.

Eusebij eunuchi cædes.

Ætius ab exilio reductus.

Eleusius Cyzicenus Nouatianorũ ecclesiam dirutam restituere iussus.

Eiusmodi agitans cõsilia, qui à Cõstantio in exiliũ pulsi propter religionem fuerãt, omnibus potestatẽ redeundi fecit: & quorũ bona publicata fuerãt, ea illis restituit. Edicta publicata, ne Christiani iniurijs afficerent, néue per uim aut cõtumeliam ad sacrificia adigerent. Si qui uerò sua spõte ad aras accedere uellẽt, eos prius deorũ placandorũ gratia lustrari purgariq; debere. Annonã & immunitatẽ, quã Cõstantinus pro sua erga Deũ obseruantia clericis cõcesserat, ipse abrogauit, & in publicos prouentus retulit. Quæ uerò uiduis & uirginib. propter inopiã cleri, alimẽta è publico largienda destinata erant, ægrè & difficulter exigebant. Constantinus nanq;, quũ ecclesias constitueret atq; ordinaret, ex cuiusq; urbis prouentibus toti clero, quãtum ad uitam tolerandam satis esset, rerum necessariarum tribuit, eamq; rem sanctione legis cõfirmauit, quæ hucusq; cõseruat. Sub Iuliano exactio eorũ prouentuum dura admodũ & grauis fuit, sicuti id exactorũ ipsorum testant monumẽta. Cœterùm parũ fuit tyranno, tam hostili esse erga nos animo, nisi suũ aduersus ecclesiam odiũ ad excidiũ eius prorsus conuerteret. Quæcũq; enim ei suppeditabant sacra uasa & donaria, ea abstulit, & in idolorũ delubris reposuit. Vim etiã illã eis adhibuit, qui sub Cõstantino & Constantio templa deorũ euertissent, ut uel ea celeriter restaurarent, uel æstimationẽ structuræ eorum persoluerẽt. Sin hoc minus facerent, ut durius acciperent, & in uincula cõijcerentur, mandauit. Vnde illud satis conijcere licet, in eo quidẽ illum ueterib. persequutoribus, quòd corpora cum cõtumelia nõ excruciauerit, moderatiorẽ fuisse: rebus aũt alijs modis omnibus illos exuperasse. Omni nanq; ex parte ecclesiam affligere, manifestè est uisus: & uno tantũ modo humanior iudicatus, quòd episcopos sub Constantio exilio mulctatos reuocauit, & in urbes suas redire permisit. Atq; id ille nõ misericordia fecit, sicut colligere est: sed ut episcopos inter se cõmittens, ad intestinũ armaret bellũ, & suis ipsa dissidijs ecclesia labefactaretur. Fortasse etiam, ut Constantiũ apud Romani imperij subditos, in odiũ & inuidiã adduceret: tum Græcos, qui eisdem secũ operarentur sacris, fauore prosequens: tum episcopos, qui propter CHRISTVM afflicti essent, ab iniuria uindicans. Itaq; eunuchos quoque imperiali aula exegit. Eusebium aũt, qui primũ in ea locũ tenuerat, morte etiam mulctauit. cui aliam quoq; ob causam infensus fuit: suspectũ enim ueluti fraternæ necis suasorẽ habuit. Syrum aũt Ætium, autorẽ & ducem hæresis Eunomij, & Cõstantij sentẽtia, qui eum propter familiaritatẽ Galli suspectũ quoq; habuerat, damnatum, & in exilium actum, perq; benignis literis reuocauit, & publica uectura reduxit. Propter Constantium quidẽ, Eleusium etiã Cyzicenũ impensis proprijs, quam solo æquauerat sub Constantio Nouatianorũ ecclesiam, uno atque altero mense restituere iussit. Sed & ex alijs plurimis rebus æstimare est, propter Constantij odium, quum multa in nos ipsum duriter fecisse: tum quæ ab alijs quoq; fiebant, eis delectatum esse. B

CAPUT VI.

Athanasius cũ annis aliquot latuisset, subitò Alexandriæ apparet.

Cvm Athanasius etiã, q̃ multis annis latuerat, Cõstantij morte cognita, noctu Alexãdriæ in ecclesia apparuit, & miraculo derepentè omnibus quasi mortuus quispiam ab inferis reuersus fuit. Ex quo enim Georgij insidijs, & Constantij iussu Ægypti præfectus eum non cepit, atq; ipse fuga sibi

consuluit,

A consuluit, ad Iuliani usq; imperiũ, apud mulierẽ quandam uirginẽ Alexandriæ occultatus latuit: quæ tantũ forma excelluisse traditur, ut stuporẽ prorsus ea spectantibus incuteret, & nemo eorum qui castiorẽ uitã sectari cõstituissent, in colloquiũ eius ueniret, ne scilicet eo nomine reprehensione nõ careret. Atq; illa tametsi ita florẽs & uiuida esset, pudicitia tamen & sanctitate uitæ nõ excidit. Quæ res solæ, quãuis nihil adiumẽti à natura ad decorẽ accedat, ornamẽto esse solent. Vt propè uerũ esse non uideatur, quod à maioribus dictũ est: Qualia sint corpora, tales etiã esse animos. Quin è diuerso potius, ad animorũ instituta, corporũ quoq; mores cõformãtur: & quale quisq; exercet studium, talis etiam esse apparet, quocunq; id accidat tempore. Atq; ad hãc rationem si quis rem certò exigat, rectè id sic eũ dicturum, neq; quẽpiã qui reluctetur habiturũ esse, existimarim. Athanasius quidem diuina prouidentia ad uirginem hanc deductus, atq; apud eã seruatus est. Et si quis euentum rei cõsiderare uelit, diuinã prorsus dispositionẽ esse reperiet. Vt em̃ nihil molestiæ & negocij Athanasio & familiarib. eius exhiberetur, si quis tentare aut iuramẽto cogere quenq; ex illis, ad eum scilicet prodendũ, uoluisset: rectè hoc sic institutũ, ut latẽs apud mulierem occultaretur, quã nemo id perlaturã esse putauit. Propter formæ uerò uenustatem neq; in suspicionem cuiq; incidit, apud eã episcopũ occultari. At illa uirili planè animo uirum eum ad se recepit, & prudentia mira ad finem usq; thesaurum tãtum seruauit. Tãta aũt in eum honestis p̃standis ministerijs fuit fide, ut & pedib. lauandis, & cibo alijsq; naturæ nostræ necessarijs utilibusq; reb. exhibẽdis una ipsa ritè ei inseruierit, & de libris quib. opus habuit, cõmodauerit. Atq; id quũ longo tempore fecisset, nemo tamen q̃ Alexandrinã incoluit urbem, cognouit. Athanasius

Virgo formosissima, eadẽq; castissima, Athanasium latentem fouit.

Diuina prouidentia in Athanasio conseruando.

B qui ita subitò apparuit, ab uniuersa multitudine receptus, in ecclesias est deductus. Ariani autem eiecti, seorsim cõuentus egere, Lucio quodam, qui eis episcopus p̃esset, lecto. Georgius em̃ à plebe interfectus fuerat. Postq; em̃ Cõstantium decessisse, & Iulianum ad imperij summã peruenisse cognitum est, statim impetu omni quicquid erat Alexãdriæ Græcæ superstitionis sectatorũ, ad seditionẽ prorupere: & clamore uno incursionem in Georgium, tanq; eum interempturi, fecere. Et tum q̃dem à cæde abstinuerũt, atq; carceri eum incluserunt: uerùm nõ multo post inde extractum, ferro necarunt. Deinde camelo q̃si nouum quoddã clitellarum genus impositum, per medium forum, cadaueri per furorẽ & contumeliã impudenter insultãtes, duxerunt: circa crepusculum autem ueluti ea iniuria satiati, quicquid à raptatione ea superfuit corporis, igni cõbusserunt. Arianis q̃dem hoc sic Georgio ab Athanasij studiosis accidisse uidet: sed res aliter habet. Nã ille odio suo Grecos in se cõcitauerat, eo q̃ patria eorũ sacra inhibuisset, tẽpla deorũ destruxisset, simulacris cõuiciãdo illusisset, & bona eorũ publicasset. Adhæc inuidiã quoq; eius auxit, q̃ multũ apud Imperatorẽ autoritate ualuisset. Solent em̃ multitudini, q̃ aliq; obtinent potestatẽ, esse exosi. Insuper tum quoq; quod † de Mithrio * actum fuerat, tumultũ cõtra eum motũ admodũ auxit. Nã locũ eum diu neglectum, Constãtius ecclesiæ Alexãdrinæ donauerat. Georgius autem eum repurgãs, ut ædem sacrã Deo excitaret, subterraneum antrum reperit: in quo simulacra, & alia quędã symbola, & signa Græcarum nugarum & præstigiarum, ut ita dicam, eorumq; qui sacris ab ipsis instituti atq; initiati fuissent, erant. Quæ sanè ridicula, & noua cernentib. sunt uisa, proindeq; meritò per ludibrium irrisa.* Gręci autem pudore propter mysteria & arcana sua reuelata affecti, confertim manu coacta, gladijs, lapidibus & clauis impetum in Christianos fece-

Lucius Arianorum Alexãdriæ episc.

Cædes Georgij Ariani Alexandrini episcopi.

Abolenda idolatria Georgius Alexãdrinus odiũ Ethnicorũ in se ad cædẽ usq; concitauit.

Idolomaniæ fœditas in publicum producta.

** In quo olim Græci Mithræ sacrificantes homines mactabant. Socr. lib. 3. cap. 2.*

**Idololatræ sacra sua acerrimè propugnarunt.*

† *Mithram Persæ solem esse putant. cui hostias multas sacrificant. Huius sacris nõ initiabatur, nisi per gradus quosdam tormentorum ad ea peruenisset, & sanctum se, perpeßionisq; expertem esse declarasset. Suid. Mithrion, Solis templum: Mithriaca, Solis sacra. Lamprid. de Commodo: Sacra Mithriaca homicidio uero polluit.*

nos fecerunt,& multos occiderunt, quosdam uulnerarunt, & nonnullos etiam ex eis ad dogmatis contumeliam in crucem egerunt,atq; abierũt. Georgius cœptum opus imperfectum reliquit. Græci porrò Iuliani imperio tanq; oportunitate quadã oblata, pro eo atq; uoluere usi, ipsum etiã Georgiũ interemere. Hoc ipsum Imperator quoq; literis suis, magis scilicet populũ Alexandrinũ, q̃ Christianos incusans, testatur: quod ille profectò nõ fecisset, nisi eum ueritatis uis coegisset: Christianos certè, qualescunq; illos tandẽ, Georgianæ cædis, q̃ Græcos, autores fuisse maluisset. Sed ille minimè rem celauit, quamuis grauius etiã nos perstringẽs. In epistola enim ad Alexandrinos, stomachari se simulãs, uerbis eos perstringit, coercionẽ remittẽs. Id quod se facere dicit, ob reuerentiam tutelaris dei Serapidis, & conditoris eius urbis Alexandri, atq; item auunculi Iuliani, qui Alexãdriæ & Ægypti præfectus fuit: uir superstitioni Græcarum nugarum deditissimus, & Christianorum hostis uehemẽtissimus. Tanto enim is erga nos odio flagrauit, ut citra Imperatoris sententiam, multis autor fuerit, ut ad sanguinem usq; martyrij certamẽ peragerẽt. Mihi etiam molestum non erit, epistolam eam Iuliani, operi huic nostro annectere, atq; etiam quæ auunculus eius Iulianus aduersus fidei nostræ professionẽ egerit. Epistola hisce uerbis conscripta fuit:

Non orthodoxi Christiani, sed gẽtiles Græci Georgium necarunt.

Iulianus Iuliani Imp. auunculus, Ægypti præfectus.

A

CAPUT VII.

Iuliani epistola ad Alexandrinos, de Georgij cæde.

IMperator Cæsar Iulianus Maximus Augustus, populo Alexandrino. Siquidem Alexandrum, qui urbẽ uestrã condidit, & præ eo magnum atq; sanctiss. deum Serapidem nõ ueremini, quomodo publici cõmodi, humanitatis & decori nullam prorsus rationẽ habuistis? addo etiam nostri? quos dij omnes, in primis uerò magnus Serapis, imperare toti orbi uoluerũt. Cõueniebat certè, ut iudiciũ de ijs qui iniuriam uobis intulere, nobis reseruaretur. Sed ira fortasse & furor uos decepit: qui sanè mentem hominibus auferens, grauia solet admittere flagitia. Deinde aũt impetu sedato, cõsilio, quod subitò rectè uobis captũ erat, mox per contemptũ legum, uim publicam adiecistis: neq; uos, *qui populi nomine cẽsemini, ea tẽtare & facere puduit, quæ in illis rectè reprehẽdistis atq; odistis. Dicite nanq; mihi, per Serapidẽ, quænam ob delicta Georgio succẽsuistis? Beatissimũ, uidelicet dicetis, Cõstantium in nos cõmouit, deinde in urbẽ sacrã exercitũ induxit, Et Ægypti præfectus, ubi sanctissimũ Dei templum inuasit, imagines, donaria, & sacrum ornatũ diripuit, nobis meritò indignantib. & Deum seu potius bona Dei defendere uolẽtibus. Atque ille armatos in nos iniquè, illegitimè & impiè immittere est ausus, Georgius fortasse Georgiũ magis q̃ Cõstantium metuẽs, qui melius sibi ipsi cõsuluisset, si moderatè nobiscũ & ciuiliter, nec tam tyrãnicè egisset. Sed enim eas ob iniurias deorũ hosti Georgio infensi, sacrã piaculo cõtaminastis urbẽ, cum illũ iudicũ calculis subijcere potueritis. Sic enim res ea nõ cędes, neq; legũ uiolatio, sed legitimũ fuisset iudiciũ: quod uos quidẽ innocuos cõseruasset, illum autẽ q maxima cõmisit facinora coercuisset, atq; omnes pręterea ad meliorẽ frugem reduxisset, q deos cõtemnunt, & tãtas urbes populosq; florẽtes nihili faciũt, potestatiq; suæ, aduersus illos seueritatẽ, perinde atq; * accessionẽ quandã adijciunt. Cõferte hãc cum ea quã paulo antè ad uos dedi epistola, & quãtum inter se differãt cognoscite. Quas em̃ tum ad uos laudes scripsi? Nunc uerò per deos ipsos iuro, laudarem quidẽ uos libenter, facere id aũt ꝓpter leges uiolatas nequeo. Audét ne populus, ut canes solẽt, hominẽ discerpere? Deinde illũ eius rei nihil pudet, neq; puras manus cõseruare curat, ut eas absq; sanguinis cõtaminatiõe innocuas ad deos tẽdat? Verùm Georgius, qui talia pateret, dignus erat: Imò fortasse, ego dixerim, hisce grauiora & acerbiora, Et uestra causa dicetis. Idẽ ego quoq; dico:

B

**Δῆμος ὄντες.*

**πάρεργον.*

Sin

A Sin ut à uobis hæc pateretur, dicatis, id iam non concesserim. Leges enim sunt, quæ delicta coercent. Et maximè quidē pro se quisq; uniuersi eas seruare debēt. Et quamuis accidat, ut ex ciuibus nonnulli contra leges agant, respub. tamen & populus ipse legib. regi, & constitutionibus parêre, neq; quæ ab initio rectè statuta sunt, uiolare debet. Fœlicitatis loco, uiri Alexādrini, ducere potestis, quod delictum hoc uestrum in Imperij mei tempora incidit: qui propter reuerentiā erga Deū, & propter cognominē mihi auunculū, qui Ægypto & urbi uestræ cum imperio præfuit, fraternā erga uos beneuolentiā conseruo. Non enim populum aliquem audere conuenit, potestatē summā, quæ contemni nō debet, & seueritatem sinceritatēq; imperij obtinet, despicere: ne temeritatē tantam, sicuti grauem aliquem morbum, acerbiore repurgare opus sit remedio. Exhibeo autē & propono uobis, ob eas quas modò dixi causas, perq; placidè cohortationem & uerba, quib. uos (sat scio) persuadebimini: si quidem, ut audio, ab origine Græci estis, atq; nunc etiā ex ueteri illa nobilitate in animis studijsq; uestris impressa est insignis aliqua & generosa indoles. Præponatur: Ciuibus meis Alexādrinis. Sic Imperator scripto isto non Christianis magis, q; Alexandrino populo, causam eius cædis adscribere uidetur. De Iuliani autem, cuius modò meminimus, sæuitia, hæc feruntur. Quum is ecclesiæ Antiochenæ mundum atq; ornatū permagni precij auferre, & imperialib. thesauris inferre, ac templa orationumq; domos fidelibus claudere cōstituisset: clerus quidē reliquus profugit, solus autem Theodoritus presbyter ibi permansit. Huncq; sacrorum donariorū custos esset, & indicare ea, si uellet, posset: quodq; ui admota id facere nollet, arreptū crudeliter excruciauit, & postremò gladio interemit: quum quidem ad quælibet B intentata sibi tormenta generosæ mentis responsum dedisset, & ita ut uirum decet, pro dogmate decertasset, Iulianus sacra uasa direpta, & solo illisa, per ludibrium risit: atq; ubi quæ uoluit blasphemans in CHRISTVM dixit, tandem contumeliam aucturus, super eis consedit. Vindicta autem statim est subsequuta.

Iulianus Iuliani auunculus, templa Christianorum compilauit.

Theodoritus ecclesiæ uasorū custos martyr.

Apud Sozom. Theodorus nominatur.

Blasphemia et contumelia Iuliani præfecti in Christū et templi sacra uasa.

CAPUT VIII.

QVandoquidē eò sum oratione prouectus, ut Georgijs & Theodoriti cædem cōmemorarim, aliarū quoq; mētionē facere uisum est, & in primis Eusebij, *Nestabi, & Zenonis fratrū: quos Gazæorū populus de templorū euersione & Græcæ superstitionis abolitione accusatos, primum in domo quadā sub custodia habuere, deinde flagris cæsos carceri incluserunt. Postmodū quum diu multumq; in theatro discurrissent, & q; uulgus facere consueuit, alius alium cōcitasset, furibundi in carcerē irruerunt, & uiros inde productos crudelissimè necarunt, præcipites atq; supinos trahentes, atq; ad saxa illidētes: & alij fustibus, alij lapidibus, alij quę sors obtulit telis alijs diuerberātes. Dicuntur mulieres quoq; à lanificio excurrētes, radijs & fusis punctim eos conuulnerasse: & coci in foro publici, lebetes & ollas aqua bullienti feruentes à chytropodibus raptas, corporibus eorū nudis diffudisse. Quidā ueribus & subulis illos perfodisse. Atq; ubi satis eos cōcidissent, capitaq; & ossa eorum adeò cōminuissent, ut cerebrū ad instar aquæ difflueret, extra urbē eos, in locū ubi morticina animātia congerere soliti erant, duxerunt, atq; ibi igni accensa corpora eorū combusserunt. Et quæcunq; ossa propter soliditatē flāma non consumpserat, camelorū & asinorū quæ disiecta ibi erāt, ossibus miscuerunt, ut ne facilè à quærentib. inueniri possent. Sed frustra id fuit. Noctu enim Deus muliercu læ cuidā, oppidi eius inquilinæ postea, ut reliquias eas tolleret, insinuauit. Quæ eas dispositione diuina collectas, & urceo inclusas, apud martyrū eorum nepotē Zenonē ipsi ignotū deposuit, numinis indicio ad domiciliū eius deducta,

Sanctorū Eusebij, Nestabi, et Zenonis, fratrū, martyriū luculentißimū apud Gazæos.

** Theodoret. habet Nestorium.*

Ossa eorum diuina prouidentia mirificè cōseruata.

Zeno eorū nepos, qui ea in monumēto reposuit.

τεθῖζιον, cōsobrinā. Sozom.

† θείων. Niceph. ἀνεψιῶν. Sozo.

** Sozom. flagris cæsum et urbe eiectum scribit, libro 5. cap. 9.*

Nestor eorundem martyrũ consobrinus, & ipse martyr.

cta. Latebat nimirum & ipse, propter persecutionẽ excitatã. Quum enim uulgus † patruorũ eius cædib. occupatum esset, ipse tum Anthedonem in maritimã urbem profugit, stadiis ferè uiginti Gaza distãtem, Græcaq; superstitione maximè gaudẽtem, & ad simulacrorum cultum plurimùm animorum cõsternatione stupentem. Atq; ibi multa à ciuib. * perpessus, in Gazæorum nauale inde se cõtulit. & in eo loco occultè latuit. Vbi etiã muliercula ei reperto ossa sacra dedit, quæ aliquandiu domi suæ habuit. Postea uerò quàm Theodosio imperante, Gazæorum episcopatũ est sortitus, extra oppidũ sacrum delubrum condidit, atq; in eo martyrum reliquias reposuit, prope confessorẽ Nestorem: qui unà cum cõsobrinis suis cõprehensus, uincula & flagra permulta communiter cum eis sustinuit. Tortores aũt eius, q; forma esset præstanti, & corpore uigenti, miserti (& iam in expectatione mortis erat, & parum admodũ cum difficultate spirabat) ante portam eum abiecerunt. Quẽ sublatũ, nonnulli ad Zenonẽ, quem diximus, detulerunt: apud quem plagas & hulcera curans est mortuus. A

Impunè apud Julianũ Imperatorẽ Gazæis idololatris martyrum istorum cædes fuit.

Julianus præfectũ urbis eius reũ egit, quòd legib. in cædis eius autores animaduertere uoluerit.

Gazæi tam audaci facinore peracto, in magno fuere timore: & fama uulgauerat, iratum eis Imperatorem esse, populumq; eum decimare uelle. Sed falsum id fuit, plebisq; rumor uanus ex conscientia patrati facinoris à plerisq; sparsus: ad quem præter rationem & causam omnẽ homines sunt tumultuati. Nam ne uerbis quidẽ fortasse, quod Alexãdrinis fecerat, Gazæos ille incusauit. Quin tantum abest ut per literas eos obiurgarit, ut duci etiam qui tum ei genti præfuit, dignitatẽ ademerit, maleq; suspectũ habuerit. Et quum eum legibus obnoxiũ fecisset, q; sentẽtia non damnarit atq; necarit, id humanitati suæ accepto latum uoluit. Obiecit autem criminis loco uiro ei, q; ex Gazæis quosdã seditionis & cædis eius autores comprehensos carceri inclusisset, pœnas ab eo legibus poscens. Quid enim criminis, inquit, admiserunt, si paucos Galilæos ob plurimas grauissimasq; ab eis acceptas iniurias, ob uiolatos deos, & uetusta eorum templa euersa, legitima uindicta sunt ulti? Atq; hæc quidem ita sunt iactata. B

De sancto Hilarione monacho.

Eo uerò tempore & Hilarion ille inter monachos præclarus, à Gazæis ad cædem quæsitus, in Siciliam abiit: & ligna humeris suis ex montibus in urbem uicinam ferens, ea uendidit, & inde uitam tolerauit. Cæterùm à uiro quodam, qui admodum dæmoniis exagitatus, ea plaga per ipsum liberatus fuerat, indicatus, in Dalmatiam profectus est: ubi quum multa etiam edidisset miracula, & mare æstus magno impetu terrã inundare solitum oratione uinxisset, inde rursus abiit: neq; enim libenter apud eos qui se laudarẽt, degebat. In primisq; studio habebat, ut migratione crebra obscurior esset, & quamprimùm opinio & gloria de eo excitata dilaberetur. Postremò autem permultis ob eam quæ dicta est causam peragratis locis, Cyprum præternauigãs, Paphum peruenit, & à Cyprio eius temporis episcopo inuitatus, circa Charybrim (ita enim locus nominabatur) q; eo delectaretur, perlibenter ibi uersatus est monasticæ philosophiæ, ita ut par erat, uacãs. Quo minus autem martyrio sit functus, fuga in causa fuit. Fuga uerò usus est, quatenus diuinum oraculum persecutores fugiendos esse permittit: at si quis comprehendatur, ut fortiter consistat, & persequentium tormenta & supplicia generose perferat, opus est.

Sozom. habet Charbyrim.

Quatenus in persecutionib. fuga uti liceat.

CAPUT IX.

SEd enim non apud solos Alexãdrinos & Gazæos ita in nos sæuitum, uerumetiam Heliopoli ad Libanum in Phœnice sita, & Arethusæ apud Syros, hisce deteriora atq; crudeliora sunt facta. Quæ urbes per crudelitatis summæ contentionẽ id egere, ut secundas partes, quæ alibi designata essent, habere arguerẽtur. Heliopolitæ enim (quod quidẽ incredibile dictu esset, nisi ab eis qui tũ rei gestæ affuere, ad nos relata fuisset) sacras quasdam

A dam uirgines, quæ etiã uiros aſpicere non ſuſtinuerint, ueſtibus ſpoliatas & nudas, in medio populo ad ſpectaculum, & cuiuſq; qui illudere eis uellet iniuriam, conſiſtere coegerunt. Vbi autem & conſpectu tali & rebus alijs, pro cuiuſq; libidine, & ſancta illarum corpora abundè contumelia affecerunt, poſtremò ab inferioribus eas partibus † totonderunt atq; diſciderunt: & ſuperficie uulneris eius atq; ſciſſuræ porcorum alimẽto, cui illi aſſueuerant (hordeum autem fuiſſe, aut ſimile quiddam, ueriſimile eſt) conſperſa, eos ad conſuetas eſcas prouocarunt. Itaq; impetu agreſti irruentes porci, ſecernere alimentum facilè non poſſent, ſimul uiſcera ſunt aggreſsi: & ſoliti cibi cupiditate, famiſq; neceſsitate adurgente, unà cum hordeo interna etiam membra, quum illæ adhuc uiuerẽt, & cruciatum eum ſentirent, depaſti. Exiſtimo autem Heliopolitanos inde eò furoris, ut ſic cõtra ſanctas uirgines ſæuirent, euaſiſſe, q; patrium eis fuerit, ut uirgines prius proſtituerent, & à quocunq; uiciari curarent, quã ad coniugij cõmunionẽ cum ſponſis ſuis uenirent. Quod Cõſtantinus magnus lege lata primus, ne amplius fieret, prohibuit: & Veneris templo ibi diruto, eccleſiã DEO extruxit, quẽadmodum ſuprà loco ſuo à me eſt dictum. Quod autem ibidem inſuper auſi ſunt, quomodo ſilentio præteriri poteſt? Cyrillo nanq; Heliopolitano diacono crudeliter occiſo, uentrem quoq; eius inciderunt, & iecur deguſtarũt. Verùm talia auſos, uindicta ſtatim diuina eſt conſequuta. Quicunq; enim tanti piaculi participes fuere, dentes, linguas, & palatum, per ſæuam putredinem, oculoſq; adeò ipſos amiſerunt. Per quas plagas, uis & efficacia ueræ pietatis eſt deprædicata. Porrò Emeſæ, quæ finitima ei urbs eſt, Dionyſio muliebri mancipio ædem ſacram dedicarunt, atq; ibi ſtatuam Androgyni, ambiguo inter marem & fœminam ſexu ridiculam, ei collocarunt. B Doroſtoli autem Thraciæ, Æmylianum inuictum athletam, Capitolinus Thraciæ præfectus uiuum combuſsit. Dorotheus item certator egregius, qui magnam conſcripſit eccleſiaſticã hiſtoriã, & Tyri epiſcopatum tenuit, neci datus. Domitium uerò celebrem monachũ in ſpelunca ſua latentem, præteriens inhumaniſsimè aggere lapidũ quiſpiã obruit. Nec Marcus, qui Arethuſæ grauia perpeſſus eſt, tacẽdus. Peropus aũt nobis eſſet Æſchyli & Sophoclis dicendi grauitate, ut martyrij eius tragœdiã rectè exponeremus. Hũc enim Arethuſij, ubi epiſcopus diu fuerat, & uita & doctrina, canicieq; inſuper ſpectatum & uenerandũ, immaniter occiderunt. Dudũ uerò antea infenſi ei fuerant, q; ſub Cõſtantio multos Græcæ ſuperſtitionis ſectatores nõ perſuaſione, ſed poteſtate quadam grauiore, Chriſtianorũ ſacra colere coegerit, & tẽplum celebre ſtructuræq; precio & magnificentia nulli ſecundũ ſolo æquauerit. Porrò rerum ſtatu mutato, quũ ſimul & uulgus commotũ eſſet, & Imperatoris mandatũ acceſsiſſet, quo Marcũ ſentẽtia lata uel æſtimationẽ templi ſoluere, uel id quale antea fuiſſet reſtituere iuſsit: ubi utrũq; facere prorſus nõ potuit, alterum etiã non dico epiſcopo, ſed ne priuato quidem Chriſtiano facere ullo modo fas fuit, primùm quidem fuga uſus eſt. At ubi multos ſua cauſa affligi, & plurimas calamitates ferre cognouit, ex fuga reuerſus, ſeipſum exhibuit, & populo quidquid uellet de ſe facere permiſit. Et quum admirari uirum, qui ſic philoſophicũ planè animum oſtendere decreuiſſet, debuiſſet, contemni ſe arbitrata multitudo omnis in eum irruit. Tractus eſt per mediam urbem & ſenex, & Epiſcopus: membraq; eius omnia, ut ſors tulit, diuerberata, lacerata & iactata. In eũ quippe ætas omnis, fœminæ & pueri cum indignatione & ardore deſæuierunt, uſq; adeò, ut etiã tenuibus quibuſdã funiculis aures ſeni abſciderint. Pueri quoq; in ſcholam ad magiſtros euntes, ludibrio eum habuere, trahẽteſq;, atq; in ſublime ſubinde tollentes, graphijs pupugerunt, & crudeliter excruciarũt. Et iam toto corpore uulnera

† κάτωθεν ἀνακείρουσι.

Sanctimonialium uirginum apud Heliopolitanos martyrium admirandum.

Quis talia fando, temperet à lachrymis.

Heliopolitæ in Phœnicia uirgines ſuas ante legitimas nuptias publicitus proſtituere ſoliti?

Sancti Cyrilli diaconi Heliopolitani cædes. Apud Suidam cauſa martyrij iſtius additur: Quòd ſcilicet Cyrillus ſub Cõſtantino & Conſtantio idolorum templa euertit.

Statua Bacchi Androgyni Martyriũ diui Æmyliani. item Dorothei.

Domitij monachi.

Marci Arethuſij epiſcopi.

Illuſtriſsimum decrepiti ſenis martyrium.

uulnera acceperat, parumque adhuc uita conclamata spirabat: quum eum garo & melle perunctum, in sportam ex iunco cōfectam immiserunt, & in sublime ita æstatis tempore sublatum apibus & uespis excruciandum exposuerūt. A quibus inuolantibus & depascentibus, quum uiuens uoraretur, præclarum id uerbum dixisse fertur: Vt ego quidem sublimis sum, uos autem humi iacentes despicio. Vnde quæ deinde & ipsi & Arethusijs euentura fuerant, conijcere licet. Præfectus quidem, qui Græcorum sacra quàm maximè colens, uir magnus & fortis, atque ob eam causam præclarus, tum prouinciæ ei præfuit, tantam Marci generositatem admiratus est: & Imperatorem reprehendit, probro se dignos esse dicēs, quòd ab uno sene, qui per tantam constantiam & fortitudinem tot mala animo magno pertulerit, uincerentur: adeò ut periculum esset, se quidem meritò irrisum: eos autem, quibus ea mala inferrent, summa gloria auctum iri. Et ad hunc modum beatus Marcus, uirili planè animo multitudinis furorē, & graues illos cruciatus pertulit, ut non modò à nobis Christianis, sed etiam à Græcis ipsis simulacrorum cultoribus meritas tulerit laudes. A

CAPUT X.

Martyriū Macedonij, Theoduli, & Tatiani, apud Meroen Phrygū oppidum.

† ἐν τῇ μύρῳ.
Socr. lib. 3. cap. 15.
μέσῳ τῇ πόλει φρυγῶν.
Sozo. lib. 5. cap. 11.

EOdem tēpore & Macedonius, & Theodulus, & Tatianus, Phryges, egregiè pro CHRISTO certamen pertulere. In † Meroe nanque Phrygum urbe, gentis eius præses templum, quod diuturno squalore deformatum fuerat, aperuit, atque repurgauit. At illi quos dixi, noctu in fanum ingressi, deorum simulacra cōminuerunt. Et quum multi eius rei suspecti in iudicium pertraherētur, ipsi seipsos detulerunt. Atque ubi dijs sacrificare, quod per id, si fecissent, absolui potuissent, & præfectus ut ea re delictum suum cōpensarent petijsset, noluere: primùm eos torsit, & tandē nudos craticulis imposuit, B ignemque succendit. Et quamuis tam crudeliter illi uterentur, attamen ad præfectum dixere: Si Amachi (id enim illius nomen fuit) carnes assas expetis, age in alteram nos uertè partem, ne tibi edenti, si semiassi simus, insuauior fiat cibus. Hoc pacto & isti fortiter certamine obito, in craticulis uitam finierunt, uoluntaria sacrificia & innocuas uictimas seipsos offerentes DEO.

Idē suppliciū, eadē uox Laurētij martyris fuit.
Conuerte partem corporis, Satis crematam iugiter, Et fac periclū quid tuus Vulcanus ardens egerit. Coctū est, deuora. Et experimentum cape, Sit crudum an assum suauius. Prudent.

Martyriū Busiridis, Ancyrani cōfessoris.

Tum quoque Busirim dicunt splendidè & fortiter confessionē Ancyræ in Galatia propter religionē pertulisse: qui antea hæresis Encratitarum, hoc est, continentium fuit. Quum enim strenuè rem aduersus simulacra gereret, cōprehensus, ab eius loci præfecto tormentis est adiudicatus. Itaque in publicum productum ille, ad stipitem tormentorum suspendi præcepit. Busiris aūt utraque manu in caput sublata, latera nuda exhibuit, & ad præsidem conuersus: Ne frustra, inquit, carnifices, ut me in stipitem extollant, & rursus demittant, fatiges. paratus enim sum quod diu uelis, illis ad uerbera & tormenta latera præbere. Ibi ille quum promissum uiri admiratus: tum magis etiam, ubi periculum constantiæ eius fecit, est consternatus. Nam habitum eum statumque corporis retinens, & manus constanter sustollens, quàm diu præsidi uisum est, excarnificandum se dedit, plagasque intēta fortitudine excepit. Deinde in carcere uinctus seruatus est, liberque paulo pòst dimissus, ubi Iulianū interfectum esse renunciatum est. Atque is ad Theodosij usque imperium uitā produxit.

Basilij Ancyrani. Eupsychij Cæsariensis.

Hoc ipso tempore & Basilius, Ancyranæ ecclesiæ presbyter, martyrio est defunctus: atque item Cæsariensis Eupsychius Cappadox, ueteri familia locoque claro natus, qui non ita pridem uxore ducta ueluti spōsus adhuc fuit. Eupsychius propter Fortunæ templum, quod euersum non satis fortunatum fuit, & cuius gratia Imperator irā in Cęsariēses uniuersos, sicuti suprà dictum, conceperat, necatus est: & qui authores præterea atque adeò patratores eius facinoris in fano eo euertendo fuere, alij morte, alij exilio perpetuo sunt mulctati.

Basilius

A Basilius uerò religionis Christianæ studiosissimus, sub Constantio contra Arianos strenuè rem gesserat: quamobrē Eudoxij populariumq; eius sententia damnatus, publicos conuentus agere prohibitus fuerat. Vbi uerò Iulianus imperiū est adeptus, publicè obambulans, Christianos apertè est cohortatus, ut constanter religionem suam retinerent, & se à Græcorum sacris & libationibus piaculis'que omnibus abstinerēt, nec non Imperatoris honores floccifacerent, ut qui fluxi & caduci non aliam mercedem afferrent, quàm perniciem sempiternam. Eam ob causam illum Græcorum sacrorum sectatores suspectum habuere, atq; odio prosequuti sunt. Quos etiam aliquando publicè sacrificantes uidens constitit, & maiorem in modum ingemiscens, ne quis Christianorū in errorem tantum incideret, precatus est. Et tandem comprehensus, iudicibus traditus est: & cruciatibus omnibus in eo certamine uirili animo perlatis, martyrij cursum absoluit. Hæc quamuis præter sententiam Imperatoris, nihilominus tamen facta: & quidem contra expectationem, & animi eius uoluntatem. Verùm alios quoque fortes martyres Imperij eius tempore rectè se gessisse scimus: quorum constantiam & certamina omnia singillatim commemorare, ingentis & grauis esset operæ. Hosce autem, ut dilucidiorem ecclesiasticæ rei statum facerem, collectos recensui, quamuis diuersa aliquantum eorum tempora martyrij fuerint.

Præter uoluntatem Iuliani: tam præclara martyria peracta.

CAPUT XI.

INnumeros namque alios etiam per Græcos simul * & barbaros excruciauit. Nam & his propter religionis nostræ odium, quidquid uellent, ut contra nos agerent, permisit: & fecerunt illi in nos longè peiora atque atrociora, quàm Græci ipsi. Artemium autem generosum fidei propugnatorem, ducem & † Augustalem Antiochiæ, qui etiam co-
B piarū militariū ductor in Aegypto Cōstantio imperante fuit, per seipsū torsit: re quidem ipsa, quòd Constantio subseruiens, ardoreq; diuino flagrans, delubra multa deorum deiecit atque euertit: & quòd diuorum Apostolorum, Andreæ, Lucæ, & Timothei ossa Patris, & ex Achaia & Epheso Constantinopolim pertulit: obtentu uerò & prætextu, quòd fratri Gallo ipse necem struxerit. Bonis enim omnibus martyri spoliato, dignitateq; orbato, post plurimas alias intolerabilesq; pœnas, tandem & caput resecuit. Afflixit quoque oratores Persas, qui ad eum Chalcedone uenerant, Manuel, Sabel, & Ismael, propterea quòd Christianam colerent religionem: neque in eis legatorum ius, contra receptum gentium omnium morem, uiolare est ueritus. Sedenim Publia quoque fœmina præcipuum præclarumq; ex uirtute nomen est consequuta: quæ quum non ita diu in matrimonio uixisset, admiratione dignum edidit fructum. Nam Ioannes ille, qui longo tempore presbyter Antiochiæ fuit, & quum aliquoties legitimis suffragijs ad sedem Apostolicam recipiendam lectus esset, semper dignitatem eam repudiauit, fundi istius germen extitit. Hæc igitur uirginum quæ castè uitam sibi degendam constituerant, cœtui præfuit, Deoq; continuè seruijt, hymnis & laudibus continuis illum celebrans. Porrò quum aliquando pestis ista harum ædem prætergrederetur, risu eum & conuicio dignum existimantes, illa Dauidicorum carminum uerba uoce altiore concinuerunt, quæ simulacrorum imbecillitatem traducunt: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quod ubi præuaricator audiuit, silentium eis imperauit. At illæ magis etiam psalmis incumbentes, illud quoq; accinuere: Exurgat DEVS, & dissipentur

** Pro barbaris ego Iudæos reposuerim.*

Martyriū Artemij Augustalis Antiochiæ.

Ossa diuorum Apostolorum Andreæ, Lucæ, & Timothei, Constantinopolim delata.

Iulianus propter odiū Christianismi ius legatorum uiolauit.

Ioannes presbyter Antiochenus Publiæ filius, episcopatum Antiochenum reiecit.

Sedes Apostolica Antiochiæ.

Pulcherrima Christianismi confessio Publiæ Abbatissæ sanctimonialium.

S

† *Augustales nuncupabantur, qui primos ordines in bello ducebant, quòd ab Augusto ad id munus delecti essent: Vegetius. Augustalem autem præfectum in Aegypto Augustus constituit, cuius in ff. mentio fit. Et Augustonica, pars prouinciæ Aegypti est: Ammianus Marcellinus.*

tur inimici eius. Eam ob rem indignatus tyrannus, è psallentium choro principem adduci iussit:& neq; uenerandam illius senectutē, neq; è uirtute efflorescentem in ea obseruantiam ueritus, tam acerbè maxillam eius utramque diuerberari præcepit, ut admodum sanguine suffunderentur. Atque illa honorem potius quàm ignominiam esse rata, quam pro CHRISTO pertulerat iniuriam, in domunculam suam est reuersa, atq; ibi rursum spiritualibus eum cantilenis est persequuta. Et alio quodam modo debacchātes in eo dæmones, quos ad se ille sponte sua introduxerat, compesuit: quemadmodum psalmorum ille magister lyra sua sæuientem in Saulo spiritum demulsit. A

CAPUT XII.

Res esculentas uenales Antiochiæ sacrificiorum sanguine Iulianus polluit.

Theodorus Tiro martyr.

Euchaitæ, populi Scythici sunt. Plin. lib. 6. cap. 17.

De ciborum delectu.

PAulùm uerò progressus desertor, liberius ac potius impudētius impietate usus, arma sua contra pietatem expediuit. Et quum quod faceret non haberet, res in foro uenales inquinatione imbuit. Infecta namq; sunt sacrificiorum sanguine & contaminatione esculenta: panes uidelicet, caro, poma, & placentæ. Quæ quum primùm non animaduerterent, qui Seruatoris nomine censentur, cœlitùs eius rei prouidentia diuina sunt admoniti. Nā DEVS Theodoro martyre arcano modo misso, urbis eius episcopo (Euzoius is fuit) mādauit, ut qui piè uiuere statuissent, eos abstinere à rebus iuberet, quæ in foro uenum propositæ essent: triticum autem in ollis coquerent (κόλυβα, hoc est, frumentum coctum apud Euchaitas nominare solent) eo'que inopiam solarētur. Id uerò magno ieiunij die pręceptum: ex eo tempore facti memoriā renouās ecclesia, & celebrē agens conuentum, ad hūc usq; diem obseruat. Theodorus autem iste est, qui ex Tironum ordine, Tironis nomen accepit: & sub Maximino ad ignem damnatus, cursum suū in martyrij stadio pulchrè pergit. Cœterùm permulti gemitu & lamentis factum hoc Imperatoris sunt execrati: nihilominus tamen Apostolicis sanctionibus innixi, quæ proponebantur sumpsere. Omne enim, inquit, quod in macello uenditur, edite, nihil interrogantes, propter conscientiam. Abominationem hanc desertoris duo quidam † scutigeruli, qui ampla stipendi in militia faciebant, in quodam conuiuio perquàm scitè quasi in triumphum deduxere. Verba enim illa præstantium in Babylone puerorum concinuerunt. Tradidisti nos regi iniquo & transgressori, desertori & pessimo supra omnes gentes terræ. Porrò ex conuiuis quidam rem eam ad Imperatorem detulit. Et ille optimos eos uiros ad se accitos, quid' nam id esset quod in cœna de se dixissent, interrogauit. Ibi illi qui in uera pietate educati essent, magna usi libertate, dixere: Optimis ô Imperator legibus respublica est administrata, quas laudatissimus princeps Constantinus & filij eius tulerunt. Nunc autem piaculū tantum in cibis atq; poculis cernentes, meritò factū id deploramus. Et quùm domi uicem nostram lugemus, tum in tua præsentia, ut uides, mœrentes tristamur. His auditis, tyrannus diuerberari eos acriter iussit, & post cruciatus multos capite etiam plecti præcepit. Atque illi ita abducti sunt: DEVS autem uictoribus eis martyrij coronas donauit. Alter horum Iuuentinus, alter Maximinus uocatus est. Hos Antiochena ciuitas, ut egregios pietatis propugnatores, meritò non solum urna sacra honorauit, uerùm etiam magnificè anniuersariæ memorię consecrauit.

Magnus ieiunij dies.

B

† ἀσπιδοφόροι.

Duo pij aulici in cōuiuio impietatē Imperatoris apostatæ traducunt, Iuuentinus & Maximinus.

Eorundem martyrium.

Iulianus in eis se maiestatem læsam uindicare dixit, atque ita de eis uulgatum uoluit.

Martyrum nomen & honorem eis inuidens. Theod.

CAPUT XIII.

Cineres Elisei prophetæ & Ioannis Baptistæ prophanati.

QVùm à Gręcę superstitionis professoribus ubiq; talia aduersus Christianos patrarentur, tum illud quoque omnium maximè indignum atq; horrendū Sebastiæ in Palęstina est admissum. Ossa namq; Elisei prophetæ, & Ioannis Baptistæ (uterq; enim sepulcrum ibi suum habuit)

A buit) loculis suis extracta, & irrationalium animantium ossibus (ô immanem audaciam) mista, atque igni tradita, in cineres redacta, atque in aerem disiecta sunt. Adhæc, Christiani comprehensi alicubi tanquam uictimæ super aras accensas præcipitati: & homines ad alia nefanda flagitia contra nos furijs sunt concitati. Nam Patrophili apud Scythopolim reliquias effoderunt, & earum partem reliquam dissiparunt. Caluariam autem eius altius sublatam cõtumelia, nihil ad execrandam iniuriam reliqui facientes, sunt prosequuti. Plurima uerò & alia, & ipse & Iudæi & Græci contra nos indigna egere. Quæ quum ille audiret, certoque sciret, non modò eis non offensus, sed etiam maximopere gauisus est: quum quidẽ talium facinorum infamia in alios redundaret, animi autem eius sententia illorũ factis perficeretur. Verumenimuerò ubi per furorem talem, consilium suum minus succedere, & Christianorum animos inde augeri magis atque cõfirmari uidit, fraude alia episcopos eos, qui propter causam aliquam sedibus suis eiecti fuerãt, cum successoribus eorum ad certamen, sicuti antea diximus, impulsos commisit: & parti utrique facultatem omnem dedit, ut quæcunque possent ad res suas defendendas atque stabiliendas liberè facerent. Ita illi inter se congressi, multum ignominiæ & reprehensionis, quod desertori studio fuerat, ueræ pietati attulere. Alia insuper dolo malo induxit. Nam & in cleri ordinem cooptatos, senatorũ munere & ministerio peruerse fungi iussit, & ecclesiarum annonam dæmonum ministris adscripsit, eamque illos exigere permisit. Quibus rebus fore credidit, ut B dæmonum cultus augeretur, religio autem ueræ pietatis aboleretur. Atque hæc quidem sic acta.

In uiua simul & mortua sanctorum corpora sæuium.

Patrophilus Scythopolitanus.

Iulianus episcopos inter se commisit.

Clericos in Senatum legit.

CAPUT XIIII.

POst Athanasij autẽ reditum, etiam Lucifer † Calaritanus in Sardinia, & Eusebius Vercellensis Libyũ * qui in Italia sunt, episcopi, Imperatoris literis reditu eorũ probato, Thebis superioribus in Orientẽ peruenere. Nam à Cõstantio perpetuo mulctati fuerãt exilio. His porrò quum inter se cõuenisset, res ecclesiæ constituere, Eusebius Alexandriã concessit, ut cum Athanasio conuentum cogeret, & Synodi Nicænæ decreta stabiliret: Lucifer autem Eusebio (ita enim utrique placuit) diaconũ, qui uicem suã Synodo adesset, attribuit: per quẽ recipiebat, se rata habiturũ quę ibi cõstituerentur. Ipse uerò Antiochiam profectus est, ubi ecclesiã non parum perturbatã inuenit. Erant enim in populo dissidia: quòd non solũ ab Arianis, quibus Euzoius præfuit, dissentirẽt, uerumetiã eos qui Meletij partes sequebantur, eandemque quam ipsi obtinerent sententiam, non reciperent. Quum is autem nõdum ab exilio reuersus esset, Lucifer Paulino in locũ eius substituto, inde discessit. Eusebius Alexandriæ, unà cum Athanasio, animo magno concilium coegit. Et conuenere eò episcopi multi, quibus quum magnus Athanasius præiret, non solum Nicænam fidei professionem roborarũt, sed etiã sermonib. quæstionibusque de rebus necessarijs plurimis habitis, eas deciderũt. Quo tẽpore diuinitate etiã Spiritus sãcti perpensa ὁμοούσιον cõsubstantialẽ eũ, & ὁμότιμον, hoc est, eiusdẽ honoris cũ patre & filio, sunt professi: & trinã unius deitatẽ essentię τριάδα, hoc est, trinitatẽ nominarũt. Perfectũ quoque hominẽ, quẽ Deus suscepit Verbũ, et animo et ore uno deprædicarunt: et quidẽ nõ incarnatũ solũ, uerumetiã anima intellectuali animatũ: quemadmodũ & ueteribus, qui de diuino numine philosophati sunt uiris placitum est. Non enim illi fidem aliquam recens excogitatã ecclesiæ tradiderunt, sed quam ecclesia antiquitùs à maioribus accepit: & quę olim sancti uiri, qui prudenter & piè res Christianorum sacras tractantes prodidere, Ireneus uidelicet Lugdunensis episcopus, Clemens στρωματεὺς contextor, Apollinaris Hierapolitanus, &

Lucifer Calaritanus.

† Alij leg. Caralitanus. Vrbs Libyam cõtra, Tyrio fundata potenti, Tenditur in longum Caralis. Claudian.

** τῶν ἐν Ἰταλίᾳ λιβύων.*

Eusebius Vercellensis episcopus.

Lucifer Antiochiæ Paulinũ Melitio substituit.

Synodus Alexandrina Athanasio præsidente.

Trinitas ὁμοούσιος & ὁμότιμος.

nus, & qui antiquitùs ecclesiæ Antiochenæ præfuit Serapion, ea illi explicata cō- A firmarunt. Isti siquidem omnes quos modò recensuimus, atque itidem alij, in lucubrationibus suis VERBVM quod hominē assumpsit animatū, quippe ipsis ὁμοούσιον consubstantialē, tradiderunt. Synodus præterea propter Cyrillū Philadelphiæ, quæ Arabiæ urbs est, episcopum congregata, idem in literis ad ipsum Cyrillum suis promulgauit. Ipse quoque sapiētia clarus Origenes, in omnib. suis scriptis, animatū quod humanitatē assumpsit VERBVM prædicat: et potissimū id apertè astruit nono in Genesim tomo, ubi quidē CHRISTVM Adam, ecclesiā uerò Euam facit. Locupletes & idonei rei istius testes sunt, Pamphilus scriptor ecclesiasticus, & qui nomen eius est consequutus Eusebius, qui uitam eius uiri conscripsere, aduersarijsque eius defensionibus pro eo cōpositis respondere. Hi non primum Origenem sententiæ eius autorem esse, sed illum arcana ecclesiæ dogmata à maioribus per traditionem accepta explicantem, eam exposuisse dicunt.

Synodus Philadelphiensis. Philadelphia urbs in Asia Mysiæ. Stephano Lydiæ. Alia Aegypti, alia Syriæ est.

Deus uerbum hominē animatū assumpsit.

CAPVT XV.

Qvandoquidem uerò quæstio de substantia & subsistentia nō mediocriter ecclesias turbauit, & crebræ contentiones atque disputationes superioribus temporibus de uerbis eis habitæ sunt, significatione & proprietate eorum Alexandrina quoque Synodus excussa, constituit: Non opus esse in DEO talibus dictionibus. In sacris enim literis nullibi substantiæ uerbum extare: dogmatis uerò exponendi necessitate, diuum apostolū Paulum subsistentiæ nomine abusum esse. Alio aūt modo uerba hæc usurpanda esse sanxerūt, quùm quis Sabellij scilicet opinionē refellere cōtendat: ne nominū inopia ueluti unā rem trinominē in diuinitatis contēplatione esse putemus: sed trib. usurpatis nominibus, res quæque in trinitate tripliciter distincta, peculiari subsistentia sua intelligat. Primus quidē uidet de substantia & subsistentia mentionē B intulisse, Hosius ille Cordubēsis episcopus, cuius suprà aliquoties meminimus. Ab Imperatore enim Constantino Alexandriā missus, ut excitatā ab Ario turbā sedaret, quòd etiam Sabellij Libyci dogma radicitùs euellere conaret, quęstionē de substantia & subsistentia mouit: unde nugamēta multa exorta. Et quæstionē eam Nicæna, quæ postea celebrata est, Synodus indignā esse ut ibi tractaret iudicauit. Postea aūt quū quidā nugari rursum de ea cœpere, conciliū Alexandrinū ea quæ diximus sapienter mihi de ea cōstituisse uidet. Hęc sanè Alexandriæ decreta sunt. Quę uerò nobis de substātia & subsistētia cognita sunt, ea paucis citra inuidiā exponere hic liceat. Qui à primis initijs philosophiā apud Grecos gentiles docuerunt, ne mentionē quidē ullā prorsus subsistētię fecerūt. οὐσίαν, hoc est Substantiā aūt siue essentiam uariè definierunt. Irenæus grammaticus apud eos, in libro quē Atticistam inscripsit, ubi literarū ordine uerba colligit & explanat, dictionem subsistentiæ barbarā uocat, neque eam apud ueteres reperiri dicit: sin autem reperiatur, diuersam ab usitata ista eam obtinere significationem ostēdit. Sophocles namque in Phœnice, ὑπόστασιν subsistentiā pro insidijs collocatis posuit. Menander autem idem uerbū pro iuris cōdimento, alius rursum pro uini fece in fundo cadi subsistente usurpauit. Cœterùm illud obseruandū, quamuis ueteres Philosophi dictione ea usi non sint, recentiores tamē frequenter subsistentiam pro substātia accepisse. Substantiæ autem diuersas definitiones tradiderūt. At si substantia definitione comprehenditur, quá nam ratione propriè & rectè ea uox de Deo dicatur? quem fine ullo concludere non est. Euagrius sanè Ascetes in libro suo monastico, de diuinitate disserere temerè cum impudēti cōfidentia dissuadet: & DEVM ipsum ut simplicem definire uelle, prorsus dehortatur.

Definitiones

Quid Alexandrina Synodus de uerbis Substantiæ et Subsistentiæ, οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, decreuerit.

Sabellij hæresis.

Hosius Cordubensis episcopus.

Perpenduntur uerba ista Substantiæ et Subsistentiæ, eorumque significatio.

Euagrius monachus.

A Definitiones enim non simplicium, sed compositorum esse dicit. Idem & illud adijcit: Propositio seu enunciatio omnis, aut genus quod indicetur continet, aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex ijs compositum. Quod si nihil harum rerum in sancta trinitate deprehendere est: cum silentio id adoretur, quod dici atque proferri non potest. Sed de Euagrio postea memorabimus. Hæc autem quamuis extra institutum nostrum esse uideantur, utilia tamen, historiæque conuenientia, neque admodum aliena esse arbitror.

Quarũ rerum sit definitio.

CAPUT XVI.

IN Synodo ista Athanasius librum etiam dudum à se de fuga compositum recitauit, ex quo loca quædam argumento ei maximè apposita, operi huic inseram. Orationem autem integram, quæ prolixior est, studiosi ipsi inquirent. Ita autem scribit: Ecce hæc est impiorum audacia. Hæc quũ fecerint, neque pudore in eis quas antea contra nos moliti sunt, insidijs affecti sint: et nunc nos, quòd sanguinarias eorum manus effugere potuerimus, criminantur: ac potius amarulenter, quòd nos è medio prorsus non sustulerint, lamentantur. Et tandem causa quæsita, timiditatem nobis exprobrant: neque intelligunt, dum hoc ganniunt, in seipsos se omnem pertrahere reprehensionem. Si enim fugere malum est, multo deterius persequi. Qui enim fuga sibi consulit, ne intereat, occultando latet. At qui alium persequitur, occidere contendit. Et de fugiendo quidem scriptura extat. Qui autem necare alium conatur, legem transgreditur: & ipse magis occasionem sui ipsius uituperandi præbet. Si igitur fugam nobis ignominiosè obijciunt, seipsos potius arguant, qui nos sunt persequuti. Facessant illi cum insidijs suis: & fugere statim,
B quibus illi malum struunt, desinent. Sed improbitatem suam non relinquunt, & ut nos comprehendant, nihil non tentant: quum quidem sciant, eorum qui persecutionem ferunt fugam, magnum esse persequutorum ipsorum crimen. Mitem namque & humanum nemo fugit, sed potius ferum & improbis moribus hominem. Siquidem quicunque erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, Saulum fugiebant, & ad Dauidem profugiebant. Propterea & isti eos qui fugientes occultant, magno studio occidere conantur, ut ne habere uideantur improbitatis suæ exprobratores. Verùm & in hoc excæcati prorsus errant. Quanto namque fuga est manifestior, tanto quæ ex eorum insidijs prouenit uel cædes, uel expulsio, fit apertior. Siue enim occidant, cædes eo magis aduersus ipsos uociferatur: seu in exilium agant, aduersus seipsos ubique locorum ipsi monumenta iniquitatis suæ constituunt. Itaque si sanam obtinerent mentem, uiderent profectò seipsos rebus hisce comprehensos teneri, & ad sua ipsorum consilia impingere. Quandoquidem uerò mentem meliorem amisere, nihil mirum, si ad eiusmodi persequutiones producuntur. Et occidere alios quærentes, suam ipsorum non cernunt impietatem. Etenim si conuicijs eos proscindũt, qui propter percussores immissos latitant, atque si calumniosè accusant eos qui percussores fugiunt, quid rogo facient Iacobo fugienti fratrem suum Esau? & Mosæ in Madian sese recipienti, propter Pharaonis metum? Quomodo uerò, qui talia garriunt, Dauidi patrocinabuntur, Saulum fugienti? (qui percussores in domum eius ad illum interficiendum miserat) & in spelunca latenti, faciemque suam mutanti, donec abiret ab † Abimelech, & insidias sibi structas deuitaret? Quid præterea isti qui temerè omnia effutiunt, de magno Helia dicent? quum eum uideant & DEVM inuocantem, mortuumque excitantem, & propter Achab atque Iezebalis minas latitantem? Tunc etenim qui ad cędem inquirebantur filij prophetarum, occultabantur in speluncis latitantes apud Abdiam. An

Loca certa ex libro Athanasij de fuga.

Boni uiri malunt cõmemorare, se quum perdere possent, pepercisse: quam cum parcere possent, perdidisse. Cicero.

Contra persequutores pro fugientibus defensio.

† Abimelech generale & cõmune nomen regum Palæstinorum, sicuti Cæsar Romanorum Imperatorum.

hos quidem ut uetustiores norunt, eorum autem qui in Euangelio sunt non meminerunt? A Nam & discipuli propter metum Iudæorum secesserunt, sese occultantes: & Paulus Damasci ab gentis ibi principe quæsitus, de muro in sporta demissus, percussoris effugit manus. Et quum scriptura de sanctis talia prodat, quem prętextum aut excusationem præcipitis audaciæ suæ inuenire poterunt? Nam si timiditatem probrosè obijciant, aduersus ipsos ueluti furentes audacia ipsa facit. Sin quasi præter uoluntatem DEI hæc fecerimus dicant, seipsos criminentur, scripturas planè ignorantes. In lege enim præceptum quoque fuit, ut ciuitates refugij propterea conderentur, ut qui ad mortem inquirerentur, quocunque possent modo seruarentur. In consummatione autem seculorum, quum ad nos uenisset ipsum idem quod cum Mose loquutum est VERBVM patris, rursum mandatum hoc nobis dedit, dicens: QVANDO persequuti uos fuerint ex ciuitate una, fugite in aliam. Et paulo pòst inquit: QVVM igitur uideritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat, ut è domo sua quidquam tollat. Qui in agro, non reuertatur, ut ferat uestimenta sua. Atque hæc perspecta habentes sancti homines, idipsum sequuti sunt uitæ institutum. Nam quæ nunc præcepit Dominus, eadem etiam ante aduentum suum in carne, cum sanctis est loquutus. Atqui hic propositus est hominibus finis ad perfectionem ducens, quod DEVS imperarit, id ut exequantur. Proinde & ipsum VERBVM nostra causa homo factum, non dedignatum est, quum ad cædem quæreretur, sicuti nos, sese occultare: atque etiam quum essent qui id persequerentur, fugere, et insidias deuitare. Ita enim conueniebat hoc CHRISTVM experiri, ut quemadmodum ex fame & siti, ita ex fuga etiam hominem se assumpsisse indicaret. Statim enim ab initio, quum homo B factus infans etiamnum esset, ipse per Angelũ mandauit Iosepho, EXVRGENS accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum. Herodes enim quæsiturus est animam pueri. Porrò Herode mortuo, eundem apparet propter Archelaum Herodis filium secessisse in Nazareth. At quum tandem DEVM se esse ostendisset, & manum aridam restituens sanasset, Pharisæi quidem egressi consilium contra eum cæperunt, ut ipsum interimerent: IESVS uerò eo cognito, inde secesit. Rursum quũ Lazarum è mortuis resuscitasset: EX ea ipsa, inquit, die consilium iniere, ut eum occiderent. Itaque IESVS non amplius propalàm inter Iudæos est uersatus, sed inde diuertit in regionem solitudini propinquam. Præterea, Seruatore dicente, PRIVSQVAM Abraham fuit, ego sum: Iudæi quidem lapides corripuerunt, ut illum peterent. IESVS autem abscondit se, & exiuit ex templo, & per medios eos transiens abijt atque discesit. Sed enim quum hæc uidentes, ac potius intelligentes, pro eo atque scriptum est, nõ uideant, * igni comburi uolunt, dum scilicet contra quàm & facit & docet Dominus, ipsi & cogitant & loquuntur. Postquam namque Ioannes martyrio est defunctus, & discipuli corpus eius sepelierunt, audito eo IESVS secesit inde in nauicula in desertum locum solus. Atque Dominus quidem ad hunc modum & fecit & docuit. Vtinam uerò boni isti uiri ita uerecundia afficerentur, ut saltem aduersus homines præfracta sua uterentur audacia: & non eo furore abriperentur, ut SERVATORI quoque ipsi timiditatis crimen impingerent, qui semel blasphemare & maledictis eum incessere consultò instituerunt. Sed furorem eorum nemo sustinebit. Quin Euangelia quoque eos ignorare conuincemus. Nam huiusmodi fugæ & secessus rationi consentanea atque uera est, quam Euangelistæ de Seruatore etiam memoriæ mandarunt. † Proinde eandem de sanctis omnibus opinionem

Ciuitates refugij.

* ἐθέλουσι εἶναι πυρίκαυστοι, in igne scilicet æterno.

† Defensio, πρόφασις.

A nionem habere debemus. Et quæ de SERVATORE humano more scripta sunt,
„ eadem cõmuniter ad genus humanum referre conuenit. Quæ enim nostra sunt,
„ ille suscepit, imbecillitatisq; nostræ affectiones in seipso exhibuit. Quod Ioan-
„ nes sic scripsit: Querebant igitur eum comprehendere, et nemo ei iniecit manus,
„ quòd nondum uenerat hora eius. Atq; etiam priusquã ea uenisset, ipsemet matri
„ dixit: NONDVM uenit hora mea. Fratribus aũt, qui dicti sunt, suis: TEMPVS
„ meum nondum adest. At ubi tempus id uenerat, ad discipulos: DORMITE iam,
„ inquit, & requiescite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis trade-
„ tur in manus peccatorum. Itaque neque ante tempus comprehendi se permisit,
„ neque tempore iam præsente se occultauit. Quin seipsum potius insidias ei stru
„ entibus tradidit. Hoc ipsum & beati martyres in persequutionibus, quæ tempo
„ re quæq; suo acciderunt, obseruarunt. Qui quùm persequutione expetiti fuge-
„ runt, & se occultare perrexerunt, tum inuenti & deprehensi martyrium strenuè
„ obierunt. Hæc sacer Athanasius in fugæ suæ defensione scripsit. Et talem Ale-
xandrina Synodus habuit finem.

Quatenus in persequutione fugere liceat.

CAPUT XVII.

Porrò Eusebius, quem Vercellarum episcopum esse diximus, Alexandriæ Synodo peracta, Antiochiam profectus, plebem ibi inter se dissidere inuenit. Nam qui Meletij partes sequuti fuerant, Paulinum à Lucifero lectum prorsus auersabantur, & suas sibi ecclesias atque conuentus cogebant. Quapropter Paulini electionem molestè ferens, quòd uniuersis placita non esset, & cum neutra parte communicans, factum id quidem non probauit: Luciferi tamen, qua eum prosequebatur obser-
B uantia, publicitùs nihil proloqutus, inde discessit: & illud modò dixit, Episcoporum conuentu eam quoque rem constitutum iri oportere. Et quum non minimum studij in eo posuisset, ut quod per dissidium scissum erat, unione coniungeret, sibi ipsi tamen non satisfecit. Interea enim Meletius quoque ab exilio reuersus est. Qui quum sectatores suos, qui eum in precio habebant, seorsim conuentus agere inuenisset, Episcopali more eis præijt. Ita factum, ut tres eodem tempore Antiochiæ essent, qui pastorali munere fungerentur antistites. Et ecclesiæ quidem in Euzoij potestate erant, qui Arianis præfuit: Paulinus autem intra urbem ecclesiam unam minus celebrem obtinuit, quam ei Euzoius, quòd hominẽ iamdudũ obseruasset, concesit. At Meletius extra urbem ad portam, conuentus suos agebat. Eo in statu quum res Antiochiæ essent, Eusebius inde rursum abijt. Cæterùm Lucifer ubi electionem Paulini Eusebio displicere intellexit, perinde atque iniuria affectus esset, ægrè rem ferens succensuit, neque ad communionem cum Eusebio uenire uoluit. Et quasi in Synodo non ritè res acta esset, decreta eius per calumniam reijcere instituit. Et quum multa quæ damnum, ut fieri solet, afferebant, pertristi eo tempore mouerentur, multos etiam ab ecclesia ea res alienauit. Qua de causa noua quoque rursus hæresis extitit, à Lucifero appellationem sortita. Quę sanè parum decentem irę causam habuit. Suo enim ipsius laqueo captus tenebatur, qui diacono suo misso, se probaturum quæ Synodus constituisset, professus fuerat. Et ipse quidem ecclesię sententiam retinens, simultatem'que remittens, ad sedem suam in Sardiniam se recepit. Qui uerò cum eo dolore se affectos existimabant, in Oriente relicti, sectam sibi suam constituerunt, & longo tempore ecclesiam oppugnarunt. Eusebius quum in Oriente esset, in fide parum firmos ueluti optimus medicus curauit, atque restituit: si quid parum sinceri apud eos esset,

Tres eodẽ tempore Antiochiæ Christianorum episcopi.

Meletius ab exilio reuersus.

Euzoius. Paulinus.

Meletius.

Lucifer ab Eusebio Vercellensi disiunctus.

Luciferianorũ hæresis in Oriente.

Eusebius boni episcopi officium facit.

reijciens: quidquid autem ecclesiæ appositum natiuumq́ʒ esset, docens atqʒ insti- A tuens. Atqʒ inde in Occidentem profectus, per Illyricum transijt: atque in Italiam uenit, idipsum ubique agens. Ibi & Hilarius Pictauij, urbis Aquitanicæ episcopus, qui prius eò redierat, primus scilicet ab exilio reuocatus, sanioris fidei semina sparserat: Italos & Gallos, quæ uel fugienda uel expetenda dogmata essent, erudiens. Perquàm disertus autem Latina simul & Græca lingua fuit, & libros plerosque Romanis conscripsit, qui quùm Arij opinionem refellunt, tum τ͂ ὁμοουσίου consubstantialis sententiam grauiter confirmant. Hæc statim post exulum restitutionem facta. Ad hunc sanè modum Hilarius Pictauiensis & Eusebius Vercellensis episcopi, in Occidentali imperio Nicænæ fidei dogma clarè deprædicarunt.

Idem Hilarius Pictauiensis exequitur.

Scripta eius.

CAPUT XVIII.

EAdem uerò tempestate Macedonij sectatores, Constantij morte freti, in quibus erant Eleusius Cyzicenus, Eustathius Sebastiensis, & Sophronius Pompeiopolitanus, apertè Macedoniani uocari cœperunt. Et temporis opportunitate arrepta, frequentes liberè diuersis in locis conuentus, eis qui Seleuciæ cum eis consenserãt conuocatis, egerunt, & sectæ suæ factionem instituerunt. Tum autem qui aduersæ partis erant, Acacianos uidelicet, excommunicarunt: fidem' que Arimini editam irridentes, formulam Antiochenam promulgarunt, suffragijsq́ʒ suis comprobarunt: quæ postea Seleuciæ quoqʒ confirmata fuerat, sicuti proximo libro diximus. Verùm enimuerò quum à nonnullis propter eiusmodi dissidium reprehenderentur, eisque obijceretur, Quî nunc tandem se per dissidium ab Acacianis seiungerent, cum quibus antea & consensissent & communicassent? tale per Sophronium responsum dedere: Occidentales episcopi non sanam de Consubstantiali ha- B buere opinionem, Aetius autem in Oriente dissimilem substantia patri filium esse docuit: & utrique recta exciderunt sententia. Illi enim per ὁμοουσίου consubstantialis uerbum, subsistentiam patris & filij in unitatem unam redigentes, confuderunt: hic uerò è diuerso à natura patris proprietatem filij nimium segregauit. Nos igitur utrorumque lapsum uitantes, mediam absque periculo omni uiam delegimus, pièque magis sentimus, æqualem scilicet patri filium subsistentia docentes. Sic illi quidem reprehensi, defendere se conati sunt. Sed deprehenduntur, ueritatem cauillatione deprauare: quòd non Acacium, sed Aetium, ut inæqualitatis autorem incusant. Videntur illi etiam aliqua ex parte & Arianos & τ͂ ὁμοουσίου consubstantialis assertores uitare: & per utrosque suis ipsorum uocibus conuincuntur, aliud quidquam noui afferre constituisse: sicuti & Sabinus inquit, qui Latinè acta Synodalia conscripsit.

Macedoniani se erigunt.

Acacianos excommunicant.

Causa, quur Macedoniani se ab Acacianis & homousianis segregarint.

Macedoniani nouis rebus studuere.

CAPUT XIX.

IMperator, ubi Athanasium Alexandriæ multitudinis conuentus in ecclesia propalàm agere, & multos Græcorum eloquentiæ ui & suauitate ad Christianam religionem pertrahere cognouit, eijcere eum urbe iussit. Ac si manere ibi se inuito uellet, grauissimas ei denunciauit pœnas. Eiuscemodi mandati illam prætendebat causam, quòd à decessoribus suis imperatoribus exilio damnatus, sua ipsius autoritate episcopatum occupasset: & quòd ipse eis qui à Constantio in exiliũ acti essent, non in ecclesias ingressum, sed in patriam tantum reditum permisisset. Itaqʒ eo imperatoris mandato profugere coactus, in eos qui illum circumsistentes mœrebant, & discessum eius grauiter ferebant, oculis coniectis: Bono estote animo filioli, inquit: nubecula

Iulianus Athanasium exulare iubet.

Scitè dictum Athanasij.

A nubecula est, breui ea euanescet. His dictis, mandata familiaribus suis dedit, & ecclesia bonis uiris commendata egressus, nauigio per Nilum in Aegyptum contendit. At qui à præfecto missi fuerant, consequebantur, capere uirum sanctum studio omni contendentes. Et iam in propinquo persequutores adesse audiebat. Ibi eis qui cum illo in naui erant, fugam in solitudinem conuertendam esse suadentibus: ipse meliorem sequutus sententiam, prudenter militum effugit manus. Fuga enim posthabita ad persequutores nauigium conuertere, eis' que obuiam ire iussit. Et quum fugientes ipsi persequentibus propinqui essent, & illi ubi' nam Athanasius esset interrogassent: ipsi autem non procul abesse, ac si cursum celerius intenderent, statim eum comprehensuros esse respondissent: periculum euasere. Ita quidem persequutores calliditate ea illusi, nihil egere. Athanasius uerò clam Alexandriam rediit, atque ibi latuit, donec persequutio quam fugiebat, prorsus conquieuit. Hæc Athanasio à Græcæ superstitionis sectatoribus accidere.

Athanasius aduerso Nilo nauigãs persequutorum manus cursu conuerso effugit. Hoc Sozom. non habet lib. 5. cap. 15. Et alio loco ab eo, sicuti & à Nicephoro li. 9. cap. 34. est cõmemoratũ. Est aũt apud Socratem li. 3. ca. 14. Et forte bis Athanasius eodẽ fugæ stratagemate est usus.

Athanasius Alexãdriæ latitat.

CAPUT XX.

INterea Cyziceni legationem ad Imperatorem, negotiorum quorundam suorũ causa miserunt, cum adiectione illa: Peropus esse, ut deorum templa restituerent. Quorum colendis illis religionem admiratus Iulianus, omnia quæcunque petierunt, eis concessit. Et Eleusio eorum episcopo re diuina & urbe ipsa interdixit, quòd delubra deorum solo æquasset, atque illis per iniuriã illusisset: quòd monasteria & parthenonas sacrarum uirginum instituisset, & cherotrophia & † gerocomia construxisset, aliáque multa DEO grata opera perfecisset: denique quòd uerborũ persuasione (id uerò grauissimum erat) Græcis multis, ut superstitionem suam negligerent, persuasisset. Legem etiam tulit, ne quis Christianorum, qui indigena nõ esset, Cyzicum adiret: B causámque cõstitutionis eius addidit, ne scilicet propter religionẽ seditio moueretur: aduenis popularibusque eorundem, qui eadem cum eis sacra colerent, opem illis ferentibus, & præterea Christianis lanificis & monetariis inquilinis ad eos accedentibus. Isti eñ maximo numero in frequentissimas duas classes diuisi, multorũ Imperatorũ cõstitutionib. Cyzici cũ cõiugibus & liberis habitabãt, & nõ minimũ tributũ publico inserebant: illi quidem chlamydum militarium, hi autem monetæ nouæ. Græcam namque superstitionem augere maximè & comprobare uolenti, ui publicitus uti, & tantam hominum multitudinem irrogata pœna opprimere, parum commodum est uisum. Aegrè siquidem urbium rectores uel numerum ipsum Christiani populi inire potuerunt: neque ille etiam in locum unũ eos conuenire, & precationibus, ut pro se quisque uellet, uti prohibuit. Satis quippe sciebat, nihil prorsus ualere in eis rebus uim adhibitã, in quibus, ut consistant, promptũ & uoluntarium requiritur iudiciũ. Clerum autem, atque ecclesiarum religionisque præfectos, ut exigeret, maximo contendit opere. Consiliúmque eius fuit, ut statas solitasque multitudinis synaxes, ducibus eorũ sublatis, tolleret. Ita enim fore arbitratus est, ut neque conuentus agere, neque docere, nobis, multo uerò minus de rebus diuinis participare, mysticáque & arcana sacra peragere, facile esset: & ut diuturniore tempore in obliuionẽ etiam religionis nostræ prorsus perueniremus. Atque interim obtentum illum prætexuit, quòd clerus facilè causam seditionis multitudini præberet. Eiusmodi agitans consilia, quum neque esset neque metueretur seditio ulla, Eleusium cum suis, sicuti dixi, Cyzico discedere iussit. Dicitur sanè pergrauem Eleusio imposuisse conditionem, ut scilicet nisi intra menses duos, sua ipse impensa, Nouatianorum ecclesiam, quam Cyzici ipse demolitus fuerat, restauraret, ex ea urbe pelleret. Tito uerò Bostrensis

Iulianus Cyzicenis idololatris quod petunt concedit.

† Dicuntur etiam Gerontocomia, Gerontotrophia, Gerotrophia.

Eleusium propter pietatis opera Cyzico expellit. Christianos quoque aduenas ab ea urbe repellit. Plurimi Cyzici lanifici & monetarij.

Frustra uis adhibetur, ubi uoluntas spontanea requiritur.

Episcopis & ducibus Christianis ademptis, Iulianus se Christianismum aboliturum esse sperauit.

Dura Eleusio, de restituendo Nouatianorũ templo, proposita conditio.

Sycophanticè prorsus Iulianus Titum Bostrensem urbe sua exigit.

Bostrensis tū ciuitatis antistiti, edicto publicè promulgato, ut directus fugeret, præcepit: grauia crimina ei & clero eius, si ad seditionē populum commouissent, minatus. Titus ea de causa libellum supplicem ad Imperatorē misit, in quo non minorem esse Christianorū, quàm Græcorum, in ea urbe numerū: seq; multitudinē suam cohortationibus, ne ad tumultum spectet, deterrere significauit. Imperator ut populum reliquū aduersus Titum concitaret, ad Bostrenses calūniam uiro intentans, literas dedit: scripsisse illū ad se, nō ipsius cohortationibus, sed populū suo ipsius cōsilio, ad seditionem prorumpere. Atq; ille clàm plebem eo pacto, ut uirum eum perinde atq; insidiatorem & hostē suū ciuitate eijceret, permouit. Plurima uerò alia ad eundē modum, quà ipsius iussu, qua uulgi spontanea temeritate & insultu, accidisse consentaneum est. Quorum ille malorum maximè autor fuit, qui in eos qui talia patrare auderent, legibus non animaduerteret, & uerbis saltem delicta eiusmodi carperet, rebus autem ipsis ad ea peragenda cohortaretur: quippe in quo altißimè odium religionis nostræ radices egerit, idq; ipse sic præ se tulit. Proinde etiamsi palàm ipse persequutionem non exerceret, nihilominus tamen Christiani paßim à uulgo graues acceperunt clades. Fana enim Græcorum aperiebantur, & simulacrorum superstitio applausu maximo approbabat. Ipse aūt publicitùs sacra sua peregit. Et Constantinopoli Fortunæ in basilica, ubi eius deæ statua collocata fuerat, sacrificauit. Vbi etiam Maris Chalcedonis in Bithynia episcopus, manu à puero eò ductus, quòd in etate decrepita suffusio oculorū uidendi uim ei ademisset, Imperatorem plurimùm taxauit: impium eum, contemptorem DEI, & desertorē, ignominiosè appellans. Ad quæ non aliud per iram respondit, quàm quòd cœcitatem seni exprobrans, uerbis tantum illum est ultus. Et quòd CHRISTVM blasphemia & maledicto perstringens, non tantum eum posse dixit, quem ille coleret, Gallilæum Deum, ut cœcitati eius mederet. Sic enim hoc ei solenne erat, ut CHRISTVM Gallilæū, Christianos autem Gallilæos uocaret. Cui episcopus, magna usus dicendi libertate, occurens: Gratias, inquit, ago Seruatori meo DEO, qui ut uisum amitterem, pro eo atq; nunc res habent curarit, ne impurißimum uultum tuum ad impietatem declinantem conspicerem. Et ille placabilitatem quidem aßimulans, nihil respondit, sed rem eam tamen grauiter admodum accepit. Nam quū sciret in quo honore apud Christianos essent, qui sub Diocletiano martyrium obierunt, & insuper alacritatem eorum qui ad idem martyriū aspirarent cerneret, gloriam eis talem inuidens, aliam instituit uiam. Quod enim summæ esset sæuitiæ, ut per seipsum Christianos excruciandos curaret, id repudiauit: ut eos autem occultè persequeretur, non posthabuit. Quapropter uulgò populis, & alijs quicunq; tandem uellent in Christianos quidquam committere, id permisit: ita demum superstitionem Græcorum inualituram arbitratus, si † malorum tolerantiam ueluti inescationem prætendens, placiditatem atque humanitatem etiam erga Christianos simularet.

A

Grauē sub Iuliano Christiani ab idolomanitis pertulere persequutionem.

Iulianus Fortunæ publicè Constantinopoli sacrificauit.

Maris Chalcedonensis episcopus cæcus mira in taxanda Iuliani impietate usus est libertate.

B

Scitè eius uiri dictum.

Iulianus Christianis martyrij gloriam inuidit.

ἀνεξίκακον δέλεαρ προβαλλόμενος.

CAPUT XXI.

ET primùm quidem facilem & gratū se omnibus callidè præbuit: progressus deinde, non eundem, aut sui se similē exhibuit. Vbi namq; calumnia aut criminatio aliqua Constantij esset, alacriter Christianis omnia tribuit. At si ea causa non extaret: odium quod in nos cōmuniter in pectore reconditū habebat, in apertū protulit. Et quum hoc unum maximè ageret, ut omnes Imperio Romano subditi, Græcam complecterent superstitionem, permolestū ei fuit, quòd religionem suam à Christianismo gloria longè superari

A gè superari uideret. Templa quidem, sacrificia, & patriæ Græcorum solennitates, festiq́; dies per urbes ex sententia ei ferè procedebant. Illa uerò maximè sollicitudine angebatur, quomodo in posterum quoq; cultum talem stabiliret: quòd metueret, si is præsidio suo destitueret, ne breui rerum mutatione collaberetur. In primis sanè quasi lethale uulnus ei hoc inflixit, quòd multorũ sacrificulorum coniuges & liberos & ministros Christianos esse uideret: & quòd secum ipse cõsideraret, religionem nostram in sanctitate uitę morumq́; integritate eorum qui eam complectuntur, consistere: omnem mouit funem, ut Græcorum mores ad instituta nostra accommodaret. Itaq; in idolorum templis fieri curauit subsellia & primarios suggestus: instituit lectiones & doctrinas, quæ tamen Græcis dogmatibus inniterentur: præterea sacerdotes & lectores more nostro, item certas certarum horarum & dierum preces. Scholas etiam et phrontisteria uirorum & mulierum philosophiæ ethnicæ addictarum, peregrinorumq́; & egenorum construxit domicilia, atq; aliam insuper ostendit humanitatem, ut Græcorum sacra talibus rebus admirationem consequerentur maiorem. Delictorum quoq; quæ uel à prudentibus uel ab imprudentibus fiunt, ex consuetudine nostra pœnitentia interueniente, congruentes constituit coerciones. Eodem etiam studio æmulari conatus est commendaticiarum literarum tesseras, quas episcopi dare solent, ut undecunq; & ad quoscunq; hinc & inde hospites aduenient, moribus nostris excepti benignè curentur, perinde atque noti & amici per tesseræ & signi eius testimonium. Et ut simpliciter dicam, eiusmodi in animo uersans consilia, Græcos eodem quo Christianos modo uiuere instituit: eosq́; studijs atque institutis alijs nostris propalam assuescere, extra dogmata tamen, & æquari nobis uoluit. Porrò id ita se habere, ex ipsius Imperatoris epistola, quam ad Arsa-
B cium, sacrorum suorum in Galatia pontificem, dedit, quantum licet ostendam. Scribit autem ad hunc modum.

Iulianus Græcismum etiam ad posteros cõfirmatũ transmittere studuit.

Idem cæremonias, ritus & instituta Christiana, in cultũ idolorum inuexit.

Commendaticiæ Episcoporum literæ, de quibus Nicæni concilij extat Canon. Formatas uulgò uocant.

CAPUT XXII.

GRæca religio nondũ ex sententia nostra procedit, idq́; eorum qui eam complectũtur culpa. Amplitudo enim & magnificentia deorum, optata etiam omnia & spem omnem excedit. † Sed absit inuidia dicto. Tantam namq; tam breui mutationem, ne uotis quidem paulo antè expetere quisquam ausus fuisset. Quid igitur? an sufficere ista putamus: nec ad ea respicimus, quæ maximè impietatẽ deorumq́; contemptũ auxerunt? ad eam scilicet, qua aduenas excipimus hospitalitatem, ad curam mortuorũ sepeliendorum, atq; ad fictam uitæ sanctimoniã: quorũ unumquodq; apud nos singulari studio uerè fieri oportere arbitror. Nec satis est te unũ talem esse, uerùm etiam omnes omnino qui in Galatia sunt sacerdotes, tui similes esse cõuenit: quos uel terrore, uel persuasione, ut probi sint, adducito: aut sacri ministerij functionem eos deponere cogito: siquidẽ unà cum cõiugibus, liberis & seruis ad deorũ cultum nõ accesserint, sed seruos aut liberos aut uxores Gallilæas retinuerint: quippe erga deos ipsos impiè se gerẽtes, cõtemptumq́; deorũ cultui eorundẽ pręsefe-rentes. Deinde sacerdotẽ quemq; cohortare, ne in theatro cõspiciatur, ne apud caupones potet, neúe arti cuiq; aut operæ pudendæ & ignominiosæ præsit. Et morem quidem gerentes honore prosequere, rebelles uerò à te repelle. In urbe quaq; frequentia ad excipiendos benignè hospites xenodochia extrue, ut aduenæ non nostræ tantum religionis, sed alieni etiam, quicunque petierint, aut indiguerint, humanitate nostra perfruantur. Vnde autem ad eam rem pecunia suppeditet, prouisum mihi est. Triginta enim milia modiorum frumenti, & sexaginta millia sextariorum uini, quotannis in eum usum per Galatiam conferri iussi.

Epistola Iuliani ad Arsaciũ idololatram pontificem.

† ἵλεως δ' ἔστω τοῖς λόγοις ἡμῶν ἡ ἀδράστεια. Ἀδράστεια ἔργοις στομάτων φθόνον. &, σὺν δ' ἀδραστείᾳ λέγων. Eurip. Adrastia coerce linguarum inuidiam. Cum inuidia uerba faciens.

Præscribit leges Ecclesiasticas impijs idolorum sacerdotib.

iussi. Et quintam huius tributi partem eis qui sacerdotibus inseruiunt dari: A
reliquum autem omne aduenis & hospitibus, aliisq; petentibus diuidi debere censeo. Turpe siquidem esset, quum inter Iudæos mendicus nõ sit, & impii Galilæi nõ suos tantũ, sed nostros etiam homines alant, si opem & auxiliũ nostrum requirere nostri uiderent. Porrò Græcæ religionis obseruatores, ut ad ministerium huiusmodi aliquid etiam conferant: & uicos eorum, ut primitias frugum diis ipsis persoluant, doce: hominesq; Græcos officiis & benefactis talibus assuefac, antiquitùs nostri moris operisq; id fuisse eos admonens. Homerus enim Eumæum hæc ita dicentem inducit:

Hospes, uel si te nostras pertingeret ædes
Aduena deterior, iustos auferret honores.
Ab Ioue namque uenit mendicus & hospes eodem:
Et nobis sunt parua quidem, sed munera grata.

Non committendum igitur, ut aliis bona nostra æmulari permittamus, ipsi autem per socordiam nos pudore afficiamus, seu potius deorũ obseruantiã & religionem prodamus. Atq; si hæc te ita exequi audiero, hilarem & lætum me reddes. Prouinciæ rectores perrarò domi suæ uise: frequenter autem epistolas ad eos mitte. Eisdem in urbem aduenientibus, nullus sacerdotum obuiam eat: sed quum in deorũ templa ingrediunt, intra uestibulũ saltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui uolet. Quamprimum enim magistratus solum delubri attigerit, priuatus redditur. Tu siquidem, quod nosti, intra templum imperium obtines. Atq; id diuinæ etiã flagitãt sanctiones: quibus qui parent, ueri deorũ sunt cultores. Qui uerò fastu efferuntur, insolentis sunt iactantiæ & uanæ gloriæ aucupatores. Pessinunti subuenire paratus sum, si ipsi sibi Deûm matrẽ propitiã reddiderint. Eam uerò B
si neglexerint, nõ modò id reprehensione non carebit, uerũ etiam (quod dictu acerbum est) ne ad inimicitias nos irritent, periculum fuerit.

Apud Plin. lib. 6. cap. 32. inter Galatiæ oppida numeratur Gallorũ Tolistobogorũ Pessinus.

Non etenim fas est hominum succurrere rebus.
Infensi qui sint diis immortalibus ipsis.

Quapropter illis persuade, si studium curamq; meam sibi conciliare uolunt, ut uniuersi simul matri deorum supplicent.

CAPUT XXIII.

SIc Iulianus, hoc quum ageret & scriberet, citra bellum Christianos se ad patrias consuetudines traducturum putauit: omnemq; (quod dicitur) lapidem, ut dogma nostrum aboleret, mouit. Sed persuasio difficilis ei fuit. Rursum autem si propalàm uim adhiberet, probro id sibi fore credidit, quòd tyranni suspicionẽ fugere contenderet. Nõ tamen propterea quidquam de ardore studioq; suo, ut subditos ad Græcam superstitionem pertraheret, remisit. Et quædã ille per seipsum agebat, quædam per præfectos suos expediebat. Ad Græcã autem omnes superstitionẽ, potissimũ uerò milites assuefaciẽs, in primis maximum inter Romana uexilla signũ, quod Constantinus in crucis formam redactũ, iuxta diuinam (ut diximus) uoluntatem, in exercitu præferri instituit, ad priorem statum reduxit. Et in publicis tabulis seipsum depingi magno studio curauit: atq; insuper supremũ deorum suorum Iouem affingi, ueluti è cœlesti nube despectantẽ, coronamq; & purpureã uestem atq; alia Imperii insignia demittentẽ: Mercurium itidem & Martem, utraq; ex parte eum blandè intuentes, & quodammodo oculorum nutu testificantes, eloquentia eum excellere, nec minus ab arte bellica pollere. Hæc & alia hisce similia plerosq; ad Græcam religionem inuitãtia, publicis imaginibus aspergi mandauit.

Totus in hoc Iulianus incubuit, ut Græcismum, Christianismo abrogato, propagaret.

Labarum ad priorem formam reduxit.

In tabulis publicis se depingi, & deos suos addi curauit, ut homines idola colerent.

A dauit. Atque id fecit, ut per occasionem honoris eius, quem moribus Imperatori exhibere soliti erant, paulatim eos quoque qui appicti erãt, adorare homines addiscerent, & uetustæ consuetudinis abusus uafricie & calliditate omni subditorum mentem & iudicium furtim subuerteret. Tum enim demum ex sententia consilium sibi processurum esse existimauit, si persuasione huiusmodi quò uellet homines duceret, & deinde quæ reliqua essent facilè aggrederetur. Legitimè uerò se rursus in eos animaduersurum putauit, qui ei non obsequerentur, & in ueteribus Romani populi moribus nouare quidquam instituerent: præsertim quum aduersus longam reipub. consuetudinem & imperium ipsum delinquere uiderentur. Astutiam talem pauci intellexere: qui etiam, quòd adorare imagines tales nollent, pœnas luerunt. Vulgus autem, sicuti solet, ignorantia supina & animo minus solicito, tanquam ueteri legi parendum esset, ita ut sors tulit, temerè ad imagines accessit. Et ille quũ talia excogitaret & ageret, nihil præterea effecit. Enimuerò tametsi fraus eius ita deprehensa esset, aliam tamen tentauit uiam, omnia excogitans atque experiens, ut ciues suos in superstitionem uanam pertraheret. Atque id quod instituit, priori dolo non fuit inferius. Quin potius manifestiore id & maiore uiolentia est ausus. Quapropter etiã occasionem multis, qui in aula Imperatoria stipendia faciebant, præbuit, ut animos uiriles exhiberent. Veluti enim in conflaturæ fornacibus explorati, ut qui habiti sunt, & qui reipsa fuerũt, Christiani palàm apparuere. Postquam enim tempus aduenit, ut Imperator ciuibus congiarium daret (id quod antiquitùs apud Romanos Calendis Ianuarijs præcipuè, Imperatorisque & Imperialium urbium natali die facere receptum fuit) secum ipse considerans, milites nostros aperti candoris & magnæ simplicitatis esse, pecuniæque cupiditate teneri, & consueto donatiuo facile capi posse: arte quadam, ut uel inuiti dæmonibus sacrificarent, consilium inuenit. Lege namque olim cautum erat, ut ad munus capiendum accedentes sacrificarent. Atque idipsum illi facere iubebantur. Propositumque simul ad ignem erat & thus & aurum. Ibi fortem animum quidam declararunt, quod adolere thura nollent, donum contemnentes. Nonnulli naturæ improbitatem ueteris legis obtentu contegentes, ne intelligere quidem ad quod malum delapsi essent, potuerunt. Alij lucrosa iactura, & fortasse formidine multorum tumultuum inescati, quamuis errare se intelligerent, tamen quo minus animis excruciarentur, effugere non potuerunt. Atque ex eis qui in tantam calamitatem ignorantia sunt prolapsi, illud fecisse traditi sunt. Quum post sacrificium id, consuetudine fortasse sic obtinente, communiter in conuiuio milites hilares epularentur, quod in compotationibus fieri consueuit, propinantes inter se, CHRISTVM in poculis nominatim aduocabant. Ibi ex conuiuis quendã uerba ea excipientem dixisse ferunt: Perfacetè hercle facitis, qui CHRISTVM nunc inuocatis, quem paulo antè, quum uos Imperator muneraretur, & thura in aram imponeretis, abnegastis. Cum hoc dicto errorem erumnamque suam illi agnouerunt: & confestim è conuiuio prosilientes, lacrymabundi publicè circumcursitarunt, Deum & saniores contestantes homines, se Christianos esse, atque in ea sententia perseueraturos, ignorantiaque peccasse: atque si hoc dicẽdum sit, manus solas Græcorum sacris operatas, mentem uerò immotam permansisse, asseuerarunt. Mox etiam, libertatis dicendi ardore adducti, Imperatorem adiere, ad pedes eius quod acceperant aurum abiecere, & generoso prorsus animo ab eo petiere, ut suo sibi munere accepto, eos iugularet: nunquã enim se pœnitentia ductum iri, si propter CHRISTVM totum corpus pro eo pœnas luat, quòd dextra incõsideratè peccauerit, quæ & munus acceperit, & dijs sacrificarit. Incidi quo-

[Margin notes:]
Crimen læsæ Maiestatis.
Donatiuo dando Iulianus ad idololatriã milites Christianos allicere uult.
Christianorũ militum cãdor & simplicitas.
Multi Principis donũ, quòd dijs sacrificare nollent, spreuere.
Pleriq; id accepere, & sacrificauere.
Inuocatio nominis Christi in propinationib. hilarioribus.
Ex eis statim pœnitentia est consequuta nõ paucos.
Pulchrè pieq; dictum.
Pœnitentes milites, donatiuũ Imperatori suũ restituunt, & Christianismũ liberrimè cũ martyrij affectatione profitentur.

B

que pedes sibi postulauere, qui tam importunè ad donum capiendum accelerarint. Hæc Imperator audiens, ira quidem commotus est: à cæde tamẽ eorum abstinuit, ne eos martyrij honore dignaretur, qui sic contumeliosi in eum fuissent. Exautoratos uerò ex aula Imperiali exegit. In his fuere, Iouinianus ille, Valentinianus, & Valens, qui post eum imperauere. Atq; isti quidem sic se gessere. Quicunq; uerò non animo recto sacra Christianorum colebant, & ueram beatitudem honoribus caducis & pecuniæ posthabebant, absq; timore ad sacrificandum & Imperatori gratificandum procurrêre: qualis etiã fuit sophista Constantinopolitanus Hecebolius, qui ueluti quidam Euripus Imperatorum moribus sese accommodauit. Sub Constantio enim, ardore ingenti Christianam religionem coluit: ubi autem Iulianus animum ad Græcam superstitionem appulit, horrendo prorsus modo animum mutauit, Græcasq; ineptias & superstitionem, si quis alius, & ipse quammaximè est complexus. Post hunc porrò rursum Christianum se esse professus est. In faciem enim supinus pro ecclesiæ foribus prouolutus, mixtis cum clamore lachrymis, miserabiliter est uociferatus: Proculcate me salem fatuum. Tales illi fuere: talis & Hecebolius & antehac & postea fuit.

Imperator eis cingulum adimit. *Iouinianus. Valẽtinianus. Valens.* *Hecebolius sophista in religione colenda Proteus.* *Pœnitentia eiusdem.*

CAPUT XXIIII.

IMperator tam infesto quum esset in Christianos omnes animo, opportunitate ea arrepta, quamuis quod eis criminis loco obijceret, non habebat: tamen quòd sacrificare noluissent, constitutione sanxit, ne illi cum alijs rempub. administrarent, ne'ue honores caperent, aut in aula Imperatoria mererent. Conuentibus solennibus & foro eos exegit. A' iudicandi quoq; munere, & magistratibus dignitatibusq; gerendis remouit. Et legem talem ferens, illud addidit: Christianas sanctiones statuere, gladio aduersus eos utendum non esse, qui capitalia crimina committerent. Occasionem quoq; suam esse ratus, bellum quod contra Persas, qui Orientem percurrebant, gerendum erat, quòd sine pecunia nihil se rectè gesturum existimaret, dolum, ut eam à Christianis exigeret, est commentus. Et quicunq; dijs sacrificare nollent, eis pecuniæ mulctam grandem dixit. Itaq; cernere tum erat perquàm acerbam Christianorum cõdemnationem, à quibus ea etiam quæ minimè habebant, exigebantur, quum quidem alij omnes pro bonorũ suorum facultatibus tributum penderent. Ita Imperator subitò per iniquã pecuniæ exactionem copiosus est factus. Quo tempore etiam Græci liberè quodcunq; illis uisum esset facientes, nobis insultarunt. Et undiquaq; philosophorũ colluuies cõfluebat, qui uetera gentilium sacra renouarunt, extis'que inspiciendis & haruspicinæ uacarunt: adeò ut pueros masculos & fœmellas impuberes atq; incorruptos, ad aras deorum mactarint, & carnes eorum degustarint. Atq; hæc quùm alijs in urbibus, tum maximè Athenis & Alexandriæ fecerunt. Vbi quòd Athanasius episcopus flagitijs tantis obstitisset, studio & opera eorũ exilio mulctatus est. Qui naui per Nilum in Aegyptũ tendens, cursu deinde conuerso in eandem urbem redijt, sicuti paulo antè retulimus. Porrò prouinciarũ rectores talem Imperatoris religionem, opportunitatẽ suam esse censentes, grauius etiã quàm Imperator iubebat, Christianos affligebant, ampliorem pecuniam extorquentes, & plagas etiã eam ob causam corporibus ingerentes. Quod Imperator cognitũ paruifecit, & Christianis eum accedentibus, molestiamq; propterea ei facessentib. respondit: Lex uobis à CHRISTO tradita est, ut malè tractati fortiter erumnas feratis, & iniuria affecti ne responsetis. Et id ex eo satis liquet, quod Amachius fecit, ut suprà memorauimus. Verùm nõ absurdũ fuerit, rem eam, quòd in primis memoria

Iulian. Christianos ab aulæ dignitatibus, & reipub. administratione remouet. *Idem à Christianis sub prætextu Persici belli ingentem extorquet pecuniam.* *Philosophi & idololatræ liberè in Christianos illudunt. Humanæ eorundem uictimæ.* *Præfecti prouinciarũ Christianos maximè affligunt. Iulianus Christianos de iniurijs per supplicationes querẽtes, irridet.*

digna

A digna sit, paucis repetere. In parua prouinciæ Phrygię urbe, delubrum quoddam Deorū à diuturno situ & squalore repurgare, & simulacra diligēti cura restituere is iussit. Idq́, ut mandatū fuerat, factum. Ea res dolorem maximū Christianis attulit. Nonnulli igitur, Macedonius uidelicet, & Theodulus, & Tatianus, quòd indignitatem eā ferre non possent, flagranti æmulatione incensi, noctuq́ fanum ingressi statuas confregere. Præfectus eo facto ad iram concitatus, multos qui eius rei culpa uacarent, neci dédere instituit. Et ecce facinoris egregij patratores seipsos deferentes adsunt, pulchrius esse ducentes, ut ipsi morerentur, quàm alios sua causa nullo illorum commerito periclitari cernerent. Pręfectus noxam illis, si sacrificent, remitti iubet. Atque id illis abnuentibus, minas intentat. At præclari illi adamantinis animis uiri, omnia potius perpeti, quàm ut sacrificijs se contaminent, sunt parati. Ilicet ille uiros sanctos multis primùm excruciatos tormentis, ubi quod uolebat, eis non persuasit, postremò craticulis imponit, ignem plurimum subijcit, atq; ita interimit. Porrò illi crudelitatem Præfecti tantam, fortitudinis tum suæ coronidem esse ostendunt, præclara illa edita uoce:
,, Si assas carnes degustare cupis Amachi, in alterum latus nos uerte,
,, ne semicrudi & ad edendum parum tibi suaues reddamur. Ad eum modum generosi isti uiri in martyrij stadio decurrerunt.

Repetitur illustre & Laurētiano simile Macedonij, Theoduli & Tatiani martyrium.

CAPUT XXV.

ADhæc, ne Christianorum pueri Græcis disciplinis erudirentur, aut poetas scriptoresq́ eorum legerent, scholas'ue publicas frequentarent, lege cauit: Ne linguis eorum, inquit, acumine perpolitis, facile
B disputatoribus nostris resistere, & sacra quidem sua amplificare, religionem autem nostrā refellere facilè queant. Non paruū enim ei dolorem mouère Gregorius & Basilius Cappadoces, qui omnigenā artem suam rebus multis declarauerant, eius temporis oratores longè superantes: præcipuè Gregorius, qui uerba etiā uarijs poematū generibus inclusit, eáq; * uersus nominauit: & alij quamplurimi spectati uiri, quorum nonnulli Nicænam sequebantur fidē, quidam Arij opinionem comprobabant. Syri etiam Apollinares, omni dicendi genere probè instructi, præclari maximè eo studio euasere, pater & filius sibi cognomines, & disciplinarum omnium periti. Et pater quidē grammaticus insignis, filius aūt inter Sophistas & Rhetores celebris fuit. Vterq; sanè eo tempore utilem Christianis se præbuit, opportunè & cōmodè ingenijs suis & multijuga doctrina usi. Grāmaticus enim artis suæ peritissimus, pro Homeri poemate, heroicis uersib. Mosæ libros & ueteres Hebræorū res usq; ad Sauli regnū composuit: atq; id opus in uiginti & quatuor libros diuisit, libro quolibet Græcorū elementorū appellatione, iuxta illorū ordinem & numerū, ad Homericę poesis imitationem inscripto. Edidit quoq;, Euripidem æmulatus, Tragicos actus. Pindari etiā lyram attigit, & comica argumenta ad Menandri exemplū tractauit, uniuscuiusq; carminis legibus ritè seruatis. atq; ut semel dicā, sumpta ex diuinis literis materia, argumentis eis tractandis, librisq́ componendis, numerum Cyclicarū, quæ uocantur, & inter se in orbem cohærent, disciplinarū æquauit: idq; breui admodū tempore est assequutus. Ita ut illi * habitu, eloquutione, & dispositione nihil ab eis differrent, qui apud Græcos hisce studijs gloriā sunt adepti, & nullus Gæcæ doctrinæ modus Christianis incognitus esset. Alter autem Apollinaris iunior & rhetor, eloquentiæ consultus, sacra Euangelia & epistolas Pauli in Dialogis, Platonis formam & stylum referens, ita exposuit, ut nisi homines antiquitatis uenerandæ prærogatiuā obseruarent, cōsuetisq; delectarentur, nihil profectò eis concederet, qui apud Græcos itidē maximè celebrantur,

Iulianus iuuentuti Christianæ liberalib. Græcorū studijs interdicit.

In hac re uerbis illis usus est: Proprijs, quod in prouerbio est, pennis, siue sagittis ab eis petimur. Armis enim ex libris nostris sumptis instructi, bellum contra nos mouet.

Basilius magnus.

** ἔπη.*

Gregorius Nazanzenus.

Apollinares duo.

Luculentissima duorū istorū Apollinariū scripta.

** ἤθει, φράσει, οἰκονομίᾳ.*

tur, neque minus nostrorū quàm illorū lucubrationes admirationi essent & ediscerentur. In primis uerò istorū ingenij felicitatē suspicere conuenit. Veterum enim quilibet in una quapiā re studium omne posuit. Isti uerò in omni doctrina cum laude exercitati, usu publico flagitante, quū stylū feliciter prius expoliuissent, egregiè res & sententias Christianorū tractarunt atque confirmarūt. Et Imperatoris uersutā calliditatē strenuè refellerunt, atque adeò librorū solerti acumine fortiter conuicerunt. Ego uerò & Psalmorū librum heroico carmine ab patre optimè expressum inueni. Insignē quoque iunior Apollinaris librum elucubrauit ad Imperatorē ipsum, siue ad philosophos Græcos, quem de Veritate inscripsit: in quo etiam absque sacrarum literarū testimonijs clarè ostendit, longè eos à recta de DEO opinione abesse. Imperator namque eas ipsas literas irridēs, & religionem nostrā ludibrio habens, ad primarios eius temporis Antistites hæc uerba de libris nostris scripserat: † LEGI, COGNOVI, DAMNAVI. Ad quem nomine omniū quendā ita rescripsisse ferunt: * LEGISTI, SED NON COGNOVISTI: SI ENIM COGNOVISSES, NON DAMNASSES. Basilij uerò responsum id esse dicunt, qui eo tempore Cappadociæ ecclesias episcopus curauit. Neque adeò dissentaneū est, id scriptū eius esse. Sed siue illius, seu alterius sit, admiratione dignus uir talis esse uidetur, & dicendi libertatis & eruditionis causa. Atque hæc quidem Imperator egit, & hæc Apollinares etiam resistentes ei elaborarunt.

Iulianus libros Christianorum risit & damnauit.

† ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων.

** ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως. εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως.*

CAPUT XXVI.

VErum enimuerò Prouidentia diuina, simul & Imperatoris consilio atque impetu, & non minus Apollinarium studio & opera, longè fuit potentior. Imperatoris enim constitutiones, ipso sublato, sicuti mox oratione progreßi dicemus, breui euanuerunt. Et illorū lucubrationes postea non in magno fuere precio, perinde atque editæ nō fuissent. Sed occurret mihi fortè quisquā: Quid hoc est quod dicis? inquiens. Vtilē certe Christianæ reipub. minimè diuturnā Imperatoris aduersus nos contentionē fuisse, atque id diuinæ Prouidentiæ accepto ferendū esse, quilibet sanè dicat. Verùm Apollinarium studiū, quod Christianismo impenderunt, rejicere, & Christianos rursum Græcas disciplinarū institutiones in manibus uersare, uix quispiā religioni nostræ commodū esse existimauerit: quòd Græci libri detrimentum nobis afferant, † deorū multitudinē, fabulas & mendacia docentes. Aduersus obiectionem istā statim responsum nostrū afferemus. Doctrinam Græcorū neque CHRISTVS ipse, neque eius discipuli uidentur, uel recipiendā esse ut bonā & diuinitùs inspiratam, uel rejiciendam ut noxiam et incōmodam, censuisse. Atque id non sine prouidentia DEI factū esse opinor. Non pauci enim apud Græcos philosophi, non longè à cognitione DEI abfuere. Declarat id, quòd nonnulli præstantib. libris aduersus Epicuri sectatores pugnarunt, qui nullos deos esse asseruit, omniaque fortuitò & sua sponte existere sensit, & mundum nulla prouidentia regi apertè docuit. Eos illi redarguendo, & inscitiam eorum euertendo, confutarunt. Proindeque non exiguā utilitatem nobis, qui ueritatē rectæ pietatis sequimur, attulerunt. Sed enim quamuis eò sint progreßi, non tamen caput ipsum, seu potius doctrinæ totius summū uerticē attigēre, ut uidelicet quod in profundo occultatum à sæculis fuit, diuinū inquam CHRISTI mysteriū, cognoscerent. Quod sanè sic se habere, Paulus etiā in epist. ad Romanos hisce uerbis astruit: Reuelatur enim ira DEI de cœlo super omnē impietatē & iniusticiam hominū, eorū qui ueritatem in iniusticia detinent. Quia quod de DEO cognosci potest, manifestū est in eis: DEVS enim eis manifestauit. Nam inuisibilia ipsius ex creatione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta perspiciuntur. Sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas:

Græcarū artiū studia Christianis utilißima.

† πολυθεΐαν.

Plerique philosophi Græci propè ad cognitionem Dei accessere.

Epicurei.

Iidē ad cognitionē summæ sapientiæ non peruenerunt.

A diuinitas: ita ut ſint inexcuſabiles. Quia quum DEVM cognouerint, non ſicuti DEVM glorificarũt. Ex quibus uerbis illud ſatis liquet, ueritatis illos quidem habere cognitionem, quam illis DEVS apertam exhibuit. Reprehenduntur autem, quòd DEO cognito, non ut DEVM, pro eo atq; oportuit, coluerunt. Proinde illa uerborum iſtorum uidetur eſſe nobis relicta ſententia, conſectandas eſſe quibus uiſum fuerit, Græcorum diſciplinas, neq; per ea reiectam liberaliorem doctrinam. Et una quidem ratio noſtra ſic habet. Altera uerò illa eſt: Seruatoris dicta & diuinitùs inſpiratæ ſcripturæ, admirandæ quidem prorſus doctrinæ ſunt & inſtitutiones, rectam uitam & religionem ueram nobis tradentes. Fidem inſuper DEO gratam ſtudioſis exhibent. Minimè uerò nos diſſerendi docẽt artem: ut ſatis idonei ſimus, quum uelimus, tempore flagitante, pro eis fortiter aduerſarijs reſiſtere, easq; colluctando defendere. Porrò ſuis ipſius armis hoſtem ferire, ſtrenui admodum & fortis uiri eſt. Id uerò ipſum Chriſtianis ex lucubrationibus, quas Apollinares reliquerunt, ſatis addiſcere minimè licuiſſet. Quod quum certò Iulianus ſciret, ne Chriſtiani Græcorum doctrina imbuerentur, lege ſanxit. Non etiam ignorabat, fabulas ethnicas famam & gloriam ipſius obſcuraturas, & criminationis cauſam aduerſus eum allaturas: quas etiam Socrates inter Græcos philoſophos præcipuam laudem conſequutus, quum nihili faceret, ueluti adulterare ſacra Græcorum, & nouos Deos inferre inciperet, cõdemnatus eſt. Tertia ratio noſtra hæc eſt. * Spectatos numularios nos eſſe diuinum oraculum iubet, & ut pulcherrimum quodque ex rebus omnibus deligẽtes, quod malum eſt abijciamus, quod bonum autem diſquiramus,
B atq; inuentum retineamus. Attenti quoq; præcipuè ut ſimus, ne quis prædam è nobis agat per inanem & uanam philoſophicorum dogmatum ſeductionem. Id autem quomodo perſpicere poſsimus, niſi in illorum ſubeamus arma? Non equidem, ut eis uſurpandis eadem quæ illi ſentiamus: ſed ex abundanti, ſuis contra eos potius utamur telis. Et malum quidem auerſemur, quod uerum autem & opportunũ eſt legẽtes cautè recipiamus. Vbicunq; enim aliquid boni eſt, ipſius ueritatis id eſt. Quod ſi quis accuratiore perſuaſione nos hæc cõtorquere atq; affectatè dicere arbitretur, illud mihi conſideret uelim: ipſum diuiniſsimum Paulũ non ſolùm Græcis doctrinis nobis non interdixiſſe, ſed etiã alicubi in epiſtolis ſuis, uerbis earum uſum eſſe, ut qui eas quoq; attigerit. Videtur ſanè multa quæ à Græcis ſunt dicta, didiciſſe. Niſi enim Epimenidis Cretenſis oracula legiſſet, uiri * ſacra & cæremonias inſtituentis, quomodo uerſum illũ protuliſſet,

» *Cres ſemper mendax, mala bellua, uenter obeſus?*

Vnde etiam hemyſtichium illud ſumpſiſſet,

» *Huius namq; ſumus genus:*

ſi Arati Aſtronomi φαινόμενα, hoc eſt, de ſtellis apparentibus librum non attigiſſet? Sed & illud,

» *Studijs obeſt conuictus improbus bonis:*

ſatis indicat, eum in Euripidis fabulis libenter uerſatum fuiſſe. Id quod itidem ante illum Solomon in eandem ſententiã dixit. Verùm quid opus eſt pluribus hanc rem perſequi? Iam inde enim ab initio, ueluti cõſuetudine & ſtudio eo nõ interdicto, uiri ſancti fauore & gratia ſpiritus locupletes, & eccleſiæ noſtræ doctores inſignes, à tenera ipſa ætate ad ſenectutem uſq; ſedulò Græcorũ libros legerũt: partim ad linguã ſermonemq; expoliendum, & mentẽ exercendam: partim ut ex rebus deterioribus id quod ineſt boni colligerent. Qua re illud etiã ſunt aſſequuti, ut rectè Græcos in eo quòd à decoro exciderunt, & per errorem lapſi ſunt, damnare poſſent. Indicat hoc Baſilius magnus, & Ioãnes qui propter

Ex Ethnicis ſcriptis optima quæq; à pijs ad Chriſtianiſmũ trãsferenda eſſe, docet Auguſt. 9. de doctrina Chriſtiana lib. 2. cap. 40. illud tractans: Petierunt ab Aegyptijs uaſa argentea & aurea. Id ſedulo in libris contextorum fecit Clemens Alexandrinus.

Socratis philoſophi condemnatio, quòd deos Græcos contempſerit.

* λογίμους τραπεζίτας.

Omnia probãda, quæ bona ſunt tenenda.

* ὀργιάζοντος. ἀνδρὸς τελετοῦ, Socr.

Eloquentiſsimi Theologi, Baſilius, Chryſoſtomus, Gregorius.

eloquentiæ suauitatē Chrysostomi nomen accepit: & magnus itidem in Theologia Gregorius, qui hunc etiam locum de Græcis disciplinis in oratione funebri de magno Basilio tractat. Aequum sanè est uisum, eum locum tempestiuè huic operi, ad ea quæ agimus comprobanda inserere. Satis namq; apparet, nō ipsum solum optimè in eis disciplinis eruditum esse: sed alios quoq; illum ad eas discendas exhortari: simulq; iniuriarum eos accusare, qui eruditionem Græcam affectantibus obstant. Sic enim scribit: Omnes, opinor, qui saniore mente sunt, hoc confiteri, doctrinam inter ea quæ nobis sunt bona, præcipuam esse: non istam solum præstantiorē nostram, quæ elegantiam ostentationemq; orationis omnē negligens, saluti uni & rerum intelligendarum pulchritudini inhæret: sed externam etiā illam, quam multi Christiani perinde atq; insidiatricem, fallacem, & longius à DEO abducentem, contemnentes despuunt, peruersa sanè & periculosa persuasione. Quemadmodum namq; cœlum, terram, aerem, & quæcunq; in his sunt, quamuis homines nōnulli malè ea accepta, quæ DEI essent opera, pro Deo coluerunt: propterea tamen non despicimus, sed quantum utilitatis habent ex eis ad uitæ usum percipimus: quod uerò noxium est in eis, fugimus: neq;, quod stulti faciunt, aduersus creatorem creaturam ipsam quasi ad rebellionem commouemus: uerùm ex rebus conditis conditorē deprehendimus, & quod diuus Paulus ait, in captiuitatem redigimus intelligentiā omnem in CHRISTVM. Ac sicuti ignem, alimentum, ferrum, atq; alia, per seipsa quidem uel utilia uel incommoda maximè esse ignoramus: sed de eis, pro eo atque hominibus illis qui eis utuntur, uidetur, iudicamus (quum etiam in reptilibus feris quædam sint, quæ utiliter ad salutem pharmacis & remedijs miscemus) sic quoq; ex disciplinis istis quod ad ueritatem inquirendam, & iudicium acuendum, nec non ad contemplationem exercendam facit, id recepimus: quod autē ad dæmones ipsos & ad perditionis profundum deducit, despuentes reiecimus: propterea quòd ex eis rebus in ueræ pietatis studio non itidem adiuuemur, eo pacto meliora ex deterioribus addiscentes, & imbecillitatē illorum in robur doctrinæ nostræ conuertentes. Non igitur cōtemnenda est doctrina liberalior, propterea quòd hoc sic quibusdam faciendum uidetur: sed praui atq; inerudití, qui in ea sunt sententia, censendi sunt, qui alios omnes sibi similes esse uelint, ut in communi sui similium frequentia latêre, & inscitiæ suæ reprehensionem effugere ualeant. Hæc diuus Gregorius. Basilius uerò magnus non solum doctrinam Græcorum discere permittit, sed etiam præclaro libello maximè hoc confirmat, cui titulum fecit, Quomodo iuuenes ex Græcis disciplinis utilitatem capere possint. Hæc de Apollinaribus, & Græcorum doctrinis dicta sufficiant.

Gregorij Nazanzeni sententia de usu et utilitate profanarum literarum.

Basilius Magnus hac de re libellum composuit.

CAPUT XXVII.

IMperator aūt ingētí à Christianis pecunia extorta, expeditionem aduersus Persas molitus est, & Antiochiā Syriæ se cōtulit. Atq; ibi liberalitatis suæ studiū Antiochenis probare uolens, res in foro uenales & necessarias ad certū cōstitutūq; preciū reduxit: nō cōsiderās secum ipse, ubi militū sit frequētia, ibi accidi in urbibus rerū omniū copiā, uicinosq; etiā ea de causa annonæ detrimēto affici. Itaq; caupones emere, & rursum uēdere res ad uictū necessarias quæstus gratia soliti, quòd iacturā eam nō ferrent, multa cōtra Imperatorē uociferati, negociatione sua supersederūt: eoq; modo ut rerū necessariarū penuria urbē inuaderet, effecerunt. Antiocheni uerò (procliues enim sunt ad cōtumelias homines) impudēter & liberè Imperatorē riserūt, & scōmatibus in barbā eius luserūt, q prolixior ea esset, tondi eā ad funiculos plectendos oportere dicētes; atq; item in numis eius qui effigiē tauri habebant, cauillati sunt,

Iulianus Antiochiæ parū prudenter certum rerū uenalium instituit precium.

Scommata Antiochenorū in barbā Iuliani, & numos eius.

A sunt, perinde atq; à præcipiti tauro mundū ab ipso imperante euerti iactantes. Quū enim supra alios omnes admodū superstitione teneret, & quotidie tauros ad simulacrorū aras mactaret, & aram & taurum numo suo imprimi curauerat. Proinde ira ex scommatibus eiusmodi percitus, malè se accepturū Antiochenos minatus est. & Tarsum Ciliciæ concessit, atq; inde res ad bellū necessarias exercitui suppeditare instituit. Cœterū minas factis executus non est: sed uerbis tantū in Antiochenos cōuicia retorsit, orationemq; præclarā & facetam ira remissa in eos cōscripsit, quā Antiochenā & μισοπώγωνα, hoc est, barbæ inimicā inscripsit. Atq; eo pacto se iniuriā uindicasse existimās, Persicā expeditionē, perpetua nota urbi Antiochenę inusta, est prosecutus. Antiochię porrò erga Christianos eadē est importunitate usus, omnibus modis id agens, ut Grecorū superstitio inualesceret. Verùm quid circa Babylæ martyris sepulcrū, & in tēplo Apollinis Daphnæi acciderit, periniquum esset, si silentio præteriremus. Id uerò inde ordior.

Taurus in numis Iuliani.

Oratio Iuliani contra Antiochenos, μισοπώγων.

CAPUT XXVIII.

INter Antiochiæ suburbia præcipuū quoddam est, in quo frequentes florent cupresi, locus ualde nemorosus, & uarijs alijs inter cupressos arboribus conspicuus: & quæ inter arbores ipsas sunt loca pro ut anni tempus fert, omnis generis beneolentes producunt flores. Instar tecti autem habet eo loco, quæ ex ramorū & foliorum densitate ubiq; prouenit umbra, & solis radios non facile solum ipsum pertingere sinit, neq; quidquam amœnitatis regioni ei deest. Non ibi aquarum copia irriguarum desideratur: & gratum temporis temperamentum, Zephyriq; & alij uenti leniter ramis flatu suo incidentes, suauemq; susurrum edentes, amœnitatē multam afferunt. Eo loco Græci fabula conficta, Daphnem Ladonis fluuij filiam ex Arcadia, Apollinem amatorem fugientem, in nominis sui arborē esse conuersam: ipsum autem deum ne sic quidem puellæ desiderium abiecisse, amoremq; suum ue-
B luti solantem, amatæ uirginis frondibus caput cinxisse, eamq; etiam arborem factam complexum esse: neq; ab ea discedere uolentem, illi cum festiuitate quadā assedisse, proindeq; honore diuturnioris moræ eum locum prosequutum, atq; alijs locis illustriorem, sibiq; etiam gratiorem effecisse ferunt. Hic homines casti & moderati minimè uersari sustinuerunt, quòd regio ea ad desidiam & libidinem admodum esset procliuis. Iuuenibus autem corruptis iucunda plurimùm & grata uisa est, & prorsus amatoria: quos etiam eam in rem fabula ipsa inuitarit. Et duplex eis ad culpæ deprecationem fabulam non illepidam prætendentibus incensa est libido, ut sine pudore neq; ipsi pudici essent, neq; pudicos in eo loco esse paterentur. Qui eñ ibi sine amica uersaretur, illiberalis planè, parumq; gratus uisus, perinde atq; piaculum aliquod detestandū inde abigebatur. Græcæ aūt superstitionis obseruatoribus præcipuè in maximo locus habitus est honore. Nam statua ibi Apollinis Daphnæi magna uetustate exsculpta, & templū pulcherrimum altitudine & amplitudine mirifica, artificiosa manu cōstructum fuit: quod Seleucum Antiochi, qui urbem eam sub suo nomine magnificè primùm condidit, patrem construxisse ferunt. Creditū etiam longo tempore est, aquam ibi è fonte Castalio diuinatricē, nihil prorsus ab alia illa apud Delphos, ut nomine, sic etiam efficacia differentem, profluxisse. Fama item fert, Adriano Imperatori, quum priuatus adhuc esset, responsum ibi de rebus futuris editum esse, eumq; lauri folio in fonte tincto futuri cognitionem literis designatam hausisse: & quum responsum id ad exitum suum peruenisset, ne alijs quoque ad eundem modum res futuras cognoscere liceret, aggere multo fontem obstruxisse. Hæc quidem sic Græci tradunt. Gallus autem, ubi Cæsar est à Constantio

Lucus Daphnensis ad urbem Antiochenam.

Est l. 11. C. titulus, De cupress. ex luc. Daphnen. uel Pers. per Aegypt. non exci. uel uend.

Lambit Apollinei nemoris nutritor Orontes. Claud.

Apollo Daphnæus.

In umbroso Daphnæ luco Constantinus magnus matri suæ Helenæ statuam collocauit. Et ob eam causam locum eū Αὐγουστεῖον, Augusteum nominauit. Suid.

Castalius fons oracularis.

Hadriano Cæsari responsum ibi datum.

 creatus,

Gallus Cæsar sacram ædem in Daphne cōstruxit.

creatus, Antiochiæ uixit, barbarorum ibi impetum & incursionem compescēs. A
Hic ut Christianus, quum maximè eos qui pro CHRISTO & dogmate nostro fortiter decertarunt, ueneraretur, locum talem à diuturna superstitione & improbo illo more liberandum atq; repurgandum duxit. Postquam autem non aliter se malum tantum extirpaturum esse putauit, nisi contra templum id, orationis domum construeret: opere eo pulchrè perfecto, urnam etiam Babylæ martyris in Daphnen transtulit: qui ante annos plures Antiochenæ ecclesiæ splendidè antistes præfuerat, & sub Numeriano fortiter certamē pro CHRISTO pertulerat. Martyrij eius hæc causa fuit. Episcopatum Babylas gerebat. Numerianum autem de dæmonis cuiusdam sententia cupido inuasit, ecclesiam Christianorum, quum frequentissima esset, ingredi. Et aduenienti ei, hierarcha ad templi uestibulum astans, ingressum præclusit: se pro uirili sua affirmans, non commissurum, ut ad gregem lupum ingredientem intueatur. Atq; ille statim quidem cœpto destitit. Episcopum autem primùm de tanta audacia criminatus est: deinde sacrificare etiam dæmonibus iussit, eam unam expiationem criminis'que abolitionem, & subsecuturi honoris & gloriæ conciliationem fore denuncians. Cui Babylas ingenti animo resistens, martyrij coronam recepit. Eius tum ossa Gallus transtulit. Quod ubi est factum, dæmonium deinde oracula non edidit. Et multi quidem propterea id consiluisse existimarunt, quòd sacrificijs & cultu eo quem antea illi exhibuerant, spoliatum esset. Verùm rem aliter se habere compertum est. In causa enim uerè erat, in uicinia quiescens martyr, qui eam rem non permisit, cœptum illius ui maiore prohibens. Sub Iuliano enim, quum ad satietatem usq; sanguine & uictimis expleretur, non minus mutum fuit. Et postremò ipsi illi imperatori de euentu Persicę expeditionis dæmonē consulenti (quum frequenter eò uenisset, quòd cædendis hostijs delectaretur, & multo sanguine Pythium ueneraretur) causam eius silentij indicauit. Vbi namq; templum ingressus, oraculo, quæ uisa essent, fidem eius periclitans, magnificis mactatis uictimis Iulianus proposuit: insuper quoque petijt, ne Deus, de quibus rebus inquireret, respondere grauaretur. Tum ille apertè quidem non significauit, se more suo propter Babylam martyrem non respondere: sed alio id modo insinuauit. Locum enim eum plenum esse cadaueribus dixit, & propterea se oracula edere minimè posse. Et erant ibi multi alij sepulti. Verùm Iulianus Babylam martyrem solum responsis obstare iudicans, confestim urnam eius transferri iussit. Quapropter Christiani aduenientes, martyrem in urbem ad quadraginta stadia intulerunt, ubi etiamnum situs est: nomine suo loco ipsi indito. Qui uerò urnam ferebant senes & iuuenes, alij'q; chorum grauem & uenerandum efficientes, alius alium in uia ad psalmos canendos inuitarunt, sub illo quidem prætextu, quasi sudorem laborem'q; uiæ leuarent: re autem ipsa, quòd æmulationis ardore ferrentur, ut Imperatoris ineptam monstrosam'q; religionē reprehenderent. Et canendo præibant, qui artem eam accuratius addidicerant. Inter alia autem multitudo illis succinens, & illam carminibus addidit partem: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, gloriantes in simulacris suis. Tum sanè, qui antea philosophum se esse professus fuerat Imperator, longè alius deprehensus. Ira namq; commotus, perinde atq; iniuria affectus esset, affligere Christianos constituit: & eadem aduersus illos facere, quæ Diocletianus fecisset. Quòd uerò impetum eiusmodi expeditio Persica, quam urgebat, moraretur: Salustio, qui tum præfecti magistratum gerebat, mandauit, ut eos qui præcipui in ea quam diximus psalmodia fuissent, comprehensos coerceret. Ille quamuis uanæ Græcorum religioni esset

Ossa Babylæ martyris in eā ædem illata.

Sancti Babylæ sub Numeriano martyriū.

Propter Babylæ cineres oraculū Daphnæum obmutuit.

B (right margin, beside "expeditionis dæmonē consulenti")

Babylæ reliquiæ ex luco Daphnensi in urbem Antiochenam transferuntur.

Hymnodia reliquias eas ferentium.

Propter hanc in Christianos excādescit Imperator.

Salustius præfectus.

A esset addictissimus, consilium id tamē non laudauit. Quòd autem mandato Imperatoris reluctari nequiret, postridie multos Christianos comprehendit, & carceri inclusit. Et deinde ex eis unum Theodorum nomine, adolescentem adhuc, produxit. Eum quum tormentis ingentibus subdidisset, & ad stipitem tortorium suspendi, corpusq; eius satis diuerberari & concidi curasset, quòd martyrem inuictum esse uideret, non deprecantem, neq; doloris alicuius indicium præbentem, (perinde enim atq; non certator ipse, sed spectator earum rerum quæ in eo fiebant esset, constanter cruciatus perferebat: & hesternum illum concinebat Psalmum, re ipsa nihil ad se pertinere quæ ab eo per quæstionem requirebantur, ostendens) uix tandem tantis pœnis liberauit. Id quod tum demum fecit, quum iam tortoribus uita destitutus esse uideretur. Atq; illius tantam fortitudinem & constantiam cum stupore admiratus Salustius, ubi ad Imperatorem uenit: Nisi, inquit, Christianos affligere destiterimus, ipsis quidem laudem & gloriam breui parabimus, nos autem ridendos omnibus proponemus. Porrò Salustij sententia laudata, & captiui illi dimissi sunt, & Theodorus post confessionem eam longo uixit tempore. Dicitur autem postea Rufinus, qui historiam ecclesiasticam latinè uertit, uirum eum aliquando conuentum rogasse, sensisset'ne pœnarum tormenta, an plagas citra dolorem omnē pertulisset? Cui ille respondit: Non se quidem sine sensu cruciatuum fuisse: adolescentem aūt quendam sibi assistentem, fascia tenuissima sudorem abstersisse, & aquā frigidam infudisse, qua dolorum ardorem refocillarit, tormentorumq; uim sustulerit. Spiritui præterea suo robur indidisse, & incredibilem in tantis laboribus iucunditatem suppeditasse. Mihi certè hominis esse non uidetur, corpus ipsum ita despicere, nisi diuinū præstò sit auxilium. Hæc de admirando isto Theodoro. Atq; ob eam quæ dicta est causam, Babylas martyr in Daphnen translatus, atq; inde rursus deportatus. Breui uerò pòst, repentinum incendium in Daphnæi Apollinis templum incidit, quo id cū tecto omni & ipso Dei simulacro conflagrauit. Et quasi temporis momento protinus nuda omnia apparuere, muri scilicet
B ipsi cum lorica sua, & columnæ quæ propylæum & * posticum templi sacrarium sustinuerant. Christiani incendium id dæmoni, martyre petente, accidisse putarunt. Græci ad Christianos autores retulere. Ea certe quidem de causa templi sacerdos tormentis subditus est, ut incendiariū indicaret: sed cruciatibus multis toleratis in uinculis, indicare neminem potuit. Quæ res Christianis magnæ laudi fuit. Et homines plerīq; non mortalis cuiusquam insidijs, sed diuina uindicta templum id conflagrasse, igne cœlitùs demisso, existimarunt. Hæc sic se habuere. Cœterùm quum satis colligere ex eo quod factum erat, liceret, cladem eam templo in Daphne propter martyrem Babylā accidisse, ubi Iulianus, quem id non latebat, alias etiam diuis martyribus sacras ædes constructas esse, prope Apollinem Didymæum siue gemellum, qui ante Miletum est, cognouit: Præfectis prouinciæ Cariæ scripsit, ut quæ templa ædificium altius, & tectum, atq; etiam sacram mensam haberent, in ea ignem inijcerent: quæ uerò dimidia ex parte absoluta essent, funditùs euerterent.

Theodorus psaltes grauissimè excarnificatur.

Salustius fortitudinem & cōstantiam Theodori unicè admiratus.

Suprà cap. 9. eodem.

Diuina consolatio Theodoro in tormētis exhibita.

Rufinus Ecclesiasticæ historiæ interpres.

Conflagratio templi Apollinis Daphnæi.

ὀπισθόδομον.

Incendium id diuinitùs exortum.

Iulianus apud Miletū iuxta Apollinis Didymæi templū sacras martyrū ædes excindere iubet.

CAPUT XXIX.

Sed enim quibus rebus Iulianus & Græci deorum potestatem adaugere atq; ostentare studuerunt, ex eis illorum imbecillitas atq; seductio, diuina adiuuāte Prouidētia, deprehensa sese exhibuit. Nā quæcunq; ab oraculis edita sunt responsa, penè omnia apertè falsa esse, & euentui minus respondentia, cognita sunt. Exercitum quippe aduersus Persas

Oracula idolorū falsa Iuliano de euentu Persici belli respōderunt.

Theodorit. addit Delum, lib. 3. cap. 21.

Persas ducturus, Delphos & Dodonen, qui uates ibi consulerent, misit. Et illi A non solum bellum, uerumetiam uictoriam denunciauerunt. Tantum uerò à ueritate ipsa aberrarunt, quantum postea rerũ exitus ostendit. Porrò ex responsis eis unum ad mendacium redarguendum hoc loco apponere libuit:

» *Nunc Di Deæq; omnes consurgite: sumite bellum,*
» *Atq; fero certum de flumine ferte tropæum,*
» *Dux ego uester ero Mars sæuus belligerator.*

Tigris amnis.

Feram fluuium Tigrim nominauit, qui cognominem sibi animantem habet. Eiuscemodi oraculis deceptus miser, uictoriam somniauit: & tandem confirmatus, se ad Persicum bellum armauit. Aliàs tum quoq;, quum oracula simul & seorsim omnia respondissent, Imperatoris auunculũ Iulianum ægrum moriturum non esse: responsis ipsis legendis, erumnose & miserabiliter is uitam finijt.

Iulianũ auũculũ quoq; oracula fefellerunt.

Vindicta diuina Christianorũ persequutores persequuta.

Multi enim qui in Christianos & ueram pietatẽ furore suo debacchati fuerant, iustas dedere pœnas: manifestissimè autem omnium cum eis etiam Iulianus, illustri dignitate præditus, qui tum uniuerso Orienti cum imperio præfuit, desertoris ipsius (sicuti diximus) auunculus. Præterea Felix Imperialium thesaurorum curator, & Elpidius Imperatoriæ domus præfectus: Comitem rerum priuatarum latina lingua uocat. Tres hi gratiosi maximè apud Imperatorem erãt: cui ut gratificarentur, posteriores duo ueram pietatem abiurauerant. Iulianus incendij Daphnæi templi & simulacri causam inquirens, Christianos id Deorum odio excitasse suspicatus, tametsi à uicinis agricolis de cœlo fulmine eam ædem tactam esse cognouit, non temperauit sibi tamen, quin aduersus uniuersarum rerum DEVM arma sumeret. B

Iulianus auunculus cũ Felice & Elpidio Quæstorib. Imperialib. tẽplũ magnũ Antiochiæ diripiũt.

Itaq; sacra uasa longè preciosissima ecclesiæ magnæ, quam Constantinus magnus construxerat, in fiscum Imperatoris inferri mandauit: & forib. templi, quod tum Ariani habebant, clausis, ne quis eò ingrederetur curauit. Cum Iuliano, Felix & Elpidius, Imperialium pecuniarum quæstores, publicarum alter, alter priuatarum, in templum id direpturi uenerant. Horum Iulianus difficili & incognito morbo mox correptus, ad dies quadraginta ita distentus iacuit, ut neq; loqueretur, neq; sentiret quidquam. Causa morbi erat, quòd sacris uasis, quæ terræ illiserat, pro sedili usus fuerat: & episcopum Euzoium, qui piaculũ tantum inhibere conatus fuerat, in caput uehementer uerberauerat, dicto illo insuper ingesto, Christianorũ res à diuina prouidentia non curari. Et ualetudine paululũ recuperata, quùm seipsum ob nefandam sententiam suã condemnauit, tum uindictam diuinã qua affligebatur sensit.

Theodoritus addit, Iulianũ ipsum in sacrã quoq; mensam minxisse.

Et quum ita aduersus seipsum impiorum facinorum suorum testis ipse esset, uentrem deinde eius putredo & omnis generis ulcera conuulserunt, quæ ei mortem etiam attulere. Visceribus etenim atq; extis putredine ea corrosis, excrementa non iam per naturalia uim expellendi obtinentia membra egerebat, uerùm os sceleſtũ, quod blasphemiæ & maledictorum effecerat instrumentũ, pars corporis obscœna per quã excerneret, est factũ. Pudẽda ipsa, & qui circa ea sunt meatus, corrupti itidem sunt: caroq; eis in partib. putrefacta in uermes abijt, & morbus ipse medicorũ arte longè fuit potẽtior. Illi enim reuerentia & metu Imperatoris omnia experti sunt, & omni remediorũ specie adhibita, pinguedineq; preciosarũ auiũ, quas dijs sacrificabãt, mẽbris corruptis applicata, uermes profundius latitantes, in apertũ quasi quibusdã illecebris euocare cõtenderunt. At illi in mẽbris occultiorib. ad carnẽ uiuã magis magisq; prorepsere, neq; corrodere hominẽ destitêre, donec uiolenta morte miserum enecarũt. Porrò tanta calamitate propterea mactatum esse ferunt, ex ira diuina, quòd sic ecclesiæ & sacris

Verba cõiugis ad Iulianum apud Theodorit. Vt laudib. ô uir, Christũ Seruatorem uehas conuenit, quòd per castigationẽ potentiam tibi suam exhibuit. Non enim eũ cognouisses, quẽ persequeris, nisi pro longanimitate sua, diuinitùs hæc tibi intulisset pla-

Iuliani auũculi ægritudo & mors horrenda.

eius

A eius uasis insultauerit. Felix autem uasis tanti precij conspectis (Constantinus namq; & Constantius liberalissimè ea comparauerant) arridens, & urbanè iocans: Ecce, inquit, qualibus uasis Mariæ filius diuina re peragenda colitur? eamq́;, nec ob aliam quampiam causam, ex interioribus eius uenis una quæ maxima esset, rupta, tanquam per fistulam sanguinem per os eius emisit. Sic & ipse horrendum cernentibus omnibus spectaculum factus, non totum perdurauit diem: sed circa crepusculum, unà cum sanguine iam deficiente, simul etiam animam euomuit. At tertius Elpidius, qui blasphemus quoque in CHRISTVM fuerat, tardius ille quidem quàm alij pœnas luit: sed tamen inter eos qui tyrannidem affectarunt deprehensus, bonis omnibus exutus, graues´que erumnas alias in carcere perpessus, turpiter uitam finijt, sacer & detestandus ab omnibus iudicatus. Præter hos alius quidam cum reliquis in ecclesiam, quam donaria & res alias preciosas prædonum more auferentes, eum´que qui sacra uasa curabat contumelijs afficientes, uastarunt atque diripuerunt, ingressus: super reliquas indignitates, ueste subducta sacrificij aram petulantissimè comminxit. Verùm illico pergraues & acres tanti flagitij tulit pœnas. Per quæ enim peccauerat, ad interiora usq; uiscera putredine consumptis membris, incredibilis inde

B uermium uis prognata, miserandum in modum, ut dicere calamitatem eam pudeat, miserũ extinxit. Sed & Heronem illum Thebis Aegyptijs ortũ, qui episcopus creatus, * casu quodã ad Græcam superstitionem defecerat, subitò putrida inuasit ægritudo, quæ totum illius corpus depasta, abominationem eum omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus desperatis, in uiam est proiectus, nullam prorsus à quopiam miserationem consequutus. Christiani namque perinde atq; piaculum, omnibus modis eum sunt auersati: Græci autem hactenus tantum eum, quòd se errori & fraudi eorum subiecisset, agnouerunt. Et Heron quidem acerbissimè & miserrimè ita uita excessit. Alius autem, Theotecnus scilicet quidam, & ipse à nostra ad Græcam religionem prolapsus, carne eius omni putrida carie consumpta, uermium materia factus est: & oculis illorum morsibus amissis, moriens per insaniam quæ eum corripuit, sua sibi dentibus conscissa atq; deuorata lingua, è grauibus tormentis ad longè deteriores maioresq́; cruciatus migrauit. Sed & alij insuper talia quoq; ausi, condigna sceleribus suis tulere supplicia. Eiuscemodi multa eo tempore diuinum numen exhibuit miracula, commeritas iustasq́; ab eis qui impudenter & apertè uerã pietatem oppugnarunt, pœnas exigens. De quibus hactenus.

Felicis in Christum blasphemia. *Eiusdem miserandus obitus.*

gis. Agnouit ille morbi causam, & Imperatorem, ut eis ecclesia quibus adêpta fuerat, restitueretur, rogauit. Sed frustra. lib. 3. cap. 13.

Diuina in Elpidium ultio.

Fœdissima eius mors, qui sanctius altare perminxit.

Morbus Gallicus.

Mors miseranda Heronis, ex episcopo apostatæ.

* ἔκ τινὸς συμβάματος.

Item Theotecni, apostatæ quoq;.

CAPVT XXX.

EGo porrò aliud quoq; insigne miraculum, potentiam CHRISTI exhibens, & uindictæ diuinæ aduersus impios indicium non minimum ostendens, ui temporum obrui non patiar. Phœniciæ urbs est, quæ antiquissimum nomen habuit Dan, appellatione ea ab ipso Dan, ex patriarchæ Iacobi filijs uno, accepta, qui tribus & gentis eius locum eum tum incolentis princeps & autor fuit. Longo deinde tempore pòst, Herodis filius Philippus Cæsari gratificatus, de suo atque illius nomine urbem magnificè ornatam ædificijs, Philippi Cæsaream cognominauit. Græci autem propterea quòd in ea DEI Panis statuam collocauerint, Paneadem uocarunt. In hac ipsa urbe fons quidã est. Ad hunc mulier illa quæ sanguinis fluxu laborauerat, præclaram ex ære CHRISTO erexit statuã, aliquam saltem benefactori suo ob depulsum sibi grauem morbum, officio eo gratiam rependens. Statua ipsa spectantibus plurimũ præbuit gratiæ & amœnitatis. Ad huius pedes * herba enata est, præsen-

Ciuitas Phœniciæ Dan, quæ eadem Paneas & Cæsarea dicitur.

Sup. lib. 6. cap. 15.

* Herba ibi ἀλεξιφάρμακος ad pedes statuæ Christi enata.

φθινάδος νόσου — A

præsentissimum ægritudinum omnium, potissimum uerò † tabidi morbi remedium. Et quum qui ea curabantur, summa diligentia causam tantæ efficaciæ inquirerent, inuenire tamen eam omnino non potuere. Temporis enim diuturnitate & obliuione interciderat, cuius nam ea statua formam referret, & cuius rei gratia ibi esset collocata. Quòd namque diuinum simulacrum sub dio astaret, non parum corpus eius etiam est immutatũ, & imbres ex locis superioribus limum secum trahentes, statuæ ipsi aggesserant. quam ob causam cognitio ea, quæ ex literis omnia indicantibus prouenit, incerta reddita. Cœterùm quum cura et diligentia maiore promanãs inde gratia inuestigaretur, terra illa effossa, literæ tum demùm apparentes, rem ipsam certò indicarũt. Et deinceps herba ea, ab eo tempore, neque eo ipso neque alio loco est conspecta. Sedenim CHRISTI statua Iulianus deiecta, suam ipse in locum eius constituit. Et ecce derepentè ignis è cœlo uehemẽs deiectus, simulacrũ illius circa pectus discidit: caputque unà cum collo deiectum, & à pectore abruptũ in faciem prostrauit. Atque id longo postea tẽpore sic durauit, fuliginem eam fulminis apertè, ueluti per inscriptionem columnæ incisam, testificans. Statuam autem CHRISTI, Christiani tum in Diaconicum ecclesiæ transtulerunt: & honoratiore loco positã, cultu conuenienti prosecuti sunt. Locum namque eum libenter frequentantes, & imaginem ipsam inspectantes, desideriũ suum & amorẽ erga statuæ ipsius archetypũ, primariumque exemplar declararunt. Impij porrò Imperatoris istius temporibus, qui Paneade fuere Græcæ superstitionis sectatores concitati, statuam eam, sicuti dixi, loco suo motam, funibus ad pedes uinctis, per mediam traxere uiam, omnique impietatis genere contumeliosissimè affecere. Ita illi reliquum imaginis corpus comminuerunt, & caput à membris suis diuulsum distraxerunt. Quod sanè nõnulli, qui flagitio tanto, ita ut par erat, indoluere, clàm sublatum, sicuti potuerunt, conseruarunt: itidemque & alias corporis partes collectas in ecclesia reposuerunt. Herbæ, quam ibi enatam diximus, species nulli uel medicorum, uel aliorum peritiam talium rerum consectantium, cognita fuit. Mihi uerò minimè mirandum uidetur, noua hominibus exhiberi beneficia, nouo subinde modo DEO ipso eos inuisente. Nam alia quoque plurima miracula, quæ in certis uicis ac regionibus sunt, solis incolis, sicuti consentaneum est, ex uetusta maiorum traditione nota esse, quæ sequitur narratio uerissimè declarat. — B

In locũ statuæ Christi Iulianus Imperator suam reponit.

Iuliani statua fulmine deijcitur.

Legitimus & pius statuarum & imaginum usus.

Idololatræ Christi statuã contumeliosissimè tractarũt.

Herba salutaris.

CAPVT XXXI.

IN Palæstina ciuitas est Nicopolis nomine, quæ uicus antiquitùs fuit, sacro Euangeliorum libro cognitus, in quo Emaus nuncupatur. Eam quippe Romani postea, Iudæis fortissimè deuictis, metropolique eorũ Hierusalem capta atque euersa, ex euentu nomine imposito, Nicopolim uocarũt. Ante ciuitatẽ istã in triuio, ubi uidelicet CHRISTVS post resurrectionẽ à mortius cũ Cleopa comiteque eius iter faciens, in uicum aliũ se properare finxit: fons quidam est, morborum hominibus omnium, atque etiam uariorum animantibus ipsis laborum auxilium. Hic CHRISTVM dicunt cum discipulis suis, ubi de itinere longiore fessus esset, quum nobiscum in terris uersaretur, pedes lauisse: atque ex eo tempore salubrem ad ægritudines dispellendas eam undam esse factam. Hermopoli quoque Thebaidis arborem esse, quam Persæam uocant, dicitur, multis morbis medicinam afferens, si uel festuca uel folium ex ea ægris applicetur. De qua illa adhuc fama apud Aegyptios obtinet, Dei genitricem una cum Iosepho Herodem fugientẽ, ductu Iosephi Hermopolim uenisse: & quamprimùm urbis portam attigisset, arborem eam aduentum CHRISTI ferre non potuisse:

Nicopolis Palæstinæ, quæ olim Emaus dicta.

Fons ibi salutaris.

Persæa Hermopoli ἀλεξιφάρμακος arbor. Si quis Daphnẽsis luci in Syria, uel Persææ in Aegypto ar-

Sozom. Persidẽ nominat, lib. 5. cap. 21.

A potuisse: & quamuis procera admodum esset, ad solum ipsum tamen se demisisse, & paradisi olim satorem adorauisse. De arbore ea, hæc quæ legi, scribenda esse duxi. Ego uerò eam quasi quoddam symbolum seu signum fuisse puto CHRISTI ipsius in urbem eam aduentus: aut certè, sicuti conijcere licet, eam propter proceritatem & pulchritudinem Græcorum moribus ab urbis incolis diuino honore cultam, tum commotam esse, dæmone qui per eam est cultus exhorrescente ad præsentiam eius, qui aboliturus & oppressurus eos omnino fuerat. Sed tum quoq; cuncta Aegyptiorum simulacra diffluxere, CHRISTI non ferentia aduentum: iuxta id quod de eis ab Esaia est dictum. Porrò dæmone ex arbore ea pulso, ad certum rei gestæ indicium, prona & inclinata permansit, fide accedentes sanans. Harum rerum Palæstini & Aegyptij idonei fide'que digni sunt testes.

borem compárauerit, quinque libris auri nouerit se esse mulctandum. l.1. De cupres. ex luc. Daphnens. C. lib. 11.

Aegyptiorum simulacra diffluentia.

CAPUT XXXII.

Iulianus Iudæorum fautor.

IMperator autem, quum Christianis infensus, eos semper odio persequeretur, erga Iudæos tamen, eorundemq; maiores & duces, non paruam exhibuit mansuetudinem & beneuolentiam: & ad eorũ populum, ut pro se & imperio suo precarentur, scripsit. Atque id eum fecisse coniectura est, non quòd religionem eorum colendam duceret: (nõ enim ignorabat, ueluti parentem eam esse Christiani dogmatis: & quos illa iactat Patriarchas & Prophetas, de eisdem nos quoque gloriari) sed probè ei implacabile Iudæorum erga nos odium perspectum fuit. Itaq; nobis iratus, per suum in illos studium & curam ægrè nobis facere est conatus. Præterea uerò promptos paratosq; eos esse arbitratus est, ut primo quoque tempore ad Græca sacrificia adducerentur, qui uerba tantum & literam sacrorum librorum reciperent, ne-
B que per contemplationem ad occultiorem eorum sensum respicerẽt: sicuti Christiani, atque etiam inter Hebræos sapientiores & † præstantiores faciunt. Et sanguine uanaq; superstitione ipse gaudens, nisi alios quoque in idem pertraheret malum, pro detrimento ingenti habuit. Insuper & alia quadam de causa, Seruatoris oracula, quę Hierosolymis talem denunciant euersionem, ut ne lapis quidem super lapide mansurus esset, uanissimus ille mendacij arguere uolens, id fecit. Tantùm uerò abest ut aliquid studio suo effecerit, ut inuitus etiam certitudinem & immutabilitatem eorum magis confirmarit. Atque audacia eius, quæ sibi probro affectura uidebatur Dominica responsa, ea'que prorsus abolitura, non sensit ipsa se, reuerentiam illorum, in quæ opprobrium aliquod cadere nequeat, deprædicare. Romanorum enim Imperator ille Hadrianus, qui & Aelius est dictus, & Hierosolyma euertit, ut Iudæorum gentem prorsus ab ea urbe dimoueret atque dispelleret, & ne memoria quidem eis ueteris nominis relinqueretur, neque ipsi ex appellatione causam aut occasionem recuperandæ patriæ haberent, nomine (sicut potuit) mutato, Aeliam à seipso uocauit: ea ipsa re, quamuis inuitus & imprudens, ueritatem Domini nostri oraculis attestatus. Veritus namque fuerat calida præcipitia'que & periculum temerè aggredientia Iudæorum ingenia, ne per prætextum diuini cultus, qui lege lata in urbe ea peragi deberet, exercitu coacto negocium Romanis exhiberent. Iulianus porrò contumelias in nos suas adaugens, gentis eius primarios uiros patriorum morum admonuit, & quam'nam ob causam non iuxta Mosæ leges uiuerent, interrogauit. Atque illi ubi dixerunt, omnibus modis cauendum sibi esse ceu † rem abiuratam, ne alibi quàm Hierosolymis, qua urbe prorsus excidissent, sacra patria peragerent: data illis pecunia, ut quàm possent celerrimè Solomonis restaurarent templum, eos est cohortatus, ut ad exemplum maiorum suorum ueteri

Hebræi quomodo sacra accipiant Biblia.

διαβεβηκότες.

Sicuti Hadrianus Imperator, ita Iulianus quoque ingratis ueritatẽ oraculi Iesu Christi de euersione templi Hierosolymitani cõfirmauit.

Iulianus Iudæos ad templum Hierosolymitanum restituendũ extimulat.

ἀπώμοτον

more ſacrificarent,& rem diuinam facerent.Sic quidem ille. Iudæi uerò oppor- A
tunum tandem tempus eius rei, quam dudum deſiderauerant, conficiendæ na-
cti,ſtudio omni in id opus incubuere. Et iam aſpectu Chriſtianos territantes,
ſeſeq; ſupra illos extollentes,clades omnes,& quaſcunq; ipſi à Romanis olim per-
peſſi fuerant erumnas,ſe nobis illaturos eſſe ſunt minati.Sed miſeris illis in men-
tem non uenit,perfici eam rem minimè poſſe,quam uerbis diſertis ueterum pro-
phetarũ oracula denegent & abnuant. Cæterùm quum tanto ſtudio ad id opus
ferrentur,quicunq; in arte ædificiorum condendorum celebres eſſent congrega
tis,materiam ad ſtructuram omnem compararunt,locumq́; ipſum ſplendidè re-
purgarunt: & ſumptis ex publico impenſis,argenteos etiam fieri curarunt ligo-
nes. Tanto uerò in opere tali ardore fuere,& alacritate tanta elaborarunt, ut ip-
ſæ mulieres in ſinu ueſtibusq́; ſuis purgamenta exportarint: & quæcunq; eis eſ-
ſent monilia,& mundum muliebrem omnem non grauatè in ſtructuram eam im
penderint.Et quamuis Græci aliena ab illis eſſent uoluutate, tamen & ipſi eos in
ſtudio & labore eo adiuuarunt, conatum talem ad exitum ſuum perductum iri
arbitrati:quo ipſi quoq; falſas eſſe CHRISTI prædictiones,oraculaq; eius inter-
cidiſſe iactarent. Atq; ubi iam reliquias ſtructuræ ueteris ex imis fundamentis
effoderunt,& ſolum ita repurgarunt,ut ne lapis quidem ſuper lapidem,iuxta re-
ſponſum illud,permaneret: & poſtridie ut primum iácerent fundamentum, ad
locum eum uenerunt,terræmotum ingentem ortum eſſe dicunt: & quòd uehe-
menti eius concuſsione ex ipſis fundamentis lapides eijcerentur, non paucos ex
Iudæis enectos eſſe, qui uel ad operis ſpectaculum uenerant, uel ſtructuram ip-
ſam curabant.Publica enim ædificia ipſi templo uicina ſoluta, atq; cum impetu
collapſa,eis quos intus oppreſſere, ſepulcrorum loco fuere. Qui autem effugere
uoluerunt,ſemineces iacuere. Fuere qui crura & manus & membra alia, pro eo B
atq; clades fortè quemq; comprehendit,repentino caſus impetu mutilata retule
runt. Terræmotus uix conquieuerat,& qui reliqui erant, opus rurſum aggre
diuntur:ut ſimul & quod magnopere cupiebant perficerent,& ineuitabilem in-
dignationẽ,quæ ex neceſſitate Imperialis conſtitutionis eis imminebat, effuge-
rent. Facile namq; naturâ homines, quibus delectantur ſtudijs & laboribus, ten
dere ſemper ad † detrimentum ſolent. Qui id unum profuturum exiſtimant,
quod ſibi efficiendum propoſuere, ſuo ipſorum ad id protracti errore: neq; illi
utilitatem conſilio ante cœptum opus capiendo deprehendere poſſunt: neq; pe
riculis inuoluti,& experientia ipſa de eis admoniti,prudenter ſe, pro eo atq; de-
berent,explicant. ſicuti & Iudæis tum accidit.

Iudæi ſtudio ſummo in ſtructuram templi Hieroſolymitani incumbunt.

Adiuuantur ea in re à Græcis.

Terræmotus ædificationem diſijcit atq; impedit.

Denuò Iudæi opus aggrediuntur.

† πρὸς τὸ ἀσύμφορον. Niceph. πρὸς τὸ συμφέρον. Soz. h. eſt. Ad emolumentum. Sed utrunque uerbũ quãuis diuerſum recta interpretatione ad candẽ referri poteſt ſententiam.

CAPVT XXXIII.

Rurſum ſtructura igne cœleſti & infernali impeditur.

IMpedimento namq; tanto obiecto, ſatis euidenter conſiderare erat,
indignari inſtituto operi DEVM. At illi denuò admota manu, quæ
perficere nequirent,ſunt aggreſſi.Sedenim quum iterum ſtructuram
experirentur,ignis ex ipſis fundamentis exiliens, & alius item de cœ-
lo imminẽs,plures etiam quàm antea conſumpſiſſe fertur. Atq; id ita dicitur &
creditur, neq; quicquã ambiguitatis habet. Illo tantum uariatur. Quidã enim
aiunt,quum ſacrum locum adire contenderent, flammam eis obuiam, id quod
dictum eſt,peregiſſe. Alij autem,ſimulatq; agger efferri cœptus eſſet,id accidiſſe
affirmant.Siue aũt hoc,ſiue illud uerũ eſt,nihil certè tanto miraculo derogatur.
Igne porrò,ſicuti dictũ eſt,cœlitus demiſſo,mallei,ſcalptra,ſerræ,ſecures, aſciæ,
& quęcunq; ad ędificationẽ commoda operarij cõportauerant,celeriter in cine-
rem ſunt redacta:quòd incendiũ tale die toto graſſatũ ſit. Et Iudæi maximo cor-
repti pauore,etiã inuiti CHRISTVM uerũ DEVM eſſe ſunt profeſſi: ſequi tamen
eum

Inſtrumentum fabrile omne conſumptum.

A eum nolentes, in errore adhuc Iudaico conquieuerunt. Sed & aliud quod ad hæc accessit miraculũ, eos ad fidem nõ perduxit, quod prioribus & manifestius fuit, & admirandũ magis. Nam proxima nocte, sua sponte uestes eorum crucis signis radiorum instar conformatis, sunt consignatę. Ita omnes uestitum tanquã stellis uariegatum, & lanifica arte atq; solertia distinctum habuere. Quo illucescente die uiso, eluere & detergere crucis notas conati, nihil egere. Hęc, qui tum Hierosolymitanus episcopus fuit Cyrillus, cernens, Danielis prophetæ uerbum secum ipse in animo perpendit (quod & CHRISTUS postea in sacris Euãgelijs authoritate sua comprobauit) & omnibus prædixit, aduenisse tempus, quũ Seruatoris oraculum, Non mansurum scilicet esse lapidem super lapide in templo, exitum suum habeat. Atq; hoc quum ille diceret, terræmotus grauis ingruens, lapides reliquos ex fundamentis eiecit atq; dissipauit: atq; insuper sæua quędam oborta procella, calcem & gypsum innumerabilium medimnorum in aerem uentilando dispulit. Et item qui subitò ex partibus inferioribus proserpsit ignis, innumeros quoq; qui uel in opere ipso denuò pertinaciter instituto distinebãtur, uel spectatum eò aduenerant, temporis momento consumpsit. Tantum Iulianus effecit, quum CHRISTI prædictiones de Hierosolymis nulla ueritatis autoritate niti, ostendere uellet. Neq; id modò ille non egit: sed etiam contrarium exhibendo, magis etiam certitudinem eam comprobauit. Atq; hæc quidem prodigia ad ueritatem oraculi comprobandam sufficiunt. Sanè quod modò dicetur, quum mirificum sit, magis rem ipsam confirmabit. Id ego in arcanis prorsus scriptis inuentum, referam. Sic enim habet. Quum fundamenta structurę iacerentur, sicuti dictũ est, & inter lapides unus, cui extrema basis coaptata fuerat, loco moueretur, speluncæ cuiusdam os petræ incisum sese exhibuit. atque ubi pro-

B pter profunditatem, antrum id perspici prorsus non posset, qui opus id curabant, rem certam explorare uolentes, ex operarijs quendam ad funem longiorẽ uinctum demisere. Et ille in antrum quum peruenisset, aquam ad mediam usq; suram in eo reperit: & spelunca omni ex parte explorata, quadrangulam eam esse, quantum manuum contrectatione colligere potuit, deprehendit. Deinde ad os eius reuertens, in columnã quandam in media spelunca non admodum supra aquam extantem incidit. Quam manu tentans, libellum in ea positum, qui tenuissimo purissimóque linteolo inuolutus esset, reperit. Quo accepto, fune ipso signum, ut ab eis qui illum demiserant, retraheretur, dedit. Receptus igitur, quamprimùm libello ostenso, stuporem omnibus incussit: & maximè quòd recens admodum & intactus is esse uideretur, atque quòd tam abstruso & caliginoso loco repertus esset. Porrò libellus explicatus, non solum Iudęos, uerumetiam Græcos consternauit. Statim enim ab initio literis grandioribus promulgauit: In principio erat VERBUM, & VERBUM erat apud DEUM, & DEUS erat VERBUM. Et ut simpliciter dicam, scriptura ea integrum Euangelium complectebatur, quod Theologica planè uirginis discipuli lingua auspicatò annunciauit. Portendit autem id unà cum reliquis miraculis, quæ cœlitus eo tempore exhibita sunt, haud unquam Domini nostri Verbum intercisurum, quod extremam templi & urbis desolationem prædixit. Etenim liber, DEUM esse & conditorem rerum omnium eum docuit, qui talia dudum sanxisset.

Declarauit præterea, frustra esse eorum laborem, qui ædificationem eam tantopere urgerent: eo quòd diuina & immutabilis sententia extremam templo abolitionem decreto suo constituisset. Atque ex ijs & hisce similibus rebus plerique omnes statim censuerunt, ut CHRISTUM Deum esse profiterentur, cui templi restauratio placita non esset. Multi sanè ex ipsis breui ad ecclesiam

Iudæorum cæcitas.

Crucis signa in uestes eorum inciderunt.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus ueritatem & certitudinem prædictionis Danielis & Christi Iesu deprædicat.

Tertiò quoque opus structuræ euertitur.

In specu quodã sub templi Hierosolymitani fundamentis liber Euangelij secundum Ioannem inuentus.

Quid miracula tanta portenderint.

Multi prodigijs istis ad pœnitentiam & Christianismũ adducti.

se contulere, & sacris nostris sacratioribus & perfectioribus instituti atq; initia- A ti, hymnis atq; supplicationib. propter facinora patrata, CHRISTUM placarunt. Hæc si cui minus uera esse uidentur, ei fidem faciant, qui ista † uiderunt & audierunt, & scriptis mandarunt: sin minus, Iudæi saltem & Græci persuadeant, qui opus id semiperfectum reliquerunt, seu potius inchoare neutiquam potuerunt. Præter alia, illud quoque obseruare conuenit, Hierosolyma antea Iebus uocata fuisse, eaq; Beniamini tribules habuisse, priusquam Dauid, exercitus ductandi honoris promissione, per ducem suum Ioabum, capta, duciq; ei quod receperat præstito, in maximam urbem redacta, metropolim & principem Iudæorum gentis ciuitatem constituit, & Solymorum nomen loco indidit, qui deinde propter sacrum templum Hierosolyma cognominatus est. Verùm de Hierosolymorum quæ existimata est restitutione, hæc dicta sufficiant.

† Sozom. scribit, ætate sua plures adhuc testes eiusmodi superstites fuisse. lib.5. cap. ult.

Clara alij Iudæorum initia tradunt: Solymos carminib. Homeri celebratam gentẽ, conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Cornel. Tacit.

De Hierosolymorũ nomine.

Hierosolyma longè clarißima urbiũ Orientis. Plin. lib.5. ca.14.

CAPUT XXXIIII.

Iulianus legationem Persarum superbè reijcit.

Eiusdẽ in Persas expeditio.

CUm uerò legati Persarum apud Imperatorem certis conditionibus de bello transacturi aderant, quos ad regem suum remisit, illo responso dato: quòd breui eum uisuri essent, & quòd legationes nihil moraretur. Proinde oraculorum omnium responsis præuaricator persuasus, inuictum sibi esse aduersus Persas robur, magnificè exercitum armauit, post Persas, Gallilæos, & potissimùm Cæsarienses, propter magnum Basilium & diuinum Gregorium, se ita ut deberet, accepturum esse minitatus. Porrò uere primo expeditionem maturauit: & Euphrate fluuio transmisso, Edessam præterijt, propter Christianorum odium, quòd uniuersa ea urbs CHRISTUM summoperè coleret. Carras autem uenit, atque ibi in Iouis templo sacrificijs precationi B busq; peractis, circiter uiginti millia armatorum ad flumen Tigrim, præsidij causa, ut loca ea tuerentur, & ut illorum sicubi opus esset auxilio uteretur, præmisit: & Arsacio Armeniorum duci, socio populi Romani, ut hostes aggrederetur, scripsit. Atq; in eis literis plurimum præcipiti temeritate usus, Constantium quidem, cui successerat, ut imbellem & impium conuicijs afficiebat: seipsum autem ueluti maximè imperio idoneum & commodum, Dijsq; amicum, laudibus ferebat. Et quum Arsacium Christianum esse audiuisset, cõtumeliam adaugens, aut certè blasphemia & impiè dicto CHRISTUM proscindere, qui ei in rebus plerisque omnibus perpetuus mos erat, studens, insolenter & gloriosè apud eum iactauit, si negligentius res sibi mandatas gesturus esset, non illum ab eo adiutum iri, quem ipse DEUM esse crederet. atque ubi se probè res constituisse putauit, per Assyriam Romanas duxit copias, & multa castella, urbes que plures, uel armis subactas, uel proditione deditas recepit: & temerè, ut sors tulit, progrediens, locorum quæ post se reliquit, & ad quæ eum reuerti opportuit, nullam curam aut rationem habuit. Quæcunq; autem cępit oppida, prorsus uastauit: annonæ & commeatus horrea quoque partim ex ipsis fundamentis euertit, partim incendio consumpsit. Et iter secundum Euphratis flumen faciens, propè ad Ctesiphontem peruenit, urbem præclaram, atque à Babylone in eis regionibus secundam: quæ præter cæteras commoditates, Regis quoque aulam & comitatum commodè recipere posset. Ab ea non longè Tigris fluit amnis. Quoniam autem nauibus propter eam quæ in medio est terram, Ctesiphontem peruenire non liceret, necessarium que esset aut urbem ipsam petere, & naues relinquere, aut nauibus retentis illam non adire: captiuo quodam quæstioni tormentorum subdito, fossam quandam illius indicio reperit, temporis diuturnitate aggere oppletam, per quam antiquitùs nauibus ad urbem accessus

Carras clade Craßi nobiles. Plin. lib.5. cap. 24. Assyrias Latio maculauit sanguine Carras. Luca.

Iulianus in literis suis Cõstantiũ proscidit.

Blasphemia eius in Christũ, & contumelia in Arsaciũ Armeniorum ducẽ Christianũ.

Inconsiderata Iuliani temeritas.

Iulianus ad Ctesiphontem urbem uenit.

A accessus fuerat. Itaq; qui ei obstabat, aggere perfosso, Euphratem in Tigrim deriuauit, atque eo pacto exercitum unà cum nauibus ad urbem adduxit. Et Persæ, cum splendido equitum & armatorum apparatu, & cum elephantis, in ulteriore Tigridis ripa sese ostendêre. Atq; ipse quum inter duo maxima flumina se clausum, & exercitum in summum discrimen adductum, siquidem manere ibi uellet: sin autem reuerti mallet, per uicos & oppida, quæ combusta iam essent, & rerum necessariarum penuria premerentur, eundũ sibi esse uideret, præmijs propositis, milites ad † equestris certaminis spectaculum uocauit. Quod quum fieret, nauium præfectos exonerare eas, & frumentum exercitus omne & impedimenta in undas iácere iussit, ut milites sese in summa rerum inopia & in medio periculo uersari cernentes, fortes conciperent animos, & strenuè in prælio cum hostibus congrederentur. Et ordinum ductoribus post cœnam conuocatis, milites nauibus imponere mãdauit: noctuq; Tigride transmisso, in ripam ulteriorem illi expositi, pugnam iniere. Quod ubi Persarum quidam sensere, strenuè eis obuiam processere. Cum quibus confestim Romani manu conserta, multos concidêre, multos etiam somno adhuc oppressos interemere. Ac deinde die toto ingens certamen est continuatum: & pluribus reiectis, nec paucioribus occisis, ad fluuium Romani rediere, & ante urbẽ Ctesiphontem castra posuere. Cæterùm Imperatori ut ulterius procederet, consiliũ esse uisum nõ est: sed magis ei, ut naues incenderentur, propterea quòd earum causa milites multos à pugna abesse oporteret, placuit. Et iam cum copijs suis reditum in Romani imperij ditionem maturabat, Tigride amne ad sinistram relicto. Ac primùm quidem in regionem fertilem, & rebus omnibus abundantem, captiuorum indicio uenerunt. Deinde autem senex quidam, qui uitam pro communi

B Persarum libertate deuouerat, consultò ut caperetur, nostris occasionem præbuit. Igitur mox ueluti non sua sponte captus, ad Imperatorem est adductus. Et de rebus multis interrogatus, ueráq; dicere existimatus, ei ut sequatur persuadet. Pollicitus namq; est, exercitum se quamprimùm ad Romanorum fines ducturum. Inuiam tantum quandam duorum aut trium dierum itinere regionem peragrandam, cibaria & alias res necessarias ferendas, & copias per solitudinem ducendas esse, dictitans. Fraude ea atq; seductione sapientis seu potius sophistici senis persuasus seductor, qui multos sophistica sua arte deceperat, eundũ esse quà senex duceret, statuit. Tridui iter progressi, in locos incultos inciderũt: & uiæ dux tortus, consilium suum, sua uidelicet sponte propter ciues & populares suos, se ad mortem procurrisse, cruciatusq; omnes perferre paratũ esse, professus est. In discrimine summo exercitus uersabatur, difficultate itineris & alimentorum penuria confectus: quum splendida Persarum acies derepentè adest, & prælio ingenti commisso, turbidus uentus uehementer flare incipiens, densa nube cœlum atque solem obscurat, puluerem in aerem sublatum uentilat, caliginemq; & tenebras ingentes excitat. Et Persicus exercitus in nostros irruens, socios atq; auxiliares secum Saracenos † hastatos adduxerat. Horum aliquis hasta protensa, Imperatorem grauiter uulnerat: membrana ea quæ peritoneũ dicitur, & exta omnia intrinsecus tegit, ita disrupta, ut cuspide extracta excremẽta sanguine mixta eam sint consecuta. * Percussori ex Imperatoris satellitibus quidam caput amputauit. Imperatorem autem ita letaliter uulneratum, scuto impositum, satellites eius in tabernaculum imperatorium detulerunt. Porrò nonnulli qui

ἱπποδρομίαν.

Frumentum et impedimenta Iulianus in flumen conijcit.

Fortiter Romani aduersus Persas rem gerũt.

Naues incenduntur.

Iulianus in Romanorum ditionem regredi parat.

In proditorem Sinonẽ uiæ ducem incidit.

Proditor proditionem indicat.

Saraceni Persarũ auxiliares.

† λογχοφόροι.

Iulianus lethaliter uulneratur.

Varia opinio de Iuliani cæde.

* Sozomenus, percussorem Iuliani post uulnus illi inflictum latuisse, & equo admisso fuga sibi consuluisse dicit. Καὶ τοῦ ἵππου καταλαβὼν, ὅστις ἦν, ἀπῆλθε λαθών.

uulnus unde peruenerit, prorsus non uiderunt, à quopiam familiarium suorum A inflictum esse existimarunt. Atque alij quidem Persam, alij Saracenum: sunt qui Romanum militem eum occidisse affirmant, indignatum uidelicet, sicuti uerisimile erat, quòd imprudēti temeritate & gloriosa audacia tantum perdidisset exercitum. Libanius sanè Syrus Sophista, amicus eius intimus & præceptor, de percussore eius in funebri oratione, quā de eo composuit, talia scribit: Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomen eius nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quòd ex hostibus nemo uulneris eius nomine honorem & præmium acceperit, quum quidem Persarum rex per præcones percussorem eius euocauerit: & ingentia, qui sese indicasset, præmia percepturus fuerit. Sed ne eorum quidem cupiditate quisquam est adductus, ut facinus sibi tantum per iactantiam arrogaret. Et multa profectò hostibus debetur gratia, quòd cuius facti autores non fuerunt, eiusdem sibi gloriam non uendicarunt. Sed nobis, ut interfectorem inquireremus, permiserunt, quibus illum diutius uiuere bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis uiuunt legibus. Qui quidem quod dudum sunt conati, tum demum quum possent, peregerunt: iniquitate reliqua eos cogente, cui sub illius imperio locus non fuit: & maximè deorum cultu, cui ipsi maximè sunt aduersati. Libanius quidem Christianum fuisse transgressoris percussorem, dicere uidetur. Neque dissentaneum est, aliquem ex militibus, qui sub signis eius erāt, hæc sic secum considerasse: Quòd si qui olim tyrannum sustulisset, is ab omnibus propter communem libertatem asserendam, aut aliquem ex necessarijs & propinquis uindicandum, uel cum uitæ periculo facinus tantum ausus, laudem retulit: neque B se quenquam reprehensurum esse, si Dei & religionis causa, se in certum periculum conijceret. Mihi uerò de his quæ dicta uariè sunt, accuratius inquirere minimè necessarium uidetur. Nam & Callistus, qui res eius heroico uersu complexus est, rebus bellicis expositis, à dæmone eum uulneratum occubuisse dicit. Atque is tametsi herum suum honore prosequeretur, hæc tamen scripsit. Et fortasse hoc sic, quamuis ab homine poeta dictum, uerum fuit. Non paucos enim Erinnyes ultæ sunt. At enim quemadmodum uerissima & constantissima, quæ ad nos quocꝫ peruenit, ubicꝫ obtinuit fama, uindicta diuina Iulianum truci datum esse constat: percussorem'que eius, libri nobis clarum illum & magnum Mercurium esse produnt.

Libanius de cæde & percussore Iuliani.

Perstringūtur acerbè Christiani.

Percussoris Iuliani tanquam tyrānicidæ deliberantis cogitatio.

Callistus à dæmone Iulianum cæsum esse scripsit.

Mercurius Iuliani percussor

CAPUT XXXV.

HVius rei argumentum est, diuina quædam uisio, quæ Iuliano cognomento Sabæ monacho, uirtute præclaro uiro, est oblata. Qui auditis impij illius minis, sedulò Deum, ut quamprimùm nos ab illius tyrannide liberaret, orauit. Et cædes ei quo in Perside peracta est die, reuelata est. Discipulis namcꝫ suis, causam ecstasis atque consternationis inquirentibus, rem ipsam reuelauit, atque illi porrò alijs uiri eius dicta indicarunt.

Iulianus Sabas Monachus in uisione Iuliani cædem uidit.

Sed enim de uisione ea quum exactior inuestigatio fieret, compertum est, qua hora res gesta fuerat, eadem illum eam uidisse. Sed & Didymus philosophus ecclesiasticus domicilium Alexandriæ habens, in mœrore maximo fuit, quùm propter Imperatorem, qui tam impiam sequeretur religionem, tum quòd ecclesias tantopere contemni uideret. Quapropter ieiunijs sese macerauit, & Deum precibus inuocauit: ac ne noctu quidem alimenti quidquam sumpsit. Propter ingentem sanè dolorem in sella considens, somno obrutus est: deinde consternatione correptus, equos candidos per aerem discurrentes sibi uidere est uisus:

Didymus Alexandrinus itidem.

A sus: & qui eis insidebant equites, uoce clara promulgantes: Renunciate Didymo, hac ipsa hora Iulianum esse cæsum: idipsum Athanasio quoque magno significetur: & Didymus exurgens cibum capiat. Quidam etiam ex necessarijs & amicis Iuliani, ad ipsum contra Persas bellum gerentem uia publica profectus, quum ex itinere profectionẽ accelerans, in locum quendam diuerteret, eo quòd domicilij alterius ibi copia non esset, in ecclesia quadam dormire est coactus. Atque ibi uigilans magis quàm somnians, sicuti asseruit, uidit, ut circa se multi conuenientes (erat autem Apostolorum, Prophetarum & Martyrum chorus) Imperatoris aduersus ecclesias contumeliam deplorarint: & quid facto opus esset, alius ab alio requisierit. Et quum diu multum'que ad eum modum deliberassent, & ueluti addubitassent, duos ex illorum cœtu consurrexisse dixit, Artemium & Mercurium, qui alios bono animo esse iusserint, & alacritate singulari diuinum illum conuentum reliquerint, quasi ad Iuliani Imperij euersionem ire properantes. Porrò qui uisionem hanc uidit, euentum & finem eius metuens, profectionem prosequi neglexit. Ac rursum ibi somno oppressus, eundem illum cœtum denuò uidit: eosque qui prius magno studio properantes abierant, & proxima nocte bellum Iuliano inferre crediti fuerant, reuersos, alijs celerrimè renunciare, desertorem necatum esse, nec decœterò causam esse cur ita sint solliciti. Quæ Iulianus monachus, & ecclesiasticus philosophus Didymus Alexandrinus, & præterea desertoris ipsius familiaris & propinquus uiderint, talia sunt. Neque illorum quisquã à ueritate aberrauit, quam cædes postea renunciata confirmauit. Quod si quispiam adhuc illum qui sic ecclesias uastauerit,

Familiaris quoque & propinquus ipsius Iuliani apostatæ.

ὕπαρ: ὄναρ.

Diui Artemius & Mercurius nuncij cædis Iuliani, seu potius percussores eius.

B non diuina uindicta interemptum esse contendat: ei id uaticinium persuadeat, quod diuinus quidam uir, Libanij quidem familiaris, institutis autem ecclesiasticis probè eruditus prædixit. Quum namque Iulianus exercitum in Persas duceret, & Libanius illudens ad sanctum illum uirum diceret, Quid' nam fabri faceret filius? respondens ille: Ligneam, inquit, arcam ad mortem Imperatoris tui elaborat. Et parua intercessit mora, quum mortuus ille adductus est, qui superbus & inflatus gloriam Alexandri somniauerat, ac potius longè illum superasse sibi uisus fuerat: & iuxta Pythagoræ sententiam, animarum transmigrationes magnifaciens, ex corporum transmutatione Alexandri animam se habere, atque adeò Alexandrum in corpore alio se esse, dixerat. Neque satis intellexit, uincere quidem pulchrum esse: uictoria autem per insolentiam abuti, inuidiosum. Seduxit autem eum Maximus etiam philosophus, qui ei adfuit, & diuinationibus quibusdam transuersum egit. Sedenim unde ei clades ea euenerit, quodammodo ipsemet intellexit, neque prorsus calamitatis autorem ignorauit. Dicitur enim, quum è uulnere caua manu sanguinem hausisset, atque eum in cœlum ueluti CHRISTUM conspiciens coniecisset, perinde atque causam cædis suæ in eum referret, uociferatus esse: Vicisti Gallilææ, uicisti. Alij uerò tradunt, eum Solem natalis horæ suæ * inspectorem, propter astronomicum quendam ambitum accusasse, quòd Persis auxilium tulerit, se autem non seruauerit. Et, siquidẽ uerum est, iam moriturus, anima secedente à corpore, diuinius quodammodo quàm pro hominũ captu potuit, oculos intendisse ita fertur, ut etiam CHRISTUM uiderit: quod sanè affirmare non possum. non multi enim hoc dixerunt. Verum tamen id etiã ueluti mendaciũ non refello. Verisimile enim est, & hoc, & eo adhuc multo admirãda magis accidisse, ne humano cõsilio q̃ à CHRISTO nomẽ habet religionẽ cõstitisse, dicere quispiã possit. Atque ille sic se habens, & sanguine diffluẽs, disertè, * Saturare Nazarene, exclamauit. Alios quoque deos contumelia affecit, malos eos & perniciosos appellans. Præstò ei affuit Sardis

Eadem cædes Libanio sophistæ à uiro Christiano prædicta.

Lepidè dictum.

Μετεμψύχωσις, hoc est, transmigratio animarum Pythagorica.

Νικᾶν μὲν καλὸν, ὑπερνικᾶν δὲ ἐπιφθόνιον

Iulianus à philosopho Maximo seductus.

Idem moriturus uindictam Christi agnouit.

** ἔφορον.*

Oribasius Iuliani medicus.

** Suprema Iuliani in Christum blasphemia.*

 ortus

ortus medicus præſtantiſsimus, Oribaſius Lydius. Sed curam eius omnem uul- A
nus illius riſit atque contempſit. Ita qui ſe multis ſeculis uicturum credidit, in-
tra triduum eſt extinctus: qui in Cæſaris dignitate quinquennium, in imperio
Iuliani mors. autem à Conſtantij morte annos duos cum dimidio exegit. Mortuus eſt æta-
Calamitates orbis Romani ſub Iuliano. tis anno trigeſimo primo. Toto ſanè imperij eius tempore iratus DEVS, ua-
rias calamitates & innumera mala Romanorum immiſit ditioni. Siquidem terra
ingenti motu concuſſa effecit, ut neque in domibus tutò homines manerent, ne-
que ſub dio etiam rectè uerſarentur. Sub ipſius quoq; imperio decantatiſsima
Terræ motus. illa urbi Alexandrinæ calamitas accidit, quum mare uehementi æſtu concitum,
Diluuium Alexandrinum. & ultra fines ſuos progreſſum, ita diluuio aridam & continentem terram inun-
dauit, ut eo in locum ſuum regreſſo, in tectorum tegulis ſcaphæ marinæ ſint re-
pertæ. Vnde Alexandrini, ab eo tempore quo talis inundatio coorta eſt, diẽ fe-
ſtum eum peragentes, faces multas in urbe accendunt, carminibus'que & gratia
rum actionibus iram Dei ſupplices placant, ſolennitatem'que anniuerſariam
Siccitas ingẽs. cum inſigni pietate & religione obſeruant. Siccitates etiam intenſæ eo impe-
rante quum fruges extinxerunt, tum aerem quoque peſtiferum reddidere. Qua-
Fames. propter hominibus rerum penuria preſsis, fames admodum excreuit: adeò ut
homines ad inſolitas prorſus uitæ agendæ rationes, & ad irrationalium animan
Peſtilentia. tium alimenta ſint conuerſi. Famem peſtilentia eſt conſequuta, quę corpora in-
feſtauit, & uarios progenuit morbos, unde plurimi mortales interiere. Iuliani
res hunc habuere finem, omnibus quidem Chriſtianis, præcipuè tamen Antio-
Antiochenorũ in Maximum philoſophum ſcomma. chenis gratum & iucundum: qui propter cædem eius publico inſtituto tripu-
dio, Maximum etiam philoſophum conuicijs proſciderunt, illud accinentes,
Vbi ſunt diuinationes tuæ ſtulte Maxime? Vicit DEVS, & CHRISTVS eius. B
Multa autem capita & corpora hominum iugulatorum in ciſtis, in puteis, & in
locis ſecretioribus Imperatoriæ aulæ Antiochiæ ſunt reperta, quos ille, res fu-
Poſt mortem Iuliani magia eius & necromantia in publicum producta. turas inquirens, clàm mactauit. Sicuti & in oppido Carris. Nam ibi templum
ingreſſus eſt, foribus'que probè clauſtris munitis, execranda peregit per incan-
tationes & impoſturas magica ſacra. Mulier quoque poſt eius mortem ibi,
ita ut in ſublime ſublata & ex capillis ſuſpenſa fuerat, reperta eſt, quam futurum
inueſtigans reſecuit.

CAPVT XXXVI.

Libanij oratio de funere Iuliani. DE impij Principis huius morte lugubrem compoſuit orationem Sophiſta Libanius, quam Iulianum ſiue funebrem querelam inſcripſit, in qua multas eius laudes recenſet: & res quoque geſtas, prout uiſum eſt ei, commemorat: mentionem quoque librorum eius faciens, quos aduerſus Chriſtianos compoſuit, ſacra Euangelia oppugnans, & ueluti falſa ea eſſe refellere tentans. Vbi etiam, quòd ea ludibrium nugasq; eſſe ille de-
Falſo is ſcripſit, refutatas eſſe à Iuliano ſacras literas noſtras. monſtrauerit, tradit. Quòd ſi alias illius res Libanius laudare conſtituiſſet, ſilentio ea præterijſſem, & ad hiſtoriam noſtram continuandam proceſsiſſem. Quandoquidem autem dicendi ui & arte fretus, illum & libros illius laudibus efferens, religionem noſtram acerbè perſtringit: iniuriam ueritati facerem, niſi ipſum nugatorem eſſe oſtenderem, & ea qua nos attigit parte reprehenderem atque redarguerem. Sed prius pauca quædam quæ in illius oratione ſunt expo-
Libanij uerba. nam, & deinde ſententiam meam adijciam. Quum hybernæ, inquit, noctes "
longiores eſſent, incumbens eis libris Imperator, qui hominem Palæſtinum "
Deum & Dei filium faciunt, ingenti contentione & ui eos refutauit, religio- "
nem'q; eam riſum prorſus & nugas eſſe declarauit. Qua in re ſapientiorem ſe Ty- "
rio

A rio sene præstitit. Sed hoc mihi ignoscat Tyrius iste, & placidè hoc dictum ferat, quòd à filio sit uictus. Hæc Sophista ille. Atque ego quidem eum uirum optimum fuisse sophistam, & ab eloquentia plurimùm potuisse, ut oratorem egregium, scio. Quapropter apud omnes etiam contestor, illum, nisi in eadē cum Iuliano in religione fuisset opinione, plura etiam in illum quàm Christiani dixerint, & quidem ut hominem Sophistam, splendidius dicturum fuisse: quoniam & in Constantium uiuentem quidem orationes laudatorias composuit, in defunctum autem inuectiuas conscripsit. Ac si Porphyrius imperiale sumpsisset diadema, scripta illius longè Iuliani libris, stylo ea celebrans, ut equidem puto, prætulisset. Si uerò Iulianus artem sophisticam exercuisset, eum ipsum quoq; sophistam non bonum fuisse dixisset: sicuti de Hecebolio fecit, in eadem de Iuliano oratione funebri sua. Cæterùm quum ille eiusdem sententiæ cum Iuliano particeps, amicusq; eius, & si addere libet, sophista, quæcunque ei uisa sunt, Iuliano tribuerit: age nos quoque quoad possumus, eum confutemus. * Incubuisse enim illum, inquit, libris, longioribus hyemis noctibus. Videtur autem per uerbum Incumbendi, significare, studio illi fuisse, Inuectiuas scribere, sicuti Sophistæ studium collocant in adolescentibus exercendis. Consentaneum uerò est, libros istos eum antea nouisse, quibus uidelicet in sacro aliquando ministerio usus fuerit. Et incubuit illis studio & contentione diuturniore, sed eos ui dicendi non redarguit & refellit, ut tu dicis: uerùm imbecillitate potius ingenij, & defectu ueritatis, ut homo facetus, & * scommatibus libenter ludens, quæ probè fundata sunt, conuellere & traducere est conatus. Nam qui cum alio hoc pugnæ genere congreditur, quædam adulterans atque deprauans, quæ

Iudiciū authoris de leuitate & uanitate Libanij.

Porphyrius & Hecebolius Sophistæ.

Refutatio uerborū Libanij.

** ἐπιθέσθαι.*

φιλοσκώμμων

Refutatorū hostilium πάθος.

B dam de suo adijciens, modis que omnibus in re & sententia quaque ueritatem supprimens, mentitur & fallit: atque odio & inimicitijs infestus, non facere solum, sed etiam dicere hostiliter studet: ac quæcunq; sibi insunt mala, inimico ea suo imponere contendit. Sed enim quòd ambo, Iulianus inquam, & Porphyrius, quem Tyrium senem uocat, scommatum consectatores fuerint, id ex libris eorum apertè ostendemus. In Philosophica enim, quam ita Porphyrius inscripsit, historia, mirum est quantopere uitam Philosophorum coryphæi Socratis cauillando taxet, tot in eum confictis sycophantijs, quot neque Anytus, neque Melitus, qui illum, quòd res nouas contra leges ueteres induceret, accusarunt, unquā excogitarunt. Atque id quidem in Socratem, quem propter temperantiam, iusticiam, & reliquas uirtutes, non solum Plato & Xenophon, uerumetiam reliquus philosophorum cœtus præcipuè miratus, ut dijs † charum, & supra hominis captum sapientem, commendarunt, ille fecit. Transgressor uerò patrem æmulatus, idem eis fecit, quibus successit, imperatoribus. Omnes namque reprehendit, & ne Marco quidem philosopho pepercit. Adeò sanè in Constantinum magnum & Constantium filium eius est inuectus, ut facile existimare liceat, non aliam ob causam illum scribendi laborem suscepisse, quàm ut istos proscinderet: utpote uiros Dei amātes, & qui fortitudine, uirtutibus alijs, & uera philosophia laudem magnam consequuti essent. Verùm ambos hos conuiciatores fuisse, ampliore probatione mihi opus non est. Sufficiunt enim ista, ad certam maleuolentis illius animi declarationem: & paulo pòst uerbis suis mihi admirandus ille Gregorius suffragabitur, qui naturam & mores Apostatæ optimè depinxit. Porrò quòd etiam ante istos permulti doctrinæ nostræ ueritatē ui oppugnare aggressi sunt, è diuinis oraculis quędā peruertentes, quędā aūt ad sensum suū detorquentes, nō pauci ostenderunt, qui cum illis congressi, cauillationes eorū confutatas in publica monumēta retulerūt. In primis uerò doctissimus

Iulianus & Porphyrius φιλοσκῶπται.

Socratis philosophi accusatores Anytus & Melitus.

Hunc Porphyrius scommatibus proscidit.

† Iustinus philosophus & martyr Christi, Socratē & Heraclitum in eodē catalogo sanctorū cum Abraam & Elia recenset, tanquā uerbi Dei cultores.

Iulianus in decessores Imperatores inuectus.

Etiā ante Porphyriū & Apostatam multi Christianam doctrinam & religionem taxarunt.

Origenes aduersus Marcellum Galatã & Porphyriũ Tyriũ literas Christianas defendit. *Fuit Porphyrius condiscipulus Origenis apud Plotinũ magistrũ, & usq; ad tẽpora Probi Imp. uixit. Suid. * ὅσα τῆς γραφῆς οἰκονομικῶς ἀνθρωπικώτερον ἔταχθαι. Iuliani de sacris libris nostris uerba. περὶ κυνισμοῦ.

mus Origenes, qui longo ante Iulianum tempore fuit, quæcunq; in sacris literis turbas ciere, aut lectores earũ perturbare uisa sunt, propè distinxit: subiectisq; cõtrarijs argumentis, & locis quibusq;, ita ut debuit, declaratis, eorum qui eos malè & imperitè acciperẽt, nugas longas & sophisticas aggressiones refellit. Indicant hoc, quæ is ad Galatam Marcellum composuit, & quæ ad * Porphyrium quẽ diximus luculẽter rescripsit, libellis de rebus eiuscemodi editis, quibus propter copiam uerborum ueritatis effecit, ut illi quod contrà dicerent, non haberent. Quos libros si nõ † ita cursim Iulianus legisset, nunquam ad cauillationes & blasphemias scribendas delapsus esset. Sed enim Iuliano studio fuisse, ut scõmatibus & dicacitate uteretur, non apud eos qui solidã pietatis ueritatẽ & formã tenent, sed simplices & imperitos homines, ex eo satis constat. Vbi enim è scripturis * quæcũq; hominũ more, prout res ferunt, ad captũ nostrũ, de DEO, & præcipuè de CHRISTI œconomia, salutisq; nostræ administratione dicta sunt, decerpsit, & eius generis dicta quædam collegit, deinde hisce uerbis infert: Horum igitur omnium, nisi ratio quæpiam est, arcanam aliquam, ut ego puto, contemplationem habens, multas libri isti de DEO continent blasphemias. Hæc quidem in tertio suo contra Christianos libro refert. In eo autẽ libro quem de * Cynicismo inscripsit, quomodo conueniat sacras fingere fabulas differens, hæc scribit: De rebus eiuscemodi ueritatẽ occultari oportet. uult enim natura occultari: & quod de Deorum essentia occultum est, nudis uerbis in aures impuras conijci non sustinet. Ex quibus uerbis satis apparet, suspicionem eum obtinere, mysticum quiddam & arcanum sacram tegere scripturã. Videtur quoque indignari, non eandem secum omnes opinionem de hac habere. Et in Christianos inuehitur, quòd simplicius uerba oraculorũ accipiant. Minimè uerò propter multorũ simplicitatẽ, illum tãto fastu aduersus sacras scripturas efferri oportuit: neque odisse eas aut auersari propterea debuit, quòd quas ipse † perperã intellexerit, nõ omnes, sicuti ei uisum esset, accepissent. Verùm idem ei accidisse uidetur, quod patri & magistro eius Porphyrio euenit. A' quibusdam namque Christianis Cæsareæ uerberatus ille, quòd iniuriam eam non benè ferret, ueluti atra bile percitus, Christianismum quidem abiurauit: eorum autem qui plagis illum affecerant odio, ad CHRISTVM & Christianorũ scripturas impiè cõuicijs proscindendas est progressus: quemadmodum Eusebius Pamphili inquit, qui eius aduersus nos compositos libros optimè refutauit. Iulianus autem per arrogantiam ingentem, propter simpliciores, impetu furioso contra Christianos concepto, eodem modo ad Porphyrij rabiẽ declinauit. Itaque ambo detestandi: quippe qui prudentes atq; scientes impietatem complexi sint, & uoluntarij propterea consultòq; admissi peccati supplicium pendant. Enimuerò Libanius, dum, ueluti nos irridens, Palæstinum hominem, inquit, Deum Deiq; filium faciunt: oblitus esse uidetur, quomodo in fine eius quæ dicta est orationis, Iulianum in numerum Deorum referat: primum Iuliani obitus nuncium penè lapidibus obrutum esse, ueluti is aduersus Deum mentiretur, dicens. Et paucis interpositis uerbis, rursum exclamans: O' dæmonum alumne, dæmonum sectator, dæmonum assessor. Et quamuis ille hisce uerbis aliud sentiret, tamen non uitato cognomine seu æquiuoco uerbo, idem dicere uidetur, quæ & Christiani ipsi per conuicium de Iuliano dicunt. Quòd si Sophista unum hoc, ut apostatam laudaret, egit, dictionem certè ambiguã reijcere debuisset. Quod quidem alibi eum fecisse, apparet. Nam de uerbo quodam probrose reprehensus, in orationibus suis id induxit. Verùm enimuerò quomodo CHRISTVS homo Deus quoq; sit: & quod in eo apparet, homo: quod autem intelligentia percipitur, Deus sit: & rur-

Marginal notes: A — † μὴ παρέργως. — † κακῶς. Ita enim legendũ etiam apud Socr. lib. 3. cap. 23 — B — Causa qur Porphyrius Christũ abiurarit; & in Christianismum sit inuectus. — Cõtra Porphyrium Eusebius Pamphili scripsit. — Cur Iulianus quoq; à Christo defecerit. Peccatum ad mortem. — Libanius Iulianum Deum facit, dæmonẽ appellans. — Idem non uitauit uerbum æquiuocum.

A & rursum quomodo idem homo Deus existat, utrumque satis clarè diuinæ ostendunt literæ, atque id Christiani norunt. Græcæ aût superstitionis cultores, priusquam credant, quomodo id scire queant? Obstat namque illud, quod diuini spiritus oraculo dictum est: Si non credideritis, non intelligetis. Quin illos obducta ueste, pudore potius affici côueniebat, qui homines multos in deorum numerum retulerint, atque eos quos nam quæso? Optandum sanè esset, iustos eos & tẽperantes, aut aliter morum integritate probatos fuisse. Verùm contraria omnia in eis reperiuntur: quippe qui iniusticia, ebrietate, & stupris probrosis uitã transegerint. Declarat hoc Hercules, Dionysius, & Æsculapius: per quorum numina dum Libanius continuè in libris suis iurat, non erubescit tamen. Atqui illorum amores insanos & nugamenta alia, si per tempus referre liceret, prolixum profectò perpetuumque sanis & prudẽtibus uiris mouerent risum. Sed ad eam rem cuiuis quamprimum cognoscendam sufficerit, Aristotelis peplum, Dionysij corona, πολυμνήμωρ, hoc est multa memorans Regini liber, & poetarum turba: qui rebus illorum expositis, deliramenta potius & nugas quàm Theologiam posteris reliquêre. Cæterùm Græcos procliues magis & promptos esse ad homines Deorum honoribus cohonestandos, & quidem præter decorũ & rationem omnem, ex ijs quę paucis commemorabimus, satis liquebit. Etenim Rhodijs, quum aliquando calamitate graui premerentur, oraculum promulgauit, si Atym insanorum sacrorum in Phrygia sacerdotem colerent, fore ut erumna sua liberẽtur. Responsum id tale fuit.

Idololatræ fœdißimos etiam homines in deorum numerum retulerunt.

Libri Græcorum idolomaniam eorũ exponentes.

Atys deus.

Atyn implorate deum: namque alter Adonis,
Alter & est donator opum crinitus Iacchus.

B Oraculum sic habuit, quod Atym Phrygium, qui se ipsum præ amoris insania euirauit, eisdem cum Adonide & Baccho honoribus colere iubet. Alexandro autem Macedoni, quum in Asiam transiret, Pythius dæmon, Amphictyonibus ei fauentibus, tale edidit oraculum:

Alexander Macedo deus.

Euirauit omnes Veneri uagæ pueros. Varr.

Supremum celebrate Iouem, celebrate Mineruam,
Et diuum humano latitantem in corpore regem,
Stirpis Alexandrum cœlestis, ut ordine recto,
Et mores hominum componat legibus æquis.

Et oraculum quidem istud potentiæ Alexandri assentans, Deum illum fecit.

Cleomedem uerò pugilem præterire nefas esset, quem diuinis auctum honoribus, tali etiam ornarunt oraculo.

Cleomedes pugil deus.

Ultimus heroum Cleomedes Astypaleus.
Iam Deus est: sacris illum uenerantor, & aris.

Quod propter responsum, Diogenes Cynicus & Oenomaus philosophus oraculum Pythij Apollinis spreuere. Cyziceni Hadrianum Imperatorem tredecimum esse deum promulgarunt. Sed & ipse * Hadrianus, amasium suum Antinoum in numerum deorum retulit. Hæc sanè sophistarum præstantissimus Libanius meritò traducat, ludibrium'que & gerras esse rectè dicat: qui quidem, si quisquam alius, & ipse oracula deorum & μονόβιβλον, hoc est unicum illum librum † quem Alexandrini de Alexandri uita conscripserunt, maximè nouit. Atque illum etiam, supra eos quos diximus, Porphyrium deum facere non pudet. Propitius enim, inquit, sit senex Tyrius: quòd uidelicet Imperatoris scripta illius libris præferat. Hæc sic per digressionem retuli, propter Libanij Sophistæ

Hadrianus deus. Antinous deus.

Porphyrius Libanio deus.

† ὃ ἀδρίας εἰς τὸν ἀλεξάνδρου βίον ἐπέγραψεν. Socrat. lib. 3. cap. 23. Quem Adrianus ac uita Alexandri inscripsit. Fortasse enim pro Adria, legendũ Adrianus.

* Quid loquar Antinoum, cœlesti sede locatum? Illum delicias nunc diui Principis, illum Purpureo in gremio spoliatum sorte uirili, Adrianique Dei Ganymedem, non cyathos Dijs Porgere, sed medio recubantem cum Ioue fulcro, Nectaris Ambrosij sacrum potare lyæum, Cumque suo in templis uota exaudire marito? Prudent. lib. 1. contra Symmachum.

Libanius Christianus factus.

phistæ contumelias, quas in nostram euomuit religionem. Qui & ipse postea dicitur diuini Basilij consuetudine adductus, superstitioni suæ nuncium remisisse, & Christianus factus esse. A

CAPUT XXXVII.

VErùm quali morũ cõsuetudine & corporis statu Iulianus fuerit, quomodo uitã finierit, & seipsum deũ facere uoluerit, non locupletiorem adducere testẽ possum, quã magnũ illũ in Theologia Gregorium, qui cum illo uixit, easdemq́ scholas frequentauit, & res eius melius quàm alius quisquã perspectas habuit, easdemq́ pro eo atq́ par fuit, risit, atq́ in Inuectiuis suis traduxit. Igitur in Inuectiua secunda cõtra Iulianũ, & Grecę religionis sectatores, de eo hæc refert: Atq́ hæc quidẽ alijs experiẽtia & potẽtia potestatẽ adepta exhibuit: mihi uerò quodãmodo lõgius antea sunt cognita, ex quo tẽpore Athenis cũ homine fui. Venit namq́ eò quoq́ nõ ita multo pòst, quã frater eius nouas fuerat cõtra Imperatorẽ res molitus, culpã eam à se amoliens. Et duplicẽ præ se profectionis Atticæ tulit causam: alterã quidẽ honestiorẽ, ut Græciæ res cognosceret, & scholas Atticas uideret: alterã aũt occultiorẽ, & paucis notam, ut sacrificulis ibi & seductorib. de rebus eis quib. maximè studebat, daret operã, impietate tanta nondũ apertã obtinente libertatẽ. Tum igitur nõ malũ me, uiro eo cognoscendo, coniectorẽ esse memini. Et quãuis non unus ex eis essem, qui in tali arte sunt egregij, tamẽ me uatẽ effecit morũ eius inæquabilitas, & stupor maximus: * siquidẽ qui bene cõiectat, uates is perhibet optimus. Non boni sanè hominis indicia mihi esse uisa sunt, ceruix nõ cõsistens, humeri quos subinde iactaret ac reduceret mobiles: oculi errabundi & uagi, furibundũq́ quiddã cernẽtes: pedes instabiles, & genib. nutãtes: nasus contumeliã & contemptũ spirans: † uultus deridiculus, & idem uiciũ secum ferens: risus immoderatus, & corpus cachinno cõcutiens: nutus siue annuens seu renuens, ratione carẽs: sermo cõsistens, & respiratiõe cõcisus: interrogatiões incõpositę, & ineptę: respõsiones nihilo illis meliores, alię alijs imminẽtes, sibiq́ minimè cõstantes, neq́ ab institutione liberalioris doctrinæ prouenientes. Sed quid ego singula cõmemorẽ? Talem eum ante actiones eius esse uidi, qualẽ in actionib. ipsis cognoui. Ac si mihi adessent, qui tũ mecũ fuere, & me audiẽre, testes illi essent, postquã ista uidi, statim me dixisse: Deus bone, quantũ malum Romanum fouet imperium? Prædixiq́ adeò ista, & me falsum uatem esse optaui. Et melius profectò id fuisset, quàm ut sic orbis noster tantis oppleretur malis, & tale in eo existeret portentũ & prodigiũ, quale antea nũquã: cùm quidem multæ aquarũ uulgatæ sint eluuiones, multæ exustiones, multæ concussiones & hiatus terrę, prę terea hominũ inhumanę & feræ species, mõstrosæq́ & mistæ nouo prorsus & insolito modo naturæ. Verùm dignũ quoq́ tanta uæcordia & importunitate exitũ tulit. De quo non una extat opinio, quòd alij aliud dicant & circumferant, tam qui pugnæ affuerunt, quàm qui ab ea longius abfuerunt. Quidam, à Persis eum iaculo confossum esse dicunt, cùm temerè incõpositis excursionibus, non sine stoliditate nunc huc nunc illuc perequitans, u teretur. Sunt qui tale quiddã de eo memorant. In tumulũ eũ editiorẽ cõscendisse, ut quasi è specula exercitum lustraret, & quantum ex eo bello copiarum super esset, cognosceret. Atq́ quum ingens ei, speq́ adeò sua amplior multitudo esse uisa esset, ita eum dixisse: Quàm graue futurum est, si omnes isti in Romanorum ditionem reducentur? Quo eius uerbo, tanquam illis salutem inuidentis, militem quendam qui id excepit commotum, quòd iram non perferret, nulla salutis suæ ratione habita, ense latus eius perfodisse. Alij porrò id ausum esse dicunt, ex barba-

Gregorius Nazianzenus de Iuliani cõdiscipuli sui uecordia.

** εἴπερ μαντις ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.*

† προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες.

B (margin, beside "ratiõe cõcisus ... meliores")

Iuliano nihil in terris prodigiosius, aut mõstrosius.

Opiniones uariæ de Iuliani cæde.

Apud Socrat. est, Iulianum equo insidentẽ, & quidẽ propter rerum secundarũ spem et fiduciã inermem, quum circum militares copias obequitaret, eas ad fortitudinem cohortando, ex improuiso hasta percussum esse, quæ brachium & latus eius perfoderit.

A barbaris ridiculum quendam ex eis hominē, qui exercitum, ut in mœrore solatio, & in compotationibus ludibrio sint, sequi solent. Nonnulli etiam cædis eius laudem Saraceno cuidam tribuunt. Verùm utcunque se res habeat, uulnus quidem certè ille lethale accepit, orbi uniuerso lætum & salutare. Et ictu uno multorum extorum, quibus male crediderat, persoluit pœnas. Mirum sanè est, quomodo uanissimus ille, qui per aruspicinam omnia se nosse putauit, unum hoc, plagam scilicet extorum & uiscerum suorum non perspexerit. Cœterùm illud quoque hominis factum minimè prætereundum uidetur, quòd inter alia multa maximum dæmoniacæ ipsius mentis est indicium. Iacebat in fluminis littore, grauiter ex uulnere laborans, & quod multos ante se gloriam esse consecutos sciret, ita ut plus quàm homines atque adeò Dij esse crediti sint, propterea quòd arte quapiam ex hominum numero sublati fuerint: eiuscemodi & ipse laudis atque opinionis amore captus, simul quòd eum huiuscemodi mortis generis & turpitudinis, in quam per inconsultam temeritatem inciderat, puderet: quid rogo molitur, & quid agit? † neque enim cum uita etiam improbitas extinguitur. Conijcere se in amnem conatur: in cœpto tam arcano fidis quibusdam adiutoribus, & perinde atq; in re quapiam diuina, sacerdotibus usus. Et nisi ex Imperialibus eunuchis quidam consilio eo deprehenso, alijs'que propter flagitij odium communicato, impetum talem prohibuisset, extitisset ex ea clade apud imperitos homines nouus Deus. Et quæ deinde sequuntur. Mortuum eum mimi & homines ridiculi, cum omni scenica fœditate duxerunt, funus'que eius prosequuti sunt, tibijs canentes, & saltitantes, religionis'que abiurationem, belli cladem, & mortem ipsam, probrosè ei obijcientes. Quid enim mali passus non est? quid uerò non audiuit earum rerum, quas genus id hominum iuueniliter audet? B quod iniuriam pro arte habet: donec eum Tarsensis urbs excepit, nescio quomodo, aut quam ob causam ad contumeliam talem condemnata. Ibi ille tumulum habet inhonoratum, & sepulchrum execrandum maximè & despuendum, neque pij alicuius oculis conspiciendum. Et sicuti ego quidem de quopiam audiui, ne sepulchrum quidem eum recepit: uerùm quæ eius causa commota est terra, cadauer eius excussit atque reiecit, ut hoc sit futurorum suppliciorum quasi quoddam præludium. Et quidem sic qui imperauerit, sic bellum gesserit, sic quoque turpiter uitam finiuit.

Ridetur Iuliani haruspicina.

Οὐ γὰρ τῷ βίῳ συναναλίσκεται πονηρία.

Diuinitatē Iulianus moriturus affectauit, clam se in amnem conijcere uolens.

Diuinitas ei tributa est deorū suorum responsis, sicuti hoc Oracula edita declarant, quæ ex Suida excerpta, ad finē huius libri sunt annexa.

Funus Iuliani.

Iulianus Tarsi tumulatus.

CAPUT XXXVIII.

Postridie autem & milites & exercitus duces Iouinianum imperatorem renunciant, uirum quùm rebus alijs, tum uera pietate illustrem, prorsusq́; forma & statura corporis imperio dignum. Qui tribunus antea fuerat, quum Iulianus optionem militibus offerret, ut uel Dijs sacrificarent, uel cingulum militiæ & dignitatis deponerent. Atque ille alterum hoc facere maluit, quàm impiæ iussioni parere. Iulianus porrò necessitate quod tantopere urgebat belli adductus, secum hunc, ut ducem optimum, cum alijs in Persidem dixit. Tum autem in hostili regione, ut alijs præstantior, Imperator lectus, dignitatem eam reiecit, & insignia Imperatoria non recepit: non posse se dicens, qui Christianus sit, imperare uiris, qui Græcissare, superstitiones'que sectari didicissent, donec una omnes uoce Christianos se esse sunt professi. Cæterùm in errore medio & rerum omnium turba à Iuliano relictus, quòd exercitus priore Imperio consternatus esset, rerumq́; necessariarum inopia premeretur, necessitatem sibi impositam esse cognouit, ut bellum pacificatione transigeret. † Quapropter loca quædam imperij Romani, Syriam scilicet, & quæ in

Iouinianus Imperator declaratus.

† Iouinianus cū Persis de pace transigit, & Syriæ partem, Nisibinq́; eis concedit. Quā rē Græci Antiochiæ inuidiosè exagitarunt: sicuti ex Suida, in fine huius libri est annotatum.

Imperatoris Christiani uox egregia.

Gregorij Nazanzeni hæc uerba ſunt. Theodoritus tricennales inducias pactas eſſe ſcribit. † μηδὲ πυρφόρον, τὸ τοῦ λόγου, ὑπολειφθῆναι.

Meſopotamia eſt Niſibim, ex pactis conuentis, Perſis conceſsit, & bellum id ſoluit. Quod quidem non è dignitate Imperij ille, neceſſariò tamen fecit, ut qui non Imperij, ſed cladis ſucceſſor eſſet. Ac niſi hoc feciſſet, & niſi Perſæ moderatè ſe gerentes, & proſperum rerum ſucceſſum certo fine claudentes, aut aliud quippiam metuentes, conditiones pacis tam humanas & inopinatas propoſuiſſent, nihil profectò obſtitiſſet, quin ex eo bello † ne nuncius quidem, quod dicitur, cladis incolumis euaſiſſet. Quare neceſsitate adactus, ut neruos ſuos Romano Imperio conſeruaret, conditionibus turpibus atque indignis cum hoſtibus decidit: temeritate magis proximi Imperatoris, quàm ſua aut militum ſuorum timiditate. Me quidem iudice periniquus fuerit, qui illo relicto, culpam eius pacificationis in hunc conferat. Seges enim ſatoris potius quàm meſſoris eſt: & incendium non eius qui id extinguere poſsit, ſed qui id ſemel excitarit, eſſe creditur: quodq; apud Herodotum eſt, Calceum quidem iſtum conſuit Hiſtiæus, induit autem Ariſtagoras.

Iuliani culpa, non Iouiniani, pernicioſe cum Perſis de bello eſt tranſactum.

CAPUT XXXIX.

Iouinianus Chriſtianos in integrum reſtituit.

IMperator Iouinianus experientia edoctus, diuina uindicta Iulianum grauibus malis afflictum eſſe, ad omnes ubique præfectos ſcripſit, ut cunctos liberè rem diuinam facere, conuentus cogere, & DEVM ex animo colere paterētur: & ut una in imperio Romano obſeruaretur fides & religio, Chriſtianorum uidelicet. Iura que priſtina eccleſijs reddidit. Et quæcunq; clero, uiduis & uirginibus dudum à Conſtantino & filijs eius, diuini † cultus augendi gratia cōceſſa, legibusq; firmata, à Iuliano autem propter ſummum eius in fidem noſtram odium, peſsimo conſilio adempta & acciſa fuerant, priuilegia & beneficia reſtituit. Ad Præfectum prætorio quoq; generalem dedit cōſtitutionem, ut deinceps capitaliter in eum animaduerteretur, qui ſacram uirginem non dicam rapere, ſed attentare tantummodo, iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Eamq; legem ut promulgaret, adductus eſt, quòd homines quidam improbi atque impudici, ſceleſtas atque inceſtas huiuſmodi nuptias, uel ui illata, uel perſuaſione adhibita, uirginibus corruptis, contraxerant: ſub Iuliani imperio, impotenti conſuetudine & fœda libidine flagitia talia audere permittente, & religione tum noſtra periclitante. Itaque eccleſiæ DEI rurſum ſunt apertæ: Græcorum autem templa clauſa, & ipſi dij terræ cauernas & receſſus ſubiere. Et qui ad id uſque tempus uilibus lacernis uſi fuerant, ad communem rediere ueſtitum. Quæ publicè fieri conſueuerant libationes & ſanguinariæ contaminationes, quibus ſub Iuliano ad ſatietatem abuſi erant, finem ſuum habuere. Quicunq; autem epiſcopi ab Iuliano reuocati ab exilio non erant, tum reducti, domum quiſq; ſuam redijt.

Cōſtitutio Iouiniani, qua matrimonium ſacratiſsimarum uirginum prohibetur. l. Si quis. C. de epiſcop. & cler.

Chriſtianiſmus refloreſcit.

Idolomania peſſumit.

Epiſcopi exules reuocantur.

† *Conſtitutione publicè propoſita, Iouinianus reſtitui eccleſijs annonam iuſsit. Verùm quòd fames grauior propter Iuliani impietatem tum graſſaretur, & frumentum ægrè penderetur, τριτημόριον, hoc eſt, tertiam eius partem clero exhiberi curauit. Quamprimum autem fames ſæuire deſijſſet, integrum ſe frumenti numerum eis præbiturum eſt pollicitus. Theodoritus lib. 4. cap. 4.*

CAPUT XL.

Quæſtiones de fide iterantur.

PAulo deinde pòſt, eccleſiarum præſides quæſtiones de dogmatibus rurſus mouerunt. Nam ſub Iuliani Imperio, quòd fides omnino periclitata eſſet, quieti omnes eſſe perſeuerauerant: communiter precibus Deum, ut religionem à tanta liberaret tyrannide, implorantes. Ita enim quodammodo natura hominum fert, ut inter ſe quietem, aliunde eis diſcrimine imminente, ciues agitent: at ſi pacem cum exteris habeant, ſeditiones domi

A domi concitent. Sed enim ecclesiarum antistites, quòd Principis pietatem nossent, præoccupandum sibi eum esse studio magno putabãt. Et pro se quisq; omnes, Imperatorem ad factionis suæ fidem accessurum, proindeq; se illius autoritate maiorem libertatem contra eos qui sibi aduersari uiderentur, habituros esse credebant. At ille iam inde ab initio τοῦ ὁμοουσίου cõsubstantialis professioni addictus fuerat, & id tum manifestè præ se tulit. Primi omnium affuere Macedoniani, qui quidem hæresim eorum qui ἀνόμοιοι, hoc est inæquales dicebantur, reijciebant, & τὸ ὁμοιούσιον æquisubstantiale pro τοῦ ὁμοουσίου consubstantiali recipiebant. Et libellum ij Imperatori obtulerunt, in quo DEO gratias de Imperio eius agebant: ac deinceps petebant, ut eis qui inæqualitatem asserebant, ex ecclesijs expulsis, ipsis illæ gubernandæ committerentur. Præterea ut uel ea quæ Arimini & Seleuciæ statuta fuerant, firma manerent: & quæ à nonnullis per uim contra ea acta erant, irrita essent: uel priore schismate atque dissidio durante, episcopis omnibus quocunq; uellent loco conuenire liceret. In quo * conuentu ne quis profanus adesset: neue finem suum consequeretur, si quis seorsim quidquam egisset, aut fallere instituisset, sicuti sub Constantio factum esset, rogarunt. Illud quoq; significarunt, se citra Principis uoluntatem, in aulam & comitatum Imperialem, ne molesti esse uiderentur, non uenturos. Sin id eis permitteretur, perlibenter id facturos esse sumptibus & iumentis proprijs, ostenderunt. Qui uerò Principi ita supplicarunt, fuere, Basilius Ancyranus, Syluanus Tarsensis, Sophronius Pompeiopolitanus, † Pausinicus Zelenus, Leontius Comanenus, Callicrates Claudiopolitanus, Theophilus Castabalenus, & alij. Imperator libello supplici accepto, responsum eis non dedit, sed illud tantum dixit: † Ego cõ„ tentionis studium odi, concordiæ autem assectatores unicè amplector & amo.

Factiones Christianorum Imperatorem ad partes quæque suas pertrahere nititur.

Macedoniani Iouiniano supplicant.

** μηδενὸς ἄλλου κοινωνοῦντος.*

Supplicãtium nomina.

Socrates habet Pasinicus.

Zela & Comana oppida: Cappadociæ Plin.

Præclarißimũ Iouiniani uerbum.

† ἐγώ, ἔφη, φιλονεικίαν μισῶ, τοὺς δὲ τῇ ὁμονοίᾳ προστρέχοντας ἀγαπῶ καὶ τιμῶ.

B Quod dictum ubi ad aliorum quoq; aures peruenit, intentionem contentionis laxauit, & ut Imperatoris consilium succederet effecit. Altercationis namq; studium, eorum qui Acacij autoritatem sequebantur, & semper opiniones suas ad principum arbitrium apertè accommodabãt, deprehensum est. Nam quum Meletium Antiochiæ episcopum apud Imperatorem, qui tum ibi erat, in magno precio esse uiderent, cum eo collocuti, ut rursum Antiochiæ Synodus celebraretur effecere. Meletius autem is fuit, qui paulo antè ab eis seiunctus, ad τοῦ ὁμοουσίου cõsubstantialis professionem accesserat. Itaq; concilio Antiochię Syrorũ coacto, Nicænã fidem, ut scilicet citra controuersiam ὁμοούσιος CONSUBSTANTIALIS PATRI FILIUS diceretur, stabiliunt atque confirmant. In ea Synodo fuere, diuus, quem diximus, Meletius Antiochenus antistes: Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodiceæ Syrorum, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Irenion Gazæ, Athanasius Ancyræ, per Orphitum & Aetium presbyteros, Titus Bostrensis, atque alij plures * episcopi, uiri insignes. Ea re acta, ad Imperatorem quoque
„ quæ decreuerant ad hunc modum scripsere. Pijssimo, Deiq; amantissimo Do-
„ mino nostro Iouiniano, Victori, Augusto, quæ Antiochiæ episcoporum ex di-
„ uersis prouincijs conuenit Synodus. Quòd pietas tua, Princeps, Ecclesiasti-
„ cam pacem & concordiam conciliare studuerit, & ipsi probè nouimus, DEI a-
„ mantissime Imperator. Quòd uerò & caput eiuscemodi unionis & signum ue-
„ ræ & rectæ fidei eadem bene perceperit, & id quoq; non ignoramus. Quapro-
„ pter ne & nos inter eos recenseamur, qui dogmata ueritatis adulterando depra-
„ uant, ad pietatem tuam referimus, nos dudum celebratæ sanctæ Nicænæ Syno-
„ di fidei professionem recipere, atque tenere. Et quod in ea quibusdam peregri-
„ num & insolens uidetur esse uerbum ὁμοούσιον consubstantiale, id nos, certam à
„ patribus accepisse dicimus interpretationem. Significat id enim, ex substantia

Synodus Antiochena, in qua Nicænum Symbolũ stabilitur.

** Eorũ nomina sunt apud Socrat. lib. 3. cap. 25.*

Synodi eius ad Imperatorem scriptum.

Significatio uerbi Consubstantialis. patris filium esse genitum, & æqualem esse substantia filium patri. Neque enim A quasi perpesio quæpiam, in ineffabili generatione intelligitur: neq; iuxta usum aut consuetudinem aliquam Græcorum, substantiæ uerbum accipitur. Sed ad Arium, qui non existentibus nobis filium impiè producere ausus est, euertendum, id usurpatur. Quemadmodum & nunc qui exorti sunt ἀνόμοιοι, hoc est, inæquales, grauiore adhuc audacia & temeritate ad ecclesiasticam concordiã pessundandam, impudenter feruntur. Relationi autem huic nostræ etiam subiunximus exemplum ipsius Nicænæ fidei, ab ipsis qui eam promulgarunt episcopis editę: quam sanè & complectimur. Est autem talis: Credimus in unum DEVM patrem omnipotentem: & reliqua ipsius formulæ, sine mutatione omni, ita ut conuenit, allegata. Atque episcopi quidem qui Antiochiæ conuenerant, hæc decreuerunt, disertis uerbis Nicænam fidem confirmantes.

CAPUT XLI.

Athanasius cũ Iouiniano Antiochiæ fuit. CVm uerò & Athanasius cleri Alexandrini episcopus, de amicorum consilio Antiochiam profectus cum Imperatore fuit: atque ibi rebus quas oportuit ei suggestis, Alexandriam rediјt. Sunt autem qui dicunt, ab Imperatore potius eum euocatum esse, ut illi quæ de religione agenda essent, exponeret. Et quum ibi res ecclesiæ ritè constituisset, & certa apud Imperatorem fidei fundamenta iecisset, domum reuertisse. Qui autem Antiochiæ Arianorum hæresi præfuit Euzoius, ut opinionis suæ ex Eunuchis quidam nomine Probatius ecclesiæ Alexandrinæ præficeretur, maximo studio cõtendit. *Euzoius laborat, ut Probatius Eunuchus Alexandrinus creetur episcopus.* Atq; eam ob causam Euzoij suasu Alexandrinus quidam Lucius presbyter à Georgio creatus, apud Imperatorem Athanasium uehementer criminãdo detulit, quòd temporibus superioribus in episcopatu suo semper reus actus, & B à prioribus Imperatoribus exilio ut seditionis & discordiæ autor mulctatus fuerit, & proinde alium Alexandrinis episcopum dari petijt. *Athanasius apud imperatorem accusatur.* Iouinianus autẽ, quem non latebat Arianos hostili planè in illum esse animo, criminibus eis minimè motus, Lucium quietum esse, Probatium autem & reliquos eius Eunuchos, ueluti turbæ talis autores, modestius se gerere iussit. *Accusatores nihil agunt.* Athanasium porrò quum sibi tẽporis eius consuetudine amicissimum fecisset, in Aegyptum remisit, ecclesiasq; ei & populum ibi arbitrio suo instituendum commisit. Porrò plurimùm is uirũ eum laudasse dicitur, propter uirtutem, & uitæ innocentiam, orationis etiam festiuæ uenustatem, prudentia quadam admirãda temperatam: & propter ea quæ is de religione nostra ritè decreta, in scripta retulit.

CAPUT XLII.

SEdenim Athanasius Alexandriam cum eo, quo par erat, honore reuersus, quòd ei Imperator significauerat, ut ad se certam irreprehensibilis fidei formulam mitteret, Synodo prouinciali coacta, & spectatissimis quibusque episcopis ad se euocatis, Principi, ut Nicænam fidem inuiolatam atq; integram, quæ scilicet Euangelicis dogmatibus conueniat, seruaret, rescripsit. *Athanasij de coepiscoporũ suorum sententia ad Iouinianum, de sinceriore fidei professione, scriptum.* Verùm nihil obstat, quin utilitatis eorum gratia qui ista legent, epistolam eius de uerbo ad uerbum hic apponam. Ea sic habet: Pijssimo & humanissimo Victori Augusto Iouiniano, Athanasius & reliqui episcopi, qui nomine omnium Aegypti & Thebaidis & Lybiæ cõuenerunt episcoporum. Admodum, Dei amantem Imperatorem, discendi studium, cœlestium'que rerum desiderium decet. Sic namque quùm cor in manu DEI habebis, tum imperium

A perium in pace multorum curriculis annorum administrabis. Quum igitur cognoscere à nobis pietas tua catholicæ ecclesiæ fidem uelit, gratijs DEO de tali animo tuo actis, uisum nobis est præ omnibus alijs, pietati tuæ à patribus Nicææ promulgatam fidem in memoriam redigere. Qua nonnulli proculcata, nobis quidem illi uarias moliti sunt insidias, quod hæresim Arianam sequi noluerimus: authores autem sectarum & dissidiorum ecclesiæ uniuersali extitere. Ipsa sanè uera & pia in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM fides, aperta est & manifesta omnibus, ex diuinis scripturis cognita atque collecta. In qua sancti homines perfectionem consecuti atque consummati, egregiè martyrio sunt defuncti: & nunc corporum uinculis soluti, in Domino conquiescunt. Et permansisset illa incorrupta, nisi quorundam hæreticorum improbitas immutare eam atque deprauare fuisset ausa. Arius siquidem, & populares eius, corrumpere illam, & impietatem aduersus eam † subintroducere conati sunt: filium DEI ex nō existentibus, & creaturam facturamque, & mutationi obnoxium esse dicentes. Ac multos profectò per hæc seduxerunt, adeò ut etiam qui uiderentur esse aliquid, in illorum abrepti sint blasphemiam. Sed enim sancti patres maturè illis obuiam euntes, sicuti diximus, concilio Nicææ coacto, Arianam quidem hæresim anathemate confoderunt, catholicæ autem & uniuersalis ecclesiæ fidei professionem in scriptum retulerunt: ut ea ipsa ubique deprædicata, suborta extingueretur hæresis. Et lecta illa est atque celebrata in ecclesia omni. Cœterùm quum renouare Arianam hæresim nunc quoque uolentes, nonnulli quidem à patribus Nicææ promulgatam fidem abrogare audeant, quidam autem præ se quidem obtentu quodam ferant professionem eius, re ipsa uerò eam negent, perperam τὸ ὁμοούσιον consubstantiale interpretantes, qui blasphemia etiam Spiritum

B sanctum expetunt, eo quòd creaturam eum per filium factam & conditam esse dicunt: necessariò ad pietatem tuam, eam ipsam Nicænam fidei professionem, detrimento eo quod ex huiusmodi blasphemia multi populi capiunt, perpenso, mittendam esse duximus, ut pietas tua quàm accuratè ea scripta sit, cognoscat, & quantum à ueritate aberrent, qui præter hanc aliud docent, uideat. Illud scito Christianissime Auguste, à seculo hanc esse prædicatam fidem. Et hanc ipsam professos esse, qui Nicææ conuenere patres. Atq; etiamnum suffragijs suis eam comprobare omnes quæ passim sunt ecclesias, in Hispania, & Britania, & Gallia, & † Germania, & Italia omni, & Campania, & Dalmatia, Mysia, Macedonia, & cuncta Græcia, in Aphrica tota, in Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, in Aegypto omni, Libya, Ponto, & Cappadocia, atque hisce uicinis terris. Ipsas quoque Orientis ecclesias, paucis exceptis quæ cum Arianis sentiunt. Omnium enim earum quas recensuimus comperta nobis est sententia, quòd ab eis epistolas habeamus. Et scimus, Dei amantissime Auguste, quamuis pauci quidam fidei isti aduersentur, nihil tamen eos præiudicij afferre posse orbi uniuerso. Atque illi longo iam tempore ab Ariana infecti lue, contentione etiam maiore nunc uerę resistūt pietati. Et ut pietas tua fidem Nicænam cognoscat, quamuis antea cognitam, attamen sicuti ea à trecentis decem & octo episcopis est pro-

Arij hæresis.

† ἐπεισαγαγεῖν

Macedonianorum hæresis.

†

† *Germaniam nostram inter alias Europæ regiones catholicam orthodoxamq; in Christum Iesum, non ita longo post ascensionem eius tempore, integrè coluisse fidem, illustre est apud Irenæum libro 2. contr. hæreses testimonium, ita scribentem: Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen uirtus traditionis una & eadem est. Et neque hæ quæ in Germania fundatæ sunt ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Aegypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi sunt constitutæ. Sed sicut sol creaturæ Dei in uniuerso mundo unus & idem est, sic & lumen, prædicatio ueritatis, ubiq; lucet & illuminat omnes homines, qui uolunt ad cognitionem ueritatis uenire.*

Symbolum Nicænum. mulgata, subiungere literis hisce uoluimus. Est autem talis: Credimus in unum A DEVM patrem omnipotentem, omnium uisibilium & inuisibilium factorem. Et in unum Dominum IESVM CHRISTVM, filium DEI, genitum ex patre, unigenitum, hoc est ex substantia patris, DEVM de DEO, lumen de lumine, DEVM uerum de DEO uero: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæque in cœlis sunt, quæ'que in terris. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendit: & incarnatus homo factus, & passus est: & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Anathema in Arianos. Eos autem qui dicunt, fuisse aliquando quum nō fuerit, & quòd ex non existentibus factus sit, aut ex alia subsistentia uel substantia, aut quòd creatus uel mutabilis uel alterabilis sit, anathemate ferit sancta catholica & Apostolica ecclesia. In hac fide, Dei amantissime Auguste, ut diuina & Apostolica, necessariò acquiescendum. Neque ea à quopiam mouenda, aut mutanda uenit, persuasionis aut contentionis uerbis ullis. Id quod Ariomanitæ primùm fecerunt, ex non existentibus filium Dei esse, & fuisse aliquando quū non fuit, & conditum creatum'que atque adeò mutationi obnoxium esse dicentes. Quam ob causam etiam, sicuti antea diximus, Synodus Nicæna anathemati subiecit hæresim eam, ueramque fidem promulgauit. Non enim simpliciter patres illi æqualem patri filium dixerunt, ne simpliciter DEO æqualis, sed ex DEO DEVS uerus esse crederetur. Sed & ὁμοούσιον consubstantialem adiecerunt, quòd id proprium sit germani, uerique ex uero & natiuo patre filij. Non etiam illi Spiritum sanctum alienarunt à patre & filio: sed potius eum cum patre & filio conglorificarunt, in una sanctæ Trinitatis fide, propterea quòd una etiam sit in ea ipsa sancta Trinitate diuinitas. Christianæ Iouiniani Imperatoris uirtutes. Hisce literis Imperator lectis, solidè est confirmatus: & quam de rebus diuinis obtinuit affectionem & sententiam, apertè statim declarauit. B Qui enim Consubstantiale professi sunt, eos obseruauit, & liberaliter muneratus est. Illud quoque is propositum habuit consilium, ut persuasione potiùs quàm ui, inter dissidentes contentionis dirimeret studium: nec cuipiam, qualemcunque tandem consectaretur fidem, molestiam facesseret, neque quicquam ad charitatem summam faceret reliqui. Eis uerò qui ad concordiam & unanimitatem ecclesiam reducere studerent, maximum exhiberet honorem. Themistius Iouiniani laudator. Id illum fecisse, de eo non solum Christiani, uerumetiam qui apud Græcos celebris habetur, Themistius philosophus testat, in oratione ad eum scripta, quam Consularem nominauit. Consularis eius oratio. Virtutibus enim eius commemoratis, diuinis'que additis laudibus, eo illum nomine potissimùm effert, quòd unicuique quam uellet, religionem sequi permisit. Quare illum impotentem adulatorum assentationem fregisse dicit: Præclarè adulatorum naturā notauit Themistius. quos perquàm facetè & luculenter irridens, ex moribus eorum deprehendi ait, purpuram ipsos magis quàm DEVM colere: neque aliqua re ab Euripo differre, nunc huc, nunc illuc, atque in contrarium adeò momentum refluente.

CAPUT XLIII.

AD hunc modum Iouinianus, audaciam eorum qui tum nugamentis suis turbare ecclesiam constituerant, compescuit. Et Nicæna fides longo, quod interuenit, tempore oppugnata, sub imperio eius ad pristinam rediјt gloriam & professionem. Verùm successus is, ne ea ad similem rursus recideret turbam & confusionem, minimè futurus erat diuturnus. Non enim eis rebus, quæ ecclesiæ sub Constantio accidêre solis, magni illius

A illius patris Antonij diuinatio ad exitum suum peruenit: sed reliquum adhuc ad improbitatem explendam aliquid fuit, quemadmodum id postea erumnæ sub Valentis imperio toleratæ ostenderunt. Priusquam enim sub Constantio Ariani ecclesijs regendis primas obtinerent, in somnis uidere sibi uisus est admirandus ille & magnus Antonius, mulos cum impetu in sanctius sacrarium inferri, atque ibi salientes calcibusq́ue se petentes, sacram euertere mensam. Quum autem euigilasset, somnium id retulit & exposuit: futurum scilicet, ut adulterinorū monstrosorumq́ue dogmatum confusio Ecclesiam DEI occuparet, & alienæ doctrinæ assertorum insultus sacram pessundaret mensam. Porrò non uanam fuisse, aut mendacem uisionem, simul & interpretationis eius prędictionem, quę deinde subsecuta, & postea etiam imperante Valente acta sunt, satis declararunt. De his satis. Imperator autem Iouinianus celeritate magna Antiochia discedens, Constantinopolim contendebat. & Tarsum quum uenisset, Iuliani ibi corpus, iustis funeralibus peractis, sepelijt: non consultò, sed casu potius quodam & errore, cadauere eius ex aduerso tumulo ei qui Maximini continebat ossa, ita condito, ut uia publica utrunque sepulcrum dirimeret. Ibi uerò Consul quoq; renūciatus, Constantinopolim proficiscens, ad Bosporum uenit, in locum cui Dadastana nomen est, Galatiæ & Bithyniæ limitem. Vbi Senatus ei occurrit, & quem diximus, Themistius, consularem de eo editam orationem recitauit: quam postea in urbe Constantinopolitana etiam magna cum libertate publicauit. Frigus autem ingens inualuit: & Imperator in diuersorio quodam auidius copiosiore sumpto cibo, in cubiculo, quod nuper admodū calce erat incrustatū, se cōfestim ad somnum capiendum composuit. Et quòd ex igne largius accenso tepor humorem ex parietib. recens dealbatis eliceret, atq; is sensim se per nares insinuans, B meatus per quos accipitur & redditur spiritus, obturaret, strangulationem Imperatori attulit: unde mors est consecuta. Circiter octo menses in Imperio transegit, uir bonus & honestus: sub quo & ecclesiasticæ & publicæ res prosperos habituræ fuerant successus, nisi per aduersam prorsus fortunam, repētina mors, quæ illum oppressit, tantum bonum Romanorum Imperio inuidisset. Obijt autem suo & Varoniani filij, quem Illustrissimum Ancyræ in Galatia renunciauerat, consulatu, decimoseptimo mensis Februarij die, ętatis anno trigesimotertio. Porrò decimus iste historiarum liber triennij tempus complectitur: quum quidem à Mundo condito † quinquiesmillesimus octingentesimus septuagesimus quintus, à Domini autem natiuitate trecentesimus & septuagesimus ageretur annus.

Magnus Antonius monachus in somnis per uisionē ecclesiasticos tumultus, qui sub Cōstantio & Valēte acciderūt, præuidit.

Iulianus Tarsi sepelitur.

Iouiniani mors.

Huius libri Anni.

† Secundum recētiores, 4345.

DE IULIANI MORTE ORACULUM.

Atq; ubi Romanis Persas deuiceris armis,
Usque Seleucæam bello progressus ad urbem,
Cælesti tum te sublatum turbine currus
Euehet igniuomus, magnoq; reponet Olympo,
Defunctum curis hominum, duroq; labore:
Et patriam ætheriæ lucis remeabis ad aulam,
Unde caduca hominis progressus membra petisti.

Quum idem Iulianus ad Ctesiphontem esset, responsum tale à dijs suis recepit:

Iuppiter inuisam diuis cœlestibus omnem
Olim terrigenûm concîdit fulmine stirpem,
Ore deum referens Romanorum Induperator
Iulianus, Persis pugnacibus intulit arma:
Et nunc illorum terras & mœnia longa,
Atq; alios ferro populos deuastat, & igne.
Ille etiam Hesperijs, per Martia prælia gentem
Sæpius Almanam uictor prostrauit in oris.

DE IOUINIANO.

Varroniano hic patre, in agro Singidonensi Pannoniæ genitus est. Imperator renunciatus, Græcæ superstitionis cultoribus parum gratus fuit: à quibus Antiochiæ scommatibus multis & conuicijs est affectus. Inuidiam ei Persica pax conciliauit: quæ mox ea re quoq; est adaucta, quòd à coniuge instigatus, tēplum ibi quod Hadrianus in honorem patris Traiani tanquam Dei magnificentissimè extruxit, & Iulianus postea in Bibliothecam redegit, unà cum libris omnibus cremari iusserit. Itaq; in eum passim famosi libelli uel ad parietes affixi, uel in uia sparsi sunt: uersibus Homericis, quibus Paridis ignauia & Thersitæ turpitudo traducitur, per parodiam in illum detortis. Quales fuere:

Uenisti ex bello, quo te perijsse decebat. Item:
Degener, excultor formæ, sectator amorum, &c. Item:
Quod nisi detracta tunicaq;, togáq;, pudendas
Insuper & partes quæ cingit ueste, prehensum,
Et cæsum plagis ad sæuos misero Persas, &c.

Anus etiam quædam proceritate eum & forma conspicuū esse cernens, quum dementem esse audiuisset, Quàm corpulenta (inquit) est stulticia? Ex plebe præterea quidam in Hippodromo dicacitate eum perstrinxit, & risum ingentem omnibus mouit. Inanem enim & frigidam proceritatem eius esse dixit.

UNDECIMI

VNDECIMI TOMI CAPITA.

De per-

De

De sancto Isaacio, qui liberrimè Valentem est alloquutus, & ut Valens alicubi circa Adrianopolim cum Gotthis acie congressus, ex fuga in tugurium rusticum, in quo multum stramenti fuit, peruenerit, ibiq; igni consumptus perierit.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XI.

CAPUT I.

ET ita quidem Iulianus desertor cęsus est. Ita etiam Iouinianus pijssimus Imperator, in finibus Galatiæ & Bithyniæ è uita excessit. Exercitus autē † die septimo Nicæam uenit, & ibi Valentinianum Romanorū Imperatorē renūciauit: qui quùm rebus alijs bonus uir, tū Imperio ipso dignus, † Cibali è Pannonia oriundus fuit, rei militaris (ut qui à iuuenili ætate in castris uixisset) apprimè peritus, animi aūt magnitudine præsenti semper fortuna pręstantior uisus. Affuit uerò tū Nicææ ab exilio reuersus. De quo illud fert, Silētiarium

Fl. Valer. Valentinianus Pānonius Imperator Rom. lectus.

† Februarij 25. die: Socrates.

πόλεως Κιβάλεως.

B quendam, eum ignis flammam sub Constantio, quum curato corpore cubitum iuisset, circiter uesperam ex ore spirantē uidisse. Silētiarius enim ad accersendum eum negocij cuiusdā gratia ab Imperatore, cui id etiam indicauit, missus fuerat. Imperator Constantius prodigij eius nuncio perterritus, offendere quidem & perturbare uirum eum, iniquum esse censuit. Vt autem timori suo cōsuleret, ad Romani Imperij fines eum misit, ut ibi in præsidio esset, & barbarorum excursiones prohiberet. Postea quoq; legioni Iouinianorum præfuisse, & ordinum ductor cum Iuliano fuisse traditur. At postquam ille rerum est potitus, dignitate ea spoliatum Valentinianum perpetuo mactasse exilio dicitur, illo quidem sub prætextu, quòd copias sibi commissas non ritè in aciem contra hostes duxisset: reuera autem, quū Iulianus in Gallia occidentali adhuc esset, & † templum quoddam sacrificij gratia peteret, Valentiniano præsente (uetus enim consuetudo erat, ut qui Iouinianæ & Herculianæ, ita ab Ioue & Hercule dictis legionibus pręessent, principem à tergo sequerentur) & iam templum ingredientem sacerdos frondibus quibusdam roscidis cōspergeret, & gutta una in Valentiniani uestem incideret, quòd is factum tale ægrè ferens, quùm sacerdotem conuicijs proscideret: tum ipso uidente Iuliano, ense eam partem uestis, in quā humor ex conspersione ea peruenerat, (tanto Christianam pietatem consectabatur ardore) rescciderit atq; abiecerit. Vnde deinceps illi Iulianus infensus, non multo pòst eum condemnatum Melitinæ in Armenia perpetuò exulare iussit: eam quā diximus pretexens causam, quòd milites eius segniter rem gessissent. Qua in re ei martyrij honorem, quod pro religione Valentinianus subiturus fuerat, inuidit. Nam eam ob causam alijs quoq; Christianis pepercit, quòd eos ex periculis huiusmodi laudem & gloriā cōsequi animaduerteret. Vbi aūt Iouinianus ad imperium peruenit, ab exilio

Prodigiū, quo Imperium eius designatū est.

Iouinianos Maximianus Imperator uocauit milites eos, qui fortiter in Illyrico rē gesserant, à Diocletiano Iouio: sicuti alios à seipso, Herculianos.

Valentinianus ab Iuliano in exilium actus.

† Templū Fortunæ. Eutrop.

Exilij eius causa.

Iulianus Valentiniano & alijs Christianis martyrij honorem inuidit.

exilio est reuocatus. Porrò Iouiniano defuncto, Nicææ totius exercitus, & eorum maximè qui primarias gerebant dignitates, in primis autem Datij Patricij, qui ex Galatia ad eum literas dederat, secundi præfecti, Arinthei ducis, & Glaiphi, qui domesticis præfuit, consilio & uoluntate Imperator est electus. Et quum imperatorijs sumptis insignibus, in clypeo, militari more, circumferretur, exercitus eum, ut sibi Imperij socium asciseeret, rogauit. Atq; ille manu eis, ut sile rent, innuens, graui & Imperiali sententia, Vestrum quidem, inquit, fuit, ut priuatum me ad Imperialem extolleretis dignitatem: res aũt administrare, non iam uestri, sed Principis ipsius arbitrij esse, uos ipsi quoq; dixeritis. Itaq; uos deinceps imperata facere, & quietos esse: me autem, quid facto opus sit, curare decet. Ac tum quidem militibus non cessit: postquã uerò Constantinopolim uenit, trigesimo à suscepto imperio die, sociũ sibi imperij fratrem Valentem adiunxit. Et prouincias Orientales, & quasdam etiam Occidentales ad Illyricum usq; fratri concessit: reliquas ad Occidentalem Oceanum pertinentes, & continentem ex aduerso omnẽ, usq; ad extremos Libyes, sibi attribuit, ut toti imperaret Occidenti. Breui etiam deinde Gratianum filium adhuc adolescentulum, ad Imperium euectum, moribus institutisq; suis assuefecit. Sed enim fratres ambo, Christiani quidem iam inde ab initio fuere, cultu uerò & opinione uariarunt. Nam Valens ab Eudoxio Ariano baptizatus, acer fuit dogmatis Ariani æmulator: molestũq; ei fuit, quòd non omnes eandem sequi sententiam cogeret. Valentinianus autem Nicænæ professionis propugnator, ornandos quidem religionis suæ populares duxit: nihil autem eis molestiæ, qui ab eo dissentirent, intulit. Cœterùm in rebus administrandis pares fuere.

A

Ad hunc usque diem Pannonij hunc morem Magistratibus legendis seruant.

Milites à Valentiniano, ut sibi imperij socium deligat, petunt.

Memorabilis Valentiniani uox.

Fl. Valens frater eius Imperij consors Orienti præficitur.

Valentinianus Occidenti præest.

Gratianus Valentiniani filius, Augustus creatus.

Valẽs Arianus.

Valentinianus Catholicus.

CAPUT II.

EA tempestate ecclesiæ Romanę gubernacula tenuit Liberius, Iulij successor. Ante eum autem Syluester, sub Constantino ecclesiam eam rexerat. Alexandriæ autem, Consubstantialis professioni magnus præfuit Athanasius, Georgio & Gregorio hæreticis surrogatus: qui tamen & ipsi ei successerant. Ante Athanasium Alexander, ante Alexandrũ Achillas, ante hunc Petrus, qui sub Maximiano martyrio est defunctus, episcopus ibi fuit. Porrò Antiochiæ Arianis præíjt Euzoius. Consubstantialis aũt professionis duo erant antistites: alteri nãq; parti Paulinus, alteri diuus præfuit Meletius. Isti autem Arianis successere. Et huius quidem decessor proximus Eudoxius, illius autem Leontius fuerat. Ante hunc, episcopatum ibi gesserat Stephanus, cui præcessit Phlacitus, Phlacito Euphronius, Euphronio Eulalius, qui omnes Ariana rabie repleti fuerant. Ante Eulalium magnus Eustathius piè ecclesiam Antiochenã gubernauit, Philogonij martyris successor: Philogoniũ uerò Vitalis præcessit. Hierosolymis aũt Cyrillus denuò episcopalem obtinuit dignitatẽ, qui primùm quidem Maximo successit. Maximum autem magnus Macarius præcessit, Hermonis successor. Cyrillo Erẽnius substitutus, atq; huic rursum Heraclius, Heraclio Hilarius, cui tum rursus diuus successit Cyrillus. At Constantinopoli ecclesiam eo tempore tenuit Eudoxius, magnus Arianæ opinionis propugnator. Consubstantialis autem professores intra urbem in parua domo conuentus agebant. Templis Macedonianæ religionis in urbibus plerisq; adhuc tum præfuerunt, qui in Seleucia fidei formulam promulgauerant, eadem quæ Acacius sentientes. Eudoxius Macedonio successerat, Macedonius Paulo cõfessori, Paulus Nicomediensi Eusebio Ariano. Eusebius Alexãdro, quem præcessit Metrophanes. Hic quidem tum Ecclesiarum fuit status.

B

Episcopi Romani.

Alexandrini.

Alexandriæ tũ Arianis præijt Lucius. Socrat.

Antiochenses.

Hierosolymitani.

Constantinopolitani.

Sed ij postea ab Acacio sunt seiuncti, post synodum Seleucenam.

CAPUT

A

CAPUT III.

Postquam uerò rerum occidentaliũ cura Valentinianum Romam uocauit, atq; is per Thraciã iter fecit, qui in Bithynia & Hellesponto fuere, aliiq; item episcopi τοῦ ὁμοουσίου cõsubstantialis fidei addicti, Hypatianum Heracleę siue Perinthi episcopum, legatum ad eum misere, ut episcopos omnes constituendi dogmatis gratia, in unum locum conuenire iuberet. Qui ubi ad Imperatorem legationẽ eã pertulit, Imperator: † Mihi, inquit, negotiis occupato, & reipublicę curis distẽto, res eiusmodi inqrere nõ facile est. Vos autem, quibus hæc procuratio mandata est, quocunq; uultis loco conuentum agite, & de rebus omnibus piè deliberate. Hoc accepto responso, Lampsaci cõuenere: & duobus mensibus pòst, de rebus plerisq; statuère: (erat autem is annus à Synodo Seleucena septimus) in primis, ut irrita essent, quę Constantinopoli, Eudoxii & Acacii suggestione sancita erant: atq; ut etiam aboleretur ea fidei formula, quæ ibi producta fuerat, perinde atque ab Episcopis occidentalibus dictata: cui etiam nonnulli subscripserant, promissione ea adducti, quæ ipsis de abolenda inæqualitate substantiæ facta fuerat, qua tamen in re promissorũ mendacio decepti erant. Acquiescendum autem esse sententiæ ei, quæ æqualem substantia patri filium profitetur: quòd peropus esset & necessarium, ut in fidei formula ad subsistẽtias discriminatim significandas, uerbum ὁμοίου, hoc est ęqualis, adderetur. Solam uerò in ecclesiis omnibus frequentari debere, quæ Seleuciæ quidem confirmata, antea autem Antiochię promulgata esset, fidem, quum in ea urbe ecclesiæ dedicatio est celebrata. Insuper, ut qui sedibus suis ab eis expulsi erant, qui filium patri inæqualem esse opinarentur, Episcopatus suos reciperent: quòd illegitimè scilicet ex ecclesiis suis essent deturbati. Quod si quis quenquam de re aliqua accusare uellet, ut ei id facere cum conditione illa liceret, ut idem & ipse subiret periculum. Iudices autem inter eos ut essent, prouinciæ eius Episcopi, sententiam rectam sequẽtes. Testes aũt, Episcopi ex finitimis producerentur regionibus, quibus cuiusq; uita probè cognita esset. Hisce decretis factis, Eudoxium sectatoresq; eius euocatos, primùm ad facinorum eorum quæ perpetrassent, pœnitentiam inuitarunt. Vbi illi autem id contempsere, res actas ad Ecclesias omnes perscripserunt. Cœterùm ueriti, ne Eudoxius aulam Imperialem sibi cõciliaret, atq; ipsis calumniam intenderet, placitum eis est, acta Lampsacena ad Imperatorem referre. Atq; ita Valenti, qui fratrem ad ueterẽ Romam proficiscentem, usq; ad Illyricum comitatus produxerat, redeunti, ad Perinthum Thraciæ rem omnem exposuere. Verùm Eudoxius cum popularibus suis eos præuenerat, & aulæ studia sibi cõciliata habebat. Itaq; Imperator Lampsacenis legatis, ne ab Eudoxio dissiderent, suasit. Atq; ubi illi Eudoxii res, quas Constantinopoli atq; etiam in Synodo Seleuciæ fraudulenter egerat, accusantes reprehenderũt: ira percitus Imperator, oratores quidem in exilium egit, ecclesias aũt eorum Eudoxii studiosis mandari iussit. Ipse uerò Antiochiã Syriæ est profectus. Veritus namq; fuerat, ne Persæ tricennali, quę sub Iouiniano facta fuerat, pace soluta, in regionem eam excurrerent. Porrò ubi illi nouarum rerum nihil moliri comperti sunt, Antiochię mãsit, atq; ibi ecclesias turbauit. Nam diuum Meletium solum exilii causa uetere coegit: Paulino autem propter singularem morum modestiã pepercit. Quicunque autem communicare cum Euzoio nollent, eos aut exilio mulctauit, aut aliter, uerberibus scilicet afficiens, & mulctam eis dicens, malè accepit.

Homousiani à Valentiniano synodi celebrandæ facultatẽ petunt.

Socrat. lib. 4. cap. 2 Macedonianos episcopos synodum istam petiisse à Valẽte scribit: Valentẽq; non grauatè, ut ea cogeretur, consensisse, propterea quòd existimauerit, rem omnem ibi ex sentẽtia Eudoxii & Acacii actum iri.

Concilium Lampsacenũ, & eius decreta.

† Verba hæc apud Sozom. lib. 6. cap. 7. sic habent: ἐμοὶ μετὰ λαοῦ τεταγμένῳ οὐ θέμις τοιαῦτα πολυπραγμονεῖν. οἱ δὲ ἱερεῖς, οἷς τοῦτο μέλει, καθ' ἑαυτοὺς ὅπῃ βούλονται συνίτωσαν. hoc est: Mihi, qui laicus sum, talia curiosè inquirere fas nõ est: Episcopi uerò, quibus hoc est curæ, quo uolunt loco conuentum agant.

Processus iudicialis contra Episcopum accusatum.

Synodi decreta apud Valentem exponuntur.

Legati synodi à Valente proscribuntur.

Valens Antiochiam proficiscitur. Catholicos ibi uexat.

Meletius iterum exulat.

CAPVT IIII.

Procopium tyrannidem compescit.

ET profectò ad grauiorem ille feritatē processisset, nisi impetum̄ eius Procopius ad tyrannidem aspirans, ad breue tempus inhibuisset. Is namq; genus suum ad Iulianum referens, & sub Iouiniano tyrannidem affectans, Chalcedonem occupauerat: & clàm Constantinopolim ingressus, imperium arripuerat. Tum uerò non contemnendo coacto exercitu, aduersus Imperatorem infestis signis est profectus. Cui Valens ex Syria obuiam progressus, circa Natoliam certamine cum eo est congressus: & uictus, inde Nicæam peruenit. Sed mox Procopius à proditoribus Comario & Agelone, quos fidos sibi esse putauerat, captus, & uinctus Valenti est traditus. In utrunq; porrò proditorem nouo supplicij genere, iureiurando quo se illis beneuolum semper fore receperat spreto, animaduertit. Crudelē enim in modum serris dissectos interemit. Procopius autem ad arborum duarum non longè inter se distantium uertices adductos pedibus alligatus, eisdem mox ad naturalē statum suum redire permissis, discerptus est. Sic scilicet tyrannus in duas distractus partes, interijt. Imperator autem Chalcedonis, quæ eregionè Byzantio sita est, muros dirui iussit. nam id se, sibi ipsi quoq; dira precatus, facturum esse tyranno deuicto iurauerat, propterea quòd Chalcedonij tyrāni partes sequuti, pietatem & fidem Imperatori debitam abiecerant. Nam eum, quum ad urbem eam accessisset, contum eliosè conuicijs proscissum, portis clausis exclusere. Mœnia igitur principis iussu diruebantur, & saxa statim Constantinopolim ad publicū lauacrum, quod Constantianum uocatum est, extruendum transferebātur. Enimuerò quum sic murus dirueretur, in sublimi quodam saxo, literis altius incisis oraculum conscriptum repertum est, illud denuncians. Vbi copiosiore aqua urbs abundatura esset, tum fore ut murus lauacro inseruiat: gentes autem innumeræ, Romanorum uastantes imperiū, multū afferant detrimenti, tandē uerò & ipsæ cęsæ intereant. Sed nihil obstat, quo minus, studiosorum causa oraculum ipsum hic apponatur.

Fuerant ij duces Procopij. — *Proditores Procopij.*

Supplicium proditorum.

Ipsius etiā Procopij, Metij Suffetij supplicio non absimile.

Chalcedonis muri, quòd ea urbs Procopij tyranni partes sequuta, Valentem portis excluserat, & cōtumelijs affecerat, diruuntur.

Κωνσταντιαναί

Oraculū in ruinis muri Chalcedonēsis repertum.

» *In media liquidas quum ducent urbe choræas,*
» *Vitrea uoluentes lætæ uestigia nymphæ,*
» *Mœniaq; excipient trepidante lauacra susurru:*
» *Tum uariæ numerum superantia millia gentis*
» *Effera Mauortis sæui spirantia uires,*
» *Vndis transmissis flaui resonantibus Istri,*
» *Mysos excindent armis, Scythicosq; colonos.*
» *Atq; ubi Threicios fera gens inuaserit agros,*
» *Hic illos fatum bellantes opprimet atrox.*

Accidit porrò postea, ut aquæductus quem Valens extruxit, plurimum aquę urbi suppeditaret, & barbaræ nationes maximè aduersus Romanos mouerentur, sicuti paulò pòst à me dicetur. Alij oraculum hoc alio accepere modo. Eo enim aquæductu perfecto, Clearchus præfectus urbi in Theodosij foro Nymphæa maxima fieri fecit. Id opus, † copiosa aqua dictum, cuius gratia urbs anniuersarium conuentum celebrare est solita. atq; id ipsum obscurius per oraculum uerbis hisce significatum esse existimarunt:

ὑδρεῖον. Nice. ὑδραγωγεῖον. Socrat.

Nymphæū Cōstantinopoli in Theodosij foro.

** δαψιλὲς ὕδωρ*

In media liquidas quum ducent urbe choræas.
» *Vitrea uoluentes lætæ uestigia nymphæ.*

» Hæc de oraculo. Cœterùm cum Chalcedonensium muri, sicuti diximus, frangerentur, ciues Constantinopolitani & Bithyni, Nicomedienses & Nicæni, Imperatori

A ratori supplicarunt, ne mœnia tam firma & ampla frustra dirui pateretur. Et ille, quamuis ira plenus, ægrè quidem, attamen precibus eorum acquieuit: & iuramento quod debebat tribuens, diruendo simul & restaurando minoribus alijs saxis structuram eam restituit: quod opus ad finem quoque suum est perductum. Hæc mœnibus Chalcedoniorum accidere. Post bellum aduersus Procopium gestum, grando maxima lapidibus ingentibus persimilis decidit, & motus terræ graues uarijs in locis extitere, qui præ alijs locis maximũ Nicææ Bithynorum urbe, ea uniuersa prostrata, damnũ dedere. Duodecimus is erat à Nicomediensi subuersione. Nec multum intercesit temporis, quum alius terræ motus obortus, idem Germæ Hellesponti ciuitati fecit. Hæc porrò omnia turbarũ ecclesiasticarum fuerunt indicia. Grandinem namq; & terræ motus, multi mortales DEI aduersus Imperatorẽ ira accidisse dixerũt, propterea quòd multos ad episcopalem dignitatem euectos in exilium egerat: alios autem mox acturus fuerat, qui Eudoxio in fidei sententia non suffragarentur. Atq; in eiuscemodi calamitatibus nihil prorsus uel Eudoxius, uel Imperator de studio suo remittebat, q̃d uterq; à se dissentientes crudeliter abigere conaretur. Multiq; adeò sacri uiri ad exilium condemnabantur. Soli autem, diuina prouidentia, propter excellentem uirtutem, exulare iussi non sunt, Basilius magnus Cappadocum ecclesię antistes, & Gregorius, qui tum Nazanzi (quod tenue oppidum prope Cæsaream situm est) ecclesiæ præfuit. De quibus uiris paulo pòst dicemus.

Valens muros Chalcedonis reficit.

3 Iulij, Ioniano & Lucino Coss. Socr. lib. 4. cap. 10.

Fatales sub Valente in Oriente casus.

Nicææ per terræmotũ euersio.

Item Germæ.

Adscribuntur casus isti iræ Dei aduersus Imp. Valentẽ.

Exilium catholicorum episcoporum.

Basilius magnus.

Gregorius Nazanzenus.

CAPUT V.

B IMperator Valens bello contra Procopium prosperè gesto elatus, aduersus ecclesiã rursus arma parauit, uim religionibus omnibus, ut se Arij dogmati accommodarent, inferens. Maximè uerò cõtra eos qui Lampsaci conuentũ egerant, frẽdebat, quòd non modò Arianis episcopis dignitatem abrogassent, sed etiam fidei formulam Arimini promulgatam damnassent. Et Nicæa profectus, Nicomediam uenit, atq; eò Eleusium Cyzici episcopum ad se acciuit, qui Macedonij sententiæ magis addictus erat. Congregatoq; Arianorum episcoporum cœtu, ut cum illis eandem cõmunemq; fidem complecteretur, imperauit. Porrò Eleusius primùm generosè & fortiter illorum communionem aspernatus restitit. ubi autem Imperator exilium ei, bonorumq; publicationem minatus est, metu perculsus, † libens quidem, sed non libenti animo, quod Imperator iussit, fecit. Verùm confestim pœnitentia ductus, quum Cyzicum uenisset, apud multitudinem in conuentu publico peccatum suum propalàm est confessus: † illud insuper addens, ut alium sibi sacrorum deligerent antistitem: sibi enim deinceps episcopatũ gerere, quòd fidem suam prodiderit, minus cõuenire. Cyziceni autem, quòd summa eum complecterentur beneuolentia, & administratione eius maximopere delectarentur, episcopum alium non receperunt, neq; alij ecclesiam regendam permiserunt: sed ipsi Eleusio subditi, sententiam suam minimè mutauerunt. Quod ubi Eudoxius Arianæ sectæ Constantinopoli pręfectus cognouit, episcopũ illis designauit Eunomium. Putauit namq; fore, ut is eloquentia sua breui per felicem quandam persuadẽdi uim Cyzicenos demulsos, ad opinionem suam pertraheret. Et postquam Eunomius Cyzicum uenit, ecclesias quidem, Eleusio Imperatoris iussu expulso, uacuas recepit: plebs autem Eleusio obsequens, extra urbem conuentus agebat. Sed de Eunomio, & eius hæresi, suo loco paulo pòst dicam. Verumenimuerò non modò Macedoniani, sed etiam Nicænum dogma comprobantes, Constantinopoli eisdem affiiciebantur malis; neque eo minus etiam Nouatiani, qui & ipsi Consubstantialis professio-

Valens Eleusiũ Cyzici Episcopum Arianam cõplecti fidem cogit.

† ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.

Pœnitentia Eleusij.

Eleusius episcopatũ deponit.

† Et simul de ui sibi illata conquestus. Socr. lib. 4. cap. 6.

Eum retinere Cyziceni conantur.

Eunomius ab Eudoxio Cyzici episcopus designatus.

Catholici, Macedoniani, & Nouatiani, Cõstantinopoli affliguntur.

professionem complectebantur: quapropter eis quoque ecclesias adimi Imperator præceperat. Alios præterea, quos excluderet, non habebat: antea enim dudum Constantius hæreticis reliquis ecclesias eripuerat. Agelium quoque episcopum, qui à Constantini temporibus, ad eum usque diem, Nouatianorum ecclesijs præerat, in exilium Valens egit. Qui sanè, quemadmodū Socrati uidetur, admirandā egit uitam. Nam in eo, quod in philosophia maximū est, fuit: possessiones enim nullas, neque quicquam pecuniæ habuit. Et uitæ eius institutum id maximè declarauit. Vnica enim ueste cōtentus fuit: & Euangelicis decretis insistens, calciamētis usus non est. Cœterùm nō multo pòst, ab exilio reuocatus, ecclesias suas recepit, & liberè in eis conuentus egit. Quod ut fieret, Marcianus quidam effecit, uir uita simul & doctrina admodum spectatus: qui dudum quidem suum in Imperatoria aula obtinuerat locum: tum aūt apud Nouatianos in presbyterorum ordinem cooptatus, Imperatoris filias Anastasiā & Carosam Grammaticæ præcepta docebat, sub quarū nomine publica lauacra Constantinopoli Valens construxit. Eius uiri gratia Nouatianorū ecclesiæ ad breue tēpus clausæ, rursum sunt apertæ. Sed ne eo quidem pacto prorsus ab Arianorum turbis fuere immunes: qui eis infensi propterea erant, quòd Nicænæ fidei dogmatis defensores ualde amarent & complecterētur, alijs opinionibus plurimùm ab illis dissidentes.

Agelius episcopus Nouatianus proscriptus. *Agelij uitæ sanctitas.* *Idem ab exilio reuocatus.* *Marcianus Nouatianus presbyter, filiarum Valentis præceptor, ut Agelius restitueretur, effecit.* *Ariani Nouatianis infensi.*

A

CAPUT VI.

Eudoxio & popularibus eius, aduersus eos qui sincerè Nicænam colebant fidem, conatus probè succedere uisi sunt. Nam in maxima ditionis Valentis parte, & potissimùm in Hellesponto, Thracia, Bithynia, atque alijs in circuitu uicinis & ulterioribus etiā terris, neque ecclesijs iam illi præfuere, neque episcopos suos habuere. Macedonianis autē, qui permulti in regione ea rectam iam consectātes sententiam erant, non minus infesti, inhumaniter & ipsos sunt persecuti. Atque isti propter imminentia mala oppidò in angustum redacti, alij ad alios per urbes legatos misere: & tandem ad fratrem Valentis Romam sibi confugiendum, & cum Liberio potius, cuius fidei professionem amplectebantur, quàm cum Eudoxio communicandum esse statuere. Itaque Eustathium Sebastiæ, cui aliquoties adempta fuerat dignitas & Syluanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum Castabalorū episcopos Romam legarunt, eisque mandarunt, ut ne cum Liberio de fide contenderent, sed potius cum Romana communicarent ecclesia, ac Consubstantialis professionem comprobarent. Illi cum literis eorum qui ab alijs Seleuciæ segregati fuerant, in Italiam peruenere, atque ibi Imperatorem Valentinianū, propterea quòd in * Gallia contra Sauromatas bellum gereret, non uiderūt. Quum autem Liberio epistolas quas secum attulerant, offerrent, recipere is eas renuit: Arianos eos esse, nec ab Ecclesia sua agnosci posse, qui Nicænam aboleuissent fidem, dicens. Cui illi responderunt, se per legitimam pœnitentiā ad ueritatis cognitionem redijsse, sententiam τῦ ἀνομοίου inæqualitatis abiecisse, & filium per omnia patri similem professos esse: nihilque ab ὁμοουσίῳ consubstantiali, κατὰ πάντα ὅμοιον, hoc est per omnia æqualem, differre. Quibus uerbis auditis, Liberius professionem eorum in scriptum relatam, ab eis exegit. Atque illi libellum ei, in quo etiam Nicænam fidem inseruerunt, obtulerunt. Epistolas quidem, quas secum Smyrna ex Asia, & ex Pisidia, Isauria, Pamphylia, & Lycia, ubi conuentus egerant, attulere, propter prolixitatem hic non apposui. Libellus autem, quem Eustathius cum collegis suis Liberio dedit, sic habet.

Ariani Macedonianos iam resipiscentes persequuntur. *Episcopi eorū tres Romā ad Liberium leguntur.* *Ciliciæ hæc ciuitas est, Socr.* ** Ecclesiasticæ historiæ scriptores uidētur Gallos & Germanos pro eadem gente habuisse. In Gratiani rebus infrà Almanorū nomen reperitur, et Germaniæ uno atque altero loco.* *Liberius non statim eos recipit.*

B

Domino

CAPUT VII.

A DOmino fratri et collegę Liberio, Eustathius, Syluanus, et Theophilus salutē in Domino. Ad euitādas insanas hæreticorū, qui non desinunt Ecclesiæ catholicæ offēdicula creare, suspiciones, & ad earū causam & occasionē omnem præcidendam, synodi Lampsaci & Smyrnę, & alijs uarijs in locis ab orthodoxis & rectè sentientib. episcopis celebratæ decreta profitentes, apud bonitatē tuam, & uniuersos Italiæ, totiusq; Occidentis episcopos legatione fungimur, & literas afferimus, catholicā nos fidem seruare, quæ in sancta Nicæna synodo, sub beato Cōstantino Imperatore, à trecentis decem & octo patrib. promulgata atq; confirmata, hactenus in statu suo inuiolata atq; immota durauit, atq; in perpetuū duratura est: in qua τὸ ὁμοούσιον cōsubstātiale ritè pieq; cōtra Arij improbitatem est constitutū. Fidemq; eam nos unà cum eis quos diximus episcopis & seruasse, & usq; ad finem seruaturos esse, manib. ipsi nostris profitemur: cōdemnantes Arium, impiamq; doctrinā, sectatoresq; eiusdem, necnon omnē Sabellij, Patripassianorū, Marcionis, Photini, Marcelli, ipsiusq; Pauli Samosateni hæresim, doctrināq; eorū, necnon omnes eis assentientes: & si quæ præterea sunt aliæ sectæ, sanctæ fidei, quæ piè atq; catholicè Nicææ à sanctis patrib. cōposita atq; promulgata est, aduersæ & cōtrariæ. Anathemate quoq; in primis ferientes formulā Arimini lectā, Nicenæ scilicet fidei prorsus repugnantem. Cui quidem formulæ Nica Thraciæ allatæ, nōnulli dolo malo & periurio circūuēti, Cōstantinopoli per errorē subscripserunt. Est aūt fides nostra, atq; eorum quorum nomine legatione fungimur, ista. Credimus in unum DEVM patrē omnipotentem, uisibiliū omniū & inuisibiliū factorem. Et in unum unigenitū DEVM Dominū nostrū IESVM CHRISTVM, filiū Dei, ex patre, hoc est, ex substātia pa-

B tris genitū, Deū de Deo, lumen de lumine, Deum uerū de Deo uero, genitū, non factum, cōsubstantialē patri, per quē omnia facta sunt, quęq; in cœlo sunt, quæq; in terra. Qui propter nos homines, & propter nostrā salutē descēdit, & incarnatus, & homo factus, et passus est. Et resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, uenturus inde ad iudicandum uiuos & mortuos. Et in spiritū sanctū. Qui aūt dicūt, fuisse aliquando quum non fuerit, quodq; priusq; genitus sit, non fuerit, & q; ex non existentib. factus sit, aut ex alia substātia uel subsistentia, uel mutationi & alterationi obnoxiū filiū DEI esse, anathemate iugulat catholica & Apostolica ecclesia. Ego uerò Eustathius episcopus Sebastiæ urbis, & Syluanus, & Theophilus, Lampsacenæ, Smyrnensis, aliarumq; synodorum legati, hanc fidei professionem manibus nostris, uoluntateq; nostra scripsimus. Quod si quis præter hanc fidem, contra nos, aut eos à quibus missi sumus, aliquid criminis intendere uoluerit, ad quoscunq; sanctitati tuæ uisum fuerit episcopos, nos atq; illos cum sanctitatis tuæ literis remitte: ut quùm apud eos ipsos iudices causa dicatur, tum in eum qui criminis conuictus fuerit, legitimè animaduertatur.

Macedonianorum libellus de professione fidei Liberio oblatus.

τὸ ὁμοούσιον laudatur.

Ariani & alij hæretici cum dogmatib. suis damnantur.

Cautio, iudicio sisti.

CAPUT VIII.

HOc libello ueluti quodam pignore sibi obligatos, Liberius ad cōmunionem admisit, ac deinceps cum huiusmodi literis eos dimisit. Dilectis fratribus & collegis, Hythio, Cyrillo, Hyperechio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Eortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Procto, Passinico, Arsenico, Seuero, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Aedesio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexādro, Adolio, Marciano, Sthenelo, Ioāni, Macari, Charisio, Syluano, Photino, Autho, Antonio, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophāto, Minodoro, Diocli, Chri-

Admittit tandē legatos ad communionem Liberius.

Liberij & Occidentaliū episcoporū literæ ad catholicos episcopos orientales.

sampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieratio, Leontio, Philagrio, Lucio, & uniuersis episcopis Orientalibus orthodoxis, & rectam fidem sectantibus, Liberius episcopus Italię, & reliqui Occidentis episcopi salutem perpetuã in Domino. Optatissimum nobis pacis & concordiæ gaudiũ literæ uestrę, fidei lumine refulgentes, fratres dilecti, attulerũt, quas nobis reuerendissimi fratres & episcopi Eustathius, Syluanus, atque Theophilus reddiderunt. Atq; eo maximè nomine, quòd sensum & persuasionẽ fidei uestræ, cum tenuitatis meæ atq; Italicorũ Occidentaliumq́; episcoporũ omnium sententia, concordare confirmarũt & asseuerarũt. Atq; eam ipsam nouimus catholicã & Apostolicam esse fidem, quæ ad Nicænã usq; synodũ integra atq; immota seruata est: quam etiã patres Nicææ cum ingẽti lætitia, non solũ sermone, uerùm etiã scriptura intercedente, ut uestigiũ & scintillã omnem absurdæ opinionis extinguerent, sunt professi. Eius exemplar necessariò hisce literis subijciendũ esse duximus, ne postea locus & opportunitas hæreticis ad struendas fidei insidias relinquat: quibus illi improbitatis suæ igniculos excitãtes, discordiæ incendia more suo dilatare solent. Eustathius sanè, Syluanus, atq; Theophilus, fratres nostri reuerẽdissimi, nobis uestro nomine receperunt, dilectionẽ uestram non minus atq; ipsos fidem eiusmodi semper & antea seruasse, & ad finem usq; seruaturã esse, in Nicęna uidelicet urbe à trecentis decem & octo episcopis orthodoxis & rectè sentientibus cõprobatam. Quæ q; certã perfectamq́; cõplectitur ueritatem, ora hæreticorum omniũ omnia obstruit atq; euertit. Non casu enim fortuito, sed diuino prorsus nutu, cõtra Arij insaniã, tantus episcoporũ numerus est coactus, quanto scilicet numero beatus ille Abrahã tot hostiũ millia fide debellauit. Ea fides quum in subsistẽtia & nomine τοῦ ὁμοουσίου cõsubstantialis cõsistat, perinde atq; munitissima quædam & inexpugnabilis arx, impressiones & machinas malignas Arianæ B perfidię omnes, ita uti decet, cõtemnit. Et quamuis episcopi Occidentales propè omnes Arimini conuenerint, quum ibi conciliũ Arianorũ coegisset uecordia, ut insidiosa quadã suasione, seu quod uerius est, profana autoritate & potentia, id quod in fidei formula tutissimum certissimũq́; positũ fuerat, abolerent, aut obliquè negarent, nihil tamen ea profuit † calliditas. Nam omnes ferè qui tum Arimini inescati atq; fraude decepti fuerãt, nunc resipiscẽtes, quùm anathemati eorum qui ibi conuentũ egere, fidei formulã subiecerũt: tum uniuersali & apostolicæ fidei, quæ Nicææ decreta est, subscripserũt. Et nobiscũ cõmunicantes, ardentioribus etiã animis contra Arij doctrinã & discipulos eius feruntur. Quã rem ita deprehensam esse, ubi oratores etiam uestri cognouerunt, in subscriptione sua uos quoq; addiderũt: & Ariũ, & quæ à sectatorib. eius Arimini cõtra Nicænã fidem acta sunt, anathemate iugulãtes. Quibus sanè actis, uos etiã iurisiurãdi sacramento fraudulento circũuenti, subscripsistis. Quapropter cõuenire nobis uisum est, ut ad dilectionem uestrã scriberemus, & iusta petentes adiuuaremus, præsertim quum ex legatorũ uestrorũ asseueratione, Orientales uos resipuisse, & cum Occidentalibus rectè sentientib. cõsentire intellexerimus. Scribimus ergo uobis, ut noritis quùm Ariminenses blasphemias, quę tum per surreptionẽ sunt ab autoribus earũ magno ecclesiæ detrimẽto subintroductæ, anathemati subiectas, tum Occidentales uniuersos in Nicænã fidei professionem cõspirasse. Quamobrem per uos id omnib. indicari oportet, ut qui ui quadã seducti atq; læsi sunt, tandem à tenebris hęreticis ad diuinũ catholicę libertatis lumen reuerti possint. Si qui uerò deinceps uenenũ perfidiæ respuere, & Arij blasphemias omnes abolere, anathematiq́; subijcere noluerint, Arij, eiusq́; sectatorũ, et cœterorũ serpentiũ Sabellianorum, Patripassianorũ, atq; aliarũ hęresium se cõplices, ab ecclesiastica communione

Nicæna fides catholica est, & apostolica.

Numerus 318 patrũ Nicænorũ cũ numero uernaculorũ Abrahæ congruit.

Episcopi Occidentales, qui Arianorum fraude Ariminensi fidei subscripserant, per legitimam pœnitentiam resipuerunt.

πανουργία

A „ munione & cõiunctione exclusos & alienos esse, quæ adulterij filios non admit- „ tit, sciant. DEVS uos incolumes seruet, fratres dilecti. Hisce literis Eustathius & collegæ eius acceptis, in Siciliã traiecerũt. Et postq; ibi Siculorũ episcoporũ synodus, eorũ instinctu celebrata, atq; ipsi τὸ ὁμοούσιον cõsubstãtialis fidẽ professi sunt, Nicænãq; formulã autoritate sua confirmarunt, acceptis ibi quoq; eiusdẽ sententiæ literis, ad eos qui se legauerãt, sunt reuersi. Atq; illi redditas sibi literas Liberij, ad urbes quasq;, per oratores, ad cõsubstãtialis fidei propugnatores misere, cohortãtes eos, ut cõsentientib. animis Tarsi Ciliciæ cõuenirẽt, ad fidẽ Nicænã cõprobandã, & q̃ postea exortæ sunt, nugas abolẽdas. Et factũ id forte esset, nisi q plurimũ apud Imperatorẽ ualebat, obstitisset: Eudoxius uidelicet, Arianæ religionis p̃fectus, q synodo ea indicta magis etiã cõmotus, maiora illis intulit detrimẽta. Quod uerò Macedoniani p oratores suos cũ Liberio cõmunicarint, et fidẽ Nicænã approbarint, Sabinus ipse in synodaliũ actorũ collectaneis est cõfessus.

Arianorum & reliquorum hæreticorum excõmunicatio.

Iidem legati in Sicilia quoque Nicænã fidem profitentur.

Ne Orientales catholici Tarsi conueniãt, Eudoxius obsistit.

Sabinus iste Macedonianus fuit.

CAPUT IX.

EOdem tẽpore concilium Tyanæ ab Eusebio Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiceæ, Zenone Tarsi, Paulo Emesæ, † Otreio Melitinæ, Gregorio Nazanzi, alijsq; multis episcopis, qui τὸ ὁμοούσιον consubstantialis uerbũ seruandũ esse Antiochiæ, Iouiniano imperãte, decreuerant, celebratũ. Lectæ ibi Liberij & Occidentaliũ episcoporũ literæ, quas secũ legati Lampsaco Romã missi attulerãt. Quamobrẽ gaudio exilientes, ad uniuersas scripserũt ecclesias, ut decreta Asiaticorũ episcoporũ & Liberij, Italorũ, Aphrorũ, Gallorũ occidentaliũ legerent epistolas: & tantũ ipsis cõ-
B sentientiũ numerũ, qui longè Ariminense conciliũ superabat, considerarẽt, et ad sententiã cõmunionemq; eorũ accederent: necnõ ut eis eiusdem se esse sententiæ literis ipsi suis rescriberẽt. Scripserũt præterea, ut ad diem cõstitutũ uerno adhuc tẽpore Tarsum Ciliciæ cõuenirent. Sedenim dum sic de Tarsensi synodo cogenda agit: triginta et quatuor ferè Asiani episcopi Antiochiæ in Caria cõueniẽtes, studiũ quidem ecclesiasticæ cõcordiæ sarciẽdæ laudarũt: ὁμοούσιον cõsubstantialis uerò nomẽ repudiantes formulã fidei Antiochiæ et Seleuciæ cõpositam ueluti quæ Luciani martyris esse crederet, & à maiorib. eorũ periculo & sudore multo cõprobata esset, cõfirmarũt. Imperator aũt, Eudoxio annitẽte, synodũ in Cilicia celebrari institutã p̃hibuit, edictis ea de causa et cõminationib. publicè p̃positis.

Acta eiusdem.

Tyanẽũ catholicorum episcoporũ conciliũ.

†Mentio huius etiam fit in quadam Theodosij constitutione, in C. Theodosiano lib. ult. l. Episcopis. de fid. cathol.

Indicitur conuentus Tarsensis.

Antiochiæ in Caria formula fidei Antiochenæ à quibusdã episcopis confirmatur.

Valens conuentũ Tarsensem celebrari non permittit.

CAPUT X.

PRouinciarum quoque præsidibus singillatim mandauit, ut ex ecclesijs eos deturbarent episcopos, qui sub Constantio exautorati, dignitatem pristinam sub Iuliano recepissent. Per eiusmodi iussionem, Aegyptij etiam magistratus Athanasium ecclesijs simul & urbe Alexãdrina eijcere contẽderũt. Non leuis enim pœna Imperiali inserta erat edicto, quod præfectis omnibus, & qui sub eorum signis & potestate essent militibus & senatoribus, cũ ingentis pecuniæ mulcta, corporis quoque coercionem denũciabat. At Christianus populus cõueniens, Præfectum rogauit, ut episcopũ causa non satis deliberata nõ exigeret, sed accuratius literarũ Imperialium sententiam perpenderet, quæ eos tantum proscriberet, qui sub Constantio exulare iussi, sub Iuliano ab exilio reuersi essent. Athanasium porrò sub Constantio quidem exilij causa solum uertisse dicebant, atq; ab eodem reductum, atq; in episcopatũ suum restitutum esse: Iulianum autem, quum omnes ab exilio reuocaret, unum hunc persequutum fuisse, quem tandem Iouinianus restituerit. Hæc quum dicerent, neque Præfecto persuaderent, restitere tamen, & uim fieri non permisere. Cæterum quum uulgus undique confluerent, & turba ingens atque tumultus,

Valẽtis iussio, ut episcopi à Constantio relegati, & à Iuliano restituti, denuò in exiliũ extrudantur.

Præfectus Alexandriæ Athanasiũ urbe expellere conatur.

Obstat ei populi studium.

adeò ut seditio expectaretur, in urbe esset: præfectus rem eam Imperatori significauit, Athanasiū ibi manere permittēs. Et diebus plurib. exactis, seditio ea sopita iam esse uidebat, quum Athanasius uesperi urbe egredit, & in prędio quodā latitat. Aegypti aūt præfectus, & copiarū militariū quę ibi erāt dux, intēpesta nocte in ecclesiā, ubi ille † domiciliū suū habebat, uenit, et in habitaculis etiā superiorib. diligenter eum quęrit: sed opinione sua frustratus, re infecta abit. Existimauerat enim, ꝙ plebs tandē prioris motus, quo excitata fuerat, oblita esset, & somnum omnes carperēt, facilè se Imperatoris imperata executurū, & urbem sine seditione pacatā conseruaturū esse. Sed enim præfectus, & qui cum eo erant, ꝙ Athanasium non inuenissent, ualde sunt admirati. Siue enim diuini numinis indicio, seu hominum aliquorū denūciatione secesserit, eòdē res recidit. Quòd enim tam necessario tempore insidias sibi structas præuiderit & uitarit, cōsilij esse uisum est, quod captū humanū excederet. Alij uerò dicunt, eum, ꝙ uulgi insanū motū pręsenserit, & simul ueritus sit, si quid inde detrimēti prouenisset, ne ipse autor mali eius esse uideretur, † toto eo tempore in paterno monumēto delituisse. Atq; ille quidem sic profugit, & latuit. Nō longè aūt pòst Imperator literis suis eum reuocauit, & ecclesiā obtinere iussit. Scriptum hoc pręter animi sententiā Valentem edidisse opinor, uel ꝙ Athanasij gloriā secum ipse reputaret, ac reprehensionem eius rei à Valentiniano, qui Nicænū decretum profitebaē, expectaret: uel quòd motum eorū qui plurimi illum laudabāt, ne per nouarū rerum studium respub. aliquid detrimenti caperet, suspectū haberet. Opinor quoq; Arianæ hæresis antesignanos, ita ut par erat, nō admodū iam in eius uiri proscriptionē urgendam incubuisse: illud perpendētes, si urbe eijceret, fore ut rursum Imperatoribus molestus fieret, occasionemq; ex ea re illos cōpellandi haberet, Valentemq; in sententiā suam adduceret, Valentinianū autem sibi cōsentientem ad iram etiā commoueret. Plurimū namque eum metuerūt, uirtutē eius in rebus quæ sub Cōstantio acciderāt, experti. Adeò enim tum quoq; inimicorū cōsilia et insidias propulerat, ut ei illi nō grauatè ecclesijs in Aegypto cederēt: & ea de causa ipse uix Constantij literis acquiescens, ex Italia rediret. Causam quidē, quamobrem Athanasius non itidē ut alij, ex ecclesia pulsus sit, hanc esse cōijcio. Alij uerò episcopi tantū nō persequutione, quæ illis par esset, quæ ab idololatris excitatæ fuerāt, sunt experti. Exilia enim & deportationes in eos qui non eadē cum Valente sentirēt, decernebanē, & sacræ ędes ijs quidem adimebanē, alijs aūt cōmittebantur. Aegyptus uerò Athanasio adhuc superstite, malorū eiusmodi immunis & expers fuit.

Athanasius insidias sibi strui præuidet, easq; deuitat. *† κατταγώγιον* *Quæritur is noctu domi suæ à præfecto, sed non inuenitur.* *Athanasius rursum latitat.* *† mensib. quatuor. Socrat.* *Valēs Athanasiū ecclesiæ suæ restituit.* *Causæ expenduntur, quamobrē Athanasius non itidem ut alij catholici episcopi, ecclesia sua sit expulsus.* *Ariani Athanasium timent.* *Persequutio catholicorum episcoporum.*

CAPUT XI.

SVb idem tempus Eunomius ab Eudoxio secessit, & seorsim suos sibi cōuentus egit, propterea quòd quum sæpius, ut præceptor ipsius Aetius in gratiam & cōmunionem reciperetur, Eudoxiū rogasset, id impetrare non potuerit. Non ideo aūt Aetium auersatus est Eudoxius, ꝙ hæresim eius exosam haberet, quam scilicet maximè deprędicabat: sed ut populares eius, alterius illum sectæ existimarent. Atq; hæc ipsa causa fuit, cur inter Eudoxium & Eunomium discessio fieret. Porrò Aetius uehemens & acer Arianę hęresis assertor & propugnator fuit, arte sophistica bene instructus. Eandem autem hæresim magis etiam discipulus eius Eunomius defendit, uir, quod Rufinus ait, & corpore & anima leprosus, atq; intrà & extrà morbo regio infectus, ipse quoq; arte Dialectica præpotens. Hæresim eius quidā ab eius nomine appellant. Alij τ̄ ἀνομοίων, hoc est, Inæqualium uocant. Sunt autores quidam, qui Eunomiū istum primùm ausum fuisse dicūt instituere, ut diuinus baptismus mersione una perageretur: & eam quæ ab Apostolis per manus accepta hodie quoq;

Eunomius ab Eudoxio secedit. *Secessionis eius causa.* *Aetius.* *Eunomius discipulus eius.* *Sozom. lib. 6. cap. 26.* *Eunomiani, qui etiam ἀνόμοιοι, hoc est, Inæquales sunt dicti.*

A quoque ubique seruatur, traditionem adulterare, & ritũ alium in ecclesia Cyzicena, accuratiore sanctioreque grauitate nouitatẽ suam obtegentem, inuenisse. Fuit aũt, sicuti dictũ est, & Sozomenus testatur, cuius uerba adscribere libet, ad orationes scribendas non ineptus, cõtentioso disputãdi genere & syllogismis gaudẽs: quales sectatores eius adhuc multos uidere est. Non tam enim illi uitam honestam, mores sanctos, et benignã erga egenos misericordiã, si eadẽ cũ ipsis sentiãt, quàm si quis cõtentiosè differere, & syllogismis atque ratiocinationibus uincere uideat, laudant. Tales namque pietate maiore supra omnes esse existimãtur: sicuti Theophronius Cappadox & Eutychius, sectæ huius studiosi, qui obtinentis huius † Imperij tẽpore, seipsos ab ecclesia rescindentes, quùm in alijs rebus ex Eunomij opinionibus, tum in sacro baptismo res nouas induxerũt, non in trinitatẽ, sed in CHRISTI mortẽ baptisandũ esse docentes. Eunomiũ sanè aliqui dicunt nihil hac in re nouasse, sed quemadmodũ ab initio cœperat, in Arij sententia permansisse. Postque uerò Cyzici episcopus factus esset, à clero eũ suo, quod noua institueret dogmata, accusatũ esse. Eudoxiũ porrò, qui tũ Cõstantinopoli Arianæ hæresi præerat, illũ accersiuisse, atque ut uerba ad populũ de doctrina sua faceret, ei permisisse. Et quũ nihil in eo dãnasset, eum ut Cyzicũ rediret cohortatũ esse. illũ uerò dixisse, se de cœtero cũ eis qui se suspectũ haberent, futurũ non esse, prætextumque eum discessionis suæ obtẽdisse: quũ reuera causa illa esset, quod præceptorem suum Aetiũ receptũ nõ esse ægrè ferret: hominemque in cœpto suo perseuerasse, & nihil de prioreopinione sua * mutantẽ priuatũ uixisse. † Et hæc quidẽ alij ad hunc modũ: alij uerò aliter tradũt. Sedenim siue Eunomius seu alij quidã traditionem baptismi innouarũt, soli illi periculosa ista ratione diuini baptismi expertes mihi è uita excessisse uidentur. Si enim ipsi ab initio recepta cõsuetudine baptizati, primùm se

B ipsos rebaptizare nõ potuerũt, aut quod in ipsis non accidit, primi introduxerunt: quodque neque ipsi per se habuere, neque per alios accepere, id in alios contulerunt: * quùm super initio & fundamẽto quod subsistere nequeat, suaque ipsorũ arrogãtia, dogma hoc institu-rũt: tum quæ ipsi nõ acceperũt, alijs tradiderũt: quod sanè stultũ ac stolidũ est †. Illud enim sua etiã ipsorũ cõfessione cõstat, quod ipse baptismi sacris initiatus non sit, eum alios baptizare non posse: qui uerò traditionis eorũ more baptisatus nõ sit, eum pro non baptizato ab eis haberi, ut qui non legitimè sacramento eo initiatus sit. Testantur hoc ipsimet, dũ quoscunque in sententiam suã pertraxere, etiãsi antea statis catholicæ ecclesiæ cæremonijs tincti sint, rebaptizant. Quæ nouitas non parũ religionem turbauit, & Christianismũ suscipere uolẽtibus propter dogmatum dissensionem ualde obstitit. De Eunomio porrò, & Aetio, illud addere libet, Eunomianæ hæresis autorem primũ Aetium Syrũ fuisse: a qui iuxta Arij sententiã, filiũ patri inæqualẽ, creatũque esse, & ex non existentibus extitisse decreuit. Et qui opinionẽ eam approbarunt, Aetiani prius sunt dicti. Quum aũt, quemadmodũ antea diximus, quidã filiũ patri ὁμοούσιον consubstantialẽ, quidã ὁμοιοούσιον æquisubstantialẽ dicendũ esse assereret: & Imperatori tum placitũ esset, ut de Ariminẽsis cõcilij sentẽtia, filius patri ὅμοιος æqualis crederet: Aetius quidẽ, ut qui blasphemus in Deũ esset, exilio est mactatus: hæresis aũt eius quodãmodo ad tempus soluta iacuit, quod neque alius quispiã, qui alicuius esset nominis, neque ipse Eunomius palàm & liberè de ea disserere auderet. Cœterũ ubi is Cyzicenã ecclesiã pro Eleusio gubernãdã accepit, cõquiescere omnino nõ potuit, & in cõcionib. ad populũ Aetij opinionẽ rursus in mediũ produxit. Atque ut fieri solet, quũ homines primùm hæresis istius autorẽ ignorarẽt, Eunomianos sectatores

Vna Eunomij mersio in baptismo peragẽdo.

Eunomiani cõtentiosi disputatores.

Theophronius & Eutychius Eunomiani.

† Theodosij Iunioris Imperiũ intelligẽdũ, ad quẽ historiam suã Ecclesiasticam scripsit Sozomenus, cuius ea sunt uerba lib. 6. ca. 26.

Socrates propterea Eunomium Cyzico Cõstãtinopolim ad Eudoxium reuersum esse, & cum eo mansisse dicit, quòd Cyziceni non ferentes ampullosam eius loquentiã, hominem urbe exegerint. In prolixitate enim orationis eius & multiloquio, ingens fuit sententiarũ penuria. Et quũ lõgos con scripsisset in epistolam Pauli ad Rom. Commentarios, tamen is scopum Pauli pertingere & assequi non potuisse dicitur. lib. 4. cap. 9.

* Eodem argumẽto uti tẽporibus nostris possemus, in re futandis eis qui manus alijs imponere audẽt, quũ eã potestatem non habeant, & consecrati prorsus non sint.

Eunomianorum baptismus.

* ἐφ' ἑαυτῷ διαμείνας

Cur Eunomius Cyzico discesserit.

Eunomiano baptismo baptizati, sine baptismo legitimo obierunt.

Anabaptismus in Ecclesia prorsus nõ subsistit.

† Imò etiã ἀδιάφθορον

Eunomianorum anabaptismus.

Aetius autor Eunomianæ hæresis.

a Ad declarandam ineptam & improbam Eunomij impietatem & uaniloquentiã, Socrates uerba eius ista profert: Deus de sua ipse substantia nihil amplius, quàm nos, nouit: neque ea magis illi, quàm nobis, est perspecta. Sed quod de ea nos scimus, idẽ & ipse prorsus scit: & rursus quod ille nouit, id in nobis quoque similiter omnino reperias. Vt supr.

sectatores eius cognominarunt: propterea quòd post Aëtium dogma hoc Eunomius renouauit, & maiore audacia, quàm qui id primùm tradiderat, defendit. A

CAPUT XII.

De hæresi Apollinaris.

APollinares duos fuisse, patrem & filium, antea diximus. Et pater quidem presbyter, filius autem lector fuit: uterque græcis disciplinis ualde eruditus. Pater Grãmaticus, filius Rhetor insignis. Pater Alexandriæ ortus, aliquandiu Beryti literas docuit. Laodiceæ uerò matrimonio contracto, filium Apollinarem progenuit. Intima eis cum Epiphanio præclaro sophista, amicitia fuit. A' quo ut seiungerẽtur, ne Theodotus quidẽ episcopus Laodicensis authoritate & interdicto suo obtinere potuit. Permultos hi & utiles ecclesiæ edidere libros, sicuti antea à nobis est dictũ. Deinde uerò in hæresim nominis sui fœdè sunt prolapsi. Nam Apollinaris filius, multis ab ecclesia

Vitalis socius Apollinaris.

abductis, suos sibi conuentus egit, sociumque constituendi dogmatis sui Vitalim accepit Antiochenum, ex eorum numero qui Meletij ecclesiam frequentabant,

Sozom. lib. 6. cap. 25.

presbyterum, uirum nemini illustri uitæ & morũ sanctitate cedentem, & eorum qui fidei eius cõmissi fuerant curandorum perquàm studiosum, eaque de causa à populo egregiè cultum & ueneratum. Paulo pòst enim, quum à communione Meletij discessisset, Apollinari se coniunxit, sectatoribusque eius Antiochiæ præfuit, uitæ reuerentia non exiguã plebis partem addictã sibi habens: qui etiam nomine ab eo accepto, Vitaliani usque ad Theodosij iunioris imperiũ ab Antioche-

Causa quur Vitalis à fide catholica discessit.

nis sunt uocati. Dicitur autẽ hoc fecisse, dolore impulsus: perinde atque à Flauiano, qui postea sedem Antiochenã accepit, tum autem presbyter cum illo erat, de B spectus, & quo minus familiariter cum episcopo esse posset, impeditus fuisset. Quod namque ea re diminutã esse famam suam putaret, hominũ more, dolore eo uictus, ad Apollinarim se contulit, & cum eo communicauit, amicitia eius in primis usus. Ex eo tẽpore in alijs quoque urbibus, sub episcopis suis cõuentus habuere, & ritus ab ecclesia catholica alienos celebrauere: præter receptas sacras cantilenas, numerosa etiã carmina quædam ab ipso Apollinari inuenta decantantes. Nam is præter eruditionẽ reliquã, in poetica quoque uarij generis uersibus componendis excelluit. Qua ille oblectatione multis, ut sibi adhærerẽt, persuasit. Et

Carmina ecclesiastica Apollinaris.

uiri in cõpotationibus, manuumque laboribus, mulieres quoque in lanificio suo carmina eius psallebant. Ad studij enim & laborum laxamentũ, ad dies festos, & ad res alias, prout tempus fert poemata elaborauit, quæ ad laudem DEI pertinent omnia. Hanc hæresim latius serpere, quum † primus urbis Romæ episcopus Damasus, & Petrus Alexandrinus cognouissent, coacto Romæ cõcilio, alienam esse ab Ecclesia uniuersali statuerũt. Apollinaris etiã ipse itidem propter animi imbecillitatẽ, dogmate suo instituẽdo, res nouas molitus esse dicitur, huiusmodi de causa. Athanasius Alexandrinæ ecclesiæ episcopus, sub Constãtio in exilium actus, quũ in Aegyptũ redire iussus esset, & per Laodiceã iter faceret, cum Apollinari, quàm amicissimus ei esset, familiariter uersatus est. Quòd aũt, qui diuersæ erãt sectæ, commerciũ & cõmunionem eius ueluti iurisiurãdi sacramẽto abnegatam auersarẽtur, inter quos & Georgius Laodicensis episcopus fuit: Apollinarim is eo nomine ab ecclesia exclusit, tanquam contra canones & sacras cõstitutiones cum Athanasio fuisset. Et quũ criminis loco id ei obiecit, tum rationẽ etiã & pœnã ueterũ atque pœnitẽtia obliteratorũ erratorũ cum cõuicio ab eo exegit. Quũ namque Theodotus ante eum adhuc Laodicensem ecclesiã regeret, maximè tum pollens Epiphanius sophista, hymnũ in Bacchum recitauerat, quo præceptore iuuenis etiamnũ Apollinaris utebatur. Recitationi ei is cũ patre sibi cognomine Grãmatico

† πρῶτος δάμασος ὁ ῥωμαίων ἐπίσκοπος.

Apollinaris hæresis damnata.

Causa cur Apollinaris quoque ab Ecclesia desciuerit, et hæresim suã instituerit.

Apollinaris Athanasio amicissimus.

Apollinaris, propterea quòd cum Athanasio fuerit, à Georgio Laodicensi excõmunicatus.

Epiphanius sophista Laodiceæ publicitùs hymnũ in Bacchũ recitauit.

A tico insigni, affuit. Atque ubi Epiphanius orationem eam exorsurus, sicuti eis qui specimen aliquod talium studiorum exhibent, mos est, † non initiatos & prophanos exire & procul esse iusisset: neque Apollinaris, neque eius pater, neque etiã alius quispiam qui ibi aderãt Christianorum, ex auditorio secesit. Id postquam resciuit Theodotus episcopus, moleste tulit. Et alijs quidem ex populo aliquatenus obiurgatis, gratiam delicti fecit: Apollinarim uero utrunque, quum eis propalam peccatum obiecisset, ab ecclesia segregauit. Erant enim clerici, pater quidẽ presbyter, filius uero sacrarum scripturarum adhuc lector. Intercesserat aliquid temporis, & eos, postquã lachrymis & ieiunijs crimen admissum pœnitentes aboleuissent, Theodotus rursum in gratiam recepit. Vbi autem Georgius episcopatũ est adeptus, & Apollinaris cum Athanasio familiariter fuit, quemadmodum diximus, excommunicatum eum ecclesia exegit. Atque ille sæpe Georgium dicitur, ut in communionem reciperetur, deprecando obsecrasse. Verum ubi id illi non persuasit, mœrore correptus Ecclesiã turbauit, & dogmate nouo hæresim suam introduxit, quoad potuit: cõpositis arte orationibus, inimicũ ulciscens, & quod se in sacrarum literarum doctrina illo præstantiorem exautorasset arguens. Ad hunc modum scilicet priuatæ clericorum, tempore quolibet, inimicitię, maximo Ecclesiam detrimento affecere, & religionem in sectas multas dissecuere. Id inde satis liquet. Si enim itidem ut Theodotus, Georgius quoque pœnitentem Apollinarim suscepisset, hæresis quæ ab eo nomen habet, ut ego quidem puto, non extaret. Ingenia namque hominum si despici se uideant, arrogantem audaciam concipiunt, & contendendi studio res nouas moliuntur. At si id quod ęquum est consequuntur, ad moderationem se dant, & sorte sua contenti sunt.

† τοὺς ἀμυήτους καὶ βεβήλους.

Ei recitationi Apollinares affuere.

Apollinares eo nomine excommunicantur.

Recipiuntur illi post pœnitentiã in ecclesiã.

Georgius Laodicensis deprecantem Apollinarim in gratiã nõ recipit.

Priuata clericorũ odia reipub. ecclesiarum plurimum obsunt.

In Græco Nicephori exemplari integer hic sexternio defuit. Defectum eum iuxta capitum annotationem ex alijs Ecclesiasticis scriptoribus expleui.

B

CAPVT XIII.

Sozom. lib. 6. cap. 27.

EVnomium, quod diximus, eadem cum Aetio sentire, negari non potest. Nam & ipse Aetium præceptorẽ iactat, & id in scriptis ipse suis aperte testatur. Apollinarim uero etiam accusans Gregorius Nazanzi episcopus, in epistola quadã ad Nectarium Constantinopolitanæ
» ecclesiæ præsidem, hæc scribit: Et detrimentum quidem nostrum, quod in † sinu
» nostro fouemus, Eunomius minime eo quod alicuius nominis sit, cõtentus est:
» uerum nisi omnes unà secum in perniciem pertrahat, iacturã id esse iudicat. Sed
» enim toleranda hęc quidem sunt. Quod autem in Ecclesiæ calamitatibus censeo
» longe grauissimum, Apollinaristarum est † impunitas. Quos nescio quomodo
» sanctitas tua negligit, cõcionandi conuentusque cogendi licentiã æqua nobiscum
» potestate & dignitate sibi ipsi usurpantes. Tu quidem, qui per omnia prorsus
» iuxta DEI gratiam, in diuinis eruditus es mysterijs, non tantum quæ ad patroci-
» nium & defensionem DEI uerbi spectant, sed ea etiam quæ ab hæreticis aduer-
» sus saniorem fidem excogitata sunt, tenes. Attamen non importunum fuerit, à te
» nuitate mea magnificentiam tuam audire aliquid. Incidi in Apollinaris libellũ,
» qui omnẽ hæreticã improbitatẽ longe superat. Asseuerat enim, carnẽ † iuxta salu
» tis nostræ administrationẽ, ab unigenito filio * naturæ nostræ transmutãdę gra-
» tię, † non aduenticiam susceptã esse, sed à principio carnalẽ illam naturam in filio
» fuisse. Atque perperam acceptũ dictum quoddam Euangelicũ, tanquam testimo-
» nium tantæ absurditati prætẽdit, dicens: Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui è cœlo
» descẽdit, filius hominis. Ita ut priusquã descenderit, ipse filius hominis fuerit: &
» descenderit, suã illam deferens carnem, quam in cœlo habuerit antesecularem
» & † consubstantiatam. Et rursus Apostolicam aliam profert uocem: Secun-
» dum hominem è cœlo esse. Deinde instituit hominem illum qui è cœlo uenerit,
mentem

Gregorij Nazanzeni epistolæ ad Nectariũ episcopũ Constantinopolitanũ pars, quæ Apollinaris hæresim redarguit.

† ἐγκόλπιον λέγων

† παῤῥησία

Apollinaris hæresis.

† κατ' οἰκονομίαν

** ἐπὶ μεταχώσαι τῆς φύσεως ἡμῶν.*

** μὴ ἐπίκτητον.*

† Legendũ in Græco συνουσιωμένην, pro συνωσιωμένην.

A

» mentem non habere, sed diuinitatē unigeniti naturā mentis ad implere, ut quæ » † pars tertia humanæ coagmētationis sit facta, anima & corpore humanitùs cir- » ca eam existentibus, mente illis decollante, & uerbo DEI locum eius obtinente. » Atqꝫ equidem nondum hoc graue est spectaculum. uerùm illud omnium longè » grauissimum, quod ipsum unigenitum DEVM, iudicem omnium, autorem & » ducem uitæ, & uastorem mortis, mortalem instituit: ita ut passionem ille in di- » uinitate sua susceperit, & in triduana illa mortificatione corporis, simul etiam ea » cum corpore commortua, & sic à patre rursum à morte resuscitata sit. Reliqua quæ importunitati tantæ ille adijcit, longum esset recensere. Opiniones sanè Apollinaris & Eunomij quales fuerint, ex ijs quæ dicta sunt, quilibet cognoscet.

† μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου συγκρίματος τὸ τριμόριον, ψυχῆς τε καὶ σώματος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον περὶ αὐτὴν ὄντων.

Quæ res hæresibus hisce obstitere.

Et ut facilis coniectura est, permultos illi ab ecclesia uniuersali in eorum sententiā pertraxissent, nisi Basilium & Gregorium Cappadoces aduersarios inuenissent, qui ex professo multa aduersus eos scripsere. Theodosij præterea, quod paulo pòst sequutum est, imperium, conatus eorum repressit. nam duces ipsos hæresium, ex frequentibus & populosis orbis partibus in solos locos relegauit. Obstitere etiam insuper illis eius ætatis monachi. Mordicus namque Nicæna retinuere decreta, qui in Syria & Cappadocia, finitimisqꝫ locis monasticam sunt philosophati. Et regio ea quæ à Cilicia ad Phœniciam usqꝫ tendit, ne in hæresim Apollinaris transiret, periclitabatur. Ab Eunomio autem ne inficerentur populi à Cilicia & monte Tauro, ad Hellespontum & Constantinopolim usque, metus erat. Non difficile enim utrique erat, finitimis quoqꝫ eorum, apud quos uersabantur, ut sententiam suam sequerētur, persuadere. Idem sanè & Arianis contigit. Vulgus enim monachorum, quos recēsuimus, uirtutem & opera admiratum, quùm ipsos rectè sentire credidit, tum aliter opinātes propter suspicionem impuræ & adulterinæ doctrinæ auersatum est: sicuti Aegyptij monachos suos sequentes, Arianos pro hostibus habuere.

Theodosius hæreticos ab hominū frequentia in solos locos proscripsit.

Vulgus imperitum sanctorum monachorū fidē est sequutū.

B

Theodoret. lib. 4. cap. 10.

CAPUT XIIII.

Anthropomorphitarum hæresis.

Sectatores eius Audiani dicti. l. Ariani. C. de hæret. & Manich.

EA ętate Audæus quoqꝫ quidam, & genere & lingua Syrus, fuit nouorum dogmatū inuētor. Quæ enim mala dudum parturierat, aliquando tandē peperit. Primùm namqꝫ quum perperam illud intellexisset, FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram: DEVM humana esse forma opinatus est, eundemqꝫ corporalia membra habere existimauit: sacræ scripturæ sententiā non satis assequutus, quæ diuini numinis operibus humanarū partium uocabula tribuit. quandoquidē eo modo, qui res subtiliores percipere & audire nequeunt, facilius consiliū DEI intelligunt. Addidit deinde ad impietatē eam consimilia alia. A' Manente enim id mutuatus, conditorem uniuersitatis huius DEVM neqꝫ ignē neqꝫ tenebras creasse docuit. Verùm hæc quidem, & quæcunqꝫ sunt eiusmodi, qui factionis eius sunt, celant. Dicuntur autem à publicis ecclesiæ conuentibus segregari, propterea quòd nonnulli pecuniā apud nos execrando fœnore locent, nōnulli cum mulieribus extra coniugium consuetudinem habētes impiè uiuant. Qui uerò à talibus rebus sint alieni, liberè cum eis communicare. At ideo illos suo quodam more ab alijs separatos uiuere constat, quòd dogmatum suorum occultent blasphemiam et impietatem. Porrò ficta hæc & assimulata sanctitas arrogantiæ est plena, quæ scilicet à doctrina Pharisæorum prouenerit. Nam & illi animarum simul & corporum » medicum accusarunt, ad sanctos Apostolos dicētes: Cur cum publicanis & pec- » catoribus cibum sumit magister uester? Et per prophetā de talibus hominibus » dicit DEVS: Qui dicunt, Purus sum, ne me attigeris, iste fumus furoris mei est.

Hæretici isti sub prætextu seuerioris sanctiorisqꝫ uitæ discessionē ab Ecclesia fecere.

Pharisaica hæreticorum sanctimonia.

Sed enim

A Sed enim amentiam istorum refellere, temporis istius non est. Proinde ad reliqua commemoranda progrediamur. Eodem tempore etiam Massalianorum pullulauit hæresis. εὐχῖτας, hoc est precatores, hos cognominant, qui eam uocem in grecum transtulere sermonem. Habent autem aliud quoque cognomen, ex re ipsa natum ἐνθουσιασταὶ enim, hoc est numine afflati nominantur, dæmone quopiam uim in eis suam exercente: quam rem Spiritus sancti præsentiam esse opinantur. Qui uerò in hoc uitio perfecti sunt, manuum opus omne & laborem perinde atque improbitatem auersantur. Itaque somno dediti, somniorum uisiones & phantasias, prophetiam uocant. Istius hæresis duces fuere Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, & Simeones, atque præterea alij. Qui quidem se ab ecclesiastica communione non abstinuerunt, nihil prorsus uel prodesse uel obesse diuinam escam dicentes. De qua Dominus Christus inquit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, uiuet in æternum. Morbum autem eum supprimere sedulò conantur, & eundem etiam cõuicti impudenter pernegant: populares que suos ea quæ ipsi in animis suis circumferunt, celant. Latoius sanè Melitinensem gubernans ecclesiam, uir diuino ardore spectatus, quum multa monasteria, seu potius prædonum speluncas contagione morbi eius corripi uideret, eas incendit, & lupos ab ouium grege depulit. Itidem & præclarissimus ille Amphilochius, qui metropolim Lycaoniæ fidei suæ creditam rexit, & gentem uniuersam gubernauit, ubi pestem talem eò peruenisse cognouit, eam eiecit: & greges qui ab eo pascebantur, clade ea liberauit. Porrò & Flauianus, celebri fama uir, postquam Antiochiæ episcopus est factus, & id genus homines Edessæ uersari cognouit, ueneno suo finitimos inficientes, monachorum sodalitate quadam ad eos missa, Antiochiam eos pertraxit, & ægritudinem suam pernegãtes ad hunc modum in crimine ipso deprehendit. †Accusatores enim eorum falsa per calumniam deferre, & testes mendacia proferre dixit. Adelphium autem

B admodum iam senem† blandè compellans, assidere sibi iussit: Et nos, inquit, ô senex, qui iam uitam propè exegimus, certius quum humanam naturam perspeximus, tum aduersariorum dæmonum cognouimus molitiones, reipsa quoque gratiæ subministrationem perdidicimus. Iuuenes autem isti, qui harum rerum accuratius nihil intelligunt, sermones spirituales audire non sustinent. Quapropter mihi dicito, quomodo uos perhibetis quum spiritum aduersarium cedere, tum Spiritus sancti gratiam aduenire? Verbis hisce senex demulsus, uenenum omne suppressum euomuit: & nullam utilitatem ex diuino baptismo ad eos qui eo uterentur, peruenire dixit. Solam autem orationem sedulam * dæmonẽ uernaculum eijcere. Vnumquenque enim qui nascatur hominem à primo parente, sicuti naturam, ita dæmonum quoque seruitutem trahere. Quibus precatione sedula exactis, deinceps Spiritum sanctum aduenire, præsentiam suam, ita ut sentiatur & conspiciatur, indicantem: corpusque ab affectionum seu perpessionum metu liberantem, & animã ab inclinatione ea quæ in deterius fert, ita uindicantem, ut postea neque abstinentia & ieiunio corpus castigante, neque doctrina quæ frenos nobis inijciat, & compositè ambulare doceat, sit opus. Et cui ita Spiritus sanctus obueniret, eum non solũ à corporis titillationibus liberari, uerum etiam clarè futura præuidere, & trinitatem diuinam oculis suis cernere. Hoc pacto diuus Flauianus putido effosso fonte, & impio nudato latice, ad infelicem illum senem inquit: † Inueterate dierum malorum, redarguit te os tuum, non ego: & labia tua testimonium perhibuerunt contra te. Et pestis ea in apertum prolata, Syria excessit: & in Pamphyliam commigrans, eam quoque clade impleuit. Atque hæc quidem de absurdis istis & ineptis hæresibus sint dicta. Eodem tempore

Z Nouatiani

Hæresis Massalianorum, qui εὐχῖται dicti sunt, & ἐνθουσιασταί.

Massalianorũ istorum, qui et Euchitæ, siue Enthusiastæ dicuntur, mentio fit. l. Ariani. ut suprà.

Hæresis eius autores.

Cõmunionem eucharistiæ hæretici isti in adiaphoris posuerunt.

Latoius Melitinensis episcopus domicilia eorum exussit.

Amphilochius Metropolitanus Lycaoniæ eosdem prouincia sua expulit.

Flauianus Antiochenus arte quadam sectæ istius arcana in lucẽ produxit, et dãnauit.

τοὺς κατηγόρους συκοφαντεῖν, καὶ τοὺς μάρτυρας ψεύδεσθαι.

Adelphius Enthusiasta.

† Qui illis præibat.

Improba baptismi sacri reiectio.

Adelphius impietatem sectæ suæ apud Flauianũ indicat.

* τὸν δαίμονα τὸν ἔνοικον.

πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν.

Daniel. 13.

Socr. lib. 4. cap. 28.

Nouatiani quoque Phrygiam incolentes, Paschæ diem festum mutauere. Id porrò exponã, ubi primùm dixero quamobrem Phryges & Paphlagones, ecclesiæ eorum tam firmiter retineant sanctiones. Nouatus presbyter propterea ab ecclesia Romana discessit, quòd Cornelius episcopus eos ad communionẽ admiserat, qui in persequutione ab Imperatore Decio excitata, Dijs sacrificauerant. Hanc ipsam ob causam segregatus, & à consentientibus sibi episcopis ad episcopatum euectus, omnibus ubique ecclesijs scripsit, ne ad mysteria percipienda eos qui sacrificassent, admitterent: sed ipsos quidem ad pœnitentiam cohortarẽtur, Deo autem ueniæ concessionem permitterent, qui solus facultatem haberet & posset noxas remittere. Eiusmodi literas in prouincijs degẽtes homines quum accepissent, sententiam earum & iudiciũ ad mores suos accommodabant. Vt enim ille significauit, non admittendos esse ad mysteria, † qui post baptismũ peccatum in mortem admisissent: alijs quidẽ acerba & immanis canonis huiusmodi uisa est esse sententia: alij autem, quòd iustum & ad uitamque moresque corrigendos accommodatum esse censerent decretũ, suscepere. De quo quum per quæstionem ambigeretur, aliæ Cornelij episcopi superuenere literæ, gratiam delicti etiam illis annunciantes, qui post baptismum peccassent. Ad hunc modũ quum utrique contraria inter se per epistolas scriberent, & quæ dicebant diuinarum literarum oraculis obfirmarẽt, pro moribus quisque suis eam cõprobabat sententiã, ad quã antea etiã inclinatus magis fuerat. Qui enim delinquere & peccare libenter soliti erant, eiuscemodi ueniæ cõcessione tum accepta, per reliquum deinde uitæ tempus ea in delictis omnibus utebantur. Gens porrò Phrygum populis alijs temperantior, moderatiorque esse uidetur. Perrarò enim Phryges iurant. Et *animositas quidem apud Scythas & Thraces dominatur: libidini & † concupiscentiæ Orientales populi magis inseruiunt: Paphlagonum autem & Phrygum gens ad neutrum rerum istarum propensa est. Neque enim ludi *Circenses, neque spectacula nunc apud eos exhibẽtur. Quapropter illi, atque item alij eiusdem sententiæ mihi tum assensisse Nouati scriptis uidẽtur. Præcipuũ nanque apud illos tãquã piaculũ & abominatio est fornicatio. Et sanè Phryges & Paphlagones moderatè magis, quàm alias quascunque hæreses, uiuere uidemus. Eãdem causam esse opinor, eis etiam qui in Occidentalibus partibus habitant, & Nouati decreto parent. Porrò Nouatus etiamsi propter exactius uitæ genus suã sibi sectã instituit, nõ ille tamẽ quicquam de Paschæ festo die mutauit. Semper nanque, sicuti Occidẽtales partes facere solitæ erant, & ipse pascha celebrauit. Pascha aũt illæ semper aguntiam inde ab initio, ex quo Christiani sunt facti, † post æquinoctium. Hic postmodũ sub Valeriano principe, qui persecutionẽ aduersus Christianos concitauerat, martyrio uitã finijt. Qui uerò eius nomine in Phrygia censentur, ab institutis & cõmunione eius quũ sibi ipsis indulgẽtes degenerassent, hoc tempore paschale quoque festũ mutarũt. Cõcilio enim in Pazo uico, ubi Sangaris amnis fontes sunt, coacto, pauci quidam & obscuri per Phrygiã Nouatianorum episcopi statuerunt, Iudæorũ azyma obseruanda, & cum eis pascha celebrandum esse. Hæc sibi renunciata esse Socrates (qui hoc loco non abhorrere se à Nouatianorum institutis, palàm præ se fert) à sene quodam scribit, qui se presbyteri filium fuisse dixit, quo cum Synodo ei interfuerit. Quũ quidẽ eò non conuenerint uel Agelius Constantinopoli Nouatianorũ episcopus, uel Maximus Nicææ, uel etiam Nicomediæ aut Cotylij (urbs ea Phrygiæ est non incelebris) episcopi, à quibus tum maximè Nouatianorum religio est administrata. Hæc sic tum acta. Postea uerò Nouatianorum ecclesia propter eam Synodum in partes discessit: sicuti suo loco dicemus.

Sed

Marginalia (left): Quam ob causam Nouatus ab ecclesia Romana secedẽs, hæresim suam instituerit. — † ἁς θάνατον ἁμαρτίαν πεποιηκότας. — Hæc ex Socr. excerpta: quẽ Nouatianæ hæresis sectatorẽ Nicephorus esse censuit. — Phryges moderati. — Phryges & Paphlagones Nouati decretum morib. suis cõueniens receperunt. — Tẽpus paschatis celebrãdi in Occidente. — Nouatus martyrium obijt. — Nouatiani Phryges in cõciliabulo pascha cũ Iudæis celebrandũ statuunt. — Sozom. lib. 6. cap. 24. — Socr. habet Cotyaeij. Legẽdũ ex Suida, Cotyæi.

Marginalia (right): A — Nouati dogma. — Cõtrariũ ei Cornelij Rom. episcopi decretum. — * θυμικὸν † ἐπιθυμητικῷ. — * ἱππόδρομίαι. — † μετ' ἰσημερίαν. — Apud Liu. fluuius iste Sagarus dicitur, de bel lo Maced. lib. 7.

A

CAPUT XV.

SEd ut historiã persequamur, eò unde digreßi sumus, reuertendũ nobis est. Imperator Valẽs Cõstantinopoli soluẽs, Antiochiã ad Orontẽ adire properauit. Et quũ Nicomediã peruenisset, ibi hac de causa restitit. Eudoxius Arianæ sectæ episcopus statim post discessum Imperatoris Cõstantinopoli uita defunctus fuerat, cõsulatu Valẽtiniani & Valẽtis tertio, quum quidẽ clauũ ecclesiæ Cõstantinopolitanæ annis undecim rexisset. Eius in locũ Ariani surrogarũt Demophilũ quendam. Professores autẽ ὁμοουσίου consubstantialis, commodũ se tempus, ut sedem episcopalem recuperarent, nactos esse rati, Euagriũ suæ factionis presbyterũ episcopum designarunt. Cui manus imposuit Eustathius, episcopus aliquãdo Antiochenus, qui à Iouiniano quidem ab exilio non ita pridem fuerat reuocatus: tum autem Constantinopoli priuatus latebat, ut sua saltem præsentia ὁμοουσίῳ consubstantialis professores confirmaret. Ita factum, ut Ariani persecutionem aduersus nostros renouarent. Ea res postq̃ est ad principem delata, ueritus ille ne seditione & tumultu ciuitas turbaretur, militarẽ manum Nicomedia Cõstantinopolim misit, cum mandato eiusmodi, ut simul & ordinator & ordinatus cõprehenderetur, atq; alius aliò exulatum mitteretur. Eustathius igitur Bizyam, quod Thraciæ oppidũ est, Euagrius in locum alium deportatus est. Proinde Ariani, quod pleriq; omnes in rebus secundis faciunt, magis magisq; efferari, orthodoxos & rectẽ sentientes admodũ uexare, cędere, cõtumelijs afficere, in uincula conijcere, pecunijs etiam spoliare, intoleranda omnia aduersus eos facere.

Socrat. lib. 4. cap. 14. & 15.

Sozom. lib. 6. cap. 13.

Eudoxius Cõstãtinopolitanus episcopus moritur.

Sufficitur ei ab Arianis Demophilus.

A Catholicis Euagrius.

Iussu Valentis & ipse Euagrius, & eius ordinator Eustathius Antiochenus in exilium pellitur.

Bizya arx regũ Thraciæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus. Plin. lib. 4. cap. 11.

Ariani Cõstãtinopoli catholicos persequũtur.

B

CAPUT XVI.

POrrò quum nostris dura hęc & grauia essent, ad principẽ precatores misere, si quo modo finem erũnæ eius obtinere possent. Cœterùm illi opinione sua plurimùm sunt falsi, ut qui iustitiã se ab iniusto impetraturos esse sperauerint. Quum nãq; delecti ex ecclesiastico ordine octoginta uiri, quib. præfuit Vrbasus, Theodorus, & Menedemus, Nicomediã uenissent, preces Imperatori obtulissent, & de ui tanta quiritati essent, indignatus ille, in præsentia quidẽ iram pressit: deinde aũt clàm Modesto pręfecto pręcepit, ut comprehensos eos necaret. Supplicij eius modus, quia nouus & insolens prorsus fuit, posteritatis memoriæ est mandatus. Præfectus, si uiros religiosos, qui nihil commisissent, propalàm perimeret, ne seditio in uulgo oriretur, ueritus est: quapropter eos se in exiliũ missurum esse aßimulauit. In qua illi sententia magnis animis acquieuere. Ille nauim eos, ueluti solum exilij causa uersuros, conscendere iussit: & nautis præcepit, ut in medio mari nauem incenderent, ut quũ eo modo illi interijssent, sepulchri cura carerẽt. Ventũ est in sinũ medium,† qui Astacenus uocat: ibi nautę imperata fecerũt. Nã ipsi scapha, quę nauẽ sequebatur, cõscensa, nauigiũ in quo uiri illi uehebant, incenderunt. Vehementius tũ subsolanus uẽtus flabat, & proinde nauis eo citius flãmam concepit. Durauit ea usq; ad locũ Bithynię, qui Dacides nuncupat, ibiq; unà cum pijs illis hominib. in littore est absumpta. Sed enim factũ tam truculentũ uindicta est prosequuta. Fames siquidem repentè tanta est in Phrygia orta, ut necessariò incolæ patriam *relinquerẽt, & Cõstantinopolim se atq; ad alias diuersas prouincias cõferrent.

Catholici 80. ecclesiasticos uiros precatores ad Valentẽ mittunt.

Modestus præfectus.

Legati isti, Valente iubente, & Modesto curãte, in nauim impositi sunt, cũq; ea in medio mari per nautas incensã perierunt.

Socrates nauale esse dicit.

Fames maxima in Phrygia.

† *Constantinopoli autem Ariani plures pios catholicosq; presbyteros naui, in qua nullum erat instrumentũ nauticũ, imposuerunt: eamq; pelago uentis undiq; temere ferendam commiserunt. Deinde populares quosdam suos in nauigio alio summisere, qui ignem illi inijcerent. Sic sancti illi uiri cum igne & aqua conflictantes, postremò in mari submersi, martyrij coronam receperunt. Theodor. 4. cap. 24.*

**Constantinopolim Socrates scribit frequentißimam multitudinem alere, propterea quòd mare ei omne genus commeatus suppeditet: & præterea quum opus sit, Euxino Ponto ingens frumenti copia eò subuehatur. lib. 4. cap. 16.*

CAPUT XVII.

A

De arctißima Basilij Magni & Gregorij Nazanzeni coniunctione.

Egregium par amicorum.

Pulchrũ exemplũ iuuenũ, uirtutis & pietatis studijs incũbentium.

πάντα ἐν πᾶσι κεῖσθαι.

Optimũ uiuendi institutum.

Sodales Basilij & Gregorij.

κακίας ῥᾷον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Studia eorundem.

Athenæ contagione idololatriæ eis nihil nocuere.

QVũ uerò multa nobis de Basilio magno & Gregorio theologo dicenda sint, operæprecium facturum me esse putaui, si pauca quædam de arctissima, quæ tantis uiris inter se fuit amicitia & coniunctione, præmittere. Quod sanè non rectius certiusq́ fecero, quàm si Gregorij ipsius ea de re uerba protulero, quæ in ea oratione sunt, quam is de Basilio funebrem conscripsit. Tempore, inquit, procedente, ubi alter alteri mutuum amorem (factum id Athenis, ubi simul uterq; literis operam nauauit) indicauit, affectionemq́ eam philosophiæ gratia conceptam esse constitit, tum alter alteri factus est omnia. Sub uno uiximus tecto cõtubernales, & arcta inter nos deuincti coniunctione idem spectauimus: & alter alteri animum flagrantem & constantem præstitit. Corporum nanq; necessitudo, quoniam rerum fluxarũ est, haud aliter quàm uerni flores, interit. Neq; enim materia igne consumpta, flamma durat, sed unà cum re cremata euanescit: neque charitas, ubi fomitis ardor emarcuit, consistit. Diuinus autem & pudicus amor, quandoquidem rei firmæ & stabilis est, propterea solet esse cõstantior. Et quanto magis amãtes rei desideratæ pulchritudinem considerant, tanto inter se coniunguntur magis. Hæc amicitiæ nostræ lex erat. Atque quum ad hunc modum inter nos animati essemus, & tales firmo thalamo, ut Pindarus inquit, aureas colũnas substruxissemus, ita deinceps processimus, Deo simul & desiderio mutuo opitulatoribus usi. Sed quomodo sine lachrymis necessitudinis tantæ recorder? Eadem erat nobis rei inuidiosissimæ, doctrinæ scilicet, spes proposita. Sed inuidia abfuit, æmulatio autẽ utrunque exercuit: & certamen nobis erat, non uter nostrûm primas ferret, uerùm uter alteri eas concederet. Alter enim alterius laudem & gloriam pro sua habebat. Et in utroq; uisa est anima una duo circumferre corpora. Quod si credendũ non est dicentibus, † omnia in omnibus esse sita: at nobis id saltem credatur, alterum in altero situm fuisse, & alterum ab altero pependisse. Vtriq; opus unum propositum fuit, uirtus ipsa, & ut uitam omnem ad spem futuram dirigeremus, & prius inde animo trãsferremur quàm corpore excederemus: ad quod spectantes, uitã & actionẽ omnem nostram ita instituimus, ut nos mandatũ diuinum duceret, & alter alterũ ad uirtutẽ acueret atq; excitaret. Et si nõ insolens hoc uerbũ esset, regulam & amussim, quibus quæ recta sunt, quę́ue minus, explorantur, alterũ alteri fuisse dicerem. Sodalibus nos coniunximus non impudicissimis, sed modestissimis: non contentiosissimis, sed pacificis maximè, & quibus cum esse utilissimũ est. quòd sciremus, facilius uitia cõtagione contrahi, quàm uirtutẽ cum alijs cõmunicari. Quandoquidẽ & morbus in alios citius, q̃ ualetudo transfertur. Disciplinas non iucundissimas magis q̃ honestissimas consectati sumus. Nam per eas uel ad uirtutẽ, uel ad uitia effinguntur adolescentes. Duæ autem nobis erant notæ uiæ: altera prior & honestior, altera posterior, & non eiusdem momenti: illa ad sacra templa, & qui in eis sunt doctores, hæc ad profanos magistros ducens. Reliquas, insistere eis uolentib. reliquimus, uidelicet dies festos, theatra, spectacula, conuentus publicos, conuiuia. Nihil enim admirandum & præclarum esse duco, quod ad uirtutem non conducat: neq; eos qui studio eius tenentur, meliores reddat. Atq; alijs quidem alia sunt, uel à patre accepta, uel domo ex quotidianis studijs & actionibus reportata cognomina: nobis uerò ingens momentum fuit & nomen, ut Christiani & essemus, & nominaremur. Athenæ equidem alijs non parum, quantũ ad animos pertinet, nocent. Nam id non frustra pij opinantur, quòd plus illæ quàm reliqua Græcia idolis abundãt. Et profectò difficile est, non simul aliquem transuersum rapi ab illorũ laudatoribus

A ribus & patronis. Nobis uerò qui animis probè munitis atque instructi essemus, nullũ ab illis obuenit detrimẽtũ. Quin è diuerso potius, quod quidem dictu mirabile est, ea ex re magis etiam in fide sumus confirmati, propterea quòd errorẽ & impuritatem eorum cognouerimus: ibi dæmones despicientes, ubi dęmones sunt in admiratione. Et si quis est aut creditur esse fluuius, qui per salsuginẽ amaram maris dulcedinem suam retinens fluit: aut animãs aliqua, quę in igne, à quo omnia consumuntur, subsilit: id nos inter æquales omnes profectò fuimus. Et quod pulcherrimum est, sodalitas quędam nobiscum non ignobilis fuit, quę ab illo tanquam duce instituebatur atque regebatur, eisdem nobiscum studijs gaudens. Quamuis pedites, iuxta Lydiũ currum, illius scilicet cursum & morem curreremus. Vnde celebritas quędam nobis cõtigit apud magistros & commilitones nostros, pręterea uerò in Græcia omni, apud eos maximè qui in ea pręcipuè clari sunt. Quin iam fama quoque nominis nostri ultra Græciæ fines, sicuti hoc multorum sermone ferebatur, processit. Tãta nanque præceptorum nostrorum, quanta Athenarum: & tanta nostra, quanta præceptorum laus fuit. Atque adeò par amicorum insigne, sicuti fuimus, ita & habiti sumus: ut nihil simile apud Gręcos haberent uel Orestes & Pylades, uel Molionidæ, Homerici carminis miraculũ. Hæc Gregorius de sua & Basilij disciplina & amicitia, quam etiã quum scripta pleraque, tum epistolæ eorũ magis declarãt. Hos sanè uiros si quis inter se conferre, uitamque, mores & uirtutem eorum exponere uelit, alterum alteri præferre addubitabit. Fuit enim inter eos, & uitæ sanctioris, & profanæ simul sacræque doctrinæ cõcertatio. Nam adolescentes adhuc, Athenis Himerij & Prohęresij, qui tum inter sophistas præcipui erant, deinde etiã Antiochię in Syria Libanij auditores & discipuli artẽ rethoricã summè perdidicerunt. Et quũ, quod ad philoso-

Sodalitas literaria.

Per modestiam Gregorius se Basiliũ in uirtutis & pietatis stadio cursu consequi nõ potuisse fatetur.

Sozom. eod. cap. 14.

Præceptores Basilij & Gregorij in artib. dicendi.

B phię studia ualde appositi essent, quidam eos ad ludos aperiẽdos, & sophisticã uitam complectendam, alij aũt ad causas in foro agendas cohortarentur, studio utroque contempto, solitariã sunt uitã secuti. Itaque postque in philosophicis literis satis uersati erant, ex Origenis, & aliorũ qui illũ uel præcesserant, uel consequuti fuerant, libris, sacrarũ literarũ sententiam addidicerunt. Magna enim tum orbe toto Origenis gloria fuit. In eius libris quum se exercuissent, Arianis strenuè restiterunt. Et quia illi autoritates & testimonia ex Origenis scriptis ad dogma suum cõprobandum afferebant, ipsi eos refellerunt, non satis Origenis sentẽtiã assequutos esse ostendentes. Apud multos quidẽ tum Ariani, atque Eunomius & ipse Arianisans, in magno fuere precio. At illi postque cum Gregorio & Basilio uel scriptis uel disputationib. sunt congressi, indocti prorsus esse comperti sunt. Basilius à Meletio Antiochiæ episcopo diaconus creatus, postea patriæ suæ Cęsareæ Cappadocũ antistes factus, cũ cura & fide ecclesijs præfuit. Veritus enim ne res Arianorũ nouæ Ponti etiã ditiones occuparẽt, celeriter ad eas partes percurrit, atque monachorum ibi † exercitia instituens, & plerosque sacra doctrina erudiens, in fide etiam fluctuantes cõfirmauit. Gregorio aũt, qui Nazãzi mediocri Cappadociæ oppido, patri suo in episcopatu successit, idem studium fuit. Circumiens enim & ipse oppida pleraque, eos qui in religione imbecilli erãt, confortauit. Potissimùm uerò Constantinopolim frequentius uisens, sententiæ suę suffragatores in doctrina confirmauit: & postea in eam urbem legitimè euocatus, administrationem ecclesiæ ibi multorum episcoporum concursu & suffragio suscepit. Quod nisi diuina gratia, ut is eò ueniret, procurasset, quod expulsis omnibus, neque episcopus neque ecclesia ibi esset, periculum certè & metus ferè fuisset, ne deinde Nicænæ fidei doctrinæ Constantinopoli locus deesset. Sed hac de re postea suo loco dicam. In præsentia historiam de Basilio persequar.

Iidem uitã monasticã sunt sequuti.

Origenem legerunt.

Arianos refutarunt.

Socrat. eo. ca. 26.

Basilius presbyter, & postea episcopus.

† ἀσκήσεις.

Gregorius Nazanzi patri suo in episcopatu successor.

Gregorius episcopus Constãtinopolitanus electus.

CAPUT XVIII.

A

Inter Eusebiũ episcopũ Cæsariensem, & Basiliũ diaconũ, dißidiũ intercesßit.

Basilius episcopo cedens, in Pontũ secesßit.

Boni uiri indignè eam rem tulere.

Ariani in absentia Basilij ecclesias Cappadociæ occupare conãtur.

Tempore Cæsareæ adest Basilius.

Eusebium sibi conciliat.

Arianos repellit.

Eusebio succedit.

Ad episcopatũ eum, multorũ episcoporũ suffragijs est euectus. Socr.

Ad præfecti tribunal Valentis iussu sistitur.

Christiana in fide defendẽda constantia.

EVsebio, qui ante Basiliũ ecclesiæ Cæsariensis gubernator fuit, dissidium quoddã cum Basilio etiamnũ diacono intercesßit. Fuit aũt Eusebius quum alijs in rebus uir magnus, tum certaminibus & periculis pro pietate subeundis maximè spectatus. Id quod eius temporis persecutio declarauit. Dissidiũ autẽ quum eis intercesßisset, Basilius in Pontum secessit, atq; ibi cũ monachis philosophicè uiuentibus fuit. Plebs aũt Cæsariensis, atq; in primis qui in ea erant cordatiores, quòd Eusebiũ suspectum habebãt, quasi fugæ causa esset uiri tanti, qui uirtute & eloquẽtia alijs clarior esset, eo precipuè tempore quo hæreticorũ ingens multitudo circumcursaret, consiliũ eius relinquẽdi, & seorsim conuentus sibi suos agendi, cœpere. Atq; ita quidem Basilius, ne, quantũ in eo situm erat, Ecclesiam plurimis tumultibus ab eis qui aliena sentiebant, conturbatam amplius affligeret, quietam in Põticis monasterijs agebat uitam. Valens aũt, & quæ cum eo erat sacra cohors (semper enim illum incitantes episcopi Ariani sequebant̃) oportunũ se tempus nactos esse dicentes, ut in Cappodocum Cæsarea quod uellent perficerent: propterea quòd Basilius secessisset, & populus Eusebij odio ad discesßionẽ spectaret, Nicomedia profecti Cæsaream, tanq; & hanc euersuri, uenerunt: atq; ibi quæ soliti fuerant, peragere sunt conati, uidelicet ut recta sentientes ecclesijs exigerent, easq; Arianis traderent. Cœterùm consiliũ id frustra fuit. Quàmprimum enim hos Cęsaream peruenisse nunciatum est, Basilius monasticis in Ponto scholis uale dicto, Cęsaream et ipse redit, & Eusebio rebus omnibus alijs posthabitis cõciliatur. Quo quidem facto animi sui beneuolentiam maximè ostendit. Et quòd in tempore magno iudicio omnia cum ratione egit, disputationibusq; oportunè est usus, examen hæreticorum ingens repulit, & ecclesiæ temporibus durisßimis profuit. Valens, postquàm ei conatus nõ successit, unà cum episcopis suis Antiochiam cõcesßit: atq; inde aliquanto pòst in Cappadociam reuersus, Basiliũ, post Eusebij mortẽ ecclesias administrantem inuenit: quem cum exigere uellet, cœlitùs ea in re est impeditus. Alterum nihilominus† Leonem statim se larua & terriculamento exterriturũ esse credens, * ad Prefecti tribunal eum misit. Ibi Præfectus assistẽs, eum interrogat, quanã de causa religionẽ Imperatoris non cõplecteretur. Atq; ille, Quod hoc sic Deus non præcepit, inquit. Et insuper Imperatoris errorem reprehendit, atq; ὁμοούσιον consubstantiale defendit. Vbi uerò ille mortem ei minatus est, Basilius gratiam se illi eo nomine habere dixit, quippe qui discedere ex tali rerum statu non grauatè cuperet. Et quum Præfectus amplius eam rem deliberare iuberet: Basilius, Ego quidem, inquit, & hodie & cras idem futurus sum. Vtinam uerò tu teipsum non mutasses. Creatura enim quũ sim, creaturam adorare, Deumq; esse profiteri, in animum non inducam meum. Sed neq; religioni uestræ me aggregari sustinebo. Tametsi enim uos clarisßimi & nõ minima orbis pars esse existimamini, me tamẽ minimè decet hominibus gratificari, & propterea fidem in Deum paruipendere: quam ego mediusfidius proditurus nõ sum, etiamsi mihi bonorum publicationem, & exilium, & aliud quidquã grauium ęrumnarum, mortemq; adeò ipsam mineris. Nihil enim rerũ talium mœrorẽ mihi afferre potest. Quod si facultates meas expetis, pannos hosce & cilicia, atq; libros paucos qui in mundo meo sunt, si hos inquã adamasti, recipe. Sin ut exilij causa solũ uertã mauis, paratus ad id sum. Exul uerò quomodo ero, qui semper terram quasi peregrinus pererro, & ad regionẽ aliam uehementer aspiro? Corpus porrò hoc, uel post primam plagam, sensus omnino expers, & cruciatibus

B

† *μορμολυκείοις τὸν λέοντα ἐκφοβεῖν οἰόμενοι.*

Colloquiũ Præfecti prætorio & Basilij.

superius

* Socrates, Basilium ab imperatore Cæsarea Antiochiã euocatum, ibi cõparuisse, & causam dixisse scribit. lib. 4. cap. 26.

A superius prorsus futurum est. Hęc atq; his similia alia quum liberrimè † Basilius dixisset, consternatus ad uiri prudentiā Præfectus, celeriter ad Imperatorē percurrit: eidemq;, Basilium constātiorem esse, q̄ ut à sententia sua suasione deducatur, renūciat. quapropter aut propalàm in eum animaduerteret, aut persuaderi minis illum posse, existimare desineret. Imperator tum quidem quieuit. Quum aūt † Epiphaniorū festus dies adesset, cum uniuersa † quā secū habebat * phantasia, inaniq; & splendida pompa in ecclesiam uenit, & [a] munus suū ad sacram mensam attulit: atq; ibi cp omnia miro ordine gererentur, ad stuporem delapsus, & totus mutatus, in solum cōcidisset, nisi quidā ex primoribus tunica correpta Imperatorem iam ruentem retinuisset. Vbi uerò sermonem quoq; cum uiro contulit, magis etiam sapiētiam, sacrisq; obeundis & concionib. atq; conuentib. peragendis dexteritatem, necnō rerum omniū ordinē pulcherrimum admiratus est. Sedenim postea breui aduersariorū calumnijs permotus, in exiliū eum mittere constituit. Et iam nox aderat, & currus præparabatur, quū derepentè morb. Imperatoris filium, cui * Gallo nomen erat, inuadit. Tam uehemēs aūt & periculosus is erat, ut qui puerum curabant medici insignes, de uita eius desperarent. Valens causam eum impatientissimè ferens, in solo uoluitur, pro filij salute mortem sibijpsi optat, & insolabiliter luget. Dñica quoq; Imperatoris coniunx grauiter affligitur, & horrendis noctu pauorib. territam, atq; id propter eam quæ episcopo illata esset iniuriam, passam se esse confirmat. Proinde Basilium statim accersit: eumq;, ut iacentem puerū quod posset adiuuaret, rogat. Ipse nāq; Imperator, propter recentem etiamnum ei factam iniuriam, quidquam ab eo petere uerebatur. Basilius adest, & puer meliusculè habet. Imperator nihilominus periculum facturus, ad illum: Si uera, inquit, sunt quæ de Deo doces, precare, & Deum exora, ne mihi filius intereat. At ille: Si idem quod ego credis, morbūq; grassantem ab ecclesijs dispellere cōstituis, omnino puer conualescet. Cœterùm quum Valens id se facturum reciperet, & aliter tamen faceret, [b] puer è uita excessit. Omnes aūt asseuerarunt, nō periturum fuisse puerū, [c] nisi Imperator eis qui aliena sentiebant, euocatis, precari eos unà cum Basilio pro pueri salute iussisset: quos etiā ut puerū baptizarēt, est exhortatus. [d] Imperator porrò uirum ueneratione prosequens, prædia quæ ibi habuit pulcherrima, xenonibus seu hospitalibus eius domibus donauit. [e] Sed rursum à familiarib. expugnatus, uirū sanctū ad se acciuit, & ut se aduersariorum factioni adiungeret, hortatus est. Postq; autē adamātem permouere suasione non potuit, exulare eū iussit. [f] Et iam exilij libellus scriptus erat: quē ubi manu sua Valens roborare est conatus, literā nullā exarare potuit, calamus nanq; statim est cōfractus. Quod ubi in altero, & etiam tertio, ad scribēdum, sicuti conuenit, adaptato, itidem ut primo accidit, & ipse adhuc in scripto impio confirmādo perstitit, manus ei suprà q̄ credi posit cōcussa, tremore intolerabili est occupata. Proinde animo perculsus, atq; pauore plenus, charta correpta, ambab. eam dilacerauit manib. [g] Paulò uerò pòst, Præfecto quoq; accidisse dicunt, ut morbo circumuentus graui, ubi uindictā supplex est deprecatus, totus conualesceret. Verum quid hæc sunt ad alias uiri huius primarias uirtutes? qui & factis & doctrina mirificā est cōsequutus gloriā. Multa autē pulcherrima scripta uir iste & Gregorius ecclesię Christi reliquerūt. Quæ nisi omnib. ferè nota esse scirē, aliquid etiā de eis singillatim dixissem. Horū plurima Rufinus dicit in latinā linguā transtulisse. Atq; hæc de Basilio & Gregorio breuiter sint dicta.

Z 4 Habuit

Marginalia (left): † Θεοφανίων. * Act. 25. † σὺν τῇ περὶ αὐτὸν φαντασίᾳ. — Basilius à Valente ad exiliū damnatur. — Quum aūt id non annueret Imperator: Basilius, De puero, inquit, uoluntas Domini fiet. Socr. — De scriptis Basilij & Gregorij.

Marginalia (right): Valēs ipsis Epiphanijs ecclesiā Basilij ingreditur, atq; in ea ordinē recte miratur. — a. Munus offertorium: quod αὐτεγγὺς, hoc est, sua ipse manu obtulit. Greg. Naz. — * γαλάτης. — Filius Valentis in morbum lethalem incidit. — Dominica Augusta opem Basilij, filio seruādo implorat. — Eius aduentu puer meliusculè habet. — Basilius puerū moriturū in uita māsurū esse pollicitus est, si baptismū sacrum à Catholicis suscepisset. Theod. — b. Imperatoris filius moritur. — c. Mortis eius causa. — d. Valēs prædia quædam xenonibus Basilij donat. — e. Denuò is Basilium proscribit. — f. Sed exilij libello subscribere non potest, quem etiam statim discerpit. — g. Modestus præfectus quoque morbo oppressus, pœnitētia & deprecatione culpæ interueniente, conualescit.

† *Affuit isti colloquio Demosthenes quidam, Imperatoris obsonator, qui orbis uniuersi doctorem carpens, barbarè loquebatur. At Basilius subridens, ἐθεασάμεθα, inquit, καὶ Δημοσθένην ἀγράμματον. hoc est, En Demosthenem quoq; illiteratū uidimus. Et quum ille magis etiam excandescens, minas profunderet: Tuum est, Basilius ait, de delicatioribus iusculorum condimentis curam gerere. Diuina enim dogmata, qui aures obturatas habeas, exaudire non potes. Theod. lib. 4. cap. 19.*

CAPUT XIX.

A

Gregorius Nissenus episcopus Basilij frater. Scripta eius.

Episcopus coniunx.

HAbuit aũt Basilius fratres, quorũ unus Gregorius fuit ecclesiæ Nyssenæ lux & ornamẽtum: uir secundũ fratrem doctrina, morib. & uitæ sanctitate spectatus. Et quãuis is cõiugem habuerit, reb. tamen alijs fratri minimè cessit. Qui Basilio mortuo, Hexaemeron siue sex dierũ opus illius adimpleuit: & aduersus Eunomiũ & Apollinarim cõfutationes scripsit. Cõstantinopoli quoq; in diuũ Meletiũ orationẽ funebrẽ cõposuit, aliaq; insuper plurima opuscula doctrinis & institutionib. plena ecclesiæ Dei reliquit. Ostendunt autẽ uirum talẽ cùm alia, tum ꝓcipuè in Gregorium illum miraculis celebrẽ oratio ab eo edita. Secundus Basilij frater Petrus fuit, ꝗ unà cum illo uitã monasticã primùm cõsectatus, deinde urbẽ Sebastiam sacrorũ antistes gubernauit. Tertius Naucratius, ꝗ iuuenis in ascetico instituto defunctus est. Accessit ad hos celebris illa Macrina soror, cui Gregorius libellum de Anima dicauit. Ei, sicuti accepi, hæretici quidã Origenica dogmata iniecerunt. Oẽs autẽ isti ꝓpter uitæ integritatẽ, in numerum sanctorũ sunt relati: quẽadmodum sanè & Gregorij Cæsarius frater, & Gorgonia soror. Quoniam autẽ Gregoriorũ nominis similitudinè in librorũ inscriptionib. discernẽdis nõnulli errãt, scire peropus est, tres fuisse Gregorios, in ecclesia Dei præclaros. Ponticum illũ, quẽ diximus Neocæsarea ortũ, & reliquis antiquiorem, Origenis discipulũ: de quo celebris fama est Athenis, & Berythi, & in prouincia Pontica, totoq; adeò orbe, quẽ miraculis & doctrina percurrit. Hic Cæsareæ cum Origene fuit, ac deinde ab eo nõ discedẽs, uberiorẽ philosophiã perdidicit. Postea in patriã reuersus, primũ ut laicus & profanus multa præclarè egit, dæmones expulit, morbos sanauit, græcæ superstitionis sectatores eloquẽtia, seu potius prodigijs ad fidei nostræ professionẽ adduxit. Meminit etiam huius Pamphylus martyr in suis, quos in Origenem elaborauit, cõmentarijs: in quib. oratio laudatoria Gregorij ad Origenẽ inserta inuenitur. Tres isti Gregorij, ut breuiter dicã, fuere: is de quo modò memorauimus: & qui à ueterib. Nazãzenus, à nobis aũt ꝙ tali cognomine dignus sit, Theologus est uocatus: & frater Basilij. Fuit præterea alius Arianus, Athanasij successor, qui † à plebe est reiectus. De his satis.

Petrus Sebastiensis episc. Basilij frater. Tertius eiusdẽ frater Naucratius Ascetes.

Macrina soror.

Gregorij Nazanzeni Cæsarius frater.

Gorgonia soror.

Tres præclari Gregorij.

Gregorius θαυματουργὸς, hoc est, mirificus.

Socrat. eo. c. 27

B

† A plebe Ariana. Suprà libr. 9. cap. 7.

CAPUT XX.

Gregorius theologus. Gregorius Arianus.

Iconiũ Lycaoniæ metropolis.

TEmporibus eisdẽ etiam, qui Iconij ecclesiæ præfuit, enituit Amphilochius: quem amicũ egregiè charũ habuere Gregorius & Basilius. Indicant hoc eorum ad illum datæ literæ, maximè uerò Basilij scriptum de spiritu sancto in triginta capita relatum, & constitutiones: quæ à multis etiã Amphilochia uocãtur. De Amphilochio isto permulta tradita sunt consideratione & memoria digna. Fuit enim senex simplex, in quo doctrina & uita ex æquo inter se ita certarẽt, ut aliquot etiam ediderit libros. Sed enim diuina gratia aliàs aliter res nostras dispẽsans & ordinãs, incredibili quodam modo mirificum naturæq; captum excedens, atq; nouum in hoc uiro exhibuit prodigium. Siquidẽ ad eum in solis locis philosophantẽ, propter excellentẽ & uitam & doctrinã eius angelos Deus misit, qui mystica & arcana benedictione & *episcopali arrogatione eum dignati, † intellectuali modo cõsecrarũt, & hierarcham ciuitatis Iconij renunciarunt. Ad hunc quoq; nõ longo pòst tempore eligẽdum atq; ordinandum, in eum locũ episcopi cõuenere. At ubi ex eo cognouerunt ab angelis Dei consecrationẽ eũ suscepisse, data, de tam sacra & diuina gratia, Deo gloria, ut pontificem Dei, & Euãgelij præconẽ, fideiq; defensorẽ, cũ timore reuerenter hominẽ admisere: & solita salutatione atq; osculo ei impertito, ea quæ episcopalis functionis sunt, administrare & exequi permisere. Ea ætate Optimus quoq;, & Latoius, episcopi extitere, uiri qui & uita & doctrina acceptã à maioribus

Amphilochia Basilij.

Is in solis locis ab angelis Dei sacris initiatus & episcopus ordinatus est.

** ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας.*
† νοερῶς.

Optimus & Latoius episcopi.

A bus diuinam fidem propugnarent. Quorum hic Melitinēsi, ille Pisidæ præfuit ecclesiæ. Diuus etiam Chrysostomus iuuenis etiamnum, præstātem ingenij ani miq; uim & specimen Antiochiæ uiuens ostendit. Et * disciplinam morū admodum consectans, magis magisq; in ea proficiebat: nondum ille quidem in episcoporum cooptatus ordinem, sed inter sacras functiones diaconi ministerium adimplens. Cuius quum epistolas Basilius & Gregorius uiderēt, admirati eas sunt, & egregium quiddam in eo iuuene extare perhibuerunt. Sed de Amphilochio & Ioanne, suo loco plura dicemus. Nunc ad impium Valentem progrediamur.

Ioannes Chrysostomus diaconus Antiochiæ.

** ἠθικὴν διδασκαλίαν.*

Basilius et Gregorius eius epistolas sunt admirati.

CAPUT XXI.

QVum is Antiochiæ, sicuti diximus, diutius moraretur, & ab externis bellis quietus esset, aduersus eos qui ὁμοουσίου consubstantialis fidem sectantur, se armauit: & non modò ex Antiochena, uerumetiam ex finitimis quæ circumcirca sunt ecclesijs, rectæ sententiæ propugnatores eiecit. Alijs quoq; eos cladibus affligens, cùm uarij generis supplicijs sustulit, tum maximè in præterfluentem amnem Orontem coniecit & suffocauit. Et Meletium quidem, egregium de uera pietate certatorem, ex ecclesia deturbatum in exilium misit. Samosatis autem diuinū eiecit Eusebium. Præterea uerò ut Laodicea egregio pastore Pelagio orbaretur, & ad uiduitatem redigeretur, effecit. Qui adhuc iuuenis, inuitus etiam iugum matrimonij subijt. In ipso uerò nuptiali cubiculo, ad † primam cohabitationem sponsæ suæ persuasit, ut castitatem consectans, sororis sibi potius pietatem, quàm coniugalem cōsuetudinem præstaret. Ac tali quidem pudicitia Pelagius fuit: quàm etiam in eo, reliquæ eius coniunctæ & ueluti sorores uirtutes, tanquam in choræa aliqua sunt consecutæ. Quam ob causam omnium calculis & suffragijs episcopali honore dignus iudi-

Valēs Orthodoxos persequitur. Sozo. eo. c. 18.

Proscribuntur Meletius Antiochenus, Eusebius Samosatenus, Pelagius Laodicensis.

† ἐπ' αὐτῷ τῷ παστάδι.

Pelagius episcopus in cōiugio cœlibi, spōsam pro sorore habuit.

B catus est. Verùm tam splendida episcopalis muneris administratio eius, flectere impium Principem non potuit. Ilicet hunc ille in Arabiā, Meletium autē in Armeniam, & Eusebium in Thraciam deportari iussit, uiros Apostolicis donis relucentes. Eusebius iste antehac quum ecclesias multas uacuas esse pastoribus cognouisset, militis habitu sumpto, & capite episcopali tiara, quam ex pileo cōfecerat, tecto, Syriam, Phœniciam, & Palæstinam peragrauerat: ordines uacuos in ecclesijs, presbyteris, diaconis, alijs sacris ministris supplens. Alicubi etiam episcopos ecclesijs præfecerat, si quos esset nactus, qui cum eo sentētiæ eiusdem essent. Quàm præclarum autē fortis & generosi animi ediderit specimen, in Thraciam exulatum ire iussus, nefas esset, si silentio præteriremus. Quū is qui exilij libellum ab Imperatore afferebat, circa crepusculū aduenisset, ut tacitus esset, causamq; aduentus sui premeret, eum admonuit. Si enim, inquit, hoc multitudo resciuerit, ardore æmulationis excitata, te quidem illa statim necabit, me aūt cædis eius causam dicere oportebit. Hæc ubi dixisset, ad primam facem unico seruulo, qui ceruical tantū & libellum secū ferebat, comitatus, solus se in uiam dedit: atq; ubi ad Euphratis ripam uenit, qui urbis eius mœnia præterlabitur, [d] ubi etiam * transitū habere dicitur, piscatoriā conscendit nauim, & remiges in ripam alteram eū locum uersus qui Zeugma nominatur, appellere iussit. Atq; ille quidem sic est profectus. At Samosateni re cognita, in lachrymis & luctu esse, & confestim traiectus nauigantib. repleri. Vbi uerò eum multa parte fluuij emensa sunt consequuti, plorantes omnes suadere ei contenderunt, ne lupis oues proderet. Sed postq; multa dicētes, eū in sententiam suā abducere nō potuerūt, (nam Apostolicū illud dictum eis obiecit, Magistratib. & potestatib. subiecti estote) alius quidem aliud, aurum scilicet & uestē & famulos ei in terrā alienā & longinquam ꝑficiscenti obtulit: ipse uerò necessarijs tantū à familiarissimis quibusq; acceptis rebus,

Eusebius Samosatenus ecclesias paßim clero carentes uisitauit.

Idem in exiliū noctu clàm uadens, populum fallit, seditionis uitādæ gratia. Theod. eo. cap. 14.

d. Oppida alluūtur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphratem uocantur. Item Zeugma 72. m. passuum à Samosatis, trāsitu Euphratis nobile. Plin. l. 5. c. 24.

** πόρον.*

Consequūtur Samosateni Eusebium, sed eum non reducunt.

Pulchrū exemplum τῆς πειθαρχίας.

Viatico eum prosequuntur.

rebus, precatione eos ita ut conuenit muniuit, & ut doctrinam traditam diligenter & accuratè retinerent, hortatus est, & sic ad Istrum usque contendit. Illi factum id ægrè ferentes, ubi in urbem sunt reuersi, parati erant cum lupis manus conserere. Æquum enim est, ut ardorem & æmulationem quoque eorum, propter rem honestam & pulchram, exponam. Et profectò iniuriam eis me facere existimarem, si non flagrantem illorum in fide sinceritatem memoriæ posteritatis mãdarem. A

Samosateni Eunomiũ episcopum Arianum sibi obtrusum non respiciũt, propter catholicæ fidei zelũ.

Nam ubi, qui Arij factionis erãt, pastoribus ex ecclesijs omnibus expulsis, Samosata quoque pro Eusebio Eunomium quendam adduxerunt, nemo hominum omnium uel pauper, uel locuples, uel iuuenis, uel senex, atque ut simpliciter dicam, nemo prorsus, ita ut in moribus est, ecclesiam est ingressus. Ipse uerò solus in episcopalibus ædibus uersatus est, nemine eum respiciente, aut conuenien te: quum quidem uir humanus & modestus fuisse dictus sit. Quod inde satis patet.

Eunomius uir perhumanus.

quum enim in publicum uenisset balneũ, & famuli fores lauacri clausissent, ubi pro foribus stare plurimos cognouit, ministris, ut eas recluderent, præcepit: atque ut communiter & liberè, qui uellent, lauatione uterentur, illos admonuit. quod itidem in interiori conclaui fecit. Atque ubi nonnulli ingressi eum circumsteterunt, ut unà cum eo in calidis aquis lauarent, eos est cohortatus. Cœterùm quum illi sic stantes tacerent, honorem statione eiusmodi haberi sibi ratus, celeriter aquas calidas reliquit, & abijt.

Cũ eo in thermis Samosateni lauare nolunt.

At illi aquas eius piaculum hæresis contraxisse existimantes, per cuniculos eas emiserunt, atque alijs immissis lauarunt. Id uerò postquam Eunomius cognouit, statim urbe relicta, domũ est reuersus: stultum esse ratus, in ea manere urbe, quæ publico & communi in eum flagraret odio. Atque ita ille quidem sua sponte Samosatis discessit.

Eunomius sua sponte Samosatis discedit.

Lucius itidem Arianus Eunomio Samosatis succedit.

Ariani autem alium eò misere, Lucium nomine, lupum reuera, non pastorem. At oues tametsi pastorẽ non haberent: quæ tamen pastorum sunt, fidei dogma sartum tectum conseruantes, fecere. B

Cõmune ciuiũ omniũ in hunc quoque odium, pueri pila ludẽtes ostẽdũt.

Theod. eo. c. 15

Lustratio pilæ piaculo contaminatæ.

Porrò quantum Samosatenorum & in hunc odium fuerit, inde liquebit. Pueri quidam pilam inter se impellentes in foro ludebant, & Lucius prætereibat. Accidit autem, ut pila ex cuiusdam pueri manibus excidẽs, per mulæ eius qua Lucius uehebat, pedes uolueretur. Atque illi ululatum ingentem edidere, piaculo pilam repletam esse opinati. Lucius clamorem eum non intelligens, ex acoluthis seu comitibus quendam paulisper ibi manere, & remipsam perspicere iussit. Et ecce pueri per accensum ignem, lustrare ita piaculum uolentes, pilam iecerunt. Puerile hoc quidem fortasse, satis tamen idoneum, quod demõstret, quàm constans ciuitas ea odium erga eos habuerit, qui fidei doctrinam deprauare ausi fuissent.

Lucio procurante à magistratu clerici multi urbe pelluntur.

Sed enim Lucius non eo quo Eunomius fuit animo. Verùm suasionibus suis apud magistratus tantum effecit, ut è sacro ordine multos quidem urbe exigerent: qui uerò ei uehementius resisterent, longius etiam abigerent. Sic Euolcius ille diaconus Oasim deportatus: Antiochus autem presbyter, & magni Eusebij cognatione clarus († sororis enim eius filius fuit) permultis primarijs uirtutibus pollens, ad quasdam ultimas Armeniæ oras in exilium missus est.

Euolcius diaconus, & Antiochus presbyter proscribuntur.

† ἀδελφιδοῦς.

Eusebius martyrio defunctus.

Ei in Episcopatu Samosateno suffectus Antiochus, ex sorore eius nepos.

Perga Pãphyliæ oppidum. Mela.

Vbi uerò diuinus Eusebius, post multa pro uera pietate obita certamina, postremò etiã martyrij recepit coronam: prouinciales conuentu coacto, cui etiam Iouianus, qui Pergensis episcopus, breui tempore Arianam sequutus fuerat religionem, interfuit, Antiochum in locum * auunculi communibus suffragijs surrogarunt. Atque is ubi ad sacram mensam accessit, & ut mos est, inclinatus in genua magna ui procidit, conuersus, quoniam Iouianum dextram capiti suo imponentem conspexit, suffragium illius reiecit, & reliquis quoque electoribus suis restitit, dicens, Nequaquam se eius dextræ consecrationem seu ordinationẽ susceptur ũ, quæ per blasphemias diuina suscepisset mysteria. Sed hæc longè pòst sunt facta,

** τοῦ θείου.*

Antiochus Iouiani episcopi, quòd aliquandiu Arianus fuerit, ordinationẽ reiecit.

A facta. Eo uerò tempore in interiorem Armeniam concessit. Diuus autem Eusebius ad Istrum uitam egit, Gotthis tum Thraciam percurrentibus, & urbes eius uastantibus: quemadmodum ipse scripto quodam suo testatus est.

CAPUT XXII.

Barsæ Edesseni episcopi exiliū, quo ter solum uertere est coactus. Theod. eo. ca. 16.

Aradus Phœnicię insula. Stephanus.

Ad lectulū huius in Arado miracula edita.

PORRÒ Barsen Edessenorum episcopum, cuius ingens est gloria in Phœnicia, Ægypto & Thebaide, siquidem has peragrans uirtutis suæ splendore illustrauit, ut insulam Aradum incoleret, Valens condemnauit. Quoniam uerò Apostolicis donis clarus, doctrinæ suæ luce multitudinem ad se pertrahebat, & morbos quos medici curari posse desperauerant, sanabat, in Ægyptiā inde urbē quandam Oxyrynchon nomine est deportatus. Vbi uerò & ibi uirtutis gloria animos omniū in se conuertit, in extremos quosdam fines à quibus non longè barbari aberant (Philo locus is nominatur) translatus est, quum quidē cœlesti domicilio esset dignus. Etiam nunc in Arado lectulum esse dicūt, quem plurimo honore Deus sit dignatus, quod ægroti multi in eum repositi * ualetudinem per fidem recuperent. Verum enimuerò quę Edessæ etiam crudeliter Valens egerit, silentio ea mandare non licet. Quum nanque Barsen, quem diximus, à grege suo exclusisset, Lycum pro eo substituit. quam rem quia multitudo ægrè tulit, & communionem eius respuit, relicta urbe omnes extra eius mœnia conuentus egere. Erat autem ibi Thomæ apostoli insigne precatorium, quod uidere uolens Valens, unà cum præfecto Modesto, quosdam prius cum mandato eò misit, ut multitudinem ibi congregatam, armatorum quos secum ducebat opera dissiparent, baculis & clauis eam pulsantes: si uerò opus esset, gladios quoque adhibentes. Præfectus imperata facere, & clàm Edessenis denunciare, ne postridie more suo in loco eo conuenirent. Mandatum enim ab Imperatore esse, ut in eos qui ibi deprehensi essent, grauiter animaduerteretur. Pręfectus sanè, quamuis diuersæ sententiæ & religionis, ad eum modum illis est minatus: uel quod neminem aut paucos certè periclitari uellet, uel quod fortasse Imperatorem grauiter indignantem opera sua uti nollet.

** τὴν ὑγείαν διὰ τῆς πίστεως δέχεσθαι.*

Λύκος, Lycus, proprium esse hoc loco nomen potest. alioqui λύκος lupus Græcis dicitur, & sic appellatiuum nomen fuerit.

Barsæ successor Lycus.

Lyci odio Edesseni extra mœnia conuētus ecclesiasticos agunt.

Templum diui Thomæ apud Edessam.

Edesseni à Modesto præmoniti, ne extra urbem cōuentus agendi gratia progrederentur, nihilominus in proposito suo perseuerant.

B Edesseni uerò minarū denunciationem parui pendentes, unà cum diluculo alacriorib. etiam quàm antea animis in locum designatum cōuenere, & solita sacra sua peregere. Quod ubi Modesto est indicatū, quū quod faceret nō haberet, cōsilij inops, quàm celerrimè militari manu cōtracta, per forū ad campū eū contendit: & in mulierculā incidit, manu puellum raptantē, palliūque sic temerè & incōpositè, cōtrà quàm fœminā decet, trahentē, atque adeò militarē ductorū phalangē, perinde atque ad rē magni momēti properaret, †rumpentē. Eam iussu suo cōprehensam, cuius nā rei gratia tātopere festinaret: interrogat. Tum illa: in campū eum, inquit, in quo uerę pietatis cultores sunt cōgregati. Noui enim, & certò noui uestrū quod struitis consiliū: & propterea eò uenire propero, ut æqualia cū illis cōsequar præmia, ne scilicet cursu intermisso tardius uadēs, gloria quæ à Deo est, excidam. Puerū autē (præfectus subinfert) quid ita tecū ducis? Et rursum illa: Vt & ipse, ait, post afflictionē & erumnam toleratā, honoris eius particeps fiat. Ille animo ad tam generosam fortitudinē mulieris cōsternatus, ubi ex eius unius aliorū omniū cōiecisset alacritatē, ad Imperialem domū reuersus, Imperatori rem omnē indicauit, & ut à cōsilio cœptoque suo desisteret suasit: turpem & aduersam dicēs ex tali facto consecuturam famā, atque Edessenorū nihilo magis alacritatē extinctū iri. Verbis hisce innumeram multitudinem præfectus conseruauit. At imperator ubi illū contumeliosis uocibus proscidit, pugno etiam cęcidit: multitudinis nihilominus duces comprehensos cogi præcepit, ut per optionem uel cum Lyco seu lupo, & non pastore, communicarent: uel citra moram urbe excederent, atque ad ultimas oras exulatum irent.

Ad conuētū cum muliercula cū puero, Modesto uidente, properat.

Admirādus eius fœminæ ad martyriū obeūdū ardor.

Animus enim diuina æmulatione succēsus, humanū nō capit metum, sed terriculamēta omnia pro risu habet, & ludicro. Theod. lib. 4. cap. 26.

Magnanimitate ea Modestus adductus, Imperatori, ut multitudini ingenti parcat, uix persuadet.

Valens multitudinis eius duces proscribendos censet.

Porrò

CAPUT XXIII.

A

Modestus Imperatoris mandatū plebi exponit.
Plebs tacet, ut Præpositi ei responderēt, expectans.
Colloquiū Modesti & Eulogij.

PORRÒ ubi præfectus illos omnes congregasset, Imperatoris mandata in medium protulit, lenibus utens uerbis, stolidumq; esse dicēs, eos tam paucos & imbecilles homines contra Imperatorem tantum, & tot populis imperantem niti. Illi autē taciti omnes constitere, in ducem suum (Eulogius is erat, uir uita simul & doctrina condignam laudem consecutus) respectantes. Ad hunc igitur Modestus conuersus: Quid ita tandem, inquit, ô senex nō respondes? Atqui, respondit ille, responso nihil opus esse, qui interrogatus non essem, putaui. Rursum præfectus: Multa certè ad uos, quæ utilia uobis essent, exponens, uerba feci. Tum Eulogius: Illa quidem ad uniuersos sunt dicta. Ego autem ineptum esse existimaui, si multis reiectis, ipse responderem. Quòd si me solum percunctatus fueris, ilicò tibi sententiam meam exponam. Ibi præfectus: Ergo ut cum Imperatore tibi communio sit, facito. Eulogius uerò magna cum gratia facetè admodum arridens: Proficit enim, inquit, & unà cum imperio episcopatum quoque sortitus est. Verùm ille ironicum & amarulentum dictum sentiens, grauiter id tulit. & iactis in senem conuicijs, ad alia hæc insuper addidit: Non hoc dixi, attonite & stulte: sed communicare te debere, cum quibus ille præcipit, episcopis. At ego, inquit, & senex sum, & pastoris non expers: cuius uocem ut germanam intelligo, & doctrinam sequor, neq; mihi tam perniciosa & pestifera herba opus est. Hisce uerbis furore incensus, celeriter octoginta ex eis qui multitudinis essent uelut columnæ, comprehensos in Thraciam relegauit. Atque illi uincti circumeuntes, benignè à multis sunt curati. Vici enim & ciuitates eis obuiam progredientes, tanquam ueræ pietatis defensoribus debitum præstiterunt honorem. Porrò inuidia nunquam non in * aulis Principum stipendia faciens, ad Imperatorem mox procurrit, & multorum honorum causam esse dixit, quòd condemnatis imperaretur exilium. Imperator re cognita, disgregari eos, & binos partim in Thraciā, partim in Arabiam, quosdam in Thebaiden, atq; alios aliò in oppida dispergi iussit. Si qui etiam inter eos fratres essent, disiungi curauit. Eulogius sanè, & Protogenes, qui secundas ab illo ferebat, * Antinonem Thebæorū oppidum deportati sunt. Quāta autem illorum uirtus fuerit, illud indicabit. Quum nanq; sententiæ suæ episcopum ibi reperissent, communicare cœperunt, & ecclesiasticos conuentus egerunt. Porrò cum pauci ualde ad eos conuenirent, & causam eius rei esse comperirent, quòd Græcæ superstitionis studiosi oppidani essent: ubi pro eo atq; decet, errorem eum eluxissent, non cessandum sibi esse, usq; dum ipsi pectora sua plangerent, duxerunt: sed ita ut par erat, illorum quoque medicinæ & salutis curam gesserunt. Et Eulogius quidem in domunculam quādam se ipsum abdidit, ibiq; tacitus uixit, rerum uniuersarum deum precibus exorans. Protogenes autem sacras literas edoctus, & in scribendi arte ualde exercitatus, ludum literarium aperuit, commodo scholæ puerilis loco inuento. In ea & pulchrè & celeriter adolescentulos scribere, & sacra docuit oracula, ita ut illi Dauidica carmina, & alia Apostolicæ doctrinæ consona addiscerent. Quum autem ex pueris unus morbo confectus, in expectatione mortis esset, Protogenes in domum ubi is iacebat, uenit, & manus contrectatione ægritudinem fugauit. Quod ubi aliorum parentes cognouerunt, in suas quisque ædes senem adduxerunt: & ut inualidis eorum liberis opem ferret, rogarunt. Tum ille se auxilio eis non prius esse posse dixit, quàm ægri diuinum subirent lauacrum. Et illi, quòd eos desiderium recuperandæ suis ualetudinis adurgeret, statim dicto audientes fuere: atq; ita per

Scitè dictum.
προσφέρει γάρ, ἔφη, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τὸ ἱερᾶσθαι κεκλήρωται.

Apud Theodorit. dictū hoc per interrogationem effertur: An cū imperio episcopatū etiam inijt! li. 4. ca. 18.

Ex Catholicorū multitudine octoginta primores in Thraciam deportantur.

Magnus hônor eis in uia exhibetur.

B

** ὁ φθόνος ἀεὶ ἐν βασιλείοις στρατεύων.*

Itaq; iussu Valentis seiuncti in diuersas orbis partes proscribuntur. Tripart. lib. 7. cap. 33.

Infrà li. 12. cap. 5.

Eulogius & Protogenes Antinonē delati.
** Al. Antinoum.*

Ibi Christianismum inter paganos propagaturi, Eulogius monasticā uitam colit.

Protogenes ludimagistrū agit.

Protogenes puerū moriturum restituit.
Alios quoque ægros sanat et baptizat.

A ita per corporis morbum, animæ quoq; salutem sunt consecuti. Si quis autem ualentium quoq; ab eo persuasus diuinam gratiam ambiret, ad Eulogium uadens, & fores pulsans, ut ille eas aperiret, & ei quē uenatus esset, sigillum in Christo imponeret, rogabat. Atq; ubi Eulogius eam rem, quòd in precatione identidem interpellaretur, grauius tulit: Protogenes, Atqui (inquit) longè necessaria magis est errantium ad Christum conuersio. Id uerò factum admirationi erat omnibus, Protogenem uidelicet, qui tanta ederet miracula, & tantam multitudinē ad ueritatis lucem produceret, partes primas Eulogio concedere. Et omnes longè præstantiorem superiorem'q; Protogenis uirtutem, ipsius Eulogij uita, esse existimabant. Cœterùm postquam persequutionis procella sæuire desijt, atque unà cum alijs & isti ab exilio reducti sunt, incolæ eius regionis lachrymātes eos produxerūt: potissimùm uerò episcopus ipse, qui auxilio tanto orbabatur. Et Eulogius quidem diuo Barsæ uita defuncto, ecclesiæ ipsius gubernacula suscepit. Admirando autem Protogeni, Carræ ciuitas Græcarum præstigiarum spinis obsita, excolenda credita est. qua labore multo repurgata, cœlestem ueræ pietatis fructum percepit. Sed de his postea.

Valentes autē ad Eulogiū baptizandos adducit.

Præclarū Protogenis uerbū, Præstat peccatores ad Christum per doctrinam & sacramentorum administrationem conuertere, quàm continuæ cōtemplationi & orationi incumbere.

Protogenes primas Eulogio tribuit.

Reuersi ab exilio.

Eulogius Barsæ succedit.

Protogenes Carris episcopatum gessit.

CAPUT XXIIII.

VAlens diutius Antiochiæ commoratus, Euzoio ibi ecclesias regente, Iudæis, & ethnicis Græcis, atque etiam qui Christianorum nomine censentur, & diuersa ab Euangelica doctrina dogmata complectēntur, omnibus quæ animis eorum placita essent, ut liberè peragerent, permisit. Nam impius error sub Iouiniano quidem extinctus, à Iuliano autem excitatus, paulatim reflorescebat, & Dialia, Dionysia, & Cereris sacra, non in angulis, Imperatore ueluti præeunte, peragebantur: & homines in medio foro,
B nemine obsistente, bacchantium qui numine afflantur more, discurrebant. Eorum uerò tantum, qui Catholicæ ecclesiæ doctrinam sequebantur, implacabilis hostis erat. Et primum quidem recens constructam ecclesiam, quam illis Iouinianus dederat, ademit: deinde uerò ex alijs quoq; eos sacris ædibus exegit. Atq; ubi illi sub dio agentes, ad montis radices DEVM consuetudine sua hymnis & laudibus celebrarent, & uarias easdem'q; aduersas aeris mutationes, aliquando quidem cum pluuijs & niue & immenso frigore conflictati, aliquando autem æstu solis admodum adusti perferrent, ne eo quidem loco ut permanerent uoluit: & immissis in eos militibus, erumnosum hoc uitæ agendæ institutū dissipauit. Flauianus autem & Diodorus generosi ueritatis athletæ tum florebant: qui imminētes gregi Christi fluctus, ueluti scopuli quidam, quamprimùm in spumam redegerunt. Illi enim post Meletium in exilium eiectum, pro grege Christi decertabant, quum lupis ipsis fortiter obuiam eundo, tum Christi ouibus conuenientem doctrinam proponendo. Atq; ubi ex locis suburbanis deturbati sunt, ad proximi fluminis ripas oues pauerunt: non frustra, perinde atq; illi in Babylone captiui, ad salices carminū organa suspēdentes: sed liberè Deum, iuxta diuinum Dauidem, in omni loco dominationis eius laudantes. Verùm ne hoc quidem in loco diu eos durare, orthodoxorum & rectè sentientium hostis passus est: sed primo quoque tempore inde etiam secedere coegit, conuentum'q; eum soluere atq; dissipare est conatus. Sed enim diuinum duorum istorum uirorū, qui pro pastoribus rem gerebāt, par spirituale gregem, ad id quod in Christo est bellum exercuit, atq; ubi pabulandum esset, monstrauit. Et generosus quidem Diodorum, perinde atq; prçaltus & pellucidus amnis, diuino flumine suos potauit. Aduersus alienos autem uehementius cum impetu ruens, illegitima dogmata diluit & aboleuit: non magni ille generis sui præclari splen-

Valens religiones alias omnes tolerat, catholicæ tātū fidei infensus.

Theod. eod. cap. 24. 25.

Orthodoxos omnibus templis excludit.

Ne sub dio quidem eos cōuentus agere est passus.

Flauianus & Diodorus pro Meletio exule gregē Christi Antiochiæ curarunt.

In fluminis ripa orthodoxi ecclesiam cogunt.

Sed inde quoq; sunt depulsi.

dorem faciens, afflictiones autem & erumnas pro fide non grauatè ferens. Flauianus uerò, qui & ipse ex nobilitate erat, ueram pietatem generis claritati longè quoque præposuit. Is ueluti quidam ludimagister, Diodoro ad sacrum pietatis * quinquertium instructo affuit. atque in ecclesijs quidem ille concionari non potuit, quòd iunior adhuc ad sacerdotij gradum non conscendisset: sed non pœnitendum enthymematum seu argumentorum, atque ex scripturis depromptarum sententiarum momentum eis, qui id legitima cohortatione exciti faciebant, suppeditauit. Et illi quidem aduersus Arianos blasphema uerba iactantes, cōtinuè arcum intendebant: hic autem ueluti ex pharetra quapiam, sic ex sapienti mente sua, frequentia sententiarum tela subministrabat. Et in ecclesia, quemadmodum diximus, non docuit: domi uerò & in publicis disputationibus impiorum retia disrumpit, & nihil ab aranearum telis differre ostendit, quas ipsi irrefragabiles esse putabant, quæstiones atque propositiones.

Flauianus, quòd nondum per ætatē presbyter esset, & in ecclesia nō doceret, Diodoro & alijs doctoribus argumenta contra Arianos suppeditauit.

* πεντάθλῳ ἀθλητῇ.

CAPUT XXV.

NOn parum uerò illis tum in certamine hoc opis quoque attulit, insigni uita præclarus ille Aphraates, quam sapiens Theodoritus in uolumine * Dei amantium historiæ conscripsit. Nam & hic quieto uitæ instituto, gregis Christi salutem prætulit: & monasticum relinquens tuguriolum, ouilis Christi curam gesit: & multo diffluens sudore, lupos undique ab eo repulit. Cœterùm quàm locuples uirtute fuerit, & quæ suprà captum hominis fecerit, is quē diximus liber, euoluere eum uolenti, ostēdet. Ego uerò unum quiddam illius actorum huic loco accōmodatū, recensendū in opere hoc duxi. Orontes fluuius ab Aquilonari parte Imperialē Antiochiæ domū præterlabitur. Porticus aūt quædā maxima duorum culminum, in parte meridionali ad urbis mœnia, prælatis turribus utraque ex parte conspicua, est extructa. Inter Imperiales ædes & amnem uia est, quæ per portā quæ isthic est euntes excipiens, in uicinos suburbanos agros deducit. Hāc uiam aliquādo diuus insistebat Aphraates, ad fidei gymnasium iturus, & ouibus Christi congruēs pabulum allaturus. Eum è superiore loco porticus prospectans Imperator uidit. Sisyra enim seu ueste ex ouiū uillosis pellibus consuta amictus, & senio multo confectus, celerius tamen currebat. Et quidam imperatori, hunc esse Aphraatem illum, ex quo totius urbis multitudo penderet, dixit. Et ille è porticu uirum sanctū interrogans, Quò nam, inquit, uadis? Atque Aphraates, Pro imperio tuo precaturus, respōdit. Atqui, Imperator intulit, domi te, qui leges monachorum sequeris, manere, ibique quietè considentem hoc facere oportuit. Tum diuinus senex perquàm sapienter ait: Rectè tu quidem, ô Imperator, dicis me id facere debere: facturusque id adeò constanter fueram, si pax Christi ouibus esset. Sed quum multa quędam insanię caligo loca omnia occuparit, & maximus insuper subrepat timor, ne plurimo imminente periculo, à feris oues dilanientur: necessitas mihi quoque incumbit, ut uigilem, omnemque funem mouea, ne quod grex Christi capiat detrimentum. Agè enim, ô Imperator, si puella essem domi in conclaui abdita, fusos manibus tractans, & lanificium meum curans: atque alicunde subitò conspicerem flammam exortā, & omni ex parte paternæ domui circunfusam, fœdo incendio eam iamiam consumpturā, quid me facere oporteret? dic, te per Deū oro. Vtrum'ne me sic sedere, & penates patrios cōflagrantes despicere, ignemque proserpentem expectare: an cōclaui statim relicto, sursum & deorsum currere, aquam in manibus habere, & modis omnibus flammam extinguere conari, oporteret? Satis sanè scio, dicturum te, faciendum mihi esse, quod & sagacis sanæque mentis puella faceret. Id ipsum uerò nunc quoque fieri debere existimo. Quum tu enim quasi fulmen

Aphraates monachus uitam theoricam utilitati Christi ouiū, necessitate flagitāte, posthabuit. Theod. eod. cap. 26.

* ἐν τῇ φιλοθέῳ ἱστορίᾳ.

B

In nullo nō cōuētu olim Christiani pro Principib. suis orarunt.

Mira modestia simul & grauitate Valēti Aphraates, necessitate se coactū, monastica uita relicta, orthodoxos docere & cōfirmare, ostēdit: & eiusdem impiā tyrannidē perstringit.

fulmen quoddam in paternam domū nostram incideris, & ueriorem pietatem omnem igne uastes, undiquaque cicumcursamus, flammam gliscentem extinguere satagentes. Hęc quidem ille dixit. Imperator autem ad minas usque progressus, silere eum coegit. Ex cubicularijs autem Imperatoris quidā, qui sanctum uirum propter animi temeritatem grauius tractauerat, in balneum cōfestim ingressus, ut Principi lauationē præpararet, mente captus, & in calidas aquas delapsus, ibi uitam finiuit. Imperator aliquandiu expectans, & extrahi ea mora tempus quærens, alijs causam eius rei inquisitam sibi renunciare præcepit. Qui quum eò uenissent, & omnia circumspexissent, illum in calidis undis morte frigida peremptum repererunt. Quod ubi Imperator cognouit, opus id quidem petulantis Aphraatæ sancto illatæ iniuriæ & contumeliæ esse, rectè arbitratus est. De impio autem dogmate eundem, iuxta indurati cordis Pharaonē, retinuit animum. Et perinde atque fulmine afflatus & attonitus, miraculo eo magis etiam est contra ueram pietatē concitatus. Eadem tempestate idem quod Aphraates, plurimum laudatus ille Iulianus fecit. Nam hic quoque solitudine relicta, Antiochiam uenit. Quum enim mendacij artifices, Ariani inquam, per sycophantiā uirum sanctum traducere conarentur, ueluti factionis eorum esset, & dogmati Ariano consentiret: Flauianus, Diodorus, & Aphraates, ueritatis lumina, Acaciū illum qui postea Berrœensem ciuitatem sacrorum antistes optimè administrauit, ad celebrem illum uirum cum huiusmodi optatis misere, ut multorum millium hominum misertus ueniret, & quum aduersariorum redargueret mendacium, tum ueritatem liberè confirmans, fidei doctrinam deprædicaret. Et quæ uir iste semel atque iterum Antiochiam adueniens mirificè peregerit, Dei amantiū historia quemuis edocebit. Quod uerò urbs tota opera ipsius ad conuentum se & cœtum ueritatis contulerit:
B neminem non certò nosse puto, qui rectè res humanas dijudicare consueuerit. Opera nanque præter opinionem hominum edita, omnes omnino ad se pertrahere, eandemque cum eorum autore sententiam complecti, persuadere solent. Iulianum porrò præcipua quædam & rationem superantia miracula perfecisse, non nos solum, sed etiam ueritatis accusatores testantur. Idem uerò Antonius ille monasticæ autor uitæ Constantij temporibus fecit. Posthabita enim quandoque solitudine, Alexandrinam urbem ubique perambulans, uerbis clarioribus omnibus est attestatus, Athanasium quidem ueritatis esse propugnatorem, & Apostolicorum dogmatum defensorē: qui uerò Arij rabie affecti essent, à ueritate ipsa longè aberrare. Adeò rem ipsam rectè putātes diuini illi uiri, tempori cuique munia sua tribuerunt, quando uel quietiorem uitam complecti, uel solis relictis locis degere in urbibus deberent, minimè ignorantes.

Subita morte cubicularius imperialis, ob malè tractatū Aphraatem, mulctatur.

Valens induratus Pharao.

Iulianus eremita quoque Antiochiā uenit, ab Ecclesiæ præpositis accitus.

Theod. eod. cap. 27.

Acacius Berrœus episcopus.

Iuliani miraculis Antiochena ciuitas ad orthodoxiam est reducta.

Antonius itidē sub Constantio Alexandriam uisere, & catholicos confirmare solitus.

CAPUT XXVI.

Talia impius Valens Antiochiæ quoque egit. Transeundum autē hinc ad ea quæ Alexandriæ sunt gesta. Quietem siquidem in Ægypto Ecclesia fuit, Athanasio superstite, ob eas quas suprà narrauimus causas. Multitudo nanque ea, quæ ueram pietatem sibi sequendam statuerat, Arianam phalangem superabat: idque propter suum erga Athanasium amorem. Et quum ea esset ardentior, & ad seditionē mouendam propensior, metum de se præbuit, ne tumultu concitato, respublica detrimento mactaretur. Proinde diuina quadam prouidentia immunis à grauibus malis Alexandria permansit, tantisper dum ueritatis propugnator superfuit Athanasius. Vbi aūt ille post pericula plura, nec coronas pauciores, ad quietem laboris omnis expertem, ad quadraginta & sex annos episcopatu cū gloria magna functus discessit: Petrus, uir optimus & clarissimus, in functionem eius successit, suffragio quidē primùm

Alexādriæ sub Athanasio Ecclesia quieta fuit, eo præsente.

Athanasij mors.

Petrus eius successor.

Vnanimis omnium ordinum in episcopo creando electio.

Præfectus Ægypti Palladius Petrum in carcerem conijcit.

† ἀφοσιούμενος τὸ ἀκός.

Idem Romam ad Damasum episcopum cōfugit.

beati illius capitis, deinde etiam episcoporum prouinciæ eius uniuersorum, totiusq; cleri & eorum qui Alexandriæ primos honores & magistratus gerebant, uotis & calculis, plebe etiam cuncta faustis acclamationibus consilium id perquàm libenter confirmante. Particeps enim diuturnorum sudorum Athanasij fuerat, nunquam à magno illo uiro uel domi uel peregrè discedēs, uarijsq; cum illo periculis colluctans. Quaproptér quicunque erant finitimi episcopi, & qui tranquillam uitam sectabantur, monasticas relinquētes palæstras, maximè hoc egerunt, ut Petrus in illius locum substitueretur. Postq; autem is sacrā recepit sedem, nulla interposita mora gentis eius præfectus, contracta ex Iudæis & Græcis manu, ecclesiam circumualuit, & Petrum exire iussit. Quod nisi faceret, se illum uel inuitum inde eiecturum esse, minatus est. quod quidem ille fecit, quum uoluntati Imperatoris morem gerens, tum maximè impietati ipse suę † ius suum tribuens. Quòd nanq; ex idolorum nefaria superstitione penderet, splendidè se festum diem acturum esse putabat, si ueræ pietatis nauem in tempestatem conijceret. Ac primùm quidē Petrus in carcerē inclusus est: postea autem profugiens, quum scapham cōmodè nactus esset, Romam ad consentientē sibi eius urbis episcopū Damasum traiecit. Et breui pòst Euzoius, qui Antiochiæ Arianæ præijt religioni, tempus oportunum nactus, consilium inuenit, ut Alexandriam ipse iret, & ecclesias ibi Lucio Ariano traderet. Quod quum Imperatori quoq; placuit, (adhuc enim is Antiochiæ erat) cū satellitio multo, & militari quæ eum sequebatur manu sanè quàm frequenti profectus est, atq; unà cum eo Magnus Imperatoris * quęstor. Habebāt ij ab Imperatore ad præfectum prouinciæ Palladium mādatum, ut is quacunq; in re opus esset, Lucio & Euzoio non deesset. Et Petrus quidem, sicuti dictum est, in carcere asseruatus est: postea etiam Romam nauigauit. At Lucius Arianus in sacram Athanasij sedē est collocatus. Itaque Ægyptij longè grauiores in † exteros animos concepere. Simul atq; enim improuiso aduenerat Lucius, statim ecclesias occupare cōtendit. Atq; ubi plebs contrà niti cœpit, bellum aduersus clericos & sacras uirgines est institutum. Et aliæ super alias illatæ calamitates, ecclesiæ Catholicæ sectatores afflixerunt. Perinde enim atq; feræ agrestes gregi Christi Ariani imminentes, partim in exilium egere, partim captos in uincula coniecere: quos rursum ex uinculis productos, uarijs subdidêre supplicijs. Quidam enim ungulis & flagris bubulis cæsi, quidam ardentibus facibus adusti: atq; alij bonis primùm spoliati, alijs mox sunt affecti cruciatibus. Tormētis uerò tam uarij generis † superesse, admirabile est uisum. Quòd si quis prius uita excessisset, q; tanta mala expertus, aut si ad tolerabilius exilium damnatus esset, fortunatum id, & quod alicui inuideri posset, habitum est. Sed quis exponere posset, quæ mala in Lucij introitu acciderint? Quorum quidem Sabinus, qui res ecclesiasticas conscripsit, minimè meminit, quòd coniunctorū sibi Arianorum dedecora premere maluerit. Optimè autē ea beatus Petrus, postq; è carcere profugit, in scripto quodam suo tanq; tragœdiam exposuit, & ad omnes ubiq; ecclesias misit. Quod scriptum, quum prius unum saltem nefarium impij Lucij flagitium memorauero, uolumini huic inseram.

A

B

Euzoius Antiochenus, & Magnus imperatoris quæstor, Palladio adiuuante, Lucio Ariano ecclesiā tradūt.

** ὁ τῶν βασιλικῶν ταμίας χρημάτων.*

† περὶ τοὺς ἀλλαχέον.

Sæua Catholicorum Alexandriæ persequutio ab Arianis eis illata.

† ἐπιβιῶναι.

CAPUT XXVII.

Ariani in Ægyptijs ecclesijs regnant.

AC Petrus quidē ille admiratione dignus, ad eum modum Romā cōcessit. Qui uerò factionis Arianæ erāt, quantumuis pauci, ecclesijs in Ægypto imperarunt. Nec ita multo pòst, mandatū quoq; ab Imperatore ad gentis eius prefectū missum est, quod Nicęnæ fidei propugnatores à Lucio indicatos Alexādria & omni Ægyptia prouincia eijci iubebat. Porrò Euzoius cōfectis Alexādriæ ex sentētia rebus, rursum se Antiochiam contulit.

A tulit. Lucius uerò quemadmodũ mandatũ fuerat, & Ægyptij præsidij dux, cum magna multitudine ex Græcis & Iudæis & Arianis mixtim collecta, hostiliter prædas egit, & infesta signa cõtra monachos solitudinẽ incolentes duxit. Ea em̃ spe erat, si ijs quietem maximè cõsectantibus molestiã turbulenter afferret, in potestate eos sua fore: proindeq; & eos qui in urbibus essent Christianos, à se deuictum iri. Quandoquidẽ multi ea tempestate uenerãdi in Ægypto & Thebaide uiri monasterijs præibãt, Arij opinionẽ maximè auersantes. Quos plebs ipsa sequuta, ut eadẽ cum illis de religione sentiret, maximi faciebat. Neq; enim illi de dogmatib. nugari uoluere, ac ne potuere quidem. Penes eos aũt ueritatem esse arbitrati sunt, quorũ preces Deus exaudiret, miraculorũ edendorũ facultatem eis tribuens, & qui fidei uerbis uirtutis facta tanq; testimonijs cõfirmarent: quales tum monachorum duces fuisse nouimus, Macarios duos, Alexandrinum & * Vrbanum, quorum antea meminimus. item Pãbo, & Heraclidẽ illum, qui optimè ab Antonio magno uirtutis & Ægyptiorum monasteriorum antistite sunt eruditi, & alios eiusdem discipulos. Et quum Lucius secum ipse reputaret, fieri neutiq; posse ut res Arianorum in tuto essent, & ipsi uniuersalem sibi Ecclesiam subijcerent, nisi eos qui inter monachos summi essent, in sententiã suã pedib. ire cogerent, rem eã est aggressus. Et qa suadendo nihil efficeret, ad uim se cõuertit. Itaq; armati nudis, & q ne manum qdem defendendi causa extendere uellent, ingruentes * miserãdũ in modũ eos afflixerũt, ita ut cladem illis illatã uerbis exponere nõ sit. Postremò tamen cœptũ id frustra fuit, q̃ oẽs parati essent iugulũ inclinatũ gladijs p̃bere: & si opus esset, mori potius alacriter, q̃ aliqd de Nicænis decretis mutare. Fertur uerò & illud, quũ impetum imminentiũ militũ expectarent, quendã apud eos fuisse ex pedib. p̃pter articulorũ cõuulsionem [a] adeò laborãtem, ut illis insistere nõ posset, sed scipionib. quibusdã illorũ uicem & usum expleret. Hũc illi oleo unctũ in nomine CHRISTI, quem Lucius persequeretur, surgere, & domũ ire iusserunt. At ille exiliens, statim iter perfecit, eadem prorsus cum monachis istis colenda esse prædicãs, quib. Deus Luciũ accusantibus gratiã suã cõcederet, & aurẽ tã benignè p̃beret, ut se tã diuturno morbo liberarint. Verũ ne ijs qdẽ ipsis reb. eis cõsilij cœptiq; sui pœnitentia incessit. [b] Noctu em̃ hos oppressos atq; cõprehẽsos in insulã quandã circũcirca lacu ingẽti circundatã miserunt, quã antiquitùs homines superstitionis dæmoniacæ, q doctrinã nostrã prorsus nõ audissent, incolebãt. Erat aũt adhuc ibi perniciosi & pestiferi dæmonis antiquissimum delubrum, cuius cultu etiãnum maximè tenebãtur. Postq; autẽ insulã attigerũt, sacerdotis filia à dæmone agitata, ad eos uenit. Quæ ubi cursu & clamore indecẽti ad eos cõtenderet, insulæ incolæ nouitate eius rei consternati, eã sunt sequuti. Vbi uerò ad nauem, qua diuini illi senes ad litus appulerant, accessit, dæmoniũ illã conuellens humi proiecit, & magno per illã clamore edito obseruauit: Quidnã, inquiẽs, ad nos uenistis, magni Dei ministri? Insulam nãq; istã iamdudũ nos absq; molestia & turba omni tenemus, & omnib. propè hominib. ignoti, & lacub. istis circũuallati hic latemus. Quod si deinceps uobis hãc regionẽ incolere uisum est, libẽter decedemus. Talia dæmon per puellã uociferabat. Qui simulatq; ab illis increpitus silere iussus est, puella euestigiò cũ pudore & modestia ad seipsam redijt. Et pater eius atq; insula omnis cũ incolis uniuersis Christianismũ suscepit: templumq; quod ibi erat, repurgatũ, atq; in ecclesiã transformatũ, CHRISTO dedicauit. Ea res quãprimũ Alexandriã renunciata, Lucio nõ parũ attulit mœroris. Factũ em̃ inde est, ut non solũ alienorũ, uerũetiã populariũ suorũ odiũ incurreret: perinde atq; is, q nõ cum hominib. sed cum ipso prorsus Deo bellum gereret. Itaq; occultè statim, ut Macarij ad studia sua & in solitudinẽ redirẽt, præcepit. Satis quidẽ hæc crudelẽ Lucij impietatẽ indicãt.

Marginalia (right):

Monachomachia Arianorũ

Plurimi in Ægypto monachi Catholici, quorum fidem uulgus hominum est imitatum.

* ἀςίρ.

Lucius, quòd plebem ex sententia sanctorum monachorum pẽdere sciret, armis eos ipsos monachos in opinionem suam cogere contendit. Sed nihil efficit.

Sozom. eod. cap. 20.

* Valẽs impietatem quam dudum meditatus fuerat, operib. explens, legem tulit, ut monachi militarẽt. nolẽtes, per tribunos & milites fustibus interfici iussit. Eutrop.

a. Monachi Catholici hominẽ claudũ olei unctione & precatione sanãt, in flagrãti persequutionis ardore.

Hic illi sacerdotis idololatræ filiam dæmoniacam plaga sua liberãt.

Dæmon magni Dei ministros agnoscit.

Lucius tanquã θεόμαχος, & Dei inimicus, etiã apud suos graui laborat inuidia.

Marginalia (left):

Hoc nostra ætate homines plebij non faciũt.

In his Theodoritus fuisse scribit duos Macarios, & Isidorum. lib. 4. cap. 21. Theod. eo. cap. 21.

b. Sãcti quidam monachi ab Arianis in insulam Ægyptiã ad idololatras deportati. Miraculo tali insula ea Christianismum suscipit.

Lucius monachos deportatos locis suis restituit.

B

Exactius tamen animi eius inhumanitatē diuini Petri literæ declarant: quarum A
ego prolixitatem fugiens, quæ loco huic accōmodata sunt, ex eis decerpam, & historiæ adijciā. Scribit aūt ad hūc modum.

CAPUT XXVIII.

Petri Alexandrini scriptū, de Lucij summa in Catholicos apud Alexandriam crudelitate.

Palladius Ægypti præfectus idololatra manu armata ecclesiam Theonæ occupat.

Militum insolentes uociferationes.

** εὐφημίας.*

Cōtumeliæ eorundem in sacras uirgines.

Horrenda petulantis militū impietatis exēpla.

† Ronchi.

Virgines sacræ denudatæ à militibus, per urbem Alexādrinā probrosissimè ductæ.

PAlladius gētis præfectus, quū ethnicus & gentilis superstitionis esset, atq; ad pedes simulacrorū semper prouolueretur, & ꝙ sæpe antea bellum aduersus CHRISTVM meditatus esset, ea quā diximus multitudine contracta, impetum in ecclesiā fecit, perinde atq; barbaros subiugare pergeret. Tum sanè, tū res pessimę sunt admissę: quas quū dictare tantū uellē, ꝙ memoria earum dolorem mihi renouaret, ingentem uim lachrymarum emisi. Ac diu profectò in eo luctu permansissem, nisi diuina cogitatione mœrorē eum laxauissem. Postq; nanq; in ecclesiā quæ Theonæ dicitur, militaris manus irruit, pro sacris uerbis *acclamationes faustas simulacrorū, pro diuinarū scripturarum lectione impuros manuū plausus, & infractas fœdasq; uoces edidit. Cōtra CHRISTI uirgines eas cōtumelias euomuit, à quib. proferēdis lingua abhorret: turpè em̄ est eas proloqui. Atq; si quis sanæ mētis eas modò audiat, aures obstruat, & surdus potius fieri optet, q̃ ut ipse tam fœdorum uerborū auditor sit. Sed utinā uerbis cōtenti, uerbis saltē sæuijssent, & factis ipsis uerborū impuritatē nō superassent. Perferri em̄ ab eis qualecunq; etiā conuiciū facile potest, in quib. Christi sensus & diuina doctrina est. Isti igitur ipsi qui sunt uasa iræ, pręparati ad interitum, nasum deprimētes, † sonitū impudicū narib. eundēq; ingentē, perinde atq; (ut ita dicā) ab aquarū fistulis emiserūt, & uestē sanctarū CHRISTI uirginū, quarum uitæ institutū typum atq; formā sanctorū expressam refert, dilacerarūt: atq; ut natura ipsa fert, nudas eas per urbē omnē ueluti in triumpho duxerūt, lasciuè atq; impudicè, quo placitū esset modo, eis illudētes, & (fera prorsus & inaudita, quæ fiebāt, erāt) publicitus ita nudatas circūagentes. Ac si quis earū propter rei B
indignitatē misertus, blādis admonitionis uocib. usus factum inhiberet, is uulnere inde reportato abibat. Sed ô calamitates. Multæ uirgines uiolētam corporis cōstuprationē sustinuerūt, multæ clauis in caput diuerberatæ ore hiāti obriguerunt, quū qdē corpora quoq; iustæ sepulturę mādari nō permitterētur. Quapropter ad hodiernum usq; diem parētib. adhuc miserè uociferātib. multa corpora non reperiuntur. Verùm qd ego parua hæc, si cū magnis alijs cōferas, cōmemoro? Quid his immoror, & nō potius ad ea q̃ maioris sunt indignitatis, statim trāseo? quę uos, sat scio admirabimini, & diutius nobiscū cōsternabimini, ad DOMINI erga genus humanū amorē & benignitatē, ꝙ nō res simul uniuersas prorsus cōminuerit, obstupescētes. Quæ nāq;, iuxta id quod scriptū est, neq; facta sunt, neq; audita in dieb. patrū nostrorū, ea in ipso sanctiore sacrorū altari peregerunt impij. Nā ueluti in proscenio ludorū dissolutorū, ut puer sexū masculi abnegās, & mulieris expetēs, stibio (sicuti scriptū est) oculis perunctis, & fuco facie rubricata, quemadmodū q̃ apud eos sunt simulacra, habitu muliebri, in ipso sanctiore altari, ubi descēsum Spiritus sancti inuocamus, cōuersione scitè in orbem facta, huc atq; illuc manib. gesticulās saltaret, fecerūt: prolixè admodū ridētes, atq; nefarias uoces addētes. Alij aūt & hoc ipsum factū nō satis ad obscœnā temeritatē esse putātes, & q̃ iā patrata fuerant decora potius q̃ nefanda existimātes, ex ipsis quēdā obscœna fœditate notissimū, ueste detracta, & pudēda etiā corporis parte, prout naturę fert habitus, nudata, ecclesię throno imposuerūt, & fœdū cōtra CHRISTVM cōcionatorē appellarunt. nā pro diuinis uerbis turpitudinē ꝓtulit, pro oratione graui & sancta impudicā lasciuiā, pro pietate impietatē, ac tēperantia fornicationē, adulterium, masculorum concubitū, furtum, cibum & potum unà cum alijs eiusmodi ad uitam utilia & cōmoda esse docens. Quum hæc ita se haberēt, & ego ex ecclesia secederē (quomodo enim id nō facerē, quū ibi militaris

Puer muliebri habitu in sanctiore templi ara saltās atq; gesticulans.

Homo spurcissimus nudus in cōcionem productus, fœdissimam in ecclesia orationē habuit.

A ris furor obtineret, quũ [a] plebs ad dissolutã licentiam uenalis, quũ largitiones pecuniarũ, quũ ethnicorũ seu gentilium manus maximis nixę pollicitationibus regnarẽt:) successor meus in eam est missus, qui [b] episcopatũ ueluti prophanam dignitatẽ auro redemit, Lucius quidã, Lupi improbitatis & actionum studiosus, nõ rectè sentientiũ episcoporũ consilio, nõ legitimorũ uerũq; clericorũ calculis, nõ populi flagitatiõe, sicuti ecclesiasticæ produnt sanctiones, lectus. [c] Aderãt aũt ei (simplici nanq; & facili introitu urbẽ ingredi nõ potuit) nõ episcopi aliq, non presbyteri, nõ diaconi, non populi catерuę: nõ eũ monachi hymnos & laudes ex scripturis concinentes produxere: [d] sed Euzoius affuit, qui dudũ cùm diaconus nostræ huius Alexãdriæ esset, unà cũ Ario in sancta & magna synodo Nicææ, ordine motus, præsidẽtia sua nunc Antiochenã uastat ecclesiã. [e] Et ex comitatẽ sib. largitionũ Comes, qui secũ immẽsam militũ multitudinẽ adduxit, omni genere impietatis semper clarus, nomine [f] Magnus. nam Iuliani tẽporib. ecclesiã Beryti, quę Phoeniciæ insignis urbs est, incẽdit, quã sub Iouiniano beatę memoriæ principe impẽdio ipse suo restituere est coactus: capite etiã propè plexus, nisi multis deprecantib. Imperator humanissimus ei pepercisset. Cõuenit ergo ex isto, ardorem uestrũ, quem ad uindictã factorũ excitari uelim, existimare, qualia & quãta in Christi ecclesiã, eo ipso quẽ diximus tyranno nobis imminẽte, cõmissa sint flagitia. Simulatq; enim, qui à pietate uestra & rectè ubiq; sentientibus Christianis atq; episcopis sæpius est dãnatus, Lucius in urbẽ iustis de causis sibi infestã peruenit. Non enim solũ, ut infamis ille in psalmis insipiẽs, dicit, nõ est Deus uerus Christus: sed etiã studijs suis & ipse corruptus est, & alios corrupit: blasphemijs quæ in Seruatorẽ ab eis effundunt, qui creaturã supra creatorẽ colunt, gaudens. Quid ni aũt hoc faceret, quũ consimilẽ cũ Græcis obtinens sensum, cultũ audeat
B exhibere † preces promulgato Deo, homo pestilẽtissimus? Nã in ipsius cõspectu eiuscemodi decantatę sunt laudes: Auspicatò aduenisti episcope, † qui filiũ nõ dicas. Serapis te, cui charus es, adduxit: patrio sic eorũ idolo nominato. Confestim momẽto nullo prætermisso, is quẽ diximus Magnus, cõiunctissimus illi impietatis socius, et satelles acerbissimus, satrapesq; crudelissimus, collectis ꝗ sub eius cura sunt cohortibus, presbyteros & diaconos decẽ & nouẽ comprehẽdit, quorum nõnulli octogesimũ excessere annũ. Atq; eos non aliter atq; in abominãdo quopiã & legib. Romanis aduerso scelere captos, publico instituto iudicio, cogere (Christianorũ uirtutis leges ignorãs) ut patriã ab Apostolis per patrũ traditiones acceptã fidẽ proderent, conatus est. Eaq; re delectatũ iri humanissimũ Valentẽ Augustũ cõfirmauit: Sequimini, ô miseri, magna uoce dicẽs, Arianorũ sententiã: sequimini, & id persuaderi uobis patimini. Ignoscet enĩ uobis Deus, etiamsi uerã colitis religionẽ, qui nõ arbitrio id uestro, sed necessitate adducti faciatis. † Necessitati nanq; sua reliqua est defensio: uoluntate autẽ sua cõsultò qdq̃ facientẽ, crimen & accusatio cõsequitur. Quapropter rationes eiusmodi ob oculos uobis ponentes, nulla mora interposita, propensis animis ad partes hasce cõcedite, & Ariano dogmati subscribite, quod nunc nominatim Lucius prædicat. illud persuasum habentes, si dicto Principis audiẽtes fueritis, pecunias, opes, & honores accipietis. Sin cõtrà nitemini, carcerẽ, fidiculas, tormẽta, flagra, & coercionem experiemini: & quũ pecunijs simul & possessionibus mulctati, tum patria eiecti, ad loca dura & grauia incolenda condemnabimini. Ita quidem generosus (si Deo placet) uir, minas charitate temperans, cohortatione simul & necessitate, à pia sententia omnes abducere uolebat. At illi cruciatibus omnibus pietatis proditionem acerbiorem esse putantes, & rectè quidem, (sic enim res habet) huiuscemodi ei uerbis necessariò, uirtute & animo præsenti, * insidias simul & minas eius refellẽtes, obuiã iere: Desine tandem, desine talib. nos terrere uer-

Petrus episcopus ex eo templo discessit. Lucius in id inductus. Introitus Lucij in ecclesiã. Magnus largitionũ Comes.

a. δῆμος τῆς ἀταξίας ἐργαζόμενος.
b. χρυσίῳ τὴν ἐπισκοπὴν ὡς ἀξίωμα κοσμικὸν ὠνησάμενος.
c. Illegitima episcopatus occupatio.
d. Euzoius cũ Ario Nicææ damnatus.
e. Comitatus, aula, comites siue aulici Imperatoris: qui etiam propterea Comitatenses dicuntur.
f. Magnus incendiarius.
† προσφάτῳ θεῷ.
† ὃς μὴ λέγων.
Magnus decẽ & nouẽ presbyteros & diaconos Catholicos captos, iudicio instituto, ad Arianismũ cogere conatur.
Magni suasiones, quibus se sanctos eos uiros flexurum putat.
† τῇ μὲν γὰρ ἀνάγκῃ ἀπολογία περιλείπεται, τῷ δὲ αὐθαιρέτῳ ἀνακλεῖ κατηγορία.
Eiusdẽ minæ.
Sanctorum uirorum responsum.
* ἀπάτας ὁμοῦ καὶ ἀπειλὰς ὑποτιθέντες.

† νέηλυν. πρόσφατον.

Defensio luculenta τῆς ὁμοουσίας consubstantialis.

** Mihi uidetur hoc loco uox ista Patrẽ, esse delenda, sin autẽ est retinẽda, sicuti retineri potest, paulò pòst cõiunctio Et, addenda erit. & legendum, Et temporalem aut, &c.*

** χρονικὸν, ἢ πρόσκαιρον.*

Ariani ἀπάτορες.

Sancti illi uiri acerbè torquẽtur.

A bis intermitte uana afferre epicheremata & aggresiones. Nos siquidẽ neq; † nuperũ neq; nouitium colentes Deum, quãuis fluctibus frustra tumescens despumes, & tanq; uiolẽtus uentus incumbas, tamẽ ad mortẽ usq; in uerę pietatis dogmatibus perdurabimus: nõ inualidũ, nõ insipientẽ, nõ à ueritate seiunctũ credentes atq; colentes Deum: neq; qui aliquãdo quidẽ fuerit * patrẽ, aliquãdo aũt nõ fuerit, iuxta impiũ hũc Arianũ, * temporalẽ aut temporariũ opinãtes filiũ. Nã si, ut furẽtes Ariani uolunt, creatura est filius, nõ existens patri ὁμοούσιος cõsubstantialis, eò etiã ut nõ fuerit, redigetur pater, nõ subsistẽte scilicet filio, nõ existens aliquãdo, secundũ ipsos, pater. Sin semper pater est, subsistẽte uidelicet qui ex eo est uero (filio) & quidẽ nõ iuxta defluxũ germinis (perpesioni enim Deus obnoxius nõ est) quomodo nõ amẽs & insanus est, qui fuisse aliquando opinatur, quũ nõ fuerit filius: per quẽ omnia ut essent, secundũ gratiã, cõstitere? Nostri igitur ex orbe uniuerso patres, à quibus excidẽtes isti meritò ἀπάτορες, hoc est, sine patre facti sunt, Nicææ coacti, praua Arij opinione, quam iunior iste nunc defendit, anathemate iugulata, nõ ἑτεροούσιον, hoc est, alterius substantiæ, quod nunc nos dicere cogere uultis, filiũ à patre dixerũt, uerùm ex eius substãtia. Quod sic per piã sententiã ritè intelligentes, ex multis diuinorũ uerborũ argumentis ὁμοούσιον cõsubstãtiale sunt professi. Talia atq; his similia quũ dixissent, in carcere eos dieb. multis habuit, futurũ ratus, ut à pia dimoueret sentẽtia. Illi aũt, queadmodũ generosissimi quiq; athletæ, in stadio metũ omnẽ extinguẽtes, & seipsos per diuinas cogitationes fortib. patrũ factis inungẽtes, fidiculas etiã ipsas & tormenta pro gymnasio & exercitio uirtutis habẽtes, fortissimã de uera pietate obtinuere mentẽ. Atq; eis qui theatrũ & spectaculũ, ut beatus Apostolus scribit, & angelis & hominib. facti essent, sic decertãtib. accurrit ciuitas uniuersa, CHRISTI athletas spectatura, qui cõstantia torquẽtis quæsitoris uincebãt flagra, & per patientiam tropæa cõtra impietatem statuebant, triumphumq; de Arianis exhibebãt. B

Tormenta omnia uincũt per patientiam.

Quum quidẽ acerbus iste inimicus, eos per minas & insidias sibi subiectos, se eis qui in CHRISTVM impij sunt, dediturum existimaret. Sed enim tormẽtorum ui & impetu per graues adinuentiones iam defessus, populo omni multifariã ploratu uario quiritãte, acerbus ille & ab omni humanitate alienus quæsitor, collecta rursum ad dissolutã confusionẽ manu illa sua, ad iudicium illos, seu potius ad pristinã præiudicatamq; cõdemnationẽ, in portũ maris uocat, quũ quidẽ more suo simulacrorũ cultores & Iudæi cõtra eos magno redemptos emitterẽt clamores. Et quia illi in apertã furentium Arianorum impietatẽ pedib. ire nollent, plebe cuncta pro tribunali plãgente, sentẽtia fertur: Alexãdria eos eiectos, Heliopolim Phœniciæ incolere debere, ubi ex habitatorib. omnib. aliquis CHRISTI nomen (simulacrorũ em̃ cultui dediti sunt oẽs) ne audire quidem sustinet. Et euestigiò eis scaphã cõscendere iussis, in portu ipse stãs (in propinquo em̃, in lauacro publico, cõdemnationis aduersus eos sententiã tulit) & strictũ ostentãs gladiũ, q; eo se exterriturũ putabat, qui ancipiti mucrone dæmones aduersarios sæpenumero cõuulnerassent, sic demũ soluta naui abire iubet: quum nihil rerũ necessariarum in nauim cõportassent, neq; aliquod prorsus exilij solamen haberent. Ipso etiã mari ad tam admirandã & incredibilẽ indignitatẽ spumis suis excandescente, & (ut puto) factũ hoc grauiter ferente, atq; adeò, ut ita dicã, per uirorũ eorũ susceptionẽ se tã iniquo celeumate polluere nolente. Quare ignorãtib. quoq; barbarã prorsus iudicis manifestò indicauit sentẽtiã. Verè igitur dici potest, Cœlũ ad hoc factũ cõsternatũ esse. ingemuit nãq; urbs tota, atq; etiã nũc plãgit. Et ij quidẽ alternis manib. pectora pulsantes, ingentẽ sonitũ edidere. Alij aũt manus simul atq; oculos in cœlũ tendẽtes, de tãta ui sunt protestati, tantũmodo nõ dicẽtes: Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniã quę fiunt, iniqua & cõtra leges sunt.

Heliopolim Phœniciæ deportari per sententiam iubentur à Magno.

Luctus & plãctus Alexandriæ maximus ob tam iniquũ iudicium.

A sunt. & omnis hæc uniuersitas fletu repleta est, & cantilenæ miserabiles & planctus totã urbẽ sunt peruagati. Ac derepentè ploratibus omnibus, lachrymarum fluuius ferè ex undatione sua mare obruens, est obortus. Itaq; quũ is quem diximus in portu astans, remiges tollere, & pandere uela iussit: tum commixtus uirginum & fœminarũ, senũ & iuuenũ ploratus & plãctus, lachrymis acribus implicitus, clamorq; uniuersorum, strepitu suo maris spumãtis infractos fluctuũ aceruos suppresit. Hoc modo quũ illi, quos diximus, Heliopolim, ubi simulacra superstitiosè colunt omnes, (ubi diaboli uoluptuaria uigẽt studia, ubi ferarũ sunt horrenda domicilia: montes enim ex omni parte ad cœlum usque prominentes eam circundãt) naui soluta nauigarent, in media deinde urbe omnes in uniuersum & pro se quisq; miserabiliter uociferando, & uerba luctuosa ingemiscentes edẽdo, lachrymare quoq; edicto præfecti urbis Palladij sunt prohibiti, qui & ipse summoperè idolis addictus erat. Permulti nanq; qui plorabãt, comprehensi, & primùm in uincula coniecti, deinde diuerberati, cæsi & cruciati, ad Phennesia & Procõnesia metalla sunt dãnati, homines propter diuinũ ardorem egregij ecclesię propugnatores: quorũ plures monachi erãt, solos locos per uirtutis & pietatis exercitiũ incolẽtes. Cũ quibus (erãt aũt uiginti & tres) paulo pòst diaconus quidã, qui à dilecto fratre nostro Damaso Romanæ urbis episcopo, ad nos consolatorias simul & cõmunicatorias literas attulerat, reuinctis in tergum manib. non aliter q̃ insignis quisq; ex maleficis latro, publicè à carnificibus est ductus. Atq; ubi crudelius etiã q̃ homicidę solẽt, est excruciatus, saxisq; & plumbeis uncis in ceruicibus admodũ flagellatus, scapha in mare descẽdit, atq; itidem ut alij signũ diuinæ crucis in fronte impressum habẽs, curę atq; creaturę omnis expers,
B Phẽnesum in metalla, quæ æris sunt, missus est. Insuper quũ quæsitor tenera puerorum excarnificaret corpora, nonnulli apud ea permansere, cadauera iusta sepultura fraudantes: quũ quidẽ parentes & fratres & cognati, urbs deniq; (ut sic dicã) tota, unum hoc suos sepeliendi extremũ solatiũ sibi concedi peterent. Sed ô immensam prætoris & iudicis, ac potius cõdemnatoris inhumanitatem. Qui pro pietate decertarũt, ne homicidis quidẽ, corporib. eorũ sepultura carẽtibus, cõferunt. Qui bonũ peregere certamẽ, feris & uolucrib. esca proijciuntur. Qui patribus propter conscientiã pro misericordiæ affectu condolẽdum sibi esse statuere, perinde atq; iniustum quid & impiũ admisissent, capite plectuntur. Quænam Romanorũ lex, quæ barbarorũ sententia, in eos qui per pietatẽ patrib. condolerent, animaduertit? Vbi ueterum quisq; unq; tam illegitimũ & impium facinus fecit? Iussit quondã Pharao Hebręorũ occidi masculos. At inuidia & metus hoc illi subiecit edictũ. Verùm quanto illa uetera, q̃ præsentia hæc, humaniora? Quanto ad optionẽ iniuriæ desiderabiliora? Quanto ad collationẽ iniquitatis meliora? Quãuis uiciositates à seipsis inter se non disgregẽtur. Ea quę dicta sunt, infida, inhumana, grauia, fera, barbara, crudelia, & acerba sunt. Atq; hisce rebus, qui Arianã insaniã cõsectãtur, gloriãtur. Et quũ ciuitas omnis in luctu esset (non enĩ erat ulla domus, in q̃ nõ esset mortuus, sicuti in Exodo scriptũ est) nõ quieuerũt tamẽ, qui insatiabilẽ sibi exercitio ad iniquitatẽ habitũ cõpararũt. Voluntate enim & arbitrio suo ad res deteriores assuefacto, improbitatisq; ueneno ad prouinciales episcopos usq; extẽto, largitionũ comite quẽ diximus Magno satellite etiã ad iniustitiã usi, aliquos quidẽ curiæ iudicũ tradiderũt, aliquib. aũt quib. uoluere modis insidias tetenderũt, omni ex parte oẽs, nihil intentatũ relinquendo, ad impietatẽ q̃si uenari & pertrahere uolẽtes. Sed enim omnia circũeundo iuxta hæresis suę patrẽ diabolũ, quęrẽtes quẽ deuorẽt, quod de summa rerũ desperarẽt, undecim ex Ægypto episcopos, uiros qui à pueris ad senectutem usq; uir-

tutis

Heliopolis Phœniciæ.

Luctũ eo in urbe Alexandrina hominibus Palladius interdixit.

Lugentes pleriq; ad metalla damnati.

Inter eos quoque Damasi Rom. Pontificis diaconus, quũ prius grauiter excruciatus esset.

Sepultura cadaueribus sanctorum denegata.

Cõpati & cõdolere charissimis capitibus, uetitum.

Sæuitia ista crudelitatẽ omnem ueterũ superauit.

Arianorum tyrannis in Ægyptios episcopos.

Ex eis undecim Diocæsaream relegauerũt ad Iudæos. Egregia episcoporum eorum laus.

tutis & pietatis exercẽdæ gratia solitudinẽ incoluere, doctrina & factis uolupta A tes subiugauere, uerioris pietatis fidẽ deprędicare nõ erubuere, pietatis dogma unà cum lacte imbibere, uictoriã sœpe à dæmonibus retulere, uirtute aduersariũ fregere, & Arianã sectã oratione sapiẽtissima ueluti in columnam incisam tra duxere, instrumẽtum feritatis eum quem sœpe diximus habentes, exulatũ in orbe nostro apud Domini percussores Iudæos in ciuitatẽ Diocæsareã misere. Veruntamen, sicuti Orcus seu infernus, fratrũ morte nondũ expleti, ubiꝗ terrarum dementes & stupidi mortales sæuitiæ suæ monumentũ aliquod relinquere sunt ausi, nobilitatẽ ex malefactis aucupantes. Ecce enim rursum Ecclesiæ Catholicæ clericos Antiochię degentes, unà cum probatis monachis, qui †eorũ insolentes actiones testimonio suo confirmarẽt, ubi Imperiales aures querelis contra hos institutis obtuderunt, Neocæsareã Ponti proscribi curarunt. Qui breui etiã propter locorũ feritatẽ seu duritiẽ, uita sunt defuncti. Huiusmodi tempus illud excepit tragœdias, silẽtio quidẽ illas & obliuione dignas, sed quę in scripto hoc inser tæ, eos redarguerent, qui linguas contra unigenitũ mouerũt: & qui blasphemiæ correpti rabie, non solũ iaculis petere rerũ uniuersarũ Dominũ contendunt, sed & aduersus pios eius ministros infestũ & irreconciliabile susceperunt bellum. Hæc quidẽ diuinus Petrus de eius temporis rebus refert. Et ipse Lucius ad hũc modum Ægyptũ turbauit.

Ariani clericos & Monachos Catholicos Antiochenos Neocæsareã Ponti proscribendos curarunt.

† τὰ δὲ δραματουργίας αὐτῶν διαμαρτύρασθαι.

CAPUT XXIX.

Plerisq; in regionibus Ariani persequentes, eis qui persequutionẽ pertulere inferiores fuere. Sozom. lib. 6. cap. 21.

In Syria & Antiochia primas tulere.

QVod aũt tum Didymus philosophus in eis regionib. floreret, & aliꝫ præclari uiri, & maximè qui ibi erãt monachi, qui & plures & boni cũ angelorũ uiuendi instituto certabãt, Lucius efficere nihil potuit. Quãuis enim ecclesia Ægypti persequutionẽ ferret, longè tamẽ unà cum laude & gloria. Arianos hominum numero superabat. Quod itidem apud Osroenos accidit, atꝗ item apud Cappadoces. Diuinum nanꝗ illud amicorum B par, Basilius uidelicet & Gregorius, inimicorũ insultus repellebant. Sola autem in maxima ecclesiastici † ordinis dissolutione erat Syria simul & Antiochia. Plurimi enim ibi Ariani erãt, & ecclesias obtinebãt: Catholici uerò pauciores, quos quidẽ aliꝫ Eustathianos, aliꝫ aũt Paulinianos uocabãt. eorũ quippe seorsim Paulinus & Meletius cõuentus coegerãt, sicuti antea diximus. Et quũ parũ abesset, quin Antiochenorũ ciuitas cuncta periclitaretur, & ad Ariꝫ rabiẽ deflecteret, illorum opera simul & Imperatoris impetũ & factionis eius uim superauit. Nam quodãmodo accidit, ut ꝙ ecclesiarũ administratio penes uiros fortes esset, multitudo ab opinione cõcepta non discederet. Proinde & Scythæ, quia uirum magnanimũ episcopum nacti fuerant, religionis cultum minimè mutasse tum feruntur. Gens ea nanꝗ ꝗplurimos habet uicos, regiones, & castella. Atꝗ in ꝭs uelu ti metropolis Tomos excellit, ciuitas fortunata maximè, & magnitudine aliꝭs longè pręstantior. Sita ea est in maritima regione Ponti, qui Euxinus dicitur, ad sinistram sinum eum naui petenti partẽ. * Ad eum aũt usꝗ diẽ, uetus ibi cõsuetudo durabat, ut uni gẽs omnis episcopo parẽret. Eo tempore uerò Britanio eis quidam præfuit. Euenit porrò ut Valens tum eò ueniret, atꝗ templũ ingressus, episcopo, ut se Ariꝫ hæresi cõmunione adiungeret, pro eo atꝗ solitus erat, suaderet. Generosus autẽ uir ille, cum libertate multa de dogmate Nicænorũ patrum cum eo congressus decertauit. Atꝗ ubi suasione Imperatorẽ in sententiam suam adducere nequiuit, eo ibi relicto, in ecclesiam aliã transiꝫt, populo pastorẽ suum sequente. Concurrit eò ferè ciuitas uniuersa, quum Imperatorem ipsum uisura, tum noui quicquam factum iri existimans. Ille solus cum satellitibus suis in templo relictus, factum id non modestè tulit: sed ueluti cõtumelia affectus, comprehendi Britanionem, & in exilium deportari iussit. Eundem tamen breui reduxit.

† ἐν ἀταξίαις.

Qualis pastores, tales & oues.

Scythæ propter Constantiam episcopi sui, religionẽ tũ nõ mutarũt.

** Tomos Scytharum metropolis.*

Scythæ unum habẽt episcopũ.

Britanio Scytharum episcopus contra Valentem Nicænam fidem defendit.

Britanio in exiliũ à Valente actus, sed statim reuocatus.

A xit. nam Scythas metuebat, ne propter episcopi damnationem ad nouas res aspi rarēt, iracundiam eorū & fortitudinem perspectam habens. Locorū etiam situ: quippe qui quasi medius quidam murus, aduersus eius oræ barbaros obiecti essent, Romanorum orbi perquàm necessarios esse sciebat. Atque quidem Britanio Imperatore superior euadens, ad sedem suam rediјt, uir honestus maximè, & uitæ instituto preclarus, ut ipsi testabantur Scythæ: ut autē semel dicam, clerus omnis & ecclesia in Oriēte omnis, Imperatoris iram propter religionem est experta. Valens quidē tam grauia in Thracia & Cōstantinopoli, in Nicomedia & Cappadocum Cæsarea, adhæc Antiochiæ & in Ægypti ecclesijs patrauit.

Scythæ Ro. in aperto commodi.

Valens toti Orienti propter Arianismum grauis.

CAPUT XXX.

Occidens à religionis motibus liber.

Ego uerò ab Oriente ad imperij Occidentalis res transibo: quod quidem immune à talibus erumnis perdurauit, propterea quòd eam Romani imperij parte Valentinianus administrabat, flagrāti in Nicæna decreta amore nulli concedens, & singularem maximè erga Deum pietatem obtinēs. Ita ut nihil prorsus siue melius seu deterius sibi de rebus ecclesiasticis precipiendum, neq; noui quidquā præter ea quæ semel cōstituta essent, introducēdum duxerit. Excedere nanq; talia explorationem siue cognitionem suam putauit: quamuis princeps alioqui optimus esset, & rebus ipsis imperio se idoneum esse declararit. Etenim tum quoq;, sicuti & antea, quæstio multa per Asiam & Phrygiam orta est, An spiritū sanctum ὁμοούσιον consubstantialē patri & filio profiteri oporteat. Et plurima de tali quæstione usq; adeò erat uerborū cōtentio, ut nō minoris momēti ea haberetur, q̄ quæ antea de Deo uerbo fuerat. Nam quidā inæqualē, quidā aūt cōsubstantialē esse contendebant, sicuti & filiū.
B Atq; in eo solo parti utriq; cōueniebat, q̄ spiritū sanctū * administrū dicerent: at ordine tertiū, honoreq; & † substantia aliū esse confirmarēt. Erāt autē qui quod de filio opinarentur, idem quoq; de spiritu statuerent: & ueluti filiū eiusdē substantiæ & eiusdē honoris & eiusdē gloriæ cū patre colebāt, sic etiā de spiritu Sancto, patri & filio ὁμοούσιον consubstantialē prædicantes, profiterētur. Pro hac opinione fortiter apud Syros Apollinaris Laodicēsis, in Ægypto magnus Athanasius adhuc superstes, apud Cappadoces uerò & ecclesias Ponti Gregorius & Basilius decertarunt. Hac ipsa quæstione, sicuti dixi, mota, quum de ea ingens contendendi studium increbuisset, Valentinianus pro insigni sua in Deum pietate, quod diceret, non habebat. Quibus autem talia credita essent, eis ut quid facto opus esset, proferrent & statuerent, concessit. Quo cognito, qui tum ecclesiam Romanū adhuc gubernabat Liberius, finitimis episcopis Principis iussu conuocatis, Orientalib. scripsit ecclesijs, ut trinitatē eiusdem substātiæ & eiusdē gloriæ depredicarent. Quod factum, * utpote re semel à Romana ecclesia ritè & ordine dijudicata, ut quietus quisq; esset, effecit. Et quæstio de spiritu sancto debitum finem consequuta, diuturnæ uerborum concertationi modū imposuit. Eadem synodus etiam fidem Nicænam autoritate sua roborauit. Subiungam autem utrasq; & Imperatoris & synodi literas, quas in Orientem ad eos qui de recta opinione ambigebant, dederunt. Imperatoris sic habebant:

Valentinianus Imperator Catholicus.

Nō sumitis sibi iudiciū doctrinæ Ecclesiasticæ.

Quæstio de spiritu sancto, an patri & filio sit consubstantialis.

** Λειτουργόν.*

† οὐσίᾳ hic & Niceph. & Sozomen. habēt. ἐξουσίᾳ, h.e. potestate.

Valentinianus quæstionē eam ecclesiasticis uiris decidendam commisit.

In Illyrico conuentus iste à Liberio actus.

Quæstionis decisio.

** οἷα δὴ καθ' ἅπαξ τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ καλῶς ἐγκριθέν.*

Valentiniani constitutio de consubstantiali sanctæ Trinitatis.

Imperatores Maximi, semper Augusti, uictores, Valentinianus * & Gratianus: Episcopis diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygię, Pacatianæ, in Domino salutem. Quum tanta in Illyrico acta sit synodus, & quæstio ingens de salutari uerbo tractata, ter beatissimi Episcopi decreuerunt, Trinitatē ὁμοούσιον cōsubstantialem

** & Valens, Theod. l. 4. c. 8.*

Valentinianus, iuxta Theodoriti scripto huic Valēti quoque nomen inseruit, uel quod adhuc is in Catholica sententia esset, uel ut eum tacita cohortatione in uiam reduceret. Quorū alterum mihi uerisimilius esse uidetur. Valentem itidem, ut Valentinianum fratrem, orthodoxum primùm fuisse, sed postea à coniuge, perinde ut ab Eua Adamum, seductum eum esse, cuius suasu ille aduersus Gotthos in Thraciam excurrentes non longè ab imperio suscepto bellum gesturus, sacri baptismi lauacrum, priore religionis sententia mutata, ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Ariano susceperit, Theod. scribit, lib. 4. cap. 12.

tialem patris & filij & ſpiritus ſancti. Quam qui colunt, nequaquam miniſterium & functionem ſibi creditam, ita ut par eſt, defugientes, religionem regis magni colunt: eamq́ꝫ deprædicari noſtra præcepit ſublimitas. Atq́ꝫ ita quidẽ, ne aliqui dicant,* religionem Imperatoris, qui hanc terrã gubernat, conſectatos ſe eſſe: non ſatis eum, qui de ſalute mandatum nobis dedit, audientes. Sicuti enim Euangelium Dei noſtri, quod quidem hãc rem decidens dijudicat, dicit, Dãda ſunt, quę Cæſaris ſunt, Cæſari: & quæ Dei, Deo. Quid uos uerò dicitis epiſcopi, & ſalutiferi uerbi præfecti? An ſic quoq́ꝫ ueſtra cõparata ſunt decreta? [a] Itaq́ꝫ mutua charitate uos inuicẽ complectentes, maieſtate & autoritate Imperatoris abuti deſinite: & perſequi eos qui accuratè & diligẽter Deo ſacris operãtur & ſeruiũt, ſuperſedete. [b] Eorum ſanè precib. & bella in terris ſopiuntur, & apoſtatarũ rebelliũq́ꝫ angelorum incurſus repellũtur. Iidem orationib. ſuis pernicioſos omnes dæmones propellere ſtudent. [c] Et quum in rempublicã ſecundum leges quod debẽt cõferunt, tum Principis poteſtati non reſiſtũt: ſed ſincerè & cœleſtis Regis mandata ſeruant, & legibus noſtris parent. Vos autẽ inobediẽtes apparuiſtis. [d] Nos quidem uſi ſumus tolerantia ab ipſo ἄλφα uſq́ꝫ ad ω. uos autem uobis ipſis retribuiſtis. Itaq́ꝫ ut mundi & immunes à peccato ueſtro ſimus, quemadmodũ Pilatus in diſquiſitione & iudicio uerſantis inter nos Chriſti, quum necare eum nollet, ſed in afflictione ſolaretur, ad Orientis partes orbis conuerſus, aqua flagitata manus ſuas abluit, dicens, Mundus ſum & impollutus à ſanguine iuſti huius: ſic & [e] Celſitudo noſtra ſemper pręcepit, nõ perſequẽdos, neq́ꝫ tanquam fluctibus obruendos, neq́ꝫ æmulatione & inuidia opprimendos, qui in Chriſti agro opus faciunt, neq́ꝫ adeò reijciẽdos diſpenſatores Regis magni eſſe, ut ne hodie quidem ſub ditione noſtra creſcere uideamini: at breui pòſt, cũ flagitatore ſiue exhortatore necis, ea quæ teſtamenti illius ſunt, ueluti in Zachariæ ſanguine, patiamini. Cum quo, qui ei cõſenſere à cœleſti Imperatore noſtro IESV CHIRSTO, ante aduentum etiamnũ eius, diſrupti ſunt, ad iudiciũ mortis unà cum conſequẽte eos lethali dæmone traditi. Mandatũ hoc edidimus, Amegetio, & Ciceronio, & Damaſo, & Dialampone, & Breteſio audiẽtib. Quin & acta ad uos miſimus, ut prę clarę eius ſynodi decreta noritis: quorũ capita literis hiſce adiuncta, hęc cõplectũtur. Profitemur iuxta ſententiam magnæ & orthodoxę recteq́ꝫ ſentiẽtis Synodi, ὁμοούσιον conſubſtantialẽ eſſe patri filiũ. [f] Et τὸ ὁμοούσιον conſubſtãtiale non ita accipimus, ſicuti & olim quidã non uerè ei ſubſcribentes expoſuerunt, & nunc alij, patres illos uocãtes, ac uim ſentẽtiamq́ꝫ uerbi abolentes, literamq́ꝫ ſequentes, intelligunt, per cõſubſtantiale æquale ſignificari, quatenus nulli reliquarũ per eum factarum creaturarum filius æquiparandus, ſoli patri ſimilis, atq́ꝫ æqualis ſit. Qui enim hoc ita exponunt, præcipuam creaturam eſſe impiè filium Dei docẽt. Sed nos, ſicuti & nunc Romanę & Gallicę ſynodi, ſentimus, unam & eandẽ eſſe ſubſtantiam patris & filij & ſpiritus ſancti, in tribus perſonis: hoc eſt, in trib. perfectis ſubſiſtentijs. Profitemur uerò, iuxta formulam Nicænam, filiũ Dei conſubſtantialẽ, incarnatũ eſſe ex ſancta uirgine Maria, & in hominibus habitaſſe, & impleuiſſe * omnẽ pro nobis functionem, in natiuitate, & paſsione, & reſurrectione, & in cœlos aſcenſione. Eumq́ꝫ rediturũ, [g] ut nobis retribuat ſimilitudinẽ diuinam à ſeipſo, iuxta uitã cuiuſq́ꝫ in die iudicij, carne ſpectabilẽ & diuinã uirtutem ſuã exhibentem, [h] Deum σαρκοφόρον, id eſt carnem ſeu hominem ferẽtem: & nõ hominem θεοφόρον, hoc eſt Deum ferenten. Ac qui diuerſa ſentiũt, anathemate iugulamus: nec minus & eos, qui non directè & ex animo anathemati eum ſubiecere, qui dixit, Non prius filium, quam genitus ſit, extitiſſe. quiq́ꝫ ſcripſit, Priuſquam actu genitus ſit, poteſtate eum in patre fuiſſe. Hoc nanq́ꝫ & in creaturis omnibus eſt, quæ non ſemper cum Deo ſunt. At filius perpetuò ſempiterna generatione genitu

A

B

Condẽnatio Arij.

* ὅτι αὐτῆς τῆς θρησκείας βασιλέως, τοῦ διέποντος τὴν γῆν ταύτην. Nicep. Tales quippe ſupra uerbis Themiſtij dicti ſunt purpurã magis quàm Deum colere, lib. 10. cap. 42. Theod. ὅτι αὐτῇ κάμψῃ τῇ θρησκείᾳ βασιλέως τοῦ διέποντος τὴν γῆν αὐτὴν, hoc eſt, ſe hoc religioni imperatoris qui religionem hãc gubernat, cõſectãdæ tribuiſſe, lib. 4. cap. 8.

a. Inhibetur Catholici cleri perſequutio.

b. Efficacia precum cleri Orthodoxi.

c. Præclara clerici catholici laus.

d. Epiphanius Scholaſticus, qui Tripartitã hiſtoriã uertit, aliã lectionẽ ſequutus, uertit: Nos ſubijcimur ei qui primus et nouiſsimus. lib. 7. c. 9.

e. Chriſtiani Principes ſemper piorũ oppreſsionẽ diſſuadent & inbent.

f. Expoſitio uerbi ὁμοουσίου cõſubſtãtialis.

* πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν.

g. Sic habet Nicephor. & Tripartita. Theodorit. autem, Vt nobis retribuat iuxta cuiuſq; uitã, &c.

h. Filius dei, deus eſt σαρκοφόρος, carnifer: et nõ homo θεοφόρος, Deifer.

A genitus cum patre est. Tales quidem Imperatoris fuere literæ. Synodi autem ipsius in hæc uerba sunt scriptæ. Episcopi Illyrici, ecclesijs Dei & Episcopis diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino salutem. Conuentu à nobis acto, & disquisitione multa facta, de salutari uerbo, decreuimus consubstantialem esse trinitatem patris & filij & spiritus sancti. Et æquum esse duximus, literas ad uos exarare. Non nos quidem, ut arte quapiam cultum trinitatis perscriberemus: sed summissa humilitate dignos nos ea re existimantes, epistolam hanc nostram per dilectũ fratrem & administrũ nostrum Elpidium presbyterum daremus. Non enim in manuũ nostrarum literis, uerùm in ipsius seruatoris CHRISTI IESV libris scriptũ est: Ego quidem sum Pauli, ego uerò Apollo, ego autẽ Cephæ. Num Paulus crucifixus est pro nobis? aut in nomen Pauli baptizati sumus? Et humilitati quidem nostræ satis esse conuenireq; uidebatur, nihil prorsus ad uos dare literarũ, propter horrorem tantũ, quem istic omni sub uobis prædicatis prouinciæ, segregantes spiritũ sanctum à patre & filio. Sed necessitas imposita nobis est, ut ad uos mitteremus dominũ & administrum nostrũ Elpidiũ, ab Imperatore Romano literas habentẽ, exploraturum an ita se habeat prædicatio uestra. Qui enim trinitatẽ consubstantialẽ non prædicãt, anathema sint. Et si quis cũ eis cõmunionem habere cõpertus fuerit, anathema sit. Trinitatem autem consubstantialẽ prædicãtibus, regnum cœlorum præparatum est. Cohortamur igitur uos fratres, *ne aliter doceatis, néue secus sentiatis: sed trinitatem constanter semper consubstantialẽ predicãtes, * cernere poteritis regnũ Dei. Hac de re quum ad uos hasce literas scriberemus, commonefacere etiã uos uoluimus, de creandis, uel etiã creatis Episcopis, eorumq; administris, ut scilicet legantur ex sanæ mentis & doctrinæ, qui magistratum * e-

B piscopalẽ gesserint, præfectis, siquidẽ extẽt: sin minus, ex ipsis presbyteris. Consimiliter presbyteri & diaconi, ex ipso sacro clericorũ ordine, ut omni ex parte irreprehensibiles sint, qui non ex curia uel ex militari magistratu sint lecti. Propterea uerò plura ad uos scribere noluimus, quòd ex omnibus unum ad uos miserimus, dominũ & administrũ nostrum Elpidium, diligẽter perspecturũ prędicationẽ uestrã, an ea sic se habeat, uti ex domino & collega nostro Eustathio audiuimus. Quod reliquũ est, etiamsi aliquãdo errori implicati fueritis, tamen ueterem hominẽ exuẽtes, induite nouũ. Nam & ipse frater & administer noster Elpidius, uerã fidei professionem uos docebit, quòd sancta Trinitas cõsubstantialis est Deo & patri cum filio & spiritu sancto: sanctificata, glorificata, & manifestata est: Pater in filio, filius in patre, cum sancto spiritu, in secula. Hoc namque manifestato, manifestè sanctam Trinitatem consubstantialem profiteri poterimus, iuxta fidem Nicææ dudum promulgatam: quam & patres confirmarunt. Itaq; fides hæc si prædicata fuerit, quum exitiosi dæmonis plagas effugere: tum eo extincto, pacificis literis pacatè uiuẽtes mutuò nos uenerari poterimus. Scripsimus sanè uobis, ut exauctoratos esse sciretis insanientes Arianos, qui non profitentur ex substantia patris esse filium, neq; spiritum sanctum, quorum nomina subiecimus: Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amãtius, Cleopater. Atq; hæc quidem ita, in gloriã patris & filij & spiritus sancti, in secula seculorum, amen. Valere uos optamus patri & filio seruatori nostro Christo cum sancto spiritu, multis annorum curriculis. Et laudatissimus quidem Imperator, tantam Apostolicorum dogmatum gessit curam. Cæterùm Libe-

Bb rio ad

Margin notes (right): *Literæ Synodi Illyricæ ad episcopos Asianos de sanctæ Trinitatis consubstantiali.* — *Elpidius presbyter internũcius Occidentalium episcoporum ad Orientales.* — *Damnantur consubstãtialis sanctæ Trinitatis oppugnatores.* — *κληρονομῆσαι.* — *De creatione Episcoporum.* — *ἐκ τῶν ἐν τέλει χρησαμένων ἐπισκόπων ὑγιεῖς Theod. lib. 4. cap. 9. hoc est. sani qui magistratum gesserint episcopi. quod de episcopis & magistratibus ciuilibus etiam intelligi rectè potest. quomodo paulo pòst scribitur ex præfecto Insubriæ Ambrosius adhuc cathecumenus episcopus esse factus. Apud Homerum Hector Troianorum episcopus dicitur. Et Cicero ciuili bello se a Pompeio Episcopũ oræ Campanæ præfectum esse scribit.*

Margin notes (left): *μὴ ἑτεροδιδάσκαλεῖν: ἵνα φρονεῖτε* [partly illegible] — *Ariani dãnati.*

Is autem Nicænæ assertor fidei & Catholicæ religionis uerus cultor accipiendus est, qui omnipotentẽ Deum & Christum filiũ Dei uno nomine cõfitetur, Deum de Deo, lumen ex lumine. Qui spiritũ sanctum, quem ex summo rerum parente speramus & accipimus, negando non uiolat: apud quem intemeratæ fidei sensus uiget, incorruptæ Trinitatis indiuisa substantia, quæ Græco uerbo ὁμοούσιος rectè credentibus dicitur. l. nullus hæreticis. C. de Sum. Trinit.

Damasus Romæ in ecclesia Liberij successor. *Huius illegitimus competitor Vrsicius.* *Socr. eo. cap. 29. Sozo. eo. cap. 25. Alij Vrsinum nominant.* **In Basilica Sicinini. Socrat.*

rio ad quietem illam meliorem translato, in thronum eius Damasus substitutus A est, neque uita neque eruditione & doctrinæ sanitate illo inferior. Sub quo euenit, ut ecclesia Romana turbaretur, ex causa huiusmodi. Vrsicius quidã diaconus, Damasi competitor, eo quod in episcopatus petitione spe sua frustratus, repulsam passus esset, non bene iniuriã eam tulit, & suos sibi conuentus agere instituit. Et quũ clandestinè à quibusdam episcopis consecratus* esset, seorsim concionari, & multitudinẽ ad se trahere cœpit. Ita factum, ut alij hũc, alij Damasum episcopali munere fungi uellẽt. Ea ex re ingens cõtentionis studiũ obortũ, & ex contentione sensim res ad seditionẽ procedebat, nõ ob fidei professionẽ aliquã, ut dictum est, sed propter dissensionẽ, uter duorũ istorũ episcopali sedi preæsset. Adeò uerò seditio est grassata, ut malũ id ad cædes quoque peruenerit: & conflictus plures ex multitudinis conflictatione facti sint. Et clades ea in grauius malum euasisset, nisi præfectus urbi Maximinus, in multos ex clero simul & ex populo animaduertens, quùm Vrsicium cœpto desistere, tum sectatores eius relinquere illum coegisset. De dogmatibus sanè quidẽ neque qui Romanam urbem habent, neque qui Occidentẽ reliquũ incolunt, sicuti antea quoque dictũ est, disceptarũt: sed cõmuni consensu omnes Nicænã fidem sunt cõplexi, & Trinitatem eiusdem substantiæ, eiusdemque honoris & potestatis, & coluerunt, & docuerunt.

Seditio popularis Romæ ex dissidio eo orta. *Maximinus præfectus urbi eam sedat.* *Occidẽtales in Nicæna fide retinẽda constantes.*

CAPUT XXXI.

VNus modò Auxẽtius, ecclesiæ Mediolanensis curã gerens, cum paucis aliquot, rebus nouis studens, contra communem Occidentaliũ episcoporum sententiã & sentiebat & docebat. Arij enim opinionẽ sectabat, & constitutionẽ proximã de spiritu sancto, eiusdẽ eum esse substantiæ & honoris cum patre & filio, prorsus repudiabat. Quum uerò nõnulli ex Gallia & Venetia, atque item alij, consiliũ cœptumque eius indicassent, permulti ex gente omni B Occidentẽ incolente episcopi, Romã conuenere: atque ibi, certã esse, in primisque coli debere Nicænã fidẽ, actionesque Ariminensis conuentus illi cõtrarias nullius momẽti esse censuere: propterea quod ibi Romanus hierarcha nõ affuisset, & quòd nõ ita multi actionibus eis consensissent: tum autẽ, quod nõnullis qui & ipsi eò conuenerant, decreta displicuissent: Auxentium præterea & sectatores eius, qui nugari talia auderent, ab ecclesia uniuersali exclusere. Hæc sic acta esse, etiam ostendit ea quæ à Damaso & episcopis qui Romæ conuenerant, ad episcopos Illyricos scripta est epistola. Ea sic habet. Episcopi qui Romæ in sacro concilio cõuenere, Damasus & Valerius, & reliqui: episcopis Illyricis, fratrib. dilectis, in Domino salutẽ. Persuasum habemus, professionem fidei nostræ sanctã, doctrina Apostolorũ fundatã, ea cõplecti, eaque populo proponere, quæ à patrũ decretis nullo modo dissonãt. Neque enim aliter Dei sacerdotes sapere atque sentire cõuenit, à quib. æquũ est sapiẽtes erudiri. Verũ patrũ in Gallia & Venetia relatione, quosdam hæresi nauare intelleximus. Quod quidem malũ nõ solũ, sed etiã si quæ per imperitiã & simplicitatẽ nõnullorũ ueris & genuinis interpretationib. cõtraria inducãtur, episcopos obseruare cõuenit. Cauẽdũ sanè, ne per eos qui uarias doctrinas cõminiscunt, in lubricũ seducamur: ac potius, quotiescunque illi uariãtibus cõsilijs circũferũt, patrũ nostrorũ à nobis sententiæ sunt retinẽdæ. Auxẽtius quidem Mediolanensis, præcipuè hac de causa damnatus est. Æquũ aũt est, omnes Romani orbis doctores consentientes esse, neque dissidentib. inter se doctrinis fidem cõtaminare. Et profectò quum primùm hæreticorũ improbitas, sicuti nũc maximè (quod utinã abesset) Arianorũ etiã blasphemia uigere cœpisset, delecti patres nostri trecenti decẽ & octo, Nicææ disquisitione ac deliberatione habita, murũ hunc aduersus diaboli armaturã cõstituerunt, atque antidoto seu remedio hoc

Auxentius episcopus Mediolanensis Arianus. *Conciliũ Romanum eius gratia coactum.* *Acta concilij eius.* *Scriptum Damasi & aliorũ episcoporũ, de Rom. Synodi decretis.* *Episcoporum est doctrinas ecclesiarum diligenter obseruare.* *Patrum sententiæ retinendæ.* *Doctorũ consensus in orbe Romano.* *Fides Nicæna Catholica est.*

A hoc letale uenenū propulerunt, ut patrē & filiū unius diuinitatis, uniusq; uirtutis, atq; adeò rem unā esse credamus. Oportet aūt, & spiritū sanctū eius esse substantiæ, persuasum habere. Qui uerò aliter sentiat, eum alienū esse à cōsortio & cōmunione nostra iudicauimus. quod quidē salutare decretū, & deliberatione seu sanctionem adorādā, polluere nōnulli uoluerūt. Verùm ab ipso statim initio, per eos qui Arimini sanctionem eā rebus nouis immutare, & cōtrectatione sua deprauare coacti sunt, hucusq; res *correcta est: ut illi alia quadam loquendi forma subrepticiè deceptos se esse, quam formam patrum Nicænorū placitis aduersari ignorarint, fateantur. Neq; numerus eorum qui Arimini conuenerunt, præiudiciū aliquod, quum synodus ea coacta est, afferre potuit: quum neq; Romanus episcopus, *cuius in primis sententiā exquisitā opportuit: nec Vincentinus, qui tot annis episcopatum inuiolatè cōseruauit: neq; aliorum hisce consentientium quisq; ibi affuerit. Et maximè, quemadmodum diximus, quū isti ipsi qui fraude circumuenti cedere uisi sunt, meliorem nunc sententiā sequentes, displicere sibi actiones tales sint testificati. Perspicit igitur sinceritas uestra, solam eam fidem, quæ Nicææ iuxta Apostolorum autoritatem fundata est, perpetua constantia & firmitate, nobiscum etiam ab Orientalibus, qui se ad catholicam ecclesiam pertinere agnoscūt, retinendam esse, & Occidentales eo nomine gloriari posse. Opiniamur uerò, breui eorum qui aliter sentiūt, *hac ipsa aggresione episcopalia nomina à communione nostra segregatum iri: ut populus à fraude & seductione eorū liberatus, respiret. Nequaquā enim multitudinis error corrigi poterit, si ipsi errore eo teneantur. Itaq; uestræ quoq; dignitatis sententia cum omnibus Dei sacerdotibus concordet, in qua uos sanctos & firmos esse credimus. Vt autem nos ita credere uobiscum debeamus, mutua quæ nobis uicissim respondeat dilectionis uestræ pietate, literisq; uestris declarate.

Ariminensis Synodi acta reijciuntur.

**διωρθώθη.*

al: Vincentius.

** οὗ πρὸ πάντων ἔδει τὴν γνώμην ἐκδέξασθαι.*

Sola Nicæna fides in Oriente & Occidente seruari debet.

** αὐτῇ τῇ ἐπιχειρήσει.*

CAPUT XXXII.

B Occidentales episcopi ad hunc modum eos qui rebus nouis intendebant, in partibus eis cōpescuere, inuiolatumq; ab initio fidei dogma conseruauere, adeò ut perpaucos esse contigerit, qui aliter opinandū sibi esse duxerint. Et propè is solus fuit Auxentius. Sed non longè post, ipse quoq; morte est sublatus. Cæterùm eo extincto, de episcopi electione multitudo est tumultuata: quòd alij hūc, alij illum designarent. Quum igitur in magno esset discrimine Mediolanū: pro se enim quisq; consilio cœptoq; ei non succedente, facturū se ea minabatur, quæ fieri in turbis eiuscemodi solent. Quorum incōpositum motū suspectū habens, qui tum consularē obtinebat dignitatem, gentemq; eam à Valentiniano præfectus curabat Ambrosius, cum multitudine non contemnenda in ecclesiam uenit, atq; ibi quę optima esse censeret, ut scilicet à cōtentione desisterent, & rem iuxta ecclesiæ leges agerent, suasit. Deinde de concordiæ cōmodis eos, & quæ bona pacata cōsilia capientes consequi soleant, admonuit. Adhuc ille cōcionabatur, quū subitò tumultu & seditione sopita, in ipsum honestatis & cōcordiæ suasorē, omnes episcopatus suffragia conferunt: eumq; ut baptizaret, hortatur, (nondū enim sacramento eo initiatus fuerat) & ut episcopalē apud eos dignitatē suscipiat, supplicātes orant. Eo enim pacto fore, ut ipsi unanimes sint, & de fide concordent. Atq; ubi ille quidē baptismum libenter approbauit, & quoad potuit administrationem sacram distulit, palamq; adeò rem eam reiecit, & multitudo magis etiā ei institit, neq; se quidq; de consilio suo, quicquid etiam accideret, remissuram confirmauit, res Imperatori Valentiniano renunciat: qua ille audita, precatus primùm est: deinde Deo gratias egit, qui eos ad episcopale munus uocaret, quos ipse reip. administrationi

Auxentij mors. Socr. eo. cap. 30.

Dissidium populi Mediolanensis in episcopo deligendo.

Ambrosius præfectus populi contentionem sedat.

Populus unanimi cōsensu Ambrosium episcopum legit.

Ambrosij baptismus.

Ambrosius electionem eā non approbat.

Res ad Valentinianum refertur.

tioni præfeciſſet. Et quum inter ſe & populi uehementem petitionem, & Ambroſij cõſtantem reluctationem cõferret, optimè perſpexit electionem eius uiri eccleſiæ Mediolanenſi ad concordiam retinendam bono eſſe. Quapropter, quamprimum initiationem & conſecrationem eum ſuſcipere iuſsit. Simulatq; autem diuinũ baptiſmum ſubijt, & caput cõſecrationi ſubdidit, plebs uniuerſa ad concordiã redijt, & tranquillitas eccleſiæ reddita eſt, quæ quidem tempore multo propter malã Auxentij adminiſtrationem diſſenſione periclitata fuerat. Quoniam uerò rebus hiſce agẽdis, modis omnibus optimus affuit Imperator, talem Seruatori Deo is concinuit hymnum. Gratias tibi, inquiens, ago omnipotens Domine & Seruator noſter, quòd huic uiro ego quidem corporum, tu autem animarum curam commiſeris, & iudicij mei calculum æquum eſſe comprobaris. Porrò Ambroſius non multo pòſt perquàm liberè cum Imperatore collocutus, res quaſdam non rectè à magiſtratibus actas reprehendit. Atq; Imperator: Hanc ego dicendi libertatem tuam, ait, iamdudum noram: & quum perſpecta mihi ea eſſet, non modò non inhibui, uerumetiam ſuffragio meo electionem tuam, ut epiſcopus fieres, adiuui. Perge itaq;, ſicuti diuina iubet ſanctio, ſanare animarum noſtrarum delicta. Hæc Mediolani acta. Qualis autem Ambroſius & uita & doctrina, tum autem egregio in eccleſiam ardore fuerit, & quã uiriliter atq; diuinè epiſcopatum geſſerit, multa admonendi libertate apud præcipuos magiſtratus tempeſtiuè uſus, in ſequenti dicetur libro.

Imperator Ambroſiũ epiſcopatũ ſuſcipere iubet.

Eccleſiæ cõcordia reſtituitur.

Valentinianus de Ambroſij electione Deo gratias agit.

Ambroſius epiſcopus Valentinianũ Imperatorem de magiſtratuũ iniquitate admonet. Gratum id eſt Imperatori.

Optimi epiſcopi exemplum Ambroſius.

A

CAPUT XXXIII.

EA tempeſtate, quòd Sauromatæ Romanam ditionem, eamq; Imperij partem quæ ad Occidentem uergit, excurſionibus uexarent, Valentinianus cum ingenti belli apparatu aduerſus eos eſt profectus. Atq; illi tantam Imperatoris expeditionem formidantes, legatis miſsis pacem ab eo petierunt. Quos ubi deformes eſſe uidiſſet, an uniuerſi tales eſſent Sauromatæ, interrogauit. Et quum illi dixiſſent, optimos quoſq; qui & genere & forma preſtarẽt, ab eis legatos ſolere mitti: ira atq; furore multo correptus, Grauia pati dixit, & maximè infortunatũ eſſe, quòd ad tẽpora ſua perueniſſet Romanorum imperium, ſi Sauromatę, gens tam barbara & informis, in qua reliquos iſti excellerent, ſedibus ſuis cõtenti eſſe nollent: ſed confidentia tanta impulſi, ditionem ſuam percurrerent, & bellũ titillatione quadã illecti Romanis inferrent. Et quum ita indignarẽt, & magnopere uociferarẽt, nimia uocis intentione conuulſa in eo eſſe interiora uiſcera, uenamq; & arteriã quandã ruptã dicunt, unde ſanguine plurimo profuſo uita eũ reliquerit, in caſtello quodã *Germaniæ, cui Brigitio nomen fuit, decimoſeptimo menſis Nouẽbris die, quũ quinquagintaquinque propè annos natus eſſet, & †tredecim annis imperiũ bene admodum & præclarè adminiſtraſſet. Eo uerò patrio monumẽto illato, ſexto die pòſt, qui in Italia fuit exercitus cognominem ei filiũ iuniorem Valentinianũ Imperatorem, in oppido Italiæ Aquinate renunciauit. Neq; ita multo pòſt, Imperatores quoq; Gratianus frater & Valens, ſuffragio ſuo imperiũ eius cõprobarunt. Quamuis id primùm moleſtè tulerint, uidelicet quòd milites ſine eorũ iuſſu, imperialia ei tribuerint inſignia. Illud quippe notandũ eſt, iuniorem hunc Valentinianum magno Valentiniano ex Iuſtina progenitũ eſſe, quam uiuẽte adhuc priore eius coniuge Seuera uxorem ſuperinduxit. Cauſa earum nuptiarum hæc fuit. Iuſtinæ huic pater fuit Iuſtus. Hic Cõſtantij temporibus Picenũ prouinciã habens, in ſomnis ſibi ipſi uiſus eſt, quemadmodũ dicitur, Imperialem purpurã dextro femore

B

Valentinianus Sarmatas à finibus Imperij ſui repellit.

Legati Sauromatum, homines deformes, pacem ab eo petunt.

Memorabile Valentiniani dictum.

Eiuſdem obitus.

**.Nicephorus hoc loco pro Germania Gallias habet. Sed animaduertere eſt, eũ alijs quoque locis Germanorum nomen non uſurpaſſe, ſed pro eis Gallos poſuiſſe.*

***

† Alij dicũt undecim.

Socr. eo. cap. 32.

Valentinianus iunior Imperator lectus quadrinulus.

Valentinianus iſte Iuſtinæ filius.

Digamia Valentiniani ſenioris.

Iuſtinæ pater Iuſtus, Piceni agri præfectus.

**Eutropius ſcribit, Sauromatas ſe per Pannonias in ditionẽ Ro. diffudiſſe, eamq; uaſtaſſe. Idem, Brigitionem Quadorum oppidum eſſe dicit. Quados autem nonnulli hodie Auſtriacos, nonnulli Sileſios fuiſſe opinantur. Quòd ſi poſterius hoc uerum eſt, ad oppidum Brigam, ut nunc dicitur, Valentinianus mortuus fuerit.*

A femore gignere. Somnium id simplici animo ab eo expositũ, sermonibus deinde multorum diuulgatum est, nec multo pòst ad Cõstantij quoq; peruenit aures, qui ex uisione ea Imperatorem illum progeniturũ esse coniectans, immisso percussore caput illius rescindi iussit. Porrò filiola eius Iustina, quum ei patre orbatæ res duræ essent, uirginitatis tamẽ florem cõseruauit. Deinde uerò in noticiam Seueræ Imperatoris Valentiniani coniugis peruenit. Et quum frequentius eam adiret, per continuam consuetudinẽ in amicitiã quoq; eius est admissa: atq; ea quum magis atq; magis familiaritate cõfirmata esset, tandem etiam in lauationis communionẽ se insinuauit. Et aliquando simul lauantẽ quũ eam Seuera inspexisset, quãuis fœmina esset, forma eius usq; adeò est capta, ut de ea etiam marito Imperatori diceret: tã præstantem scilicet Iusti filiæ esse formam, ut ipsa quoq; florem pudicitiæ & uirginitatis eius adamarit. Imperator Seueræ uerbis ictus, consiliũ suum secũ ipse celauit. Nam & Iustinam ipsam ducere, & utramq; legitimam habere uxorem constituerat. Itaq; legem †publicè promulgat, ut cuicunq; libitum esset, duas legitimas uxores habere liceret. Ita simul & lex ea in urbibus omnibus proponitur, & Iustinam Imperator in regiam suam uxorem inducit, eodemq; cum Seuera loco honorificè habet. Atq; ex Seuera quidẽ Gratianum antea Valentinianus susceperat, quem etiam Occidentis Imperatorem dudum declarauerat. Iustina autem Iuniorem Valentinianum ei genuit, quem exercitus, sicuti dixi, præter duorum Imperatorũ fratris & patrui sententiam, Imperatorem esse iussit. Huic tres quoq; fuere filiæ, Iusta, Grata, & Galla: quarum duæ cœlibatum in uita sunt cõplexæ. Gallam uerò postea Theodosius magnus uxorem duxit, ex qua ei Placidia filia prognata est. Nam Honorium & Arcadium in matrimonio priore genuerat, ex prima coniuge Placilla, quam prius legitimè sibi coniunxerat, quàm imperium ipsum suscepit. De Theodosio autẽ, atq; eius filijs, tempore suo dicetur.

Somniũ Imperium portendens.
Iustus Constantij iussu cæsus.
Iustina eius filia in familiaritatem Seueræ Imperatricis peruenit.
Valentiniani senioris lex bigamiæ.
Valẽt. uno eodẽq; tempore bigamus.
Iustinæ filiæ tres.
Galla secũda Theodosij magni uxor.
Theodosij liberi.
† Itidem antehac, Iulius Cæsar legẽ latam uoluit, uti uxores liberorum quærendorum causa quas & quot ducere uellẽt, liceret; propter impudicitiam suam scilicet & adulteriorum infamiã: omnium mulierum uir, & omnium uirorũ mulier. Sueton: Populosas fore tali lege Rom. Imperij terras causatus est, perinde atque barbarorum regiones, apud quos polygamia coleretur. Eutrop. Procopius sanè Cæsariensis alicubi monogamiam plurimum detrimẽti Romanis ditionibus attulisse scribit.

CAPUT XXXIIII.

B SEd enim ex Occidente rursum ad Orientis res transeamus. Atq; ubi prius de ecclesiasticis philosophis, ita ut pollicitus sum, dixero, (magnus enim tum, & haud scio an alio itidem tẽpore unquã, eorum prouentus fuit) ad prophana progrediar. Atq; morti impij Valentis aliquantum cum delectatione immoratus, finem etiam undecimo huic historiarũ tomo imponã. Verumenimuerò, quæ initia monasticę uitæ institutũ habuerit, & qui nam eius ueluti patres & duces extiterint, in Maximi Cõstantini, deinde etiã in filij eius Constantij historia cõmemorauimus. Nam de Antonio, & Paulo Simplici, item de Ammone, & Eutychiano, qui in Olympo fuit, præterea de Spiridone, Nicolao, & Parthenio hierarchis, edendis miraculis claris, quum historiam de Constantino scriberemus, egimus. Antonij autẽ discipulos, duos uidelicet Macarios, Pambo, Paphnutiũ, Apollonium, & Anub, in Constantij res gestas cõiecimus. In quibus etiã Ægyptios monachos celebrauimus, qui in Sceti & Tabennesio sunt philosophati. Præterea qui in Syria & Palæstina uirtutem pijs exercitijs meditati sunt, quiq; in Ponto, & Europa, & Italia ipsa angelicam duxere uitam: atq; item alios qui sapientes quidẽ & religionis nostræ fuere, fidei tamen doctrinã sanam ad finẽ usq; nõ cõseruarũt. Hoc autem loco eos qui postea uiguerunt, persequemur, qui quùm patres priores illos habuere, tum patres ipsi multorũ secundũ Deum filiorũ extitere. Eos in cõpendio, quantum mihi eorum res cognoscere licuit, breuiter percurrã. Imperij istius tempore, secundum eos quos antea diximus Dei amantes uiros, in Ægypto Ioannes ille enituit, cui prophetiæ donũ, & rerum quæ multis ignotissimæ sunt cognitionem

De sanctis monachis.
Ioannes monachus Ægyptius. Sozom. eo. cap. 28.

Bb 3 Deus

Deus tribuit, ut futuras scilicet perinde atque præsentes, non minus quàm prisci **A**
uates, cerneret. Habuit is aliud insuper à Deo acceptum donum, ut morbis in-
curabilibus imperaret, atque dicto citius eos fugaret, ægrotosque sanaret. Præter
Or. hunc & celeber ille Or tum claruit, qui ab ipsa infantia uitam solitariam in ere-
mo consectatus, nullum laborem alium, præterquàm Deum laudibus ferre no-
uit: herbis quibusdam agrestibus, earumque radicibus uitam tolerans. Aquam
bibit loco quouis, quamcunque ei obiter terra in qua uersaretur, præbuit. Vbi au
tem ad senectutem peruenit, uisione quadã diuina Thebaidem incolere iussus,
multorum monasteriorum dux factus est. Eisdem autem & hic, quibus Ioan-
nes, diuinis locuples fuit donis. Precatione namque sola non morbos solùm, sed
& dæmones abegit. Et quum literis initiatus non esset, minimè tamen ad me-
moriam libris opus habuit. Quicquid enim semel auditum mente complexus
esset, id supra obliuionem omnem conseruabat: & quocunque tempore usu eius
opus esset, promptum ad manus habebat. Tum uerò in eadem regione etiam
Amon Tabennesiotes. philosophatus est Amon ille, qui in Tebenna insula monasterijs præsidens, tria
millia discipulorum habuit: in quibus erant Benus & Theonas, monasticorum *Abbas 3000 monachorum.*
Benus & Theonas. ordinum duces. Ambo uerò & precognitionis & prædictionis gratiam Deo ac
ceptam tulere. Theonam certè quidem dicunt ad summum Ægyptiorum &
Græcorum & Romanorum sapientiam & disciplinam perdidicisse, & ad tri-
ginta annos silentiũ coluisse. Benus autem ita uitam instituit, ut nunquam ali-
cui irasceretur, neque iuraret, neque mendacium diceret. Vocem etiam temerariã
aut uanam & nihili, nunquam ex ore protulit. Spectati quoque eo tempore fuere
Copres. Helles. Copres, Helles, & Helias. In ijs Copres dæmonum expellendorum, & uario-
rum morborum sanandorum gratiam acceperat. Helles autem tantum habuit
miraculorum edendorum donum, ut tum etiam quum monastici instituti disci-
plinam disceret, candentes in sinu carbones tulerit, & uestes non adusserit. Qua **B**
re sodales suos ad æmulationem instituti sui, & uitæ eius bonæ, quæ manifestò
prodigiorum exhibendorum consequentem uirtutem obtineret, excitauit atque
Helias. Monachus 110. annorum. pertraxit. Helias porrò prope urbem Antinoum monasticæ philosophiæ suæ
habuit officinam, qui centesimum & decimum excessit annum. Dixit is autem,
prius se ad annos septuaginta solum in solis locis habitasse, quàm eò peruene-
rit. Et quum ea esset ætate, ad finem tamen usque in certamine cœpto uiriliter ie-
iunans perdurauit, perinde atque eo ipso, aut tertio inde anno monasticæ uitæ
Apelles. studium esset ingressus. Ad Achorin autem & Apelles ille enituit, monaste-
ria Ægypti mirificis factis suis obstupefaciens: quem dicunt aliquando, quum
æs procuderet (nam hoc ei erat studium) noctu, & dæmon in uenustæ mulieris
formam mutatus, pudicitiæ eius insidias tendere conaretur, candentem massam
ex carbonibus sensim protraxisse, atque in faciem dæmonis cõiecisse, eamque ustu-
lasse, atque illum confestim luctuosum quiddam stridentem atque ululantem pro-
Abbates. fugisse. Patres autem monachorum celebres tum fuere, Isidorus, Serapion, &
Isidorus. præterea Dioscorus. Atque Isidorus monasterio circumcirca tignis & muro se-
Socrates Ascetici quendã solitarium fuisse di[illegible] scribit, mo[illegible] opus nõ [illegible] hominem auaro, qui a[illegible] appetat, [illegible]milem es[illegible] lib. 4. capite [illegible] pto, hoc studio habebat, ne quis eorum qui in disciplina eius erant, forâs pro-
grederetur: sed ubi quantum satis est rebus necessarijs usus esset, in loco suo ma-
neret. Porrò Serapion ad decem millia discipulorum habens, circa Arse- *Serapion 10000 monachorum pater.*
noiten uixit: qui uerò ei parebant, sudore suo uictum parabant, eundemque in
digentibus etiam præbebant. Et æstatis tempore mercede metentes, quantum
opus esset frumenti sibi comportabant, & alijs etiam monachis impertiebant.
Porrò Dioscoro centum erant sectatores. Et quum presbyter & sacrorum o- *Dioscorus.*
beũdorum minister esset, multam & exactam curam in diuinarum rerũ dispen-
sationem,

A sationem impendit, disquisitione maxima eos qui ad mysteria percipienda adirent, explorās. Vt nāque mens antea repurgaretur, cohortabatur: & conscientiam, ne quid patratorum malorum haberet, scrutabatur. Erat præterea tum alius quoq;, hoc etiā longè diligentior, nomine Eulogius, qui tanta dicitur prouidentia seu præcognitione, acrimonia* mentis collimans, in eis qui ad diuina accederent mysteria usus esse, ut non tantùm quæ manifestò admissa essent peccata argueret, sed etiam quæ in cuiusq; cordis recessu laterent, apertè perspiceret. Itaq; eos qui mali quicquam perpetrassent, aut de re quapiam uiciosè essent affecti, à communione tum arcebat, delicta eorum proferens. Quod si ījdem pœnitentia usi, pro eo atq; conuenit se purgassent, rursus admittebat. Præter hos & Apollos, solos locos incoluit: qui annos pubertatis ingressus, monasticam philosophari atq; exercere cœpit. Et quum annis quadraginta in solitudine uersatus esset, speluncam quandam montanam propè habitabilem regionis partem, Dei responso admonitus, subījt, atq; ibi habitauit. Plurimis uerò miraculis præclaram famam adeptus, multos ad se pertraxit, & monachorum multorum autor & dux fuit. Erant enim in moribus quoq; eius illecebræ quædam, nec minus etiam in doctrina insidentes. Sed quale diuinæ eius uitæ institutum fuerit, & quibus editis insignibus miraculis, eius temporis homines ad stuporem conuerterit, Timotheus, qui Alexandrinam ecclesiam piè gubernauit, scripto peculiari complexus est: in quo non ipsius tantùm, sed aliorum etiam multorum & magnorum uirorum meminit.

Eulogius.

Peccatorū confeßio ante Eucharistiæ perceptionem.

* τῆς λεπτῆς ἐννοίας κατατοχαζόμενος.

Apollos.

Timotheus Alexandrinus episcopus.

CAPUT XXXV.

B Eodem autem tempore apud Alexandriam, atq; in solis, sicuti dicuntur, locis, & circum Mareoten, atq; uicinos Libyes, multi uiri boni ac curatè admodum sunt philosophati, qui duorum millium numerum expleuere: in quibus ueluti illustris quędam stella Dorotheus ille resplenduit, Thebis oriundus. Vita eius hæc erat, ut interdiu lapides ex uicino mari colligeret, & domunculam anno quolibet construeret, eamq; qui ædificare non posset, monacho relinqueret: noctu uerò ex palmæ folījs catenas plecteret, & sportas conficeret. Cibus ei erat, panis sex unciæ, & tenuium olerum fasciculus: potus, aqua. Et quòd ab adolescentia hoc genus diætæ complexus fuerat, in eo quoque semper in extrema etiam senectute perdurauit. Nunquam uerò uel in storea uel in lectulo cubare, aut etiam pedes per laxationem seu remisionem extendere, aut sua sponte somnum capere uisus est. Nam uel opus facienti, uel persæpe cibum capienti, magna ui incubuit: hactenus saltem, ut oculis conniueret. Et non nunquā cum uesceretur, somni uiolentia cibus ei ex ore excidit. Atq; aliquādo ingenti ui somni oppressus, in tegetē inscius concidit: qua re ualde commotus sensimq; cōuersus, intra seipsum: Si effeceris, inquit, ut angeli somnium capiant, persuadebis ut id quoq; faciat, homini uirtuti nauanti. Visus autem est quodāmodo uel ad somnum ipsum, uel ad dæmonē accuratis uirtutis actionibus eius obsistentē, hæc dicere uerba. Et quoniā ad eū modum cum corpore quasi belligerans conflictaretur, cōueniens eum quidam: Quid ita, inquit, pater corpus tuum affligens enecas? Cui ipse respōdit: Quòd me id enecare contendit. Circa angustias uerò terræ quæ in Ægypto sunt, à transuehēdis nauibus Διολκὸς dictas, Piammō & Ioannes maximè clari, & multorū fratrū duces fuere,

Numerus 2000 monachorum.

Dorotheus.

Scitum monachi dictum de carne mortificanda.

 cum

περὶ διολκὸν τὸν πρὸς αἴγυπτον, Nic. περὶ διολκὸν τῆς αἰγύπτου, Sozo. lib. 6. cap. 29. Διολκὸς ὁ ἀπὸ λεχαίου ἕως κεγχρεῶν τόπος. Hesych. Plin. li. 4. ca. 4. de Isthmo: Angusta ceruice Pelopōnesum cōtingit Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur sinus. Lechææ hinc, Cenchreæ illinc angustiarū termini, lōgo & ancipiti nauium ambitu, quos magnitudo plaustris transuehi prohibet. Ab ea nauium transuectione Græci eas angustias Διολκὸν uocant. Qualis etiam transuectio ad Aegyptum est. de qua Plin. lib. 5. cap. 9. Naues plicatiles humeris transferunt, quoties ad Cataractas uentum est. Ad quem fortasse locum monachi isti uixere.

Piammon. **μυστικῶς.*

cum sanctitate & cura multa. Vterque autem presbyter fuit. Porrò Piammon in A
mysterio * uidisse dicitur angelum cœlestem cum sacra stola ad diuinā mensam
assistentem, præsentesque monachos in libro quodam annotantem: eos uerò qui
à synaxi & communione abessent, delentem atque inducentem. Ioannem uerò

Ioannes.

Deus ita miraculis multis exornauit, ut ægritudines multas sanaret, & ex pedi-
bus atque etiam ex articulis conuulsis & solutis laborantes curaret. Eodem tem-

Beniamin. *Sanationis donum mirabile.*

pore & diuinus Beniamin circa Scetim admodum est philosophatus. Hic do-
num illud à Deo accepisse fertur, ut absque medicamentis, sola manus contrecta-
tione, aut oleo quodam, cui precationem addebat, uarij generis morbis ęgrotos
liberarit. Hunc etiam dicunt ita postea esse aqua intercute per corporis tumo-
rem grauatum, ut ex domuncula in qua degebat, per ostium, nisi prius unà cum
eo postes eius detraherentur, exire non posset. Et quum in lecto iacere nequi-

Idem hydropicus nihilo minus ægros sanare perrexit.

ret, circiter menses octo in latiore sella consedit, & more suo ægros curauit: atque
ipse interim quòd meliusculè non haberet, minimè succensuit. Imò potius & æ-
grotos & alios qui ad se uisendū ueniebant, consolatus est, & ut pro anima eius

Neglectus & contēptus corporis. *Preclarè monachi de corporis contemptu dictū.*

precarētur petijt: perinde atque nihil de corpore solicitus esset, quod & ualidum
nihil profuisse, & ægrum nihil sibi nocuisse dixit. Tum autem apud Scetim
quoque celeber monachus Marcus, uirtutem atque pietatem meditatus est: iunior
item Macarius. Præterea Apollonius, & præclarus Moses Aethiops. Ex qui-

Marcus. *Memoriæ donum.* *Cellæ.*

bus diuinus Marcus, ab ineūte ætate mitis ualde & modestus fuit: memoria tan-
ta prēditus, ut ea supra alios, sacras literas teneret. Adeò autem Deo charus fuit,
ut de eo, suo ipsius respondens nomini Macarius, Cellarū presbyter, cum gra-
ui asseueratione confirmarit: haud unquam se, sicuti alijs, illi tradidisse, quæ ijs
qui sacris initiati sunt, à sacerdotibus accipere fas est: sed angelum descendentem B

Marco isti angelus ad sacrā mensam eucharistiam præbere solitus. **ἄχρι τοῦ καρποῦ.*

ei dare solitum esse, cuius manum ipse usque ad * iuncturam eius uiderit, affirma-
uit. Macario autem honor ille à Deo obtigit, ut dæmonibus imperaret. Occasio

Macarius iunior.

ei & causa, ut monasticam philosophiam sequeretur, fuit cædes, quam inconsul-

**βούπαις.* *Hunc, inopinatum per ludum homicidium, monachum fecit.* *Maria lacus, idem qui Mareotis.*

tò patrauit. Quum enim iam adolescentulus * esset, & oues ad Mariam lacum pa
sceret, in ludo æqualem quendam suum interemit: pœnam autem delicti timens,
in solitudinem profugit: & sub dio ibi agens, post ea tugurium sibi paruum con
didit, in quo uigintiquinque annis uixit. In eo uitæ instituto magnas Deo de ca-

Salutare infortunium.

su suo egit gratias, cædemque eam salutarem sibi esse dixit, uidelicet quòd ea sibi
philosophiæ eius meliorisque uitæ causa extitisset. Porrò Apollonius, quum plu

Apollonius ex mercatore monachus.

rimam uitæ partem in mercatura transegisset, in ætate affecta Scetim se contu-
lit. Et quum propter senectam iam ingrauescētē & inutilem, neque scribere, neque
aliud quicquam rectè tractare posset, omni genere medicamentorum atque ciba-
riorum, quæ ægrotis conuenire arbitrabatur, ære suo comparato, in solitudinē
ad monachorum domicilia afferebat: & quotidie ad nonam usque horam sic cir-
cuibat, inualidos curans. In hac ille noua quidem, & ab alijs uariante, sibi tamen
conueniente, atque à se primùm inuenta uirtutis exercendæ ratione, uitam pere-
git. Moriturus autem, alij cuidam remedia ea dedit, & idem officium illum obire

† δι' οὗ καὶ σωτηρίας τυχεῖν ἐλπίδα προυτίθει.

iussit, † per quod consequendæ etiam salutis spem habuit.

CAPUT XXXVI.

Moses Aethiops ex seruo fugitiuo & prædone monachus.

MOses autem Eethiops, conditione seruus, propter naturæ suæ im-
probitatem ex heri sui domo profugit: atque ubi prædari didi-
cisset, paulo pòst prædonum cohortis præfectus fuit. Et quum
nefaria multa scelera peregisset, & ad cædes patrandas audax fa-
ctus esset, ex præfracta quadam temeritate monasticam ingressus est uitam,
philosophari'que prorsus incepit, strenuè admodum ad uirtutem grassans.
Quòd

A Quòd autem priore uitæ instituto, & corporis ualida constitutione, rursum ad uoluptatē per imaginationes incitatus alliceretur, uarijs exercitijs carnē domare summoperè contendit. Et quandoq; quidē solo pane absq; obsonio usus, quandoq; autem plurimo opere perfecto, ad quinquaginta die quolibet precationes fecit. Et sex cōtinuis annis noctes totas peruigilio exegit, stans atq; orans: ita ut neq; genua inclinaret, neq; prorsus oculis ad somnū propēdens cōniueret. Porrò noctu monachorū domicilia circumiens, clàm uniuscuiusq; hydriā auferebat, eamq; aqua repletam in locū suum reponebat. Idq; ingentis laboris fuit, propterea quòd inde locus ubi aqua fluebat, alijs quidem decē, nonnullis autē uiginti, quibusdā etiam triginta stadijs abesset. Perlongo uerò tempore pristinū suum retinuit robur: quamuis multū studij in hoc collocaret, ut id debilitaret, & carnē diuturna erumna extenuaret. Dicunt autē, aliquando prædones eum quatuor, qui officinam quietis suæ percurrebant, cepisse, uinxisse, atq; in humeros sublatos in ecclesiam deportasse, & patribus quid de eis statuerent, permisisse: nefas esse dicentem, ut in posterum mali quicq; alicui ipse inferret. Neq; unq; quenquā fuisse ferunt, qui tantopere mutatus à uicijs ad uirtutem summā, quam pertigit, peruenerit. Incredibilis uerò fuit dæmonibus terror. Et quod supra opnionem omniū est, presbyter etiā in Sceti factus est, quum quidem quāplurimos eo tempore, quo latronū manum duxerat, interemisset. Et quia talis erat, multos eosq; optimos post se reliquit sectatores. Et uitā circiter annum octogesimū quintum finiuit. Eadem ætate etiā floruit Paulus, & Pachon, & Stephanus & Moses, genere utriq; Libyes, & præterea Pior Ægyptius. Paulus in Pherme, qui mons in Sceti est, monasticam uitam egit, non plures q̃ quingentos monachos habens.

Quinquaginta precationum diurnarum pensum.

Coercio carnis, illecebrarumq; eius.

Mosæ istius ingens corporis ualidi robur.

Idem etiā presbyter factus.

Paulus quingentorū Ascetarum Abbas.

B Nihil autem operis fecit: neq; à copiam quicq;, præterq; quod ederet, accepit. In orationibus quotidie sine intermissione se exercens, eas ueluti quoddā tributum ad trecentas numero Deo offerebat. Ne autē ab eo numero aberraret, totidem lapillos in sinum deposuit, & ad precationes singulas singulos eijciebat calculos. Quibus ad eum modū consumptis, precationes totidem absolutas ei esse constabat. Pachon quoq; in Sceti monasticā exercuit, à iuuentute ad multum usq; seniū. Neq; uerò corpus, quod ualidum alioqui obtinebat, neq; affectio aliqua, atq; adeò ne dæmon quidem ipse deprehendere in eo potuit, quòd mollius se, aliterq; quàm uirū deceat, in temperantiæ studio & rebus eis quas supprimere philosophum monasticū conuenit, gesserit. Stephano autē circa Mareoten non lōgè à Marmarica domiciliū fuit. Hic accurato atq; exacto eius generis philosophiæ instituto, annis sexaginta spectatus fuit monachus. Quòd autē notus etiam Antonio magno fuerat, mitis ualde & sapiens euasit. In familiaribus colloquijs tā suauis & cōmodus, ut facilè eorū qui uel maximo tenerētur mœrore, animos uerborum gratia demulceret, & ad moderationem & iucūditatem traduceret, quamuis tempore multo illi consolationē omnem auersati essent. Quinetiam in suis ipse erumnis talem se præstitit. Atq; aliquādo incurabili malo correptus, membra quidem affecta medicis curāda atq; secanda permisit: ipse uerò perinde atq; alius in eo casu esset, solitū laborem continuans, & palmarū folia in manibus habens, catenā cōplicuit: atq; eis qui cum eo erant autor suasorq; fuit, ne casus huius uitæ ægrè ferrent, nec aliud quicq; cogitarent, q̃ quod ad finem bonum Deo adiuuante euaderet. Sibi, quòd talibus expeteretur erumnis, idq; propter perpetrata fortè peccata, commodum atq; utile esse dixit: quæ peccata hîc luere præstaret, quàm ut ad futurā punienda reseruarentur uitā. Mosen autem gloriam ingentem mansuetudine & charitate consequutū esse accepimus: qui etiam ægritudines plurimas, atque eas incurabiles, precatione sola sanauit.

Diurnum trecenarum precationum pensum.

Pachon.

Stephanus.

Donū mœrentibus & afflictis animis solandis.

Memorabilis sententia.

Casus humani leuiter ferendi. Afflictiones & erumnæ huius uitæ hominib. bono sunt.

Donum sanationū in Mose.

Pior

CAPUT XXXVII.

Pior admodum adolescens monasticā philosophiam cōplexus, quum paternā relinqueret domū, uotum Deo nuncupauit, † nunq̀ se propinquorum suorum cuiq̀ in conspectum uenturū esse. Postq̀ uerò quinquagesimo anno pòst soror eius uiuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atq̀ indicio, quod ei præter opinionē omnem acciderat, in immensam sublata lætitiā, summoperè, ut eum uideret, expetiuit. Quapropter loci eius episcopum flens atq̀ uociferans rogauit, ut in Scetim literas daret, quibus efficeret, ut frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ senectutē miseratus, monachorum antistitibus, ut Pior ueniret, scripsit. Is, ut hoc faceret, iussus, quum contrà niti nō posset (non enim Aegyptijs, imò etiā alijs monachis fas est, imperata non facere) in patriā uenit, fratre alio secū ducto. Atq̀ ubi pro foribus paternarum ædiū fuit, præsentiā suam sorori insinuauit. Et quum strepitū pedum eius sentiret, & ianua aperta strideret, oculis conniuens, de nomine sororē cōpellans: Ego, inquit, Pior sum, frater tuus: cōspectu meo, sicuti uisum tibi est, fruere. Atque illa quidē fratrem satis intuita, Deo, qui desideriū eius impleuisset, gratias egit: ipse autem ad fores precatione habita, rursum discessit, & in regionē solitam reuertit. Quum autem puteū foderet, amarā in eo inuenit aquā: ad quam tamen, ea utens, ad mortē usq̀ permansit. Tam sublimis uerò temperantia eius, post obitum primùm ipsius cognita est. Quum enim alij in loco eo philosophādū sibi esse statuissent, perferre, id non potuerunt. Mea porrò sententia, nisi sibi ita perdurandū esse proposuisset, non difficile ei fuisset, oratione sola aquā eam in dulcem uertere: quippe qui eo loco, ubi nulla esset, eam elicuerit. Quum enim Moses, quē diximus, puteo foderet, & iam ad profundā altitudinem peruentū esset, neq̀ uena aliqua liquorē ullum polliceret, adeò ut iam desperaret, & laborē tantum relinqueret: obiter circa meridiē Pior aduenit, & primùm eū salutauit, deinde pusillanimitatem & incredulitatem fodientiū reprehēdit. Sub hęc, ubi in fossam descendisset, & ligone tertiùm terram impulisset, derepentè scaturiens prodijt aqua, & puteū repleuit. Atq̀ ubi petijt, ut ad precationē abire sibi liceret: & illi, ut cibū cum eis caperet, rogarunt: morē illis non gessit, nō ea de causa, quum iam quod uoluisset, effecisset, se eò uenisse dicens. Eadē tempestate multi circa Scetim magni Antonij floruere discipuli: in quibus grandæui fuere, Origenes, Didymus, & Cronion, qui etiā centum & decem annos natus, excessit. Insuper eodē cū eis tempore extitere, Serapiō magnus, Putubastes, Arsion, & pręclarus Arsesius: qui in philosophia hac cōsenuerunt, & monasterijs pręfuerunt. Ex eis Didymus nulli cohabitauit homini, ad extremū usq̀ uitę diē: quāuis nonaginta uixisset annos. Arsesius autē iuuenib. lapsis delicti gratiā faciebat, ętate autem & uirtute prouectiores excōmunicabat, uerbis hisce utens: Iuuenē quidē, si per excōmuuicationē repudiet, * despectorē fieri. Qui uerò in uirtute profecisset, eum celeriter obiurgationis sensum percipere. Eorū porrò qui in media statáq̀ essent ętate, multi & boni fuere monachi. In eis Ammonius & Eusebius, pręterea Dioscorus & Euthymius, qui quū fratres essent, ꝓpter corporis staturā Lōgi sunt appellati. Ammoniū fama est eò laudis in philosophia hac peruenisse, & adeò uoluptate & delicijs omnib. superiorē fuisse, ut præter panē solum nihil cocti degustarit. Valde etiā literarum & eruditionis studiosus fuit, ita ut Origenis & Didymi & Euagrij scripta diligenter & feliciter legeret. Adeò uerò à curiositate abfuit, ut Athanasiū magnum Romā comitatus, ex pręclaris pręcipuisq̀ urbis eius rebus non aliud spectandum sibi censuerit, quàm Petri & Pauli martyrium, & ædem eam in

A

Pior.

Interdixit sibi is, uoto nuncupato, domesticorum suorum conspectu.

† τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν οἰκείων ὄψεσθαι.

Soz. hoc est: Nunquā se postea propinquorum suorum quenquam uisurum esse.

Pior inambulans cibum capiebat. Cuidam autē causam eius rei inquirēti: Nolo, inquit, cura corporis ut iusto opere, sed succisiuo tātum uti: ne scilicet cibo capiēdo, aliqua ex parte uoluptate corporis anima fruatur.

πειθαρχία & obedientia monastica.

Idē tamen, præpositorum suorū iussu sorori se conspiciendū exhibet: ipse uerò eam nō intuetur.

Amarā idē aquā bibit.

Pior in arido loco fontē per miraculum, elicuit.

B

Origenes. Serapion magnus. Putubestes. Arsion. Didymus. Arsesius. Socr. Arsenium uocat.

Cronion centum & decem annorum monachus.

Aliter iuuenes, aliter prouectioris ætatis monachi coercendi.

* καταφρονητής.

Longi fratres.

Ammonius Eusebius. Dioscurus.

Ammonij præcipuæ uirtutes.

Pulchrum exēplum ἀπεριεργίας.

Ammonius comes Athanasij, Romæ non aliud quàm S. Petri & Pauli martyrium spectauit.

A eam in qua illorũ corpora ueluti theſaurus ſunt condita. Porrò quum ad epiſcopalem aliquãdo cõſecrationem abducẽdus eſſet, & ad eos multa, qui illũ eius rei gratia conuenerant, dixiſſet, neq; tamen eis quod uolebat perſuaſiſſet, amputata ſibi auricula dextra: Vel nũc demũ, inquit, abite, quãdoquidem deinceps etiã uolentem eccleſiæ cõſtitutio nõ recipit. Sacerdotem namq; integrũ atq; immutilatũ eſſe oportet. Atq; ubi qui ex præcipuis ad ipſum miſsi erãt, ab eo diſcederent: & à Iudæis quidem talia obſeruari & magnifieri, eccleſiã autẽ Dei par uipendere, ſi modò animo & moribus ſaluus commodusq; ſit epiſcopus, inter ſe dicerent: ad eum reuerſi, cõprehendere tentarunt. Ibi ille, Si uim ei inferre pergerent, linguã quoq; ſibi reciſurum eſſe, adiurauit. Quibus minis illi perpenſis, in loco ſuo uirũ magnũ reliquerũt. Et ex eo tempore Ammonius παφώτης, quaſi aure carentem dicas, cognominatus eſt. Hoc idem in Euagrio philoſopho accidit. Nam quum à Theophilo Alexandrino ad epiſcopatum traheretur, ubi artibus uarijs ſe excuſando uſus eſſet, ſacerdotali dignitati, ſibi ea interdicendo, nũcium* remiſit, nõ tamen ſummo aliquo corporis membro reſecto. Atq; is ubi in Ammoniũ iſtum incidiſſet, urbanè eum carpſit, male admodũ feciſſe, Deoq; ob membrũ reſectũ pœnas daturũ eſſe, inquiens. Ad quẽ ſubinferens Ammonius: Tu uerò, inquit, ô Euagri, an nõ cõdignas perſolues pœnas, ꝗ ꝓpter φιλαυτίαν, hoc eſt, nimiũ tui ipſius amorẽ, linguã reſecueris, & ea quæ tibi ad utilitatẽ multorũ cõceſſa eſt gratia, uſus nõ fueris? Verùm de Euagrio paulo pòſt dicemus.

Quatenus integrũ ſanumq; conueniat eſſe epiſcopũ.

Euagrius itidem epiſcopatũ, ſacerdotio ſe abdicans, reiecit.

**Et profugit, Socrat. μηδὲν ἀκρωτηριάσας τοῦ σώματος.*

Idem epiſcopus lectus, ne munus id ei obire opus eſſet, aurẽ ſibi ipſe recidit linguam quoq; niſi ei priuato eſſe liceret, execturus.

Ammonius παρώτης, hoc eſt, ſine aure, cognominatus.

Inuiti olim admodum homines pij ad epiſcopum euchebantur.

Scitè facetéq; dicta Ammonij & Euagrij.

CAPUT XXXVIII.

Circa Scetim mons eſt, quem accolæ Nitriam uocant: propterea quòd uicus quidam uicinus ei eſt, in quo nitrum colligitur. In eo monte ingens eſt huius generis philoſophorum multitudo, & monaſteria contigua non pauciora ꝗ quinquaginta. Eorũ quædã ſunt, in quibus monachi cõmuniter, quædã in quibus ſeorſim habitant. B Eſt & alius locus ad interiorem ſolitudinem uergens, & ab iſtis, ſtadijs ſeptuaginta diſtans, ad monaſticã exercendam perquàm commodus. Cellarũ is nomen habet, ꝗ monachorũ ibi domicilia non continenter, ſed ſparſim conſtructa ſint. Tantũ uerò ea inter ſe diſsita fuere, ut ea incolentes alius aliũ ne cernere, nec audire poſſet. In hebdomade aũt ſemel, primario & Dominico die, in eccleſiã cõuenire ſoliti erant. Quòd ſi eo die quis non cõparuiſſet, ſatis conſtabat, eum uel erumna, uel morbo aliquo oppreſſum fuiſſe. Porrò ad eum uiſendum nõ ſimul omnes, ſed diuerſo tempore ueniebãt, pro ſe quiſq; quod ei ſuppeteret, ad illum curandũ, cõmodum morbi afferens remedium. Abſq; hoc ſi eſſet, alius alium nõ adibat: præterq; ſi quis diſcẽdi cauſa ſermones animæ utiles & ſalubres auditurus, eum audiret, qui eius rei peritus eſſet. Cellas quoq; eas illi inhabitabãt, quib. ad ſummũ philoſophiæ huius peruenire, & ſibi ipſis ductores eſſe contigiſſet: ut rectè ab alijs ſegregati, quietẽ ſequi, & ſibi ipſis uiuere poſſent. De Sceti, & ꝗ ibi philoſophati ſunt monachis, hæc dixiſſe ſatis ſit. Nam ſi ſingula oratione perſequenda eſſent, metus eſſet, ne in eã ꝓlixius productã, reprehenſionis quiſpiã aculeũ immitteret. Et quũ illi ſuum ſibi uiuẽdi modũ inſtituiſſet, fieri neceſſariò aliter nõ potuit, quin uariè, ut par eſt, ꝓcuiuſq; ætatis captu, opera, mores, inſtituta, & diætas diſpertirent. Alius itẽ locus, cui nomẽ Rhinocurura fuit, multis ex eo tẽpore * indigenis monachis celeber fuit. Inter eos inſignes fuere: Dionyſius, ꝗ ad partẽ urbis Aquilonarẽ domũculã ſuã habuit: Mela ille, ꝗ eo tẽpore eccleſiã eius loci gubernabat: & Solõ, Melæ ſimul & frater germanus, & in ſede ipſa ſucceſſor. † De Mela illud memoriæ ꝓditũ eſt. Quum

Nitria mõs & monaſteria eius.

Cellæ & Aſceteria in eis.

Monaſteriorũ iſtorum ſpeciẽ quandã referunt Carthuſianorũ domicilia.

Dionyſius. Mela. Solon.

Sic hodie in Atho monte uiginti duo inſignia ſunt monaſteria Græcorũ monachorum, ordinis diui Baſilij, quæ tributi nomine Turcarum tyranno quotannis ex uinetis & oliuetis ſuis pendunt ſex millia obolorum Turcicorum. Mons is à Chriſtianis ἅγιον ὄρος, hoc eſt, ſanctus mõs dicitur: à Rutenis, Suuata hora.

Rhinocurura, & monaſteria eius.

Rhinocurura urbs Aegypti, ab antiquis incolis ſic dicta, quorũ mutilati fuere naſi. Stephan.

*οὐκ ἐπηλύταις, ἀλλ᾽ οἴκοθεν ἀνδράσιν ἀγαθοῖς: hoc eſt, non aduenis, ſed originarijs bonis uiris.

† Melæ Rhinocururæo epiſcopo, qui ab Arianis ad eum expellendũ miſsi fuerãt, propter reuerentiam eius exiliũ remitũt.

Quum de ecclesijs ὁμοουσίου cõsubstantialis fidei defensores exigerentur, atq; eò qui ipsum quoq; eijcerent aduenissent, repererunt eũ ueluti seruorũ extremum ecclesiæ lucernis adornandis hilariter incumbentẽ. Lucernarũ enim lineos funiculos in manibus habebat, ueste simul & cingulo sordidatus. Atq; quum illi episcopũ requirerẽt, indicaturũ se eis illum respondit, eosq; in domũ Episcopalem duxit: atq; ubi is eis de uia fessis, mensa apposita, pro rerum tenuiũ copia cibum dedisset, atq; edentib. ministrasset, sublata mensa manus lauit, & se ipsum eis indicauit. Illi uirũ admirati, causam aduentus sui quum ostendissent, remittere se ei exiliũ, propter reuerentiã eius, dixerunt. Quod posteaq; accepisset, eis respondit, non idem, se, quod alij cõsentientes sibi episcopi fecissent, commissurum esse, ut inuitus solũ exilij causa uerteret, sed sua sponte in exiliũ iturũ. Atq; quum ibi esset, ueluti qui ab adolescentia monasticę philosophiæ assueuisset, omni genere uirtutis præclarus admodum fuit. Solon autem, ubi mercaturæ renunciasset, preciosam mercatus est margaritã. Nam sub fratre Mela, eiusq; loci magistris fideliter atq; diligenter edoctus, mutatione uitæ plurimum in rebus diuinis studij ostendit, & morum simplicitate erga proximos bonus maximè fuit. Ecclesia Rhinocururę postq; tam egregios primùm duces nacta est, longo deinde tempore consuetis cõstitutionibus uti perrexit, & uiros præclaros protulit. Illud porrò nouum, & inter alia maximè insigne in ecclesia ea fuit, quòd clerici ibi domicilium, mensam, morum institutum, & diætam unam, aliaq; adeò omnia haberent communia. Hæc de Rhinocurura. A

Hospitalitatis Episcopalis exemplum.

Ille uerò monasticæ uitæ assuetus, sua sponte exulat.

Solon frater Melæ, ex mercatore monachus & episcopus.

Rhinocurura Catholica.

Cleri ecclesiæ eius cœnobiũ.

CAPUT XXXIX.

Palæstini monachi.

IN Palæstina quoq; eo tempore plurimi floruere solitarij philosophi. Adhuc enim superstites erant, quos, quum de Constantini imperio ageremus, diximus, scientia & uita monastica effulgẽtes. Sed & alij cum illis institutis illorum enituere, qui uirtutis profectu, nõ pœnitenda laude & gloria monasteria auxerunt. Horum præcipuus fuit Hesychas, Hilarioni illi, uita ea quæ secundum Deũ est, longè prestantissimo, maximè amicus. Item uirtute præclarus Epiphanius, qui longo post tempore ecclesiæ Salaminiæ in Cypro episcopus præfuit. Et Hesychas quidem quietis officinam apud Gazam instituit, eodẽ quo amicus seu magister, in rebus omnibus secum cõsentiens Hilarion, loco. Sacer autem Epiphanius, circa quendam uicum Besanducem, præfecturæ Eleutheropolis, ubi etiã ortus fuerat. Hic in prima ætate optimis usus præceptoribus, & doctrinæ monasticę gratia lõgo tempore in Ægypto moratus, apud Ægyptios simul & Palęstinos, per uirtutis studium, insignem adeptus fuerat laudẽ: nec minus etiã apud Cyprios: apud quos episcopum gessit. Vnde conijcere licet, ea de causa præclaram eum famam per orbem omnem esse consequutum. Quum enim in ampla & maritima, eademq; populosissima urbe sacrorum antistes esset, & cum illustri uirtutis gloria ciuiles quoq; res tractaret, breui tempore non ciuibus solùm, sed aduenis etiam undecunq; eò appellentib. notissimus fuit, qui eum partim cõuenerunt & uiderunt, partim ex sermonib. eorum qui illum uiderãt, cognouerũt. Prius autem quàm in Cyprum ueniret, eo quo diximus tempore in Palæstina uitam egit, quum in monasterijs ibidem sanctè & grauiter admodum eniterent, Salamines, Physchon, Malchion, & Crispion, claro loco nati, & fratres, circa Betheleam uicum præfecturæ Gazæ studia uirtutis exercentes. Habuerunt & ij Hilarionem magistrum. Fertur namq;, quum aliquando simul isti apud eum fuissent, & simul domum reuerterentur, ex eorum medio Malchionem solum quodammodo raptum disparuisse: atq; ubi rursum subitò extitisset, idem cum fratribus iter carpsisse, B

Hesychas.

Epiphanius, postea episcopus Salaminius.

Hilarion Hesychæ præceptor & amicus.

Præclara eius per uniuersum orbem fama.

Salamines, Physcon, Malchion, Crispiõ, fratres, Hilarionis discipuli.

A psisse,& paulo post è uita excessisse,iuuenilē quidē adhuc ætatem agentē,sed uirtute & Dei amore non multū eis qui in tali studio consenuerūt concedentē. Tū Ammonius quoq; decem ferè stadijs ab eis distās, & circa uicum Chapharchon bran Gazæ subditum casam suam habens, clarus fuit, ex eo uico oriundus: uir qui accuratè et constanter in instituto monastico perdurauerit. Sed & Syluanus in Palæstina ortus, eo, ut mihi uidetur, tempore superstes fuit: qui eum à Deo *accepit honorem,ut angeli ei inseruierint. Et quum primùm in Ægypto philosophatus esset,in montem Sina inde transijt. postea autem in torrēte Geraræ maximum,pulcherrimum,& clarissimum bonorum uirorum construxit monasterium: cui post eum admirandus præfuit Zacharias.

Malchion è cōspectu fratrum derepentè raptus, atq; eisdē redditus. Ammonius. Syluanus. *ὑπ' ἀγγέλων ὑπηρετεῖσθαι γέρας λαβεῖν. Angeli ei inseruientes. Zacharias.

CAPUT XI.

EX Ægypto & Palæstina,ad eos monachos qui in Syria & finitima ei Perside fulserunt, transeundū: qui cum Ægyptijs quàm maximè certātes,q; plurimi & uirtute clarissimi euasere. Circa Nisibim ad montē cui Sigaron nomen est,uitæ sanctitate celebres fuere, Baththæus, & Eusebius,& Barges,& Hallas,& Abbus,& Abdaleus,& Zeno,& Heliodorus, & Lazarus,qui episcopus etiam est factus. Qui quòd non ita pridem nouū hoc philosophiæ institutum exercere incepissent, βοσκοὶ,hoc est, pascentes seu pabulatores cognominati sunt: propterea quòd tecta non haberent, nec panem, aut uinum,aut opsonium aliquod gustarēt: sed continenter in montibus uersantes, de ecclesiarum more precibus atq; hymnis Deum colentes celebrarent. Et quū tempus cibi capiendi esset, pro se quisq; falcem in manibus habens, & ueluti pabulum inquirens circuibat: & herbas commodas nactus,eis uescebatur. Atq;

B ad hunc quidem isti modum nouam agendæ uitæ philosophiam instituerunt. Apud Carras autē philosophatus est Eusebius, qui uoluntario carcere seipsum, ut adiri non posset,cohibuit. Item Protogenes,qui post Vitum parœciæ ibi curam gessit: Vitum inquam,inclytum illum monachum, quem ferunt quum primùm inter Imperatores apostolum Constantinum uidisset, sanctè affirmasse, eum sibi dudum sæpenumero à Deo per apparitionē ostensum esse. Proindeq; sedulò cohortatum esse, ut quod Constantinus statuisset atq; iussisset, homines citra exceptionem omnem obsequenter facerent. Porrò Baththæus usq; adeò à cibo sumendo abstinuit, ut uermes etiam ex dentibus eius proreperent. Hallas † septuaginta totis annis panem prorsus nō attigit. Heliodoro tanta fuit temperantia, ut noctes plures peruigilaret, & ieiunium hebdomadibus totis continuaret. Floruit tum etiam in Phadana (quo loco Iacob Isaaci filius ex Palæstina ueniēs, uxorem suam uirginē in matrimoniū duxit, primumq; ibi reuoluto à puteo lapide gregē eius potauit) Aonas ille, quē fama est primū ibi apud Syros accuratum hoc philosophiæ genus colere cœpisse: quemadmodū id apud Ægyptios magnus fecit Antonius. Cum eo fuere & Gaddanas, & Azizus, in eiusdē uirtutis laude concertantes. Multi uerò & apud uicinam Edessam, & circum ea loca celebres floruere uiri: inter quos clarissimi fuere, Iulianus, atq; apud Syros decantatus Ephraim, à quo multi libri ecclesiæ sunt editi: de quibus certius in Constantij imperio commemoraui. Extitere præterea Barses & Eulogius, qui ambo post longum monastici exercitij certamen Episcopi sunt facti, non in urbe aliqua, sed honoris gratia in monasterijs suis episcopalem consequuti consecrationem: ita ut rectè aliquis dignitatem eam tanquam præmium seu remunerationem pro exactissimo philosophandi instituto eos accepisse dicat. Sicuti & Lazarus, de quo paulo antè, post sanctum Heliodorum, mentionem fecimus.

Monachi Syri ad Nisibim in Sigaro monte. Hi βοσκοὶ, hoc est, pabulatores dicti, seu pascentes. Voluntarius carcer. Eusebius. Monachi ad Carras. Protogenes. Vitus. Huic per uisionem Deus Constantinum magnū exhibuit. Baththæus. Hallas. † Octoginta. Sozom. Heliodorus. Phadana loc⁹, ubi Iacob in Rachelem incidit. Aonas. Primus hic in Syria monachus. Gaddanas. Azizus. Monachi Edesseni. Iulianus. Ephraim. Barses. Eulogius. Duo isti in monasterijs suis episcopalē obtinuere dignitatem. Supr. eod. cap. 23. Itidem & Lazarus.

CAPUT XLI.

A

Monachi Cœlesyriæ.

Cœlesyria autem, & quę supra eã est regio, sola Antiochia excepta, serius quidem Christianismum suscepere, nõ tamen ecclesiasticis philosophis caruere. Qui eo fortius ut uiri egregij se gesserunt, quo maius in eos incolarum Græcæ superstitionis studiosorum, atq; illis insidiantium, flagrauit odium: non illos quidem uindicta utentes, sed magno animo illatas iniurias & plagas excipientes. Qualis Valentinus ille fuit, quem alij Emesenum, alij Arethusium genere fuisse tradiderunt. Et alter ei cognominis monachus, & Theodorus, qui ambo à Tittis uico præfecturæ Apameę oriundi fuere. Item Marosas Mechelis ortus, Bassus, Bassones, & Paulus, cui patria fuit Telmisus. Hic quũ multis in locis multa monachorũ cœnobia instituisset, & præclarè plures ad philosophiam hanc consectandã cohortatus fuisset, postmodum in regione cui nomen est Iugatum, insigne & splendidum monachorũ construxit domicilium, atq; ibi uitam in senectute multa finiuit. Monstratur eo loco adhuc, quod omnibus notum est, sepulchrũ eius. Omnes uerò propè quos recẽsuimus monachi, longæui fuere: id quod dispositione & prouidentia Dei mihi factum esse uidetur, uidelicet ut tam diuturno & exacto uitæ instituto incrementum religio caperet, quod nõ Syros tantum, sed & Persas atq; Saracenos plurimos ad fidem nostram pertraxit, & Græcæ superstitionis sectatores plerique ut cultum suum abnegarent effecit. Ex quibus omnibus plurimi persuasi sunt, ut philosophiã monasticã summoperè colerẽt, & ad eorum quos modò diximus exemplũ monachorum sodalitatibus præirent. Facilis autem coniectura est, hoc genus philosophiæ initio inde sumpto, ad Galatas usq; & Cappadoces, finitimosq; eis populos, item ad Euxinum Pontum, Bithyniam, & Hellespontum peruenisse, qui sanè antiquitùs doctrinam Christianam flagrãtibus animis complectentes, permultos diuinæ huius philosophię habuere sectatores. Quorũ plures in communibus domicilijs per urbes & uicos habitarunt, uel quòd nondum traditionibus & exemplis eorũ qui dicti sunt assueuissent: uel quòd propter hyemis asperitatẽ regiones illæ, & maximè Pontus, Cappadocia, & Galatia, natura frigidissimæ sint, proindeq; non facile plurimi in solis ibi locis degere possent. Veruntamen nõ omnino montes earum ab eiuscemodi philosophis uacui fuere. Tẽpore namq; procedente, uehementi atq; ardenti rerum diuinarum studio frigus etiã cessit. Atq; in eis partibus quùm multi alij præclarè uixere, quemadmodum alibi à me dictum est: tum post Eustathium & Basilium magnum, præ cæteris celebres maximè fuere, † Leontius ille, cui deinde Ancyranus cõmissus est episcopatus: & Prapidius, qui quantumuis senex, admodum multas pro episcopo rexit * urbes. Præfuit uerò nobilissimæ etiã illi hospitali domui, cui cognomen est Basilias. nam à Basilio magno Cæsariensi episcopo constructus xenon, quùm nomen eius obtinet, tum ad tempora multa perdurat. Antiochiæ multi alij enituere monachi, in quibus secundum Iulianum & Aphraatem illum, Marianus fuit & Eusebius, Palladius, & Symeones, Abrahames, & alij insuper, qui integrum atq; immortale, † id quod ad imaginẽ Dei conditum est, conseruarunt. In monte eo pratis multis perquàm amœno, qui urbi adiacet, Petrus Galata enituit, & cognominis huic Ægyptius. Præterea Romanus, & Seuerus, & Zeno, & Moses, & Malchus, alijq; multi eo tempore monastica ibi philosophia splẽdidi & illustres fuere. In solitudine Chalcidis, Abitus, & Marcianus, & Abrahames, & q̃plurimi alij, nõ facilè sub numerum cadẽtes * corpore perpessionib. obnoxio, uitam affectionibus uacuam, excoluere. Item in Apameensiũ eremo Agapetus, & Simeones, & Paulus. In Zeugmatensium autẽ solis locis Publius & Paulus philoso-

B

Christianorum est ferre, nõ inferre iniuriã.

Paulus Telmisi ortus.

Monasterium eiusdem in Iugato.

Valẽtinus, & alij plures.

Sozom. Telmisum uicũ esse dicit.

Monachi olim ferè omnes longæui.

Monachorum sanctitas plurimos ex gentilibus ad Christianismũ perduxit.

Sozo. ad ætatem usq; suam & Theodosij iunioris imperium nõnullos ex hisce monachis durasse scribit. lib. 6. cap. 34.

Apud Galatas, Cappadoces, & in Ponto multa monasteria in urbibus et uicis.

Earundem terrarum eremicolæ.

Eustathius. Leontius. Prapidius.

Basilius magnus.

† Sozom. habet Leo.

** Soz. uicos.*

Basilias hospitalis domus.

Monachi Antiocheni.

τὸ κατ' εἰκόνα. Theodor. lib. 4. cap. 28.

Monachi solitudinis Chalcidis.

Monachi Apameni, itẽ Zeugmatis.

** σώματι παθητῷ τὴν ἀπαθῆ ζωὴν μετερχόμενοι.*

A philoſophati ſunt. Item in ſolitudine urbis Cyri, Acepſimas ille decātatiſsimus, qui in tuguriolo exiguo incluſus ſexaginta annos ſanctè ita peregit, ut neq; conſpiceret, neq; alloqueretur quenquam. Fuit tum quoq; magnus ille Zeugmatius, qui oculis captus, non in caſam aliquam ſe abdidit, ſed loca pleraq; circumiens, ſinceram fidei profeſsionem annunciauit. Quorum uitam ſingillatim omnium pulcherrimè Theodoritus Cyri epiſcopus, in Dei amātium hiſtoria conſcripſit. † Porrò omnium iſtorum commune, ut ita dicam, conſilium & inſtitutum erat, ut quàm maximam animæ curā gererent, eam'q; à rebus & ſtudijs huius uitæ per deſuetudinem abalienarent, & longioris uitæ ſuæ tempus in precationibus, ieiunijs, hymnis'q;, & Deum decentibus laudibus conſumerent: corpus autem deliciarum'q; eius & uoluptatis ſtudium negligerent, nec non pecuniam & negotiorū occupationes omnino à ſe repellerent, & ad uitam angelicam imitatione contenderent.

Cyri, Acepſimas. *Zeugmatius cæcus cōcionator loca multa circumiēs.*

Commune omniū monachorū cōſiliū & inſtitutum.

† Sed et Chriſtianæ iam inde ab initio idem qui monaſticæ uitæ finis eſt. Carnis mortificatio, & ſpiritus renouatio. Atq; ille demū uerè Chriſtianus eſt, qui ad ueterem monachatum quamproximè accedit.

CAPUT XLII.

POſt Ephraim Syrum, celeberrimi in utraq; philoſophia fuere, Didymus Alexādrinus, & Euagrius monachus Ægyptiacus. Cœterū de Didymo qui fuerit, & quæ ſcripta poſt ſe reliquerit, in nono hiſtoriæ huius libro à me eſt dictum. De Euagrio autem, æquum uiſum eſt hic pauca dicere: quamuis ambo iſti in ſana fidei doctrina claudicarint, utcunq; plurima ſcriptorum ſuorum tela in ueritatis hoſtes ſint iaculati. Euagrius ex Iberibus, qui circa Euxinum Pontum colunt, genus duxit: uir ſapiens & clarus ad modum, inueniendo ſubtilis & ingenioſus, & in eloquendo quod inueniſſet grauis & acer. Perfacile etiam, quæ'nam * cogitationes uel ad uirtutem, uel ad uitia ſpectarent, dijudicauit: nec minus idoneus ad ſubijciendum & docendum,
B ut illæ quidem excolendæ, hæ autem cauendæ eſſent, fuit. Porrò eam quæ in oratione eius ineſt gratiam, ſcripta quæ edidit indicabunt. Morum quoq; ſingulari moderatione fuit, à faſtu & ſuperbia maximè alienus. Et ſicuti iuſtarum laudum præconijs minimè eſt ad arrogantiam ſublatus, ita etiam cōuicijs iniuſtis haudquaquam ad indignationem commotus. Sacras literas ſub Gregorio theologo optimè addidicit. nam eius quoq; fuit archidiaconus, quum ille Conſtantinopolitanæ præeſſet eccleſiæ. Quòd autem natura uultu eſſet uenuſto, & præterea ueſtitu eleganti uteretur, ex magiſtratibus quidam zelotypia erga uxorem laborans, quum eum illi innotuiſſe cognouiſſet, clàm ei cædem moliebatur. Et ad rem conſilium id collatum fuiſſet, niſi ea ipſa nocte Deus horrendam quidem, ſed ſalutarē uiſionē Euagrio dormienti exhibuiſſet. Videre nāq; ſibi uiſus eſt capitalis criminis cauſa ſe captum, atq; in carcere manus pedes'q; ferreis catenis uinctum eſſe. Quū aūt iam ad tribunal iudicis ſiſti, et pœnas dare deberet, acceſsiſſe quendam, qui ſacrum Euangeliorum codicem ei oſtenderit, & tam grauibus uinculis eum liberaturum promiſerit, ſi quamprimum ex urbe diſcederet, & facturum ſe id eſſe iuriſiurandi ſacramento confirmaret: ſe'q; impoſita libro dextra ad eum modum iuraſſe, ſimul'que & compedibus ſolutum eſſe, & è ſomno euigilaſſe. Ita ille diuina uiſione perſuaſus, * apertè ſibi ſtructum atq; creatum periculum effugit. Atq; ubi in animo conſtituiſſet, decere ſe monaſticam conſectari uitam, Conſtātinopoli Hieroſolyma uenit. Inde in Aegyptum, ad uiſendos, qui in Sceti philoſophabant, monachos profectus, ad montem Nitriam, monaſticā ſibi conſtruxit caſam: & ibi cum duobus Macarijs, Aegyptio & Alexandrino, qui alios antecellebant, fuit: quorum quum æmularet uitam, factis quoq; ipſis philoſophiā monaſticam eſt cōſequutus. Deinde etiā * ſub Theodoſij iunioris imperio, cum eo quem diximus Ammonio eſt uerſatus. Prodigia autem eadem quæ præceptores eius edidit. Libri ab eo plurimi & maximè neceſſarij compoſiti ſunt, inter

Ephraim Syrus. *Didymus Alexandrinus.* *Euagrius Aegyptiacus monachus.* *Vterq; in doctrina hallucinatus eſt.* *De Euagrio monacho Ibere.* ** λογισμοί. Sozom. lib. 6. cap. 30.*

Euagrius diſcipulus & Archidiaconus Gregorij Nazanzeni. *Euagrius uiſione ſibi diuinitus in ſomnis oblata, inſidias necis ſibi ſtructas effugit.*

** τὸν ὑπαρτηϑενόμενον κίνδυνον.* *Profectio Hieroſolymitana religionis ergò.* *Euagrius Macariorum diſcipulus.* *Idē Ammonij ſodalis.* ** ἐπὶ τῆς ἐχομένης βασιλείας. Sozo.*

Cum ipſo Gregorio Nazanzeno eum Aegyptum petijſſe, ſcribit Soc. lib. 4. cap. 23.

 quos

quos quidā Monachus, siue de practice & operatrice uirtute inscriptus est: quidam γνωστικὸς, hoc est, cognitor, siue de eo qui cognitionem est consequutus. Hic in quinquaginta capita est diuisus. Scripsit etiam librum alium, qui confutationem seu inuectiuā continet aduersus tentatores dæmones. Id opus in octo diuisit sectiones, iuxta octo deliberationum seu cogitationum numerū. Item Problemata prognostica sexingenta. Et præterea στιχηρὰ, hoc est, uersuum duos libros reliquit: alterū ad eos qui in cœnobijs aut in † comitatibus sunt monachos: alterum autem ad eas quæ uirginitatem colunt sanctimoniales. Omnia uerò scripta eius admiranda sunt, & sententijs & elocutione ad persuadendum prorsus accommodata. Et qui ea leget, qualis is uir fuerit, cognoscet. Peropus autem esse puto, breuiter quædam ex eius operibus in historiam hanc inserere, atque in primis quæ de monachis commemorat, hisce propemodum uerbis. A *

Scripta eius. — * λογισμῶν. Gēnadius suggestiones uitiorum uocat. — † συνοδίαις, conuentus hodie uocant. — Socrat. eod. cap. 23.

CAPUT XLIII.

"Necessarium quoque est, uias eorum qui nobis præierunt, monachorū "rite inquirere, & ad eas uitam nostrā cōponere. Multa enim ab eis & "dicta & acta sunt præclarè. In quibus illud quidam dixit: Aridiorem "& * minus inæqualem diætam charitati coniunctam, celeriter mona- "chum ad † Indolentiæ portum ducere. Idem fratrem quendam, qui subinde no- "ctu pauore turbabatur, spectris liberauit, ęgrotis cum ieiunij cultu inseruire ius- "sum. Non alia enim re facilius, interrogatus respondit, quàm misericordia, eiu- "scemodi terrores & perturbationes extingui. Antonium Iustum conueniens "ex sapientibus quidam, Quomodo ô pater, inquit, in monastica uita perdurare "potes, qui consolatione ea quæ ex libris percipitur, careas? At liber meus, ô phi- "losophe (Antonius respondit) [a] natura ipsa rerū creatarum est. In eis, quum mi- "hi uisum est, oracula Dei legere licet. Interrogauit me aliquando electionis il- B "lud uas, senex Aegyptius Macarius, Quid ita iniuriarum erga homines memo- "riam retinentes, uim animæ reminiscendi enecaremus: aduersus dæmones au- "tem, quum acceptorū ab eis malorum reminiscimur, detrimentum nullum sen- "tiremus? Quum autem ego, quod responderem nō haberem, atque id discere uel- "lem, rogatus ille: Propterea, inquit, quòd prior illa affectio præter naturam, po- "sterior autem secundum naturam iræ est. Adueni aliquando ipso meridiona- "li tempore ad sanctum patrem Macarium, & quòd siti admodum arderem, a- "quam ab eo petij. Et ille: Contentus esto, inquit, umbra. Multi enim uiatores & "nauigantes hac nunc carent. Deinde quum apud eum uerba de continentia & "temperantia facerem: Confide, inquit, ô fili, & bono esto animo. Ego totis annis "uiginti neque panem, neque aquam, neque somnum ad satietatem cepi. Pa- "nem namque meum ad certum libræ pondus comedi, aquam ad constitutam "mensuram bibi, & parieti acclinatus exiguam aliquam somni partem rapui. "

Ex Euagrio monachorum quorundam præclarè dicta & facta. — * μὴ ἀνώμαλον — *Indolentiæ portus.* — † ἀπαθείας — *Pauorum lemurūque nocturnorū expulsio.* — *Imperitorum libri creaturæ Dei sunt.* — a φύσις τῶν γεγονότων. — *Cur humanarum iniuriarū memoria nobis molesta est, diabolicarum autem contumeliarū recordatio non itidem.* — *Vmbra sitim repellens.* — *Vita Macarij continētissima.*

Monacho cuidam nuncius uenit de patris morte, atque ille ad nunciantem: De- "sine, inquit, blasphemare, & impiè loqui: Pater enim meus immortalis est. Ex "fratribus quidam unicum Euāgelij librum in bonis suis habuit: quo & ipso uen- "dito, precium eius ad esurientiū alimenta dedit, memoria digno uerbo illo addi- "to: Propter illud oraculum librum uendidi, quod dicit, Vende ea quæ habes, & "da pauperibus. Insula quædam est circa Alexandriam, septentrionem uersus, "ultra lacum qui Maria dicitur, sita. Habitat in ea monachus * Gnosticorum ordi- "nis celeberrimus, qui omnia quæ à monachis gererentur, ob quinque causas fieri "dixit: propter Deum, propter naturam, propter consuetudinē, propter neces- "sitatem, propter manuū opus. Idem ipse unam esse dixit natura uirtutem, eiusque "formam

Christiani ueri immortales sunt. — *Monachus unius libri uenditi precium pauperibus dat.* — * παρεμβολῆς τῶν γνωστικῶν. — *Quinque operū omniū monasticorū causæ.*

A formam in animæ uiribus effigiari. Nam & lumen solis ait sine forma esse: formã autem id recipere, per quas penetrat, fenestris. Alius quidam monachus: Propterea, inquit, uoluptates mihi subtraho, ut iræ causam & occasionem præcidã. Scio enim illam semper de uoluptatibus belligerari, mentẽq; meã perturbare, et cognitionem ipsam fugare. Ex senibus etiã quidã dixit,[a] Charitatem ciborum & pecuniarũ depositum seruare nescire. Idem: [b] Nõ scio, inquit, eadem in re bis à dæmonibus me deceptum esse. Hæc ad uerbũ Euagrius, in eo libro quem Practicum inscripsit, exposuit. Quæ uerò etiam in Gnostico suo dicat, audiamus. [c] Quatuor uirtutes, earumq; considerationes esse, à Iusto Gregorio didicimus: prudentiam, fortitudinem, temperantiã, & iusticiam. Et [d] prudentiæ quidẽ officium esse is dixit, considerare & contemplari, uerbis non adhibitis, sanctas & intellectuales potestates. Has namq; à sapiẽtia manifestari tradidit. [e] Fortitudinis autem, in ueritate cognita, etiamsi bellum & discrimen tibi paretur, constanter perseuerare, neq; ad res falsas transire. [f] Temperantiæ porrò, semina à primo agricola iacta recipere, posteram autem & furtim aspersam ab aduersario sementem reijcere. [g] Iusticiæ uerò, iuxta dignitatẽ & commoditatem cuiusq; orationẽ attemperare, uel obscurè annunciando, uel per ænigmata & ambages significando, uel etiam apertè indicando, ad simpliciorum utilitatem & profectum. Veritatis autem columna Basilius Cappadox dixit: Cognitionem seu scientiam quæ ab hominibus prouenit, continua meditatio & exercitium adauget: eam autem quæ gratia Dei cõtingit, iusticia, *placabilitas iræ expers, et misericordia. Et priorem illam, etiam qui affectionibus obnoxij sunt, obtinere possunt: posteriorem uerò, qui ab affectionibus alieni sunt, tantum perspiciunt, qui etiam precationis tempore mentis suæ lucem eos circumfulgentem uident. Lux illa Aegypti sanctus Athanasius: Mensam, inquit, Moses ad Borealẽ partem statuere iussit. B Sciant igitur Gnostici, & qui scientiæ seu contemplationi nauãt, qui nam aduersus eos uentus spiret, & tentationem omnem magno sustineãt animo, atq; alacriter ad se uenientes alimentis foueant. Thmuitarum ecclesiæ angelus ille Serapion dixit, mentem spirituali cognitione & scientia imbutam perfectè purgari, charitatem flammantes iræ partes curare, temperantiam autem affluentes malas cupiditates & libidines sistere. De prouidentia & iudicio semper tecum ipse rationes reputa, magnus ille & doctus doctor Didymus ait, earumq; materiã factecum in memoria circumferas. nam omnes ferè in his hallucinantur. Et doctrinã quidem de iudicio, in uarietate corporum, ipsiusq; mundi: de prouidentia autẽ, in moribus atq; modis, qui nos à uicijs & ignorãtia ad uirtutem uel cognitionẽ ducunt,† inuenies. Hæc gustus tantum gratia, ex Euagrij scriptis apposuimus.

† Caro quippe nostra & mundus uniuersus per seipsum iudicio & condemnationi addictus est. quos autem per gratiam suam repurgauit à uicijs diuina prouidentia, iudicium illi euadunt.

Ira de uoluptatibus belligeratur: ea uoluptatũ suppressione sopitur.
a. Apud charitatem non rectè pecuniã deposueris.
b. Monachus eadẽ in re bis non labitur.
c. Primariæ quatuor uirtutes, earũq; officium.
d. Prudentiæ.
e. Fortitudinis
f. Tẽperantiæ.
g. Iusticiæ.
Basilij magni sententia de cognitione humana & diuina.
ἀοργησία.
Athanasij scitè pieq; dictum.
Moses mensam Borealem uersus collocare iussit.
Serapionis dictum.
Mentis lustratio. Iræ suppressio. Libidinis coercio.
Didymus γνωστικός.
Prouidentia & iudiciũ diuinum semper ob oculos ponendum.

CAPUT XLIIII.

Iodem autem tempore multi etiã alij in diuersis locis & monasterijs luxere, admirandi & Dei amantes uiri, quos commemorare hoc loco si uelimus, & cuiusq; uitam, mores & acta recensere, ab instituto nostro longè produceremur. Quod si quis accuratè ea cognoscere cupiat, quid illi scilicet & fecerint & dixerint ad auditorum utilitatem, atq; etiã ut fere subiectæ ei fuerint, Palladius Euagrij discipulus, qui res eorum in unum collegit librum, optimè exposuit: quem qui uolunt, legere possunt. Nam in eo non uirorum tantum, sed & mulierum, quæ cum eis, quos diximus, diuinis uiris morum sanctitate certarunt, uitas piè descripsit. Euagrius autem & Palladius, *quod proximè sequutum est, Imperio floruerũt. Atq; ij quidem monachi sedulìq; & diligẽtes uirtutis doctores, eo tempore enituere. Inter episcopos uerò

Palladius Euagrij discipulus uitas sanctorũ monachorum conscripsit.
** Post Valẽtis mortẽ. Socrat.*
Præclari eius ætatis episcopi.

Basilius. Gregorij duo. A

Basilius magnus & Gregorij ambo, Theologus uidelicet, & Nyssenæ urbis luminare: alter illius contubernalis, atq; in rebus omnibus consentiens adiutor & socius, alter autem frater coniunctissimus. Administer etiam eorum fuit, fraterno prorsus animo, Petrus, eisdem quibus Basilius parentibus prognatus, prophanis quidem literis non tantopere imbutus, uirtutis autem splendore illis nō inferior. Isti in Cappadocia fulsere. In Pisidia autem Optimus, & in Lycaoniæ metropoli magnus Amphilochius, pro fide à maioribus accepta, fortiter depugnarunt. Et ij tanquam propugnacula sacræ religionis nostræ, in Oriente post Athanasium fuere. In Occidente autem, Damasus Romanæ ecclesię præfectus, multa ueritatis luce coruscauit: & prçterea diuus Ambrosius, Mediolanensis antistes: qui quamuis longa locorum intercapedine dißiti essent, multa tamen ueritatis tela contra hostes emisere. Insuper & alij plurimi, qui extremas terræ oras incolere coacti fuerant, ueluti quasdam sagittas, in ecclesiæ aduersarios epistolas sunt iaculati, & suos simul scriptis confirmarūt. Vniuersitatis namq; huius moderator, aduersus tantam fluctuum & tempestatis magnitudinem, rectores quoq; ediuersò misit egregios: & contra multitudinem & uehementiam hostium, conuenientem ducum opposuit uirtutem: atq; aduersus morbum temporū difficultate * uigentem, commoda & præsentia exhibuit remedia, qui tantū tantorum uirorum in populi multitudine, in ecclesijs, atq; in ipsis monasterijs & montibus, prouentū dederit. Nec eo tantum modo rerum uniuersarum Deus rebus nostris cōsulere est dignatus, sed & alterius maximi beneficij † procurator atq; conciliator esse uisus est. Pertracta namq; Gotthorum gente in Thraciam, autorem etiam turbæ & confusionis ad Bosporum adduxit, atque in apertam eum tradidit perniciem, qui aduersus solum Deum atq; illius ministros bellum gerere nouerat: exitiosum dico Valentem. Id quomodo sit factum, ubi prius unum eius nefarium scelus exposuero, dicam, & ad finē eius progrediar. Ac de eis qui iuxta ecclesiæ sanctiones philosophati sunt, hæc pro eo atq; potui, dixi. B

Petrus. *Optimus.* *Amphilochius.* *Damasus.* *Ambrosius.* *Deus contra uim & multitudinem Arianorū egregios opposuit propugnatores.* ** ἀκμάζειν.* *Quòd Gotthi Thraciam inuaserint, & Valentem oppresserint, Deo acceptū fert. Sozom. lib. 6. cap. 35.* *προύτανιν.*

CAPUT XLV.

Nobilißimi quiq; ex Gentilibus, & Philosophi plurimi à Valente sublati, quòd de successore eius per oracula & tripodē nouum inquisiuissent. *†Fuit literarū ordo θεοδ. Ordinauit aūt eas mendacij & cædis autor Satanas.*

Qui uerò Græcam superstitionem sequebantur, & qui natalibus præclari erāt, ferè talē ob causam interiere. Qui inter eos excellebāt, quòd tanta incrementa capere ecclesias nostras et Christianismum uiderēt, eáq; rem indignabundi ægrè ferrēt, consiliū cepere, oraculis atq; alijs quibusdā incātationibus, quis in Romano imperio Valēti successurus esset, cognoscēdi. Et tripode è lauro facto, uerbisq; & euocationib. quibusdā, ut fieri in talib. mos est, peractis, quòd uolebāt effecere: ut scilicet literarū, machinis quibusdā tripodis & oraculi eas ordinantibus, † collectione, Imperatoris nomē appareret. Et quū hiantes ad Theodorū respectarēt, q in Imperiali aula stipēdia faciebat, superstitione quidē Græcū, doctrina aūt & philosophia probè eruditū, quoniā literarū cōpositio ordine suo usq; ad Δ pertigerat, & Valētis in imperio successorem indicarat, oraculū philosophos ita in fraudē & imposturā adduxit, ut quamprimū Theodorū imperaturū esse opinarētur. Ea res ubi ad Valentem est delata, perinde atq; uitæ eius insidiæ structæ essent, non moderatè eā ferens, palàm impatientiam præ se tulit. Itaq; indignatus, & Theodorum & tripodis illius artifices cepit: atq; hos quidem supplicio ignis inhumanissimè affecit, Theodorum autem capite mulctauit. Itidem uerò per omnem Imperij eius ditionem in philosophos est animaduersum. Nec in eos tantum, uerùm etiam qui uestitu eorum uterentur. Cuius periculi metu etiam si quis alij studio uacaret, * fimbriato pallio non utebatur, ne in suspicionem, operam eum nauare sacrificijs & oraculis, ueniret. Ego quidem utrosq; stulticiæ condemnarim, tum imperatorem ipsum,

Oraculum id primis literis θεοδ. siue Theod. successoris nomē designauit. *Consultatores oraculi Theodorū quendam ethnicum Comitatensem significari existimarunt.* *Supplicio afficiuntur una cum Theodoro, consultores ipsi. Inter eos plerique fuerūt philosophi.* *Philosophi omnes co nomine peßime à Valente accepti.* ** ἱερονωτῷ τρίβωνι.*

Habitus philoſophicus à multis propter periculum reiectus. Idem tyrānide ſua ſpectauit Valens, q̃ infanticidio ſuo Herodes.

ipſum, qui eò iræ & inhumanitatis proceſſerit: tum philoſophos, qui per auda-
cem temeritatem atq; cupiditatẽ rem philoſophia minimè dignam aggreſſi ſint.
Ille enim ſtoliditate plenus, quum ſe ſucceſſorem ſublaturum eſſe exiſtimaret, ne
que inquirentibus, neque ei de quo oraculum editũ erat parcendum duxit. * Hi
autem perinde atq; in eis ſitum eſſet, ut Imperatorem uel exautorarent, uel crea-
rent, ad tantam ſunt dementiam producti. At Valens, nemini prorſus eorum
qui Theodoro cognomines, per eandem aut ſimilem etiam quæ à literis Theo
initium ſumeret, appellationem, & aliquatenus tum celebres eſſent, pepercit. Ita
que, Theodoti, Theognoſti, Theodoſij, & Theoduli necati ſunt: in quibus e-
tiam † Theodoſiolus quidã fuit, uir magna militiæ gloria, ex Hiſpania, ubi claro
loco natus fuerat, genus trahens. Multi etiã metu territi, uetera ſua nomina à pa-
rentibus ipſis impoſita abnegarũt, eaq; alijs temporũ periculoſa difficultate ad-
ducti cõmutarunt. Mihi uerò cũ philoſophis iſtis ita expoſtulare libet. Quòd
ſi, ò uiri boni, ex aſtrorũ curſu talia colligitis, expectare uos quod futurũ erat, o-
portebat. Sin ex conſilio diuino iſta pendent, quid curioſitate iſta & inani opera
ueſtra opus erat? Fieri enim non poteſt, ut præcognitione & ſtudio humano, id
quod Deo placitũ ſtatutũq; eſt, inueſtiget. Atq; ut uobis id facere licuiſſe done-
mus, nõ ſcitũ ſanè fuit, homines uos quãuis ſapientia omnibus pręſtãtes, melius
quidq; Deo ipſo ſtatuere. Si uerò temerè ita futurarũ rerum cognoſcendarum
cupiditate, uos præter rationẽ, in apertum diſcrimen, legibus, quæ iamdudum
à Romanis, quum Græcam ſuperſtitionẽ ſequi, & dijs ſacrificare liberum erat,
ſunt latę, cõtumaciter uiolatis, conieciſtis: admiſiſſe uos, quod uenia prorſus di-
gnum non ſit, facinus ignoraſtis. Atq; equidem idem uos tum ſentire oportuit,
quod † Socrates ueſter ſenſit: qui iniquo iudicio circũuentus, aconito epoto mo
riturus, quũ incolumis eſſe, & è carcere profugere poſſet, reuerentia legum, ſub
quibus educatus fuerat, id nõ fecit. Sed quiſq; hac de re, ut ſibi uiſum eſt, & ſen-
tiat, & loquatur. Valens ſanè Antiochiæ ad Orontem degens, eos qui aliter q̃
ipſi uideretur, de Deo ſentirent, affligere, & modis omnibus perſequi & eijcere
pergebat: donec Themiſtius philoſophus eam quã ad illum orationẽ ſcripſerat,
recitauit: qua ut indignationẽ & tumultuationẽ eam temperaret, effecit. Cohor
tatus enim eum eſt, ne admirareť tanq; in re noua, quòd aliqua eſſet in eccleſiaſti-
cis dogmatibus diſſenſio: eaq; minor longè, q̃ apud Græcæ ſuperſtitionis culto
res. Apud illos enim ſupra trecentas eſſe opiniones: in quarũ tanto numero, plu
rimas etiã diſſenſiones eſſe cõtingat. Et fortaſſe gratũ id eſſe Deo dixit, quod nõ
facile eſſet ad cognitionẽ eius uenire, proindeq; uariam omnes de eo conciperẽt
opinionẽ: ut eo magis illum quiſq; uereať, quo minus cognitionẽ eius, quę incõ
prehenſibilis eſt, percipiat: ſecũ ipſe cõſiderans, qualẽ & quantũ eum eſſe opor-
teat, cuius tenuẽ ſaltẽ ac mediocrẽ noticiã ſit aſſequutus. Quapropter eius philo
ſophi oratione adductus, quũ ſe ad moderationẽ dediſſet, nõ uſq; adeò ut antea
ſuccẽſebat, nec ſupplicijs & cruciatib. ſæuiebat. Neq; tamẽ omnino à cœpto de-
ſtitit, ſed pro pœnis capitalib. exiliũ epiſcopis & ſacerdotib. imponebat: quoad
uſq; graues de republica curæ, quo minus reb. eiuſmodi uacare poſſet, effecere.

Expenditur ſimul & conſultorum iſtorum & ipſius Imperatoris ſtulticia.

Quicunq; præclari uiri nomẽ haberent, quod initiũ ſumeret à ſyllabis Theo. contrucidati à Valente ſunt.

Theodoſiolus. Eutropius hunc patrẽ fuiſſe Theodoſij principis ſcribit.

Expoſtulatio cũ mathematicis, ſeu potius maleficis philoſophis.

Chaldæorũ & mathematicorum prædictiones ueteribus quoq; Romanorum gentiliũ legibus damnatæ. Quas Philoſophi iſti uiolarunt.

B

† Socrates philoſophus mori, quàm patrias leges uiolare maluit.

Themiſtius philoſophus ſæuitiã furentis Valentis oratione lenijt.

Sozom. eod. cap. 36.

Summa eius orationis.

** Ac ſi certa immutabiliaq; eſſent, quæ ſemel ex aſtrorum curſu collecta cenſuiſſent, ſtatuere eos conueniebat: Quicunq; tandem is eſſet, cui ſidera ſucceſſionem deſtinaſſent, eum ſuperſtitem fore. Sozo. lib. 6. cap. 35.*

CAPUT XLVI.

Theodorit. habet Iſmaelitarũ, lib. 4. cap. 21.

Mauia Saracenorum, ſeu potius Iſmaelitarũ regina, bellum ſtrenuè cõtra Romanos gerit.

QVũ nãq; * Saracenorũ princeps diẽ ſuũ obijſſet, & pax cũ Romanis
aliquando inita, ſoluta eſſet: Mauia illius coniunx, res eius gentis ad-
miniſtrans, Phœniciam, & Palæſtinam, & oram ad Ægyptum uer-
gentem, quę Nilum aduerſo flumine nauigantibus, regione quę Ara

bica dicitur, ad ſiniſtram eſt, inuaſit atque uaſtauit. Bellum id quamuis à fœmina illatū, haudquaquam facile fuit. Nam eam cum Romanis maximam, & haud ſcio an aliàs maiore fortitudine, pugnam commiſiſſe dicunt. Res ſanè ad eum metum peruenit, ut copiarum militariū dux in Phœnicia, Orientalis exercitus ducem ad auxilium ſibi ferendum euocarit. Atque ille uocationem talem, hoſtium ſcilicet contēptu, riſit: & rem ita inſtituit, ut qui eum uocauerat * in acie nō eſſet, ſed à pugna ſegregatus, ſpectator tantum eius eſſet. Verùm prælio commiſſo, & Mauia ſtrenuè reſiſtente, Orientis dux cum ſuis in fugam uerſus, uix tandem à Palæſtinis & Phœnicibus militibus ſeruatus eſt. Eorum enim præfectus ubi illum ſubinde ſe conuertentem fugere uidit, ſtultum eſſe putauit, extra pugnam ita conſiſtere, uti ei mandatum fuerat. Proinde ſignis illatis, cominus cum Arabibus eſt congreſſus. Ita factum, ut ille tempus fugiendi in locum tutum haberet: ipſe uerò ſenſim ſe recipiens, atq; etiā terga uertens, tela emitteret, & hoſtes ingruentes iaculis ſummoueret. Quæ res à multis diu eſt memorata, ab ipſis etiā Saracenis carminibus celebrata. Et quia bellum hoc magnum & graue Romanis imminebat, legatos ad Mauiam de pace mittendos eſſe uiſum eſt. At illa primùm pacis conditiones cum Romanis ſuperbè reiecit. Vbi uerò doctrina ſacrorum noſtrorū eſt initiata, pacem ita recepit, ſi Moſes, qui tum in uicina ſolitudine philoſophicè degebat, epiſcopus ditionis ſuæ populorū cōſecraretur: uir uirtute, & uitæ ſanctioris ſeueritate, prodigijsq; & ſignis multis illuſtris. Quod ubi ita fieri debere Imperator eis ſignificauit, quibus ea imperij pars curanda commiſſa fuerat, Moſes aſſumptus, & ad Lucium qui eo tempore Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopatū adminiſtrabat, ut ab eo cōſecraretur, adductus eſt. Ibi ille ad eum palàm & liberè in præſentia omniū: Abſtine te, inquit. indignus enim ſum, qui nomen & honorem epiſcopi obtineam. At ſi nutu ſuo me ea dignitate dignatur Deus, teſtem illum facio, nunquā te mihi manus impoſiturū eſſe, quas cruore & tabe ſanctorū uirorum conſpurcaſti. Lucius, non rectè illum facere, dixit, qui prius fidem eius, quàm cognouiſſet, reijceret. Quod ſi calumnia alicuius delatoris adductus ea uerba ille protuliſſet, iudicē eum eſſe uoluit, & ut res ſuas audiret, hortatus eſt. Moſes aūt: Atqui fidē tuā, ait, liquidò ſatis oſtendit epiſcoporum & presbyterorum exilium, & illi præterea qui in metallis acerbiſsimam degunt uitam. An tu uerò illas CHRISTI * notas eſſe putas, quæ à CHRISTO et ab hominibus rectè de Deo ſentientibus prorſus ſunt alieniſsimæ? Atq; ad hæc uerba iuramentum adiecit, nunquam ſe Lucio caput ſubiecturum eſſe. Quā ob cauſam Romani duces, Lucio reiecto, Moſen ad epiſcopos, qui in exilio agebant, duxere. A' quibus ille epiſcopali unctione accepta, ad Saracenos tranſijt: & pacificatione rebus inter eos & Romanos cōpoſitis, piè ſancte'que epiſcopatum adminiſtrauit: & quum paucos ibi Chriſtianos reperiſſet, omnes propè ad religionem noſtram pertraxit. † Mauia autem deinceps pacem cum Romanis habuit, adeò ut filiam ſuam Victori duci in matrimonium collocarit. Hæc hactenus.

Bellum id Romanis graue fuit.

** ἀπόμαχος*

Romani in fugā uerſi.

Mauia pacem cum Romanis ita paciſcitur, ut Moſes monachus populis ſuis epiſcopus detur.

Moſes rō ſiſti netà Lucio Alexandrino epiſcopo Ariano, epiſcopus ordinari.

γνωρίσματα

Moſes ab epiſcopis Catholicis exulibus Saracenorum epiſcopus conſecratus.

Vnctio nepiſcopalis.

A' Moſe Saraceni ad Chriſtum conuerſi.

†*Mauia filiam ſuam Victori Romano duci nuptui collocat.*

CAPVT XLVII.

Iſmaelitæ ſe Saracenos nominant.

PORrò Saracenorū gens primùm cognomine ab Iſmaele accepto, q Abrahæ filius fuit, Iſmaelitæ ab antiquis, de primi eorū parentis appellatione, uocati ſunt. Vt aūt maculam illegitimi ortus, & ſeruitutis notam (ſerua enim fuit mater illius Agar) à ſe amolirentur, Saracenos ſe ipſos nominarūt, perinde atq; à Sara Abrahæ cōiuge ſtirpē ducerēt. Cæterū ſeriem generis inde trahentes, eodē cū Iudæis uiuendi more utunt. Nam circum-

A cisionem ita ut illi colunt, & à suillis carnibus abstinent, multaque praeterea illorũ instituta seruant. Quod si nõ ex omni parte iuxta illorũ ritus uiuunt, aut tẽpori id adscribendũ est, aut finitimorũ populorũ, q se eis immiscuere, cõfusioni. Moses etenim, qui longo pòst tẽpore extitit, profugis tantũ ex Aegypto Iudęis leges dedit. At gentes istis uicinae, idolorũ addictae superstitioni, patrios eorũ mores ab Ismaele acceptos, quibus antiquitùs Hebraei usi sunt ante Mosae legũ promulgationẽ, non scripto iure, sed recepta tantũ consuetudine uiuentes, corrupere: eundemque eis quẽ ipsae haberent, religionis cultũ tradidere. Proinde factũ, ut illi pariter cũ uicinis populis, daemones & nominarent & colerent: atque eiusmodi deprauata religione, apertè patriarũ legum prae se ferrent deprauationẽ & transgressionẽ. Atque uti fieri solet, tempus longũ ritus quosdã obliuione suppressit: quosdã aũt ut colerent, reliquos fecit. Deinde uerò quũ quidã ex eis cũ Iudaeis commercium haberent, ab illis unde orti essent didicere, & se rursum cognationi suae adiunxere, Hebraeorum moribus & legibus denuò utentes. Atque ex eo tempore etiamnum omnes ferè Iudaico ritu uiuunt. Verùm nõ ita diu ante Valentis imperium, Christianorum quoque sacris sunt operati, ubi diuinae gratiae participes facti sunt, finitimis episcopis & monachis eos ad id ducentibus, qui in propinquis solitudinibus sanctè uiuentes, morum integritate, factisque admirandis egregiam obtinebant famam. Quo tempore tribum quandam apud eos omnem ad CHRISTI religionem transijsse ferunt, quum Zacomus eius * tribunus baptismi gratiam suscepisset, per causam & occasionem eiusmodi. Carebat is liberis, aetate iam senescens. & quum monachum quendam magna gloria uirum adijsset, quùm alia pleraque ei per colloquium exposuit, tum erumnam quoque eam & casum deplorauit. † Supra modum enim apud Saracenos magni penditur liberorum procreatio: nec apud eos modò, sed etiam, ut arbitror, apud barbaros omnes. Ille bono animo eum esse, precatione facta, & reuerti domum iussit, fore pollicitus, ut breui pater fieret, si modò in CHRISTVM sibi credendum esse statueret. Postquam autem dictum id euentus comprobauit, & filius progenitus, precationem illam ueram fuisse confirmauit: & ipse Zacomus religione nostra est initiatus, & tribum eam omnem cui praefuit ad eandem gratiam adduxit. Ab eo tempore tribum istam admodum floruisse, magnaque & numero & amplitudine incrementa cepisse, atque Sarracenis & Persis formidabilem fuisse dicunt. Verùm de Ismaelitis, siue Saracenis, uti postea Christianismũ susceperint, & de primo eorum episcopo, quae cõperta mihi sunt, sic habẽt.

Ismaelitae cerẽmonias quasdam Iudaeorũ coluere.

Ismaelitae à finitimis populis idololatriã per contagionẽ accepere.

Denuò se illi ad Iudaeorũ religionem cõtulere.

Paulò ante Valentis imperiũ quidam ex Saracenis Christiani sunt facti.

Apud Saracenos tribus quaedam tota cum tribuno suo Zacomo Christianismum suscepit.

** φύλαρχος*

Occasio eius mutationis.

Precibus sancti monachi Zacomus liberis prorsus carens, pater factus.

περὶ πολλοῦ εἶναι παιδοποιίαν σαρρακηνοῖς, οἶμαι δὲ καὶ πᾶσι βαρβάροις. Declarat id Saracenorum Turcarũ polygamia.

Sozom. eod. cap. 37.

CAPUT XLVIII.

VErumenimuerò non haec tantum, sed & alia longè deterior & exitiosior res Valentis impetum cohibuit. * Gotthi namque, qui primùm ultra Istrum domicilia habuere, & alijs ibi barbaris imperauere, ab Hunnis inde expulsi, Romanorum fines transierunt. Sunt autem Hunni isti, quos ueteres † Nebros appellarunt, [a] Riphęorum montiũ accolas: unde Tanais fluuius ortum trahens, undas suas in Maeotidem paludem prouoluit. Haec gens antehac ignota fuit Thracibus, qui Istrum accolunt, atque

Hunni Riphaeorum montiũ accolae.

[a] Sigismundus ab Herberstain Baro Austriacus, perpetuus Caesarũ sui tẽporis orator, fontem Tanais in latissima insinitaque in Moscouia planicie uidit. Proindeque cũ multis eruditis uiris, de mõtib. Hyperboreis seu Riphaeis addubitat.

** Gotthi ab Hunnis sedibus suis pulsi, Istro transito, ad Rom. Imperij fines peruenerunt. Filmer Gotthorum rex, ex Scantia, siue Scandinauia septentrionali insula cum exercitu progressus, in Scytharum Getarumque terras, mulieres sagas inter suos reperit, Alraunas uernaculo sermone uocatas. eas ex castris suis proscriptas, in solis Scytharum locis habitare coegit. ibi ex earum concubitu homines syluestres, quos nonnulli Faunos Ficarios uocant (Faunos aut immortales animas nõ habere, aut humano semine natos esse, Augustinus scribit) Hunnos gentem ferocissimam procrearunt. Quae supra Maeotidem paludem primùm exilis, tetra & inhumana, sedes habuit. Paulus Diaconus, & Iornandes.*

† Al. Neuros & Neuritas dicunt. Nebros seu Neuros Plin. apud Borysthenem posuit, lib. 4. cap. 12.

Occasio per quã Hũni Gotthos agris suis ad Istrum exegerint.
Sozo. lib. 6. cap. 37.

atq; ipsis etiam Gotthis. Quamuis enim finitimi sibi inuicem essent, alteri tamen A alteros ignorarunt. Maximus namq; lacus eos dirimens, effecit, ut gens quæq;, quam ipsa coleret terram, continentis finem esse, & ulteriora loca immensis maris undis teneri crederet. Quum autem bos aliquando ab œstro ictus lacum traiecisset, & in ulteriorem ripam peruenisset, eumq; pastor insequens aquarum terminum uidisset, rem eam popularibus suis indicauit. Alia quoq; fama fert, non bouem, sed ceruum potius, uadosum hunc tramitem, summis aquis tectum, indicasse, quum retia uenantium Hunnorum effugisset, qui tum feram persequentes, ultra lacum peruenere, regionemq; eam inspexere: in qua & cœlum esset temperatum, & terra ad agriculturam facilis: eamq; admirati, tum quidem ad sedes suas rediere, & duci suo ea quæ uidissent, renunciauere. Postea uerò cum paucis bello Gottis illato, amplius regionem eam explorarunt: deinde etiam breui cum uniuersis copijs eò transgresi, & bello illos uicêre, & terram occupauere. Illi autem sedibus suis pulsi, Istro transmisso, ad Romani imperij terminos consedere: & ad Imperatorem Oratores, qui se belli socios perpetuò

Gotthi Valente permittente in Thracia consident.
Vlphilas eorũ episcopus.

Romanorum fore, iureiurando confirmarent, misere. Petebant autem illi, ut eis quo uisum esset loco, domicilia habere permitteretur. Legationis eius princeps fuit Vlphilas, eorũq; inter illos Christiani erãt episcopus. Re ex sentẽtia eorũ cõfecta, Thraciã colere iussi sunt. Et aliquandiu simul & inter se ipsos, & erga Romanos quieti pacatiq; fuere. Deinde uerò per seditionẽ inter se dissidẽtes, in

Bellum intestinum inter Athanarichum & Fridigernẽ Gotthos, in Thracia.
Fridigernes ex uicto, Valentis ope uictor, cũ suis Arianã cõplectitur fidẽ.

duas discessere factiones: quarũ alterius * Athanarichus dux fuit, altera Fridigernis auspicia sequuta est. Et pugna inter se cõmissa acri, Fridigernes uictus, auxi- * liares à Romanis copias per legationẽ petijt. Imperator auxiliũ ei ferre, quæ tum ibi erant, copias iussit. Quibus fretus Fridigernes, prælio rursus cum aduersarijs B contendit, eosq; uictor profligauit. Vt autem is gratiam Valenti referret, & pignore aliquo, se illi modis omnibus sincerè fidum & amicum fore confirmaret, eandem cum Imperatore de Deo opinionem suscipere, atque in eandem sententiam, qui sub eo essent barbaros adducere statuit. Id quod statim, sicuti uolebat, confecit. Nam cum exercitu suo uniuerso ad Arianismum transit. Atq; hanc opinor causam fuisse, cur gens ea omnis Arij fidem sit sequuta: eandem

Vlphilas quoque, ut Gotthi Ariani fierent, plurimùm attulit momẽti: qui & ipse utilitate tẽporali adductus, hæresim Arij catholica reiecta fide est complexus.

ab initio, quam Valens, opinionem professa. Non hanc uerò solam: sed Vlphilas quoq; accessit, qui apud eos episcopatum gessit. Nam is primùm cum ecclesia catholica, nihil ab ea dissidens, communicauit. Et quum in synodo Constantinopolitana sub Constantio, nulladum conuentione intercedente, cum Eudoxio & Acacio esset, nihilominus in communione cum episcopis Nicænam fidem propugnantibus permansit: postea uerò Constantinopoli uersanti, quũ Ariani de dogmate suo differerent, & legationem se ei ex sententia apud Imperatorem confecturos esse, si idem cum ipsis sentire in animum induceret, pollicerentur, utilitate ea illectus, aut etiam fortasse, quòd melius esse, si ita de Deo opinaretur, censeret, cum Arianis communicauit, & gentem uniuersam ab ec-

Christiana religio homines etiam feros ad humanitatẽ excolit.
Magna Vlphilæ authoritas apud Gotthos.

clesia uniuersali abduxit. Gotthi namq;, quod ipso autore atq; duce ad ueriorẽ pietatem se contulissent, & illius beneficio humaniore mansuetioreq; uiuendi instituto uterentur, facile admodum ei parebant, & quòcunq; ille duceret, sequebantur: nihil mali esse, ex animo persuasum habentes, quicquid ille uel diceret, uel faceret: omnibusq; id adeò æmulari uolẽtibus, in cõmodum prorsus atq; utilitatẽ cessurũ esse arbitrantes. Quinetiã ingẽs ille persæpe uirtutis suæ edide-

rat spe-

* *Nam Athanarichus, siue Alarichus, rex Gotthorum, Christianos in gente sua crudelißimè persequutus fuerat, & sedibus suis in Romanam ditionem expulerat. Paulus Diaconus. Oros. Factum hoc Valentiniano III. & Valente III. Coss. Quo tempore etiam Hispaniæ regnum ab Athanarico initium sumpsiße fertur. Mich. Ritius, lib. 1. de regibus Hispan.*

A rat specimē, multis fortiter pro Christiana doctrina prius toleratis periculis, q̃ gens ea, quæ tota ex græca superstitione pendebat, ad Christianismū est conuersa. Primus etiā ipsis literas inuenit, & sacras scripturas eis translatas proposuit. Atq; equidē, quamobrē barbari plerīq; omnes Istrū accolentes, Arij dogma sequerētur, causa & occasio hæc fuit. Sedenim temporibus eis ingens multitudo eorū qui Fridigernis animi inclinatione sequebantur partes, propter CHRISTI nomē ab Athanaricho cæsa est. Quod namq; Vlphilas eis etiā qui illi subditi erant, Christianā fidē suscipere persuaderet, ualde id molestè ferens, perinde atq; patrij ritus abolerētur, supplicijs in eos plurimū est grassatus. Et quosdā quidē accusatos, q̃ publicè Christianismū dogma cū magna libertate defenderēt, inter quos unus etiā erat admirādus ille Nicetas: alios autē ne appellatos quidē, occidit. Dicit enim sculptū quoddā simulachrū in curru collocasse, atq; id per tabernacula eorū qui CHRISTVM profiterent, ducere, eiq; simul & sacrificare, & adorationis reuerentiā exhibere: qui uerò id facere noluissent, eos unà cū tabernaculis cōburere iussisse. Imò hoc etiam longè peius & mirabilius aliud factū esse legi. Multi siquidē eorū ui, qui eis, ut sacrificarēt, crudeliter instabāt, coacti, nō uiri modò, sed & mulieres, quarū aliæ recens natos fœtus ab uberib. dependētes circumferebāt, aliæ infantes & pueros qui aliquantulū gradiri & ueluti pedib. terrā metiri possent, trahebāt, in ecclesiæ tabernaculū confugerūt. Eos uerò Græci idololatræ ibi tēplo incenso in cinerē redegerūt. Non multū intercesit tēporis, quū dissidētes inter se Gothorū factiones, in gratiā & cōcordiā rediere: atq; ingenti cōfidentia & immēsa demētia sublati, Thraces malè acceperunt: oppidaq; & uicos percurrētes, crudelissimè uastarūt. Quod ubi Valēs Antiochiæ adhuc

Literarū Gotthicarū inuentor Vlphilus.

Athanarichus Christianos inter populares suos crudelissimè persequitur.

Nicetas martyr Gotthus.

Multi Christiani ab Athanaricho unà cū ecclesia miserabiliter combusti.

Gotthi conciliata inter se cōcordia Thraciam uastant.

† τὸ ἱκανὸν τῇ πείρᾳ ἐμάνθανε τῆς ἁμαρτίας.

B degēs cognouit, tum demū † experiētia magistra erroris sui perniciē perdidicit. Gentē namq; quę semper in armis, & ad prælia instructa esset, & sibi & imperio cōmodos, atq; etiā ad hostes perterrēdos idoneos fore, ratus fuerat. Atq; hac periculosa opinione concepta, militares copias suas paruifecit: & pro eo quòd stipendiū illis dare, & delectu habendo militari sacramēto obstringere ciues suos debuisset, pecuniā & tributum ab eis exegit. Nam aureos octogenos in singulos Gotthos à tributarijs populis pendi iusserat. Quæ quidē res tum, ut Romanum imperiū ad tēpus rebus aduersis periclitaretur, in causa fuit. Atq; ita ille spe sua quum prorsus excidisset, desijt eos in exiliū mittere, qui ὁμοουσίῳ consubstantialis fidē profitebātur: & celeriter * Antiochia relicta, Constantinopolim contendit. Quo tempore etiā, aliter sentientiū, Arianorū uidelicet, bellū, quasi per quasdā inducias, aliquo modo cōquieuit. Euzoio quoq; Antiocheno episcopo mortuo, Theodorus Heracleæ Perinthi antistes, qui eandem cum defuncto obtinebat sententiā, in illius locum est suffectus: ubi etiā Arianorū factioni præijt. Animos uerò etiā receperūt in urbibus, qui Nicænæ synodi dogma deprędicabant: potissimū autem in ciuitate Alexandrina. Quandoquidem & Petrus rectæ opinionis defensor, Roma, Damasi episcopi Romani literis munitus, quibus & electio eius comprobabatur, & doctrina Nicæna confirmabatur, redierat. Cui etiā Alexandrini ecclesias gubernandas dedere, Lucio eiecto, quem naui aduenientem Constantinopolis excepit.

Stultorum magister, euentus. Liu.

Reges Galliæ itidem annuum stipendiū Heluetijs pendunt.

Persequutio catholicorū conquiescit.

Catholici animos recipiunt.

Petrus Ecclesiā suam Alexādriæ recipit. Theo. eod. cap. 31.

Experitur tandem ualde se errasse Valēs, qui Gotthos gentem bellicosam in Thraciā receperit, stipendiumq; ei quotannis dederit.

Sic auorum nostrorū memoria Græci in Europā ex Asia Turcas adduxerunt.

* Valēs Antiochia Constantinopolim uenit.

Theodorus Arianus Euzoij Antiochiæ successor.

Lucius Arianus Alexādria Byzantium uenit.

CAPUT XLIX.

Valens imbecillitatis suæ conscius, ad fratrem qui adhuc superstes erat, legatos qui auxilium peterēt, misit. Quem quidem dixisse ferunt, non † æquum piumq; esse ei auxilium ferre, qui bellum cum Deo gerat: magis autem conuenire, subsidio denegato, confidentiam illius imminue-

Valens frustra cōtra Gotthos à fratre adhuc superstite suppetias petit.

† Οὐχ ὅσιον ἐπαμύνειν ἀνδρὶ πολεμοῦντι θεῷ, δίκαιον δὲ τὴν τούτου καταπαύειν θρασύτητα. Hoc autem non postremo Gotthico, in quo Valens interijt, sed alio & tempore & bello itidē Gotthico factū, superstite etiam tum Valentiniano seniore.

imminuere. Quod ubi illi renunciatum est, maiorem etiam quàm antea mœrorem contraxit. Neque admodum tamen à confidentia sua destitit, magisq; adeò etiam ueritatem expugnare instituit. Quum enim Terentio, ducum omniũ præstantissimo, pietateq; supra alios ornatissimo, à uictorijs in Armenia reportatis reuertenti, optionem sua sponte obtulisset, ut à se quod uellet peteret: atq; ille auro, argento, præfecturis, prouincijs, rebus deniq; alijs omnibus posthabitis, unum quiddam rationi cõsonum & pium postularet, ut scilicet Antiochiæ unam saltem ecclesiæ Catholicæ propugnatoribus concederet ecclesiam: ipse petitionis libellum lectum lacerauit, & aliud illum petere iussit. Tum Terentius libelli partibus collectis: Habeo, inquit, ô Imperator, & donum teneo, neque aliud petam. * Consilij enim mei iudex erit, qui iudex est omnium. Gotthorum autem bellum metuens Valens, ipse quidem tum Cõstantinopoli se cõtinuit. Traianum autem ducem, armatum cum exercitu nõ contemnendo aduersus eos misit. Vbi uerò ille, ne primum quidem congressum eorum sustinens, uictus redijt, ignauiam ei & timiditatem cum conuicio Imperator obiecit. Ille autem cum ea dicendi libertate, quę uirum fortẽ et strenuum decet: Non ego, inquit, ô Imperator, uictus sum, sed tu ipse sponte tua uictoriam à teipso reijcis, qui ita cum Deo belligeraris: momẽtumq; quod ab eo prouenit repellẽs, ad hostes potius transmittis. Deus † semper uincit. Et uictoria illis fauere solet, qui auspiciũ ductumq; eius sequuntur. Is nunc ab aduersariorum partibus stat, quòd eum tu bello persequeris. Non enim prorsus nescius es, quibus uiris ex ecclesijs eiectis, quos in illorum locum substitueris. Hæc ita se habere, non Terentius tantum, & Traianus, sed & Arintheus & Victor, qui & ipsi belli duces fuere, affirmarunt: Imperatoremq; ipsum, ne reprehensione ea, quæ cum ueritate coniuncta esset, grauius commoueretur, rogarunt. Execratione etiam multorum est expetitus, quòd Constantinopoli moraretur. Nam Gotthi Thracia omni uastata, & suburbanis etiam ædificijs cunctis direptis, nemine scilicet erumpente, mœnia quoque ipsa adoriri contendebant. Id urbs molestè tulit: & Imperatorem, qui non dudum exijsset, sed ita bellum cunctãdo duceret, accusarunt. Ne à conuicijs quidem abstinuere, quasi ipse socordia sua bellorum esset autor. Postremò ludis Circensibus propalàm aduersus eum uociferati, arma ab eo, quibus in bello uterentur, petiere. Imperator autem ueluti ingenti iniuria affectus esset, furore plenus cõtra barbaros est progressus, plurima ciuibus comminatus: daturos uidelicet illos sibi, si reuerteretur, pœnas condignas, de contumelijs à uulgo sibi illatis, & quòd non ita dudum Procopij tyrannidi se coniunxissent. Quinetiam urbem ipsam se solo æquaturum, & aratro proscissurum esse, denunciauit.

Extremo etiã periculo pertinax Valẽtis impietas frangi non potest.

Exempla pulchra parrhesiæ & libertatis dicendi apud Principẽ.

** σιοπτοῦ γὰρ κριτὴς ὁ τῶν ὅλων κριτής.*

Terentio duci optimo, eidemq; in Armenia uictori Ecclesiam unam Antiochiæ Catholicis petenti, Valens negat.

Traianus dux à Gotthis uictus.

Idem grauiter Valenti θεομαχίαν obijcit.

† τῷ θεῷ ἡ νίκη ἕπεται, καὶ τοῖς ὑπὸ θεοῦ στρατηγουμένοις προσγίνεται.

Commune & publicum Constãtinopoli in Valentẽ odiũ.

Liberæ populi in eũ belli Gotthici tẽpus extrahentem uoces.

Progreditur tandem contra Gotthos Valens, magnum malum ciuibus suis minitatus.

CAPVT L.

TVm etiam Isaacium illum, qui circa Constantinopolim monasticam casam habuit, quùm alijs rebus uir bonus, tum quoduis adire discrimen propter Deum promptus & paratus, ferunt, quum Valentem unà cum exercitu exeuntem uideret, ad eum accessisse, & manibus frenũ equi, quo ille uehebatur, arripuisse, & uoce magna dixisse: Quònam ô Imperator proficisceris, qui aduersus Deum bellum geris, neq; illius opem tecum trahis? Nam ille quodãmodo cõtra te barbaros excitauit, quoniã & tu aduersus illum impiorũ hominum peregrinas & blasphemas linguas exacuisti, eosq; qui pro eo atq; decet, de illo opinantur, atq; illum ritè laudibus uehũt, ex sacris ædibus eiecisti. Redde igitur rectè sentientibus, & sincerè fidei Nicænæ decretũ seruantibus, quas ademisti ecclesias: & labore nullo uictor in bello euades. Si enim tu aduersari illi desieris & quieueris, quiescet scilicet & ille quem tu oppugnas. Sin

Isaacius monachus Constãtinopolitanus, euntem aduersus hostes Valentem ad pœnitentiam exhortatur, exitumq; belli infelicem ei prædicit.

A Sin uerbis hisce contemptis, in aciem perueneris, re ipsa experiere, quàm durum sit contra stimulum calcitrare, & in cœlum impotentem linguam tollere. Neque enim ipse redibis: & quas tecum ducis, copias perdes. Imperator autem uehementiore ira commotus: Ego uerò, inquit, redibo cum præclaro tropæo, & dignas à te temeritatis tuæ sumam † pœnas, prędictionemq́ tuam falsam esse ostẽdam. Et confestim comprehendi hominem, & in custodia asseruari, donec rediret, iussit. At ille abductus uociferabatur: Eneca etiam, inquiens, si mendacia esse deprehẽderis uerba mea. Num autem ad rem collata sint sancti uiri dicta, res ipsa gesta declarabit. Postquã enim cum copijs Imperator est egressus, barbari conuersi retrocesserunt: quos ille insequens, Thracia post se relicta, Adrianopolim uenit, quę in Macedoniæ finibus sita est. Atq; ubi non longè ab hostibus abfuit, quum ipsi in tuto loco essent, ex improuiso ordinibus non dispositis, neq; acie pro eo atque debuit structa, eos est adortus. Quum uerò barbari confertim ruentes, equitatus eius impetum & impressionem distraherent, & grauiorem armaturam in fugam uerterent, alius aliò se recepit. hostes autem eis imminentes, metu nullo, cædem multam fecere. Imperator quoq; ipse quum ex equo per desperationem summam descendisset, quantũ poterat fugiens, in quandam uillæ domunculam stramentis contectam, cum paucis qui eum sequuti fuerant, latẽre ibi uolens, se abdidit. Barbari autem impetu & celeritate maxima insequentes, sicuti alia ad quæ uenerant tecta, ita domunculam eam quoq; incenderunt: quum quidem, ut dicitur, nihil de Imperatore suspicarentur. Sic illi unà cum uico eo, ueritatis etiam hostem in cineres redegerunt. Quo tempore, fama est, Deo dilectum uirum Isaacium, quũ Valentem in domuncula ea assum sentiens, nidore eius repleretur, eis qui secum in custodia erant, annũciasse: Nunc iam Valens igne

† Quemadmodum à Michea quondam Achab.

Isaacius in custodia asseruari iubetur.

Valens improuidè simul & infeliciter cum Gotthis pugnat.

Fugit.

In casa agresti latitat.

Vnà cum casa ab hostibus cõburitur.

B torretur, & nares profluentem ab eo odorem ingratum sentiunt. Nonnulli quidem ita Valentem interijsse dicunt. Alij autem illud addunt, subijsse quidem illum, quum occultare se properaret, domunculam, atque ibi aliquantulum latuisse, quod barbari cursum suum tenentes præterirent, & Imperatorem ibi occultari nemo suspicaretur. Vbi autem maxima hostium pars eo loco superato abijsset, & pauci postea aduenirent, quosdam Imperatoris fugæ comites in tectũ domunculæ conscendisse, & tela in barbaros coniecisse. Atq; illos tum demum occultari ibi Valentem suspicatos, ingenti clamore & iubilatu, utpote uictores, Valentem isthic esse uociferatos esse. Idq; & qui præterierant, & qui consequebantur, quum audissent, suis porrò significasse: ita ut ferè etiam hostes illi, qui lõgius abierant, id audierint, atq; omnes in eum locum conuenerint. Eosq; domũcula circundata, & materia plurima aggesta, ignem deinde in eam iniecisse: unde mox secundo, casu quodam, uento afflãte, flamma sit excitata. Atq; ita materiam eam unà cum eis quæ in domuncula erant rebus, & pręter alios ipsum quoq; Imperatorem conflagrasse, & in cinerem redactum esse. Alij uerò memoriæ prodidere: Quum barbari fugientes insequerentur, Valentem ingenti metu perculsum, habitu mutato, peditibus se immiscuisse. Deinde postquã equites rem prodidissent, & à pugna per desperationem destitissent, quippe qui hostium impressione disiecti essent, eos omnes concidisse: inter quos ipse etiam iacens latuerit, quòd signum nullum extaret, quod eum Imperatorem esse indicaret. Interijt autem Valens annis quinquaginta exactis. Imperauit unà cũ fratre Valentiniano annis tredecim. Post illius aũt obitũ alijs tribus, & mensibus aliquot. Cõtinet uerò undecimus iste historiarũ liber, sedecim annorũ tempus: quum à mundo condito † quinquies millesimus octingentesimus nonagesimus primus, à natiuitate autem Domini trecentẽsimũs octogẽsimussextus ageretur annus.

Isaacius in uinculis interitum eius uidet, & indicat.

Alia de cæde Valentis opinio.

5. Id. Aug. An. duob. mensib. quinq;, diebus tredecim. Diacon.

† Neoterici Chronici ponunt 4359.

DVODECIMI TOMI CAPITA.

I. *De Imperio Gratiani et Valētiniani iunioris, et ut sociū imperij Theodosiū magnū admiserint.*

II. *Qui eo tempore magnarum urbium sacras habenas rexerint: et de Macedonianis, ut rursum illi Ecclesiam Catholicam turbarint.*

III. *Ut Gratiani constitutione Ariani relegati, & ὁμοουσίου consubstantialis fidei professores ecclesijs sint præfecti, & quæ per Paulinum & Meletium Antiochiæ acciderint.*

IIII. *De Apollinaris errore, & de sancto Flauiano, & Meletio: quæq; sedi Antiochenæ euenerint: & de Sapore præfecto, & Eulalio Amasenorum episcopo.*

V. *De Meletio, & Diodoro Tarsensi episcopo. Item de Acacio Berrhœæ episcopo, & alijs: et de sancto Eusebio Samosateno episcopo, ut certamen martyrij impleuerit.*

VI. *Ut imperatores Theodosius et Gratianus, hic quidē Almanorū, ille uerò barbarorū ad Istrū colentium, res composuerit. & ut Theodosius, quū Thessalonicæ esset, postea æger ab Ascholio sit baptizatus: & ut idem Theodosius professionem fidei suæ publicarit, omnibusq; mandarit, trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem colere, & diuum apostolum Petrum in fide æmulari.*

VII. *De sancto Gregorio theologo, ut Constantinopoli in parua domo Synaxes et cōciones celebrans, ὁμοουσίου consubstantialis fidei præierit: & de templo sanctæ Anastasiæ.*

VIII. *De Arianis & Eunomianis, ut ex ecclesijs eiecti in proprias redierint patrias: & ut Gregorius ecclesiæ Catholicæ præfuerit: & de Eunomij ui & grauitate.*

IX. *De Amphilochij Iconij episcopi ad Theodosium dicendi libertate.*

X. *De sancta secunda uniuersali Synodo, quæ Theodosij imperatoris & Meletij episcopi Antiocheni studio & opera, Constantinopolitanum episcopatum Theologo demandarit.*

XI. *Ut Gregorius, quosdam ex Aegyptijs offendi cernens, propter episcopatus sui mutationem seu translationem, sedem Constantinopolitanam repudiarit: & concordia Ecclesiarum nihil habens antiquius, in propriam redierit patriam, & de Maximo Cynico philosopho.*

XII. *De uita & moribus Nectarij, Gregorij successoris: & ut uixdum baptizatus, cathedram episcopalem conscenderit.*

XIII. *De quibus rebus sancta secunda uniuersalis Synodus decreta tulerit, diœceses & præfecturas Ecclesiasticas ordinans: & ut Nicænam fidem comprobans, & de spiritu sancto sententiam exponens, Canones condiderit.*

XIIII. *De Cyriaco Adanorū, & Martyrio Cilicū episcopo: et ut reliquiæ sancti Pauli episcopi Cōstantinopolitani Constantinopolim sint relatæ. & de Meletio Antiocheno, & ut Meletio Flauianus successerit: & de offendiculis, quæ propter sedem episcopalem rursum Antiochiæ sunt concitata.*

XV. *Ut Theodosius imperator secundum coegerit Concilium, ad concordiam redigere uolens ecclesias. Et quæ Sisinius Nouatianorum episcopus de concordia suaserit: & ut ad exiliū hæreticos, ubi uoti compos fieri non potuit, Theodosius damnarit.*

XVI. *Epistola Constantinopolitanæ Synodi, ad Occidentales episcopos scripta.*

XVII. *Synodalis epistola Damasi episcopi Romani, contra Apollinarim & Timotheum scripta.*

XVIII. *Aliud Synodale eiusdem edictum, contra uarias hæreses compositum.*

XIX. *De rebellione Maximi. Et ut Iustina mater Valentiniani, negocium facesserit Ambrosio episcopo Mediolanensi, & populus propter eum seditionem mouerit: & de Beneuolo subnotario.*

XX. *De Gratiano, ut dolo ab Andragathio sit interfectus: & ut Valentinianus iunior tyrannum Maximum timens, in Illyricum peruenerit.*

XXI. *Ut Theodosius sine pugna & sanguine tyrānū uicerit, & de fama ab Arianis contra Theodosium sparsa. & de Symmacho philosopho, ut eum Theodosius uenia sit dignatus.*

XXII. *De fœdis consuetudinibus & moribus, quos ex urbe Roma eiecit imperator Theodosius.*

XXIII. *De angelica Arsenij magni uita, qui antea Imperatorum præceptor fuerat.*

De

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XII.

CAPUT I.

Repellũtur ab urbe Constantinopoli Barbari.

Auxilia Saracenorũ.

Sozom. ex publico eã stipendium constituisse dicit.

Dominica Augusta stipendio suo milites conduxit.

Gratianus & Valentinianus iunior, Impp.

A POSTQVAM Valens ita è uita excessit, barbari uictoria quæ eis præter opinionem obtigerat, elati, Thraciam omnẽ percurrentes, etiam propinqua Constantinopoli circumcirca loca uastarunt. Et quum res in eo discrimine esset, non parum opis auxiliares copiæ Saracenorum, quas Mauia miserat, tulere. Multi etiam è populo, stipendio à Dominica Valentis coniuge constituto conducti, arreptis quæ tum tẽpus offerebat armis, barbaris obuiam iere: eosq; fortiter dimicantes, longius ab urbe propulere. Gratianus autem Valentis quidem ex fratre nepos, Valentiniani uerò filius, unà cum fratre Valentiniano iuniore, totius Romani imperij administrationem suscepit. Dudum namque post patris mortem Europæ imperium obtinuerat: eo'que superstite, imperij socius fuerat. Tum autem Asia omnis, & quicquid supererat Libyæ, quòd Valens absque liberis decessisset, in potestatem eius uenit. Et luxit ille quidem patruum, imperiumq; Romanum ita uastatum esse fleuit. Consilio autem illius & sententia, quam de eis retinuerat qui de religione aliter atque ei placuisset opinati fuissent, improbata, constitutionem ut quam quisque uellet religionem sequeretur, conuentusq; Ecclesiasticos semoto metu liberè omnes agerent, præterquàm Manichæi, & qui Photini & Eunomij sectæ essent, tulit. Et episcopis, quos Valens ad exilium damnauerat, reditum permisit. Deinde imperij magnitudinem & molem secum ipse considerans, quòd & barbari Istrum accolentes, Illyricum & Thraciam excindere non desisterent, & Almani Gallis Occidentalibus imminerent, eisq; extrema damna inferrent: socium imperij sibi asciuit Theodosium, claro loco natum, atq; Imperatorijs artibus celebrem uirum, qui pro popularibus suis sœpe bello decertauerat: & antequàm Gratianus Imperator creatus esset, dignus ab omnibus habitus fuerat, ut ei imperium committeretur. Cuius rei gratia per collegarum suorum, qui eosdem cum eo gerebant honores, inuidiam, in Hispanijs † extra militiam uiuebat. Ibi enim ortus fuerat, circa Pyrenęos Iberorum montes, generis nobilitate nemini secundus. Iberiam namq; Hispaniam uocant, nomine eo ab Ibero amne, qui per eam fluit, sumpto.

Gratiani constitutio, ut quam quisq; uellet de religione Christiana sequeretur sententiã, certis sectis exceptis.

Episcopi exules reuocati.

Almani Gallis infestantes.

Theodosius à Gratiano Imperij cõsors lectus.

† ἄμαχος.

A pto. Inde Gratianus uirum accitum, primùm exercitus ducem legit, & cum eis quas contraxerat copijs contra hostes misit. Atque ille fide munitus, in Thraciam aduersus barbaros eam uastantes duxit, & acie optimè structa, irruentibus illis occurrit. Qui impressionem eius non ferentes, ordines ipsi suos turbarunt: & mox terga uertentes, magna ui sunt deuicti. Non enim à Romanis solum, sed à suis quoque cædebantur. Atque ita quamplurimis cæsis, quum pauci ad Istrum profugissent, statim rursus Imperatoriæ artis scientiam ostendit. Copijs enim in uicinas urbes, ut ibi præsidio essent, impositis, itineribus maximis ad Gratianum, ut ipsemet uictoriæ suæ nuncius esset, contendit. Res ea quòd præter opinionem omnium accidisset, quodammodo fide caruit. Nam qui ei inuidebant, non solum eum non uicisse, uerùm etiam amisso exercitu profugisse confirmabant. At ipse ut aliqui ad rem inspiciendam mitterentur petijt, qui occisorũ barbarorum numerum inirent, quem ex spolijs facile colligere possent. Imperator certos homines qui rem explorarent misit. Theodosius autem aliquandiu apud eum manens, uisionem diuinam uidit, quam ei apertè uniuersitatis huius exhibuit Deus. Videre enim uisus est Antiochenæ ecclesiæ episcopum diuum Meletium, Imperialem sibi chlamydem circundantem, & capiti coronã ex magni precij materia imponentem. Nocturnum hoc uisum ex familiaribus cuidam postridie manè exposuit. Et ille nihil ambigui id habere, sed clara satis & aperta, quæ significarentur, esse dixit. Intercessere dies pauci, & qui ad res inuestigandas missi fuerant, reuersi, plurima barbarorũ millia cecidisse renunciarũt. Ea re persuasus Imperator, ita ut par erat, simul & militiæ ducem & Imperatorẽ Theodosiũ, Sirmij creauit, imperiumque ei Valentis omne attribuit. Atque hoc sic in Sirmio cõfecto, ipse quidem in Italiam est profectus: illum autẽ ad Orientale, quod ei concesserat imperium, misit.

Theodosius cõtra barbaros in Thracia uictor.

Idem uictoriæ suæ apud Gratianũ nuncius.

Visione diuina in somnis Theodosio portẽditur Imperium.

11. Ianuarij, Ausonio & Olibrio Coss. Soc.

B

CAPUT II.

EO tempore Damasus ecclesiæ Romanæ præfuit, Liberij successor. Hierosolymis Cyrillus adhuc superstes ecclesiam rexit. Antiochiæ ecclesia in tres partes diuisa erat. post Euzoium enim, Theodorus Perinthius ecclesijs præfuit, Arianæ religionis propugnator. ὁμοουσίου consubstantialis uerò fidei suffragatores, partim Paulino, partim Meletio, qui nuper admodum ab exilio redierat, paruere. Porrò Alexandriæ Ariani quidem Lucium antistitem habuere, qui tum profugus Constantinopoli degebat. Catholicæ autem ecclesiæ, post Petrum, Timotheus frater præijt. Constantinopoli Eudoxij successor Demophilus ecclesias gubernauit. ὁμοουσίου consubstantialis autem religionis episcopus Euagrius in exilio uiuebat. At sectatores eius Demophilum auersantes, & suos sibi conuentus agentes, à Gregorio Magno curabantur. Atque, Hierosolymis exceptis, per Orientem ecclesiæ propè omnes in Arianorum potestate erant. Enimuerò Macedoniani post initam cum Liberio conciliationem, non admodum à Nicæni decreti sectatoribus dissensere. Aliquandiu enim in urbibus simul & in ecclesijs commercia inter se habuere, & ueluti eiusdem sententiæ suffragatores liberè communionem coluere. Postquam autem Gratiani constitutio cuilibet, quam uellet religionem complectendi facultatem dedit, episcopi quidam ecclesijs suis, quas sub Valente amiserant, receptis, denuò se ab alijs segregauere. Ii Antiochiæ in Caria conuentu coacto, ὁμοουσίου consubstantialis uocem repudiarunt, & pro ea sicuti antea ὁμοιούσιον æquisubstantiale confirmarunt, professionem fidei Nicænam abolentes, & ecclesias suas seorsim celebrantes. Verùm frustra illis id cœptum fuit. nam permulti con-

Sacrorũ in maximis ecclesijs antistites.

Tres codẽ tempore diuersarũ factionum Antiochiæ episcopi.

Ecclesias ferè in Oriente omnes Ariani tenuere.

Macedoniani libertatem per Gratiani constitutionem religionis quam uellent, colendæ consequuti, ad ingeniũ redeunt.

ὁμοούσιον reijciunt.

ὁμοιούσιον subijciunt.

Macedonianis cœptum nõ successit.

ti contentione eorum perspecta, quod adinstar Euripi, nunc in hanc, nunc in illã sententiam pedibus irent, à communione eorum se omnino abstinuerunt, & cõstanter ὁμοουσίας consubstantialis fidei laudatoribus per unionem coniunxerunt. A

CAPUT III.

Gratianus rescripto Catholicos episcopos exulãtes restituit, & ecclesias Arianis adimit.

Sapores Gratiani dux.

GRatianus, quemadmodum diximus, imperij sui primitias rerum uniuersarum Imperatori simul & Deo consecrans, legem promulgauit, per quam cùm exules episcopos restituit, tum Arianos ex sacris ædibus deturbari, easq; Nicænę fidei propugnatoribus reddi permisit. Et Saporem ducem, præclarum admodum uirum, qui eam executioni mandaret, in Orientem misit. Et diuina ea constitutio in prouincia quaq; ad legitimum finem suum ritè est deducta. Antiochię uerò ingens erat in plebe contentio & dissidium, ob causam eiusmodi. Qui ὁμοουσίας consubstantialis fidem & Apostolica dogmata defendebant, in duas abierant partes. Quidam namque statim post structas Eustathio insidias, ab Ariana rabie abhorrentes, sub Paulino antistite conuentus suos cogebant. Quidam autem ab Euzoij electione impiorum commercium refugientes, sub sapientissimo pastore Meletio pascebantur. Et Paulinus quidem propter excellentem humanitatem à Valente in exilium actus non fuerat. Meletius uerò quum primùm exilio mulctatus esset, à Iuliano restitutus fuerat: & denuò sub Valente deportari iussus, Gratiani edicto fretus tum Antiochiam redierat, & Paulinũ in extrema iam senectute uiuentẽ inuenerat. Ibi qui factionis eius erant omnes, omnem mouere funẽ, ut in eodem cum Paulino throno Meletius collocaretur. Paulinus eam rem non admisit, factum eiusmodi aduersus ecclesiasticos Canones esse dictitans, q; Meletius ab Arianis consecrationem accepisset. At populus id non ferens, Meletium in throno templi cuiusdam suburbani collocauit. Quo facto, multa uerborum rixa est oborta. Et res ex nimio contendendi studio in cœpta absurda abijt: plebeq; ex parte utraque indignante, seditio in expectatione fuit. Deinde uerò consilio mirifico inuento, ad concordiam res pactis huiusmodi est reducta. Placitum namque est, ut qui ad episcopalem functionem obeundam, uel iam tum essent, uel aliquando futuri essent idonei, quorum quidem quinq; alij, & Flauianus sextus erat, iurisiurandi sacramento obligarentur, neminem eorum episcopatum suscepturũ, neq; ad dignitatem eam anhelaturum, atq; adeò neq; electionem, si fortè ea de quopiam fieret, approbaturum esse, tantisper dum Paulinus & Meletius in uita manerent. Atq; ut altero defuncto alter qui superstes esset, in illius succederet locũ: post eius ipsius uerò obitum, ut unus ex eis qui suffragiorum calculis digni essent, à spiritu sancto electus, episcopalem cathedram obtineret. Conuentis hisce iuramento cõfirmatis, multitudo ferè omnis consensit: pauci tantum Luciferi sectatores, consecrationem Meletij ab alienæ sententiæ sufragatoribus acceptam reprehendentes, dissensionem fouerunt.

Dissensio inter Paulinianos et Meletianos in urbe Antiochena.

B

Dißidium id compositum. Inter alios Flauianus etiã iurat, se episcopatum Antiochenum non suscepturum, Paulino & Meletio superstitibus. Luciferiani dissensionem sopitam fouere pergunt.

CAPUT IIII.

Apollinaris hæresis, Deũ uerbum animã humanam cũ carne non assumpsisse, & propterea eam in priore damnatione permansisse.

TVm uerò & Apollinaris pietatis persona sumpta, alterius factionis Antiochiæ extitit autor. Nam sub Apostolicorum dogmatum defendendorum prætextu, breui mirificus esse ueræ pietatis oppugnator apparuit. Adulterinas quippe de æterna & immortali natura opiniones commentus, gradus quosdam & dignitates inter se differentes introduxit. Ad hæc salutis etiam nostrę administrationis mysterium imperfectum reddidit, animam que rationalem, qua corpus omne regitur, eius quæ nobis obtigit

A tigit salutis expertem esse dixit: propterea quòd hanc quoq; non itidem, sicuti reliquam corporis naturã, Deus uerbum receperit, proindeq; ei neq; sanationem neq; honorem aliquẽ tradiderit. Verùm, * corpus quidem nugatus est in cœlo ab † intellectuali militia omni adorari: [a] animam uerò in terris manentem, ut quę recepta non sit, huc usq; incuratã, peccatiq; ignominia circũdatã esse. Atq; alia etiam absurditatis eiusmodi plena blaterans, aliquãdo quidẽ & Dominum ipsum ex uirgine carnem recepisse, aliquando uerò eam secum è cœlo descendisse. Interdum etiam Verbum ipsum in carnem * mutatũ, nihil ex carne nostra sumpsisse, dixit. Atq; insuper alijs nonnullis deliris & nugacibus fabulis adinuẽtis, diuinis eas Seruatoris promissionib. coniunxit. Quas singulatim, præterquam quòd de eis antea quoq; diximus, in præsentia recensere superuacaneum esse puto. Tum quidem ille non tantum sectatorib. suis pestem hanc cõmunicauit, sed ex nostris etiam multos ea infecit. Quamuis postea populares eius, suam ipsorũ obscuritatem & fidei nostræ splendorẽ illustrem cernentes, paucis exceptis, omnes ad ecclesiam se Catholicam contulerint, & de cõmunione quidem nostra participauerint, ægritudinis aũt suæ uenenũ non omnino euomuerint, atq; id permultis sanam opinionẽ obtinentib. furtim obtruserint. Vnde etiã tanquã à radice mala, unam esse & diuinitatis & carnis naturã, & diuinitatem passioni non obnoxiam passionem subijsse (id quod suprà quoq; aliquatenus ex Gregorio Nazanzeno retulimus) opinio pullulauit: & alia præterea, quę & multitudini & eius antistitibus, contentionem maximã bellumq; implacabile & * non indictum peperere, prodierũt. Verùm hæc postea accidêre. Tum aũt, sicuti dixi, quũ Antiochiæ Sa-
B pores dux esset, atq; Gratiani constitutionem, ut quã fidem Damasus deprędicaret, in ea quoq; Antiochia acquiesceret, prætenderet, seruandamq; iuberet: Paulinus quidẽ Damasi partiũ se esse affirmauit. Idẽ quoq; Apollinaris, morbum celans, dixit. Meletius aũt utriusq; uerba audiens, tacitus sedit. Ibi tum diuinus Flauianus, in presbyterorũ etiãnum ordine consistens, duce placidè audiẽte, ad Paulinum: Si in eadẽ, inquit, cum Damaso, ô bone, sententia acquiescis, exhibe nobis opinionis coniunctionẽ & affinitatẽ. Ille namq; substantiã unã Trinitatis profitetur, & tres subsistentias disertis uerbis deprędicat. Tu uerò, sicuti uerba tua declarant, subsistentiarũ trinitatẽ prorsus tollis. Quapropter ad illius te, per cõsensum, dogmata adiũge: & ecclesias, iuxta earum sanctiones, tutò obtine. Atq; ubi hunc ita silere coegit, ad Apollinarim cõuersus: Valde te admiror, ait, * ô amice, qui tam impudẽter mẽdacio inhians, nõ erubescas: cùm quidẽ certò scias, Damasum hominẽ admirandũ, quòd Deus Verbum perfectã naturã nostrã susceperit, ore pleno propalàm docere. Tu uerò contraria prorsus sentis. Non enim ab illo animam & mentem nostram, quæ in natura nostra ut præstantissima, sic etiam lethalia maximè sunt, assumptã esse dicis, & propterea salute utrãq; priuas. Quòd si falso te arguimus, at tu nouarum rerum tuarum morbo abiecto, te Damaso diuersa prorsus à te docenti, consentire ostende, & sacrarum ędium curam obtine. Et diuinus quidem Flauianus, ad hunc modum ueraci confutatione utriusque dicendi obturauit licentiam. Meletius autem hominum omnium mitissimus, perplacidè Paulino dixit: † Quandoquidem non tibi soli, sed mihi quoq; ratione & * uerbis, quæ uerus pastor & idem ouium Dominus nouit, istorum curam & administrationem mandauit, & greges utriq; pro eo atq; conuenit, inter se communicant, & salutarem herbam noxio illo & lethali hæreticorum pabulo uitato depascunt & carpunt: coniungamus ô amice, si uidetur, ueræ pietatis oues, easq; in ouile unum aggregemus, atq; quæ nobis intercessit de pastorali munere

Left margin: † ὑπὸ πάσης στρατιᾶς νοερᾶς. Niceph. ὑπὸ τῶν λογικῶν πρὸς κυνεῖται δυνάμεων. Theod. — *Gratianus professionẽ fidei Damasi Rom. Pontificis episcopos alios sequi iubet.* — *Damasi orthodoxia.* — *Paulini error.* — * ὦ φιλότης. — * λόγοις.

Right margin: * *Terrenum, Theod.* — a *Ad imaginẽ Dei conditam. Idem.* — * μεταπεφυκέναι. — *Apollinaristæ minus sincerè se ad ecclesiam Catholicam contulere.* — * ἀκήρυκτον. — *Sapores dux Gratiani constitutionis ac religione promulgatæ executor.* — *Flauianus hypocriticã professionem Paulini & Apollinaris in lucem profert.* — *Apollinaris hæresis.* — *Meletius cõcordiæ & unionis conditionẽ Paulino offert, ut simul eadem dignitate in eadẽ ecclesia episcopatum gerant.*

 conten-

† Theod. lib. 5. cap. 3. Quandoquidem & mihi harum curam ouium mandauit Dominus, & tu aliarum regendarum suscepisti prouinciam, &c.

contentione soluta, uterque oues pascat, communiterque eis docendo curam adhibeat. Sin uerò, qui in medio est contendendi ac dissidendi studium excitat, thronus, & id sopire statim conabimur. Oportere siquidem censeo, in medio throno cum reuerentia religiose sacrũ poni Euangelium: nos autẽ utraque ex parte considere, in † inferiore subsellio acquiescentes. Quòd si me quidem primùm ex hac uita migrare cõtigerit, solus ipse throno potiere. Sin tu prior diem tuũ obieris, ego itidem pro uirili mea gregi præero. Hæc quidem ita pio uultu diuinus dixit Meletius. Paulinus aũt conditionem eam nõ accepit. Porrò Sapores dictorũ talium iudex, Meletio magno ecclesias gubernãdas attribuit. Paulinus uerò rursum factioni suæ, quã sibi ab alijs seiunctam aggregauerat, præfuit. Postea uerò, sicuti diximus, iusiurandũ à designatis episcopatus cõpetitoribus acceptũ, & plebs ad concordiã est reducta. Sedenim Apollinaris ubi spe sua excidit, perinde atque ecclesiæ ei adeptę essent, propalàm & clarè hæresim docuit, & ducem se nouæ opinionis cõstituit. Lectoque & ordinato Antiochię Vitali, homine uitę sanctitate, sicuti suprà à nobis dictũ est, præclaro, & qui antea quidẽ ecclesiastica doctrina enituerit, postea aũt cõtagioso Apollinaris morbo infectus fuerit: ipse Laodiceã, ubi plurimũ erat, cõcessit. Permulti uerò & alij episcopi ab exilio, quo sub Valentis imperio mulctati fuerãt, reuersi, Meletij sentẽtiã sunt sequuti: nihil prorsus de † prerogatiua & preeminẽtia sedis episcopalis cõtendentes, sed multitudinis cõcordiã quam maximè procurãtes. Quinetiam Arianos, qui pro eis ecclesijs præfecti fuerant, precib. interpositis, rogarũt, ne inde discederẽt, neue per dissensionẽ ecclesiã CHRISTI cõscinderent: quam unicã existentẽ, atque unicã à Deo iuxtà & ab Apostolis traditã, dissidendi cõtentio, † primarumque sediũ ambitio, hominũ uanæ gloriæ studentiũ, in multas diuisit: sed ut ueram pietatẽ profitentes, ipsi primos ecclesiarũ thronos retinerẽt. Studio hæc habuere cùm multi alij, tum Eulalius Amasenæ ecclesiæ ad Pontũ procurationẽ sortitus. Dicit namque, post reditum aliũ pastorẽ * Arianæ sectæ, qui ecclesiam regeret, eos aũt qui illi debitã præstarent obedientiam, uix quinquaginta numero inuenisse: eundemque tamen cõcordiæ desiderio & cupiditate illi conditionem, precibus adiunctis, tulisse: qua sede honoratiore & prærogatiua throni, tanquam cõcordiæ opinionumque coniunctionis mercede proposita, cedebat, ut ecclesiam modò ambo administrarẽt. Ille autem conditionẽ talem reiecit, nec multo pòst à suis etiam, quibus pręibat, est relictus: qui se etiam frequentiori piè credentium multitudini aggregarunt.

A B

Sapores dux Meletio ecclesias Antiochenas regendas committit.

Iuramentũ designatorum episcopatus Antiochiæ competitorum, de quo cap. proximo, in fine.

Episcoporũ catholicorum ab exilio reuersorũ egregia animi moderatio, & erga Arianos humanitas.

Vna est Christiana & Apostolica ecclesia.

Eulalius Amasenus prærogatiuã throni Ariano episcopo offert, ut pari potestate ecclesiam concordes administrarẽt.

† ὑφεδρείᾳ.

Paulinus sectatoribus suis præit.

Vitalis Apollinaristis Antiochiæ præfectus.

† περὶ προεδρίας.

† φιλοπρωτείαι.

Catholici Arianis episcopatus nõ grauatè cõcesserũt, ut modò pietatẽ orthodoxam cõplecterentur.

* *Arianus conditionem repudiat, & à suis qui pauci erant popularibus relinquitur.*

CAPUT V.

Diuus Meletius multitudinis cõcordia conciliata, Diodorum quidem illũ, de quo paulo antè diximus, qui persona & habitu alio, unà cum Flauiano ecclesiæ scapham in sæua illa tẽpestate præclarè gubernauerat, pastorẽ Tarsi cõstituit, & Cilicum gentẽ ei attribuit. episcopatũ autem Apamææ Ioanni dedit: qui uir quùm generis nobilitate clarus, tum multis splendidisque primariarũ uirtutum ornamentis spectatus fuit. Præterea uerò uitæ sanctitas & doctrina insignis in eo cõiunctæ, clariorem etiam eum reddiderunt. Qui & ipse, itidem ut Flauianus & Diodorus, sæuæ procellæ tempore sententiæ suæ populos in officio retinens, doctrina confirmauit. Fuit huic ea in re collega quoque magni ille nominis Stephanus, quem itidem Meletius ad certamen non exiguum acciuit. Nam hunc Germaniciæ ciuitati, quæ Eudoxij morbo summo cum periculo laborabat, optimum misit medicũ. Omni enim liberaliori doctrinæ in sacris simul & prophanis disciplinis operam nauauerat, & conceptã de se spem minimè fefellerat. Spirituali namque * fistula usus, etiam lupos in oues

Meletius episcopos creat. Diodorum ecclesiæ Tarsensi præficit. Ioannem Apamææ.

Stephanũ Germanicensi.

** σύριγγι.*

A in oues conuertit. Ad eundem modum magnus quoq; Eusebius egit, ubi ab exilio Samosata reuersus est. Nam Acacio illi, cuius propter uitã egregiam ingens erat gloria, ecclesiam Berrhoeæ regendã cõmisit. Hierapolim aũt admirando attribuit Theodoto, q uita monastica celebris maximè fuit. Eusebiũ porrò * Chalcidis, & Isidorum Cyri episcopũ fecit. (cuius ecclesiæ breui quoq; pòst magnus præfuit Theodoritus) Ambo uerò isti diuino ardore & æmulatione clari fuere. Hunc præterea dicunt Eulogiũ illum, qui cum Protogene in * insulam Antinonem, ueræ pietatis ergò deportatus fuerat, Edessam misisse, cùm ibi diuus Barses morte sua simul & thronum & uitam reliquisset. Ipse autem Eulogius Protogenem certaminum suorum socium Carris præfecit, urbi ei ualde ægrotanti, quasi quendam ἀλεξίκακον, hoc est, malorum depulsorẽ donans. Insuper diuinus Eusebius oppido Dolichæ Marim episcopũ dedit, quod quidẽ oppidum Ariana cõtagione infectum maximè erat. Eò Eusebius uenit, ut ipse Marim uario uirtutũ genere refulgentem, in possessionem episcopalis sedis induceret. Sedenim ei oppidũ ingredienti, mulier quædam Arianis deliramentis plena, ex superiore loco tegulã in caput cõiecit. Et ita tum quidem uiri sancti caput cõminutum est: paulo uerò pòst, ubi cerebrũ putredine correptũ esset, moriens ille, ad meliorem migrauit uitam. Quem fama est, iam animam agẽtem, iureiurando amicos obstrinxisse, ne à fœmina, quę facinus tantum ausa fuerat, pœna quępiam exigeretur. Ea in re Dominum suum ęmulatus, qui dixit: Pater ignosce illis peccatum hoc, quia nesciunt quid faciunt. Hunc uitæ finem, post uaria multipliciaq; pro uera pietate obita certamina, consequutus est Eusebius. Qui quum in Thracia barbarorũ B feritatem effugisset, impiorũ hæreticorum manus euadere non potuit, sed per illos coronam martyrij suscepit. Atq; hæc quidem postea sunt facta. Diuus uerò Meletius concordia iurisiurandi sacramento confirmata, Constantinopolim appulit, cùm eò multi conuenissent episcopi, necessarium esse rati, ut diuinum Gregorium ex Nazanzo transferrent, eiq; episcopatum Constantinopolitanũ cum summa potestate committerent.

Eusebius Samosatenus ab exilio reuersus, ecclesijs antistites sacrorũ ordinat.
Acacium Berrhoeæ.
Theodotũ Hierapolis.
Eulogium Edessæ.
Protogenem Carrarum.
Eusebiũ Chalcidis.
Isidorum Cyri.
Marim Dolichæ.
Ibi Eusebiũ Samosatenum mulier Ariana tegulæ ictu necat.
Eusebius martyr pro persequutrice muliere moriens orauit.
Meletij & aliorũ episcoporũ cõuentus Constantinopoli.

Theodorus non habet, Insulam: li. 5. ca. 4. Supra lib. 11. cap. 25.

* *Theod. Chalcedonis: sed perperam, ut puto. Est enim etiam Chalcis non longè ab Antiochia Syrorum sita. Epiph.*

CAPUT VI.

Gratianus in Occidente, Theodosius in Oriente ad Istrũ feliciter pugnant.

IMperatores ambo, alter quidem in paternam imperij partem, quam sibi & fratri reseruauerat, se recepit: alter autem ad datam sibi ditionem, Illyricum inquam & Orientales prouincias, est profectus. Atque utrique res bellica ex sententia succesit. Gratianus enim Almanos Occidentem uastantes deuicit: Theodosius autem rursus cum barbaris ad Istrum congressus, prælio eos superauit. Qui uerò ex conflictu eo superfuere, socios se deinceps Romanorum fore precibus interpositis polliciti, conditionibus pacis acceptis, & obsidibus datis, in Theodosij potestatem uenere. Rebus hisce rectè cõpositis, Constantinopolim is iturus, Thessalonicam peruenit. Atq; ibi statim letali morbo correptus, postquam ab Ascholio, cui tum Thessalonicensis ecclesiæ administratio credita erat, initiatus & baptizatus est, meliusculè habuit. Quòd namq; à maioribus suis acceptam Christianam religionem coluerat, mirificè in Nicænis decretis acquiescebat. Tum autem, quòd & Ascholius sententiã eam defendebat, admodũ delectabatur. Præterea uerò quòd idem & uita & doctrina bonus, ad uirtutes omnes quas episcopalis requirit dignitas, appositus esset, atq; insuper quòd gens Illyricorũ ab Ariana rabie abhorreret, magnopere lætabatur. Et Ascholium de alijs populis, quam de religione obtinerent opinionẽ percunctatus, Occidentem omnem usq; ad Macedoniam, & ecclesias eius, concordes esse intellexit, quod omnes ex æquo cum patre Deum

Gratiani exercitus apud Argentariam Galliæ oppidũ Almanorũ circiter tria millia cecidit. Oros. Diacon.
Theodosius Gotthos ex Thracia expulit, & cum Athanaricho eorũ rege fœdus percussit. Iid.
Theodosius Thessalonicæ ab Ascholio episcopo æger baptizatus conualescit.
Ascholius optimus episcopus.
Occidentales Ecclesiæ Catholicæ.

uerbum

uerbum & spiritum sanctum colerent, & apertè trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem profiterentur. Vlteriores uerò Orientalis imperij regiones usque adeò inter se dissidere, ut diuersæ etiam in uulgo hæreses essent, & factiones. Constantinopolim uerò magis etiam quàm loca alia de rebus talibus blaterare, & magis Ariana peste refertã esse didicit. Cuius rei causam quoque Ascholius addidit, Occidentem scilicet propterea malis eiusmodi liberũ esse, quòd Constãtinus Constantini maximus, & Constans minimus natu filius, successoresque deinde eorum Valentinianus & Gratianus ipse, patriam fidem integram conseruassent. In Orientem aũt uarijs ex partibus malum hoc peruenisse dixit: quòd hæresis autor & dux Arius, Alexandriæ in Aegypto ortus, & presbyter ibi factus, blasphemiæ & maledicentiæ uenenum ibi euomuerit: post hunc autem Eusebius [a] Cæsariensis, & Patrophilus Scythopolitanus, & Aetius Syrus in Palæstina extiterint: Paulinus uerò, & Gregorius Alexandriæ episcopus, è Phœnicia prodierint. Theodotum præterea Laodicensem, & sucessorẽ eius Georgiũ, atque huius rursum Athanasium, & quartũ Narcissum Cilicia protulerit: qui malè iacta semina, seu potius zizania, sinistra irrigatiõe fouerint. Insuper uerò Bithyni fuerint † Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicænus, & Menophantus Ephesius, & Maris Chalcedonensis, & Theodorus Perinthius: alios porrò, qui uitijs & malicia celebre nomen sunt cõsequuti, Thracia dederit. Atque hi omnes longo tẽpore praua dogmata rigarint atque fouerint. Talib. uerò malæ sementis satorib. nõ parũ momenti cõtulerit Constantij * facilitas (ne iuxta Gregoriũ theologum dicam † leuitas, religionẽ scilicet & pietatẽ ueritus) & extrema Valentis improbitas. Hæc ubi Theodosius cognouit, imperio suscepto in primis faciendũ sibi esse putauit, ut de ecclesijs in gratiã & concordiã redigẽdis cogitaret. Optimum uerò esse ratus, ut sententiã de Deo suam ciuibus & subditis suis declararet (ne cui uim inferre uideretur, religionem sequendã illegitimè præcipiens) constitutionẽ ex Thessalonica Cõstantinopolim misit. Inde enim ueluti ex summa quadam arce scriptũ suum per ditionẽ omnem, ad alias quoque Oriẽtis urbes omnino peruenturũ esse existimauit. Cõstitutio talis religionẽ eam cõplecti omnes iussit, quam ab initio Apostolorũ princeps Petrus docuit, quẽ tũ Damasus Romanæ & Petrus Alexandrinæ urbis episcopi sequerent. Ad hæc insuper significauit, solã eam nominari Catholicã & uniuersalem ecclesiã, quæ trinitatẽ ὁμοούσιον cõsubstantialem disertè & corde & ore deprædicaret. Diuersum aũt sentientes, hæreticos uocari, inutilesque esse, & pœnam sustinere debere, si publicè docere auderent.

Margin: Oriẽtales in religione uariantes. — Quia in Occidente Imperatores catholici fuere, propterea ecclesiæ quoque ibi in officio permansere. — In Oriente per episcopos hæreticos, & Imperatores eis fauẽtes, Arianismus propagatus. — † Hic ille est Eusebius, qui primùm Beryti, mox Nicomediæ, & tandem Constantinopolis, per transitionẽ, ex una sede in aliã cõtra sacros Canones, fuit episcopus. — * συνηθεία. † κουφότης. — Theodosij constitutio de Nicæna, eademque Apostolica fide. — L. 1. C. de sum. Trin. & fid. Cat.

a. Theodoritus, Cæsariensis non habet, lib. 5. cap. 7. At Nicephorus hunc pro fautore Arianorum habens, in nomenclatura illorum hic recenset, Cæsariensis disertè addito uerbo.

CAPUT VII.

Hac ibi lege lata, non multo pòst ipse quoque Constantinopolim se contulit. Tum uerò Ariani adhuc ecclesias gubernabãt, Euagrio eiecto: quibus præfuit Demophilus. Gregorius autem Nazanzenus theologus, pro Euagrio eis qui trinitatẽ ὁμοούσιον consubstantialẽ profitent, præijt, in ædicula quadam cõuentus agens. Quã religionis eiusdẽ sectatores quidam tum quidẽ in sacrũ delubrũ cõmutarunt: aliquo uerò tẽpore pòst, ex ea celebre templũ inter alias præclaras Dei ecclesias Constantinopoli est factũ, quod nõ tantũ pulchritudine & magnificentia reliquis præstaret, uerùm etiã claritatẽ ex diuinis, quæ in eo edita sunt, miraculis consecutũ esset. Vis enim diuina multis ibi * & re ipsa clarè, & aliquando in somnis apparens, non uarios tantũ & incurabiles morbos repulit, sed etiã erumnis & casibus grauibus, quæ in hominũ uitam incidunt,

Margin: Constantinopoli Gregorius Naziãzenus in domo quadam Catholicos docet. — Ex ea domo primùm delubrũ, deinde ecclesia præclara facta, cui nomẽ Anastasiæ inditum. — Theodosius Constantinopolim uenit. Sozom. lib. 7. cap. 5. — * ὕπαρ τε καὶ ὄναρ. Miracula ingentia in ea edita.

A incidunt, multos liberauit. Ab hominibus aũt bonæ fidei per manus nobis traditum est, CHRISTI matrẽ semper uirginẽ Mariã eam esse. nam eo habitu & forma esse multis uisa est. Vocãt aũt ædem eam † Anastasiã seu resurrectionẽ, illam, ut conijcere licet, ob causam: quòd Nicenæ fidei dogma, quod iam Constantinopoli propter ingentẽ uim & potentiã diuersæ factionis interciderat, & intermortuum fuerat, rursum ibi opera & studio Gregorij excitatum reuixerit. Audiui quoq; ex quibusdã, uera se dicere contendentib. mulierem in eo templo grauidã ex ª superioribus ambulacris decidisse, atq; interijsse. Quum autẽ populus, qui tum ibi conuenerat, preces pro ea ad Deum fudisset, eam uitæ restitutam, nullo prorsus tali casu fœtui illato damno resurrexisse: atq; inde loco ei cognomẽ inditum esse, quòd Deus scilicet opus id peregisset. Hæc hactenus.

Ratio nominis Anastasiæ.

a ἐκ τῶν μετεώρων τοῶν.

In eo tẽplo fœmina grauida ex superiori loco delapsa, & mortua, precibus populi unà cum fœtu restituta est.

Efficacia populi precum.

† *De Anastasia ista, post discessum è Constantinopoli suum, inter alia uerba Gregorius ipse sic cecinit: Inclyta Anastasiæ salue ædes, quæ morientem Erexti rectam per mea uerba fidem. Et post fata tui memor ipse, animæq; piorum, Mandabant precibus teq; tuosq; Deo.*

CAPUT VIII.

Imperator statim cum mandatis ad Demophilũ misit, qui ei denunciarent, ut uel Nicænæ assentiretur synodo, populumq; ad unionem & pacem complectendam adduceret: uel, nisi hoc faceret, quamprimum ab ecclesijs discederet. Atq; ille minimè faciendum esse ratus, ut *Illos* b *aduersum, qui possent plura, ueniret:* cõuocata multitudine, & Imperatoris sententia ei promulgata, inter alia hæc dixit uerba: Fratres, quandoquidẽ diuinũ præcipit oraculũ, si nos persequãtur homines, ut ex ciuitate una transeamus in aliã: & Imperator nos ex oratorijs expellit: scitote nos die crastino extra urbis muros ecclesiã & conuentũ acturos. Atq; hęc cùm dixisset, abijt. & deinde ad mœnia urbis cũ sectatorib. suis cõuenire, &
B sacra peragere solitus est, nõ ita ut decuit Euãgelica sentẽtia percepta. Fugientes enim huius mũdi cõuersationẽ, ad summã urbẽ, cœlestẽ Hierusalẽ, anhelare nos, dictũ id fortasse sub obscuriore significatione iubet. Exijt uerò cum eo unà Lucius, qui cùm Alexandrię Arianã hæresim defenderet, eã ob causam inde pulsus, Cõstantinopoli morabatur: ubi tum Demophilus ecclesias, ex eis decedẽs, reliquit. Imperator cũ Gregorio eas ingressus, fausta omnia per orationẽ apprecatus, eas illi cõmendauit. Et postea ibi qui Trinitatẽ consubstantialẽ profiterẽtur, ecclesias obtinebãt. Erat is annus, quo Gratianus in imperio quintùm, Theodosius aũt primùm cõsul fuit. Ex quo aũt Ariani sacra templa tenuerãt, anni nõ pauciores q̃ quadraginta lapsi erãt. Cœterùm Demophilus expulsus, in patriã suam Berrhœã se recepit. Theodorus Antiochia eiectus, in Thraciã, unde ortus fuerat, abijt. Itidem etiã Hypatius Nicęa Tyrum Syrię, quæ eum genuerat, redijt. Et alij item aliò dispersi sunt. Porrò Antiochiæ Asterius & Crispinus presbyteri, & reliqui factionis eius quæ Theodori auspicia sequuta fuerat, cõciliabulo coacto, ad quod etiam alij multi ex uicinis urbibus episcopi conuenere, legationem ad Eunomianos misere, cõiunctionem cõmunionemq; eorũ ambiẽtes. Quibus illi per epistolam, ita se eos recepturos esse responderunt, si suffragia sua, quibus Aetij lectionẽ & consecrationem damnauerant, antiquarent, & scripta illius reciperent. Petierũt quoq;, ut uitam illi prius lustrationibus perpurgarent, quòd uidelicet impuris quibusdã institutis infecti essent. Hanc illi petitionẽ tum quidem receperũt. Postea uerò eò etiã producti sunt, ut in ecclesiasticis conuentibus Eunomio & popularibus factionis eius, per maledicta detraheret: μετεωρολέσχας, hoc est, de rebus cœlestibus sublimibusq; cũ fastu & insolentia uerborũ nugantes, demẽtiaq; & improbitate plenos, qui sibi talia prætendenda esse statuissent, eos cognominãtes. Porrò Ariani, q; eorũ non mediocris esset multitudo, ex momento quod illis iam inde ab initio sub Constantio & Valente accesserat, metu nullo

Demophilus Arianus ecclesijs Constantinopoli excedit, & extra urbẽ cõuentus agit.

b πρὸς κρέσσονας ἀντιφέρεσθαι.

Quomodo accipiendum uerbum illud Saluatoris, Fugite ex una ciuitate in aliam.

Theodosius Gregorio Nazian. ecclesias Constantinopoli commendat.

Ariani episcopi passim episcopatibus suis abeunt.

Ariani rerum suarũ satagentes, Eunomianis se coniungunt.

Eunomiani eos certis conditionibus suscipiunt.

Ariani deinde Eunomianos contumeliose μετεωρολέσχας uocant.

Idẽ rursus conuentus & ecclesias suas liberè agunt.

nullo co̅uentus agebant. Et de Deo atq; eius substantia temerè disputabãt. Animum quoq; Imperatoris ipsius, illi per factionis suę homines, qui in Imperiali aula uersabantur, tentandum esse duxerunt: illa spe concepta, hunc quoq;, sicuti & Constantium, in potestatem eorum adductum iri. Quæ res eis quoq; qui Catholicæ Ecclesię erant, magnam attulit curam. Quapropter in maximo fuere metu, Eunomij in disputationib. uim suspectam habe̅tes. Non ita pridem enim is, qu̅u sub Valentis imperio à Cyzicenis dissidere cœpisset, & seipsum ab Arianorũ sodalitate segregasset, Chalcedonem Bithyniæ e regionè Constantinopoli sitã, ubi priuatus considebat, se co̅tulerat. Et multitudo ingens è Co̅stantinopoli ad eum uentitabat. Alij quoq; aliunde ad eum co̅fluebant, qui partim de uita & doctrina eius periculũ faciebant: partim, si noui quidquam diceret, cupidè eum auscultabant. Et iam fama quoq; nominis eius ad Imperatorem peruenerat. Fuisset ille ad colloquiũ etiam Principis admissus, nisi Dei amantissima ipsius coniunx Placilla, quæ iam inde ab initio decreta Nicæna constanter profitebatur, cura & studio omni obsistendo hoc egisset, ne cũ illo prorsus colloqueretur. Maximè quippe uerita est, ne institutorum uitę illecebris, & uerborum ui atq; grauitate, Imperatorem ille in sententiam suam abduceret.

Animum etiam Imperatoris, ut eum ad partes suas traducant, tentant.

Eunomius Chalcedo̅e priuatus cum laude magna uixit.

Ne ad colloquium imperatoris is admittatur, Placilla Augusta sedulò cauet.

CAPUT IX.

HÆc quum ita fierent, ac eius rei studium apud Arianos uigeret, magnus Amphilochius, de quo antea quoq; mentionem fecimus, unus ex eis qui tum Constantinopolim aduenerant episcopis, non ille quidem in rebus agendis uersatus, sed alioqui senex uenerandus, atque in rebus diuinis acri mente præditus, Imperatorem adijsse, ei'que ut Arianorum conuentus ab urbibus semoueret, supplicasse dicitur. Imperator autem petitionem eam, quòd durior inhumanior'que esse uideretur, non comprobauit. At sapiens ille senex tum quidem tacitus abijt, & consilio deinde sapientiore facinus memoria dignum fecit. Quum namque rursum cum reliquis episcopis in aulam uenisset, & imperatorem ita ut decet, atque ut alij episcopi fecerant, piè & suauiter admodum consalutasset: filium ipsius Arcadium, qui nuper ad Imperium lectus fuerat, non eadem illi impertita reuerentiæ obseruantia, inhonoratum reliquit. Verùm ad eum accedens, & ueluti cum puero colloque̅s, manu'q; eum demulcens, Salue & tu ô puer, inquit. Imperator, quòd senem Amphilochiũ rudiori * animo esse, & rusticius agere existimaret, quomodo filiũ salutare deberet, docuit. Atq; ille, sufficere ei honorem talem, dixit. Imperator autem ira percitus, & ueluti filius iniuria affectus esset, grauiter commotus, cum conuicio episcopum abduci iussit. Ille porrò quamuis protruderetur, co̅uersus tamen paululum, co̅silium'q; in animo occultatum proferens: Vides'ne, inquit, ô Imperator, quàm tu procaciter filio illatam contumeliam non fers, sed amarulenter † propter summissiorem compellationem, in nos excandescis? Sic scilicet existimare te oportuit, succensere etiam cœlestem Imperatorem & patrem unigeniti, propter eos qui non communem illi tribuunt honorem, sed dissimilem & longè minore̅ patre uocare audent. Imperator quum inde rem actam intelligeret, & uerba ea admiraretur, quamprimum ad se sacerdote̅ Dei accersiuit, & ad pedes eius prouolutus, ueniam ab eo petijt. Neq; aliter quàm ipse dixisset, se rem habere, professus est. Atq; in ea sententia confirmatus, postea eos qui aliter quàm Nicææ statutũ fuerat, opinarentur, auersatus est. Contentiones in foro & inanes conuentus inhibuit, disputationibus de Deo & natura eius finem omnino imposuit: & constitutione publicè proposita, periculũ qui ei non parerent denunciauit: pœnam ei quoq;

Amphilochius à Theodosio petit, ut Arianorum conuentus in urbibus inhiberet, sed id non impetrat.

Idem debita reuerentia Arcadiũ in co̅spectu patris Imperatoris non prosecutus, re ipsa pulcherrimè Theodosio ostendit, Dei patris, ob contumeliam unigenito filio suo ab Arianis illatã, iram.

Theodosius co̅uentibus publicis sectæ Arianæ interdicit. l. 2. C. de sum. trim. & fid. Cath.

* ἰδιωτικώτερον διακεῖσθαι.

† τῷ τῆς προσρήσεως ὑφειμένῳ.

A quocq́ qui contrà uenire ausus esset, cōminatus. Ita factū, ut Arianis & Eunomianis pulsis, τοῦ ὁμοουσίου consubstātialis fidei professores ecclesias moderarentur.

CAPUT X.

Imperator Concilium Cōstātinopolitanum indicit. Euocantur etiam Macedoniani.

** Soz. li. 7. cap. 7. Catholicos episcopos cōuocatos esse scribit: Ex imperij Theodosij prouincijs duntaxat, non addit. Et synodus hæc Cōstantinopoli, sicuti pleriq́; omnes tradunt, est celebrata. Id.*

PRoinde primo quocq́ tempore synodū quocq́ episcoporū Imperator in locū unum, * ex imperij sui prouincijs duntaxat, cōuenire iussit, ad Nicæna decreta cōfirmanda: atcq́ ut ibidē, cui'nā Constantinopolitanæ ecclesiæ sedes cōmittenda esset, deliberaret. Quòd aūt Macedonianos uniuersali ecclesiæ aggregari atcq́ uniri posse existimaret, quia nō admodū opinione sua de Deo, ab utracq́ parte & factione, dissidebāt, eos quocq́ ad conuentū euocauit. Et cōuenerunt ab eis qui Trinitatē ὁμοούσιον cōsubstantialē prędicāt, circiter cētum & quinquaginta: alterius aūt sectæ triginta & sex, quorū plures ex Hellesponto erāt. His præibāt, Eleusius Cyzicenus, & Marcianus Lampsacenus. Inter Catholicos præcipui erāt: Timotheus, qui Alexādriæ in locū Petri fratris sui, eiusdēcq́ Athanasij successoris, surrogatus fuerat: Meletius Antiochię episcopus, qui pridē Gregorij causa Costantinopolim uenerat: & Hierosolymitanus Cyrillus, qui cùm antea Macedonij opinionē sequutus fuisset, tū per pœnitentiā resipuerat: pręterea Ascholius Thessalonicę, Diodorus Tarsi, & suū rectè gerens nomē Acacius Berrhœę, episcopi. Ii sanè oēs in Nicęnis decretis acquiescentes, Eleusium & populares eius in sententiā suā adducere conabanť: in memoriā eis redigētes, quā ad Liberiū miserāt legationē, in qua per Eustathiū, Syluanū, & Theophilū, se Nicęnā fidē sequuturos receperāt. Tum aūt, quòd sua ipsorū uoluntate, longo tēpore se ab eorū cōmunione nō segregassent: nō rectè eos facere dicentes, cùm semel flagrantib. animis eandē cū eis fidem susceperint, quòd ita rectè ab eis cōstituta

Præcipui Macedoniani episcopi.

Numerus episcoporum.

Catholici Macedonianos in sentētiam suam adducere contendunt.

B rursum antiquarēt. At illi cohortatione tali spreta, cùm apertè Arij opinionē iudicio suo meliorē censeri, necq́ uncq́ fore ut patri filiū ὁμοούσιον consubstantialem esse faterenť, quāuis aliter Liberio polliciti essent, dixissent, discesserunt: & ad factionis suæ populares, ubicuncq́ in urbibus essent, ut nequacq́ Nicænā fidē complecterenť, literas dederunt. Qui uerò ab uniuersali Ecclesia stabāt, ibi manētes, de eligendo Constātinopolitano episcopo consiliū habebant. Et primus ibi Imperator Gregoriū, propter uitā & eruditionē pręstantē admiratus, dignū illum ea sede calculo suo iudicasse dicitur. Qua in re synodus ei, quòd uirtutē eius uiri reuereretur, suffragata est. Potissimùm uerò diuo ipsi Meletio uidebatur, Gregorio Cōstantinopolitanū episcopatū confirmandū esse, hac in parte canone de episcoporū translatione, quē nonnulli consiliū hoc reprehendentes obijciebant, posthabito. Optimè quippe diuinus pater eorū uirorum mentem & consilium, qui illum promulgauerant, tenebat. Synodus namcq́ illa, ut occasionem * ambitus in ecclesijs præcideret, canonem eum proposuerat, quod multa tum ex cōpetitorū ambitiosa prensatione prouenissent mala. Quòd si ambitus abesset, nihil prorsus extare impedimenti censuit, ut modò uita aut doctrina multis alijs præstantior, aut simul utracq́ hæc constarent, aut cōmunis denicq́ & publica cum magna commoditate utilitas per translationem in expectatione esset.

*† * Alij in hac synodo centū & octo Patrum, Macedonium etiam damnatū esse scribūt, spiritum sanctum Deum esse per negantem.*

Macedoniani opinionē suam retinentes, ex concilio discedunt.

Gregorius Nazanzenus episcopus Constantinopolitanus designatur, Meletio censente, & Imperatore approbante.

Mēs & sententia Canonis Nicæni de nō trāsferēdis episcopis.

** φιλαρχίας.*

† * Ioannes Psellus de secunda œcumenica synodo scribens, inter alios, hos ponit uersiculos: Αὐτὴ τὸν μακεδόνιον ἀνέσπασε ῥιζόθεν, τὸ πνεῦμα τὸ πανάγιον ἀλλοτριοῦντα μάτην τῆς ὑψηλῆς θεότητος, καὶ κτίσμα βλασφημοῦντα. Hoc est: Reiecit hæc Macedonium radicitus, Qui spiritum temerè creaturam uocans, Deitate summa segregat sanctissimum.

CAPUT XI.

Gregorius sedem Constantinopolitanam recipit.

GRegorius sanè primùm munus episcopale suscepit, & thronū cōscendit. Quomodo enim tot & tantorum uirorum cohortationem despiceret? Et gregem, quem exiguum receptum, frequētissimum fecerat, euangelicis humoribus rigās fouit: eosq́ qui extra illum oberrarent,

Sed breui eiusdem ius, propter Aegyptiorum episcoporum inuidiam, resignat. *Oratio Gregorij Nysseni in funere Meletij.* *Meletij obitus.*

uerborum sagena captos ad ouile adduxit. Vbi uerò paulo pòst quosdam, & eos maximè qui ex Aegypto aduenerant, electioni suæ intercedere, eamq; reprehendere sensit, oratione ad eos synodali habita, episcopatum rursum deposuit. At enim ab ipsa statim synodo, diuinus Meletius ad uitam lætiorem transijt: & à multis, præcipuè uerò à Gregorio Nyssenæ ecclesiæ luce, funebribus orationibus est concelebratus. Et ante obitum quoque eius episcopi Aegyptij secessionem fecere, inter alia illud carpentes, quòd Gregorius, quum paternum antea episcopatum & Nazanzenam ecclesiam administrarit, ad Constantinopolitanam tum sedem euectus esset. Et iam Timotheus Alexandrinus Maximū quendam Cynicum philosophum, Gregorij quidem discipulum, * Apollinaris autem labe maximè infectum, in abdito loco, apud Choraulæ cuiusdam domum, Cynico capillo eius inciso, pastorem Constantinopolitanum legerat atq; cōsecrarat. Verùm qui tum ibi congregati erant, facinus tam absurdum reprobantes, haudquaquam consecrationem eam laudarunt. Nam plerique uiri diuino ardore & spirituali sapientia pleni erant. qualis Helladius ille fuit, Basilij magni successor: Gregorius, & Petrus, eisdem cum Basilio parentibus orti: Amphilochius Iconij, quæ Lycaoniæ urbs est: Optimus Pisidiæ, Diodorus Ciliciæ, Pelagius Laodiceæ: Eulogius Edessæ, Acacius Berrœæ, Isidorus Cyri, Cyrillus Hierosolymorum, Gelasius Cæsareæ Palæstinæ, Acacij, qui Eusebio Pamphili substitutus fuerat, successor, & alij quamplurimi episcopi, egregij uirtutis athletæ & concertatores, doctrinam uita ipsa exornantes. Qui omnes factum tale execrantes, se ab Aegyptijs seiunxerunt, & Gregorio magno affuerunt. Nam unà cum eo conuentus, & sacra, & ritus ecclesiæ, recepto more omnes liberè peragebant. Quos diuinus Gregorius, si quis alius, & ipse humanus & humilis, maximè adhortatus est, ut concordiam & pacem inter se, cuius gratia conuentus quoque coactus esset, colerent, eam'que iniuriæ hominis unius, quam contemnere deceret, præferrent. Ego enim, inquit, curis multis liberatus, exoptatam mihi dudum & gratam quietem persequar. Et uobis simul, post diuturnum illud & inexpugnabile bellum, tanto studio expetita pax continget. Meo quidem iudicio perabsurdum esset, si nuper admodū hostilis pugnæ periculo defuncti, arma inter nos ipsos sumeremus: & sicuti sors ferret, tela temerè conijceremus, robur'que omne in quibus minimè decet certaminibus consumeremus. Sic scilicet hostibus quoq; ipsis, ut clade nostra lætarentur, causam præberemus. Quapropter si consilium meum sequi uoletis, uiro alicui per disquisitionem inuento, qui diuina mente præditus, sede hac dignus sit, qui'que Deo actiones eius gubernante, ritè omnia & ordine faciat atque constituat, ecclesiæ præfecturam committetis. Contra uerba hęc, quum quod dicerent, non haberent, uel inuiti ei cesserunt. Et confestim Maximum Cynicum episcopali dignitate nudatum atque excommunicatū, ædibus sacris eiecerunt, quùm quòd præter rationem illegitimè thronum inuasisset: tum maximè, sicuti dictum est, quòd Apollinaris uæcordibus intemperijs agitaretur. Gregorius autem sede relicta, in patriam Nazanzum reuersus, uitā quietam * priuatus transegit: neq; cuipiam, eo quòd sua sponte throno cessit, scandali siue offendiculi occasionem præbuit. Sed enim uirum hunc longè sapientissimum, quùm alias ob res omnes ualde, tum uerò hac ipsa de causa non minus admirari libet. Neq; enim eloquentia, qua plurimùm pollebat, ad superbiam elatus est: neq; ab inani gloria uictus, administrationem ecclesiæ tantæ expetiuit, quam ipse, quum propè iam interijsset, ad eam rursum amplitudinē doctrina sua prouexerat: sed illico episcopis depositum reddidit, neque labores quos pertulerat, aut pericula quæ aduersus hæreses per intestinum bellum pugnans

Timotheus Alexādrinus Maximum philosophum Cynicū episcopatui Cōstantinopolitano præficere conatur. *Id ei non succedit.* *Præclari eius conuentus episcopi.*

Sozomenus Maximum Nicenæ fidei professorem fuisse scribit, lib. 7. cap. 9.

Alij episcopi extra Aegyptios, Gregorio fauent. *Deus bone, quàm libenter uir sanctus episcopatum primariū deponit, & publicæ paci dignitatem suam posthabet.* *Alium pro se episcopū legendum suadet.*

Cōcilium Maximum Cynicū excōmunicat. *Gregorius Nazanzum reuersus.*

* διάγων καθ' ἑαυτὸν.

Summa animi in eo uiro moderatio.

gnans

A gnans adierat, prætendit: quum quidem ut sedem eam retineret, & ecclesiam Cõstantinopoli administraret, alio iam Nazanzi episcopo declarato, uel parum, uel nihil prorsus impedimenti esset. Atque synodus quidem mores priscos conseruans, id quod ei in manus tradiderat, ab ipso non inuito recepit: nihil omnino diuinas dotes, quæ in eo uiro erant, morata.

CAPUT XII.

Cæterùm maxima cura & deliberatio Imperatori & episcopis incumbebat, Imperatore potissimùm eos cohortante, ad diligentẽ exactãq; disquisitionẽ adhibendam, ut quàm optimus atque honestissimus uir inueniretur, cui urbium maximæ rectè administrationis committerentur habenæ. Porrò synodus hac in re non eundem quem Imperator obtinebat animum. Pro se enim quisq;, ut ex necessarijs suis & amicis quispiam honorẽ sedis eius consequeretur, laborabat. Quod consilium quum episcopi omnes texerent, Nectarius quidam Tarsi Cilicum ortus, primariæ nobilitatis uir, senatoriaq; dignitate clarus, & humanitate morum admirationem omnium promeritus, tum autem prætoris magistratu & honore conspicuus, Constantinopoli degens, in patriã iamiam iturus, ad Diodorum Tarsi episcopum uenit, ut ab eo, sub cuius scilicet episcopatu censeretur, cum precatione * benedictionem acciperet: atq; si opus esset, literas eius secum ferret. Et commodùm tum accidit, ut Diodorus secum ipse consideraret, quem'nam ad functionem propositam eligi conueniret. Et Nectarium ingredientem conspicatus, statim illum in animo suo idoneum ad sedem eam suscipiendam iudicauit. Et intra seipsum affectione propensus in eum fuit, caniciem illius uenerandam cernens, speciemq; episcopo dignã,
B morumq; simul humanitatem eximiam perpendens. Et alio quodam sub prætextu eum ad episcopum Antiochenum adductum, mirificè laudauit: & illum ut secum ei faueret, rogauit. Ille uerò, quòd multi præclari uiri designati essent, ueluti in re graui & seria apud seipsum subridens, Diodori suffragium abrogauit: Nectario tamen nihilominus uocato, paulisper eum secum manere iussit. Interea Imperator in charta describi iussit eorum nomina, quem quisq; aptum esse ad tantam ecclesiæ scapham gubernandam putaret: ut sibi illis in scripto repræsentatis, unius ex omnibus eligendi potestas relinqueretur. Et alij quidem alios, pro ut cuique uisum erat, annotarunt. Antiochenæ uerò Antistes ecclesiæ, postquam ex sententia sua quos uolebat in libello nominauit, extremo loco, ut Diodoro gratificaretur, Nectarium etiam subiecit. Imperator charta in manus accepta, in qua designatorum nomenclatura descripta erat, ubi ad Nectarij nomen peruenit, constitit. Et altius, more suo, rem mente reuoluens, secum ipse consultauit: & digito Nectarij nomini impresso, denuò eorum qui calculos & suffragia episcoporum meriti fuerãt, nomina percurrens, ubi rursum ad Nectarium peruenit, diu multum'que re deliberata, eum ipsum præ omnibus sede ea dignũ esse censuit. Ad id factum obstupuere omnes, uerbis'que & ore omnium quærebatur, Quis'nam Nectarius iste esset, quæ studia eius, atq; unde ortus esset? Vt uerò nondum * quoque initiatum esse cognouerunt, amplius etiam admirati, & ad Imperatoris iudicium animis consternati sunt. Ego quidem id etiam Diodorum ignorasse puto: neque enim credibile est, non initiato eum suffragari tantopere ausurum fuisse. Sed illum iam canum, ut æquum fuerat, initiatum fuisse opinatus est. Ego uerò non sine nutu Dei hoc accidisse puto. Atque ubi id Princeps quoque resciuit, quamuis ex episcopis multi contrà niterentur, in sententia tamen sua ille conquieuit. Postquàm uerò, qui conuenerant, omnes Imperatoris

*σὺν χλῶν λαβεῖν. Accipiebãt olim ab episcopis suis benedictionem peregrè profecturi.

Fauor etiam in electionib. episcopalibus obtinet.

Nectarius uir prætorius, profanus, & nondũ baptizatus, mirificè episcopus Constantinopolitanus, præter opinionem omnium, Imperatore maximè comprobante, eligitur.

*ἀμύητον.

toris calculum cõfirmarunt, extemplò Nectarius baptiſmo initiatus, atq; etiam A
Myſtica baptizatorũ ueſtis. num myſtica ueſte indutus, communibus ſynodi ſuffragijs epiſcopus Conſtantinopoli declaratus eſt. Hæc ſic accidiſſe, Deo tanquam inſtrumento ipſo Principe utente, à multis creditum eſt. Sed uerum'ne id ſit, an ſecus, affirmare certò nõ poſſum. Mihi quidem ipſe perſuaſerim, rem tantam non ſine prouidentia diuina actam eſſe, quùm propter inſolitum nouumq; electionis & cõſecrationis morem, tum propter earum rerum quæ conſequutæ ſunt magnitudinem, coniecturam hanc faciens. Quòd namq; placidus, & in rebus omnibus bonus fuit, uerìſimile eſt, Deum illi per ſynodum tantam epiſcopatum commiſiſſe. Conſecratio quidem Nectarij tale conſecuta initium, auſpicatum quoq; habuit finem.

CAPUT XIII.

Senatuſconſulta Synodi Conſtantinopolitanæ. *Patriarchatus conſtituti.* POſtea epiſcopi omnes unà cum Nectario congregati, ut Nicænæ fidei decretum certum eſſet, conſtituerunt. Hæreſim omnem damnarunt: & prouincijs diuiſis, Patriarchas conſtituerunt. Sanxerunt quoque iuxta ueteres Canones, ut epiſcopi in eccleſijs ſuis manentes, non temerè in aliarum diœceſium fines tranſirent, néue ſe illegitimis * conſecrationibus non uocati ingererent: id quod antea, quum uniuerſalis Eccleſia perſequutionibus exagitaretur, factum fuerat. Quæcunque uerò apud quoſque acciderent, ut gentis eius ſynodus pro arbitrio ſuo ea ordinaret & ſtatueret. Præterea, ut ſecundum Romanæ urbis epiſcopum, Conſtantinopolitanus antiſtes * primum ac præcipuum obtineret honorem, ut qui nouæ Romæ curator ſit. Non enim urbs ea tantum ita nominata eſt, & populi honoribus magiſtratibus'que exornata, uerumetiam ſignis moribus'que & legibus cum Romanis in Italia eiſdem gloriatur, atque utrique ex æquo paria ſunt & dignitatis præmia, & honorum iura. Igitur diœceſibus ordinandis Nectarius quidem Thraciam ſortitus eſt, & Megalopolim. * Ponticam autem diœceſim à Bithynia uſq; ad Armenios, Helladio, qui Baſilio in Cappadocia ſucceſſerat: & Gregorio Nyſſæ, quæ & ipſa Cappadocum ciuitas eſt, epiſcopo attribuerunt. Prouinciam autem Melitinenſem Otreio reliquerunt. Aſianam uerò adminiſtrationem Amphilochius Iconij, & Optimus Antiochiæ in Piſidia epiſcopi acceperunt. Aegyptus porrò ſub Timotheo Alexandrino permanſit. Gubernationem autem Orientalium eccleſiarum epiſcopis earum permiſere, uidelicet Pelagio Laodicenſi, & Diodoro Tarſenſi. Antiochiæ uerò ſoli ſua relinquentes * priuilegia, Meletio etiam adhuc ſuperſtiti tribuerunt. Vrbibus autem circa Thraciam & * Scythiam ſitis, Terentium Tomitanum & Martyrium Marcianopolitanum præfecere. Quos quum Imperator omnes uiſos collaudaſſet, ſententia ſua calculos quoque eorum comprobauit. Et erat eorum illuſtris gloria: quippe qui eccleſias, pro eo atque par eſt, adminiſtrarent. De Maximo uerò decreuere, ut neque eſſet, neque nomen epiſcopi haberet: quos uerò conſecraſſet clericos, & quæcunq; egiſſet, irrita ut omnia eſſent. Conſtitutione quoq; Imperator ſanxit, ut firma & perpetua eſſet Nicænæ fidei autoritas: atque ut omnes omnium locorum eccleſiæ illis committerentur, qui in ſubſiſtentia trium eiuſdẽ honoris & eiuſdem gloriæ perſonarum, diuinitatem unam patris & filij & ſpiritus ſancti profiterentur. Et canonibus quibuſdam eccleſiarum exornandarũ gratia promulgatis, etiam ſpiritus ſancti gloriam, utpote ſimilem atque æqualem patri & filio, ſancto Nicænæ fidei ſymbolo adiecerunt; Gregorio Nyſſeno id quod illi deeſſet ſupplente.

Margin notes:

* χειροτονίαις.
* *Ab epiſcopo Romano Conſtantinopolitanus inter reliquos antiſtites primatum obtinet.*
* πρεσβεῖον. B
* *Conſtantinopolis ut bi Rom. exæquata.*
* *Patriarchatuum ſiue diœceſium ordinatio.*
* *Per Megalopolim, hoc eſt, magnã urbẽ Conſtantinopolis hoc loco intelligenda.*
* * Apud Sozomenũ eſt, Diœceſim iſtã Ponticam à Bithynia uſq; ad Armenios eſſe cõceſſã Helladio Cæſarienſi, & Gregorio Nyſſeno, & Otreio Melitinenſi, epiſcopis. lib. 7. cap. 9.
* πρεσβεῖα.
* * Mihi ſub Scythiæ nomine Gothorũ prouincia ſignificari uidetur.
* *Maximo Cynico dignitas adempta.*
* *Canones Eccleſiaſtici.*
* L. 1. C. de ſum. Trin.
* *Supplemẽtum Symboli Nicæni de ſpiritu ſancto.*

A

CAPVT XIIII.

His ita actis, simul & synodus finem suum habuit, & reliqui episcopi ad sedes suas redierunt. Nectarius autem Cyriacum Adanæorum episcopum secum retinuit, ut episcopalem disciplinam ab eo addisceret. hunc enim ad breue tempus à Diodoro Tarsensi petierat. At ille non hunc solũ, sed & alios plurimos Cilices apud eum reliquit. In quibus & Martyrius, medicus optimus, erat: quem commissorum in iuuenili ætate peccatorũ sibi conscium habebat Nectarius. Eum tum in diaconorum numerum cooptare studebat. Martyrius uerò ministerij eius functionem refugiebat. Affirmabat namque, indignum se esse tanto munere, testemque uitæ malè peractæ ipsum Nectarium laudabat. Et ille: Quid, inquit, existimas? Ego qui nunc episcopus sum, an non iuuenis aliquando inconsideratè magis quàm tu uitam egi? Teipsum testem facio, qui administer mihi improbæ sæpe libidinis fuisti. Martyrius porrò: At tu uir beate, ait, nuper admodum per baptismum omnem labem abluisti, quũ etiã episcopalem dignitatem es consequutus. * Vtrumque uerò, & sacrum lauacrum, & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem, ex sacris nouimus constitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre uideris à recens genito infante. Ego uerò iamdudum diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem uitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subijt iugum. Cuius quum non possim deprecationem pulchram non laudare, ut partem aliquam etiam hoc loco in præsenti historia obtineret, uolui. Post synodum celebratam, ubi Imperator cognouit, quid Paulo Constantinopolitano olim episcopo accidisset, ut scilicet in exilio ab Arianis suffocatus enectusque fuerit, translato honorificè corpore eius Cõstantinopolim, in templo id reposuit, quod Macedonius, qui insidiatus illi fuerat, construxit. Id nunc quoque appellationem Pauli retinet, maximum atque præclarissimum, & quodammodo à paucis alijs secundas ferens. Qui uerò rem eam ignorant, diuum Apostolum Paulum conditum ibi esse arbitrantur. Sub idem tempus, sacræ etiam Meletij reliquiæ Constantinopoli Antiochiam sunt perlatæ, & proximè apud martyrem Babylam repositæ. Dictum autem est, Imperatoris iussu corpus eius in publicis uijs omnibus, præter Romanorum morem, intra urbium mœnia receptum: precationibusque & psalmodijs alternis in urbibus decantatis, donec Antiochiam pertigit, honoratum esse. Tantum uerò uiri huius desiderium in animis hominum omnium relictum esse ferũt, ut illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, & in annulis exculpi curauerint. Meletius quidem tanto cum honore humatus est. Cui, ad gregem illius pascendum, Flauianus substitutus est: iusiurandũ, quo obstrictus fuerat, paruifaciens. Paulinus enim adhuc uiuebat. Proinde urbem Antiochenam, quæ paululum conquieuerat, turbæ rursum exceperunt. Multi namque à Flauiano descíscentes, Paulino se adiunxerunt. Cuius sanè rei gratia, non solum Antiocheni ipsi, uerùm etiam uicini circumcirca episcopi, inter se dissensere. Aegyptij namque, Arabes, & Cyprij, propter Paulinum, ueluti iniuria is affectus esset, indignabantur: Syri autem, Phœnices, Palæstini, & qui Armeniã, Cappadociam & Galatiam incolunt, quique ad Pontum Euxinum sunt, maxima * ex parte Flauiano fauebant. Porrò Damasus Romæ episcopus, & Occidentales antistites, Flauiano plurimùm succensebant: & ad Paulinum scribentes in epistolis, quas Synodales appellare mos est, ei nomen præsulis Antiochenæ ecclesiæ tribuebant, Flauianum autem prorsus auersabantur. Neque uerò minus Diodorum Tarsensem, & Acacium Berrhœum, qui illi manus imposuerant, accusabant:

B

Adana Ciliciæ urbs.

Nectarius episcopalem functionem addiscit.

Martyrius propter malè actã uitã & baptismũ profanatũ, persuaderi à Nectario non potest, ut presbyteri suscipiat dignitatem.

ἀμφότερα ᾗ καθάρσια ἁμαρτημάτων, τὸ θεῖον ἐνομοθέτησε. Sozom.

Ossa Pauli Cõstantinopolitani martyris Cõstantinopolim relata.

Pauli templum ibidem.

Meletij corpus Constantinopoli Antiochiã deportatum summo cum honore.

Desiderium hominũ erga Meletium defunctum.

Flauianus Antiochiæ, contra iurisiurandi sacramẽtum, episcopatum post Meletij mortẽ suscipit.

Noua dissẽsio in ecclesia Antiochena.

Dissensio ea in uicinas quoque regiones progressa.

Ee 3

* *Occidentales episcopi Flauiano & ordinatoribus eius infensi.*

bant: quos etiam à communione excluserunt. Vt uerò certius rem eam cognoscerent, & ipsi & Gratianus ad eos literas dederunt, ex Oriente in Occidentem eos euocantes. A

CAPUT XV.

Sozom. lib. 7. cap. 12.

Propter Arianorũ reiectionẽ nouæ in ecclesijs turbæ exortæ.

Theodosius cõcilũ aliud ducibus hæresiũ euocatis Constãtinopoli cogit.

EOdem tempore, quum Ariani ex sacris ædibus deturbarentur, & Catholici in possessionem earum uacuam inducerentur, non paruæ exortæ sunt turbę. Quapropter Imperator Theodosius exiguo à priore synodo temporis interuallo, antesignanos uigentium tum hæresium rursum conuocauit, ut alterum istorum fieret: uidelicet, ut uel ipsi alijs opinionem suam persuaderent, uel ab alijs ad aliam complectendam persuaderetur; de rebus quæ in controuersia essent: in unam eandemq́; sententiam omnes adductum iri ratus, si in publico auditorio opiniones dubię per disputationem discuterentur. Quum aũt uniuersi conuenissent, (factum id eo anno, quo filium Arcadium Augustum renunciauit) consilium de synodo celebranda cum † Nectario Constantinopolitano cõmunicauit, cohortatus, ut quæstiones unde hæreses orirentur omnes, in publicã deducerentur disputationem, quò quùm una fieret ecclesia, atq; unum inter omnes consentiens constitueretur dogma, tum uniuersi religionem, ita uti decet, colerent, neq; quidquam controuersiæ relinqueretur.

Arcadius Augustus renũciatus.

Agelius uitæ sãctitate quàm disputationis cõtentione clarior.

Nectarius Ageliũ Nouatianorũ episcopum in consiliũ adhibet.

Nectarius plurima secum animo reuoluens, Nouatianorum episcopum Ageliũ accersijt, eiusdem cuius ipse erat de consubstantiali sententiæ uirum: qui * quòd factis potius uirtutem declararet, & à uerborũ nugamentis & fastu alienus prorsus esset, alium uicem suam ad dispiciendum quid facto opus esset, atq; etiam (si hoc usus ferret) ad disputandum, designauit, Sisinium nomine, qui tum in lectorum ordine enitebat, & breui pòst episcopatum eius suscepit: hominem ad inueniendum perquàm ingeniosum, & ad id quod inuenisset eloquendum ualde cõmodum: nec minus ad arcanos & latentes sacræ scripturæ sensus inquirendum, eosq́; copiosè suaui lingua exponendum, sane quàm idoneum, nec non prophanæ simul & sacræ philosophiæ egregiè peritum. Is, quod rectissimè tum dicere uisus est, suasor fuit, ne qua cum eis qui aliter opinarentur, susciperetur disputatio, ut quæ aliam ex alia rixam & contentionem parere soleret: sed ut illi interrogarentur, an eos sacrorum oraculorum interpretes, qui prius extiterint, quàm dissensio in ecclesijs orta sit, admitterent. Ac siquidem sententias illorum rejcerent, tum fore dixit, ut eos etiam factionis suæ populares ejciant. Sin uerò idoneos illos ad declarationem seu decisionem controuersiarum esse putarent, statim illorum libros in medium proferri debere. Atque hoc sic suasit, quòd certò sciret, ueteres quum in diuinis literis coæternũ patri filium inuenerint, haudquaquã ab initio aliquo generationẽ eius incepisse, dicere ausos fuisse. Vt aũt & Nectario & Imperatori optimũ hoc consiliũ esse uisum est, omnib. qui euocati fuerãt coactis, cognoscere primùm, quid de ueterũ scriptis illi sentirẽt, tẽtauit. Atq; ubi illi clamore & admiratione suã erga illos affectionẽ & pietatem indicarunt, apertè pronunciauit: Si testes illi dogmatis classici & idonei essent, facile eos quęstionem rei cuiuslibet decisuros, si ipsi in eo acquiescerẽt, quod illi de controuersijs eiusmodi & senserint & dixerint. Quandoquidem autem etiam de eo hæresium duces dissentiebant (nõ omnibus enim eadem de ueterũ opinionibus sentẽtia erat) rem secum ipse perpendens Imperatòr, intellexit propterea illos propositam sibi conditionem repudiare, quòd disputationibus suis confiderent.

** τὴν ἀρετὴν τοῦ βίου διὰ τῶν ἔργων φέρων, κομψότητος δὲ καὶ τερθρείας λόγων ἀτριβής. Sozom.*

B

Agelius in cõsilium id Sisinium lectoré suum mittit.

Optimũ Sisinij cõsiliũ, quomodo cõtra contẽtiosos hæreticos sit procedendum.

Consilij eius certa ratio.

Imperator synodo huic episcoporum præsidet.

Idem hæreticorum de ueterũ patrum authoritate & testimonijs sententiam exquirit.

Hæretici disputationibus confidentes.

Quam ob rem iniquam sententiam eorum molestè ferens, hæresim quamque libellum,

† *Idem cum Nectario, de eo per publicam disputationem celebrando consultat.*

libellum, opinionem cuiusq; complectentem, offerre sibi iussit. Atque ubi dies constituta aduenit, ex eis qui trinitatem ὁμοούσιον consubstantialē profitebātur, Nectarius affuit, & Agelius: ex Arianis autem, Demophilus: Hæresis suæ nomine, Eunomius: Eleusius autem Cyzicenus, Macedonianorū partes propugnans. Porrò Imperator opinionibus hæreticorum omnibus perlectis, solam admiratus est, & ueram esse iudicauit, quæ trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem deprędicat: reliquas uerò ut ueritati repugnantes, conscidit. † Enimuerò eis qui Nouati hæresi laborant, nihil aduersi accidit: quippe qui Ecclesiæ catholicæ, præterquā in re una, consentirent, & ὁμοουσίῳ consubstantiali admodum inhærerent. Reliquæ autem hæreses grauiter episcopos suos accepere, quòd non satis considerate cum Imperatore egissent. Plurimi etiam ex eis, opinione illorum spreta, ad sententiam laudatam transiere. Deinde Imperator legem tulit, ne à Consubstantialis fidei professione abhorrentes, conuentus aliquos ecclesiasticos agerent: neue postea de fide docere auderent, aut eligendi consecrandíq; quempiam, potestatem haberent. Sanxit præterea, ut illi partim ex agris & urbibus pellerentur, partim * ærarij fierent, neq; quicquam cum reliquis ciuibus commune haberent. Constitutionibus eiusmodi pœnas graues addidit, si quequā contra decreta sua commisisse comperisset. Sed eas executioni non mandauit: metum enim tantum hæresium studiosis incutere uoluit. Et id maximè studio habuit, ut populi imperio eius subiecti, eandem secum de Deo obtinerent opinionem. Quapropter magno etiam eos prosequutus est honore, quos ab hæreticis ad ecclesiam uniuersalem transijsse cognouit. Quū synodus Constantinopoli iterum, sicuti dictū est, sub Imperatore Theodosio ageretur, ex Occidente literę uenerunt, ut ipsi quoq; Romam ad cōcilium ibi maximum institutum, in quo de rebus etiam Antiochenis inter Paulinum & Flauianum decideretur, uenirent. Cæterùm qui Constātinopoli congregati erant episcopi, profectionem Romanam ut incommodam detrectarunt. Epistolam autem scripserunt, in qua excitatam in ecclesia ab hæreticis procellam maximam exposuerunt: & aliquantulum negligentiam & incuriam illorum perstrinxerunt, summatímq; Apostolicam sententiam inseruerūt. Sed uirilem eorum animum, uerámq; sapientiam, illæ ipsæ literæ declarabunt, in hæc uerba conceptæ.

Iubet Imperator hæresim quamq;, opinionē suā in scriptum relatam sibi exhibere.

Libellū catholicorum approbat, reliquos concerpit.

Aliæ hæreses, duces suos, q. parum pruden ter cum Imperatore egissēt, reprehendunt.

L. Omnes uetitæ. C. de hæretic. et Manich.

* ἄτιμοι.

Nouæ Theodosij contra hæreticos constitutiones.

L. cuncti hæretici. cum Ll. sequētibus. Eod.

Theodosius orthodoxos præcipuè honorauit.

Accipiunt Orientales episcopi Constantinopoli ab Occidentalibus synodalem epistolam, quā Romam ad concilium euocātur.

Orientaliū antistitum scriptū ad Occidentales.

† Nouatiani in sententia τοῦ ὁμοουσίου Catholicis assentiuntur, & propterea à Theodosio damnati non sunt.

CAPUT XVI.

REuerendissimis dominis, & maximè pijs fratribus atq; collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Ascholio, Anemio, & reliquis sanctis episcopis, in magna urbe Romana coactis: sancta synodus orthodoxorum & rectè sentientium episcoporum in magna urbe Constantinopolitana congregatorum, in Domino salutem. Pietatem uestram tanquam ignaram docere, & erumnarum uim nobis ab impotenti dominatione Arianorum illatarum commemorare, superfluum fortasse est. Non enim existimamus pietatem uestram, res nostras tam nihil ad se pertinere iudicare, ut de eis cōmonefacienda sit, in quibus condolere eam nobiscum oportuit. Neq; tales sunt quas pertulimus tempestates, ut latêre tenuitate sua potuerint. Et tempus persequutionum propinquum, recentem adhuc memoriam conseruat, non eis tantum qui afflicti sunt, sed etiam qui per charitatem afflictorum miserias, suas ipsorum erumnas esse reputant. Heri nanque, ut ita dicamus, & nuper admodum, alij quidem exilij uinculis soluti, ad ecclesias suas per afflictiones

Grauiter in Oriente Catholici ab Arianis afflicti.

innumerabiles postliminio redierunt. Quorundam autem in exilio defuncto- A rum relatæ sunt reliquiæ. Quidam etiam post reditum, quum in feruentem ad- " huc hæreticorum incidissent furorem, acerbiora quoque domi, quàm in longin " quis & alienis terris, mala pertulere: lapidibus ad necem usq;, sicuti beatus Ste- " phanus, obruti. Alij uarijs concisi uerberibus & flagris, stigmata & notas adhuc " CHRISTI & uibices in corpore suo circumferunt. Pecuniarum uerò mulctas, " & excussiones urbium, & priuatornm bonorum publicationes, insidias stru- " ctas, contumelias, & uincula, quis nam enumerare queat? Reuera profectò in " nobis afflictiones multiplicatæ sunt supra numerum, fortasse uel quòd peccato " rum pœnas persoluimus: uel quòd benignus Deus pro suo in homines amore, " per tantam uim & multitudinem malorum nos exercuit. Quo nomine Deo " agimus gratias, qui per tot & tantas afflictiones seruos suos castigarit, & secun- " dum multitudinem miserationum suarum nos rursum eduxerit in refrigerium. "

Pij afflictionibus tolerandis uel pœnas com meritorũ luũt, uel ad patientiã exercentur. Gratiarum actio in ærũnis.

Nobis uerò diuturno opus esset ocio, & tempore multo, ad ecclesiarum re- " stitutionem, ut perinde atque ex longa ægritudine, paulatim sedula cura eccle- " siæ corpus confirmantes, ad pristinam ualetudinem & sanitatem reducere- " mus. Quanquam enim maximè à uehementi iniuria persequutionum uide- " mur esse liberati, & ecclesias diutius ab hæreticis detentas nuper recuperaui- " mus: graues tamen adhuc nobis imminent lupi, qui etiam ex ouilibus depulsi, " in syluis & saltibus greges diripiuunt, conuentus contra nos cogunt, uulgi sedi- " tiones mouent, & nihil quod in ecclesiarum detrimentum cedat, non tentant. " Quapropter, quod diximus, ampliore nos ocio & tempore longiore abundare " oportebat. Sedenim quum fraternam uestram erga nos pietatem conseruantes, " & dilectionem exhibentes, indicto Romæ de uoluntate Dei concilio, per Dei a- B mantissimi Imperatoris literas, nos quoque, ut membra uestra propria, eò euo- " caueritis, ut posteaquã tum quidem soli nos calamitatibus addicti atq; adiudica " ti fuimus, nunc tandem in consentienti ipsorum Imperatorum de uera pietate " concordia, non sine nobis regnetis: sed & nos unà uobiscum, iuxta Apostolicam " uocem, regnemus: in uotis nobis erat, si fieri posset, ut simul omnes ecclesijs reli- " ctis, seu desiderio seu usui uestro, per gratificandi studium satisfaceremus. Quis " enim nobis alas ueluti columbæ tribuat, ut uolitemus, & ad uos perueniamus? "

Difficultas restaurandarum ecclesiarum Catholicarum. Hæretici lupi.

Per Gratiani Imper. literas Orientales episcopi in Occidentem euocati.

Quum uerò id, si fieret, prorsus ecclesias nudaret, quæ nuper renouari cœpe- " runt, & res hæc multis omnino impossibilis sit. Conuenimus namque Constan- " tinopolim literis proximis adducti, quas reuerentia uestra post synodũ Aquile- " iensem, ad Dei amantissimum Imperatorem Theodosium dedit, ad solam hanc, " Constantinopolim usq;, profectionẽ instructi, & de una hac synodo ab eis qui in " prouincijs permansere episcopis, assensionem acceptã habentes. De longiore au " tem profectione neq; necessitatem aliquam expectauimus: neq; quicquam omni " no prius audiuimus, quàm Constantinopoli conuenimus. Ad hæc, ea est consti- " tuti temporis angustia, ut neq; ad iter longius nos instruẽdi spacium habeamus: " neq; omnes in prouincijs communionis nostræ episcopos, de profectione tali " certiores facere, & comprobationem eorum accipere possimus. Quum hæc, & " multa præterea alia, aduentum complurium impedirent: quod reliquum erat, " simul & ad res plerasque corrigendas, & nostram erga uos charitatem declarã- " dam, faciendum duximus, ut reuerendissimos atque honorandos maximè fra- " tres & collegas nostros, Cyriacum, Eusebium, & Priscianum, episcopos, quo uię " laborem Romam usque alacribus subirent animis, exoraremus: per quos, uo- " luntatem & sententiã nostrã pacificam esse, & unionis coniunctionisq; consiliũ " & finem sibi propositã habere, ostendimus: ardoremq; simul pro saniore fide no " strum

Excusatio legitima, cur Orientales ad conuẽtum Rom. ueni re rectè nequeant.

Mandatarios suos Romã Orientales mittunt.

A strum, manifestò declaramus. Nos enim, siue persequutiones, seu afflictiones, siue Imperatorum minas, seu magistratuum feritatem, siue etiam aliam quampiam tentationem & periculum ab hæreticis sustinuimus, pro Euangelica fide Nicææ apud Bithynos à trecentis decem & octo patribus confirmata, quicquid id fuit, pertulimus. Eam enim & nobis, & uobis, alijsq; adeò omnibus qui ueræ fidei uerbum non peruertunt, complacere oportet, quippe quæ antiquissima & † baptismo cõsentanea sit, credere nos docens in nomen patris & filij & spiritus sancti, uidelicet ut diuinitas & potestas una patris & filij & spiritus sancti, & eiusdem honoris dignitas, & coæternum regnum in tribus perfectis subsistẽtijs, siue tribus perfectis personis credatur: ita ut neque Sabellij contagio locum habeat, subsistentijs confusis, seu proprietatibus sublatis: neq; Eunomianorum & Arianorum & Pneumatomachorum blasphemia seu maledicentia inualescere possit, substantia uel natura uel diuinitate diuidenda, & increatæ consubstantialiq; & coæternę Trinitati, † posteriore quapiam siue creata seu alteri substantiali natura inducenda. Inhumanationis etiam Domini rationem minimè peruersam retinemus, neq; uel anima uel mente carentem, aut imperfectam carnis † administrationem credentes. Certò quippe scientes, perfectum quidem ante secula fuisse Deum uerbum, perfectum uerò hominem in extremis diebus propter salutem nostram esse factum. Et fides quidem quæ à nobis constanter deprędicatur, in summa sic se habet: de qua ampliorem etiam animorum consolationem percipere poteritis, si non grauabimini decreti libellum, quod Antiochiæ à synodo ibi coacta factum, & item id quoque quod proximè Constantinopoli ab uniuersali concilio promulgatum est, legere. In quibus & fusius fidem professi sumus, & hæreses nuper per res nouas exortas, & à nobis anathemate confossas, in scriptum retulimus. Porrò de singularibus ecclesiarum administrationibus, ue-

B terem scitis esse sanctionem, & sanctorum Nicææ congregatorum patrum decretũ, ut in prouincia quaque, prouinciæ eius episcopi, & cum eis, si illi uelint, finitimi quoque electiones & consecrationes, ex usu publico peragant. Iuxta eiusmodi constitutionem, quùm alias apud nos ecclesias ordinari atq; administrari, tum in celeberrimis quibusque Antistites renunciatos esse, scitote. Proinde in recens fundata, ut ita aliquis dicat, Constantinopolitana ecclesia, quam nuper tanquam ex ore leonis, sic ex blasphemia & maledicentia hæreticorum eripuimus, per miserationes Dei, in uniuersali synodo, cõmuni & publico consensu in ipsius Dei amantissimi Imperatoris Theodosij conspectu, clero omni & ciuitate cuncta suffragante, reuerendissimum & Dei amantissimum Nectarium episcopũ legimus. In uetustissima uerò, proinde que Apostolica ecclesia Antiochiæ apud Syros, in qua prima uenerandum Christianorum nomen extitit, prouinciales & Orientalis diœcesis episcopi conuentu acto, canonicè & legitimè reuerendissimum & Dei amantissimum Flauianum antistitem crearunt, ecclesia tota consentiente, & quasi uoce una uirum eum cohonestante. Quam electionem ut ordinariam & legitimam, synodi etiam communitas comprobauit. In ea uerò ecclesia, quæ aliarum omnium mater est, Hierosolymis, reuerendissimum & Dei amantissimum Cyrillum episcopum esse scimus, ritè iamdudum à prouincialibus episcopis electum, qui sanè diuersis in locis plurimùm aduersus Arianos decertauit. a Quæ quũ legitimè & canonicè apud nos acta obtineant, ut in eis pietas etiam uestra læta & gratulabunda acquiescat, hortamur, spirituali scilicet charitate intercedente, & Domini timore fauorem hominum omnem

ἀκόλουθον βαπτίσματι.

Vera trini & unius Dei theologia.

μεταγενεστέρας.

Verbi Dei incarnatio.

οἰκονομίαν.

Legitima episcoporum consecratio.

Nectarij electio.

Flauiani.

Cyrillus episcopus Hierosolymitanus.

Quid in episcoporum electionibus spectari potissimum debeat.

a Vt Nectarij & Flauiani electionem gratam ratamq; habeant, petunt.

omnem & affectionis in aliquem inclinationem contrahente, ecclesiarumq; ædificationem & commodum consuetudini & gratiæ alicuius singulari præferente. A

Vnio & concordia ecclesiæ in primis consectanda.

Sic nanq; fidei uerbo ad consensum & concordiam redacto, & Christiana charitate cõfirmata, illud usurpare, quod ab Apostolis est damnatũ, desinemus: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego uerò Cephæ. Sed quum omnes nos Christi esse constiterit, qui in nobis diuisus non est, Deo bene iuuante, integrum atq; indiuisum Ecclesiæ corpus conseruabimus, & ad tribunal Domni cum fiducia & libertate consistemus.

Condemnatio hæreticorum.

Hæc illi contra Arium & Aetium & Eunomium, atque aduersus rabiem & insaniam Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonij scripserunt.

Et in his Apollinaris Laodicensis.

Atque itidem Apollinaris quoque res nouas palàm damnarunt, dicentes: Inhumanationis quoque Domini rationem minimè peruersam retinemus, neque uel anima uel mente carentem aut imperfectam carnis administrationem credentes.

CAPUT XVII.

Sed enim Damasus, uir celeberrimus, ubi hanc quoq; hæresim exortam esse cognouit, non Apollinarim modò, sed & Timotheum sectatorem eius exauctoratum semel atque iterum proscripsit. Atque id episcopis Orientalibus per epistolam significauit: quam ut historiæ annecterem, ex usu esse putaui. Ea de uerbo ad uerbum sic habet.

Scriptum Damasi Ro. antistitis ad Orientales episcopos.

Quod Apostolicæ sedi charitas uestra debitam exhibet obseruãtiam, uobis ipsis plurimùm, & maximè Ecclesiæ sanctæ eo honore tribuitis, filij reuerendissimi. In qua considens sanctus Apostolus docuit, quomodo nos quæ suscepimus gubernacula regere conueniat.

Damasus contendit imitari Petrum.

Ac nos quidẽ iudicio nostro, honore tanto inferiores sumus. ueruntamen ea de causa, quocunq; possumus modo, operã damus, si aliqua ex parte ad gloriam beatitudinis eius accedere possimus.

Timotheus discipulus Apollinaris cum dogmate suo damnatur.

Scitote igitur, Timotheum iam olim impurum ac profanum Apollinaris hæretici discipulum, unà cũ impio eius dogmate, à nobis exautoratum, damnatumq; esse. Et haudquaquam credimus, reliquias eius ratione aliqua in futurum robur accepturas. Sin uerò serpẽs ille antiquus, qui extra Ecclesiã est, semel atq; iterum morsu enectus, ad suam ipsius pœnam reuiuiscat, & ut mortifero ueneno suo infideles quosdã pessundet, tentare non desinat, eum perinde atq; pręsentem pestem declinate.

Fides Nicæna laudatur.

Et simul memoria retinentes fidem Apostolicam, eamq; in primis quæ Nicęę à patribus in scriptũ est relata, in fide gradu firmo immobiles fortiter atq; perseueranter consistite. Et posthac clericos aut laicos uestros, uanas disceptationes, & abrogatas quæstiones, audire non patimini. Iam enim semel typum & formam proposuimus, ut quicũq; se Christianũ esse agnoscit, illud seruet quod ab Apostolis est traditũ, sancto Paulo uidelicet dicente: Si quis uobis euãgelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

Refutatio breuis hæresis Apollinaris.

Siquidem CHRISTVS filius Dei, Dominus noster, hominum generi per passionẽ suã plenissimam contulit salutem, ut hominem uniuersum peccatis obnoxium à peccato omni liberaret. Hunc si quis siue in humanitate, seu in diuinitate defectum aliquem habuisse dicat, diabolici is spiritus plenus, gehennę se filiũ esse ostendit. Quid igitur denuò à me Timothei condemnationem petitis? qui & hic Apostolicę sedis iudicio, pręsente etiã Alexandrinæ urbis episcopo Petro, damnatus est, unà cum magistro suo Apollinari. Qui etiã in iudicij die debitas pœnas & cruciatus sustinebit. Sin leuiores quosdam homines, ille, perinde atq; spem aliquam habens, persuasione sua ducit, quicunq; uerã in CHRISTVM spẽ professione Apollinaris mutauit, itidẽ ut ille peribit Ecclesię

canoni

A canoni reluctans. Deus uos, filij reuerendissimi, conseruet incolumes.

CAPUT XVIII.

Enimuerò quædam etiam alia, qui in magna urbe Roma congregati erant, aduersus uarias hæreses scripsere. Ea necessario operi nostro inserenda esse duxi. Et primùm uniuersalis fidei professionem Damasus Papa ad Paulinum in Macedonia episcopum, qui etiam a Thessalonicæ fuerat, misit. Atque inter alia ille hæc quoque commemorat. Quandoquidem post conciliū Nicænum error iste emersit, ut quidam impuro ore dicere audeat, spiritum sanctum per filium genitum esse: anathemate eos ferimus, qui non cum libertate omni, unà cum patre & filio unius & eiusdem substantiæ & potestatis existere spiritū sanctum prædicant. Anathemati itidem subijcimus Sabellij erroris sectatores, qui patrē & filiū eundem esse dicit. Anathemate iugulamus Ariū & Eunonium, qui tametsi diuersis uerbis, pari tamen impietate, filium & spiritū sanctum unum esse confirmant. Item Macedonianos, qui ex Arij radice succrescentes, non impietatē, sed cognomen tantum mutarunt. Item Photinum, qui Ebionis hæresim renouans, dominum nostrū IESVM CHRISTVM ex Maria tantū profitetur. Item eos qui duos esse filios affirmant, alterum ante secula, alterū post carnē ex perpetua uirgine Maria assumptā. Anathemate præterea mactamus illos, qui Dei uerbum pro rationali anima in carne humana uersatum esse contendūt. Hoc ipsum namque Dei uerbum, non pro rationali & intellectuali anima in suo ipsius corpore fuit: sed nostram, hoc est rationalē & intellectualē sine peccato animam suscepit & [b] seruauit. Non minus anathemate persequimur eos qui dicunt, uerbum Dei à patre [c] extensione & cōtractione segregatū esse, &
B † subsistere id non posse, aut qui finē id suū habiturū esse blasphemant. Eos porrò qui ex ecclesijs in alias transeunt ecclesias, tantisper alienos à communione nostra esse ducimus, dum ad easdem, in quibus primùm electi sunt, urbes reuertantur. Si quis uerò, alio ex uno loco in alium transeunte, in illius adhuc uiuentis locum sit per electionē surrogatus, tamdiu ille qui urbem suam reliquit, episcopali dignitate carebit, donec successor eius in Domino obdormierit. Si quis non perpetuò patrem, & perpetuò filium, & perpetuò spiritum sanctum esse dicat, anathema sit. Si quis non dicat, filium genitum ex patre, hoc est, ex substātia eius diuina, anathema sit. Si quis non dicat, uerum Deum esse Dei filium, sicuti uerum Deum patrem eius, & illum omnia posse, & omnia nosse, patrique similem esse, anathema sit. Si quis dicat, quum in carne degens filius Dei in terris fuit, eundem in cœlis & cum patre non fuisse, anathema sit. Si quis dicat, in passione crucis filium Dei & Deum uerbum, diuinitate, & non carne unà cum anima, quam in serui sibi assumpta forma, ut sancta scriptura dixit, induit, dolorem pertulisse, anathema sit. Si quis non dicat Dei VERBVM carne passum, & carne crucifixum, & carne mortem gustasse, primogenitum factum ex mortuis, pro eo atque uita est & † uiuificans, quippe Deus, anathema sit. Si quis non dicat, eum in carne quam assumpsit, ad dextram patris sedere, in qua etiam adueniet iudicaturus uiuos & mortuos, anathema sit. Si quis non dicat, spiritum sanctum uerè & propriè ex patre esse, quemadmodum & filium, eundemque Deum Dei uerbū, ex diuina substantia, anathema sit. Si quis dicat, spiritum sanctum creaturam, aut per filiū genitum esse, anathema sit. Si quis non dicat, patrem per filium postea incarnatum & spiritum sanctum creasse omnia, uisibilia uidelicet & inuisibilia, anathema sit. Si quis nō dicat, patris & filij & spiritus sancti unā deitatē, potestatē, potentiā, unā gloriā, * unam proprietatem, unum regnum, unam uoluntatem & ueritatem, anathema sit. Si quis non dicat, tres esse ueras personas patris & filij & spiritus

Professio Catholicæ fidei Damasi Papæ, ad Paulinū episcopum.

Hæreticarum opinionū quarundam condemnationes.

a In eo fortè conuentu, de quo supr. cap. 10. Eo. Sed is cōuentus, Constātinopoli actus.

b ἔσωσεν.

c τῇ ἐκτάσει καὶ τῇ συστολῇ.

Aduersus episcopos ex una sede in aliam transeuntes.

† ἀνυπόστατον εἶναι.

† ζωοποιός.

** ἰδιότητα.*

ritus sancti, æquales, semper uiuentes, omnia & uisibilia & inuisibilia continentes, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia uiuificantes, omnia creantes, omnia seruantes, anathema sit. Si quis non dicat spiritum sanctum perinde atq; filium & patrẽ ab omni creatura adorandum esse, anathema sit. Si quis de patre & filio rectè sentiat, de spiritu uerò sancto hallucinetur, hæreticus est. Quoniã omnes hæreticos, de filio Dei, & de spiritu sancto perperam sentientes, in Iudæorũ & ethnicorum infidelitate hærere constat. Si quis diuinitatem diuidat, † singillatim Deũ patrẽ dicens, & Deũ filiũ, & Deũ spiritũ sanctũ, & cõtẽdat * tres deos dicendos esse, & non unũ Deũ propter unam diuinitatem in tribus subsistẽtijs, unamq; potestatem, quã esse credimus & scimus, patris & filij & spiritus sancti: aut ediuersò subtrahens filium & spiritum sanctum, existimet solum patrem Deum dicendum, uel unum ipsum Deum credendum esse, anathema sit. Nam nomen deorum & angelis, & omnibus sanctis, à Deo per gratiam impositũ atq; tributum est. De patre autem & filio & spiritu sancto, propter unam & ęqualem diuinitatem, non deorum nomina, sed Dei nostri nomẽ significatur & declaratur. Vt credamus, nos in patrem & filium & spiritum sanctum tantum baptizari, & non in archangelorum aut angelorum nomina: sicuti hæreticos, aut Iudæos, aut ethnicos insanos. Ipsa igitur hæc Christianorum est salus, ut fidem habentes Trinitati, ipsi patri & filio & spiritui sancto, & baptizati in ipsam, unam scilicet Deitatem & potestatem & diuinitatem & substantiam, in ipsum Deum credamus.

A

Margin: † ἀνὰ μέρος. * Quędã exẽplaria non habent, Tres.

CAPUT XIX.

Margin: Alemanicum bellum. — Maximus è Britãnia tyrannus prodit. — Probus res Italiæ administrat. — B

HÆc quidem Gratiano adhuc superstite acta. Quum autem synodi, quas diximus, celebrarentur, & Gratianus bello Alemanico occupatus esset, Maximus quidam ex Britaniæ partibus coortus, tyrannus extitit. Et quia uniuersum Romanorum imperium sibi subijcere in animo habuit, Valentinianum primùm aggressus est, etiamnum adolescentulum, in Italia degentem: quum quidem Probo, qui consularem obtinebat potestatem, rerum ibi administrandarum summa commissa esset. Quo tempore Iustina etiam magni quidem Valentiniani coniunx, iunioris autem mater, Ariana dudum infecta labe, quum marito uiuente de ea propalàm non quicquam agere, neq; eos affligere qui ὁμοούσιον consubstantialis fidem profitebantur, ausa fuisset, iuuenili admodum filij ætate tum confisa, Mediolani, quò se receperat, negocium Ambrosio magno, cuius suprà quoque meminimus, exhibuit, & ecclesias ibi turbauit, nouas aduersus uerum dogma res molita. Magnopere namq;, ut Ariminensis fides obtineret, contendit. Et naturæ illecebris atq; inescationibus freta, hamum primùm filio, quem ille tener adhuc, neque dum discrimen boni & mali habens, deuoraret, præbuit. Conata uerò etiam est Ambrosium in potestatem suam redigere: facile se rem quam uolebat confecturam esse arbitrata, si illum expugnasset. Postquam ille uerò magis etiam contraria docuit, & illam quidem ut à cœpto desisteret cohortatus est: filio autem eius, ut paternam simul & religionem & hæreditatem integram retineret, admonito: uarietatem quoque dogmatum, quòd uidelicet ea quam mater induceret sententia prorsus cum CHRISTI doctrina & Apostolorum prædicatione pugnaret, proposuisset: grauiter id ferens Iustina, fraude puerum est aggressa. Et ueluti contumelia affecta esset, episcopum apud illum calumniata est: & ut in eum etiam animaduerteretur, postulauit. Atque ille calumnijs eis credens, militarem manum misit, & † Cetratorum agminibus ecclesiam cinxit: qui ui tandem, quùm per irruptionem intra sacras ædes peruenissent, confestim Ambrosium correptũ traxere, & in exi-

Margin: Iustina Ariana Ambrosio negocium facessit. — Pessimè ibi res geruntur, ubi fœminæ arrogantes regnãt. Ambrosius ei strenuè resistit. — Ariminensem fidẽ ea inducere contendit. — Idem à militari manu in templo capitur. — † πελταστῶν *

A in exilium agere uoluere. Cœterùm urbis multitudo illi circũfusa restitit: & mor
tem sibi perferendam potius statuit, quàm ut sic antistitem suum tractari patere
tur. Qua re amplius ad iram commota Iustina, decretum suum lege etiam con-
firmare contendit. Itaque Beneuolum, qui in decuria scribarum in sacrarum con
stitutionum tabulario militabat, ad se acciuit: & furore feruens, quamprimùm le
gem edi iussit, ut ecclesiæ omnes in decretis Ariminẽsibus acquiescerent. Quod
ubi ille facere detrectauit, erat enim ὁμοουσίου consubstantialis fidei studiosus, ho-
minem inescatione alliciens, ampliorem illi, si quod ipsa iuberet fecisset, hono-
rem est pollicita. Verùm ne ita quidem id illi persuadere potuit. Cingulũ nanq;
suum sibi detractum ad pedes Principis fœminæ deposuit, neque eum ipsum
quem habebat, neque splendidiorem etiam, tanquam impietatis præmium, ho-
norem retinendum esse ratus. Sed enim quum insuper ei magis instaret, atque
ille nunquam se sententiam mutaturum esse uehementer confirmaret, alijs euo-
catis, statim legem composuit. Constituit autem, ut tutò atq; liberè, qui eadem
sentirent, quæ episcopi Arimini, ac deinde etiam Cõstantinopoli congregati sta
tuissent, conuentus haberent. Quòd si qui diuersæ essent opinionis, illis obsiste
rent, & aliud quàm noua ista Imperialis constitutio mandaret, petere auderent,
eos morte mulctandos esse sanxit.

Populus Ecclesiæ eũ defẽdit.

Beneuolus scriba Imperialis.

Per eum Iustina edictum ad uersus orthodoxos episcopos conscribere cogitat.

Beneuolus eam in re Iustinæ operã nauare recusat.

Fidelis & orthodoxi Secretarij exemplũ pulcherrimum Beneuolus.

Iustina filij sui nomine constitutionẽ contra Catholicos per alios notarios perscribit.

* *Præclarum est apud Theodor. lib. 5. cap. 13. Ambrosij ad Valentinianum iuniorem uerbum. Tum iuuenis indignatus, propalàm è templo Ambrosium exire iussit. At ille Libens id, inquit, non fecero. Neq; enim lupis ouium caulam prodam, neq; blasphemis templum diuinum concedam. Quòd si necare me uis, in ipsa ecclesia in me ensem aut cuspidem stringe. Perlibenter enim cædem eam tulero.*

CAPUT XX.

B QVum in hoc sic Imperatoris mater esset, & studio omni in id incum-
beret, ut constitutio eiusmodi seruaretur, fama increbuit, Andraga-
thij dolo, qui Maximi tyranni dux erat, Gratianum Imperatorem ne
catum esse. Andragathius enim iste in curru lecticæ Imperiali persi-
mili, ad quem mulæ iunctæ erant, latens uehebatur. Iusserat is satellitum Gratia
ni ductoribus renunciari, Imperatoris adesse coniugem, ut scilicet ei ille cum ap
paratu magnifico obuiam honoris causa progrederetur. Id ubi Gratianus audi-
uit, quòd nõ ita pridem eam duxisset, & iuuenis esset, mulierẽq; uehemẽter ama
ret, desiderio eius uidendæ ingenti accensus, apud Lugdunum Galliæ urbem,
satis inconsideratè amne superato, in hostiles manus, perinde atq; cęcus esset, in-
cidit. Andragathius nanq; lectica exiliens, Gratianum statim comprehendit: &
breui pòst, eum ut * bellatorem atq; uictorem optimum interfecit. Qui urbes
suas moderatè & iustè administrans, & paternam fidei opinionem adaugens,
ita uitam sine liberis finijt, uiginti & quatuor annos natus: quum annis quinde-
cim unà cum Theodosio, solus autem anno uno & mensibus sex imperasset. Ea
clade renunciata, Iustina iram aduersus Ambrosium suam remisit. Porrò Ma-
ximus ingenti atq; forti exercitu ex Britanis, & finitimis eorum Gallis & Celtis,
alijsq; loca ea incolentibus populis coacto, in Italiam ducebat, Valentiniani e-
tiam iunioris imperium ibi in potestatem suam peruenturum esse arbitratus.
Iam enim, quod Gratianus habuerat, obtinebat. Copias autem eas ducebat, illo
quidem sub prætextu, ut ne quid de patrijs dogmatibus per res nouas immuta-
retur, & ut ecclesiam constitueret atq; ordinaret: non enim, quæ Ambrosio à Iu
stina acciderãt, ignorabat. reuera autem omnem, quod dicitur, lapidem mouẽs,
illud agebat, ut tyrãni opinionem à se amoliretur, & Romanorum imperium nõ
tam ui quàm legibus sibi parasse uideretur. Itaq; ad Valentinianum scribens, Im
peratorem se renunciatum esse significauit: & eum simul, ut bellum cum uera pie

Miseranda cædes Gratiani, quã in eo patrauit Andragathius, Maximi tyrãni dux.

ἱκανὸν ἀριστέα.

Iustina casũ Gratiani audito, mitior fit.

Maximus Gallias in potestatem suam redegit.

Idẽ Italiæ imminet.

Tyrannidi suæ defensionẽ religionis Catholicæ prætendit Maximus.

† De motu Germanico anni 1546. uersiculi Causam cõsilijs texitis improbis.

Maximi ad Valentinianum iuniorem literæ.

Ff tate

Qualem perdomita iam probe Gallia Omni. cùm peteret Marte tyrannico Vrbes Maximus Italas. Sacrorum titulo perfida filio, Iustinæ arma ferox acrius inferens Victus succubuit qui sine prælio, at Diuûm non sine nomine.

tate gerere superſederet, paternamq́; religionem integram atq; illæſam conſer- A

Idem in Italiā aduerſus Valē tinianū uenit.

uaret, cohortatus eſt: literis eis etiam, niſi obſecundaret, minis additis. Ea porrò uerba factis ipſis cōprobauit. Cum exercitu enim, quem ſecum habebat, Mediolanum uerſus, ubi ille erat, progreſſus eſt. Valētinianus autem expeditione atq; aduentu tyranni cognito, ne quid ſe indignū pateretur ueritus, in Illyricum profugit.

Valentiniani fuga.

Atq; inde Theſſalonicam uenit: experientia edoctus, quem maternorum conſiliorum perceperit fructum. Fuit cum eo ibi & mater & præfectus Probus. Valentinianus etiam temporum neceſsitate adductus, uel inuitus, imperialia Maximi, à quo ad eum legati uenerant, inſignia admiſit.

Maximus ſibi Imperalia ſymbola ſumpſit.

CAPUT XXI.

Theodoſius tyranni res ſecundas, & Valentiniani caſum, perſequutioni orthodoxorū adſcribit.

Laudatiſsimus Imperator Theodoſius, ubi uidit quæ aduerſus Ambroſium rerum nouādarum ſtudio incepta atq; perpetrata fuerant: & ſimul de tyranni legatione, & preterea quę is profugo iuniori Imperatori ſcripſerat, cognouit, non mirandum eſſe putauit, quòd in tanto metu Imperator is eſſet: tyranno autem tantum ſuppetierit uirium, ut Imperatorem in fugam uerterit. Ille enim, inquit, rectæ fidei opinioni ſubſidium fert: Imperator uerò, dum rectam ſententiam oppugnat, contra Deum bellum mouet. Et tu quidem cœleſti armatura nudatus, fugæ te commiſiſti: ille autem recta opinione munitus, ſuperior eſt, & herū ſuum uincit. Prorſus enim ueræ pietati, autor & legiſlator eius adeſſe ſolet. Atque hæc quidem, quum longè adhuc abeſſet, Theodoſius ad Valentinianum ſcripſit.

Honorius filius Theodoſio naſcitur.

Breui uerò pòſt, exercitu ſtrenuò collecto, contra tyrānum duxit. Metuebat nanq;, ne contra iuniorem Imperatorem Maximus rem etiam rectè gereret: atq; inde maioribus comparatis uiribus, Orientis etiam imperium ſibi ſubijceret. Fuit tum Perſarū apud eum legatio, pacem petens. B

Theodoſius cō tra Maximum in Italiā exercitum duxit.

Filius quoq; alter, ex Placilla ei nono Septembris menſis die natus eſt, quem Honorium nominauit. Sedenim exercitu rebus omnibus magnificè inſtructo, & Arcadio filio Conſtantinopoli relicto, Theſſalonicam profectus eſt, ubi Valentinianum conuenit. Et primùm animam eius fide paterna reſtituta, & morbo materno depulſo, curauit: deinde bono etiam animo eſſe, neq; de Imperio metuere eum iuſsit. Legatos autē qui à Maximo uenerant, neq; reiecit prorſus, neq; propalàm admiſit. Copijsq́; receptis, ad Occidentem in Italiam contendit.

De bello iſto uulgus rerū nouarū cupidum iuarios, eosq́; uanos & falſos rumores ſpargunt.

Fama uerò inde, pro eo atq; cuiq; uiſum erat, afferebatur. Conſueuerunt enim homines, etiam de rebus quas ignorant, ſermones confingere: & maiores quoq;, præcipuè ſi quam habēt cauſam & prætextum de eis quibus fauet, rumores excitare, ut qui rerum ſemper nouarū cupidi ſunt. Quod tum quoq; Conſtantinopoli accidit. De bello enim alius aliud commentus, in uulgus id ſpargebat: omnes uerò deteriora magis nunciabant. Et quamuis nemo bello interfuiſſet, perinde tamen atq; in re præſenti bellū geri uidiſſent, quæ ibi accidiſſent narrabant.

Quā multa demens in Theodoſiū Confixit Ari factio, quæ duci Clarū pio donans triumphū Vana fuiſſe Deus probauit.

Porrò Ariani, qui ab eccleſijs repulſi fuerant, in animis ipſi ſuis bellum agitantes, rumores ſerebant, Imperatorem ſcilicet à tyranno uictum, & tot atq; tot noſtrorum cæſos eſſe, primo quoq; etiā tempore Imperatorem ipſum in tyranni manum peruenturum. Et quum alia quædam inſuper uulgarent, quæ ab eis excogitata fuerant, pro ueris certiſq; rebus habebantur.

Ariani propalàm per mendaciū aduerſa de Imperatoris rebus uulgant.

Proinde concurſu ingenti facto, uecordi confidentia & impetu, in epiſcopi Nectarij ædes ignem iniecerunt, eaſq; incenderunt, propterea quòd eccleſias is moderaretur.

Itidē Conſtātinopoli domū epiſcopalē Nectarij incēdunt.

Atq; hæc quidem ſic agebantur. Imperator autem Theodoſius bellum ex ſententia geſsit.

At Theodoſius rectè rem gerit.

Milites nanq; quos tyrannus habebat, apparatum bellicū & ingentes Theodoſij copias ueriti, ipſaq; adeo fama earum territi, * tyrannū captū ad Im-

* Conferat mihi quæſo pius prudēsq; lector, cū tyrānide Maximi iſtius per circūſtātias oēs, ſeditionē & rebellionē Germanicā, eiusq; exitū, quē An. 1546. & 1547. uidimus et rē prorſus eādē inueniet. Mores rediſſe, qui Theodoſij fuere iures, tēpore peßimos, Cum Maximus bello periret Imperij ſocijs rebellis.

A ad Imperatoris pedes abiecere. Et Theodosius, quòd se Gratiano, quo cum fœdus pepigerat, iniuriam, si tyranno parceret, neque ab eo cædis patratæ pœnas sumeret, facturum esse putaret, confestim illum necari iussit. Andragathius uerò, qui Gratianum fraude circumuentum occiderat, ubi quid Maximo accidisset cognouit, cum ipsis armis in præterfluentem amnem insiluit, atque ibi interijt. Ita Valentiniano iuniori imperium omne restitutum est. Et Theodosius bello feliciter confecto, cum Imperatore iuniore Romam uictor ingressus, clarissimum lætus egit triumphũ. Rectè etiam is in Italia Mediolanensem cõstituit atque ordinauit ecclesiam, quum è uita commodùm Iustina excessisset. Theodosius, quum adhuc Romæ esset, è Cõstantinopoli eò ad se filium Honorium, ualde adhuc tenerum, adducendum curauit. Et quum Romæ uictoriæ sacra peregit, tum clementiam placabilitatemque suam manifestò declarauit: potissimùm uerò in Symmacho uiro consulari. Hic nanque senatus Romani princeps, in magna, propter egregia quę in eo erant ornamẽta, fuit admiratione, maximeque propter eloquẽtiã & peritiã latini sermonis laudatus est. Multas enim, & admodum præclaras Romana lingua edidit orationes. Scripsit etiam ad Maximum tyrãnum adhuc superstitem. Quam ob causam * criminis perduellionis & læsæ maiestatis reus factus, quòd se damnatum iri metueret, tanquam ad asylum in ecclesiam confugit. Adeò autẽ Imperator iste religiosè Christianismum coluit, & adeò ecclesiæ fuit obediẽs, ut non eos modò qui eiusdẽ cum eo essent fidei, magnoperè honorarit, & præclarã illis opinionẽ conciliare studuerit: uerùm etiã Nouatianos, idẽ nobiscũ una re excepta sentientes, ciuiliter & placidè admiserit. Itaque Leontius Nouatianorum ecclesiæ tum in Romana urbe antistes, qui deprecator apud eum pro Symmacho fuit, spe sua frustratus non est. Nam ei gratificatus Impera-
B tor, peccatum tantum Symmacho remisit. Qui ueniam consequutus, orationem qua se defendit, ad imperatorem conscripsit. Et bellum quidem Occidentale tali initio cœptum, optatum Deo bene adiuuante habuit finem.

Maximus tyrãnus in potestatem eius peruenit.

Valentiniano iuniori Imperiũ restituitur.

Iustinæ mors.

Honorius Romã perlatus.

ἔνοχος τῷ τῆς καθοσιώσεως ἐγένετο ἐγκλήματι.

Andragathius αὐτόχειρ in fluuio se submergit.

Theodosius Romæ triumphat.

Idẽ in multos criminis læsæ maiestatis reos, & maximè in Symmachũ Consularem et Oratorẽ egregium, clemens & benignus.

Is quum idololatra esset, in ecclesiam confugit, atque ibi seruatus est.

Leontius Nouatianus Romæ episcopus Symmacho impunitatem impetrauit.

CAPUT XXII.

THeodosius Imperator, quum in Italia moraret, plurimum emolumenti in Romanam contulit urbem, quum ea quę antea nõ habebat liberaliter tribuẽdo, tum pleraque quę antiquitus ei erant fœda atque pudẽda adimendo. Fuit enim Romæ probrum quoddam tale: Erant ibi ædificia maxima, in quibus annona urbis asseruabatur. Qui uerò præfecti eis erant, Romana lingua mancipes dicti, temporis processu prædonum domicilia effecerãt. Quum enim ad latus cuiusque ædificij, iuxta loci situm, in parte inferiori pistrinum esset, qui ei præfuere, tabernis constructis in quibus etiam meretrices ad quæstum prostabant, per illas insidias eis tendebant, qui annonæ comparandæ gratia ad domos eas ueniebant. Erant uerò, qui eam tãtum ob causam ut fœdæ uoluptati inseruirent, eò accedebant. Machina enim quadam ex prostibulo in pistrinum deferebãtur. Potissimum uerò peregrè aduenientibus & aduenis hoc accidebat. Qui deinde ad eum modũ capti, & necessitate circumuenti, molere per uitam omnem cogebantur: usque adeò libertate, & aliquo inde reditu negato, ut necessarij & propinqui eorum iãdudum eos fatis concessisse opinarentur. In hãc decipulam quidam etiam Theodosij miles incidit. Atque ubi illi quoque, sicuti & reliquis, abire inde non permitteretur, stricto quem ad femur suspensum gerebat ense, eos qui se retinebant, interemit. Et alij, ne idem paterentur, metu conterriti, abire eum sunt passi. Eam rem postquam Theodosius cognouit, nequam illos homines supplicijs subdidit, prædonumque latebras illas & lupanaria ex fundamentis ipsis euertit. Atque unam quidem hanc fœditatem in

Theodosius urbi Rom. multũ commodauit.

Socr. lib. 5. cap. 18.

Latrocinia occulta pistrinarum & fœda lupanaria sustulit.

Adulteræ Romæ adiculis æxiguis publicitùs includebantur, & ad libidinem omniū prostituebantur.

principe urbe sic Theodosius sustulit. Alteram autem illam: Si quādo mulier in adulterio comprehenderetur, non coercione criminis, sed potius accensione libidinis, Romani in eam animaduertebant. Domunculæ enim arctę, quę adulterium cōmisisset, inclusam, impudēter deinde impotentem cuiuslibet uoluptatē & petulantiam explere permittebāt. Et quod omnem excedit absurditatem, tintinnabula sibi homines libidinosi, impuri concubitus tempore accōmodabāt, ut commota illa resonarent, & pretereuntes quandocunq; flagitiū tantum non latêret, sed potius tintinnabulorum sonitu pœna illa cum iniuria & contumelia coniuncta indicaret. Quā & ipsam ubi cognouit, pudicissimus non tulit Imperator, sed tā impudētē & obscœnā consuetudinē aboleuit. Nā & sistra (ita enim quæ ad tantam contumeliā extructæ erant domunculę uocabant) omnino euertit, & adulteras aliarum legum coercionibus constitutione lata subiecit. Duabus hisce contumelia plenis consuetudinibus diuinissimus Imperator urbē Romam liberauit. Et rebus omnibus rectè constitutis, Romam quidem & imperium Occidentale Valentiniano administrandum reliquit: ipse uerò cum Honorio filio Constantinopolim est reuersus.

Theodosius eā quoq; indignitatem sustulit.

Legitimam adulterij pœnā renouauit.

Quatuor eius Cōstitutiones extāt in C. sub tit. Ad leg. Iul. de adult.

Theodosius cū Honorio Constantinopolim reuersus.

CAPUT XXIII.

Arsenius filiorum Theodosij præceptor.

SVb idem tempus, Imperator liberis suis uirtutis magistrū præficere uolēs, Arsenio illi, cuius gloria terram sub sole omnē peruagata est, inuento, eos commisit: quibus ille susceptis, quū disciplina omni prę ceptoris, tū liberali educatione patris illis loco fuit. Imperator enim illum, ne quem ex Imperij sublimitate cōciperet metum, sed illis potius ut seruis uteretur, admonuerat. Tantum uerò, ut id ille fecerit, abest, ut insigni modestia & moderatione diuersum potius fecerit. Et quum derepētè Theodosius ad eos aliquando uenisset, pueros quidem cum splendore magnifico considentes, Arsenium aūt inter docendum eis astātem reperit. Qua de causa Imperator indignatus, quum illos insignibus principalibus nudauit, tum sempiterna memoria dignum & uerè imperiale illud uerbū est proloquutus: Si tales se præbituri essent, ut mores uitamq; suam ad disciplinam & leges Dei cōponerent, propensum & illum fore, ut eis imperium in manus tradat, ad ciuium & subditorū commodū & utilitatem accōmodatum: sin minus, conducibilius eis esse dixit, ut sic priuati uitam exigerent, q; doctrina nulla cum periculo imperarent. Sed grauis ea prouincia Arsenio uisa est, qui curas eiusmodi odisset, & à talibus turbis & tumultibus alienissimus esset. Proinde Deū est precatus, ut honesta præberetur causa, qua præsentibus liberaretur uinculis. Et Deus breui id fecit. Admisit delictum quoddā Arcadius: quod quia impunitū relinquere nō potuit, ferula illum coercens Arsenius castigauit. Atq; ille factum id tanquā iniuriam ęgre ferens, mortē ei est molitus. Consilium id clàm cœptum ubi Arsenius resciuit, insolenti uestitu illo reiecto, quamprimum in Scetim se contulit, & cœlitùs ad se delatam uocem audijt: Arseni, tumultus fuge, & saluabere. Et uiuente quidem Theodosio, latuit. Postquam aūt Arcadius ad imperiū peruenit, angelicā eum consectari uitam innotuit. Proinde Imperator ad eum scribens, quum precationem benedictionemq; eius, tum peccati gratiam ab eo petijt. Eidemq;, ut Ægypti totius tributum pauperibus præberet, permisit. Sed hoc ille non recepit. Quum uerò ad uirtutem summam peruenisset, rusticum se & literarū omnium imperitum esse assimulauit, quum quidem monumēta memoria digna & libros plurimos reliquerit: quos historia, quæ de eo est conscripta, refert. Et ad hodiernū usq; diem, in Sceti atq; Romæ & Constantinopoli monastica eius uita in primis celebrat.

Seuerum uult esse præceptorem erga filios suos Theodosius.

Memorabile Theodosij dictum, de filijs suis.

Arcadius præceptori, ob illata sibi uerbera necem minatus est.

Arsenius præceptor se subducit, & monachatū cōplectitur.

Arcadius culpā apud Arseniū deprecatus.

Arsenij laus.

Potuissem quidem quædam illius facetè dicta præclareq; acta commemorare. Quum

A Quum uerò propositum argumētum me alia persequi cogat, ad historiam eius lectorem reijcio: mihiq; eò unde digressus sum, redeundum esse duco.

CAPUT XXIIII.

Theophilus Alexandrinus, Ioãnes Hierosolymitanus, episcopi.

EAdem tempestate Timotheus, & Cyrillus, qui in Alexãdrinæ & Hierosolymitanæ ecclesiæ thronis enituerãt, uita defuncti, alter quidem Alexandriæ Theophilū, alter autem Hierosolymis Ioannem successorem habuit. Paulò uerò pòst, quum & Demophilus, qui Constãtinopoli Arianæ præfuerat religioni, uitam morte commutasset, qui factionis eius erant, administrationem eam Marino cuidam Thraci, qui alij episcopatui præfectus fuerat, cōmisere. Sed is quum ibi non ita diu durasset, discesit. Sub quo etiam Arianorum secta in duas factiones est dissecta, sicuti postea dicemus. Et Dorotheus, qui Antiochiæ in Syria, ut hæresi ei præesset, electus fuerat, tanquã illo ad id munus obeundū magis idoneus, Cōstantinopolim inde uenit, & sectę suæ præfuit. Interea Paulino quoq; Antiochiæ defuncto, qui autoritatem eius & auspicia secuti erant, suos sibi cōuentus, Flauianum auersantes, egere, ueluti qui iusiurãdū Meletio pręstitum minus decenter & illegitimè uiolasset: quum quidem illi de dogmate nihil ab eo dissiderent. Euagrium autem quendam postea Paulino surrogarunt. Atq; eo breui mortuo, alius in locum eius, Flauiano renitente, substitutus non est. Qui igit à Flauiani cōmunione abhorrebant, seorsim, sicuti dictū est, conuentus ecclesiasticos celebrarunt. Paulinus quidem, ubi Meletius decesit, uniuersam ecclesiæ administrationē suscipere uoluit. Verùm ei episcoporū restitit cœtus. Minus enim conuenire dicebãt, ut is post Meletij mortem, locum illius sortiri deberet, qui cōsilia eius repudiasset: sed ut, ille potius o-

Marinus Constãtinopoli Demophili apud Arianos succesſor.

Pro Marino substitutus Dorotheus.

Antiochiæ Pauliniani Euagrium sibi episcopum aduersus Flauianum legerunt.

Pauliniani suos sibi cōuentus cogunt.

Propter Paulinum & Flauianum diuturnū fuit inter Occidētales et Orientales dißidium.

B uium pastor fieret, qui labore multo ouile eius † cōseruasset. Quæ sanè res, uti dictum est, simultatem diuturnam inter Occidentales & Orientales excitauit. Et Occidentales neq; post Paulini obitum animorum suorum aduersus Flauianū acerbitatem deposuerūt: post Euagrij etiam mortem illi succensentes, idq; Euagrio contra ecclesiasticas sanctiones omnes antistiti designato. Solus nanq; Paulinus episcopum eum destinauerat, canonibus multis proculcatis. Non enim illi morituro alium in locum suum surrogare episcopū permittunt, sed episcopos prouinciæ omnes ad electionem scilicet coire iubent: quin etiam sine tribus episcopis, episcopi electionē & consecrationem fieri non debere statuunt. Hęc quū intelligere nollent, Euagrium illi quidem susceperunt, Flauianum uerò prorsus repudiarunt, usq; adeò ut eius causa, Imperatoris etiam obtunderent aures. Qui cū molestia hac de re sępius conuētus, quum Flauianū Constantinopolim euocauit, tum Romam etiã adire coegit. Atq; ille hyemis incommoditatē prætexēs, uere illucescente, imperata se executurum esse pollicitus est. Ac tum quidem dimissus, ad gregē suum Flauianus redijt, nihilq; non tentauit, ut eos qui per seditionem secesserant, sibi coniungeret. Quod etiam paulatim demum effecit, conciliato sibi postea Alexandrino episcopo Theophilo, per quē optimè quoq; Damasi Romani antistitis fauorē est cōsequutus. Ambo enim isti Flauiano plurimū infensi fuerãt, quòd non modò iurisiurandi sacramentū uiolasset, uerumetiã plurimū causę præbuisset, ut homines idē dogma profitētes, tãtopere ꝑ secessionē inter se dissideret. Vbi uerò Romã adire Flauianus moratus est, diuus Damasus, & post hunc Siricius, atq; huius postea successor Anastasius, literis suis pietatem Imperatoris perstrinxerunt: illud ei obijcientes, quòd bella ille quidē sua primo quoq; tempore cōficeret: eos aūt qui insolenter se in Christum gererent, illiusq; sacras constitutiones præter rationē omnē contemnerent, tyrannidem suam exercere pateret. Itaq; illi Imperator denuò accito, Romanæ profectionis

† Euagrius.

Paulinus quoq; non rectè moriturus sibi Euagrium substituit.

Legitima episcopi electio, et consecratio.

Pauliniani cōtra Flauianum apud Imperatorē querūtur.

Imperator Flauianum Romã ire iubet.

Flauianus sibi Theophilū Alexandrinū, & per eum deinde Damasum quoq; Ro. conciliat.

Ro. 3. episcopi, Damasus, Siricius, Anastasius.

Romani Pontifices Theodosium, quòd Flauianū nō coerceret, perstrinxerunt.

suscipiendæ necessitatẽ imposuit. Et ille postquã Cõstantinopolim uenit, sapien- A
tissimè libertate dicendi apud Imperatorẽ usus: Siquidẽ ô Imperator, inquit, ali-

Excusatio Flauiani, episcopatum Antiochenum Theodosio resignãtis.

qui religionẽ meã, tanquã minus rectã, aut uitã etiã, ueluti episcopali muneri nõ
conuenientẽ, arguũt & reprehendũt, accusatores ipsos iudices accipio: in sentẽ-
tia quã illi laturi sunt, uel inuitus acquieturus. Sin de throno & cathedra lis est,
nihil opus iudicio est: statim nãq; cuiuis cedã, & me à præsidẽdi honore longissi
mè seiungã. Tu uero, ô Imperator, cui placitum est Antiochenã sedem cõmitte.

Imperator Flauianum Antiochiã remittit.

Tantã uiri eius dicendi libertatem & constantiã Theodosius admiratus, in pa-
triã eum suam redire, & quem sortitus fuerat gregem ritè pascere iussit. At ubi
satis longo intercedẽte tẽpore, Romã rursus Imperator uenit, eisdem reprehen-

Idem Romæ apud episcopos Flauianum defendit.

sionis & accusatinois aculeis ab episcopis est expetitus, perinde atq; Flauiani ty-
rãnidẽ cõprimere supersederit. Ibi tũ, quod'nã tyrãnidis genus id esset, ut in me-
diũ proferret, Theodosius eos est hortatus: seipsum Flauianum, & ueluti syndi-
cum atq; patronum eius designatũ esse, subijciens. Atq; ubi illi, cum Imperatore

** Durauit tamen dissidium usq; ad imperiu Arcadij & episcopatum Chrysostomi.*

iure nõ contendendũ esse dicerẽt, suasor illis fuit, ut ecclesias postea per concor-
diã coniungerẽt, contentionẽ tollerẽt, & inutile dissidẽdi atq; iurgãdi studiũ ex-
tinguerẽt. Paulinus siquidẽ, inquit, iãdudũ uiuere desijt. Euagrij aũt electio, nõ
secundũ ecclesiæ cõstitutiones processit. Insuper uerò ecclesię Oriẽtales omnes
ualde ex Flauiani episcopatu pendẽt. Ad hæc neq; Asianæ, neq; Ponticæ, neq; a-
deò Thracię ecclesiæ, se ab illius cõmunione abstinent. Illyricũ deniq; omne, illũ

Episcopi Occidentales placãtur.

Orientaliũ ecclesiarũ primariã curã obtinere nouit. Talibus Imperatoris dictis
episcopi Occidẽtales ad lenitatẽ adducti, cõtentionẽ se soluturos, simultatẽ de-
posituros, & legatos, si qui inde uenirẽt, suscepturos esse, receperũt. Ea re Flauia

Theophilus Alexandrinus Isidorum precatorẽ pro Flauiano Romam misit.

nus cognita, Theophili iram placauit. Qui deinde presbytero suo ad Damasũ B
misso (Isidorus is erat) inimicitias omnes* soluit: E re ecclesiæ esse illi renũcians,
ut propter populi cõcordiã Flauiano delictũ, q; iuramento uiolato admiserat,
remitterẽt. Verùm & ipsemet oratores Romã misit, ex episcopis, & item presby
teris & diaconis Antiochenis: uiros laudatos, quorũ princeps erat Acacius, qui

Flauianus ipse quoq; oratores suos eò ablegauit. Eorũ princeps Acacius Berrœus.

ecclesiam Berrœæ apud Syros gubernabat, & gloriam magnã terra mariq; con-
sequutus fuerat. In inimicitijs, quæ ad decem & septem annos durauerant, sopi-
tis, ecclesijs concordiam conciliarunt. Nam communione cum Occidentalibus
redintegrata, Antiochena quoq; plebs pacem paulatim est complexa. Itidem ue

Concordia inter Occidentales & Orientales recõciliata.

rò, ea re cognita, Ægyptij episcopi, longi temporis cõtẽtione extincta, ad cõcor-

Innocentius Ro. episcopus.

diã se adiunxerunt. Romanæ tum ecclesiæ præfuit Innocentius, Anastasij suc-
cessor: Alexandrinæ Theophilus, uir cordatus, & uirilẽ obtinens mentem. Suc-

Episcopi Alexãdrini.

cessit is Timotheo, Timotheus fratri Petro, quem magnus præcessit Athanasi-

Episcopi Hierosolymitani.

us. Hierosolymis uerò post Cyrillum Ioannes, & post hunc Nepos episcopalem
sedem est sortitus. Ad hunc modum, Deo charus Imperator ecclesijs pacem re-

Ariani extra urbem Antiochiæ cõuentus egere.

stituit. Ariani autem, Antiochia omnino relicta, extra urbis mœnia conuentus
suos habuere. Res Antiochenæ sic se habuere.

CAPUT XXV.

Theodosij Cõstitut. de euertendis idolorũ templis.

EOdem porrò tempore maxima etiã Alexandriæ excitata est turba,
talem ob causam. Postquã fidelissimus Imperator ecclesijs quantum
potuit, pacem præstitit, aduersus Græcos errores omne conferens
studium, constitutiones tulit: quibus sanxit, ut simulacrorum delu-
bra, ubicunque locorum in imperio suo inuenirentur, ex ipsis fundamen-

Quid de ea re decessores statuerint Imperatores.

tis euerterentur. Nam Maximus ille Constantinus, qui ingentem quidem,
minorem tamen uirtute & gloria sua, consequutus est laudem, & primus

Cõstãtinus.

uera pietate Imperium exornauit, quum omnem (ut ita dicam) terrarum or-
bem

A bem in idolorum cultu insanientem inuenisset, sacrificare quidem dæmonibus prorsus prohibuit: aras autem eorum non sustulit, mandato illo promulgato, ut deorum templa clausa, quo à nemine adiri possent, seruarentur. Idem filij eius fecere. Crudelitatis enim esse putarunt, repentè prorsus tãtam instituere mutationem: satius esse existimãtes, quietis consilijs paulatim homines ad ueram pertrahere religionẽ. Iulianus aũt, ut impietas reuiuisceret, fecit, errorisq; & seductionis flammam plurimũ auxit. Post hunc Iouinianus actiones illius abrogãs, idolorum cultum suppresit. Idem à Valentiniano, qui Europæ imperium habuit, factum. Huius uerò frater Valens, religionem quidem omnẽ ut statis cæremonijs coleretur, admisit: in eos aũt solos qui fidẽ irreprehensibilẽ profitentur, aperte hostili fuit animo. Quapropter in imperio eius toto libationes & sacrificia simulacris, ab eis quibus hoc placitũ erat, offerebantur, ignis in altarib. accẽdebatur, epulationes publicæ, & numine afflatorũ discursationes, in foro peragebantur, & sacerdotes Bacchi choræas ducebãt, & cũ scutis discurrẽtes canes concerpendo necabãt: nihil deniq; earum rerum reliqui faciebãt, quæ primo earũ inuẽtori probrũ & fœditatẽ attestantur. Quæ sanè omnia adhuc celebrari solita, quũ religiosissimus Imperator cõperisset, radicitùs sustulit, modisq; omnibus aboleuit. Tum uerò Theophili opera iussio promulgata est, ut Alexãdriæ idolorum templa euerterẽtur, procurationẽ talem ipsi illi iniungens. Itaq; is potestate ea accepta, consultò omnẽ mouit lapidẽ, ut Græcorũ mysteria cum cõtumelia traducerentur. Euertit igitur Mithrium, euertit etiam Serapidis templum. atq; in illo quidẽ ueluti in solenni pompa, sedes patratas: in hoc aũt, spectatoribus Serapidis sacra ridẽda proposuit. † Phalli nanq;, & Ithyphalli, turpiter nudati atq; producti, Theophili iussu, per forum trahebantur. At qui Alexandriæ erãt Greci, & in primis qui philosophiæ operã dabãt, re inopinata consternati, quũ dolorem conceptũ ferre non possent, manu coacta, per impetum & impresionẽ insustentabilẽ, non minus atq; antea fecerant, ingentẽ edidere stragem. Subitò nanq; tumultu Christianos inuadentes, plurimã fecere cædem: neq; paucos etiã uulnerauere, ac deinde retrocessere. Repugnabãt quidẽ illis Christiani, sed eos cædibus patrandis Græci longè superarunt: neq; prius à conflictu eo destitere, quàm animos suos hostium sanguine profuso exatiarunt. Cæterùm Græcos ex ea re metus inuasit, ab imperatoris uindicta sibi timentes. Quapropter eo quod illis uisum fuerat peracto, furoreq; cædium cruore extincto, pro se quisq; in eum quem sors offerebat locum se ubi latẽret, abdebat. Aliqui etiam timore uehementiore correpti, patriã relinquẽtes, in urbes alias commigrarunt. In quibus duo erant, qui ab ineunte ætate maximè in literarum doctrina fuerant educati, * Helladius & Ammonius: ille quidẽ Iouis, hic autem * Simiæ sacerdos. Malum id ubi conquieuit, in templorum demolitione, Theophilo plurimùm dehinc operæ nauarunt, militarium in Ægypto ordinum dux Romanus, & Alexãdrinæ urbis præfectus Euagrius. Nam Græci quidam Serapidis ædem illam pulchritudine & amplitudine celeberrimam, tum autem ornamentis suis dispoliatam, atque fœdè deformatam, in tumulo quodam sitam, occupauerant: atq; inde non secus atque ex aliqua arce de improuiso prorumpentes, multos ex nostris comprehensos tormentis excruciabant, & dæmonibus sacrificare cogebant. Si qui uerò id uehementius detrectarent, eos in crucem agebant. Quorundã etiam crura frangebant, & alios aliter enecabant. Porrò quum aliquãdiu dimicatio eiusmodi durasset, magistratus quos diximus homines eos adeuntes, ut aliquando tandem

B

Cõstantius & fratres eius.

Iulianus.

Iouinianus.

Valentinianus.

Valens.

Idololatria sub Valente liberè culta.

Ineptiæ idolomaniæ.

Theophilus episcopus mandatũ ab Imperatore accepit, de euertendis ethnicorũ templis.

Mithrij & templi Serapidis euersio.

Fœditas sacrorum gentilium traducitur.

Gẽtiles & philosophi tumultu moto pro aris suis pugnant, & multos Christianos cædunt.

Seditiosorum gẽtilium fuga.

In ijs Helladij & Ammonij.

** Grãmaticos hos fuisse, præceptoribusq; se eis Cõstantinopoli iuuenẽ usum esse, dicit Socr.l.5. ca.16.*

** πιθήκου.*

Idololatræ ex Serapidis templo in Christianos excurrentes, pessimè eos tractarunt.

 confli-

† *Sozomenus Theophilum quoq; scribit, Dionysij templum sibi, ab Imperatore donatũ, in formã sacræ ædis redegisse, & isthic quoq; in adytis obscœna Phallorũ & Ithyphallorum simulacra, & monumẽta alia spurca reperisse, lib. 7. cap. 15.*

conflictationem eam poſthaberent, & templum Serapidis relinquerẽt, ſic hor- A
tati. Quod ubi illi non fecere, res ea ad Imperatorem eſt relata. Vt autem in incœ-
pto illi ſuo obſtinatiores eſſent, conſcientia tam temerariæ audaciæ, qua tanto o-
pere in re mala uſi fuerant, faciebat. Erat præterea apud eos ſophiſta quidã O-
lympius, qui autor illis fuit, ut patrios mores & ritus non negligerent, ſed ad ne-
cem uſq; illis defendendis, fortiter in rebus duris perſeuerarẽt. Quoniam autem
ſimulacris comminutis populares ſuos animos deſpõdere cernebat, ne propte-
rea religionem ſuam relinquerẽt, eis ſuaſit. Et ſimulacra atq; imagines, materiam
quidem corruptioni obnoxiam, ob eamq; cauſam comminutam eſſe: quæ aũt in
illis fuiſſent, & uim ſuam exhibuiſſent, poteſtates, illis cõfractis in cœlos euolaſ-
ſe dixit. Huiuſmodi ille uerbis Græcorum multitudinem in poteſtate ſua conti-
nuit, & in Serapidis templo mãſit. Imperator ea re cognita, Chriſtianos qui ita
occiſi fuerant, honore martyrum dignatus eſt, quòd tantum periculi pro ſana fi-
de pertuliſſent. Percuſſores aũt & homicidas illos, uenia conceſſa, pœna cõme-
rita liberauit: ut tam inſigni eius beneficentia conſternati illi, ad Chriſtianã fortè
religionẽ ſe conferrẽt. Templa uerò nihilominus, quæ tantæ ſeditionis populo
cauſa extitiſſent, erui, literis mãdauit. Quibus literis publicè lectis, q; Imperator
in eis tumultus culpã in Græcæ ſuperſtitionis ſectatores ſtatim contuliſſet, Chri
ſtiani acclamatione ingenti rem comprobarunt. Illi uerò timore correpti, Sera-
pidis ædem ſibi relinquendam, atq; inde fugiẽdum duxerũt. Ita Chriſtiani id re
ceperunt. † Olympius aũt iſte, in multa nocte, quæ eum diem quũ hæc accidêre
præceſſit, in ipſo Serapidis delubro quendã Alleluia pſallentẽ audiuiſſe dicitur.
Et quum poſtibus probè obfirmatis in profundo ſilentio rurſus eandẽ uocem
audiret, nec quẽq; cerneret, quid ſibi ea res uellet, intellexit. Et clàm egreſſus, na B
uimq; commodùm nactus, in Italiã nauigauit. Proinde templa quidem ſtudio
magno ſolo æquata, & ſimulacra atq; deorum ſtatuæ igni conflata, in lebetes &
uaſa alia ad Alexandrinæ eccleſiæ uſum ſunt transformata. Precioſioris uerò ma
teriæ deos in ſumptus & alimẽta pauperum Imperator, illis gratificatus, dedit.
Sed enim Theophilus ſimulacris omnibus cõminutis, atq; in cinerem redactis,
unum tantum integrum reliquit, quod etiam in publico loco conſtitutum, con-
ſeruandũ eſſe dixit, ne tẽporibus futuris aliquando Græci ſe talibus dijs cultum
præſtitiſſe, negare poſſent. Qua de re plurimũ cõcedit doloris, quem diximus,
Ammonius, Simiæ ille ſacerdos: pergraue id Grecorum religioni accidiſſe dicti-
tans, quòd ludibrij cauſa unus ille deus incendiũ, quo minus conflaretur, aufu-
giſſet: & non itidem, ut alij, quod in primis optauerat, conflatus ſublatusq; fuiſ-
ſet. Helladius uerò in conflictatione illa nouẽ ſe uiros neci dediſſe confirmauit.

Olympius ſophiſta idololatras ad ſacra ſua defendenda cohortatur.

Chriſtiani ab ethnicis cæſi pro martyribus habentur.

Imperator ſeditioſis homicidis gratiam cædium facit.

Chriſtiani templũ Serapidis poſt Græcorũ fugã recipiũt.

† Olympius in eo templo Alleluia ſecretò cãtari audit. Idẽ inde cedit, et Italiã petit.

Precioſior ſimulacrorũ materiam alimentum pauperum expenditur.

Simulacrũ deæ Simiæ ad perpetuam fœditatis idolomaniæ memoriã, Alexandriæ conſeruatum. Id Amonio maximè doluit.

Helladius nouem cædes cõmiſit.

CAPUT XXVI.

QVum Serapidis templũ ſolo æquaretur, & parietes euerterentur, Hie-
roglyphicas quæ dicuntur quaſdam formas & characteres ſigno cru-
cis perſimiles, ſaxis inciſas apparuiſſe dicunt. Quos & Græci & Chri-
ſtiani cernentes, utriq; religioni ſuæ accommodarunt. Chriſtiani enim, propter
crucem, ſymbolum id & ſignum ad ſe pertinere allegarunt. Græci uerò, nihil eſ-
ſe commune Chriſto & Serapidi: ſed figuram eam aliud quidem Chriſtianis, a-
liud uerò Græcis ſuperſtitioſis, ſignificare & portendere poſſe, dixerũt. Qua de
re quum ſic ambigeretur, multi illorum Chriſtianiſmum ſuſcepere. Qui etiam
Hieroglyphicarum literarum interpretandarum periti, characterem ſub crucis
forma, uitam futuram ſignificare dixerunt. Quod Chriſtiani plurimum ad reli-
gionem ſuam trahẽtes, ut permultos ad ſententiã ſuam adducerent, occaſionem
habuere: propterea quòd aliæ quoq; literæ apertè declararunt, templũ id Sera-
pidis

Hieroglyphicæ literæ crucis formam referẽtes in euerſione tẽpli Serapidis repertæ.

Symboli eius myſterium. Qui cõfitẽtes peccata ſua baptizati ſunt. Socr. l. 5. c. 17.

A pidis relinquendum prorsus esse, quum crucis ille character, qui obscurè uentu ram uitam significaret, in apertum productus esset. Atq; id templum ad hunc modum est euersum. Verùm non ita multo pòst, in ecclesiæ formã sub Arcadij nomine est redactũ. Ego quidem sacerdotes Ægyptios, qui de CHRISTO nihil prorsus præuiderint, literas eas sub crucis forma non exculpsisse puto. Si nanq; ab ipsis seculis mysterium (ut Paulus inquit) occultatũ, principem tenebrarum latuit: multo magis æquum est, illius quoq; sacerdotibus ignotum id fuisse existi mare. Quin potius Prouidentiæ diuinæ opus id esse quispiã arbitretur, ut quæstio scilicet de literis eiuscemodi fieret. Id quod itidem antea in apostolo paulo euenit. Ille nanq; spirituali sapientia plenus,† eadem ratione & arte apud Athenienses usus, oraculum consilio & causæ suæ accõmodauit, & multos ad ueram religionem adduxit. Nisi fortè illud etiam quispiam dicat, idem tum Dei uerbum per Ægyptios sacerdotes, quod antea per Balaam egerat, fecisse. Quemadmodum quoq; in Caipha accidisse nouimus. Ambo enim, etiã inuiti, de reb. bonis sunt uaticinati. Verùm de his hactenus. Theophilus aũt rebus quæ dictæ sunt, non contentus, hac in parte non constitit: sed fraudem sacerdotum omnib. eis qui seducti fuerant, manifestam esse uoluit. Simulacra enim illi, siue ærea seu lignea, pleraq; omnia ita elaborarũt, ut ea caua intus essent, & eorum terga templorum parietibus adaptarentur, occultis quibusdã meatibus in muro relictis. Deinde per alia quædam arcana adyta in simulacrorum cauum subibant, & inde quæ eis uisa essent responsa edebant. Et qui sedulò apud ea uersabãtur, quòd fraudem & imposturam eam non intelligerent, perinde atq; Deo iubente, statim imperata faciebant. Tales statuas tum Theophilus comminuens, dolum ho

B minibus deceptis commonstrauit. Vt uerò in Serapidis etiam templum ascendit, simulachrum illud uidit magnitudine tanta, ut mole sua horrorem etiam & metum spectatoribus incuteret. De quo opinio etam falsa, quæ multos seduxit, ferebatur: Si quis scilicet uel digito id attingere fuisset ausus, terram omnem è uestigio concussum, urbi autem toti internecionem accitum iri. Quæ omnia Theophilus anilia ebriosarum muliercularum deliramenta esse putans, & molem uastam ut rem quampiã exiguã despiciens, quendam qui ponè stabat, securim in manu habentem, uulnus Deo infligere iussit. Atq; ille plagam ingentẽ ui magna fortiter intulit. Qui uerò ibi aderant, id quod dudum fama iactatum fuerat ueriti, immensum quiddam exclamarunt. Atq; Deus plaga placidè accepta, quòd ligneus esset, neq; dolorem sensit, neq; uocem aliquam emisit, quippe qui mortuus prorsus esset: sed neq; defendere se, quũ & magnus esset, & magno impetu in terrã ferretur, potuit. Vbi uerò & caput ei resectum est, mures inde gregatim emerserunt. Murium enim * cauerna & receptaculum omnino decantatus ille Ægyptiorum deus fuit. Cœterùm uasto illo idolo in partes minutas dissecto, reliquas quidem igni mandarunt: sacrum autem illud & uenerandum caput per urbem omnem, eis qui id tanquam numen coluerant inspectantibus, & eius quem tantopere honorauerant infirmitatem ridentibus, raptarunt.

De templi eius euersione prædictio.

Tẽplum id in ecclesiam Arcadij postea redactum.

Diuinitùs hieroglyphicas istas crucis forma exhibitas esse, cum Socrate censet Nicephorus.

Sicuti diuus Paulus, Aram ignoti Dei ad Christum, sic Theophilus crucem Hieroglyphicã ad religionẽ nostrã accõmodauit.

† τῷ ἰδίῳ μυθίῳ.

Balaã & Caiphas inuiti de ueritate sunt uaticinati. Et idem fortè sacerdotes Ægyptij hieroglyphicis istis imprudentes fecerunt.

Impostura simulacrorum & oraculorum eorum in apertum producitur.

Serapidis idolũ longè maximum sacrosanctũ et inuiolabile habitũ, per Theophilũ expugnatur et cõminuitur.

παροιμίαν.

* μυωξία.

E capite eius simulacri muriũ examen procurrit.

Caput id per urbem raptatur.

CAPUT XXVII.

EOdem tẽpore multi Græcæ superstitioni addicti in urbibus, de aris deorum cõtenderunt, & ad mortem usq; decertarunt. Sicuti in Arabia Petræi & Areopolitæ, apud Palæstinos Raphiotæ & Gazæi, apud Phœnices Heliopolitæ: & in Syria maximè templũ propugnarunt Apameni, Axio amni propinqui: quos memoriæ proditũ est, ad templorũ eiusmodi custodiam & præsidium, socios & auxiliares Gallilæos, & quosdam ex

Ciuitates quædã idolomaniã defendentes.

Apameni peruicaces tẽplorum suorũ propugnatores.

uicis

uicis eorum qui circũ Libanũ montem habitant, euocasse. ad extremum autem eò audaciæ & confidentiæ euasisse, ut clarissimum uirum Marcellum episcopali ibi fungentem munere interemerint: propterea quòd commissæ sibi urbis delubra, magis sua erga Deum fiducia, quàm forti multorum hominum coacta manu aboleuisset. Vbi enim Ioannes, cuius antea quoq; mentionem fecimus, decessit, rebus omnibus optimus Marcellus iste, pro illo regionis Apamenæ episcopalem administrationem sortitus est, spiritu iuxta diuũ Apostolũ feruens. Atq; ubi præfectus Orientis cum duob. tribunis in urbem eam aduenit, eo consilio ut idolorum fana demoliretur, plebs quidem, quòd militarẽ manum metueret, quieta fuit: & præfectus Iouis templum eruere est aggressus, quod quidem & maximum & ornamentis uarijs & præcipuis pulcherrimũ fuit. Verùm quum lapidum & materiæ structuram solidam & firmam admodum præfectus esse cerneret, fieri nõ posse putauit, in tanta compago solui aut dirui posset. Maxima nanq; saxa immensis ferramẽtis & plumbo diffuso, ex omni parte aptè cõpacta & conglutinata erant. Diuus autem Marcellus præfectum sic laborem eum reformidantem cernens, illum quidem ad alias urbes transire iussit: ipse autem Deum precatus est, ut rei tam difficili & desperatæ exitum aliquem daret. Et ecce cum sole oriente quidam suapte sponte aduenit, qui neque ædes extruere, aut lapides cædere atque polire, neq; artem quampiam aliam sciret, ligna tantum & lapides humeris gestare assuetus. Is Marcellũ adijt, duplicemq; sibi mercedem stipulatus est: facile sibi esse, ut templum celeriter demoliatur, dictitans. Eam postquam Marcellus se illi daturum recepit, tale quiddam ille machinatus est. Delubrum id porticum quadratã habebat, quæ in sublime excitata, adaptata & imposita ei fuerat. Columnæ erant maximæ, magnitudine ipsa templo iuxta proportionem respondentes. Columnæ cuiusque ambitus sedecim cubitos habebat. Natura lapidum perquàm firma & adamantina fuit, ita ut non facilè lapicidarum cederet instrumẽtis. Quas circum circa ille suffossas, lignis oleaginis suffulsit. Atque ubi earum tres ad eum modum perfodisset, ignem materiæ subiecit. Et accensa quidem est illa: sed ab igne, pro natura sua consumi nequiuit. Dæmon nanq; quidam ater apparens, & sese prouoluens, naturalem uim ignis inhibuit. Sedenim ea re sæpius tentata, quum cœptum suum frustra esse uiderent, eam ad episcopum meridiantem retulerunt. Ille autem in sacrum ingressus templum, aquam uasi infusam sub sanctiore altari occultauit: & pro sacris cancellis humi prouolutus, generis humani amantem DOMINVM supplex orauit, ut depulsa dæmonis tyrãnide, illius quidem in apertum proferret imbecillitatem, suam autẽ ipsius manifestò exhiberet uim & potentiam: ne scilicet maius etiam detrimentum ad eos, qui nondum ut Christianæ parẽrent religioni, in animum induxissent, perueniret. Hæc quum dixisset, & crucis signum aquæ iniecisset, Equitio cuidam diacono eam dedit, flammam uigentem ea conspergere iubẽs. Quod ubi est factum, dæmon illæ aquæ uim non ferens profugit: & ignis contraria sibi aqua perinde atque oleo usus, ligna optimè comprehensa, paruo momento consumpsit, & columnarum fulcris euanescentibus, & ipsæ confestim conciderunt, & alias duodecim in eandem ruinam secum traxerunt. Quinetiam insuper quæ eis cooptata fuerat templi pars, cum columnarum ui in præceps abijt. Vnde fragor maximus exortus, confestim omnes eò ad opus inspiciendum pertraxit. Postquam uerò dæmonem illum, qui contrà nisus fuerat, fugatum intellexerunt, linguas in laudem & gloriam DEI cierunt. Sed & alia idolorum fana diuinus sustulit episcopus, & multa alia admiratione digna de eo uiro commemorantur atque circumferuntur. Nam & ad

Apameæ Ioannis in episcopatu successor Marcellus. A *Cap. 5. Eod.*

Præfectus Orientis templũ Iouis Apameæ diruere parat.

Difficultas eius demolitionis.

Marcellus ad preces confugit, à Deo templi euersionem expectans.

Apparet subitò uir, qui se tẽplum idoli demoliturum pollicetur.

Firmitas structuræ. B

Dæmon ei templo incubãs demolitioni obsistit.

Dæmon precatione & lustrali unda fugatur.

Corruit tandẽ templum.

Marcellus ad martyres epistolas dedit.

A & ad uictores martyres epistolas dedit, & ab eis literas, quibus ei responderũt, accepit. Postremò uerò & ipse martyrij coronam reportauit. Id ipsum uerò exponendum est. In conualle ibidem * Aulocrenis (locus is in Apamenorum agro est celebris) templum maximum fuit: contra id militibus & gladiatoribus assumptis est profectus. Ad quod quum propè uentum est, pugna est cõmissa. Ipse autem extra telorum iactum constitit. Quod enim pedibus æger esset, neque ad insequendum neq; ad fugiendum idoneus erat. Quum autem milites & gladiatores magno studio in potestatem suam templum redigere contenderent, & ex Græcæ superstitionis cultoribus nonnulli solum eum in ea parte, ubi pugna nulla esset, consedisse cognouissent, subitò eum oppressum comprehenderunt, & pyra accensa combusserunt. Ac tum quidem illi facinore patrato latuere. Postea uerò criminis eius comperti, à Marcelli liberis ad legitimam pœnam sunt postulati. cædem enim patris uindicare illi uoluerunt. Sed id factum synodus prouincialis prohibuit, non uindicandam martyrum mortem, sed gratias potius ea de causa Deo agendas esse, liberosq; atq; amicos & genus eorum omne gaudio exilire debere censens, quòd illi honor tantus, ut pro Dei nomine mortem oppeteret, contigerit. Idolorum templa eo tempore ad hunc solo æquata sunt modum.

Cædes & martyrium Marcelli.

Sozomenus pro gladiatoribus, qui μονόμαχοι dicuntur, μονάχους, h.e. monachos habet, li. 7. ca. 15.

In euersione tẽpli idolorum, pugna cõmittitur.

Martyriũ Marcelli liberi eius iure uindicare à synodo prouinciali prohibentur.

Pro martyrijs obitis Deo agendæ gratiæ.

Pro Aulocrenis Nicephorus & Sozomen. habent Aulonẽ. Plin. lib. 5. cap. 29. Marsyas ibi redditur, ortus ac paulò pòst conditus, ubi certauit tibiarum cantu cum Apolline Aulocrenis. Ita uocatur conuallis decẽ millia passuum ab Apamea. Idem lib. 16. cap. 44. Regionem Aulocrenen diximus, per quam ab Apamea in Phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marsyas, uictus ab Apolline.

CAPUT XXVIII.

B TVm etiam Nectarius, Cõstantinopolitanæ ecclesiæ curator, primus omnium presbytero, qui à multo tempore in ecclesijs, pœnitẽtibus præerat, dignitatem abrogauit. Quem etiam ferè Orientales episcopi omnes sequuti sunt. Quid uerò id sit, & unde initium sumpserit, & quam ob causam tum esse desierit, alij alia memoriæ prodiderunt. Ego autem, ut sese res ipsa uerè habeat, exponam. Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed diuinæ & immortalis naturæ proprium est: nos autem per transgressionem semel peccandi hæreditatem adiuimus, delictorum Deus ueniam eis concedere iussit, qui legitima & conuenienti pœnitentia usi, deinceps simul peccatum & auersantur & confitentur. Graue autem episcopis, qui proximè post CHRISTVM fuere, uisum est, in media plebe, ueluti in theatro, noxam confiteri. Quapropter ex presbyteris unum delegere, qui probata uita esset, & simul taciturnus & prudens, apud quem per pœnitentiam resipiscentes commissa sua proferrent. Proinde factum, ut huic seorsim quæ mala egissent propalarent: atq; ille peccatorum confessione audita, quum quid facto opus esset, & quomodo crimen luere conueniret, mulcta imposita ostendisset, permittebat, ut qui peccatũ admisissent, ipsi à se peccati sumerent pœnas. Apud Nouatianos huius rei nulla cura est. Quin etiam ritus iste propter eos institutus esse dicitur, quum communicare illi cum eis nollent, qui sub Decij persequutione fidem abnegarant, & postea resipiscentes ad eam redierant. Nam eius temporis episcopi, Nouati resistentes dogmati, ecclesiasticum canonem sequuti, in ecclesia qualibet presbyterum pœnitentiarium constituerunt, ut ab hoc qui post baptismum peccarent, crimina sua confessi, absolutionem eorum obtinerent. Canon iste longo tempore in alijs quoque sectis est seruatus. In Occidentalibus uerò ecclesijs ad hunc usque diem obtinet, atque in Romana maximè, ubi quoque certus est pœnitentium locus. Stant illi, perinde atque iudicio damnati essent, uultu

Erant olim in ecclesijs Catholicis presbyteri pœnitentiarij.

Confeßio peccatorum priuata.

Propter Nouatianos pœnitẽtia solennis in ecclesia instituta.

Pœnitentiæ cæremonia in ecclesia Romana.

A

Apud Sozom. hoc facit episcopus, lib. 7. cap. 16.

uultu demiſſo, admodum lugentes. Re autem diuina peracta, illi quidem ea ſacra non percipiunt, quę eis percipere fas eſt, qui ſacris ſunt operati. Cum eiulatu autem & luctu multo ſe ad pedes eius qui rem diuinam fecit, præcipitant. Directus deinde qui tum miniſterium cæremoniæ eius ſortitus eſt, ad eos accurrit: atque itidem collacrymās, ſe humi ſternit. Tum reliqua eccleſiæ multitudo circūſiſtens, & ipſa flens atque lamentans lacrymis repletur. Poſtea primus exurgit ſeu presbyter, ſeu epiſcopus, & illos ita iacentes ſurgere iubet: & per orationem ea quæ pœnitentib. conueniunt precatus, ubi & audiuit & dixit quæ opus eſt, eos amittit. Atque illi pro ſe quiſque ſegregati ſuo loco, pro eo atque eis iniunctum eſt, ſe macerant, uel ieiunijs, uel uigilijs, frequentibusque precibus & reſipiſcentia, uel illuuie, & deliciarū abſtinentia, uel alijs etiam modis, cōſtitutum ſibi ab epiſcopo tempus quilibet expectās. Atque ubi ad huncmodum alacritate libenti debitum perſoluit, à crimine abſoluitur: & ſimul cum alijs in eccleſia, eodem iure & communione eadem, conuentus frequentat. Huncritū iam inde ab initio ad hoc uſque tempus Romani epiſcopi habuere, qui ab eis inde ad eccleſias alias omnes peruenit, præterquam ad Nouatianos, qui pœnitentiam etiam prorſus non receperunt. Auerſati autem presbyterum hunc etiam ſunt ὁμοουσίῳ conſubſtātialis fidei profeſſores, Nectario autore, ob eiuſcemodi, quę accidit, cauſam.

Mulier pœnitentiam agens Conſtātinopoli à diacono cōpreſſa.

Mulier quędam nobilis, quum peccata ſua confeſſa eſſet, ieiunio & orationi uacare, & in eccleſia permanere, ab eo quē diximus presbytero iuſſa eſt. Quod ubi fecit, poſtea à diacono, qui cum ea concubuerat, ſe conſtupratā eſſe indicauit. Quod factū poſtquam plebs cognouit, indignè ſcelus id cum tanta eccleſiæ contumelia cōmiſſum tulit. Maxima etiam ex ea re calumnia & criminatio aduerſus ſacerdotum ordinē increbuit. Nectarius porrò quid'nam faceret dubius, diacono quidem ut ſcortatori dignitatem abrogauit. Verùm eccleſia multo etiā magis, propter facinus id, ſacrorum uirorum detractione, maledictis, & conuicijs eſt proſciſſa. B

Hanc ob cauſam presbyter pœnitētiarius in eccleſijs Orientalibus eſſe deſijt.

Socrates ſe ad Eudæmonem iſtū dixiſſe ſcribit: An cōſilium tuum è re eccleſiæ ſit. Deus ô presbyter nouit, lib. 5. cap. 19.

Conſcientia et arbitrio cuiuſque ibi permiſſum, quando quis Euchariſtiam participare uellet.

Itaque de quorundam, maximè uerò Eudæmonis, eccleſiæ eius presbyteri, patria Alexādrini, conſilio, ne poſtea in eccleſia presbyter pœnitentiarius eſſet, Nectarius ſtatuit: ſuadentibus illis, ut cuique permitteretur, pro conſcientia * & fiducia ſua, communicare, & de immaculatis myſterijs participare. Sic enim fore, ut eccleſia à contumelijs libera eſſet, & immunis. Et ab eo tempore eccleſia in tali ſtatu permanſit.

Factum hoc de ſublato pœnitentiario cum Sozomeno Nicephorus improbat.

† εἰς ἀδιάφορον καὶ ἠμελημένον ἦθος.

Ego uerò ea re eccleſiam priſca illa & ueneranda grauitate exciſſe, & † ad arbitrarium incōſideratumque atque negligentem morem prolapſam eſſe, & paulatim ab accuratiore diſciplina deſciſcere cœpiſſe puto. Æquum certè atque credibile eſt, minus antea peccatorum fuiſſe, quum propter eorū qui peccata confiterentur uerecundiam, tum propter iudicium ad hoc cōſtitutorum diligentem inquiſitionem. Quamuis nunc quoque id ita ut ſors tulerit, & quandocunque cuique libitū fuerit, fiat. Vnde cauſa illa extitit, ut alter alterius peccata non arguat, neque illud Apoſtoli ſeruetur dicentis: Nolite communicare de operibus infrugiferis tenebrarum, ſed potius ea arguite.

Eadem eſt temporum noſtrorum, & quidē iuſtiſſima querela.

Conſtitutio Theodoſij de diaconiſſis. L. nulla. C. dè epiſc. & cler.

Qua etiam ex cauſa Theodoſium magnum, immortali & uenerandæ Catholicæ eccleſiæ gloriæ cōſulentem, tum primùm legem tuliſſe conijcio, Nequaquam mulierem, niſi ſexaginta annos nata ſit, & liberos habeat, in ordinem miniſterij & cleri cooptandam: quemadmodum & Paulus diſertè id conſtituit, ex eccleſijs quoque exigendas quæ comam totondiſſent: & quicunque epiſcopi eas admiſiſſent, exautorandos eſſe. Verùm de his ſatis diximus. Conue-

* *Et Euchariſtiam quidam diſtribuentes, ut conſuetudo fert. Vnumquenq; è populo partē ſibi ſumere permittunt. Vt enim certius quis myſteriū hoc uel expetat, uel ſe ab eo abſtineat, cōſcientia optima dux eſt. Fundamētum aūt firmū huius eſt. Vita recta cum diſciplina debita. Tu aūt homines alios ſpectatos iam & exploratos morib. emendatis imitari cōmodiſſima eſt: & ad Veritatis cognitionē, & ad præceptorū diuinorū exequutionē, uia. Quocirca quicunq; mādncauerit panem & biberit calicē Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Exploret uerò ſeipſum homo, atq; ita demum de pane edat, & de calice bibat. Clemens Alexand. lib. 1. Stromat.*

CAPUT XXIX.

A CONuenit porrò, ut neq; ea quę alijs accidêre, silentio prætereamus: Arianis uidelicet, & qui à Macedonio & Eunomio & Nouato cognomen sunt adepti. Postquam namq; semel ecclesia DEI diuisa est, res in ea discessione nō constitit, sed illa rursum in se ipsa per dissensiones dissecta est. Et sectarum autores, parua occasione arrepta, & secessione facta, in factiones alias abiere. Quomodo aūt, & quando, & quibus de causis secta quælibet à se ipsa per dissensionem secesserit, ex eis quæ dicentur liquebit. Illud sanè scire conuenit, Imperatorem Theodosium hæresim nullam persequutum esse, neq; quempiam ad cōmunionem coegisse: sed potius permisisse, ut hæresis quælibet loco suo, pro eo atq; ei uisum esset, conuentus agere, atq; etiam de fide in CHRISTVM, pro cuiusq; captu, sentire atq; opinari posset. Reliquas quidem hęreses, præter Nouatianos, extra urbes conuentus celebrare, & ecclesias extruere iussit. Nouatianos autem, quòd secum de ὁμοουσίου, hoc est, consubstantialis fide consentirent, intra urbes liberè ecclesias habere est passus, sicuti antea quoq; dixi. Et solum ipse Eunomium exilio mulctauit. Hic enim postquā Cyzicum reliquit, & ab Eudoxio, qui eum consecrauerat, sub prætextu illo, quòd magistrum suum Aetium proscriptum ille non reciperet, segregatus est, in suburbano Constantinopolis degens, suos sibi conuentus cogebat, & libros quos contra ueram pietatem cōscripserat, absq; metu omni publicabat, multosq́; orationis suæ fraude in eandem perditionis foueam ita trahebat, ut breui tempore ingentem multitudinem ad se adduxerit, & nonnullos etiam ex Imperatoris cubiculo ad partes suas illexerit. Theodosius porrò ubi suos illum præter modum obseruare

De hæresibus, earumq; statu & dissensionibus intestinis.

Theodosius nō fuit acer hæreticorum persequutor.

Reliquæ hæreses extra urbes, ecclesias et conuentus celebrarunt: Nouatiani cum catholicis, in urbibus.

Solū Eunomiū Theodosius proscripsit.

Hoc loco apud Niceph. & apud Sozom. lib. 7. cap. 17. Chalcedonēsis ciuitas perinde atque ex suburbijs Byzantij unum designatur. Nā suprà cap. 8. eod. & apud Sozom. lib. 7. cap. 6. Chalcedone Eunomiū priuatum uixisse dictū est. Socrates quoq;, Constantinopoli in ædibus priuatis cōuentus eū egisse scribit, lib. 5. cap. 20.

B cognouit, eos quidem ab aula sua proscripsit. Ad Eunomium autem quamprimùm Chalcedone capiendū certos homines misit, eumq́; † Halmyridem deportari iussit. Est autem Halmyris Mysiæ in Europa locus, ad Istrum situs: quem breui pòst Barbari, Istro qui glacie constrictus fuerat, transito ceperunt. Eunomius porrò inde Cæsaream Cappadociæ translatus est. Mirificum autem ibi in eum hominum odium fuit, quòd libros contra Basilium eius loci episcopum composuisset. Postea ei ut in agris suis, qui Dacoreni uocabantur, uiueret, permissum est, apud Cappadocię uicum, cui Dacora nomen est, præfecturæ eius quæ ad Argæum montem sita est, Cæsareæ. Nec ita multo pòst à reditu mortuus, sepulturam in patria sua sortitus est. Eunomium hunc plurimùm, ut diuinum hominem, admiratur ecclesiasticus scriptor Philostorgius. Prudentiam enim & uirtutem eius incomparabilem fuisse, apertè nugatur. Et oris formam, & corporis partes decentissimas, cum multa uenustate deprædicat, atque ex ore eius orationem fluentem margaritis comparat. Quamuis in laudem eius progressus, balbum fuisse confitetur: quod uitium tamen in eo ita exornat, ut ei suauem eloquentiam tribuat. Quinetiam † uitiliginem, quę faciem illius quasi notis quibusdam deformauerat, ornamentum quoddam ori illius attulisse confirmat. Omnes autem alios eius libros diuinis laudibus efferens, præ cæteris excellere epistolas eius dicit.

Eunomius Halmyride Cæsaream Cappadocum transfertur.

Patria hæc eius fuit. Sozom.

Eiusdem mors.

Philostorgius ineptus laudator Eunomij.

** Ex eodē alueo & super Istropolim lacus gignitur 63. M. P. ambitu. Halmyrim uocant. Plin. lib. 4. ca. 12.*

† τὰς ἀλφὰς.

CAPUT XXX.

SIc quidem diem suum obijt Eunomius. Sectatores autem eius in diuersas discessere sectas. Primus Theophronius quidā, genere Cappadox fuit, qui ab eo in contentiosa disputandi ratione edoctus, sectatoribus eius se coniunxit. Et mediocriter, seu crassè potius, ut rectius quispiam dixerit, in Aristotelis Prædicamentis, & eiusdem περὶ ἑρμηνείας,

Eunomianorū dissectio.

Eunomij discipulus Theophronius.

Gg hoc est,

† σύνοψιν

Is etiam ab Eunomianis repudiatus.

Ineptiæ eiusdem.

hoc est, de interpretatione seu Enunciatione libro uersatus, † compendiũ, ueluti A quandam introductionẽ, de eis quibus ipsi utuntur syllogismis & ratiocinationibus editũ reliquit, quod De exercitio mentis inscripsit. Deinde populariũ suorum odio expetitus, quòd ad ineptam & insanã prolapsus esset absurditatẽ, quippe qui in magistri sui doctrina acquiescere nollet, reiectus ab eis est. Quòd nanque curiosus maximè esset, ex nominibus quę in sacris scripturis posita sunt, collegit, quòd DEVS id quod non extat præsciens, id aũt quod extat sciens, atque id quod extitit memoria tenens, nõ eodẽ semper modo se habeat: utpote qui cognitionẽ transferat ad præsentia, ad futura, et ad præterita. Atque eam ob rem repudiatus, conuentus suos sibi seorsim cogens, sub nomine suo hæresim instituit. Non multo pòst alius quidam Eupsychius nomine, in urbe Cõstantinopolitana, propter frigidam quandã quæstionem ab Eunomianis seiunctus, suæ ipse quoque hæresis autor extitit. * Quum namque quæstio orta esset, an filius extremam horã norit, & plurimi Euangelica dicta proferentes, ne ipsum quidem horam eam scire dicerent: Eupsychius sententia sua in scriptum relata, cõfirmauit, filiũ non expertem eius cognitionis esse, qui à patre omnia locupletissimè acceperit. Quum autem qui hæresi ei præibant, dicta eius non admitterent, à communione eorum desciuit, & ad Eunomium exulantem se contulit. Quò etiam alij ex urbe Constantinopolitana Eunomianæ sectæ uenêre, ut ibi eũ calumniosè arguerent: atque etiã, si usus ita ferret, de causa cum eo disputarent. Quod ubi Eunomius cognouit, ea quæ Eupsychius proferret laudauit, & ad cõmunionem eum admisit: quum quidẽ id constitutio uetaret, quæ nefas esse decernit, peregrè aduenientes † ad cõmunes preces admittere, si literas secum non afferãt, quæ ad eiusdem opinionis populares, per notas ita scriptæ, ut ab alijs legi non possint, dantur. Postquã B aũt breui Eunomius è uita migrauit, hæresis eius post Eunomium Cõstantinopoli præses, Eupsychium minimè admisit. Aegrè enim is tulit, quòd æmulatione quadã ducebatur, se cõtraria Eupsychio, qui nõdũ clericus erat, sentientẽ, quæstionem propositam soluere non posse. Quapropter aduersandi studio ille, quũ multi ad eum opinioni suæ suffragãtes confluerent, ab Eunomianis segregatus, hęresim suam induxit. Porrò quòd diuinus etiam baptismus ita per adulterinũ usum deprauatus est, ut non in trinitatẽ, sed semel in mortem CHRISTI mersio fiat: non Eunomio, sed discipulis eius Theophronio & Eupsychio, multorum opinione atque sermone ascribitur. Causas hasce breuiter exposuimus, ut quisque norit, quãobrem Eunomiani in diuersas discesserint partes. At qui Theophroniũ sequuti sunt, Eunomiotheophroniani: qui uerò Eupsychiũ, † Eunomioeupsychiani cognominati sunt. Disputationes autem & orationes omnes quæ de his quæstionibus habitæ sunt, commemorare, perlongum, & prorsus difficile esset, præsertim quum aliud mihi propositũ sit institutum. Tum uerò apud Macedonianos etiam ad tempus discordia extitit, cuius autor fuit Eutropius quidã presbyter, seorsim conuentus agens. Ei uerò Carterius Macedonianæ sectæ antesignanus restitit. Eodem tempore & ab Arianis Constantinopoli illud in quæstionem uocatũ est, An priusquam filius fuerit (profitebantur enim eum ex non existentibus extitisse) pater tum pater uocari potuerit. Et Dorotheus quidem qui Antiochia accitus, ibi pro Marino administrationẽ sectę huiusmodi obtinebat, apertè decernebat, fieri non posse, priusquam filius subsisteret, ut pater uocaretur: quòd patris nomẽ ex eis esset, quod † ad aliquid referretur. Marinus uerò diuersum censuit: & priùs etiam patrem, quàm filius fuerit, patrẽ profitebatur. Siue quòd ita ex animo sentiret, seu quòd Dorotheo aduersaretur, ut qui ei hęresi ea gubernanda prælatus fuerit. Et talem ob causam in partes duas multitudo, quæ eos

Theophronius ab Eunomianis se disiunxit, & sectam propriam instituit.

Eupsychius ab Eunomianis segregatus. Sozom. Eutychium nominat libro 7. cap. 17.

** Quæstio, an filius extremã horã nouerit.*

Agnoetæ hi dicũtur.

Eupsychius ab Eunomio in exilio laudatus.

Communio precum.

† μὴ συνεύχεσθαι.

Dabãt olim hæretici sectatoribus suis proficiscẽtibus ad populares factionis suæ, tanquã sodalitatis tesseras, per notas scriptas literas.

Eupsychianorũ secta.

Deprauatio baptismi discipulis Eunomij à quibusdam adscripta.

Eunomiotheophroniani.

Eunomioeupsychiani.

† *Alij: Eunomioeutychiani.*

Dissidium apud Macedonianos.

Eutropius & Carterius Macedoniani inter se dissentiunt.

Item apud Arianos.

Dissensionis autores.

Dorotheus.

† πρός τι

Marinus.

A que eos sectabatur, discesSit. Et Dorotheus quidem in sacra sua ęde permansit. Qui autem Marini partium erant, nouis conditis ecclesijs, in eis conueniebant. Qui etiam Psathyriani, siue Gotthiani uocati sunt: propterea quòd uir quidam ψαθυροπώλης, hoc est, placentarum uenditor: quæ ex liborum genere sunt, nomine Theoctistus, opinionem hanc magnopere defendit. A'Gotthis autem illis nomen inditum, quòd Selinas Gotthorum episcopus tantopere ei sententiæ addictus fuit, ut ad eam, gentem Gothicam omnem adduxerit. Nam obsequẽtes sibi admodum barbaros habuit, nimirum qui ad docendũ non solum patria eorum, uerùm etiã Græca lingua appositus fuerit: Vlphilę illius Gotthorum episcopi, de quo suprà quoq; diximus, quum res Valentis exponeremus, primùm subscriba, deinde etiam successor factus. Nec ita multo pòst dissidium quoq; intercessit ei quem diximus Marino & Agapio, qui factionis eius ecclesiæ Ephesi episcopus à Marino creatus pręfuit. Quorum discessio parum abfuit quin bellũ prorsus, Gotthis maximè Agapio fauentibus, mouerit. Quam ob causam permulti Præfectorum suorum concertationem & dissidendi studium reprehendentes, ad uniuersalem se ecclesiam cõtulere, qui etiam nullo discrimine ad communionem sunt admissi. Atq; hæc quidem causa extitit, cur primùm Ariani segregati, in factiones abierint. Et ex eo tempore illi, in quibus sunt urbibus, seorsim suos quæq; conuentus secta agit. Constantinopoli uerò, eos triginta & quinq; annis dissidentes, tandem ad cõcordiam uir quidam consularis Plinthas, sectę eorum sectator, equestribus simul & pedestribus copijs præfectus, magni in aula Imperiali nominis reduxit. B Quo tempore synodo etiam ab Arianis coacta statutum est, ne quando posthac quæstiones, quæ secessionem tantam attulissent, in medium proferrentur. Hæc quidem paulo pòst facta. Fortasse autem aliæ quoq; in urbibus passim sectæ & sectiones Arianorum fuere, quas mihi omnes exactè referre fas non est. Sed satis fuerit nunc, præcipuas & necessarias attigisse, & eas potissimùm quę Cõstantinopoli, cuius ego alumnus & soboles sum, fuere: quippe quæ præclariores alijs extitere, & propterea latêre non potuerunt. Si quis autem consiliũ eiuscemodi hæresium cognoscendarũ cepit, unde, & quomodo initia sua sumpserint, & quibus autoribus incrementa sua acceperint, † eũ ut Panaria legat hortor: liber autem is ab Epiphanio, qui ecclesiam Cypri administrauit, editus est. * Pręterea Theodoritum Cyri episcopum, atq; insuper admirandum illum Ioannem Damascenum: nam & hi ambo permulta de ijs disserunt.

Psathyriani. Gotthiani.

Selinas Gotthorum episcopus Vlphilæ successor.

Dissensio alia inter Marinũ & Agapium.

Per causam intestinorũ dissidiorũ multi ab Arianis ad catholicos transierunt.

Sozom. addit consularem fuisse.

Plinthas uir clarus Cõstantinopoli Arianos dissidentes ad cõcordiam reduxit.

Ariani statuto cauet. ne posthac quæstiones secessionis & dissidij causæ proponantur.

† ἐντυχεῖν προτρέπομεν τοῖς πανaρίοις.

Opus Panariũ Epiphanij de hæreticis.

Panarium hoc opus etiã ἀγκυρωτὸν dicitur. apud Socrat. lib. 5. cap. 24. Sed utrũq; & Panarij & Ancyroti opus diuerso nomine græcè & latinè editum extat: hoc cõpendiosum illud sanè quàm prolixum.

* *Theodoritus etiam, & Ioannes Damascenus, apud Græcos de hæreticis scripserunt.*

CAPUT XXXI.

PEr idem tẽpus Nouatiani quoq; inter se dissidẽtes, per secessionem, Sabbatianorum quæ uocatur hæresim cõstituerunt. Erat enim apud eos presbyter quidã Sabbatius nomine, à Marciano cõsecratus: qui quòd ex Iudæis ad Christianismum peruenisset, nihilominus pręsumptæ & anticipatæ Iudæorum opinioni inseruire studuit, & clàm etiam episcopatum affectauit: necnon unà cum Theoctisto & Macario & ipsis presbyteris, eis adhærentibus, qui sub Valentis Imperio cõuentum in Pazo uico habuerant, festum diem Paschæ cum Iudæis celebrauit. Ac primùm quidem propter uitæ institutum, quam optimam monasticis exercitijs agebat, à Nouatianorum se corpore seiũxit: deinde uerò quosdã participatione diuinorũ mysteriorũ indignos reputans, talemq; prętextũ obtẽdens, eũ quẽ diximus diẽ festũ in aliud trãstulit, de Iudęorũ sententia scilicet, tẽpus. Postquã aũt manifestò apparuit, res nouas eũ moliri, Marcianus seipsum ꝓpter importunã Sabbatij cõsecrationem repre-

Nouatianorũ dissidium. Sabbatianorũ apud eos hæresis.

Cũ Iudæis is Pascha celebrat.

Sabbatius ex Iudæo Christianus factus, & proinde Iudæo Christianus.

 hendit:

Marciani Nouatiani episcopi scitè dictum de Sabbatij ordinatione.

Sabbatius causam secessionis suæ per simulationē indicat.

Idem iurat se ad episcopatū non anhelaturum esse.

Synodus Nouatianorum Sangari celebratus.

A

hendit: identidem dicere solitus, melius se facturum fuisse, si spinis potius quàm illi manū imposuisset. Atq; ubi is ecclesiā suam in partes duas diuisam, & quosdam ad alium desciscere uidit, episcopos hæresis suę, qui cum eo cōmunicabant, statim Sangarū cōuocauit. Est is locus Bithynorū prouincię, ad mare, nō longè ab Helenopoli situs. Eò quoq; ab episcopis cōgregatis Sabbatius euocatus est. Ibi causam mœroris sui dicere iussus, festi diei eius dissensionem allegauit. Nam eum cum Iudæis, sicuti etiam nō ita pridem, qui in Pazo Phrygiæ uico conuenerant, statuissent, peragendum esse dixit. Cœterùm illi propterea hoc eum præferre considerantes, quòd ad episcopatū anhelaret, iurisiurandi sacramento eum obstrinxerunt, ne unquam episcopatū sibi expetendū statueret. Postquam ille iurauit, se episcopatū suscepturū non esse: non satis causę esse putantes, cur ecclesia eorū factionib. diuideretur, placitū eis est, ut omnes consentirent, atq; eodem in loco ecclesiasticos cōuentus agerent: festū autem Paschę diem, quo quis uellet tempore celebraret. Et ea de re canonem promulgarūt, quem ἀδιάφορον, hoc est arbitrariū & indifferentē uocarunt. Statuerunt quoq;, ne decretū eorū qui Pazi cōuenerant, uniuersali canoni præiudicaret. Quòd & prisci illi uiri, & maximè qui Apostolis proximi fuere, etiamsi de Paschæ festo die plurimū inter se dissideret, inuicē tamē inter se cōmunicassent, & alijs in rebus omnib. prorsus nō dissensissent. Et quòd præterea Nouatiani in uetere Roma haudquaq; cum Iudæis, sed post æquinoctiū cū reliquis Romanis, qui Petri & Pauli apostolorū traditione utebant, Pascha peregissent: nec ob eā causam, q; Paschæ festo celebrādo inter se dissentirent, discessionē ab eis qui cōmunem cū eis haberent religionem, fecissent. Proinde re bene deliberata, indifferentē, quem diximus, canonem protulere, ut quilibet pro eo atq; ei placitū esset, ex cōsuetudine aliqua, aut præsumpta opinione, Pascha celebrās perficeret: non quidem ut ea res aliquā in communione dissensionē afferret, uerùm ut qui sic discrimine nullo festū diem agerent, in ecclesię cōmunione cōcordarent. Eiusmodi canone cōfirmato, Sabbatius, qui scilicet iureiurādo obstrictus esset, quum Iudæorū obseruationem sequeret, pręterq; † si festus dies in idem cū illis tempus incideret, receptis statisq; ieiunijs alios pręueniebat, & clàm solennes ritus perficiens, Pascha peragebat, * legitimoq; & uespertino sabbati tempore uigilijs & precationibus alijs interesse solitus, postridie cum reliquis cōmuniter de festo die participauit, diuinaq; mysteria percepit. Hoc sic cum annis aliquot latenter faceret, diutius seipsum occultare non potuit. Quum enim breui celebritatem ex ea re cōsequutus esset, permultos ex simplicioribus ad se pertractos æmulatores habuit, & maximè Phryges & Galatas. Qui quoniā patrio more sic ieiunabāt, morem eum ut rectiorem cōfirmari putauerūt. Itaq; hunc sequuti, clam etiā unà cum Iudæis Pascha celebrarūt. Et Sabbatius suos sibi paulatim conuentus agens, à reliquis Nouatianis secessit: & iurisiurandi oblitus, episcopatū apud sectatores suos suscepit, sicuti paulo pòst dicam.

Canon Nouatianorū de Paschate ἀδιαφόρως, quo quis uellet tēpore, celebrando.

Decretum eius synodi.

Nō temerè unionē Ecclesiæ suæ scindendā, propter diuersitatem Paschatis celebrādi, Nouatiani censent.

B

† hoc est, Si omnes eodem tēpore Pascha peragere contingeret. Soz. Sic ille bis eodem anno Pascha celebrare quandoq; solitus est.

Sabbatius à reliquis Nouatianis seiunctus, episcopatum etiam inter suos gerit.

More Iudaico scilicet.

CAPUT XXXII.

SEd enim ego & Sabbatiū & sectatores eius demiror, quid eis in mentem, ut festum hunc diem innouarent, uenerit: quum ab initio Iudæi ueteres, sicuti Eusebius Pamphili memoriæ prodidit, Iosephum, Philonem, Aristobulū, & non paucos alios testes laudans, τὰ διαβατήρια, hoc est, Paschalia pro transitu sacrificia, sacrificarint, post æquinoctium uernū, sole † duodecimam partem, quæ à Græcis Aries appellatur, zodiaci circuli ingresso: luna autem * per diametrum & rectam lineam soli opposita, tum quatuordecimæ diei cursum tenente. Ad hæc Samaritani, qui præcipuè tempora secundū constitutiones Mosaicas obseruant, non prius festum hunc diem peragunt, quàm

Iudæi antiquitùs post uernū æquinoctiū Pascha celebrarunt.

† τὸ πρῶτον δωδεκατημόριον, Sozom.

** κατὰ διάμετρον, Niceph. ἐν διαμέτρῳ, Sozom.*

A quàm * nouos fructus crescẽtes cõspiciant. Nouorũ enim, inquiunt, frugũ festũ in lege dicit: ut id celebrare, antequam illi appareãt, nefas sit: proindeque uernũ æquinoctiũ ferias eas præcedere necessariò debeat. Quapropter quũ Iudæos sibi imitandos proposuerint, eos admiror, quod non potius antiquitatẽ, quæ apud eos est, laudauerint. Et satis colligere licet, Sabbatianis istis, atque eis qui τεσσαρεσκαιδεκατῖται, siue Quatuordecimani uocant, exceptis, hæreses alias omnes festũ Paschę cũ Romanis & Aegyptijs & Palæstinis peragere. Nouatiani igitur isti resurrectionis diẽ peragunt, Iudęos & ipsi sequuti. In idẽ uerò cum Quatuordecimanis tẽpus incidũt. Quod si prima sabbati dies non eadem cũ decima quarta die lunæ est, Iudæos ponè sequũtur, quotcunque diebus adueniens Dominica dies à pręcedente decimaquarta die lunæ abfuerit. Mõtanistę uerò, quos etiã Pepuzitas & Phryges appellare cõsuetudo est, quadã ratiõe inuẽta, iuxta eã Pascha celebrant. Atque in primis eos rephendũt, qui propter festũ Paschæ lunæ cursum obseruãt. Nõ illũ em̃, sed solis orbẽ, eis qui ritè Paschę diẽ inquirere uelint, inspiciendũ esse censent. Et mensem quẽlibet dierũ triginta, atque principiũ earũ ęquinoctiũ uernũ faciũt: quę dies, secundũ Romanos, ritè ante IX. Calend. April. dicat. Ea namque etiã magna hæc duo luminaria initiũ suum habuisse allegãt, per quæ tẽpora & anni significant. Idque ex eo liquere asserunt, quod luna per octenniũ cũ sole cõueniat, & ambo initiũ * nouũ sumãt. Quãdoquidẽ octennalis lunæ cursus nonaginta & nouẽ mẽsib. perficiat: diebus aũt bis mille noningentis uiginti duobus, quibus etiã sol octonos absoluat cursus. Ita ut annus quilibet censeat esse dierũ trecẽtorũ sexaginta quinque, et † quartę unius diei partis. Ex ea namque die, quæ est ante IX. Calend. April. quippe quę principiũ creationis solis & primi mẽsis existimet esse, colligũt atque cõputãt eã quę in sacris literis dicit, decimãquartã diẽ, quã esse dicũt ante VIII. Id April. in qua semp festũ Paschę agũt. Quod si ita, ut sæpe fit, in

B eam Resurrectionis quoque dies cõcurrat, proxima † Dominica die id festũ celebrant. Scriptũ em̃ est, inquiũt, à decimaquarta usque ad uigesimamprimã Pascha esse peragendũ. Mihi sanè nõ rectè fecisse uident, qui olim de festo hoc die tantopere dissidentes cõtenderunt: multo uerò minus, qui hac in parte Iudæos sibi imitandos esse statuerunt. Sed illis, ut opinor, in mentẽ non uenit, quod Iudaismo in Christianismũ mutato, ex necessitate quadã figuræ rei ipsi cesserint: sicuti hoc inde satis cõstabit. Nulla namque Christi lex Christianis ut Iudaizẽt præcipit, præcipit aũt? imò potius id prohibet: quemadmodũ disertis uerbis diuinus Apostolus sanxit, non solũ de circũcisione, quæ legis est caput, uetans, uerùm etiã de diebus festis cohortãs, ut nequaquam disceptãtes segregemur. Et ad Galatas scribens:

„ Dicite mihi, inquit, qui sub lege esse uultis, legẽ nõ auditis? Atque ubi de hoc pauca disseruit, deinde ostẽdit, Iudęorũ populũ seruũ esse: libertatẽ aũt eos obtinere, qui CHRISTVM sequũtur. Vbi etiã admonet, nõ obseruãdos esse dies & annos, In epistola autem ad Colossenses clara prædicat uoce, umbrã esse obseruationes

„ eiusmodi. Quapropter infert dicẽs: Nemo uos iudicet in cibo aut in potu, aut in

„ parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbati, quæ sunt umbra futurorum. Ad He-

„ bręos aũt hęc omnia ueluti sigillo cõfirmans, dicit: Trãslato em̃ sacerdotio, ne-

„ cessariò etiã legis trãslatio subsequuta est. Satis igitur liquet, neque sacrum Euangeliorum librũ, neque diuũ ipsum Apostolũ, Christianis iugũ seruitutis legis imposuisse: sed ut et Pascha & reliquos festos dies honorificè, quãdocunque eis uisum esset, peragãt, animi * gratitudini eorũ qui beneficio sunt affecti, reliquisse. Proinde quia homines maximè ferias amant, à laborib. in eis cõquiescentes, tum sicuti cuique uisum erat, in regionib. passim, cõsuetudine quadã per traditionẽ accepta adducti, salutiferę passionis memoriã colentes celebrarũt. Neque enim uel Serua-

* περὶν τὸν νέον τελεσφορεῖσθαι καρπόν. Sozom.

In Asia hi fuere.

Quatuordecimani. Sozom. lib. 7. cap. 18.

Montanistarũ Pascha.

Aequinoctium uernũ ante 9. Calend. April.

* καὶ ἀμφοῖν κατὰ ταυτὸν νουμηνίαν συμβαίνειν.

τεταρτημορίου ἡμέρας μιᾶς.

Nono Calend. April. initium creationis.

Mõtanistæ Pascha celebrant ante 8. Id. Apr.

† τῇ ἐρχομένῃ κυριακῇ.

Admiratur Nicephorus cum Socr. lib. 5. cap. 22. eos qui uel pertinaciter de festo die Paschæ disceptent, uel Iudæos eo celebrando imitentur.

Libertas Christiana.

Contra superstitiosam temporum festorũque dierũ obseruationem.

* τῇ συγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργηθέντων.

Apostoli Paschatis celebritatem liberam populis Christianis reliquerunt.

tor ipse, uel eius discipuli, lege ulla id obseruandum esse statuerunt: sed neque in A eum qui hoc ita non perageret, condemnationem, aut pœnam, aut execrationem, sicuti Mosæ lex facere solita fuerat, uel Euangelica uel Apostolica scripta induxerunt, aut comminati sunt. Diui uerò Euangelistæ historia sua scribenda, Mosaici Paschæ festi obiter saltem mentionem fecere: Seruatorem scilicet azymorum tempore passum esse, quum celebre apud Iudæos ageretur festum: ut ostenderent illi, festis potissimùm diebus cædes eos perpetrare constituisse. Ipsis profectò sanctis Apostolis consilium illud propositum non fuit, ut sibi de diebus festis iudicium sumerent, aut de eis leges ferrent: sed potius Deo gratam uitam, uirtutem, & ueram erga Deum pietatem traderent atque inducerent. Mihi quidem uidetur, quemadmodum alia plurima plerisque in locis suam obtinuere consuetudinem, ita id quoque de Paschæ festo accidisse, quòd ex more quodam apud gentes, quæque suam habuit obseruationem: ut satis manifestum sit, neminem Apostolorum quidquam de festo hoc die legis sanctione constituisse.

Quid potissimum sancti Apostoli doctrina sua spectarint.

CAPUT XXXIII.

Iam tum ab Apostolorũ temporibus Christiani Paschæ ferijs celebrandis uariarunt. Victor Rom. episcopus Asianos eo nomine damnauit. Sed hic ab Irenæo est reprehensus.

PORrò quòd ab initio Pascha moribus magis quàm legibus obseruatum sit, re ipsa declarabimus. Qui namq; minorem Asiam incoluere, plurimi ab Apostolorũ temporibus sabbato despecto, decimamquartam lunæ diem obseruarũt. Quod quum facerent, nequaquam ab alijs, qui hoc non itidem facerent, dissidebant: quoad Victor urbis Romanæ episcopus, plurimùm commotus literis, Asianos quartamdecimam diem colentes damnauit atq; excommunicauit. Quam ob causam è diuerso Irenæus Lugdunensis in Gallijs episcopus, ad Victorem literas dedit, quibus illum obiurgat, & facinus tam calidum reprehendit: perdoctè exponens, quòd quum antiquiores etiam communionem rerum omnium inter se in Christianismo retinerent, & de Paschæ festi tempore uariarent, nullum id putauerint esse præiudicium. B Adijciens pretерea, Polycarpum Smyrnæ episcopum, qui sub Gordiano postea coronam martyrij recepit, Romam uenisse, & cum Aniceto eius urbis episcopo communicasse, nihil de festo Paschæ cum eo disceptantem. Nam & ipse Polycarpus patria quadam Smyrnensium consuetudine, decimaquarta die Pascha celebrabat: sicuti Eusebius quoque Pamphili in quinto ecclesiasticæ historiæ suæ libro testatur. Constat igitur, sicuti dixi, quosdam in minore Asia decimamquartam lunæ diem obseruasse. Alij uerò, qui in superioribus Orientis partibus habitant, sabbatum festo eo celebrando magis coluere. Cœterùm de mense eis maior fuit contentio. Quidam namq; Iudæos sequi uoluerunt, quum quidem iamdudum certiore obseruatione illi excidissent. Alijs uerò ab eo abhorrentibus, post æquinoctium uernum Pascha agendum potius uisum est: celebrandum id semper esse dicentibus, quum sol in Ariete sit, secundum Antiochenos Xanthico, secundum Romanos autem Aprili mense. Qui quidem non eos qui tum delirabant Iudæos, sed antiquissimos, & magnum illum in primis Iosephum, sicuti is hac de re in tertio Antiquitatum Iudaicarum libro refert, sequuti sunt. Ac illi quidem qui minorem Asiam & superiores Orientis partes tenent, ad hunc modum de festo hoc die dissenserunt. Alij uerò omnes, qui Christianismum susceperunt, & Occidentales cuncti ad Oceanum usque, post uernum æquinoctium Pascha peragere inueniuntur, uetustiorem consuetudinem sequentes. Qui sanè uniuersi ita festum Paschæ celebrantes, nunquam inter se discordare uisi sunt. Neq; uerò quemadmodum multorum sermonibus fertur, magna illa sub Constantino Nicææ celebrata synodus, eiuscemodi diei Paschæ celebrandi errorem induxit: sed ipse potius diuus Constantinus, paucos illos qui à recepta obseruatione

Polycarpus martyr cũ Aniceto Romæ Paschate ab eo colendo dissidens communicauit.

Iudæi ueteres etiam post æquinoctiũ uernum Pascha celebrarunt.

A tione dissentiebant, literis suis cohortatus est, ut partem maiorem sequerentur: & eam imitantes, eodem modo cum illa festũ diem peragerent. Epistolam eam Imperatoris totam, in tertio libro eorum quos de uita Cõstantini Eusebius conscripsit, inuenies. Ex ea autem particulam quæ de festo Paschæ scripta est, hic apponam: quæ de uerbo ad uerbum sic habet. Est ordo quidam bene institutus,
» quem omnes Occidentalium & Meridionalium & Septentrionalium orbis ter-
» ræ partium, & quædam etiam Orientalium regionum ecclesię seruant. Quapro
» pter quùm in præsentia rectè omnes id constitutum esse existimarunt, tum ipse
» solertiæ quoq; uestræ placiturum esse recepi, ut quod per urbem Romanam, &
» Italiam, Africam, Aegyptum omnem, Hispanias, Gallias, Britaniã, Libyam, cun
» ctam Græciam, Asianam & Ponticam prouinciam, & Ciliciam, concordi & una
» prorsus sententia seruatur, idem quoq; uestra non grauatè suscipiat prudentia:
» Quæ illud secum cõsideret, non solum maiorem esse in eis quos enumerauimus
» locis ecclesiarum numerum, uerùm etiam communiter maximè idem omnes uel
» le, sanctißimum esse, accuratiorem'que rationem, ut nulla omnino nobis cum Iu
» dæorum perfidia intercedat communio efflagitare. Imperatoris epistola sic habet. Verumenimuerò, Quatuordecimanos ferunt à Ioanne apostolo decimæ quartæ diei lunæ obseruationem accepisse: Romanis autem & Occidentalibus partibus Petrum & Paulum, Apostolorum maximos, eam quę ibi frequentatur tradidisse consuetudinem. Scriptum quidem hac de re decretum edere nemo potest. Sapienter uerò Victor & Polycarpus extinxisse de die festo contentionem uidentur. Quandoquidem autem Occidentales episcopi traditionem Petri & Pauli minimè dehonestandã duxerunt, & Asiani quoq; Ioannis Euangelistæ institutum seruandum esse contenderunt, de cõmuni cõsilio placitum est, ut quiq;,
B sicuti assueuerant, festum diem agerent, mutuam autem communionem nequaquam rescinderent. Stultum quippe quàm maximè esse opinati sunt, consuetudinum eiusmodi uariantium gratia, à mutua coniunctione discedere, quum eis de * rebus religionis præcipuis per consentientem concordiam conueniret.

[Left margin: Cõstantini ex eis literis uerba.]

[Margin: Constantinus magnus in Nicæna synodo literis scriptis, Asianos, ut cũ Occidentalib. eodem tẽpore Pascha celebrarent, hortatus est.]

[Margin: Ioãnes apostolus Quatuordecimanos in Asia Pascha celebrare docuit: Petrus & Paulus Romanos.]

[Margin: Maiores nostri Pascha hoc uel illo tempore peragere, ἀδιάφορον esse uoluerunt.]

[Margin: * περὶ τὰ κύρια.]

CAPUT XXXIIII.

QVòd uerò consuetudinem potius quàm legem sequuti ueteres plerisq; in locis, ut quibusque uisum erat, Pascha celebrarunt, inde facilè colligitur. Non omnes etenim, quamuis eiusdem opinionis essent, easdem traditiones in ecclesijs seruarunt. Et qui eandem colebant fidem, sæpe consuetudinum obseruatione inter se uariarunt. Neq; id ueræ pietati detrimento fuit. Porrò quum ad hunc locum peruenerimus, æquum uisum est, pauca quædam de diuersis ecclesiarum moribus commemorare: qui antea quidem sic uariè obtinuerunt, nunc autem per gratiam Dei cum tempore mutati, ad consentientem concordiam apud omnes peruenerunt. Et primùm de obseruatione Paschalis festi dicendum. Quæ enim eas præcedunt ferias ieiunia, uariè apud quosque ab initio seruata comperimus. Romani namque tres continuas hebdomadas, sabbatis & Dominicis diebus exceptis, ieiunarunt. Illyrici autem, & cuncta Græcia, præterea Alexandria & Libya omnis, Aegyptus & Palæstina, sex hebdomadibus ante festum Paschæ ieiunium continuarunt, Quadragesimam tempus id nominantes. Alij rursus ante septem hebdomades ieiunare inceperunt: sicuti Constantinopoli, & circumcirca ad Phœniciam usque, † tribus tantum hebdomadibus quinos dies ex interuallo, binis septimanis intermißis, à cibis se abstinentes, itidem Quadragesimam tempus tale uocarunt. Montanistæ uerò duabus. Quos mihi demirari in mentẽ uenit, quomodo omnes isti in dierum numero sic uariantes, Quadragesimã tamen ieiunij tempus

[Margin: Cæremoniarũ dißimilitudine non læditur unitas Ecclesiæ. Gregor. Papa.]

[Margin: De uariãtibus apud ueteres ecclesiarũ consuetudinibus et obseruationibus.]

[Margin: In ieiunijs ante Paschæ ferias.]

[Margin: Quadragesimale ieiuniũ.]

[Margin: † τρεῖς μόνας πενθημέρους ἐκ διαλημμάτων νηστεύοντες. Socrat.]

A

uocent. Quamuis alij aliam rationem texentes, nomini ei honestum prætextum obtendant. Non solum uerò de dierum numero, uerùm etiam de cibis ipsis, de aditu ad sacra mysteria, & abstinentia, multum inter se dissident.

In delectu ciborum.

Quidam enim animata prorsus non attingunt: alij autem attingunt, sed pisces solos. Sunt qui animata quoque cum piscibus uolatilia degustãt: ex aquis ea quoque progenita esse, ut Moses inquit, dicentes. Nonnulli ab ouis & nucibus siue baccis abstinent. Nõnulli uerò arborum fructibus uescũtur. Quidam panem siccũ tantum comedũt: quidam uerò ne hunc quidem attingunt.

In tempore cibi capiendi.

Diuersum etiam est cibi capiendi tempus. Aliqui namque hora nona, aliqui post occasum solem, quidam post diem unam sequenti die cibum capiunt: nonnulli uerò ad tres, ad quatuor, ad quinque, & ad septem usque dies dapibus abstinentes procedunt: pro eo atque quisque cibo carere uel uult, uel potest. Et alia apud alias gentes & populos fiunt, apud quos rerum talium innumeræ extant causæ: de quibus omnibus nullum præceptum, quod in scriptum relatum sit, ostendi potest.

Obseruationes ἀδιάφοροι.

Vt satis constet, primos illos Verbi ministros, ab initio obseruationes eiusmodi arbitrio quorumque reliquisse, ut quisque non metu aut necessitate quapiam adductus, quod bonum est, deligere & sequi posset. Porrò in ieiunijs ferias Paschales præcedentibus, & in ieiunantium cibis, à principio in ecclesijs huiusmodi diuersitas fuit.

In synaxib. & Eucharistiæ perceptione.

Vna hebdomadis die ueteres, sabbato scilicet, cœnã Dominicam peragebant.

Verùm in Synaxi plurimam uarietatem fuisse inuenimus. Quum enim pleræque omnes per orbem ecclesiæ diebus sabbati consuetudinem haberent hebdomadis unius tempore diuinis mysterijs operari, Romani & Alexãdrini ex antiqua quadam traditione hoc non faciebant. Aegyptij uerò Alexandrinis uicini, & qui circum Thebaidem habitant, synaxes quidem die sabbati peragebant: sed non eadem, qua tum Christiani utebantur consuetudine, diuinam sanctificationem percipiebant. Verùm quum abundè conuiuati essent, & omnis generis cibis delicatius se repleuissent, à prandio scilicet, circiter uesperam multam, mysteria † oblatione peracta percipiebãt.

† προσφέροντες

In lectione scripturarum, & concionibus.

Quarta hebdomadis die, & ea quæ Parasceue dicitur, Alexandrini scripturas legebant, doctoribus eas interpretantibus: omniaque quæ ad Synaxim pertinent peragebant, præterquàm diuinorum mysteriorum perceptionem. Atque eam illi antiquitùs habuere consuetudinem. Dicunt etenim, & Origenem plurimùm diebus istis in ecclesia docuisse, atque synaxes seu conuentus egisse. Qui quum sapientia & doctrina multis præstaret, & perspectum haberet, infirmiorem esse Mosaicam legem, quàm ut ullo modo ad literã * reddi atque exprimi posset, rationem festi Paschæ ad speculatiuam cõtemplationem reuocauit, unum solum esse uerum Pascha dicens, quod CHRISTVS peregit, præclarè aduersus hostiles potestates re gesta, quum in crucem suffigeretur, longè optimè eo contra aduersariũ usus tropæo.

** ἀποδοθῆναι.*

Christus Iesus uerum Pascha, tropæo crucis aduersariũ diabolum deuicit.

In eadem Alexandria, in lectorum & † notariorum ordine discrimen nullum fuit, siue illi iam fideles, siue catechumeni, hoc est, qui sacra doctrina instituerentur, essent, quum ecclesiæ in locis omnibus aliæ fideles tantum in ordinem hunc legerent.

συμβολαιόγραφοι.

In lectoribus & notarijs:

In Thessalia & hoc factitatum esse liquet. Licebat clerico cuiuis, priusquam in ordinem eum cooptaretur, legitimè uxorem ducere. at si postea, ut consuetudine receptum est, uxorem cognouisset, ordine eo mouebatur: quum in Oriente omnes, atque etiam episcopi, si uellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, uxorum congressum declinarent: multi etiam ipso episcopali munere fungentes, in episcopalibus ædibus liberos multos ex cõiugibus, quas sibi legitimo matrimonio antea coniunxissent, susciperent. Nunc autem † ne in somnis quidem episcopus cum uxore sua concumbens, impudicus habetur. Sedenim consuetudo ea quæ in Thessalia seruatur, ab * Heliodoro illo Tricensi episcopo ortum habuit:

In coniugio sacerdotali.

† οὐδ' ἐν ὀνείρῳ

** Hũc Heliodorum nõ dilutæ autoritatis scriptorẽ esse scripsit Angel. Polit. Miscellan. cap. 3.*

B

A habuit: cuius amatorij libelli hoc quoq; tempore circumferũtur, quę adhuc iuuenis cõposuit, & Aethiopica inscripsit. Nunc aũt ea χαρίκλειαν, quasi gratiarũ gloriam dicas, nominant. Quo nomine etiam episcopatus ei ademptus est. nam quum lectione eorũ opusculorũ iuuenes multi in periculũ conijcerent, synodus prouincialis statuit, uel libellos ipsos qui amores accenderẽt, igni consumptos abolẽdos, uel qui eos cõposuisset autori functionem episcopalẽ abrogandã esse. Ille uerò episcopatũ deponere, quàm scripta sua supprimere maluit. Hæc aũt cõsuetudo Thessalonicæ, atq; in Macedonia, & Græcia omni, seruata est. Alius itẽ in Thessalia mos fuit, ut Paschalib. tantum diebus baptismus perageretur: quapropter multi etiã eo sacramento † nõ initiati decessere. In urbe Antiochena, quæ in Syria est, altaria diuersũ prorsus quàm alibi sitũ * habuere. Sacra enĩ ara nõ ad orientẽ, sed ad occidentẽ uersus collocata fuerat. Hierosolymis, & in Thessalia, atq; etiã in Gręcia, cõsuetudo fuit, ut preces in peruigilijs † ad lucernas accensas eodẽ quo Nouatiani, Cõstantinopoli, modo peragerẽt. Cõsimiliter in Cypro & Cæsareę Cappadocũ, in sabbato, & Dominico die uesperi, post lucernarũ accensionem, episcopi & presbyteri sacras scripturas populo exponũt. Nouatiani aũt, q in Hellesponto sunt, nõ eundem orationis ritũ, quem factionis eorũ populares Cõstantinopoli, seruant, cærimonias obtinẽtis ibi ecclesię Catholicæ plurimùm sequẽtes. Et ut in sũma dicã, in opinionib. & sectis omnibus, haudquaq; in precationib. unũ aut alterũ cõsentientẽ ritũ seruatũ esse, inuenire est. Scythę q ad Istrũ colunt, multas & magnas habent ciuitates, et omnes uni subiectę sunt episcopo. In alijs aũt populis, non solũ in urbibus, uerùm etiã in quibusq; uicis, episcopos esse scimus. Quæ cõsuetudo apud Arabes potissimũ, & Cyprios, & in Phrygia apud Nouatianos, atq; apud eos qui à Mõtano deducti sunt, fuit. Romæ ad hodiernũ usq; diem nõ plures quàm septem diaconi fiũt, ad eorũ instar qui ab Apostolis creati sunt, quib. Stephanus ille præfuit, qui primus martyrij reportauit coronam. Apud alios populos omnes, quẽ sors tulit, eorũ numerus est. In Romana urbe itidẽ quotãnis semel Alleluia, paschali Dominico die cõcinunt. Proinde à multis, iureiurãdo cõcipiendo, uotisq; nuncupãdis, usurpatũ est, ut eis Alleluia audire, & cum lętitia canere daret. Neq; episcopus, neq; alius quisquã in ecclesia Romę † ad populũ docens uerba facit. * Alexãdriæ aũt solus hoc munere fungit episcopus. quod quidẽ postea, quũ antea mos is nõ fuerit, est obseruatũ. Causam cõsuetudini nouę prębuit Arius, q cùm pſbyter esset, & docẽdi prouinciã accepisset, cõtra ueritatis doctrinã res nouas inducẽs, ecclesiã turbauit. In eadẽ Alexãdrina ecclesia, quod in locis alijs omnib. nouũ atq; insolens est, olim obtinuisse scio. Episcopus nãq; quũ sacra [a] Euãgelia legerẽt, nõ assurgebat. Id uerò in ulla planè ecclesia antiquitùs factũ esse, nemo uel uidit, uel audiuit. Sacrũ eũ librũ ibi solus legit archidiaconus: in alijs aũt ecclesijs diaconi, in multis uerò alijs soli sacerdotes, in nonnullis quoq; diebus celebriorib. etiã episcopi. Id quod hodie quoq; Constantinopoli fit, & maximè Paschaliũ feriarũ die prima, & primo anni ipsius ingressu. Atq; ea lectio dupliciter fit. Quantũ nãq; Euãgelici scripti prior ille recitat, tãtũ postea quoq; diaconus repetit: scilicet, sicuti ego existimo, ut episcopus etiã Euãgeliũ, & nõ tantũ q ministeriũ id sortiti sunt, pdicare uideat. Et fortasse etiã, ut id cœlitùs fulminis more intonãs audiẽtes, sincerè absq; simulatiõe et deprauatiõe omni annũciemus. Episcopus uerò etiã primùm testamenti Euãgeliũ legit, † ueluti perfectã psonã Christi referẽs. Porrò precationes itidẽ & psalmodias, sicuti dictũ est, nõ easdem ecclesiæ oẽs habent, sed neq; libros aut lectiones easdem. Nam eam quę dicit Petri Apocalypsim, ut subditiciã & illegitimã à ueteribus iudicatam, apud Palæstinos in ecclesijs quibusdam semel quotannis in die parasce-

B

Left margin notes:
† ἀμύητοι.
* Et ipsa quoquæ ecclesia.
Socr.
† ἐν ταῖς λυχνοψίαις.
Romæ tantum septẽ diaconi.
Ibidem semel quotannis Alleluia cantatum.
† προσομιλεῖ τῷ λαῷ
Apocalypsis Petri liber.

Right margin notes:
Heliodorus episcopus Tricesis in Thessalia, episcopatu abire, quàm amatorium suũ poema abolere maluit.
In baptismi tempore.
In altarium structura.
In precibus peruigiliorũ.
In expositione sacrarum scripturarum.
In ritu precationum.
Vnus apud Scythas episcopus.
In alijs populis plurimi.
Intelligi hoc debet de tempore Imperij Theodosij iunioris.
Sozom. lib. 7. cap. 19.
Conciones ad populũ Romæ in ecclesia non habitæ. Ac ne nunc quidem ibi nisi monachi concionantur. Et itidem propè in Italia omni.
** Alexandriæ solus episcopus concionatur.*
a Euangelij lectio.
† ὡς ἐντελῆ τὸν τύπον φέρων χριστοῦ.
Non eædem in omnibus ecclesijs psalmodiæ & precatiões. Non ijdem etiam libri.

Dies Parasceues.

parescueues aliquandiu legi solitã fuisse inuenimus. qua die populus magna cum A religione & contritione salutiferæ possionis CHRISTI memoriæ ergò ieiunat.

Item Apocalypsis Pauli.

Rursum eã quæ Pauli apostoli dicta est Apocalypsim, quam ex priscis hominibus nemo uidit, monachi plures cũ ueneratione admirant. Fama quidem increbuit, hoc ipso imperãtis Theodosij tempore, reuelatione diuina repertum esse librum eum, in patria, paternaq́ꝫ domo Pauli Tarsi Ciliciæ, in arca marmorea repositum, & in terra defossum. Quod sanè falsum esse, presbyter quidã ecclesiæ Tarsensis grandæuus admodũ (nam id canicies testabatur) confessus est, nihil enim eiusmodi suo tempore euenisse cõfirmauit. Quod quum asseueraret, admiratus est, si non ab hæreticis fama ea cõficta esset. Id quod in multis etiam alijs libris factum esse, antea diximus.

Sozom. lib. 7. cap. 19.

* * Romanis mos est, sabbato quouis ieiunare. Cæsareæ Cappadocum, qui post baptismum peccassent, eos à cõmunione arcebant: quod itidem Nouatiani faciũt. Idem Macedoniani quoq; in Hellespõto, & item Quatuordecimani in Asia obseruauere. Nouatiani in Phrygia digamos, & eos qui ad secundas nuptias transijssent, non recipiunt. Qui uerò Constantinopoli sunt eorum populares, propalàm eos neq; admittunt, neq; rejciunt. In Occidẽte autem id liberum est prorsus. Sedenim dissensiones tales in ecclesijs inualuisse opinor, reuerentia eorũ qui eis ab initio præfuerunt, et qui illis deinde successerũt. Nam ij tanquã leges quasdam ab illis acceptas, per manus posteris tradidere: non satis pium, neq; ferendũ esse arbitrati, si traditiones, in quibus educati essent, non honorificè colerent, sed cõtemptim rejcerent. At mihi ualde laboriosum & difficile esset, uariantes per urbes & regiones omnes ecclesiarum cõsuetudines enumerare & perscribere. Ferè enim fieri id omnino nequit. Eandem autem priscos homines existimandum est obtinuisse de festo hoc die, cuius gratia in hunc locum B digressi sumus, opinionem, q̃ scilicet ex consuetudine quadam diuersum habuit festũ Paschæ cultũ. Nunc uerò diuina suppeditãte gratia, impedimẽtis & dissensionib. omnibus temporis cursu sublatis, cõcordibus sentẽtijs apud omnes in ecclesijs CHRISTI festus dies Paschæ celebrat. Errare aũt illi, quemadmodũ prius quoq; dixi, mihi uident, quorũ sermonib. increbuit, Nicenã fidẽ Paschę ferias in errorẽ & uarietatẽ eiusmodi adduxisse. Nã synodus eã operã potius nauauit, ut populus q antea à parte maiore dissentiebat, ad unanimẽ concordiã pertraheret.

Romani quouis sabbato ieiunant.

Seueræ Nouatianorum obseruationes.

Peccantes post baptismum.

Bigamorũ reiectio.

Causa & occasio uariantium in ecclesijs obseruationum.

Solennitas Paschatis celebrãdi ad concordiam redacta.

CAPUT XXXV.

Etiam temporibus Apostolorum diuersæ fuere in ecclesijs obseruationes.

Enimuerò quòd ab Apostolorum usq; temporibus multæ dissensiones propter obseruationes quasdam fuerint, illos ipsos producam testes. Scribit namq; diuus Lucas in Actorum libro: Quum Apostoli dissidium intercessisse eis qui ex gentibus fidem complexi fuerant, & fidelibus Iudæis cognouissent, congregati simul omnes, constitutionem factã in epistolæ formam redegerunt, per quam fideles à graui legis seruitute liberarunt, & superuacanea ea de re nugamenta inhibuerunt. Certam autem rectioris & ad ueram erga DEUM pietatem ducentis uitæ formam proposuerunt, quæ necessariò obseruanda sint, disertis uerbis prædicantes. Non intempestiuum uerò esse duxi, ut eam ipsam illorum epistolam, euidentioris cognitionis gratia, in historia hac referrem.

Epistola Apostolorum ad eos qui ex gentib. in Christum crediderant.

" Apostoli & seniores & fratres, his qui Antio-
" chiæ & in Syria & Cilicia ex gentibus sunt fratribus, Salutem. Quoniam au-
" diuimus, quòd quidam ex nobis exeuntes uos turbarint, uerbis labefactantes
" animas uestras, dicendo circuncidi uos & legem seruari debere, quibus id non
" mandauimus: placuit nobis collectis in unum, eligere uiros, & ad uos mitte-
" re, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo: hominibus, qui tradiderunt animas suas

* * *Consuluit Ambrosium hominẽ Dei Augustinus adhuc catechumenus, utrũ secundum morem suæ ciuitatis mater eius sabbato ieiunare, an Mediolanensis ecclesiæ more prandere deberet. At ille quid possum, inquit, hic docere amplius quàm ipse facio? Quando hic sum, non ieiuno sabbato. Quando Romæ sum, ieiuno sabbato. Et ad quãcumq; ecclesiam ueneritis, inquit, eius morem seruate si pati scandalum non uultis, aut facere. Custodita scilicet eorum inter quos uiuimus in his rebus inoffensa societate: & cauendo, ne tempestate contentionis serenitas charitatis obnubiletur. Aug. epist. 86.*

A mas ſuas pro nomine Domini noſtri IESV CHRISTI. Miſimus ergo Iudam & Silam, qui & ipſi uobis eadem uerbis referrent. Viſum eſt enim ſpiritui ſancto, & nobis, nihil amplius uobis imponere oneris, præterquã hęc neceſſaria, ut uos abſtineatis ab his quæ ſimulacris immolata ſunt, & à ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus uobis cauentes, rectè rem agetis. Valete. Hæc Deo placita ſunt. Hoc enim inquit epiſtola: Placuit ſpiritui ſancto, nihil aliud oneris imponere, præterq̃ quę neceſſariò ſeruata oportet. At quidã hæc nihil curãtes, omnem quidem fornicationẽ pro nihilo habent: de diebus autem, & ferijs, & inſtitutis, perinde atq; de anima ipſa decertant: DEI mandata inuertẽtes, & ſibi ipſis leges ferẽtes: haud ſecus atq; ſi ſtudioſè hoc agerent, ut cõtrarias maximè aduerſus decreta DEI res agitãtes, latère poſsint. Et potuiſſemus nos orationẽ hanc de feſto Paſchæ magis dilatare, & clarè ſatis oſtendere, quòd ne Hebræi quidem certò id & accuratè ſeruent: neq; typum ſeu figurã eius, ſicuti eis tradita eſt, colant: prẹterea quòd Samaritani, qui ab eis ſunt diſiuncti, † certiſsimè ſẽper ferias haſce celebrent. Verùm ſuo ſeorſim ad rem hanc fuſius explicandã tempore eſt opus. Illud porrò potius nunc dicendum uenit. Qui Iudæos ſibi imitandos, & exactam typi & figuræ rationẽ exhibendã propoſuerũt, eos modis omnibus illos * ſequi debere. Si namq; accuratã obſeruationem inquirere uolunt, non illi dies tantum obſeruare debent, ſed & alia quæcunq; CHRISTVS, quum ſub lege eſſet, Iudaico more fecit, aut à popularibus & tribulibus ſuis iniuria affectus pertulit, aut alio etiã modo omnibus benignè faciens, per figurã agere perſeuerarit. Siquidem nauim ille ſæpius ingreſſus, doctrinam promulgauit: & in cœnaculo Paſcha primùm parari curauit, & ante id aſinam ligatam ſolui iuſsit: & ho-

Res ad ſalutem neceſſarias negligẽtes, de friuolis obſeruationibus inquirimus.

†ἀκριβέστατον. *Poſt æquinoctium ſẽper. Socr.*

* Decimãquartam Paſchate celebrando diẽ cum Iudæis colẽtes, alias quoque circunſtantias eius ſeruare debent.

B minem aquam in uaſe fictili geſtantem, eis qui Paſcha parare deproperabant, ſignũ propoſuit: & multa alia, quæ uariè in diuinis Euangelijs feruntur. Quæ ſanè omnia corporaliter obſeruare non ſtudent, qui ferias haſce ritè celebrari debere æquum eſſe putant. Quis enim ex doctoribus unquam iuxta typum & figuram in nauigio docere cœpit? Neq; in cœnaculo ſeu ſuperiori parte domus, ut ante omnia Paſcha celebrans quiſquam perageret, ſtudio habuit. Sed neq; ante id aſinam ligatam ſolui mandauit, neq; adeò quenquam aliquis uas fictile in humeris ferre iuſsit, ut ne quod ſymbolũ & ſignum Paſchæ deſideraretur. Fortuita namq; hæc ſunt, & Iudaiſmum potius referre exiſtimantur. Siquidem & Iudæi ea quæ ſic in corporibus accidunt, maiore ſtudio, quàm ſi animabus eueniant, obſeruare contendũt. Proinde etiam execrationi obnoxij ſunt, ut qui Moſæ legem ueluti typum & figuram magis quàm ueritatem excipiunt. Et qui illorum res admirãtur & amant, talia * ad ſenſus ſpeculationesq; arcanas & ſublimes reuocant. De diebus certè quidem & menſibus irreconciliabile eccleſiæ concitant bellum, contemplationem remotiorem de eis poſthabentes. Itaq; neceſſariò conſequitur, & ipſos hac in parte eandem cum Iudæis ſuſtinere ſententiam & condemnationem, in ſeipſos maledictionis calculum ferentes. Sed de his ſatis, ut puto, diximus. Quapropter ad inſtitutum curſum orationem rurſus conuertamus. Diximus namque, eccleſiam, quum primùm factionibus eſſet diuiſa, in eo rerum ſtatu non permanſiſſe: uerùm eos deinde, qui ſeceſsionem feciſſent, parua aliqua arrepta occaſione, à ſuis deſciuiſſe, & in ſectas alias abijſſe. Cœterùm alij aliter diuiſi ſunt. Nouatiani autem per occaſionem & prætextum Paſchalis feſti in partes diſceſſere. Neque illi in una partium ſeceſsione conſtiterunt: ſed etiam de diebus & hebdomadibus, alijsq; non magni momenti rebus diſceptantes, in ſectas alias ſunt diſſecti: qui quidem alicubi ſegregati, ſeorſim conuentus egere, alibi autem communiter ſimul conuenire ſoliti fuere.

Iudæi corporalium rerum & typorũ ſtudioſi, ſpiritum & ueritatem non curant.

* ἀναγωγικῶς θεωροῦντι.

Itidem Iudæorum imitatores hæretici.

Sectarum ſectiones.

Nouatianorũ diſsidia.

Illud

CAPUT XXXVI.

Episcopi Nouatiani apud Constantinopolim. *Sisinius Nouatianus Iuliani condiscipulus.* *Agelius.*

ILlud obseruandum, ecclesiæ eorum Constantinopoli ad annos quadraginta Agelium præfuisse, à Constantij temporibus ad annũ Theodosij sextum. Qui quum æger esset, & moriturum se esse putaret, successorem sibi designauit Sisinium. Is presbyter sub eo fuit, uir præclarus, & qui unà cũ Iuliano in philosophicis disciplinis Maximo philosopho præceptore usus fuerat. Quum autem Nouatianorum plebs electionẽ talem, Marcianum potius, hominem religiosum & celebrem, cuius uirtute sub Valente ecclesia eorum pacata permanserat, designatum oportuisse rata, reprehenderet: Agelius populi sententiæ gratificari uolens, Sisinio posthabito, Marcianum episcopum legit. At ubi ex morbo conualuit, ecclesiam ingressus, per seipsum ad populum retulit: Marcianum eos ab obitu suo, post Marcianum uerò Sisinium episcopum habituros. Hæc uerba proloquutus, breui postea decessit. Sed & Marciano non multo pòst defuncto, Sisinius episcopatum recepit: uir, quemadmodum dictum est, ualde clarus. Simul enim philosophicas & sacras literas accurata diligentia ad summum addidicerat, potissimum uerò singulari cura in Dialectica & differendi arte se exercuerat. Quamobrem Eunomius etiam, cuius ars ea præcipuum opus fuit, sæpe disputationem eius declinauit. Vita adeò moderata fuit, ut obtrectatorum quoque calumnias superarit. Diæta & quotidiani uictus ratio non adeò frugalis, sed lætior quodammodo & sumptuosior erat, ita ut quibusdam uideretur, eũ in splendore & delicijs tantis pudicitiam & continentiam colere non posse. Et uestitu in primis exquisito usus est, & bis interdum die uno in balneis publicis lauit: moribus præterea iucundus, atq; in familiaribus colloquijs gratiosus. Proinde non Nouatianis tantum, sed & episcopis, principibusq; uiris, & magistratibus ecclesiæ catholicæ charus esse uisus est. Quùm enim facetè cum gratia quadam sales & dicta in alios iecit, tum id etiam ab alijs humaniter pertulit. Et utrunque ea moderatione fecit, ut quàm longissimè ab hostili acerbitate abesset. Vt uerò etiam cum uenustate quadam interrogantibus, aptè atq; tempestiuè responderet, ut Socrati uidetur, mirificè promptus erat. Et aliquando quodam eum percunctante, cuius nam gratia quum episcopus esset, bis die lauaret? Quia ter, inquit, non possum. Rursum quum à quodam, qui catholicæ ecclesiæ erat, dicto quòd candidam gestaret uestem, quæ episcopũ ut aliena minus deceret, perstrictus esset, statim dicacitatem in eum retorquens: Tibi uerò, inquit, ostendendũ potius est, ubi nam scriptum sit, quòd episcopum pulla ueste uti oporteat. Atque ubi ille cogitabundus, quia quod respõderet non habebat, staret, subintulit ilico Sisinius: Tu quidem ostendere id non potes, at Salomon me ut id faciam adhortatur, dicens: Sint uestimenta tua semper alba. Verùm & Seruator, in Euangelijs candida ueste usus esse uidetur, qui discipulis, qui secum montem Thabor conscenderant, Mosen & Heliam candidatos exhibuerit. Hæc atque his similia quum ita diceret, admirationi hominibus fuit. Quin & illud lepidè, ut ego puto, ab eo dictum, recensendum esse uidetur. Aduenerat Constantinopolim Leontius, Ancyræ minoris Galliæ episcopus, qui tum ibi Nouatianis ecclesiam ademerat. Conuenit hunc Sisinius, & supplicãs rogauit, ut corpori suo ecclesiã redderet. Quod ubi ille se facturum negauit, Nouatianos etiam conuicijs acerbè proscidit, minimè eos ecclesiam habere debere dictitans, quòd pœnitentiam tollerent, & misericordiam DEI reijcerent. Talia uerò, atq; alia hisce similia continuans, quum Nouatianos suggillaret: Atqui, Sisinius inquit, & ego, ut haud sciam an magis quisquam, † pœnitentiam ago. Quum autem Leontius eum, quo nam modo pœnitentiam ageret, interrogaret:

Marcianus. *Sisinius.* *Præclaræ eius dotes.* *De humanitate & facetijs Sisinij episcopi.* *Socrat. lib. 6. cap. 22. Sozo. li. 8. cap. 1.* *Bis die uno lauit Sisinius.* *Idem candida ueste usus.* *Facetè Sisinij in Leontiũ Ancyranum episcopũ dictum.* *μετανοῶ.*

A

B

A terrogaret: respondens ille, † Quòd te nunc, inquit, ita animatū uideo. Vitā is ita produxit, ut ecclesiam Nouatianorū adhuc administraret, quū Ioannes Chrysostomus patriarcham gereret. Et ausus etiā est contra eū disserere, quū scripto ille pœnitentiā introduceret, atq; ita diceret: Vel † * decies milies per pœnitentiam resipiscēs ecclesiā ingredere. Paratus enim ego sum pœnitentē admittere, ut modò deinceps similibus per peccatum nō circumueniatur malis. Et accidit aliquando, ut diuus Ioannes inter deambulandū Sisinio occurreret, ei'q; obijceret, non debere unā urbē duos habere episcopos. Prodibat enim & ille cū splendore & comitatu multo. Cui Sisinius respondens, Minimè eam duos habere dixit: seipsum germanū legitimumq; episcopū esse existimans. Eo uerò dicto grauius accepto, Ioannes ad illum: Vides' ne, ait, te solum esse uelle Constātinopolitanū episcopum? Atq; ibi rursum Sisinius: Non hoc ego, inquit, dico: sed quum alijs omnibus episcopus sim, apud te unum is esse nō existimor. Et Ioanne excandescente atq; inferente: At ego efficiam, ut qui fœdissima labores hæresi, amplius ad populū pro cōcione uerba nō facias. Sisinius perquàm facetè uerbis eius occurrens: Ego uerò, inquit, plurimas etiā tibi agam gratias, si me labore & onere tanto liberaris. Quo uerbo tandē Ioannes flexus: Quandoquidē, ait, tibi cōcionandi † munus molestiam & dolorē parit, minimè tibi, quando id DEVS fecit, concionibus interdicam. Multa uerò alia quoq; uiri eius urbanè & scitè dicta commemorantur. Quin & libellos multos non inuenustos composuisse dicitur. Magis uerò in dicendo quàm scribendo laudatus est. In actione felix fuit, & pronunciationē sedulò coluit. Labijs enim eius blanditiæ quedā insidebāt: & in uo-
B ce, uultu, oculis, & habitu motu'q; corporis omni, gratia singularis inerat, ad auditorū animos alliciendos composita. Iucundus itaq; & charus eam ob causam celeberrimis quibusq; ex senatu uiris, & omnis generis religionibus in admiratione fuit. Potissimùm uerò episcopus Atticus magno eum est honore prosequutus. Sed qualis hic uir fuerit, satis, ut puto, loco hoc ex Socratis ecclesiastici scriptoris libris sumpto, dixi. Atq; hæc quidem propterea commemoraui, ut ostenderem quùm propter eorū uirtutē qui eis præfuere, Agelij, Marciani, & Sisinij: tum quòd ὁμοουσίῳ consubstantialis professioni adhęrerent, Nouatianos aliarū sectarū labe infectos non fuisse, maioremq; eorum partē in ecclesia sua quietam mansisse: eis exceptis, qui propter quæstionem de ferijs Paschalibus, quam Sabbatius, sicuti dixi, per res nouas induxit, dissidebant. Multæ uerò & aliæ dissectiones, quod & ipsum dictum est, eo tempore apud Arianos & Macedonianos & alias sectas fuere. Illis autē ita distractis, magis atq; magis ecclesia uniuersalis creuit, quotidie se aliquibus propter mutuas illorum contentiones ad eā aggregantibus. Præcipuè uerò qui Græcam idololatriam sequuti fuerant, ad eam cōfluxēre. Nam Imperator ubi consuetudinem præteriti temporis, & loca quæ apud eos religiosè obseruabantur, ciues & subditos suos ad patrium cultum pertrahere uidit, statim à suscepto imperio, primùm quidem aras prorsus adire prohibuit: deinde uerò lege etiam lata, quemadmodum diximus, solo eas æquauit. Atque ita illi sacrarum ædium inopia, Christianorum ecclesias frequentare cœperunt. Clam namque Græca peragere sacra, maximi erat periculi, si quis in eis deprehensus esset. Et qui eis operari ausus fuisset, capitalis ei pœna & bonorum amissio constitutione Imperiali proposita fuit.

† Quòd te conspicio, inquit Sozom.

Sisinius cum Chrysostomo disputauit.

†* *Egregia de pœnitētia uox.*

† Apud Socra. est: At ego tibi colloquijs siue cōcionibus nō interdicam, quando tibi uerba facere molestum est.

Gratiosus apud omnes Sisinius.

Nouatiani quàm aliæ hæreses pacatiores.

Per sectarum dissectiones Ecclesiæ catholicæ corpus creuit.

Idololatræ multi se ad Christianismum contulere.

l. Ne quis. C. de sacrif. pagan.

Hh Eo tem-

† * Μυριάκις μετανοήσας εἴσελθε. ἕτοιμος γὰρ ἐγὼ προσίεσθαι τὸν μετανοοῦντα, εἰ μόνον τοῦ λοιποῦ μὴ τοῖς ἴσοις περιπέσοι δεινοῖς. *Hanc Chrysostomi sententiam cum multa admiratione & laude apud me recitauit in familiari de rebus sacris colloquio, 27 Iunij die, anno Domini 1559, Budissinæ Lusatiorum Philippus Melanchthon. quam non temerè alibi scriptā, quàm hic apud Nicephorum & Socratem, inuenias.*

CAPUT XXXVII.

Aegyptij ægrè ferũt, quòd eis Nilo, cuius auctu terra rigatur, sacrificare non liceat.

EO tempore Nilum Aegyptium amnem, circiter primum aquarũ au- A
ctum & incrementum, tardasse lõgius dicunt. Quam rem Aegyptij *Plin. lib. 5. cap. 9.*
grauiter tulere, indignati, quòd minus eis esset liberum, patrio more
flumini sacrificare. Id enim Imperatoris metus haudquaquam permit
tebat. Et Aegypti præfectus prouinciales ad seditionẽ spectare cernens, Principi
eam rem indicauit. Qua ille cognita, conducibilius esse ei rescripsit, ueram erga
DEVM religionem integram cõseruare, quàm fluminis eius undas, & quæ ex eis
proueniat, anniuersariã † fertilitatem fidei præferre. Nunquã enim amnem eum
è terra promanaturum fuisse dixit, si talis esset, ut incantationib. & imposturis
moueret, nidoréq; gauderet, & sanguinis undis profluentes è diuino paradiso
cõtaminaret aquas. Non lõgo post tempore, derepentè ita ille adauctus est, ut al
tiora etiam loca inundaret. Vbi autem ad iustũ modum, parcius etiã profluens,
excreuisset & tum nihilominus unda insuper eius accumularet, diuersus Aegy-
ptios cepit timor. Verebantur namq;, ne Alexandriã urbem & Libyę potiorem
partem exundatione sua obrueret: tam ubertim undæ eius profluentes excurrẽ-
re. Quo tempore fama est, Græcæ superstitionis homines Alexandriæ casu tam
inopinato adductos, ita amni illusisse, ut in theatris etiam & spectaculis exclama
rint, fluuium eum ut decrepitum & delirum, postremum iam † eminxisse. Eam sa
nè ob causam quãplurimi Aegyptij patrijs cęremonijs nuncio remisso, & super-
stitione sua damnata, ad CHRISTVM se cõtulerunt. Hæc hactenus. Tum uerò
& prodigia insolita uisa sunt, quæ futura orbi mala portenderũt. Primùm nãq;
inopinata & insolens stella, in cœlo medię noctis tempore prope Luciferũ reful
gens apparuit, circa eum ipsum qui Zodiacus dicitur, circulũ. Ea quòd propter
coruscantes radios ingens & lucida esset, non admodũ Lucifero cessit. Paulatim B
uerò ad eam ingens etiam aliarum stellarum uis aggregabatur. Spectaculũ id si
uidisses, apum examini, quæ circa ducem suum in orbem obuolitant, contulisses.
Et quæ ueluti ex mutua & uiolenta cõcussione ab omnib. eis emicuit lux, in unã
quandam cõmista flammam euadebat: & gladij prorsus ancipitis, magni, & hor
rendi, cum terrore quodam relucens, faciem reddebat. Quòd enim reliquæ stel-
læ in idem reciderent uisum, & una, eáq; sola, quæ primùm cõspecta fuerat, habi
tu toto, ueluti radix aut capulum aliquod appareret, et quodammodo fulgorem
exhibitę illius stellę omnem proferret, perinde atq; ex lucerna funiculus ardens,
sic flamma in sublime tollebatur. Hoc quidem uisum sic nouum quoddam præ-
buit spectaculum. Motus autem eius prorsus à stellarum omnium cursu differe-
bat. Primùm etenim ex eo unde diximus loco moueri incipiens, unà cum Lucife
ro & oriebatur & occidebat. Deinde paulatim ab illo absistens, segniter & pede
tentim quasi ad ursas cõuersum, cursum tenebat, & ueluti ad spectantes obliquè
ad sinistrã sua gradiebatur uia. Ambitum quidem eundem cum stellis alijs ad quas
accesserat cõmunem perficiebat: proprio autem motu, qui ad quadragesimum
productus est diem, uix tandem ad ursam maiorem peruenit. Atq; in media astri
eius parte, ubi postremùm refulsisset, euanuit. Quo tẽpore ensifera, seu potius
ensis formam referens hæc stella apparuit. Eodem etiam duo hominum corpo-
ra uisa sunt: alterum quidem in Syria, supra humanam naturam magnitudine ex
cedens: alterum uerò in Aegypto, infra incredibilẽ staturę breuitatẽ consistens.
Syrus in longitudinẽ cubitorum quinq; & unius palmi excreuerat, quamuis pe-
des eius reliquę corporis magnitudini proportione nõ respõderent: introrsum
enim intorti & uari erant. homini nomen erat Antonio. Talem ætate quoq; no-
stra ipse uidi, pro monstro habitũ, quem breuis admodũ staturæ mulier in lucẽ
protulit.

Præclarum ea de re Theodosij rescriptum.

† συετηρίαν.

Subitum Nili incrementum.

Alexãdrini urbi suæ ab exundatione tam prolixa amnis metuunt.

Ioculare in eũ fluuium Alexandrinorum dictum.

† ἐξουρῆσαι.

Inopinato Nili incremẽto multi gentiles ad Christum conuersi.

Stella prodigiosa apparet.

Monstrosi duo homines, alter maximæ, alter minimæ staturæ.

A protulit. Ægyptius autem tam breuis fuit, † ut perdici persimilis esset.* Neque ingratum spectaculum erat, si cum illo in globo (hominū scilicet) cōuersaretur, & ad contentionem excitatus colluderet. Porrò quod mirabile dictu est, prudētia ei inerat, qualis homini formoso competit: quippe cui corporis exilitas ea de re nihil ademisset. Vox à Musis non abhorrebat. Sermo mentis generositatem spectandam exhibebat. Vterque eodem illo tempore uigens, non statim uitam finijt. Maximus enim uigintiquinque expleuit annos, minimus autem non multum ab eis abfuit. Multa præterea alia tum concurrêre prodigia, quæ singillatim referre non huius loci esse puto.

† παραπλήσιον εἶναι πέρδικι.

Nanus perdici similis.

* Καὶ μὴ ἀχάριστον ἐν κλωβῷ τὴν ἐκείνου εἶναι προσομιλίαν πρὸς ἑαυτὸν κινούμενος καὶ συναθύρων ἐκείνῳ.

CAPVT XXXVIII.

ET Theodosius quidem hoc modo Orientale gubernabat imperium, magna cura magnificè DEVM colens, & quotidie nouis accessionibus Christianismum adaugens. In Occidente uerò Respublica malè habuit. Siquidem iuniorem Valētinianum Imperatorem gula fracta interijsse, renunciatum est. Cædem eam per insidias ei molitos esse ferunt cubicularios eunuchos, atque alios quosdam: Arbogastemque maximè illum, qui militarium eius copiarum omnium habuit curam & administrationem. Quum enim iuuenem imperio gubernando nulla propè re patri inferiorem esse, & grauiter pleraque quæ illi statuerent, ferre uiderent, consilium eius opprimendi cêpere. Erat autem iræ admodum impatiens. Quæ res etiam apertè cædis ei causa fuit. Cum Arbogaste enim in regia colloquutus, ubi uerba in iram insanam euasere, B ense præfectum copiarū confodere aggressus est. Sed à satellite, cui ferrū extrahere nisus fuerat, inhibitus, tum quidem uerbis Arbogastem acrius obiurgatum placauit. Ille aūt ex uerbis eius opinionem illius in apertum productam accuratius considerando, secum ipse perpendit. Inquirenti enim tanti impetus causam: Allaturum sibiipsi manus esse, adolescens respondit, quòd quum Imperator esset, facere quod uellet, non permitteretur. Quapropter sibi uita talis ingrata etiam esset. Atque ille tum quidem nihil amplius curiosè percontatus est. Postea autem Viennæ in Gallia, quum eum pransum in abditiore regiæ loco, ad fluminis ripam meridiano tempore ludicro cuidam uacantem uidisset, percussores quosdam ex suis ei immisit, qui adolescentulum suffocatione necarent, quum ex ministris ei nemo adesset. Tempus enim illos ad prandendum euocauerat. Itaque ille sic crudelibus strangulatus est manibus. At cædis eius patratores, ne, si * ex tempore statim percussores inquirerentur, facilè deprehendi possent, sudario eius tanquā laqueo circum collum ligato, sublimem eum suspendêre, ut sua sponte sibi ipse gulam fregisse uideretur. Adolescentulum istum mirificè imperio dignum uisum esse aiunt, propter bonam corporis habitudinem, & uirtutum multarum concursum, quibus Imperator bonus exornatur. Magnitudine uerò animi, & iusticia summa, patrem etiam suum exuperaturum fuisse, siquidem ei in uirum euadere licuisset. Tali ille morte, quum talis esset, uigesimum ætatis agens annum, uitam finijt.

Cædes Valentiniani iunioris.

Arbogastes eius cædis autor.

* ἐκ τοῦ σχεδίου.

CAPVT XXXIX.

EVgenius autem, Græcæ superstitionis cultor, summam rerum inuolat, & Imperialia sibi sumit insignia, adiuuante Arbogaste: qui quòd barbarus genere esset, Imperio manum inijcere aggressus non est. Eugenius autem Latinas primùm literas docuit: deinde ludo literario relicto, in imperiali aula militauit. Atque ibi in ordinem † antigraphiariorū & imperialis pecuniæ custodum receptus, celebris maximè, & apud Imperatorem in magnum honorem fuit, magistrorum etiam dignitatem consequutus. Quum

Eugenius primùm ludimagister, deinde imperialis ἀντιγραφεὺς, imperiū Occidentale inuadit.

† Contrarotulatores hodie dicuntur.

Magistrorum dignitas.

Haruspices & astronomi Eugenium ad tyrannidem impellunt.

autem præsentem fortunam ferre non posset, ad tyrannidem spectauit: inductus A ad id quibusdã, qui se ex uictimis, extorũ inspectione, & astrorũ scientia, futura certò scire cõfirmabant. Quùm multi enim alij eo tempore rebus hisce uacarunt,

Flauianus urbi Rom. præfectus.

tum maximè Flauianus urbis Rom. præfectus, uir in disciplinis præclarus, atq; si alius quisq;, & ipse ciuiliũ rerum ualde peritus, rerũq; futurarũ (ut ipsi uidebatur) uates pręcipuus, multũ in eis operę locauit. Qua arte Eugeniũ quoq;, ut bellum susciperet, permouit, certò illũ quicquid aggressus esset, perfecturũ pollicitus. Nam sorte fatali Rom. imperiũ ad eum pertinere, eumq; belli uictorem fore, & religionem Christianã mutaturũ esse dixit. Qua spe adductus Eugenius, mul-

Eugenius Alpes Iulias præsidio imposito occupat.

titudine ingẽti coacta, angustias in Italia quas Romani Alpes Iulias uocãt, occupauit, eisq; pręsidiũ imposuit. Vnicum enim, eumq; arctissimũ transitum, pręfractis ingentiũ mõtium rupibus, utraq; ex parte firmiter munitę habent. Et Eugenius ad tyranidem euectus, ea in Occidentalib. partibus agebat, quæ eum facere

Theodosius expeditionem aduersus Eugenium parat.

æquum erat, qui sic Imperium arripuisset. Theodosius porrò Imperator ea re audita, non minoribus rursum q̃ antea, quum cõtra Maximũ bellum moueret, curis est obrutus. Vbi uerò & ipse magnũ cõscripsit exercitũ, secum ipse rem dispiciens, utrum aduersus tyrannũ ire, an illius aduentũ expectare deberet, addubita-

Ioannem Anachoretã Aegyptium de belli euentu cõsulit.

bat. In ea solicitudine, cõsilio Ioannis enitentis in Thebaide monachi, utendũ sibi esse statuit, quem supra in eorũ qui sanctam uitã egerunt catalogo, clarissimum, & quùm alijs admirandis operibus, tum maximè futurorũ scientia celebrẽ fuisse diximus. Quum enim is gratiam diuinam sortitus esset, multa eum cõsulentibus

Ioãnes iste Theodosio incruentã aduersus Maximum tyrannum uictoriã prædixit. Idẽ per Eutropium eunuchũ eidem uictoriã rursus, sed cruentam, contra Eugenium, & mortem quoq; eius prædicit.

prædixit. Cuius rei periculũ & specimen in proximo tyranno prębuerat, incruẽtam illam uictoriã Theodosium reportaturũ esse uaticinatus. Itaq; fidissimũ sibi B eunuchũ Eutropiũ in Aegyptum misit, ut aut uirũ sanctũ, si facilè id fieri posset, ad se adduceret: aut ab illo, si cõstanter aduentũ detrectaret, quid de bello faciendũ esset, cognoscere conaret. Eutropius eò profectus, nequaq; Ioanni ut ad Imperatorem ueniret, persuasit. Quapropter illũ, ut euentũ belli prædiceret, rogauit. Atq; ille, Theodosiũ quidem post cędem multam, uictoriã de tyranno consequuturum: non multo autem pòst, ipsum quoq; in Italia moriturũ esse, respõdit. Vtrunq; hoc an euentũ talem habuerit, historia declarabit. Postq; enim ea quib. in bello opus est, abundè cõparauit, Honorium etiam filium Imperatorẽ renunciauit: Arcadium namq; antea ad Imperiũ euexerat. Ambobus filijs Cõstantino-

Barbari auxiliares in Theodosij exercitu.

poli relictis, ipse cum copijs Orientalib. omnibus in Occidentẽ est profectus. Ingens autem Barbarorũ, qui ad Istrum colunt, multitudo, uoluntate sua auxilium ferens, eum sequuta est. Porrò quum ordinum duces paucitatẽ sociorum causa-

Ordinũ ductores Theodosio bellũ differendum suadent.

rent, & expeditionem differendã suaderent, ut scilicet primo uere exercitus alius cõtraheretur, & militum numero hostes uincerẽtur, nequaq; in ductorum consilio religiosissimus acquieuit Imperator. Minimè namq; tantam tribuendam esse

Theodosius crucis armatura fretus contra hostem progreditur.

imbecillitatẽ dixit, omnipotenti crucis armaturæ, quæ exaduerso Herculis imagini opposita esset. Exercitui enim meo, inquit, crux pręit: illius autẽ copias Hercules ducit. Hæc uerba proloquutus, iter ingressus est. Cõstantinopoli autẽ pro-

Diui Baptistæ templum in Septimo.

† εἰς ἀφθονίαν μετακαλέσασθαι τὸν βαπτιστήν.

fectus, ubi in * Septimo ad ecclesiã uenit, quam ipse Ioanni Baptistæ (eum enim præcipuè honorabat) cõstruxerat, eam est ingressus, ut simul & precationem ad Deum faceret, † & Baptistã ad ferendũ sibi auxiliũ * † inuocaret, quo optatũ sibi

In hoc, Cõstantinopoli proficiscens Theodosius, rem diuinam facit.

Theodosius primum hostiũ præsidium ad Alpes cæpit.

et Romano exercitui exitũ pugna haberet. Re ibi diuina, ita ut par erat, peracta, postea in Italiã peruenit: & cõfestim ad Alpes cõtendens, prima tyranni pręsidia cepit. Atq; ubi transitu præcipiti præterito, accliui itinere in collẽ quendam cõscendit,

* ἕβδομον, *hoc est Septimum, ex suburbijs Constantinopolitanæ ciuitatis unum est. Procop. sicuti & alia eius urbis regio est apud eundem* δεύτερον, *hoc est, Secundum.* *† σύμμαχον αὐτῷ ἐπικαλέσασθαι τὸν βαπτιστήν. *Sozom. lib. 7. cap. 24.*

In locũ periculosum cum copijs suis Theodosius peruenit, antè & à tergo hostes sibi imminentes habens.

A scendit, planiciem omnem innumerabili peditum & equitũ multitudine teneri, nec ita longè à tergo alias hostiũ turmas in uertice montis, qui tunc quidem quieti erant, sibi imminere uidit. Postq̃ autem prima acies se de colle demittens, eos qui planiciem occupauerant, aggressa est, ingens & dubium prælium cõmissum est. Et ibi, quantum in humanis uiribus situm est, non facilè seruari posse copias suas, à duobus hostium exercitibus circumuentas, intellexit. Iam enim & illi, qui in summo monte quieti cõstiterant, à tergo suos aggrediebantur: & qua in parte Romani cum Romanis pugnabant, æquis uiribus decertabatur. Vbi autem auxiliares barbari præliabantur, multo illis Eugenij milites superiores erant. Imperator ubi auxilia sua sic concîdi, ut dixi, uidit, humi prostratus, lacrymis solum rigauit, Deo supplicans, ne sic Romanorum imperium in summo internecionis periculo despiceret. Eum uerò Deus quamprimùm exaudijt: id quod belli euentus comprobauit. Interuenit nox, & exercitus animum despondebat. Imperator autem animi anxius, & consilij inops, in summo montis, in quo castra & exercitũ habebat, uertice, precatoriã domum inuenit. In ea noctem totam, sursum rerum uninersarum Dominũ suppliciter orans, cõsumpsit. Circiter uerò galli cantum, cõtra animi sententiã somno oppressus, & in nudo solo prouolutus, uiros duos uidere uisus est, cãdida ueste indutos, & candidis etiã equis uectos. Qui ad eum accedentes, forti esse animo, & metum abijcere, atq; cum diluculo aciem ritè instruere, & aduersus hostes confidenter ducere iusserunt: subsidio se à Deo ei missos, & in prima acie pugnaturos esse, addentes. Et alter Ioannem euangelistam, alter autem Philippum apostolũ se esse dixit. Idem uerò ex militibus etiam quidam uidit, qui ordinis sui ductori uisionem eam indicauit. Ille eam ad tribunum,

Prælĩũ dubiũ cum eisdem committit.

Theodosius ad preces in summo discrimine confugit.

Oratorium in summo montis iugo.

Diuus Ioannes euãgelista, & sanctus Philippus apostolus, in somnis Theodosio apparent.

Theod. lib. 5. cap. 24.

B atq; is ad exercitus ducem retulit. Hic porrò rem talem, ut nouum quidem, apud Imperatorem exposuit. Qua ille audita: Non mea causa, inquit, miles eos uidit. Ego enim prior uidi, & uictoriam mihi pollicitis credidi. Verùm ne quis me sic temerè & cupidè ad pugnam progredi, aut somnium fingere putet, uniuersitatis huius Dominus hoc ita procurauit, ut miles meus idem uideret, & testis locuples sermonis mei esset. Proinde timore quàm longissimè abiecto, antesignanos istos, qui in prima acie dimicabũt, sequamur. Ne quis uerò nostrûm ex hostium multitudine uictoriam æstimet, sed potius alacri fiducia in Deum fixa, præeuntes duces consequatur. Eiuscemodi uerbis ubi militibus animum addidit, ex collis uertice aciem structam duxit. Eugenius ubi Theodosij exercitum pugnandi amore teneri uidit, ipse quoq; copias suas instructas in aciem produxit. Et in tumulum quendam cõscendit, & Imperatorẽ sua sponte manus sibi allaturum esse dixit: ducibusq; suis præcepit, ut ne illum occiderent, sed uiuum potius ad se adducerent. Postquam acies ita aduersis frontibus constitere, mirifica uariarum gentium multitudo in hostium partibus esse uisa est. At qui contra eos in armis ordine suo stabant, perquàm pauci, ita ut eorũ numerus facilè iniri posset, erant. Coitio prima ad fluuium qui Frigidus dicitur, est facta. Exercitus ductor Bacurius, magno animi robore concepto, tantopere impresione sua hostium phalanges turbauit, ut statim sui incurrerẽt, & ordinibus ruptis in fugam eos uerterẽt, qui persequuti eos pridie fuerant. Porrò duces tyrãnicæ eius aciei, quam à tergo

Eos quoq; miles quidã uidit.

Diuino auxilio confidit Theodosius, et per id milites ad fortitudinẽ exhortatur.

Eugenius contra uiribus suis fretus, insolenter se gerit.

Idem Theodosiũ uiuũ ad se adduci iubet.

Morituri entem & è præsenti uita mox decessurũ Imperatorem acie secum structa congredi dixit. Theod.

Exercitus hostiũ maximus.

Copiæ Theodosij exiguæ.

Frigidus flu.

Bacurius dux, ab alijs Barbarius dicitur: strenuè is cum hostibus congreditur.

Hh 3 summum

Hoc prælium Claudianus poeta in Panegyrico ad Honorium recens Imperatorem renunciatum, pulcherrimis carminibus est complexus: —— Victoria uelox Auspicijs effecta tuis. pugnastis uterq;, Tu fatis, genitorq; manu. te propter & Alpes Inuadit faciles, cauto nec profuit hosti Munitis hæsisse locis: spes irrita ualli Concidit, & scopulis patuerunt claustra reuulsis. Te propter gelidis Aquilo de monte procellis Obruit aduersas acies, reuolutaq; tela Vertit in authores, & turbine reppulit hastas. O' nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris Aeolus armatas hyemes, cui militat æther, Et coniurati ueniunt ad classica uenti. Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis Mutatis fumauit aquis: turbaq; cadentum Staret, ni rapidus iuuisset flumina sanguis.

Pars hostilium copiarum ad Theodosium transit.

summum montem insedisse diximus, misso ad Theodosium oratore, ad partes A eius se transituros esse receperunt, si maioris dignitatis eis apud eum locus esset, Imperator legationẽ eam suscepit. Et quum chartæ copia non esset, tabula, quam ex assistentibus militibus quidam casu quodã ferebat, arrepta, in ea quem quisq; illorum præclarum & conuenientem locum apud se habiturus esset, si promissis starent, eaq; ad finem debitũ perducerent, descripsit. Ad hunc illi modum simul omnes ex hostibus socij Imperatoris sunt facti. Adhuc campestris pugna acriter cõmittebatur, necdum uictoriæ impetus in alterutram partem inclinabat, quum ingenti ui alicunde uentus uehementissimus aduersus hostes obortus, qualem nunquam antea flauisse memoriæ proditum est, in ora illorum irruit, & ordines soluit. Et tela atq; sagittas, quæ contra Romanos emittebantur, ui quadam reluctante in eos conuertens qui illas emiserant, rejcit: & clypeos, cum multa purgamentorum cõgerie, & puluere incredibili illatus, ex eorum manibus rapiens, & lora conscindens, eos in illorum ora & membra quæcunq; cõcutiens prouoluit. Quæ uero à Theodosianis iaciebãtur tela, acriore etiam in illos impetu ferebantur. Quam ob causam animis magnis conceptis, & quòd integri etiam permanebant, ingenti fiducia illi in aduersarios ruentes, eos cedũt. Itaq; hostes manifestè opem eam diuinitùs accidere cernẽtes, armis abiectis, ad Imperatoris misericordiam, ueniam ab eo petentes confugerunt. Atq; ille eos, precibus cedens, statim in gratiam recepit: eosq; & transfugas alios, ut tyrannum captum ad se adducerent, misit. Illi uero uociferantes, magna celeritate in tumulum euadũt, in quo ille casus eius etiamnum ignarus cõfidebat. Eugenius ex incitato cursu, & assiduo illorum anhelitu, noui quicquam eos adferre, atq; adeò uictoriæ nuncios sibi ad uenire ratus, statim an uinctus & uiuus, sicuti præceptũ fuerat, Theodosius adduceretur, interrogauit. Cui illi responderunt: Non illum ad te, sed potius te ad B illum ut adducamus, missi sumus. Victoria namq; tyrannũ detestata, legitimum imperiũ est sequuta. Sic scilicet hoc rerum omniũ gubernator procurauit. Cum his dictis, ex curru detractum & uinctum eum, qui paulo antè magnas spirauerat glorias, captiuum ad Imperatorem adducunt. Theodosius ea illi, quæ in Valentinianum commisisset, & illegitimum atq; iniquum imperium, necnon ciuilia bella in medium proferens, obiecit. Insuper uero etiam auxiliarem tutelaremq; risit Herculem. Quæ tyrannus audiens, ad pedes se Imperatoris miserabiliter abiecit, & ut uitam sibi donaret orauit. Quum uero ita illi supplex esset, ex militibus quidam ense stricto caput illi amputauit. Arbogastes autem talium tantorum'que malorum autor, ubi biduum in fuga consumpsit, & uitæ tædium eum cæpit, manus ipse sibi suo usus gladio attulit. Talis ille fidelissimus Imperator fuit, ut semper in bellis atque prælijs, pro eo atq; fieri debet, ex diuino penderet præsidio, quo etiam nunquam est frustratus. Fertur sane & illud, quo tempore prælium hoc in Occidente est commissum, in * templo Septimi (quę suburbana Constantinopolitanæ urbis regio est, in quo precatum esse Imperatorem diximus, quum ex ea urbe in bellum iret) hominem quendam, qui dæmonis intemperijs agitabatur, in sublime raptum, ueluti cum Baptista contendentem, conuicijs illum proscidisse, quòd ei caput resectum esset, deinde etiam ferum quiddam hisce uerbis exclamasse: Tu me uincis, & meis insidiaris copijs. Qui uero tum in eum hominem inciderant, propterea quòd bellum id tum multis magnæ curæ esset, noui quiddam dęmoniacum dicere opinati, diem in charta excipientes notarunt: & deinde eo ipso tempore prælium factum esse, multorum sermonibus, qui ei pugnæ interfuerant, cognouerunt. Res Eugenij tyranni hoc accidère modo.

Diuinitùs uentus hostib. aduersus oboritur.

Huius ui obruuntur hostes.

Victoria penes Theodosiũ est.

Eugenius à suis captus, ad Theodosiũ adducitur.

Eugenij cædes.

Arbogastes seipsum interimit.

** Sozomen. 9. Deo consecratum hoc templũ esse scribit.*

Dæmoniacus quidam Constantinopoli in diui Ioãnis Baptistæ templo cladẽ Eugenij ea qua accidit hora præuidit.

Verùm

CAPUT XL.

A VErum enimuerò non procliue alicui eſt, omnes omnino communis aduerſarij noſtri plagas effugere. Si quis enim fortè impuræ libidinis affectum tranſiliat, in auaritiam incidat. Hanc uerò ſi etiam ſuperet, inuidiæ lubrico circumueniatur. Hanc autem ſi quoq; conculcet, fortaſſe iram non uincat. Plures namq; pernicioſus hoſtis humano generi ſtruit pedicas, qualicunq; uitioſiore affectione per artem quandam capere quemq; ſatagens, & in primis qua aliquem ex naturæ inclinatione facilè capi poſſe exiſtimet. Quam ille machinationẽ ita molitur, ut corporis perpeſſionibus ad animarum momenta abutatur. Mens autem hominis ſi ſedulò excubet, diuino adiuuante numine, uictrix abit, & machinas fraudesq; illius euadit. De humana natura quum partẽ quoq; ſuam admirãdus iſte Imperator accepiſſet, affectiones quoq; eius communes habuit. Iræ enim iuſtæ non moderatus, officio atq; decoro excidit, & facinus crudele & inhumanum commiſit. Quod ſanè & ipſum pro eo atq; potero referam, non tantum quòd lectori id ſcire cõducibile ſit, uerùm etiam ut in eodem facto ſimul & crimen & laudem habeat principis tanti, id quid ſit, dicam. Vrbs Theſſalonicẽſis, Achaiæ cunctæ, & Theſſalię, Illyrico quoq;, & alijs Macedoniæ populis præeſt, ingens & populoſa. in hac ſeditio maxima eſt orta. In Butherichi, qui tum militarib. in Illyrico copijs præfectus fuerat, pincernam auriga oculos adiecerat, eiusq; pudicitiam tentarat. Et ea de cauſa comprehẽſus, in cuſtodia detinebatur. Quum autem inſigne curule certamen in ea urbe peragendum eſſet, ſupplicauit plebs, ut aurigæ, qui ſingulari in certamine eo erat induſtria, delicti gratia fieret, & is ludicro ei intereſſe poſſet. Vbi uerò tam ſedula

B deprecatione id non impetrarunt, ad maximum incitati ſunt tumultum. Per iracundiam namq; pleroſq; Imperatoris principes uiros, & ipſum Butherichũ necarunt. Alios autem lapidibus obruerunt, & poſtea etiam per publicas uias raptantes traxerunt. Quam rei indignitatem poſtquam Imperator intellexit, immani ira accenſus eſt: & furoris impetum non ferens, rationis habenas abiecit, & appetitum calculo & ſententia ſua comprobauit. Qui licentia tanta recepta, ueluti tyrannus arbitrio ſuo legibus ſolutus uiuens, gladios iniquos aduerſus omnes ſtrinxit, & crudeliter nõ ſontes tantum ipſos, uerùm inſontes quoq; & innoxios necari iuſſit. Ad ſeptem millia hominum cædes ea progreſſa eſſe dicitur, non ſecus atq; in meſſe quadam, ferro quos ſors obtuliſſet obuios carpẽte, nec iudicio, nec quæſtione habita. Sunt qui dicunt, Imperatorem certum hominũ qui interficerentur numerum ſtatuiſſe. Proinde ſicuti fieri aſſolet, factum, ut etiam eorum qui à cauſa eſſent alieni, cæde ciuitas ſit completa. Non ciues enim & incolæ tantum, ſed hoſpites etiam, qui nauibus eò appulerant, præter expectationem omnem comprehenſi ſunt. Et profectò ploratu digna ibi commiſſa ſunt facinora, quale eſt & illud. Mercatoris cuiuſdam filij duo ſunt capti. Pro quibus, ut incolumes illi ſeruarentur precatus, ſeipſum ad necem obtulit: preciumq; præterea quantum auri haberet, militibus ſe daturum pollicitus eſt. Feri uerò & inhumani illi, caſum uiri miſerati, alterum quem uellet ex filijs, precibus hoc eius dãtes, redimere iuſſerunt. Si enim utrumq; dimitterent, periculum ſibijpſis creaturos eſſe, numero cæſorum aliquid decedente, dixerunt. Quum autem paterna natura & pietas in utrumq; reſpectaret, flens ille & lamentãs, quem nam ex utroque optaret, decernere nõ potuit. Atq; ita animi ambiguus (utriuſq; enim, ex æquo, amore uincebatur) utrumq; perdidit, militari ferro cæſum. Sed & ſeruus quidam hero ſuo, quo benigno uſus fuerat, quum is ad cædem duceretur, opem ferens, ſeipſum ad necem alacri animo obtulit.

— Nemo uitijs ſine naſcitur: optimus ille eſt, Qui minimis urgetur. —

Varijs nos tentat inſidijs diabolus.

Theodoſius per irã lapſus, crudeliſsimam patrauit cædẽ.

In urbe Theſſalonicẽſi populus furens, præcipuos aliquot Comitatenſes per tumultum interemit.

Grauiſsimè ob eam cædem ira accenditur Imperator.

Eam cædem ſeptẽ millium hominum illegitimo ſupplicio uindicat Theodoſius.

Pater quidam in cæde Theſſalonicenſi, dum propter paternam affectionem, utrum ex duobus filijs à militibus percuſſorib. redimat, ambigit, utrumq; miſer amittit.

Seruus ſe ad necem pro hero ſuo offert.

Hh 4 Hanc

CAPUT XLI.

A

In Nicephori græco exemplari Eugenij nomẽ positum est: sed ego pro eo Maximum reposui, propter cõsequentia, ubi dicitur Theodosiũ Cõstantinopolim reuersum esse. Ambrosius episcopus Theodosium ob tam tyrannicum facinus templo Mediolani excludit.

† Hæc uerba Theodoritus non habet, lib. 5. cap. 19.

Grauissima Ambrosij ad eũ uerba.

Inuitatio ad cognitionem sui, & pœnitentiã.

HAnc tantam ęrumnã diuus Ambrosius audierat. Et quũ post † Maximum deuictũ, Theodosius Mediolanũ uenisset, & in ecclesiam, sicuti mos est, precatũ iret, & iam ad fores eius adesset, occurrẽs ei Ambrosius, & purpura eius appehensa, in multitudine media, ne sacrarum ędium uestibulũ tangeret, prohibet. Resiste, inquit: uirũ enim impurũ, & manus sanguine innocenti ferè adhuc perinique stillãtes circũferentem, fas non est, ante legitimã debitamq́ꝫ pœnitentiã, sacrã ingredi ædem, aut diuinorũ mysteriorum participẽ fieri. Videris enim mihi, ô Imperator, non cõsiderare animo, tantũ tot cædium scelus. Neqꝫ postqꝫ irę furor deferbuit, ratio ipsa tantũ agnoscit facinus. Fortasse Imperialis potestas impedimẽto tibi est, quo minus peccatũ perspicias: & ueluti nubes quædã potẽtia tãta rationi obiecta est. Sed peropus est, naturã te tuam fatis obnoxiã, ut scilicet caduca simul et fluxa sit, & auitũ atqꝫ à primo parẽte acceptũ cinerẽ, ex quo cõstitimus, & in quem breui diffluẽtes reuertemur, considerare: nec purpuræ flore, qui luminib. mentis officit, in obliuionẽ eius quam illa obtegit corporis imbecillitatis adduci. Agnosce igitur, te eiusdẽ naturę & conditionis hominibus, atqꝫ adeò cõseruis tuis imperare. Cõmunis enĩ omniũ Dominus & Imperator est rerũ cõditor uniuersarũ. Quibus uerò diuinũ intueberis oculis templum? Qualibus pedib. sanctũ illud calcabis solũ? Quomodo manus extolles, quæ cæde iniqua diffluunt? Quomodo etiã diuinũ Domini corpus eis excipies? Quomodo sanguinẽ preciosum ad os afferes, per quod ira trãsuersim actus, tantũ effudisti sanguinis? Quàm lõgissimè igitur absiste, neqꝫ tibi ipsi peccatum adaugẽdo, iniquitatẽ cõduplica. Vinculũ aũt quod Deus cœlitùs calculo suo cõprobauit, suscipe, quod tibi incolumitatem uerã cõciliabit. Imperator aũt antistitis dicẽdi libertatẽ admiratus, uerbis eius cessit. Nã in diuinis legib. educatus fuerat, certoq́ꝫ sciebat, quæ'nã Imperatorũ, & quæ etiã Episcoporũ essent munia. Et cogitabũdus aliquãdiu, cum lacrymis pœnitẽtiæ aculeis ictus, in regiã est reuersus. Et octo cõtinuis mensib. elapsis, illustris natalium Christi aduenit dies, atqꝫ Imperator in imperialib. ædibus sedebat lamẽtans, & lacrymarũ humore faciem rigãs. Quem in tãto luctu uiuere ubi Rufinus magister (hũc aũt supra alios omnes ille propter familiarẽ cõsuetudinem honorabat) uidit, placidè ad eum accèssit, & lacrymarũ causam inquisiuit. Et ille, altius uehementi & acri ducto suspirio, prolixius fleuit. Deinde ad illũ cõuersus: Tu quidẽ, inquit, Rufine ludis. nequaqꝫ enim malorũ meorũ sensus ad te peruenit. Mihi aũt cur gemã et lugeã, causæ extãt, qui tantã quæ mihi accidit, erumnã sentiã. Quomodo uerò ego nõ affligar, quũ seruis & mẽdicis etiã, absqꝫ metu omni, diuinũ templũ ingrediẽdi libera sit potestas: mihi porrò nõ modò id tãgere nõ licet, uerùm etiã cœlũ ipsum clausum est? Neqꝫ enim diuini illius oraculi nõ memini, quod disertis uerbis statuit: Quęcũqꝫ à sacerdotib. Dei ligata fuerint in terris, ea etiã in cœlis certò esse ligata. Tum cõfestim ille: At si, ait, Celsitudini tuę uideť, conueniã q̃ꝫ primùm Antistitẽ, & nihil nõ tẽtabo, ut uincula tua soluat. Verùm nõ obsequeť, Imperator inquit, ille tibi, sat scio. Perspectã enĩ maximè habeo Ambrosij sententię æquitatẽ. Nunqꝫ ille Imperij amplitudinẽ diuino præferet honori. Postqꝫ aũt multa proloquutus Rufinus, pollicitus est, se Ambrosiũ in sentẽtiã suã adducturũ: Impator eũ, q̃d cõstituisset, facere ꝑmisit. Abijt ille, et Theodosius ingẽtib. illius ꝓmissis adductus, paulo pòst eũ est subsecutus. Cęterũ ubi Rufinus cũ Ambrosio est colloquutus, uerba eius interpellãs uir diuinus: Tu uerò, inquit, Rufine, canũ impudẽtiã pluri mũ ęmulari uideris. Quũ nãqꝫ ꝑter ius ô * diuina uindicta, tantã cędẽ perpetraueritis, & tãta rabie in imaginẽ Dei sęuieritis, neqꝫ metus uobis incessit, neqꝫ rubor in ore uestro efflorescit: sed uerecũdiæ pudore deterso, cũ petitiõe tali aduenitis. ut uerò

Eucharistia laicis in manus data.

Potestas clauium.

Excommunicatio Theodosij. Ambrosius lib. Epist. 5. ep. 28.

Illustrißimum pœnitentiæ exemplum.

Dolet Theodosio, quòd Natali Christiano adire templum non audeat.

B

Imperator episcopo paret.

Rufini cũ Theodosio colloquiũ.

Potestas ligandi.

Rufinus Ambrosio non persuadet, ut in ecclesiam Imperatorem admittat.

* θεία δίκη.

A Vt uerò Rufinus illi magis ac magis supplicando institit, & Imperatorem quoq; iamiam aduenire dixit, diuino ardore incēsus Ambrosius, cum clamore magno: » Ego tibi prædico Rufine, inquit, me iterum aduenietem illum sacris ędib. prohi» biturum esse. At si ille imperio æquo posthabito, tyrannidē exercere statuit, per» libenter ego hac de causa mortē adibo. His uerbis auditis, Rufinus per internuncium, ne ędib. Imperatorijs progrederet̄, Imperatori significauit. Atq; ille, ubi inter eundū nunciū eum accepit: Eo, inquit, merito meo obiurgationē & contumeliam excepturus. Et ubi proximè ad templū accessit, ingredi id quidē ausus non fuit. Vbi aūt ad Ambrosiū, qui in ęde salutatoria consederat, uenit, ut insolubilia uincula sua solueret, eū rogauit. Ambrosius uerò illū sanctiones diuinas proculcare arguit: & aduentum eius, qui ita Deo repugnaret, tyrannicū appellauit. Ibi Theodosius: At ego, inquit, non id studio habeo, ut cum temeraria cōfidētia sacrum ingrediar uestibulū. Te aūt oro, ut uincula mea soluas, & cōmunem Domini benignitatē imitatus, nō soli mihi in faciē misericordiæ fores claudas, quas cōmuniter omnib. resipiscētibus, & pœnitētia multa utētibus, misericordię Dominus aperuit. Ambrosius uerò: Verùm dic age, inquit, quæ tua fuerit, post tantā iniquitatē & effrenis iræ petulantiā, pœnitentia? Qualia tandē incurabilib. affectionibus adhibuisti remedia? Sub hęc placidè Imperator dixit: Tuæ uerò, ô uir diuine, id est operæ, indicare mihi, & tēperare sacræ medicinæ remedia. Meū autem fuerit, ea suscipere, etiāsi multū habeant acrimonię & asperitatis. Ibi tū Ambrosius diuino spiritu plenus: Quandoquidē, ait, ira cōcitatus uindictā illā precepisti, & sententiā illā non ratio in tranquillo statu suo cōsistēs, sed furor insana & uecordi audacia productus tulit, ut legē & cōstitutionem promulges uolo, quæ

Ambrosius ad martyriū obeundū paratus.

Theodosius Ambrosium in salutatoria æde pro templo conuenit.

Colloquium Theodosij cū Ambrosio.

Ambrosius Theodosio cōditionem resipiscentiæ proponit.

B ire calculos cōdemnet, & iussionū tuarū administris iniūgat, ut publica iudicia, & capitaliū causarū pœnas ad trigesimā usq; diem differāt. Et ut sentētiæ capitales in scriptū relatæ, rectū & pacatū rationis iudiciū expectent. Porrò diebus his elapsis, quib. iudiciorū cura cōmissa est, scriptū proferāt, ut scilicet quum iam ira deferbuerit, & ratio sibijpsi restituta fuerit, sententiā latam per disquisitionē perpendant, iusta ne sit, an iniqua. Ac siquidē cōtra ius ea cōcepta fuerit, statim eam cōscindet: sin cōtrà, multo etiā magis cōfirmabit. Et dierū istorū numerus, ad id quod cōducat maximè cognoscendū proderit. Peręquū enim est, tēpus id intercedere, quod quùm Imperatoris iram placet, tum furore languescēte humanitati & misericordiæ locū det. Imperator igitur diuini antistitis pręscriptum suscepit, & optimū id esse dixit. Cōfestim etiā * cōstitutionem cōscripsit, & ut in sempiternum robur suū obtineret, manus suæ subscriptione eam cōfirmauit. Quo facto, uinculū quoq; illius solutū est, quum quidē publicè prius Imperator peccatum suum in ecclesia cōfessus fuisset, & libēter admodū constitutū pœnitentiæ tēpus suscepisset. Quo tēpore in luctu degens, Imperialib. ornamētis usus non est. Deinde in sacri templi ædes admissus, non stans ille, neq; genibus flexis, rerum uniuersarum Dominum precibus placauit: sed supinus in solum abiectus, miserabi» lem illam Dauidis emisit uocem: Adhæsit pauimento anima mea, uiuifica me, se» cundum uerbum tuum. Et comam insuper uellens, frontem'q; diuerberans, et solum lacrymis madefaciens, delicti ueniam ad eum modum petijt. postquam uerò tempus aduenit, quum eum more recepto, munus ad sacram mensam afferre oporteret, lacrymans surrexit, & diuinum sacrariū ingressus est: & dono ex consuetudine oblato, intra sacros cācellos permansit, in sanctiore sacerdotum loco, ubi an-

Constitutio Theodosij de iudicijs capitalibus non præcipitandis.

Theodosius antea lege sanxerat, ut aut conuictum uelox pœna subduceret, aut liberandum custodia diuturna non maceraret. l. de test. C. de custod. reor.

Theodosius pœnitentiæ legibus seruatis absoluitur.

In templū admissus Theodosius pœnitentium ritum seruat.

Munus offertorium Theodosij.

* *Constitutio Theodosij talis fuit:* Impp. *Valentinianus & Theodosius* Augg. *Flauiano* P. P. *Illyrici. Si uindicari in aliquos seuerius, contra nostram consuetudinem, pro causæ intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors & fortuna suspensa sit. Reos sanè accipiat uinciatq; custodia, & excubijs solertibus uigilanter obseruet.*

Ambrosius antistes libertatis magnæ, nihil adulationi aulicæ tribuit, sed in ecclesia σύνταξιν, hoc est, ordinem conseruat.

ubi antiquitus Imperatores cõsistere mos erat, propter dignitatis sublimitatem A à plebe segregatos. Quam rem quòd Ambrosius adulationis magis quàm ordinis recti esse putabat, Imperialis quoq; stationis locũ, ita ut par erat, in ordinem suũ redegit, pro tabulatis seu cãcellis sacrarij sede illi designata: ut Imperator honoratiorẽ quidẽ præ populo stationẽ haberet: præ illo aũt sacer ordo locũ sublimiorẽ obtineret. Eum ordinẽ ut optimũ Theodosius tum laudauit, posteri quoque cõfirmarunt: qui inde ad hæc usq; tẽpora seruatur. Ego uerò semel annuo tẽpore nostrę ætatis Dei amãtißimos Principes, magni sabbati die, sacra adyta maximi Dei Sapientię tẽpli ingredi uidi, quum sub crucis forma, in sacra mẽsa noua adolerẽt aromata, & dona ei inferrẽt. Sed ad institutũ reuertamur. Postquam in sacrariũ ingressus est Theodosius, blandè eum, si quid uellet, Ambrosius interrogauit. Ille uerò se ibi diuinorũ mysteriorũ perceptionẽ expectaturũ esse, respondit. Antistes primario diacono internũcio usus, ei significauit, sacrariũ interius à solis adiri sacerdotibus, reliquos aũt omnes se aditu eius abstinere. Exeundũ igitur sibi esse, & in cõmuni cum alijs loco stãdũ esse: Purpurã Imperatores, nõ sacerdotes facere, dicens. Imperator diuinus illi rursum renũciari iussit, non temeritate se adductũ, sed cõsuetudinem quæ Cõstantinopoli seruarẽt, sequutũ, intra sacrarij cancellos uenisse. Magnas uerò eo etiam nomine de tali institutione se illi gratias agere. Ad hũc scilicet modum & Imperator & episcopus mirifica enituerẽ uirtute, ut mihi decernere facile non sit, utrũ alteri præferã. Plurimũ sanè illius in dicẽdo libertatẽ, huius aũt in rebus diuinis religionẽ: & item illius ardorẽ, huius sincerã in Deũ fidem admiror. Leges eas quas ab Ambrosio didicerat, etiam Cõstantinopolim reuersus diligenter seruauit. Quum enim & ibi die festo diuinam ingressus ædem, donũ suũ mysticæ mensæ inferret, statim retrocedens inde exijt. Episcopo aũt (Nectarius is tum erat) factum id ęgrè ferente, & qua nam de causa ex sacrario abiret, iniquirente, cum quadã molestia: Vix aliquando tãdem, B inquit, quod discrimen sit inter Imperatorẽ & sacrorũ antistitem, cognoui. Vix ueritatis doctorem inueni. Vnũ namq;, qui pro dignitate sua episcopali nomine rectè utatur, Ambrosiũ reperi. quãtũ cõmoditatis obiurgatio, affectiõe uitiosa carens, si in tẽpore à uiro spectatæ uirtutis & iusticiæ adhibeat, adferat, indicãs.

Ambrosius Theodosiũ intra sanctius sacrarium templi consistere non patitur. Facilimè Theodosius admonitionibus Ambrosij obsecundat.

Cõstantinopoli quoq; Theodosius postea in tẽplo extra sanctius sacrarium consistere solitus.

Ambrosij huius multa quoq; alia sunt rectè facta, episcopali uirtuti cõuenientia, quæ loci eius incolis nota esse par est. Ego aũt unũ quoq; illud, quod de eo audiui, memoria dignũ, historiæ huic inserã. Ex magistratib. quidam, Græcorũ superstitioni addictus, Imperatorẽ Gratianũ cõuicio prosciderat, eumq; à patre suo degenerasse dixerat. Quo nomine quum accusatus à quibusdã fuisset, capitis damnatus est. Et iam ille ad suppliciũ duci debebat, quũ Ambrosius pro eo deprecaturus, in regiã se celeritate magna cõfert. Accidit tum, ut uenationis spectaculo Gratianus operã daret, qua se laxãdi animi gratia Principes oblectare solẽt: neq; quisquã ex eis qui ad uestibuli custodiã dispositi erant, episcopi pręsentiam, quòd eius rei tum opportunum tempus nõ esset, Imperatori indicaret. At Ambrosius inde discedens, ad fores eas peruenit, per quas feras inducebant. & uenatoribus mixtus, ita ut ignorarẽt, ingressus est. Neq; inde prius est egressus, multa Gratianũ et eos qui cum eo erãt precatus, q̃ ille cõdemnationis sentẽtia de homine eo inducta, aliã ferret, quę illũ crimine absolueret, qui iã ad mortẽ raperetur. Nemini uerò Ambrosius ecclesiasticis cõstitutionibus magno studio & cura seruãdis cessit. Clero aũt in officio cõtinẽdo, & diuinarũ legũ disciplina imbuẽdo, felicißimus fuit. Ex plurimis uerò, quæ ille rectè gesit, rebus, pauca hæc cõmemorasse satis est. Abũdè em̃ declarare hęc possũt, quãta ꝑpter insitã sibi uirtutẽ, cùm dexteritate quadã, in diuinis negotijs, tũ apud principes Rom. usus sit libertate.

Crimen eius qui Principi maledixit. Ambrosius hominem ethnicum à Gratiano Imperatore ad supplicium damnatũ, deprecatione sua liberauit.

Venationes principum animi laxamẽta.

Theodo-

CAPUT XLII.

A THeodoſius Imperator plurimùm quidem Ambroſij doctrina & conſtitutionibus eſt delectatus. Non parum uerò occaſionis & utilitatis ei, ad pietatem ſcilicet etiam, attulit eius cõiunx. Quotidie namq; illi diuinas leges, quibus ipſa antea erudita fuerat, in memoriam reuocauit. Non enim illa ſe imperiali efferebat potentia, ſed potius amorẽ erga DEUM ſibijpſi ueluti theſaurũ cõſeruabat. Quanto namq; illa maiora ab eo beneficia acceperat, tanto etiã quotidie charitatẽ in benefactorẽ ſuũ adaugebat magis. Itaq; eorum qui uarijs detinerẽtur morbis, & membris partibusq; corporis mutilati eſſent, omnis generis curã geſſit, ipſa per ſeipſam in rebus omnib. eis inſeruiẽs. In illorum enim domicilia uentitabat, & qua quiſq; indigeret re, eam illi ſuppeditabat. Et eccleſiarũ hoſpitales domos circuiens, eos qui grauib. morbis lecto affixi erant, curauit. Non enim tantum illorũ attingebat ollas, & iuſcula delibabat: ſed & patellas admouebat, panẽ apponebat, ciborũ fruſta afferebat, pocula eluebat, aliaq; omnia prõptè & feliciter obibat, quæ ſeruarũ & ancillarũ ſunt officia. Ad eos uerò qui miniſteriũ eius, quod per manus ipſa ſuas peragebat, inhibere conabant, dicere ſolita erat: Imperio quidẽ cõuenit, ut aurum id largiat. Ego uerò manuũ mearũ opus pro Imperio ipſo, ei q id ſemel cõtulit, offero. Viro aũt ſuo talia uerba frequẽter ſubijciebat: Cõſiderare te ſemper, cõiunx ſuauiſsime, oportet, et quis'nã antea fueris, et in quẽ locũ te euexerit uniuerſitatis huius Deus. Si eñ perpetuã eius rei obtinueris memoriã, nõ prorſus te ob accepta beneficia erga eũ ingratũ pſtabis: ſed ex pſcripto legũ Dei, qd ab eo accepiſti, gubernabis imperiũ: & ita eũ q id tibi ut fideli miniſtro cõmiſit, ritè coles. Eiuſcemodi uerba accinẽs, quę ei inſita erant diuina excitauit ſemina, cõtinuo admonitionũ fluxu ea rigans.

Pietatẽ Theodoſij admodũ auxit Placilla coniunx.

Pulcherrimum Chriſtianiſsimæ Principis ſpecimen Placilla.

Fœmina princeps pauperibus & ægrotis inſeruiens.

Digna Chriſtiana Augusta uox.

Aliud cordatæ & ſanctæ Imperatricis uerbum memorabile.

Præceptũ omnibus principib. inſtillandum.

CAPUT XLIII.

B ACcidit autẽ, ut prior hæc coniunx eius fatis cõcederet. Propter quam cum caſu quodam aliquid poſtea accidiſſet, quantus Imperatoris in illam amor fuerit, id maximè declarauit: quòd ſcilicet non cõiugij tantum gratia, uerùm etiam propter excellentem uirtutem eam plurimùm honorarit. Quid id fuerit, exponam. Bellis frequẽtibus Imperatoris fiſco exhauſto, tributum is, præter ſolitum, nouum ciuitatib. impoſuit. Et alij quidem ubiq; locorum tributarij populi penſionem eam quamuis extraordinariam, conferebant. Populus autem Antiochenus uectigal nouum non tulit. Et quum exactores cerneret quùm pleraq; alia facere, tum ex ciuib. quoſdam ſuſpẽdere, nonnullos crudeliter trahere, alios in uincula cõijcere, ſeditionem mouit: multaq; & fecit & dixit per tumultũ, quæ uulgus ſolet, ubi occaſionẽ ad ordinẽ tollendum, & rerum omniũ confuſionem inducendã arripuit. Poſtremò uerò Imperatricis quoq; Placillę (hoc enim illius nomen erat) ſtatuam æreã ſuo loco imprudenter deiectam, & funi pedibus adaptatã, per multas urbis partes traxit, & pro eo atq; plebs furens atq; indignãs aſſueuit, cõtumelijs magnis, quas dicere opus non eſt, affecit. Quod flagitium poſtq; Imperator patratum audiuit, grauiter in eum populum excanduit: & ſicuti par erat, quæ antiquitùs obtinebãt priuilegia illis ademit, atq; ea uicinæ urbi conceſsit. Eo enim modo ægrè ſe admodum Antiochenis facturum putabat. Iamdudum namq; Laodicea inuida æmulatione aduerſus Antiochiam tenebatur. Comminatus præterea illis eſt, ſe urbem eam incenſurum, ornamenta omnia uetuſtatis ei ademptuꝛum, in uicum eam mutaturum, & aratro proſciſſurũ. In animo etiam habuit, multos ex Antiochenis neci dedere & caſtigare, ne poſtea tale quidquam admittere, in animũ inducerent. Qui uerò ibi cum poteſtate magiſtratus rem adminiſtrabãt, nõnullos qui facinus tantum auſi fuerant, cõprehenſos prius necarũt, quàm Imperator factũ id reſciret. Et Imperator

Magno amore & honore etiã defunctam Placillam Theodoſius eſt proſequutus.

Theodoſius propter ſumptus frequentium bellorum ciuibus ſuis extraordinaria imponit tributa.

Populus ea de cauſa Antiochiæ ſeditionem mouet.

Plebs furibunda in ſtatuam Placillæ Auguſtæ ibi ſæuit.

Grauiſſima Theodoſij in Antiochenos ira, qui de eis extrema quæque ſtatuit.

Profuit illis Theodosij lex, quā ex præscripto diui Ambrosij tulit.

Optimus subditorū ad principem sibi iratum placādum processus.

Flauianum episcopum suum oratorē & deprecatorem ad Theodosium mittunt.

Mirificè eis per carmina cantata conciliatur Imperator.

peratormandauerat quidē, & tam graues pœnas minatus fuerat, sed eas ad rem A non cōtulit. Obstabat enim ei Ambrosij lex. Porrò urbis multitudo sola grauiū rerū fama cōsternata, furore relicto in pœnitentiā incidit, & perinde atq; ob oculos uersari uideret, quæ in expectatione erāt mala, altius suspirans, & lacrymarū uim profundēs, DEO supplicauit, ut ferocientē imperatoris animū cōpesceret, et tantopere excitatam iram mitigaret. Et publicas peragens supplicationes, carmina quædam luctuosa, et ad cōmiserationem mouēdam composita, numeroso concentu cantauit. Episcopum aūt suum diuum Flauianū, qui pro eis deprecaretur, ad Imperatorem oratorē misit. Qui legationē eam pro grege suo obiens, quum Princeps uehementer Antiochenis infensus esset, arte quadā adolescētulos, qui ad Imperatoris mēsam canere soliti erāt, aggressus, ut miserabilia illa carmina, quib. in supplicationibus Antiocheni utebātur canerēt, effecit. Eis Imperatorē delibutū, iram miseratione cōmutasse: & misericordia uictū, poculo lacrymis temperato (euenit enim, ut tum phialā in manibus teneret) urbi ei per libationem conciliatum esse ferunt. Tum uerò rebus omnib. uigens Antiochiæ diuus quoq; Chrysostomus, episcopo in legatione peregrè profecto populū sedulò cōcionibus est cōsolatus. Magna enim erat doctrina eius. Atq; is, q multitudinem propter causam tantam in metu esse uideret, ad animi eam libertatē & uirtutē excitabat. Sensim etiā quodāmodo imperatorem laudib. eis exornans, quas ad irā quidem extinguendā, ad placabilitatē autem & misericordiā inducendam, cōmodas esse sciebat. Multę sunt eius, quas hoc argumento cōposuit, orationes, quas ἀνδριάντας, hoc est, statuas inscripsit. Fama fert, ea nocte, quæ diem quo tu- B multus popularis cōmotus est, præcesit, simulacrum fœminę habitu uisum esse sublime in aere errare, magnitudine ingēti, & aspectu adeò truci, ut horrorē multum spectantib. afferret. Id in aere per urbis plateas currens, flagello grauiter sonanti aerē diuerberabat: unde sonitus prodijt, qualē edere cōsueuerunt, quū ad irā & furorē feras cōcitant, q earū spectacula edūt. Proinde opinio fuit, pestiferū aliquē dęmonē seditionē eā insidiosè cōmouisse. Multa uerò ibi q̄q; cędes esset ꝑacta, nisi Imperator Ambrosij cohortationib. cedēs, q̄primū irā frenasset. Plurimū ille etiā ꝓpter insignē pietatē, episcopalē supplicationē Flauiani est reueritus.

Antiocheni pœnitentiam agūt. *

Deo ad Imperatoris iram mitigandā supplicant.

Fuit tum Antiochiæ quoq; locū Chrysostomus.

Chrysostomi, quas eo tempore in eo argumento composuit orationes.

Dæmon tumultus eius excitator.

* *Quum læsa iustas cōciperet minas, Graues & iras principis optimi, Et iure, maiestas, refractas Cōiugis ob statuas Placillæ. Non sæua ciues prælia Cæsari Mouere sacro, tēpore sed suo Fugēre sanctas pœnitentes Ad lacrymas humilesq; fordes. Pacē deorū suppliciter pijs Votis adepti, principis & sui Flexēre sacratas per artes Carmine cōposito furorē.* I. L.

CAPUT XLIIII.

Elebech' dux, & Cæsarius Gregorij Nazanzeni frater, Imperatoriæ aulæ magister, ad uindicandam contumeliam Maiestati Imperiali illatam, Antiochiam missi.

QVum Antiochiā illi peruenissent, q ab Imperatore eò ad iniuriā uindicandā missi fuerāt, Elebechus belli dux, et Cęsarius Gregorij frater, q tū magistri potestatē in Imperiali aula obtinebat: in metu fuere ciues omnes minis exterriti, & inducias per internuncios & oratores suos ab eis petiere. Monachi nāq; q in summis montib. degebāt (multi aūt tū uirtutē & pietatē exercentes mirificè florebāt) tuguriolis suis relictis, in urbē uenerūt, plurimisq; cohortationibus simul & deprecationib. cū uiris eis egerūt. Quorū unus erat Macedonius nomine, uitę ciuilis prorsus imperitus, et neq; sacris literis, neq; primis literarū elemētis initiatus, sed puras die nocteq; preces rerū uniuersarū DEO offerre doctus, atq; in montiū cacuminibus uiuere solitus. Tū uerò cū reliquis descēderat, ac neq; Imperatoris minas, neq; eorū qui ab illo missi fuerāt, terrorem reputans, in media urbe alterius cōprehensa ueste, utrūq; ex equo descēdere iussit. Et illi exile * silicerniū pannis uilibus amictū cernētes, primùm molestè id tulere: deinde à quibusdā de uirtute hominis certiores facti, cōfestim ex equis desiluere: & ad pedes senis ꝓuoluti, nō nouisse se eū affirmarūt, ueniamq; precibus ab eo postularunt. Ille uerò diuina gratia repletus, hisce ad eos uerbis est usus:

Apud hosce Imperatoris mandatarius patrocinatur Antiochenis, Macedonius Anachoreta.

* βραχύ τι γερόντιον.

Deus bone, quanta est ueræ pietatis & sanctitatis reuerentia.

Vt man-

A Vt mandata hæc ad Imperatorem referatis, dilecti filij, oro. Meminisse te ô Imperator oportet, non solum Principem, sed hominem etiam te esse. Proinde non ad Imperij tantum amplitudinem respice, sed naturam quoque ipsam considera. Quũ enim homo sis, hominum tibi imperium commissum est: qui quũ eiusdem tecũ sunt sortis, & conserui adeò tui: tum ab ipsa creatione imagine Dei cohonestati sunt. Itaque ne tam uæsana audacia aduersus diuinam imaginem grasseris, uide. Imaginis enim dominum ad iram concitabis, si in eos qui imaginẽ illius gerunt, sæuias. Tum autem illud etiam te dispicere decet, te propter æream imaginem multitudini infensum, crudeliter in eam animaduertere uelle. Quanto autem imago animata inanimatæ præstet, quid dicere opus est? Nam id eis etiam, qui uel mediocrem obtinent mentem, constat. Illud præterea fac cogites, nobis quidem perfacile esse, plures ex ære facere imagines pro una illa, quam uæcordi temeritate insana plebs comminuit: te autem nequaquam efficere posse, quãtumuis contendas, ut uel capillum unum eorum qui cæsi sint, creare ualeas. Hæc illi à sene sapiente audita, sicuti simpliciter dicta erant, ita Imperatori renunciarunt. Non parum etiam, sicuti dixi, Flauiani legatio illis profuit, ut iræ flamma in Imperatore extingueretur. Postea namque ira & minis omissis, communem populo scripsit defensionem, crimen illi condonans, in qua iræ etiam causam exposuit. Inter alia enim & illud commemorauit: Etiamsi ego fortè quicquã deliquissem, minimè tamen contumeliam tantam, mulierem omnis uirtutis laude dignã, idque quum iam illa ex hac uita migrarit, sustinere decuit: ac si quid factum oportuit, aduersus me furore uti conueniebat. Ad finem quoque apposuit: Grauissimè se tulisse, quòd præclaros aliquot in ea urbe uiros, præter sententiam suam, interemptos esse audiuisset. Hunc finem habuit seditio contra statuam Antiochiæ concitata. Atque hæc retuli, ut quantum Ambrosij lex emolumenti attulerit, ostenderem: & dicendi libertatem insipientis illius senis, ab obliuione & temporum ui

B uindicarem: denique ut Imperatoris in rebus diuinis religionẽ, tum autem pastoralem diui Flauiani curã, ut uidelicet ille pro grege suo, cui præfuit, laborans, legationem rectè obierit, & principis iram sopierit, indicarem.

Macedonij deprecatio ad Imperatorē ipsum directa.

Verba ista ad oẽs pertinent, qui rerum capitalium potestatem habent.

Vsque adeò Theodosius Antiochenis est conciliatus, ut defensionis libellum eis scripserit.

Defensionis eius capita quædam.

CAPUT XLV.

EA ætate multi, in omnibus orbis partibus, episcopalem præclarè gerentes dignitatem enituerunt. In quibus Donatus ille fuit, Euroeæ in Epiro antistes: quem multa edidisse miracula, eius loci incolæ testantur. In primis autem illud, quod dracone interfecto exhibuit. Manebat draco iste ad uiam publicam: locum eum incolæ χαμαιγέφυρας, hoc est, pontem terreum nominant. Hic non oues tantum atque boues, sed equos etiam & homines prætereuntes deuorabat. Aduersus feram hanc quum Donatus iret, non ensem aut hastam, aut aliud quodpiam armorũ genus, quib. tutari nos solemus, secum attulit: sed signo crucis digitis in aere conformato, serpentis os perculit. qui uiri sancti præsentiam sentiens, magnum quiddam sibilans, & caput in sublime tollens, tractumque corporis prouoluens, deuorare illum contendit. At Donatus ad crucem illud addidit, ut in os draconis expueret. Et ille saliua ore excepta, identidem se circumuoluendo complicans, statim interijt. Magnitudine fera ea eis non cedebat, quæ apud Indos esse dicũtur. Magna enim ui, ab octo boũ paribus, in uicinum campum protractam, incolæ igni combusserunt, ne ita iacens atque putrescens aerem inficeret, & contagione pestiferum hominibus afferret morbum. Donati huius celebre quoque ibi monumentum esse audiui, quod etiam orationis domus sit. Oppidum præterea de nomine eius appellatum, ad quod fons est copiosam prouoluens undam, qui antea quidem nõ fuerit, preca-

Donatus Euroeæ in Epiro episcopus, serpentem pecori simul & hominibus pestiferũ interemit signo crucis, & oris sui saliua. Sozo. lib. 7. cap. 25.

tione autem eius diuinitùs extiterit. Arida namq; regio ea ab initio fuerat, neque A
Precatione idẽ in arido loco fontẽ iugem elicuit.
ibi humor neq; latex apparuit. Et quum aliquando ex itinere fessus eò Donatus
uenisset, & comites suos aquæ penuria languescẽtes uidisset, primùm ille Deum
est precatus: deinde terrã manu fodit, atq; illico aquæ fluenta inde prosiluerunt,
quæ ad hoc usq; tempus profluere non desinunt. Testantur hæc uicini, qui loca
ea ubi miraculum hoc accidit, accolunt. Floruit tum quoque in Tomitana urbe
De Theotimo Tomitano episcopo, & eius miraculis.
& reliqua Scythia Theotimus ille, genere quidem homo Scytha & barbarus, sed
in præstantissima omnium philosophia educatus, & totius Scythicę ecclesiæ ad-
ministrationem sortitus: quem Hunni, qui ad Istrum iamdudum habitant, uirtu
Romanorum is deus ab Hunnis cognominatus.
tem eius admirati, Romanorum deum nominabant: multa namque diuina facta
in eo experti fuerant. Porrò memoriæ proditum est, iter ei ibi in barbara regio-
ne facienti, prædones quosdam occurrisse, qui hostiliter ad ciuitatem Tomita
nam excurrebant. Quum autem comites eius discrimine eo circumuenti, statim
se interituros putarent, ex equo ipse descendit, & orauit. Ita factum, ut prædo-
nes eandem insistentes uiam, neq; ipsum, neq; comites, atque adeò neque equos
Idẽ Hunnos ad humanitatem composuit.
quibus uehebantur conspicati, præterirent. Et quum illi, utpote qui plurimi es-
sent, Scythis imminentes damna inferrent, (natura enim feri & barbari erant) ar
Religio Christiana barbaros emollit.
te quadam, ex agresti admodum more ad mansuetiorem uitam eos traduxit, con
uiuio excipiens, & donis sibi concilians, uerbisq; humanioribus ferinam illorum
crudelitatem demulcens. Sed enim ex eis Hunnis quidam, quibus benigniter fa
Manus Hunni cuiusdam Theotimũ capere uolentis, in aere immota hæsit.
ciebat, locupletem eum esse arbitratus, insidias homini sancto struxit, & capere
eum contendit. Et laqueo parato, quum more quodã suo, clypeo innixus Theo-
timus ad hostes uerba faceret, manu ille sublata cõijcere in eum funem uoluit, ut
simul ad se cum eo quæ auspicia eius sequebatur gentem pertraheret. Sed ecce u-
nà cum conatu manus eius in aere extẽta hæsit: neq; prius illa uinculis talib. quæ B
in conspectum non caderent, liberata est, quàm Theotimus Deum pro eo exora
ret. quod quidem ut faceret, plurimùm eum reliqui barbari rogarunt. Fama quo
que fert, quandoquidem comatus, quum se ad id genus philosophiæ contulis-
Theotimus comatus per uitã omnẽ, tametsi episcopus, permansit.
set, fuerat, talem eum usq; ad uitæ finem permansisse. Reliqua uerò quotidianæ
uitæ consuetudo ei simplex ualde fuit. Alimenti capiendi non unum, sed diuer-
sum habebat tempus. tum enim id sumebat, quum esuriret, aut sitiret. Nã & hoc
Tẽpus cibi capiendi.
planè philosophi est, rebus his ad necessitatem, non ad uoluptatem frui.

CAPVT XLVI.

De Epiphanio Constantiensi, in Cypro episcopo. Sozo. Eo. cap. 26.
CVm uerò quoq; floruit Epiphanius Cypri episcopus, qui uir non so-
lum uiuens propter uitæ sanctitatem clarissimus fuit: sed eum Deus
etiam cohonestans, mirificorum operum patratorem esse ostendit, su
perstitem simul & defunctum. Et fama obtinet, quod uiuo non eue-
nit, id mortuo accidisse: ut scilicet dæmonibus agitati multi ad sepulchrum eius
accedentes, plaga ea liberarentur, & multæ præterea aliæ sanationes hodie quo-
que ad id fiant. Multa uerò etiam uiuentem cum admiratione omnium fecisse,
incolæ eius insulæ ferunt. Ego autem, quod ad me delatum est, exponam.
Fuit namque perliberalis in egenos, siue naufragio, siue alio aduersæ fortunę mo
Largissimus eleemosynæ largitor, etiam de bonis ecclesiasticis, Epiphanius fuit.
do mactati essent. Vbi autem uirtute ea rem familiarem suam (quanta autem ea
fuit?) consumpsit, ecclesiæ pecunijs est abusus, quas quodammodo in honestum
& necessarium usum dilapidauit. multæ autem hæ fuerant. Nam quibus curæ
erat, ut substantiam suam in pios usus erogarent, & uiuentes & morientes plu-
rima ecclesiæ eius donarunt. In bona enim spe erant, uirum Dei amantem, &
prudenter pecunias distribuentem, ex sententia sua, quicquid ita dedissent, ex-
pensu-

A pensurum esse. Et quum aliquando propter frequentem largitionem, pecuniæ admodum decreuissent, quosdam id molestè ferentes, & ecclesiæ œconomum præcipuè reprehendisse eum, quòd tam sumptuosus & prodigus esset, ferunt. Cæterùm ne tum quidem de more suo, quin liberaliter indigentibus largiretur, quicquam remisit. Quum autem iam aurum omne consumptum esset, accedens quidam ad eam domum, in qua dispensator iste agebat, ingentem quãdam & mirificam crumenam cum magno auri pondere ei in manus dedit: & statim abijt, neq; quis ipse esset, neq; qui id misisset, indicans. Perquàm uerò mirum uisum est latêre eum, qui tantam uim pecuniæ dedisset, uoluisse: factum'que id considerantes homines, diuinam eam esse liberalitatem, coniecturam fecere. Atque hoc quidem sic actum. Aliud uerò de eo audio, quod Gregorij illius miraculo simile fuit, qui olim Neocæsareę in Ponto ecclesiam gubernauerat. Neque propterea fidem non habere prodigij eius testimonio æquum est, quòd idem Epiphanius peregerit: quandoquidem neq; Petrus solus Apostolorum coryphæus & princeps, mortuum exuscitauit, sed & Ioannes Ephesi, & alij alibi, immò etiam Hierapoli Philippi filiæ. Sæpe namq; euenit, sicuti par & credibile est, ut eadem & olim ueteres, & nostræ ætatis Dei amantes homines, miracula edant.

Diuinitus ecclesiæ pecuniæ suppeditant.

Sancti Dei homines eiusdem generis miracula sæpe edidere.

Quod autem historia commemorare iubet, sic habet. Aliquando sacrum hunc Epiphanium duo quidam in uia mendici obseruarunt: & quum non pœnitendum aliquid se ab eo accepturos existimarent, alter in solo spiritum cõtinens, perinde atque mortuus esset, iacebat: alter autem ueluti familiaris eius lamentans & flens, inopiam eam assimulabat, ut funeris impensas non haberet, & penuriam tantam cum reprehẽsione eius deplorabat. Porrò Epiphanius præteriens, nihil quidem aliud quàm quòd iacenti illi requiem precatus est, dixit. Exiguum autem quiddam ad illum funerandum ploranti dedit, illa uerba adijciens: Curam huius funeris habe, & tandem flere desine. Nam hic nunc non resurget. Mortem autem, quæ communis omnium & ineuitabilis, necessitate quadam obeunda est, animo te forti ferre oportet. Hæc Epiphanius dixit, & abijt, cœptam perfecturus ambulationem.

Mendicus mortuũ se apud Epiphanium assimulat.

Non nouũ est, defunctis requiem precari.

B Quum aũt ea in uia nemo alius appareret, ille qui sic steterat & plorauerat, iacentem, indicio pedis concussione dato, ut consurgeret admonuit: simulq; eum laudauit, qui tam egregiè mortui hominis habitum retulisset. &, Age tandem exurge, inquit, ut in præsentia uersutiæ tuæ hilarius uiuendo fructum percipiamus. Vbi autem ille amplius neque dicentem audijt, neq; modis omnibus significationem aliquam, se uiuere, exhibuit: alter cursu celeri episcopum est consequutus, eiq; fraudem quam inopia coacti commenti essent, indicauit: & iam citra fucũ uerè flens & lamentans, ut socium suum resuscitaret, supplicauit. Epiphanius autẽ, postquam illi, ne factum id grauiter ferret, dixit, hominem dimissum absoluit: quòd Deus rem eam retractatã nollet. fidem facere omnibus uolens, ut equidem puto: qui tentare & facere talia in ministris eius audeant, illum ipsum Deum, qui uideat & audiat omnia, eos falsum ire, sé que adeò ipsos inscios fallere. Epiphanium uerò in naui mortuum esse intellexi: quem comites eius melle oblitum, ne quid fortè ingratum corpori accideret, in Cyprum detulerunt. Hæc pauca ex multis de Epiphanio recensui.

Aßimulator iste uerè mortuus.

Qui sanctos uiros, & per eos Deũ fallere uolunt, seipsos fallunt.

CAPUT XLVII.

BErrœæ autem in Syria, magnus Acacius episcopali munere obeundo celebris fuit, qui ab adolescentia prima in monastica uita accuratè exercitatus fuerat. Huius multa quidem sunt alia rectè acta: illud uerò maximũ uirtutis indicium, quòd perpetuò etiam uel cibi uel somni capiendi, aliarumq; rerum tẽpore, episcopalis mansionis suæ domicilium patẽs

Acacius Berrœus episcopus.

& apertum esse uoluit, adeò ut ad eum uidẽdum & ciues & aduenæ liberè ingrederentur. id quod ego uehementer admiror. Aut enim ea re se cum fiducia semper uiuere ostendit: aut eum id ita instituisse puto, ut naturæ ad uitia propensionem supprimeret. Quum namq; in expectatione esset, ut frequentib. eorum excubijs, qui derepentè ingrediebantur, in actionibus suis deprehẽderetur, etiamsi uoluisset, peccare tamen non potuit, sed studijs suis laudatis semper incubuit. Eo tẽpore duo etiã fratres præclari erant, qui non in solitudine, sed in maritimo Gazæ loco, qui etiã Maiuma dicebat̃, philosophati sunt. Zeno & Aiax, germanorũ istorum fratrum nomina fuere. Egregiã aũt in recta religiõe obtinuere fidem: & sæpenumero à Græcæ superstitionis sectatoribus, ut qui Christũ Deum esse profiterentur, sunt diuerberati. Aiax quidẽ, quandiu cum coniuge sua fuit, quam sibi egregia forma matrimonio iunxerat, ter tantum cum ea concubuit: unde etiam tres suscepit liberos. Postea aũt nuncio ei eiuscemodi consuetudinis gratia remisso, monasticam delegit uitam. Duos quoq; ad idem uiuẽdi institutum pertraxit filios: quibus, ut ne coniugia sequerentur, sed studium omne ad res diuinas conferrent, persuasit. Tertius autem cum uxore in matrimonio uixit. Sapienter uerò & præclarè ecclesiæ Bitolij Aiax præfuit. Zeno autem à puero coniunctionem fœminæ auersatus, totus in ministerio Dei erat. administrauit quoque Maiumæ ecclesiam. Atq; ubi ad eam a peruenit senectutem, ut etiam centesimum attingeret annum, haud unquam neglexit aut prætermisit receptos statosq; uel matutinos uel uespertinos hymnos Dei, & reliquũ sacrũ b ministerium suum, principio psalmodiarum adesse, eisq; præire solitus, nisi grauis interueniens morbus eum impediuisset. Et quòd in cœlibatu philosopharetur, semper in c solitaria lanificij officina lineam texuit telam. Ex cuius laboris fructu cùm ipse necessarijs rebus comparandis uitam tolerauit, tum indigentibus etiam sumptus subministrauit. Et quoad uixit, opus ita facere non destitit: quamuis ætate grandiore, primas apud eam gentem inter episcopos ferret, maximæ que ecclesiæ præesset, in qua & copiosi & frequentes essent homines. Sedenim tum non episcopi modò, uerumetiam in montibus colentes, amantes Dei uiri, illustres fuere. Quorum res bene actas si singillatim exponeremus, in ingentem nobis prolixitatem historia excresceret. In quibus omnibus, ueluti quædam præclara stella, etiam is refulsit, cuius suprà meminimus, Arsenius. Paucos aũt, ut specimẽ aliquod tantorũ uirorũ, qui tum episcopalẽ functionẽ obiere, recẽsui. Laboriosum enim esset omnes referre, quãdoquidẽ plures boni atq; honesti fuere, quorũ etiã uitæ institutũ testimonio ipse suo cõfirmauit Deus. Orãtes enim eos exaudijt, & prodigia noua per eos edidit. Et ab eis quoq; ita ecclesia Catholica administrata, simul & clerus & populus, ad eundem cum illis uirtutis ardorem & æmulationem est excitatus.

Huius mansionis locus apertus semper fuit.

Aiax monachus & Bitolij episcopus, ter cũ coniuge concubuit, & tres ex ea suscepit filios.

Ex ijs duo monachatum sequuti.

Vnus maritus fuit.

Zeno Aiacis frater Maiumæ, siue Constantiæ episcopus, centũ annos natus.

Is lanificium exercuit.

Psalmodijs omnibus affuit.

Non noua est canonicarũ psalmodiarum & precum solennitas.

a Oculatus huius rei testis est Sozomenus.

b λειτουργίαν

c ἐν ἰστῷ μονήρει.

Plurimi alij eisdem temporibus sanctitate uitæ & miraculis præclari homines fuere.

CAPUT XLVIII.

RElígio uerò nõ per hos tantũ maiora capiebat incremẽta, uerùm eã etiã cohonestarunt, atq; ut æquũ est quàm maximè exornarũt, quæ tũ apparuerunt ueterũ atq; illustriũ prophetarũ reliquiæ. Abacuc enim primùm, deinde Micheas, & tandem post hos celebre Baptistæ caput è terra extitere. Abacuc quidem & Michææ reliquias diuina uisio, sicuti audiui, in somnis Zebeno ostendit, Eleutheropolis eo tempore ecclesiam gubernanti. Ea aũt urbs Cela, atq; etiam ante id nomẽ, Ceila appellata fuerat, ubi Abacuc inuentus est. Ab ea quasi stadijs decem locus quidam Berathbasia cognominatus distat, ubi Michææ sepulchrum esse dicebatur. Quod fideles ignorantes, unà cũ incolis patria uoce Nephsameemana uocarunt. Sed prophetæ Zebeno in somnis apparentes, quemadmodum dixi, seipsos qui essent, indicarunt.

Inuentio reliquiarũ Abacuc & Michææ prophetarum.

Sozom. habet Berathsatia.

Admiran-

CAPUT XLIX.

A ADmirandum autem & celebre Baptistæ caput eiusdem Imperij tempore inuentum, in clarissimam urbem Constantinopolim est deportatum. Id namq; Herodias, quòd adhuc Baptistæ reprehensionem timeret, in Herodis regia abstruso quodam loco sepelierat. Sed rem tam sanctam diuina uisione admoniti monachi quidã Macedonianæ hæresis inuenerunt: qui primùm quidẽ Hierosolymis uixerunt, postea aũt in Ciliciã commigrarunt. Atq; ubi caput id ibi esse cõperit Mardonius,* qui primus inter imperiales eunuchos fuit, inuentionem eam Valenti indicauit: & ille id Constantinopolim deferri iussit. Quidam igitẽ missi, cum splendido comitatu in Imperiali curru id uexerunt. Vbi aũt ad Pantichiũ, oppidum paruũ non longè à Chalcedone situm, peruentũ est, ulterius progredi quæ ad currum iunctæ erant mulæ, quamuis auriga eis uehementius & flagello & calcaribus ad cursum instigans immineret, noluere. Porrò quũ graui eo impetu nihil efficerent, noui quiddam Deum significare, non ductores modò & spectatores, sed ipse etiam Imperator existimauit. Itaq; placitum est, ut sacer iste thesaurus, tum in uicino uico, quem incolæ Cosilaũ uocabant (erat aũt in Mardonij dominio) deponerent. Cæterùm hoc tẽpore accidit, siue Deo seu Propheta ipso instigante, ut ad uicum hunc Theodosius ueniret. Et quum caput id inde transferre cõstituisset, sola ei obstitit Matrona, Deo dicata uirgo, quæ diuinũ hoc caput Baptistæ sequebatẽ, ut in itinere pro eo atque opus esset, ei inseruiret, custosq; eius esset. Eam uerò Imperator magno animo obsistentẽ, minimè ui cogendam ducens, precib. est aggressus, ut translationem eam permitteret. Illa id difficulter tandem annuit, rem eum quam perficere ne-

B quiret, sicuti etiã Valẽti cõtigerat, per coniecturã aggredi rata. At Theodosius arcã, in qua sacrum caput repositũ fuerat, purpura circumuolutã, ipse manibus suis gestauit, usq; ad Septimã quę dicitur regionem urbis Constantinopolitanę:

** ubi id reposuit, templo ** diuo Baptistæ, quem præcipuè celebrabat, maximo & pulcherrimo constructo. Et quum sæpe multumq; Matronam maximis gratissimisq; pollicitationibus, ut fidei sententiã mutaret (Macedonij enim hæresis tenebatur morbo) aggressus esset, persuadere id ei non potuit: quum quidẽ Vincentius, eiusdem religionis presbyter, qui idem cum illa apud arcã Baptistæ præstabat ministeriũ, & eam ob causam sacerdotalem susceperat dignitatem, statim sententiã mutauisset, & ad uniuersalem ecclesiam accessisset: idq; antea, sicuti Macedoniani dicunt, iureiurando interposito, nunquã se opinionem suam reiecturum esse. Sed enim eam mutauit, hac sibi pręscripta cõditione, ut tum demum religionẽ suam deponeret, & postea sine discrimine ullo cum Imperatore cõmunicaret, si illum Baptista sequeretur. Vincentius iste genere fuit Persa. Quum autẽ in Perside sub Constantio persecutio esset mota, profugiens inde cum consobrino Adda, in Romanorum peruenit ditionem. Atq; hic in clerũ allectus, ad presbyteri dignitatem peruenit. Addas aũt uxore ducta, magnũ ecclesiæ emolumentum genuit, Auxentium filium, in rebus diuinis fidelem, in amicos officiosum, uita moderatum, & sibi ipsi constantem, studiorum doctrinæ amantem maximè, literarũ prophanarũ atq; etiã ecclesiasticarum peritum, modestum pręterea, & Imperatoriæ aulæ commodum, præclarum etiam in bello ducem: cuius celebris etiam fama est apud optimos quosque monachos, & alios doctos bonosq; uiros, qui illum cognouere. Porrò Matrona uitam in uico Cosilao exegit, & pluribus uirginibus præfuit, quarum successio in longum tempus durauit, morẽ Matronæ disciplina dignum & præclaram famam obtinens. De his quæ commoda, ut puto, ad religionis nostræ gloriam, in Theodosij imperium incidcrũt, hactenus.

Diui Ioãnis capitis inuentio.

Macedoniani monachi id inuenerunt.

** τῆς βασιλικῆς οἰκίας μείζων, hoc est, imperialis domus maior. Soz. li. 7. cap. 21.*

Matrona sanctimonialis Macedoniana capitis Baptistæ custos.

Caput Baptistæ in Septimũ urbis Constantinopolitanæ perlatum.

Templum eius in Septimo.

Matrona adduci non potuit, ut hæresim Macedonianam relinqueret. Fecit autem id cõtra præstitum iuramentũ Vincentius presbyter, miraculo in capite diui Ioannis exhibito adductus, capitis eiusdem custos.

Addas Vincentij huius cõsobrinus.

Auxentius uir præclarissim. Addæ filius.

Matrona uirginum collegio in Cosilao præfuit.

Ii 3 Impe-

** *Sozom. lib. 7, cap. 21. 24. Is Deo templum id constructum scribit. Templum enim Dei uocat, quamuis antea quoque in honorem S. Baptistæ conditam dixerit ecclesiam eam.*

CAPUT L.

Imperator is, post Eugenium deuictum, in Italia Mediolani agens, & Occidentis res pro eo atque decuit cõstituens, ægrotare cœpit, hydropis morbo oppressus: & Ioannis monachi prędictione in memoriam reuocata, finem uitæ propediem aduenturũ expectauit. Maioris aũt solicitudinis causa ei fuit reipub. status, in animo secum reputanti, quantum detrimenti ciuibus & subditis, Imperatore è medio sublato, accidere soleat, quàm mors ipsa. Itaque quamprimùm filium Honorium Constantinopoli acciuit, Imperatorem eum Occidentalibus partibus præficere uolens. Quem ubi aduenientem uidit, meliusculè habuit, & ad spectaculum ludorum Circensium ob uictoriam celebrandorum prodijt. Et quum ante prandium ualidior fuisset, postea derepentè eum imbecillitas inuasit. Quumque ludicrum id perficere non posset, filio id more solito peragendum commisit, proximaque nocte fatis concessit, decimaseptima Ianuarij mensis die, sempiterna laudis & gloriæ memoria post se relicta: quum ad finem uitæ satis longum peruenisset, atque cum splendidis uictorijs solus Romanorum imperium monarcha gubernasset, & duorum Imperatorum pater esset, eisque imperium pacatum relinqueret. Placidè autem in lecto suo beata morte uitam finijt, præmium id fidei erga Deum suę, & flagrantis aduersus idola & simulacra ardoris consequutus. Vixit annos sexaginta, & menses octo: quorum sedecim cum dimidio, in imperio Romano peregit. Cõplectitur duodecimus iste historiarum liber annos decem & octo: cùm à mundo condito quinquies † millesimus noningentesimus nonus, à natiuitate autem Domini quadringentesimus * quartus ageretur annus.

Mors Theodosij.

Libri istius anni.

† Secundum recentiores 4375.

** Alij ponunt annum 398.*

TERTIIDECIMI TOMI CAPITA.

De

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XIII.

CAPUT I.

Arcadius Orientis. *Honorius Occidentis imperator.* *Extrema Theodosij morituri, quæ filijs reliquit, mandata.*

THEODOSIVS maximus ubi ecclesiã splendidè auxit, duobus filijs successoribus relictis, uita defunctus est. Quorum natu maiorem Orientali: minorem autem, Honorium uidelicet, Occidentali præfecit imperio. Vterque uerò in religionis cultu patris sententiam est sequutus. Moriens nanq; ille nihil eis aliud mandauit, quàm ut ueram pietatem integrã seruarent, per quam eos asseuerauit pacem habituros, & bella sopituros, tropæaq́; excitaturos, & uictoriam à Deo consequuturos esse. Talia ille quidem mandata filijs relinquens obijt. Illi autem non imperij modò, sed & ueræ pietatis eius successores & hæredes extitere. Statim namque Europę Imperator Romę monomachias, hoc est, singularia certamina, & gladiatorum ludos sustulit, ob causam eiusmodi. Vir quidam quietam monasticamq́; uitam colens, ex Oriente Romam uenit: atque ubi Romanos armis ita inter se decertare, multis ad execrandum id spectaculum confluentibus, uidit, in arenam progressus, intercipere pugnam inter eos tentauit. Quod ægrè ferentes qui sanguinario spectaculo gaudebant, & dæmonis qui cruore effuso delectatur intemperijs agitabantur, lapidibus coniectis pacificatorem interemerunt. Quæ res postquam est ad Honorium delata, Telemachum quidem (ita enim monachus ille uocabatur) in martyrum numerum retulit: importunum autem certamen illud aboleuit, constitutione, ne id postea peragеretur, lata. Cum Arcadio in Oriente Rufinus imperium administrauit, uir strenuus & procerus, singulariq́; prudẽtia præditus, quam & oculorum motus & orationis extemporanea promptitudo indicabant: in Occidente apud Honorium eundem locum Stilico quidam obtinuit. Et uterque apud utrunq; Theodosij filium, Imperij nomen & habitum esse permittens, summam ipse rerum manu simul & lingua usurpauit, sub Præfecti appellatione Imperatori ipsi imperans. Verùm neuter istorum, qui ei obuenerat, contentus fuit loco. Siquidem Rufinus sibi ipsi Imperialem, in Oriente dignitatẽ arrogare conatus est: alter autem in filium Eucherium Occidentale imperium arte quadam transferre studuit. Sed utrumque ambitio & conatus fefellit. Rufinum enim exercitus Romanus, qui cum Theodosio aduersus tyrannum Eugenium pugnauerat, ad Arcadij, qui more recepto obuiam

Margin (B): Telemachius monachus dum Romæ dirimere certamẽ gladiatorũ parat, martyrio afficitur. *Honorius monomachiã Romæ lege lata tollit.* *Hæc cõstit. non extat, sed reperitur Cõstantini l. unic. C. de glad. lib. 11.* *Rufinus apud Arcadiũ præfectus prætorio.* *Stilico apud Honorium.* *Vterq; imperiũ affectauit.* *Rufini cædes.*

Rufinus, dum Gotthica solicitat arma, ut imperium metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit. Erat hic à Theodosio tutor Arcadio datus. Egnat.

A obuiã progressus ei extra portas fuerat, pedes, in loco qui Tribunal dicitur, ferro necauit: propterea quòd id ut facerent, Stilico militib. suaserat: & quòd se illi suspenso naso ab eo derisos compererant, tum aũt quòd affectatæ tyrannidis suspectus erat. Ferebatur quoq; fama, Hunnos eum, gentem barbarã & ferã, in Romanam ditionem immisisse. Tum enim illi Armeniam & quasdam Orientis partes metu nullo plurimam prædam agentes, percurrebant. Fortè autem fortuna peropportunè cædes eius in eam diem incidit, qua ei, qui delectus habẽdi curam gerebant, tantum non purpuram circumdaturi fuerant. Eam enim ille conceperat spem, exercitum solo ipso aspectu statim Arcadium, quòd nec forma nec reliqua corporis constitutione admodum imperio aptus esse uideretur, reiecturum, ipsum autem ad Imperium euecturum esse. Capite uerò Rufini resecto, & lapide in os eius immisso, hastæ id infixerunt, & in sublime sustulerunt. Dextram quoq; eius abscissam, per urbem circa opificum officinas circumtulerunt, uerbis his utentes: * Date stipem inexplebilis auaricię uiro. Et ridicula ea mendicitas, multum satis auri collegit. Perlibenter enim in iucundo & grato spectaculo homines aurum contulerunt. Ac Rufinum quidem imperij affectatio ad eiusmodi uitæ finem produxit. Ad eundem uerò modum & Stilico, qui, si quis alius, & ipse apud Romanos simul & barbaros potẽtia multum ualuit, rerum summam ad se pertrahere uolens, in Italia occisus est, sicuti suo loco dicemus. Post Rufinum uerò Eutropius eunuchus præpositi sacri cubiculi dignitatem consecutus, neq; ipse in honore eo, quem præter dignitatem gerebat, acquieuit. Quum namq; uirilium exectio purpuræ ei spem ademisset, Imperatorem aggressus, ut Patricium se & consulem crearet, ei persuasit. Quapropter eunuchus deinde Imperatoris pater fuit, qui etiam uilioris sortis filium procreare non potuit. Sed de Eutropio

B postea memorabimus. Hæc autem historiæ huic intexuimus, quòd non exigua occasio fuerint, ut religio nostra multũ caperet incrementi. Imperatores namque certò persuasum habebant, patri eorum à uera pietate uictorias contra tyrannos obuenisse: cui etiã acceptũ ferebant Rufini, qui imperio insidiatus fuerat, absque ciuili bello cædem. Proinde quæcunque decessores eorum pij Imperatores pro ecclesijs statuerant, & ipsi confirmarunt: eaq; firmiter seruarunt, aliáq; insuper Deo grata adiecere opera, perquàm liberaliter in primis dona eis conferentes. Subditi uerò omnes ad principes suos spectantes, qui græcæ superstitioni addicti erant, ad Christianismum transierunt: qui uerò hæreses sectabantur, ad ecclesiam catholicam accesserunt. Siquidem qui Arij & Eunomij hæresim complectebantur, propter eas quas diximus causas inter se dissidebant, ea'que gratia minuebantur. Plurimi nanque non rectè eos de Deo sentire, ex eo opinati, quòd inter se uehementer contenderent atque pugnarent: eis se statim aggregarunt, qui eandem cum Imperatoribus sententiam obtinebant. Macedoniani autem eo tempore Constantinopoli parum ualuere: quibus illud nocebat, quòd episcopum suum non haberent. Ex eo namque tempore, quo eis sub Constantio ab Eudoxio popularibus'que eius ecclesiæ ademptæ fuerant, sub solis presbyteris ad præsens * usq; imperium conuentus suos habuere. Post Eudoxij autem mortem, qui Constantinopoli Eunomianæ sectæ præfuerat, in locum eius Lucianus quidã fuerat surrogatus, Eunomij ex sorore nepos. Hunc quòd in auariciam

[Marginalia: § — Hunni Orientem uastant. — Caput Rufini hastæ infixum. — † — * δότε τῷ ἀπλήστῳ. — Dextra stipem colligit. — Stilico quoque in Italia cæsus. — Eutropius archieunuchus apud Arcadiũ patricius fit, & consul. — * — Patricius, Imperatoris pater. Insti. Quibus modis ius patr. pot. sol. §. Filius familiâ. — Per ueram pietatẽ uictoriæ parantur. — Arcadius & Honorius ecclesiarum iura confirmant. l. Si uenerabilis. C. de episc. & cler. — Fidẽ Principũ subditi ciues imitantur. — Ex dissensione hæreticorũ ecclesia catholica crescit. — * ἄχρι τῆς ἐχομένης βασιλείας. Intelligẽdum autem de imperio Theodosij iunioris. Sozom. lib. 8. cap. 1. — Lucianus Constantinopoli in locum Eudoxij surrogatus.]

§ Claudianus de Rufino: — Grauiterq; apprensa ueste morantem, Increpat Augustum, scandat sublime tribunal, Participem sceptri socium declaret honoris.

† Claudianus: Dextera quinetiam ludo concessa uagatur, Aera petens, pœnasq; animi persoluit auari, Terribili lucro, &c. Desinat elatis quisquam confidere rebus, Instabilesq; deos ac lubrica numina discat.

* Claudianus de Eutropio isto: — Præsidium legum genitorq; uocatur Principis, & famulum dignatur regia patrem.

Lucianus Eunomij ex sorore nepos, à reliquis Eunomianis deficit, & suam sibi instituit hæresim.

Eunomij libri cremati.

* ἐκ δακόρων εἰς τύανα μεταῤῥίψαι.

Marcianus iste eo die diem suũ obijt, quo Rufinus cæsus est.

Pessimorũ hominũ sentina.

Eiusdem cadauer effossum.

ciam & cognata illi crimina alia delapsus esset, eamq́ ob causam pœnas se daturũ A suspicaret, ab Eunomianorũ factione reliqua desciuisse, sodalitatiq́ suę præijsse, & non contẽnendæ cohortis ducem factũ esse dicunt, omnib. prorsus qui uarijs infamibusq́ delictis obruti essent, ad ipsum cõfluẽtibus. Fama obtinet, Eutropij prępositi opera, scripta Eunomij omnia publicè cremata: cadauer aũt eius sepulchro extractũ, * Dacoris Tyanã proiectũ missumq́ esse. Nouatiani, quemadmodũ dictũ est, quieti tum fuere. Tametsi enim quæstio de festo Paschæ, quã Sabbatius res nouas molitus excitarat, aliquantũ eos turbasset: non tamen illi alijs pœnis, quæ in hæreticos legibus decretæ fuerãt, obnoxij fuere: tum quòd itidem ut Ecclesia uniuersalis, trinitatẽ ὁμοούσιον consubstantialẽ prædicarent, tum quòd egregia episcoporũ eorum uita esset. Nam Agelio Marcianus, Marciano Sisinius successerat, quum Rufinus cæsus est: de quibus suprà etiam diximus. Hæc hactenus.

CAPUT II.

Maximarũ sediũ episcopi.

Nectarij mors. † Cæsarij & Attici consulatu. Socr. lib. 6. cap. 2.

Ioannes Chrysostomus episcopus Constantinopolitanus.

Parentes eius.

EA ætate in ecclesia Romana episcopus erat Siricius, Damasi successor. Alexandriæ ecclesias rexit Theophilus, Antiochiæ Flauianus: Hierosolymis adhuc episcopatum gessit Ioannes, qui Cyrillo successit. Constantinopoli uerò enituit Nectarius, de quo fusius suprà diximus. Cœterùm eo paulo pòst † mortuo, ingens omnium cura & studium fuit, quem'nam antistitem imperantis urbis legere conueniret. Atq́ ut fit, alijs alios designantibus, diuq́ & multum consilia agitantibus, quum non eadem omnium esset sententia, & tempus extraheretur, uniuersis tãdem placitum est, ut Antiochia presbyter accerseretur Ioannes, qui propter eloquentiam Chrysostomus est dictus. Præclara enim de eo fama orbem peruolitabat, maximè eum ad docendum appositum, apprimèq́ clarum, necnon generis nobilitate & uitæ integritate præ- B stantissimum esse. Patrem namque habuit ducem belli Secundum: matrem autem natalibus, alijs'que ornamentis omnibus spectatã, Anthusam. In dicendo & suadendo ui multa fuit, adeò ut ætatis suæ oratores multis modis superaret. In uita quotidiana singulari moderatione, & accuratissimo instituto usus est. In tantum uerò æqualibus suis antecelluit, ut etiam Libanij Syri sophistæ in hac laudis parte, testimonium reportarit. Moriturum enim eum, quum sectatores eius, quem'nam in sophistica sede successorem esse uellet, interrogarent: Ioannem illum respondisse fama est, nisi uirum tantum Christiani rapuissent. Plures autem ex discipulis eius ad ecclesiam adduxit, ut idem secum sentirent, eis persuadens. Quum enim ex præscripto Dei uiuere studeret, non mediocrem uirtute sua æmulationem illius sectatoribus indidit: & facilè eo modo plurimos cepit, eis'que ut secum eandem complecterentur sententiam autor fuit, non arte quapiam aut eloquentiæ ui, uerùm quòd sacras scripturas iuxta id quod res ipsa erat, sincerè exponeret, eos ad se pertrahẽs. † Oratio enim reuera factis ipsis cõsona, perfacilè fidem meretur, & assensione digna uidetur. Quibus rebus contrà qui caret, simulator potius, & sui ipsius accusator esse apparet, etiamsi multũ studij & operę in docendo ponat. Si cui autẽ contigit, ut utraq́ hac laude clarus sit, nihil nõ quod uelit, efficere potest: id quod in illo etiam euenit. Vitæ namq́ institutũ accuratum admodũ & moderatũ fuit. Et cùm natura ingenioq́ præstanti fuit, tum perspicua ualde & dilucida eloquutione usus est: in qua cum incredibili splendore diuina quædam enituit gratia, ita ut ea quasi insita quadam tyrannide & dominatione auditor demulceretur. Mediocri autem dicendi generi, arcanam amplitudinem, & quæ sub oculos non caderet uim inseruit, nouamq́ elocu-

Libanius Chrysostomum laudauit.

In Chrysostomo oratiõi sua ui facta pia responderunt.

† τοῖς γὰρ ἀληθείαις λόγος τοῖς ἔργοις συνᾴδων πρόχειρος εἰς πίστιν, καὶ ἄξιος παραδοχῆς φαίνεται. τούτων δ' ἐστερημένος, εἴρων μᾶλλον, καὶ κατήγορος ἑαυτοῦ δοκεῖ.

A eloquutionis mixturam contemperauit, frequentibus ſcatens ſententijs: adeò ut omnes ad harmoniam conuenientem'que eiuſmodi concentum conſternarentur, & incomprehenſibilem deprehenſionem cum ſenſuum priuatione orationi eius tribuerent. In Rhetorica & dicendi arte præceptorem habuit Libanium: in philoſophicis uerò diſciplinis Andragathium. Et quòd ad dicendas in foro cauſſas appoſitus eſſe uideretur, uitæ id genus ſectatus eſt. At enim quum id iniquum atque improbum eſſe putaret, faciendum ſibi eſſe ſtatuit, ut primùm diligenter in ſacris uerſaretur libris: & in uita tranquilla, iuxta eccleſiæ conſtitutiones, philoſophicè uiueret, Euagrium imitatus. In quo ſtudio præceptores eos habuit, qui tum præclaris monaſterijs & ſcholis præfuerunt, Carterium, & Diodorum illum, quem eccleſiam Tarſenſem gubernaſſe antea diximus. Reliquiſſe etiam is multos ſcriptorum ſuorum libros dicitur, in quibus tantum in literæ ipſius expoſitione occupatus eſt, abſtruſiorem ſublimiorem'que ſcripturæ ſenſum & contemplationum ſpeculationes declinans. Qua in re eum etiam præcipuè eſt diſcipulus imitatus. Non ſolus autem magiſtros hos Ioannes ſectatus eſt, ſed plures etiam alios ſtudiorum ſocios ex Libanij ſchola ad eos adduxit: in primis autem Theodorum, & Maximum: quorum iſte poſtea paſtor Seleuciæ Iſaurorum, ille uerò Mopſueſtiæ Cilicum epiſcopus factus eſt. Theodorus autem iſte, uir fuit diuinarum literarum, græcarum'que diſciplinarum, necnon artis oratoriæ atque philoſophiæ egregiè peritus. Ad quem, quum à ſtudijs religionis noſtræ deſciuiſſet, diuus Chryſoſtomus unam atque alteram dedit epiſtolam. Quum namque is leges literas'que noſtras legiſſet, & ſe in diuinorum uirorum familiaritatem inſinuaſſet, omnibus rebus poſthabitis, & urbanæ uitæ tumultu reiecto, inſtitutum id laudauit, & uitam ſuam ad illorum mores compoſuit. Cœterùm alacritatem eam

Præceptores Chryſoſtomi.

Diodori Tarſenſis epiſcopi theologia.

Condiſcipuli Ioannis.

Theodorus Mopſueſtienſis. Maximus epiſcopus Seleucenus.

Semel atque iterum Theodorum Chryſoſtomus ad accuratius Chriſtianæ uitæ inſtitutum adduxit.

B conſtanter non retinuit: ſed ueluti pœnitentia ductus, ad priorem redijt uitam. Et quum diuerſam de ſacro ſtudio concepiſſet ſententiam, id genus philoſophiæ reliquit, & in urbem eſt reuerſus: melius ſe ita id quod expeteret conſecuturum ratus. Quod ubi Ioannes cognouit, ad res ſcilicet ciuiles illum eſſe relapſum, & animum ad nuptias adieciſſe, epiſtolam ad eum dedit, uerbis & ſententijs ſelectioribus ſupra humanæ mentis captum compoſitam. Scripſit deinde ad eundem quoque alteram. Quas ille cum legiſſet, ad uitæ quod antea cæperat, inſtitutum ſe rurſum cõtulit. Subſtantia enim ſua relicta, & nuptiarum ambitioni nuncio remiſſo, ad philoſophicam recurrit uitam, pulcherrimis Ioannis cohortationibus ſeruatus. Vnde colligere licet, quæ dicendi uis in eo floruerit, quæ'ue perſuaſionis gratia in illius conſederit labris. Ea enim eos ſuperauit, qui tum ſecum à dicendo & perſuadendo ualuere. Proinde etiam multitudinem ad ſe pertraxit. Et quod maius eſt, peccantes in eccleſia acrius obiurgauit, atque iniuriam alijs inferentibus inſultauit, non minus ob afflictorum uicem indignans, quàm ſi ipſi ſibi iniuria facta eſſet. Quod quidem multitudini pergratum fuit, principibus autem uiris & magiſtratibus acerbum uiſum eſt: quòd ſcilicet eis delinquere multa licuit. Eas ob cauſas præclarus uir habitus eſt, cùm eis qui eũ uidiſſent, uirtutem'que eius experti eſſent: tum eis quoque qui illum nunquam uiſum fama tantum cognouiſſent, quæ celebris de eo uulgata, aures omnium impleuerat. Idoneus ſanè Romanæ ditionis hominibus uiſus eſt, cui Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopatus demandaretur. Suffragabatur uerò populi & cleri, multorum'que ſententiæ, Imperator etiam Arcadius. Itaque ſtatim qui eum adducerent, miſit. Multorum quoque aliorum epiſcoporum conuentum inſtituit, ſplendidiorem ambitioſiorem'que conſecrationem eius eſſe uolens.

Plurimum ualuit eloquentia Chryſoſtomus.

Idem acris criminum cenſor.

Legitima & canonica epiſcopi electio.

Porrò

Asterius Orienti præfectus, Chrysostomum Constantinopolim mittit.

A Porrò ubi Asterius Orientis præfectus Imperatoris literas accepit, in suburbanum quendam Antiochiæ agrum Ioannem ad se euocauit, habere se arcani quidquam, quod cum eo secretò cõmunicaret, renuncians. Eum uerò aduenientem ilico currui impositum, Pagras in diuersorium, seu mansionem quandam ita cognominatam duxit. Et postquã eum ibi eis qui ab Imperatore missi fuerant, plurimùm reluctantem tradidit, domum suam reuertit. Id aũt ita fecit, quòd promptos ad seditiones Antiochenos esse sciebat. Haudquaquam enim illi libentes prius se Ioannis lingua orbari tulissent, quàm graue quidquam & fecissent, & passi fuissent. Vbi Constantinopolim peruenere, atq; ibi quicunq; euocati fuerant episcopi, præstò fuere, omnes quidem alij suffragio ferendo consensere: unus tantum Theophilus Alexandrinus Ioannis consecrationi obstitit, gloriæ illius detrahens: Isidoro autem episcopatum tradere studens, qui Alexandriæ presbyter, curam ibi aduenarum & pauperum gerebat, ab adolescentia in Sceti monasticis laboribus exercitatus. Studiosus autẽ Theophilus Isidori plurimùm fuit, quòd is ei dudum rei satis periculosæ conscius esset. Quum enim Imperator Theodosius bello aduersus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus Imperatori munera mittens, binas Isidoro huic dedit epistolas: eumq; Romam misit, cum mandato eiusmodi, ut ibi manens belli euentum expectaret: & cui uictoria arrisisset, ei & literas & donum redderet. Legationem eam suscepit Isidorus, & Romæ momento uictoriæ intentus consedit. Et quum rem hanc premere conaretur, lector qui cum eo erat, epistolis clàm sublatis, eam indicauit. Quapropter Isidorus sibi ne quid mali pateretur timens, statim Alexandriam profugit. Proinde quòd illum fidissimum sibi cognouisset, pensare tum quòd pro se adierat B periculum, gratia aliqua cogitabat, studioq; tanto pro eo laborabat. Siue autem eam ob causam, ut dicitur, hoc fecerit, seu quòd Dei amantem uirum ad episcopatum euectum Theophilus uoluerit, postremò & ipse consecrationi Ioannis calculum adiecit, sententiamq; Imperialis aulę approbauit, quæ electionem Ioannis obtinere manifestè studuit. Metuebat uerò Eutropium præpositum, qui Imperatoris ædibus & cubiculo tum præfuit. Apertè enim is illi minabundus denunciarat, ut uel alijs ipse quoq; suffragio suo consentiret, uel se ad dicendã causam contra accusatores suos pararet. Multi enim tum ibi aderant, qui ex Alexandria uenerant, libellos aduersus eum, qui coacti fuerant, episcopis offerentes: alij alia crimina ei obijcientes, & diuinas ecclesiasticasq; * leges eum uiolasse accusantes. Hæc uerò Theophilus timens, nõ solum Ioanni suffragatus est, sed eundem etiã per manus impositionem consecrauit. Lectorem eum, quemadmodum Socrates Ecclesiasticus scriptor dicit, creauit Zeno Gazæ siue Maiumæ episcopus, Hierosolymis reuertẽs. Vixit aũt tum diutius, sicuti idem testat̃, cum Basilio, qui dudum quidem à Meletio in diaconorum ordinem lectus fuerat, postea uerò ecclesiæ Cæsariensi apud Cappadoces præfuit. Quod omnino rejicit Simeon, qui sacri Chrysostomi uitam conscripsit. nam is à Flauiano eum & diaconum & presbyterum creatum esse, memoriæ prodidit: quo tempore etiam diuinam columbam aduolantem, sacro eius capiti insedisse memorat. Socrates autem ab Euagrio eum presbyteri dignitate auctum esse dicit. Post Meletij enim obitum secessisse à Meletianis Ioannem, & triennium sibi ipsi quietè ita uixisse, ut neque cum Meletij, neque cum Paulini sectatoribus communionem coleret: postea uerò ab Euagrio Paulini successore presbyterum creatum esse, refert. Quum in lectorum ordine consisteret, orationes contra Iudæos composuit. Diaconus autẽ factus, dialogos de episcopali munere, & libros ad Stagerium, item alios de incõprehensibili, & alios rursum περὶ τῶν συνεισάκτων, † hoc est, de puellis nõ matrimonij

Inuitus episcopatum suscipit Ioannes.

Theophilus Alexandrinus Isidoro presbytero suo episcopatũ Constantinopolitanũ demandari uult.

Theophilus Alexandrin. infidus Theodosij amicus, duplici corde uir.

Fortunæ, nõ hominis amicus.

Theophilus tandẽ in episcopalẽ Ioãnis cõsecrationẽ quoque consentit.

Accusationis libelli contra Theophilum.

** παρανόμων ἐκεῖνον γραφόμενοι.*

Sacri diui Chrysostomi ordines.

Idẽ Basilij magni familiaris.

Socr. lib. 6. cap. 3.

Columba capiti Ioannis, quum presbyter consecraretur, insedit.

Scripta Chrysostomi.

† Subintroductæ hæ in Canonib. extraneæ in legib. dicuntur.

A monij neq; libidinis causa adoptatis, scripsit. Presbyteri uerò honore cohonestatus, expositiones diuinorũ Euangeliorũ, ἀνδριάντας, id est, Statuas, Consolationem, Commentarios in Psalteriũ, De uirginitate, De misericordia, & plurimos alios libros edidit. Homilias uerò mysticas in diuinum Apostolum, & in sacra Acta, aliaq; præterea plurima, festos dies & conuentus ecclesiasticos uarios celebrans, Constantinopoli in episcopatu condidit. Ego uerò supra mille eius uiri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffluentes. Iam enim inde ab adolescentia amore eius flagraui, atq; in illius perinde atque Dei ipsius uocibus acquieui. Atq; si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero. Multis etiam ex sectatoribus meis persuasi, ut omnibus relictis, illum sibi familiarem facerent. Verùm ad argumentum institutum reuertamur.

Nicephorus Chrysostomi studiosissimus.

CAPUT III.

Ioannes episcopatum adeptus, primùm cleri sui mores corrigere est aggressus: progressus eius in publicum, & quotidianæ uitæ institutum perscrutatus. Acrioreq; usus castigatione, nõnullos quidem ad mores legitimos reformauit. Si quos autẽ sacerdotes nõ iuxta ecclesiæ constitutiones uiuere uelle cernebat, eos sacris ędibus exclusit. Neq; enim sacerdotum honore eos frui debere dixit, qui uerorũ sacerdotum uitam æmulari nollent. Nam quum natura ad arguendũ & reprehendendum propensus esset, magis etiam postquã magistratum tantum cepit, mos is in eo est adauctus. Natura enim potestatem nacta, promptius etiam aduersus peccantes est concitata. Neq; uerò clerum ille suum tantũ, sed ubiq; locorũ ecclesias, perinde atq; pater quidam, ad rectum cõformare statũ studuit: sic scilicet Thraciã omnem, quæ in sex diuisa est præfecturas, Asiamq; cunctam, quæ ab undecim præsidibus rege-

Chrysostomus post inthronisationem, clerum suum, & alienum quoq; reformauit.

B batur, atq; etiam prouinciam Ponticam, totidem præfectis gubernatam, eisdem legibus ad officiũ reducere conatus est. Vbi uerò Phœnices adhuc simulachrorum sacrificijs insanire cognouit, missis eò qui diuino ardore flagrarent uiris, legibusq; quæ dudum latæ fuerant confirmatis, quicquid erat de superstitione eorum reliquum, idolorumq; delubra, ex ipsis fundamẽtis euertit. Quam ad rem è domo sua impensas præbuit. Fœminis enim nobilibus & locupletibus, ut pecuniam talem liberaliter cõferrent, persuaserat. Vt uerò Scytharum quoq; multitudinem Ariana liberaret contagione, qui eiusdem cum illis linguæ essent, eis præfecit: sæpius quoq; ipse eos uisens, doctrinisq; suis per interpretẽ illustrans, ad ueritatẽ adduxit. Eos uerò Scythas etiam qui ad Istrum sunt, ubi ueritatis & salutis siti teneri intellexit, eò quoq; misit: & homines eos captos, in ueritatis potestatem redegit. Ab Osroœnis autẽ Marcionis morbũ, qui altè apud eos radices egerat, repulit: aliaq; plurima & Deo grata peregit opera, apostolicam plane de ecclesijs omnibus in animo circumferens curã. Nec ijs ille quoq; contentus fuit, sed dissensionẽ quæ inter Orientales & Occidentales ecclesias propter Paulinum & Flauianum extitit, Theophilo cõciliato, sustulit: & ut una Antiochiæ esset ecclesia effecit, Paulino & Euagrio uita defunctis. Quapropter facilem episcopis fuisse, quũ nemo impedimento esset, conciliationẽ puto. Populus namq; disidijs, quibus iam fatigatus erat, remissis, qui Eustathij primùm authoritatem sequuti erant, sicuti fieri assolet, paulatim ad eos qui sub Flauiano erant accedentes, per unionẽ eis sunt cõiuncti. Talem se quum uir magnus & natura & ardore statim à principio exhiberet, durus quidã & grauis admodũ esse uisus est peccantibus: potissimum uerò eis, qui in clero absurdis gaudebant factis. Itaq; magnum aduersus eum odium est succensum, & multi hostiliter illum declinabant. Multitudini uerò, quã assidua doctrina demulcebat, maximè gratus fuit.

In Phœnicia idololatriæ reliquias tollit.

Scythas ab Arianismo ad orthodoxiam adduxit.

Hũnos ad Christianismũ pertraxit.

Ecclesias Antiochenas ad unionẽ reduxit, & Romanũ Pontificem Flauiano conciliauit.

Propter uitiorum reprehensionem multorum contra se concitauit odium Chrysostomus.

A

Ictericis mel amarum est.

Odium id auxit Serapion eius diaconus.

Neq; adeo mirum est, si quibusdã minus bonus uisus est. nam mel quoq; regio morbo laborantibus amarũ uidetur. Potissimũ uerò, sicuti ferunt, ut multos ita offenderet, Serapion eum discipulus induxit. Quẽ aliquãdo apertè in cleri præsentia dixisse fama est, illũ* non omnes oratione allecturũ esse, nisi etiã flagello omnino eos cõpelleret. quod dictũ in odiũ & inuidiã nõ mediocrem episcopum apud multos adduxit.

Serapionis istius dictũ inuidiosum.

** οὐκ ἂν γε δυνηθείης πάντας λόγοις ἑλκειν, εἰ μὴ καὶ μάστιγι πάντως ἐλαύνειν προθυμηθείης.*

Enimuerò multis ita ob uaria crimina ecclesia eiectis, illi sentẽtijs se primorũ & optimatiũ accõmodabant: & sicuti fieri assueuit, in eiusce modi eorũ qui rebus præsunt impotentibus conatibus inter se cõueniebant, sodalitatesq; & cõspirationes nõ cõtẽnendas instituebãt, atq; eum non mediocribus expetebãt calumnijs. Et quæ illi in eum dicebãt, fidẽ obtinebãt: quòd cum alijs cibũ capere, aut cõuiuia adire Ioannes deprehensus nõ esset.

Calumnijs grauibus ab inuidis & obtrectatorib. Chrysostomus expetitus.

Chrysostomus solus cibum capere solitus.

Qua ex re crimina maiora excitabanẽ. Quo uerò consilio id ille fecerit, nemo clarè dixit. Qui uerò eum defendunt, diuturnã prætendũt consuetudinẽ: & quòd ægrũ haberet stomachũ, qui nõ facilè cibũ cõcoqueret. Vtcunq; aũt se res habuit, nõ paruam aduersarijs ad obtrectationẽ ea præbuit occasionẽ.

Plebi ualde charus.

Plebs aũt propter doctrinæ ubertatem, & quæ inde profluebat utilitatẽ, ex eo uiro ualde pẽdebat, mirificè illius linguã deamãs: adeò ut χρυσόστομον, hoc est, aurei oris hominẽ cognominaret, tam præstantẽ illius gratiã eo uerbo significans.

Chrysostomi cognomen.

Neq; illa quidq; eos qui contra eum blaterabãt, curabat. Quid enim rursum hîc dicere attinet, quales eius fuerint orationes, quales uel ipse scriptas edidit, uel eo dicẽte notarij celeres plurimas excepere? Quam splendidę namq; sint, atq; ad persuadendũ simul & demulcendum cõpositæ, experiri ei licet, qui uersare eas & legere, utilitatẽq; earũ percipere, & uoluptatẽ diuinã haurire ex eis uelit: adeò ut seipsum diuino quodam modo intemperijs agitari, & moderatè prudenterq; insanire crediturus sit.

Chrysostomianæ orationis uis.

B

Cæterùm quamdiu cũ clero tantum cõflictatus est, infirmior aduersus eũ fuit furor, neq; quicq; efficere potuit. Vbi autẽ magistratus etiã propalàm arguere cœpit, tum demũ maior aduersus eum cõcitata est inuidia, multaq; in eum sunt tentata. Et quisq; pro eo atq; ei uisum esset, aut fortè reprehensione uel odio in illum flagraret, calumnijs ei intentatis fidem habebat. Plurimũ autem momenti ad obtrectationẽ illius attulit† oratio popularis eius, contra Eutropium ab ipso lecta.

Viros magnos carpens Chrysostomus, maiorẽ in se pertraxit inuidiã.

† ὁμιλία.

CAPUT IIII.

Eutropio instigante Impp. legem ferunt, ne quis ad ecclesias confugeret.

EVtropius enim iste eunuchorum in Imperiali cubiculo princeps, qui ad consularẽ dignitatẽ peruenerat, & pater Imperatoris uocatus fuerat, neq; præsentis fortunæ magnitudinẽ tulit, neq; quidq; de rerum humanarũ mutabilitate cogitauit: sed ubi ulcisci quosdam in animũ induxisset, magnopere cõtendit, ut Imperatores constitutionẽ ferrent, ne quis ad ecclesiam cõfugeret: sed etiam si quis ad eam cõfugisset, & supplex Deo factus esset, atq; in templis metus causa uersaretur, ut inde extraheretur. Potissimùm uerò id fecit propter Pentadiam, clarissimi ducis Timasij coniugẽ, quem magna gloria uirum affectatæ tyrannidis criminis reum à se actum, Oasim ad perpetuũ exilium deportari curauerat. At ille siti, quemadmodũ audiui, oppressus, aut ne peius quidq; pateretur ueritus, arenosis ibi locis errans, statim uitam finijt.

Timasius dux in exiliũ actus Eutropij opera.

Et lex quam Eutropius ferendã curauerat, ad finem suum perducta est. Breui uerò pòst, quum Imperatorẽ offendisset, ut qui in cõiugem eius cõtumeliosus fuisset, primus ipse quam perferri studuerat legẽ, statim uiolauit. Nam ex Imperialibus ædib. pro*fugiens, supplex in ecclesia cõsedit. Tum Ioannes absurdũ Eutropij conatũ arguens,

Eutropius ipse in eam incidit necessitatem, ut ad ecclesiã confugiat.

*Quàm bene dispositum terris, ut dignus iniqui, Fructus consilij primis autoribus instet. Sic multos fluuio uates arente per annos, Hospite qui cæso monuit placare Tonantem, Inuentas primùm Busiridis imbuit aras, Et cecidit sæui quod dixerat hostia sacri. Sic opifex tauri tormentorumq; repertor, Qui funesta nouo fabricauerat æra dolori, Primus inexpertum Siculo cogente tyranno, Sensit opus, docuitq; suum mugire iuuencum. Claudian.

*Factū id cum metu conseruatus Eutropius & humi prouolutus pro sacramensa iaceret. Socr: lib: 6. cap. 5.

A guens, luculentam habuit* orationē in ambone, seu suggestu, qui mos eius erat, quum populū doceret, ut omnes uocem eius exciperent, sedens. In ea oratione quū eorum qui potestatē & magistratus gerunt, superciliū & arrogantiā, quamtum potuit, taxauit: tū populo rerū humanarum incōstantiā, quę eodē loco manere nō soleant, proposuit. Sed enim qui hostili erga eum erāt animo, & in hoc ipsum calumniosè reprehenderūt, illud carpentes, quum miserari potius cāsum eius qui de uita periclitatus sit, debuerit, ꝙ insuper erumnā arguerit, afflictionem illius adaugēs, & calamitati insultās. Eutropius tam impij facinoris pœnas non multò pòst, propter multa quoqꝫ alia delicta luit, capitali affectus supplicio. Lex aūt opera eius lata, ex publicis monumentis sublata, & nomē eius in catalogo & nomenclatura cōsulum expunctū est: ecclesia aūt Dei legibus bene dudum constitutis enituit, eo ipso scilicet Deo apertā iniuriā extemplò uindicante. Ego uerò non cōmittam, quin in historia hac potissimam causam cędis Eutropij exponam, ut ne ea res fraudi sit, apud eos qui eam planè ignorant, magno illi uiro: si rationem illi nesciant, per quā is uirum eum, qui in ecclesiam cōtumeliosus fuisset, contumelia affecerit, extrahi eum ex sacris ædibus passus. Arcadius post patris obitū uxorē duxit, cui nomen fuit Eudoxiæ: Gratiani, cui Occidentale imperiū sorte, ut quidā memoriæ cōmendarunt, obuenerat: sicuti aūt alij tradunt, Baudonis filiā. Fuit aūt is barbarus genere, in re uerò militari & in Imperatorijs artibus plurimis in Occidente præclarus. Porrò fœmina ea nō itidē ut maritus, segnis fuit, sed nō minimū de barbarica insolentia obtinuit. Duas aūt filias Arcadio genuit, Pulcheriā primùm, deinde Arcadiā, ac tertiā rursus Marinā: longè uerò pòst, filiū quoqꝫ Theodosium, de aui nomine ita appellatū. Quū ea adhuc duarum filiarum mater esset, cōtumeliosius ab Eutropio accepta est. Super alia

Homilia Ioannis contra fastū potentium.

Oratio ea ab aduersarijs eius reprehensa.

Eutropij supplicium.

Inhumana illa lex inducta.

Res Eutropij exponuntur.

Eudoxia Imperatrix.

Arcadij liberi ex Eudoxia suscepti.

Baudo iste, siue Bauto, proximo à Gratiani cæde anno, cum Arcadio Cos. fuit.

B enim cōuicia & illud minabūdus adiecit, breui fore, ut eam ex Imperiali aula abductā, ipse domū remittat. Illa aūt uehementi feruens ira, filiolā utrāqꝫ in utrisqꝫ ulnis ferens, ad uirū accessit, quiritans atqꝫ lamentans: liberos etiā cōmiserationis gratia prætendens, prolixè collacrymauit: aliaqꝫ insuper fecit, quę mulierem indignatione flagrantē, & uirum ad condolentiā pertrahere uolentē, facere par est. Atqꝫ Arcadius, coniugem & liberos miseratus, ad irā ipse quoqꝫ accēsus est, ardentiqꝫ iracundia, & uerborū potissimū grauitate, Imperatorē uerū se præstitit. Proinde Eutropiū dignitate omni & opibus cunctis spoliatū, in Cyprū insulā exulatum misit. Breui uerò pòst, ꝙ eo tempore, quum consulatū iniit, ornamentis præter dignitatē usus esset, quæ soli Imperatori gestare liceret, accusatus, atqꝫ inde abductus, & apud Pantichiū, ubi iudicū consiliū cōsederat, Aureliano præfecto, alijsqꝫ illustrib. uiris causam eius cognoscētibus, grauiū criminū reus peractus, capitis supplicium subijt. Res Eutropij sic habuere. Atq nō ea de causa solū Ioannes est reprehensus, uerumetiā ꝙ copiarū militariū ducē Gainā contumeliose propalàm solita sua dicēdi libertate usus, tractauerit, quum ille ab Imperarore petere ausus esset, ut intra urbē ecclesia una popularib. suis Arianis attribueret: quā ubi non impetrauit, ad tyrannidem aspirans plurimas Romanis intulit calamitates, ditionem eorū deuastans. Plures uerò & alios, præterqꝫ decere t, ab eo reprehensos esse, sunt criminati. Quas ob res permultis aduersus fuit. Non pauca in hunc etiam statim post cōsecrationem molitus est Alexandrinus Theophilus, multaqꝫ & præsentibus, quos conueniebat, per se ipsum dixit, & plura illis absentibus scripsit, uiro ei illudens, ferum atqꝫ crudelē appellans. Nō parum namqꝫ illum offendebat ardor & libertas diuina Ioannis, atqꝫ insuper ꝙ per illum tantopere sibi dilectus Isidorus ab episcopatu repulsus esset. Res sacratissimi Ioannis in hoc statu erant, & ad hūc modum statim aduersus illū pleriqꝫ

Direptas quid plangis opes, quas natus habebit? Non aliter poteras Principis esse pater. Claud.

Eutropius fortuna & potestate sua abusus, male Augustam tractauit.

Exemplum mouendorum affectuum.

Eutropius primùm ad exiliū, mox etiam ad supplicium dānatus.

Ioannes Gainā etiam liberè nimis tractauit.

Gainas Arianis ecclesiam in urbe Constantinopolitana dari petijt, sed non impetrauit.

Theophilus Alexādrinus Ioānis obtrectator.

malum parturiebant. Quomodo enim uirum tantum capere mundus posset, q̃ soli Deo uiueret: neq; aliud quidq;, quàm solam hominum salutem & uerbis & factis lucrifacere contenderet? Sed res eius postea persequemur. A

CAPUT V.

De rebus Gainæ.

ORatio autem Gainæ res referre cupidè gestit. Quis fuerit, unde in Romanum imperium peruenerit, quomodo Ioanni negociũ facesserit, ut motus cõtra imperium concitans, quò magnus ille uir legatione apud eum fungeretur, effecerit: & tandem è medio sublatus, interierit. Sub quo res etiã noua prorsus accidit, per quam Deus ostendit, prouidentia & ope sua urbem imperantẽ & imperiũ Romanum maximis esse periculis liberatum.

Deus præsidio suo imperia cõseruat.

Gainas iste barbarus genere fuit, ex Scythis, qui ad Istrum colunt, ortus. Hi uerò amne eo, quum glacie cõstrictus fuisset, transito, confertim in Romanã ditionem irruperunt: & Thraciã omnem peruagati, Europã diripuerunt. At ille ubi ad Romanos transfugit, paulatim progressus, ex tenui milite breui dux Romanorũ factus, equestribus pedestribusq; pręfuit copijs. Sed enim ad tantũ honorem præter dignitatem suã euectus, loco & ordine eo cõtentus non fuit: sed nisi imperium Romanorum potestati suæ subijceret, grauem eam rem sibi esse putauit. Hæc quum animo agitaret, populares suos Gotthos ex præfecturis eorum acciuit, atq; ex eis qui eum genere cõtingerent, ordinũ ductores, centuriones, & tribunos fecit, exercitumq; uniuersum socijs suis credidit. Vt autẽ Trigibildus necessarius & cõmodus ei maximè, perq; frequenti ordini præesset, procurauit, eidemq; Phrygiæ administrationẽ cum Comitis dignitate cõcesit. De quo nõ ita multo pòst quum nunciatum esset, res eum nouas moliri, urbes circa Phrygiam & Nacoliã * uastare, & cędem multã facere, assimulauit quidẽ scilicet se ea de causa indignari Gainas: indicijs autẽ quibusdam satis ostendit, ad res nouas eum quoq; spectare. Ilicet ille, perinde atq; Romanis bene uellet, fraudem arte comminiscit, ut ipse bellũ cõtra illum gerendũ suscipiat, & urbibus circa Phrygiam, ita ut opus esset, auxiliũ ferat. Et Imperator cõmento credens, ei id permisit. Ille porrò ingentem pluriũ milliũ multitudinem ducens, statim quod celauerat cõsilium ostendit, & † Tyrannidis regulũ in medium produxit. Tantũ enim abfuit, ut urbes ad quas missus erat, defenderet: ut eas etiã quæ reliquæ adhuc erant diriperet, atq; ui magna euerteret, aliæ autẽ idem se ab eo passuras esse in expectatione essent. Atq; inde mouẽs, quę in medio erant loca omnia, Mysorum quod dicit prædam fecit: & ad eam quę ex aduerso Byzantio est Chalcedonem, castra metatus est. Et quùm grauissima quæq; se facturũ est minatus, tum uerba quoq; ad rem ipsam cõtulit. Quum uerò ita urbes Orientales, maximè aũt quæ in Asia & ad Pontum Euxinũ sunt, in summo uersarent discrimine: Imperator unà cum eis qui secum erant amicis, nõ diutius cunctandum esse censuit. Quòd non tutum esset remp. Romanã ita à rebus omnibus imperatã esse, cõtra uiros qui in mortẽ ruerent & de uita semel desperassent. Tempori autẽ inseruiens, arte & cõsilio barbarũ est aggressus. Et missis ad Gainam legatis, paratum se esse, quæ ille peteret, facere renunciauit: tum autem, per uitã omnẽ postea gratũ eum sibi fore recepit. Accepit is conditionẽ, neq; aliud petijt quidq;, q̃ ut ei Saturninus & Aurelianus, uiri consulares, quos aduersari sibi suspicabat, dederent. Imperator uel inuitus ei hoc tribuit. Atq; illi pro repub. mortẽ obire parati, se Imperatoris potestati permisere. Itaq; Gainæ dediti sunt: quibus tamẽ ille receptis pepercit: & sedulò quod maximè cupiebat dissimulans, Chalcedonem aduenit, ubi etiã Imperator fuit. Atq; ibi diuæ Euphemiæ martyris templum, in quo cadauer illius conditũ est, ingressi, accepta ipse & data per iurisiurãdi religionem fide,

Gainas apud Rom. transfuga.

Idẽ Rom. dux.

Qui paulo antè Scythæ, hîc Gotthi dicuntur.

Aspirat ad imperium.

Trigibildus Gothus Comes, Phrygiæ rector.

Phrygiam is diripit.

B

**Hanc nõ habent Socrates & Sozomenus, sed hodie quoq; Turcæ eam Asiæ partẽ Natoliam uocant, ἀνατολὴν dicere debentes, hoc est Orientem. uidetur itaq; legendum Natoliam.*

Aduersus hunc mittitur Gainas.

Is hostiliter quoq; erga ciues Romanos se gerit.

† τὸν τῆς τυραννίδος βασιλίσκον.

Gainæ castra ad Chalcedonẽ.

Arcadius legatione ad Gainã cum conditionibus pacis mittit.

Saturninus & Aurelianus uiri cõsulares Gainæ deduntur.

Eis Gainas parcit.

Transactio inter Arcadium & Gainam.

A fide, beneuolum se & officiosum fore, arma deposuit: & deinde Constantinopolim transmisit, ubi rursum equitũ & peditum curam & administrationem ab Imperatore suscepit. Ast ubi præter dignitatẽ suam secundas sibi esse res uidit, honorem rursus eum moderatè ferre non potuit. Et postꝗ primus ei præter rationem susceptus conatus ex sententia successit, alium quoqꝫ tentandũ sibi esse statuit, & tumultum non minimũ ecclesiæ concitare aggressus est. Christianus ille quidem fuit, sed religionem sincerã non seruauit. Arij enim peste infectus erat. Diximus autem antea, quo modo gens ea Valentis temporibus sub Vlphila ab Eudoxio Arianam receperit contagionem. Itaqꝫ siue recentis facinoris magnitudine elatus, seu forte ab antesignanis hæresis persuasus, sacram unam ædem intra urbem cõsentientibus sibi in religione sacerdotibus ab Imperatore postulauit. Idqꝫ ueluti exprobans fecit, minimè cõuenire dicens, ut ipse Romanæ militiæ dux, in ecclesia extra urbis mœnia oret. Imperator inconstantiam animi eius metuens, tyrannidemqꝫ quæ ab eo expectabatur, suspectam habens, deliberaturum se, eiqꝫ consulturum esse recepit. Et patre diuino accito, petitionem barbari indicauit, potentiamqꝫ eiusdem memoriam illi reuocauit, & meditatam expetitamqꝫ tyrannidem insinuauit: manifestè deniqꝫ uisus est, se illi quasi supplicem, quod peteret daturum esse, significare, ut eiusmodi cõcessione barbari furorem frenaret. Diuinus autem ille uir, non passus est uerba ea ad exitũ peruenire, neqꝫ tempori cessit: sed episcopis qui tum Constantinopoli aderãt, secum ductis, regiam Imperatoris ingressus est. Et per seipsum primùm magno animo apud Imperatorem causam egit: Ne sic, inquiens, ò Imperator te facturum esse pollicearis, neqꝫ ita sanctum canibus proijcere constitueris. Ego enim non sustinebo, ut qui rectè de Deo theologantur & sentiunt, eijciantur: atqꝫ eis sacrũ delubrum, qui blasphemam aduersus eum linguam cient, concedatur. Neqꝫ barbarũ illum timueris: uerùm utroqꝫ euocato, tu quidem tacitus animum ad ea quę dicentur, aduerte: ego autem linguam illius frenabo, & persuadebo ut minimè ille petat, quæ dare non conuenit. Imperator uerbis his delectatus, utrunqꝫ ad se accersit. Et Gainas, ad finem perduci quæ ei promissa erant, petijt. Auream autem obtinens linguã Ioannes, illi resistens: Non oportet, inquit, principem quidqꝫ contra Deum audere, siquidem uera pietas illi curæ est: sed potius bene constitutas leges seruare, & eam potissimùm quæ contra hæreses alias promulgata est. Suasitqꝫ adeò Imperatori, conducibilius esse dictitans, ut imperio potius cederet, ꝗ per impietatem ædem Dei proderet. Atqꝫ sermonem ad Gainam rursum conuertens, oportere se ecclesiam unam habere dicentem: Omnes tibi, inquit, sacræ ædes patent. Cui Gainas respondit: At ego alterius religionis sum, & quod peto, rectè me petere puto, qui plurima pro Romanis pertuli certamina. Verùm tu, contrà Ioannes dixit, maiora laborum habes præmia. Permagnum enim tibi est, quòd Romanorũ belli dux & es, & nominaris, & quòd consularia geris ornamenta. Illud uerò te quoqꝫ considerare oportet, quis nam antea fueris, & qui nunc factus sis, & quanta in egestate prius uixeris, nunc autem quantæ tibi suppeditent opes: quem prius habueris uestitum, quàm Istrum transijsti, qui uerò nunc tibi sit habitus? Et minores quidẽ fuisse labores, maiorem autem illorum mercedem esse, memineris. Age ergo, & moderationem obtine: & ne ingratus erga eos sis, qui te cohonestarunt, caue. Patriam tuam considera, & ut ex ea pulsus, & ab Imperatoris patre seruatus, iureiurando te, amicum Romanis, ipsi illi, eiusqꝫ liberis fore, & leges seruaturum esse, adegeris: quas tu nunc ut irritas arguere, in animo habes: & illam maximè, quam is qui te profugum recepit Imperator confirmauit, eos qui alienæ in religione sint sententiæ conuentus, intra

Idẽ rursus militaribus copijs præfectus.

Gainas Arianus.

Iterum Gainas ecclesiã in urbe Byzantij Arianis petit.

Arcadius ea de re Ioannem consulit.

Id Ioãnes quàm maximè dissuadet.

Colloquiũ Ioãnis & Gainæ apud Imperatorem.

Constantinopolitanæ urbis mœnia cogere prohibentem. A

CAPUT VI.

Ioannes Gainæ silentium imponit.

HÆc uerba magnus Ioannes magna cum libertate constanter proloquutus, os Gainæ obturauit, & silere eum coegit: neq; de ecclesijs quarum ipse curam gerebat, quidquam nouari permisit. Ille uerò non multo pòst ad perfidiam animum adiecit, & conceptam dudum meditatamq; tyrannidẽ prodidit. Nã urbem uastare in animo habebat, eandemq; diripere meditabatur. Quas insidias stella illa ensis speciem referens portendit, quæ supra modum splendida fuit (qualem nunq; antea apparuisse, in literarum memoriam relatum est) supra urbem ipsam relucens, & à summo propè cœlo ad terram ipsam pertingens.

Gainas urbem Constant. diripere cõstituit. Sozom. lib. 8. cap. 4.

Id malum prodigiosa illa stella portendit.

Ac primùm quidem in argentariorum tabernas in foro sitas impetum facere constituit, maxima illa spe concepta, ingentes se pecuniarum aceruos ibi corrasurum esse. Sed enim ubi eius rei fama uulgari cœpit, & argentarij, quod antea fecerant, pecunias suas & opes publicè in mensis non proposuere, ingẽtẽ barbarorũ uim noctu ad imperiales ædes, ut eas incenderẽt, misit. Illi uerò tantum abest ut aliquid egerint, ut cum ingenti etiam metu inde retro cesserint. Deus namq; tum ostendit, quanta illi prouidentia & cura urbis fuerit. Cœlestis enim quædam uis ingentibus corporibus, insidiatoribus illis apparens, ita eos exterruit, ut terga uerterent, & celeriter trepidi Gainæ significarent, nouum ea nocte in urbem exercitum uenisse. Ille autem fidem eorum dictis non habuit, quòd non alios q; qui soliti fuerant in urbe milites esse sciret. Quapropter proxima etiã nocte alios eò misit. Vt uerò & illi eadem quæ priores annũciarunt, ipse eò uenit, & spectator oculis suis miraculi eius fuit. Verùm sua gratia milites eos ibi adesse arbitratus, qui interdiu quidem se occultarent, noctu autem uigilijs urbem & aulam Imperatoriã custodirent, à dæmone se agitari assimulauit, & uelut orationi uacaturus templũ adijt, quod Imperatoris pater in Ioannis Baptistæ honorem in Septimo construxit. Exijt autem cum eo B magna barbarorum multitudo, quæ clàm secum arma & uasa fictilia telis completa, in muliebribus pilentis, & præterea alijs etiam quas machinati fuerãt artibus, efferebat. Et consilium hoc ille in Romanorum scilicet detrimentũ cepit. Cæterùm id potius imperio carũ bono fuit, ut rei exitus declarauit. Quũ nãque à portarũ custodibus arma efferre deprehensi essent, atq; ea in re inhiberentur, gladijs illi strictis excubitores interemerũt. Atq; ubi, quemadmodũ fieri solet, grauis tumultus urbem, perinde atq; ea illico capi deberet, occupauit, cõsilium tamen bonum præsentia mala explicuit atq; superauit. Nam ciuitas portis clausis atq; obfirmatis, in tutũ redacta est statũ. Et Imperator optimũ sequutus consilium, publicitùs Gainam hostem iudicauit, & qui reliqui in urbe erant barbaros intra muros occidi iussit. Quapropter milites magnis animis illos aggressi, plurimos apud eam quæ dicit Gotthorũ ecclesiam necarũt. Eò namq; tanq; ad asylum & perfugiũ confluxerant, quũ portis clausis profugere nequirẽt. Ita ecclesiam eorũ igne iniecto cremarũt, & barbaros omnes discrimine nullo conciderunt. Quod ubi Gainas resciuit, dæmone quem uoluntate sua sibi sumpserat, dimisso, quòd sibi fraudulentas insidias suas deinde minus procedere cerneret, inde profectus, per Thraciã in Chersonesum peruenit, traijcere ex eo loco in Orientem cogitans. Existimabat namq;, si in Asia urbes cepisset, facilè quoq; se finitimas in circuitu gentes sibi subiecturũ esse. Atq; ille quidẽ hæc sic moliebat. Imperator aũt oratores rursum sibi ad eum mittendos duxit: sed nemo legationem eam suscipere audebat. Omnes enim pro se quisq; feritatẽ animi eius suspectam habebant, adeò ut neq; bello cum eo cõgredi quisq; uellet, neq; legatione apud

Gainas ad ædes Imperiales inuadendas, barbaros noctu mittit.

Diuina ui illi à cœpto deterrẽtur.

Deus præsidio suo urbem Constantinopolitanam seruat à barbarorũ uastatione.

Idem Gainas sequenti quoq; nocte tentat, sed frustra.

Præsidium cœleste is cernit.

Væsaniam assimulat.

Per simulationem rei diuinæ cũ barbaris ex urbe secedit.

Tumultus ea re intra urbem oboritur.

Vrbis portæ clauduntur.

Gainas hostis iudicatur.

Barbari cæduntur.

Gotthorũ ecclesia.

Gainas in Chersonesum uenit.

A apud eum tutò se fungi posse putaret. Omnibus uerò alijs relictis, in maximum illum heroem respiciebāt. Ille porrò nihil ueritus, quod sibi non ita pridem cum eo intercesserat dissidiū, Orator statim ad Barbarū est profectus. Verumenimuerò Gainas postquam legatum ad se uenientem, quis nā esset, intellexit, & libertatem dicendi, qua usus apud se pro ueriore pietate fuerat, in mentē reuocauit, nihilominus si quid aliud, & uirtutē uiri eius reueritus, quāuis & barbarus & hostis esset, longius ei honoris causa progressus est obuiā, & dextrā eius oculis admouit, & osculatus est, liberosque suos adductos sacris illius genib. adhibuit. Et tū quidem ille arma deposuit, & legationi ei morem gessit. Vsque adeò uirtus etiā acri hosti pudorem & terrorē incutere cōsueuit. Breui aūt pòst, quū aliud quiddam accidisset, ad ingeniū suū Gainas redijt. Et ubi Hellespontū traijcere, Lampsacumque occupare cōtendit, spes eum fefellit, quū Romani diuini numinis momentum per Imperatoris cōsilia rursum sibi affuisse senserunt. Postquam enim barbari nauiū copia destituti, ratibus cōpactis Hellespontū traijcere, & in ulteriorem continentē euadere uoluerūt: Imperator terra marique cōtra eos duxit, multis militaribus triremib. subsequētibus. In hoc rerū statu uehementior, derepētè zephyrus afflans, rates ui magna dissoluit, atque in eas Romanorū naues impulit. Barbari ratibus disiectis, plures cum ipsis equis in alto demersi sunt: nonnulli fluctib. rapti atque circūacti, hinc & inde in litore eiecti, multi etiā ab imminentibus eis militib. iugulati sunt. Plurimi sanè ex hostibus in trāsitu periere. Gainas aūt cum paucis incolumis Thraciā pererrans, & fugā sæpe mutans, in alias Romanorum incidit copias, atque ibi cum fugæ comitibus barbaris cæsus est. Cuius

Ioānes ad Gainā orator mittitur.

Magno cū honore is à barbaro suscipitur. Benedictio episcopalis.

Legationē rectè conficit. Sed denuò Gainas tyrannisat.

Barbari in Asiam traijcere per Hellespontum uolentes, ab Arcadio opprimuntur.

B caput exiccatū, Cōstantinopolim est delatū. In bello hoc Flauites Gothicę gentis uir, Romanis aūt maximè fidus, & scientia militari præstantissimus, quòd optimè se & splendidissimè gessisset, consul est renūciatus. Quo tempore etiā Imperatori filius prognatus est, modis omnib. bonus, Deoque charus Theodosius, auo, sicuti diximus, cognominis. Idem, quod Gainas, Trigibildus, quem suprà nominauimus, Gotthus passus est. Postquam enim is uictoriā Gainæ per collusionem scilicet prodidit, atque ex pugna profugit, Pisidiā & Pamphyliā percurrens afflixit. Postea plurimis pugnis, & locorum in Isauria incōmoditatibus, uiribus eius accisis, uix & ipse in Hellespontū saluus euasit. Atque ubi inde in Thraciam traiecit, non multo pòst interijt. Sed enim de audacibus Gainæ conatibus, interituque eius, hæc cursim dicta, ut opinor, sufficiunt. Si quis autem accuratius pleniusque res eo bello gestas cognoscere uelit, eum Gaineū librum legere iubemus, quem Eusebius scholasticus cōposuit, Troili sophistæ sectator. Qui quū rebus gerendis spectator ipse belli interfuisset, in quatuor libellis heroico uersu id luculēter exposuit. quod scriptū, propter rei nouitatē, in magna admiratione fuit. Sed & Ammonius poeta alter, qui idem bellū carminibus cōposuit, præclarus proximo imperio, sedecimo iunioris Theodosij consulatu, quem cū Fausto gessit (tum enim poema id publicauit) habitus est. De his hactenus.

Theodosius iunior nascitur.

Gainas cæditur: Trigibildus itidem.

Flauites Gothus rem strenuè gerendo, Consulatū meruit. Ab alijs Frauita, item Fabricius dicitur.

Eusebius Scholasticus Troili discipulus Gainea cōscripsit.

De eisdem rebus etiam scripsit Ammonius poeta.

CAPUT VII.

Diuus Ioannes, pro eo atque par est, ecclesiā gubernās, multos ex Græcæ superstitionis sectatoribus, multos etiam ex hæresibus, doctrina sua pellexit. Multos insuper quàm longissimè à uiciosis affectibus & perpessionibus, assidua uerborū rigatione abduxit. Infinita quoque quotidie multitudo ad eū cōfluxit, partim eū auditura, & utilitatē aliquā ex sermone eius perceptura: partim hominē uisura, periculūque de eo factura. Omnes aūt ille simul cepit, & idem secū de Deo sentire persuasit. In tantū uerò plebs doctrinæ eius, qua satiari nō poterat, inhiabat, ut periculum etiam sibi homines crearent, dum in-

Ioānnis doctrina miræ efficaciæ.

Populus eius audiendi cupidissimus.

ter in se conserta turba premerentur, cubitis alij alios submouẽtes atq; repellen- A
tes, quòd pro se quisq; ad eum quamproximè accedere conaret̃, quo certius cla-
riusq; illum dicentem audire posset. Quam ob causam ille quoq; cõmunem se
omnibus præbuit: & in lectorum suggestu, in media turba considens, uberem
doctrinam, quasi communem quandam gratiam omnibus impertijt. Et ex mul-
titudine quisq; suauitate orationis eius delibutus, anticipare locum properabat,
die nocteq;, ut ita dicam, in templo eum præstolans. Non intempestiuum uerò
uidetur, insigne quod sub eo accidit, miraculum hoc loco commemorare. Vir
quidam Macedonij morbo laborans, uxorem eadem contagione infectam ha-
bebat. Hic quum aliquando in magnum illum uirum incidisset, quomodo de
Deo sentiendum sit, disserentem, statim priore opinione relicta mutatus, dicta
illius laudauit: coniugemq; ut itidem & ipsa sententiam suam mutaret, cogere
instituit. Vbi uerò illa ex consuetudine & colloquijs quotidianis familiariũ mu-
liercularum pendens, admonitionem eius non suscepit, & maritus re sæpius tẽ-
tata, nihil effecit, postremò ei denunciauit, nisi communem atq; eandem secum
de Deo obtineret opinionem, minimè se eam secum habitare passurũ esse. Mu-
lier postq; id per simulationem annuit, ex ancillis quam fidam sibi esse credebat,
uni, quid factura esset, credidit, ut per fraudem uirum falleret. Et sacrorum my-
steriorum tempore, accedens illa, donũ, sicuti mos erat (qui sacris instituti sunt,
quid dicam intelligunt) accepit: atq; id retinens, perinde atq; orationi uacatura,
se inclinata summisit, mysteriumq; sacrosanctum occuluit: & quæ ei asistebat
ancilla, pro eo panem communem domo allatum obtulit, quem illa ori admo- B
uens, in lapidis naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit.
Itaq; timore percita, ne quid grauius per Dei uindictam pateretur, propter mi-
raculum, quod præter opinionẽ acciderat, nulla interposita mora, ad magnum
illum accedit patrem, rem actam ei exponit, & lapidem ostendit, certò & apertè
morsus indicium exhibentem, qui iam materiam priorem ignoraret, nouumq;
& alienum colorẽ obtineret. Et uenia delicti petita, deinceps in eadem cum ma-
rito opinione perdurauit. Lapis iste ad fidem miraculi eius faciendã longo tem-
pore inter ecclesiæ donaria asseruatus, spectatoribus miraculo fuit.

Miraculum memorabile, quod fœminæ Macedonianæ in Eucharistia accidit.

Non sustinuit olim secta una cum alia communicare.

Eucharistia olim communicantibus in manus data.

Panis in lapidẽ uersus.

Sozo. cap. 5. lib. 8.

CAPUT VIII.

PORrò populus Constantinopolitanus nocturnis matutinisq; hym-
nis maxima alacritate incubuit, ex eiusmodi primùm causa. Ariani
sub Theodosio sacris ædibus expulsi, extra urbis mœnia ecclesias con
uentusq; suos agebant. Prius autem nocturno tempore in publicis
porticibus congregati, atq; in choros suos segregati, carmina quædam alternis
antiphonorum modo sibi inuicem respondentia, ad hæresis suæ placita accom-
modata, concinnè canebant, & noctem multam in eiusmodi psalmodia consu-
mebant. Sub auroram autem publicè eadem concinentes, extra urbem in ea ubi
ecclesias habebãt loca procedebãt. Faciebãt id maximè solennioribus festorum
dierum temporibus, & prima eademq; ultima hebdomadis die, quam Domini-
cam uocamus: quibus temporibus etiam Synaxes in ecclesijs fieri solent. Postea
uerò cantus tales ad cõtentionem quoq; instituebant: Vbi nam sunt (dicentes)
qui trinitatem eiusdem substantiæ & eiusdem honoris colunt? Hæc & alia præ-
terea eiuscemodi uerba carminibus aspergebant. Sed enim Ioannes, ne aliqui ex
ecclesia sua eius generis cantibus demulsi, ab illis seducerent̃, ad eũdem modum
cõtra illos psalmodiam suam instituit. Et breui ea celebrior, q̃ aduersariorum
esset, facta est: ut quæ & multitudine, & honorifico progressu illos superaret.
Nam eam cruces argenteæ cereos incensos habentes præibant, Eudoxia Impe-
ratoris

Hymnodiæ nocturnæ Arianorum in urbe Cõstantinopolitana.

Eorundem progressus, siue processiones matutinæ carmina canentium.

Sozo. eo. cap. 8.

Ioannes inter Catholicos eiuscemodi quoque psalmodias & progressiones instituit.

A ratoris coniuge impensas ad eam rem præbente, quæ hoc Brisoni cubiculi sui præfecto iniunxit, ut hymnorũ cantus procuraret, & ad eum usum quàmplurimum lucernarũ pararet. Qua re Ariani ad æmulationis ardorẽ perciti, ad uindictam se contulere, & manus cum nostris cõserere sunt aggresi. Adhuc enim ex ea quam ante habuerant potentia & dominatione, animis flagrabant, & ad pugnam cõmittendam parati erant, nostrosq; adeò despiciebant. Itaq; nocte quadam inter se cõgresi, nõ pauci utrinq; ceciderunt: & Brison, quem diximus, Imperatricis cubiculariorũ eunuchorũ princeps, in fronte lapide ictus est. Hac uerò de causa cõmotus Imperator, tales Arianorũ procesiones siue cõuentus sustulit. Catholica aũt ecclesia principio eiusmodi psalmodiæ hymnorumq; canendorum inde sumpto, ad hunc usq; diem consuetudinẽ eam retinet, & sacris cantilenis operatur. Morem autem Antiphonorũ, hoc est, alternis per responsionem carminum concinendorũ, ecclesia antiquitùs iam inde ab Apostolis accepit. Diuinũ namq; Ignatiũ, qui tertius in ecclesia Antiochena à Petro apostolo hierarcha fuit, & cum Apostolis omnibus plurimo tẽpore uixit, quũ per ecstasim animi cõsternatus esset, uisionẽ nouã uidisse ferunt: sanctos scilicet angelos, alternis & sibi inuicẽ respõdentibus carminibus sanctã Trinitatem hymnis & laudibus uehentes. Et ipse primus hanc cõcinendi formã Antiochenorum ecclesiæ dedit. Vnde quasi à fonte in alias ecclesias Dei omnes eiusmodi consuetudo est propagata. Hæc quę de Antiphonis, & respõdentibus sibi inuicem hymnis accepi, memoriæ posteritatis commendanda duxi.

Lucernarũ gestatio. *Ariani Catholicos in procesione eiusmodi ui adoriuntur.* *Ariani hæretici semper ad arma & uim prompti fuere.* *Brison Augustæ eunuchus uulneratur.* *Interdicitur Arianis talibus procesionib.* *Carmina Antiphona primus in ecclesia instituit Ignatius Antiochenus episcopus.* *Apud Catholicos supplicationes huiusmodi hodie quoq; seruantur.* *Socr. lib. 6. cap. 8.*

CAPUT IX.

POstq; magnus iste uir ecclesijs in Asia è quibusdã indignis perperàm administrari audiuit, quòd nonnulli quidẽ pecunia, quidã autem gratia episcopatus redẽptos obtinerent: Ephesum est profectus, & tredecim episcopis dignitatẽ ademit, partim in Lycia & Phrygia, partim in Asia ipsa, atq; in illorum thronos alios substituit. Heraclidem etiã archidiaconum, ex eis qui sub diœcesis suæ administratione erant monachis, qui in Sceti Euagrij monachi discipulus fuerat, uirum Cyprium, metropoli Ephesiorum præfecit. Mortuus enim tum ibi fortè fuit Antonius, qui ecclesiæ ei præfuerat. Ille uerò Gerontiũ quoq; Nicomediensi exegit ecclesia. diaconus is magni illius Ambrosij, quem Mediolani antistitem fuisse suprà memorauimus, fuerat: qui nescio quomodo affectus, siue monstra portentosè loqueretur, seu spectro quopiã territus, dæmonio'ue afflatus esset, ad quosdã dixit, noctu se sibi ὀνοσκελίδα, hoc est, dæmonem asininis cruribus adiuncturum, eisq; caput tonsurum, atque in pistrinum coniecturum esse. Ambrosius igitur illum uerba minimè diacono & ministro Dei digna proloquutum coercens, linguam decęterò continere, & peccatum id pœnitentia repurgare iusit. Gerontius autem, qui artem medicam optimè nosset, & ad dicendum atq; persuadendum non ineptus, facilè amicos sibi comparare posset, Ambrosium ueluti ridens, Constantinopolim migrauit: atq; ibi breui eis se, qui in Imperatoris aula aliquid possent, cum dexteritate quadam insinuans, amicis facilimè usus est: quorum opera ecclesiæ Nicomediensis procurationem est consequutus. Manus autem sacras ei imposuit Helladius, Cæsareæ Cappadocum post Basilium magnum, episcopatum sortitus. Eamq; is illi retulit gratiã, quòd autoritate eius, filius suus splendidum in Imperiali aula consequutus esset locum. Porrò ubi id diuus Ambrosius resciuit, ad Nectarium Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopum scripsit, ne illum ita insolescere per contumeliam pateretur, sed episcopatum ei potius adimeret: siquidem illi, quem in ecclesijs conseruatum oporteret, ordinis cura esset. Et Nectarius, ut Ambrosio

B

Episcopis plerisq; in Asia Ioannes episcopatum abrogat. *Heraclidẽ monachum episcopũ Ephesi ordinat.* *Gerontio episcopatũ Nicomediensem adimit.* *Ineptum, atquè impium Gerontij uerbum.* *Ob quod ab Ambrosio episcopo coercitus est.* *Idem aulicorũ fauore Nicomediensem episcopatum consequutus.* *Episcopi filius aulicus.* *Nectarius insti gante Ambrosio Gerontium ex episcopatu deturbare non potest.*

A

συνταξίαν, hoc est, ordinem in ecclesijs conseruatū oportet. *Pansophius Gerontio Nicomediæ surrogatus.* *Gerontius Nicomediensibus mirificè charus.*

Ambrosio satisfaceret, multa tētauit. Cæterùm rē aggressus est, quā, ut ita dicā, perficere non posset. Nam Nicomedienses magnis animis partes eius tuebantur. Ioannes aūt uix tandē id perficere potuit. Et Gerontio episcopatu abrogato, in locū eius Pansophiū subrogauit, qui olim Imperatoris cōiugis pædagogus fuerat, uir perq; mansuetus, & ualde religiosus, Nicomediensibus aūt ingratus atq; inuisus. Nectarij sanè tēpore publicè & priuatim seditiosi Gerontij dotes cōmemorabant, affluentemq; eius doctrinā atq; singularem erga omnes locupletes simul & pauperes dexteritatē atq; liberalitatē, nec nō reliquas quæ ei inerāt uirtutes referebāt. Atq; etiā in supplicationibns, pinde quasi in terræ motibus, alijsq; uel in patria ipsa sua, uel alijs in locis, iræ diuinæ indicijs psallebant, precantesq; Deū orabāt, ut sub illo pastore eis esse liceret. Postremò uerò sanè q̄ inuiti, cum immenso luctu & dolore illū quidem amiserūt: & Pāsophiū, cōtra animi sui sententiā, cū metu & odio episcopū suscepere. Itaq; nō solū illi q̄bus ita ademptę erāt ecclesiæ, uerūetiā quibus aliqua cū illis intercedebat necessitudo, Ioānem criminabant, perinde atq; nouas in Ecclesiā res ipse princeps induceret, & antiqua electionū cōsecrationūq; episcopaliū iura abolere instituerent: & dolore immoderato trāsuersim acti, etiā ea quæ ratione optima cōsultò egisset, opinionē multorū sequentes calūniabant. At Ioannes amorē erga se uulgi magis atq; magis accendit: odiūq; potentiorū, & eorū q̄ clero nō bene uellent, in se cōcitauit, quoniā homines iniuriā alijs facere solitos arguendo admonebat, delicatosq; & diuites, & alios q̄ parū sanctè uiuebāt, ad uirtutem quoad fieri posset, adducere conabat. Maximè uerò hominū in clerū odiū & contumelias Serapiō auxit, archidiaconus eius, genere Ægyptius, uir iracūdus, & ad cōtumelias oppidò q̄ pcliuis. Huc accessere agitata cōsilia & consessus Ioānis cū sacra Olympiade, de qua postea dicemus. Quin ille etiā monachorū multorū inimicitias sibi conciliauit. Quicūq; enim intra monasteria philosopharētur, & res suas agerēt, eos magnopere charos habuit, & honorauit. Et ne illi à quopiā iniuria afficerentur, atq; etiā ut rebus necessarijs abūdarēt, plurimū curæ habuit. Circūforaneos autem, & q̄ per urbis plateas cursitarent, notā philosophiæ suæ inurentes, uerbis ita ut decebat, reprehendens, acriusq; carpens, repudiabat. Nōnūquā etiā cōuicijs eos corrigens incessebat, & cōuenienti obiurgatione perstringebat. Atq; illi ad eū modū reprehensi, grauiter id ferre, & uerba cōtumeliosa in eū iacere, ferū, crudelem, iracūdum, superbū, & furibundū appellare, nec non quietā eius uitā apud multos taxare, cauillari & carpere, aggredi. Et persuadere id eis quas diximus rebus potuere, reprehendentes insup in eo q̄ cibū cū nemine sumere uiderer, quodq; neq; in cōuiuio neq; in prandio alicuius esset: deniq; q̄ post diuinorum mysteriorum perceptionem pastillum degustaret. Quibus illi scilicet rebus nixi, innumeras aduersus eū texuere calūnias. Nō minima uerò & illa ei ab Imperatoris uxore, per Seuerianum Gabalanorū in Syria episcopū, accidit odij occasio. Nam & hic, unà cū Antiocho Ptolemaidis Syriæ* episcopo, pręclarus fuit: uterq; sanè ad summū, uerbis ad populum in ecclesia faciēdis, exercitatus. Antiochus quidē tāta in dicendo facilitate fuit, & tā rotūdè simul & suauiter pronūciauit, ut à quibusdā ipse quoq; ueluti aureū os habēs, Chrysostomus diceret. Seuerianus aūt sententiarū frequētia & diuinitùs inspiratorū oraculorū testimonio melior habitus est, q̄ scilicet Syrorū magis densitatē in lingua ferret. Antiochus prior in urbē uenerat: atq; ibi pecunia multa collecta, in ciuitatē suā est reuersus. Quem æmulatus Seuerianus, & ipse eò uenit. Et q̄ beneuolo Ioanne uterer, sepe etiā is ei, ut cū populo in ecclesia ageret, pmisit. Qua in re eū omnes maximè sunt, sicuti & Antiochū, admirati. Et Ioānis honorib, quū multū apud populū potuit, tum in Impe

Episcoporum quibus ecclesiæ ademptæ, necessarij, homines potentes & uitiosi, Ioanni infensi.

Causa odij, quòd Ioannes acriter uitia taxaret.

Aliæ quædam odij eius causæ.

B

Monachorum circulatorum in Ioannem odium.

Etiā Eudoxia Augusta odisse cœpit Ioānem, propter Seuerianum episcopum Gabalanorum.

**Phœniciæ. Sozo.*

Antiochus Ptolemaidis Phœniciæ episcopus, ob dicendi uim Chrysostomus quoq; dictus.

Seuerianus Ioānis amicus.

A in Imperatoris noticiā peruenit,& eiusdē cōiugi perquā gratus fuit. Atq; quum Ioanni in Asiā proficisci uisum esset,huic ipsi ecclesiā suā commēdauit, ut curam eius gereret,& uicem suā populū doctrina pasceret. Putauerat enim ille optimo se eo usurū amico,qui per assentationem eum tā sedulò assectatus fuisset. At ille studio magis habuit ut multitudini gratificaret̄,eamq; oratione duceret, & ad se modis omnib. pertraheret,suamq; prorsus redderet. Quod ubi Ioannes absens audiuit, Serapione instigante,*nō tulit, sed quamprimùm ex Asia Constantinopolim rediit. Eo reuerso accidit, ut Seuerianus alicubi præteriret, & ei Serapion, qui illum uiderat,non assurgeret: ueluti ex composito eis qui aderant ostendens,nihil se uirū eū curare. Atq; ille plurimū indignatus,uoce maiore exclamauit: Si Serapiō Christianus diem suū obierit,Christus homo factus nō est. Et hoc nomine à Serapione accusatus,à Ioāne urbe est eiectus,ut qui cōtumeliosus in Deū fuerit. Et quū testes in causa ꝓducerent̄ quidā sicuti Seuerianus dixerat,testificati sunt. Qui aūt Serapioni fauebāt,omnia alia celātes,hoc unū Seuerianū dixisse asseuerarūt,ꝙ Christus homo factus nō esset. Ioānes uerò nō id tātū,an hoc solū dixisset, sed alia etiā quæ ille se adiecisse cōtēdebat, in crimine esse dixit. Nō enim,inquit,etiāsi Serapiō Christianus mortuus nō fuerit,propterea Christus homo factus nō est. Imꝑatrix Eudoxia simulatq; dissidiū, quod episcopis intercessit,& Seueriani proscriptionē ex fautorib. eius cognouit, statim eum,quibusdā missis,Chalcedone reuocauit. Ioannes autē,quamuis multi pro illo deprecarent̄,colloquiū tamen & cōsuetudinem eius detrectauit: quoad Imperatoris cōiunx,in ea ecclesia quæ de Apostolorū nomine appellata est, Theodosium etiānum infantē,quem Ioānes*per baptismū sibi filiū arrogauerat,ad genua eius admouēs,multaq; deprecās & adiurās,uix tandē persuasit,ut se ad placabilitatem daret,et Seuerianū rursum in amicitiā reciperet. Atq; hęc sic acta sunt.

**Zelotipia quadā ductus. socr.* — **ὃν ἐκεῖνος τῷ βαπτίσματι υἱοθέτει.* — *Imperatrix filium ad genua episcopi admouet.*

Ioannes in Asiam proficiscens, Seueriano ecclesiam suam commendat. — *Serapion archidiaconus Seueriano prætereunti nō assurgit.* — *Seueriani lubricum & insolens dictum.* — *Ob id dictum Seuerianus ab urbe Constantinopolitana proscriptus.* — *Seuerianus ab Eudoxia in urbem reuocatur.* — *Theodosius iunior Ioānis per baptismū filius adoptiuus.* — *Eudoxia Ioannem & Seuerianum in gratiā reducit.*

CAPUT X.

B Eodē tempore in Ægypto, quæ paulo antè extiterat, rursum mota est quæstio: opus'ne sit,Deum hominis forma & corporali specie esse, opinari,an ab humano habitu prorsus esse alienum credere. Et nōnulli quidē simplicitate imperita,ea quę in scriptura,ex cōsuetudine eius,dicunt̄ excipientes,ita ut dici audiebāt,faciē & manus & alia corporis mēbra Deo attribuebāt. Alij aūt abstrusiorē quæ in literæ recessu latet sententiā eius cōsiderantes,cōtrarium maximè sentiebant: atq; aliter opinātes,impios esse, & blasphemare in Deū dicebant. inter quos præcipuè Theophilus Alexandrinus fuit. Atq; is per sæpe in ecclesia etiā eos perstrinxit,qui de Deo tam crassè opinarent̄,ut humana forma eū esse existimarēt. Quam sententiā in epistolā quoq; eam retulit, quā ex cōsuetudine de paschalib. ferijs scribere solitus erat: Oportere scilicet Deum incorporeū & ab humana forma alienū mente cōcipere, docēs. Hoc ubi cognouerunt qui in Ægyptijs asceterijs uiuebant monachi, illis relictis, ꝙ celerrimè Alexandriā uenerūt,tantā eā ob causam seditionē concitantes,ut Theophilū ueluti impiū & blasphemū hominē sublatū uoluerint. Ille autē cōsilio eo deprehēso, arte quadā rē eā expediuit. Atq; in seditiosorum conspectum ueniēs, assentatione eos fefellit: Sic,inquiēs,uos uidi ut faciē Dei. Hoc uerbū illis,ut irā remitterent, persuasit. Proinde statim intulerūt: Siquidē quod ore profers,corde etiā sentis, Origenis libros te damnare oportet. Nam quia ex monachis nōnulli in eorū lectionem inciderunt,ut ita sentiant,persuasi sunt,nobisq; aduersantur. sin id facere noles, pœnas nunc dabis, qui impiam & Deo repugnantem opinionem sequaris. Tum Theophilus: Sed & mea dudū,inquit,hæc fuit sententia: & quod, uobis placitum est,id facere paratus sum. Non minus nanq;,ꝙ uobis,& mihi

Anthropomorphitarum error in Ægypto. — *Theophilus Alexandrinus errorē eum refellit.* — *Monachi Ægyptij eam ob causam tumultum in Theophilū excitant.* — *Theophilus techna quadam monachorum uim eludit.* — *Iidem à Theophilo, ut Origenis libros dānet, petunt.* — *Approbat Ascetarum petitionem Theophilus.*

Origenis

A

Origenis ſcripta, quicq; ea recipiunt, grauem moleſtiam afferunt. Atque ille quidem tum monachorũ turbam deceptã à ſe remouit, & ſeditionẽ compoſuit. Fortaſſe autẽ quæſtio quocq; iſta finem tum ſuum habuiſſet, niſi eã Theophilus inimicitiarũ ſuarũ gratia, ueluti intermortuã, ad uitã, ut ita dicã, reuocaſſet, apertè

Quatuor germani fratres, cognomine Lõgi Theophilo perchari.

Ammonio, Dioſcoro, Euſebio, & Euthymio aduerſatus, qui fratres germani erant, & cognomentum Longorum, propter corporis proceritatẽ habebant. Hi præclari dudũ, quemadmodũ diximus, in Sceti fuerant: tum autem in Ægypto monaſterijs præſidebant, & uita & doctrina percelebres. Multa aũt eorũ fama Alexandriæ, & potiſsimũ apud Theophilum erat, gratia & nomine ſupra alios Ægyptios monachos pollentes. Frequens cum eis Theophilo cõſuetudo fuit. Conuiuio enim eos excipiebat, & ſummopere honorabat. Dioſcorum quoque,

Ex eis ab illo Dioſcorus Hermopolis epiſcopus factus.

Duo œconomi eccleſiæ Alexandrinæ creati.

magna ui adactũ, Hermopolis epiſcopũ cõſtituit. Duos autem, ut ſecum eſſent, hortatus eſt. & uix eis tandẽ perſuaſit, ſeu potius ut epiſcopus id eos facere coegit. Itacq; eis in cleri ordinẽ cooptatis, eccleſiæ œconomiã ſeu diſpenſationem gerendam demandauit. Porrò illi ui coacti, ita ut decuit, diſpenſationis eius munere obeundo enituerunt: mœrore aũt pleni erant, quòd pro eo atcq; nõ ſemel con-

Inuiti illi adminiſtrationẽ œconomiæ eccleſiaſticæ ſuſcipiunt.

ſtituiſſent, philoſophiæ ſuæ nõ incumberent. Poſtcq; aũt tempore procedẽte, in animis ipſi ſuis ſe lædi putarent, quòd Theophilũ per auariciã quæſtuoſam uitam ſequi, atcq; omnia magno ſtudio in argentum*redigere, omnemcq; adeò lapidem, quod prouerbio dicitur, mouere, ut auri odore perfrueret, uiderent: con-

** ἐξαργυρίζεσθαι.*

Auaritia Theophili offendũtur.

In ſolitudinem reuertuntur.

uictum eius declinantes, in ſolitudinẽ rurſum, quam urbanæ uitæ præferebant, ſe cõtulerunt. Theophilus, quoad illi rem ipſam celantes, prætextũ aliũ obtenderunt, eos ut manerent, & cõſuetudine ſua uterent, cohortatus eſt. Vbi uerò ſe iudicio eorum condemnatũ eſſe cõperit, ira percitus, excandeſcere non deſijt, & illis ſe mala omnia facturũ eſſe minatus eſt. At illi minas eius nihil morati, in ſo-

B

Indignißimè id fert Theophilus.

los, ut dictũ eſt, rurſum locos ſe receperunt. Theophilus aũt homo uehementiſſimus, quòd impetu quodã ferretur, inſidioſis cõſilijs adoriri eos cõſtituit: & odiſſe etiã fratrem eorũ Dioſcorum cœpit, quem Hermopoli epiſcopũ præfecerat. Dolebat homini plurimũ, monachorũ præſtantiſsimos quoſcq; illis fauere, magnũcq; præſtare honorẽ: tũ aũt & illud in animo conſiderabat, nihil ſe illis detrimẽti allaturũ eſſe, niſi monachorũ manũ ad inimicitias cõtra eos ſuſcipiẽdas cõmoueret. Re ita deliberata, eiuſcemodi cõminiſcitur dolũ. Quod nãcq; ſæpe cũ eo in familiari cõſuetudine de Deo colloquuti eſſent, certò ſciebat eos opina-

Theophilus rectè de Deo ſentiens, ut monachos Longos ulciſcatur, monachos Anthropomorphitas aduerſus illos concitat.

ri, Deũ incorporeũ, & à forma atcq; ſpecie humana prorſus alienũ eſſe: Qui enim humana forma ſit, eum etiã affectionibus & perpeſsionibus humanis neceſſariò obnoxiũ eſſe ſciẽtes: id quod à ueteribus accuratiſsimè eſt diſputatũ atcq; decretum, & Origenes potiſsimũ pulcherrimè hoc tractauit. In qua ſententia quum Theophilus maximè eſſet, & ulciſci tamẽ uiros eos ſtatuiſſet, ueluti tẽpori inſeruiẽs, ut quę rectè opinaretur, euerteret, graue ſibi eſſe nõ putauit. Itacq; manochorũ turbã aduerſus eos cõcitat. Et multos ex eis ad ſe rapit, uiros moribus ſimplices & idiotas, plures etiam illiteratos. Et literas ad monaſteria in ſolitudine mittens, non parendũ eſſe Dioſcoro & fratribus eius, quòd apertè Deum incorporeum eſſe opinarent, docuit. Deus namcq;, inquit, ſicuti diuina ſcriptura teſtatur & oculos habet, & aures, manus, pedes, & alia, ſicuti & homines, membra. Dioſcorus autem, & eius ſectatores, nouũ quoddam & blaſphemũ dogma afferunt, Origenem ſequuti: necq; manus, necq; pedes, necq; aliud quidcq; Deum habere aſſeuerantes. Hæc ſic cauillans, monachos multos ad contentioné excitauit, & ſe-

Cordati monachi nihil mouentur.

ditio ingens orta eſt: parumcq; decorè à diſputationibus inter ſe agitatis, poſtremò ad cõtumelias peruenere. Atcq; equidem qui mentem exercitatã & ſenſuum robur

A robur densius obtinebant, Theophili cauillatione non mouebant: & Dioscoro recte sentienti, & in primis Origeni adhærebant. Qui uerò simpliciores erant, & flagrantem quidem, sed non secundum scientiã, ardorem spirabant, conflictantes inter se nugabantur, & fratres illos tanquam impie sentientes proscindebant. Ita factum, ut ingens Ascetis inter se intercederet dissidiũ. Qui Theophili partium erant, Origenistas alios uocabant. Qui autem Deum incorporeum, & à forma alienum esse statuebant, eos qui à Theophilo concitati aliter opinabantur, Anthropomorphianos nominabant. Ita inter monachos non paruo cõflictu exorto, implacabile bellũ concitatũ est. Theophilus ubi consilium suum sibi succedere uidit, magna multitudine, militibus etiã cõsequentibus, montem Nitriæ, ubi plurima erãt monasteria, occupat, & monachorum cateruas aduersus Dioscorum & fratres eius armis instruit: igneque iniecto monasterium eorum incendit, & prorsus uastat. Atque illi in summum discrimen cõiecti, uix tandem nudi ex puteis, quò se abdiderant, euadentes, capitis periculum effugerunt.

Simpliciores aduersus Longos fratres grauiter commouentur.

Monachomachia in Ægypti solitudine.

Longi fratres fuga sibi consulunt.

CAPUT XI.

HÆc in Ægypto agebant, & Ioannem tum latebant, qui doctrinæ incumbens maxime enitebat, propter cõsentientem omnium de eo famam ubique celebris & clarus. Dioscorus autem cum suis Hierosolyma primùm concessit, deinde Scythopolim se contulit: quẽ locum idoneum sibi atque suis esse ad incolendum putauit, propter palmarum frequentiam, quòd earum folijs ad opera sua monachi recte uterentur. Sequebantur autem eos solitudinis illius uiri circiter octoginta. At Theophilus sibi metuens,
B statim Constantinopolim suos misit, qui quum illis per calumnias insidias struerent: tum etiam si quid illi ab Imperatore peterent, impedimento eis essent. De quo ubi Ammonius & Dioscorus certiores sunt facti, confestim & ipsi Constãtinopolim nauigarũt. Fuit enim cum eis Isidorus, propter cuius inimicitias Dioscorum quoque, germanosque eius, Theophilus magis odisse cœpit. Hic uir quidem adeò Theophilo charus antea fuerat, ut illum etiã post Nectarij mortẽ magna contentione episcopum Constantinopolitanum factum uoluerit. Tum autem hostili maxime in eum erat animo, quum alias ob causas, tum propter hanc potissimùm. Erat Alexandriæ primarius quidã presbyter Petrus, quem Theophilus propter simultatem quandam, quæ eis intercessit, ulcisci uolens, abrogare homini dignitatem ecclesiasticam cogitabat, illo ei obiecto crimine, quòd mulierem quandã Manichææ hæresis, prius ad diuina mysteria percipienda admisisset, quàm illa hæresi nuncium legitime remisisset. Oderat uerò eum alijs etiam de causis. Archipresbyter constitutionẽ ecclesiæ in ea muliere seruatam, eamque ipsius Theophili cohortatione ad mysteria admissam esse confirmauit. Episcopus indignari, & perinde atque sycophanta expetitus esset, furere. Petrus ad fidẽ rei faciendam, Isidorũ testem laudare, quòd de episcopi sententia mulier ad mysteria recepta esset. Isidorus autem Romæ tum erat, instinctu Ioannis à Theophilo ad episcopum Romanum missus, ut dissidium quod propter Flauiani iuramentum emerserat, tolleret, & episcopos inter se in gratiam reduceret. Dissentiebant enim adhuc à Flauiano, qui Eustathij & Meletij partes sequuti fuerant, sicuti suprà à nobis est dictum. Postquam autem Isidorus redijt, uerum Petrum dicere, ex uolũtate uidelicet episcopi de muliere acta esse omnia, testificatus est. Theophilus autem, ueluti ei calumnia intentata esset, uehementius indignatus, utrunque ex ecclesia deturbauit. Hæc una causa est, quam ob rem Isidoro & Theophilo dissidium intercesserit. Cognoui uerò & aliam, quam & ipsam ut exponerem, conuenire est uisum. Pauperum in ecclesia curam gere-

Hierosolyma adeunt.

Scythopolim cum suis commigrant.

Theophilus homines suos Constantinopolim præmittit.

Conferunt se eò quoque duo Longi, & cum eis Isidorus.

Theophilus Isidoro, quem antea charum egregie habuerat, inimicissimus.

Inimicitiarũ causæ.

Lis inter Theophilum episcopũ & Petrum archipresbyterum Alexandrinum.

Petrus Isidorũ testem laudat.

Isidorus pro Petro testimoniũ perhibet.

Theophilus Petrum & Isidorum ecclesia exigit.

Idem ptochotrophus et pauperũ curator, pecuniã ecclesiæ egentib. destinatã, episcopo petenti dare non vult in templorũ structuram.

bat Isidorus, quorum gratia quum hominum liberalitate multa esset collata pecunia, eam Theophilo rapere, & in ecclesiarum structuram impendere uolenti, Isidorus dare renuit. Rectius enim esse asseruit, pecunia tali ægrorum corpora, quæ ueriora essent Dei templa, quandoquidem prgcipuè in eum usum comportata esset, cura conuenienti restituere, quàm parietes inanimatos magnificè excitare atq; construere. Siue uerò hæc, seu alia inimicitiarum Theophili erga Isidorum causa fuerit, tum quidem ille Alexandria pulsus, ad monachos tanquam amicos in Scetim se recepit, & malè in Theophilum & ipse animatus fuit. Eiuscemodi offensam Ammonius abolere uolens, ascitis sibi alijs quibusdam monachis, ad Theophilum uenit, & ut Isidoro communio redderetur, ab eo petijt. Id ille se facturum recepit. Vt uerò satis multum temporis præterijt, & illi nihil egerunt, Theophilusq; apertè præ se tulit, tempore extrahendo, uerbis eos ludere uelle: uehementiore ardore eum aggresi, ut promissum ad finem suum perduceret, supplicando postularunt. Et ille quendam ex monachis comprehensum custodiæ inclusit, ut alijs exterritis, molestia ea qua illum frequenter impetebãt, liberaretur. Tantum autem abest ut consilio eo quicquam effecerit, ut Ammonius unà cum reliquis quos coegerat monachis, sua sponte carcerẽ sit ingressus. Quum enim eam de se custodibus præbuissent opinionem, ueluti illam ob causam eò uenissent, ut uinctis res necessarias præberent, liberum habuere in carcerem ingressum, atq; inde egredi noluerunt. Quod ubi Theophilus intellexit, ad se eos uenire iussit. Illi autem primùm ei significarunt, ut ipse ibi præstò esset, & exeundi eis potestatem concederet. Oportere enim propalàm eis exitum permitti, qui tam apertè contumelia ab eo affecti essent. Vix autem deinde ei cedentes, ad eum sunt progresi. Ille deprecatione interueniente, pollicitus se eis postea molestum non fore, sed re ipsa promissum expleturum esse, eos absoluit. Intra seipsum autem se excrucians indignabatur, & mali quidquam uiris eis facere moliebatur, quos antea non secus atq; suam ipsius animam dilexisset. Quum autem animi dubius esset, quomodo tandem ægrè illis faceret, qui præterq; corpora nihil posiderent, & res omnes monasticæ philosophiæ sug postponerent, quietem eorum intertùrbare aggressus est, & quæstionem eam de Origenis opinione quæ dicta est, eis criminis loco obiecit. Has fuisse causas cognoui, cur Isidorus, quem diximus, cum Dioscoro & fratribus eius Constantinopolim uenerit: nimirum ut publicè sub Imperatore ipso & Ioanne iudicibus, iniuriæ atq; insidiæ, quibus expetiti fuerant, cognoscerentur. Existimabant enim Ioãnem pro consueta sibi libertate, qua legitimè utebatur, à iure & æquitate non aberraturum esse. Ille uiros benignè acceptos, in honore habuit, & ad communes in ecclesia preces adhibuit: ad diuinorum autem mysteriorum communionem non admisit. Neque enim fas erat, ante causam cognitam ea cum illis communicare. Ad Theophilum uerò pro eis literas dedit, ut uel illis communionem redderet, qui rectè de Deo sentirent: uel idoneum aliquem Constantinopolim mitteret, qui cum illis ambigeret, siquidẽ ei uisum esset, cum eis iudicio contendere. Et quum diutius in urbe monachi morarentur, & Imperatrix Eudoxia in publicum progressa esset, Ammonius cũ fratribus suis ad eam in uia accesit, & Theophilum propter iniurias eis insidiosè illatas accusauit. Illa autem ubi iniquè cum eis actum esse sensit, honorem uiris exhibens, constitit: atq; ex Imperiali curru prospiciens, capite eis annuit: & , † Benedictionem, inquit, nobis impertite, & Deum pro Imperatore, * & me, liberisq; nostris orate. Ego uerò quàm celerrimè curabo, ut Theophilus hic præstò sit. Hæc postq; illa dixit, ulterius procesit.

Vera Dei templa.

Ammonius Lõgus deprecatur pro Isidoro apud Theophilum. Theophilus illum promißis lactat.

Idẽ monachum quendam in carcerem conijcit.

Eum monachũ Ammonius & alij in custodiã sequuntur.

B

Absoluit & amittit à se monachos Theophilus. Quietem eorũ mox monachomachia instituta perturbat.

Dioscorum & Isidorum Constantinopoli Ioannes benignè suscipit. Preces cum eis communicat. Eucharistiam non item.

*Longi fratres Theophilũ apud Eudoxiã accusant. Benedictionẽ Eudoxia à Lõgis petit. *Et pro imperio Romano. Soz.*

† [illegible]

Fama

A

CAPUT XII.

FAma uerò falsa Alexandriam peruenit, Ioannem cum illis mysteria communicasse, opemq; illis ferre cõstituisse. Porrò Theophilus uaria in animo agitabat cõsilia, ut non solum Dioscorum & germanos eius ulcisceretur, uerumetiam Ioannem, si fieri posset, episcopatu deijceret. Atq; hæc secum ipse tacitus uoluens, & insidiosè moliens, ad urbium plerarunq; episcopos scripsit, consilium quidem quod parturiebat occultans: Origenis autem libris insultans, quibus Athanasius ille multorum certaminum uictor ante eum ad fidem suam comprobandam, in lucubrationibus suis aduersus Arianos editis sæpenumero est usus. Postq; autē ei in mentem uenit, multum cœpto suo profuturum esse, si Epiphaniū * Salaminis in Cypro episcopū ad conatus eius societatē sibi asciisceret, ætatis suæ perq; celebrem, uitaq; preclarum & uirtutis reuerētia spectatum uirū, statim ad eum misit, sibiq; amicum fecit, quum quidem dudum ab illo dissensisset, utpote qui Deum *humana forma esse opinaretur, tum autem, ueluti per pœnitentiam ipse Theophilus rectam complexus esset sententiā, suffragator ei est factus. Ea scilicet mente Theophilus fuit, ut qui humanam formā Deo tribuentes rideret, propter quorundam inimicitias auersari se ea quæ rectè opinaretur, significationem per fucum de se præberet. Tum igitur, quemadmodum dictum est, ubi Epiphanium amicum sibi reddidit, consentire ei se in opinione de Deo assimulauit, eundemq; ad librorum Origenis calumniosam suggillationem, perinde atq; prauorum dogmatū causæ essent, incitauit. Epiphanius autem, qui dudum Origenis scripta exosa habebat, quòd simplex esset, & in summa religione uiueret, facilimè pedibus in Theophili sententiam iuit. Et illico episcopis in Cypro congregatis, Origenis librorū lectionem edicto inhibuit. Et synodi eius decretum quū ad alios multos, tum ad Constan-
B tinopolitanum antistitem misit: quē etiam hortatus est, ut synodo coacta, idem de Origenis scriptis statueret, ac deinceps sibi ipsi eorum lectione interdiceret. Theophilus, ubi Epiphanium multos habentem laudatores, qui propter uitæ eius præstantiam, quod ipse sentiret, opinione sua comprobabāt, ad partes suas pertraxit, conuocatis & ipse qui sub eo erant episcopis, decretum in eandem sententiam fecit, & prolixam Origeni intendit calumniam, qui etiam ante ducētos annos è uita excesserat: non ille quidem hoc præcipuè propositū sibi consilium habens, sed illud maximè agens, ut Dioscorum ulcisceretur. At admirandus Ioannes res eiusmodi indigniores esse putauit, q; ut eorum cura & studio occuparetur, Epiphanijq; & Theophili literas nihil prorsus est moratus. Verùm consuetis sibi doctrinæ laboribus incumbens, in ea maximè florebat: insidiarū quæ ei sinistrè tendebantur, nullam habens rationem. Vbi autem manifestò constitit, Theophilum id studio omni conari, ut Ioannem throno deijceret: tum uerò qui hostili in eum erant animo, ex clero quidem multi, non pauci uerò etiam ex magistratibus, & eis qui potētia & autoritate ualerent, cōmodum se tempus inuenisse rati, quo uindictæ suæ in Ioannem cupiditatem ostēderent, obtrectationes undecunq; calumnijs & sycophantijs emendicatis texuerunt, atq; ut ingens synodus in urbe Constantinopolitana celebraretur instituerunt: episcopis quibusdam ea de causa scribētes, plures aūt sine scripto euocātes. Et Theophilus ea re cognita, studiū etiā suum magis intēdit: & Ægyptijs episcopis, ut Cōstantinopolim traijcerēt, autor fuit: Epiphanio aūt, & alijs in Oriēte episcopis scripsit, se celeriter Constātinopolim cōferrēt. Ipse porrò pedestri itinere eò profectus est.

Theophilus Ioanni etiā struit insidias.

Athanasius multum Origenis scriptis adiutus.

Theophilus Epiphanium Salaminiū episcopū ad partes suas pertrahit.

** Constātiæ. Socr. Sic enim quoq; ea urbs est dicta.*

Epiphanius Anthropomorphita. Socr. lib. 6. cap. 10. Sozom. lib. 8. cap. 14.

Epiphanius instigāte Theophilo, in prouinciali synodo libros Origenis damnat.

Idem persuadere Ioanni ut itidem faciat, cōtendit.

Theophilus quoq; cum episcopis suis eosdem libros dānat, ut Dioscoro ægrè faciat.

Ioānes doctrinæ episcopali incumbit.

Obtrectatorū Ioannis operâ synodus frequens episcoporum Constantinopoli cogitur.

*Mirum profectò est, quòd Nicephorus, Sozomenū sequutus, anthropomorphitam Epiphanium esse scripserit. Cùm eum diuersæ sententiæ assertorem fuisse cōstet, in Panario opere cōtra Audianos hæreticos disputantē. Qui opinati falsò sunt, quòd Deus ad imaginem & similitudinem suam hominem creauerit, propterea Deum hominis formam obtinere.

CAPVT XIII.

A

Epiphanius Constantinopolim uenit.

PArua intercessit mora, & Epiphanius primus naui aduectus, ad Septimum uenit, decretum contra Origenem scriptum secum ferẽs: in quo non Origenem ipsum excommunicauit, sed libros tantum eius damnauit. Et postquam in eius loci ecclesia precationẽ peregit, & diaconum consecrauit, Constantinopolim est ingressus: quem Ioannes aduenientem, clero omni honorificè ei obuiam misso, excepit. Ille autem apertè præ se, Theophili suasionibus se duci, tulit. Nam admonitus ut in ædibus ecclesiasticis maneret, conditionem eam repudiauit: & in eundem cum Ioanne locum cõuenire, Theophilo nimirum gratificatus, renuit. Episcopis etiam aduenis seorsum ad se euocatis, abolitionem Origenis scriptorum exhibuit: non ille quidem, quod cõtra ea diceret, habens, sed de Theophili sentẽtia reijcere ea tentans. Et reperti quidam sunt, qui sua erga Epiphanium obseruantia decretum id chirographis suis confirmarunt: plurimi uerò id facere detrectarunt. Porrò Theotinus Scytharũ episcopus, Epiphanium etiam uerbis propè perstringens: Ego, inquit, ô Epiphani, nefas esse puto, contumelia eos qui dudum sunt mortui, afficere: neq; ita temerè uetustiorum scripta abijcienda censeo. Extra blasphemiã enim non est iudicium illorum proculcare, & quæ ritè atque ordine ab eis statuta, & tempore ipso comprobata sunt, abrogare, minimè mihi uidetur prudentium uirorum esse. Cum hisce uerbis librum quendam Origenis in medium produxit, atque ubi quàm necessaria & utilia ecclesiæ in eo essent indicauit: Absurdè, dixit, faciunt, qui hæc calumniari student. Non enim hæc tantum, sed ea etiam de quibus in libris tractatur, periculosè contumelia afficere uidentur. Ioannes Epiphanium, quòd extra ditionis suæ fines consecrandi prouinciam sibi usurpasset, non reprehendit: sed potius uirum reueritus, ut secum in ecclesia conuentus ageret: atque etiam si placitum ei esset, hospitio domus suæ uteretur, hortatus est. Ille autem utrunque renuit, nisi prius & ipse Origenis libros damnasset, & Dioscorum cum fratribus suis urbe eiecisset. Postquam uerò Ioãnes nihil temerè & cupidè extra publicum conuentum agendum esse dixit, & causam talem differendam censuit, obtrectatores illius aliud Epiphanio suggessere consilium. Suadebant enim, quum synaxis maxima celebranda esset, in diuorum Apostolorum templo, ut in id progrederetur, & publicitùs Origenis libros damnaret: Dioscorum etiam & sectatores eius, ut qui cum illo eadem docerent, proscriberet: Ioannis deniq;, qui illis coniunctus esset, opinionem & gloriam taxaret atq; criminaretur. Hoc ita illi agebant, quòd eum sic existimarẽt cum populo conflictaturum esse. Atq; Epiphanius eius rei gratia progressus, non longè ab ecclesia abfuit, quum Serapion ei ab Ioanne missus occurrit. Audierat is nanq;, quæ illi maleuoli suasissent. Proinde illum consilia capere attestatus est, quæ ut illegitima, ei nequaquam profutura essent. Primùm nanq;, inquit, in ecclesijs meis consecrandi potestatem tuapte autoritate, ministerio tibi eo non commisso, sumpsisti. Deinde ad communionem inuitatus, eam detrectasti. Nũc porrò etiam, sicuti audio, rem indignam incipere cogitas. Cauendum uerò tibi est, ne seditione ea de causa excitata, ipse causa dicenda periculum subeas, ueluti turbæ & confusionis tantæ autor. Epiphanius hisce uerbis cautior factus, à cœpto destitit. Accidit interea, ut Imperatoris filius graui corriperetur morbo. Et Augusta de puero ne quid humanitùs ei accideret, cum timore solicita, Epiphanium accitum, ut pro salute eius oraret, petijt. Et ille, puerum conualiturum esse pollicitus est, si Dioscorus cum suis urbe exigeretur. Eudoxia autem: Filius quidem, inquit, meus, si Deus uolet, uiuet. Sin

Ioãnes clerum ei suum honoris gratia obuiam mittit.

Epiphanius cõsuetudinem Ioãnis deuitat.

Episcopi quidam decreto Epiphanij de abolendis Origenis scriptis assentiuntur.

Verbũ Theotimi præclarum.

Theotimus Scythicus episcopus scripta Origenis defendit.

Epiphanius à Ioanne ad hospitij ius complectendum, et cõmunionem precum inuitatus, oblationẽ eius respuit.

B

Epiphanium contra Ioannẽ inuidi excitãt.

Ioãnes per Serapionem, Epiphanium, ne in Apostolorum templo, sicuti constituerat, cõuentum agat, deterret.

Epiphanius Augustæ pollicetur, ægrum eius filiolũ conualiturũ esse, si illa Lõgos fratres urbe exigat.

Augusta dictũ hoc eius ridet.

A Sin eum qui dedit, auferre constituit, eius uoluntas fiat. Tu uerò si mortuos exu
* scitare posses, archidiaconus tuus defunctus non esset. Nuper enim admodum Crispion uitam finierat, qui frater fuerat Physconis & Salaminæ, præclarorum uirtute monachorum: horum autem in historia Valentis meminimus. Crispionem sanè quum familiarem habuisset, in locum etiam archidiaconi Epiphanius euexerat. Ammonius & Dioscorus, hoc sic Eudoxia iubente, ad Epiphanium uenere. Et quũ illos Epiphanius, qui'nam essent, interrogaret: Ammonius subinferens: Longi, inquit, Domine. Cœterùm an unquam in scripta aut sectatores nostros incideris, scire percupio. Atque illo negante, rursum Ammonius interrogãs: Quid ita igitur, ait, hæreticos eos censes, quorũ sententiam non exploraris aut redargueris? Quod id ita audiuisset, Epiphanius respondit. At nos, ille intulit, contrà fecimus. Nam & cum discipulis tuis fuimus, & scripta tua legimus, & ex eis illud maximè, quod ἀγκυρωτὸ, hoc est, anchorarij inscriptionem habet. Quum autem multi conuiciatrices acuerent linguas, ut id proscinderet, & tanquã hæreticum calumniari aggrederentur, nos optima ratione patrem defendimus, atque illius scripta ueluti rectissimè cõposita propugnauimus. * Proinde minimè cõueniebat, ut nos ita indicta causa, ueri quadã similitudine adductus reijceres, quos ipse non condemnasti: aut talem referres gratiã eis, qui tecũ sunt in rebus bonis & honestis coniuncti. Epiphanius hisce uerbis ad pœnitẽtiam coniectus, modestius homines & accepit & dimisit. Quum autẽ non diu quasi sentẽtia sua seipsum damnans, morandum sibi Constantinopoli duceret, aut Deus etiam, ut ego puto, mortem ei suam oraculo indicaret, in Cyprum nauigauit, atque inter nauigandum mortuus est. Et quum episcopi eum ad mare deducerent, & ipse nauim conscendere deberet, dixisse ad eos fertur: Vrbem hanc & Imperatoriã aulam, uitæque huius * actionẽ & fabulã uobis relinquo: ego uerò abeo, in ciuitatem
B

alíam transire properans. Illud quoque sempiterna memoria dignum uerbũ protulisse eum dicunt, quod hodie quoque in aurib. multorum personat. Queadmodum enim Ioannes Epiphanio mortem in mari prędixerat, sic ipse illi episcopatus abrogationem prænunciauit. Nam quum inter se dissiderent, Epiphanius Ioanni dixit: Ego te episcopum moriturum esse non puto. Ad quem Ioannes contrà: Ego uerò, inquit, scio te in Cyprum peruenturum nõ esse. Et habuit utrunque hoc dictum euentum suum. Neque enim Epiphanius in sedem suam redijt, & Ioannes paulo pòst throno suo eiectus est. Sicuti hoc historia procedens docebit.

Colloquiũ pulchrum Ammonij Longi & Epiphanij

Longi Epiphanium conueniunt.

Ridiculè & perperam dãnantur, quæ non cognoscuntur.

* Οὔκουν ἐχρῆν ἐξ ἀκοῆς ψιλῆς καταδικάζειν ὧν οὐκ αὐτὸς πειραθεὶς κατέγνως, οὔτε τοιαύτην ἀμοιβὴν τοῖς σοὶ λέγουσιν ἀποδοῦναι.

Epiphanius humanior, benigniorque fit longis.

Epiphanij mors.

Idem Constantinopoli discedit.

* ὑποκρίσιν.

Dictũ eius celebre.

Ioannes Epiphanij mortẽ, Epiphanius Ioannis exilium prædixit.

CAPUT XIIII.

Postquam Epiphanius discessit, Ioãnes à quibusdã certior fit, Epiphanium ab Imperatoris coniuge aduersus eum excitatũ esse, quum uarias alias ob iniurias quas subditis illa intulerat, tũ maximè propter uineam illam uiduæ Callitropæ. Quam rem Ioannes cum reprehensione carpere prius non desijt: quàm illa mulierculæ possessionem suam redderet. Et ut ille in eiusmodi delictis corrrigendis ardentior atque in concionibus acrior erat, orationem in ecclesia pro cõcione habuit, qua cõmuniter in mulieres malas inuectus est. Multitudini aũt uisum est, orationẽ eam quasi sub inuolucro cõtra Augustam maximè ab eo compositam esse: quæ etiam ab aduersarijs eius excepta, ad eam est delata. Et illa maritũ statim adijt, & apud eum contumeliam suam deplorauit, iniuriam eam mariti cõmunem esse dictitans. Confestim etiam ut Theophilus adueniret, curauit, atque ut quãprimũm synodus aduersus Ioannẽ cogeretur, egit. Adiuuabat autẽ eam Seuerianus quoque Gabalanorũ episcopus, dolorẽ adhuc suum tectum in animo fouens, quippe qui nondũ maleuolentiam in Ioannem suam deposuisset. Cœterùm siue Ioannes casu quopiam huiusmodi

Cõcionib. suis Ioãnes effecit, ut Eudoxia ademptam Callitropæ uiduæ uineam restitueret.

Ioannis Homilia in mulieres malas, in qua oblique Eudoxiam perstrinxit.

Eudoxia apud Arcadium Ioannem criminatur.

Theophilum Cõstantinopolim euocat.

Multi episcopi contra Ioannem Cõstantinopoli conueniunt.

in ecclesia habuit orationẽ, seu subobscure in Imperatricẽ est inuectus, propter eam quæ sibi cum Epiphanio intercesit contentionẽ, quod affirmare certò non possum: Theophilus quidem profectò nõ multo pòst affuit, & multi præterea episcopi, partim Imperatoris iussu, partim Theophili instinctu, Constantinopolim aduenere. Potissimùm uerò magno illi studio concurrerunt, quib. in Asia à Ioanne legitimè episcopatus adepti fuerãt, quiq; ei alias etiã ob causas hostiliter aduersabatur. Iam naues quoq; quas Theophilus expectarat, ex Ægypto appulerant. Atq; ubi Chalcedone Bithynorum congregati omnes cõuenere, quomodo rem aduersus Ioannẽ aggredi deberent, consultarunt. Erat tum Chalcedone episcopus Cyrinus, Theophili popularis, Ægyptius uidelicet. Hic multum illi gratificari studuit, Ioanni q; maximè inimicus. Itaq; progressus, Ioannẽ cõuicijs plurimùm proscidit, impiũ illũ, insolentẽ, & inflexibilẽ nominans: quibus dictis episcopi sunt delectati. Verùm illũ parua intercedente mora, ob iniurias eiusmodi diuina uindicta persequuta est. Maruthas enim Mesopotamiæ episcopus, imprudẽs alterũ pedũ eius calcauit: unde ille malè habere cœpit, & propterea cum reliquis episcopis Constantinopolim proficisci nequaq; potuit, quãuis ad struẽdas Ioanni insidias necessarius esse uideretur. Deinde aũt quũ deteriores multo res eius fierent, crus ei à medicis etiã est resectũ. Putredo enim inde exorta, ita reliquum corpus inuasit, ut cõtagione alterũ quoq; itidẽ pedem occuparit. Quin non multo etiam pòst, ea ipsa plaga uitam finijt: gratiam eam contumelijs, quibus uirum sanctum affecerat, acceptam ferens. * Cuius thronũ Arsacius recepit.

Initur consiliũ Chalcedone cõtra Ioannem. *Cyrinus, siue Quirinus, Chalcedonensis episcopus in Ioannem inuehitur.* *Sentit is statim uindictam diuinam.* ** Hæc uerba de Arsacio apud Socratem & Sozom. nõ reperiuntur.* *Quirini episcopi successor Arsacius.* A

CAPUT XV.

B

Vbi uerò Theophilus Constantinopolim peruenit, nemo illi pro recepta consuetudine, ex Cõstantinopolitano clero obuiã processit: quòd omnibus cõstaret, inimicum eum episcopi esse. Nautæ uerò Alexãdrini, & maximè qui frumentum eò aduexerant, cõgregati, cum faustis acclamationibus cupidè eum susceperunt. Et quòd ecclesiasticũ hospitiũ auersatus fuerat, in Imperiales quasdam ædes, quæ instructæ ei fuerãt, diuertit. Placidianæ hæ nominãtur. Tum uerò nulla librorũ Origenis mentio erat, sed ad alia absurda crimina animos conuerterunt. Atq; ubi multi accusatores conuenere, Theophilus ex uoluntate sua rebus dispositis, Constantinopoli in suburbanũ nauale Chalcedonis transijt, cui nomen est δρῦς, hoc est Quercus: quod etiã ad hunc usq; diem Rufini cõsularis appellationẽ obtinet, splendidã regiã ecclesiamq; maximam & celeberrimam habẽs, quã ille in Petri & Pauli apostolorũ honorẽ construxit, locumq; ἀποστολεῖον, hoc est, Apostolatũ, siue Apostolorũ ędem nominauit. in propinquo quoq; plurima monachorum, qui in ecclesia cleri munia obirent, domicilia ædificauit. Ibi episcoporũ cõuentu coacto, Theophilus librorũ quidem Origenis non meminit: monachos aũt, qui ex Sceti uenerant, primùm ad pœnitẽtiam inuitauit † præteritarũ iniuriarũ se obliturũ, neq; eos postea offensurũ esse pollicitus. Et quũ Theophili partiũ studiosi, & ipsa synodus, pro ipsis * per simulationẽ & fucũ supplicũ more deprecarentur: monachi ea re seducti, & q; in multorũ episcoporũ præsentia, etiãsi ipsi iniuria affecti essent, faciendum hoc sibi esse putarent, solitum illud uerbum, * Ignosce, dixerũt. Theophilus porrò non grauatè eis indulsit, eosdemq; ad cõmunionem admisit. atq; ita inquisitio de eis finẽ suũ habuit. Quod quidẽ iudicio meo factum nõ fuisset, si Dioscorus & Ammonius adhuc uixissent. Dioscorus nanq; Constantinopoli prius mortuus, in tẽplo Mocij martyris sepultus est. Ammonius aũt breui pòst, quũ synodus adornaret, ualetudine affecta in Quercũ quidẽ uenit: sed illic morbo propter traiectionẽ inualescẽte, paulo pòst & ipse diẽ suũ obijt, atq; ibi à monachis suis honorificè est tumulatus

Adueniente Theophilo è clero, nemo Constantinopoli obuiã est progressus. *Fecerunt hoc Alexãdrini nautæ.* *Theophilus in ædes imperiales diuertit.* *Idem ad Quercum suburbanum Chalcedonis nauale episcoporum conuentum agit.* *Theophilus et monachi à Sceti inter se conciliantur.* ** ἐν ὑποκρίσει.* *† μὴ μνησικακεῖν.* ** συγχώρησον.* *Dioscori mors.* *Ammonij mors.*

A mulatus. De morte eius certior factus Theophilus, illachrymasse, atq; illud propalàm exclamasse fertur: Nullū iam esse, qualis Ammonius fuerit, monachum reliquū, etiamsi ille ipsi turbarū causa fuerit. Cœterùm mors quoq; ea ex sententia eius cecidit. Theophilus & synodus ipsa Cōstantinopolitanæ urbis clerum omnem euocauit, dignitatis abrogationē, si quis aduentū differret, comminata. Illi uerò Ioannē quoq;, ut causam diceret, ibi adesse, & cum eo Serapionē quoq; & Tigriū eunuchū presbyterū, & Paulū quendā lectorē uenire iusserunt. Hi nanq; unà cum illo rei agebātur. Sed enim Ioānes quū alios quosdam familiares ex clero suos, tum Demetrium Pessinuntiū eò misit, & concilio uerba hęc renunciari præcepit: Non ego iudicium fugio, paratusq; adeò ad dicendam causam sum, si modò qui accusatores mei sint, cognouero, & quæ illi mihi crimina obijciāt prius dispexero. In maiore autē frequētioreq; synodo respondere constitui: neq; enim tam sum stupidus, ut rem talē subire, & tam manifestorū inimicorū iudiciū ferre uelim. Grauiter hoc episcopi, perinde atq; ille synodo tantæ minus parêre constituisset, accepere. Et qui ab eo legati fuerant, reuersi ad eum non sunt. Demetrius autem, & qui inanē gloriā post Ioānis consuetudinē habuere, ad uirum sanctū rediere. Eo ipso die notarius & cursor expeditus ab Imperatore missi, Ioannē quidē ut in synodū ueniret acriore mandato iusserunt: episcopis aūt, ut sibi sentētia differenda negotiū nō facesserēt, significarūt. Vt autē ille quater citatus non comparuit, iudices illos ut sibi inimicos exceptione summouens, & ad uniuersalē synodū prouocās, illi cōtumacia uiri condemnata, episcopatū ei abrogarūt: nihil in eo reprehēdentes aliud, q̄ꝙ quater euocatus, iudicio se nō stitisset.

Ab inimicō Ammonio is præclaram fert laudem.

Clerus Cōstantinopolitanus ad synodum citatur.

Ioannes iudices sibi inimicos reijcit, ad cōciliū iustū prouocat, per internuncios.

Eunuchus presbyter: sed Sozom. eunuchū non habet, Socrates habet.

Imperator Ioānnem ad synodum ire iubet. Idem iudicium maturari præcipit.

Ioānni à synodo tanquā contumaci episcopatus abrogatur.

CAPUT XVI.

Plebs Cōstantinopolitana ubi circiter crepusculū factū hoc resciuit, ad tumultū maximū excitata, atq; ecclesiā ingressa, cùm q̄plurima alia uerba uociferata est: tū Imperatorē cōuicijs proscidit, & causam eā iustiori synodo cōmittendā esse censuit. Eis deniq; qui ab Imperatore ut illū throno suo detraherēt, missi fuerāt, fortiter restitit: atq; ibi pernoctās, in exiliū Ioannē abduci nō permisit. Porrò Ioānes, ne quid alterius criminis ei impingeretur, ꝙ uel cōtra imperialē iussionē ueniret, uel populū ad seditionē cōmoueret, timēs, tribus à condēnatione dieb. elapsis, postq; multitudo circa meridiē dispersa, alius aliò in domiciliū suū se cōtulit, illos fallens, se eorū potestati, qui eū abducerēt, permisit: & porta Oriētali egressus, primùm ad id quod ad Pontos situm est, ἱερὸν, hoc est, sacrū (ita eīn statio nauiū illa uocatur) uenit, deinde per Bithyniā ductus est. Multitudo hoc molestè ferre, grauiter tumultuari, Imperatorē perstringere, nec minus Seuerianū & Theophilū cōuicijs proscindere. Ambo enim insidiarū illi structarū autores erāt: præcipuè ꝙ Seuerianus in ecclesia tū docēs, condēnationem Ioānis tāq; iustā laudabat: etiamsi nihil aliud criminis esset, quā ob rē ita celeriter Ioānes exautoratus esset, sufficere tamē unū hoc, dicēs, quod superbus & insolēs esset. ꝙ alia quidē delicta Deus hominib. remitteret, arrogātib. aūt manifestè resisteret: quēadmodū sacra restaret scriptura. His ab eo uerbis dictis, populus magis etiā factū ꝓpter eius indignitatē rephēdit, iramq; renouauit. Et tumultu ingēti cōmoto, homines neq; in foro neq; in templis taciti esse potuerunt, sed questib. atq; lamētis cū precib. mistis ad imperialē domū ꝓgressi, pastoris reuocationē flagitarūt, eūq; uidere magnopere desiderarūt, ex cuius ore quotidie aureū (ut ita dicā) lac hausisset. Et qđ sœpe fieri solet, nō pauci q̄ hostili erga eū erāt animo, sentētia mutata, sycophātijs uirū eum expeti affirmarūt, cuius paulo antè abrogationē q̄ maximè cōcupiuerāt. Proīde plures cōtra Imperatorē & synodū atq; ipsos episcopos, in primis uerò aduersus Theophilū uociferati sunt. Latêre

Populus Byzantius Ioannem in exiliū abduci nō ꝑtitur.

Ioannes propter παῤῥησίαν tertio à condemnatione die in exilium it.

Tumultus plebis commotæ.

Seuerianus cōdemnationē Ioannis pro concione laudauit.

Idem Ioannem tanquā superbum hominem taxat.

Plebs restitutionē Ioannis ab Imperatore flagitat.

Obtrectatores quoq; eius nōnulli sententiā de eo suam mutant.

enim is cum sinistris machinationib. suis, propter multa manifesta indicia, non potuit. Itaque Augusta ipsa, populi precibus exorata, & terræmotu qui noctu factus fuerat adducta, uiro suo persuadet, ut sancti uiri restitutioni annuat: & Brisone fidissimo cubiculario suo misso, ex Proneto Bithyniæ emporio, ex aduerso Nicomediæ sito, Ioannem reduxit, immunem se & alienam ab insidijs contra illum structus esse testificata: atque insuper eum de cœtero se ut sacerdotem Dei, liberorumque suorum in rebus † diuinis doctorem, qui per * diuinum lauacrum sacri partus cum ea societatẽ atque communionẽ inierit, reueriturã esse pollicita. Ioannes reuersus, sub urbe, ad † transitum, in regione quæ Mariana dicitur, moratus est, neque ante frequentioris synodi disceptationẽ atque iudiciũ urbẽ ingredi uoluit, ut manifestò appareret, per iniuriã iniquè ei episcopatũ ademptum esse. Quum aũt ad eum modũ ingressum in urbẽ proferret, magis etiã plebs est indignata, conuicijs Principes perstringens. Quapropter tanta sibi imposita necessitate, oppido quàm inuitus urbẽ est ingressus. Tum nauigantib. Bosporus repletus, & piscatorijs nauibus mare contectũ est, & plebs uniuersa ei statim obuiam prodijt, cereos accensos ferens, & psalmodias ad rem præsentẽ aptè & elegãter compositas cõcinens, eumque ad ecclesiã produxit, reluctantẽ admodũ, & affirmantẽ eos qui sententia sua se iniquè cõdemnassent episcopos, legitimè rursus, pro eo atque par esset, absoluere debere. Vi aũt eum plurima cogentes, in sede episcopali collocarunt, ut pacẽ populo ex superiore loco annunciaret & precaretur. His rebus ita ex necessitate quadã actis, orationẽ tum quoque ex tẽpore ad populum habuit, argumentis cũ magna gratia appositis usus. Dixit enim, Theophilũ per contumeliã conatum esse ecclesiæ suæ iniuriã facere: perinde atque rex olim Ægypti in patriarchæ Abrahæ cõiuge insanierit, quemadmodũ hoc Hebræorum libri commemorant. Et plebis propensam alacritatem laudibus prosequutus, beneuolentiã quoque Principũ erga se celebrauit, & multitudinem ut Imperatorem & Imperatricem faustis auspicatisque uocibus ornarent, adeò excitauit, ut orationem ad finem perducere nõ posset, sed in dimidia eius parte dicere desisteret.

Reuocatur ab exilio per Eudoxiam Ioannes.

Ioannes liberorum Imperialium in baptismo susceptor & compater.

† μυσταγωγόν.

† ἐν τῷ ἀνάπλῳ

Causam suam legitimè cognosci cupit.

Restituitur in ecclesiã suam Ioannes.

Absolui se à condemnatione iniqua uult.

Oratio Ioannis in reditu suo ad populũ habita.

Orationis eius summa.

* τῆς θείας κολυμβήθρας τῶ ἱερῶ τεκῶ αὐτῆ κοινωνήσαντα.

Ioannes in suburbana regiõe Mariana resistit.

Benedictio episcopalis

CAPUT XVII.

THeophilus in hoc rerũ statu cõsilij dubius, quamuis propalàm Ioannem calumniari percuperet, ut qui post abrogationem nihilominus episcopalib. fungeretur muneribus, facere id tamen nõ audebat. Certò nanque sciebat, se ea re Principes offensurũ esse. Illi eñ propter uulgi motum, Ioannem ut id faceret, per deprecationẽ reluctantem, coegerãt. Itaque Heraclidæ accusatorib. quamuis absentis, iudicium iniuriarũ dedit. Inde enim facilè se ad Ioannis abrogationem peruẽturum esse putauit. Heraclides quidem, ut dixi, non affuit: absens tamen accusabatur, quòd per uim quosdam pulsatos, & catenis uinctos, per mediam Ephesiorum urbem ueluti in triumpho duxisset. Porrò quum * Ioannis fautores absentem reum agi non debere dicerent: & qui à Theophili partibus stabant, accusationes Heraclidis admittẽdas, iudiciumque etiam contra absentem dandum esse contenderent, qui episcopali functione indignus esset, rixa inde inter Alexandrinos & plebem Constantinopolitanam exorta est: & quòd res ad conflictum peruenit, multi uulnerati, non pauci etiam cæsi sunt. Proinde Theophilus impetum multitudinis metuens, atque itidem qui cum eo erant episcopi, præterquàm qui Ioannem coniuncti erant, Constantinopoli profugientes, ad sua se quisque recepit. Theophilus unà cum Isaacio monacho hyeme ineunte Alexandriam uenit. Accidit autem ut Geras appelleret, oppidum circiter quinquaginta stadia à Pelusio situm. Quod autem ibi tum episcopus mortuus esset, incolæ & ciues in locũ eius Nilamonem legerũt, uirum

Ioãnes inuitus episcopalib. officijs fungitur.

Theophilus iudicium dat aduersus Heraclidem Ephesium absentem.

Actio iniuriarum.

Tumultus propter id iudiciũ inter Alexandrinos & plebem Constantinopolitanã.

apud oppidũ Geras Nilammon monachus episcopus legitur.

* *Sozo. habet, Ipsius Heraclidis fautores.*

Theophilus se cum suis subducit.

A uirum bonum, & propter uirtutem percelebrẽ, monasticaq; philosophia præclarum. Degebat autem ante oppidum paruę casæ inclusus, cuius aditum saxis obstruxerat: & quum episcopalem dignitatem suscipere detrectaret, Theophilus ei, ut à se consecrationem susciperet, suasit. Postquam uerò eum sœpius pernegantem non expugnauit: Cras ille tandem, inquit, si ita placet, ô pater, quod constitueris facito: me autem hodie res meas agere atq; disponere sine. Vbi postridie Theophilus ad eum uenit, pro eo atq; inter eos cõuenerat, & fores aperire iussit, Nilammon: Agè uerò, inquit, Deo primùm precationẽ offeramus. Approbauit hoc Theophilus, & orationem peregit. Nilammon autem inter precãdum uitam finijt: idq; tum Theophilus, & qui cum eo foris stabant, ignorabant. Atq; ubi plurima diei pars præterijt, & clamorem eorum Nilammon non exaudijt, reuolutis ab ostio saxis, mortuum illum repererunt: eumq;, sicuti conuenit, coopertum atq; compositum magnificè sepelierunt. Super sepulchro eius ciues precatoriam domum condidere, obitusq; eius diem ad hoc usq; tempus festum læti peragunt. Ita Nilammon mortem oppetijt: siquidẽ mors dicenda est, quam sibi ipsi potius precibus uotisq; exoptauit, quàm ut episcopus fieret, indignum se ea dignitate propter modestiam & summissionem animi esse ratus. Verumenimuerò rebus his ita gestis, Theophilus ab omnibus damnatus est: qui hominum erga se odium eò etiam magis auxit, quòd rursum citra dissimulationem, reformidãs, libros Origenis eos in manibus habebat, quos paulo antè condemnauerat. Et interrogatum aliquando à quopiam, cur quæ antea abolenda iudicasset, scripta rursum uersaret: respondisse dicunt, Origenis lucubrationes prati instar esse, quod uarios & bene olentes flores proferat. Quapropter se si quid in eis fructuosum reperiret, colligẽtem decerpere: si quid autem spinosum se ei offerret, id auersari, & tanquam perniciosum præterire, dixit.

B Hoc sic Theophilus fecit, non satis Solomonis secum reputans dictum, quòd uerba sapientum tanquam † boũ stimuli sunt, aduersus quos calcitrare non oporteat eos, quibus contemplationum & ueritatis stimulos sentire contigit. Quas ob causas, in immensa omnium condemnatione Theophilus fuit. Diuus autem Ioannes Constantinopolim reuersus, in eum amorẽ & gratiam populi peruenit, ut cupiditate eum è throno suo docentẽ uidendi, magis atq; magis accensi flagrarent. Conuenerũt autem eò propè sexaginta episcopi, qui irrita esse quæ in Quercu acta fuerant, sanxerunt, & Ioannem episcopatum nihil metuentem retinere iusserunt. Ita deinceps episcopalia munia obiens, clerum consecrabat, aliaq; peragebat quæ episcopum exequi fas est, ecclesiam quamoptimè administrãs. Quo tempore etiam Serapionem, propter quem multorum in eum odium maximè accensum fuerat, Heracleæ in Thracia episcopum fecit.

Nilammon electioni non assentitur.
Theophilus illum episcopũ cõsecrare uult.
Ante consecrationẽ inter precandũ Nilammon moritur.
Sozo.l.8.ca.19
Inuiti olim sancti uiri fiebant episcopi.
Theophilus malè audit, quòd libros Origenis à se dãnatos legit.
Profectò enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus. l. si quenquã. C. de episc. & cler.
Theophilus libros Origenis prato assimilat.
Socr. lib. 6. ca. 12.
† βόκεντρα.
Publicum hominum in Theophilũ odium.
Communis omnium in Ioannem amor.
Sexaginta episcopi Constantinopoli cõgregati, Theophili acta abolent.
Serapion Heracleæ episcopus.

CAPUT XVIII.

NOn longè pòst bellũ aliud aduersus Ecclesiam rursum motum est, ab huiusmodi initio. Statua argentea in porphyretici marmoris columna sub nomine Eudoxiæ Augustæ in meridionali parte ecclesiæ, pro magni consilij curia, in sublimiore loco chlamyde amicta stabat (non adeò propè, neq; adeò longè à tẽplo cui Sapientiæ nomẽ est.) Latior enim intercedebat uia. Ad hanc plausus & spectacula publica saltationũ & mimicorum ludorum, ingentes'que clamores edebantur. Ioannes autem cum ecclesiæ contumelia hæc fieri arbitratus, solita libertate dicendi sua excitata, auream linguam aduersus eos mouit, qui ludicris eiusmodi nauabant: atque in cõcione quadam uehementer est in eos inuectus. Imperatrix autem priores adhuc dolores in recenti memoria retinens, dicta ea rursum in se contulit: & ira percita, synodum

Argentea Eudoxiæ statua pro diuinæ Sapientiæ templo.
Varij generis ludicra apud hanc fieri solita.
In ea inuehitur Ioannes.
Eudoxia irascitur.

synodum aliam cogi quamprimùm curauit. Ioannes porrò ubi id sensit, tantum abest ut uerba sua retractarit, ut apertius etiam in ecclesia alia proloquutus, ad iram illam accensus sit, quum decantatam illam & celebrem orationem in templo ad populum habuit, eiusmodi eam uerbis exorsus: Rursum Herodias furit, rursum turbas ciet, rursum saltat, rursum Ioannis caput in disco excipere festinat. Atque illud insuper in Homilia quadam sempiterna memoria dignum usurpauit uerbum: An non semper εὐδοξίαν, hoc est, ueram gloriam odi: ἀδοξίαν autem, hoc est, infamiam dilexi? De Iesabele & sacerdotibus turpitudinis historiam insuper adducens. Quod ubi ad aures Eudoxiæ peruenit, magnopere animum eius ira accendit. Breue intercessit tempus, & quum alij pleriq; episcopi, tum Leontius Ancyræ minoris Galliæ, Ammonius Laodiceæ in Pisidia, Brisson Philipporum Thraciæ, Acacius Berrœæ in Syria, & nonnulli alij antistites affuere: apud quos causa prior renouata est. Ioannes autem magnum obtinens animum, petijt, ut de criminibus in medium productis quæreretur. Et iam natalis Christi festus dies instabat, atq; Imperator de more suo pristino in ecclesiam non uenit: & Ioanni denunciauit, non prius se in eius conspectum uenturum esse, quàm ille se de obiectis criminibus purgasset. Porrò ubi Ioannes se alacriter ad dicendam causam, quicunq; eum accusaret, exhibuit, aduersarij eius timore capti, criminari eum ausi non sunt. Et episcopis uisum non est, denuò eum in iudiciũ trahere, cui qualicunq; de causa thronus antea esset ademptus. Et quum de rebus alijs inquirere supersederũt, tum ut de eo solo causam Ioannes diceret postularunt: Cur post abrogationem eius, synodi decreto & autoritate non intercedente, ipse sibi episcopatum contulisset, thronumq; inuolans conscẽdisset. Atq; ubi Ioannes suffragia sexaginta, qui cum eo cõmunicauerant episcoporum prætendit, Leontius & qui cum eo erant: Sed plures, dixere, erant, ô Ioãnes, qui te condemnarunt. Et accedit, qui hoc fieri prohibet, episcopalis Canon. Tum ille: Atqui is non Ecclesiæ, sed Arianorum est canon, qui quum Antiochiæ aduersus ὁμοουσίου consubstantialis fidei professionem decertarent, & Athanasio per sycophantiam circumuento, ecclesiam Alexandrinam adimerent, rerum mutationem ueriti, canonem istum ediderunt: hoc præcipuè magno studio agentes, ut ea quæ ipsi contra illum insidiosè machinati fuerant, ne scilicet malitia eorũ & improbitas deprehenderetur, in disquisitionem non uocarentur. Contra hæc uerba illi quum nihil dixissent, condemnationis sentẽtiam in eum tulere. Ille decreto eorum cognito, conuentus in ecclesia amplius non egit, sed in episcopali domo tacitus permansit. Quadragesimæ uerò diebus exactis, ipso magni sabbati die, missis ad Ioannem quibusdam, Imperator ei, ut de throno tandem à duabus synodis exautoratus descenderet, significauit. Ibi magnus ille uir: * Ego, inquit, à Seruatore ad episcopale munus uocatus, thronum non relinquam. At si tibi, ô Imperator, hoc ita uisum est, ui me inde deturba. Illi uerò, ne graue quicquam rursus accideret metuentes, tum quidem eum in domicilio manere passi sunt. Quum autem ipse ibi quietè ageret, qui partium eius erant, ab ecclesia, unde eiecti fuerant, secedentes, ferias Paschales in publico lauacro, cui Constantianum nomen est, celebrarunt. Cum quibus episcopi multi, & presbyteri, alij' que ecclesiastici ordinis, ab eo tempore uarijs in locis conuentus agentes, Ioannitæ sunt cognominati. Sacra uerò ea nocte, quam luculentus Paschæ feriarum dies consequitur, Imperator episcopis conuocatis, quid facto opus esset, & an ea quæ sic gererentur, Deo placita essent, interrogauit. Qui uno ore simul omnes exclamarunt: In capita nostra abrogatio seu condemnatio Ioannis redundet.

Liberrimæ Ioannis concionantis in Eudoxiam uoces.

Cogitur episcoporum aduersus Ioannẽ conuentus nouus.

In conciliabulo isto Ioannes condemnatur.

Criminis loco ei obiectum, quòd post exautorationem eius, ipse sibi episcopalẽ dignitatẽ autoritate propria uendicasset.

Canonem Arianum Ioannes refutat.

Ioannes episcopali administratione supersedet.

Episcopalis Ioannis ad Arcadium uox, ad martyrũ obeundum parati.

Ioannis sectatores ab Ecclesia seiuncti, suos sibi conuentus egere, Ioannitæ appellati.

Idem uerbum usurpauit Ambrosius apud Valentinianũ iuniorẽ lib. 12. cap. 19

Thermæ Cõstantianæ.

* ἐγὼ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἱερατεύειν ἐκλαβὼν οὐ μεθήσω τὸν θρόνον, ἀλλ' εἴ σοι ἔστι κατὰ γνώμην, ὦ βασιλεῦ, πρὸς βίαν με ἔξωσον.

A redundet. Sectatores porrò Ioannis in eo quod diximus lauacro illustrem resurrectionis Christi ad lucernas peragentes conuentum, perquàm grauiter à Ioannis inimicis, dissolutisq; & improbis quibusdam, qui eos aggressi fuerãt, sunt accepti. Qua de re quid opus est dicere, quum eam eius ipsius aurea lingua accuratissimè commemorare liceat? Qui enim generosè ea mala pertulit, uerè quoque ea referet. Igitur ad Innocentium urbis Romæ episcopum, de rebus suis scribens, hæc quoq; addit.

Ioãnitæ in publico lauacro peruigiliũ Paschale agentes, ab aduersarijs malè accipiuntur.

CAPUT XIX.

QVomodo uerò tandem quæ sic acta sunt, & tragœdiam omnem longè superant, explicem? Quæ oratio ea recenseat? Quæ aures sine horrore excipiant? Quum enim nos ea quæ antea diximus, prætenderemus, militaris manus cõfertim ipso magni Sabbati die iam ad uesperam uergente, in ecclesias irrumpens, clerum omnem unà nobiscũ per uim *eiecit, & armis baptisterium circumuallatum est, & mulieres eo tempore in ędibus sacris propter baptismum uestibus depositis, nudæ, prę timore grauis eiusmodi impressionis profugere: neq; eis honestum suum habitum, qui fœminas maximè decet, sumere, seq; amicire permissum est. Multæ uerò uulneribus etiam acceptis expulsæ sunt. Lauacra ipsa sanguine repleta, & sacri latices purpureo sanguinis colore infecti. Verùm ne in hoc quidem ærumna hæc constitit. Sed ubi † sanctum repositum est, eò milites ingressi: quorum nõnulli, sicuti accepimus, Christianis sacris initiati non erant, penitius omnia perlustrarũt: & sanctissimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum uestimenta effusus, omnia deniq; perinde atq; in barbara captiuitate per audaciam acta sunt.
B Plebs ad solitudinem eiecta, & populus uniuersus extra urbem egit. Ecclesiæ in tanto die festo uacuæ hominibus fuere: ac plures quàm quadraginta episcopi nobiscum cõmunicantes, unà cum populo & clero præter causam omnem pulsi sunt. Vlulatus & luctus passim in domibus & solitudinibus auditi, & quæuis urbis pars calamitatibus hisce repleta est. Nam propter immensam iniuriæ tantæ immanitatem, non solum qui eam ferebant, uerumetiam qui nihil tale sustinebant, nobiscũ doluere: nec qui nostræ opinionis sunt modò, sed etiam hæretici & Iudæi, & Græcæ superstitionis cultores, non aliter quàm urbe ui & armis capta. Adeò in tumultu & turba & planctu erant omnia. Atq; hæc quidem audacissimè, præter uoluntatem & sententiã pijssimi Imperatoris, noctu sunt acta, episcopis procurantibus, atq; in locis omnibus militarem manum ducentibus, & belligerantibus: quos non puduit campiductores pro diaconis anteambulones habere. Die porrò exorta, ciuitas tota extra muros secessit, sub arboribus & in syluis, ueluti oues dispersæ, ferias Paschales celebrantes. Hæc aurea illa lingua. Cæterùm eiuscemodi fructũ ipso Paschæ festo die boni illi pastores, quibus animarum cura & præfectura credita est, ei qui à mortuis resurrexit, obtulerunt. Quid uerò præterea factum? Mandata passim diuulgata, quibus populo Ioãnis nomine & communione interdicebatur: quæ sanè longè diuersum habuere exitum. Plurimùm nanq; eos qui affligebantur, confirmabat, quæ uidelicet Dei lex & constitutio est, & eiusmodi temporibus dispositione quadam pręcipuè exercetur. Quapropter & ecclesiæ ipsæ, & eorum qui Ioanni cupiebant numerus, in horas augebatur, & incrementum maximum sumebat.

Querela Ioãnis ad Innocentiũ Ro. episcopum, quomodo sui ex ecclesia Constantinopoli sint eiecti.

† ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειντο.

Vtraq; sacræ eucharistiæ species in loco sacratiore templi seruata.

Luctus ubiq;, pauor, & plurima mortis imago.

Excusatur Arcadius. Culpa omnis in episcopos tyrannicos.

Interdicitur populo nomine & communione Ioannis.

Ioannitarum uerò numerus magis etiã magisq; augetur.

Vbi

Tempore Paschali præcipuè olim Catechumeni baptisabantur, per hebdomadam totam, sicuti & per septimanam Pentecostes. Beatus Rhenanus hoc obseruauit, in Tertull. annotationes scribens: & testantur hoc nunc quoq; cantilenæ solennes, hymni, & precationes ecclesiæ.

CAPUT XX.

A

Episcopi ab Arcadio petunt, ut Ioannem extorrem urbe faciat.

Discreta sunt politica & ecclesiastica munia.

VBi autem Pentecostes dies aduenit, episcopi rursum Imperatorē adierunt, eumq́ uerbis hisce sunt aggreßi. Tibi quidē humanorum negociorum administratio à Deo, nobis autem ecclesiasticarum rerum procuratio commissa est. Itaq; ne tu uel sacerdotib. sacer magis, uel canonibus rectior & æquabilior esse uelis: sed nobis episcopis Dei, talium rerum cura cede. Diximus enim antea tibi, & nunc iterum repetentes dicimus, in capita nostra condemnationem Ioannis redundare debere. Quapropter te considerare æquum est, ne unum hominem defendens, non exiguam multitudinē perdas. Hæc ubi dixere, confestim ille ad Antistitem misit, qui ei indicarēt: Accusatores tui propter iudicium tuum, quomodocunq; se id habeat, & condemnationis tuæ sententiam, capita ipsi sua deuouerūt. Proinde causa tua Deo cōmissa, ab ecclesia discede. Quid hoc rei est, uirorum omnium leuißime, & ad imperium administrandum ineptißime atq; inconsideratißime? Vbi est pristinum illud studiū tuum, & ardor, quem tum obtinuisti, quum ex ipsa Antiochia uirum tantum euocasti, eiq́ Ecclesiam Christi regendam attribuisti? cuius non solum doctrinam, uerumetiam uirtutem plurimam expertus satis es? Tantum igitur, & tam animo tuo charum uirum, temerè adeò ecclesia eiectum, exilio mactas: Ecclesiam Christi rectore tanto orbans? cum quo, iuxta diuinum Paulum, ut comparetur, uniuersus mundus dignus non est? Sed enim te quoque mulier seduxit, miserandum'que in modum faciles aures tuas titillando decepit. Quemadmodum enim Eua per serpentem, primo generis nostri autori: sic & tibi per sodalitatem bonorum istorum episcoporum, illa clàm uenenum immisit. Hæc ubi magnus ille audiuit, non degenerem se exhibuit, sed uirum præcipuè esse ostendit. Cum episcopis enim qui cum eo erant, in diuinum sacrarium ingressus, ubi angelo Ecclesiæ, quæ opus erat, commendauit, & ad illos quæ conueniebat, proloquutus, & ut constanter fidem retinerent eos cohortatus est, secum ipse, quomodo absque tumultu urbe egrederetur, dispexit. Iam enim multitudo confluebat, ut eo uiro orbaretur, haudquaquam cōmissura. Iumentum igitur quod conscensurus erat, Occidentali porta abduci iussit, ipse autem Orientali exijt. Episcopos porrò & sacerdotes, qui ad eum conueniebant, plorantes atque lugentes admonuit, ne spiritum eius affligerent, sed res præsentes boni consulerent, nec ab ecclesijs discederent. Per † multas tribulationes parandum esse regnum cœlorum, docens. Atq; ibi ex illis sermonem eius excipiens quidam: At, inquit, si in magistratibus ecclesiarum permanserimus, necessitas nobis, ut cum ecclesia tibi aduersante cōmunicemus, & condemnationi tuæ subscribamus, incumbet. Tum magnus ille, maius quiddā q̃ pro hominis captu cogitās, & occasionem schismatum & dissidiorum in ecclesia præcīdens, uoce summissiore subintulit: Vt quidem cum aduersarijs meis communicetis, concedendū uobis esse duco: ut autem abrogationi meæ calculum uestrum adijciatis, nō permitto. Nullius enim rei, cur cōdemnatione dignus sim, mihi conscius sum. Hæc proloquutus, in sacrum baptisterē ingressus est. Atq; ubi ad beatā Olympiadem, eiusq́ sectatrices peruenit, uehementer propter orbitatē & abitionē eius plangentes, consolatus illas est, easq́ se amplius non uisuras esse prædixit. Alijsq́ plurimis uerbis inter festinandū cōgestis, postremò & illa addidit: Hoc à uobis, inquiēs, postremo loco peto, ne quid de solita uestra circa Dei templum, cui asidetis, assiduitate & fide remittatis. Et quicunq; thronum hunc conscenderit (haudquaquam enim Ecclesia episcopo prorsus carebit) ut ei ipsi non minus atque mihi capita uestra inclinetis, & dilectionis meæ in orationibus uestris memineritis.

Episcopi propter Ioannis condemnationem seipsos iterum diris deuouent.

Expostulatio cum Arcadio.

Arcadius Ioannem ab ecclesia discedere et exulare iubet.

B

Ecclesiæ angelus.

Discessus Ioannis ex urbe Constantinopolitana.

Extrema eius ad episcopos & amicos mādata.

† Διὰ πολλῶν θλίψεων τὴν τῶν οὐρανῶν δεῖ πραγματεύεσθαι βασιλείαν.

Valedicit sanctæ Olympiadi, & sanctimonialibus eius.

Talibus

A Talibus uerbis dictis, Orientali exiuit porta: nihil aliud questus, quàm quòd iniquè cōtra leges per uim expelleretur, iudicio uidelicet sibi denegato, quod legibus, adulteris quoq; & homicidis & maleficis daretur. Cæterùm ad mare deductus soluit, & celoce paruo in Bithyniam inexhaustum sapientiæ pelagus traiecit: atq; inde iter ceptū prosequutus est, ad oppidulum Armeniæ quoddam, in finibus imperij Romani, ad os Ponti, in solitudine ingenti situm (*ô uindicta & lex Dei) impiè abductus, Imperatoris literis ad eum locum inhabitandum cōdemnatus. Vernaculum oppidi eius nomen Cucusus fuit.

Queritur Ioānes iniquè sibi iudiciū legitimum esse denegatum.

Ioannes Cucusum ad exilium condemnatus.

ὢ δίκη καὶ νόμος θεοῦ.

Insidiatorū uerò eius manus secum ipsa reputans, populum Dei qui in ecclesia erat, si factū id rescisceret, rursum illum prosequuturum, uimq; adhibiturū, & uiro magno ut rediret, persuasurū esse, alius alium præueniendo, templi postes clauserunt. Vt autem qui in plateis ambulabant, quiq; extra templum circumcirca stabāt, rem eam cognouerunt, partim quidē quàm potuerūt celerrimè ad mare, comprehēsuros se esse bonū pastorem existimantes, properarūt: partim uerò timore perciti, fugerunt, seditionem & tumultū grauem, Imperatoris etiam irā metuentes. Qui uerò ad templi custodiā constiterāt, magis etiā magisq; exitus ipsos, ad quos multitudo alijs alios inter se protrudentibus cōfluebat, obstruxere. Et uix tandem ingenti & aduersa repressione turbarū, à tergo postibus imminentium, quarūdam etiā saxis fores confringentium, magna uiolentia, ædes sacræ apertæ sunt, & populus cōfertim ad mare percurrit. Postquàm uerò illū ibi cōsequuti nō sunt, sed in mari fluctus multa celeritate secantem uiderunt, & armati quidam ex Imperatoria cohorte ibi præstò fuere, qui modis molitionibusq; omnib. hominū impetū inhibebāt, illi ueluti re desperata, uitam potius quàm illū amittere optauerūt. Atq; ubi orbitatē suam & boni pastoris abitionem uehementer deplorarunt, & lachrymarum ui cum fluctib. decertarūt, mœsti atq; flentes, quantū oculis consequi potuerunt, nauiculam intuiti, tandem ægrè in urbem sunt reuersi, cum eo planctu, quem nemo unquam à seculo hominum uel uidit uel accepit.

Trepidatio tumultuosa multitudinis.

Populus ad mare procurrit.

Summus eius planctus & luctus.

B

CAPUT XXI.

ILlud porrò luctu conturbatus parum abfuit quin prӕterirē, quod paulo ante discessum Ioannis seu potius in ipso discessu eius factum certo argumento manifestoq; indicio est, cùm improborum illorū malitiæ & iniquitatis, tum diuinæ de magno illo uiro curæ atq; prouidentiæ. Malignum namque conciliabulū illud, quandoquidem cædem etiam eos super alia facinora patrare oportebat, seruum presbyteri cuiusdam Elpidij nomine, quinquaginta aureis dextra eius conducta, ad cædem sancti uiri summiserūt. Cuius quum accelerati ad episcopalem domum cursus causam quidam ei fortè obuius requireret, eumq; ut potuit retineret: ille nullo responso dato, statim hūc ense transuerberat: deinde alterū quoq; iugulat, qui ad primi illius ictum exclamauerat. Tertium insuper confodit. Et quū, sicuti fieri solet, tumultus & uociferatio exorta esset, ille tamen uiolenter effugit: multisq; eū persequentibus, atq; clamoribus signisq; denunciantibus, ut percussor in fuga exceptus cōprehenderetur, ex balneo quidam post lotionem casu quodam progressus, hominē cōprehendit. Verùm & hic quoq; confestim pugione ictus concidit, & mortuus est. Vbi autem in partes omnes profugiens, à multitudine, quæ eum circumdedit, captus est, in Imperialem domum eum illa abduxit. & cùm ab eo, qui unus ex illis qui Ioannē odissent esset, tum ab eis qui illum ad facinus tantū produxissent, pœnas sumendas esse flagitauit. Præfectus uerò hominem suscepit, ueluti ad suppliciū eū conseruaturus, clamoremq; plebis compescuit. Alius quoq; dæmonio agitari se assimulans, pugionē manu tenens ad cædem sancti uiri se parauit: sed scelere non-

Percussor Ioāni subornatus.

Plures cædes percussor is patrat.

Alius item percussor subornatus.

Eum ipsum Ioannes à supplicio liberauit.

dum patrato cōprehensus, tanq; ad flagitiū id mercede conductus, ad præfectū A itidē abductus est. Priusq; aūt tormenta illi adhiberentur, Ioannes missis qui cū eo erant episcopis, supplicio eum exemit, quòd neminem sua causa pati quidq; uellet. Accidit quoq; aliud quiddā, quod sanè prouidētiæ Dei factū extitit, ministri aūt eius esse uisum est. id hic ad terrorē & cōmotionem hominū præcipitāter audaciū & temerariorū, quantū potero exponā. Eo namq; die quo magnū ecclesiæ sidus ueluti occidēs, in exiliū abijt, ignis ex medio throno, in quo doctrinæ illa lux cōsidēs coruscauerat, à nemine cōiectus, emicās derepentè per sacras catenas in sublime prorepsit, & ecclesiā ex omni parte carpsit, eāq; prorsus percurrens depastus est: deinde tecto quoq; cōsumpto, ad tergū sacrarū ædiū conuersus, & uehemēti uiolentoq; inde uento exceptus, proximā meridiem uersus Senatus curiā, quāuis lōgiusculè dissitā, inuasit. Cernere erat rē diuinā ferè, & ualde admirandā. Flāma nāq; ueluti animata esset, ædificia quæ in medio erant præteriens trāsilijt, ne uidelicet proxima quæq; carpēdo, humanū id quispiā factū esse putaret. Tribusq; horis opus tantū, quod lōgo durasset tempore, materia quidē lōgè preciosisima, forma aūt multo pulcherrima cōstructum, ad excidiū uergēs conflagrauit. Porrò incendiū hoc proserpens, ædificijs omnib. in circuitu cōsumptis, ab ædicula ea sola se abstinuit, ubi sacra uasa sunt asseruata. Ac ne id quidē absq; diuino numine factū esse puto, ut ne calūniatoribus occasio esset, sacrarū rerū iactura insignē sycophantiā suendi, uirumq; sanctū per reprehēsionē carpendi. Flāma quæ circiter crepusculū grassari cœperat, ad aurorā usq;, & ulterius progressa, materiam quæ reliqua adhuc erat, occupauit & cōbusit.

Incendiū ecclesiæ, quum Ioannes in exilium iret.

Senatus curia quoq; cōflagrauit.

Ex Ioannitis aūt quidam eo ipso die ecclesiā incēderunt. Socrates libro. 6. cap. 18. Aduersarij Ioānis incendium hoc in sectatores eius reiecerunt. At illi contra factū in aduersarios regesserūt. quasi eos una cum ecclesia comburere uiuos uoluerunt. Sozo. lib. 8. cap. 22.

In templi conflagratione sacrorum uasorū ædes intacta permansit.

CAPUT XII.

SEdenim homines peruersi, quum id quod æquum erat conijcere atq; B intelligere inde deberent, occasione potius alia arrepta, Ioannis fautores criminati sunt: atq; in eos, ueluti illi grassati incendium id excitassent, grauiter animaduerterunt: multósq; episcopos, nec paucos sacerdotes & clericos, aliosq; item qui in Ioannis partib. erāt, & cum eo urbe exierāt, statim cōprehēsos, Chalcedone in uincula cōiecerūt. Alij porrò in urbe passim obambulātes, si quis eis ut Ioānis studiosus indicatus esset, eū quoq; citra morā rapuerūt, atq; custodię mādarūt, & ut anathemate uirū sanctū feriret coegerunt. Alios aūt quib. ecclesia malignantiū exosa erat, exilia, bonorū cōfiscationes, neces & tormenta uaria disiunxerūt. Erant aūt isti, episcopi & sacerdotes, & monasticæ philosophię sectatores. Oportebat etenim pastore bono impiorū manib. tradito, oues quoq; dispergi, & earundem cū magistro ærumnarum participes fieri. Itaq; alij custodias proximas compleuerunt: alij in ulteriorem missi continentem, uastū traiecere mare, insulas inhabitaturi, quum quidem multis prius tormentis essent affecti. Quæ uerò illis in profectione aduersa acciderint, quænam oratio tragicis uerbis exposuerit? Feris em̄ & improbissimis commissi hominibus, crudeliter & inhumaniter ab eis sunt tractati: neq; eis quapiam in re est parsum. Et nonnulli quidem præter commiserationem omnem in uia ita tractati sunt. Nonnulli uerò sine amiculo clitellarum instar nudis iniecti sunt mulis, haud aliter q̄ hostiæ aut uictimæ in caput deorsum uersum sublati. Despiciētiā uerò, cōuicia, ludibria, graues sannas, illusiones, quę acrius animū penetrant, aut plagas, & alternata flagra, quæ mortē optabiliorem reddidere, quæ uerba satis expresserint? Et q̄ in horū pudore & infamia sibi delicias facerent, in lupanaria, atq; alia fœdissima domicilia, & nō in honestas ædes diuerterūt, alijs'ue idoneis locis hos incluserunt, execratione pleni homines. Quæ tamen parua prorsus & pro nihilo potius isti habuere, q̄ ut à Ioannis partib. seiungi se paterētur. Quod si non

Persequutio Ioannitarum, ueluti ipsi incendij talis autores fuissent.

Ex Ioannis sectatoribus quidam in exilium missi, & grauissimè tractati.

Ioannitæ quidā in solos profugerunt locos.

A si nonnulli eorū profugere potuerunt, nihilominus, ipsi à seipsis pœnas sumpserunt, ad loca sola inuiaq; & extremas ad oras seipsos condemnantes. Cum feris quippe illi, q̃ cum hominib. tam agrestib. & truculētis, habitare maluerūt. Eiusmodi iniuriam seu iniquitatē summopere Europæ detestati sunt episcopi. Nam ab eorum qui talia admiserant cōmunione discreti, in partibus cōstituere. Illyrici quoq;, & plurimi in Oriente episcopi, factionis Ioannis fuerūt, ecclesiæ autem corpus non diuiserunt. Et magno hoc patre defuncto, episcopi Occidētales non prius Ægypti, Orientis, Bospori, & Thraciæ episcopos ad cōmunionem suam admiserunt, quàm nomen diuini illius uiri in mortuorū episcoporū catalogum retulere. Sed neq; Arsacium successorē eius uel compellatione sola dignati sunt. Quin & Atticum, qui Arsacio substitutus est, & legationes multas ad eos misit, sœpeq; per pacificationē conciliari eis studuit, longo pòst tempore susceperunt, ubi magni uiri nomen sacris tabulis inscripsit. Sicuti paulo pòst dicemus.

Ægerrimè tam indignitatem tulere episcopi occidentales.

Ioānis nomen in episcoporū albū relatum.

CAPUT XXIII.

EO tempore maximo excitato motu, quoniā plebem quietā deinceps per seditionem nihil moturam esse constabat, urbis præfectus Optatus publicè pro tribunali de incendio hoc, & quæ conflagrauerat Senatus curia, quæstionē exercuit, multosq; eo sub prætextu grauiter torsit. Quod enim superstitionē Græcā profitebatur, in nostris malis ueluti delicias consectans, & ecclesiasticis cladibus illudēs, casu eo delectabatur, & presbyterum quendam cui nomē erat Tigrius, arripuit: eiq; uestibus detractis, nudo flagris in tergo plagas intulit: & eousq; hominē excarnificauit, donec articuli eius soluerentur. Manib. enim pedibusq; arctè uinctus, quàm maximè fieri potuit, di-
B stentus est. Tigrius uerò iste genere barbarus quidē, & eunuchus nō ab ipsa natiuitate fuit. Et quoniā in herili domo, pro eo atq; debuit, seruitutē seruijt, preclariorem quàm pro serui captu laudem sibi comparauit. Quapropter libertate donatus, propter morum humanitatem & modestiā, multo intercedente tempore ad presbyteri euectus est dignitatem. Erat nanq; moderatus admodum, & equabilitate uitæ insignis. Erga indigentes, si quis alius, & ipse ualde commodus, & in hospites qui ad eum diuertissent, benignus. Deinde Eutropius etiam lector productus est, cū quasi incēdiarius per indices delatus fuisset. Et primùm quidē † boijs distentis sæpius tortus est, postea aūt ei fustib. & clauis ossa comminuta, ungulis deinde membra, latera, & maxillæ concisæ, postremo flammā accensam inferioris corporis partib. is excepit. Atq; ubi nihil est confessus, post eos qui dicti sunt cruciatus custodiæ inclusus est, quū iuuenis & tenero maximè corpore esset. Vbi etiam correptis putredine mēbris, breui uitam finijt. Verūenimuerò graue mihi non fuerit, somniū quoq; quod de eo accidit, historiæ huic attexere. Sisinio nanq; episcopo dormienti, assistere uisus est uir quidam forma & proceritate illustri, habitu etiam honesto et graui, ad sanctiorem sacrificij aram templi, quod Stephano protomartyri dicatum est. Consternata uerò admiratione mente eum esse apparuit, quòd uiros bonos non inuenerit, cuius rei gratia totā perambulauerit urbem: & quòd in tanta proborum hominū penuria solus præclarus esset Eutropius. Hac uisione propter nouitatē rei Sisinius ad stuporem redactus, celeriter consurrexit: & cuidam presbytero, qui sub eo erat, somniū exposuit: eundemq; per urbem circumeuntem, si alicubi Eutropius quispiam adesset, inquirere iussit. Atq; ille coniectura ductus, eum confestim esse dixit, qui nuper diutissimè illata in quæstione sibi à præfecto tormenta fortiter pertulisse ferebatur. Et in ipso carcere diligēter, si quis ibi Eutropius nomine esset, inquisiuit: quē

Optatus urbi præfectus quæstionē crudeliter de incēdiarijs habuit.

Presbyter usq; nuchus.

Tigrius ex seruo presbyter, grauißimè eo nomine tortus.

Egregia presbyteri laus.

Eutropius lector quoq; ueluti incendiarius excarnificatus.

† βασάνοις κατατεινομένοις ἠκίζετο.

Eutropius in carcere expirat.

Sisinij episcopi Nouatiani somniū de Eutropio.

ubi inuenit, colloquutus cum eo, & Sisinij somnio commemorato flens, ut pro A
se precaretur, ab eo petijt. Hæc de Tigrio & Eutropio.

CAPUT XXIIII.

De sancta Olympiade diaconissa.

IN hisce ecclesiasticis calamitatib. uirilis admodũ animi specimen exhibuit beata Olympiás, diaconissa, quæ uel solo nomine satis est clara & manifesta. Facere uerò historiæ huic iniuriã, nisi eius quoq; res referrem, cuius semel iam atq; iterum mentio est facta. Sed laxãda uenit oratio, ut nos uirtutib. quoq; eius oblectemus. Genere ipso parentib. præclaris orta fuit, diuitijs, formæ uenustate, & omnib. uitę ornamentis perq; illustris. Et collocata quidem illa uiro in matrimonium est, nõ tamen prorsus uirginitatis cœlibatu orbata. Viginti nanq; mensib. in coniugio cum illo exactis, postq; illum ei mors ademit, quanq̃ ea esset ætate, ut secũdas nõ dehonestaret nuptias, pudicitiam tamẽ cõplecti, atq; in ea per uitã omnẽ acquiescere maluit. Et cũ Imperator eam ad cognatorum suorũ connubium alliceret, præmiaq; & honores conuenientes deferret, nihilominus tamẽ illa persequendũ sibi esse q̃ maximè iuxta ecclesiæ constitutiones philosophãdi genus duxit. Proinde delicias omnes repudiauit, alieniores eas esse à præstantibus nobilitate fœminis rata. Et quum abstinentiæ se nõ cibi tantũ, sed & somni, & crassiorum materiæ affectionũ seu perpessionum dedisset, tam accuratè corpus exercuit, ut administro illo, non insidiatore usa sit: pudicitiam uerò non modò in cõtactu quorũcunq; sensuum, sed in mente ipsa constitutã habuit. Tum autem cum domina facultatum multarum esset, primùm quidam prout sors tulit, petentibus eas distribuit. Quũ uerò eam hoc sic facere insigne ecclesiæ lumen Ioannes uideret (Nectarius enim eam diaconissam legerat) Consilium sanè, inquit, & institutum tuum, ô mulier, de uanis B
hisce mundi rebus admiror. At dispensandi largiendiq; modum tenere cum oportet, qui ad perfectæ uirtutis fastigium contendit. Ac tu quidem, quæ habentibus substantiam tuam distribuis, mari ipsi aquam inferre & mutuam dare uideris. Illud autem te maximè spectare decet, quandoquidẽ tua sponte Deo ipsi bonis tuis cessisti, & dominio possessioniq; pecuniarũ renunciasti, ut eas de cœtero ueluti diuini iuris factas, rectius maiore cũ equitate dispenses, obnoxiamq; te rationi reddendæ, si quid de eis præter rationẽ factum fuerit, esse scias. Itaq; liberalitatẽ, si mihi obsequêris, petentium indigẽtia metiêris. Plures enim hoc modo abundabunt, & misericordiã simul & dispensationis curã, quam in diuina pecunia consectari conuenit, conseruabis, compensationemq; & gratiam cõgruentem consequêris. Ex eo igitur tempore in solam sanctorũ curã opes suas impendere constituit, & liberali manu uirtutis amatores prosequuta est, largitione cõuenienti cum hilaritate usa. Ac multos illa quidẽ alios propter excellentem hospitalitatem liberaliter & benignè excepit: in primis aũt in Theophilo, amicum illum & charum Deo esse rata, magnanimitatem suã ostendit: quamuis & ipsa improbitatẽ & contumelias linguæ eius non effugit, ob causam illam, q; & Dei amantes uiros illos Ammonium & Isidorum hospitio excepit, eisq; benignè fecit. Et cùm qui piè secundũ Deũ uiuerẽt omnes honorauit, flagrantiq; animo illos cõpetenti cura dignata, eis inseruiuit: tum pręcipuè Chrysostomo patri addicta, & familiaris q̃ maximè fuit, tota ex illius nutu & ore pendens, & uestes atque † cibum crassę huius materiæ expertẽ, cultumq; illum pro eo atq; decuit ritè parans, necnon in alijs rebus omnib. ei inseruiens, & quodammodo perinde atq; Thecla altera Paulũ cõsequens. Sedenim incẽdij huius prætextu & ipsa tum ad præfecti tribunal cõstitit. Atq; illo interrogãte, quid ita tandem Christianorum ecclesiam incendisset? composito placidoq; animi statu illa: Nõ hoc, ait, ô præses, ui

Viginti mensibus in matrimonio uixit. Secundas nuptias non attigit.

Continentia eius.

Substantiam suã distribuit.

Ioannes Olympiadi eleemosynæ dandæ modum præscribit.

Pecunia eleemosynæ destinata diuini iuris est.

Theophilo Alexandrino Olympias benignè fecit.

Ammonio quoque Lõgo, etc.

Eadem Ioãnis ministra.

† αὔλου ἐκείνῳ τροφήν.

Olympias altera Thecla.

A ses, uitæ meæ institutũ est. Substantiã eñ, quod ipse quoq; nosti, meã nõ exiguã fere omnem in sacrorũ fanorum structura insumpsi. Vbi uerò ille subobscurè se illius uitam scire significaret, Olympias: Proinde iudicis munus, inquit, relinque, accusatorisq; personam sume, & alius nobis detur iudex. Porrò quoniã crimen obiectum testimonijs cõfirmare non potuit, eamq; legitimè arguere non licuit, ad alia sensim præfectus transijt. Et quasi consiliarij locum suscepisset, eam reprehendit, quòd Ioannis necessitudinem retineret, & propterea ecclesiæ communionem non reciperet: cùm ei resipiscenti facile esset, negocio molestiaq; omni liberari. Verùm beata illa nefas esse dixit, eam quæ publicè per sycophantiam delata, & in iudicio de crimine obiecto non cõuicta esset, ad alterius rei, quæ in crimen atq; iudicium non uenisset, causam dicendam transire. Quòd si tibi, inquit, uidetur, iube me patronos producere criminũ eorum, quæ proximè mihi sunt intentata. Nam si cogere uoles, ut me contra leges synaxis & cõmunionis, cuius minimè decet, participem faciã: facturam me non esse scito, quæ eis facere permissum non est, qui piè sibi uiuendũ esse statuerunt. Præfectus postq̃ intellexit, persuaderi eam, ut cum ecclesia cõmunicaret, nõ posse: tum quidem ille eam aduocatos sibi quærere permisit. Alio uerò tempore in ius citatam, magno auri pondere per condemnationem mulctauit: sententiam eam suam, ob causam talem, mutaturam esse arbitratus. Verùm illa hæc pro nihilo duxit, neq; quidq̃ de proposito consilio suo remisit. Quocirca Constantinopolim etiã reliquit, & Cizicum, ut ibi degeret, se contulit. Deinde uerò ex eo loco ad exilium in Nicomediam Bithynorum est damnata. Abundè uerò res necessarias Ioãni exulanti suppeditauit, adeò ut ille ex ea liberalitate multorum quoq; inopiam subleuaret, & non paucos ex Isaurorum captiuitate redemptos suis restitueret. Ibi cum illa annos plurimos transegisset, tentationumq; procellas & afflictiones uarias egregiò in Deũ amore fortiter sustinuisset, patientiæ tandem coronam suscepit. Monasterium quod Cõstantinopoli cõstituit, Marinæ cognatæ suæ relinquẽs, eam monasterij regulam inuiolatam conseruare iussit. Fuit id prope sanctæ Pacis & Verbi Dei Sapiẽtiæ pristinũ templũ, & usq; ad seditionẽ eam, quæ Νίκα, hoc est, Vince dicebatur, durauit. Tum uerò Sapientiæ templo exusto, & ipsum conflagrauit. Cæterùm maximo eo lõge pòst templo restituto, monasteriũ hoc pristinam quoq; recepit uenustatem, atq; ad ueterem restitutum est dignitatẽ, Sergia ei præsidente, quæ etiam beatæ huius fœminæ uitã conscriptam reliquit. in qua illud quoq; eam commemorantem audire licet: Quòd postquam Nicomediæ sancta Olympias diem suum obijt, priusquam sepulturæ mandaretur temporis eius Nicomediensi episcopo in somnis præceperit, ut uenerãdas reliquias arculæ impositas alto mari committeret, & quòcunq; locorum illa cursum teneret, ibi corpus eius sepeliretur. Id ab episcopo factum, & arca ad maritimum locum delata est, ubi apostoli Thomæ delubrum positum est: ab incolis locus is Brochti dictus. Ibi diuina uisione admoniti qui regionem eam incolunt, exierunt, & sacras illius reliquias ad sanctiorem sacrificij aram reposuerunt, quas innumerabilium morborum cura, dæmonumq; expulsione, alijsq; prodigijs, quæ supra hominũ opinionem ibi sunt exhibita, Deus dignatus est. Memoriæ quoq; proditum est, postea incursione hostili templũ hoc Apostoli incensum esse, & q; reliquiæ istæ prope maris undas sitæ essent, arcam quidem igni cõsumptam, ipsas autem in fluctus maris proiectas esse. Quo uerò loco illæ erãt, undam ipsam cruentam constitisse, Deo ueluti exhibente martyris illius confessionem. Sergium porrò, qui tum patriarcham gessit, Ioannem presbyterum eò misisse: eumq; sacra eius ossa collecta, monasterio illius intulisse, quod ipsa (sicuti dictũ est) loco

Prudenter admodum Præfecto ad obiectiones respondet Olympias.

Eadem apud Præfectum tanquã incediaria causam dicit.

Reiectio iudicis suspecti.

Olympias non persuadetur, ut cũ persequutoribus Ioannis communicet.

Eã ob causam à Præfecto mulcta ei dicitur.

Olympias Nicomediæ exulat.

Obitus eius.

Monasterij sanctimonialium regula.

Monasterium suum Marinæ cognatæ suæ Cõstantinopoli reliquit.

Seditio Cõstantinopolitana Νίκα.

Sergia monasterij Olympiadis præses.

Miraculum in cadauere Olympiadis.

Brochti.

Sepultura Olympiadis.

Sergius patriarcha Constantinopolitanus.

Reliquiæ eius Cõstantinopolim perlatæ.

medio inter duo Sapientiæ & Pacis templa excitauit. Presbyter, quē diximus, cōfirmauit, quum reliquias eas colligeret, magnam uim sanguinis se super eis scaturientem uidisse, adeò ut uestem quoq; eius contigerit, atq; inde defluxerit. Eadem alius quoq; uidit. Et cum multi confluerent homines, sanationes mirificæ exhibitæ sunt, dæmonibus plurimis eiectis: quorū unus talo mulieris incubans, abactus est. Hæc de beata Olympiade.

Sanationes mirificæ apud eas reliquias.

Dæmon talo mulieris incubans.

CAPUT XXV.

De sancta Nicareta uirgine

Hæc sibi cognitam Sozomenus Constantinopolique, cū plurimis alijs in uoluntarium exilium discesisse scribit, lib. 8. cap. 23.

Erant autem aliæ quoq; plures eodem cursu cum illa cōcertantes, eademq; erga magnū patrem charitate flagrantes: quarū una bona admodum fuit, Nicareta Bithyna, nobilibus maximè parentibus apud Nicomedienses orta. Genus ei præclarum erat: perpetua uerò uirginitate & reliqua uitæ uirtute ualde celebris fuit. Fastu prorsus caruit, humilitate inter eas quæ idem studiū sequebantur, præcipuè insignis. Ordinem in morib. sermone & uita quotidiana seruauit. Res humanas ad mortē usq; diuinis posthabuit. Ad fortitudinē quoq; cōposita fuit, & rerum difficultates facilimè pertulit. Et cp diuitiæ multæ ei ablatæ essent, non ægrè ei fuit: atq; eo quod ei ex illis reliquum fuit exiguum admodum, optimè dispensando ad necessitatem est usa: cum quidē ad multam peruenerit senectutem, alijsq; etiam liberaliter impertierit. Et quū mundiciæ studiosa esset, remedia etiam egregia promptitudine condidit, ad uariorum morborum usum cōmoda, quæ plurimis ægrotis dedit, qui nihil opis & adiumenti à consuetis medicis retulere. Diuiniore enim quodā nutu quascunq; aggrederetur res finē bonū illæ capiebāt. Atq; ut in summa dicā, in fœminis quæcunq; apud nos laudatæ fuere, nō aliam reperire fuit moribus, sanctitate & uirtutibus reliquis prestantiorē. Et talis quū esset, perpaucis tamen nota fuit. Propter morū nanq; modestiā, & mediocritatis studiū, ut latêret, potissimū operā dedit, adeò ut neq; diaconissæ honorē suscipere, neq; sacrarū uirginū cœtui præesse uoluerit, quamuis ad id Ioannes patriarcha eā sœpe cohortatus sit & excitarit. Talis quoq; suo ipsius respondens nomini Nicareta fuit. Sed oratio nobis ad reliquā historiā redeat. B

Absolutum Christianæ uitæ exemplum.

Nicareta medicinæ perita.

CAPUT XXVI.

Fortis ille ueritatis propugnator in oppidū Armeniæ Cucusum abductus est, ad quod tum multi excurrebāt Isauri. Cōsultò uerò id quoq; factum puto, ut in sæuiorū hominū manib. esset, q̄ illi qui eū eò abduxissent, fuissent. Quāuis id diuina prouidentia ita etiam disposuerit, ut etiam illi qui ueritatis lucē non uidissent, per ipsum manu ducerētur. Id quod accidit. Siquidem doctrina & factis mirificis multas ibi cepit gentes, episcopos & presbyteros ibi creando, & sacras scripturas eos docendo. Sed enim apud oppidum Cucusum Adelphius quidam Arabissi episcopus, uisione diuina admonitus, eum excepit. Hunc fama est, post Ioannis obitum, quū in mœrore ingenti esset, Deum orasse, ut sibi indicaret, qua'nam sede & statione illum dignatus esset. Atq; quum in ecstasi consternatus esset, sanctos quidem omnes circumcirca ordine consistentes uidisse, illum aūt in eorum numero non conspexisse. Quod ubi grauiter tulit, angelum ei astantem doloris molestiam ademisse, atq; dixisse, aliam Ioanni sedem, Deo propinquiorem, honoremq; prestantiorē, ut unà cum angelis Deum laudibus uehat, datum esse, ad stationemq; eam perspicere non multis permissum esse. Abi itaq;, inquit, & animi dolorē omitte. † Quod em̄ hūc non uides, non propterea is non adest, sed potius supra multos est: atq; id excellentis est honoris indicium. Ille sanè, sicuti diximus, Ioannē excepit. Quæ uerò ei in itinere accidêre, tragœdia alia, seu malorū Ilias prorsus sunt. Quàm uarijs em̄ cum erumnis colluctatus sit, à nemine ea quàm ab ipso cōmemoratē iucundius aut ue-

In exilio quoque Ioannes Christianismū propagauit.

Adelphius Arabissi episcopus per ecstasim locū Ioannis in cœlo inquisiuit.

† τὸ γὰρ μὴ ὁρᾶν ἐστιν οὐ τὸ μὴ παρεῖναι, τὸ δὲ τῶν πολλῶν ὑπερᾶναι τὸ πλεῖον τῆς τιμῆς ἐμφαίνει.

A aut uerius quisquam cognouerit. Nam ea quoque mala, aurea illa lingua, ita ut decuit, optimè exposuit. Ad Constantium siquidem presbyterũ ex ipsa statim Nicæa scribens, hæc uerbis talibus significat.

CAPUT XXVII.

Nicæa quarto mensis Iulij die soluturus, hasce ad pietatem tuam dedi literas, ad id te cohortans, ad quod nunquam cohortari desij: quamuis grauior præsente tẽpestate procella, maioresque fluctus ingruant, ut ne intermittas ea quæ officij tui sunt, in ea quam ab initio cepisti administratione, adimplere: Græcæ superstitionis exterminationem dico, ecclesiarum ædificationes, animarum curam. Neque te supinum aut socordem rerum difficultas faciat. Neque enim gubernator, ubi mare ipsum concitari & furere uidet, à nauis clauo & gubernaculis discedit: neque medicus, ubi ægrũ morbo corripi cernit, curatione supersedet: sed tum maximè uterque istorum artem suam & promptitudinem adhibet. Non te ad socordiam redigant præsentia mala. non enim de eis quæ nobis inferuntur calamitatibus, rationem reddemus, quin potius mercedem accipiemus. Si uerò ea quæ in nobis sunt in ecclesiam non cõtulerimus, sed desides fuerimus, nihil nos ea in re adiuuabit aut defendet malorũ tumultus: quandoquidẽ & Paulus carcerem incolens, in uinculis officiũ suũ fecit. Et Ionas in uẽtre beluæ marinæ inclusus fuit, & tres pueri in camino uersati sunt: neque tamen horum quenque uincula uaria ad desidiam redegere. Hæc ipsa tecum reputans, Domine mi, ne omiseris Phœniciæ, Arabiæ, & Orientis ecclesiarũ curam gerere: illud persuasum habens, locupletem te mercedem recepturum esse,
B si tot & tantis intercedentibus impedimentis, ea quæ in te sunt eis contuleris. Neque tibi graue sit, creberrimas ad nos dare literas. Nam sicuti nunc cognouimus, nõ Sebastiam, sed Cucuscum exulatũ ire iussi sumus, quò tibi literas mittere facilius erit. Scribes igitur nobis, quot anno quolibet ædificatæ sint ecclesiæ, & qui uiri sancti in Phœniciam sint missi, & si quæ maiora accesserint incrementa. Et cùm Nicænum quendam monachũ casæ suæ inclusum reperissem, ei ut ad pietatẽ tuam iret & in Phœniciã proficisceretur, persuasi. An is ad te uenerit, fac sciam. De Salamis regione, quæ non longè à Cyro sita, & ab hæresi Marcionistarũ oppressa est, acturus cum quib. oportuit, & rem omnem rectè conformaturus fuerã, nisi eiectus essem. Quod si dominũ meũ Cyriacũ episcopũ Cõstãtinopoli esse cognoueris, scribe ad eũ hac de causa, & perficere is omnia poterit. Cohortare omnes, & potissimũ qui fiduciam erga Deũ habent, ut multùm & assiduè orent, ut præsens orbis naufragium conquiescat. Intolerabilia enim Asiam, aliasque urbes & ecclesias inuasere mala: quæ singillatim, ne molestus esse uidear, enumerare supersedeo: atque unũ illud dico, multa nunc & assidua peropus esse precatione. In alia rursus epistola ita inq᷑t: Quòd si in carcere degitis, catenisque uincti, & cum squalidis & sordidis hominib. in custodias inclusi estis, propterea quòd istorum iniquitati nõ consentitis, exultate eo nomine & gloriamini, quoniam ingentis lucri hæc uobis occasio sunt. Quandoquidem & nos attriti, consumpti, & sexcentis mortis generibus confecti sumus: id quod renunciare certò possunt, qui breui etiam momento nobiscum fuere: cum quib. colloqui non potui, propter cõtinuas febres, quibus sum occupatus, quibusque diu noctuque afflictus, iter tamẽ facere necesse habui, æstu oppressus, insomnia labefactatus, rerũ necessariarum penuria, curatorumque seu defensorũ inopia cõfectus. Nam & ijs qui uel in metallis opus faciunt, uel carcerem incolunt, longè duriora & passi sumus, & etiamnũ patimur. Et uix tandẽ Cæsareã ex tẽpestate in portũ uenimus. Sed ne portus quidẽ iste recreare nos ex fluctuum & undarum erumnis potuit:

Scriptũ Ioãnis ad Constantiũ presbyterum. Hortatur Constantiũ, ut strenuè ecclesiastícũ munus persecutionis tempore administret.

Homines sapientes, turpitudine, non casu, et delicto suo, nõ aliorũ iniuria cõmouentur. Cic.

σαλάμιος.

Curã gerit ecclesiarum exul Ioannes.

Cohortatur ad orationem assiduam.

Aliud Ioannis scriptum.

Exultandũ in afflictionibus.

ἱμωρίας ὑπόθεσις

Ærũnæ quas in itinere pertulit Ioannis.

παρατετρυμένοι.

adeò nos præteritũ tempus prorsus accidit. Veruntamen Cæsaream quum uenissem, non parum sum refocillatus, quòd & puram biberim aquam, & panem non sordidum atque durum sumpserim, neque in doliorum fragmentis lauarim, sed balneum qualecunque repererim, & quòd in lecto tum cubare permissum mihi fuerit. Possem quidem plura istis cõmemorare: uerùm ne nimio uos dolore afficiam, in his cõsistam. uno illo adiecto, † nõn debere uos exprobrare eis casum scilicet nostrum desinere, qui nos diligunt. Nam cum tot habeamus nostri studiosos, tanta potestate & autoritate præditos, neque ea res impetramus, quas * damnati etiam homines impetrant, ut in amœniorem uiciniorem que locum condemnaremur. Verùm quũ & corpus erumnas hasce tolerare deneget, & metus Isaurorum omnia circumuallet, paruam hanc & tenuem gratiam obtinere non possumus. Sit eo quoque nomine Deo gloria. Non enim glorificare eum in omnibus desinimus. Sit nomen eius benedictũ in secula. Scitis nanque, loca omnia tumultibus & turbis esse plena: nec pro Constantinopoli sola, sed pro uniuerso orbe oratione & cohortatione * opus est. Inde enim initio sumpto, sicuti dictũ est, malum loca omnia peruadens, ecclesias omnes turbat. Septuaginta diebus in itinere consumptis, aliquando tandem Cucusum peruenimus: locum totius orbis, propter solitudinem, grauissimum. Proinde reuerentia uestra colligere potest, quæ & quanta pertulerimus mala, insustentabilibus febribus conflictati, & metu Isaurico circumuallati. Atque hęc quidẽ dico, non quòd uelim quenque cuiquam molestum esse, & petere ut aliò inde trãsferar. Nam quod durissimum fuit, uiæ scilicet erumnam, pertulimus. Sed illam à uobis gratiam peto, ut crebrò ad nos scribatis, & ecclesiarum curam geratis. Et rursus inquit: Quandoquidem & nos tertium iam annum in exilio agentes, in fame, peste, bellis, continuis obsidionibus, solitudine incredibili, morte quotidiana, ensibus Isauricis, non mediocriter animat & consolatur affectionis uestræ abundantia, & constantia, & fiducię stabilitas. Quapropter etiam si solo & mœnibus urbis eiecti sumus, uera tamen ciuitate exacti non sumus. Si enim uos ciuitatem facitis, & nos uobiscum semper & in uobis sumus, satis constat, etiam dum hic agimus, urbem nos illam incolere. In animis enim uestris uersamur: & ubicunque sumus, omnes uos uehementes nostri amatores in mente nostra circumferimus.

† μὴ παύσητε ὀνειδίζοντες τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς.

Querela de exilij loco.

** κατάδικοι.*

** παρακλήσ.*

Cucusus.

Commendatio ecclesiarum.

Consolatur se amicorum fidorum egregia erga se charitate.

Non putat se exulare Ioannes, dum amici Constantinopolitani memoriam eius retinent.

CAPUT XXVIII.

Arsacius successor Ioãnis.

EPistolæ sic habent. Non multo uerò pòst episcopus Cõstantinopolitanus eligitur Arsacius, Nectarij, qui ante Ioannẽ episcopatum eum gessit, frater: uir placidus quidem iudicatus, & erga Deum maximè religiosus. Gloriæ autẽ eius clerici quidam obsuerunt, qui quicquid uoluere, fecerunt, & culpam omnem in eum contulerunt. Deteriorẽ uerò eum multo fecere ea, quæ Ioannis sectatorib. accidere. Postque enim cum eo & cum ecclesia eius, in qua insidiatores & sycophantæ Ioannis multi alijs permisti essent, cõmunicare & orare noluerũt, & suos sibi cõuentus in extremis locis & porticibus ciuitatis egerũt, rem eam ad Arcadiũ imperatorẽ detulit. Itaque ad eos cõgregatos quidã cum non contẽnenda militũ manu missus est. Illi multitudinem fustibus & saxis pulsantes, inde depulerunt. Quicunque autem inter illos ardentiore erga Ioannem animo, & quasi multitudinis columnæ, alijsque præclariores erant, eos custodia excepit. Et quod in eiusmodi turbis accidere solet, cum res nouæ militibus permittuntur, mulieribus quæ ibi simul congregatæ erant, multis capitis uelamenta, aureæ zonæ, monilia, torques, & ornatus earum reliquus direptus est. Erant etiam, quibus unà cum infima auricula inaures ablatæ sunt. Et cum ingens clamor & luctus in urbe esset exortus, tantum abest ut illi suum

Arsacius efficit, ut militari manu, iubente Arcadio, Ioannitæ in cõuentibus suis malè tractentur.

Exemplum militaris licẽtiæ.

erga

A erga Ioannem amorem mutarent, ut etiam ea ex re numerus eorum auctus sit, & ad partes eorum plures accesserint. Verumenimuerò publicè illi deinceps non conueniebant: multi uerò etiã neq; in forum neq; in balnea prodibant. Quibusdam etiam domi manere periculosum erat, qui sibi ipsis exilio imposito urbem reliquerunt, & quò cuiq; uisum est concesserunt. Multi sanè & alij honesti boniq; uiri, sed non minus mulieres, pari in Ioannem ardore inter se decertarunt: inter quas Olympias & Bithyna Nicareta fuit, de quibus paulo antè diximus. Arsacius porrò ubi non longius quàm decem & quatuor menses in sede episcopali uixisset, diem suum obijt: cum quidem, ut aliquis dicat, nullum uiuentis hominis opus peregisset, longo tempore per frigidiorem naturæ ignauiam & stuporem quasi confectus, nec minus ante naturalem finem præmortuus. Proh pudor, quis cui? inquit Simeon: quasi quidam, ut ita dicam, † uetus truncus, multa principum facilitate, substitutus est? uir octogesimum supergressus annum, tumulo magis quàm throno appositus, delirus quidam & desipiens, ad dicẽdum quidem ineptissimus, ad cogitandum autem de rebus decẽtibus stupidissimus, ad faciendum uerò ignauissimus, parum admodum ab inanimatis dissidens, lecto & angulo dignus: qui quum per seipsum esset inutilis, & populus Ioannis amore teneretur, quòd is ei ex parte altera obstaret, † ingratus prorsus omnibus & † illaudatus fuit. Talis Arsacius erat: & quum breui tempore ecclesiæ præfuisset, ita è uiuis excessit.

Ioannitæ sententiam suam non mutant.
Multi Constantinopoli discedunt.
Arsacij mors.
Confertur successor Arsacius cum Ioanne decessore.
† γεράνδρυον.
† ἀπόστεργος.
† ἀπέῤῥητος.

CAPUT XXIX.

B Permultis autem ecclesiam ambientibus, quarto post Arsacij obitum mense ex presbyteris Attico ea cõmittitur: qui in cleri ordinem allectus, unus ex Ioannis obtrectatoribus fuit, Sebastiæ Armeniorum ortus, ab adolescentia autem philosophiæ operam nauauit, sub magistris quibusdã monachis Macedonij hæresim sectantibus, qui tum Sebastiæ philosophiæ suæ officinam habebant. Erat autem Eusthatij disciplinæ, quem Sebastiæ episcopum & monachorum optimum ducem fuisse, in superioribus exposuimus libris. Cuius scriptum pulcherrimum quidam esse ferunt, quæ Basilij magni Ascetica, seu Monastica dicuntur. Non hic aũt est Eusthatius, qui postea Antiochiam est trãslatus, & propter quẽ in ecclesia offendicula illa inter Paulinũ & Meletium, & Flauianũ & Euagriũ extitere. Atticus ubi inter † uiros censsus est, Macedonij opinione reiecta, ad ecclesiam uniuersalẽ se contulit, non tam doctrina q̃ natura prudens: quapropter in rebus agendis facilè quod uoluit assecutus est, instruendis simul & effugiendis insidijs dexteritate mira. In moribus eius hæ fuerunt illecebrę, ut ferè omnibus gratus & charus esset. In orationibus ecclesiasticis simplex fuit, easq; tales edidit, ut neq; ab auditoribus transcriberentur, neq; omnino doctrina liberaliore & elegantia carerent. Et cum uir summa diligentia esset, oportunum tempus nactus, subinde oratores Græcos celebriores legendo se exercuit. Tum demum, quum idiota seu rudis esse uideretur, testimonia ab illis mutuatus, eos etiã qui eruditè cum eo agerẽt, fefellit. Cumq; studiosissimus & placidus maximè erga eiusdem sententiæ sectatores, tum eis qui aliter q̃ ipse sentirẽt, formidabilis plurimùm fuit. Eis facilimè, dummodo uellet, timorem incutere potuit. & rursum totus mutatus, ad comitatem se retulit. Talis ille fuit: sicuti qui eum cognouere, memoriæ mãdarunt. Eo autem ecclesiã gubernante, ingentẽ Ioannis studiosi tulere persecutionẽ, cum quidem maxima & Oriẽtis & Occidẽtis pars ecclesiæ eius cõmunionẽ auersaretur. Quo tẽpore Ephesij impunitate arrepta, quæ eis uisa sunt, omnia mouere & mutare uoluerũt.

Atticus successor Arsacij.
Eusthatius Sebastiensis.
Ascetica Basilij magni.
Eusthatius Antiochenus.
Atticus ex Macedoniano orthodoxus.
† εἰς αὔνδρας τελέσας.
Atticus Ioannis sectatores persequutus.

A

Ephesij per tẽporum impunitatẽ episcopos à Ioanne ordinatos ecclesijs exigunt.

Episcopatus pecunia redempti.

Heraclidẽ annis quatuor in carcere detinent.

Eunuchum impurum ei substituunt.

Illegitima episcoporum substitutio, nulla interueniẽte doctrinæ & uitæ exploratione.

Itaq; uiros à bono pastore ritè, & sicuti Deo gratum est, in thronis collocatos eiecerunt: eisq; profanos quosdam & impuros prorsus homines substituerunt, nulla exploratione manuũ impositioni prgeunte. quippe ita uana & facilis ea res uisa est, ut ad episcopatũ promptissimè suscipiendum satis esset, si quis id modò uellet, aut aliquid donaret. Proinde qui dudum à Ioanne exautorati fuerant, cõmodè rerum talium contemptores aggressi, in ecclesias sunt introducti, episcopatu (proh pudor) pecunia redempto. Qui etiam Heraclidem illum, quem magnus Ioannes Ephesi episcopum creauerat, suffragantibus ei alijs quoq; septuaginta episcopis, ad annos quatuor crudelissimè carceri incluserunt: & postea dignitate † ei abrogata, execrandum & manifestum cinædum, detestationis omnis plenum, tribuni Victoris eunuchum, in cœlibis uiri throno (ô uindicta & patientia Dei) indignissimè collocarunt.

† *Nemo gradum sacerdotij uenalitate precij mercetur. Quantum quisq; meretur, non quantum dare sufficit, æstimetur. Non precio, sed precibus ordinetur antistes. l. Si quenquam. C. de episc. & cler.*

CAPUT XXX.

Flauiani Antiocheni mors.

Porphyrius uir malus, sedẽ eius inuadit.

TVm quoq; magno Flauiano, Antiocheno episcopo, qui se cum Ioanne aduersarijs nõ coniunxerat, & ad quietem æternã translatus fuerat, Porphyrius successit: uir quidã grandæuus, nõ minus improbitate ueterator, quippe quæ cum illo diligenti cura nutrita coaluerat, q̃ ætate uetulus. Nam uita in libidine peracta, ne tempore quidem ipso quicq̃ de eo impetu remisit, atq; in rebus turpib. ipsam quoq; naturã uincere atq; superare summopere contendit. Vbi uerò eum etiã Antiochenæ ecclesiæ sedis per tyrannidem occupandæ cupido capit, cum urbs tota more recepto, tempore suo ad spectacula in luco Daphnes effusa esset, Seueriano & Acacio, necnon Antiocho in amicitiam suã allectis, & administris tyrannicæ cupiditatis assumptis (simile enim simili amicum prorsus est) prædonum more thronum conscendit, ueluti lupus quidam, non pastor: eademq; ipsa hora cõsecrationem ab eis accepit. Adeò autem illis ea res deproperata est, ut receptos ritus plurimos in sacra initiatione prætermiserint. Porrò operum tenebrarum patratores, fine suo maleficio tanto imposito, postea discesserunt, impudenti sibi fuga consulẽtes, & per montes inuios ad sua reuertentes. At ciuitas ubi factum id sensit, ignem & materiam aliam incendio aptam manibus rapientes & congerentes, ardore scilicet diuino & ipsi flagrãtes, unà omnes aduersus eum iere, ipsum simul cũ episcopali domo comburere uolentes. Vitam nanq; eius quàm improba & detestanda esset, non ignorabant. Quod sic agi postquàm ille cognouit, præsidi pecunia corrupto suadet, ut & ipse furorem alium contra pietatis cœtum obarmet. Ilicet armatorum manus contracta, & cohors malorum contra illos coacta est. Proinde illi in conspectum istorum contrà euntium uenire ausi non sunt. Interea ingens etiam persequutio excitata est aduersus ecclesias Dei. Attici instinctu (neq; enim cum hoc quoq; communicare quisquam, propter eum quo Ioannem maximè prosequebantur amorem, uolebat) iussiones imperiales passim circumferebantur in hæc uerba conceptæ: Si quis episcoporum cum Theophilo, Attico, Porphyrio,
» communicare noluerit, extorris ecclesia esto, & facultatibus priuator. Ex laicis
» autem seu popularib. qui magistratus gerunt, dignitate excidunto, milites cin-
» gulos deponunto. Vulgus aũt & opifices auro multo mulctati, exilio, sicuti decet, damnantor. Itaq; qui sincerè honestatẽ sequebantur, & res præsentes nõ magni faciebãt, ne quid absonum & uere pietatis instituto indignum cõmitterent, ad solitudines inhabitandas profugerunt. Quidam inuiti etiam communicare cum illis coacti sunt, quibus scilicet gloria & opibus excidere magnũ uisum est. Mona-

B

Ritus in cõsecratione episcopali.

Furtiua et imperfecta Porphyrij ordinatio.

Plebs Antiochena aduersus Porphyriũ insurgit.

Porphyrius se contra illã militari manu defendit.

Atticus persequutionẽ contra plerasque ecclesias excitat.

Imperiale scriptum pro Theophilo, Attico, Porphyrio.

Piorũ secessus.

Multi se rebus præsentib. accommodant.

A Monachi uerò in Syria plurimi ab ecclesia seiuncti, synaxes & conuentus suos egere: quam ob causam multas etiam experti sunt erumnas.

Monachorum sanctorū persequutio.

CAPUT XXXI.

Cum ecclesia ita affligeretur, episcopi quidā & clerici diuino ardore pro Ioanne & ecclesia, cuius tam malus & miserandus status esset, flagrantes, ex Oriente Romam ueterem sunt profecti, grauemq; tragœdiam istam Honorio Imperatori & Innocētio Romæ episcopo commemorarūt. Nam post magnū illum Damasum, Siricius quindecim annis episcopatum Romanū tenuit. Ei autē defuncto, Anastasius surrogatus est: qui ubi post trienniū decessit, Innocentius locū eius per successionē cepit. Tres illi secū attulere epistolas: quarum una aureæ illius linguæ erat, calamitates omnes exactissimè recensens: secunda totius Cōstantinpolitanæ urbis cleri cōmunis: tertia, quadraginta illorū episcoporū, qui cōmunionis & partiū Ioannis erant. Eis redditis, tantū in illis ardorē accenderunt, propter calamitates eas dolentibus, ut ambo ad Imperatorē Arcadiū literas dederint, diuturnū in rebus huiusmodi somnū eius reprehendentes. Carpebant uerò alterū quoq; exiliū, quo Ioannes præter ecclesiasticas sanctiones affectus fuerat: oportere affirmantes, si quæ illi ueræ honestatis & ecclesiæ tranquilitatis cura esset, episcopū in sedem suam reduci: & synodū Thessalonicæ, quæ in medio è Roma & ex Oriente uenientibus sita sit, cogi. Theophilū etiam Alexādrinum, qui omnia ea miscuisset, acciri: atq; ita demū canonico, nullisq; affectionib. corrupto iudicio, Ioānis causam omnē ritè & ordine decidi. Cuius rei gratia se Italos aliquot episcopos misisse addiderunt, conscientiā bonam & iudiciū rectum in cordib. suis obtinentes. Hæc sic ad
B Arcadiū Honorius & Innocētius scripsere. Quæ uerò Ioanni etiā & clero rescripsere, eiuscemodi uerbis cōtinētur: quæ ego ex Romano sermone utraq; in grecam linguā translata inueni, & historiæ huic adieci. Epistola ad Ioānē sic habet.

Rom. Pontifices, Damasus, Siricius, Anastasius, Innocentius.

Orientales de statu ecclesiarū suarum Honoriū & Innocentium certiores faciunt.

Honorij & Innocentij ad Arcadiū scripta.

Rectissima scriptorum eorum sententia.

Iudicium legitimum & Canonicum.

CAPUT XXXII.

„ Tametsi innocētem bona omnia expectare, & à Deo misericordiā petere conueniat: tamen nos quoq;, qui tolerantiæ malorū suasores sumus, literas hasce, pro eo atq; decuit, cū Cyriaco diacono ad te dedimus, ne aduersariorū iniuria plus possit q̄ bona conscientia, dum in spe cum illa luctatur. Nō enim opus est doceri te, tot populorum doctorē & pastorem, optimos quosq; sæpe atq; adeò semper probari, an in uigore patientiæ persistant, neq; alicui dolorū labori cedant. Et est profectò res stabilis & firma cōscientia bona in malis, quæ iniustè accidunt omnibus, quæ nisi quis patientia uincat, indiciū de se malæ suspicionis prębet. Omnia namq; sustinere debet, qui Deo primùm, deinde suæ quoq; confidit cōscientiæ. Quandoquidē bonus atq; honestus uir exerceri ad patientiā maximè potest, uinci aūt non potest. Nā mentem eius diuinæ custodiunt scripturæ. Abundāt aūt exemplis lectiones sacræ, quas populo tradimus: & omnes propè sanctos uarijs modis & cōtinenter malis afflictos esse, cū fide attestanī: quippe q tanq; in aliq iudicio explorati, tandē sic ad coronā patiētiæ peruenere. Consolet igitur charitatē tuam, frater reuerendissime, cōscientia tua, quæ in tribulationib. solatiū uirtutis obtinet. Inspiciente namq; ipso Domino CHRISTO, in portu pacis, pura constabit conscientia. Hæc Innocentius ad diuum Chrysostomū scripsit. Epistola autem ad clericos hæc est. Innocentius episcopus presbyteris & diaconis, totiq; clero & populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ sub Ioanne episcopo est, fratribus dilectis, salutem. Ex literis dilectionis uestræ, quas per Germanum presbyterum & Cassianum diaconum ad nos dedistis, scenā malorum, quam ob oculos posuistis,

Piorū probatio.

Responsum Innocentij ad Ioannem.

Conscientia recta per spē bonam cum iniurijs colluctans. Bona conscientia.

Viri sancti semꝑ afflicti.

Corona patientiæ.

Innocentij ad clerū Constantinopolitanum epistola.

A

Patientiæ in afflictionibus consolatio. Dabit Deus his quoq; finem. Et hæc olim meminisse iuuabit.

suistis, anxia solicitudine cognoui: & quib. ærumnis malisq; fides laboret, repetita sæpius lectione perspexi. Cui rei sola patientiæ cōsolatio medetur. Dabit enim breui Deus noster afflictionibus tantis finem, quas sustinuisse proderit. Sed enim hanc ipsam necessariam consolationē, in initio epistolæ dilectionis uestræ positam, consilium propositumq; uestrum laudantes intelleximus, multa patientiæ testimonia complectentem. Consolationem namq; nostram, quam ad uos scribere debuimus, literis ipsi uestris præoccupastis. Eam siquidem laborantibus Dominus noster præbere patientiam solet, ut in ipsis tribulationibus

Sanctorū afflictio.

se ipsos CHRISTI serui solentur, secū ipsi reputantes, eadem antea sanctis, quæ ipsi patiuntur, accidisse. Sed & nos ex ipsis literis uestris afferre uobis solatium possumus. Nō enim ab eo, ut uobis condoleamus, alieni sumus: siquidē & nos in uobis affligimur. Quis namq; ferre posit, quæ ab illis designantur, quos maximè conueniebat pacificæ tranquillitatis & concordiæ studiosos esse? Nunc insolito more sedib. ecclesiarum suarum innocentes eijciuntur episcopi. Quod

Ioannes indicta causa proscriptus.

sanè primus frater & collega noster, episcopus uester Ioannes, per iniuriam est passus, causa indicta, & crimine neq; obiecto, neq; audito. Quæ uerò hęc prohibita ratio est, ut iudicij specimen non seruetur, aut de causa non quæratur? In lo-

Iniquè in locū episcopi uiuentis alius substituitur.

** ἐκ τοιούτων πλημμελημάτων ὁρμώμενοι.*

cum uiuentium episcoporum alij surrogantur, quasi qui * ab eiusmodi delictis prorumpunt, à quopiam iudicari posint rectè quicquam uel dicere uel facere posse? Nunquā sanè patres nostros talia ausos fuisse, sed potius uetuisse cognouimus, ne cui in locum uiuentis per consecrationem alium substituendi sit potestas. Minimè enim consecratio siue electio reproba honorem adimere episcopo potest: quandoquidem neq; episcopus ille esse potest, qui iniquè substituit, quoniam hæc cōtra Canonū obseruationem sunt. Canonibus porrò obsequē-

B

Soli Nicæni canones legitimi.

dum esse scribimus, qui Nicææ sunt decreti: quos solos consectari decet ecclesiam catholicam, & iuxta eos iudicare. Sin alij à quopiam proferuntur, à Nicænis canonibus dissonantes, & hæreticos autores referentes, ij à catholicis episcopis reijciuntur. Hæreticorum namq; inuenta catholicis canonibus non sunt

Hæreticorum canones reijciendi.

annectenda. Semper etenim illi per contraria & nefaria decreta, patrū Nicænorū consiliū minuere intendunt. Quapropter non solū hoc dicimus, istos sequēdum non esse, uerumetiam cum hæreticis & schismaticis seu disidiosis dogmatibus condemnandum: quemadmodum antea in Sardicensi concilio ab episcopis, qui nos præcesserunt, factū est. Nā quæ sic perperàm subintroducuntur, magis damnare conuenit, quàm ut quæ directè contra Canones statuūtur, aliquam

Synodi ecclesiastica disidia sopiunt. Synodus à Deo petenda.

habeant, fratres reuerendisimi, firmitatem. Cæterùm quid contra istos in præsentia agendum? Synodali cognitione peropus est, quam dudum etiam cogendam esse cēsuimus. Sola enim illa talium procellarum motus sopire potest: quā ut obtineamus, utile nuuc fuerit, medicinam & opem hanc ad uoluntatem magni Dei & CHRISTI eius, Domini nostri, referre. Omnia quę diaboli inuidia, ad fidelium explorationem sunt perturbata, pacabantur. Stabilitate fidei nihil non sperare à Domino debemus. Nos quidem multum deliberamus & dispicimus, quomodo uniuersalis synodus congregetur, ut de uolūtate Dei turbulen

οἰστέον καὶ ἐλπιστέον. Patiendum & sperandum.

ti isti motus compescantur. Itaq; interea sustineamus: & patientiæ muro circūuallati, omnia auxilio Dei nostri restitutum iri speremus. Quæcunq; uerò uos sustinuisse scripsistis, ea quoq; omnia antea, quamuis diuersis maximè temporibus, à collegis uestris episcopis, Demetrio, Eulysio & Palladio, qui Romam uenerunt, & nobiscum fuerunt, percunctatione accurata cognouimus. Hæc sunt, quæ ad clericos ab Innocentio datæ literæ continebant: ex quib. colligere licet, quæ illi sententia & studium de Ioanne fuerit.

Literæ

CAPUT XXXIII.

A *Legati Roma Constantinopolim missi.*

Synodus propter Ioannẽ in Italia coacta. Sozom. scribit, episcopos quinque, & presbyteros duos ecclesiæ Rom. ad Honorium & Arcadium esse missos, qui locum & tempus synodi cogẽdæ peterent. lib. 8. cap. ult.

Literæ ipsæ tales fuere. Insuper uerò synodi decreto, quę Ioannis causa in Italia coacta fuit, in manus recepto, Dei amãs Aemylius Beneuẽti episcopus, Cathegius, & Gaudẽtius, cum Valẽtio & Bonifacio presbyteris, Roma Byzantiũ profecti sunt. Sequebantur eos Cyriacus & Demetrius, unà cum Palladio & Eulysio, qui Ioannis partium studiosi eò uenerant, & tragoediam malorum omnem illis exposuerant. Quum autẽ in Græciam peruenissent, in manus tribuni cuiusdam, qui insidias eis tetenderat, inciderunt.

Eudoxiæ dolo ij excipiuntur.

Non enim latêre potuerunt foeminarum pessimam Eudoxiam legationis eius mandata. Et quòd eorum sententiæ seu consilio, qui legationem eam miserant, arte quadam aduersaretur, actiones eorum contrarijs actionib. præuenit. Quapropter Thessalonicam illis uidere, atq; Papæ literas, quas ad eius urbis episcopum Anysium ferebant, reddere permissum non est.

In uincula conijciuntur. *Athyras suburbana Cõstãtinopolis regio.*

Sed duobus nauigijs impositi, postquam in unum ex suburbijs Constantinopolitanę ciuitatis, quod Athyras uocatur, peruenerunt, per uim in custodiam sunt coniecti: quibus per calumniam obiectum est, quòd ditionem alienam ultra terminos suos turbarent, & cum Orientalis imperij contumelia ibi adessent.

Torquẽtur.

Romani igitur, & Cyriacus episcopus, quicq; cum eo erant, seorsim quisq; in custodias inclusi, torti sunt: & ærumnis plurimis affecti, ut literas flagitatas proferrent. Postquã autem illi se eas non prius daturos esse affirmarũt, quàm Imperatorem uidissent, utpote ad eum legati: postremò Valerius quidam, ex feritate & temeraria audacia nomen & celebritatem aucupans, episcopi unius, apud quem literæ erant, pollice fracto, scripta ipsa & uascula quædam, adhæc quicquid illis ad res necessarias parandas erat argenti, ei eripuit: id quod ille non sine maligno consilio fecit, ut sumptibus omnibus spoliati, facere aliquid illi, quod prohibitum est, necessitate adigerentur.

Literæ eis & uiaticum adimuntur.

B Postridiè eius diei alij plurimi affuere, siue ab ipsa Augusta, seu ab Attico missi: qui ab illis petierunt, ut tribus millibus nummorum aureorum receptis, cum Attico communicarẽt, Ioannis autem causam despicerent. Hoc illi se facturos prorsus negarunt.

Agitur cũ eis, ut tribus millibus aureorũ receptis, cũ Attico cõmunicẽt.

Accidit enim diuinitùs quiddam, quod eam rem prohibuit. Nam uni ex Aemylij diaconis, Paulo nomine, uiro casto & moderato, diuum Apostolum Paulum apparentem dixisse ferunt: » Videte quomodo accuratè » seu circumspectè ambuletis, dies enim mali sunt: promissam fortè fraudem sic inhibentem.

Conditionem eã illi respuũt.

Sedenim quum illi promissionem seu conditionem oblatam nõ reciperent, sed reditum in Romanam urbem precibus peterent: Valerius, qui egregium illud uiri optimi facinus in pollice patrauit, ad malè agẽdum strenuus, immundo & uetustate squalido nauigio eos commissos, exitium eis struens uidelicet, Romam reuerti iussit.

Rebus infectis Romam reuertuntur.

Illi cum summo periculo nauigantes, ægrè Lampsacum appulerunt. Inde naui mutata, quatuor mensibus elapsis Romam peruenere: & apud Innocentium Papam singillatim quæ eis accidêre, renunciarunt: nihil scientes, quid uel Cyriaco eiusq; comitibus, uel Ioanni ipsi acciderit. Hæc tum segnem Arcadium latuere, id quod postea animaduertere licuit.

Arcadius socors.

Hisce uerò de causis Innocentius Romanus episcopus plurimùm indignatus, epistolam compositam ad Arcadium, Atticum & Theophilum dedit, qua illos excommunicationi & exautorationi subiecit: quum quidem cognouisset, non multo pòst patrem illum mortem oppetijsse, in longius exilium abductum, quemadmodum paululum progressi exponemus. Epistola uerbis huiusmodi conscripta fuit.

CAPUT XXXIIII.

Literæ Innocẽtij papæ, quib. Arcadiũ, Atticũ, &c. anathemati subijcit.

Ioannes re & causa indicta damnatus.

VOx sanguinis fratris mei Ioannis clamat ad Deum cõtra te, ô Imperator, sicuti quondam Abel iusti contra parricidã Cain: & is modis omnibus uindicabit. Nec id modò admisisti, sed etiã pacis tempore persecutionem magnam aduersus Deum & ecclesiam eius concitasti. Eiecisti è throno suo, re nõ iudicata, magnum totius orbis doctorem, & una cum eo CHRISTVM persecutus es. Neq; de illo ita queror (sortẽ enim, seu hæreditatem cum sanctis Apostolis in Dei & Seruatoris nostri IESV CHRISTI regno consecutus est) quamuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd primùm de animarum uestrarum salute, deinde de eis qui sapientissima spirituali & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame uerbi Dei conficiuntur, sum solicitus. Non enim ecclesia tantum Constantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturã fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, uiro tam diuino amisso, persuasione unius mulieris, fabulam hanc & spectaculum exhibentis. Verùm excipiet illa & præsentem hic pœnam, & futurum sempiternum supplicium non post multos hosce dies ei adueniens. Tametsi enim beatus Ioannes uitam reliquit, fide seruata, & fluctuantibus confirmatis: in æterna tamen secula sempiternarum deliciarum & immortalis uitæ hæreditatem est consequutus. Noua autem Dalila Eudoxia, quæ paulatim te erroris seu seductionis nouacula totondit, execratiõem ex multorũ ore sibi ipsi introduxit, graue & quod gestari nequeat peccatorum pondus colligans, atque id priorib. peccatis suis superaddens. Itaque ego minimus, & peccator, cui thronus magni apostoli Petri creditus est, segrego & reijcio te & illam à perceptione immaculatorum mysteriorum CHRISTI Dei nostri. episcopum etiã omnem, aut clericum ordinis sanctæ Dei ecclesiæ, qui administrare aut exhibere ea uobis ausus fuerit, ab ea hora qua præsentes uinculi mei legeritis literas, dignitate sua excidisse, decerno. Quòd si, ut homines potẽtes, quẽquã ad id ui adegeritis, & canones uobis à Seruatore per sanctos Apostolos traditos transgressi fueritis, scitote non paruũ id uobis peccatum fore, in horrenda illa iudicij die: quum neminem huius uitæ honor & dignitas adiuuare poterit, arcana autẽ & abdita cordium sub oculos omnium effundent atq; exhibebuntur. Arsacium, quem pro magno Ioanne in thronum episcopalem produxistis, etiam post obitum exautoramus, unà cum omnibus qui consultò cum eo communicarunt episcopis: cuius etiã nomen sacro episcoporum albo non inscribatur. Indignus enim eo honore est, ut qui* episcopatum quasi adulterio polluerit. Omnis siquidem plantatio, quæ à Patre nostro in cœlis plantata non est, eradicabitur. Ad Theophili abrogationem addimus excommunicationem, anathematismum, & absolutam à Christianismo alienationem. Hæc Innocẽtius pro Ioanne pugnans scripsit. Neque uerò etiam Atticum, qui post Arsacium thronum magni illius inuolauit, non accusauit. Verùm ut ea res composita postea sit, historia loco suo ostendet.

(Right margin: A at the first line; B at the line "riorum CHRISTI Dei nostri…")

Summum malũ Eudoxiæ minatur.

Cum Ioanne defuncto optimè actum.

Eudoxia altera Dalila.

Excommunicatio.

Ligandi uinculum.

Extremũ Christi iudicium.

Arsacius defunctus exautoratur.

** μοιχεύσας τὴν ἐπισκοπὴν.*

Sacrum episcoporum album.

CAPUT XXXV.

Hũni Thraciã uastant, Isauri Phœnicẽ & Cariã.

† Al. Huldin uocant.

Huldas dux Hunnorũ.

Stilico Imperatores fratres bello inter se cõmittere uoluit.

EAdem tempestate, sicuti in omnibus episcoporũ dissensionib. reperire est, res etiã publicæ tumultibus sunt repletæ. Hunni namq; Istrum transgressi, Thraciã uastantes percurrerunt, † Huldam ducem habentes. Et Isauri quidam prædones perq; feri, ingenti coacta multitudine Phœniciam atq; Cariam, & quæ in medio sitæ sunt urbes, excursionibus extremisq; cladibus uexarunt. Stilico quoq; Honorij socer, opumq; & copiarum illius omnium dux, uir summus, simul & Romanorum & barbarorũ ad nouas

res spe-

A res spectantium studia sibi conciliata habens, cum præfectis eorum egit, & committere inter se Imperatores tentauit. Atque ubi, ut Alaricho Gotthorũ duci ducendarum Romanarum copiarum dignitas tribueretur, suffragio suo effecit, in Illyricos mouit: & eò Iouium quendam præmisit, re ita cõpósita, ut & ipse cũ Romanis Arcadij ducibus congrederet̃, & regionis etiã eius populos Honorij imperio subijceret. Alarichus autem exercitu ex Dalmatia & Pannonia terra barbara suscepto in Epirum uenit: * Græciaq́; & Athenis captis, uicinã quoq; Dalmatiam uastauit. Deinde Illyricum ingressus, atq; aliquãdiu ibi moratus, per Alpes in Italiã redijt: Stilicone augustias earum illum transire * permittente, utpote qui insidias Imperatori strueret. Postea Alarichus cùm inde proficisci uellet, Honorij literis, ne cœptũ iter persequeret̃, prohibitus est. Deinde uerò & Stilico Honoriũ impediuit, quo minus Constantinopolim propter fratris filij curam cõcederet, ut fideles præfectos ei constitueret, qui non ita pridem pupillus factus fuerat: ueritus scilicet ille, ne propter tenerã ætatem Theodosius puer aduersi quicquam pateret̃. Impedijt hunc igitur Stilico, necessariò eum in Italia manere debere dicens, propter proximã tyrannidẽ apud Arelate à Cõstantino excitatã. Hoc cùm illi persuasisset, alterũ ex sceptris, seu uexillis potius arripuit, quod Romani Labarũ uocãt: simulq́; quatuor militum ordines, & Imperatoris literas, quib. ei profectio Orientalis permittebatur, accepit, atq; in expeditionem se dedit. Vbi uerò fama increbuit, tyrannidẽ illum filio Eucherio, eis adiuuantib. qui cum potestate apud ipsum erant, parare: milites seditione mota, primùm Italiæ & Galliæ
B præfectum, aliosq́; quibus imperatorij magistratus cõmissi fuerant, necarunt: deinde paulo pòst Rauennæ à militibus & ipse Stilico, mox etiam filius eius Eucherius iugulatus est. Atq; isti quidem, quòd aduersus Imperatorem conspirasse deprehensi essent, ad hunc modum interiere. Post eorum aũt interitum, qui cũ illis fuerant barbari, ei quem diximus Alaricho Gottho coniuncti, Romã expugnare aggresi sunt. Ibi Alarichus de pace oratores ad Honoriũ misit. quam ubi non obtinuit, alijs quoq; multis barbaris adductis, Romanã urbẽ obsedit: & Tyberim amnem qui per urbem mediã fluit, † cohibens, ne res necessariæ ex portu in urbem importarentur, effecit. Portus aũt maximum nauale Romanorum est (sic enim illi nauiũ stationẽ appellant) tres habens receptus, amplitudine paruã referens urbem. Cùm igitur annonæ penuria, fames simul & pestis exorta esset, & iam serui ad Alarichum transfugerent, Romanis senatoribus Græcæ superstitionis, ut in Capitolio & templis omnib sacrificia fierent, placuit. Acciti aũt Thusci quidã, tonitru & fulminibus se barbaros inde propulsuros esse polliciti sunt. Nam id illi ad urbẽ aliã, cui nomẽ * Larniæ, fecerãt: quã urbẽ Alarichus obsessam non cepit. sed consiliũ cœptũq; id frustra fuit. Siquidẽ qui rectã obtinebãt mentem, uindicta diuina Romanos hæc pati existimarũt, propter ingentes delicias, & quas exhibebant libidines. Id quod aliquando ipse quoq; Alarichus ostendit. Nam bono cuidã [a] uiro eum cohortanti ut Romæ parceret, neq; tot malorũ autor fieret, dixisse fertur, inuitum se eam rem aggredi. Continuè enim quendam sibi imminẽtem, molestum esse, Romamq́; uastare iubere. Quod etiam tandem fecit. Ac tum quidem pecunia accepta, obsidionem soluit: quum Romani pacti cum eo essent, Imperatori se suasuros, ut pacem cum eo iniret. Et legatione missa, qui Alaricho aduersabant̃, impedimento, ne pax ea constaret, fuere. Atq; Innocentio legationem obeunte, Imperatoris literis persuasus Alarichus, ad Arimi-

Nn 2 num

Iouius Illyrici præfectus.

Alarichus Græciã & Dalmatiã uastat.

*

Theodosius Arcadij filius pupillus.

Quidã scriptores Romæ utrũq; trucidatũ esse tradũt.

Portus Ostiensis.

†

Fames & pestis in urbe Rom.

Thusci fulminibus se hostem abacturos pollicentur.

Vindicta diuina urbs Rom. obsessa & direpta.

Romani obsidionem Gotthicam auro redimunt.

Alarichus Gotthus Rom. dux copiarũ. Theodosio is bonam nauauit operã in bello contra Eugeniũ gesto.

* *Hoc Sozom. non habet lib. 9. cap. 4.*

Honorius Stiliconem in Italia retinet.

Retinet is rursum ibi Honorium, Constantinopolim ire uolentem.

Tyrannis Constantini apud Arelate.

Labarum.

Stilico filio suo Eucherio Orientale imperiũ parare contendens, unà cũ eo à militibus trucidatur.

Alarichus Romam obsidet.

Sozomenus Alarichum præsidium militum frequens ad amnem Tyberim collocasse dicit.

† *σύχωρ, amne occupato. Sozõ. ἐπιστήσας. τύβριδι.*

Sacrificia Romani idololatræ in templis instituunt

* *Videtur legendum Narniæ.*

Larniam Sozomenus Thusciæ oppidum esse dicit.

[a] *Monacho. Sozom.*

Diuinitùs ad affligendã Romam instigatus Alarichus.

Innocentius apud Alarichũ Orator.

* *Similiter hæc ita dicuntur apud Paul. Diac. de ipso Alaricho: Qui quum discedere uoluisset, Honorij literis retentus est, sicut ipse confessus est.*

† *Adeò fames Romæ inualuit, ut homines pro frumento castaneis uterentur. Creditum quoq; est, quosdam humanis carnibus non abstinuisse. Sozom.*

Petit Alarichus ducem se Romanarū copiarum constitui.

Iouius imprudenter Alaricho dignitatē eam denegatā esse indicat.

Iouius Italiæ præfectus. A

num urbē concessit, quæ ducentis & decē stadijs Rauenna distat. Ibiq; cum eo è muro colloquutus Iouius Italiæ præfectus, petitionē eius Imperatori ostēdit, debere eum per literas ducem præfici exercitus utriusq; cēsens. Atq; ille alia quidē ei cōcessit: dignitatē aūt eam ut conferret, nondū statuit. Iouius inconsultò Imperatoris decretū Alaricho legi iussit. Itaq; ille propter dignitatē sibi denegatā, perinde atq; iniuria affectus esset, indignatus, tuba classico cani iusso, Romā cōtendit. Iouius aūt metu perculsus, ne in suspicionē, perinde atq; barbaro faueret, apud Imperatorē incideret, imprudētius etiā q̃ antea iurisiurādi sacramēto suos adegit, ne pacē unq; cum barbaro facerēt. Porrò Alarichus dignitate cōtempta, nihil a amplius quod Romani haberēt petijt. Et ubi bis episcoporū legatiōe missa, quod postulauit, nō impetrauit, Romā rursus obsidiōe cinxit: portuq; capto, Romanos ui, ut Attalū, urbis tū prefectū, Imperatorē crearent, coegit. Id illi fecere. Attalus aūt, cùm Romanis multis magistratus cōcessit, tum Alarichum utrarumq; copiarū ducē fecit, Adaulphumq; cōiugis eius fratrē præfectū † equitum cōstituit. Et multitudine cōuocata, splēdidā ad eam orationē habuit, patria iura inuiolata senatui se conseruaturū, Orientemq; uniuersum & Aegyptū Italis subiecturū pollicitus. Atq; ille sic elatus, nō integrū imperauit annū, q̄ Alaricho, ut Honorij militiæ duces exautoraret, non paruerit. Et Honorius oratores ad Attalū misit, eumq; ad imperij societatē, si arma poneret, inuitauit. Ille id respuit: & Honoriū insulā incolere, priuatamq; uitā, si uiuere uellet, deligere, summorumq; corporis membrorū amputatione salutē suā redimere iussit. Alarichus ubi Attalū nō facilè uel sibi uel necessarijs alijs parēre animaduertit, ab Honorio sibi metuens, clàm cū eo conditionib. acceptis, de recōciliatione pactus est. Atq; omnib. ad urbē Rauennā cōgregatis, Alarichus Attalo persuasit, ut Imperij insignia, ducesq; eius cingulū quisq; deponerent. Honorius ueniā omnib. dedit, ita ut quisq; quē antea habuisset honorē obtineret, & dignitatē. Attalus ad infima tribunalis subsellia positus, ubi se Honorij potestati permisit, postea duob. tantū digitis ei amputatis, in Liparā insulā b deportatus: Adaulphus à familiari quodā suo ense postremò necatus est. Alarichus aūt nō multo pòst Alpibus (locus is circiter sexaginta stadia à Rauēna est situs) occupatis, de pace cū Imperatore egit. Et Sarus quidā, qui post Stiliconē prefecti militaris dignitatem ab Honorio acceperat, in arte bellica summè exercitatus, & Alaricho ipso propter priores inimicitias suspectus, q̄ minimè sibi bono futura esse pacta inter Romanos & Gotthos foedera arbitraretur, circiter trecentos sui studiosos uiros fortissimos secum habēs, subitò Alarichū aggressus, non paucos ex militib. eius occidit: & uictoria in prælio potitus, Rauēna eos eiecit. Eam ob rē Alarichus ira percitus, Roma obsessa, proditione eā cepit: suosq; Romanorū opes quantū possent diripere, & domos expilare, atq; uni solū, in quo apostoli Petri tumulus est, tēplo, q̄d ingens & amplum est, parcere iussit. Quę res in causa fuit, ne Roma omnis funditùs interiret. Quum

§

a μηδὲν ῥωμαίοις τυγχάνον.

Iurarunt hi per salutem Imperatoris.

Portus Rom. capitur.

Attalus Imperator creatur.

Adaulphus equitū domesticorum præfectus.

† Quos domesticos uocant. Soz.

Attalus ab Honorio ad Imperij societatem inuitatus: insolentissimū dat responsum.

Alarichus sibi Honoriū reconciliat.

B

Soz. li. 9. ca. 8.

†

Attalus & duces eius se Honorio dedunt.

***

Attali exilium.

Adaulphi cædes. Nam apud Barcinonem fraude suorum occisus est. Paul. Diac.

Alarichus denuò cum Honorio transigit.

b Id aliquanto pòst factū, cùm iterum rebellasset.

Sarus præfectus militū Alarichum prælio uincit, & Rauenna eijcit.

Alarichus Romam capit & diripit.

Téplo diui Petri, & qui ad id cōfugisset, parcere milites iubet.

Prima direptio urbis Romæ à Gotthis facta, An. Christi 412.

De hoc ad finē huius libri ex Procopio annotatio Baptistæ Egnatij reperitur.

§ In legatione posteriore Alarichus petijt, ut in societatem belli à Romanis susciperetur: et ut sibi cū mediocri frumenti pensione loca aliqua, quæ Romani non magnifacerent, incolenda darentur. Sozom.

† Ad reliquas Imperij Rom. clades accessit, quod Gildo comes Aphricæ Theodosio defuncto, Libyam, & bonam Aphricæ partem per tyrannidem occupauit. De quo in fine huius libri annotatio reperitur.

* Attalus Gotthorum instinctu denuò in Gallijs tyrannidem arripuit. Qui deinde à Gotthis ipsis captus, Constantio deditus, & ab Honorio Romæ in triumpho ante currum ductus, in Liparamq; deportatus est.

Dum hæc aguntur in Iebus, terribilis de occidente rumor affertur, obsideri Romam, & auro salutem ciuium redimi, spoliatosq; rursum cruciari, ut post substantiam uitam quoq; amitterent. Hæret uox, & singultus intercipiunt uerba dictantis. Capitur urbs, quæ totum cæpit orbem. Imò fame perijt antè quàm gladio. Et uix pauci qui caperentur, inuenti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies: & sua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti infantiæ, & recipit utero, quem paulo antè effuderat. Quis cladem illius noctis, quis funera fando Explicet, aut possit lacrymis æquare dolorem? Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos. Hieron. ad Principiam.

A Quum enim eò propter timorem quàmplurimi confluxissent, ob Apostoli reuerentiam seruati, urbem denuò ædificijs restaurarunt. Ille porrò quum Campaniam uastaret, morbo interijt. Et cum barbaris pace facta Honorius, ut Romam multa perpessam mala, communiter cum alijs incolerent, eis permisit: eamq; rem manu simul & ore magnopere applaudens comprobauit. In eo bello mulier quædã maximum exhibuit pudicitiæ specimen. Quòd namq; & ætatis flore & formæ uenustate præstaret, ex Alarichi militibus iuuenis quidam pulchritudine eius, quum eam uidisset, captus, ad concubitum eam solicitauit. Quum autem illa piaculũ id auersaretur, miles ense stricto mortem ei minatus, ueluti cum amore concertans, per misericordiam summum tantum collum uulnerauit. Illa uerò cruore diffluens, iugulum ferro subdidit: melius sibi esse rata, ut cum pudica mente mortem oppeteret, quàm cum uiro alio concumberet. Et postquam ferocius etiam barbarus illam aggressus est, plurimumq; eam oppugnando nihil egit, ad castitatem eius consternatus, in Apostolicum diui Petri templum eam duxit, ecclesiæq; custodibus commendauit, sex illis aureis nummis datis, ut puellam uiro suo conseruarent. Tales calamitates in Oriente atque Occidente, tum, Dei, ut opinor, ira accidere.

Alarici mors. Honorius barbaris Romam incolere permisit. Alarichus Gallã Placidiã Honorij sororem Romæ captam, Athaulpho uxorẽ dedit: quæ blanditijs suis apud maritũ effecit, ut ultrò ipse à Romanis pacẽ peteret. Diac.

In direptione urbis fœmina pudicißima mori maluit, quàm à milite cõstuprari.

Miles barbarus castitatem eius admiratus, mulierẽ seruauit et honorauit.

CAPUT XXXVI.

Tanta enim eo tempore hominũ cædes facta est, quantam ætas nulla à seculo condito nouit. Eam porrò cladem stella illa gladij formam referens, obscurè portendit. Non etenim milites tantũ interiere, neq; in aliqua orbis parte mala hæc constitere, sed omne genus hominum concisum est, & tota prope perijt Europa. Asię quoq; pars nõ exigua attrita est, plurima item Libyæ, potissimùm uerò quæ Romanis tributaria & subiecta fuit. B † Interitus namq; multitudinem hostilis barbarorum demetuit ensis. Reliquam autem fames & pestilentiæ, necnon agrestium ferarum greges absumpsere. Pręterea motus terræ ingentes, funditùs urbes & domos euertentes, permultos in ineuitabile exitium coniecere. Multis etiam in locis terra hiatibus rupta, sepulchrum incolis * extemporaneum spontaneumq; facta. Insuper aquarum pluuialium illuuiones, & apud alios flammeæ siccitates, apud quosdam fulmina coniecta, uariam & insustentabilem edidere calamitatem. Quinetiam pluribus in locis grando saxis manuarijs maior, & circiter octonarum librarum pondus trahens, deferri uisa est. Denique niuium uis & frigoris immanitas, quos plagæ alię non præripuerant, occupatos extinxere. Quæ omnia euidenter satis diuinam deprædicarunt indignationem. De quibus singillatim commemorare, supra uires hominis fuerit. Tum uerò tantum etiam solis deliquium fuit, ut stellæ etiam medio die refulserint: quod deinde tanta siccitas est subsecuta, ut more insolito multi mortales, & alia etiam animalia interierint. Cùm autem sol defecit, fulgor quidam simul in cœlo apparuit, coni siue metæ speciem gerens: quem inerudití quidam cometam crinitam'que stellam esse duxerunt. Nihil enim, quæ in eo uisa sunt, cometæ simile fuit. Nec fulgor is in comam abijt, neq; stellæ prorsus speciem retulit: sed ueluti lucernæ cuiusdam magnæ flamma per seipsam subsistere uisa est, nec radij eius aliqui stellæ cuiusquam formam subiere. Ipso quoq; motu uariauit. Nam ea parte qua sol per æquinoctium oritur, fulgor is moueri cœpit: & inde iuxta eam quæ in Vrsæ cauda sita est, stellam ultimam sensim euadens, ad Occidentem cursum tenuit. Postquam autem cœlum est dimensus, motu suo quatuor mensibus longius perfecto, disparuit. Vertex eius aliquando quidem in magnam & acutam longitudinẽ abijt, ut coni rationẽ excederet: nonnunquã

Totius orbis clades tantæ prodigiosa stella prædictæ.

τῆς φθορᾶς πλῆθος.

Tempestatis eius clades. Bella. Fames. Pestis. Terræmotus. Chasmata. Eluuiones. Exustiones.

τάφος αὐτοσχέδιος.

Grando max. Vis niuium.

Stellæ in cœlo medio die uisæ

Eclipsis solis. Siccitas summa. Fulgor coni forma in cœlo apparens.

autem ad mensuram illius contractus est. Alia quoque monstrosa prębuit spectacula, quibus à natura solitarũ apparitionũ discessit. Videri autem cœpit ab æstate media, ferè usque ad autumni finem. Id ipsum quoque miraculum ingentium bellorũ, & incredibilis hominũ interitus indiciũ fuit. Deinceps uerò terræmotus esse cœperant, qui non facilè cum eis qui antea extiterant, conferri possent. Cum terræmotibus ignis quoque cœlo quasi rupto delapsus, salutis spem omnem præcidit: cladem tamen hominibus non intulit. Diuina namque benignitas uento uehemẽti demisso, & igne undequaque prouoluto, in mare eum abiecit. Videre tum erat spectaculum nouum, fluctus ipsos perinde atque regiones quasdam marinas plurimùm igni ardere, quoad usque flamma prorsus in undis extincta est. Cùm in multis terræ locis tanti essent terræmotus, laquearia & tecta ædium, à se ipsis ita magno cum sonitu & fragore dirimi uisa sunt, ut qui intus in domibus erant, clarè oculis cœlum conspicerent. Et post eiusmodi rupturam ita rursum sunt inter se aptè coniuncta, ut nemini tam nouæ rei significationem aliquam præberent. Idem etiam in nauibus & domorũ pauimentis, multis in locis accidit. Quædam namque granaria in partibus inferioribus habitantes, frumento confertim & subitò in eos per rimas patentes effuso suffocarunt, solúmque ipsum tam commodè compactum reddiderunt, ut homines addubitarent, unde frumentum illud quod cædem talem patrarit, profluxerit. Ad hæc, alia quoque eius generis mala tum nouo prorsus modo extitere, quæ satis ostenderunt, non naturali aliqua ratione hæc, sicuti Græcæ superstitionis sectatores delirantes dicũt, prouenire, sed diuinæ indignationis flagella ea hominibus immitti. Multis certè quidem eo tempore uisum est, irato ea Deo accidisse, propter tam apertam, quæ maximo illi ecclesiæ luminari Ioanni illata est, iniuriam. * Siquidem & Imperatoris coniugem Eudoxiam tum uita excedere contigit, uermibus escam factam. Et urnam, cui imposita est, moueri cernere erat: Deo uidelicet eum, qui per illam in ecclesia concitatus fuerat, motum ostendente. Et Theophilus paulo pòst laterum morbo correptus interijt. Arsacius etiã, quemadmodum à me dictum est, paruo intercedente tempore fatis concesit. Et Cyrinus Chalcedonis episcopus, ex eo casu quo in pede circumuentus est, † utroque crure dissecto, miserabiliter uita est defunctus. Et alij aliter uitam finiere. Antiochus & Seuerianus, sectatorésque eorum malè quoque diem suum obiere, Deo ab ipsis pœnam sumente, propter sacra (proh dolor) iniquè prodita. Inter homines quoque esse Imperator Arcadius breui desijt. Verùm Ioannis primùm, deinde etiam Arcadij obitu exposito, unà cum utriusque fine, decimotertio quoque historiæ huius libro, Deo adiuuante, imponam finem.

Terræmotus grauißimi. Ignis cœlestis in terram delapsus. Idem in mare coniectus. Mare ardens. In terræmotu tecta & pauimenta domorũ derepẽtè rupta, & rursum cõiuncta sunt. In nauib. idem quod in domibus factum. Itaq; intra tecta ab hominib. cœlum uisum. Theologicũ de prodigiosis casib. iudicium. Flagella Dei homines castigantia. Deus sanctorum suorũ iniurias uindicat. * Socr. li. 6. ca. 19. hæc exẽpla occulto Dei iudicio iudicanda permittit. Eudoxiæ mors. Theophili Arsacij Cyrini † Sozom. li. 8. cap. 27. Antiochi. Seueriani. Arcadij. Ioannis Chrysostomi. Eudoxiæ urna moueri uisa.

A

B

CAPUT XXXVII.

CUcusi Ioannes quum esset, ab Adulphio episcopo benignè exceptus atque tractatus est. Atque ibi multos quidem pane, plurimos uerò diuino uerbo, quod uerè corda confirmat, & mentes illustrat, pauit. Permultos uerò etiam utiles atque necessarios libros composuit. Nullæ enim quæ ei accidẽre erumnæ linguam eius, fluminis instar fluentem, cohibere potuerunt. De patientia quoque, & de eo quòd non solum nos ad socordiam non dare, uerumetiam in rebus duris non offendi debeamus, non pauca conscripsit. Plurimas etiam tum ad sanctam Olympiadem epistolas dedit. Vniuersæ hæ quindecim sunt, mirificam patientiæ gratiam complectentes.

Acta & scripta Ioannis quæ Cucusi edidit. Epistolæ eius ad Olympiadẽ. Epistolarũ carũ summa.

A § In quibus solum peccatum esse, ad quod exhorrescere nos conueniat, dicit. Erumnas etiam quas in itinere perpulit, in eis commemorat: & ut † eam à desperatione reuocatam, ad spem bonam futuri congressus erexerit: atque ut feruente maximè æstate iter faciens, cum uehementissima febri sit colluctatus, scribit. Refert insuper stomachi ipsius uitia: & improbum, qui uirum iustum in exilium abduxit, Gallum: necnon diuersoriorum mansionumque incommoditatem, ministrorum inopiam, rerum necessariarum penuriam, item quòd medicum non habuerit, & de Isaurorum terrore. Quemadmodum etiam * monachi aduersus eum furentes, domicilium eius incendere uoluerint: & quomodo rebus eius in itinere comploratis, non solùm ipsi eius miserti non sint, sed etiam misericordiam aliorum, extrema omnia comminati, impedierint. De uia denique queritur, utpote ardua, lapidosa, difficili, & molesta. quam ob causam beatam illam fœminam rogat, ut in orationibus suis illa meditetur, ne longior eius fiat profectio, sexcentis exilijs laborem itineris faciendi grauiorem sibi esse dicens. Hæc omnia, atque alia hisce similia epistolæ istæ, & aliæ præterea ad episcopum Cyriacum datæ, complectuntur. Porrò quum ei aduersarij, quòd Cucusi maneret, inuiderent, Arabissum abductus est. Ductoribus enim eius hoc studio fuit, ut transitione frequenti labefactatus ille, uitam miserè finiret. Sedenim quo pluribus obiectus est erumnis, eo casibus omnibus propter sanctiorem philosophiam superior fuit, splendidusque refulsit: quemadmodum in igne flamma, si materiam copiosiorem sibi iniectam habeat. Inde uerò Pityuntem (ita enim mandatum fuerat) ductus est. Oppidum id est grauis solitudinis, ad finem Pontici maris

B situm, sæuissimis barbaris conterminum. Eò quum duceretur, & iam ad Deum migraturus esset, noctu ei oranti, qui uitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eique quùm aduersus dæmones uictoriam, tum postremò migrationem ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorum perceptionem cum læticia annunciarunt. Dein † cœlesti & ineffabili eum esca pauerunt: ex quo tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum uersantibus concredidit. Hinc etiam ille ad maiora progressus est certamina. Illi porrò quibus magnus uir ducendus commissus fuerat, magnis itineribus proficiscebantur, aliquando immensis pluuijs exundantibus, aliquando solis radijs maximè urentibus. Merces enim eorum crudelitati in illo exercendæ, maiorum dignitatum honores, proposita fuerat. Cœterùm Pityuntem uidere non potuit, sicuti Epiphanij uaticinium prædixerat. Ad Comanenos autem Armeniæ quum uenisset, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obijsse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, utrunque crastina dies cõiunget. Ille etiã custodi templi ut locũ Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cum triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionẽ recta uia excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaque cum res suas disposuisset, linguã ad docendum mouisset, lætius se ita ut calceos quoque indueret, uestib. suis ornasset, & a per communionem diuinam sanctificationẽ percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus.

[Margin notes, right:] Ad solum peccatum exhorrescendum. — † ὡς ἀθυμοῦσαν ἀνακτώμενος οὐκ ἀνέλπιστον τὴν εἰσέπειτα εὐτυχίαν ποιεῖται. Potest hoc etiã de congressu in futuro seculo intelligi. — * Fortasse pro monachis, legẽdum monomachi: hoc est, gladiatores. ut milites intelligantur, qui eum in exilium abduxerunt. — Epistolæ Ioannis ad Cyriacũ episcopum. — Ioannes Arabissũ abductus. — Rebus aduersis Ioãnes magis ac magis enituit. — * Morituro Ioanni Petrus & Ioannes apostoli apparuerunt. — Iidem eum cœlesti cibo pauerunt. — † Basiliscus martyr apud Comanenos. — Idem Ioanni in somnis apparet. — Perceptio Eucharistiæ ante obitum.

[Margin notes, left:] Idẽ Pityuntẽ duci iussus. — τροφῇ οὐρανίᾳ καὶ ἀπορρήτῳ τῷ σιτίσουσι. — αὐτῶν θείων κοινωνήσας ἁγιασμάτων.

§ Tu tibi persuade, præter culpam ac peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum. Cicero. Scimus ea mente, quam ratio & ueritas præscribit, ut nihil in uita nobis præstandum, præter culpam, putemus: eáque quum careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Idem.

* Plin. lib. 6. cap. 5. de regione Colchica: In intimo eo tractu Pityus oppidum opulentiss. ab Heniochis direptum est.

† Comana oppidum est Cappadociæ: Plin. lib. 6. cap. 3. Secundum Strabonem lib. 12. in conuallibus Antitauri. Comanensium mentio est l. quum antea. C. de agric. & censit. lib. 11.

Signaculum crucis.

Et seipso signo crucis, sub qua uixerat, obsignato, beatam illam ingressus est pro A fectionem, cum Christo uiuens & regnans, pro quo labores longos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem fœlix & beatus: eis autẽ qui eum cognouerunt, & uel mediocriter mellitam eius doctrinam degustarunt, deplorandus. Obitus eius in eam diem incidit, qua uiuificæ Crucis exaltationem celebramus, Septembris mẽsis decimamquartam. Sic enim conueniebat, eum qui uitam omnem sub cruce transegerat, & gloriã non in alia re quàm in cruce Christi collocauerat, festo ipsius die, quem ex materia ista acceptum circumferebat cinerem, deponere, atq; ad Deum in sublime ferri et exaltari. Eò uerò tum innumerabilis piè uiuentium uirorum & fœminarum multitudo ex Syria, Cilicia, Ponto & Armenia confluxit: qui postquam eum pijs manibus prope Basiliscum martyrem sepelierunt, rursum inde abierunt.

Ioannes in die exaltationis sanctæ crucis moritur.

CAPUT XXXVIII.

Arcadij mors. Arcadij liberi.

Item Honorij, qui sedecimo post Arcadium mortuus est anno.

Arcadius sanctitatis famam obtinuit.

Acacius martyr.

Constantinopoli domus quædã, postquã ex ea progressus est Arcadius, sine detrimento ullo hominũ corruit.

Post Ioannis mortẽ, Arcadius quoq; anno tertio defunctus est, sicuti & antea coniunx eius Eudoxia. Imperij successorem is filium Theodosium reliquit: iampridem à lacte remotum. Reliquit etiam filias, Pulcheriam, Arcadiam, & Marinam, admodum teneras, quæ in uirginitate cœlibes permãsere. Dehinc multò pòst Honorius quoq; Romæ hydrope perijt, sororis suæ Gallæ Placidiæ & Constantij filium Valentinianũ tertium, & filiã eiusdem Honoriã, post se in ea urbe relinquens. Arcadius ante finem uitæ, Deo chari hominis opinionem, talẽ ob causam obtinuit. Aedes quædã Cõstantinopoli est maxima & pulcherrima, Καρύαρ, hoc est nucem, eã incolæ nominant, quòd in ea media, nux arbor, spectaculũ non contemnendũ, stetit: ex qua arbore Acaciũ martyrem suspensum, martyrium suum peregisse ferunt. Propter B hanc ędem alia precatoria domus contiguè extructa est, ad quam spectandã Arcadius uenit: precibusq; in ea peractis, inde abscesit. Concurrit ad locum eum, ad Imperatorẽ uidendũ, multitudo innumerabilis, & plena erãt foris hominib. loca omnia. Simulatq; uerò Imperator paulùlum est progressus, confestim maxima illa ædes funditùs diruta concidit, ita ut neminem detrimento aliquo afficeret. Itaque clamor statim exortus est, Imperatoris precibus cunctos præsenti exitio esse liberatos. Atque hoc sic actum. Mortuus est autem Arcadius, quum octennis filius eius Theodosius esset. Vnà cum patre is tredecim, solus autem quatuordecim imperauit annos. Quos annos etiam tredecimus hic liber continet: quũ à mundo cõdito quinquies * millesimus noningẽtesimus uigesimustertius: à natiuitate uerò Domini quadringentesimus decimus octauus ageretur annus.

Libri istius anni.

Secundum neotericos 4388.

HISTORIA GILDONIS TYranni Aphricani.

Gildo secundum duos in Europa tyrannos, Maximum & Eugenium, quos ope diuina Theodosius magnus oppreßit, eo mortuo, in Aphrica tyrannidem inuasit: eandemq; ita sæua dominatione obtinuit per annos duodecim, ut urbem Romam, quòd ex Libya frumentum eò exportari non pateretur, annonæ charitate & fame affligeret. Libyam sibi ab eo ademptam, Roma apud Claudianum hisce queritur uersibus:

Hanc quoq; nunc Gildo rapuit: sub fine cadentis
Autumni, pauido metimur cærula uoto.
Puppis si qua uenit, si quid fortasse potenti
Vel pudor extorsit domino, uel præda reliquit,
Pascimur arbitrio Mauri: nec debita reddi,

Sed

Sed sua concedi iactat, gaudetq́ diurnos
Ut famulæ præbere cibos, uitamq́ famemq́
Librat barbarico fastu, uulgiq́ superbit
Fletibus, & tantæ suspendit fata ruinæ.
Romuleas uendit segetes, & possidet arua
Uulneribus quæsita meis.— *Et rursum:*
— Iam solis habenæ
Bissenas torquent hyemes, ceruicibus ex quo
Hæret triste iugum, nostris iam luctibus ille
Consenuit, regnumq́ sibi tot uendicat annis.

Quo minus autē hunc armis Romani imperatores Arcadius & Honorius, quos ille propter iuuenilem eorum ætatem contemnebat, uindicarent, Barbarorum in utrumque & Orientale & Occidentale imperium excursiones, & Attali tyrannis impedimento fuere. Habuit Gildo fratrem Macezerem, egregiè fidē Romanis præstantem. Huius filios eam ob causam per parricidiū ille crudelissimè necauit. Honorius tandem Macezerem contra fratrem cum copijs misit. Qui cum quinque millibus armatorum Gildonis exercitum ingentem uicit atque fugauit. Gildonis ex fuga retracti gula, uelo nautico fracta. De expeditione Macezeris, & uictoria, atque de parricidio Gildonis, apud eundem Claudianum, historicum potius hac in parte quàm poetam, in consilio imperatoris Honorij ita agitur:

Est illi paribus, sed non & moribus ijsdem,
Macezer, fugiens qui dira piacula fratris,
Spesq́ suas, uitamq́ tuo commisit asylo.
Hunc ubi tentatis frustra mactare nequiuit
Insidijs, patrias in pignora contulit iras:
Quosq́ manu pueros paruos gestauerat una
Occidit iuuenes, inhumataq́ corpora uulgo
Dispulit, & tumulo cognatas arcuit umbras.
Naturamq́ simul, fratremq́ hominemq́ cruentus
Exuit, & tenuem cæsis inuidit harenam.
Nunc quoq́, nunc Gildo, tanto quem funere mersit:
Nunc doleat uenisse ducem, seseq́ minorem
Supplicibus sciat esse tuis. quem sede fugauit,
Nunc præceps fugiat: fregit quem clade, tremiscat:
Agnoscatq́ suum, trahitur dum uictima, fratrem.

Hæc, ita ut Claudianus scribit, acta. *Postremoq́:*
Tertius occubuit nati uirtute tyrannus.

HISTORIA ALARICHI, QUOMODO IS primùm cum Gotthis suis urbem Romam ceperit, & diripuerit.

Obsederat Romam Alarichus iam biennium: nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias urbi poterat, aut audebat. Nam quum nihil minus quàm de urbis eius salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui idoneū minimè præfecerat, qui rem tum aduersus Gotthos rectè administraret. Unde Gotthis obsidēdæ urbis cogitatio, Romano milite uel dilapso, uel segniter rem gerente. Uerùm eā frustra obsessam, cū expugnare ui nō posset, ad dolū hostis barbarus uertitur. Profectionē in patriā simulat, trecētosq́ iuuenes corporis et animi ui præstātes deligit, quos

quos Romanis principibus dono det, instructos prius ut omni obsequio dominos suos demererentur: & ad certum diem circa meridiem, quum Romani principes somno uel ocio uacarent, ad portam Asinariam aduolent: interfectisq; improuiso insultu custodibus, portã sibi præsto futuro aperiant. Interea Gotthi quum reditum, alia atq; alia deesse sibi simulantes, differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè usi, portam constituto die suis aperiunt: & intromissus Gotthus, maiore ignominia quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ et opulentissimæ opera patefactã Gotthis portam existiment, quum plebem Rom. passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna. Unum, edictum ab Alaricho fuisse, ut quicunq; in templa diuorum confugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla uis inferretur: quod & summa fide seruatum. Alterum, quòd quum renunciatum Honorio esset Romam periysse, de pugnaci ille Gallo, cui nomen Roma erat, significatum sibi esse crediderit, quo cum paulo antè festiuissimè luserat. Adèo socordis ingeniy princeps, nec quicquam omnino paternæ & auitæ uirtutis referens fuit. Quod & Arcadio fratri eius uitio datum. Nam Eudoxiæ uxori addictus, cùm alia improbè fecit, tum Ioannem Chrysostomum, antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, plus æquo uxori inseruiens, in exilium egit.

DECIMIQVARTI TOMI CAPITA.

De

Qua-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XIIII.

CAPUT I.

A IOANNES igitur, aurea lingua uir, labore certaminũ pro CHRISTO obitorum, ueluti aurum obryzum ad summum per explorationem probatus, ad hunc modum uita est defunctus. Post hunc & Imperator Arcadius mortuus est, adolescentulo admodum Theodosio filio, octauum uidelicet ingresso annũ, relicto: qui cum trimulus esset, mater quoq; eum relinquens, ad futuras transijt † pœnas. Arcadius porrò puero ne quid contingeret metuens, ante mortem Isdigerdem Persarum regem curatorem eius, & simul Imperij, donec ille in uirum euaderet, testamento instituit. Quod ubi Isdigerdes cognouit, re ea minimè neglecta, nouum quoddam admirandæ uirtutis exhibuit specimen. Pace namq; prolixa, centum annorum inducijs cum Romanis initis, imperium Theodosio, quo minus periclitaretur, conseruauit: & Antiochum quendam, uirum admirandũ & præclarum, delectum ueluti tutorem & pædagogum, ad eum, cum literis in hęc uerba ad senatum Romanum conceptis, misit. Quum Arcadius Imperator uester me filij sui curatorem instituerit, qui officio meo fungatur, uirum istô misi. Ne quis igitur puero insidias struere audeat, ne bellum ipse implacabile aduersus Romanos moueam. Et Antiochus ubi Constantinopolim uenit, puerum ita ut Imperatorem decet, educauit: illud prouidens & curans, ut simul puer & magnificentiam in publicum progressus retineret, & rebus bellicis optimus esset.

B Quum autem quadriennium cum eo fuisset, discesit. Rerum autem omniũ administratio Anthemio præfecto commissa est: qui ex filio nepos eius Philippi fuit, qui Paulo Constantinopolitano episcopo eiecto, uæsanum Macedonium pro eo in ecclesiam induxit, sicuti libro decimo diximus. Anthemius iste mœnia Cõstantinopolis demolitus, pomeria urbis prolaturus, latericio ingenti qui nunc cernitur muro eam circumdedit, opere eo per menses duos magna & ferè incredibili celeritate confecto. Et quum prudentia multos antecelluit, tum inconsultò nihil sibi agendum duxit. Ac cum multis quidem ille alijs de rebus gerendis consilia communicauit: Troilo tamen sophista familiariter maximè usus est: in quo, præter cœteras uirtutes, prudentia etiam quædam reipublicæ administrandę Anthemij æmula fuit. Illud sanè animaduertendum, Anthemium Imperatoris iussu, unà cũ Cyro præfecto urbi, longo pòst tẽpore urbis mœnia construxisse. De Antiocho & Anthemio Imperatoris pędagogis hęc dicta sufficiãt.

Arcadius filio Theodosio curatorem testamento designauit Isdigerdem Persarũ regẽ.

† δίκας

Induciæ centũ annorũ inter Rom. et Pers.

Antiochus delegatus ab Isdigerde Theodosij tutore.

Educatio pueri Imperalis.

Anthemius Orientalis Imperij administrator.

Latericius murus urbis Constantinopolitanæ ab Anthemio celerrimè extructus.

Troilus sophista Anthemij familiaris.

Cyrus præfectus urbi.

CAPUT II.

PRouidẽtia autẽ diuina, illud præcipuè curans, ut pius maximè Theodosius imperator fieret, alium quoq; tutorem germanũ magis, imperio eius præfecit: Pulcheriam nimirum sororem, quæ à prima statim ętate ita sapuit, ut uirtute et ciuili prudẽtia eis nõ cederet, q in his reb. maximè excellũt. Vnde colligere satis possumus, Principibus ad salutem, solam

Deus tutelæ sororis Pulcheriæ Theodosium commisit.

Eximia Pulcheriæ laus.

Oo satis

Imperia per pietatē potisimum cōsistunt.

satis ueriorem esse pietatem: sicuti contrà, absque illa nihil prosunt exercitus, equi, satellites, ensium uis, uirorumq́ue innumerabiles copiæ, aurum item, & argentum, plurima terræ iugera, & quicunque alius præterea est apparatus. Etenim ipsa nondum quindecim nata annos, sapientiorem diuiniorem'que quàm ætas ferret, obtinuit mentem. Et primùm quidem uirginitatem se per uitam omnem conseruaturam esse Deo uouit: deinde ut idem facerent sorores, eis quoque persuasit, ne † æmulationem atque contentionem in Imperialē aulam induceret. Quare omnem insidiarum occasionem præcidit. Sedenim quum consilium decretumq́ue suum pignore aliquo stabiliendum esse putaret, Deo ipsi, sacro sacerdotum ordini, & subditis ciuibus, certum sententiæ suæ testimonium exhibuit. Nam admirandum quoddam incredibili pulchritudine ornamentum, ex auro & preciosis lapillis confectum, in sacræ mensæ formam redactum, pro uirginitate sua, fratrisq́ue imperio, catholicæ Constantinopolitanæ ecclesiæ dedicauit, * in corona quadranguli eius, consilio causa'que consecrationis eiusmodi, nouis quibusdam literis insculpta. Itaque ubi pro uirili sua natura Imperij curam suscēpit, quàm optimè, ita ut conuenit, cum ingenti decore rem Romanam administrauit: quàm celerrimè de rebus agendis consultauit, simulq́ue eas in scriptum retulit. Nam & in scribendo, & in dicendo, summopere est exercitata, sermone utroque, Latino scilicet & Græco. Et quæ ipsa agebat, perinde atque à fratre constituta essent, in illum retulit. Illud plurimùm curauit, ut in Imperatorijs artibus is educaretur, atque disciplinis ætati cuique conuenientibus institueretur. Ita ille rem militarem & equestrem, ab eis qui rerum talium accuratè periti erāt, didicit. Vt autem in publicis progreßibus quouis tempore, ita ut Imperatorem decet, magnificus esset, & splendidus, ab ipsa edoctus est: quemadmodum scilicet uestem sibiipsi circundare, quo modo considere, incedere, & risum moderari deberet: ut in rebus quibusque se, prout tempus ferret, uel placidum uel terribilem exhiberet, & commodum audiendis supplicantium precibus præberet. Potissimùm uerò eum docuit iusticiam & ueram pietatem, sicuti conuenit, colere, precari continenter, templa adire frequenter, ædes sacras Deo constructas uasis, donarijs & ornamentis locupletare: sacerdotum ordinem, simulq́ue uiros bonos, qui Christianorum legibus optimè uiuerent, plurimi facere. Hæc eius erant institutiones. Quinetiam nonnullis religionem adulterinis dogmatibus, nouisq́ue rebus deprauare conantibus, eamq́ue in magnum periculum adducentibus, ut firmiter illa in statu suo permaneret, ipsa quoque effecit. Et quo minus eo tēpore noua quæpiā hæresis ecclesiā inuaserit, in causa ipsa maximè fuit: quemadmodum suo loco historia ostendet. Et quia ardenti animo diuinum numen coluit, non facilè quispiam enumerare posit, quæ illa sacra templa magnificè excitarit, quæ'ue Dei amantium uirorum domicilia atque monachorum cœnobia construxerit, perpetuas in ea impensas, & res omnes eorum qui in eis pietati uacarent necessarias constituens. Ex multis uerò pauca quædam, quæ uim temporum superarunt, id indicabunt. Opus enim eius est sacrum Dei genitricis templum, quod Blachernæ dicitur, dignū ipsa illa Verbi matre, quod inhabitaret, iudicatum domicilium: sicuti filio eius, quod Sapiētiæ uocatur. Cuius diuinum tumulum, & sepulchrales fascias inuentas, cum ueneratione maxima ibi reposuit. Templum item, quod τῶν ὁδηγῶν, hoc est, uiæ ducum cognomine clarum est, in quo diuinam illius imaginem, quam Lucas apostolus in tabula depictam reliquit, sacrumq́ue † pensum, & Seruatoris ipsius fascias, perinde atque thesaurum, quem ad eum Eudocia Augusta, quum Hierosolyma profecta est, misit, seruandas curauit. Præterea & sacrum in * fabrorum foro delubrum, cui † sancti sepulchri

Margin notes:

Votum uirginitatis perpetuæ.

† Per suas scilicet aut sororū suarū nuptias. Sozom.

Donariū preciosissimū Pulcheria templo Cōstantinopolitano dicat.

** ἐπὶ τῷ στεφάνῳ τοῦ τετραγώνου ταύτης. Nicephor. ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τραπέζης, in fronte mensæ. Sozo. lib. 9. cap. 1.*

Educatio & institutio Principis Christiani.

Summæ Pulcheriæ principis religiosissimæ laudes.

Opera pietatis eiusdem. Templa & sacræ ædes à Pulcheria constructæ.

Blachernæ.

Tumulus uirginis matris, & aliæ eiusdem generis reliquiæ. Imago eiusdem à diuo Luca picta.

Viæ duces.

† τὸ ἄτρακτον, τό τε ὕφος ἐκείνης γάλα.

** τῶν χαλκοπρατείων*

† ἁγία σορός.

A sepulchri nomen est. Vtraq; uerò hæc fana pulchritudine simul & amplitudine ambitiosa, magnificè sunt constructa. Deus sanè fœminam eam, propter uitæ institutum charam habens, preces eius exaudijt, & in rebus agendis sæpe ei apparuit. Et ut mihi quidem uidetur, † amorem Dei homines nõ cõsequuntur, nisi seipsos idoneos factis ipsis præbeant. Ad eundem etiam modum sorores institutæ, eadem studia erga sacerdotes, erga tẽpla, præterea erga egenos, mendicós, & aduenas liberaliter præstitere. Vita quotidiana, instituta, atq; progressus, noui omnibus fuere. Diu noctúq; hymnis laudibúsq; Deum celebrarunt. Ocium, sacram telam texentes, & id genus opus facientes, uitarunt. Institutum namq;, propter quod uirginitatem erant complexæ, non decere ignauiam existimarũt. Proinde uitia eiusmodi, & reliquam Imperialem consuetudinem, à uita sua repulerunt. Itaq; factũ, ut quòd Deus eis propitius esset, domus earum rectè administraretur, ętásq; Imperatoris optata caperet incrementa: & aduersariorum insidiæ, bellaq; orta, omnia sua sponte, Deo adiuuante, soluerentur: & Imperator ipse in dies rebus bonis accumulatus, laudatis sororis consilijs, ueluti uera effigies & statua in optimi Imperij formam expolita, esset.

† θεοφιλίαν

Virtutes sororũ Pulcheriæ.

Ocij fuga.

Theodosius Christianissimi Principis exemplum.

CAPUT III.

VErùm res quoq; eius, sine dispendio et iactura, silentio cõmittere non possumus, nõ omnib. prorsus notas. Primùm namq; ita ut Imperatorẽ oportet institutus atq; educatus, nullũ de se ignauię & mollicieí indiciũ præbuit: sed ita quùm nostrarũ, tum earũ quę supra nos sunt rerum peritus fuit: ut qui cum eo colloquerentur, humanæ mentis captum eum exuperare iudicarent. Adeò etiam fortis & laborũ patiens, ut facile uicissitudi-
B nem & mutationem temporũ sustineret, cumq; æstu iuxtà & frigore concertaret. Ieiunio frequẽti se assuefecit, & maximè quarto heddomadis, & eo qui Parasceues nomen sortitus est, die: Christianismũ ad summũ excolere uolens. Atque ut aula eius Imperialis re nulla ab asceterio differret, sedulò curauit. Manè cõsurgens, hymnos Deo cum sororib. alternis cecinit, & spiritus uerba semper in ore habuit. Cum episcopis & sacerdotibus cõgressus, obscuros locos & † nodos scripturarũ, haud aliter quàm si sacris ipse initiatus esset, explicuit. Sacrorum librorum, eorundẽq; interpretum cõgerendorũ adeò fuit studiosus, ut ea laude Ptolemæo inferior non esset. Noctu eis legendis operam nauauit: lucerna se sponte sua, machina quadam mouente, sibíq; ipsi oleum infundente, comparata: ut nequis ministrorum eius in laboribus eiusmodi molestiam quampiam subiret, neque uim naturæ cum somno colluctans inferret. Manu ipse sua pulcherrimè scripsit: ac multa scriptorum eius ad hoc usq; tempus sunt conseruata, temporum ui superiora, Euangelia uidelicet, & alia quædam, aureis omnino literis distincta, quorum paginæ crucis formam referunt. Quo labore eum uitæ sumptus tolerare potuisse, fama est. Malorum tolerantia omnibus, præcipuè autem qui eo nomine apud Gręcos clari fuere, post se relictis, multis modis eos pretergressus est. Illi siquidem quum uerbis se philosophiam exhibituros esse polliciti essent, re ipsa eam præstare nequiuerunt. Ipse autem Aristotelis perplexibilibus inuolucris uale dicto, factis philosophiã exercuit, iræ, dolori, & uoluptati moderando. Iram adeò in potestate habuit, ut neminem unq; à quibus læsus fuisset, ultus sit, neq; eum quisq; succensentem uiderit. Atq; aliquando ex familiaribus cuidam dicenti, neminem ab eo illorũ morte mulctatum esse, qui iniurij ei fuissent, respondens: Vtinam, inquit, eos etiam in uitam reuocare possem, qui iamdudũ mortui sunt. Ad alium quendam eadem propè referentem, dixit: Nihil esse noui, si quis homo quum sit, è uita excedat. Vnius aũt Dei esse, eum qui semel mor-

Theodosij uirtutes.

Aula Imperialis asceterio monachorum per similis.

† γρίφα

Bibliotheca Theodosij

Lucerna αὐτόματος.

Theodosius fuit Calligraphus.

Philosophus μέχρι τοῦ πράττειν.

Ἀοργησία Theodosij.

Theodosius ad supplicium damnatos, si illi ad ciuitatis portas ad mortem ducti non peruenissent, per misericordiam absoluit.

Per pœnitentiam, homo reuocatur ad uitã.

tuus sit, per pœnitentiam ad uitam reuocare. Vsq; adeò autem uirtutem hanc A coluit, ut si quando quispiam capitale crimen admisisset, neq; eum condemnationis sententia usq; ad urbis portas produxisset, statim eum misericordia prosequeretur. Et quum aliquando Constantinopoli in amphitheatro uenationis spectaculum præberet, & populus exclamaret, aduersus grauem feram generosum quenquam periclitatorem, qui cum ea congrederetur, mittendum esse: Annescitis, inquit, nos humanioribus spectaculis delectari solere? Et deinceps itidem populum spectaculis uti docuit. Religione tanta cum sinceriore pietate

Theodosius episcopi Chebronẽsis defuncti uiri sancti sagulum gestauit.

† ἱππικὸν

usus est, ut sacerdotes omnes apprimè honoraret, maximè uerò quos sanctitate uitæ enitere cognouisset. Et quum ex episcopis quidam, qui Deo charus fuisse perhibebatur, diem suum obijsset, sagum illius squalore multo imbutũ, eum petijsse, & sub Imperiali chlamyde gestasse dicunt: quòd bona spe esset, se aliquid de uiri eius sanctitate imitatione cõsequuturum. Longior aliquãdo pluuialis tẽpestas extitit, & ipse solitos †Circenses ludos populo more recepto gratificãs exhibuit. Quũ uerò uberiores etiam deciderent imbres, ibi tum egregiam suã erga Deum pietatem declarauit, per præcones populo denunciari iubens, conducibilius uidelicet esse, ut spectaculo repudiato, Deum qui præsenti calamitate eos

Supplicatio pro serenitate & clementia aeris impetranda.

σιτόδειαν εὐετηρία.

liberaret, precibus placarent. Id quod confestim est factum. Litania instituta est: supplicantes processere, laudibus Deum uexere, atq; unà concors ecclesia ciuitas tota facta, & ipse medius hymnis canẽdis, præijt habitu priuato incedẽs. Minimè uerò eum opinio fefellit. Statim enim cœlum aerem turbidum serenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam ingens quædam frugũ copia & ubertas est consequuta. Atq; omnib. ille quidem, ut ita dicam, exornatus fuit bonis: non minus uerò eũ cohonestauit misericordia, placabilitas, & ani B mi serenitas, tẽpestatis procellã non admittẽs: atq; insuper fides sincera & probata, unà cum religione non ficta, sicuti inde conijcere licet. Vir quidam aspe-

Theodosius illegitimã quoque monachi excõmunicationem nõ contempsit.

riorem dutioremq; uirtutis uitam consectans, præfracto eum adijt animo, ut ab eo quidquam peteret. Atq; ubi id sæpius expertus non impetrauit, uinculis ecclesiasticis Imperatorem à communione arcens subdidit. Postquàm autem Imperator in regiam suam uenit, & epulæ appositæ sunt, conuiuæq; omnes affuerunt, non ille prius cibum sumendum esse, quàm uinculis sibi iniectis solutus esset, censuit. Quapropter ad antistitem Constantinopolitanum famulum quendam misit, petens, ut eum ipsum soluere se, qui ligasset, iuberet. Quum id episcopus recusaret, & pro uinculo habendũ non esse, quod à quocunq; ligatum esset, significaret, solutumq; adeò iam esse diceret, nondum calculo eius acquiescendum esse duxit. Multò uerò labore is qui ipsum ligauerat inquisitus, eum ab-

Idololatria prorsus euersa.

l. Omnia loca. C. de sacrifi. pag. & templ.

soluit. Ac sic tandem Imperator cibum sumpsit. Adeò religiosus Theodosius fuit, uitamq; suam accuratissimè ad diuinas leges composuit. Quam ob causam quicquid fuit ex idolis reliquum, ita est funditùs disiectum, ut posteris eius ne uestigium quidem prioris fraudis & seductionis cernere sit datum. Sententiam uerò de eis suam in constitutionem retulit.

CAPUT IIII.

Deus manifestè bella à Theodosio repulit.

Roilas Scytha cũ copijs suis fulmine cœlesti extinctus.

SI quando bellum motum est, ad Deum confugiebat, diuinũ musicũque Dauidẽ æmulatus, quòd in illius ueluti promi cõdi potestate bella esse sciret: & quòd illum certum haberet curatorem, cõdignos spe bona percepit fructus. Ego uerò ueritatem promulgãs, ex plurimis pauca referam, quamuis extra institutum argumentum ferri uidear. Roilas ingenti Scytharum Nomadum exercitu coacto, & Istro transito, Thraciam uastauit, & ad urbem quoq; imperantem uenit, subitò primo clamore atque impetu,

A petu, sicuti ipse putabat, eã direpturus atq; excisurus. Verùm Deus cœlitùs Imperatorem propugnans, uiolento tonitru & fulmine demisso, non modò ipsum ustulatum in cineres redegit, sed innumeras quoq; copias eius concîdit. Idem etiam aduersus Persas fecit. Quũ enim prędatoria illorũ manus, pace repudiata, derepentè finitimos aggrederetur populos, neque auxilia aliqua, quæ oppresis opem ferrẽt, adessent, ducibus copijsq; militaribus alijs bellis occupatis, imbre uehementissimo & grandine maxima Deus illos persequẽs, progredi ultrà passus non est: equosque eorũ ita † pedicis cohibuit, ut diebus uiginti, totidẽ stadia cursu pficere non possent, quoad usq; exercitus cõgregatus fortiter hostibus restitit. Antea quoq; quum Persæ quidam Goranne duce, cognominẽ Imperatori urbẽ oppugnarent, omnisq; generis machinis adorirent, & turres extra muros cõtra eam excitarent, ueq; quidquã efficerent, ridẽdos se dedere, Eunomio eius episcopo machinas hostium omnes perfringente. Quum namq; nostri propter oppugnatorũ multitudinem animos desperatione desponderent, precibus ipse contra illos pugnans, urbem saluam cõseruauit. Ex satrapis tum ibi qui sub Goranne erant, quidã ad blasphemias cõuersus, itidẽ ut Rabsaces & Sennacherim, animo furibundo minatus est, sacrum se eius ciuitatis templum igne cõsumpturum. Contumeliam eam non ferens diuus Eunomius, tormentum bellicum saxa iaciens ad propugnaculum cui apostoli Thomæ cognomen fuit, disponi, ingentemq; lapidem eò in os blasphemi illius emitti iussit. Ilicet saxum balista ea tortum, maledici illius satrapæ os detestandum perculit, faciemq; eius omnem com-

B minuit, capite rectissimè attrito, cerebroq; omni disperso. Quem ubi Gorannes conspexit, expugnatione urbis desperata, fugiens inde discessit, re ipsa uictum se esse clamans. Metuq; correptus, decœterò per pacta cõuenta cum Romanis inita pacem est complexus. Tantam Deus ipse fidelis ministri sui Imperatoris eius curam gessit: qui eo nomine illi gratias egit, eundemq; religione debita coluit. Porrò bella in Occidente contra ipsum et patruum adhuc uiuum mota, quomodo Deus soluerit, quid dicere attinet?

Persarũ excursio in fines Ro. imbribus & grandine inhibita.

† πέδῃ κατεῖχον.

Gorannes Persarum dux.

Theodosiopolim Eunomius episcopus precibus ab immani ui Persarum seruauit.

Pax Persica.

Præsidio suo Deus Theodosium tutatus est.

CAPUT V.

Qvum etenim in regionibus Occidentalibus plurimi tyranni exorti essent, partim alij alijs colluctati, atq; ipsi inter se concisi, partim diuina ui in Imperatorum manus delapsi, satis illis Dei in eos amorem sunt testificati. Iam enim antea de Stilicone & Alaricho Gottho diximus: illo tantum omisso, quòd quum in Italia & in ipsa urbe Roma, casu quodã seditiosi homines Imperatori Honorio rebellarent, ipse Rauennam se contulerit: Alarichum autem istum, quem fidum adhuc sibi esse putabat, Galliæ scilicet ab eo ducem creatũ, cum frequentissimo exercitu, ut iniurias Imperatori factas ulcisceretur, miserit. Ille uerò quum eò uenisset, arte ciuibus deceptis, Romam ingressus est: atq; ibi publica pecunia ablata, tandem & Honorij sororem Gallã, quæ etiam Placidia dicta est, adolescentulam adhuc & innuptam, rapuit, atq; inde discessit. Eamq; Constantio, Comitis dignitatem gerenti, fido admodum sibi amico, seruandam dedit. Constantius porrò illa unà cum pecunia accepta, ad Imperatorem Honoriũ uenit. Quo cum ad hostes reuersus, cum Alaricho pugnã commisit, uictoriamq; obtinuit. Quam illius erga se beneuolentiam & fidem ut

† Honorius remuneraretur, in matrimonium ei Placidiam collocauit: eundemq;, sorori talem honorem habens, corona & purpura ornatum, ad societatem Imperij extulit. Atq; illum quidem Romæ reliquit: ipse uerò Constantinopolim ad res Theodosij ex fratre nepotis ordinandas, Arcadio illius patre non ita pri-

Alarichus fraude & perfidia Romam cepit.

Placidia Constantio duci nuptui data.

Vandalorum, Alanorũ, Sueuorumq; duces, legatos ad Honoriũ cum huiusmodi mãdatis misere: Tu cum omnibus pacẽ habe, ab omnib. obsides accipe: nos nobis confligimus, nobis perimus; tibi uincimus: tuæ erit quæstus reip: si omnes pereamus: Diac.

Cõstantius Alarichũ uicit.

Cõstantius in societatem Imperij ab Honorio assumptus.

 dem mor-

† Hoc tempore apud Bethlehem sanctus Hieronymus, uno & nonaginta annis expletis, ad Christum migrauit. Diac.

Tyranni Occidẽtales in Britania. — *Constantini tyrannis.* — *Bononia Galliæ.* — *Constans filius eius ex monacho Cæsar. Diac.* — *Cottiæ Alpes.* — *Cædes Didymi & Veroniani. Pro Veroniano alij legunt Viridianum.* — *Hi quũ antea inter se dißensißent in periculo supremo ad cõcordiã redierc. Soz.* — *Theodosiolus. Lagodius.* — *Id sibi cõmitti Hispani more antiquo petierunt, sed eos Cõstans nõ audiuit. Idem.* — *Barbaris enim Pyrenæi montis claustra credidit. Diac.* — *Vandali, Sueui, Alani, Gallias & Hispanias uastãt.* — † *καταπεσούσης τῆς κωνσταντίνου δυνάμεως.* — *Alauichi proditoris cædes.* — * *τὴν δίοδον χηρωσάμενοι* — † *Fortasse hic rectius legatur Alarichus, urbis Ro. expugnator.* — * *εὐχαριστήρια ἤνξατο.* — *Cõstantinus & Cõstans Arelate cõclusi.*

dem mortuo, profectus est. Sedenim in Britania milites seditione mota, Mar- A cum tyrannũ promulgarunt. Nõ multo uerò pòst eo occiso, Gratianũ ad imperium euexerunt. Sed cũ & hic quatuor exactis mensibus, iugulatus ab eis esset, * Constantinũ summæ rerũ præfecerũt, nomine ipso imperiũ illi certũ tutumq́ꝫ fore opinati. Quã ob causam reliquos etiã ita legisse uident. Cõstantinus ex Britania Bononiam, maritimam Galliæ ciuitatẽ traiecit, militesq́ꝫ Galliæ & Aquitaniæ omnes, ciuesq́ꝫ & subditos usque ad eas quas Romani Cottias Alpes nominant, inter Galliã & Italiam sitas, ad se pertraxit: & maximũ natu filium Constantem (quem postea Imperatorẽ renunciauit) data tum ei Cæsaris dignitate, in Hispaniã misit. Is ibi quos in rerumpub. administratione inuenit, Honorio genere coniunctos, Didymũ & Veronianũ, prælioq́ꝫ secum in Lusitania congressos, & uiuos captos, unà cum coniugibus interemit, & suos ei prouinciæ rectores prefecit. Theodosiolus uerò, & Lagodius, qui eorũ quos modò necatos esse diximus, fratres erãt, fuga sibi cõsulentes, salui permansere. Et Theodosiolus in Italiam ad Honoriũ, Lagodius aũt in Orientem ad Theodosiũ peruenit. Hac re sic acta, Constans ad patrẽ Constantinũ transijt. Cœterùm cum incõmodum præsidium in Hispaniarũ aditu collocasset, maximæ cladis & excidij regionibus eis id causa fuit. Postq́ꝫ enim Cõstantini † copiæ cõciderũt, Vandali, Sueui, Alani, gentes feræ, * transitu eo occupato, multas urbes & multa castella Galliarũ & Hispaniarum, & aliquot tyranni duces ceperunt. Constantinus quum ei adhuc ex sententia opinione sua res procederẽt, filiũ Cõstantem Augustũ declarauit, & transire in Italiã uoluit. Et Cottijs Alpibus superatis, Liberonem Liguriæ ciuitatẽ uenit. Eridanũq́ꝫ traiecturus, ubi de Alauichi morte certior factus est, retrocesſit. † Alauichus iste, dux quidẽ Honorij, proditionis aũt suspectus, quasi Cõstantino Italiæ imperiũ pararet, fuit. Quã rem ubi Honorius cognouit, ex progressu seu deambulatione quadam reuersus, simulatq́ꝫ ab equo descendit, statim gratiarum B * actiones & laudes Deo obtulit, uelutì à manifesto proditore liberatus. Cõstantinus aũt tyrannus, & filius eius Constans, profugientes, in urbe Arelatensi conclusi sunt. Exercitu namq́ꝫ eius disperso, gentes quas diximus barbarę, loca circa Pyrenæum montem opibus atq́ꝫ diuitijs referta occuparunt: atq́ꝫ inde, præsidijs negligenter ad transitum ipsum dispositis, in Hispaniam transierunt.

* *Eadẽ ætate Pelagius Brito, Celestino & Iuliano adiutoribus, hæreticum dogma contra gratiam Christi instituit: quod in Carthaginiensi ducentorum decem & septem episcoporum concilio est damnatum.*

CAPUT VI.

Gerontius Maximũ tyrannũ constituit. — *Constantis interitus.* — *Edouichus.* — *Gerõtius Arelate obsidet.* — *Francι. Almani.* — *Cõstantius aduersus Cõstantinum in Galliam uenit.* — *Gerontij fuga.*

EO tempore Gerontius Constantini ducũ præstantisſimus, susceptis contra eum inimicitijs, Maximũ quendã sibi familiarisſimũ, q̃ eum imperio cõmodum esse existimaret, ad imperialẽ sustulit dignitatẽ, purpurea ei ueste data. Atq́ꝫ illum quidem Taracone reliquit. ipse autem copijs acceptis, aduersus Constantinum progressus est: atque ex itinere Viennam digressus, filio eius Constanti necem struxit. Ea res de Gerontio ubi ad Constãtinum est delata, Edouichum ducem suum ad auxilia ex Francis & Almanis contrahenda trans Rhenũ misit. Et Viennã filio Cõstanti, nondũ Gerontij insidijs sublato, seruandam cõmisit. Gerontius ad Arelate duxit: eamq́ꝫ urbẽ, ubi Constantinus profugus erat, obsedit. Honorius aũt exercitum ingentẽ aduersus Constantinũ tyrannum misit, duce Constantio, quem sororis suæ Gallæ Placidię uirũ fuisse, antea diximus: atq́ꝫ is postea Valẽtinianũ tertiũ, & Honoriã filiã ex ea genuit. Ea re territus Gerõtius, cum paucis celeriter fugit. Reliqui aũt milites eius ad Constantium transierunt. Hispani Gerontium propter subitã fugam contemnendum esse censentes, consilium eius occidendi ceperunt. & noctu

hospitio

A hospitio eius imminẽtes, quũ armis satis muniti esset, interficere eũ sunt aggressi. At Gerontius & Alanus unus, cum quibusdã illius necessarijs, tectũ eius domus cõscendentes, nõ pauciores ꝙ trecẽtos qui eos oppugnabãt, interfecere milites. Atq; ubi tela eis defuere, famuli quidẽ clàm se ex ædib. demittẽtes, in pedes coniecerunt. Gerontius aũt quũ & ipse itidẽ saluus euadere posset, facereq; id recusauit, Nunychiæ cõiugis amore obstrictus. Cum ipso aũt diluculo, hostes domum in inferiori parte incẽderunt. Et quũ Gerõtio nulla salutis spes reliqua esset, primùm ille Alani caput nõ illibẽtis resecuit: deinde & uxoris, quũ illa lamẽtaret, & lacrymãs se ferro admoueret, precareturq;, ut prius extremum hoc munus à marito ferret, eiusq; gladio interiret, ꝙ in aliorũ perueniret potestatẽ. Atque illa dignã se religione sua exhibẽs (Christiana ẽm erãt) uirili prorsus animi instituto, ita uitã finijt: præclariorem, ꝙ ut obliuione premi possit, memoriã ad posteros transmittens. Postremò uerò Gerontius, quũ tertiò sibi ipsi ferrũ adegisset, nec letale uulnus inflixisset, quem ex femore suspensum habebat, pugione stricto, cor conuulnerauit. Et sic Gerõtius quoq; interijt. Enimuerò Honorij exercitu, cui Constantiũ præfuisse indicauimus, Cõstantinũ circũuallante, ille obsidionẽ sustinuit, Edouichũ, quẽ ultra Rhenũ ad Francos & Almanos auxiliares aducẽdos miserat, expectans. Quod ueritus Cõstantius, retrocedere Italiã uersus, ibiq; cõfligere cũ Edouicho uoluit. Idq; ita cõstituit, ꝙ in propinquo Edouichũ castra habere audiuerat. Itaq; cũ copijs Rhodanũ transijt. Et ipse quidẽ cum peditatu omni hostib. exitiũ molitus est: nec minus Vlphilas equitũ præfectus, nõ longè ab eis loco alio clàm in insidijs cõstitit. Postq; aũt hostes Vlphilam inscij prætergressi sunt, & iam pugnã inire cum Cõstantio deberẽt, signo dato ille

B subitò se ostendit, & hostes à tergo aggressus est. Ordinib. ergo turbatis, alij se in pedes dederũt, nõnulli trucidati sunt: quidã abiectis armis ueniã petiere, qui etiã quãprimùm in gratiã sunt recepti. Edouichus aũt equo cõscenso, in agrũ Ecdicij cuiusdã ueteris amici, qui multa ab eo acceperat beneficia, peruenit. Et ille quidẽ ut amicũ eũ excepit. Noctu aũt capite ei amputato, ad Constantiũ id, magna se pro eo munera accepturũ sperans, pertulit. Cõstantius gratias homini de facinore eo egit, & caput recepit. Quũ uerò manere cum eis ille conaret, discedere inde iussus est. Minimè namq; sibi & exercitui bono putauit fore infidi hospitis consuetudinẽ. Quapropter Ecdicius in amico & hospite aduersis reb. presso, quũ flagitiũ tam impiũ designarit, lupus (quod in prouerbio dicit) frustra hians esse uisus est. Post uictoriã istã, ubi exercitus ad urbis obsidionẽ amne transmisso redijt, & Cõstantinus ea quæ Edouicho acciderãt cognouit, sua spõte Imperatoria deposuit insignia: ecclesiamq; ingressus, presbyteri suscepit dignitatẽ. Et ciues oppidi iureiurãdo prius accepto, portas Cõstantio aperuere: qui etiã omnes seruati sunt: atq; ex eo tẽpore, subditi eius regionis omnes in pristinum statum restituti, Honorio fideles fuere. tyrãnus aũt cum filio Iuliano in Italiã ducti, priusq; ad destinatum locum peruenere, trucidati sunt. Breui quoq; pòst † Iouianus, Maximus, quẽ diximus, Sarus, alijq; præterea qui Honorij imperio insidiati sunt, cæsi interiere. Qui sanè Honorius, sicuti dictũ est, per sororẽ Gallã Placidiã, in affinitatẽ Cõstantiũ, q Cõstantini tyrãnidẽ exterminauit, asciuit: eundemque propter plurimas præclarè bello res gestas in Imperij societatẽ recepit. Ipsius etiã filio Valẽtiniano, quẽ illi Placidia progenuerat, Illustrissimi dignitatẽ cõcessit. Cõstãtij imagines, id q̃d eis facere mos erat qui pridẽ ad fastigiũ Imperiale erecti essent, in Orientẽ missæ sunt. easq; cũ iunior Theodosius nõ admitteret, & ob talem contumeliã bellum Constantius moliret, simul & uita & curis eiusmodi eum mors aduenens soluit, cum non longius ꝙ mensibus sex imperasset.

Gerontius se contra illos strenuè tuetur. Pauci plurimos interficiunt. Idem salute desperata, primùm Alanum fidũ comitẽ, deinde coniugem suam, postremò se ipsum interficit. Vlphilas equitũ præfectus. Exemplum amicitiæ et hospitij uiolati. Cõstantius à castris suis proditorẽ repellit. Gallia pacata. Cõnstãtini & filij eius Iuliani cædes. Aliorum item tyrannorum. Constantij mors.

Gerontiũ Hispani in hospitio obsident. Exemplum militaris fortitudinis. Præclarũ exẽplũ amoris coniugalis Nunychia Gerontij coniunx. Constantinus Constantij obsidionem sustinet. Edouichus cũ suis à Cõstantio prælio uincitur. Edouichus ex fuga ad Ecdicium amicum confugit. Is ab Ecdicio fraude occiditur. Cõnstãtinus ex tyranno presbyter factus. Cõstãtius per deditionem Arelate recipit. † Nonnulli Iouinũ, alij Iouiũ nominant: cuius frater Sebastianus item est cæsus. Illustrissimi dignitas.

CAPUT VII.

A

† Vocãtur ij hypomnematographi. l. Si quos ſpontaneos. C. de decurion. li. 10.

Ioannes ex ſcriba tyrannidẽ occupat. Honorij mors.

INterea uerò Ioãnes,unus ex ijs † q Imperatori cõmẽtarios ſcribũt,pręſenti ſecũdarũ rerũ ſtatu nõ cõtentus, imperio arrepto tyrãnus alius extitit.Placidiã is,& Valentinianũ expulit, q etiã Byzantiũ ad Theodoſiũ nauigarũt. Ea re Honorius cognita, dolore immenſo correptus, poſtea hydropis morbo perijt. At Ioãnes tyrãnidi incubãs,legationẽ ad Theodoſiũ miſit,q̃ ut ipſe Imperator reciperet, peteret.Legati uerò nihil egere:ſed primùm in custodiã coniecti,deinde in Propontidẽ exulatũ miſsi ſunt.Porrò Placidiã & Valẽtinianũ Theſſalonicã duci Theodoſius curauit, atq; ibi Cæſaris dignitatẽ nepoti tribuit:bellũ aũt aduerſus tyrannũ gerendũ Ardaburio duci,& filio eius Aſpari cõmiſit. Qui ſanè Placidiã & Valentinianũ ſecũ ducentes, poſtq; ad Pæones & Illyricos peruenere,Salonas Dalmatiæ oppidũ ui cæperũt. Ex eo loco Ardaburius claſſe cõtra tyrannũ profectus eſt. Et primùm ille quidẽ ſecunda fortuna uſus eſt,poſtea aũt naualis expeditio ei nõ bene ceſsit.Nam ſubitò uiolẽtus & incõmodus uẽtus exortus,in tyrãni manus eũ coniecit.Et ille ad pacificationẽ ſpectans,humaniter Arduburiũ tractauit. Ardaburius in ſecuritate multa, quũ eos qui à tyranno ducũ ordine moti & exautorati fuerant,mœſtos eſſe uideret, inſidias etiã contra illũ magis ſtruxit:& filio Aſpari clàm denũciauit,ut q̃ celerrimè ad occaſionẽ rei bene gerẽdæ adueniret. Tyrannus Ardaburio capto ſpe elatus, in eã neceſsitatẽ Imperatorẽ cecidiſſe cenſuit,ut cõmuni calculo petitionẽ ſuã approbaret,& ſe Imperatorẽ reciperet,ſiquidẽ ducẽ ſuũ ſaluũ eſſe uellet.Et profectò in maximo Imperator erat diſcrimine, ne qd à tyrãno aduerſi Ardaburio accideret.

†† Idem ſe in ſocietatem imperij recipi à Theodoſio petit.

Legati eius malè à Theodoſio accepti.

Ardaburiũ ducem cum filio eius Aſpare aduerſus Ioannem Theodoſius mittit.

Ardaburiũ Ioannes capit.

Ardaburij magnanimitas.

B

Aſpar Aquileiam capit.

Efficacia precũ Theodoſij.

*Conſideret lector æquus, qd in Albi flumine ad oppidũ Mulbergã an. Domini 1547 acciderit. ***

Aſpar angelo Dei duce per lacũ itinere facto,Rauennã & Ioannem tyrannum capit.

Aſpar equitatu accepto,celeritate aduẽtus ſui ſenſum præuenit,& Aquileiã urbẽ magnã recepit:eaq; facilè,Placidiã et Valentinianũ ſecũ habẽs,cõfirmauit.Metus aũt ei ulterius progrediẽdi,q̃ barbarũ plurimorũ milliũ exercitũ cõtraxiſſe audiſſet,inceſsit. Verùm tũ quoq; maximè Imperatoris precatio enituit. nam angelus Dei paſtoris habitu ſumpto,copijs Aſparis præijt, & p lacũ eas,q Rauẽnę(ibi eñ tyrãnus in poteſtate ſua Ardaburiũ habẽs agebat)ſubiectus eſt, duxit,unde neminẽ unquã aduenîſſe memoriæ proditũ eſt.Deus ſanè ipſe qui in mari rubro undas diſcidit,quod inuiũ erat,omnib.peruiũ exhibuit.Sedem perinde atq; ſolũ ſiccũ copiæ Aſparis unà cũ equitatu omni,lacus undas trãſeuntes, primo aduẽtu urbis portis captis, potiti ea ſunt.Ibi cũ præliũ exiguũ cõmiſſum eſſet,tyrãnus proditione ſuorũ captus eſt, & Aquileiã ad Placidiam & Valentinianũ miſſus. Vbi ei primùm manus reſecta,deinde etiã caput amputatũ eſt,quũ annũ ſeſquialterũ tyrannidẽ exercuiſſet.Imperator more ſuo rurſum qua eſſet erga Deũ religione oſtendit.Poſtquã enim ei uictoria de tyranno reportata,ludis Circenſibus renunciata eſt, ad populũ uociferans:Agite,inquit,ſi ita uidetur,ludicro hoc dimiſſo,in ædem hanc precatoriã eamus, & carmina gratiarũ agendarum autori uictoriæ Deo concinamus. Hæc ubi dixit, ſpectaculũ neglectũ eſt: & per circum mediũ euntes omnes,concentu uno cum hymnis & carminib.pulcherrimis † gratiſsimiſq;, in proximã Dei domũ ſunt ingreſsi, formãq; prorſus eccleſiæ unius cũcta retulit ciuitas, populo omni in tẽplo diem eum cõſumente. Poſtea cura illa animum ſubijt Imperatotis,ut quem'nam Occidenti Imperatorem omnino præficeret,deliberaret. Quapropter Valentinianum ſororis filiũ, idoneum

Supplicium Ioannis.

Theodoſius pro uictoria gratias Deo agit.

† εὐχαρίστοις.

†† *Honorius cum patre,fratre,& fratris filio,triginta imperauit annis, & tricẽnalia celebrauit. Ab eodem Placidia Augusta, Conſtantio marito eius mortuo,cũ Valentiniano & Honoria liberis pulſa, à Theodoſio in Oriente ſuſcepta eſt, Diac, Pomp. Caßiod. Huic ſoboles nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiæ, Maria & Thermantia, altera poſt alteram ei nuptæ, Dei iudicio inoptinata morte præuentæ, ex hac luce migrarunt. Diac.*

** *Hoſtes ut Albis cedere terrios Cõſpexit,alto fluminis alueo Progreſſus agreſtẽ coloni Induitur faciẽ Menalcæ, Et uada monſtrat peruia Cæſari, Illũq; Cæſar cõſequitur ducẽ, Cœlo ſibi credens ab alto Omine dexteriore miſſum. Eques deinceps traijcit impiger Nymphis natantũ frena regentib. Quas Martis inſuetas furentis Dulcis amor ſtimulabat oci. Nec antè feruens deſinit impetus Tenere curſum ſaltibus auijs, Victoribus quàm det ſupinas Ipſe manus inimicus hoſtis.*

I. L. de bello Saxonico. 154

A idoneum ei imperio iudicauit, quòd matrem haberet, quæ curam ibi rerum administrationis ferre posset. Properabat uerò & ipse in Italiã proficisci, ut nepoti imperium constitueret, prouinciales'q; ibi, ne facilè tyrannis se cõmitterent, doceret. Et ea de causa Thessalonicã progressũs est. Sed quo minus ulterius procederet, morbo impeditus est. Proinde per Helionem patriciũ, imperij insignibus illi missis, ipse Byzantium est reuersus. Aetius uerò, qui secundum ducẽdis militaribus copijs locum apud tyrãnum habuerat, post tertium à cęde illius diẽ, sexaginta barbarorũ millia ducens aduenit. Cum quo ubi Aspar conflictum habuit, & cædes utrinq; ingens facta est, postea pacificatione inter ipsum & Placidiam atq; Valentinianum interueniente, Comitis dignitatem tulit. Qui uerò cũ eo mercede cõducti erant barbari, auro corrupti, et ipsi simul & irã & arma abiecere. Obsidibus'q; datis, & fide rursum accepta, in patriam rediere suam.

Valentinianus 3. Ro. imperator in Occidente constitutus.

Helio patricius.

Hunnos fuisse scribit Diac.

Aetius per transactionem Comitis dignitatẽ accipit.

Castinus magister militum apud Ioannẽ, cuius consilio potissimũ is tyrannidẽ inuaserat, exilio mulctatus. Id.

CAPUT VIII.

VErùm de tyrannis qui tum extiterũt, & prouidẽtia Dei diffluxerunt, satis dictum esse puto. Neq; nos illorum obiter, et quasi per digressionem meminimus: sed ut certò declararemus, sufficere principi, maximè ad pręsidiũ & custodiã imperij, rerum diuinarũ curam diligentẽ, & cultum rectũ: quæ in Theodosio & sorore eius Pulcheria fuere. Deus etenim omnino administratione eorum delectari uisus est: non eo solum quòd bella ita composuit, ut subditi eorũ ab hostibus liberarẽtur, atq; ijdem præter opinionẽ omniũ, cum ingenti magnificentia rectè gubernarentur: uerumetiã, q multa sacra corpora eorũ qui olim ueriore pietate excelluerũt latentia, Imperij illorũ tempora honore prosequens, uisionib. quibusdã è sinu terræ produxit, & publicè in apertum protulit. Id quod eo tempore accidit in Zacharia ueteriore propheta,

Pietas uera certissimum imperij præsidiũ est

Multa sanctorum corpora sub Theodosio reperta.

B in Stephano primo diacono & martyre, atq; in Sebastiensibus quadraginta sub Licinio gelu concretis martyribus. Quorũ omnium quũ noua sit inuentio, ut eã Deus exhibuerit, necessariò dicendũ esse uidetur. Ac primùm de ꝓpheta, ut qui primùm apparuerit, memorabo. Circa Eleutheropolim Palæstinæ, uicus quidam est Chophar, dictus, unde Zacharias ortus fuit. Præfuit huic Calemerus quidã † agricola, erga agri possessorẽ quidẽ beneuolus maximè, in finitimos aũt rusticos durus admodum & grauis. Et quamuis ille talis esset, propheta tamẽ ei insistens, seipsum apertè ostendit, & ad hortulũ quendam eo ducto: Hic, inquit, in duorum cubitorum altitudinem fodito, à septo in hortum ipsum, eam uiam uersus quæ in Bithrerebin oppidum ducit: & arcas duas inuenies, exteriorẽ ligneam, interiorem plumbeam. Reperies præterea apud loculos eos uas quoddam aqua repletum: ad cuius partẽ utramq;, mediocres duo innoxij & placidi serpentes (cicures eos dicas) circumuoluuntur. Hæc quidem, qui per uisionem apparuit, dixit. Calemerus uerò uiso ei obsequutus, imperatum opus perfecit, atq; ubi sacra illa arca iuxta prædicta signa extitit, diuus propheta apparuit, sacerdotalem indutus stolam: quippe qui etiam, ut puto, sacerdos fuerit. Extra urnam eam, ad pedes, puer etiam quidam tener admodum iacuit, qui quidem ex nobilitate fuisse, & ad reges genus referre uisus est. Caput enim eius corona aurea lapillis & margaritis distincta redimitum erat. Calceos quoq; deauratos habuit: uestis item magni precij, & auro exornata fuit. Porrò cum sapientes eius temporis & sacerdotes de eo puero, quis'nam in tali habitu esset, addubitarent: Zachariam illum, qui tum in Geraris monastico contubernio præfuit, dixisse ferunt, se in uetustam Hebræorũ scripturã quandam, non ex eis quæ à maiorib. sunt traditæ, & in ecclesiã receptæ, sed aliã incidisse, quæ scriptura præter alia illud quoq; cõplexa sit: Quum Ioas Iudææ rex Zachariam uatem occidisset, grauem

Inuẽtio Zachariæ prophetæ.

† ὁμόδουλος τῷ ἀγρῷ, seruus glebæ. Sozom. lib. 9. cap. ult.

Ad pedes eius filius regis Ioæ quoq; repertus.

Zacharias abbas Geraræ.

uem eum septimo pòst die domi suæ accepisse cladem, & ex filijs quem gratissimum habuerat, morte amisisse. In quam ærumnam cum se ira diuina coniectum esse intellexisset, puerum eum ad prophetæ pedes sepelijsse, ueluti causam de iniuria illi illata dicentem. Hoc quidem sic iudicatum est. A

Corpus prophetæ propè integrum.

Ipse uerò propheta cum multis hominum ætatibus seu generationib. in terra iacuisset, nihil tamen in corpore eius deficere uisum est. Ad cutim usq; tōsus, rectum habuit nasum, mentum mediocriter demissum, caput paruum, & oculos paulò altius superciljs contectos. Sic quidem diuinus propheta est manifestatus.

CAPUT IX.

Gamaliel, & filius eius Abibus, Stephanū sepeliere.

Ciuitas aūt Capargamala est, in qua post martyrium absolutum, Gamaliel, qui Paulū apostolum ueluti pædagogus instituit, unà cum Abibo filio, Stephani primi martyris corpus sepelijt. Vbi uerò & ipsi postea mortē oppetiere, proximè circa reliquias eas positi sunt. Cœterùm quemadmodū illæ repertæ Constantinopolim deportatæ sint, satis constat.

†Alexandri ei nomen erat, coniugi autē eius Iulianæ. Religionis ergò ij Hierosolyma profecti fuerant.

Reliquiæ diui Stephani è Palæstina Constantinopolim translatæ.

**Factū id ab ea annis 7. elapsis.*

Senatorium uidelicet † uirū, propter singularem eius aduersus primum martyrem amorem, precatoriam domū in Palæstina ei construxisse: eundem'q; mandasse, ut et ipse post obitū suū in simili itidem urna prope diuū Stephanū tumularetur. Postea uerò quum coniunx uirum Byzantium transferre deberet, inter properandū illa imprudens pro uiri urna Stephani loculos recepit, & q̄p potuit celerrimè Constantinopolim * cōtendit. Sed enim quod ipsa secum in itinere ferebat, latēre minimè potuit, quòd id nouus quidam odor, & innumera miracula proderent. Vbi Constantinopolim pertigit, urbs effusa thesaurū talem obuijs excepit ulnis. Comitatu & satellitio plurimo in aulam Imperatoriā ducebat. Martyr B aūt eo loco manere dedignabat. Quum enim mulæ, quæ eum uehebant, ad Constantinianas thermas uenissent, ulterius progredi haudquaq; sustinuerūt.

Suprà Constātianarum thermarum est mētio, lib. 13. cap. 18.

Mulæ humana uoce loquutæ.

Vbi uerò plurimū flagris atq; stimulis sunt cōcitatæ, humana usę lingua, eo loco martyrem reponi iusserūt. Ita ille ibi cōditus est, locus'q; fano pulcherrimo cohonestatus. Hoc sic factū esse sub Constantio, proditū est.

Pars quædā reliquiarum earū Hierosolymis ad Theodosium missa.

Pars uerò quædā reliquiarum istarum nescio qua de causa à quibusdam fidelibus occultata fuerat: quæ & ipsa, quum primùm Pulcheria princeps lucem hanc solis aspexit, in Palæstina in apertū producta est, Ioanne episcopatus munere Hierosolymis fungente.

Ioānes episcopus Hierosolymitanus.

Producta autem, quum eam martyr ipse ineffabili quadā uisione noctu presbytero cuidam Dei amanti uiro, cui Luciano nomen erat, apparens ostendisset. Pulcheria ergo incredibili erga primū diaconū amore flagrās, et quòd simulatq; ipsa nata esset, pars ea è terrę recessu in lucem prodijsset, desiderio illius marcescēs, summo studio in hoc incubuit, ut partem reliquā sacrorum illius ossium nancisceret.

Praylius episcopus Hierosolymitanus.

Theodosius crucem auream Hierosolyma mittit.

Itaq; Theodosio fratri suasit, ut Praylio episcopo Hierosolymitano pecuniā, quā ille ibi egenis largiret, mitteret. Theodosius persuasus, nō solū pecuniam, sed et † crucē aureā magni ponderis lapillis & margaritis exornatam, ut ea in Caluariæ loco reponeret, misit.

Dextra diui Stephani manus.

Praylius episcopus rebus eis acceptis, ut gratiam aliquā Imperatori eiusdē'q; sorori referret, reliquias dextræ manus primi ab Apostolis cōstituti diaconi, eiusdem'q; primi martyris, sancto Passalione diacono administro usus, remisit. Passalio itinere peracto, postq; in nauale Chalcedonis eregionè Byzantio sitæ peruenit, martyrū princeps eū præueniēs, noctu Pulcherię seipsum ostēdit, talib. eā alloquēs uerbis: Oratio tua ad aures Domini zebaoth uirtutū peruenit, petitio'q; tua optatū consecuta est exitū: & ipse in propinquo præstò tibi sum, Chalcedonis hospitio utēs. Visionē eā simulatq; cū fratre cōmunicauit,

† *Sub Theodosij iunioris imperio reliquiæ S. Stephani, Laurentij, & Agnes, in martyrio S. Laurentij depositæ sunt. Et celebratur illic ipsorū memoria usq; in hunc diem. Theodorus Lectore.*

A nicauit, confestim ciuitas tota se in mare dedit, undisq; perinde atq; continenti usa est: ipsaq; etiam Pulcheria cum fratre subsequuta est, reliquijsq; exceptis, in regiam eas læticiæ summæ plena, cum maxima obseruantia & magnificētia produxit, ibiq; reposuit: templo insuper ingenti & pulchro, auri & lapillorum fulgore relucenti, propter præcipuum quo protomartyrem prosequuta est honorem, extructo. Quæ de his comperi, hæc sunt.

Templum diuo Stephano Pulcheria cōstruit.

CAPUT X.

Verumenimuerò, quod manifestum est pietatis fœminæ eius indiciū, & propterea Ecclesiasticæ historiæ insertū, quāuis aliquo post tempore accidit, nouum quiddam & admirandum habens, de inuentione reliquiarum quadraginta martyrum, stylo persequar. Eusebia quædam fœmina Macedonij sectæ, & diaconissæ in Macedonianorum ecclesia munere fungens, extra muros Constantinopolitanæ urbis domicilium & hortulum habuit: ubi reliquias quadraginta militum, qui in lacu ad Sebastiā temporibus Licinij certamen pro Christo obiere, asseruauit. Ea moritura, quibusdā eiusdem religionis monachis locū eum relinquens, iureiurādo eos adegit, ut eam ibi sepelirent, & supra caput eius tumulo exciso, martyrū ossa in eo reponerent, neq; cuiq; rem eā reuelarent. Id illi ita fecere: martyribusq; gratificari, & cultum debitū prestare, tum aūt promissa integra seruare uolentes, ne externorū quispiā id sciret, subterraneū delubrū circa tumulum Eusebiæ excitarunt, superioremq; eius partem solo quodam plano ex latere cocto contegentes, scalas latentes quæ ad martyres ducebant, struxerunt. Postea autē Cæsarius quidam uir, qui ad magnas opes peruenisset, ita ut & consulatus & præfecturæ honore functus sit, cōiugem suam mortuam iuxta Eusebiæ tumulū humauit. Hoc enim sic utriq; adB huc superstiti, pro mutua inter se gratia, & cōcordi eiusdem religionis obseruantia placuerat: quæ res in causa fuit, ut Cæsarius locum eum emeret, in animo & ipse habens, communem ibi cum uxore sepulturam sortiri. Monachi, quum nihil de martyribus indicassent, sicuti conuenerat, Constantinopoli discedentes, aliò migrarunt. Postq; uerò ædificium super tumulo eo antea apertè constructum, tēporis ui dirutum cōcidisset, & ruderib. locus congestus esset, tota ea regio exæquata est: quū uidelicet quē diximus Cæsarius Thyrso martyri gratificans, magnificū ibi Deo ædificauit templū. Deo aūt ipsi uisum est, ex cōposito locū eū ita obscurū fieri: & tam longū tēpus intercedere, ut eo illustriorē martyrū inuentionē & inuētricis erga se amorē redderet. Erat ea Pulcheria princeps, cui tertiùm noctu imminens martyr Thyrsus, coopertos terra martyres indicauit, eosq; ex sinu terræ extractos eodem secū loco & honore ornari iussit. Non ille uerò solum, sed & ipsi quadraginta, insolitas nouasq; induti chlamydes, se ipsos ei ostenderūt. Res ipsa dubia atq; admiranda erat, fidemq; excedere uidebatur. Neq; enim quisquā, qui etate multa in clero prouecti erāt, de martyrib. quidquam dicere: neq; etiam externorum aliquis ubi illi essent, ostendere potuit: donec desperantibus omnib. ex familiaribus Cæsarij Polychronio cuidam uiro decrepito, qui olim presbyter factus fuerat, in memoriam Deus reuocauit monachos illos, qui aliquādo locum eum incoluerāt. Hic Macedonianos clericos, qui nimirū eiusdem cum monachis opinionis essent, conuēnit, & an quisq; illorum in uita adhuc esset, percunctatus est. Vbi reliquos quidē defunctos, unū aūt duntaxat superstitē esse cognouit (Deus porrò hūc inter uiuos ad rem eā de qua ambigebāt ostendendā, conseruasse uisus est) Polychronius eū, num reliquię martyrū in loco designato cōditæ essēt, ut diceret rogauit. ille silētij arcanū Eusebię cōseruās, rem eam se scire subnegauit. Polychronius cōtrà ei apparitionē diuinā, nego-

Eusebia diaconissa Macedoniana.

De reliquijs XL martyrum Sebastenorum, qui sub Licinio sunt passi.

Cæsarius uir præclarus.

Sozo. lib. 9. cap. 2.

Thyrsus martyr.

Reliquiæ istæ Pulcheriæ principi indicātur.

Polychronius presbyter decrepitus.

negotiumq́ꝫ quod martyres Pulcheriæ hanc ob causam exhiberent, nec non dubios desperantesq́ꝫ omnium animos exposuit. Hoc postq́ꝫ ille intellexit, ueram esse principis uisionem professus est. Adolescentulus enim, inquit, quum essem, & à senioribus monachis monasticæ uitæ institutum addiscerem, satis scio, martyres hic ad Eusebiæ tumulum conditos esse. Loco autem ipso in aliam quam nūc uidere est formam redacto atq́ꝫ mutato, & maximè multo interea tempore exacto, certò scire nequeo, sub Cęsarij'ne fano, an alibi defossi sint. Ego uerò, Polychronius subintulit, nō idem quod tu patior. Quia enim quū Cæsarij uxor sepulturæ mandaretur, affui, ex publica quæ hic proximè est uia coniecturam faciens, illā sub ambone, qui lectorū suggestus est, sitā esse puto. Tum monachus: Quærendus igit̃, ait, Eusebiæ quoq́ꝫ tumulus est, qui non longè à coniuge Cæsarij abest. Quandoquidem superstites ipsæ multam inter se habuere consuetudinem: & pactū eis intercessit, ut defunctæ contigua haberent monumenta. Itaq́ꝫ ubi ex signis & coniecturis eiusmodi, sacras hasce reliquias, Pucheria iubente, inquirentes fodere cœperunt, primùm quidem circa ambonem coniugis Cęsarij arca apparuit, quemadmodum coniecturis quibusdā collegerat Polychronius. Deinde uerò pauimentū quoddam latere coctili distinctū extitit, sub quo marmorea tabula eiusdē magnitudinis iacuit. Et sub ea Eusebiæ tumulus, atq́ꝫ subterranea illa sacra ædes reperta est, affabrè admodum constructa, candidoq́ꝫ simul & porphyretico marmore incrustata. Operculum uerò tumuli in formam sacræ mensæ elaboratum erat. Porrò in summo capitis loco, ubi martyres siti erant, paruum quoddam foramen patebat, in quod ex comitatu Imperiali quidā ibi assistens, uirgam quam tenuem secum ferebat, dimisit: deinde eam reductam ubi naribus admouit, incredibilem suauitatis odorem percepit. Vnde ijs qui operi præerant, quiq́ꝫ ei incumbebant, bona concepta spes est: nullaq́ꝫ interposita mora, monumento aperto Eusebiam inuenerunt, pulchrè admodum collocatam. Et monumentum ad caput eius situm & ad arcæ formā ita ut emineret pulcherrimè exculptū, operculo etiam alio intus obfirmatū erat. Vtrumq́ꝫ uerò operculorum labrum, ferrum impositum habebat, plumbo diffuso compactum, atque id quod interius erat in medio simile priori foramen ostendit. Quod sanè manifesto indicio fuit, martyres ibi conditos esse. Hæc ubi renūciata sunt, cū festinatione omni et Pulcheria et urbis ipsius episcopus Proclus ad Martyriū accurrit. Et postq́ꝫ ferrea illa uincula arte quadā soluta, & operculū facilè dimotū est, unguēti multū sub eo fuit: & in unguento ipso uascula † ansis carētia duo, argento elaborata, inuenta, in quibus religiosè sacræ reliquiæ positę erant. Proinde Pulcheria, quam Deus reuelatione eiusmodi dignatus esset, sacrificia gratiarū actionis, de sanctarū reliquiarū inuentione, ei obtulit. Deinde preciosæ arcæ impositas, martyribus gratificās, iuxta martyrem Thyrsum collocauit. Festusq́ꝫ maximè dies is, ꝓ eo atq́ꝫ par fuit, cū decēti honore actus: & pōpa atq́ꝫ apparatus splendidus, faustis acclamationib. unguentorūq́ꝫ odoribus additis celebratus est, omni propè ætate & ciuitate propter martyrū honorē extra urbē effusa. Hæc quoq́ꝫ sic gesta cognoui. Fama sanè obtinuit, in alijs quoq́ꝫ multis rebus Deū principi huic puellæ futura prædixisse, maximeq́ꝫ religionis & pietatis ei atq́ꝫ sororib. eius, quę & ipsæ idē uitę institutū coluere, testimoniū perhibuisse. Nā & Laurētij martyris & Agnes reliquias inuētas Cōstantinopolim intulit, cuius rei gratia & amplitudine maximū & structura ipsa pulcherrimū delubrū cōstruxit. Eiusdē imperij tēpore Gennadio ecclesiā Constantinopolitanā curante reliquiæ etiā sanctæ Anastasię * incantatricis ex Sirmio allatę, in martyrio eius sunt repositę, quod proximè ad porticū quę Domnini, dicitur, situm est. Attico uerò Epi-

Proclus episcopus Constātinopolitanus.

Reliquiæ eiusmodi in tēplo Thyrsi martyris repositæ.

Pulcheria et sorores eius Deo charæ.

Reliquiæ diui Laurentij.

Diuæ Agnes.

Anastasiæ uenificæ.

Gennadius episcopus Cōstāt.

† ἀλαβαστροθῆκαι

Pōpæ huic se affuisse testatur Sozom. lib. 9. cap. 2.

* φαρμακολυτρίας *Martyriū Anastasiæ.*

B

A uero episcopatum gerente, prophetæ quoque Samuelis ossa allata, & in prophetico eius fano, quod prope Septimum cōditum est, collocata. Cæterùm de his abundè satis à nobis dictum esse puto. Proinde ad reliquas Ecclesiasticæ historiæ res nobis redeundum.

Samuelis prophetæ. Propheticum Samuelis.

* *Historia Anastasiæ pharmaceutriæ, ex Suida, in fine libri annexa est.*

CAPUT XI.

EA tempestate Romæ ecclesias Innocentius rexit, Anastasio surrogatus, qui Siricio, Siricius aūt Damaso successerat. Alexandriæ adhuc Theophilus ecclesijs præfuit. Apud Antiochenos execrandus Porphyrius episcopatum, post diuum Flauianum gessit. Hierosolymis post Cyrillum, Ioannes etiamnū sacrum munus administrauit. Constantinopolitanam ecclesiā post admirandū illum Ioannē, & Arsaciū, Atticus curauit. Qualis uerò is genere, uita, eruditione & doctrina fuerit, proximo exposuimus libro. Quæ uerò res ecclesiasticæ memoria dignæ sub eo acciderint, nūc commemorabo. Synada Pacatianæ Phrygiæ urbs est, ubi tū Theodosius quidam pastorale sortitus fuerat munus. Hic Macedonianæ religionis sectatores (perq; frequentes autē ij erāt) crudeliter ibi nō urbe tantū ipsa, sed proximis etiā agris expulit. Fecit autē id, neq; de orthodoxæ recteq́; sentientis Ecclesiæ more, quę semel persecutioni omni nuncium remisit: neq; ardore aut æmulatione probatæ fidei: sed auariciæ morbo captus, ad pecuniam undequaq;, atq; etiam ex eis qui aliter atq; ipse sentirent, corradendam, plurimū posuit studij. Proinde omnē contra Macedonianos, quod dicitur, lapidem mouit, bellū cū ipso clero gerens, sexcentasq́; instituens uias, in ius eos uocauit, atq; in uincula & custodiā coniecit. Præcipuè uerò Agapeto ecclesiæ eorū præsidi grauis fuit. Atq; ubi ei prouinciæ rectores
B ad illos persequendos minus sufficere uisi sunt, ad Imperatorem confugit, iussiones ad prouinciam omnē petens. Et cum ille ea de causa Constantinopoli moraretur, tempusq́; ita extraheretur, Agapetus unà cū clero suo optimum texuit cōsilium. Populo namque qui sub eo erat, cōgregato, inuentum solers proposuit: persuasitq́; adeò, ut patria hæresi relicta, ὁμοουσίῳ consubstantialis fidem complecterentur. Qua re satis confirmata, unà cū ea ipsa multitudine in ecclesiam se contulit: atq; ibi precatione peracta, cum pacē populo, sicuti mos est, precatus esset, thronū cōscendit, in quo Theodosius sedere solitus erat. Et plebe inter se cōiuncta, deinceps ὁμοουσίῳ consubstantialis fidem docens, ecclesias Synadæ in potestatem suā redegit. Hac re sic acta, paulo pòst Theodosius Cōstātinopoli eò uenit, & * auxiliū à Præfecto in prouinciā totam secum ferens, neq; eorum quicquam quæ ibi acciderant sciens, cum † instituto propositoq́; suo ecclesiā est ingressus: atq; inde ab omnibus expulsus, rursum se Byzantiū cōtulit, et apud episcopū Atticum casum suū deplorauit, uidelicet quòd cōtra receptos mores & Ecclesiæ catholicæ cōstitutiones, è throno suo deturbatus esset. Atticus secū ipse rē eam in Ecclesiæ utilitatem cessisse considerans, quamuis ei præter rationē nōnihil admixtum esset, illū quidē oratione benigna cōsolatus, & ut decæterò priuatā quietamq; ageret uitam cohortatus est, publica priuatis maximè præferenda esse docens. Ad Agapetum autem, episcopatum eius autoritate sua cōfirmans, scripsit, postponendum despiciendumq́; esse, quicquid illi ex inimicitijs Theodosij accidisset aduersi. Hoc sic Ecclesiæ perquàm utile Attici temporibus euenit.

Primariarum sedium episcopi.

Theodosius Synadæ episcopus, Macedonianos tyrannicè persequitur.

Ecclesia orthodoxa neminem persequitur.

Theodosius πλεονέκτης & auarus.

Agapetus Macedonianorum episcopus.

Theodosius Cōstantinopoli opem Imperatoris cōtra Macedonianos implorat.

Agapetus interea cū suis ad orthodoxiam transit.

Et populo uniuerso in fide coniuncto, thronū Theodosij occupat.

** ἐπαρχικὴν βοήθειαν.*

† ὡς εἶχε φρονήματος.

Theodosius reuersus ab ecclesia repellitur.

Casum suum rursum Constantinopoli apud Atticum exponit.

Atticus Theodosium Constantinopoli retinet.

Agapeto episcopatum Synadæ confirmat.

CAPUT XII.

COeterùm nec insignium miraculorū, sanationumq́; mirificarū expers temporum eorū status fuit. Iudæus enim quidam multis iam inde ab annis paralyticus, in lecto ueluti pōdus quoddā iacebat. Et cū Iudaica

Iudæus Cōstanti nopoli in desperato casu pa-

[Pa]ralyticus per baptismũ morbo eo liberatur.

Catechesis & institutio sacra ante baptismũ.

precatio omnis & medicorum ars de uita eius animos despondissent, postremò A ille rebus omnibus desperatis, diuinum cepit consiliũ, baptismi Christiani subeundi: illo solo se deinde ad opem & salutem commodo remedio usurum esse sperans. Hoc ubi Attico renunciatũ est, de rebus sacris * more nostro eum instituit, & spem bonam in Christum habere per Euangelium ritè docuit, lectoq́ ita affixum ad sacrũ ferri lauacrum iussit. Ibi ille fide sincera baptismi gratia suscepta, in baptisterio statim morbum reliquit, saluusq́ inde prorsus rediјt, ita ut deinceps nihil in corpore suo de priore illa, quæ longo tempore sedes in eo fixerat, peste paralysis circumferret. Tantam uim omnipotens Dominus, præter opinionem omnium, tum baptismi gratiæ immisit, per quam multi quidem ex superstitione græca ad baptismum complectendum confluxerunt. Iudæis uerò, qui semel sibi signa requirenda statuerunt, ne hoc quidem tam euidens miraculum, ut idem facerent, persuasit. Tanta prodigia tum quoq́ Christus hominibus spectanda exhibuit. Verum tamen permulti signis quoq́ editis, ad improbitatem suã & malitiam rursum ueluti sues reuoluti sunt. Non solum enim illi signis admirandis non crediderunt, sed si quibus etiã * nugari mos esset, eos sequentes, opinionem eandem & sententiam complecti animaduersi sunt.

** κατηχήσας, ὡς ἔθος.*

** ἱερεχ- λεῖν.*

Eo miraculo multi Græci ad Christianismũ pertracti.

Iudæi pertinaciter in induratione sua persistunt.

CAPUT XIII.

Sabbatius Nouatianus episcopatum affectans, à Nouatianorum ecclesia secedit.

Arcadij forum.

Idem lectionẽ Euangelicã adulterat.

NAm Sabbatius ille, cuius antea quoq́ meminimus, ordine atq́ honore suo non contentus, sed episcopatum affectans, cum non haberet apud quos episcopatũ gereret, à Nouatianorũ ecclesia discessit, sub festi Paschæ obseruationis prætextu. Itaq́ illegitimos conuentus agere incipiens, apud Arcadij forũ, cui Xerolophi, hoc est, sicci tumuli cognomen est, multùm fuit: ibiq́ facinus aggredi ausus est, grauissimo supplicio dignũ. Quum enim in quodam frequenti cõuentu partem illam Euangelicæ lectionis pronunciare deberet, quæ dicit, Erat autem dies Iudæorum festus, qui dicitur Pascha: diuinis uerbis alia de suo attexuit, quæ neque scriptura, neq́ auris quæpiam unquam percepit. Quæ nam uerò sunt ista? Execrandus (inquit) est, qui extra azymorum dies Pascha celebrat. Quod dictum ex eo auditum, & ad multos diuulgatum, ad illum ipsum etiã eos qui sinceri apud Nouatianos erant, quodammodo rapuit atq́ pertraxit. Verùm nõ diu homini talis profuit cauillatio: nam in deterius ei commentũ hoc cessit. Non multo pòst per anticipationẽ de concepta sententia sua is festũ agebat diem, & ad eum ingens cõfluxerat multitudo. Quum uerò in peruigilio solito, pro eo atq́ cõueniebat, sacras cæremonias obirent, rumor ad eos perlatus est dæmoniacus, Sisiniũ episcopũ cum multitudine magna cõtra eos uenire. Proinde ingenti excitato tumultu, quum & nox esset, & angustię loci eos premerent, illi inter se cõflictati, & supra septuaginta eorũ enecti sunt. Quæ sanè res fecit, ut multi à Sabbatio discederẽt. Non pauci tamẽ cum eo manẽtes, agrestem illius opinionem sunt secuti. Porrò Sisinio mortuo, Chrysanthus ad præfecturã Nouatianorũ ecclesiæ uocatus est, Marciani, cui Sisinius in episcopatu successerat, filius, qui cùm ab adolescentia in aula Imperiali militasset, & sub Theodosio primùm * Consularis Italiæ, dein etiam Britanniæ insulæ Vicarius factus esset, in rerumpub. administratione admirationẽ et laudem meritus erat. Ætate uerò iam prouectus, Constãtinopolim uenit, & præfecturã urbis ambiens, ad episcopatum est protractus. Sisinius enim è uita excedens, mentionem eius uiri fecerat, idoneũ eum esse ad episcopatum gerendũ dicens. Quam illius uocem perinde atq́ certam legẽ populus eius excepit, atque Chrysanthum inuitum per uim ad pręfecturã ecclesiasticam traxit. Cum autem ille profugisset, Sabbatius opportunum sibi id tempus esse ratus, ut quod studebat perficeret,

Xerolophus, ξηρόλοφος. Hic locus declarat locũ §. Item lex Cornelia. Inst. de pub. iud. B

In peruigilio Sabbatianorũ, panico, siue potius dæmoniaco terrore tumultus excitatur, & cædes multa fit.

Chrysanthus Marciani episcopi filius, uir Consularis, & Britanniæ Vicarius, inuitus episcop⁹ à Nouatianis creatur.

** ὑπατικὸς τῆς Ἰταλίας.*

Chrysanthus electionẽ fugit.

episcopis

Sabbatius contra iurisiurandi religionẽ illegitime episcopus ordinatur.

A episcopis quibusdam obscuris ad amicitiam suam adductis, ut sibi manus imponerent persuasit, iureiurando quod antea iurauerat posthabito. In consecratoribus eis Hermogenes etiam ille fuit, qui propter blasphema quædam scripta composita, ab eo damnatus atque excõmunicatus erat. Verùm ne sic quidẽ Sabbatio ambitiosa episcopatus petitio successit. Populo namque exosus fuit: & quod improbo consilio, omnem funem mouens, episcopatũ consequi contenderet, ab eo reiectus est. Chrysanthus autem rursum inquisitus. Qui in Bithynia, ubi latebat, inuentus, etiam reluctans ad episcopatum est euectus. Is quòd prudens admodũ & castus uir esset, ecclesiam Nouatianorum magnis incrementis auxit. Pecuniam enim ipse suam in pauperes erogans, nihil ex ecclesia percipiebat præter quàm duos benedictionis panes, quos diebus Dominicis habebat. Adeò autẽ ecclesiasticæ rei promouendæ studiosus fuit, ut Ablabium nobilissimũ oratorem, Troili sophistæ auditorem, sibi adiunxerit, et in presbyterorũ ordinẽ cooptarit: cuius etiã conciones populares, suaues & uehemẽtes, diu excelluerũt. Hic postea Nouatiorũ ecclesiæ in Nicæna urbe preſuit, * Sophisticã etiã tũ professus. Sedenim Alexandriæ Nouatianorũ ecclesiæ clausæ, & donaria ornamentaq; earũ publicata fuerant. Nudus etiã Theopompus episcopus eorũ erat. Neq; illi Romæ melius habebant. ecclesijs em̃ eis ademptis, in locis obscuris conuentus agebant. Hactenus nãq; quũ & multis & frequentibus ecclesijs floruissent, per episcopos catholicos illis eis tũ adẽptis, neq; conuentuũ cogendorũ libertas pmissa fuerat. Et cùm ablata eis omnia, tũ in † iudicia ipsi quoq; sunt protracti. Cõstantinopoli uerò nõ eadẽ passi sunt. Præterquã em̃ quòd expulsi nõ sunt, intra urbẽ etiã ecclesias cogere eis licuit, propter unã hanc causã, φ ὁμοούσιον cõsubstantiale deprædicarent, sicuti fusius antea à nobis est dictũ. Hæc de Nouatianis. Eo tẽpore defunctus etiã est Dorotheus Arianę religioni Cõstantinopoli prefectus, quũ ad centesimũ & uigesimũ uitæ annũ peruenisset: quẽ quòd strenuè sectã suã tueret, Ariani ex Antiochia Constãtinopolim transtulerãt. Cuius successor fuit Barbas, sub q̃ Ariana religio duos eximios habuit uiros, presbyteros ambos: alteri Georgio, alteri Timotheo nomen erat. Georgius Græcorũ magis disciplinis pollebat, Timotheus diuinis literis plus delectabatur. Et ille in Aristotele & Platone semper uersabatur: hic Origenẽ spirans in ore habebat, & sacras literas publicè docens, in Hebręorũ quoq; lingua desudabat. Timotheus promptus paratusq; fuit de sacris literis respondere: & facilè quę in diuinis oraculis obscura inuenirentur, soluere et explicare potuit, atq; in locis omnibus Origene maximè teste usus est. Quapropter utrumq; admirari mihi in mentem uenit, quomodo scilicet ut Arij dogma sequerẽtur, animum induxerint, alter Platonẽ, alter Origenem prorsus spirans: quòd et Plato secundam et tertiam causam, ut ipse nominare solet, initium essentiæ cepisse non dicat: * & Origenes ubiq; in scriptis suis, uerbis disertis coęternum patri filium esse profiteatur. Nihilominus tamen in ecclesia illorum permanserunt, nisi quòd Arianorũ religionẽ sensim & clàm corrigẽdo in melius traduxerũt. Multas nãq; Arij blasphemias in libris suis repudiarũt. De his satis.

Hermogenes Sabbatij ordinator, antea ab eo propter blasphema scripta excommunicatus.

Populus Nouatianus Sabbatium episcopũ non recipit.

Chrysanthus inuitus episcopatum suscipit.

Episcopi boni exemplum.

Panes benedictionis, ἄρτοι εὐλογιῶν.

Ablabius Nouatianorũ Nicææ episcopus.

Troilus sophista.

* σοφιστεύων.

Nouatiani non bene steterunt Alexandriæ. Item Romæ.

† ἐπαίνῳ δικῶν προσήγοντο.

Constãtinopoli locum suum retinuêre.

Quo statu Ariani tum fuerint.

B

Dorotheus episcopus Arianus 120 annorum.

Barbas eius successor.

Georgius et Timotheus Ariani presbyteri docti, alter Platonicus, alter Origenicus.

* Secundum Origenem filius patri συναΐδιος.

Georgius & Timotheus multa in Ario improbarunt.

Plato τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον αἴτιον initiũ substantiæ ὑπάρξεως accepisse negauit. Vnde Iustinus martyr aliquã notionẽ Trinitatis sanctißimæ Platonem habuisse opinatus est.

CAPUT XIIII.

Theophilus Alexandriæ episcopus moritur.

QVinto Theodosij Imperij anno, lethargico morbo correptus Alexandriæ Theophilus, quindecima Octobris mensis die diem suum obijt. Et quum de episcopatus petitione contentio exorta esset, quibusdam placebat, ut Timotheus quidã, qui Archidiaconus eius ecclesiæ erat, episcopus legeret: alij Cyrillo magis fauebãt, q̃ Theophili † ex fratre nepos erat, prophanarũq; simul & sacrarum literarum peritia multis modis oẽs superabat: uirtutis etiam genere omni, in qualibet laudem & gloriã cõsecutus, excellebat.

† ἀδελφιδοῦς.

Cyrillus eius nepos illi succedit.

cuius

Cyrilli scripta.

cuius ad hæc usq; tẽpora scripta plurima circumferunt̃, quorũ longè optimum A est, quod Thesauros inscripsit, ex omnib. sacrarũ literarũ scriptis, syllogismorũ ratiocinationib. & demonstrationib. mysteriũ sanctę trinitatis ostendẽs. Aliud pterea, cuius titulus est τὰ γλαφυρά, hoc est, scita seu elegãtia, in quo ea q̃ in ueterib. scripturis figuratè dicta sunt, ad Christũ & ecclesiã nostrã refert. Liber item alius, qui de spirituali cultu titulũ habet. Alius etiã ad Palladiũ, in dialogo de Spiritu sancto cõpositus. Alius insuper, quẽ contra Iulianũ pro sacro euãgelio conscripsit. Alij deniq; plures, atq; etiã epistolæ. Qualis aũt is uir fuerit, cùm res Nestorij & tertię synodi persequemur, satis liquebit. Enimuerò seditione in populo de episcopi electione mota, Timothei partib. non parũ momẽti attulit Abũdantius, qui tum militariũ ordinũ dux erat. Tertio uerò die, post Theophili scilicet mortẽ, factio altera q̃ Cyrillũ designauerat, uicit: & ad episcopatũ maiore fastu, profanorũ magistratuũ more, Cyrillus, q̃ decessores eius episcopi, pgressus est. Vnde adeò initiũ sumptũ est in ecclesia Alexãdrina, ut episcopi magis etiã prophana negocia curarẽt. Porrò Cyrillus iam inde à principio hæresim nullã Alexandrię publicè coli passus est. Iudæorũ quoq; gentẽ inde ob eiusmodi causam exegit. Cùm uulgus omne, ut in summa dicã, seditiosum est, facilimeq; ad tumultus bellicos permouet̃: tum Alexãdrinus populus eis maximè gaudet, & procliuis ad turbas est: ac si exiguã saltem occasionẽ arripuerit, illico accẽdit̃: nec prius absistit, q̃ intolerabilia deciderit mala: & citra sanguinẽ fusum non facilè dirimi atq; cõponi motũ patit̃. Itaq; multitudo tumultuari inter se cępit, non necessitate quapiã abducta, sed propter cõmunem, q̃ tum oẽs propè urbes inuaserat, calamitatẽ. Relictis porrò rebus omnibus, studium omne in saltatorũ spectaculis ponebãt. Sabbati die in theatro ad saltatores spectandos frequẽtiores cõuenerant homines, Iudęis nimirũ ocio nõ ad legẽ audiendã abutentibus, sed in spectacula potius incũbentibus. Quã ob causam eo die maior inter populi factiones extitit B pugna. Et quamuis eius rei gratia Alexãdrinę urbis pfectus, cum instructa * cohorte sua ibi adesset: nihilominus tamen Iudęi imminebant, ueluti alteri factioni resistentes. Quorũ natio quũ infesta semper Christianis est, pietatẽq; se pręstare Deo persuasum habet, si quamplurimorũ nobis malorũ causa sit: tum eo potissimum tẽpore, propter eos quos diximus saltatores, plurimũ etiam † aduersus seipsos sunt cõcitati. Et cùm Orestes Alexãdrię præfectus populo πολιτείαν, hoc est, institutũ quoddã ciuile (ita eñ descriptiones seu ordinationes publicas nominare mos est) ederet, affuerũt etiã quicũq; episcopo Cyrillo fauebãt, instituta eiusmodi uisuri. In his Hierax erat * ludimagister, tantopere ex Cyrilli doctrina pendens, ut nihil aliud faceret libentius, quàm illum ut audiret, & plausus ciere ad illius sententias studeret. Hunc ubi Iudæorum multitudo conspexit, statim uociferari cœpit, non aliam ob causam illum in theatrum uenisse, quàm ut seditionem in populo excitaret. Præfectus Orestes antea quoque præter rationem usurpatam episcoporum potentiam oderat, quòd illi multa ex publicis negocijs, † quæ ad iurisdictionem eius pertinebant, ad se pertrahere uolebant. potissimùm autem, quòd tum quoque Cyrillus instituta sibi exactè perspicienda, * curiositatemq; (ut aliquis dicat) in aliena re exercendam statuerat, commotus, rapi confestim Hieracem iussit, uerberibusq; subditum ualde afflixit. Quod ubi diuinissimus Cyrillus cognouit, primores Iudæorum ad se accitos, ita ut par erat, admonuit: postremò etiam malè se eos accepturum esse minatus est, nisi populum cõmouere, & aduersus Christianos plurimũ cõcitare, desisterent. Minarũ denunciatione eiusmodi audita, illi magis etiã exacerbati, plurimas ad perniciem Chri-

Seditio Alexandriæ in electione episcopi.
Cyrillus profana pompa episcopatum Alexandriæ suscepit.
Cyrillus Alexandriæ hæreses tollit.
Iudæos urbe exigit.
Alexãdrini supra alios homines seditiosi.
Tumultus Alexandrinus.
Episcopi Alexãdrini secularia negocia tractare cœpere.
Omniũ ea tempestate urbiũ communis calamitas.
Saltatorũ spectaculum sabbato Alexandriæ exhibitũ.
Iudæi etiã spectaculo huic adsunt.
** ἐν τάξει καταστάντος.*
Iudæi semper Christianis infensi.
† καθ' ἑαυτῶν.
Orestes præfectus Alexandriæ.
** γραμματικῶν τῶν πεζῶν διδάσκαλος.*
Hierax ludimagister Cyrilli studiosus.
Iudæorum aduersus eum uociferationes.
Orestes non benè aduersus episcopos animatus.
** περιεργάζεσθαι.*
Hierax Orestis iussu rapitur, & uerberatur.
Cyrill' Iudæos ad consilia pacata exhortatur.
Exhortationi addit minas.

† *Apud Suidam theologi ueteris sententia reperitur,* πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν, συγκλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα. *hoc est: Ciuilem uirtutem episcopali functioni applicare uelle, ea coniungere est, quæ inter se maximè natura dissident, & connecti nequeunt.*

A Christianorũ excogitarũt fraudes et machinationes. Quarũ præcipuã, aliasq́ʒ, ut ita dicã, malignitate excellentem (quæ etiã in causa fuit, ut Iudæi Alexãdria eijcerentur) sicuti potero exponã. Nam cõmuni cõsilio coacto, de signo & tessera inter se cõuenerunt, ut unusquisq́ʒ uidelicet annulum è cortice surculi palmę gestaret, & noctu Christianos aggrederetᷣ. Proinde nocte quadam, nõnulli per urbis uicos procedentes exclamarunt, Christianorũ ecclesiam quę nomen ab Alexandro episcopo habet, ardere. Quod ubi ad illorũ aures statim peruenit, alius aliò discurrit, ecclesiæ suæ opẽ laturus. Quos Iudæi subitò aggressi occiderunt, à seipsis quidẽ propter annulorũ tesserã manus abstinentes: Christianos aũt, in quos incidebant, iugulantes. Postq́ʒ aũt dies illuxit, ex strage ea flagitiũ in aperto fuit: & Cyrillus æmulatione percitus, cũ multitudine magna ad synagogas eorum uenit, easq́ʒ illis ademit, & substantiã eorũ omnem multitudini diripiendam dedit, ipsosq́ʒ simul omnes urbe expulit. Ita Iudæi, q̃ ab ipsis usq́ʒ Alexandri temporib. urbem eam incoluerant, rerũ omnium egeni, inde discessere, quò quemq́ʒ sors tulit dispersi. Vnus aũt ex eis Adamãtius nomine, artis medicinæ peritus, Cõstãtinopolim uenit, ibiq́ʒ episcopũ Atticum adijt, & Christianorum sacra cõplexus, multo pòst tempore Alexandriam reuersus, eam urbem incoluit.

Constituũt inter se tesseram gladiatoriam.

Iudæi pertinaciores fiunt.

Nocturnam ex insidijs cædem Christianis moliuntur.

Noctu ecclesiã Christianã ardere uociferantur.

Itaq; Christiani multi ad eã uocem accurrentes occiduntur.

Iudæi per Cyrillum urbe Alexandrina pulsi.

Adamãtius medicus Iudæus Constantinopoli Christianus factus, Alexandriam reuersus.

CAPUT XV.

Orestes autẽ Alexandriæ præfectus grauiter id ferens, & pro ingenti detrimento habens, ciuitatẽ tã pręclarã tot hominib. orbari, rẽ ad Imperatorẽ retulit. Ipse quoq́ʒ Cyrillus nõ cessauit. nã Iudęorũ is quoq́ʒ absurdã audaciã ad Principẽ scripsit: nec minus de redintegranda cũ Oreste amicitia egit. q̃d ut faceret, plebs Alexãdrina eũ coegit. Postq́ʒ uerò Orestes orationẽ de gratia recõcilianda nõ admisit, Cyrillus sacrorũ Euangeliorũ codicẽ * protulit, ob reuerentiã eius se Oreste placabiliore usurũ putans. Cęterùm cũ tũ quoq́ʒ ille irã nõ remitteret, atq́ʒ inter eos implacabile bellũ cõmotũ esset, illud euenit. Monachi quidã montes finitimos incolentes, & Nitrienses maximè, ardore & æmulatione accensi, eodẽ modo pro Cyrillo pugnarunt, quomodo & patruũ eius defenderant, cũ eos Theophilus præter rationẽ omnem cõtra Dioscorũ & Ammoniũ armauit. Hi quũ plures quàm quingenti essent, monasterijs relictis Alexandriã uenerunt, & Orestẽ curru uectũ in publicũ prodire inuenientes, conuicijs eum affecerunt, idolorum sacerdotẽ & Græcum appellantes, alijsq́ʒ eius generis contumelijs proscindentes. Ille quòd hæc instinctu Cyrilli fieri existimaret, Christianum se esse professus est, & Constantinopoli ab Attico baptismi mysterijs initiatum. Monachi aũt eum ne responso quidem dignati sunt. Atq́ʒ unus ex eis, cui nomen Ammonij erat, saxum quoq́ʒ in Præfecti faciem coniecit: unde ille totus sanguine conspersus est. Porrò apparitores militesq́ʒ eius, paucis exceptis, alius aliò, lapidũ ictus metuentes, diffugerunt. Quod ubi populus audiuit, ad opẽ præfecto ferendam omnes cõfluxere. Itaq́ʒ monachi saluti suæ fuga consuluerũt. Ammonius aũt cõprehensus, ad iudicis tribunal ductus est: in quẽ ille lege agi iubens, eò usq́ʒ excruciandũ curauit, donec uitam morte cõmutaret. Rem hãc Imperatori & Orestes & Cyrillus significauit. Cyrillus Ammonij corpus in ecclesia quadã sepelijt, mutato illius nomine. Pro Ammonio enim Thaumasiũ, hoc est, Admirandũ uocauit, eundẽq́ʒ martyris honore dignatus est: atq́ʒ in ecclesia libertatẽ & ardorẽ illius, qui certamẽ uidelicet pro ueriore pietate ꝓtulerit, cũ admiratione depdicauit. Sedem * ꝓmultis popularib. Christianis illegitimus honor tantus esse uisus est, pręcipitis audacię pœnas eũ dedisse, & nõ ui aliqua adductũ, quę ei nulla, ut Christũ pernegaret, allata esset, moriendũ sibi in tormẽtis esse statuisse, dicentib. Quapropter et Cyrillus paulatim cõsilio suo absistẽs, obliuioni Ammonij res mãdauit. Verũenimuerò dissidiũ inter

Orestes Cyrilli factum ad Imperatorẽ refert.

B

* προὶχίο.

* τοῖς ὁμοφύλοις.

Cyrillus quoq́ʒ sibi apud Theodosium nõ deest.

Idem Orestem sibi conciliare, sed frustra, studet.

Monachi Nitrienses Alexãdriæ contra Orestem pro Cyrillo pugnant.

Socr. lib. 7. cap. 14.

Ammonius Orestis faciẽ saxo uulnerat.

Populus Oresti opem fert.

Ammonius à iudice inter tormẽta necatur.

Idem à Cyrillo in martyres relatus.

An rectẽ pro martyre Ammonius habitus sit.

Quæ res martyrem uerum faciat.

Oreſtē & Cyrillū nō eò tantū indignitatis proceſsit: ſed accedens aliud iſto non A minus q̊d poſtea accidit, abſurditatē eā obliterauit. Quid autem id ſit, dicendū.

CAPUT XVI.

De miſeranda Hypatiæ, doctiſsimæ & honeſtiſsimæ fœminæ, cæde. †

ALexandriæ fœmina quædā Hypatia erat, patrē habens Theonem philoſophū, à q̄ rectè inſtituta, tantū diſciplinis excelluit, ut nō ſolū tēporis ſui, uerumetiā q lōgè antea extitiſſent, philoſophos ſuperarit: & in Platonica ſchola à Plotino deducta, ſucceſſerit. Prōpta illa erat, q̄buſcunq; ſtudioſis, diſciplinarū cognitionē ꝓponere. Proinde quicūq; philoſophiæ amore tenerent̄, ad illā ueniebāt, nō tantū propter eā quæ illi inerat honeſtā grauemq; in dicēdo libertatem, ſed etiā q̄ caſtè & prudenter principes adiret uiros. Nec indecorū eſſe uidebat̄, eam inter uiros mediā adeſſe. Reuerebant̄ et obſeruabant eam oēs propter excellentem pudicitiā: et omnib. illa cū admiratione in ore erat. Aduerſus hanc tum ſe inuidia armauit. Quòd namq; frequētius cū Oreſte eſſet, calumniā id ei apud Cyrilli clerū peperit, perinde atq; ipſa, quo minus gratia inter Cyrillum & præfectū coaleſceret, impedimento eſſet. Quapropter ex illis quidam flagranti Cyrillum proſequentes amore, quib. Petrus quidam ex lectorum ordine præīt, redeuntem eā alicunde inſidioſè obſeruantes, ex curru detraxerunt atq; in eccleſiā quæ à Cæſare nomen habet, rapuerunt: atq; ibi ueſtibus nudatam, teſtarum fragmentis enecarunt: deinde membratim diſſectā, in locum qui Cinaron dictus eſt duxerūt, atq; uſtularunt. Facinus hoc maximè in Cyrillo & eccleſia eius reprehenſum eſt. Nam à Chriſti ſectatorib. alienæ prorſus ſunt inuidiæ, diſsidia, contentionis ſtudia, pugnæ, cædes, & quæcunq; ſunt generis eiuſdem. Facta hæc ſunt quarto epiſcopatus Cyrilli Alexandrini, Theodoſīj aūt ſexto Imperīj anno, menſe Martio, cum ieiuniorum ſacra celebrarentur. Non B ita multo pòſt Iudæi rurſum, quum deteſtandum in Chriſtianos commiſiſſent flagitium, dignas perſoluerunt pœnas, in loco quodam cui Meſtar nomen eſt, inter Chalcidem & Antiochiam, quæ ad Orontē amnē eſt, ſito. Conſueto nanq; ludicro operā nauātes Iudæi, laſciua proteruitate atq; ebrietate extra decorū progreſſi ſunt, & nō ſolū Chriſtianos, ſed ipſum quoq; ſeruatorē Chriſtū illudentes traduxerūt: & ſalutiferū crucis lignū, eos' q̄ q ſpes ſuas in eo ſitas habēt, ridētes, horrendū eiuſmodi quiddā inſtituerunt. Puerū em̄ Chriſtianum cōprehenſum in cruce ſuſpenderunt, eumq; ludibrio & ſannis primū proſecuti, deinde alienatis prorſus mentibus, flagris ad mortē uſq; cōciderunt. Quid uerò poſtea factū? Multi quidē ab illorum, multi etiam à noſtra parte inter ſe concurrentes depugnarūt, & cōflictus utrinq; grauis factus, adeò ut plurimi trucidarentur. Atq; id factum ubi Imperator reſciuit, ad prouinciæ rectores ſcripſit, ut in autores maximè mali tanti, ita ut par eſſet, animaduerterēt. Et Iudæi cōprehenſi, iuſtas flagitīj per ludum commiſsi ſoluerunt pœnas, mulcta, ferro, & alīјs pœnis mactati.

Suidas potius Alexandrinorum audacia et tumultu necatam eſſe putat: qui de ea plura ſcribit.

Cæſarium dictam eſſe, ait Socr.

Reprehēditur quàm maximè cædes iſta.

Iudæi in Meſtar Seruatori Chriſto et Chriſtianis, puero in cruce excarnificato, improbiſsimè illuſere.

Quapropter graues illi tantæ impietatis pœnas luere.

† *Hypatiam iſtam ad ſtuprum promiſsis & perſuaſionibus multis ſolicitauit iuuenis uenuſtus. illa uerò cùm diſſuaſionibus alījs à cœpto ſuo repellere nequiret hominem, pannum menſium ſuorū protulit, & fœditate inconceſsi & libidinoſi concubitus commonſtrata illum abſoluit. Suidas.*

CAPUT XVII.

Paulus epiſcopus Nouatianus, uir egregius.

CHryſanthus Nouatianorū epiſcopus, ubi ſeptē annos munus ſuū adminiſtrauit, uita defūctus, ſucceſſorē in epiſcopatu habuit Paulū. Qui quū primū latinarū literarū doctor eſſet, remiſſo illis nuncio, ad uitā aſceticā ſe cōtulit: et philoſophorū uirorū monaſtico inſtituto, præſtātiorē q̄ qui in ſolitudine degūt, uitā egit. Talis em̄ erat, quales Euagrius eos eſſe debere dicit, q in ſolis locis uerſant̄, monachos: ad quorū mores uitam quoq; ſuā Paulus cōpoſuit, ieiunans cōtinenter, pauca admodū loquēs, ab animatorū cibo abſtinēs, plurimū neq; uino neq; oleo utens, indigētes q̄ maximè amore proſequens: cuſtodiæ incluſos, ſi quis alius, & ipſe frequēter uiſitās: pro eis qui iniuria affecti

A affecti essent, apud principes uiros deprecãs: q etiã non grauatè, q̃d ille petebat, faciebãt, propter insignẽ q̃ in illo erat religionẽ. Res sub eo accidit digna prorsus quę obliuioni & silentio nõ cõmittat: quã apud Socratẽ inuentã, ipse q̃q; historię huic apposui. Iudæus quidã Christianismũ cõplexus, sępius baptismũ subijt arte quadã & nundinatiõe usus, ut aliquid pecuniæ cõquireret. Atq; ubi ferè ad religiones omnes, Arianorũ uidelicet & Macedonianorũ, baptismo apud eos suscepto, transijsset, neq; alij quos deinceps deciperet, reliqui essent, postremò ad Paulũ hũc Nouatianorũ episcopũ uenit. Et postq; cõfictis uerbis cupere se, ut manibus illius baptizaret, dixit, ut desiderio suo satisfieret rogauit. Porrò ille ardorẽ hominis cõplexus, nõ prius ad baptismũ eum admisit, q̃ more recepto in uerbo fidei institutus esset, solitum'q; etiã ieiuniũ cõpleuisset. Ille quũ ieiunio eo, q̃d prę ter opinionẽ suã ei impositũ erat, premeret, frequentius ut uoto suo potiret instit. Paulus ardorẽ eius uidens, mora longiore perturbare illũ noluit, & ea quę ad baptismũ ptinent, ritè parauit. Veste nãq; insigni subornata, et baptisterio aqua, sicuti mos erat, repleto, Iudæũ nudũ baptizaturus ad id adduxit. Ecce aũt ineffabili quadam diuinæ prouidentiæ ui, unda derepentè euanuit. Vbi uerò aqua alia (episcopo ipso & eis qui ibi astabãt, rem eam nescientibus, sed aquã per subiectũ meatũ, quo emitti illa post initiationem solebat, effluxisse putantib.) infusa, diligenter'q; ne ex lauacro illa proflueret prouisum, & Iudæus denuò adhibitus est, rursũ eodẽ q̃ prius modo aqua disparuit. Paulus re cognita: Aut flagitiũ, inquit, ô homo facis, aut ignorare uideris te baptismũ adijsse. Ad eius rei famã multi accurrerunt mortales, quorũ unus Iudæũ agnouit, q; scilicet antea ab episcopo Attico baptismũ suscepisset. Nõ † obiter hoc quidẽ recensui, uerũ ut scire possemus

B gratiã diuinã persępe etiã se apud indignos exhibere, nullo inde contracto detrimẽto. Maximè uerò illa admiratione digna est, quæ sic uariè rebus nouis se ostẽdat per dignos simul; & aliquando etiam, si hoc usus postulet, per indignos.

lib. 7. cap. 17. Iudæus ærusca tor lucri gratia baptismum identidem reiterans.

Catechesis ante baptismum.

Item ieiunium.

Aqua mirificè semel atq; iterum in baptisterio euanescens, fraudem Iudæi anabaptistæ indicauit.

† παρέργως.

Gratia diuina se etiam apud indignos exhibet.

CAPUT XVIII.

Eodẽ tẽpore in Persarũ q̃q; regione magna Christianismus cepit incremẽta. Quũ namq; Isdigerges Theodosij à patre institutus tutor, & Romanis amicus maximè esset, frequẽtes extitere causæ, quamobrẽ inter Romanos & Persas crebrę ultro citro'q; mitterent legationes. Itaq; necessitate flagitãte, Maruthas quoq; Mesopotamię episcopus, quẽ paulo antè Cyrini Chalcedonensis episcopi pedem protriuisse diximus, orator eò est missus. Et postq; is ad Persas uenit, propalàm rex eũ in magno habuit honore, ut uirũ Deo charũ et multa pietate prędítũ. Magi ubi tm̃ honorẽ Romanę ditionis episcopo haberi uiderũt, q plurimũ apud regẽ autoritate ualẽt, apud seipsos macerabant, uarijs'q; cogitationib. æstuabãt, ne unà cũ ea qua illũ psequebat affectione, religionẽ q̃q; eius cõplecteret metuẽtes. Nã capitis q̃q; dolorẽ grauẽ et diuturnũ, q̃ Isdigerdes afflictus fuerat, Maruthas precatione Deo exorato, statim curauerat: q; Magi cũ omnia tẽtassent, atq; egisset, efficere se posse desperauerãt. Quapropter dolo regẽ aggredi statuerũt. Quãdoquidem Persę ignẽ tanq; Deũ colũt, & Magos eos appellãt q elementa in numerũ deorũ referũt, et rex ex cõsuetudine ppetuũ ignem adorauit, uirũ quendã in fossã sub terra eo tempore q̃ rex aduenire solitus erat, demiserũt, eum'q; uerba hęc Magi proclamare iusserũt: Exire oportere regẽ quem Deus impiũ iudicaret, q; tãtopere episcopũ Christianorũ Deo charũ existimãs, amaret. Quod ubi Persa audiuit, Maruthã honestè quidẽ et reuerẽter, omnino tamẽ à se reijciẽdi cõsilium cepit. Maruthas pro suo erga Deum amore, precationib. uehementius incumbens, perfacilè Persarũ dolum edoctus est: et Isdigerdem adiens: Ne ita illudi tibi, ait, patere ô rex. Sed sacrarium ingressus, quũ ad te perferri uocem senseris, effodi terram iubeto, & dolus ipse statim patebit.

Maruthas Mesopotamiæ episcopus, apud Persas Rom. legat⁹ in magno est apud regem honore.

Idẽ capitis dolorem diuturnũ in rege precatione dispellit.

Magi Maruthæ aduersantur.

Persæ ignẽ pro Deo colunt.

Magi callido facinore efficere instituunt, ut à se Maruthã rex dimittat.

Latẽs sub terra homo dispositus, exire è sacrario ignis regem iubet.

Ignis enim uocem edere, ut qui inanimatus sit, haudquaquã potest: sed fraude humana fabula hæc instituta est. Rex uerbis eis obsequit. Atq; ubi rursum in ædiculam eam in qua perpetuus ignis asseruabatur, ingressus, et eadem uox ad eũ delata est, illico effodi eũ locum iubet, & qui sub terra deum se assimulauerat, mortalis esse deprehenditur. Itaq; ira percitus Persa, Magorum genus * decimauit. Qua re ita acta, Maruthæ preceptum est, ut quocũq; uellet loco, in Persarũ terra ecclesiam extrueret. Vnde Christianismus indies, ut ita dicam, etiã in Persarũ finibus liberè propagatus est. Maruthas legatione eo tẽpore rectè confecta, Cõstantinopolim est reuersus. Et quum iterũ Oratorẽ in Persidem mitti oporteret, denuò legationem eam obijt. Magi autem idẽ q̃d antea moliebant, hoc agentes, ut ne rex eo sicuti prius uteret, ne'ue apud eũ in tãto esset honore. Et arte atq; machinatione quadã eo loco intolerandũ excitarũt foetorẽ, quo rex more suo deambulabat: atq; insuper calumniã confinxerũt, foetorem eum à Christiani episcopi comitibus esse subornatũ. Princeps uerò Magos, ex eo quod antea fecerant iudicans, & eorũ quoq; id inuentũ esse suspectos habẽs, studio omni autores eius rei inquisiuit. Atq; ubi illi rursum pessimi illius odoris patratores esse cõperti sunt, permultos denuò supplicijs subdidit: Maruthã autẽ maiore etiã ꝓsecutus est honore. Proindeq; Romanos dilexit, et mirificè amicitiã eorũ coluit. Quinetiã amore desiderioq; ingẽti ductus Christianus fieri uoluit, alio Maruthę facto allectus, quod ille unà cum Abda Persidis episcopo fecit. Nam orationibus continuis incumbens, à filio eius dæmonem, qui illi molestus erat, propalàm expulit.

Dolum eũ rex à Marutha admonitus deprehendit.

** ἀπεδεκάτωσεν.*

Idem Magos decimat.

Christianismus per Maruthã in Perside propagatus.

Maruthas iterum apud Persas Romanorũ legatus.

Deprehẽditur iterum Magorum Maruthæ structa fraus, & grauiter coercetur.

Maruthas & Abdas Persidis episcopus regis filiũ dæmonio liberant.

CAPUT XIX.

SEd Isdigerdes prius uita excessit, quàm omnino Christianus fieret: regnũ autẽ eius ad filiũ Varanẽ deuolutũ est, qui non eodẽ quo pater in Christianos animo fuit. A' Magis enim, qui illis hostiliter infensi erãt, persuasus, quũ foedera cum Romanis icta soluit: tum Christianos qui ibi erant, nouis Persicis supplicijs excogitatis crudeliter persecutus est. Quæ aũt belli ibi aduersus Ecclesiam ab initio causa extiterit, paulo altius repetens exponam. Episcopus Persidis, quẽ paulo antè Abdam nominatum esse diximus, multis præcipuis uirtutis ornamẽtis refulgẽs, ęmulatione et ardore pro Christo maximè enituit. Quo aliquando in re minus necessaria usus, πυρεῖον, hoc est, sacrũ focum Persarum demolitus est. πυρεῖον namq; apud illos ignis templum, & ignis apud eosdem deus est. Hoc ubi magorum & Persarũ rex Varanes intellexit, Abda accito, mediocriter primùm eum, factũ id reprehendẽs, perstrinxit: postea autem sacram etiã Ignis ædem † in speciem restaurare iussit. Quũ autem ille resisteret, minimeq; se id facturũ esse confirmaret, Varanes ecclesijs Christianorũ omnib. incendiũ minatus est, minasq; eas ad rem ipsam contulit. Ita Ecclesiæ dirutæ prorsus sunt, quũ quidẽ diuinus ille uir prius necatus, coronã martyrij reportasset. Mihi uerò parũ rectè sacri foci euersio facta esse uidet: quandoquidẽ à diuo Paulo, quũ idolis addictas Athenas uenisset, nulla quæ isthic colebat ara destructa est. Et ille uerbis mẽdacij amentiã arguens, ueritatẽ pro eo induxit, & p arã adeò ipsam homines potius ad uerã pietatẽ manuduxit. Quòd aũt euersum Ignis delubrum, quũ id facilimè facere posset, restaurare noluerit, sed potius q̃ id cõmitteret, cædi se obtulerit, hoc ipsum admiror maximè, et multis dignũ duco coronis. Idem namq; est, ignem ipsũ adorare, & fanũ eius cõstruere. Sed enim ea extre tempestas coorta, graues et sęuos admodũ aduersus ecclesię alũnos fluctus excitauit. Et ad triginta annos ꝓcella ea durauit, Magis tanq; turbulẽtis quibusdã uentis eam augentibus. Magos aũt apud Persas eos uocari diximus, q elementa pro dijs colũt. Suppliciorũ aũt magnitudinẽ, inuentionesq; & formas acerborũ tormentorũ, nõ facile lingua clarè expresserit, quib. pios homines sunt persecuti. Quibus

Varanes filius Isdigerdis in regno successor, Christianos persequitur.

Persequutionis eius primaria causa.

Abdas episcopus apud Persas Ignis delubrum diruit.

Ignem Persæ sacrum & æternũ uocant. Q. Curtius.

Abdas martyrio affectus.

Ecclesiæ Christianorum in Perside euersæ.

† ἐπὶ σχήματος.

Quòd Abdas πυρεῖον diruerit, improbatur.

Paulus Apostolus nihil tale fecit.

Quòd restituere πυρεῖον noluerit, laudatur.

Hoc factũ persecutio ecclesiarum subsecutũ.

Supplicia quib. Christiani apud Persas sunt affecti.

A Quibusdam enim manus utraque securi resecta, nonnullis terga excoriata sunt, aliorū capitib. pellis detracta à frōte ad mentū usque: quorundā corpora tota calamis * diffcissis illi operientes, cuspidibusque eorū acuminatis carni infixis, & uinculis solidioribus insuper à capite ipso ad pedes usque circumligatis, magna ui calamū quemque extrahebant, uinculis ipsis altius carnē subeuntibus: ut tractione tali eā corporis partē quæ cuti propinqua est diuellentes, acerbiores dolores redderent. Sed & fossas magna cura sepientes, muscarū examina multa in eas demisere, et deinde alimentū eis ueræ pietatis alumnos præbuerūt, manib. pedibusque eorū arctiore uinculo cōstrictis, ne à se illas abigere conari posset. Muscę aūt fame acriore cōfectę, sanctorū carnes, intēsum admodū & grauē illis dolorē inferentes, uorarūt. Multas uerò & alias hisce sæuiores erūnas, pernicioso & ueritatis inimico dęmone magistro in rebus eiusmodi utētes, excogitarūt. Veruntamē generosam uirorū illorū fortitudinē nō retuderūt. Sua namque sponte illi se certamini, ad * immortalē mortē & sempiternæ uitæ cōciliatorem aspirātes, obtulerūt.

* εἰς δύο διαιρεθέντες.

Christiani martyres tormentis omnibus superiores.

* ἀθάνατον θάνατον ἱμειρόμενοι.

CAPUT XX.

Achemenides quidam apud Persas erat, qui & Hormisdes dictus est, præfecto patre genitus, uir admodum illustris & locuples: quem ubi Christianum esse rex audiuit, in medium produxit, et Seruatorem abnegare iussit. At ille regis imperata non solum iniqua, uerumetiam illi ipsi incommoda esse respondit. Cui enim ea necessitas imponatur, ut facilimè uniuersitatis huius Deum abiuret, huic longè facilius fore dixit, regē despicere, atque ad aliū transire. Regem namque etiam, homo cum sit, naturam fatis obnoxiā sortitū esse. Quod si, inquit, animaduertendum tibi esse in eum uidet, qui dominationem tuam abneget, sceptrumque nihili faciat, rectius multo, ut puto, supplicium pendet, qui rerum uniuersarū Dominum abiiciat. Rex cum obstupescere potius ad tantā uiri libertatē debuisset, opes ei adimi, dignitateque insuper priuatum, nudū, & subligari tantū præcinctū, aulici comitatus camelos ducere iussit. Perpauci intercessere dies, cum rex ex superiore porticu prospectans, præclarū illū uirū æstu solis adustum & puluere obsitū uidit: & patris eius gloriā in mentē reuocās, eum reduxit, & linea tunica uestiuit. Et cū labore & erūna illū cōfectū, humanitateque & misericordia ei exhibita adductū, faciliorē iam eum & propensiorē ad gratiā à se ineundā fore putaret: Vel nūc tandem, inquit, errore priore repulso, fabri filiū ex animo tuo eiice. Atque ille exardescens, tunicā illā conscissam abiecit, & uoce magna: Si huius, inquit, gratia me religionē longè optimā mutaturū putas, en munus tuū tibi, unà cū impietate habe. Rex aūt tā forti illū animo esse cernēs, nudū regia exegit. Alius erat Saenes nomine, qui regi restitit, neque rerū cunctarū Dominū pernegare uoluit. Rex ex famulis illius multo deterrimū elegit, potestateque in mille ministros illi ademptā, ei attribuit, atque etiā huic illū seruire iussit, cōsorte quoque thori et domina isti cōiuncta. Nā ita demū se persuasurū ueritatis amatori, ut animū & sententiā suā mutaret, existimabat. Verùm minimè ei cōsiliū successit. Nō enim in arena, sed in petra mentis illius domus fundata fuerat. Beniamin etiā diaconū quendā cōprehensum custodię mancipauit, in qua cū duos exegisset annos, et orator Rom. ex causa quadā apud Persam esset, mediū se is interposuit, ut diacōnus uinculis solueret petēs. Rex hoc se legato daturū promisit, si modò Beniamis se obligaret, se nulli ex Magis, ut Christianā susciperet religionē, suasurū esse. Legatus porrò rē eā & quid Persa quęreret, ad Beniamin retulit. Atque ille fieri nō posse dixit, ut luce ea quā copiosam recepisset, nō fœneraret. Quę enim pœna ei cōstituta sit, qui talentū sibi datū defoderet, apertè admodū diuinorū Euangeliorum codicem ostendere. Quā rem ignorās rex, liberū eum esse

B

Pulcherrima Christianæ cōfessionis exempla.

Achemenides uir illustris, liberrimè Christianismū apud Varanem regem Persarum defendit.

Maius est crimē, diuinam quàm regiam lædere maiestatem.

Varanes Achemenidem bonis spoliatum, camelos aulæ curare iubet.

Idem eum benignitate flectere, et à Christianismo abducere intendit. Sed id frustrà fuit.

Achemenides regia contumeliosè eiicitur.

Saenes quoque mille militū præfecturā & coniugem relinquere, et seruo suo seruire, quàm Christum negare maluit.

Beniamis diaconus bienniū in carcere transegit.

Hunc uinculis orator Romanus liberat.

Christianus homo non potest nō super talento suo fœnerari.

esse iussit. Et ille rursum solitũ officium suũ fecit, eos qui erroris caligine detinerentur capiēs, & ad diuinã atq; intellectualem lucem adducens. Præterijt annus, & quæ Beniamis agebat, regi indicata sunt: qui eum ad se productũ, pernegare quem sincerè prædicaret Dominũ iussit. Atq; ibi ille ad regē: Quid'nam, inquit, commereatur, qui imperiũ tuũ abnegans, ad aliũ se cōferat regē? Mortē, rex ait, & supremũ suppliciũ. Tum Beniamis: Quod'nam igit, intulit, satis dignũ homo ferat suppliciũ, qui uniuersitatis huius Domino seruatore & rectore abiurato, nō illi cultũ honorem'q; debitũ, sed ex cōseruis suis uni præstet? Verbis hisce rex grauiter cōmotus, æqualē cũ digitis manuũ atq; pedũ calamorũ numerũ exacui, & unguibus illius infigi præcepit. Vt uerò athletam corona decorandũ, tormētũ id perinde atq; ludũ iocum'q; excipere uidit, calamũ aliũ in cuspidē acuminatum membro eius uirili immisit: quē frequentius subinde infigens atq; retrahēs, incredibilē intolerabilē'q; illi creauit dolorē. Postq; aũt hoc quoq; acerbissimũ suppliciũ generosè pertulit, aliud intulit, q̃d priora illa secundas partes ferre ostendit. Virgã eñ crassiorē afferre, ex parte omni densos ramorũ uncos prætendentē, & in sedē decertatoris iniici, ac deinde identidē per eam attrahi & retrahi iussit. Quē cruciatũ cum amplius tolerare non posset, spiritum fortis ille ueritatis propugnator & athleta reddidit. Infinita uerò alia ab audacibus & impijs illis quoq; tentata sunt. Quale uidelicet et illud est in Iacobo Persa patratũ. Is enim cum Christianus antea fuisset, propter intercedentē sibi cũ Isdigerde Persarum rege amicitiã, paternã religionē reiecerat. Postquã aũt per matrē & coniugē rursus ad fidē Christi admonitus reuertit, & eã rē princeps ægrè tulit, acerbã quandã, & propter nouitatē admirandã, post supplicia multa, subijt mortē. Nã ubi * articulis & iuncturis quibusq;, in cōmoda & apta totius corporis membrorũ conformatione, ex manibus, brachijs, pedibus & suris ei resectis, reliquũ nihil quàm unà cũ uentre caput solũ habuit, quoniã ne tũ quidē fidem in Christũ abiecit, & idipsum postremò ferro amputatũ est. Minimè uerò mirandũ, si rerũ uniuersarũ Dominus feritatē illorũ sustinuit. Nam & qui Constantini imperiũ præcesserunt principes, rabiē suam aduersus ueræ pietatis amatores euomuerunt. In primis uerò Diocletianus omniũ grauissimus, ipso augustæ & uenerandæ Passionis die ecclesias sub imperio Rom. ubiq; omnes euertit. Et nouē elapsis annis, illæ quidē ad priorē florentes rediere statũ, ac potius & pulchritudinē & amplitudinē multo præstantiorē recepere. Diocletianus aũt postremò disperijt, & cũ impietate extinctus est. De bellis autem & persecutionibus hisce, ipse uaticinatus est Dominus. Nec id modò, uerumetiã ecclesiæ ipsius inuictum & insuperabilē statum prædixit. Res ipsa hoc testatur. Quodammodo namq; pace ipsa nobis bellum utilitatē affert maiorem. Propterea quòd tentationes istæ, ut ecclesia magis etiam refulgeat, efficiunt. Pax enim molles nos, desides et timidos reddit. Bellum aũt, cùm animos nostros acuit, tũ rebus præsentibus nos affigi nō patit: sed ut eas despiciamus, & fluxa hæc atque caduca pro nihilo habeamus, suadet.

Verũ apud regem Beniamis Christum generosissimè profitetur.

Illustre Beniamis per grauissima supplicia martyrium.

Iacobus Persa ex Christiano ethnicus. Idem denuò Christianus. Iacobi istius luculentissimum martyrium. Mēbra omnia articulatim, & postremò caput ei resectũ. Deus per longanimitatem suam tyrannicos ecclesiæ persecutores sustinet.

Diocletianus uno So teriorũ die oēs Christianorum ecclesias diruit. Sed illæ post nouenniũ magnificētius sunt restitutæ.

Persecutionem Ecclesiæ prædixit Domin⁹.

Persecutio ecclesiæ bono est.

* μίαν ἑκάστην τῆς ὁλομελείας τοῦ σώματος ἁρμονίαν τμηθεὶς ἀπὸ χειρῶν καὶ βραχιόνων καὶ ποδῶν καὶ κνημῶν.

CAPUT XXI.

Christiani è Perside ad Romanos confugiunt. Iniuriæ aliæ Romanis inibi illatæ.

Christiani apud Persas intolerandis, quæ aliæ super alias inducebãtur, ærumnis pressi, ad Romanos confugerunt, opē eorum petentes, & ne ipsi ita afflicti despicerent rogãtes. Episcopus Atticus benignè supplices eos suscepit, & ut quantũ posset eos adiuuaret, ꝑpensus fuit: & Imperatorē Theodosiũ pro eis cōpellans, ad eos uindicandos excitauit. Eo tēpore alia quoq; acciderũt, ut Romani non mediocriter à Persis affligerent, ꝑpterea q; Romanæ ditionis hominib. qui mercede in aurifodinis opus ibi faciebãt, redire inde

A inde non permittebatur, & Romanorum mercatorum merces diripiebantur. Ad quas iniurias Christianorum in urbem Constantinopolitanam accessit perfugium. Et res in bellum euasit. Persa namque legatione missa, perfugas sibi dedi à Romanis petijt. Romani autem id facere noluerunt, nõ modò quòd illos tanquam supplices & precatores seruare uoluerint, sed etiã quòd pro religione sua facere quiduis & pati potius parati fuerint, quàm ut eos quibus cum communẽ fidem haberent, despicerent. Proinde pace soluta, bellum graue inter Romanos & Persas est ortum, quod paucis perstringere commodum esse uisum est. Ardaburius ille ex Imperiali aula cum nõ ita multis copijs missus dux, per Armeniam in Persidem excurrit, & prouinciam eius quandam Azazenem uocatam uastauit. Aduersus quem à rege Persarum dux alius Narses uenit, ingentem secum ducens exercitum. Hic commissa cum Ardaburio pugna, cum ingenti suorum clade uictus in fugam se dedit. Ex qua conuersus, per Mesopotamiam Romanorũ ditionem, præsidio omni uacuam inuadere, & acceptæ cladis ignominiam abolere statuit. Verùm consilium quod Narses ceperat, Ardaburium latêre non potuit: qui quàm maxima potuit celeritate, regione Azazena summè uastata, & ipse Mesopotamiã petijt. Narses quamuis uarij generis copias coaceruasset, ingredi tamen Romanorum fines ausus non fuit. E' Nisibi autem ciuitate, quę in finibus Persarum & Romanorum sita est, Persis tamen subiecta, hominibus certis ad Ardaburium missis, de conditionibus pugnæ committendæ, loco & die constituto, certiorem eum fecit. Cui ille renunciari iussit: Romanos, nõ quando ille uellet, sed quo tempore ipsis commodum uisum esset, prælium facturos. Et cum Persam magnis uiribus copias suas inuasurum putaret, spe belli omni summoperè in Deum collocata, maximas & ipse uires contraxit. Sed enim diuino auxilio, quo maximè fidebat, adiutum eum esse, inde satis cõstat. In urbe Constãtinopo-

B litana, in anxia solicitudine quum ciues essent, & addubitarent, cui'nam parti uictoria arrisura esset, angeli Dei quibusdam in Bithynia, propter negocium certum Constantinopolim petentibus apparuere, eos'que ibi annunciare iussere, ut illi precationi admodum incumberent, & animũ fortem obtinerent, ac Deo crederent, uictoriam Romanorum fore. Illud insuper addentes, indices ipsos inde et nũcios uictoriæ, qui Romanis præsentẽ maximè opem ferant, à Deo missos esse. Quæ res ubi ad aures hominũ peruenit, nõ modò ciuibus ipsis animũ addidit, sed etiã militũ fortitudinem confirmauit. Itaque ubi bellum, sicuti dictum est, ex Armenia in Mesopotamiam translatum est, Romani eos qui in urbe Nisibi clausi atq; circumuallati erant, obsidione prementes, turres ligneas fecerunt, quæ rotis quibusdam & machinis prouolutæ, mœnibus admouebantur: & ex eis lõgiore, pro muro, pugna commissa, multi è superiore loco urbẽ propugnantes cędebantur. Varanes autem Persarũ rex ubi Azazenam regionẽ excisam, & suos Nisibi inclusos muralium tormentorum ui affligi cognouit, copijs quas tũ paratas habebat omnibus, fortunam belli experiri aggressus est. Quũ uerò Romanorũ uirtutẽ metueret, Saracenorũ auxilijs usus est, quos Alamundarus uir fortis & bellicosus duxit: qui quũ multa eorũ * millia secum adduxisset, bono animo regem Persarum esse iussit, quamprimùm se primo conflictu Romanos superaturum, atque ipsi unà cum magna Syrorum urbe Antiochia subiecturum esse, dicens. Hæc ille quidẽ iactabat, sed uerba eius minimè ad exitum peruenere. Quibus namq; rex fidebat, Saraceni, præter † rationẽ terrore correpti, & per imaginationem se à maximis Romanorum copijs circumdatos propelli opinati, atque in magnum tumultum coniecti, ita ut neque quid faciendũ eis, quo'ue effugiendum esset, scirent, unà cum armis in Euphratem amnem se præcipitarunt.

Opinio

Bellũ Persicum.
Narses insolẽter Ardaburio diem, locum, & cõditiones pugnæ nunciari iubet.
Supplicationes belli tẽpore pro uictoria.
* μυριάδας, Socr.
† ἀλόγῳ φόβῳ.

Persarum rex per legationes dedi sibi profugos Christianos ab imperatore postulat.
Bellũ inter Romanos & Persas exortum.
Azazene à Romanis uastatur.
Ardaburius Ro. dux Narsen Persam uincit & fugat.
Idem eum ne per Mesopotamiã Romanæ ditioni detrimentum inferat, impedit.
Ardaburij cautum respõsum.
Ardaburius cõfidit Deo.
Angeli uictoriæ Romanorum nuncij & adiutores.
Socrat. lib. 7. cap. 18.
Romani Nisibim obsident.
Saraceni auxiliares Persarũ.
Saracena insolentia.
Saraceni panico metu correpti, in Euphrate submerguntur.

A

Romani obsidionem Nisibis soluunt.

Opinio sanè obtinet, centum ibi uirorũ millia perijsse. Atque hoc sic quidem accidit. Romani uerò, qui excitatis expugnatorijs urbiũ machinis Nisibim obsidebant, quum audissent, Persam magnam elephantorum multitudinem adducere, & ea de causa metu consternati essent, machinis eis omnibus igne cõsumptis, ad loca sua sunt reuersi. Cœterùm quot postea prælia sint commissa, & quomodo alius Romanorũ dux Areobindus singulari certamine eũ qui apud Persas omniũ fortissimus habitus est, interemerit: & quomodo Ardaburius septẽ Persarũ ductores insidijs exceptos trucidarit: adhæc ut Vitianus, alius Theodosij dux, reliquias Saracenorũ optimè extinxerit, prętermittendũ esse censeo, ne longius extra propositũ digrediar. Imperator Theodosius res in eo bello gestas, Palladio quodã cursore celeri usus, quamprimùm cognouit. Vir is quùm corpore fortis, tũ animo adamantinus fuit: qui tanta celeritate equo insidẽs uectus est, ut diebus tribus in fines, qui medij inter Persas & Romanos sunt, peruenerit, totidẽq; postea diebus Cõstantinopolim reuersus sit. Ob eam uerò celeritatẽ, nõ ad Persarũ fines tantũ, sed ad reliquas etiã orbis partes, quò eũ Imperator misit, expeditissimè peruolauit. Quapropter aliquãdo ex præclaris uiris quidã, celeritatẽ eius admiratus dixit: Virũ eũ tã amplã Romani imperij ditionẽ, angustã expedita celeritate sua reddidisse. Ad hãc etiã Persarũ rex obstupuit, q̃ legatione fungẽs, multorum dierũ iter tã celeriter pficeret. Hęc de Palladio. Theodosius Imperator Cõstantinopoli degẽs, ubi Romanorũ diuinitùs cõcessam uictoriã resciuit, tam bonus honestusq; fuit, ut etiã secundis rebus suis, pacis tamen consilia caperet, & cum hostibus fœdus inire uellet. Helionem igitur ducem illustri præditum dignitate, ad pacem cum Persis faciendam misit. Atque is postquàm in Mesopotamiam peruenit, ubi Romani * fossam altam, quæ pręsidio eis esset, duxerant, Maximinum, uirum præclarum, & eiusdem cum Ardaburio dignitatis, qui de pace ageret, ad Persã legauit. Maximinus apud regẽ se à ducibus, non ab Imperatore ipso missum esse dixit: illũ enim bellũ hoc nescire: atq; etiam ut id maximè sciret, parui tamen facere. Porrò Varane legationem eam recipiente, quòd fame maxima exercitus eius premeret, qui apud eum * immortales uocantur (decem millium numerum ij, delectorum admodum & fortium uirorum, complent) eum adiere: & ne prius pacem susciperet, quàm impetum in Romanos parum cautos ipsi fecissent, admonuere. Quibus rex obsequutus, oratorem quidẽ in abdito loco clausum asseruauit: Immortales autem illos insidias Romanis struere iussit. Qui bifariam diuisi, in medio partem quandam Romani exercitus non minimam, circumuentam concludere uoluerunt. Romani ad turmam hostium eam, quam conspexerant, conuersi ferebantur. Nondum enim alteram, quæ derepentè procurrerat, uidebant. Etiam inter se acies concurrebant, quũ Dei prouidentia, aliæ Romanorum copiæ ex colle quopiam prospicientes apparuere, Procopij ducis signa sequentes, qui ciues suos in discrimen coniectos uidens, cõtra Persas duxit, eosq; à tergo aggressus est. Ita factum, ut qui paulo antè intercipere Romanos uoluerint, ipsi ab illis sint circumuenti. Nostri omnibus illis occisis, ad eos inde qui ex insidijs prodibant, conuersi, itidem illos quoq; iaculis cõfecerunt. Ad hunc igitur modum qui apud Persas sunt Immortales, subitò mortales omnes esse comperti sunt, ipso à Persis pœnas sumente CHRISTO, propterea quòd plurimos eius cultores insigni pietate pręstantes, acerba morte mulctarint. Rex autem Persarum clade ea accepta, nihil se earum rerum scire assimulauit, &

Areobindus Rom. dux.

Singulare certamen. Ardaburius fortissimè rem gessit.

Vitianus Ro. dux.

Victoria penes Romanos est.

Expeditissimus & celerrimus cursor Palladius.

Palladius celeritate sua Romanorum ditionẽ amplissimam, angustã reddidit.

Theodosius rebus quoq; suis secundis de pace cum Persis transigit.

Helionem in Orientem legat.

B

** τάφρον.*

Is Maximinũ ad regem mittit.

ἦθος aulicum.

Maximinus ducum Rom. non Imperatoris nomine legatione apud Persam fungitur.

** ἀθάνατοι Persarum.*

Barbarus dolus Persarum.

Persæ legationẽ Ro. ludificãtes ex insidijs Romanos adoriũtur.

Romani Deo opitulante unã atq; alterã hostium manum concidunt.

Immortales Persarum cæsi.

Vindicta diuina Persæ uicti, qui tantopere in sanctos martyres sæuierint.

* ἀθάνατοι, hoc est, Immortales, lectissimi decies mille Persarum uiri, quos Xerxes Darij habuit. Hos sub Theodosio Ardaburius concidit, atq; extinxit. Suid. Proximi ibant, quos Persæ immortales uocant, ad decẽ millia. Cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi uestem auro distinctam habebant, manicatasq; tunicas gemmis etiam adornatas. Q. Curtius.

A uit,& oratore è custodia emisso,legationē recepit: pacem se non ut Romanis gratificaretur,sed oratori ipsi prudentia omnes excellenti honorem eum haberet,cōplecti testatus. Porrò bellū Persicum,quod initium propter persequutiones aduersus Christianos motas sumpsit,finem tum habuit. Cum ipso autem bello psequutio quoq; conquieuit.

ἔθος barbarum.

Pax Persica. Quies Christianorum apud Persas.

CAPUT XXII.

ERat autem in ciuitate Amidensi episcopus Acacius nomine,quem tum facinus pulchrum illustriorem omnib.atq; clariorem reddidit. Quum etenim exercitus Romanus Azazena regione uastata,supra septē millia Persarū cepissent,eosq; nullo modo Persæ redimere uellent,atq; illi fame paulatim afflicti interirēt,eaq; res non parum molestiæ regi afferret: Acacius ea cognita,non ita prætermittendā censuit,sed qui sub eo erat,clero coacto:

„ Deus(inquit)noster,filioli,neq; discis indiget,neq; pocula curat. Egestati enim

„ minimè obnoxius,non edit,neq; bibit. Quum igit̄ multa sint ecclesię eius donaria,aurea quidem plurima,multa etiam argentea,quæ benignitate & liberalitate eorum qui se ad eam contulerunt,parauit, utēdum eis censeo ad Persas captiuos redimēdos,* & famelicos alendos. Hæc atq; alia hisce similia loquutus,statim diuina illa donaria cōflauit, atque ex eis æstimationem militibus quæ eis uisa fuerat, persoluit,& captiuos recepit: deinde alimentis eos abundè refectos, uiatico etiā prosecutus,ad regem suum misit. Id episcopi factum, plurimum Persarum regē ad consternationē adegit: quòd Romanis utrūq; hoc studio esset,ut simul & bello & benefactis egregiè uincerēt. Dicitur uerò,Persam etiam desiderium cæpisse uiri eius uidēdi,ut eius & cōspectu frueret̄,& colloquio dignaretur. Idq; sic imperatoris Theodosij iussu factum esse,fama obtinet. Victoriam hanc tantā postquam Deus concessit,quicūq; eo tempore eruditione pollebant, libros in laudē

B Imperatoris publicè conscripserūt,eiq; obtulerūt: alij quidem,ut eloquētię uim quam longo collegissent tempore,ostenderent: alij antem,ut se in noticiā illius insinuarent: atq; alij item causam aliam pretendentes. Eadē porrò illi uirtutis ornamenta testimonijs suis Imperatori tribuerunt,quę et nos de eo suprà cōmemorauimus,ex plurimis pauca saltem breuiter perstringentes. Non solum autem hoc, qui in arte dicendi studium posuerant fecere: sed & ipsa Augusta Imperatoris coniunx,heroico uersu poemata marito & principi suo cōposuit. Erat enim pręclara admodum,& docta. Quandoquidem uerò eius memini,in tēpore hoc loco me expositurum puto,quæ ea,& unde fuerit: & quomodo præ alijs quę in communionem cōnubij Imperatoris Theodosij ueniret, delecta sit. Res sic habet.

Acacius Amidenus episcopus donarijs ecclesiæ conflatis hostium, Persarum uidelicet, captiuos redimit.

Facinus id rex Persarū uehementer est admiratus.

Multi à multis de uictoria Persica & Imperatoris uirtutib. cōpositi libri.

Eudocia Imperatrix Theodosij quoq; laudes heroicis uersib. scripsit.

** Si neceßitas fuerit in redemptione captiuorum,tunc & uenditionem sacratißimorum atque arcanorum uasorum uel uestium,cœterorumq; donariorum, quæ ad diuinam religionem necessaria sunt, & hypothecam & pignorationes fieri concedimus. Quoniam non absurdum est,animas hominum quibuscunque uasis uel uestimentis præferri. L.Sancimus. C. de sacrosanct. eccles.*

CAPUT XXIII.

PVlcheria Augusta quòd * honestatis studiosa esset, quū Imperator iā ad ætatem maturam peruenisset,ut ei coniugē matrimonio iungeret, deliberauit. Et generis cuiusq; & familiæ puellas,eas etiam quę ex gētibus forma, diuitijs,& alijs dotibus præclarę essent,dispexit. Atque hoc quum illa sic ageret,percommodè accidit,ut mulier quædā,cui nomen Athenais erat,adhuc uirgo, ex Athenarum urbe ad Augustā ueniret. Ea Leontij philosophi filia, & quidem ingeniosissima,omni genere non solum Græcarum, sed etiam Latinarum disciplinarum à patre erudita,tantū in philosophia effectrice simul & contemplatrice,atq; ea quoque quæ circa dicendi artē, probationesq; &

** φιλόκαλος*

Athenais Leontij Athenien sis philosophi filia doctiß.

confutationes uersatur, quantum alius nemo, profecit. In Astronomia etiã, Geometria, & numerorum proportionibus, plus quàm alius ætate sua quisquã, est assecuta. Hanc ubi pater ita educauit atq; instituit, moriturus ille, filios suos Valerium & Aetium bonorum suorum hæredes reliquit, filiam autem exhæredauit: Fortunam ei, & quam ex doctrina consecuta esset, gratiam sufficere dicens. Quũ uerò ei res esset perangusta, ad Pulcheriam Augustã de fratrum iniuria conquerens accessit. Illa prudentiam, uenustatem, & miram in rebus (ut ita dicam) omnibus dexteritatem puellæ quum cognouisset, fratri eam connubio coniungendi consilium cepit. Atque ubi ei ut Christianorum sacra coleret persuasit, accito Attico episcopo, ad diuinum baptismum eã in eo quod diximus Stephani proto martyris templo adhibuit: & per eum ipsum baptismum, aliosq; item plures modos, in filiæ locum sibi arrogatam, uxorem fratri dedit, pro Athenaide Eudociã cognominatam. Hæc Theodosio Eudoxiam filiam genuit, quæ Valentiniano Placidię filio, Romæ rerum summam obtinenti, & propter affinitatem nuptiarũ Thessalonicæ, quò ex Occidente uenerat, agenti, in matrimonium est collocata. Atque ea Valentiniano filias duas, Placidiam & Eudociam, progenuit. Verùm Eudocia Theodosij coniunx, quũ desiderio coniugij Eudoxiæ filiæ uidendæ teneretur, uoto seipsam obligauit, ubi nuptiæ filiæ confectę essent, se Hierosolyma adituram, ut simul & loca sancta ueneraretur, & debitas Seruatori, ob innumerabilia ab eo accepta dona, ageret gratias. Ad quas causas † præclaræ etiam illa ouis occasio accessit, quam ouem, utpote ingentem & admirandam, festo † luminum die à Phrygisco quodam adductam, quum illi eam ob rem Imperator centũ numos præbuisset, imperatrici Eudocię dono dedit: eamq; illa deinde simplici animo (* perliberalis enim erat) magistro Paulino, qui principi apprimè charus, domi ex podagra decũbebat, misit. Paulinus autem, quod de oue factum fuerat, ignorans, ea perinde atq; miraculo quopiã Imperatorẽ muneratus est. Qui postquam eam cognouit, cõiugem explorando, de ea, an illa ipsa esset, † salutẽ suã uerbis pretendens, percontatus est. Eudocia uerò, quod Imperatoris cõsilium explorandiq; uoluntatem non intelligeret, cũ esse negasset, domi suæ illam suauiter pasci dixit. Qua re quum in grauem suspicionem apud Imperatorẽ incidisset, Paulinus quidẽ statim in Cappadociam relegatus, capitali supplicio est affectus. Ipsa autem ea de causa immenso correpta dolore, uotũ Deo nuncupatum soluit, & illico Hierosolyma cõcessit. Dispositione diuina id profectò factũ, ut ibi quicquid esset bonum atq; utile, perficeret. Quid nãq; opus est admiratione digna dicere opera, quæ eo loco in sacris templis, monachorũq; domicilijs, atq; apud sacerdotes & pauperes, de quibus paulo pòst referam, peregit? Vnum illud in præsentia memoria dignum de ea & Pulcheria recẽsebo. Quòd namque natura apertus & simplex Theodosius esset, & omnibus benignè facere cuperet, sępe etiam literis, quibus minimè oportuit, sententia earum non perspecta, subscripsit. Quæ uerò ei diuinitùs quasi fidelis custos data erat, in rebus omnib. magnifica, moderata, & sapiens Pulcheria Augusta, id ipsum quoq;, morem absurdum coarguens, correxit. Syngrapham enim inter eum & seipsam uenditæ coniugis eius raptim cõpositam ei proposuit, eãq; ille scripturæ uim nesciens, confestim manus suę annotatione confirmauit. Postridie eius diei Imperator coniugem ad se uocauit, quã Pulcheria se ei reddituram, plurimum negauit: emptionis libellum, ut testẽ qui accusari aut rejci non posset, pretendens. Tãta illa prudẽtia atq; festiuitate fuit.

Atq; illa negligentiam eius arte quadam arguens, moderatione mira improuidam literarum subscriptionem sic in eo emendauit. De his hactenus.

Atticus autem

Eiusdem fratres.
Athenais à patre exhæredata.
De exhæredatione ea apud Pulcheriã queritur.
Athenaidem in baptismo per spiritualem arrogationẽ, siue commaternitatem, filiam sibi Pulcheria adoptat.
Athenais Eudocia cognominata, Theodosio matrimonio iuncta. Eudociæ ex uoto Hierosolymitana religionis gratia profectio.
* φιλοτίμως ἔχουσα
Ouem miræ magnitudinis Theodosius Eudociæ donat.
Eudocia eam Paulino magistro dono mittit.
Paulinus ea Theodosium muneratur.
Eudocia apud Imperatorem aliam eam ouẽ esse perhibet, & in suspicionem uenit.
Eudocia Hierosolyma profecta. Theodosi' quibusuis literis facilè subscribere solitus.
Errorem eum mirificè in eo Pulcheria correxit.

A
Theodosij et Eudociæ filia, Eudoxia, Valentiniani coniux.
Filiæ huius, Placidia et Eudocia.
† περιφανοῦς μήλου.
† τῶν φώτων ἑορτῆς
B
† τῶν σωτήρων σωτηρίαν προβαλλόμενος
Paulini cædes.

CAPUT XXIIII.

Atticus Cōstantinopolitanus episcopus in alienos etiā per eleemosynam liberalis.

A Tticus autem episcopus Cōstantinopolitanus, ut Ecclesia incremēta sua caperet, mirificè operam dedit. Sūma enim prudentia eam administrans, continua doctrina populum ad studiū uirtutis excitauit. Et ad misericordiam atq; largitionem tam procliuis fuit, ut non modò eis q in parœcijs eius erant, egenis prouidendum duceret, sed etiā uicinis Constantinopoli ecclesijs pecuniam multam, ad pauperum consolationem mitteret. Porrò ex una eius epistola, quam ad Calliopium Nicænum presbyterum dedit, missis simul trecentis aureis, qualis ea re uir fuerit, satis patebit. Ea sic habet: Calliopio » presbytero Atticus in Domino salutem. Decies mille in urbe uestra egenos pio- » rum commiseratione indigere cognoui. Decies mille dum dico, multitudinem » ipsam, nō certum pauperum numerum ostendo. Quandoquidem uerò certum » pecuniæ numerum ei acceptum fero, qui perliberali manu ritè eam dispensantib. » donat, & nonnulli indigent, explorandorum eorum gratia, qui habent quidem, » sed illis non dant, acceptis à me, ô charum mihi caput, trecentis aureis istis, ut uo- » les eos expende. Voles aūt eis maximè, qui mendicare erubescunt: non illis, † qui » in uita uentrem ad nundinationem proponunt. Quum igitur pecuniam largiē- » ris, religionis hac in parte rationem non habebis: hoc unum spectans, ut indigen- » tes alas: neq; eos preferas qui moribus nostris uiuunt. Pauperum sanè etiam qui longius abessent, ita curam Atticus gessit. Verùm ille quoque ut quorundam superstitionem minueret, magnopere curauit. Et cum audisset Sabbatium illum, qui propter Paschæ diem Iudaico more celebrandum à Nouatianorum ecclesia secesserat, & gregem sibi suum coegerat, Rhodi, ubi exulare iussus fuerat, uitam B finijsse: populares'q; factionis eius, corpore illius inde translato, circa sepulchrū eius precationes peragere, & ueluti uiro sancto reuerentiam cultum'q; præstare: noctu hominibus certis missis, cadauer Sabbatij sepeliri in loco alio curauit. Porrò sectatores illius ubi tumulum uiolatum repererunt, cæremonias superstitionem'q; suam ad sepulchrum eius posthabuerūt. Et quoniam in nominum inuentione, aptè illis rebus ipsis imponēdis, elegans & felix fuit, nauale quod ad angustias Euxini ponti nō longè à transitu situm, ueteres φαρμακία, id est ueneficū pappellarunt, quòd ipse ibi conuentus cogeret, ne locus is infamē obtineret appellationem, nomine mutato θεραπεῖον, hoc est curā, seu culturam uocauit. Ex suburbijs etiam Constantinopolis aliud, Argyropolim, per mutationem nominis ob causam eiusmodi appellauit. Chrysopolis antiqua nauium statio est, contra Byzantium, in Bospori initio posita. Multi eius antiquorum historicorum meminere, sicuti Strabo Geographus, Nicolaus Damascenus: & qui Cyri historiam optimè conscripsit, ui eloquentiæ magnus, & historico stylo admirandus Xenophō, in sexto Cyri expeditionis: sed & in primo Hellanicorum, seu Grecæ historiæ libro, ubi de ea hæc quoq; memorat, quòd Alcibiades ille muro Chrysopoli munita, * decimarum accipiendarum sedem ibi constituerit. Quicunq; enim mercatores ex Ponto præternauigarēt, decimas eo loco merciū præbuerūt. Atticus igitur locum e regione Chrysopoli, cōmodè cum non mediocri amœnitate situm cernēs, Argyropolim eum nominari oportere dixit: quod uerbum regioni statim cognomen indidit. Quibusdam dicentibus, incommodū esse, quòd Nouatiani intra urbem Constantinopolim conuentus agerent: Ignorare uidemini, inquit, quæ sub Constantio & Valente perpessi sumus. Præterea uerò testes isti nobis sunt fidei ueraces. Quum enim iamdudū ab Ecclesia uniuersali secesserint, nihil illi aliud de fide quàm pœnitentiam nouarunt. Et quum Niceæ aliquando esset, consecrandi ibi episcopi gratia, Asclepiadem Nouatianorum ecclesiæ antistitem, senem admodum cōspicatus, quot'nam annis episcopatū gesfisset,

Scriptum Attici ad Calliopium Nicænū presbyterum, cui in usum pauperum 300 mittit aureos.

Quare Deus nonnullos egere patiatur.

Quibus sit danda eleemosyna.

† ἐμπόριον διὰ βίου τὴν γαστέρα προτέθεικόσι.

Atticus superstitionis etiam occasiones præcidit.

Corpus Sabbatij, ad cuius sepulchrum Sabbatiani sacra peragebant, alibi clàm sepeliri curauit.

Atticus rectè rebus apta nomina imposuit.

Nauale Cōstantinopolitanū, pro ueneficio, curationem uocauit.

Chrysopolis.

* δεκατευτήριον.

Argyropolis, Chrysopoli opposita.

Scitè dicta Attici.

Nouatianos is non improbauit.

Asclepiades Nouatianorū episcopus, 50 annis episcopatum gessit.

sisset, interrogauit. Atque ubi ille quinquaginta dixisset, sermonem excipiens Atticus: Beatus, inquit, es ô pater, qui tam longo tempore bonũ opus curaris. Apud eundẽ Asclepiadem illud quoq; intulit: Ego, inquiens, Nouatũ quidẽ ualde laudo: qui uerò ab eo prouenere, eos minimè recipiendos esse duco. Vocẽ hãc ut nouã, postq; ille audiuit: Quomodo, ait, hoc dicis episcope? Propterea, Atticus inquit, illũ probo, quòd ad cõmunionẽ eos qui dĳs sacrificauerant, nõ admiserit: id namq; et ipse, si affuissem, fecissem. Nouatianos autem auersor, quòd exiguarum rerum gratia homines à communione excludunt. Ad quæ uerba Asclepiades respondit: At non sacrificia deorũ tantũ, sed multa etiã alia sunt peccata ad mortem. Quorũ causa uos quidem clerum, nos uerò etiam laicos reĳcimus, soli Deo, qui nouit omnia, omnia cõmittẽtes. Dicunt etiã obitũ eum suũ præuidisse, & ad Calliopiũ Nicææ presbyterum ab eo discedentem, uerbis hisce usum esse: Quòd si me rursus uiuum uidere voles, ante autumnũ exactum celeriter Constãtinopolim te uenire oportebit. Sin tardius eò cõcesseris, superstitem me non inuenies. Id quod ita accidit. Nam uigesimoprimo ministerĳ sui anno, decimo Octobris mensis die mortuus est, undecimo Theodosĳ consulatu.

Episcopatũ administrare, bonum opus est.

Quatenus Atticus Nouatum laudarit, Nouatianos autẽ nõ item.

Peccatũ ad mortem.

Quo Nouatiani à Catholicis dissideant.

Tempus mortis suæ præuidit Atticus.

CAPUT XXV.

Nouum aũt, & admirandũ quiddã, q̃d prius perfecit, q̃ defunctus est, ita ut reprehensionẽ eã qua expetitus est, quòd Ioannis sectatores malè acceperit, à se amolitus, alĳs obuelauerit bonis, exponã. Antiochiæ Porphyrius, cuius suprà meminimus, decessit: & sedẽ ecclesię Alexander sortitus est, congruentem episcopatui agens uitam. Monasticis enim antea studĳs exercitatus, fortis admodum decertator extitit, consona uitæ facta exhibens, pietatis sanctiorisq; philosophiæ meditatione, diuitiarum contemptu, eloquentia, et multis alĳs donis atq; ornamentis mirificè abundans. Alexander iste, eos qui propter Eustathium suos sibi celebrabant conuentus, cohortatione & B persuasione tandem reliquo ecclesiæ corpori (quod Paulinus, & post illum Euagrius, impedierant) coniunxit, conuentumq; ecclesiarum per unionem tantum coegit, quantum nunq; aliquis uidit. Eis enim qui idem sentiebant, et ex clero & ex populo ipso assumptis, ad illorum uenit conuentũ: atq; illis etiam inde, ita uti psalmis atq; hymnis Deũ laudabant, receptis, cantilenam eandem uno ore concinnè canente, ab ea quæ ad Occidentem uersa est porta, usq; ad templum maximum, totum quod in medio est forũ, hominum multitudine cõpleuit: ueluti spiritualẽ quendam amnẽ instituẽs, re nulla ad similitudinẽ, ab eo qui urbẽ præterfluit flumine differentẽ. Quod ubi Iudęi, & qui adhuc pauci reliqui erãt Græcæ superstitionis sectatores, & Ariani ipsi, fieri, fluuiosq; undecunq; promanantes in catholicæ Ecclesiæ pelagus inferri uiderunt, uehementer ingemuerũt, atq; lamentati sunt. Alexander itaq; & uita et doctrina optimus, ardore ingenti Ioannis causam fouens, primus illius nomen in ecclesiasticũ retulit albũ: atq; ad Imperatorẽ omnesq; ubiq; episcopos, ut idem & ipsi facerent, & ea re pacẽ certã & constantẽ ecclesiæ cõciliarent, scripsit. Cęterũ quũ Atticus q̃q; episcopus propter Ioannitas ecclesiam esse scissam uideret, de Principũ sentẽtia ipse quoq; mentionẽ illius fieri in precationib. iussit: quemadmodum id & in alĳs episcopis qui uita excessissent, fieri solitum erat. Atq; ex eo tempore pax extitit, donec postea quoq; reliquiæ eius urbi imperanti illatę sunt. Atticus inuidiã in quã propter diuinum Ioannem deciderat, hocmodo magnificè aboleuit. Nec ille modò id fecit: sed alĳs quoq; Ioannis memoriã precibus inserere recusantibus, & Cyrillo maximè Alexandrię præsuli, qui hostiliter Ioannẽ oderat, q̃ ille à Theophilo patruo suo dissensisset, persuasit. Sed non intempestiuũ fuerit, historię huic epistolas eorũ, certioris fidei gratia, annectere: quæ de uerbo ad uerbum sunt tales.

Alexander optimus Antiochenæ ecclesiæ antistes.

Eustathianos is ecclesiæ catholicæ coniunxit.

Frequentissimus ecclesiæ cõuentus.

Coniunctio talis Iudæis, Græcis & Arianis dolorẽ grauem attulit.

Alexander primus Chrysostomi nomen sacris inscripsit codicillis.

Atticus itidem Ioannitas ecclesiæ suæ ante obitũ adiunxit.

Episcoporum defunctorũ in precibus mentio.

καθάπερ εἰωθὸς ἦν γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἀπολελοιπότων τὸν βίον.

Alĳ quoq; episcopi memoriam Ioannis receperunt.

Atticus Cy-

CAPUT XXVI.

A Tticus Cyrillo * felicitatem. Incidimus eò, quò nō putaueramus: & acquiescimus necessitate in eo quod minus ex sententia nostra processit, utilitatem iusticiæ præponentes. Et cognitionibus nostris ad populi concordiā inclinati, canonibus quidē patrū detrimentū nullum afferimus: exactæ aūt uerborū obseruationi, uniuersi orbis pacem præferimus. Non ignoro equidē & beatū Paulū, cum * ecclesiasticas ederet cōstitutiones, sapiēter occasionibus prouida dispensatione usum esse. Scio etiā, q in sanctorū numero censent, patrē tuū apostolicū Theophilū, in cōfusione & turba à Grecæ superstitionis studiosis excitata, exactā ad breue tēpus obseruationē paci posthabuisse. Maximæ enim quæq; urbes pelago fluctibus exagitato persimiles, ex sententia ciuiū, nō tam summa legū & constitutionū obseruatione, q̃ † expeditissimis consilijs atq; iudicijs, ad pacē & concordiā facientibus, regi atq; administrari solent. Qua uerò de causa literas hasce scribā, accipe. Nouit sanctitas tua, ac potius illis ipsis oculis, quibus qui in sanctis est, pater noster Theophilus, cōspexit, qualis & quàm ingens turba, † magnā hanc inuaserit urbē: atq; ut in ea sanctior fides & pietas, ne funditus eueretur, periclitata sit: adeò etiā, ut populus maiore ex parte per factionē scissus, extra muros cōuentus egerit: & pleriq; sacerdotes & collegę nostri episcopi, à mutua cōmunione desciscentes, bonam plantationē Domini IESV CHRISTI, parū abest quin euulserint, pacis cōmoditate scilicet aliquantulum distracta. Sed enim multo sanè labore, multo sudore, & periculis multis desperationis plenis, plurima & maxima quæq; cōmunium patrum nostrorū atq; etiā pietatis tuę precibus & conspiratione sopita sunt mala. Et turba quidem illa cōquieuit, cōcordia uerò & serena trāquillitas in orbis uniuersi ecclesijs obtinet.

B Cum uerò nōnulli nomē tantū beati Ioannis mysticis tabulis inscribi uellent, beatus episcopus Alexander, Antiochenū istum dico, Constantinopolim uenit, & multa * ore confidenti uerba fecit. uehementerq; excitare populū uoluit, ut uel nobis inuitis, necessariò eius quē diximus, nomē ita inscriberet. Quā rē accuratè prorsus pietati tuę, ministri Dei religiosissimi diaconi, Petrus & Aedesius exposuerūt. Præterijt tēpus longū, & nos * necessitate ea quæ à populari rerū administratione prouenit, premi incipiebamus, neq; tamē quidquā schismatis & dissidij reliquias curabamus: cum ad nos ex Oriente Deiamantiss. episcopus Acacius literas dedit, religiosissimum antistitē Antiochiæ Theodotum à populo, ut nomen Ioannis in fastos referret, coactum esse, ut ueniam rei ei quā necessitate ille adductus fecisset, daremus, petens. Et tū bonus ille qui literas ad nos pertulit presbyter, causam aduentus sui indicans, rē hanc in uulgus magnæ urbis propalauit, & sententiam datæ ad nos epistolæ populo uulgauit: adeò ut parū abfuerit, quin tumultu plebis uniuersæ urbs repleta sit. Ibi uerò ego, ibi demū perturbatus, & de rebus maximis discrimen summum ueritus, pijssimum Imperatorē adij, et cum eo de pace & tranquillo rerum statu egi. Atq; ille, nihil esse periculi aut incommodi respondit, si defuncti uiri nomen, tranquillitatis, pacis & populi cōcordiæ gratia inscriberet. ** Itaq; ego ea re persuasus (quomodo enim necessitate præuentus id non facerē?) † ne religionis nostræ res, ex multitudinis arbitrio, exemplo uno permisso, penderēt, néue urbem ipsam populari administrationi assuefaceremus, nomen id in album referri iussi. Quare, ut equidē puto, neque in sacros canones commisi, neque iudicio patrum fraudem feci. Mentio nāque eius fit cum defunctis nō solum episcopis, sed & presbyteris, diaconis & laicis ipsis, mulieribusq;, cum quibus omnibus nobis sacerdotij cōmunio, aut earū rerum quæ in sacra mensa mysticè percipiunt, * participatio nō est. Magna enim

** Non committendum, ut populus de causis religionis quidquam constituat.

Marginalia (left): Charitas et utilitas publica de seueritate constitutionū semper aliquid remittit. — * θρασυστομήσαι. — Petr⁹ et Aedesi⁹ diaconi, — * ἡμῶν βιασαμένων τῶν ἐν τῆς δημοκρατείας ἀνάγκην.

Marginalia (right): * εὖ πράττειν. — Epistola Attici ad Cyrillum; de Chrysostomo in episcoporum matriculam inserendo. — * ἐν τῷ θεσμοθετεῖν ταῖς ἐκκλησίαις σοφῶς τὰς ὑποθέσεις οἰκονομήσαντα. — † διακρίσεσιν ἐυμεταχειρίστοις. — Dissidium ecclesiæ Constantinopolitanæ. — † μεγαλόπολιν. — Alexander Antiochenus episcopus, Cōstantinopoli hortator fuit, ut Ioannis nomē in sacras tabulas referretur. — Quibus tandē rebus adductus Atticus; Ioannis nomen in episcoporū matricula sacra inscriberet. — Theodotus episcopus Antiochenus. — Imperator ipse inscriptionem nominis Ioannis in sacris tabulis probauit. — † ὥστε μὴ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἀκολουθίαν τοῦ πλήθους, μήτε μὴν ἐθισθῆναι εἰς δημοκρατίαν τὴν πόλιν. — * μετάδοσις.

Non uult esse eandem defunctis cum uiuentibus communionem Atticus: argumēto præsenti, ut opinor, inseruiens.

est inter defunctos & superstites differētia: ita ut etiā libri, propter differentē eo- A
rū quorū memoria conseruat statū, discreti sint. Nihil em̄ Dauidi obfuit honori-
fica Sauli sepultura, neq; apostolis Arij impietatis sectator Eudoxius, sub eadē
sanctiore sacrificij ara positus: neq; Paulinus & Euagrius ecclesię, q schismatis &
dissidij duces in ecclesia Antiochena fuere, quòd post obitum, nō paucis hinc ab
annis, ꝑpter populi pacem & cōcordiam mysticis tabulis sunt inscripti. Quā ob
causam ipse q̄q; Aegypti ecclesijs, ecclesiarum orbis totius pacificandarū gratia,
ut mortui illius nomē inscribant, præcipe. Ita em̄ cùm patrū canones nō trāsgre-
diere, tum ecclesiarū simul omniū cōcordiā plurimi facies. Te uerò ea nobis, quę
cōuenit, rescripturū esse, ad cōmunem cōsensum & fraternitatē respicientē, per-
suasum habeo. Fraternitatē, quę tecū est, omnē, ego, quiq; mecū sunt, saluere iu-
beo. Ad Cyrillū Atticus hæc scripsit. Rem aūt istā magis etiā urgens, aliā quoq;
epistolā ad Petrū & Aedesiū diaconos eius, hisce uerbis dedit: Ad Deiamantiss.

Scriptū Attici eiusdem argumenti, ad Petrum & Aedesium diaconos Constantinopolitanos.

episcopū, fratrem nostrū Cyrillū, ita ut decuit, per epistolā scripsimus, ea quę no-
mine Ioannis in ecclesiasticas tabulas relato, acta sunt. Nihilo uerò minus & ad
pietatem uestram scribimus, quę melius quàm alij res nostras nouit, ad pacem
uidelicet & tranquillitatem eas euasisse, de sententia præcipuè pijssimorum Prin
cipum, & omnium deinde Orientalium episcoporum, ipsorum'q; adeò Occiden
talium quoq;, de Ioanne sacris tabulis, non ut episcopo, sed qui aliquando epi-
scopus fuerit, inserto, ut memoria eius, propter communem orbis uniuersi pacē
coleretur. Scribimus autem, ne concordia, ut ita dicam, ubiq; obtinente, solis
nobis ei non astipulantibus, simul & pijssimis Principib. aduersari uideamur: &
summè necessarijs rebus nostris, uentis aliquibus aduersis obortis, & Ecclesiæ

Reuocat ad se diaconos Atticus, propter cōsuetudinis eorum suauitatē.

Christi noceamus. De his hactenus. In magnum uerò desiderium nos profectio B
uestra adduxit, q; non eandem ex eorum qui nunc nobiscum sunt, quā ex uestro
conuictu percipiamus iucunditatem, adeò ut nouitate familiaritatis eorum, quę
à consuetudine uestra multum differt, ferè perturbemur. Quapropter rebus om
nibus postpositis, operam date, ut deinceps ad nos recurratis, propter morum,
quod experti sumus, discrimen, apud nos uehementiorem quàm antea repertu-
ri charitatem. Literis eiusmodi Cyrillus receptis, maximopere rem eam auersa-
tus est, sicuti ex literis eius satis liquet. Nam quæ Attico rescripsit, sic habent.

CAPUT XXVII.

Cyrilli Alexandrini ad Atticū responsum: qui q. Ioannē pro laico habeat, minimè probat, ut in episcoporum catalogo recenseatur, et canones ecclesiasticos seruandos esse censet.

Sacerdotalis dignitas eorum tantum est, qui ad eam sunt uocati.

ἐν μιγνύναι τὰ ἄμικτα.

LEctis quæ à pietate tua ad me missę sunt, literis, Ioannis nomen sacris
inscriptū esse tabulis intellexi. Vbi uerò eos q inde ad nos uenere, in-
terrogaui, non in laicorum, sed episcoporū catalogo ascriptū esse au-
diui. Porrò dispicienti mihi, atq; in animo reputanti, an qui hoc fece-
re, Nicęnorū patrum decreta sequant̄, & aliquātulū mentis luminibus in magnā
illā synodū intēdenti, uniuersum sanctorū illorū patrū collegiū, quibusdā ueluti
oculis renuere, & uirib. omnibus, quo minus ad rem eam cōprobandā accurrā,
obsistere uident̄. Quomodo namq; inter sacerdotes Dei censebit̄, illorum'ue fe-
ret sortē, cui sacerdotalis dignitas abrogata est? Quomodo uerò in catalogo sa-
crorum ministrorū erit, q ecclesiasticis mœnib. eiectus est? Aut em̄ professione
nostra indignum est, ut sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam cōmunē omni-
bus esse, quę tamē eis solis q ad eam uocati sunt, asseruata est, dicamus: aut si ma-
gnum quiddam est, quod sacerdotalem functionē à populi multitudine dirimit,
† nō miscenda quæ misceri nō possunt, sed eorū quæ diximus quoduis in ordine
suo conseruandum, & honore debito cohonestandū nobis erit. Quomodo igit̄
aut inter episcopos laicus: aut inter germanos & legitimos, qui talis non sit, cōsi-
stet? Honora, te hortor, eos qui magnarum & splendidarū recteq; actarum rerū
tulere

A tulere testimonium, ne contumelia sanctum patrum chorum afficias. Considera eos qui superstites adhuc in uita manent, quomodo rē hanc acceperint. An nō illi dolore se omni repletos esse rectè dicant, si in eundem cum eis ordinem, is cui dignitas adempta est referatur? Verùm id pietati quoq; tuæ persuasum esse puto. Quamobrem & illis & nobis mœroris abole causam. Tolle omnium tristitiæ occasionem. Nam † facilè & expeditè ea quæ præter opinionem accidunt, disponere & administrare, boni & sapientis esse dixerim: sed tum demum, cùm nihil detrimenti afferat. Non enim, quamuis gregem Christi propagare, frequentioremq; efficere studeamus, examina hęresium, si errorem suum non repudient, recipimus. Et proinde non omnino prompta quadam dispensatione * facilem cum eis complecti pacem debemus, aduersus quos pugnare pręstet. Dispensationis sanè laudatæ opus fuerit, si quandoque ita à debita ratione deflectere uideamur, ut in rebus utilibus & commodis detrimentum euitemus. Sic & beatus Paulus omnibus factus est omnia, nō ut exiguum quiddam lucrifaceret, partem autem quāpiā damno afficeret, sed ut omnes lucraretur. Videamus ergo, eiusmodi rerum inuestigationi insistentes, an non plus huic causæ insit mali, quàm illa uideatur habere boni. Tot iam pręteriere anni, ex quo pietas tua thronū suum tenuit: neq; quisquam est, qui conuentus in ecclesia tuos uitet: quin etiamsi ab initio nonnulli dissidendi amore seipsos ab illis segregarunt, tamē & illi per uim & gratiam Christi reuocati sunt. Ex magistratibus uerò quis non pietatis tuæ dictis audiens est? quis ob hanc ipsam causam est, qui extra ecclesiam maneat? Nemo hercule est. Non enim hoc det Deus.. Itaque quem nam ad salutem reuocans, aut ad legitimos in ecclesia conuentus reducens, quin omnem potius ecclesiæ mœnibus ejciens Aegyptum, regionem etiam * Augustalem, & Arcadiam, et Thebaiden, et Libyam, & Pentapolim, et tot ecclesias dolore afficis? nō

B ut quenquā lucrifacias' omnes nanq; lucrifecit gratia Seruatoris. Remitto te hac in re ad ipsam pietatis tuæ doctrinā. Ne cōtra teipsum celebres atq; illustres eos, qui aduersandi studio in partes discessere, neq; unquam iustum de seipsis iudiciū accipiunt. An ita conniuere & cessare nos pietas tua suspicatur, ut non diligenter de pręclara fama tua, & quomodo Seruatoris greges regantur atq; manuducantur, inquiramus? Vna nāq; hæc, etiāsi locorū intercapedine disiuncti sint, episcoporum est cura. Sed enim ne in hoc prolixior esse, & pietati tuæ contraria sentire uidear: esto ut pauci admodum sint adhuc seditiosi, qui se pro illius malignitate periculo exponunt: apud nos autem tot sunt ecclesiæ, quæ de Ioanne decreta obtinere debere contendunt. Quibus igitur suffragari æquum est? Qui'nam ut lætentur, Deo placitum est? Illi'ne qui Ioanni patrocinantur, quum tanta designauerit: an qui pœnam homini irrogarunt ei, qui quum alios dolore afficeret, pro nihilo duxit? Quòd si cōcordiam ecclesiarū conseruare, minimè contemnendū uidetur: solue id rogo, quod eam scindit. Mitte gladiū in uaginā suam. Iube ex episcoporū nomenclatura Ioannis nomē eximi. Nam si parui id facimus, et dicimus, nō affert dolorē apostolorū choro Iudas proditor, in eodē cū illis ordine censsus: Iudę aūt nomine in eorū numerū relato, quo deinde loco Matthias nobis ponet? Quū igitur nemo Matthia eiecto apostolorū choro Iudā ascripserit, maneat et seruet, hortor, post celebris memorię Nectariū, secundus laudatissimi Arsacij gradus, ne q̄d per uim perperā & illegitimè inductū, memoriā beati uiri explodat. Sed pauci fortasse hoc ęgrè ferunt, (ꝑmitte aūt mihi ut liberè quę uolo dicā) Omnes eq̄dē saluos fieri optē. Siquis uerò imperitia sua ab Ecclesia secedit, et illius cōstitutionib. refragat̄, quę eiusmodi hominis est iactura? An nō ipse q̄q; Seruator nos, idipsum docēs, & formā in omnib. proponēs, cōducibilia q̄dē ad eos q̄ eū accesserūt locutus est, inobediētes aūt & renuētes discedere permisit?

συμπεριφέρεσθαι τὰ παρὰ προσδοκίαν ἐμπίπτοντα δυνατόν.

Dispensationis finis.

οἰκονομικὴν τινὰ καὶ ἀπερίεργον εἰρήνην

Paulus quomodo factus omnibus omnia.

Augustonica ea dicitur.

Præcipua episcoporū cura.

Suadet nomen Ioannis in albo episcoporum inducendum esse.

Atq; tantū abest ut aliquā talium hominū rationem habuerit, ut etiam ad ipsos A
dixerit discipulos: An & uos abire uultis? Obsequentibus sanè multam nos impendere curam æquum est. Aduersarius aūt & inobediens, maleuolentiam ipse suam accuset, medicinā odio habens. Audiet ille uerò iustum iudicem, dicētem: Quandoquidem loquutus sum, & non obediuistis: & extendi sermones, & animum non aduertistis: & quæ sequūtur. Nos quidem, qui docemus, quibus nam rebus aliquis laudem sibi apud Deum paret, studiosè admodum id facere atq; instituere decet, atq; cum Paulo resistētibus dicere, Obsecramus per CHRISTVM, reconciliamini Deo. Inobedientes uerò potestati Dei commendare, illud usurpantes: Medicati sumus Babyloni, sed sanata non est: relinquamus eam, quoniā peruenit in cœlum iudicium eius. Consequens igitur non est, propter aduersos quorundam sermones, siquidem prorsus aliqui sunt, funditùs sanctiones ecclesiasticas conuelli, ut laicus sacerdotali dignitate enitentibus accenseatur, & honorem eundem cōsequatur. Neq; enim hoc communem orbis uniuersi pacem, sed concisionem potius quidam uocent. Ego quidem tum demum obtinere debere & nomen & rem ipsam pacis censeo, cum sanctorum sententijs non aduersemur, neque illorum decretis repugnemus. Quòd si enim beatus Alexander, * confidentis prorsus oris uir, iuxta pietatis tuæ uerba, aliquos ex religiosissimis fratribus et collegis nostris Orientalibus episcopis inani dictorum fuco decepit, & ad huius rei comprobationem raptos pertraxit: non propterea morbus hic prorsus obtinere, & animas omnium depascere, sed potius ueluti quędam lippitudo, ecclesiæ oculum infestans, à uobis repurgari debet. Vt illa rursum directè ad patrum decreta respiciens, meritò à Christo audiat: Oculi tui columbarum. Accepi & ego à Dei amantissimo, qui ad extremam feliciter peruenit senectutē, Acacio literas, in quibus religiosissimum Antiochię antistitē, ui coactū à quibusdam esse, ut Ioannis memoriam celebraret, asseuerat. atq; illud præterea apertè commemorat, ualde eum uirum ea in re dolore affectum fuisse, uiamq; qua à tam præfracta audacia liberaretur quæsijsse: & literas hac de causa à nobis & pietate tua, ne simul cum quibusdam in eundem errorem duceretur, ne'ue eiuscemodi consilia agitantibus cederet, impetrare uoluisse. At nos, qui ad curam & medicinam faciendam uocati sumus, (da enim hoc mihi, ut pro animi mei dolore, liberè dicere possim) ne accessio uulnerum fiamus, sed potius opinionem eam, qua temeritatē aliorū secuti esse uideri possimus, fugiamus. Demiror uerò hoc quoque, si Alexander, quem diximus, ad dicendum promptus & copiosus, & qui nō paruo tempore uobiscum isthic uersatus sit, aliquos ad hanc rem suasione sua adducere nō potuisse uisus est, quàm tabellarius unus efficere tantū, sicuti rumoribus fertur, potuit, ut populum cōmouerit, causamq; tempore longiore sopitam denuò excitarit. Quod omnino est incredibile. Verū sit hoc quoq;, & ita factum esse credatur. Sed noui pietatem tuam * præclarā in eloquentia esse. Docebit ea prorsus quæ opus est, homines ad tumultum excitatos. Vberem habes sacrarū doctrinarum gratiam. Persuadebis, scio, pijssimis etiā Principibus, ut more suo in canonum decretis acquiescant. Quòd enim ueræ pietatis studiosi & Christi amātes sunt, cōstitutionibus suis ecclesias administrari permittent, paternęq; uirtutis æmulatores maiorū exempla imitabuntur. Ne igitur Iechonias reiectus cū Dauide & * Samuele prophetis censeat: neq; si quibusdam iniquè placitū est, ut Eudoxij reliquias eo quo scripsistis reponerent loco, propterea nos quoq; prophanum ut sacrum in album referamus. Oportuit namq; à nobis res illius corrigi, non illum nobis præscribere, & quæ post eum acta sunt constituere. Atq; hęc dicimus, nō quòd iacenti & mortuo illi insultemus: non enim hoc det Deus: neque quòd alienis, sicuti scriptū est, lętemur malis: nō eī hoc Christianorū est cōsilium

Quæ pax Ecclesiastica probanda.

** θρασύστομος.*

Cōtra Alexandrum Antiochenum episcopum.

B

Ridet abundè partem quandam epistolæ Attici de Alexandro.

** ἀριστεύουσαν ἐν λόγοις.*

** Fortè legendum Solomone.*

A silium & institutũ: sed id quod homini condolemus, ad utilitatem Ecclesiæ cõferimus, canonibus illius nihil præstabilius esse ducentes. Si namq; illos sartos tectos conseruare, atq; exautoratũ inter episcopos censere liceret, rectè profectò, qui id quo minus fieret impedirent, feri atque immites dicerentur. Quandoquidem uerò altero obtinente, alterum cõsistere non posse necesse sit, sanctiones Ecclesiæ uincant: & ex sacro catalogo, qui sacrorum minister non est, moueat̃. Hoc enim ecclesias ad pacem seruandam coniungit: hoc animorum consensum omnem perficit. Itaq; illud nobis dato, ut purè nos conuentus agere, & communicare cum pietate tua possimus: atq; tu unius, eiusq; defuncti, amorem, post eorum qui adhuc uiuunt dilectionem, ac potius post Ecclesiæ sanctiones, habeas.

CAPUT XXVIII.

Hæc quidem Cyrillus de sacro Chrysostomo & scripsit & sensit, præsumptæ opinioni inseruiens, quam dudum patruum suum Theophilum sequutus conceperat. Quoniam uerò dissidium hoc quidem ex æmulatione, quamuis non secundum scientiam, non autẽ ex inuidia, neque diabolica contentione manauit, non oportere uirum & doctrina & uirtute præstantem, hac una in re claudicare, quo minus ad summam perfectionẽ perueniret, Deo uisum est. Homines enim illi erant, & humanis affectionib. obnoxij. Quapropter aliquanto pòst Cyrillus cum magno illo uiro, etiam post eius mortem, in gratiam redijt, erroremq; suum quùm multis alijs concitantib, tum maximè Isidoro Pelusiota nunc reprehensione nũc admonitione eũ cohortante, diuina etiam & arcaniore quadã reuelatione accedente, correxit. Videre namque uisus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse à Ioanne, comitatu & diuino, qui circa eum erat, satellitio maximè freto: & matrem Domini pro ipso deprecantem, atque cùm multa etiam alia, tum illud præcipuè quòd pro ipsius gloria plurimùm ille decertarit, sicuti dicetur, referentem, ut in sacra templa reciperet̃, orare. Hãc uisionem quum diuus Cyrillus cogitabundus in animo secum uolueret, seipsum quòd in sanctum uirum inuectus esset, damnauit: & deinde ipse quoque re cognita, ecclesiæ Chrysostomi addictus, uirum eum admiratus est, ualdeque eum, quòd contra illum imprudens prorsus irritatus fuerit, pœnituit. Proinde diuersum omnino à priore consilio faciens, synodum prouincialem coegit, & Ioannis nomen simul & ipse & reliqui magnarum sedium antistites, in sacro albo proposuerunt. Illi uerò minus uerè dicere uidentur, qui Cyrillum libros alios magni patris aboleuisse perhibent. Nam si qua scripta eius abolenda erant, hæc quæ adhuc extant, quod consilium † institutumq; eius in eis maximè expressum est, abolita oportuisset: nisi Deus utilitatis hominum curam gerens, ea conseruasset. Hoc quum in arcana Nicetæ philosophi, qui & Dauid dictus est, historia, & apud alios item inuenerim, operi huic meo inserendum esse quoque duxi: ne cui ambigere in mentẽ ueniat, quomodo tanta luminaria, inimicitias mutuas exercentia, ambo ad summam sanctitatem peruenerint, & Ecclesiæ * columnæ extiterint, inimicitijs huiusmodi nullum illorum gloriæ detrimentum afferẽtibus. De his hactenus.

B (margin letter)

Cyrill⁹ postea errorem suum de Ioanne correxit.

Isidorus Pelusiotes.

Erroris sui uisione diuina admonitus est Cyrillus.

Cyrillus Ioannis nomẽ in sacrum catalogũ episcoporum reponit.

Falsum est, quòd Cyrillus libros Chrysostomi aliquos aboleuerit.

Opera Chrysostomi diuina prouidentia conseruata.

† τὸ σκοπιμώτατον ἐκείνῳ.

* θεμέλιοι.

Nicetes philosophus, qui idem Dauid dictus.

CAPUT XXIX.

Attico autẽ, quemadmodum diximus, defuncto, ingens de legendo atque consecrando episcopo cõtentio extitit: quòd unusquisque prout alicui faueret, ei thronum committi cupiebat. Proinde quibusdã Philippus presbyter ad sacram sedẽ euehendus esse uidebatur: nonnulli Proclum ei, Chrysostomi discipulum, præferebant. Erat autem & is presbyter. Communiter uerò omnes Sisinium idoneũ maximè censuerũt. Qui ipse quoq; presbyteri dignitate enitebat, nõ equidem Cõstantinopoli, sed in suburbano eius uico, cui nomen est † Olea, qui ex aduerso urbi situs est: quo in loco urbs ipsa cum ciui-

Attici mors. Electio episcopi Constantinopolitani.

Philippus, Proclus, Sisinius, presbyteri.

† ἐλαία, Olea, suburbana Cõstantinopolis regio.

cum ciuibus omnibus festum diem Seruatori CHRISTO, quo in cœlum assumptus ad patrē reuertit, celebrat. Populo uniuerso charus præcipuè Sisinius fuit, cùm propter uirtutis claritatem, tum ob eximiam in pauperes, supra uires etiam eius, curam. Quapropter plebs ui effecit atq; euicit, ut is in thronum sit sublatus. Qua re offensus Philippus presbyter, q̃ ille scilicet sibi prælatus esset, electionē & consecrationem eius plurimùm reprehendit, in ea quæ ab ipso conscripta est Christiana historia. Non Sisinium uerò tantum, sed & cōsecratores ipsos & populum calumniosè perstrinxit. atq; in eos ita inuectus est, ut quæ ille dixerit, nemo historia digna iudicet: neq; quispiam ei, tam temerariæ audaciæ, qui scribere talia sustinuerit, ueniam concedat. Et quia eius mentionē fecimus, æquum est ut pauca de eo dicamus. Philippus iste Sidę in Pamphylia ortus est, unde etiam sophista Troilus genus duxit, eiusq; adeò cognatū se Philippus esse dixit. Diaconus quū esset, cum magno Ioanne episcopatum Constantinopoli gerente, multum fuit. Quòd uerò in scribendo elaboraret, multos & uarios collegit libros. Multa etiam, Asianum affectans dicendi genus, conscripsit. Opus uerò magnificum, in quo Iuliani cōtra sacra biblia scriptum euertit, reliquit. Aliud quoq; uolumen composuit, quod Christianam historiā nominauit. In eo triginta & sex libri sunt, quorum quisque tomos plures habet: adeò ut omnes ad millenariū ferè numerum pertingant, & habet suum tomus quisq; argumentum. Multam uerò in opus id materiā congessit, declarare uolens, non imperitum se Græcarum disciplinarum esse. Frequenter namq; Geometricarum, Arithmeticarum, Musicarum, & Astronomicarum commentationum mentionem facit. Prosequit̃ quoq; insularum situs, & montiū. Arbores describit, & alia quædam, ad argumentum institutū nihil pertinentia. Proinde lucubratio ea, utpote ad ostentationem composita, laxa & soluta est: & propterea indoctis simul & doctis inutilis esse uidet̃. Indocti enim, styli elegantiam non perspiciunt: eruditi autē, * eandem rem alijs uerbis repeti, & multa intempestiuè scribi, reprehendunt. Verùm de scriptis eius, ut quisq; uolet, iudicabit. Historiæ uerò tēpora cōfundit. Nā imperij Theodosij memoriā faciens, actiones magni Athanasij tanto pòst tēpore repetit: & cōsuetudinē hanc, nō in illo tantū, uerumetiā in multis alijs seruat. Hæc de Philippo. Porrò Cyziceno episcopo mortuo, Sisinius diuinū Proclū ecclesiæ Cyzici episcopum legit. Sedenim quū Proclus, ut eò transiret, in procinctu esset, homines ibi episcopum designarunt Dalmatium quendam, uirum uenerandum, & in monasticis laboribus exercitatum. Id illi fecerunt, sanctione illa contempta, quæ præter sententiam episcopi Constantinopolitani electionem fieri uetat. Hoc ubi ita est factum, Proclus non oppugnauit: & ecclesiæ quidē nulli præfuit, in Constantinopolitana autem ecclesia docendo floruit. De quo postea loco suo dicam.

Elecmosyna in uiris ecclesiasticis Christiano populo gratissima. A

Sisinius Attici successor.

Philippus Sidites Sisinij electionem reprehendit.

Scripta eiusdem.

** ταυτολογίαν.* B

Sisinius Proclum Cyzici episcopū designat. Sed Proclus intellecto, quòd Cyziceni Dalmatium sibi episcopum legissent, Constantinopoli mansit.

Socrates dicit, legem hanc de unius Attici persona cōstitutam fuisse. lib.7. cap.28.

CAPUT XXX.

Sisinius postquā in episcopatu non duos integros exegit annos, decessit, castitate uitę & pauperū cura, quēadmodū diximus, celebris. Moribus affabilis & simplex fuit, à negocijs & rerum actionibus abhorrens, quā ob causam in eos qui curiosè se negocijs immiscent, acerbior erat, apud quos contrà & ipse non admodum decentem gloriam est consecutus. Innocentio, optimo urbis Romę episcopo, Bonifacius successit: atque huic Zosimus, Zosimo rursum admirandus Celestinus. Alexandriæ Cyrillus adhuc enituit. Antiochiæ uerò, diuino Alexandro Theodotus in episcopatu surrogatus est, castitatis decus & ornamentū, morum uir mansuetudine (si quis alius) & ipse & præterea exacta uiuendi ratione maximè ornatus. Hic sodalitatē Apollinaris scissam, reliquo orthodoxorū et rectè sentientiū gregi, precibus apud Deū interpositis, immiscuit, una ecclesia facta. Verùm sic quoq; multi in instituto suo

Sisinius episcopus minimè mundanus.

Episcopi Romani. Alexandrini, Antiocheni.

Theodotus Antiochenus.

Apollinaristas is ad ecclesiam catholicam reduxit.

perman-

A permanserunt, labem pristinam ueluti præclarũ quiddã retinentes. Hierosolymis Cyrillo diuinus Ioannes successerat. Deinde aũt post Nepotem, ecclesiæ ibi habenas sibi commissas gubernauerat Prayllius, re ipsa suo nomini respondens: quo mortuo, locum eius per successionẽ Iuuenalis obtinuit. Eis ipsis annis ecclesiam Cyri quoq; gubernauit sapientia & doctrinis magnus Theodoritus, uir in Græcis iuxtà & Christianis disciplinis præclarus, qui libros multos Ecclesiæ utiles reliquit. Viguit tum etiam Theodorus ille Mopsuestiensis ecclesiæ antistes, qui cùm ecclesiarum omnium doctor fuit, tum aduersus hæreticorũ phalanges fortiter, ut primariũ uirum decet, rem gessit: quiq; cũ Diodoro magno familiariter uiuens, doctore eo usus est: & sodalis atq; condiscipulus diui Ioannis, pariter cum eo Diodorum audiuit. Sex is & triginta annos contra Arianã factionẽ aperto Marte pugnauit, & aduersus Apollinaris prædonum more structas insidias constanter decertauit: * hæreditarium aũt Christi populum doctrinis optimis & præceptis fouit. Erat huic etiã frater Polychronius, qui optimè uixit, & itidem optimè docuit, uitæ scilicet ex æquo doctrina respondente. Apamenorũ hic ecclesię pastorale munus sortitus est. Ecclesię uerò Edessenę diuinus ille prefuit Nonnus, qui primariam in urbe Antiochena luxu perditam Mænadẽ, uerborum persuasione adductam, & præter opinionem omnem Deo consecratam, nympham & sponsam purissimam illi repręsentauit, pro Margarita Pelagiã eam cognominans, in qua certè meritò aliquis diuini iudicij pelagus admiretur. Viguit uerò tum maximè quoq; in Ascetica palæstra præcipuus, & uita monastica illustris, magnus ille Euthymius, qui solitudinẽ in urbis formam redegit. Et Simeon qui primus domiciliũ in columna habere instituit: insuper Nilus, Ascetes B uenerãdus: Isidorus Pelusius, & decantatus monachus Marcus, Ioannis magni discipuli. Proclus præterea ille admirandus, † quietã degens uitam: & alij quamplurimi, de quibus postea dicam.

Hierosolymitani episcopi. Theodoritus ecclesiasticus scriptor. Theodorus Mopsuestiens. Theodorus iste Chrysostomi condiscipulus, & Arianorum antagonista.
** κλῆρον*
Polychronius Apamenus. Nonnus Edessenus. Diuam Pelagiam is Christo lucrifecit. Euthymius monachus. Simeon Columella. Monachi præclari.
† σχολαῖος διάγων.

CAPUT XXXI.

Sisinio patriarcha defuncto, sicuti dictũ est, eis qui honores & magistratus gerebant, placuit, neminẽ ex eius ecclesiæ clero episcopũ creare, propter uanã eorũ, qui honorem talẽ temerè, quibus ipsi fauerẽt, mandatũ uolebant, gratiã. Rursus eñ alij Philippo, alij uerò Proclo cupiebãt: sed aliunde quempiã designare uisum est. Erat tũ Antiochię Germaniciensis patria uocalis & facundus Nestorius: hũc q; in dicendo promptus & facilis esset, Antiochia accersendũ statuerũt, q laudẽ etiã castitatis meruerat maximã. Præterierãt menses tres, & ille adducit, & episcopus Cõstãtinopolitanus creat. Qualis uerò is uir fuerit, prima statim eius concio indicauit. Illico namq; post cõsecrationẽ, decãtatã illã ꝓpalàm apud populũ, ad Imperatorẽ uerba diriges, emisit uocẽ: Da mihi, inquiens, ò Imperator, terrã ab hæreticis liberã & purã, & ego tibi cœlum reddã. Tu mihi hæreticos extirpa, & ego tibi Persis delendis adero. Hęc eius dicta multi quidẽ cõprobarunt. Qui uerò certò sciunt animũ ex uerbis dijudicandũ esse, illi mentis eius leuitatẽ, animũ arrogantem, & uanã gloriã affectantem, deprehenderunt: propterea quòd, quũ nõdũ quidq; ibi satis degustasset, ad eiuscemodi productus sit uerba. Ardorem uerò & æmulationem deinde pro Ecclesia spirans, ædem precatoriã Arianorũ demolitus est. Atq; illi templũ suũ dirutũ cernentes, igne insuper coniecto, nõ id modò, sed et magnã uicinorũ ędificiorũ partem cõcremarũt. Deinde Nouatianos quoq; turbare aggressus est. Non eos uerò solum, uerumetiã qui per Asiam, Libyã & Cariam, & q præterea Mileti & Sardis erant, Quãtuordecimanos, quorum multi seditione & tumultu propter ipsum cõcitato interiere. Et quũ Macedoniani Antoniũ episcopũ Germensem, qui eos Nestorij iussu admodũ affligebat, percussorib. quibusdã summissis,

Sisinij mors. Principibus uiris aliunde episcopũ postulãdum esse uidetur.
Nestorius Antiochia accersitur Constantinopolim.
Nestorij in prima eius cõcione uerba satis insolentia.
Imploratio brachij secularis.
Nestorius ecclesiæ Arianorũ ignẽ iniicit. Nouatianos idem affligit. Item Tessarescdecatitas.
Macedoniani ecclesiã adimit.
Antonius Germensis episcopus insidijs Macedonianorum interfectus.

misis, qui uoluptatem honesto præferunt, iugulassent, occasionē eā & causam arripuit, & ecclesias eis Constātinopoli, Cyzici, & in Hellesponto ademit. Ex q̄bus nōnulli ui ea adacti, se ad ὁμοουσίου consubstantialis fidem contulere. Accidit porrò, ut qui alios ita, ecclesijs expelleret, ipse quoq; eijceretur, cū derepentè bellum acre aduersus ecclesias concitasset. Id bellum inde sumpsit exordium. A

CAPUT XXXII.

ANastasius quidā presbyter in maximo apud Nestoriū honore fuit, comes profectionis eius, quū ille se ad episcopatū ineundum conferret. Quo tempore etiā ad Theodorum Mopsuestiensem diuertit, dogmatibusq; eius auditis, à uera pietate Nestorius ipse trāsuersim actus est: quemadmodū Theodulus in epistola scribit. Anastasius igitur iste, acer Iudaicorum dogmatū & actionum Nestorij suasor, uerba aliquando in ecclesia Cōstantinopolitana ad Christi fidelē populū faciens, hoc propalàm & apertè dicere ausus est, Mariā θεοτόκον, hoc est, Deigenitricem nemo uocato. Maria enim homo fuit. Vt autē ab homine Deus gignatur, fieri non potest. Dolum hunc quū primū Eusebius rhetor deprehendisset, eundemq; deinde & clerus, & pietate in populo præstantissimus quisq; grauiter ferret, & elocutionē eiusmodi blasphemiā esse putaret, nō paruus tumultus excitatus est. Dudū enim de theologia & Christi diuinitate edocti fuerant, quòd uidelicet ille œconomiæ seu administrationis gratia ueluti homo purus, haudquaquā à diuinitate secesserit. Ea in re apostoli Pauli uerbo fidē habentes, q̄ dicit: Etiamsi CHRISTVM secundū carnē cognouimus, nūc tamē nō cognoscimus. et rursum: Quaꝓpter relinquētes eū q̄ de CHRISTO rudes instituit sermonē, ad perfectionem contendamus. Turba tali, sicuti fieri assolet, gliscente, Nestorius impietatis dux non solū Anastasium nō reprehendit atque inhibuit, uerumetiā studiosè laudauit, & dictis eius assensum prorsus suum præbuit: eum quem in precio habebat, ut blasphemum arguere nolēs. Et quòd contendendi studio teneretur, frequētius in ecclesia docuit, & ubiq; uocabulum Deigentricis exterminauit, à seipso pleraq; illegitimè & subrepticiè statuens atque cōfingens, apertèq; animi sui uenenum eructans, ad blasphemiam se dedit. Proinde quæstione huius rei apud omnes diuulgata, atq; alijs aliter eā accipientibus, dissidium in ecclesia ortū est: atq; homines, sicuti in nocturna pugna inter se sunt conflictati, nunc hæc nūc illa affirmantes & negantes. Nestorius uerò à multis existimatus est, Dominum merum hominem esse opinari, atque olim Pauli Samosateni & Photini intermortuum dogma renouare, & in ecclesiā sensim inducere. In tantū sanè quæstio hæc agitata est, ut uniuersali etiam opus esset synodo. Porrò Socrates, qui Ecclesiasticā historiam conscripsit, de Nestorij opinione hæc commemorat. Ego, inquit, quum edita à Nestorio scripta legerē imperitum hominem esse reperi: atque id ita uerè dicere possum. Neq; enim odio ductus, tenuitatis eius qua alijs inferior fuit, meminero: neq; cuiquā gratificatus, q̄bus alios superauit dotes exponā. Nō mihi uidet̄ Nestorius uel Paulū Samosatenum, uel Photinū imitatus, merum hominem Dominū dicere: sed uocabulum ipsum tantum sicuti laruam reformidat, idq; ꝓpter multam imperitiā facit. Quū namq; naturali quadā facūdia præditus sit, probè quidem eruditus esse putatur: re autem

Nestorius à uera pietate excidit.

Errorē suū Nestorius per Anastasium presbyterum prodit.

Blasphemia ista grauiter à pio populo accepta.

Nestorius Anastasij uerba laudat.

Dissidiū ea de re in populo.

Nestorius Samosateni & Photini hæresim reducere uisus.

Socratis de Nestorio iudiciū.

B

* Blasphemia Nestorij in uirginē matrē. Apud Suid. est, Nestoriū tertiū fuisse ducē Iudaicæ hæresis Pauli Samosateni, & Theodori Cilicis, eumq; perpetuū gessisse cōtra Virginē matrē bellum, qui scilicet Theodorum ipsum patrem habuerit, & Cilicem inter maiores suos numerauerit.

** Firmissimè crede, ipsum uerbū Deum suæ carnis acceptione conceptū. August. ad Petrū cap. 15. Dei uerbo ad unitatē commixtus est homo. Id. O' mixtura noua. O' temperamentū admirandū! Greg. Nazan. Non separari fas est filiū hominis à filio Dei. August. Nascitur Deus assumptioni nostræ, patitur innocentiæ, moritur ultioni. Hilarius lib. 9 de Trinit. Innouatur natura, fitq; Deus homo. Greg. Naz. Firmissimè crede non carnē Christi sine diuinitate conceptā. August. Caro sine semine ex homine, Spiritus cum semine ex Deo. Tertull. Nouè nasci debebat nouæ natiuitatis dedicator. Id.

A re aũt ipſa indoctus fuit, & ueterum interpretũ libros uerſare noluit: ſiquidẽ expedita linguæ uolubilitate elatus, animũ ad illorũ ſcripta non accuratè intendit, ſed ſeipſum omnib. præſtantiorẽ eſſe duxit. Itaq; illud ſtatim ex catholica Ioãnis epiſtola, q̃d in uetuſtis exemplarib. ſcriptũ eſt, ignorauit: Quòd ſpiritus omnis, qui IESVM ſoluit, ex DEO non eſt. Nam ſententiã hanc, qui ab adminiſtratione hominis in Chriſto diuinitatẽ ſegregare uoluerunt, ex antiquis exemplaribus ſuſtulerunt. Quapropter & priſci interpretes hoc ipſum indicarũt, fuiſſe nimirum quoſdã, qui epiſtolã eam deprauarint, hominẽ à Deo ſoluere uolẽtes. Aſſumpta aũt eſt à diuinitate humanitas, & iam non duo ſunt, ſed unũ: q̃ ueteres freti, Mariã θεοτόκον, hoc eſt, Dei genitricẽ dicere nõ dubitarũt. Sic enim & Euſebius Pamphili in tertio de uita Conſtantini libro, hac de re ad uerbũ inquit: Nam & natiuitatẽ qui eſt nobiſcũ DEVS, noſtra cauſa ſubire ſuſtinuit, & locus natiuitatis eius in carne nominatim apud Hebræos Bethleẽ prædictus eſt. Quamobrẽ etiã DEI amantiſsima Helena Auguſta, geſtationẽ uteri Deigenitris admirãdis monumẽtis cohoneſtauit, & ſacrũ illud antrũ multifariã exornauit. Origenes uerò & ipſe in tertio Cõmentariorũ in epiſt. ad Rom. tomo, quomodo Deigenitrix dicat exponẽs, copioſè id explicat. Apparet igit, Neſtoriũ lucubrationes ueterũ ignoraſſe. Proinde, ſicuti dixi, loquutionẽ ſolã oppugnat. (Quin ille nõ uocabulũ ipſum modò, ſed prorſus etiã Deũ eſſe, qui genitus eſt, negauit. Qui enim ex uirgine ſancta natus eſt, idẽ crucifixus quoq; eſt, qui quidẽ Dominus eſt glorię, quemadmodũ Apoſtolus ait: Si enim cognouiſſent, Dominũ utiq; gloriæ nõ crucifixiſſent.

Neſtorius ueterũ ſcripta paruifecit.

Locus 1. Ioan. 4. bene tractatus.

Euſebius Pamphili de natiuitate Chriſti.

Diua Helena ſpeluncam ubi Chriſtus natus eſt, exornauit.

Origenes uocabulum Deigenitrix rectè expoſuit.

B Neſtorius aũt inquit: Ne glorieris Iudęe, DEVM nõ crucifixiſti. perinde atq; Dominus glorię crucifixus nõ eſſet.) Quandoquidẽ q; CHRISTVM, non purum hominẽ dicat, ſicut Photinus, aut Paulus Samoſatenus, homilię ſeu populares eius cõciones editę docẽt. Nunquã enim DEI uerbi ſubſiſtentiã tollit, † ſed ubiq; id in carne ſubſiſtere, & carni ineſſe profitet. Nec ille, ſicuti Photinus & Samoſatenus, ſubſiſtentiã eius abolet. nam id Manichæi & Montaniſtæ quoq; opinari ſunt auſi. Sic ego Neſtoriũ ſentire inuenio, atq; id ſimul & ex libris eius q̃s legi, & ex ſectatorũ eius dictis animaduerti. Non paruã uerò turbã orbi uniuerſo ineptię Neſtorij pepere. Hæc Socrates. Et cùm ille ſic blaterans nugaret, ut deteſtandum quiddã in Eccleſia fieret, accidit. Nam primarij cuiuſdã magiſtratus ſerui, crudeliter ab hero accepti, ad eccleſiam confugêre: & ferrũ in manibus habentes, ad ſanctiorem ſacrificij aram irruêre: iuſsiq; inde atq; coacti exire, haudquaquã paruere, diuinas ceremonias impedientes: & diebus pluribus ſtrictos & coruſcantes enſes præ ſe ferentes, ut obuios omnes ferirent, parati fuere. Atq; ubi clericũ quẽdam trucidarunt, aliumq́; inſuper uulnerarunt, poſtremò tandem ſeipſos interemerũt. Porrò ex eis qui affuere, quidam mali ominis eſſe, templi profanationem & inquinationem, prædixit: poetæ cuiuſdam iambos allegans eiuſcemodi:

Socrates negat Neſtoriũ in Samoſateni & Photini hæreſim incidiſſe.

† συνυπόστατον αὐτὸν ὁμολογεῖ, καὶ οὐσίαν

Serui armati ad eccleſiã confugêre, ibiq; cæde facta, ſeipſos etiam interemere.

Mali ominis loco id factum acceptum.

σημεῖα καὶ γὰρ ταῦτα γίγνεσθαι φιλεῖ, ὅταν τι ναοῖς ἐμπέσῃ μύσος.

Aſſueuit omen ferre triſte, ſanctius Si fortè templum polluat piaculum.

Nec ille prorſus non uera dixit. Cùm enim diuiſionem populi & diſsidium, tum eius qui ſeditioſæ eiuſmodi diſceſsionis autor eſſet, abrogationem prædicere uiſus eſt. Enimuerò Neſtorius non alijs tantum, ſed Proclo quoque per diſſenſionem aduerſatus eſt. Quum enim ille in eccleſia docens, Neſtorio præſidente, orationem

Rr

† In tantum ſibimet duæ naturæ in Chriſto unitæ ſunt atq; coniunctæ, ut idem atq; idem Chriſtus, Deus & homo aliquando res aut agat aut loquatur humanas, aliquando diuinas. Auguſt. Naturam Dei in uirtute reſurrectionis intellige. Diſpenſationem hominis in morte cognoſce. Et cùm ſint utraq; ſuis geſta naturis, unum tamen Chriſtũ Ieſum memento eſſe, qui utrunq; eſt. Hilar. lib. 9. de Trinit. Vides'ne Chriſtum Deum & hominem ita prædicari, ut mors homini, Deo uerò carnis excitatio deputetur: non tamen ut alius ſit qui mortuus eſt, & alius ſit per quẽ mortuus reſurgit. Id. ibid. Tametſi Ieſus Chriſtus in partu ac paſsione & morte, naturæ noſtræ rem peregerit, res tamen ipſas omnes uirtute naturæ ſuæ geſsit, dum ſibi ipſe origo naſcendi eſt, dum pati uult quod eum pati non licet, dum moritur qui uiuit. Id.

* Secundum id quod Deus eſt, glorificat ſuos: ſecundum hoc utiq; quo Dominus gloriæ eſt, & tamen Dominus gloriæ crucifixus eſt. Auguſt. lib. 1. de Trinit. cap. 13. Sciuit uerbum non aliter ſoluendam hominum mortem, niſi pro omnibus ipſum moreretur. Quia uita erat, & Dei uerbum, oportebatq; mortem pro omnibus fieri, mortale corpus aſſumpſit. Athanaſius de incarn. uerbi. Verè crucifixus eſt Deus, uerè mortuus. Quod Deo indignũ eſt, mihi expedit. Paſsio Dei unica ſpes totius orbis, atq; neceſſarium decus fidei. Mors Chriſti ſummum Euangelij fundamentum. Filius traditus eſt Dei, qui erat in filio hominis. Chriſtianorum eſt etiam mortuum Deum credere, & tamen uiuentem in æuo æuorum. Sufficiat Chriſtum filiũ Dei mortuum dici, & hoc quia ita ſcriptum eſt. Tertull. ſparſim. de carn. Chriſti, & lib. 3. contr. Marc.

tionẽ in hæc uerba conceptã haberet: Virginalis hodie, ô fratres, celebratur con- A
uentus: Exultet natura, choros ducat hominũ cõditio: Coegit & cõuocauit nos
sancta Deigenitrix, impollutũ decus atq; ornamentũ uirginitatis. Ob eã causam
ad contentionis studiũ delapsus Nestorius, dissidere q̃ maximè à Proclo cœpit.

Pia Procli uerba Nestorius ferre nõ potest.

CAPUT XXXIII.

Cyrillus Alexandrinus Nestoriũ erroris sui admonuit per literas.

SEd enim diuinus quoq; Cyrillus, ubi Nestorij blasphemias audiuit, unam atq; alterã ad eum dedit epistolã, in quib. disertis uerbis eos qui nõ apertè CHRISTVM Deum profiterẽtur, sed blasphemis uerbis hominẽ † deiferũ atq; organũ seu instrumentum diuinitatis esse dicerẽt, anathema esse proclamauit. Cui Nestorius literis rursus obuiauit, cõuicijs simul & blasphemijs rẽ agẽs. Eis uerò Nestorij literis, ingẽtes hæresis fluctus eructantibus, acceptis, cum quatuor quibusdã alijs, prouincialẽ Alexãdriæ synodũ congregauit, atq; ei utriusq; ultrò citroq; datas epistolas exhibuit, quarũ exẽpla & synodi ipsius decreta ad ueteris Romæ episcopũ Cœlestinũ misit. Ad Nestoriũ insuper tertiã dedit epistolã, cui multũ celebrata illa duodecim capita, unà cum anathematismis adiũxit: quę ut hic insererẽ, æquũ esse duxi. Ea sic habẽt.

† θεοφόρον

Nestorius Cyrillo respondit.

Cyrillus prouinciali synodo coacta, Nestorij errorẽ damnauit.

Duodecim Cyrilli capita.

Si quis 1
non profitetur uerũ Deũ esse Emanuelẽ, proindeq; uirginẽ Mariã Deigenitricẽ
(genuit enim illa carnaliter eum qui caro factus est, Deũ scilicet ex Deo Verbũ)
anathema sit. Si quis nõ profitetur carni secũdũ subsistẽtiã unitũ esse id quod est 2
ex Deo patre Verbũ, unũq; esse CHRISTVM cum propria carne, eundẽ scilicet
Deũ simul & hominẽ, anathema sit. Si quis in uno Christo subsistentias diuidit 3
post unionẽ, sola eas connectẽs coniũctione, quę secũdũ dignitatẽ siue autorita-
tẽ aut potestatẽ est, & nõ potius unione naturali, anathema sit. Si quis duab. sub- 4
sistẽtijs in Christo, uoces in Euãgelicis & Apostolicis scriptis, uel à uiris sanctis, B
uel ab ipso de seipso tributas diuidit, & alias quidẽ ut homini, extra id quod ex
Deo patre est Verbũ, propriè cõuenientes, alias uerò ueluti Deo cõgruentes ei
soli quod ex Deo patre est Verbo accõmodat, anathema sit. Si quis dicit homi- 5
nẽ Christũ Deiferũ, et nõ potius uerũ Deũ esse, utpote unũ et quidẽ natura filiũ,
pro eo atq; Verbũ caro factũ est, & nobiscũ † ęqualiter de sanguine & carne (ex-
tra peccatũ) participauit, anathema sit. Si quis dicit Deũ aut Dominũ CHRISTI 6
esse, quod ex Deo patre est uerbũ, ac non potius ipsum Deũ profitetur & homi-
nem, quũ Verbũ caro factũ sit, secundũ scripturas, anathema sit. Si quis dicit ue- 7
luti hominẽ IESVM à Deo uerbo agitatũ, eiq; præclarã unigeniti gloriã circun-
datã esse, ut qui alius ab ipso existeret, anathema sit. Si quis dicere audet, homi- 8
nem assumptũ unà cũ Deo Verbo coadorari & cõglorificari & collaudari, † di-
ciq; Deum debere, sicuti alterũ cum altero (particula enim Con adiecta, semper
id cogitare atq; intelligere cogit) ac nõ potius Emanuelẽ adoratione una hono-
randum, & unã ei glorificationẽ tribuendã esse, pro eo atq; Verbum caro factũ
est, anathema sit. Si quis dicit Dominũ IESVM CHRISTVM glorificatum esse à 9
Spiritu, perinde atq; aliena uirtute usus sit, & ab illo acceperit, ut efficax cõtra im
puros spiritus esset, & diuina miracula inter homines edere posset, ac nõ potius
proprium ipsius spiritum profitetur, per quem diuina fecit miracula, anathema
sit. Si quis pontificem & apostolum confessionis nostræ factum esse CHRI- 10
STVM, sicuti diuina refert scriptura (obtulit enim seipsum pro nobis in odo-
rem suauitatis Deo patri) si quis inquam pontificem & apostolum nostrũ factũ
esse,

** Hic communicatio idiomatum, quã uocant, tolli uidetur.*

παραπλησίως.

συνχρηματίζειν.

Põtificatus et sacrificiũ Christi.

* In Emanuel, quoniam unus est filius & Dominus, incarnatum & inhumanatum Dei uerbum, una eius est omnino persona, ipsiq; tribuimus & humana propter dispensationem in carne, & diuina propter natiuitatem ineffabilem ex Deo Patre. Christus Dei & hominis filius unitus & gerens homo uniuersa quæ Dei sunt: loquens deinde & gerens Deus uniuersa quæ hominis sunt. Et ut credatur secundum ueritatem factus homo, propria facit humana. Cyrillus de concil. Ephes. Christo pro qualitate generum ac naturarum alium in sacramento hominis necesse est sermonem fuisse nondum nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Hilar. lib. 9. de Trinit. Operationes omnes non ulli seorsim naturæ, sed personæ uni & indiuisæ tribuuntur. Aug.

A „ esse, nõ ipsum Dei uerbũ, quũ caro & sicut nos sumus homo factũ est, sed tanquã
„ aliũ propria & peculiari quadã ratione ab eo qui ex muliere est, hominẽ: præterea si quis eũ etiã pro seipso, & nõ potius tantũ pro nobis oblationẽ obtulisse dicit (neq; enim oblatione opus habuit, qui peccatum non nouit) anathema sit. Si
„ quis nõ profitet carnẽ Christi uiuificã & propriã ipsius, quod ex Deo patre est, 11
„ Verbi, sed alterius cuiusdã ab ipso esse, ueluti ei iuxta dignitatẽ cõiuncti, quasi solam diuinã habitationẽ in ea habuerit, & nõ potius (quemadmodũ diximus) uiuificam, quę Verbi propria facta sit, omnia * uiuificare ualentis, anathema sit. Si
„ quis nõ profitet Dei Verbũ carne passum esse, & carne crucifixũ, & carne mortẽ 12
„ gustasse, atq; primogenitũ ex mortuis factũ esse, pro eo atq; uita & uiuificans est,
„ utpote Deus, anathema sit. Cœlestinus Rom. episcopus diuini Cyrilli literis acceptis, & graui pręterea de Nestorio fama audita, ad eum scripsit: decẽ exactis diebus, si adhuc in eadẽ impietate perseueraret, nõ amplius eum ad cõmunionẽ admittendũ: sed potius omnino sacerdotũ Christi catalogo eximendũ: illosq; adeò ad cõmunionem recipiẽdos esse, qui propterea ab eo, quòd pro fide recta stetissent, excõmunicati fuerãt. Porrò nõ Nestorio modò Cyrillus & Cœlestinus, sed etiã Ioanni Antiocheno, Theodoti successori, & Iuuenali Hierosolymitano, hæresim Nestorij exponẽtes, scripserũt. Ipse quoq; Ioãnes ad Nestoriũ epistolã dedit, admonẽs hominẽ, ne à patria fidei professione deficeret, sed rectè filiũ Dei ex sancta Deigenitrice Maria genitũ esse profiteretur, neq; in duo eum partiretur, neq; etiã iuxta progressum † seu profectũ Deificatũ esse diceret. Apostolicã illi etiam uocẽ subijciẽs, quæ est: Misit Deus filiũ suum factũ ex muliere. Et simul illi
„ suasit, ne sententiã ipse suã ut rectã & certã retineret, sed potius quod in cõmune cõmodũ atq; utile esset, sequeretur. Misit insuper ad eum quas Cœlestinus et Cy
B rillus scripserãt literas. Nestorius sibijpsi * obsequutus est. Et quoniã sciebat ecclesiarũ pręsules in ecclesię turba haudquaq; tacituros, Theodosiũ permouit, ut Sacrã ad Cyrillum mitteret, in qua multa illi obijciebat, & multa minabat, nisi in Nestorij decretis acquiesceret. Et quũ talib. literis se illũ pessundaturũ existimaret, magis etiã cõmotũ excitauit. Accepto namq; spiritu diuus Cyrillus, ad ipsum Imperatorẽ & eius sorores libellos doctè cõpositos misit, quib. simul certã rectæ fidei professionẽ, & peruersam Nestorij uecordiæ opinionẽ ostendit: tũ autẽ, ut synodus uniuersalis cogereret petijt, ut Nestorij res certò in apertũ proferrent.

Cœlestini Rom. Pontif. ad Nestorium literæ.

Itẽ ad Ioan. Antiochenum, & Iuuenalẽ Hierosolymitanum.

Nestorius ab Imperatore ad Cyrillum Sacram impetrat, ad eũ terrendum.

* ζωογονεῖν ἰσχύοντος.

Anathema: Ita Christiani calculũ et sententiam uocare solẽt, quũ eã ueluti in columna incidentes, prõ palàm aduersus blasphemũ & impiũ omnibus proponunt. Socr.

Ioannis Antiocheni ad Nestorium scriptum.

† κατὰ προκοπήν.

* εἰς ἑαυτὸν γενόμενος.

Nestorius rectã suadentib. non paret, sed seipsum, hoc est pessimum cõsiliarium sequitur.

Cyrillus synodũ œcumenicã ab Imperatore petijt.

† *Ineffabiliter & ultra quàm possit mens humana intelligere, Verbum humanitati coniunctum, totam in seipsum ita reduxit, ut indigentia uitæ (τὰ ἐνδεῆ τῆς ζωῆς) possit uiuificare. Cyrill.*

CAPUT XXXIIII.

THeodosius Imperialibus literis suis in metropoli Epheso locorũ omnium episcopos conuenire iussit, sacram Pentecostes diem, qua cõuenirent, constituẽs. In ea quippe die Spiritus uiuificator ad sanctos Apostolos peruenit. Literis ipsis illud quoque adiecit, neminem se uel apud Deum uel apud homines excusaturũ esse, qui non statim ad designatã sanctæ Pentecostes diem præstò ibi esset. Qui namq;, inquit, ad episcopalem sacrũ cõuentum uocatus non alacriter accurrit, non bonæ is conscientiæ esse apparet. Nestorius, qui nõ longè ab Epheso abesset, cum turba multa statim post festum Paschæ diem Ephesum uenit, multos ibi iam congregatos episcopos reperiens. Cyrillus quoq; cum suis ante destinatum diem affuit. Quinta post Pentecosten die, Iuuenalis cum Palæstinis episcopis uenit. Quibus ita conuenientibus, celebris & magnus ille Euthymius Petro Saracenorũ episcopo abeunti præcepit, ut Cyrilli Alexandrini & Acacij Melitinensis omnino sententiam sequeretur, columnas & fastigia rectæ fidei eos esse testatus. Cœlestinus autem Romæ episcopus, propter nauigationis pericula, ipse synodo adesse detrectauit: ad Cyrillum

Theodosius cõcilium generale Ephesiũ indicit.

Euthymius Petrum episcopũ Saracenorum, Cyrilli et Acacij sententiam in cõcilio sequi iubet.

Rr 2 tamen,

Cyrillus Alexādrinus in synodo Ephesia Romani Pontif. mandatarius et locumtenens.

Priuilegia episcopi Alexandrini à Rom. antistite accepta.

tamē, ut locū ibi suū obtineret, scripsit. Ex quo tēpore, fama est, mitrā illū & Papæ appellationē, atq; ut orbis uniuersi iudex appellaret, accepisse. Quæ deinde omnia per successionē ad eos etiā peruenerint, quib. sorte Alexandrinæ ecclesiæ thronus legitimè obuenisset, sacros episcopos. Solus Ioannes Antiochenus antistes cū Orietalib. suis episcopis, lōgè etiā post diē cōstitutū, tardius affuit: nō dedita ille opera moratus, sicuti se plurib. uerbis excusauit: sed q tā celeriter episcopos qui sub eo essent, cogere nō potuerit. Magnis enim locorū interuallis ditionis eius urbes distāt, ab ea quæ olim quidē Antiochia, nūc autē Theopolis dicta est. Duodecim nanq; dierū itinere, & aliquo * pręterea exiguo, homini expedito & succincto absunt. Tū aūt Antiochia ipsa Epheso triginta dierū uia maximè distat. Cōfirmauit ille etiā, ad designatū se nō uēturū fuisse diē, si ą nouo qui dicitur Dominico die collegę sui in sedib. suis esse perseuerassent. Vbi post diē cōstitutū dies quindecim præteriêre, & Antiochenus præsul nō aduenit, multiq; episcopi morbis & erūnis aliis presi sunt, de cōmuni sentētia uigesimo mēsis Iunij die episcopi cōgregati sunt circiter centū & triginta, à cōdito mūdo † quinquies millesimo noningentesimo decimoquinto, à secūda aūt synodo quadragesimo & uno anno, pręsente Iuuenali & diuino Cyrillo, qui Cœlestini locū tenuit, Romani (ut diximus) episcopi. Die primo Nestorius etiā præstò fuit. Atq; ubi de quæstione eius agi cœptū est, Cyrillus Alexādrinus in prima uelitatione iacula fortiter iaciens, Nestoriū admodū perstrinxit. Hostili enim iādudū erga eum erat animo. Et quū Christo sentētijs suis diuinitatē multi tribuerēt, unūq; & eundē esse filiū, ex patre quidē ante secula genitū, extremis autē tēporib. ex perpetua uirgine hominē factū, neq; aliū atq; aliū, sed unū atq; eundē, & uirginē Mariā propriè & uerè θεοτόκον Deigenitricē dicendā esse assererēt, assurgēs Nestorius: Ego, inquit, bimestrē aliquē & trimestrē Deū nō dixerim. Proinde purus sum sanguinis uestri, & postea ad uos nō ueniā. His uerbis dictis, cum sex episcopis egressus est, & deinceps cum illis cōuenire solitus fuit: aliis quoq; assumptis, qui prauā eius fidē sequebant. Ita synodus in partes duas diuisa est. Cyrillus, & qui cum eo erāt, postri B die cōsilio coacto, ut mos est, tribus episcopis missis, Nestoriū ut in conuentum ueniret citarunt. Ille id cōtempsit, & haudquaquā comparuit, synodū in Antiocheni episcopi aduentū diffundens. Vt aūt ille iterū atq; tertiò uocatus, responsum nullū, quo se defenderet, dedit, & cōuicijs atq; cōtumelijs eos qui ad se missi erāt remisit: synodus sancta trecentorum illorum & decem octo diuinorū patrum symbolū in medium, & Cyrilli atq; Nestorij, quas ultrò citroq; de dogmate dederant literas, sacram item illam Cœlestini ad ipsum Nestoriū scriptam epistolam protulit. Atq; ubi Theodotus Ancyranus & Melitinensis Acacius blasphema eius uerba, quibus apertè Ephesi multis præsentibus usus fuerat, indicauere, & multę eximiorum & sanctorū uirorum uoces auditæ, insuperq; alia Nestorij impiè dicta congesta sunt, impium illum exautorauit, sentētia hisce uerbis concepta: Quum præter alia reuerendissimus Nestorius, neq; uocationi nostræ audiēs esse uoluerit, neq; à nobis missos sanctissimos & pijssimos episcopos admiserit, necessariò eò descēdimus, ut de impietate eius inquireremus. Et quoniā quùm ex epistolis & scriptis eius, quæ lecta etiam sunt: atq; item ex uerbis, quibus in metropolitana hac urbe usus est: tum ex testiū dictis, impiè eum & sentire & docere deprehēdimus: necessitate nobis à canonibus, & sanctissimi patris collegæq; nostri Rom. ecclesię episcopi epistola, imposita, diu multūq; lacrymātes, ad tristē hanc peruenimus sententiā. Qui igitur ab eo blasphemijs expetitus est, Dominus noster IESVS CHRISTVS, per præsentem sanctam synodū decreuit, Nestorium à dignitate episcopali, & sacerdotali conuentu omni esse alienum.

Iustinianus Antiochiam post terræmotū auspicatiore nomine Theopolim uocauit.

* μικρόν τι πρός.

Noua Dominica. ἡ νέα κυριακή.

† *Secundū neotericos 4412. Qui in computatione annorum secūdæ & tertiæ Synodo intercedētium cum hac quoq; ratione nō conueniunt.*

Prima synodi sessio.

Recta de Christi diuinitate & natiuitate sententia.

Blasphema & impia Nestorij uox.

Nestorius se à patribus synodi seiungit.

Secunda sessio.

Nestorius euocatus in synodum nō uenit.

Nestorius damnatur.

Post

CAPUT XXXV.

A Post latam hanc legitimam sententiā, Ioannes Antiochenus cum sacerdotibus & episcopis suis duobus & uiginti, triduò à Nestorij cōdemnatione aduenit. Et re sicuti acta fuerat cognita, Cyrillo ualde succensuit, qui sic ad Nestorium exautorandum deproperasset. Et facta à synodo discesione, consilioq́ cum Nestorio coacto, Cyrillo & Memnoni Ephesi episcopo, sicuti illi uidebatur, dignitatem abrogauit. Cyrillus et Memnon, postquā libellos suos synodo, quæ cum eis congregata fuerat, obtulerunt, (quamuis Socrates per ignorantiam aliter scripserit) Ioannes unà cum suis euocatus est, ut rationem de condemnationis sentētia, quam illegitimè tulisset, redderet. Vbi uerò ille nō comparuit, post tertiam citationem, sicuti mos est, Cyrillus quidem & Memnon à sancta uniuersali synodo, à condemnationis sententia præter rationē lata absoluti sunt: & qui eos damnauerāt, in † uincula ea deciderunt. Nam & à diuina communione sunt exclusi, & sacerdotalis eis autoritas omnis adempta est, Ioanni uidelicet, & qui in partibus eius erant episcopis, in quibus etiam fuit sapiens ille Theodoritus Cyri episcopus: donec seipsos condemnantes, erratum suum professi sunt. Theodoritus sanè Ioannis uicem ægrè ferens, in Cyrillū inuectus est: confutans etiam, quæ tertiæ ad Nestorium epistolæ duodecim capita Cyrillus adiunxerat, perperàm ea exponendo. Quod quum non ritè fecerit, Nestorio quàm maximè patrocinari iudicatus est. Aduersus quod scriptum Theodoriti, ea quæ diximus capita Cyrillus doctè tutatus est, ea pro eo atq́ decuit interpretando, & latentem in eis sententiā declarando. Hæc omnia quum ab utraB que parte ad Imperatorē sunt relata, tum episcopi eidem præsto fuere, qui acta factionis utriusq́ renunciarunt. Imperator primùm Nestorij cōdemnationem ratam non habuit. Orientales enim episcopi Nestorium secum abductum in annū tertium per uim in episcopatu retinuere. Quarto autem ab illius cōdemnatione anno, Ioannes Antiochenus iudicium Dei metuens, & multos præterea praua Nestorij opinione interire uidēs, Theodosio Imperatori, ut quamprimùm eum ex Orientali ditione eijceret, significauit. Et Imperator postquam blasphemiā illius certò cognouit, confestim Nestorium quidem Oasim deportari iussit. Ad Cyrillum autem & Ioannem piè scriptas literas dedit, ut quùm inter se consentirent, tum uterq́ latam aduersus Nestorium condemnationis sententiam confirmaret, & dissidio omni ecclesias Dei liberaret. Porrò Nestorius ubi communionem, quæ sibi cum Ioanne Antiocheno intercesserat, in contentionē & dissidium euasisse cognouit, pœnitentia ductus, Mariam θεοτόκον, Deigenitricem uocauit: Dicatur, inquiens, etiam Deigenitrix Maria, & contentiones tristes facessant. Verùm nemo prorsus id eum per pœnitentiā dixisse arbitratus est. Ioannes Antiochenus episcopus Imperiali iussioni cedens, Paulum Emesenum episcopum Alexandriam ad Cyrillum cum libello misit, in quo germana & sincera fidei professio, necnon amicitiæ conciliatio, & scandalorum seu offendiculorum amolitio expressa est. Venerandus autem ille Cyrillus libello accepto, atque professione fidei ei inserto cōprobata, & ueteres sanctos patres, & seipsum ita sensisse confirmauit. Atq́ epistola ea uehementer laudata, hisce uerbis Ioanni rescripsit: » Lætentur cœli, & exultet terra. Dirutū enim est interstitiū maceriæ: » & quod mœrorem fecit, conquieuit, modusq́ discordiæ omnis sublatus est, eo » quòd Seruator omnium nostrûm CHRISTVS, ecclesijs suis pacem conciliauit, » & ad eam nos pijssimi & Deiamātissimi Principes uocarunt. Qui maiorū pietatis » æmulatores optimi, quùm ipsi in statu suo certam atque immotam conser» uant fidem rectam, tum præcipuam de sanctis ecclesijs gerunt curam, ut simul

Ioannes Antiochenus Ephesum post Nestorij condemnationem uenit.

Is Nestorio se coniungit, & Cyrillo atque Mēnoni dignitatem adimit.

Cyrillus et Mēnō per synodū legitimè absoluuntur, Ioannes autē Antiochenus cū suis excommunicatur.

† ἀφωμῶται γίγνονται.

Theodoritus Cyri episcopus unà cum Ioanne proscriptus.

Idem contra Cyrilli duodecim capita scripsit.

Cyrillus scriptū suū defendit.

Acta synodi ad Imperatorē referuntur.

Nestoriū Orientales episcopi in episcopali dignitate retinēt.

Nestorius quarto condēnationis suæ anno Oasim deportatur.

Nestorij fucata pœnitētia non recipitur.

Ioannes Antiochenus cum Cyrillo in gratiam redit.

Cyrilli ad Ioannem scriptum. De concordia episcoporum gratiæ Deo aguntur. Principes laudantur.

& præclaram in æuum gloriam habeant,& quàm celeberrimã Imperij sui administrationem reddant. Quibus etiam ipse uirtutum Dominus manu liberali bona tribuit: simulq; dat,ut & aduersarijs imperent,& uictoriam ab eis reportent. Non enim fallit is qui dicit: Viuo ego,dicit Dominus, quoniam glorificãtes me glorificabo. Quum igitur Alexandriam uenisset dominus meus, pijssimus frater & collega Paulus,animi uoluptate & gaudio repletus sum: ac meritò quidẽ, quòd tantus scilicet uir partes suas ut mediator interponeret, & supra uires tantum laborem adiret,ut diaboli inuidiam superaret, ea quæ diuisa erant coniungeret:& sublatis è medio scandalis atq; offendiculis,concordiæ & pacis corona uestras simul & nostras cohonestaret ecclesias. Et post alia. Quòd uerò superflua prorsus & importuna ecclesiæ, præterq; causam suscepta discordia fuerit, nunc maximè certior sum factus, ex quo pijssimus dominus meus Paulus episcopus libellũ † extra calũniæ aleã positũ attulit,fidei professionẽ cõplectentẽ: quẽ à sanctitate tua & pijssimis isthic episcopis compositum esse cõfirmauit. Libellus is quibus conscriptus erat uerbis, epistolæ adiunctus fuit. Porrò de Deigenitrice,& quæ sequũtur: Sanctis hisce uocibus uestris lectis, ita nos quoq; ipsos sentire inuenimus. Vnus enim est Dominus,una fides,unũ baptisma. Quapropter rerũ uniuersarũ seruatorẽ Deum glorificauimus,mutuò nobis congratulantes, quòd congruentẽ cum diuinitùs inspiratis scripturis & traditione sanctorũ patrum nostrorũ nostræ simul & uestræ ecclesiæ habeãt fidẽ. Verùm hæc qui inquirere uolet studiosus,in synodi eius actis reperiet.

Cõmendatur Pauli Emeseni episcopi pacificandi studium.

† ἀδιάβλητον

Gratulatio de unitate fidei.

A

CAPUT XXXVI.

Res Nestorij post condemnationem.

POstquam Nestorius eiectus est,quid postea ei contigerit,ut uitã præsentem finierit,& digna blasphemiarum præmia tulerit, historici nõ prodiderunt. Et profectò uis temporis obliuionis profundo hæc immersisset, nisi in librum eius incidissem, ex quo historiam eius decerpsi. Itaq; ipse blasphemiæ pater,qui non super petra, sed in arena fundamenta fidei suæ iecisset,ad quosdam qui ei obiecerant,nõ rectè illum res nouas molitum esse,neq; ex Reipub. utilitate,ut Ephesi synodus ageretur, petijsse, defensionẽ blasphemiæ suæ scripsit,ad eam scilicet necessitatem se peruenisse, Ecclesia sancta in partes duas scissa,dictitans. Et quum alij quidem Mariam ἀνθρωποτόκον,id est, hominis genitricem: alij autem θεοτόκον,hoc est,Deigenitricem dicendam assererent: se mediam excogitasse uocem χριστοτόκον,id est,Christigenitricem. In ea defensione refert, Theodosium propter commiserationem,primùm reiectionẽ eius autoritate sua non confirmasse. Vbi uerò episcopi quidam Constantinopoli uenissent,ut in monasterium suum reuerteretur, permissum ei esse, quod extra Theopolim situm est. Nomen quidem illius non expressit: ab Euprepio tamen appellationem accepisse legi. Stadijs id duobus ab urbe ea distat: ubi annos quatuor se in honore omni exegisse ait. Deinde commemorat,ut Theodosij sanctione apud Oasim exulare iussus sit,sed causam exilij primariam celat: quòd uidelicet tali etiam rerum suarum statu à blasphemia non destiterit. Alium quoque librum ad Ægyptium quendam disertius scripsit,in quo de exilio ad Oasim fusius agit. Ex alijs quoque literis colligere est, quæ mala propter blasphemias tulerit, quum † inspectorem rerum omnium oculum fallere non potuerit. quas literas ad Thebarum tum præfectum dedit,indicans quandoquidem hominibus condignas pœnas non dederit,diuinitùs se iusta uindicta expetitum esse, atque in ærumnam & captiuitatem miserandam maximè incidisse. Quum uerò eum maiores calamitates experiri oporteret, ex potestate quidem Blemmyarum ille dimissus est,(eorum enim captiuus fuerat) Theodosij autem, qui redijsse eum intelle-

B

† τὸν πάντων ἔφορον ὀφθαλμὸν μὴ λαθών.

Blemmyarũ captiuus Nestorius.

A xerat, iussionibus, in extremis Thebarũ oris, locum ex loco mutans, uersatus est. Vbi terra rupta coopertus atq; oppressus, uitam hanc pro eo atq; blasphemię eius conueniebat, amisit: Arius alter ultimo uitæ suæ actu habitus, qui quidẽ satis quæ præmia in Deũ iactas blasphemias maneant, declarauit. Vterque sanè ex æquo in Christũ blasphemus fuit: quem Arius quidem creaturam, iste autem merum hominem esse dixit. Ad quem acta Ephesiæ synodi, quasi Cyrilli uersutia & nefanda rerum nouatione instituta sint, reprehendentẽ, perlibẽter dixerim: Cur tandem à Theodosio, qui uicem tuã ualde miseratus est, postea nullo relicto ueniæ loco, expulsus es? & tot ostracismis atq; exilijs mulctatus, turpiter uitã finiuisti, si nõ de sententia et iudicio diuino Cyrillus, et qui cum eo fuere episcopi, decretũ suum fecere? Et ambo uos quidẽ iam ex uita hac excessistis: quo tempore, sicuti quidã ex prophanis sapientibus dixit, nihil obstat quo minus libera quisq; hominum beneuolentia, nullo intercedente aduersario, colatur. Ac tu quidẽ ut blasphemus, & hostis Dei extremus, ab omnib. damnatus es: ille aũt ueluti quędam Ecclesiæ tuba, fines terræ personans, & propugnator Ecclesiæ fortissimus, ab omnibus celebratur, & omnib. in ore est. Sedenim ne crimen falsi apud quospiã sustineamus, age illum ipsum in mediũ producentes, uerbis eius res suas exponamus. Et tu epistolam fac audias, quibus illam literis, ad eum quem diximus Thebarũ præsidem cõposuisti, ex Ephesijs de religione sanctissima recẽtibus actis prolatam. Oasim, quæ & Ibis dicitur, Imperiali sanctione incolimus. Et post quædam uerba infert: Quandoquidẽ locus, quem diximus, barbarorũ incursione, captiuorũ abductione, atq; igne & cædib. ex ipsis fundamẽtis dirutus atque uastatus est, & nos à barbaris derepentè nescio quo modo misericordiam consequuti, ita liberi dimissi sumus, ut illi attestatione coniunctis minis nos terrerẽt, &

Miserabilis eius mors.
Confertur is cum Ario.
Nestorius fraudi de Cyrilli se circumuentũ esse questus est.
Refutatio eius querelæ.
Confertur cum Cyrillo Nestorius.
Euagrius lib. 1. cap. 7.
Epistola Nestorij ad Thebæũ præfectum.

B quamprimùm regiõe ea excedere, utpote quam † Mazici post eos, nulla interposita mora, occupaturi essent, iuberent, in ditionẽ Thebarum, cum captiuorum reliquijs, q̃s ad nos barbari misericordia moti (quid sibi uoluerint, dicere nequeo) adduxerunt, uenimus. Atq; illi quidem ad optata & placita quisq; loca se receperunt. Nos autem ad Panis urbem diuertimus, manifestò id indicantes. Veremur namq;, ne quis captiuitatẽ nostrã consultã molitionẽ & fraudem esse dicens, calumniosè profugisse nos accuset, & alterius criminis machinationem confingat. * Ferax enĩ generis omnis calumniarum est malitia. Quapropter amplitudinem tuam rogamus, ut tibi captiuitas nostra, pro eo atq; legibus constitutũ est, curæ sit: & ne maleuolentię & fraudi hominũ captiuum ad iniurias & contumelias de das, ne uidelicet omnib. deinceps generationibus & ętatibus tragica uociferatio seu quiritatio inualescat, melius esse ut in barbarorum aliquis potestate captiuus sit, q̃ ad Romanorũ imperium supplex confugiat. Et iuramento interposito, petitionem talem subiunxit: Patere nos hic ex Oasi reuersos manere, sicuti id nobis barbari permisere: ut nunc etiam, quod Deo uisum est, de nobis constituatur. In alia rursum epistola ad eundem hęc scribit. Siue scriptũ hoc, ut amici, ad magnificentiã tuam, epistolã, seu ut patris ad filium cõmonitionem accipias, nõ reijce, te quæso, quę in eo est, q̃ fieri potuit breuissimam de rebus multis narrationẽ: cùm Oasis, quæ etiam Ibis dicta est, dudũ à Nomadũ multitudine, qui in eam excurrerũt, uastata sit. Et postea: Hæc quũ sic acciderint, nescio qua de causa, aut qua arrepta occasione, magnificentia tua nos per barbaros milites ex Panis oppido ad quandam Elephantinã, quæ Thebæę prouincię finis est, deportari curauerit. Et cùm ad illam per ea quæ diximus militaria auxilia raperemur, & maiore itineris

Nestorius ex barbarorum captiuitate ad Panis urbẽ uenit.
Panopolis urbs & nomus Panopolites apud Plin. est. lib. 5. cap. 9.
** σύντομος διαβόλων παντοδαπῶν ἡ κακία.*
Vt ibi sibi manere liceat, petit.
Queritur se sæpius exilij locũ mutare coactũ fuisse.
Elephantina 820. stadijs à Thebis Aegyptijs distat.

† *Apud Stephan. Mazyes, Nomades Libyæ sunt. Suid. autem, sub Anastasio urbes Libyæ excursionibus eorum qui Lazici dicuntur, uexatas scribit. ut fortasse hic etiam Lazici sit legendum.*

parte confecta affligeremur, rursum à fortitudine tua iussionem sine scripto acce- A pimus, ut in ciuitatem Panis reuerteremur. Et itineris, quod iussu tuo susceperamus, casibus confecti, corpore morbo simul & senio labefactato, necnõ manu & latere cõuulso, in Panis oppidum reuersi sumus, animo quodammodo uiæ laboribus deficientes. Adhuc cruciatibus dolorum affligebamur, & ad aliud rursum fortitudinis tuæ aduolans scriptum mandatum, ex Panis urbe in alium ditionis eius locum translati sumus. Et quum talia aduersus nos cõquietura putaremus, & quid de nobis * uictores Principes statuerent expectaremus, aliud subitò sine gratia omni, de longinquiore alio, & quarto iam exilio, mandatũ compositũ est.

** καλλίνικοι.*

Et paulo pòst: Sed acquiesce tandem in eis quæ facta sunt, rogo, & tot aduersus corpus unum exilia decernere desine, & tot calamitatibus quę à magnificẽtia tua pertulimus, contentus esto. Et nobis per homines, quos conuenit, sententiã uictorum Principum nostrorum explorare humaniter quæso permitte. Hæc nostra, ueluti patris, ad te tanquam filium, consilia sunt. Sin ea indignè feres, tum tu nunc quoq;, sicuti antea, quod placitum tibi est, facito: siquidem sententiam tuã oratio nulla flectere aut uincere potest. Nestorius igitur in literis quoq; ipsis, pugnis & calcibus impetit atq; insultat, Imperatoriam etiam potestatem, sicuti uides, blasphemans: atq; tot quoq; mala passus, non tamen resipiscit. Peruenit in manus meas scriptum quoddam, obitum eius exponens, quem & ipsum memoriæ mandare in hac historia uisum est. Commemorat enim, lingua eius à uermib. corrosa, ingemiscentem & lamentantem, ad maiora & sempiterna supplicia eum pœnas debitas soluturum, migrasse. Deinde & Theodosius diuino nutu cõmotus, sententijs & calculis omnibus, impium illum anathemate iugulatũ condem- B nauit, hisce uerbis in constitutione usus, quæ Iustiniani uolumini, quod Codex nominat, inserta est, tertia numero, in primo primi libri titulo: Præterea, inquit, sancimus, qui impiam Nestorij fidem æmulantur, aut nefariam eius doctrinam sequuntur, ut siquidem episcopi sint, aut clerici, ecclesijs ejciãtur: sin uerò laici & populares, anathemate feriantur. Sed plures quoq; alias constitutiones religionis nostræ gratia edidit, quæ flagrantẽ illius erga CHRISTUM ardorem declarant. Hunc impius Nestorius finem uitæ habuit, atq; hæc sic in tertia quam diximus uniuersali Ephesia synodo sunt acta. Porrò pernicioso Nestorio exautorato, grauis rursum contentio in Constantinopolitanæ urbis ecclesijs mota est. Populus enim de Nestorij placitis agens, in duas partes abijt. Clerici sanè omnes communi suffragio eum anathemati subditum reiecerunt: sic namq; Christianis mos est sententiam contra blasphemum ferre, quum eam tanquam † statuæ incisam, omnibus publicitùs proponere uolunt.

In summis & plurimis erumnis Nestorius ut resipisceret, animum inducere nõ potuit.

Lingua Nestorij ante mortẽ à uermibus corrosa.

Constitutio Theodosij, qua hæresis Nestorij damnatur. Hæc cõstitutio hodie nõ extat. Damnat autem Nestorianos hic Imperator, l. Dãnato. C. de hæret. & Manich.

Dißidiũ in plebe Constantinopolitana, de Nestorij condemnatione.

† στηλιτεύοντες.

Anathema quid apud Christianos sit.

CAPUT XXXVII.

ILlo uerò sublato, non mediocris de episcopi electione quæstio extitit. Multi enim ad eum qui dictus est Sidensem Philippum respiciebant: omnes autem ferè Proclum cathedra ea maximè dignum esse iudicabant. Et exitum suũ consiliũ horũ habuisset, nisi qui multũ tum apud Imperatorem ualebant, impedimento fuissent, Ecclesiasticũ canonem perperam prętexentes, qui designatũ ciuitatis alicuius episcopum in ciuitatẽ aliam trãsferri uetare debeat. Is est eiusmodi: Si quis episcopus electus in parœciã, cui destinatus est, non ierit, nõ culpa ille quidem sua, sed propter populi reiectionẽ, aut aliam nõ ab ipso electo prouenientẽ causam, is cum dignitate ministerio fungi (ut modò rebus ecclesiæ, ubi conuentus agit, nihil afferat turbæ) & acquiescere in eo debet, quod prouinciæ synodus de controuersia in medium producta

Philippus Sidites & Proclus competitores archiepiscopatus Byzantij.

Canon de non transferendis episcopis, &c.

iudicans

A iudicans decreuerit. Hic canon publicatus plebem, quæ Proclum episcopum designabat, uel inuitam quiescere coegit. Quatuor menses à Nestorio exautorato effluxerant, & ecclesiæ procuratio Maximiano commissa est, qui in ordine presbyterorum erat, & in monastica uita uixerat. Religionis hic maximè laudem consequutus fuerat, ex eo quòd proprijs sumptibus monumentis constructis, in eis piè defunctorum reliquias reponeret. Et propterea quòd doctrina exigua fuit, alienam à rebus agendis delegerat uitam. Quam ob causam Ecclesia sub eo externis rerum fluctibus libera, pace multa lætata est. Atque ubi annos duos & menses quincq; pacificè ecclesiam administrauit, septima ieiunij dierum septimana, ea quæ dicitur Magna quinta die, mortuus est. Tum uerò Imperator Theodosius, & Pulcheria Augusta maximè curam eius rei suscepit. Ne enim rursus negotium eis exhiberetur de electione episcopi, unde misceri ecclesię res & confundi potuissent, nulla interposita mora, quum adhuc Maximiani corpus insepultum esset, episcopos quoscuncq; inuenire potuerunt, coactos, inthronisare atque in uacuam ecclesiæ possessionem inducere Proclum iussit. Quum namque deliberatum antea de eo esset, Cœlestinus quocq; Romę episcopus suffragatus ei per epistolas fuerat, ad magnum illum Cyrillum & Ioannem Antiochenum & Rufum Thessalonicensem scribens, & modis omnib. docens, nihil obstare, quo minus qui alterius urbis aut sit, aut saltem designatus sit episcopus, in aliam transferatur urbem. Proclus igitur in sede sua collocatus, postea funus & exequias Maximiani, omnibus patriarchæ insignibus usus, curauit. Sed de hoc quocq; pauca quædam historiæ annectenda duxi.

Maximianus episcopus Constantinopolitanus.

Obitus eius. ἡ μεγάλη πέμπτη. Magna quinta.

Proclus Maximiani successor. Cœlestinus Rom. Pont. eum canone soluit.

CAPUT XXXVIII.

B A Primo is capillo præceptoribus usus, in arte dicendi potissimùm elaborauit. Et post adolescentiam exactam, in iuuenili admodum ætate, in lectorum ordinem cooptatus, primùm diui Ioannis Chrysostomi Constantinopolitanam ecclesiam administrantis sectator, minister, librisq; scribendis adiutor, & corporis eius curator fuit. Hic Paulum Ioanni magno in aurem dictitantem, atq; arcaniorem epistolarum suarum sensum reuelantem, per ianuæ rimas prospectans uidit. Atq; ubi ille in exilio uixit, ab illius affectione non desciscens, cum successore eius Attico episcopo fuit, orationum illius scriba. Quem ille in diuino uitæ instituto progredientem, in diaconatus gradũ sustulit. Deinde uerò cùm in presbyterorum cathedra dominum laudaret, à Sisinio ecclesiæ Cyzicenę designatus est antistes. Longo uerò tempore pòst, quemadmodum diximus, Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatus ei cõmissus est. Et quòd moribus atq; institutis placidus maximè uir esset, quæcunque in Ioanne & Attico eximia erant, expresit. Malorum tolerantia illis etiam superior fuit. Atticus namque sæpius etiam eis qui in fide à se non dissentirent, terribilis esse uisus est. Hic uerò & erga illos, & in alios omnes placidus & lenis admodum fuit, beneuolentia potius quàm ui pertrahere illos ad se in animo habens. Et quoniam nemini turbarum causam præbuit, ecclesiæ dignitatem in humanitate & mansuetudine consistentem, integram conseruauit. Hac in parte Theodosiũ Imperatorem imitatus. nam & is haudquaquam Imperiali seueritate, aduersus eos qui supplicia commeriti essent, usus est. Iste autem minus curauit, si quis de Deo non itidem ut ipse sentiret. Sed doctrinæ iugiter incumbens, placidè, non uiolenter, plebem sibi deuinxit. Qua ex causa & Theodosius magnopere eum est complexus. Nam & Imperator ipse sacerdotali, ut ita dicam, animo fuit: eosque qui persequendos homines esse suaderent, minimè audiuit. Dixerit uerò aliquis, quòd

Res Procli episcopi.

Exemplum placidi episcopi.

Theodosius quocq; Imperator animi placidissimi fuit.

 A

quòd & aliјs rebus, in primis aũt mansuetudine, apertè episcopos eius temporis omnes lõgè superarit. Et quod de Mose Numerorũ liber dixit, eum supra homines oẽs in terra lõgè mitissimũ fuisse: id si de Theodosio etiã dicas, haudquaq̃, ut puto, fallaris. Vnde quispiã colligat, Deũ illo ualde delectatũ, etiã extra bellorũ certamina hostes ei imminẽtes aboleuisse. Declarauit hoc in Ioãne tyrãno, & qui cum eo excurrerãt, barbaris. Quæ namq̃ antiquitùs in uiris iustis accidisse audimus, ea quoq̃ præter opiniõem omnẽ in eo Deus peregit. Cùm enim multi, atq̃ adeò innumerabiles barbari excurrere, & Imperatori atq̃ Romanis negociũ facessere aggresßi essent, Imperator, sicuti facere solitus erat, res illorũ Deo cõmisit, & frequentius orationib. uacãs, cõfestim quod petiјt, confecit. Dux siquidẽ eorũ Roilas nomine (quod antea quoq̃ retulimus) fulminis telo ictus, ex hominibus sublatus est. Et postq̃ sæua pestis exercitũ eius inuasit, crudeliter eũ est depasta. Quicquid uerò ex eo superfuit, id cœlesti igne crematũ est. Itaq̃ in timorem magnũ barbari deciderũt, nõ tam q̃ contra generosam & fortẽ gentem Romanorũ ad manus cõserendas ire ausi fuissent, q̃ q̃ Deo adiuuante, illos tropæa statuere, uictoriamq̃ reportare deprehendissent. Tum sanè & admirãdus Proclus, in tãta à Deo cõcessa uictoria, ad populũ in ecclesia uerba faciens, & Ezechielis prophetiam ingeniosè & aptè uerbis suis accõmodans, in magna fuit admiratione. Prophetia talib. uerbis cõcepta est: „Et tu fili hominis, uaticinare cõtra Gog, & principẽ † Ros, Mosoch & Thobel. Iudicabo enim eũ morte, & sanguine, & imbre demergenti, & lapidibus grandinis. Atq̃ ignẽ & sulphur pluam super eum, & omnem exercitum eius, superq̃ populos multos qui cum eo sunt. Et magnificabor atq̃ glorificabor, & notus ero in conspectu multarum gentiũ, & cognoscent q̃ ego sum Dominus. Talis quidem Proclus erat, peropportunus & cõmodus in omnibus, mansuetudine autem & humanitate quàm maximè excellens. B

Deo charus Theodosius.

Precatione Theodosius hostes suos deuicit.

Roilas Scytha cum suis diuinitùs oppressus atq; extinctus est.

Quidam hunc Rugã nominant.

Ad cœlestẽ hãc uictoriam Proclus pro cõcione pulchrè Ezechielis uerba accommodauit.

† Ros.) *Hoc sacra Biblia nostra non habent. Reperitur tamen apud Socrat. quoq; lib. 7. cap. 43. Nomine autem isto uniuersa Russorum siue Ruthenorum gens, quæ magna ex parte nũc Christiana est, & Slauonica utitur lingua, intelligitur. Vulgò Ruiß dicuntur. Nec in Genesi, nec in alio scripturæ loco, ac ne in Iosepho quidem, qui omnia Hebraicarum gentium in primo Antiquitatum libro exponit nomina, hæc gens inueniri potuit. Hieron. sup. Ezech. 38.*

CAPUT XXXIX.

QVandoquidem aũt nõnulli inuidia ducti, diuinũ uirũ reprehẽdunt, ecclesiasticũ canonem prætendentes, q̃ Cyzici episcopus creatus, in Constantinopolitanę urbis thronũ translatus sit: æquũ esse duxi, pauca quędam de translationib. eiuscemodi hic perstringere, ut simul & Proclus crimine absoluat̃, & Ecclesia clasßicũ hoc ad certitudinem diuinitùs proditũ habeat exẽplum, ne cuiuis facere id uolenti procliue sit, res Ecclesiæ ritè atq̃ ordine actas, temerè per reprehensionem carpere. Nam qui tum rem hanc taxare conati sunt, uel inuidia ferri, uel ignorare mihi uisi sunt, canonũ sensum & mentem, atq̃ ea q̃ uariè in ecclesiјs per dispẽsationem & utilitatẽ seruata sunt & gesta. Diuini siquidẽ canones, & ueteres ecclesię antistites liberũ esse uoluerũt, q̃tiescunq̃ legitima suaderet utilitas, ex urbe una in aliã episcopũ transferre: uidelicet si sincerior pietas, uel ecclesiasticę fortè trãquillitatis cõstitutio trãslationẽ flagitaret. † Trãsitionẽ nanq̃ prohibet, nõ trãslationẽ. Hęc em̃, id q̃d pręter uoluntatẽ & pręter institutũ fit, omnino significat, & uox ea ueluti in inanimatis usurpat̃: illa uerò, de animatis, & quodãmodo de eis dicit̃ qui per arrogantiã fortè miscendarũ rerũ gratia, in thronos insiliũt. Eam uerò rectè canõ, sicuti paulo pòst fusius exponã, inhibet: legitimã aũt translationẽ nequaq̃. Nam primus apostolorũ ille princeps Petrus, Rom. urbis gubernauit ecclesiã: deindẽ primus etiã Alexandriã * sorte transiјt. In quib. ecclesiјs ubi Linũ & Marcum episcopos creauit, alias rursus urbes adiјt. Eusebius autem Pamphili in sexto Ecclesiasticarũ historiarũ libro, Alexandrũ quendam ecclesiæ in Cappadocia cuiusdã episcopũ, Hierosolyma sacrorum locorum

In Proclo inuidi reprehenderũt, quòd cùm Cyzici episcopus designatus fuerit, Constantinopolitanum susceperit episcopatum.

Nõ tam uerba quàm mens Canonum inspicienda.

Canon transitionẽ, nõ trãslationẽ episcoporũ prohibet.

Exempla translationũ episcopalium legitimarum.

† μετάβασιν, οὐ μετάθεσιν.

* ἐκλήρῳ μετέβαινε.

Profectio Hierosolymitana precationis ergò.

A locorum spectandorũ & precationis ibi faciendę gratia profectũ, atq; à Hierosolymitanis retentum, in throno sacri Narcissi adhuc superstitis collocatum esse, & per uitam omnem Hierosolymitanæ ecclesiæ præfuisse, memoriæ mandauit: cuius & nos in quinto Operis huius libro, cap. 10. mentionem fecimus. Quòd uerò & multi alij, necessaria utilitate uocante, in alias transierint ecclesias, satis patet. Ego uerò, etsi non omnes, aliquos tamen in historia hac recensebo. Magnus ille Eustathius à Berrœa (quæ est ipsa Chaleb) in Antiochiam translatus est, Constantino primo Christiano Imperatore imperium Rom. administrante: sub quo & Maximus ex Diospoli Hierosolyma transijt, magno Macario succedens. Sed & Eudoxius ille, prauæ prorsus contra nomen suum opinionis, ex Germanicia primùm Antiochiam, & inde postea Constantinopolim est translatus. Diuus Meletius primùm Sebastiæ episcopus est renunciatus, deinde autem cum magna gloria Antiochiam ad Orontem est uocatus. Item diuus Gregorius Sasimorum primùm, Cappadocum urbis, deinde Nazanzi, patrię suę, episcopatum sortitus: postea à secunda synodo & Meletio Antiocheno, pro eo atq; decuit, in pręclaram Constantinopolis sedem translatus est. Patris in Achaia Perigenes episcopus designatus est: quem ubi ciuitatis eius incolæ non receperunt, Romanus episcopus in thronum metropolitanæ urbis Corinthi, ubi sacrorum antistes nuper admodum uita defunctus fuerat, induci iussit: atq; ille ita translatus, pacificè ibi per uitam omnem ecclesiam rexit. Dositheum Seleuciæ episcopum, Alexander Antiochenus Tarsum Ciliciæ transtulit. Reuerentius Arcis Phœniciæ episcopus lectus, Tyrum inde transiens, episcopali ibi munere est functus. Ex Gordo, quæ * in Lycia est, in Proconnesum Ioannes transmissus, magnificè episcopatum ibi gessit. Et Palladius ab Helenopoli Bithyniæ Aspunam transijt. Et alius

Berrœa eadem quæ Chaleb.

εὐδόξιος ὁ κακόδοξος.

Sebastia.

Romani episcopi autoritas.

** Socrat. in Lydia.*

B ex eiusdem urbis ecclesia episcopus Alexander, Adrianos traductus est. Ex Apamea Asiæ Philippus Eudoxiopolim missus est, cui uetus nomen Salambria fuit. Polycarpus ex Antapristena Mysiæ urbe, Nicopolim Thraciæ: Hierophilus ex Trapezuntopoli Phrygiæ, Plotinopolim Thracię uenit. Optimus ex Agdamea Phrygum, Antiochiam Pisidiæ. Troadem Philippopoli Thracię Syluanus transijt. de quo admirandũ quiddã memorabo. Is quũ artem oratoriã primùm apud sophistã Troilum didicisset, studiũ postea omne ad Christianismũ transtulit, asceticam'q; cõsectans uitam, palliũ monasticũ non tulit. Hunc sibi cõiunctũ Atticus episcopus, Philippopolis episcopũ declarauit: in qua urbe postquã triẽnium exegit, loci eius hybernũ rigorem nõ ferens (exiguũ enim & imbecille ei prorsus corpus erat) Atticũ, ut aliũ in locũ suum episcopũ substitueret, rogauit, non aliã q; frigoris causam petitioni suę pretendẽs. Porrò episcopo alio ei surrogato, Syluanus Cõstantinopoli degens, cura summa monasticã coluit uitam, humilitatis & pauperatis tam studiosus, ut in urbe frequentissima obambulans, † sparteis sit sandalijs usus. Eo tẽpore nõ multo exacto, Troadis episcopus mortuus est. Quapropter Troes Constãtinopoli affuere, episcopũ petentes. Cùm autem Atticus, quem'nam illis antistitẽ designaret, deliberaret, Syluanus uisendi eius gratia ad eum uenit. Quem ubi cõspexit, statim ei Troiæ episcopatũ mandauit. atq; ad eũ cõuersus: Deinceps, inquit, omnis tibi ecclesiasticæ functionis defugiendæ præcisa est occasio. Multus enim Troade calor est, opportunus'q; & cõmodus tibi à Deo paratus est locus. Proinde nihil morare, sed protinus Troiã proficiscere. Ita q; Syluanus eò transijt. Atq; ibi miraculũ insigne manib. eius editũ est, q̃d profectò dignũ est ut cõmemoret. In littore Troiano ingens oneraria nauis, q̃ magnas colũnas ferret, cõstructa fuerat: Platẽ, à latitudine, eam nautæ nominãt. Hãc cùm opus esset in mare prouoluere, multi qui funib. eã in undas traherent, cõfluxere. Illa

Syluanus Philippopolis primùm, deinde Troadis episcopus.

Lituanicum hoc est.

Sparteis is calceis Constantinopoli usus.

† χόρτινα ὑποδήσας σανδάλια.

Syluanus nauẽ latam onerariã immobilẽ è littore in mare oratione prouoluit.

Socr. lib. 7. cap. 37.

Illa uerò diebus pluribus moueri loco non potuit: & homines immobilem eius A
stationem dæmonis efficaciæ ascripserunt. quapropter episcopum Syluanum a-
dierunt, & ab eo ut precationem super ea faceret, petierunt, eam ipsam solam ad
commouendam nauim suffecturam esse credentes. Ille pro modestia sua, non ip-
sius, ut hominis peccatoris, id opus, sed alterius cuiuspiam, in quo diuinum nu-
men conquiesceret, esse dixit. Vbi uerò illi magis etiam ei multa precati institere,
petitioni eorum uix tandem cedens, ad littus aduenit: & oratione peracta, funē
unum attigit, & alios operi ei insistere iussit. Paululum nauis ab illis impulsa est:
& illa perinde atque animata esset, celeritate multa prouoluta, ad mare peruenit.
Hæc res in prouinciā omnem uulgata, religionem magnā Syluano est attestata.
Et cùm uir optimus esset, quoniā qui sub eo erant clerici, in causis & nugis, unde
cunque inter eos qui iudicio contenderent, prouenientib. ueluti nundinationem
instituerent, † ne quis ex clero postea causam quampiā iudicaret, constituit. Sed
supplicantiū libellos acceptos, uni ex fidelib. laicis, quem præcipuè iusti & æqui
studiosum esse sciret, accito dedit, eique iudicio causarum cōmisso, iure contenden
tium nugamenta reiecit. Hæc de Syluano, quamuis per digressionem, non tamē,
sicuti puto, ab historia nostra aliena, dicta sint. Deinceps uerò multi quoque alij
ex throno in thronum sunt missi. Sicuti sapientissimus iste Proclus Cyzico Con
stantinopolim est translatus, Cœlestino Romano Papa rem eam comprobante,
epistolis tribus ad Cyrillum Alexandrinū, & Ioānem Antiochenum, & Rufum
Thessalonicensem scriptis: in quibus asserit, canonibus nō obesse, episcoporum
ex urbe in urbem legitimā eiusmodi translationem. Ego uerò ab instituto digre
di, eosque qui deinde translati ita sint, operi huic annectere cogor: rerum taliū stu
diosis, ut equidem puto, gratificaturus. Præter eos, quos diximus, Zenone impe B
rante, Petrus Mongus, Acacij Constantinopolitani episcopi suggestione, ab Eu
chaitis Alexandriam transmissus est: sicuti postea de hoc & alijs, si DEO uisum
fuerit, dicemus. Anthimus Trapezuntius, sub Iustino Imperatore, in sedem Cō-
stantinopolitanam traductus est. Rem hanc confirmat admirandus etiam ille cō
fessor Germanus, qui Anastasio imperante, Cyzico quoque Constantinopolim
transijt. Item Thomas Thessalonica Alexandriam, de septimæ synodi sententia,
Constantino & Irene imperātibus. Diuinissimus quoque patriarcha Ignatius, sub
Basilij Macedonis imperio, Basilium Cretensem episcopum Thessalonicā trans-
misit. Sub eodem imperio Ioannes Maiumæ episcopus Alexandriā, & Amphi-
lochius Cyzicenus Nicæā, atque inde beatus Theodorus Laodiceā translati sunt.
Porrò Leone Sapiente Imperiū regente, & Phocio sacrum munus administrāte,
Gregorius Syracusanus in metropolim Nicænā transijt, & eiusdem urbis episco
pus Nicon Hierapolim. Præterea Daniel Nicopolis, quæ in Gręcia est, antistes,
Ancyram Galatiæ: & Simeones, nouis Patris Laodiceam: & Ioannes Larissæus,
Synadā translatus est. Ad hæc ex Amasena urbe Stephanus euiratus Constanti-
nopolim patriarcha transijt, sub Romani senis imperio. Et Antiochenus Pœme
narches, hoc est, primarius pastor, ecclesiæ magnæ primū officiū transtulit. Ex
episcopatu aūt Flauiadis, q̄ sub Anazarbes metropoli est, Nicephorus Phocas
episcopū eius Eustratiū transferens, Antiochiæ patriarchā fecit: cùm quidem e-
piscopatū eum ab Anazarbe diuulsum, patriarchatui Antiocheno uniuisset. A-
gapius Seleucię in Pieria antistes, Antiochiā & ipse trāslatus est, Basilio Porphy
rogeneta Romanis imperante. Sub eiusdem imperio, Theophylactus Sebastia
Rosiam, & Alexander Antiochia Hierosolyma: tum autem Ioannes, cui Codo-
nati nouum & celebre cognomen fuit, ex magna Antiochia in metropolim Tyri
transijt. Et rursum Tyri episcopus castratus, ut ecclesia eius à Persis capta est,
Hiero-

Marginal notes (left): † Syluanus causarum controuersiarum iudicium nō clero, sed laicis, ne nūdinatione ille uteretur, commisit. — Nemo militans (Deo) implicatur uitæ negocijs, ut ei qui se in militiam delegit placeat. 2. Tim. 2. & 21. quæst. 3. Placuit, &c. — Cœlestinus Rom. antistes Procli translationem comprobauit. — Aliæ episcoporum translationes. — Imperium Constantini & Irenæ. — Basilij Macedonis. — Leonis sapientis. — Romani Senioris. — Nicephori Phocæ. — Basilij Porphyrogenetæ. — Episcopus eunuchus.

Marginal notes (right): Absurdum clericis est, imò etiam opprobriosum, si peritos se uelint ostēdere disceptationū esse forensium. l. Repetita. C. de Episcop. & cler. — Episcopus ἐκτομίας & castratus.

A Hierosolyma profugit. Et quum thronũ ibi uacuũ esse, episcopo suo orbatũ, contingeret, Hierosolymitani, Persarũ principi ut illi ecclesiã Hierosolymis cõmittere possent, supplicarũt. Qui etiam Cõstantinopolim, sexies millesimo sexingẽtesimo & decimoquinto à cõdito mundo anno, Alexio Cõneno imperante, aduenìens, à sacra susceptus est synodo, quũ Nicolaus Theoprobletus patriarchã ageret. Eodẽ Nicolao ecclesiã Cõstantinopolitanã gubernãte, Pentaelas ille, Rosianus archiepiscopus Lemni factus est, eidemq́ etiã Maronis ecclesia addita. Nicephorus uerò metropolitanus Gangræ † ueluti feriatus, metropolim etiã habuit Amastrim. Ad eundem modũ & Leopolis antistes, Arcadiopolim tenuit. Episcopo item Alexiopolis * ocianti, Abydus tradita, postea etiã Apros. Multæ etiam ecclesiæ unitæ sunt, sicuti Parus & Naxus, Sugda & Phula, Alama et Soteriopolis, Angelos Isacio imperante. Dositheus Hierosolymitanus Cõstãtinopolim est translatus: quũ Hierosolyma inde Marcus, q † Florus dictus est, trãsijsset. Deinde Dositheus rursum Cõstantinopoli relicta, in Aeliæ thronum reuersus est, eo qui Florus nominatus est, inde præter ius et æquũ omne expulso. Postea uerò utraq; & Aeliensi & Cõstantinopolitana sede posthabita, Dositheus * priuatus uixit, & decesiit. Hæc superioribus temporibus sunt acta. Aetate uerò mea quatuor sublimiũ sediũ antistites, ex translatione, ecclesiæ rebus præesse memini. Post magnũ ** enim Arsenium illum, Nicephorus Ephesius, & Germanus Adrianopolitanus in Cõstantinopolitanã ecclesiã sunt trãsmissi. Multo deinde pòst, Niphonem e-

Alexij Cõneni.

Episcopatuum quorundam unio.

† οἷα σχολάζων

** σχολάζοντι.*

Angelij Isacij.

† ὁ κατὰ φλῶρον

** καθ' ἑαυτὸν γενόμενος*

Aetas Nicephori Callisti.

B tiam ex Hellesponti Cyzico in eãdem ecclesiã deductum esse uidimus. Athanasio quoq; Alexãdrino, qui Nicolao successerat, Gregorius Aegypti episcopus surrogatus est. Antiochiæ quatuor p eiusmodi translationẽ episcopos successisse noui. Post Euthymium namq;, ex Tripoli Arsenius transmissus, sedem eã sortitus est. Cui Cyrillus Tyrius successit, atq; huic Põpeiopolitanus Dionysius: Dionysio rursus Cyrillus alius, qui deinceps successorẽ habuit clarũ illũ Dionysiũ Mopsuestiensem: atq; hic rursum Sophroniũ Tyriũ. Hierosolymis itidẽ duos per trãslationem successisse uidimus. nam Sophronio defuncto, in locũ eius Athanasius Cæsareæ Philippi episcopus suffectus est. Cuius sedem Gabriel quidam Cæsareæ Philippi, & ipse nuper episcopus renunciatus, dolo rapuit: & paulo pòst fatis cõcedens, uel inuitus eam rursus Athanasio priori reliquit. Hæc de episcoporũ trãslationibus, quæ uel antea uel pòst facta esse cognoui, uolumini huic annexui. Fortasse aũt plures alios quisquã inuenerit, qui historias studiosè euoluat. Canon nãque, sicuti à me est dictũ, * translationẽ eã rem appellat, & nõ permutationẽ, aut transitionem: quòd hæc uerba de animatis, & eis quæ proprio arbitrio et uoluntate mouentur: Transferri aũt, et Translatio, de inanimatis, atq; eis quæ ueluti ab alijs mouentur, dicatur: ita ut trãsmutatio & transitio eorũ sit, quæ ex sede sua in sublimiores inuolant thronos: Translatio aũt, eorũ q ipsi inuiti ab alijs aliò producuntur. Id quod & Cœlestinus Romæ episcopus, in suis, sicuti ipse appellat, secretis, capite secundo, hisce utens uerbis ostendit. Si episcopus utilitatis gratia transferatur, ne id per seipsum faciat, sed fratribus cogentibus. Et rem eam sacræ huius sedis autoritate expediat, non inanis gloriæ, uerùm utilitatis communis aut necessitatis ergò. Eadem & Anterius collega eius refert, ita ad uerbum dicens. Translationem episcoporum communis utilitatis aut necessitatis gratia
" scitote fieri licere, non autem cuiuslibet cupiditate, aut dominationis affectione.
" Siquidem Petrus doctor & dux noster, ecclesiasticæ utilitatis causa ex Antiochia
" Romam translatus est, & inde postea Alexandriã transijt, ut qui isthic prodesse
"

Hic locus, meo iudicio, testari potest, Nicephorũ Ecclesiasticã historiam suam ad tẽpora propè sua, tractatu præsenti deduxisse: in prologo præfatũ, satis longè ante tempora sua eã esse suspensam.

Exponitur sententia uerborũ Trãslationis, Transmutationis, Transitionis.

** μετάθεσιν, μετάστασιν, μετάβασιν.*

Cœlestini Romani episcopi ea de re uerba.

Quæ episcoporũ translationes legitimæ sint.

Item Anterij episcopi. 7.quæst.1. Non oportet mutationes.

** *De hac re ipse Nicephorus in Catalogo Episcoporum Constantinopolitanorum:* Ἀρσένιος ἄριστος ἐν ἀρχιθύταις, τῆς Ἐφέσου πρόεδρος ὁ νικηφόρος, τῆς Ἀδριανοῦ γερμανὸς ἀρχιθύτης. *Hoc est: In Archimystis optimus Arsenius, Ephesiq; præsul inclytus Nicephorus, Germanus urbis Adriani episcopus.*

magis ecclesiæ posset. Eusebius autem ex oppido quodã paruo, Apostolica autoritate Alexandriam est traductus. Atq; eodẽ modo & Felix ex ciuitate quæ ei ciuium electione obtigerat, propter eam qua præditus erat egregiam doctrinã & uitã, de cõmuni episcoporũ reliquorũq; sacerdotũ atq; † Apostolicorũ uirorũ cõsilio, Ephesum trãsijt. Non enim ciuitatẽ ciuitate mutat, qui id nõ cupiditate sua aut uanæ gloriæ studio facit: uerùm propter utilitatem aliquã, aut necessitatem, aliorum autoritate maiore pollentium cohortatione & cõsilio, ex minore in maiorem urbem transit: nõ inani gloria aut uoluntate ipse sua ductus, sed autoritati potentiorũ obsequutus, aut sede sua expulsus, aut etiam utilitate loci uel populi permotus: & quidem non arroganter, sed humiliter ab alijs productus. Cœterùm de trãslationibus istis hęc, iudicio meo, satis prolixè dicta sunt. Quapropter ad reliquum historiæ contextum reuertamur. A

† Alij, populorum

CAPUT XL.

ET diuinus quidẽ Proclus ad sacra Ecclesię gubernacula cõsedit, et res ecclesiasticas cõposuit. Eo aũt tempore multi in Creta Iudęi Christianorũ sacra sunt cõplexi, per causam eiusmodi. Vir quidã ex eorũ genere erat, qui quũ per fraudẽ & dolũ uitam peregisset, postremò se etiam Mosen illum esse assimulauit: & cœlitùs in Cretam à Deo propterea missum esse cõfinxit, ut eius loci Iudæos ipse per mare, perinde atq; olim Israelitas per rubrũ sinũ, duceret. Et passim insulã ipsam anno toto peragrans, ut se illũ esse crederẽt, suasit: atq; ut opes quas haberent, pecuniasq; & possessiones omnes aspernarẽt, cohortatus est: se illos per mare nõ aliter q̃ in arida, in promissionis terrã ducturũ esse pollicitus. Atq; illi uanis illius promissis decepti, res operasq; suas ubiq; neglexerũt, & facultates suas temerè quibuscũq; diripiẽdas permisere. Vbi dies cõstituta aduenit, qua proficisci debebant, ipse quidẽ cõfidentia & fastu plenus, eis præijt: illi uerò hominem, unà cum coniugibus & ętate imbecilliore cõsequuti sunt. Itaq; eos in summũ quendam scopulũ in pelagus excurrentem duxit: atq; inde cõijcere seipsos in mare, ueluti natantes & * urinantes, iussit. Idq; ex illis quidam, statim ut imperatum eis erat, fecerunt, neq; deinceps apparuerũt. Quidã etiam in præcipitio saxis allisi interierunt. Et uniuersi illi uel in undis, uel in præcipitibus saxis perijssent: nisi Dei prouidentia, uix piscatores & alij mercatura uictũ quæritantes, Christiani homines, subitò affuissent, eosq; modis omnibus extrahẽtes seruassent, tũ primùm fortasse qua dementia capti essent sentientes. Hi alios, quo minus se in fluctus proijcerent, prohibuerunt: eorum, qui antea id fecissent, interitum illis indicantes. Qui sanè ægrè in animo rem secum reputantes, & fraudem sine iudicio susceptę fidei & credulitatis deprehendentes, ut miserabilẽ in modum enatarent, sustinuerunt: & tandem Pseudomosen illũ cõprehendere sunt agressi. Verùm perficere id minimè potuerũt: cõfestim enim ille disparuit, & magnam suspicionem præbuit, perniciosum quempiam dæmonem sub humana specie gentem eam in exitium produxisse. Proinde multi Iudæorũ superstitioni nuncio remisso, in Creta Christianã religionem constanter susceperunt. Horũ innumera propè fuit multitudo. Simile quiddã aliud quoq; eodem tempore accidit, quod & ipsum commemorabo. Gens quædam barbara ulteriorem Rheni amnis ripã accolit, Burgundiones dicuntur, tranquillitatis & ocij ualde studiosi. Fabri namq; tignarij omnes ferè sunt, et ea arte uitę sumptus tolerãt. Porrò Hunnorum natio eis imminens, frequentes excursiones in eos faciebat, et regionẽ eorum diripiendo uastabat. Multi etiã ex illis cum hostib. pugna congressi, interficiebãtur. Quũ ergo propter cladem eiusmodi de rebus suis desperarẽt, ut Deo alicui res suas committerent, cõsilium cepere: quumque in mentem eis ueniret, B

Pseudomoses in Creta.

Pollicitus is est, se Iudæos per undas maris tanquam per continentem ducturum.

* ἐγκυβιστῶντας.

Sed is ipse multos mortales in perniciem abducit.

Pseudomoses iste disparet, quippe δαίμων ἀλάστωρ.

Multi Iudæi in Creta Christianismum suscipiunt.

Burgundiones ab Hunnis infestati, Christianã religionem cõplectuntur.

Christia-

A Christianorũ Deum cultoribus suis ut acerrimũ auxiliatorem plurimũ opis ferre, de cõmuni omniũ cõsensu, ad religionẽ eius & fidẽ accesserũt. Quã ob causam & in quadã Galliç ciuitate episcopũ, ut eos Christianorũ religionẽ edoceret, et diuino baptismo dignaret, obtestati sunt. Ille uerò ubi eis septẽ dierũ ieiuniũ indixit, eosq́ue quç opus erat de sacris reb. instituit, octauo die baptizatos, unà cũ episcopo quem eis attribuit, domũ redire iussit. Et ex ea re fiducia cõcepta, cõtra hostes tyrãnidem tantã exercentes processerũt: neq; eos spes & expectatio sua fefellit. Nam Vptaro Hunnorum duce ex crapula nimia rupto, de improuiso hostes duce orbatos adorti, multos admodũ telis cõfecerũt: atq; ipsi quũ trium tantũ milliũ numerũ explerẽt, decẽ Hunnorũ millia interemerũt. Ex eo tẽpore Burgũdionũ gens ardẽti ad Christianismũ summè cõseruandũ amore flagrauit. Ita Deus alia per alia q̃ sapiẽtissimè dispẽsat, prouidẽtię arcano lõgè optimè omnia administrãs. Hęc hactenus. Ego uerò aliã quoq; rem memorię mãdabo, ut cognoscere oẽs possint, Deum persæpe etiam per indignos solita cõsueuisse prodigia exhibere.

Ieiunium & catechesis ante baptismum.

Burgũdiones Christiani contra hostes Hunnos uictores euadunt.

Vptarus Hunnorum dux crapula crepuit.

Iidem constantes Christiani.

CAPUT XLI.

EO enim tẽpore Nouatianorum episcopus Paulus, Chrysanthi successor, miraculũ quoddã edidit, & præclarã sibi per id pietatis & amoris diuini apud suos famã parauit. Graue in urbe grassatũ est incendium, quale haud unq; aliàs illa sensit. Plurimã namq; eius partem flamma peruasit, adeò ut maxima quæq; horrea et frumenti granaria cõflagrarint, atq; in eis publicũ quoddã, cui *Achillei cognomen fuit. Porrò ignis ędificia circũquaq; depastus, etiã cõtra Nouatianorũ ecclesiã, quę prope eum locũ fuit, qui Pelargus dicebatur, uersus est. Quum aũt ea sic in periculo esset, Paulus in sanctius sacrarium ingressus, Deum, ut ecclesiã cõseruaret, supplex orauit, pro urbe ipsa simul & templo precari ibi nõ intermittens. Et Deus nescio quo modo precibus eius exauditis, delubrũ id inuiolatũ seruauit. Ignis nãq; per ianuas et fenestras iam omnes inuolans, ei nõ nocuit: sed quũ circũcirca ędificia simul multa cõsumpsisset, tẽplum præterijt, intactũ id atq; inuiolatũ à tanto flagello relinquẽs. Et q̃d maximũ est, quũ incendiũ biduũ totũ grassatũ ubiq; esset, ne uestigiũ quidẽ fumi in muris & tignis ecclesiæ eius apparuit. Nouatiani ex eo tẽpore quotãnis 17 Augusti mẽsis die obseruatũ templũ † sacra celebrantes, celebrẽ eum locũ reddidere: & multos etiã ex Grecç superstitionis cultoribus in fano eo, propter factũ id augusto, rem diuinã facientes ad se pertraxere. Aliud item memoria dignũ facinus Paulus iste iam moriturus fecit, quod & ipsum nõ intempestiuè historię huic inseretur. Illud namq; nobis propositũ est cõsilium, ut ex omnibus quod cõmodum est & utile, colligamus, & nonnunq; etiã ex serpentib. Andromachen conficiamus. Paulus, sicuti dixi, moriturus, sacerdotũ qui sub eo erant, ordine omni accito: Curæ, inquit, uobis sit, dum ego adhuc spiro, ut episcopũ designetis, ne in ecclesia uestra, me defuncto, turba aliqua oriatur. Atq; ubi illi nõ sanũ rectumq́ue ea in re se iudicium habere, propterea q; alius alij pro affectione fauerẽt, dixerunt, electionẽq; ei permiserunt, inferens ille: Sententiam cõsensumq́ue uestrũ in scriptũ relatũ mihi date, in eo scilicet uos quẽ ego delegero acquieturos esse, & ego id facere sum paratus. Illi imperata statim faciũt, & Paulus in lecto sedens, charta accepta, Marciani cuiusdã nomen in ea clàm cõscribit: qui presbyter quidem erat, & sub eo *monasticam uitam coluerat, tum aũt peregrè profectus fuerat. Paulus postquã ipse

Incendium Cõstãtinopoli longè maximum, quod biduũ durauit.

†* Achilleum Constantinopolis granarium.

Pelargus urbis Constantinopolitanæ regio.

Ecclesia Nouatianorũ in medio incẽdio illæsa conseruatur, Pauli Nouatiani episcopi precibus.

B

† ὥσπερ θύοντες.

Paulus idẽ moriturus, prudẽter, quib. oportuit cõsentientibus successorẽ sibi designat.

Prouerb. ἐξ ὄφεων τὴν ἀνδρομάχην διασκευάζομεν.

Bonus episcopus posterorũ etiam & tranquillitatis eorũ rationẽ habet.

* h. e. cœlibem uitam.

†* Tripart. historia & Paul. Diac. habent Thermas Achilleas. Et est thermarum mentio quæ Achilleæ dicuntur, in l. omnis seruitus. C. de aquæduct. Sed nescio an ea lex ad urbem Constantinopolitanam pertineat, quòd in ea aquæductus Hadriani mentio fiat: ut fortasse ibi de aquæductib. Antiochiæ agatur, quam urbem præcipuè Hadrianus exornauit. Nicephori uerba hæc sunt: ὁ ἐμπρησμὸς τὸ πλεῖον τῆς πόλεως ἐπέδραμε, ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν ὡρείων καταναλῶσαι, καὶ τὸ δημόσιον ᾧ ἀχιλλεὺς ἐπώνυμον ἦν, ἀχίλλειαι κριθαὶ, καθαραὶ καὶ εὐγενεῖς. h.e. Farra pura et generosa. Suid. Aristoph. ἀχιλλείων ἀπομάττῃ. h.e. primario uesceris pane. ἀντὶ τοῦ, σιτήσεως τῆς ἐν πρυτανείῳ μετέχεις. h.e. pro eo quod est, in Prytaneo epularis.

sigillo suo chartam obsignauit, idemq́ue & presbyteri alij iussu eius fecere, libellū Marco Scytharum episcopo, qui tum in urbe erat, credidit, hisce eū alloquutus uerbis: Si Deus me diutius in uita manere uoluerit, libellum hunc perinde atque depositum asseruatum mihi reddes: sin illi, ut me ad se euocet, uisū est, charta resignata, quem ego cōmuni omniū calculo episcopū delegerim, inuenies. Vbi ille mortuus est, & triduo pòst libellus magna multitudine præsente apertus est, legitima ab omnibus etiam Pauli electio iudicata est. Atq́ue illi nulla interposita mora, homines qui Marcianū adducerent, misere: qui eum Tiberiopoli in Phrygia inuentum, dolo bono usi, uel inuitum adduxere, & in ecclesiæ throno collocauere. Hæc de Paulo dicta sint. A

Marcus Scytharum episcopus.

Marcianus Pauli successor.

CAPUT XLII.

EAdē tēpestate, decimoseptimo consulatu Theodosij, patriarcha Proclus nouum quiddam præter ecclesiasticam consuetudinē fecit. Quū namq́ue Firmus Cæsareæ Cappadocū episcopus mortuus esset, & Cæsarienses Constātinopolim, ut episcopus eis deligeretur, petentes uenissent, cui'nam episcopatū eum committeret Proclus deliberauit. Sabbati dies erat, & cōmodùm tū accidit, ut unà senatores omnes ad episcopum uisendi eius gratia uenirent: in quibus etiam Thalassius fuit, urbiū earū quæ in Illyrico sunt, præfecturam gerens. Et iā is inde in Orientem profecturus fuerat, munus sibi ab Imperatore commissū administraturus: quum Proclus subitò manibus iniectis, eū pro præfecto episcopū Cæsariensem creauit. Atq́ue ille etiam contra animi sui sententiam in Ecclesiæ gradū conscendit, eamq́ue ritè administrauit: quū quidem tam subitū factū Imperator ægrè ferret, mox tamen id sanctione sua comprobaret. Facinus hoc Procli insolitum, & auditu admodum mirum est. B

Proclus præter opinionem omnium, ex Thalassio Illyrici præfecto episcopū Cæsariensem facit.

CAPUT XLIII.

FEcit præterea preclarum aliud quiddam, gloriaq́ue eius prorsus dignū. Quū enim sciret ecclesiā dudū scissam esse, propter abrogatam Chrysostomo dignitatē, consiliū quæsiuit, quomodo Ecclesiā à dissidio & seditione conseruaret, & hominū mœrorem consolaretur. Rem eā Dei ductu mirabiliter est aggressus. Quinto patriarchatus eius anno plebs, quæ piè propter Ioannē tumultuata fuerat, cōgregata, Proclo persuasit, ut legatiōe apud Imperatorē fungeretur, ut sanctus ille uir ab iniusto exilio reuocaretur, populusq́ue & Ecclesia orbitate liberaretur, petiturus. Id Proclus statim non grauatè fecit. Et qui corpus eius adducerent, missi sunt. Tumulus autē immobilis prorsus fuit, Et quū multæ multorum manus ad eum mouendum adhibitæ essent, nihilo magis loco moueri potuit. Quod ubi Imperator cognouit, statim causā eius rei intellexit. Itaq́ue literis rubrica scriptis, uirum sanctum, ut adduci se pateretur, obtestatus est. Literæ ipsæ supra pectus eius positæ, & peruigiliū actum, preces q́ue ad Deum fusæ sunt. Ita tumulus se abducentibus facilem præbuit, & sanctus ipse, pondus eius leuius redditū, unà cum baiulis simul ferre uisus est. Literas Theodosij ad eum scriptas, hic referre uisum est. Orbis totius doctori, & spirituali patri, Ioanni sancto, et aurei oris patriarchæ, Theodosius Imperator. Corpus tuum itidem ut aliorum mortuū esse putantes, pater honorande, transferre id & adducere ad nos, sicuti filij parentum amantes, desi derauimus. Quū autē debitū prorsus honorem, & quantam opus fuit summissionem & modestiā, eā in rē nō contulerimus, Imperialis fortasse fastus leges in rebus, quib. nos magis q̄ Imperio ipso honestos esse decuit, sequuti: nō immeritò uoto nostro excidimus. At tu pater patrum uerè reuerendissime (nunc enim ueluti uiuentē alloquimur) ad desiderium potius nostrū, quàm ad cœptum tuū spectans, ueniā da pœnitentibus, qui

Idē plebe Constantinopolitana petēte, corpus diui Chrysostomi, de consensu Imperatoris Constantinopolim perferri curat.

Tumulus Chrysostomi immobilis.

Theodosij literæ ad Chrysostomū defunctum, quibus cum Constantinopolim reuocat.

Ioannes Theodosij compater.

A qui longè magis quàm alius quisquam pœnitentiam docuisti, & nos uicisti: idoneūq; castigationis, desiderio flagranti errorēq; suū agnoscenti animæ, eo quòd huc usq; reditū ad nos tuum detrectaris, exemplū exhibuisti: redde teipsum nobis quæso, redde. Vt enim longiore mora & dilatione nos amplius etiā affligas, neq; cōmiserationis uisceribus tuis, neq; amori & expectationi nostræ dignum est: qui non solū corpus & cineres, sed solam etiam umbram tuam cernere cupimus. Literę tales fuere. Postquā autē itinere cōfecto, in littus ex aduerso Constantinopoli ad Chalcedonē cum reliquijs sancti uiri peruenere, transijt eò Imperator, & senatus Imperatorius: trāsijt etiam patriarcha, & iudices, magistratusq; omnes. deinde generis & ętatis homines omnis, per fretum in mari perinde atq; in continente uadentes, & ad Propontidem os Bospori ardentibus funalibus tegentes, sacrum tumulum Imperatoria triremis excepit. Tum sanè miraculum quoddam edidit Deus, prodigijs quæ unquam uisa sunt longè maius. Quū enim certa & constans esset in mari tranquillitas, repentina subitò exorta est procella, & naues innumerabilis illius classis aliæ aliò diuersæ saluti suæ consulentes dispersæ sunt. Ea autem quæ sacrum illud pondus & præclarum thesaurum uehebat Imperatoris triremis, funibus derepentè ruptis, ueluti diuina gubernata manu ad uiduæ agrum appulit: uiduæ inquam illius, propter quam sponsa Christi Ecclesia pastore tanto uiduata fuerat. Et rursum post mortem quoque iusto iudicio legitimam ille tulit sententiam, agrum uiduæ autoritate sua attribuens atque confirmans: Deo nimirum magnum illum glorificante, & iniquum exilium eius B apertè deprædicante. Et quoad eius fieri potuit, petram nauis discidit, quod miraculū hodie quoque cernit, & egregij illius uiri ardorem eximium quouis præcone clarius attestatur. Hoc ubi factū est, serenitas rursum aduenit, & naues aliæ aliunde collectæ, cum apparatu & comitatu maximo, carminibusq; debitis, uirum sanctū producentes, in urbem imperantem deportarunt. Eumq; primum, circa † Amantium magni Thomæ templū excepit: inde uerò in sanctæ Pacis delubrum delatus, postea porrò imperiali curru tumulus uectus, in sanctorum Apostolorū fanum illatus est. Ibi Imperator sacro tumulo chlamyde tecto, & fronte atque oculis urnæ impositis, communem supplex precationem pro parentib. fecit. Dudum enim illi mortui fuerant, in pupillari ætate eum tenerum adhuc relinquentes. Seorsim uerò pro matre quoque precatus est, ut tumuli eius motus atque strepitus consisteret. Triginta enim & quinque annos iam is quatiebatur, quo tempore scilicet & ipsa Ecclesiā concutiebat. Nec ille id non exorauit. Confestim namq; urna eius constitit. Atq; ubi sacer Proclus uirum sanctum in eundem secum thronum collocauit, plebs circunfusa ore uno exlamauit: Recipe, inquiens, thronum tuum, ò pater. Fertur ipse quoque tum, quæ dudum clausa fuerant, labris rursum apertis, ad populum dixisse, Pax uobis: sicuti id circunstantes homines, & Proclus patriarcha, se audiuisse testati sunt. Porrò sacris mysterijs p actis, ad reliquiarum eius repositionem itum est. Et episcopū manibus magnus antistes ad basim sacræ & diuinæ mensę, ueluti sacer & inuiolabilis thesaurus, cōditus est, episcopis episcopus, martyribus quāuis sine sanguine martyr, prophetis Christi & apostolis magna atq; aurea Ecclesiæ Christi tuba, omnes omniū aures personans, & pia dogmata & pręcepta clarè musicis planè modulis accinens. Factum id uigesimoseptimo mensis Ianuarij die. Ingenti autem facinore isto, illi etiam qui propter ipsū secesserant, persuasi, Ecclesiæ omnes coniuncti atq; uniti sunt. Admirari uerò, Socrates ecclesiasticus inquit, mihi libet (ut Nouatianus clàm uirum sanctum, ut opinor, perstringens) quomodo inuidia Origenem defunctum impetierit, Ioanni autē pepercerit. Ille namq; post ducentos ferè annos,

Infertur honorificentißimè Chrysostomi corpus in urbē Cōstantinopolitanam.

Per tempestatē subitā, corpus sanctum ad uiduæ agrum appellit, cui is ab Eudoxia ademptus fuerat, &c.

† περὶ τὸ Ἀμάντιον

Theodosius pro parentibus suis defunctis precatur ad diui Ioannis tumulum.

Cadauer Chrysostomi in episcopali throno collocatū, pacē populo precatur.

Ad basim sanctioris aræ in diuorū Apostolorū ecclesia id conditum.

Sectatores tandem Ioannis omnes prorsus ecclesiæ conuniguntur.

Socrat. de Ioāne Chrysostomo.

Confertur per dißimilitudinẽ Ioannes cum Origene.

ab obitu suo, à Theophilo excõmunicatus est: Ioannes uerò trigesimoquinto anno post mortẽ suam à Proclo in cõmunionẽ est receptus. Adeò diuersis à Theophilo morib. Proclus fuit. Sed hæc quomodo & antea acta sint, & adhuc semper agantur, uiros prudentes nõ fugit. De reductione d. iui Chrysostomi hactenus. A

Post fata Origenem inuidia, Ioãnem fauor est cõsequutus.

CAPUT XLIIII.

Reliquiæ diui Ignatij Roma Antiochiam translatæ.

EIsdẽ temporib. diuinus quoq; Ignatius Roma Constantinopolim delatus est. Quũ nanque ille, sicuti ei uisum fuerat, in Amphitheatro Romæ in ferarũ aluis sepultus esset, quæcunq; superfuere firmiora solidiora'q; ossa, cõdita ibi sunt. Theodosius autẽ Dei opt. max. præstantissima suggestione, magnopere ingenti atq; illustri cum honore ea ad gregẽ suum referre studuit. Quapropter reliquias eas inde receptas, cũ magnifico apparatu post tempus longum Antiochiam reduxit, & in eo loco quod cœmiteriũ uocatur, uenerati one magna reposuit, & delubrũ ingẽs dęmonib. olim dicatũ, quod ab incolis τυχᾶιον, quasi Fortunæ templũ dicas, uocabat', in sacrosanctũ fanũ mutatum, diuino martyri cõsecrauit: in quo etiam reliquiarũ tumulus repositus est, curru Imperiali cum sacro apparatu & satellitio in urbem eam illatus, ubi quoque anno quolibet publicè & magnificè festus dies est actus, Deo diligẽtiũ se memoriã sanctè à funere etiam ipso glorificãte, sicuti antea quoq; in Babyla accidit. Deo nãq; inuisus Iulianus, propterea q Daphnęus Apollo oraculũ eius cõsulẽti nihil respõdisset (martyre qppe qui in propinquo loco cõditus erat, diuina potẽtia os illius obturãte, sicuti id dęmõ inuitus cõfessus est) noua quadã trãslatione martyrẽ cohonestauit, ut cõmodius faciliusq; dęmones res suas agerẽt, quemadmodum Iuliano obscurè polliciti fuerant. Sed id, sicuti uidet', prouidẽtiæ diuinæ fuit, ut simul & martyrũ potentia manifesta fieret, et sacrę eorũ reliquię longè ab idolorũ nidore abessent: & sacro loco repositæ, debito, pro eo atq; conuenit honorarentur delubro: sicuti & accidit. Templũ enim ei ante urbem & magnitudine amplũ, & forma pulchrum extructum est, in quod etiam eius urna illata est. B

τυχᾶιον, siue Fortunæ templum, in martyrium Ignatij Antiochiæ redactum.

Diui Babylæ martyrium ibidem.

Deus sanctos suos etiam defunctos glorificat.

Honor martyrum defunctorum.

CAPUT XLV.

Disputatio de resurrectione mortuorũ Constantinopoli orta.

SVb idem tempus, disputatio ingens in urbe imperante, de mortuorũ resurrectiõe extitit, & populo maxima incesit concertatio. Quidam enim, unà cũ Sadducęis, resurrectionem prorsus nõ esse opinati sunt: quidam aũt ęgrè quidem, sed crediderũt tamẽ, defunctos excitatũ iri, apertis et irrefragabilibus sacrarũ scripturarũ testimonijs adducti, alio prorsus & mutato corpore. Vt primũ eñ corpus illud, quod uarijs modis solutũ abolitum'q; sit, resuscitet', fieri nõ posse: sed pręter id aliud, nulla pręcedẽte materia, diuina, quæ omnia perficit, uolũtate denuò restitutũ, unà cum anima resurrecturũ esse existimarũt. Huic tantę ætatis eius hominũ ignorantię, et de proposita quęstiõe ambiguitati, qui priusquã existãt, omnia nouit Deus, perinde atq; medicus optimus, idonea pręparauit remedia, ut tempore suo curã adhibens, animarũ sanaret imbecillitatẽ. Itaq; ante annos trecentos septuagintaduos, rẽ fecit, quę nulla ex parte miraculis antiquitùs ab eo supra naturæ captũ editis cedat: quam hoc loco commemorare aggrediar. Ephesi in Ionia septẽ pueri, corporibus iuxtà & animis fratres fuere, à parentibus per manus eis traditę religionis nostræ cultores. Tanto uerò illi erga CHRISTVM flagrarunt amore, ut persequutionẽ eam quam Decius Romanus eo tẽpore Imperator grauissimã percq; crudeliter exercuit, paruifacerent. Et quũ propalàm CHRISTVM confesi essent, postea non longè ab urbe ea secesserũt: et in uicino quodam antro, propter imminẽs periculum seipsos occultarunt. Eius antri aditum & fores, persequutores à parte exteriore probè circumuallatas muniuere. Illi porrò pręanxio animi mœrore in somnum sibi profundum delabi uisi sunt, atque ita ad annos trecentos septuaginta duos

Historia septẽ fratrum apud Ephesum dormientium.

Ea mortuorum resurrectio certißimè indicatur.

Simile quiddã Paulus Diaconus de septem quoq; dormientibus in Germania refert, de gestis Langobar. li. 1. c. 3.

A duos dormierūt. Perinde enim atq; angeli prouidētia diuina & spiritu sancto obumbrati, & ueluti sensu orbati, suaui & molli somno, eo quo diximus tēpore ita sunt detenti, ut neq; corpora neq; uestimēta eorū diffluxerint. ubi aūt tēpore suo sub pręsenti, de quo nūc agimus, Theodosij imperio speluncę fores reclusæ sunt, è somno illo euigilarūt: unū'q; ex eis in urbē rerū necessariarū cōparandarū gratia miserūt. Quū aūt is ciuib. Decij numisma proferret, noua atq; insolita monetę forma adducti, in thesaurū eū illi incidisse opinati sunt, iuuenē'q; ad urbis rectorem duxerūt, neq; leuia ei, ut aurū inuentū indicaret, adhibuerūt tormenta. Et postq; flagris abundè cōcisus, uix apud seipsum esset, exclamans: Quis tandē, inquit, imperiū nunc obtinet? mihi dicite. Atq; illi suauiter & facetè subridentes: Nū tu, responderūt, Theodosiū nūc feliciter imperiū administrare ignoras? Tū iuuenis: Bona uerba quæso, ait: an non Decius, sed Theodosius Romanū obtinet imperiū, qui me & sex alios mecū multo timore territos per pręfectū urbi speluncā hāc ubi occultaremur, subire coegit, unde me illi fame perciti ad panes emendos pręmisere? His illi uerbis auditis cōsternati, celeriter omnes ad antrū illud accurrerūt, aditu'q; magis dilatato, lapidibus'q; hinc & inde disiectis, in tabulā inciderūt, in qua Decij nomē, ipsorū, in Christi religione profitēda libertas, fuga simul & occultatio, nec nō sepulturæ tēpus percōmodè expressū erat. Proinde cum reuerentia debita eos inde duxerūt, & de re omni celeriter Imperatorē certiorē fecerūt. Cœterùm Imperator fidelissimus, ubi eā rē cognouit, q; semp q̄ *Imperator Theodosius ad eos uidendos Ephesum profectus.*
B grata Deo & accepta essent faceret, pietate sua indignū duxit, uel illos ad se transferri curare, uel alios ad eos uidēdos mittere, ipsum aūt domi manere: alterū em̄ arrogantię, alterū aūt socordię omnino esse iudicauit. Et reb. omnibus, prę eo ut ad illos ueniret, contēptis, q; potuit celerrimè Ephesum cōtendit, atq; ibi illorū cōspectu se oblectauit, & cū eis colloquutus, & ad satietatē cōsuetudine eorū usus est: tū aūt in cōmuni etiā mensa cū eis, ita ut par erat, cibū cepit, septē'q; totos dies cū eis fuit, omne eis curę & officij genus pręstās. Vbi uerò etiā longiore rursus somno & obitu sancto in Christo obdormierūt, debito eos prosequutus est honore: & præclaro ea de causa triumpho acto, magnificè'q; rursum eis in antro repositis, Constātinopolim est reuersus. Ea re quæstio de dogmate sopita est. Satis em̄ cōstabat, q ut pueri illi tot annos, ueluti noctē unā nullo corporū detrimēto quiescentes superessent, effecerit, eos'q; unà cum animabus excitarit: eum quoque potestatis suæ abundantia, omnes homines cum suis, nō alienis corporibus, in momento uno, ueluti ex somno, tempore suo excitaturū esse. Hæc hactenus. *Quæstio Constantinopoli de resurrectione mortuorū per miraculū istud decisa.*

CAPUT XLVI.

ADhuc Theodosius imperabat, & terręmotus magnus & admirādus extitit, qui priores omnes magnitudine, celeritate & tēporis diuturnitate facilè superauit. Nam ad menses sex maximè durauit, & nō ex interuallo, sed motu continuo omnia concussit, id'q; per orbē ferè uniuersum: adeò ut nō solū in urbe imperante turres in pręceps ierint, & murus uarijs in locis ruptus sit, uerūetiā circa Chersonesum, ędificiū id q̄d μακρὸν τεῖχος, hoc est longū murū uocāt, simul omne cōciderit: & innumerabilia ubiq; locorū, magnorū operū templorū'q; ædificia pessum ierint. Terræmotus iste Alexandriā quoq; attigit. Antiochiæ autem impetu uehementiore imminens præcipua quæq; spectacula maximè cōminuit. Et innumerabiles accidêre casus, nō terra tantū, uerūetiam mari. Alicubi enim terra dehiscens, uicos frequētes absorbuit: alicubi fontes non exigui subitò exaruere: quibusdā in locis ubertim aqua profluxit, quæ ibi antea esse solita non fuerat. Arbores multæ unà cum truncis suis radicitus euulsæ. Aggeres plurimi derepentè existentes, in montes ingentes conformati. Mare terminos suos transgressum, pisces ingentis magnitudinis *Terræmotus magnus et diuturnus sub Theodosio. Euagr. lib. 1. cap. 17.* *Macrontichos* *Casus uarij & admirādi in eo terræmotu.*

mortuos ueluti funda eiecit. Insulæ plures unà cum incolis suis submersę, hodie quoque non apparent. Naues undis confertim decedentib. in arida medio mari immobiles cōsistere uisæ. Cladem ex eo terræmotu plurimùm sensere Bithynia, Hellespontus, utraq; Phrygia, & Orientis pars maxima: sicuti dictum est. Inuasit quoq; Occidentis regiones plures. Et quum longo duraret tempore, nō ea qua cœperat uehemētia grassari perseuerauit, uerùm sensim de impetu aliquid remisit, donec prorsus conquieuit. Clades ea talis fuit. Byzantij aūt in maximū coniecti metum, à ruinis ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt: & extra urbem in Campo, qui dicitur, morati sunt, unà cum Imperatore Theodosio, & patriarcha Proclo cōtinuis precibus incūbentes, Deum'q; ut propitius eis esset & ab imminenti calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et quū aliquando motu eo grassante, terra ueluti fluctuans concuteretur, & homines per metū eā ex fundamentis ipsis extirpatū iri uererētur, & omnes litanijs & supplicationib. dediti collachymarent, & ex profundo intimo'q; animo misericordiā diuinā implorarent: tum miraculū præter opinionē omniū, quod sensum & mentem omnem excedat, subsequutū est. Subito namq; è medio inspectantibus omnibus, diuina quadā ui puer in aerem sublimis ad cœlestē usq; tractum, ita ut iam non appareret, sublatus, diuinā uocem qua angelis Deum laudibus ferre mos est, audiuit: ea'q; uoce percepta, rursum priore per aerē uia reuersus descendit: et episcopo Proclo, ipsi'q; Imperatori & multitudini omni supplicationib. operāti, Deum'q; hymnis celebranti, ab angelis canentib. se uerba hæc audisse renūciauit: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri. Quę ubi Proclus intellexit, statim ad eum modū populum psallere iussit: & terræmotus statim etiam cōstitit, omnino'q; conquieuit. Imperator porrò Theodosius, & inter fœminas admiratione omniū digna Pulcheria, tanto miraculo perculsi, constitutione Imperiali confestim, ut per orbē omnē diuinus hymnus iste cōcineretur, decreuerunt. Et ex eo tempore Ecclesia Christi eum acceptū, nō quolibet tantū die usurpat, sed etiā (ut simpliciter dicā) cuiuslibet carminis & laudis Dei initio, ante omnia pleno ore præmittit. Puer uerborū eorum ministeriū exequutus, statim uita defunctus est, & in magna ecclesia quæ Pacis nomē obtinet, cōditus. Locus autē in quo ille in sublime actus est, postea ὕψωμα θεῖον, id est, diuina exaltatio uocatus est, Notum uentū pro urbe Constantinopolitana spectans. Imperator ubi terræmotus timore liberatus est, ilico Constantinopolitanæ urbis muros reficere aggressus est: et maiorū mœniū partē, quæ in sicco loco sunt, per dies sexaginta, in eam quæ nunc cernitur formā Anthemius restaurauit, ingēti urbi amplitudine pomœrijs prolatis adiecta. Cyrus autē prefectus urbi, reliquū qui conciderat, & ui temporis labefactatus fuerat, murū renouauit, atq; in sublimē altitudinem, urbe ueluti in nouā redacta formā, construxit. Et quum aliquando Imperator in Hippodromo equestre exhibēs certamen staret, Byzantij structura Cyri delectati, magnificā illā emisere uocē: † Cōstantinus condidit, Cyrus restaurauit. Qua ex causa ira percitus princeps, præfecti dignitatē, illo sub prætextu q; Græcæ superstitionis cultor esset, homini ademit, & substantiā eius omnem publicauit. Ille animū despondens, ad ecclesiā cōfugit: et in sacrū sacerdotū ordinē allectus, Smyrnæorū præfuit urbi. Smyrnæi ubi illū audiuere Græcorū sacra coluisse, cōmunionē eius sunt auersati. Cyrus aūt ad eos in ecclesia talia uerba fecit.

Constantinopolitani cum Imperatore extra urbem manēt.

Litanijs & supplicationibus operantur.

Puer mirificè in aerem sublatus, inde remissus.

τρισάγιος, h.e. tersanctus angelorū hymnus, Deum trinum & unum celebrantium.

Terræmotus conquiescit. Theodosius, ut hymnus talis in ecclesia omni conatur, instituit.

Murus collapsus restituitur per Anthemiū & Cyrum

Populus Constantinopolitanus muros refectos Cyro acceptum fert.

† κωνσταντῖνος ἔκτισε, κῦρος ἀνενέωσε.

Cyrus proscribitur.

Idem episcopus fit Smyrnensis

Cyrus ex præfecto urbi episcopus factus.

Præclarus hic etiā fuit poeta.

Viri

De Cyro isto hæc apud Suid. reperiūtur: Cyrus Panopolites poeta sub Theodosio iuniore uixit. Apud quem præfectus prætorio, & præfectus urbi, consul & patricius fuit: in admiratione ab Eudocia Augusta, quæ poematum studiosa erat, habitus. Eudocia autem, quum aula relicta, in Oriente Hierosolymis esset, Cyrus ab aduersarijs insidijs circumuentus, in Phrygia Cotyei episcopus factus est, & usq; ad Leonis Imp. tempora durauit. Mentio eius fit l. si quis. C. ut nem. ad suum patroc. lib. xi. Et ad hunc scripta est l. qui sub prætextu. C. de sacros. Eccles.

A Viri amici, natiuitatē Dei & seruatoris nostri IESV CHRISTI silētio colamus, † „ quoniā auditu etiā solo in uirgine sancta conceptū est Dei uerbū. Ei gloria sit in „ secula, Amen. Ac deinde gratus ciuib. fuit, & ecclesiā piè gubernauit. Huius quoque opus est templū Dei genitrici dicatū, quod Cyri dicitur: in quo, fama est, & Romanū illū cantorē eximiū, propter carmina decantata honorem & premium uirtutis à Dei genetrice recepisse. Templū aūt id huiusmodi occasione isthic est erectum. Cupressus in eo loco ingens & procera fuit, in qua superiorib. temporibus nescio quomodo imaginem Dei genitricis quidā occultauit. Quū autem multū præterijsset temporis, & imago lateret, ipsa seipsam indicauit. Cupressus enim immenso coruscans lumine, perinde atq; fax una ardere uisa est, & ingēs etiam miraculorū uis ab obscura & latenti efficacia manauit. Vbi aūt quidā curiositate laudata arborē conscendit, imago ea, unde miraculorū uis profluxit, apparuit. Quapropter Cyrus loco ei honorē habens, pulcherrimū & maximū Dei genitrici construxit delubrū. De his hactenus. Verumenimuerò Imperator magnam exhibens liberalitatē, non imperantē tantū, sed & alias restaurauit urbes, quæ ualde dirutæ fuerant. Et alias quidem aliter restituit. Antiochiā uerò Memnonium & Zoilum & Callistum, religione nostra admodum præstantes uiros, rectores misit. Ibi Memnonius perquàm decenter & magnificè, quod * Psephium dictū est, ab ipsis fundamentis restituit: in cuius loco medio hypæthrā & subdialem aulā reliquit. Zoilus aūt Imperialē erexit porticū, ad Austrū spectantē, in Rufini porticus latere, cognomine suo loco ei relicto. Qui uerò mihi cognominis fuit Callistus, præclarū & magnificū urbi ei reliquit ædificium, quod Callisti porticus nominatur, pro iudicum curia, ex aduerso ei foro ubi pulcherrimę B constructæ sunt ædes, in quibus duces belli habitant. Insuper Anatolius quoq; dux, militariū in Oriente ordinū pręfectus, eò missus, cognominem sibi porticū, omnis generis materia & arte pręcipua exornatā, splendidè excitauit. Hæc etiā si per digresionē historię inserta, nō tamē studiosis inuenusta aut ingrata erunt.

Romanus cantor eximius.
Antiochiæ restitutum Psephium.
Porticus Rufini.
Extructa porticus Callisti.
Porticus Anatolij.

Celebre eius ad populum, pro concione uerbum.
Templum uirginis matris sub Cyri nomine.
Miracula ad imaginem Dei genitricis edita.
Vrbium restauratio.
* *ψηφίον, à calculis qui ψῆφοι dicuntur, seu suffragijs ferendis dictū uidetur: quasi Comitium Romano more dicas.*

† *Conceptum uirginis spiritus, non caro, fides, non libido, præuenit. Credendo, non concumbendo, fœcundata est uirginitas. Aug. de trinit. lib. 13. cap. 18.*

CAPVT XLVII.

POstea quū diuinus Proclus undecim annis in Constantinopolitana sede, & admirādus Cyrillus in Alexādrina triginta duob. enituissent, eodē tempore ambo ad immortalem transiere uitam. Sed & Ioannes Antiochenus moriēs, Domno thronū reliquit: & Leo magnus, Cœlestino ad cœlestē recepto uitā, in ueteris Romæ ecclesiā est inductus. Porrò Iuuenalis adhuc superstes, ecclesijs Palæstinæ præfuit. Proclo Flauianus successit, sacrorū donariorū ecclesiæ magnæ custos, dignitate presbyter, uita aūt cœlesti præclarus. Post Cyrillū in Alexādriæ throno Dioscorus impietatis officinā instituit: qui quū reb. alijs pessimus fuit, tum diuino Cyrillo & Flauiano inimicissimus, tertiæ synodi decreta nō recepit. Et q Constantinopolitano Archimandrita † infelici Eutychetę, & pręterea Chrysaphio primario inter Imperiales cubicularios eunucho amicissimè uteretur, ut secunda Ephesi synodus cogeretur effecit, quæ λῃστρική, hoc est, prædatoria dicta est. Eius celebrādæ tale fuit initium. * Chrysaphius iste multū apud Imperatorē autoritate ualuit, & q consecrationē Flauiani, propter anticipatam opinionem, minus gratam probatamq; haberet: Imperatori subiecit, ut patriarchæ significaret, quo ille † electionis atque consecrationis gratia, benedictionis munus sibi mitteret. Diuus Flauianus panes puros misit. Chrysaphius contrà, a aureum benedictionis donum mittendū esse dixit. Cui patriarcha respondit, non esse sibi taliū rerū copiā: nisi fortè ad hoc sacris uteretur.

Præclariorum ecclesiarum antistites.
Flauianus iste in l. quoniam. C. de episc. & cler. Fabianus dicitur.
Flauianus Procli successor.
Dioscorus Cyrilli.
† *Δυστυχεῖ εὐτυχεῖ.*
Secūda Ephesiā synodus, Prædatoria dicta.
Audet eunuchus munus benedictionis pro electione à Flauiano, quod Imperatori mittat petere.
a *χρυσᾶς εὐλογίας.*

Eutyches abbas.
Chrysaphius eunuchus.
Cur eunuchus iste Flauianum oderit.
† *τᾶς ὑπὲρ τῆς χειροτονίας εὐλογίας.*

* *Apud Suidam est, plurimum autoritate eunuchos aulicos apud Theodosium ualuisse, & res plerasq; ex arbitrio eorum perperam actas esse.*

Cuius sint ua sa & donaria Ecclesiæ.

uteretur tẽpli donarijs. Ipsum uerò Chrysaphiũ optimè nosse, Ecclesiæ sacra ua
sa Deo & pauperibus esse consecrata. Atq; inde offensio locum habuit, quũ eius

Initur à Chrysaphio cõsiliũ, ut Flauian⁹ è se de sua deturbetur. Chrysaphius p Eudociam frustra Pulcheriæ præpositũ adimere contendit.

rei Pulcheria Augusta nihil animaduertisset. Chrysaphius eã ob rem inuidia per
citus, omnẽ mouit funem, ut patriarchã sede sua deturbaret. Quum autẽ id om
nino, Pulcheria summã rerũ administrãte, fieri non posse uideret, Eudociam Au
gustam, quę nondũ in Palæstinam ierat, solicitauit, eamq; paulatim aduersus ma
trem Pulcheriã concitans, ut Pręposítũ illi ademptũ sibi asciceret, suadere ei cœ
pit. Præpositus enim Pulcherię parebat, ut quę rerũ summã administraret. Eu-

Præpositus aulæ Augustæ.

docia non parũ Imperatoris tentauit animũ, ut Prępositum à Pulcheria abduce
ret. At ille ab ea persuasus non est, petitionẽ Eudociæ refellens: quòd Pulcheria

Struitur ab eodẽ cõsiliũ aliud ut Eudocia diaconissã creari Pulcheriam curet. Significatur id ab Imperatore Flauiano, & ab hoc Pulcheriæ.

soror eius in imperio genita atq; educata esset, & quàm optimè rẽp. administra-
ret. Postq; Chrysaphio cœptũ id nõ successit, aliud est expertus, & rursũ Eudo-
cię molestus fuit, Imperatorẽ ut instigaret, quo ille patriarchę secretò insinuaret,
ut Pulcheriã diaconissam legeret. Hoc Eudocia quum ageret, frequẽti suggestio
ne tandem mitissimũ Imperatoris animũ flexit. Nam & lapidẽ, aquæ gutta fre-
quẽtius defluens, excauare solet. Theodosius patriarchæ ad se uocato, arcanũ id
indicauit. Et ille in mœrorẽ coniectus, Imperatori quidem quod ei gratum esset,
facturus esse uisus est: Pulcheriã aũt literis secretiorib. certiorem fecit, ut nequa-

Pulcheria Præpositum ad Eudociã mittit, & priuatam in Septimo complectitur uitam.

quã in conspectũ eius ueniret, ne scilicet quod & sibi ipsi & illi parũ gratũ esset,
facere cogeret. Pulcheria statim quid ageret intelligẽs, Præpositũ transire ad Eu

Imperator Flauiano irascitur. Eudocia rerum in aula potitur.

dociam iussit: & ipsa urbe egressa, ad Septimũ tranquillã priuata uitã egit. Impe
rator aũt & Eudocia Flauiano deinceps, q; arcanũ illud consiliũ propalasset, ma
ximè succensuerũt. Pulcheria ad hunc modũ eiecta, per Eudocię manus resp. ad
ministrabat. quo tempore etiã suspicionis illius occasio locum habuit, de celebri
illa oue, propter Paulinũ magistrũ, quemadmodũ suprà dictũ est. Hęc quum sic B

Eusebius Dorylæus hæresim Eutychetis in colloquio deprehendit.

gererentur, Eusebius, de quo in synodo tertia antea diximus (nam primus ipse
Nestorij uæsaniã deprehẽdit atq; redarguit, si quis alius, & ipse artis Rhetoricę
peritus: tum aũt Dorilæus episcopus erat) q; Eutychetis familiaris esset, de fide
aliquando cũ eo est collocutus. Atq; ubi eum non rectè sentire animaduertit, li-

Synodus prouincialis Constantinopoli propter Eutychetem coacta.

bellum ea de re patriarchæ Flauiano obtulit. Flauianus synodo prouinciali Con †
stantinopoli coacta, ad quã quadraginta episcopi uenerant, Eutychetẽ citauit. Il
le porrò primùm sistere se recusauit. Vbi aũt coactus aduenit, fœdissimo morbo

Eutychetis hæresis.

laborare deprehensus est. In medio enim consessu: Ego, inquit, ex duab. naturis
genitum esse profiteor Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM, ante unionẽ. Post
unionẽ aũt, unam eius esse naturã, & diuinũ eius corpus neq; consubstãtiale no-
bis, neq; eisdẽ nobiscũ perpessionib. obnoxiũ esse prædico. Quę uerba post-

Eutyches non resipiscens dãnatur. Idem ab Imperatore, ut alia Constantinopoli cogatur synodus, impetrat.

q; synodus audiuit, illico q; ille pœnitentia nõ duceret, legitimè & iuxta certum
canonũ iudiciũ, hominẽ, dignitate ei adempta, reiecit. Ille Imperatorẽ adijt, & ut
causa denuò iudicaret, perinde atq; acta & decreta cõtra eũ facta à Flauiano cõfi
cta essent, rogauit. Itaq; Principis iussu alia in suburbano Cõstãtinopolis coacta

Ea prioris synodi decreta comprobat.

est synodus, in qua multi etiã alij episcopi, & ex senatu quidã affuere. Porrò ubi il
li acta & decreta legitima esse autoritate sua comprobarunt, Chrysaphius eunu-
chus, qui idẽ cum illo sentiebat, quũ cõtumeliam ferre nequiret, iram aduersus

Eunuchus Dioscorum Alexandrin. et Eudociam aduersus Flauianũ commouet.

Flauianum suã maximè auxit: & Dioscoro Alexandrino impio illi indicauit, se il
li in rebus quæ ei placitę essent, gratificaturum omnibus, si Eutychetẽ periclitan
tem defenderet, Flauianũ autem & Eusebium Dorilæum oppugnaret. Eodẽ e-
tiam modo Eudociã Augustã excitauit, quũ multa alia, tum ea potissimũ dicẽdo
quæ ei

† *Synodos prouinciales patriarchæ & archiepiscopi olim, quũ hoc sic usus ferret, cogere potuerunt: concilia œcumenica & uniuersalia, sine uoluntate Imperatoris, minimè.*

Synodo ei Dioscorus præficitur. *Imperator synodum aliam Ephesi iterum celebrari iubet.*

A quæ ei à Pulcheria acerba accidissent, propterea ꝙ Flauianus rem secretò sibi creditam, tectam tacitamq́ȝ non seruasset. Hi ambo Theodosiũ permouent, ut alteram Ephesi synodũ, quę Eutychetis & Flauiani causam disceptaret, celebrari iubeat, sententiarumq́ȝ ferẽdarũ iudiciũ Dioscoro impio cõmittat, & eundẽ synodo præficiat: copias etiã militares, quæ satis sint, mittat, quę rem iudicatam exequerentur. Vbi id Imperator mandauit, & synodus quæ prædatoria uocatur, Ephesi congregata est: præsidens ei Dioscorus, notarijs alijs reiectis, suos tantũ adhibuit, ut acta ex sentẽtia eius in scriptũ referrẽtur. Affuerũt concilio ei quos suprà nominauimus ecclesiarũ antistites, * cũ sacerdotibus suis: Leone ueteris Romę pastore excepto, cuius locũ Iulius episcopus eò missus obtinuit. Theodosius inter alia, hoc sic uerbis eiuscemodi sanxerat. Qui antea iudices religiosissimi archimandritę Eutychetis fuere, adsunto quidem, & tacento, iudicũ autem ordinem non habẽto: cœterùm communem sanctissimorũ omnium patrum sententiam expectanto, quandoquidẽ de rebus ab eis iudicatis nunc iudiciũ agit. Vbi aũt de quæstione actũ, ab Eutychete petitum est, ut ea quę de Deo sentiret, apud synodũ exponeret: tum ille, quę antea quoqȝ dixerat, in mediũ proferens professus est. E' duabus quidem naturis genitũ esse saluatorẽ ante unionẽ, post hãc aũt unã ei esse naturã. Dioscorus porrò subinferens: Et nos omnes, ait, eiusdem opinionis sumus. Ibi Leonis papæ locum tenentes, illius ad Flauianũ & synodum ipsam datas literas legi petierunt. Vt uerò Dioscorus eas reiecit, mãdatarij trãsuersum Dioscori impetũ animaduertentes, è synodo discessere, & Romã recurrere. Dioscorus, cum factionis suæ popularibus, Eutychetẽ, reddita ei dignitate, in integrum restituit: eam uerò Flauiano & Eusebio Dorilæo abrogauit: canonẽ illum, quem ipse fortè transgressus est, obtendẽs, nullã aliã fidei formulã, pręterq́ȝ quæ Nicææ est facta, promulgandã esse statuentẽ. Porrò Flauianus, uir sanctissimus, post eiuscemodi illegitimã condemnationẽ, turbulentis impulsionibus & calciũ ictibus à Dioscori & Chrysaphij factiõe ex synodo eiectus, tertio pòst die uitã feliciter finijt, quum ille ipse Dioscorus calcibus in uentrem etiam ueritatis ipsius propugnatoris defuncti insiluerit. Et postridie episcopi, militũ qui eos armis sublatis circunsteterãt, ui actis aduersus sanctũ illũ editis subscribere sunt coacti. Cum quib. & Domnus, Ioãnis in ecclesia Antiochena successor, annotatione sua ea tũ cõfirmauit. At idẽ potestati* suę redditus, ꝙ illis cessisset, retractauit Dioscoro & principibus ex aula Imperiali uiris resistẽs, & contra decreta, utpote quæ aduersus ecclesiasticas cõstitutiones facta essent, uociferans, synodũq́ȝ impiam appellans, & subscriptionẽ deniq́ȝ suã reddi sibi flagitans. Verùm synodus ea de causa huic quoqȝ sacerdotalẽ ademit dignitatẽ: in qua & Ibas ille Edessenorum episcopus, & sapiẽs eruditusq́ȝ Theodoritus ecclesiæ Cyri pastor, pręterea Daniel Carrarum, item Irenæus Tyri, & Aquilinus Bibli episcopi exautorati sunt. Decreuit hæc synodus quoqȝ de Sophronio quædam, qui tum Constantinopolim, uisendę eius gratia, uenerat, & alia insuper quæ in actis continentur. Prædatorium Ephesi concilium ad hunc solutum est modum.

Aulicæ tales practicæ minimè episcopos decent. *Flauianum & Eusebiũ exautorat.* *Episcopi decretis synodi prædatoriæ subscribere coguntur.* *τοῖς ἑαυτὸν γενόμενος.*

** Iuuenalis scilicet, Domnus, &c.* *Lex Theodosij quomodo in cõcilio posteriore Ephesio procedendum.* *Eutychetis hæresis.* *Dioscorus ei succinit.* *Literas Leonis Rom. episcopi reijcit.* *Eutychetem restituit.* *Flauianum ui è synodo eijcit, & malè tractat.* *Flauiani mors.* *Huic etiã mortuo Dioscorus calcibus insultat.* *Domnus Antiochẽsis subscriptionem suam recantat.* *Domno, & alijs pijs episcopis dignitatem concilium abrogat.*

CAPUT XLVIII.

Apologia aduersus eos qui religionẽ Christianam propter hæreses subinde exorientes, exagitãt.

NE uerò ex eis quisq́ȝ, q aliter opinãt, & idolis addicti sunt, nos rideat, perinde quasi per res nouas semper aliquid ad fidẽ afferamus, & apud nos posteriores priorib. derogẽt. Nos etẽm ineffabilẽ atqȝ incõprehensibilẽ Dei erga nos benignitatẽ & misericordiã inquirẽtes, eamq́ȝ summopere colere atqȝ magnificare cõtendẽtes, eo ꝙ rẽ eã assequi nõ possumus, huc atqȝ illuc nos cõuertimus. Nullus sanè eorũ q in hęreses delapsi sunt, illud in consilio pręcipuè habuit, ut diuinũ numẽ blasphemus maledicto aut cõtumelia afficeret;

afficeret: sed præstãtius quidquam se prolaturum esse, quàm maiores fecerint, si A hoc uel illud promulgaret, existimauit. Vniuersi equidem communi omniū concordia, quæ † præcipua religionis nostræ sunt, & quę cultus diuini causam continent, capita, profitemur. Trinitas enim in unitate naturę diuinę à nobis deprędicatur: & ante luciferū supersubstantiali patri genitus Deus uerbū, quod natiuitate altera incorruptè propter immẽsam erga creaturã suam misericordiam, carnem assumpsit. Quòd si præterea propter obscurã numinis cognitionem, homines noui quidquam afferunt, non nouum id est: ꝙ Deus, ut equidem puto, propterea * libero arbitrio locum dederit, ut Ecclesia eius Catholica et Apostolica hinc et inde ad diuersas opiniones appellẽs, dicta omnia, pro eo atq; decet, captiuet, & ad ueriorẽ pietatẽ referat, eaq; ad unã rectam planãq; uiam, ueritatis scilicet inuentionẽ, deducat. Cui sententię illud dictum ualde consonum ab Apostolo est prolatum: ,, Oportet aūt hæreses etiam in uobis esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. ,, Qua in re ineffabilẽ quoq; Dei sapiẽtiam mirari libet, quę olim per Apostolū suum prædixit: ,, Virtus enim mea, inquiens, in infirmitate perficit. Ex eo namq; quod propter imbecillitatẽ ueræ cognitionis, partes quædam ab Ecclesiæ structura resectæ sunt, dogmata recta & plana per ędificationẽ constituta sunt, & incrementis maiorib. ad cœlestem sublimitatem uniuersalis & Apostolica ecclesia excurrit.

In summa et capite fidei Christianæ uniuersi consentimus.

Cõmodū quod ex hæresibus prouenit.

* τῷ αὐτεξουσίῳ

† καίρια καὶ συνεκτικώτερα. Nic. συνεκτικὰ καὶ κύρια, Euagr. lib. 1. cap. 11.

Qui uerò in seductione & errore Græcę superstitionis educati sunt, propterea ꝙ neq; Deum, quid'nam sit, neq; ineffabilẽ eius & incomprehensibilem curam atq; prouidentiam inuenire uelint, alij aliorum inter se, atq; ipsi quandoq; suas etiam ipsorum sententias refellunt. Et multos uariosq; comminiscentes deos, nominib. eos quæ affectionib. suis cõueniant prosequuntur. Et cùm alios super alios sibi ipsis designant & eligunt, ueniam, ut aliquis dicat, impuris libidinibus suis aucupantur. Sic qui apud illos est summus B

Aduersus philosophos ethnicos, et impurissimam eorum idololatriam.

—Hominum pater atq; deorum,

natura sua in auẽ uersa, fœdi stupri gratia adolescentulū Phrygẽ rapuit, & pro mercede impuri flagitij poculum ei dedit, potestate illa permissa, ut sibi ille † beneuolentiã & amorem propinaret, & uterq; simul cum nectare constuprationis probrum & dedecus potaret. Qui insuper multis alijs nefarijs sceleribus, quæ etiam nullius precij hominib. concessa non sunt, in uarias irrationaliū animantium species transformatus, turpiter sibi uitam degendã statuit: & androgynus, ancipitiq; inter marem & fœminam sexu Deus factus, non equidem in uentre, sed femore uterū * gestans, imperfectum tulit fœtum: ut ea quoque res pręter naturam fieret. unde Dithyrambus seu bis genitus infans prodijt, qui utriq; naturę ignominiæ inureret notam, muliebri motu saltans semiuir Deus: ebrietatis, crapulæ, uinolentiæ, temulentæ grauedinis, aliorumq; inde profluentiū malorum autor. Huic Deo altitonanti & ægifero admirandum etiam aliud nomen indiderunt. nam parricidam uocarūt, cui apud homines extremum et primum cõstitutum est supplicium: ut qui Saturnum patrem suum (pro eo atq; decuit faciens) quod talem ipsum ille in uitam protulisset, turpiter regno exuerit. Quid uerò de meretricia fœditate apud eos in numerū deorū relata dicã? cui tutelarẽ deam Venerem ipsam Cypriã concha genitã præficiunt. Ea uerò, pudicitia ueluti piaculo quodã repudiata, absurdis & turpibus flagitijs omnib. ferè delectatur, atq; eis ipsis etiã coli atq; placari uult: cum qua Mars turpiter se dans, arte & fallacia Vulcani, dijs reliquis ludendus atq; ridendus tanquam spectaculum exhibetur.

Spurci Iouis flagitia.

† προπίνειν τὴν φιλοτησίαν.

Bacchus impuritatis deus.

* κυοφορῶν

Iupiter parricida.

Venus impudica dea.

Mars adulter. Vulcanus. φαλλαγωγία.

Phalli uerò, & Ithyphalli, & obscœnitatis omnis domicilia apud illos, quem non merentur risum? Quid Pan ipse, & Priapus, qui præter naturam, informi membro cū magna gratia colitur? Quid mysteria & arcana sacra Eleusinæ deæ sibi

Pan. Priapus. Sacra Bonæ deæ.

A sibi uolunt? quæ quum quàm maximè oderim, uno tamen nomine tantū laudauerim, quòd talia ipsi ea esse, quæ sol nō aspiceret, iudicarūt: & quū reipsa se digna patrarēt facinora, quòd ea tenebrarū caligine & obscuritate condemnarūt. Verùm nos turpibus hæc cultoribus relinquentes, orationē ad metam constitutam reducamus: quæ reliquæ sunt Theodosij imperij res, memoriæ prodituri.

CAPUT XLIX.

POst prædatoriam illam synodū, Leonis Papæ mandatarij uix Romā uenerant, quū illi quomodo ipsius literæ reiectæ, & iniquæ sententiæ latæ essent, præterea Dioscori & Chrysaphij arrogantē confidentiā, & ut illi diuinū uirū Flauianum necauerint, exposuere. Eisq; rebus perturbatus Leo, lachrymabūdus Valentinianū Placidię filiū, Romę adhuc imperantem, & simul Theodosij atq; Eudociæ, quę etiam Athenais dicta fuerat, filiam Eudoxiam adijt, & ab ipsis petijt, ut ad Theodosiū literas darent, quibus ille ad uniuersalem synodū aliam cogendam moueretur: in qua synodo, quę Ephesi præter ecclesiasticas cōstitutiones perperàm acta fuerant, ritè corrigerent. Illi à Leone persuasi, statim ad Theodosiū scripsere, petitione Papæ literis inserta. Et Theodosius filiæ Eudoxiæ rescribens, hæc quoq; uerba addidit: Illud uerò suauitatem tuam scire uolo, Flauianū diuino iudicio ex rebus humanis sublatū esse, ut controuersia & contentio sanctarū ecclesiarū omnis cōquiescat. Deinde uerò Theodosius, ubi re secum perpensa, se Chrysaphij astutia deceptū esse comperit, perq; grauiter & impietatē in Flauiano perpetratā, & alijs episcopis nefariè illatam contumeliā & condemnationem tulit. Et quū dolori suo mederi non posset,
B in Chrysaphium legitimum iustumq; effudit furorē. Itaq; illum primùm dignitate, mox etiā substantia omni spoliatū, in insulam quandam relegauit. Cuius iudicium quòd cœlestis quoque calculus comprobaret, in mari nauigātem assequutus est. Postea cōiugem quoq; Eudociam per acrem obiurgationē malè admodum accepit, quippe quæ malorū inualescentium causa fuisset. Ad hæc, iniuriam quoq; germanæ suæ Pulcheriæ, quæ eius causa Imperiali aula eiecta esset, factā adiecit: atq; insuper illam de Paulino suspicionē, & cōtentionis ouem, uehementer eam perstringens, in medium protulit. Illa cōsilij dubia, quū in magnū esset coniecta metū, ut sibi Hierosolyma petere liceret, petijt: ad quā profectionem se uoto nuncupato Deo obligauerat, si in matrimoniū collocatam filiam uidisset. Imperator confestim in Septimum misit, & sororē Pulcheriam septimum iam ibi annum agentē reuocauit: quæ quamprimùm cum apparatu comitatuq; multo in Imperialē aulam redijt: Ephesum certis hominibus missis, sacrum Flauiani corpus inde in urbē imperantem transtulit, atque id per mediā ciuitatem cum obseruantia & pompa celebri illatum, intra adyta sanctorum discipulorum CHRISTI templi splendidè & religiosè reposuit. Postea Iudæorum synagoga, † in fabrorū foro, in tēpli formā redacta, pulchritudineq; simul & amplitudine exornata, insignē Deigenitrici ædem sacram cōstruxit. Vbi minoribus alijs adiectis ædificijs, uenerandā & sacram Deimatris in ipso sanctioris mensæ tumulo zonam reposuit: & ex eo tempore ea Deigenitricis ædes, * Sacri tumuli nomē est consequuta. Atq; hæc quidem sic acta.

Suggestione Leonis episcopi Valentinianus & Eudoxia ad Theodosium de synodo prædatoria scripserunt.

Verba Theodosij ad filiam Eudoxiam de Flauiano.

Theodosius tādem rem rectè considerat.

Chrysaphium relegat.

Chrysaphij mors.

Eudociā grauiter obiurgat Theodosius.

τὸ μῆλον ἔριδος. Allusio per agnominationem & parodiam ad Cōtentionis siue Discordiæ malum.

Pulcheria è Septimo in aulam Imperialē reducitur.

Eadē Flauiani corpus Epheso Cōstātinopolim transfert.

ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις.

Templum Deigenitricis constructū sub Sācti tumuli nomine.

Zona diuæ Virginis.

ἁγία σορός.

CAPUT L.

EVdocia uerò Augusta, ꝓfectionē in sanctā Christi ciuitatē adurgens, tandē eò peruenit. Et quū populus ibi ad spectandam eam cōflueret, postremò ad uerbum illud perquam scitè carmen dictis alijs adiecit:

ὑμετέρης γενεῆς καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Et stirpis uestræ me dico & sanguinis esse.

Eudocia religionis ergò Hierosolyma uenit.

Coloniæ ex Græcia Hierosolyma & in Iudæam missæ. Statua Eudociæ apud Antiochenos. Antiochia per Theodosiũ amplificata. Euagr. lib. 1. cap. 20. & 21. Refectio thermarũ Valentis Antiochiæ. Opera Eudociæ Hierosolymitana. Diuersa monachorum uiuendi studia. Monachorum cœnobia, in quibus eis omnia sunt communia.

Subobscurè eò antiquitùs colonias ex Græcia ductas esse significans. Eas qui cognoscere uult, Strabonem Geographũ & Phlegontem, & Diodorũ Siculũ, tum etiam Arrianũ, & Pisandrũ poetam, præterea Vlpianum, Libanium, & Iulianũ sophistas egregios legat. Quo tempore etiam Antiochiã eam profectam, ciues ibi statua ęrea faberrimè facta cohonestarũt, quę ad posteriora etiã tempora perdurauit. Qua re Theodosius permotus, maximã mœnibus partẽ adiecit, usque ad portã quæ in Daphnem fert, in latitudinem eis promotis. Eamq́ suburbanã regionẽ cernere quisq; potest. Nam ad hoc usq; tempus uestigia ueteris muri, reliquijs eius sese cum admiratione oculis inferentibus, deprehenduntur. Alijs aũt uidetur, à maximo Theodosio mœnia esse dilatata. Atq; ab eodem in lauacri Valentis, aliquibus ex partibus incẽdio diruti, refectionem * aurũ ducentorũ pondo librarum datum esse dicitur. Fama uerò est, bis Eudociã Hierosolyma uenisse, ubi plurima ad honorem Christi peregit. Nam et multa sacra monasteria excitauit: & lauras, quæ uocantur, angustas scilicet monachorũ cellas, scholasq́ diuinas cõdidit. quarũ uariũ quidẽ est institutũ, & uaria uiuendi ratio: sed hæ ad unũ prorsus pietatis finem spectant. Quidã namq; simul eisdem in ædibus uiuũt, remulla quæ homines in terram deprimit, distracti. Apud hos neque aurũ est, neq; aliud quodpiam metallum: sed neq; uestis alicuius propria, neq; rerum aliarum quidquã, quod uentrẽ demulceat. Quod namq; hodie † palliũ aut humerale hic fert, eo cras alium indutum conspicias: adeò ut unius uestem unã omniũ, et rursum omniũ unius esse putes. Omnibus aũt cõmunis proponit mensa, nõ conditis uarijsq; et exquisitis cibarijs, eas quæ sub uentre sunt corporis partes ad lasciuiam irritans, sed paucis quibusdã oleribus atq; leguminibus, quantũ ad uitã saltem tolerandam satis sit, conuiuas excipiens. Communes itidem eis sunt ad Deũ supplicationes & preces, quas interdiu, et sæpe etiã nocte tota, cum timore, habitu statuq́ corporis summisso, peragunt. Labore seipsos ita conficiunt, ut uiuẽtes adhuc super terram, mortuos prorsus esse dicas. Ii sæpius in biduum & triduũ ieiunium proferunt. Sunt q̃ diebus quinq;, & longius, cibũ non attingunt: eumq́ tandẽ necessitate urgente, & quidem cum parsimonia multa, sumunt. Aliqui uerò diuerso ab eis qui ita simul uiuunt modo, seipsos à multis segregãtes, solitarij degũt, exiguis maximè ædiculis se includentes, quæ ea sunt latitudine & altitudine, ut neque directè stare, neq; facilè cubare possint, speluncis quibusdam & terræ † cauernis, sicuti Apostolus inquit, incubãtes. Nõnulli sub dio cum feris habitantes, aliqui uerò occultis sub terra hospitijs utentes, ibi cum solo colloquuntur Deo. Verumenimuerò aliud quoque genus conuersationis diuinæ ab illis excogitatum est, quod omne uirilis cõstantiæ & fortitudinis specimen longè superat. In solitudinem em̃ quandam sole adustam se abdentes, & eam solã corporis partem quam naturę necessitas tectã esse uult uelantes, nõ uiri modò, sed & fœminę, eodẽ inter se uitæ instituto concertantes, nullã reliqui corporis gerunt curã, frigore ingenti atq; æstui uarijsq́ aeris mutationibus seipsos cõmittentes, algorem iuxtà & calorem tolerant: & quouis loco, ita ut sors tulit, stant et cubant: omniq́ humano alimento omnino repudiato, herbis quibusdam et radicibus, quas terra sua sponte fert, uiuunt: qui etiã ab eiuscemodi uictus genere βοσκοί, hoc est, pabulatores dicti sunt. Illi etiã tẽpore ipso specie eorũ mutata, feris assimilanť, & mentẽ quoq; à reliquis hominib. alienam obtinent. Quos si quando fortè cõspicati fuerint, fugiunt. Quòd si etiã insequentem quempiã sentiant, celerius se in pedes conijciunt, propter leuitatem prorsus in aere sublimes uolantes. Nonnunquã quoq; inaccessa sub terra loca subeuntes, subitò disparent: plurimiq́ id, si ita uitam ducentes lateant, faciunt. Aliud præterea monastici exercitij genus, quod parum

Ieiunium diuturnum. Monachi solitarij. τῆς γῆς ταῖς ὀπαῖς. Monachi et eremitæ nudi in solis locis uiuẽtes, βοσκοὶ, h.e. pabulatores dicti. Hoc uerè est, λάθε βιώσας.

** χρυσία διακοσίας ὅλκων λίτρας. † τεὕβάνιον, ἢ ἐξωμίδα.*

B

A parũ abfuit quin præterirem,cõmemorabo.Id præ alijs meritò primas ferre cenſetur, &apud paucißimos reperitᷓ.Sunt namq; nõnulli,qui quũ per multos uirtutis labores eò euaſerint,ut ἀπαθεῖς,hoc eſt,indolẽtes,& affectionib. perpeſsionibusq́; omnibus liberi ſint,in mundum recurrunt.Et geſtibus quibuſdã incompoſitis † dementes ſe eſſe aſsimulantes,ita uanam contemnunt gloriã, quã extremam tunicam(iuxta Platonem philoſophum) anima deponere ſolet.In ἀπαθεία hoc eſt,indolentia philoſophantᷓ,ſine affectione atq; animi cõmotione,in caupona,aut ſi opus ſit,in lupanari cibum capientes,et neq; conſpectũ cuiuſquã , neq; locum aliquem reuerentes.Balnea quoq; ingrediuntur, & cũ mulierculis ſæpe etiam,ut natura fert,nudis lauant,et cum eiſdẽ habitant.Adeò uerò affectionibus perpeſsionibusq́; ſuperiores ſunt,ut naturę uim ſuperent,et tyrannidẽ in eam exerceãt:deniq; ut neq; aſpectu neq; cõtactu,neq; adeò ab arte petitis oſculis,atq; muliebribus complexibus,ad eam quæ propria naturæ eſt,concupiſcentiã commoueãtur.Cum uiris illi uerſantes uiri ſunt,cum mulieribus mulieres.Et quum utriuſq; ſexus uim obtinere uideantur, unũ obtinent. Atq; ut ſemel dicã, in hoc uitæ genere, quod captũ naturæ ſuperat,uirtus naturæ aduerſas leges fixit,ut in nulla earum rerum quæ neceſſariæ ſunt,ſatietas ipſa locũ habeat.Ita illi ſemper eſuriunt & ſitiunt,temperantiamq́; & cõtinentiã in rebus omnibus retinere leges eorum iubent.Adeò etiam illæ corpus cõſtringere præcipiunt , ut ui etiã neceſsitas comprimatur.Tam æqua etiam per exactißimam rationẽ ſtatera uita eis libratur,ut dum lanx utraq; per diametrũ & lineam mediã inter ſe diſtat,nullũ ſen-

B tiatᷓ momentũ.Et tantopere res inter ſe cõtrariæ in eis & extant & miſcentᷓ, diuina gratia ea quæ miſceri nequeũt coniungẽte,et tempore rurſum ſuo diſiungẽte, ut quod auditu mirum eſt,in eodẽ corpore & uita ſimul & mortificatio habitẽt, quæ natura ratione,et re ipſa inter ſe maximè ſunt,pugnantia.Quũ enim affectio quæpiã ſeu perpeſsio ſubrepſit,tum corpus uideas mortuũ & nihil agens,p inde atq; in ſepulchro repoſitũ eſſet. Quũ autᷓ egregiũ uirtutis opus pagendũ,& preces ad Deũ fundendæ ſunt,tũ robur nouũ & corpus mirificè uiuidũ cernas etiãſi id ſenio iam confectũ & * exoletũ admodũ ſit.Vitã utramq; illi, præſentẽ uidelicet & futurã,ita cõplicant et cõiungũt,ut carne prorſus in obitu mortificata atq; depoſita,ſemper uiuãt,& quodãmodo cum uiuentib.ſimul cõuerſentᷓ,corpora illorum uariè curãtes,& ſupplicantiũ preces ad Deũ referẽtes:itidẽ ut in priore uita degentes,præterquam q; rebus neceſſarijs nõ indigeãt, & loco nullo circũſcribantur. Omnibus in momento adſunt,omniũ uoces audiunt,et cũ omnibus uerſantur.Horum opus eſt frequẽtes genuũ inclinationes et graues rurſũ ſtationes, deſiderio ſolo corpora eorum ſuſtinente,et uoluntariã imbecillitatem recreante. Illi athletæ quidã ſunt carne carẽtes,& luctatores ſãguinis expertes.Illis cõuiuia ſplendida & deliciæ ſummæ ſunt,aſsiduũ ieiunium:& menſa opipara , ut quoad eius fieri poteſt,nihil cibi deguſtent.Quòd ſi alicũde hoſpes aduentiat,matutino etiam tempore,tam benignè & amãter nouo hoſpitalitatis genere eũ excipiuntᷓ, ut nihil aliud eos per uitam,q; ad eum modũ deliciari ſtuduiſſe,putes:aliud mox rurſus ieiunij genus excogitãtes,cibũq; arbiatrtu ſuo capere nolẽtes, adeò ut res ea omnibus in ſtuporem euadat,quũ ad uictum ſufficientem tantũ eis deſit,quomodo tam exiguo alimẽto uiuere poſsint.Inimici ij ſibijpſis ſunt,uolũtatisq́; propriæ & naturę deſtinatiõe animi iamdudũ cõcepta,proditores , ut in rebus omnibus delicias carnis longè à ſe reijciant,& anima eis in ſtatu ſuo pulcherrimè cõſiſtat:quęcunque Deo placita ſunt, prudenter deligens atq; conſeruans.Felices illi prorſus eiuſcemodi conuerſatione & uitæ inſtituto:longè autẽ feliciores ſua ex hac uita migratione,ad quam illi ſemper aſpirant,ad optatũ illũ deſideratũq;

Tt 2 uidendum

Monachi ἀπαθεῖς,h.e. indolentes.

παραφόρους.

Vanæ gloriæ contemptus.

Admiranda indolentiæ inſtituta et exẽpla.

ἐξωρόρ.

Eudociæ pietatis opera Hierosolymis edita.

uidendũ anhelãtes. Itaq; Eudocia Augusta, cũ multis id genus monachis collocuta est, & multa (sicuti dictũ est) monachorũ domicilia & habitationes cõstruxit. Hierosolymorũ etiã muros protulit, & renouauit. * Episcopalẽ preterea domũ ibi ex fundamẽtis ipsis erectã pulcherrimè exornauit, eidemq; mille numisma tũ reditũ attribuit. In Phordisijs pauperũ domiciliũ ædificauit, ubi quadringẽti sacro morbo laborantes habitarẽt. Alia itẽ pauperũ hospitũ & uiduarũ diuersoria cõdidit, eisq; substantiã suã donauit. Ecclesijs, nosocomijs seu ægrotorũ domibus, sacrosanctis ędibus, et monasticis uirorũ et mulierũ domicilijs, † uigesies mille quadringentas & octoginta aureæ monetæ libras dedicauit: præter alios quos aliò cõuertit sacros prouentus, & uarij generis donaria, quæ sanctis q̃busdã locis cõsecrauit. Et aliquando die festo Paschæ templũ ad sanctam CHRISTI resurrectionẽ celebrandã ingressa, in lucernarũ rationem decies mille sextarios olei retulit: & choris memoriã sacræ CHRISTI resurrectionis colentibus, annuũ prouentũ quadringentorũ numismatũ cõstituit. Postremò tẽplũ ingens amplitudine & forma præclarũ, ex ipsis fundamentis, admirãdo illi & primo diacono simul et martyri Stephano, stadio uno ab Hierosolymis erexit: q̊ loco à percussoribus Domini saxis ille obrutus, immarcesibilem coronam reportasse dicitur. In quo templo aliquo pòst tempore & ipsa, quũ ad immortalem emigrasset uitam, condita est, quarto magni Leonis imperij anno, quũ hic piam Deoq; placitã exegisset uitam. Defuncta autem est ætatis sexagesimoseptimo anno. nam uiginti annos nata, Imperatori Theodosio cõiuncta est. Et in aula Imperiali sub matre, eademq; Augusta Pulcheria, uigintinouẽ trãsegit. Ipsa uerò sola, absq; Pulcheria, imperiũ annis septẽ administrauit. Porrò Hierosolymis undecim transegit. Ex eo tempore quatuor uixit annos, uniuersalis Chalcedonis synodi acta nõ approbans, sicuti postea dicemus. Postq; aũt synodi eius decreta rata grataq; habuit, alios etiã trãsegit quatuor: et tãdẽ mortua est. De qua prophetã Dauidẽ illud etiã dixisse ferũt, Benefac Domine ἐν τῇ εὐδοκίᾳ, hoc est, in bona uolũtate tua Sion, et ędificẽt muri Hierusalẽ. Res Eudocię Imperatricis ad hũc se habuere modũ.

A

** ἐπισκοπεῖον.*

Largißima Eudociæ eleemosyna.

† δύο μυριάδας καὶ τετρακοσίας καὶ ὀγδοήκοντα χρυσίου λίτρας νομισμάτων.

Diui Stephani tẽplum ad Hierosolyma.

Eudociæ mors.

B

CAPUT LI.

Simeones Stylites, siue Columella, qui primus in colũna uitæ monasticæ institutũ inuenit.

HOc ipso tẽpore etiã magnus Simeones, sanctę et celebris recordationis, q primus stationẽ in colũna inuenit, uiguit: & celebre cõsequutus est nomẽ, domiciliũ super colũna bicubitale undequaq; habẽs: quo tẽpore Domnus sacras Antiochenæ urbis habenas tenuit. qui etiã ea re audita, quum ad eum uenisset, totus cõsternatus est, & cũ eo mystico arcanoq; cõgressu cõuenire exoptauit. Cõuenerũtq; adeò ambo, & † sacrificio immaculato atq; incruento peracto, alter alteri uiuificã communionem porrexit. Magnus igitur uir iste, etiã in corpore deorsum uersum uergente, angelorũ uiuẽdi institutũ imitatus, rebus negocijsq; omnib. nunciũ remisit: & ui naturæ illata, ad sublimia aspirauit, atq; mediũ inter cœlũ & terram domiciliũ sibi fixit, ut extra turbam & tumultũ omnẽ positus, Deum glorificaret, & perpetuis cum angelis hymnorum laudibus celebraret. Hinc quidẽ ueluti mediator quidã supplicantiũ hominum preces ad Deum referens, inde aũt affluentẽ atq; immẽsam benignitatis gratiam illis impertiens. Cuius admirãda opera à multis quidem, qui ea oculis ipsi suis uiderũt, memoriæ prodita sunt. Cõmodè aũt & pulchrè ea Theodoritus Cyri episcopus, in * Deiamantũ historia est prosequutus. Sedenim ubi terrenus iste angelus, atq; etiamnũ in carne supremæ illius Hierusalem ciuis & incola Simeones, à nemine antea tritã nouamq; planè uiã ingressus est, summos montiũ uertices incolentes patres perbenignè erga eum animati, delectos ex eorũ numero quosdã ad eum misere, eiq; hęc renũciare iussere: Quid sibi uult insolens hęc et peregrina habitatio?

Sacrificiũ eucharistiæ.

† τὴν ἄχραντον καὶ ἀναίμακτον θυσίαν τελέσαντες, τῆς ζωοποιοῦ κοινωνίας ἀλλήλοις μετέδωσαν.

Theodoritus uitã eius descripsit.

** ἐν φιλοθέῳ ἱστορίᾳ.*

Legatio monachorũ reliquorũ ad Simeonẽ.

A habitatio? cur tritã hãc et à sanctis ferè omnib. calcatã uiã relinquens, aliã quandã & prorsus ignotã semitã inijsti? Illud preterea mandatũ eis dedere, ut descendere illũ, & electorũ patrũ uestigia sequi iuberẽt. Ac siquidẽ promptũ se, ut ex columna descenderet, præberet: permittere ei, ut quã uellet uiuẽdi rationẽ persequeret, præceperũt. Obedientiã namq; eius, si Deus instituti eiuscemodi dux esset, declaraturã esse censuerunt. Sin cupiditati ipse suæ inseruiret, & contrà sibi nitẽdũ esse duceret, neq; celeriter statim mandatum huiusmodi exequeret, pedib. ui arreptũ illico detrahere iusserũt. Vt illi ad eum uenerunt, et patrũ mandatũ exposuerunt, confestim ille altero pede prolato, ad descendendũ, & absq; ulla deliberatione & dissensione, ad preceptũ eorum implendum promptus paratusq; fuit: & gratias illis egit, qui tantã de eo gererent curã, ueluti quidq; præter uoluntatem & sententiam Dei facere occepisset. Porrò illi eum in instituto, q̃d sibi ꝓposuerat, permanere sunt passi: potestati eius permittẽtes, ut quem cepisset cursum teneret. illud insuper adijcientes: Fortis esto, et uiriliter age. Videris namq; diuinitùs ad hãc uiuendi uiam ꝓductus esse, antea ignotã. Itaq; deinceps magna ille cõcepta fiducia, cœptũ id magis est prosequutus. Tam prolixè aũt diuina in eo uiro enituit gratia, ut quũ Theodosius sanctione quadã Iudæis synagogas in urbe Antiochena à Christianis eis adẽptas restituere iussisset, & Simeones magna dicendi & obiurgandi libertate usus, literas ad eũ dedisset, princeps is iussionibus suis abolitis, ea quę sancto uiro et Christianis placuissent, fecerit. atq; præfecto ei, cuius suasu res ea instituta fuerat, tum dignitatẽ ademerit: precatoresq; maximos ad aëreũ martyrem miserit, qui illũ, ut pro se Deũ exoraret, et preces suas secũ cõmunicaret, rogarẽt. Quæ aũt ille admirãda ediderit facinora, & quàm cõmodè cũ quibusq; colloquutus sit, quis singillatim exponat? quæ si quis nosse uelit, eũ ad historiã eius legendam remittimus, quam post magnũ Theodoritũ optimè cognominis ei Simeon Metaphrastes conscripsit, nouũ quoddã et admirandũ in ea ex omnis generis cibarijs cõuiuium omnib. proponens. In hoc uitæ instituto decertãs, quinquaginta & sex peregit annos. Nouẽ enim in priore, ubi principijs sacrę religionis imbutus est, schola, cõsumpsit: quadraginta aũt & septem, in ea quæ dicit̃ Mãdra: siue ut alij tradũt, decẽ hic in angustijs q̃busdã pegit, septẽ uerò in minorib. columnis, & tandẽ in columna quadraginta cubitorũ lõgitudinis undetriginta trãsegit annos. Cuius sacrũ cadauer post tot certamina et mortẽ ipsãobitã postea sub Leonis magni imperio Antiochiam est perlatũ, Martyrio, qui tũ ibi episcopatũ gerebat, atque Ardaburio Orientaliũ copiarũ ductore, cũ militib. suis, & alijs plurimis magistratib. præsentibus. Qui simul omnes, maximo eos comitãte exercitu, ad diuinũ illud tuguriolum aduenere, & uenerandũ illius et uitale cadauer cũ reuerentia & comitatu multo (multi nãq; etiã ex monasticis philosophis undiquaq; ex uicinis locis, ad sacram corporis illius ꝓductionem et pompã eò se cõtulerant) asseruarũt, ne finitimæ urbes cõfluentes id raperent: q̃d illæ inter se, quæ nam illud sortiret̃, decertarent. atq; id uix tandẽ saluũ, multis in itinere miraculis exhibitis, Antiochię repositũ est. Id etiã postea Imperator is ab Antiochenis sibi dari petijt. At illi p̃catorib. ad eũ missis, inter alia & hæc p̃cibus suis addi- † dere: » Propterea q̃ urbs nostra murũ nõ haberet, q̃ magno terræmotus impetu » corruit, sacrosanctũ Simeonis corpus huc adduximus, ut nobis pro muro & uallo esset. Quibus uerbis ægrè Leo exoratus, p̃cibus eorũ cessit, & sanctũ Simeonis corpus eis reliq̃t. Quod ibi posteriorib. tẽporibus, ad hoc usq; tẽpus seruatũ esse scimus. De hoc mirandũ quiddã, q̃ id uiderũt, memorãt. Nam capitis eius & barbæ capillos nõ excidisse, neq; tẽpore lõgissimo intercidisse aiũt: q̃ ui tẽporis superata, formam adhuc uiri sancti ueluti uiuentis & inter homines uersantis cõseruarint. Integra etiam eius dicta est fuisse cutis omnis, atq; in fronte pręcipuè la-

B

Ratio ab eo no ui isti⁹ instituti requiritur.

Obedientia Simeonis monachorum patribus exhibita, institutum eius ex Deo esse ostendit.

Theodosius auctoritati Simeonis in magnis reip. reb. obsecutus.

Simeones centum & tres annos uixit.

Cõmunio precum.

Simeon Metaphrastes, Simeonis istius Columellæ uitam quoq; cõposuit.

Cadauer eius honorificẽtissimè Antiochiæ illatũ. Euagr. lib. 1. cap. 13.

† Preces Antiochenorum ad Leonem imperatorẽ, ut corpus S. Simeonis Antiochiæ relinquat.

Corpus Simeonis usq; ad Euagrij scholastici tempora integrum durauit. Huius caput se cum multis sacerdotibus uidisse scribit Euagrius Episcopum Antiochiæ agẽte celeberrimo

Gregorio, cùm Philippicus orientalium copiarum dux præsidij causa sibi sacras Sanctorum reliquias mitti postularet. Gre-

bore et tempore multo rugosior atq; durior facta. Oris itē dentes, illis exceptis A quos fideliū manus propter egregiū in eū amorē abstulere. Quæ sanè omnia staturā eius & habitum, qualis & quantus Dei homo Simeones fuerit, declarāt. Iuxta corpus eius etiā torques ferreus positus est: q & ipse, quod constanti illi & forti in certaminib. uarijs corpori affuerit, honorem eū à Deo cōsequutus est. Nam quā tumuis defunctū Simeonē amās illius, dicā etiā amatū ab illo ferrū, nō reliquit, tā quam ab illius pulchra consuetudine resiliens: sed iuxta illū situ est, ueluti corpus illius pficiens. Ingens uerò mihi cupido incesserat, res eius singillatim recēsendi, utilitatem & mihi cōmemoranti, et historiā hāc legēti allaturas: nisi ab eis, q̊s dixi, sanctis uiris pro eo atq; decet, luculenter & copiose essent descriptę: prǽcipuè quū ad alia quę instituti promissiq; nostri sunt referēda nobis propandū sit. Quare unū saltē q̊d ab illis prętermissū est, nūc cōmemorabo. Mandrā, sicuti dictū est, monastici exercitij eius locū incolæ nominant, appellatione tali ei à sancto ipso uiro imposita. Distat à Theopoli stadijs plurimū triginta, ad accliuē montis uerticē sita. Ascensus arduus stadiorum uiginti est, ubi & tēplum uiro sancto, in crucis speciē cōformatū, & ex quatuor partibus porticib. exornatū, excitatū est. Iuxta porticus eas ex saxo polito columnę decentissimè cōstructę sunt, quæ summā testudinem perpulchrè in sublime attollunt. In medio hypæthra, siue subdialis aula est, arte exquisita ad summū elaborata. In media ea, colūna illa quadraginta cubitorū stat, qua sanctus ille uir & carnalis angelus tanq; scalis usus, ad cœlestem cōscendit regionem. In eis quas dixi porticibus, ad fastigiū summū cancelli (quidam fenestras appellare cōsueuere) sunt, porticib. ipsis & subdiali quę dicta B est aulæ respondentes, locumq; uolentib. dantes, ut ex ipso tēplo extrà, & rursū ab exteriori templi parte in templū prospicere possint. Vbi ad lęuū colūnę latus in cancellorū uno emicantem cernere est immensam quandā stellā, per fenestrā discurrētem & splendidè coruscantē, & modò ueluti cessantē, mox uerò rursum derepentè affulgentem. Id q̊d eis tantum diebus fit, quib. memoria sancti uiri colitur. Sunt etiā q memoriæ prodiderūt, ipsius quoq; Simeonis faciē illā huc atq; illuc uolitātem, ad columnā uideri, barba, sicuti eā gestauerat, summissiore, & capite tiara tecto. nam sic quoqu ille incedere solitus fuerat. Miraculū hoc spectāt omnes, mulieres quoq;, sed extra templū ad postes stātes. Ianua eñ una ex ad uerso stellę fulgēti locata est. Ne eñ mulier quępiā sacrā ędem fortè ingrediat̃, etiam atq; etiā nescio q̃ ob causā p custodiā loco ei impositā caueĩ. Viri aũt, etiā ex rusticis, unà cum iumētis suis, ingrediunt̃, sæpius colūnam ipsā circumeuntes. Hęc de Simeone.

Torques ferreus diui Simeonis.

Mandra Simeonis stadijs triginta à Theopoli.

Templum eiusdem ibidem.

In eo templo stella emicans, ipso diui Patris memoriæ die refulget.

Hanc stellā se uidisse scribit Euagrius li. 1. cap. 14.

Memoria sanctorum.

Mulieres templum id non ingrediuntur.

CAPVT LII.

SVb eodem imperio magnus etiā ille & inclytus Euthymius in Palęstina excelluit. Qui sub Valēte q̃dē ex * promissione natus, à magno aũt Otreio & Acacio Melitinensis ecclesię episcopis ritè doctus atq; eductus: deinde in presbyterorū ordinem allectus, sacrarū tantum rerum curā gessit. Postea in Palæstina unà cum admirando Theoctisto in antro quodā uirtutis statuit officinā: multisq; & uarijs cellis, sanctioris philosophię mellis stipādi gratia cōstructis, ingēs condidit monasteriū. In tantū aũt uirtute enituit, ut quū canō esset et formula instituti monastici, tum miraculis etiā edēdis pręclarū obtineret nomen. Nā Persarū cuiusdam tribuni filiū morbo liberatum ad incolumitatem reduxit, et cœli ianuas aperuit, atq; sterili terrę fertilitatē orationib. conciliauit. Effecit etiam, ut ex paucissimis plurimi panes fierent, q̃bus quadringenti uiri refecti sunt: mulieres steriles fœcūdas reddidit. Quū sacris mysticis operaretur, lux cœlitùs perinde atq; colūna affulgens, eū circundedit: ueluti uoce emissa, quanta uitę puritate uiris esset indicans. Et quo quisq; eorū animo esset, q ad sacram cōmunionem percipiendā accedebāt, p arcanā reuelationem perspiciebat,

Euthymius monachus.

** ἐξ ἐπαγγελίας γεγεννημένος.*

Miracula eiusdem.

quod

A quod clarissimum prorsus sanctimoniç eius summæ indicium fuit. Migrauit autem uir beatus ad Dominũ, quum nonaginta & septem annos exegit, Leone magno imperante. Vita moderatus, & moribus perquàm simplex fuit: colore cãdidus, & ad femora usq; promissam, eamq; densam habens barbam. De quo illud historię memorant. Quum monachus quidam moreretur, qui egregiam uirtutis & castitatis famam obtineret, impudicus aũt prorsus esset, sanctum hunc uirum angelũ horrenda specie tridente graui animam illius, crudelem in modũ, è corpore extrahentẽ uidisse: et uocem simul cœlitùs, occulta turpitudinis facinora apertè reuelantem, audisse. Alium quoq; pauperem quendam nudũ in solo iacentem ab eo conspectum esse, lacerum prorsus & pannis uilibus obsitũ: cuius animã, qui multi ei præstò aderant angeli, reuerenter euocarint. Cui Dauid quoq; cum summi concentus cithara sua affuerit, carminibus illã ueluti demulcens atq; producẽs. Sub idem tempus alij itidem plurimi floruerunt: qualis ille fuit Theoctistus & Gerasimus, magnorum cœnobiorum præsides, qui ad nouum quendam canonem uitæ suæ rationem instituerũt. De his singula scribendi nunc locus nõ est. Tum quoq; Eudocia Augusta, quæ à recta uia aberrauerat, ueritate rursus cognita ab Eutychianorũ factione secessit. Ad Euthymiũ etiã uirtute præclarus Sabbas adolescens adhuc uenit. quẽ ubi ille uidisset, qualis futurus esset clarè prędixit. Eisdẽ temporibus & Titus Bostrensis uiguit: item Bassa, Tatiana, & admiranda Melana. Præterea celebris illa Xena, in qua uirtutis perfectionẽ satis corona illa insignibus stellis cõtexta declarat. Decãtatus quoq; Xenophon ille, qui

Euthymius 97 ann. uixit.

Mors monachi hypocritæ horrenda.

Mors mendici optata.

Theoctistus, Gerasimus, abbates.

Eudocia Eutychetis hæresi reiecta, resipiscit.

Sabbas monachus.

Titus Bostrensis.

Sanctæ quędam fœminæ.

Xenophon ex senatore monachus.

B in senatorum ordine prius fuerat, nõ minus internis animi dotibus, quàm externis diuitiarum opibus enitens. Miserat is Berytum, quę Phœnicię urbs est, disciplinæ & legum discendarum gratia, Arcadium & Ioannem filios suos. Quũ autem naufragium eos in mari passos esse intellexisset, ad inquirendos eos unà cum coniuge sua profectus est. Porrò ubi eos Hierosolymis monasticã exercentes reperit, ipse quoq; et unà secum uxor, trãquillioris uitæ uestitum sumpsit. Ad eam uerò omnes uirtutem peruenere, ut à Deo miraculorũ edendorum honorem & præmium acceperint. Et quùm per uitã placiti Deo fuerunt, tum ea exacta ad illum emigrarunt. Eodem etiã tempore uirtutis incrementis longè processit, celeberrimus ille monachus Auxentius, in monte Bithyniæ eo qui ex aduerso Constantinopoli situs, omnes circumcirca colles altitudine superat.

Berytus olim studiorum iuris ciuilis mater.

Arcadius & Ioãnes filij eius monachi.

Coniunx itidẽ eius monachatum cõplexa.

Auxentius monachus.

CAPUT LIII.

Non uirtute tantũ egregij tum floruere uiri, sed et doctrina factis ipsis consona enituit. Vtraq; enim philosophia si concurrat, celerius mentem in sublime tollit, & bono ei quod desiderio uotóque omni expetimus, unit atque coniungit. Nam ueluti duabus alis, cui utraque illa contigit, utitur: atque in cœlum euolans, quàm celerrimè progressu pleno peruenit. Quales uiros ea tempestas protulit, uirtute & doctrina magnam gloriam cõsequutos. Talis Isidorus ille fuit, qui in Pelusio monte monachis præfuit: Nilus & Marcus præclari ascetæ, & sapiens item Cyri † ecclesiæ antistes Theodoritus, quorum magna in poetica gloria est. Præceptore ij in utraque philosophia magno usi sunt Chrysostomo. Igitur diuinus Isidorus iam inde ab adolescentia ita in monasticis laboribus desudauit, & ita carnem, animam arcanis sublimioribus'que doctrinis fouens, macerauit, ut euangelicam prorsus degeret uitam,

Vita proba doctrinæ piæ respondens facilimè summum bonum assequitur.

Isidorus Pelusiota.

Nilus.

Marcus.

Theodoritus.

† *Cyri oppidi, ubi Theodoritus ecclesiasticus historicus episcopatum gessit, sæpe in his libris facta est mentio. Situm est in Syria, à Iudæis, quum ex Palæstina à Medorum exercitu in captiuitatem abducti, & à Cyro rege Persarum in patriam restituti essent, ut aliquam illi pro tanto beneficio memoris animi referrent gratiam, conditum. Id admodum aliquandiu neglectum, Iustinianus postea instaurauit, muniuit, & exornauit, propter diuos Cosmam & Damianum, qui ad id oppidum sepulti erant. Procop.*

& uiua animataq́ꝫ monastici instituti diuinæq́ꝫ cōtemplationis columna, & uelu A
ti primariū quoddā exēplū flagrantis æmulationis doctrinæq́ꝫ spiritualis esset.

Isidori scripta.

Multa ab eo scripta sunt, uariæ utilitatis plena: potissimùm aūt, epistolarū omnis generis diuina simul & humana gratia refertarū, propè Chiliades decē, in quib. scripturam omnē clarius exponit, et omnes omniū hominū mores instituit, quippe q dicēdi genere ad docendū accōmodato in eis utat̃. Satis quoq́ꝫ ille declarat, quo ardore erga honestatē, erga Ecclesiā, & eos qui temerè iniuria afficerent̃, flagrauit. Multum præterea in lucubrationib. suis inuehit̃ in eos, qui non ritè episcopali sacerdotaliq́ꝫ munere fungerent̃. Et ꝙ apertè Chrysostomū defenderet, uehementer Arcadiū & Cyrillū, atq́ꝫ huius patruū Theophilū pstringit, eorūq́ꝫ sinistras aduersus uirū eum susceptas molitiones taxat. Quę illū eodem cum eis tēpore uigisse testant̃. Cyrillū sanè quidē ut hominē turbulentū refellēs, hęc quoque scribit. * Fauoris quidē affectio acutū nō uidet, hostilis uerò animi odiū nihil prorsus cernit. Quòd si utroq́ꝫ hoc uitio te purgare ipsum & liberare uis, ne uiolentas sentētias extorqueto, sed iusto iudicio causas cōmittito. Quādoquidē & Deo, qui omnia priusq́ꝫ fiant nouit, perhumaniter & benignè placitū fuit, ut descenderet, & clamorē Sodomorū uideret, certę & exactæ inquisitionis nobis proponēs exemplū. Multi nanq́ꝫ qui Ephesi tecū cōgregati fuere, publicè te traducūt, ꝙ inimicitias tuas persequutus sis: & nō ritè atq́ꝫ ordine, iuxta rectę fidei sententiā, ea quę IESV CHRISTI sunt, quęsiueris. Theophili, inquiūt, quū ex fratre nepos sit, morem quoq́ꝫ illius imitat̃. Quemadmodū enim ille apertā insaniā in sanctū & Deo dilectū Ioannem effudit, ita et iste gloriā eodem affectat modo. Quamuis causę ipsę & res de quib. cōtrouersia est magnopere inter se dissideāt.

Isidorus Chrysostomum defendit.

Isidori scriptū ad Cyrillū Alexandrinum.

** προσπάθεια μὲν ὀυ ὀξυδερκεῖ, ἀντιπάθεια δ' ὅλως οὐχ ὁρᾷ.*

Exemplū diuinum, neminem causa incognita condemnandum esse.

Humanissima Cyrilli obiurgatio.

In alia rursus epistola, hæc scribit. Terrent me quæ in diuinis scripturis prodita B
sunt exempla, & quę opus est necessariò scribere cogor. Siue em̄ pater, sicuti ipse dicis, iudiciū & cōdemnationē Heli metuo, ꝙ filios peccātes non coercuerit: seu filius tuus, q magni Sauli psonā refers, sum, id ꝗd magis agnosco, Ionathę pœnā trepidus exhorresco, quòd patrem † Pythonissam cōsulentem nō impedierit: & propterea prius ipse qui prohibere id potuerit, q̃ qui peccauerat, pater, in bello occidit. Itaq́ꝫ ne ego quoq́ꝫ cōdemner, & ne adeò ipse etiā à Deo cōdemneris, cōtentiones sopito: nec iniurię proprię uindicta, quę ab hominib. prouenit, uiuentē Ecclesiā per astutas actiones fallito, neq́ꝫ ei perpetuā sub pietatis prætextu dissensionē cōciliato. Et de Chrysostomo rursū: De diuini Ioānis tragœdia quæris. Eam uerò exponere nequeo, propter rei ipsus insolentiā atq́ꝫ indignitatē. Pauca tamē sic habeto, quæ uicina Aegyptus more suo designauit. Mosen auersata est, Pharaoni mācipata: humiles flagris cōcīdit, laborātes afflixit: ciuitates extruxit, et mercedē operis nō persoluit. Et quū in studijs istis se exercuisset, * in sano lapillorū amore flagrantē, aurūq́ꝫ ueluti Deū colentē, produxit: Theophilū quatuor administris, seu potius desertoribus suis circūuallatū, qui Deiamantē Deūq́ꝫ deprędicātem uirū hostiliter opprimeret, quū qdem illi eas quas aduersus cognominē meū gesserūt inimicitias, occasionē et causā impietatis suę arripuissent. Sed domus Dauid cōfortatur: Sauli aūt, sicuti uides, infirmat̃: quamuis ex uitę huius tēpestate ille euaserit, et ad cœlestē trāquillitatē trāsierit. Idē uerò mirificā Chrysostomi dictionem laudib. uehēs, hęc quoq́ꝫ ad Opheliū grāmaticū scribit. Celebris Ioānis linguā, dictionisq́ꝫ uenustatē, et sentētiarū densitatē, nō alijs dico (parū em̄ hoc fortasse apud multos esset) sed ipsi Libanio, q apud oēs in eloquentia pręclarus habet̃, magnę admirationi fuisse, indicio est Libanij ipsius epistola, ad illū etiānū iuuenē, quū orationē in Imperatorū laudem habuisset, scripta: in qua nō ipsum modò felicem esse prędicat, qui sic dicere potuerit: uerūetiā principes ipsos

Aliud eiusdem ad eundem scriptum.

† ἐγγαστρίμυθον.

*** Dehortatio à dissidijs.*

Isidori uerba aduersus Theophilum, pro Chrysostomo.

λιθομανῆ. χρυσολάτρην

Isidorus de phrasi & stylo Chrysostomi.

** ἐγγαστρίμυθοι γυναῖκες, τὰς τῶν τεθνηκότων ψυχὰς ἐξεκαλοῦντο. μιᾷ δὲ αὐτῶν ἐχρήσατο σαοὺλ. ἥτις ἐξεκαλέσατο τὴν ψυχὴν σαμουὴλ τοῦ προφήτου. hoc est, Ventriloquæ mulieres mortuorum animas euocabant, quarum una usus est Saul. ea animam prophetæ Samuelis euocauit. Suid. ἐγγαστριμάντις. στερνόμαντις. πύθων. Idem.

A ipsos quos laudauit beatos putat, ꝙ laudatorē illi talē nacti sint. Ea sic habet. Li- *Libanius orationem Chrysostomi laudat.*
» banius Ioanni· Orationē tuā prolixā & pulchrā accepi, & uiris qui & ipsi oratio-
» nes cōscribunt legi. Nullus in eis fuit, qui nō exiluerit, & uociferatus sit, eaꝗ om-
» nia fecerit, quæ per stuporē cōsternati solent. Me illud delectat, ꝙ dicendi artem,
» quā agendis in foro causis exhibere potuisti, ad huius generis orationes cōferre
» malueris: teꝗ beatū iudico, qui tantopere principes laudib. ornare potueris: nec
» minus fortunatos illos esse puto, & patrem scilicet q dederit, et filios qui accepe-
» rint imperiū, ꝙ laudatorē talem sint cōsequuti. Hæc Libanius. Plutarchus uerò
» orationē dilucidā & facilem uerè & germanè Atticā esse censet. Sic eñ, inquit il-
» le, oratores dixerunt. Gorgias autem Leontinus primus uitiū hoc in orationes
» ciuiles, sublime & figuratū dicendi genus affectans, inuexit, & perspicuitatis lu-
» minibus obstruxit. Vitiū hoc etiam admirandū Platonem contigit. Quòd si hac *Stylus Chrysostomi Atticismum refert.*
» in re Plutarcho credendū est, multis modis alios omnes præclarus superat Ioan-
» nes, qui in orationibus suis Atticismum refert, & perspicuitatē ita, ut haud sciam
» an alius quisquam magis, retinet. Hæc diuinus Isidorus.

CAPUT LIIII.

ADmirando aūt Nilo patria Constantinopolis fuit, cuius etiā propter *Nilus ex præfecto urbis Cōstātinopol. monachus factus.*
egregiā generis nobilitatē prefectus fuit. Potētia aūt & opibus afflu-
ens, asceticā illis pretulit uitā: quippe q ad exemplū diuini Dauidis, ad
domū Dei abijci, q̄ in tabernaculis peccatorū habitare maluerit. Et quū eloquen *Scripta eius.*
tiæ ui polleret, diuineꝗ gratie neruis ualidus esset, scripta uaria que uitæ mona-
sticæ exercitiū instruunt, reliquit, uerbis & sententijs ita cōposita, ut lectoris ani-
mū gratia incredibili recreent. Scripsit quoꝗ diuinorū patrū in monte Sina obi- *σινὰ & σιναιον idem mons. Suid.*
tū martyriū, facundia & affectu tanto, ut satis inde colligere liceat, quàm eximia
B doctrina iuxtà et uirtute uir is fuerit: ubi etiā suas et filiorū res paucis commemo
rat, miserabiliter ueluti in tragœdia captiuitatē eorū exponēs, quū barbari Blem
mye excursione sua cædem ingentē fecere: q̄d opusculum tanq̄ spirituale quod-
dam oblectamentū, studiosis reliquit. Alios itē libros optimos edidit, spiritua-
lis gratiæ nō expertes: inter quos primas eū ferre puto, quem ad Græcæ supersti
tionis sectatores scripsit. Et rursum q ab eo ad Eulogiū cōpositi sunt. Capita aūt
collegit aliqua quidē fusius, multa aūt cōpendiosius tractata, in quibus spiritua-
lē fructū, p inde atꝗ nectar aut ambrosiā aliquā, oculis subiectū, ita ut facilè perci
pi posset, proposuit. Quē uita defunctū, Iustinus posterior inde translatum, in
fundamēto sacratioris mensæ, in eo q̄d ab ipso, Petro & Paulo apostolorū prin-
cipibus, ad Orphanotrophiū cōstructum est, templo reposuit. Ipse q̄ꝗ Marcus *Marci monachi scripta.*
in monastica prius uersatus, multa post se reliquit scripta. Eorum q ad nos perue
nerunt, libri octo sunt, uniuersaliū affectionū numerū æquantes: & alij triginta
& duo, in quibus uias totius ascetice uitæ oēs prosequit᷑, ad que loca secedendū,
& q̄modo ad uoluntatē Dei gressus dirigendi sint: q̄modo etiam homo dæmo-
nū tētationes superet, mentemꝗ repurget, atꝗ ad ueterē dignitatē progrediat᷑,
& cū Deo cœleste institutū sectatus uiuat. Theodoritus uerò natione quidē Sy-
rus fuit, sectator aūt magni Ioannis Chrysostomi, illumꝗ sibi quasi primariū ex-
emplar stylo conformando propositū habuit. Etenim fluidus admodū & copio
sus, in elocutione facilis, & Atticā gratiā redolens. Lucubrationes ab eo cōposi- *Theodoriti scripta.*
tæ hæ sunt· Enarrationes in uetus testamentū, cuius etiā obscurorū locorum ex-
positiones in peculiarem contulit librum. Opus aliud in sedecim Prophetas, a-
liud itidem in Psalterium. de Prouidentia liber alius. alius in Apostolum. Ad-
uersus hæreses omnes uolumen, quod mendacij & ueritatis discrimen inscripsit.
Liber quē cōtra duodecim capita Cyrilli conscripsit. Item, Ecclesiastica historia.

Et rursum φιλόθε☉, hoc est, Deiamantiũ historia: in qua institutũ eorũ qui ætate sua uitã sanctè transegerũt, persequit. Libri tres de diuinis dogmatib. in dialogo cõscripti. Legi præterea supra quingẽtas eius epistolas, Grҫco sermone optimè compositas. Hæc de Theodorito. Quҫ aũt ei acciderint, postea indicabimus. A

CAPUT LV.

De Synesio, qui episcopus factus est ex philosopho.

CVm his & Synesius, cuius magna toto terrarũ orbe gloria est, floruit: qui, si quisquam alius, & ipse ætate ea doctus fuit. Tantũ uerò operҫ naua uit philosophiҫ Platonicҫ, & adeò ad summũ eius peruenit fastigiũ, ut eũ nõ solum Græci homines, uerumetiã Christiani sint admirati, qui de rebus nulla affectiõe infecti sincerè iudicãt. Huic tanto uiro, qui prҫterea placidus & modestus esset, Theophilus Alexãdrinus, ut salutarẽ susciperet regenerationẽ, persuasit: postea uerò etiã, ut idẽ sacerdos ungeret, cũ eo egit. Atque ille ad alia quæ Christiani profitent, promptũ se & facilẽ præbuit: Platonicis aũt sentẽtijs seductus, resurrectionis doctrinã primùm minimè recepit, nefandã eã & detestãdam esse iudicãs. Et quãuis ea esset opinione, Ecclesia tamẽ, ut sacerdotij obiret munus, homini pmisit. Quҫ hoc tũ fecit, illa certa cõiectura adducta, quod propter reliquas eius uirtutes, eũ etiã aliquãdo tandẽ flexũ, resurrectionis pfessionẽ cõprobaturũ, diuinãque gratiã rẽ illi tantã deesse, q multis magnisque primarijs donis eniteret, passurã nõ esse putaret. Neque illa opinione & spe sua falsa est. Paulo nanque pòst, resurrectionẽ & credidit, & pfessus est, certã hãc esse, maximéque cõuenire Ecclesiҫ ipsi sentẽtiã. Qualis aũt & quantus uir fuerit, testant quæ ab eo post sacerdotalẽ susceptã dignitatẽ, perque elegãter scriptҫ sunt epistolҫ: et alij insuper libri, q cõcinna ipsa cõpositione, dictione, & sentẽtiarũ frequẽtia, scripta alia omnia longè post se relinquũt. Lucubrationes ab eo editҫ hæ sunt. Epistolarũ uolumẽ centũ & sexaginta. Theodosio iuniori de imperio administrando dicatus liber, doctrinã & formã reip. ab Imperatore regendæ cõplectens. Opusculũ de Insomnijs. Ad Pæoniũ de dono liber. De prouidẽtia libri duo, quos Aegyptios nominat. Item laus caluicij. Et hymni quidã ad Deũ perque scitè ab eo compositi. Cæterùm ego, q ueritatẽ proferre studeo, epistolã ipsius hic apponã, quã ad fratrẽ † Euopiũ dedit: unde intelligere licet, de qbus'nam rebus illi ambigenti, per * cõmodam dispensationẽ sacerdotij dignitatẽ suscipere permissum est. Ea est talis. B

Scripta Synesij.

Al. Euoptium.

** κατ' οἰκονομίαν.*

Epistola Synesij ad Euopiũ fratrẽ, quum à Theophilo Alexandrino episcopus Ptolemaidis Cyrenaicæ regionis designatus esset.

Inconsideratus sanè essem, nisi multã haberẽ Ptolemaidis ciuibus gratiam, qui me honore eo, quo meipsum indignũ puto, honestũ esse uolũt. Verùm nõ an illi magna tribuant, sed potius an ea à me recipiẽda sint, deliberare cõuenit. Quòd si enim homo diuino propè fruatur honore, siquidẽ iustus sit, dulcissimũ percipiat fructum: sin dignitate ea longè sit indignior, acerbã futuræ pœnҫ sustineat expectationẽ. Porrò nõ nouus hic, sed uetustus admodũ est metus, † ne quid in Deũ cõmittam, honorẽ ab hominibus ferens. Ego sanè qui meipsum noui, ineptiorẽ omnino cõperio, quàm ut sacerdotali dignitati gerendҫ idoneus sim. Proinde apud te de animi mei motibus & cogitationib. agã. Non enim alium habeo, apud quem id rectius faciã, quàm te, percharũ mihi mecumque educatũ caput. Te nanque æquum est participem esse curarum mearum, ac noctu uigilantem deliberare, & interdiu cogitantem considerare, ut & boni mihi aliquid contingat, & mali quicquam effugiã. Accipe igit quo loco res meҫ sint, quæ tibi etiã maiore ex parte cognitҫ sunt. Fasce exiguo sublato, pulchrè mihi uideor hucusque philosophiam ipsam pertulisse. Quũ uerò ab hominib. nõ prorsus perperàm in ea uersatus esse censear, laudatũ à quibusdam, ampliore nũc honore me ornatũ esse uolũt, qui de idoneis animi mei uiribus iudicare non possunt. Vereor autem, ne si per ineptã ambitionem dignitatẽ oblatã recipiam, neutrũ cõsequar: uidelicet neque laudẽ ex honore

Episcopalẽ dignitatem diuini honoris esse putat, et se ea indignũ esse censet.

† μή τι περὶ θεὸν ἀμπλακὼν, τιμὰς πρὸς ἀνθρώπων ἀμείψω.

Fraternæ charitatis officiũ.

A honore cõtempto, neq; gloriã ex dignitate minus rectè gesta. Rem ipsam sic mecum cõsidera. Rebus duabus semper tẽpus omne tribuo, studijs & ludo. Literis uacans, & præcipuè diuinis, solus sum. Ludo operã dans, quàm plurimos admitto. Nosti enim, quum à libris exurgo, totũ me in ludis esse: à ciuilibus autẽ curis & natura et animi destinatione abhorrere. Sacerdotem autẽ oportet esse uirũ diuinum, & ad ludum omnẽ perinde atq; Deum difficilem & durũ, qui ut propositum institutumq́; suum teneat, innumeros in se plurimorũ cõuersos habet oculos. Ad quos nulla a ut certè parua peruenit utilitas, nisi aliquis probè instructus et cordatus sit, & à † suauitate animi omni alienus. Rẽ diuinã faciens nõ priuatim solus esse potest, sed in communi conuentu inter plurimos uersať, quũ legis doctor sit, & nihil aliud quàm quod legitimũ sit sonet. Negotia eũ gerere oportet, quæ simul omnes tangunt. Quę enim communia omnium sunt, unũ ipsũ curare opus est, nisi criminibus omnibus obnoxius esse uelit. Quomodo igitur nõ maximi fortissimiq; animi sit, tantum curarum molẽ ita ferre, ut mens non obruať, & extincta in anima particula diuina non negligatur, si quis tot studijs & actionib. uarijs distineatur. Neq; ignoro esse quosdam, qui hoc præstare possint: & felicẽ eorum naturam atque beatam, ipsosq; uerè diuinos uiros esse censeo, qui quũ in multis humanis uersentur negotijs, non tamen diuini numinis cura excidãt. Ego uerò meipsum, qui in urbem descendere et per urbem deambulare soleam, rebus inuolutum quę ad terrenas curas trahunt, atq; inquinationibus repletũ esse, quarum nõ facilè quisquam magnitudinem dixerit, scio. Nam quæ ad natiua & propria aliunde adueniunt piacula, in accessionis rationem conferunť. Corporis robur mihi non est, interiora animi bona nõ rectè se habent. Ab externis etiam aliqua ex parte destituor: tum autẽ cõscientiæ mœrorem ferre nequeo. Et quotiesB cunq; me quispiam rogat, disertis uerbis statim dico, Sacerdotẽ in rebus omnibus maximè à probris debere esse alienum, quippe qui aliorum quoq; sordes expiet. Verũeniumerò illud quoq; literis ad fratrem datis inserere conuenit. Permulti enim epistolam hanc legẽt, & ea gratia illam potissimùm dictaui, ut quum res ipsa nota omnibus fiat, tũ utcunq; ea procedat, & apud Deũ & apud homines, nec minus apud ipsum patrem Theophilum culpa caream. Siquidem quum res meas in medium protulerim, & potestati eius quicquid uelit de me statuendi pmiserim, quomodo crimini alicui obnoxius sim? Mihi & Deus ipse, & leges, ipsaq; sacra Theophili manus uxorẽ dedit. Quapropter omnibus prædico, testatumq; esse uolo, me illam prorsus deserturũ non esse, neq; cum illa ueluti mœchũ clandestinam consuetudinem habiturum. Alterum enim minimè piũ, alterũ minimè legitimum est. Quin potius & uolo & opto, plures mihi & probos nasci liberos. Hoc ipsum electionis autorem & principem ignorare non oportet. Sciãt id amici etiam nostri Paulus & Dionysius, quos legatos hanc ob causã à populo lectos esse audio. Illam uerò rem Theophilo non significari, sed in memoriã tantum reuocari opus est. De ea aũt pluribus dicã, cũ qua quidẽ una quisquã alia omnia collata parua esse iudicet. Difficile est, atq; adeò fieri omnino non potest, ut animus dogmata, quæ per eruditionem & scientiam in certã necessariamq; psuasionem euaserint, fluctuare, et in dubiũ uocari sinat. Nosti porrò, philosophiã admodũ diuulgatis istis Christianorũ aduersari opinionib. Itaq; haud unq̃; adducar, ut * posterius animã q̃ corpus gigni credã, neq; mundũ ipsũ et partes eius alias interituras esse dicã. Resurrectionem deprædicatã, † sacrũ quiddã, & minimè uulgandũ esse duco: neq; conceptis uulgi opinionibus assentiri possũ. Mens philosophia exculta uerũ perspicit. Ea necessitate adducta, mẽdaciũ permittit. Et habet rationẽ seu proportionẽ suã lumẽ ad ueritatẽ, & oculus ad † mẽtẽ. Quatenus ergo

Synesius ut philosophus, studijs & ludis deditus. Ardua res est, & diuina, episcopatus.

† γλυκυθυμίας

Vxorem legitimam propter presbyteri seu episcopi magistratum dimittere non uult.

Platonicas sententias cũ Christianis dogmatib. pugnantes, retinendas sibi esse censet.

* ψυχὴν σώματος ὕστερογενῆ νομίζειν.

† ἱερὸν ἀπόρρητον.

† Al. πρὸς λήμην, ad lippitudinẽ. Et rectius.

Philosophia quandoq; admittit mēdaciū.

A

ergo oculus lumine copiosiore in deterius abutatur, aut lippis tenebræ commodiores sint, hactenus mendacium quoque populo utile esse, et ueritatem noxiam eis puto, qui aciem mentis in euidentem rerum claritatem intendere nequeunt. Quod si sacerdotes nostri hæc mihi permittunt, potero sanè ego quoque sacerdotis munere fungi, qui domi quidem * Philosophiæ incumbo, in publicū autē progressus, sermonibus et colloquijs hominū delector, a neq; docens neq; dedocens, sed in anticipata opinione quemque persistere permittens. Sin illi sacerdotem ita animatum & opinionibus manifestū esse oportere dicant, omnibus me palam ostendere intermiserim. Quid enim rei est populo cum philosophia? Rerū quippe diuininarū ueritatē minimè uulgari oportet. Populus autē more et assuetudine alia indiget. Rursū igit̄ & sæpius repetēs dicā, nulla cogente necessitate, neq; arguere neq; argui sapiētis esse. In sacerdotum autem ordinē cooptatus, nō cōmittā ut dogmata præter animi sententiā assimulē. De his Deū, de his homines testes inuoco. Veritas Dei propria est, apud quem in rebus omnibus inculpatus esse uolo. Hoc unum tantum non dissimulo. Quandoquidē ioci & ludorum studiosus sum: ita ut iam inde à puero crimē illud sustinuerim, plus quàm deceret, † armis me & equis delectatū esse, tristis quidē ero. Quid enim cum charissimos canes feras nullas persequi, et sagittas à teredinibus exesas esse uidero, faciam aliud? Sed tamen constantiam, si Deus uoluerit, obtinebo: atque, quamuis à curis alienus, macerabor, * causarum' que & negociorum quantumuis graue ministerium hoc, Deo confisus, sustinebo. Dogmata autem per dissimulationem non tegam, neq; mihi mens à lingua dissentiet. Hoc sic quum & sentiam & dicam, Deo placere puto: neq; sermonis illius de me occasionē relinquere uolo, me, quòd qui fuerim ignoratus sim, electionis suffragia rapuisse. Cęterùm Dei amantissimus pater Theophilus, quum me norit, postquam mihi se id scire significauerit: sic tandem de me consilium, quid statuat, capiat. Tum enim aut in instituto meo uiuere me & philosophari patietur, aut postea ut me in iudicium uocet, uel sacerdotum ordine moueat, sibi ipsi potestatem non relinquet. Aliæ insuper opiniones & sententiæ omnes nugæ fuerint. Veritatem enim, satis scio Deo esse gratissimam. Sed enim sacrum caput tuum, atque in primis ueritatis tutorem & inspectorem Deum testor, ægrè mihi esse. Quomodo enim non sit, quum quodammodo ex uita solita, in uitam aliam transeundum mihi sit? Quòd si rebus his in publicum prolatis (latêre enim eas & premi nolo) is cui potestatem hanc concessit Deus, in ordinem sacerdotum me legerit, subibo eam necessitatem, & ueluti diuinum decretum suscipiam. Sic enim existimo, si uel imperatore, uel infelici † Deo'q; inuiso Augustali quopiam iubente, imperata non facerem, inobedientię pœnas me daturum esse: * Deo autem ipsi uolentes nos parêre conuenit. Sin me ad sacrū obeundū ministeriū nō admittit Deus, ab ipso statim initio in me rem diuinissimā ueritatem ipsam cōplecti, neque per id quod illi maximè repugnat, mendacium scilicet, functionem ipsius suscipere decet. Fac igitur ut scholastici hæc sciant, & ad illum referant. Synesius quidem hæc scribens, apertè sacerdotalem dignitatem auersatus est, sed tamen sacrum munus nō effugit. Hæc ego eo consilio hic adieci, ut scire possimus quæ uariè † per dispensationis rationem Ecclesia egerit, non illa leges certas statuens, sed pro ut * tempus ferret, quæ decerent & commoda essent faciens. Hæc de eximio philosopho Synesio. Multi uerò præterea alij tum philosophati sunt, doctrina simul & uirtute celebres: quorum omnium mentionem facerē, nisi me longè ab instituto digressurum esse scirem.

B

Marginal notes:

* φιλοσοφῶν, † φιλομυθῶν. ἃ εἰ μὴ διδάσκων, ἀλλ' οὐδὲ μένοντος μετὰ διδάσκων, μένειν δ' ἐῶν ἐπὶ τῆς προλήψεως.

† ὁπλομανεῖν, ἱππομανεῖν.

* δικιδίων καὶ πραγμάτων λειτουργίαν.

* Forum, seu iurisdictio episcopalis.

Reformidat episcopatum Synesius.

† κακοδαίμονος αὐγουσταλίου τινός.

* τῷ θεῷ δὲ θέλοντι δεῖ πείθεσθαι.

† κατ' οἰκονομίαν. h. e. per dispensationem, Ecclesia se quandoq; temporibus accommodat.

* τοῖς καιροῖς τὰ πρέποντα πράττουσα.

Porrò

CAPUT LVI.

Valentinianus tertius orthodoxus.

A PORRÒ Valentinianus Placidiæ filius, & Theodoſij gener (nã Eudoxiã filiã eius, quã ei Eudocia genuerat, in matrimonio habuit) Occidentalis imperij habenas obtinens, haudquaquã à ſanis eccleſiæ dogmatibus deſciuit, uerioris pietatis atq; religionis acer ſectator. Quòd aũt in cõſuetudine & uita quotidiana nullum certum ſeruaret modum, multisq; uteretur impoſtoribus, atq; incantationibus gauderet, & alijs eiuſcemodi uitijs trãſuerſim ageretur, non ſolum Britaniam, Hiſpaniã & Gallias, quæ imperio eius ademptæ fuerant, recuperare nõ potuit: ſed Libyã etiam omnẽ & Aphricã perdidit, quindecimo imperij ſui anno, ob cauſam huiuſmodi. Duo belli duces Cõſtãtinopoli fuerũt, Bonifacius & Aetius: quos Theodoſius Imperator ad Valentinianũ, qui hoc petierat, miſit. Quũ aũt Bonifacio Occidẽtalis Libya prouincia obtigiſſet, Aetius id æquo animo ferre nõ potuit: ſed inuidię ſtimulis actus, calũniã aduerſus eũ concinnauit, ad rebellionẽ eũ ſpectare, Imperatoribusq; parum fidum eſſe, criminatus. Hoc ſic clàm apud Imperatoris matrem Placidiã, ut prouincia ei adimeret ſuadens, egit. Atq; interim etiam longè alia ad illum ſcripſit: uidelicet ne prouincia, ſi principes eum reuocarent, decederet. Delatum enim eum apud illos eſſe, neceſſitatẽq; illi eam incũbere, ut fraude eorum pereundũ ſibi eſſet, affirmauit. Literis talibus Bonifacius acceptis, Aetio, quem ſibi uerũ et fidum amicum eſſe putabat, credidit: & quãuis ſæpius ab Imperatore reuocatus, haudquaquã tamẽ ut prouinciã relinqueret, iuſſionib. eius paruit. Quapropter principes Aetio, tanquã homini fido & beneuolo, qui dudũ hoſtilem illius animũ indicaſſet, fauerunt, & cum eo contra Bonifacium dolum texuere. Ea tempeſtate

Is Occidentale imperium omne, Italia excepta, amittit.

Bonifacius dux Libyæ Occidẽtalis præfectus. Is tanquã perduellionis reus apud Imperatorem per calũniam ab Aetio duce defertur. Idem Aetius delatione tali tecta, Bonifaciũ, ne ex prouincia reuocatus decedat, clàm literis admonet.

B plurimæ maximæq; Gotthicę gentes, in ſeptentrionali parte ad Iſtrũ paſſim diſperſę erãt. Inter quas pręcipuę quatuor iudicio ipſarũ celebres fuere, Gotthites ſcilicet, Viſſegotthi, Gepides, & Vãdali, non alia re quàm nominib. ſolis inter ſe diſſidentes. Omnes enim lingua una, & eodẽ uiuẽdi inſtituto utebant, deteſtãdã Arij doctrinã ſequẽtes: ſicuti in hiſtoria Valẽtis cõmemorauimus. Hi Honorio & Arcadio imperãtib. Danubiũ tranſgreſſi, in finib. Romani Orientalis imperij conſederũt. Gepides quidẽ, qui in duos populos diuiſi ſunt, Lõgobardos & Abares, orã eam q̃ ad Singidonẽ & Sirmium eſt, incoluere: Viſſegotthi aũt, Alaricho, de quo ſuprà diximus, duce, Romã & Italiã populati, atq; in Galliã inde profecti, cùm omnia iſthic in poteſtatẽ ſuã redegerũt, tum Conſtantinũ Britaniæ tyrannum occiderũt. Porrò Gotthi, qui antea Pannoniã, eiq; circumquaq; uicina loca occupauerãt, Theodoſij iunioris decimũnonũ annum imperãtis permiſſu, in finitima Thraciæ regione habitarũt. Atq; ubi iſthic annos quinquaginta octo tranſegere, Zenone Romanũ imperium adminiſtrante, atq; iubente, Theuderichi principis eorũ ductu inde trãſeuntes, Occidentale occuparunt imperiũ. Vandali uerò Alanis ſibi & Germanis, qui nunc Franci dicunt, cõiunctis, * Gongidiſclum ducẽ tum habentes, amnẽ Rhenum tranſierunt, atq; in Hiſpania ſedes fixerunt: quæ prima ab Heſperio Oceano Europæ regio eſt. Bonifacius igitur Occidentalẽ Libyã obtinens, ubi quæ contra eum ſtruerent intellexit, profectus inde fretũ traiecit, atq; in Hiſpania cũ Vãdalis fuit: & q; Gongidiſclus uita defunctus fuerat, filios eius Gontarẽ & † Genſerichũ, qui paternũ regnũ adminiſtrabant, ut cõmuniter ſecũ bellum gererent, hortatus eſt: Heſperiã Libyã eis ſe daturum pollicitus, in tres ita diuiſam partes, ut cuiq; eorum pars una ſorte cederet. Siue autẽ ob hãc, ſeu aliã ob cauſam bellum motũ eſt, frater certè uterq; ſe ei cõiunxit. & eiuſmodi ſocietatis conditionib. acceptis, Vãdali freto trãſmiſſo, ex Hiſpania in Aphricã uenere: eãq; ab Oceano ipſo ad Tripolim uſq; in ditionẽ ſuã redegere.

Barbaræ gen. ad Iſtrum conſedere.

Gotthi, Viſſegotthi, Gepides, Vãdali, nomine ſolo diſſidentes.

Gotthi duo dũ Ariani.

Lõgobardi Abares.

Migratio iſtarum gentiũ ab Iſtro.

Theuderichus Gotthus.

Germani & Franci ijdem.

** Alij Madogiſclum uocant.*

Bonifacius ſe Vandalis in Hiſpania cõiũgit.

† Alij Gizerichum nominãt.

Vandali ex Hiſpania in Aphricam tranſeunt, eãq; occupant.

A

Vissegotthi Hispaniam simul & Galliam obtinent.

Apud Imperatorē Valētinianum Aetij dolus aduersus Bonifaciū detegitur.

re. Cœterùm illis digressis, Vissegotthi ex Gallia in Hispaniā profecti, eam cepere: postea uerò Galliam etiam rursus occupauere. In senatu Imperiali Bonifacij amici quidam dolum Aetij, quem aduersus illum struxerat, Placidiæ & Valentiniano indicarūt, epistolāq́ illā ad Bonifacium ab eo scriptā exhibuere. Illi ad tantam fraudem & improbitatem Aetij consternati, apud illum quidem se quicquā eius rei scire dissimularunt: ad Bonifacium uerò iusiurandum in scriptum relatū, quo * iniuriarum præteritarum omnium obliuionem induxerūt, misere. Interea Gontare mortuo, Vandalorum regnum ad unum Gensérichum peruenit. Bonifacius Imperatoris iuramēto recepto, bellū Vādalis intulit. Nā exercitus ingens Roma simul & Byzantio, Aspare duce, qui Bonifacio auxilium ferret, missus fuerat. Et pugna forti cōmissa, uictoria Vandalis fauit: & Romani deuicti, fuga saluti suæ cōsuluere. Bonifacius aūt cum Aspare & alijs qui se fugæ cōmiserant, Romā saluus peruenit, atq́ ibi conceptā de se suspicionem diluit. At Libya, quæ & Aphrica dicit̄, omnis in potestate Vandalorū fuit: Genserícho solo, quēadmodū dictū est, regnum apud eos obtinente. Ita à Vandalis Aphrica occupata est.

Bonifacius Imperatori conciliatus, prælium cū Genserícho committit, & uincitur.

** ἀμνηστίαν κακῶν.*

CAPVT LVII.

Gēserichus regē Aphricæ se nominat.

Numerosissimā classē Theodosius aduersus Genserichū mittit.

Areobindus, Germanus, classis præfecti.

GEnsérichus, ubi Vādali ad tantas uires peruenere, & tantū terræ atq́ maris sibi subiecere, regē se primus renunciauit: & nō ueterē solū, sed & nouā ipsam Romā, & qui ei imperauit Theodosium afflixit. Theodosius insolentē barbarorū audaciā non ferens, classem maximā mille centum & septuaginta nauiū instruxit, eiq́ Areobindū & Germanū præstātissimos belli duces præfecit: qui quum in Sicilia essent, Genserichus sibi metuens, ad Theodosiū legatos, qui de pace cum eo agerent, misit: & classis Aphricā præternauigauit, quid Imperator faciendum statueret, expectans. Verùm cùm necessitas alia superuenisset, Theodosius pacē cum Genserícho fecit, & classem retrocedere iussit. Attilas enim Gotthus ex Gepidum gēte originem ducens, Numedij filius, apud quem Hunnorum imperium erat, cum multorum millium exercitu simul contra utrumq́ imperium bellū mouit, expeditione & impetu incredibili & ueterem & nouā Romam potestati suæ subijcere aggressus. Et quòd uir fortis & confidens admodum esset, Thraciā ingressus uastauit: urbibusq́ omnib. quæ uel maritimæ, uel in continenti sitæ essent, subactis, ad Athyrā amnem usq́ omnia depopulatus est. Aduersus quem, cum copijs non pœnitendis Theodosius Asparem & Areobindum misit. Postq́ aūt Attilas quotidie uiribus ualidior factus est, Theodosius ei sexies mille auri libras, ut ditionis suæ finibus excederet, se daturum, atq́ insuper mille minarum stipendium annuum pensurum esse pollicitus est, si decœterò sorte sua contentus quietusq́ esset. Ille auro eo accepto, Thraciā reliquit. Vbi aūt ui magna in fines ueteris Romæ irrupit, Aetius, quem antea diximus, primum Romæ dignitatis locum tenens, & barbari insolentiā nō ferens, ad Theuderichum Galliam administrantē, quāuis Romanis pro eo atq́ suprà diximus, inimicum, se contulit: magnisq́ & uarijs promissis barbaro persuasit, ut ingentes uires suas cum copijs suis coniungeret. Itaq́ ex improuiso Attilā ultra Danubium castra habentem aggressus, ingentē ᵃ cædem fecit, multaq́ hominum millia interemit. Vbi etiam † Attilas hasta confossus interijt, sicuti & ipse

B

Gēserichus oratores de pace faciendā ad Theodosium mittit.

Attilæ Hunnorum regis expeditio aduersus utrūq́ Ro. Imperium.

Omnia castella & ciuitates in potestatem redigens, præter Adrianopolim & Heracleam. Diacon.

Theodosius pacē ab Attila auro redemit, eidēq́ tributū pēdit.

Aetius contra AttilāTheuderichum Gotthum sibi coniungit.

Attilas cæsus. Item Theuderichus.

ᵃ In campis Catalaunicis, siue Gottalanicis. Egnat.

Aliter hæc ab alijs historicis cōmemorantur.

* Genserichus in Aphrica Carthaginem & urbes alias expugnauit: Hipponem quoq́ regium obsedit. Obsidionis eius mense tertio, diuus Augustinus, eius ciuitatis episcopus, Deum precatus, ut uel urbem Hipponensem ærumna expugnationis liberaret: uel si hoc non fieret, è uiuorum se numero eximeret: ætatis septuagesimosexto anno, clericatus quadragesimo, in Christo obdormiuit. Paul. Diaconus.

† Certamen & præliū hoc, cuius post hominum memoriā simile nullū reperitur, circiter nonā diei horā cœptū est. Et utrinque centum octoginta millia hominum cecidere, Gotthorum rege cæso, & Attila fugato. Romani Aetio duce uicere. Diac.

Attilas deinde uiribus recuperatis, Aquileiā expugnauit, Honoriā Valētiniani germanā uxorē sibi dari postulauit. Atq́ insuper aliam Ildiconem nomine duxit: nouisq́ nuptijs crapulæ & uino indulgens, in Pannonijs mortuus est. Cass. Diac.

A ipſe Theuderichus ſagitta ictus occubuit. Ita ope diuina eo tempore & uetus & noua Roma Gotthorũ impreſſione liberata eſt. Et Gẽſerichus * ſolus nationib. eis imperauit. Verùm enimuerò plurimi quoq; alij motus ſub Theodoſio in Oriente & Occidente extitere, quos terreſtribus & naualibus copijs oppreſſit. A' Perſis quoq; magnam illam quã retulimus reportauit uictoriam: quibus etiam quum legationẽ ad ſe miſiſſent, pacem conceſsit. Quo bello Ardazanes Perſa & Arcobindus Gotthus ſingulari certamine cõgreſſi, prẹliũ diremere: & Gotthus Perſam in æquo cãpo † equo inſidentẽ & cataphractũ uicit, & occidit. Ea pax ad longũ durauit tempus, uſq; ad duodecimũ uidelicet imperij Anaſtaſij annũ. De quibus rebus cùm multi alij ſcripſerũt, tum elegãter eas in compendium redegit * Euſtathius Epiphanienſis Syrus, qui etiam Amidæ expugnationem deſcripſit. quo tempore Claudianus & Cyrus poetæ floruere. Cyrũ uerò fama eſt ſummũ etiam præfecturæ honorem geſsiſſe, qui præfectus aulæ antea dictus erat, & Occidentalium copiarum dux fuerat, Carthagine à Vandalis capta, quum Genſerichus barbaros eos regeret. Plurima porrò & magnifica ædificia in urbe imperãte & alibi Imperator iſte conſtruxit, & Alexandriæ maximũ templum erexit.

* μοναρχήσας.

† ἐφίππιον καὶ ἔνοπλον

Theodoſij uictoria de Perſis.

Areobindus Gotthus Ardazanem Perſam monomachia uicit.

Cyrus & Claudianus poetæ.

Summa præfectura. Præfectura aulæ.

Sub hoc principe Venetiæ medijs in aquis habitari cœptæ. Egnat.

Theodoſij ſtructuræ.

* Euſtathius Epiphanienſis compendium, ſiue Epitomen Chronicam nouem tomis condidit, ab Aenea uſq; ad Anaſtaſium Imperatorem. Suid.

CAPUT LVIII.

ET quũ obitus eius appropinquaret, Epheſum uenit, diuũ Ioannẽ illũ cœlibẽ & euangeliſtã honoraturus: templũq; illius ingreſſus, orationi ſeſe dedidit: in qua etiã, quis ei in imperio Romano ſucceſſurus eſſet, edoceri ſe à Deo petijt. Quod ubi per uiſionem ei Deus oſtendit,

B Conſtantinopolim redijt. Nec ita multo pòſt exercitu ex bello aduerſus Attilam geſto, reuerſo, urbe egreſſus eſt, ut equitatione & uenatione ſe recrearet. Atq; inter equitãdũ equo delapſus,[a] ſpinę uertebrã luxauit. Quapropter lectica in urbẽ relatus eſt. Atq; ubi ſe moriturũ eſſe ſenſit, cũ Pulcheria ſorore ſecretò ad ſe euocata, de Martiano [b] Tribunitio loquutus eſt: Deo gratũ placitũq; eſſe dicẽs, ut ille poſt ſe Romanã adminiſtraret ditionem. Et ille quidem quũ hęc dixiſſet, mortuus eſt. Nondũ aũt Imperatoris morte cõperta, Pulcheria Martianũ accerſit, uirum prudẽtia & grauitate morũ præclarũ, & ſenio iam uenerandũ, & cõſilio de Imperij ſucceſſione cũ eo cõmunicato: Te, inquit, ego ex ſenatu omni prę cęteris imperio dignũ iudico. Proinde iuriſiurãdi religione interpoſita, te uitæ & poteſtati, maximè aũt uirginitati meæ, quã à prima adoleſcẽtia Deo cõſecraui, nõ inſidiaturũ eſſe, imperiũ ipſum cape. Poſtq; ille q̃d Auguſta uolebat peregit, patriarcha Anatolio, qui Flauiano ſucceſſerat, & ſenatorib. conuocatis ad Septimũ, ſtatim eum Imperatorẽ creauit. Theodoſius aũt poſtea mox in paterno [c] monumẽto Romani lapidis repoſitus eſt, in dextra ſublimi ſanctorũ Apoſtolorũ templi porticu: in qua porticu, eodẽq; lapide, pater quoq; Arcadius, & mater Eudoxia, necnon auus Theodoſius ſiti ſunt. In ſiniſtra autem quæ ex aduerſo eſt porticu ſacri eius templi, Iouinianus iacet. Mortuus eſt Imperator Theodoſius, annos quinquaginta & unum natus: ex quibus quadraginta & duos maxima cum pietate imperauit, ita ut uitam ipſe & adminiſtrationem ſuam tanquam Imperij formam poſteritati reliquerit. Complectitur decimus quartus iſte liber annos quadraginta duos, quum à mundo condito quinquies [d] milleſimus noningenteſimus ſexageſimuſquintus, à diuina autem Domini natiuitate quadringenteſimus & ſexageſimus ageretur annus.

Per reuelationem diuinam Theodoſius ſucceſſorem ſuum uidet.

a τὰ περὶ τὸν σπόνδυλον πλήττεται.

Theodoſius in uenatiõe equo delabitur.

b ἀπὸ τριβουνῶν.

Idem moritur.

Pulcheria de uolũtate Theodoſij morituri Martianũ Imperatorem renunciat.

Anatolius patriarcha Flauiani ſucceſſor.

c ἐν λίθῳ ῥωμαίῳ.

Libri iſtius anni.

d Secundum neot. 4431.

DIVAE ANASTASIAE HISTORIA.

EPISTOLA ANASTASIAE MARtyris ad Chrysogonum.

SAncto CHRISTI confessori Chrysogono, Anastasia salutem. Etiamsi quàm A maximè pater meus simulacra coluit, mater tamē Flauia per uitam suam omnem Christiana, simulatque me in lucem protulit, Christianam etiam fecit. Post obitum autem eius uiro importunissimo sum coniuncta. Cuius coniugium tandē gratia Dei effugi, quum diu noctuq; CHRISTVM obsecrassem, ut me ab impuro idolorum cultore liberaret. Is sanè deinde substantiam meam omnem cum idololatris, alijsq; execrandis hominibus cōsumpsit, & me tanquam uneficā & sacrilegam in grauissimum coniecit carcerem: in quo temporanea hæc mihi uita disperijt, neque quidquam præter animam reliquum est. Quapropter, ut cum bona Dei spe moriar, precor. Et quamuis in confessione CHRISTI mei glorier, ualde tamen mihi dolet, impurum illum bona mea, quæ seruis Dei, ita ut optabam, donata oportuit, dæmonum cultoribus impendere. Itaq; te famule CHRISTI Dei oro, ut etiam atque etiam Deum pro me obsecres, ut siquidem hoc sic constituit Deus, in CHRISTVM Publius uir meus credat. Sin minus, ut ille quidem in errore suo pereat, ego autem ab eo liberer. Melius namque mihi fuerit ut moriar, quàm ut filium Dei abnegem, & credentibus in eum offendiculo sim. Ipsum autem omnipotentem CHRISTVM testem inuoco, quum à seductione & fraude hac liberata fuero, me sedulò & constanter cum sanctis conuersaturam, & curam illorum, ita ut cœperam, ad finem usq; gesturam esse. Vale serue Dei, mei memor.

Chrysogonus Anastasiæ salutem. B

LAboranti tibi in uitæ huius procellis, qui in fluctibus ambulauit, auxilium ferat, ut diaboli uim uerbo eius opprimas. Magno ergo animo, ut quę in medio mari uerseris, CHRISTO, ut te uisitet, crede: atq; ad te ipsam cōuersa, unà cū propheta exclama, dicente, Vt quid tristis es anima mea, & cæt. Duplicata enim Dei gratiæ uis tibi exhibebitur. Nam & temporalia hæc exuberabunt, & cœlestia adijcientur. Deus autem eos auersatur, qui eum de bonis non compellant. Siquidem gratia eius tenuis non est. Caue uerò illud te perturbet, quòd piè tibi in CHRISTO uiuenti, contrà quàm speraris, res eueniant. Non enim in errorem seducit, sed te explorat CHRISTVS. Neque certa est ab hominibus opitulatio, sicuti tu existimas, Scriptura dicente: Maledictus homo qui confidit in homine, & benedictus qui sperat in DEO. Fac igitur generosè, uigilanter, & prouidè lapsum peccatumq; omne effugias, & consolationem à Deo implores: cuius mandata serua. Iam enim tibi salutis tempus adueniet, & perinde atq; in nocte caliginosa, præclara lux Dei illucescet, atque post tempestatem tempus lætum & serenum arridebit: & sicuti omnibus alijs, qui propter Deum affliguntur, temporalem tibi præbebit patientiam, per quā sempiternam percipies mercedem. Vale in Domino, & pro me ora.

Chrysogono confessori CHRISTI, Anastasia salutem.

QVandoquidem finis adest corpori meo, ora pro me, ut ille animam meam suscipiat, propter quem afflictiones istas perfero. Vale.

Ancillæ Dei Anastasiæ Chrysogonus.

Satis manifestum est, lucem abscondere tenebras: sic etiam post infirmitatem aduenit salus, & post mortem uita dignis conceditur. Eundem sanè & secundæ & aduersæ humanorum negotiorum res habent finem, ut scilicet neque humiles ad mœrorem se deijciant, neque superbi gloriantes efferantur. Vnum namque est mare, in quo corporis nostri decurrunt nauigia, atque ea ab uno gubernantur rectore. Quorum igitur naues carinis firmis probè munitæ sunt, nullo detrimento cursum per undas tenent. Infirmæ autem etiam absque fluctibus cœlo tranquillo periculum incurrunt. Non longè enim à pernicie & interitu absunt, quæ ad salutis portum non contendunt. At tu condemnationis expers ancilla Dei, tota anima tua crucem conserua, ac te ipsam ad salutem para, ut in Martyrum CHRISTI numerum referaris. Vale.

QVINDECIMI TOMI CAPITA.

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XV.

CAPUT I.

A MARTIANVS ubi firma Imperij sui fundamenta iecit, præstantiorem se, quàm de eo spes concepta fuerat, præbere perseuerauit. Verùm age si uidetur, de eo, quis, & unde fuerit, & quomodo ad Imperium peruenerit, referamus. Celeberrimus Martianus iste, sicuti & Priscus rhetor inquit, genere Thrax fuit, militari patre genitus. Quo mortuo, quū ipse paterna sibi studia sequenda statuisset, Philippopolim se contulit, ubi rectè se nomẽ militię daturū iudicauit. Quum autẽ in itinere eo esset, in cadauer recens cæsi hominis incidit, quod temerè in terra proiectum iacebat. Restitit ad id paulisper, quòd præter reliqua egregia ornamenta, quibus abundè pollebat, humanitate quoque & misericordia excelleret: & casum hominis miseratus, pro eo atq; cõuenit, corpus eius sepulturæ mandauit. Vbi aūt eum nõnulli in cadauere humando occupatū esse cõspexerunt, magistratibus Philippopolitanis rem eam indicarūt: qui deinde illum aduenientem cõprehenderunt, & cædis quæstionem contra eum instituerunt. Porrò quum res uerisimilis esse uideretur, & coniecturæ ab initio eius conceptæ, plus q̃ oratio Martiani crimen obiectum negantis, & ueritas ipsa, ualerent: homicidij ille pœnas dedisset, nisi quidam diuino nutu cædis patratorem in iudicium produxisset: qui capite suo sceleris supplicium pendens, Martiani caput seruauit. Iudicio eo præter opinionem absolutus, ad ordinẽ ibi militū sacramentum dicturus uenit. Atq; illi uirum eum esse egregiū ex aspectu & signis pluribus iudicantes, perbenignè suscepere, in ordinemq; non postremum militari-

Martianus Philippopolim petẽs, in cadauer hominis paulo antè cæsi incidit, & id sepelit.

Is propterea cædis reus fit.

Sed tandẽ percussore cõperto absoluitur.

B bus legibus legêre, dignitate ei pręclara uiri cuiusdam iam defuncti, cui Augusti nomen fuerat, concessa, & nomine eius sic quodammodo in album militum relato: Martianus, qui & Augustus. Vt inde satis liqueat, unà cum appellatione etiam purpuram Augusti ad eum peruenisse: perinde atque cognomen tale in eo absq; dignitate ipsa manere noluerit, & rursum dignitas quoq; non aliud ad magnificentiam nomen requireret: ita ut idem in uno conueniens, simul & nomen proprium & cognomẽ fieret, una uidelicet appellatione & dignitatem & nomẽ indicante. Et hoc quidem primum omen & indicium in Martiano fuit, quod eum ad Imperialem dignitatem conscensurū esse portendit. Accidit autem aliud quoq;, unde imperaturum eum esse, per coniecturam colligere licuit. Militauit sub Aspare contra Vandalos Martianus: & postquam illi uictoria sunt potiti, ipse quoque captiuus cum alijs ex acie abductus est. Gensericus Vandalorum dux, captiuos unà cum alijs mancipijs uidere uoluit. Atque ubi in loco quodam congregati sunt, ipse in sublimiore colle considens, spectaculo tantæ captiuorū multitudinis se oblectauit. Et quum sic tempus extraheretur, illis tum quod quisque uellet facere permissum est. Genserichi enim mandato uinculis soluti

Omẽ futuri imperij Martiani.

Martiano dum in catalogum militum refertur, per errorẽ quidem, sed nõ sine futuræ dignitatis omine, Augusti nomen tribuitur.

Aspar Rom. dux.

Genserichus Vandalus.

erant. Atq; alij quidem aliud fecere: Martianus autem, propter ingentem solis ardorem, in solo concidens somnum cepit. Et aquila alicunde aduolans, alis submissis ex aduerso soli, iuxta perpendiculum uolatum instituens, aeream nubem & umbram quandam fecit, qua illum diuino nutu non mediocriter refrigerauit. Id barbarus uidens, statim quid futurum de eo esset, apertè coniecit: & accitum ad se Martianum, libertateq; donatum, iurisiurandi religione sibi obstrinxit, ut ad Imperialem sublimitatem euectus, sibi & Vandalis fidus esset, neq; unquam aduersus eos bellum moueret. Id quod Martianus, sicuti ille uolebat, iuramento interposito fecit, fidemq; ei re ipsa seruauit, sicuti Procopius scribit.

Secundũ futuri imperij prodigium in Martiano.

Martianum sibi Gensérichus amicitiæ fide obstringit.

Ad hæc, aduersus Persas quoque Martianus iturus, quum in Lyciæ oppido, cui nomen est Sidena, morbo correptus esset, cum duobus fratribus, uiris præclaris, Iuliano & Tatiano, amicitiam summam contraxit: qui etiam domus suæ hospitio exceptum, ita ut par erat, curarũt: & postea uenatum cum eo progressi, tempore meridiano somno omnes sunt sopiti. Atq; ubi Tatianus primùm somno excitatus est, spectaculum admirandum uidit: aquilam nimirum ingentem, alas supra Martianum extendentem, & umbram quodammodo inducentem. Is fratri excitato, prodigiũ id ostendit: & uterq; uolucris perbenignum studium admiratus, Martiano, quod de eo futurum esset, prædixerunt. Et ab eodem, quo'nam loco, si id quod diuinarent succederet, in aula futuri essent, sciscitati sunt. Ille, se eos patrum loco habiturum esse, dixit. Quare illi hominem deinde auro hospitaliter locupletatum, Constantinopolim deduxerũt. Vbi uerò omen illud ad rem collatum est, Martianus ex Lycia eos euocatos, patricios suos creauit: & Tatiano patriæ suæ præfecturam, Iuliano autem Lyciæ administrationem concessit. Hæc prodigia Martiani imperium præcessere. At nos ad B institutum argumentum reuertamur. Martianus, quantum uix alius quisquam, uerioris erga Deum pietatis iusticiæq; cultor fuit: diuitias opesq; ueras esse putans, si non studio omni aliena bona corradere, sed indigentium penuriã liberalitate sua subleuare posset. Formidabilis etiam maximè habitus est, non tam exemplis pœnarum editis, quàm expectatione & metu suppliciorum. Quæ uirtutes fecere, ut non hæreditatis successionem, sed uirtutis mercedem Imperium acceperit, senatu ipso & omnibus fortunæ cuiusq; hominibus calculis suis Pulcheriæ Augustæ sententiam comprobantibus. Quæ in aula quidem Imperatoria cum eo uixit, & unà Imperium administrauit: cœlebs autem ad senectutẽ & mortem usq; permansit, Martiano ei fidem per iurisiurandi religionẽ datam seruante. Postmodum & Valentinianus, qui Romanam urbem regebat, ubi de uirtute eius certior est factus, suffragio suo imperium ei confirmauit. In primis uerò illud Martianus studuit, ut unum & cõmunem ab omnibus, sublatis è medio hæresibus, Deo offerret cultum, & ecclesia per coniunctionem unita sententiam & religionem unam coleret.

Tertium omen imperiũ Martiano designãs.

Tatianus & Iulianus Martiani patricij.

Præclaræ Martiani uirtutes.

Iudiciũ Pulcheriæ, quæ Martianum Imperatorem legit, ab omnibus comprobatur.

Martianus ecclesiã dißidentem coniungere studet.

CAPUT II.

HOc illum sic animo agitantem, literis insuper suis Leo Papa excitauit, ut in uniuersali concilio, de atroci iniuria quam Eutyches & Dioscorus fidei Christianæ & celeberrimo uiro Flauiano irrogare ausi fuissent, inquireretur. Accesserunt etiam, quicunque ab illis contumelia affecti fuerãt, ut de eorum causa iudicaretur petentes: maximè uerò ex omnibus Eusebius Dorylæi antistes, solicitatione sua eam rem egit, insidijs Chrysaphij, qui Theodosij iuribus abusus esset, & sibi & Flauiano propterea dignitatem ademptam esse memorando: quòd Chrysaphio Flauianus aurum electionis consecrationisq; suæ nomine petenti, paupertatem suam prætendens, & illi auariciam

Agitur de œcumenica synodo cogenda.

Plin. Dorilaũ uocat, li. 5. ca. 29.

A auaritiam [a] quodammodo exprobrans, sacra ecclesiæ uasa obtulisset. Adiecit is illud quoque, Chrysaphium eandem cum Eutychete complecti religionem. Et quod maximum esset, Flauianum à Dioscoro crudelem in modum prædatorio consessu eiectum, calcibus proculcatum, & enectum esse. Earum rerum gratia Imperatorum literis, locorum omnium episcopis conuocatis, synodus Chalcedone est coacta, quæ quidẽ primùm Nicææ conuenerat: quò etiam Romanæ urbis episcopus Leo, per Pascasini & Lucentij [b] & aliorum ministerium, literas miserat. Sed ea Chalcedonem Bithyniæ est translata, quòd Imperator ipse synodo ei adesse uellet, magnum Constantinũ imitatus: cum quo quàm maximè de gloria concertans, sacrum illum cõuentum duplicauit, pro trecentis decem & octo, sexcentis triginta sex patribus coactis. Zacharias quidem Rhetor affectione adductus, Nestorium quoq; ad concilium hoc uocatum esse scribit. Sed quòd aliter se res habeat, illud clarissimè indicat, quòd ubiq; ferè à synodo anathemate mactatus fuerit. Et apertius etiam hoc ostendit Eustathius Beryti episcopus, ad Ioannem episcopum, & alterum Ioannem presbyterum de synodi actis scribẽs, in quibus literis hæc etiam uerba sunt: » Prodierunt uerò illi denuò, qui Nestorij [c] reliquias quærunt, & aduersus synodum uociferati sunt: » Quam ob causam uiri sancti anathemate feriuntur: » adeò ut indignatus Imperator, satellites illos longè reijcere iusserit. » Quomodo igitur synodus eum euocarit, cuius defuncti reliquias illi quæsiuerunt, colligere nequeo.

[a] ἀπὸρος ἐντρο πλὴν.

[b] Et Bonifacij presbyteri. Euagr. lib. 2. cap. 4.

[c] τὰ λείψανα.

Flauiani cædes.

Synodus Chalcedonensis.

Leonis Ro. episcopi mandatarij.

636. Patres in concilio Chalcedonensi fuere. Alij tantum 630 numerãt.

Nestorius ei non interfuit.

CAPUT III.

B Synodus pòstquam Chalcedonem peruenit, in sacro Euphemiæ martyris inclytæ fano coacta est, quod Chalcedone constructum est, & duobus maximè stadijs à Bosporo abest, in loco peramœno & molliter accliui situm, ita ut ambulationis laborem, qui in martyris templum ascendere uult, non sentiat, & facile statim in basilicam eam ueniat: & ex edito loco oculos circumagens, subiectum campum omnem herba tenera uirescentem, altoq; frugum prouentu fluctuantem, & omnis generis consitas arbores habentem, adhæc colles pulchrè se in sublime attollentes, & nonnullos sensim sese incuruantes, densamq; comam prætendentes cernat. occurrant etiam illi uariæ maris undæ, aliæ quidem paulatim serenitate & tranquillitate purpurea resonantes, placideq; & suauiter littori colludentes: quædam autem strepentes fluctibus & tumescentes, æstu uerò ipso concharum testas, algas & quascunque alias res leues circumuoluentes, & facilitate plurima collidentes. Templum uerò ipsum, e regione urbi constructum, ita iacet, ut ex situ ipso colligere facile sit, urbis tantæ aspectu id conspicuum amœnumq; esse. Tribus autem ingentibus structuris ædes hæc sacra distincta est: quarum una hypæthra & subdialis aula est, in magnã longitudinem extensa, & frequentibus columnis ornata: secunda æqualem cum illa habet, paucioribus tamen columnis, amplitudinẽ & longitudinẽ, una hac re ab illa uarians, quòd tecto è coctili latere contecta est. Ad cuius Boreale latus, qua parte sol oritur, ædes rotundior erecta est, multa arte elaborata, columnis & ipsa materiæ magnitudinis & coloris eiusdem, ueluti in choro in circuli formam stantibus, templi interioris partem cohonestans. Super quibus porticus sublimis eadem sub testudine constructa est, ubi cuiuis diuinæ rei mysticisq; sacris adesse, atq; etiam ad Oriẽtem conuerso † precationem ad Martyrẽ ipsam facere licet. Intra porticum ipsam sacrarium aliud est longè pulcherrimũ, ubi martyr posita est, in tumulo longiore, quẽ nonnulli etiã Longum uocant, argento arte diffuso pulchrè admodũ ex omni parte inclusum, & ad præcipuã pulchritudinẽ redactum. Cæterùm quæ olim semper martyr ea ediderit miracula,

† τὴν μάρτυρος λιτανείαν.

Diuæ Euphemiæ Chalcedone templũ, & loci eius amœnitas summa.

Euagr. lib. 2. cap. 3.

Intelligit urbẽ Constantinopolim, cuius urbis Chalcedõ quasi suburbanus uicus est. De qua Pli. li. 6. ca. ult. Chalcedon libera, Procerastis antè dicta, dein Compusa, postica Cæcorum oppidum, quòd locum eligere nescissent, septem stadia distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede.

Miracula ad sepulchrum sanctæ Euphemiæ edita.

Christianis omnib. constat. Loci namq; eius persæpe episcopũ, in somnis sese ei exhibẽs, aut aliũ etiã quempiã præclarè uitã agentẽ, obiter tẽplũ eius ingressum, ut miraculorũ taliũ fructũ perciperẽt, est cohortata. Quod ubi in urbe Constãtinopolitana innotuit, uniuersæ eò populi turbæ sunt profectæ: ipse etiam Imperator, & qui sacras ecclesiarũ habenas regũt, quiq; honores & magistratus alios in republica gerũt, ut quæ ibi peragerẽtur, uiderẽt. Atq; etiã inspectantib. omnibus, episcopus Constãtinopolitanus cum sacerdotib. suis templũ id, ubi martyris corpus repositũ est, uisit. In tumuli lęuo latere fenestella quędã admirãda est. operculo quàm maximè obfirmata, per quod ferramentũ longiusculũ, cui in extrema parte spongia alligata esset, immittebãt, spongiamq; ipsam in sacrosanctis martyris reliquijs obuolutã, & guttis cruore illius delibutis refertã, extrahebãt. Hãc ubi plebs cõspexisset, homines statim in terrã inclinati, uociferatione maxima Deũ honorabant, miraculoq; eo stupefacti manus sustollebant. Tantus autẽ inde profluxit ubertim humor, ut non solũ Imperatores & episcopi, populusq; qui ibi congregari solitus fuit, affatim eo perfruerentur, uerumetiam quócunq; quiuis uellet locorum, de eo aliquid secũ auferret. Neq; guttę tẽpore ipso defecere, neq; diuinus ille sanguis aliqua ex parte mutatus est, sed is semper colorẽ suũ summè rubrũ cõseruauit. Facta hęc nõ certo aliquo temporis curriculo, sed pro eo atq; episcopi ipsius uitæ morumq; sanctitas ferret. Sic enim fertur, quũ is qui ecclesiã gubernaret, præclarè uiueret, & uirtute exornatus esset, freqũetius miraculũ hoc exhibitũ esse. Quũ autẽ antistes sacrorũ talis nõ esset, rarius eam rem tã admirandã, nec tã facile à martyre processisse. Hoc sic factũ esse noui. Sed enim q̃ neq; dies neq; tẽpus ullũ intercipit, sed ꝑpetuò omnib. fidelib. simul & infidelib. affluit & accedit, id nũc dicã. Si quis in sacrariũ id, ubi tumulus & sanctę marty- B ris reliquię perinde atq; thesaurus nũc repositæ sunt, ueniat, odor immẽsus et naturę captũ, odoresq; omnes quos ars humana cõficit, supergrediẽs, ad eũ perfertur. Eũ siquidẽ qui ex prato uersicolore colligitur, lõgè superat: neq; alicui eorũ similis est qui ex bene olentissimis rebus profluit. Tum aũt neq; ei par est, quem unguẽtarius odorib. suauib. ad certũ modũ temperatis miscet: uerùm multis modis q̃ inde redditur præstãtior est, uim et potestatẽ eius à qua redundat declarãs.

Oleum in urna eius mirificum & ἀλεξιφάρμακον

Odor ad monumentum eiusdem multo optimus.

CAPUT IIII.

IN hoc sacro martyris delubro, quam ex Nicæa trãsijsse diximus, congregata est synodus, trigesimo à tertia synodo, à mundo autem condito quinquies millesimo noningentesimo & sexagesimo sexto anno. In dextra templi parte Romani, Byzantij, & Antiocheni: in sinistra, Alexandrini & Hierosolymitani: medio autem inter hos loco Principes & Senatores consedere. Et quum ea quæ Eutyches Constantinopoli & Dioscorus Ephesi nouandarum rerum studio designauerant, in medium producta essent, Dioscorus ad rerũ actarum ignorantiã, qua se excusabat, confugit. Et quòd obiecta sibi crimina effugere nequiret, animi dubius fuit: Ubi uerò ueritate in apertũ prolata, necessitatem apertam causæ dicendæ declinare non potuit (nam qui in prędatoria illa synodo ei assederant, eum redarguerũt, dolumq; eius & illatã sibi per Imperiales minas uim & necessitatem ostenderunt) in ruborem magnum & probrũ cõiectus est. Atq; equidẽ qui uiolẽtiæ eius administri fuerãt, uenia petita in gratiã sunt recepti, & ex sinistro in dextrũ latus trãsiere. quorũ unus Iuuenalis Hierosolymitanus fuit. Dioscorus aũt, q̃ aliud ex alio ei obijcerẽt crimẽ, quũ ueniam

† *

Synodi in templo diuæ Euphemiæ consessus.

Dioscorus Alexandrinus nõ bene stat.

Iuuenali Hierosolymitano culpam deprecanti gratia facta.

† * *Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones uel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum autoritati, quæ fiunt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsaq; plenaria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla inflata ceruice arrogantiæ, sine ulla contentione liuidæ inuidiæ, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana. Aug. de baptismo, contr. Donatist. lib. 2. cap. 3.*

A ueniã à iuſtis illis iudicibus cõſequi nõ poſſet, in ſynodũ uenire ſuperſedit. Poſtquam uerò Synodus canonem ſequuta, ter illum citauit, & ipſe dicto audiẽs nõ fuit, cõmunib. omniũ ſuffragijs, ipſo Dei amante Imperatore præſente, & ipſum & Eutychetẽ exautorauit, & anathemate iugulauit. Deinde decreta ſanctarũ uniuerſaliũ ſynodorũ, ſtabiliendæ fidei gratia edita, eius uidelicet quæ Nicææ, & Conſtãtinopoli, & Epheſi primùm coacta eſt, cõfirmarũt. Tertio porrò cõſeſſu †* admirãdi Cyrilli ad Neſtoriũ datas epiſtolas in ſua retulerũt acta: quibus epiſtolam etiã Leonis Papæ ad diuinũ Flauianũ, & libellũ inſuper quem idem Leo ad ſynodũ & Imperatorem Martianum dederat, columnã orthodoxię ſeu rectæ fidei appellatũ, cõiunxere. Leo namq; iſte rebus Eutychetis & Dioſcori cognitis, prouincialẽ ſynodũ Romæ coegerat, in qua utrumq;, & eos præterea qui illorũ ſequerẽtur opinionẽ, reiecit: actaq́; eius cõcilio Chalcedonẽſi & Imperatori miſerat, uidelicet ut eos ipſos qui cõfuſionẽ cõmixtionemq́; duarũ CHRISTI naturarũ inducerẽt, illico citra prætextũ & exceptionẽ omnẽ damnarẽt. Exhortatus * quoq; fuerat, doctrinis hiſce ædificari & ſtabiliri eccleſias docens, ſi homines ſcirent unũ CHRISTVM ſubſiſtẽtia DEVM eſſe perfectũ, patri & eundẽ hominem perfectũ nobis cõſubſtantialẽ, ita ut in ipſo citra cõmiſtionẽ, citra mutationẽ, citra alterationẽ, & citra cõfuſionem, duæ naturæ diuinitatis & humanitatis unitæ, quæ ſcilicet in eo cognoſcuntur, & in eo uerè ſunt, conſiderentur.

Acta ſynodi Chalcedonenſis.

** παρῄνει διδάσκων.*

Dioſcorus propter contumaciam, & Eutyches damnatus.

Libellus Leonis Ro. Pontificis στήλη ὀρθοδοξίας.

Idem Eutychetem & Dioſcorum præiudicio ſuo in concilio Ro. damnauit.

Leonis ad Imperatorẽ Martianum & concilium Chalcedonenſe ſcriptum.

†* *Epiſtolæ beati Leonis Papæ ad Flauianũ Epiſcopũ Conſtantinopolitanũ textum aut unum iota ſi quiſquam idiota diſputauerit, & eam non in omnibus uenerabiliter acceperit, anathema ſit. Gelaſ. Papa diſt. 15. Sancta Ro. eccleſia.*

CAPVT V.

B QVum autem ea de re diſputatio magna excitata eſſet, (inexpugnabilis namq; & cõtentionis maximè ſtudioſa improbitas eſt) ſpiritui ſancto & egregijs illis qui cõuenerant uiris placuit, ut decretũ fidei in libello deſcriberetur, & controuerſiæ iudicium atq; deciſio laudatiſsimę martyri & uirgini Euphemiæ cõmitteretur. A' maioribus illa ſuis, ciuis & alumna urbis Chalcedonẽſis fuit. Sub impio autem Diocletiano, pro deteſtandi cuiuſdam præſidis tribunali conſiſtens, CHRISTVM Deum eſſe & Dei filiũ clara uoce deprędicauit. Quapropter plurimis primũ cruciatibus excarnificata, & beſtijs tandem obiecta, urſæq; morſu enecta, certamine pro CHRISTO peracto, coronam recepit: & diuinũ corpus eius integrum atq; incorruptum aſſeruatum apud eccleſiam Chalcedonẽſem marmoreo tumulo repoſitum eſt, talia edens prodigia, qualia paulo antè commemorauimus. Itaq; immaculato & ſacro corpori eius ueluti ſincero iudici, orthodoxi & rectam ſententiam obtinentes, ſimul & qui aliter opinarentur, fidei ſuæ arbitrium committentes, utriq; ſeorſim fidei formulam in libellũ ſuum relatam, & chartã utramq; clauſulis atq; ſigillis obfirmatam, ad martyris pedes depoſuere. Et nocte proxima precationibus conſumpta, poſtridie uenerunt, & monumenti operculo remoto, ſpectaculum nouum rectoq́; iudicio dignum conſpexere. Nam orthodoxorum recteq́; ſentientium libellus perquàm tenaciter uictricis illius martyris manibus continebatur: alter autem, tanquam res uana & nullius precij, temerè ad pedes illius proiectus iacebat. Poſteaquam uerò poſt cœleſtem hunc calculum adhuc impudentia contra ueriorẽ fidem pugnaret, condemnatio amplius etiam ut ualde legitima cõfirmata eſt: & qui decretis Synodi conſentire noluerunt, ij ignominiam & probrum, à Deo & hominibus ſunt cõſequuti. Hæreſis ipſius dux Gangram exul abductus eſt. Qui autem à Dioſcoro condemnati proſcriptiq; fuerant, de Synodi ſententia & Imperatoris conſenſu reuocati ſunt. Atq; ubi alia etiam pleraq; acta ſunt, decretum Synodus hiſce conceptum uerbis promulgauit.

Martyriũ ſanctæ Euphemiæ.

Iudicium fidei Chriſtianæ Catholici atq; etiam hæretici ad arbitrium martyris Euphemiæ defunctæ referunt.

Per illuſtre miraculũ, Euphemia, hæretica prauitate reiecta, orthodoxiã approbat.

Condemnatio hæreticorum.

CAPUT VI.

L. quoniam uenerabilis. C. de episc. et cleric. L. quicunq; in hac. C. de hæret. et Manich.

DOminus & saluator noster IESVS CHRISTVS, fidei doctrinam disci A
pulis confirmans: Pacem, inquit, meam do uobis, pacem meam relin-
quo uobis. Vt nemo à ueræ pietatis dogmatibus dissonet, sed ex
æquo omnes ueritatis doctrinam prædicent. Et postea sancto Ni-
cæno symbolo, & centum atque quinquaginta sanctorum patrum decreto lecto,
intulerunt: Satis igitur ad perfectam ueræ pietatis cognitionem & confirma-
tionem est, sapienter conceptum & salutare istud diuinæ gratiæ symbolum. De
patre etenim & filio & spiritu sancto absolutam doctrinam continet, & inhu-
manationem Domini cum fide eam recipientibus astruit. Quandoquidem au-
tem ueritatis inimici, qui abolere per hæreses suas prædicationem contendunt,
inaniloquentiam peperere: & nonnulli sacrosanctam Domini nostra gratia su-
sceptam † administrationem adulterare, & uocem hanc θεοτόκος Deigenitrix
pernegare ausi sunt: aliqui uerò confusionem mixtionemque inducentes, unam
esse carnis & diuinitatis naturam considerate fingunt, diuinamque unigeniti natu
ram per confusionem perpesioni obnoxiam prodigiose asserunt: hæc ipsa nunc
sancta & magna uniuersalis Synodus, omnem illis fraudem & machinationem
aduersus ueritatem præcludere uolens, & integritatem firmitatemque ueteris do-
ctrinæ uindicans, in primis statuit, ut sanctorum trecentorum patrum fides in-
uiolata constet. Deinde & eorum qui in urbe Imperante aduersus Spiritus san-
cti hostes posterioribus temporibus conuenerunt, centum quinquaginta pa-
trum, de Spiritus essentia doctrinam, autoritate sua confirmat: quam illi patres
omnibus notam esse uoluerunt, non ut aliquid quod maioribus ignotum fu-
isset, inducerent, sed ut spiritus sancti naturam, quædam de illius * potestate
obtinere uolentes, testimonijs in scriptum relatis, clarius promulgarent. Pro- B
pter eos uerò qui œconomiæ & administrationis mysterium deprauare au-
dent, & qui ex Maria uirgine natus est, merum hominem esse impudenter &
conuiciose dicunt, beati Cyrilli, qui Alexandrinæ ecclesiæ pastor fuit, syno-
dales epistolas ad Nestorium & Orientales episcopos datas, quòd rectè scriptæ
sint, quùm ad Nestorij uæsanam dementiam refutandam, tum ad sententiam
salutaris symboli, eis qui eam pio ardore requirunt, declarandam, recepit: qui-
bus epistolam quoque maximæ urbis ueteris Romæ antistitis, beatissimi &
sanctissimi archiepiscopi Leonis, ad eum qui in sanctis est archiepiscopum
Flauianum, refellendæ Eutychetis maleuolentiæ gratia scriptam, quæ beati
Petri confessioni conuenit, & aduersus perperam & malè sentientes, quasi
quædam communis & publica † columna est, ad dogmata recta confirmanda,
meritò coniunxit. Nam aduersus eos qui administrationis mysterium in duos
filios distrahere conantur, pugnat: & eos qui unigeniti diuinitatem perpesio-
ni obnoxiam esse dicere audent, sacris conuentibus excludit. Tum autem eis
quoque qui in duabus CHRISTI naturis mixtionem & confusionem commi-
niscuntur, resistit. Eos præterea qui cœlestis aut alterius cuiusquam essen-
tiæ esse delirant, quam ex nobis sibi assumpsit serui formam, proscribit. Eos de-
nique, qui duas quidem ante unionem Domini naturas profitentur, unam au-
tem post unionem faciunt, anathemati subijcit. Itaque patrum uestigijs insi-
stentes, unum atque eundem profitemur esse filium, Dominum nostrum IESVM
CHRISTVM: & una uoce omnes deprædicamus perfectum eundem in diuini-
tate, & perfectum eundem in humanitate, Deum uerum & hominem uerum, eun-
dem ex rationali anima & corpore, consubstantialem patri secundum diuini-
tatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia no-
bis

Senatusconsultum Concilij Chalcedonensis.

† οἰκονομίαν.

Aduersus negantes uirginem matrem θεοτόκον Deigenitricem esse, et naturas duas in domino Saluatore confundentes.

Synodus Chalcedonensis confirmat decreta concilij Nicæni & Constantinopolitani.

** τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν αὐθεντῶν πειρώμενοι.*

Aduersus eos qui Christum merum hominem esse dicunt.

Confirmantur Cyrilli Alexandrini epistolæ Synodales.

Item epistola Leonis Rom. ad Flauianum Constantinopolitam.

† κοινή τις στήλη.

A bis æqualem absq; peccato, ante secula quidem ex patre secundum diuinitatẽ, in extremis aũt diebus eundem propter nos et propter nostram salutem, ex Maria uirgine & Deigenitrice secundum humanitatem genitum, unum & eundem IESVM CHRISTVM filium & Dominum unigenitum in duabus naturis † inconfuse, immutabiliter, indiuise, insegregabiliter cognitum atq; deprædicatum: haudquaquam naturarum differentiã unione tollente, sed proprietatem potius utriusq; naturæ conseruãte, quæ in personam unam & subsistentiam unam concurrit: non ueluti in duas personas dispertitum aut diuisum, sed unum & eundem filium unigenitum Deum Verbum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: quemadmodum antiquitùs Prophetę, & ipse de seipso nos docuit CHRISTVS, & symbolum patrum nobis tradidit. His igitur cum cura & diligentia omni à nobis constitutis, sancta & uniuersalis Synodus decreuit, ut nemini liceat aliter sentire, aut fidem aliam proferre, uel conscribere, uel cõponere, uel alios docere. Quicunq; aũt ausi fuerint fidẽ aliam cõponere, aut proferre, aut docere, aut symbolũ aliud eis tradere qui ex Græca superstitione & Iudaismo, uel alia quacunq; hæresi conuertere se ad ueritatis cognitionem uoluerint: eos, siquidem episcopi aut clerici fuerint, ab episcopatu & clero alienos: sin autem monachi aut laici fuerint, anathemati subiectos esse debere.

† ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, γνωριζόμενον.

Nõ esse edẽdas nouas fidei formulas.

CAPUT VII.

POst hæc Imperator Martianus, qui Synodo interfuit, ubi ea quæ par erat, pro concione dixit, in Imperialem est reuersus aulam. Synodus autem controuersiam quoq; quę Maximo Domni in ecclesia Antiochena successori, & Iuuenali Hierosolymitano episcopo, de prouinciarũ finibus intercesit, ritè & ordine decidit. Adhæc & Theodoritus, & Ibas, thronos suos receperunt. Constitutum etiam ibi, ut sedes nouæ Romæ, secundas à ueteri Roma, ab alijs autem thronis primas ferret. Plurima insuper alia in concilio hoc acta, quæ omnia initio altius repetito, in fine huius tomi, pro eo atque potero oratione persequar, ut quiuis clarius res ibi gestas cognoscat. Importunum namq; quodammodo esse duxi, si in præsentia eas referrem, ne historiam perpetuam interpolarem. Qua etiã de causa fusius ea nunc tractare nolui. Proinde qui exactè synodi istius res cognoscere cupit, compẽdiosam illã narrationem, quę ad finem quindecimi huius libri adiecta est, legat. Nunc porrò ad historiam continuandam progrediar.

B

Aliæ synodi Chalcedonensis actiones.

Secundum Ro. antistitẽ episcopus Constantinopolitanus præ alijs primatũ obtinet.

CAPUT VIII.

SYnodo huic interfuere ex ueteri Roma Pascasinus, Lucentius, & Bonifacius, Leonis Romani antistitis locum obtinentes. Interfuit & Anatolius nouæ Romæ episcopus, Maximus Antiochiæ ad Orontem, Iuuenalis Hierosolymorum, & ipse Dioscorus Alexandriæ, præsules: qui, sicuti diximus, exautoratus, & ad exilium damnatus, Gangrensem regionem in Paphlagonia incolere est iussus. Porrò episcopatum Alexandrinum communi synodi consensu diuinus Proterius sortitus est. Et quum is thronum suum reciperet, ingens multitudini incesit certamen, turba, & tumultus, uulgus in uarias scindens sententias. Quemadmodum enim eiuscemodi temporibus euenire solet, alij fortiter, quæ maxima pars erat, nouum pastorem defendebant: alijs Dioscorus ecclesiasticæ prouinciæ administrandæ idoneus magis esse uidebatur. Et res in magnum discrimen procesit. Priscus namque orator in historijs suis, se eo tempore scribit ex Thebæorum prouincia Alexandriam uenisse, & turbam ingentem uidisse seditionem aduersus magistratus mouentem: & quum milites inhibere eam contenderent, pro telis, saxis ip-

Dioscorus ad exilium damnatus.

Proterius Alexandriæ episcopus à synodo lectus.

Seditio & tumultus ea de causa Alexandriæ exortus.

Plebs furẽs magistrat⁹ fugat.

A

sis, quæ ex tempore passim iacētia rapuit, usam, illos fugere cōpulisse, ad templū q̄d olim Serapidis nomē habuit. Fuit aūt Serapis, Iupiter, aut Nilus, aut † Apis, quidā in urbe Memphitica uir, qui famis tēpore de suo Alexandrinis frumentū subministrauit. Ei uerò defuncto templū & statuā sacrarūt, in quo etiā bos insignia quædā & notas habēs nutritus est, in agriculturæ, quantū cōijcere licet, signū atq; indiciū: quē ipsum Apim quoq;, eodē scilicet cum hero suo nomine uocabāt. Hominis aūt istius tumulo, qui Grçcè σορὸς dicitur, in templū trāslato, Sorapim statuā eius nominarūt, aut Serapim etiam, per literarū mutationē. Cuius templū pulcherrimū fuit, & simulacrū longè maximū, maximeq; horrēdum, ex uaria materia ita cōpactum, ut utraq; manu utrumq; parietē attingeret. In medio uerò simulachro * templū aliud erroneū fuit, in quo effigies alia ærea nō magna suspensa erat, cuius capiti ferrū immiserāt. Et quū in tecti laquearibus magnetē lapidē iuxta perpendiculū collocassent, sublimē eam in aerē ita promittebant, ut neq; terrā, neq; tectum ipsum attingeret. In hoc ipsum templū populus magistratus cōpulit, & deinde uiuos captos igne cōcremauit. Quę res ubi ad Imperatorē est delata, duo millia militū eò misit, qui secundo uento sexto die ad magnam Alexādriæ urbē appulerūt. Ii petulanti insolentia in cōiuges & filias Alexandrinorū usi, grauioribus eos quàm quas antea experti fuerāt, affecere erumnis. Plebs autem indignè eas ferens, à Floro tandem, qui rem militarem administrabat, tum autem ibi urbanas quoq; res curabat, quum ad [a] Circēses ludos spectandos congregata esset, petijt, ut quæ ei ablata fuerat, frumenti solitam largitionē relinqueret, balneaq; & theatra, aliasq; res quibus in tam dissoluto & perturbato ciuitatis statu abstinere cogebatur, redderet. Quod ille, sicuti uulgus uoluerat, pollicitationibus interpositis se facturum recepit. Atq; ad eum modū seditionem sensim sedauit. Res Alexandrinæ sic habebant.

Suid. addit, aut Ioseph. Scribit is quoque, in capite eius fuisse modiū & cubitū, quo Alexandrini auctum Nili mēsi sunt: et templū id ab Alexandro esse conditum.

** νεὼς ἕτερος πλαγίως.*

Magnetis lapidis uis.

Plebs eadē magistrat⁹ suos uiuos combussit.

Coercio plebis.

Florus urbis Alexandr. præfectus.

Per ademptionem frumenti plerunq; lasciuiens populus coercetur.

† *

[a] ἀνὰ τὴν ἱπποδρομίαν.

B

† * *Vnde factum est, ut in quodam templo lapidibus magnetibus in solo & in camera, pro portione magnitudinis positis, simulacrum ferreum aeris illius medio inter utrumq; lapidem, ignorantibus quid sursum esset & deorsum, quasi numinis potestate penderet. Aug. de ciuit. lib. 21. cap. 4. Democrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat, ut in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi, qui id sorori suæ iusserat fieri. Plin. lib. 34. cap. 14.*

CAPUT IX.

NEc uerò in Palæstina trāquillitas fuit. Siquidē monachi quidā, qui synodo interfuerāt, & diuersa à decretis eius sentiebāt, quū Hierosolyma uenissent, proditā esse fidē clamitarūt, lamentātes, & monasticum ordinē cōcitare atq; impellere satagētes, ut quæ in synodo ritè acta erant, rescinderēt. Vbi aūt Iuuenalis sedem suā recepit, atq; illi eum ut synodi acta aboleret, & anathemati subijceret, cogere uoluere, in Imperatoris urbē cōcessit. Turbæ totius dux Theodosius monachus q̄dā erat. Hic Eudocia Augusta (adhuc enim in uita erat) in partes suas rapta, & sodalitate monachorū omni sibi cōciliata, prædonis & sanguinarij hominis more, quòd Iuuenalis (sicuti diximus) Constātinopolim petierat, Hierosolymorū thronum occupauit, adiutoribus ea in re usus, qui synodi cōstitutionibus aduersabātur, & Eudocię gratificabantur. Et quum episcopi nondum à synodo reuersi fuissent, alios ipse delectos, in urbes quasq; misit. Seuerianū aūt Scythopolis episcopū, quòd maleuolentię illius suffragari nollet, oppido exactū interemit. Magnā quoq; mouit psequutionē in ciuitate sancta, aduersus eos qui cōmunicare cum eo nolebāt. Quosdā namq; tormentis excruciauit, aliquibus substantiā ademit, aliorū ædibus ignem iniecit, ita ut urbs à barbaris capta esse uideretur. De quo postea monachorū ordo ad Alcisonem literas dans, illud scripsit: quòd quum ut maleficus & episcopo suo infidus deprehensus esset, monasterio suo expulsus, & quia Alexandriæ quoque

Monachi quidā in Palæstina cōtra synodum Chalcedonensem furiunt.

Theodosius monachus sedem Hierosolymitanam fraudulenter, Iuuenali absente, occupat.

In alias quoq; ecclesias is episcopos illegitimos mittit.

Seuerianū Scythopolis episcopū necat.

Theodosius maleficus.

Euagr. lib. 2. cap. 5.

rebellis

A rebellis Dioscoro fuerat, quòd uerberibus multis affectus, tanquam homo seditiosus per urbem ibi camelo insidens traductus sit. Idem quoq; Palæstinæ urbes circumiens, eas ut sibi episcopos legerent, coegit. Quorum unus etiam fuit Petrus, ex Iberia oriundus, Gazæorum ciuitatis, cui Maiumæ nomen est, episcopus. Adeò ut Athanasius quidam in diaconorum ordinem cooptatus, in media ecclesia Hierosolymis cum multa dicendi libertate, iniquitatis abominatione throno sanctissimo insidente, uocem illam præclaram emiserit: Desine Theodosi tantam cædem cōmittere, desine CHRISTO bellum inferre, & gregem eius in prædonum morem è diuino ouili ejjcere, & aliquando tandem beneuolentiam erga uerum germanumq; pastorem nostram cognosce. Hæc quum diceret, à satellitibus Theodosij arreptus, & ex ecclesia tractus est. Atq; insolentis petulantię & cruciatuum genus omne propter CHRISTVM perpessus, & flagris multis concisus, postremò etiam ferro uitam amisit. Cadauer eius ex pedibus per urbē omnem raptum, canibus tandem esca proiectum est. Porrò Dorotheus, qui Palęstinam prouinciā ab Imperatore acceptā administrabat, & tum apud Moabitidem bello aduersus barbaros occupatus erat, ubi ea quæ in urbe sic gerebantur cognouit, celeritate summa cum exercitu forti rebus præsentibus consulturus accurrit. Cæterùm Theodosij & Eudociæ satellites, portis clausis, non prius eum admisere, quàm eis pollicitus esset, se quoque ad partes eorum defecturum, sicuti monachorū omnium ordo & uniuersa ciuitatis multitudo fecisset. Ita menses uiginti exitiosus Theodosius tyrannidem in sede Hierosolymitana exercuit. Quam rem postquam Martianus intellexit, à Dorotheo ille eiectus est: quem is capere quidem (sic enim Imperatoris præceperat iussio) conatus est: sed id ab eo fieri non potuit, propterea quòd pestis illa in Synæū montem profugerat. Quā

Petrus παρέσαντος Gazæ episcopus.

Athanasij diaconi Hierosolymitani libera ad Theodosiū istum uox.

Athanasij martyrium.

Dorotheus Palęstinæ præfectus.

Theodosius ecclesiasticus tyrannus manus Dorothei effugit.

B ob causam plurimi, qui partibus eius fauerant, tormentis subditi sunt, non plebeij tantum homines, sed etiam qui propter habitum in monachorū ordine censi fuerant. Post Theodosij fugam, Iuuenalis in thronum suum restitutus, omnibus quos ille consecrauerat, dignitatem statim ademit. Multa præterea alia tristia hinc & inde prouenientia multitudini accidêre, quæ animus ei, inuido & Deo inuiso dæmone, per unius literæ mutationem, suadente, suggessit: ita ut alterius literæ pronunciatione, aliud prosus inducere liceret. Adeò etiam, ut multa à pluribus mutatio fieri, & sententia in contrariam prorsus & ex diametro repugnantem significationem ferri, & alterā per alteram tolli existimaretur. Nam CHRISTVM ἐν, hoc est, in duab. naturis profitens, ἐκ, hoc est, ex duabus dicebat. Et si in diuinitate & humanitate CHRISTVM confiteretur, ex diuinitate & humanitate unitum esse proferebat. Et qui ex duabus diceret, professionem tamen in duabus inferebat. Si ex diuinitate & humanitate CHRISTVM dicere debebat, in diuinitate & humanitate consistere ipsum profitebatur, † neq; carne in diuinitatem eunte, neq; rursum diuinitate in carnem euadente: unde ineffabilis illa existit unio, ut & per loquutionem ex duabus, hic commodè loquutio in duabus, & per in duabus etiam ex duabus intelligatur, & alterum ab altero non differat: quandoquidem & * iuxta abundantem loquendi rationem non solum totum ex partibus, sed etiam in partibus totum percipitur. Et tamen separata hæc inter se sic esse homines opinati sunt, quadam de Deo opinionis consuetudine: uel quòd ita destinatione animi uoluerint, & formas dicendi omnes perperam intellexerint: uel quòd ad rei ipsius, ut sese habet, assensionem uenire contenderint. Quam ob causam, quæ à me dictæ sunt confusiones extitere. Hæc sic apud Alexandrinos & apud Palæstinos accidêre.

Iuuenalis in integrum restitutus.

Dæmon contentionum & dissidiorum autor.

Cōnfusionem meditatā quarundam loquutionum, & sectarū dissectionumq; causam et occasionem unius literæ mutationi, & duabus præpositionibus ἐν et ἐκ, hoc est, in et ex, apud homines contentiosos, adscribit.

† οὔτε τῆς σαρκὸς εἰς θεότητα μεταβληθείσης, οὔτ' αὖ τῆς θεότητος εἰς σάρκα χωρησάσης.

* κατὰ τὸ περιούσιον.

 Eisdem

CAPUT X.

Temporis eius casus fatales.

HIsdem temporib. ingens fuit siccitas, famesq; simul & pestis in Phrygia, Galatia, & Cappadocia: quæ calamitas etiam ad Ciliciam usque progressa est, ut earum quas diximus regionum incolæ in summa penuria ad eas angustias peruenerint, rebus necessarijs deficientibus, ut prohibitis insolitis & exitiosis alimentis uterentur. Et fame tantopere inualescente, homines uictus ratione mutata, in ægritudines inciderũt. Corpora namque propter maximas inflammationes tumore cõcepto, oculos primum amittebant: deinde tussi accedente, die tertio moriebantur. Contra pestem eam nullum usquam fuit auxilium. Qui autem ex ea perrari superfuere, eis opem seruatrix omnium Prouidentia attulit, & fami subuenit. Eo enim anno quo fruges nõ prouenerunt, alimento aerio eos fouit, sicuti olim ueteribus Israelitis fecisse memoratur, manna illis (quod dicitur) cœlitùs demittens. Proximo autem anno ut fruges sua sponte excrescerent, effecit. Hæc mala Palæstinam etiam, & plurimas alias regiones peruaserunt. Et calamitates eiusmodi Orientalem orbis partem omnem peragrarunt. A

Pestis grauis. *Fames.* *Alimentũ aerium.* *Manna.* *Fruges αὐτομάτως crescentes.*

CAPUT XI.

Aetij præfecti urbis Rom. cædes.

HÆ Orientis erumnæ fuere. Porrò Occidens alias, eis quas diximus non minores, sensit. Nam Aetius urbis Romanæ præfectus, miserandum in modum uitam amisit: & oræ Hesperiæ Imperator Valentinianus recta quidem ecclesiæ dogmata, quemadmodum suprà à nobis dictum est, retinuit. In quotidiana autem consuetudine uitæ plurimum deliquit. Quum enim uultu uenusto, & rebus alijs ornatam maximè in matrimonio haberet coniugem, iunioris Theodosij filiam Eudoxiam, alienas nuptias turpiter fœdauit, & apertè permultos curiosarũ artium sectatores familiares habuit, & tandem uitam fœdissima morte finijt. Maximi namq; qui Gratiano Imperatore cæso, tyrannidem arripuit, & à magno Theodosio postea necatus est, ex filio nepos, auo cognominis, patriciatus dignitatem primariam gerens, quum insidias Valentiniano Imperatori strueret, propterea quòd is uxorẽ eius stuprasset, Aetium Imperialem aulam gubernantem (consilijs enim suis is obsistebat) metuens, perduellionis crimine per calumniam apud Imperatorem detulit. Atque ubi ille eam ob causam miserabiliter cæsus est, labore nullo Maximus Imperatoris regiam ingressus, illum interemit, & coniugem eius Eudoxiam rapuit, eidemq; per stuprum uim intulit. * Per quæ enim aliquis peccat, per eadem etiã castigatur. Postea uerò ille imperium quoq; sibi usurpauit. Enimuero Eudoxia tanta contumelia affecta, quòd tam inopinatum flagitium ægrè ferret, omnem sibi quod dicitur iaciendum esse talum statuit, ut iniuriæ autorem ulcisceretur, qui facinus tantum in marito suo patrare, & insuper † ingenuitatẽ libertatemq; suam contaminare ausus fuisset. Acris enim esse solet fœmina, nec ullo modo ea flectitur aut exoratur, ut dolorem statim ponat, si pudicitia ei, quam retinere cõtendit, per uim adempta sit: & quidem ab eo qui etiam castitatis, dignitatis & existimationis suæ custodem sustulerit. Hæc secum in animo uolutans Eudoxia, quandoquidem nullam ex Byzantio auxilij spem esse putauit, quòd pater eius Theodosius dudum diem suũ obijsset, & tempore plurimo diua Pulcheria Imperio ibi potiretur, quæ nondũ cõceptam aduersus matrem Eudociam iram deposuisset, dona maxima in Libyam ad Genserichum misit, eundemq; ut sibi in tãta erumna subueniret, seq; Maximi improbitate liberaret, rogauit: spe illa barbaro oblata, si modò se moueret, præter opinionem eum classe ingenti Imperiũ Romanorum consequuturum, quod se illi facile tradituram recepit. Itaque Maximus B

Valentiniani Imp. Occidentalis uitia. *Valentinianus Aetio cæso, quasi dextram sibi ipsi manũ amputauit.* *Maximus tyrannus Valentinianũ necat, et eiusdem coniugẽ Eudoxiã constuprat.* ** δι ὧν γάρ τις ἁμαρτάνει, δι αὐτῶν καὶ παιδεύεται.* *Valentinianus III à Thrasyla percussore in campo Martio cæsus est. Pom. Cassiod.* *Ad tyrannum Maximum ulciscendum Eudoxia Genserichũ ex Aphrica Romam inuitat.*

† τὸ ἐλευθέριον.

A ximus quum neq; unum quidem annum tyrãnide potitus esset, interemptus est: Gensenchus uerò ubi cum ingentibus copijs aduenit, Romam cepit. Qui quòd barbara mente & instabilis atq; inconstans esset, Eudoxiæ fidem non seruauit: * sed urbe direpta, spectaculisq; eius incensis, in Libyã reuersus est, Eudoxia secũ & duab. eius filiabus Eudocia & Placidia captiuis abductis. Multa quoq; inde ecclesiastica & preciosa abstulit uasa, inter quę non pauca etiam Hebraica fuere, quæ Vespasianus & Titus Hierosolymis uastatis Romã secum attulerant. Gensenchus maiorem natu filiam Eudociam filio Honoricho matrimonio iunxit. Placidiam autem, quòd Olibrio patricio Senatus Romani principi, qui tum urbe Roma capta Byzantij profugus erat, desponsatam esse cognouisset, unà cum matre Eudoxia, cultu magno & regio comitatu tradito, Byzantium, Martianũ placaturus, misit. Qui uehementer ira aduersus eum percitus fuerat, cùm quòd Romã incendisset, tum quòd sic in Imperiales liberos illusisset. a Olibrius, Martiano iubente, Placidiam uxorem duxit. Verùm post Maximũ Romæ b Auitus rerum potitus est mensibus octo. qui ubi uitam fame finiuit, Maiorianus biennio imperium tenuit. Postquam autem is ab Recimero Romanæ militiæ duce dolo cæsus est, c Seuerus tres annos ibi imperauit. Post hunc Anthemius, cui Martianus filiam suam despondit, Occidentalibus Romanis id per legationem petentibus. Vbi uerò & hic, quũ Christianissimus esset, fraude peremptus est, Olibrius à Recimero Imperator renunciatus est. Huic successit Glycerius. Atq; illi rursum, ubi annos quinq; dignitatem eam gessisset, Nepos, qui d Glycerium apud Salonas Dalmatiæ urbem episcopum fecit. Sed & hunc Orestes imperio spoliauit. Cui Romulus filius, q & Augustulus dictus est, successit, ultimus Ro-
B manorũ Imperator, à Romulo primo rege e mille trecẽtis et tribus exactis annis. Post hunc Romanorũ Imperiũ Odoacer inuasit: qui † Imperiali cognomine reiecto, regẽ se primus uocauit. Quo tẽpore & Leo magnus ex hac uita migrauit.

Maximus cæditur.
Roma à Genserícho capitur & diripitur.
Genserich⁹ Eudoxiam cum liberis et spolijs amplißimis Roma in Aphricam trãsfert.
Eudocia Eudoxiæ filia Honoricho Genserichi filio nubit. Placidia Olibrio patricio.
Occidentales Imperatores.
Auitus.
Maiorianus.
a Al. Liberium uocant.
b Diaconus Auitũ Placentiæ episcopum factũ esse scribit.
Seuerus.
Anthemius Martiani gener.
Olibrius.
Glycerius.
Nepos.
Orestes.
Augustul⁹.
c Al. Seuerianum nomi[illegible].
d Idẽ Glyceriũ Portuensem episcopum ordinatum dicit.
Odoacer rex.
e Secundum alios ab Vrbe cõdita circiter annum 1221.

** Quum Genserichus Carthaginẽ (ex quo annis 585 in ditione Ro. fuisset) anno Domini 441 cepisset, cuius cladis mentio fit l. 1. in princ. C. de of. præf. Præt. tandem Romam quoq;, anno Domini 457 fœdißimè uastauit. M. Varro Vectiũ se Romæ, in augurio non ignobilem, & ingenio cuiuis parem, audiuisse scribit, dicentem: Quoniam cxx annos incolumis præterijsset populus Ro. ad M. C C. peruenturũ. Quidam eruditi tempus direptionis istius Vandalicæ, cuius Iustin. meminit C. de off. P P. Afric. designari per Varronis uerba putant. Alij potius ad Totilæ uastationem referunt, quæ sub Iustiniano accidit.*

† Circiter hæc tempora Paulinus Nolæ episcopus, multos à Vandalis captiuos redemit. & tandem uiduæ filium, seipso in seruitutem dato, liberauit. Diac. Odoacer, quòd bellicosus esset, id nomen à uastandis & excindendis agris accepit. Sicut & apud Vandalos siue Bohemos, rex Odoacrus, uir fortißimus, antè Premislaus nominatus. Fuit autem Odoacer Herulus, sub quo Romani maiestas imperij in occidente serò admodum ad Francos peruenit.

CAPUT XII.

EVdocia Augusta in Palęstina adhuc degens, de filiæ Eudoxiæ, maritiq; & liberorum eiusdẽ rebus certior facta, ad extremã coniecta est animi anxietatem. Proinde funẽ omnẽ, ut in prouerbio est, mouens, per Valerium & Olibriũ patricios Pulcherię recõciliata est: à qua etiam petijt, ut eis quæ in captiuitate essent, opem ferret. Et quũ pax inter Genserichum & Martianum facta esset, Eudoxiam Genserichus, & Placidiam, Pulcheria petente, sicuti dixi, Byzantium misit. Iunior autem Eudocia apud maritũ Honorichũ in Aphrica mansit, cum quo sedecim annos uixit, eidemq; filium Hulderichum genuit. Porrò quum parum grata ei esset uiri coniunctio, qui Arianam profitebatur religionem, arte manus eius elapsa, & auiã Eudociã imitata, ad sancta loca cõcessit, & sepulcrum illius longè pòst exosculata est. Vbi & ipsa nõ diu uixit: sed somno beato sopita, iuxta auiæ tumulũ in præclaro & ipsa reposita est monumento. Quidquid autẽ ei erat facultatum, id pauperibus & sanctæ CHRISTI * resurrectioni consecrauit.

Eudocia Pulcheriæ conciliata.
Eudoxia cum filia Placidia Byzantium missa.
Hulderichus Honorichi filius.
Iunior Eudocia Hierosolyma quoq; uisit.

** In cuius honorem templum Hierosolymis constructum fuerat. Euagr. lib. 2. cap. 5.*

CAPUT XIII.

Eudocia senior ab errore Eutychiano ad orthodoxiã reducitur.

PVlcheria Augusta quamprimùm Eudociæ reconciliata est, fratres & filiam eius hortata est, ut crebras ad eam darent literas, quò ab Eutychetis & Dioscori opinione desisceret, et sanctæ Catholicæ ecclesiæ communionem amplecteretur. Literis eiusmodi Eudocia acceptis, quum etiã beata Bassa semper ei, ut eadẽ secũ in religione sentiret, molesta esset: metuens illa, ne id non ex sententia Dei faceret, faciendum sibi esse putauit, ut de ea re ad diuinos patres referret, qui se de uero pietatis cultu certò edocerẽt. Proinde loci eius episcopo Anastasio accito, ad sanctum Symeonem Stylitẽ seu Columellam per illum scripsit, qui tum uirtutibus suis orbem illustrabat. Ad eum literis quoq; manu sua conscriptis, cõscientiam suam reuelauit: complexuram se esse, quod ille decreuisset, pollicita. Sanctus autem uir ille ad eam in hæc uerba rescripsit: Scito filiola, quòd diabolus uirtutum tuarum diuitias cernens, te expetiuit ut cribraret sicuti triticũ. Et exitiosus ille Theodosius uas & instrumentum mali illius factus, Deiamanti animæ tuæ tenebras offudit, eamq; conturbauit. Sed confide. Non enim deficiet fides tua. Ego quidem illud ualde admiratus sum, quòd quum fontem apud teipsam haberes, eumq; ignorãs, longius aquam hauriendam peteres. Habes igitur diuinum uirum Euthymium: huius doctrinam & præcepta sequere, & salua eris. Literis lectis, Eudocia minimè se negligentiæ dedit: uerùm ad se Euthymium in eam quam recens construxerat turrim euocauit. Atq; ubi ille uenit, incredibili repleta uoluptate, & ad pedes eius prouoluta, magnum exclamans: Nunc, inquit, cognoui, quòd Dominus indignam me aduentu & præsentia tua uisitauit. Sanctus uerò uir benedictionem ei impertijt, & attentiorem decæterò esse iussit. Quæ namq;, inquiens, accidere res tristes & duræ, non aliam ob causam accidisse eas tibi scito, quàm quòd cum impio Theodosio communicare sustinueris. Itaq; cõtendendi, quod præter rationem susc[i]pitur, studio prorsus posthabito, in tribus sanctis uniuersalibus synodis, in ea uidelicet quæ primùm Nicææ aduersus impium Arium, deinde quæ contra Macedonium Constantinopoli, & quæ rursum Ephesi prima aduersus Nestorium coacta est, conquiesce. Tum autem decretum etiam quod in concilio Chalcedone congregato factum est, recipere te: & Dioscori communione reiecta, ad Iuuenalem Hierosolymitanum accedere, & quæ in ecclesia solita tibi sunt facere oportet. Hæc postquam ille dixit, & precationem pro ea ad Deum fudit, in Mandram suam reuersus est. Eudocia autem ciuitatem sanctã petijt, & in Ecclesia catholica quæ fas est peregit. Magna porrò unà cum ea multitudo ex plebeijs & monachis, qui Theodosij errorem sequuti fuerant, sacram communionem perceperunt. Qui uerò exemplum eius imitari noluerunt, solita adhuc ipsius Eudociæ munera receperunt, sed * propter receptam affectionem tantum, non etiam ob sententiæ & opinionis conuenientiam & coniunctionem. Postquam autem uniuersali se dedidit ecclesiæ Eudocia, omni animi propensione consternata, opiniones illorum non ritè conceptas est admirata. Et non longè pòst puluere hoc in terris relicto, ut dixi, felici & beato obitu ad Deũ migrauit.

Symeonis Columellæ ad Eudociam literæ.

Per Euthymiũ Eudocia ad frugem bonã adducitur.

Sacrosanctæ quatuor uniuersales synodi.

Eudocia cum Catholica ecclesia sentit & communicat.

** συμπαθείας εἶχον, ἀλλ᾽ οὐ προσπαθείας.*

Eudociæ mors.

A

B

CAPUT XIIII.

CElleberrima hæc Pulcheria multas per uitam præclarè res gessit, multa publica hospitum & pauperum condidit domicilia. Aduenarum etiam sepulcra & alia ædificia construxit, piæ mentis eius indicia: in quibus etiam est martyris Laurentij delubrum. Tria quoque

A queDei matri ex ipsis fundamentis templa erexit. Quorum unum est, in Chalcoprateio, siue fabrorum foro, † Sacri tumuli nomen habens. In hoc, ueluti thesaurum, Deigenitricis deposuit zonam: de qua paucis libro proximo capite secundo mentionem fecimus. Hoc in templo, ut quarto quoque hebdomadis die peruigilium & supplicatio ad lucernas & lampades fieret, constituit, quam et ipsa pedes frequentare solita erat. Secundum templum ὁδηγῶν, uiæ ducum est, ubi Antiochia missam Verbi matris imaginem dedicauit, quam diuus Apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc uiuente, & tabulam ipsam uidente, gratiam'que adeò illi formæ suæ imminente. Hæc imago primùm in loco qui Tribunal dicitur, fuit: ubi ea, quæ nunc quoque fiunt, miracula peracta sunt. Porrò in templo isto, ut tertio quoqꝫ septimanæ die peruigiliũ itidem & supplicatio perageretur, curauit: quod ad hunc usqꝫ diem seruatur. Tertium autẽ Verbi matri incredibiliter pulchritudine & omnis generis materia ornatum cõsecrauit templum, cui Blachernæ cognomen est: quo abundè per ambitionem quandam & liberalitatem decorato, Martiano Romani Imperij sceptra tenente, magnopere unà cum eo operam dedit, ut modis omnibus uenerandum, immaculatum, Deiferum'qꝫ illius tabernaculum inueniret, & in ecclesia ea reponeret. Itaqꝫ Iuuenalem Hierosolymorum archiepiscopum, & Palæstinos episcopos, qui concilij celebrandi causa Chalcedonem uenerant, accitos interrogauit, an diuinum Deigenitricis templum & sacrosanctũ tabernaculum adhuc apud Palæstinos in eo tumulo, quo primùm repositum esset, reperiretur: uelle se id inde translatum, in templum hoc eius inferre, ut imperantis urbis * custodia esset & præsidium.

Pulcheriæ Augustæ opera.
ἁγίας σορῦ.
Templa tria beatæ uirginis.
De reliquijs uestium eiusdem.
Imago Deigènitricis à diuo Luca picta.
Pulcheriæ Eudocia imaginẽ matris Christi, quam Lucas apostolus pinxerat, Hierosolymis misit. Theodorus lector.
** φυλακτήριον.*

B Quum enim & urbs ipsa & templum illi dicatum esset, æquum esse dixit, ut sacrum etiam eius tabernaculum ab eis non abesset. Ad quæ uerba Iuuenalis respondit: In sacris diuinitus'qꝫ inspiratis scripturis obitum sanctæ semper'qꝫ uirginis Deigenitricis Mariæ minimè referri. antiquissima autem & uerissima omnino traditione receptum esse, instante illius obitu, Apostolos ex ipsis orbis terrarum finibus, ubi ad prædicationem obeundã dispersi erant, sublimes in aere Hierosolyma uenisse, uisione auspicatiore hymnos diuinarũ potestatum exauditos esse: & absqꝫ strepitu aliquo, mirifico planè modo, Verbũ & filium eius aduenisse, atqꝫ in manus suas diuinum illius spiritum suscepisse. Sacrosanctũ autem corpus illius angelica simul & Apostolica hymnodia elatũ, in tumulo quodam, in regione Getzemani repositũ esse, & in tertium usqꝫ diem eo loco carmina angelos perpetua in honorẽ & laudem Deigenitricis cecinisse. Et cùm eodem tertio die, is qui in obitu uirginis matris choro Apostolorum nõ affuerat, aduenisset, & sacrum illum cœtũ, ut tumulum recluderet, quo & ipse Verbi matri debitũ supremum'qꝫ persolueret honorẽ, precibus summoperè sollicitasset, atqꝫ sigillo ablato sepulchrũ apertum esset, sacrum illius corpus prorsus repertum nõ esse: sed sepulcrales illius fascias tantũ suo loco intactas atqꝫ inuiolatas, perinde atqꝫ corpus ea paulo antè reliquisset, repertas, & quidẽ inenarrabili odoris suauitate redolẽtes: eaqꝫ illos abũde afflatos, signaculo rursum tumulo imposito abijsse, ad miraculũ tantum cõsternatos, atqꝫ illud solum, pro eo atqꝫ decebat, animo secũ meditatos, illum ipsum Deum Verbum & Dominum gloriæ, qui subsistentia sua, pro bene placito suo, eo quem neqꝫ uerbis neqꝫ intelligentia assequi liceat modo, carnẽ ex ea suscipere, & deinde post ineffabilem illam uteri gestationem & partũ, uirginitatem illæsam conseruare dignatus sit: illum inquã ipsum, etiam post obitum, & ex uita hac migrationem, mirificè immaculatũ, impollutum, & modis omnibus sanctum corpus eius ante destinatam quoqꝫ & cõmunem omnium resurrectionem, immortalitate cohonestasse: eo'qꝫ per angelorũ ministerium in loca quædã

De obitu Deigenitricis Mariæ, eiusdem'qꝫ funere & assumptione.

cœlestium regionum lucidissima, & à corruptione alienissima, translato, honore præcipuo prosequutum esse, ne unà cum reliquis uel celeberrimis laudatissimisq; hominibus resurgeret. Porrò cum discipulis ibi tum affuisse addidit, sanctissimum illum Timotheum, Dionysiũ Areopagitã, magnumq; diuinum & sapientem Hierotheum: quemadmodum hac de re Dionysius ipse in suis ad Timotheũ de beato Hierotheo scriptis testatus sit, cuius testimoniũ libro secundo, capite uigesimosecundo, à nobis est relatũ. Hæc ubi Iuuenalis dixit, principes ipsi ab eo, ut sanctum eum tumulum, unà cum sacris uestibus probè obsignatũ ad se mitteret, rogarunt: eumq; ita à Iuuenali transmissum, in maximo quod ab eis constructum est Blachernarum templo, pijs consecrarunt atq; deposuerunt manib. proximè ad sacram diuinamq; mensam. Factum id Martiano adhuc superstite. Veneranda eñ uestis eius aliquanto pòst, sub Leone est allata: & in rotundo tẽplo, quod Leo magnus ædificauit, collocata est, sicuti in historia eius dicemus. A

Tumulus beatæ Deigenitricis.

Vestis eiusdem.

CAPUT XV.

Beata Pulcheria sexto Imperij Martiani anno, illustri post se relicta laude & gloria, & uirginitate sua ad extremum usque finem integra conseruata, quum post plurima maximaq; benefacta, substantiam suam omnem Dei templis & pauperibus dedicasset, in fata concessit. Donationem eam Martianus gratam habuit, facultatesq; illius quæ plurimæ erant, distribuit. Ipsa autem in templo diuorum Apostolorum condita est. Postea annis duobus non omnino exactis, Martianus quoque inter homines esse desijt, multa religione & sanctitate uir: ut qui in supplicationibus publicis alijs præierit, & maximam indigentibus pecuniam præbuerit: si quis alius, & ipse Christianissimus Imperij administrationẽ ueluti monumentum uitæ piè agendæ hominibus omnibus reliquit. Eo imperante, in Romana ditione tranquilla pax fuit, ita ut tum aurea existimarentur esse secula. Cœterùm eo ad meliorem uitã translato, communi Senatus calculo, Leo * Tribunitius, Thrax ipse quoq; genere, Imperator Romanorum salutatus est, & à patriarcha Anatolio diademate coronatus. Hic Maceles cognominatus est, quòd Asparem ex militiæ ducibus maximum, qui eum ad Imperium euexerat, & patrem eius Ardaburium, propter imperium affectatum, interemit. B

Pulcheriæ mors.

Martiani obitus.

Martiani pacifici Principis illud præclarum uerbum fuit: Dum in pace esse possumus, arma non induamus.

Leo eius successor.

Cognomen eius Maceles.

Egnatius Asparẽ & Ardaburium fratres facit.

* ὁ ἀπὸ τριβουνων.

CAPUT XVI.

Alexandriæ autem plebs ipsa, atq; etiam primores uiri Dioscoro addicti, Chalcedonensis synodi decretum non suscepere: & Martiani obitu cognito, furore multo rursum aduersus Proteriũ concitati sunt, ardorem eo expellendo plurimum ostendentes. Populus quidem ubique uniuersus facilè ad iram impellitur: & materiam quamque quam sors offert, ueluti scintillam atque fomitem tumultus arripit. Alexandrina autem plebs ad res eiusmodi non minus procliuis & prompta est, ex innumera quæ undequaque confluxit multitudine coaceruata. Proinde præter rationem omnem audacia utitur, & impetu dæmoniaco effertur. Aiunt quippe, cuiuis liberum ibi esse, quacunque temerè arrepta caussa & occasione, populum celeriter ad seditionem intemperijs quibusdam excitare, & quocunque uelit ducere. Et maxima ex parte iocis † ludicrisque rebus populus, sicuti inquit Herodotus, de Amaside scribens, deditus est. Plebs ea, quantum ad hanc partem pertinet, talis est: in rebus autem alijs haudquaquam contemnenda. Quum igitur eo impetu irati ferrentur homines, illa etiam temporis opportunitate oblata, quòd Dionysius Orientalium copiarum ductor apud interiorem

Tumultus Alexandrinus contra synodum Chalcedonensem & Proteriũ episcopum.

Alexandrina plebs in primis ad seditionẽ est procliuis.

† παιγνίων.

Dionysius Orientis dux.

Timotheus Aelurus impostura mirifica monachos, angelũ se esse aßimulans, à Proterij communione absterret.

A riorem Aegyptum esset, Timotheum quendam cognomento Aelurũ, ad episcopalem euehere dignitatem constituerunt: qui monasticam egerat uitam, & deinde presbyter ecclesiæ Alexandrinæ factus fuerat. Et quòd magnopere in Chalcedonensem synodum inueheretur, idoneus'que ad res miscendas esset, atq; episcopatum mirificè expeteret, fuligine nigroq; colore oblitus, noctu circum monachorum cellas obambulauit, & quemque per calamum scirpeum excauatum nominatim euocauit: atque illi quum eum audirent, ipse se ex spiritibus administris unum esse assimulauit, et cœlitus propterea missum omnibus dixit, ut admonitu eius à communione Proterij discederẽt, & Timotheum Aelurum in episcopali sede collocarent.

Aelurus, uiuo adhuc Proterio, episcopus Alexandrinus creatur.

Adhuc Proterius episcopatum gerebat, & munere suo fungebatur, quum Timothei partium studiosi in ecclesia magna, quæ de Cæsaris nomine dicta est, congregati, Aelurum ipsum patriarcham Alexandriæ designarunt. Consecrarunt eum, Eusebius Pelusij, & Petrus ex Iberia ortus, Maiumæ, quod Gazæorum nomi oppidum est, episcopus, quibus dignitas sacerdotalis à Proterio dudum adempta fuerat.

** καισαρέιον.*

Ordinatio illegitima Aeluri.

Qua de re certior factus Dionysius dux, maximis itineribus Alexandriam uenit, seditionis recens etiamnum incendiũ restincturus. Timotheus sibi, ne è throno deturbaretur, metuẽs, seditiosos quosdã ex populo Alexãdrino homines aduersus Proterium irritauit, qui illum audaci furore pleni aggressi sunt, & episcopum tantũ, quum ad sacrosanctum baptisterium confugisset, crudelem in modum (ô diuina uindicta) ferro in uiscera eius adacto, ut imperata Timothei exequerentur, contrucidarũt: & deinde ex fune suspensum, passim per uiam publicã rapuerunt, cadaueri eius ut homines furibundi insultantes, atque cum contumelia illudentes, & quòd Proterius necatus esset clamitantes.

Proterij martyrium.

Admiranda hæreticorum in orthodoxos crudelitas.

B Et postquam id per urbem omnem distraxere, postremò igni etiam ustularunt, cinere qui superfuit in aerem disiecto, uisceribus'que eius crudis (nam & ab hoc facto non abhorruere) degustatis. Vnà cum Proterio alij præterea sex idem certamen obiere.

Sex martyres Proterij socij.

† ἐγκύκλια γράμματα. h. e. circulares literæ Leonis ad episcopos omnes.

Hæc res ubi ad pijssimum Imperatorem Leonem est delata, non ille rursum synodum cogendam esse duxit, sed † circularibus per orbem literis ad ecclesias missis, quibus sententiam suam inseruit, opinionem episcopum quenque suam rescribere sibi iussit, cùm de Chalcedonensis synodi constitutionibus, an sequi illas uellent: tum de electione & consecratione Aeluri, quæ ita, sicuti dictum est, facta esset, reprehenderent'ne eam, ut quæ minus legitimè processisset, an episcopatum illum gerere permitterent. Leo hæc sic ad omnes ubique episcopos scripsit. Illi autem, quanquam locorum intercapedine inter se dissiti, simul tamen omnes, quum supra mille essent, suffragijs omnibus Chalcedonensem synodum cõprobarunt, decretumq; eius egregiè cõfirmarunt: Timotheo autem, ut qui illegitimè in thronum insiluisset, eisdem calculis dignitatem abrogarunt, disertis'que uerbis hominem excommunicarunt.

Episcopi omnes Leoni rescribẽtes, Chalcedonensem synodum laudãt, & Aelurum damnant.

Aelurus Gãgræ exulat.

Ille ad hunc modum condemnatus, & Alexandria eiectus, Gangram, quò etiam magister eius Dioscorus deportatus fuerat, exulatũ missus est. Aelurus iste multa diuini Cyrilli scripta nondum uulgata, dogmatibus suis adulterinis aspersis deprauasse dicitur.

Idem Cyrilli librorum deprauator.

Timotheus Salophaciolus Alexandriæ episcopus.

Eo autem abducto, Alexãdrini Timotheum alium, eiusdem quam Proterius complexus fuerat sententię uirum, ecclesię suę episcopũ legunt: quem quidam Basilicum, quidam autem Salophaciolum cognominarũt. Qui propterea quòd plebs eius gratia tumultũ exciuerat, Canopi degebat.

Byzantij Anatolio succedit Gennadius, Gẽnadio Acacius.

Eodem tẽpore quum Anatolius simul & uita & episcopatu in urbe imperante defunctus esset, in locum eius Gennadius substitutus est: atq; huic postea Acacius, qui ea in urbe pupillorum domicilio præfuit.

CAP.

CAPUT XVII.

Mihi uerò molestum non erit, & difficile, Aegyptiorum episcoporum & Alexandrini cleri ad Leonem missas preces, Proterij ferè historiam omnem complectentes, atque etiam circulares Leonis literas hic apponere. Preces illorum hisce conceptæ fuere uerbis. Ad pijssimum, Christianissimũ, & à Deo renunciatum uictorem, triumphatorem, & Augustum Leonem, episcoporum Aegyptiæ diœcesis omnium, & maximæ urbis Alexandriæ ecclesiæ clericorum preces. Non immeritò, qui cœlesti gratia quasi quoddam donum orbi huic datus es, quotidie secundum Deum reipub. consulere, Imperator omnium sanctissime, pergis. Et post alia. Quum tranquilla pax orthodoxi recteque sentientis populi apud nos & Alexãdrinos esset, Timotheus rursum seipsum statim post Chalcedonensem sanctam synodum, presbyteri dignitatem tum gerens, ab uniuersali Ecclesia & fide segregauit atque resecuit, cum quatuor aut quinque tantum episcopis, paucisque monachis, Apollinaris eiusque sectatorum praua opinione & hæresi infectis. Quam ob causam canonicè & legitimè à diuinę memoriæ Proterio & uniuerso Aegyptio conuentu ita illi sunt exautorati, ut Imperatoris indignationem, & soli exilij causa uertendi condemnationem, meritò sint experti. Et post pauca. Et migratione ad Deum per sanctum obitum Martiani Imperatoris ille comperta, ueluti is * qui legibus solutus suo ipse arbitrio uiueret, impudenter aduersus eum blasphemis & maledicis uocibus ferociens, & sanctam uniuersalem Chalcedonensem synodum perfricta prorsus fronte anathemati subijciens, ex plebe uenali & incomposita multitudinem ad se pertraxit, bellumque contra sacros canones, ecclesiasticas constitutiones, rempublicam & leges ipsas cepit, & in sanctam Dei ecclesiam seipsum coniecit: quum illa tum pastorem & doctorem suum haberet, sanctissimum patrem nostrum archiepiscopum Proterium, quùm stata sacra & conuentus solitos peragentem, tum preces in supplicationibus ad omnium nostrûm seruatorem CHRISTUM pro pio Imperio & Christiamanti palatio uestro fundentem.

Aegyptiorum episcoporũ supplicatio ad Leonẽ Imperatorẽ.

Aelurus cũ suis rectè dãnatus.

** ὡς αὐτόνομος.*

Aelurus uiolentus episcopatus Alexandrini occupator.

Christiani pro principũ salute sedulò orant.

Et deinde. Et quum una intercessisset dies, & amantissimus Dei Proterius, sicuti mos est, in episcopali æde sua esset, assumptis secum duobus episcopis & clericis, qui legitimè exautorati & ad auxiliũ pariter damnati fuerant, Timotheus, consecrationeque ab eis accepta, quum nullus prorsus ex diœcesi Aegyptia rectè sentientium episcoporum adesset, (id quod moribus in eiuscemodi Alexandrini episcopi electione fieri solet) archiepiscopalem cathedram, sicuti ipse existimauit, occupauit, adulterium manifestè inferre ecclesiæ ei ausus, quæ suum sibi haberet sponsum, rem diuinam in ea facientem, canonicè que & legitimè munus suum obeuntem. Et post alia. Nihil aliud facere beatus ille uir potuit, quàm ut locum daret iræ, iuxta id quod scriptum est, & ad sacrosanctum confugeret baptisterium, illorum qui ei ad cædem patrandam imminebant fugiens impetum. In quo loco barbaris etiam ipsis & feris hominibus omnibus, qui uenerationem & cultum eius, scatentem que inde gratiam ignorant, metus incessit. Sed enim homines illi qui consilium cœptumque Timothei ad exitum suum perducere contendebant, ne in incõtaminato quidem illo templo saluum eum esse passi, neque religionem reueriti sunt uel loci, uel temporis. Agebatur enim tum salutiferi Paschæ festi diei conuentus. Sed neque sacerdotalem exhorruerunt functionem, † quæ media intercedit inter Deum & homines. Interfecerunt igitur hominem innocentem, & crudeliter ipsum unà cum sex alijs mactarunt, & reliquias eius undequaque conuulneratas per omnia ferè ciuitatis loca, ferum in modum tractas atque raptatas, miserabiliter traduxerunt: sine mi-

In baptisterio, Proterio percussores ab Aeluro immißi nõ pepercerunt.

Cædes Proterij crudelißima.

Functio sacerdotalis.

† μεσιτεύουσαν θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

A ne misericordia omni corpus quod iam plagas nõ sentiret, discruciãtes: & in fru-
„ sta eo conciso, bestiarum more uiscera eius degustarunt, quem * mediatorẽ se nu- * μεσίτην θεῶ
„ per inter Deum & homines habere existimarunt: postremoq́ quidquid ex eo su- καὶ ἀνθρώ-
„ perfuit, id igne concremarunt, et cineres uentis differendos permiserunt, feritatẽ- πων.
„ belluarum omnem longè superantes. Atqui malorum istorum omnium autor
„ sapiens, si Deo placet, Timotheus fuit. Porrò Zachariæ Rhetori de his in histo- Zacharias
ria sua scribenti, aliter hæc referre libuit: tumultũ uidelicet Alexandriæ per Pro- Rhetor hæc
terium potius excitatum: neque populum hæc, sed ex militum ordine quosdam aliter retulit.
ausos esse. Fidemq́ uerbis eis astruit per epistolam quandam à Leone ad Timo-
theum missam: quam rem iudicaturus atq́ uindicaturus aliquis etiam à Leone
missus sit. Literas circulares ad omnes ubique episcopos Leo dedit, ad ipsum
etiam Constantinopolitanæ urbis antistitem Anatolium, eosq́ qui monastica
uita enituerunt, sententiam eorum (quemadmodum dixi) de synodo Chalcedo-
nensi Timotheiq́ consecratione requirens: Aegyptiorum episcoporum libello
supplici, precibusq́ insuper eorum qui uel Proterij partiũ, uel Timothei factio-
nis erant, sicuti ad eum missæ fuerant, adiunctis. Circulares literæ Leonis in hãc
sententiam scriptæ erant.

CAPUT XVIII.

„ IMperator Cæsar Leo, pius, uictor, triumphator, maximus, † semper † ἀεισέβαστος
„ colendus Augustus, Anatolio episcopo. In uotis quidem pietati αὔγουστος.
„ meæ fuit, ut uniuersæ orthodoxæ, recteq́ sentientes & sanctissimæ Circulares
„ Ecclesiæ, nec non urbes sub Imperio Romano omnes, quiete altissi- Leonis ad episcopos literæ.
B ma fruerentur: neque quidquam, quod statum illarum & tranquillitatem turba- Hoc literarum
„ re posset, intercederet. Quid autem nuper admodum apud Alexandrinos acci- earum exem-
„ derit, sanctitatem tuam iam nosse credimus. Vt uerò plenius de rebus omnibus, plum ad Episcopum Con-
„ & quæ causa tanti tumultus & confusionis extiterit, certior fias, ᵃ exempla pre- stantinopolitanum datum.
„ cum quas religiosissimi episcopi & clerici ex Alexandriæ urbe & diœcesi Aegy- tanum datum.
„ ptia, aduersus Timotheum in urbe Constantinopolitana pietati meæ obtulere: a τὰ ἴσα.
„ atque itidem supplicum libellorum exempla, quos à Timotheo internuncij eius
„ Alexandria aduenientes serenitati nostræ in comitatu nostro dederunt, ad pieta
„ tem tuam misimus: ut quid actum sit, ab eo quem diximus Timotheo, quem sibi
„ populus Alexandrinus, & qui ibi magistratus gerunt, ciuesq́ & naucleri, seu na
„ uium gubernatores, episcopum petunt, & alijs quoque de rebus quas supplica-
„ tionum complectitur contextus: adhæc, de synodo Chalcedonensi, cui nequa-
„ quam quidam assentiuntur, quemadmodum libelli adiuncti ostendunt, clarius
„ sanctitas tua cognoscere possit. Itaque pietas tua, orthodoxos omnes & sanctos
„ episcopos, qui nunc in urbe hac imperante degunt, & religiosissimos clericos
„ confestim ad se conuocet, & rebus omnibus cum cura & fide tractatis atque de-
„ liberatis, quandoquidem hoc tempore Alexandrina ciuitas turbulenta, & sta-
„ tus eius tranquillitasq́ nobis maximè curæ est, nobis sentẽtiam suam, de Timo-
„ theo ipso, & concilio Chalcedonensi, timore humano omni, gratia etiam & o-
„ dio semoto, solum omnipotentis Dei metum ob oculos ponens, significet. Sci-
„ tis namque, nos omnes de negocio tanto immaculatæ Diuinitati ra-
„ tionem esse reddituros. Vt in eo de re omni literis uestris a-
„ bundè edocti, congruentem & debitam sen-
„ tentiam ferre possi-
„ mus.

CAP.

CAPUT XIX.

Præclari monachi. *Simeones Stylites.* *Vadaratus.* *Iacobus Nisibenus.*

AD hunc modum Leo ad Anatoliũ, & omnes ubiq; episcopos scripsit. A In eandem sententiam quoque literas dedit ad illustres monachos, & qui uitæ sanctitate præclari erant alios, mores suos ad uitam spiritualem dirigentes: inter quos celeberrimus omnium fuit Simeones ille, qui primus stationem super columna inuenit, cuius antea etiã meminimus: præterea Varadatus, & Iacobus Nisibenus, quorum etiam Theodoritus in Dei amantium historia mentionem facit. Porrò Leo Romanus episcopus primus Chalcedonensi synodo comprobata, electionem atque consecrationem Timothei ut illegitimam improbauit: cuius epistolam Leo Imperator Timotheo Aeluro per Silentiarium misit. At enim Aelurus ad Imperatorem rescripsit, Leonis epistolam refellens, & Chalcedonensem synodum quàm maximè reprehendens. Episcopi reliqui, itidem ut Papa fecerunt. Solus Amphilochius Sidites ad Imperatores scribens, Timothei quidem consecrationem damnauit, synodi autem Chalcedonensis decretum non recepit. Quæ omnia à Zacharia Rhetore in historiam sunt relata, qui Amphilochij etiam epistolam ei inseruit. Nõ episcopi uerò solum, sed & celebris memoriæ Simeones de his rebus epistolas duas dedit, alteram ad Imperatorem Leonem, alteram ad Basilium episcopum Antiochenum: quam quòd breuior sit, hic apposui, uerbis hisce conscriptam. Domino meo pijssimo & sanctissimo, Dei amanti Basilio archiepiscopo, peccator & humilis Simeones in Domino salutem. In tempore nunc dicere possumus Domine: Benedictus Deus, qui non reiecit precationem nostram, & misericordiam B suam à nobis peccatoribus non remouit. Acceptis enim sanctitatis uestræ literis, ardorem & ueram pietatem Dei amantissimi Imperatoris nostri erga sanctos patres, & certam stabilemq; eorum fidem admiratus sum: quam pietatem ille & antea exhibuit, & etiam nunc exhibet. Atq; hoc quidem donum non ex nobis ipsis, quemadmodum etiam sanctus Apostolus dixit, sed ex Deo est, qui illi eam animi alacritatem propter orationes uestras indidit. Et post pauca. Proinde & ego humilis & tenuis, atque adeò † abortiuus monachus, Imperiali eius celsitudini institutum meum de fide sanctorum patrum, qui Chalcedone sexingenti trigintasex conuenere, in qua persisto, & per quam confirmor, utpote quæ à spiritu sancto manifestata sit, significaui. Quod si enim duobus aut tribus in nomine eius cõuenientibus, medius inter eos est Saluator: quomodo ad tot & tam sanctos patres ille aduenisset, nisi ab initio cum eis spiritus sanctus fuisset? Et pòst alia. Itaq; fortis esto, & in uera pietate uiriliter age, quemadmodum & Iesus Nauæ filius, seruus Domini, in populo Israelitico. Clerum religiosum, qui sub sanctitate tua est, omnem, & benedictum fidelissimumque populum uerbis meis consolare. Quapropter, sicuti dictum est, Aelurus quidem Alexandria eiectus est: Timotheus autem alter, qui & Salophaciolus dictus, & ex Proterij partibus erat, pro eo in ecclesiam inductus. De his hactenus.

Amphilochius Sidites Chalcedonensem synodum non recipit.

Symeonæ Columellæ literæ ad Basilium episcopum Antiochenum, de pietate Leonis Imperatoris, & synodo Chalcedonensi.

† ἐκτρωμα τῶν μοναχῶν.

CAPUT XX.

Terræmotus graues. Præcipuè Antiochiæ. *Causa eorum, impietas hominum.*

LEone iam alterum annum imperante, ingens terræmotus & fremitus usq; adeò extitit, ut multæ quidem in locis omnib. ruinæ consequutæ sint, Antiochia autem omnis ferè cõcuteretur. Clades ea ueluti prooemium futurorum malorũ fuit, propterea quòd ciues ipsi à diuinis legib. alieni, tanquam beluæ feri animis essent, & uecordiæ intemperijs omnibus agitarentur. Grauissimus enim qui unquam fuere omnium terræmotus urbem eam inuasit, quingentesimo sexto ab ea condita anno, decimoquarto mensis Septembris

A bris die, quarta noctis hora: ab eo terræmotu, qui ibi sub Traiano fuit, trecentis quadraginta septem annis exactis. Ille nanque quum centesimo uigesimo nono †suis legibus, ut libera republ. ea urbs uteretur, illam afflixit. Iste autem sub Leone quingentesimo sexto anno eam oppresit, sicuti hoc à studiosis repertum est. Et domos eius ferè omnes disiecit, quum quidem populosissima foret: ita ut in ea solitudo nulla, aut locus quisquam inhabitabilis aut neglectus esset. Magnificentissimè autem exornata fuerat, propter ambitiosam multorum principum liberalitatem, qui operibus ibi extruendis inter se concertarunt, & de gloria superare alij alios conati contenderunt. Conciderunt igitur Imperiales ædes una atque altera. aliæ periculum euasere, unà cum uicino lauacro, quod sanè urbē †incommoditate pristina liberauit, propterea quòd reliquæ balneæ uiolentā inundatione ei incommodassent. Disiectæ quoque quæ pro Imperatorijs ædibus fuere porticus, & quod eis impositum erat tetrapylum. Præterea Hippodromi pro foribus turres, & quędam eis insistentes porticus. In ueteri autem urbe domum aut porticum ullam non attigit. Concussit insuper & Traiani & Seueri & Adriani lauacra. Plurima item ædificia & porticus in ea quæ Ostracina dicitur uicinia, atque etiam quod uocatur Nymphæum: quæ omnia copiosissimè Ioannes Rhetor in historijs suis refert. Terræmotus istius gratia, & propter ædificia diruta, Imperatorem ferunt urbi ei mille auri talenta tributi annui remisisse, multam quoque pecuniam ad publica ædificia renouanda dedisse. Eadem tempestate Thracia etiam & Hellespontus, Ionia omnis, & quæ uocantur Cyclades insulæ concussæ sunt. Aedificia plura in Cnido & Co collapsa. Constantinopoli uerò & in prouincia Bithynia imbres immensi, in tertium & quartum diem iugibus

B aquis cœlitùs in fluminum morem decidentibus durauerunt: montes in planiciem deciderunt, uici maximi diluuio disparuerunt. Ex ingenti purgamētorum copia in quibusdam lacubus insulæ extiterunt: sicuti in Boane, quæ ad Nicomediam est, accidit. Alia præterea multa euenere. Signa quoque in cœlo conspecta. Nubes enim tubæ specie ad dies quadraginta uisa est. Quo tēpore cinere etiam Constantinopoli, nubibus in ignem uersis, pluit, qui cinis palmi minoris propè altitudine in tegulis iacuit: id quod euidentissimum indicium imminētis incendij fuit. Itaque cum tremore omnes urbe egressi, Deum precibus placarunt, ignea pluuia Deum abolere uelle omnia dicentes. Porrò Deo ad misericordiam conuerso, flamma extincta, & cinis horrendus in terram delatus est. De hoc Procopius etiam Cæsariensis alicubi memorat, ex Bebio eum monte ortum habuisse scribēs, unde ille quum plurimus redditus esset, uento uiolēto in sublime actus, eo loci ubi ille conquieuit, deciderit. fortasse autem & Deus illum ita in sublimi aere iactatum, in ea loca quæ pœna coercenda erant, coniecit. Terræ quem diximus motu ita ingruente, Imperator Leo sibi metuens, circa sanctum Mamantem tabernacula posuit, ad sex menses ab urbe ingredienda abstinens, eoque modo se diuinam iram declinaturum existimans.

Antiochia multos pertulit terræmotus.
† αὐτονομίας.
Clades eius urbis ex terræmotu.
† ἀχρηστίας ἀπὸ πλημμυρ.
Ioannes Rhetor.
Liberalitas Leonis principis erga Antiochenos maxima.
Casus fatales uarij & admirandi.
Boane insula.
Pluuia cineris.
Leo mensibus sex extra urbē sub tabernaculis mansit.

CAPUT XXI.

TUm quoque maximū incendium Constantinopoli grassatū est, quod illi maiorem quàm terræ motus intulit cladem. Initiū sumpsit in parte maritima, quam Bosporum seu Bouis transitum, incolæ nominānt: quum perniciosus quidam dæmon lucubrationum horis muliérculæ uictum labore manuum quærenti assimilatus, lucernā ad * rerum omniū uenalium forum, salsamentorum aliquid empturus, siue etiam mulier uerè exitioso dæmone agitata illa fuerit (nam dicere id non possum: utrunque sanè fertur) detulisset. Lucerna igitur alicubi posita est, & mulier ipsa abijt. Ignis autem nescio

Incendium fœdissimum Constantinopolis quatriduanū.
** ὡς τὸ παντοπώλιον.*

ſcio unde ſtuppa correpta, ingentem prouoluit flammam, & ædificium id illicò A
conſumpſit, atq; inde ad uicina ſerpens circumquaq; quàm facilimè proxima te-
cta depaſtus eſt: nec illæ tantum quę facile ignem concipiunt ædes, uerumetiam
quæ è lapide ſecto amplitudine & altitudine ingenti conſtructæ erant domus,
conflagrarunt. Incendium id liberè, in quæcunq; incidiſſet, ædificia conſumens,
in quartum uſq; durauit diem. Adhibita quidem eſt aduerſus ignem omnis ge-
neris defenſio, ſed uis eius illam modis omnibus ſuperauit, adeò ut media pars
urbis omnis à Septentrione Auſtrum uerſus prorſus conflagrarit, in longitudi
nem quinq;, in latitudinem uerò decem & quatuor ſtadiorũ ſpacio, neq; quid-
quam in medio de publicis priuatiſq; porticibus & ædificijs relictũ eſt. Colum-
næ quoq; & durorum natura lapidum materia, perinde atq; ſarmenta quædam,
quæ facile accenduntur, arſerunt. Clades ea ex parte boreali, ubi etiam nauale ur
bis eſt, à Boſporo ipſo ad uetus uſq; fanũ, quod ab Apolline cognomen habuit,
ex auſtrali uerò regione à Iuliani portu uſq; ad præclarũ ædificium templi eius,
quod Concordiæ dicitur, proceſsit. Medius inter hæc locus à Cõſtantini foro,
uſq; ad id quod Tauri forum dicitur, fuit. Itaq; quæ inter ea quæ diximus in me-
dio fuere ædificia, deforme & miſerandum facta ſunt ſpectaculum. Quęcunque
enim ad ſublimem amplitudinem & fomam extructa, & ad incomparabilẽ exor
nata magnificentiam, maximo commodo publica & priuata ædificia fuerant, o-
mnia ſimul ſubitò in aceruos & hiatus uaſtos & inuios redacta ſunt, uarij gene-
ris materia in cumulum unum cõgeſta, & priore facie rerũ adeò mutata, ut neq;
ædium ipſarum incolæ quid fuerit, quóue loco quæuis prius opera ſteterint, di-
ſcernere potuerint.

Conſtantini forum. Tauri forum.

CAPUT XXII. B

Sanctæ Anaſtaſiæ templum precibus Marciani uiri ſancti, illæſum ab incendio permanſit. Mortuorũ reſuſcitatio.

Corripuit quoq; incẽdium id ſanctæ Anaſtaſiæ templum, quod Mar
cianus celebris uir, ſumptibus ſuis erexit: & item ſanctæ Pacis delu-
brum, ad mare ſitum. Eo enim tempore præclarus uir iſte claruit, o-
perib. nouis enitens, humanitateq; & miſericordia maximè inſignis:
& qui uirtute eò proceſſerit, ut etiam mortuos excitarit. Sed alia quoq; is tem-
pla præclara & magnifica Deo conſtruxit. Tum porrò ignis carpere iam ſan-
ctæ Anaſtaſiæ templum inſtituerat, ſed ei ille obſtaculo fuit. Quum enim iam
flamma ſerpens eccleſiæ appropinquaret, accepto in manus ſacro Euangelio,
per tegulas in tectum conſcendit, precibuſq; & lacrymis Deũ implorauit. Ignis
autem ad eum accedens, ueluti uirum ſanctum reueritus, atq; in ſublime ſubla-
tus, & in arcus ſpeciem admodum incuruatus, ædem eam intactam prorſus re-
linquens tranſiliuit. Cum hoc eo tempore Daniel quoque floruit, qui ad Tran-
ſitum perquàm diu ſtationem ſuper columna pertulit. Is ex Simeonis Mandra
prodijt, cuius precibus & cohortationibus adiutus, eximia ſubijt certamina, &
pietatis exercitium ſupra naturæ captum, Boreæ continuè expoſitus, peregit:
quapropter etiam ab agonothete ſiue certaminis muneratore ingenti gloria eſt
condecoratus, à quo exitioſorũ dęmonum expulſionem, & uariorũ morborum
ſanationẽ accepit. Ad quẽ ſœpe etiam in tenui habitu ueniens Imperator obſtu-
puit, benedictionem'que ab eo & communionem precum petijt. Perliberaliter
quoq; magnifica prope columnam conſtruxit ædificia, templum item & domi-
cilium circa uirum ſanctum monachorum ſtatuit, & † columnam ipſam extulit,
omniaq; adeò uiro ſancto factus eſt. Incendij eius tempore, Daniel ex columna
tandem digreſſus, in urbem uenit: atque in eius præſentia ignis confeſtim extin-
ctus conquieuit. Sub Baſiliſco uerò, qui à religione excidit, & Chalcedo-
nenſem Synodum contempſit, ardore inde ductus rurſum deſcendit, & cum
Acacio

Daniel Stylites.

Miracula Danielis. Daniel à Leone Imperatore admodum cultus.

† ἀνύψε τὴν κίονα.

Incendium ad Danielis aduẽtum conſtitit.

A Acacio Constantinopolitano antistite ecclesiasticos conuentus egit, monachorumque ordine omni cum multitudine ipsa plebis assumpto Basiliscum adijt, & cum eo liberrimè colloquutus est. Idem fecit Ascetarum præstantissimus Olympius.* Tum quoque uiguit Auxentius *Exscholaris, uitam nudam in monte eo qui ex aduerso Constātinopoli situs est, sicuti antea dixi, monachus agens. Qui inde descendens, Synodo affuit, & plurimum momenti recto dogmati attulit. Inter monachos clari etiam maximè fuere Varadatus, & Iacobus Nisibenus: cuius quàm egregium uitæ institutum fuerit, satis declarat miraculū quod in puellis Græcam superstitionē sectantibus, dum in fonte lauarent, edidit. Quæ quòd dicto Iacobi audientes non essent, canuerunt: & fons statim exsiccatus est, quem quidem ille precatus undis repleuit, puellas autem canas per uitam omnem reliquit. Illud scire conuenit, non hunc esse Iacobum illum, qui aduersus circulares literas scripsit. nam is Constantij temporibus fuit: iste autē temporibus hisce uiguit, prodigijs & miraculis præcipuis spectatus, sicuti Theodoritus in Deiamantiū historia inquit. Cui etiam arcā sepulchralē fieri, idem Theodoritus curauit. Accidit autem ut prior moreretur Theodoritus: uerumtamen sic quoque magnus Iacobus in ea est conditus. Martianum, quem diximus, Gennadius Cōstantinopolitanus ecclesiæ œconomum & dispensatorem legit, quum ex Catharorum siue Purorum hæresi ad ecclesiam transijsset. qui quum id munus obiret, quæ in ecclesia quaque muneris loco offerrentur, ea ut loci cuiusque clerici ferrēt, constituit, quū ad id tēpus ecclesia Catholica † seu uniuersalis dona eiuscemodi B omnia tulisset. Quo tempore primus etiam Leo cōstitutione lata, ut dies Dominicus ab omnib. absque labore omni per ociū transigeretur, festusque & uenerabilis esset, quemadmodum & diuis Apostolis uisum est, præcepit. Constituit quoque, ut qui in cleri ordinem lecti essent, à solo præfecto prætorio iudicarentur.

*Daniel liberè Basiliscum tyrannum propter hæresim obiurgauit. — Olympius. — Auxentius. — * ἀποσχολαρίων. — Varadatus. Iacobus Nisibenus. — Huius miraculo puellæ lauātes canuerunt. — De parochialibus ecclesiarū munerib. quæ offertoria dicimus. — † Hanc nunc parochialem & curatam uocamus. — L. omnes indices. — L. Dies festos. C. de fer.*

* *Scholares in sacro Palatio militantes dicebantur, sicuti & pars eorum Domestici Scholæ. Nam militantium quoque schola est. Hinc rubrica est de Priuilegijs scholarum. C. lib. 12. Et exscholaris, qui militare in aula desijt: sicut exrex, exconsul, exquæstor, &c. dicitur.*

CAPUT XXIII.

GEnnadio isto episcopum gerente, pictor quidam Seruatorem habitu & forma Iouis pingere ausus, facinoris eius mercedem tulit. Nam manus eius exaruit: quam, quum ille crimen id publicè cōfiteretur, Gennadius restituit. Illud uerò notandum, uerius esse, Seruatorem nostrum capillum molliter inflexum & subcrispum, eumque minus densum habuisse, sicuti in historijs colligitur. Gennadius iste ad Eleutherium martyrem, de clerico illius quodam, quem ut dissolutè uiuentē criminabatur, epistolam dedit uerbis hisce compositam: Sancte martyr Dei Eleutheri, miles tuus incompositam degit uitam: quapropter aut tibi ille corrigendus, aut tu ab Ecclesia reijciendus es. Et clericus ille statim mortuus est. Idem Gennadius nullum sacerdotem consecrauit, qui non prius psalteriū sedulò in ore habuisset. In episcopatu huius, Studius quidam uir præclarus, Roma Constantinopolim peruenit, & diuo Precursori templum erexit, in quod monachos ex domicilio eorum qui ἀκοίμητοι, hoc est Insomnes dicuntur, induxit. Horum domiciliū Marcellus diuinissimus construxerat, in quo perpetuis carminibus nunquam non hymni Deo canerentur, sodalitate monachorum eam ob rem in tres cœtus diuisa. In ea Mandra Ioānes quoque Calybetes monachum egit. Ea tempestate Timocles etiam & Anthimus *Tropariorum poetæ floruere, qui suas uterque sodalitates habuere. Et qui Chalcedonensis synodi decreta comprobabāt, Anthimi conuentus frequentabant, qui etiam peruigilium inter eos instituit. Atqui hostili erga eum erāt animo, Ti-

Miraculum in pictore, qui Saluatorem, Iouis forma pinxit. — Epistola mirifica Gennadij ad Eleutheriū martyrem. — Studius. — Sodalitas monachorum Insomnium. — Ioannes Calybetes. — Tropariorum poetæ Timocles & Anthimus.

* *Tropos etiam nunc homines nostri dicunt.*

moclem sequebantur. Admirandum etiã quiddam aliud, quod Gennadio acci A dit, exponam. Quum enim noctu ad sanctius sacrificij altare astaret, & preces ad Deum pro mũdo funderet, spectrum quoddam dæmoniacum uisum est: quod crucis signo ab eo repulsum, humana uoce ita illi respondet: Illo quidem uiuo, secessurum atque quieturum, postea uerò modis omnibus Ecclesiam perturbaturum. Quod Gennadius metuens, postquam Deum plurimùm deprecatus fuisset, ex hac uita migrauit. Et Acacius orphanotrophus seu pupillorum curator, thronum recepit. Tum quoque euenit, ut duo episcopi, quorum alter rabie Arij infectus, à dicendi & disputãdi arte instructissimus, alter uirtute, religione & recta fide ornatissimus erat, de doctrina religionis concertarent. Porrò orthodoxo & rectè sentienti uisum est, uerborũ contentione relicta, ad rem ipsam descendere, & ueritatẽ explorare: uidelicet ut rogo ingenti accenso, se in ignem conijceret. Quod ubi Arianus detrectauit, orthodoxus igni se commisit, atque inde cum impio sermonem conferens disputauit, saluusque etiam uestibus intactis permansit. Archisynagogus quoque inter Iudæos quidam cum pueris duobus in tumultu concitato, perinde atque is autor eius fuisset, correptus, crudeliter à uiro consulari excruciatus est, multis hominibus præsentibus. Is autem inter tormenta uaria illud tantum uociferatus est: O Deus sancti Sergij adiuua me. Sancte Sergi, tu nosti. Iudices porrò fingere & assimulare hęc Hebræum putantes, ad ignem, ut uiuus combureretur, qui uerba ea protulisset, condemnarunt. Et ecce in media flamma equites duo candidis induti stolis apparentes, horis multis illum ab igne intactum conseruarunt: & multitudo in flammam insiliens, hominem inde eripuit. Qui deinde baptizatus, Sergius nominatus est: atque ille non minus mente quoque illuminatus, substantia sua quam multam habuit uendita, in pyræ eius B loco amplissimum Sergio martyri templum extruxit: ubi capite raso reliquam, iuxta Dei beneplacitũ, exegit uitam. Idem duo eius fecere pueri, nominibus suis in Sergij & Bacchi nomen mutatis. De his hactenus.

Spectrum dæmoniacũ Gennadio apparet.

Disputatio episcopi ex igne.

Miraculum in Archisynagogo Iudæo in flãma ignis diuini tùs cõseruato.

Diui Sergij templum. Idem monachus factus.

CAPUT XXIIII.

LEone imperante, ueneranda immaculatæ Matris uestis Constantinopolim hoc modo perlata est. Hanc sicuti diximus, mater Dei ad filium migrans, mulieri Hebrææ cœlibi seu uiduæ reliquit, quę etiam usque ad illud ipsum tempus incorrupta permansit, & multa miracula edidit. Postquam autem Candidus & Galbius germani fratres patricia dignitate præditi, Hierosolyma profecti, omnia ibi loca perlustrarunt & exosculati sunt, atque inde etiam in Galilææ partes uenerunt, & thesaurum hunc apud Iudæam quendam asseruatum repererunt, consilium eius auferendi ceperunt. Et Hierosolymorum urbe peragrata, & sancto quoque loco salutato, ex Palæstina discessuri, arcam eadem longitudine & latitudine qua illa erat, in qua diuina Dei matris uestis reposita erat, fieri curarunt: eamque uacuam, solito ornamento coopertã, per fraudem in loco suo deposuerũt: alterã aũt illam cum sacrosancta ueste receperũt, & cum ea quam celerrimè Constantinopolim recurrerũt, in suburbana regione, cui Blachernæ nomẽ erat, occultare diuinũ thesaurum uolentes. Quãdoquidem uerò rem tentare quæ fieri nequiret uisi sunt, ingratis etiam eam ad Imperatorẽ retulere. Atque ille incredibili elatus uoluptate, rotundo in eo loco ubi asseruabatur cõstructo templo, cum magna ueneratione sacrã arcam in eo collocauit: ubi nunc quoque uenerãda illa uestis integra seruatur, ueluti inuictũ perpetuũque urbis præsidiũ, quæ uarios repellit morbos, & miraculis quæ in ea fiunt, naturã & uim tẽporis superat. Pulcheria quidẽ celebris Imperatrix, ingens sub Marciano Dei matri

Vestis diuæ uirginis è Palæstina Constantinopolim deportata.

Blachernæ. Rotundũ Dei genitrici Leo construxit templum, in quo uestis ea reposita.

A matri condidit templum, ubi sepulchrales fascias reposuit, Leo autem magnus aliud construxit, in quo magnificè uestem illius consecrauit.

CAPUT XXV.

Leo iste aliud quoq; templum uirgini matri in loco qui Fontis nomen habet, erexit, ubi densæ & ingentes cupressi, pratum etiã teneris refertum floribus, quasi quidam paradisus amœnus & pulcher, fons insuper pellucida & potabili aqua tacitè scatens: & ut semel dicam, quæcũq; sacrum templum decerent, omnia erant. Vtranq; hoc delubrum pro urbis mœnibus constructum est: alterum in Blachernis ad maris littus, alterum autem ad eam quæ dicitur Aurea porta quæ ad arcis finem est, ut utraq; ædes inexpugnabile urbi propugnaculum esset. Abest ab urbe regio hæc stadio uno, dotes quas terra habere potest omnes obtinẽs, antiquitùs matri Dei consecrata. Optimum ibi est cœlum, locus ipse uarijs consitus arboribus, platanorum prouentu plurimo & cupressorum proceritate perquàm amœnus fuit. Herbam protulit mollem & copiosam, diuersi generis flosculos prætendentem, toris commodam, nec minus pascuis utilem. Fons ubertim & pellucidè profluẽs, quum loco ipsi gratiam ingentem & amœnitatem præbuit, tum pulchrum eum & cõspicuum reddidit. Diuina præterea gratia aquæ ipsi indita, ad miraculorũ edendorum prouentum efficacem eam præstitit. Intercessit tempus longũ, & cœnum paulatim undę aggestum fontem obruit, initiumq; quà unda proflueret obstruxit. Arborũ etiam densitas, aditu ad fontem obstructo, quum diuturnitas insuper temporis accessisset, obliuione locũ obduxit, ita ut limus uliginosus esset, & humore tantũ tenui dignosceretur. Verumenimuerò Leo iste, quum nondum diuino nutu Imperiali dignitate exornatus, priuatus degeret, & circa eum locũ alicubi deambu-

B laret, in hominẽ cœcum tota uia errantem incidit: & uicem eius miseratus (erat enim uir bonus, misericors, & in rebus omnib. consideratus & prouidus) manu eum duxit: oculi ei uicem præstãs, gressumq; eius per loca plana dirigẽs, si quid in itinere spinarũ aut duri esset, quod incedentẽ offendere posset, remouit. Atq; ille quidẽ hunc ducebat, hic autẽ sequebatur. Et iam itinere aliquanto confecto, prope cœnosum hunc locũ uenerãt: cœcusq; ille siti plurimũ cõficiebat, & quin concideret parũ aberat, ita humor omnis in eo æstu uehementissimo exaruerat. Itaq; Leoni ualde institit, ab eoq; crebrius contẽdit, ut siti eius mederetur, & uiæ laborem in umbra quapiam aliquantulũ recrearet. Erat hoc inenarrabilis cognitionis & sapientiæ Dei, quę mirificè omnia instituit. Ille igitur misericordia erga pauperem motus, dẽsam syluam omnem perlustrauit, & si quis aquæ humor ibi scateret, scrutatus est. Vt uerò post fatigationem multã infecta re ad illum redijt, & anxiè admodum quiritaretur, quòd misero illi in tali casu nihil solatij cõferre posset, uocem incredibilem præter opinionem omnem ex alto ad se delatam audijt, quæ diceret: Nõ ita anxietate te macerari oportet Leo, ecce aqua propè est. Proinde noua hac uoce consternatus, denuò undam inquirere instituit. Sed & ipse cœcus prorsus fuit. Circũ eam enim uersabatur, minimè tamen eam uidebat: quòd & syluæ densæ opacitas ei obstaret, & cœnũ profundius illum inde remoueret. Quapropter partim indignãs, quòd quem manu duxerat cœcus ærũnam eam pateretur: partim uocem eam in animo fixam considerãs, & aquam rursum inuestigãs, denuò eam ipsam exaudijt suaue quiddam & facetum cœlitùs sonantem uocem. Nam & de nomine eum cõpellauit, & Imperialem dignitatẽ primo quoq; ei tempore aduenturã certò denũciauit, ita inquiens: Leo Imperator, densum hunc & umbrosum lucũ ingressus, turbidam aquam hauri, eaq; sitim hominis ægri refice: & limũ cœnosum manib. cape, quo cœci oculos inungas. Quæ

Templum diuæ uirginis ad Fontem.

Leo adhuc priuatus cœcum hominẽ in uia ducens, in fontem mirificum incidit.

Leoni cœlitùs Imperiũ promissum.

Templum Dei genitrici condere iubetur.

uerò ſum, dudum hunc obtinens locum, eoq́ me oblectans, mox ſcies. Tu fac A
ut ædem hic mihi ſacram conſtruas, in qua identidem uerſer, & ſuauiter deambulem: in qua etiam precantib. omnibus, locumq́ hunc cum ardore & fide certa adeuntibus, optata præſtem omnia. Neq́ quidq́ eſt prorſus, quod mihi aduerſetur, & non continuò poteſtati meæ ceſſurũ ſit, etiamſi dæmon ſit, aut morbus qui omnẽ ſuperet medicinæ curam, aut aliud quidq̃, quod factura non ſim, dummodo ritè pieq́ ſit petitum. Verbis eis Leo parens, cœnũ & undam ad cœcum parum id iam curãtem, ut in quo ſpiritus propè extinctus eſſet, attulit: & oculos eius luto, non ſecus atq́ Seruator illius à natiuitate cœci, liniuit: deinde etiam aquam præbuit, oculos attrectanti. Ecce aũt maieſtas & magnificentia tua, ô Deigenitrix, ſe exhibet, & miſero illi aqua turbida & lutum Siloe fit. Cõfeſtim enim uiſum recipit, & diuturnas abijcit tenebras, oculis præter ſpem omnem, ſolem, ſeu potius cœnum & lutum inſpiciẽs. Sicuti nanq́ ſol primùm, qui uiſui lucem primus dat, ab eo conſpicitur, ſic tum lutum, quod lumen illi ſubminiſtrarat, primùm ab eo eſt conſpectum. Qua in re illud etiam admirandum fuit. Nam quod oculis ualentibus maximè aduerſatur, id tum natura & ui ſua depoſita, ſalutare eſt factum.

Cœcus fontis cœno oblitus illuminatur.

Lutum oculis ſalutare.

CAPUT XXVI.

LEo poſtea, pro eo atq́ ei Deigenitrix prædixerat, ad Imperiale ſublatus faſtigiũ, ſtatim pro tanto illius in ſe beneficio ei gratiã repẽdit. Et loco eo repurgato, & fontis uena altiſsimè inueſtigata & reſtituta, quidquid erat cœni & terræ aggeſtæ eijciendum curauit: & fonte ipſo circunquaq́ ſtructura ſolida probè munito, delubrũ Dei matri conſtruxit, & ædificiũ ipſum ſupra fontem ſtatuit. Structura ita comparata eſt, ut non minus B
ædificij ſubter terrã ſit, q̃ ſuper terrã emineat. Nã iudicio meo ex ipſius terræ fundamẽtis excitata eſt, & in † quadrangulũ ita coagmẽtata, ut eam formã ædi ſacræ præſtet, qua aliquatenus lõgitudo latitudinẽ ſuperet, & lõgitudini quæ aſsis rationẽ habeat, latitudo quadrãtis proportione reſpondeat, ſed ædificij muri ſub terra nihil habent uarietatis: quamprimũ autẽ ſupra terrã eminẽt, ſtatim uariant. Nam in quatuor porticus cõformantur, quarũ duæ, cõtra Orientẽ altera, & Occidentem ſolẽ altera, in uacuũ aerem ſublimes feruntur: alteræ duæ utrinq́ proximis ſuffultæ parietib. cõiunguntur, eiſq́ incumbũt. E ſuperiore parte ſtructura quædã apſidũ & arcuũ molliter ædem ipſam attollens circumit, & porticib. quibuſdã æquis inter ſe ſpacijs diſtantib. fulcitur, quæ ſpacia ueluti intercolumnia luminis immittendi gratia inſtituta ſunt, per quæ lux immenſa in fontem influit, & ſplendoris abundãtia lumine multo locum omnẽ illuſtrat. Super his tholus in ſublime eminet, cũ teſtitudine rotunda & alta, paulatim ſeſe deorſum uerſum incuruãte, & aliquãtulum in ſublime euadẽte: cuius tam prolixa eſt pulchritudo, ut cœlo relucenti & igni ardenti ſimilis uideatur. Superiorẽ ſacri adyti partem, aliud ſupra fontem ipſum ædificiũ terminat, firma porticu exornatũ, ut formæ pulchritudinem, † lõgitudine altero tanto latitudinem ſuperãte adimpleat. Gradus etiam quoſdã architectus, uigintiquinq́ opinor, ex utraq́ parte aptiſsimè conſtruxit, qui facilem ad fontem ipſum deſcenſum præbeant: cancellis marmoreis additis, qui & pulchritudinem aliquã operi afferant, & deſcendentes, ne lubrico humoris labantur, manuducãt. Gradus alij directè accliues ſunt, alij uerò aliquantulũ incurui. Teſtudo ſumma, ſeu potius uertex ipſe templi auro puro prolixè exornatus eſt: atq́ is luce per frequẽtia ſpecularia immiſſa, & marmoris quo parietes incruſtati ſunt fulgore uibrato, ueluti coruſcans templum omne tanquã fulgure illuſtrat. Fons in medio ferè templo eſt. parum enim id abeſt. Latitudo eius bis ſenum pedũ, undam habet iugem, frigidam & pellucidã. Structura

Structura templi Virginis matris ad Fontem.

† ἐν τετραγώνῳ ξυγκειμένη, ἑτερομήκη δὲ τὴν θέσιν καθιστῶσα τῷ δόμῳ, ὡς συμβαίνειν τετμημένον πως εἶναι τῷ μήκει τὸ εὖρος.

† ἑτερομήκει.

Fõs mirificus.

A ctura marmorea quadrangulari cõtinetur, cuius labrum aquãtibus percommodum est. Intra id eis quos diximus pares gradus sunt, quidã semicirculi figuram, alij quadratam formã referentes: seni utrinq;, qui deorsum uersum ad fontẽ quẽuis ferunt. Mediocris præterea phiala paululũ excauata ad os fontis stat, hydriã statim exceptura. Habet ea foramina quædã, ut effluenti latici locus sit. Hunc cauum aliud in solo pro fontis influxu excipit, quod aquæ effluere satagẽti meatũ exitumq; ex parte omni præbet. Cuniculus per mediã ædẽ protenditur, adytum diuidens, probè ubiq; munitus. Caua supernè duo habet: alterum lapide rotundo constructum, in medio templi loco: alterũ ad adytum appropinquat, labrum longius quàm latius habens: unde etiam sacrum illud & lustrale lutũ uasculo in coclearis formã facto illi hauriunt, quibus id ministerium cõmissum est. Aquæ istius per incredibilem mistionẽ mirifica est temperies. neq; enim supra modum gelida est, & à tepiditate multum abest: ita ut eam omnigenam & qualem quisq; uelit esse contingat, non secus quàm decantatum illud Manna. Est autem pellucida maximè, & leuis, spiritus aura sacro quodã modo extenuata. Et quod alia omnia superat, res quoq; cõtrarias unda hæc curat. De quibus enim ægritudinibus frigore homines affligentibus ars medicorũ curandis desperauit, eis statim in illa medicinam inuenias. Tale delubrum Leo Deimatri erexit, atq; id Fontem nominauit: opus, si uideas, insigne: præstantius certè quàm ut uerbis explicari queat. In fontis unda, ea quã diximus gratia enituit. Postea uerò alij quidam ædificiorũ accessionib. locum eum exornarũt, pulchritudinẽ adiectitiã ei addentes, & decentiorẽ illi amœnitatẽ adijcientes: quemadmodũ & Iustinianus postmodum maximã & pulcherrimã extruxit domũ, gratiam eam pro beneficijs acceptis uirgini Matri referens. B De miraculis quæ ad fontem ipsum quamplurima edita sunt, librum conscripsimus, à pijs quibusdam uiris, ut hoc faceremus, excitati. Vnde etiam ea quæ de fonte diximus, in opus hoc transtulimus. Sed iam ad reliquam historiam progrediamur.

CAPUT XXVII.

GEnserichus Vandalorũ rex, qui Aphrica, quẽadmodũ à me dictum est, potitus, ad magnas peruenit opes, post Martiani obitũ, ditionem Romanorũ excursionibus plurimùm afflixit: urbium omniũ, præterquàm Carthaginis, mœnia diruit. Et quidquid pecuniæ & agri occidentales Libyes habuere, id illis ademptũ, popularib. suis dedit: subditisq; suis, tributa tributis accumulando, apprimè grauis fuit. Quibus ærũnis incolę pressi, profugerunt. Porrò quũ id Leo ægrè ferret, ex ditione sua omni mille & cẽtum naues cõtraxit, armisq; & copijs non pœnitendis impositis, eas aduersus Genserichũ & Vandalos misit. In eam classem mille & ducenta centenaria auri pondera impẽdisse, eidẽq; supra septẽ millia remigũ attribuisse dicitur. Ducem ei cum imperio Basiliscum præfecit, coniugis suæ Verinæ fratrem germanum: qui q; oculos † ad Imperiũ adiecisset, Asparẽ sibi & Ardaburiũ cõciliauit. Nam per eos se facilimè, quod uolebat, confecturũ esse putabat. Vt aũt ipsi ad imperialem dignitatem peruenirent, fieri omnino non potuit, propterea q; Ariani essent, quorum religionem Byzantij uehementer detestabantur. Verùm ut imperium alijs cõcederent, in procliui eis erat: quemadmodũ & Leoni fecerant, qui quũ curator eorũ esset, sine sanguine ad Imperium eum extulerunt. Atq; ille Imperio potitus, q; ab eis regeretur, grauiter tulit. Et ipsi, quòd Ecclesiam sibi turbandã esse constituissent, in multis necessarijs rebus ei aduersati sunt, & plurima eum perperàm agere dixerunt: superatũ etiam iri asseuerãtes à Genserícho, quòd minus sanam coleret religionem. Multo enim Genserichi opinionem, qui Arij dogma profiteretur, Deo gratiorem esse q; Leonis ipsius: quẽ malè facere, quòd Nicænam

Ingentem classem Leo in Aphricam contra Vandalos misit.

Cẽtenaria pondera: Plin. h. e. centum librarum.

Classis dux Basiliscus.

† τῇ βασιλείᾳ ἐποφθαλμίζων.

Aspar & Ardaburius duces Ariani.

Genserichus Arianus.

nam & Chalcedonensem fidem defenderet, non rectè putabant. Atq; ut uera di- A
cere uiderentur, clàm cum Basilisco cõgressi, sceptrũ imperiale ei se tradituros
polliciti sunt, si Genserícho uictoriam cõcederet. De quo quum eis conuenisset,
Basiliscus cum classe omni in Aphricam nauigauit, & in colloquio Genserícho,
pro eo atq; cum Aspare pactus fuerat, classem statim prodidit.† Itaque militibus
somno sopitis, Gensericus illam incendit: & quum uehementior uentus flam-
mam in sublime tolleret, naues aliæ ab aliis ignẽ conceperunt: & Vandali contis
imminentes, si qui milites ex incendio eo profugerent occiderunt. Ex classe tan-
ta ne una quidem nauis reliqua fuit. Basiliscus ægrè cum paucis admodũ profu-
giens, Byzantium uenit, & ad magnam ecclesiam confugit. Cuius soror Verina
Augusta eum periculo liberauit, & Perinthũ Thraciæ, ut ibi degeret, misit. Leo
imperator Asparẽ & Ardaburiũ ad se acciuit, ut quum ab absurda eos opinione
abduceret, tum ab insidiis Imperio struendis auocaret. Quapropter Ariadnam
filiam, quam ex Verina susceperat, filio Asparis consuli & patricio in matrimo-
nium collocauit. Cæterùm illi pro semel cõcepta malicia, dolos contra Leonem
texere non desierunt. Quod ubi Constantinopolitani cognouerunt, contra eos
concitati sunt, & in Hippodromo cõuiciis eos acerbè prosciderũt. Illi plebem
metuentes, Chalcedonem, exercitu eos omni consequẽte, traiecerunt: & in tem-
plum Euphemiæ martyris cõfugerunt. Imperator patriarcha ad eos misso, se fi
dem eis seruaturũ esse, si ex ecclesia ea discederẽt, pollicitus est. Ipsi uerò se loco
eo excessuros, nisi Imperator ipse adesset, negarunt. Proinde Leo eò cõcessit, &
uiros eos præter rationẽ ad se pertraxit, & ad mensam suam adhibuit: & alia præ
terea multa, iniuriarũ amnestiã illis pollicitus, fecit. Alia autem ex parte Zenoni
Isauro, qui fidus ei maximè esse uidebatur, ut is illis per balneas in Imperialem re B
giam uenietibus, subito impetu capita resecaret, præcepit. Aderant illi, & Zeno
Ardaburio primùm caput amputauit. Quod ubi Aspar uidit, indoluit: & ma-
gna uoce exclamans, Dignum (inquit) fert exitium senex canus, qui frustra glo-
riatus est, neq; unq; admonitioni meæ audiens fuit. Persæpe enim ei dixi: * Prius
Leonem deuoremus, q; ille nos sibi in prandio apponat. Hæc ubi dixit, & ip
se ferro cæsus uitam amisit. Filium aũt eius, patricium illũ, à filia sua Ariadna per
repudium seiunctum, in exilium misit: & Ariadnam Zenoni, utpote qui insidia
tores sustulisset, coniugem dedit. Zeno iste ab incunabilis Aricmesius nomi-
natus fuerat: uerùm unà cum Imperatoris filiæ coniugio id nomen mutauit, &
Zeno appellatus est: nomine eo à quodam, qui apud Isauros ad magnam perue
nit gloriam, sumpto. Huic ex ea quã dixi Leonis filia, Leo minor progenitus est.

Basiliscus classem Vandalis prodit, Asparis & Ardaburii suasu.

Filio Asparis Patricio Ariadna Leonis filia matrimonio iungitur.

De Asparis et Ardaburii cæde.

** φάγωμεν λέοντα, πρὶν ἡμᾶς αὐτὸν ἀριστῆσαι.*

Filius Asparis Patricius exulat.

Ariadna Zenoni nubit.

Leo minor.

† Procopius, uel per ignauiam, uel per proditionem Basiliscum rei bene gerendæ occasionem & uictoriam amisisse, scribit. De classe Rom. cremata, mentionem nullam facit. De bello Vandal. lib. 3.

CAPUT XXVIII.

ZEno simulatq; Imperatoris gener factus est, in Oriẽtem missus est: in
qua profectione, Petrus cognomine Cnapheus eum sequutus est, tẽ-
pli sanctæ Bassæ martyris apud Chalcedonẽ Bithyniæ presbyter. Is
ubi cum illo Antiochiam uenit, & sedes episcopalis ibi ei perplacuit,
Zenoni persuasit, ut sibi in episcopatu eo recipiendo adesset: quem tum Marty-
rius gerebat, Maximi, qui quartæ synodi suffragiis dignitatẽ eam cõsecutus fue-
rat, successor. Et quũ Martyrius in urbe Imperiali, necessitate id flagitãte, diutius
moraretur: Petrus tumultus Antiochiæ nõ minimos excitauit, res plerasq; apud
plebem per confusionẽ miscens, & insolita quædam aduersus fidem inducens:
quodq; maximum est, omnes eos qui Deum crucifixum & passum esse non cre-
derent, anathematis fulmine iaciens. Atq; ubi opinionẽ suã confirmauit, tersan

Zenone adiuuante Petrus Cnapheus, uiuente adhuc Martyrio episcopo, sedem Antiochenam inuadit.

Cnapheus hymno ter sancto, clausulam illam, Qui crucifixus es pro nobis, adiicit.

A cto illo hymno accesſionem iſtam, Qui crucifixus es pro nobis, tandem adiecit. Quæ uerba ad hunc uſq; diem apud Theopaſchitas obtinẽt. Quibuſdam etiam hominibus ex Apollinaris partibus ſibi aſcitis, multa aduerſus Martyriũ epiſcopum molitus eſt, & populum per uaria diſsidia in partes plures diduxit. Martyrius Antiochiã rediȷt, & multitudinẽ ſeditionem aduerſus ſe & uerã de Deo ſententiam mouere, Zenonemq; ꝗ maximè Cnapheo fauere repetit. Atq; ubi poſt frequentem cohortationẽ perſuadere illis, ut ſententiam talem mutarẽt, non potuit, populi publicitùs concione conuocata, epiſcopatũ depoſuit, uerbis hiſce in præſentia omnium uſus. Clero rebelli, & populo inobedienti, & eccleſiæ contaminatæ, nuncium remitto, ſacerdotalem mihi reſeruans dignitatem. Hoc ubi ille dixit, & ſeceſsit, Cnapheus in Antiochenum thronũ inſiluit, Chalcedonẽſem ſynodum plurimum proſcidit, atq; omnes acceſsionẽ illam terſancti hymni uſurpare coegit. Quæ res poſtq; eſt ad pijſsimũ Leonem delata, continuò Cnapheũ ad exilium condemnauit. Id uerò ubi ille cognouit, fuga ſaluti ſuæ conſuluit, & in domicilio Inſomniũ monachorũ clàm latuit. Cnapheo Stephanus ſubſtitutus eſt, quẽ Antiocheni pueri, ꝗ ſcilicet Cnapheo adhuc addicti eſſent, acutis calamis ueluti cuſpidibus iugularunt: & in amnem, qui urbẽ eam præterfluit, coniecerunt, ſicuti Ioannes Rhetor tradit. Stephano in epiſcopatu Calandion, qui tum Cõſtantinopoli propter negociũ certũ erat, ſucceſsit. Hic quartã ſynodum defendens, neminẽ prius ad cõmunionem admittebat, ꝗ Petrum Cnapheum & circulares quæ poſtea à Baſiliſco tyranno editæ ſunt literas, anathemati ſubieciſſet. Idem Cnaphei actionib. reſiſtens, acceſsioni illius in eo quem diximus hymno, præmiſit, CHRISTE REX. Petrum Cnapheum quatuor iſta Eccleſiæ Catholicæ cõmodiſsima reperiſſe dicunt: *ut ſacrum unguentum in populi totius

B præſentia conſecraretur: ut ad ueſperam ſanctorum Theophaniorũ unda in ſacrum lauacrũ infunderetur: ut ſymbolum ſanctum, quod ſemel tantũ antea magno & ſancto Paraſceues die dici ſolitũ fuerat, in ſynaxi & cõuentu eccleſię quouis decãtaretur: et ut in precatione omni Deigenitrix nominaretur, † & diuinum eius nomẽ inuocaretur. Paulo pòſt ubi Iuuenalis in extrema ſenectute Hieroſolymis diem ſuum obijt, epiſcopale eius munus Anaſtaſius ſortitus eſt. Cui deinde ſucceſsit Martyrius.

Theopaſchitæ

Martyrij epiſcopatu abeuntis grauiter dictum.

Cnapheus in exiliũ agitur.

Apud Inſomnes latet.

Stephanũ Antiochiæ epiſcopum pueri trucidant.

Calandion eius ſucceſſor.

Petri Cnaphei quatuor in eccleſia utilia inuenta.

** ἐάν μύρε ἐκκλησιαστικῶς.*

Theophania, eadem quæ Epiphania.

† καὶ ταύτας τῶν θεῶν λιγῆσιν ἐπικαλεῖσθαι.

Anaſtaſius & Martyrius epiſcopi Hieroſolymitani.

† Hodie quoq; Græci & Orientales Chriſtiani precationi cuiuis interceſsionem τῆ θεοτόκου, hoc eſt, Deigenitricis inſerunt.

CAPUT XXIX.

LEo magnus Imperator, Zenonis & Ariadnę filiæ filiũ Leonẽ minorẽ Cæſarẽ primùm, deinde etiã Imperatorẽ Romanorũ renunciauit, manibusq; ipſe ſuis imperij inſignia ei cõtulit. Zenonem enim, ꝗ in religione uariaret, Imperatorẽ lēgere dignatus nõ eſt. Deinde Leo morbo oppreſſus, Byzantij imperium unà cũ uita depoſuit, quũ id annis decẽ & ſeptem adminiſtraſſet. Poſt quẽ Zeno purpurã ſumpſit, ut Leonis gener: ꝗ eum Verina, Leonis cõiunx, imperij ſociũ Leoni adhuc tenero, qui etiã patri Imperij inſignia impoſuit, aſciuerit. Porrò quũ Leo minor poſt annũ unum deceſsiſſet, Zeno ſolus Romanorum imperium gubernauit, minus feliciter. Quæ uerò ſub eo acta ſint, & quæ eo tempore acciderint alia, Deo opitulante, ea quæ ſequuntur, oſtendent. Quindecimus iſte hiſtoriarum liber uigintiquinq; complectitur annos, quũ ab orbe cõdito quinquies* milleſimus noningẽteſimus nonageſimus, à natiuitate Dñi quadringẽteſimus octogeſimusquintus ageretur annus.*

Sanctæ

Leo ſenior moritur.

Leo minor itidem.

Zeno pater Leoni filio in imperio ſuccedit.

Libri huius anni.

** Secundum neotericos Chronologos 4454.*

** Leone Imperatore aliquando Eulogio philoſopho teſſeram frumentariã dari iubente, ex cubiculárijs eunuchis quidam, militibus largitionem talem dari debere, dixit. Ad quem conuerſus Leo: Vtinam, inquit, is ſit temporum meorum ſtatus, ut mihi liceat ſtipendia militum in literarum magiſtros conferre. Suid. Apud quem etiam de Malchi ſententia eſt, grauẽ ciuium prouinciarumq; ſuarum Leonem iſtum compilatorem fuiſſe.*

CAPUT XXX. A

SANCTAE VNIVERSALIS QVARtæ Synodi Acta.

** Secundū nostros Chronicos 4435, Anno Domini 457.*

A Mundo condito quinquies * millesimus nongentesimus sexagesimus sextus agebatur annus, quum diuina & sacra uniuersalis quarta Synodus, in prouincia Bithyniæ Chalcedone, in Euphemiæ martyris tēplo est congregata. Leonis ueteris Romæ episcopi locum ibi obtinuere Pascasinus & Lucētius episcopi, & Bonifacius presbyter. Episcopatum Constantinopolitanum tum Anatolius administrauit, Alexandrinū Dioscorus, Antiochenum Maximus, Hierosolymitanum Iuuenalis: qui in Synodo ea unà cum alijs episcopis affuere. His accessere magistratus, & qui in Senatu summo primas gerebant dignitates. Vbi omnes consederunt, statim Leonis mandatarij dixere, Dioscorū illis assidere non debere. Hoc enim à Leone sic cōstitutum esse: alioqui se, si id facere cogerētur, ex cōuentu eo abituros. Senatus, qua'nam de causa id fieri deberet, rogauit. Atq; illi responderunt: Dioscorum reum agi, proindeq; iudicis personā eum sustinere, Romano antistite non permittēte, nō posse. Hæc ubi dicta sunt, & Dioscorus de Senatus sentētia mediū cepit locū: Eusebius Dorylæi episcopus affuit, et quas Imperiali obtulisset celsitudini preces, legi publicè petijt, hisce usus uerbis: Iniuria affectus sum à Dioscoro, iniuria affecta est fides. Episcopus Flauianus cæsus, & unà mecum iniquè ab ipso exautoratus est. Iubete rogo supplicē meum libellū legi. Quod ubi permissum est, supplicatio lecta est, in hæc uerba cōscripta: Libellus Eusebij Episcopi Dorylæi, qui suā & orthodoxæ fidei, & qui in numerū sanctorum relatus est, Flauiani episcopi olim Constantinopolitani, causam agit. †Consilium institutumq; Imperialis uestræ potestatis est, ut quum alijs omnib. subditis, tum eis maximè qui in ordinē sacerdotum allecti sunt, iniuria affectis, curā eorum gerentes, dextrā porrigatis. Qua in re diuino numini, pio cultu obsequimini, à quo Imperium uobis & orbis potestas tradita est. Quū igitur præter æquitatē & rationē omnē, ea quæ in CHRISTVM est fides, & nos, grauē acceperimus iniuriā à religiosissimo magnæ Alexandrinę urbis episcopo Dioscoro, ad pietatē uestrā confugimus, ut ius nostrū cōsequamur petētes. Res tota in hoc sita est. In ea quæ proximè in metropoli Ephesiorū celebrata est synodo, (utinā autē celebrata non esset, nec orbis terrarum tumultu & malis multis repleretur) bonus Dioscorus, nulla iusticiæ, nulla timoris Dei habita ratione, quòd eadem cum uesano & hæretico Eutychete opinaretur & sentiret, multis ille quidem tum ignotus, sed postea seipsum manifestauit & prodidit, opportunitatem nactus per institutam à me aduersus opinionis suæ popularem Eutychetem accusationem, & promulgatam contra eum à sanctæ memoriæ & quietis Flauiano episcopo sententiam, multitudine turbulentorū dissolutorumq; hominum contracta, & potestate pecunia sibi comparata, piam orthodoxorū recteq; sentiētium, quantum in eo fuit, religionē afflixit, & prauā Eutychetis monachi opinionē confirmauit, quæ iam inde ab initio à sanctis patribus est condemnata. Quādo igitur nō parua sunt, quę ille aduersus fidem in CHRISTVM & nos designare ausus est, ad amplitudinem uestram prouoluimur, obsecrantes, ut amplitudo uestra sanctione sua ipsum religiosissimum Dioscorum causam dicere de criminibus sibi à nobis obiectis iubeat: necnon monumenta & acta contra nos ab eo edita in sancta Synodo legi mandet, per quæ probare possumus, illum longè ab orthodoxa & recta fide alienum esse, & hæresim impietatis plenam cōfirmasse, nobisq; iniquè dignitatem ademisse, & grauem iniuriam intulisse: ut diuinis uenerandisq; mandatis B

Maximarum ecclesiarum episcopi.

Romani Pontificis authoritas.

Non potest idē in concilio esse reus & iudex.

Actio Eusebij Dorylæi episcopi contra Dioscorū Alexandrinum.

Eiusdē supplicatio principibus exhibita.

† ἀναξίε.

Supr. lib. 14. cap. 47.

A datis uestris ad sanctam & uniuersalem pijssimorũ episcoporum synodũ datis, ab ipsis de nostro & Dioscori causa inquiratur, & actiones omnes ad pietatis uestræ cognitionem, sempiternæq; sublimitatis uestræ arbitriũ referatur. Atq; hoc sic consecuti, orationes perpetuas ad Deũ, pro æterno uestro Imperio pijssimi Principes fundere nõ intermittemus. Itaq; Dioscoro iuxtà & Eusebio ita petente, acta Ephesia in mediũ producta & lecta sunt. Ex quibus cõstitit, epistolã Leonis publicè lectam nõ esse: quum quidẽ, ut id fieret, multi semel atq; iterũ postulassent. Dioscorus causam eius rei dicere iussus, semel atq; iterũ se, ut id fieret, præcepisse dixit: testesq; Iuuenalẽ Hierosolymorũ & Thalassiũ Cæsareæ primariæ urbis Cappadocũ episcopos laudauit, qui secũ synodo ei præfuissent. Iuuenalis se sacrũ id, quod synodo præiret, scriptũ legi iussisse testatus est, postea autem neminẽ eius mentionẽ intulisse. Thalassius aũt professus est, se ut id legeretur nõ obstitisse: sed neq; tantum sibi autoritatis, ut solus ipse legi id iuberet, usurpasse. Quũ actorũ lectio cõtinuaretur, episcopi quidã uoces quasdã quasi fictitiæ assimulatæq; essent, reprehenderunt. Et Stephanus Ephesi antistes interrogatus, qui'nam subscriptores aliorũ etiã nomina subscripsissent, Iulianũ Lebedi episcopũ † postremũ eos subscripsisse dixit, & Crispinũ: subscriptores uerò Dioscoro id non permisisse, sed subscribentium digitos inhibuisse: ita ut etiã, ne res omnium fœdissimas paterẽtur, periclitati sint. Idem Stephanus subintulit, uno eodemq;, quo Flauiano dignitas abrogata est, die, subscriptionẽ etiã factã esse. Ad quæ Acacius Ariarathiæ episcopus addidit, oẽs in chartã puram subscriptionis annotationẽ retulisse, ui adactos, quod militib. armatis cincti fuissent. Porrò quũ quædã uoces aliæ legerentur, Theodorus Claudiopolis episcopus

Acta synodi Ephesiæ prædatoriæ in concilio Chalcedonensi lecta.

Multi episcopi ui adhibita, subscribere decretis Ephesijs sunt coacti.

† ὕστερον. Euagr. lib. 2. cap. 17.

B neminẽ ea uerba protulisse retulit. Quũ lectio per capita progrederetur, locus quidã cõplectebatur, Eutychetẽ dixisse: & eos qui dicũt, carnem Domini nostri IESV CHRISTI de cœlo descẽdisse. Et Eusebiũ cõtrà intulisse, q; ille dixerit quidem hoc uerbũ, de cœlo: uerbũ aũt,† A quo, non addiderit. Et Diogenẽ Cyzici episcopum instituisse, ut A quo, tandẽ diceret: sed eis ut amplius quæreret, permissum nõ esse. Adhæc, ea ipsa acta indicãt, Basilium Seleuciæ Isaurorũ episcopum sic dixisse: Adoro unum Dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM, filium Dei, solum Deũ uerbũ, qui post incarnationẽ & unionem in duab. naturis cognoscitur. Ad quæ uerba Ægyptij magna uoce clarè exclamarint: Qui indiuisibilis est, eũ ne quis diuidat, unũ filiũ, non duos dicere cõuenit. Oriẽtales aũt sub hæc uociferati sint: Anathema in eũ qui dispertit, anathema in eũ qui diuidit. Eadem acta inferunt, Eutychetem interrogatũ esse, an duas esse in CHRISTO naturas diceret. Illumq; respondisse: ex duabus quidem naturis CHRISTVM se nosse ante unionem, post unionem autem naturam eius unam. Sub hæc Basilium dixisse: Nisi post unionẽ duas naturas, quæ segregari & confundi etiã non possint, profiteretur, confusionẽ eum prorsus & commixtionem asserere. Sin adderet incarnatam & inhumanatã, & itidem, ut Cyrillus, incarnationẽ & inhumanationem intelligeret, idem eum nobiscũ dicere. nam aliud quiddam esse diuinitatẽ ex patre, aliud quiddam humanitatẽ ex matre. Quum aũt interrogati essent, cur condemnationi Flauiani subscripsissent: actorũ * commẽtarij Orientales exclamasse produnt: Omnes peccauimus, omnes ueniã petimus. Lectio eorũdem actorum procedẽs rursum ostẽdit, episcopos interrogatos esse, qua'nã de causa Eusebiũ in conuentũ nõ admiserint. Et ad id Dioscorũ respõdisse: Elpidiũ cõmonitoriũ produxisse, & asseuerasse, Theodosiũ Imperatorẽ, ne Eusebius publicè quidq̃ et liberè diceret, statuisse. Idemq; Iuuenalẽ Hierosolymitanũ dixisse, acta declarãt. Cæsariensem autẽ Thalassium retulisse, quod admittendi eius potestatẽ nõ habuerit,

† πόθεν. Vnde.

Eutychetis hæretica opinio.

** Chalcedonensium.*

buerit,neq; ea quæ Principes damnassent,rescindendi. Tum autem non hanc esse fidei,de qua agere propositũ esset, defensionẽ. Ad hæc,acta asserũt,Dioscorum ea quæ fiebãt reprehendisse,& dixisse:quomodo nunc Canones seruantur, quum Theodoritus quoq; in conuentum uenerit? Senatum aũt respondisse, quòd accusatoris locum obtineret,propterea illum ingressum esse. Dioscorum porrò intulisse: Atqui in episcopi † subsellio ille sedet. Et rursum Senatũ imperialem intulisse: Et Eusebium & Theodoritũ accusatorũ uices gerere,sicuti & Dioscorum rei partes sustinere. Atq; ubi acta synodi posterius Ephesi celebratæ omnia,unà cum sẽtẽtia contra Flauianum & Eusebium lata,lecta, & ad clausulam illã uentũ esset,ibi Hilarius episcopus dixit, Oriẽtales episcopos & qui cum eis erant,uociferatos esse,anathema in Dioscorũ: hac ipsa hora Dioscorũ CHRISTVS cõdemnauit:Flauianus à Dioscoro exautoratus est:tu illũ Domine sancte uindica,tum illum orthodoxe Imperator uindica: Viuat,uiuat in multos annos Leo:uiuat diutissimè patriarcha. Sub hæc ubi reliqua quoq; lecta esset, quæ alios quoq; episcopos in Flauiani & Eusebij condemnationem cõsensisse declararunt,laudatissimos principes in hunc modũ uerba fecisse. De orthodoxa recta & Catholica fide postea frequentiore conuentu coacto,certiorem inquisitionem fieri debere decernimus. Quandoquidem uerò Flauianus piæ memoriæ, & Eusebius Dorilæi religiosissimus episcopus, per commentariorũ lectorũ testimoniũ,& uoces ipsas eorum,qui tum synodo illi principes prefuere, lapsos se esse,perperamq; illis dignitatẽ qui in fide hallucinati non fuerint, abrogasse confitentes, iniquè condemnationem eam factam esse probarunt: æquũ nobis esse pro eo atq; Deo placet,si diuinissimi & pijssimi Domini nostri accesserit calculus,uidetur,ut eadẽ pœna Dioscorus religiosissimus Alexandriæ episcopus, & Iuuenalis religiosissimus episcopus Hierosolymorũ, & Thalassius reuerendissimus Cæsareæ episcopus , & Eusebius religiosissimus * Ancyræ episcopus , & Eustathius religiosissimus Beryti episcopus, & Basilius religiosissimus Seleuciæ Isaurorum episcopus,qui cum autoritate ab eis usurpata,synodo præfuerunt, afficiantur: uidelicet, ut per sacram hanc synodum, iuxta Canones, episcopali excidant dignitate. Reliqui uerò omnes qui illos secuti sunt, diuinæ Maiestati cogniti sunt. Ad quæ uerba Orientales exclamarint: Hoc iustum est iudicium. Illyrici autem uociferati sint: Omnes errauimus,ueniam omnes poscimus. Et Orientales rursum : Hoc iustum est iudicium: CHRISTVS Dioscorum exautorauit,CHRISTVS martyres uindicauit. Hic Senatum,episcopum quenq; fidei suæ professionẽ in scriptum referre iussisse: quibus etiam is,ut sciret,indicarit, Dei amãtissimum Imperatorẽ, iuxta formulã à trecẽtis decem & octo, & rursum à centum quinquaginta patribus editam, & iuxta epistolas sanctorũ patrũ Gregorij,Basilij,Hilarij,Athanasij,Ambrosij,& duas illas Cyrilli, quę in priore Ephesia synodo publicatæ essent,credere,& religiosissimũ Romanæ ecclesiæ antistitem Leonẽ Eutychetem damnare. Cõuentu seu congressu eo soluto,aliũ rursum institutũ esse,in quo soli sanctissimi episcopi consederint. Eis libellũ aliũ de se & Flauiano conscriptũ, Eusebiũ Dorilæi antistitem obtulisse,in quo Dioscorũ eo etiã nomine criminatus sit,q idem cum Eutychete sentiret,cuius rei gratia & Flauianus & ipse ab eo exautorati essent. Addidisse quoq; pleraq; uerba, q̃ tum dicta nõ essent,cõmẽtarijs actorũ * esse aspersa. Et q subscriptiones in charta pura factæ essent. Petijsse insuper ut cõmuni eorũ q sic cõgregati essent suffragio, quæcũq; in posteriore Ephesia synodo acta essent,autoritate eis omni adempta, perinde atq; acta nõ essent,abolerent,ipsis dignitas restitueret, & impiũ illud dogma anathemate iugularet. Post libelli lectionem eundẽ postulasse,ut aduersarius quoq; adesset. Ibi episcopos inter se colloquutos

[Margin notes: † ἐν τάξει. Euagr. — Vociferationes synodi aduersus Dioscorum. — Sententia principum uirorũ laicorũ in synodo aduersus Dioscorũ,etc. — Pœna talionis — * Armeniæ. Euagr. sed perperam. — Adclamationes episcoporũ sententijs uariantium. — Sessio secũda. Actio Eusebij aduersus Dioscorum. — * Secundæ Ephesiæ synodi.]

A quutos, adesse eum debere statuisse. Aetium primicerium inter notarios reuersum, ad eos dixisse, accessisse se ad Dioscorū, sicuti etiā ad reliquos. Illos aūt dixisse, uenire se propter aduersariorum insidias non posse. Ibi colloquium rursus habitum, & decretum esse, ut Dioscorus, prius ꝙ consessus fieret, quæreret. Eo uerò nō inuento, Anatolium nouæ Romæ episcopum dixisse, æquitatem & iusticiam, ut ille adesset, efflagitare. Itaqꝫ quæsitum esse, & qui ad eum missi erāt reuersos, hoc sic eum dixisse renunciasse, Insidias sibi fieri. Sin ei tutò uenire permitteret, paratum se ut in sanctā Synodum ueniret, esse. Himerium illud addidisse, quum à Dioscoro digressi essent, Boethum eis & magistro diuinorum officiorum obuiā uenisse, cum quo episcopi ad Dioscorum reuersi, habere se dixerint, quod cum eo ex scripto agerent. Quod ubi lectum esset, Dioscorum hæc uerba dixisse Actorū liber refert: Quum de me ipso deliberarim, et id quod utile commodumqꝫ est considerarim, hoc sic respōdeo: quādoquidem in proximo cōsessu magnificentissimi cōsidentes Principes in cōsilium iere, & multa post multas inter loquutiones decreuere: & nunc ego in cōsessum alium, ad * ea quæ dicta sunt reuocāda atqꝫ abolenda euocor, ad magnificentissimos qui proximè Synodo interfuere Principes, & sacrum Senatum, ut de ijsdem rebus denuò inquirat, prouoco. Ad quæ uerba, acta Acacium ita respōdisse testant: Nō ita sancta & magna Synodus sanctitatem tuā adesse iussit, ut ea inducant, quæ in præsentia magnificentissimorum Principum et sacri Senatus acta sunt. Sed nos ad te misit, ut in cōsessum eius uenires, & ab eo sanctitas tua nō abesset. Ad quem Dioscorus: Modò, inquit, mihi dixistis, Eusebium libellum cōtra me obtulisse. Quod si id factum est, iterum peto, ut de rebus meis in Principū & Senatus præsentia disquisitio fiat.

Dioscorus per internūcios in solorū episcoporum consessum aliquoties uocatur.

Dioscori respōsum.

** εἰς ἀνασκευήν*

Idem ad principes & senatorios uiros laicos prouocat.

B Et alijs quibusdā huiusmodi uerbis interpositis, alios rursum missos esse, qui Dioscorum, ut rebus agendis adesset, accerserent. Quod ubi factum esset, reuersos illos, hisce eū uerbis usum esse retulisse: Antea quoqꝫ pietati uestræ indicaui, ualetudine aduersa me correptum esse, & petere, ut magnificentissimi Principes & sacer Senatus nunc quoqꝫ rerum inquisitioni & iudicio adsit. Quū uerò ualetudo mea inualuerit, diffundi ob eam causam diem postulo. Cōmentarij actorum porrò indicant, Cecropium Dioscoro dixisse: Nihil eum antea de ualetudine allegasse. Proinde illum, pro eo atque deberet, canonibus satisfacere oportere. Cui rursum Dioscorus responderit: Semel se dixisse, Principes adesse debere. Sub hæc Rufinum Samosatenum episcopum retulisse: Canonicè Synodum atqꝫ cōsessum institutum esse, ad quem si ueniret, liberum ei, ut quę uellet diceret, fore. Et quum Dioscorus, an rebus agendis etiā Iuuenalis & Thalassius & Eustathius interessent, rogaret: nihil illos ad rem id pertinere, respondisse. Ad quæ uerba Dioscorum acta subintulisse tradunt: Imperatorem Christianissimū † exhortabor, ut Principes uiri, & qui * mecum de causa decreuerūt, adsint. Tum uerò eos qui missi ad eum fuerāt dixisse: Eusebium solum eum accusare, & omnes adesse debere. Atque ibi Dioscorum, eos quoqꝫ prętò oportere esse, dixisse, qui unà secum iudicis munere functi essent. Nihil enim, inquit, mihi priuati negocij aut criminis cum Eusebio est, quod non cum alijs qui mecū cōdemnationis sententiā tulerunt, cōmune sit. Et quum eius rei gratia diutius internuncij apud eum morati essent, Dioscorum tandem hisce uerbis eis responsisse: Semel uobis quæ dicenda erāt dixi, & quod amplius dicā nō habeo. Quæ ubi ad episcopos fuissent relata, Eusebiū, cum uno Dioscoro, neqꝫ cum alio quopiā iudicium sibi esse, dixisse: Dioscorumqꝫ tertiò etiā citari postulauisse. Ibi tum Aetiū significasse, paulo antè quosdā, qui se clericos esse dixissent, & alios ab Alexandria laicos & populares homines, libellos sibi aduersus Dioscorū obtulisse,

† παρακαλέσω

** σὺν ἐμοὶ δεδικακότας*

Zz eosqꝫ

eos'ꝗ pro consessus foribus uociferantes astare. Dedisse autem libellum primũ A
Theodorum Alexãdrinæ ecclesiæ diaconum, deinde diaconum alterum † Ischyrionem nomine, et Athanasiũ presbyterum Cyrilli ex fratre nepotem, et itẽ Sophronium: in quib. libellis blasphemũ illum esse, & per uim pecuniã hominib. extorsisse, & de * corporalib. insuper quibusdã supplicãtes retulerint. Sub hæc, tertiò Dioscorũ, ut se sisteret, citatũ esse. Et eos qui ad illũ missi fuerãt, reuersos, uerba eius memoriæ mãdata retulisse: Dioscorũ scilicet dixisse, Abundè satis se antea respõdisse, neꝗ iam quod insuper diceret habere. Atꝗ ubi internuncij ei identidem institissent, & ille eadem sæpe uerba repetijsset, Pascasinum episcopũ dixisse: Tertiò etiã euocatus Dioscorus haudquaꝗ cõparet, propterea fortasse quòd eũ conscientia mordeat: episcopos'ꝗ eũ interrogasse, quid'nã is cõmeritus esset? Et quum illi in canones eum cõmisisse dixissent, Proteriũ Smyrnensẽ episcopum proloquutũ esse: Quum Flauianus cæsus est, nihil tum ordine legitimo de eo est actum. Et Leonis ueteris Romæ antistitis mãdatarios in hæc uerba sententiã dixisse, cõmentarius Synodi perhibet. In lucẽ producta sunt, quæ Dioscorus, qui magnæ Alexandrinorũ urbis episcopus fuit, aduersus canonum sanctiones & ecclesiasticas cõstitutiones facere ausus est, per inquisitionẽ in cõsessu primo institutam, & per ea quæ hodierno die sunt acta. Ille enim, ut multa omittamus, Eutychetẽ opinionis suæ popularẽ, canonicè & legitimè ab episcopo suo, eo scilicet qui inter sanctos degit, patre nostro et archiepiscopo Flauiano, exautoratum, authoritatem sibi ipsi arrogãs cõtra canonum sententiã, prius etiã ad cõmunionem admisit, ꝗ pijs & Dei amãtib. episcopis Ephesi assederit. Sed enim sedes Apostolica, alijs gratiã de reb. quas cõtra uoluntatem & sententiã eius admiserunt, fecit: atꝗ illi ad hunc usꝗ diem sanctissimum archiepiscopum Leonem, B & sanctã uniuersalem ecclesiã sequi perseuerarunt. Quãobrem in cõmunionem etiã suã ipsos, ut eiusdem fidei cultores, recepit. Iste aũt ad præsens etiã tempus se gloriose de reb. eis iactitat, propter quas anxiè eum lugere & summisse terrã spectare oportuit. Ad hęc epistolã quoꝗ beatissimi Papæ Leonis legi nõ permisit, ad beatissimum Flauianum ab eo scriptã, quum quidem de ea legenda, ab eis qui illã attulerãt admonitus, iureiurãdo interposito, lectionem eius pollicitus esset. Quapropter ea nõ lecta, per scandala & offendicula sanctissimę in orbe ecclesiæ plurimum cepere detrimenti. Nos uerò, tametsi talia ausus sit, de priorib. tamen eius impiè factis, ut misericordia eum, sicuti & alios Dei amãtissimos episcopos, qui nõ eã quã sibi usurparũt iudicãdi habuere potestatem, dignaremur, † prospeximus. Quãdoquidẽ aũt ille priora facinora posteriorib. flagitijs superauit, & excõmunicationem aduersus sanctissimũ & pijssimum magnæ Romæ archiepiscopum Leonem dictare & promulgare ausus est, atꝗ insuper libellum cõtra illum criminib. iniquis plenum sanctæ & magnæ Synodo obtulit: semel deniꝗ iterũ ac tertiò à pijs episcopis canonicè citatus, dicto audiens nõ fuit, cõscientia scilicet ipse sua ictus, multos'ꝗ ritè atꝗ ordine à plurib. Synodis dãnatos cõtra leges & cõstitutiones suscepit, sentẽtiã ipse aduersus seipsum ecclesiasticis sanctionib. uarijs modis proculcatis tulit. Proinde sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & ueteris Romæ Leo, per nos & Synodũ præsentẽ, unà cum ter beato et celeberrimo Petro apostolo, qui est petra et basis Ecclesię catholicę, fundamentum'ꝗ orthodoxæ & rectæ fidei, episcopalem ei abrogauit dignitatẽ, & ab omni sacerdotali ministerio alienum esse decreuit. Itaꝗ sancta hæc & magna Synodus, de eo qui dictus est Dioscoro, iuxta sententiam canonum, calculis suffragijs'ꝗ suis, quod ei uidebitur, statuet. Hęc omnia, quũ autoritate sua Anatolius, Maximus, & cęteri episcopi, præter eos qui unà cum Dioscoro exautorati fuerant,

Siue Ischyrã.

* περὶ σωματικῶν.

Præiudicium mandatariorũ Romani pontificis, quo Dioscorus damnatur.

Pœnitentibus episcopis gratia facta.

† ἐπισκοποῦμεν.

A fuerant, confirmassent, relationem de omnibus rebus Synodalem ad Martianũ Imperatorem missam, esse acta dicunt. Cui sententia quoque qua Dioscoro digni tas abrogata est, adiuncta fuerit, de uerbo ad uerbum sic habens, sicuti etiam ipsi Dioscoro est insinuata. Scito te, propter sacrorũ canonũ contemptũ, & quã sanctę isti uniuersali Synodo exhibuisti inobedientiã, propterea quod preter crimina alia, de quib. manifestò conuictus es, tertium à sancta hac & magna Synodo, iuxta sacros canones citatus, ut ad dicendã causam adesses, non comparueris, decimotertio uertentis huius Octobris mensis die à sancta & uniuersali Synodo exautoratum, ab episcopatu & omni ecclesiastica * constitutione alienum esse.

Sententia Synodi Chalcedonẽsis, qua Dioscorus est condemnatus.

θεσμῶ

Post hæc, ubi de his rebus literæ ad episcopos Alexandriam scriptę, & edicta contra Dioscorũ cõposita fuissent, finem etiã suum congressum istum habuisse.

Cæterùm quum rursum conuenissent, de recta fide tractatum, & ne formula ulla alia conciperet, decretũ esse: & posteaquam res Eutychetis finẽ suũ accepissent, & ab episcopo Romano per constitutionẽ conformatæ essent, quã etiã omnes cõprobarint, omnes eadẽ se dicere, sæpiusque repetere, exclamasse. Postque etiã principes postulassent, ut patriarcha quilibet unũ aut alterũ episcopum ex diœcesi & administratione sua designaret, quo uniuscuiusque sentẽtia manifestò apud omnes proferret: Florentiũ Sardensem episcopũ, episcopis ut re deliberata id faceret permittentibus, & Cecropiũ Sebastopolis episcopũ, sic postea uerba fecisse. Fides ritè à trecentis decem & octo sanctis patribus in formulã redacta, & rursum à sanctis patribus Athanasio, Cyrillo, Cœlestino, Hilario, Basilio, Gregorio, atque nũc denuò à sanctissimo Leone cõfirmata est. Rogamus igit, ut sanctorũ trecentorũ decẽ et octo patrũ, sanctissimique Leonis scriptũ legat. Id ubi fa

Non esse componendas nouas fidei formulas.

Symbolum Nicænum confirmatum.

B ctum esset, Synodũ uniuersam exclamasse: Hæc orthodoxorũ recteque sentientiũ fides est: ita omnes credimus: Papa Leo sic credit: Cyrillus sic credidit: Papa fidẽ sic exposuit. Porrò colloquio & deliberatione alia habita, ut etiã quæ centum & quinquaginta patres ediderunt, legerent, lecta ea quoque esse. Ad quæ Synodus rursum exclamauerit: Hæc omniũ nostrûm est fides, hæc orthodoxorum est fides: ita omnes credimus. His dictis, Aetiũ archidiaconũ progressum, in manibus se habere diuini Cyrilli ad Nestoriũ epistolã, dixisse, quã manib. suis patres Ephesi cõfirmarint. Et aliã itẽ epistolã ipsius Cyrilli ad Ioannẽ Antiochenũ, itidẽ ut alterã illã confirmatã: easque publicè legi petijt. Itũ igit in consiliũ, & utrũque scriptũ publicè lectum esse. Epistola prior hisce uerbis cõposita fuit. Religiosissimo & pijssimo collegę Nestorio Cyrillus. Blaterãt, ut audio, nõnulli, de suspicione mea, quam de pietate tua conceperim: & id crebrius faciunt, solicitè admodum, ut cum magistratibus propterea congrediantur, opportunitatẽ obseruantes, & fortasse alicubi auribus se tuis inseruire putãtes. Et post pauca. Sancta igitur & magna Synodus profitet, inquit, ipsum qui ex Deo & patre natura genitus est, filium unigenitum, ex uero Deo Deum uerum, lumen de lumine, per quem pater condidit omnia, descendisse: incarnatum & hominem factum, & passum esse: resurrexisse tertia die, ascendisse in cœlos. Quę & nos sequi oportet, doctrina simul & exemplo illud nobiscum reputantes, quid sibi uelint uerba hæc, Deum uerbum incarnatum & hominem factum esse. Nõ enim dicimus, Verbi naturam transmutatam carnem factam: sed neque in totum hominem ex anima & corpore constantem, uersam esse. Verùm illud potius, carne rationali anima animata sibi ipsi secundũ subsistentiam unita: Verbum eo, qui uerbis exprimi & intelligentia percipi nequeat, modo, hominem factum, & filium hominis dictum esse. Atque id quidem nõ iuxta uoluntatem aut beneplacitum solũ, sed neque ueluti per solius personæ assumptionem, & quod diuersæ ad unionem ueram

Secũdæ uniuersalis Synodi decreta comprobata.

Epistola beati Cyrilli ad Nestorium.

Duæ naturæ in uno Christo.

 conuenerint

cõuenerint naturę: uerùm quòd unus ex utriusq; CHRISTVS & filius factus sit, non q; naturarum diuersitas per unionẽ sublata sit, sed q; illæ nobis potius unum Dominum & CHRISTVM & filium ex diuinitate atq; humanitate ineffabili & inenarrabili ad unitatem concursu perfecerint. Et rursum post pauca: Quandoquidem uerò propter nos & nostrã salutem, unita sibijpsi, iuxta subsistentiã, humanitate processit ex muliere, carnaliter etiã genitus esse dicitur. Non enim primùm communi more ex sancta uirgine homo genitus est, & deinde in eum Verbum peruenit: sed id ex utero ipso unitum, carnalẽ natiuitatẽ subijsse dicit, utpote carnis suę natiuitatem propriè sibi asciscens. Sic ipsum dicimus passum esse, et resurrexisse, nõ q; Deus uerbum propria sua natura passum sit, aut plagas aut clauorũ fixuras aut uulnera reliqua exceperit. * Diuinitas enim perpessioni obnoxia non est, propterea q; etiã incorporea est. Quoniã uerò corpus, q̃d propriè eius factũ est, passũ est, propterea uerbũ ipsum pro nobis passum esse dicit. Nã † id à perpessione liberũ, in corpore perpessioni obnoxio fuit. Alterius porrò epistolæ partes pleræq; antea in hoc opere insertæ sunt. In ea autẽ dictũ quoddã est, à Ioanne quidem Antiocheno prolatum, à Cyrillo uerò suffragijs omnibus comprobatum, qui sic inquit: Virginem sanctã, θεοτόκον, hoc est Deigenitricem profitemur, propterea q; Deus uerbum ex ea caro & homo factus sit, et ab ipsa usq; conceptione assumptum ex ea templum sibi uniuerit. Euangelicas uerò & Apostolicas uoces de Domino, diuinos illos uiros scimus partim communiter ueluti de una persona protulisse, partim uerò tanquã de duabus naturis discreuisse. Et alias quidẽ magnificè, sicuti Deũ decet, iuxta diuinitatẽ CHRISTI: alias autẽ summissè & humiliter, secundum humanitatem eius tradidisse. Quibus intulit: Sacras hasce uoces uestras ubi legimus, sicuti & nos ipsos, sentire uos cõperimus. Vnus enĩ Dominus, una fides, unũ baptisma. Itaq; rerũ uniuersarum seruatorẽ Deum glorificauimus, alteri alteris congratulãtes, quòd cõgruentẽ diuinitùs inspiratis scripturis, & traditioni sanctorum patrum nostrorum, nostræ simul & uestræ ecclesiæ habeant fidem. Hæc ubi lecta sunt (acta Synodi habent) Synodus exclamauit: Omnes ita credimus, papa Leo ita credit: Anathema in eũ qui uel diuidit, uel cõfundit. Hęc ipsa Leonis archiepiscopi est fides, Leo ita credit, Leo & Anatolius ita credũt: Omnes ita credimus: & Cyrillus ita credidit. Sẽpiterna est memoria Cyrilli: epistolæ Cyrilli ita sunt, sicuti sentimus, sicuti credidimus, sicuti credimus. Leo archiepiscopus ita sentit, ita credit, ita scripsit. Atq; ubi de Leonis epistola legẽda colloquuti essent patres, sicuti in græcum sermonem translata fuerat: & ipsam lectam esse cõmentarius refert, eamq; de uerbo ad uerbum actis annexam. Post cuius lectionem episcopi uociferati sint: Hæc ipsa patrum fides est, Hæc ipsa Apostolorũ fides, omnes ita credimus. Nos orthodoxi & rectè sentientes ita credimus, Anathema in eum qui ita non credit: Petrus per Leonem ista protulit: Apostoli ita docuerunt: piè & uerè Leo docuit: Cyrillus ita docuit: Leo & Cyrillus ad eundem modum docuerunt: Anathema in eũ qui non ita credit: Hæc uera est fides, orthodoxi ita credunt: hæc fides est patrum. Cur hæc Ephesi lecta non sunt? Dioscorus hæc suppresit. Illud quoq; in actorum commentarijs reperitur. Postquam pars quædam epistolæ Leonis lecta est, hoc complectens: Et ad naturæ nostrę debitam culpam luendam, natura diuina ei quæ perpessioni obnoxia est, unita est, ut quod ita sanationi nostræ affine commodumq; esset, unus & idem mediator Dei & hominum CHRISTVS IESVS, mori ex altero posset, ex altero prorsus non posset. De hac uoce Leonis Illyricos atq; itidem Palestinos episcopos contendisse: & eum qui dictus est Aetium archidiaconum sanctissimæ ecclesię Constãtinopolitanę, sen-

tentiam

Incarnatio Saluatoris. *Passio.* *Resurrectio.* ἀπαθὲς τὸ θεῖον. ἦν γὰρ ἀπαθὴς ἐν τῷ πάσχοντι σώματι. *Epistola Cyrilli ad Ioannẽ Antiochenum.* *Virgo Maria θεοτόκος.* *Verba scripturæ de Christo.* *Gratulatio de concordia fidei.* *Acclamationes assentientis Synodi.* *Leonis episcopi Rom. epistola lecta.* *Vociferationes synodi Leonis scriptũ cõprobantis.* *Particula epistolæ Leonis Ro. episcopi.*

B

A tentiam aliam Cyrilli, hisce uerbis compositam protulisse· Quandoquidē pro-
„ prium eius corpus, gratia Dei, quemadmodū inquit apostolus Paulus, pro om
„ nibus mortē gustauit, oppetijsse mortem pro nobis ipsum (Verbum scilicet) di-
„ citur: non quòd id periculum mortis adierit, quantum ad naturam ipsius perti-
„ net (nā hoc dicere, aut sentire, attoniti stuporis est) sed quòd, sicuti modò dixi,
„ caro eius mortem gustauit. Rursum ad epistolæ Leonis dictum, quod sic ha-
„ bet: Operatur namque utraque forma, cum alterius communione, quod ei propriū
„ est: Verbo quidem, id quod Verbi est, perficiente: corpore autem, quod corpo
„ ris est, absoluente. Atque illud quidem in eo miraculis relucet, hoc autem iniurijs
& contumelijs subiacet. Ad hoc inquam dictum Illyricis & Palæstinis rursum
„ ambigentibus, Aetius aliud Cyrilli capitulum legit, quod sic habet: Quædam sa
„ nè uoces quæ maximè Deum decent, quædam autem rursus homini conueniunt,
„ quædam porrò medium obtinent locum, filium Dei Deum simul & hominem
„ esse significantes. Post hæc, de alia epistolæ Leonis parte, quos diximus, epi-
„ scopi addubitarunt, cuius hæc sunt uerba· Etiāsi enim in Domino IESV CHRI
„ STO Dei & hominis persona una est, aliud tamen illud est, ex quo in utroque com
„ munis est iniuria & contumelia: & aliud, ex quo cōmunis consistit gloria. Ex no
„ bis enim in eo est minor patre humanitas, ex patre autē æqualis ei cum patre di-
„ uinitas. Ibi tum Theodoritus æqua lance uerba ea ponderans, beatum quoque
„ Cyrillum de uerbo ad uerbū hæc dixisse retulit· Et homo factus, eo quod eius
„ proprium fuit, non mutato, id quod erat permansit, et alterum in altero habitat,
„ uidelicet natura diuina cum hominibus. Sub hæc, amplissimi principes, si quæ
adhuc reliqua esset controuersia, interrogarunt: & omnes, minimè se ambigere
B dixerūt. Deinde Atticus Nicopolitanus episcopus permitti sibi postulauit, ut
in diebus paucis, animo tranquillo & quieto, Dei & diuinorum patrum decre-
tum in constitutionem referre posset. Epistolam quoque Cyrilli ad Nestoriū da-
ri sibi petijt, in qua illum Cyrillus, ut duodecim capitibus suis, ita ut alij omnes
fecissent, assensionem suam præberet, admonuit. Et principes collocuti, dierū
quinque tēpus ei concessere, ut cum Anatolio Constantinopolitano antistite con-
grederetur. Et episcopi omnes faustis acclamationibus hæc laudarunt, uociferā
„ tes: Nos sic credimus, Oēs ita credimus, & Leo. Sic credimus, Nemo nostrûm
„ ambigit, Nos omnes subscripsimus. Deinde uerba hæc dicta sunt: Nō necesse
„ est ut omnes cōueniamus. Cœterū quoniā æquū est, ambigentiū fidem cōfirma
„ ri, religiosissimus episcopus Anatolius ex subscriptoribus deliget, quos ad am-
„ bigentes docendos iudicauerit esse idoneos. Ibi Synodus intulit: A patribus pe
timus, ut patres Synodo restituāt, ut uoces & preces orthodoxorū ad Imperato
rē referāt: Omnes peccauimus, omnib. uenia detur. Tum ecclesiæ Constātinopoli
tanæ clerus exclamauit: Pauci uociferantur, nō Synodus hoc dicit. Post quos Oriē
tales dixerunt: Aegyptiū in exiliū. Illyrici aūt exclamarunt: Omniū Imperator
misereatur, oramus. Et Orientales: Aegyptiū in exilium. Et quū contrà ex æquo
Illyrici uociferarentur, Constantinopolitani exclamarunt: Dioscorum in exiliū,
Aegyptium in exiliū, Hæreticum in exilium, Dioscorum CHRISTVS exauto-
rauit. Et Illyrici rursus: Omnes peccauimus, omnibus gratiam facito: Diosco-
rum Synodo, Dioscorū ecclesijs redde. Et quum alia quædā in eundem modū
fierent, consessus quoque is finem suū cepit. In proxima deinde sessione, postquam
Senatus per interloquutoriam sententiam, ut decreta concilij in constitutionis
formam redacta legerentur, statuit: progressus Constātinus secretarius, ex sche-
„ da hæc recitauit: Posteaquā Synodus orthodoxæ & catholicæ fidei gratia coa-
„ cta est, post unā amplius etiā exactā & accuratā magis inquisitionē & delibera-

Cyrilli uerba Leonis uerbis respondentia.

Leonis dictum.

Hoc Theologi quidam Communicationem idiomatum dicunt.

Cyrilli simile uerbum.

Aliud Leonis scriptum.

Item Cyrilli ei simile.

Atticus Nicopolitanus episcopus synodi senatusconsulta in scriptum refert.

Principes uiri nomine Imperatoris synodo præsunt.

Voces uariæ episcoporum, Dioscorum uel damnari uel recipi in gratiam uolentium.

Sententia & pœna talionis in Dioscorū et factionis eius populares.

tionem fieri debere, censemus. Et quia Flauianus diuinæ memoriæ antistes, & A
Eusebius religiosissimus episcopus, ex actorũ commentariorũ, qui lecti sunt, te-
stificatione, & dictis ipsis quorundã qui Synodo tũ celebratæ præfuerũt, quiq;
hallucinatos se esse, & perperã dignitatẽ eis abrogasse, q nihil à fide aberrauerint
cõfessi sunt, iniquè cõdemnati esse ꝓbati sunt: uidet̃ nobis, pro eo atq; Deo ęquũ
esse placet, quatenus hoc etiam diuinissimus & religiosissimus noster Dominus
arbitrabit̃, ut eadẽ pœna mulctent̃, Dioscorus religiosissimus Alexãdriæ episco
pus, et Iuuenalis religiosissimus Hierosolymorũ episcopus, et Thalassius religio
sissimus Cęsareę Cappadocũ episcopus, & Eusebius religiosissimus Ancyrę epi
scopus, et Eustathius religiosissimus Beryti episcopus, et Basilius religiosissimus
Seleucię Isaurorũ episcopus, qui tũ Synodo pręierũt: uidelicet ut iuxta sacros ca-
nones ab episcopali dignitate sint alieni. Qui uerò illorũ autoritatẽ sunt sequu-
ti, eos diuinæ maiestatis cognitioni permittimus. Et post quarundã sententiarũ

Epistola Leonis Ro. episcopi cum primæ & secũdæ Synodi decretis concordat.

lectionẽ, episcopi q ibi cõgregati erãt, interrogati sunt, an fidei trecẽtorũ decẽ &
octo, & rursum centũ & quinquaginta patrũ, literæ Leonis Papæ cõsonæ essent?
Tũ Anatolius Cõstantinopolitanus episcopus, & reliq;, cũ maximè epistolã Leo
nis cõcordare cũ eis qui dicti sunt patrib. responderunt: et cõfestim eã omnes ma

Vociferationes assentiẽtiũ episcoporum.

nuum suarũ annotatione roborarũt. His ita actis, Synodus uniuersa exclamauit:
Omnes assentimur, omnes cõprobamus, omnes idẽ credimus, omnes idẽ senti-

Eorundẽ prodamnatis restituẽdis preces.

mus: Omnes ita credimus. Patres Synodo reddãt̃, subscriptores synodo reddãt̃:
Viuat Imperator Augustus, Viuat Imperatrix Augusta. Patres Synodo reddã-
tur: qui idẽ nobiscũ credũt, synodo reddant̃. Viuat in multos annos Imperator.
Qui nobiscũ in sentẽtia cõcordant, Synodo reddant̃. Multos annos uiuat Impe-
rator. Omnes fidei subscripsimus. Sicuti Leo, ita & nos sentimus. Sub hæc, in

Interloquutoria principum sententia.

† τῆς θειοτάτης κορυφῆς.

terloquutoria sentẽtia ita promulgata est: Retulimus ad diuinissimũ & piissimũ B
Dominũ nostrũ de eis, & sententiã pietatis eius expectamus. Religio aũt uestra
et de Dioscoro, cui dignitatẽ † amplissima celsitudine nobisq; ignorãtib. abroga
stis, & de quinq; istis pro quib. precati estis, deniq; de reb. in Synodo hac gestis
uniuersis, Deo rationẽ reddet. Sentẽtiã eã acclamationib. episcopi probarũt, di-
cẽtes Dioscorũ Deus exautorauit, Dioscorus iustè dãnatus est, Dioscoro CHRI

Restituuntur episcopi damnati, præter unũ Dioscorũ.

STVS dignitatẽ ademit. Postq; à Martiano responsum allatũ est, quo episcopis
qd de exauthoratis illis statuerẽt, permisit, sicuti hoc à principib. indicatũ est, Sy
nodus hoc sic ad uerbũ dixit: Rogamus eos ut ingrediant̃, Synodo qui eiusdẽ no
biscum sententiæ sunt restituantur, Synodo qui cum ea idem opinantur reddan
tur, ad Synodum qui Leonis epistolæ subscribunt reuertant̃. Postea supplices

Aegyptij episcopi orthodoxiam profitẽtur.

episcoporũ Aegyptię diœcesis libelli Martiano oblati, lecti sunt, in quib. pręter
alia hæc fuere: Quemadmodũ trecenti decẽ & octo in Nicæna urbe patres pro-
mulgarunt, ita & nos sentimus: & anathemati subijcimus hæresim omnẽ Arij &
Eunomij, & Manetis & Nestorij, & eorũ qui dicũt carnẽ Domini nostri de cœ-
lo uenisse, & nõ ex sancta Deigenitrice atq; perpetua uirgine Maria assumptã es
se, iuxta similitudinẽ omniũ nostrûm, absq; peccato. Adhæc Synodus exclamãs
dixit: Cur Eutychetis etiã dogma anathemate nõ feriũt? Epistolę Leonis subscri

Eutychetis tamẽ hæresim ijdem non damnant.

bere debẽt, Eutychetẽ & dogmata eius anathemate iugulãtes: Leonis epistolæ
consentiãt: Illudere nobis & discedere uolũt. Ibi tum Aegyptij episcopi dixere:
Multi sunt in Aegypto episcopi: neq; nobis, ut eorũ personã qui absunt sustinea
mus, integrũ est. Et Synodo supplicarũt, ut eis, q̊ad Archiepiscopũ suũ haberẽt,
expectare liceret: sententiã & authoritatẽ illius, iuxta Synodorũ cõsuetudinẽ, se-
quuturis. Si enim præter eius consiliũ q eis pręiret, statuere aut facere quicq; in
animũ induceret, malè se à prouinciæ suæ episcopis acceptũ iri, dixerunt. Et ma-

A gna inter eos et synodum cõtentione mota, uix tandẽ eis, ut quoad episcopus eis designaret, expectaret, cõcessum est. Deinde preces monachorũ quorundã producte sunt, quarũ hoc erat caput, ne eis necessitas chartis aliquibus subscribẽdi imponeret, donec synodus uniuersa, quã Imperator ipse cogendã sanxisset, congregata esset, & ipse decreta eius ritè in scriptũ relata legisset. Eis lectis, Diogenes episcopus Cyzici dixit, Barsumã unum inter eos qui ibi cõuenissent esse, qui Flauianũ iugulauerit. Ipsum enim, σφάξον, hoc est, iugula exclamasse: neq; tũ legitimè, q; in supplici libello nominatim insertus non esset, in synodũ uenisse. Ad hęc uerba episcopi omnes exclamarunt: Syriã omnẽ Barsumas uastauit, & mille nobis monachos induxit. Atq; ubi synodus colloquuta, eos qui cõuenissent, synodalẽ constitutionẽ præstolari iussit: monachi, ut libelli ab eis cõpositi legerentur, postularunt. Quorũ pars quædã erat, ut Dioscorus, & qui cum eo erant episcopi, in cõsessum admitterent. Cęterùm ad petitionẽ eam episcopi omnes excla„ marunt: Anathema in Dioscorũ, Dioscorum CHRISTVS exautorauit. Mona„ chos hosce eijce: contumeliã synodi tolle: uim synodo illatam tolle: probrum sy„ nodi tolle. Atq; aduersum ea monachi cõtrà uociferati sunt: Monasteriorũ cõtumeliã tolle. Et quũ synodus rursum uociferationes suas repeteret, per interloquutionẽ reliqui illorũ libelli legi sunt iussi: qui dictabant, nõ rectè Dioscoro dignitatẽ ademptã esse: & quęstione de fide proposita, disquisitione opus esse, atq;
B illũ in consessum uenire debere. Sin minus, uestimẽta se excussuros, & ab episcoporũ qui ibi cõuenissent cõmunione secessuros esse, dixerunt. His uerbis auditis, Aetius archidiaconus canonem de eis legit, † qui se ipsos segregarẽt. atq; ubi cõtentio inter episcopos orta est, et monachos, qui partim Dioscorũ et Eutychetem anathemate mactarunt, partim id facere recusarũt, per interloquutoriã statutũ est, ut Fausti preces, & aliorũ monachorũ, clarius, quo exaudiri possent, legerent: quæ preces hoc cõplectebant, ut Imperator rogatus eos monachos recipere nõ dignaret, qui rectis dogmatib. aduersarent: inter quos Dorotheus etiam Eutychetẽ orthodoxum & rectè sentientẽ uocauerat, & ab eis in principiũ præsentia uariæ de Eutychete opiniones sunt productæ. Postea in cõsessu quinto, Principes omnibus satis liquere dixerunt, ea quæ de fide essent constituta. Et Asclepiades Constantinopolitanę ecclesiæ diaconus in mediũ processit, & synodi * decretum legit, quod hic referre uisum nõ est. Ei nonnulli quidem reluctati sunt, plurimi autem assensi. Porrò postquã uariæ uociferationes editæ sunt, Principes dixerunt, Dioscorum retulisse, propterea se Flauianum exautorasse, quòd duas naturas esse dixerit: decretũ aũt hæc uerba, Ex duabus naturis, habere. Ad quæ Anatolius intulit, non propter fidem Dioscorum damnatũ esse, sed quòd Leonẽ in † excõmunicationẽ cõiecerit, & ter citatus nõ cõparuerit. Atq; ex eo tẽpore Principes, ut sententiæ epistolæ Leonis decreto insererentur, iusserunt. Quum autem episcopi respondissent, decretum & formulam fidei aliam, quòd prior illa rectissimè concepta esset, fieri non debere, res ad Imperatorẽ est relata. Imperator ex Orientalibus episcopis sex, ex Pontica diœcesi tres, ex Asia tres, ex Thracia itẽ tres, & ex Illyrico quoq; tres deligi, eisq; Romanos mandatarios & Anatoliũ adesse iussit: qui in martyrio celeberrimæ Euphemiæ conuenientes, professionẽ fidei rectè cõstituerent: atq; ut aut quisq; eorũ fidem suã declararet, aut synodũ in Occidentalẽ orbis partẽ translatũ iri sciret. Et interrogati ut dicerent, Dioscorúm ne qui ex duabus naturis CHRISTVM profiteret, an Leonẽ qui duas naturas in CHRISTO concurrere doceret, sequerent, cũ Leone se credere, & qui aliter dicerent, Eutychianistas uocari exclamarũt. Ita Principes decreto duas naturas quæ nõ mutarent, nõ diuiderent, non cõfunderent,

Monachorũ quorundã supplicatio.

Barsumas percussor Flauiani.

Synodi clamor contra Dioscorũ et deprecatores eius monachos.

† περὶ τῶν ἀφοριζόντων ἑαυτούς.

Preces contra Eutychetem.

* ὅρον.

Decreti synodi lectio.

Cur Dioscorum damnatus sit.

† ἀκοινωνησίαν ἐπήγαγε Λέοντι.

Post Nicænam, formulam aliã fidei nõ edendam.

Duæ naturæ in uno Christo.

in CHRISTO unitas esse, iuxta Leonis sententiam addi iusserunt. Porrò postquam Principes cum Anatolio & Leonis mandatarijs, in martyrium sanctę Euphemiæ peruenerũt, ubi quoq; aderant, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus, Thalasſius Cæsarieñsis, simulatq; isti omnes è tẽplo egresſi sunt, Synodi decretũ in hãc sententiã lectũ est: Dominus noster & Seruator IESVS CHRISTVS: & reliqua, quæ in historiæ contextu inseruimus. Post hæc ubi omnes exclamarũt: Hæc ipsisſima patrũ fides est, Metropolitani ei mox subscribãt. Hæc fides Apostolorũ est: huic oẽs assentimur, omnes ita sentimus: Principes inter se colloquuti responderũt, se ea quæ à patribus cõstituta, & ab omnibus cõprobata essent, ad * sacram Celsitudinẽ relaturos esse. In cõsessu sexto Martianus ipse affuit, & primùm pro concione ad episcopos uerba de cõcordia orthodoxæ & rectæ fidei fecit. Deinde iussu eius ab Aetio archidiacono fidei decretũ lectum est, eiq; omnes subscripserũt. Post hæc Imperator, num de cõsensu omnium decretũ conscriptum esset, percunctatus est: atq; id per faustas acclamationes omnes confirmarunt. Et Imperator rursum orationẽ habuit, eamq; omnes collaudarunt. Sub hæc, Imperatore cohortante, canones episcopi cõdiderunt, & Chalcedonensi ciuitati metropolis iura concesserunt. Imperator quoq; episcopos tres aut quatuor dies expectare, & quẽlibet eorum quod uellet proferre, ut in Principũ præsentia quod æquũ esset decernerẽt, iusſit. Et sic cõsessus is solutus. Ad alium postea cõsessum uentum est, & in eo canones cõpositi. Deinde aũt cõuentu alio coacto, unà cũ alijs Maximus Antiochenus & Iuuenalis Hierosolymitanus cõsedit. Ibiq; constitutũ, ut Antiocheno antistiti utraq; Phœnicia, & Arabia ipsa: Hierosolymitano aũt, tres Palæstinæ prouinciæ parẽrent. Atq; hæc ab episcopis & principibus stabilita sunt. In sesſione noua, de Theodorito Cyri episcopo actũ, qui assurgẽs anathemate Nestoriũ dãnauit, uerbis hisce: Anathema in Nestoriũ, eumq; qui sanctam uirginẽ Mariã Deigenitricẽ nõ dicit, & qui in duos filios diuidit unum filium unigenitũ. Ego etiã decreto & Leonis epistolæ subscripsi. Itaq; de cõsensu omniũ, sedem suã recepit. Rursum in congressu alio, Ibas Edessæ episcopus, ut de rebus eius dispiceretur, obtinuit. Lecta eius est epistola, quã Photius Tyri & Eustathius Beryti episcopi in iudicio oppugnarũt. Sentẽtia eius rei in proximã sesſionẽ dilata. quæ postq; undecima est coacta, pluribus episcopis pręsentibus, nonnulli quidẽ ut sacerdos tantum esset statuerunt: alij uerò, ut episcopi dignitatẽ etiã obtineret, iudicarunt: aduersarios eius pro foribus esse, & ut ingredi eis liceret petere, dicentes. Quę de eo acta & decreta erant, lecta ibi sunt. Quum aũt principes ea legenda esse censerent, quæ Ephesi de eo ipso constituta essent: episcopi illis responderunt, quæ in posteriore Ephesia synodo gesta essent, ut pro irritis haberentur, iudicatum esse: electione & consecratione Maximi Antiocheni sola excepta. Qua de re preces Imperatori obtulere, ut ille sanciret, ne quid earum rerum quæ Ephesi secundò actæ essent, obtineret: synodo, quæ ibi primùm sanctisſimo Cyrillo Alexandrino pastore præeunte celebrata est, salua. His ita dictis, Ibas synodi iudicio episcopatũ suum recepit. Porrò consessu duodecimo Basſiani Ephesij episcopi res agitata est: & tum ut ille episcopatu abiret, eumq; Stephanus reciperet, decretum est. Id per alium quoq; conuentum confirmatum. Sesſione tredecima, de Nicomediensi Eunomio & Nicæno Anastasio actum, qui de finibus prouinciarum suarum administrandarũ inter se cõtendebant. Coactus quoq; decimusquartus cõsessus, in quo de rebus Basſiani est tractatũ. Et postremò omniũ synodus Cõstantinopolitano throno ius illud tribuit, et cõfirmauit, ut alterũ statim à Romana sede locum & ordinẽ is obtineret. Atq; ita finem suum synodus accepit.

Decretum Synodi lectũ, ab omnibus approbatur.

θείαν κορυφὴν

Canones ecclesiastici.

Diœcesis patriarchæ Antiocheni, & itẽ Hierosolymitani

Theodoritus in integrũ restitutus.

Ibas Edessenus itidem.

Decretorum posterioris Ephesiæ synodi abolitio.

Basſiano Ephesio episcopo episcopatus abrogatus.

Constantinopolitanus antistes secundum Rom. episcopum primatũ obtinet.

SEDECIMI TOMI CAPITA.

De Ma-

Ecclesia-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XVI.

CAPUT I.

A QVAE sub Martiani & Leonis piorum Imperatorum
rerum administratione in ecclesijs acciderunt, sic se
habuere. Zeno autem postquam Imperium accepit, *Zeno Imperator flagitiosus.*
non rectè se rerum summã gubernare posse putauit,
nisi uoluptatibus omnibus cũ potestate summa per-
frueretur. quibus adeò se à primis, quod dicitur, car-
ceribus corrumpendum permisit, ut nihil prorsus
esset, quod impetum eius in facinora teterrima inhi-
bere posset. Ita siquidem turpibus flagitijs se cõtami-
nauit, ut existimaret, si clàm intra regiæ penetralia scelera patraret, obscurum id
& minus generosum esse. Sin publicitùs & apertè in conspectu omnium absq;
pudore omni flagitiosus esset, id demũ Principe & Imperatore dignum esse cen-
suit. Quod ille sic seruiliter admodum & periculosè arbitratus est. Ego uerò di- *Verus Imperator qui. it.*
xerim, non ex eo uerum Imperatorem, qui legibus solutus, † arbitrio ipse suo ui- *αὐτοκράτωρ*
uat, quòd alijs imperet, æstimari: uerùm si in seipsum potius potestatem exer-
ceat, neq; praui quicquam animum suum subire sinat: unde ille aduersus fœdita-
tem & turpitudinem inuictus, & à libidine omni alienus, perinde atq; animata
uirtutum effigies, ciues subditosq; suos uniuersos ad imitationem sui pertrahat.
Zeno igitur quũ uoluptatibus sese dedidisset, ignorasse mihi uidetur, * seruum ** τέλδουλον*
Verũ mancipium. se omnium fœdissimũ, aut mancipiũ, propter momenta ea quibus ad deteriora *ἄχιστον δι-*
semper paulatim raptus est, factũ esse: nõ aliter q̃ seruus quispiã inutilis, subinde *ρυάλωτον.*
B dominos mutãs. Et habuit is certè dominas uoluptates plures q̃ numerari pos-
sent, eo q; perpetuò sibi inuicẽ succedentia scelera eum haudquaq; ad finẽ perue
nire passa sint: & uoluptates quibus in præsentia deditus erat, nunq; cõstiterint,
sed ueluti initiũ & igniculus succedẽtis libidinis fuerint, semperq; deteriora alia
facinora inuitarint & cõciliarint. Id quod sic necessariò procedit, quoad Impera
tor uerè quispiã euadat, & † turbulentũ uoluptatũ statum ita sibi captiuũ subiu-
get, ut deinde illis imperet, & haudquaq; tyrannide illarum prematur. Alioqui
accessionibus libidinum tacitis & uoluptatũ illecebris delibutus, ueluti seruus *† ἡδονῶν ὀχλο-*
miserrimus improbæ dominæ ad extremum usq; momentũ seruit, donec tandẽ *κράτειαν*
supplicijs infernalibus dedatur. Talis ab ipso statim initio & ingressu imperij
Zeno fuit, uir incompositus, dissolutus, intemperans, & corruptus. Quam ob
rem & ei qui sceptrum illi tradidit, honorem debitum pijs operibus nõ tribuit,
& Imperium malè administrauit. Proinde populi subditi omnes in Oriente si-
mul & Occidente afflicti sunt. Nam qui ab ipsa Agar originem ducunt populi, *Agareni Mesopotamiam uastant.*
Mesopotamiã uastarunt. Thraciã autẽ innumera Hunnorũ, qui antea Massa-
getę dicti fuerãt, & tum Istrum transierant, multitudo, nemine obsistente, liberè *Hunni Thraciam.*
percurrit. Si quid uerò ex illorũ direptione fuit reliquũ, id ipsum Zeno per uim
abstu-

abstulit, qui non minus quàm barbari ipsi hostiliter eam inuasit. Nec ille longin A qua modò loca detrimentis affecit, uerumetiam domum suam per absurdas fœdasque uoluptates uastam dedit.

CAPUT II.

Zeno profugus Seleuciæ Isaurorũ latet.

Basilisci tyrannis.

Marcus filius eius.

PAruo siquidem elapso tempore, Basiliscus Verinæ Augustæ frater, aduersus eum consurrexit. Ille uerò nihil quod uirum & Imperatorem deceret, sed illiberale et summissum quiddam cogitans (desperata enim prorsus quædam res est, libidinibus dedita impietas, effœminatum satis animũ, eo quòd uoluptatibus uicta manus dat, indicans) & Verinę dolum suspectum habens, per aduersam tempestatem celeriter in Isaurorum regionem, Ariadnam coniugem quæ à matre tandem fugerat, & qui præterea fidi ei erant, secum habens, se contulit. Porrò Basiliscus imperio tanquam spolio quodam sine sanguine arrepto, Imperiale sibi ipsi imposuit diadema, et Marcum filium suum Cæsarem creauit: exercitumque ingentem ad Zenonem Seleuciæ apud Isauros, in qua urbe sicut prius in lucem editus fuerat, ita tum profugus latebat, obsidendum misit, & bellum id aduersus Zenonẽ gerendum Illo & * Trocundo cõmisit. Atque ubi res suas, sicuti ipsi uidebatur, probè constitutas esse putauit, minus sibi legibus parendum esse duxit. Ac nisi contrà quàm Leo, & qui ante eum imperauerant, fecerant, rempub. administraret, ne imperandum sibi quidem existimauit. Ad eam rem autem eum maximè coniunx nomine Zenonis, quam etiam Augustam dixit, incitauit. Cum qua aduersus fidei professionẽ bellum cepit. Ac primùm quidem ad quorundam Alexandrinorum legatorum petitiones, Timotheum Aelurum ab exilio, in quo decẽ & octo annos uixerat, reuocauit: quũ Acacius Orphanotrophus & pupillorũ curator, post magnum Gennadium Constantinopolitanæ ecclesiæ præesset. Aelurus in urbẽ Imperialem uenit, atque ibi cohortem hominum dissolutorum secum trahens, magnificè processit: atque asino insidens, ex Imperiali palatio templum supplicationum gratia petijt. Cœterùm quum iumentum id casu quodam procidisset, ipse pede fracto, cum ignominia inde est profectus. Petrum quoque Cnapheum Basiliscus ex Insomnium monasterio, ubi abditus latebat, acciuit: & Aeluro quidem Alexandrinum, Cnapheo autem Antiochenum rursum thronum, Timotheo qui Proterio successerat, & sacro Calandione pulsis, concessit. Isti quamprimùm sedes eas receperunt, armis strenuè sumptis, quartam Synodum anathemati subiecerunt. Multis præterea alijs Basiliscus licentiam multam permisit, quoscunque ecclesiasticis opinionibus aduersari satis posse sciret. Prius autem quàm thronos suos Aelurus & Cnapheus reciperent, quum adhuc Constantinopoli essent, Basilisco persuaserũt, ut ad episcopos uniuersos † circulares daret literas, quibus cõcilium Chalcedonense, & Leonis libellum, per anathema damnaret. Qui illis facilè obsequens, ita scripsit.

Illus & Trocũdus duces aduersus Zenonẽ mittuntur.

Basiliscus scelerosus.

* *fort. legendum Leontio, Infr. ca. 13. Eod.*

Timotheus Aelurus ab exilio reuocatur.

Acacius episcopus Constantinopolitanus.

Aelurus pedẽ frangit.

B

Cnapheus ab exilio redit.

Isti Chalcedonensem synodũ damnant.

† *ἐγκυκλίους συλλαβάς.*

Zeno Imperator suis uictis, in castellum, quod Constantinopolim accolæ nominant, casu quodam profugit. Itaq; ad fugæ comites cum alto gemitu: Ludibriũ, inquit, Dei prorsus est homo, qui me quoq; sic ludificat. Vates quidẽ consulti, mense hoc Iulio ex necessitate quadam me Constantinopoli esse oportere, responderunt: & ego me in urbem Constantinopolitanam uenturum esse putaui. Nunc uerò fugiens & desertus ab omnibus, tumulum hunc miser teneo, castello urbis cognomine reperto. Suid.

CAPUT III.

Basilisci circulares literæ aduersus Chalcedonense Concilium, & Leonis Rom. episcopi Tomum.

IMperator Cæsar Basiliscus, pius, uictor, triumphator, maximus, semper colendus Augustus: & Marcus, illustrissimus Cæsar: Timotheo religiosissimo et Deiamantissimo magnę urbis Alexandrinorum archiepiscopo, atque omnibus per Orientem & Occidentem sacerdotibus Dei. Quascunque, qui ante nos fuere pijssimi Imperatores, qui beatam, immortalem,

A mortalem,& uiuificam Trinitatē rectè coluere,pro recta & Apostolica fide san-
» xere leges,eas ueluti toti mundo salutares,non modò tēpore ullo negligi & abo
» leri nolumus,uerumetiā perinde atq; cōstitutiones proprias promulgamus. Et
» quū uerā pietatē,flagrantemq; erga Deum & Seruatorē nostrū IESVM CHRI-
» STVM, qui nos condidit, & ad tantā gloriam extulit, ardorē studijs rebusq; hu-
» manis omnibus præferamus,atq; insuper coniunctionē gregis Christi salutarem
» ipsi ciuibusq; & subditis omnib. firmumq; adeò fundamentū atq; inconcussum
» Imperij nostri murū esse credamus,meritò certè diuino mentis zelo permoti, u- *Confirmatur*
» nionem sanctæ Ecclesiæ imperij nostri primitias Deo & seruatori nostro IESV *Nicænum sym bolum.*
» CHRISTO offerentes,constituimus,ut fundamentum firmamentumq; * felicita ** ἀνθρωπίνης*
» tis humanæ,hoc est trecentorū decem & octo sanctorum patrum, qui Nicæ o- *σὐζωΐας.*
» lim cum sancto Spiritu in conuentu ecclesiastico congregati fuere, Symbolū,q̊d
» nos atq; omnes qui ante nos fuerunt certa fide profitentes , baptismum suscepi-
» mus,solū in omnib.sanctissimis Dei ecclesijs obtineat, & ab orthodoxo recteq;
» sentienti populo usurpet:quippe quod solum ueræ rectæq; fidei contineat auto-
» ritatem & decretum,satisq; cùm ad omnes in uniuersum hæreses abolēdas , tum
» ad unionem summā sanctarum Dei ecclesiarum conciliandam ualeat.Et ad diui- *Decreta item*
» num istud Symbolum confirmandum robur suū habeant, ea quæ in imperante *Constantinopo litanæ synodi*
» hac urbe aduersus eos qui in spiritū sanctū blasphemi fuere, à centum quinqua- *comprobātur.*
» ginta sanctis patrib.tum autem quæ etiam in metropoli Ephesiorū aduersus im- *Ephesiæ itidē.*
» pium Nestoriū & sectatores eius sunt acta.Ea autem quæ unionem & ordinem
» bonum sanctarū Dei ecclesiarum , & pacem orbis totius turbant, uidelicet To- *Tomus Leonis*
» mum Leonis,& omnia q̃ Chalcedone per formulam seu decretum fidei , aut edi- *& Chalcedonē sia Decreta dā*
B tionem symboli,aut expositionem,aut doctrinam,aut disputationem,per res no *nantur.*
» uas,aduersus id quod diximus sanctum sanctorum trecentorum decem & octo
» patrum symbolum dicta & acta sunt;sancimus,ut & hic & ubiq; in ecclesijs om-
» nib. à sanctissimis ubicunq; fuerint episcopis,apud quos reperta fuerint,anathe-
» mate feriantur,atq; igni tradantur: propterea quòd hoc sic etiam ab eis qui ante
» nos fuere,& nunc pia & beata quiete fruūtur,Constantino & Theodosio mino-
» re Imperatoribus de hæreticis dogmatibus omnib.constitutum est.Hæc sic abo
» lita, prorsus ex ea , q̃ una & sola catholica Apostolica & orthodoxa Ecclesia est,
» eijciantur:utpote quæ sempiterna & salutaria trecētorum decem & octo, atq; e-
» tiam centum & quinquaginta,qui professionem de sancto spiritu promulgarūt,
» & eorū etiam qui Ephesi congregati fuere sanctorum & beatorum patrū decre-
» ta tollunt.Neq; prorsus cuiquam uel sacerdoti, uel laico & populari homini di-
» uinam sancti symboli constitutionem uiolare aut transgredi liceat. Præterea aūt,
» unà cum rebus omnibus Chalcedone aduersus sacrum symbolum nouatis, ana-
» themate iugulandā censemus hæresim eorum, qui non profitent filium Dei uni- *Hæreses omnes*
» genitū ex Spiritu sancto,& sancta Deigenitrice semperq; uirgine Maria uerè in- *damnantur.*
» carnatum et hominem factum esse:sed aut de cœlo uenisse,aut per phantasiā atq;
» imaginationem hominem existimatū esse,prodigiosè blaterant. Omnem deniq;
» hæresim aliam,& si quid aliud tempore,modo , & loco orbis uniuersi quocunq;
» uel uerbis,uel sententijs aduersus sacrum symbolum nouatum est.Sedenim cùm
» Imperiali prouidentiæ maximè conueniat,non præsentibus modò,uerumetiam
» futuris temporib.consulere, & ciuibus subditisq; accurata deliberatiōe de certa
» trāquillitate prospicere, statuimus,ut sanctissimi ubiq; episcopi sacris hisce circu
» laribus literis publicatis subscribāt,uerbisq; disertis declarent, soli diuino trecē-
» torum decem & octo sanctorū patrum symbolo assentiendū esse: quod autorita
» te sua centum & quinquaginta sancti patres cōfirmarunt , sicuti decreto etiā suo

postea, qui in Metropoli Ephesia conuenere pijssimi patres censuerunt, q̄d uidelicet soli sancto trecentorum decem & octo patrũ symbolo & fidei decreto assentiri conueniat. Atq; ut anathemate cõfigant actiones Chalcedonenses omnes, & ex ecclesijs prorsus eijciant, ueluti orthodoxorũ populorũ offendiculũ, totiusq; orbis & nostræ felicitatis impedimentum. Eos porrò, qui post diuinũ hoc scriptum nostrum, quod ad exoptatã ab omnibus sanctæ Dei ecclesiæ unionem cõciliandã ex sententia Dei promulgatũ esse persuasum habemus, ausi unquam fuerint uel in disputatione, uel in doctrina, uel in scripto qualicunq; tandẽ tempore & modo et loco, Chalcedone aduersus fidem res nouatas proferre, aut saltem nominare, ut turbarũ & seditionis in sanctis Dei ecclesijs & in Romana ditione omni autores, & Dei salutisq; nostræ hostes, iubemus iuxta constitutiones dudum ante nos ab eo qui in beata & sancta quiete est Imperatore Theodosio aduersus eiuscemodi maleuolẽtiam latas, & sacro huic circulari scripto nostro adiunctas, siquidem episcopi aut clerici sint, dignitatẽ amittere: sin monachi, aut laici & populares, exulare, bonorumq; uniuersorum publicationi & ultimis subiacere pœnis. Ita namq;, quę semper à pietate nostra adorata est sancta & ὁμοούσιος consubstantialis, quæ res uniuersas condidit atque uiuificauit, Trinitas, etiamnum à nobis, per eorum quæ memorauimus zizaniorum abolitionem, rectarumq; & Apostolicarum sancti symboli traditionum confirmationem, culta, animabus nostris subditisq; omnibus placabilis & propitia erit, nobiscum'que semper manebit, & res humanas pacabit. A

L. Ariani. C. de hæret. & manich.

CAPUT IIII.

Episcopi plurimi circularibus istis subscripserunt.

Circularibus istis nõ modò Timotheus & Petrus, quos diximus, cõsenserũt: sed Anastasius etiã, qui post Iuuenalem Hierosolymitanã tenuit sedem, facilimè subscripsit, & quamplurimi alij ecclesiarum antistites, quingentis nõ pauciores. qui omnes Leonis tomum, & Synodũ Chalcedonensem repudiarunt. Declarat id uerum esse, libellus supplex ab Asianis episcopis Ephesi congregatis, ad Basiliscum scriptus, qui ad uerbum hæc complectitur. Modis omnibus pijssimis & Christianissimis Dominis nostris, Basilisco & Marco, perpetuis uictoribus, Augustis. Et post pauca. In rebus omnibus longè pijssimi & Christianissimi Principes declarastis, cum inuisa et hostili fide uos egregiè bellum gerere. Et post alia. Horrendum profectò quoddam, quod eis imminet iudicium, & diuini ignis ardor, & iustus serenitatis uestrę motus, aduersarios ad pedes uestros abijciet: qui potentem Deum & fide confirmatum imperium uestrum superbæ uindictæ telis petere audent, & tenuitati nostræ multis modis non parcentes, calumnijs & mendacijs sycophanticis nos semper perstringunt, quasi ui & necessitate quadam adacti, diuinis uestris & Apostolicis circularibus literis subscripserimus, quum id cum lętitia & alacritate omni fecerimus. Et postea. Ne igitur alias quàm sacras circulares uestras literas edere atq; proponere uelitis. Atq; illud quod diximus scitote, orbem omnẽ rursum euersum, & parua ea uisum iri, quæ in Chalcedonensi synodo accidêre mala, quæ quidem infinitas etiam illas patrarunt cædes, & orthodoxorum iniquè atque iniustè sanguinem effuderunt. Et post pauca alia. Attestamur coram Saluatore nostro IESU CHRISTO, liberam esse & innocentem pietatem uestram: à qua iustam & canonicam & ecclesiasticam aduersus illos, & maximè cõtra eum qui impiè episcopatum in urbe Imperante gerere multis modis deprehensus est, condemnationis & exautorationis sententiam ferri petimus. B

Asianorum episcoporũ Ephesi congregatorum scriptum, Circulares Basilisci laudantium.

CAPUT V.

A CIrcularibus istis publicatis, ut Zacharias inquit, qui Eutychetis opinionem somniabant, & monasticam sectabantur, perinde atque in lucrum & cõmodum per circularia scripta, & Timothei honorem inexpectatum incidissent, celeriter ad eum accurrerunt: & cum eo colloquuti, ubi Dei uerbum nobis iuxta carnem, & rursum patri iuxta diuinitatem ὁμοούσιον consubstantiale esse audiuere, ad loca sua reuersi sunt. Idem memoriæ prodidit, Timotheum ex urbe descendentem, ueluti Alexandriam nauigaturũ, Ephesum appulisse, & Paulum in throno episcopali collocasse: qui antea quidẽ à prouincialibus episcopis, quemadmodum antiquo more receptũ erat, cõsecrationem susceperat, sede autem sua deturbatus fuerat. Et Ephesiorum etiam urbi antiqua patriarchatus iura, quę ei Chalcedonẽsis Synodus ademerat, restituisse: atq; ibi eis rebus peractis, Alexandriã uenisse. Vbi statim omnibus persuasit, ut Chalcedonensem Synodũ anathemate condemnarent, sicuti antea quoque à me est dictum. Multi etiam ei restitêre: & ab eius factione plerique alij, & in primis Theodotus ille, unus ex eis qui à Theodosio Ioppæ consecrati fuerant, resiluere. Theodosius autem ille est, qui prædonis more, quum Iuuenalis Byzantij esset, Hierosolymorum ecclesiam occupauerat.

Eutychiani in Aegypto monachi Aeluri cœpta laudãt.

Paulus per Aelurum sedẽ Ephesiam recuperat.

Multi in Aegypto etiam Aeluro resistunt.

Theodotus.

Theodosius prædo ecclesiasticus.

CAPUT VI.

HÆc ubi sic Basiliscus egit, Acacio quoq; ut circulares eius literas reciperet, & Synodũ Chalcedonẽsem anathemati subijceret, per uim institit: quùm id iam tres magni throni fecissent. Illum uerò uehemẽter indoluisse, seq; ipsum & thronum suum, atq; etiam sanctiorem sacri-
B ficij aram pulla ueste obduxisse, opinio est. Qui deinde, plebe & monachorum Constantinopolitanorum ordine congregato, strenuè tyranno restitit. Quo tẽpore etiã Daniel ille magnus ex columna descendit, & cum Acacio ecclesiasticos conuentus egit. Basiliscus motum plebis urbanæ ueritus, in ædes Imperiales ex templo reuersus est, & Senatui indixit, ne molestiam Acacio exhiberent, quòd multitudo ad incendendã urbem parata esset. Daniel uerò plebis & monachorũ multitudine assumpta, ad tyrannũ accessit, & propalàm liberè apud eũ de rectis dogmatib. disseruit. Ille igitur ab Acacio Daniele coactus, circulares priores literas abnegauit, & constitutionẽ quę circulares eas surrepticiè impetratas prorsus induceret atq; aboleret, edidit, & eam priori illi contrariã in orbem uulgandã misit, quæ aliter longè q̃ circulares illæ scriptæ fuerant, composita, Synodũ Chalcedonensem defendit. Cœterùm Zacharias, qui rem eam omnem affectibus ductus conscripsit, in historia sua contrarias prioribus circulares literas prætermisit: quas ego alicubi inuentas hic apponam. Earum uerba hæc sunt.

Acacius Constãtinopolitanus episcopus, Daniel Columella, & populus urbis Constantinopolitanæ, magnis animis Basilisco, circulares eius reijcientes, resistunt.

Contrarias prioribus Circulares Basiliscus publicat.

CAPUT VII.

» IMperatores Cæsares, Basiliscus & Marcus. Fidem Apostolicam &
» orthodoxam, quę iam inde ab initio in Catholicis ecclesijs usq; ad no
» stri Imperij tẽpora obtinuit, et sub imperio nostro obtinet, atq; adeò
» in perpetuum obtinere debet, in quam etiam baptizati sumus, quã &
» credimus, eam ipsam solam inuiolatam atque inconcussam obtinere, & obtinen-
» tem perpetuò celebrari in omnibus orthodoxorum catholicis & Apostolicis ec
» clesijs, neq; quidquã aliud requiri debere, sancimus. Proinde quicquid sub Impe
» rio nostro actum editumq; est, siue circulares literæ, seu scripta alia quęcunq; tã-
» dem ea sint, professionis fidei aut ecclesiasticę constitutionis gratia promulgata,
» irrita & abrogata esse iubemus. Nestorium & Eutychetem, nec non hæreses om
» nes, & eos qui idem cum illis sentiunt, uniuersos anathemate condemnamus.

Nestorius & Eutyches damnantur.

Decernimus quoq;, de fidei cauſa neq; Synodũ cogi, neq; quæſtionẽ aliã inferri, ſed hęc quę approbamus firma & incõcuſſa manere: Prouincias etiã reddi debere ſanctiſſimo & religioſiſſimo patriarchæ & archiepiſcopo Acacio, quarũ antiſtitũ electionẽ & conſecrationẽ Imperantis huius et inclytę urbis thronus habuit: ita uidelicet, ut Deiamantiſſimi qui nũc ſunt epiſcopi, in ſedibus ſuis permaneãt: neq; poſt obitum illorũ, prę iudicium aliquod aduerſus iura electionis ſacri throni imperãtis huius & inclytæ urbis creetur. Atq; diuina hæc ſanctio noſtra uim ſacræ cõſtitutionis habens, ne cui in dubiũ aut controuerſiã uocet. Hæc ſic acta. A

Iuriſdictio Pontificalis Cõſtantinopolitanæ ſedi integra reſtituitur.

CAPUT VIII.

Duces Baſiliſci Zenoni conciliantur.

Porrò Baſiliſcus quòd aduerſus fidem libellũ gereret, odium omnium incurrit. Quod ubi cognouere, quibus Zenonis obſidio cõmiſſa fuerat, iuramento interpoſito ſe fidos illi futuros, Zenoni cõciliati ſunt: eoq; recepto, ad urbem Imperantem ire contenderunt: cùm quidẽ dona ab eo partim iam accepiſſent, partim ſe accepturos eſſe ſtipulati eſſent. Ferunt ſanè quidam protomartyrem, quę multũ et ſtrenuè decertauit, Theclam, arcanis quibuſdam uiſionibus illi reſtitutionem Imperij cõfirmaſſe. Quapropter Zeno ut martyri de eiuſcemodi denũciatione gratiam referret, in metropoli Seleuciæ, delubrum amplitudine maximum & pulchritudine præſtantiſſimum condidit, quod multo auro & Imperialibus donarijs exornauit. Baſiliſcus de Zenonis motu certior factus, conſobrinum ſuũ † Harmatium copiarum in Thracia ducem, qui progreſſum illius impediret, aduerſus eum miſit, eumq; iureiurando ſanè quàm horrendo, ne ſe unquam Zenoni cõiungeret, obſtrinxit. Harmatius cũ Zenone ad Nicæam congreſſus, in eum illum cõiecit metum, ut fruſtra ſe rem quam cõficere nequiret, aggredi putarit: niſi donis ac pollicitationib. Harmatium, ſe uidelicet Baſiliſcum filium eius Cęſarea tænia exornaturum eſſe, expugnaret. Atq; ita hunc quoq; iuriſiurandi religionem parui facientem, Zeno aduerſus Baſiliſcum in partib. ſuis habuit. At Baſiliſcus his rebus cognitis, ſtatim ſententiã mutauit: & Imperiali corona ſacræ menſæ impoſita, ſupplex ipſe cum † Zenonide ad baptiſterium confugit. Zeno cõfeſtim Cõnſtãtinopoli exceptus, primùm eccleſiã magnam, deinde cum apparatu & comitatu maximo Imperialem regiã ingreſſus eſt. Baſiliſcus autẽ quum uiginti menſes in Romano imperio tyrannus fuiſſet, in Cappadociam moriturus miſſus eſt: atq; in manſione quadã ſeu * militari diuerſorio, cui Acuſi nomẽ eſt, cum uxore & liberis interfectus eſt. A Zenone ſtatim Circenſes ludi editi. Deinde is, pro eo atq; paulo antè ſe facturum iurauerat, Harmatij quidem filiũ Baſiliſcum ad Cæſaris dignitatem extulit: poſtea autem Harmatium, quòd eum nõ magis ſibi, quàm Baſiliſco fuiſſet, fidum fore arbitraretur, iugulari iuſſit: filium porrò eius Cæſarem ſacerdotẽ fecit, qui deinde multo pòſt eccleſiam Cyzicenam optimè adminiſtrauit. B

Zeno Theclæ protomartyri Seleuciæ Iſaurorum templũ condidit.

Baſiliſcus Harmacium ducem aduerſus Zenonem in Thraciam euntem mittit.

† Procopius Armatum nominat.

Baſiliſcus Harmatij filius.

Harmatius quoque ad partes Zenonis tranſit.

† Alij Zenobiã uocant.

Zeno Cõſtantinopolim redit.

Baſiliſci cædes.

Baſiliſcus Harmatij filius Cæſar.

Harmatius cæditur.

Baſiliſcus ex Cæſare ſacerdos fit, & epiſcopus Cyzicenus.

* *Baſiliſcum tyrannum cum uxore & filijs, Zeno in Cappadociam miſit hyemis tempore, eosq; neq; ueſte neq; cibarijs iuuari iuſſit. Vnde breui ſe inuicem complexi, collacrymantes miſerè perierunt. Procop. Hic inexplebilis auaritiæ fuit. Nam & ab eccleſiarum antiſtitibus pecuniam exegit: & à tenuibus opificibus, manuum labore uitæ ſumptus tolerantibus, excutiendis non abſtinuit. Quapropter ob eiuſmodi exactiones lacrymis plena erant omnia. Sub Leone is pro Ruſtico copiarum militarium dux lectus. Suid.*

CAPUT IX.

Zeno ſimulatq; in Imperiũ reſtitutus eſt, per conſtitutionem ſcriptã quamprimũ, quicquid à tyrãno Baſiliſco per circulares literas cõtra fidem nouatum fuerat, abrogauit. Quod ubi Aſiani epiſcopi intellexerunt, miſſis ad Acacium Conſtantinopolitanum epiſcopum pœnitentiæ libellis, gratiam ſibi fieri petierunt: illa deprecatione uſi, quòd non ſua ſponte,

A sponte, sed ui maxima adacti circularibus subscripsissent. Eamque rem nõ aliter se habere, & se Chalcedonensi Synodo assentiri, atque iuxta eius decretum & antea credidisse, & nunc credere, iuramento confirmarũt. Episcoporum scriptum hoc erat: Acacio sanctissimo & pijssimo sanctissimæ quæ apud imperantem Constantinopolim, nouam Romam, est Ecclesiæ patriarchæ. Et post pauca: Rectè sanè ad nos uenit, qui locum etiam uestrum obtinebit. Et rursum: Per libellos supplices significamus, subscripsisse nos non ex animi sententia, sed necessitate coactos, literis tantum & uerbis, non autem animi destinatione, Circularibus illis assentientes. In acceptabilibus enim precationibus nostris, annuente Deo, quę à totius orbis luminaribus trecentis decem & octo, & rursum à centum quinquaginta sanctis patribus accepimus, adhęc quæ à diuinis patribus Chalcedone congregatis, piè & rectè constituta sunt, ea credimus. Hæc episcopi scripsere. Siue autem Zacharias, qui hæc affectibus ductus cõscripsit, sycophanticè hoc illis impegit: seu ipsi episcopi, quòd præter animi sententiam circulari constitutioni subscripserint, quum ita ad Acacium scriberent, mentiti sunt, dispicere & pronunciare certò non possum. Hæc certè sic habuere.

Asiani episcopi recipiscentes Circulares priores Basilisci literas antea laudatas damnant.

Euagr. lib. 3. cap. 9.

CAPUT X.

Zeno Petrum Cnapheum, ut qui à Basilisco reuocatus esset, Antiochia expulit, & Calandioni Stephani successori episcopatum restituit. Paulum etiã Epheso exegit, Nestorium item Tarso, & Cyrum Hierapoli, Romanum Chalcedone, Samosatis Eusebium, Mopsuestia Iulianum, Paulum Constantia, & Andream Theodosiopoli. Calandion autem neminem ad cõmunionem admittebat, qui nõ prius Petrũ & circularia Basilisci anathemate confodisset. B Ac de Zenonis uoluntate & cõsensu, diui Eustathij, qui Philippis apud Macedones in exilio uitam finierat, reliquiæ cũ reuerẽtia multa Antiochiã reductę sunt: quas cum lęticia summa ciuitas ea, ad decimũ octauum ferè lapidẽ extra urbem effusa excepit. Atque illi qui ad longũ usque tempus ab ecclesia secesserant, annis centum elapsis, ecclesiæ tandem prorsus uniti sunt.

Cnaphæi & aliorum subintroductorum episcoporum expulsio.

Eustathij cineres Antiochiã perlati.

Ecclesiæ ibi certa perfectaque unio.

CAPUT XI.

Constituerat Zeno Timotheum quoque Aelurum Alexandria eijcere. Postquam autem ad multam eum senectutem peruenisse, & iam non longè à sepulcro abesse cognouit, consilium mutauit. Atque ille paulo pòst ad inferorum migrauit iudiciũ. Alexandrini autem potestate sibi & autoritate usurpata, pastorem sibi delegerũt impietate Aeluro longè deteriorem, Petrum cognomento Moggum: quem unus & alter, sicuti ferunt, episcopi consecrarunt, quibus legitimè dignitas adempta fuerat. Quod ubi Zeno resciuit, eos qui illum episcopum legerant, morte mulctauit. Timotheum autem Salophaciolum, Proterij successorẽ, qui Canopi (sicuti diximus) degebat, in sedem suam restituit, cui Moggus diebus triginta sex incubauerat. Ac Timotheus quidem Imperatorijs literis thronum suum recuperauit. Breui uerò pòst, consilium quidam ceperunt, legatum ad Imperatorem mittendi, Ioannem presbyterũ Tabennesiotam, qui œconomus templi honorandi pręcursoris & Baptistę creatus fuerat: ut ubi episcopus eorum inter homines esse desijsset, Alexandrini potestatem episcopi quem uellent eligendi haberent. Qui legatus ubi compertus est sibi ipsi episcopatũ procari, quemadmodũ Zacharias inquit, postquã Imperatori iurauit, haud unquam se Alexandriæ thronũ recepturũ esse, domũ reuersus est, & Imperator constitutione, ut post obitũ Timothei, Ioanne excepto, cathedram episcopalem Alexãdrię, quem ibi clerus legisset sortiret, sanciuit. Nõ multo pòst Timotheo defuncto, Ioannes pacta conuenta & iusiurandum parui pendens,

Aelurus moritur.

Petrus Moggus ei Alexandriæ succedit.

Eo reiecto, Timotheus Salophaciolus episcopatum Alexandrinum recipit.

Ioannes Tabennesiotes se episcopatum Alexandrinum nõ recepturum esse iurat.

Idem tamen Salophaciolo mortuo episcopus fit.

pecunia quibusdã, ut idẽ Zacharias ait, corruptis, ad episcopatũ cõscẽdit. Quod A ubi factũ est, Zeno illũ quidẽ reijci iussit, suggestione aũt Acacij scriptũ ad Alexandrinos, q̃d ἑνωτικὸν, hoc est, unionis conciliatoriũ uocauit, dedit: in quo præcepit, ut thronus Petro Moggo reddat̃, siquidẽ ille scripto ei subscribere, & Proterij sectatores recipere, quartamq́; Synodũ approbare uellet. Hãc rei eius dispositionẽ, de Acacij sententia (sicuti dixi) cõstitutã, Pergamius, qui nuper admodũ Aegyptię prouincię pręfectus declaratus fuerat, Alexandriã pertulit. Is postquã eò peruenit, & Ioannẽ Romam profugisse cõperit, cum Petro Moggo colloquutus, ut henoticũ Zenonis scriptũ reciperet, ei persuasit: & eos pręterea qui ab ecclesia secessissent. Ille tomo ei statim subscripsit: & quũ Alexandriæ publicus populi conuentus celebraret̃, quia henoticũ Zenonis omnib. placuit, eos q̃q; qui propter Proterij partes secesserant, admisit. Atq; ubi orationẽ nõ ita longam ad populũ habuit, quã ad ecclesiasticũ plebis cõuentũ composuerat, postea etiã Zenonis constitutionem multitudini recitauit, hisce uerbis compositam.

Petro Moggo episcopatus Alexandriæ restituitur.

Vnio ecclesiæ Alexandrinæ.

CAPUT XII.

Zenonis henotica constitutio ad Alexandrinos.

Imperium conseruatur per orthodoxam fidẽ.

Symbolum Nicænum.

IMperator Cæsar Zeno pius, uictor, triũphator, maximus, semper colẽdus Augustus: Alexandrinis, & qui per Aegyptũ & Libyã & Pentapolim sunt religiosissimis episcopis & clericis, et monachis & laicis. Cùm Imperij nostri initiũ et conseruationẽ, tũ aũt opes atq; armaturã inexpugnabilẽ persuasum habeamus esse, solã rectã & uerã fidẽ quã diuina inspiratione Nicææ trecenti decẽ & octo sancti patres cõgregati promulgauerũt, & Constantinopoli centũ quinquaginta itidem sancti patres coacti cõfirmauerũt, diu noctuq; precationib. studijs legibusq; nostris omnib. hoc agimus, ut per eã ubiq; locorũ sancta Dei Catholica & Apostolica ecclesia incremẽta capiat, q̃ in- B corruptibilis & immortalis sceptrorũ nostrorũ mater, & pij populi nostri in pace & religionis diuinæ concordia persistentes, acceptabiles pro imperio nostro preces unà cũ Dei amãtissimis episcopis & pijssimis clericis & archimandritis & monachis fundãt. Cùm enim magnus Deus & Saluator noster CHRISTVS IESVS, qui ex sancta uirgine & Deigenitrice Maria incarnatus & natus est, glorificationẽ & sacrũ cultũ nostrũ consentientẽ laudauerit, benigneq́; susceperit, tum gẽtes hostiles cõterent̃ atq; extinguent̃, & oẽs colla sua Imperio secundũ Deum nostro summitent: pax etiã, & q̃ ex pace proueniunt bona, cœli salubritas, frugũ ubertas, aliaq́; q̃ hominib. cõmoda sunt, liberaliter suppeditabũt. Itaq; quũ fides irreprehensibilis & uos & imperiũ Romanũ sic conseruet, preces nobis à pijs archimandritis & eremitis, alijsq́; uenerandis uiris oblatę sunt: qui cũ lacrymis nobis supplicarunt, ut unionẽ in sanctissimis ecclesijs fieri, & mẽbra mẽbris cõiungi, q̃ honestatis pietatisq; inimicus ab annis plurimis segregare est conatus, curaremus. Qui quidem inimicus bene nouit, si integro & cõiuncto ecclesiæ corpori bellũ inferat, uictũ se iri. Qui etiã effecit, ut infinitę gentes & generationes, quas tot annorũ tẽpora ex hac uita subduxerunt, partim absq; lauacri regeneratiõe obierint, partim sine diuinæ cõmunionis perceptione ad ineuitabilẽ illam omniũ migrationẽ trãsierint: & ut cędes innumerabiles patratę sint, ita ut sanguinis unda nõ solũ terra, uerũ etiã aer ipse cõtaminatus sit & infectus. quę omnia quis est qui nõ in melius mutari exoptet? Quapropter scire uos uolumus, neq; nos, neq; q̃ ubiq; locorũ sunt ecclesias, aliud symbolũ, aut doctrinã aut formulã fidei, aut fidem etiã, pręterq; q̃d (sicuti dictũ est) à trecẽtis decẽ & octo sanctis patrib. editũ, & à centũ & quinquaginta, quorum mẽtionẽ etiã fecimus, sanctis patrib. cõprobatum est sanctum symbolũ uel habuisse, uel habere, uel habituros esse, neq; aliquos qui habeãt scire: atq; si quis etiã habeat, alienum illũ putare. Nam id solum symbo-

Commoditates consentiẽtis & concordis Christianæ fidei.

Insidias diabolus ecclesiæ tendit per sectas et dissidia intestina.

Vnum Nicænũ fidei symbolum obtinere debet.

A symbolũ, quemadmodũ diximus, Imperiũ nostrũ cõseruare cõfidimus. Et populi uniuersi, qui salutarẽ cõsequũtur illuminationẽ, hoc solo recepto baptizãtur. Hoc etiã sequuti sunt sancti patres Ephesi cõgregati, qui impiũ Nestoriũ & òpinionis eius postea sectatores cõdemnarũt, quẽ sanè Nestoriũ unà cum Eutychete, quòd diuersa ab eis quæ dicta sunt sentiant, anathemate ferimus: duodecim etiam capita illa à sanctę memorię Cyrillo sanctę catholicę Alexãdrinorũ ecclesię Archiepiscopo ꝓmulgata recipiẽtes. Profitemur aũt unigenitũ filiũ Dei et Deũ (q uerè homo factus est, Dñm nostrũ IESVM CHRISTVM, q cõsubstãtialis est patri secundũ diuinitatẽ, et idẽ cõsubstãtialis nobis iuxta humanitatẽ: & q descẽdit & incarnatus est ex spiritu sancto, et Maria uirgine et Deigenitrice) unũ esse, & non duos. Vnius enim esse dicimus & miracula & perpessiones, quas sponte sua carne pertulit. Eos uerò qui eũ diuidũt aut cõfundũt, aut phantasiã seu spectrũ inducũt, haudquaꝗ approbamus. †† Et pura labisꝗ [a] peccati omnis expers, ueraꝗ, ex Deigenitrice incarnatio [b] accessionẽ filij nõ attulit: & trinitas, uno trinitatis eius Deo uerbo incarnato, trinitas permãsit. Quũ igitur sciamus neꝗ sanctas quæ ubiꝗ sunt, & orthodoxas Dei ecclesias, neꝗ qui eis præsunt Deiamantissimos sacerdotes, neꝗ Imperialem nostrã sublimitatẽ symbolũ aliud, aut fidei decretũ pręter eam quã diximus sanctã doctrinã & formulã, uel antea tulisse, uel nũc ferre, [c] cõiunximus nos per unionẽ inter nos ipsos, nihil addubitãtes, nihilꝗ cunctãtes. Atꝗ hæc scripsimus, nõ ut noui quicꝗ de fide afferremus: sed ut uos ꝑ certã perfectãꝗ doctrinã cõfirmaremus. Quẽlibet uerò qui aliud quicquã sensit, aut sentit, aut nunc, aut quandocũꝗ, uel Chalcedone, uel in quacunꝗ synodo

B alia, anathemati subijcimus: præcipuè uerò quos diximus, Nestoriũ & Eutychetem, & qui cũ eis idẽ sentiũt. Cõiungite ergo uos ꝑ unionẽ spirituali matri Ecclesię, & diuina ipsius in ea cõmunione fruimini, per id quod dictũ est unũ et solum trecentorũ decẽ & octo sanctorũ patrũ professionis fidei decretũ. Ipsa enim sanctissima mater uestra Ecclesia, uos ut germanos natiuosꝗ filios, circũfusis ulnis amplecti desiderat, & suauẽ uestrã uocem aliquando tandem audire cupit. Itaꝗ uos ipsos incitate atꝗ urgete. Quod si feceritis, tũ Domini & Seruatoris & Dei nostri IESV CHRISTI, benignitatẽ uobis ipsis cõciliabitis, tum ab Imperiali nostra amplitudine laudem eximiam feretis. Quibus literis lectis, Alexãdrini uniuersi sanctæ catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ cõiuncti unitiꝗ sunt: & quęcunꝗ in medio fuere offendicula & impedimenta, sustulere.

Confirmatum à synodo Constantinopolitana, & Ephesia priore.

Duodecim Cyrilli capita.

Vnum solummodo Christũ Dei Patris Verbum cum propria carne cognoscimus. Cyrill.

[a] ἀναμάρτητος.

[b] προσθήκην υἱοῦ οὐ πεποίηκε.

[c] ἑνώσαμεν ἑαυτοὺς μηδὲν ἐνδοιάζοντες.

Vnio ecclesiarum per concordẽ fidei Nicænæ professionem.

†† *Genuit ex se uirgo corpus, sed quod conceptum esset ex spiritu.* Hilar. *In naturæ humanæ susceptione gratia quodammodo illi homini naturalis facta est, quæ nullum peccatum posset admittere.* Aug. Et Greg. Nazanz. *uirginem matrẽ ante conceptionem filij sui & anima & corpore cœlitus sanctificatam esse scripsit. Talis erat illa susceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum.* Aug. *Virgo carnem Christi non peperit de peccati propagine.* Id. sup. Ioan. tract. 79. *Erronea ergo fuerit Magistri Sententiarum illa lib. 3. dist. 3. sententia: Sanè dici potest, & credi oportet, iuxta sanctorum attestationis conuenientiam, ipsam (carnem Verbi) prius peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua uirginis caro fuit.*

CAPUT XIII.

PORrò Calãdion Antiochenus antistes ad Acaciũ & Zenonẽ scripsit, & Petrũ mœchũ uocauit, quùm propter ea quæ de illo accidissent, tum quòd Alexandrię anathema in sanctã quartã Synodũ cõiecisset. At Calandion, ꝙ per eam causam, occasionẽ arripuit, ut Illi & Leontij & Pamprepis, qui à Zenone defecerãt, & tyrannidem affectabãt, partes fouerет, ad Oasim exilij causa incolendã damnatus est. Atꝗ ille quidẽ sic rursum Antiochia eiectus: Petrus aũt Cnapheus fraude in negocio peragendo usus, in desideratam sibi Antiochenã sedem rursum inductus est, postquã henotico Zenonis subscripsit. Dedit is ad Petrũ Moggum Alexandrię episcopũ, & uicissim ab eodẽ accepit synodales literas. Martyrius itidem Anastasij Hierosolymis successor, ad eũ more recepto epistolas eiuscemodi misit. Coniunctus quoꝗ ei est, qui

Calandion in exilium mittitur.

Illus, Leõtius, Pamprepes, tyrannidem affectant.

Petrus Cnapheus Antiochenam sedem recipit.

Petrus Moggus synodum Chalcedonensem damnat. Idem sepulchri uiolator.

Constantinopolitanã gubernabat ecclesiã, Acacius. Verùm nõ multũ intercessit A temporis, & nõnulli qui Petri Moggi partiũ fuerãt, quũ eum consiliũ mutasse ui derent, à cõmunione eius secesserunt: quòd ex eo scilicet tẽpore Chalcedonẽsem synodũ in ecclesia anathematis sentẽtia damnasset, & Timothei cadauer effodisset. Eam rem ubi Acacius Constãtinopolitanus audiuit, grauiter factũ id tulit, & magnopere est perturbatus: adeò certè, ut quosdã Alexandriã mittendos duxerit, qui rei ueritatẽ cognoscerent. Eos uerò Petrus postquam diligenter inquisitos adesse resciuit, certiores fecit, nihil se earum rerũ admisisse: & multitudine quadam cõtracta, attestationes cõscripsit, quæ indicabant, Petrũ nihil earũ quæ auditæ essent rerũ fecisse. Ille uerò re ipsa ueluti cothurnus quidam, aut Proteus Pharius atq; Euripus, uersipellis scilicet homo, fuit, & sibi ipsi nõ cõstitit: uerùm pro eo atq; ei uisum esset, semper se temporib. & rebus ipsis accõmodauit. Et aliquando quidẽ Chalcedonensem synodũ cõprobauit, aliquãdo aũt perinde atq; palinodiam canens, calculis omnib. reiecit, & anathemate condẽnauit. Ex literis aũt eis quas ad Acaciũ Constantinopolitanũ episcopũ, qui dolũ eius per inquisitionem scrutatus est, dedit, qualis fuerit, liquebit. Scripsit autem in hæc uerba.

Petrus Moggus, homo uarius, ex eodem ore calidũ & frigidũ efflat.

CAPUT XIIII.

Literæ Moggi ad Acaciũ Constantinopolitanum.

Altissimus Deus remunerabitur sanctitati tuæ labores & sudores tantos, quos tot annorũ curriculis, fidei sanctorũ patrũ professione conseruãda subijsti: quã sanè assiduè prædicãs cõfirmasti. In ea symbolũ quoq; sanctorũ trecẽtorũ decẽ & octo patrũ rectè positũ reperimus: in cuius scilicet professione baptizati, & antea credidimus, & nũc quoq; ei credimus. Id quod etiã cõprobarũt centũ & quinquaginta sancti patres, qui Cõstantinopoli cõgregati fuere. Itaq; quũ assiduè omnib. in recta uia præeas, per unionẽ sanctã Dei cõiunxisti Ecclesiã: et nobis certissimis argumẽtis persuasisti, nihil esse cõtra hæc actũ in sanctissima uniuersali synodo Chalcedone celebrata: quippe B quę cũ sanctis Nicęnis patrib. cõcordet, eorũq; decretũ cõfirmet. Et quũ in actis Chalcedonensib. noui nihil reperissemus, spõte nostra illis assensimus & credidimus. Cęterùm certiores facti sumus, monachos quosdã, qui cõiunctioni nostrę fraternę inuidẽt, de iniurijs criminibusq; quibusdã ad uos retulisse, quib. tamẽ illi nõ facilè sanctitatẽ uestrã permouêre. Primùm, quòd reliquias eius qui in sanctis est patris nostri beati archiepiscopi Timothei in locũ aliũ trãstulerimus: q̃d factũ neq; Deo placet, neq; legib. cõuenit. Deinde, ad cõuiciũ aliud quod nõ cõsistit, & priore illo deterius est, peruenere. Quomodo nanq; anathema iaculari in sanctam Chalcedonensem synodũ potuimus, cui credidimus, & quã cõfirmauimus? Nõ latet aũt Pietatẽ uestrã populi nostri feruor & leuitas, & monachorũ etiã ad nouas res spectantiũ motus: qui quũ in animo habeãt, cum quibusdã consulta animi destinatione improbis ab Ecclesia resilire, populũ secum auellere conantur. Porrò uestris adiuti precibus, re deliberata, rationẽ quę mederi malo imminenti posset, inuenimus, nihil sanctæ Chalcedonẽsi synodo, in qua nihil noui scimus esse actũ, derogantẽ, ut simul ea ipsa ratione & simplicibus per persuasionem satisfaceremus, & eos qui nobiscũ cõuentus agunt, per apologiã defendere mus. Id ut diceretur, curauimus.† Atq; in eo quum toti essemus, mox etiã prohibuimus. Certiorẽ uerò sanctitatẽ uestrã facio, ne nũc quidẽ cessare eos qui semp zizania seminãt, monachos: & tanq; instrumẽta sibi asciscere quosdã, qui monasteria nõ incolũt, sed passim uagãtes, rumores uarios cõtra nos & ecclesiasticam CHRISTI pacẽ & tranquillitatẽ spargũt: neq; nobis, pro eo atq; decet, canonicè quicquã in sancta Dei catholica ecclesia facere permittũt. Illudq; sedulò agũt, ut nobis populus hic potius præeat, q̃ pareat: & facere id quod Deo non placet, student.

Laudat Nicænam fidem. Item Chalcedonense conciliũ.

† τοῦτο λέγειν πεποιήκαμεν, καὶ τοῦτο πολὺς γενόμενος ταχέως ἐκώλυσα.

Consultò hoc sic obscurè dictum.

A studet. De sanctitate autem uestra nobis persuademus, eam omnia ad * sacratissimũ orbis terrarum dominum relaturam: curaturamq́ esse, ut constitutio à serenitate eius edatur, in qua de ecclesiastica pace, ea quæ & Deum ipsum & Imperatorem deceant, & in quibus omnes acquiescant, præcipiat. Atque hæc cothurnus ille Petrus, homo inconstans & uersutus, fraudulenter ad Acacium scripsit.

* θειότατον δεσπότην τῆς οἰκουμένης.

CAPUT XV.

Ioannes autẽ Alexandriæ episcopus Tabennesius, cuius antea quoque fecimus mentionem, quum inde profugisset, Romã uenit, & turbam isthic conciuit: propterea se throno suo excidisse dicens, quòd Leonis doctrinam & Chalcedonẽsem synodum defenderet: aliumq́ qui ab his prorsus diuersum sentiret, in locum suum substitutum esse. Querela ea permotus Simplicius Romæ post Leonem episcopus, ad Zenonem illegitimam Ioannis eiectionem reprehendens scripsit: eiq́ Zeno, non aliam illum ob causam sede sua expulsum esse, quàm quòd periurij compertus esset, rescripsit.

Ioannis Tabennesiotæ actiones Romæ.

Simplicius Romę episcopus.

Postquam Simplicio Felix successit, non intermisit Ioannes molestus illi esse, de Petro, quem Acacius Constantinopolitanus prius tanquam hæreticum reiectum, tum admodum complecteretur, referens. Et quum frequentius ei instaret, tandem Felici persuasit, ut literas statim ederet, in quibus Acacio, quòd cum Petro Moggo communionem haberet, dignitatem abrogauit. Quas literas contra ecclesiasticam traditionem cõpositas, sicuti Zacharias scribit, monachi quidam ex Insomnium sodalitate, Acacio obtulerunt. Acacius autem non recepit.

Felix Rom. episcopus.

Is dignitatem literis suis Acacio abrogat.

Porrò Zacharias rem ipsam ut acta est ignorare, & summam tantum eius, ita B ut referri eam audiuit, exponere uidetur. Ego uerò illam certò mihi compertam commemorabo.

Euagr. lib. 3. cap. 18.

CAPUT XVI.

Ioannes libellos supplices Felici aduersus Acacium, quòd præter rationem cum Petro communicaret, & res plerasq́ alias non ex præscripto sanctionum ecclesiasticarum ageret, dedit. Et Felix ad Zenonem Vitalim & Siminum episcopos misit, cum mãdato & decreto huiusmodi, ut Chalcedonensis synodus calculis omnibus obtineret: Petrus, ut qui nõ sanam coleret religionem, Alexandria eijceretur: & Acacius Romã aliquos mitteret, cum Ioanne in iudicio, si quam haberet actionem, experturus, aut causam dicturus, & legitimam actionum suarum rationem redditurus. Prius autẽ quàm Vitalis & Siminus Roma Constantinopolim uenerunt, sodalitatis Insomnium præfectus Cyrillus ad Felicem Papam scripsit, moram eius tantam accusans, per quam tot res nouæ in ecclesiasticis constitutionibus inducerentur. Literis eius acceptis, Felix legatis suis scripsit, ne quid prius agerent, quàm Cyrillum conuenissent, & ab eo quid agendum esset cognouissent. Dedit quoq́ alias ad Zenonem literas, quibus illũ de synodo Chalcedonensi, & de ea quam in Aphrica Ho† norichus cõcitauerat, persequutione admonebat. Quin & ad Acacium scripsit, maximam eum nouatarum in Ecclesia rerum causam esse dicens. Zeno eadẽ quę antea Felici rescripsit, Ioannem scilicet frustra illi molestiam exhibere, qui haudquaquam se thronũ ecclesię Alexandrinæ conscensurũ esse iurauerit, iurisiurãdi religionem uiolarit, episcopatum per sacrilegiũ arripuerit, & alia grauia facinora admiserit. Nec Petrũ Moggum, inquisitione nulla præeunte ad sedem peruenisse, sed illum priusquã eam acceperit, manibus suis fidei Nicęnorum patrũ quã cõprobarit subscripsisse: cuius fidei uestigijs Chalcedonẽsis etiã synodus innitatur.

Vitalis & Siminus episcopi Romani Pontificis Legati apud Zenonẽ in Ioannis causa.

Cyrillus Insomniũ monachorũ præfectus.

Literæ Felicis ad Zenonem.

Item ad Acacium.

Respõsum Zenonis ad Felicem.

† Honorichus rex Vandalorum, plusquàm trecentis trigintaquatuor episcopis in exilium pulsis, eo quòd Arianus esset, in Catholicos admodum sæuijt. Diac.

† ἐπομοσάμενος.

Hoc uerbũ Euagrius non habet, lib. 2. cap. 20.

Libelli accusationũ uarij ad Felicẽ contra Moggum missi.

tur, illud quoque † iuramẽto interposito uerbis hisce Zeno scripsit: Debent certò A & pietas nostra, & qui dictus est sanctissimus Petrus, uniuersæque adeò sanctissimæ ecclesiæ, recipere & colere Chalcedonensem sanctam synodum, quæ cum professione fidei Nicænæ synodi concordat. In rerum istarum actis, eius quem nominauimus Cyrilli, aliarumque in urbe Imperiali archimandritarum, atque etiam Ægyptię diœcesis episcoporum & clericorum, ad Felicem contra Petrum, & eos qui cum eo communicabant, ueluti hæreticos, datę epistolæ reperiuntur. Et nonnulli ex Insomnium monasterio Romam profecti, apud Felicem de Simino & Vitali questi sunt, quòd ad aduentum usque eorum Byzantij clàm & occultè Petri nomen in sacris codicillis fuisset, atque ex eo tempore ad eum usque diem esset, & quòd propalàm ferretur, contra canones Vitalim & Siminum cum Petro & Acacio commercium & communionem habere. Ægyptiorum quoque epistolæ eadem significabant. Et pręterea, Ioannem quidem orthodoxum esse, rectéque sentire, & sedem secundum canones recepisse: Petrum autem à duobus tantum qui eandem prauã opinionem sequuti fuissent, cõsecratum esse, eundémque post Ioãnis discessum nihil rerum grauium aduersus orthodoxos agere intermisisse.

Vitalis & Siminus legationis suæ præuaricatores.

Acacius nimiũ Moggo addictus.

Simeones Insomnis ad Felicem missus.

Hæc omnia quum Acacius ex eis qui Byzantium Roma uenerant, cognouisset, tantum abest ut autoritate sua rebus huiusmodi, quum facile posset, intercesserit: ut etiã administrum se Petri actionũ præbuerit, & ferè omnes cum illo communicare coegerit. Quæ omnia adauxit, & uera esse confirmauit Simeones ille ex Insomnibus ad Felicem missus, qui apertè Siminum & Vitalim quod cum hęreticis cõmunicassent cõuicit, quódque ipsis præsentibus propalàm Petri nomen ex sacris tabulis promulgatũ esset, quum ne per prætextũ quidem grauiter se id illi ferre ostendissent. Quapropter factum, ut permulti ex simplicioribus ab hæ- B reticis seducti sint, qui à Romana etiam sede receptum esse Petrum dixerũt. Addidit & illud Simeones, quum uariæ quæstiones in mediũ productę essent, Vitalim & Siminũ cum nullo orthodoxo colloqui, aut per literas ei respondere uoluisse, neque eos etiam de rebus in religione nouatis accuratius disquisiuisse. Monachorum quoque dicta presbyter quidam Syluanus, qui cum Vitali & Simino in urbe imperante fuerat, cõprobauit. Tum autem & Acacij epistola ad Simplicium producta est, quæ ostendebat Petrum dudum ut noctis filium exautoratũ esse. Quas ob caussas Simino & Vitali sacerdotalis dignitas abrogata, & ipsi longissimè à communione sancta repulsi sunt. Et cõmunibus suffragijs synodus Romana hæc sic ad uerbum decreuit: Petrũ hæreticum, qui olim per sententiã, episcopali cathedra ei adempta, damnatus, proscriptus, & anathemate confossus est, ecclesia Romana non recipit. Cui quidem si aliud nihil quod obijceretur esset, illud sufficeret, quòd quum ab hæreticis cõsecratus sit, orthodoxis præesse non potest. In sentẽtia ea illud quoque fuit: Acacium Constantinopolitanum maximo crimini obnoxium esse, res ipsa indicauit, propterea quòd ad Simplicium scribens, Petrum hęreticum appellauerit, & id Imperatori non indicauerit: quũ certè id, si Zenonem diligeret, facere debuerit. Proinde sicuti apparet, cõmodi sui desiderio Imperatorem complectitur, fidem autem non complectitur.

Vitalis & Siminus, propter παραπρεσβείαν & perperam obitam legationẽ damnati.

Synodus Romana Moggũ damnat.

Acacium mendacij arguit.

CAPUT XVII.

Mongus Alexandriæ insolentissimè se gerit, orthodoxiã damnans.

Acacius dissidium quod interuenit tollere, & unionem inducere uolens, ad episcopos & clericos Ægyptios, atque ad ipsum Petrum scripsit. Sedenim quum id malum Alexandriæ magis magisque inualesceret, Petrus quibusdam episcopis & archimandritis, ut secum communicarent, persuasit: & in acta Chalcedonensia, Leonisque tomũ, atque eos qui Dioscori & Timothei scripta nõ reciperent, anathemata coniecit. Eos uerò qui ei non

A ei nõ parebãt, monasterijs suis exegit. Quæ omnia postquàm Zeno ex Nephalio quodã qui Alexãdria Cõstãtinopolim uenerat, intellexit, magnoperè cõturbatus, ex satellitib. Cosmã quendã Alexandriã misit, q admonitionib. omnib. funẽ, ut in prouerbio est, omnẽ moueret, ut plebẽ & Petrũ inter se cõciliaret: atq; eis qui aliter facerẽt, minas ingentes denunciaret. Verùm ille seueritate sua tantum abest ut quod per dissidiũ ruptũ fuerat, cõiunxerit, ut seditionẽ quoq; auxerit, & infectis rebus ad Imperatorẽ redierit: eis tantũ qui monasterijs suis exacti fuerãt, restitutis. Postea à Zenone Arsenius militariũ ordinũ in Ægypto præfectus, unà cum eo qui dictus est Nephalio, Alexandriã missus, de reconciliatione & unione egit. Quũ aũt nihil efficeret, multos ex Alexandria Byzantiũ misit, qui cũ Zenone colloquuti, multa de Chalcedonensi synodo disseruerũt: nihil aũt ad rem ipsam collatũ est, propterea q; Zeno prorsus Chalcedonensem synodũ nõ reciperet. Basilius Cilix memoriæ prodidit, Felicẽ etiã Acacio cõdemnationis sententiã, qua dignitas ei abrogaretur, misisse, eamq; ei in sanctiore sacrario à monachis Dij monasterij redditã esse. Et eam ob causam sectatores eius, multos ex eis quos diximus monachis occidisse, quosdã uulneratos reiecisse, nõnullos uerò custodijs inclusisse: atq; Acaciũ usq; adeò cõdemnationẽ eam nõ respexisse, ut †* mẽte sensuq; omni captus, primus ipse Papæ nomẽ è sacro albo exemerit. Et ille ita & animo & corpore uinctus, breui pòst cõmunẽ omnibus ingressus est uiã.

Cosmas ad pacificationẽ instituendã, Alexandriã à Zenone missus.

Cosmas aulicus nihil ibi agit.

Nihil itidẽ Arsenius militum dux.

Zeno ipse Chalcedonensem synodũ non probauit.

Acacius exautoratus.

Acacius contrà Felicis nomẽ in sacro albo inducit, & moritur.

†* *In Ecclesiasticis censuris & excommunicationibus, causa in primis ualet. Origen. Cùm aliquis exit à ueritate, à timore Dei, à fide, à charitate, exit de castris ecclesiæ, etiamsi per Episcopi uocem minimè abijciatur. Sicut è contrario aliquis non recto iudicio foras mittitur: sed si antè non exiuit, id est, si non egerit ut mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus est: & qui foris est, intus uidetur retineri. 24. quæst. 3. Aug. Custodi intus innocentiam tuam, ubi nemo opprimit causam tuam. Præualebit in te falsum testimonium, sed apud homines. Numquid apud Deum ualebit? ubi causa dicẽda est. Quando Deus erit iudex, alius testis, quàm conscientia tua non erit. Inter iustum iudicem & conscientiam tuam noli timere nisi causam tuam. 11. quæst. 3. Quid obest homini, quòd ex illa tabula uult eum delere humana ignorantia, si de libro uiuentiũ non deleat iniqua conscientia? Aug. ibid.*

CAPUT XVIII.

B POst hũc Flauitas Cõstãtinopolitanũ suscepit episcopatũ: uir, qui quidẽ presbyter esse uisus sit, sed usq; adeò ad audaciã & improbitatẽ summã peruenerit, ut id quod dicturus sum facinus, satis, qualis is fuerit, indicare possit. Zeno chartã purã in sacro reposuit altari, atq; in charta alia per scriptũ Deo supplicauit, ut per angeli manũ, quæ in hominũ cõspectũ nõ ueniret, nomẽ eius adscriberet, quẽ cœlesti calculo Constãtinopolitanę ecclesiæ hierarchã pręfectũ uellet. Atq; ob eam rem quadraginta dierũ ieiuniũ indixit: & Deũ omnes orare, ut qui illi placitus esset, ostẽderet, iussit. Hæc ubi Flauitas cognouit, auro multo templi custodẽ, qui idẽ princeps Imperialiũ cubiculariorũ erat, corrupit, ut in charta pura nomẽ eius annotaret, eãq; rursum Imperatoris sigillo obsignaret. Hoc ubi factũ est, atq; ubi cõstitutũ ieiunij præterijt tẽpus, sigillo in charta sublato, derepẽtè Flauitas ingenti gloria, perinde atq; à Deo designatus esset, affluẽs, correptus est, & magnifico saltu in patriarchę thronũ is cõscẽdit. Verùm enimuerò piaculũ id omnipotẽs Prouidẽtia nõ diu latère passa, illusionẽ eã scenicamq; actionẽ quãprimùm in apertũ ꝓduxit. Infelix eñ ille quũ nõ totos quatuor mẽses in sede ea trãsegisset, morte repẽtina ex hominib. sublatus est: quũ ne dimidiã qdẽ partẽ † muneris eius, q̃ episcopalẽ dignitatẽ redemerat, corradere potuerit. Argẽtarij hęredib. eius institere, & pecuniã nuꝑ admodũ mutuò datã exegere. Atq; illi q; soluẽdo nõ essent, Zenonẽ adiere, eiq; ut eos ab acerbis illis creditorib. liberaret, supplicarũt, & rẽ ipsam secretò ei ipsi q de illa inquirebat indicarunt. Zeno ea audita, obstupuit: & postq; nõ CHRISTVM, sed Chrysum, hoc est aurũ potius, Flauitæ nomẽ in libello illo asscripsisse cognouit, iudiciũ reuera & iusticiã (iuxta psalmũ) fecit: atq; eunuchũ quidẽ, q sibi diuinã existimationẽ & gloriã arrogasset, tolli, pecuniã aũt creditã ex substantia eius dissolui argentarijs iussit. Ipsam uerò ecclesiam episcopis permisit, ut illi suffragijs suis quem idoneum esse procurationi ei iudicarent, eligerent. Sic citra moram omnem, Euphemius

Flauitas eius successor.

Euagrius habet Phrauitas.

Per sycophanticam impostu ram episcopatum is consequitur.

Repentina Flauitæ mors.

† *τὸ ἥμισυ τῆς δωροδοκίας ἐρανίσασθαι.*

Sycophantia Flauitæ indicatur.

Redit in autorem scelus, iusto Zenonis iudicio.

Canonica episcopi Euphemij electio.

minus ecclesiæ presbyter, uir clarissimus, orthodoxæ fidei & uirtutis omnis studiosissimus, ecclesiæ gubernandæ præfectus est. A

CAPUT XIX.

Flauitas in epistolis suis synodalib. δίλογος, hoc est, bilinguis, simulq; albus & ater.

QVum Flauitas adhuc thronũ obtineret, synodales ad Petrum Alexandrinum epistolas dedit, & eiusdem generis literas ab eodẽ accepit, in quib. eadẽ de Chalcedonensib. actis, anathemati ea subijciens, scripsit. Quum aũt Flauitas ex rebus humanis excessit, quatuor tantũ mensib. episcopatu gesto, & Euphemius ecclesiã administrãdã suscepit, ut ei Petri ad Flauitã Synodales literæ redderẽtur, accidit: in quibus ubi res Chalcedonenses anathemate dãnatas cõperit, perquàm est cõturbatus, & se à cõmunione Petri subduxit. Apposuissem hic & Petri & Flauitæ literas, nisi me prolixitas illarum absterruisset. Et Flauitas ad Felicẽ scribẽs, se cõmunionis illius esse, Petri aũt cõiunctionem auersari, significauerat. Idem ad Petrũ literas dans, fecerat: cõmunionẽ se illius recipere, Felicem aũt reijcere, insinuans. Quas literas ubi Felix à pijs quibusdam ad se perlatas accepit, legatos Flauitæ cum cõtumelia Roma expulit. At Euphemius simulatq; episcopatũ inijt, nihil moratus, suis ipse manibus in sacris tabulis Moggi nomen expunxit, & Felicis appellationem reposuit: atq; in sacro suggestu cõsidens, synodales more recepto epistolas Romam ad Felicem dedit. Porrò Papa scripta quidem illius recepit, & Euphemio ueluti orthodoxo fauit: sed illũ in episcopalem cõmunionem nõ admisit, propterea quòd Acacij quoq; & Flauitæ nomen in sacro libro non induxisset.

Legati eius ea de causa contumeliose Roma exacti.

Euphemius Cõstantinopolitanus episcopus Felicis nomẽ in sacro codice reponit, Mõgi nomen eximit.

Is tamen à Felice in cõmunionem episcopalẽ non receptus.

CAPUT XX.

ET quum Euphemius & Petrus inter se dissensuri, & synodos in prouincijs suis, alter aduersus alterum, propter Chalcedonẽsem synodũ congregaturi essent, Petrus Alexãdriæ è uita excessit, eiq; Athanasius cognomento Celetes siue Herniosus, in episcopali throno successit. Atq; is quum multa quoq; experiretur, ut dissidentia membra cõiungeret, nihil tamen egit. In multas namq; & uarias opiniones discesserant. Non multo uerò pòst, et Petrus Cnapheus Antiochiæ defunctus, Palladium successorem habuit. Cuius suffragator etiam fuit Anastasius Dicorus, qui post Zenonem Romanũ malè administrauit imperium. Porrò Athanasius synodalia scripta ad Palladiũ mittens, eadem & ipse quæ Moggus de Chalcedonẽsi synodo retulit. Idem fecit Ioannes quoque, qui post eum Alexandrinæ præfuit ecclesiæ. Sed & Palladio Antiocheno mortuo, & Flauiano procurationem eius sortito, Solomon quidã Antiochiæ presbyter Alexãdriam cum synodalibus literis missus est, solitas rursum eiuscemodi epistolas à Ioanne ad Flauianum allaturus. Ea quoque scripta idem de synodo pronunciabant. Huic uerò Ioanni Ioannes alter Alexandriæ successit, de quibus paulo pòst dicemus. Nam ad aliquot usque Anastasij imperij annos, ad hunc modum res ecclesiarum processere. Euphemium namque ille expulit. Hæc uerò ita ordine exponere, quo facilius intelligerentur, coactus sum. Et ecclesiæ quidem tum sic se habebant. Nos autem orationem ad alia conuertamus. B

Successor Moggi Athanasius.

Cnaphei Palladius.

Athanasij Ioannes.

Palladij Flauianus.

Ioannis Ioannes alter.

Ab omnibus hisce Chalcedonensis synodus exagitata.

CAPUT XXI.

Gotthos autor pro Scythis habuit.

THeuderichus Scytha magnis comparatis opibus, aduersus Zenonẽ * arma cepit. Et cum copijs in Thracia coactis Romanam ditionem ingressus, obuia quæq; diripuit, & usq; ad os Euxini peruenit. Atq; ille Imperialem etiam ferè cepisset urbem, nisi ex necessarijs eius quidam uitæ

* *Theoderichus Theodemiri filius, Ostrogotthorum rex, à Zenone patricia & consulari dignitate est exornatus. Blond. Idem Odoacrum uicit, & Italiam obtinuit.*

A uitæ eius insidiati fuissent. Quas ueritus, retrocessit. Neq; ita multum intercessit temporis, quum uitam etiã finiuit, per causam huiusmodi. Hasta expedita patrio more pro tabernaculo eius sublimis collocata erat. Quum aũt corpus exercere deberet, equum adduci iussit: atq; moræ impatiẽs, ex terra in illum insiluit. Quòd autem ex pascuis & equitio is nuper admodũ uenisset, ferocitatemq; spiraret, necdum Theuderichus rectè ei insedisset, priores pedes in sublime iactãs, posterioribus tantum institit. Theuderichus autem cum equo concertans, neq; freno cohibere eum potuit, (ne scilicet fera super eum resupina concideret) neq; satis certò aut firmiter illi inhæsit. Atq; quum ita cum equo huc atq; illuc in gyrũ uerteretur, nescio quomodo hastã illam concussit: & illa obliquè in eum illata, latus eius uulnerauit. Ex quo uulnere lecto affixus, ubi uiscera eius ex conuulsione & inflammatione commarcuerunt, breui uitam amisit.

Theuderichi Gotthi mors.

CAPUT XXII.

POst hũc aduersus Zenonem bellum mouit Martianus, Antemij, qui non multo antè Romæ imperauerat, filius, Leontiam Leonis Romani Imperatoris Zenonis soceri filiam in matrimonio habens. Is enim ad se magis quàm ad Zenonem Imperium pertinere putabat: quòd minorem natu Leonis filiam, quam illi Verina imperij tempore genuit, coniugem haberet: Ariadnam autẽ Leo adhuc priuatus ex uxore sua sustulisset. Eam ob causam Martianus ad tyrãnidem spectauit. Et pugna ad Imperiale palatium commissa, cædes utrinq; facta ingens, & uictoria Martiani fuit. Atq; ille & sceptro potitus esset, & palatium occupasset, nisi rem in crastinum distulisset. Celer
B rima namq; aquila est, temporis opportunitas & occasio: quæ ad pedes aduolans, capi à quopiam potest: sin aufugiat, in altum aerem sublimis sublata, eos qui se persequuntur ridet, neque ut ad eos redeat, in animum inducit. Proinde quicunq; imagines uel pingunt, uel fingunt, occasioni caput humanum tribuentes, comam in fronte demittunt, occipitium autem ad ipsam usq; cutim tondẽt: subobscurè quidem, sed sapienter admodum indicantes, si ea à tergo tardius nos sequatur, coma prolixiore teneri fortasse comprehensam posse: sin præcedat, minimè prehendi facilimè auolantem, neque persequenti quicquam quo teneatur præbentem. Id tum Martiano accidit. Quum namque tempus opportunum neglexisset, nancisci id deinde haudquaquam potuit. Postridie enim diei eius à suis desertus, solus ad sacrorum Apostolorum templum supplex confugit: unde per uim extractus, Cæsaream Cappadocum missus est: & paulo pòst inter monachos quosdam latitare & fugam meditari deprehensus, Tarsum inde Ciliciæ abductus est, ubi capite raso presbyteri dignitate est cohonestatus. Quã rem Eustathius Syrus rhetor, qui hęc conscripsit, sanè quàm eleganter memorię prodidit.

Bellum inter Martianum & Zenonem.

Martianus uictor uictoria & temporis opportunitate usus non est.

καιρὸς, hoc est occasio rei benegerendæ facilè amittitur. Occasionis pictura.

Martianus à suis desertus, ad Ecclesiam confugit.

Idem tandem presbyter fit.

Eustathius rhetor.

CAPUT XXIII.

IDem Eustathius quòque refert, Zenonem socrui Verinæ uariè insidias tetendisse, & postremum eam Tarsum in Ciliciam relegasse: quę postea quum in Papirij castello esset, quo tempore Illus & Leontius, quibus ipsa Imperij insignia contulerat, tyrannidem exercuerunt, uitam ibi finiuit. Historiam Illi Eustathius quoque stylo terso prosequitur: quemadmodum uidelicet is Zenonis insidias effugerit, & Zeno eum qui ad Illum necandum percussor summissus fuerat, iugulari præceperit: capitis supplicium pro eo quòd Illi cædes ei non successisset, ueluti mulctam reportãtem. Zenonẽ deinde rem eam consultò premere uolentem, Illum Orientalibus copijs præfe-

Verinæ obitus.

De rebus Illi, qui Imperium aduersus Zenonem affectauit, & Leontij atque Pamprepis sociorum eius: ex Eustathio.

cisse: Illum autem Leontio & Pamprepe in societatem ascitis, tyrannidem in Cilicia apud Tarsum arripuisse. Adhęc, Eustathius idem addit, nihil illis tyrannidē profuisse, eo quòd Theuderichus Gotthus cum ingētibus prouincialibus simul & externis copijs aduersus eos à Zenone missus sit, cuius etiam iussu miserandū in modū sint occisi: condignam ab eo, quòd illum in Imperium restituissent, gratiam ferentes. Addit Rhetor idem illud quoq;: Theuderichū, quem Zeno consulem & Thraciæ ducem renunciauerat, ubi insidias sibi ab eo strui sensit, aduersus ueterem Romam exercitum duxisse, Odoacrum bello uicisse, & regia ueste sumpta, regem se dixisse: multas præterea Occidētales gentes absq; prælio, item Vandalos, magnam urbem Romam, & (ut semel dicam) Hesperiam plagā omnem cepisse, atq; ditioni suæ subiecisse. Sunt qui dicunt, Zenonis suggestione ea Theuderichum egisse. Eodem tempore & Mammianus, uir curuli honore clarus, & senatorius in Daphne, qui suburbanus Antiochiæ lucus fuit, ædificium construxit, quod ab illis Antiforum dictum est. Intra urbem autem Imperiales duas porticus magnificè admodum, magni precij & uarij coloris lapidibus exornatas condidit: inter quas Tetrapylum mediū ingentibus columnis & ære conspicuum statuit, solo lapide Proconesio constrato. Hæc hactenus. A

Res Theoderichi Ostrogotthi, cuius mors paulo antè descripta est.

Præclara Mammiani apud Antiochiam ædificia.

CAPUT XXIIII.

Zeno finem uitæ sibi appropinquare uidens, ex eis qui futura prædicere existimantur, Maurianum quendam, quis nam post eum (liberos enim ex lumbis suis procreatos nō habebat) imperaturus esset, consuluit. Qui respondisse dicitur, ex Silentiarijs aliquem, non imperium modò, sed & uxorem eius recepturum esse. Zeno autem, quòd Pelagiū designari putabat, uirum præclarum & sapientem, ferro eum cędi iussit: atq; insuper alios etiam nihil commeritos, necari curauit. Et morbo comitiali correptus, quòd uim eius non ferret, animam egit, Pelagij nomen in ore habens. Fertur etiam, quòd eum Ariadna coniunx odisset, quum epilepsiæ doloribus distenderetur, & speciem defuncti præberet, uiuum adhuc ab illa sepulcro inclusum esse. Alij uerò tradunt, quum ex ebrietate sensum omnem amisisset, in tumulum coniectum esse: & postquam ad seipsum per sobrietatem redijsset, in ipso monumento exclamasse, uitam se solam, non etiam Imperium petere, paratumq; esse cuiuis iureiurādo interposito eo cedere: neminem autem illum ea dicētem, propterea quòd coniunx Ariadna id prohibuisset, miseratum esse. Hic ad hunc modum uitam finiuit, quum decem & septem annos in Imperio tyrannidem exercuisset. Quibus annis Basilisci etiam menses cōnumerati sunt. His ita gestis, Longinus Zenonis frater, quòd ad magnam potētiam peruenisset, Imperium se sibi uendicaturum sperauit. Verùm ille opinione sua falsus est. Nam Ariadna unà cum Senatorum ordine, Anastasio *Dicoro, qui nōdum in Senatum lectus, adhuc in Schola Silentiariorum erat, Imperatoriam imposuit coronā. Eustathius, cuius paulo antè meminimus, scripsit, ab initio Diocletiani tyranni imperij, usq; ad finem Zenonis, & designationem Anastasij, intercessisse ducētos & septem: ab eo autem tempore quo Augustus monarcha factus est, quingentos triginta duos annos & menses septem: ab Alexandri Macedonis regno, annos octingentos triginta duos, menses septem: à Romulo porrò annos [a] mille & quinquaginta duos, menses septem: & à Troia capta mille sexingentos octoginta sex annos, menses septem: à diuina Domini incarnatione, annos quadringentos & nonaginta duos: ab ipso deniq; Adamo annos quinquies mille [b] noningentos octuagintaquatuor.

Zenone principe incēdium sæuißimū fuit, in quo præter maximā urbis partē cōflagratam, centum et uiginti millia librorum dispeiere. Et in his et Homeri poema intestino draconis cxx pedum aureis literis descriptum. Egnat. Annotatio est de Zenone ex Suida in fine huius libri.

B

Zeno uiros aliquot bonos necat, successorē se suū sublaturū sperans.

Memoranda Zenonis mors.

Lōginus Zenonis frater frustra ad Imperium aspirat.

Schola Silentiariorum.

Anastasius Dicorus unà cum Imperatrice Ariadna Imperium Romanū accipit.

Synopsis & ratio temporum ab Adam usq; ad Anastasiū.

Postremū hoc Euagrius non habet, lib. 2. cap. 29.

[a] Rectius 1244.

[b] Secūdum neotericos à mundo condito 4470.

*Dicorus cognominat⁹ est à discolorib. oculorū pupillis, quæ δίκοροι dicūtur, quarū dextra nigricās, sinistra cærulea fuerit.

CAPUT XXV.

A ANastasius diademate sumpto, quum nondum matrimonium contraxisset, Ariadnam uxorem duxit: & Epidamnum patriam suam, quæ nunc Dyrrhachium dicitur, ut natale solū honore prosequeretur, pulcherrimè exornauit, & ualidissimè muniuit. Et primùm Longinum magistrū, aulicorum scilicet ordinū præfectum, Seleuciam, ubi ortus fuerat, misit: deinde reliquum etiam Isaurorum genus eiecit. Atque idipsum Longinus, & qui cum eo relegati fuerant, indignè ferentes, ad tyrannidem aspirarunt: sicuti postea dicemus. Anastasius quum pacificus esse, neque quidquam rerum nouarū in Ecclesiæ statu excitare uellet, plurimumque studij in eo collocaret, ut sanctæ CHRISTI ecclesiæ tumultibus, & uerborū contentionibus, disputationibus, & dissidijs ecclesiasticis simul & ciuilibus omnibus sublatis, homines in multa tranquillitate uiuerent, & subditi populi pacati essent: euenit, ut temporibus eius Chalcedonensis Synodus, neque propalàm per ipsum constitutionibus Imperialibus edendis promulgaretur, neque etiā reprobaretur. Verùm sicuti quibusque ecclesiarum præsidibus uidebatur, ita de ea sentiebāt. Nam qui eam fortiter defendentes propugnabant, non uerbū unum in eius decretis, ac ne syllabā quidem, aut literam, aut apicem saltem loco moueri aut mutari passi sunt, & per libertatem magnam à commercio et communione aliorum resiliere: adeò ut ne in ædes quidem suas eos admitterent, qui ea quæ rectè ibi decreta essent, non reciperent. Fuere autem qui eam non tantum non approbarent, sed etiam publicè unà cum Leonis tomo anathemate iugularent. Alij de henotica Zenonis constitutione itidem faciebant, atque à seipsis inter se dissidebant: ita ut quidam duas naturas in Christo, quidam unam dicerent: atque ij quidem literis insidiosè compositis, per fraudem deciperentur: ij autem pacem sibi consectandam esse putarent.

Longin⁹ magister aula Imperiali exactus.

Libertas professionis fidei sub Anastasio.

B Id malum eò processit, ut Ecclesia quælibet in factiones suas diuideretur, & episcopi à consuetudine mutua abhorrerent. Proinde in multas sectas, Orientales Occidentalesque atque etiam Libycæ partes dissectæ sunt. Neque enim Oriens consentire cum Occidente, neque rursum Libya conciliari hisce uoluit. Et quod omnium indignissimū est, neque ipsi inter se Orientalium ecclesiarū antistites ad communionem conueniebant, neque Europæi atque Occidentales, neque etiam Libyci episcopi cōuentus inter se agebant: nedum cum eis qui extra regionum suarum fines essent, congrederentur. Tanta confusio mentiumque caligo orbem uniuersum incessit. Porrò, Anastasius tametsi tranquillitatem sibi conseruandam esse proposuerat, neque mutare quicquam in Ecclesijs uoluerat, inconsulta tamen eorum temeritate, qui ad res nouas spectabant, permotus, quoscunque præter morem nugas agere, & uel impudēter Synodum sanctam damnare, crudeliterque anathemate configere, uel rursum apertè eandem & clarè in sacris templis deprædicare intelligebat, è thronis utrosque dejiciebat, inhumaniterque exigebat. atque ad eum modum permulti episcopi multati sunt, et in primis, sicuti antea etiam diximus, Constantinopolitanum ille Euphemium proscripsit: deinde post hunc & Macedonium, cui Timotheus successit.

Dissidia Ecclesiarum.

Anastasius acriores & defensores & oppugnatores Synodi Chalcedonēsis è thronis suis deturbat.

Euphemij & Macedonij episcoporum Constantin. proscriptio.

CAPUT XXVI.

VErumenimuero ueluti † Patroclus, prætextus hic ab Anastasio contra eos obtendebatur, quòd res nouas in ecclesias inducerent. sed quæ occultè Anastasium malè habebant, longè alia erant: præclara scilicet Euphemij pietas, & quòd is antea Anastasium ecclesia excluserat, propterea quòd opinionem de se præbuisset, contagione Dioscori infectum esse: & quòd turbam concitare uolens, comminatus Euphemio esset, se illi

† Prouerbialiter hoc dictum. Erasmus Roterod. in prouerb. Patrocli occasio.

Causæ odij Anastasij in Euphemium.

accepta à Zenone potestate caput tonsurum, cathedramque eius euertisset. Præ- A
terea quum Ariadna purpuram Anastasio circundaret, Euphemius sacrorum antistes animo forti restiterat: neque prius se quæ statæ ceremoniæ postularent, facturum esse dixerat, quàm ille graui iuramento in scriptũ relato confirmasset, fidem se inuiolatam seruaturum: neque quicquam rei nouæ Imperij sui tempore in ecclesiam illaturum, nec non Chalcedonensem synodum ex animi sententia reliquis tribus additurum esse. Consenserat conditionibus his, & eas in scriptũ retulerat Anastasius, & sub hæc cærimonias solitas in eo episcopus peregerat. Non longè uerò pòst Euphemium adortus Anastasius, libellũ eum ab eo repetijt: & quòd eum ille non reddidit, solũ exilij causa uertere iussus est. Vitæ quoque eius ita insidiatus est, ut ex familiaribus Euphemij quidam nomine Paulus, uir procerus, & † humeris ipsis superextans, quod aduersus eum dispositum circumferebatur ferrũ, exceperit. Atque hunc, ob eum modum, & ob talem causam in exiliũ egit, quũ quidem id populus ægerrimè ferret. Macedoniũ aũt, cui Euphemius syngrapham stipulationis suæ crediderat (nam ei sacrorum quoque donariorum custodia commissa fuerat) in sacram sustulit cathedram. Fecerat autẽ ea quæ dicta sunt Euphemius, quùm ob eas quas cõmemorauimus causas, tum quòd * Manicheorũ hæresim Anastasius multis fouere uisus esset, quippe cuius etiam mater eam ardore ingenti cõsectaretur. frater quoque eius, Anastasij scilicet auunculus Clearchus, Arianismi compertus fuerat. Quapropter & Manichæis & Arianis purpura sua Anastasius læticiam attulit, mutationem aliquam futurã expectantibus. Macedonius ubi episcopalem thronum conscendit, ab eo quoque promissi sui scriptum Anastasius recipere contendit: contumeliã iniuriamque sibi B
fieri ratus, si libellum suum qui uitam eius redargueret, post se relinqueret. Cæterùm quum & ipse itidem ut Euphemius, constanter ei aduersaretur, & fidei omnino proditionem esse, si libellum eum redderet, existimaret, fortiterque prorsus contra eum contenderet, uaria Anastasius inijt cõsilia, ut & hunc è sede deturbaret: tẽtauitque adeò omnia, ut quod conabatur efficeret. Sedenim quũ quod faceret non haberet, hæreticorum consessu collecto, per uim Macedonium, ut Synodum Chalcedonensem damnaret, cogere uoluit. Quod ubi multitudo sensit, ad eum locum accurrit, & apertè exclamauit: Martyrij tempus adest, Nemo longius à pastore absistat. Et conuicia in Imperatorem coniecit: Manichæum, qui imperio indignus esset, uocans. Et Anastasius sibi metuens, ad fugiendum paratus fuit: Macedoniumque quęsiuit, quem antea se neque respecturum esse adiurauerat. Macedonius cum libertate multa Anastasiũ, ueluti rei ecclesiasticę hostẽ obiurgauit. Atque ille tum in uerbis eius acquieuit: seque placabiliorem præbẽs, summisit. Postmodũ autem propter animi improbitatem accusatores aduersus eum mercede conduxit. Et præstò fuere adolescentuli quidam, qui nõ minus seipsos quàm Macedonium per sycophantiam calumniosè detulere, & flagitium obscœnũ & fœdum mendaciter produxere. Sedenim postquam in continenti illorũ confictam calumniã Macedonius, tunica subducta, uiribus se carere ostendẽs, conuicit, ad consilium aliud fraudis plenum confugit. Nam per Celerem aulæ præfectum libellum confici iussit, in quo duæ Synodi reliquis duabus omissis conscriptę erant, eumque se recipere professus est. Quę res à Macedonio approbata, et quòd præterea henotico Zenonis is subscripsisset, reprehensione non caruit. Quamuis postea quum in Dalmati monasterio esset, in oratione quadam omnibus pietatem consectantibus, offendiculum id & crimẽ obiectum diluit, disertis uerbis sanctam quartam Synodum comprobans: & eos qui illam non reciperent, hæreticos uocans, Anastasius Celere magistro ad se euocato, per eum clàm Macedonium

[Marginal notes: † ὑπερωμίας. — Anastasius Manichæus. * Eutychianæ quidem hæresi eum adhæsisse constat. — Cur Anastasius Macedonium sit persequutus. — Criminatores in Macedoniũ ab Anastasio subornati. Hos facile ille refellit. — Alius criminis prætextus contra Macedoniũ quæsitus, quasi Synodũ Chalcedonensem non cõprobarit. — Macedonij exilium.]

A nium ex throno deduxit, & Euchaitem in exiliũ misit. Senatus & populus Constantinopolitanus eam ob causam in magno fuit mœrore. Nam & uitæ sanctitatem & doctrinę sinceritatẽ in Macedonio admirabanť, & pietatis studio dignitateq́ꝫ sacerdotali is ualde enitebat, ut qui à Gẽnadio eductus atq́ꝫ doctus fuisset, cuius etiã ex † fratre nepos fuit. Cõtra sectatores eius postea grauis persequutio orta. Quidã enim exilio, nõnulli relegatione, aliqui accusationib. iniquis, alij bonorum publicatione afflicti sunt. Multi etiã qui fuga sibi cõsuluerũt, Romã peruenerũt. Imperator illico Chalcedonensiũ actorũ libellũ, quẽ Macedonius discedens in sanctiore ara deposuerat, per Calopodiũ quendã furtim sublatũ cõcidit, atq́ꝫ igni tradidit. & Macedonio qui sic abducebatur, condemnationis sententiã misit. Atq́ꝫ is interrogauit, an illi qui se damnassent, Chalcedonensem Synodum recepissent. Et ubi illi qui ad eum sententiã attulerant, id inficiati sunt: ipse, si (inquit) Ariani aut Macedoniani cõdemnationis libellũ ad me miserũt, num recipere eum possum? At ille ita Euchaitem ductus est. Quũ aũt Hunni, qui Saberi uocabãtur, eruptione per * Caspias angustias facta, Orientẽ uastarẽt, Gangrã inde metus causa Macedonius successit. Quod ubi Anastasius cognouit, percussoribus summissis eum trucidauit. Corpus eius in tẽplo Callinici martyris innumera miracula edens repositũ est. Macedoniũ ferũt, quum iam mortuus iaceret, manu sua seipsum sacro crucis signaculo cõsignasse. Eundemq́ꝫ in somnis Theodoro cuidã piè uiuenti apparuisse, & cum uehemẽtia quadã uerba hæc Anastasio renunciari iussisse: Ego quidẽ ad patres meos abeo, quorũ fidem sincerã seruaui. Tu uerò scito, me Deũ precari desiturum non esse, quoad usq́ꝫ & tu primo quoq́ꝫ tempore ad id tribunal, quod munera nõ acceptat, mecũ iudicio cõcertaturus, steteris.

B Post Macedoniũ Anastasius ecclesiam Timotheo presbytero eius, sacrorũq́ꝫ uasorũ custodi cõmisit, qui † Celon & Litrobunes cognominatus est, appellationib. eis propter actiones quasdam ei cõuenientibus impositis. Hic templũ ingressus, nõ prius rem diuinã fecit, q̃ Macedonij imagines, quę tum ibi erãt, sustulisset. At Imperator impijssimus eiuscemodi ob causas Flauianũ quoq́ꝫ Antiochenũ, & Heliam Hierosolymitanũ, qui Salustio successerat, nec nõ Ioannem Alexandrinũ in exiliũ egit. Idem in Ioanne Tabennesiota fecit. Qui ubi Romæ cognouit Anastasiũ Imperatorem esse factũ, in Oriẽtem sedem suã recepturus uenit. Amico enim Anastasio Alexandriæ usus fuerat, & eum ex naufragio nudũ receperat, hominiq́ꝫ quam cõueniebat curam & benignitatẽ præstiterat. Ille uerò per ingrati animi uitiũ, pro liberalitate sibi exhibita exilij gratiã ei retulit. Ioannes autem iste profugiens, in ueterem se rursum Romam contulit.

Margin: † ἀδελφιδοῦς. — *Persequutio sectatorũ Macedonij.* — † * — * τῶν Κασπίων ἀποκινηθέντων πυλῶν. — *Hunni ex Caspijs claustris erumpentes. Macedonij cædes.* — *Macedonius Anastasium ad tribunal Christi euocauit.* — *Timotheus Macedonij successor.* — † — *Anastasius in exilium mittit episcopos: Flauianũ Antiochenum, Heliam Hierosolymitanum, Ioannem Alexandrinum. Idem erga Ioannẽm Tabennesiũ ingratus.*

† * *Multi sacerdotum culpam zelo Dei persequi profitentur, sed dum indiscretè id agitur, sacrilegij facinus incurrunt: & dum præcipites quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoq; multo magis in deterius cadunt. 24. quæst. 3. Apud Deum & eius Ecclesiam neminem potest grauare iniqua sententia. Aug. 21. quæst. 3.*

† *Κήλων, ὁ θερμὸς εἰς συνουσίαν. Suid. hoc est, ad rem ueneream calidus.*

CAPUT XXVII.

DE Flauiano Antiocheno hæc memoriæ prodita sunt. Xenaias quidã erat (Philoxenum græca lingua rectè uocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus sathanæ minister: qui sub Calandionis episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericum se esse affirmans, quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion ubi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab ecclesia eum proscripsit. Vbi uerò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solum recepit: uerumetiam nondũ baptismo initiatũ, uicinæ Hierapolis episcopũ creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus ubi tandẽ se episcopatũ uiro nondũ baptizato man-

Margin: *Xenaias ex seipso natus presbyter.* — *Idẽ episcopus nondum baptizatus.*

dasse intellexit, dixisse fert, sufficere ei pro baptismo consecratione. Xenaias iste A primus (ô audacem animum, & os impudens) uocem illam euomuit: CHRISTI, & eorum qui illi placuere, imagines † uenerandas non esse. Itaque impietatis istud mancipium magno cum tumultu, multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & nõ exigua ex Cynegico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, unà cũ innata sibi improbitate in urbem peruenit: & Flauiano uim maximã intẽtauit, ut Chalcedonensem Synodũ & Leonis tomum ille anathemate damnaret. Quod quũ Flauianus se facturũ non esse cõfirmaret, & monachi ei contrà imminerent, populus episcopũ suum periclitari audiens, pro se quisque statim ut potuit cõsurgens affuit, & cædes tanta monachorũ facta est, ut corpora eorũ propter multitudinem in Orontẽ amnẽ, ut undas eius pro sepulcris haberent, cõiecta sint. Ad hęc etiã isto nõ minus accidit malũ. Monachi nãque in * Cœlesyria Flauiano ualde addicti, propterea quod is in uicino quodã loco, cui Tilmognus nomẽ erat, monasticam egisset uitã, turba ea cognita, Antiochiã se cõtulerunt, Flauianũ omnib. modis defensuri. Atque ibi tum nõ minor accepta clades. Propter hunc igitur & illũ casum, Flauianus fraude quadã in exiliũ abductus est, petrã quandam præruptã & sublimem in Palæstinæ finibus incolere per uitã iussus. Hę causę sunt, quã ob rem tanti uiri Macedonius & Flauianus, sedibus suis exacti sint. De quibus etiã monachi Palæstini ad Alcisonem scribentes, hæc uerbis hisce commemorant.

Hic imagines Christi & sanctorum eius uenerari prohibuit.

Tumultus monachorũ contra Synodum Chalcedonensem Antiochiæ.

Plurium monachorũ cædes.

Alius ibidem monachorum tumultus.

Exilium Flauiani.

† μὴ δεῖν προσκυνεῖν.

* Dicitur hæc etiam secunda Syria.

CAPUT XXVIII.

Palæstinorum monachorum ad Alcisonem scriptum.

"Petro uerò defuncto, rursus inter se dissidere cœperunt Alexãdria & Ægyptus, & Libya: & factio quælibet suos sibi conuentus egit. Reliquus etiam Oriens ab aliis ecclesiis segregatus est, quod occidentales nõ aliter communicare cum eo uoluerint, quàm si Nestorium, Eutychetem & Dioscorũ anathemati subiiceret, eisdemque Petrũ Moggum & Acacium B adderet. In hoc statu quũ ecclesiæ orbis uniuersi res essent, qui germani Dioscori & Eutychetis sectatores fuere, ad maximam paucitatem redacti sunt. Et quũ res illorũ eò recidissent, ut quamprimũ in terra deficerẽt, ampliusque nõ extarẽt, Xenaias re ipsa nomini suo respõdẽs († alienus quippe prorsus à Deo) nescimus quo consilio, quás ue aduersus Flauianũ inimicitias uindicãs, sub obtẽtu fidei, sicuti plerique aiũt, cõtra eum cõmotus, ueluti Nestorianũ calũniosè criminari cœpit. Atque ubi ille Nestoriũ unà cũ opinione sua anathemate cõfodit, ex eo tẽpore rursum ad Dioscorũ, Theodorũ, Theodoritũ, Iban, Cyrũ, Eleutheriũ, & Ioannẽ trãsiit, & nescimus quos alios insuper et unde collegit. Quorũ quidã uerè Nestorii dogma profitebãtur: quidã aũt eius hęresis suspecti, anathema in Nestoriũ cõtorserant, & in ecclesiæ cõmunione acquiescebant. Eis ita collectis ad Flauianũ: Hosce, inquit, omnes Nestorii contagione infectos, nisi anathemati subdideris, Nestorianus es, utcũque uel decies millies illũ unà cum dogmate suo anathemate cõfodias. Per literas quoque Dioscorianos & Eutychianos permouit, eisque persuasit, ut sibi patroni aduersus Flauianũ adessent: secũ petituri, ut ille nõ in Synodũ, sed in eos quos diximus uiros anathema iacularet. Eis uerò Flauianus episcopus diu multũque restitit. Sedenim ubi alii quoque cõtra ipsum cũ Xenaia cõiuncti sunt, Eleusinus uidelicet quidã secundæ Cappadociæ, Nicias Laodicęæ Syrorũ, atque alii aliunde episcopi, quorũ * pusillanimitatis erga Flauianũ causam, non nostrũ, sed aliorũ potius est exponere: tandẽ per eos ipsos se illos ad pacẽ adductũ esse arbitratus, cõtentioni ei cessit, & in scripto anathema in eos qui dicti sunt uiros coniecit, atque id ad Imperatorẽ misit. nã & hunc quoque contra eũ ueluti Nestorianũ commouerãt. Verùm Xenaias hisce nõ cõtentus, rursum anathema in ipsam Synodũ, & eos qui duas naturas & carnis & diuinitatis in Domino profitẽtur,

De rebus Flauiani & Xenaiæ.

† ὁ τῶ θεῶ ξένος ἀληθῶς.

* μικροψυχίας.

A tur, iaciẽdum à Flauiano petijt. Atq; ubi ille ei nõ paruit, ut Nestorianum rursus criminatus est. Et cùm de his rebus multa agitata essent, & patriarcha formulam fidei cõposuisset, in qua synodum quidẽ propter Nestorij & Eutychetis cõdemnationem, non aũt ut uim decreti & doctrinæ fidei haberet, recipiendã esse profitebãt: rursum eum, ut qui occultè Nestorianus esset, aduersarij, nisi anathemati etiam synodũ ipsam, & duas naturas carnis & diuinitatis in Domino profitentes subijceret, criminari cœperunt. Adduxerunt illi quoq; multa uerborũ fraude in sententiã suã Isauros: & scripto de fide edito, in q̃ synodũ unà cũ eis q̃ duas naturas aut † proprietates in Dño esse dicunt, anathemate cõdemnarũt. Itaq; à Flauiano & Macedonio secesserũt: & cum alijs se coniunxerunt, qui scripto ei subscripsere. Interea etiã à Hierosolymitano antistite de fide scriptũ exegere, qui id compositũ ad Imperatorẽ per ipsos Dioscorianos misit. Atq; id illi, anathema cõplectens in eos qui duas naturas dicunt, proferũt. Ipse aũt Hierosolymitanus episcopus deprauatũ id ab eis esse asseuerat, aliudq; scriptũ sine eiuscemodi anathemate producit. Neq; id mirũ, siquidem scripta patrũ quoq; adulterarunt: & multos Apollinaris libellos per inscriptiones ipsas Athanasio & Gregorio mirifico illi et Iulio attribuerunt, per q̃s maximè ad impietatẽ suam multos pertrahunt. Efflagitarunt uerò à Macedonio etiã scriptã fidei formulã, quã ille q̃q; edidit: solam se trecentorum decẽ & octo, & rursum centũ & quinquaginta patrũ fidẽ nosse cõfirmans. Nestoriumq; & Eutychetẽ, atq; eos qui uel duos filios aut Christos opinanť, uel naturas diuidunt, anathemate feriẽs: neq; Ephesiæ à qua Nestorius dãnatus est, neq; Chalcedonensis q̃ Eutycheti dignitatem abrogauit, synodi mentionem faciens. Quam rem monasteria Constantinopoli ægrè tulere, & ab epi-

B scopo Macedonio desciuere. Interea Xenaias & Dioscorus multis sibi ascitis episcopis, superbi & intolerabiles facti sunt: motusq; aduersus eos qui in anathema non consentirent, graues concitarunt: inter quos, si qui illis prorsus nõ cederet, eos modis omnibus in exilium pellere sunt conati. Atque ita tandem Macedonius & Flauianus, & Ioannes insuper, * Palti episcopus, solum exilij causa uerterunt. Hæc hactenus.

† ἰδιότητας.

De Helia Hierosolymitano.

Hæretici studiosè libros ueterum deprauarunt.

De Macedonio Constantinopolitano.

Euagr. habet Plati, lib. 2. cap. 31.

CAPUT XXIX.

† FLauiano ad hunc modũ exacto, Seuerus impius & ἀκέφαλ☉, hoc est, nullius capitis uir, alter omnino improbitate Eutyches, aut Dioscorus, Antiochenũ conscendit thronũ: qui Sozopoli Pisidiæ ortus, Beryti legum scientiæ & actionib. forensib. operam dedit. Atq; ubi Christianam addidicit doctrinam, confestim animo mutato, baptismi lauacro initiatus est, in Leontij illustris martyris tẽplo, quod in maritima regione Tripolis in Phœnicia situm est. Et deinde monasticam uitam in domicilio quodã inter Gazam & Maiumam oppidum coluit: ubi Petrus etiam ille ex Iberia, qui episcopus Gazæ declaratus, unà cum Timotheo Aeluro proscriptus est, eodẽ uitæ genere culto, celebrem de se famam posteris reliquit. Porrò Seuerus sermonem primũ disputando cum Nephalio cõtulit, qui eiusdem cum illo opinionis antea fuit, naturam unam in CHRISTO professus: postea autem & ipse Chalcedonensem synodum, & eos qui duas naturas perhibent, tutatus est. Et quum se confidentius arrogantiusq; Seuerus in disputationib. gereret, unà cũ popularibus suis, alijsq; etiam plurimis, eandem opinionem consectantibus, monastico domicilio suo à Nephalio eiectus. Atq; ille inde in Imperialem concesit urbem, Imperatori supplicaturus, ut sibi atq; suis qui cum eo pulsi fuerant, phrontisteria sua restitueren-

Seuerus Antiochenus episcopus.

Leontius martyr.

Petrus monachus.

Seuerus à Nephalio monasterio pulsus.

† ἀκέφαλος αἵρεσίς τις, ἧς ἦν σέβηρος ἔξαρχος. hoc est, Acephalorum, id est, capite carentium hæresis quædam est, cuius autor Seuerus fuit. Suid.

Seuerus consultò periurus.

† ὁ αὐτῷ διακρινόμενος. Niceph. μετὰ σεβήρȣ διακρινόμενος, Theodorus lector li. 2.

tur. Ita factum, ut in Imperatoris & Senatorũ noticiam perueniret: sicuti hoc qui Seueri uitã conscripsit, refert. Ioannes porrò qui † cum illo iudicio cõtendit, scriptum reliquit: Seuerum, cùm cõsecrari deberet, iuramẽtum in scriptum relatum Imperatori Anastasio obtulisse, à q̃ die throno Antiocheno potitus esset, haudquaquã se synodũ Chalcedonensem anathemati subiecturum esse. Eumq́ eo ipso quo consecratus est die, à sectatorib. suis instigatũ, pro concione ex ambone anathema in eam iecisse: ideq́ disertis uerbis, cùm synodales literas scriberet, fecisse. Qua de re literæ illæ quas diximus, ad Alcisonem scriptæ, hæc referunt. A

CAPUT XXX.

Scriptum monachorum Palæstinorum ad Alcisonem, de statu Syriæ & Palæstinæ ecclesiarum.

SYnodales Timothei Constantinopolitani episcopi hic in Palæstina receptæ sunt: Macedonij autem & Flauiani condemnatio recepta nõ est, sicuti neq́ synodalia scripta Seueri. Quin illi etiam qui eas huc attulere, conuicijs atq́ cõtumelijs, pro eo atq́ cõuenit, affecti, urbe profugerũt: propterea q̃ aduersus eos populus & monachi cõmoti essent. Ac res in Palæstina quidẽ sic se habuere. Antiochię aũt nonnulli in sententiã eorum abducti sunt, in quibus etiam est Marinus Beryti episcopus: quidam aũt necessitate & ui adacti, eisdem Seueri synodalibus literis, anathema simul & in synodũ & in reliquos qui duas naturas aut proprietates carnis & diuinitatis Domini profitent̃, cõplectentes, assensere. Aliqui porrò, quoniam ui & metus causa assensi fuerant, sententia mutata errorẽ reuocarunt: inter quos sunt, qui sub Apamea censent̃ episcopi. Quidam uerò omnino eis non consensere, in quibus sunt Iulianus Bostrensis, & Epiphanius Tyrius, alijq́ (ut dicunt) episcopi quidam. Sedenim Isauri nunc resipiscentes, cùm priorem suũ cõdemnant errorem, tum Seuerum factionisq́ eius populares anathemate iugulãt. Alij qui sub Seuero sunt episcopi & clerici, ecclesijs relictis fugerunt: quorũ unus etiam est Iulianus Bostrensis, & Petrus Damascenus, qui hic sunt. Sed & Mamas, qui unus ex Dioscorianis est, duas naturas ab initio (incarnationis uerbi, sed postea unam tantũ naturã) profitentib. à quib. etiam Seuerus transuersim ductus est, cùm illorum antea præfractã temeritatem condemnasset. Et post quædã. Monasteria aũt quę hic sunt, et Hierosolyma ipsa, in recta fide Deo duce concordant, aliæq́ etiam plurimæ cum episcopis suis urbes, pro quibus omnibus, atq́ item pro nobis, Domine sanctissime & reuerendissime pater noster, ne in tentationem incidamus, fac ores. B

CAPUT XXXI.

Seuero Cosmas Epiphaniensis, & Seuerianus Arethusius, episcopi, libellum exautorationis astu pio insinuant.

QVæ uerò de Seuero Euagrius Epiphaniensis memorię mandarit, uerbis hic eius apponã. Scribit enim ad hunc modum. Quandoquidem literę istę Palæstinorum monachorũ Apamenos episcopos à Seuero resiluisse ostendunt, age afferamus huc, q̃d à patrib. per manus acceptũ, quamuis hucusq́ in historiã relatum nõ sit, ad nos peruenit. Cosmas patriæ nostræ Epiphanię episcopus, quam Orontes alluit, & Seuerianus uicinæ Arethusę antistes, cùm ad synodales Seueri epistolas perturbati essent, & se à cõmunione eius disiunxissent, libellũ quo illi dignitatẽ abrogarũt, ad eum, cùm adhuc Antiochiæ episcopus esset, miserunt. Eum libellum Aureliano primario ecclesiæ Epiphaniensis diacono ad illũ perferendũ dedêre. Atq́ is, q̃ Seuerũ & episcopatus tanti amplitudinẽ metueret, ubi Antiochiã uenit, muliebri habitu sumpto, Seuerũ adijt, delicatius molliusq́ incedẽs, ac gestu omni fœminã se esse assimulans: & supplicis more lamentans, atq́ ex animi penetralib. cũ gemitu illũ obsecrans, cõdẽnationem accedenti illi dedit: & per consequentẽ hominũ turbã, omnib. deceptis, prius per fugã saluus euasit, q̃ Seuerus quæ in libello scripta essent, legit. nihilominus tamen Seuerus libello accepto, & sententia eius intellecta, in sede sua

usq́

A usq; ad Anastasij obitum permāsit. Postquam Anastasius rem eam, sicuti Seuero
» acciderat, cognouit (memoriæ enim tradēdum perhumanum aliquod Anastasij
» factum) Asiatico Asianam Libanesiæ in Phœnicia procuratione̅ gerenti māda-
» uit, ut Cosmam & Seuerianum ecclesijs suis, propter missum Seuero condemna-
» tionis libellum, eijceret. Qui postquā in Orientis partes peruenit, multosq; mor
» tales Seueriani & Cosmæ dogma defendere, & ciuitates suas fortiter illos tueri
» reperit, ad Anastasiū retulit, sine sanguine fuso uiros eos thronis suis expelli non
» posse. Et Asiatico Anastasius rescripsit: nihil se, etiamsi magnum & eximiū quic-
» quam sit, procedere & obtinere uelle, si uel gutta sanguinis effundenda sit. Atq;
haec quidem non multo pòst sic acta sunt.

Euagr. lib. 3. cap. 34.
Clemens Anastasij dictum et factum.

CAPUT XXXII.

IMperator aūt Palæstini quoq; throni episcopo Heliæ, Passarionis filio, qui Salustio Martyrij successori successit, ut cum Chalcedonensis synodi obtrectatoribus communicaret, institit. Helias aūt, q; grauis inter ecclesiarum antistites seditio esset (Romani namq; à Byzantijs dissidebant, q; Acacium in sacrum album retulissent: Byzantij autem Alexandrinos auersabantur, q; illi Dioscori communionem admisissent, & synodum Chalcedone̅sem anathemate prosequuti essent: Palladius uerò Antiochenus quę grata Imperatori essent faceret, synodum eam auersatus, & Alexandrinorum acta, q̄ Anastasius comprobabat, complexus) Helias inquā quum tanta rerum confusio esset, cum solo Euphemio communicādum sibi esse statuit. Atq; ubi ille propter fidem orthodoxam, sicuti dictum est, proscriptus esset, & Macedonius episcopatum eius recepisset, proscriptioni Euphemij, q̄d contra canones facta esset, haud
B quaquā assentiri uoluit: Macedonij aūt, ut qui sanā deprædicaret doctrinam, cō-munionem admisit. Quandoquidem uerò Palladij Antiochiæ successor Flauianus, sanæ addictus doctrinæ, idem cum Helia & Macedonio sensit, * fortissimus in impietate tyrannus iram cōtinere, & tantorum uirorum concordiam ferre nō potuit: sed furore feruens, & quammaximè ferociens, Macedoniū urbis Imperātis pastorem, per eas quas diximus calumniosas criminationes, cum ignominia Ecclesia eiecit, & episcopalem thronū Timotheo tradidit. Meditatus ille quoq; est, quomodo Flauianū & Heliā in exiliū mitteret. Tū uerò temporis, ut eos Timotheo cōiungeret, operā dedit. Et illi communicandū sibi quide̅ esse cū Timotheo, qui orthodoxæ doctrinæ assentiri uidebat, statuerūt. Macedonij aūt exiliū minimè ferre potuerunt: ut q̄d per uiolentā potius dominationem, quā ecclesiæ sanctiōem decretū fuisset, sicuti etiam ante eum in Euphemio acciderat. Quā ob causam Imperator aduersus illos furiosè excāduit, eaq; res magnos ecclesijs motus creauit. Anastasius Sidone contra diuinos eos uiros Orientalium & Palæstinorum episcoporum conuentū coegit: cui præfuere Cæsareæ Cappadociæ Soterichus, & Hierapolis Xenaias, uerè à Deo alienus, episcopi qui uehementer in synodū Chalcedone̅sem inuecti sunt, ac si qui alij, & ipsi, ut Eutychetis & Dioscori res in Oriente obtinere̅t, studuerunt. Huius rei certior factus Helias Hierosolymitanus hierarcha, ut Imperatori cōciliaretur, consilium cepit, precatore usus Sabba illo, qui in pietatis exercitio & diuina philosophia magnus extitit. Hic cū
» eiuscemodi ab Helia literis ad Anastasiū uenit: Heremi incolas, & cū illis Sabbā,
» solitudinis caput, oratores pro ecclesijs ad Celsitudine̅ tuā mittimus. Tu uerò, ô
» Imperator, diuinos eorum labores atq; sudores reueritus, finem, quod contra ec
» clesias susceptū est, bello imponito, neq; cladem hāc ulterius progredi finito. Cu
» ræ nanq; tibi esse, ut q̄ Deo grata sint facias, qui tibi diadema cōcessit, persuasum
habeo. Ille ut potuit, animo cōstanti cum Imperatore cōgressus, tumorem illius
aduer-

** ὁ τὴν ἀσέβειαν ἀνδρικώτατος τύραννος*

Anastasius synodum Sidoniā contra Flauianum & Heliā cogit.

Helias per Sabbam monachū sibi Imperatorem reconciliat.

Calumniosè apud Imperatorem Flauianus & Helias deferuntur.

Flauiani exilium.

aduersus Palæstinũ antistitem conceptum sedauit. Et synodus aduersus Heliam A
& Flauianum à Soterícho & Philoxeno congregata, nihil egit. Isti aũt postea inuidia flagrantes, apud Imperatorẽ uiros eos, quasi illum cõuicijs proscidissent, & actiones eius risissent, per calumniã detulerunt. Et cùm potestatem sibi in patriarchas homines detestandi sumpsissent, quid dicere attinet, quæ mala lachrymis & luctu prosequenda patrarint? Tum quidem ea in Flauiano fecere, q̃ suprà paucis exposuimus. Atq; insuper eum sede sua eiecerunt, impium Seuerũ ei substituentes. Qui postquã in ecclesiam Antiochenam peruenit, infinita quæ uerbis exprimere non sit, mala, à communione sua abhorrentibus, intulit.

CAPUT XXXIII.

Seuerus Catholicorum persequutor.

Egregij monachi, Euthymius, Theoctistus, Theodosius, Sabbas.

Præclarè hi Chalcedonensem defenderũt Synodum.

Theodosij grauiter dictum.

EXperti uirum eum sunt, quùm monachi in Palæstina omnes, tum eorum præsides maximè, Euthymij magni discipuli, quorum immensa & numerum propè superans multitudo fuit. summè enim eo tempore in regione ea monasteria floruere, quę à præfectis egregijs luminarium luminaribus gubernabantur: Euthymium præclarum dico, & Theoctistũ magnum, & Theodosium cœnobiorum principem, & Sabbam solitudinis ciuem: quorum certamina diuinosq; labores retulissem, nisi me ab instituto argumento digressurum esse scirem: quum opere illi peculiari propter copiam & amplitudinem rerum maximè indigeant, quæ tamen manifestæ satis sunt, & linguis ecclesijsq; omnibus celebrantur. Proinde nobis uenia debetur, si eas fusius non commemoramus. Et tum quidem Sabbam & Theodosium illi ui adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atq; ubi animos eorum tentarunt, præclarus ille uirtute Theodosius suggestũ conscendit, ac ueluti dux quidã & Imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquã multitudini silentium manu designauit, uoce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morẽ B
detonuit: Si quis quatuor synodos quatuor Euangelijs non exæquat, anathema. «
His uerbis dictis, perinde atq; angelus quidam, multitudine in stuporem coniecta, cum silentio omnib. inspectantibus per mediam turbã processit: & homines oẽs cũ animi consternatione uiri eius tanquam egregij in bello ducis consiliũ factumq;, quo sanctas quę dictę sunt synodos sacris libris accẽsendas esse, ueluti lege lata statuit, admirati sunt. Et literas ad Imperatorẽ dãtes, certamen se de eis ad sanguinẽ usq; subituros: neq; etiãsi quid accidat, se ullo modo à patrũ traditionibus discessuros esse, indicarunt atq; cõfirmarunt. Deinde circumquaq; ciuitates peragrãtes, ueluti inuicti belli duces omnib. facti sunt omnia, homines cõfirmantes, ad fortitudinem cohortantes, socordiã excitantes, hęreticã insaniã pręuenientes, prædicantes deniq; Dei uerbũ idem, simul Deũ quidem & hominẽ, unã uerò eius subsistentiã siue personã esse, natura utrumq; horũ, diuinitatem uidelicet & humanitatem habentẽ: id quod synodus quoq; Chalcedonensis docuit, quæ etiã hęreticorũ ex utraq; parte errores declinauit. Eo enim q̊d personam unã profitetur, Nestorij uesaniã repudiauit. Quòd uerò duas naturas deprędicat, Eutychetis & Dioscori cõtractionẽ reiecit. Non em̃ illa iuxta Nestorij opinionẽ, in filios duos & totidem subsistentias unũ CHRISTVM diuisit: sed neq; itidem ut Eutyches & Dioscorus, atq; etiã Seuerus, in unam naturã diuinitatẽ & humanitatẽ unius CHRISTI cõfudit. Quũ nanq; istorum quilibet lõgius q̃ oporteret procederet, miserandũ in modũ eò reciderũt, ut Nestorius quidem diuisionẽ, Dioscorus aũt contractionẽ: atq; ille qdẽ duos filios, hic uerò ne unũ quidẽ propriè profiteret. Siquidẽ Nestorius cõfusionem metuens, * σχέσει, hoc est habitu tm̃ aduenticio, siue autoritate acquisita, diuinitatis unionem cum humanitate factam esse dixit: ita ut cum naturis, duos filios & subsistentias duas prędicaret, atq; unũ quidem

Christus θεάνθρωπος.

Chalcedonẽsis Synodi doctrina.

Contra Nestorij & Eutychetis hæreses.

σχέσει μόνον, εἴτουν αὐθεντία. Ut ista sint contraria naturæ, τῇ φύσει.

* ἡ σχέσις ἐπὶ τῶν πρός τι λέγεται, οἷον πρὸς πατέρα υἱός. hoc est, *Habitus de eis dicitur, quæ inter se inuicem relationem habent: sicuti ad patrem filius, & contrà. Suid.*

A dem filiũ ex patre peculiariter genitum: alterũ aũt qui ex uirgine natus ſit, gratia modò honorẽ adoptionis filialis ſortitũ eſſe. Infelix aũt Eutyches & Dioſcorus, atq; itẽ Seuerus, qui ſe poſtea illis cõiunxit, abſurdã Neſtorij ſentẽtiã refellere uolentes, malũ malo medicati ſunt, & ſtultè ad abſurdiorẽ hęreſim deflexerũt, naturã unã, diuinitatis dico et humanitatis, dicere, & quantũ in eis ſitũ eſt, naturã diuinitatis perpeſſionis expertẽ ad perpeſſionẽ deducere auſi. Si eñ cõcedamus unã eſſe, q̃ duę in CHRISTO diuinitatis & humanitatis cõcurrerũt, naturã, iuxta illorũ deliramẽta, particeps prorſus etiã mortis fuerit diuinitas. Verùm os iſtis obturat Petrus CHRISTI diſcipulorũ coryphęus, qui CHRISTVM pro nobis paſſum eſſe dicit carne, nõ adijciens etiã diuinitate. Tametſi eñ diuinitas CHRISTI ** iuxta ſubſiſtentiã carni unita eſt, haudquaq; tñ paſſionis particeps fuit. Quomodo eñ hoc fieri poteſt, cùm diuinitas † perpeſſionẽ prorſus nullã in ſe admittat? Rectè quoq; ſynodus pro autoritate ſua ſtatuit, duas naturas CHRISTVM eſſe, incõfuſa, immutabili, atq; inuariabili ratiõe unitas: et in una ſubſiſtẽtia Dei uerbi incarnati coli, eundẽ ante ſecula ex patre, iuxta rationẽ diuinitatis: & rurſum eundẽ in extremis dieb. nouo naturę humanę modo ex ſancta uirgine genitũ, ęqualẽ patri et matri, iuxta utranq; ſubſtantiã, unigenitũ ſecundũ patrẽ, et primogenitũ ſecundũ matrẽ, per quẽ ſibi multos in baptiſmo in filiorũ iura adoptauit pater. Hęc illi paſſim circũeuntes docuerũt. Imperator aũt impius ira accẽſus, ad exiliũ eos condẽnauit: quoaduſq; in illũ breui ineuitabile illud exiliũ, iſtam uidelicet ex hac uita migrationẽ, uindicta diuina decreuit, per quã ingentes Eccleſiæ fluctus conquieuere: atq; illi ab exilio reuocati, ex erumnis ad optatam quietem rediere.

Chriſtus θεάνθρωπος carne paſſus. **

† In abſtracto, ut dicitur: ſecus in cõcreto. Et aliud eſt, in carne dicere paſſum: aliud, ſimpliciter paſſum dicere natura diuinitatis. Cyrill.

Adoptio filiorum Dei per Chriſtũ in baptiſmo.

Monachi iſti ſancti ab Anaſtaſio in exilium acti.

** *Verbũ quippe Dei ἀπαθὲς impaßibili carne aſſumpta, παθητὸν paßibile factum. Nec enim alius ſe carnem exuit (Col. 2) niſi Dei filius, qui carnem ſe induit. Ambr. lib. 2. de fid. Et nihil paſſus eſt, qui non uerè paſſus eſt. Tertull. Deus natus in ho-*
B *mine. Hilar. Deus natus in homine, mortuus reſurrexit. Hieronym. Col. 2. Si Chriſtus Deus & homo unus eſt, ſicuti & eſt: cur eum formidas dicere paſſum, quem nõ formidas credere unum? Vigil. lib. 2. Rectè credimus & prædicamus cum apoſtolo Deũ crucifixum & mortuum in humana natura. Idem. Sed & in ipſis iniurijs agnoſce diuinitatẽ. Ambr. ubi ſupr. Ipſe gloriæ Dominus paſſus eſt carne. Cyrill. Eccleſiæ fides ſcit in Chriſto diſpenſationem, ſed neſcit diuiſionem. Hilar. lib. 10. Dei filius hominem aſſumpſit, & in illo humana perpeſſus eſt. Hæc medicina hominum tanta eſt, quanta non poteſt cogitari. Auguſt. de agon. Chriſtian. Verbum Dei incarnatum ſuſpenſum eſt ſuper lignum. Iren. lib. 5.*

CAPUT XXXIIII.

VErùm nondũ de eo dicendũ eſt: priuſq; enim id accidit, Seuerus in throno ſedit, tyrannidẽq; aduerſus uerã pietatẽ grauiſſima quęq; faciẽs exercuit. Mittebat aũt is more recepto ad patriarchã Heliã epiſtolas ſynodales: q̃ cùm ab eo propter ingentẽ impietatẽ nõ reciperent, ad irã rurſum princeps cõmotus eſt. Atq; is magnã armatorũ manũ Hieroſolyma, aduerſus eos qui Seuero aſſentiri, & Synodalib. eius ſubſcribere nollent, miſit, eosq; ſedib. ſuis pelli, atq; uim etiã, ſi opus eſſet, afferre eis iuſſit. Porrò cùm Helias admodũ premeret, impietate ita ſæuiente, admirãdi illi uiri, monachis rurſum collectis, eos qui à Seuero & Imperatore miſſi fuerant, tumultuanter ex eccleſia eiecerũt. Atq; ubi poſtea alia quoq; eorũ multitudo cõfluxit, in illorũ cõſpectu, magna cũ fiducia, eos qui cum Seuero cõmunionẽ habebant, anathemati ſubiecerũt. Imperator uerò amoliri à ſe hoc tantũ dedecus uolẽs, Olympiũ quendã, cui militares in Palęſtina copias attribuit, aduerſus eos miſit: q imperata pro imperiali poteſtate, Eccleſiaſticis ſanctionib. neglectis, exequeret. Hic ſimulatq; Hieroſolyma uenit, diuinũ Heliã ſede epiſcopali eiecit, atq; in eius locũ Ioannẽ quẽdã Martiani filium, cum Seuero quidem cõmunicantẽ, ſynodũ aũt Chalcedonenſem deprędicantem ſurrogauit. Qua de re certior factus Sabbas, & q̃ cum eo erat ſacra cohors, in ſtadiũ rurſus procurrit. Atq; cp Olympius rem ipſam tandem ſecũ in animo cõſiderans retroceſſerat, cũ Ioanne patriarcha Sabbas colloquutus, ei ſuaſit, ut ſe à Seueri cõmunione abſtineret, & Chalcedonenſem ſynodũ uel cum ſanguinis effundendi periculo tueret. Quod ille etiam patrum perſuaſionibus reuerenter ſuſceptis, & pactis conuentis cum Olympio initis neglectis, fecit. Ea uerò re Imperator offenſus,

Seueri eccleſiaſtica tyrannis.

Monachi catholici Hieroſolymis Heliã aduerſus Seuerũ & militarem manũ ſtrenuè defendunt.

Olympius dux Palæſtinæ.

Heliæ pulſo Ioannes ſubſtituitur.

Sabbas Ioannẽ ad orthodoxiã adducit.

Olympio Anastasius dux suffectus.

sus, Olympio magistratum ademit, & in Palæstinam ducem Anastasium in illius locum suffectum misit. Qui ubi eò peruenit, prẹter rationem exequi ea quæ Imperator uellet, in animo habens, Ioannem statim, ne uerbo quidẽ cum eo communicato, in carcerẽ coniecit: eumq́ue ui ut synodum Chalcedonensem despiceret, atque Seueri communionem amplecteretur, cogere aggressus est. Ioannes, quòd cum Zacharia Cæsareæ Palæstinæ antistite secretò colloquutus, audierat tempore flagitãte † opportuna fraude res gerẽdas esse: Duci se quod ille uellet, facere paratũ esse, pollicitus est, si modò post duorũ dierũ curriculum è custodia emitteret: ne scilicet, inquit, uideamur ui, non persuasione adducti, id quod Imperatori placitum est, facere. Atque id ita factũ. Et patriarcha custodia liberatus, monachorũ cohortem in templum primi diaconi Stephani, ut præfractam hæreticorum temeritatem frenaret, conuocauit: atque aliud quoddã domo cõsilium, quo rerũ gerendarũ spectaculũ cõspicuũ magis fieret, attulit. Nam Dux ipse aduenit, ut illo nimirum teste præsente synodus aboleret atque damnaretur. Ioannes suggestum conscendit, ex utraque parte Sabbæ & Theodosij propugnatorum fidei manibus utrisque suffultus. Atque ubi se paululũ continuit, & multitudinem etiam mussitare audiuit, minus sanã fidem anathemate cõdemnari debere, fiducia plenus eiuscemodi protulit uerbum: Si quis Eutycheti & Nestorio & Seuero & Sotericho Cæsareæ Cappadocum episcopo assentitur, anathema. Si quis quatuor uniuersaliũ Synodorũ dogmata non sequitur, anathema. Dux ubi eam quasi fabulã perspexit, multitudinis impetum metuens, bene secum actum esse, quod fuga saluti suæ cõsuleret, putauit. Patres aũt ipsi, cùm scirent Imperatorẽ ea re audita iratũ fore, epistolã libertatis plenã ad eum dedere: in qua cùm illum arguebãt, tum dogmatis sui certitudinẽ astruebant. Absurdũ quippe etiam esse scripsere, cùm Hierosolymitani essent, unde dogma ipsum tanquam è fonte profluxisset, si tum primùm † tãquam seri discipuli, id quod optimũ esset, discere deberent. Scire se quidem, à trecentis decem & octo patribus Nicææ promulgatã fidem: tenacissimè aũt alia quoque tria concilia, ut quæ prioris illius uestigijs inniterent, retenturos: neque quicquã, etiãsi duri aliquid accidat, se de primis traditionib. remissuros: sed eas ad sanguinem usque, si opus sit, defensuros esse. Patriarcha Ioãnes unà cum sanctis illis uiris, postquã non breuissimo tempore superuixit, Petrũ ecclesiæ suæ & pietatis simul successorem habuit, uirum præclarum. Heliã dicunt cum beato Sabba colloquutũ, & longè à Constantinopoli dissitum, cùm Anastasius mori deberet, migrationis eius horam prædixisse. Res Palæstinæ ad hunc se habuere modum.

† τέχνῃ τὰ πράγματα μετελθεῖν τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος.

Ioannes Hierosolymitanus, contra Anastasij ducis expectationem orthodoxiã pro concione prædicat.

Scriptum istorum sanctorũ monachorum ad Imperatorẽ.

† ὀψιμαθεῖς.

Hierosolyma Christianæ doctrinæ fons.

Petrus Ioannis Hierosolymis successor.

Helias mortem Anastasij prævidit.

CAPUT XXXV.

Timotheus Cõstantinopolita, cothurnus.

Timotheus aũt Constantinopolitanus episcopus, magnopere à Macedonio, qui ante eum episcopatum gesserat, dissensit: qui & ipse, ueluti cothurnus, facilimè animum ad ea quæ hominibus placita essent, conuerteret, nunc quidem Chalcedonensem synodum complectẽs, nunc autem contrà eandem anathemate configens. Quid uerò is in * Studij monasterio fecerit, commemorare libet. Monasterij eius curator diem suum obijt: atque ibi Timotheus, ut alium illi præficeret præfectum, affuit. Et quum is qui procurationem eam suscipere debebat, asseueraret, iurisiurandi se religione ne suffragium aut electionem præfecturæ eiusmodi ab eo susciperet, qui non ex animo Chalcedonensi synodo assentiretur, obstrictum esse: Timotheus in eum per damnationem anathema, qui synodum eam non reciperet, coniecit. Atque ita, qui designatus fuerat, electionem ratam habuit. Ibi tum primarius eius diaconus progressus, conuicijs Timotheum incessit, quòd non in una senten-

Is synodum Chalcedonẽnsem comprobat.

** Studius dynasta celebre templum & monasterium condidit, quod Studitarũ cognominatum est. Et consulatum gessit. De qua re uersus illi sunt editi: Magnificam postquam construxit Studius ædem, Consulis accepit mercedis nomine honorem. Suid.*
Στούδιος ἄγλαον οἶκον ἐδείματο, καρπαλίμως δὲ ὧν κάμεν εὕρατο μισθὸν ἑλὼν ὑπατηΐδα ῥάβδον.

A sententia persisteret, uerùm nunc huc, nunc illuc, adinstar Euripi, per animi æstum & fluctuationem se conferret. Rem eam diaconus ad Imperatorem retulit, qui Timotheũ accitum grauiter obiurgauit. Et ille ut probrũ hoc abolere t, diuersam prorsus à priore sentẽtiã publicè promulgauit, & anathema in hominem quemq́, qui Chalcedonensem reciperet synodũ, torsit. Nonnulli ut Macedonium, perinde atque trecentorum & decem octo illorum symbolũ non comprobarit, calumniarentur, Timotheum hunc, non Petrum Cnapheum instituisse dicunt, ut in synaxi & conuentu ecclesiastico quouis, symbolum iddiceretur, quod antea semel tantum anno quolibet parasceues passionis sanctæ die in ecclesia legi solitum fuerat, sicuti suprà diximus, quum episcopum † primas religionis nostræ institutiones docere oporteret. Hæc de Timotheo. Tum uerò apud ueterem quoque Romam ingens confusio & turba excitata est, talem ob causam. Vir quidã Festus nomine, Senator Romanus, propter reipub. Romanæ utilitates quasdam Constantinopolim profectus, & cum Anastasio colloquutus est. Atque ubi ex animi sententia negotium confecit, postea etiam ei supplicauit, ut ibi Petri & Pauli apostolorum memoria, maiore reuerentia & cultu, sicuti Romæ fieri soleret, celebraretur. Ea enim nulla cura, atq́, ut ita dicam, sicuti sors tulisset culta antea fuerat. Anastasius petitioni eius non grauatè consensit, & constitutione promulgata sanxit, ut magnificè ab omnibus conuentus ecclesiasticus in Apostolorum eorum honorem ageretur. Ab eo tempore conuentus eius celebritas magna cepit incrementa, atq́ ingenti cum lætitia est frequentata. Et quòd adhuc in ecclesia Constantinopolitana Macedonius eniteret, per Festum quem

B diximus, is synodalem epistolam ad episcopum Romanum Anastasium, ut ille magis ac magis synodum Chalcedone[illegible]sem confirmaret, dare decreuit. Sed id Imperator Romanus quum resciuisset, [illegible]pediit. Et Festus in secreto colloquio Imperatori, Anastasium Romanum antistitem se facilè adducere posse, ut Zenonis Henotico assentiretur, & manu sua subscriberet, significauit. At ubi Romam rediit, Anastasium episcopum decessisse comperit. Proinde operam dedit, ut uel per speciẽ & simulationem, ea quam pollicitus fuerat, subscriptio perficeret. Itaq́ quibusdã pecunia corruptis, præter receptum morẽ effecit, ut illi Laurentium quendam Romanum episcopum legerent. Populus autem alium creandum decreuit. Ita seditione orta, eodem tempore duo designati sunt antistites. A pluribus namque Symmachus diaconus, à parte autem altera Laurẽtius episcopus destinatus fuerat. Verùm seditio ea quæ ad trienniũ † nõ sine cædibus, rapinis, aliisq́ calamitatibus, quę in eiusmodi tempora incidere solent, durauit, sopita est.* Nam Theuderichus qui tũ Romam obtinebat, etiamsi Arianus esset, synodum tamen episcoporum coegit, & Symmacho episcopatum confirmauit. Laurentio autem pulso thronum Nuceriæ attribuit. Porrò Laurẽtius haudquaquam quietus esse uoluit, sed episcopatum Romanum affectans, populum ad seditionem concitauit. At Symmachus sacerdotali quoque homini abrogata dignitate, in exilium eum misit: atque ita Romæ seditio quieuit. De Theuderi-cho huiusmodi quiddam historiæ tradunt. Ministrum is quendam saniorem fidem sectantem, efflictim [a] amore insano prosequebatur, & ad uoluptatem eo abutebatur. Et ille, ut quæ grata placitaque ei essent faceret, ab τοῦ μοὐσιου

Margin notes: πιστηχεῖν. — Festus Senator Rom. — [a] περιμανῶς ἀγαπᾷ τῷ ἄφρονι. — Idem mox eandem damnat. — Symbolum Nicænum antiquitùs semel tantũ in anno Parasceues die cantari solitum in ecclesia. — Celebratio memoriæ sanctorum apostolorum Petri & Pauli. — Schisma in ecclesia Romana. — Duo ibi lecti episcopi, Laurẽtius & Symmachus. — Seditio Rom. — Malum id sopitum. — Theudericus Arianus amasium suũ propter defectionem à fide iugulauit.

† In dissidio isto potissimùm sæuitum in sacerdotes, & uirgines sacras. Blond. Diacon. Trasamundus Vandalorum rex in Aphrica CCXX episcopos catholicos in Sardiniam relegauit, quibus Symmachus Romanorum episcopus subsidia eleemosynæ suppeditauit. Diacon.

* Theuderichus rex Romam uotis omnium tenuit: mitis, affabilis, in plebem liberalis: populo annonam donauit, captiuos redemit, ciuitatis ædificia restituit. In Italia oppida pleraque extruxit & ornauit. Cassiod. Blond. Hic est, qui Tetricus Veronensis, seu Dietrichus à Berna nominatur.

σίᾳ consubstantialis fide desciscens, ad Arianismum. | Quod ubi Theuderichus comperit, caput illi quem tantopere amauerat resecuit, inquiens: Si Deo fidem sinceram non seruasti, quomodo mihi qui homo sum, conscientiam sanam præstabis? Eadem tempestate episcopus quidam Arianus, cui nomen Deuterij fuit, in urbe Constantinopolitana, Barbam quendam quum baptizaret, uelu ti Domini traditionem abolens, præter morem receptum dicere ausus est: Bapizatur Barbas, in nomen patris per filium, in spiritu sancto. Ecce tibi autem, unda quæ in sacro lauacro erat, derepentè disparuit. Et Barbas inde profugiens, miraculum id omnibus promulgauit. Eodem tempore Scenitæ barbari incursionem in Mesopotamiam fecerunt, Armeniam quoque & utramque Phœniciã populati sunt. Impetum uerò in fines etiam Palæstinæ Alamundarus Saracenorũ phylarchus, & † Zarethas præterea Persarum dux fecerũt. Qui malè ex parte omni à Romanis ducibus accepti, postea cum Romanis pace facta quieuere. Alamundarus Christianorum quoque sacra suscepit. Seuerus tum Antiochenum administrabat episcopatum, qui ex episcopis suis duos ad Alamundarum, ut contagione sua eum inficeret, misit. Deus autem illum præueniens, fecit, ut ille à rectè sentientibus & Chalcedonense concilium comprobantibus, per initiationẽ meliore religiõe imbueretur. Porrò qui à Seuero submissi fuerãt, Phylarchũ trãsuersum agere, & ad professionem ueræ doctrinæ contrariam abducere contenderunt. Atque ille mirificam quãdam fabulam, qua dicta eorum cõuinceret, cõfinxit, literas se accepisse dicens, in quibus esset, Michalem archangelum nuper admodum uita defunctum esse. Quum uerò illi talem eam rem esse dicerent, quæ prorsus fieri nõ posset: subinferens Phylarchus, Et quomodo (inquit) purus Deus more nostro crucem suscepit, si non duarum naturarum fuit CHRISTVS DEVS noster, quãdoquidem ne angelus quidem pati aut mori possit? Porrò Seueri sectatores cum dedecore turpiter inde abscessere. Hic status ecclesiarum ubique fuit, quandiu Anastasius imperium obtinuit: quem propterea quòd synodo Chalcedonensi aduersari quidam iudicarent, ex sacris exemerunt libris. Hierosolymis uerò, quum adhuc superstes esset, anathemate cõdemnatus est. Cæterùm ab instituto alienum non fuerit, si ea quæ sub imperio eius gesta esse comperi, & digna memoratu sunt, operi huic annexuero.

Deuterius Arianus baptismi uerborum præuaricator. *Miraculum aquæ disparẽtis.* *Cum barbaris uictis Romani pacem faciunt.* *Apud Procop. hic Exarethas dicitur, alicubi etiam Azarethus.* *Alamundarus Saracenus Christianus fit.* *Alamundarus acutè dicto Seuerianos refellit.* *Scenitæ Arabes. Plin. li. 5. cap. 11.* *Anastasius uiuens in Sacro codice expunctus, Hierosolymis quoque anathemati subiectus.* A B

CAPUT XXXVI.

LOnginus Zenonis frater fuit, ut suprà diximus. Hic ab Anastasio in patriam relegatus, exercitu quindecim millium ex Isauris collecto, aduersus illum aperto cum eo Marte congressurus, bellum mouit. In huius castris quùm plurimi alij, tum Conon ille Apameæ apud Syros episcopus fuit. Is episcopali functione militari munere commutata, Isauris Isaurus in bello præfuit. Postremò uerò prælio commisso, quum Isauri internecione cæsi essent, Longini & Theodori capita Constantinopolim allata sunt. quæ Imperator hastis prælongis infixa, in loco eo qui Ficorum nomen obtinet, & exaduerso Byzantio est, sublimia collocari iussit, ut gratum Constantinopolitanis essent spectaculum, qui quamplurimis ab Isauris affecti fuerant malis. Longinus uerò alius quoque Selinuntius cognominatus, & cum eo Indes quidam, qui diu tyrannidem exercuerant, captiui à † Ioanne militiæ duce, cui Cyrti, hoc est, gibbosi seu incurui cognomen erat, ad Anastasium missi sunt. Periucundum ij Imperatori & Byzantijs spectaculum præbuere, quum grauibus catenis uincti tyranni, in triumphu & maxima hominum frequentia, per circum maximum & uias publicas traherentur. Vnde in Impera-

Cõnõ Apamenus episcopus bellator. *Longini & Theodori tyrãnorum cædes.* *Longinus Selinuntius & Indes tyranni capti in triumpho Constantinopoli trahuntur.* *Ioãnes Cyrtus dux.* *† Hunc Scythã, seu potius Gothũ fuisse, ait Euagr. lib. 3. ca. 35*

A Imperatorium ærarium Isaurica, quæ antea uocabatur, pensio illata est. Erat autem ea quinque millium minarum, quæ barbaris istis quotannis pendebantur. Persarum quoque rex Perozes Nephtalitis Hunnis bello illato, inglorius in regnum suum rediјt. In angustijs enim quibusdam, ubi eos persequebatur, agmine eorum conferto, circum uentus, & exitu earum omni præsidio clauso, ab eis captus est. Itaque ad necessitatem eam redactus, pacem ab illis petijt. Nephtalitarum autem dux non prius conditiones pacis admisit, quàm Perozes corpore inclinato adorationis ei honorem præstitit, & sponsione unà cum iuramento interposito confirmauit, nunquam se Nephtalitis bellum illaturum esse. Et ille uel inuitus rem eam, quæ præter rationem esset, temporis necessitate adactus fecit, & cum dedecore maximo domum reuersus est. Postea uerò ignominiam eam non ferens, contra iurisiurandi religionem, cum exercitu contra eos profectus est. Et quum illi rursum insidias ei struxissent, propter iusiurandum uiolatum cæsus est. Persæ Cabadæ, minori natu filio eius, regnum tradidere. Quod quum ille administraret, lege lata, ut communes omnibus uxores essent, constituit. Quam ob causam Persæ regno Cabadæ abrogato, in custodiam insuper eum coniecerunt: & Blasum, alterum Perozæ filium, regem crearunt. Cabadæ in carcere uxor eius, quæ debuit officia, præstitit. Et quòd ea uenusta forma esset, carceris custos pulchritudine eius uictus, & amore captus, inseruire ei, & quod illa uellet facere constituit. Illa autem quoniam casta erat, & uirum amabat, custodis amorem ei indicauit. Ille porrò eam uoluntati amatoris obsequi iussit. Flagitium id ubi peractum est, liberius ad maritum deinde mulier accessit, conuenientem ei curam præstans. Erat Cabadæ amicus quidam quàm maximè charus, qui per uxorem ei insinuauit, paratos se in loco B certo equos & uiros habere, cum quibus si fugere uellet, facile regnum recuperare posset. Vbi nox aduenit, Cabades coniugi persuasit, ut uestem illa suam indueret, atque in carcere consideret: ipse uerò habitu illius sumpto, eam ipsam se esse probè assimulauit, & custodia egressus est. Id ubi factum, Cabades Seæ ductu (ita enim amicus ille nominabatur) quàm celerrimè saluus ad Nephtalitas peruenit. Quorum princeps illi & filiam matrimonio coniunxit, & exercitum attribuit, quem in Persas, regnum suum recuperaturus, duceret. Cabades ubi Persas præter expectationem subitò aggressus est, regnum nullo propè labore recepit: fratrem Blasum cepit, excæcauit, & carceri inclusit. Et quòd Cabades uir sagax atque industrius esset, regnum postea quàm tutissimè tenuit. Et anno administrationis suæ undecimo, pacem primùm cum Romanis fecit: deinde uerò, ubi mutuam ab Anastasio pecuniam accipere uoluit, atque Anastasius ei respondit, cautionis syngrapham eum, si pecuniam recipere uellet, dare debere, absque ea ne unum quidem obolum accepturum esse: eam ob causam pacis fœdus rupit, & aduersus Romanos bellum suscepit. Inter Persidem & Indiam oppidum fuit, Tzundadaer nomine. In eo Cabades maximam pecuniæ uim, pretiosos'que & pellucidos lapillos clàm asseruari intellexit. Eis ut unà cum oppido potiretur, nihil intentatum reliquit: sed quo minus quod uolebat efficeret, dæmones, qui thesaurum eum custodiebant, obstitere. Et postquam Persicas euocationes & imposturas expertus, dæmonibus uidelicet locum eum firmissimè obtinentibus, nihil egit, per Iudæos rem expedire aggressus est: atque ubi per eos quoque optatis uotis' que suis potitus non est, per Christianos tandem se quod conabatur confecturum esse arbitratus est, quos aduersus dæmo-

Ccc 2 nes

Isaurica pensio in fiscum redacta.

Nephtalitæ Hūni Perozē regē Persarū capiūt deinde etiam in bello cædunt. Procop. Euthalitas Hūnos uocat, hoc est albos. Quapropter apud eum quidā pro Euthalitis Leucalitas legūt, lib. 1. de bell. Persic.

Vindicta iurisiurandi uiolati.

Cabades Persarum rex.

Lex de communione uxorum.

Blasus, seu Blases eius frater.

Cabades beneficio uxoris è carcere euadit, & regnū ope Nephtalitarum recuperat.

Hunc Seosen Procopius nominat.

Pax Romanorum cum Cabade.

Cabades bellū aduersus Anastasium ob denegatā sibi pecuniā mutuam suscipit.

Idem oppido Tzundadaer cum maximis opibus, quibus dæmones incubabāt, Christiani episcopi opera, potitur.

nes potestatem recepisse audiuerat. Itaque Christianorum, qui apud Persas erat, episcopum ad se uocauit, Qui ea de causa synaxi & conuentu ecclesiastico popularium suorum coacto, & † diuinis sanctificationibus perceptis, eisdemque Christianis qui ibi conuenerant datis, signo crucis qui locum eum incolebant dæmones exegit, & Cabadæ statim sine labore ullo oppidum tradidit. Qua re consternatus Persa, primo subsellio episcopum Christianorum cohonestauit, quum ad id usque tempus Iudæi & Manichæi sedes primarias obtinuissent. Atque ab eo tempore, ut deinceps quicunque uellent, Christianorum sacra colerent, potestatem liberam omnibus permisit: quos ille antea excruciauerat, adeò ut etiam multis membra & partes eas per quas uox editur, ademerit: qui tamen illis quoque sic amisis, non minus quàm antea, clarè sunt loquuti.

Synaxis Christiana.

† μεταςχὼν τῶν θείων ἁγιασμάτων, μεταδοὺς τε τούτων ἐκεῖ τοῖς συνιοῦσι χριστιανοῖς.

Cabades ex persecutore protector Christianorum fit.

Miraculū. Christiani linguis eis excisis clarè loquuti.

CAPUT XXXVII.

SEdenim, sicuti diximus, Persæ pace uiolata, fines suos trāsgressi sunt, & primùm Armeniæ bellum intulerunt: & Theodosiopoli oppido capto, ad Amidam urbem inde peruenerunt, intra duos illos amnes sitam: quam etiam expugnarunt, & Anastasius postea impensis magnis recuperauit. Si quis autem plenius atque exactius obsidionem expugnationem'que eius urbis cognoscere uelit, is Eustathium Syrum legat, qui sanè quàm luculenter res eas conscripsit, atque ubi historiam ad id tempus, duodecimum scilicet imperij Anastasij annum, produxit, ad locum communem profectus, cum plurimis esse cœpit. Postea Imperator locum quendam Daras nominatum, qui & ipse intra duo flumina in Mesopotamia, ad Romani imperij fines, nostræ & Persicæ ditionis terminus, situs est, firmis mœnibus muniuit, & in urbis formam redegit. Aedificijs uarijs, templis, ædibus magnificis, imperialibus porticibus, lauacris publicis, alijs'que præterea structuris, quibus celebres urbes lætantur, excitatis. Locum autem eum à Dario nomen accepisse fama est, quòd illum ibi Alexander Philippi filius posteriore pugna deuicerit. Vrbe ea condita, postquam inde discessit, in somnis ei Bartholomæus apostolus asistens, per oraculum commissam sibi à DEO mœnium eorum tutelam esse significauit. Anastasius uerò uisionem eam ad rem ipsam cōtulit. nam reliquias illius repertas, ibi reposuit. Sub eiusdem imperio corpus etiam Barnabæ apostoli in Cypro, sub arbore quæ * Siliqua dicitur, inuētum est: super cuius pectore sacrum & diuinum Euangelium Matthæi euangelistæ repertum fuit, ipsius Barnabæ manibus scriptum. Hac de causa primùm Cyprij metropolim liberi iuris sui habere cœperunt: neque deinceps sub Antiochia, cui antea subiecti fuere, censi sunt. Confirmauit id ius postea magis Iustinianus, propter coniugem suam Theodoram, cui Cyprus patria fuit: quemadmodum etiam patriæ ipse suæ Achrido honorem habuit, quam primam Iustinianam uocauit. Eo etiam tempore Immeres, gens bellicosa, sub ditione Persarum, ad extremos Noti fines habitantes, Christianismum complexi sunt: & missis ad Imperatorem oratoribus, episcopum, & alia quæ eos habere oportuit, acceperunt. Ii unà cum regina Austri ad Solomonem uisendum uenisse dicti sunt. Et cum ab origine Iudæi fuissent, longo pòst tempore ethnici & gentiles facti sunt. Tum uerò ex Iudæis & gentibus mixti, ardentibus animis religionem Christianam susceperunt.

Persarū aduersus Ro. bellum.

Anastasius Imperator Daras muniit, & Anastasiam nominauit.

Diui Bartholomæi ossa apud Daras reposita.

Corpus sancti Barnabæ inuentum.

Item Euangelium Matthæi.

Metropolis Cypri.

** κεράτιον*

Achrido prima Iustiniana, Iustiniani patria.

Immeres Christiani facti.

Regina Austri Solomonē uisit.

Tyrannus

CAPUT XXXVIII.

A TYrannus item alius, natione Thrax, nomine Vitalianus, bellum Anastasio intulit: qui Thracia ab Vlyssopoli & Anchialo uastata, Imperantem quoque urbem capere est conatus, uagam Hunnorum multitudinem secum ducens. Aduersus quem Hypatius dux, ut impetū progressum' que eius moraretur, missus, à suis proditus, & ab illo captus, ingenti' que pecunia ab Imperatore redemptus est. Cyrillus deinde copijs militaribus præfuit. Et quum æquo Marte pugnatum esset, & aliquoties nunc hi nunc illi fugissent, & alteri alteros insequuti fuissent, per socordiam suorum, quamuis ipse dux hostibus superior esset: tamen & ipse in potestatem illorum peruenit, atque ita tyrannus usque ad Ficos ipsas, locis omnibus uastatis atque euersis, peruenit: ingenti illa spe concepta, Imperantem quoque urbem se capturum, atque Imperium arrepturum esse. Vbi Vitalianus ad Ficos castra posuit, Marinum Syrum aduersus eum Imperator cum copijs maritimis misit. & quum exercitus utrique non longè inter se abessent, in aciem non descenderunt, sed leuia tantum prælia commiserunt. Tandem uerò ad ea quæ uocantur Bytharia, nauali pugna inter se congressi: Vitalianus * puppi impulsa, quàm maxima potuit celeritate, copijs suis magna ex parte amissis, fugit: eum' que sui tanta uelocitate sunt consequuti, ut postero die nullus prorsus hostis uel ad urbem, uel ad transitū appareret. Vitalianus Anchiali paulisper moratus, tyrannidem postea reliquit, & sua sponte quietus fuit. Aliud quoque Hunnorum
B genus, Caspijs angustijs superatis, Romanorum ditionem ad Orientem uastarunt: & Rhodus eo tempore tertiùm etiā intempesta nocte terræmotu ingenti quassata est.

Vitaliani tyranni aduersus Anastasiū bellū.

Hypatius & Cyrillus Romani duces, ab eo capti.

Marinus Syrus dux rectè rem aduersus eum gerit.

** πρύμναν κρουσάμενος*

Vitalianus tyrannide supersedet.

Hunni Caspij.

Terræmotus Rhodi.

CAPUT XXXIX.

ANastasius idem, opus maximum & illustre, memoria' que prorsus & Imperiali magnificentia dignum perfecit, quod μακρὸν τεῖχος, hoc est, Longum murum appellauit, ad Thraciam exornandam constructum. Constantinopoli ducentis octoginta plurimum stadijs abest, & ad utrunque pertingit mare, instar freti, ad quadringenta uiginti stadia excurrens, & Cherronesum peninsulam in insulæ propè formam redigens. Facilè etiam quosuis traijcere uolentes, ab eo quod Os Ponti dicitur, in Propontidē & Thracium mare deducit: & barbaros effundi atque excurrere ex partibus eis, quæ supra Euxinum Pontum sunt, tum autem ex Colchide, & à palude Mæotide, præterea ex locisquæ supra Caucasum sunt, atque eos etiam qui per Europam sparsi sunt, prohibet.

Plin. lib. 4. ca. 11.

Macrontichos Anastasij opus.

* *Opus hoc ab urbe Constantinopoli distat miliaribus sexaginta. Habet in longitudine miliaria quinquaginta, in latitudine pedes octo. Suid.*

CAPUT XL.

ALiud insuper operum eius longè præstantissimum, & diuinum illud facinus est, quòd ex Romanorum imperio tributum, quod antiquitùs χρυσάργυρον, id est Aurargenteum dictum est, omnino † sustulit. Quam rem pro dignitate oratione exequi, Thucydidis

† *Anastasius portorium Aurargenteum sustulit, quod sub splendida appellatione omnium fuit fœdissimum.*

Euagr.lib.3. cap.39.

linguæ atque eloquentiæ sit. Ego uerò eam non uerborum ui, sed facto ipso egregio confisus, exponam. Imperium Romanum, quod tanta amplitudine & magnificentia exornatum est, antiquitùs portorium instituit, absurdum admodum, miserabile, Deo'que inuisum: non Romanis tantum illud, & tam egregio illorum Imperio, uerumetiam fœdissimis quibusque barbaris indignum. Quod nescio quo modo ad eius usque tempora per conniuentiam toleratum, ipse Imperiali omnino animo expugnans, totum aboleuit. Quod quùm multis alijs, uelut id quod citra exceptionem deberetur, qui stipe mendicata uitam tolerabant: tum etiam eis mulierculis impositum erat, quæ undecunque & ubicunque in solarum occultarumque regionum urbis lupanaribus prostabant, & florem ætatis, quibuscunque ex locis uenirent, petulantibus uiris, propter quæstum prostituebant: adeò, ut non modò naturæ ipsi, uerumetiam reipublicæ administrationi iniuria inferretur. Quum enim lege constituta, pensio ea tribueretur, apertè illa potestatem permissam esse cuiuis, ut quæ facere uellet, & quę facere nefas esset, clamitabat. Et detestandum atque impurum uectigal istud, quarto quoque anno, quum quidem non minima tributorum pars esset, ad principem referebatur magistratum: quem qui gerebat, inter præclaros uiros censebatur. Eam indignitatem, quæ tanquam execrandum piaculum per res nouas in Romani imperij administrationem surrepsit, ubi Anastasius cognouit, exactionis eius libris, ut rem eam omnem quasi quoddam holocaustum Deo offerret, in ignem coniectis, flagitium tantum suppresit: & sanctione, ne cui post ipsum Imperatori in rerumpublicarum administratione uetustum probrum renouare liceret, cauit. Postquam id fecit, indignari se eam ob causam assimulauit: & seipsum stulticiæ arguit, qui inanis gloriæ captatione, tantum uectigal antiquitùs institutum perperàm abrogasset: neque in animo secum pericula imminentia, & tot, tanta'que quæ in milites eroganda essent, stipendia reputasset. Proinde, consilium suum premens, tributum id, quod diximus, se renouaturum esse pollicitus est: & apud familiares suos, pœnitere se facti, neque habere quo errorem commissum corrigeret, quandoquidem libri in quibus eiuscemodi exactio descripta fuisset, cremati essent, per simulationem finxit. Ibi illi ab eo ita decepti, non uultus fictione, sed reipsa, de tributo eo & nefandi flagitij mercede perturbati, doluere: neque se consilium, quo iacturæ ei mederentur, habere, præ se tulere. Ille eos ad loca omnia ire iussit, ut si qua commentariorum combustorum exempla in † catholicis, & uniuersalibus exactionis tabulis extarent, scrutarentur: & sumptibus eam in rem impensis, homines passim qui exempla eiusmodi comportarent, disposuit: uidelicet, ut si quis talis inueniretur commentarius, ad ipsum afferretur, quo diligenti & accurata deliberatione res disponi atque ordinari posset. Postquam autem non paruo interposito tempore, illi quos ad inquirenda exempla talia miserat, reuersi, ea quæ inuenerant attulere: magnopere Anastasius, quòd uoto suo potitus esset, lætatus est. Et per fraudem aliam, quomodo, & ubi, & apud quos ea inuenissent, & an aliud aut simile quidquam adhuc alicubi reliquum esset, percunctatus est. Illi magno studio se ea comportasse asseuerarunt: & iuramento, nullam reliquam chartam in omni Imperij ditione, quæ indicare portorium id posset, extare confirmarunt. Itaque Anastasius rursum chartas illas congestas in flammam coniecit, & cinerem

† ἐν τοῖς καθολικοῖς πυκτίοις τῶν εἰσφορῶν.

earum

A earum aqua conspersum, in aerem sparsit, ut res ea penitus aboleretur, neque post ustulationem eam uel puluisculus & reliquiarum aliquid, aut umbra etiam literæ alicuius, de re tam nefaria apud posteros extaret. Verum enimuero ne, dum factum hoc tantopere efferimus, ignorare uideamur, quæ ueteres etiam affectibus ducti, hac de re scripserunt, ea ipsa huc afferam, demonstraturus ex ipsorum uerbis falsa esse, quę de nefanda hac exactione memoriæ mandarunt.

CAPUT XLI.

Defensio Constãtini Imperatoris contra uitiligatores ipsius.

ZOsimus enim, superstitioni Græcæ quàm maximè addictus, in Constantinum Imperatorem, ueræ pietatis propugnatorem, & fidei ducem, quòd is ab idolorum cultu ad Christianorum fidem, detestanda eorum execratione relicta, transijt, malè animatus, per blasphemiam scriptis mandauit, eum primum exactionem τοῦ χρυσαργύρου Aurargentei tributi inuenisse, & ut quarto quoque anno fœdissimum id uectigal penderetur constituisse. Verùm non hæc ille tantum maledicta in pium, magnis'que dotibus ornatum Principem coniecit, sed etiam alia plurima intoleranda, eundem † contra artes & scientias omnes fecisse, & Crispum filium crudeliter interfecisse. Faustam item coniugem suam balneo ad summum calefacto inclusam enecasse dicit. Et quum tanti flagitij expiationem apud sacerdotes Græcos quæsisset, neque inuenisset, in Aegyptium quendam uirum, ex Iberia uenientem, eum incidisse, & ab eo quòd Christianorum fides peccatorum omnium abolitionem induceret, audiuisse: proindè que animum statim mutauisse, patriam opinionem & idolorum (ut ille inquit) cultum reiecisse, & Christianorum sacra suscepisse, refert. Cæterùm falsò hæc Zosimum, calumnia Imperatorem magnum suggillare uolentem, scripsisse, per confutationem ueram ostendam. Sed de Aurargenteo uectigali primùm dicam.

Zosimus falso fœditatem tal in authorẽ Cõstantinum retulit.

B

Aliæ eiusdẽ Zosimi in Constãtinũ calũniæ.

† κατὰ πάσης ἐξευρεῖν τύχης. h. e. contra omnes omnium fortunas aliquid excogitasse. Euagr.

CAPUT XLII.

IN historia, homo exitiose, memoras, quòd ille urbem aliam Romanæ similem condere uolens, primùm inter Troadem & Ilium locum, ueluti operi instituto idoneum, cæperit, fundamenta iecerit, & murum supra terram extulerit. Postquam autem Byzantium commodius esse comperit, consilio mutato, urbem eam celeriter mœnibus firmis cinxerit, magnis'que turribus opere longè latéque producto, & tam pulchris porticibus, alijs'que ædificijs ita exornarit, ut Romæ re nulla cederet, quæ tantorum ornamentorum & amœnitatum paulatim annis plurimis incrementa cepit. Refers etiam, publicè cum frumenti tesseras, & auri multum, eis qui se eò contulissent, ad priuatarum „ ædium structuram donasse. Inter alia hæc quoque sic scribis: Constan„ tino mortuo, ad Constantium filium eius, post fratrum eiusdem obitum, re„ rum summa peruenit. Atque ubi Magnentius & Britanio tyrannidem ar„ ripuere, persuasione Constantius Britanionem in potestatem suam redegit. „ Quum enim ex utraque parte exercitus coacti essent, Constantius pro „ concione, militibus patris erga eos sui liberalitatem in memoriam reuoca„ uit, cum quo bella multa gessissent, maximis ab eodem cohonestati do-

Calũniarum talium refutatio.

Amplißimum Zosimi de egregia Constantini liberalitate & munificentia testimonium.

 nis.

nis. Id uerò ubi milites audiuere, detracta Britanioni purpurea ueste, in pri A
uati hominis habitu eum ad Constantium abduxere. Atque is nihil se indignum passus, sed à Constantio seruatus est, quum in illum & patrem eius maledicta multa iecisset. Itaque te rogo, quem liberalitate & munificentia tanta gauisum esse scribis, quomodo rursus eundem tam sordidum & auarum fuisse dicis, ut tam detestandum, Deóque inuisum portorium, insolito nouóque modo in Romani imperij administrationem inuexerit? Ego certè quidem colligere id non possum. Clarissimè etiam tibi ostendam, neque Crispum filium, neque coniugem Faustam, ab eo necatum esse: neque etiam eundem uel cum Aegyptio eo fuisse, uel religionem nostram, postquam eam est complexus, ab eo accepisse. Eusebium Pamphyli audi, qui illorum tempore uiguit, & cum eis plurimùm fuit, consuetudine & amicitia eorum admodum usus. Tu namque † audita duntaxat summatim scribis, nō ueritatem ipsam: qui longo pòst tempore, sub Honorio & Arcadio, quibus historiam tuam dedicasti, & fortasse post eorum etiam tempora, longius uixeris. Quæ uerò Eusebius, qui cum Constantino & Crispo uixit, in octauo Ecclesiasticæ historiæ suæ libro de eis scribat, audi. Plurimùm intercessit temporis, & Imperator Constantinus, quum uitam omnem per summam erga ciues & subditos suos mansuetudinem & beneuolentiam, & acceptissimam Deo pietatem transegisset, filio suo Constantio, Imperatore Augusto, in locum suum substituto, iuxta communem omnibus naturæ legem decessit. Et post alia: Huius filius Constantius, quamprimùm uenit, Imperator summus & Augustus ab exercitu, & multo antea ab ip- B
so * Imperatore omnium DEO renunciatus, æmulatorem se in doctrina & professione nostra paternæ pietatis præstitit. Et ad finem historiæ eius, hæc quoque dicit: Qui uerò omni ueræ in Deum pietatis uirtute enituit, maximus uictor Cōstantinus, cum Deiamantissimo & rebus omnibus patri similimo filio Crispo Cæsare, in Oriētem uenit. Quomodo Eusebius, qui post Constātinum superstes fuit, Crispum tantopere laudasset, si à patre is interemptus fuisset? Et Theodoritus, qui post Eusebium res ecclesiasticas conscripsit, circa uitæ finem, Constantinum Nicomediæ commemorat regenerationem suscepisse: quam propterea distulerat, ut ea in Iordane amne potiretur. Cuius hæc uerba sunt. Trigesimus Imperij eius præterierat annus: & anno insuper & mensibus paucis exactis, Nicomediæ Bithynorum agens, ægrotare cœpit. Quòd uerò probè, quàm incerta humana uita esset sciret, sacri baptismi donum recepit: quem ad id usque tempus propterea distulerat, quòd eum in Iordane fluuio suscipere concupiuerat. Hæc Theodoritus. Ad hæc, hominum omnium maximè † execrande, detestande, nocentissime, impurissime, scelerosissime, adijcis: Imperium Romanum ab eo tempore quo Christiana religio floruit, prorsus intercidisse atque interijsse. Tu uerò uel nihil prorsus eorum quæ per historias memoriæ mandata sunt, legisse: uel tua sponte excæcasse te ipsum, ad ueritatem perspiciendam, uideris. Quod namque uerbis tuis maximè est contrarium, per Christianorum uidelicet fidem Romani imperij res multis modis maxima cepisse incrementa, facilè quis inuenerit.

Princeps laudatissimus & liberalissimus nefarium portorium instituere non potuit.

Constantinus Crispum filiū non necauit. Eusebij Pāphili testimoniū.

† μόλις ἀκολὼν γράφεις ἠκρωτηριασμένων.

** παμβασιλέως θεοῦ*

Constantinus ante mortem Nicomediæ baptizatus. Constātinus in extremo uitæ suæ actu apud Nicomediā baptizatus est, nō solum tribus Ecclesiasticis scriptoribus, Theodorito, Socrate & Sozomeno, uerumetiam Hieronymo & Ambrosio, &c. testantibus.

Testimonium Theodoriti.

† ὦ κατάρατε, ἐξάγιστε, μιαρέ, παμμίαρε, μιαρώτατε.

Illud

CAPUT XLIII.

A ILlud te considerare oportuit, unà cum aduentu Seruatoris nostri IESV CHRISTI, Macedonũ regnũ à Romanis omnino sublatũ esse: & Albaniam præterea, & Iberiam, Colchos etiam & Arabes seruitutis conditiones à Romanis accepisse: C. insuper Cæsarem, post cẽtesimam octagesimã tertiam Olympiadem, Gallos, Germanos & Britanos ingentibus bellis superasse, & iugum illis seruitutis imposuisse, eundem'que Romanæ ditioni, ad eas quas prius habebat, quingentas populosas urbes adiecisse: quemadmodum illi qui hæc conscripserunt, ad memoriã posteritatis transmisere. Qui Cæsar primus, post Consules, monarcha & princeps unus declaratus est. ea re ueluti præiens & uiam sternens, ut Romani Imperij ciues & subditi ex pluriũ deorum cultu, & turbulento reipublicæ statu, ad unam, quæ sola obtineret, religionem, per appropinquantem CHRISTI monarchiam adducerentur. Cuius rei gratia & Iudæa omnis, & uicinæ circumquaque regiones, Romano imperio ita subditæ sunt, ut tũ primùm census actus, & descriptio facta sit, in qua & CHRISTVS ipse ascriptus est, ut prophetia de ciuitate Bethleem, apertè exitum suum haberet, quam de ea luctuosus Hieremias hisce uerbis prædixit: Et tu
„ Bethleem terra Iuda, haudquaquam minima es in principibus Iuda. Ex te e-
„ nim progredietur dux, qui pascet populum meum Israel. Post ineffabilem uerò CHRISTI Dei nostri natiuitatem, Aegyptus quoque in potestatem Romanorum peruenit, Antonio & Cleopatra, in quam postremam Ptolemæorum regnum incidit, ab Augusto Cæsare prorsus deuictis: sub quo & Dominus noster IESVS CHRISTVS natus est. Antonio Cornelius Gallus ab Augusto in regiones Aegypti missus successit, & primus post Ptolemæos Aegyptum
B prouinciam administrauit, sicuti hoc Historici testantur. Quas uerò clades Persæ acceperint à Ventidio, Corbulone & Neronis ducibus, atque item à Seuero, Traiano, Caro, Cassio, Odænatho Palmyreno, & alijs, & quoties Seleucia & Ctesiphon, atque etiam Nisibis, quæ nunc huc nunc illuc transijt, capta sit, & quomodo Armenia & aliæ uicinæ prouinciæ in Romanorum peruenerit ditionem, unà cum alijs, tu quoque in historijs tuis exponis. Quomodo autem alia dicam, quæ tu scribis sacratißimum Constantinum præclarè gessisse: quum is pietatem nostram professus, rempublicam Romanorum administraret? Atque etiam quas, quantas'que clades Iulianus, tuus maximè † choreis ducendis sodalis, & eorundem tecum orgiorum sacerdos, pertulerit? qui sanè innumera atque intoleranda Romano imperio uulnera inflixit, atque ea incurata post se reliquit. Num uerò quidquam eorum, quæ de uniuersitatis huius interitu prædicta sunt, uel initium cœperit, uel finem habiturum sit, maius id profectò est, quàm ut tu de eo iudices. Verùm age, si tibi uidetur, qui hæc dicis, consideremus, quomodo & qui Græcam superstitionem sunt professi, & qui Christianorum sacra coluere Imperatores quisq; uitã aut imperiũ amiserit. An non primus monarcha, qui unus sibi Imperiũ usurpauit, C. Iulius Cæsar dolo cæsus est? An non Caiũ alterũ Tiberij nepotẽ milites quidã ferro necarũt? Quid Nero? num ille à familiari quodã nõ iugulatus est? Galba sanè & Otto & Vitellius eadẽ sunt paßi: qui tres sedecim tantũ mẽses imperarũt. Titũ, frater, germanus Domitianus occidit. An nõ ille rursum à Parthenio & Stephano miserandũ in modũ trucidatus est? Quid? Commodũ à Narcisso peremptum esse negabis? Pertinaci uerò & Iuliano non idẽ accidit? Antoninus Seueri filius, an fratrẽ Getã nõ necauit? Nõ ille à Martiali idẽ est passus? Macrinus nõ'ne ad * Byzantiũ ueluti mancipiũ raptus, ab exercitu suo interemptus

Contra Zosimum, Romanũ imperiũ unà cũ religione Christiana quàm maximè floruisse.

Monarchia Christi.

Micheæ 5. Memoriæ lapsus.

Gallus Aegypti præfectus.

† θιασώτης

Idololatrarum Imperatorum propè omniũ, præcipuè uerò tyrannorũ, cruentus exitus.

* Eutrop. apud Archelaidem. Chalcedonẽ. Herodianus.

remptus est? Aurelius Antoninus † Semeę filius, unà cū matre iugulatus est. Eadem fortuna fuit successoris eius Alexandri, qui itidem cum matre Mammæa peremptus est. Quid de Maximino dicam, quem exercitus suus interemit? aut Gordiano, qui insidijs Philippi sublatus, in * commune domicilium abijt? Tu uerò ipse de Philippo & Decio memora, ut ab hostibus trucidati sint: atq; etiam de Gallo & Volusiano, quibus milites sui uitam ademerunt. Num Aemilianus non eundem exitum habuit? Non'ne Valerianus, quum in Persarum potestatem peruenisset, captiuus ab eis ductus est? an'non Galienus dolo cæsus: & post hunc Carinus quoq; interemptus, Diocletiano imperium reliquit? qui Imperij sibi socium Maximianum asciuit. Ex quibus Maximianus Herculius, ac deinde filius eius Maxentius, & postremus omnium Lycinius, fœdissimam obiere mortem. Ex quo tempore autem, qui gregi CHRISTI præfuit, celeberrimus Constantinus Imperium suscepit, & cognominem sibi urbem magnificentissimè constructam CHRISTO & matri eius dicauit, ipse dispice, si quis princeps Imperialem dignitatem consequutus, longissimo tempore uel à familiaribus & domesticis, uel ab externis interemptus est. Aut si unquam tyrannis, quàm legitimum Imperium, potentior fuit. Iulianum excipimus, tuum uatem, sacerdotem, canephorum, & Imperatorem: & tuum etiam Valentem. Fidem enim tibi habeo, qui optimè ea oratione exequutus es, quæ illi Christianis intulerunt mala. Quapropter etiam uterque condignas impietatis tulit pœnas. De alio uerò ne tu quidem ipse simile quidquam dixeris. Ego autem Basiliscum etiam addam, qui motum aduersus Zenonem concitauit: cui ille non tyrannidem, modò sed uitam etiam ademit. Hæc quamuis fortasse minus ad historiam Ecclesiasticam pertinere uidentur, utilia tamen admodū, & † instituto operi cōmoda esse, & loco huic maximè conuenire puto: propterea quòd historici græcæ superstitionis cultores, consultò & * malicioſè ueritatem oppugnantes, propter Christianæ religionis odium, perperam & falso pleraque scribunt. At nos ad reliquam Anastasij historiam reuertamur.

† Alij hāc Soenidem, alij Semiamiram uocant.

** τὸ κοινὸν καταγώγιον ὑπῆλθεν.*

Alia Christianorum & piorum principū fortuna fuit.

† συμφατικὰ πρὸς τὸ προκείμενον.

** ἐθελοκακοῦντες*

CAPUT XLIIII.

Portorium χρυσάργυρον, Aurargenteum, ad eum quem diximus modum, Anastasius aboleuit, & Imperiali prorsus animo sustulit. * Alia uerò contrà, se indigna instituit: χρυσοτέλειαν uidelicet, id est, pensionem auri: & populos suos uectigales, bellicis impensis per nundinationem uenditis, supra modum grauauit: exactionem'que † tributorum curialium abrogando, in quibusque ciuitatibus eos qui uocantur Vindices constituit: Marini Syri, sicuti dicunt, suggestione, qui primariam apud eum gessit dignitatem, quam Præfecturam aulæ antiquitùs nominarunt. Quapropter factum, ut uectigalia magna ex parte interciderint, & ciuitates minus floruerint. Antiquitùs namque, qui nobiles & claro loco nati erant, in earum album referebantur, eos'que urbs quælibet in curijs senatorum loco habebat atque constituebat.

Anastasius exactionibus plurimis, subditis suis grauis fuit.

† Βουλευτήριοι φόροι.

Vindices.

Præfectura aulæ.

Omnium

* *Anastasius in Imperio Romano aristocratiam, hoc est, optimatium administrationem instituit, magistratus & honores uendidit, iniustis hominibus pepercit. Et ad insatiabilem pecuniæ cupiditatem conuersus, prouincias expilauit. Ad insolentem nouumq; morem, quem induxit, uiri boni sunt consternati. Barbaros namque imperio imminentes, non armis propulit, sed pacem auro mercari solitus est. Defunctorum bona curiosè inquisiuit, & publicam passim omnibus conciliauit inopiam. Suidas.*

CAPUT XLV.

A OMnium aũt malorum, quorum ipſe autor fuit, illud extremum erat, quòd propter acceſsionem illam, QVI CRVCIFIXVS ES PRO NOBIS, quam & ipſe terſancto hymno additam uoluit, ingens exorta eſt ſeditio: perinde atq; religionem Chriſtianã euertere homines uellent. Eius dogmatis Petrus Cnapheus autor fuit, ſicuti dictum eſt. Seuerus autem in Macedonium, qui paulo antè hierarcha Conſtantinopoli fuit, & in clerum eius rem eam confert, ad Soterichum ſcribens, quum nondum in epiſcoporum ordinem cooptatus eſſet, ſed in aula Imperiali eo tempore uerſaretur, quo cum eis quos antea diximus, monaſterio ſuo eſt exactus. Coniectura autem eſt, talium aliarumq; calumniarum gratia, Macedonium è throno ſuo deiectum eſſe. Quòd uerò pręter cauſam in uirum eum inuectus mentiatur, ſatis ea quę dicentur oſtendẽt. Poſtquã enim Macedonius ab Imperatore diſſentire cœpit, permultum Imperator ei inſidiatus eſt. Proinde etiam eos qui à Macedonio deſciuerant, turbulenter congregatos, in Archangeli templo terſanctum carmen cum adiectione ipſa canere iuſsit. Idem mox proximo Dominico die in templo magno ab eis factum, quum illi etiam baculos eò intulerunt. Populus autem flagranti ardore excitus, turpiter illos eccleſia expulit. Imperator poſtea apertè monachis deſertoribus & transfugis, & principibus etiam uiris, ut indignas contumelias in epiſcopum impudenter coniicerent, præcepit. Quorum unus erat Iu-

B lianus Halicarnaſsi in Caria epiſcopus, & Seuerus etiam tum monachus: ſimul & fidei, & Macedonij, eorumq; qui ſecum erant, hoſtes. Quomodo igitur eum, quem tyrannico more acceſsionis eius gratia iniurijs contumelijs'que afficere uoluerunt, autorem eius eſſe dicemus, & ducem confuſionis tantæ in eccleſia recipiemus? Porrò quum Imperator acceſsionem eam propalàm hymno addere uellet, populus impatienter id ferens, ſummopere animi diſcruciabatur. Et multi magiſtratus in periculum maximum inciderunt, multa'que inſignia ędificia incenſa ſunt. Atq; in Marini Syri ædibus monacho cuidam depre henſo homines nonnulli caput amputarunt, eum'que adiectionis eius ſuaſorem eſſe dixerunt: & capite conto in ſublime ſublato, publicè per ludibrium exclamarunt, illum ipſum Trinitatis hoſtem eſſe aſſeuerantes. Eò uerò tumultus iſte magnitudinis proceſsit, conſilio remedioq; omni proculcato, ut & Imperator ipſe tam graui periculo permotus, abſque corona & conſueto Imperiali habitu, in Hippodromum procurrerit: & per præcones populo denunciarit, paratum ſe eſſe imperio cedere. Satis uerò ſe ſcire, fieri omnino non poſſe, ut uniuerſi dignitatem eam, quę plurimos minimè ferret, capeſſerent. Vnum autem prorſus oportere eſſe, qui ſibi ſuccedens, & adminiſtrationis habenas tenens, Imperium gubernaret. Quod ubi populus Conſtantinopolitanus audiuit, ſubitò ueluti diuino quodam momento animum mutauit: & Imperatori ſtatim, ut coronam imponeret, ſeditionem ſe ſoluturum, & deinceps quieturum eſſe pollicitus, ſupplicauit. Perbreui autem deinde Anaſtaſius tempore uixit, paulo pòſt † defunctus, quum uiginti ſeptem annos, menſes tres, & totidem dies infeliciter, & cum animæ ſuæ exitio, imperium Romanum adminiſtraſſet. Continet ſedecimus iſte hiſtoriæ liber annos quadraginta quatuor, & menſes tres: quum à condito mundo ſexies * milleſimus trigeſimus quartus, à diuina autem Domini natiuitate quingenteſimus uigeſimus nonus ageretur annus.

Anaſtaſius Imperator clauſulã, Qui crucifixus, &c. terſancto hymno additam uoluit. Supr. ca. 35. Eo.

Macedonium clauſulæ eius adijciendæ autorem non fuiſſe.

Imper. Anaſtaſius Macedonium grauiter perſequutus.

Tumultus Conſtantinopolitanus aduerſus Imperatorem Anaſtaſiũ, propter adiectionem clauſulæ, Qui crucifixus, &c.

Ibi Anaſtaſius imperium deponere paratus.

Anaſtaſij mors.

Anni huius libri.

† Fulmine afflatus poſt 88 uitæ annum.

** Sicuti recentiores uolunt 4496.*

De

DE ZENONE IMperatore.

ZEno Romanorum Imperator, nō ea à natura, qua Leo ante eum fuit, crudelitate: neq; ita irasci solitus est, ut placari semel commotus nequiret, quod Leo facere consueuerat. Ambitionem & liberalitatem in rebus multis præ se tulit. Et res plerasq;, ut gloriam & admiratione hominum sibi pararet, ex ostentatione magis quàm ex animo fecit. Rerum gerēdarum experientiā non habuit: neq; artes eas, quibus certò ac tutò imperium administratur, tenuit. Lucris & auaricię non itidē, ut Leo, efflictim inhiauit, neq; aduersus copiosos et locupletes homines calumniose crimina confinxit: nō tamen prorsus à cupiditate pecuniæ uacuus fuit. Sanè quidem nō malo Principe Romani usi fuissent, nisi Sebastianus, qui secundū Zenonē potestate plurimùm ualuit, quocunq; uellet, illū duxisset. Is perinde atq; in foro quodam uenalia habebat omnia: neque quidquam in aula esse, de quo nō cauponaretur, passus est. Proinde magistratus omnes uendidit, suam sibi, suam etiam Imperatori emungens à mancipibus pecuniam. Quòd si quispiam adueniret, qui paulo plus precij dinumeraret, is præcipuus habebatur. Neq; in palatio Imperiali quidquam fuit, quod ille, si emptorem inuenisset, non uendiderit. Zeno ipse si quando honorē dignitatem'ue alicui familiarium suorum cōtulisset, Sebastianus tāquam πολιτοκάπηλος, h.e. reipub. caupo quidā, eam ab illo parui redemptā, alijs pluris uendidit, Imperatori æruscationem huiusmodi acceptū ferens. A

Zenonis huius filius, cui etiam in Imperij administratione successit, siue Zeno, ut apud Suidam est, siue Leo, ut alij scribunt, nominatus, in spem Imperij natus, adolescentulus admodū ad dignitates est euectus. Hunc in exercitijs corporis pater, quo maturius adolesceret, educari atq; instituti curauit. Quapropter illum iuuenē, qui cum potestate in Imperiali aula fuere, ut affatim reip. bonis perfrui addisceret, Sybariticæ crapulæ & ingluuiei assuefecerunt, lenocinantes puero, eumq; ad illicitos & abominandos concubitus, quos nominare fas non est, erudientes. Itaq; cum uitæ quotidianæ consuetudine summum bonum in uoluptatibus & fastu collocaret, & in ipsa Imperij expectatione inflatam arrogantiā uultu gestuq; corporis exhiberet, sublimis incedere, collum altius sustollere, & (ut semel dicā) homines omnes tanquā mancipia despicere cœpit. Enimuerò quæ omnia respicit diuina Prouidētia, tanta eius, quæ uel natura insita, uel institutione ei instillata erant uitia cernens, æquum esse res hominum miserata iudicauit, ut ante diem præter fatū decederet. Quod sanè ita est factum: quum ille in profluuiū, quod non sentiret, uentris, diebus aliquot lectum ipse suum percacans, incidisset. B

DECIMI SEPTIMI TOMI CAPITA.

* σαλοῦ. Simeones σαλός, παράφορος, παράκρουστος, μωρός.

publicam administrauit. Et ut arte quadam Chosroen aggressus Tiberius, pacem cum eo fecerit.

XL *Ut Iustinus Tiberium in imperio sibi substituerit: & quæ ad eum moriens, de imperij administratione uerba fecerit.*

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XVII.

CAPUT I.

QVAE quidē sub Zenone & Anastasio ecclesijs accidēre, talē habuere modū. Vbi uerò Anastasius ad infima cōcessit iudicia, Panemi mēsis, q apnd Romauos Iulius dicit̄, die nono, Iustinus Thraciā pātriā habēs, purpurā sumpsit, ordinū aulicorū dux, à custodibus corporis Imperatoris, quibus præfuerat, præter spem omnē princeps declaratus. Multi uerò tū opibus & copijs, nec nō Anastasij cognatione ad magnā processerāt gloriā, q Imperiū tantū suscipere possent, quicq id adeò pro rerum omnium licentia ad se pertraherent. Præter alios Amantius Imperialium cubiculariorum præfectus fuit, qui ingentes sibi opes comparauerat. Porrò quum ipsi qui uirilibus careret, ad tantum Imperium aspirare minimè liceret, † Theocrito cuidam, quo amico maximè utebatur, Imperij coronam imponere conatus est. Et Iustinum hunc accitum pecunia ingenti tentare eos iussit, quicunq Theocrito purpuram circumdare uellent & possent. At hic sibi ipsi imperium quærens, statim pecunia populum corrupit, eorumq qui Excubitores dicuntur, beneuolentiam auro redemit. Et purpura sumpta, Amantium primùm & Theocritum è medio sustulit: deinde & alios quoscunq idoneos ad Imperij fasces suscipiendos esse putabat, occîdit. Vitalianum autem, qui sub Anastasio ad tyrannidem aspirauerat, in Thracia agentem, cum honore multo ad Imperialem urbem accersit, opes eius, spectatamq militariū artium industriam, & preclarā insuper apud oēs famam suspectā habēs: & illud simul maximè per timorē in animo uoluēs, quòd hominē Imperij amore teneri sciret. Cœterùm cum probè nosset, nō aliter illum tolli posse, nisi se ei amicū esse assimularet, personāq haud cōtemnendā imponeret, ducem ilico maximorū ordinū legit: * Præsentes lingua Latina ordines eos uocat. Indies porrò illecebra & fraude maiore utens, ad cōsularē quoq dignitatē eū euexit. Eò amplitudinis ubi peruenisset, quum uersari in aula Imperiali necesse haberet, ad quandam in media aula ianuā dolo occiditur: dignas opinor, scelerū pœnas luens, quibus antea in Romanum imperium per præcipitem audaciam illuserat. Hæc paulo pòst acta sunt.

Iustinus Imperator lectus.

† Al. Theocritianum nominant.

Cædes Amantij & Theocriti.

Item Vitaliani.

Præsentiū ordines.

Suprà lib. 16. cap. 35.

CAPUT II.

ECclesijs eo tēpore præfuerunt Romæ, Hormisdas post Laurentium & Symmachum: Hormisdæ autem Agapitus, huic porrò Agathon episcopus successit. Byzantij post Macedonium, Timotheus: post Timotheum, Ioannes Cappadox thronum est sortitus. Alexandriæ

Alium Romanorum pontificum catalogū texunt Latini.

Primariarum ecclesiarum episcopi.

post

* Quod Proconsuli legatus, id ferè Imperatori Præsens fuit. Iul. Capitolinus in Aelio Vero. Filio suo Pyrri Præsentis filiā iunxit, nuptijs celebratis exemplo priuatorum. Idem in Marc. Philosopho.

A post Ioannem Dioscorus ecclesiam rexit. Hierosolymis, post Ioannem qui Heliæ successerat, Petrus adhuc sedem obtinebat. Antiochiæ uerò, Seuerus Flauiani successor thronum per tyrannidem tenebat, plurimùm in Chalcedonensem synodum inuehens. Is quum ita animatus esset, quotidie (ut ita dicam) anathemati Synodum eam subiecit: potissimùm uerò in eis quæ Enthronisticæ siue Synodales dicuntur epistolis, quas ad loci cuiuslibet patriarchas mittebat. Vnus autem eas Ioannes, qui priori Ioanni Alexandriæ successerat, atque item Dioscorus & Timotheus, recipiebant. per quos nugamenta multa aduersus Ecclesiam sunt inducta, & populus in innumerabiles opiniones diuisus. Sed enim Imperator fidelissimus primo Imperij sui anno, Seuerum commeritas petulātis uerborum lubricitatis pœnas pendere, linguamque eius radicitùs exscindere iussit. Rei ei, sicuti de eo fama percrebuit, Irenæus præfuit, militarium ordinum Antiochiæ dux. Quod sanè uerum esse, literis suis Seuerus ipse confirmat, Irenæum uidelicet pœnam sibi eam tumultus concitati gratia molitum esse. Ad amicos enim quosdam Antiochenos scribens, exilium suum fugamque commemorat, & quàm plurima in Irenæum scommata & conuicia iacit, propterea quòd diligentius ille custodibus dispositis hominem, ne ex urbe Antiochena profugeret, seruarit. Noui ego quosdam qui scribunt, à Vitaliano pœna hac Seuerum esse affectum, quum primas adhuc apud Iustinum ferens, linguam illius ab eo petijsset: quòd scilicet in scriptis suis Seuerus, conuicijs sæpe illum impetijsset. Verùm thronum Antiochenum deseruit Gorpiæo mense, quem Septembrem Romani uocant. Eius discessu in sedem eam Paulus conscendit, qui perinde atque ille aduersus quartam Synodum occultè per rabiem latrauit. Ac tum quidē ille Synodum publicè est professus: paulo pòst uerò sua sponte se ab ecclesijs subduxit, & ad communem deinde locum uita finita abijt. Et post hunc Hierosolymis ueniens Euphrasius, episcopatum Antiochenum suscepit.

Seuerus synodi Chalcedonensis oppugnator, & dissidij multi autor.

Huic lingua, Iustino iubente, exscindi debuit.

Euag. lib. 4. cap. 4.

Seueri successor Paulus, huius Euphrasius, apud Antiochenos.

B

CAPUT III.

Qvo tempore multa simul & frequētia Antiochiæ incendia ueluti præiere motibus futuris, & prooemia fuere eorum quæ illam comprehēsura erant malorum. Tempus enim nō ita multum intercessit, quum septimus Iustini imperij ageretur annus, mensis decimus, Artemisio mense, cui apud Romanos Maij nomen est, uigesimonono die, meridie maximè uigente, motus terræ unà cum cōcutientie ebullitione urbi incūbens, eandemque funditùs quassans, deformē & horrendam reddidit: & quicquid in ea eximium fuit, in solum coniecit. Ad quam cladem fulmen quoque accessit, ita ut ea mala calamitatem inter se diuisisse uiderentur. Bonā enim ciuitatis partem terræmotus & concussio solo æquauit. Si quid uerò clades eæ intactum reliquissent, ignis imminens consumpsit, atque in cinerem & puluerem admirando prorsus modo redegit. Porrò quomodo & quanta mala ciuitas ea sit perpessa, quas'ue ædes & publicas porticus, alia'que illustria eius opera, incendio simul & terræmotui quasi † succisiuum opus consumenda præbuerit: insuper quàm admirandæ & orationem omnem excellentes ærumnæ diuinitùs ad casus eiuscemodi accesserint, Ioannes Rhetor singulari cum affectu oratione uenusta exponit, historiæ suæ calamitate tali finem imponens. In multis hisce cladibus Euphrasius quoque episcopus, ædificiorū ruinis oppressus interijt: uidelicet ne quis ex idoneis, qui curam prouidi in tantis malis urbis eius gererent, uiris relinqueretur. Sed enim quæ omnia inspicit diuina Prouidentia, quæ'que uindictæ gladios miserationis oleo exacuit, atque ante plagas ipsas remedia instruit, atque adeò ab ipsa statim (ut ita dicam) desperatione benignitatem profert, Orientalium copiarum Imperatoris

Incendium & motus terræ Antiochiæ.

Clades maxima eius urbis

† πάρεργον.

Euphrasij episcopi interitus

Prouidētia diuina in tragedijs malis opem benignè fert.

toris mandato præfectū Euphræmiū excitauit, solicitudinē'que pro ciuitate omni suam ita declarauit, ut nihil eorū quæ opus essent, per Euphræmiū prorsus prætermitteret. Hūc Antiocheni curæ & administrationis eius admiratione episcopum deligunt. Atque ille sedem eam, perinde atque præmiū aliquod atque remunerationem tantæ suæ procurationis, à Deo reciperet, nō repudiauit. Post mēses autem triginta, grauissimas rursus à terræmotu pertulit eadem ciuitas erumnas: quum deinde à Iustiniano debitam consequuta est curam seu prouisionem, & Theopolis, hoc est, Deiciuitas nominata. Vnusquisque enim ciuium CHRISTI nomen pro foribus inscribens, eo modo terræmotum dispulit, quum Deus religioso cuidā homini oraculo hæc uerba foribus inscribere præcepisset: CHRISTVS NOBISCVM: STATE. Eiusdem Iustini Imperij tēpore Epidamnus etiam, quæ nunc Dirrchaium dicitur, plurima à sæuis terræmotibus sustinuit damna. Et item Corinthus, quæ in terra Græcia sita est. Idem uerò & Anazarbus, quæ secundæ Cilicum genti præest, pertulit. Quas urbes magna pecunia Iustinus restaurauit. Sub eodem imperio Edessenorū quoque felix ciuitas, quæ maxima simul & populosissima in prouincia Osroenorum est, mirifica Scirti, qui eam præterfluit, amnis exundatione in tantum est afflicta, ut quùm multa ædificia secum cōuulsa ille abstraxerit, tum infinitam hominum multitudinem abstulerit atque submerserit. Quos postquam unda rapuit, confestim instar torrentis, per mediam urbem profluens euanuit. Quod ubi malum conquieuit, tabula marmorea apparuit, hieroglyphicis literis hæc significans:

Ephræmius Orientis præfectus, episcopus Antiochenus eligitur.

Alius terræmotus Antiochiæ.

Antiochia Theopolis nominata.

Terræmotus in locis alijs.

Edessæ clades ex amnis ingenti exundatione.

" *Saltabit ciui saltum saltator acerbum.*

Σκίρτος σκιρτήσει τε ἱκανὸν σκίρτημα πολίταις.

γιγαντογενὴς

Mulier gigantæa.

Visa uerò eadem tempestate est † Gigantæi generis mulier quædam, cuiusuis hominis staturam excellens: longitudini ei proportione latitudo etiam respondebat. Porrò Imperator Antiochenis atque alijs calamitatibus in mœrorem coniectus, capitis diademate posito, & pulla ueste sumpta, luctui se dedit: & urbs uniuersa cum eo pullata & ipsa eorum quæ acciderant malorum causa luxit. Imperator uerò non solùm Antiochiam, sed & Edessenorum ciuitatem, atque Anazarbum, impensis Imperatorijs splendidè restituit. Anazarbus & Edessa ex fundamentis ipsis tanta magnificentia sunt restauratæ, ut utraque etiam Imperatoris ipsius appellatione sit cohonestata. Quandoquidē uerò tantæ cladis, quæ Antiochiæ accepta est, meminimus: cur non alia quoque digna memoratu, quæ tū accidêre, præsenti inserimus historiæ, ex rerum gestarum scriptoribus excerpta?

Restitutio concussarū terræmotu urbium.

CAPUT IIII.

Euagr. lib. 4. cap. 7.

Zosimas uir sanctus cladem Antiochenam præuidit.

ERat tum tēporis Zosimas quidam nomine, ex maritima Phœnicia oriundus, Sidam patriam sortitus, quæ non minus quàm uiginti stadijs ab Tyriorum urbe distat: qui magnis certaminibus cœlestem meditabat uitam. Hic diuturno ieiunio, alijsque studijs, quibus Deum delectari par est, toto illum pectore complexus, non solum ad summum indolentiæ fastigium peruenit: uerumetiam donum id, ut futura perinde atque præsentia uideret, à Deo consequutus est. Fuit autem Cæsareæ, quæ caput gentis Palæstinorum est, apud uirum præclarum, prudentia atque eloquentia insignem, dignitate quoque atque alijs rebus quæ hominis uitam cohonestant præstantem, nec nō generis nobilitate admodū illustrē, Arcesilaū nomine. Quū igit' cladē Antiochia ex motu terræ acceptura esset, prolixè Zosimas illacrymans, et ex initimo animo ingemiscens, sumpto alicunde in manus † ignis catillo, circūquaque obambulans, locum omnem suffitu impleuit. Deinde humi prouolutus, precibus Dei opem implorauit. Quum uerò Arcesilaus adesset, & quid'nam sibi res tam turbulenta uellet, interrogaret: propalàm ille, † uereri se Antiochiā fatali tum casu conciden-

πυρείῳ

† αἰδεῖσθαι

A concidentem, fragoremq́ eius aures suas circumsonantem, sentire dixit. Arcesilaus autem unà cum iis qui tum ibi præstò erant, uerbis eiuscemodi præter omnem opinionem auditis, stupefactus, horam eam notauit: & postea ea ipsa hora, qua hoc Zosimas, diuino afflatus numine prædixerat, Antiochenam urbem in maximas concidisse erumnas comperit. Plura uerò & alia quæ opinionem omnem superant, uirum hunc fecisse dicunt: quæ singula commemorare, quoniam numerum exuperant, temporis huius non est. Vnum tamen aut alterum exponere conabor. Eodem tempore unà cum magno hoc uiro, uir quidam uiguit nomine Ioannes, uirtuti illi non multum cedēs, in casa monastica cui Chuzica nomen erat, ad torrentem in parte Septentrionali uiæ publicæ, quæ Hierosolymis egressos Hierichontem defert, sita. Hic quum dudum antea in ea quam dixi Cæsarea Palæstinæ episcopatum gessisset, monasticam tum, & rebus mundanis omnibus carentem consectabatur uitam. Chuzicites igitur iste tum ubi Arcesilai, quem diximus, coniugem, alterum sibi oculum radio textorio excussisse inaudiuit, nulla interposita mora, fœminam eam uisurus accurrit. Et postq́ pupillam illi excidisse, & oculum in modum liquoris diffluere uidit, unum ex comitibus spōgiam quàm celerrimè afferre, & humorem diffluentem in locum suum cogere, spōgiamq́ ipsam quantum posset fasciola colligare iussit. Aberat autem domo Arcesilaus, & cum Zosima in phrontisterio siue monastico tugurio, quod ad uicum Sida cognomine situm erat, & à Cæsarea stadiis propè quingentis distabat, conuersabatur. Colloquenti uerò ei cum Zosima, celeriter domo accurrentes famuli, casum uxoris renunciant. Quo derepentè audito, ille in prolixiorem incidit luctum, & capillos uellens in aerē iactitabat, & mœrorem

Ioannes Chuzicites monachus.

Miraculū Zosimæ & Ioanni isti commune.

B cohibere non poterat. Causam eius conturbationis Arcesilao commemorante, sermonemq́ suum gemitu frequenti interpolante, Zosimas cognoscit, Arcesilaum ita miserabiliter affectum statim relinquit, & in ædiculam ubi illi mos erat, pro eo atq́ par est seorsim cum Deo colloqui, currit. Atque paulo pòst inde egressus, ueluti lætus & exultans, uultu subridenti & hilari: Abi (ad Arcesilaum inquit) abi, Chuzicitæ gratia data est, & uxorcula tua modis omnibus ualet: quòd nequaq́ obesse illi, propter Chuzicitæ præsentiā, casus acerbus potuerit. Neq́ id falsum fuit. Nam eadem in re uterq́ miraculum pariter edidit. Nouum præterea Ioannem istum peregisse uitæ genus ferunt, ita ut cuniculatim meatū quēdam tortuosum sub terra effoderit: ibiq́ turbā frequētem auersans, quietem cōsectatus sit. De Zosima autem illud quoq́ memoriæ proditum est. Ibat uir sanctus aliquando Cæsaream, asellum secum trahens: cui res quasdam necessarias gestanti, subitò institit leo. Atq́ is iumento rapto, aufugit. Consequutus autē eum per syluam est tardiore gradu senex. Leo, quoadusq́ ad eum Zosimas peruenit, asini carnibus interea exsatiatus, discedere ab eo parabat. Porrò Zosimas hianti ore hilarius leonem inspiciens: Atqui, inquit, ò amice, mihi ea uis nō est, ut humeris asini clitellas portare ualeam, qui eò ætatis peruenerim, & egestate emarcuerim. Subeundum igitur tibi onus est, & naturæ prærogatiua reiecta, cō trà q́ recepta iura ferunt, faciendum, siquidem liberari à me & fera amplius esse uis. Ibi tum leo, perinde atq́ semel feritatem abiecisset, sensim ad Zosimā accedit, cauda hominem distringit, & in rebus omnibus se illi pariturum ostendit. Senex autem Zosimas imposito humeris leonis fasce, Cæsaream usq́ eum duxit: satis apertè declarans, omnia obedire homini ei, qui ex præscripto Dei uitam sibi degendam, constanterq́ gratiam & datas cœlitùs leges, extra errorē omnē conseruandas statuerit: haud aliter quàm olim generis nostri principi Adam.

Ioannes in cuniculis terræ habitans.

Zosimæ leo ferus paret, & clitellas eius gestat.

CAPUT V.

Zosimus alter.

A

Alter uerò tum quoq; enituit Zosimas, non ille quidem solitariam degens uitam, sed in quodam Palęstinæ cœnobio inter monachos commune certamen persequens. Quem sacerdotio fungentem, rem diuinam arcanorum mysteriorũ Aegyptiacæ illi fecisse aiunt. Illi inquam

Maria Aegypliaca.

Aegyptiacę, quę tantopere primùm carnis uoluptate diffluxisse dicitur, ut nihil prorsus carnalis petulantię intentatum reliquerit: eo'que uitiosę libidinis peruenerit, ut eam uerbis eloqui nemo possit. Deinde uerò ad summam uirtutem ita euasisse, ut altera ab altera illustraretur. Sed enim ut illa in Aegypto prognata, & quo uitæ genere usa, multos libidinis magnitudine in potestatem suam ceu mancipia redegerit: & ut diuino nutu ad sacrosanctum lignum uenerandum excita, in uiam se dederit, atq; inde diuertens Iordanis quoq; flumen transierit, & in interiorem solitudinem se abdiderit, neq; cum quopiam homine pręterq̃ uno isto Zosima colloquuta sit, ciboq; simul & uestitu abstinuerit: deniq; ut inter precandum in sublime sublata, cum Zosima hoc uerba contulerit, uitamq; hanc finierit: & de diuina communione participauerit, nec non ut illi leo sepulchrum

Sophronius Hierosolymitanus uitam eius descripsit.

effossum parauerit, & uitæ ipsa exemplum pœnitentiam agere uolentibus commodissimum reliquerit: Sophronio, qui olim Hierosolymitanam sedem antistes exornauit, memorandum relinquemus, qui eleganter sanctæ eius fœminæ & Zosimæ uitam descripsit. Mihi namq; ad alia exponenda properanti, his immorari non licet.

Theodora sub uirili habitu in monastica uita pœnitentiam egit.

Cæterùm paulo ante hoc tempus, Theodora illa inter fœminas admiranda, illustris fuit, quam * ad Alexandrinæ urbis regionem Nonam animo magno monasticæ uitæ certamen pertulisse fama est. Fraude enim quadam furtim in stuprum adducta, posteaquam se diuinum numen læsisse cognouit, diuitias omnes atq; generis splendorẽ mandato Dei posthabens, & sub uirili habitu muliebria occultans, eam quæ supra naturam est uitam exegit. Eamq; rem

κατὰ τὸ τῆς ἀλεξανδρείας ἔνατον.

B

Calumniam sibi intentatam patientissimè tulit.

ita contexit, ut crimẽ etiam illud subierit, quasi pueri procreati pater fuisset. Quã illa apertam calumniam ita fortiter sustinuit, ut puerũ perinde atq; ipsius esset, mandra sua monasticaq; cella expulsa receperit, eundem'que coacta tenerũ, q̃ad in uirum euasit, educauerit: quum crimine se, exigua corporis parte exhibita, liberare potuisset. Illa uerò ad finem usq; sexum, sicuti instituerat, celare perseuerauit. Maximis etiam gratiarum donis est cohonestata, adeò ut & feris imperarit, eamq; de rebus quibusque precantem Deus exaudierit. ad quem tãdem, laborum suorum præmia receptura, migrauit. Eam porrò migrationem monasterij præfecto ostendit autor ipse & conciliator bonorum, † ascensum uidelicet quendam mirificum, & domum longè splendidissimam, per quam Theodora ipsa à comitatu & satellitio illustri producebatur.

† ἄνοδον

CAPUT VI.

Arethas martyr.

Negra ciuitas Arabiæ, martyrio defuncta.

Eadem tempestate & Arethas martyr certamen pro Christo obijt, in ciuitate cui Negræ nomen est. Ei ille toti à maioribus ipsis Deo dicatæ prçfuit. Sita uerò est alicubi ad fines Arabiæ felicis. Hanc rebus plerisq; florere, & quæ Deo grata essent facere, humani generis inimicus minimè ferens, sæuam aduersus eam concitauit procellam. Namq; in Iu-

Iudæus Homerites Pseudomoyses.

dæum quendam illapsus, Mosen quidem patrem & legislatoem se habere gloriantem, re autem ipsa prorsus à legibus & iure naturæ abhorrentem, atq; in finitima Homeritarum regione tyrannidem exercentem, contra eam, quam dixi, consurrexit urbem. Ac posteaquam illam adortus, omniaq; expertus nihil egit, quòd simul & mœnibus munitissimis, & militum uirtute, quos in urbe habebant, tyrannum ciues repellerent, ad ueterem patris sui † armaturam, mendaciũ scilicet

† πανοπλίαν

A ſcilicet ipſum, ſe conuertit: & amici perſona ſumpta, pacem cum illis pepigit, atque ut ſibi cum paucis uidendæ urbis gratia eam ingredi liceret, petijt, iureiurãdo per patrij Dei nomen interpoſito, nihil ſe mali aut cogitaturum, aut facturum. Illi uerò ſunt aſſenſi. At ubi tyrannus intra muros acceptus eſt, non diu moratus, perſona & figmenti ſcena poſita, cum CHRISTI ouibus lupus eſt congreſſus. Et poſtquam periculum ciues à CHRISTO auertendi fecit, atq; à ſcopo conſilij ſui aberrauit, alios tandem ferro, alios autem igni & tormentis uarijs, ciuitatem uidelicet uniuerſam holocauſtum Deo obtulit. Inter quos Arethas generoſiſsimus martyrij recepit coronam. Egregium quoq; ibi uirilis animi ſpecimen edidit alius quidam, mulierculæ unius, ex eis quæ ad pyram accenſam rapiebantur, filius. Hunc etenim tenerum adhuc, tyrannus retinens, diſtrahere à matre conabatur, demulcens illum, & quicquid ad animum adoleſcentuli alliciendum faceret, obijciens. Ibi uerò puer matrem aſpiciens, femur tyranni momordit, & ad illam procurrit, atq; ita unà cum matre ſacrificium ſuaueolens per litationem ad Deum eſt tranſmiſſus. Ac ciuitas quidem uniuerſa ad hunc modum ferro & igni Deo eſt oblata, & ueluti pulchra & irreprehenſibilis ſponſa immortali coniuncta ſponſo. Verumenimuerò quum uniuerſitatis huius Deus libenter admodum ſanguinem illorum reciperet, non tamen ſuſtinuit, quin debitas tam impiæ & flagitioſæ crudelitatis pœnas ſumeret. Porrò Dunaan ipſe (hoc enim tyranni nomen erat) ciuitate ita capta, non animaduerit, ſe inuitum quoq; illam ad ſempiternam tranſmittere, ſibijpſi autem cum probro temporaneam hanc adimere uitam, miſerandum'que in modum ſe ad perpetua deijcere ſupplicia. Poſtquam enim Iuſtinus, quæcunq; Homerites aduerſus urbem eam fraudulenter inſtituiſſet, & contra ſanctos facere perrexiſſet, intellexit, ob factum id uehementer commotus, & ira percitus eſt. Ilicet ad Elesbaan Aethiopũ ducem Chriſtianorum ſacra apprimè colentem ſcribit, ad legitimam illum uindictam de periuro illo & impio æmulatione ſancta ſumendam concitans: ut apparatu belli omni & expeditione militari, quæ regem deceret, illum quidem contereret, pœnam autem cõdignam pro cęſis CHRISTI ouibus exigeret. Ille porrò ſua quoq; ſponte, pro ſuo in CHRISTVM amore ad id propenſus, auxilijs ab Imperatore non pœnitendis, ex militaribus quæ in Oriente & Aegypto erant copijs, acceptis, armatura crucis ſe inſtructũ munit, & aduerſus Hebræũ ducit. Atque terra mariq; cũ exercitu hoſtem, cuius ditio plurima ex parte maritima erat, adortus, fortiter admodũ cum eo ſigna confert, & uirtute maiore in prælio uictor euadit, hoſtem'q; unà cum multis alijs genere ſibi coniunctis uiuum capit, & omnes eos ferro cædit. Et præterea oppidi eius regione omni expugnata, atq; prorſus deuaſtata, gloriam ſibi princeps inclytus parit ſempiternam. Cœterùm quum beatus ille Elesbaan probè ſibi conſcius eſſet, belli ſe ſocium auxiliatorem'q; habuiſſe rerum omnium Deum, cuius ope internecione
» aduerſarium crucis Iudæum concidiſſet: Quod quidem, ſumme Imperator, in-
» quit, tibi pro eo atq; par eſt, pro ſubminiſtrato mihi tanto auxilio reddam, non
» habeo. Quod uerò mihi eſt regnũ (id quod apud omnes habetur charißimum)
» tua gratia hodie depono. Atq; cum hiſce uerbis purpura diademateq; abiecto, ſacram ædem ingreſſus eſt. Et capite raſo, aſpera'que monachorum lacerna ſumpta, in anguſtam quandam cellam, ita ut per uitam omnem adiri non poſſet, ſe abdidit. Ibiq; pane ſolo & oleribus quibuſdam pro cibo uſus eſt: & deinde uita ſanctè finita, ad felicem & ſempiternam tranſijt manſionem. Verùm, ne talia multa mihi recenſenti, ad prolixiorem magnitudinem inſtitutum excreſcat opus, ad reliquam hiſtoriam exponendam reuertor.

Puer martyr, qui cum matre cremari maluit, quàm in tyranni blanditijs acquieſcere.

Elesbaan dux Aethiopũ, nutu Dei, & Iuſtini inſtinctu, Pſeudomoyſen Dunaan bello ulciſcitur, & Chriſtianum ſanguinem uindicat.

Elesbaan monachatum ſuſcipit.

CAPUT VII.

Iustinianus Iustini in imperio successor.

ANnum octauum, & præterea mensem nonum, diem'que tertium in Imperio Iustinus agebat, in extrema iam constitutus senecta, atque ad rerum publicarum administrationem minimè idoneus erat, præterquam quòd morbo etiam quodam graui distinebatur. Iustinianum igitur sororis suæ filium, patricium, ducem'que summum, Imperij socium legit. Iustinianus more solenni Augustus declaratus primo Aprilis mensis die, auunculum prima deinceps Augusti (tum enim is extremum diem suum obijt) amisit, cum quo menses quatuor imperauit. Integrum autem imperij Iustini tempus annorum nouem trium'que dierum fuit. Iustinianus porrò ubi Imperio toto solus potitus est, synodus Chalcedonensis Iustini sanctionibus in omnibus ubique ecclesijs obtinebat, quemadmodũ suprà à me dictum est. Adhuc tamen in quibusdam prouincijs res ecclesiasticæ propter turbas in statu suo non erant. Potissimùm uerò id mali in urbe Imperiali, & Alexandria ipsa obuersabatur: ubi etiam non ita liberè prorsus iactabatur. In urbe imperante post Epiphanium, qui Ecclesiæ annis sedecim præfuerat, & Ioanni scholastico (is autem annum unum episcopatum gessit) successerat, Anthimus Trapezunte translatus, nulla gloria episcopatum administrabat: Alexandriæ uerò Dioscori, quem diximus, successor Theodosius, sacra curabat. Vterque uerò, & Anthimus & Theodosius, unam naturam in Christo esse, post unionem opinabantur. Verùm Iustinianus magno animo Chalcedonensem synodum defendebat, sanctionibus'que eius admodum addictus erat. Coniunx autem eius Theodora, eos qui unam profitebantur naturam, idipsum magis ueritati consentaneum esse arbitrata, tuebatur. Si quando enim de fide oboritur controuersia, non modò parentes à liberis, & contrà, sed etiã cõiunx à marito suo, & uir à coniuge per seditionem dissentit. Iustinianus sanè & Theodora, nescio quo pacto (fortasse autẽ ex cõposito) opiniones diuiserant, ita ut ille quidem duas naturas in Christo post unionem profitentes propugnaret, hæc autem unam asserentibus naturam adhæreret. Neque sibi inuicem quidquam concedere uidebantur: Iustinianus scilicet in Chalcedonensibus decretis fortiter admodum persistens, ea'que defendens: Theodora uerò aduersæ maximè parti addicta, quæ eis quæ naturam unam deprædicabant, multam curam præstabat, neque nostrates interim prorsus negligens. Illis uerò tum ingentem impendebat pecuniam, eos'que quàm maximè adiuuabat.

Episcopi Constantinopol. Epiphanius, Ioannes, Anthimus: Alexãdriæ, Dioscorus, Theodosius.

Iustinianus Chalcedonensem tuetur synodum.

Theodora Augusta contrà nititur.

CAPUT VIII.

Seuerus Constantinopolim euocatus.

CVius quum ea esset sentẽtia, sæpius illa Iustinianum aggressa, uix tandẽ ei persuadet, ut Seuerũ Cõstantinopolim euocet. Circũferuntur hodie quoque Seueri ad Theodorã Augustã & Iustinianũ ipsum epistolę, per quas ostendit, quum primùm quidẽ ille profectionẽ ad eos suã, ex quo Antiochenã reliquit sedẽ, distulerit, postea aũt ad Imperantẽ peruenerit urbẽ: se & Anthimũ eadẽ sensisse, eandẽque secum de diuino numine opinionẽ illũ obtinere reperisse: seque illi etiã, ut thronũ suũ relinqueret, persuasisse. Scribit aũt hæc quoque ad Theodosiũ Alexandrię episcopũ, in quibus literis gloriari etiã uidetur, quod in eam sententiã eum ipsum Anthimũ adduxerit, ut eiusmodi detestãda dogmata temporaneę etiam isti gloriæ supremæque cathedrę pręferret. Sed & Anthimi hisce de rebus, atque itidem Theodosij ad Seuerum & ad Anthimum epistolę extant: quas eam ob causam prætermisi, ne ingentem talium scriptorum copiam in hoc opere accumularẽ. Enimuerò quòd cum Imperatore nõ consentirent, sed contra illius iussiones uenirent, & Chalcedonensem Synodum non reciperẽt, uterque & Anthimus & Theodosius è sedibus suis deturbati sunt.

Itaque

Itaqꝫ in Alexandrina Zoilus, in Conſtantinopolitana autem Menas ſucceſsit. Accidit tum, ut in eccleſijs omnibus Synodus Chalcedonenſis clarè prędicaret, & ut nemo illam uel anathemate uel calumnia expetere auderet. Qui uerò aliter facerent, omnibus modis adigebantur, ut pedibus in eandem ſententiã irent, in eáqꝫ conquieſcere cogerentur. Promulgauit quoqꝫ conſtitutionem Iuſtinianus, in qua Seuerum unà cum alijs anathemate ferit: & præterea quicunqꝫ illi addicti eſſent, opinionemqꝫ alienam cõplecterentur. Atqꝫ eoſdem etiam grauibus pœnis ſubijcit. Ita factum, ut timore omnes percellerentur, & cunctæ ubiqꝫ eccleſię idem ſentirent, neqꝫ poſtea ſchiſma ſiue diſsidium aliquod in eccleſijs reliquum eſſet: ſed ut omnes omnium ditionum patriarchæ inter ſe conuenirent, & locorum quorumqꝫ epiſcopi duces ſuos ſequerentur, propalámqꝫ per orbem uniuerſum in eccleſia quatuor tantum Synodi celebrarentur: prima, Nicæna trecentorum decem & octo patrum: ſecunda Conſtantinopolitana: tertia, Epheſia prior: quarta, Chalcedonenſis. Coacta uerò eſt quinta quoqꝫ Iuſtiniani iuſſu, de qua loco ſuo dicemus.

Zoilus Theodoſij Alexandriæ ſucceſſori: Anthimi Conſtantinopoli Menas.

Chalcedonenſis ſynodus cõprobatur.

Conſtit. 42. Nouell.

l. reddentes honorem. §. ſuſcepimus autem. C. de ſumma Trinitate.

CAPUT IX.

ILlud notare cõuenit, eum quem diximus Anthimum Epiphanij ſucceſſorem, uerbo quidem ſanctam quartam Synodum recepiſſe, re uera autem abominatum eſſe atqꝫ damnaſſe. Et quum comprobare eam, atqꝫ anathemate eos iugulare, quos illa reijceret, adigeretur, & id ipſum facere differret, alias ex alijs cauſas moræ confingens: interea accidit, ut Agapetus ueteris Romæ hierarcha Conſtantinopolim ueniret. Qui quum de Anthimi rebus inquireret, multosqꝫ ab Archimandritis eius urbis, & ab alijs libellos oblatos acciperet: illi ne in conſpectum quidem admiſſo, epiſcopatum abrogauit. Cuius calculum monaſteria etiam Palæſtinæ, & Petrus Hieroſolymitanus antiſtes, nec non reliqui eccleſiarũ præfecti comprobarunt. Hunc Anthimum poſt Agapeti obitum ſynodus Conſtantinopoli coacta, atque ipſe etiã † Agathon, Agapeti in eccleſia Romana ſucceſsor adhuc ſuperſtes, cohortati ſunt, ut pœnitentię libellum exhiberet, eáqꝫ quæ in illum dicta eſſent, falſa eſſe probaret, atque ita ad priorem epiſcopatum ſuum Trapezũtem rediret. Porrò quum ille latitaret, & Synodus iterum atqꝫ tertiò illum comparere, & cauſam dicere, obiectáque ſibi crimina cõfutare, & priorem ſedem Trapezũte recipere propalàm iuberet, atqꝫ ipſe propter timorem ſe occultans, copiam ſui nõ faceret, Synodus ſententia contra illum publicata, dignitate ſacerdotali omni eum priuauit. Poſt Anthimum autem Menas ad thronum epiſcopalem aſcendit, ſicuti dictum eſt: cui Agathon papa, quod antea nunquam factum eſt, manus impoſuit. Quum Agathon adhuc in rebus humanis eſſet, altera Conſtantinopoli prouincialis Synodus coacta eſt: cui Agathon & Menas præfuit. In hac Seueri Antiochiæ, & Petri Apameæ Syriæ epiſcoporum, necnon Zooræ monachi Syri res, in quæſtionẽ deductæ ſunt. Aduerſus quos Palæſtinæ, urbis Conſtantinopolitanæ, & ſecundæ prouinciæ Syriæ monaſteria libellos obtulerunt. Sed enim poſteaqꝫ deprehẽſi ſunt rebus illicitis inuoluti eſſe, & quod maximũ eſt, Chalcedonenſem ſynodum anathemate configere, præterea anabaptiſmos, aliáqꝫ *nefandę obſcœnitatis plena facinora peragere, & naturam in CHRISTO unam docere, & ipſi & quicunqꝫ cum eis in eadem erant ſententia exploſi ſunt atque reiecti. Lata quoqꝫ lex, Seueri ſcripta conſeruari non debere: atque ſicubi reperirentur, ut igni comburerentur: ſin minus, ut capitis ſupplicio in eum animaduerteretur, qui ſcripta talia ſibi ſeruanda eſse ſtatuiſset. Hoc idem

Agapetus Ro. antiſtes Conſtantinopoli Anthimũ exautorat. Nam ibi apud Imperatorẽ Iuſtinianum Theodorici ſiue Theuderichi legatus fuit.

Synodus Conſtantinopolitana prouincialis.

† Latine dictus Bonifacius.

Agathon Ro. pontifex Menam Conſtantinopolin conſecrat. Hunc Latini Bonifacium nominare uidentur.

Altera ſynodus Conſtantinop. prouincialis.

Acta eius aduerſus Seuerũ, Petrum, Zooram.

Conſtit. 42. Nouell.

Anabaptiſmi damnatio.

** ἀῤῥητουργίας.*

Ormiſdas quoq;, qui ante Agapetum & Agathonem epiſcopatum geſsit, celebrata Romæ Synodo decreuit. cuius etiam actorum epiſtolæ circumferuntur. Ad hæc Synodus ſanxit, ut ſancta quatuor œcumenica concilia, & diuus Leo, eiuſdem'q; Tomus per uniuerſum orbem prædicaretur. inſuper ut Euphemius & Macedonius Conſtantinopolitani, & Flauianus Antiochenus, epiſcopi, in integrum reſtituerentur, atq; in ſacrarum tabularum album referretur: quippe qui egregiè pro ueritate decertaſſent, rebus omnibus quę aduerſus illos cœptæ actæ'q; eſſent, abolendis. Quæ aliarũ quoq; prouinciarũ atq; eccleſiarum ephori approbantes confirmarunt. Atq; equidem quæ in urbe imperante aduerſus Anthimum, Seuerum, Petrum & Zooram, ante ſanctam magnam uniuerſalem quintam Synodum geſta ſunt, ſic habent. Porrò quum epiſcopatum Epiphanius ſuperioribus temporibus gereret, Ioannes quoq; Papa Cõſtantinopolim uenit, quum eum * Theuderichus Roma urbe potitus, legatum ad Iuſtinum miſiſſet. Arianam namq; is religionem defendens, legationem pro Arianis miſit, ut ne deſciſcere ab opinione ſua cogerent. & legationi minas addidit: quòd ſi Iuſtinus id facere nollet, ſe itidem per Italiã in Nicæni ſynodi cultores ſæuiturum eſſe. Ibi Ioannes ad parem inuitatus ſeſsionem, ut ſcilicet Conſtantinopolitano antiſtiti aſsideret, non prius Apoſtolicæ ſedis [a] prerogatiuam deſerere ſuſtinuit, q; ſupra Epiphaniũ in throno collocaret. Idem Ioannes alios omnes, præterquã [b] Timotheum Alexandrinum, ad communionem admiſit. Hæc ſic habuere.

Synodus Romana prouincialis.

Euphemius, Macedonius, Flauianus, defuncti etiã, in integrum reſtituti.

Legatio Theoderici regis ad Iuſtinum, pro Arianis.

** Alij hunc etiam Theodatũ dicunt.*

a πρεσβεῖον Prærogatiua ſedis Romanæ præ Conſtantinopolitanta.

b Fortè legendum Theodoſium.

** Ioannis papæ collegæ in legatione iſta fuere Agapitus & Patricius coſs. Theodorus & Importunus. Sed à Iuſtino epiſcoporum hæreticorum reſtitutio denegata eſt. Blond. Ioannem, ceteroſq; legatos Theuderichus Rauennæ poſt reditum in carcere fame occidit. Idem. Deinde 98. die Theudericus profluuio uentris diem ſuum obijt. Idem.*

CAPUT X.

NOn intem peſtiuũ uerò fuerit, reliquas etiam Iuſtiniani Imperatoris res geſtas memoratu dignas, neq; prorſus ab eccleſiaſticis rebus abhorrentes, in hiſtoria iſta recenſere, & quoad eius fieri poteſt cõtexere: quę à Procopio Cęſarienſi eleganter admodum & doctè in temporum ſuorum hiſtoria ſunt conſcripta. Quatuor autem uolumina is ad antiquitatis ſtylum accedentia compoſuit: quorum unum Perſica nominauit, in quatuor partes diuiſum opus: Secundum pari diuiſione, Gotthica: quæ ſcripta, bella ab ipſo Iuſtiniano & Belliſſario in orbe Romano feliciter geſta complectuntur. Tertium † Aedificia inſcripſit, magnificè admodum commemorans, quæ opera Iuſtinianus conſtruxerit: templa ſcilicet, regias, oppida & urbes, pontes, atq; alia ad publicũ uſum ſpectantia. Quartũ opus, * retractatio eſt earum orationum, quas apud Iuſtinianum laudibus eum uehens habuit, quaſi quædam palinodia ſeu recantatio minus rectè ab eo dictorum. Belliſſarij res deſcribens, cuius comes in expeditione bellica illi ſubſeruiens fuit, primùm commemorat, quomodo Cabades Perſarum rex, Choſroæ filiorum ſuorum natu minimo regnum relinquere uolens, in adoptionem eum Romanorum Imperatori dare ſtatuerit, quo iuueni certius firmius'q; regnum eſſet. Quod ubi illi non succeſſit, Proclo impediente, qui apud Iuſtinianum quæſtoris dignitatem gerebat, inimicitias grauiores contra Romanos ſuſcepit. Et bellum Procopius inter Romanos Belliſſario duce & Perſas geſtum, elegantia mira optimè exequitur. Primùm, ut Belliſsarius unà cum Hermogene exercitus ductore Perſas ad Daras & Niſibim uicerit, ſcribit. Ei uictoriæ eorundem tropæa in Armenia erecta attexit. Item Alamundari Scenitarum barbarorum ducis, bello aduerſus Romanos ab eo moto, res geſtas. Qui Timoſtratum Rufini fratrem unà cum

Procopij Cæſarienſis ſcripta.

† κτίσματα

** αὐτίῤῥησις.*

Res geſtæ ſub Iuſtiniano.

Bellum Perſicum.

Belliſſarius, Hermogenes, duces.

Alamundarus Scenites.

Vltra Peluſiacum Arabia eſt, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem, & Beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum & Scenitarum Arabum uocatur, ſterilis, præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. Plin. lib. 5. cap. 11.

cum plurimis alijs comitibus eius captum, postea ingenti pecunia redemptum, reddidit. Perquã †miserabiliter autem memorat ipsius Alamundari & Azarethi aduersus Romanorum imperium expeditiones: quemadmodum copijs eorum militaribus per uim in regionem suam redire contendentibus, in Euphratis ripa Bellissarius occurrerit, atq; cum eis prœlium cõmiserit. Et quomodo Bellissarij milites, quòd consilio eius parêre noluerint, Paschalium feriarum diebus instantibus sint concisi. Quomodo deniq; Rufinus & Hermogenes perpetuam, quæ dicitur, pacem cum Persis fecerint. Deinde seditionem popularem Byzantij ortam subiungit, quæ cognomen sortita est Νίκα, Vince: quòd tesseram eam in ipso cõflictu perduelles habuerint, ut eo signo se earũdem partium sectatores cognoscerent. Quo tempore Hypatius & Pompeius Anastasium genere contingentes, populo cogente, tyrannidem affectarunt. Sed ij postea plebe, Narsæ & Bellissarij ductu, uicta, Iustiniani iussione capita amiserũt. In eo tumultu Procopius triginta millia hominũ ex plebe concidisse dicit. Per quos, addit, odio Iustiniani incensum esse uetus Sapientiæ Dei templũ, quod †longiusculũ fuit. Id Cõstantius olim funditùs à Cõstantino cõstructũ, & à se absolutũ, Deo sacrauerat. Quapropter illis tantã impietatẽ patrare ausis, permissione, ut opinor, Dei, quale id deinceps futurũ esset scientis, Iustinianus post uictoriã, partim ut illos ulcisceret̃, partim ut de eorũ coaceruata cæde Deum placaret, templũ id ab ipsis fundamentis excitatum, ad eam quæ nunc cernitur amplitudinem perduxit.

Azarethi †*περιπαθῶς*

Pax Persica ἀπέραντος.

Seditio Constantinopolitana, νίκα, h. e. uince, dicta.

Hypatij & Põpeij cædes.

Conflagratio tẽpli Sophiæ. †*ἐπιμηκής*

Restitutio eiusdem.

CAPUT LXI.

IDem Procopius res Bellissarij Vandalicas cognitu dignas, mirificè admodum exequitur. Arcadio namq; & Honorio imperantibus, sicuti suprà dictũ est, Vãdali & Alani cũ rege suo Gongidisclo Hispania occupata, inde in Libyam occidentalẽ transierunt, eandẽq; posse derunt. Gongidisclus ubi fatis concessit, Gontaris & Genzerichus filij eius in regno successerunt. Altero porrò ex his, Gontari scilicet, mortuo, ad unũ Genzerichum summa rerum Vandalicarũ peruenit. Hic Carthagine principe Aphrorum urbe, sedem regiam constituit. Ac deinceps Romã quoq; cepit: & mortuus est, quum regnum unde quadraginta annis obtinuisset. Reliquit autem is filium Honorichum: qui Arianã religionem propugnans, Christianos Nicæna decreta fortiter defendentes, in Libya crudeliter tractauit, Arijq; opinionem profiteri coegit. Qui uerò mandatis eius parêre nollent, eos innumeris affecit supplicijs, igni & aqua & alijs acerbissimis tormentorũ generibus è uita tollens. Erãt uerò, quibus etiam linguas ferro rescidit: quos se Procopius, quum Constantinopolim uenissent, uidisse ait, atq; per colloquium conuenisse, haud aliter, q̃ qui nihil tale passi essent, uerba facientes. Horum linguæ ex ipso usq; gutture excisæ erant: uocem autem tam claram & articulatã edebant, ut miraculum nouum spectantibus atq; audientibus exhiberent. Meminit quoq; eorũ in quadam constitutione † Iustinus. Ex his, Procopius inquit, aliquanto pòst duo, quòd lubricitate lapsi essent, & rem cum fœminis habuissent, uocem prorsus amiserunt, martyrij gratia amplius apud eos manere nolente, sed propter illorum degenerationem ab eis desciscente. Recenset præterea aliud quoq; admiratione dignum, quod Deus eo ipso tempore fecit, in hominibus, non illis quidem sacris nostris initiatis, sed qui tamen tum quæ sancta essent facere delegissent. Scribit namq; de Cabaone quodam Maurorum, eorum qui circa Tripolim sunt, duce. Cabaones igitur iste (illius enim qui hæc perquàm luculenter comme-

Res Bellissarij contra Vandalos gestæ. Vandali. Gongidisclus. Gõtaris. Genzerichus.

Honorichus persequutor Catholicorum plus quàm 334 episcopos orthodoxos solũ exilij causa uertere coegit. Diac.

Christiani Catholici excisis quoq; eorũ linguis disertè loquuti.

† *l. dicta, ut sup:*

Gratia miraculorũ per peccatum supprimitur.

Cabaones Libys infidelis ea quæ Christianorũ sunt religiose faciẽs, ope Dei Vandalos deuicit.

ter commemorat, uerbis utar) postquam Vandalos bellum aduersum se mouere audiuit, hæc fecit. Primum ciuibus subditisq; suis præcepit, ut ab iniquitate omni & cibo qui ad delicias faceret, abessent, omniumq; maximè se à congressu mulierum abstinerent: & binis castris positis, in alteris quidem ipse cum uiris in armis fuit, in alteris autem mulieres inclusit, mortis suppliciũ minatus, si quis fœminarum uallũ ingressus esset. Sub hæc exploratoribus Carthaginem missis mandauit, ubi Vandali in expeditione militari in templum Christianorum aliquod per iniuriam contumeliosè quidquam facerent, ut ipsi quidem, ea quæ fierent, spectarent: postquam autem Vandali ex eo loco decessissent, diuersa & contraria omnia in delubrum id, unde illi abijssent, facerent. Illud etiam eum dixisse ferunt, se quidẽ Deum quem Christiani colerent, ignorare: cõsentaneum uerò & par esse, siquidem, quod diceretur, fortis potensq; esset, ut quùm contemptores numinis sui ulcisceretur, tum cultores tueretur. Itaq; speculatores, postquam Carthaginem uenerunt, per ocium ibi quieuere, Vandalorum apparatum belli spectantes. Vbi uerò exercitus eorum Tripolim uersus iret, uiliori habitu sumpto, subsequuti sunt. Porrò Vandali die primo in Christianorum templis manserunt: & inductis in ea equis & iumentis alijs, nihil de iniuria contumeliaq; aliqua reliqui quidquam fecere. Et lasciuia libidineq; sua usi, sacerdotibus quos arripuissent, colaphos impegerunt, & plagis multis in tergo affecerunt, subseruireq; eos sibi coegerunt. Postquam uerò celerrimè inde discesserunt, Cabaonis exploratores, quæ ipsis mandata erant, fecere. Templa namq; confestim repurgarunt, & purgamentis alijsq; rebus, quæ ibi minus sanctè positæ erant, cum cura & diligentia eiectis, ritè omnia disposuere, lucernas omnes incendêre, sacerdotes ueneratione ingenti coluere: & humanitate alia omni prosequuti sunt. Argentum quoq; mendicis, qui circum sacras ædes considebant, dederunt. Hoc pacto illi Vandalorum copias sunt sequuti. Et ab eo tẽpore in profectione & itinere toto Vandali ad hunc ipsum modum peccarunt. Speculatores uerò peccatum eorum correxerunt. Sed enim quum Vandali iam non longè ab eo quem petebant loco abessent, præuertentes eos exploratores, Cabaoni omnia ea quæ & Vandali & ipsi in Christianorum templis fecissent, retulerunt, atq; hostes iam propè adesse renunciarunt. Quibus ille rebus cognitis, pugna cum illis est congressus. In eo certamine multi Vandali, sicut ipse inquit, interfecti sunt: multi ab hostibus capti, pauci sanè ex eo exercitu domum reuersi sunt. Hæc Trasamundo Vandalo à Mauris acciderunt: qui non multo pòst uitam finijt, quum uiginti & septem annis Vandalorum genti præfuisset: ante hunc autem Gundamus Honorichi filius, Genzerichi autem nepos, duodecim, Honorichus uerò octo annos regnum administrauit. Trasamundus iste eximia forma, animiq; magni uir, ad Theuderichum Gotthorum regem legationem, Amalasuntham sororem eius in matrimonium sibi petens, misit. Ille uerò mille quoq; dedit armatos, atq; insuper quinq; alia uirorum millia, quæ satellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto, Hulderichus Honorichi ex Genzericho prognati filius regnauit, uir mitis, & Christianis minimè grauis, & qui haudquaquam facilè ad bellum mouendum excitaretur. Gelimer autem quidam genere ei propinquus, tyrannidi incumbens, Hulderichum, postquam septem annis regnasset, regno exuit. Is quòd ad res gerendas industrius esset, Gotthorum gentem attriuit.

A

Vandali in Orthodoxos & eorum templa contumeliosissimi.

B

Trasamundus Vandalus orthodoxorũ hostis acerrimus, in Aphrica 220 episcopos in Sardiniã relegauit, quib. Symmachus Rom. antistes eleemosynam quotidianam summisit. Diacon.

Hulderichus.

Gelimer. hunc Vandali regẽ constituerunt: et Hulderichũ, Amerẽ, & Euaginem in custodiam incluserunt.

Gundamũ alij Gandabyndũ uocant, crudelẽ Catholicorũ persequutorem.

Verum

Thrasamundus decessurus Hulderichũ, quem alij Childerichum appellant, sacramento iurisiurandi obstrinxit, ne Catholicis unquam faueret. nam propensum eum ad illos complectendos esse animaduerterat. At ipse regno potitus, episcopos orthodoxos ab exilio reuocauit, eisq; ecclesias reformandas demandauit. Quæ res ei apud Vandalos Arianos fraudi fuit. Diacon.

CAPUT XII.

Verum enimuero Iustinianus Christianos, qui ibi ita affligebãtur, miseratus, exercitum coegit. Suggestione uerò Ioannis præfecti aulæ, consilium expeditionis eius mouendæ mutauit. In somnijs porrò mandatum accepit, ne à cœpto desisteret. Vindictam enim Christianorum à Vandalis uictoriam reportaturam esse, ei dictum est. Itaque magno animo concepto, circiter æstiuum solstitium Bellisarium ad bellum Carthaginense conficiendum misit. Atque ubi prætoria nauis ad littus, quod ad Imperialem domum est, constitit, & urbis episcopus Epiphanius, pro eo atque par est, preces solennes dixit, quosdam etiam milites recens baptizauit, atq; in prætoriam nauim Bellissarium produxit, Imperatori res de Cypriano martyre, nõ oratione tantum, sed etiam memoria digna renunciata est, qua de Procopius hæc ad uerbum refert: Cyprianum uirum sanctum maximè omnium Carthaginenses uenerãtur, eiq; templum magnificũ pro urbis mœnibus ad littus maris statuerunt. Atq; preter cultus alios quos ei exhibẽt, festum quoq; anniuersarium diem celebrant, quem diem Cypriana nominãt. Et eodem, quo festum eum conuẽtum, nomine, tempestatem quandã procellosam appellare solent nautæ: quãdoquidem in id tempus incidere cõsueuit, quo tempore Libyes festum hunc diem celebrandum semper lege statuerunt. Hoc templũ Vandali sub Honoricho rege catholicis Christianis per uim ademptum euertêre, eiectis inde cum multa cõtumelia sacerdotibus, & deinceps id utpote Arianis commodum, restaurarunt. Quum autem uicem eam dolerent atq; deplorarent Libyes, persæpe Cyprianum ferunt in

B somnis quibusdam apparentem dixisse: Christianos minimè de se solicitos esse debere: ipsum enim se tempore suo uindicem atq; ultorem fore. Eam rem ut auspicatum omen Imperator accepit. Et predictio hæc oracularis in Bellissarij tempora rectè incidit, quo duce Carthago Romano imperio subiecta est, nonagesimo quinto anno, postquam templum id Christianis est ademptum. Eo bello Vandali omnino sunt expugnati, & Arianorum opinio ex Libya eiecta. Christiani autem templa sua recuperarunt, iuxta Cypriani martyris prædictionem. Ad hæc Procopius illa quoque memoriæ posteritatis commendauit. Bellissarium, ubi de Vandalis uictis tropæa statuisset, Byzantium rediisse cum spolijs & bello captorum hominũ multitudine ingenti: in quibus & Gelimer illorum dux fuit. Triumphum egit Bellissarius in Hippodromo: in quo quum alia multa admiratione digna, tum præcipuè donaria ingenti ui pecuniarum æstimata, portata sunt: quæ donaria Genzerichum antea diximus Romę cõuasasse, quum ibi in regiam receptus esset, & templa inuasisset. Quo tempore scilicet Eudoxia Valentiniani, qui Occidentale gubernauit imperium, coniunx, sub Maximo tyranno, postquã simul & uirum per cædem amisisset, & in castitatem eius illusum esset, eum euocauit, ductum ei atq; ingressum in urbem Romanam pollicita. Ibi uerò ille & Romam igni uastauit, & Eudoxiam cum duabus filiabus ad Vandalos abduxit. Eo ipso tempore unà cum alijs eximijs urbis ornamentis etiã donaria quæcunq; Vespasiani filius Titus, captis Hierosolymis, Romã pertulerat, & Solomon quõdam DEO, quem in primis coluit, dicauerat, Genzerichus rapuit. Quę quidem omnia Iustinianus CHRISTVM Deum nostrum mirificè honorãs, Hierosolyma, ubi prius quoq; cõsecrata fuerat, remisit. Dicit insuper idem Procopius, Gelimerem tum in Hippodromo, ubi Imperator præsidens triumphi pompam spectabat, humi proiectum patria lingua illam Solomonis sententiam protulisse: VANITAS VANITATVM, OMNIA VANITAS. Aliud quoq;

Expeditio Iustiniani aduersus Vandalos.

Copias militares episcopus ad mare producit, & precatione prosequitur.

Sanctus Cyprianus cladem Vandalorum prædixit.

Cypriana, dies apud Libyas festus.

Cypriana item tempestas.

Victoria de Vandalis.

Aphrica intra tres mẽses subacta. Diac.

Triumphus Bellissarij in quo Gelimer est ductus.

Spolia Romana à Vandalis recuperata.

Sacra donaria Hierosolyma remissa.

Iustinianus Gelimeri loca quędã in Gallia habitanda tribuit. Diac.

Procopius recenset, quod nemo præter eum ex antiquis scriptoribus memoriæ prodidit miraculi admirationem omnem excedens. Dicit nanque, Mauros Occidentalem Libyæ gentem, antiquitùs Palæstina expulsos, in Occidētali ea Libyę ora consedisse, eos uerò esse, quos Gergesæos sacræ literæ, & Iæbusæos uocant: aliasque insuper gentes, quas Iesus Nauæ filius deuictas domibus suis eiecit. Hāc rem ueram maximè esse, uetusta quadam inscriptione confirmat, quam se ille legisse testatur, Phœnicum compositam literis ad fontem quendam, ubi duę quoque columnæ ex candido lapide excitatæ fuerint. Literarum sculptura eò aduenientibus hæc promulgabat: Nos sumus, qui à facie Iesu prædonis filij Nauæ profugimus. Ac de his quidem ad hunc ille modum scribit. Libya uerò in potestatem Romanorum redacta, annua uectigalia, sicuti & antea, in ærarium intulit. In eadem Libya Iustinianus centum & quinquaginta oppida construxisse dicitur, quæ partim ante id tempus non extiterant, partim uetustate collapsa fuerant. Ea uerò magnificentissimè restituit, summopereque ornauit, priuatis simul & publicis structuris, mœnibus, & diuersis alijs beneficijs, per quæ & urbes illustrantur, & diuinum numen maximè placatur, aquæ ductibus quoque, qui utilitatem simul & amœnitatem abundè ciuitatibus afferrent. Eorum nōnulli tum primùm, quum antea non fuerint, constructi sunt: nonnulli uerò quum aliquando quidem fuerint, sed postea corruerint, tum temporis ad uetustum reducti sunt statum. A

Mauri Palæstinorum infidelium coloni.

Iesus seu Iosue, filius Nauæ seu Nun, Palæstinos sedibus suis eiecit.

Libya in potestatem Romanorum denuò redacta.

CAPUT XIII.

Porrò quæ in Italia quoque gesta sint, referemus, quæ & ipsa Procopius in historiam retulit. Postquam Theudericus, sicuti suprà à nobis dictum est, Romam recepit, & Odoacrum tyrannidem ibi exercentem sustulit, rerumque Romanarum potitus decessit, Amalasuntha † uxor eius, cōmunis filij Atalarichi tutelam suscepit, & regnum uirili animo administrauit. Cæterùm quum prouidè rerum curam gereret, prima Iustinianum ad bellum aduersus Gotthos sumendum excitauit. Quum nanque insidijs ab eis expetita esset, Oratores ad Imperatorem misit. Sed enim filio Atalaricho in tenera adhuc ætate extincto, Theudatus Theuderichum genere attingens, Occidentis imperium sumpsit. Qui postquam Bellissarium Imperator in Occidentem misit, regno cedens, literarum doctrinis magis quàm rebus administrandis incubuit, ad res bellicas tractandas minimè idoneus. Copijs Occidentalibus tum Vittigis præfuit. Bellissarius, ut Italiam est ingressus, Vittigis quidem Roma relicta, inde discessit: Bellissarius uerò urbi appropinquans, à ciuibus est in eam receptus, fores omnes & corda insuper ipsa Romanis ei patefacientibus: maximè uerò Syluerio throno eius præsidente, eam rem suadente atque procurante. qui ad Bellissarium, Fidelem, qui Atalarichi assessor & consiliarius fuerat, legauit. Ita absque certamine Roma in ditionem Romanorum, post annum sexagesimum, mense Decembri redijt, undecimo imperantis Iustiniani anno. Scripsit & illud Procopius, ubi postea Gotthi denuò Romam oppugnarunt, Bellissario Syluerium episcopum suspectum fuisse: quapropter eum in Græciam transtulerit: Vigilio autem antistiti thronum ecclesiæ commiserit. Memoriæ prodidit Procopius idem, eisdem temporibus, quum Anastasius imperium obtineret, Herulos Istrum transijsse: atque eos postea uniuersos liberaliter à Iustiniano tractatos, & ingentibus pecunijs allectos, Christianorum religionem suscepisse, & uitā ad humanitatem mutasse. Ad hæc, Bellissarij reditum B

Theuderici mors.

Administratio regni muliebris.

Atalarichus seu Adelrichus immaturè perit.

Theodotus regno cedit.

Roma ex Gotthorum manibus à Romanis recuperata.

Syluerius episcopus Romanus.

Vigilius ei surrogatus.

Heruli Christiani facti.

ex urbe

† *Amalasuntham siue Himmelsuitham, alij filiam Theoderici fuisse scribunt, ut Diaconus. Suprà cap. 11. eod. Amalasuntha soror Theoderici Trasamundo Vandalo nupsit.*

A congregata illum, ut idem sæpius faceret, rogaret, quo crebrius uidelicet diuino fulgore frueretur. Ea res futurã Apamenis salutẽ portendit. Et miraculi eius imago atq; monumẽtum ad Basilicæ testudinẽ summam, omnibus nouitatem rei testificaturum, propositum est. Quod quidem usq; ad Ardaamani & Persici belli tẽpora integrum permansit: quo tempore uniuersa urbs, & Ecclesia ipsa, uastata est, & cum ea imago simul conflagrauit. Atq; hæc quidẽ sic acta. Chosroes uerò recens initorum pacificationis pactorum rursum oblitus, denuò quoq; eadem hostiliter fecit, leuitati quidem morum & inconstantiæ eius conueniẽtia, uirum autem præclarum ac regem præcipuè haudquaquam decentia.

Apameæ alio tempore uastatio. Euagr. lib. 4. cap. 26

Chosroes bellum contra pacta conuenta redintegrat.

CAPUT XVI.

INsuper etiam Procopius memorat ea, quæ à ueteribus quoq; de effigie CHRISTI memoriæ sunt prodita, quæ Augaro Edessæ principi est missa. Et quomodo Chosroes ea, quæ de illa fama increbuerant, quòd scilicet Edessa nunquam in potestate alienigenarum futura esset (id quod in literis ad Augarum missis nõ reperitur: quemadmodum ex Eusebij Pamphili historia cognoscere licet, qui epistolam eam legit, & ad uerbum operi suo inseruit, & nos quoq; in secundo tomo exposuimus) falsa esse conuincere uoluerit. Apud fideles quidem ita & canitur, & creditur: res ipsa quoque prædictionis eius fidem, quòd uera maximè sit, & sibijpsi consentiens, confirmat. Chosroes namque maximo impetu urbem adortus, atque omnia ferè expertus, innumerabilibusq; tentatis ui js, tandem aggerem tantum excitauit, ut ciuitatis etiam mœnia superaret: aliasq; infinitas præterea molitus artes & fraus

Edessa contra uim Persarum oppugnata per imaginem Saluatoris est seruata.

B des, cum probro tamen re infecta inde discessit. Quæ uerò is contra urbem eam tentarit, pro eo atq; potero, exponam. Lignorum multam uim & materiam aliam quæcunquæ facilè ignem concipit: milites suos, alijs rebus relictis omnibus ad urbem aggerere iussit. Atq; ubi id dicto citius factum, & materia circum circa constructa est, terram deinde ingessit, & aduersam aciem contra urbem duxit: & celeriter propugnaculis in strue lignorum & aggere collocatis, eam oppugnauit. Usq; adeò uerò urbem altitudine operis superauit, ut ex munitionib. tela in defensores urbis conijcerentur. Itaq; quũ obsessi aggerẽ ueluti montem aliquem urbi imminere uiderẽt, & hostes ex locis superioribus pedibus quàmprimum in urbem excursuri existimarentur, sole oriente ex aduerso aggeri† cuniculos agere instituerunt, & ignem subijcere, ut lignorum materia flamma consumpta agger pessum iret, opus'que totum corrueret. Cæterùm igne immisso, cœptum eos consilium fefellit, quòd flamma exitum non haberet: quam aerem concipere, atq; ita materiam comprehendere, sicuti consueuit, oportebat. Itaque ubi eos consilium prorsus destituit, in extremam deiecti desperationem, ad supernam anchoram, diuinitùs scilicet acceptam imaginem, confugerunt, quam nulla hominis manus fecerat: ipse uerò CHRISTUS Deus Augaro uidere eum cupienti, facie in linteum impressa, miserat. Hanc ipsam imaginem ad cuniculum produxerunt, & aqua conspersam contra pyram miserunt. Et subitò diuina uirtute inuisibili quodam modo eorum fidei, qui hoc faciebant, succurrente, facilè admodum quod desperatum antea fuerat, est perfectum. Siquidem confestim ligna ignem conceperunt, & quamcelerrimè combusta imminenti statim materiæ eundem ignem immiserunt, carpentem & consumentem omnia. Obsessi ciues postquam fumum exilientem ex aggeris mole uiderunt, talia insuper sunt moliti. Vasculis siquidem quibuscunque fictilibus collectis, & sulphure, pice, alijs'que rebus ex materia quæ facilè flammam corripit, completis, fundis ad

Oppugnatio urbis Edessenæ.

Defensio eiusdem.

Qui aggestum dicitur. ἄγεστα πολεμικὸν μηχάνημα ἐκ λίθων καὶ ξύλων καὶ χοῦ ἐγειρόμενον, hoc est, Aggestum, bellica est molitio è lapidibus & lignis et terra excitatum. Suid.

Defensores ad imaginẽ Christi αὐτόματον Augaro olim missam confugiunt.

dis ad cuniculi fossam coniecerunt. Quæ fumum emittentia, igne scilicet iactus A impetu accenso, effecerunt, ut fumus qui ex aggere promanabat, prodire inde non existimaretur. Omnes enim fumum omnem ex ollis excitari autumabant. Triduo uerò pòst, ubi ignis quæ in medio erant cõsumpsit, flãmas eius terra reddidit: & qui in aggere constiterant Persæ pugnatores, tandem intelligere cœperunt, in quod nam discrimen peruenissent. Tum Chosroes, ueluti aduersus uirtutem diuinam contrarijs cœptis eundem sibi esse existimaret, quæ urbem præterfluit aquam, contra pyram ardentem, extinguere eam uolens, immisit. At illa magis magisq; accendebatur, aquarum uim omnem perinde atque sulphur, aut oleum, aut liquorem alium ad inflãmandam materiam idoneum excipiens, in sublime eò usque ferebatur, donec agger omnis in fossæ cuniculis considens, in cineres est redactus. Itaque Chosroes rebus ipsis ad desperationem abductus, tandem uim eam quæ urbem defenderet cognouit: & pudore perculsus, in regnum suum redijt, pœnitentia ductus, quòd tantos frustrà labores subijsset, per quos ita manus contra Deum tollere uoluisset. Atq; equidem hæc sic habuere. Dicã uerò itidem, quod alibi Chosroæ apud Sergiopolim euenit, rem quæ referatur, ac memoriæ posteritatis sempiternæ tradatur, admodũ dignam.

Aqua diuinitùs ignem alit & auget.

CAPUT XVII.

Salutem Sergiopolis episcopus sacris ecclesiæ donarijs redimit.

INstitit & huic, iugum seruitutis imponere contẽdens. Et postquam mœnia est aggressus, & urbem expugnare coactus: de salute dehinc urbis, ut ea seruaretur, utrinq; ab obsidentibus simul & obsessis, hinc inde uerba sunt facta. Postremò inter utrosque conuenit, ut sacris B templorum donarijs ciuitas redimeretur. Quibus & crux, quam Iustinianus & Theodora eò miserant, est annumerata. Et iam ab urbis eius antistite, alijsq; qui cum eo missi fuerant, ad Chosroen omnia deportata fuerant. Atq; ille, num preterea in urbe quicquam reliquum esset, interrogauit. Affuit ibi quidem, uerum dicere solitus: & Chosroę, alia quędam pauca admodum in urbe à ciuibus occultè asseruari renunciauit. Ac auri quidem uel argẽti reliqui nihil esse, sed alterius longè præstantioris & Deo dicatæ materiæ, in qua ossa Sergij martyris asseruarentur, urnam sublõgam ex argento fabrefactam restare. Hoc ubi Chosroes audiuit, illico exercitum omnem ad excindendam urbem ex castrorum munimentis eduxit. Confestim uerò innumerabiles propugnatores supra urbem apparere, séque ad eandem defendendam parare, atque per muros ubique discurrere uisi sunt. Porrò ut hoc, qui ad oppugnandum missi fuerant, uiderunt, euestigiò ad Chosroen reuersi, quum defensorum ciuitatis multitudinem, tum timorem suum, qui eos exarmasset, stupefacti commemorarunt. Chosroes autem, ubi curiosè omnia scrutatus, ualde paucos uel † immaturæ uel exoletæ ætatis homines in urbe esse, robustis omnibus è medio sublatis comperit, rem eam sublimioris alicuius potestatis, & martyris præcipuè esse suspicatus est. Ac timore correptus, Christianamq; religionem magnopere admiratus, statim obsidionem soluit, atq; in ditionem suam reuersus est. Fama uerò obtinet, Chosroen istum paulo ante obitum, sacris nostris initiatum, atq; ad diuinum lauacrũ admissum esse.

Per martyrem Sergium urbs Sergiopolis defensa.

† ἀώρους τινὰς ἢ ἐξώρους.

Chosroes miraculis diuinis adductus, Christianismum suscipit.

Sed enim & pestem eam quæ tum grassata est, ita ut potero prosequar,
quæ omnem (ut ita dicam) terrarum orbem depasta est,
quinquaginta & duos annos, quod auditum
nunquam est, in terris sæuiens.

Capta

A congregata illum, ut idem sæpius faceret, rogaret, quo crebrius uidelicet diuino fulgore frueretur. Ea res futurã Apamenis salutẽ portendit. Et miraculi eius imago atq; monumẽtum ad Basilicæ testudinẽ summam, omnibus nouitatem rei testificaturum, propositum est. Quod quidem usq; ad Ardaamani & Persici belli tẽpora integrum permansit: quo tempore uniuersa urbs, & Ecclesia ipsa, uastata est, & cum ea imago simul conflagrauit. Atq; hæc quidẽ sic acta. Chosroes uerò recens initorum pacificationis pactorum rursum oblitus, denuò quoq; eadem hostiliter fecit, leuitati quidem morum & inconstantiæ eius conueniẽtia, uirum autem præclarum ac regem præcipuè haudquaquam decentia.

Apamex alio tempore uastatio.

Euagr. lib. 4. cap. 26

Chosroes bellum contra pacta conuenta redintegrat.

CAPUT XVI.

INsuper etiam Procopius memorat ea, quæ à ueteribus quoq; de effigie CHRISTI memoriæ sunt prodita, quæ Augaro Edessæ principi est missa. Et quomodo Chosroes ea, quæ de illa fama increbuerant, quòd scilicet Edessa nunquam in potestate alienigenarum futura esset (id quod in literis ad Augarum missis nõ reperitur: quemadmodum ex Eusebij Pamphili historia cognoscere licet, qui epistolam eam legit, & ad uerbum operi suo inseruit, & nos quoq; in secundo tomo exposuimus) falsa esse conuincere uoluerit. Apud fideles quidem ita & canitur, & creditur: res ipsa quoque prædictionis eius fidem, quòd uera maximè sit, & sibijpsi consentiens, confirmat. Chosroes namque maximo impetu urbem adortus, atque omnia ferè expertus, innumerabilibusq; tentatis uijs, tandem aggerem tantum excitauit, ut ciuitatis etiam mœnia superaret: aliasq; infinitas præterea molitus artes & frau-

Edessa contra uim Persarum oppugnata per imaginem Saluatoris est seruata.

B des, cum probro tamen re infecta inde discesit. Quæ uerò is contra urbem eam tentarit, pro eo atq; potero, exponam. Lignorum multam uim & materiam aliam quæcunquæ facilè ignem concipit: milites suos, alijs rebus relictis omnibus ad urbem aggerere iussit. Atq; ubi id dicto citius factum, & materia circum circa constructa est, terram deinde ingesit, & aduersam aciem contra urbem duxit: & celeriter propugnaculis in strue lignorum & aggere collocatis, eam oppugnauit. Usq; adeò uerò urbem altitudine operis superauit, ut ex munitionib. tela in defensores urbis conijcerentur. Itaq; quũ obsessi aggerẽ ueluti montem aliquem urbi imminere uiderẽt, & hostes ex locis superioribus pedibus quàmprimum in urbem excursuri existimarentur, sole oriente ex aduerso aggeri† cuniculos agere instituerunt, & ignem subijcere, ut lignorum materia flamma consumpta agger pessum iret, opus'que totum corrueret. Cæterùm igne immisso, cœptum eos consilium fefellit, quòd flamma exitum non haberet: quam aerem concipere, atq; ita materiam comprehendere, sicuti consueuit, oportebat. Itaque ubi eos consilium prorsus destituit, in extremam deiecti desperationem, ad supernam anchoram, diuinitus scilicet acceptam imaginem, confugerunt, quam nulla hominis manus fecerat: ipse uerò CHRISTUS Deus Augaro uidere eum cupienti, facie in linteum impressa, miserat. Hanc ipsam imaginem ad cuniculum produxerunt, & aqua conspersam contra pyram miserunt. Et subitò diuina uirtute inuisibili quodam modo eorum fidei, qui hoc faciebant, succurrente, facilè admodum quod desperatum antea fuerat, est perfectum. Siquidem confestim ligna ignem conceperunt, & quamcelerrimè combusta imminenti statim materiæ eundem ignem immiserunt, carpentem & consumentem omnia. Obsessi ciues postquam fumum exilientem ex aggeris mole uiderunt, talia insuper sunt moliti. Vasculis siquidem quibuscunque fictilibus collectis, & sulphure, pice, alijs'que rebus ex materia quæ facilè flammam corripit, completis, fun-

Oppugnatio urbis Edessenæ.

Defensio eiusdem.

Qui aggestum dicitur. ἄγεστα πολεμικὸν μηχάνημα ἐκ λίθων καὶ ξύλων καὶ χοῦ ἐγερόμενον; hoc est, Aggestum, bellica est molitio è lapidibus & lignis et terra excitatum. Suid.

Defensores ad imaginẽ Christi αὐτόματον Augaro olim missam confugiunt.

dis ad cuniculi fossam coniecerunt. Quæ fumum emittentia, igne scilicet iactus A impetu accenso, effecerunt, ut fumus qui ex aggere promanabat, prodire inde non existimaretur. Omnes enim fumum omnem ex ollis excitari autumabant. Triduo uerò pòst, ubi ignis quæ in medio erant cõsumpsit, flãmas eius terra red didit: & qui in aggere constiterant Persæ pugnatores, tandem intelligere cœpe runt, in quod'nam discrimen peruenissent. Tum Chosroes, ueluti aduersus uirtutem diuinam contrarijs cœptis eundem sibi esse existimaret, quæ urbem præterfluit aquam, contra pyram ardentem, extinguere eam uolens, immisit. At illa magis magisq; accendebatur, aquarum uim omnem perinde atque sulphur, aut oleum, aut liquorem alium ad inflãmandam materiam idoneum excipiens, in sublime eò usque ferebatur, donec agger omnis in fossæ cuniculis con sidens, in cineres est redactus. Itaque Chosroes rebus ipsis ad desperationem abductus, tandem uim eam quæ urbem defenderet cognouit: & pudore percul sus, in regnum suum redijt, pœnitentia ductus, quòd tantos frustrà labores subijsset, per quos ita manus contra Deum tollere uoluisset. Atq; equidem hæc sic habuere. Dicã uerò itidem, quod alibi Chosroæ apud Sergiopolim euenit, rem quæ referatur, ac memoriæ posteritatis sempiternæ tradatur, admodũ dignam.

Aqua diuinitùs ignem alit & auget.

CAPUT XVII.

Salutem Sergiopolis episcopus sacris ecclesiæ donarijs redimit.

INstitit & huic, iugum seruitutis imponere contẽdens. Et postquam mœnia est aggressus, & urbem expugnare coactus: de salute dehinc urbis, ut ea seruaretur, utrinq; ab obsidentibus simul & obsessis, hinc inde uerba sunt facta. Postremò inter utrosque conuenit, ut sacris B templorum donarijs ciuitas redimeretur. Quibus & crux, quam Iustinianus & Theodora eò miserant, est annumerata. Et iam ab urbis eius antistite, alijsq; qui cum eo missi fuerant, ad Chosroen omnia deportata fuerant. Atq; ille, num preterea in urbe quicquam reliquum esset, interrogauit. Affuit ibi quidem, uerum dicere solitus: & Chosroe, alia quędam pauca admodum in urbe à ciuibus occul tè asseruari renunciauit. Ac auri quidem uel argẽti reliqui nihil esse, sed alterius longè præstantioris & Deo dicatæ materiæ, in qua ossa Sergij martyris asseruarentur, urnam sublõgam ex argento fabrefactam restare. Hoc ubi Chosroes audiuit, illico exercitum omnem ad excindendam urbem ex castrorum munimentis eduxit. Confestim uerò innumerabiles propugnatores supra urbem apparere, séque ad eandem defendendam parare, atque per muros ubique discurrere uisi sunt. Porrò ut hoc, qui ad oppugnandum missi fuerant, uiderunt, euestigiò ad Chosroen reuersi, quum defensorum ciuitatis multitudinem, tum timorem suum, qui eos exarmasset, stupefacti commemorarunt. Chosroes autem, ubi curiosè omnia scrutatus, ualde paucos uel † immaturæ uel exoletæ ætatis homines in urbe esse, robustis omnibus è medio sublatis comperit, rem eam sublimioris alicuius potestatis, & martyris præcipuè esse suspicatus est. Ac timore correptus, Christianamq; religionem magnopere admiratus, statim obsidionem soluit, atq; in ditionem suam reuersus est. Fama uerò obtinet, Chosroen istum paulo ante obitum, sacris nostris initiatum, atq; ad diuinum lauacrũ admissum esse.

Per martyrem Sergium urbs Sergiopolis defensa.

† ἀώρους τινὰς ἢ ὑπώρους.

Chosroes miraculis diuinis adductus, Christianismum suscipit.

Sed enim & pestem eam quæ tum grassata est, ita ut potero prosequar,
quæ omnem (ut ita dicam) terrarum orbem depasta est,
quinquaginta & duos annos, quod auditum
nunquam est, in terris sæuiens.

CAPUT XVIII.

Capta à Persis Antiochia, biennio pòst morbus pestilens obortus est, aliqua quidem ex parte ei quem Thucydides describit persimilis: aliquo uerò modo multum ab eo dispar. Ortum cepit ex Æthiopia: uniuersum uerò propè peruasit orbem, ueluti incedens, & sensim transiens, ita ut neminem ferè eius temporis hominem intactum præterierit. Quædam ciuitates adeò sunt à morbo eo occupatæ, ut uacuæ prorsus ab incolis fierent. Fuere quas leuius carperet, & statim inde transiret. Nec ille certa quapiam periodo grassatus est: neque ubi grassari exorsus est, eundem cursum tenuit: uerùm quibusdam in locis in principio hyemis fæuire cœpit, in alijs uerno tempore, in nonnulllis æstate prima. Alicubi autumno iam progresso: in quibusdam oppidis partem aliquam attigit, à reliqua autem abstinuit. Et uidere erat in ciuitatibus peste hac affectis, domos prorsus omnes consumptas: in alijs unam atque alteram ad uastitatem redactam, reliquas uerò intactas. Fuerunt homines qui certius deprehenderent, quæ ædes nunc immunes à lue ista fuissent, eas proximo deinceps anno solas illam sensisse. Illud uerò in hoc malo nouum esse uisum est, quòd si ciues aliqui earum urbium quas pestis inuasisset, aliò migrassent, soli ipsi ea corriperentur, qui ex infectis scilicet iam urbibus inter intactos uersarentur. Porrò malum hoc potissimum sæuijt eis cyclorum periodis, quos Epinemeses Græci, hoc est, depastiones uocant. Internecione autem propè interiere homines secundo πεντεκαιδεκαετηρίδος, hoc est, eius qui annos quindecim complectitur cycli anno. Et uariæ erant pestis huius ægritudines. In quibusdam enim à capite incipiens, oculos sanguinolentes, & faciem tumentem efficiebat. Deinde gutturi incessens, uitam adimebat. Quosdam uentris profluuium inuadebat. In alijs bubones etiam extabant, & acres accedebant febres. Moriebantur intra biduum & triduum, perinde atque nihil paterentur, ratione
B & ualetudine in uigore suo permanentibus. Nonnulli uerò mentis impotes moriebantur. Item carbunculi exorti, homines celeriter inflãmarunt & extinxerũt. Erant qui semel atque iterum malo eo capti & liberati, postea tanquam postliminio correpti peribant. Diuersa etiam fuit contagio, rationem excedens omnem. Nonnulli enim morbum ex conuersatione tantùm & consuetudine ægrorum contrahebant, alij solo contactu illorum mortem sibi creabant. Erant qui quum in domum saltem prospexissent, inficiebantur: alijs id in foro contigebat. Nonnulli qui periculum euaserant, ex pestilentibus urbibus excedentes, contagionem morbi ad integros & ualentes transmittebant. Quidam uerò peste ea correpti prorsus non sunt, quamuis familiariter cum multis ægris uixissent: & non solùm eos ipsos ægros, uerùm etiam ex peste ea defunctos homines contrectassent. Multi namq; erant, qui magno studio ut morerẽtur agebant, propter liberorum aut totius familiæ internecionem. Quam ob causam ægrotis immixti, cum morbo ipso quodãmodo colluctabantur. Nihilo tamen magis, pro eo atq; cupiebant, ex hac uita migrabant. Lues ista, sicuti dixi, ad quinquagesimum secundum annum, pestilentias priores omnes longè post se relinquens, grassata est. Philostratus pestem sui temporis, quæ quindecim durauit annos, admiratur. Sed illam hæc multis modis superauit.

Ego uerò ad reliquam historiam reuertor, reliquas Iustiniani res commemoraturus.

ἐπιδήμιος, hoc est, popularis & communis morbus in toto orbe perquàm diuturnus.

ἐπέσκηψε δὲ τὸ πάθος μάλιστα ταῖς περιόδοις τῶν κύκλων ἃς ἐπινεμήσεις καλοῦμεν. Πανωλεθρία δὲ σχεδὸν συνέβαινε τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς πεντεκαιδεκαετηρίδος τοῦ κύκλου. Et tempore eo Dionysius abbas nouum cyclum magnum inchoauit.

Euagrius quoque hac peste se infectum fuisse scribit lib. 4. cap. 39.

ἐπινέμησις, depastio. Iliad. 6. Πάντα χ' ὅσα τε γαῖαν ἐπινέμεται τε καὶ ἕρπει, hoc est: Omnia quæ terram depascunt, quæue per-errãt. Depastiones & grassationes huiusmodi pestilentiæ & morbi epidemici atq; populares (Cyprianus mortalitatẽ uocat) sicuti eluuiones exustionesq; terrarum tempore certo accidere solent.

CAPUT XIX.

A

Ex Euagrio de Iustiniani immani auaritia, & immẽsa prodigalitate.

QVæ autem de eo Euagrius narret, adijciam, ne ipse in tantum Imperatorem inuectus esse uidear. Sic enim ad uerbum de eo ille loquitur: Iustinianus inexplebilis auariciæ fuit, & alieni usqueadeò appetens, ut ciues subditosq́ omnes auro uenales habuerit: & magistratibus ipsis, uectigaliumq́ mancipibus, atq́ alijs insidias nulla de causa aduersus homines fuere solitis, uendiderit. Quàmplurimis autem, quibus amplæ essent diuitiæ & possesiones, causa aliqua & prætextu præter causam & prætextum omnem per colorem quempiam conficto, bonorum omniũ mulctam dixit. Ac si qua mulier se asimulasset meretricium quæstum facere, & oculum alicui Venereæ consuetudinis gratia adijcere, illico in leges committebatur. Atq́ ea ubi Iustinianũ ad societatem tam turpis lucri asciuisset, opes eius qui per eiusmodi sycophantiam deceptus esset uniuersas, ipse in domum suam congerebat. Pecuniæ uerò prodigus etiam, multas sacras ædes & templa ubiq́ cõstruxit, aliasq́ pietatis causa domos ad affectæ uel imperfectæ ætatis, & cum uarijs morbis conflictantium uirorum & mulierum curam, ædificauit: ingentibus, unde illi fouerentur, eis redditibus attributis. Alia quoq́ innumerabilia pietatis opera Deo placentia fecit: siquidem ea ex proprijs autoris, qui de suis ipse puris factis fructum ferat, facultatibus procedant. Hæc quidem Euagrius.

ὑποφθαλμιώσατω.

προσεταιρισαμένου.

ἀξόρων τε καὶ ἀώρων.

CAPUT XX.

Hoc (facite uobis amicos de Mammona iniquitatis, &c. Luc. 16.) quidem malè intelligendo rapiũt res alienas, & aliquid pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptũ est. De iustis laboribus facite eleemosynas. Ex eo quod rectè habetis, date. Noli uelle eleemosynas facere de fœnore & usuris. fidelib. dico. Eis quib. Christi erogamus dico. Aug. sermone 35. de uerb. Dom. in Euãg. secundũ Lucam.

**De structura templi Sophiæ Constantinopolitani.*

†Anthemius Trallianus, Isidorus Milesius architecti nobiles.

IVstinianus porrò multa delubra passim in orbe terrarum pulcherrima excitauit: potisimùm autem Constantinopoli præclarisima templa, pręstanti forma & magnitudine construxit. In quibus ingens illa & incomparabilis, neq́ unquam antea uisa basilica est, augustum SAPIENTIÆ *VERBI DEI templum maximum sanè illud, atq́ decentisimum, & quod orationis uim omnem longè supergrediatur. Eius structuram ex Procopio hoc loco inserere uisum est: cuius uerba hæc sunt: Homines aliquando gregarij & leue uulgus Christianorum, ecclesiam incendere ausi sunt. Sophiam Byzantij templum id, commodisimè cognomen hoc DEO tribuentes, uocant. Permisit id hominibus nefarijs, ut impietatem tantam patrarent, quod præuiderit ad quantam pulchritudinem fanum id aliquando restitutum, peruenturum esset. Itaq́ ecclesia exusta tota tum iacebat. Iustinianus autẽ ita eam aliquando pòst expoliuit, ut si antea quispiam cognouisset, & descriptionẽ ædificij nunc extantis ostendisset, in uotis habiturus quilibet fuerit, ut ecclesia prorsus disperiret: quo ea forma, in quam est in præsentia redacta, cõspiceretur. Artifices nanq́ Imperator ex prouincijs omnib. omnes euocauit, atq́ in primis Anthemiũ Trallianum † architecturæ & artis mechanicæ, quæ ingenio & manu fit, non tantùm inter eos qui sua ætate, sed etiam qui superioribus temporibus ædificijs accuratè & commodè extruendis præclari fuere, propterea uerò qui futuri erant, structurarum formas & effigies præscribendi peritisimum: & Isidorum Milesium, egregium fabrum. Spectaculum igitur ecclesia multò pulcherrimum facta est, conspicientibus quidem mirificum, audientibus uerò incredibile prorsus. Nam altitudine cœlum propè attingit: & ueluti ab ędificijs alijs abducta, urbi reliquę imminet atq́ incumbit, exornans quidem illam, quod scilicet illius sit: spectandam autem seipsam præbens, quod illius quum sit, illam'que supergrediatur, tantum eminet, ut ex ea perinde atque è specula urbs tota perlustretur. Ea autem latitudine atq́ longitudine quam rectisimè est exornata, ut non immeritò & longior & latior dicatur. Tum autem incredibili pulchritudine est insignis. Moles quoque ipsa ornamento illi est, & magnitudinis conueniẽs & apta ratio B

& pro-

A

CAPUT XVIII.

Capta à Persis Antiochia, biennio pòst morbus pestilens obortus est, aliqua quidem ex parte ei quem Thucydides describit persimilis: aliquo uerò modo multum ab eo dispar. Ortum cepit ex Æthiopia: uniuersum uerò propè peruasit orbem, ueluti incedens, & sensim transiens, ita ut neminem ferè eius temporis hominem intactum præterierit. Quædam ciuitates adeò sunt à morbo eo occupatæ, ut uacuæ prorsus ab incolis fierent. Fuere quas leuius carperet, & statim inde transiret. Nec ille certa quapiam periodo grassatus est: neque ubi grassari exorsus est, eundem cursum tenuit: uerùm quibusdam in locis in principio hyemis sæuire cœpit, in alijs uerno tempore, in nonnulllis æstate prima. Alicubi autumno iam progresso: in quibusdam oppidis partem aliquam attigit, à reliqua autem abstinuit. Et uidere erat in ciuitatibus peste hac affectis, domos prorsus omnes consumptas: in alijs unam atque alteram ad uastitatem redactam, reliquas uerò intactas. Fuerunt homines qui certius deprehenderent, quæ ædes nunc immunes à lue ista fuissent, eas proximo deinceps anno solas illam sensisse. Illud uerò in hoc malo nouum esse uisum est, quòd si ciues aliqui earum urbium quas pestis inuasisset, aliò migrassent, soli ipsi ea corriperentur, qui ex infectis scilicet iam urbibus inter intactos uersarentur. Porrò malum hoc potissimum sæuijt eis cyclorum periodis, quos Epinemeses Græci, hoc est, depastiones uocant. Internecione autem propè interiere homines secundo πεντεκαιδεκαετηρίδος, hoc est, eius qui annos quindecim complectitur cycli anno. Et uariæ erant pestis huius ægritudines, In quibusdam enim à capite incipiens, oculos sanguinolentes, & faciem tumentem efficiebat. Deinde gutturi incessens, uitam adimebat. Quosdam uentris proflu uium inuadebat. In alijs bubones etiam extabant, & acres accedebant febres. Moriebantur intra biduum & triduum, perinde atque nihil paterentur, ratione
B & ualetudine in uigore suo permanentibus. Nonnulli uerò mentis impotes moriebantur. Item carbunculi exorti, homines celeriter inflãmarunt & extinxerũt. Erant qui semel atque iterum malo eo capti & liberati, postea tanquam postliminio correpti peribant. Diuersa etiam fuit contagio, rationem excedens omnem. Nonnulli enim morbum ex conuersatione tantùm & consuetudine ægrorum contrahebant, alij solo contactu illorum mortem sibi creabant. Erant qui quum in domum saltem prospexissent, inficiebantur: alijs id in foro contigebat. Nonnulli qui periculum euaserant, ex pestilentibus urbibus excedentes, contagionem morbi ad integros & ualentes transmittebant. Quidam uerò peste eá correpti prorsus non sunt, quamuis familiariter cum multis ægris uixissent: & non solùm eos ipsos ægros, uerùm etiam ex peste eá defunctos homines contrectassent. Multi namq; erant, qui magno studio ut morerẽtur agebant, propter liberorum aut totius familiæ internecionem. Quam ob causam ægrotis immixti, cum morbo ipso quodãmodo colluctabantur. Nihilo tamen magis, pro eo atq; cupiebant, ex hac uita migrabant. Lues ista, sicuti dixi, ad quinquagesimum secundum annum, pestilentias priores omnes longè post se relinquens, grassata est. Philostratus pestem sui temporis, quæ quindecim durauit annos, admiratur. Sed illam hæc multis modis superauit.

Ego uerò ad reliquam historiam reuertor, reliquas Iustiniani res commemoraturus.

ἐπιδήμιος, hoc est, popularis & communis morbus in toto orbe perquàm diuturnus.

ἐπέσκηπτε δὲ τὸ πάθος μάλιστα ταῖς περιόδοις τῶν κύκλων ἃς ἐπινεμήσεις καλοῦμεν. Πανωλεθρία δὲ σχεδὸν συνέβαινε τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς πεντεκαιδεκαετηρίδος τοῦ κύκλου. Et tempore eo Dionysius abbas nouum cyclum magnum inchoauit.

Euagrius quoque hac peste se infectum fuisse scribit lib. 4. cap. 39.

ἐπινέμησις, depastio. Iliad. 6. Πάνταχου ὅσα τε γαῖαν ἐπινεμέει τε καὶ ἕρπει, hoc est: Omnia quæ terram depascunt, quæue per- errãt. Depastiones & grassationes huiusmodi pestilentiæ & morbi epidemici atq; populares (Cyprianus mortalitatẽ uocat) sicuti eluuiones exustionesq; terrarum tempore certo accidere solent.

A

CAPUT XIX.

Ex Euagrio de Iustiniani immani auaritia, & immẽsa prodigalitate.

QVæ autem de eo Euagrius narret, adijciam, ne ipse in tantum Imperatorem inuectus esse uidear. Sic enim ad uerbum de eo ille loquitur: Iustinianus inexplebilis auariciæ fuit, & alieni usqueadeò appetens, ut ciues subditosq; omnes auro uenales habuerit: & magistratibus ipsis, uectigaliumq; mancipibus, atq; alijs insidias nulla de causa aduersus homines fuere solitis, uendiderit. Quàmplurimis autem, quibus amplæ essent diuitiæ & possessiones, causa aliqua & prætextu præter causam & prætextum omnem per colorem quempiam conficto, bonorum omniũ mulctam dixit. Ac si qua mulier se asimulasset meretricium quæstum facere, & oculum alicui Venereæ consuetudinis gratia adijcere, illico in leges committebatur. Atq; ea ubi Iustinianũ ad societatem tam turpis lucri asciuisset, opes eius qui per eiusmodi sycophantiam deceptus esset uniuersas, ipse in domum suam congerebat. Pecuniæ uerò prodigus etiam, multas sacras ædes & templa ubiq; cõstruxit, aliasq; pietatis causa domos ad affectæ uel imperfectæ ætatis, & cum uarijs morbis conflictantium uirorum & mulierum curam, ædificauit: ingentibus, unde illi fouerentur, eis redditibus attributis. Alia quoq; innumerabilia pietatis opera Deo placentia fecit: siquidem ea ex proprijs autoris, qui de suis ipse puris factis fructum ferat, facultatibus procedant. Hæc quidem Euagrius.

ὑποφθαλμιωσάντων.

προσεταιρισαμένῳ.

ἐξώρων τε καὶ ἀώρων.

Hoc (facite uobis amicos de Mammona iniquitatis, &c. Luc. 16.) quidem malè intelligendo rapiũt res alienas, & aliquid pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptũ est. De iustis laboribus facite eleemosynas. Ex eo quod rectè habetis, date. Noli uelle eleemosynas facere de fœnore & usuris. fidelib. dico. Eis quib. Christi erogamus dico. Aug. sermone 35. de uerb. Dom. in Euãg. secundũ Lucam.

CAPUT XX.

IVstinianus porrò multa delubra passim in orbe terrarum pulcherrima excitauit: potissimùm autem Constantinopoli præclarissima templa, prȩstanti forma & magnitudine construxit. In quibus ingens illa & incomparabilis, neq; unquam antea uisa basilica est, augustum SAPIENTIÆ * VERBI DEI templum maximum sanè illud, atq; decentissimum, & quod orationis uim omnem longè supergrediatur. Eius structuram ex Procopio hoc loco inserere uisum est: cuius uerba hæc sunt: Homines aliquando gregarij & leue uulgus Christianorum, ecclesiam incendere ausi sunt. Sophiam Byzantij templum id, commodissimè cognomen hoc DEO tribuentes, uocant. Permisit id hominibus nefarijs, ut impietatem tantam patrarent, quod præuiderit ad quantam pulchritudinem fanum id aliquando restitutum, peruenturum esset. Itaq; ecclesia exusta tota tum iacebat. Iustinianus autẽ ita eam aliquando pòst expoliuit, ut si antea quispiam cognouisset, & descriptionẽ ædificij nunc extantis ostendisset, in uotis habiturus quilibet fuerit, ut ecclesia prorsus disperiret: quo ea forma, in quam est in præsentia redacta, cõspiceretur. Artifices nanq; Imperator ex prouincijs omnib. omnes euocauit, atq; in primis Anthemiũ Trallianum † architecturæ & artis mechanicæ, quæ ingenio & manu fit, non tantùm inter eos qui sua ætate, sed etiam qui superioribus temporibus ædificijs accuratè & commodè extruendis præclari fuere, propterea uerò qui futuri erant, structurarum formas & effigies præscribendi peritissimum: & Isidorum Milesium, egregium fabrum. Spectaculum igitur ecclesia multò pulcherrimum facta est, conspicientibus quidem mirificum, audientibus uerò incredibile prorsus. Nam altitudine cœlum propè attingit: & ueluti ab ȩdificijs alijs abducta, urbi reliquȩ imminet atq; incumbit, exornans quidem illam, quod scilicet illius sit: spectandam autem seipsam præbens, quod illius quum sit, illam'que supergrediatur, tantum eminet, ut ex ea perinde atque è specula urbs tota perlustretur. Ea autem latitudine atq; longitudine quam rectissimè est exornata, ut non immeritò & longior & latior dicatur. Tum autem incredibili pulchritudine est insignis. Moles quoque ipsa ornamento illi est, & magnitudinis conueniẽs & apta ratio & pro-

B

** De structura templi Sophiæ Constantinopolitani.*

† Anthemius Trallianus, Isidorus Milesius architecti nobiles.

A quæ assequi ea non potest. Et hæc ipsa satis esse possunt, ad reliquas Imperij huius, quæ hic non recensentur, res coniectura colligendas.

Apud Suidam est, Iustinianum imperatorem literas plane ignorasse, ἀναλφάβητον, hoc est, alphabeti imperitum fuisse.

CAPUT XXII.

Sanctus Barsanuphius Ægyptius monachus.

SVb Iustiniano multi in multis orbis partibus diuini, & uita & miraculis ab eis gestis admirandi uiri floruere, in quibus unus etiam Barsanuphius Ægyptius genere fuit, qui in carne minus carnalem egit uitam: in phrontisterio quodam, quod in præfectura Gazæ situm erat. Hic quum prodigia multa edidisse dicitur, tum in tuguriolo seipsum inclusisse, atque ibi ultra quinquaginta annos ita uixisse creditur, ut neque à quopiam uisus, neque re quapiam terrena usus sit. Quæ quum de eo fama uulgata essent, eisque Salustius Hierosolymorum episcopus fidem nõ haberet, postquam perfodere domunculam, ubi homo Dei habitabat, iussit, ignis alicunde exortus omnes consumpsisset, nisi sibi fuga consuluissent. Alius quidem uir Simeones nomine, apud Emesam, nouam quandam & insolitam uitam egit. Quum enim & sapientia omni & gratia plenus esset, dementem se esse assimulauit, & uanam gloriam tanquam ueram ignominiam reiecit. Sanctus igitur uir iste diu solitarius uixit, latens prorsus: neque cuipiam, ut cognosceret, quando, aut quomodo preces ad Deum funderet, aut quo tempore, & quibus cibis uel uteretur uel abstineret, aditum ad se permittens. Persæpe uerò etiam in plateis uersans: mente excidisse, neque quicquam consistentis pectoris, solertiæ, & sagacitatis habere uisus est. Aliquando incomposité in cauponas insiliens, cibis se quos reperisset fa-

Euagr. habet Eustachium.

Salustius episcopus Hierosolymorum.

Sanctus Simeones propter Christum fatuus.

Contemptus uanæ gloriæ.

B melicus implebat. Quòd si quis consilio eius intellecto, uel obseruantiam uel honorem ei exhiberet, indignatus ille quàm celerrimè ex eo loco discedebat, ne id quod celatum uolebat, deprehenderetur, uirtusque eius manifestaretur, ueritus. Et ille quidem ita se propalàm atque in medio foro gessit. Habuit autem familiares etiam quosdam, quibuscum quandoque fuit, scena & simulatione posita. Cuidam ex ijs ancilla erat, quæ à quopiam per libidinem constuprata, ubi partus institit tempus, ab heris patratorem probrosi facinoris eius & patrem pueri indicare coacta est. Illa per calumniam, Simeonem clandestinè secum consueuisse, séque ex eo grauidam esse dixit, & rem ita se habere iuramento confirmat: idque si opus esset, in faciem illi se dicturam promisit. Hoc ubi ad aures Simeonis peruenit, factum ipse quoque non negauit, carnem scilicet, se quoque circumferre, & lubricam peccandi procliuitatem insitam sibi esse dicens. Postquam autem eo nomine sermones apud omnes de eo increbuerunt, & ipse, sicuti uidebatur, pudore perculsus est: ilicet per fraudem, sub uerecundiæ prætextu seipsum subduxit. Et iam fatalis & constituta pariendi dies aderat, & muliercula sedili solito insidebat, doloresque uehementes exoriebantur, cruciatum intolerabilem afferentes. Ac misella ultimum discrimen adibat, neque fœtus prodibat: cùm in tempore ipso Simeonem aduenientẽ, ut preces ad Deũ profunderet, mulierculæ alij rogarunt. Ibi ille propalàm, non prius fœtum solem aspecturũ esse, quàm mater patrẽ clandestinum proderet, prędixit. Quod ubi fœmina professa est, & patrẽ uerum nominauit, cõfestim infans maternis locis exilijt, ueritate ipsa quodãmodo obstetricis illi officium exhibẽte. Alio insuper tempore Simeones iste in ædiculam mulieris impudicæ ingressus, foribus clausis, solus cum sola manens, aliquantũ temporis extraxit: deinde ostio aperto profugit, cõspectum omnium, ne quis eum conspiceret, ubique cursu citato uitans. Quo facto, opinionis non bonæ causam de se prębuit. Quapropter qui hoc uiderant, mulierem con-

Meretricula grauida stupri Simeonem insimulat.

Simeones crimen de industria non refellit.

Partus ipse & ueritas calumniam talem redarguit.

Suspicionis Simeones rursũ occasionẽ hominibus fornicationis, qui mulierculæ egentissimæ cibum potumque attulerit, de se præbuit.

uenerunt,

uenerunt, diligenterq́ue quid sibi illius ad eam ingressus & tam diuturna mora A
uoluerit, percontati sunt. Ibi illa adiurauit, se in tertium usque diem penuria rerum necessariarum, præter aquam, nihil degustasse. Illum autem, qui hoc cognouisset, cibum ad se, & uini aliquantulum attulisse. Deinde ianuis clausis, mensam apposuisse, cibum capere iussisse, dapibus eam repleuisse: & reliquijs earum receptis, abijsse.

Idem terræmotum præuidit. Beryti et aliarum urbium excidium.

Quum terræmotus maximus regionem eam concussurus esset, (quo tempore, præ ciuitatibus alijs, urbes Berytus, Biblus, & Tripolis, cladem ingentem acceperunt) lorum manu circumagens, & quamplurimas in foro statuas diuerberans, ad alias: State (inquit) uos breui nanque saltare debetis. Et cùm uiri eius factum nullum ociosum aut † frustraneum esse iudicaretur, qui ei rei affuere, animis suis quasnam statuas præteriens non pulsasset, considerarunt. Nam illæ ipsæ terræmotu impetu summo ingruente corruerunt, concussionis eius * opus primarium factæ. Multa præterea ab eo memoria digna sunt gesta, quæ scripto alio alibi sum prosequutus.

† παρέργον

** ἔργον*

CAPUT XXIII.

Thomas monachus sibi ipsi, & Anastasio qui eum contumeliosè uerberauit, mortem prædicit.

IN Cœlesyria alius quidam, cui Thomæ nomen fuit, in eodem uitæ genere decertauit. Qui Antiochiam uenire solitus (illius enim ecclesiæ censebatur) annuis alimentis receptis, in mansionem suam ibat. Hunc Anastasius ecclesię eius minister & œconomus, quòd frequenter molestus ei esset, manu in facie uerberauit. Eam rem quum illi qui cum eo erant, ægrè ferrent: ipse neque Thomam dixit de cœtero quidquam ab ecclesia accepturum, neque Anastasium daturum esse. Et utrunque iuxta prædictionem eam accidit. Anastasius siquidem postridie eius diei uita defunctus est: & Thomas ad B
tugurium suum reuertens, postquam in Daphnes suburbanum uicum peruenit, in ægrotorum hominum diuersorio, ad meliorem illam uitam migrauit. Cadauer illius, eius loci incolæ in communi aduenarum monumento reposuerunt, alio atque rursum alio cadauere illi superingesto. Postquam uerò Deo ministrum suum cohonestante, corpus ipsius, identidem ea re tentata, semper superiorem tenuit locum, cadaueribus reliquis diuina quadam ui longè admodum ab ipsius corpore semotis, miraculi eius spectatores, ad Euphemium episcopum rem retulerunt, qua ille ita uti erat cognita, publicam atque honorificam funeris pompam indixit, & corpus magnificè Antiochiam tulit, atque cum gloria multa in cœmiterio sepelijt. Qua cadaueris translatione ille etiam pestilentem, qui tum grassabatur, morbum dispulit. Huius Thomæ anniuersariam memoriam magnificentissimè, festum diem agentes, Antiocheni celebrarunt.

Thomæ istius sepultura honorifica.

ἐν ἐπηλύδων πολυανδρίῳ. Polyandrium aduenarum.

Suprà Euphræmium.

Cœmiterium.

CAPUT XXIIII.

Theodosij monachi mors.

IVstiniano adhuc imperium administrante, & magnus ille Sabbas, & præclarus Theodosius, eremi præsides, superstites erant. Verùm prior Theodosius ad Deum transijt. Sabbas autem nonagesimum tum agens annum, ab Æliensi antistite legatus iterum Constantinopolim ad Iustinianum, in tenui atque imbecilli admodum senecta fluctuans, profectus est. Samaritani nanque Iuliano quodam rege sibi creato, plurimas Christianis superbè iniurias tulerant. Ecclesias per sacrilegium compilatas igni uastauerant: eos qui secundum Deum piè uiuendum sibi statuissent, post multa & inenarrabilia supplicia conciderant: & circum uicos discurrentes, atque sanctorum monumenta uiolantes, in ignem conijciebant. Ea uerò circa Neapolim acciderant maximè, cuius episcopum ense occiderant, & presbyteros quosdam comprehensos, & deinde in frusta dissectos, unà cum quibusdam martyrum reliquijs

Iudæi duce Iuliano in Christianos crudelissimè grassati.

in sarta-

A in sartagine frixerant, à nulla prorsus temeritate & cōtumelia cōtra Christianos abstinētes. Quæ ubi Iustinianus intellexit, multa manu cū illis congressus, quùm alios multos, tum Iulianum ipsum occidit. Captus quoq; Syluanus quidam Scythopoli, & igni crematus, perquàm acerbam uitæ catastrophen subijt: uir qui plurimùm per effrenatam petulantiam in Christianos illusisset, & diuina uindicta ad id tempus conseruatus esset, ut debitas ad eum modum persolueret pœnas: quemadmodum & diuinus Sabbas ei prædixerat. Arsenius aūt quidam nomine & dignitate illustris, eius quem diximus Iuliani [a] comes, Constantinopoli erat, & calumnias quasdā falsò aduersus Palæstinos suebat, perinde atq; tyranno multis in rebus adiutores fuissent. Horum gratia Sabbas, sicuti dictum est, orator rursum Constantinopolim uenit. Eum uerò ueluti angelum, & cœlestis Hierusalem ciuem, cœlitùs uenientem, perq; celebri pōpa Imperator excepit: quidquid in urbe illustriū esset uirorum, ipsumq; adeò Epiphanium patriarcham obuiam illi mittens. Porrò ubi longè aduenientem Imperator agnouit, eximiam capiti eius coronam imminere uidit: quod & ipsum Anastasius olim, quum ad eum ueniret, conspexit. Itaq; illi occurrit, & benedictione accepta, sanè quàm libenter cum eo fuit, & facilimè quod is uolebat fecit. Qui inde reuersus & ipse ad æternam immortalemq; uitam, condigna laborum præmia recepturus, transijt.

Rebellionis pœnas pēdit Iulianus.
Item Syluanus.
Diuus Sabbas monach⁹ orator & deprecator Palæstinorū apud Iustinianum.
a ἀκόλουθος.
Magno cū honore Imperator eū excipit.
Sabbæ mors.

CAPUT XXV.

ANnthimo uerò, quemadmodū dixi, episcopali throno in urbe Imperiali deiecto, & Mena pro ipso ab Agathone papa electo atq; consecrato, miraculum quoddam Constantinopoli, dignum quod memoretur, accidit. Quòd sanè ita ut potero exponam. Consuetudo à multo tempore Imperanti urbi fuit, ut quum plusculum de partib. immaculati diuiniq; corporis Domini & DEI & seruatoris nostri IESV CHRISTI reliquū B esset, sacerdotes pueros † incorruptos, ex eis qui ad pręceptores in ludum literarium eunt, accerserēt, qui ieiuni reliquias eas ederent. Quod quidem mihi quoque sæpenumero, quum puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus uersari studio haberem, contigit. Tale quiddam sub Mena quoque patriarcha euenit. Cum pueris ad id delectis, puer quoque uiri religione Iudæi, uitro conficiendo uitam tolerantis, aggregatus est. Puer is, ubi diutius ultra solitam horam moratus domum uenit, & causam tardioris reditus parentibus diligentius eam inquirentibus, quòd scilicet cum alijs pueris in æde sacra diuinas partes edisset, renunciauit. Pater re noua audita, furore percitus, fornacem ubi uitrum cōformabat, succendit: & puerum arreptum, in eum prunis flamma suffocata candentem coniecit, ob factum tale iratus: quamuis filius sciens nihil admisisset. Porrò mater ubi puerum diutius non comparentem quæsiuisset, & non inuenisset, urbem omnem circuījt, perquàm acerbè plorans atq; lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusq; ingemiscens, filium uocauit. Atq; ille materna uoce agnita, responsum è furno reddidit. Tum mater ostio furni fracto, cum miraculo maximo, in medijs prunis puerum stantem uidit, ita prorsus incolumem, ut ne capillum quidem flamma læserit. Et ubi caulam incolumitatis quæsiuit, mulierem quandam illustrem, purpurea amictam stola, frequentius ad eū uenisse, aquā sibi infugisse, & flammā ea appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esurijsset præbuisse, dixit. Hæc postquam Iustinianus cognouit, puerum cum matre diuino regenerationis lauacro adhibuit, DEO'que dicauit. Patrem autem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, ueluti parricidam, in † ficum arborem, pe-

Apud Euagrium Anthimo throno Constātinopolitāo eiecto, Epiphaniū episcopum creatū, & Epiphanio Menā successisse, scriptum est. lib. 4. cap. 36.
† ἀφθόρους.
Reliquiæ Eucharistiæ pueris innocuis Cōstantinopoli dari solitæ.
Puer Iudæus, qui reliquias etiam Eucharistiæ perceperat, mirificè in igneo & candenti furno saluus conseruatus.
Puer & mater eius Christianismum suscipiunt.
† ἐν συκῆς ὡς παιδοφόνον ἀνεσκολόπισεν.
Apud Ficos ut parricidam in crucem egit. Euagr.

rinde atq; in crucem egit. Verùm hæc quidem sic accidêre. Nos autem ad institutum orationis cursum reuertamur.

Pater, qui puerum in fornacē ardentem cōiecerat, parricidij pœnas dat.

CAPUT XXVI.

Vigilius Rom. antistes.

Maximarū ecclesiarum episcopi.

EO tempore Romæ ecclesiam regebat Vigilius, post Sylucrium, qui Agathoni successerat, episcopus creatus. Constantinopoli uerò synodi tempore Menæ succesit Eutychius. Menam porrò Anthimus, hunc autem Epiphanius præcesserat. Alexandriæ post Theodotium throno, sicuti dictum est, deiectum, Zoilus episcopus surrogatus, superstes adhuc erat. Atque ubi is paulo pòst decessoribus suis est aggregatus, Apollinaris cathedram eius accepit. Apud Antiochenos, in locum Euphræmij Domninus substitutus est. Hierosolymis autem, post Martyrium, & Salustium, & Heliam suo respondentem nomini, Ioannes episcopatum administrauit. Post hunc rursum Petrus ille admirandus, & post Petrum Macarius, cùm Imperator nondum episcopatum eius comprobasset. Quapropter etiam ecclesiastica deturbatus est cathedra. Dicebatur enim, quantū alius nemo, Origenis dogmata uulgare. Hoc uerò repudiato, Eustochius in sacram sedem conscendit. Illud non prætereundum, Roma à Gotthis iterum capta, Vigilium profugientem Constantinopolim uenisse. ubi quum ab Imperatore magnificè esset acceptus, ad unionem se ecclesiam reducturum esse, ita ut *tria quoque fidei aduersantia capitula anathemate iugularet, pollicitus est. Eò uerò insolentiæ progressus est, ut & Menam à communione quatuor mensibus excluserit. Idem sanè & Menas aduersus illū fecit. B Sed enim Iustinianus rebus huiusmodi ad iram commotus, qui eum comprehenderent misit. Vigilius autem sibi metuens, ad Sergij martyris aram confugit: & sacris ibi fistulis implicitus, non prius inde extractus cessit, quàm illas euertit. Erat namque magnus, & corporis statu uastus. Postea uerò quum eius rei Iustinianum pœniteret, partibus suis interponente imperatrice Theodora, Vigilium suscepit: atque ille rursum Menam ad communionem admisit. Quo tempore encænia uigesimonono Iunij die templi sanctorum Apostolorum sunt celebrata, & sacræ Apostolorum reliquiæ in curru aureo à Mena circumuectæ. Hoc ipso anno Menas decessit: & Eutychius, sicuti diximus, thronum eius recepit, qui monachus & presbyter, necnon † antistitis Amaseni responsorum dandorum minister fuit.

Episcopi Hierosolymitani.

Vigilius Pontifex Rom. Constantinopoli fuit.

Τὰ προσιστάμενα τῇ πίστει τρία κεφάλαια

Vigilius ob eandē, quā decessor eius Syluerius, causā, indignatione Augustæ Constantinopolim ductus, indeq; in exiliū actus est. Diac.

Encænia ecclesiæ sanctorum Apostolorum.

Circumuectio sacrarum reliquiarum.

τοῖς λόγοις τοῦ ἀμασέας διακονούμενος

Eutychius episcopus Cōstantinopolitanus.

† *Syluerius papa, Theodoræ Augustæ iussu, quòd Anthimum Constantinopolitanum episcopum hæresis damnatum restituere noluerit, in Pontiam insulam relegatus, ibi oppetijt mortem. Diac.*

CAPUT XXVII.

Origenis dogmata.

Eustochius Hierosolymitanus episcopus monachos nouæ Lauræ propter Origenis heretica dogmata ab Ecclesia proscripsit.

ITaque episcopatum ueteris Romæ administrante Vigilio, nouæ autem primùm Mena, deinde Eutychio: Alexandriæ Apollinari, Antiochiæ Domnino, Hierosolymorum autem Eustochio: quum eis etiam adesset Gregorius Agrigentinus, uir uitæ sanctitate, eloquentia, & ueritatis doctrina omnib. propè superior: Imperator Iustinianus sanctam quintam Oecumenicam synodū, episcopis ecclesiarū omnium euocatis, coegit, eiusmodi ob causam. Eustochius Hierosolymorum episcopus, quum permulti in Palæstina, qui Origenis dogmata profiterentur, florerent, potissimum'que ibi ea secta in noua quæ dicebatur Laura, obtineret, magno studio ut eos inde abigeret, egit. Proinde ea ipsa quam dixi, noua Mandra occupata, illos ueluti communia & profana piacula ecclesia exegit. Illi autem undequaq; dispersi, multos ad partes suas pertractos, ut auxilium eis ferrent, rogarunt. Et non paucos auxiliares habuere socios. Maximè uerò eos defendit Theodorus, cognomento Ascidas, Cæsareæ Cappadocum episcopus, idem'que Iustiniani imperatoris

Sancta quinta uniuersalis synodus Constantinopoli coacta.

Causa concilij talis cogendi.

Theodorus Ascidas Eustochij aduersarius.

asseslor,

A assessor, consiliarius gratus illi & fidus maximè uisus; quippe qui ob res dextrè ex sententia Principis agendas ei placeret. Hic ubi, quantum potuit, aulam Imperialem commouit, impietatem'que quæ nefanda omnia flagitia excelleret, Eustochij rem in Palæstina actam, uocauit, in urbem Imperantem cum Eustochio præcipuè euocantur, Rufus magni Theodosij, & Conon magni Sabbæ mansionis præfectus, eremi uterque dux, quùm phrontisteriorum quibus præibant causa, tum propter uirtutem suam maximè. Venere cum illis alij quoque, non multum eis gloria cedentes. Postquam patres ibi in loco uno conuenere, causam in primis Origenis, Didymi & Euagrij, in medium protulere: uidelicet quòd Græcorum opiniones rectis ecclesiæ doctrinis perperam illi immiscuissent: eas'que opiniones tollendas esse censuere. At Ascidas ex altera parte Theodori Mopsuestiensis, & Theodoriti, & Ibæ Edesseni opiniones produxit: DEO hoc sic quoque sapientissimè disponente, ut hinc & inde noua & profana dogmata longius reijcerentur. Prima conflictatione facta, quæsitum est, An tum demum iam olim defunctos anathemate ferire liceret. Ibi tum Eutychius, Mena adhuc superstite, uir sacrarum literarum summè peritus, minus tamen celebris, quòd episcopo Amaseno, quemadmodum dictum est, à responsis esset, eos qui in conuentu congregati erant, non modò non recta, sed ridenda etiā atque contemnenda sapere uidens, disertis uerbis, neque consilio, neque deliberatione ulla eam rem egere dixit: propterea quod & Iosias rex non tantum uiuētes dæmonum sacerdotes olim iugularit, sed & eorum qui lōgo antè tempore mortui fuerant, sepulchra effoderit. Quod uerbum bene ab eo dictum esse, omnibus uidebatur. Iustinianus certè uirum ob id admiratus, Mena eis diebus defuncto, in Imperialis urbis thronum extulit.

Rufus & Conon abbates.

Acta synodi. Prima sessio. Iudiciū de scriptis Origenis, Didymi, & Euagrij.

An in defunctos anathema iacere liceat. Eutychij cadere grauis sententia.

ὅτι οὐ [illegible] μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παλαι- [illegible] τοὺς ἀλιτρεύοντας [illegible].

B Porrò Vigilius, etiamsi ei scripto interueniente, cum Eutychio conueniret, assidere tamen illi noluit: sed is Synodo finita, quemadmodum à me dicetur, Constantinopoli Romam profectus, in itinere fatis concessit. Synodo, sicuti dixi, coacta, Iustinianus, quidnā de rebus Theodori Mopsuestiensis, & Theodoriti, eiusdem'que scriptis, quæ aduersus duodecim capita sancti Cyrilli composuit, & præterea de Ibæ ad Marim Persam missa epistola dicerent, interrogauit. Atque ubi multa Theodori & Theodoriti dicta lecta, & clarè satis demonstratum est, non tum solum, uerùm antea etiam dudum Theodorū Mopsuestiensem ab ecclesia proscriptum, & ex sacrarū tabularū albo eiectum esse, hæreticos'que etiā post eorum mortem damnandos esse: nulla interposita mora, Theodorū ipsum, & preterea quæcunque Theodoritus cōtra duodecim diui Cyrilli capita & rectā fidem scripsisset, atque insuper Ibæ epistolā, anathemati subiecerunt, decreto in hæc uerba composito: Quū magnus DEVS & saluator noster IESVS CHRISTVS, iuxta Euangelicā parabolam. Et deinceps: Cōdemnamus uerò, & anathemate cōfodimus, præter alios omnes hæreticos, à sanctis quatuor cōcilijs, & à sancta catholica & apostolica Ecclesia condemnatos, atque anathemate iugulatos, Theodorū etiā, qui Mopsuestiæ episcopus dictus est, impia'que eius scripta: & quæ impiè quoque Theodoritus aduersus rectā fidē, & duodecim capita eius quæ in sanctis est Cyrilli, et cōtra priorē sanctā synodū Ephesiā: denique, quæcūque idē Theodoro & Nestorio patrocinatus scripsit. Adhæc anathemate ferimus impiā etiā epistolā, quę ab Iba ad Marim Persā cōscripta esse dicit. Et post uerba pauca, quatuordecim capitula de recta & irreprehensibili fide exposuerūt. Hæc quidē sic acta. In secūda autē sessione, postquā ab Eulogio, Conone, Cyriaco, et Pancratio, monachis Hierosolymitanis, libelli cōtra impia Origenis, qui & Adamantius dictus est, dogmata, & contra impietatis & seductionis eius sectatores oblati & lecti sunt: Iustinianus rursum Synodum de eis sententiam dicere iussit, libellis quoque

Vigilius Eutychio assidere noluit.

Affuerunt huic Synodo patres 165.

Damnātur impia scripta Theodori & Theodoriti Cyri episcopi, & Ibæ Edesseni.

Secunda sessio. Iudiciū de Origenis zizanijs.

lis quoque qui Vigilio papæ de eis rebus scripti erant, in medium prolatis. In quibus erat, Adamantio studio fuisse, ut Græcis nugamentis & Manichæis zizanijs, Apostolicorum dogmatum impleret puritatem. Synodus itaque rem decernendam ad Iustinianum, post exclamationes in Origenem, & qui itidem ut ille seducti essent, factas retulit. Quarum quædam in hæc concepta erant uerba, sicuti ea ex commentarijs Synodi istius excerpsimus. Qui animum obtines cœlestis participẽ generositatis, Christianissime Imperator. Et deinde: Effugimus igitur, effugimus istam, quã ignoramus, externam uocem, & tanquam furem atque prædonem eiusmodi hominem anathematis laqueis arctè districtum atque suffocatũ, extra sacra ecclesiæ mœnia abiecimus. Et post pauca: Actorũ uerò nostrorum, ex eorũ lectione, uim cognoscetis. Hisce coniunxerunt capitula, quæcunque Origenis sectatores professi sunt: quę capitula cõsensionem simul & dissensionẽ eorũ, atque etiã multiplicem errorem ostendunt. Quintũ ex ijs capitulũ est, blasphemiarũ certarũ quarundã eius quæ noua Laura dicta est, personarũ hisce uerbis scriptũ: Theodorus Ascidas Cappadox dixit: Quando nunc apostoli & martyres miracula edunt, et in tantũ sunt honorem, si in restitutione et instauratione rerũ CHRISTO æquales non fuerint, qualis eorum restitutio futura est? Iidem monachi perquàm diligẽter etiã Dydimi & Euagrij & Theodori alias pures blasphemias, ex eorũ perperàm scriptis libris collectas, ad Synodũ retulerunt: quas omnes anathemate conciderunt, ordine'que omnes exposuerunt. Quibus capitalia addiderunt, quæ Origenis studiosi ex scriptis eius excerpta profitentur: in quibus & hæc furiosus ille docet: Ante corpus ipsum anima est, quæ quidem in cœlis peccata commiserit. Ad hæc: Cœlum, solem, lunam, stellas, & aquas quæ supra cœlos sunt, animatas, & rationales quasdam uirtutes esse. Præterea quòd in resurrectione, corpora hominum rotunda & orbiculari specie excitabuntur. Et quòd omnium impiorum hominũ, ipsorum'que etiam dęmonũ tormenta, finem habebunt. Quod'que impij & dæmones in priorem suum ordinẽ & statum restituentur. Insuper quòd pro dæmonibus quoque CHRISTVM crucifigi, atque idipsum sæpius seculis futuris pati oportebit, à spiritibus malignitatis, qui in cœlestibus sunt. Verùm omnes illius blasphemias singillatim exponere, longum fuerit. Illud porrò scire oportet, hunc ipsum esse qui insano *Maneti, & Sabellio, Ario & Eunomio, atque reliquo malè sentientiũ choro, primus in scriptis eorum zizania aspergendi seminandique autor fuerit, ut qui finibus certis terminatam uim Deum habere, filium patre minorem, & rursum spiritum filio inferiorem: Filium creaturã & germen patris, atque per omnia filium patre minorem, eundemque merum hominem & creaturas coæternas esse Deo, dixerit. Alia denique huius generis absurda prorsus & aliena, impiè per blasphemiam effutijt, Platonicis opinionibus simplicem Apostolicorum dogmatum sinceritatem miscens atque cõfundens. Sed ex ipsis anathematismis, quos in eum Synodus cõtorsit, qualis is uir fuerit, manifestò patebit. Qui de uerbo ad uerbũ sic habẽt.

Vociferationes Synodi aduersus Originem, ad Iustinianũ.

Blasphema Theodori Cappadocis uox.

Absurda & impia Origenis dogmata. Origenistæ quoque Adamũ & paradisum dixere incorporeum. Psellus.

Origenes hæreticis propè omnibus materiã erroris præbuisse creditus.

** μανέντι*

A

B

CAPUT XXVIII.

SI quis dicit, aut sentit, hominum animas † ueluti prius extantes, intellectuales mentes siue naturas & sanctas uirtutes præexistere, contemplatione uerò diuina exsatiatas, atque in deterius prolapsas, & quòd in eis charitas DEI refrixerit, inde ψυχὰς, id est, animas quasi refrigescentes nominatas, & pœnę gratia in corpora demissas esse, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, animam Domini præextitisse, unitamque esse DEO VERBO ante incarnationem & natiuitatem ex uirgine, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, prius formatum esse corpus Domini nostri Iesu Christi in utero uirginis

† διὰ προϋπάρχουσας.

Anathemata in Originem.

A ginis sanctæ, & deinceps unitum esse ei Deum uerbum, atque animam, ut quæ prius extiterit, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, omnibus cœlestibus ordinibus assimilatum esse Dei uerbum, ita ut ipsi Cherubin factus sit Cherubin, & ipsi Seraphin factus Seraphin, omnibus'que adeò supernis uirtutibus prorsus esse exequatum, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, in resurrectione rotundæ & orbicularis figuræ hominum corpora exuscitatum, neque cōfitetur † erectos nos excitatum iri, anathema sit. Si quis dicit, cœlum & solem & lunam & stellas & aquas quæ supra cœlos sunt, animatas quasdam esse & materiales uirtutes, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, Dominum Christum in seculo futuro pro dæmonibus, quemadmodum & pro hominibus, crucifixum iri, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, uirtutem Dei terminatam esse, eam'que tantum in creatione condidisse, quantum complexa sit, anathema sit. Si quis dicit, aut sentit, temporanea esse dæmonum & impiorum hominum tormenta, finem'que ea tempore aliquo habitura, siue restitutionem dæmonum aut impiorum hominum futurā, anathema sit. Anathema sit Origeni, qui & Adamātius dictus est, & hæc promulgauit, unà cum detestandis eius & execrandis dogmatibus, & homini omni qui hæc sentit aut asserit, aut aliqua ex parte quocunque prorsus tempore ea defendere audet: In CHRISTO IESV DOMINO NOSTRO, cui gloria in secula seculorum, Amen.

† ὀρθίους, rigidos. Lactant.

Post Synodum Imperator troparium, seu canti †† lenam, cuius initium est, Vnigenitus filius & uerbum Dei, composuit, atque B eam ecclesiæ inter psallendum usurpandam tradidit. Ea porrò ad hoc usque tempus, ueluti lege insolubili frequentatur. Idem Imperator tum primùm Seruatoris exceptionem toto orbe terrarum festo die honorare instituit, sicut Iustinus de sancta Christi natiuitate fecit. Atque non ita longo pòst tempore, Mauricius sacrosanctæ Dei genitricis dormitionem quindecimo Augusti mensis die celebrari præcepit. Patriæ quoque suæ Achrido præcipuum honorem habens Iustinianus, Archiepiscopali dignitate eam decorauit: ecclesiam'que ibi liberā, quæ ipsa sibi caput esset, cum plena potestate, constituit, & primam Iustinianam mutato nomine uocauit. Quemadmodum & in insula Cypro postea secundam Iustinianam, eandem'que Archiepiscopalem, parem ei cum Achrido honorem tribuens, fecit, in coniugis suæ Theodoræ Augustæ inde ortæ fauorem. Porrò Achrido urbs est in excelso tumulo constructa, prope lacum maximum, qui Lychnedus nominatur, antiquitùs autem Dassarites uocatus est. In eo maxima uis piscium capitur. † Drinus uerò fluuius se inde quoque prouoluit, septentrionem uersus fluens. Ex cultioribus etenim quæ ad Deabolim sunt partibus manans, & quem diximus lacum secans, & quasi Alpheus quidam pelagus scindēs, atque ad Arethusam fontem sensim marinis aquis innatando contendens, circa Boreale latus inde profluit, & ad paludis finem, eis quæ ab incolis Strudæ dicuntur, inuentis, eis'que ipsis sibi coniunctis, maximus euadit fluuius. Deinde se ad Occidentem inclinans, in Orinum se effundit, circa castellū * Hillissum nomine, quod totius Bulgariæ antiquitùs metropolis fuit. In eo etiam olim sedes regia Bulgarorum constituta fuerat. Verùm hæc hactenus.

Cantilena à Iustiniano composita.

Festus dies τῆς ὑπαπαντῆς, hoc est exceptionis Domini, primùm institutus. Est is idem qui Purificationis dies.

Itē Natalis Christiani dies.

Item assumptionis Mariæ.

Prima Iustiniana olim Achrido dicta.

Iustiniana prima, Iustiniana secunda, archiepiscopalis sedes.

Dassaritæ Plinio Thraciæ, Stephano Illyrici populi.

† Drilus Illyrici fluuius.

De utraque Iustiniana, ad finem libri huius, ex Procopio annotatio est.

** Quid si legas Clissum.*

De Bulgaris ex Suid. annotatio est ad finem libri præsentis.

†† ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, σταυρωθείς τε, χριστὸς ὁ θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἷς ὢν τῆς ἁγίας τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς. Hoc est: *Vnigenitus filius & uerbum Dei, qui quum immortalis esses, dignatus es propter salutem nostram incarnari ex sancta Dei genitrice & semper uirgine Maria: & immutabili ratione homo factus, & crucifixus, Christe Deus, morte mortem proculcasti. Et qui unus es sanctæ Trinitatis, & conglorificaris cum patre & sancto spiritu, salua nos.*

CAPUT XXIX.

Eutychij expulsio. Ioãnes eius successor.

PRæterijt interea temporis aliquid, & Eutychius, quòd Imperatori resisteret, noua quædam inducere uolenti, è throno deturbatur. Ioanni uerò ex uico cui Sirimis nomen est, in Cynegica regione, non longè ab Antiochia sita, ortum ducenti, sedes ea committitur. Quæ uerò nouæ istæ res fuerint, quas Imperator inducere constituerat, quamobrem etiam Eutychius episcopatu expulsus est, dicere pergam. Nondum multum, sicuti dictum est, à quinta Synodo præterierat tempus, & uetus zizaniorum sator, quòd nequaquam tranquillum ecclesiæ statum cernere posset, ut eam perturbaret, deprauata rursum dogmata quasi quasdam machinas ei admouit. Quum namque Seueri doctrina ex ecclesia reiecta, & qui illam secuti fuerant, atque etiam Origenis & Didymi & Euagrij, aliorum'que aliena atque absurda dogmata, necnon ante hos Anthimi & Petri & Zooræ impiorum hominum opiniones, anathemate confossæ essent: Seueritæ, quos diximus, à Iuliano Halicarnasseo & Gaino progressi, sub pietatis prætextu cum quibusdam fortiter congressi, eis persuasere, quòd ea quam ex uirgine Saluator CHRISTVS assumpsit caro, ante passionem incorruptibilis fuerit. Quorum ista fuere uerba: Nos quidem per necessitatem naturæ, affectiones eius, famem scilicet & sitim, & reliquas circumferimus: CHRISTVS uerò, utpote qui sponte sua passus sit, non itidem atque nos, naturæ legibus subseruijt. Aduersus quæ uerba, pij homines retulerunt: Quamuis spontanea CHRISTI passio* fuerit, æqualem tamen nostræ fuisse. Quomodo uerò posset, quod qualicunque tandem modo pateretur, id incorruptibile propriè, & non corruptibile,† perinde atque de nobis ipsis loquimur, dici? Ad quod illi rursum: Quomodo uos corpus CHRISTI incorruptibile post resurrectionem, & nobis ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale dicitis: eodem modo & nos incorruptibile id ante resurrectionem dicentes, ὁμοούσιον consubstantiale nobis esse confitemur. Contra hæc nostri rursum intulerunt: Tametsi corpus Dominicum incorruptibile post uiuificam resurrectionem confiteamur, non natura tamen id incorruptibile esse dicimus, sed gratia. Atque ubi illi contrà dicerent: Quòd etiam ante resurrectionem per diuinam gratiam incorruptibile fuerit: Nostri rursum: Ea quæ de CHRISTO dicuntur, hoc minimè admittere, responderunt. Ante resurrectionem namque & esurijsse & sitijsse, atque alia passum esse dicitur. Quomodo autem id quod talibus perpessionibus subditum esset, incorruptibile esset? Post resurrectionem sanè nihil quidquam talium perpessum esse legitur. Quapropter satis inde manifestum esset, ante resurrectionem corruptibile fuisse Domini corpus, post resurrectionem uerò extitisse incorruptibile. Quòd namque cibum post resurrectionem ceperit, non id famis gratia, sed *per œconomiam siue dispensationem manifestæ ex mortuis resurrectionis, ab eo est factum: ut exhiberet se eum ipsum, qui ex mortuis resurrexit, esse. Quo nimirum modo clauorum etiam fixuras ostendit, ut reuera se resurrexisse, neque spectrum esse probaret. Proinde scripturam non dicere, quòd resurrectionem ex mortuis uel esuriens manducauerit, uel sitiens biberit: sed quòd simpliciter tantum ederit

Non fert diabolus tranquillũ ecclesiæ statum.

Aphthartodocitarum hæresis.

Disputatio de ea hæresi.

** ἰσίως ἡμῖν ἔπασχε.*
† κατὰ δὴ τὸ ἡμέτερον

Imò natura etiam cui gratia quodammodo secundũ Augustinũ naturalis etiã iuxta hominem fuerit. Et in illo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Col. 2.

Quomodo & quur post resurrectionem Christus cibum gustauerit. Factum id quoque per συγκατάβασιν, h.e. condescentiam & accommodationem propter discipulos.

** κατ' οἰκονομίαν τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι σαφῶς.*

A B

†† *Aphthartodocitæ isti non satis perspexerunt sacramentum assumptionis hominis, quod sacramentum Dei uocat Hilarius: non item minorationem & exinanitionem uerbi Dei, formamq; serui, nõ exaltationem et glorificationem hominis Christi, eiusdemq; primogenituram ex mortuis. Pater minorauit filiũ modico citra angelos, ad terras demittendo: gloria tamen & honore coronaturus illum, in cœlos resumendo. Tertull. aduer. Praxeam. Vt recedente infirmitate agnoscatur diuinitas. Ambr. Primogenitus mortuorum Dominus, & in sinum suum recipiens pristinos patres regenerauit eos in uitã Dei. Ipse initium uiuentium factus, sicut Adam initium morientium factus est. Propter hoc & Lucas initium generationis inchoans, in Adam retulit: significans quòd non illi hunc, sed hic illos in Euangeliũ uitæ regenerauit. Iren. lib. 3. cap. 33. Et ideo primogenitus uocatur, quia in ipso primo deificati sumus. Cyrill. in thesaur. lib. 10.*

A rit & biberit, propterea quòd incorruptibilis post resurrectionem fuerit. Quòd si fortè sanctorum etiam quorundam oracula illi adduxere, in corpus Domini corruptionem prorsus non cadere, de alia corruptione quàm quæ nunc proposita esset, illos uerba facere, nostri dixere. *Corruptionis enim uocabulum duo significat. Eius enim nomine naturales istæ & irreprehensibiles carnis affectiones siue perpessiones ueniunt, sitis scilicet, fames, fatigatio, & angor, & aliæ. Ad quem modũ corruptibile Domini corpus, utpote ὁμοούσιον consubstantiale nobis dicimus. Eas quippe perpessiones omnes uoluntate sua DEVS VERBVM, propterea quòd homo propriè & uerè factus sit, suscepit. Atq; hoc ipso modo Domini corpus incorruptibile dicere, de Iuliani Halicarnassei & Haini sentẽtia, summæ impietatis est. Et corruptio quidem una hæc est. Est autem & alia, corporis scilicet in ea elementa, ex quibus cõpositum est, solutio, & carnis ipsius inquinatio: iuxta quam significationem & nos corpus Domini incorruptibile prędicamus, quòd inquinamẽtum nullum inuadere & pertingere potuerit. Post diuinam quidem resurrectionem, etiam secundum priorẽ uerbi corruptionis significationem, incorruptibilem carnis Domini assumptionem esse sentimus: sicuti et corpora nostra post resurrectionem Deo dante erũt, ante resurrectionem uerò secus. Atq; hæc ipsa est Aphthartodocitarum hęresis, qua multi mortales sunt correpti, non solum ex eis qui honores & magistratus gesserunt, sed etiam Hierarchæ primarij, & monachi uita illustres, & ex sacerdotali ordine alij, atq; adeò ipse etiam imperator Iustinianus. Et is plurimùm opinioni ei inhæsit: non ille altius dogma tale inuestigans, uerùm uerbi ipsius significationi acrius insistẽs, uidelicet qui haudquaquã tale quiddam de CHRISTO pro-

*φθορᾶς.

Corruptio in sacris literis duo significat.

Iustinianus quoq; in ea hæresi fuit.

B pter summum ipsius erga illum amorem & desiderium, audire cõstituerit. Princeps etenim iste tãto in Christum pietatis ardore flagrasse, ab eis qui res illius memoriæ posteritatis mandarunt, dicitur, quanto alius qui ante eum imperium obtinuerunt, nemo, termaximo illo Constantino semper excepto. Itaque propter uehementem in CHRISTVM amorem, illius gratia multa * etiam uiolenter fecit. Hebræos namque Pascha ante Christianos celebrare passus non est. Et Samaritanos, quòd à sententia sua discędere nollent, afflixit. Plurimis quoque templis ubique terrarum numen diuinum honorauit, quę magnificentissimè cõstruxit: quippe qui Deum honoribus eiuscemodi præcipuè colere uoluerit. Alia insuper hisce consimilia peregit, ut † omnibus certò abundantem & ueram, quã in intimo gerebat animo, erga Deum pietatis affectionem palàm faceret. Tum uerò is Imperator à recta plana'que & regia uia dilapsus, atque insuetum diuis'que Apostolis & patribus intactum iter ingressus, in spinas & tribulos incidit. Et quum Ecclesiam in sententiam suam adducere uellet, consilio opinione'que sua falsus est: quòd rectam publicam'que uiam septo firmissimo Dominus ita communijsset, ut non facilè quiuis inuadere eam & destruere posset. Tum autem & Vigilius minimè pedibus in Iustiniani sententiam ingressus, quum Italiam peteret, in itinere mortuus est. Ioannes autem, qui & Catilinus dictus est, principis Apostolorum episcopatũ sortitus est. Cœterùm Catilino Ioanne in ueteri Roma, Ioanne autem cui patria Sirimis fuit, in noua Roma, Apollinari Alexandriæ episcopatum administrante: apud Theopolitanos uerò post Dõninum Anastasio, qui ex Sina monte progressus est, antistite lecto, & Hierosolymis Macario in thronũ suum reducto (restituit namq; hunc Instinianus, quũ Origenem & Didymum & Euagrium anathemati subiecisset, post Eustochij exautorationem) edictum (ita enim latinè dicitur) idem Imperator scripsit, in quo cor-

Iustinianus inter Imperatores, secundũ Cõstantinũ, Christianißimus. Documẽta multa flagrantis erga Deum pietatis Iustiniani.

*πολλὰ τῶν βιαίων

†τὸ περιὸν τῆς εἰς θεὸν γνησίας καὶ ἐνδιαθέτου στοργῆς πᾶσιν ἀριδήλως φαίνειν προῤῥώμενος.

Idem tamẽ uia regia excidit, λεωφόρου.

Ioannes Catilinus Vigilij in sede Ro. successor. Latini historici Pelagiũ habent.

Primariarũ ecclesiarum antistites.

Edicto & ui Iustinianus in sententiã suam clerum omnem adducere conatus est, sed frustra.

quo corpus Domini in corruptibile, & in quod irreprehensibiles etiã perpessio A nes non caderent, uocauit: ita Dominum ante pasſionem edisse dicens, sicuti & post resurrectionem ederit, quòd non minus ab ipsa corporis in utero Deigenitricis conformatione id mutationis aut alterationis alicuius, in spontaneis istis & naturalibus perpeſsionibus, quàm post resurrectionem, pro eo atque sanctissimum esset, capax non fuerit: & quod idem corpus, incorruptibilitatem ipsam non post passionem, tantum, id quod catholica ecclesia profitetur, uerùm etiam ante passionem, ab ipsa usq; diuina seminisq; experte conceptione obtinuerit. Vt uerò in sentẽtiam suam sacer ordo in Oriente simul & Occidẽte leuem et futilem iret, ui adhibita cogere cœpit. At uniuersi oculis in Anastasium Antiochenum coniectis, ut ab eo quid facto opus esset discerent, cupidè expectabant. Per quam illi causam, primam eius conflictationem sapienter repulerunt.

CAPUT XXX.

Anastasius Antiochenus episcopus optimus.

ANastasius iste diuinarum rerum peritus maximè fuit. In morum autem & quotidianæ uitæ integritate, tam accuratæ obseruantiæ, ut & leuiculis quoque negocijs moderationem adhiberet: & non modò in reb. grauibus, & ad diuinũ numẽ pertinẽtibus, sed etiã in minimis à cõstanti certoq; proposito haudquaquã trãsuersim excideret. Mentis uerò habitũ q; optimè temperauit. Non eñ facilè admodũ adiri se passus est, ne temerè quos minimè oporteret, ad se admitteret: neq; austerus adeò & tetricus fuit, ut se difficilẽ aditu eis quib. deceret, exhiberet: & cũ tẽpus seriȩ rei agendæ esset, in parato aures habebat, & lingua eius fluminis instar scatebat, celeriterq; quæ ei proponebant̃ soluebat. Porrò in negocijs ociosis, et ad rẽ minus pertinẽtibus, simul & aures prorsus obturabat, & linguã frenabat, ita ut quùm orationẽ rationis tẽpestiuo modulo metiretur, tũ sermone quãdoq; silentiũ eius præstabilius esset. In hunc perinde atq; in propugnaculũ quoddã Iustinianus impegit, omni illũ arte aggressus, rectè hac secũ, ut illi uidebat̃, ratione deliberata, eũ si concusſisset, non difficili opere se orbẽ omnẽ in potestatẽ suã redacturũ, uera & germana dogmata euersurũ, & Christi gregẽ in captiuitatẽ abducturũ. Anastasius uerò fidei petra firmiter est nixus, & adeò aduersus Imperatoris impetũ diuina prorsus sublatus mẽte substitit, ut propalàm disertis uerbis, demonstrationes quoq; arte maxima cõpositas adhibendo, illi dixerit, corruptibile fuisse ante pasſionem Domini corpus, naturalibusq; & irreprehensibilib. obnoxiũ perpeſsionibus. Idq; ita & sacros Apostolos tradidisse, & diuos patres sensisse atque prædicasse. Quæ sanè omnia etiam ad monachorum primæ & secundæ Syriæ ordinem, qui illũ de eis consuluerant, manifestè & liberè rescripsit, omnes ut ita sentirent, confirmans, & quasi quidam aliptes ad certamen pro pietate obeundum excitans. Dictũ que illud quod uas electionis protulit, omnibus subijciens atque proponens: Si quis uobis, præterquàm accepistis, euangelizauerit, anathema sit. Illi porrò omnes in eadem sententiæ æmulatione perstiterunt. Quam ob causam, ut sibi ita resistentem in exilium ageret, Iustinianus consilium cepit. Id uerò ut Anastasius audiuit, compositam statim orationem, in qua † argumentis cum aduersarijs congrederetur, Antiochenis, ut ea se defenderent, si opus esset, obtulit. Ea autem uerborum elegantia & enthymematum densitate est confecta, nec non dictorũ ex sacris literis depromptorũ ubertate, ad rem ipsam ita accõmodata, ut maximã autor libri eius cõsequutus sit admirationẽ. Sed scriptum id, quòd Deus meliori quadam ratione ecclesiæ suæ consultum uoluerit, editum non est.

Anastasius fortiter animo magno Iustiniano in hæresi Aphthartodocitarũ refellenda restitit.

Scriptum Anastasij aduersus eam hæresim. συντακτήριον λόγον

Iustinia-

CAPUT XXXI.

A IVstinianus namque, quum, Anastasij sacerdotumq́ue eius, qui eodem cum illo ardore flagrabant, exilij libellum dictaret, inuisibili ictus plaga, ex uita hac excessit, triginta & octo annis, mensibusq́ue octo in Imperio transactis: quum quidem Aphthartodocitarum opinionem non aboleuisset, quippe qui sententiam eiusmodi ad honorem Dominici corporis magis facere existimauerit. Nonnulli certè quidem ueniam illi concedunt, neque eum ob talem opinionem, itidem ut hæreses alias, ab ecclesia proscribendum esse dicunt. Id ex præfatione sextæ Synodi magis liquet, quæ Iustinianum
» beata * quiete dignatur, uerbis eiuscemodi: Quādoquidem sanctæ & œcumeni-
» cæ duæ Synodi, quæ in Imperante hac & religiosa urbe coactæ sunt, altera qui-
» dem Iustiniani diuinæ quietis tēporibus, altera uerò sub piæ memoriæ Impera-
» toris nostri Constantini clementię tuę parentis, &c. Sed enim acta quoq́ue eius cōcilij, quū mentio eius facienda est, semper eū qui in sanctis est Iustinianū dicunt. In quib. & scholium siue breuem annotationem inueni, quòd Ioannes Chalcedonis † filius, quū Constantinopolitanæ pręesset ecclesię, Alexij Comneni ętate, in ipso Dei uerbi Sapientiæ tēplo, quotannis magnificè memoriā eius celebrarit, populi uniuersi cōcione ad rē diuinā coacta. Memoria eius Ephesi quoq́ue, in delubro discipuli eius * qui supra pectus Saluatoris recubuit, culta: quod delubrū ipse Iustinianus construxerat. In quacunque uerò ille demū apud Deum & homines est existimatione, tū quidē hāc etiam ob causam illum sacrū Eutychiū, atq́ue alios plures throno expulisse aiunt. Cœterùm moriturus, sicuti diuus Constantinus Athanasij, ita & hic Eutychij restitutionem in testamento, Iustino successori suo mandauit. Equidē opinor, non autē decerno, propter alia ipsius egregiè & rectè facta, & pręstantem in diuinū numē æmulationē, piamq́ue in omnib.
B religionem, interueniente quoq́ue mirifico Dei uerbi Sapientiæ templi opere, si quid tū in eo est desideratū, id infinita Dei misericordia resarctū & contectū iri.

Iustiniani mors.

De fide & pietate eius iudicium. ex Actis sextæ uniuersalis synodi.

** μακαρίας λήξεως.*

Constantinus Pogonatus.

† ὁ τοῦ χαλκηδόνος.

Memoria Iustiniani anniuersaria celebrata.

** ἐπιστηθίου*

Iustinianus Eutychij restitutionem moriēs mandauit.

CAPUT XXXII.

EO uerò adhuc Imperium gubernante, Auxumitarum Indorum rex, Grecorum sacrorum consectator, prælium cum Homeritis Indis, Iudaicam religionem colentibus commisit, belli eius causam Romanis præbentibus. Per Homeritas enim, qui Aegypto appropinquant, merces ultro citro'que datæ & acceptæ, ad Auxumitas inferebatur. Porrò quū ab Homeritarum principe Damno, Romani insidijs expetiti essent, ut profectio ad Auxumitas impediretur, accidit. Quare ad animi acerbitatem cōmotus Auxumita, bellū contra Homeritas mouit, uoto Christianorum Deo nuncupato, illorum se sacra suscepturum esse, si uictoriam ab Homeritis reportaret. Itaque cōflictu facto, uictor fortiter euadit, ipsum'que illum Damnum uiuum capit: & uotum Deo Dauid Auxumita persoluens, ad Iustinianum legatos mittit, ut quæ solennia Christianis essent, ipsis præstaret. Iustinianus autem ualde ea re delectatus, delectum uirum sanctum, episcopum eis dedit: qui plurimis bonis operibus gentem eam omnem subegit, & baptizauit. Atq́ue ex huiusmodi sanè causa interiores etiam Indorum populi Christianismū sunt cōplexi. Et tū primùm inde
* metaxa Cōstantinopolim est allata. Prodigia quoq́ue quāplurima Iustiniano imperante extitere. Ingentes terræmotus, concussiones & hiatus, stellarum faces admirandę, atque exundationes maris, quod propè ad quatuor miliaria in Thraciam

Auxumitæ Indi propter Romanorū commerciū impeditum Homeritas bello aggressi uicerūt.

Auxumitæ Christianismū complexi.

Metaxa primùm ad Rom. allata.

Fatales casus & prodigia.

** Metaxa sericum uillosum dici uidetur, quod uelutum uulgò uocant. Quadam ex parte hanc dictionem referunt Bohemi, qui sericum tale Axamit appellant. Metaxæ mentio fit l. lotas. C. de murileg. & gynæciar. lib. 11. Et metaxariorum negociatorum, l. fin. C. de pignor. Serici usus è Persis ad Græcos hoc tempore transijt, iampridem desitus. Egnat.*

ciam excurrit. Et catellus cæcus nouas quasdã res peragebat, atque cuilibet suũ tribuebat, & arcaniora quædã signis commonstrabat. In Pontifices etiam, quos admodum de Sodomorum hæresi insanire compererat, acerbè, seu potius fœdè, Iustinianus animaduertit. Et quum fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator secunda statim ieiunij hebdomade, carnes in foro uenales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per uim actum. Populus autem, qui pietatẽ sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neq; edebat: mortem sibi potius adeundã esse censens, quàm ut quidquã de patrijs moribus & traditionibus mutaret. Hæc de Iustiniano dicta sint. Faciẽdũ aũt mihi esse statui, ut Iustini etiã Imperiũ libro huic intexerem: ut procliue esset lectori triũ principum, Iustini, Iustiniani, & Iustini iunioris ecclesiasticas actiones cognoscere.

Sodomitarum coercio.

Quadragesimali tẽpore in penuria piscium, Iustinianus carnib. homines uesci iussit.

Populus tamẽ pius ab esu carniũ abstinuit.

† *Designabat is mulieres uterum gestantes, scortatores, adulteros, auaros, magnanimos. Quapropter spiritum Pythonis habere creditus est. Andreas quidam Italicus circulator eum habuit, & circumduxit. Diac.*

CAPUT XXXIII.

VErum enimuerò eiuscemodi opinioni addictus, eam ob causam turba & tumultu plena omnia relinquens, ad alterum illum rerum statum Iustinianus transijt: & in magnifico monumento, ab ipso lapide Sardio in Apostolorum templo constructo, sepultus est, ad dextram eam ædem ingredienti partem. Nepos uerò ex sorore eius Iustinus iunior, cui Imperialis aulæ administratio credita fuerat (curatorem Palatij Romanorum lingua uocat) purpuream uestem & reliqua Imperij insignia sumpsit: quum nondum quisquam præter familiares eius, uel Iustiniani mortem, uel ipsius successionem nosset: quoadusque derepentè in Hippodromo apparuit, quæ Imperatorum essent, more solito acturus simul, & passurus. Atque ubi res, ita ut ei uidebatur prosperè succederet, neque quisquam per res nouas rebus eius resisteret, in aulam reuertitur: & primam scripto iussionem promulgat, qua omnibus ubique episcopis & sacerdotibus exilium, in quod propterea acti fuerant, quòd periculum pro recta religione adijssent, remisit: eos'que sedes suas recipere, & religionẽ more solito colere, neque quicquam postea de fide nouare precepit. Hoc ille sic ut dignum erat, & Imperatorem decebat, peregit. In rebus cœteris nihil quod monarchæ esset, habebat. Nam intemperanter maximè & dissolutè uiuẽs, delicijs & uoluptatibus uacabat. Supra modum uerò & iste, perinde atque auunculus, turpi lucro uictus, aliena appetebat. Et nõ modò publica commoda illicita mercede uenalia habebat, uerumetiam de sacerdotijs idem facere haudquaquã uerebatur. Nam & hæc uenum exposita, quibusuis precio uili uẽdebat.

Sepultura Iustiniani.

Fl. Val. Iustinus iunior eius successor.

Clerus ab exilio reuocatur.

Ignauia & auaritia Iustini.

Sacerdotiorũ nundinatio.

CAPUT XXXIIII.

ET quum natura timidus esset, ferocem se magis exhibebat, perpessioni utrique turpissimè obnoxius. Itaque cognatum suum Iustinum, cuius præclara uulgò fama erat, uirum bellicis artibus, aliorum'que honorum gradibus illustrem, acciuit, qui ad Istrum excubabat, & excursionibus Abarum ibi obuiam ibat. Abares autem Scythæ sunt, ἁμαξόβιοι, hoc est, in plaustris degentes, & campos qui ultra Caucasum sunt, incolentes. Inde autem confertim uniuersi ab Hyperboreis Turcis, à quibus malè accipiebantur, pulsi, fuga sibi cõsuluere: & ad Bosporum, Euxini Ponti littorib. relictis, ubi multæ barbaræ gentes consederant, pleræque à Rom. sedibus suis exactæ, urbes q; castella & naualia, quũ uel † milites ueterani uacationẽ militiæ obtinuissent, et loca ea recepissent, uel Imperatores colonias eò deduxissent, constructa erant, uenere: & inde expeditionem contra eos qui illis obuij fierent, barbaros suscepere, donec ad Istri ripas uenientes, ad Iustinianũ Imperatorem legationem misere.

Iustinus dux, Iustini imperatoris cognatus.

Abares à Turcis Hyperboreis pulsi, ad Istrum, permittente Iustiniano, consedère.

† στρατιωτῶν ἀπομάχων γεγενημένων.

Abarum nomen adhuc in Hungaria retinet, Saba- ri- [illegible] inia. [illegible] quoq; [illegible] narios nomen suum acceptũ ferre debere uerisimile est.

A fere. Ex eis locis Iustinus, quem dixi, euocatus est, perinde atq; particeps fieri cũ nouo Imperatore †pactorum conuentorum, imperióq; frui deberet. Quòd nãq; & genere & * mundana ista uanitate pares essent, ex æquo etiam ad utrumq; Imperium pertinebat. Post multas namq; disceptationes, tandem illis conuenerat, ut qui Imperij administrationem consequeretur, alteri proximum honorem concederet, ita ut is ex secundis Imperij partibus primas præ alijs ferret. Adueniente igitur eo, multa benignitate, sicuti præ se tulit, erga hominem Imperator est usus: eundémq; ut ducem insignem, et genere sibi propinquum, uaria humanitate tractauit. Deinceps autem causas quasdam cõmentus, paulatim quos ille milites satellites & corporis custodes habebat, illi detraxit, progrediq; eum in publicum uetuit: & postremò in celeberrima Alexandriæ urbe domi clausum, ita ut in lecto iacebat, in multa nocte miseranda cæde sustulit. Hanc generosus ille uir beneuolæ propter cognationem affectionis, plurimarúmq; ab hostibus uicto-
† riarum mercedem tulit. Neq; uerò prius & ipse Iustinus & coniunx eius Sophia conceptam aduersus illum iram remiserunt, aut expectatione grauium malorum liberati sunt, quàm caput ipsius allatum inspexerunt: cui etiam pedibus proculcato, per risum illuserunt. Non multum intercessit temporis, quum & Aetheriũ simul, & Addæum, principes senatus, qui res magnas sub Iustiniano administrauerant, læsæ maiestatis legibus interrogat. Atq; Aetherius quidem in quæstione grauiter tortus, uoluisse se ueneno Imperatorem tollere, consilijq; eius con-
B scium, atq; in rebus omnibus socium sibi fuisse Addæum, confessus est. Hic autẽ graui iureiurando se nihil earum rerum scire confirmauit. Verùm utriq; caput amputatum. Addæus quum iugulari deberet, per meram calumniam crimen id sibi obiectum esse, de quo accusatus esset, dixit. Vindicta autem diuina, quæ omnia perspiciat, se meritò supplicium pati, propterea quòd incantationibus quibusdam Theodotũ aulę præfectũ sustulerit. Sedenim quomodo hæc ultione cœlesti acta sint, non est mihi dicere promptũ. Ambo tamẽ nefarij perniciosiq; fuere: Addęus quidẽ, puerorũ masculorũ corruptor: Aetherius aũt sycophanta magnus, qui per calumniam uiuorum & mortuorum bona impudẽter atq; crudeliter deuorare, raperéq; sub Imperatoriæ domus prætextu, cui sub Iustiniano prę fuit, solitus esset, ea re illi per q̃ utilis. Atq; hęc qdẽ ad hunc modũ sese habuere.

† τῶν ὁμο[illegible]μένων.

** τῆς [illegible] σμου κενότης.*

Iustini diuitis cædes.

Imperator cũ cõiuge sua capiti eius illudit.

Aetherij et Addæi uirorum non bonorum cædes.

Vindictæ diuinæ exempla.

Raro antecedentem scelestum Deseruit pede pœna lento. Horat.

† *Sub Iustino Narses Eunuchus, apud eum Sophia Augusta criminante delatus, et ad pensa ancillarũ uocatus est. Quam ille indignitatem non ferens, Langobardos in Italiam allexit. Qui deinde Romæ mortuus est. Langobardi Pannonia Hunnis Atilæ reliquijs, à quibus Hungaria denominata est, relicta, in Italiam uenerunt, rege Alboino ducente: & Veronam, Vincentiam, Mediolanum, &c. per deditionem receperunt. Blond. Et ab Alboino rege usq; ad Desyderium per ducentos & quatuor annos tenuerunt. Egnat.*

CAPUT XXXV.

IVstinus autem edictum derepentè compositum, ad Christianos ditionis suæ omnes misit, ut nihil in ecclesijs nouarent: sed antiquis patrum decretis insistentes, rectè diuinum numen colerent atque adorarent. Scriptum de fide hisce fuit uerbis conceptum. In nomine Domini nostri IESV CHRISTI Dei nostri: Imperator Cæsar Flauius Iustinus, fidelis in CHRISTO, clemens, maximus, beneficus, Alanicus, Gotthicus, Germanicus, Anticus, Francicus, Herculicus, Gepidicus, pius, fœlix, gloriosus, uictor, triumphator, semper colendus Augustus. Pacem meam do uobis, inquit Dominus CHRISTVS, uerus Deus noster: pacẽ meam relinquo uobis, idem promulgat hominibus omnibus. Id uerò aliud non est, q̃ ut in eum credentes, in unam & eandem ecclesiam conueniant, consentientes quidem animis in recta Christianorum sententia: auersantes autem eos qui contraria

Iustini scriptũ de fide Christiana, & concordia eiusdẽ.

traria dicunt aut opinantur. Primaria namque salus hominibus omnibus consti- A tuta est, ipsa rectæ fidei confessio. Quapropter & nos Euangelica præcepta, & sanctorum patrum sacrum symbolum siue doctrinam consectantes, ut ad unam eandem'que ecclesiam & sententiam simul accedant, omnes cohortamur, credentes in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Trinitatem ὁμοούσιον consubstantialem, Deitatem siue naturam & essentiam uerbo & reipsa unam. Vnam etiam uirtutem & potestatem & ἐνέργειαν, hoc est, efficaciam in tribus subsistentijs seu personis profitentes, in quas baptizati sumus, in quas credimus, & quibus professione addicti sumus. Vnitatem siquidem in trinitate, & trinitatem in unitate adoramus, distinctionem simul & unionem, præter opinionem omnem, habentem. Vnitatem quidem secundum essentiam siue Deitatem, Trinitatem uerò secundũ proprietates siue subsistentias seu personas. (* Distinguitur namque indistinctè, ut ita dicamus: & cõiungitur distinctè. siquidem unum est in tribus ipsa Deitas: & tria, in quibus Deitas est, seu, quod certius dicitur, quæ Deitas sunt, unum) Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, quũ persona quæque per seipsam spectatur, [a] mentis ipsius sensu, quæ insegregabilia sunt, segregante: Deum unum tria hæc simul [b] mentis acumine intellecta, propter eundem motum, & naturam eandem. Quandoquidem peropus est, & unum DEVM profiteri, & tres subsistentias siue proprietates prædicare. Confitemur uerò ipsum unigenitum filium DEI, DEVM VERBVM, ante secula quidem, & absque tempore ex patre genitum, non factum. In extremis autem diebus, propter nos, & propter nostram salutem, descendisse de cœlis: & incarnatum ex Spiritu sancto, & domina nostra sancta gloriosa Deigenitrice & semper uirgine Maria, & ex ipsa natum esse. Qui est patri & spiritui sancto ęqualis. Nõ enim quartæ, per incarnationem unius, ex sancta Trinitate DEI VERBI, B personæ accessionem suscepit Trinitas sancta: sed est unus et idem Dominus noster IESVS CHRISTVS, consubstantialis patri & DEO iuxta diuinitatem, & idem consubstantialis nobis secundum humanitatem: passioni obnoxius carne, & passionis idem expers diuinitate. Namque non alium DEVM VERBVM, quod miracula edidit, & aliud quod passum est, nouimus: uerùm unum & eundem confitemur DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM DEI VERBVM incarnatum, & perfectè hominem factum: nec non unius et eiusdem miracula simul et passiones, quas uoluntariè carne sustinuit, propter nostram salutem. Non enim homo aliquis seipsum pro nobis tradidit: sed ipse DEVS VERBVM [c] immutabili modo homo factus, spontaneam simul passionem et mortem pro nobis carne subijt. Atq; dum DEVM ipsum esse confitemur, non inficiamur eũ etiam hominẽ esse. Et hominẽ ipsum confitentes, DEVM ipsum quoq; esse non negamus. Proinde unũ & eundẽ ex utraq; diuinitatis scilicet et humanitatis natura compositum, profitentes Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, unione confusionem non inducimus. Non enim quòd secundũ nos homo factus est, propterea DEVS esse desinet. Neq; sanè quòd Deus natura est, et in eum similitudo nostræ naturæ non cadit, propterea homo esse negabitur. Verùm quemadmodum in humanitate Deus, ita nihilominus in sublimitate Deitatis homo permanet: utrumq; uerò in eodem est, & unus Deus simul, & homo, ipse Emanuel. Porrò eundem cõfitentes in diuinitate perfectum

atque

* Διαιρεῖται ἀδιαιρέτως. συνάπτεται διῃρημένως.

a τοῦ νοῦ χωρίζοντος τὰ ἀχώριστα.

b μετ᾽ ἀλλήλων νοούμενα.

In uerbo intelligo uerũ Dei filium. In carne agnosco uerum hominis filium, & utrũque simul in una persona Dei & hominis ineffabili gratiæ largitate cõiunctum. Aug. de Trin. lib. 13. cap. 19.

c ἀτρέπτως

† *Salus credentiũ mysteriũ Trinitatis est.* Hieron. *Deum esse multis notũ est. Sed quod pater sit, & filiũ habeat, paucis.* Aug. *Pater manifestaui nomen tuum hominibus, &c.* Ioan. 17. *Et creditur à nobis sine confusione cõiuncta sancta* Trinitas, *sine separatione distincta.* Aug. εἷς θεὸς ἐν τρισὶ, καὶ τὰ τρία ἕν. *Vnus* Deus *in tribus, & tria hæc unum. unus* Deus *pater, ex quo omnia: & unus* Dominus *Iesus Christus, per quem omnia: & unus spiritus sanctus, in quo omnia.* Eo, *ex quo & per quem et in quo, non naturas dissecantibus, uerùm unius & inconfusæ naturæ proprietates designantibus.* Atq; *id ex eo clarè patet, quòd in unum rursus colliguntur.* Ex *ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia: ipsi gloria in secula,* Amen. Greg. Nazanz.

A atq; etiam in humanitate perfectũ, ex quibus etiam compoſitus eſt, diuiſionem aut ſectionem in partes, una eius * compoſita ſubſiſtentia, non inducimus. Differentiam uerò naturarum, quam unio non tollit, indicamus. Nam neq; natura diuina in humanam eſt uerſa, neque humana natura in diuinã mutata. Intelligentiæ autem acie utramq; conſiderante, & potius utraq; in propriæ naturę fine & ratione exiſtente, factam quidem unionem dicimus, ſecundum ſubſiſtentiam: ipſa uerò ſecundum ſubſiſtentiam unio oſtendit DEVM VERBVM, hoc eſt, ex tribus Deitatis ſubſiſtentijs ſubſiſtentiam unam, non præexiſtenti homini unitam eſſe, ſed eam in utero dominæ noſtrę ſanctę & glorioſæ Deigenitricis ſemperq; uirginis Marię, ſibi ipſi ex ea condidiſſe in propria ſubſiſtentia carnem nobis ὁμοούσιον conſubſtantialẽ, & eiſdem perpeſsionibus per omnia obnoxiam, abſq; peccato, anima rationali & intellectuali animatam. In ipſa namq; † ſubſiſtentiam habuit, & homo factus eſt. Et eſt unus atq; idem Dominus noſter IESVS CHRISTVS, qui cum patre & ſpiritu ſancto conglorificatur. Cœterùm ineffabilem eius unionem conſiderantes, rectè naturam unam DEI VERBI incarnatam carne, quæ anima rationali & intellectuali eſt animata, profitemur. Rurſum differentiam naturarum contemplantes, eas duas eſſe dicimus, diuiſionem nullã introducẽtes. Vtraq; enim natura in eo eſt. Vnde unum & eundem profitemur CHRISTVM: unum filium, unam perſonam, unã ſubſiſtentiam, Deum ſimul & hominem. Omnes uerò qui aliter uel ſenſerunt, uel ſentiunt, anathemati ſubijcimus, alienos eos eſſe à ſancta Dei catholica & Apoſtolica Eccleſia iudicantes. Itaq; quũ recta & à ſanctis patribus nobis prodita dogmata ſic prædicentur, uniuerſos uos ut in unam & eandem catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam conueniatis, hortamur, ſeu potius rogamus. Non enim graue nobis eſt, B quamuis in faſtigio Imperij collocati ſimus, Chriſtianorum omnium conſenſionis atq; unionis gratia, eiuſmodi uerbis uti: ut una ab omnibus laus & glorificatio tribuatur Deo magno, & Seruatori noſtro IESV CHRISTO. De cæterò autem, ne quis cauſam aut occaſionem ullam de perſonis aut ſyllabis (ſiue fidei formulis) per inteſtina diſsidia contendendi captet, quoniam ad unam & eandem rectam fidem & ſententiam ſyllabæ (ſeu formulæ) producunt conſuetudinis & ſtatus eius, qui hucuſq; in ſancta Dei catholica & Apoſtolica Eccleſia obtinuit, & per omnia citra innouationem aliquam firmus ſtabiliſq; deinceps in tempus omne permanebit. Edictum hoc omnes ubiq; epiſcopi & ſacerdotes catholici comprobarunt, rectè promulgatum eſſe dicentes. Qui uerò ſe ab Eccleſia ſegregauerant, in ſchiſmate & diſſidio perſiſtẽtes, haudquaquam cum ea uniri uoluerunt: non aliam quidem ob cauſam, quàm quòd ad finem ſcripti diſertis uerbis adpoſitum eſſet, etiam temporibus futuris profeſsionem fidei talem abſq; rebus nouis ſtabilem conſeruatum iri.

* ὑποστάσει συνθέτῳ.

† ἔσχε τὴν ὑπόστασιν.

Duæ naturæ Chriſti in unã coeuntes dominationẽ & deitatem. Theologus.

Anathema in hæreticos.

Cohortatio ad unionem & cõcordiam fidei.

Perſonæ hic eorum accipiendæ, qui fidei profeſſiones cõpoſuerunt.

Hæretici in ſententia ſua perſiſtunt.

CAPUT XXXVI.

IVſtinus, poſtquam Ioannes cui Sirimis patria fuit, uitam ſimul & thronum Imperantis urbis morte abieciſſet, Eutychium ab exilio, ſicuti Iuſtinianus teſtamento iuſſerat, reuocatum, in eccleſiam ſuam reſtituit. Qui quatuor exactis annis, Ioannem νηστευτὴν, hoc eſt ieiunium, ſucceſſorem habuit. Vbi uerò Ioannes etiam Catilinus in ueteri Roma ſedem uacuam reliquit, & ad uitam illam migrauit, Bonoſo epiſcopatus gubernacula mandata ſunt. cui Ioannes alius, atq; huic rurſus Pelagius ſucceſsit. Poſt Apollinarim autem Ioannes Alexandriæ in paſtoralem conſcendit thronum, & huic deinceps ſurrogatus eſt Eulogius. Hieroſolymis epiſcopatum denuò poſt Euſtochium gubernauit Macarius. Poſt eum hierarchicam cathedram

Eutychius ab exilio reuocatus.

Huius Conſtantinopoli ſucceſſor fuit Ioannes ieiunator.

Pro Bonoſo legendum puto Benedicto.

Maximarũ eccleſiarum epiſcopi.

sortitus est Ioannes, qui puram & inopem uitam in Insomnium monasterio optimè egerat. Apud Theopolim autem Iustinus Anastasio Domnini successore pulso, Gregorium substituit, nullis tum in ecclesia nouis rebus motis. Imperator uerò crimen illud Anastasio obiecit, quòd sacram pecuniam in alios, quàm episcopum deceret, conferret sumptus, & quòd conuicio & maledicto Imperatorem ipsum petijsset. Quum namque interrogatus à quodam Anastasius esset, cur ita profusè pecuniam sacram dilapidaret, & non potius in usus decentes eam impendens, ita uti opus esset dispergeret: disertè per cauillationem dixisse fertur, ne à communi pernicie Iustino auferretur. Fama autem uulgatum est, propterea illi Iustinum infensum fuisse, quòd pecunias ei petenti, ille dare noluerit. Affinguntur præterea uiro ei alia quædam à nonnullis, qui Imperatoris cœptũ tegere aut excusare uoluerunt. Postquam Anastasius episcopatu abijt, Gregorius, sicuti dictum est, sedem eam accepit: cuius magna est in poetica laus. A primis enim capillis, in monasticis exercitatus studijs, strenuè ad summos gradus, quum nuper admodum se in eo lanugo prima exhibuisset, contendit. Primùm uerò Byzantij monasterio præfuit, ubi etiam ab initio uitam rerum omnium expertem degere cœpit. Postea Iustino iubente, pastorale munus in monte Sinæo suscepit: in quo à Scenitis barbaris obsessus, non minimis circumuentus est periculis. Quibus etiam, ut pacificationem inirent, suasor autorque fuit. Apud hos quum res magnas peregisset, in sacram deinde prouectus est cathedram. Animo & consilio in rebus omnibus optimo fuit: & ad quodcunque negotium se conuerteret, id quàm facilimè conficiebat. Metu minimè perturbabatur. Potestatibus autem, ut facilè illis territus cederet, flectendum se haudquaquam præbuit. Liberalis quoque, & admodum munificus, magnificè pecunias largiebatur: usque adeò, ut quòcunque, pro eo atque opus esset, progrederetur, quàm plurimi homines eum stiparent atque sequerentur, eorum etiam quibus nihil cum eo intercederet consuetudinis, & qui nihil ad eum pertinerent. Alij insuper qui eum prodijsse audissent, uel uidissent, ad eum confluebant, & honorem mundanis dignitatibus debitum, præ uiri eius obseruantia, secundo loco habebant, auidè sua sponte & uidere & audire eum cupientes, etiam de rebus non magni momenti plerunque uerba facientem. Erat siquidem ad arcanum desiderium eorum animis, qui illum quomodocunque coueniebant, inserendum quàm maximè idoneus, aspectu admodum admirandus, in colloquijs ualde iucundus: & si quis alius, & ipse ad id quod deceret cognoscendum acutissimus, & ad faciendum quàm facilimus. Ad consilium alijs dandum, atque ad res domesticas & externas dijudicandas, promptissimus. Quapropter multas res optimè gessit, negotia in crastinum differre non solitus. Terrori uerò erat non tantum Romanis Imperatoribus, quum publica tractaret negotia, quantum necessitas postularet, & tempus flagitaret, uerumetiam Persarum ducibus: sicuti suo loco à me dicetur. Varius etiam fuit. Aliquando namque multa utebatur uehementia: nonnunquã iratum se esse præ se ferebat. In primis autem, quum opus esset, maximè in eo eminebat lenitas & mansuetudo. Adeò ut quam commodissimè in eo, quam laudem Gregorius Theologus per uirtutis & pietatis studium consequutus fuerat, enituerit † austeritas reuerentia temperata: ita ut altera ab altera non læderetur, sed utraque per alteram illustraretur.

Anastasij Antiocheni exiliũ.

Causa exilij liberè nimis dictum.

Gregorius episcopus Antiochenus, uir magnus.

Gregorij Nazanzeni uirtus.

† τὸ αὐστηρὸν αἰδοῖ σύγκρατον.

Euagr. lib. 5. cap. 6.

A

B

Verum

CAPUT XXXVII.

A Erum enimuerò primo Gregorij episcopatus anno, Persarmenij, qui prius magnæ Armeniæ incolæ nominati fuerant, & Romanis paruerant: à Philippo autem, qui post Gordianum apud Romanos imperium obtinuit, Sapori Persarum regi ita proditi fuerant, ut Armenia quidē quæ minor dicitur, Romanis subdita maneret, maior autem Christianorum sacra moribus colens Persis sit tradita: Persarmenij inquā isti, quòd grauiter à Persis affligerentur, legesq́ suas transgredi ui compellerentur, clàm ad Iustinum oratores miserunt, ut sub ditionem Romanorum reciperentur precantes, quò liberè absq; molestia sacros ritus, pro religionis consuetudine, Deo peragere possent. Iustinus preces eorum cōprobauit, pactis conuentis quibusdam ab ipso interpositis, quę etiam iureiurando confirmauit. Itaq; Persarmenij magistratibus suis interfectis, unà, quod dicitur, * uniuersi sese Romanorum imperio commiserunt, in societatem suam finitimis eiusdem gentis populis, atq; itidem alienis pertractis. Apud quos Ardaamanes principem locum habuit, uir genere & dignitate, necnon bellicis & imperatorijs artibus præstans. Hac uerò de causa quum Chosroes Imperatorem incusaret, tale ab eo responsum tulit: Finē suum pacis pacta conuenta habere: insuper autem fieri haudquaquā posse, ut Christianos pacis finitæ tempore, ad populares suos confugientes ipse non reciperet. Hæc quidem ille, atq; his similia alia respondit. & quamuis talia diceret, minimè tamen se ad bellum instruxit: sed ocio solito deditus, delicijs diffluxit, post rationes & uoluptates suas omnia habens. Virum autem quendam genere sibi propinquum, Martianum nomine, Orientalium copiarum ducem designatum, aduersus Persas misit, neq; exercitu iusto, neq; apparatu belli alio satis B instructum. Hic cum manifesto periculo, & quod dicitur, cum ipsius Orientis euersione, in Mesopotamiam primùm est profectus, paucos admodum milites, eosq́ inermes secùm ducens: ad quos accedebant fossores & sarctores, & boum actores undequaq; coacti. Et cum Persis apud Nisibim leui certamine congressus, quum meliore loco res eius essent, Persis nondum satis paratis, urbem eam obsidere quàm hostes persequi maluit. Oppidani porrò propter tam splendidi scilicet belli apparatus cōtemptum, portas non clauserunt, sed fœdissima etiam in Romanum exercitum conuicia iecerunt. Plurima uerò prodigia, Romanorum futuras clades portendentia, tum uisa sunt: & bos recens genitus in initio belli conspectus est, ex cuius ceruice duo capita eminebant.

Maior Armenia Persis à Philippo Imperatore dedita.

Persarmenij ad Iustinū deficiunt.

* *πανσυδὶ*

Ardaamanes dux.

Iustini ignauia.

Martianus nō satis instructus aduersus Persas missus.

Is occasionem rei bene gerendæ prætermittit.

Prodigia.

Bos biceps.

CAPUT XXXVIII.

Osteaq; autem Chosroes se ad bellum probè instruxit, Ardaamanem aliquatenus productum, Euphratem in regno suo transmittere, & ad Circesium (quod dicitur) in Romanorū ditionem excurrere iussit. Est autem Circesium oppidum commodissimum & munitissimum, ad fines Romanorum Imperij situm. Muro namq; firmissimo atq; altissimo circundatum est. Quin & Euphrates & Aboras fluuij id circumfluentes, & in insulæ formam redigentes, inexpugnabile efficiunt. Ipse autem cum copijs suis Tigri amne traiecto, magnis itineribus celeriter ad Nisibim uenit: quę, sicuti dictum est, à Martiano obsidebatur. Hæc ita à Persis agi, Romani ignorabant: usq; adeò, ut Iustinus multorū sermonibus adductus, qui Chosroem iam mortuum esse, aut non longè à morte abesse nunciabant, Martiano ualde succenseret, quòd Nisibis expugnationem protraheret: ad quem etiam quosdam misit, qui illum ad claues portarum quàm celerrimè afferendas excitarent. Vt autem res minus ex sententia successit, & Iustinus risu & probro se dignum exhibuit,

Persarū aduersus Romanos expeditio.

Circesium oppidum.

Martianus Nisibim obsidet.

Ridicula Iustini ad Martianum mandata.

Nisibenus episcopus Gregorium Antiochenum, atq; is Iustinum de rebus Persarum certiorẽ facit.

Scripta talia Iustinus contempsit.

Ignauorum hominum πάθος.

** πρὸς τῷ ἄγεννεῖ καὶ τὸ θράσος.*

Marciano Acacius suffectus.

† σύγχυσιν

qui apud talem & tantam urbem, quæ efficere nequiret, conaretur, ad quā scilicet tam exiguus exercitus asidebat: res ea primùm Gregorio Theopolis antistiti ab episcopo Nisibeno renunciata est. Erat enim is Gregorio, à quo pecuniam ingentem acceperat, amicus quàm maximè. Et dabat præterea operam, ut urbs ea propter erumnas, quas à Persis patiebatur, in potestatem Romanorum rediret. itaq; is Gregorio, quæ in Perside gererentur, suo quæq; tẽpore insinuā do, significabat. Ea porrò ad Iustinum Gregorius scribebat: de subita etiā Chosroæ expeditione certiorem eum faciens. Atq; ille more suo delicijs & luxuriæ deditus, fidem habere episcopi scriptis supersedit, ea quæ cupiebat geri etiā ratus. In hominibus namq; molliter & dissolutè uiuentibus, ad ignauam socordiam gloriosa * audacia accedere solet. Neq; illi euentis rerum fidem habent, si aliū, quàm ipsi uolunt, exitum consequantur. Iustinus ergo Gregorio rescribens, ea quæ is renunciasset, tanq; falsa omnino essent, reijciebat. Atq; ut etiam uera essent, Persas tamen urbis expugnationem non præuenturos esse. Quin etiamsi præuenirent, eos tamen inde fœdè atq; turpiter repulsum iri dicebat. Et Acacium quendam delectum, uirum proteruum, † confusionem planè dicas, ad Martianum misit, cum eiusmodi mandato, ut etiamsi Martianus urbem cepisset, & pedem alterum in ea posuisset, dignitatẽ statim deponeret, eamq; ipse sibi Acacius sumeret. Quod sanè is fecit, Imperatoris iussa non ex illius commodo exequutus. Postq; enim eò uenit, Martianum illico in hostili terra dignitate priuauit, re ea militibus non renunciata. Sedenim qui in exercitu ordines ducebant, ubi ducem magistratum deposuisse cognouerunt, ulterius perseuerare in castris nequaquam uoluere: sed paulatim hinc & inde palantes diffugere, ridicula illa obsidione soluta. At Adaarmanes copias secum martem spirantes, non solum ex Persis, sed etiam barbaris qui Scenitæ dicunt, delectas ducens, Circesio præterito, quàm plurimū Romanorū rebus intulit detrimenti. Ferro namq; & igne pleraq; loca uastans, neq; moderatū quidq;, propter defensorum solitudinem, uel cogitans uel faciens, non pauca castella cepit. Et quòd ibi nemo cum imperio esset, tum autem quòd Romani propugnatores in castello Daras à Chosroe clausi forẽt, faciendum sibi liberè quod uellet statuit. Castris autem inde motis, Theopoli animum adiecit: & partem copiarum maximam, ipse non profectus, eò misit, quæ spe sua falsæ, & ab urbe ea sunt reiectæ: propterea quòd nulli in ea, aut sanè quàm pauci ciues mãsissent. Profugerat uerò etiā episcopus ipse, & sacra secum uasa & donaria extulerat. Nam & magna muri pars corruerat: & plebs nouarum rerum studio, sicuti eiuscemodi temporibus accidere solet, tumultum mouerat: & tandem desertam relinquens urbem, inde excesserat, nemine prorsus hostibus resistere aut obuiam ire conante. Adaarmanes postquam uoto suo & Theopolis direptione excidit, ignem olim quidem Heracleæ, postea autem Gagalicæ dictæ urbi iniecit: & ad * Seleuciam, quam Nicanor Seleucus cōdidit, locupletem quidem illam primùm & populosam, postea uerò tempore collapsam, & ad paucitatẽ redactam, progressus est. Hæc quum resistere illi non posset, pacto quodam interueniente, in eam est receptus. Vbi sanè præter conuēta multa egit: & ciuitate direpta, uicinis quoq; locis circumcirca dispoliatis, inde abijt. In præda reliqua, & episcopum & magistratum urbis summum cepit. Nec pauciores in reditu ille clades Romanæ ditioni intulit, nemine uidelicet prohibente, præter paucos admodū milites, qui ab Imperatore missi fuerant. Horum ductor Magnus erat, qui antea argentariæ mensæ in urbe Imperante pręfuerat, postea autem unius ex Imperialibus ædibus curā susceperat. Ii quum terga uertentes fugerent, parū abfuit quin ab hostibus sint excepti. Hisce rebus cōfectis,

Adaarmanes rem ex sententia gerit.

Chosroes ipse oppidum Daras obsidet.

Persæ Theopolim desertam & uacuam inueniunt.

Gagalicam incendunt, olim Heracleam dictam.

Seleuciam diripiunt.

** Euagr. Apameam habet, & Nicanoris Seleucum.*

Episcopum & præfectum eius capiunt.

Magnus Ro. dux.

Adaarmanes

A Adaarmanes Chosroem nondum urbem quam obsidebat cepisse reperit. Magnum autem adueniens illi attulit momentum, quod quum suis animum addidit, tum hostes plurimum exterruit. Inuenit urbem muro nudatam, & aggerem ingentem prope illam factum. Helepoles extructæ stabant, & catapultæ, quas uulgus † machinas seu tormẽta, saxa ex edito loco iacientia, uocare cõsueuit, quibus urbem hyemis tempore Chosroes in potestatẽ suã redegit. Cui Ioannes Timostrati filius præfuit. Hic eius obsidionem non admodum curauit, seu urbem potius ipsam prodidit. Nam & hoc tum sermonibus ita iactatum est. Obsedit eam Chosroes mensibus quinq́ʒ, & aliquot insuper diebus: cepitq́ʒ, nemine propè propugnante. Et ciuibus ex urbe multitudine uaria ductis, partim eos ferro cõcídit, partim uiuos in captiuitate seruauit. Vrbem ipsam, utpote opportunã & commodam, præsidio imposito retinuit. ipse uerò tropæo eo superbus, domum est reuersus.

Daras oppidũ Persæ recipiunt.

† μηχανὰς λιθοβόλους.

CAPUT XXXIX.

EA re Iustinus cognita, nihil prorsus rectè aut prudenter mente agitans, neq́ʒ casum talem humaniter ferẽs, in phrenitidis morbũ & insaniã incidit: ita ut nihil quicq́ʒ earum rerum quę fierent, intelligeret. Imperium autem à Tiberio administrari cœptũ, qui honorem pręcipuum Iustino acceptum ferebat, ex Thracia oriundus. Hunc pridem Iustinus cum plurimis militariũ copiarum millibus aduersus Abares miserat: & captus ille statim in prima congressione ab eis fuisset, militibus eius nequaq́ʒ barbarorum conspectum sustinentibus, nisi eum diuina Prouidentia inde ereptum, Romanorum imperio manifestò conseruasset. Quod sanè Imperiũ ad id discrimen B peruenerat, metuendum ut esset, ne Iustini præter rationem omnem susceptis actionibus, unà cum repub. corrueret, & in barbarorum potestatem perueniret. Quum igitur Iustinus tam grauiter morbo affectus esset, neq́ʒ quidq́ʒ earũ quę agerentur rerum animaduerteret, Tiberius consilium commodum, rebusq́ʒ pręsentibus opportunũ admodum cepit, quo casum & errorem omnem correxit. Traianum enim, uirum præclarum ex senatu, canicie & prudẽtia multos antecellentem, ad Chosroem mittit: & legationem non Imperij aut reip. sed solius Sophiæ Augustæ Iustini coniugis nomine, ad Chosroem instituit. Cuius etiam literę ad eum regem scriptæ sunt, quibus illa erumnam casumq́ʒ mariti & rempub. principe carentẽ deplorabat: nequaquã decorũ esse addens, illum uiduę mulieri, & principi iacenti, reipublicæque perturbatæ insultare. Nam & ipsum aliquando ægrotantem non solum in persimilem casum incidisse, uerumetiam præclarissimos quosq́ʒ medicos ex ditione Romana ad eum missos uenisse, qui arte sua & cura debita ægritudinem illius dispulissent. Legatione tali audita Chosroes flexus est: & quum in animo habuisset, primo quoq́ʒ tempore expeditionẽ in Romanorum terram suscipere, triennales tamen inducias Orientis partibus concessit: ita ut nihilominus † Armeniam, quæ bellum aduersus eum parasset, nemine res Orientales * turbante, aggrederetur. Porrò rebus Orientis in eum statum adductis, Sirmium à barbaris captum est, quod Gepides dudum tenuerant, & Iustino donauerant, sua sponte inde decedentes. Interea Tiberius Sophię instinctu Cęsar à Iustino, qui meliusculè morbo remittente habebat, declaratur.

Iustinus phreneticus.

Tiberius imperiũ Rom. administrat.

Imperiũ Ro. in summũ adductum discrimẽ.

Legatio & literæ ad Chosroem, nomine Sophiæ Augustæ, missæ.

Induciæ triennales cũ Persis.

† ἀρμενίαν ἐπελθεῖν.

* παρενοχλοῦντος.

Sirmium à barbaris captum.

CAPUT XL.

CÆterùm coronam imperatoriam ei impositurus, ea uerba disertè ad eum est proloquutus, quæ memoriam omnẽ ueterem & nouã longè excellunt. Quũ namq́ʒ Iustinus cõmodè per * dilucidũ interuallũ scilicet compos mentis esset, idq́ʒ diuina Prouidentia, ut simul & pec

Iustinus Tiberium Imperatorem creat.

* ἐν συνθέτῳ γενομένῳ.

cata errataq́ ipſe ſua proferret, & in remp. ordinem meliorem inferret. Quumq; **A** que omnes, atque ipſe etiam Ioannes ſacrorum antiſtes, cuius antea meminimus, cum ſacerdotibus ſuis in hypæthro ſiue ſubdiali Imperialis aulæ palatio, congregati eſſent, quo loco hæc agi celebrariq́ fas eſt, Imperatoriam coronam

Iuſtini ad Tiberium uerba.

ſuſtollens, purpureamq́ ueſtẽ, ut ea Tiberio imponeret, qui comes antea excubitorum fuerat, ita propalàm uerba fecit: Ne te, uir optime, umbra iſta phantaſiæ ſeu apparatus huius, & ueſtis hæc decipiat: quibus & ipſe, preterquam deceret, tranſuerſim raptus, non ſenſi meipſum ſupremis pœnis obnoxium reddere. Tibi uerò curæ erit, ut peccata quoq; mea corrigas. Corriges autem, ſi rectè & benignè rempub. adminiſtrabis. nec omnino iſtis tibi parendũ erit (principes demonſtrans) nam & ipſi me in eas quas cernis erumnas coniecerunt.

Princeps non ſemper conſiliarijs ſuis parêre debet.

Alia inſuper eius generis adduxit, quę ad conſternationem & lachrymas prolixas auditores commouerunt. Poſtremò uerò omnium intulit: Honora Deum & Eccleſiam eius, & olim quidem heram & dominam, nũc uerò matrem tuam. Qui facultates & poſſeſſiones habent, habeant: quibus eæ deſunt, eis tribue. Perinde atq; in teipſum, ita in omnes animũ intende. Noſce uerò & quis antea fueris, & quis hodie factus ſis. Si peccare non uis, ne arrogans & ſuperbus fueris. Ipſe namq; uides, quis ego paulo antè fuerim, & quid nunc ſim. Pauperes inprimis dilige, & eleemoſynę apud te non deficiant. Et quum precatio ab epiſcopo facta eſſet, Tiberius ad pedes Imperatoris ſe abiecit. Atq; ille ſubinferens: Si, inquit, uolueris, ſum: ſi nolueris, non ſum. Deus qui fecit cœlum & terram, omnia quæcunq; tibi dicere oblitus ſum, ipſe in animũ tuum ſubijciat, confirmans, atq; ab ipſo nunc initio inſtituens te ſanctiſſimo timore ſuo: per quem omnia tibi rectè atq; feliciter euenient bona. **B**

Præcepta ſaluberrima de Imperij adminiſtratione.

Precatio in Imperatoris coronatione.

Timor Domini.

Iuſtini mors.

Iuſtinus iunior ubi in imperio cum Tiberio annos tres exegiſſet, uita exceſſit. Ipſe ſolus annis duodecim, & menſibus decem cum dimidio Imperium gubernauit: cum Tiberio annis tribus, menſe uno minus: ita ut Imperij eius anni omnes quindecim ſint, & menſes nouẽ cum dimidio.

Liberalitas Iuſtini in eccleſias.

Iuſtinus, quæcunq; templa Iuſtinianus magna uſus liberalitate magnificè conſtruxit, ea acceſſionibus, donarijs & ſacris uaſis pluribus ipſe exornauit. Et ſummam magni templi teſtudinem collapſam, & quindecim cubitos ſuſtulit, & decentiſſimè, ita ut hodie cernitur, reſtituit. Et quum pietatis eſſet ſtudioſiſſimus, in uita quotidiana tamen perquàm diſſolutus fuit.

Huius tomi anni. Neoterici numerant 4554.

Liber hic hiſtoriarum decimus ſeptimus, tempus complectitur ſexaginta & quatuor annorum: quum ab orbe condito ſexies milleſimus † nonageſimus octauus, à diuina aũt Domini natiuitate quingenteſimus nonageſimus tertius ageret annus.

Computatio annorum iſtorum cum alijs Chronicis ſcriptoribus nõ concordat. Secundũ quoſdã enim obitus Iuſtini in annũ Domini 582, ſecundum alios in 576 incidit.

DE PRIMA ET SECUNDA IUSTINIANA, & item de Iuſtinopoli.

Apud Dardanos Europæos, qui ad Epidamni fines accolunt, regio Taureſia dicta fuit: Iuſtiniani qui orbem terræ ædificijs exornauit, patria. Locum eum breui muro circumdedit, in quadranguli formã ſtructura redacta, atq; in angulo quoq; turri una excitata, τετραπυργίαν, hoc eſt, quatuor turres habentem effecit, & ita nominari curauit. Ad hanc, urbem præclariſſimam condidit, quam Iuſtinianam primam uocauit, nutricia hæc præmia altrici ſuæ tribuens. Ibi uerò & aquæductum, ut ciuitas lymphis affatim abundaret, fieri fecit. Addidit alia inſuper egregia opera, Dei templa plurima, domicilia principum uirorum magnifica, porticus amplas, iudiciũ curias pulchras, fontes, plateas, uicos, balnea, rerum uenalium fora. Urbs ipſa ingens & populoſa, & tractus

A & tractus eius totius metropolis: ut quæ Illyrici uniuersi archiepiscopũ sit sortita, cuiq; oppida eius gentis reliqua omnia, pro magnitudine sua, debitum exhibuerint honorẽ. Et auxit illa Imperatori ei gloriam, quæ alumno tanto celebretur. Atq; ipse ambitione & liberalitate quadam illi, qui eam ita ædificijs excoluerit, gratiam referre contendit. Erat præterea in Dardania oppidum uetus, Ulpianum nomine. Huius mœnia, quòd nulli usui essent, demolitus, ad eam qua nunc id spectatur, pulchritudinem perduxit. Urbem hanc Secundam Iustinianam appellauit. Nõ longe ab hac, urbem quoq; aliam, quæ nulla antea fuerat, condidit: quam de auunculi nomine Iustinopolim uocauit. Procop. lib. 4 de ædificijs Iustiniani.

DE BULGARIS. παρέργως.

TErbelis Bulgarorũ dux, sub Iustiniano Rhinotmeto floruit. Et Iustinianus ipse, Constantinusq; Heraclij filius, uectigales eius fuere. Hic aurum & argentũ, quo arcas impleuerat, dextra quidem aurum, sinistra autem argentum promens militibus suis, quòd Abares prorsus bello Bulgari ipsi sustulissent, distribuit. Interrogauit aũt quosdam Abarum captiuos, quam'nam ob causam princeps eorum unà cum gente uniuersa interijsset. Cui illi responderũt: Quòd criminum delationes & accusationes inter eos inualuissent, quibus fortissimi & prudentissimi quique Abares sublati essent. Ac sic deinceps factum, ut homines iniqui & fraudulenti in societatẽ & decuriam iudicum peruenerint. In causa etiam fuit ebrietas. quum namq; uini prouentus exuberaret, ebrij omnes fuere. Deinde auarorũ iudicũ sordes. Consilia præterea fraudulenta, quibus alius alium circumuenit. Omnes enim uenales facti, & alter alterum dolis est aggressus. Ex B his ipsis causis internecio nostra processit. Terbelis hisce uerbis auditis, Bulgarisq; suis cõuocatis, leges tulit. Si quis prodiret accusator, ut non prius audiretur, ei' ue assensus præberetur, quàm de crimine probe esset quæsitum: Ac si criminator per calumniam mentitus esse comperiretur, ut is morte pœnas penderet. Ne quis homini furi & fraudatori alimenta præberet: id uerò si quisquã facere ausus fuisset, ut publicatis bonis eius, ipse proscriberetur: Furis autem & fraudatoris crura frangerentur. Porrò uineta omnia radicitùs excindi iussit. Et mendicantibus quidquam dari uetuit, ut scilicet pro se quisq; sibi ipse uictum quæreret, neq; ad egestatem delaberetur. Legum talium transgressoribus, bonorum publicatio & proscriptio proposita. Ex Suid.

Causa internecionis gentis Abarum.

Præcipuè hoc de iudicibus corruptis intelligendũ, quos Alexander Seuerus Imp. fures appellauit.

DECIMIOCTAVI TOMI CAPITA.

De schisma-

ECCLESIASTICAE Historiæ Nicephori Callisti Xanthopuli, Tomus XVIII.

CAPUT I.

B SVSCEPTA Imperiali administratione Tiberius, ad partes omnes reipub. se conuertit, ut quùm disciplinam rectissimè ciuilem restitueret, tum bellicis expeditionibus commodissimè omnem Romani imperij ditionem recuperaret, & constitueret. Fuit autem Tiberius procera corporis statura, & uultu non solum inter principes uiros, uerumetiam omnes propè homines decentissimo. Ita ut forma quidem Imperio dignus, animo autem placidus esset, & qui humanitate & misericordia quàm maximè gauderet: ipso solum aspectu, ut ita dicam, omnes ad se inuitās atq; alliciēs. Eas aūt diuitias & copias amplas sibi esse putabat, si prolixè nō solū ad necessitatē, sed etiā ad abundantiā alijs largiret. Nec ille respiciebat, quid recipere petentē oporteret: sed quid Imperatorē Romanorū dare deceret. Quòd si auri quidq; ad eū perueniebat, uiolēter cū subditorū lachrymis collectū, adulterinum id & uenenosum esse existimabat. Proinde ciuibus ditionis suæ omnibus annuum etiam tributum remisit: & quoscunq; agros Adaarmanes expeditione sua uastauerat, immunitate & libertate summa donauit, ultra modum etiā, & detrimenti accepti rationem. Magistratibus quoq; & dignitates gerentibus pensiones illegitimas cōdonauit, quibus priores principes subditos ipsi suos uendere soliti fuerant.

Statura, mores & uirtutes Imperatoris Tiberij.

CAPUT II.

ITaque pecunias non rectè exactas in usum decentem conuertens, ad bellum hostibus inferendum splendidè se armauit: & exercitu heroico ex subalpinis populis, & Rhenum accolentibus gentibus, præterea ex Massagetis, Pæonibus, Mysis, unà cum Illyricis & Isauris, atq;

Copiæ militares eius aduersus Persas contractæ.

ris, atque etiam ex Scythis, optimis strenuissimis'que quibusque uiris delectis, A
ita ut centum milia & quinquaginta * turmas fortissimorum equitum haberet, conscripto, expeditionem aduersus Chosroem suscepit. Quum ille statim, post Daras castellum captum, Armeniam ingressus esset, atq; inde circa messis tempus ad Cæsaream contendere in animo haberet: quæ principẽ locum apud Cappadocum gentem sortita, primas inter urbes reliquas ferebat. Vsq; adeò uerò iam res Romanorum contemnebat, ut etiam oratores qui ad eum uenerant, in conspectum suum non admitteret: sed ad Cæsaream urbem eos se sequi iuberet, ibidem postulata eorum auditurus, responsum'q; eis re deliberata daturus. Eò autem ubi peruenit, & exercitum Romanorum, qui eum præuenerat (quem Iustinianus ducebat, frater Iustini illius, à Iustino imperatore miserandum in modum cæsi, rei bellicæ & ipse egregiè peritus) conspexit, & iam tubæ classicum canebant, signa'q; militaria sublimia ferebantur, ac dux ipse unà cum tam splendido apparatu animum magnum spirabat, atq; ex aduerso uociferabatur, equitatus'q; tantus aderat, quantum nemo unquã Imperatorum in animo saltem est imaginatus: apparatu tanto & re tam subita atq; inopinata consternatus, ex intimo pectore ductis suspirijs, altius indoluit atq; eiulauit, neq; pugnæ initium facere uoluit. At ipso tempus prælij extrahente, atq; arte & fraude dilationem texente, Curs Scytha, cuius curæ dextrum cornu commissum fuerat, impetum in eum facit. Huius uim confertam quum Persæ sufferre nequirent, ordines'q; suos relinquerent, multi ex eis cæduntur. Deinde extremum hostium agmen Curs aggreditur, ubi instrumentum aulicum Chosroæ & exercitus eius apparatus erat. Hic preciosissimas quasq; res eius & instrumentum omne, ipso inspiciente & tolerante Chosroe, † quod facilius is impressionẽ suã quàm ipsius Curs sustineri posse existimaret, diripit. Et derepentè ingentis pecuniæ dominus factus, iumenta quoq; unà cum impedimentis abducit: in quibus etiam, qui ab eis perinde atq; Deus colitur, ignis erat. Et Curs Pæana canens, Persarum aciem circuit, & tandem circiter primam facem ad suos redit: qui adhuc ordines suos, sicuti acies structa fuerat, seruabant, quòd neq; Chosroes aggressus eos esset, nec ipsi initium pugnæ fecissent. Paucis uerò uelitaribus prælijs, unis tantum aut binis ab utraq; acie congresis, sicuti fieri assolet, commissis, Chosroes frequentes per noctem ignes accendit, nocturnum prælium experturus. Et quum Romanorum exercitus in duas partes diuisus esset, nocte intempesta, uigiles earum copiarum quæ Borealem plagam uersus excubabant, inuadit: eis'q; repentina impresione dissipatis, exercitu uniuerso Melitinem, quæ in propinquo erat, contendit: quam ab incolis & custodibus uacuam Persæ incendunt, se'q; ad Euphratem traijciendum instruunt. Porrò quum eos Romanorum copiæ à tergo consequerentur, saluti suæ timens Chosroes, elephante conscenso, fluuium tranat, & multos ex militibus suis in amne eo, qui illis pro sepulchro fuit, amittit. Multos etiam qui ex undis traijcientes euaserant, secum abducit. Huiusmodi ille summam pœnam postquam pro iniurijs Romano imperio illatis persoluit, ulterius in partes Orientales est progressus. Vbi eiuscemodi inducias, ut eum nemo aggrederetur, habuit. Iustinianus autem cum exercitu omni Persidem est ingressus: ibi'que hyeme transacta, qui ei resisteret, inuenit neminem: Atque exercitu non diminuto, circiter æstiuum solstitium inde reuersus, cum magna & præclara gloria, circa confinium, æstatis reliquum consumpsit. Exinde Chosroes rebus desperatis, dolore'que ingenti confectus, & fortunæ uicissitudine exanimatus, cum dedecore uitam amisit: & perinde atque sempiternam columnam atque monumentum fugæ suæ, legem illam, ne quis

Equitatus Tiberij maximus.
** ἴλας, alas.*
Euagr. lib. 5. cap. 14.

Iustinianus Romanus dux.

Curs Scytha in Romanorũ partibus secundum cum Persis equestre certamen committit.
Ignem Persæ pro deo colũt.

B
† ἀνεκτοτέραν τὴν ἑαυτοῦ ἐπιστροφὴν τοῦ Κοῦρς ἡγουμένου.

Chosroæ clades & fuga.

Iustinianus dux rectè rem gerit.
Lex Chosroæ, ne postea Persæ Romanis bellum inferãt. [illegible] mors.

A quis postea Persarum rex aduersus Romanos bellum gereret, post se reliquit. Ab eo regnum ad Hormisdam filium peruenit, de quo postea dicemus.

Hormisdas Chosroæ successor.

CAPUT III.

Terræmotus Antiochenus.

TErtius iam imperij Tiberij agebatur annus: & Antiochiæ rursum maximus terræmotus circa meridiem coortus, publicas & priuatas ædes ad ipsa usque fundamenta cõcussit, minimè tamen in terram prostrauit. Ipsa uerò uniuersa Daphne, quasi * succisiuum eius opus facta, corruit. Euenere tum alia quoque non solum Theopoli, uerumetiam in urbe ipsa Imperante, memoratu digna, quæ ciuitates eas maximis motibus concitatis conturbarunt atque perterruerut. Quæ quum initium ab ardore & æmulatione diuina sumpsissent, legitimum etiam finem sunt consequuta.

** παρέργον.*

CAPUT IIII.

Anatolius Antiochiæ dijs sacrificauit. Euagr. eo. cap. 8.

ERat Theopoli Anatolius quidam, ex plebeijs ille quidem & ignauis unus, sed qui postea multis se & uarijs negotijs ingesserit, & Theopolitanorum res potissimùm administrarit: qua ex causa in Gregorij, urbis eius sacrorum antistitis, amicitiam peruenit. Et quum eò nomine frequentius ad eum iret, potestatẽ maiorem ex eius consuetudine est consequutus. Anatolius iste crimine sacrificiorum dijs oblatorum accusatus, unà cum alijs, ut sacer & execrabilis, res graues & absurdas admisisse compertus est. Cœterùm quum Orientis præfectum donis expugnasset, parum abfuit quin unà cum popularibus suis (multi namque cum eo piaculi eius participes capti fuerant) euaserit. Multitudo autem motu concitato, consilio tali obuiam ijt. Illusit ea antistiti quoque, quasi & ipse detestandorum illorum hominum socius esset. Et dæmon quidam seditiosus & pestilens nonnullis persuaserat, quòd Gregorius etiam cum Anatolio sacrificasset. Atque is propè à plebe uehementer infesta

B & irata interfectus est. Et in tantum fama eius rei increbuit, ut Tiberius quoque Imperator nõ aliter atque per ipsius Anatolij uocem, criminis eius ueritatem inuestigare uoluerit. Itaque Anatolium, & qui cum eo capti erant, Constantinopolim uenire iubet. Quod ubi Anatolius cognouit, ad Deigenitricis imaginem in carcere alicubi ex funiculo depẽdentem, † uersis in tergum manibus, procurrit, supplicantis scilicet & deprecantis in morem. At illa impurum & execrandum illum detestans, simul & criminis tanti arguens, totam se ab eo auertit: miraculo mediusfidius horrendo, & memoria sempiterna digno: quod captiui omnes, qui in custodia seruabantur, & quibus cura carceris commissa fuerat, oculis ipsi suis uiderunt, & omnibus renunciarunt. Imago ipsa fidelibus etiam quibusdam conspecta est, eos ad contumeliam suam uindicandam concitare, filio suo ab Anatolio contumeliosè iniuriam factam esse dicens. Postquam uerò Byzantium Anatolius uenit, & flagris quàm maximè tortus est, nihil est contra episcopum proloquutus. Verùm ibi quoque magnorum malorũ & seditionis populo ipse cum popularibus suis causa fuit. Quum namque quosdam, sententijs ferẽdis, non iugulandos, sed ostracismo mulctandos esse, iudicatum esset, plebs ardore diuino accensa, uniuersam urbem turbulento motu repleuit: sæuiensque & grauiter eam rem ferens, eos qui ad exilium damnati fuerant, raptos, & piscatorijs nauibus impositos, igni uiuos combussit. Et quùm populus eiusmodi sententiam tulit, tum conuicia etiam in Imperatorem iecit, & aduersus episcopum suum Eutychiũ uociferatus est, perinde atque illi fidem abiecissent. Quin multitudo Eutychium quoque, eosque quibus quæstio mandata fuerat, in locis omnibus inuestigatos interfecisset, nisi quæ omnia gubernat diuina Prouidentia, illos quidem è medio surripuisset; ferocientis autem multitudinis ardorem paulatim ita re-

Idem flagitij eius reus agitur.

† ὀπίσω στρέψας τὼ χεῖρε.

Diua uirgo preces eius supplicantis reijcit.

Constantinopolitanæ plebis tumultus, propter leniorem in idololatras iudicum sententiam.

Anatolij graue supplicium.

ita restinxisset, ut nihil absurdi committeretur. Porrò Anatolius bestijs primùm in amphitheatro obiectus, & abundè ab illis dilaniatus, in crucem postea est actus. Verùm ne sic quidem impiorum flagitiorum pœna est defunctus. Siquidem execrandum illius corpus (quod nunquam historijs proditum est) lupi inde detractum deuorarunt. Quidam uerò Antiochiæ fuit, qui res eas illi obuenturas diuinauit. In somnis enim se uidisse dixit, Anatolij complicumq; eius iudicium plebi, quæ de eis sententiam ferret, commissum esse. Vir præterea magnus Imperialibus ædibus præfectus, quamuis Anatolium defenderet, proloquutus tamen est, conspectam sibi esse Deimatrem uehementer se obiurgantem, & talia ferè dicentem: Quousq; tādem Anatolium propugnas, qui tam impudenter supra modum in me & filium meum illusit? Sed hæc hactenus.

Vindicatorum gentiliū sacrorum exemplū.

CAPUT V.

Tiberius porrò ubi Iustinianum non eadem fortuna, qua antea, rem aduersus barbaros gerere cognouit, illi quidem præfecturæ Orientalis dignitatem, post Iustini obitum, abrogauit: & Imperatoria corona dudū sumpta, ducē alium militariū in Oriente ordinum creauit Mauricium, qui paulo pòst successor etiam Tiberij fuit. De eo mox, loco suo dicemus. Qualis enim & quantus fuerit, ex Imperio eius colligendum, quod uirum eum clarius manifestiusq; hominibus exhibuit, quum illi † summam quodcunq; uellet, arbitrio suo faciendi potestatem dedisset. Qua re etiam factum, ut domesticæ eius res & arcanæ in publicum proferrentur. Hic igitur Mauricius copijs militaribus receptis, ultra Romani imperij fines progressus, & quæcunque erant idoneo commodoq; loco Persis castella adortus, ea cepit: tantamq́ue prædam inde egit, ut urbibus & insulis & agris, quicunq; deserti antea fuissent, colonos imponeret: & quæ à multo tempore uacuæ iacuissent terræ, eas ad fructum ubertim ferendum cultura præpararet. Ex eis colonis strenuas etiam & fortes conscripsit copias, quæ contra alias quoq; gentes egregium bello robur ostenderunt. Effecit is etiam, ut domus uniuersæ seruis complerentur: & ut in abundanti rerum omnium copia, leui facilè precio omnia uænirent. Conflixit quoq; cum fortissimis quibusq; inter Persas uiris, Imperatoriaq; arte celeberrimis: cum Tamichosroe uidelicet illo, & Adaarmane, qui cum ualidissimis exercitibus cum eo sunt congressi. Sed enim quomodo ille, & quid prælio cum illis commisso gesserit, in præsentia mihi dicere facile non est, ad alia quæ instituti nostri sunt properanti. Tum quidem in ipsa pugna Tamichosroes non equidem Romani exercitus uirtute, sed religione sola, & sincera in Deum fide ipsius ducis cecidit. Adaarmanes autem prælio excedens, habenis omnibus quàm maximè laxatis fugit, non paucis suorum amissis. quum quidem Alamundarus qui Scenitas barbaros ducebat, uictoriam prodidisset: quippe qui Euphratem traijcere, & Mauricio in prælio adesse, contra Scenitas Arabes pugnāti, noluerit. Ea namq; Arabum gens inuicta maximè, equis celerrimis, uentisq; ipsis uelocitate simillimis insidens, sicubi concludatur, non capitur, & locis ad insidias capiendis hostes facilè præuenit. Sed & Theoderichus * Scythicorum ordinum dux, in pugna non affuit: uerùm extra telorum iactum quàm maximè consistens, se cum suis effusæ fugæ commisit. Ab ea uictoria cum amplissimis tropæis reuersus, triumphum egit, atq; omnium hominū ore celebratus est. Summi uerò honoris uia progressus, etiam ad Imperiale fastigium conscendit: quum Tiberio iam uitæ finis adesset, qui illi filiam Augustam, & cum ea loco dotis Imperium ipsum dedit. Non ille quidem longo admodum tempore in Imperio transacto, sed monumento tamen sempiterno ad æuum omne relicto, per res quas

Mauricius in præfectura Orientis Iustiniani successor.

† τὸ αὐτεξουσίως δρᾶν παρασχοῦσα.

Mauricij ducis in Oriente præclaræ res gestæ.

Tamichosroes, Adaarmanes, Persæ.

Ii à Mauricio uicti.

Alamundarus Scenites rem Romanā prodidit.

* Hic quoq; Gotthi Scythæ dicuntur.

A quas per uitam bene egit. Eas uerò uerbis complecti, non ita facilè uidetur. Maximum autem probè ab eo gestorum, & quasi quædam hæreditas, quam Imperio post se reliquit, illud est, quòd Mauricium, uirum admirandũ, Imperatorem renũciauit. Quin etiam nomina sua genero & filiæ indidit, Mauricio quidem Tiberij, Augustæ uerò Constantinæ nomine imposito. Itaq; quum Tiberius uideret, ex hac deinceps uita sibi migrandum, naturæq; legib. cedendum esse, atra illum bili affligente, Mauricius Imperator dictus, purpura conspicuus honorem & dignitatẽ meræ summæq; potestatis recepit. Tiberius etenim in hypæthram illam Imperialis palatij aulam progressus, Antistitem sacrorum (Ioannes autem tum adhuc ecclesiæ clauum gubernabat) eò euocauit: atq; insuper conuẽtum sacrarum dignitatũ coegit, satellitumq; suorũ & corporis custodum, eorũ quoq; qui Imperiali honori accensentur. Tum autem quicunq; in populo præclari erant, ad se acciuit: ubi nomine eius Ioannes uerba fecit, Orator egregius, & Romanarum legum peritus, & propter insignem eloquentiam Imperatoris iussa pro concione exponere solitus, & quæstoris dignitatem gerens. Aderat igitur Imperator ipse in noui Principis electione, unà cum filia Constantina, quã Mauricio uitæ simul & fortunæ sociam dederat. Prius autem quàm Imperatoris noui renunciatio promulgaretur, ad conuentum eum ita uerba fecit:

Res Tiberij imperatoris.

Electio & renunciatio Mauricij Imperatoris.

CAPUT VI.

B Viri Romani, præclarissimum apud omnes gentes nomen, & propter amplitudinem gloriæ omnib. omnium linguis celeberrimum: Magnæ me nunc curæ & solicitudines circumstant. Quarum alteræ, ut quæ me relinquere oportet, ea rectè constituam, adurgent: alteræ uerò, migratione ipsa, qua à uobis disiungar, exterrent. Ea nanq; rationem actæ hic uitæ uniuersitatis huius conditori reddere cogit. Et nunc usurpata mihi dudum libertas & securitas, in timiditatem ingentem est conuersa. Quibus etenim †prolixior est faciendi quæ uelint potestas, eos peccata plura consequũtur. Sed enim quam de Imperio concepi curam, acrius me urget, ut uidelicet nõ temerè quiduis de republica decernam: sed qui eam rectè administret, substituam. Quandoquidem nec mihi Imperium ad uoluptatem & delicias corporis consectandas commissum fuit. Neq; uerò fortuna tantum animum meum angit, uerùm etiam natura ipsa. Eòdem enim & imperium & coniunx & liberi concurrũt. Nam Imperium sapiẽtem gubernatorem requirit, coniunx uiduitatis curatorem æquissimum: liberi porrò, qui eos ducat & defendat, tutorem, propter ætatis imbecillitatem, & naturæ, maximè muliebris, infirmitatem. Cœterùm naturæ sæpenumero contemno necessitudinem, morbo ingruente: despicio etiam liberos, & cõiugem nihili facio, mihiq; iam mori uideor, & solicitudinis eiusmodi libertatem consequor. Vix autem cogitationes tales depono, quum mihi Imperij cura incessit. Non solum enim certaminum omnium multo maximum est, creditum sibi sceptrum pro eo atq; par est conseruare: uerumetiam hæreditatẽ Imperij, ita ut decet, ad eos quos oportet, transmittere. Equidem æquum esse admodum arbitror, decessoribus principibus successores debere esse præstantiores, ut illorum errata isti corrigant. Quod nisi fiat, Imperij ipsius ditionem omnem, propterea quòd imbecillibus fundamentis nitatur, labi & corruere necesse est. Talibus curis quum animus meus conficeretur, ea quæ res omnes respicit Prouidentia, laboribus nostris succurrit, consiliumq; nostrum auspicata, autoritate sua confirmauit: & eum qui post me magnificè imperaturus est, declarauit: Mauricium istum, uirum rei Romanæ perq; utilem & commodum, qui plura & ma-

Oratio Tiberij Imperatoris decessuri, de Mauricij surrogatione.

† ἀφθονία τῆς ἐξουσίας.

ἢ πάντων ἱερ[illegible]

gna certaminā pertulit, & quasi quendam arrabonē, ut ita dicam, futuræ suæ de A
ciuibus subditisq́ curæ & prouidētiæ apud rempub. deposuit. Hunc ipsum hodie Imperatorem conspicietis. Tanta autem persuasione & fiducia illum maximæ omnium administrationi adhibeo, haudquaq́ mente claudicans, aut errās, ut non modò Imperium ei, uerùm etiam filiolam credam, pignore tanto naturæ ipsius, bono uos animo esse iubens. Id quod ueluti consolationis uiaticum, mecum mihi laturus ad linguam istam, unde reuerti non liceat, migrationē uideor. Vos ipsi autem idonei & fide digni pulcherrimæ huius ordinationis testes mihi estis, ex eo, quòd eorum qui imperium nostrum dudum administrarūt, & huius præcipuè uiri periculū fecistis, qui prudentissimè nos est † consectatus. Tu uerò Maurici, pulcherrimum mihi epitaphium Imperium tuum facere perge, & sepulchrum meum uirtutibus tuis exorna: neq́ spem eorum qui tibi concrediti sunt, per dedecus fallens, neq́ uirtutes ipse tuas obliuioni tradens, & ueluti pristinam animi tui generositatem fugiens. Proinde † potestatis insolentiam ratione fac frenes, & philosophiæ artibus sapienter potentiæ scapham gubernes. Imperium nanq́ res quædam est sublimis & excelsa, in altum qui ei insident sustollens, & rectè cogitata excutiens. Minimè uerò opinionem eam, q́ prudētia omnibus anteeas, concipe: quamuis fortuna, quæ tibi sublimis contigit, omnes superes. Porrò ciuium & subditorum beneuolentiam potius quàm metū fac consecteris: & obiurgationem magis, perinde atq́ magistrum quēdam, quàm assentationem, complectare. Potestas nanq́ res quædam est, quæ admoneri docerióq́ nolit, & castigationem ægrè ferat. Ante oculos tuos assidens Iustitia excubet, B
† quæ uitæ nostræ actionum remunerationem, pro summa sua potestate constituit. Purpuram perinde atq́ utilem pannum tibi iniectum esse, per philosophiæ studium existima. Coronam autem qua caput tuum cinctum est, nihil à lapillis qui circa marinum littus fluctibus alluuntur, differre puta. Ipse purpuræ flos, q́ subtristior est, exhortari mihi Principes uidetur, ut moderationem animi rebus secundis seruare assuescant, neq́ nimium lætentur, aut luctuosa ista monarchiæ stola superbiāt. * Imperij siquidem sceptrum non immoderatam potestatem, sed splendidam potius seruitutem exercere admonet. * Iræ imperet humanitas & misericordia, arrogantiæ autem timor. Nam & apibus natura duces dedit: earumq́ regem aculeo quasi quadam spontanea & naturali potestate armauit, ut pungere etiam eum possit, qui legitimè non pareat. Sed apis minimè tyrannicū, uerùm communi utilitati commodum & iustum aculeum habet. Itaq́ illius saltem erimus imitatores: siquidem ratio ipsa, consilia meliora subijcere non ualeat. Equidem ad te hæc, ueluti productor tuus & parens. Consilij autem nostri iudicem habebis † potestatem, ab affectione omni & muneribus incorruptam: simul & uirtutes ipsas remunerantem, & uicia coercentem.

Tiberius Mauricio filiam simul & imperium committit.

† συμπαρομαρτοῦντα.

Pulcherrimū decedētis Principis Epitaphium. bonus successor.

† ἐξουσίας ἀγέρωχον.

† πρυτανεύουσα τὴν τῶν βεβιωμένων ἀντίδοσιν.

† ἐξουσίαν ἀδέκαστον.

* *Antigonus rex filium intuitus subditis uiolentius utentem ac superbius.* οὐκ οἶδα, *inquit,* ὦ παῖ, τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔνδοξον εἶναι δουλείαν. *hoc est, Nescis fili, Dominatum nostrum splendidam esse seruitutem. Pindarus quoq́, omnem regiam & aulicam phantasiam, sicut eam Lucas Act. 26. uocat,* ἐμφανὲς *esse cecinit* ἄλγος. *hoc est, illustrem miseriam.*

* *Non constat inter autores, rex nullum ne solus habeat aculeum, maiestate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, sed usum illi tantum negauerit. Istud constat, imperatorem aculeo non uti, &c. Plin. lib. 11. cap. 17.*

CAPUT VII.

CVum igitur Imperator finem orationis fecisset, ciues & subditi propter dolorem quo afficiebātur, multam uim lachrymarum profuderunt. Deinde sublatam Imperator coronam & purpuream chlamydem, Cæsari circumdedit. Ibi tum subditorum acclamationes & gratulationes exauditæ, partim tam commodi consilij autorem, partim ipsum renunciatum

Mauricius Imperator coronatur.

nunciatū principem, propter eas quibus se Imperio dignū præstiterat uirtutes, admirati. In primis uerò laudibus earum rerum omnium conciliatorē, qui uniuersa commodissimè dispensat, extulerunt. Vbi uerò ad hunc modum Mauricius Imperatorijs cæremonijs princeps est declaratus, Imperator ipse in lecto suo repositus, in somnis uiri speciem ea forma, quæ neq; uerbo, neq; scripto exprimi queat, & ueste tam cādida, ut cubiculū ipsum illustraret, uidit. Vir is manu protensa, talia uerba ad eum est profatus. „ Hæc tibi Tiberi *ter sanctū numen „ renunciat: tyranni impij, Imperij tui temporibus non extabunt. Postquā autem euigilauit, & somniū istud amicis exposuit, legibus deinde naturæ, quamuis Imperator esset, obsequutus, terrenam tunicam deposuit, anima eam ueluti umbraculum quoddam relinquente, & ad sedes supernas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus, solus autē quatuor annis præfuit: qui posteaquam in Imperatorum sepulchro repositus est, homines omnes ad Mauricium, perinde atque satellites conuersi: & lachrymæ, quibus Tiberij funus prosequuti fuerant, eo ipso die restinctæ sunt. Non enim homines tantùm præteritorū meminisse, quantum præsentia curare & colere, solent.

Visio nocturna Tiberij.

*τρισάγιον.

Mors eiusdem. Paul. Diaconus, annos septem Tiberiū imperasse scribit: Euagrius solū annos quatuor, li. 5. cap. 21. Ita ut reliquos tres cum Iustino imperarit.

CAPUT VIII.

VBi Mauricius imperium suscepit, & Tiberiū satis eluxit, nuptias primùm parat: Augustamq;, quæ & Constantina dicebatur, matrimonio solenni Imperatorum ritu sibi iungit. Nuptiæ magnificè prorsus Imperiali pompa celebratæ, & epulationes splendidæ publicitùs per urbem omnē populo datæ. Apparatui tanto affuêre, uera in * Deum pietas, B & Imperatoria Maiestas, satellitio Mauricium eiusdemq; cōiugem decentissimè stipantes, & dona eis quàm honorificentissimè offerentes. Illa nanq; canicie ueneranda, decentibusq; rugis, quod antea memoriæ proditum non est, patris atq; matris, nuptias sanctificantium, fratrumq; uenustorum, coniugalem apparatum exornantium, uicem præstitit. Hæc autem, ex auro contextā uestem, purpura & Indicis margaritis distinctā, nec non coronas auro multo & lapillis pellucidis resplendentes præbuit, atque omnes qui dignitates magistratusq; gerebant excitauit, ut splendidè, quo dignosci possent, coronati, faces nuptiales accenderent, conuentumq; sponsalitium hymnis atq; carminibus celebrarent. Ita ut conijcere liceret, nunquā apud homines apparatu eo splendidius quidquam extitisse. Demophilus sanè res Romanas describens, Plutarchum Chæroneum disertè dixisse refert, propter solam urbem Romam, † uirtutem & fortunam inter se fœdus pepigisse: ego autem dixerim, * ueram etiam in Deū pietatem & felicitatem, in solo Mauricio coniunctione inita conuenisse, q; pietas scilicet felicitatem in potestatem suam redegerit, eandemq; errare & labi prorsus non permiserit. Postea etiam Mauricius illud studio habuit, ut non modò corpore, sed animo quoque purpuram atq; coronam circumferret. Solus nanq; ex prioribus Imperatorib. sibi ipse imperauit, & uerus cum summa potestate princeps ochlocratiam seu turbulentum affectuum statum ex animo ipse suo eiecit, atq; aristocratiam siue optimatium gubernationem in cogitationibus consilijsq; suis constituit, uiuam seipsum uirtutis statuam, ut ciues atque subditos ad imitationem sui erudiret, præbens. Hic nomen & genus uetustius, ex ueteri Roma traxit, propinquiorem autem cognationē ex Arabisso patria habuit, quæ gentis Cappadocum est. Fuit autem uir prudens & solers maximè, in uita quotidiana & uictu accuratus admodum. Ventri minimè indulsit, necessarijs tantum & frugalibus

Nuptiæ Mauricij cum Constantina Augusta.

Splendidissimus Imperialium nuptiarū apparatus.

† ἐσπείσαντο πρὸς ἀλλήλας ἀρετή τε καὶ τύχη.

* Θεοσέβεια καὶ εὐδαιμονία συνῆλθον, ὡς θεοσέβειαν διασκευάζειν τὸ εὐδαιμον, καὶ περιτρέπεσθαι παντάπασιν οὐκ ἐνδέχεσθαι.

Veri imperatoris forma.

Mores et instituta Mauricij Imperatoris.

* Θυσίαν ἅμα τὶ ἡ βασιλεία δορυφοροῦσα τὰ ὑπηρετοῦντα, καὶ ἀμφιέζουσα τὰ τιμιώτατα.

libus cibis usus, constantem se & immotum in rebus omnibus præbuit. A multis adiri se & conueniri non facile passus est: neq; in hominibus audiendis dissolutus aut remissus fuit. Alterum enim contemptum adfert, alterum autem assentationi aditum præbet. Itaque non frequenter, & tantum de rebus grauibus acturos ad se homines admisit, & aures sermonibus inutilibus & fatuis clausit & obturauit: non cera ille quidem, sicut apud poetas est, sed ratione potius quàm commodissimè tanquam clauem, sic oportunitatem cum modo coniunctam illis imponens, quæ in colloquijs rectè & tempestiuè sermonem aperiret simul & clauderet. Inscitiam uerò, iactantiæ & ferocitatis parentem, timiditatemq; sociam eius & comitem, ita à se reiecit, ut † rerum agendarum aggreßio bene cœpti consilij, intermißio autem & tarditas certæ securitatis esset. Quum interim fortitudo & prudentia se ad tempus accommodarent, & gubernacula ad res ex usu gerendas conuerterent: † remißionemq; atq; intentionem cœptorum, ut moderatione quadam & ordine instituerentur, curarent. A

† τὸ κινδυνωδ-μα ἀβουλίαν εἶναι, τὸν ὄκνον ἀσφάλειαν.

† τὴν ἔφεσιν καὶ ἐπίτασιν αὐτῶν τῶν ὁρμῶν μέτρῳ τινὶ καὶ ῥυθμῷ γίγνεσθαι.

CAPUT IX.

Prodigijs quibusdam imperiū Rom. Mauricio prædictum.

PRodigia quoq; diuinitus accidêre, quæ imperium Mauricio portenderunt. In multam enim noctem rem diuinam eo faciente, atque incēsum offerēte, in basilica sacri Deigenitricis templi, quod à Iustiniano apud Antiochenos nomen habet, uelum quo sacrosancta mensa contegitur, igne comprehenso arsit. Ita ut in stuporem & consternationem coniectus Mauricius, ad eam rem expauesceret. Gregorius autem urbis eius hierarcha, qui ibi præsens astabat, diuinum quiddam id esse, atq; res nouas & sublimes denunciare dixit. Quum uerò in Oriente aliquando Mauricius esset, CHRISTVS ei † euidenter & manifestò apparuit: & ab eo, ut contumelias sibi illatas uindicaret, petijt. Quæ sanè certa de Imperio eius diuinatio fuit. A quo nanq; CHRISTVS uindictam, præterquam ab Imperatore, atq; eo tantopere in illum pio, exigendam efflagitaret? Alia præterea memoratu digna, qui eum in lucem produxerunt, de eo renunciarunt. Pater nanq; retulit, quum procreaturus eum esset, in somnis se maximam uitē uidisse, quæ ex cubiculo suo orta emerserit, omnisq; generis maturos botros circumcirca pendentes protulerit. Mater uerò ipsa partus tempore, è terra nouum quēdam & uariantem suauitatis odorem redditum esse dixit. Illud insuper, quòd anicularum est, & mihi propè incredibile, addens, persæpe eam quæ Empusa uocatur, alius uerò Gilo dixerit, infantem ex cubiculo, ueluti eum deuoratura, extulisse: nihil tamen detrimenti ei afferre potuisse. Quin & Simeones ille, qui prope Antiochiam stationem in columna habuit, quantum uix alius quisquam, bonis operibus peragendis commodissimus, & omni uirtutum genere clarissimus, nō modò multa per diuinationem dixit, sed fecit etiam, quę Imperium eius designarunt. Sedenim talibus parentibus procreatus, atque ad hunc modum educatus simul & doctus, talis etiam sponsus & princeps, Augusta, quæ & Constantina appellata est, uxore domum ducta factus, Mauricius ad Imperium peruenit. Quas uerò etiam res gesserit, historia ipsa, diuino opitulante auxilio, ostendet. B

† ἐναργ.

Empusa, Gilo.

Res Mauricij.

CAPUT X.

Mauricius in maiestatis uiolatæ reos non seuerus.

ILlud igitur ei in primis studio fuit, ut ne alicuius qui perduellionis & læsæ maiestatis reus ageretur, sanguinem effunderet. Sic Alamundarum Scenitarum barbarorum ducem, qui rempub. prodiderat, non interfecit, sed unà cum uxore & liberis quibusdam in insulam quandam

A quandam prope Siciliã deportari præcepit. Idem filio eius Naamani fecit, qui nota prorsus & probrum ciuilis administrationis fuit, & quamplurima flagitia in utranque Phœniciam & utranque Palæstinam ita admisit, ut cohors eius barbara, prouincias eas rapinis compilarit atque diripuerit. Quum Alamundarus à Romanis captus esset, & quũ Naamanem omnes sententijs suis ad capitale supplicium condemnarẽt, Mauricius ipse hominem in libera custodia inclusit, neque grauius quidquam de eo constituit, quemadmodum ab eo de alijs plurimis itidem est factum. Orientalium copiarum ducẽ primùm Ioannem Thracem creauit. qui sanè rebus quibusdam perperàm, quibusdam etiam bene peractis, nihil admodum memoria dignum gessit. Post hunc præfectura ea Philippico demandata est, Mauricij necessario. Nam alteram sororum eius Gordiam in legitimo matrimonio habuit. Hic ultra cõfinium progressus, omnia uasta dedit, & ingentem prædam egit, plurimosque ex nobilitate Nisibena, quasi aliud agens, ferri gladiorumque opus succisiuum fecit. Idem uerò & ad Trigidem amnem egit. Conflictu quoque magno cum Persis facto, plurimi ex hostibus, qui alijs præstabant, in acie ceciderunt: non pauci uiui capti sunt. Cohortem insuper quandam Persarum, quæ oportuno loco in tumulo consederat, cum capere posset, nullis affectam malis dimisit. Quæ se persuasuram regi suo esse receperat, ut primo quoque tempore Oratores ad eum de pace mitteret. Multas præterea res in præfectura sua egregiè gessit, quum ab exercitu quidquid esset molle atque inutile reiecisset, & omnia quasi quibusdam frenis ad † disciplinam honestã & ordinem bonum apud copias militares redegisset. De quibus rebus æquũ esse duxi, alijs scriptoribus, ut memorent, relinquere: quorum oratio partim ignorantiæ lubricitate claudicans, partim uel affectione sibi indulgens, uel odio etiam inseruiens, à uero plerunque longius discedit.

Ioannes dux.

Philippicus dux, Mauricij sororius, secundũ Diaconum gener.

Res eius gestæ.

Disciplinæ militaris conseruatio.

† πρὸς τὸ κόσμιον καὶ εὔτακτον.

B

CAPUT XI.

HVic autem, præfectura militarium copiarum suscepta, successit Priscus: qui & ipse non facilè se conspici patiebatur, & tantum à necessarijs & amicis adibatur. Eo demum modo se multa confecturam esse ratus, si in publicum non prodiret, neque se communem omnibus præberet: perinde atque ex ea causa, qui potestati eius subditi erant milites, metu adducti, imperata facturi essent. Postquam autem supercilio sublato ad splendorem superbè instructus, ad exercitum est progressus, & ad milites uerba quædam de fortitudine in bello, & accuratiore armatura, tum autem de præmijs quæ ex publico recepturi essent, fecit, quæ illi antea cognita habebant, in apertum ira eorum prorupit. Itaque impetu in tentorium eius facto, prædonum aut barbarorum more, quicquid ibi repererunt, diripuerunt: & quascunque habuit splendidè comparatas magni'que precij res, eas sustulerunt. Ipse quoque in eo exercitus tumultu iugulatus fuisset, nisi equo conscenso Edessam profugisset. Quam, missa eò copiarum parte, dedi sibi fugitiuum ducem postulantes, obsidere sunt aggressi. Cœterùm ubi Edesseni id non fecere, Priscum quidem illi reliquerunt: Germanum uerò, * militarium in Libanesia Phœnices ordinum ducem, multa ei ui adhibita, exercitui præfecere: parum'que adeo abfuit, quin eum etiam, quantum in illis situm erat, Imperatorem delegerint. Postquam enim ui hominem aggressi sunt, atque ille eis uehementer restitit, contentio inter utrosque exorta est: illo quidem, ne ui expugnaretur, contendente: his autem, ut quod cœpissent, perficerent, ita laborantibus, ut cædem ei quoque, nisi oblatum imperium susciperet, minarentur. Sed enim quum Germanus se ad cædem perferendam

Priscus dux.

Insolẽtia eius.

Motus militaris aduersus Priscum.

Successor eius Germanus.

* Τὸν ἐν λιβανησίᾳ τῆς φοινίκης τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων τὴν ἀρχὴν ἐπιτετραμμένον. Niceph.

Τὸν ἐν φοινίκῃ λιβανησίας στρατιωτικῶν ταγμάτων ἡγέμενον. Euagr.

perferendam potius, quàm ad tyrannidem suscipiendam paratum esse ostende- A
ret, ad contumelias quasdam, & uerbera indigna, se milites, minimè illum ea per-
laturum esse, quod nec naturam nec ætatem ipse suam ita despecturus esset, arbi
trati conuenerunt. Et iam iniurijs plagisque uirum afficere cœperant, cum religio-
ne quadam parcius de eo periculum facietes. Quum autem alacriter etiam tum
in sententia sua perseueraret, iureiurando tandem ab eo accepto, ad fidem eis ser
uandam illum coegere. Sic ille, pro eo atque milites uoluêre, inuitus imperata face
re adactus, imperauit. Et potestati subditus, potestatē gessit: atque in seruitutem
tractus, dominationem apud eos exercuit. Quicunque uerò erant ordinū ducto-
res, uel præfecti, uel tribuni, uel centuriones, uel decuriones, eis reiectis, quibus
ipsi milites uolebant, potestates tales demandarunt, † & manifestò in maiesta-
tem Imperialem deliquerūt. Et mitiores quidem illi in uectigales & tributarios
populos, quàm barbari esse solent, fuere. A propugnatoribus uerò, aut defenso
ribus reipub. aut quo tandem eos nomine appellem; quàm longissimè abfuere.
Neque enim mensuris aliquibus aut dimensis frumentum sibi sumebant, aut uete
re distributione cōtenti erant, stationibus'ue designatis se cōtinebant: sed quod
cuique eorum consilium & uoluntas sua suggessit, id demum fas modusque &
mensura erat. Hisce rebus cognitis, Imperator Philippicum sororium suum,
qui eas rectè constitueret, ad exercitum remisit: quem tantum abest ut milites re
ceperint, ut quicunque inter eos uel genere hominem contingere, uel affectione il
li beneuelle uiderentur, extremum, nisi se silentio tuerentur, adierint periculum.
Verumenim uerò quum se ita res haberent, ex urbe Imperante Gregorius anti-
stes Theopolitanus discessit, celeberrimo illo certamine per uictoriam defun-
ctus, quod hoc loco commemorare non intempestiuum fuerit. B

Volens nolens præfecturā Orientis suscipit Germanus, militibus cogentibus.

Militaris licentia.

† ἀναφανδὸν εἰς τὴν βασιλείαν ἐξύβριζον.

Militum aduersus Philippicū in castra missum tumultus.

CAPUT XII.

Tumultus aduersus Gregorium episcopū Antiochiæ excitatus, autore Asterio præfecto.

Ioannes Asterij successor.

Is de motu ciuili quærere iussus.

Grauißima Gregorio crimina intentantur.

Gregorius ad Imperatoris et Concilij iudiciū prouocat.

Asterius quidam ea tempestate Orientem regebat. Et quum conten-
tio ei cum Gregorio intercessisset, Principes ciuitatis Asterio fauen
tes, hostiles partes sunt secuti. Idem à magna populi parte, & ab opi
ficibus factū. Pro se enim quisque, perinde atque grauissimā iniuriam ac
cepisset, cōtendit. Et plebi, ut maledictis pontificē proscinderet, permissum est:
unoque sumpto consilio illi omnes in uijs publicis & theatris deambulantes, con-
uicijs quæ in episcopum conijciebantur, cum risu lætabantur. A quibus etiam
Scenici ipsi non abstinebant. Ea uerò de causa magistratus Asterio abrogatur:
eumque Ioannes quidam Imperatore iubente init, quæstionem habere de rebus
motis, & causam primariam excitatę contentionis inuestigare iussus: uir non ita
magnus, nec admodum consideratus, & qui non modò talem & tantam causam
minimè dijudicare, sed ne paruam quidem litem decidere, aut certius cognosce-
re posset. Porrò ubi urbem Antiochenam magnis aduersus Antistitem turbis
impleuit, & edictis propositis, si quis experiri iure contra illum uellet, se eum ad
agendum admissurum esse promulgauit, non exiguos aduersus Antistitem li-
bellos à quibusdam argentariæ mensæ præfectis accepit: in quibus Gregorius
insimulabatur, quòd cum sorore sua, uiro alij coniuncta, per incestum cōsueuis-
set. Præterea quòd felicem pacatum'que urbis statum persæpe perturbasset.
Sedenim de ciuitate turbata crimen sibi obiectum, pro eo atque potuit, refellit.
De reliquis autem causis, ad iudicium & cognitionem Imperatoris & Synodi
prouocauit. Itaque Constantinopolim causam dicturus uenit. Affuere ibi iudicio
tali patriarchæ omnes, qui uel sua sponte, uel acciti eò se contulerant, nec pauci
etiam metropolitanarum ecclesiarū præsides, & sacræ curiæ Senatores multi. A
quibus omnibus, questione diligenter & accuratè agitata, post multū certamen

& con-

A & contentionem, Antistes ita in causa uictor euasit, ut accusator ipse n[illegible] bulis cæsus, & in foro circumactus, tandem ostracismo mulctatus sit. Exinde [illegible] tur innocentia sua probata, ad sedem suam Gregorius est reuersus. Quo tem[illegible] re copiæ militares per seditionem imperium quam maximè detrectabant, & [illegible] nos Imperiales reijciebãt. Philippicus autem ad Berrœam & Chalcidem urbes, quónam res euasuræ essent prospiciens, morabatur.

CAPUT XIII.

Post reditum Gregorij, menses quatuor transierãt, quum post unum & sexagesimum à prioribus grauioribus terræmotibus annum, circiter tertiam noctis horam, unà cum sonitu multo, ingens terræ concussio & ebullitio subitò exorta, uniuersam Antiochenorũ urbem ex fundamentis ipsis conuulsit: & quum quæ in altum sublata fuerant ædificia deiecit, tum uerò quæ firmamentis suis profundius innitebãtur, ex inferioribus locis in sublime excutiens proiecit: ita ut structuræ omnes sanctissimæ ecclesiæ præcipites pessumierint, & ipsum duntaxat hemisphærium loco suo permanserit: quod Euphræmius episcopus è Daphnes luci tignis, quum sub Iustino terræmotus grassatus esset, construxerat. Alijs nanque terræ concussionibus in parte septentrionali labefactatum fuerat, eaq; de causa tigna, quę id sustinebant, habuerat. Ea tũ ingenti uehementiq; motu ita humi prostrata sunt, ut hemisphærium haud aliter quàm regula quadam in locum suum restitutum sit. Quin & ædificia multa in regione urbis quæ Ostracina dicitur, concussa corruerunt: atq; id etiam, quod nomini suo respondet, † Psephion dictum: item ea quæ uernacula lingua Brysia nominata sunt: & insuper ædes quoq; Dei genitricis uicina, ubi

Terræmot[us] Antiochiæ [illegible] clades ex[illegible] cepta.

† [illegible]

B media porticibus sola mirificè est conseruata. Labefactatæ etiam admodum sunt omnes in planicie turres, mœnibus alijs, præterquam solis propugnaculis, intactis: atq; in eis ipsis propugnaculis, saxa quædam in diuersam partem conuersa, non conciderunt. Multæ præterea aliæ sacræ ædes cladem eam senserunt: & utrunq; publicum lauacrum, ex pulcherrimo statu, ad eam quæ ex diametro est deformitatẽ collapsum. Magna uerò etiam multitudo ruinis oppressa est, adeò ut nõnulli coniecturam ex annona capientes, circiter sexaginta millia hominum ea calamitate interijsse putent. Gregorius ipse urbis episcopus, præter spem omnem seruatus est. Nam tectum & habitatio, ubi consederat, omnis paulo pòst concidit: neq; periculum id quisquam euasit, præterquam ipse, & qui ei præstò erant: qui ipsum unà cum lectulo sublatum fune demiserunt, quum alius terræmotus locum alium ruinis ad id patefecisset, per quem periculum imminens effugerunt. Alia quoque res salutaris urbi ei accidit, benigno & misericordi Deo bonitate & lenitate sua minas comprimente, miserationisq; & misericordiæ uirga castigare hominum uitia statuente. Nam nullum exortum est incendium, quum quidem multus ubiq; in urbe esset ignis, in focis ipsis scilicet, priuatisq; & publicis lucernis, fornacibus, balneis, culinis, & officinis alijs, in quibus opifices artes suas exercent. Multi autem ex claris & insignibus uiris eo terræmotu interierunt. Quorum unus etiam fuit, quem paulo antè diximus, Asterius, concussionibus eiusmodi & ruina exanimatus.

Clades 60000 hominum.

In ea calamitate Gregorius episcopus seruatus.

CAPUT XIIII.

A

ATque urbis ipsius publicam cladem Imperator pecunia data solatus est. In exercitu uerò eadem erat defectio, atque rebellio: adeò ut finitimi barbari confertim excurrere in Romanam ditionem auderent. Persuasum nanq; habebant, se, quòd illis nemo obuiam uenturus esset, ex sententia quæ uellent facturos. Atenim hoc sic illis opinantibus, Germanus cum eis quas secũ habebat copijs occurrit: & tãta fortitudine uictor eos concidit, ut ne nuncius quidem cladis eius Persis relictus fuerit. Imperator ubi eam rem cognouit, ingẽtem pecuniam exercitui donauit, & ducem ipsum inde cum quibusdam qui cum eo erant euocatum, in iudicium produxit. Ibi iudices omnes capitali illos supplicio condemnarunt. Princeps uerò non modò in illos non animaduertit, sed honoribus etiam & præmijs eos dignatus, benignitateq; alia liberaliter prosequutus est. Atque quum hoc in statu res Orientis esset, Abares bis in id quod uocatur Macron Tichos expeditione facta, Singidonem & Anchialum, Græciamq; omnem, atque urbes & castella alia expugnarunt, hostiliterq; diripuerunt, alijs quidem igne consumptis, alijs autem crudelem in modum excisis: propterea quòd illis resisteret nemo, & maxima pars copiarum militarium in Oriẽte moraretur. Quò Imperator Andream Imperialium satellitum præfectum misit, qui exercitui, ut priores ordinum ductores & præfectos reciperent, persuaderet. Sedenim quum milites mandata ea ne audire quidem sustinerent, Gregorius eam rem expediuit. Erat siquidẽ uir ad res maximas conficiendas idoneus: & exercitus uniuersus, ut ita dicam, multum ei obseruantia simul & reuerentia exhibuit honorem. Quidam enim pecunia data ab ipso conciliati fuerant, quidam uestem acceperant. Nonnulli potu ciboq;, & alijs insuper rebus, quæ hominibus in terra aliena de gentibus ad usum & necessitatem commodæ sunt, abundè ab eo refecti erãt. Tum autem, quicunq; delectu habito per sacramentum militare in catalogum adscripti erant, per ipsum id consequuti fuerant. Et primùm ille ad loca omnia, nuncijs ad eos missis qui principem locum in exercitu obtinebant, milites in Litarbis, regione à Theopoli circiter trecenta stadia distante, congregauit. Ad quos quum ipse quoq; deinde uenisset, ita ut in lecto decumbebat, eiusmodi uerba fecit:

Præclaræ Germani de Persis uictoria.

Mauricius Germanum à iudicibus damnatum honoribus est prosequutus.

Abares Græciam uastant.

Militaris rebellio & ferocitas.

Gregorius apud milites gratiosus.

B

CAPUT XV.

VIri & uerbis & rebus ipsis Romani: Arbitratus quidem sum dudum uos ad me uenturos fuisse, ut de eis quæ acciderunt reb. mecũ sententias communicaretis, consiliumq; caperetis. Idq; uetus, quæ mihi uobiscum intercessit, beneuolentia pollicita est: quæ quidem officijs erga uos prioribus certo confirmata est, quum nauali uestro * motui, & qui eum subsequutus est * tumultui, rebus necessarijs præbitis succurri. Sed id hactenus factum non est, quòd fortasse diebus superioribus occasio ad eam rem præbita non sit: scilicet ut Persæ uerè Romanorum fortitudinem, ab eis uiris qui duce carerent, uicti atque profligati, perspicerent: atq; ut sincera uestra in rempublicam beneuolentia temporis oportunitate spectata, rerum'que ipsarum testimonio comprobata, ex parte omni cognosceretur. Declarastis siquidem, quum aduersus duces uestros dolore commoti, malè animati fuistis, nihil uobis esse republica antiquius & præstabilius. Verùm agedum, si uobis uidetur, communiter quid facto opus sit, dispiciamus. Vocat uos ad se benignus Imperator uester, amnestian seu obliuionem atque impunitatem præteritorum delictorum promittens, & egregium uestrum erga rempublicam animum, belloq; gerendo

Oratio Gregorij Theopolitani episcopi, ad milites rebelles, qua eos ad πειθαρχίαν adducit.

* κλόνῳ.

* σάλῳ.

rendo

A rendo fortitudinem, pro supplicantium gratiamq; petentium frondibus recipiens. Certo nimirum pignore isto ueniam uobis concedens, atque hæc ipse secum reputans. Quandoquidem qui res uniuersas manu sua continet Deus benignati plurimum, errata condonando, tribuit, & per fortitudinem uestram, rationem de criminibus reddendam remisit, manifestissimumq; gratiæ omnino factæ indicium exhibuit: quomodo ego quoque diuinum calculum, qui mihi remittendæ noxæ necessitatem imponit, non sequar? Proinde si parêre mihi uoletis, Romani, confestim credetis, neq; tātam temporis oportunitatem præterire patiemini, ne quum illa effugerit, comprehendi postea nequeat. Nō facile nanq; postquam preteruolauit, capitur: quodammodo, ut aliquis dicat, indignè ferēs, quòd neglecta contemptaq; sit. Atqui incomprehensibilis prorsus esse non sustinet. Itaque patrum uestrorum obedientiæ hæreditatem cernite, sicuti in fortitudinis eorum laudem successistis: ut omni ex parte uos Romanos esse declaretis, neq; reprehensio ulla uobis incessat, quæ illegitimam uos & adulterinam sobolem esse arguat. Qui nanq; ita, ut Romano genere dignum erat, uos procrearunt maiores, regibus & consulibus subditi, ritè imperata faciendo, & rem pro insita fortitudine præclarè gerendo, uniuersum terrarum orbem Romano Imperio subiugarunt. Manlius certè Torquatus suum ipse filium corona exornatum securi percuti iussit, fortitudine quidem illum plurimùm præstantem, Imperio autem minimè parêre uolentem. * Bono nanq; ducum consilio, & prompta militum obediendi uoluntate, plurimæ & maximæ res prosperè conficiuntur. At si alterum ab altero seiungatur, claudicare partem alterā, & collabi euersam

Quomodo auctum sit Romanū imperium.

Quomodo res rectè gerātur.

* τῶν ἀγόντων εὐβουλίᾳ, τῶν ἀγομένων εὐπειθείᾳ.

B necesse est, optimo duarum istarum uirtutū pari diuiso. Proinde ne amplius cunctamini, mihiq; qui sacerdos Dei sum, & partes meas medius inter Imperatorem & exercitum interpono, parēte. Atque ostendite, non tyrannicum morem, sed iustam indignationem, ad breue tempus, quod aduersus duces uestros minus legitimè imperantes egistis, fuisse. Nisi enim quàm primùm ad Imperatorem uestrū accurreritis, ego quidem simul & egregiam in rempublicam uoluntatem, & singularem erga uos amorem, pro officio meo, sanctè præstiterim. Vobis autem etiam atque etiam uidendum fuerit, qui ita tyrannidem exerceretis, quæ præposita sint præmia. Quorsum enim uobis res præsentes euadent? Nam ut in hoc ipso permaneant statu, haudquaquam facilè fieri potest. Vnde uerò erit uictus, & frugum maturarum ex agris, aut earum quæ mare continenti ipsi, pro eo atque par est, opem ferendo suppeditat, rerum importatio? Bellum ergo popularibus uestris Christianis inferentes, & bellum ab eisdem excipientes, res omnium fœdissimas & facietis, & patiemini. Et ubi tandem postremò, hinc & inde dispersi, uitam degetis? Et consequetur à tergo uos uindicta diuina, quæ peruicaciam uestram sustinere, aut ueniam uobis de cœtero dare minimè poterit. Quapropter dextras nobis inuicem & reipublicæ iungamus, & rem ipsam, pro eo atq; æquum est, cōsideremus: idq; nunc quàm maximè, quum salutiferæ passionis & sanctissimæ resurrectionis Seruatoris nostri IESV CHRISTI dies festos, qui nobis ad res meliores opem & auxilium ferunt, agimus.

CAPUT XVI.

GRegorius hæc atq; alia plura cum lachrymis locutus, diuino quodam nutu in momento temporis animos omnium in aliam sententiam traduxit. Itaq; ut eis ex conuentu secedere liceret, * quo seorsim deliberare de eo quod æquū esset possent, petierunt: ac paulo pòst reuersi, potestati

* καθ' ἑαυτοὺς γενόμενοι.

arent antistitis sancti suasionibus milites. potestati Antistitis se permiserunt. Atque illi Philippicum nominatim, ut illum ui A delicet denuo ducem sumerent, alleganti, se & exercitum omnem iurisiurandi religione obstrictum esse, Philippicum posthac ducem à se minimè susceptum *Absolutio à iuramento præstito.* iri, dixerunt. Adhæc Gregorius nihil cunctatus: Sacerdotem se per diuinam gratiam esse, & potestatem soluendi & ligandi in cœlo & in terra habere dixit: diuinamque super ea re iussionem in medium produxit. Tum uerò militibus mo- *† τὴν θείαν τελέσας μυσταγωγίαν, τοῦ ἀχράντου σώματος ἅπασι μετέδιδε.* rem ei gerentibus, precationibus diuinum numen placauit: † & re arcanorum mysteriorum diuina peracta, immaculatum corpus omnibus communicauit. Dies enim qui sanctam passionem CHRISTI præcedit, tum agebatur. Deinde conuiuio eos, quum circiter duûm millium numerum explerent, toris in gramine dispositis, excepit, & postridie inde abijt. Conuenit autem inter ipsos, ut quo *Accipiunt milites ducem suum Philippicum.* uellent loco congregarentur. Gregorius Philippicum Tarsi Cilicum morantem accersit, qui tum Cõstantinopolim petere properabat. Et eo Antiochiam euocato, Imperatorem de rebus hisce, & exercitus de Philippico precibus certiorem facit. Philippicus ubi Theopolim aduenit, exercitus ei obuiam processit: atque eis sibi, qui ad diuinam regenerationem admissi fuerant, supplicum more adiunctis, ad pedes eius milites procubuerunt. Et dextra ab eo, obliuionisque præteritarum iniuriarum fide accepta, in expeditionibus bellicis eum sunt consectati. Res hæc inter exercitus ducem, & Antiochenæ urbis præsulem Gregorium, ad hunc modum est acta.

CAPUT XVIII.

Sittas decurio Martyropolim Persis prodit. EO tempore Sittas quidam nomine, inter militares copias decurionis dignitatem obtinens, iniuria à quopiam ordinum ductore affectus, B quum neglig̃etius custodiri Martyropolim animaduertisset, urbem eam prodidit. Persicam nanque manũ, perinde atque Romana esset, noctu introduxit, atque urbem cepit: Romanis oportunã maximè. Et quæcunque ibi erant ætate florentes fœminæ, eas retinuit: reliquos uerò mortales omnes, seruis quibusdam exceptis, inde eiecit. Philippicus igitur statim eò expeditionem conuertit, atque cum copijs omnibus urbem eam obsessam oppugnare cœpit. Et quamuis tormẽta ad urbem expugnandam idonea non haberet, utcunque tamen potuit, oppugnationẽ eam est prosequutus. Et cuniculis actis ut turris una concideret, effecit: minimè tamen urbem ipsam capere, & ad deditionem cogere po *Romani frustra eam per expugnationẽ recuperare cõtendunt.* tuit. Nam Persæ partem eam quæ solo æquata fuerat, noctu refectam satis munierant. Porrò ubi Romani fortiter expugnationem tentantes, fortius reiecti sunt, (crebra nanque in eos ex superiore loco conijciebantur tela, ita ut ipsi plus detrimenti ferrent, quàm oppidanis inferrent) obsidionem soluerunt: & paululum retrogressi, castra posuerunt: hoc unum agentes, ut ne auxilia alia Persis adderentur. Mauricio autem iubente, Gregorius rursum ad exercitum uenit, eique ut denuò urbis expugnationem tentaret, persuasit. Verùm illi, quòd instrumentis atque tormentis ad muros sternendos necessarijs in præsentia destituerentur, nihil amplius efficere potuerunt. Proinde obsidione relicta, exercitus in hyberna concessit, frequentibus præsidijs uicinis castellis impositis, ne Persæ subsidium clàm urbi immitterent. Æstate uerò sequenti, copiæ sunt coa- *Vincuntur à Romanis Persæ.* ctæ. Et quòd Persæ etiam aduenissent, ingens pugna ad Martyropolim commissa est, ex qua uictor euasit Philippicus. Cœterùm Persis multis cæsis, & he- *Vrbẽ aliã prope Martyropolim Romani extruunt.* roë *uno prostrato, multitudo magna (id quod illis studio maximè fuerat) Martyropolim peruenit. Romani exinde urbem oppugnare destiterunt: quòd ui eam ad deditionem cogi non posse, probè scirent. Septem uerò ab ea stadijs, **Nomen huius fuit Maruzas. Diacon.*

urbem

A urbem aliam in tutis montosisq; partibus statuerunt: ut inde hostilibus molitionibus atq; excursionibus militari arte resisterent, damnum'que inferrent. Id quod sic æstiuo tempore ab eis fiebat. Hyeme autem adueniente, in statiua se inde recipiebant.

CAPUT XVIII.

Imperator rursus à Prælura Philippico amoto Cõmentiolum oriẽtis Prætorem dixit. Heraclius autẽ prosperatus in bello Prætorem Persarum peremit. Asarthato uerò perẽpto fugiũt Persæ, & insequuntur Romani. Diacon. lib. 17.

Commentiolus Philippici successor.

Philippico successor datus Cõmentiolus, genere Thrax, qui magna uirtute cum Persis congressus est. In eo certamine Persarum dux unà cum equo in terram deiectus interijsset, nisi ex satellitibus, quidam eum in equum, quem secum ducebat, sublatum è prælio subduxisset. Reliqui uerò Persæ quam maximè etiam, ducibus suis relictis, fugerunt, & se Nisibim receperunt, ad regem suum redire ueriti. Nam ille capitale supplicium illis minatus fuerat, si ductores suos desererent. Ibi uerò congregati tyrannidem aduersus Hormisdam meditantur. Consilio ei Varamus Persicorum ordinum dux præfuit, qui à pugna aduersus Turcos facta cum suis redierat: sicuti suo loco de eis à me dicetur. Interea Commentiolus Martyropolim circumsidet. Atq; ibi quidem plurimam copiarum partem relinquit, ipse uerò unà cum optimis & delectissimis quibusque, ad Ocbas, longè munitissimum castellum, ex aduerso Martyropoli in ulteriore ripa, in prærupto scopulo ita situm, ut inde urbs tota conspici posset, excurrit, castellum id oppugnat: & nihil intentatum relinquens, partes quasdam munitionum tormentis saxa iacientibus deijcit: tandemq; eis superatis, magna ui id capit. Quapropter ad desperationem Persæ de Martyropoli deciderunt. Hæc quum sic agerentur, ijdem Persæ regem suum

Persæ à Romanis fugati, consilia aduersus Hormisdam regem captant.

Turcicum nomen tunc primum Asiæ auditum. Egna.

Commentiolus Ocbas ad Martyropolim capit.

B Hormisdam Chosroæ, quem Cabales genuit, filium interemerunt: regum omnium iniustissimum, nõ solum q̃ iniquè subditos pecunia mulctarit, ucrumetiam quòd nulla de causa uarijs suppliciorum generibus crudelem in modũ illos necauerit. Ei Chosroem filium in regno substituerunt. Vt autem hæc acciderint, pulchrum esse puto, ut altius repetita exponam.

Hormisdæ regis Persarum cædes.

Rex iniustus & crudelis.

Paulus Diaconus, Turcis deuictis Hormisdam adeò gloria & opibus creuisse scribit, ut deinceps annuũ quadraginta millium auri tributum à Turcis acceperit, quam summam ipse eis antea quotannis persoluerit.

CAPUT XIX.

De rebellione Persarum aduersus Hormisdam regẽ suũ per Varamum concitata.

Hormisdas Varamum exercitu iusto probè instructum, aduersus Romanos expediuerat. Et contra hunc Mauricius Romanum, qui illi occurreret, miserat. Varamus copijs Romanorum illusit. Romanus autem decem tantum fortissimorum lectissimorumq; millibus acceptis, cum illo est congressus. Et multis utrinq; cædibus patratis, in Albaniæ regione, uictoria barbarũ detestata, penes Romanos fuit. Quam suorum cladem, postquam Persarum rex Hormisdas intellexit, præfecturæ dignitatem Varamo ademit, eidemq; muliebrem stolam misit. Ille ad res nouas animo adiecto, tyrannidem affectare, & conuicia ei qui prior iniuriam illi intulisset, pro conuicijs reddere, & epistolæ uerba hæc inscribere: Hormisdæ Chosroæ filiæ Varamus, nec non exercitum sub signis suis merentem ad defectionem concitare, confictas ferè aduersus omnes Hormisdæ nomine literas exhibens, crudelitatem'que illius & pecuniæ insatiabilem cupiditatem in memoriam eis reuocans: ut scilicet ille primarios uiros omnes uel ferro occiderit, uel in Tigride amne submerserit, tali eos & sepultura & exequijs eiusmodi dignatus. Sermonibus eius generis exercitu seducto, ad maximam eum tyrannidem & rebellionem excitauit. Itaque iuramento Varamo, quo tutior esset, præstito, adimendi Hormisdæ regni consilium inierunt. Hormisdas aduersus hunc, cum multitudine magna Pherochanem mittit. Quem & ipsum Varamus † subit. Minimè Persas inter se bellige-

Pherochanis Persici ducis cædes.

† ὑπάγει.

belligerari oportere, sed eos durum & uiolentum imperium, & præterea sangui- A narium ingenium, & inexplebilem auariciam Hormisdæ scire, & beneuolētiam sibi inuicem præstare debere, dicens. Quæ ubi uera esse exercitus Pherochanis sensit, ducem suum necat, & ad Varami partes accedit. Exinde confertim & populariter congregati, Hormisdam aggrediūtur: & diademate de capite eius detracto, è regio throno deturbant. Mox in ipsius conspectu coniugem & filium unum iugulant: eumq́ oculis effossis in custodiam conijciunt, & alterum filium eius Persarum regem promulgant. Hic ad tempus aliquod, benignum se patri præbuit: & inuitum se regnū suscepisse deprecando allegauit, affatimq́ uictum ei subministrauit. Pater uerò cōtumelijs filium afficere, & proijcere à se quæcunque ille mittebat, non intermisit. Qua re commotus Chosroes filius, rusticis fustibus patrem interimi iussit. Ea uerò indignitas Persis dolorē incussit, & odium aduersus illum non paruum excitauit.

Hormisdas captus in custodiam conijcitur, & excæcatur.

Hormisdas per parricidiū cæditur.

CAPUT XX.

PORrò Chosroes, quandoquidem Varamum aduersus se exercitum ducere cognouit, cum copijs non contemnendis aduersus eum in planiciem quandam, ad Zabam flumen, est progressus. Sed enim quū suos sponte sua cedentes Varamo fauere, & sibi insidias struere uidit, multos occidit: & tumultu in exercitū moto, celeriter ad Circesiū profugit, unà cum coniugibus, & liberis tribus infantibus, & Persis præterea quibusdam nobilitate generis præcellentibus, qui uoluntate sua eum secuti fuerant. Ad eum autem locum, quemadmodum ipse retulit, peruenit, quum Christianorum Deum seruatorem & uiæ ducem inuocasset: eò se equum rectà ire, quò ab illo duceretur, B permissurum testatus. Inde ad Mauricium oratores misit: Probo insuper, ut res acta esset, literis eidem indicante. Misit sanè & Varamus ad Imperatorem legationē, quæ ab eo, ne opem Chosroæ ferret, petebat. At Mauricius, qui humanarum rerum statū instabilem, & cothurnum prorsus esse sciret, & uicissitudines uolubilesq́ mutationes humanæ & miserabilis huius uitæ nosset, atq; hæc rectè in animo suo deliberando perpenderet, regem sibi supplicē perhumaniter & libenter suscipit: & pro exule atq; fugitiuo, amicum sibi & filium per arrogationem germanum facit, donis regijs & liberalitate benignitateq́ reliqua prolixè inuitatum. Nec ipse modò ad eum Imperiali munificentia quę decebat misit, sed & Augusta ipsa coniugibus eius, & liberi liberis eandem præstiterūt pietatem. Neq; officijs ijs contentus, Hierapolim quoq; ad exercitum uniuersum & Ducem eius Cōmentiolū scripsit, qui Chosroēn regio prorsus satellitio & comitatu produceret, & quocunq; uellet sequeretur. Atq; ut maiorem ei honorē haberet, Melitinensem quoq; antistitem Domitianum, cognatum suum, ad eum lègauit, uirum prudentia mentisq́ solertia multis anteeuntē, uerbisq́ simul & factis præstantē, & ad negocia maxima conficienda cōmodum. Adiunxit huic Antiochenæ sedis præsidem Gregorium. Qui ambo Chosroēn uerbis, munerib. tempestiuisq́ colloquijs & suasionib. ad stuporē & consternationē compulerunt. Chosroēs ubi Hierapolim, quæ principē locū in Euphratesia obtinet, peruenit, in regnū inde redijt, quū id è re eius Mauricius esse cēseret: qui maiorē gloriæ & laudis suæ partē, ex cōmodo & utilitate supplicis regis est metitus. Magna certè pecuniæ ui, quod nunq; à quopiam in literas relatū est, donatum Chosroēn, quibusdam etiam Persis impensis suis in militiā eius conductis, sanè q; magnificè in Persidē remisit, cum utroq; exercitu, Persico simul & Romano. † Narses Romanis copijs præfuit: qui cum Persis prelio cōgressus, * sexaginta millia Persarū manu cepit, eosq́ ad Chosroēn adductos hastilibus cōfixit. Ex ijs si qui Turci erāt, eos

Chosroes Varamū fugit, & ad Mauricium Imperatorem confugit.

Cōtigit autem ut eum Probus patricius, qui illic erat, susciperet. Diacō.

Vitæ humanæ instabilitas.

Filiū suum sibi Chosroen regē Persarum Mauricius faciens. Diac.

Reducitur in regnum suum Chosroes, ope Mauricij.

Domitianus episcopus Hieropolitanus.

† Narses Rom. dux Chosroæ opem ferens, Varamum uincit.

** Sex millia uincta ad Chosroen adduxit. Diac.*

A eos Chosroes Imperatori Byzantium misit. Porrò Romanę copiæ, Varamo qui turpiter ex pugna solus profugit, debellato, regnum suum Chosroæ in manus tradiderunt, eumq́ in regiam suam deduxerunt. Is in throno suo considens, Romanis audientibus uerba hæc proloquutus est: Rex Chosroe, diei huius perpetuò te meminisse, atq; hoc in animo tecũ cõsiderare oportebit, q Romani regnũ tibi Persarũ † dono dant. Chosroes ab insidijs sibi Persarũ metuẽs, mille à Mauricio Romanos milites petijt: quos ei ille benignè attribuit. Sittas exinde à Persis in crucẽ est actus. Et Martyropolis, atq; item Daras castellũ, decedẽtibus ex eo Persis, Romanis redditum. Turcos, quos Chosroes Cõstantinopolim miserat, stigmaticos liquato atramento cruces in frontibus impressas imperator habere uidẽs, interrogauit, qua'nam gratia quæ non colerent circumferrẽt signa? Illi, greuem ante plures annos in Perside & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirẽt, Christianos quosdam, qui ibi fuere, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionemq́ eam à lue tali intactam liberamq́ fore persuasisse. Idq́ ita esse ab eis factum. Res Hormisdæ & Chosroæ Persarum, eiusmodi habuere exitum.

† περσικα χαρίζειν.

Verũ Narses rediturus ad propria, Chosroæ dixit, Memor sis Chosroe, præsentis diei. Romani tibi regnum donant. Diac.

Proditoris supplicium.

Martyropolis & Daras Romanis redditur.

Turci cruce aliquando notati.

CAPUT XXI.

Chosroes in possessionẽ regni sui restitutus, Gregorio Theopolitanõ crucẽ illã misit, quã Theodora Iustiniani uxor auro multo & lapillis resplendentibus ornatã, in honorẽ uictoris martyris Sergij Deo dedicauerat, & Chosroes Hormisdæ pater unà cũ alijs donarijs uasisq́ preciosis è Sergiopoli, secũ abstulerat: sicuti antea à me est dictũ. Cum ista aliam quoq; crucẽ misit, quam Chosroes ipse ex ingenti auri pondere fieri curauerat, cum eiusmodi Græcarum literarum inscriptione: Crucem hanc Chosroes rex re-
B gum, filius Hormisdæ, quo tempore propter diabolicum instinctum & dolum malum perditissimi Varami, & qui cum eo fuere Caballariorum, in Romaniam concessimus: & q perditus Zadepram cum exercitu Nisibim ueniret, abducendorum Nisibenæ partis Caballariorum gratia, ut nobis resisterẽt, & oppugnãdo rebellarẽt, nos quoq; Caballarios cum duce suo in Charchas misimus: & propter sancti Sergij, uenerandi illius & celebris uiri fortunã, quandoquidem datorem eum esse uotorum atq; petitionum audieramus, primo regni nostri anno, mensis Ianuarij die septimo, uotum nuncupauimus: si Caballarij nostri Zadepram occidissent, aut cepissent, crucem aureã nos lapillis distinctã in ædem Sergij, uenerandi nominis eius ergò, missuros esse. Porrò quũ nono Februarij mensis die caput Zadepram ad nos allatũ fuerit, uoti rei, & optati nostri cõpotes facti, ut manifestum id certũq́ cuiuis sit, in uenerandũ eius nomẽ, crucẽ hanc à nobis factam, unà cum cruce à Iustiniano Romanorũ Imperatore in templum eius missa, & belli tempore, quod inter duo hæc regna gestum est, à Chosroe rege regum filio Cabadæ aui nostri huc delata, & inter thesauros nostros reperta, in ædem uenerandi Sergij misimus. Cum hac inscriptione Chosroes cruces misit: quas Gregorius ad se allatas, & de Mauricij sententia acceptas, cũ pompa & comitatu multo, obseruanter simul & religiosè in templo martyris sacrauit & reposuit, nihil prorsus ab ethnicis donarijs Ecclesiam detrimenti capere arbitratus.

Chosroes diuõ Sergio crucem auream dedicat.

Crux aurea à Iustiniano Cæsare diuo item Sergio consecrata.

CAPUT XXII.

Non longè aũt pòst, Chosroes etiã alia munera fabrefacta, & in sacrum sancti martyris delubrũ missa, atq; discũ etiam nõ paucarũ minarum ponderis aureũ, cui sermone Græco eiuscemodi inscripsit literas, donauit: Ego Chosroes res regum, filius Hormisdæ, hæc disco isti inscripsi: non ut ab hominib. spectentur, neq; ut uerbis meis magnitudo uenerãdi no-

Discus aureus à Chosroe eidem diuo Sergio uoti causa inscriptus.

[illegible] 6. [illegible] 1.

Quæ hic diuo Sergio Cosroes gentilis tribuit Ea Christiani Vni Deo, in quo spes & opes suas omnes collocat, tribuunt.

minis tui innotescat, sed propter scripti ipsius ueritatem, & plures gratias, pluraque benefacta à te in me profecta. Felicitatis enim loco mihi est, ut nomen meũ in sacris tuis uasis circumferatur. Quũ essem in Beramis, petij à te uir sancte, ut in auxilium mihi uenires, & Sira in utero cõciperet. Et quandoquidẽ Sira Christiana, ego aũt Græcæ superstitionis sectator essem, & leges nostræ nobis libertatem uxorẽ eam habendi nõ permitterent, propter meã erga te beneuolentiã, eius gratia leges ipsas despexi, eamque de die in diẽ inter coniuges uero sinceroque amore habui & habeo. Atque ita mihi uisum est, bonitatem tuã uir sancte implorare, ut hæc in utero cõciperet. Petij hoc à te, & uoto cõstitui, si uterũ gestaret Sira, ut crucem quam illa circumfert, uenerando templo tuo inferrem. Verùm eius rei gratia ego & Sira consilium cepimus, ut monumentũ nominis tui, uir sancte, apud nos esset, crucem eam retinere: statuimusque pro ea, & precio æstimationeque eius, quater mille & quadringentos stateres miliaresios non excedente, quinquies mille stateres mittere. Et ex quo apud me ipsum uotũ tale cõcepi, atque hæc in animo uolutaui, quoadusque Rosochosrum peruenimus, non plures quàm decem intercessere dies. Et tu uir sancte, non quòd ego dignus fuerim, sed quòd ea tua sit benignitas, in somnis mihi noctu apparuisti, tertiumque ad me, quòd Sira uentrem gestatura esset, dixisti. Et ego in eadem ipsa uisione tertiùm tibi respondi, Rectè. proinde quòd præstare uota petitionesque soleas, ex eo die Sira, id quod fœminis accidere consueuit, non uidit. Ego uerò mecum ipse de hoc ambigens, si uerbis tuis fidem nõ haberem, & propterea quòd sanctus sis, datorque uotorũ, non crederẽ, quòd posthac Siræ muliebria fluere * essent desitura, ex eo uisionis efficaciã, & uerborũ tuorum ueritatem cognoui. Itaque eam ob causam, & crucem talem, & precium eius in sacrosanctã ædem tuam misi. Et ex eo precio discum B
unum & poculum in rationem diuinorum mysteriorum, atque item crucem quæ † in sacra mensa figeretur, & thuribulum, aurea omnia: & amphithyrum Hunnicum auro ornatum, fieri præcepi. Quæ uerò ex eiusmodi æstimatione reliqua essent miliaresia, sancto templo tuo dicaui: ut per prosperantem fortunam tuam, uir sancte, in rebus omnibus, præcipuè uerò in petitione ista, mihi & Siræ auxilium feras: & quod intercessione tua nobis obtigit, ut pro bonitatis tuæ misericordia, & pro mea atque Siræ uolũtate, ad finem debitum perueniat: ut scilicet & ego & Sira, atque adeò uniuersi in mundo homines in uirtutem tuam speremus, atque in te credamus. Hæc Chosroæ donaria ita renunciabant, à prophetia Balaam non dissidentia: Deo Opt. Max. ineffabili quadam ratione, hæc sic dispensante, ut per Græcorum siue ethnicorum linguas tam salutaria & crederentur, & proferrentur uerba.

μιλιαρήσιον, τὸ τοῦ νομίσματος δέκατον. Suid.

τὰ γυναικεῖα ὑπεῖναι.

† *Amphithyrum Hunnicum, iudicio meo, carceres siue cancelli sunt, sacratiorem aræ mensam uel circumdantes, uel populum ab ea arcentes, in quorum parte utraque ianua sit, & aditus ad eam ferens, operis Hunnici.*

CAPUT XXIII.

Naamanes Scenites cum suis Christianismũ suscipit.

CVũ Chosroes talia scriberet, & mitteret, Naamanes etiã Scenitarũ barbarorũ dux, luxuriosus, sacer, impurus, seu potius omniũ impurissimus, ethnicæ superstitiõi deditus uir, ita ut sua ipse manu homines mactaret, atque dijs suis ad aras immolaret, præter opinionẽ diuino captus amore, per inopinatam uisionem ad Christianorum sacra transijt. & sacro suscepto lauacro, regenerationẽ tẽporalis natiuitatis atque renouationẽ cœlestẽ subijt: & secũ populares suos omnes multitudine innumerabili, quæcunque ad religionẽ nostram pertinent, edoctos, ad diuinũ adduxit baptismũ. Postquã aũt Chosroes eas quas diximus cruces dedicauit, Gregorius nutu diuino solitudinẽ quæ Limetarũ nomen habuit, peragrans, & loca ibi omnia circumiẽs, Seueri dogmata, quæ in eis partibus inualuerãt, exterminauit: & sana doctrina eccle-

ἐμφανῆ ἀνάπλασιν ἀναπλάττεται.

Gregorius Theopolitanus hæresim Seueri exterminat.

sijs

A siis proposita, multa castella & uicos populosq; frequentes, clerũ simul & monasteria, ad ueram orthodoxorũ & rectè sentientium ecclesiæ disciplinã adduxit.

CAPUT XXIIII.

INterea ei Simeonem illum in admirando mõte letaliter decumbere, & extremum spiritum ducere, nunciatum est. Itaq; pleno cursu supremis uerbis uirũ sanctum salutaturus, ad eũ cõtendit. Minimè uerò desiderio suo est potitus. Simeones aũt iste admodum ætatis suæ homines uirtute superauit: quippe qui ab ineunte ætate uitæ genus in columnæ statione trãsigendæ cõsectatus sit. Perhibẽt sanè primos dentes in columnæ statione mutasse, in quã eiuscemodi ob causam ascẽdit. In tenera adhuc ualde ætate erat, & ludens atq; saliẽs in sublimẽ ascẽdit collem, duci quẽ sequeret cõmedatus. Et quũ beluæ sæuæ, pardum nominãt, occurrisset, zona soluta eam in feræ collum iniecit: atq; illã ferocitatis oblitã, perinde atq; loro tractã duxit, & in domicilij locum pertraxit. Quod ubi preceptor, q & ipse uitã in columna agebat, uidit, quid nam id esset, quod adduceret, interrogauit. Et ille, ælurum esse dixit, quem catũ de cõsuetudine nominant. Ex qua cõiectura preceptor, quanta illius uirtus futura esset colligẽs, in columnã eum recepit. Atq; in eo ipso, & alio item mõte, accuratissimè uiuẽs, in tali uitæ instituto ad sexaginta & octo annos perstitit. Infinita ei diuinitùs cõtigere dona. Nam dæmones fugauit: & morbum ægritudinemq; omnẽ oratione manusq; cõtractatione euestigiò curauit, & futura perinde atq; præsentia & uidit & prædixit. Sicuti & Gregorio significauit, ipsum mortem suã nõ uisurum esse, & res postea eius ignoraturum. Et quum Euagrius Epi-

De Simeone Stylite, siue Columella.

Alius hic est Simeones ab eo, de quo suprà est, lib. 14. cap. 51.

B phaniensis liberorum amissionem ęgrè ferret, secumq; ipse ambigeret, qua nam de causa Græcis & gentilib. q multos procrearent liberos, idem non cõtingeret, neq; tamen cuiq; absurdas eiusmodi cogitationes crederet: Simeones ad eũ scripsit, ut reb. eiuscemodi supersederet, minimè eñ cogitata talia grata Deo esse.

Quid Simeones de Euagrij Epiphaniensis cogitationib. quòd liberos amitteret, iudicauerit.

Lib. 6. c. 24 Notarij eiusdẽ Euagrij unius cõiunx lacte, quod cõstiterat, destituebatur. Quapropter q ei erat infantulus, in ultimum uenerat uitæ discrimen. Simeones ergo manu dextræ uiri eius imposita, papillis fœminæ illã admouere iussit. quod ubi factum est, illico quasi ex quodã fonte ubertim lac prorupit, adeò ut uestis mulieris abundè immaduertit. Sed et puerum quendã à comitib. suis in syluis in multa nocte per obliuionẽ relictum, cum ibi erraret, leo in tergum suum sublatum, ad Simeonis mandrã illæsum prorsus ꝑtulit. Deinde Simeonis iussu, q puero inseruiebãt, noctu egresi, intra oppidũ eũ, ita ut sine discrimine omni à leone seruatus & custoditus ferebatur, deduxerũt. Cœterùm multa quoq; alia numerum superãtia Simeones egit, quæ sanè tẽpore lõgiore, & lingua politiore, tum autẽ opere peculiari indigent. Ea hucusq; sermone omnium celebrantur, à Simeone Magistro (quãuis nõ ita doctè ut magnitudo rerum eius flagitauit) cõscripta. In quem librum & nos, abundantem copiam & uim operum sancti uiri cum stupore admirati, incidimus. Ex omni nanq; non Romanorum tantum, uerumetiam omnium (ut ita dicam) barbarorum ditione homines ad eum uentitabant, & ab eo quarum indigebant rerum fructum continuò capiebant. Et rami ei arbustorũ in mõte exortorũ escas semper præbuere, cibo omni & potu præstabiliores.

Miracula eiusdem.

Simeon magister uitam Simeonæ Stylitæ conscripsit.

CAPUT XXV.

TUm tẽporis uerò etiã Golinduch martyr uiuẽs enituit, Magis Persicis prognata, Asmodoch scilicet patre, & Myzuch matre: quæ pro illorum religione, ignẽ & alias Persarũ abominationes colens, & ipsa execratæ Deoq; detestate idolomanię & magiæ dedita erat. Primario aũt ex senatu uiro in matrimoniũ collocata, duos progenuit filios. Et

De diua Golinduch post martyrium superstite.

post trienniũ per ecstasin extra seipsam rapta, ab angelo diuino dispẽsationis sa A
lutis nostræ mysterio est initiata. Proindeq́ Magis tradita, multisq́ uerberibus & tormentis, quę omnia superauit, expetita, miracula infinita & prodigia mirifica edidit: identidẽ angelo, qui dux eius fuit, ad eã ueniente, & ut leuiter & facilè omnia perferret curante. Multas etiã res arcanas indicauit, utpote prouidẽtię gratiã à Deo cõsequuta. Postq́ uerò per multos annos tormẽtis excruciata, coronã martyrij ferre cõcupiuit, qui ei sæpius apparere solitus erat angelus asistẽs, & iuuenẽ quẽdã ensiferũ pducẽs, desiderio eius satis fecit. Pręcipiẽte nãq́ illo, iuuenis ferro caput eius resecuit: et sanguis è iugulo profluẽs, in interiorẽ eius lineã uestẽ femoribus tenus cruentatã, manauit. Quę uestis innumera uisa est edere miracula. atq́ illa etiã post resectionẽ capitis deinceps superstes uixit. Et cũ in Romanorũ finib. ad Circesium & Daras morata fuisset, etiam ad Hierosolymorũ partes peruenit, nouũ spectaculũ omnib. fidelibus, quippe uiuente adhuc corpore stigmata Christi circũferens, uisa. Hæc sanè quũ grauiter à martyrij ærũnis afficeret urbes circuibat, angelo duce progrediẽs. neq́ quicq́ medicinę doloribus adhibuit, natiuis tãtũ thermarũ lauacris usa. Et quũ domesticos suos, & familiares omnes, atq́ alios præterea ad Christũ adduxisset, tandẽ Hierapoli, seculo hoc relicto, ad immortalẽ illam uitã cõcessit. Quę uiuẽs adhuc, ab Imperatore in urbem suã accita, imperio eius non paruit. Eius uitã Stephanus Hieropolitanus episcopus composuit, qui cum illa fuit, & res quasq́ ex ea didicit: honorificè etiã & splẽdide, corpore sepeliẽdo, funus eius prosecutus.

CAP. XXVI.

Gregorij Theopolitani mors.

CVm Gregorius quoq́ podagrico morbo, quo affligebatur, confectus, quum pharmacum in potione, quæ hermodactylus uocatur, à medico quodam data, sumpsisset, uitam finiuit. Mortuus autem est, Gregorio B ueteris Romæ throno præsidente, qui Pelagio successit. In noua uerò Roma Ioanne Ieiuno ecclesiam gubernante, de quo paulo pòst dicemus: Alexãdriæ tum Eulogius episcopum gessit: Theopoli autem, post Gregorium Anastasius, anno uigesimotertio, in sedem est restitutus. Hierosolymis Ioannes hierarchicam dignitatem obtinuit. cui non ita multo pòst defuncto, Neamus in episcopatu est surrogatus. Quo tẽpore duodecimus, Tiberij Mauricij imperij annus erat. Sed hæc hactenus.

Maximarum urbium sacrorum antistites.

CAPVT XXVII.

QVod uerò de Chosroæ rebus propè omisi, id ita ut potero, historiæ mandabo. Magnum illud bellum quod Romanis cum Persis fuit, conquieuit, pacta cõuenta ex æquo Romanis atq́ Persis seruãtibus. Non autem committam, quin ea exponam, quæ Chosroes in operosa uanitate Chaldæorum astronomiæ diu multumq́ exercitatus, diuinando prædixit. Ea uerò tum ad Ioãnem Armeniarum copiarum ducem, quum bellum maximè uigeret, dixisse fertur. Quum nanq́ Ioannes Chosroen acrius obiurgãdo reprehenderet, q́ moribus esset sinistris, & animo ad res gerendas alieno & inepto, quodq́ regem minimè talẽ esse oporteret: huiusmodi quiddam duci barbarus respondisse dicitur. Nisi quodammodo tẽpora ipsa nos per tyrannidẽ suam affligerent, haudquaq́ tu scommate perstringere magnũ inter homines regẽ ausus fuisses. quãdoquidẽ autẽ te reb. pręsentib. magnopere effers, audi quid à dijs de tẽporibus futuris sit constitutũ. Redundabunt, ut sis sciens, in uos Romanos calamitates, & gẽs Babylonia Romanæ reip. trib. in circulũ circũactis hebdomadibus dominabitũ. Postea uerò quinta annorũ hebdomade Romani Persas in seruitutẽ redigẽt. His ita peractis, dies illa uespera carẽs hominib. adueniet, & expectatus imperij finis aderit. Quo tẽpore corruptio abolebitur, & uiuẽdi ratio ex instituto Dei obtinebit. Quæ uerò pręter opinionẽ omnẽ Probo etiã ipsi ad episcopatum

πολυπραγμοσύνη Chaldæorum astronomiæ.

Chosroe de Imperio Rom. prædictio.

A scopatum Chalcedonensem recens euecto, quum Ctesiphontẽ à Mauricio missus est, responderit, dicam. Acciuerat hunc meridie flagrãte in regiã suam Chosroes. Et quum sudore plurimo difflueret, ab episcopo, ut sibi Deigenitricis imaginem spectandam exhiberet, petijt. Atque ille sacram uirginis matris effigiem, quam in tabella depictam ferebat, protulit, & ad conspectum eius Persarum regem admisit. Persa adoratione tabulam ueneratus, archetypum siue primarium exemplar noctu sibi astitisse, & dixisse retulit, Alexandri Macedonis uictorias se illi concedere. Ibi Probus episcopus in hæc uerba regi respondit: Dudum id ei contigisse, quum in regnum restitutus esset, & exitiosos tyrannos uirtute & robore Imperatoris uicisset. Idemq; eum iureiurando stantem consequuturum esse, si quid adhuc reliquiarum ueterum illorum igni excoctorum laterum, sicuti de eis à sacrosancto Mose scriptum est, superesset. Verumenimuerò quũ rebus Orientis satis diu immorati simus, & bellum Persicum legitimum, Deo adiuuante, finem ceperit, ad res ab Imperatore in Europa gestas se stylus conferat: ut & nos ad portum consilij instituti q; nostri appellamus, & onus sacrorum actorum exponamus.

Probus episcopus Chalcedonensis. Visio nocturna eiusdem Chosroæ.

Hinc patet ultimum esse hunc historiæ Ecclesiasticæ Nicephori librum.

CAPUT XXVIII.

ITaq; ineunte uere, trãslatis ex Oriente copijs, Mauricius Byzantio soluit: & multis impedimentis interuenientibus, Anchialum contẽdit. Eo nanq; excurrere uelle Abares audierat, post aureã illam mensam & elephantis spectaculum, multorumq; talentorum auri largitionem: quę illis Imperator, pacem sibi complectendã ratus, petentibus tribuit. Ac primùm Perinthum, quam nunc Heracleam nominant, quum quidem in terrores plures, & in maximam tempestatis procellã incidisset, uenit. In qua urbe

Res Mauricij in Europa gestæ.

B Glyceriæ martyri, quæ ibi æde sacra magnificè constructa honoratur, debitam religionẽ persoluit. Et graue quiddã à barbarorum excursionibus passus, exercitus duce in Europa Prisco creato, inde in urbem Imperantẽ est reuersus. Abarũ uerò & Slauinorũ gentes, Istro traiecto sub Chagano Hunno militantes, Thraciamq; percurrentes, & omnia passim diripientes, usq; ad Heracleã peruenerũt. Quin Prisco duce Turuli se continẽte, Didymothicum quoq; stratagemate ceperunt. Eorũ impetum arte & cõsilio quodam admirando Imperator inhibuit, qui se classe instructa in eorum sedes expeditionẽ facturũ assimulauit. Quæ res metum illis ingentem incussit, & uel inuitos ad sua redire coegit. Post quorum discessum Imperator ad transitum Istri, ne rursum barbari facilè in Thraciam excurrerent, firma militum præsidia collocauit. Priscus aũt Byzãtium reuersus, de † manubijs accusatus est: & militarium copiarum præfecturæ dignitas ei abrogata, Petroq; Mauricij fratri data. Verùm quum & is nihil præclarum ex sententia Imperatoris gereret, adempto illi magistratu, eodemq; Prisco reddito, domi ipse consedit. Priscus in Europa pacta cum Chagano inita soluit. Ille siquidem prior bello repetito, derepentè cum innumerabili exercitu in Romanorũ ditionem excurrerat, plurimaq; castella ceperat. Templũ quoq; Alexãdri martyris incenderat, eiusq; uenerandas reliquias homo detestandus ex loculis suis eiectas, multa nefanda in eis patrans, maxima contumelia affecerat. Quapropter septem uno die liberos amisit, dignas eiuscemodi contumeliæ pœnas persoluens. Exinde idem Istrum, ea parte qua in mare prorumpit, transmisit, & grauia damna dedit, Mysorum prædam (quod dicitur) omnia faciens. Quãuis Mauricius ex desperatione quadam, Commentiolum ducem, cum plurimis hominum milibus, exercitum contra illius copias ducturum miserit. Qui se in quodam occidentali castello, nihil agens, periculumq; effugiens, continuit. Longè uerò pòst missa legatione Mauricius Chagano, ut pacatiora consilia sequeretur, persuasit.

Priscus Romanorum in Europa dux.

Abares & Slauini Thraciam uastant.

† ὑπὲρ λαφύρων ἐγκλήμασι ἄγεται.

Chaganus Hũnus in Alexandri martyris cineres contumeliosus.

Impietatis eius pœna.

CAPUT XXIX.

A

Barbaricus Chagani fastus & insolentia.

PORrò quũ Chaganus Priscum, quo minus amnẽ traijcere posset, quo tempore prædam plurimam Priscus agebat, impediret: Theodorũ is Medicũ, uirum cordatũ, sagacitateq; & prudẽtia multos excellẽtem, ad eum misit. Qui quũ barbarũ frementem maximè, & superbiẽtem, & uerborum fastu exultantem (nationum enim omnium dominũ se esse, minabundus iactabat) uidit, ueteri quadam narratione barbaricum legatus lenijt tumorem. Inquit enim: Audi Chagane ueterem & utilem orationem. Sesostris Ægyptiorum rex, illustris admodũ & felix, plurimas & maximas sibi subiecit nationes. Atq; ex eo successu in proteruam arrogantiã sublatus, currum sibi aureum pellucidis preciosisq; lapillis exornatũ fieri fecit. In quo cõsidens, quatuor ex deuictis regib. currui, qui eum traheret, iugo illis imposito, iunxit. Hoc uerò quum sæpius fieret, & celebri quodã festoq; die, ex quatuor istis regib. unus oculis cõuersis cõtinuè retrospiceret, & rotæ uolubilitatẽ intueretur: Sesostrisq; eũ, cuius rei gratia tam frequẽter oculos in rotã conijceret, percõtaretur, responedisse is fertur: Cum stupore admiror rotã, quum eam instabili modo ferri, atq; alias aliter uolui, & nunc quidẽ sublimia demittentẽ, rursus aũt demissa sublimantem conspicio. Sesostris porrò ubi dictũ id intellexit, statuit, ne illi posthac currum traherent. Barbarus uerò subridens, satis se pacẽ complecti indicauit: & Priscus ei † pro transitu bonam spoliorum partem, maxima quæq; concedendo, dedit: & se Romanorum ditione cedere (Romanum nanq; id solum esse) significauit. At Barbarus Romanos armis & iure belli id amisisse respondit. Et quũ Chaganus ad hunc modũ familiarius cum Prisco rixaretur, Priscus ei, q; ex oriente profugisset, conuicij loco obiecit.

De fortunæ uolubilis instabilitate exemplũ pulchrum.

† τῶν λαφύρων.

CAPUT XXX.

B

Antiquitates Turcicæ.

De Caucaseis & Borealibus Scythis historia.

Chaganus Abdelarum, siue Ephthalitarũ in Oriente uictor.

QVandoquidẽ aũt Caucasiorũ, atq; itẽ Borealiũ Scytharũ mentionẽ intulimus, age quæ consecuta sint, perinde atq; adiecticias narrationes, quamuis ad historiam non pertineãt, exponamus. Ante eos annos Chaganus, qui in oriente à Turcis laudib. celebratur, Abdelarum, (alius aũt, Ephthalitarũ dixerit) gentis principe fortiter debellato, populi eius imperiũ sibi sumpsit. Ea uictoria magnopere elatus: & Stemeischagano socio sibi belli ascito, Abarũ quoq; nationẽ ditioni suæ subegit: non eorũ Abarum qui in Europa & Pannonia sedes ceperunt, falsò nanq; sibi isti nomẽ id usurparunt, quum ante Mauricij tempora eò aduenissent. Vnde uerò & ij genus ducant, paulo pòst dicam. Itaq; Abaribus à Chagano deuictis, ad eos illi, qui Taugast tenuere, confugerunt. Est aũt Taugast ciuitas Turcorũ perq; celebris, Indis finitima, cuius populus omniũ est fortissimus, gentẽ in uniuerso orbe, quę ei cõparetur, non habens. Inde uerò ad uicinã nationẽ Mucritorũ uenerũt, cui & ipsi nationi magnũ est robur, & cõtinua ad pericula, quæ magnis animis fortiter sustinent, studia. Chaganus porrò gentẽ quoq; Sogor aggressus subegit, robustissimam & populosissimã. Hæc ad amnẽ Til accolit, quem Turci Nigrum, & antiquissimi principes Ver, οὖρ & Cuni nominarũt: à quib. nominib. quædã etiam gentes appellationẽ sunt sortitę. Porrò Iustiniano imperãte, ex antiquis eius gẽtis optimatib. pars quædã profugiens, in Europã uenit. Hi Abares seipsos nominarunt, ducemq; suũ Chagani cognomẽto exornarunt. Sed enim populi Hunnici Barsilt & Vniguri & Saberi, ubi partẽ gentis Ver & Cuni appropinquare sibi uiderunt, in timorem maximũ inciderunt: Abares illos formidatos, in regionem eã uenisse rati: eamq; ob causam munerib. eos inuitarunt, & per ipsos Albania potiti

Item Abarum. Taugast ciuitas Turcorum. Mucriti pop.

Sogor gens. Til flu. idẽ Niger, Ver, & Cuni.

Abares pop. ex oriente in Europam sub Iustiniano uenerunt.

Barsilt, Vniguri, Saberi } po.

Populi qui hic cõmemorantur prope omnes in Pannonijs consederũt. De Abaribus siue Saberis, dubiũ non est, qui Sabariæ nomẽ reliquerunt. Ver Slauorum lingua, etiam nunc Panno siue Hungarus dicitur. Vri & Vrzi Hungari sunt. Vnigri ipsissimi Hungari sunt. Cunorum nomen & gens ipsa nunc quoq; Hungariæ partem retinet, &c.

A nia potiti sunt. Et fugitiui ipsi animaduertẽtes, cõmodam sibi eam appellationẽ esse, Abares deinceps seipsos nominarunt. Inter Scythicas nanq; nationes ea gens longè bellicosissima, & ad excursiones faciẽdas aptissima esse perhibetur. Ad hodiernũ sanè usq; diẽ Pseudabares isti generis ortũ diuisi, partim ab Ver, partim à Cuni appellationẽ habent. Posteaq; aũt de rebus Pseudabarũ diximus, ad historiam contexendã redeamus. Sogor igitur deuicta, & Tucoch gentis principe ore gladij à Chagano sublato, unà cum hoc, nationis eiusdem cæsæ sunt triginta myriades, ita ut cõtinuata interemptorũ cadauera dierum aliquot inhibuerint iter. *Cædes triginta myriadum barbarorum.* Quũ uerò hæc tam præclara Chagano obtigisset uictoria, ciuile inter Turcos coortum est bellum. *Ciuile inter Turcos bellũ.* Siquidem Turun quidam Chagani cognatus, res nouas molitus, copias magnas contraxit, quibus Chagano congressus superior fuit. *Turun. Chaganus.* At ille alijs tribus Chaganis in societatem belli uocatis, cõtra tyrannũ progressus est: & pugna ad regionẽ Icar cõmissa, inter cædes multas tyrannũ interemit, & ditionem suam recuperauit. Victoriæ eius gratulatio cùm alijs Principibus, tum Mauricio ipsi est significata. Prooemiũ gratulationis eius tale fuit: Romanorum Imperatori magnus Despotes septem gẽtium, & septem orbis terræ climatum dominus. *Confundi uidẽtur hic Persarum & Turcorum nomina.* Enimuerò montem aureum Persæ uocant, Orientem uersus situm, propterea φ frugum est feracissimus, pecoribusq; & iumentis frequẽtissimus. *Icar mons aureus.* Persis autem lex est, ut potentissimo Chagano aureum hunc montem concedant. Iidem duabus hisce rebus prorsus se gloriantes efferunt, φ nunquã epidemiam pestilentiæ uiderint, & quòd rari in regione eorũ sint terræmotus. Terram autem Caath & Sogdoanem concussiones & pestilentias experiri dicunt. Turci sanè summopere ignem colunt, aerem & aquam honorant, terram hymnis celebrant, & eam solam adorant. *Terra Cabat. Sogdoane. Turcorum religio.* Deumq;, qui cœlum & terrã condidit,

B nominãt: cui etiã equis, bobus, & ouibus sacrificant. Sacerdotes quoq; habent, qui de rebus futuris diuinare existimantur: apud Medos uerò septem populi ordines, res præcipuas expediunt. Et lex antiqua partiri aliter negocia non permittit. *Apud Medos septem populi ordines.* Qui enim Arsacidarum ordo dicitur, regnũ apud se retinet, & regi diadema imponit. Ordo alius rei militari præest: alij politia curæ est. Alius controuersias de quopiam, quod arbitrario iudice indigeat, inter ambigentes exortas decidit. Quintus populi ordo equites regit. Qui hunc consequitur, tributum à ciuibus & subditis exigit, & regio ætario præest. Septimus regis equos curat, & uestem militarem seruat. Hasce leges in aula regia Darium qui Hystaspis dictus est, sacrasse ferunt. *Darius Hystaspis.* Cæterùm ea ætate Turci illi ex Ver & Cuni profugientes, in Europam uenerunt, & se Abaribus, qui sub Chagano erãt, ad decem ipsi miliũ numerum pertingentes, coniunxere. Turcorum aũt orientaliũ Chaganus bello ciuili cõfecto, prosperè res administrauit, & missis ad incolas Taugast legatis, fœdus cũ illis legitimũ inijt, regnũq; suũ pacauit. Princeps uerò in Taugast, Taisan nomen sortitus est, quod lingua nostra Dei filiũ sonat. *Taisan princeps in Taugast.* Pacatũ & seditionib. uacuũ regnũ regionis eius princeps obtinet, propterea φ gens tota administrationem ei deferre solet. Statuas colunt, leges apud eos iustæ sunt, uitam sobriè semper degunt. Constitutionẽ sacrosanctã habẽt, ne quis uirorũ se auro exornet, quãuis auro & argento propter cõmoditatem mercimoniorũ abundent. *Lex saluberrima.* Disterminat eam ditionem amnis, inter duos maximos inter se dissidẽtes populos fluẽs, quorum alteri nigra, alteri coccinea uestis est. Qui atro amictu gaudẽt, flumine traiecto rubrã gestantibus uestẽ bellũ intulerunt, & fortiter imperiũ omne obtinuerunt, quo tẽpore Mauricius Romanũ imperiũ administrauit. Coniuges ibi regum aureos currus habent, qui à singulis bobus trahuntur. Boues isti auro & magni precij lapillis splendidè sunt ornati. Eisdem freni quoq; aurei sunt. Et qui regnum in Taugast suscepisse, cum septingentis fœminis noctẽ totã cõsumebat. ** ὁ τὴν ἡγεμονίαν δὲ ταύτης ἀναλαβὼν ἑπτακοσίαις γυναιξὶ ἐπαννυχίζετο.*

Ciuitatis Tangast conditor Alexander magnus. Cædes duodecim myriadum barbarorum. Ciuitas Chubdan.

Vxores autem illustrium ibi uirorum argenteis pilentis utuntur. Porrò Taugast urbem condidisse Alexandrum Macedonem, barbari dicunt, cum Bactrianos scilicet & Sogdoanem subegit, duodecim barbarorum myriadibus in ea cõbustis. Aliam quoq; urbem nõ ita multis miliaribus inde disſitam, idem Alexander statuisse fertur, quam Chubdam uocant. Cuius præfectum mortuũ, lege hoc ita iubente, coniuges eius perpetuò lugent, neq; unq̃ à sepulchro discedũt, pulla ueste indutæ, & capite nouacula raso. Chubdam duo maximi amnes diuidunt, quorum ripis cupreſsi frequentes imminent. Multi in ea regione sunt elephantes. Mercimonia autem ciues cum Indis exercent, corpora q̃ maximè candidis. Sũt ibi quoq; uermes quàm plurimi, fila Serum nentes, multiplici & uario colore. Eos barbari magno studio curant. De his hactenus: quæ quidem nõ frustra exposui. Quum enim de Abarum gente, & eorum duce Chagano dixerim, ut ille propter Alexãdri martyris male tractatas reliquias pœnas dederit, & rem maximam mirificè à VERBI matre gestã hic cõmemoraturus essem, eam ob causam paululum à proposito digressus, hæc retuli. Sed iam historiam nostram ad carceres ipsos reuocemus. A

Bombyces.

CAPUT XXXI.

De sanguineo unguẽto è corpore diuæ Euphemiæ Chalcedone profluente. Miraculũ hoc curiositate sua inuestigauit Mauricius.

HOc loco autem, quid Mauricio in celeberrima martyre Ephemia acciderit, dicam. Iners nanq; cogitatio Imperatori incesserat, ut anxiè nimis de ingentibus eius miraculis inquireret, & fallaciam hominum prodigia ab ea edita esse putaret. Ex aduerso Constantinopoli inclyta Chalcedonensium ciuitas sita est, ubi sanè templum quoq; est magnificè constructum. Diximus aũt nõ ita dudũ, sacrosanctas eius reliquias olim in hoc ipso templo, in urna marmorea repositas esse. Atq; in eiusdem memoria, miraculum insigne, atq; eis qui id non uiderunt, propè incredibile fieri solere. Ex quo enim B illa in martyrij stadio decurrit, & corpus eius in monumento conditum est, ipso paſsionis eius die, in conspectu omnium, loci eius episcopus, spongijs quibusdam ex defunctæ corpore sanguinis liquorẽ haurit. Sanguinẽ sanè ueluti ab recens cæso corpore uulnerum tabo mistum, & unguentis quibusdam ex seipsis natis temperatum cernas, quem exiguis uitreis uasculis episcopus exceptum atque diuisum, turbæ aduenieñti donat. Hoc igitur auditum, sicuti dixi, animi quadam uæcordia in dubium uocans Mauricius, quum tempus appeteret, argenteum ornatum ex sepulchro detrahit, & Imperiali signo monumẽtum martyris obsignat. sic enim hoc incredulitatis uolebat audacia. Postquam autem tempus ipsum quod debebat, aduenit, curiosè mysterium indagat, accuratiusq; experimento solicito miraculum explorat. Ecce tibi uerò rursum, sicuti antea, sanguis unguento conditus, instar riuuli è monumento promanat, & spongię sanguine suaueolenti pinguescunt. Et martyr ipsa tũ, ut prolixius sanguinis fons proflueret, fecit: atq; illa ad hunc modum Imperatoris incredulitatem erudiens, castigauit. Ipse autem digitis sanguini admotis, eoq; humore delibutis, seipsum sanctificando consperſit: & reipsa, ut id crederet, persuasus, deinceps cum admiratione laudes suas clara uoce martyri tribuit.

CAPUT XXXII.

De consimili unguenti, ad diuæ Glyceriæ tumulum, miraculo. Item de idololatrarũ per id expiato piaculo.

MInimè uerò abs re fuerit, si celeberrimæ martyris istius prodigio, admirandæ Glyceriæ, & ipsius martyris, miraculum coniunxero. Vir quidam, cui Paulino nomen erat, obscuro loco natus, in bonis tamen disciplinis admodũ educatus, manifestò in impostorũ & maleficorũ barathrum demersus esse deprehensus est. Incantatori huic & mago argentea fuit peluis, in qua detestandum cruorẽ excipiens, per eum execrandus ipse cum apostatis uirtutibus colloquebatur. Vasculum id neceſsitate flagitante argentarijs

A tarijs uendidit. Qui precio numerato lancem eam receperunt, uenalemq́; & ipsi pro foribus cuiuis prætereunti emendi liberam facultatem facientes proposuerunt. Accidit autem, ut Perinthius antistes Byzantij esset, & peluim eam, ita ut uenundabatur, compararet. Itaq; cum uasculo empto se in sedem suam recepit, & ob reuerentiam unguenti martyris Glyceriæ, sublato priore uase æneo, argenteum istud reposuit, cultui † diuinitùs manantis unguenti id maximè conuenire arbitratus. Atq; ille quidem hoc sic fecit. Riuus autem unguenti constitit. Martyr enim ipsa piaculum tantum detestata, gratiam & donum id cohibuit. Haudquaquam enim fas esse, tacens etiam dicebat, ut mundum immundo cõtingeretur. Hoc postquam diebus plurimis fieri cognouit episcopus, oppidò quàm grauiter tulit, uariasq́; curas in animo ipse suo, quòd ipsius culpa Ecclesia commoditate tanta orbari deberet, uolutauit. Proinde ad lachrymas & preces conuersus, Deo supplicauit, ut rem tam grauem auferret, & facti eius causam latentem ostenderet. Deus uerò ritè abominationem eam amoliens, & inscitiam misericordia legitimè prosequens, antistiti in somnis lancis piaculum manifestat. Ille statim argenteam phialam subducit, & priorem illam æream, perinde atq; puram & quasi uirginem atque immaculatam ministram cultui religioso restituit. Et ecce tibi, derepentè unguẽtum rursum scaturit, & miraculorum latex denuò exundat. Piaculum autem execrãdum manifestò in apertum producitur, & non aliter quàm in publicis columnis incisum proponitur, urbiq́; gloria sua redditur. Ea res ubi ad Imperatoris aures, per primariæ sedis episcopum (Ioannes is Ieiunus erat) relata est, princeps ab eodem episcopo ad reos capitali supplicio persequendos excitatus est, (nam is resipiscentia atq; pœnitentia crimen corrigere
B uoluit) iudicium igitur maximum cogitur, & maleficorum multitudo ingens producitur. Qui in grauem carcerem coniecti, ad supplicia, debitas persoluturi pœnas, traditi sunt. Inter quos Paulinus in *palum summa parte hiantem actus, turpiter uitam finijt: quum prius cędis filij sui spectator fuisset. Siquidem & hũc abũdè impię imposturę & maleficij portẽtis imbuerat. Atq; hoc ita est gestum. Quod uerò præter opinionem omnem aliud à VERBI matre eodem tempore est actum, id quoq; referam.

† θειοῤῥόντων μύρων.

*In crucem scilicet.

CAPUT XXXIII.

Græci quidam siue gentiles, in cuiusdam domo conuiuantes, & uino sese inuitantes, post prandium, simulatq; satis adbiberant, blasphemare & conuicijs proscindere VERBI matrem cœpere: postremum hoc compotationi adhibentes studium, ut quæcunq; aliquis eorum excogitare posset, absurda atq; indigna, per ea ridens œconomiæ & dispensationis salutis nostræ mysterio illuderet. Impietas ea postq́; innotuit, illi quidẽ condignas petulantis linguæ pœnas dedere. Ædium autem, in quibus considentes graui blasphemiæ indulserant, dominus, à sacris nostris non alienus, tum quidem, quòd res ita tulerit, periculum effugit. Non multo uerò pòst, noctu ei dormiẽti in somnis Deigenitrix astitit, cui diligẽtius, Ecquid se, quę nam esset, nosset, percunctanti: postquam ipse, nosse se eam professus est: illa ei contumeliarum indignitatem in memoriam reuocauit. Tum ille miser supplex illi esse, ueniamq́; delicti petere: & ne tam citò morte mulctaretur, sed tempus ei pœnitentiæ relinqueretur, orare. Illa, daturam se hoc ei, neq; in presentia ipsum ita morte pœnas luiturum, promittere: uimine autem, quod manu gestare uidebatur, genua eius circumcircà ueluti exarans, circumscribere. Id ubi factum, auolans, ei postea

Exemplũ uindicatæ humanitùs simul & diuinitùs in uirginem matrem blasphemiæ.

Ad finem huius libri ex Suida annotatio est de Constantino Copronymo, Imperatore Constantinopolitano, qui longè pòst imperauit, in uirginem matrem contumeliosus. Res est huic argumento congruens.

ei postea non apparuit. At ille somno discusso, membra ea quæ uimine notata A
fuerant, statim ab * reliquo corpore disrupta inuenit, recenti sanguine profluente. Et in publicum productus, iustum omnibus iudicium promulgauit. Qui uerò id audierunt, laudes Deo, propter tam inopinatum miraculum, cantarunt. Matrem itidem Dei celebrarunt, quę ita semper Christianorum genus tueretur, quæque nouo quodam modo affectionem erga nos suam, quamuis præter naturam eius sit, ut quenquam puniat, ui quadam adacta ostenderet, ut scilicet religio nobis stabilis & firma esset.

* διαῤῥαγέντα εὐθὺς τῆς ὁλομελείας.

CAPUT XXXIIII.

Ioannis Ieiuni archiepiscopi Constantinopolitani mors.

TVm uerò etiam hierarcha urbis Constantinopolitanæ Ioannes, post † episcopatus sui annos tredecim, ex hac uita decessit. Qui quòd uoluptates expugnarit, animique perturbationes coercuerit, & imperium in uentrem exercuerit, νηστεύτης, hoc est ieiunator, à Byzantijs cognominatus est: uir ex idiotarum quidē ille & opificij nō inhonesti ordine progressus, sed qui propter præstantem uirtutem ad episcopatus fastigium sublatus sit. De quo quum multa alia memoratu digna prædicantur, tum illud maximè celebratur, quòd propter suam erga pauperes affectionem & misericordiam, pluribus ab Imperatore talentis mutuò sumptis, syngrapham illi dederit, qua substātiam suam mutuæ pecuniæ tanquam hypothecam opposuit atque impignorauit. At postquam is è uita migrauit, Mauricius antistitis facultates inquirens, paupertatem eum magnopere consectatum fuisse comperit: eumque de uirtute tanta admiratus, syngrapham statim discerpsit: & lectulum tantum ligneum, qui in bonis eius repertus est, & amiculum laneum tenue admodum, nec non penulam quan B
dam deformem (fuerat nanque Ioannes malè uestitus, frugalitate uitæ cōspicuus) in aulam Imperialem inferri iussit, eaque rebus omnibus prætulit. Et ieiuniorum solenni tempore deinceps, lectis ex auro & lapillis preciosis cōcinnatis, sericisque uestibus, & alijs Imperialibus delicijs ualedicto, ligneo præsulis eius toro noctibus totis usus est, gratiam quandam diuinam ex eo se consequuturum existimans. Tum quoque Maurorum gens in Libya uisa est, à Germanis ducibus bello locis suis expulsa.

De eiusdē sanctimonia. Alij Ioannem Eleemosynariū nominant. Cuius sacri cineres in arce Budensi fuere.

† Inter Ioannem istum & Gregorium episcopum Romanum contentio fuit: quòd Ioannes Oecumenicus episcopus nominari uoluerit, cui propterea Gregorius restitit. Blond. Gregor. Epist. lib. 4. cap. 29.

CAPUT XXXV.

Signa Mauricij mortē præeuntia.

EOdem tempore plurima etiam indicia apparuere, Imperatoris mortem portendentia. Primùm enim cometa maximus uisus est, pluribus coruscans diebus. Et alia quę accidit res, clarius etiam id ostēdit. Nam uir quidam qui quàm tenuissimè uixerat, & in uita solitaria sese cōtemplatione rerum arcanarū exercuerat, uitæque isti mūdanæ renunciauerat, strictum gladium in foro (celebris hic urbis locus est) usque ad uestibulū aulæ Imperialis gerens, processit, & uoce magna prædixit, breui Imperatorem unà cum liberis & coniuge ferro cæsum iri. Æstatis uerò tempore, Herodianus etiam quidam, id quod de Imperatore futurum esset, propalàm renūciauit: atque is non sine diuina sorte sibi prædictionem eam manifestatam esse confirmauit. Alia insuper prodigia tum temporis accidere, quæ nunquam antea aliquis uel uidit, uel audiuit. In Thracia siquidem mulier puerum genuit monstrosum prorsus, naturæque ipsius * piaculum. Oculis nanque, palpebris, & supercilijs caruit, neque reliqua corporis constitutione formam & effigiem iustam habuit: quippe cui neque manus, neque brachia essent, & cui ad † coxēdices cauda piscis illis innata penderet. Quod portentum ubi Imperator uidit, interfici iussit, gladiumque statim

Prodigiosus partus.

* πλημμέλημα.

† πρὸς τῷ ἰσχίῳ ἰχθύος οὐραῖον ἐν αὐτῷ συμφυές.

A statim exosculatus est. Mater aũt quæ monstrum ipsum protulerat, quãdoquidem sua culpa ad inopinatũ miraculũ nihil cõtulisset, crimine absoluta est. Tum etiam ex Imperialibus equis præstãtissimus, & aureo ornatu spectatissimus, derepentè concidens, ruptus est. In suburbanis aũt Imperantis ciuitatis uicis, alia quoq; monstra nata sunt: puer uidelicet quatuor pedes habens, & biceps alter, uterq; uerò ferro concisus est.

CAPUT XXXVI.

DEcimonono Imperij Mauricij anno, Mena præfecto Ægyptum gubernãte, etiam in flumine Nilo portenta quædam extiterunt. Postq; nanq; præfectus in Delta (locus hic apud Ægyptios præclarus est, ex literæ eius figura nomen adeptus) uenit, & ipso diluculo ad amnis ripam iter fecit, subitò ex fluminis alueo uir quidam horrorem secum afferens, prodijt, uultu Giganti similis, aspectu graui, capillo subflauo & canis resperso, pectore ingenti, dorso & brachijs heroicũ quiddã præseferens, atq; pubetenus quum subinde ex undis subsiliret, spectandũ se præbens, reliquo uerò corpore sub aqua latens: ueluti enim erubesceret, sic arcana naturæ occultauit. Eum ubi dux conspexit, solenniter eum identidẽ adiurauit, siquidẽ dæmonium esset, ut è cõspectu abiret, & in solitudinem se reciperet: sin creatrix aliqua uis id protulisset, ut ne prius spectandũ se subduceret, q̃ omnes inopinato aspectu satiati essent. Itaq; animans id (hominẽ enim dicere nõ ausim) diutius constitit adiuratione constrictũ, seq; omnibus conspiciendum præbuit. Tertio deinde die, sub auroram, aliud etiam animans muliebri forma (nã id natura satis indicabat) ex undis emersit. Nam uultus ipsius leuitas, comę prolixitas, nec nõ reliqua cor-
B poris constitutio, & capilli partim complicati, partim soluti, formęq; splendor, fœminam esse denunciabant: sed coma ei subnigra, facies candida, nasus mediocris, & digiti in manibus decentes erant. In ore tenera florebant labia, ubera leniter intumescebant, & papillæ à pubertate recenti paululum prominere conspicienti uidebantur. Reliquas mulieris partes flumen occultabat, arcana thalami cõiugalis mysteria spectatoribus, perinde atq; eis qui sacris secretioribus initiati non essent, subducens. Dux igitur ipse & cohors eius usq; ad occasum solis spectaculo eo oculos pauere, quo tempore & animalia ea intimos amnis recessus subiere, quum silentio sese uidenda exhibuissent. Muta namq; taciturnitate conspectum sui amatoribus præbuerunt. Ex omnibus uerò infaustis hisce indicijs, Imperator grauem rerum exitum coniectando colligebat. Etiam tum futuri casus metu perturbabatur: propterea quòd, qui diligenter historias conscripserunt, haudquaquam commoda rebuspub. eiuscemodi prodigiorum ostenta esse, memoriæ prodiderant.

Menas Ægypti præfectus.

Apparitio duorum hominũ aquatilium, in amne Nili.

Tritones isti in Nilo flumine cõspecti, ubi Pharao tyrannus Israëliticos infantes submersit, duplicis tyrannidis monstrosam dominationem portenderunt.

Mauricij Imperatoris, propter prodigia istiusmodi perturbatio.

CAPUT XXXVII.

NOn multum intercessit temporis, quũ Priscus & Commentiolus regionum Europæ præfecti, soluta ea, quam arte quadã cum Chagano Abare pepigerant, pace, clàm id iubente principe, ratibus Istrũ traiecerunt. Atq; ubi primùm in Viminaciũ (insula ea est in Istro flumine sita) delati, & deinde subitò cum barbaris & quibusdam alijs congressi sunt, unius mensis spacio plurimis prælijs, supra triginta milia Abarum, Gipedum, & Slauinorũ interimerunt: eorundẽq; ultra quindecim millia ceperunt: & uictoria tali potiti, qualem uix unquam aliquis ab hostibus reportasse cognitus est, retro cesserunt. Captiuos porrò Chagano per legationẽ petenti, Mauricius restituit.

Priscus & Cõmentiolus rectè aduersus barbaros rem gerunt.

Hyberno

Autores habeo in equestri ordine splendentes, uisum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis temporibus, statimq; degrauari quas insederit partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Plin. lib. 9. cap. 5. Volaterranus ante annos plusquam ducentos extitisse scribit in Apulia iuuenem in mari uiuere inter beluas assuetũ, qui cum antea Nicolaus, postea hãc ob causam Colapiscis est nominatus. Ætate nostra apud Batauos marinus homo uisus est à plurimis, qui etiam supra duos annos ibi detentus est, mutus erat & iam incipiebat fari. Verum bis pestilentia ictus, in mare est remissus gaudens & exiliens. Ludo. Viues lib. 2. de uerit. fid. Christian.

Hyberno aũt tempore, quum Romanorum copiæ,ui,cogente Commentiolo, stratã lapidib. Traiani uiam,Gerontio uetustę nobilitatis uiro,qui centũ & duodecim annos natus erat,duce transijssent:acerrimo frigore exorto,multi interiere. Et Commentiolus quidẽ Byzãtium est reuersus: Priscus uerò in Thracia remansit,excursionibus hostiũ,si quæ fierent,ob uiam iturus. Sed enim primo ueré quum Cõstantinopolim uenisset,denuò dux declaratus est. Decimonono imperij Mauricij anno nihil magnũ à Romanis & barbaris gestum. Tum uerò Mauricius Theodosium filiũ sponsum ingenti cum apparatu fecit, legitimo matrimonio ei Germani filia coniuncta,uiri præstantissimi & Senatoris præclarissimi. Sed & Chosroes Babylone tum degens,à socijs nostris Syris,& finitimarum eis regionũ populis incitatus,rumpere pacta cum Romanis fœdera cogitabat. Verùm ubi Imperator legationem ad eum misit,pacta quidem rursus confirmata sunt,Orator autem ipse legatione obita,malè est acceptus: propterea ꝙ Imperatori dixerit,Persarum regem uerba hæc audientibus satrapis in medium protulisse: Propter oratoris ipsius uirtutẽ bellum intermitto. Eam enim rem ubi Imperator audiuit,indignè tulit,& Georgio(id nanq; oratoris nomen erat)periculosus legationis eius lapsus fuit. Ita nanq; res fert, ut oratio si nõ ea qua opus est,ratione dispensetur,magnas eis calamitates,qui illa abutũtur, pariat. De his hactenus. A

Theodosius Maurícij filius Germani filiã in matrimoniũ ducit.

Exemplum arrogantis & insolentis legati & oratoris.

Legitimus linguæ usus.

CAPUT XXXVIII.

Vigesimũ iam in Imperio Mauricius princeps agebat annũ,quũ Petro fratri præfecturã Europæ demãdauit. Et pestilẽtia subitò coorta,uehementer Imperantẽ urbẽ afflixit. Postq; uerò tẽpus natalis Christi aduenit(consueuerat quippe princeps unà cum populo festũ eũ diẽ in templo agere)& tum pro cõsuetudine sua, Mauricius multitudini honorem cum habuit, nonnulli ex plebe rebus nouis solicitati, seditionem aduersus eum mouerunt: eũdemq; saxis petentes,conuicijs insuper prosciderunt. Ibi tum ille ægrè periculo uitato,in Dei genitricis templum,quod Blachernas populus nominare consueuit,saluus confugit. Magna aũt religione delubrũ id Byzantij colunt. Dicitur nanq;,& creditur,uestes Mariæ uirginis, & partẽ quandam admirandæ eius zonæ, capitisq; etiam amiculũ in aurea urna ibi asseruari, sicuti à me suprà dictũ est. Imperator porrò adeò leniter in seditiosos animaduertit,ut præ clariores ex rebellibus resipiscere, moderatioraq; cõsilia sequi iusserit: reliquos autem se puniturum esse assimulauerit. Itaq; ira soluta, reuertendi eis in urbem, potestatem fecit. Porrò Petrus cum Romanis copijs Palastolum profectus, atq; ibi æstate moratus,ineunte autumno in Dardaniæ angulum cõcessit. Ibi nanq; congregari Abarum multitudinẽ,& castra ad Absith habere audierat. Hortabatur autẽ Petrum Mauricius,ut quicquid tandem posset aduersus Chaganum faceret,neq; exercitum inde exire pateretur,sed arte quadam & callida administratione † proderet. Indignabatur enim,præteritarum iniuriarum memor,militib. seditione atq; rebellione gaudentibus. At Chaganus clam progressus, Macedoniam percurrit:& infinitam multitudinem hominum secum ducens, propè ad Constantinopolim accessit, duobusq; aureis uirum quenque redimendum obtulit. * Quum autem ea conditio Mauricio grauis uideretur, & tam uilem redemptionem auaritia uictus reijceret, furore percitus tyrannus, captiuos multorum milium omnes ense concîdit. Cuius rei gratia Deum infensum ei factum esse, creditur. In somnis etenim ei apparens Christus, Phocæ eum ordinis militaris ductori traditum esse dixit. Et Mauricius à somno excitatus, Philippicum sororium suum acciri è uinculis iussit. Primæ enim nominis eius B

Petrus Mauricij frater, Europæ præfectus.

Seditio plebis Constantinopolitanæ aduersus Mauricium principẽ.

Mauricius in templum Blachernarum cõfugit.

Nimium leniter Mauricius in seditiosos animaduertit.

† [illegible]

Milites rebelles Mauricio & ducib. eius, Mauricius captiuos plurimos uili mercede à Chagano non redimit.

Visio numinis irati, Mauricio noctu oblata.

literæ

* Apud Diaconum est,uno etiam aureo numo Chaganum singulorum captiuorum caput Mauricio redimendum obtulisse, illumq; conditionem eam non accepisse.

A literæ succeſsionem quàm maximè ſuſpectam habebat. Atq; ob eam cauſam uinctum eum tenebat, Imperium ad illum deuolutum iri exiſtimans. Philippicum ergo eum, ſi quem militem Phocam noſſet, interrogauit. Atq; quum ille reſpondiſſet, Phocam eum eſſe, qui non ita pridem imperio eius impudenter reſtitiſſet: Imperator, quibus'nam is moribus eſſet, percunctatus eſt. Et ubi timidum eſſe cognouit: Si timidus reuera, inquit, profectò & percuſſor eſt. Verumenimuerò Mauricius ob tantæ multitudinis cædem, odium omnium incurrit, conuicijsq; ab omnibus eſt proſciſſus.

Idem de Phoca inquirit.

Omnis homicida timidus.

Odium hominũ erga Mauricium.

CAPUT XXXIX.

Q Vum exercitus diutius in Myſia eſſet, & milites à Petro quietis gratia, belli finem atq; miſsionem, reditumq; ad ſedes ſuas peterent: Petrus autem muto perſimilis, Principis imperio potius parẽdum, copiasq; ultra Iſtrum cõtinendas eſſe cenſeret, mirum eſt quàm id multitudo, Imperium detrectans, ægrè tulerit. Et Petrus uiginti miliaria ab exercitu ſeceſsit. Ad quem milites octo uiros delectos, inter quos etiam Phocas perniciosiſsimus tyrannus erat, miſerunt. Poſtquam ille in ſententia ſua perſtitit, & Imperatoris mandatum eſſe, ut exercitus ultra Iſtrum permaneret, aſſeuerauit: multitudo ipſa ira feruens, Centurionem Phocam ſibijpſi præfecit, Petro repudiato. Poſtea etiam Phoca in clypeo ſublato, electionẽ eius cum plurima acclamatione renunciauit. Quod ubi Petrus reſciuit, profugit, & ad Imperatorem rem omnem retulit. Mauricius tribunis plebis euocatis, populi numerum inueſtigauit: nihil prorſus de eo, quòd deſertor Phocas præfectus renunciatus eſſet, ſolicitus.

Rebellio militum aduerſus Petrum præfectum.

Iidem, Petro reiecto, Phocam ſibi præficiunt.

Hungaricũ hoc eſt.

B Idem urbem ipſam Imperantẽ & ſuburbanos eius uicos diſpoſitis cuſtodijs muniuit. Deinde etiam ad multitudinem illam rebellem legationem miſit. At tyrannus minimè mandata eius curauit, ratione omni & oratione reiecta. Et exercitus Romanus ſeditione mota, ad Theodoſium Maurici filium, ad Callicratiam uenationibus ſeſe oblectantem, epiſtolam dedit, ut uel Imperium ſuſciperet, uel eo Germano ſocero cederet. Decæterò namque minimè ſe paſſuros eſſe denunciarunt, ut Romanas copias à Mauricio gubernari cernerent. Hæc poſtquam Imperatori ſunt ſignificata, Germanus, ueluti ſuſpicionem de ſe præbuerit, propterea exercitum res nouas molitum eſſe, ut ipſum ad rei Romanæ ſummam adminiſtrandam legerent, ſupplex in Dei genitricis templum confugit: quod Cyrum conſtruxiſſe fama eſt, qui conſul ſub Theodoſio fuit, bonus admodum uir, et eloquētię doctrinæq; omnis perquàm ſtudioſus, quas ſingulari amore & † ſana quadam in ſania eſt proſequutus. Poſtea uerò Germanus etiam ad templum maximum, quod Iuſtinianus ambitione ſumma & magnificentia, magnis ſumptibus rerum uniuerſarũ Deo conſtruxit, tranſijt. Eam ſanè ob cauſam Princeps filium Theodoſium fuſtibus cædi iuſsit, ſuſpectum eum habens, quòd arcano conſilio Germano ſocero, ut ad opem diuinam confugeret, ſubiecerit. Et miſsis hominibus certis, Germanum inde extrahere tentauit. Plebs autem urbana ubi id reſciuit, tumultum mouit, ius templi defendens: Germanoq;, qui eò confugerat, ut ſe ibi cõtineret, perſuaſit. Atq; furore tanquam duce eis præeunte, ſcommata plurima pleriq; in Principem contorſerunt, eiq; quòd cum Marcione ſentiret, cum conuicio obiecerunt: cuius hæreſis cum ſtulta quadam religione, fatua & contemptibilis eſt. Quum igitur ingens tumultus maximè ſęuiret, qui urbis mœnia ſeruabant cuſtodes, hiſce rebus auditis, reliquæ ſe tumultuanti multitudini ipſi quoq; immiſcent. Et plebs undequaque concurrens, & mali eius tempeſtate fluctuans, in ædes Conſtantini, cui Lardy cognomen erat, impetum facit: quem uirum Mauricius inter reliquos patricios charum maximè habebat. illuſtris enim

Iidem Theodoſio Maurici filio Imperium deferunt.

Germanus affectati imperij ſuſpectus, ad eccleſias confugit.

Cyrus conſularis.

σωφρονί τινι μανίᾳ.

Theodoſius à patre fuſtibus cædi iuſſus.

Hungaricũ & hoc.

Tumultus urbis Conſtantinopolitanæ.

Plebs furioſa Conſtantini Lardy patricij ædes incendit.

erat, et ex primarijs senatoribus unus ad patriciatus dignitatis sublimitatem eue ctus, tributis etiam Orientalium regionũ præpositus: eum Romanis præfectum prætorio appellare mos est. Huius ædibus omniuoro igni traditis, cœptoq; eo per audaciam ratione omni carentem furibundè peracto, inde abiere. A

CAPUT XL.

Mauricij ex urbe Constantinopolitana fuga.

Cyriacus episcopus Constantinop.

ITaq; Mauricius de rerum summa desperans, & multitudinem cædis odio ad tyrannum deficientem, ipsumq; etiam Cyriacum (qui post Ioannem dignitatem Hierarchicam susceperat, quũ prius presbyter & œconomus ecclesiæ magnæ fuisset) conuicijs proscindentem uidens, de media nocte Imperiali prætexta posita, priuataq; ueste sumpta, simul cum cõiuge & liberis, dromone conscenso, in Orientẽ profugere conatur, non exiguam secum pecuniæ uim portans. Et postquam in sinum Nicomediæ, ad templum Autonomi martyris (Soræũ uernacula lingua nominatur, Constantinopoli autem plurimùm centum & quinquaginta stadijs abest) uenisset, tempestate sæua circumuenitur: & præterea consueta sibi podagra derepentè correptus impeditur. Cuius morbi sanequàm infelix prouentus & ubertas obuenire eis solet, qui continuè Imperialẽ urbem incolunt. Ex eo loco Theodosiũ filium ad Chosroem legat, qui opem ab eo peteret: eiq; in memoriam reuocaret, quòd & ipsi de summa regni periclitanti Mauricius id conseruarit. Aequum quippe piumq; esse, ut ille parem sibi referret gratiam, quum eius domus simul omnis in maximũ esset adducta discrimen. Sed enim Germanus Theodosij Mauricij filij socer, quum uelut in nauigium, sic in imperium Romanum, nullis fulcris aut fundamentis nixum, incidisset, gubernacula eius regere est aggressus. Verùm Prasini (ordo hic & factio Romanæ plebis est) spes eius inciderunt. Proinde & ipse per desperationem rerum, se ad beneuolentiam tyranni contulit: eumq;, ad quem ut ita dicam fortuna inclinauit, adorauit. Statim namq; Prasinorum factio imperialem regiam occupauit, & tyranno imperatorijs acclamationibus applausit. Phocas Theodoro quodam uiro insigni misso, urbis antistitem (patriarcham hunc appellare homines soliti sunt) & populi delectos acciuit. Qui quum in templo Ioannis Baptistæ, in ea suburbana ciuitatis parte quæ Septimum dicitur, conuenissent, coronam Imperatoriam pestiferæ beluæ imposuerunt. Atq; ille euestigiò apparatu præclaro Byzantium ingreditur, aurũ ad instar imbris ubiq; spargens, & Byzantios ciues ea munificentia in introitu suo exhilarans. Postea uerò Leontiam quoq; uxorem Augustam renũciat, & splendido triumpho in aulam Imperialem deducit. Porrò quum populi factiones grauiter odijs inter se decertarent, † altera earũ uulgò dixisse fertur: Vade, præsentem rerum statum cognosce: Mauricius enim nondum mortuus est. Quibus uerbis tyrannus exauditis, tum quidem multitudinem oblatrantem compescuit: postera autem die totus ad cædem Mauricij, ueluti furijs quibusdam raptus est. Itaq; illum cum podagræ & chiragræ doloribus conflictantẽ, ex eo quem diximus sinu, unà cum coniuge & liberis, inter quos etiã Theodosius ex itinere legationis retractus erat, e regione Constantinopoli, ubi Chalcedonensis ciuitas est, in Eutropij portum traduxit: & primùm liberos ipsos in conspectu patris occidit, in quorum cuiusque cæde uerba illa pater protulit: IVSTVS ES DOMINE, ET IVSTVM IVDICIVM TVVM. Deinde uerò & ipse Mauricius resectionem capitis sustinens, ferro cæsus occubuit, egregia animi uirtute in summa ea calamitate exhibita. Quum namq; liberorum nutrix infante uno Imperiali subtracto, puerũ ipsa suum † lactentem ad cædem protulisset, Mauricium astantem percussoribus arcanum suppresi pueri sui cõsilium indicasse ferũt: quòd minimè æquum esse duceret, B

Constantinopoli frequẽtes sunt podagrici.

Germanus se Phocæ permittit.

Prasinorum Constantinopoli factio.

Phocas Imperator Rom. coronatur.

† Factio hæc Venetorũ fuit. ὕπαγε, μάθε τὴν κατάστασιν.

Miseranda Mauricij suorumq; cædes.

Eiusdẽ in ultimo uitæ actu pietas, & animi fortitudo.

† ὑπομάζιον

A duceret, ut in alium, quum ab ipso Deus pœnas expeteret, animaduerteretur. Atq; eo infante iugulato, cędes eiusmodi pro sanguine lacteum liquorem profudit. Ad hunc modum Imperator, qui naturæ legibus superior esse uisus fuerat, uitam finiuit, postquam sexagintatres ætatis annos transegisset, uiginti autem ex eis in Imperio enituisset.

CAPUT XLI.

Cadauera Imperialia ludibrio habita.

Cadauera autẽ Imperialia, oppidò quàm lachrymosum ludicrum, ibi in littore maris iactata sunt, ita ut illius undam purpureo sanguinis cruore infecerint: nunc quidem fluctibus ipsis in terrã leniter appulsa, nunc uerò reciprocante maris impetu reducta. Ex eo deinde loco translata, prouentum lacrymarũ eis tulerunt, qui illa nudata, & ad spectaculum exposita conspexerunt. Ad eumq; etiam modũ à tyrannicis militibus spectata, in Tribunali (ita enim dicitur campus qui ad Septimũ est) temerè proiecta sunt, Sic enim per eiusmodi spectaculũ exercitum ab omni humanitate alienissimum, piaculi quoq; participem fieri oportebat: ut scilicet * quod fraudem & maliciam odit, nullisq; corrumpitur donis Dei iudiciũ, omnes eos retributionis irretiret plagis. Perniciosus namq; & execrabilis exercitus ille, grauissimis maximisq; circumuentus erumnis, per uarias clades uitam hanc morte commutauit. Postquã enim Persica rursum expeditio sumendorũ armorum libertatẽ accepit, Chosroe admissum in Mauricio piaculum indignè ferente, bellum scilicet motum est: & exercitus uarijs modis simul & diuinæ uindictæ pœnas, & ipsorum præliorum casus subijt: quum quandoq; ipso conflictus tempore, sæuum in modum cœlesti igne peteretur: quandoq; aũt fame & direptione multimoda, captiuitateq; post

μισοπόνηρος τοῦ θεοῦ καὶ ἀδέκαστος κρίσις.

Milites omnes defectores, qui ad Phocã defecerunt, malè disperierunt.

B uictoriã amissam affligeretur. Maxima uerò eius pars ore gladij cõcidit, & † ferri quasi aliud agentis opus facta est. Neq; prius à Persis uictoria discessit, quàm impius iste & tyranni consectator exercitus totus interijt. Quod sanè satis ex eo quod modò dicetur, cõijcere licet. Non enim multo pòst, nondum quatuordecim annis elapsis, quum Heraclius aduersus Razatem bellũ gereret, & delectum militum haberet, duos tantum ex ea multitudine, quæ tyranno fauerat, reliquos is inuenit. Sed enim ubi tempus ipsum nouas militũ copias Romanis tribuit, & exercitus ille uitiosus omnis pessumijt, res secundæ apud Persas mutatę sunt, & postq; Babylonius ille draco Chosroes Hormisdæ filius, nulla misericordia interẽptus est, Persicũ bellum finẽ suum habuit. Verumenimuerò tyrannus impijs flagitijs ebrius, se ad aliorum etiã cædes armauit. Proinde Petrum Mauricij fratrem ferro necat. Occiditur præterea, cuius sæpe facta mentio est, dux Commentiolus: item Georgius Philippici filius: Prosentinus etiam, cui curas et cõsilia sua Petrus crediderat. Postremò uerò & Theodosius Mauricij successor, ex itinere, sicut dictum est, retractus. Fama autem obtinet, percussorem Theodosio parcentem, alium pro eo admodum illi similem ense iugulasse. Ipsum uerò Theodosium profugum, in locis multis multa expertum, postea morbo interijsse. Atq; ea quidem fama per omnes Romani imperij ditiones uulgata est. Sed eam barbarus quidam error, perquàm tenui coniectura id facere ausus, protulit: propterea quòd caput eius solum, unà cum alijs qui cęsi sunt, exhibitum non sit. Verùm inquisitio ipsa satis solicitudine summa defatigata, Theodosium etiam mortuum esse cognouit. Ipsam Imperatricem Cõstantinam cum tribus filiabus tyrannus in priuatorum ordinem redegit: & primùm quidem eas in uili quadam & exili domuncula inclusit, postremò uerò ferro etiam interimi iussit. Eorum autem cæterorumq; Imperialium corporum (decem autem fuere) reliquiæ, longo pòst tempore in Mamantis martyris templo, prope murum cui Xylocercus nomen

† ξίφους πάρεργον.

Cognatorũ & fautorũ Mauricij cædes.

Constantinæ Augustæ filiarumq; eius cædes.

est, repositę sunt. Templum autem id Pharasmanes eunuchus construxit, qui A sub Iustiniano imperialis cubiculi præfectus fuit. Porrò in communis sepulchri eorum monumento Epigramma hoc insculptum est:

Epitaphium eius.

» *O ego mille modis regum miseranda duorum,*
» *Mauricij coniunx, filia Tiberij:*
» *Edocui regina satis, fœcundaq́ mater,*
» *Quàm * sint multorum commoda sceptra ducum,*
» *Militis insidi iaceo, populiq́ furore:*
» *Et mecum coniunx progeniesq́ iacet.*
» *Næ miseræ Niobes ego sum uitale cadauer:*
» *Plura' ne Cissæis, plura Iocasta tulit?*
» *Esto, iurè pater: quur pignora parua necantur?*
» *Humani prorsus nescia turba doli.*
» *Non iam Roma meis carpes à frondibus umbram,*
» *Eruta Threÿcio stirps Aquilone iacet.*

* ὡς ἀγαθὸν τελέθει ἡ πολυκοιρανίη.

Illud etiam haudquaquam silentio præteribo, dignum in primis quod memoriæ rerumq́ gestarum tabulis mandetur. Siquidem ea ipsa hora, qua Mauricius interemptus est, res ea omnis, ut gesta est, Alexandriæ, statuis quæ in Tychęo celebri urbis eius regione stabant, & tum basibus suis dilapsæ erant, uoce clariore quid Imperatori Mauricio accideret, referentibus, uiro cuidam pręclara uita insigni, noctu ibi deambulanti, indicata est. † Quam rem Alexandrię Augustalis, & Petrus Aegyptiæ prouinciæ præfectus, accuratius signis certis notatam, ueram fuisse, nono die postquam acerbus nuncius iste in Aegyptum peruenit, compererunt. B Multa uerò eiusmodi, quę rem futuram portenderunt, accidisse cognouimus. Ea uerò si singula scripto persequi uelimus, tempus nos prorsus defecerit.

Interitus Mauricij, cædis ipsius tempore, Alexandriæ nunciata.

† *Interea Calligraphus quidam Alexandriæ uenerabilis uir, ex matutina uigilia domum uadens, media nocte uidet statuas ex metallo æris abstractas, & uoce grandi dicentes, interemptum Mauricium & filios eius.* Diac.

CAPUT XLII.

Mauricius sanè Imperator, aliquo ante cædem tempore metuens propter conscientiam sibi, quòd captiuos despexisset, eosq́ uili precio, pecuniæ cupiditate uictus, quos Chaganus furore percitus concîdit, non redemisset, in celebrioribus orbis terrarum templis, missis eò literis, supplicari pro se uni ex supersubstantiali trinitate Christo Deo mandasse, & ab hominibus uirtute præstantibus, ut Deum exorarent, petijsse dicitur: quò scilicet suorum per uitam actorum ipsi remunerationem in mortali hac uita, fatisq́ obnoxio mundo, recipere liceret. Et imaginem quandam Christi clarè & euidenter uocem edidisse ferunt, qua illi fore prædictum est, ut desiderij uotiq́ sui compos fieret, & in hac uita pœnas penderet. Nõnulli eam imaginem esse uolunt, quę in † ærea Palatij: alij uerò maximè, quę in speciosa porta templi sanctorum quadraginta Christi martyrũ sita est, & pictura sua quàm proximè ad similitudinem uultus Christi accedit. Mauricius Imperator summoperè uiros eloquentia insignes coluit: liberalis etiam erga eos qui pulcherrimis optimisq́ disciplinis præclarã operã nauassent. Celebria quoq́ opera in Romani imperij ditione cõstruxit: quorũ unum est, quadraginta sanctorũ delubrũ, quod Tiberius antea ædificare aggressus fuerat. Sacrã item apostoli Pauli ędem Tarsi Ciliciũ, hunc cõstruxisse ferũt. Fertur & illud quoq́ de eo, quòd tertiã partẽ pensionũ uectigaliũ subditis suis remiserit: quodq́ liberaliter Byzãtijs triginta talẽta donauerit, ut aquęductuũ meatus renouarẽt. Idẽ pręclarũ illud stemma & ornamentũ, quod ei Sophia

Mauricius Deũ, ut in hac uita delictorũ suorum pœnas lueret, orauit.

Ante æneã Palatij portam. Diac. τῶν βασιλείων τά τε προπύλαια, ἐκεῖ ἡ ἐκλεγομένη χαλκή. *Procop.*

† *In uisione ante æneam Palatij portam imagini Saluatoris se uidit assistere. Diac.*

Mauricij liberalitas & opera.

A Sophia Augusta socrus & cōiunx Cōstantina ambitiosè admodū & magnificè elaborauerant, quum id ne semel quidem gestasset, maximo Dei templo intulit, & diuinæ mensæ consecratum, aurea catella suspendit: quod [a] ipsum ornamentum usq; ad [b] expugnationē urbis durauit. Sub ipso quoq; † Philippicus, & Petrus frater eius, ille quidem Chrysopoli monasterium, hic uerò Constantinopoli, eam quæ Areobindi dicitur ædem construxit. Vtrumq; autem templū Deigenitrici dicatum. Sed & Cyriacus patriarcha, Mauricio imperante, diaconissæ magnificū erexit monasteriū. Maurici imperatoris res eiusmodi finē habuere.

b Nō semel à Mauricij tēporibus Byzantium hostiliter captum est, & direptum.

a Leo Imp. Cōstantinopolitanus Cōstantini Copronymi. fil. coronā à Mauricio principe Deō dicatā nefariò capiti suo imposuit, captus gemmarum et auri splendore. Egnat.

† Philippicum Diaconus etiā Mauricij generum fuisse scribit.

CAPUT XLIII.

Aduersæ res Rom. Imperij sub Phoca.

VBi autem Phocas imperium suscepit, multorū statim generum mala Romanorum imperio incubuere. Quinto namq; ab inito imperio mense, literas ad Chosroem, quòd consuetudo huiusmodi à multo tempore Romanis & Persis fuerit, per Lilium familiarem suum, qui etiam Mauricij cædem patrauit, misit, quibus literis ad Imperialem dignitatem conscendisse se significabat. Ille uerò iræ intemperijs actus, legitimam Mauricio uindictā præstare uolens, pacta cum Romanis fœdera rupit, & perniciosum illud orbi classicum cecinit. Id namq; Persarum simul & Romanorū felicem tranquillumq; statum soluit. Eoq; initio Persicum bellum est ortum. Et Persæ Syriam, Palæstinam, Phœnicen quoq; breui subegere. Ditioni quoq; suæ Armeniam, mox Cappadociam, Galatiam, & Paphlagoniam adiecere. Quin impetu
B quem cohibere non esset ducti, ad ipsam usq; Chalcedonem, quæ ex aduerso Byzantio sita est, aduenere. Parte uerò alia, Abares Europā omnia uastantes percurrerunt, & cædes hominum plurima grassata est, qualem haud quisquam unquam uidit: non tantum ciuibus passim, sed ipsis etiam militarib. copijs interemptis. Animantia item occidentia cladem plurimam accepere, & prouentus omnis generis frugum nullus fuit. Accessere fames & pestilentiæ. Hyemes item ingentes, naturam ipsę suam superantes, ita ut mare frigore congelatum pisces postea mortuos eiecerit. Aetas quoq; hominum generis omnis cæsa, & templa atq; alia quæcunq; ædificia uenustè splendidèq; constructa, frequentibus Persarum incursionibus pessundata: quòd Chosroes, sicuti dictum est, pacem propter Mauricium uidelicet resciderit. Ac ille quidem foris omnia igne uastans, rempublicam affligebat: Phocas uerò domi urbem peius accipiebat. Proinde in equestri quodam ludicro certamine, quòd eum nonnulli scommate perstrinxis-
* sent, ebrium esse dicentes, furore flagrans, non paucis ex clarioribus ciuibus captis, quibusdam membra amputauit, nōnullos in altum mare coniecit, alios uerò in carcere inclusit.

Persarū aduersus Rom. res prospera.

Barbarorum incursiones.

Phocæ importunitas et crudelitas.

* Circensibus ludis Prasini conuicijs eum lacessentes, clamarunt: Iterum Ingabasta bibisti? Iterum sensum perdidisti? Diac.

CAPUT XLIIII.

ANtiochiæ uerò grauis tumultus fuit, quòd Hebræi rursum aduersus Christianos, per res nouas insurrexerint. In ea seditione Iudæi superiores fuere. Ingentem namq; Christianorum multitudinem aut ferro conciderunt, aut igni, quem in ædes eorum coniecerant, exusserunt. Eos Phocas, impij & flagitiosi facinoris pœnas sumens, tormentis subdidit, atq; urbe exegit. Illi uerò & ciuitatis eius antistitem Anastasium, Gregorij successorem, è throno suo deturbatū, funeq; pedibus alligato, per urbem tractum, fœda morte affecerunt. * Pudendas namq; naturæ partes inter trahendum ense excisas, in os eius iniecere. Postea uerò illum perinde atque holocaustum quoddam, igni tradidere: uirum sapientia & uirtute præclarum, prima-

Tumultus Antiochenus inter Iudæos & Christianos.

Martyriū Anastasij Antiocheniepiscopi.

** τὴν τῆς αἰδοῦς φύσιν.*

riumq́; dogmatũ ecclesiæ doctorẽ: quippe qui lucubratiões multas eidẽ relique- A rit. Huius liber est cui nomẽ ὁδηγός, hoc est, uiæ dux, & ecclesiæ dogmatũ † fines, aliaq́; præterea multa. Itẽ in sextũ Psalmum liber, in ingressu ieiuniorum editus. Ego uerò orationẽ etiã eius quandam legi, ad Antiochenos, in introitu suo scriptam. Et pacificatoriam aliam, quã trigesimotertio anno in thronũ suum postliminio reuersus composuit, Mauricio imperiũ obtinente: quem etiam in eo scripto, quòd ab exilio reuocatus sit, laudib. effert. Huic Anastasio, propterea quòd in Synæo monte philosophatus sit, & sensum ibi carnis domuerit, Synaitæ cognomen inditũ est. Atq́; ille quidem in populi tumultu peremptus, uitam finijt. Post eum autem quum sex annis à reditu in episcopatu enituisset, pastorale munus Antiochiæ Anastasius alter suscepit. Et ante hũc Cyriacus etiã, Constantinopolitanæ urbis episcopus, undecim annis in sacra functione transactis, sedẽ eam Thomæ reliquit: qui diaconi & sacellarij in ecclesia munus obiens, ad Pontificiũ thronum conscendit. Hic uerò trib. annis, & duob. non amplius mensibus sacro munere functus, impio Sergio sede cesit. Thomas iste domum maximam in ædib.* episcopalib. extruxit: quæ domus, nomen à conditore suo acceptum, in hodiernum usq́; diem retinet, & Thomaitis uocatur. At Sergius diaconus quidem ecclesiæ fuit: sed à Syris & Iacobitis generis originem traxit.

Margin: † ὅροι. — *Anastasij huius scripta.* — *Anastasius alter, eius Antiochiæ successor. Cyriaci Cõstãtinopoli successor Thomas, Thomæ Sergius.* — * ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ.

CAPUT XLV.

Quis uerò Iacobus fuerit, unde Iacobitæ nomẽ acceperũt & alia præterea quæ in historia hac omissa sunt, æquum esse puto ut hic referam. Altius autem narrationem petam. Postq́; Eutycheti & Dioscoro à sancta quarta Chalcedonensi Synodo dignitas abrogata est, qui illorum dogmata defenderunt, facta ab ecclesia Catholica defectione, διακρινομένους, hoc est segregatos siue ambigentes, seipsos appellarunt: neque ullo modo, ut quæ rectè in cõcilio sancto statuta essent, comprobarent, adduci potuere. Ii in duodecim sectas dissecti sunt. Ex quib. multa millia hæresum pullularũt. Ex quarũ sectatorib. quidã Eutychianistę uocati, quòd Dioscorũ tantũ & Eutychetem reciperent: qui CHRISTVM docuerunt patri quidem consubstantialem esse, nobis autem minimè: propterea quòd nobis non assentiuntur, ueram esse in CHRISTO humanam naturam profitentibus. Postquam autem Imperator Leo diem suum obijt, atq́; Zeno & Anastasius Imperij administrationem susceperunt, quam maximam libertatem sibi qui quartæ Synodo restiterunt, usurpauere. Eodem tempore & Acephali, quorum dux Seuerus Antiochenus fuit, unam uerbi & carnis naturam malè prædicantes: & præterea Iacobitarum, Theodosianorum, Iulianistarum, & plurimorum aliorum cateruæ, ecclesiæ insultarunt, qui Monophysitæ appellati sunt, quòd unam uerbi & carnis naturam, post ineffabilem unionem in CHRISTO esse sentiant & doceant. Acephali henoticum Zenonis Imperatoris scriptum, quo scilicet ad unionem ecclesias perducere uoluit, propterea quòd ille sanctã quartã Synodũ anathemati nõ subiecisset, minimè receperũt. Acephali aũt ob eam causam dicti sunt, quòd sub episcopis non fuerint. Proinde episcopis & sacerdotib. apud eos defunctis, neque baptismus, iuxta solennem & receptum ecclesiæ morem apud eos administratus, neq́; oblatio aut res aliqua diuina facta, ministerium'ue ecclesiasticum, sicuti mos est, celebratum est. Communionem uerò illi à plurimo tempore asseruatam habentes, ferijs paschalibus in minutissimas incisam partes, conuenientib. ad se hominib. dederũt. Quo tempore quã quisq́; uoluisset, placitã sibi sumebat potestatem. Et propterea quod quilibet, quod sibi uisum esset, fidei insertum uoluit, quamplurima defectorum & hæreticorum turba exorta est: Tritheitarum, B

Margin: *De Iacobitarum, eorumq́; hæresiũ sectis.* — *Eutychianistæ.* — *Acephali.* — *Monophysitæ.* — *Hæresis ἀκέφαλος.* — *Cõseruatio Eucharistiæ etiam apud hæreticos.*

A Agnoetarum, Theopaschitarũ, Iacobitarũ, Armeniorum, Seueritarum, & Aphthartodocitarũ, initio à Iuliano Halicarnassæo sumpto: qui creatũ quidem Domini corpus esse opinatus est, sed idem ab ipsa conceptione incorruptibile esse docuit. Horum cohortem, qui eis aduersati sunt, Phantasiastas & Manichæos uocarũt: quemadmodum & illi rursus hos Pthartolatras & Scenolatras nominarunt. Eius generis hæresibus, & Seueritis maximè, ecclesiæ admodũ ingruentibus, Chalcedonensis quoq; Synodi nomine presso, perq; longo tẽpore iactata ea est, & exagitata. Vnde ingens diu seditio & confusio in ecclesia extitit. Ipsa namque plebs ad sanctioris altaris cancellos assistens, plagis se mulctaturam, & cum ignominia ex sacris templis sacerdotes eiecturam cõminata est, sicubi eius Synodi mentionẽ inferre, aut eam sacrosanctis codicibus inscribere, eorum'ue nomina diuinorum patrum, qui decreta eius promulgarunt, proferre ausi fuissent. Isti ipsi etiã maximo contenderunt opere, ut sacrum eius, qui in sanctis est, diui Leonis ueteris Romæ episcopi tomum, quem ueræ pietatis studiosi ritè columnam orthodoxiæ rectæq; sententiæ nominarunt, tollerent, q̃ is Synodum eam firmiter fulciret. Tomum eum diuinissimus Alexandrinus papa Eulogius postea à se enarratum, optimè, atq; ita prorsus ut oportuit cõpositum esse, disertis uerbis pronunciauit. qui alia quoq; multa scripta lectu digna ecclesiæ Christi reliquit. Post hunc itidẽ aliquanto tempore post Antiochenus antistes Anastasius Sinaites, qui & ipse sanctam quartam Synodum propugnans, lucubrationib. suis firmissimis Monophysitas & Acephalos refutauit, & argumẽtis certissimis probauit, eum librum orthodoxiam rectissimè plenissimeq; in omnib. docere, dogmataq; eius uera pietate refertissima esse. Enimuero Dioscorus, &
B Gainus, & Antiochenus Seuerus, Iacobus item, & Ioannes Grammaticus Philoponus cognominatus (qui libros plures difficiles, quos refellere nõ ita promptum sit, cõtra Synodum quartam edidit) eam ipsam Synodum oppugnantes, unam quidẽ naturã, duas aũt subsistentias, per summã impietatẽ, in Christo esse scripserunt & docuerunt: potissimum uerò Seuerus, qui librũ integrum de ea re cõposuit. Verùm & ipsi in libris suis alicubi naturas duas in Christo profitenẽ. quod sanè multi non ita accuratè obseruantes, rectum piumq; esse existimauerunt, & alio deinde modo in illorum impietatẽ sunt abducti. Atq; hæc quidem sic obtinuerunt, quoadusq; Iustinianus est Imperator renunciatus. Postq; uerò is sceptra Imperialia accepit, quæcunq; extitere beluæ, in specus & latibula sua contulere cõuenticula: quũ ille sacram quintã Synodũ centum sexaginta quinq; sanctorũ patrũ coegisset. Quamuis & ipse Iustinianus postea intemperijs fascinatoris cuiuspiam in Aphthartodocitarum hæresim transuersim raptus, à recta aberrarit uia: sicuti à me in proximo libro est dictum. Cæterùm plurimarũ istarum hæresum commixtionem simul & diuisionem, deinceps exponam.

Multarum hæresum author Iulianus Halicarnasseus.
Phantasiastæ.
Manichæi.
Oppugnatio synodi Chalcedonensis.
Tomus Leonis episcopi Romani.
Eulogius papa Alexandrinus.
Anastasius Antiochenus Sinaites.
Propugnatores hæresis Monophysitarum.
Sacra quinta synodus.
Iustinianus in hæresim Aphthartodocitarum delapsus.

CAPUT XLVI.

QVod uerò tandẽ Monophysitarũ fuerit dogma, à quib. tanq; à radice pessima, quas diximus, hæreses pullularunt ceu circulus aut catena ex sese dependẽtes, modò dicã. Quũ etenim cõuenientes in Christo naturas, quamlibet per seipsam discernunt, duas eas esse necessitate adducti confitentur. Quum uerò utramq; in VERBI incarnatione uniunt, non duas illi in confusibili modo cõuenientes naturas, sed unam compositam naturã statuunt. Nobis enim unam subsistentiam cõpositam dicentibus, illi unam potius naturam compositam inferunt. Et rationem sententiæ suæ exemplo confirmantes, dicunt, hominem animam obtinere & corpus: & aliam animæ naturam esse, aliamq; item corporis, si quis quamlibet per seipsam contempletur.

Monophysitarum hæresis.

A

Quum uerò illæ coierint, hominem efficere, unam naturam compositam obtinentem. Non enim, inquiunt, duas naturas hominem dicere oportet, sed unam compositã. Atq; ad eundẽ modũ de Seruatore Christo opinãtur: illũ uidelicet ex duab. quidem cõstitisse naturis, post unionem aũt duas eas naturas in unam euasisse compositam, quod sanè ecclesia tanquam piaculum prorsus auersatur.

Gregorius Nazanzenus. *τὰ ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς, καὶ ἅπερ. σώζοντα.*

Quapropter & magnus theologus Gregorius, de duabus naturis sententiam suam exponens, sapientissimè simul & subtilissimè dicit, naturam suam eas seruare, ex quibus scilicet, & in quibus, & quæ sint. Nam ex quibus propterea posuit, ut ex diuinitate & humanitate naturam declararet: in quibus uerò, ut naturas post unionem seruaret, neq; eas propter mutuam unionem confunderet: quæ sint autem, ne quis aliud Christum post naturarum unionem factũ esse existimaret. Dogmatis istius exactiorem rationem inde considerabimus. Corpus nostrum ex quatuor elementis, igne, aere, aqua & terra constitutum esse, in confesso est, in quibus etiam consistit. Atque in corpore ea ex quibus, & in quibus est, conseruantur. Quæ autem sint, non itidem. Siquidem post elementorum unionem corpus nostrum non purè ignis est, neq; sincerè aer, neq; incorruptè aqua, neq; germanè terra: sed aliud quiddam, quàm quatuor ista. Id satis ex sensu ipso patet. Vnaquæque enim corporis nostri pars aliud quiddam quàm elementa est. Verùm in diuina unione, non aliud quiddam, post duarum naturarum concursum, factum est: sed idem ipsum est, Christus uidelicet, Deus & homo. Porrò hæresis ista exquisitior subtiliorq; alijs fuit, quòd autores defensoresq; habuerit, uiros sapiẽtes: & potissimùm eum quem diximus, Ioannem Philoponũ, qui sub præsenti, de cuius rebus nunc agimus, Imperio uiguit, & in Aristotelis * perplexitatibus maximè desudauit: & hæresis insuper Tritheitarũ, qui dicuntur, dux fuit. De eo quis fuerit, dicendum.

De Ioanne Philopono. ** πλοκαῖς.*

CAPUT XLVII.

B

GEnere fuit Alexandrinus, & philosophus summus: quamuis autem stylo dictioneq; sua non admodum sit laudatus, in disputationibus tamen, argumentorumq; & demõstrationũ probationibus, sanè q; fuit admirandus: in Platonis & Aristotelis doctrina maximoperè uersatus. Quapropter eorũ, potissimùm uerò Aristotelis, obscurè dictorum luculentissimas reliquit enarrationes: quæ hodie quoq; extant. Hic etiam impio Sergio Constantinopolitanæ tum ecclesiæ hierarchæ, admonitus ab eo, ut hæresim eiusmodi constitueret, librum acutissimum composuit, qui διαιτητής, hoc est arbiter, siue de unione inscriptus, decem capitulis omnem eam hæresim contexit. Ad comprobandum aũt piaculare suum dogma, omnem prorsus accuratissimè mouit Philosophiã. Multa præterea alia scripta Philoponus iste edidit, ad Græcos & hæreses reliquas, & ad alios quosdã: in quibus hęc etiam, impium † dogma instituens, refert: Omnia hæc sensui atq; oculis subiecta corpora, iuxta materiam & formam, ex eo quod non est, in id quod est, producta à Deo sunt: corruptibiliaq; sunt, & corrumpuntur, secundum materiam & formam. Pro hisce uerò corporibus corpora alia uisibilibus istis longè præstantiora, incorruptibilia & sempiterna, à Deo conduntur. Ad hæc, consummationem siue interitum uisibilis huius mundi, ac rursum noui mundi creationem alteram, asserit. Statuit etiam mortuorum resurrectionem esse, rationalium uidelicet animarum cum corruptibili corpore indissolubilem unionem.

† δογματίζων ἀθέως. *Ioannis Philoponi acutè quidẽ, sed non rectè dictum.*

Quibus sententijs renitens Conon, ipsum iuxtà & lucubrationes eius, sicuti à me dicetur, reiecit: quamuis eas antea receperit. Conon ipse corpora dixit non secundum materiã, sed tantũ iuxta formã occidere, eaq; denuò cõformari, præstabiliorem speciem mate-

Conon aduersarius Philoponi.

A materia ipsa recipiente. Mundi ille quoq; creationẽ iuxta materiam & formam, interitum aũt eiusdem iuxta formã solummodo, non autem secundũ materiam, ferre dicit. Resurrectionẽ uerò mortuorũ esse corporis istius cum anima rationali unionẽ indissolubilẽ decernit. Enimuerò Philoponus præter ea quæ diximus, hæc quoq; † philosophatur: seu potius, ut uerius dicã, * nugatur. Itaq; natura quælibet nõ simpliciter, id quod est, dicitur, sed dupliciter. Vno eñ modo, quũ communẽ cuiuslibet naturæ rationẽ ipsam per seipsam cõtemplamur, ueluti hominis aut equi naturã, in nullo indiuiduorũ extantẽ. Alio uerò modo, quũ eam ipsam cõmunem naturã in indiuiduis existentẽ, & particularẽ maximè in quolibet eorũ subsistentiam recipientẽ, neq; cuipiam alij, præterq; illi ipsi soli decenterò conuenientem, cõsideramus. Quod namq; in me est animal rationale & mortale, nulli reliquorũ homini cõmune est. Neq; quæ in hoc ipso animante est natura, in alio quopiã fuerit. Quòd uerò has ipsas notiones de naturis et subsistentijs ecclesiæ doctrina habeat, ex eo cõstat, q naturã quidem patris & filij & spiritus sancti profitemur, tres aũt horũ subsistẽtias siue personas prędicamus, per quas quælibet proprietate quadã à reliquis discernitũ. Quæ'nam etenim sit natura una diuinitatis, quàm communis diuinæ naturæ ratio, ipsa per seipsam cõsiderata, & nuda cõtemplatione à proprietate cuiusq; discreta? Et quòd propriè & peculiariter rursum naturę nomen consideremus, dum rationem naturę in quolibet indiuiduorum siue subsistentiarum communem, propriam atq; peculiarem cuiuslibet factam, quæ nulli deinceps alij, quod sub cõmunem speciem cadat, coaptari possit, contemplamur, ex eo patet, quòd in duabus Christi naturis, unionem diuinitatis inquam & humanitatis docemus. Non enim communem, quam in sancta trinitate cõsideramus diuinitatẽ, incarnatã esse dicimus: sic etenim & patris

B & spiritus sancti incarnationẽ prędicauerimus: sed neq; communẽ humanę naturæ rationẽ unitam esse Deo uerbo opinamur. Eo namq; pacto, & q ante Verbi aduentum extiterunt, & qui postea futuri erant, hominibus omnibus, unitũ esse Dei uerbum rectè dicatur. Cæterùm satis liquet, nos hic diuinitatis naturam dicere eã, quæ est in subsistentia Verbi, nõ cõmunis diuinitatis naturam. Itaq; etiã unam naturam Dei Verbi incarnatam esse profitemur, disertè eam à patre & spiritu sancto secernentes: ita ut hic quoq; communem naturæ rationem, propriam iam Dei Verbi esse intelligentes, Verbi naturam incarnatam dicamus. Et naturam itidem humanitatis unitam Verbo dicentes, particularẽ maximè illam subsistentiam, quam solam ex omnibus Verbum assumpsit, sentimus.

CAPUT XLVIII.

SEd Philoponus cum sectatoribus suis, communem humanam naturam, ipsamq; etiam diuinam, quam indiuisibilẽ dicimus, in plurimas partitur personas, discernẽs eam, & singulatim indiuiduis tribuens, & tribus supersubstantialis naturæ subsistentijs dispertiens. Id uerò ipsum à rectè sentientibus prorsus est alienũ: quemadmodũ hoc magnus in theologia uir Gregorius clarissimè, in libro ad Euagrium monachũ de diuinitate scripto, astruit. Quinetiã post illum eruditi quidã homines, ea quæ perperàm à Philopono prolata sunt, refellerũt. Et quùm pleriq; alij scriptis suis ea oppugnarũt, tum Leontius monachus omniũ maximè egregiũ librum triginta capitũ contra illum cõscripsit, quo simul & hæresim eam prorsus euertit, & piam nostrã sententiam ualde confirmat. Post hunc & admirandus ille diaconus atq; referendarius Georgius Pisides, ęqualis siue coætaneus illius, quamuis ętate aliquanto iunior, Iambis pulcherrimis, quos scribere consueuerat, cum dicta hęresi cõgressus, rem seriam ludicro temperãdo, ad hunc modum refert, absurditatem illius refutans:

ψηφίζεται

† φιλοσοφεῖ.
* φλυαρεῖ.
Eiusdem Philoponi subtiles nugæ de sentẽtia Monophysitarũ.

Refutatores Philoponi.
Gregorius Nazanzenus.

Leontius monachus.

Georgius Pisides.

" ψηφίζεται θᾶττον μίαν τε καὶ μίαν.
" εἰ γὰρ μίαν τε καὶ μίαν λέγῃς μίαν,
" γέλως τὸ λεχθὲν γίγνεται καὶ παιδίοις.
" *Unam atq; mox unam lapillo computat:*
" *At unam & unam forte si unam dixeris,*
" *Pueri uel ipsi tale dictum riserint.*

Quod autem uersiculis hic expreßit, sic habet. Profiteris, inquit, Philopone, philosophorum omnium laboriosißime & sapientißime, duas naturas in Verbo unitas esse: unam diuinitatis, & unam humanitatis. Si ergo duas naturas dicis in eo conuenisse, quomodo duas in unam rursus contrahis? Vna namque & una duæ sunt, non una. Itaque si quis in eadem subiecta re, duo quædam prædicando indicet, eaq; ipsa rursum in unum redigat, ridendum se meritò præbeat. Talis Monophysitarum fuit hæresis, impij Nestorij hæresi prorsus contraria. Nestorius enim, propter duas naturas, duas etiam subsistentias numerat: isti uerò propter unam subsistentiam, unam quoq; substantiam & naturam. Verùm Nestorij hæresis, ut de hac rursus agamus, non dicit Deum hominem factum esse, neq; de cœlo descendisse, & humanæ naturæ substantia ipsa unitum esse, sed habitu quodam & affectione.* Vnitum namque Deum Verbum sic homini ex Maria prognato refert, uti se amicus amico per affectionem unit. Et multos Nestorius, unionem Dei & hominis nominans, latenti quadam fraude fallit: reipsa autem diuisionem, non unionem apertißimè docet. Si namque dicas, non substantia ipsa Deum Verbum homini, sed amica quadam affectione unitum esse, non unio certa, sed disiunctio uera fuerit. Quapropter eundem & tenuem & sublimem hominem idem Nestorius dixit: tenuem quidem, ueluti substantiali Dei unione destitutum: sublimem uerò, tanquam à prima natiuitate uirtutibus perfectum. Proinde etiam reuera Deigenitricem, non Deigenitricem homo nefarius nominauit, sed Christigenitricem uocauit: perinde atque diuinum hominem & Deo amicum genuerit, qui unctionem quampiam à Deo, propheticam uidelicet aut regalem & pontificalem dignitatem acceperit, non autem substantia etiam ipsa Deo unitus per incarnationem fuerit. Atque hæc quidem Nestorius. * Infelicißimus autem melioribus etiam rebus suis Eutyches, Deum quidem natum esse ex immaculata uirgine & Deigenitrice profitetur, idq; ipsum solum rectè pieq; posuit: † fictam uerò carnem eius fuisse opinatus est, & quæ præterea ille alia perperàm docuit. Ipsum namque Deum uerbum dixit immutabili * modo mutatum & carnem factum, in speciem † finxisse atq; aßimulasse salutis nostræ œconomiam & administrationem. Itaque corporalia omnia in speciem phantasia quadam simulata atque ficta ei affuisse asseruit. Et hoc ipsum, quòd natura illa diuina, quæ circumscribi & comprehendi nequit, cruci affixa sit, in speciem per phantasiam gestum esse statuit. De duabus hisce hæresibus inter se prorsus, sicuti diximus, contrarijs, Nestorianorum inquam, & Monophysitarum, quibus postea Ioannes Philoponus Alexandrinus præijt, hactenus sit dictum.

Monophysitarum hæresi contraria Nestorij hæresis.

** σχετικῇ τινὶ διαθέσει.*

ἀτυχέστατος τὰ κρείττονα σὺν τύχης.

Eutychetis hæresis.

πεπλασμένην

** τραπέντα ἀτρέπτως*

† φαντάσαι τὴν οἰκονομίαν.

CAPUT XLIX.

Hæresis Agnoetarũ, & Contobabditarum, & Theodosianorum.

Fertur sanè, sectæ istius ducem primum Seuerum fuisse, postea autem Ioannem Philoponum eam defendisse. Porrò autem post Seuerum hæresim hanc primùm recepisse Theodosium, qui apud eos Alexandriæ Papa factus est. Deinde & alios: à quibus & qui Agnoetæ dicuntur, & Contobabditæ, à loco quodam nomine hoc sumpto, prodierunt. qui &

Theodo-

A Theodosiani, quòd scilicet eum, quem diximus, Theodosium potissimùm consectati sint, sunt appellati: sed postea ab illo anathemati subiecti sunt. Ita †ut ignorantiæ hæresis intercidens, ignorantiæ mandata sit. Alij autem, quòd scriptum eius de trinitate compositum non receperint, Contobabditæ à loco, sicuti diximus, nominati sunt. Ii quoque, quòd Seuerum tantū receperint, Seueritarum nomen habuere. Est alia etiam Seueritarum cohors, qui & Theodosiani uocantur: propterea quòd ambos hosce admiserint, tertiumque insuper Paulum cognomento Nigrum. Tertij præterea Seueritæ sunt, qui et ipsi Theodosiani dicūtur, & Angelitę, & Damianistæ. Ii episcopos suos quoque habent, à quibus congruentia nomina accipiunt. Episcopos soli Contobabditæ non recipiunt. Porro Seueritæ isti, qui ijdē & Theodosiani & Angelitę, necnon & Damianistę sunt, alium esse dicunt patrem, alium filium, & alium paracletū, spiritum uidelicet sanctum: non esse autem horum quemque per seipsum naturam, sed habere communem Deum siue deitatem in eis existentem: atque de ea deitate indiuisibili modo participantes, quemlibet esse Deum. Vnam autem subsistentiam opinantur esse, patrem & filium & spiritum sanctum: communem uerò ipsum Deum, substantiam & naturam. Cœterùm Angelitæ isti ab aduersarijs ita appellati sunt, à quodam Alexandriæ loco, Angelij nomen habente: in quo scilicet, qui primas apud eos ferunt, conuentus cogebant. Hos ijdem aduersarij Sabellianistas etiam, & Tetraditas nominarunt. Sunt rursum alij etiam quarti Seueritæ, ijdemque Petritæ, nomen id ab episcopo quodam suo Petro consequuti: qui Seuero & Theodosio recepto, Paulum & Damianum non admiserunt, quippe opinionem utriusque improbantes: & quòd cum ecclesia catholica communicantes, synodum quar-
B tam approbarunt, eos reijcientes. Profitentur siquidem illi Deum, secundum ueritatem & essentiam & naturam quamque per seipsam: patrem & filium & spiritum sanctum dicentes, non numero, sed per * omnia simili essentia. Eos Paulus & Damianus Tritheitas nominarunt: sicuti illi hosce quādoque Tetraditas, quandoque etiam Sabellianistas, sicuti modò dixi. Insuper alia quoque quinta Seueritarum & Theodosianorum secta est, & Cononitarum, qui Seuerum & Theodosium, & episcopū præterea apud eos quendam Cononem, à quo etiam nominati sunt, probant. Profitentur sanè & isti, reuera Deum quidem esse & naturam & essentiam quamque, patrem uidelicet & filium & spiritum sanctum: ad hæc, tres quoque personas dicunt, ipsam nimirum sanctam trinitatem, & subsistentias tres. Tres autem numero substantias & naturas per omnia similes, secundum deitatem dicentes, unamque substantiam siue naturam, & unam deitatem siue Deum, sanctam & consubstantialem profitentes trinitatem, non numero, sed per omnia simili deitate, tres deos aut tres deitates omnino dicere tergiuersantur. Isti sanè neque Damianum, neque Paulum, neque adeò postremum apud eos Petrum receperunt. Quos ipsos Damianistæ & Pauliani & Petritæ, Tritheitas primi appellarūt. Discesserunt autem ab eis, propterea quòd illi tres deos, siue tres deitates dicere, patrem & filium & spiritum sanctum, renuentes, tres quoque dicere numero substantias similes, & nihil prorsus euariantes detrectant. Hi autem tres quidem deos seu tres deitates dicere supersedēt, tres autem numero substantias seu naturas quasdam similes profitentur. Sedenim Cononitæ, quum primùm Ioannis Philoponi Alexandrini Grammatici scripta, quæ ab ipso contra Græcos seu Ethnicos, & de alijs quibusdā argumentis ab eo composita sunt, comprobassent, postremò omnium & ipsum & lucubrationes eius reiecerunt, & anathemate confixerunt.

† τὸ τῆς ἀγνοίας ἀγνοήμασι παραπεπτωκός

Seueritarum multiplicium

Angelitæ.

Tetraditæ.

* ἀπαραλλάκτῳ οὐσίᾳ

Cononitæ.

Ioannea

CAPUT L.

Themistius Agnoetarum dux.

IOannes iste Philoponus Alexandrinus, ita ut diximus, Tritheitarum A hęresis pręfectus fuit: perinde atque olim Themistius philosophus sub Valente primùm Agnóetarum sectæ præiit. Quæ secta tempore quidem ipso extincta fuerat: tum autem sub eis quos diximus Seueritis reuiuiscens, plebẽ maximè est depasta. Eam Seuerus Acephalus in apertum rursus produxit. Sectatores huius non solùm Agnoetæ, sed & Seueritæ cognominati sunt. Hi dicunt, Deum quidem Verbum omnia nosse, humanitatem uerò secundum subsistentiã ei unitam permulta ignorare. Nescire sanè horam & diẽ mundi totius consummationis, utpote patre minorem: propterea quòd in Euangelio secundum Matthæum & Marcum dicat, De die autem illa & hora nemo nouit, neque ipsi angeli in cœlis, neque adeò filius, præterquàm pater solus. Itaque cum huiusmodi uocibus primùm Arius & Aetius & Eunomius hæresiarchę, & deinceps alij progressi, imperitè simul & impiè proloquuti sunt, alterius esse naturæ patrem, alterius filium. Et illum quidem principio carentem: hunc autem creaturam, qui temporale principium sumpserit, minus per omnia patri æqualem. Id uerò per manus acceptum Themistius philosophus magis etiam confirmauit & defendit. Liceat autem hæresim hanc riuum quendam Ariani dogmatis dicere. Ac ueteres quidem eius autores, quum pietas reluxisset atque inualuisset, unà cum inuento suo disperierunt. Eo uerò ipso tempore Seueritę malum id magnopere propagarunt. Non longè autem pòst id rursum euanuit, & hæresis ea ignorantiæ profundo immersa est.

Hæresis eorũ.

CAPUT LI.

AD hæc, eo ipso tempore, Theopaschitarũ hęresis denuò repullulans, B plurimùm incrementi quotidie augescens cepit. Paulisper enim sopitam Seuerus eam, & quæ ex illa prognata est multicipitẽ hydrã, maximè excitauit. Primus uerò eius parens Petrus ille fuit cognomento Cnapheus, qui tersancto hymno, quemadmodum à me suprà dictum est, appendicem impiè adijcere est ausus. Tersanctum porrò carmen id, ut apparet, & mihi uidetur, iam inde ab Apostolis, etiam ante Theodosij iunioris & Procli patriarchæ tempora, per manus ecclesiæ Christi traditũ est: sicuti & cantilena illa, Lux hilaris: pro eo atque ad Amphilochium, in triginta capitulis celebris et magnus testatur Basilius. sicuti, Gloria patri & filio & spiritui sancto, à Fauiano Antiocheno, adiuuante Chrysostomo, est inuentum. Sub Theodosio sanè iuniore, Proclo patriarcham gerẽte, quum quidam eo tempore perpessionẽ diuinitati ipsius unigeniti affingere contenderent, & ingentium terræmotuum gratia publicè à populo omni supplicationes fierent, derepentè in cõspectu omnium puer in aerem (quemadmodum in decimiquarti Tomi, quadragesimosexto capite dilucidè diximus) raptus, auribus ipse suis, ita etiã simpliciter, tersanctũ eum hymnũ absque adiectione, ab angelicis ordinibus concinnè prorsus cantari audiuit. Vnde ecclesia omnis hymnũ talem ad eundem modum cõtinenter Deo canere consueuit. Sanè quidẽ q carmẽ hoc primus cõposuit, ab angelis mutuatus est: canentib. Sanctus, sanctus, sanctus. Quod uerò sequitur, à suauissimi cõcentus lyra & psalmo quadragesimo Dauidis acceptum, uenustissimè adiecit, ubi dicitur: Sitiuit anima

De tersancto hymno.

* φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, ἀθανάτου πατρὸς οὐρανίου ἁγίου μάκαρος Ἰησοῦ Χριστέ. ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν ὑμνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα θεόν. ἄξιος εἶ ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις υἱὲ θεοῦ, ζωὴν διδούς· διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Lux hilaris sanctæ gloriæ, immortalis cœlestis sancti beati patris, Iesu Christe. Quum ad solis occasum peruenerimus, lumen uespertinum intuentes, laudamus patrem & filium & spiritum sanctum Deum. Dignus es tempore quouis celebrari faustis uocibus, fili Dei, uitæ dator: quapropter te mundus glorificat.

A anima mea ad Deum † fortem, uiuentem. Et hymni ipsius autor hæc uerba, Deus & fortis, integra, neq; ulla ex parte mutata, sicuti ea apud Psalmistam inuenit, conseruauit: & dictionem, Viuum, duntaxat in eiusdem significationis nomen Immortalis commutauit. Ille etiam Deo addidit Sanctus, nomen id idolis opponens, quæ abominationis omnis plena, & humanæ manus opera sunt. Sicuti & Fortis posuit, propter simulacrorum imbecillitatem atque infirmitatem summam, quæ loco se mouere prorsus non posit. Atq; itidem Immortalis: ut statuarum truncos traduceret, qui uita carentes, neq; spirare possunt, neque sensu aut mente diriguntur. Verumenimuerò Theopaschitæ, qui à Petro & Seuero originem duxerunt, admirandum hunc maximè hymnum non diuinæ Trinitati accommodare uolentes, sed incarnato Verbo accinere satagentes, accesionibus quibusdam corrumpere ausi sunt, uerbis hisce, Sanctus, Immortalis, clausulam illam, Qui crucifixus est pro nobis, malignè adijcientes. Quod malum primus instituere cœpit Petrus Cnapheus, & post eum deinde Seuerus Acephalus, seu potius hydra multiceps. Quãuis sectatores eius calumnia Constantinopolitanum Macedonium expetentes, adiectionem talem illum exorsum esse dicant. Fuit certè, sicuti uidetur, uetus hæc hæresis: quemadmodũ satis clarè, * q multa pertulit certamina Athanasius, dictis suis declarat. Nisi fortè sanctus ille pater eam preuiderit atq; euerterit, sicuti scilicet & alias plurimas scriptis suis sustulit, tametsi post obitum eius primùm exortas. Hæc ipsa ergo hæresis à Cnapheo primùm producta, deinde à Seueri sodalitate admodum aucta & frequentata, nõ ita multo pòst ab ecclesia Dei abolita, prorsus euanuit. Quæ huc usq; apud solos Armenios retinet, Catholicis traditionibus parère nolentes, neq; pueri illius in aerem

B raptum approbantes, qui tersancti istius carminis diuinam uocem et doctrinam è sublimi demissus apertè indicauit. Et hymnum eum Chalcedonensis sancta Synodus recepit, simpliciterq; ita canendum tradidit. Itaq; risus planè & iocus fuerit, si ab angelis & Seraphim ipsis proditum atq; decantatum carmen, atq; à tot sanctis sacræ Synodi patribus comprobatum & cõfirmatum, quod unam in tribus subsistentijs diuinitatẽ disertè deprædicat, Cnaphei primùm, & Seueri deinde opinione proculcetur, atq; eorũ (si Dijs placet) arbitrio, perinde atq; Cherubim superarent, corrigatur. Sedenim qui hoc ita senserunt, Theopaschitæ uocati sunt, autores primarios Cnapheum Petrum & Seuerum, quemadmodum dictum est, & deinde Iacobum, habentes. Atq; ij sanè exinde unã in CHRISTO naturam astruere contendunt, ita dicentes: Si duas in CHRISTO demus esse naturas, consequentur eas necessitate quadam omnino duę etiam uoluntates. Si uerò hoc concessum fuerit, eadem necessitate duæ inducentur personæ, & duæ uirtutes operatrices inter se contrariæ prorsus.

τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα.

Athanasius magnus. πολύαθλος

Armenij.

Monophysitæ.

CAPUT LII.

Iacobus porrò, à quo nunc quoq; Iacobitarum heresis denominata celebrat, Syrus genere fuit, obscurus prorsus, & nulla gloria uir, qui etiam Zanzalus propter summam tenuitatẽ est cognominatus. Hic Eutychetis, & Dioscori, Cnapheiq; præterea Petri atq; Seueri dogmate recepto, magnopere id apud Syros propagare studuit. Ecclesia sanè Catholica Dominum nostrũ IESVM CHRISTVM subsistentiã unã è duabus naturis cõsistentem, Deitatis inquam & humanitatis, profitetur, ita ut utraq; harum post unionem proprietates suas saluas cõseruet, & duarum istarum naturarum unio mixtionem & confusionem, mutationem'que & alterationem nullam admittat. Ipseq; idem Deus sit & homo, & uoluntates uirtutesq; operatrices duas, diuinã uidelicet simul & humanam, habeat. Eutyches autem duas quidem & ipse ante

Iacobitæ.

Iacobus Zanzalus.

Catholicæ Ecclesiæ περὶ θεανθρώπου χριστοῦ sententia.

Eutychetis error. *Monophysitæ & Theopaschitæ ijdem.* *Melchitæ apud Syros.*

unionem naturas dixit, deinde unitas. Post unionem autem in unam eas naturam abijsse, cõfusasq́ue esse, & mixtionẽ subijsse, opinatus est. Adeò ut & diuinitas ea quæ humanitatis fuere passa sit, & contrà. Proinde hæc ita opinantes, Monophysitas & Theopaschitas diui patres nostri cognominarunt. Ea ipsa opinione Dioscorus Alexandriæ patriarcha, & Petrus Cnapheus, Seuerusq́ue Acephalus, episcopi Antiocheni, atque insuper alij transuersim abducti sunt. Enimuerò eo quem diximus Iacobo Monophysitarum opinionem apud Syros prædicante, magnum exortum est dissidium. Nam qui rectæ opinioni adhæserunt, Melchitæ appellati sunt, quòd sanctam quartam Synodum, & imperatorem ipsum (Melchi enim Syris rex est) consectarentur. Qui autẽ diuersum senserunt, multa uariaq́ue habuere nomina. Iacobitæ tamen maximè sunt cognominati, propterea quòd ei quem dixi Monophysitarum hęresis studioso Iacobo adhęrerẽt. Qui etiam anathemati traditi sunt, ut Monophysitæ scilicet, & Theopaschitæ. A

Postea uerò aliud etiam hęresum examen ad se pertraxere, quæ trinitatem cõsubstantialem credentes, unam naturam post unionem in CHRISTO esse docuerũt, sacrã quartã Synodũ repudiãtes, ac deinceps omnes sanctos patres reijcientes. Et quod maximum est, diuinitati ipsius unigeniti perpeßionẽ tribuerunt, Tersancto illi hymno appendicem hanc, Qui crucifixus est pro nobis, annectentes.

CAPUT LIII.

Armeniorum heresis. *† μισγάγκεια.* *Euchanius Mantacunes*

TAlis Iacobitarum hæresis radix extitit. Iacobus autem Armeniorum quoque sectæ dux fuit. Ea sanè hæresis multiplex est, & ut quispiam dicat, hæresum omnium cõfluens † sentina. Nam illi cum Ario aberrãt in eo, quòd Deum Verbum naturam mutationi obnoxiam, habentem carnem anima carentem, assumpsisse dicunt. Cum Apollinari autem, quod corpus Domini mentem non habere, eidemq́ue diuinam naturam sufficere, mentisq́ue uim operatricem perficere dicunt. Atque hæreticis multis laudatis, deprauatas ipsorum opiniones sibi ipsis arrogãt. Magistri horũ, illi quos diximus fuere: & Euchanius insuper Mantacunes. Et quandoque illi Deum Verbum, incorruptibile, & increatum, & cœleste, & à perpeßione alienũ atque subtile, nobisq́ue nõ consubstantiale corpus recepisse, atque ea quæ carnis sunt, nobis in speciẽ tantum spectri more exhibuisse, exequutumq́ue esse opinantur. Quandoque autem carnem eius in naturam Deitatis conuersam, eidemq́ue consubstantialem factam esse dicunt. Multoties uerò etiam Deum Verbum, humanum ex uirgine corpus assumpsisse negant: sed ipsum immutabili modo mutatum, & carnem factum, transitum tantum per uirginem fecisse: & cruci diuinitatem, quæ circumscribi & definiri nequeat, unigeniti affixam, eandemq́ue sepulchro traditã asseuerant. Atque fidem etiam natiuitati CHRISTI secundum carnem derogantes, & eam in speciem tantum, phantasmatis instar, factam esse dicentes. Et non sicuti nos, per interualla, particulatim, sed ad quindecimum Ianuarij mensis diem ieiunij tempus extendentes. *εὐαγγελισμὸν* * Annunciationem simul & natiuitatem, & baptismum CHRISTI celebrant. Quin multa etiam diuini Euangelij dicta, suam ipsi opinionem astruere conantes, tollunt atque inducunt. ac ueluti Monophysitarum, & Theopaschitarum, & Aphthartodocitarum, & Monothelitarum hæresim hæreditate creuerint, Cnaphei Petri acceßionem Tersancto hymno annexam ualde complectuntur. Ecclesiam Catholicam iam inde ab initio hymnum eum ita decantasse: post pueri autem illius raptum, ut is aliter caneretur, constitutum esse dicentes. Quem quidem raptum, tanquam falsum scilicet omnino, negant. Neque trium subsistentiarum Deitati, sicuti Diui patres docent, sed unigenito B

nito

A nito uerbo CHRISTO carmen eiusmodi concini dicunt. Iidem ipsi re diuina facienda azymo non pane utuntur, & ad eam uinum aqua non temperatum adhibent: unam ea re in CHRISTO naturam designantes. neque sicuti nos, calicem miscēt, per quam mistionem duarum naturarum unionem declaramus. At erga Deum impij illi, Pascha quoq; Iudaico more celebrant, boues & oues, iuxta ritum Iudaicum, immolantes, & sanguine agni ædium postes inungunt. Non illi corpus & sanguinem Domini percipientes, sed agnum Iudaicè sacrificantes, atque igni torrentes, de eo participant. Crucem non prius honore debito prosequuntur, q̃ perinde atq; hominem baptizauerint. Atq; in media ipsa cruce clauum figunt, eumq; sanguine uictimæ ungunt. Hoc uerò faciunt in CHRISTI nomen, unam sanctæ Trinitatis personam crucifixã esse ostendentes: nec interim intelligentes, quòd eo modo simul etiam Patris & Deitatis naturã * cõcrucifigunt, quæ una est & eadem. Tres uerò cruces connectentes, sanctã Trinitatem cognominant: eo pacto forte insinuãtes, sanctam Trinitatem crucifixam esse. Imagines etiam patris & spiritus sancti effigiãt, quod perquàm est absurdũ. Imagines enim corporum eorum sunt, quæ uideri & circumscribi possunt: non eorum quæ inuisibilia sunt, & intelligentia comprehendi nequeunt. Imagines sacras honorant illi quidem, sed nõ osculantur. Ac digito tantum eas contingentes, huic osculum figunt. Communionẽ nostram nihil esse dicunt. Et oblationem oleo subigunt, & ungunt. Dicuntur uerò constitutiones habere multifariam diuinorum ministeriorum, præter ecclesiæ traditionem & consuetudinem. Atq; ut Monophysitas se esse satis ostendant, digito uno à læua dextram uersus seipsos cruce consignant. Et crucem sanctam magno Parasceues die sub terra abscondunt, usque ad
B magnum Dominicum diem. Tum uerò cum lumine per plateas & angelos circumeuntes, hinc & inde eam quærunt, & inuentam proferunt. Tempore autem procedente alias etiam ἀδιαφορίας, hoc est ritus & cæremonias, quæ pietate salua uel obseruari uel omitti possunt, complexi sunt, peculiaria ieiunia instituentes, & sabbatis atq; diebus Dominicis magnæ sanctæ quadragesimæ lac, caseum & oua comedentes, & per panem azymum sacrificium peragentes: atque id quod Arziburi dicitur ieiunium, paulo ante eum diem, quo carnium esus interdicitur, seruantes.

Hoc ex Græcorum et orientalis ecclesiæ ritu & sententia dictum. Quid sibi uelit in incruento sacrificio, uini & aquæ mistio.

** Clauũ uidelicet figentes in cruce in nomine S. Trinitatis baptizata.*

Imagines Patris et spiritus sancti.

Ieiunium Arziburi.

CAPUT LIIII.

MAximè autem hæc retinent, qui apud eos Chazinzarij nominant. Factio autem non minima hęc dogmatis eorum est, Staurolatrę scilicet. Chazus namq; crux ab eis dicitur: propterea quòd crucem tantum adorare & colere dicanẽ. Qui sanè per omnia illis consentientes, re eiusce modi maximè à sectis talibus, & Iacobitis in primis, dissentire uidentur. Quin & isti non unam confusè naturam, sicut illi, in CHRISTO esse opinantur, sed duas: quemadmodum & nos. Cœterùm aliam peregrinam impietatem perperam inducũt, quia duas personas in uno CHRISTO esse, fabulantiũ more, nugãtur: iuxta Anthropolatram, id est, hominem adorantem Nestorium. Ita ut passionis tempore, alteram personam in cruce passam, alteram autem ab ea segregatam, seorsim stetisse, passionis'que spectatricem fuisse dicant. Insuper alia quoque generis eiusdem, impietate omni referta deblaterant. Atq; illi quidem nunc ex traditione, quæ ratione nulla nititur, hæc faciunt. Veteres autem eorum legis latores & doctores, magnæ Armeniæ Gregorium illum antistitem, ritus eiusce modi eis per manus tradidisse, calumniosè iactant: maximè uerò oblationem azymam, & absque aqua poculum, propterea quòd in mystica illa cœna azy-

Chazinzarij Staurolatræ.

† οἶνος μεμονωμένος.

mum etiam sacrificium & † uinum solum fuerit. Quarum rerum nullam Apostolica ecclesia admittit, ueterem traditionem legitimè seruans. Porrò de ieiunio Arziburi interrogati, quandoque propter Adami proscriptionem eam se seruare, quandoque propter Niniuitas, dicunt. Nonnunquam uerò eam esse referunt, qua olim se Armenij à cibis abstinuerunt, quum baptizari à sancto Gregorio debuerunt. Aliquando etiam celebrari id asserunt, propter Sergium quendam, qui olim apud eos martyrio sit defunctus: ueram eius originem & causam commemorare detrectantes, quæ eiusmodi est. Sergius quidam apud eos doctor canem habuit, quo ille à dæmone agitato, plurimùm aduentus sui designatore atque indice usus est. Huic Arciburi nomen indidit, quod Armeniorum lingua mandatorem significat. Quum ergo in oppidis & uicis habitantes discipuli & sectatores eius canem præcedentem uiderent, obuiam illi magistro suo ibant, eundemq́ue præeuntes producebant. Euenit autem, ut canem lupus deuorarit. Et Sergius post eum diem, quo canem præmiserat, ad eos quò ille missus fuerat, profectus est: & quum, qui ei obuiam prodiret, inueniret neminem, grauiter eam rem tulit. At postquam certior factus est, à lupo canem deuoratum esse, Armenijs mandauit, ut quotannis, diebus statis, ob canis eius obitum ieiunarent, lugerent, atque mœrerēt: quòd uidelicet tantum bonum è medio sublatum esset. Nomenq́ue canis ieiunio ei, Arziburum cognominans, imposuit. Sed hactenus de Monophysitis, & Tritheitis, & Agnoetis, & Theopaschitis, atque Aphthartodocitis, de quibus proximo libro fusius scripsimus: atque item de Iacobitis, Armenijs, & Chazizarijs, & alijs. Quorum multi superioribus temporibus duces fuere & doctores, Nestorij quidam, Eutychetes, Dioscori, Cnaphei, Seueri, Theodosij, Iuliani Halicarnassei, Gaini, & alius eiusmodi infelicium mortalium chorus. Quorum impiorum dogmatum sectator atque restaurator, quem diximus Iacobus fuit: à quo maxima ex parte Syrorum gens adhodiernum usque diem Iacobitæ sunt denominati. Sedenim eius morbi contagione Sergius etiā, qui non ita pridem archiepiscopatus Cōstantinopolitani gubernacula susceperat, maximè infectus est, per quem Monothelitarū hæresis admodum est propagata. De his satis. nam ad historiam continuandam reuertor, finem quoque decimooctauo huic historiarum libro impositurus.

Ieiuniū Arziburi.

Sergius patriarcha Cōstantinopolitanus hæresi infectus.

CAPUT LV.

Tyrannici in Phocā crudelissimo mores.

QVum Phocas imperium suum, sicut ei uidebatur, confirmasset, filiam Domentiam Prisco duci matrimonio iunxit. Is certis de causis suspicione concepta de uita se periclitari, tyrāno ob crudelitatem infensus, omnem funem, ut illū Imperio deijceret, mouit. Mirum uerò quanto etiam in illum odio multitudo flagrarit: adeò ebrietati & sæuitiæ deditum, ut effuso hominum sanguine continuè gauderet, & tollere è medio omnes in animo haberet, in quibus nobilitatis aut gloriæ aut prudentiæ indicium aliquod inesset. Narsen equidem, ducem optimum igni combussit. Igitur Priscus gener eius, et quicunque Senatorij ordinis erant, cōsilio inito, secretò † Heraclio, Heraclij qui post Phocam imperauit, patri, in Occidentali Aphrica & Libya cum militaribus copijs multis rempub. administranti scribunt, ut modis omnibus populū Romanū impia tyrānide liberare contenderet, neque illum ita pereuntē in conspectu suo negligeret. Erat dicto duci Heraclio legatus Gregoras. Hi consilio inter se cōmunicato, filiū uterque suū cū fortissimis copijs pedestri naualiq́ue apparatu, aduersus tyrannū misit. Heraclius Heraclij filius classi præfuit: Nicetas Gregoræ filius pedestres ordines duxit. Enimuerò Heraclius secūdis uētis cursu confecto, in * portū Sophiarū illatus est: Niceta deinde terrestri itinere lentius subsequuto.

Cōspiratio in cædē Phocæ.

† Al. Heracleonem uocant.

Heraclius Heraclij filius.

Nicetas Gregoræ filius.

Ad portum Sophiæ Diac.

A quuto. Atq; Heraclius cum Phocæ copijs prælio commisso, fortiter uictoriam ex eo prælio reportauit, maximo animo certamen id ingressus: quòd audiuisset, uxorem suam genus ex Aphrica ducentē † circumscriptam esse. Non parum certè & Crispus hunc adiuuit, præfecti dignitatem obtinens.

† περιωρισμένην.

Vincitur ab Heraclio nauali prælio Phocas. Crispus Præfectus.

CAPUT LVI.

REbus hisce ita actis, tumultus ingens urbem inuasit. Et ex illustribus & præclaris uiris, Photinus Phocę quammaximè infestus (nam uxorem eius ille constuprarat) cum multitudine magna Imperialem regiam ingressus, tyrannum throno suo detraxit, eiq;, amicis ministrisque eius huc atq; illuc dilapsis, purpuream uestem ademit, & pullam iniecit, ac mox uinctum ad Heraclium adduxit. Ille porrò quùm perlibenter id uidit, tum conuicijs plurimis coniectis, calcibus ei insultauit. Et statim tyranno manus & pedes resecari, deinde petulantē eius luxuriam ueluti publico monimento traducens, propterea quòd coniugibus multis uim intulisset, pudibunda exscindi, postremóq; omnium caput amputari iussit. Corpus infelicis eius hominis in bouem æneum, qui Pergamo allatus fuerat, coniectum, atq; in cineres, pro eo atq; par erat, redactum est: genere eius reliquo unà cum illo extincto. Hic tyrannidis malorum Phocæ pessimo finis fuit, qui annis octo Romanorum imperio insultauit. Res ecclesiasticæ sub huius imperij administratione haudquaquam rebus nouis expetitæ sunt, rebus profanis in Oriente simul & Occidente erum
B narum calamitatibus omni ex parte turbatis atque confusis. Eo tempore Romanam ecclesiā post Gregoriū magnū gubernauit Innocentius. In urbe Imperante, † post Thomam, ecclesiasticum clauum obtinuit Sergius. In Alexandrina sede, post Eulogium, qui ei annos uigintiquinque præfuit, Theodorus Scribo biennio episcopalem obijt functionem. Cui Ioannes Misericors Cyprius cum laude successit. At Antiochiæ post Anastasium, Anastasius alter episcopatum gessit. Hierosolymis autem, Ioannis successor fuit Neamus. Huius autem, Isaac. Deinceps uerò ante captam direptamq; eam urbem, Zacharias sacrum ibi antistes administrauit munus. Porrò decimus octauus iste historiæ liber, triginta duorum annorum tempus continet: * quum ab orbe condito sexies [a] millesimus centesimus & trigesimus, à diuina autem Domini natiuitate [b] sexingentesimus & uigesimus quintus ageretur annus.

Photinus uir illustris.

Cædes Phocæ. Vnum in hoc homine laudes quòd Romanū Pontificem principem omniū iure declararit. Egnat. ὦ πόλεϛ.

Genus eiusdem omne extinctum.

Maximarū ecclesiarum antistites.

Anni huius libri.

a Secundū neotericos Chronologos 4688.

b 610

FINIS.

LII 3

† *Alij post Gregorium Rom. Pontif. qui in Diuos relatus est, ponunt Sabinianum, qui ecclesiæ Romanæ præfuit anno 1. mensibus 5. diebus 9. Post hunc rursum Bonifacium tertium. Ad cuius petitionem Phocas, antistitem Rom. principem episcoporum omnium dixit. Blond. lib. 9.*

* *Sub Phoca Chosroes Persa multas in Oriente urbes & regiones occupauit, urbem sanctam diripuit, & crucem Seruatoris nostri inde secum abstulit. Sub eodem, ab Imperio desciuerunt Langobardi, Hispani, Galli, Germani, &c.*

ERRATVM.

Pag. 204. uers. 1. sic scribendum erat: Aegypto, † alij porrò, &c. et in marginem ponendum, † alius. 197. ult. Abercium. & 745. 30. peperêre.

DE CONSTANTINO COPRONYMO Imperatore Græco, in uirginem matrem contumelioso, ex Suida.

Constãtinus Imperator Romanorũ, Leonis imaginũ oppugnatoris Isauri filius (Copronymus nomine à stercore sumpto, dictus) fuit. Ex leone uerò exorta est uersicolore pelle et more uario pardalis, ex semine serpentis aspis perniciosa, & coluber uolatilis, ex Dan Antichristus. Hic per successionem Imperij, administratione & impietate à patre accepta, lasciua luxuria & dæmonum inuocationibus, alijsq; prauis studijs quibus operam nauauit, delectatus est, egregiũ atq; commodum ualde patris & magistri sui diaboli instrumentum. Eò namque dementiæ & uecordiæ peruenit, ut publicitùs populo sanctionem uniuersalem proposuerit, ne quis omnino ministrorum Dei sanctus diceretur, sed ut reliquiæ eorum inuentæ despuerẽtur: nè ue intercessio illorum, quòd nihil possent, peteretur. Quin mortalium omnium impurissimus præcipere est ausus, ne quis Mariæ intercessionem imploraret: Non enim, inquit, opitulari cuiquam potest. Et ne ea Dei genitrix appellaretur, sanxit. Atq; acceptis in manus auro refertis loculis, eisq; multitudini ostensis, quanti eos æstimaret, interrogauit. Atq; ubi illa, Plurimi dixisset: ex eisdem loculis auro effuso, rursus, quanti illos faceret? quæsiuit. Et postquam populus, Nihili, subintulisset: Ad eundem, inquit, modum Maria (neq; enim Deigentricis nomine miser eam est dignatus) quoadusq; Christum gestauit in utero, honore digna fuit: eum porrò ubi enixa est, nihil feminis alijs dignitate præstitit. O' audacem Saracenorum fidei et Iudaicæ sententiæ cõsectatoris blasphemiam. Atqui Venerem ille coluit, & uictimas humanas ex aduerso urbi sacrificans obtulit: ubi diuæ Mauræ templum fuit, quod solo æquatum, & per cædes profanatum, Mauram deinde locum ipse appellauit: in quo noctu sacra facere, & pueros mactare solitus fuit. Testatur hoc cæsus Flauij filius: quem quum in occulto ad aras ille mactaret, factum id Deus in apertum protulit.

Quinq;

QUINQUE LIBRORUM QUI IN HOC UOLUmine non extant, Argumenta: ita ut alijs aliorum librorum Argumentis, in primi libri capite primo annexa sunt, hic in fine adijcere uisum est.

A IN decimonono tomo agetur de ipso Heraclio, liberisque & nepotibus eius, & rebus sub eis gestis. Agetur præterea de Persarum aduersus Christianos motu. Item de sacrosancto hymno, & Hierosolymorum captiuitate. Et ut execrabilis et abominandus ea ætate † Machometus coortus sit. Itē de hæresi Monothelitarū, & qui eam sectati sunt, Sergio, Pyrrho, Paulo, & Petro. itē de Maximo, diuino confessore. itē de pio imperio Cōstantini Pogonati siue Barbati. itē de sancto sexto uniuersali Cōcilio, rebusque in eo & post id gestis, tempore Iustiniani Rinotmeti, & succedentiū Imperatorū, usque ad integrū imperium Anastasij Anthemij, & Theodosij Atramyteni imperatoris. xix

† τότε οἱ σαρρακηνοὶ ἤρξαντο τῆς τοῦ παντὸς ἐρημώσεως. Niceph.

Sexta uniuersalis synodus.

Vigesimi tomi materia erit Leo Conō Isaurus, imaginum debellator. unde etiam hæresis & secta imagines debellantium est exorta. Præterea Constantinus Copronymus, & quæ ab eo impiè sint facta. In eodem tomo mentio quoque fiet Germani, Ioannis Damasceni, & Stephani iunioris, & item reliquorū Deo inuisorū factorū eiusdem Constantini: & ut ipse, filiusque eius Leo, cognomen à Chazara siue secessu adeptus, interierint. Complectetur idē Tomus res gestas pij imperij Constantini & Irenæ, & sanctæ septimæ uniuersalis Synodi acta, & restitutos sacris imaginibus honores. Agetur quoque de Tarasio & Nicephoro. Itē de Platone, & Theodoro Studito, & quæ horū tēporū fuerint schismata & dissidia: & quomodo Nicephorus nobilis, Stauratius, et Michael Rancabæ uitam finierint. xx

Septima œcumenica synodus.

Vigesimus primus tomus impij Leonis Armenij gesta: & quomodo secun-
B dum imaginibus bellum sit illatum, quis eius belli autor. Et ut ea de causa Nicephorus patriarcha, Theodorus Studitus, & cōplures alij in exilium sint acti, recensebit. Complectetur quoque imperiū Michaelis Amoræi, & res Methodij patriarchæ. Item res sub imperio Theophili gestas. Itē dicendi libertatem sanctorum eo tempore uirorum, præcipuè in pictis imaginibus defendendis. Agetur item de sancto Methodio, & Iosepho hymnorum scriptore. Et ut in fine propè uitæ Theophilus sacras imagines approbarit. xxi

In uigesimo secundo recensebuntur, quæ sub imperio Michaelis, & Theodoræ matris eius, sanctæ fœminæ, Ecclesiæ acciderint. Et restitutio sacrarum imaginum. Dicetur quoque de Ioannicio Magno, de meditationibus Methodij, de impiorum abrogatione sacerdotum: de eius temporis dissidijs & schismatibus, præcipuè uerò de Lizicianis & Manichæis, ut gens Bulgarorum Christianismū susceperit: de Ignatio & Photio patriarchis, & quæ medio inter istos tēpore acciderint. Item quæ inter Photium & Nicolaum Papam sint acta. Et ut Bardas Cæsar, & imperator Michael sit occisus. xxii

Vigesimi tertij tomi argumentum erit Basilius Macedo, & filij eius, Leo sapiens & Alexander, & quæ sub his ecclesiæ euenerint. Et rursum res Photij & Ignatij. Itē acta eius quæ dicta est octaua uniuersalis Synodus. Præterea scandala & offendicula, quæ tum per Photium extiterunt. Itē ut * gens Rhutenorum sit Christiana facta. Item de patriarcha Stephano, qui Photio succesit, et schismate propter ipsum Stephanum exorto. Insuper de quatuor coniugijs Imperatoris Leonis sapientis, & schismatibus synodis'que ea de causa habitis. Item de Nicolao & Euthymio patriarchis Constantinopolitanis, rebus'que sub eis actis. Postremò, ut Leo sapientissimus Imperator sit mortuus.

τὸ ἔθνος. τῶν ῥῶς.

Octaua uniuersalis synodus.

Sibyllæ

SIBYLLAE ERYTREAE DE EXTREMO IN TERRIS DOMINI ET SERVAtoris nostri IESV CHRISTI iudicio uaticinium, è Græco latinè à Ioanne Lango uersum.

Acrostichis, hoc est, primæ carminum literæ,
IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR. CRVX.

I Udicij metuet sudans præsagia tellus,
E t rex æternus magno descendet Olympo,
S ublimis carnem mundumq; ut iudicet omnem.
V num suspicient numen prauiq; boniq;
S ummum, supremo cum sanctis tempore mundi.
C arnifer ille homines iudex inquiret in omnes.
H orrida terra uias cœli spinæq; tenebunt.
R eijcient simulacra uiri, gazamq; repostam.
I lle domos cæcas & Ditis claustra refringet.
S anctior à mortis iam nexu libera lucem
T urba hominum cernet, scelerosos flamma piabit
V ltrix perpetuùm: mala quæ quis cunq; patrauit
S ontica, suppreßitq; diu, producet in auras:
D eteget & furuis Deus obsita corda tenebris.
E rumnæ & stridor dentis regnabit ubiq;.
I psum deficiet Solis decus, astra colore
F usco obducentur, argentea luna peribit.
I nsurgent ualles, consident ardua montis.
L uxus sublimis mortales deseret oras.
I mmensos colles æquabunt marmora campi.
V eliuago nulli cernentur in æquore nautæ,
S uccendet terram fulmen, uaga lympha uapore
S olis arescet ripis, fontesq; dehiscent:
E t tuba de cœlo tristis clangore sonabit
R aucisono, mundi clades pereuntis acerbas.
V astum terra chaos Stygio monstrabit hiatu,
A tq; Dei solio sistetur iudicis omnis
T urba ducum, regumq;: pluet tũ sulphure & igni,
O mnibus extabunt ligni uexilla uerendi,
R obur & auxilium populo exoptata fideli:
C erta pio generi uita. ast offensa malignis,
R ore bonos lustrans bisseni fontis ab unda:
V irgaq;, qua pecori dat ferrea iura magister,
C arminis auspicijs qui crimina morte piabit
S eruator rex æternus Deus ipse patescit.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN ECCLESIASTICA HISTORIA NICEPHORI CALLISTI memorabilium Index.

Arsaci-

C

Calopodius

Constans

Cyrilli

E

Elea-

cum

H

hæretici

Herodis

Ioannes

 uam

iulianus

M

nicenæ

Omæ

Q

R

S

Sabellia-

sophia

theo-

Trigibildus

pro

X

Z

FINIS.

SERIES CHARTARUM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Xy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp.

Omnes terniones: præter Lll duernionem, & Ppp quaternionem.

BASILEAE, PER IOANNES OPORINUM & Heruagium, Anno Salutis humanæ M. D. LX. Mense Augusto.

INVIA VIRTVTI NVLLA EST VIA.

CALLISTI
HISTORIAE
ECCLESIAST

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm